

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ

IN MODUM CATECHESEOS.

INSTITUTIONES
CATHOLICÆ
IN MODUM CATECHESEOS,
IN QUIBUS QUIDQUID AD RELIGIONIS HISTORIAM,

ECCLESIÆ DOGMATA, MORES, SACRAMENTA, PRECES, USUS ET CÆREMONIAS PERTINET, EXPLANATUR.

AUCTORE

FRANCISCO-AMATO POUGET

MONTISPESSULANEO, PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII GALLICANI SACRAE FACULTATIS PARISIENSIS DOCTORE THEOLOGO.

TOMUS SECUNDUS.





FLORENTIÆ MDCCXCIII.

APUD CAIETANUM CAMBIAGI TYPOGRAPHUM REGIUM.

SUPERIORUM ADPROBATIONE.

PROSTANT APUD FRANCISCUM ALEXANDRI.

INDEX TITULORUM
TOMI SECUNDI

INSTITUTIONES CATHOLICÆ AD NORMAM CATECHESEOS

SECUNDA PARS.

In qua expenditur qua sit ratione vivendum, ut ad vitam perveniatur aeternam, ad quam homines conditi.

CAPUT PRÆVIUM.

CAPUT QUARTUM.

CAPUT QUINTUM.

SECTIO PRIMA.

De praeceptis Dei.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT SECUNDUM.

CAPUT TERTIUM.

CAPUT QUARTUM.

CAPUT QUINTUM.

CAPUT SEXTUM.

CAPUT SEPTIMUM.

CAPUT OCTAVUM.

CAPUT NONUM.

CAPUT DECIMUM.

CAPUT UNDECIMUM.

SECTIO QUARTA.

De Praeceptis Ecclesiae.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT SECUNDUM.

CAPUT TERTIUM.

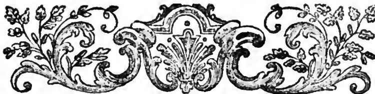
CAPUT QUARTUM.

CAPUT QUINTUM.

CAPUT SEXTUM.

CAPUT SEPTIMUM.





INSTITUTIONES CATHOLICÆ

AD NORMAM CATECHESEOS.

SECUNDA PARS.

In qua expenditur qua ſit ratione vivendum ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam homines conditi.

CAPUT PRÆVIUM.

De vita Chriſtiana in genere.

Int. UID nobis facto opus eſt, ut ad vitam perveniamus æternam, ad quam ſumus conditi?

R. Chriſtiane vivendum.

I. Quid intelligis per vitam Chriſtianam?

R. Eam intelligo quæ ad Chriſti mores & præcepta conformetur.

I. Quid hoc rei eſt Chriſti mores & præcepta?

R. Per ſe patet, id eſſe quod Chriſtus docuit & fecit, dum in terris degeret. (A)

I. Quid Chriſtus docuit & fecit?

(A) Matth. x. 38. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.

xvi. 24. Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

S. Aug. *Epiſt.* 243. *alias* 38. *ad Letum*, *num.* 11.... Tolle crucem tuam & ſequere Dominum. Nam cum te præſens animadverterem domeſticis curis a divino ſtudio retardari, ferri te potius & duci a cruce tua, non eam te ferre ac ducere ſentiebam. Crucem enim noſtram, quam Dominus portari a nobis iubet, ut eum expeditiſſimi ſequamur, quid aliud quam mortalitatem carnis huius ſignificat? Ipſa enim nos cruciat donec abſorbeatur mors in victoriam. Crux ergo hæc ipſa crucifigenda eſt, & transfigenda eſt clavis timoris Dei, ne ſolutis & liberis membris reluctantem portare non poſſis. Sequi enim Dominum niſi eam portans, omnino non vales. Nam quomodo eum ſequeris, ſi non es eius? *Qui* autem *Ieſu Chriſti ſunt*, Galat. v. 24.

Caput Prævium

R. Iam Christi vitam & mores & præcipua præcepta superius exposuimus. Hæc autem omnia commode revocantur ad capita duo: nimirum ad fugam mundi & amorem Dei.

Nam omnia morum præcepta revocantur ad hæc verba duo: *Declina a malo, & fac bonum*. A malo declinatur quoties mundus vincitur. Mundus enim, seu, ut infra dicemus, concupiscentia triplex quæ mundi nomine designatur, totius mali fons est. Fit bonum quoties Deus diligitur: quia qui Deum diligit Legem implevit. (B) [Ps. xxxvi. 27.]

Quod autem fugiendus sit mundus constat ex multis Scripturæ testimoniis.

De mundo non estis, inquit Christus non Apostolis solummodo, sed & omnibus Christianis, *sed ego elegi vos de mundo*. [Ioan. xv. 19.]

Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei, inquit Iacobus Apostolus, *qui ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur*. [Iac. iv. 4.]

Et alibi: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo*. [1. Ioan. ii. 15.]

Et alibi: *Scimus quoniam ex Deo sumus; & mundus totus in maligno positus est*. [Ibid. v. 19.]

Mihi mundus crucifixus est & ego mundo, inquit Paulus Apostolus. [Galat. vi. 14.]

Et alibi: *Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*. [Phil. iii. 8.]

Et alibi: *Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint: & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur; præterit enim figura huius mundi*. [1. Cor. vii. 29. 30 & 31.]

Hæc de fuga mundi dicta sufficiant. De amore Dei dicemus alibi fusius. Hic per transennam notasse satis est, non posse quemquam servire dominis duobus, & unum Deum esse diligendum ut ad vitam perveniatur æternam. *Dili-*

---

ait Apostolus, *carnem suam crucifixerunt cum passionibus & desideriis*.

S. Bern. *Serm.* 41. *de diversis n.* 10. *in fine*. Faciendum est ut a prosperitate animo separemur, & adversitatem animo complectamur; si volumus illum sequi, qui regnum fugit, & ad passionem voluntarius venit.

(B) S. Aug. *Enarr.* 2. *in Psal.* xxxiii. *num.* 19 ... Parum est ut nulli noceas, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas: *Declina a malo*. Cum declinaveris, dicis, Securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non solum *declina a malo*; sed, *& fac bonum*. Parum est ut non expolies, vesti nudum. Si non expoliaveris, declinasti a malo: sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam.

In 1. *Ioan. cap.* 2. *Tract.* 2. *n.* 10..., Quid vis, utrum amare temporalia, & transire cum tempore; an mundum non amare, & in æternum vivere cum Deo?.. Raperis in præceps? tene lignum. Volvit te amor mundi? tene Christum.

N. 11.... Væ tibi si amaveris condita, & deserueris conditorem. Pulcra sunt tibi: sed quanto est ille pulcrior qui ista formavit? ... Inebriantur, & pereunt, & obliviscuntur Creatorem suum: dum non temperanter, sed cupide utuntur creatis, Creator contemnitur... Non te prohibet Deus amare ista, sed non diligere ad beatitudinem: sed approbare & laudare ut ames Creatorem.

Matth. xxii. 37. Marc. xii. 30. Matth. vi. 24. *ges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Nemo potest duobus dominis servire*. Hæc Christus non uno in loco.

I. Quid intelligis nomine mundi, quem fugiendum esse mox demonstrasti?

R. Intelligo, ut iam supra innui, huius sæculi concupiscentiam, voluptates, vanitatem, divitias, &c. 1. Joan. ii. 16. 17. *Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre ... Et mundus transit & concupiscentia eius.*

Caput Prævium

Dum ergo superius dixi mundum esse fugiendum; & hoc primum esse ex capitibus duobus, ad quæ revocantur omnia præcepta Evangelica circa mores; intellige fugiendam esse triplicem hanc concupiscentiam, in qua tota mundi corruptio posita est. *Fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem*, inquit Petrus Apostolus. 2. Petr. i. 4.

I. Quid intelligis per concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ?

R. Concupiscentiæ carnis nomine intelliguntur omnes corporeæ voluptates. (C) Per concupiscen-

---

(C) S. Aug. *De vera Relig. c.* 37. *n.* 70. Verumtamen quamquam in hac rerum extremitate miseri iaceant, ut vitia sua sibi dominari patiantur vel libidine, vel superbia, vel curiositate damnati, vel duobus horum, vel omnibus; quamdiu sunt in hoc stadio vitæ humanæ, licet eis congredi & vincere, si prius credant quod intelligere nondum valent, & non diligant mundum: quoniam omne quod in mundo est, sicut divinitus dictum est, *concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi* .. Concupiscentia carnis, voluptatis infimæ amatores significat: concupiscentia oculorum, curiosos: ambitio sæculi, superbos. 1. Joan. ii. 16.

N. 71.... Quisquis intus verbo Dei pascitur, non quærit in ista eremo voluptatem. Qui uni Deo tantum subiectus est, non quærit in monte, id est, in terrena elatione iactantiam. Quisquis æterno spectaculo incommutabilis veritatis adhærescit, non per fastigium huius corporis, id est, per hos oculos præcipitatur, ut temporalia & inferiora cognoscat.

Lib. 10. *Confess. cap.* 29. *num.* 40. O Amor qui semper ardes & numquam extingueris; caritas Deus meus, accende me. Continentiam iubes: da quod iubes, & iube quod vis.

Cap. 30. *num.* 41. Iubes certe ut contineam a concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & ambitione sæculi.

N. 42. Numquid non potens est manus tua, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ, atque abundantiore gratia tua lascivos motus etiam mei soporis extinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te concupiscentia visco expedita, ut non sit rebellis sibi, atque ut in somnis etiam non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem.

Cap. 31. *num.* 44.... Dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ... Et cum salus sit caussa edendi & bibendi, adiungit se tamquam pedissequa periculosa iucunditas, & plerumque præire conatur,... nec idem modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est.

N. 46.... Eripe me ab omni tentatione. Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noe omne carnis genus quod cibo esset usui manducare permissum... Et scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum.

N. 47... Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis?

Cap. 32. *num.* 48. De illecebra odorum non satago nimis. Cum absunt non requiro, cum adsunt non respuo, paratus

CAPUT PRÆVIUM

tiam oculorum intelligitur vel avaritia vel curiositas. (D) Per superbiam vitæ intelligitur omne ambitionis & vanitatis & superbiæ genus. (E) Porro triplex hæc concupiscentia solet sub unico nomine

etiam eis semper carere... Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur.

Cap. 33. *n.* 49.... Delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur ut patienter sit posterior; sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio.

N. 50. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cavens erro nimia severitate: sed valde interdum, ut melos omne cantilenarum suavium, quibus Davidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ.... Verumtamen cum reminiscor lacrimas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso quod moveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce & convenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius utilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis; magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia; ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen cum mihi accidit ut me amplius cantus quam res quæ canitur moveat; pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.

(D) S. Aug. *In* 1. *Ioan. c.* 2. *Tract.* 2. *num.* 13. Desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Iam quam late patet curiositas? Ipsa in spectaculis, in theatris, in sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficiis ipsa est curiositas.

Lib. 10. *Confess. cap.* 34. *num.* 52... Ista (lux) corporalis... illecebrosa ac periculosa dulcedine condit vitam sæculi cæcis amatoribus.... Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei quibus ingredior viam tuam; & erigo ad te invisibiles oculos, ut tu evellas de laqueo pedes meos...

N. 53. Quam innumerabilia variis artibus & opificiis, in vestibus, calceamentis, vasis, & cuiuscemodi fabricationibus, picturis etiam, diversisque figmentis, atque his usum necessarium atque moderatum, & piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum, foras sequentes quod faciunt, intus relinquentes a quo facti sunt, & exterminantes quod facti sunt... Pulcritudinum exteriorum operatores & sectatores inde trahunt approbandi modum, non autem inde trahunt utendi modum.

Cap. 35. *num.* 54. Huc accedit alia forma tentationis multiplicius periculosa. Præter eam enim concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum & voluptatum, cui servientes depereunt, qui longe se faciunt a te, inest animæ per eosdem sensus corporis quædam non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas, nomine cognitionis & scientiæ palliata. Quæ quoniam in appetitu noscendi est, oculi autem sunt ad cognoscendum in sensibus principes, concupiscentia oculorum eloquio divino appellata est.... Generalis experientia sensuum, concupiscentia... oculorum vocatur.

N. 56.... Me iam theatra non rapiunt, nec curo nosse transitus siderum, nec anima mea umquam responsa quæsivit umbrarum: omnia sacrilega sacramenta detestor.

N. 57. Verumtamen in quam multis minutissimis & contemptibilibus rebus curiositas quotidie nostra tentatur, & quam sæpe labamur, quis enumerat? Quoties narrantes inania, primo quasi toleramus ne offendamus infirmos, deinde paullatim libenter advertimus... & talibus vita mea plena est, & una spes mea magna valde misericordia tua. Cum enim huiuscemodi rerum conceptaculum fit cor nostrum, & portat copiosæ vanitatis catervas, hinc & orationes nostræ sæpe interrumpuntur atque turbantur, & ante conspectum tuum dum ad aures tuas vocem cordis intendimus, nescio unde irruentibus nugatoriis cogitationibus res tanta præciditur.

(E) S. Aug. *In* 1. *Ioan. c.* 2. *Tract.* 2. *n.* 13.... Non sit ambitio sæculi. Ambitio sæculi superbia est. Iactare se vult in

cupiditatis comprehendi. Ideoque abſtinere ab omni cupiditate idem ſonat quod abſtinere a triplici concupiſcentia.

I. Quid intelligis nomine curioſitatis?

R. Intelligo cupiditatem ea vivendi, ſciendi, cognoſcendi quæ nobis vel noxia vel inutilia ſunt. Verbi gratia, addiſcendi vanas & ſuperfluas artes vel ſcientias, contuendi vana & laſciva ſpectacula, legendi libros per ſe malos, vel auctoritate legitima prohibitos, explorandi proximorum negotia quæ nihil ad nos ſpectant, & cetera id genus. (F)

I. Cur abſtinendum ab illa triplici cupiditate?

R. 1. Quia ex illo triplici fonte derivatur omne peccatorum genus. *Radix omnium malorum cupiditas*, inquit Apoſtolus. (G) 1.Tim.vi.10.

2. Quia cupiditas non eſt ex Deo

---

honoribus; magnus ſibi videtur homo, ſive de divitiis, ſive de aliqua potentia.

N. 14. Nihil invenis unde tentetur cupiditas humana, niſi aut deſiderio carnis, aut deſiderio oculorum, aut ambitione ſæculi...

Vide ſupra litt. (C) S. Aug. *de vera Religione c.* 38 *num.* 70. 71. *Vide etiam infra cap.* 2. §. 1.

Confeſſ. Lib. 10. *c.* 39. *num.* 64 Etiam intus eſt aliud in eodem genere tentationis malum, quo inaneſcunt qui placent ſibi de ſe, quamvis aliis vel non placeant, vel diſplieeant, nec placere affectent ceteris. Sed ſibi placentes, multum tibi diſplicent.

Lib. de vera Relig. c. 46. *num.* 84.... Quid aliud homo appetit, niſi ſolus eſſe, ſi fieri poſſit, cui cuncta ſubiecta ſint; perverſa ſcilicet imitatione omnipotentis Dei... Habet ergo & ſuperbia quamdam appetitum unitatis & omnipotentiæ: ſed in rerum temporalium principatu, quæ omnia tranſeunt tamquam umbra.

Vide auctoritates S. Aug. *ſupra allatas litt.* (C & D) *hocce capite*.

(F) *Vide* S. Aug. *ſupra litt.* (D) *hocce* §.

De vera Relig. c. 49. *num.* 94. Iam vero cuncta ſpectacula, & omnis illa quæ appellatur curioſitas. quid aliud quærit quam de rerum cognitione lætitiam? Quid ergo admirabilius, quid ſpecioſius ipſa veritate, ad quam omnis ſpectator pervenire ſe cupere confitetur, cum vehementer ne fallatur invigilat?

N. 95. Itaque in tantas nugas & turpitudines merſi ſumus, ut cum interrogati quid ſit melius, verum an falſum, ore uno reſpondeamus, verum eſſe melius: iocis & ludis tamen, ubi nos utique non vera, ſed ficta delectant, multo propenſius quam præceptis ipſius veritatis hæreamus. Ita noſtro iudicio & ore punimur, aliud ratione approbantes, aliud vanitate ſectantes.... Sed diligendo talia excidimus a vero;... & ab eis recedentes amplexamur noſtra phantaſmata.

Cap. 51. *num.* 100. Omiſſis igitur & repudiatis nugis theatricis & poeticis, divinarum Scripturarum conſideratione & tractatione paſcamus animum, atque potemus vanæ curioſitatis fame ac ſiti feſſum & æſtuantem, & inanibus phantaſmatis tamquam pictis epulis, fruſtra refici ſatiarique cupientem. Hoc vere liberali & ingenuo ludo ſalubriter erudiamur. Si nos miracula ſpectaculorum, & pulcritudo delectant, illam deſideremus videre Sapientiam, quæ pertendit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.

Cap. 52. *num.* 101.... Quid enim appetit curioſitas, niſi cognitionem, quæ certa eſſe non poteſt, niſi rerum æternarum & eodem modo ſe ſemper habentium?

(G) Iacob. 1. 14 Unuſquiſque vero tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

S. Aug. *De Civit. Dei*, *lib.* 22. *cap.* 22. *num.* 1.... Quid amor ipſe tot rerum vanarum atque noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, mærores, formidines, inſana gaudia, diſcordiæ, lites, bella, inſidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, ſuperbia, ambitio, invidentia,

CAPUT PRÆVIUM

Patre, sed ex maligno, ut iam diximus. (H)

1. Io. 2. 11 17. 3. Quia *mundus transit & concupiscentia eius*. Et fugienda omnia transitoria. Uni Deo adhærendum. (I)

homicidia, parricidia, crudelitas, sævitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, & contra naturam utriusque sexus tot stupra atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere, sacrilegia, hæreses, blasphemiæ, periuria, oppressiones innocentium, calumniæ, circumventiones, prævaricationes, falsa testimonia, iniqua iudicia, violentiæ, latrocinia, & quidquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita ista hominum non recedit? Verum hæc hominum sunt malorum, ab illa tamen erroris & perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur.

N. 2.... Quid enim sibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? Quid pædagogi, quid magistri, quid ferulæ, quid lora, quid virgæ, quid disciplina illa qua Scriptura sancta dicit dilecti filii latera esse tundenda, ne crescat indomitus, domarique iam durus aut vix possit, aut fortasse nec possit? Quid agitur his pœnis omnibus, nisi ut debelletur imperitia, & prava cupiditas infrenetur, cum quibus malis in hoc sæculum venimus? Quid est enim, quod cum labore meminimus, sine labore obliviscimur; cum labore discimus, sine labore nescimus; cum labore strenui, sine labore inertes sumus? Nonne hinc apparet in quid velut pondere suo proclivis & prona sit vitiosa natura, & quanta ope, ut hinc liberetur, indigeat? Desidia, segnities, pigritia, negligentia, vitia sunt utique quibus labor fugitur, cum labor ipse, etiam qui est utilis, pœna sit.

(H) *Lege auctoritates ex novo Testamento allatas supra in ipsis responsionibus huiusce capitis.*

(I) ECCL. XVIII. 30. Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

MATTH. XI. 12. A diebus autem Ioannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

XVI. 24. *Vide supra litt.* (A) *hocce capite.*

ROM. VI 12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius.

GALAT. V. 24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

1. PET. II. 1. Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractationes, sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

S. AUG. *De vera Relig.*, *c* 46. *num.* 87. Ea autem est regula dilectionis, ut quæ sibi vult bona provenire, & illi velit; & quæ accidere sibi mala non vult, & illi nolit: hanc voluntatem erga omnes homines servat. Nam erga neminem operandum est malum. &, *Dilectio proximi malum non operatur*. Diligamus ergo, ut præceptum est, etiam inimicos nostros, si vere invicti esse volumus... Nam si vel ipsum hominem homo dilexerit, non tamquam se ipsum, sed tamquam iumentum, aut balneas, aut aviculam pictam vel garrulam, id est, ut ex eo aliquid temporalis voluptatis aut commodi capiat, serviat necesse est, non homini, sed quod est turpius, tam fœdo & detestabili vitio, quo non amat hominem sicut homo amandus est: quo vitio dominante, usque ad extremam vitam, vel potius mortem perducitur. Rom. XIII. 10. Matth. V. 44.

Cap. 47. *n.* 92.... Homo qui prosperis rebus proficit, asperis quid profecerit discit. Cum enim mutabilium bonorum adest copia, non eis confidit: sed cum subtrahuntur, agnoscit utrum eum non ceperint. Quia plerumque cum adsunt nobis, putamus quod non ea diligamus: sed cum abesse cœperint, invenimus qui simus. Hoc enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore discedit.

Cap. 48. *num.* 93. Quem ergo delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat; & quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subditus hæreat, plus eum diligendo quam seipsum; & hæc est perfecta iustitia, qua potius potiora, & minus minora diligimus.

I. Cur uni Deo adhærendum?

R. Quia Dominus Deus noster unus supremus est omnium Dominus, summum bonum, cui cuncta debemus, qui nos eduxit e nihilo, qui nos per Christum reconciliavit sibi, qui potest solus nos æterna felicitate donare, qui nos ideo condidit, ut nos æterna illa beatitudine cumularet. (K)

I. Quomodo possumus adhærere Deo?

R. Nunc quoniam adhuc peregrinamur a Domino, fide & spe & inchoata caritate adhæremus Deo. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, fides nimirum & spes: & videntes Deum sicuti est, adhærebimus Deo sola caritate, & perfecta illa quidem. (L)

I. Qua ratione possumus diiudicare num revera nunc adhæreamus Deo per fidem, spem & caritatem?

R. Ex operibus solum id cognosci potest. Si quis facit voluntatem Dei, is Deum diligit. Ostendenda fides, spes & caritas ex observatione mandatorum Dei & Ecclesiæ. Alioqui nulla caritas, & vana est fides, spesque inutilis. (M)

Ex dictis in hoc capite collige totam Christianæ vitæ rationem hoc Davidis effato contineri; *Declina a malo & fac bonum.* Psal. xxxvi. 27.

Nomine mali peccatorum omne genus intelligitur quorum radix cupiditas.

Nomine boni designantur virtutes, & debita mandatis Dei & Ecclesiæ subiectio & obedientia: quod

(K) S Aug. *Lib.* 1. *Confess cap.* 1. *n* 1... Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.

In Ps. LXXII *n.* 31. *super vers* 25. *Quid enim mihi est in cælo, & a te quid volui super terram?*... Comparavit voluntati suæ terrenæ præmium cæleste, quod accepturus est, vidit qoid ibi sibi servaretur; & cogitans & æstuans in cogitatione cuiusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit... servas mihi tu.... servas, inquit, mihi tu in cælo divitias immortales, teipsum.

N 32 ... *Pars mea, Deus meus*, non ad tempos pars mea; *sed pars mea Deus in secula*... Præmiom Dei, ipse Deus est.

N. 34. *sup vers.* 28 *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Hoc est totum bonum.. Deo adhærere nihil est melius, quando eum videbimus facie ad faciem. Modo ergo quid?.. *Ponere in Deo spem meam.* Quamdiu ergo nondum adhæsisti, ibi pone spem. Fluctuas, præmitte ad terram ancoram. Nondum hæres per præsentiam, inhære per spem; *ponere in Deo spem meam.* Et quid hic agens pones in Deo spem tuam? Quod erit negotium tuum, nisi ut laudes quem diligis, & facias tecom coamatores eius?... Ama Deum gratis, nulli invideas Deum. Rapite eum quotquot potestis, quotquot possessuri estis: non fit angustus, nullos in illo limites facietis; totum singuli possidebitis, & totum omnes habebitis.

In Ps. LXXVI. 1.... Omnia desideria carnalia transiliat, sæculiqoe hoius pompam & illecebram calcet, nihilque sibi aliud proponat obi consistat, nisi ex quo sunt omnia: in qoibus omnibus etiam ipse laborat, donec ad finem perveniat.

(L) S. Aug. *Enchirid. ad Laurentium c.* 3. *n.* 1. Quonam modo sit colendus Deus?.. fide, spe, caritate.

(M) 1. Ioan. II. 3. Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata eius observemus. Qoi dicit se nosse eom & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui aotem servat verbum eios, vere in hoc caritas Dei perfecta est, & in hoc scimus qooniam in ipso sumus.

Luc. x. 16. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

CAPUT PRÆVIUM

ſolo caritatis nomine comprehenditur.

De his omnibus ſigillatim agemus ſectionibus quatuor.

In prima ſectione agemus de Peccatis.

In altera de Virtutibus.

In tertia de Præceptis Dei.

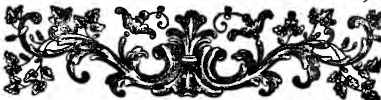
In quarta de Præceptis Eccleſiæ.

Atque ita methodo facili proſequemur quidquid pertinet ad Chriſtianæ vitæ rationem. (N)

(N) *Qui Ethicam Chriſtianam addiſcere & meditari voluerint, evolvant magno ſtudio, & ſumma diligentia legant Scripturam ſacram, præſertim vero novum Teſtamentum; Concilia omnia, præſertim Canones: eaque legendo, eodem ſpiritu, quo ſunt directa, repleri ſtudeant, ut ad eorum intelligentiam admittantur. Corpus Iuris Canonici & maxime Decreta Pontificum. Sanctorum Patrum opera omnia. Præcipue vero legant e Latinis, SS. Auguſtinum, Gregorium Magnum, & Sanctum Bernardum: ex Græcis Clementis Alexandrini Librum, qui inſcribitur Pædagogus, SS. Baſilium, Athanaſium, Chryſoſtomum. Inter recentiores vero evolvenda ſunt opera Sancti Franciſci Saleſii, Ludovici Granatenſis, Roderici vulgo Rodriguez e Societate Ieſu, & R. P. S. Iure eiuſdem Societatis opera, & aliorum quorumdam ſcriptorum opera, quæ ab omnibus laudantur, tum ob ſanam doctrinam, tum ob cæleſtem unctionem qua Lectores ſuos perfundunt. Inter Theologos qui Ethicam univerſam pertractarunt, aut eas elucidarunt Iuris Canonici quæſtiones, quæ morum regulas ſpectant, primas tulit Sanctus Thomas, nec alius in ea ſcientia dux eſt ſequendus; huic adiungendi ſunt Sanctus Antoninus, Sylveſter, Dominicus Soto, Ioannes Medina, Navarras, Toletus, Paulus Comitolas, Azor, Covarruvias, Sayrus, Fagnanus, Sylvius, D. de Merbes, Theologia moralis a Gratianopolitano Epiſcopo Cardinali D. le Camus approbata: D. Godeau Vincienſis Epiſcopi; Natalis Alexandri Dominicani moralis Theologia, Van-Eſpen & Alii Doctores tam Theologi quam Canonici. Verum hoſce Auctores qui leget ſemper meminerit morum regulas ex Scriptura & Traditione eſſe repetendas, eaſque non fidei noſtræ ſolum, ſed & vitæ dirigendæ normam eſſe, proindeque opiniones, ac dogmata ſeu Scripturæ, ſeu Traditioni contraria a quocumque auctore tradantur, omnino eſſe reſpuenda.*



IN-



INSTITUTIONES CATHOLICÆ
AD NORMAM CATECHESEOS.
SECUNDA PARS.

SECTIO PRIMA
De Peccatis.

CAPUT PRIMUM.
De Peccatis in genere.

§. 1. *De peccatis in genere, & de variis Peccatorum divisionibus.*

Int. UID est peccatum? *Resp.* Variæ traduntur a Theologis, maxime ex mente S. Augustini, peccati definitiones. Definitur enim aversio a Deo, & conversio ad creaturam.

Definitur etiam, quod eodem ferme recidit, inordinatus amor sui & rerum creatarum. (A)

Mitto ceteras peccati definitiones. Hæc una inter alias maxime arridet, qua definitur uno verbo peccatum, transgressio legis Dei.

Transgressio. Quo generali nomine comprehenditur omne genus prævaricationis: tunc enim legem transgredimur, cum vel cogitamus, vel dicimus, vel facimus, vel omitti-

(A) S. AUGUSTIN. *Lib.* 22. *contra Faustum cap.* 27. Ergo peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex vero æterna est ratio divina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans. *Cap.* 28. ..... Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, qui delectationem illiciti relaxat potius quam refrenat. Est autem illicitum, quod lex illa prohibet, qua naturalis ordo servatur.

mus aliquid contra legis præceptum. (B)

Legis Dei. Quo generali item nomine comprehenditur quidquid Deus præcipit vel per se, vel per alios. Itaque legis Dei nomine hic intelligitur lex æterna, naturalis, positiva. (C)

Lex æterna nihil aliud est quam increata *Divinaque ratio, vel Dei voluntas, quæ ordinem naturalem conservari iubet & perturbari vetat*. Hac lege tenemur ex S. Augustino, *avertere amorem a temporalibus, & eum mundatum convertere ad æterna*. (D)

S. Aug. lib. 22. contra Faust. c. 27.

S. Aug. l. 1. de lib. Arb. c. 15. n. 32.

(B) S. Aug. *Lib.* 22. *contra Faustum cap.* 27. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

(C) S. Aug. *Lib.* 22. *contra Faustum c.* 47. Alia sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta.

(D) S. Aug. *Lib.* 1. *De libero arbitrio, cap.* 6. *numer* 15. (*Augustinus*). Quid illa lex quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est, & per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur; per quam denique illa, quam temporalem vocandam diximus, recte fertur, recteque mutatur, potestne cuipiam intelligenti nnn incommutabilis æternaque videri? An potest aliquando iniustum esse, ut mali miseri, boni autem beati sint: aut ut modestus & gravis populus ipse sibi Magistratus creet, dissolutus vero & nequam ista licentia careat? (*Evodius*) Video hanc æternam esse, atque incommutabilem legem. (*Aug.*) Simul etiam te videre arbitror in illa temporali nihil esse iustum atque legitimum, quod non ex hac æterna sibi homines derivarint: nam si populus ille quodam tempore iuste honores dedit, quodam rursus iuste non dedit, hæc vicissitudo temporalis ut iusta esset, ex illa æternitate tracta est, qua semper iustum est gravem populum honores dare, levem non dare; an tibi aliter videtur? (*Evod.*) Assentior. (*Aug.*) Ut igitur breviter æternæ legis notionem, quæ impressa nobis est, quantum valeo verbis explicem, ea est qua iustum est, ut omnia sint ordinatissima: tu si aliter existimas, prome. (*Evod.*) Quid tibi vera dicenti contradicam non habeo. (*Aug.*) Cum ergo hæc sit una lex, ex qua illæ omnes temporales ad homines regendos variantur, num ideo ipsa variari ullo modo potest? (*Evod.*) Intelligo omnino non posse: neque enim ulla vis, ullus casus, ulla rerum labes umquam effecerit, ut iustum non sit omnia esse ordinatissima.

Cap. 7. *num.* 16. (*Aug.*) Age nunc videamus, homo ipse quomodo in seipso sit ordinatissimus: nam ex hnminibus una lege sociatis, populus constat: quæ lex ... temporalis est ...

Cap. 15. *num.* 32. (*Aug.*) Iubet igitur æterna lex avertere amorem a temporalibus, & eum mundatum convertere ad æterna. (*Evod.*) Iubet vero. (*Aug.*) Quid deinde censes temporalem iubere, nisi ut hæc quæ ad tempus nostra dici possunt, quando eis homines cupiditate inhærent, eo iure possideant, quo pax & societas humana servetur, quanta in his rebus servari potest? Ea sunt autem primo hoc corpus, & eius quæ vocantur bona, ut integra valetudo, acumen sensuum, vires, pulcritudo, & si qua sunt cetera, partim necessaria bonis artibus, & ideo pluris pensanda, partim viliora. Deinde libertas, quæ quidem nulla vera est, nisi beatorum, & legi æternæ adhærentium: sed eam nunc libertatem commemoro, qua se liberos putant, qui dominos homines non habent, & quam desiderant ii, qui a dominis hominibus manumitti volunt. Deinde parentes, fratres, coniux, liberi, propinqui, affines, familiares, & quicumque nobis aliqua necessitudine adiuncti sunt. Ipsa denique civitas, quæ parentis loco haberi solet, honores etiam & laudes, & ea quæ dicitur gloria popularis. Ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur omnia, quorum iure domini sumus, & quorum vendendorum aut donandorum habere potestatem videmur. Horum omnium quemadmodum lex illa sua cuique distribuat, difficile & longum est explicare, & plane ad id quod proposuimus non necessarium. Satis est enim videre non ultra porrigi huius legis potestatem in vindicando, quam ut hæc vel aliquid horum adimat, atque auferat ei quem punit. Metu coercet ergo, & ad id quod vult, torquet & retorquet miserorum animos, quibus regendis accommodata est. Dum enim hæc

Lex naturalis eſt ratio quædam omnium hominum cordibus ingenita, qua moventur ad bonum & avocantur a malo. De ea lege loquitur Apoſtolus his verbis: *Cum gentes quæ legem* (Moyſi) *non habent, naturaliter* (id eſt, ſine lege ſcripta) *ea quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis; teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus aut etiam defendentibus*. Ea lege novimus alteri non eſſe faciendum quod nobis fieri nolimus. (E) Poteſt ea lex obſcurari in cordibus hominum; deleri penitus

Rom. II. 14. & 15.

---

amittere timent, tenent in his utendis quemdam modum aptum vinculo civitatis, qualis ex huiuſcemodi hominibus conſtitui poteſt. Non autem ulciſcitur peccatum cum amantur iſta, ſed cum aliis per improbitatem auferuntur.

Lib. 22 *contra Fauſtum c.* 30. Æterna lege conſulta, quæ ordinem naturalem conſervari iubet, perturbari vetat.

Serm. 81. *De verbis Evang. alias ex Sirmond.* 33. *num.* 2. *verſus finem*. Vide eruditum in lege Dei (de Iob loquitur) lege Dei dico æterna. Nam lex illa in tabulis data Iudæis nondum erat temporibus Iob, ſed manebat adhuc lex æterna in cordibus piorum, unde illa deſcripta eſt quæ populo data eſt.

(E) S. AUG. *Epiſt.* 157. *alias* 89. *ad Hilarium, num.* 15. . . . . Legem quippe ſive naturalem intelligamus, quæ in eorum apparet ætatibus, qui iam ratione uti poſſunt; ſive conſcriptam, quæ data eſt per Moyſen, quia nec ipſa vivificare potuit, & liberare a lege peccati & mortis, quæ tracta eſt ex Adam, ſed magis addidit prævaricationis augmenta. *Ubi enim lex non eſt*, ait idem Apoſtolus, *nec prævaricatio*. Proinde quoniam lex eſt etiam in ratione hominis, qui iam utitur arbitrio libertatis naturaliter in corde conſcripta, qua ſuggeritur ne aliquid faciat quiſque alteri, quod pati ipſe non vult: ſecundum hanc legem prævaricatores ſunt omnes, etiam qui legem per Moyſen datam non acceperunt, de quibus in Pſalmo legitur, *Prævaricatores æſtimavi omnes peccatores terræ*. Non enim omnes peccatores terræ legem per Moyſen datam prævaricarunt: ſed tamen niſi aliquam prævaricaſſent, non appellarentur prævaricatores. *Ubi enim lex non eſt, nec prævaricatio*. Prævaricata ergo lege quæ in Paradiſo data eſt, naſcitur homo ex Adam cum lege peccati & mortis, de qua dicitur: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati quæ eſt in membris meis*. Quæ tamen niſi mala poſtea conſuetudine roboretur, facilius vincitur; non tamen niſi gratia Dei. Lege autem alia prævaricata, quæ eſt in uſu rationis animæ rationalis in ætate hominis iam ratione utentis, prævaricatores fiunt omnes peccatores terræ. Prævaricata vero lege etiam illa, quæ data eſt per Moyſen, multo amplius abundat delictum.

Rom. IV. 15. — Pſ. CXVIII. 119. — Rom. IV. 15. — Rom. VII. 23.

In Pſ. LVII. *num.* 1. . . . Quando quidem manu formatoris noſtri in ipſis cordibus noſtris veritas ſcripſit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri? Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde iudicarentur & quibus lex non eſſet data. Sed ne ſibi homines aliquid defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Oppoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur: & quaſi forinſecus admota voce Dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt . . . Sed quia homines appetentes ea quæ foris ſunt, etiam a ſe ipſis exules facti ſunt, data eſt etiam conſcripta lex: non quia in cordibus ſcripta non erat; ſed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique eſt comprehenderis, & ad te ipſum intro revocaris. Propterea ſcripta lex quid clamat eis qui deſeruerunt legem ſcriptam in cordibus ſuis? *Redite prævaricatores ad cor*. Quis enim te docuit, nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, nolle iniuriam pati, & quidquid aliud vel univerſaliter vel particulariter dici poteſt? Multa enim ſunt, de quibus ſingulis interrogati

Tob. IV. 16. — Rom. II. 15. — Iſai. XLVI. 8.

PARS II. SECT. I CAP. I. §. 1.

non potest, iuxta illud S. Augustini: *Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas*. (F)

Confess. L. 1. cap. 4. n. 9 *Lex Positiva* ea est quæ a Legislatore vel verbo vel scripto traditur. Hæc autem vel est divina vel humana. Divina ponitur a Deo ipso: humana ab hominibus.

Lex Divina dividitur in veterem & novam.

Lex Vetus Iudæis est scripto tradita per Moysen.

Lex Nova promulgata est per Christum, & per Spiritum sanctum scripta est *non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. 2.Cor. III. 3.

Lex Humana vel est Ecclesiastica vel Civilis.

Lex Ecclesiastica ea est quæ sancitur ab Ecclesia.

Lex Civilis ea est quæ fertur a Principibus temporalibus.

Lege divina præceptum est ut Ecclesiæ, immo & Principibus temporalibus iusta iubentibus, pareamus, idque *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*: nam *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, ex Apostolo. Ergo & legis humanæ transgressio recte ponitur sub generali notione transgressionis legis Dei. Rom. XIII. 5. Ibid. 2.

I. Quot sunt peccatorum genera?

R. Peccatorum genus duplex, originale & actuale.

Peccatum originale illud est quod ab Adamo in posteros transmissum, a singulis hominibus ipsa origine contrahitur. De quo iam satis diximus (in prima parte.) Sect. I. c. III. §. 12.

Peccatum actuale illud est quod actu proprio & propria voluntate libere committitur ab habentibus rationis usum.

I. Ab habentibus rationis usum, inquis? Ergo non peccant qui præ ebrietate malum operantur; tunc enim privantur rationis usu?

R. Peccant ebrii, & peccati labe tenentur, si culpa sua inebriati sint: tunc enim quod præ ebrietate male egerunt, voluntarium fuit in sua caussa. (G) Quisquis enim sciens & volens exponit se ebrietatis pe-

---

homines, clara voce respondeant, nolle se pati. Age, si non vis pati ista, numquid solus es homo? Nonne in societate vivis generis humani? Qui tecum factus est, socius tuus est; & omnes facti ad imaginem Dei, nisi terrenis cupiditatibus conterant quod ille formavit. Quod ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum esse in eo quod pati non vis: & hoc te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta. Faciebas, & clamabatur inter manus tuas: Quomodo cogeris redire ad cor tuum, cum hoc pateris inter manus alienas? Furtum bonum est? Non. Interrogo, Adulterium bonum est? Omnes clamant, Non. Homicidium bonum est? Omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc non confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam: placeat tibi, & responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hæc bona non esse. Gen. 1. 27.

In Psal. CXVIII. *Serm.* 25. *num.* 4 ... Non immerito prævaricatores æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est qui faciat alteri iniuriam, nisi qui fieri nolit sibi: & in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum id quod facit non vult pati.

(F) *Vide* S. AUG. *sup. litt.* (E) *hocce* §.

(G) S. AUG. *Lib.* 3. *de Libero arbitrio, c.* 19. *n.* 53... Cum vero ubique sit præsens (Deus,) qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuvet,

riculo, velle cenſetur id omne quod ex ebrietate conſequitur. Quod ſi forte accidat aliquem nulla ſua culpa, ne veniali quidem, inebriari, (ut contingit verbigratia iis qui dum vinum efferveſcit in cellariis,

---

exaudiat deprecantem; non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras; neque illud quod vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis: iſta tua propria peccata ſunt. Nulli enim homini oblatum eſt ſcire utiliter quæri, quod inutiliter ignoratur, & humiliter confitendam eſſe imbecillitatem, ut quærenti & confitenti ille ſubveniat, qui nec errat dum ſubvenit, nec laborat.

N. 54. Nam illud quod ignorans quiſque non recte facit, & quod recte volens facere non poteſt, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt. Illud enim præcedens meruit iſta ſequentia... Non ſolum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum, libera enim voluntate & ab ſciente committitur; ſed etiam illud quod iam de huius ſupplicio conſequatur neceſſe eſt.

Luc. XII. 47. 48. *De Gratia & Libero arbitrio c. 3. num. 5. Servus qui neſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit pauca; ſervus autem qui ſcit voluntatem Domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit multa?* Ecce ubi oſtendit gravius peccare hominem ſcientem, quam neſcientem. Nec tamen ideo confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: *Noluit intelligere ut bene ageret*. (Pſ. XXXV. 4) Sed & illa ignorantia quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tamquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat; ſi propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet; ſed fortaſſe ut mitius ardeat. Non enim ſine cauſſa dictum eſt, *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt*: (Pſ. LXXVIII. 6.) & illud quod ait Apoſtolus: *Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum* (2. Theſſ. 1. 8.) Verumtamen ut habeamus & ipſam ſcientiam, ne dicat unuſquiſque, Neſcivi, non audivi, non intellexi, voluntas convenitur humana, ubi dicitur: *Nolite fieri ſicut equus & mulus quibus non eſt intellectus*: (Pſ. XXXI. 9.) quamvis peior appareat, de quo dictum eſt: *Verbis non emendabitur ſervus durus; ſi enim intellexerit, non obaudiet*. (Prov. XXIX. 19.) Quando autem dicit homo, Non poſſum facere quod præcipitur, quoniam concupiſcentia mea vincor: iam quidem de ignorantia non habet excuſationem, nec Deum cauſſatur in corde ſuo, ſed malum ſuum in ſe cognoſcit & dolet; cui tamen dicit Apoſtolus, *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum*, (Rom. XII. 21.) & utique cui dicitur... Velle enim & nolle propriæ voluntatis eſt.

Lib. 4. Operis imperfecti contra Iulian. c. 103... Qui volens fecit peccatum, nolens habet peccatum; volens impudicus, nolens reus; eo quippe nolente peccatum manet, quo nolente non fieret. Ac per hoc, & non poteſt eſſe ſine voluntate peccatum, quia non fit niſi voluntate; & poteſt eſſe ſine voluntate peccatum, quia manet etiam ſine voluntate, quod factum eſt voluntate... cum conſuetudo non facta ſit niſi voluntate.

S. GREG. MAGN. Papa *Lib. 15. moral. in Iob. cap. 44. n. 50. 51*... Qui enim illa agunt quæ Deus omnipotens prohibet, quid aliud faciunt, quam ſuum animum contra omnipotentem claudunt?... Ita eius mandatis obſiſtere, eum a cordis inhabitatione repellere eſt. Dicunt ergo: *Recede a nobis*, (Iob. XXI. 14.) qui ei ad ſe aditum præbere recuſant, eumque pravis actibus impugnant, etiam ſi verbis laudare videantur. Dicunt etiam: *Scientiam viarum tuarum nolumus*, (Id. Ibid.) eo ipſo quo eius ſcientiam apprehendere contemnunt.. Sed aliud eſt neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Neſcit namque qui apprehendere vult, & non valet. Qui autem ut neſciat, aurem a voce veritatis avertit, iſte non neſciens, ſed contemptor addicitur.

S. THOMAS *prima ſecundæ quæſt. 77. art. 7. in corp. Paſſiones quæ uſum rationis prorſus tollunt, ab omni culpa excuſant; niſi fortaſſis paſſiones iſtæ fuerint voluntariæ, quo caſu & peccata ſequentia homini imputantur*

Reſpondeo dicendum, quod ſecundum hoc ſolum actus aliquis, qui de genere ſuo eſt malus, totaliter a peccato excuſatur, quod totaliter involuntarius redditur: unde ſi ſit talis paſſio, quæ totaliter invo-

subito illius vapore occupantur, etiam si illud ne primis quidem labris gustaverint;) quod is male egerit ebrius, non ipsi imputabitur ad culpam, sicuti non imputatur ad culpam amenti aut furioso aut frenetico, quod ipsi male egerint.

I. Quot sunt genera peccatorum actualium?

R. Peccatorum actualium multa genera sunt.

Nam. 1. vel sunt mortalia, vel venialia:

2. Vel sunt omissionis, vel commissionis. Hæc autem vel corde, vel ore, vel opere committuntur.

3. Vel sunt spiritualia, vel carnalia.

4. Vel lædunt directe Deum, vel proximum, vel ipsum peccantem.

5. Vel sunt infirmitatis, vel ignorantiæ, vel malitiæ.

6. Vel sunt propria, vel propria simul & aliena.

7. Denique solemnis ea divisio est, qua revocantur omnia peccata actualia ad capita septem, quæ dicuntur peccata capitalia.

(De singulis illis peccatorum generibus singillatim agemus sequentibus Paragraphis.)

---

luntarium reddat actum sequentem, totaliter a peccato excusat; alioquin non totaliter. Circa quod duo consideranda videntur. Primo quidem, quod aliquid potest esse voluntarium, vel secundum se, sicut quando voluntas directe in ipsum fertur, vel secundum suam caussam, quando voluntas fertur in caussam, & non in effectum, ut patet in eo qui voluntarie inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit. Secundo considerandum est, quod aliquid dicitur voluntarium directe vel indirecte: directe quidem id, in quod voluntas fertur: indirecte autem illud quod voluntas potuit prohibere, sed non prohibet. Secundum hoc igitur distinguendum est, quia passio quandoquidem est tanta, quod totaliter aufert usum rationis; sicut patet in his qui propter amorem vel iram insaniunt: & tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum; quia est voluntarius in sua caussa, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si vero caussa non fuerit voluntaria sed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiusmodi caussa incidit in talem passionem, quæ totaliter aufert usum rationis, actus omnino redditur involuntarius; & per consequens totaliter a peccato excusatur. Quandoque vero passio non est tanta, quod totaliter intercipiat usum rationis: & tunc ratio potest passionem excludere, divertendo ad alias cogitationes: vel impedire ne suum consequatur effectum: quia membra non applicantur operi nisi per consensum rationis... Unde talis passio non totaliter excusat a peccato.

2. 2. q. 71. art. 3. in corp. *Advocatus, si iniustam caussam scienter defendat, graviter peccat, & vinculo restitutionis tenetur: si vero se ignoranter defenderit, excusatur a peccato, pro ignorantiæ excusantis qualitate.*

Respondeo dicendum, quod illicitum est alicui cooperari ad malum faciendum, sive consulendo, sive adiuvando, sive qualitercumque consentiendo: quia consilians & coadiuvans quodammodo est faciens. Et Apostolus dicit ad Rom. *Quod digni sunt morte non solum qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Unde & supra dictum est, quod omnes tales ad restitutionem tenentur. Manifestum est autem, quod Advocatus auxilium, & consilium præstat ei cuius caussæ patrocinatur: unde si scienter iniustam caussam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniustam caussam defendit, putans esse iustam, excusatur secundum modum quo ignorantia excusari potest. Rom. 1. 32.

§. 2. *De singulis peccatorum Actualium generibus; ac* 1. *de Mortali & Veniali.*

I. Peccati mortalis nomine quid intelligis? Quid nomine venialis?

R. Peccati mortalis nomine, illud peccati genus intelligitur, quod animam spiritaliter occidit. Nomine venialis autem, illud quod cum non occidat spiritaliter animam, venia minus indignum est.

I. Quam nobis mortem animæ narras? Nonne immortalis anima est?

R. Immortalis est certe, si de morte naturali quæstio sit: mori potest, si de morte spirituali. Rem explico. Animæ vita duplex; naturalis, & spiritualis. Naturalis ea est, qua subsistit anima; nam eo ipso quo subsistit, vivit. Substantia enim ex se simplex & intelligens, nullis constans partibus inter se distinctis, eo ipso vivit quo subsistit, nec mori potest quia ad nihilum recidat.

Vita spiritualis animæ ea est, quæ inhabitante gratia & Spiritu Dei constat. (A) Est enim spiritus & gratia Dei aliquatenus vita animæ, quemadmodum ipsa anima vita corporis est. Mortua enim spiritualiter anima est statim atque inhabitante gratia & spiritu Dei destituitur. (B)

(A) ROM. VIII. 9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen Spiritus Dei habitat in vobis Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter iustificationem.

GAL. II. 20. Vivo autem iam non ego, vivit vero in me Christus.

S. AUG. *Lib.* 13. *de Civit. Dei, cap.* 2. Quamvis enim humana anima veraciter immortalis perhibeatur, habet tamen quamdam etiam ipsa mortem suam. Nam ideo dicitur immortalis, quia modo quodam quantulocumque non desinit vivere atque sentire: corpus autem ideo mortale, quoniam deseri omni vita potest, nec per seipsum aliquatenus vivit. Mors igitur animæ fit, cum eam deserit Deus: sicut corporis, cum id deserit anima. Ergo utriusque rei, id est, totius hominis mors est, cum anima a Deo deserta deserit corpus. Ita enim nec ex Deo vivit ipsa, nec corpus ex ipsa ... Nam in illa pœna ultima ac sempiterna .... recte mors animæ dicitur, quia non vivit ex Deo: mors autem corporis quonam modo, cum vivat ex anima?... Vivit itaque anima ex Deo, cum vivit bene; non enim potest bene vivere, nisi Deo operante in se quod bonum est.

Lib. 10. *Confess. cap.* 20. *num.* 29 Vivit anima mea de te (Deus.)

Vide supra part. 1. *sect* 2 *cap.* 3. §. 21. *auctoritates ex* S. AUG. *petitas, litt.* (A) *& quas hic exhibemus infra litt. seq.* (B)

(B) S. AUG *Annot. in Iob. cap.* IX *vers.* 12. Hæc est mors animæ, ut Deum nesciat.

Enarrat. in Psal. LXX. *Serm.* 2 *num.* 3. *post med.* Quæ sunt putas mirabilia Dei? Quid mirabilius inter Dei mirabilia, quam mortuos suscitare? Numquidnam ego mortuus sum, inquis? Si mortuus non esses, non diceretur tibi, Surge qui dormis, & exsurge a mortuis, & illuminabit te Christus. *Ephes.* v. 14. Mortui sunt omnes infideles, omnes iniqui, corpore vivunt, sed corde extincti sunt. Qui autem suscitat mortuum secundum corpus, reddit eum luci huic videndæ, & huic aeri ducendo: non autem suscitator eius ipse illi lux & aer est: incipit videre, quemadmodum videbat antea. Anima non sic exsuscitatur. Anima enim exsuscitatur a Deo: quamquam & corpus exsuscitetur a Deo: sed Deus quando exsuscitat corpus, mundo reddit; quando exsuscitat animam, sibi reddit. Si recedat aer mundi istius, moritur corpus: si recedat Deus, moritur anima. Cum ergo animam suscitat Deus, nisi adsic qui suscitavit, suscitata non vivit. Non enim suscitat, & dimittit ut vivat sibi... susci-

PARS II. SECT. I. CAP. I. §. 2.

Ergo peccatum illud, quod gratiam & spiritum Dei expellit ab anima, mortale dicitur.

Quod autem stat cum inhabitante spiritu Dei in anima, dicitur veniale.

I. Id si ita est, omnia peccata mortalia dici debent, nullum veniale: quæ enim societas spiritus Dei cum peccato? Numquid potest esse in eadem anima & peccatum & Deus ipse, suprema sanctitas? *Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate?* inquit Apostolus? (2. Cor. VI. 14.)

R. Esse peccata quædam ex genere suo mortalia, quædam venialia probatur invictissimis ex Scriptura ac Traditione petitis argumentis.

1. Ex Scriptura manifeste colligitur nullum esse hominem qui non peccet; nullum esse a quo quotidie dici non oporteat, *dimitte nobis debita nostra*; (Matth. VI. 12.) si quis dixerit esse se sine peccato, veritatem in eo non esse. Et cetera id genus. (C)

At peccata istiusmodi quæ quotidie committuntur vel a sanctissimis viris, talia non sunt, ut per ea extinguatur spiritus, & expellatur a cordibus hominum: alioquin nullus esset iustus super terram, ne unus quidem. Ergo peccata istæc quotidiana leviora sunt, & stant simul cum inhabitante spiritu Dei in cordibus nostris.

Et certe quemadmodum multi dicuntur in Scripturis iusti & sancti; ita multi, & longe plures, dicuntur mali & impii. Et Ecclesia bonos & malos complectitur, ut supra probavimus, adductis in medium Scripturæ testimoniis notissimis. (P. 1. sect. 2. c. 3. §. 4.) (D) At si omnia peccata mortalia sunt, nullus iam erit qui malus & impius dici non debeat: bonos inter & malos discrimen nullum erit. Siquidem malus est qui

---

tat illam Deus, moritur si discesserit Deus. Dicam enim audacter, Fratres, sed tamen verum. Duæ vitæ sunt, una corporis, altera animæ: sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus: Quomodo si anima deserat, moritur corpus; sic anima moritur, si deserat Deus... Cum mecum es vivo, & animæ meæ vita tu es, quæ morietur si dimittatur sibi.

Enarrat. in Psalm. LXXXVII. *n.* 12.... Quis enarrabit in sepulcro misericordiam tuam, id est, animæ mortuæ, cuius mors iacet (*forte* latet) sub corporis pondere? & veritatem tuam in perditione, hoc est, in tali morte nihil horum volenti credere atque sentire? Numquid enim in tenebris huius mortis, hoc est, in homine qui te obliviscendo vitæ lumen amisit, tua mirabilia & iustitia cognoscentur?

(C) ECCLE. VII. 21. Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

IACOB. III. 2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circumducere totum corpus.

1. IOAN. I. 8. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

(D) MATTH. XIII. 37.... Qui seminat bonum semen, est Filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam... Messis vero consummatio sæculi est.

Ibid. 49... Exibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum.

XXII. 10. Et egressi servi eius in vias, congregaverunt omnes quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium, (id est, Ecclesia.)

Ibidem 14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Vide supra §. 4. cap. 3. sect. 2. part. 1. Scriptura sacræ testimonia tam sub litt. (N) *quam sub litt.* (O) *allata.*

peccati mortalis labe inficitur; & nemo est qui peccati alicuius labe non inficiatur.

Itaque ex Scriptura facra manifeste colligitur esse peccata quædam ex genere fuo non mortalia, fed venialia; quæ ftent fimul cum iuftitia.

Pars II. Sect. I. Cap. I. §. 2.

2. Idem certiffima Traditione demonftratur. Cuius teftes felectos in pluribus proferre fufficiat SS. Ambrofium, Auguftinum, Hieronymum, Cæfarium, quorum teftimonia legefis ad marginem hic tranfcripta. (E)

(E) S. Ambros. *Lib.* 2. *de pœnit. c.* 10. *num.* 91. Hoe ergo in Eeclefia faecre faftidis, ut Deo fupplicees, ut patrocinium tibi ad obfecrandum fanctæ plebis requiras, ubi nihil eft quod pudori effe debeat, nifi non fateri; eum omnes fimus peeeatores: ubi ille laudabilior qui fibi abiectior.

N. 95. Sicut unum baptifma, ita una pœnitentia, quæ tamen publiee agitur; nam quotidiani nos debet pœnitere peccati: fed hæc delictorum leviorum, illa graviorum.

S. Hieronym. *in cap.* 2. *Ieremiæ pag.* 537. Qui levi peeeatorum forde maculatus eft, levioribus purgatur monitis. Porro peccata gravia, quæ ad mortem trahunt, nee nitro, nee herba Borith dilui poffunt: fed gra-
1. Cor. III. 13. vioribus tormentis indigent. *Uniuscuiusque* enim *opus quale fit, ignis probabit, & in igne revelabitur*. Pulcreque addidit: *ma-*
Ier. II. 22. *culata es in iniquitate tua in confpectu meo:* quod etiamfi hominibus munda videaris, mihi munda non fis, qui novi confeientias fingulorum. Unde & in alio loco di-
Ps. CXLII. 2. eitur: *Non iuftificabitur in confpectu tuo omnis vivens*.

Adv. Iovin. lib. 2. *part.* 2. *T.* IV. *p.* 222. *nov. Edit.* Sunt peccata levia, funt gravia. Aliud eft deeem millia talenta debere, aliud quadrantem. Et de otiofo quidem verbo & adulterio rei tenebimur; fed non eft idem fuffundi, & torqueri: erubefeere, & longo tempore eruciari. Putas noftrum effe quod loquimur? Audi
1. Ioan. V. 16. Apoftolum Ioannem: *Qui fcit fratrem fuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit ei vitam, peccanti non ad mortem: Qui vero peccaverit ad mortem, quis orabit pro eo?* Cernis quod fi pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam. Si pro maioribus, diffieilis impetratio fit, & inter peccata & peccata, magnam effe diftantiam.

S. Aug. *Enchirid. c.* 64. *n.* 17. Ipfa etiam vita eetera iam ratione utentis ætatis, quantalibet præpolleat fecunditate iuftitiæ, fine peccatorum remiffione non agitur. Quoniam filii Dei quamdiu mortaliter vivunt, cum morte confligunt: & quamvis de illis fit veraciter dictum, *Quot-* Rom. VIII. 14.
quot Spiritu Dei aguntur, hi funt filii Dei: Sic tamen Spiritu Dei excitantur, & tamquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam fpiritu fuo, maxime aggravante corruptibili corpore, tamquam filii hominum quibufdam humanis motibus deficiant ad fe ipfos, & ideo peccent. Intereft quidem quantum: neque enim quia peccatum eft omne crimen, ideo crimen eft etiam omne peccatum. Itaque fanctorum hominum vitam, quamdiu in hac mortali vivitur, inveniri poffe dicimus fine crimi-
ne. *Peccatum* autem *fi dixerimus quia non* 1. Ioan. I. 8.
habemus, ut ait tantus Apoftolus, *nofmetipfos feducimus, & veritas in nobis non eft*.

N. 19. *cap.* 70. Sane cavendum eft, ne quifquam exiftimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non poffidebunt, quotidie perpetranda, & eleemofynis quotidie redimenda. In melius quippe eft vita mutanda, & per eleemofynas de peccatis præteritis eft propitiandus Deus; non ad hoc emendus quodam modo, ut ea femper liceat impune com-
mittere: *Nemini enim dedit laxamentum* Eccli. XV. 21.
peccandi: quamvis miferando deleat iam facta peccata, fi non fatisfactio congrua negligatur.

N. 19. *c.* 71. De quotidianis autem brevibus levibufque peccatis, fine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio fatisfacit. Eorum eft enim dicere,
Pater nofter qui es in cælis, qui iam Pa- Matth. VI. 9.
tri tali regenerati funt ex aqua & Spiritu. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata.

Lib. 21. *de Civit. Dei, cap.* 27. *& ult.*
num. 2.... *Fili peccafti, ne adiicias iterum,* Eccl. XXI. 1.
& de præteritis deprecare, ut dimittantur tibi. Propter hoc ergo eleemofynæ facien-

PARS II. SECT. I. CAP. I. §. 2.

I. Quandonam peccatur mortaliter?

R. Quando violatur lex Dei in re gravi, & cum deliberato voluntatis consensu.

dæ sunt, ut cum de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, non ut in eis perseverantes, licentiam malefaciendi nos per eleemosynas comparare credamus.

N. 3. Ideo autem Dominus & dextris eleemosynas ab eis factas, & sinistris non factas se imputaturum esse prædixit; ut hinc ostenderet quantum valeant eleemosynæ ad priora delenda, non ad perpetua impune committenda peccata. Tales autem eleemosynas non dicendi sunt facere, qui vitam nolunt a consuetudine scelerum in melius commutare ... Ita parum est eleemosynas quantaslibet facere pro quocumque scelere, & in consuetudine scelerum permanere..

N. 4. Oratio vero quotidiana, quam docuit ipse Dominus, unde & Dominica nominatur, delet quidem quotidiana peccata, cum quotidie dicitur, *dimitte nobis debita nostra ... sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*.. Per hanc enim nobis voluit Salvator ostendere, quantumlibet iuste in huius vitæ caligine, atque infirmitate vivamus, non nobis deesse peccata pro quibus dimittendis debeamus orare, & eis qui in nos peccant, ut & nobis ignoscatur, ignoscere. Non itaque propterea Dominus ait; *Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis & Pater vester peccata vestra*, ut de hac oratione confisi, securi quotidiana scelera faceremus, vel potentia qua non timeremus hominum leges, vel astutia qua ipsos homines falleremus: sed ut per illam disceremus, non putare nos esse sine PECCATIS, etiamsi a CRIMINIBUS essemus immunes... Verumtamen nec ipsa MAGNA, a quibus omnino mutatis in melius moribus recedendum est, dimittuntur orantibus, nisi fiat quod ibi dicitur, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Si enim MINIMA peccata, sine quibus non est etiam vita iustorum, aliter non remittuntur: quanto magis multis & magnis criminibus involuti, etiam si ea perpetrare iam desinant, nullam indulgentiam consequuntur, si ad remittendum aliis quod in eos quisque peccaverit, inexorabiles fuerint, cum dicat Dominus, *Si autem non dimiseritis hominibus, neque Pater vester dimittet vobis?... Iudicium futurum sine misericordia illi qui non fecit misericordiam*. Venire quippe debet in mentem etiam servus ille, cui debitori Dominus eius relaxavit decem millia talentorum; quæ postea iussit ut redderet, quia ipse non misertus est conservi sui, qui ei debebat centum denarios. In his ergo qui filii sunt promissionis & vasa misericordiæ, valet quod ait idem Apostolus, consequenter adiungens: *superexultat autem misericordia iudicio*...

[Marginal references: Matth. VI. 12. — Ibid. 14. — Ibid. 15. — Iacob. II. 13. — Matth. XVIII. 23. — Iacob. II. 13.]

Vide eamdem infra litt. (T) *hocce* §.

S. CÆSARIUS *Serm.* 37. *alias de Sanctis* 41. *nunc vero app. tom.* 5. 104. *num* 1... Illo transitorio igne de quo dixit Apostolus, *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, non CAPITALIA, sed MINUTA peccata purgantur. Et quamvis, quod peius est, non solum maiora, sed etiam minuta, si nimium plura sint, mergunt; de ipsis maioribus sive minoribus peccatis, & si non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis se inaniter excusare conetur, & dicat, nescire se quæ sint minuta peccata, vel quæ crimina capitalia.

[Marginal reference: 1. Cor. III. 15.]

N. 2. Et quamvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos tamen ne desperationem facere videamur, breviter dicimus quæ sint illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia; & si longo tempore teneatur, iracundia; & ebrietas, si assidua sit, in eorum numero computatur. Quicumque enim aliqua de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, &, si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogaverit, & a peccatis ipsis abstinuerit; illo transitorio igne, de quo ait Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine ullo remedio cruciabit.

N. 3. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est ut omnia replicentur, opus est ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis aut in cibo aut in potu plus accipit quam necesse sit, ad minuta peccata noverit pertinere. Quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quam expedit. Quoties pauperem importune petentem exasperat. Quoties cum corpore sit sanus, aliis ieiunantibus prandere voluerit;

I. Quinam sunt peccati mortalis effectus?

R. Qui peccant mortaliter ii subeunt & inimicitiam Dei & servi-

aut somno deditus tardius ad Ecclesiam surgit. Quoties excepto desiderio filiorum uxorem suam cognoverit. Quoties in carcere clausos, & in vinculis positos tardius requisierit. Quoties infirmos tardius visitaverit. Si discordes ad concordiam revocare neglexerit. Si plus aut proximum, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit quam oportet; si amplius fuerit blanditus quam expedit. Si cuicumque maiori personæ aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit. Si pauperibus esurientibus cibum non dederit; aut nimium deliciosa, aut sumtuosa sibi convivia præparaverit. Si se in Ecclesia aut extra Ecclesiam fabulis otiosis, de quibus in die iudicii ratio reddenda est, occupaverit. Si dum incaute iuramus, & cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus, utique periuramus. Et cum omni facilitate & temeritate maledicimus; cum
1.Cor.VI. 10. scriptum est, *Neque maledici regnum Dei possidebunt*. Et cum aliquid suspicamur temere, quod tamen plerumque non ita, ut credimus, comprobatur, sine ulla dubitatione delinquimus. Hæc enim, & his similia, ad minuta peccata pertinere non dubium est, quæ sicut iam dixi, enumerari vix possunt, & a quibus non solum populus Christianus, sed etiam nullus Sanctorum immunis esse potuit aliquando, aut poterit. Quibus peccatis licet occidi animam non credamus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis, & quasi horrenda scabie replentia deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius sponsi cælestis aut vix, aut eum grandi confusione venire permittant.

N. 4. Et ideo continuis orationibus, & frequentibus ieiuniis, & largioribus eleemosynis, & præcipue per indulgentiam eorum qui in nos peccant, assidue redimantur; ne forte simul collecta cumulum faciant, & demergant animam. Quidquid enim de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, illo igne purgandum est, de
1.Cor. III. 13. & 15. quo dixit Apostolus: *Quia in igne revelabitur: & si cuius opus arserit, detrimentum patietur*. Aut enim, dum in hoc mundo vivimus, ipsi nos per pœnitentiam fatigamus: aut certe, volente aut permittente Deo, multis tribulationibus pro istis peccatis affligimur: & si Deo gratias agimus, liberamur... Ita peccata ipsa in hoc sæculo purgantur, ut in futuro ille ignis purgatorius aut non inveniat, aut certe parum inveniat quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tamdiu in illo purgatoriu igne moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tamquam ligna, fœnum, stipula, consumantur.

N. 5. Sed dicit aliquis: non pertinet ad me quamdiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres carissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, quam quidquid potest in hoc sæculo pœnarum aut cogitari, aut videri, aut sentiri,... Et ideo totis viribus unusquisque laboret, ut capitalia crimina possit evadere, & minuta peccata ita operibus bonis redimere, ut de ipsis nihil videatur remanere, quod ille ignis possit absumere. Illi autem qui capitalia crimina committunt, si quamdiu vivunt, ea redimere pœnitentiæ medicamentis noluerint, ad illum ignem, de quo dicit Apostolus: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*... Illam duram & irrevocabilem sententiam audituri sunt, *Discedite a me maledicti in ignem æternum*, & ideo, qui ab ista perpetua pœna, & ab illo purgatorio igne desiderant liberari, crimina capitalia non admittant: aut si iam commiserunt, fructuosam agant pœnitentiam, & illa parva vel quotidiana peccata bonis operibus redimere non desistant. Ibid. 15. Matth. XXV. 41.

N. 6. Quibus tamen operibus minuta peccata redimantur, planius vobis insinuare desidero. Quoties infirmos visitamus in carcere clausos, & positos in vinculis requirimus, discordes ad concordiam revocamus, indicto in Ecclesia ieiunio ieiunamus, pedes hospitibus abluimus, ad vigilias frequenter convenimus, eleemosynam ante ostium prætereuntibus pauperibus damus, inimicis nostris, quoties petierint, veniam indulgemus: istis operibus, & his similibus, minuta peccata redimuntur quotidie.

N. 7. Pro capitalibus vero criminibus non hoc solum sufficit; sed addendæ sunt lacrimæ, rugitus & gemitus, continuata & longo tempore protracta ieiunia, lar-

PARS II. SECT. I. CAP. I. §. 2.

tutem diaboli & æterni supplicii reatum.

I. Quandonam peccatur venialiter?

R. Quando violatur lex Dei in re levi, vel si in re gravi, imperfecte tamen, scilicet non deliberata ratione violatur. (F)

giores eleemosynæ erogandæ, ultro nos ipsos a commonione Ecclesiæ removentes, in luctu & in tristitia multo tempore permanentes, & pœnitentiam etiam publice agentes: quia iustum est, ut qui cum multorom destructione se perdiderit, cum multorum ædificatione se redimat.

N. 8. Omnes sancti qui Deo fideliter serviunt, lectioni & orationi vacare, & in bonis operibus perseverare contendunt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est, ligna, fœnum & stipulam supra fundamentum Christi, sed bona opera, id est, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificantes, per ignem illum, de quo dicit Apostolus, *Quia in igne revelabitur*, absque ulla violatione transibunt. (1.Cor.III.13.) Illi vero, qui quamvis capitalia crimina non admittant, & ad perpetranda minuta peccata sunt faciles, & ad redimenda sunt negligentes; ad vitam æternam, pro eo quod in Christum crediderunt, & capitalia peccata non admiserunt, venturi sunt: sed prius aut in hoc sæculo per Dei iustitiam vel misericordiam, sicut iam dictum est, amarissimis tribulationibus sont excoquendi, aut illi ipsi per multas eleemosynas, & præcipue dum inimicis suis clemenrer indulgent, per Dei misericordiam liberandi, aut certe illo igoe, de quo dicit Apostolus, longo tempore cruciandi, ut ad vitam æternam sine macula & ruga perveniant. Illi vero qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, vel reliqua his similia commiserunt, sicut iam dictum est, si eis digna pœnitentia non subvenerit, non per purgatorium ignem transire merebuntur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortem.

S. THOMAS 1. 2. *quæst. 88. art. 1. in corp. Distinctionem peccati in mortale & veniale Theologice sic explicat*. Cum enim peccatum sit quædam infirmitas animæ... peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quod inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicuius principii.... Principium autem spiritualis vitæ, quæ est secundum virtutem, est ordo ad ultimum finem,... qui quidem si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam:..ideo huiusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem, reparabilia sunt; & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui cessat cessante peccato... Ad tertium dicendum, quod ille qui peccat venialiter, inhæret bono temporali, non ut fruens; quia non constituit in eo finem, sed ut otens, referens io Deum non actu sed habitu.

Artic. secundo in corpore. Respondeo dicendum, quod peccatum veniale a venia dicitor... non meretor pœnam æternam, sed temporalem.... Cum enim voluntas fertur in aliquid quod secundom se repugnat caritati, per qoam homo ordinatur in ultimum finem, illud peccatum ex suo obiecto habet quod sit mortale: onde est mortale ex genere, sive sit contra dilectionem Dei sicot blasphemia, periurium, & hoiusmodi; sive contra dilectionem proximi, sicur homicidium, adulterium & similia; unde huiusmodi sunt peccata mortalia ex suo geoere. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id quod in se continet quamdam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi; sicut verbum otiosum, risus superfluus, & alia huiusmodi: & talia sunt peccata venialia ex suo genere...

(F) S. THOMAS *prima secunda quæst. 88. art. 6. in corp.* Potest tamen id quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, qoia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus. Et hoc fit per subtractionem qoamdam, scilicet deliberatæ rationis: & quia a ratione deliberata habet speciem moralis actus, inde est quod per talem subtractionem solvitur species.

1. 2. *q. 88. art.* 2. *in c.* Similiter etiam ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale, propter hoc scilicet quod actus est imperfectus, id est, non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus.

I. Si quis iustus impotentis libidinis subito impetu abreptus, vel ingenti metu fractus legem Dei violaverit in re gravi; moxque reversus in se resipuerit; peccavitne is venialiter, an mortaliter?

R. Peccavit mortaliter: quippe in re gravi. Neque enim tollunt libidinis impotentia vel metus liberum voluntatis consensum. Peccavit quia libere voluit: libidinem vel quietem legi Dei prætulit, idque in re gravi. Ergo letalis culpæ labe tenetur. (G) Si quis aliter senserit, is facilem ad omne licentiæ genus aditum patefaciet. (H)

I. Quinam sunt peccati venialis effectus?

R. Illud non tollit quidem vitam spiritualem, sed vires animæ debilitat; disponit & sternit viam ad peccatum mortale; efficit nos minus gratos Deo; auget diaboli vires & impetus in nos; pœnam

---

(G) S. THOM. 1. 2. *q.* 88. *art.* 2. *in corp.* Contingit quandoque quod id quod est peccatum veniale ex genere, ratione sui obiecti, fit mortale ex parte agentis: vel quia in eo constituit finem ultimum, vel quia ordinat ipsum ad aliquid quod est peccatum mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat verbum otiosum ad adulterium committendum.

2. 2. *Quæst.* 125. *de Timiditate, art.* 1. *in corp.* Dicendum, quod aliquid dicitur esse peccatum in actibus humanis propter inordinationem: nam bonum actus humani in ordine quodam consistit. Est autem hic debitus ordo, ut appetitus regimini rationis subdatur. Ratio autem dictat aliqua esse refugienda, & aliqua prosequenda; & inter fugienda, quædam dictat esse magis fugienda, quam alia: & similiter etiam inter prosequenda, quædam dictat esse magis prosequenda, quam alia: & quantum est bonum prosequendum, tantum est aliquod oppositum malum fugiendum. Inde est quod ratio dictat quædam bona magis esse prosequenda, quam quædam mala fugienda. Quando ergo appetitus fugit ea quæ ratio dictat esse sustinenda, ne desistat ab aliis quæ magis prosequi debet; timor inordinatus est, & habet rationem peccati.

Art. 3. *in corp.* Quandoque vero huiusmodi inordinatio timoris pertingit usque ad appetitum rationalem, qui dicitur voluntas, quæ ex libero arbitrio refugit aliquid non secundum rationem: & talis inordinatio timoris quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale. Si enim aliquis propter timorem quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum, sic dispositus est ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid quod est præceptum in lege divina: talis timor est peccatum mortale.

(H) *Censura* CLERI GALLICANI, *lata in comitiis generalibus* 4. *Septemb. anni* 1700. *art.* 18. *n.* 114. Pleraque peccata de quibus ait Apostolus, quod *qui talia agunt regnum Dei non possidebunt*, & quæ expresse adversantur præceptis Decalogi, mortalia dici possunt:... quoniam... horum facinorum rei, aut amisere omnem caritatis sensum, aut exiguum retinent, ita ut ipsis omnino dominetur cupiditas. *Galat.* v. 21.

N. 115. Id tamen intelligi posset adhibito eo temperamento, ut qui plane repugnantes, ac velut inviti ista perpetrassent, aut gravis mali impendentis metu, aut æstu libidinis abrepti, ita ut ab istis angustiis liberati acri dolore tangerentur ob commissum peccatum, tam certo affirmari non potest excidisse illos gratia, aut incurrisse pœnam damnationis; quamquam enim hoc momento dominata sit cupiditas, brevis & transitoria potuit esse eiusmodi dominatio, qua voluntatis intima dispositio non mutatur .... Hoc temperamentum naturaliter consequitur ex doctrina sancti Augustini.

Censura. Hæ propositiones quæ divinæ caritatis habitum docent, aut significant posse consistere cum peccatis adversus Decalogum, ac de quibus ait Apostolus, quod qui talia agunt regnum Dei non possidebunt, falsæ sunt, perniciosæ, erroneæ, verbo Dei contrariæ: *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate,.. quæ conventio Christi ad Belial?* Ad excusanda, & imminuenda cuiusvis generis præcepta, viam aperiunt, & imponunt sancto Augustino. *2.Cor.* vi. 14. & 15.

meretur, temporalem illam quidem, sed maximam. (I)

I. Si quis peccata venialia parvipendat, versaturne is in errore gravi?

(I) S. August. *Serm.* 351. *de Utilitate agendæ pœnitentiæ* 1. *alias* 50. *inter* 50. *homil. cap.* 3. *num.* 3. Altera vero pœnitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primo, quia nemo vitam æternam, incorruptibilem immortalemque desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat.... Quis dubitet in quacumque temporali felicitate versemur, pœnitere tamen nos debere huius vitæ, ut ad illam incorruptionem tota aviditate curramus?... Quis ergo festinat atque optat ad patriam remeare, & illam speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituerit? Ex quo dolore pœnitentis, etiam vox illa misera-
Ps. cxix. 5. bilis erumpit & sonat, *Heu me, quoniam peregrinatio mea longinqua facta est*...

N. 4... Ne quis per baptismum quamvis iustificatus sit a prioribus peccatis, tamen superbire audeat, si nihil committat, unde ab altaris communione separetur, quasi iam de plena securitate se iactans; sed potius servet humilitatem, quæ pæne una disciplina Christiana est: nec super-
Eccl. x. 9. biat terra & cinis, donec ista nox tota transeat... Quis itaque sanæ mentis non ingemiscat? cui non per pœnitentiam sic esse displiceat? Quis non tota humilitate supplicans divino adiutorio, se exaudibilem præbeat, donec transeat omnis ista tentationum materies atque umbra terrena... Deinde quamvis se quisque glorietur sic habere corpus edomitum, ut mundo crucifixus ab omni opere malo, in servitutem redacta membra castiget, ne iam regnet peccatum in eius mortali corpore, ad obediendum desideriis eius; solum unum Deum verum colat, nulli simulacrorum ritui deditus, nullis sacris dæmoniorum irretitus, non accipiens in vanum nomen Domini Dei sui, quietem sempiternam certus expectans, debitum honorem parentibus reddens, nec cruentus homicidio, nec fornicatione turpatus, nec furto fraudulentus, nec mendacio duplicatus, nec rei, vel uxoris alienæ concupiscentia sordidus: non in suis etiam rebus aut luxuria diffluat, aut arescat avaritia; non sit contentiosus, non sit contumeliosus, non maledicus; vendat postremo omnia sua, & det pauperibus, & sequatur Christum, atque thesauro cælesti radicem cordis infigat: Quid videtur addi posse ad tam plenam iustitiam? Tamen nolo glorietur... Eroget sane pecuniam dominicam: consulat proximo, sicut sentit sibi esse consultum... versabitur ergo iste in rebus humanis, non carnalis, sed spiritalis adquisitionis devinctus officio; non quidem negotiis sæcularibus obligatus, sed tamen quia militat Deo, non otio desidiæ torpidus & abiectus. Det ergo, si potest, suas eleemosynas omnes cum hilaritate.... non tædio frangatur in difficultatibus rerum, quæ necesse est exsistant, ut ostendatur homini quod homo est. Non ira subrepat in eum, qui aut odiose irruit, aut inopportune inopia coactus petit; aut negotio suo, cum tu maiore occuparis es, indifferenter flagitat subveniri... Non det quidquam amplius, vel minus quam oportet: non loquatur amplius quam opus est.. Sed tamen de terra sicca pulverem contrahunt... Non solum ergo propter ipsam vitæ huius mortalitatem, & ignorantiam, & propter diei malitiam,... quam iubemur ferre atque portare,... & sustinere Deum viriliter agendo, ut fructum afferamus eum tolerantia: sed etiam propter ipsum pulverem mundi huius, qui per itinera consulendi consulentium pedibus adhærescit, & damna quæ in ipsa negotiosissima dispensationis actione contingunt, quæ Dominus præstet ut cum lucris maioribus compensentur, quotidianam debemus habere pœnitentiam.

N. 5... Quanto magis Ecclesiæ provinciales (id est Laici) sæcularibus negotiis obligati, quotidianam debent agere pœnitentiam? Qui quamvis a furtis, a rapinis, a fraudibus, ab adulteriis, & fornicationibusomnique luxuria, a crudelitate odiorum, & inimicitiarum pertinacia, ab omni denique idololatriæ fœditate, spectaculorum nugacitate, hæresum atque schismatum impia vanitate, atque ab omnibus huiuscemodi flagitiis & facinoribus immunes, puri atque integri esse debeant: tamen propter administrationem rerum familiarium, & coniugiorum arctissima vincula, tam multa peccant, ut non tam de

R. Versatur. 1. Etenim peccata istæc etiamsi venialia, Deum lædunt. At quidquid Deum lædit & offendit, debet esse grave Christiano.

istius mundi pulvere adspergi, quam luto oblinire videantur... Sola enim generandi caussa est inculpabilis sexus utriusque commixtio. Quam multa sunt alia peccata, sive in loquendo de rebus & negotiis alienis, quæ non ad te pertinent; sive in vanis cachinnationibus, cum scriptum sit, *Stultus in risu exaltat vocem suam, sapiens autem vix tacite ridebit*: sive in ipsis escis, quæ ad necessitatem substentandæ huius vitæ præparantur, avidior atque immoderatior appetitus, sæpe excessum modum pestridiana cruditate contestans: sive in vendendis & emendis rebus caritatis & vilitatis vota perversa. Piget cuncta colligere, quæ quisque in seipso certius comprehendit atque reprehendit, si divinarum Scripturarum speculum non negligenter adtendat. Quæ quamvis singula non letali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium, & adulterium, vel cetera huiusmodi: tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminant, ut ab illius sponsi speciosi forma præ filiis hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ deficcentur.

Eccli. xxi. 23.

N. 6. Quod si falsum est, unde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque Antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Unde etiam orantes dicimus, ... *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*... Utique de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quisque pro suis viribus offerre non cessat. Quisquis itaque se diligenter adtendens, nulla seipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quanto periculo mortis æternæ, & cum quanta penuria perfectæ iustitiæ peregrinantur a Domino... Nam si non habemus peccata & tundentes pectora dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*; ex hoc ipso certe & graviter nullo dubitante peccamus, cum inter ipsa sacramenta mentimur.

Matth. vi. 12.

Tract. 12. in Ioan. num. 13.... Oportet ut oderis in te opus tuum, & ames in te opus Dei. Cum autem cœperit tibi displicere qnod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, confessio est operum malorum... Qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua: non sibi parcit, non sibi ignoscit ut Deus ignoscat: quia quod vult ut Deus ignoscat, ipse agnoscit.

N. 14. Christus paratus est ignoscere, sed agnoscentibus... In dilectione autem eius & in misericordia eius qui ambulat, etiam liberatus ab illis letalibus & grandibus peccatis, qualia sunt facinora, homicidia, furta, adulteria, propter illa quæ minuta videntur esse peccata linguæ, aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, & venit ad lucem in operibus bonis: quoniam minuta plura peccata si negligentur, occidunt. Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent; minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens: paullatim per sentinam intrat, sed diu intrando & non exhauriendo, mergit navim. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere ne obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo? Iter autem huius sæculi molestum est, plenum est tentationibus: in rebus prosperis ne extollat, in rebus adversis ne frangat. Qui tibi dedit felicitatem huius sæculi, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem. Rursus qui te flagellat in isto sæculo, ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias iudicem punientem.

S. Greg. Magn. *Lib. 10. Moral. in Iob. c. 11 n. 21* Ad iniquitatem ducimur, cum prius per levia delicta defluimus, ut usu cuncta levigante, nequaquam post committere etiam graviora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligit, more insolitæ remissionis capta, audax ad noxia prorumpit: dum gulæ incumbitur, ad levitatis protinus insaniam proditur: cumque mens subigere delectationem carnis renuit, plerumque & ad perfidiæ voraginem ruit... *Qui modica spernit, paullatim decidit*. Si enim curare parva negligimus insensibiliter seducti, audenter etiam maiora perpetramus... Quia igitur a levioribus malis incipitur, & ad graviora pervenitur; vanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat.

Eccl. xix. 1.

Pars II. Sect. I. Cap. I. §. 2.

Eccl. xix. 1. 2. *Qui spernit modica paullatim decidet*. A peccatis levioribus facilis est ad graviora progressus, atque inde ad ruinam. (K)

3. Mortalis est sæpe, habita ratione adiunctorum, culpa, quæ venialis esse videbatur. Nec facile semper mortale peccatum a veniali discernitur. (L)

I. Peccatorum venialium remis-

(K) S. Basil. *in Psalm.* lxi. *pag.* 290. *edit. Parif. in fol. ann.* 1618. Tantisper dum exigui sunt momenti & eadem in pauco numero quæ admittimus peccata, leniter ac sensim aliquo usque movemur, perinde atque assolent plantæ tenellæ hac illac motitari susurro impulsæ auræ leniter ac placide aspirantis. Mox ubi plura accesserint gravioraque peccata, iuxta proportionem coalescentis peccati intendi solet & animæ agitatio.

Regulæ breviores, Resp. ad interrog. 4. Cum Dominus etiam pronuntiaverit, quod omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii, nihil omnino tamquam minutum contemni debet. Qui enim rem contemnit, contemnetur ab ea. Quamquam quis est, qui peccatum ullum (cuiuscumque modi illud sit) leve audeat appellare? Cum asseruerit Apostolus, Quod per transgressionem legis Deum inhonoras. — Matth. xii. 36. — Rom. ii. 23.

S. Aug. *in Ioan. Evang. cap.* 3. *Tract.* 12. *num.* 13. & 14. S. Greg. M. *lib.* 10. *Moral. in Iob. cap.* 11. *n.* 21. *Vide hocce §. litt. superiori*.

S. Aug. *Serm.* 56. *in Matth.* 6. *de Orat. Dom.* 48. *de diversis, c.* 7. *num.* 11. Qui baptizantur & exeunt, sine debito adscendunt, sine debito pergunt. Qui autem baptizantur & tenentur in hac vita, de fragilitate mortali contrahunt aliquid, unde etsi non naufragatur, tamen oportet ut sentinetur. Quia si non sentinatur, paullatim ingreditur unde tota navis mergatur.

Cap. 8. *num* 12. Dimissis ergo peccatis omnibus per lavacrum regenerationis, in magnas angustias contrusi fuerimus, si non nobis daretur quotidiana mundatio sanctæ orationis. Eleemosynæ & orationes mundant peccata; tantum ne talia committantur, unde necesse sit separari nos a pane quotidiano, vitantes debita, quibus debetur certa damnatio.... Istis ergo exceptis, non deest unde homo peccet. Quod non oportet videndo libenter, peccat. Et quis teneat oculi velocitatem?... Quis teneat aurem vel oculum?

Cap. 9.... Ista omnia si colligantur contra nos, num ideo non premunt, quia minuta sunt? Quid interest, utrum te plumbum premat, an arena? Plumbum una massa est, arena minuta grana sunt, sed copia te premunt. Minuta sunt peccata: non vides de guttis flumina minutis impleri, & fundos trahi? Minuta sunt, sed multa sunt.

Ser. 261. *in die Adscensionis Domini* 2. *alias de diversis* 12. *cap.* 11. *num.* 10. Parvi morbi sunt? Congerie premunt. Minora peccata sunt quæ habeo. Non sunt multa? Nam quomodo minora sunt, quæ premunt, obruunt. Quid minutius pluviæ guttis? Flumina implent. Quid minutius granis tritici? Horrea implent. Tu adtendis quia minora sunt, & non adtendis quia multa sunt....

Serm. 278. *alias de diversis* 34. *in Conversione S. Pauli* 1. *c.* 12. *n.* 12. Sunt autem peccata levia & minuta, quæ devitari omnino non possunt, quæ quidem videntur minora, sed multitudine premunt. Nam & acervus frumenti minutissimis granis colligitur, & tamen onerantur inde naves: & si amplius onerentur, demerguntur... Sed & si pluvia sit nimia, minutissimis guttis tamen multos interficit,... ex multitudine extinguit... Minutæ (bestiæ) cum fuerint multæ congregatæ, plerumque interimunt, & talem perniciem inferunt, ut pœnis huiusmodi gens superba Pharaonis iudicari meruerit.

(L) S. Aug. *Enchirid. num.* 21. *cap.* 78. Quæ sint autem levia, quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa: quale illud est quod venerabilis Paulus coniugibus ait: *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & iterum ad idipsum estote, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram*: quod putari posset non esse peccatum, misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum caussa quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis; — 1. Cor. vii. 5.

sionem possumusne propriis meritis & viribus adipisci?

R. Peccati cuiuscumque sive venialis, sive mortalis remissionem & veniam non nisi ex virtute Sanguinis Christi, & meritis ipsius consequimur. (M)

ut fornicationis, sive adulterii, sive cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quo potest tentante Satana libido pertrahere, incontinentium devitet infirmitas. Posset ergo ... hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: *Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium.* Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritate, fateatur?.. Propter hæc atque huiusmodi peccata, & alia, licet iis minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, *In multis enim offendimus omnes:* oportet ut quotidie crebroque oremus Dominum, atque dicamus, *Dimitte nobis debita nostra:* nec in eo quod sequitur mentiamur, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*...

Ibid. 6. *Iac. III. 2.* *Matth. VI. 12.*

Cap. 79. *num.* 21. Sunt autem quædam (peccata) quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuo medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens: mox quipe ait, *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversus te*, &c. Aut quis æstimaret quam magnum peccatum sit, dies observare & menses & annos & tempora, sicut observant qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora; nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, *Timeo vos ne forte sine caussa laboraverim in vobis?* Huc accedit, quod peccata, quamvis magna & horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva aut nulla esse creduntur; usque adeo ut non solum non occultanda, verum etiam prædicanda ac diffamanda videantur, quando, sicut scriptum est, *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur*... In Genesi dicitur; *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est:* quia non solum iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verum etiam publice veluti lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ita multa mala, & si non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, ut pro his non solum excommunicare aliquem Laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare.

Id. v. 22. *Ibid. 23.* *Galat. IV 11.* *Ps. IX. 24.* *Gen. XIII. 20.*

(M) S. Aug. *De S. Virginit. cap.* 40. *n.* 41. Nisi forte revera ideo minus timebis, magisque inflaberis, ut modicum diligas eum, qui te tantum dilexit, ut traderet semetipsum pro te, quia modicum tibi dimisit, viventi videlicet a pueritia religiose, pudice, pia castitate, illibata virginitate. Quasi vero non tu multo ardentius diligere debeas eum, qui flagitiosis ad se conversis quæcumque dimisit, in ea te cadere non permisit? .. Ergone hunc quanto eius donis ornatiores estis, tanto minus amabitis? Averterit tam horrendam ipse dementiam. Proinde quoniam verum veritas dixit, quod ille cui modicum dimittitur, modicum diligit; vos ut ardentissime diligatis, cui diligendo a coniugiorum nexibus liberi vacatis, deputate vobis tamquam omnino dimissum, quidquid mali a vobis non est illo regente commissum.... Quis ergo donat ista? Quis distribuit propria unicuique sicut vult? Nempe Deus, apud quem non est iniquitas. Ac per hoc qua æquitate ille faciat alios sic, alios autem sic, homini nosse aut impossibile, aut omnino difficile est: quin tamen æquitate faciat, dubitare fas non est. *Quid itaque habes quod non accepisti?* Aut qua perversitate minus diligis, a quo amplius accepisti?

1. Cor. IV. 7.

Cap. 41. *num.* 42. Quapropter hæc prima sit induendæ humilitatis cogitatio, ne a se sibi putet esse Dei virgo quod talis est, ac non potius hoc donum optimum desuper descendere a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec momenti obumbratio. Ita enim non putabit modicum sibi esse dimissum, ut modicum diligat, & ignorans Dei iustitiam, ac suam volens constituere, iustitiæ Dei non subiiciatur.... Sed cautius & verius cogitabit, omnia peccata sic habenda tamquam dimittantur, a quibus Deus custodit ne committantur. Testes sunt

Iac. I. 17.

§. 3. *De ceteris peccatorum actualium Generibus*.

I. Quid est peccatum omissionis?

R. Est prætermissio rei alicuius lege Dei præceptæ. Si quis, verbi gratia, dives non erogat eleemosynam, si quis abest a sacro diebus Dominicis, *si quis domesticorum curam non habet*, & ii peccant omissione. (1. Tim. v. 8)

I. Quid est peccatum commissionis?

R. Actus legi Dei contrarius, verbi gratia, mendacium, furtum, adulterium, &c.

I. Quid est peccatum cordis, oris, operis?

R. Corde peccatur, ubi actio prava sola mente concipitur, cum aliquo saltem voluntatis consensu: ubi quis rem pravam sponte & cum voluptate cogitat, etiam seposito consensu voluntatis in rem pravam.

Ore peccatur cum profertur aliqua vox legi Dei contraria.

Opere peccatur cum actio mala exterius committitur. Hæc per se patent.

I. Quæ sunt peccata spiritualia, quæ carnalia?

R. Peccata spiritualia ea sunt quæ solo spiritu perficiuntur, qualia sunt superbia, invidia, desidia.

Carnalia ea sunt quæ carne consummantur, qualia sunt gula, luxuria.

Apostolus tamen invidiam ponit inter opera carnis, quamvis ea videatur ad solam mentem pertinere. (A)

Sed eo loci Apostolus nomine carnis ipsam concupiscentiam intelligit: quo sensu nullum est peccatum spirituale quod non pertineat ad opera carnis. *Omnium* enim malorum seu peccatorum *radix cupiditas*, seu concupiscentia. (1. Tim. vi. 10.)

I. Quæ sunt peccata quæ vel Deum, vel ipsum peccantem, vel proximum lædunt?

R. Absolute loquendo, nullum est peccatum quo Deus & peccans

---

voces piarum deprecationum in Scripturis sanctis, quibus ostenditur, ea ipsa quæ præcipiuntur a Deo, non fieri nisi dante atque adiuvante qui præcipit. Mendaciter enim petuntur, si ea non adiuvante eius gratia facere possemus.

Cap. 50. *num.* 50. Sed quoniam etiam satagentibus vigilantibusque ne peccent, subrepunt quodammodo ex humana fragilitate peccata, quamvis parva, quamvis pauca, non tamen nulla; eadem ipsa fiunt magna & gravia, si eis superbia incrementum & pondus adiecerit: a Sacerdote autem quem habemus in cælis, si pia humilitate perimantur, totá facilitate purgantur.

CONCIL. TRIDENTIN. *Sess.* 6. *de Iustificat. cap.* 9. Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa umquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum, nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est... Nam sicut nemo prius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

(A) GALAT. v. 19. & 21. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio,.. invidiæ,... & his similia.

ipſe non lædatur: Deus quidem, quia peccatum quodlibet eſt tranſgreſſio legis Dei: Peccans autem, quia peccatum quodlibet peccanti nocet.

Solemnis tamen eſt, & iure quidem recepta apud omnes Theologos ea peccatorum diviſio, qua peccata dicuntur alia in Deum, alia in proximum, alia in peccantem ipſum commiſſa.

Peccata in Deum ea ſunt, quibus directe & immediate Dei maieſtas offenditur: qualia ſunt blaſphemia, ſacrilegium, infidelitas, idololatria, &c.

Peccata in proximum ea ſunt, quibus violatur ordo ſervandus erga proximos, ſive ſuperiores, ſive æquales, ſive inferiores: qualia ſunt furtum, falſum teſtimonium, adulterium, homicidium, &c.

Peccata in ſe ipſum ea ſunt, quibus violatur ordo quem unuſquiſque debet erga ſeipſum ſervare: qualia ſunt gula, luxuria, &c.

Triplex hoc peccati genus innuit Apoſtolus his verbis: *Sobrie, iuſte & pie vivamus in hoc ſæculo. Sobrie*, ne peccemus in nos ipſos; *iuſte*, ne peccemus in proximum; *pie*, ne peccemus in Deum. (B) Tit. II. 12.

I. Quænam ſunt peccata infirmitatis?

R. Peccata infirmitatis ea ſunt, quæ ex fragilitate naturæ committuntur, verbi gratia ex metu, concupiſcentia, ira, vel alia perturbatione animi, vel ex pravo habitu. (C)

(B) S. FULGENTIUS *Lib.* 2. *de Remiſſione peccatorum*, *c* 28. *ad Euthymium*. Illorum eſt igitur ſpes beata, illorum expectatio certa, illorum felicitas futura, qui abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria, ſobrie & iuſte & pie vixerint in hoc ſæculo. Sobrietas itaque & iuſtitia & pietas debent a Chriſtianis intentiſſime cuſtodiri. Sobrietatem autem cuſtodit quiſquis mores ſuos vitamque componit: & ille iuſte vivit, qui proximo nec mali aliquid ingerit, & in quantum poteſt adiutorium bonæ operationis impendit. Ille etiam pie vivit, qui perverſum aliquid nec credit de Deo, nec dicit. Quiſquis ergo vult ad regnum pervenire cælorum, vivat ſobrius in ſemetipſo, iuſtitiam ſervet in proximo, pius perſeveret in Deo.

GAUFRIDI Abbatis *Declamationes ex* BERNARDO, *c.* 38. *n.* 47. *tom.* 5. *edit Mabillonii an.* 1690. *pag.* 302. Sobrietas voluptatem carnis impugnat, iuſtitia ſæculi vanitatem; dum videlicet cuique reddens quod ſuum eſt, & adulantem deplorat, & compatitur iraſcenti. Denique & ipſe Salvator dum Baptiſtæ manibus celſum illum verticem inclinaret: *Sic*, inquit, *decet nos implere omnem iuſtitiam*, ſolam nimirum humilitatem iuſtitiam reputans. Exhibeatur ergo ſobrietas nobis, iuſtitia proximo, pietas Deo. Pietas enim cultus Dei eſt. Matth. III. 15.

(C) S. AUG. *Serm.* 30. *de verbis Pſal.* CXVIII. *& Apoſt. c.* 5. *num* 6 Si ergo concupiſcit caro adverſus ſpiritum, ut in hoc ipſo non quod vis agas, quia vis ut non concupiſcat, & non potes; tene ſaltem in gratia Domini voluntatem, & in eius adiutorio perſevera: dic ei quod cantaſti, *Greſſus meos dirige ſecundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas*. Quid eſt, *Ne dominetur mihi omnis iniquitas*? Audi Apoſtolum: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Quid eſt, non regnet? Ad obediendum deſideriis eius. Non dixit, Noli habere deſideria mala. Quomodo enim in hac carne mortali, ubi caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, non habeo deſideria mala? Illud ergo fac, non regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis eius. Et ſi ſunt deſideria, non eis obediatur, ne iniquitas dominetur. Gal. V. 17. Pſ. CXVIII. 133. Rom. VI. 12.

Legendus S. AUG. *variis in locis ſupra cap.* 1. §. 1. *huiuſce ſecundæ partis &* S. GREG. M. *Lib.* 15. *Moral. in Iob. c.* 15. *ibid. litt.* (G)

I. Quænam sunt peccata ignorantiæ?

R. Peccata ignorantiæ ea sunt, quæ ex ignorata lege Dei committuntur ab eo qui legem scire potuit & debuit.

Hinc celebris apud Theologos divisio ignorantiæ in eam quæ dicitur vincibilis, & eam quæ dicitur invincibilis. Vincibilis ea est quæ superari potest, & quæ proinde non excusat a peccato, in iis quæ scire debuimus.

Invincibilis ea est quæ nullatenus superari potest, & quæ proinde excusat a peccato. (D)

Quænam autem illa sint quorum ignorantia vincibilis est vel invincibilis, varie disputatur apud Theologos, quorum hic referre controversias nostri non est instituti.

I. Quænam sunt peccata malitiæ?

R. Ea sunt quæ quis committit sciens & volens, nulla ad id impellente perturbatione animi. (E)

I. Ergo peccata malitiæ graviora sunt peccatis iis quæ vel ex ignorantia, vel ex infirmitate committuntur?

R. Graviora sunt ex se & natura sua, si cetera sint paria; sed ex adiunctis possunt fieri leviora. Quod

---

(D) S. HIERON. *Lib.* 1. *Dialog. adversus Pelagianos, edit. D. Martianay, t* 4. *p.* 2. *p* 504. Ecclesia etiam ea quæ per ignorantiam delinquimus, & sola cogitatione peccamus, delicta esse fatetur; in tantum, ut hostias pro errore iubeat offerri, & Pontifex qui pro cuncto populo deprecatur, ante pro se offerat victimas, qui certe numquam pro aliis iuberetur offerre, nisi iustus ipse esset, nec rursum pro se offerret, si peccato careret ignorantiæ... Volunt enim eloquia Scriprurarum etiam ignorantiam habere peccatum: unde & Iob offert hostias pro filiis suis, ne forte per ignorantiam in cogitatione peccaverint...

S. AUG. *De Gratia & libero arbitr. cap.* 3. *num.* 5. *& Lib.* 3. *de libero arbitr. c.* 19. *num.* 53. *&* 54. *Et* S. GREG. *Lib.* 15. *Moral. in Iob. c.* 25. *Vide supra hocce cap.* §. 1. *litt.* (G)

S. THOMAS 1. 2. *q.* 76. *art.* 2. *in conclus. Ignorantia quæ studio superari non potest, atque ob id invincibilis dici solet, nullum est peccatum: sed tantummodo vincibilis, si sit eorum quæ quis scire tenetur... non illorum quæ scire non tenetur...*

In corpore.... Unde omnes tenentur scire communiter ea quæ sunt fidei, & universalia iuris præcepta; singuli autem ea quæ ad eorum statum vel officium spectant.... Manifestum est autem, quod quicumque negligit habere vel facere id quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omissionis; unde propter negligentiam ignorantia eorum quæ aliquis scire tenetur, est peccatum; non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quæ scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest; & propter hoc talis ignorantia, cum non sit voluntaria, eo quod non est in potestate nostra eam repellere, non est peccatum. Ex quo patet, quod nulla ignorantia invincibilis est peccatum: ignorantia autem, vincibilis est peccatum, si sit eorum quæ aliquis scire tenetur: non autem si sit eorum quæ quis scire non tenetur...

Ad secundum dicendum, quod privatio gratiæ, etsi secundum se non sit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi se ad gratiam, potest habere rationem peccati.

(E) S. AUG. *Confess. lib.* 2. *c.* 4. *num.* 9. Ego furtum facere volui & feci, nulla compulsus egestate nec penuria, sed fastidio iustitiæ, & sagina iniquitatis. Nam id furatus sum quod mihi abundabat, & multo melius. Nec ea re volebam frui quam furto appetebam; sed ipso furto & peccato.... Dicat tibi nunc ecce cor meum, quid ibi quærebat; ut essem gratis malus, & malitiæ meæ caussa nulla esset nisi malitia. Fœda erat, & amavi eam: amavi perire; amavi defectum meum: non illud ad quod deficiebam, sed defectum meum ipsum amavi.

ut intelligatur adverte, omne peccatorum genus esse vel peccatum malitiæ, vel peccatum infirmitatis, vel peccatum ignorantiæ. (F)

Possumus peccare contra Deum, vel contra proximum, vel contra nosmetipsos ex malitia, ignorantia, & infirmitate.

Peccata sive spiritualia, sive carnalia committi possunt ex malitia, ex infirmitate, vel ex ignorantia.

Possumus vel corde, vel ore, vel opere peccare ex ignorantia, ex malitia, ex infirmitate.

Denique possumus peccare venialiter sicut & mortaliter ex malitia, vel ex infirmitate, vel ex ignorantia.

His positis nemo non intelligit fieri posse, ut quandoque peccatum ex malitia commissum levius sit peccato infirmitatis, si comparetur nimirum peccatum veniale malitiæ cum peccato mortali infirmitatis. Immo & in genere peccati mortalis gravius esse potest peccatum infirmitatis peccato malitiæ. Si quis v. gr. ex pura malitia furetur diviti centum aureos, peccat mortaliter; sed levius tamen peccat quam si ex infirmitate & impotentia cupiditatis adulterium committeret cum uxore illius divitis, vel si filiæ eius virgini stuprum inferret.

Ergo dum dicuntur peccata malitiæ graviora peccatis infirmitatis aut ignorantiæ, intellige id solum, si aliunde cetera sint paria, adeo ut in eodem genere gravitatis unum hoc discrimen intercedat, quod hinc malitia inde infirmitas caussa peccati fuerint.

I. Quid intelligis per septem peccata capitalia?

R. Intelligo capita septem ad quæ reduci solent cetera peccata omnia, quæ possunt ab homine perpetrari.

I. Quænam illa sunt?

R. Superbia, avaritia, luxuria, gula, invidia, ira, pigritia, quam Theologi vulgo acediam vocant. (G) Ex his velut ex fonte ma-

---

(F) S. Greg. Magn. *Lib. 6. in 1. Reg. c. 2. n. 26. edit. BB.* Srudio autem & voluntate peccare magna prævaricatio est: iofirmitate vero peccare, tanto tolerabilius est, quanto is, qui peccato subiaeet, eiusdem peccati viribus impar est.

Lib. 15. Moral. in Iob. cap 25. Vide supra § 1. huiusce cap. litt (G)

Lib. 31. cap. 8. Aliud est infirmitate; aliud malitia peeeare.

Epist. lib. 1. Epist. 16 Minoris exeessus est veritatem non eognoseere, quam in eadem eognita non manere. Aliudque est quod ab errante committitur, aliud quod per seientiam perpetratur.

(G) S. Greg. Magn. *Lib. 31. Moral. in Iob. c. 44. & 45. n. 86. & seqq.* Quia ..... plerumque ex bonis per ineuriæ vitium mala oafeuntur: vigilanti studio contemplatur (iustus,) quo modo ex doctrina, arrogantia; ex iustiria, erudelitas; ex pietate, remissio; ex zelo, ira; ex mansuetudine, torpor oriatur ... Nam cum adipiscendis doctrinæ studiis elaborat, mentem sollieite cootra eertamen arrogantiæ præparat. Cum eulpas delinquentium iuste ulcisci desiderat, sagaeissime evitat ne modum iustitiæ crudelitas vindictæ transeendat .... eum se recti zeli stimulis excitat, summopere providet ne plus quam neeesse est, iræ se flamma sueeendat. Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat, vigilanter observat ne torpore frigescat ... Neque enim culpæ omnes pari aceessu cor occupant. Sed dum maiores & paucæ neglectam mentem præveniunt, minores & innumeræ ad illam se catervatim fundunt. Ipsa namque vitiorum regina superbia cum

nant cetera peccata omnia. Hinc capitalia dicuntur.

devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur ... Radix quippe cuncti mali superbia est, de qua Scriptura attestante, dicitur: *Initium omnis peccati est superbia*. Primæ autem eius soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet, inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvies, luxuria. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & novitatum præsumptiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem vel desperatio futuri generantur... Ex quibus videlicet septem, quinque spiritualia, duoque carnalia sunt. Sed unumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, ut nonnisi unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox invidiam gignit; quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc aliud adipisci valeat, tabescit. Invidia quoque iram generat: quia quanto interno livoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur... Ex ira quoque tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinate concutit, eo addicendo confundit ... Tristitia quoque ad avaritiam derivatur.... post hæc vero duo carnalia vitia, id est, ventris ingluvies, & luxuria supersunt, sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur.

Eccli. x. 15.

I. Peccata capitalia suntne semper & omnia mortalia?

S. Thomas *prima secundæ quæst.* 84. *artic.* 4. *in corp.* Vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipue secundum rationem caussæ finalis. Huiusmodi autem origo potest attendi dupliciter. Uno quidem modo secundum conditionem peccantis, qui sic dispositus est, ut maxime afficiatur ad unum finem, ex quo ut plurimum in alia peccata procedat; sed iste modus originis sub arte cadere non potest, eo quod infinitæ sunt particulares hominum dispositiones. Alio modo secundum naturalem habitudinem ipsorum finium ad invicem; & secundum hoc in pluribus unum vitium ex alio oritur: unde iste modus originis sub arte cadere potest. Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quasdam primarias rationes movendi appetitum, & secondum harum rationum distinctionem distinguuntur capitalia vitia. Movet autem aliquid appetitum dupliciter. Uno modo directe & per se, & hoc modo bonum movet appetitum ad prosequendum, malum autem secundum eamdem rationem ad fugiendum; alio modo indirecte & quasi per aliud; sicut aliquis aliquod malum prosequitur propter aliquod bonum adiunctum, vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis est triplex: est enim primo quoddam bonum animæ, quod scilicet ex sola apprehensione rationem appetibilitatis habet; sicut excellentia laudis vel honoris, & hoc bonum inordinate prosequitur inanis gloria. Aliud est bonum corporis; & hoc vel pertinet ad conservationem individui, sicut cibus & potus; & hoc bonum inordinate prosequitur gula. Aut ad conservationem speciei, sicut coitus; & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum est exterius, scilicet, divitiæ; & ad hoc ordinatur avaritia. Et eadem quatuor vitia inordinate fugiunt quatuor mala contraria. Vel aliter: bonum præcipue movet appetitum ex hoc quod participat aliquid de proprietate felicitatis, quam naturaliter omnes appetunt. De cuius ratione est primo quædam perfectio; nam felicitas est perfectum bonum, ad quod pertinet excellentia vel claritas, quam appetit superbia vel inanis gloria. Secundo de ratione eius est sufficientia, quam appetit avaritia, in divitiis eam promittentibus. Ter-

R. Ex genere ſuo ſemper & omnia mortalia ſunt; fieri tamen poteſt quod ſint & aliquando venialia. Sunt mortalia ſi habeant pro obiecto rem gravem cum plena animi deliberatione. Sunt venialia ſi pro obiecto rem habeant levem, aut non deliberate fiant. (H)

Advertendum tamen, nullum in materia infidelitatis & impudicitiæ dari peccatum leve, ſeu veniale, ſi ratione plane deliberata committantur.

I. Cur ergo, ſi peccata capitalia non ſemper mortalia ſunt, abſolute mortalia vocitantur?

R. Quia ut plurimum talia ſunt, atque ex ipſis tamquam ex infecta radice, & unico veluti capite, quælibet actio mala, omniſque mortalis malitia exorditur.

Pars II.
Sect I.
Cap. II.
§. 1.

CAPUT SECUNDUM.

De Peccatis in ſpecie.

§. 1. *De Superbia,*

I. Quid eſt Superbia.

R. Superbia eſt perverſæ celſitudinis appetitus. Perverſa enim celſitudo eſt, deſerto eo cui debet animus inhærere principio, ſibi quodammodo fieri atque eſſe principium. Hoc fit, cum ſibi nimis placet. Sibi vero ita placet, cum ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quam ipſe ſibi. (A)

S. Aug. De Civ. Dei lib. 14. c. 13. n. 1.

---

tio eſt de conditione eius delectatio, ſine qua felicitas eſſe non poteſt.... hanc appetunt gula & luxuria. Quod autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc eſt reſpectu boni proprii, & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali propter laborem corporalem adiunctum: aut eſt de bono alieno: & hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad invidiam, quæ triſtatur de bono alieno, in quantum eſt impeditivum propriæ excellentiæ: aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictam; & ſic eſt ira. Et ad eadem vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

(H) *Lege quæ ſuperius diximus huiuſce capitis* §. 2. de Peccato mortali & veniali.

(A) Eccl. x. *verſ.* 14. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a Deo. Quoniam ab eo qui fecit illum, receſſit cor eius. Quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia.

S. Aug. *Epiſt.* 118. *alias* 56. *c.* 2 *n.* 6. *ad Dioſcorum*.... Non ſit finis miſeriæ, quamdiu finis officiorum noſtrorum in re inſtabili collocatur. In aliquo igitur firmo atque incommutabili bono te figere volumus conſtantiſſimæ intentionis domum, & ſecuriſſimam requiem omnis bonæ atque honeſtæ actionis tuæ.. At mihi non videtur, atque omnino ipſa veritas negat, vel tantis ad ſe anfractibus, quæ tam proxima eſt, vel tantis ſumptibus, quæ tam gratuita eſt, perveniri.

Cap. 2. *n.* 12. Nam cognitio veritatis, omnia falſa, ſi modo proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diludicare & ſubvertere idonea eſt.

Cap. 3. *n.* 13. Summum id dicitur, quo cuncta referuntur: eo enim fruendo quiſque beatus eſt... Ibi requies appetendi, ibi fruendi ſecuritas, ibi tranquilliſſimum gaudium optimæ voluntatis.

N. 14. Tam potenti enim natura Deus fecit animam, ut ex eius pleniſſima beatitudine, quæ in fine temporum ſanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod eſt corpus, non beatitudo, quæ fruentis & intelligentis eſt propria, ſed plenitudo ſanitatis, id eſt, incorruptionis vigor.

N. 15. Cum ſeipſo ſibi quaſi ſuo bono animus gaudet, ſuperbus eſt.

PARS II. SECT. I CAP. II. §. I.

I. Estne superbia grave peccatum?

R. Est peccatorum omnium & primum, & gravissimum, & periculosissimum.

Tob. IV. 14. *Primum:* Quia a superbia *initium sumpsit omnis perditio*, inquit Tobias. Peccarunt enim Angeli & primi homines per superbiam. (B)

Maximum: Tum quia fons est & origo ceterorum omnium, tum quia nullum aliud est quod Deo magis adversetur, ipsiusque supremum dominium lædat magis. (C)

(B) ISAI. XIV. 12. Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in montem Testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.

S. AUG *Lib.* 12. *de Civit. Dei. c.* 1. *n.* 2.... Alii sua potestate potius delectati, velut bonum suum sibi ipsi essent, a superiore communi omnium beatifico bono ad propria defluxerunt; & habentes elationis fastum pro excelsissima æternitate, vanitatis astutiam pro certissima veritate, studia partium pro individua caritate, superbi, fallaces, invidi effecti sunt. Beatitudinis igitur illorum (Angelorum) caussa est, adhærere Deo. Quocirca istorum (dæmonum) miseriæ caussa ex contrario est intelligenda, quod est, non adhærere Deo. Quamobrem si cum quæritur, quare illi beati sint; recte respondetur, quia adhærent Deo: & cum quæritur, cur isti sint miseri, recte respondetur, quia non adhærent Deo.

Cap. 6. Cum vero caussa miseriæ malorum Angelorum quæritur, ea merito occurrit, quod ab illo qui summe est aversi, ad seipsos conversi sunt, qui non summe sunt: & hoc vitium quid aliud
Eccli. x. 15. quam superbia nuncupatur? *Initium* quippe *omnis peccati superbia*. Noluerunt ergo ad illum custodire fortitudinem suam: & qui magis essent, si ei qui summe est adhærerent, se illi præferendo, id quod minus est prætulerunt.

Lib. 14. *c.* 13. *n.* 1. *Vide supra Responsione prima huiusce paragraphi.*

S. BERN *In advent. Domini Serm.* 1 *n.* 3. Fugite superbiam, fratres mei, quæso, multum fugite. Initium omnis peccati superbia, quæ tam velociter ipsum quoque sideribus cunctis clarius micantem æterna caligine obtenebravit Luciferum: quæ non modo Angelum, sed Angelorum primum in diabolum commutavit.

(C) ECCLI. X. 14. *Vide supra litt.* (A) *hocce §.*

S. AUG. *Enarr.* 1. *in Psal.* XVIII. *v.* 14. *Et mundabor a delicto magno*: quo alio nisi superbiæ? Non enim est maius delictum, quam apostatare a Deo, quod est initium superbiæ hominis. Eccl. x. 14.

Enarr. 2. *n.* 15. Delictum magnum arbitror esse superbiam.... Quæritis quam magnum sit hoc delictum, quod deiecit Angelum, quod ex Angelo fecit diabolum, eique in æternum interclusit regnum cælorum? Magnum hoc delictum est, & caput atque caussa omnium delictorum. Scriptum est enim: *Initium peccati omnis superbia*, Et ne quasi leve aliquid contemnas, *initium*, inquit, *superbiæ hominis apostatare a Deo*. Non leve malum est hoc vitium, fratres mei: huic vitio in his personis, quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana .... Ab hoc vitio, quod est caput omnium vitiorum, quia inde cetera vitia nata sunt, facta est apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, & male utente libero arbitrio, peccatis etiam ceteris consecutis ... Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc caussa, hoc peccatum magnum, iste igneus morbus animarum, omnipotentem medicum de cælo deduxit, usque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit: ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Iam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus. Ibid. 15. Ibid. 14.

S. THOM. 2. 2. *quæst.* 162. *art.* 6. *in corp.* In peccato duo attenduntur, scilicet conversio ad commutabile bonum, quæ materialiter se habet in peccato: & aversio a bone incommutabili, quæ est formalis & completiva ratio peccati. Ex parte autem conversionis non habet superbia, quod sit

S. Aug. Ep. 211. al. 109. num. 6. Ep. 118. al. 56. num. 22. ... *Periculosissimum*. Tum quia *etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant*. Unde etiam *in recte factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur*, inquit S. Augustinus. (D) PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 1.

maximum peccatorum: quia celsitudo, quam superbus inordinate appetit, secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis: sed ex parte aversionis superbia habet maximam gravitatem: quia in aliis peccatis homo a Deo avertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cuiuscumque alterius boni: sed superbia habet aversionem a Deo ex hoc ipso, quod non vult Deo, & eius regulæ subiici. Unde Boetius dicit, quod *cum omnia vitia fugiant a Deo, sola superbia se Deo opponit*. Propter
Iacob. IV. 6. quod etiam specialiter dicitur... *Deus superbis resistit*... Consequens est quod superbia sit gravissimum peccatorum.

(D) S. AUG. *Epist.* 118. *alias* 56. *ad Dioscorum, cap.* 3. *n.* 22. Huic (Christo) te, mi Dioscore, ut tota pietate subdas velim, nec aliam tibi ad capessendam, & obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab illo qui gressuum nostrorum tamquam Deus vidit infirmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares hoc dicerem, non quod alia non sint præcepta, quæ dicantur, sed nisi humilitas omnia quæcumque benefacimus & præcesserit & comitetur & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & apposita cui adhæreamus, & imposita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vitia quippe cetera in peccatis, superbia vero etiam in recte factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Epist. 211. *alias* 109. *ad Sanctimoniales num.* 6. Nec erigant (Sorores pauperes) cervicem, quia sociantur eis, ad quas foris accedere non audebant; sed sursum cor habeant, & terrena bona non quærant, ne incipiant monasteria esse divitibus utilia, non pauperibus, si divites illic humiliantur, & pauperes illic inflantur. Sed rursus etiam illæ, quæ aliquid esse videbantur in sæculo, non habeant fastidio sorores suas, quæ ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt; magis autem studeant non de parentum divitum dignitate, sed de pauperum sororum societate gloriari. Nec extollantur, si communi vitæ de suis facultatibus aliquid contulerunt: ne de suis divitiis magis superbiant, quia eas monasterio partiuntur, quam si eis in sæculo fruerentur. Alia quippe quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant: Superbia vero etiam bonis operibus insidiatur ut pereant. Et quid prodest dispergere dando pauperibus & pauperem fieri, si anima misera superbior efficiatur contemnendo, quam fuerat possidendo?

De natura & gratia contra Pelagium, c. 27. *num.* 31. Cetera vitia tantum in malefactis valent, sola autem superbia etiam in recte factis cavenda est. Unde admonentur illi, (iusti scilicet) ne dona Dei suæ potestati tribuendo, seseque extollendo gravius pereant, quam si nihil operarentur boni, quibus dicitur, *Cum timore &* Philip. II. 12.
tremore vestram ipsorum *salutem operamini*: 13.
Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari, pro bona voluntate. Quare ergo cum timore & tremore, & non potiuscum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animo humano, ut quod bene operatur, suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua: *Non movebor in æternum*? Ps. XXIX. 7.

S. GREG. MAGN. *Lib.* 34. *Moral. in Iob. c.* 23. *n.* 47. 48.. Se superbia intrinsecus celat, sed ab ea protinus aperta vitia pullulant.... Alia quippe vitia eas solummodo virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: ut videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam unius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus, corpus omne corrumpit: ut quidquid illa invadente agitur, etiam si esse virtus ostenditur, non per hoc Deo, sed soli vanæ gloriæ serviatur... Quia quo amplius res virtutis sine humilitate agitur, eo latius ista dominatur. Quisquis vero eius in se tyrannidem captiva mente susceperit, hoc primum damnum patitur,

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 1.

Tum quia illius peccati fontem & radicem in nobis ipsis habemus: nihilque vivit in nobis prius & moritur tardius quam superbia. (E)

Tum quia si forte dominetur in homine superbia, signum est ut plurimum reprobationis. (F)

I. Cur ais superbiam signum esse reprobationis?

R. 1. Quia superbia specialis veluti character est reproborum. Omnes reprobi superbi sunt, ad exemplum diaboli, qui dicitur in Scripturis, *Rex super universos filios superbiæ*. (G) Iob. xli. 25.

2. Quia *Deus superbis resistit*, nec nisi *humilibus dat gratiam*. Epist. Iac. iv. 6.

I. Quænam sunt variæ superbiæ species?

R. Quatuor vulgo recensentur.

1. Si quis in semetipso glorietur propter bona vel animæ, vel corporis, vel naturæ, vel gratiæ; contra id quod ait Apostolus: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* 1. Cor. iv. 7.

2. Si quis, quod sibi datum fuisse desuper fatetur, id putet propriis se accepisse meritis, aut sic se gerat quasi existimaret deberi sibi aliquid a Deo.

3. Si quis arroget sibi quod non habet, illudque habere se mentiatur.

---

quod clauso cordis oculo, iudicii æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis vel bene geruntur, displicent: & sola ei quæ ipse vel prave egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit: quia & quidquid egerit, egisse se singulariter credit, atque in eo quod exhibet per gloriæ cupiditatem, sibimetipsi favet per cogitationem: & cum se in cunctis transcendere ceteros æstimat, per lata cogitationum spatia secum deambulans, laudes suas tacitus clamat... Elatio alios ex rebus sæcularibus, alios vero ex spiritalibus possidet. Alter namque intumescit auro, alter eloquio, alter infimis & terrenis rebus, alter summis cælestibusque virtutibus.

S. Thom. 1. 2. *q.* 162. *art.* 6. *ad primum*. Difficile est vitare aliquod peccatum propter eius latentiam; & hoc modo superbiam difficile est vitare, quia etiam ex ipsis bonis occasionem sumit.

(E) S. Aug. *Serm.* 1. *in Ps.* xviii. *num.* 14. Et ille immaculatus est, qui etiam hoc delicto caret: quia hoc est ultimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit.

(F) S. Greg. Magn. *Moral. in Iob. Lib.* 34. *c.* 23. *n.* 56. Quia igitur Redemptor noster corda regit humilium, & Leviathan iste Rex dicitur superborum, aperte cognoscimus, quod evidentissimum reproborum signum superbia est, at contra humilitas electorum. Cum ergo quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo Rege militet, invenitur. Unusquisque enim quasi quemdam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius serviat potestate rectoris. Unde & per Evangelium dicitur: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Ne igitur nos Leviathan istius membra vel mira faciendo fallerent, apertum signum Dominus quo deprehendi valeant, demonstravit, dicens: *Ipse est Rex super universos filios superbiæ*. Qui & si quando fictam speciem humilitatis assumunt, semetipsos tamen cælare in omnibus nequaquam possunt; quia eorum superbia diu latere non sustinens, cum ex alia tegitur, ex alia actione denudatur. Qui vero sub Rege humilitatis militant, semper pavidi, atque ex omni latere circumspecti, adversum iacula elationis pugnant, & quasi contravenientes ictus solum magis in suo corpore oculum custodiunt, dum in semetipsis principaliter humilitatem tuentur. Matth. vii. 16. Iob. xli. 25.

(G) S. Greg. Magn. *Moral. in Iob, Lib.* 34. *c.* 23. *n.* 56. *Vide supra litt.* (F) *hocce §.*

4. Si quis ſpernat ceteros. (H)

I. Quænam peccata prodeunt a ſuperbia velut a radice?

R. Iam diximus omnia omnino peccata a ſuperbia ortum habere:

(H) S. Aug. *Lib.* 10. *Confeſſ. cap.* 39. *num.* 64. Etiam intus eſt aliud in eodem genere tentationis malum, quo inaneſcunt qui placent ſibi de ſe, quamvis aliis vel non placeant, vel diſpliceant, nec placere affectent ceteris. Sed ſibi placentes multum tibi diſplicent, non tantum de non bonis quaſi bonis; verum etiam de bonis tuis quaſi ſuis: aut etiam ſicut de tuis, ſed tamquam ex meritis ſuis: aut etiam ſicut ex tua gratia, non tamen ſocialiter gaudentes, ſed aliis invidentes ea.

S. Greg. Magn. *Lib.* 23. *Moral. in Iob, c.* 6. *n.* 13. Neque enim prava condemnatio eſt, ex eo bono quod communiter datur, privatę gloriari; ſcire bonum unde acceperit, & neſcire quomodo bono uti debeat quod accepit. *Quatuor* quippe ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur: cum bonum aut a ſemetipſis habere ſe æſtimant: aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant: aut certe cum iactant ſe habere quod non habent: aut deſpectis ceteris ſingulariter videri apperunt habere quod habent. A ſemetipſo enim bonum ſe habere
1. Cor. IV. 7. iactabat, cui per Apoſtolum dicitur: *Quid autem habes quod non accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Rurſum ne dati nobis bonum gratiæ pro noſtris præcedentibus meritis crederemus, idem Apoſtolus
Ephes. II. 8. & 9. admonet, dicens: *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ut ne quis glorietur*... Rurſum nonnulli iactant ſe habere quod non habent, ſicut divina voce per Prophetam
Ier. XLVIII. 29. de Moab dicitur: *Superbiam eius, & arrogantiam eius ego novi, & quod non ſit iuxta eum virtus eius.* Et ſicut Angelo Eccleſiæ
Apoc. III. 17. Laodiceæ dicitur: *Quia dicis quod dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Rurſum nonnulli, deſpectis ceteris, videri appetunt ſingulariter bonum habere quod habent. Unde
Luc. XVIII. 14. & Phariſæus idcirco de templo abſque iuſtificatione deſcendit, quia bonorum operum merita ſibi quaſi ſingulariter tribuens, oranti publicano ſe prætulit... In hac itaque arrogantiæ *quarta* ſpecie crebro humanus animus labitur: ut id quod habet, habere ſe ſingulariter glorietur. In qua tamen ſimilitudini diabolicæ vicinus appropinquat: quia quiſquis bonum ſe habere ſingulariter gaudet, quiſquis videri ſublimior ceteris quærit, illum videlicet imitatur, qui deſpecto bono ſocietatis Angelorum.... Altiſſimi ſimilitudinem ſuperbe appetens, per iniquum deſiderium, quaſi ad quoddam culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere.

S. Thomas *ſecunda ſecundæ, quæſt.* 162. *art.* 4. *in corp.* Superbia importat immoderatum excellentiæ appetitum ... Et ideo cum aliquis attribuit ſibi maius bonum quam habeat, conſequens eſt quod eius appetitus tendit in excellentiam propriam ultra modum ſibi convenientem. Et ſic eſt tertia ſpecies ſuperbiæ, cum ſcilicet aliquis iactat ſe habere quod non habet.. Et ideo cum aliquis æſtimat bonum quod habet ab alio ac ſi haberet a ſeipſo, fertur per conſequens appetitus eius in propriam excellentiam ſupra ſuum modum. Eſt autem dupliciter aliquis cauſſa ſui boni. Uno modo, efficienter. Alio modo, meritorie. Et ſecundum hoc ſumuntur duæ primæ ſuperbiæ ſpecies, ſcilicet cum quis a ſemetipſo habere æſtimat quod a Deo habet, vel cum propriis meritis ſibi datum deſuper credit... *Quarta* ſuperbiæ ſpecies eſt cum aliquis, deſpectis ceteris, ſingulariter vult videri.

Ad tertium dicendum, quod ingratus eſt qui ſibi attribuit quod ab alio habet; unde duæ primæ ſuperbiæ ſpecies ad ingratitudinem pertinent. Quod autem aliquis ſe excuſet de peccato quod habet, pertinet ad tertiam ſpeciem: quia per hoc aliquis attribuit ſibi bonum innocentiæ quod non habet. Quod autem aliquis præſumptuoſe tendat in id quod ſupra ipſum eſt, præcipue videtur ad quartam ſpeciem pertinere, ſecundum quam aliquis vult aliis præferri.

Ad quartum... *Primus* gradus humilitatis eſt corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus, cui opponitur curioſitas, per quam aliquis curioſe utique & inordinate circumſpicit. *Secundus* gradus humilitatis eſt, ut pauca verba & rationalia loquatur aliquis, non clamoſa voce, contra quem op-

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 1.

sunt tamen aliqua quæ ab eâ velut a radice specialius prodeunt.

1. Inanis gloria. (I)

2. Inobedientia (K)

3. Iactantia. Si quis in proprias laudes tumidus erumpat, nulla necessitate cogente. (L) Nam necessitas quandoque urget laudare &

---

ponitur levitas mentis, per quam scilicet homo superbe se habet in verbo. *Tertius* gradus humilitatis est, ut non sit facilis, & promptus in risu, cui opponitur inepta lætitia. *Quartus* gradus humilitatis est taciturnitas usque ad interrogationem, cui opponitur iactantia. *Quintus* gradus humilitatis est, tenere quod communis regula monasterii habet: cui opponitur singularitas, per quam scilicet aliquis sanctior vult apparere. *Sextus* gradus humilitatis est credere & pronuntiare se omnibus viliorem: cui opponitur arrogantia, per quam scilicet homo se aliis præfert. *Septimus* gradus humilitatis est ad omnia inutilem & indignum se confiteri & credere: cui opponitur præsumptio, per quam scilicet aliquis reputat se sufficientem ad maiora. *Octavus* gradus humilitatis est... in duris & asperis patientiam amplecti: cui opponitur simulata confessio, per quam scilicet aliquis non vult subire pœnam pro peccatis, quæ simulate confitetur. *Decimus* gradus humilitatis est obedientia: cui opponitur rebellio. *Undecimus* gradus humilitatis est, ut homo non delectetur facere propriam voluntatem: cui opponitur libertas, per quam scilicet homo delectatur libere facere quod vult. Ultimus autem gradus humilitatis est timor Dei: cui opponitur peccandi consuetudo: quæ implicat Dei contemptum.

(I) S. Aug. *Lib.* 10. *Confess. c.* 36. *num.* 59. Timeri & amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed ut inde sit gaudium quod non est gaudium, misera vita est, & fœda iactantia... Itaque nobis, quoniam propter quædam humanæ societatis officia necessarium est amari & timeri ab hominibus, instat adversarius veræ beatitudinis nostræ, ubique spargens in laqueis: Euge, euge: ut dum avide colligimus, incaute capiamur, & a veritate tua gaudium nostrum deponamus, atque in hominum fallacia ponamus; libeatque nos amari & timeri, non propter te, sed pro te. Gloria nostra tu esto; propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, nec eripietur damnante te.

Lib. 5 *de Civitate Dei, cap.* 14..... Saltem cupiditas gloriæ superetur dilectione iustitiæ: ... ipse amor humanæ laudis erubescat, & cedat amori veritatis. Tam enim est hoc vitium inimicum piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ quam Dei timor vel amor, ut Dominus diceret, *Quomodo potestis credere, gloriam ab invicem expectantes, & gloriam quæ a solo Deo est non quærentes!* Ioh. v. 44.

(K) 1 Reg. xv. 22. Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ: & auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex

Rom. i. 30. Deo odibiles superbos, elatos ... parentibus non obedientes.

xiii 2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

(L) Prov. xxvii. 1. Ne glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies. Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus, & non labia tua.

S. Aug. *de Civit. Dei, lib.* 5. *cap.* 18. *num.* 2. Si Torquatus filium, non quia contra patriam, sed etiam pro patria, tamen quia contra imperium suum, id est, contra quod imperaverat pater Imperator, ab hoste provocatus iuvenili ardore pugnaverat, licet vicisset, occidit: ne plus mali esset in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hostis occisi: ut quid se iactent, qui pro immortalis patriæ legibus omnia, quæ multo minus quam filii diliguntur, bona terrena contemnunt? Si Furius Camillus etiam ingratam patriam, a cuius cervicibus acerrimorum hostium Veientium iugum depulerat, damnatusque ab æmulis fuerat, a Gallis iterum liberavit, quia non habebat potiorem ubi posset vivere gloriosus; cur extollatur, velut

extollere semetipsum, quod & fecit Apostolus. (M)

grande aliquid fecerit, qui forte in Ecclesia ab inimicis carnalibus gravissimam exhonorationis passus iniuriam, non se ad eius hostes hæreticos transtulit, aut aliquam contra illam ipse hæresim condidit, sed eam potius quantum valuit ab hæreticorum perniciosissima pravitate defendit; cum alia non sit, non ubi vivatur in hominum gloria, sed ubi vita adquiratur æterna?... Quomodo autem se audebit extollere de voluntaria paupertate Christianus, ut in huius vitæ peregrinatione expeditior ambulet viam, quæ perducit ad patriam, ubi veræ divitiæ ipse Deus est, cum audiat vel legat L. Valerium, qui in suo defunctus est consulatu, usque adeo fuisse pauperem, ut nummis a populo collatis eius sepultura curaretur?... Aut quid se magnum fecisse prædicabit, quod nullo præmio mundi huius fuerit ab æternæ illius patriæ societate seductus, cum Fabricium didicerit tantis muneribus Pyrri Regis Epirotarum, promissa etiam quarta parte regni, a Romana civitate non potuisse divelli, ibique in sua paupertate privatum manere maluisse?

N. 3. Si virtutes, quarum istæ utcumque sunt similes, quas isti pro civitatis terrenæ gloria tenuerunt, pro Dei gloriosissima civitate non tenuerimus, pudore pungamur; si tenuerimus, superbia non extollamur.

(M) 2. Cor. xii. 1. Si gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones & revelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit,) raptum huiusmodi usque ad tertium cælum Et scio huiusmodi hominem, (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit:) Quoniam raptus est in paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Nam, & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem autem dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me..... Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis .. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum: Signa tamen, Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

S. Chrysost. *Homil.* 5. *de laudibus Sancti Pauli*. Cum videris eum magna de seipso sonantem, similiter admireris, ac si illum videas semetipsum depreciantem: ut enim illud humilitatis, ita & illud magnanimitatis est. Quando enim gloriantem videris, admirare: sed similiter lauda, cum illud vides humilia de se & contempribilia dicentem. Nam & hoc est animi arrogantia vacui, & illud dilectione & humanitate pleni: in dispensationem si quidem multorum salutis ista faciebat.... Neque alius quisquam tantas, non dico occasiones, sed prorsus necessitates habuit arrogantiæ, neque tamen ullus aliter ita se munde ab omni iactantia subduxit. Hæc itaque animo attentiore considera ... Nihil enim otiose ille faciebat, sed omnia cum caussa iusta, probabilique ratione. Hæc autem tam opportune apteque faciebat, ut magis mereretur loquendo de se, quam tacendo, laudari. Qui nisi fecisset istud, culpabilior esset illis, qui se ipsos importune laudare didicerunt: & nisi etiam gloriatus fuisset, creditos sibi perdidisset, omnesque res inimicorum dum se humiliat extulisset. Sic noverat utrumque temperare, & cum recto consilio atque sententia ea quæ videntur reprobanda perficere tam utiliter & commode, ut non minus de illis placeret, quam cum imperata compleret. Amplius enim tunc Paulus placuit gloriando, quam alter laudes proprias occultando: nec tantum quisquam profuit cum sua merita celaret, quantum iste cum proderet. Sed hoc quoque est multo admirabilius, quia de se non modo locutus, verum etiam quantum oportuit, est locutus. Non enim quasi maximam licentiam de opportunitate nactus, immoderatius laudibus suis usus est: sed consideratissime quousque eum progredi liceret, agnovit. Neque tamen illud sufficere sibi credidit, sed ne alios hoc sermone vetaret, idque efficeret ut semetipsos inaniter prædicarent: libenter se etiam insipientem vocavit, quamquam certa invitante caussa de propria aliquid

4. Hypocrisis, quam toties Christus insectatus est. (N)

laude perstrinxerit... Vide quanta procoratione usus sit, qui cum gloriaturus esset, non semel, non secundo, sed sæpius differendo atque cunctando dicebat: *Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ:* Et rursus: *Quod loquor non loquor secundum Deum, sed in insipientia...* Quis ergo tam stultus, quis ita inveniatur omni sensu atque ratione privatus, qui videns sanctum illum, etiam cum tanta ei necessitas immineret, cunctantem tamen, atque metuentem, grande aliquid de se ipso loqui... Quis, inquam, sic sit insipiens, qui non etiam maiore abundantia cautionis laudes suas fugiat? Et tunc forte solum de illis aliquid attingat, quando id opportunissimum tempus exegerit... Grande malum est dilectissimi, de se ipso aliquid grande dicere atque mirabile, extremæque omnino dementiæ est, nulla imminente necessitate rerum, & necessitate violenta propriis laudibus velle decorari: non est enim hoc secundum Deum loqui: indicium potius est istud insaniæ. Hoc enim nobis omnem prorsus mercedem evacuat, & quidem plurimis laboribus sudoribusque quæsitam... Necessitate cogente, non universa fudit in medium sed plura etiam & maiora celavit. Venio, inquit, ad visiones & revelationes Dei: parco autem,... ne quis de me existimet super id quod videt vel audit aliquid ex me. Hoc vero dicendo nos erudit, ut ne existente quidem necessitate, omnia quorum nobis conscii sumus, in medium proferendo vulgemus, sed ea solum, quæ audientibus utilia iudicamus... Etenim altius de se efferre sermonem, gloriosi est, & insolenter sese iactantis: dicere autem illa quæ præsenti caussæ tantummodo necessaria sunt futura, amantis est multorumque commoda cogitantis... Vides ne igitur per quanta docuerit auditorem non inaniter gloriari? Primum quidem dum ostendit, se istud adductum necessitate fecisse, secundo, dum tamen se insipientem vocavit, & plurimis laudes suas satisfactionibus temperavit. Tertio, quia non cuncta confessus est, sed maiora suppressit, & hoc certe cum necessitate quadam in sua præconia cogeretur. Quarto, dum sub alterius persona dixit, Scio hominem. Quinto, cum non omnes virtutes suas adduxit in medium, sed eam partem, quam præsens tempus maxime flagitabat...

1. Cor. II. 1. Ibid. 17.

(N) Matth. vi. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.... Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.... Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

xxiii, 5. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, &c.

Ibid. 27. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & vos a foris quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. *Lege caput integrum*.

Luc. xii. 1... Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

S. Chrysost. *Homil. 19. in Matth. cap.* 6....Cum vero dixisset (Dominus) *ne faciatis* (eleemosynam) *coram hominibus*: adiecit, *ut videamini ab eis*. Multamque præceptum hoc continet cautionem, & ineffabilem quamdam Dei erga homines curam, & parsimoniam. Potest enim aliquis etiam coram hominibus eleemosynam facere, nec tamen hoc ideo facere, ut eam oculis hominum ostentet: & aliquis non coram hominibus faciens, eo tamen animo facere, ut sese id facientem optet videri, propter quod non omnino indiscrete factum ipsum, sed voluntatem aut coronat, aut punit: nisi enim hæc diligentia fuisset adiuncta, fecisset plurimos ad misericordiam segniores: quia scilicet non omnes ubique possent per cuncta id facere latenter. Propterea ab huius te vinculo necessitatis absolvens, non fine operis, sed voluntate operantis mercedem, damnumque definit. Postquam igitur edixit, ne quid Matth. vi. 1.

5. Contentio, si veritate, caritate, & necessitate destituatur. (O)
6. Pertinacia in propria sententia, si hæc veritati & iustitiæ repugnet. (P)

ad ostentationem fiat, quantumque id damnum inferret, edocuit,... *Non habebitis*, inquit *mercedem apud Patrem vestrum, qui in cælis est*. Verum ne hic quidem stare contentus est, sed ad ulteriora progreditur, aliisque rursus modis plurimum eos ab inani gloria dehortatur... *Cum*, inquit, *facis eleemosynam noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt*... Et bene nominavit hypocritas, erat quippe larva ipsa eleemosynæ, mens vero inhumanitatis atque crudelitatis. Non enim ut proximorum misererentur dabant, sed ut ipsi delectatione gloriæ pascerentur: quod certe erat crudelitatis extremæ, alio quidem fame pereunte, honorem & gloriam captare, ac non potius consulere eius inopiæ, &c.

Matth. VI. 1.

Ibid. 2.

S. AUG. *De Serm. Dom. in monte, lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 5. Noli sic velle innotescere, ut hypocritæ. Manifestum est autem, hypocritas non quod oculis prætendunt hominum, id etiam corde gestare. Sunt enim hypocritæ simulatores, tamquam pronuntiatores personarum alienarum, sicut in theatricis fabulis... Sic in Ecclesia, vel in omni vita humana, quisquis se vult videri quod non est, hypocrita est. Simulat enim iustum, non exhibet; quia totum fructum in laudem hominum ponit, quam possunt etiam simulantes percipere, dum fallunt eos quibus videntur boni, ab eisque laudantur. Sed tales ab inspectore cordis Deo mercedem non accipiunt, nisi fallaciæ supplicium: *Ab hominibus autem*, inquit, *perceperunt mercedem suam*... Qui non ob aliud eleemosynam faciunt, nisi ut glorificentur ab hominibus. non si glorificentur ab hominibus, sed si ideo faciant ut glorificentur... Laus enim humana non appeti a recte faciente, sed subsequi debet recte facientem: ut illi proficiant, qui etiam imitari possunt quod laudant, non ut hic putet aliquid eos sibi prodesse, quem laudant.

Ibid.

(O) 1. TIMOTH. VI. 4. Superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum; ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ. Conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

IACOB. III. 14. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem.

S. AUG. *Conf. lib.* 12. *cap.* 25. *n.* 34. Cum vero dicit, Non hoc ille sensit quod tu dicis, sed quod ego dico; neque tamen negat quod uterque nostrum dicit, utrumque verum esse. O vita pauperum Deus meus, in cuius sinu non est contradictio, plue mihi mitigationes in cor, ut patienter tales feram qui non mihi hoc dicunt, quia divini sunt, & in corde famuli tui viderunt quod dicunt, sed quia superbi sunt, nec noverunt Moysi sententiam, sed amant suam, non quia vera est, sed quia sua est. Alioquin & aliam veram pariter amarent, sicut ego amo quod dicunt, quando verum dicunt; non quia ipsorum est, sed quia verum est, & ideo iam nec ipsorum est, quia verum est. Si autem ideo ament illud quia verum est, iam & ipsorum est & meum est: quoniam in commune omnium est veritatis amatorum. Illud autem quod contendunt non hoc sensisse Moysen quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, non amo; quia & si ita est, tamen ista temeritas non scientiæ sed audaciæ est, nec visus, sed typhus eam peperit.

(P) S. AUG. *Epist.* 143. *alias* 7. *ad Marcellum, num* 2.... Nimis perverse seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat. Quanto enim melius & utilius, ut ubi ipse erravit, alii non errent, quorum admonitu errore careat; quod si noluerit, saltem comites erroris non habeat.

N. 3.... Romani maximus auctor Tullius eloquii, *Nullum umquam verbum*, inquit de quodam, *quod revocare vellet, emisit*. Quæ quidem laus, quamvis præclarissima videatur, tamen credibilior est de nimium fatuo, quam de sapiente perfecto. Nam & illi quos vulgo moriones vocant, quanto magis a sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod revocare velint: quia dicti mali, vel stulti, vel incommodi pœnitere, utique cordatorum

7. Discordiæ, dissensiones, æmulationes, iræ, rixæ. (Q)

8. Præsumptio novitatum in rebus quæ ad fidem vel ad mores pertinent. (R)

est.... Illius quippe scripta summa sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum, non quod revocare vellet, sed quod revocare deberet, emisit. Hoc quisquis nondum est assequutus, secundas habeat partes modestiæ, quia primas non potuit habere sapientiæ: quia non valuit omnia non pœnitentia diligenter dixisse, pœniteat quæ cognoverit dicenda non fuisse.

(Q) Galat. v. 20. Inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ.

S. Aug *de utilitate Ieiunii*, *cap.* 8. *num.* 10....Gaudeamus de illis (Paganis) quia veniunt ad unitatem, non ad divisionem... Concordemus, fratres, colentes unum Deum, ut & illos deserere multos Deos exhortemur quodammodo nostra concordia, ut ad pacem & ad unitatem veniant colendi unum Deum..... Sentit(diabolus) esse vitam nostram caritatem, mortem nostram dissentionem: lites immisit inter Christianos, quia multos Deos non potuit fabricare Christianis: sectas multiplicavit, errores seminavit, hæreses instituit.

Serm. 49. *alias de temp.* 237. *c.* 6. *num.* 6... Permane amicus (esse) amborum. Qui discordant inter se, concordent per te. Mala si quæ audis ab altero de altero, noli prodere alteri... Audisti ab irato verbum, a dolente, a succensente: moriatur in te.. Nolite amare vitia amicorum vestrorum, si amatis amicos vestros.

Cap. 7. *num.* 7... Odi vitia mea, cor sanandum offero medico meo. Persequor ea, quantum possum, gemo de illis, confiteor quia sunt in me, & ecce ego accuso me... Ira, festuca est; odium, trabes est; sed nutris festucam & fit trabes: ira inveterata fit odium, festuca nutrita fit trabes. Ut ergo festuca non fiat trabes, non occidat sol super iracundiam vestram... Eam (iram) in te ipso excoluisti, falsis suspicionibus irrigasti, verba adulantium & ad te mala verba de amico deferentium credendo, nutristi... Discite ergo iustitiam, ut non oderitis nisi vitia, homines ametis.

Serm. 359. *alias de diversis* 91. *& ex Sirmondianis* 37. *n.* 1... Quis est enim qui non congaudet concordibus fratribus? Et quod dolendum est in rebus humanis, tam magna res rara est: ces ab omnibus laudatur, a paucissimis custoditur. Beati qui in se ipsis amplectuntur, quod etiam in aliis laudare coguntur.

N. 2. Fratres ergo si volunt esse concordes, non ament terram. Sed si volunt non amare terram, non sint terra. Quærant possessionem quæ dividi non potest, & semper concordes erunt... Quid tam iniquum, quam velle ditescere alterius paupertate?

(R) 1. Timoth. vi. 20. O Timothee depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.

Vincentius Lirinensis *Commonitorio c.* 27... *O Timothee depositum custodi*... Prævidebat futuros, quos etiam prædolebat, errores. Quis est hodie *Timotheus*, nisi vel generaliter universa Ecclesia, vel specialiter totum corpus Præpositorum, qui integram divini cultus scientiam vel habere ipsi debent, vel aliis infundere? Quid est *depositum custodi*? Custodi, inquit, propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus superseminent zizania super illud tritici bonum semen, quod seminaverit Filius hominis in agro suo. *Depositum*, inquit, *custodi*. Quid est *Depositum*? Id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum: quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenii, sed doctrinæ: non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis: rem ad te perductam, non a te prolatam: in qua non auctor esse debes, sed custos: non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens... Catholicæ fidei talentum inviolatum, illibatumque conserva. Quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde... Nolo auri speciem, sed naturam plane. O Timothee, o Sacerdos, o Tractator, o Doctor, si te divinum munus idoneum fecerit, ingenio, exercitatione, doctrina: esto spiritalis tabernaculi Beseleel, pretiosas divini dogmatis gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adiice splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur te exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur. Per te posteritas in-

tellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur: eadem tamen quæ didicisti doce, ut cum dicas nove, non dicas nova.

S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *ad Ianuarium*, *lib.* 1. *c.* 1. *num.* 1. Primo itaque tenere te volo... Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Evangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse & sarcinæ levi: onde sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem novi populi colligavit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio Corporis & Sanguinis ipsius, & si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.... Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio & resurrectio & ascensio in cælum, & adventus de cælo Spiritus sancti, anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliod tale occurrit quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, Ecclesia.

Cap. 2. *num.* 2 Alia vero quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est qood alii ieiunant sabbato, alii non: alii quotidie communicant corpori & sanguini Domini, alii certis diebus accipiunt; alibi nullus dies prætermittitur, quo non offeratur, alibi sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico: & si quid aliud hniosmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ot eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad qoam forte devenerit. Quod enim neqoe cnntra fidem, neque cnntra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, & propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est...

N. 3... Cum Romam venin, (inqoit Ambrosios ad Augustinum) ieiono sabbato: cum hic sum, non ieiuno Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, eius morem serva, si coiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hnc cum matri renontiassem. libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atqoe etiam cogitans, ita semper habui, tamquam eam cælesti oraculo acceperim. Sensi enim sæpe dolens & gemens multas infirmorum perturbationes fieri, per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem, vel superstitinsam timiditatem, qui in rebus huiusmodi, quæ neque Scripturæ sanctæ auctoritate, neque universalis Ecclesiæ Traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate, ad certum possunt terminum pervenire (tantum quia subest qualiscumque ratiocinatio cogitantis, aut quia in soa patria sic ipse consuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem suam qoo remotiorem a suis, eo doctiorem factam putat) tam litiginsas excitant quæstiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existimet.

Cap. 4. *n.* 5. Sit aliqois peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione Quadragesimæ, nec quinta sabbati lavant, relaxantve ieiunium: Non, inquit, hodie ieiunabo. Quæritur caussa: Quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille, nisi consuetudinem suam consuetudini alterius præponere conatur?... Violant certe quietem & pacem suam de superflua quæstione rixando. Mallem tamen in rebus huiusmodi, ut & ille in huius, & hic in illius patria, ab eo quod ceteri faciunt non abhorreret. Si vero etiam cum in aliena patria peregrinaretur, ubi maior & frequentior & ferventior est populus Dei, vidit, verbi gratia, bis offerri qointa sabbati hebdomadæ ultimæ quadragesimæ, & mane & ad vesperam, veniensque in patriam suam, ubi in fine diei mos est offerri, male atque illicite fieri contendat, quoniam alibi aliter ipse viderit, puerilis est iste sensus, cavendus in nobis, tolerandos in aliis, corrigendus in nostris.

Cap. 5. *num.* 6... Si divinæ Scripturæ præscribit aoctoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus, ut iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendom sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota per otbem freqoentat Ecclesia. Nam & hinc qoin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. Sed neque hoc neque illod inest in eo, qund tu quæris. Restat igitur ut de illo tertio genere sit, quod per loca regionesque variatur. Faciat ergo qoisqoe quod in ea Ecclesia in quam venit, invenerit. Non enim quidquam enrum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim caussis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet, quod perperam fiebat, vel institui quod non fie-

9. Ambitio, vitium toties a Christo profligatum. (S)

I. Quodnam est superbiæ remedium?

bat, Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adiuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est ...

(S) Matth xviii. 1. Accesserunt Discipuli ad Iesum, dicentes: Quis, putas, maior est in regno cælorum? Et advocans Iesus parvulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno cælorum.

xx. 20. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis ... Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

xxiii. 8. Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in cælis est. Nec vocemini magistri, quia Magister vester unus est Christus. Qui maior est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.

Luc. xxii. 24. Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

1. Cor. xiii. 4. Caritas patiens est, benigna est: caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur. Non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

Philipp. ii. 1. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem caritatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

Hebr. v. 4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret .. Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam.

S. Gregor. Nazian. *Apologet. orat. 1. p. 5. edit. Morelli in fol. ann. 1609* Aliorum me puduit, qui cum plerisque nihilo meliores sint, atque utinam non etiam multo peiores, illotis, ut dici solet, manibus, profanisque animis in sanctissima mysteria sese ingerunt, ac priusquam digni sint, qui ad res sacras accedant, sacrarium ipsum ambiunt, & circum sacrosanctam mensam sese invicem premunt ac protrudunt, tamquam non virtutis exemplum, sed victus parandi occasionem & subsidium hunc ordinem esse iudicantes.

S. Chrysost. *Homil. 3. in Act. Apostol.* ... Petrus. Quam est fervidus? Quam agnoscit creditum a Christo gregem? Quam in hoc choro princeps est? Et ubique primus omnium cœpit loqui ... Iam & illud considera quam Petrus agit omnia ex communi discipulorum sententia, nihil auctoritate sua, nihil cum imperio ... mul-

R. Humilitas.
I. Quid est humilitas?

R. Amor Dei usque ad contemptum sui humilitas est, ex S. Augu-

titudini permittit iudicium, simul eos qui eligebantur, reddens reverendos, & seipsum liberans ab invidia simultateque, quæ poterat a ceteris oboriri. Nam hæc semper ingentia gignit mala... Vide vero Iacobi modestiam. Is acceperat Hierosolymis Episcopi munus, & tamen hic nihil loquitur. Considera autem & aliorum discipulorum singularem modestiam, quo pacto concedunt ei solium, nec amplius ambiunt disceptantes inter sese. Illorum enim Ecclesia talis erat qualis est in cælis, nihil habens rerum mundanarum, non parietibus, non marmoribus, sed fervore eorum qui convenerant, relucens... Primus hic Doctorem constituit: non dixit, Nos ad docendum sufficimus. Usque adeo aberat ab omni inanis gloriæ studio, & ad unum tantum spectabat. Quamquam autem habebat constituendi ius par omnibus, tamen hæc congrue fiebant ob virtutem viri, & ob hoc quod tum temporis præfectura non honos erat, sed cura subditorum. Ea res nec patiebatur eos qui eligebantur efferri, quod ad pericula vocabantur, nec eos qui non fuissent electi, veluti contemptus affici mœrore... Non iam omnibus loquor, sed his tantum qui principatum affectant. Si credis Dei esse electionem, ne indigneris: illi enim indignaris, & adversus illum irritaris. Illius enim est electio... Sed si quando ob aliquam caussam res devenerit ad contentionem, non tamquam ad principatum aut præfecturam fratrum accedamus, sed tamquam ad illorum honorem ac refocillationem. Etenim si novisses quod Episcopus debet omnium onera gestare, quod aliis irascentibus datur venia, ipsi vero nequaquam: quod aliis peccantibus superest excusatio, ipsi vero minime: haud quaquam festinasses ad primatum, haud quaquam accurrisses. Undique premitur ab amicis & inimicis, a suis & ab alienis. Nonne terrarum orbis imperium tenet Imperator? Hic autem unius civitatis Episcopus est. Sed tanto plus curarum habet hic, quantum interest inter aquam fluminis vento agitatam, & inter mare intumescens & insaniens. Quam ob rem tandem? Quoniam illic complures sunt qui adiuvant, eo quod legibus ac mandatis omnia peraguntur: hic vero nihil tale. Neque enim licet ex auctoritate præcipere... Proinde si quis ad summum Sacerdotium accesserit, velut ad sollicitudinem & curam, nullus illud facile susceperit. Nunc autem non aliter quam profanos magistratus, & hanc affectamus dignitatem, nimirum ut glorificemur, & honoremur apud homines, perdimur apud Deum. Ambitio tua fit tecum in perditionem, quoniam putasti ambitu humano parari donum Dei.

S. Aug. de Civ. Dei, lib. 14. c. 28.

Lib. 3. de Sacerdotio, cap. 10. Inter quæ illud præcipuum, Sacerdotis animum honoris illius desiderio undique vacare oportet. Nam si ad eum principatum adipiscendum vehementi animi affectu rapietur, eo adepto impotentiore sane ambitionis, suæ flamma incendet, ac vi tandem captus, ut sibi adeptum honorem stabiliat, nulli non peccato serviet... Oportere autem puto tanta eum religione ac cautione ad rem ipsam accedere, ut illius molem ac magnitudinem primum prorsus detrectes: deinde adepto honore aliorum iudicia sententiasque non expectes, si quod forte commissum deprehendatur, propter quod oporteat te honorem illum deponere: quin potius illud antevertens te ipse munere abdicas. Sic enim par est ut divinam conciliés impetresque misericordiam: qui si tibi honorem illum præter decorum tamquam mordicus retinere studueris, indignus ea qui veniam consequaris: tum vero divinam iram magis ac magis incendis, altero peccato, & eo graviore per te addito.

S. Hieron. *Epist. 82. alias 83. ad Oceanum t. 4. p. 2. p. 549.* Et hoc in Nicæna quoque Synodo (scitis) a Patribus esse decretum, ne de alia ad aliam Ecclesiam Episcopus transferatur: ne virginalis pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus: *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Opus, non dignitatem; laborem, non delicias: opus per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio ... *Ne in superbiam elatus, incidat in iudicium diaboli* .... Ignorat momentaneus Sacerdos humilitatem .... Nescit seipsum contemnere: de dignitate transfertur ad dignitatem ... De cathedra quodammodo ducitur ad cathedram, id est, de superbia ad superbiam. Iudicium autem & ruina diaboli, nulli du-

1. Tim. III. 1.

Ibid. 6.

ſtino. Eodem recidit quod ait S. Bernardus, *humilitatem eſſe virtutem, qua homo ex veriſſima ſui agnitione ſibi ipſi vileſcit*.

S. Bern. de Grad. hum. c. 1. n. 2.

bium, quin arrogantia ſit. Incidunt in eam qui in puncto horæ, nec dum diſcipuli, iam magiſtri ſunt.

S. AMBROS. *Lib.* 4. *in Luc. n.* 10. Exiguis momentis mens inclinatur humana: & huc atque illuc per verſutias ſuadentis frequenter impellitur ....

N. 17. Tria præcipue docemur eſſe tela diaboli, quibus ad convulnerandam mentem hominis conſuevit armari: gulæ unum, aliud iactantiæ, ambitionis tertium.

N. 21. Sequitur iactantiæ telum, quo proclive delinquitur; quia dum homines gloriam virtutis ſuæ iactare deſiderant, de loco meritorum ſuorum & ſtatione decedunt . ..

N. 22. Ita eſt enim iactantia ut dum ſe putat unuſquiſque ad altiora conſcendere, ſublimium uſurpatione factorum ad inferiora trudatur.

N. 26. Utitur & diabolus teſtimoniis Scripturarum, non ut doceat, ſed ut circumſcribat & fallat. Cognovit aliquem adtentum religioni, virtutibus clarum, ſignis & operibus præpotentem: iactantiæ tendit laqueum, ut huiuſmodi virum inflet tumore: quo pietati ſe non credat, ſed credat iactantiæ: nec Deo deputet, ſed ſibi arroget.

N. 28. .... Docemur hic inanis ambitionis flabra deſpicere, quod omnis dignitas ſæcularis diabolicæ ſubiaceat poteſtati: ad uſum fragilis, & inanis ad fructum.

N. 29. A Deo poteſtatum ordinatio: a malo ambitio poteſtatis. Nec poteſtas mala, ſed is qui male utitur poteſtate ... Non poteſtas mala, ſed ambitio ...

N. 30. Hoc ipſo pernicioſior ambitio, quod blanda quædam eſt conciliatricula dignitatum: & ſæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia ſubvertere, facit ambitio criminoſos. Habet enim forenſem gratiam, domeſticum ſcelus: & ut dominetur aliis, prius ſervit. Curvatur obſequio, ut honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior ſimulata humilitate, fit vilior, & fit remiſſior; cum in ipſa poteſtate, quod præcellit, alienum ſit; legibus enim imperat, ſibi ſervit.

S. AUG. *Serm.* 2. *in Pſal.* XXXVI. *n.* 1. ... Genus iuſtorum conatur in ſublimia per humilitatem: genus iniquorum præponderat ab inferiora per elationem. Hoc enim ſe deprimit ut ſurgat, illud ſe extollit ut cadat.

Lib. 19. *de Civit. Dei*, *cap.* 19. In actione vero non amandus eſt honor in hac vita, ſive potentia; quoniam omnia vana ſub ſole: ſed opus ipſum, quod per eumdem honorem vel potentiam fit, ſi recte atque utiliter fit. id eſt, ut valeat ad eam ſalutem ſubditorum, quæ ſecundum Deum eſt .. Propter quod ait Apoſtolus: *Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat* Exponere voluit quid ſit Epiſcopatus; quia nomen eſt operis, non honoris ... Ut intelligat non ſe eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe ... Locus vero ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt. etſi ita teneatur, atque miniſtretur ut decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium ſanctum quærit caritas veritatis: negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas caritatis. Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum eſt veritati: ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter caritatis neceſſitatem. 1 Tim. III. 1.

S. GREG. MAGN. *Paſtoral. part.* 1. *c.* 6. Et ſunt nonnulli qui ex ſola humilitate refugiunt, ne eis quibus impares ſe æſtimant præferantur. Quorum profecto humilitas, ſi ceteris quoque virtutibus cingitur, tunc ante Dei oculos vera eſt, cum ad reſpuendum hoc quod utiliter ſubire præcipitur, pertinax non eſt. Neque enim vere humilis eſt, qui ſuperni nutus arbitrium ut debeat præeſſe intelligit, & tamen præeſſe contemnit. Sed divinis diſpoſitionibus ſubditus, atque a vitio obſtinationis alienus, cum ſibi regiminis culmen imperatur, ſi iam donis præventus eſt, quibus & aliis proſit, & ex corde debet fugere, & invitus obedire.

Cap. 9. Superbus enim fortaſſe eſſet, ſi ducatum plebis innumeræ ſine trepidatione ſuſciperet: & rurſum ſuperbus exiſteret, ſi auctoris imperio obedire recuſaret... Hinc ergo, hinc quippe præcipites colligant, cum quanta culpa ex appetitu proprio ceteris præferri non metuunt, ſi ſancti viri plebium ducatum ſuſcipere

Nec absimile est quod dicitur a Sancto Thoma, ceterisque Theologis de humilitatis definitione.

S. Thom. 2. 2. q. 161. art. 2. in corp. *Humilitas*, inquit Sanctus Thomas, *est virtus, ad quam proprie pertinet ut aliquis reprimat seipsum, ne inordinate feratur in ea quæ sunt supra se: ad hoc autem necessarium est, ut aliquis cognoscat id in quo deficit a proportione eius, quod suam virtutem excedit.*

Atqui, ex Apostolo, nihil su-

Deo etiam iubente timuerunt. Moyses suadente Domino trepidat: & infirmus quisque ut honoris onus percipiat anhelat.

1.Tim. III. 2. *Cap* 8. Plerumque vero qui præesse concupiscunt, ad usum suæ libidinis instrumentum Apostolici sermonis arripiunt, quo ait: *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat:* qui tamen laudans desiderium, in pavorem vertit protinus quod laudavit, cum repente subiungit: *Oportet autem Episcopum irreprehensibilem esse* ... Et favet ergo ex desiderio: & terret ex præcepto, ac si aperte dicat: Laudo quod quæritis, sed prius discite quid quæratis: ne dum vosmetipsos metiri negligitis, tanto fœdior vestra reprehensibilitas appareat, quanto & a cunctis conspici in honoris arce festinat. Magnus enim regendi artifex favoribus impellit, terroribus retrahit: ut auditores suos & descripto irreprehensibilitatis culmine restringat a superbia, & officium laudando quod quæritur, componat ad vitam .. Ipse ergo sibi testis est, quia Episcopatum non appetit, qui non per hunc boni operis ministerium, sed honoris gloriam quærit. Sacrum quippe officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis ceterorum subiectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor elevat, rerum affluentium abundantia exultat.

Cap 9. Sæpe sibi de se mens ipsa mentitur, & fingit se de bono opere amare quod non amat:... quæ principari appetens, fit ad hoc pavida cum quærit, audax cum pervenerit. Tendens enim, ne non perveniat trepidat: sed repente perveniens, iure sibi hoc debitum ad quod pervenerit putat... . Nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desiit superbire. Nescit laudem cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit cum deesset anhelare ... Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus nec coactus accedat.

S. Bernard. *Serm. 6. in Psal.* Qui habitat, *n.* 3. ... Time sagittam. Leviter volat, leviter penetrat: sed dico tibi, non leve infligit vulnus, cito interficit. Nimirum sagitta hæc vana gloria est: non est, unde hæc impugnet pusillanimes & remissos. Qui ferventiores esse videntur, ipsi paveant, ipsi sibi caveant in hac parte: nihilominus adhuc solliciti non deserere scutum inexpugnabile veritatis. Quid enim aliud tam contrarium vanitati? ... Semetipsam noverit anima, de se teneat veritatem. Difficile prorsus, ni fallor, homo verbis laudantium hominem in vita sua adduci poterit altum sapere, si se intus ad lucem veritatis sollicita consideratione discutiat. Nonne enim si propriam cogitat conditionem, dicturus est sibi: *Quid superbis terra & cinis?* Nonne si propriam consideret corruptionem, fateamur necesse est quoniam non est in eo bonum? Sed & si forte aliquid habere videtur, non invenier puto: quid respondeat Apostolo dicenti: *Quid habes quod non accepisti?* Et alibi: *Qui stat, videat ne cadat.* Eccli. x. 9. 1.Cor. IV. 7. 1.Cor. x. 12.

N. 4. Plane cupiditas, radix iniquitatis, ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem:.. veste spolians nuptiali, & virtutum exercitia fructu pietatis evacuans. Quantos pestis hæc nequiter supplantatos turpiter quoque deiecit... Quid vero hunc fovet vermen aliud quam mentis alienatio, & oblivio veritatis?... Nimirum hæc est quæ dicit: *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat?* Et item: *Potentes*, ait, *potenter tormenta patientur.* Hæc est quæ sedula suggestione reducit in mentem, quam sit in ambitu frivola consolatio, grave iudicium, usus brevis, finis ignotus. Matth. XVI. 26. Sap. VI. 7.

PARS II. SECT. I. CAP. II §. I.

mus, & quidquid boni in nobis est, a Deo est. *Si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit*, inquit Apostolus, *ipse se seducit*. Et alibi: *Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?*

Galat. vi. 3. 1. Cor. iv. 7. S. Cyprian. Epistol. ad Quirin. & S. Aug. l. 4 contra duas Epist. Pelag. c. 9. n. 25.

Hinc sequitur hæc esse Christianæ humilitatis officia; 1. Ut *in nullo gloriemur, quando nostrum nihil sit*; ait Sanctus Augustinus post Sanctum Cyprianum.

2. Ut nosmetipsos despiciamus.

3. Ut præponamus nos nemini.

4. Ut contemnamus neminem.

5. Ut nec hominum famam atque existimationem, nec honoris auram, nec sublimitatis apicem ambiamus.

6. Ut subiectionem imperio, modestiam fastui, silentium & obscuritatem splendori præponamus.

7. Denique ut subiecti simus & Deo in omnibus, & proximo iuxta ordinem a Deo ipso constitutum. (T)

(T) S. BERNARD. *de Gradib. humilitatis & superbiæ, cap.* 4. *num.* 14.... *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo; & sic videbis festucam eiicere de oculo fratris tui*. Trabes in oculo grandis & grossa, superbia in mente est: quæ quadam corpulentia sui vana, non sana, tumida, non solida, oculum mentis obscurat, veritatem obumbrat: ita ut si tuam occupaverit mentem, iam tu te videre, iam te talem, qualis es, vel qualis esse potes, non possis sentire .... Quid enim aliud est superbia, quam amor propriæ excellentiæ? Unde & nos possumus dicere per contrarium, humilitatem propriæ excellentiæ esse contemptum.

Matth. vii. 5.

N. 55... Ego quidem, cum adhuc veritatem non nossem, aliquid me putabam esse, cum nihil essem. At postquam in Christum credendo, id est, eius humilitatem imitando, veritatem agnovi: ipsa quidem exaltata est in me ex mea confessione: sed ego *humiliatus sum nimis*, id est, valde vilui mihi ex mei consideratione.

Cap. 10. *num.* 37. Per gloriam & ignobilitatem sancti proficiunt, dum inter singularia dona quæ recipiunt, communi hominum vanitate pulsari se sentiunt: ut dum per gratiam supra se aliquid cernunt, non obliviscantur quod sunt...

Cap 11. *num.* 39. Monachus enim, qui sui negligens, alios curiose circumspicit, dum quosdam suspicit superiores, quosdam despicit inferiores: & in aliis quidem videt quod invidet, in aliis quod irridet. Inde fit ut pro mobilitate oculorum levigatus animus, nulla utique sui cura aggravatus, modo per superbiam ad alta se erigat, modo per invidiam in ima demergat: nunc per invidiam nequiter tabescit, nunc per excellentiam pueriliter hilarescit. In altero nequam, in altero vanus, in utroque superbus existit: quia & quod superari se dolet, & quod superare se gaudet, amor propriæ excellentiæ facit.

Cap. 14. *num.* 42. Turpe est ei, qui se supra ceteros iactat, si non plus ceteris aliquid agat, per quod ultra ceteros appareat ... Nec tamen melior esse studet, sed videri:.. Ad omnia denique sua strenuus, ad communia piger... Cum autem ex his quæ singulariter, sed inaniter agit, apud simpliciores eius opinio excreverit, qui profecto opera probant quæ cernunt, sed unde prodeant non discernunt; dum miserum beatificant, in errorem inducunt.

Cap. 16. *num.* 44. Qui alios se præcellere putat, quomodo non plus de se, quam de aliis præsumat? Primus in conventibus residet, in consiliis primus respondet: non vocatus accedit, non iussus se intromittit: reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse non fecerit aut ordinaverit, nec recte factum, nec pulcre existimat ordinatum. Iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis. Si, cum tempus advenerit, non promoveatur ad prioratum; suum Abbatem aut invidum iudicat, aut deceptum. Quod si mediocris ei aliqua obedientia iniuncta fuerit, indignatur, aspernatur, arbitrans se non esse minoribus occupandum, qui se ad maiora sentit idoneum. Sed qui sic promptulus ad omnia se magis temere, quam

I. Quid hoc rei est subiectum esse Deo in omnibus?

R. Is Deo subiectus est in omnibus, qui Deo in omnibus obsequi-

libere consuevit ingerere, impossibile est eum aliquando non errare. Ad Prælatum autem pertinet errantem arguere. Sed quomodo culpam suam confitebitur, qui nec esse putat, nec putari culpabilis patitur? Propterea cum ei culpa imputatur, crescit, non amputatur. Si ergo cum argutus fuerit, declinare cor eius videris in verba malitiæ, in octavum gradum, qui dicitur defensio peccatorum, noveris corruisse.

Cap. 17. *num.* 45. Multis vero modis fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit qui se excusat, Non feci; aut, Feci quidem, sed bene feci; aut si male, Non multum male; aut si multum male, Non mala intentione. Si autem & de illa, sicut Adam vel Eva, convincitur, aliena suasione excusare se nititur. Sed qui procaciter etiam aperta defendit, quando occultas & malas cogitationes, cordi suo advenientes, humiliter revelaret Abbati?...

Cap. 18, *num.* 46. .. Multo periculosior est fallax ac superba confessio, quam pervicax (procax) & obstinata defensio ... *Qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo* ... Eccl. xix. 23.

Cap. 9. *num.* 48. Hic nisi eum miseratio superna respiciat, ut (quod valde difficile talibus est) universorum iudiciis tacitus acquiescat: frontosus mox & impudens factus, tanto deterius, quanto desperatius in decimum gradum per rebellionem corruit, quique prius latenter arrogans fratres contempserat, iam patenter inobediens etiam magistrum contemnit. *Tertius*, inquit Regula Sancti Benedicti, *gradus est, ut quis pro Dei amore omni obedientia se subdat maiori.* Reg. S. Ben. lib. 7. c. 31.

Serm. 4. *num.* 4. ... Humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hic dicitur cordis. Priore cognoscimus quod nihil sumus; & hanc dicimus a nobis ipsis, & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi; & hanc ab illo discimus, *qui exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*; qui etiam quæsitus in regnum fugit; quæsitus ad tanta probra & ignominiosum supplicium crucis, sponte obtulit semetipsum.

S. Thomas 2. 2. *q.* 161. *ar.* 1. *in corp. Humilitas est virtus, qua animus firmatur ne inordinate tollatur* ... Et idem circa appetitum boni ardui necessaria est duplex virtus: una quidem, quæ temperet & refrænet animum, ne immoderate tendat ad excelsa; & hoc pertinet ad virtutem humilitatis...

Ad 5. Humilitas autem secundum quod est specialis virtus, præcipue respicit subiectionem hominis ad Deum, propter quem etiam aliis humiliando se subiicit.

Art. 2 *ad.* 1. Ad primum ergo dicendum, quod extollentia oculorum est quoddam signum superbiæ, in quantum excludit reverentiam & timorem. Consueverunt enim timentes & verecundati, maxime oculos deprimere, quasi non audentes se aliis comparare.

Art. 3. *in corp.* Humilitas autem proprie respicit reverentiam, qua homo Deo subiicitur: & ideo quilibet homo secundum id quod suum est, debet se cuilibet proximo subiicere, quantum ad id quod est Dei in ipso, secundum illud: *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum...* 1. Petr. ii. 1.

Art. 5 *ad* 4. Ad quartum dicendum, quod ideo Christus præcipue nobis humilitatem commendavit, quia per hoc maxime removetur impedimentum humanæ salutis, quæ consistit in hoc, quod homo ad cælestia & spiritualia tendat, a quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari studet. Et ideo Dominus ut impedimentum salutis auferret, exteriorem celsitudinem contemnendam monstravit per humilitatis exempla.

Art. 6. *in corpore*. Ut aliquis non se existimet supra id esse quod est ... *Duodecimus* gradus est, ut homo Deum timeat, & memor sit omnium quæ præcepit.... Homo non sequatur propriam voluntatem; quod pertinet ad *undecimum* gradum ... Ut regulet eam secundum superioris arbitrium: quod pertinet ad gradum *decimum* ... Ut ab hoc non desistat propter dura & aspera quæ occurrunt; & hoc pertinet ad *nonum* ... Quod proprios defectus recognoscat, & confiteatur: quod pertinet ad *octavum* gradum ... Ut ex consideratione sui defectus aliquis insufficientem se existimet ad maiora: quod pertinet ad *septimum*... Ut quantum ad hoc alios sibi præferat: quod pertinet ad *sextum* ... Ut homo non recedat in suis operibus a via communi:

tur; qui in ea vocatione ad quam vocatus a Deo eſt permanet; qui tenet eum locum in quo poſitus eſt a Deo; qui propriæ infirmitatis conſcius eligit locum infimum, ſed tamen divinis diſpoſitionibus ſubditus, & a vitio obſtinationis alienus, ſuperius aſcendere non pertinaciter recuſat, cum certiſſime vocatur a Patre-familias. (V)

I. Quid hoc rei eſt ſubiectum eſſe proximo iuxta ordinem a Deo ipſo conſtitutum?

R. Is ſubiectus eſt proximo iuxta ordinem a Deo ipſo conſtitutum, qui quantumlibet præpollens genere, dignitate, meritis, virtutibus, dotibus numquam tamen ſeſe interius præfert proximo, quantumlibet ille præ nataliciis, officiis, vitiis deſpiciendus eſſe videatur.

Quod autem pertinet ad externam ſignificationem ſubiectionis, demiſſionis, vel imperii, habenda ratio eſt ſtatus & dignitatis & officiorum. Poſſumus enim abſque humilitatis detrimento imperare, arguere, corripere; ſævire, dignitatem tueri. Summa tamen vigilantia opus eſt, ne in his ſuperbia ſubrepat; neve contra Dei præceptum & leges iuſtitiæ, prudentiæ, caritatis, imperium exerceatur. Poteſt quis viciſſim exterius deprimere ſe præ ſuperbia. Scrutatur corda & renes Deus. (X)

I. Eſtne neceſſaria homini Chriſtiano humilitas?

R. Adeo neceſſaria eſt, ut abſque ea non intraturus ſit in regnum cælorum. (Y) *Niſi efficiamini ſicut par-* *Matth. xviii. 3. Luc. xviii. 17.*

---

quod petinet ad *quintum*... Ut homo non præripiat tempus loquendi: quod pertinet ad *quartum*. Nec excedat modum in loquendo: quod pertinet ad *ſecundum*... In reprimendo extollentiam oculorum: quod pertinet ad *primum*, & in cohibendo exterius riſum, & alia ineptæ lætitiæ ſigna: quod pertinet ad *tertium*.

Lege eiuſdem Sancti, 2. 2. *Quæſt.* 161. *integram*, & S. Bernardi *Tractatum* de Gradibus humilitatis.

(V) S. Greg. Magn. *Paſtor. part.* 1. *c.* 6. 7. 8. *&* 9. *Vide ſupra hocce* §. *litt.* (S)

(X) *Hæc probantur variis Patrum & Scripturæ teſtimoniis ſuperius adductis hocce* §.

(Y) Matth. xviii. 1. &c. *Vide ſupra hocce* §. *litt* (S)

Luc. xviii. 9. Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tamquam iuſti, & aſpernabantur ceteros, parabolam iſtam. Duo homines aſcenderunt in Templum ut orarent: unus Phariſæus, & alter Publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut ceteri hominum: raptores, iniuſti, adulteri: velut etiam hic Publicanus. Ieiuno bis in ſabbato: decimas do omnium quæ poſſideo. Et Publicanus a longe ſtans, nolebat nec oculos ad cælum levare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur. Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent Diſcipuli, increpabant illos. Ieſus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium eſt enim regnum Dei. Amen dico vobis: quicumque non acceperit regnum Dei ſicut puer, non intrabit in illud.

S. Aug. *de Peccat. merit, & remiſſ. lib.* 2. *cap.* 19. *n.* 33... Idcirco etiam ſanctos & fideles ſuos in aliquibus vitiis tardius ſanat, ut in his eos minus quam implendæ ex omni parte iuſtitiæ ſufficit, delectet bonum, ſive cum latet, ſive cum etiam manifeſtum eſt: ut quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iuſtificetur in conſpectu eius omnis vivens. *Ps. cxlii. 2.* Nec in eo ipſo vult nos damnabiles eſſe, ſed humiles, commendans nobis eamdem gratiam ſuam: ne

vuli non intrabitis in regnum cælorum, ait Christus. (Z)

§. 2. *De Avaritia*.

I. Quid est Avaritia?

R. Avaritia est libido habendi, seu inordinatus amor rerum temporalium.

I. Quandonam amor rerum temporalium est inordinatus?

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

facilitatem in omnibus affecuti, nostrum putemus esse quod eius est: qui error multum est religioni pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eisdem vitiis nobis permanendum esse existimemus; sed adversus ipsam maxime superbiam, propter quam in eis humiliamur, & nos vigilanter conemur, & ipsum deprecemur ardenter, simul intelligentes & quod sic conamur, & quod sic deprecamur, dono illius nos habere.

De sancta Virginit. c. 33. *n.* 33. Cum ergo Christianis omnibus custodienda sit humilitas, quandoquidem a Christo Christiani appellantur, cuius Evangelium nemo diligenter intuetur, qui non eum doctorem humilitatis inveniat; tum maxime virtutis huius sectatores & conservatores eos esse convenit, qui magno aliquo bono ceteris eminent, ut magnopere curent illud quod primitus posui:
Eccl. III. 20. *Quanto magnus es, tanto te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam*.

N. 34. *c.* 34.... Da mihi profitentem perpetuam continentiam, atque his & huiusmodi omnibus carentem vitiis & maculis morum, huic superbiam timeo, huic tam magno bono ex elationis tumore formido. Quo magis inest unde sibi placeat, eo magis vereor, ne sibi placendo illi
Iacob. IV. 6. displiceat, qui *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*.

N. 35.... Ille, ille cui omnia tradidit Pater ... non dicit: Discite a me mundum fabricare, aut mortuos suscitare;
Matth. XI. 29. sed, *quia mitis sum & humilis corde* .... Hoccine redacti sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi in te, ut hoc pro magno discamus a te, quoniam mitis es & humilis corde? Ita ne magnum est esse parvum, ut nisi a te qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ita plane. Non enim aliter invenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando tibi sana non erat.

Serm. 283. *alias de diversis* 42. *in natali Martyrum Massilitanorum, c.* 2. *n.* 2. Si habes aliquid a Deo, & nescis a quo habeas, non eris muneratus, quia remanes ingratus. Si nescis a quo habeas, non agis gratias: non agendo gratias,
& quod habes perdis. *Qui enim habet, dabitur ei*. Quid est, plene habere? Scire unde habeas. *Qui autem non habet*, id est, nescit unde habeat, *& quod habet auferetur ab eo* ... *Ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis* .... Ergo spiritus Dei, spiritus est caritatis: spiritus huius mundi, spiritus est elationis. Qui habent spiritum huius mundi superbi sunt, ingrati sunt Deo. Multi dona eius habent, sed non colunt eum a quo habent: ideo sunt infelices .... Melior est incomparabiliter Deo gratias agens de parvo, quam se extollens de magno. Matth. XIII. 12. Ibid. 1. Cor. II. 12.

Serm. 285. *alias* 4. *inter editos ex maioris Chartusiæ MSS. in die martyrum Casti & Æmilii, n.* 4 ... Salus nostra in Christo, humilitas Christi est. Nulla enim nostra salus esset, nisi Christus humilis pro nobis fieri dignatus esset.

S. CHRYSOST. *Homil.* 48. *in Matthæum*. Imitemur omnes eius virtutes, ac maxime omnium humilitatem & misericordiam; sine quibus salutem consequi non possumus.

(Z) *Nunc selecta quædam Scripturæ loca quibus humilitas commendatur, aut superbiæ vitium notatur atque reprehenditur: nec non & exempla varia cum humilitatis, tum superbiæ ex litteris sacris in gratiam Theologorum, Concionatorum præsertim, iuvat exscribere*.

DE HUMILITATE.

PSAL. XXXIII. 19. .... Humiles spiritu salvabit (Dominus.)

PSAL. CXII. 5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem: ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui ...

PSAL. CXXXVII. 6. Excelsus Dominus, & humilia respicit.

Pars II. Sect. I Cap. II. §. 2.

Isai. lvii. 15.... Hæc dicit excelsus, & sublimis habitans æternitatem: & sanctum nomen eius in excelso, & in sancto habitans & eum contrito & humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium, & vivificet cor contritorum.

lxvi. 2. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

Luc. xiv. 10. Sed cum vocatus fueris, (ad nuptias) vade, recumbe in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

Iacob. iv. 6. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi ergo estote Deo... Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos...

1. Petr. v. 5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

VARIA EXEMPLA HUMILITATIS.

In Moyse. Exod. iii. 11. Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Ægypto?

iv. 10... Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudiustertius: & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.

In Davide. 1. Reg. xviii. 18. Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel, ut fiam gener Regis?... Et ait David: Num parum videtur vobis, generum esse Regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis.

xxiv. 9.... Respexit Saul post se, & inclinans se David pronus in terram, adoravit, dixitque ad Saul:... Quem persequeris Rex Israel? Canem mortuum persequeris, & pulicem unum.

xxvi. 20. Egressus est Rex Israel, ut quærat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus.

In Maria Virgine. Luc. i. 29. Quæ (Maria) eum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio... Dixit autem Maria: Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum... Quia respexit humilitatem Ancillæ suæ... Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.

In S. Elisabeth. Luc. i. 42. Exclamavit (Elisabeth:).. Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?

In Centurione. Matth. viii. 8. Respondens Centurio, ait: Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.

In Chananæa. Matth. xv. 26.... Ait (Iesus): Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

In S. Ioan. Bapt. Ioan. i. 19. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu: Et respondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Ait: Ego sum vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta... (*Isai. xl. 3.*) Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? Respondit eis Ioannes dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est; cuius ego non sum dignus ut solvam eius corrigiam calceamenti.

In Christo Domino nostro. *Evangelistæ omnes & Apostoli Christi Domini humilitatem prædicaverunt; quam vita eius, doctrina & actiones probant, præcipue illius nativitas, missio, labores, mors & passio. Vide varia Scripturæ loca passim hocce §. laudata, præsertim litt.* (S)

DE SUPERBIA.

Iob. xxiv. 2. Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bovem viduæ. Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ... Levis est super faciem aquæ: maledicta sit pars eius in terra... Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius. . Detraxit fortes in fortitudine sua; & cum steterit, non credet vitæ suæ. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam;

oculi autem eius sunt in viis illius. Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.

xl. 6. Disperges superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos, & confunde eos & contere impios in loco suo. Absconde eos in pulvere simul, & facies eorum demerge in foveam.

Isai. ii. 11. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in illa die. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur. Et super omnes cedros Libani, sublimes, erectos, & super omnes quercus Basan. Et super omnes montes, excelsos, & super omnes colles elevatos. Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum. Et super omnes naves Tharsis .... Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus solus in die illa.

iii. 16.... Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo; & nutibus oculorum ibant, & plaudebant... & composito gradu incedebant. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoria, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra, & erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilicium.

v. 21. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.

xxiii. 9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclitos terræ .... Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes eius, & dixit: Non adiices ultra, ut glorieris.

xxviii. 1. Væ coronæ superbiæ .. Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius... Pedibus conculcabitur corona superbiæ... Ephraim. Et eris flos decidens gloriæ exultationis eius.

xlvii. 10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti: Non est qui videat me, sapientia tua & scientia tua hæc decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & præter me non est altera. Veniet super te malum, & nescien ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare; veniet super te repentina miseria, quam nescies... PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

Ezechiel. xxxi. 10... Pro eo quod sublimatus est in altitudine... & elevatum est cor eius in altitudine sua. Tradidi eum in manu fortissimi gentium... Et succident eum alieni, & crudelissimi nationum.

Amos. vi. 1. Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel... Iuravit Dominus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: detestor ego superbiam Iacob ...

Abdiæ. 2. Ecce parvulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te... qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.

Exempla superbiæ, & suppliciorum quæ superbis irrogat Deus, occurrunt passim in Scripturis.

Exod. xiv. 4. Indurabo cor eius (Pharaonis,) ac persequetur vos, & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, scientque Ægyptii quia ego sum Dominus... Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quod fugisset populus; immutatumque est cor Pharaonis & servorum eius super populo, & dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exercitus,... & persecutus est filios Israel... Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris: erat enim aqua quasi murus a dextera eorum & læva. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius & equites per medium maris. Iamque advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum; & subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum... Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in In Rege Pharaone.

mediis fluctibus. Reversæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare; nec unus quidem superfuit ex eis.

In Rege David. 2. Reg. xxiv. 1. Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis, dicentem: Vade, numera Israel & Iudam. Dixitque Rex ad Ioab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, & numerare populum, ut sciam numerum eius. Dixitque Ioab Regi... Quid sibi dominus meus Rex vult in re huiuscemodi?... Egressusque est Ioab, & Principes militum a facie Regis, ut numerarent populum Israel... Percussit autem cor David eum postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto, sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis... Et sermo Domini factus est ad Gad Prophetam... dicens: Vade, & loquere ad David... Trium tibi datur optio; elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur; aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua... Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis, sed melius est ut incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quam in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

4. Reg. xix. 28. Insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam venisti... Quamobrem hoc dicit Dominus de Rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio... Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia, cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum; & recedens abiit, & reversus est Sennacherib Rex Assyriorum... Cumque adoraret in templo Nesroch Deum suum, Adramelech & Sarasar filii eius percusserunt eum gladio. *In Sennacherib Rege Assyriorum.*

In Rege Ezechia. xx. 12. In tempore illo misit Berodach Baladan filius Baladan, Rex Babyloniorum litteras & munera ad Ezechiam: audierant enim quod ægrotasset Ezechias. Lætatus est tem in adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Venit autem Isaias Propheta ad regem Ezechiam: dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias, De terra longinqua venerunt ad me de Babylone. At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque sunt in domo mea viderunt; nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis. Dixit itaque Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini: Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem, non remanebit quidquam, ait Dominus. Sed de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt Eunuchi in Palatio Regis Babylonis.

Eadem leguntur apud Isaiam xxxix. 1. *& seq.*

In Nabuchodonosore Rege. Daniel. iv. 1. Ego Nabuchodonosor... somnium vidi, quod perterruit me.... Ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar... & somnium coram ipso locutus sum... Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia. Magna arbor, & fortis: & proceritas eius contingens cælum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius; & esca universorum in ea: subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conversabantur volucres cæli; & ex ea vescebatur omnis caro. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil & Sanctus de cælo descendit. Clamavit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Verumtamen germen radicum eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo, in herbis quæ foris sunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars eius in herba terræ. Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem

tempora mutentur super eum. In sententia vigilum decretum est, & sermo Sanctorum, & petitio: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum; & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor Rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus... Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar... dixit... Arborem quam vidisti sublimem atque robustam, cuius altitudo pertingit ad cælum, & aspectus illius in omnem terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri, & in ramis eius commorantes aves cæli: Tu es Rex, qui magnificatus es, & invaluisti: & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cælum, & potestas tua in terminos universæ terræ. Quod autem vidit Rex vigilem & Sanctum descendere de cælo, & dicere: Succidite arborem, & dissipate illam, ac tamen germen radicum eius in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cæli conspergatur, & cum feris sit pabulum eius, donec septem tempora mutentur super eum. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super dominum meum Regem. Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fœnum ut bos comedes, & rore cæli infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum; & cuicumque voluerit, det illud. Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum eius, id est arboris: regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse cælestem.... Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor Regem. Post finem mensium duodecim, in Babylonis deambulabat. Responditque Rex, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei. Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transibit a te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum ut bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues eius quasi avium. Igitur post finem dierum; ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum levavi, & sensus meus redditus est mihi: & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi: quia potestas eius potestas sempiterna, & regnum eius in generationem & generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt: iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui eius, & dicat ei: Quare fecisti? In ipso tempore sensus reversus est ad me, & ad honorem regni mei decoremque perveni: & figura mea reversa est ad me: & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum, & magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cæli: quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

In Baltassare Rege.

DANIEL. v. 17. Daniel ait coram Rege.. O Rex Deus altissimus, regnum & magnificentiam, gloriam & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo. Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus & linguæ tremebant & metuebant eum: quos volebat, interficiebat; & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat. Quando autem elevatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est. Et a filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum, & quemcumque voluerit, suscitabit super illud. Tu quoque filius eius Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia: sed adversum Dominatorem cæli elevatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis; deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 2.

vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc, quod exaratum est. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est, Mane, Thecel, Phares. Et hæc est interpretatio sermonis. Mane, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Thecel, appensus es in statera, & inventus es minus habens. Phares, divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis... Eadem nocte interfectus est Baltassar Rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regno.

In persona Aman.

Ester. iii. 1. Rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag; & posuit solium eius super omnes principes, quos habebat. Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman; sic enim præceperat eis Imperator. Solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum... Quod cum audisset Aman, & experimento probasset quod Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Iudææ. Magisque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

v. 8. Si inveni in conspectu Regis gratiam, (inquit Esther regina Assuero) & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem; veniat Rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam Regi voluntatem meam. Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cumque vidisset Mardochæum sedentem ante fores palatii, & non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde. Et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam: & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & servos suos Rex elevasset. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum Rege, præter me, apud quam etiam cras cum Rege pransurus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderuntque ei Zares uxor eius, & ceteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane Regi ut appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum Rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam parari crucem...

vii. 1. Intravit itaque Rex & Aman, ut biberent cum Regina. Dixitque ei Rex... Quæ est petitio tua Esther ut detur tibi?.. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis, o Rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, iugulemur, & pereamus... Respondensque Rex Assuerus, ait: Quis est iste, & cuius potentiæ, ut hæc audeat facere? Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum Regis ac Reginæ ferre non sustinens. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther Reginam pro anima sua: intellexit enim a Rege sibi paratum malum. Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo iacebat Esther, & ait: Etiam Reginam vult opprimere, me præsente, in domo mea. Necdum verbum de ore Regis exierat, & statim operuerunt faciem eius. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio Regis: En lignum, quod paraverat Mardochæo, qui locutus est pro Rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui Rex dixit: Appendite eum in eo. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo, & Regis ira quievit.

2. Machab. ix. 4. (Antiochus) elatus in ira... ita superbe locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulcri Iudæorum eam facturum. Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta... Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari. Isque, qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus... nunc humiliatus,... manifestam Dei virtutem in semetipso contestans. Ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius ac fœtore exercitus gravaretur. Et qui paulo ante sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris

R. Quando cum cupiditate appetuntur, vel possidentur bona temporalia. (A)

I. Qua ratione discerni potest ea cupiditas?

R. 1. Si immoderate vel gaudeamus de possessione, vel doleamus de amissione seu privatione divitiarum. (B)

2. Si per nefas contra Dei præ-

---

portare. Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire. divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. Et cum nec ipse iam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.. Igitur homicida & blasphemus pessime percussus, & ut ipse alios tractaverat peregre in montibus miserabili obitu vita functus est.

In Rege Agrippa. ACTOR. XII. 21. Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus a vermibus, expiravit.

(A) S. AUG. *De Civit. Dei, Lib.* 12. *cap* 8. Deficitur enim non ad mala, sed male, idest, non ad malas naturas, sed ideo male, quia contra ordinem naturarum ab eo quod summe est, ad id quod minus est. Neque enim auri vitium est avaritia, sed hominis perverse amantis aurum, iustitia derelicta, quæ incomparabiliter auro debuit anteponi.

Lib. 14. *c* 15. *num.* 2. Voluptatem præcedit appetitus quidam, qui sentitur in carne quasi cupiditas eius, sicut fames & sitis, & ea quæ in genitalibus usitatius libido nominatur, cum hoc sit vocabulum generale omnis cupiditatis. Nam & ipsam iram nihil aliud esse, quam ulciscendi libidinem veteres definiverunt.. Est igitur libido ulciscendi, quæ ira dicitur: est libido habendi, pecuniam, quæ avaritia: est libido quomodocumque vincendi.. quæ iactantia nuncupatur. Sunt multæ variæque libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam vero non habent.

In Psalm LXI. *n* 16. *Divitiæ si fluant, ne apponatis cor*... Noli de te præsumere, noli ibi te figere... Non vides quia si ibi cor posueris, & tu flues?... Et quid est, *Ne apponatis cor*? Neque sperare in incerto divitiarum. Ergo *divitiæ si fluant, ne apponatis cor*, ne in divitiis confidatis, non præsumatis, non speretis; ne dicatur, Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, & prævaluit in vanitate sua.

(B) TERTULLIANUS *de Patientia c.* 7... Si detrimento rei familiaris animus concitatur, omni pæne in loco de contemnendo sæculo Scripturis dominicis commonetur: nec maior ad pecuniæ contemptum exhortatio subiacet, quam quod ipse Dominus in nullis divitiis invenitur: semper pauperes iustificat, divites prædamnat. Ita detrimentum patientiæ, fastidium opulentiæ præministravit, demonstrans per abiectionem divitiarum, læsuras quoque earum computandas non esse. Quod ergo nobis appetere minime opus est, quia nec Dominus appetivit, detruncatum vel etiam ademptum non ægre sustinere debemus. Cupiditatem omnium malorum radicem Spiritus Domini per Apostolum pronunciavit. Eam non in concupiscentia alieni tantum constitutam interpretemur: nam & quod nostrum videtur, alienum est: nihil enim nostrum, quoniam Dei omnia, cuius ipsi quoque nos. Itaque si damno affecti impatienter senserimus, de non nostro amissum dolentes, affines cupiditatis deprehendemur. Alienum quærimus, cum alienum amissum ægre sustinemus. Qui damni impatientia concitatur, terrena cælestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat. Spiritum enim quem a Domino sumpsit, sæcularis rei gratia concutit. Libentes igitur terrena amittamus, cælestia tueamur. Totum licet sæculum pereat, dum patientiam lucrifaciam. Iam qui minutum sibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignavia, non constanter sustinere constituit; nescio an facile, vel ex animo ipse rei suæ manum inferre posset in caussa eleemosynæ. Quis enim ab alio secari omnino non sustinens, ipse ferrum in corpore suo ducit? Patientia in detrimentis exercitatio est largiendi & communicandi. Non piget donare eum, qui non

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 2.

timet perdere. Alioquin quomodo duas habens tunicas, alteram earum nudo dabit, nisi idem sit, qui auferenti tunicam, etiam pallium offerre possit? Quomodo amicos de mammona fabricabimus nobis, si eum in tantum amaverimus, ut amissum non sufferamus? Peribimus cum perdito. Quid hic invenimus, ubi habemus amittere? Gentilium est omnibus detrimentis impatientiam adhibere... Nos vero secundum diversitatem, qua cum illis sumus, non animam pro pecunia, sed pecuniam pro anima deponere convenit; seu sponte in largiendo, seu patienter in amittendo.

S. Cyprianus *de Lapsis*, *Edit. Oxonii an.* 1682. *in fol. pag.* 123. Studebant augendo patrimonio singuli; & obliti quid credentes, aut sub Apostolis ante fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant... Episcopi plurimi... per alienas provincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari. Esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire, habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi meremur?

Pag. 126. Dissimulanda, fratres, veritas non est, nec vulneris nostri materia & caussa reticenda. Decepit multos patrimonii sui amor cæcus; nec ad secedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligaverunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ; quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincta, & anima præclusa; ut serpenti terram secundum Dei sententiam devoranti, præda & cibus fierent, qui terrestribus cupiditatibus inhærerent. Et idcirco Dominus bonorum magister, & præmonens & consulens in futurum: *Si vis*, inquit, *perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me*. Si hoc divites facerent, per divitias suas non perirent; thesaurum in cœlo reponentes, hostem nunc expugnatorem domesticum non haberent: esset in cælo cor & animus & sensus, si thesaurus esset in cælo. Nec vinci a sæculo posset, qui unde vinceretur in sæculo non haberet: sequeretur Dominum solutus & liber, ut Apostoli, & sub Apostolis multi; & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis & parentibus derelictis, individuis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo possunt; qui patrimonii vinculo detinentur? Aut quomodo cælum petunt, & ad sublimia & alta conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degravantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur; census sui servi, nec ad pecuniam suam Domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat dicens: *Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem & muscipulam & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes naufragaverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis*. Dominus autem quibus non præmiis ad contemptum rei familiaris invitat? Parva hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pensat? *Nemo est*, inquit, *qui relinquat domum aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnum Dei; & non recipiat centies tantum in isto tempore, in sæculo autem venturo vitam æternam*. Quibus cognitis, & de Domini pollicentis veritate compertis, non tantum timenda non est eiusmodi, sed & optanda iactura.

Gen. III. 14.

Matth. XIX. 21.

1. Tim. VI. 9.

Mar. X. 29.

S. Aug. *Serm.* 107. *alias de tempor.* 197. *& de diversis* 28. *c.* 3. *n.* 4. *Cavete ab omni cupiditate*. Forte, inquit, tu avarum & cupidum diceres, si quæreret aliena: ego autem dico: Cupide & avare non appetas nec tua.. Non solum avarus est, qui rapit aliena: sed & ille avarus est, qui cupide servat sua. Sed si sic culpatur qui cupide servat sua; quomodo damnatur qui rapit aliena? Luc. XII. 15

Cap. 7. *n.* 8. *Cavete ab omni avaritia*. Ecce amas tua, & iactas te, quia non quæris aliena.... Si non audieris illum qui dixit, *Cavete ab omni avaritia*, audi quanta mala facturus es propter tua. Ecce contigit, verbi gratia, ut fieres iudex. Non corrumperis, quia non quæris aliena: nemo tibi dat præmium, & dicit, Iudica contra adversarium meum. Absit, homo qui non quæris aliena, quando tibi hoc persuaderi potest? Vide quid mali facturus sis propter tua. Ille qui vult ut male iudices, & pro ipso feras sententiam contra adversarium ipsius, forte potens homo est, & potest tibi calumniam facere, ut perdas tua. Adtendis potentiam ipsius, cogitas illam, cogitas tua quæ servas, quæ amas: non quæ possedisti; sed quibus male inhæsisti. Adtendis viscum tuum, propter quod liberas virtutis non habes pennas: & dicis apud te ipsum, Offendo hominem istum, multum potest ad tempus: suggeret de me mala, & proscribor, & perdo quod habeo. Iudicaturus es male, non cum quæris aliena, sed cum servas tua.

Cap. 9. *n.* 10. Parum est avaritia pe-

ceptum eas vel comparemus vel retineamus. (C)

3. Si avidius eas vel appetamus, vel possideamus & servemus. (D)

4. Si utamur iis ultra, vel citra modum necessitatis ad explendam

---

cuniæ, cave avaritiam vitæ. Horrenda avaritia, metuenda avaritia. Aliquando homo contemnit quod habet, & dicit, Non dico falsum testimonium: non dico, Dicis mihi, tollo quod habes. Tolle quod habeo: non tollis quod intus habeo.... Sed quid si dicat, cum contempseris ea quæ possides, quid si dicat, Occido te? Responde illi, si Christum audisti, Occides me? Melius tu occides carnem meam, quam ego per linguam falsam animam meam. Quid facturus es mihi? Occisurus es carnem: exit anima libera, in fine sæculi & ipsam quam contempsit carnem receptura,... Fortehoc non dicis. Unde non dicis? Vivere vis: plus vis vivere, quam Deus constituit? Certe caves ab omni avaritia? Huc usque Deus voluit ut vivas, quo usque iste ad te accessit. Forte te occisurus est, ut Martyrem faciat. Noli habere cupiditatem vivendi: & non habes æternitatem moriendi. Videtis quia ubique avaritia illa, cum plus volumus quam opus est, faciat nos peccare? Caveamus ab omni avaritia, si volumus frui æterna sapientia.

De fide & operibus, c. 16. n. 27...... Porro si circa divitias suas carnali quodam teneretur affectu, quamvis ex eis multas eleemosynas faceret, nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum, vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiumve laberetur... Sed propter carnalem,... quem in eis haberet affectum, quo talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud ligna, fœnum, stipulam... Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali non sine dolore amittuntur, propterea qui ea sic habent, ut habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista ulla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum per ignem quemdam doloris perveniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento tanto est quisque securior, quanto ea vel minus amaverit, vel tamquam non habens habuerit

S. Basil. *Homil. 8. in divites avaros*. Probationis gratia tales calamitates hominibus infligantur, ut per labores probentur, & de ipsorum fide ac constantia, sive sint divites, sive pauperes, periculum fiat: Utrique namque per patientiam exacte probantur.

(C) Isai. xxxiii. 1. Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis?... Cum consummaveris deprædationem, deprædaberis...

Habacuc. ii. 6... Væ ei qui multiplicat non sua. Usquequo & aggravat contra se densum lutum? Numquid non repente consurgent qui mordeant te, & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis? Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes.... Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ.... Concidisti populos multos.

S. Aug. *Serm. 107. alias de tempore 196. & de diversis. 28. Vide supra litt.* (B) *hocce* §.

S. Ambros. *Lib. de Nabuthe. cap. 7. num.* 35. Conficitur avarus semper ubertate proventuum... Fertilitas enim universorum est, sterilitas soli avaro est quæstuosa. Delectatur magis enormitate pretiorum, quam abundantia copiarum.

D. Basil. *Homil. 6. in ditescent. avar.* Cur tu dives es, ille pauper? Profecto non ob aliam caussam nisi ut tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille vero patientiæ maximis præmiis honoretur. Tu vero insatiabilis avaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis privans, neminem te lædere putas. Quis quæso, est avarus? Ille qui eo quod satis esse debet, non est contentus. Quis vero peculator? Ille qui ad se unum transfert quæ singulorum sunt. Tu ergo non avarus? Non tu peculator, cum ea quæ ad dispensandum distribuendumque receperis, tibi propria facis? Num qui vestem diripuerit, spoliator nominabitur: qui autem nudum non texerit, modo possit, alterius cuiusdam nominis appellatione dignus erit? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est, vestis quam in arca custodis: discalceati, calceus qui apud te marcescit: egentis, argentum quod tu terræ infossum possides. Quare tot iniurius es hominibus, in quot poteras opem conferre?

(D) *Vide auctoritates Patrum supra litt.* (B) *hocce* §.

PARS II SECT. I CAP. II. §. 2.

vel superbiam, vel concupiscentiam oculorum, vel concupiscentiam carnis. (E)

5. Si quidquid superfluit non expendamus in pauperes. (F)

I. Qua ratione cognosci potest.

(E) ISAI. v. 8. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis... Numquid habitatis vos soli in medio terræ?.. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis.. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosique eius ad eum.

AMOS. VI. 1. Væ qui opulenti estis in Sion... ingredientes pompatice domum Israel... Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterii; sicut David putaverunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

LUC. VI. 24.... Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

1. TIMOTH. VI. 8. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.

S. AMBROS. *De Naluthe, cap. 3. num. 13.* Non vendas agrum tuum pro nocte meretricis: non transfundas ius tuum pro sumptu comessationis, deliciarumque impensis: non adiudices domum tuam ad ludum aleæ, ne ius hereditariæ pietatis amittas.

(F) 1. TIMOT. VI. 17. Divitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum,) bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizate sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

S. AUG. *Serm. 86. alias de diversis 43. c. 1. num. 1.* Neque enim sicut avari putant, Deus noster perdere nos voluit res nostras... Non nobis præcepit ut perderemus, sed locum ostendit ubi poneremus; nemo enim ponit nisi cogitate de thesauro suo, & quodam cordis itinere divitias suas sequi. Si ergo in terra obruuntur, ima petit cor: si autem in cælo reservantur, sursum erit cor...Qui ergo vult cor suum habere, ibi ponat quod amat, & in terra positus carne, cum Christo habitet corde.

Cap. 2. num. 2.... Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus... Forte times ne perdas? Vide quid sequitur: *Et habebis thesaurum in cælo.....* Custos auri tui erit Deus tuus. Qui dedit in terra, ipse servat in cælo. Matth. XIX. 21.

Cap. 3. num. 3. Nemo timeat erogare pauperibus... ille accipit qui iussit ut dares... Esurivi, inquit, & dedistis mihi manducare... cum uni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Mendicat pauper, sed accipit dives.. neque hoc redditurus quod accipit: fænerari se voluit, plus promittit quam dederis. Exsere nunc avaritiam tuam, te puta fæneratorem. Matth. XXV. 35.

Cap. 6. num. 7. Contraria iubebant avaritia & luxuria, ita ut ambabus obtemperare non posses: & dicebat una, Serva tibi, & consule in posterum: dicebat alia, Eroga, fac bene cum anima tua. Procedat Dominus tuus eadem dicturus, & contraria non dicturus Redemptor tuus.

Cap. 9. num 10. Serva tibi, ait Dominus tuus, consule in posterum. Et hunc interroga, Ubi servabo? *Habebis thesaurum in cælo,* ubi fur non accedet, neque tinea corrumpet. In quantum posterum servabis? Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.... Hoc est consulere in posterum.

Cap. 10. num. 11. Intendite fratres, intendite, quia avaritia excusationem non habet, neque hic neque in futuro sæculo... Quod facere nonnulli avari solent, fac traiectitium, da in peregrinos, quod recipias in patria tua.

Cap. 11. num. 12. Fac locum Christo cum filiis tuis, accedat familiæ tuæ Dominus tuus, accedat ad prolem Creator tuus, accedat ad numerum filiorum tuorum frater tuus... Duos filios habes, ter-

num sit animus a cupiditate divitiarum alienus?

R. 1. Si quis neque se earum possessione beatum, neque earum privatione miserum & infelicem existimet: si neque de earum possessione nimium gaudeat, neque de earum privatione nimium doleat.

2. Si paupertatem præferat divitiis male partis & contra fas retentis.

3. Si divitiis legitime acquisitis non utatur ad cupiditatem, sed ad necessitatem solum.

4. Si quidquid superest & sibi & suis, in pia opera expendat. (G)

---

tium illum computa: tres habes, quartus numeretur: quintum habes, sextus dicatur: decem habes, undecimus fit... unius filii tui serva locum Domino tuo. Quod enim dabis Domino tuo, & tibi proderit, & filiis tuis: quod autem male servas filiis tuis, & tibi oberit & filiis. Dabis autem portionem unam quam unius filii deputasti. Deputa te unum amplius genuisse.

S. Ambros. *De Nabuthe, cap.* 13. *num.* 56. Parietes vestitis, nudatis homines. Clamat ante domum tuam nudus, & negligis: clamat homo nudus, & tu sollicitus es quibus marmoribus pavimenta tua vestiaris. Pecuniam pauper quærit, & non habet: panem postulat homo, & equus tuus aurum sub dentibus mandit... Quantum o dives fomis tibi iudicium? Populus esurit, & tu horrea claudis: populus deplorat, & tu gemmam tuam versas. Infelix, cuius in potestate est tantorum animas a morte defendere, & non est voluntas. Totius vitam populi poterat annuli tui gemma servare.

S. Basilius *homilia in ditescentes avaros, tom.* 1. *pag.* 338. *edit. Morelli Paris.* 1638. *mihi pag.* 555. Parietes vestis, hominem non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aspernaris? Frumentum retinendo spernis, esurientes non respicis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas?... Annulus tuus quantum æris alieni posset exsolvere? Quot domos ob inopiam ruentes conservare? Una tantum tuarum vestium areula totum populum frigore rigentem amicire posset. Verum sustines inexoratus abs te pauperem reiicere, nec metuis iudicis minas.. Non aperuisti domum tuam? A regno Dei excluderis. Non dedisti panem? Non vitam recipies æternam.

(G) Psal. lxi. 11. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Prover. xxiii. 4. Noli laborare ut diteris.

Eccle. v. 9. Avarus non implebitur pecunia, & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis, & hoc ergo vanitas. Ubi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis?

Eccl. xxx. 8 Beatus dives, qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia, & thesauris .... Ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

Matth. vi. 24. Non potestis Deo servire & mammonæ.

xix. 21... Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes & da pauperibus... Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum ... Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

Eadem leguntur Luc. xviii. 22.

Nunc contemptus divitiarum, immo paupertatis spontaneæ exempla ex Scripturis accipe: ac primo in B. Iob. *qui postquam divitias maximas possedisset, cum uno eodemque die omnes aut furto ablatas, aut igne consumptas fuisse illi nuntiatum fuisset, hæc ait.*

Ioa. 1. 21. Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

In Iesu Christo *Domino nostro omnium virtutum exemplari.*

Matth. viii. 20. Filius hominis non habet ubi caput reclinet.

In APOSTOLIS.

Matt. xix. 27.... Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

I. Si res ita se habet, video paucos admodum qui avaritiæ labe non inficiantur.

R. Et quidem paucissimi sunt quos avaritia non perdat, & quod dolendum magis, id fere recogitat nemo.

Avaritiæ nomine fere fingunt homines aliud quam quod res est.

Ab ea labe alienos esse se existimant qui per nefas pecuniam nec sibi comparant, nec retinent, qui ut fert res familiaris ita vivunt, adeo ut nihil sit in sumptu sordidum aut nimis parcum. Bene id quidem: sed non satis. *Neque enim ille solum est avarus qui rapit aliena; sed etiam qui nimis cupide servat sua.* S. August. Serm. 7. alias 196. de temp. cap. 3. num. 4. Id si ita est, pauci divites non avari. Quin & sine divitiis avaritia esse potest. Avarus est & pauper, qui divitias amat & qui se præ paupertate miserum & infelicem putat. (H)

In S. PETRO.

ACT. III. 6. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi.

In S. PAULO.

ACT. XX. 33. Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi;.. quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere.

I. COR. IV. 11. Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus,... & laboramus, operantes manibus nostris.

2. COR. XI. 27. In fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

In S. BARNABA.

ACT. IV. 36. Ioseph autem, qui cognominatus est Barnabas... cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

In omnibus CHRISTIANIS, *primis Ecclesiæ sæculis*.

ACT. II. 44. Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant; dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

IV. 32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia... & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant; & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

(H) S. AUG. *Enarr. in Psal.* LI. *vers.* 9. *num.* 14. *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum.* Non dicat pauper forte malus: Ego non sum de hoc corpore. Audivit enim Prophetam dicentem, *speravit in multitudine divitiarum suarum:* continuo si pauper est, adtendit pannos suos, respexit iuxta se forte divitem in populo Dei ornatius vestitum, & ait in corde suo: De isto dicit, numquid de me? Noli inde te excipere, noli separare, nisi videris & timueris, ut postea rideas. Nam quid tibi prodest, si eges facultate & ardes cupiditate?.. Cum Dominus dixisset: Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum cælorum: illi (Apostoli) apud se dicentes: Quisnam poterit salvari, quid adtenderunt? Non facultates, sed cupiditates. Viderunt enim etiam ipsos pauperes, etsi non habentes pecuniam, tamen habere avaritiam ... Lege Scripturas, & invenies divitem Abraham, ut noveris quia non divitiæ culpantur. Habebat Abraham multum auri, argenti, pecorum, familiæ, dives erat, & in eius sinum pauper Lazarus sublatus est. In sinum divitis pauper, an potius ambo Deo divites, ambo a cupiditate pauperes. Matth. XIX. 24.

N. 15... Non quia habuit divitias, sed quia in ipsis speravit, & in Deo non

I. Quænam est avaritiæ mater?

R. Concupiscentia triplex. Neque enim homines pecuniis inhiant, nisi ut harum possessione possint explere concupiscentiam carnis, vel concupiscentiam oculorum, vel superbiam vitæ, vel triplicem hanc concupiscentiam simul. (I)

I. Estne avaritia grande peccatum?

R. Est certe. Hanc enim Apostolus vocat omnium peccatorum radicem. (K)

I. Quænam peccata specialius ab avaritia prodeunt?

R. Septem enumerantur a Sancto

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 2.

Lib. 22. Moral. in Iob. c. 44. n. 56.

I S. Ambr. Serm. ... lib. ... cap. ... num. 4.

---

speravit, ideo damnatur, ideo punitur, ideo movetur de tabernaculo ... *sicut pulvis quem proiicit ventus a facie terræ*. Ideo extirpatur radix eius de terra viventium... Quid in illis reprehenditur? Non quia ista habuerint; nam & boni habent ista: sed quid? Hoc intendite: ne passim divites reprehendatis, & rursus ne de paupertate & de egestate præsumatis. Si enim non est præsumendum de divitiis, quanto magis non est præsumendum de paupertate, sed de Deo vivo? In quo ergo isti notantur? Quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Ideo filii alieni, ideo os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Tu autem quid? Beatus populus cuius est Dominus Deus ipsius.

Psal. I. 4. *Psal. CXLIII. 15.* *Ibid. 8.* *Ibid. 15.*

Serm. 107. de verbis Evang. Lucæ 12. alias de tempore 196. & de diversis 28. cap. 8. num. 4. *Cavete ab omni avaritia.* Magnum pondus! Si forte hoc pondus infirmis imponitur, rogetur ut qui imponit vires dare dignetur. Non enim leviter habendum est, quando Dominus noster dicit, *Cavete*. Novit ille quantum mali sit: nos non novimus, illi credamus... Cavete, inquit, ab omni cupiditate: quia non in abundantia hominis est vita eius ex his quæ sibi habet. Multa qui recondit, quantum inde tollit ut vivat? Cum tulerit inde, & quodammodo cogitatione separaverit quod sufficiat unde vivat, videat cetera cui remaneunt: ne forte cum servas unde vivas, colligas unde moriaris. Ecce Christus, ecce veritas, ecce severitas. *Cavete*, dicit veritas: *Cavete*, dicit severitas. Si non amas veritatem, time severitatem. *Non in abundantia hominis est vita eius ex his quæ habet.* Crede illi; non te fallit. Contra tu dicis: Immo in abundantia hominis est vita eius ex his quæ habet. Ille te non fallit; tu te fallis.

Luc. XII. 15.

(I) S. Aug. *Confess. Lib. 3. cap. 8. num. 16.* In facinoribus, ubi libido est, ... adipiscendi alicuius extra commodi, sicut latroni viatorem; vel evitandi mali, sicut ei qui timetur; vel invidendo, sicut feliciori miserior; aut in aliquo prosperatus, ei quem sibi æquari timet, aut æqualem dolet: ... hæc sunt capita iniquitatis, quæ pullulant principandi, & spectandi & sentiendi libidine, aut una, aut duabus earum, aut simul omnibus.

Enarr. in Psal. VIII. num. 13. Intuere etiam pisces maris, hoc est, curiosos; qui perambulant semitas maris, id est, inquirunt in profundo huius sæculi temporalia; quæ tamquam semitæ in mari tam cito evanescunt & intereunt, quam rursus aqua confunditur, postquam transeuntibus locum dederit vel navibus vel quibuscumque ambulantibus aut natantibus. Non enim ait tantum: Ambulant semitas maris; sed *perambulant* dixit; ostendens pertinacissimum studium inania & præterfluentia requirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata concludunt.

I. Tim. VI.

(K) *Multis Scripturæ sententiis damnatur avaritia.*

Prov. XI. 26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

Sapient. XV. 12. (Mali) æstimaverunt ... conversationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere undequaque etiam ex malo acquirere.

Eccl. X. 9. Avaro autem nihil est scelestius ... nihil est iniquius, quam amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet; quoniam in vita sua proiecit intima sua...

Isai. V. 8. *Vide supra litt.* (L) *huius §.*

Amos. V. 11. Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo ... Cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

VIII. 4. Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & venundabimus merces & sabbatum, & aperiemus frumentum: ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus?

IX. 1.... Avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam.

1. COR. VI. 10. Neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

EPHES. V. 3. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos:.. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.

COLOSS. III. 5. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.

1. TIMOTH. VI. 10. Radix omnium malorum est cupiditas.

HEB. XIII. 5. Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus.

D. BASILIUS *Hom. 7. in divites avaros, p.* 157. Quousque igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Quousque divitiæ erunt belli materia: per quas fabricantur arma, & enses acuuntur? Propter opes, inquam, propinqui, cognati naturam negant, fratres inter se digladiantur, loca deserta grassatoribus referciuntur, mare piratis, civitates calumniatoribus complentur. Quis mendacii pater est? Quis falsæ accusationis minister? Quis periurii genitor? Nonne divitiæ ac circa divitias studium?

Quam de avaritia & avaris vindictam sumpserit Deus, disce exemplis sequentibus.

Exemplo Achan.

IOSUE. VII. 11. Peccavit Israel, & prævaricatus est pactum meum; tuleruntque de anathemate, & furati sunt atque mentiti, & absconderunt inter vasa sua... Non ero ultra vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est... Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni, cum omni substantia sua: quoniam... fecit nefas in Israel.. Et ait Iosue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Respondítque Achan Iosue, & dixit ei: Vere ego peccavi Domino Deo Israel, & sic & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui... Dixit Iosue: Quia turbasti nos, exturbet te Dominus, in die hac, lapidavitque eum (Achan) omnis Israel, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt.

Exemplo Nabal.

1. REG. XXV. 2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis; erantque ei oves tria millia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex eius in Carmelo. Nomen autem viri illius erat Nabal, & nomen uxoris eius Abigail. Eratque mulier illa prudentissima & speciosa; porro vir eius durus, & pessimus, & malitiosus... Cum ergo audisset David in deserto, quod tonderet Nabal gregem suum, misit decem iuvenes, & dixit eis: Ascendite in Carmelum... ad Nabal, & salutabitis eum in nomine meo pacifice, & dicetis.... Inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis:... quodcumque invenerit manus tua, da servis tuis, & filio tuo David... Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? Et quis est filius Isai? Hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint? Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, & reversi venerunt, & nuntiaverunt ei omnia verba quæ dixerat. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo, & accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est & David ense suo, & secuti sunt David quasi quadringenti viri ... Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris suis, dicens: Ecce David misit nuntios de deserto, ut benedicerent domino nostro, & aversatus est eos .... Considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia adversum virum tuum, & adversum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui. Festinavit igitur A-

Abigail, & tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas uvæ passæ, & ducentas massas caricarum, & posuit super asinos: .... Cum autem vidisset Abigail David, festinavit, & descendit de asino, & procidit coram David super faciem suam, & adoravit super terram, & cecidit ad pedes eius, & dixit: In me sit, Domine mi, hæc iniquitas.. Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, Domine mi, quos misisti... Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi Domino meo: & da pueris qui sequuntur te Dominum meum... Suscepit ergo David de manu eius omnia quæ attulerat ei... Indicavit ei (Nabali) uxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factum est quasi lapis. Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est. Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui iudicavit caussam opprobrii mei de manu Nabal, & servum suum custodivit a malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius.

Exemplo Iudæ traditoris.

MATTH. XXVI 14. Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes Sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos, Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet... Vespere autem facto, discumbebat (Iesus) cum duodecim Discipulis suis. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine? At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti... Adhuc eo (Iesu) loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, missi a principibus Sacerdotum, & senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum: Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum...

XXVII. 2. Et vinctum adduxerunt eum; & tradiderunt Pontio Pilato Præsidi. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccavi, tradens sanguinem iustum... Et proiectis argenteis in Templo, recessit: & abiens laqueo se suspendit.

Exemplo Divitis Epulonis.

LUC. XVI. 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso: & epulabatur quotidie splendide Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera eius. Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

Exemplo Ananiæ, & Saphiræ.

ACTOR. V. 1. Vir autem quidam nomine Ananias cum Saphira uxore sua vendidit agrum, & fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expiravit.... Surgentes autem iuvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius nesciens quod factum fuerat, introivit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam, tanti.

Gregorio Magno, Proditio, Fraus, Fallacia, Periurium, Inquietudo, id est, nimia rerum temporalium sollicitudo, Violentia, contra misericordiam obduratio. (L)

I. Quando-nam avaritia mortale peccatum est?

R. Quando minus diligitur Deus quam pecunia.

I. Quandonam veniale?

R. Quando diligitur quidem præter ordinem pecunia; sed ita tamen ut amor Dei in corde præponderet.

I. Quinam sunt ab omni prorsus avaritiæ labe alieni?

R. Qui pecuniam nullatenus diligunt.

I. Quænam sunt adversus avaritiam remedia? Qua ratione potest animus ab omni prorsus cupiditate, ut Christianum decet, avelli?

R. Avaritiam pellunt oratio, (M)

Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, & efferent te. Confestim recidit ante pedes eius, & expiravit. Intrantes autem iuvenes invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in universa Ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc.

(L) S. Greg. Magn. *Lib.* 31. *Moral. in Iob*, *cap.* 44. *num.* 88. *Vide supra cap.* 1. §. 3. *huiusce Sect. litt.* (G).

S. Ambros. *de Nabuthe*, *c.* 4. *n.* 25. Pauper te præsente deplorat, & tibi avaritia autem obstruit, nec mens tua facti miserabilis horrore mollitur. Totus populus ingemiscit, & solus dives non flecteris... *Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas eam sub lapide in mortem.* (Eccl. xxix. 13.) Est languor malus, quem vidi sub Sole, divitias custoditas in malum possidentis eas... (Eccl. v. 12.) Cum uxore conferas, illa te hortetur, ut redimas venundatum, Immo magis hortabitur, ut mundum muliebrem conferas, unde potes vel parvo pauperem liberare. Illa tibi imponet sumptuum necessitatem; ut gemma bibat, in ostro dormiat, in argentea sponda recumbat, auro oneret manus, cervicem monilibus.

Num 26. Delectantur compedibus mulieres dummodo auro ligentur, non putant onera esse, si pretiosa sint: non existimant vincula esse, si in his thesauri coruscent. Delectant & vulnera ut aurum auribus inseratur, & margaritæ dependeant... Smaragdos, & hyacinthos, beryllum, achatem, topazion, amethystum, iaspin, sardion, summo quærunt furore: vel si dimidium patrimonii petatur, non parcunt dispendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratum quemdam lapidum istorum esse fulgorem, sed tamen lapidum. Et ipsi admonent contra naturam expoliti, ut saxorum deponerent asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliandum quam lapidum.

S. Chrysost. *Hom.* 29. *in Matth. c.* 8... Æris quidem avidi etiam innocuos, nisi utiles sibi sint, inimicos ducunt.. communis ærumna civitatum, atque orbis totius sunt... Truculentior est avarus in omnes, ut mors insiliens, omnes ut infernus deglutiens, communis generis hominum hostis; quippe qui vellet nullum hominem esse, ut omnia possideret... Quæstus cupidi parvi spe lucri magnas plerumque faciunt iacturas.. Facile pecuniam non amando, avaritiam contemnetis.

(M) S. Cyprian. *Epist.* 1. *ad Donatum*, *editionis Oxonien. an.* 1682. *p.* 8. Sed & quos divites opinaris, continuantes saltibus saltus; & de confinio pauperibus exclusis, infinita ac sine terminis rura latius porrigentes; quibus argenti & auri maximum pondus, & pecuniarum ingentium vel extructi aggeres, vel defossæ strues; hos etiam inter divitias suas trepidos, cogitationis incertæ sollicitudo discruciat, ne prædo vastet, ne percussor infestet, ne inimica cuiusque locupletioris invidia calumniosis litibus inquietet. Non cibus securo, somnusve contingit. Suspirat ille in convivio, bibat licet gemma; & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condiderit, vigilat tamen in pluma: nec intelligit miser speciosa sibi esse supplicia, auro se alligatum teneri, & possideri magis quam possidere divitias atque opes. O detestabilis cæcitas mentium, & cupiditatis insanæ pro-

eleemofyna, (N) voluntaria paupertas, (O) fedula meditatio mor-

funda caligo! Cum exonerare fe poffit & levare ponderibus, pergir magis fortunis angentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio eft, cum indigentibus nulla partitio: & pecuniam fuam dicunt, quam velut alienam domi claufam follicito labore cuftodiunt, ex qua non amicis, non liberis quidquam, non fibi denique impertiunt. Poffident ad hoc tantum, ne poffidere alteri liceat. Et, o nominum quanta diverfitas! bona appellant, ex quibus nullus illis, nifi ad res malas ufus eft.

Pf. LXXV. 12. S. Ambros. *de Nabuthe, cap. 16. num. 67. Orate, & reddite Domino Deo veftro,* id eft: Nolite diffimulare, divites, dies inftat, orate pro peccatis veftris, reddite pro beneficiis quæ habetis munera. Ab ipfo accepiftis quod offeratis: ipfius eft quod ei folvitis. Dona, inquit, mea, & data mea, hoc eft, quæ offertis mihi dona, data funt mea: ego ea dedi vobis atque donavi. Denique Propheta ait: *Bonorum meorum non indiges*, ideo tua tibi offero, quonism nihil habeo quod non dedifti. Fides eft quæ dona conciliat, humilitas eft quæ oblata commendar... Orate ergo, divites, non habetis in operibus quod placeat. Orate pro peccatis veftris atque flagitiis, & reddite Domino Deo veftro munera. Reddite in paupere, in egeno folvire, in illo inope fœnerate, quem placare propter veftra flagitia aliter non poteftis. Quem ultorem timetis, facite debitorem. *Non accipiam*, inquit, *de domo tuu vitulos, neque de gregibus hircos; quoniam mea funt omnes feræ filvarum*. Quidquid obtuleritis, inquit, meum eft, quia totus orbis meus eft. Non exigo quæ mea funt: eft quod de veftro mihi poffitis offerre, ftudium devorionis & fidei. Non facrificiorum ambitione delector: tantommodo, o homo, *immola Deo facrificium laudis, & redde Altiffimo vota tua*.

Pf. XV. 2. — Pf. XLIX. 9. — Ibid. 14.

D. Basil. *Homil. 6. in ditefcent. avar. pag. 251.* Quin tu ad Dominum preces effundis, ut munus hoc (divitiarum) tibi impertitum, perfectum reddat?

(N) S. Ambros. *de Nabuthe, cap. 7. n. 36.* Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum eft enim; *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*. Ei ergo qui uti fciat, bona funt: ei qui uti nefciat recte, mala. *Difperfit, dedit pauperibus, iuftitia eius manet in æternum*. Quid hoc melius? Bona funt, fi pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione conftituas. Bona funt, fi aperias horrea iuftitiæ toæ ut fis panis pauperum, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater.

Luc. XVI. 9. — Pf. CXI. 9.

N. 27. Oftendo tibi obi melius frumenta cuftodias, ubi bene fepias, ut fures ea tibi aoferre non poffint. Include ea in corde pauperum, ubi ea nullus gurgulio confumat, nolla corrumpat vetuftas. Habes apothecas inopum finus: habes apothecas viduarum domos... Dat tibi fecunditatem Deus, ut aut vincat, aut condemnet avaritiam tuam: quo excufationem habere non poffis. Tu vero quod per te multis nafci voluit, tibi foli refervas, immo & tibi adimis; magis enim fervares tibi, fi difpertireris aliis. Bonorum enim fructus munerum in eos ipfos, qui contulerint, revertuntur, & gratia liberalitatis in auctorem redit. Denique fcriptum eft: *Seminate vobis ad iuftitiam*. Efto fpiritalis agricola, fere quod tibi profit. Bona fatio in corde viduarum. Si terra tibi reddit fructus uberiores qoam acceperit, quanto magis mifericordiæ remuneratio reddet multiplicariora quæ dederis?

Ofee X. 12.

N. 39. Quanto melius eft liberalem effe difpenfatorem, quam follicitum cuftodem? Quantum tibi prodeffet ad gratiam, multorum pupillorum patrem nominari, quam innumeras ftareras in facco obfignatas habere? Pecunia etenim hic relinquitur: gratia autem operum bonorum nobifcum ad iudicem meriti defertur.

N. 40. Mifericordia non de meritis iudicare confuevit, fed neceffitatibos fubvenire, iuvare pauperem, non examinare iuftitiam. Scriptum eft enim: *Beatus qui intelligit fuper egenum & pauperem*. Quis eft qui intelligit? Qui compatitur ei, qui advertit conforter effe naturæ, qui cognofcit qood & divitem & pauperem fecit Dominus, qoi fcit quod fanctificet fructus fuos, fi de his delibet aliquam pauperibus portionem. Ergo cum habeas unde benefacias, ne differas dicens: Cras dabo; ne largiendi amittas copiam. Periculofa eft de alterius falute dilatio. Por-

Pf. XL. 2.

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 2.

tis, (P) qua fiet tandem ut ab omnibus divitiis vel inviti abstrahamur, *Nibil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus.* 1. Tim. vi 7.

---

est fieri ut dum tu differas ille moriatur. Magis ante mortem præcurre, ne forte avaritia te & cras impediat, & promissa fraudentur.

Cap. 12. *num.* 51.... Captiva igitur est opulentia, paupertas libera.

N. 52. Servitis divites, ac miseram quidem servitutem, qui servitis errori, servitis cupiditati, servitis avaritiæ, quæ expleri non potest. Gurges quidam insatiabilis, rapidior est, cum illata demergit: & putei modo cum exundar, cœno inquinatur, terram adradit nihil sibi profuturam. Vel hoc exemplo vos admoneri convenit. Puteus enim si nihil haurias, inerti otio, & degeneri situ facile corrumpitur; exercitus autem nitescit ad speciem, dulcescit ad potum: ita & acervus divitiarum cumulo arenosus, speciosus est usu, otio autem inutilis habetur. Derivato igitur aliquid de hoc puteo. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: aqua autem stativa cito vermes facit; non stet thesaurus tuus.

N. 53. Tibi igitur proficit quidquid inopi contuleris: tibi crescit quidquid minueris: te illo quem pauperi dederis cibo pascis; quoniam qui miseretus pauperi, ipse pascitur... Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim commune est in omnium usum datum tu solus usurpas. Omnium est terra, non divitum.

(O) S. BASIL. *Homil.* 7. *in divites avaros*. Ad subsidium vitæ, non malorum incitamentum, pecunia data est: animæ redemptio est, non exitii occasio. Sed, inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista avaritiæ excusatio: liberos prætexitis, ac interea cordibus vestris satisfacitis... An non & iis qui sunt in connubio id Evangelicum scribitur, Si vis perfectus esse, vende omnia, & da pauperibus? Dic, quæso, cum Deum orasti, ut pro fœcunditate cum precatus es ut fieres liberorum pater, addidisti ne illud: Da liberos, ut caussa sint ne præceptis tuis obediam? Da mihi liberos ne veniam in regnum cælorum... Qui vero liberis carent, quam parsimoniæ caussam obiiciunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare ob vitæ necessarios usus. Non ergo Dominus tibi præceptor erit, nec Evangelium formulam vitæ tibi dabit, sed tu tibi ipsi iura dices ac statues. Cogita in quod incidas periculum. Si ita sentis, ut quæ Dominus necessaria nobis præscripsit, tu ut impossibilia taxes, nihil aliud agis, quam quod te legem hanc ferente sapientiorem dicis. Matth. xix. 21.

S. AMBROS. *in Nabuthe*, c. 14. *num.* 58. Custos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique eius, non arbiter. Sed ubi thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Ergo in illo auro cor tuum infodisti terræ. Vende potius aurum, & eme salutem: vende lapidem, & eme regnum Dei. Vende agrum, & redime tibi vitam æternam. Vera allego, quia verbo astruo veritatis: *Si vis perfectus esse*, inquit, *omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cœlo*. Matth. vi. 21. Matth. xix. 21.

(P) S. AMBROSIUS *de Nabuthe*, c. 1. *n.* 1. Nabuthe historia tempore vetus est, usu quotidiana. Quis enim divitum non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum, non exturbare contendit agellulo suo pauperem, atque inopem aviti ruris eliminare finibus? Quis contentus est suo? Cuius non inflammet divitis animum vicina possessio... Plures qui rapiant quam qui amittant... Quotidie pauper occiditur.

N. 2. Quousque extenditis divites insanas cupiditates? Numquid soli inhabitabitis super terram? Cur eiicitis consortem naturæ, & vindicatis vobis possessionem naturæ? In commune omnibus divitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli divites arrogatis? Nescit natura divites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, nec cum auro, argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulcro includere. Cespes angustus æque & pauperi abundat & diviti: & terra quæ viventis non cepit affectum, totum iam divitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nasci-

mur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes similes gremio claudit sepulcri. Quis discernit species mortuorum? Redoperi terram, & si potes, divitem deprehende. Eruderato paullo post tumulum, & si cognoscis egentem, argue; nisi forte hoc solo, quod cum divite plura pereunt.

Cap. 8. n. 38. Deinde, homo, nescis quia terræ partum prævenit dies mortis, misericordia autem incursum mortis excludit? Adsistunt iam qui reposcant animam tuam, & tu adhuc differs operum fructus tuorum. Adhuc tu tibi tempora longa metaris? *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te.* (Luc. XII. 20.)

Cap. 6. n. 27. Quem divitiæ eius ab inferis redemerunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigavit? *Non in abundantia divitiarum*, inquit, *vita eius*. Et alibi: *Nihil prosunt thesauri iniustis, iustitia autem liberat a morte*. Merito clamat Propheta: *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*. Quid enim mihi prosunt, si me a morte liberare non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur.. Unde bene ait idem Propheta de divitibus: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*. Hoc est dicere: nihil invenerunt in operibus suis divites, qui nihil pauperibus contulerunt: nullius iuverunt inopiam, nihil ad utilitatem suam proficiens reperire potuerunt. (Luc. XII. 15. Prov. X. 2. Ps. LXI. 11. Ps. LXXV. 6.)

In Luc. lib. 7. n. 122 Immortalitatis patrimonium, non pecuniæ hominibus expetendum est... Remanent enim in sæculo cuncta quæ sæculi sunt, & prætereunt nobis quæcumque congregantur heredibus: neque enim nostra sunt, quæ non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia, quæ cælestium dux prævia mansionum, pecuniæ vilis usura tabernacula defunctis adquirit æterna.

D. BASIL. *Homil. 6. in ditescent. avar. pag.* 252. *Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent*: quæ autem præparasti cuius erunt? Superat æternam pœnam irrisio ista stultitiæ. Qui namque paullo post abripiendus e vita, & ad supplicium abducendus quale init tacitus consilium? Destruam horrea & maiora faciam... Habes, si vis, apothecas, ventres pauperum, thesaurisa tibi thesauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neutiquam depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli suppilant prædones... Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide ne te illud tempus quod certo ac præstituto termino accelerare solet, forte corripiat. Et profecto vitam sibi hoc modo confidentius polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium. Vitam namque tibi polliceris, non ut post hac sis liberalior, aut tribuas: sed ut instantem mendicum a te propulses. Iam quando suppetit, quid prohibet, quominus liberaliter impartiare? Nonne inops adest? Non sunt plena horrea? Non merces a Domino parata? Non mandatum manifestum? (Luc. XII. 20.)

Et paullo post. Habes terræ partim aratro, partim arboribus utilis tot iugera: præterea vineas, montes, campos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergo post hæc? Nunne telluris tres tantum cubiti te expectant? Nonne parvulus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Cuius gratia laboras? Aut pro quo contra ius fasque contendis? Quid manibus inanes stipulas metis? Sed utinam tantum inanes ac non igni perpetuo materiam... Quomodo caussam dicturus coram iusto iudice te defendes ab iis qui abs te lacessiti acriter instabunt? Quid, inquam, ages? Aut quos advocatos conduces? Quos adduces testes? Quomodo integerrimum corrumpes iudicem? Cum nec orator tibi, neque verborum ad persuadendum facundia fuerit, quibus illi veritas occultari possit. Non te rursus adulatores, non pecunia, non dignitatis fastus sequentur. Ab amicis item, ab auxiliis desertus, sine advocato, sine defensore, sine honore, tristis, pudefactus, deiectus, ac solus relinqueris. Nam quocumque oculos circumferes, umbras ubique simulacraque malorum aspicies. Hinc orphanorum lacrimæ, illinc viduarum gemitus, aliunde oppressi abs te pauperes: servi quos lacerasti, vulneribusque affecisti: vicini quos ad iram provocasti: euncta hic te adversus consistent. Tuorum scelerum acervus te comitabitur.

S. AUG. *Serm.* 177. *de verbis Apost. alias* 10. *inter editos maioris Carthusia, n.* 2. Sint hæc ad necessitatis usum, non ad caritatis affectum: sint tamquam stabulum viatoris, non tamquam prædium possessoris. Refice, & transi. Iter agis, adtende ad quem venisti: quia magnus est qui ad te venit. Discedendo de hac vita, locum facis venienti: stabuli est ista conditio: cedes, ut alius accedat; sed si vis ad locum tutissimum pervenire, Deus a te non recedat.

N° 3. Aliud est ergo iter mortalita-

§. 3. *De Luxuria*

I. Quid eſt Luxuria?

R. Luxuria (quæ utinam nec nominaretur in nobis) eſt peccatum, quo venerea voluptas contra legem Dei, vel appetitur, vel percipitur. (A)

I. Quot ſunt huius peccati ſpecies?

R. Septem ſunt. Nimirum fornicatio ſimplex, adulterium, ſtuprum, ſacrilegium, inceſtus, raptus, & vitium contra naturam; quo generali nomine intelligitur mollities, ſodomiticum ſcelus, beſtialitas, & alia id genus nefanda. Ab ulteriori horum omnium explicatione conſulto abſtinemus.

I. Quot modis peccatur in genere luxuriæ, an ſolum quando actus malus reipſa perpetratur? Verbi gratia, quando committitur fornicatio, adulterium, ſacrilegium, &c.

R. Peccant non ſolum ii qui incurrunt actu in unum ex ſupra dictis luxuriæ modis, qui vel ſoli vel cum aliis peccant actu ipſo venereo, ſed etiam 1. Qui ſine neceſſitate dicunt, canunt, legunt, ſcribunt, pingunt, fingunt, audiunt ultro res venereas & impudicas. (B)

2. Qui ſine neceſſitate, & cum

---

tis... propter hoc neceſſarius eſt victus, & tegumentum. Sufficientes ſint huius itineris ſumptus. Quare te gravas? Quare tantum portas in via brevi, non unde ad hanc viam finiendam inveris, ſed unde potius ad hanc viam finiendam gravius onereris? Nimium quippe mirabile eſt, quod tibi vis ut contingat: oneras te, multum portas, premit te in hac via pecunia, & per hanc viam premit te avaritia. Avaritia enim cordis eſt immunditia. Nihil tollis de hoc mundo, quem amaſti: ſed tollis vitium, quod amaſti...

1.Tim.vi.18. *N.* 10.... *Divites ſint in operibus bonis, ut facile tribuant.* Ad hoc dives eſto, ut facile tribuas... Hoc tibi proſit quod dives es... *Facile tribuant, communicent.* Numquid perdunt? *Theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum.* Et ne ipſum aurum & argentum & prædia, & ea quæ pulcra videntur in facultatibus hominum, etiam ibi deſideremus, cum dicitur nobis, Illuc migrate, theſaurum veſtrum ibi ponite: admonuit nos contra carnales cogitationes, & ſubiecit, *Ut apprehendant veram vitam*: non aurum, quod in terra remanſit, non facultates putredinis, non bona tranſeuntia, ſed *veram vitam*.

S. Bernard. *Serm.* 4. *de adventu Domini, num.* 1.... Filii Adam, genus avarum & ambitioſum, audite. Quid vobis cum terrenis divitiis, & gloria temporali, quæ nec veræ, nec veſtræ ſunt? Aurum & argentum nonne terra eſt rubra, & alba, quam ſolus hominum error facit, aut magis reputat pretioſam? Denique ſi veſtra ſunt hæc, tollite ea vobiſcum. Sed homo cum interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius.

N. 2. Veræ ergo divitiæ non opes ſunt, ſed virtutes: quas ſecum conſcientia portat, ut in perpetuum dives fiat.

(A) Ephes. v. 3. Fornicatio autem, & omnis immunditia.. nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet... Hoc enim ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus... non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei.

S. Aug. *de Civit. Dei*, *Lib.* 12. *cap.* 8. *pag.* 307. Luxuria eſt vitium... animæ perverſe amantis corporeas voluptates, neglecta temperantia, qua rebus ſpiritaliter pulcrioribus, & incorruptibiliter ſuavioribus enaptamur.

(B) Ephes. iv. 19. Qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis... Deponere vos ſecundum priſtinam converſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris.

v. 4. Aut turpitudo, aut ſtultilo-

quium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet.

Clemens Alexandr. *Lib.* 2. *Pædagogi, cap.* 4. A convivio aurem rationali abſit comeſſatio & laſcivia iuvenilis: quin etiam inanes vigiliæ, quæ de petulantia, & turpibus conviciis, & maledictis ſibi placent .... Amor autem & ebrietas, & quæ ratione carent affectiones, a noſtro choro procul amandentur. Una autem cum petulantia in comeſſatione verſatur cantilena: in potu vero vigiliæ ebrietatem accerſunt, & excitant libidinem, quæ ſunt rebus turpibus faciendis dedita audacia: ... Omne autem turpe ſpectaculum, omnemque turpem auditionem, & ut ſemel dicam turpem omnem ſenſum intemperantiæ, qoæ quidem eſt vera ſenſus privatio, maxime oportet nos exſcindere, quæ in oculis, & in auribus titillat & effeminat, voluptatem caventes. Fractorum enim cantuum, & flebilium Cariæ muſæ modorum varia veneficia, intemperanti & pravo muſicæ artificio mores corrumpunt ... Amatoria procul abſint cantica. Sint autem cantica Dei laudes ..... ſunt enim admittendæ modeſtæ & pudicæ harmoniæ: contra a forti, & nervoſa noſtra cogitatione vere molles, & enerves harmoniæ amandandæ quam longiſſime, quæ improbo flexuum vocis artificio, ad delicatam & ignavam vitæ agendæ rationem deducunt .... Impudenti in vino proterviæ, meretriciæ muſicæ ſont relinquendæ.

In admonit. ad gentes pag. 38. Pygmalion ille Cyprius eburneam amavit ſtatoam; erat ea ſimulacrum Veneris, & erat nudum ... Tantum ars valuit ad decipiendum, quæ homines amori deditos illexit in barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis: ſed eom qui eſt ratione præditus, non poteſt decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione .. Tantum œſtrum artes qoæ improbo utuntur artificio, attulerunt inſipientibus ... Vos autem vel ſimiis deteriores eritis, dum lapideis, & ligneis, & aureis, & eburneis ſimulacris & picturis animum adhibetis .... Iam vero totius libidinis & impudicitiæ figuras aperte deſcriptas publice intueri non erubeſcitis, ſed potius poſitas erectaſque cuſtoditis, perinde ac ſi Deorum veſtrorum imagines impudentiæ columnas domi conſecraveritis, figuras geſtuſqoe Philænidis æque depingentes, atque certamina Herculis. Horum non ſolum uſus, ſed etiam aſpectus & auditus deponendam eſſe memoriam vobis aonuntiamos. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi, & quod eſt magis novum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 3.

Concil. Quinixest. *alias in Trullo ſeu Conſtantinopol. III. general. ann.* 692. *Concil. Tom.* XI *novis. edit. Labbeanæ pag.* 986. *can.* 100. *Oculi tui recta aſpiciant, & omni cuſtodia ſerva cor tuum*, iubet Sapientia. Corporis enim ſenſus ſua facile in animam effundunt. Picturas ergo quæ oculos præſtringunt ſive in tabulis, ſive quovis alio modo fiant, & mentem corrumpunt, & ad turpium voluptatum movent incendia, nollo modo deinceps exprimi iubemus. Si quis autem hoc facere aggreſſus fuerit, deponatur.

Prov. IV. 23. & 25.

Concil. Nicæn. II. *ann.* 787. *Act. ſext. T.* VII. *edit. Labbeanæ p.* 426. Porto ſi picturæ arte in effigiem turpitudinis quis uſus fuerit, reſpuenda & noxia eſt; ut puta ſi pinxerit quis figuras meretriculares, ſive ſpectacula infractuſque ſaltatorios, & circorum viſiones, & quidquid aliud his ſimile ab arte fuerit factum, turpis eſt adinveotio ... Rurſoſqoe ſuper libris ſimiliter accipiendum eſt. Nam ſi turpes quidem narrationes quis in libris depinxerit, turpes ſunt & reiiciendi, atque ab auditu Chriſtiano alienandi .. . Conſiderare enim oportet intenrionem & modum per quem opus fit. Et ſi quidem ad pietatem ſpectat, acceptabile; ſi vero ad quamlibet turpitudinem, odibile & abiectum eſt.

Ioan Gerson. *Contra Romantium de Roſa, pag* 922. *tom.* 4. *edit. Pariſ. ann.* 1606. Fatuus hic amator omnem adhibet conatum ut expellat bonas meas cuſtodes, quæ ſunt verecundia, pudor, ... quæ nec auderent nec dignarentur concedere unicum quidem turpe oſcolum, aut diſſulutum aſpectum, aut attrahentem riſum ſeu verbom leve. Et hoc facit per maledictam quamdam vetolam diabolo peiorem, quæ docet, monſtrat & adhortatur qualiter iuveniles virgines omnes corpus earum vendere debent cito & care abſque pavore & ſine verecundia ... Nec curant, aut damnum aliquod iudicant, ſi feſtinent ſe cito proſternere, interea dum polcræ ſunt, omni pulcritudini, & carnalitatis immunditiæ, ſive Eccleſiaſticis, ſive laicis, ſive Presbyteris abſque ullo diſcrimine ... Iacit undique ignem ardentiorem & magis fœtidum quam ſit ignis Græcus & Sulfureus. Iacit, in-

voluptatis sensu spectant oculis vel personas, vel tabulas, vel statuas, vel alia id genus, ex quibus oritur appetitus luxuriæ. (C)

quam, ignem luxuriosorum verborum immundorum & prohibitorum, interdum nomen veneris, cupidinis aut genii, sæpius proprio suo nomine, per quod ardent & comburuntur pulcræ meæ domus & habitationes, sacrata templa mea humanarum animarum, & turpissime deiicior. Infamat dominam rationem bonam meam magistram, imponendo ei ... turpe vituperium, quod loqui consulat nude, illote & turpiter iuxta libidinem sine verecundia de omnibus rebus, quantumcumque abominabilibus, aut erubescendis, ut dicatur, aut fiant & inter personas quidem admodum dissolutas, & mihi adversas heu .... Immiscet verba dissolutissima ad omnemque immunditiam moventia. Et tamen immunditia non ingredietur paradisum ... Nominat partes corporis inhonestas, & peccata immunda atque turpia .. Nec opus est quoque magistro, natura humana præsertim in teneris annis & in adolescentia nimium. prona & inclinata est ad cadendum præcipitandomque se & immergendum in immunditiam spurcitiamque totius carnalitatis. ... Quare ergo subministras & auges tu fœtidum hunc ignem ... Si te non faciebat prudentem & circumspectum pœna & supplicium quod de impudico Ovidio sumptum fuit, saltem tui status honor retrahere debuisset ..... Occidisti stultitia tua, & incarcerasti quantum in te est mille & mille homines per diversa flagitia, & id adhuc facis in dies per stolidum librum tuum. Ecquis est peior ignis atque ardentior igne luxuriæ ... Debent enim animæ illæ templa esse Spiritus sancti, esse sacrata, sed quid plus urit & inflammat has animas quam verba dissoluta, spurca, & luxuriosæ scripturæ, & picturæ? Videmus pia & sancta verba, honestas scripturas & imagines incitare ad devotionem ... Multo facilius e contrario mala & impura verba ad dissolutionem trahunt, nec est quisquam quin in se experiatur.. Iocus non est, neque est res ulla periculosior, quam perversam disseminare doctrinam in cordibus mortalium ... Hoc grande nimium importat onus, & pondus nimiæ lobricitatis atque bestialis carnalitatis, omnium virtutum homicidium, incensorem ignis ubicumque quieverit locorum ... Omne malum & omnis stultitia oritur ex fatuo amatore.. Castitas, fama, oculus & fides non patiuntur ludum, aut iocum; nimis enim facilis sunt læsionis, & corruptionis... Dicunt doctores cantica Salomonis quamvis bene in se sobria sint, olim legi non fuisse solita, nisi ab his qui triginta nati essent annos aut supra, ne ullam inde sumerent impuram carnalitatem ... Scripturæ, & mala colloquia corrumpunt bonos mores, & faciunt peccata absque verecundia perpetrari, omnemque auferunt pudorem, qui est in iuvenibus præcipuus & principalis eorum custos ... Persona iuvenis expers verecundiæ prorsus est perdita ..., Ovidius poeta missus fuit in exsilium perpetuum, ipsemet testis est hoc ei accidisse propter miserabilem suam artem amandi, quam temporibus Octaviani imperatoris scripserat, quamvis edidisset ex adverso alium de remedio amoris librum.. Odio habeatis omnem turpem immunditiam.

(C) Iob. xxxi. 1. Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hereditatem Omnipotens de excelsis ... Si secutum est oculos meos cor meum ... seram, & alius comedat: & progenies mea eradicetur. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum; scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

Psal. cxviii. 37. Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Eccli. ix. 2. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris. Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis; nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. Ne des fornicariis animam tuam in ullo; ne perdas te & hereditatem tuam. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta, &

ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt, colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, ne accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

Matth. v. 27. Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

2. Petr. ii. 9. Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem Iudicii reservare cruciandos: magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant... Hi vero velut irrationabilia pecora.. in corruptione sua peribunt; percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles... maledictionis filii...

Tertullian. *Apologet. c. 46.*... Qui autem adulterat hoc maxime nomine gratiam pangit apud insectatores veritatis... Ceterum si de pudicitia provocemur, lego partem sententiæ Atticæ in Socratem, corruptor adolescentium pronuntiatur. Christianus ad sexum nec feminæ mutat. Novi & Phrynem meretricem Diogenis supra recumbentis ardori subantem. Audio & quemdam Speusippum de Platonis schola in adulterio periisse. Christianus uxori suæ soli masculus nascitur. Democritus excæcando semetipsum, quod mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur. At Christianus salvis oculis feminas non videt, animo adversus libidinem cæcus est.

Cap. 48. Ad lenonem damnando Christianam, potius quam ad leonem, confessi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna esse & omni morte reputari.

De velandis virginib. cap. 3.... Cur non magis hæ querantur scandalo sibi petulantiam, impudentiam, ostentaritiæ virginitatis? Propter eiusmodi igitur capita nundinatitia, trahantur virgines sanctæ in Ecclesiam, erubescentes quod cognoscantur in medio, paventes quod detegantur accersitæ quasi ad stuprum... Omnis publicatio virginis bonæ stupri passio est; & tamen vim carnis pati minus est.. Sed cum spiritus ipse violatur in virgine, sublato velamine didicit amittere quod tuebatur.

S. Chrysost. *Homil. 17. in Matth. c. 5.*.. Neque enim solum dixit adulterium puniendum.. Sed impudicum quoque coercet aspectum. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*. Hoc est dicere, qui dat operam in venusta corpora curiosius intueri, & decoras aucupari facies, talique animam spectaculo pascere, & obscœnos pulcris etiam vultibus oculos affigere. Non enim idcirco Dominus advenisse contentus est, ut solummodo corpus a malis actibus, sed ut prius animam quoque ab huiusmodi cogitationibus averteret... Quemadmodum, inquis, possumus a concupiscentia liberari? Maxime quidem, si velimus, etiam ipsam mortificare possibile est, atque ne in opus erumpat continere... Qui enim studet elegantes facies inspicere, ipse præcipue fornacem sibi istius passionis accendit, & captivam faciens animam, ad opus quoque celeriter adducit... Non enim simpliciter dixit, qui concupiverit: potest namque etiam aliquis inter secreta montium residens concupiscere: sed *qui*, inquit, *viderit mulierem ad concupiscendum*, id est, qui concupiscentiam sibi consciverit, quique nullo omnino cogente, quiescenti cogitationi feram subito immiserit. Hoc enim non iam naturæ est, sed propriæ omnino desidiæ: quod certe olim etiam veteri lege prohibetur. *Noli*, inquit, *addiscere pulcritudinem alienam*. Deinde ne quis diceret, Quid autem, & si inspiciam, nec tamen capiar? Cohibuit aspectum, ne huiusmodi licentia fidens, etiam in peccatum quandoque corrueres. Quid autem, inquis, si video & concupisco quidem, sed tamen turpe nil ago? Et sic quidem iam in adulterorum parte numeraris. Pronuntiavit enim lator legis, nec amplius aliquid hinc oportet scrupulosius & anxie disputare. Nam semel quidem, & secundo, & tertio sic videns, forsan queas animum continere, si vero frequenter id feceris, fornacemque istam sponte succendas, profecto capieris. Neque enim extra naturam aleamque humanam consistit. Sicut enim nos cum gladium teneri videmus a puero, etiamsi nondum eum vulneratum cernamus,

Matth. v. 28.

Eccli. ix. 8.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 3.

verberamus tamen, ac interdicimus ne umquam illum rursus attingat: ita etiam Deus inverecundum coercet aspectum etiam ante factum, ne quandoque in ipsam quoque incidat actionem. Qui enim semel flammam cupiditatis accenderit, etiam absente muliere quam vidit, jugiter apud semetipsum turpium rerum simulacra depingit: & ab his sæpe ad ipsum opus progreditur... Illos quoque qui in solo fiunt corde complexus, Christus interimit. Quid ergo hic iam respondebunt, qui ausi sunt temere cohabitare virginibus?.. Si qua vero ideo ornatur & comitur, ut in se oculos omnium irritet, etiam si nullum pulcritudine sua potuerit vulnerare, dabit tamen extrema supplicia; paravit quippe virus, temperavit venenum, porrexit poculum, etiamsi nullus qui biberet inventus est...

Isai. III. 16. &c. Si vero etiam specialiter prolatam in feminas increpationem audire mavis, audi Isaiam plurima in illas invectione clamantem, earumque habitum, & aspectum, & incessum notantem, & vestes in humum defluas, lascivientes pedes, & luxuriosis

1. *Tim.* II 9. &c. motibus colla fracta sublimiaque. Audi etiam beatum Paulum multa illis præcepta ponentem, tum de auri ac vestis ornatu, tum de intortis arte crinibus, tum de ipsis quoque deliciis, aliisque huiusmodi eas vehementius increpantem.

S. Aug. *ad Sanctimon. Epist.* 211. *alias* 109. *num.* 10. Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. Nec sint vobis tam tenera capitum tegmina, ut retiola subter appareant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris vel spargeat negligentia, vel componat industria... In incessu, in statu, in habitu, in omnibus motibus vestris nihil fiat quod illiciat cuiusquam libidinem, sed quod vestram deceat sanctitatem. Oculi vestri & si iaciuntur in aliquem, figantur in neminem; neque enim quando proceditis, viros videre prohibemini, sed appetere, aut ab ipsis appeti velle. Nec solo tactu, sed affectu quoque & adspectu appetitur, & appetit femina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius: & cum se invicem sibi, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet quæ in masculum figit oculum, & illius in seipsam diligit fixum, non ab aliis videri, cum hoc facit; videtur omnino, & a quibus videri non arbitratur. Sed ecce lateat, & a nemine hominum videatur, quid faciet de illo superno inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre, qui tanto videt patientius, quanto sapientius? Illi ergo timeat sancta femina displicere, ne velit viro male placere: illum cogitet omnia videre, ne velit virum male videre; illius namque & in hac caussa commendatus est timor, ubi scriptum est: Abominatio est Domino defigens oculum. Quando ergo simul estis in Ecclesia, & ubicumque ubi & viri sunt, invicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim qui habitat in vobis, etiam isto modo custodiet vos ex vobis. *Prov.* 27. 20. *secundum* 70.

In Psalm. L. *num.* 2. Huius mulieris (Bersabeæ) uxoris alienæ pulcritudine captus Rex & Propheta David... adulteravit eam.... homicidio auxit adulterium... Nathan Propheta missus a Domino, qui eum argueret de tanto commisso;

N. 3... Audiunt male audientes, & quærunt sibi patrocinia peccandi... Alii vero audientes salubriter, in casu fortis metiuntur infirmitatem suam; & quod damnat Deus devitare cupientes, ab aspectu securo abstinent oculos: non eos defigunt in pulcritudine carnis alienæ, nec se ipsos faciunt de perversa simplicitate securos: non dicunt, Bono animo adtendi, benigne adtendi, de caritate diu adspexi. Proponunt enim sibi casum David, & ad hoc illum magnum vident cecidisse, ut parvi nolint videre unde possint cadere. Reprimunt enim oculos a petulantia, non se facile adiungunt, non miscent se mulieribus alienis, non levant oculos faciles ad aliena meniana, ad aliena solaria. De longe enim vidit David illam, in qua captus est. Mulier longe, libido prope.. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit, sed, Non regnet. Inest peccatum cum delectaris; regnat si consenseris. Carnalis delectatio, præsertim usque ad illicita & aliena progrediens frænanda est, non relaxanda, imperio domanda, non in imperio collocanda. 2. *Reg.* XI. 2.

Confess. lib. 1. *cap.* 16. *num.* 25 Sed væ tibi flumen moris humani: quis resistet tibi? Quamdiu non siccaberis? Quousque volves Evæ filios in mare magnum & formidolosum, quod vix transeunt qui lignum conscenderint? Nonne ego in te legi & tonantem Iovem & adulterantem? Et utique non posset hæc duo, sed actum

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 2.

3. Qui pravis circa luxuriam cogitationibus consentiunt. (D)

est ut haberet auctoritatem ad imitandum verum adolterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem penulatorum magistrorum audit aure sobria, ex eodem pulvere hominum clamantem & dicentem: Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat, divina mallem ad nos? Sed verius dicitur quod fingebat hæc quidem ille: sed hominibus flagitiosis divina tribuendo, ne flagitia, flagitia putarentur: & ut quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes Deos videretur imitatus.

N. 26. Et tamen, o flumen tartareum, iactantur in te filii hominum cum mercedibus ut hæc discant, & magna res agitur, cum hoc agitur publice in foro, in conspectu legum supra mercedem salaria decernentium; & saxa tua percutis & sonas dicens: Hinc verba discuntur, hinc adquiritur eloquentia rebus persuadendis sententiisque explicandis maxime necessaria. Ita vero non cognosceremus verba hæc, imbrem aureum, & gremium, & fucum, & templa cæli, & alia verba quæ in eo loco scripta sunt; nisi Terentius induceret nequam adolescentem proponentem sibi Iovem ad exemplum stupri, dum spectar tabolam quamdam pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc, Iovem quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quemdam imbrem aureum, fucum factum mulieri. Et vide quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. *At quem Deum*, inquit? *Qui templa cæli summa sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? Ego vero illud feci, ac lubens*. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur: sed per hæc verba turpitudo ista confidentius perpetratur. Non accuso verba quasi vasa electa, atque pretiosa, sed vinum erroris quod in eis nobis propinabatur ab ebriis doctoribus: & nisi biberemus cædebamur, nec appellare aliquem iudicem sobrium licebat. Et tamen ego, Deus meus, in cuius conspectu iam secura est recordatio mea, libenter hæc didici, & eis delectabar miser, & ob hoc bonæ spei puer appellabar.

In Eunucho Act. 3. Sc. 4.

(D) Matth. v. 28. *Vide supra hocce §. litt.* (C).

S. Aug. *Lib.* 1. *de Sermone Domini in monte c.* 12. *num.* 33. Iustitia minor est, non mœchari corporum coniunctione: iustitia vero maior regni Dei, non mœchari in corde. Quisquis autem non mœchatur in corde, multo facilius custodit ne mœchetur in corpore... Non dixit, Omnis qui concupiverit mulierem, sed, *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam*, id est, hoc fine & hoc animo adtenderit ut eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plane consentire libidini, ita ut non refrenetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur.

Matth. v. 28.

N. 34. Nam tria sunt quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, sive per memoriam fit, sive per corporis sensus, cum aliquid videmus, vel audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectaverit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cum ieiunamus & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, & eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit, notum Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ita ergo sunt isti gradus, quasi a serpente suggestio fiat, id est lubrico & volubili, hoc est temporali corporum motu... In appetitu autem carnali tamquam in Eva delectatio: in ratione vero tamquam in viro consensio: quibus peractis, tamquam de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ in mortem homo expellitur, iustissime omnino... Delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut prope nulla sit: cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est. Cum autem quisque consenserit, committit peccatum in corde. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & extingui cupiditas: sed postea cum suggestio repetitur, maior accenditur delectatio; quæ tamen adhuc multo minor est quam illa quæ assiduis factis in consuetudinem vertit. Hanc enim vincere difficillimum est.

N. 35. Sicut ergo tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, consensione: ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tamquam tres mortes: una quasi in domo, id est, cum in corde consentitur libidini; altera iam prolata quasi extra portam, cum in factum procedit assensio; tertia cum vi consuetudinis malæ tamquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulcro iam putens,

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 3.

4. Qui pravis iis cogitationibus ultro & cum voluptate occupantur, licet non consentiant. (E)

I. Quænam sunt quæ ad luxuriam solent homines provocare?

Ezech. XVI. 49. *R. Hæc fuit iniquitas Sodomæ*, verba Dei sunt apud Ezechielem, *superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant*.

Præter hæc sunt & alia incentiva luxuriæ, nimirum consortium & familiaritas personarum alterius sexus, spectacula profana, choreæ & saltationes, lectio librorum quibus amatoria describuntur, verbigratia comœdiarum, vel fabularum equestrium. (F)

I. Quænam sunt luxuriæ filiæ?

R. Octo recensentur a S. Grego-

(E) S. AUG. *De Trinit. lib.* 12. *c.* 12. *num.* 17... Rationi autem scientiæ appetitus vicinus est: quando quidem de ipsis corporalibus quæ sensu corporis sentiuntur, ratiocinatur ea quæ scientia dicitur actionis; si bene, ut eam notitiam referat ad finem summi boni: si autem male, ut eis fruatur tamquam bonis talibus, in quibus falsa beatitudine conquiescat. Cum ergo huic intentioni mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officium ratiocinandi vivacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quamdam illecebram fruendi se, id est, tamquam bono quodam privato & proprio, non tamquam publico atque communi quod est incommutabile bonum, tunc velut serpens alloquitur feminam. Huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris vero auctoritate consilii ita membra retinentur, ut non exhibeantur

Rom. VI. 13. iniquitatis arma peccato: sic habendum

Gen. III. 6. existimo velut cibum vetitum mulier sola comederit.

N. 18. Nec tamen cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens libenter quæ statim ut adtigerunt animum respui debuerunt, negandum est esse peccatum, sed longe minus quam si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum atque dicendum: *Dimitte nobis*

Matth. VI. 12. *debita nostra*: faciendumque quod sequitur, atque in oratione iungendum, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*... Si delectationibus illicitis, a quibus se continuo deberet avertere cogitatio, libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantum suaviter in recordatione teneantur... totus damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.

S. THOM. 1. 2. *q.* 74. *art.* 6. *in corp.* Deficit ratio in directione, ... quando imperat illicitas passiones, sicut quando homo ex deliberatione provocat sibi motum... concupiscentiæ. Alio modo, quando non reprimit illicitum passionis motum: sicut cum aliquis postquam deliberavit quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit: & secundum hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione.

Ad tertium dicendum, quod delectatio dicitur morosa, non mora temporis: sed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit: tenens & volvens libenter, quæ statim ut adtigerunt animum respui debuerunt.

TERTUL. *De spectaculis c.* 10.... Theatrum proprie sacrarium veneris est.. De gestu & flexu corporis mollitiæ veneris & liberi immolant: illi per sexum, illi per luxum dissoluti.

(F) L. COELII LACTANTII *Instit. divinar. lib.* 6. *c.* 20. Voluptas oculorum varia & multiplex est, quæ capitur ex aspectu rerum, quæ sunt in usu hominum vel natura vel opere delectabiles. Hanc philosophi rectissime sustulerunt: aiunt enim multo esse præclarius, & homine dignius, cælum potius, quam cælata intueri; & hoc pulcherrimum opus intermicantibus astrorum luminibus tamquam floribus adornatum, quam picta, & ficta, & gemmis distincta

Lib. 31. Moral. in Iob. c. 17. paulo ante finem. rio magno: nimirum, cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror vel desperatio futuri.

His addere licet ex luxuria ut

mirari. Sed cum diserte ad contemptum terrestrium nos exhortati sunt, & ad cæli spectaculum excitaverunt, tamen spectacula hæc publica non contemnunt. Itaque his & delectantur, & libenter intersunt. Quæ, quoniam maxima sunt irritamenta vitiorum, & ad corrumpendos animos potentissime valent, tollenda sunt nobis; quia non modo ad beatam vitam nihil conferunt, sed etiam nocent plurimum... In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, & quo magis sunt loquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item tragicæ historiæ subiiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & cothurnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant? Quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum habitumque mollita, impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam? Qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid iuvenes, aut virgines faciant, cum hæc & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique, quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat, probansque illa, dum rident, & adhærentibus vitiis, corruptiores ad cubicula revertuntur, nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed etiam senes quos peccare iam non decet. Circensium quoque ludorum ratio quid aliud habet, nisi levitatem, vanitatem, insaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, ut iam plus spectaculi exhibeant, qui spectandi gratia veniunt, cum exclamare, & efferri, & exilire cœperint... Vitanda spectacula omnia, non solum ne quid vitiorum pectoribus insideat, quæ sedata & pacifica esse debent; sed ne cuius nos voluptatis consuetudo detineat, & a Deo, atque a bonis operibus avertat.

Cap. 21. Carmen autem compositum, & oratio cum suavitate decipiens, capit mentes, & quo voluerit, impellit... Persuadet autem quidquid suave est, & animo penitus, dum delectat, insidet... Ergo qui veritati studet, qui non vult de se ipso decipere, abiiciat inimicas, ac noxias voluptates, quæ animam sibi vinciant... Præferantur vera falsis, æterna brevibus, utilia iucundis. Nihil aspectu gratum sit, nisi quod pie, quod iuste fieri videas; nihil auditu suave, nisi quod alit animam, melioremque te reddit.

S. AMBROS. *De fuga sæculi c.* 1. *n.* 4. *Averte oculos meos ne videant vanitatem.* Vanitas circus est... Vanitas theatrum est: vanitas ludus omnis. *Ps. cxvIII. 37.*

GRATIANUS *Decr. par.* 1. *Distinct.* 34. *c.* 19. *ex Agathens. Concil. cap.* 39. Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur, & turpia, aut obscœni motus corporum choreis, & saltationibus efferuntur, ne auditus, aut obtutus sacris mysteriis deputati, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur.

Decret. part. 3. *de Consecrat. dist.* 5. *cap.* 35. *Ex Concil. Nannetens. aut Matiscens. c.* 10. Nullus Presbyterorum, quando ad anniversarium diem trigesimum, vel septimum, vel tertium alicuius defuncti, aut quacumque vocatione ad collectam presbyteri convenerit .... bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione ingurgitare, nec plausus & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat: vel turpia loca, vel visu, vel tornatricibus ante se fieri patiatur: nec larvas dæmonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & a sacris canonibus prohibitum.

IOAN. GERSON. *Part.* 4. *serm. Domin.* 3. *Adventus, ex sancto Carolo Borromæo, opusc. de choreis, cap.* 17. *ait.* Choreas ob fragilitatem hominum difficile sine diversis peccatis haberi, & omnia peccata choreizare in choreis.

S. CAROLUS *Opusculo de Choreis, cap.* 6.

plurimum ſequi obdurationem cordis, detrimentum ſanitatis, rei domeſticæ confuſionem & diſſipationem, ſcurrilitatem, turpiloquia,

---

Qui ſibi ex chorea periculum peccati mortalis timet, ſi accedit, peccat mortaliter:
Eccli. III. 71. quia, *qui amat periculum, peribit in illo*. Idem dic ſi rationabiliter timere debeat: neque venia datur temeritati, aut cæcitati, qua quis adit ſalutis periculum.

Cap. 14. Qui ad choreas accedunt, fere omnes vitam quamdam laxiorem, & mundi corruptelas ſequuntur. Ad quod demonſtrandum, pono 1. neminem ſe debere periculo exponere, & occaſiones omnes malas vitare quemque debere, ſe-
Matth. XVIII. 9. cundum illud Evangelii, *ſi oculus tuus ſcandalizaverit te*, &c. Secundo conſidero
Id. v. 28. illud pariter Evangelicum: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Deinde conſidero mares & feminas in choreis ſedere: omnes ibi eſſe ad voluptatem capiendam paratos. Conſidero mutuos aſpectus, moramque diuturnam, motus item corporis, in quibus oculi curioſi multa inveniunt luxurioſa incitamenta. Addo muſicæ ſuavitatem, quæ maximam vim habet in quocumque genere quis occupetur, ſive bonum ſit, ſive malum. Addo colloquia quæ ſæpe intercedunt. Addo tactum. Item conſidero omnes accedere quam ornatiſſimos, plerumque etiam pleno ventre: item calorem, qui ex motu excitatur. Quibus omnibus conſideratis, non video, cur, non dico homines vitæ laxioris, ſed qui continentiſſimi ſunt, ſibi fidere in eiuſmodi periculo debeant .... Quam vero diligenter periculum etiam ex ſolo aſpectu, nedum tactu & colloquio, vitare debeamus Spiritus ſanctus
Eccli. IX. 8. 9. nos docet. *Virginem ne aſpicias, ne forte ſcandalizeris in decore eius?* Et *averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumſpicias ſpeciem alienam. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit* .... Addi poteſt ab aſpectu naſci amorem. Addamus exemplum David, qui ex aſpectu illo in graviſſima peccata incidit, & exemplum Sichem, qui cum Dinam aſpexiſſet, & libidine propterea exarſiſſet, ex ea re tantum malorum intulit ſuis.
Pſ. CXVIII. 37. Ideo dicebat David: *Averte oculos meos ne videant vanitatem*. Et, *Pepigi fœdus*
Iob. XXXI. 1. *cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Adde S. Auguſtini dictum, quod non licet aſpicere, quod non licet deſiderare ... Quare in tanta corruptela atque periculis, nimis ſeveri videri non debemus, ſi iſtos chorearum ſectatores a peccato mortali excuſare non audemus.

D. Nicole *Tract. de Comoed. tom.* 3. *Specimin. Moral. cap.* 3. Cum nullus ex affectibus a peccato proficiſcentibus altius inſederit, magiſque animum perturbet, quam amor ... res aleæ periculique plena eſt eum excitare & fovere, & quidquid frenum iniicere & cohibere poteſt, amoliri ... nihilque magis elevat huius affectus turpitudinem, quam Comœdia ac fabulæ Romanenſes, in quibus ita conſpicienda repræſentatur, ut non horrorem, ſed dilectionem & exiſtimationem inſtillet. Omnis ab eo pudor & infamia longe eſt. Quiſque hoc affectu moveri geſtit, ſenſim animus aſſueſcit. Amore affici, deque eo ſermonem babere diſcimus, animuſque leniter ſe trahi ſinit, naturæ proclivitatem ſequens ... Legitimi & illegitimi amoris repræſentatio coſdem ferme effectus producit, eumdemque motum excitat, qui iuxta diſſimiles habitudines, quas offendit, agit: ſæpe etiam paſſionis honoris velo tecta repræſentatio perculoſior eſt; animus enim minorem ut ſe cuſtodiat, curam adhibet, minori horrore perfunditur, viqueminori reſiſtit.

Cap. 4. Maius ex eo periculum accedit, quod Comœdia omnia remedia arcet, quæ vim affectus retundere poſſunt. Cor voluptate mulcetur. Animus externis obiectis capitur, & a rebus, quas repræſentari videt, extra ſe raptus, Chriſtianam vigilantiam, qua tentationibus reſiſtitur, negliſcit, & obliviſcitur.

Cap. 5. Quacumque adhibita cura, ut a Comœdia, & fabulis Romanenſibus pudendæ huius corruptelæ imago ſeiungatur, numquam certe veneoum auferretur: continuo ſiquidem ad vivum repræſentatur incondita hominum in feminas propenſio, quæ innocens eſſe non poteſt: numquamque fiet, ut feminæ voluptate non perfundantur ex eo, quod ſe ab homine diligi & coli videant: quod ipſis æque periculoſum ac pernicioſum eſt ac aſpectus huius malæ ac criminoſæ corruptionis. Verum Comœdiæ & fabulæ

tarditatem & ſtuporem ingenii, denique mortem in peccato nulla prævia pœnitentia.

I. Quænam ſunt luxuriæ vel antidota vel remedia, quæ ab eo peccato vel avocant, vel revocant?

R. 1. Fuga eorum omnium, quæ ſuperius diximus ad luxuriam provocare ut plurimum.

2. Studium orationis, cordis gemitus.

3. Seiunctio a frequenti hominum conſortio.

4. Labor continuus.

5. Mortificatio carnis.

6. Diligens cuſtodia ſenſuum, alienuſque ab omni curioſitate animus.

7. Frequens uſus Sacramenti pœnitentiæ.

8. Iugis meditatio mortis & æternitatis. (G)

---

non modo paſſiones excitant, earum etiam idioma docent, hoc eſt, artem eas explicandi, ac delectabilibus & ſubtiliter excogitatis ornamentis veſtiendi, quod parvum certe malum non eſt. Multi quidem prava conſilia ſuffocant, quia ingenio quo ſe exprimant carent. Evenit etiam aliquando, ut nonnulli nullo affectu moti, ingenii ſui oſtendendi ambitione ducti, affectibus. quos initio tantummodo ſimulabant, irretiantur.

Cap 7. Paſſionum imago a Comœdia nobis propoſitarum ex eo etiam periculoſior evadit, quod Poetæ, ad hoc ut eas amabiles reddant, non modo ad vivum repræſentare, ſed quidquid horrori eſſe poteſt, adimere, ſuoque ingenio ita ſucare ſatagant, ut pro odio & averſione, ſpectatorum amorem demereant. Itaque fit, ut paſſio, quæ horrorem incuteret, ſi talis exhiberetur qualis eſt, ſubtili & ingenioſa eam exprimendi ratione, amore digna aliquo modo efficitur & videtur.

D. Du Guet. *Tract. de Spectaculis*, *Tom.*4. *Specimin. Moral. num.* 8. Spectaculum vel voluptate afficit & placet, vel non. Si hoc poſtremum, iam apparet quid erat in votis, & quærebatur. Dolemus operis & actorum vitio animum & cor nullo motu percitum fuiſſe, animique tranquillitatem, & innocentiam, qua gaudemus, æque feximus.

N. 10. *&* 11. Quidquid ſpectaculum eſt, paſſio eſt. Senſa communia & moderata minime moverent. Itaque non modo ſenſus exterius in fraudem inducuntur, ſed animus undique inficitur, qua corruptionis damna ſentire poteſt. Hiſce ſiquidem rebus exterioribus animus delectatur, quæ ipſi ſuos morbos repræſentant. Ab his omnibus mulcetur, a quibus mulcentur affectus. Audire vult quidquid amat, & amat quidquid audire vult. Hinc trahimur ad ſpectacula... Quidquid in his videtur & auditur, ad ſenſus & cupiditatem ſpectat. Quæ maiori cura ſententiæ ſtabiliuntur, magis paſſionibus conſonant, ac per conſequens magis falſitate laborant; ac ſi aliquando vitium arguitur, ideo fit, ut aliquod aliud magis periculoſum probetur.. Facile enim animus evadit id quod cum voluptate intuetur; voluptate ſiquidem tangitur cor, fierique non poteſt, ut improbet quod cum gaudio ſentit, aliterque ſe habeat atque id quod amat... Quod enim in aliis videtur, delectare quidem nos poteſt, mœrore vero afficere non poteſt. Hoc eſt Theatri artificium, inque eo tota illuſio & periculum ſita ſunt. Nulla ſiquidem nobis ab amoris & ambitionis affectibus formido, cum horum tantummodo motus ſentimus, ſollicitudines non ſentimus; idque tum ſemper evenit, cum ſola imago videtur; quæ quidem placere non poteſt abſque eo quod cor moveatur; iſque motus, quo cor molleſcit ac corrumpitur, eo magis eſt efficax, quo magis eſt dulcis, minuſque advertitur.

Lege S. Caroli *integrum* Opuſculum, *ut & Tractatus* DD. Nicole *&* Du Guet *ſupra laudatos, necnon Sereniſſimi Principis* De Conti *eximium* de Comœdia *Librum*.

(G) Prov. vi. 24. Præcepta patris tui.. cuſtodiant te a muliere mala, & a blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat pulcritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus illius. Pretium enim ſcorti vix eſt unius panis: mulier autem viri pretioſam animam capit. Numquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta illius non ardeant? Aut ambulare ſuper prunas, ut non comburantur plantæ eius? Sic

qui ingreditur ad mulierem proximi fui, non erit mundus cum tetigerit eam .. Qui autem adulter eft, propter cordis inopiam perdet animam fuam. Turpitudinem & ignominiam congregat fibi, & opprobrium illius non delebitur Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiefcet cuiufquam precibus, nec fufcipiet pro redemptione dona plurima.

Sap. viii. 21. Et ut fcivi quoniam aliter non poffem effe continens, nifi Deus det, & hoc ipfum erat fapientiæ fcire cuius effet hoc donum: adii Dominum, & deprecatus fum illum.

Eccl. xlii. 9 Filia patris abfcondita eft vigilia, & folicitudo eius aufert fomnum, ne forte in adolefcentia fua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat. Nequando polluatur in virginitate fua, & in paternis fuis gravida inveniatur: ne forte cum viro commorata tranfgrediatur. Super filiam luxuriofam confirma cuftodiam: Nequando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione in civitate, & obiectione plebis, & confundat te in multitudine populi. Omni homini noli intendere in fpecie, & in medio mulierum noli commorari. De veftimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri.

2. Cor. xii. 7. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus eft mihi ftimulus carnis meæ angelus Satanæ. qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi ut difcederet a me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.

S. Basilius *initio Lib. de vera atque integerrima virginitate ad Letoium, tom. 1. pag. 706. Edit. Parifienf. an. 1638. mihi pag. 518.* Magnum revera quiddam, ac præclarum virginitas eft, quæ .. hominem incorruptibili Deo fimillimum facit. Hæc autem profecto non a corporibus ad animas manat: fed cum incorporalis animæ propria & præcipua fit, eius pretiofiffima integritate corpora quoque incorrupta fervantur. Anima enim veri boni defiderio imagineque fufcepta, ad ipfum veluti penna quadam pudicitiæ fanctitate fubvehitur, ac incorruptibilem Deum inviolabili puritate colere omni ftudio intenta, corporis virginitatem ad eius, quod per fe bonum eft, obfequium veluti ancillam ducit. Eam vero fociam, affiftriticemque tranquilliffimam ad Dei contemplationem adeffe fibi iugiter cupiens, obftrepentes illi voluptates corporis quam longiffime fugiat, certe earum, quæ fub ventre funt, voluptatum continentiam corporalis integritatis obfequiis mancipans, hanc ipfam fuæ virginitatis pediffequam facit. Ita fit ut alia quidem omnia, fcilicet ciborum abftinentia, & reliqua fancti propofiti aufteritas, quæ fluentibus per corporis fenfus contra carnis integritatem voluptatibus obftat: ipfaque virginitas carnis illius gratia fervetur... Sic autem fidelis anima ab omni fordidæ cogitationis labe puram, immaculatamque cuftodiens ad id provehitur, ut fimilitudinem incorruptibilis Dei in fpeculo mundiffimo ... confequatur... Virgo quæ nullam femineæ voluptatis labem ex corpore patitur, & omnia carnis vitia, omnemque perturbationem animi ab fe prorfus eliminans, puriffimam fe Deo fiftere, quem amare profitetur, tota animi intentione conatur: manifeftum eft, quod ... vim inferre naturæ fuæ debeat, neque eam tantum fuperare voluptatem, quæ in eiufmodi ita efficto corpore concubitus illecebram fuggerit: verum contra omnem voluptatis fpeciem fortiter conftanterque perfiftere... Quo circa fancta virgo fenfuum feneftris cuftodem admovere rationem, eorumque ad exteriors progreffum nequaquam eis tranfitu libero paffim permiffo, moderatum & quietum efficere omni ftudio curabit... Non igitur oculorum acies ad omnia paffim infpicienda vifibilia pandenda eft, ne omnem quoque figurarum atque formarum fpeciem fine difcretionis examine hauriens, ad earum poftea turbetur imagines. Verum apertis ad ea, quæ vitæ ufu neceffario infpicienda funt, corporeis oculis, animæ omnino claudet obtutus, eofque ad veri intuitum luminis, & eius quæ ex illo infinuatur, pulcritudinis confiderationem etiam eftenus claufos, pervigili aperiet ftudio. Nec auditum quidem temere, & indifcuffe verbis omnibus accommodabit: ceterum ad ea quæ mala funt & noxia, ipfum veluti ad peftem quamdam putidi ac perniciofi amnis obturabit. His vero quæ funt optima, emanantque virtutis puriffimos latices, tota intentione fubiiciet. Guftum ad fuavia & dulcia femper inhiantem ratione frenabit, & ad ea quæ funt neceffario fumenda moderabitur. Tactum vero, ut fenfuum omnium perniciofiffimum & fæviffime blandientem, fenfufque reliquos in fua ad voluptatis illecebras pellicientem, immaculatum, & perturbationibus minime pervium femper quam maxima poterit cura, fervabit... Ante omnia igitur adverfus guftum virgo tota inten-

tione pugnabit; fontesque voloptatum ventris, & impudicitiæ fomitum inde manantium a priocipio castitatis studio & ardore siccabit. Ne dum virginitatem servare proponit, gustui se immoderate prostituens castitatem suam alia fruendi voluptate devicta, sensim, dum nescit, amittat... Itaque omnibus in locis cibus, qui sit ad victum oecessarius, solerti ratione inquirendus, condimentorumque elaboratæ blanditiæ ut voluptatis illecebræ repodiandæ.... Oportet igitur concopiscibile carnis, atque ad vitia voluptatesque proclive, per continentiæ exercitia frangere: quod vero eius virile est, atque ad acquisitionem virturis necessarium, provida consideratione servare... Non ignorent igitur hi, qui veræ virgioitatis ancillam per abstinentiam ciborum, & ceteros labores sancti instituti virginem servare pergunt, fieri posse, ut huiusmodi corpore sit virgo, non anima. Sufficit enim & aspectus qui animæ turpium rerum impressit imagines, & sermo lascivior in aures cum voluptate delapsos animum impudicitiæ ratione corrumpere... Necesse est virgo animam longe maiore observet cura, quam corpos.. Omni custodia servet cor suum, ut neque per vocem profluens sermo auditorem demulceat ad voluptatis illecebram: neque rursus extrinsecus in aurem ab alio iovectus, ipsios cor ad concupiscentiam molliat. Eadem illi aspectus quoque ratio habenda est, ut videlicet non sit eius mollis obtutus, ne intuentibus voloptatis contra se emittat indicia: neque emissum forinsecus oculi iactum se patiatur attingere, ne hoc veluti ignito iaculo in corde percussa, ad voluptatis inflammetur imagines... Idcirco virgini principio quidem summopere cavendum est ne cuiquam infigat obtutus. Vel certe, si defixisse contigerit, figuras animo altius infigi molientes a se contraria virtute reiiciat, ac penitus arceat: ut nullam corporis speciem diuturnis consuetudinis obiectaculis formet... Quæ igitur non evitavit luminum iactum quantum in se est, ne manuom quidem tactum polluta virabit. Enim vero quæ eiusmodi amatorio tactu fuerit innexa, numquam a sordida inquinatione munda reperitur... Lascivus obtutus, vel sermo voluptatis delinitus illecebris, in virginis animam, velut in undam purissimam vehementer iniectus, alias post alias quasi in profundo cogitationes amatorias excitat: ipsamque totam eius qui fecit imaginem sauciam fluctibus agitat. Quocirca summo studio oportet virginem aspectus vocisque blanditias, ut pestiferæ ac perditæ voluptatis illecebras, a sensibus suis quam longissime arcere: & aurem quidem intus castissima cogitatinne, oculos vero castissima aversione munire. Non solum igitur ornari virginem non decet, aut impudicis lominibus fucatam formam ad lenocinium voluptatis ingerere, sed amore puritatis intimæ, naturalem quoque pulcritudinem pro viribus obnubere, ac dedita opera extinguere. Non se patiatur sancta virgo... subiici carnalibus curis: neque in suam aliorumque perniciem carnalia ornamenta conquirat: sed ad firmam se, atque constantem virtutis speciem pudicis gestibus viriliqoe robore subrigat. Neque... horis quibuslibet temere prodire præsumat: & improbe atque intempestive per vicos omnes volitando discurrere, intuendamque se cunctorum oculis petulanter inferre, nec bonum Domini mandatum non competenter usurpans, ad soi ipsius reprehensionem male invertet, neque usquam omoino sine ratione prodibit. Ceterum habita diligenti ætatis suæ ratione, non temere progredietur, sed intra aunos adolescentiæ posita, ad Ecclesiam tantum, ne tum qoidem sola & incomitata, procedet... Eas quippe quæ per vicos ac domos libere volitant, indisciplinatas esse, nou virgines veritatis sermo denuntiat. Otiosæ euim addiscunt circumeuntes domos. Non solum autem otiosæ, sed & nugaces & curiosæ, loquentes ea, quæ non decet. Longe sane indecentius est virginem quæ verecondiæ ad virum numquam exuit tunicam, honestam ac pudicam non servare linguam, gressumque suum ea diligentia non moderari, ut numquam illum nisi ad usom necessarium atque utilem proferat. Illa namque tantum loqui virginem decet, quæ audientium animos iovare possint, & per sermonis puri veritatem atque rectitudinem ad intelligentiam divinarum rerum ubertim instruere atque exornare.. *Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria*. Vera igitur virgo ex morum puritate tamquam ex vitreo fonte sermnnem suum lucidom, omnisque inquinationis agitatione purum effundere tranquille debet, qui non modo nihil noxium aut sobdolum, & quod sensum ad voluptarem demulceat, importet: verum ne otiosum quidem ac ratione vacuum, atque adeo rationali anima indignum. Omne deniqoe verbum, quod ex virginis purissimo hauritur fonte veluti incorruptio-

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 3.

Matth. xv. 19.

nis poculo, implere auditoris animam debet... Diligenter enim observandum est cui, quomodo, & quando eam loqui deceat. Nam neque passim quibuscumque obviis convenit sermonem virginis floere, neque rursus his qui sunt digni veneratione, insolenter & inverecunde nudari: neque si careat utilitate contra propositum, ac præter dignitatem virginis fundi... Castigata ergo locotione prudens virgo utetur, cumque tempestive quempiam oportuerit alloqui, multo audiet plura quam dicet, omnisque sermo eius, cum procedet ex labiis, solam utilitatem audientium feret. Aut, si interrogandum fuerit, instruendi animi gratia, sobrie ex ore ac verecunde prodibit. Alias vero intra cordis sui secreta cubilia quiescet: id iugiter atque plus aliis orans: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*; atque in hunc modum os suum orationibus muniet. Nec minori sane studio aures obstruere curabit, ne quidquam in eas malum ac noxium influat, auditumque suum mente ac ratione frenabit: in auris ac linguæ quiete Dominum assidue deprecans. *Ne declines cor meum in verba malitia, ad excusandas excusationes in peccatis*.. Quæ vere virgo est, ea quam diximus diligentia in locutione, silentio, processuque se observabit... Neque vero usquam in vicis & plateis, ubi turpium flagitiosorumque hominum conflari cœtus consueverit, sacra virgo cernatur... Nulla igitur ex parte mœchari convenit virginem, non lingua, non aure, non oculo, non tactu, non ullo denique sensu, multoque minus animo: sed corpus quidem veluti delubrum quoddam aptissime instruere atque servare; animam vero in hoc ipso ut sponsam nitidam & purissimam sponsi amplexibus iungere. Diligenter enim ille omnia rimatur & discutit: non ea solum quæ mortalibus patent obtutibus, sed quæ in intimis animi recessibus latent, ipsiosque oculos nulla peccatricis conscientiæ latebra umquam effugere poterit... Memoria repetens quia oportet nos manifestari ante tribunal Christi, non modo quidquam turpe agere, sed & cogitare formidabit... Igitur si nihil est opertum quod non reveletur... virgo ne peccet, curam sollicitam habebit. Nec modo hominum vitabit obtutus, verum longe dignius suos, Angelorumque ubique cuncta spectantium reverebitor ... Natura ipsa crinibus iam tunc a principio mulieris caput operuit: eo ipso admonens, non decere mulierem non modo ullum membrorum ceterorum, verum ne caput quidem temere indifferenterque nudare... Quod si neque com sola est, nudari sine ratione permittitur, quanto minus fratribus in Christo præsentibus? Et pudore igitur & tunica seipsam pudice ac verecunde componet, nec solum nihil membrorum quæ operta sunt, violari ulla ratione permittet, verum summa se cura & observatione circumteget, ut non solum ipsa illæsa atque illibata permaneat, sed & qui eam intuentur, nullam ex eius aspectu læsionis materiam capiant. Videntes enim Filii Dei filias hominum quod essent pulcræ devoluti sunt ad eas. Sufficit quippe vel modice nudata pulcritudo Dei quoque filios ad voluptatem emollire, & quasi homines eius caussa morientes mortales ostendere. Quocirca minime oportet, ut suæ tantum innocentiæ sollicita, eorum qui lædi possunt, salutem aspernetor, verum omni ex parte & sui ipsius inviolabile servare propositum studeat, & se intuentibus emolumentum vitæ, non mortis propinare venenum.... Providendum est ne ponat fratri offendiculum, aut scandalum... loquatur verecunde ... servet ubique dum loquitur pudicam sobrietatem. Oportet enim eam simplicitati columbæ serpentis miscere prudentiam...; Necessario summa exactissimaque diligentia observandus est virgini auditus & visus... Ante omnia igitur oportet virginem cogitationes suas puras, inviolatasque servare ... Porro si pessimis cogitationibus contaminetur anima, quantumlibet corpus permanere incorruptum videatur, non tamen munda eius censetur integritas, cum sordibus cogitationum inquinata vitietur.. Non ergo vel utero eodem genita soror iugi fratris tactui, & osculis se assuefaciat, ne per assiduitatem exorta in intimis passio suo tempore in actum prorumpat, maxime cum ex venusta corporis forma amoris faces in eorum oculis magis magisque succenderit. Cum enim ceteris qui beati esse student, tum sponsæ Christi in primis convenit operationes animæ, quæ per sensus fiunt, ab exterioribus ad interiora convertere, ac sponso in intimis thalamis ut Deo Dei Verbo perpetua dilectione sociari, cum eo colloqui, & in eius die noctuque lege meditari, & his quidem quæ ad sponsum ducunt, lege scilicet & Evangelio: & si qua his consona sponsi decorem exponunt oblectari: sanctisque intelligentiarum fetibus, sapientem ac rationalem magis ac magis semper evadere, donec e-

Ps. cxl. 3.

Ibid. 4.

Gen. vi. 2.

ternam sapientiam sibi penitus iungat, unumque cum eo cui inhæsit effecta ex corruptibili fiat incorruptibilis, ex imperita prudens ac sapientissima ... Itaque multo melius est virginem securitati suæ & intuentium scandalo caute prospicere, ac prudenter consortia quæque vitare, atque interim inhumanitatis elogio apud plerosque notari, quam ad voluptatem detrimentumque, cuiusquam obtentu humanitatis & officii, locum latenti subreptioni dare.

S. Hieronym. *adversf. Iovinian. lib.* 2. *pag.* 200. *part.* 2. *Tom.* 4. *nov. edit.* Si vis perfectus esse, bonum est vinum non bibere, & carnem non manducare. Si vis perfectus esse, melius est saginare animam, quam corpus. Si autem parvulus es, & coquorum iura te delectant, nemo eripit faucibus tuis esculentas dapes. Manduca & bibe: & si tibi placet, cum Israele lude consurgens & canito: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur*: Manducet & bibat, qui post cibos expectat interitum; qui cum Epicuro dicit: Post mortem nihil est, & mors ipsa nihil est... Repugnantem carnem, & ad libidinum incentiva rapientem, inedia subiugamus. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est. Unde & Comicus: *Sine Cerere*, inquit, *& Libero friget Venus*. (1.Cor.xv.32.)

Pag. 202. Per quinque sensus, quasi per quasdam fenestras, vitiorum ad animam introitus est. Non potest ante metropolis & arx mentis capi, nisi per portas eius irruerit hostilis exercitus. Horum perturbationibus anima prægravatur: & capitur aspectu, auditu, odoratu, sapore, tactu. Si circensibus quispiam delectetur, si athletarum certamine, si mobilitate histrionum, si formis mulierum, splendore gemmarum, vestium, metallorum, & ceteris huiuscemodi, per oculorum fenestras animæ capta libertas est, & impletur illud propheticum: *Mors intravit per fenestras vestras*. Rursum auditus vario organorum cantu, & vocum inflexionibus delinitur: & carmine Poetarum & Comœdiarum, mimorumque urbanitatibus & strophis: & quidquid per aures introiens, virilitatem mentis effeminat. Odoris autem suavitas, & diversa thymiamata, & amomum, & cyphi, oenanthe, muscus, & peregrini muris pellicula, quod dissolutis & amatoribus conveniat, nemo nisi dissolutus negat. Porro ciborum aviditas, quod avaritiæ mater sit, & animum quasi quibusdam compedibus degravatum in terra teneat, quis ignorat? Propter brevem gulæ voluptatem, terræ lustrantur & maria; & ut mulsum vinum pretiosusque cibus fances nostras transeat, totius vitæ opera desudamus. Tactus autem alienorum corporum, & feminarum ardentior appetitus, vicinus insaniæ est. (Ier. ix. 21.)

(Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 3.)

Epist. 95. *alias* 4. *ad Rusticum*, *parte* 2. *Tom.* IV. *nov. edit.* Tu vero si Monachus esse vis, non videri: habeto curam, non rei familiaris cui renontiando hoc esse cœpisti, sed animæ tuæ. Sordidæ vestes, candidæ mentis indicia sint: vilis tunica, contemptum sæculi probet; ita dumtaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoque dissentiant. Balnearum fomenta non quærat, qui calorem corporis, ieiuniorum cupit frigore extinguere. Quæ & ipsa moderata sint: ne nimia debilitent stomachum, & maiorem refectionem poscentia, erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ utilis est. Matrem ita vide, ne per illam alias videre cogaris; quarum vultus cordi tuo hæreant, & tacitum vivat sub pectore vulnus. Ancillas, quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis: quia quanto vilior earum conditio, tanto facilior est ruina... Quamdiu in patria tua es, habeto cellulam pro paradiso; varia Scripturarum poma decerpe; bis utere deliciis, harum fruere complexu. Si scandalizat te oculus, pes, manus; proiice ea. Nulli parcas, ut soli parcas animæ. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*. Quis gloriabitur castum se habere cor? Astra non sunt munda in conspectu Domini: quanto magis homines, quorum vita tentatio est? Væ nobis, qui quoties concupiscimus, toties fornicamur... Vas electionis, ... macerat corpus suum, & subiicit servituti; & tamen cernit naturalem carnis ardorem suæ repugnare sententiæ, ut quod non vult, hoc agere compellatur; & quasi vim patiens, vociferatur, & dicit: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et tu te arbitraris absque lapsu & vulnere posse transire; nisi omni custodia servaveris cor tuum... Volo ergo te... non habitare cum matre, & præcipue, ne aut offerentem delicatos cibos, renuendo contristes: aut si acceperis, oleum igni adiicias, & inter frequentiam puellarum per diem videas, quod nocte cogites. Numquam de manu & oculis tuis recedat li- (Matth.v.28) (Rom.vii.24)

ber; discatur Psalterium ad verbum; oratio sine intermissione; vigil sensus, nec vanis cogitationibus patens. Corpus pariter & animus tendatur ad Dominum... Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus. Quæ si pectori insederint, dominabuntur tui: & te deducent ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum... Scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. In desideriis est omnis otiosus. Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem. Ne vagetur perniciosis cogitationibus mens... Ita ergo age & vive in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules, ut ad altare Christi, quasi de thalamo virgo, procedas, & habeas deforis bonum testimonium, feminæque nomen tuum noverint, & vultum tuum nesciant... Inter ipsos (cleros) sectare meliores, quia in omni conditione & gradu optimis mixta sunt pessima... Hæc expressius loquor, ut adolescentem meum & linguæ & aurium prurigine liberem: ut renatum in Christo, sine ruga & macula, quasi pudicam virginem exhibeam, castam tam mente, quam corpore.

Epist. 18. *alias* 22. *ad Eustochium de custodia virginitatis*, *Tom.* 4. *p.* 2. *nov. edit.*... Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. Hæc adversus adolescentiam prima arma sunt dæmonum... Quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus?... *Noe vinum bibit, & inebriatus est*... Post ebrietatem nudatio femorum subsecuta est, libido iuncta luxuriæ... Quos saturitas de Paradiso expulit, reducat esuries... Nolo habeas consortia matronarum; nolo ad nobilium domos accedas. Nolo te frequenter videre, quod contemnens virgo esse voluisti... Etiam eas fuge, quas viduas necessitas fecit, non voluntas.. Rarus sit egressus in publicum... Numquam caussa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis. Sit tibi moderatus cibus, & numquam venter expletus. Plures quippe sunt, quæ cum vino sint sobriæ, ciborum largitate sunt ebriæ. Ad orationem tibi nocte surgenti non indigestio ructum faciat, sed inanitas... Tenenti codicem somnus obrepat, & cadentem faciem pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana ieiunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoque transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate ieiunium. Illico mens replera torpescit, & irrigata humus spinas libidinum germinat... Cum te in lectulo compositam dulcis libidinum pompa concusserit, arripe scutum fidei, in quo ignitæ diaboli extinguuntur sagittæ.. Lava per singulas noctes lectum tuum, lacrimis tuis stratum tuum riga. Vigila & fito sicut passer in solitudine: Psalle spiritu, psalle & sensu ... Obtestor te coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis eius; ne vasa templi Domini, quæ solis Sacerdotibus videre concessum est, facile in publicum proferas; ne sacrarium Dei quisquam profanus aspiciat. Oza arcam, quam non licebat tangere, attingens, subita morte prostratus est. Neque enim vas aureum, & argenteum tam carum Deo fuit, quam templum corporis virginalis... Tu quidem simpliciter loqueris, & ignotos quosque blanda non despicis; sed aliter vident impudici oculi. Non norunt animæ pulcritudinem considerare, sed corporum ... Ne declines aurem tuam in verba malitiæ. Sæpe enim indecens aliquid loquentes, tentant mentis arbitrium. Si libenter audias virgo quod dicitur; si ad ridicula quæque solvaris, quidquid dixeris laudant... In te nullus extrinsecus sit cogitatus ... Tu semel sæculi onere proiecto, sede ad pedes Domini .... Semper te cubiculi tui secretà custodiant, semper sponsus tecum ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum: legis, ille tibi loquitur... *Hortus conclusus soror mea sponsa; hortus conclusus, fons signatus*. Cave ne domum exeas.. Dina egressa corrumpitur. Nolo te sponsum quærere per plateas. Nolo te circumire angulos civitatis ... Sponsus in plateis non potest inveniri ... Zelotypus est Iesus, non vult ab aliis videri faciem tuam... Sis licet pulcra, & inter omnes mulieres species tua diligatur a sponso, nisi te cognoveris & omni custodia servaveris cor tuum, nisi oculus iuvenum fugeris, egredieris de thalamo meo, & pasces hœdos, qui staturi sunt a sinistris... Audi Isaiam loquentem: *Populus meus intra cubiculum tuum, claude ostium tuum, abscondere*... Foris vagentur virgines stultæ, tu intrinsecus esto cum sponso...., Cordis tui ostia... pateant Christo, claudantur diabolo... Vestis nec satis mun-

Gen. IX. 21. — Cant. IV. 12. — Is. XXVI. 20.

da, nec fordida, & nulla diverſitate notabilis, ne ad te obviam prætereuntium turba confiſtat, & digito monſtreris... Nec ſatis religioſa velis videri, nec plus humilis quam neceſſe eſt, ne gloriam fugiendo quæras... Nec affectatæ fordes, nec exquiſitæ munditiæ conveniunt Chriſtiano.... Quamquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & Sanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio; tamen diviſas orandi horas habere debemus; ut ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat.... Noctibus bis terque ſurgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequam ſeſſio: nec prius corpuſculum requieſcat, quam anima paſcatur. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum, manus pingat Domini crucem.

S. Ambros. *de Fuga ſæculi*, *cap.* 1. *num.* 1. Frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum effuſio mentem occupat; ut quod ſtudeas vitare, hoc cogites, animoque volvas; quod cavere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile... Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum, & noſtræ cogitationes quæ improviſo effuſæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu propoſueris, ad ſæcularia revocant, mundana inferunt, voluptuaria ingerunt, illecebroſa Domini intexunt.

Num. 2... Beatus plane quem delectatio non revocat, quem non inclinat voluptas, qui ad inferiora non reſpicit.

N. 3. Nam quis inter paſſiones huius corporis, inter tot illecebras huius ſæculi tutum atque intemeratum ſervare poteſt veſtigium? Reſpexit oculus, & ſenſum mentis avertit: audivit auris, & intentionem inflexit: inhalavit odor, & cogitationem impedivit: os libavit, & crimen retulit: tactus contigit, & ignem adolevit. Intravit mors per feneſtram, dixit
Ier. IX. 21. Propheta. Feneſtra tua, eſt oculus tuus. Si videas mulierem ad concupiſcendum, intravit mors: ſi audias ſermones meretricios, intravit mors: ſi luxuria ſenſus tuos capiat, penetravit mors. Et ideo qui vult aſcendere, non læta ſæculi, non amœna, non delectabilia, ſed plena doloris & fletus ſequatur.

Cap. 6. *n.* 34.... Fugit Elias mulierem Iezabel... fugiebat ſæcularem illecebram, & converſationis maculoſæ contagionem...

Cap. 9. *n.* 51. Fugiamus ſicut cervi ad fontes aquarum: quos ſitiebat David, ſitiat & anima noſtra. Quis eſt ille fons? Audi dicentem: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*. Huic fonti dicat anima: *Quando veniam & apparebo ante faciem tuam?* Fons enim Deus eſt: ſed qui hunc fontem deſiderat, effundat ſuper ſe animam ſuam; ut nihil paſſioni carnis relinquat, ſed ubique anima ſuperfluat. PART. II. SECT. I. CAP. II. §. 3. Ps. XXXV. 10. Ps. XLI. 3.

N. 52. Pulcre eam effudit Suſanna; ut evaporare in eam non poſſent incendia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effuſa ſuper ipſam anima omne reſtrinxit carnale deſiderium, ſæculare ſtudium.

S. Greg. Magn. *Lib.* 21. *in Iob*, *c.* 2. *n.* 4. *Aſcendit mors per feneſtras noſtras, ingreſſa eſt domos noſtras*. Ier. IX. 21. Mors quippe per feneſtras aſcendit, & domum ingreditur, cum per ſenſus corporis concupiſcentia veniens, habitaculum intrat mentis.... Quiſquis vero per has corporis feneſtras incaute exterius reſpicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens, cadit; atque obligatus deſideriis, incipit velle quod noluit. Præceps quippe anima dum ante non providet, ne incaute videat quod concupiſcat, cæca poſt incipit deſiderare quod vidit... Sanctus autem vir.... ut cogitationes cordis caſte ſervare potuiſſet, fœdus cum oculis pepigit, ne prius incaute aſpiceret, quod poſtmodum invitus amaret... Ne ergo quædam lubrica in cogitatione verſemus, providendum nobis eſt: quia intueri non decet, quod non licet concupiſci. Ut enim munda mens in cogitatione ſervetur a laſcivia voluptatis ſuæ, deprimendi ſunt oculi, quaſi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigiſſet, niſi hoc prius incaute reſpiceret.. Unde nobis ad cuſtodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque ſenſuum diſciplina ſervanda eſt... Nam quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen ſenſus puerile quiddam exterius perſtrepunt, & niſi interioris gravitatis ponderе, & quaſi iuvenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæque & levia mentem enervem trahunt... *Propter quod ſuccincti lumbos mentis veſtræ, ſobrii perfecte ſperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam*. 1. Petr. 1. 13. Lumbos enim carnis ſuccingere, eſt luxuriam ab effectu refrenare. Lumbos vero mentis ſuccingere, eſt hanc etiam a cogitatione reſtringere... Teſtamenti novi munditia etiam cordis luxuriam frenat...

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 3.

I. Estne luxuria grave peccatum?

R. Est peccatum ex genere suo mortale & gravissimum: *Propter quod maxime venit ira Dei*, ut ait Apostolus. *Nescitis*, inquit idem Apostolus, *quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Et alibi: *Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens autem membra Christi, faciam membra meretricis? Absit*.

1 Ephes. v. 6. 1. Cor. iii. 16. Ibid. vi. 15.

Videantur ea de re SS. Patres Tertullianus, S. Cyprianus, S. Chrysostomus, S. Augustinus & alii, quos hic enumerare superfluum est. (H)

Curæ pastoralis parte 3. *admonit.* 19. Aliter admonendi sunt gulæ dediti, atque aliter abstinentes. Illos enim superfluitas locutionis, levitas operis, atque luxuria... comitatur... Quia gulæ deditos levitas protinus operis sequitur, auctoritas sacra testatur, dicens: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*. Quos plerumque edacitas usque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur... Admonendi ergo sunt gulæ dediti, ne in eo quod escarum delectationi incubant, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis levitas insidietur, aspiciant: ne dum ventri molliter serviunt, vitiorum laqueis crudeliter astringantur... Incassum ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus, mens vitiis dissipatur...

Exod. xxxii. 6.

(H) Iob. xxxi. 9. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alii. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

Tertull. *de Cultu feminarum*, *lib.* 2. *cap.* 1... Salus nec feminarum modo, sed etiam virorum, in exhibitione præcipue pudicitiæ est. Nam cum omnes templum Dei simus, illato in nos & consecrato Spiritu sancto, eius templi æditua & antistita pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat.

De Pudicitia, *c.* 5. *pag.* 557. Mœchia, quod etiam fornicationis est res, secundum opus criminis quanti æstimanda sit sceleris, prima lex Dei præsto est. Siquidem post interdictam alienorum Deorum superstitionem ipsorumque idolorum fabricationem; post commendatam Sabbati venerationem; post imperatam in parentes secundam a Deo religionem, nullum aliud in talibus titulis firmandis monendisque substruxit præceptum, quam, *Non mœchaberis*. Post spiritalem enim castitatem sanctitatemque, corporalis sequebatur integritas: & hanc itaque munivit, hostem statim eius prohibendo mœchiam. Quale delictum iam intellige, cuius cohibitionem post idololatriæ ordinavit... Itaque mœchia adfinis idololatriæ. Nam & idololatria mœchiæ nomine & fornicationis sæpe populo exprobrata, etiam sorte coniungetur illi, sicut & serie; etiam damnatione cohærebit illi, sicut & dispositione. Eo amplius præmittens, *Non mœchaberis*; adiungit, *non occides*. Oneravit utique mœchiam, quam homicidio anteponit.

Exod. xx. 14. Exod. xx. 14.

S. Cyprianus *De Habitu virg. pag.* 93. Templa Dei sint membra nostra, ab omni fœce contagionis antiquæ, lavacri vitalis sanctificatione purgata; nec violari ea aut pollui fas sit, quando qui violat, & ipse violetur? Eorum nos templorum cultores & antistites sumus: serviamus illi, cuius esse iam cœpimus. Paulus in Epistolis suis dicit, quibus nos ad curricula vivendi per divina magisteria formavit: *Non estis vestri: empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro*. Glorificemus & portemus Deum puro & mundo corpore, & observatione meliore; & qui per sanguinem Christi Domini nostri redempti sumus, per omnia servitutis obsequia Redemptoris imperio pareamus: demusque operam, ne quid immundum & profanum templo Dei inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat, derelinquat.

1. Cor. iii. 17. Ib. vi. 19. & 20.

D. Ioan. Chrys. *Comment. in Epist.*

I. Ergo luxuria numquam eſt veniale peccatum?

R. Raro accidit peccatum in genere luxuriæ non eſſe mortale: poteſt tamen eſſe veniale ex imperfectione actus; ut motus & actus repentini, quibus vel in ſe, vel in ſua præcedente cauſſa voluntas aliquo modo conſentit, ſed imperfecte, ſcilicet non ſatis plena conſideratione, & animadverſione rationis, ut ſupra diximus de peccatis in genere. (I)

Huiusce par. c. 1. §. 1.

prioris ad Corinth. c 6. homil. 17. Corpus autem non fornicationi, ſed Domino.. Erubeſcamus, horreamus, quod tanto dignatos honore, ut illius qui in cælis ſedet ſiamus membra, tantorum malorum non pudeat.

Homil. 18. Hoc Pauli ſapientiæ eſt, non tantum de magnis rebus reprehendere, ſed de minoribus, & de turpi & indecoro. Quid igitur homicida, inquit? Non maculat manum. Quid avarus? quid raptor? Ubique perſpicuum eſt. Sed cum dicere non poſſet, nihil eſſe peius fornicatione, alio modo peccatum auxit, cum in fornicatore totum corpus coinquinari demonſtraret. Siquidem haud aliter ſordeſcit, quam quod in lebetem immundum infuſum contagione inficit?.. Templum eſtis Spiritus; quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori veſtro contumeliam facitis, quia non veſtrum corpus eſt, ſed Chriſti. Hæc autem dixit, ſimul & benignitatem ipſius oſtendens, quod eius corpus noſtrum eſt, & a malorum licentia nos avertens. Nam ſi alienum corpus eſt, non habetis poteſtatem ut alienum corpus iniuria afficiatis, inquit: & maxime cum ſit Domini; neque Spiritus ſancti templum maculandum eſt. Nam ſi quiſpiam privatam domum ingreſſus, & illam ignominia afficiens, ultimum dabit ſupplicium: qui Regis templum latronum ſpeluncam fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur.

S. Aug. *Serm. 9. de decem Chordis, cap. 4. n. 5.* Quare ambularemus delectati vanis canticis nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in poſterum amaris? Talibus etenim turpitudinibus cantionum animi humani illecti enervantur, & decidunt a virtute, defluentes in turpitudinem; & propter ipſas turpitudines poſtea ſentiunt dolores, & cum magna amaritudine digerunt, quod cum dulcedine temporali biberunt.

(I) *Luxuriam damnat Scriptura multis locis. ſed præſertim*

Prov. II. 16. Ut eruaris a muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos, & relinquit ducem pubertatis ſuæ: & pacti Dei ſui oblita eſt. Inclinata eſt enim ad mortem domus eius, & ad inferos ſemitæ ipſius. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent ſemitas vitæ.

v. 2.... Ne attendas fallaciæ mulieris. Favus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Noviſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes eius deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant... Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena, & gemas in noviſſimis.

Osee v. 4. Non dabunt cogitationes ſuas ut revertantur ad Deum ſuum: quia ſpiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt.

I. Cor. vi. 9. An neſcitis, quia iniquì regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores .... regnum Dei poſſidebunt ... Eſca ventri, & venter eſcis: .... corpus autem non fornicationi, ſed Domino: & Dominus corpori ... Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit .... Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis a Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore veſtro.

Ephes. v. 3. *Vide ſupra hocce §. litt.* (A).

I. Thessal. iv. 3. Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: ut abſtineatis vos a fornicatione. Ut ſciat unuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderii, ſicut & gentes quæ ignorant Deum... Non enim vocavit nos Deus in

immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum sanctum in nobis.

De Impudicis ultionem sumpsit Deus, ut narratur

In Sodomitis. Genes xix. 5. (Sodnmitæ Lot) dixerunt. Ubi sunt viri, qui introierunt ad te nocte? Educ illos huc, ut cognoscamus eos. Egressus ad eos Lot, post tergum necludens ostium, ait: Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei At illi dixerunt:.. Te ipsum magis quam hos affligemus. Vimque faciebant Lot vehementissime, iamque prope erat ut effringerent fores. Et ecce miserunt manum viri, (Angeli duo) & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium. Et eos, qui foris erant, percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent. Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias? Omnes qui tui sunt educ de urbe hac. Delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos ... Cumque esset mane, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam & duas filias quas habes, ne & tu pariter pereas in scelere civitatis. Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum uxoris, ac duarum filiarum eius, eo quod parceret Dominus illi. Eduxeruntque eum, & posuerunt extra civitatem, ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam, noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas ... Igitur Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrham sulfur & ignem a Domino de cælo. Et subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

In Sichem. xxxiv. 2. Quam (Dinam) cum vidisset Sichem ... adamavit eam, & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem. Et conglutinata est anima eius cum ea, tristemque delinivit blanditiis.., Audiroque quod acciderat, (filii Iacob fratres Dinæ) irati sunt valde, eo quod fœdam rem operatus esset in Israel, & violata filia Iacob, rem illicitam perpetrasset. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhæsit anima filiæ vestræ date eam illi uxorem. Et iungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite ... Augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem. Responderunt filii Iacob Sichem & patri eius in dolo, sævientes ob stuprum sororis: Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: quod illicitum & nefarium est apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne masculini sexus... Placuit oblatio eorum .. nec distulit adolescens (circumcidi) quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde ..: Et ecce, die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis duo filii Iacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: interfectisque omnibus masculis, Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Iacob, & depopulati sunt urbem in ultionem stupri. Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes, quæ in domibus & in agris erant. Parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

xxxviii. 7. Fuit quoque Her primogenitus Iudæ, nequam in conspectu Domini, & ab eo occisus est. Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret. *In Her & Onam.*

Num. xxv. 6 *& seq. Vide supra part.* 1. *sect.* 1. *c.* 4. §. 14. *litt.* (l) *In multis Israelit.*

Iudicum xx. 3. ... Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit: Veni in Gabaa Beniamin cum uxore mea, illucque diverti: & ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere; & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. Quam arreptam in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possef- *In Beniamin.*

§. 4. *De Gula*.

I. Quid est Gula?

R. Est appetitus inordinatus cibi vel potus. Inordinatum dico, quia cibum & potum possumus licite appetere.

Tunc licite appetimus, cum ad necessitatem solum & ad conservationem sanitatis appetimus.

Illicite & inordinate appetimus, cum ultra necessitatem, & ad solam delectationem extenditur appetitus. (A)

---

fionis vestræ, quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filii Israel, decernite quid facere debeatis. Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone, respondit: Nun recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum: sed hoc contra Gabaa in commune faciamus. Decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut cumportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. Convenitque universus Israel ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente, unoque consilio. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel. .. Ingravatumque est bellum contra filios Beniamin, & non intellexerunt quod ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium... (Et filii Israel) ingressi sunt civitatem, & percusserunt eam in ore gladii .. Et omnes reliquias civitatis a viris usque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasque urbes, & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

In Amnon. 2 Reg. xiii. 1. Factum est autem... ut Absalom filii David, sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David, & deperiret eam valde, ita ut propter amorem eius ægrotaret: quia cum esset virgo, difficile ei videbatur, ut quidpiam inhoneste ageret cum ea.. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit; cumque venisset Rex ad visitandum eum, ait Amnon ad Regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu eius. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui.... Dixitque Amnon: Eiicite universos a me. Cumque eiecissent omnes... apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea. Quæ respondit ei: Noli frater mi,.. noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israel. Noluit autem acquiescere precibus eius, sed prævalens viribus, oppressit eam, & cubavit cum ea. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis; ita ut maius esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat... Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam... Feceratque Absalom convivium, quasi convivium Regis. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observare, cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, interficite: nolite timere: ego enim sum, qui præcipio vobis: roboramini, & estote viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat eis Absalom...

(A) S. Aug. *Lib.* 10. *Confess.* c. 31. *num.* 43. Fames & sitis quidam dolores sunt: urunt, & sicut febris necant, nisi alimentorum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est, ex consolatione munerum tuorum... calamitas deliciæ vocantur.

N. 44. Hoc me docuisti ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ:.. & cum salus sit caussa edendi & bibendi, adiungit se tamquam pe-

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4.

I. Quandonam peccatur per Gulam?

R. 1. Quando nimis manducatur vel bibitur. Hoc est quando ultra necessitatem, vel cum sanitatis detrimento.

2. Quando avidius.

3. Quando lautius.

4. Quando studiosius: hoc est quando quæruntur cibi nimis accurate præparati.

5. Quando frangitur vel abstinentia vel ieiunium diebus, quibus ex Ecclesiæ præcepto vel ieiunandum est vel abstinendum a carnibus, seu ab aliis cibis. (B)

---

dissequa periculosa iucunditas, & plerumque perire conatur, ut eius caussa fiat, quod salutis caussa me facere vel dico vel volo: nec idem modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est.

N. 45. Audio vocem iubentis Dei mei: *Luc. xxi. 34.* *Non graventur corda vestra in crapula & ebrietate*... Crapula autem nonnumquam subrepit servo tuo: misereberis ut longe fiat a me. Nemo enim potest esse continens, nisi tu des.

N. 46. Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis.. Scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum; & David propter aquæ desiderium a se ipsu reprehensum; & regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque & populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, meruit improbari.

N. 47. Itaque freni gutturis temperata relaxatione & constrictione tenendi sunt. Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis?

(B) S. Greg. Magn *Lib.* 30 *Moral in Iob*, *c.* 18. *n.* 60. Quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit: aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet quæ sumenda sint, præparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnumquam vero & abiectius est quod desiderat: & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. Mortis quippe sen- *1. Reg. xiv. 27.* tentiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tem- *Num. xxi. 5.* pus antecessit. Et ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petiit, quos lau- *1. Reg. ii. 12. & seq.* tiores putavit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto Sacerdotis puer, non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Ierusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia* (*Ezech. xvi. 49.*): aperte ostenditur, quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum glo- *Gen. xxv. 32.* riam Esau amisit, quia magno æstu desiderii vilem cibum, scilicet lenticulam concupivit... Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Unde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus... Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, & non quæ edendi libido suggerit.

Cure pastor. part 3. *admonit.* 20. *Vide supra §. precedenti litt* (G)

S. Isidor. Hispal. *Lib.* 2. *de Different. spiritualibus*, *cap.* 35. *& ult.*... Gulæ concupiscentia in quinque modis distinguitur. *Primo* modo, si ante tempus cibos quis appetat: sicut Ionathas gustu mellis ieiunium solvit: *Secundo* modo, si lautiores e- *1. Reg. xiv. 27. Num. xxi. 5.* scas quærat: sicut populus eremi manna contempto, carnes Ægyptias concupivit: *Tertio* modo, si diligentius quisque communes cibos procuret: sicut filii Heli, extra *1. Reg. ii. 12. & seq.* morem, crudam ab offerentibus carnem tollebant, quam sibi accuratius præpararent: *Quarto* modo, si viles escas nimium quisque sumat, unde & Prophera Sodomam *Ezec. xvi. 49.* de panis saturitate accusat: *Quinto* modo, si quisque ex desiderio quodcumque sumat, *Gen. xxv. 32.* sicut Esau pro lenticulæ concupiscentia perdidit primogenira.

S. Bernard. *Serm.* 66. *in cantica*, *num.* 6. Abstinebo a vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum modico utar, iuxta consilium Pauli. Abstinebo a carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne o-

nerato ventre stare ad orandum tædeat,
Ezec. xvi.49. & ne improperet etiam mihi Propheta, quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distensio sane ventris usque ad titillationem pertingat libidinis.

Vitis mystica, seu tract. de Passione Domini, cap. 42. num. 135. Duplex est abstinentiæ virtus: una intus in mente, altera foris in actu. Et ea quidem quæ in mente est, semper est habenda: ea vero quæ est in actu, rerum ac temporum qualitate manifestanda est... Nec credas ullo modo maiorem esse virtutem omnino abstinere a cibis, quam ipsis cibariis uti moderate. Difficillimum est enim in cibariis modum servare omnimodum, ita ut ultra quam naturæ potest sufficere, nihil sumatur, nec ipsi naturæ aliquid de necessariis subtrahatur... (Iustus) abstinentiam, prout tempora exigunt & personæ, pro utilitate, vel proprii corporis, vel proximi nunc intendit, nunc remittit. Observans in omnibus omnia quæ circa virtutem abstinentiæ sunt servanda, ut semper vitii abstinentiæ oppositi, id est, gulæ crimen evitet. Cuius vitii abusiones hoc versu notantur:

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præveniunt, sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vita Patrum de sanctis Patribus, qui hospitum spiritualium caritate devincti, tempus consuetum ciborum anticipaverunt; sed comedendo in caritate, se nequaquam solvisse ieiunium æstimabant... Laute comedunt, qui delicatis utuntur cibariis sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium, sive piscium, quem Creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quærunt adulterinos sapores piperis & salsamentorum variorum, ut sibi appetitum faciant comedendi... Quandoque lautioribus uti cibariis pro infirmitate corporis repellenda, palato non alludente, sed renitente cibariis, nulla vel parva culpa est.

N. 136. Ad eorum igitur confusionem,
Ephes. iii.19. quorum, ut Apostolus ait, Deus venter est, & gloria in confusione eorum... Gentilis hominis memorare sententiam non gravabor. (Auctor pius, nec indoctus, nec inelegans.)

O prodiga rerum
Luc. 2. 4. Luxuries, numquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagoque ciborum,
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ. Pars II.
Discite, quam parvo liceat producere vitam, Sect. I.
Cap. II.
Et quantum natura petat. Non erigit ægros §. 4.
Nobilis ignoto diffusus consule bacchus.
Non auro gemmasque bibunt, sed gutture puro
Vita redit: satis est populis fluviusque Ceresque.

N. 137. Nimis comedit, qui ultra quam naturæ suæ sustentandæ possit sufficere, sumit alimenta, maxime si hoc scienter fecerit... Sed talia peccata crebris confessionibus, intermixtis voluntariis abstinentiis, statim ut deprehenduntur, purganda sunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium superfluitatis ciborum & potuum excusatur.

N. 138. Ardenter comedere, est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quam in delicatis potest cibariis evenire. Cuius rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione adtractus, ultro vendidit primogenita sua... Quia enim nimium ardenter desiderabat lenticulam, *En*, inquit, *morior. Quid mihi proderunt primogenita?* Non est dubium, quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fuerat desideratum. Gen. xxv.33. Ibid. 32.

N. 139. Studiose comedere est in cibis, vel in potibus nimis diu immorari... Frequenter solet accidere, quod sumptis cibariis, quæ secundum consuetudinem necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quædam surgat nova delectatio; quæ facit hominem improvidum, & insidias diaboli non caventem, illi cibo cum studio inhærere, tamquam nihil ante comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. At qui gulæ speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo, huic facile possunt resistere... Christianus homo comedit ut vivat, non vivit ut comedat... Semper ita surgat de mensa, ut adhuc habeat appetitum plura sumendi.... Est quoddam medium inter nimis comedere, & nimis abstinere: & illud medium est virtus; hoc est tantum sumere alimentorum, ne nimis debilitetur natura: nec tantum, ut vitia vegetentur... Hoc tamen cavere potest ne nimis a medio recedatur; id est, ut ille qui minus comedit quam debet, non nimis abstineat: ut ille qui comedendi mensuram excedit, eam non nimis excedat, ita ut corpus non nutriatur vitiis, sed virtutibus conservetur.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4.

I. Quinam eo in genere gravius peccant?

R. Qui cibis & potibus sese ingurgitant usque ad vomitum, vel usque ad ebrietatem.

I. Quid est ebrietas?

R. Peccatum est quo quis ex nimio potu rationis usu destituitur.

I. Estne ebrietas grave peccatum?

R. Est gravissimum & periculosissimum.

Gravissimum quidem, ut patet ex Scripturis tam veteris quam novi testamenti ad marginem notatis. (C)

Periculosissimum, quia hinc sequitur alienatio mentis, unde mille crimina. His adde grave detrimentum & sanitatis & rei familiaris. Ebriosi diu vivere nequeunt, fiunt opprobrium hominum & abiectio plebis, væ illis sæpius a Domino dicitur. (D)

(C) Eccl. xix. 2. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos.

xxxvii. 32. Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

Isai. xxviii. 7.... Præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt. Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus.

Osee iv. 11. Vinum & ebrietas auferunt cor.

1. Cor. vi. 10. Neque ebriosi regnum Dei possidebunt.

S. Chrysost. *Homil. 58. super c. 17. Matth. non longe a fine.* (Diabolo) nemo magis amicus est quam qui deliciis & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium est: hac via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflammavit: hæc enim, ait, iniquitas est Sodomæ, in copia & plenitudine panis luxuriabantur; hac denique via mille alii gehennæ traditi periere. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? Sues ex hominibus facit, immo vero etiam suibus multo deteriores. Sus enim in luto volvitur, & stercore nutritur: hic vero abominabilem magis sibi mensam construit, iniquas commixtiones cogitans & amores nefarios: hic nullo certe a dæmoniaco discrimine separatur, impudens enim & furiosus pariter est... Hunc avertimur & odimus. Quid ita? Quia sponte furorem sibi attrahit: & os, oculos, nares, cetera simpliciter sensuum instrumenta amarissimas voluptatis conficit cloacas... Utaris modico vino propter fornicationes, ut crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates quas ebrietas parit. Quod si hæc non persuadent vobis, ut ab his abstineatis, saltem propter dolores, & eversiones stomachi abstineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem, sed ad lætitiam vinum datum est.

Ezech. xvi. 49.

(D) Prov. xx. 1. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.

xxi. 17. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

xxiii. 20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur... Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine caussa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flavescit, cum splenduerit in vitro color eius: ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.

Eccl. xix. 1. Operarius ebriosus non locupletabitur.... Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes.

Isai. v. 11. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque

I. Quænam sunt Gulæ filiæ?
R. Quinque recensentur a Sancto Gregorio Magno; nimirum, *Inepta lætitia, scurrilitas, immun-*

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4.

ad vesperam, ut vino æstuetis... Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

xxviii. 7. & Osee iv. 11. *Vide supra hocce §. litt.* (C)

S. Basil. *Hom.* 14. *in Ebrietatem & Luxum*. . Feminæ lascivæ Dei timoris oblitæ, ignis æterni minas nihil pendentes... capita impudice retegentes, Deum & eius Angelos despicientes, ad marium aspectus impudentes, diffusæ comas, tunicarum luxum ostentantes, pedibus gestientes, ac oculo petulco, risu lascivo, ad saltationem insanientes, iuventutis intemperantiam in se provocantes,.. aerem insuper meretriciis cantibus, terram vero pedibus lascive saltando contaminaverunt.... Denique inverecundæ omnino... vinum profecto harum stragem animarum nobis fecit, vinum Dei donum ad infirmitatis robur ac sustentationem sapientibus concessum, nunc vero instrumentum incontinentiæ intemperantibus est factum. Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit lascivum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit... Vinum immodicum rationem supprimit .. Qua in re, dic homo miser, a brutis differs? nonne rationis munere?.. Hoc igitur mentis lumine per ebrietatem qui se privat, iumentis insipientibus comparatus est, & similis factus est illis: immo bestiis longe peiores eos existimaverim, qui ab ebrietate superantur... His somni sunt graves, ægre respirantes. & prope suffocantes, ac revera morti vicini. Vigiliæ vero somnis stupidiores... Vinum excitat morum perversitatem, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum multum ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam. Voluptatis vero incontinentia omnis, ex vini fonte originem vimque habens, præceps ad omnem impuritatem atque intemperantiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat... Ipsum corporis habitum corrumpunt, dum non solum abundantia voluptatum ad lasciviam insanientium illos labefactant, & dissolutos reddunt, sed & corpus tumidum, putidum, muscosum, & vitali vigore privatum circumferentes. Nam eos videre licet oculis liventibus, cute suppallida, spiritu gravi, lingua balbutiente ac demissa, voce confusa, pedibus puerorum more infirmis ac titubantibus, excreationes spontaneæ superfluitatum tamquam ex inanimatis defluentes. Huius mali finis nullus. Ipsum namque merum inexplebilem continuo sitim addit, nec necessarium quærit usum, sed ad alium irrefragabiliter potum invitat, cum ardentes ebrios, ac semper bibendi cupidiores reddit. Fit autem ut dum studio inexplebilem bibendi sitim sibi comparare volunt, contraria his penitus quæ optaverunt, patiantur, ac voluptatem, quam omni studio quærunt, omnino amittant. Luxus enim huiuscemodi assiduitate sensus tabescunt.. Cui væ? Cui tumultus? Cui iudicia? Cui tristitia & rixa? Cui contritiones supervacuæ? Cuius oculi liventes sunt? An non illis qui vino immorantur, & quærunt ubinam compotationes fiant?.. Horum namque pedes ut vincti debilitantur: manus ex fluxionibus vini caussa eo descendentibus continuo moventur... In ipso potationis tempore similia phreneticorum eis eveniunt. Cum enim cerebrum æstu ex vini vapore redundante vacillat, dolorem intolerabilem capiti parit. .. capite gravantur, oscitant, caliginem ob oculos habent, ob nauseam fastidiunt.. Ebrietas itaque rationis interitus, roboris pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid quæso sunt ebrii, nisi gentium idola? Oculos habent & non vident, aures habent & non audiunt: manus paralysi affectas habent, pedes infirmos, atque emortuos.

Moral in Iob. l. 31. c. 17.

S. Hieronym. *adversus Iovinianum, lib.* 2 *pag* 204. Nec tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum, & facilior apparatus est, & arte impendiisque coquorum non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus; moderateque sumptus (quia nec avide devoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leviori digestione concoquitur. Nemo enim uno aut duo-

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4.

ditia, multiloquium, & hebetudo mentis.

I. Estne Gula grave peccatum?
R. Gravissimum: ait enim Apo-

bus cibis, hisque vilibus usque ad inflationem ventris oneratur, quæ diversitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ. ad esum sui, expleta esurie, quasi captivos trahunt. Unde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulæ, vomitu remediantur: & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt... Epicurus voluptatis assertor, omnes libros suos replevit oleribus & pomis; & vilibus cibis dicit esse vivendum, quia carnes & exquisitæ epulæ, ingenti cura ac miseria præparentur; maioremque pœnam habeant in inquirendo, quam voluptatem in abutendo. Corpora autem nostra cibo tantum & potu indigere. Ubi aqua & panis sit, & cetera his similia; ibi naturæ satisfactum. Quidquid supra fuerit, non ad vitæ necessitatem spectare, sed ad vitium voluptatis. Bibere & comedere non deliciarum ardorem, sed sitim famemque restinguere... Sed & ex vilissimis cibis vitanda satietas est. Nihil enim ita obruit animum, ut plenus venter, & exæstuans, & huc illucque se vertens, & in ructus vel in crepitus ventorum efflatione respirans.

Comment. in Epist. ad Galatas, cap. 5. pag. 302. Quartumdecimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: *Cavete*, ait, *ne forte graventur corda vestra in vino & crapula*. (Luc. xxi. 34.) Vino, hominis sensus evertitur, pedes corruunt; mens vacillat; libido succenditur. Unde Apostolus clamitat: *Et vinum in quo est luxuria*. (Ephes. v. 18.)

S. Chrysost. *Homil. 66. ad popul. Antiochen. de fato, sive contra ingluviem, orat. 6...* Qui enim in deliciis perpetuo versatur, & ebrietati indulget, & parasitos alit atque adulatores, & cibo potioneque completur, nolens, volens persæpe necessario peccat... Hic ignavia, exinanitio, & formido ingens, ac temeritas magna occupabit; illic vero audacia, socordia, luxuria, immodestia, superbia & arrogantia, superioribus intractabilem facit. Non solum enim corpora eorum qui sic afficiuntur, deformata, languida & fluentia, & odoris gravitate intolerabili undique completa sunt; sed anima multo magis corpore deformata est, multo maiores quam corpus ægritudines ex hac mollitie suscipit.... Gravibus & insanabilibus morbis corripiuntur, qui in deliciis perpetuis vivunt, tremore, dissolutione membrorum, tabe, gravedine, pedum manuumque cruciatibus, & aliis compluribus, quibus medici afferunt illos obnoxios esse.

In Genes. cap. 9. homil. 29. pag. 233. Gravissimum quiddam est ebrietas delictum, & quod potest excæcare sensus, & submergere mentem: & hominem rationale animal, qui super omnia dominium suscepit, iniectis vinculis insolubilibus, quasi mortuum & operatione carentem iacere facit: immo deterius habentem, quam mortuum. Nam mortuus neque bona, neque mala operari potest: ebrius autem nihil boni valet operari, ad malum tamen faciendum plus potest... Ebrietati vacantes numquam satiantur, sed quantum ingurgitant, tantum & siti flagrant, & inflammatio quædam est eis vini usus: & voluptates quidem evanescunt, sitis autem inexplebilis in præcipitium ebrietatis eos qui illi serviunt deducit.

In acta Apost. cap. 18. homil. 27 pag. 631. Quando igitur deliciis vacaturos es, considera temporariam voluptatem damnum esse (damnum enim revera est, cum tuo damno tantas opes insumere, morbosque contrahere & infirmitates quæ inde oriuntur) & contemnes voluptatem. Quot vis tibi enumerem læsos a voluptate? Noe inebriatus est ac nudatus. Et vide quanta hinc mala. Esau primogenita per gulam amisit; & ad fratris cædem festinavit: populus Israel sedit ut manducaret ac biberet, & surrexerunt ad ludendum. Propter hoc dicit, Comedens ac bibens memor esto Domini Dei tui. In præcipitium enim inciderunt, qui in voluptatem inciderunt.

Homil. de Ingluvie & Ebrietate, pag. 777. tom. 6. edit. Paris ann. 1624... Nonne moderate quidem edentium corpora robusta sunt, sensusque expedite admodum munus suum explent? Illorum vero (immoderate edentium) flaccida & quavis cera molliora, & morborum examinibus obsessa? Etenim pedum dolores celeriter eos involant, tremorque intempestivus, & immaturum senium, & capitis dolores, & disten-

ſtolus de iis qui gulæ ſerviunt, *Quorum Deus venter eſt, & finis interitus, & gloria in confuſione ipſorum.* (E) *Philip. III. 19.*

ſiones, & ſtomachotum repletiones, & appetituum extinctiones, aſſiduis medicis, & continuis medicinis, quotidianaque curatione indigent.. Hinc & non aliunde gravibus, & inſanabilibus morbis capiuntur ii, qui in perpetua luxuria vivunt... Etenim tremoribus, & defectioni, & tabi, & gravedinibus, & pedum doloribus, aliiſque compluribus, quæ medici uſurpant, fiunt obnoxii... Non ita ſcorpius & ſerpens in viſceribus cuiuſquam inſidens qunquo verſus inficit, ut luxuriæ concupiſcentia omnia pervertit, atque perdit. Feris enim illis ad corpus dumtaxat procedunt inſidiæ: iſta vero cum inſederit, cum corpore animam item perdit. Quod ſuperfluum eſt tollamus, quod extra uecesſitatem amputemus. Quam enim veniam meremur, ſi alii ne neceſſariis quidem, cum poſſint, fruantur, nos vero ultra neceſſitatem luxurioſe vivamus... Nihil igitur ultra neceſſitatem quæramus.. ſuperflua amputemus. Superfluum vero eſt quod ultra neceſſitatem eſt... Si qui cum hominibus luctatur, temperanter edat neceſſe eſt, longe magis qui cum dæmouibus... Ne igitur ſaginemus corpus, neque iners id atque laxum luxuria reddamus... Nihil ita amicum eſt dæmoni, ut luxuria & edacitas. Quid enim non mali facit edacitas? Porcos facit ex hominibus, ac porcis etiam deteriores... illicitos concubitus excogitans & exleges amores... Os, oculos, nares, & omuia prorſus membra peccati cloacas efficit... Nam qui ingluviei & ebrierati mancipati ſunt, neque ſomnum verum & ſincerum capiunt, neque a terribilibus inſomniis liberi ſunt... Quid turpius ebrio & temere vagante?... Unde pedum dolores? Unde capitis gravedines? Unde enrruptorum humorum redundantia? Unde alii morbi? Nonne ex intemperantia? Ex vino plus quam oporteat hauſto.

S. Hisidorus Hispal. *Lib* 2. *Sent. cap.* 42. Qui nimium cibis utuntur.., tanto amplius ſenſum mentis obtundunt... Nam gulæ ſaturitas aciem mentis obtundit, ingeniumque hebeſcere facit. Libidinis ignes ciborum fomentis creſcunt; corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit.. Cui abundantia eſt epularum, ardentis divitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia In hoe enim ſæculo eſurire & ſitire noluit: propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſivit, nec meruit. Conſiderandum quam vehementer arguatur comeſſatio & ſumptuoſa convivia. Nam per Prophetam comminatur Dominus ſe nou hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Iſaiam: Ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos & iugulare arietes; comedere carnes & bibere vinum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini. *Iſai. XXII. 13.* Sicut omnes carnales cupiditates abſtinentia reſecantur: ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio deſtruuntur. Inde eſt quod princeps coquorum muros Ieruſalem ſubvertit: quia & venter cui ſervitur a coquis virtutes animæ deſtruit: neque enim poſſe quempiam virtutum perfectionem attiugere, uiſi prius ventris edomuerit ingluviem. Nemo poteſt dominari ceteris vitiis, niſi prius ingluviem ventris reſtrinxerit. Neque quiſquam facile poterit a ſemetipſo ſpiritus immundns expellere, niſi per abſtinentiam gulæ. Tunc enim hoſtes qui extra nos ſunt a nobis fortius ſuperantur, quando prius quæ intra nos ſuut vitia extinguuntur. Nam fruſtra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, ſed eius cupiditarem cavendam... Sit aut non ſit in culpa ciborum qualitas, ſed illud reputetur in vitium, quod cum deſiderio deguſtatur. *Quatuor* ſunt genera diſtinctionum in gulæ appetitu, id eſt: Quid, quando, quantum, & quomodo appetatur. Quid ad rem ipſam pertinet quæ appetitur. Quando, ſi ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum vero, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatientiam feſtinationis aſcribirur. Nullus homini tam importunus exactor eſt quam venter: qui quotidianam refectionem, quotidiana famis exactioue adimplet.

Cap. 43. Eſca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, ut ubi ſit neſciat... Ebrietas, ſicut in Lot ſenſum rationis captivat.

(E) Luc. XXI. 34. Attendite vobis, ne forte graventur corda veſtra in crapula & ebrietate..., & ſuperveuiat in vos repentina dies illa.

Rom. XIII. 13. Sicut in die honeſte ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrie-

I. Quænam sunt gulæ remedia? *R.* Temperantia, ieiunium, carnis afflictio, meditatio mortis. (F)

tatibus... Sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

1. Cor. vi. 10. *Vide supra hocce § litt* (C)

Ephes. v. 18. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

Vindictam de hocce peccato Dominum sumsisse legimus,

In Israelitis Exod. xvi. 19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, & scatere cœpit vermibus, atque computruit. Et iratus est contra eos Moyses.

Num. xi. 1. Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus iratus est, & accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis. Vocavitque nomen loci illius, incensio: eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens, & flens, iunctis sibi pariter filiis Israel, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cæpe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man... Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde; sed & Moysi intoleranda res visa est. Et ait ad Dominum:.. Flent contra me, dicentes: Da nobis carnes ut comedamus... Et dixit Dominus ad Moysen:.. Populo dices: Sanctificamini, cras comedetis carnes; ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? Bene nobis erat in Ægypto; ut det vobis Dominus carnes, & comedatis Non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem, sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum.. Ventus autem egrediens a Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aere duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem choros: & siccaverunt eas per gyrum castrorum. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus; & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus, sepulcra concupiscentiæ: ibi enim sepelierunt populum, qui desideraverat.

In Rege Baltassare Daniel. v. 1. Baltassar Rex fecit grande convivium optimatibus suis mille: & unusquisque secundum suam bibebat ætatem. Præcepit ergo iam temulentus, ut afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem, ut biberent in eis Rex, & optimates eius, uxoresque eius, & concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Ierusalem: & biberunt in eis Rex, & optimates eius, uxores, & concubinæ illius. Bibebant vinum... in eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & Rex aspiciebat articulos manus scribentis Tunc facies Regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius solvebantur, & genua ad se invicem collidebantur... Introductus Daniel... ait coram Rege... Adversum Dominatorem cæli elevatus es. & vasa domus eius allata sunt coram te; & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis... Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratum est. Hæc est autem scriptura. quæ digesta est: Mane, Thecel, Phares. Et hæc est interpretatio sermonis. Mane: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. Thecel: appensus es in statera, & inventus es minus habens. Phares: divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis... Eadem nocte interfectus est Baltassar Rex Chaldæus.

Luc xvi 19. *Vide supra §. 2. huiusce cap. litt* (K)

(F) Tertullian. *de Ieiuniis adversus Psychicos*, c. 3. Teneo igitur a primordio homicidam gulam, tormentis atque sup-

§. 5. *De Invidia.*

I. Quid est invidia?

R. Invidia est tristitia de bono proximi, perinde ac si malum nostrum esset, eo quod illo bono pro-

pliciis inediæ puniendam, etiam si Deus nulla ieiunia præcepisset.

Cap. 5. & 6. Ingratis (Israelitis in deserto) gratiora & esculentiora quæque detracta sunt, puniendæ simul gulæ & exercendæ continentiæ caussa, ut illa damnaretur, ista erudiretur. Nunc si temere rationes castigati a Deo victus, & castigandi propter Deum a nobis, ad primordiorum experimenta revocavimus, conscientiam communem consulamus; ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc saliva exhibere consueverit rebus dumtaxat sensus agendis quo divina tractantur, si multo pollentioris mentis, si multo vivacioris cordis, quam cum totum illud domicilium interioris hominis, escis stipatum, vinis inundatum, decoquendis iam stercoribus æstuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo plane nihil in proximo supersit, quam ad lasciviam sapere... Tanta est circumscripti victus prærogativa, ut Deum præstet homini contubernalem.

Cap. 17. Nos (Christiani) non dubitamus exerte mandare, ieiunemus, fratres & sorores, ne forte cras moriamur. Saginentur pugiles & pyctæ olympici; illis ambitio corporis competit, quibus & vires necessariæ, & tamen illi quoque xerophagiis invalescunt. Sed nostra alia robora, aliæque vires, sicut & alia certamina; quibus non est luctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus mundi potestates, adversus spiritalia malitiæ. Adversus hæc, non carne & sanguine, sed fide & spiritu robusto oportet adsistere.

S. Leo *Serm.* 12. *de Ieiunio* x. *mensis* 2. Quid potest efficacius esse ieiunio, cuius observantia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda superamus? Semper virtuti cibus ieiunium fuit, de abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubriora consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innovatur.

Serm. 14. *de Ieiunio* x. *mensis* 4. *cap.* 1. Curandis igitur læsionibus, in quas sæpe incidunt, qui cum invisibili hoste confligunt, trium maxime remediorum est adhibenda medicina; in orationis instantia, in castigatione ieiunii, in eleemosynæ largitate: quæ cum pariter exercentur; Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Cap. 2. In omni tempore, omnibusque diebus vitæ huius sæculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi benevolentiam caritatis assumant, & in operibus misericordiæ se prudenter exerceant.

Serm. 15. *de Ieiunio* x. *mensis* 5. *cap.* 2.... Efficacissima pro peccatis deprecatio est in eleemosynis, atque ieiuniis, & velociter ad divinas conscendit aures talibus oratio elevata suffragiis.

Serm. 18. *de Ieiunio* x. *mensis* 13. *cap.* 1. Quotidiano... experimento probatur potius satietate aciem mentis obtundi, & ciborum nimietate vigorem cordis hebetari: ita ut delectatio edendi, etiam corporum contraria sit saluti, nisi ratio temperantiæ obsistat illecebræ, & quod futurum est oneri, subtrahat voluptati.

S. Aug. *Lib.* 2. *qq. Evangeliorum*, *q.* 11. Nec in abstinendo nec in manducando, est iustitia, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi, vel non sumendi ea quorum non usus, sed concupiscentia reprehendenda est. Non enim interest omnino quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo congruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi vivendum est...

Lib. 4. *contra Iulian. c.* 14. *n.* 66.... In quibuslibet rebus domandus & sanandus est appetitus.

N. 67. Alimentorum sustentaculis indigemus... non solum cibo, sed etiam cibi sapore indiget infirmitas corporis nostri: non propter exsaturandam libidinem, sed propter tuendam salutem. Cum ergo natura quodammodo poscit supplementa quæ desunt, non vocatur libido, sed

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 5.

priam nostram gloriam aut excellentiam imminui existimamus.

Ad intelligentiam huius definitionis adverte non omnem tristitiam de bono proximi invidiam esse; siquidem ex caritate quandoque dolere possumus, si quis iis bonis affluat quibus omnino indignus est; unde oritur non invidia, sed indignatio.

Ex timore dolere possumus de bono alterius: nimirum quia veremur ne bonis illis abutatur ad nostram perniciem; neque dolor ille invidia dicitur.

In eo ergo proprie posita est ratio invidiæ, quod de bonis proximi, sicut de malis nostris, eo maxime doleamus, quod bona illa putemus vergere in detrimentum nostræ gloriæ, nostræ excellentiæ. Verbi gratia, vir artis alicuius peritus dolet de fama alterius eiusdem artis periti, eo quod putet hanc proximi sui famam vergere sibi in detrimentum. Hoc invidiam dicimus. Vir gratia pollens apud Principem, dolet alium gratia pollere; hinc enim putat oriturum esse detrimentum suæ auctoritatis. Hæc invidia est. Idem esto iudicium de eloquentia, virtute, scientia, quas sic velimus nobis proprias esse, ut cum alio nemine communicentur, ne forte ista, si in pluribus reperiantur, minuant nostri nominis celebritatem. Item invidia est, si, cum simus miseri, doleamus alios esse felices, velimusque eos in eamdem nobiscum miseriam trahere. (A)

---

fames aut sitis: cum vero suppleta necessitate amor edendi animum sollicitat, iam libido est, iam malum est; cui cedendum non est, sed resisteodum... Iste amor edendi non edendo, sed continendo est comprimendus.

S. HIERONYM. *advers. Iovinian. lib.* 2. *pag.* 308. *part.* 2. *tom.* IV. *novæ edit.* Quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradisum, unde per saturitatem fueramus eiecti.

S GREG. MAGN. *Lib.* 30. *Moral in Iob. cap.* 18. *n.* 61. *&* 62. Discretus vir ac continens & usque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, & a voluptate restringit. Sciendum vero est, quia sic voluptas sub necessitate se palliat, ut vix eam perfectus quisque discernat. Nam dum solvi debitum necessitas petit, voluptas explere desiderium suppetit, & tanto gulam securius in præceps rapit, quanto sub honesto nomine necessitatis explendæ se contegit... Sic necesse est ut arcem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat. Nam plerumque dum plus iusto caro restringitur, etiam ab exercitatione boni operis enervatur: ut ad orationem quoque vel prædicationem non sufficiat, dum incentiva vitiorum in se funditus suffocare festinat... Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes vivunt. Et cum virtus alitur, plerumque vires vitiis augentur. Cum vere immensa continentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. Unde necesse est ut interior homo noster æquus quidam arbiter præsideat inter se, & eum quem exterius gestat: quatenus ei homo suus exterior & semper ad debitum ministerium servire sufficiat, & numquam superbe libera cervice contradicat: nec moveat si quid suggerendo submurmurat, dummodo eum semper superposita calce dominationis premat. Sicque fit ut dum repressa vitia reniti quidem nobis patimur, & tamen hæc nobiscum congredi ex æquo prohibemus, nec vitia contra virtutem prævaleant, nec rursum virtus cum vitiorum omnimoda extinctione succumbat.

(A) S. CYPRIAN. *de Zelo & livore*, *pag.* 223 Qualis vero animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo? Zelare in altero vel virtutem eius,

I. Quænam sunt invidiæ caussæ?

R. Superbia semper; & quandoque concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum.

Superbia quidem. Ideo enim de bonis proximi quasi de malis propriis dolemus, quia nosmetipsos

---

vel felicitatem, idest, odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina; in malum proprium bona aliena convertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam; velut quosdam pectori suo admovere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malevolentiæ ungulis pulsent: non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus: suspitatur semper, & ingemiscitur, & doletur: dumque ab invidis numquam livor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissinne laniatur... Zelus terminum non habet, permanens iugiter malum, & sine fine peccatum, quantoque ille cui invidetur successu meliore profecerit, tanto invidus in maius incendium livoris ignibus inardescit. Hinc vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrenata convicia, manus ad cædis violentiam prompta; etiam si a gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis armata.

S. Greg. Magn. *Lib.* 5. *Moral. in Iob. cap.* 46. *n* 84 *Et parvulum occidit invidia*. Invidere enim non pnssumus, nisi eis, quos nobis in aliquo melinres putamus. Parvulos ergo est qui livore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quod ei minor sit, cuius invidia torquetur. Hinc est quod hostis callidus primo homini invidendo surripuit, quia amissa beatitudine, minorem se immortalitate illius agnovit. (Gen. IV. 5. 6. 7.) Hinc est quod Cain ad perpetrandum fratricidium corruit, quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, ne utcumque esset, amputavit. (Gen. XXV. 34. Ibid. XXVII. 41.) Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticolæ ipse vendiderat, minotem se ei quem nascendo (Ibid. XXXVII. 27. & 28.) præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaelitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito revelationis mysterio, ne se melior fieret, eius provectibus obviare conari sunt (1. Reg. XVIII. 11.) Hinc Saul David subditum, lanceam intorquendo persequitur, quia quem magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, ultra se excrescere expavit. Parvulus itaque est qui invidia occiditur; quia nisi ipse inferiot exsisteret, de bono alterius non doleret. Sed inter hæc sciendom est, quia quamvis per omne vitium quod perpetratur humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem vomit. De quo nimirum scriptum est; *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum*. (Sap. II. 24.) Nam cum devictum cor livoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quam graviter animum vesania instigat... Cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco terebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætom de propriis libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, qoam felicitas torquet aliena; quantoque extranei operis in altom fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis lividæ profundius suffoditur: ut quo alii ad meliora properant, eo ipso deterius ruant: qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam invidia cum mentem tabefecerit, cuncta quæ invenerit bene gesta consumit. Unde bene per Salomonem dicitur: *Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium invidia*... (Prov. XIV. 30.) Putredn ossinm invidia, quia per livoris vitium, ante Dei oculos pereunt etiam fnrtia acta virtutom.... Qui ergo livoris peste plane carere desiderat, illam hereditatem diligat, quam coheredum numerus non angustat, quæ & omnibus ona est & singulis tota... Imminutio ergo livoris est affectus sorgens internæ dulcedinis, & plena mors eius est perfectus amor æternitatis. Nam cum mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur; tanto magis proximum diligit, quanto minus ex provectu illius sua damna pertimescit. Quæ si perfecte in amore cælestis patriæ rapitor, plene etiam in proximi dilectione sine omni invidia solidarur: quia cum nulla terrena desiderat, nihil est quod eius erga proximum caritati contradicat.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 5.

proximo anteponimus, & propriam excellentiam nimis diligimus; quod superbia est. (B)

Concupiscentia autem sive carnis, sive oculorum, quia præ nimia rerum temporalium cupiditate dolet invidus proximum habere divitias, quas vellet solus habere. (C)

I. Quænam sunt invidiæ filiæ?

R. Quinque recensentur a Sancto Gregorio Magno; nimirum odium proximi, quo fit ut malum ipsi velimus, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, & afflictio in prosperis.

Moral. lib. 31. c. 17.

I. Qua maxime ratione possumus alienum servare animum ab omni invidia?

R. Si cogitemus attente nullum esse vitium quod nos similiores reddat diabolo. Is enim præ sola invidia nocet nobis: dolet nimirum quod simus ipso beatiores, conaturque ideo omni ratione trahere nos secum in ruinam. (D)

(B) S. Aug. *Lib.* 11. *de Genesi ad litt. cap.* 14. *num.* 18.... Nonnulli dicunt ipsum ei (diabolo) fuisse casum a supernis sedibus, quod inviderit homini facto ad imaginem Dei. Porro autem invidia sequitur superbiam, non præcedit: non enim caussa superbiendi est invidia, sed caussa invidendi superbia. Cum igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidia vero sit odium felicitatis alienæ, quid unde nascatur satis in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coæquentur; vel inferioribus, ne sibi coæquentur; vel superioribus, quod eis non coæquetur: superbiendo igitur invidus, non invidendo quisque superbus est.

Serm. 354. *alias* 53. *de verbis Domini, cap.* 5. *num.* 5. Servo ergo Dei cui subrepserit superbia, continuo ibi est & invidia. Non potest superbus esse non invidus.

Cap. 6. *num* 6.. Prior est in vitiis superbia,... deinde invidia. Non enim invidia peperit superbiam, sed superbia peperit invidiam. Non enim invidet nisi amor excellentiæ.

Iulianus Pomerius, *sive* S. Prosper *Lib.* 3. *de Vita contemplat. cap.* 5. Invidus certe qui alienum bonum, suum facit invidendo supplicium; nulla videtur ad invidendum concupiscentia provocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter alteque rimemini, invenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit, meliorem cui invidet anteferri. Quis facile potest, quale sit hoc malum verbis exprimere, quo invidus odio hominis persequitur divinum munus in homine, cum potius amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos invidus habet sua pœna tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores: siquidem invidiosum facit excellentia meriti, invidum pœna peccati.

(C) S. Basil. *Homil.* 11. *de invidia*. Est invidia dolor de proximi prosperitate, ac rerum successu conceptus. Quapropter animo invido numquam tristitia, numquam mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eveniunt omnia.... Cuncta hæc tristitiæ dolorisque occasionem invido præbent.

(D) Sap. II. 24. Invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum. Imitantur autem qui sunt ex parte illius.

S. Basil. *Homil.* 11. *de invidia*.. Diabolum (sequitur) invidentia. Caveamus itaque fratres amantissimi invidiæ vitium, ne socii gestorum diaboli reddamur, & eodem cum ipso condemnati iudicio reperiamur... Fortis est aliquis, alius forma clarus, alius eloquentia, alius animi prudentia præstat, alius in divitiis liberalis facultates egentibus distribuit, laudem ex hominibus in iis quibus benigne facit maximam refert: hæc omnia maligni feriunt animum; cumque mutire nihil audeat aut possit, simulat gaudium, secum tacite rumpitur, coram hilaritatem præfert, intus vero ab invidiæ malo perditur... Non quod fratris felicitate angatur, aut amici gaudium lugeat, aut bonorum aliorum spectaculum non libenter ferat, sed ipsorum

PARS II. SECT. I. CAP. II. §. 5.

I. Estne invidia grave peccatum?

R. Invidia peccatum est ex genere suo mortale, iuxta illud Apo-

successum suam esse calamitatem ducat;.. unam tantum mali requiem expectat: si quando eui invideat, ruentem forte aspiciat. Hic finis odii, si miserum ex beato, infelicem ex æmulo videat... Illud autem dico, quod dæmones osores omnis boni, posteaquam voluntates invidorum deprehenderint sibi esse conformes, illis prorsus ad suam libidinem, atque ita & illorum oculis ad instromentum, ac ministerium propriæ voluntatis abutantur. Non igitur horres te diaboli perdentis ministerium facere, & malum: sed malum suscipis, pec quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers invidiæ... Quomodo invidus paratam diabolo pœnam effugiet? Nihil enim mortalium animis invidiæ perturbatione perniciosius contingit. Quæ ante omnia ipsi nocet auctori: aliis vero quam minimum. Quemadmodum enim rubigo ferrum, sic invidia eos qui eam possident consumit & vastat... Invidia concipientem se animam corrodere simul & tabefacere solet... Quid igitur hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, adversa omnibus bonis ex Deo venientibus, demum ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum dæmonem ad bellum adversus hominem internecinum impulit? Nonne invidia, per quam & Deo adversari palam deprehensus est? Indignatur enim in Deum ob præclara dona homini concessa. Quando Deo nocere non valuit, ipsum insidiis petit hominem. Eadem & Cain visus est admittere primus diaboli discipulus, invidiam, & cædem ab eo edoctus... Qui nostro gaudet interitu, ac per invidiam cecidit, eiusdem vitii opera nos secum deiecit...

S. Cyprian. *de Zelo & livore, pag.* 221. Zelare quod bonum videas, & invidere melioribus, leve apud quosdam & modicum crimen videtur, fratres dilectissimi; dumque existimatur leve esse & modicom, non timetur; dum non timetur, contemnitur; dum contemnitur, non facile vitatur, & fit cæca & occulta pernicies: quæ dum minus perspicitur ut caveri a providentibus possit, improvidas mentes latenter affligit.. Nihil magis Christiano cavendom, nihil cautius providendum, quam ne quis invidia & livore capiatur... Hinc diabolus inter initia statim mundi & perit primus & perdidit. Ille... in zelum malevolo livore prorupit.. Exinde invidia grassatur in terris, dum livore periturus, magistro perditionis obsequitur: dum diabolum, qui zelat imitatur. Sicut scriptum est: *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum. Imitantur ergo illum qui sunt ex parte eius.* Hinc denique novæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel iustum Cain zelat iniustus, dum bonum malus invidia & livore persequitur... & quod Ioseph fratres sui vendiderunt, caussa vendendi de æmulatione descendit... Saul quoque Rex ut David odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis innocentem, misericordem, miti lenitate patientem necare cuperet, quid aliud quam zeli stimulus provocavit? Quia Goliath interfecto, & ope ac dignatione divina tanto hoste deleto, populus admirans in laudes David ... prosiliit: Saul simultatis, atque infectationis furias de livore concepit... Iodæi nonne inde perierunt, dum Christo malunt invidere quam credere? Obtrectantes magnalibus quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad divina noscenda cordis oculos aperire potuerunt. Quæ nunc considerantes, fratres carissimi, contra tantam mali perniciem vigilanter & fortiter dicata Deo pectora muniamus. Aliorum mors proficiat ad nostram salutem; imprudentium pœna providentibus conferat sanitatem.

Sap. II. 24.

Gen. XXXVII. 18.

1. *Reg.* XVIII. 11.

Matth. XII. 24.

S. Chrysost. *Homil.* 41. *in c.* 12. *Matth.* Periculosum malum invidia est: nec enim alienis solum, sed domesticis & illis ipsis qui invident pestifera est... Tale certe malum invidia est, qua nulla umquam malignitas peior invenitur... Quemadmodum sues lutosa immunditia, & dæmones nostris damnis lætantor, sic invidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acqoiescit atque respirat invidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum felicitatem miseriam suam arbitratur, nec magis considerat quid ipse suave consequatur, quam quid proximo calamitosum inferatur... Invidia pestiferum malum hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum convertit. Invidia prima hominis cædes

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 5.

stoli, *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio . . . æmulationes . . . invidiæ . . . & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Unde S. Basilius Homilia de Invidia eam vocat *intolerabile malum, serpentis documentum, dæmonum inventum, punitionis arrhabonem, pietatis impedimentum, viam ad gehennam, regni cælorum privationem*. (E)

Galat. v. 19. 20. & 21.

apparuit. Invidia fraterna caritas contempta est. Invidia sanguine hominis terra primo maculata. Invidia denique factum est ut hiatu suo terra Dathan, Chore, Abyron, universumque illum populum vivos absorpserit . . .

Homil. 15. *in cap.* 1. *Evang. Ioannis* Grave vitium invidia est, dilectissimi; grave, inquam, & exitiosum, non his quibus invidetur, sed ipsis invidentibus. Primum enim eos offendit, consumitque tamquam mortiferum quoddam virus eorum animos occupans. Si quo autem pacto eum cui invidetur lædit, parvum quidem, & nullius fere momenti detrimentum est, quodque plus emolumenti quam damni afferat.

Matth. xv. 19.

(E) Ioa v. 2. Parvulum occidit invidia.

Sapient. vi. 25. Neque cum invidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

Rom. xiii. 13. Sicut in die honeste ambulemus . . . non in contentione & æmulatione.

Galat. v. 15. Quod si invicem mordetis, & comeditis: videte ne ab invicem consumamini . . . Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt . . . inimicitiæ, contentiones, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ . . . & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur . . . Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

1. Petr. ii. 1. Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes & invidias, . . . sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescatis in salutem.

S. Cyprian. *de Zelo & livore*, *pag.* 223. Late patet zeli multiplex & fecunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat; dum qui suo non potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem: zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicii dies non prævidetur. Inflat superbia, exacerbat sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit; nec se iam potest cohibere, vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc caritas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses & ad schismata prosilitur; dum obtrectatur Sacerdotibus, dum Episcopis invidetur . . . Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo funerbus, de æmulatione perversus; animositate, ac livore, non hominis, sed honoris inimicus.

S. Greg. Nyss. *de Vita Mosis*, *pag.* 211. Oportet omnes qui sacramentalem Baptismatis aquam transeunt, universum vitiorum exercitum in aqua occidere, ut avaritiam, rapacem mentem, luxuriam, libidinem, superbiam, elationem animi, invidiam . . . .

Pag. 242. Invidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ caussa, ignominiæ principium. Invidia enim nos longe exterminavit a paradiso, versa in serpentem adversus Evam: invidia repulit a ligno vitæ, sacrisque impassibilitatis vestibus detractis, ficulneis ignominiose foliis induit: invidia Cain adversus fratrem armavit, mortem quæ septuplum punita est, induxit. Invidia Ioseph in servitutem detrusit, invidia dico, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes spunte adhibita, telum amarum, figens animam clavus, flamma cordis, intestinorum ignis. Hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis infelix est, & contra non suo bono, sed malis proximi felix est: invidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet.

S. Ioan. Chrysost. *ad popul. Antio-*

I. Ergo invidia numquam est veniale peccatum?

R. Potest esse culpa venialis, si agatur de re levi, & motus invidiæ

chen. homil. 44. *de Livore & invidia*. Omni venia earet istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendant excusationes. Tu vero quam dices caussam, rogo? Nullam penitus, nisi tantum intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cum & diligentes oderimus, quam pœnam luemus? Nam si diligens diligentes nihilo gentibus melius affectus est: nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam, quam excusationem? Audi quid Paulus dicat:

I. Cor. XIII. 3. *Si tradidero corpus meum ut ardeam: caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Quod autem ubi livor & invidia, caritatis opera sublata sint, cuique patet. Hoc vitium & fornicatione peius est & adulterio. Hoc enim in operato tantum sistit: invidiæ vero vis totam subvertit Ecclesiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidii mater est: ita fratrem Cain occidit, ita Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ita cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis. sed multa cæde facis graviora, fratrem optans confundi, laqueos undique tendens, sumptos pro virtute dissolvens labores, dolens quod mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuum illius præponens honori, & quo est omnium gravissimum, indifferens peccatum esse videtur, cum omnium sit atrocissimum ... Grave quid invidia, grave & simulatione plenum: hoc mundum innumeris replevit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribunalia, ex hoc livores & pecuniarum amor, ambitio & inanis gloria. Hinc urbes obsidentur, & mare piratas habet, hinc per orbem cædes, hinc genus nostrum dissipatum est. Quodcumque malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Ecclesias debacchata est, & prius innumera patravit mala.

Homil. 45. *ad popul. Antioch. de Livore & invidia*. (Saul) invidia enntenebratam habens mentis rationem, benefactorem (Davidem) tamquam hostem respiciebat. Talis enim est huius vitii malitia, ut prius se patientem offendat: & sicut vermis de ligno nascens, ipsum prius absumit; sic & invidia illam prius quæ se peperit animam corrumpit.. Quod scientes, huius quæso vitii pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorum hoc est perniciosissimum, & ipsam salutem nostram super omnia vastat. Improbi namque diaboli est inventum: & propterea Sapiens quidam dicebat: *Invidia vero diaboli introivit mors in orbem terrarum* ... Multi .. Sap. II. 24. tabescunt & pereunt, cum alios se præclare gerentes, cum omnem Ecclesiam vel verbo, vel quopiam alio modo adiuvari viderint, quo quid peius esse possit? Nec enim iam fratris, sed & Dei talis repugnat voluntati ... Nihil enim huiusmodi scelestius anima, peius nihil; hoc enim, hoc Ecclesias subvertit, hoc hæreses peperit, fraternam manum armavit, & fecit ut dextra pio tingeretur cruore, & naturæ leges abstulit, & morti fores aperuit .... Fugiamus itaque pestem. Non enim licet illum ignem evadere diabolo paratum, ab hoc malo non liberatos. Liberabimur autem, si cogitemus quomodo Christus & nos dilexit, & alterutrum amare præcepit.

Comment. in Epist. Posterioris ad Corinth. cap. 12 *homil.* 27. Insania enim manifesta est. alienis bonis cruciari. Hoc enim rabidorum canum. & insanientium hominum est. Nam, sicut illi, in omnium insiliunt facies invidia exacerbati. Melius esset habere serpentem in visceribus sese volutantem, quam livorem intus depascentem: nam illum sæpe pharmacorum usu evomi contingit, & alimento mitigari. Livor autem non volvitur in visceribus, sed in animæ sinu versatur, affectioque est difficile curabilis ... Hic enim morbus & Ecclesiam invasit, & hoc est quod omnia sursum ac deorsum convertit, corporisque compagem discidit; & stamus alter contra alterum invidia nos armante. Idcirco valde distracta est rerum facies. Si enim omnibus ædificantibus vix stabunt qui docentur, quando omnes destruemus, quis tandem erit finis? Quid facis homo? Non censes tendum quod ea quæ proximi sunt destruantur? Nonne tua prius quam quæ illius sunt infirma facis? Non vides ex-

non ſit vehemens, nec perfecte deliberatus.

I. Quænam ſunt invidiæ remedia?

ſtructores domuum, agricolas, quomodo omnes quidem currunt, & ille quidem effodit, alius vero plantavit, alius autem radicem purgavit, alius item rigavit quod plantarum, alius ſepſit ac munivit, alius iumenta abegit, & omnes ad unum reſpiciunt, plantæ ſcilicet conſervationem. Hic autem non ſic, ſed planto quidem ego, turbat vero alius ac diſſipat. Sine ſaltem bene firmari, ut robuſtior fiat, & inſidias ferre valeat: non meum opus perdis, ſed tuum deſtruis: ego plantavi, te autem oportebat rigare. Si igitur turbaris, & radicem evulſeris, non habebis quod tu riges. Sed vides clareſcere plantantem, ne timeas. Neque ego quid ſum, neque tu: neque enim plantans, neque rigans eſt aliquid. Unius eſt opus Dei, atque ita eum illo pugnat, qui plantata revellit.

S. Greg. Magn. *Paſtoralis curæ part. 3. admonit. 11.* ... Admonendi ſunt invidi, ut perpendant quantæ cæcitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione contabeſcunt. Quantæ infelicitatis ſunt, qui melioratione proximi deteriores fiunt; dumque augmenta alienæ proſperitatis aſpiciunt, apud ſemetipſos anxie afflicti, cordis ſui peſte moriuntur... Hinc ergo penſent invidi, caritas quantæ virtutis eſt, quæ alieni laboris opera, noſtra ſine labore facit. Dicendum itaque eſt invidis, quia dum ſe a livore minime cuſtodiunt, in antiquam verſuti hoſtis nequitiam demerguntur.... Admonendi ſunt invidi, ut cognoſcant quantis lapſibus ſuccreſcentis ruinæ ſubiaceant: quia dum livorem a corde non proiiciunt, ad apertas operum nequitias devolvuntur. Niſi enim Cain invidiſſet fratris acceptam hoſtiam, minime perveniſſet ad extinguendam vitam.... Livor itaque ſacrificii, fratricidii ſeminarium fuit. Nam quem meliorem ſe eſſe doluit, ne utrumque eſſet amputavit. Dicendum eſt invidis, quia dum ſe iſta intrinſecus peſte conſumunt, etiam quidquid in ſe aliud boni habere videntur interimunt.

Cassianus *Collat. decima octava cap. 17.* Sciendum ſane eſt, invidiæ morbum difficilius ad medelam quam cetera vitia pervenire. Nam eum quem ſemel veneni ſui peſte corruperit, pæne dixerim carere remedio... Recte igitur a Propheta mortiferis baſiliſci venenis morſus invidiæ comparatur, qua primus ille venenorum omnium auctor & princeps & periit & peremit. Nam ante ſuus quam eius cui inviderat interemptor, priuſquam in hominem mortis virus effunderet, ipſe ſe perdidit. *Invidia* enim *diaboli mors introivit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius.* Sicut enim ille qui primus eiuſdem mali peſte corruptus eſt, nec medelam pœnitentiæ, nec fomentum ullius curationis admiſit, ita & hi qui iiſdem ſe percutiendos morſibus tradiderunt:... quia cum... aliorum proſperitate crucientur, erubeſcentes ipſam prodere veritatem, extrinſecus ſibi quaſdam ſuperfluas & ineptas cauſſas offenſionis inquirunt.... Quarum quia omnimodis falſæ ſunt, vana curatio eſt.. Nam uſque adeo incurabilis eſt iſta pernicies, ut blandimentis exaſperetur, inflectur obſequiis, muneribus irritetur. Quia, ut idem Salomon ait, nihil ſuſtinet zelus. Quanto enim amplius alius aut humilitatis ſubiectione, aut patientiæ virtute, aut munificentiæ laude profecerit, tanto ille maioribus invidiæ ſtimulis incitatur, qui non niſi ruinam aut mortem eius cui invidet concupiſcit... Cunctis ergo vitiis pernicioſiorem atque ad purgandum difficiliorem eſſe conſtat invidiam, quæ ipſis remediis, quibus reliqua extinguuntur, accenditur.

Ier. VIII. 17.

Sap. II. 24. 25.

Quanta mala invehat ſecum invidia diſce ex

Genes. IV. 1. *Vide ſupra part. 1. ſect. 1. cap. 4. §. 2. litt.* (F)

XXVII. 41. Oderat ergo ſemper Eſau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde ſuo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.

XXXVII. 3. Iſrael autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, eo quod in ſenectute genuiſſet eum: fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui...... Perrexit ergo Ioſeph poſt fratres ſuos.... Qui cum vidiſſent eum procul, antequam accederet

℟. Animum habere liberum a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum, & a superbia vitæ. Qui enim nec superbus est,

ad eos, cogitaverunt illum occidere; & mutuo loquebantur: Ecce somniator venit. Venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem; dicemusque, fera pessima devoravit eum... Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari & polymita: miseruntque in cisternam veterem, quæ non habebat aquam... Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaelitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum.

1. Reg. xviii. 6. Porro cum reverteretur percusso Philistæo David,... præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste; dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum? Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David a die illa & deinceps. Post diem autem alteram, tenebat Saul lanceam, & misit eam, putans quod configere posset David.

Daniel. vi. 4. Porro rex (Darius) cogitabat constituere eum (Danielem) super omnem regnum: unde principes & satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis: nullamque caussam & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non inveniretur in eo. Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex in æternum vive: Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus & satrapæ, senatores & iudices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum: ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocumque Deo & homine, usque ad triginta dies, nisi a te, rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est a Medis & Persis, nec prævaricari cuiquam liceat. Porro rex Darius proposuit edictum, & statuit. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueverat. Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem & obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex numquid non constituisti ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis & hominibus, usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum quod prævaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Iuda non curavit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cum audisset rex satis contristatus est, & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem & miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Daniel: Deus tuus quem colis semper ipse liberabit te. Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci: quem obsignavit rex annulo suo & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem. Et abiit Rex in domum suam, & dormivit incœnatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo. Tunc Rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit. Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrimabili inclamavit, & affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus? Et Daniel regi respondens, ait: Rex in æternum vive: Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram eo iustitia inventa est in me: sed & coram te, Rex, delictum non feci. Tunc vehementer Rex gravisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla læ-

nec magni facit res caducas, honores, dignitates, celebritatem nominis, voluptates, divitias, & cetera id genus, is horum omnium possessionem invidet nemini. (F)

---

sio inventa est in eo, quia credidir Deo suo. Iubente aurem Rege adducti sunr viri illi, qui accusaverant Danielem, & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filii, & uxores eorum: & non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

Matth. xxvii. 18. Sciebat enim (Pilatus) quod per invidiam tradidissent eum (Iesum Sacerdotes Iudæorum.)

(F) S. Cyprianus. *de Zelo & Livore*, *pag.* 227. Sit ante oculos divina lectio, in manibus bona operatio, in sensibus Dominica cogitatio. Oratio iugis omnino non cesset, salutaris operatio perseveret; spiritualibus semper actibus occupemur, ut quotiescumque inimicus accesserit,.. clausum adversus se pectus inveniat & armatum .... Qui fueras zelo & livore possessus, omnem illam malitiam qua prius tenebaris, abiice, ad viam vitæ æternæ vestigiis salutaribus reformare. Evelle de pectore tuo spinas & tribulos, ut te dominicum semen fertili fruge locupletet.. Venena fellis evome, discordiarum virus exelude; purgetur mens, quam serpentinus livor infecerat; amaritudo omnis quæ intus insederat, Christi dulcedine leniatur.... Ama eos quos ante oderas, dilige illos quibus iniustis obtrectationibus invidebas. Bonos imitare, si sectari potes: si autem eos sectari non potes, collætare certe, & gratulare melioribus, fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio caritatis & fraternitatis vinculo coheredem. Dimittentur tibi debita, quando ipse dimiseris: accipientur sacrificia tua, cum pacificus ad Deum veneris.... Paradisum cogita, quo Cain non redit, qui zelo fratrem peremit. Cogita cæleste regnum, ad quod nonnisi concordes atque unanimes Dominus admittit. Cogita quod filii Dei hi soli possint vocari, qui sint pacifici... Cogita sub oculis Dei nos stare, spectante ac iudicante ipso, conversationis ac vitæ nostræ curricula decurrere.

D. Basil. *Homil.* 11. *de invid.* Quid ergo faciendum, ut hanc animi pestem ab initio minime quidem patiamur, aut ea fortasse affecti facile liberemur? Primum quidem si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non potentiam, non gloriam, non opes, non corporis habitudinem prosperam: non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec dives æmulandus est propter divitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis recte utentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia.... Omnino autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulcritudinem laudemque se converterit, multum abfuerit ab eo, ut in rebus terrenis & fluxis quemquam putet esse felicem & æmulandum. Qui vero ita fuerit animatus, ut nihil usquam humanum admiretur, huic procul dubio dominari invidia nullo modo poterit.

D. Ioan. Chrysost. *Homil.* 44. *ad popul. Antioch.* Lugeamus itaque;... gravis enim & hic valde morbus est, nec aberraverit quis hanc diaboli filiam appellans, & post hæc inanis gloriæ fructum, quin autem & radicem. Hæc enim utraque mala in alterutrum sese producere solent. Sic certe tunc quoque Saul invidebat, quando dicebant, *Percussit Saul mille,* 1. Reg. xviii. 7.
& David decem millia: quo quid possit esse irrationabilius? Quid enim, quæso, invides? Quod ille laudavit? Atqui gaudere decebat: alioquin neque nosti, vera ne sit laus. Aut propterea doles, quod cum non esset admirabilis, laudatus est? At potius oportebat misereri. Quamobrem si bonus quidem sit, laudato non opus est invidere, sed potius eum laudare cum benedicentibus. Si vero talis non sit, utilitas nulla, sed & damnum. Quid igitur in te ipsum ensem agis, quod hominibus mirabilis esse videtur, qui hodie quidem sunt, cras autem non erunt? Sed quod gloria fruitur? Quali, dic mihi? De qua ne *Isai.* 1. 6.
Propheta dicit, quæ flos est fœni? Propterea igitur invides, quoniam onera baiulat, & fœni tales circumferr sarcinas? Si vero tibi talis dignus invidia videtur

§. 6. *De Ira*.

I. Quid est peccatum iræ?

R. Est immoderatus animi motus, quo quis cum impetu repellit ea quæ sibi displicent.

Immoderatus, inquam: est enim & moderatus ratione motus animi, quo quis cum impetu ratione temperato repellit ea quæ sibi merito displicent: est ira laudabilis: *Irascimini & nolite peccare*, inquit Propheta regius. *Sciendum est*, verba sunt sancti Gregorii Magni, *quod alia est ira quam impatientia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur*.

Moral. l. 5. c. 45. n. 82.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 6.

I. Quandonam iusta & rationabilis ira est?

R. Cum excitatur ob caussam iustam & rationi consentaneam: verbi gratia, ad repellendum malum, vel faciendum bonum aliquod: nec immoderatius fervescit. Hac ira accensus Phinees placavit Dominum. Hanc & Christus ipse in se concitavit, dum eiecit e templo vendentes & ementes. Hæc autem ira dicitur zelus. (A)

---

honor, & lignicidæ per singulos dies onera ferentes, & urbem ingredientes. Nihilo enim melius hoc est onus, sed gravius: illud enim corpus tantum premit, hoc autem & animam plerumque læsit, & voluptate mainrem intolit anxietatem. Nam etsi & dieens comprobatur, maiorem habet lætitia timorem: quin potius hanc quidem brevem, illum vero continuum, & si præpolleat apod principes, & illic invidia rursus & periculum. Quod enim to pateris apud eum, hoc & alii plures... Hoc igitur, quæso, bonum? Hoc gloria? Nequaquam, sed ignobilitas, servitus & vincula, & quidquid grave quis dixerit. Si vero sie qooque tibi diligitur ex hominibus gloria, & ille multorum excipiens plausum te conturbat vehementer: cum plausibus fruentem videris, ad futurum mente sæcolum & illam gloriam transi. Et sicut ingruentem fugiens feram, & domum ingrediens, fores claudis: sic & nunc ad futuram confuge vitam, & illam ineffabilem gloriam: ita enim & hanc conculcabis, & illam faciliter apprehendes.

S. Aug. *Epist.* 140. *ad Honoratum alias* 120. *n.* 54. *c.* 22.... Caritas... ideo non æmulatur, quia non inflatur. Ubi enim præeedit inflatio, continuo sequitur æmulatio; quoniam superbia mater est invidentiæ.

(A) Ioan. II. 13.... Ascendit Iesus Ierosolymam, & invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque, & boves, & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Recordati sunt vero discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.

S. Basilius. *Homil.* 10. *de Ira*. Irascimini & nolite peccare: ipse namque Dominos in Evangelio illum qoi temere fratri iratus fuerit, reum iudieii facit. Illum vero qui tamquam pharmaeo ad ea quæ oportet ira utitur, minime eondemnat... Hostes sitis Madianitis. Docentis verba sunt, ut ira velut armis utamur. Ideo Moses omnium hominum mansuetissimus, vituli idololatriam damnans, Levitarum manus in cædem fratrum armavit. Unusquisque, inquit, vestrum gladium ad latus teneat, & transite a porta in portam, & flectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum soum... Quid Phinees iustum reddidit? Noone iusta contra fornicantes ira? Qui alioqui mansuetus exsistens ac mitis, postquam stuprum Zambri & feorti Madianitidis palam in populo vidit, adeoque impudenter admissum, ut nec tam turpe spectaculum oceultari vellent, minime tam indignum spectaeulum passus, ira ut oportebat usus, utrumque lancea transverberavit. Samuel autem Agag Regem Amalech a Saule contra mandatum

Ps. IV. 5.

Exod. XXXII. 27.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 6.

I. Quandonam ira peccatum eſt?

R. Quando excitatur in homine ex pravis affectibus, & cupiditatibus.

I. Quænam cupiditates ſolent iram excitare?

R. Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Ex hoc triplici fonte, ut diximus, manat omne peccatorum genus; atque adeo ira. Siquidem ſic homo affectus eſt, ut paratus ſit eum impetu repellere quidquid ſuis cupiditatibus adverſatur.

I. Eſtne ſemper ira laudabilis, quando movetur ob cauſſam iuſtam?

R. Poteſt & tunc eſſe peccatum: puta, ſi nimio impetu efferveſcat, vel ſi abſque neceſſitate, vel præ ſuperbia moveatur: nam & in rebus iuſtis poteſt iram ſuperbia concitare. Superbi enim nullam poſſunt ferre contradictionem: hinc citius ira moventur. (B)

I. Quandonam neceſſe eſt ira moveri?

R. Tunc ſolum quando ſperare

Domini ſervatum, nonne iuſta ira in medium trahens occidit? Sic itaque ſit ira ſæpenumero bonarum actionum miniſtra. Elias vero zelotes, quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis Sacerdotes, & quadringentos viros ſacrorum nemorum comedentes de menſa Iezabel iuſta ſapientique indignatione in totius Iſrael utilitatem, ut morte multarentur, effecit.

S. Greg. Magn. *Moral. in Iob*, *l.* 5. *c.* 45. *num.* 82. Alia eſt ira quam impatientia excitat, alia quam zelus (iuſtitiæ) format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute ſurgeret, divinæ animadverſionis impetum Phinees per gladium non placaſſet. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſupernæ ultionis excitavit. Nam quo contra ſubditorum vitia tepuit, eo contra illum diſtrictio æterni rectoris exarſit. De hac per Pſalmiſtam dici-

Pſ. IV. 5. tur: *Iraſcimini, & nolite peccare.* Quod nimirum non recte intelligunt, qui iraſci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim ſic proximos ut nos amare præcipimur, reſtat ut ſic eorum erratibus, ſicut noſtris vitiis iraſcamur. De hac per Salomonem

Eccle. VII. 4. dicitur: *Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus corripitur animus delinquentis.*

(B) Greg. Magn. *Moral. in Iob*, *l.* 5. *c.* 45. *n.* 83. Sed cum per zelum animus movetur, curandum ſummopere eſt, ne hæc eadem quæ inſtrumento virtutis aſſumitur, menti ira dominetur, nec quaſi domina præeat, ſed velut ancilla ad obſequium parata, a rationis tergo numquam recedat. Tunc enim robuſtius contra vitia erigitur, cum ſubdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis ſurgat, ſi immoderata mentem vicerit, rationi protinus ſervire contemnit; & tanto ſe impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde neceſſe eſt ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur, attendat, ne ira extra mentis dominium tranſeat, ſed in ultione peccati tempus modumque conſiderans ſurgentem animi perturbationem ſubtilius retractando reſtringat, animoſitatem reprimat, & motos fervidos ſub æquitate diſponat, ut eo fiat iuſtior ultor alienus, quo prius extitit victor ſuus: quatenus ſic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipſe qui corrigit, per patientiam creſcat, & fervorem ſuum tranſcendendo diiudicet, ne intemperanter excitatus, ipſo zelo rectitudinis longe a rectitudine aberret.

Paſtor. curæ Part. 3. *admonit.* 17. . . . Iracundi cum regiminum loca percipiunt, quo impellente ira in mentis veſaniam devolvuntur, eo etiam ſubditorum vitam, diſſipata quietis tranquillitate, confundunt. Quos cum furor agit in præceps, ignorant qoidquid irati faciunt, ignorant quidquid a ſemetipſis patiuntur irati. Nonnumquam vero, quod eſt gravius, iræ ſuæ ſtimulum ioſtitiæ zelum putant: & cum vitiom virtus creditur, ſine metu culpa cumulator . . . Igitur . . . ſæpe iracundi rectitudinis falluntor zelo . . . hiſque ſuum vitium quaſi virtus fervens videtur.

licet hac via malum esse depellendum, vel bonum faciendum. Nec putes fictitiam esse huiusmodi necessitatem: est enim nonnullorum hominum ea indoles, ut numquam vel a malo avocandi sint, vel ad bonum efficaciter excitandi, nisi adversus eos incitatione vehementi & ira salutari movearis. Hic salutaris impetus quandoque & ad expergiscendum peccatorem, & ad addendos iustis animos, efficacior est. Sed hic multa opus est prudentia: nisi enim zelus prudentia temperetur, nocet multum, nedum prosit. (C)

(C) *Huius zeli exempla quaedam ex Scriptura accipe.*

Exod. xxxii. 19. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros: iratusque valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. Arripiensque vitulum quem fecerant, combussit, & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel... Et stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, iungatur mihi Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi: quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum; ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum.

Numer. xxv. 6 7. 8. 9. 11. 12. 13. 14. & 15 *Vide supra Parte 1. Sect. 1. c. 4. §. 14. litt.* (I)

Iudic. xix. 25..... Eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, & ibi corruit. Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cœptam expleret viam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium, sparsis in limine manibus. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reversusque est in domum suam. Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes, ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto usque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus est.

xx. 3. *Vide supra §. 3. huiusce capitis litt.* (H)

1. Reg. xv. 9. Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & universis quæ pulcra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid vero vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me, quod constituerim Saul Regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit... Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino de initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalech... Ait autem Samuel ad Saul:... Misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalech, & pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum. Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini?.. Pro eo ergo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex... Porro Triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur..: Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag Regem Amalech. Et oblatus est ei Agag pinguissimus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors? Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.

3. Reg. xviii. 40. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite Prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

xix. 10. At ille (Elias) respondit: (Domine) zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pa-

I. Quænam sunt iræ filiæ?

R. Contentiones, rixæ, inimicitiæ, lites, contumeliæ, clamores, ultiones, cædes. His adde tumorem mentis, indignationem, blasphemiam. (D)

---

ctum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus & quærunt animam meam, ut auferant eam. Et ait ei (Dominus:) Egredere, & sta in monte coram Domino, & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in Spiritu Dominus, & post spiritum commotio: non in commotione Dominus, & post commotionem ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis....

1. Machab. ii. 23.... Accessit quidam Iudæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum iussum Regis. Et vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes eius, & accensus est furor eius, secundum iudicium legis, & insiliens trucidavit eum super aram. Sed & virum, quem Rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit; & zelatus est legem, sicut fecit Phinees... Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

Matth. xxi. 12. Et intravit Iesus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo; & mensas nummulariorum & cathedras vendentium columbas evertit. Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Ioan. ii. 13. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

(D) S. Basil. *Homil.* 10. *de Ira.* (Iratos) Scriptura & canes mutos, & serpentes, & genimina viperarum nominat... Effrenes linguæ, ora incustodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accusationes, verbera, & alia eiusmodi... iræ sunt, ac furoris fructus. Ob iram ensis acuitur, mors homini ex homine venit. Fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliviscuntur.... Seipsos haud agnoscunt irati... Ne, Fratres dilectissimi, malum malo curate, neu contendite invicem calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, qui victor est, ac peccatis longe gravior discedit. Noli ergo malam referre gratiam, neque mali mutui restitutor esse. Contumeliam intulit iratus: vince, amoveque silentio malum... Rubicundus ille est ob iram, tu minime ruborem præfers? Illi sanguinei oculi? Tui quiete ac cum gravitate aspiciant. Vox illi aspera? Tibi mitis... Si inter litigantes forte convicia dicuntur, primus obscurum hominem, & ex obscuro venientem loco probrose vocat: alter vernam ex vernis regerit. Hic pauperem, alter mendicum; hic indoctum, alter stupidum appellat. Denique sic durant donec convicia sicuti sagittæ deficiunt. Deinde omni contumelia per linguam consumpta, ad manus venitur & pugnam.... Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, seu per iram in adversarii partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam e duobus alterum proculdubio consequeris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo mitiorem reddes; vel certe, si despexeris, acrius illum vindicabis. Quid enim adversario durius esse potest, quam te animum gerere contumeliis omnibus altiorem? Noli tuam pessundare mentem: nec ab eo qui te conviciis & omni iniuria petit, comprehendi patiare.. Ira namque certamen excitat, certamen vero convicium, convicium verbera, verbera demum vulnera, ex quibus & mortes sequuntur... Est indignatio stimulus quidam brevis, ac subitus, acutusque passionis vapor. Ira vero permanens ac diuturna tristitia, aptaque sese ulciscendi, veluti libido quædam sese ulciscendi... Itaque, fratres amantissimi, ne obsecro tantum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, a Deo alienationem, oblivionem familiaritatis, principium bellorum. plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolam quemdam impudentem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Ubi inimicitiæ sunt, contentiones, indignationes, festæ nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit.

I. Quale peccatum est ira?

R. Potest esse vel mortale vel veniale. Mortale est si sit vehementior, si sit inveterata, si adiunctum habeat odium proximi, vel deliberatum ultionis appetitum, si grave scandalum afferat. Uno verbo si extinguat in corde caritatem. (E)

Prov. xxii. 24. & 25. S. Greg. Magn. *l. 5. Moral. in Iob, c. 45. n. 78.* Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et *Prov. xviii.* idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, ut bestialiter solus vivat. Per iram concordia rumpitur, sicut *Prov. xxix 22.* scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effodit peccata. Iracundus quippe peccata effodit, quia etiam malos, quos incaute ad discordiam provocat, peiores facit... Fit plerumque, ut usque ad manus ira prosiliat, & quo ratio longius recedit, audacior exsurgat, seque ipsum retinere animus non valet: quia factus est potestatis alienæ... Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit... Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratos quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quam sit aversus dicat.

(E) Prov. xxix. 22. Vir iracundus provocat rixas; & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

Eccl. xxx. 26. Zelus, & iracundia minuunt dies.

xxvii. 33. Ira & furor, utraque execrabilia sunt; & vir peccator continens erit illorum.

Math. v. 22. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.

Ephes. iv. 31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur a vobis, cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem.

Galat. v. 19. Manifesta sunt autem opera carnis... inimicitiæ... contentiones.. iræ, rixæ, dissensiones, sectæ,... & his similia quæ prædico vobis.... quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.

Coloss iii. 8. Nunc autem deponite, & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

Iacob. i. 19.... Sit autem omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur.

S. Basil. *Homil. 10. de Ira.* Quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans imperium animæ sumpserit, hominem penitus in feram convertit, nec hominem qui rationis sit compos esse finit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc idem & furor animo irritatis, ac perturbatis.

S. Ambros. *in Psalm.* xxxvi. *num.* 18. *supra vers.* 8.... Desine ab ira, & relinque indignationem... Ira gravis passio est, plerumque accendit invitum; & volentem mitius vindicare in furorem rapit, ut perimat quem putaverit coercendum. Commorus, gladio sæpe transverberat innocentem. Amicos & fratres per indignationem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit: *Prov. xv. 2.* Ira perdit etiam sapientes... Natura te rapit, movet affectus, culpa te alicuius excitar, vel offensa, ut indigneris; sed non usquequaque, ut modum nescias: Relinque eam, finem impone, ne te in peccatum trahat... Ira enim gravis est magistra peccati.

S. Aug. *Serm.* 208. *in Quadragesima* 4. *alias de diversis* 7:. *num.* 1... Sint ergo vestra ieiunia sine liribus, clamoribus, cædibus: ut etiam qui sub iugo vestro sunt, remissionem caotam sentiant & benignam: ut aspera severitas refrenetur, non ut salubris disciplina solvatur.

N. 2... Quid iam dicam de illo opere misericordiæ, ubi nihil de apothecis, nihil de sacculo impenditur, sed ex corde dimittitur; quod magis si maneat, quam si recedat, incipit esse damnosum? Iram dico adversus aliquem in corde servatam. Quid autem stultius, quam inimicum forinsecus deviare, & multo peiorem in præcordiis intimis retinere? Unde Apostolus dicit: *Sol non occidat super iracundiam vestram*,.. *Neque detis locum* *Ephes. iv. 26. & 27.* *diabolo*. Tamquam hoc agat, qui non cito iram pellit ex animo, ut per illam velut per ianuam aditum præstet diabolo. Primitus itaque agendum est, ut super iram

Pars II. Sect. I Cap. II. §. 6.

Veniale peccatum est si levis, si non diuturna, si non extinguat in corde caritatem.

I. Quænam sunt iræ remedia?

R. Ducem in omnibus sequi rationem & fidem: nihil agere ex cupiditate, nihil ex præcipiti impetu, omnia cum deliberatione gravi: exercitatum habere animum in oratione, in silentio, in patientia. (F)

---

non occidat iste sol; ne deserat ipsam mentem iustitiæ sol.

S. Greg. Magn. *Lib. 5. Moral. in Iob, cap. 45. n. 78. Virum stultum interficit iracundia, & parvulum interficit invidia...* Quanta sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur. supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur: ut quid, quove ordine agendum sit, omnino nesciatur, sicut
Eccle. vii. 10. scriptum est: *Ira in sinu stulti requiescit*: quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permovendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapien-
Prov. xv. 2. tia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scri-
Iacob. 1. 20. ptum est: *Ira viri iustitiam Dei non operatur*: quia dum perturbata mens iudicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat.

(F) Tertull. *Lib. de Patientia, cap. 3.* (Christus) cum de Domino sit magister, docens hominem evadere ad salutem, scilicet veniam offensæ, patientiæ eruditus, non contendit, non reclamavit. nec quisquam in plateis vocem eius audivit. Arundinem quassatam non fregit, linum fumigans non restinxit... Non illi saltem civitati quæ cum recipere noluerat iratus est, cum etiam discipuli tam contumelioso oppido cælestes ignes repræsentari voluissent. Ingratos curavit, insidiatoribus cessit. Parum hoc, si non etiam proditorem suum secum habuit, nec constanter denotavit. Cum vero traditur, cum adducitur, ut pecus ad victimam; sic enim non magis aperit os, quam agnus sub tondentis potestate. Ille cui legiones Angelorum, si voluisset, uno dicto de cælis affuissent, ne unius quidem discentis gladium ultorem probavit. Patientia Domini in Malcho vulnerata est. Itaque & gladii opera maledixit in posterum, & sanitatis restitutione ei quem non ipse vexaverat satisfecit per patientiam misericordiæ matrem. Taceo quod figitur, in hoc enim venerat. Numquid tamen subeundæ morti etiam contumeliis opus fuerat? Sed saginari voluptate patientiæ discessurus volebat. Despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur. Mira æquanimitatis fides. Qui in hominis figura proposuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus est. Hinc vel maxime Pharisæi, Dominum agnoscere debuistis, patientiam huiusmodi nemo hominum perpetraret. Talia tantaque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detrectatio fidei est, penes nos vero ratio & structio, satis aperte non sermonibus modo in præcipiendo, sed etiam passionibus in sustinendo probant his quibus credere datum est, patientiam Dei esse naturam, effectum & præstantiam ingenitæ cuiusdam proprietatis.

Cap. 6. Fidem (Abrahæ) patientia probavit, cum filium immolare iussus est, ad fidei non tentationem dixerim, sed typicam contestationem.... Merito ergo benedictus, quia & fidelis: merito fidelis, quia & patiens. Ita fides patientia illuminata, cum in nationes seminaretur per semen Abrahæ quod est Christus, & gratiam legi superduceret, ampliandæ adimplendæque legi adiutricem suam patientiam præfecit, quod ea sola ad iustitiæ doctrinam retro defuisset. Nam olim & oculum pro oculo, & dentem pro dente repetebant, & malum malo fœnerabant. Nondum enim patientia in terris, quia nec fides: scilicet interim impatientia occasionibus legis fruebatur.... Gratiam fidei patientia composuit, iam nec verbo quidem lacessere, nec fatue quidem dicere sine iudicii periculo licet. Prohibita ira restricti animi, compressa petulantia manus, exemptum linguæ venenum, plus lex quam amisit invenit, dicente Christo: *Matth. v. 44. & 45.*
Diligite inimicos vestros: & maledicentibus

§. 7. *De Desidia, quam Acediam vocant.*

I. Quid est desidia, seu acedia?

R. Fastidium boni nobis a Deo præcepti, quo fit ut demissus animus non sese erigat ad illud implendum.

---

benedicite: & orate pro persecutoribus vestris, ut filii sitis Patris vestri cælestis.

Cap. 8. Absit a servo Christi tale inquinamentum, ut patientia maioribus Matth. v. 39. tentationibus præparata... Si manu quis tentaverit provocare, præsto est Dominica monela, Verberanti te, inquit, in faciem, etiam alteram genam obverte. Fatigetur improbitas patientia tua... Plus improbum illum cædit sustinendo. Ab eo enim vapulabit cuius gratia sustines. Si linguæ amaritudo maledicto sive convicio Id. 12. eruperit, respice dictum: Cum vos maledixerint, gaudere. Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus. Igitur Dominum servi consequamur, & maledicamur patienter, ut benedicti esse possimus.

Cap. 10... Quem autem honorem litabimus Domino Deo, si nobis arbitrium defensionis arrogaverimus? Nos utres, vasa fictilia, servulis nostris assumentibus sibi de conservis ultionem, graviter offendimur, eosque qui nobis patientiam obtulerint suam, ut memores humilitatis, servitutis, ius Dominici honoris diligentes, non probamus modo, sed ampliorem quam ipsi sibi præsumpsissent, satisfactionem facimus: id nobis in Domino tam iusto ad æstimandum, tam potenti ad perficiendum periclitatur? Quid ergo credimus iudicem illum, si non & ultorem? Rom. xii. 19. Hoc se nobis repromittit, dicens: Vindictam mihi & ego vindicabo, id est, patientiam mihi & ego remunerabo... Quid mihi cum ultione, cuius modum regere non possum per impatientiam doloris?

S. Cyprian. *De bono patientiæ pag.* 212. Matth. v. 44. *edit. Oxonii in fol. anni* 1682. Diligite inimicos vestros, & orate pro eis qui vos persequuntur, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos... Nec hoc... Iesus Christus Deus & Dominus noster tantum verbis docuit, sed implevit & factis... qui Iudam potuit usque ad extremum longa patientia sustinere, cibum cum inimico sumere. hostem domesticum scire, nec palam ostendere, traditoris osculum non recusare. In Iudæis vero tolerandis æquanimitas quanta, & quanta patientia? Incredulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratos fovere, contradicentibus respondere leniter, superbos sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere, Prophetarum interfectores & adversum Deum semper rebelles, usque ad crucis & passionis horam, velle colligere. Sub ipsa autem passione & cruce, priusquam ad crudelitatem necis & effusionem sanguinis veniretur, quæ conviciorum probra patienter audita, quæ contumeliarum tolerata ludibria?... In David vero ex quo secundum carnem Christi nativitas oritur, quam magna & mira & Christiana patientia, habuisse in manu sæpe ut 1. Reg. xxiv. 11. Saul Regem persequentem se, & interficere concupiscentem posset occidere; & tamen subditum sibi, & traditum maluisse servare, nec rependisse inimico vicem, sed occisum adhuc insuper & vindicasse? Tot denique Prophetæ interfecti; tot martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad cælestes coronas patientiæ laude venerunt. Neque enim potest accipi dolorum & passionum corona, nisi præcedat in dolore & passione patientia... Patientia est, quæ nos Deo & commendat & servat: ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, quæ mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit.. facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra iniurias & contumelias mites: docet delinquentibus cito ignoscere; si ipse delinquas, diu & multum rogare.

S. Basilius *Homil.* 10. *de Ira*. Itaque iram ab initio ut mali originem compescamus, ac ex animo nostro totis viribus extirpemus... Ille maledixit, tu benedicas; verberavit, tu patere; expuit, nihilque te existimavit, tu cogita quemadmodum ex terra es, & in terram reverteris... Si ergo stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ a Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es & dæmonium habes... Quid nam est ira stultius? Si vero quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cum re ipsa prudentiam modestiam-

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 7.

I. Quinam tenentur peccato desidiæ?

R. 1. Qui suo non funguntur officio, secundum statum ad quem

que ostenderis. Alapa seu pugillo cæsus es? At etenim etiam Dominus. Expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominus est passus. Nec enim ab expuentibus, aut cædentibus faciem avertit. Calumniam pateris, & Dominus. Tua laceratur vestis, & a Domino quoque vestis per vim extracta, & super eam missæ sortes. Nondum condemnatus es, nondum cruci affixus. Multa tibi toleranda ut ad eius imitationem pervenias. Talia igitur & horum similia tibi succurrant, mentisque tuæ impetum ac iram compescant. Similes namque præparationes, & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facile delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducent.

Vide eumdem Basilium supra litt. (D) *hocce §.*

S. Ambros. *Lib. officior. c. 21. num. 90.* Caveatur iracundia, aut si præcaveri non potest, cohibeatur; mala enim illex peccati indignatio est: quæ ita animum perturbat, ut rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, ut morum tranquillitas usu quodam, affectione, proposito in naturam vertatur. Deinde quoniam ita plerumque motus infixus est naturæ, ac moribus, ut evelli atque evitari non queat: si prævideri potuerit ratione reprimatur. Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione, quam consilio prospici, ac provideri potuerit, ne occupetur: meditare quomodo motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia scriptum

Rom. xii. 19. est: *Date locum iræ*.

N. 91. Iacob fratri indignanti pie cessit, & Rebeccæ, id est, patientiæ instructus consilio abesse maluit & peregrinans, quam excitare fratris indignationem; & tunc redire, cum fratrem mitigatum putaret.

N. 92. Ergo si prævenerit & præoccupaverit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sedatio indignationis est... Aut... si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam.... Deinde reconciliationis studium non prætermittas.

N. 93. Vitemus ergo, aut temperemus iracundiam... Non mediocre est mitigare iracundiam: non inferius quam omnino non commoveri... Et ipse Dominus, hoc est Dei virtus, sicut puer cum malediceretur, non remaledixit, cum percuteretur, non repercussit. Ita ergo te compara, ut quasi puer iniuriam non teneas, malitiam non exerceas: omnia a te innocenter proficiscantur.... Noli respondere irato ad iracundiam eius, sive imprudenti ad imprudentiam.

N. 96. *Irascimini & nolite peccare...* Irascimini ergo ita ut a culpa abstineatis... vince ratione iracundiam... Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis.

S. Greg. Magn. *Moral. in Iob, l. 5. c. 45. n.* 81. Mens solicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenus R demptoris sui probra cogitans, ad adversa se præparet... Solerter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet adversa meditari: ut semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid accesserit, providus superet, & quiquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem servandæ mansuetudinis modus est, ut cum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari..... Et erubescit peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse.

Pastoral. curæ part. 3. Admonit. 17.... Admonendi sunt iracundi ut æmulationi quam se habere existimant, mansuetudinem subiungant. Idcirco namque Spiritus sanctus in columba nobis est, & in igne monstratus, quia videlicet omnes, quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquam ergo sancto Spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis fervorem æmulationis deserit, aut rursum in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit.

S. Aug. *Serm. 49. alias 237. c. 6. num. 6. & c. 7. num. 7. Vide supra §. 1. huiusce cap. litt.* (Q)

a Deo vocati sunt; qui nolunt doceri ea quæ necessaria sunt ad salutem; qui cum obstinatione detrectant ea munera, ad quæ vocantur a Deo. (A)

(A) Matth. xxv. 14. Homo peregre proficiscens vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua: & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram & abscondit pecuniam Domini sui. Post multum vero temporis venit Dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi Dominus eius: Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. Ait illi Dominus eius: Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es; metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti: & timens abii, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Respondens autem Dominus eius, dixit ei: Serve male & piger, sciebas quia meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi. Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Et inutilem servum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

Luc. xix. 12. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini dum venio... Et factum est ut rediret accepto regno, & iussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisivit. Et ait illi: Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serve nequam, sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Et adstantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei: Domine habet decem mnas. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit; ab eo autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo.

S. Ambros *Lib. 1. de Cain & Abel*, *c.* 4. *n.* 12. Non dormientibus, neque otiantibus, sed vigilantibus, & laborantibus pollicentur præmia, & labori merces parata est,

N. 14. Illa (voluptas) meretricio procax motu, infracto per delicias incessu, nutantibus oculis, & ludentibus iaculans palpebris retia, quibus pretiosas iuvenum animas capit... Quemcumque viderit dubio sensu prætereuntem in angulo transitus domus suæ, sermonibus adoritur gratiosis, faciens iuvenum corda volare... (Voluptas sæcularis) ea profecto est quæ validioribus vinculis velut cubile quoddam consociatæ nobis communitatis intexit, ut qui reclinaverit se, ligetur; & opprobriosæ fraudis velamine operit corporis sui stratum; ad sollicitandos iuvenum animos absentiam viri, hoc est, incuriam legis obtexens.... Spargit odores suos voluptas, quia Christi odorem non habet. Thesauros demonstrat,... sine pædagogo disciplinas, sine monitore sermones, vitam sine sollicitudine, mollem somnum, inexplebilem cupiditatem... Illic comessantium tumultus... concentus cœnantium, saltantium strepitus, ridentium cachinnus, lascivientium plausus, confusa omnia, nihil naturæ, ordine.

S. Greg. Magn. *Part.* 1. *Pastor. c.* 6. *Vide supra* §. 1. *huiusce cap. litt.* (S)

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 7.

2. Qui oscitanter in otio vivunt. (B)

3. Qui tempus in inanibus colloquiis, ambulationibus, visitationibus, vel in ludis & voluptatibus, aliisque id genus nugis & ineptiis conterunt. (C)

4. Qui negligunt ea quæ Dei sunt, & quæ ad salutem consequendam omnino sunt necessaria: verbi gratia, qui segnes sunt ad orationem, aliaque ad quæ tenentur ex officio. (D)

5. Qui pœnitentiam suam pro-

(B) Iosue xviii. 3. Usquequo marcetis ignavia, & non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis.

Prover. xii. 11. Qui operatur terram suam satiabitur panibus: qui autem sectatur otium stultissimus est.

Ezechiel. xvi. 49. Hæc fuit iniquitas Sodomæ..., otium ipsius...

S. Bernard. *Serm. 2. in festo SS. Apostol. Petri & Pauli pag. 990. edit. D. Mabillon. num. 1.*... Fructus vitæ sunt verba Dei, non folia ... ipsa quoque colligite fragmenta ne pereant. Terra enim, quæ sæpius supervenientem susceperit imbrem, & non fecerit fructum, terra reproba est, proxima maledicto. Sic & ea quæ in Evangelio sterilis siculnea legitur, si postea quam foderit circa eam vineæ cultor, atque miserit stercora, nihilominus sterilis inventa fuerit: nonne iam securis ad radicem illius arboris est ponenda?

Serm. 5. de Ascensione Domini, pag. 923. edit. D. Mabil. num. 7.... Invenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est: quorum brevis & rara compunctio. animalis cogitatio, tepida conversatio: quorum obedientia sine devotione, sermo sine circumspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine ædificatione: quos denique vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coercet. Nonne tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur?.. Exsurgamus, obsecro, quicumque huiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abiicientes perniciosam tepiditatem.

(C) Matth. vii. 19. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

xii. 36. Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

Apostolus scribens ad Timoth. *Epistol. 1. capit. v. 13. adolescentiores viduas reprehendit, quæ* otiosæ discunt circuire domos: non solum, *inquit*, otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

S. Bernard. *De consider. Lib. 2. c. 13. n. 22.* Etsi recte sapiens hortatur sapientiam scribi in otio, cavendum & in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nugæ, nugæ sunt; in ore Sacerdotis, blasphemiæ. Interdum tamen si incidant, ferendæ fortassis; referendæ numquam. Magis interveniendum caute & prudenter nugacitati ... Verbum scurrile, quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore: procul & ab aure relegandum. Fœde ad cachinnos moveris, fœdius moves. Porro detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.

(D) S. Bernard. *In Cant. Serm. 75. n. 1.* Non est reversus sponsus ad vocem & votum revocantis. Quare? Ut desiderium crescat, ut probetur affectus, ut exerceatur amoris negotium. Sane ergo dissimulatio est, non indignatio. Sed superest ut quæratur, si forte reperiatur quæsitus, qui vocatus non venit, dicente Domino: *Omnis qui quærit, invenit* ... Neque vicis unius, aut unius noctis quæsitio hæc, & hæc frustratio, cum dicat ista, *quia quæsivi per noctes*. Quid hoc desiderii est & ardoris, ut surgens de nocte publicum non erubescat, percurrat civitatem, percunctetur palam & passim de dilecto, atque a vestigandis semitis eius nulla valeat ratione averti, nulla præpediri difficultate, non tempestive retineri amore quietis. Matth. vii. 8. Cant. iii. 1.

N. 3. Verum is sponsus quid est quod non invenitur quæsitus, cum requiratur tam studiose & impigre, nunc quidem in lectulo, nunc vero in civitate, aut etiam in plateis vel vicis, ipse autem dicat: *quærite, & invenietis; & qui quærit in-* Matth. vii. 7. 8.

craftinant; qui non laborant iugiter ad vitia fua exftirpanda; qui non conantur novos in dies profectus facere, & *crefcere*, ut ait Apoftolus, *in gratia & cognitione Domini noftri Iefu Chrifti*. (E) 2.Pet. III. 18.

---

venit?... Sed attendite tres effe eauffas, quæ interim oceurrunt, & quærentes fruftrari folent: cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non ficut oportet, aut non ubi oportet. Si enim omne tempus aptum eft ad quærendum, cur ergo Isai. LV. 6. dicit Propheta... *quærite Dominum, dum inveniri poteft?* Erit abfque dubio cum inveniri non poterit; & ideo addit: Ut invoeetur dum prope eft: quia futurum eft iam non prope futurum.

2.Cor. VI. 2. *N.* 4. Ceterum nunc tempus aceeptabile, nunc dies falutis funt; tempus plane & quærendi, & invocandi, quando plerumque & antequam invocetur, adeffe fen- Isai. LXV. 25. titur. Audi denique quid polliceatur. *Antequam me invocetis*, inquit, *dicam ecce adsum*... Quod fi per bona opera quæri- Galat. VI. 10. tur Deus, ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: præfertim quia Dominus aperte prænuntiat venire noctem, quando nemo poteft operari.

(E S. Aug. *Serm.* 169. *alias* 15. *de ver-* Philip. III. 13. *bis Apoftoli*, *c.* 15 *num.* 18... *Quæ retro oblitus, in ea quæ ante funt extentus, fecundum intentionem fequor*. Adhuc proficio... nondum perveni.... Ergo fi te extendis, fi ea quæ ventura funt cogitas: oblivifcere præterita, noli in ea refpicere, ne ibi remaneas ubi refpexeris. Mementote uxoris Luc. XVII. 32. Lot. *Quotquot ergo perfecti, hoc fapiamus*... *Ego me non arbitror apprehendiffe*.... Perfecti viatores, nondum perfecti poffeffo- Philip. III. 15. res .. In quo pervenimus, non in eo remaneamus, fed in eo ambulemus.. Quid eft ambulare? Breviter dico. Proficere; ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficire... difcutite vos femper fine dolo, fine adulatione, fine palpatione .. Semper tibi difpliceat quod es, fi vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuifti, ibi remanfifti. Si autem dixeris, Sufficit: & periifti. Semper adde, femper ambula, femper profice: noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare.

Eccli. XVIII. 6. S. Bernard. *Epift.* 254. *ad Guarinum num.* 1. *Cum confummatus fuerit homo, tunc incipit*. Iam feni requies, iam eorona debebatur emerito: & ecee tamquam novus in Chrifto miles, nova iterum tibi excitas bella, provocas adverfarium.... pietatis ac difciplinæ bonis ftudiofius invigilas folito... artubufque fatifcentibus, durat tamen incolumis propofiti vigor, nec fentit rugofæ earnis infirma fpiritus promptus... Ut quid enim metuat veterani domicilii ruinas, qui fabricam fpiritualem videt in dies in fublime eonfurgere, proficere in æternitatem?

N. 2. Sed dieet aliquis:... Perfectus non habet quo profieiat: & qui proficit, eo ipfo quo profieit, perfectus non effe eonvineitur... Vera virtus finem nefcit, tempore non elauditur... Numquam iuftus arbitratur fe comprehendiffe: numquam dieit, fatis eft; fed femper efurit fititque, quantum in fe eft, iuftitiam: ita ut fi femper viveret, femper iuftior effe contenderet, femper de bono in melius proficere totis viribus eonaretur.

N. 3.... Indefeffum proficiendi ftudium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur.

N. 4. Quod fi ftudere perfectioni, effe perfectum eft; profecto nolle proficere, defieere eft. Ubi ergo funt qui dieere folent: Sufficit nobis, nolumus effe meliores quam Patres noftri?... Non. Vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, Inquis, vivere volo, & manere in quo perveni: nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod effe non poteft? Quid enim ftat in hoc fæculo? Ipfe denique hominis fæculique auctor, quamdiu in terris vifus eft, & eum hominibus eonverfatus eft, numquam ftetit. Et quidem, tefte Scriptura: *Pertranfiit benefaciendo & fanando omnes*. Act. X. 38. Pertranfiit autem ficut non infructuofe, ita non remiffe, non pigre, non lento greffu; fed... *Exultavit ut Gigas ad currendam viam*. Ps. XVIII. 6. Porro currentem non apprehendit, qui & ipfe pariter non currit. Et quid prodeft Chriftum fequi, fi non eontingat confequi? Ideo Paulus aiebat: *Sic currite ut comprehendatis*. 1.Cor. IX. 24. Ibi tu, Chriftiane, fige tui curfus profectufque metam, ubi Chriftus pofuit fuam. *Factus eft*, inquit, *obediens ufque ad mortem*. Philip. II. 8. Quantumlibet ergo cucurreris, fi ufque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendis. Bravium Chriftus eft: quod fi illo currente tu gra-

I. Quinam ſunt deſidiæ fontes?

R. Concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: ideo enim homines deſidiæ ſe dedunt, quia nolunt ſibi ſuiſque cupiditatibus vim facere.

I. Quænam ſunt deſidiæ filiæ?

Moral. l. 31. c. 17. *R.* Sex numerantur a S. Gregorio Magno.

1. Malitia, qua fit ut impugnentur bona ſpiritualia, quorum in deteſtationem inducit acedia.

2. Rancor ſeu indignatio adverſus eos qui ad Deum impellunt.

3. Puſillanimitas ſeu abiectio mentis, qua fit ut præcepta negligantur quaſi nimis ardua.

4. Deſperatio, qua quis omnem ſalutis ſuæ curam abiicit præ nimia diffidentia; ſalutis aſſecutionem iudicans impoſſibilem.

5. Torpor ſeu remiſſio quædam animi circa præceptorum obſervationem; ita ut vel omittantur penitus, vel negligenter impleantur.

6. Evagatio mentis, qua fit ut anima, præ tædio rerum ſpiritualium, ſeſe transferat ad exteriora ut iis delectetur.

His addi poteſt cuiuſcumque laboris fuga, ſomnus nimius, crapula, odium veritatis, cordis obduratio, aliaque id genus. (F)

I. Quale peccatum eſt acedia?

---

dum ſiſtis; non Chriſto appropias, ſed te magis elongas: timendumque tibi eſt, quod Pſ. LXXII. 27. ait David: *Ecce qui elongant ſe a te, Domine peribunt*. Ita ſi proficere currere eſt: ubi proficere, ibi & currere deſinis: ubi vero non currere, ibi & deficere incipis. Hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non niſi deficere eſt.

N. 5.... Semper in robuſto & vegeto corpore animus mollior, atque tepidior iacet; & rurſum in corpore debili & infirmo fortior viget, promptiorque ſpiritus.

Epiſt. 385. *ad Monachos S. Bertini, alias* 343. *num.* 1. Diſcipulus proficiens, gloria magiſtri. Quiſquis in ſchola Chriſti non proficit, eius indignus eſt magiſterio;..& non proficere, ſine dubio deficere eſt. Nemo proinde dicat: Satis eſt, ſic volo manere, ſufficit mihi eſſe ſicut heri & nudiuſterrius. In via reſidet, qui eiuſmodi eſt: in ſcala Gen. XXVIII. 12. ſubſiſtit, ubi neminem Patriarcha vidit non aſcendentem, aut deſcendentem. Dico 1. Cor. X. 12. ergo: *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat*. Ardua & anguſta eſt via, & non hic, Ioan. XIV. 2. ſed in domo Patris manſiones ſunt multæ. 1. Ioan. II. 6. Itaque, *Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare*. Luc. II. 52. Ieſus enim (ut ait Evangeliſta) *creſcebat & proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines*. Ille non reſtitit ergo, Pſ. XVIII. 6. ſed *exultavit ut gigas ad currendam viam*: & nos quoque, ſi non deſipimus, curremus poſt eum, trahemur in odorem unguentorum ipſius. Alioqui ſi elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laborioſior & periculoſior via, dum nec odore recreari, nec certa poſſit agnoſcere veſtigia longius abeuntis.

N. 2. Sic ergo currite, fratres, ut comprehendatis. Quod ſane ita fiet, ſi nequaquam arbitramini vos comprehendiſſe; *ſed obliti quæ retro ſunt, extendistis vos in* Philip. III. 13. *anteriora*: ſi apprehendatis diſciplinam, *ne-* Pſ. II. 12. *quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta*. *Qui edit me* (ait ſapientia) *adhuc* Eccl. XXIV. 29. *eſuriet; & qui bibit me adhuc ſitet*: ut noverit piger, qui digne prorſus lapidatur Ibid. XXII. 2. ſtercoribus boum, faſtidium ſibi non de ſatietate, ſed de inedia generari.

(F) Cassian. *de Cœnobiorum inſtitutis, lib.* 10. *c.* 2. Cum (dæmon acedia) miſerabilem obſederit mentem, honorem loci, faſtidium cellæ, fratrum quoque aſpernationem gignit, atque contemptum. Ad omne quoque opus quod intra ſepta ſui cubilis eſt, facit deſidem & inertem. Non eum in cella reſidere, nec operam ſinit impendere lectioni.... ab omni ſe dolet ſpiritali quæſtu inanem, in locoque vacuum conſiſtere... abſentia longeque poſita magnificat monaſteria... depingit e contra univerſa, quæ habentur in manibus aſpera.. Poſtremo non poſſe ſe ſalvari putat in eo loco durantem,... Dein-

Matth. xxv. 30. *R.* Letale peccatum est, si gravis sit & caritatem extinguat, *Servum inutilem proiicite in tenebras exteriores*, inquit Christus. (G)

Veniale peccatum est, si sit levis, nec caritatem extinguat.

I. Quid facto opus est ut fugiatur acedia?

---

de lassitudinem corporis, cibique esuriem (prætendit)... Tum præterea huc illucque anxius circumspectat, & nec fratrem sibi quempiam adventare suspirat, sæpiusque egreditur & ingreditur cellam... omnique actu spirituali redditur otiosus, ac vacuus.

Cap. 4. Huius ægritudinis universa incommoda uno versiculo beatus David eleganter expressit: *Dormitavit*, inquiens, *anima mea præ tædio*, id est, præ acedia. Ps. cxviii. 28. Proprie satis non corpus dixit, sed animam dormitasse. Vere enim ab omni contemplatione virtutum & intuitu spiritualium sensuum dormitat anima, quæ perturbationis huius telo fuerit sauciata.

(G) Prov. vi 6. Vade ad formicam, o piger, & considera vias eius, & disce sapientiam. Quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Usquequo piger dormies? Quando consurges e somno tuo? Paullulum dormies, paullulum dormitabis, paullulum conseres manus ut dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te.

xx. 4 Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi... Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus.

xxi. 5.... Omnis piger semper in egestate est.. Desideria occidunt pigrum; noluerunt enim quidquam manus eius operari. Tota die concupiscit, & desiderat.

xxii. 13. Dicit piger: Leo est foris: in medio platearum occidendus sum.. Vidisti virum velocem in opere suo? Coram regibus stabit, nec erit ante ignobilis.

xxiv. 30. Per agrum hominis pigri transivi... Et ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat... Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas. Et veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.

xxvi. 13. Dixit piger: Leo est in via, & leæna in itineribus. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

Eccl. xxii. 1. In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.

xxxiii. 28. Servo malevolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet. Multam enim malitiam docuit otiositas.

Matth. xiii. 24. Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

xxv. 30. Inutilem servum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium.

S. Basil. *In c. 1. Isai. pag.* 849. *edit. Par. in fol an.* 1618. *tom.* 1. *pag.* 841. *mihi pag.* 656. Inter ea quoque quæ odio prosequitur Dominus, unum hoc est segne & iners otium, nimirum cessatio ab his quæ nos ex officio attinet facere. Quomodo enim non odio persequendum otium, quod formica & api peiorem efficit hominem, qui utique initio suæ conditionis positus in paradiso est, ut operaretur & custodiret eum? Primum igitur & maxime proprium humanæ conditionis studium est, ut operetur, ita ut iners otium sit propemodum præter hominum naturam, id quod se asserit Dominus odisse. Ceterum quonam genere otii nos feriari vult? Nimirum, ut ne operemur cibum qui perit, ne ad ullam vanitatem sustollamus oculos, ne inanes fabellas & rumusculos excipiamus auribus.

Homil. 8. *in Hexaemeron in fine*, *pag.* 110. *tom.* 1. *edit. in fol. ann.* 1618. Otium Dei metu si careat, præceptor vitiorum iis est, qui tempore sibi indulto non norunt uti.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 7.

R. Diligenter investigandum & sedula meditatione perscrutandum quid Deus exigat ab omnibus omnino Christianis, quid ab aliis aliter habita ratione status & conditionis, affectus & indolis: & ubi istæc omnia comperta sint, omni opere ac studio enitendum ut hæc sedulo & fideliter impleantur. Quod ut perfectius intelligas adverte, præter ea quæ Deus ab omnibus omnino Christianis exigit, præter ea quæ uniuscuiusque status & conditionis propria sunt, esse & sua singulis officia. Verbi gratia, aliud Deus exigit ab homine peccatore, aliud ab homine eiusdem conditionis qui non indiget gravi pœnitentia; aliud ab homine fervido, aliud a frigidiori; aliud ab ægro, aliud a vegeto; aliud in adversis, aliud in prosperis. Atque ita variantur officia pro varietate indolis, status, & affectionis singulorum. Ut quisque affectus est, ut quisque se habet erga ceteros, ut fert conditio, ut fert occasio; ita Deo servire quisque debet. Ergo diligenter investigandum quid Deus velit, quid ab omnibus, quid a singulis exigat; nec minori diligentia id omne faciendum. Peccat per acediam quisquis istæc vel nosse, vel perficere parum curat. (H)

I. Quænam sunt acediæ remedia?

R. Oratio, labor continuus & indefessus, pœnitentia, carnis maceratio, lectio piorum librorum.

I. Quænam sunt quæ ad fugiendam acediam maxime conducunt?

R. Iugis meditatio mortis & æternitatis, aliarumque rerum quæ ad salutis negotium procurandum solent homines efficacius movere.

Atque hæc quidem meditatio, ad cetera omnia peccata fugienda maxime conducit. (I)

(H) *Legenda est* S. Greg. Magn. *Pastor. Pars* 3. *a cap.* 2. *ad* 42. *Huius excerpta aliquot vide inferius Part.* 3. *Sect.* 1. *cap.* 7. §. 11. *In eo opere non solum de generalibus Christianorum officiis agit, sed cuiuscumque status, conditionis, personæ officia edocet sanctus Doctor.*

(I) Eccli. ix. 10. .... Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

Eccle. vii. 40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.

xiv. 12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi... Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam nun est apud inferos invenire cibum.

Ioan. ix. 4. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

xii. 35. Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.

2. Cor. iv. 17. Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Galat. vi. 9. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus, non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

S. Basil. *In* 1. *cap. Isai. p.* 8. *mihi p.* 659. *Exquirite iudicium.* Christi videlicet, secundum quod de nobis fert sententiam, singulis quibusque nostrum pro meritorum qualitate rependens mercedem: quod quidem nisi observemus, nisi præ oculis habeamus: ne possimus quidem persistere in nullo opere bono. Attenta enim cogitatio arcanorum nobisque formidabilium quæ in tremendo iudicio se offerent, pedagogus est ad exercendam pietatem.

SECTIO SECUNDA.

De Virtutibus.

CAPUT PRIMUM.

De Virtutibus in Genere.

Int. QUid facto opus est, ut abstineamus nos a peccatis?

Resp. Omni studio & opera amplectendæ virtutes; qui enim virtute caruerit, hunc peccatorem esse necesse est.

I. Quid est virtus?

R. Virtus est donum Dei, quo quis ad cognoscenda & implenda officia vitæ Christianæ & facilitatem habet & propensionem.

Donum, inquam, *Dei*; hæc enim facilitas & propensio a Deo est. Hanc nemo potest propriis viribus acquirere. (A)

Aliter definitur virtus a S. Thoma: *Bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* 1. 2. q. 55. Art. 4.

Definitur a S. Augustino: *Animi habitus bonum faciens habentem, & opus eius bonum reddens.* L. 83. Quæst. 31.

Et alibi: *Habitus naturæ modo atque rationi consentaneus, qui animam facit optimam.* L. de Morib. Eccles. Cath. c. 6.

Eodem fere recidunt omnes illæ definitiones.

I. Quotuplex est virtus?

R. Solemnis & omnibus nota ea divisio est, qua virtutes, aliæ dicuntur Theologicæ, Morales aliæ.

Theologicæ, sic dictæ a voce Græca θεολόγος, eæ sunt quæ ad Deum immediate referuntur; quæ non nisi divina revelatione cognoscuntur; quorum tractatus ad eam doctrinæ partem proprie pertinet quæ Theologia dicitur.

Morales eæ sunt, quæ non ad Deum immediate, sed ad mores recte componendos primo & directe referuntur.

I. Quot sunt virtutes Theologicæ?

R. Tres sunt. Nimirum Fides, Spes, & Caritas. (B)

I. Cur ais virtutes Theologicas referri immediate ad Deum.

R. Id de singulis per se patet. Per Fidem enim in Deum credimus;

(A) SAPIENT. VIII. 22. Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum: adii Dominum, & deprecatus sum illum.

IACOB. I. 17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a patre luminum.

(B) I. COR. XIII. 13. Nunc autem manent, Fides, Spes, Caritas: tria hæc; maior autem horum est caritas.

Pars II. Sect. II. Cap. I. §. 1.

per Spem in Deum speramus; per Caritatem Deum diligimus. Est ergo Deus, ut cum Theologis loquar, obiectum proprium & primarium & immediatum virtutum Theologicarum.

I. Quot sunt virtutes Morales?

R. Plurimæ sunt: sed omnes reducuntur ad quatuor principales, quæ *Cardinales* dicuntur; quia sunt veluti cardines & fundamenta ceterarum: videlicet ad Prudentiam, Temperantiam, Fortitudinem, & Iustitiam.

I. Cur ais, virtutes Cardinales, ceterasque virtutes morales non referri immediate ad Deum?

R. Quia referuntur immediate ad componendos mores; qui quidem sunt postea ad Deum referendi. Deus enim est finis ultimus, ad quem oportet omnia referri quæ ad mores pertinent. Nec omnino puri mores sunt, nisi ad Deum eorum sanctitas referatur.

I. Quænam virtutes a virtutibus Cardinalibus prodeunt?

Huius sect. cap. 5. §. 2. *R.* Id dicemus infra ubi de virtutibus Cardinalibus sermo erit.

CAPUT SECUNDUM.

De Virtutibus in specie, ac primo de Fide.

§. 1. *Quid sit Fides.*

I. Quid est Fides?

R. Fides est lumen supernaturale a Deo mentibus nostris infusum, quo in Deum firmiter credimus, iisque omnibus plane assentimur quæ Deus revelavit, etiamsi illa captum nostrum superent.

Dico fidem *lumen* esse, quia per eam mens nostra irradiatur & cognoscit quæ a Deo revelata sunt.

Per hoc lumen *firmiter*, hoc est, sine dubitatione, cum assensu pleno, certissime.

Credimus in Deum, hoc est, credimus Deum exsistere, ipsique omnino confidimus;

Iisque assentimur quæ Deus revelavit, hoc est, quæ Deus nobis manifestavit, & significavit.

Etiamsi illa captum nostrum superent. Nam inter ea quæ a Deo revelata sunt, alia intelligentia consequimur, alia ingenii nostri aciem superant: utraque per fidem credimus. Intelligimus, verbi gratia, cælum & terram fuisse a Deo condita; non plane intelligimus qui fieri possit, ut Deus unus in tribus personis subsistat: utrumque fide certa credimus, quia Deus utrumque revelavit.

I. Quodnam est fidei nostræ fundamentum?

R. Verbum Dei solum. Neque enim aliud fide Theologica credimus, quam quod Deus dixit & revelavit.

I. Cur revelanti Deo credimus?

R. Quia Deus nec sapientissimus falli, nec optimus fallere potest. (A)

I. Quomodo cognoscimus quæ sunt a Deo revelata?

R. Per ministerium Ecclesiæ Christi, cui Deus credidit verbi sui depositum. (B)

(A) Heb. vi. 18. Impossibile est mentiri Deum.

(B) 1. Timoth. iii. 15. Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. S. Greg. Nazianz. *Orat. 3. quæ est adversus Iulianum prior invectiva, pag.* 101.

I. Unde sumit Ecclesia verbi Dei depositum?

R. Ex Scriptura sacra & Traditione. Qudquid enim Deus revelavit hominibus, quidquid Ecclesia proponit de fide credendum, totum id Scriptura vel Traditione continetur.

I. Scripturæ sacræ nomine quid intelligis?

R. Intelligo verbum Dei scriptum in iis libris, quos canonicos dicimus.

I. Quid intelligis Traditionis nomine?

R. Intelligo verbum Dei non scriptum in libris canonicis, sed ab Apostolis ad nos usque, continua successione, ore transmissum, & veluti per manus traditum.

§. 2. *De auctoritate Ecclesiæ in rebus fidei.*

I. Cur dixisti verbi Dei depositum (Scripturam nimirum & Traditionem) Ecclesiæ fuisse a Christo commissum?

R. Quia ad solam Ecclesiam Catholicam ex Christi instituto pertinet, 1. tum Scripturas, tum Traditiones veras & sinceras a falsis secernere: 2. Interpretari & significare quid sit sensus Scripturarum & Traditionis. (A)

Id patet ex eo quod superius pri-

---

tom. 1. *edit. Paris. Morelli ann.* 1609. Nam cum doctrinam nostram, dogmatibus quidem, & cælestibus testimoniia magnam & excelsam esse perspiceret, eamdemque veterem simul & novam (veterem inquam, quantum ad prædictiones, ac sublueentia deitatis sensa, novam autem ratione posterioris Dei adventus, ac miraculorum eorum, quæ tum ex ea, tum circa eam designata sunt:) ceterum majorem & insigniorem ob Ecclesiæ formas nobis traditas, atque in hunc usque diem conservatas: ut ne hoc quidem ipsius (Iuliani) malignam versutiam effugeret.

S. AUG. *Contra Epist. Manichæi, quam vocant Fundamenti*, *c.* 4. *n.* 5. *Vide supra part.* 1. *sect.* 2. *c.* 3. §. 5. *litt.* (F)

Cap. 5. *n.* 6. Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.

Lib. de Mendacio, cap. 20. *n.* 41. Amaret enim perfectam fidem, non solum bene credendi ea quæ sibi excellenti & fide digna auctoritate dieerentur, sed etiam fideliter enuntiandi quæ ipse dieenda iudicaret ac diceret.

(A) CONC. TOLETAN. 1. *ann.* 400. *c.* 12. *Collect. Concil. Labbei, noviss. edit. tom.* 3. *p.* 1004. Si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.

S. AUG. *Lib.* 13. *contra Faustum c.* 4. An (Faustus) Apostolos nostros pro se testes vocabit? Non opinor homines producet, sed libros aperiet: quos non pro se, sed contra se apertos reperiret... Quod si eos infalsatos dixerit, ipse testium suorum fidem oppugnabit. Si autem alios quos dicat Apostolorum nostrorum, codices protulerit, quomodo eis ipse auctoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis constitutas non accepit, ut inde ad posteros firmata commendatione transcurreret?

Cap. 5.... Nostrorum porro librorum auctoritas, tot gentium consensione per successiones Apostolorum, Episcoporum, Conciliorumque roborata, vobis (Manichæis) adversa est: vestrorum autem nulla est, quia & a tam paucis profertur, & ab iis qui Deum & Christum mendacem colunt.

Lib. 28. *c.* 2... Dices illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit universa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus usque ad præsentes Episcopos certa successione perducta... Istum librum credite esse Matthæi, quem ex illo tempore quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione usque ad tempora ista perduxit.... Sed alium for-

PARS II. SECT. II. CAP. II. §. 2.

ma huius operis parte probavimus, Ecclesiam esse falli nesciam, esse *columnam & firmamentum veritatis*, (1.Tim.III.15.) esse omnino audiendam, & consulendam in omnibus quæ ad fidem & religionem pertinent. Idque ex Christi instituto. (B)

I. Quid ergo sentiendum de iis,

---

te proferes librum, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quem a Christo constat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse lecturus es. Cum ergo necesse sit alterum horum librorum esse mendacem, cui nos potius censes fidem accomodare debere? Ei-ne quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata & per Apostolos provecta certa successionum serie usque ad hæc tempora, toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conservatum agnoscit atque approbat, an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat?

Cap. 4. Si enim prolatæ fuerint aliquæ litteræ, quæ nullo alio narrante ipsius proprie Christi esse dicantur;.. quia & illæ litteræ si proferrentur, utique considerandum erat a quibus proferrentur. Si ab ipso, illis primitus sine dubio proferri potuerunt, qui tunc eidem cohærebant, & per illos etiam ad alios pervenire. Quod si factum esset, per illas quas commemoravi præpositorum & populorum successiones confirmatissima auctoritate clarescerent. Quis est ergo tam demens, qui hodie credat esse Epistolam Christi quam protulerit Manichæus, & non credat facta vel dicta esse Christi quæ scripsit Matthæus? Aut si etiam de Matthæo utrum ipse ista scripserit dubitat, de ipso quoque Matthæo non potius id credat, quod invenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus usque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur; & credat nescio cui ex transverso de Persi de.... Cum ipse Apostolus Paulus post adscensionem Domini de cælo vocatus, (*Act.* IX. 5.) si non inveniret in carne Apostolos, quibus communicando & cum quibus conferendo Evangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet? Sed cum cognovisset eum hoc annuntiantem, quod etiam illi annuntiabant, & in eorum communione atque unitate viventem,... ita, eum Domino commendante, meruit auctoritatem, ut verba illius hodie sic audiantur in Ecclesia, tamquam in illo Christus.... locutus audiatur. (2.*Cor.*XIII.3.) Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra Scripturas, tanta & tam ordinata auctoritate firmatas: per quas ei præcipue commendatum est, ut quisquis illi annuntiaverit præterquam quod accepit anathema sit. (*Galat.* I. 8.)

Contra Epistolam Manichæi quam vocant Fundamenti, *c.* 4. *numer.* 5. *Vide §. superior. litt.* (B)

Lib. de utilitate credendi, *cap.* 17. *num.* 35. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi præcolit fides; quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto labore (*potius* robore) præditæ auctoritati velle resistere? Et si unaquæque disciplina, quamquam vilis & facilis, ut percipi possit, doctorem aut magistrum requirit; quid temerariæ superbiæ plenius, QUAM DIVINORUM SACRAMENTORUM LIBROS, ET AB INTERPRETIBUS SUIS NOLLE COGNOSCERE, ET INCOGNITOS VELLE DAMNARE?

(B) MATTH. XVI. 18..... Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

XVIII. 17. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.

XXVIII. 20. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

LUC. X. 16. Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit.

I. TIMOTH. III. 15. Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

S. AUG. *Contra Crescon um*, *lib.* I. *c.* 33. *num.* 39. Scripturarum... a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ

qui existimant unicuique ius & facultatem inesse interpretandi & cognoscendi, seclusa auctoritate Ecclesiæ, quis sit legitimus Scripturarum sensus?

R. Errant omnino qui sic opinantur.

Primo enim hac perversa opinione patet aditus ad omne genus erroris & fraudis & licentiæ. Neque enim fuit umquam ullus Hæreticus qui Scripturam sacram, privata sua interpretatione, ad suos sensus, ad sua commenta accomodatam non protulerit in medium. (C)

Deinde qui sic opinantur ii ad-

---

iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas; ut quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eamdem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

(C) S. HILARIUS *Lib. 2. ad Constantium, num. 9.* Memento neminem Hæreticorum esse, qui se nunc non secundum Scripturas prædicare ea, quibus blasphemat, mentiatur.... Omnes Scripturas, sine Scripturæ sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo; neque in prævaricatione sunt, sed in caritate.

N. 11. Hæc ego in Spiritu sancto ita credidi, ut ultra hanc de Domino Iesu Christo fidem non possim doceri: non per hæc adimens patrum fidei religionem, sed secundum regenerationis meæ symbolum, & doctrinæ Evangelicæ scientiam, ab ea iuxta ista non dissonans.

S. AUG. *Lib. de Trinit. cap. 3. num. 6.* Nec ipsis sanctis divinorum librorum auctoritatibus ullo modo quisquam recte tribuerit tam multos & varios errores Hæreticorum; cum omnes ex eisdem Scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conentur defendere.

VINCENTIUS LIRINENSIS *Commonitorio, 1. cap. 1.* Sæpe igitur magno studio & summa adtentione perquirens a quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonammodo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ pravitatis falsitate discernere; huiusmodi semper responsum ab omnibus fere retuli. Quod sive ego, sive quis alius vellet exsurgentium Hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuvante, deberet: primo scilicet divinæ legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholicæ Traditione.

Cap. 2. Hic forsitan requirat aliquis: Cum sit perfectus Scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est ut ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt; sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, ut pæne quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arius, Eunonius, aliter Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iovinianus, Pelagius, Celestius, alirer postremo Nestorius. Arque idcirco multum necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, ut Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur.

Cap. 38. Si divinis eloquiis.... diabolus & discipuli eius utuntur.... Ecclesiæ filii quodam modo in Scripturis sanctis veritatem a falsitate discernent? Hoc facere magnopere curabunt, quod... sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus; ut divinum canonem secundum universalis Ecclesiæ traditiones, & iuxra Catholici dogmatis regulas interpretentur. In qua item Catholica Apostolicaque Ecclesia sequantur necesse est universitatem, antiquitatem, consensionem.... Præferant partis corruptioni, universitatis integritatem: in qua eadem universitate, novitatis profanitati, antiquitatis religionem: itemque in ipsa vetustate unius sive paucissimorum temeritati, primum omnium generalia, si qua sunt, universalis Concilii decreta præponant. Tunc deinde, si id minus est, sequantur

Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 2.

versantur sacræ Scripturæ, & rationi. Scripturæ quidem: *Omnis* enim *Prophetia Scripturæ* (verba sunt Petri Apostoli) *propria interpretatione non fit*. (2. Pet. 1. 20.) Et certe licitum numquam fuit singulis Iudæis Scripturas sacras pro suo more interpretari: sed in rebus obscuris ad Sacerdotes ire tenebantur. (Malach. II. 7.) *Labia* (namque) *Sacerdotis custodient scientiam*, inquit Malachias, *& legem requirent ex ore eius; quia Angelus Domini exercituum est*.

Nec minus adversantur rationi qui sic sentiunt. Est enim a ratione prorsus alienum id pro certo statuere, quod ad praxim revocari nullatenus possit. At eiusmodi est quod illi statuunt de privata Scripturarum interpretatione. Quomodo enim interpretabuntur Scripturas homines imperiti & rudes, ad fidem vocati non secus ac docti, (D) & quidem pars maxima Ecclesiæ; quomodo inquam Scripturas interpretabuntur qui nec legere sciunt, nec callent linguam vel Hebræam vel Græcam, quibus sacer textus primitus constat.

I. Etiamsi rudes nesciant Græce vel Hebraice loqui, nihil vetat eos ex vernaculis Scripturarum translationibus intelligere quis sit legitimus Scripturarum sensus?

R. 1. Antequam de legitimo Scripturarum sensu ex versionibus vernaculis iudicent, discernendum illis est prius quænam Scripturæ canonicæ sint, quænam apocryphæ. Quis autem sanæ mentis non videt, hanc discretionem ab imperitis fieri non posse?

---

quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum.

S. Bernard. *in vigil. Nativit. Dom. Serm.* 3. *n.* 1. Ecclesia... quæ secum habet consilium & spiritum sponsi & Dei sui... nimirum ipsa est quæ... in ipsam abyssum secretorum Dei oculum contemplationis immersit.... Cum ergo in Scripturis divinis verba vel alterat, vel alternat; fortior est illa compositio, quam positio prima verborum: & fortassis tanto fortior; quantum distat inter figuram & veritatem, inter lucem & umbram, inter dominam & ancillam.

Concil. Trident *Sess.* 4 (Sancta Synodus) ad coercenda petulantia ingenia, decernit ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat; etiam si huiusmodi interpretationes nullo umquam tempore edendæ in lucem forent.

(D) Matth. xi. 25. In illo tempore respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine Cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.

Rom. 1. 14. Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.

1. Cor. 1. 26. Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Ephes. iv. 14. Ut iam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

2. Esto certi sint de librorum auctoritate. Quomodo certi esse poterunt de translationum fide? Ab hominibus errori obnoxiis factæ sunt illæ versiones: quomodo intelligent imperiti num reipsa interpretes erraverint? Arguuntur quotidie & damnantur Scripturarum multæ versiones, ut alienæ a genuino sacri textus sensu; id maxime in Protestantium vel doctissimorum versionibus locum habere certum est. Tolle auctoritatem Ecclesiæ quæ Christi promissione fulta, dat nobis sine ulla erroris formidine & sacros fontes, & sinceram horum versionem, patebunt omnia dubiis.

3. Esto rudes & imperiti, seclusa auctoritate Ecclesiæ, certi sint de fide versionum, non propterea legitimum Scripturarum sensum assequentur. Ad hoc necesse est testimonium cum testimonio, librum cum libro conferre, præcedentia cum subsequentibus connectere: quod quidem ab imperitis ne tentari quidem potest. *In Paulli Epistolis, sicut & in ceteris scripturis,* inquit Petrus Apostolus, *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* (2.Petr.III.16.)

I. Fateor fieri non posse ut singuli Christiani, etiam rudes & imperiti legitimum Scripturarum sensum propriis viribus assequantur. Sed si supremo Spiritus sancti lumine illustrentur, si Deus unicuique sensum aperiat ad intelligendas Scripturas, nihil obstabit quominus & ipsi Scripturas intelligant. At memini me audisse vel legisse uspiam, hanc esse Protestantium opinionem, quod velint adesse Spiritum sanctum singulis fidelibus Scripturas vel legentibus vel audientibus, ut ipsis legitimum harum sensum suggerat: iuxta id quod Christus promisit, *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* (Ioan.XVI.13.) Idque contendunt ex Apostolo confirmari, dum is refert hanc Ieremiæ Prophetiam: *Hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me a minore usque ad maiorem.* (Heb.VIII.10.11.) Quibus verbis videtur non obscure innui hanc esse Ecclesiæ prærogativam, ut omnes omnino Christiani superno Spiritus sancti afflatu illustrentur, ut legem Dei, & proinde Scripturas, & eorum genuinum sensum intelligant?

R. Non is est eorum Scripturæ sacræ testimoniorum sensus. Prius enim quod protulisti ad Apostolos & ad corpus Ecclesiæ spectat: & si ad singulos fideles extendatur, sensus est a nemine haberi posse cognitionem omnis veritatis nisi per Spiritum sanctum: neque enim omnem veritatem norunt omnes omnino Christiani, ut quotidiana experientia per se patet.

Ad alterum testimonium ex Ieremia & ex Apostolo prolatum quod spectat, certum est quoque non eum esse illius sensum, quod legem Dei & abstrusum Scripturarum sensum singuli Christiani sine

PARS II. SECT. II. CAP. II. §. 2.

magiſtro intellecturi ſint. Is enim ſenſus & manifeſta experientia refellitur, & aliis Scripturæ locis non obſcuris confutatur. *Fides*, inquit Apoſtolus, *ex auditu. Quomodo autem audient ſine prædicante?* (Rom. x. 17. & 15.) Id unum ergo colligendum eſt hoc Ieremiæ teſtimonio ab Apoſtolo prolato, hanc eſſe novi teſtamenti prærogativam, quod ita ſcribenda eſſet lex Dei in mentibus & cordibus hominum per Spiritum ſanctum, ut legem hanc ſine magno labore Chriſtiani edocendi ſint. Nimirum Deus ipſe per gratiam ſuam ſingulorum mentibus & cordibus inſinuat, quod ipſi a magiſtris docentur: alioqui fruſtra docerentur. Unde recte ait Sanctus Proſper in carmine de Ingratis:

> *Percurrat Apoſtolus orbem,*
> *Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inſtet,*
> *Quaque viam verbo reſeratam invenerit, intret,*
> *Ut tamen his ſtudiis auditor promoveatur,*
> *Non doctor, neque Diſcipulus, ſed gratia ſola,*
> *Efficit.*

Et certe ſi ſenſus teſtimoniorum huiuſmodi, quæ non pauca in novo teſtamento reperiuntur, is eſſet quod ſinguli omnino Chriſtiani ſuperno Spiritus ſancti afflatu illuminandi eſſent, ad perſpiciendam abſtruſiorem Scripturarum ſenſum; iam nullus eſſet modus ſectarum undique exſurgentium commentis. Se divinitus illuſtratum contendet Calvinus adverſus Lutherum, Lutherus adverſus Calvinum. Idem contendent Anabaptiſtæ, & quotquot feret orbis fanaticos: contendet, inquam, quivis fanaticus, ſibi divinitus infuſum fuiſſe eum Scripturarum ſenſum, quo ſua ſecta nititur. Sic patebunt omnia fabulis & erroribus & fallaciis. Non poteſt Spiritus ſanctus, Spiritus utique veritatis, ſibi ipſi contradicere. Non poteſt revelare Luthero Chriſtum eſſe reipſa præſentem in Euchariſtia, & Zuvinglio Chriſtum reipſa abeſſe ab Euchariſtia. Ex his collige, agnoſcendam omnino eſſe hominibus auctoritatem ſupremam, quæ erumpentes de religione quæſtiones ſine erroris formidine dirimat: alioqui patebunt omnia diſputationibus; nil niſi dubium occurret in rebus fidei; nec impediri poterit quominus omnes *ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris,* (Epheſ. iv. 14.) contra præceptum Apoſtoli.

Huic incommodo occurrit ineffabili ſua ſapientia Deus optimus maximus; nam iuſſit Eccleſiam ab omnibus audiri & conſuli: (Matth. xviii. 17.) promiſitque permanſuram eſſe ad finem uſque ſæculorum Eccleſiam, immaculatam utique & incorruptam; (Id. xxviii. 20.) nec futurum umquam, ut adverſus eam portæ inferi prævaleant. (E) (Id. xvi. 18.) Hæc omnia fuſe, & invictiſſime probavimus parte prima huius operis. (F) (Sect. ii. c. 3. §. 4.)

(E) *Vide auctoritates Scripturæ, quas protulimus ſupra litt.* (B) *hocce* §.

(F) *Qui doctrinam hocce paragrapho contentam penitius ſcrutari voluerint, adeant libros ſequentes: Collationem* D. D. BOSSUETII *Meldenſium Epiſcopi cum* D. CLAUDIO de

§. 3. *De Scriptura Sacra.*

I. Quid est Scriptura sacra?

R. Est verbum Dei scriptum in iis libris, quos Canonicos dicimus.

I. Cur Canonici appellantur libri Scripturarum?

R. *Canon* vox Græca est, quæ *regulam* significat. Ideo ergo libros sacros canonicos dicimus. 1. Quod regulam fidei nostræ contineant.

2. Quod horum librorum series contineatur in pluribus Ecclesiæ canonibus. Sic regulas ab Ecclesia positas vocamus. (A)

Ecclesia. *Eiusdem Epistolas duas ad populum suum* de promissionibus Christi ad Ecclesiam: *Domini* NICOLE Iusta legitimaque Ecclesiæ Catholicæ adversus Calvinistas præiudicia: *Eminentissimorum Cardinalium* BELLARMINI, PERRONII, & RICHELII Controversiarum *Libros*. Epistolas Pastorales ARCHIEPISCOPORUM PARISIENSIS & ROTHOMAGENSIS *ad nuperos diœceseum suarum Catholicos*.

(A) CONC. LAODICENUM *sub S. Silv. I. Can.* 59. *Collect. Concil. Labbei, tom.* 2. *nov. edit. p.* 573. Quod non oportet privatos & vulgares aliquos Psalmos dici in Ecclesia, nec libros non canonicos, sed solos canonicos veteris & novi Testamenti.

Canone 60. Hæc sunt quæ legi oportet ex veteri Testamento. Genesis, Exodus, id est, Exitus ex Ægypto. Leviticum, Numeri. Deuteronomium. Iesus Nave. Iudices. Ruth. Esther. Regnorum primus & secundus, Regnorum tertius & quartus. Paralipomenon primus & secundus. Esdræ primus & secundus. Liber Psalmorum centum quinquaginta. Proverbia Salomonis. Ecclesiastes. Cantica canticorum. Iob. Duodecim Prophetæ. Esaias, Ieremias & Baruch. Lamentationes & Epistolæ. Ezechiel. Daniel.

Novi autem Testamenti hæc: Evangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem. Actus Apostolorum. Epistolæ Catholicæ septem: videlicet Iacobi una; Petri duæ; Ioannis tres; Iudæ una. Epistolæ Pauli quatuordecim: ad Romanos una; ad Corinthios duæ; ad Galatas una; ad Ephesios una; ad Philippenses una; ad Colossenses una; ad Thessalonicenses duæ; ad Hebræos una; ad Timotheum duæ; ad Titum una; ad Philemonem una.

CONC. CARTAGIN. III. *Cap.* 47. *ann.* 397. *Collect. Conc. tom.* 3. *pag.* 891. Item placuit, ut præter Scripturas canonicas, nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Nave, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor. Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Davidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Esther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Novi autem Testamenti, Evangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber unus, Pauli Apostoli Epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos una, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli una, & Iacobi una, Apocalypsis Ioannis liber unus.

INNOCENT. I. *Epist.* 3. *ad Exuperium Episcop. Tolosan. num.* 7. Qui vero libri recipiantur in canone sanctarum Scripturarum brevis adnexus ostendit. Hæc sunt ergo, quæ desiderata moneri voce voluisti: Moysis libri quinque, id est, Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii: & Iesu Nave unus: Iudicum unus; Regnorum libri quatuor simul & Ruth: Prophetarum libri sexdecim: Salomonis libri quinque: Psalterium: Historiarum Iob liber unus; Tobiæ unus; Esther unus; Iudith unus; Machabæorum duo; Esdræ duo; Paralipomenon duo. Item Novi Testamenti, Evangeliorum libri quatuor; Apostoli Pauli Epistolæ quatuordecim: Epistolæ Ioannis tres: Epistolæ Petri duæ; Epistola Iudæ; Epistola Iacobi; Actus Apostolorum; Apocalypsis Ioannis. *Hanc reperire est apud* LABBÆUM *noviss. edit. tom.* 3. *Concil. pag.* 1040.

CONC. ROM. I. *an.* 494. *sub Gelasio I. Ordo librorum veteris Testamenti, quem sancta & Catholica Romana suscipit & veneratur Ecclesia, digestus a B. Gelasio Papa I. cum septuaginta Episcopis.*

Genesis liber unus. Exodi liber unus. Levitici liber unus. Numeri liber unus. Deuteronomii liber unus. Iesu Nave liber

Pars II. Sect. II. Cap II. §. 3.

I. Quinam sunt libri Canonici? *R.* Sunt libri Canonici veteris testamenti, sunt novi testamenti libri Canonici. Illi ante Christi or-

unus. Iudicum liber unus. Ruth liber unus. Regnorum libri quatuor. Paralipomenon libri duo. Psalmorum 150. liber unus. Salomonis libri tres. Proverbia, Ecclesiastes, & Cantica canticorum. Item Sapientiæ liber unus. Ecclesiasticus liber unus. Item ordo Prophetarum. Isaiæ liber unus. Ieremiæ liber unus. Cinoth, id est, de Lamentationibus suis. Ezechielis liber unus. Danielis liber unus. Osee liber unus. Amos liber unus. Michææ liber unus. Ioel liber unus. Abdiæ liber unus. Ionæ liber unus. Nahum liber unus. Habacuch liber unus. Sophoniæ liber unus. Aggæi liber unus. Zachariæ liber unus. Malachiæ liber unus. Item Ordo Historiarum, Iob liber unus. *Ab aliis omissus*. Tobiæ liber unus. Esdræ liber unus. Esther liber unus. Iudith liber unus. Machabæorum liber unus.

Item ordo Scripturarum novi & aterni Testamenti.

Evangeliorum libri quatuor. Secundum Mathæum liber unus. Secundum Marcum liber unus. Secundum Lucam liber unus. Secundum Ioannem liber unus. Actuum Apostolorum liber unus. Epistolæ Pauli Apostoli numero quatuordecim. Ad Romanos Epistola una. Ad Corinthios Epistolæ duæ. Ad Galatas Epistola una. Ad Thessalonicenses Epistolæ duæ. Ad Ephesios Epistola una. Ad Philippenses Epistola una. Ad Colossenses Epistola una. Ad Timotheum Epistolæ duæ. Ad Titum Epistola una. Ad Philemonem Epistola una. Ad Hebræos Epistola una. Item Apocalypsis Ioannis liber unus. Item Canonicæ Epistolæ numero septem; Iacobi Apostoli Epistola una. Petri Apostoli Epistolæ duæ. Ioannis Apostoli Epistolæ tres. Iudæ Zelotis Apostoli Epistola una.

Decretum Eugenii Papæ IV. *pro Incolitis seu Armenis in Conc. Florentino anno* 1441. *pag.* 1206. *tom.* 13. *Concil. Labbai.* (Sacrosancta Romana Ecclesia) unum atque eumdem Deum veteris, & novi Testamenti, hoc est, Legis & Prophetarum, atque Evangelii profitetur auctorem; quoniam eodem Spiritu sancto inspirante, utriusque Testamenti sancti locuti sunt, quorum libros suscipit, & veneratur qui titulis sequentibus continentur. Quinque Moysis, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, Iosue. Iudicum. Ruth, quatuor Regum, duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Iudith, Esther, Iob, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Ieremia, Baruch, Ezechiele, Daniele, duodecim Prophetis minoribus, id est, Osea, Ioele, Amos, Abdia, Iona, Michæa, Nahum, Habacuch, Sophonia, Aggæo, Zacharia, Malachia; duobus Machabæorum; quatuor Evangeliis, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis; quatuordecim Epistolis Pauli, ad Romanos, duabus ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duabus ad Thessalonicenses, duabus ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri duabus, tribus Ioannis, una Iacobi, una Iudæ, Actibus Apostolorum, & Apocalypsi Ioannis.

Conc. Trident. *Sess.* 4. 8. *April. ann.* 1546. Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus in Spiritu sancto legitime congregata... hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur; quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos Apostolos, tamquam fontem omnia salutaris veritatis, & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari iussit: perspiciensque hanc veritatem, & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt; Orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris, quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel ore tenus a Christo, vel a Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit, ac veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic Decreto adscribendum censuit; ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint,

tum scripti sunt: hi post Christi resurrectionem. (B)

I. Quinam sunt veteris Testamenti libri Canonici?

qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infra scripti: Testamenti veteris, quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti novi, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti; quatuordecim Epistolæ Paulli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli una, Judæ Apostoli una, & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

(B) S. Athanas. *Orat. contra gentes. n.* 1. Sufficiunt quidem per se tum sacræ & divinitus inspiratæ Scripturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri a sanctissimis Magistris conscripti; quos si quis evolvat, intelliget aliquo modo Scripturarum mentem, & fortasse eam quam cupit, cognitionem adipiscetur. Ceterum quia eas lucubrationes ad manum non habemus, necessum est, ut quæ ab illis didicerimus, tibi scripto proferamus.

S. Aug. *de Doct. Christiana, lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 12... Erit igitur divinarum Scripturarum solertissimus indagator, qui primo totas legerit, notasque habuerit, & si nondum intellectu, iam tamen lectione dumtaxat eas quæ appellantur Canonicæ ... In canonicis autem Scripturis Ecclesiarum Catholicarum quamplurium auctoritatem sequatur, inter quas sane illæ sint, quæ Apostolicas Sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis quas quædam non accipiunt: in eis vero quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent.

N. 13. Totus autem Canon Scripturarum, in quo istam considerationem versandam dicimus, his libris continetur: Quinque Moyseos, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio; & uno libro Iesu Nave, uno Iudicum, uno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principium videtur pertinere; deinde quatuor Regnorum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulque pergentibus. Hæc est Historia, quæ sibimet annexa tempora continet, atque ordinem rerum: sunt aliæ tamquam ex diverso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se connectuntur, sicut est Iob, & Tobias, & Esther, & Iudith, & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam usque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam: deinde Prophetæ, in quibus David unus liber Psalmorum; & Salomonis tres, Proverbiorum, Cantica canticorum, & Ecclesiastes. Nam illi duo libri, unus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Iesus Sirach eos conscripsisse constantissime perhibetur: (*Nota* August. l. 2. *Retract. cap.* 4. *n.* 2. In secundo sane libro de auctore libri, quam plures vocant Sapientiam Salomonis, quod etiam ipsum, sicut Ecclesiasticum, Iesus Sirach scripserit, non ita constare, sicut a me dictum est, postea didici, & omnino probabilius comperi non esse hunc eius libri auctorem) qui tamen quoniam in auctoritatem recipi meruerunt,

R. Ad quatuor capita commode revocantur: ad primum pertinent libri Legales; ad secundum libri Historici; ad tertium libri Morales; inter Propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui proprie Prophetæ appellantur, duodecim Prophetarum libri singuli, qui connexi sibimet, quoniam numquam seiuncti sunt, pro uno habentur: quorum Prophetarum nomina hæc sunt, Osee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: deinde quatuor Prophetæ sunt maiorum voluminum, Isaias, Ieremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris Testamenti veteris terminatur auctoritas: Novi autem, quatuor libris Evangelii, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem; quatuordecim Epistolis Paulli Apostoli, ad Romanos, ad Corinthios duabus, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses, ad Timotheum duabus, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri duabus, tribus Ioannis, una Iudæ, & una Iacobi; Actibus Apostolorum libro uno, & Apocalypsi Ioannis libro uno.

Cap. 9. num. 14. In his omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti, quærunt voluntatem Dei. Cuius operis & laboris prima observatio est, ut diximus, nosse istos libros, & si nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa quæ in eis aperte posita sunt, vel præcepta vivendi, vel regulæ credendi, sollertius diligentiusque investiganda sunt: quæ tanto quisque plura invenit, quanto est intelligentiæ capacior. In iis enim quæ aperte in Scripturis posita sunt, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi, spem scilicet atque caritatem... Tum vero facta quadam familiaritate cum ipsa lingua divinarum Scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda & discutienda pergendum est, ut ad obscuriores locutiones illustrandas de manifestioribus sumantur exempla, & quædam certarum sententiarum testimonia dubitationem incertis auferant.

Lib. 11. *de Civit. Dei, cap.* 3. Hic (Christus) prius per Prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos, quantum satis esse iudicavit, locutus, etiam Scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentissimæ auctoritatis, cui fidem habemus de his rebus, quas ignorare non expedit, nec per nosmetipsos nosse idonei sumus... Sicut ergo de visibilibus, quæ non vidimus, eis credimus qui viderunt, atque ita de ceteris, quæ ad suum quemque sensum corporis pertinent: ita de his quæ animo ac mente sentiuntur.., hoc est, de invisibilibus, quæ a nostro sensu interiore remota sunt, iis nos oportet credere, qui hæc in illo incorporeo lumine disposita didicerunt, vel manentia conturntur.

Lib. 15. *c.* 23. *num.* 4. Omittamus igitur earum Scripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupantur, eo quod earum occulta origo non claruit Patribus, a quibus usque ad nos auctoritas veracium Scripturarum certissima & notissima successione pervenit. In his autem apocryphis etsi invenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa nulla est canonica auctoritas. Scripsisse quidem nonnulla divina Enoch illum septimum ab Adam, negare non possumus, cum hoc in Canonica Epistola Iudas Apostolus dicat. Sed non frustra non sunt in eo canone Scripturarum, qui servabatur in Templo Hebræi populi succedentium diligentia Sacerdotum, nisi quia ob antiquitatem suspectæ fidei iudicata sunt, nec utrum hæc essent quæ ille scripsisset, poterat inveniri, non talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirentur rite servasse. Unde illa quæ sub eius nomine proferuntur, & continent istas de gigantibus fabulas, quod non habuerint homines patres, recte a prudentibus iudicantur non ipsius esse credenda; sicut multa.., sub nominibus Apostolorum ab Hæreticis proferuntur, quæ omnia nomine apocryphorum ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.

Si pleniorem earum rerum, quæ auctoritatem Scripturæ sacræ spectant, notitiam habere cupis, lege Sixti Senensis *Bibliothecam sacram*, Serarii *&* D. Elias du Pin *Prolegomena ad Scripturam sacram*, Rev. P. Frassen *Minoritæ disquisitiones Biblicas*. R. P. Natalis Alexandri *Dominicani Dissertationem in Canonem 47. Concilii Carthaginensis tertii, quæ reperitur inter Dissertationes historiæ Ecclesiasticæ quarti sæculi, &c.*

rales, vel laudibus Dei celebrandis ſcripti; ad quartum libri Prophetici.

Libri Legales ſunt quinque Moyſis libri, quos uno Græco nomine Pentateuchum dicimus: iique ſunt Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri & Deuteronomium.

Libri Hiſtorici ſunt Ioſue, Iudices, Ruth, Regum libri quatuor, quorum priores duo dicuntur libri Samuelis, Paralipomenon, qui & Chronicorum libri duo, Eſdræ libri duo, quorum poſterior Nehemiæ liber dicitur, Tobias, Iudith, Eſther, Iob, Machabæorum liber primus & alter. His addi poſſunt libri Geneſis, Exodi & Numerorum, qui licet maxima ex parte hiſtorias referant, tamen ad libros legales vulgo referuntur.

Pſalterium Davidis centum quinquaginta Pſalmos continet, quorum plerique Davidis ſunt, Dei laudibus celebrandis præcipue ſcriptum eſt. *Morales libri* ſic dicti, qui tradunt præcipue præcepta morum, ſunt Parabolæ ſeu Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Canticum canticorum, Sapientia, & Eccleſiaſticus. In his libris ſicut & in Pſalterio ſic celebrantur Dei laudes & traduntur præcepta morum, ut & multa ad Prophetias, quædam ad hiſtoriam pertineant.

Libri Prophetarum continent Prophetarum ſeu maiorum ſeu minorum ſcripta. Maiores, ſic dicti quod plus ceteris ſcripſerint, quatuor ſunt, nimirum Iſaias, Ieremias, cui & Baruch ſcriba illius adiungitur, Ezechiel, & Daniel. Minores, ſic dicti quod minus ſcripſerint, duodecim numerantur: Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

I. Qui ſunt libri novi teſtamenti?

R. Sacro-ſancti Ieſu Chriſti Evangelii ſcriptores quatuor qui Evangeliſtæ nuncupantur; Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes. Acta Apoſtolorum auctore Luca. Apoſtolorum Epiſtolæ. Nimirum Paulli quatuordecim, quarum hæc ſeries: Ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galatas una, ad Epheſios una, ad Philippenſes una, ad Coloſſenſes una, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebræos una. Ceterorum Apoſtolorum Epiſtolæ ſeptem, quæ Catholicæ nuncupantur, quia non ad ſpeciales Eccleſias vel perſonas, ut Paulli Epiſtolæ, ſed ad omnem Eccleſiam ſcriptæ ſunt. Harum hic catalogus: Iacobi una, Petri duæ, Ioannis Apoſtoli & Evangeliſtæ tres, Iudæ una. Sequitur Apocalypſis ſeu revelatio Ioannis.

I. Debentne Chriſtiani legere Scripturam Sacram?

R. Lectio divinarum Scripturarum, maxime novi teſtamenti, Pſalmorum, & librorum moralium veteris Teſtamenti deberet eſſe caſtæ deliciæ & quotidiana exercitatio Chriſtianorum, qui pietatem non vanitatem aut curioſitatem alere ſtudent. Id maxime probat & peroptat Eccleſia. (C)

(C) S. IOAN. CHRYSOST. *Homil.* 2. *in Matth. c.* 1. Obſecro ut quæ (de Scriptu-

ris) feminata sunt, versetis. De tali enim studio, talique cura ingens quoddam animabus bonum ac salutare conquiritur. Nam & Deo placere possumus ista curando, & ab iniuriosis obscenisque sermonibus, & a conviciis munda ora servabimus, dum spiritualibus exercemur eloquiis, & dæmonibus terrori esse poterimus, linguam nostram talium armis muniendo verborum, & tunc maiorem Dei gratiam valebimus promereri. Hinc enim & mentis vestræ & acumen augetur & lumen ... Non sum ego Monachus, uxorem habeo & filios, & curam domus gero. Hoc est quod omnia quasi una quadam peste corrumpit, quoniam lectionem divinarum Scripturarum ad solos putatis Monachos pertinere, cum multo magis vobis quam illis sit necessaria. Qui enim versantur in publico & vulnera quotidie accipiunt, magis indigent medicamine. Itaque multo est gravius atque deterius rem superfluam esse legem Dei putare, quam illam omnino non legere...

1. Cor. x. 11. Non audis Paulum loquentem: Quoniam ad correptionem nostram hæc omnia scripta sunt. Tu vero Evangelium, etiam si illotis, ut aiunt, manibus contrectare daretur, ne attingere quidem cupias: tantum abest, ut penitus penetrare iudices operæ pretium: itaque fit ut sursum deorsum ferantur omnia. Quod si discere cupis quantus ex Scripturis divinis nascatur profectus, temetipsum diligenter examina: qualis quidem efficiaris cum Psalmos audis; qualis item cum diabolicam cantilenam.. Itaque assidue potentibus Spiritus Dei carminibus egemus... Hoc est enim nutrimentum animæ, hoc ornamentum, hoc securitas: ut e regione, Dei non audire verbum, fames atque internecies. Dabo,

Amos VIII. 11. inquit, eis non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Dei. Quid igitur infelicius esse possit, quam ut quod Deus loco pœnæ minatur, hoc tu iam sponte in caput tuum attrahens corroges malum, inferens animæ tuæ sævissimam famem, atque pestiferam, & omnium maxime debilem ac infirmam ipsam reddens? Verbis enim & sanari illa solet, & corrumpi. Nam & sæpe in iram sermone succenditur, & ab ipso incendio alio rursus sermone restinguitur.... Si autem hoc facit sermo iste communis, responde, quare tu Scripturarum eloquia contemnas?.. Ex Scripturis namque divinis sermo prolatus, ipso igne vehementius animam audientis accendit, atque in omnium illam præparat usum bonorum. Sic etiam Paullus Corinthios, quos inflatos esse agnoverat, ac tumentes, castigatione sermonis reddidit mitiores... & David post pecca- 2. Reg. XII.
tum, quoniam sermonem audivit Dei, ad salutarem illam pœnitentiam convolavit.. Et quid, ais, lucri est, quando quis audit, & non accedit ad implenda, quæ dicta sunt? Non parvum est etiam ex ipso lucrum auditu. Nam qui audit, semetipsum damnabit & ingemiscet, & eo aliquando perveniet, ut studeat etiam implere quod didicit. Qui vero nec quam peccavit intelligit, quando a peccatis recedet? Quando seipsum culpabit? Quando etiam emendare conabitur? Non igitur contemnamus Scripturas audire divinas, diabolicæ enim hoc est mentis, non permittentis nos aspicere thesaurum, ne divitias acquiramus. Propterea ille suadet, nihil omnino esse commodi divinas audire leges, ne quando ex auditu sequi etiam videat actionem. Deprehendentes itaque hanc illius artem malignam, undique nos muro muniamus, ut his circumstipati armis, & ipsi permaneamus invicti, & caput deiiciamus inimici.

Conc. 3, de Lazaro. Id semper hortor, & hortari non desinam, ut non hic tantum attendatis iis quæ dicuntur, verum etiam cum domi fueritis assidue divinarum Scripturarum lectioni vacetis... Ne quis enim mihi dixerit: Sunt frigida illa verba, multa insunt quæ contemni debeant: ego forensibus caussis affixus sum, publica gero negotia, artificium exerceo, uxorem habeo, alo liberos, familiæ curam gero, mundanus homo sum, non est meum legere Scripturas, sed eorum qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt, qui vitam eiusmodi continenter agunt. Quid ais homo? Non est tui negotii Scripturas evolvere, quoniam innumeris curis distraheris? Immo tuum magis est quam illorum. Neque enim illi perinde Scripturarum egent præsidio, atque vos in mediis negotiorum undis iactati. Nam Monachi quidem a foro forensibusque negotiis liberi, quique in deserto fixere tuguriola, neque cum quoquam habent commercium, sed in illa quieta tranquillitate cum omni securitate philosophantur, ac velut in portu sedentes, rebus vehementer tutis fruuntur. Nos contra velut in medio mari fluctuantes, innumerisque, velimus nolimus, peccatis obstricti, semper opus habemus perpetuo iugique Scripturarum solatio... Quia perpetuo stas in acie, quia frequentes acci-

-pis plagas, idcirco magis opus est remediis ... Necesse est indesinenter a Scripturis armaturam sumere ... Prohibeamus eminus venientia diaboli spicula extinguentes, depellentesque per assiduam Scripturarum lectionem. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spirituali ... Nobis artis instrumenta sunt Apostolorum ac Prophetarum libri, omnisque Scriptura divinitus inspirata & utilis .... Per hos fabricamur animam nostram, depravatamque corrigimus, & inveteratam renovamus ... Itaque ne negligamus nobis parare libros, ne circa vitalia vulnus accipiamus ... Nobis ipsis recondamus thesaurum librorum spiritualium ... Ubicumque fuerint libri spiritales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaque inhabitantibus accedit consolatio .. Ex libris reddimur tutiores, firmioresque. Nam simul atque tetigit aliquis Evangelium, mox composuit suam ipsius mentem, & a rebus mundanis abduxit, idque ex ipso solo aspectu. Quod si accesserit diligens lectio, non aliter quam in sacris adytis rebus divinis initiata anima, sic repurgatur, meliorque redditur, Deo cum ipsa per illas Scripturas colloquente. Quid igitur, inquiunt, si non intelligamus ea quæ continentur libris? Maxime quidem etiamsi non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia. Quamquam fieri non potest ut omnia ex æquo ignores: propterea siquidem Spiritus gratia dispensavit illa temperavitque, quo publicani, piscatores, tabernaculorum opifices, pastores & Apostoli, idiotæ, illiterati, per hos libros salvi fierent, ne quis idiotarum ad hanc difficultatis confugere posset excusationem, ut omnibus facilia conspectu essent ea quæ dicuntur, ut & opifex, & famulus, & vidua mulier, & omnium hominum indoctissimus ex audita lectione aliquid lucri, utilitatisque reportaret. ... Cui enim non sunt manifesta quæcumque in Evangelio scripta sunt? Quis autem audiens beatos esse mites, beatos misericordes, beatos mundicordes, ceteraque huiusmodi, desiderabit præceptorem, ut aliquid eorum discat, quæ dicuntur? Quin etiam signa, miracula, historiæ, nonne cuivis nota manifestaque sunt? Prætextus iste est & caussatio, pigritiæque velamentum. Non intelligis quæ insunt? Quomodo possis aliquando intelligere, qua ne leviter quidem inspicere velis? Sume librum in manus, lege historiam omnem, & quæ nota sunt memoria tenens, ea quæ obscura sunt, parumque manifesta frequenter percurre. Quod si non poteris assiduitate lectionis invenire quod dicitur, accede ad sapientiorem, vade ad Doctorem, communica cum his ea quæ scripta sunt, declara vehemens studium; & si viderit te Deus tantam animi promptitudinem adhibere, non despiciet tuam vigilantiam, ac sollicitudinem. Verum etiamsi nullus homo te docuerit quod quæris, ipse sine dubio reserabit .... Magna adversus peccatum munitio est, Scripturarum lectio; magnum præcipitium, profundum barathrum, Scripturarum ignoratio. Magna salutis perdirio, nihil scire ex divinis legibus. Ea res & hæreses peperit, & vitam corruptam invexit. Nam fieri non potest, non potest, inquam, fieri, ut quis sine fructu discedat, qui assidua, attentaque Scripturarum lectione fruatur.

Homil. 10. in cap. 1. Ioan. in Græco cod. est 11. initio, edit. Parif. Morelli in fol. an. 1633. Francisco Aretino interprete. ... Quid igitur a vobis contendimus? Ut una dierum in hebdomade, vel saltem sabbato, curæ vobis sit Evangelicas legere lectiones, quas ante has conciones in manibus habere, domi frequenter repetere, earum diligenter sensum disquirere, quid clarum, quid obscurum in his sit adnotare velitis, quid pugnare videatur, cum non pugnet: ita omnibus penitus examinatis his vos concionibus quam attentissimos exhibeatis. Hoc pacto non parum utrisque nostrum emolumenti provenerit ... Quod si qui sunt qui negotia occupationesque, & publicarum privatarumque rerum curas caussantur: primum in hoc non parum errant, quod in tot rebus versantur, & ita semper sæcularibus negotiis affixi sunt, ut ne minimum quidem in his quæ maxime necessaria sunt studium impendant. Deinde frivolam & nullius momenti excusationem afferunt, cum accusari potius ac in parte eorum cum amicis possent consuetudines, & moræ in theatris & consessus, ut equorum certamina speculentur, in quibus sæpe numero diem totum consumunt ... Est & his oscitantibus inepta excusatio, librorum scilicet inopia. Et divitibus quidem ad hoc respondere ridiculum est. Verum cum multos pauperes hac frequenter excusatione uti existimem, cum his parum periocari, atque ita eos percunctari placet, numquid omnia artis suæ habeant instrumenta, & si inopia in his comparandis admodum impediantur?

Homil. proœm. in Epist. ad Romanos. Ita illum (Paullum) nonnulli ignorant, ut ne Epistolarum quidem numerum plane norint. Hoc vero non ignorantia facit; sed quod nolit huius viri scripta assidue in manibus habere. Neque enim nos quæ scimus, ab ingenii bonitate atque acumine scimus, sed quod illi nos viro impense affecti, ab illius lectione numquam discedimus... Quapropter si & vos quoque in animum induxeritis huius lectioni studiosam, ac diligentem operam navare, nihil sane erit, quod aliud requirendum vobis sit. Verus enim est sermo Christi, cum dicit, *Quærite & invenietis, pulsate & aperietur.* [Matth. VII. 7.] Verum quoniam plures ex iis qui huc convenere, & liberorum educationem, & uxoris curam, gubernandæque domus providentiam in sese receperunt, atque ideo non sustinent totos se labori isti addicere, saltem ad percipienda quæ alii collegerunt excitamini, tantumque iis quæ dicuntur audiendis impendite diligentiæ, quantum colligendis pecuniis. Tametsi enim turpe sit non nisi tantum a vobis exigere, tamen contenti erimus, si vel tantum præstetis. Siquidem hinc infinita exorta sunt mala, ab ipsa videlicet sacrarum Scriptionum ignoratione: hinc multa hæreseon lues pullulavit: hinc vitæ in multis neglectus... Qui ad divinarum Scripturarum radios oculos non intendunt, necessario in multa frequentes errata incurrunt, proinde ac si in tenebris periculosissimis ambularent.

Homil. 9. in cap. 3. Epist. ad Colossenses init.... Verbum Christi habitet In vobis abundanter.... Audite quicumque estis mundani, & uxori præestis & liberis, quomodo vobis quoque maxime mandet legere Scripturas, & non leviter, nec temere, sed magno studio & diligentia... Non dixit, Verbum Christi sit in vobis solummodo. Sed quid? [Col. III. 16.] *Inhabitet abundanter, & copiose, in omni sapientia docentes, & commonentes vosmetipsos*... Neque alium expectes doctorem ac magistrum. Habes Dei eloquia. Nullus te docet sicut illa... Parate vobis libros (sacros,) medicamenta animæ. Si nullos alios vultis, novum quidem certe testamentum vobis parate, Apostolorum Actus, Evangelia, magistros perpetuos. Si dolor acciderit, tamquam in medicamentorum apothecam aspice: illinc mali accipe consolationem; si damnum, si mors, si tuorum amissio. Immo vero non aspice solum, sed omnia suscipe, & ea mente tene. Hoc est omnium malorum caussa, nescire Scripturas... *Docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, & canticis spiritualibus.* [Ibid.] Vide quam non importunus & molestus sit Paullus. Quoniam lectio est laboriosa, & valde molesta & gravis, non deduxit ad historias, sed ad Psalmos, ut simul & animum oblectes canens, & furtim subducas a laboribus.... Doce puerum tuum canere Psalmos illos plenos philosophia, utpote statim de moderatione & temperantia, immo vero ante omnia de consuetudine non habenda cum malis, statim ab ipso initio libri... De consuetudine habenda cum bonis, & hæc & multa alia ibi invenies. De ventri imperando, de continendis manibus, de intemperantia. Quod esse avarum, & plura habendi cupiditate teneri non oporteat. Quod nihil sint pecuniæ, nec gloria, & quæ sunt huiusmodi. Quando ab ineunte ætate eum his eduxeris, paullatim duces etiam ad altiora. Psalmi habent omnia, hymni autem rursus nihil humanum. Quando in Psalmis didicerit tunc etiam sciet hymnos, utpote rem diviniorem. Superiores enim potestates hymnum canunt, non psallunt. Non est enim, inquit, speciosus hymnus in ore peccatoris. [Eccl. XV. 9.] Et rursus: *Oculi mei super fideles terræ ut ipsi mecum sedeant.* [Ps. C. 6. & 7.] Et rursus: *Non habitat in medio domus meæ qui facit superbiam.* Et rursus: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Adeo ut non solum cum amicis, sed ne cum servis quidem se misceant, sed sibi caveant. Sunt enim mala innumerabilia liberis hominibus, quando servos corruptos eis præfecerimus... Dilexi, inquit, eos qui diligunt legem tuam, hoc ergo nos æmulemur & hos diligamus. Ut temperantes fiant. *Lumbi mei impleti sunt illusionibus*... [Ps. XXXVII. 8.] *Perdes omnes qui fornicantur abs te.* [Ps. LXXII. 27.] Et quod ventri oporteat imperare... Et occidit plures eorum, cum esset *adhuc esca in ore ipsorum.* [Ps. LXXVII. 30.] Et quod oporteat non vinci a muneribus: *Divitiæ si affluant nolite cor apponere.* [Ps. LXI. 11.] Et quod gloriæ sit dominandum: *Neque cum eo descendet post ipsum gloria eius.* [Ps. XLVIII. 18.] Quod maligni non sint æmulandi: *Nolite æmulari in malignantibus.* [Ps. XXXVI. 1.] Quod principatus & potestates nihili oporteat existimare: *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani, & transivi, & ecce non erat.* [Ibid. XXXV. 36.] Quod præsentia nihili sint facienda: *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, Beatus est populus, cuius est Deus adiutor.* [Ps. CXLIII. 15.] Quod non

impune peccamus, sed est remuneratio:.
Ps. LXI. 13. *Tu reddes unicuique secundum opera sua.*
Ps. VII. 12. Cur autem non reddit quotidie? *Deus
iudex iustus & fortis & patiens*. Quod bo-
Ps. XXXI. 1. num sit humilitas; *Domine*, inquit, *non
est exaltatum cor meum*. Quod malum sit
Psal. LXXII. 6. superbia; *Propterea*, inquit, *tenuit eos
Iacob. IV. 6. superbia in finem. Dominus superbis resistit.
Ps LXXII. 7. Egredietur tamquam ex adipe iniquitas eo-
Ps. CIX. 9. rum*. Quod bonum sit eleemosyna: *Di-
spersit, dedit pauperibus: iustitia eius ma-
net in saeculum saeculi:* Quod laudandum
Ibid. 5. sit misereri: *Bonus est vir qui miseretur &
commodat*. Et his longe plura illic inve-
nies in philosophia dogmata: ut, quod
Ps. C. 5. non sit maledicendum, *Detrahentem*, in-
quit, *clanculum proximo suo hunc perse-
quebar*. Quis sit hymnus supernorum sciunt
fideles.

S. Aug. *Epist. 573. alias 3. ad Volusianum, c. 1. num.* 3. Tanta est enim Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: non quod ad ea quae necessaria sunt saluti, tanta in eis perveniatur difficultate: sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteque non vivitur; tam multa, tamque multiplicibus misteriorum umbraculis opacata intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quae intelligendae sunt, latet altitudo sapientiae, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quo-
Eccli. XVIII. 6. dam loco habet, *Cum consummaverit homo, tunc incipit*.

Cap. 5. num. 18. Modus autem ipse dicendi, quo sancta Scriptura contexitur, quam omnibus accessibilis, quamvis paucissimis penetrabilis Ea quae aperta continet, quasi amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea vero quae in mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad divitem; sed invitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, eadem rursus operta desiderantur, desiderata quoddammodo renovantur, renovata suaviter intimantur. His salubriter & prava corriguntur; & parva nutriuntur, & magna oblectantur inge- Pars II.
nia. Ille huic doctrinae inimicus est ani- Sect. II.
mus, qui vel errando eam nescit esse sa- Cap. II.
luberrimam, vel odit aegrotando medi- §. 3.
cinam.

Lib. de vera Relig. c. 51. num. 100. Omissis igitur & repudiatis nugis theatricis & poeticis, divinarum Scripturarum consideratione & tractatione pascamus animum atque potemus vanae curiositatis fame ac siti fessum & aestuantem, inanibus phantasmatis tamquam pictis epulis, frustra refici satiarique cupientem: hoc vere liberali, & ingenuo ludo salubriter erudiamur. Si nos miracula spectaculorum, & pulcritudo delectant, illam desideremus videre sapientiam, quae pertendit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

S. Hieron. *Epist. 57. alias 7. ad Letam, tom. IV. part. 2. p. 595. nov. edit.* Pro gemmis & serico divinos codices amet, (filia tua) in quibus non auri & pellis Babylonicae vermiculata pictura; sed ad fidem placeat emendata & erudita distinctio. Discat primo Psalterium, his se canticis evocet, & in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam. In Ecclesiaste consuescat, quae mundi sunt calcare. In Iob virtutis & patientiae exempla sectetur. Ad Evangelia transeat, numquam ea positura de manibus. Apostolorum Acta, & Epistolas tota cordis imbibat voluntate. Cumque pectoris sui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriae Prophetas, Heptateuchum & Regum, & Paralipomenon libros, Ezrae quoque & Esther volumina. Ad ultimum sine periculo discat Canticum canticorum; ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens, vulneretur...

Theophilus Alexand. *Lib. Paschal. 2. versus initium, tom. IV. S. Hieron. novae edit. pag. 706.* Quotidiana lectione sanctarum Scripturarum quisque infundat oleum sensui suo, & paret mentis lucer-
nam, quae iuxta praeceptum Evangelii *lu-* Matth. V. 15.
ceat omnibus qui in domo sunt.

Lege etiam Patris Veron Procemium tertium *in Versionem novi Testamenti*, D. Elies Du Pin Prolegomena *ad Scripturam sacram*, & D. D. Archiepisc. Rothomagensis Litteram *ad nuperos Catholicos datam 5. Iulii 1699. &c.*

Sed fatendum est in Christianis esse plurimos quibus præ ignorantia crassiori, vel præ ingenii tarditate Scripturarum lectio parum prodesset: alios quibus præ superbo & indocili ingenio noceret hæc lectio. Ægri nimium heu quibus vel ipsum ægritudinis remedium mortiferum est. (D)

(D) S. Aug. *Lib. 3. Confess. c. 5. n. 9.* Itaque institui animum intendere in Scripturas sanctas, ut viderem quales essent. Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam & velatam mysteriis... Tumor meus refugiebat modum eius; & acies mea non penetrabat interiora eius. Verumtamen illa erat quæ cresceret cum parvulis; sed ego dedignabar esse parvulus, & turgidus fastu mihi grandis videbar.

Lib. 6. Confess. c. 5. n. 8. Ideoque cum essemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctarum litterarum, iam credere cœperam nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses... Eoque mihi illa venerabilior & sacro-sancta fide dignior apparebat auctoritas, quo & omnibus ad legendum esset in promptu, & secreti sui dignitatem in intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non sunt leves corde: ut exciperet omnes populari sinu.

Tract. 18. in Ioan. n. 1. Neque enim natæ sunt hæreses, & quædam dogmata perversitatis illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, nisi dum Scripturæ bonæ intelliguntur non bene; & quod in eis non bene intelligitur, etiam temere & audacter asseritur. Itaque, carissimi, valde caute hæc audire debemus, ad quæ capienda parvuli sumus; & corde pio & cum tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, ut quod secundum fidem, qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tamquam de cibo gaudeamus: quod autem secundum sanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus, hoc est, ut etiam si quid sit nescimus, bonum tamen & verum esse minime dubitemus.

Concilium Senonensa *sub Clemente VII. an. 1528. in 4. Decreto fidei. Tom.* iv. *Concil. Labbei, pag.* 446. Magna profecto fuit, semperque futura est Scripturæ sacræ auctoritas: in qua nihil falsum, nihil otiosum esse possit. Cum enim non humana voluntate allata sit aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sint sancti Dei homines, omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad erudiendum in iustitia; at nihilominus mutilum est & prorsus invalidum sumptum e Scripturis argumentum, si pro cuiusvis arbitrio, quod adductum fuerit, sacrum aut profanum, canonicum aut apocryphum habeatur, vel quod in canonem admissum receptumque fuerit, indocti & instabiles depravent ad suam ipsorum perditionem, ac passim cerdones, ac infimæ plebis homines, in eam quam semel imbiberint sententiam pertinacius detorqueant. Nam quid promovebis, cum si quid defenderis, negetur; ex diverso, si quid negaveris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi vilem de blasphematione laudem. Nullus quidem tam deploratus quondam surrexit hæreticus, qui non suum errorem Scriptura tueri conaretur: nulla tam absurda, tam impudens hæresis, quæ non sacris utcumque fulciatur eloquiis, sed corruptis, & a genuino sensu depravatis. Immo vero si quis litteræ corticem tantum, suo fretus ingenio percurrat, si penitissimos sensus cum Ecclesiasticis interpretibus non penetret, vix umquam confutabitur Hæreticorum versutia. Obortis igitur de fide dissidiis, frustra sæpe Scriptura consulitur, nisi Ecclesiæ certa & infallibilis litem dirimat auctoritas, quæ canonicum librum ab apocrypho, Catholicum sensum ab Hæretico, germanum ab adulterino, discernat. Hac nempe velut internuntia Patrum & sacrorum Conciliorum organis, Spiritus sanctus docet nos omnia, & suggerit nobis omnia: sine quorum auspiciis, qui Scripturæ sacræ sensum habere

I. Qua mente legi debet facra Scriptura?

R. Cum mente venerabunda, fubmiffa, docili. Quæ capiuntur, ea tenenda funt. Quæ captum fuperant, credenda & fufpicienda. In omnibus obfequendum Ecclefiæ iudicio. (E)

I. Quid facto opus eft, ut hæc lectio profit?

R. Orandus Deus ante & poft lectionem, ut aperiat nobis fenfum ad intellectionem Scripturarum, & verba fua ipfe cordibus noftris imprimat. Quidquid legitur, id alte animo infigendum, id iugiter ut fe fe dat occafio exprimendum in moribus: (F) ne fimiles fimus *viro confideranti vultum nativitatis fuæ in fpeculo; confideravit enim fe & abiit, & ftatim oblitus eft qualis fuerit*, inquit Iacobus Apoftolus. Iacob. I. 23. 24.

Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 4.

§. 4. *De auctoritate Traditionis in rebus fidei.*

I. Quæcumque proponuntur nobis a Deo, neceffario credenda, continentur ne libris canonicis?

R. Non continentur. Multa funt in iis non fcripta: & eorum quæ fcripta funt genuinum fenfum affequi non valemus, nifi per Traditionem.

Patet Traditionis neceffitas ex Scripturis, ex omnibus Ecclefiæ Patribus, immo ex ipfis Hæreticis qui ipfam parvipendere fe profitentur.

1. *Ex Scripturis* quidem. Paulus Apoftolus Epiftola fecunda ad Theffalonicenfes hæc habet: *State & tenete traditiones quas didiciftis five per fermonem, five per Epiftolam no-* 2. Theff. II. 14.

---

fe iactitant, non intelligunt quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, fed videntes non vident, & audientes non audiunt. In enumerandis itaque canonicæ Scripturæ libris, qui præfcriptum Ecclefiæ ufum & auctoritatem non fequitur, facrum Cartaginenfe Concilium *tertium*, Innocentii & Gelafii decreta, & denique definitum a Sanctis Patribus librorum catalogum refpuit, aut in exponendis Scripturis, non pafcit hœdos fuos iuxta tabernacula paftorum, fed fodit fibi cifternas diffipatas, quæ continere non valent aquas: & fpretis orthodoxorum Patrum veftigiis, proprii fpiritus iudicium fequitur: is veluti fchifmaticus, & hærefeon omnium incenfor, & fautor a tanta temeritate reprimatur.

(E) S. Chrysost. *Homil.* I. *in cap.* I. *Epift. ad Rom.* Quando enim a Domino quid definitur ac publicatur, non debent quæ dicuntur, ab auditoribus in quæftionem & curiofam dubitationem vocari, fed tantum fimpliciter fufpici. In hoc enim Apoftoli miffi funt, ut quæ percepiffent eloquerentur, non ut aliquid de fuo adderent: noftrum vero eft, ut credamus.

Vide S. Aug. *Tract.* 18. *in Ioan.* I. *fupra hocce §. litt.* (D)

Confule Librum de Lectione facræ Scripturæ *a docto pioque* Præsule Castoriansi *editum*.

(F) Iosue I. 8. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: fed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuftodias & facias omnia quæ fcripta funt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

S. Bernard. *Serm.* 5. *de Adventu Domini, num.* 2.... Serva fermonem Dei.... Nam & ille panis vivus eft, & cibus mentis... Cuftodi verbum Dei: beati enim qui cuftodiunt illud. Ergo traiiciatur in vifcera quædam animæ tuæ, tranfeat in affectiones tuas, & in mores tuos. Comede bonum, & delectabitur in craffitudine anima tua. Ne oblivifcaris comedere panem tuum, ne arefcat cor tuum, fed adipe & pinguedine repleatur anima tua.

Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 4.

ſtram. Pluribus aliis in locis Apoſtolus traditionem laudat, profiteturque ſe non omnia quæ tenenda ſint ſcripto mandaſſe. (A)

2. Theſſ. 11. 14.

2. *Ex omnibus Eccleſiæ Patribus*. S. Ignatio Petri Apoſtoli Diſcipulo: Sancto Irenæo qui ſecundo ſæculo floruit: Sancto Clemente Alexandrino, Tertulliano, Euſebio, S. Baſilio, S. Gregorio Nyſſeno, Sancto Epiphanio, Sancto Hieronymo, Sancto Auguſtino, Vincentio Lirinenſi; & aliis qui vel quinque prioribus Eccleſiæ ſæculis, vel ceteris deinceps ad noſtra uſque tempora floruerunt. Omnium una ea de re vox eſt. In his ne unus quidem fuit qui non agnoverit traditionis neceſſitatem. (B)

3. *Ex ipſis Heterodoxis, qui tra-*

(A) Ad Thessalon. 11. 14. Itaque fratres ſtate: & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram.

S. Chrysost. *Homil.* 4. *in* 2. *ad Theſſal. cap.* 2. *verſ.* 14. Hinc eſt perſpicuum, quod non omnia tradiderunt per epiſtolam, ſed multa etiam ſine ſcriptis: & ea quoque ſunt fide digna. Quamobrem Eccleſiæ quoque traditionem cenſeamus eſſe fide dignam. Eſt traditio: nihil quæras amplius.

1. Cor. xi. 2. Laudo autem vos fratres, quod... & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis .... Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem &c.

2. Timoth. 11. 2. Et quæ audiſti a me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

Hebr. v. 11. De quo nobis grandis ſermo & interpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum. Etenim cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus: rurſum indigetis ut vos doceamini, quæ ſint elementa exordii ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ: parvulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus; eorum qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali.

(B) Eusebius *Lib.* 3. *Hiſtor. Eccleſiaſtica capit.* 36. Ignatius, ſecundus poſt Petrum Antiochenſem Eccleſiam ſortitus, cum per Aſiam ſub accuratiſſima ſatellitum cuſtodia ductaretur, ſingularum nihilominus civitatum quas ingrederetur, Eccleſias ſermonibus & cohortationibus ſuis confirmans, monebat in primis, ut ſibi a pravis Hæreticorum opinionibus caverent, quæ tunc primum in lucem emergere cum cœpiſſent, copioſius pullulabant. Hortatuſque eſt ut Apoſtolorum traditionibus tenaciter inhærerent: quas quidem ad certiorem poſteritatis notitiam teſtimonio ſuo confirmatas ſcriptis mandare neceſſarium duxit.

S. Irenæus *Lib.* 3. *contra hæreſ. c.* 2. *Quod neque Scripturis, neque traditionibus obſequantur Hæretici. num.* 1. Cum enim ex Scripturis arguuntur, in accuſationem convertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non recte habeant, neque ſint ex auctoritate, & quia varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his inveniri veritas ab his qui neſciant traditionem. Non enim per litteras traditam illam, ſed per vivam vocem: ob quam cauſſam & Paullum dixiſſe: *Sapientiam autem loquitur inter perfectos: ſapientiam autem non mundi huius*. Et hanc ſapientiam unuſquiſque eorum eſſe dicit, quam a ſemetipſo adinvenerit .. Unuſquiſque enim ipſorum omnimodo perverſus, ſemetipſum, regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. 1. Cor. 11. 6.

N. 2. Cum autem ad eam iterum Traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones Presbyterorum, in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos; adverſantur Traditioni, dicentes ſe non ſolum Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exſiſtentes ſapientiores, ſinceram inveniſſe veritatem .. Evenit itaque, neque Scripturis iam, neque Traditioni conſentire eos.

Cap. 3. Traditionem itaque Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam, in omni Eccleſia adeſt reſpicere omnibus qui vera velint videre: & habemus annumerare eos qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur.

ditionem parvi pendere se profitentur. Protestantes ipsi multa credunt, multa observant, quæ non nisi traditione novimus. Credunt Bapti-

Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Valde enim perfectos & irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos & successores relinquebant suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas. Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones; maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per sibi placentiam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam sententiam, præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis traditio, &c. *Idem nempe de ceteris Ecclesiis dicit, quarum auctores Apostolos, eorumque successores enumerat*.

Cap 4. Tantæ igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere: cum Apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia quæ sint veritatis: uti omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitæ.. Quæ autem sunt Ecclesiæ, cum summa diligentia oportet diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim & si de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conversati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere quod certum & re liquidum est? Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias. Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charta, vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem custodientes.

Clemens Alexandr. *Stromat. lib.* 1. *pag.* 201. 202. *edit. Lugd. Batav. anni* 1616. *mihi pag.* 274. *&* 275. Sed qui veram quidem beatæ doctrinæ servabat traditionem, statim a Petro & Iacobo & Ioanne & Paullo, sanctis Apostolis, ita ut filius acciperet a patre, (pauci autem sunt Patribus similes) ad nos quoque Deo volente pervenerunt, illa a maioribus data, & apostolica deposituri semina.... Iam vero non revelavit multis ea quæ non erant multorum, sed paucis quibus sciebat convenire, qui & ea possent accipere, & ex eis informari. Arcana autem, sicut Deus, verbo creduntur, non scripto... a nobis quoque audiat, ei qui occulte audit, occultum manifestatum iri: & ei qui secrete ea quæ traduntur potest servare, apertum iri quod opertum est, ut veritas, & id quod multis est occultum, fiat paucis manifestum...

Pag. 217. *mihi pag.* 296. *&* 297. *Videte ne quis sit qui vos abducat a fide in Christum per philosophiam & inanem deceptionem, qua tollit providentiam secundum traditionem hominum*. Quæ est enim secundum traditionem divinam philosophia, constituit & confirmat providentiam... Quoniam autem non sola traditio est publica ei qui sentit sermonis magnificentiam, occultanda est sapientia quæ dicta est in mysterio, quam docuit Dei Filius... *Sed quod auditis*, inquit Dominus, *in aurem, prædicate super tecta*, arcanas traditiones veræ cognitionis, quæ excelse & excellenter explicantur, iubens suscipere, & sicut in aurem audivimus, ita etiam tradere quibus oportet, non autem omnibus passim tradere, quæ eis in parabolis dicta erant, præcipiens. *Coloss.* II. 8. *Matth.* X. 27.

Lib. 5. *p.* 420. *&* 421. *mihi pag.* 576. *&* 577. Quocirca alia quidem sunt mysteria quæ fuerunt absconsa usque ad Apostolos, & tradita sunt ab ipsis, ut a Domino acceperunt: absconsa autem in veteri Testamento, quæ nunc manifestata sunt sanctis... Iam enim erant quæ tradebantur Hebræis sine scriptis.

Lib. 6. *pag.* 487. *mihi p.* 676. Depositum enim quod Deo redditur, est convenien-

ſma infantibus collatum, collatum infuſione, collatum ab Hæreticis, validum eſſe, id & nos credimus, Id autem non Scripturis, ſed ſola

ter Domini doctrinæ, per eius Apoſtolorum piam traditionem intelligentia & exercitatio. *Quod autem auditis in aurem*; abdite ſcilicet de myſterio, *ſuper domos.. prædicate*: idque fecerunt, cum ea præclare ac magnifice intellexiſſent, ſublimique, & excelſo dicendi genere tradiderunt, & ex regula veritatis Scripturas explanarunt .. Recta ſunt omnia ... coram iis qui intelligunt, hoc eſt, iis qui ab ipſo declaratam Scripturarum expoſitionem, ex Eccleſiaſtica regula accipientes conſervant. Regula autem Eccleſiaſtica eſt concentus & conſenſio legis & Prophetarum, convenienter Teſtamento quod traditur per Domini adventum... Propter multas ergo cauſſas occultant Scripturæ ſententiam. Primum quidem, ut diligenter inquiramus, & ſemper in intelligenda ſalutari vigilemus doctrina. Præterea, ne omnibus quidem conveniebat hominibus intelligere, ne fraudi iis eſſet, ſi aliter acciperent ea quæ a ſancto Spiritu dicta ſunt ſalutariter. Quocirca iis qui ſunt electi ex hominibus, & iis qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionem, quæ ſervantur ſancta myſteria Prophetiarum, teguntur parabolis.

Pag. 489. *mihi* 678. & 679. Quia autem non omnium eſt veritas, multis modis occultat virtutem, iiſque ſolis qui ſunt initiati ad cognitionem, qui veritatem quærunt propter caritatem, lucem exoriri facit... Quin etiam iubetur Eſaias Propheta, novo libro accepto in eo ſcribere quædam: Sanctam illam quæ poſtea futura erat cognitionem, per Scripturarum expoſitionem, prophetice prædicente Spiritu, eam quæ illo tempore nondum erat ſcripta, propterea quod nondum cognoſceretur: dictum enim fuerat ab initio iis ſolis qui intelligunt. Iam vero cum Apoſtolos docuerit Servator, ſcriptæ, non ſcripta iam quoque nobis traditur traditio, quæ novis cordibus ſecundum novum illum librum Spiritus inſcribitur potentia...

Pag. 502.... *mihi* 697... Solo ergo eſt a Deo tradita, quæ eſt apud nos doctrina, a qua dependent omnes fontes ſapientiæ, quicumque ad veritatem tamquam ad ſcopum feruntur.

Lib. 7. *pag.* 526. *mihi* 731. & 732. Cognitio autem quæ datur ex traditione per Dei gratiam, veluti quoddam depoſitum committitur iis qui ſe ipſos doctrina dignos exhibuerint.

Pag. 545. *mihi* 759. & 760. Quemadmodum amygdalæ dicuntur inanes, non in quibus nihil ineſt, ſed in quibus id quod ineſt eſt inutile; ita etiam Hæreticos dicimus, qui ſunt inanes Dei conſiliorum, & Chriſti traditionum.

Tertull. *de Corona militis*, *cap.* 3. Hanc ſi nulla ſcriptura determinavit, certe conſuetudo corroboravit, quæ ſine dubio de traditione manavit. Quomodo enim uſurpari quid poteſt, ſi traditum prius non eſt? Etiam in traditionis obtentu exigenda eſt, inquis, auctoritas ſcripta. Ergo quæramus, an & traditio niſi ſcripta non debeat recipi? Plane negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præiudicent aliarum obſervationum, quas ſine ullius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & exinde conſuetudinis patrocinio vindicamus. Denique ut a baptiſmate ingrediar, aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto prius in Eccleſia ſub Antiſtitis manu conteſtamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde ſuſcepti, lactis & mellis concordiam prægustamus, exque ea die lavacro quotidiano per totam hebdomadem abſtinemus Euchariſtiæ ſacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam Præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paſchæ in Pentecoſtem uſque gaudemus. Calicis aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terram anxie patimur. Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad calciatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia: quæcumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.

Cap. 4. Harum & aliarum eiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix. Rationem Tra-

traditione constat. Diem Dominicam loco sabbati sanctificant: festos dies complures celebrant; & in Britannia maiori frequentior est

dictioni, & consuetudini, & fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit disces. Interim nonnullam esse credes, cui debeatur obsequium.

De praescriptionibus adversus Hereticos, cap. 17. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus.

Cap. 19. Ergo non ad Scripturas provocandum est: nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut par incertae. Nam & si non ita evaderet conlatio Scripturarum, ut utramque partem parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa; cuius sint Scripturae; a quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina qua fiunt Christiani. Ubi enim apparuerit esse veritatem & disciplinae & fidei Christianae, illic erit veritas Scripturarum, & expositionum, & omnium Traditionum Christianarum.

Cap. 20. (Christus) quid homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat, ipse pronuntiabat, sive populo palam, sive discentibus seorsum. Ex quibus duodecim praecipuos lateri suo adlegerat destinatos nationibus magistros. Itaque uno eorum decusso, reliquos undecim digrediens ad Patrem post resurrectionem, iussit ire & docere nationes, intinguendas in Patrem & in Filium & in Spiritum sanctum. Statim igitur Apostoli... assumpto per sortem duodecimo Mathia in locum Iudae, ex auctoritate Prophetiae, quae est in

Psal. CVIII. 8. Psalmo David, consecuti promissam vim Spiritus sancti ad virtutes, & eloquium, primo per Iudaeam contestata fide in Iesum Christum, & Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eamdem doctrinam eiusdem fidei nationibus promulgaverunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei & semina doctrinae, ceterae exinde Ecclesiae mutuatae sunt, & quotidie mutuantur ut Ecclesiae fiant. Ac per hoc & ipsae Apostolicae deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum... Itaque tot ac tantae Ecclesiae, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apostolicae, dum una omnes probant unitatem, dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quae iura non alia ratio regit, quam eiusdem sacramenti una traditio.

Cap. 21. Hinc igitur dirigimus praescriptionem, si Dominus Iesus Christus Apostolos misit ad praedicandum, alios non esse recipiendos praedicatores, quam quos Christus instituit: quia nec alius Patrem novit, nisi filius, & cui filius revelavit... Quid autem praedicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, & hic praescribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando, tam viva, quod aiunt, voce, quam per Epistolas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis Ecclesiis Apostolicis, matricibus, & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam; sine dubio tenentem, quod Ecclesiae ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit. Omnem vero doctrinam de mendacio praeiudicandam, quae sapiat contra veritatem Ecclesiarum, & Apostolorum, & Christi & Dei. Superest ergo uti demonstremus, an haec nostra doctrina, cuius regulam supra edidimus, de Apostolorum traditione censeatur, & ex hoc ipso, an ceterae de mendacio veniant. Communicamus cum Ecclesiis Apostolicis, quod nulli doctrina diversa, hoc est, testimonium veritati.

Vide superiori §. litt (B) S. Athanas. *Oratio contra Gentes, num.* 1.

Eusebius *Demonstrat. Evangelica, lib.* 1. *cap.* 8. Ceterum ille quidem (Moses) in tabulis inanimatis, hic (Iesus) autem in mentibus vita praeditis, perfecta novi Testamenti documenta descripsit: eius vero Discipuli ad Magistri sui nutum, auribus multorum doctrinam suam accommodantes, quaecumque quidem veluti ultra habitum progressis, a perfecto ipsorum Magistro praecepta fuerant, ea iis qui capere poterant, tradiderunt: quaecumque vero iis convenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes: ea ipsi ad imbecillitatem multorum se dimittentes, partim litteris, Partim Sine Litteris, quasi iure quodam non scripto servanda, commendarunt...

S. Basil. *De Spiritu sancto, cap.* 27... Dogmata & instituta quae in Ecclesia prae-

istæc festorum dierum observatio. Hæc autem esse facienda sola traditio docet, ut ait S. Augustinus. Epist. 54. al. 118. ad Ianuar.

---

dicantur, quædam habemus e doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus: quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sane vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tamquam haud multum habentes momenti conemur reiicere, imprudentes gravissimum Evangelio detrimentum inferemus, immo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, ut eius quod primum est & vulgatissimum primo loco commemorem: ut signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit? Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba cum conficitur panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Neque enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus, aut Evangelium, verum alia quoque & ante & post dicimus, tamquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione citra scriptum accepimus. Consecramus autem aquam Baptismatis & oleum unctionis, præterea ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam porro olei inunctionem, quis sermo scripro proditus docuit? Iam ter immergi hominem, unde ex Scriptura haustum? Reliqua autem quæ fiunt in Baptismo, veluti renuntiare Satanæ & angelis eius, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex minime publicata & arcana hac traditione? Nonne ex doctrina, quam patres nostri silentio quiero, minimeque curioso, servaverunt? Pulcre quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conservari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto? .. Qui in primordiis Ecclesiæ certos ritus præscripserunt Apostoli & Patres, in occulto, silenrioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum; nam dogmata silenrur, edicta vero publicantur. Est autem silentii species etiam obscuritas, qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad utilitatem in Scripturis versantium. Deficiet me dies, si Ecclesiæ mysteria citra scriptum tradita pergam recensere. Omitto cetera, ipsam fidei professionem, qua credimus in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis?

Cap. 29. *initio*. Arbitror autem Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere: *Laudo*, inquit, *vos*, *quod omnia mea meministis*, *& quemadmodum tradidi vobis traditiones obtinetis quas accepistis*, *sive per sermonem*, *sive per Epistolam*. 1. Cor. xi. 2. 2. Thess. ii. 14.

S. Gregorius Nyssenus. *Orat.* 3. *contra Eunomium pag.* 126. *tom.* 2. ... Sufficit enim ad nostri sermonis demonstrationem, quod habeamus a Patribus venientem ad nos traditionem, velut hereditatem quamdam per successionem ex Apostolis per sanctos sequentes transmissam.

S. Epiphan. *tom.* 1. *L.* 3. *advers. Hæres. hæresi* 75. *num.* 8. ... Necessario facere illud Ecclesiam dico, (*quod scilicet mentionem facit in sacrificio mortuorum tum sanctorum*, *tum aliorum*, *qui in fide Christi defuncti sunt*) quæ traditum sibi ritum illum a maioribus acceperit. Potest vero quisquam maternam sanctionem, aut legem patris evertere? Quemadmodum a Salomone scriptum est: *Audi*, *fili*, *sermones patris tui*, *& ne repellas leges matris tuæ*... Quibus Patrem, hoc est, & Deum unigenitum eius Deum (*lege*, & Deum unigenitum eius Filium) cum Spiritu sancto declarat Partim Scripto, Partim Sine Scripto docuisse: Matrem vero nostram Ecclesiam decreta quædam habere penes se, quæ dissolvi evertique nequeunt. Prov. i. 8.

Adversus Apostolicos, *num.* 6. Sed & traditione quoque opus est. Neque enim ex Scripturis peti possunt omnia. Idcirco alia scripto, traditione alia sanctissimi Apostoli reliquerunt. Quod ipsum ita Paullus affirmat: *Quemadmodum tradidi vobis*. Item alio loco: *Ita doceo*, *& ita tradidi in Ecclesiis*. Item: *Si meministis*: *nisi frustra credidistis*. 1. Cor. xi. 2.

Quin & multa sunt in Scripturis præcepta, quorum ab observatione abstinent; nec tamen in eo peccare se suspicantur. Hæc

S. HIERONYM. *Adversus Luciferianos, tom.* 4. *p.* 2. *pag.* 294. Etiam si Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egressos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem redire; Dominica, & omni Pentecoste, nec de genieulis adorare, & ieiunium solvere: multaque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi observatio vindicavit.

S. AUGUST. *Lib.* 2. *contra Iulianum, cap.* 10. *num.* 34. (Sancti Patres,) quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt; quod a Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt.

Lib. 2. *de Baptismo contra Donatistas, cap.* 7. *num.* 12. Saluberrimam consuetudinem tenebat Ecclesia, in ipsis quoque schismaticis & hæreticis corrigere quod pravum est, non iterare quod datum est; sanare quod vulneratum est; non curare quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione venientem: sicut multa quæ non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posteriorum, & tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.

Lib. 4. *cap.* 24. *num.* 31. Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est; non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.

Lib. 5. *cap.* 23. *num.* 31.... Sed consuetudo illa quæ opponebatur Cypriano, ab eorum (Apostolorum) traditione exordium sumpsisse credenda est, sicut sunt multa quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur.

Cap. 26. *n.* 37. Quod autem nos admonet (Cyprianus,) *ut ad fontem recurramus, id est, ad Apostolicam Traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus*, optimum est, & sine dubitatione faciendum.

Epist. 54. *alias* 118. *seu Lib.* 1. *ad inquisitiones Ianuarii, c.* 1. *n.* 1. *Vide supra* §. 1. *c.* 2. *Sect.* 1. *huiusce Partis litt.* (R)

VINCENTIUS LIRIN. *Commonit.* 1. *cap.* 3. In ipsa item Catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est etenim vere proprieque Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quod omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo: si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: antiquitatem vero ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos maiores ac Patres nostros celebrasse manifestum est: consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate, omnium vel certe pæne omnium Sacerdotum pariter & magistrorum definitiones sententiasque sectemur.

Cap. 4. Christianus catholicus si se aliqua Ecclesiæ particula ab universali communione præciderit... si contagio... totam Ecclesiam commaculare conetur.., providebit, ut antiquitati inhæreat, quæ prorsum iam non potest ab ulla novitatis fraude seduci ... Omnino curabit ut paucorum temeritati vel inscientiæ, si qua sunt universaliter antiquitus universalis Ecclesiæ decreta præponat... Operam dabit ut collatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias, eorum dumtaxat qui diversis licet temporibus & locis, in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt; & quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.

Cap. 9. Nihil novandum, nisi quod traditum est.

Cap. 12. *Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* .... Quisquis ille traditam semel fidem mutare tentaverit, anathema sit. *Galat.* 1. 8.

Cap. 14. Annuntiare ergo aliquid

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4.

autem non esse necessario observanda sola traditione liquet. Huius rei exempla duo ponere sufficiat.

Primum exemplum. Lotionem pedum omnino prætermittunt Protestantes, licet sic a Christo præcepta sit, ut sacramentum eo ritu instituere videatur, si spectes litteralem verborum sensum. Ait enim

Ioan. xiii. 8. 15. Christus Petro, *Si non lavero te, non habebis partem mecum*; & deinde, *Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim. Si ego lavi pedes vestros, Dominus, & magister: & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Quis non his verbis sacramentum institui intelligeret, nisi certissima traditione constaret non esse hæc ea ratione intelligenda?

Exemplum alterum. Solemnis est ea lex ab Apostolis in Concilio Hierosolymitano sancita, qua præcipitur abstinentia a suffocatis & sanguine, a quibus tamen minime abstinemus, uti nec ipsi Protestantes abstinent. Verba ipsa Concilii referre iuvat: *Visum est Spiri-* Actor. xv. 28. 29. *tui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*. Nonnisi traditione novimus, ad tempus id fuisse ab Apostolis præceptum.

Itaque non possunt effugere Protestantes auctoritatem traditionis. Hanc vel inviti sequi tenentur, quidquid in contrarium effutiant.

Christianis Catholicis præter id quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, numquam licebit: & anathematizare eos qui adnuntiant aliquid præterquam quod semel acceptum est, numquam non oportuit, nusquam non oportet, numquam non oportebit.

Cap. 27. *Vide supra Sect.* 1. *cap.* 2. §. 1. *huiusce partis litt.* (R)

Cap. 32. Christi vero Ecclesia, sedula & cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his umquam permutat, nihil minuit, nihil addit; non amputat necessaria, non apponit superflua; non amittit sua, non usurpat aliena: sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa antiquitus informata & inchoata, accuret & poliat: si qua iam confirmata & definita, custodiat. Denique quid umquam aliud Conciliorum decretis enisa est, nisi ut quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? quod antea lentius prædicabatur, hoc idem postea instantius prædicaretur; quod antea securius colebatur, hoc idem postea sollicitius excoleretur?

Cap. 39. Antiqua sanctorum Patrum consensio... præcipue in fidei regula magno nobis studio & investiganda est, & sequenda... Sed eorum dumtaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione Catholica sancte, sapienter, constanter viventes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, ut quidquid vel omnes, vel plures uno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur. Quidquid vero, quamvis ille sanctus & doctus, quamvis Episcopus, quamvis Confessor & Martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & privatas opiniunculas a communis & publicæ, ac generalis sententiæ auctoritate secretum sit.

Vide etiam quæ ex eo supra attulimus paragrapho 1. *cap.* 2. *sect.* 1. *huiusce partis, & etiam paragrapho* 2. *huiusce capitis*.

I. Quanta est traditionis auctoritas?

R. Eadem est prorsus cum auctoritate Scripturæ. Verbum Divinum scriptum sit nec ne, perinde est, utrobique verbum divinum est. Id patet ex omnibus SS. Patribus supra laudatis, maxime ex Sancto Chrysostomo. *Hom. IV. in 2. ad Thess.*

I. Qua ratione ad nos usque pervenit verbum illud minime scriptum?

R. Docti a Christo Apostoli docuerunt quos constituerunt per civitates Episcopos. Illi rursus docuerunt alios sibi successuros; a quibus alii quoque & docti & ordinati sunt. Sic custoditum est in Ecclesia verbi Dei ad nostra usque tempora depositum. (C)

I. Recte admodum. Sed quis certo sciat, non fuisse adulteratum verbum Dei, dum per tot ora, per tot sæculorum successiones ad nos usque transmeavit?

R. Id fieri non potuisse constat. Enim Ecclesia Spiritu Dei regitur, nec fieri potest ut erret umquam circa fidem. Id fuse probavimus prima parte huius operis. *Sect. II. c. 3. §. 4.*

Deinde Ecclesia regulam habet certam, qua veræ traditiones a falsis secernantur. Hæc autem in eo posita est, teste post Sanctum Augustinum Vincentio Lirinensi, quod id solum habeatur pro tradito ab Apostolis, quod ubique docet vel servat diffusa per totum orbem Ecclesia, nec tamen aliquo certo tempore institutum fuisse cognoscitur. *S. Aug. L. 5. de Baptismo contra Donat. c. 23. & 26. Vinc. Lirin. Com. 1. c. 3. 4. &c.*

I. Cur vocas regulam hanc certam? *Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 4.*

R. Quia fieri non potest, ut diffusi per totum orbem Christiani, qui nullam habent inter se consiliorum societatem, qui non minus moribus & ingeniis & usibus, (si fidem excipias) quam regionibus a se invicem disiuncti sunt; fieri non potest, inquam, ut ii in rebus quæ ad religionem pertinent idem omnino doceant, idem servent, nisi id acceperint ab eodem magistro, qui discipulos suos per totum terrarum orbem miserit iisdem instructos præceptis & mandatis.

I. Quid si sensim Præpositorum incuria disseminatum & receptum aliquid per Ecclesiam fuerit contra Christi doctrinam, contra sanctiones Apostolicas, nemine nisi post longa temporum spatia rem advertente?

R. Id fieri nequit, si quæstio sit de re alicuius momenti. Quod quidem quatuor rationibus demonstro.

1. Christus promisit numquam futurum ut Ecclesia erret in fide. Satis superque id superius probatum est. *Par. I. Sect. II. c. 3. §. 4.*

2. Alienum est prorsus ab hominum ratione & moribus, receptam ubique terrarum doctrinam & consuetudinem, nemine advertente, nemine contradicente, subverti. Norunt omnes quas turbas quas contradictiones excitare soleat rerum novarum molitio.

3. Si quis umquam novum dogma, novos in Ecclesiam mores

(C) 2. Timot. II. 2. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 4. invehere tentaverit, ſtatim hunc deprehenſum, confutatum, damnatum fuiſſe docet omnium ſæculorum experientia, ut patet ex iis quæ prima parte diximus de hæreſibus, quæ unoquoque ſæculo prodierunt. *Par. 1. Sect. 2. c. 3. §. 10.*

4. Quod ab Apoſtolis ad nos uſque traditione manavit, id ſcriptum ſubinde eſt a SS. Patribus, qui ſingulis ætatibus floruerunt: refert unuſquiſque quid ſuo tempore ſentiat, quid obſervet Eccleſia: huius quoque rei vel veſtigia, vel certa argumenta exſtant in Conciliis, in libris liturgicis, in aliis eiuſmodi antiquitatis Eccleſiaſticæ monumentis. Libri illi iampridem toto terrarum orbe diffuſi ſunt. Non poteſt traditio falſa pro vera ſupponi, quod ſpectat ad mores vel dogmata, quin ſimul adulterentur & corrumpantur ſcripta iſtæc omnia, ex quibus eruuntur veræ & genuinæ traditiones. Illud autem fieri poſſe qui in animum induxerit, næ is inſanire videatur. (D)

I. Ergo quidquid nunc credit Eccleſia, id credidit ſemper iam ab Apoſtolorum temporibus?

R. Tam id certum eſt quam quod certiſſimum. Id patet tum ex ſupra dictis, tum ex ſingulorum dogmatum probatione toto hocce opere.

I. Et de obſervationibus Eccleſiaſticis quid ſentis? Manaruntne omnes quoque ab Apoſtolis?

R. Quidquid per totam Eccleſiam ſic obſervatur, ut ignoretur huius obſervationis initium, verbi gratia, ieiunium ante-paſchale, ſignum crucis, Baptiſma parvulorum &c. hoc ab Apoſtolis ad nos traditione manaſſe certiſſimum eſt (E). Patet id quoque de ſingulis obſervationibus in ſerie huius operis laudatis, & SS. Patrum teſtimoniis confirmatis.

I. Numquid & traditione Eccleſia utitur ad intelligentiam Scripturarum?

R. Ad Scripturam quod attinet, neceſſaria prorſus in duobus traditio eſt: 1. Ut intelligatur qui ſint libri vere Canonici: (F) 2. Ut habeatur legitimus Scripturarum ſenſus. Neque enim libros alios recipit Eccleſia in Canonicarum Scripturarum numerum, quam quos certa traditione novit ab Apoſtolis manaſſe. Neque Scripturam explicat, niſi iuxta eum ſenſum quem tenuit ſemper Eccleſia. (G)

§. 5. *De auctoritate Conciliorum & SS. Patrum in rebus fidei.*

I. Quid agit Eccleſia ad dirimendas controverſias, quæ ſubinde oriuntur in rebus fidei?

R. Fidei depoſitum ſervat ſummus Pontifex, ſervant & Epiſcopi: iuxta illud Apoſtoli ad Timotheum: *O Timothee, depoſitum cu-* 1. Tim. VI. 20.

(D) *Vide hæc fuſius explicata in libro* Perpetuitatis Fidei circa Euchariſtiam, *tom. 1. lib. 1. c. 8. ad decimum tertium, & lib. 9. c. 10. & 11.*

(E) *Hæc multis SS. Patrum teſtimoniis fuſe probavimus hocce §. litt.* (B)

(F) *Vide ſupra §. 3. huiuſce cap. litt.* (B) S. Aug. *l. 2. de Doctrin. Chriſt. cap. 8. num. 12. & 13. & c. 9. num. 14.*

(G) *Adductis paragrapho ſuperiori, & hocce paragrapho Veterum auctoritatibus hæc ad demonſtrationem evicimus.*

ſtodi, devitans profanas vocum novitates. Hi inſurgentes controverſias iudicio ſuo dirimunt vel ſoli, vel in Conciliis.

I. Quandonam congregantur Concilia?

R. Congregantur ut plurimum vel cum occurrit controverſia de fide dirimenda, vel cum ſtatuendum aliquid eſt circa diſciplinam, ubi rem unus Epiſcopus non poſſet pari ſucceſſu definire.

I. Quot ſunt genera Conciliorum?

R. Concilia ſunt vel Generalia, vel Nationalia, vel Provincialia, vel Diœceſana. *Generalia*, quæ & idiomate Græco dicuntur *Oecumenica*, ex Epiſcopis totius Eccleſiæ congregantur. (A) *Nationalia* ex Epiſcopis unius regni vel nationis: *Provincialia* ex Epiſcopis unius vel aliquot Provinciarum: *Diœceſana*

(A) *Concilia generalia huc uſque viginti unum tantum numerantur: quorum octo prima in Oriente, ſeu apud Græcos celebrata ſunt; cetera in Occidente, ſeu apud Latinos. Ex* Petavii *Tabulis ea hic exhibemus.*

Concilia Generalia Græcorum.

Anno Christi	
325.	Nicænum I. ſub Silveſtro Papa.
381.	Conſtantinopolitanum primum, ſub Damaſo.
431.	Epheſinum, ſub Cæleſtino I.
451.	Chalcedonenſe, ſub Leone I.
553.	Conſtantinopolitanum II. ſub Vigilio.
680.	Conſtantinopolitanum III. ſub Agathone.
787.	Nicænum II. ſub Adriano I.
869.	Conſtantinopolitanum IV. ſub Adriano II.

Concilia Generalia Latinorum.

1122.	Lateranenſe I. ſub Calixto II.
1139.	Lateranenſe II. ſub Innocentio II.
1179.	Lateranenſe III. ſub Alexandro III.
1215.	Lateranenſe IV. ſub Innocentio III.
1245.	Lugdunenſe I. ſub Innocentio IV.
1274.	Lugdunenſe II. ſub Gregorio X.
1311.	Viennenſe, ſub Clemente V.
1409.	Piſanum, ſub Alexandro V.
1414.	Conſtantienſe, ſub Ioanne XXIII.
1431.	Baſileenſe, ſub Eugenio IV.
1439.	Florentinum, ſub Eugenio IV.
1512.	Lateranenſe V. ſub Iulio II. & Leone X.
1545.	Tridentinum, ſub Paulo III. Iulio III. & Pio IV.

Haud ſuperfluum, & inutile viſum eſt brevem eorum Conciliorum hiſtoriam ex eodem auctore deſumptam hic attexere.

Anno 325. Nicænum 1. Concilium œcumenicum a Conſtantino Imperatore convocatum, cui præfuit Oſius Cordubenſis Epiſcopus nomine Silveſtri Pontificis Romani, ibique Arrium & impium eius dogma trecenti decem & octo Patres proſcripſerunt: contra vero Conſubſtantialitatem Verbi divini cum Patre æterno ſtabilierunt, & quæſtionem de celebrando Paſchate tamdiu agitatam in Eccleſia definierunt.

Anno 381. Constantinopolitanum ſecundum œcumenicum a Theodoſio convocatum Concilii Nicæni confirmandi cauſſa, ut ſedi ſuæ Conſtantinopolitanæ reſtitueretur ſanctus Gregorius Nazianzenus, & ad ſtabiliendam fidem circa divinitatem ſancti Spiritus a Macedonio impugnatam. Convenerunt ibi centum quinquaginta Epiſcopi, qui unanimiter ſtatuerunt ut Epiſcopus Conſtantinopolitanus poſt Romanum Pontificem primum obtineret locum.

Anno 431. Ephesinum tertium œcumenicum a Theodoſio convocatum, cui præfuerunt Legati Pontificis Romani Cæleſtini, celeberrimum fuit ducentorum Epiſcoporum, a quibus Neſtorius duas perſonas in Chriſto admittens, anathemate percuſſus fuit, quique Virginem Mariam dicendam eſſe matrem Dei negabat, ſed tantum Chriſti matrem. Vigeſima ſecunda die Iunii fuit inchoatum an. 431. in quo iterum proſcripta fuit hæreſis Pelagii.

Anno 451. celebratum fuit Chalcedonanse, œcumenicum quartum, ſexcen-

ex Episcopo & clero unius Diœcesis.

I. Sedentne soli Episcopi in Conciliis?

torum triginta Episcoporum & quatuor Legatorum sanctissimi Patris Leonis, cui interfuit Imperator Marcianus cum Imperatrice Pulcheria, magno Senatorum & Magistratuum ordine comitante, octava die Octobris inceptum est, & in prima Novembris finitis tredecim Actionibus, seu sessionibus absolutum est: in quo Concilium Ephesinum anno 449. habitum cum Dioscoro & Eutyche, qui naturas in Christo confundebant vel personas dividebant, condemnatum est.

Anno 553. Constantinopolitanum II. quintum œcumenicum, a Iustiniano convocatum invito Vigilio Pontifice Romano, qui postea tamen illud approbavit; & inde inter œcumenica annumeratum fuit: in quo tum errores Origenis, tum tria Capitula damnata sunt.

Constantinopolitanum III. sextum œcumenicum convocatum anno sexcentesimo octogesimo, & anno sequenti finitum, in quo quinque priora Concilia probata fuere, & contra Monothelitas definitum, duas esse in Christo voluntates: Honorius quoque Papa damnatus est.

Nicænum II. septimum œcumenicum ab Imperatore Constantino Leonis & Irenes filio simul & a summo Pontifice Adriano convocatum, inceptum Constantinopoli anno septingentesimo octogesimo sexto, sed translatum Nicææ anno sequenti 787. trecentorum quinquaginta Episcoporum, qui cultum sacrarum Imaginum adversus Iconoclastas constituerunt.

Anno 869. Constantinopolitanum IV. octavum œcumenicum ab Imperatore Basilio convocatum Adriano secundo Pontifice in schismaticum Photium exsulem factum, & de restitutione sancti Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani in sua sede Patriarchali.

Lateranensa I. nonum œcumenicum, sedente Calixto Pontifice, de recuperanda in Saracenos Terra sancta anno 1122. congregatum est.

Anno 1139. Lateranensa II. decimum œcumenicum ab Innocentio secundo convocatum in Antipapam Petrum Leonis filium, & de conservandis Ecclesiasticis bonis.

Anno 1179. Lateranense III. œcumenicum undecimum ab Alexandro III. Papa in Valdenses, Albigenses, & Schismaticos ab Antipapa Victore quarto ordinatos convocatum.

Anno 1215. convocatum fuit Lateranense IV. duodecimum œcumenicum sedente summo Pontifice Innocentio III. in Albigenses: in eo damnatus est Ioachimus Abbas. Primum est Concilium in quo verbum illud *Transubstantiatio* reperiatur, licet in Auctoribus, qui centum ante annos degebant, legatur. Adfuerunt Patres ducenti octaginta tres supra mille, inter quos sexcenti septuaginta tres erant Episcopi.

Anno 1245. Lugdunense I. decimum tertium œcumenicum ab Innocentio IV. convocatum de expeditione in Saracenos ad recuperandam Terram sanctam. Concilium illud præterea tentavit Fredericum Imperatorem deponere: at ea potestas in Principes Christianos, nec ad summum Pontificem, nec ad Ecclesiam pertinet.

Anno 1274. Lugdunensa II. decimum quartum œcumenicum sub Gregorio X. de recuperanda Terra sancta. In errores Græcorum, & ad recipiendos eos qui in pacem & in sinum Ecclesiæ redire vellent.

Anno 1311. Viennense, œcumenicum decimum quintum, præside Clemente V. cui interfuerunt Reges Galliarum, Angliæ & Arragoniæ, Patriarchæ Alexandrinus, Antiochenus, & Episcopi plures quam trecenti. Ordo Templariorum in eo abolitus est, damnata Fraticellorum, Dulcinistarum, Beguardorum, & Beguinarum hæresis, & de recuperanda Terra sancta actum est.

Anno 1409. Pisanum, habetur in Gallia decimumquartum œcumenicum, eo quod a Cardinalium Collegio servatis omnibus iuris formulis fuerit convocatum, sede vacante propter electos simul duos Pontifices qui sedem Romanam ambiebant, & uterque tum Benedictus XIII. & Gregorius XII. depositi sunt, & in eorum loco suffectus Alexander V. qui Concilium illud approbavit, & Constantiensem sequentem Synodum indixit.

Concilium Constantiense habetur in Gallia decimumquintum œcumenicum vocatum, eo quod a Ioanne XXIII. Alexandri V. legitimo successore convocatum fuerit tamquam appendix & continuatio

R. In Conciliis alii sedent ut iudices, alii ut assertores & vindices Canonum, alii vel sedent vel stant ut rerum Divinarum & Ecclesiasticarum periti, ad ventilandas & discutiendas hinc inde controversias.

Soli Episcopi sedent ut iudices de iure. Sunt tamen alii quibus ex primæva consuetudine ius suffragii concessum est ab Ecclesia; puta Præpositi generales Ordinum religiosorum, & Abbates.

Imperatores, Reges, Principes, vel missi ab iis Oratores seu Magistratus, sedent ut assertores & vindices Canonum & publicæ tranquillitatis.

Sedent Presbyteri, stant Diaconi ceterique rerum Ecclesiasticarum periti, ad ventilandas & discutiendas hinc inde controversias, ut rebus mature discussis, & auditis Consultorum votis, statuant Iudices quod duxerint esse definiendum. Pars II. Sect. I. Cap. II.

I. Estne vetus in Ecclesia consuetudo congregandi Concilia? §. 5.

R. Ea iam a temporibus Apostolorum invaluit, ipsi subortas quæstiones graves inter conversos ex Iudæis, vel ex gentibus fideles, habito Ierosolymis Concilio diremerunt, his verbis solemnibus, *Visum est Spiritui Sancto & nobis.* Act. xv. 28.

I. Cur his verbis usi sunt Apostoli?

R. Ut intelligamus Sacro-sanctis Conciliis præesse Spiritum sanctum, ipsumque per Patres congregatos loqui.

I. Ergo certa nec errori obnoxia est Conciliorum definitio, ubi de fide ponuntiant?

R. Conciliorum generalium de-

Concilii Pisani: in quo Ioannes XXIII. sponte Pontificatum abdicavit ad sedandum schisma, & in eius locum Martinus V. electus est, qui probavit quæcumque gesta fuerant in Concilio. Hæreses Wiclefi & Ioannis Hus proscriptæ sunt. Anno 1414. incœptum & 1418. absolutum.

Anno 1429. Basileense in agro Ticinensi incœptum, postea Siennæ continuatum, ab Eugenio IV. deinde Basileæ convocatum, qui sexdecim priores Sessiones probavit, & alias irritavit a vigesima sexta inclusive; quas etiam Ecclesia Gallicana 26. priores Sessiones quæ ad solam fere Bohemorum condemnationem pertinent approbandas retinuit. quibus Decretum de immaculata Virginis Mariæ conceptione 36. Sessionis sacræ Theologiæ Parisiensis Facultas adiunxit. Eam Synodum Eugenius IV. Ferrariam transtulit, postea Florentiam.

Anno 1439. Florentinum, Ferrariæ incœptum ab Eugenio IV. anno salutis 1438. ad tollendum schisma Græcorum cum Latinis, cui interfuit Ioannes Palæologus Orientis Imperator cum Patriarcha Constantinopolitano. Plurimi Theologi Doctores decimi quinti sæculi concilium illud tamquam œcumenicum non agnoscebant, nunc autem ab omnibus recipitur.

Lateranense v. anno 1512. incœptum sub Iulio II. & sub Leone X. absolutum anno 1517. in Synodum Pisanam. de recuperanda Terra sancta, de Disciplina Ecclesiastica, & abroganda Pragmatica Sanctione De œcumenitate huius Concilii inter se disputant Theologi: & Ultramontani Doctores ut Bellarminus liberam hac de re dissentienti facultatem præbuerunt, eo quod Leo X. acriter nimis Ecclesiæ Romanæ iura tuitus fuerit.

Tridentinum decimum nonum, aliis vigesimum primum œcumenicum & ultimum anno 1545. incœptum & anno 1563. consummatum, in Lutherum, Zwinglium, & Calvinum, & de reformanda Ecclesiastica Disciplina. Bononiam anno 1547. translatum, & octo post menses demum Tridentum revocatum. Quo in loco ter interruptum fuit, & toties resumptum. Huius tandem Canones in Gallia de dogmate venerantur, de disciplina vero respuuntur.

finitio de fide certa est & erroris expers. Quia hæc Concilia repræsentant universam Ecclesiam, cui promissa a Christo est æterna in recta fide stabilitas. *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* (B) *Matth. xvi. 18.*

Eiusdem auctoritatis est ceterorum Conciliorum definitio, si accesserit totius Ecclesiæ consensus. Quia ubi constat de totius Ecclesiæ fide, sive Ecclesia congregata sit in generalibus Conciliis, sive per totum orbem diffusa, consensum suum præbeat Conciliis particularibus, perinde est. Satis est si constet de totius Ecclesiæ fide. Quam enim fidem diffusa per totum orbem Ecclesia tenet, certum est hanc esse consentaneam traditioni, inconcussæ utique fidei nostræ regulæ. (C)

Hoc ut intelligatur operæ pre-

(B) Matth. xviii. 20. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

xxviii. 20. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

Hinc S. Gregor. Magn. *Lib.* 3. *Epist.* 10. *dicit*: Quatuor synodos sanctæ universalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros Evangelii recipimus.

S. Ambrosius *Epist.* 32. Sequor tractatum Nicæni Cncilii, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.

S. Hieron. *Dial. adv. Lucif. de SS. Confessoribus Athanasio, Hilario, Eusebio loquens, tom.* iv. *p.* 2. *p.* 301. Quomodo potuerunt, inquit, adversum (Synodum Nicænam) facere, propter quam exsilia sustinuerunt?

S. August. *Epist.* 54. *alias* 118. *ad Ianuar. cap.* 1. *num.* 1. Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.

(C) Card. Bellarminus *Controv. tom.* 2. *lib.* 1. *de Conciliis & Ecclesia, cap.* 11. *Conciliorum ad Controversias de fide dirimendas, &c. necessitatem astruit his verbis*: Quamvis autem generalia Concilia non sint absolute necessaria, tamen Concilia aliqua, sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiæ gubernationem vix in quæstionem revocari posse dubito. Nam si necesse est, *ut veniant scandala*, ut ait Dominus, & *oportet hæreses esse*, ut Apostolus ait, certe necesse est etiam, ut in Ecclesia sit certum aliquod iudicium, quo & scandala tolli & hæreses damnari possint; alioqui brevi tempore Ecclesia universa in partes scinderetur & periret. Nam *omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* *Matth. xviii. 7.* *1. Cor. xi. 19.* *Matth. xii. 25.*

Etsi vero summus Pontifex iudex est... tamen non debet in controversiis fidei diiudicandis aut solo suo iudicio fidere, aut expectare divinam revelationem, sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media: & tum demum expectare assistentiam Spiritus sancti, & directionem divinam.

Porro medium ordinarium ac proinde necessarium esse Concilium, magnum aut parvum, unum vel plura, prout ipse iudicaverit, facile probari potest.

Primum ex divina illa promissione, *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum:* Hunc enim locum de Conciliis intelligit Synodus Chalcedonensis in Epist. ad Leonem, & aliæ Synodi. *Matth. xviii. 20.*

Secundo, ex facto Apostolorum, qui cum possent etiam seorsum singuli definire controversias, tamen ne viderentur negligere medium ordinarium, & a Christo ipso demonstratum, non sine Concilio controversiam de legalibus Antiochiæ exortam definite voluerunt. *Act. xv.*

Tertio, ex consuetudine totius Ecclesiæ, atque omnium sæculorum. Semper enim fuit in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas Concilia Episcoporum haberentur. Et ipsi etiam Romani Pontifices nullam umquam hæresim novam sine novo Concilio damnaverunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos Conciliorum, vel historias Ecclesiasticas evolvere voluerit. Quod autem semper, & ab omnibus factum est, quis ne-

tium est in mentem revocare quod supra diximus, fidei depositum Scriptura sacra & traditione contineri, duplicemque hanc esse fidei nostræ certissimamque normam. Ergo ubi de fide quæstiones excitantur, consulit Ecclesia Scripturam & traditionem. Et, si quæstio sit de genuina intelligentia Scripturarum, ut fere semper usuvenit, nam obscuris Scripturarum sententiis abusi sunt semper Hæretici *ad suam* & aliorum *perditionem*, inquit Petrus Apostolus; tunc Scripturarum sensum genuinum Ecclesia a traditione accipit. Nimirum traditio subortis quæstionibus antiquior, & ad tempora Apostolica continua successione recurrens, una & certa via est intelligendi quem Scripturarum sensum ab Apostolis acceperit Ecclesia. Iam diximus id unum haberi pro traditione Divina & Apostolica, quod tenet & tenuit semper Ecclesia per totum orbem diffusa. Variæ sunt rationes certo intelligendi num in unum vel dogma vel usum omnes omnino Ecclesiæ conveniant. Primo si convocentur omnes omnium omnino Ecclesiarum Episcopi, quibus creditum est fidei depositum, ut singuli dicant quæ sit Ecclesiæ suæ traditio circa subortam quæstionem. Id fit in Conciliis generalibus. (D) Sed quia non ita facile congregan-

Doct. sup. §.

2. Petri III. 16.

gare audebit, ordinarium dici posse, & revera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cyprianus lib. 2. Epist. 1. ad Stephanum: *Necesse*, inquit, *habuimus, convenientibus in unum pluribus Sacerdotibus, cogere, & celebrare Concilium*. Gelasius in tomo de vinculo anathematis: *Si præcessit*, inquit, *consensus Pontificis, doceatur a quibus, & ubi ille sit gestus, si secundum Ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus; ubi procul dubio requirendum est, si synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depulsione Catholici, quia nova est caussa, fieri certissimum est*.

Denique, Concilium Toletanum XI. in ipsa præfatione multis verbis demonstrat Conciliorum in Ecclesia necessitatem: sed illa summa est, si Concilia desint, necesse esse, ut omnia vitiis, & erroribus continuo repleantur. Itaque & si posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine Conciliis conservare: tamen secundum ordinariam providentiam eius, necessaria Concilia sunt ad bonam Ecclesiæ gubernationem.

(D) Holden *Lib. 1. de Resolut. Fidei, cap. 9.* Stabilita iam Catholicæ traditionis certitudine, eaque in unitate sua præcipue constituta, superest investigandum qua via, quove medio cognoscenda sint divinitus revelata & instituta, quæ huic innituntur traditioni. Cum autem universum quid seu Catholicum sit quod inquirimus (traditio *scilicet* universalis) constat evidentissime a nullo particulari & singulari homine sub hac ratione petendum esse. Quidquid enim declarare, aut denuntiare valeat quivis particularis, (quicumque ille fuerit) traditionis universalis rationem habere nequit sub hoc præciso particularis denuntiationis titulo, licet fortassis ei possit competere hæc ratio: eo quod universim & Catholicæ idem ipsum sit & unius & totius societatis iudicium. Immo, tametsi plurimorum fuerit in Concilio congregatorum testimonium, nisi universum & Catholicum sit, traditionis certitudinem perfectam non habet.

Ex superioribus clare consequitur (quod & affirmant Theologi nonnulli) Ecclesiæ Christi Pastores & Rectores (quamcumque alias habeant auctoritatem) veritatum revelatarum esse tantummodo custodes ac testes; fidelissimos quidem & invictissimos, sive sparsim per orbem universum in suis singillatim diœcesibus & parochiis greges suos docentes & regentes, sive in debitis circumstantiis conditionibus universim congregatos &

tur eiusmodi Concilia, alia via est expeditior iuxta & frequentior certo cognoscendi quæ sit Ecclesiæ traditio. Suum fert summus Pontifex de proposita quæstione iudicium; accedit singularum Ecclesiarum toto orbe consensus. Aliquando ferunt iudicium Episcopi in Conciliis vel Provincialibus vel Nationalibus congregati: Romam & ad ceteras Ecclesias hæc iudicia deferuntur; confirmantur a Romano Pontifice; accedit omnium Ecclesiarum consensus; agnoscunt singulæ in hoc iudicio quam profitentur fidem. Consensus hic Ecclesiarum in rem ab uno particulari Concilio definitam certissimum est Traditionis argumentum; eamdemque obtinet auctoritatem ac Concilium generale. Quamplurima exstant exempla hæresum hac multiplici via proscriptarum, sive per Concilia œcumenica, sive per summos Pontifices, sive per Episcopos, sive per Concilia particularia, accedente totius Ecclesiæ consensu. Quin & Concilia quædam quæ non fuerunt œcumenica convocatione, accedente Ecclesiæ consensu, habita sunt pro œcumenicis; tale fuit Concilium primum Constantinopolitanum, in quo proscripta est hæresis Macedonii. Id in œcumenicis secundum numeratur, nec fuit convocatione nisi nationale totius Orientis: sed accedente consensu Occidentis œcumenicum evasit. Contra autem Concilium Sardicense œcumenicum fuit convocatione, non exitu, ut asserunt plerique Theologi, quia non accessit totius Ecclesiæ consensus. Quod de fide dixi, dictum puta de disciplina & moribus Ecclesiæ. Plures sunt canones circa disciplinam & mores a provincialibus Conciliis conditi, qui cum ab universa Ecclesia recepti sint, auctoritatem habent œcumenicam; dicunturque merito *canones Spiritu Dei conditi, & totius orbis reverentia consecrati*. (E)

---

consentientes. Verum articulorum fidei conditores audeat eos nemo vere Catholicus & perspicax astruere. Cuius iam sæpius rationem reddidimus. Omnem puta fidei revelatæ articulum Dei revelantis auctoritati pernecessario inniti, novas autem communicari Ecclesiæ revelationes, quæ fidei Catholicæ dogma fundent, nullus agnovit Catholicus; ac ideo fidei revelatæ & Catholicæ articulorum numerum augeri posse, vel ignorantis est, vel calumniantis oratio. Christum igitur, ut supra advertimus, veritatum revelatarum & divinarum institutionum solum & unicum fundatorem ac conditorem fuisse, tamquam axioma indubitatum apud Catholicos omnes, præsupponimus.

Hanc veritatem subsequitur altera, quam habet sanctus Augustinus Ep. 118. ad Ianuar. Quæ Christus præscripsit, ea nemo audet variare, ut puta, sicut nequit Ecclesia novum aliquod divinitus revelatum aut institutum, fidei scilicet Catholicæ articulum, tradere, condere, aut fidelibus obtrudere, ita neque in totius Ecclesiæ potestate ac auctoritate situm est veritatem aliquam a Christo revelatam, aut institutionem divinitus editam, vel minime variare aut immutare: sub hoc inquam anathemate. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum, nec præteribit unum iota, aut unus apex a lege* (Christiana) *donec omnia fiant*. *Matth. v. 19. & 18.*

(E) Holden *Lib. 1. de Resolut. Fidei, cap. 9.*

Statuendum ... posse Concilium generale certissime & absque omni erroris periculo denuntiare & declarare (quod alii vocant *decernere* ac *definire*) quidquid sit directe & expresse divinitus revelatum

I. Quomodo se gerit Ecclesia circa eos qui Ecclesiam in fide definientem non audiunt?

Matth. XVIII. 17. *R. Si quis Ecclesiam non audierit*, inquit Christus, *sit tibi velut Ethnicus & Publicanus*. Ergo illos Ecclesia pro hæreticis habet & sinu suo pellit.

I. Quæ ratio habenda est sententiæ sanctorum Patrum in rebus fidei?

R. Eos Ecclesia veneratur ut testes Traditionis suo quemque sæculo. Si quis eorum unus a ceteris dissentiat, non magni facienda eius hac in re sententia. Maximi facienda sententia omnium, vel plurimorum idem sentientium. Ubi sancti Patres alii aliud sentiunt, nihil ut plurimum definit Ecclesia, quia cum Traditio ea de re nec certa, nec una sit, non habetur pro Traditione Divina Apostolica. Hinc oritur inter Catholicos Theologos opinionum varietas de rebus ad fidem non pertinentibus.

I. Quænam amplectanda sententia est in rebus ad fidem non pertinentibus, in quibus nihil definivit Ecclesia, nec una est Theologorum opinio?

R. Tunc per Ecclesiam licet ad utramlibet partem se recipere. Quam quisque opinionem veriorem putat eam amplecti tenetur. Sed adhibenda cautio duplex 1. Sic nos affectos esse necesse est, ut opinionem deponamus, & subiiciamus ex animo Ecclesiæ, si forte Ecclesia definiat tandem aliud ab eo quod sentimus. 2. Servanda pax & caritas est cum iis qui aliud a nobis sentiunt. Nihil enim debet esse antiquius pace & caritate. *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas servetur*. (F)

§. 6. *De Necessitate Fidei.*

I. Estne fides prorsus necessaria ad salutem?

R. Necessaria prorsus. Nulla salus iis qui firmiter non credunt quidquid credit & docet Ecclesia.

I. Estne necessaria singulis Christianis singulorum fidei capitum cognitio?

R. Necesse est omnino, ut singuli credant in genere quidquid credit Ecclesia; & ex iis nonnulla capita, quæ præcipua sunt, distincte norint.

I. Quænam illa capita sunt quæ a singulis distincte cognosci oporteat?

R. Mysteria sanctissimæ Trini-

---

aut institutum. Quod non aliud est quam posse hos omnes simul Episcopos, & unumquemque seorsum testificari, quid in suis singulis & universis Provinciis, vel creditur, vel exercetur, tamquam doctrinæ revelatæ articulus, aut divinitus institutum religionis exercitium ... Episcopi & Rectores Ecclesiæ iudicant in Concilio generali veluti præceptores & Doctores: populus vero tamquam discipuli discere & obedire tenentur.

Hocce caput integrum legere operæ pretium est, ut & libri secundi caput tertium.

(F) S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *ad Ianuar. cap.* 2. *num.* 2. *circa finem.* Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, & propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est. *Cetera vide supra* §. 1. *cap.* 2. *sect.* 1. *huiusce partis, litt.* (R)

tatis, Incarnationis Verbi, Redemptionis hominum per Christum; quæcumque Apostolorum Symbolo continentur; Præcepta Dei & Ecclesiæ; multa quæ pertinent ad Sacramenta, præsertim ad Baptismum, Eucharistiam & Pœnitentiam. (A) Rem enucleatius explico.

Distinctam articulorum fidei cognitionem maiorem minoremve habere tenetur unusquisque pro ratione status, conditionis, ingenii, temporis, & ceterorum huiusmodi. Quæ cuique cognitio distincta necessaria sit, difficile est certo statuere. Non hic quæstio est de iis quæ ante Christum essent necessario credenda. Loquimur solum de Baptizatis, quibus adest liber rationis usus. Nullus ex iis salvari potest, quin noverit mysteria sanctissimæ Trinitatis, Incarnationis, & Redemptionis. Tenentur singuli addiscere saltem præcepta Dei & Ecclesiæ, Symbolum Apostolorum, effectum Baptismi, aliaque multa quæ pertinent ad Sacramenta sive Confirmationis, sive Eucharistiæ,

(A) S. Thom. 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 5. *in conclus.* Tenetur homo explicite credere omnes fidei articulos, implicite vero quæcumque in sacra traduntur Scriptura.

In corp. ... Quantum ad prima credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, sicut & tenetur habere fidem. Quantum autem ad alia credibilia, non tenetur homo explicite etedere, sed solum implicite, vel in præparatione animi, in quantum paratus est credere quidquid divina Scriptura continet: sed tunc solum huiusmodi tenetur explicite credere, quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.

2. 2. *Quæst.* 7. *art.* 7. *in corp.* Mysterium Incarnationis Chtisti aliqualiter oportuit omni tempore esse creditum apud omnes: diversimode tamen secundum divarsitatem temporum & personarum. Nam ante statum peccati homo habuit explicitam fidem de Chtisti Incarnatione, secundum quod ordinabatur ad consummationem gloriæ, non autem secundum quod ordinabatur ad liberationem a peccato per passionem & resurrectionem: quia homo non fuit præscius peccati futuri ... Post peccatum autem fuit explicite creditum mysterium Incarnationis Christi, non sulum quantum ad Incarnationem, sed etiam quantum ad passionem & resurrectionem, quibus humanum genus a peccato & morte liberatur ... post tempus autem gratiæ revelatæ, tam maiores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi, præcipue quantum ad ea quæ communiter in Ecclesia solemnizantur, & publice proponuntur, sicut sunt articuli Incarnationis.

2. 2. *Quæst.* 2. *art* 8 *in corp.* Eodem modo quo mysterium Incarnationis Christi ante Christum fuit explicite creditum a maioribus, implicite autem & quasi obumbrate a minoribus, ita etiam mysterium Trinitatis. Et ideo etiam post tempus gratiæ divulgatæ, tenentur omnes ad explicite credendum mysterium Trinitatis: & omnes qui renascuntur in Christo, hoc adipiscuntur per invocationem Trinitatis.

Actorum Mediolanensis Eccles. *Pars* 4. *sive* S. Caroli *Instructiones ad Confessarios, pag.* 521. *edit. Mediolanens. an.* 1599. Confessarius quisque antequam confessionem audiat, efficiat ut pœnitens ipso audiente recitet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum fidei, ac Decalogum, ad præscriptum Concilii Provincialis V. nisi eius recitationis certis personis aliquando remittendæ facultatem habeat, ut VI. Provinciali Concilio, & Diœcesano XI. permissum est. Cum iis vero qui ea capita recitare nesciunt, aut difficile discere possunt, agat ad præscriptum eorumdem Conciliorum.

At vero omnino perquirat, si rudes quidam homines ad confessionem accedentes fidei articulos ignorent, & si opus esse viderit, eos doceat; ita ut explicite eos & intelligenter sciant, non autem quasi recitantes tantum.

sive Pœnitentiæ, sive Extremæ unctionis, & ad status sui conditionisque rationem & officia.

Hæc dicta intelligantur de rudioribus inter Christianos. Qui enim Religionem penitius investigare & cognoscere possunt, nec curant, iis periculosior ignorantia est. Nihil enim est quod nostra pluris intersit, quod ad nos spectet magis, quam singula nosse quæ Ecclesia credit, & omnium Ecclesiæ observationum rituumque rationes investigare. Id si ita est, mirum plerosque Christianorum torpere oscitanter ignorantia supina, cuius valde timendus ipsis exitus est in tremendo Dei iudicio. Quod conterunt tempus ludis, nugis, inanibus colloquiis, voluptatibus, id si in Religionis studio collocarent, esset hæc illis & facilis & iucunda & utilis occupatio. Non est quod ignorantiam excusent suam.

I. Estne in omnibus Catholicis fides eadem?

R. Eadem est quantum ad substantiam: idem enim credunt. Non est eadem quantum ad modum: alii enim firmius, alii remissius credunt. Est in aliis fides viva, in aliis fides mortua.

PARS II. SECT. I. CAP. II.

§. 6.

I. Quid per fidem vivam, quid per fidem mortuam intelligis?

R. Fides viva ea est quæ operibus confirmatur; fides mortua ea est quæ operibus destituitur.

Fidem habet vivam, qui operatur ex fide, qui quod credit id agit: verbi gratia, qui non diligit mundum, quia credit verum esse quod dicit Ioannes Apostolus: *Nolite diligere mundum*: *quia amicitia huius mundi, inimica est Dei*, inquit S. Iacobus. 1. Ioan. II. 15. Iacob. IV. 4.

Fidem mortuam habet, verbi gratia, qui cum profiteatur credere se, fugiendam esse huius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem, non eam tamen fugit sed sequitur. (B)

I. Estne prorsus fides viva necessaria?

R. Est prorsus. *Iustus ex fide vivit*. Qui non vivit ex fide, iustus non est. Ideo tot Christiani ruunt in damnationem, quia fides eorum mortua est. (C) Rom. I. 17.

(B) IACOB. II. 20... Fides sine operibus mortua est... Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est; ita & fides sine operibus mortua est.

S. IGNATIUS MARTYR *in Epist. interpolata ad Ephesios*. Melius est igitur tacere & esse; quam dicere & non esse: quia *non in verbo est regnum Dei, sed in virtute. Corde enim creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem*. Bonum est igitur docere: sed si fecerit ea quæ dixerit: *Qui* enim *docuerit & fecerit*; hic magnus vocabitur in regno cælorum. *Et rursus*. Dignum est, non solum vocari nos Christianos, sed etiam esse. Non enim dicere, sed esse facit beatum.

(C) IACOB. II. 14. Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus est Deus: bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.

Pars II. Sect. I. Cap. II. §. 7.

§. 7. *De Peccatis fidei oppositis. Item de signis fidei, maximeque de Signo Crucis.*

I. Quot sunt genera peccatorum contra fidem?

R. Quatuor sunt.

1. Infidelitas. Quo peccato tenetur quisquis non credit omnia & singula, quæ fides docet. Tales sunt Ethnici, Iudæi, Hæretici.

2. Apostasia, id est, exterior defectio a fide. Quo peccato tenentur non solum qui fidem abiurant, sed etiam qui simulant non esse se fideles; vel qui non audet fidem exterius profiteri, cum necessitas incumbit.

3. Dubium voluntarium in rebus fidei. Quo peccato tenetur, quisquis sciens & volens dubitat de iis quæ certo credenda sunt.

4. Ignorantia. Quo peccato tenentur, qui præ sua negligentia non noverunt ea quæ credere tenentur.

I. Ergo non sufficit interius credere quod credit Ecclesia?

R. Non sufficit: sed facienda exterior professio fidei cum necessitas incumbit. *Corde enim creditur ad iustitiam*, inquit Apostolus, *ore autem confessio fit ad salutem*. Et Christus hæc ait: *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* (Rom. x. 10.; Matth. x. 32. 33.)

I. Quomodo fidem profitemur coram hominibus?

R. Id triplici ratione fieri potest.

1. Si verbis & moribus ubique profiteamur nos esse Christianos, neque erubescere Evangelium.

2. Si ubi necessitas incumbit, palam & aperte repetamus vel Symbolum Apostolorum, vel aliam fidei formulam: profiteamurque id nos credere.

3. Si signemus nos signo crucis, quod compendiaria fidei professio est.

Hoc autem signum duplici ratione fit, ut norunt omnes. 1. Manum dexteram admovendo ad frontem, dein ad stomachum, tum ad summitatem brachiorum a sinistra & a dextera parte, simulque dicendo: *In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.*

2. Fit signum crucis dum figura crucis † manu, digitoque exprimitur.

I. Cur institutum est signum crucis?

R. 1. Ut continuo revocemus in memoriam præcipua fidei nostræ mysteria, Trinitatem, Incarnationem, Redemptionem. Verbis enim cum hoc signo coniunctis sanctissimam Trinitatem invocamus per merita Filii Dei incarnati, & pro nobis in cruce mortui.

2. Ut hoc signo faciamus externam fidei nostræ professionem circa mysteria hæc tria.

3. Ut verbis cum hoc signo coniunctis gratiam & benedictionem sanctissimæ Trinitatis per Christi merita ad nos vocemus. Proinde elevanda ad Deum mentis intentio est, quoties frontem crucis signaculo terimus.

I. Quandonam faciendum est signum crucis?

R. Iam ab Apostolorum temporibus Christiani, quorum hac in parte exemplum sequi maxime expedit, hoc signum faciebant ante omnem orationem, ante quemlibet progressum, quemlibet actum alicuius momenti, in quibuslibet periculis, tentationibus, &c. (A)

Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 7.

(A) Tertullian. *Lib. de Corona milit. cap.* 3. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad calciatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacumqoe nos conversario exercet, frontem crucis signacolo terimus.

Lib. 2. *ad uxorem, cap.* 5. Latebisne tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signas?

S. Cyrillus Hierosolym. *Catech.* 4. *num.* 10.... Ne ergo Christi crucem erubescamus, sed si quis alius abscondat, tu palam ad frontem obsignato, ut dæmones regium signom intuentes, tremuli procul aufugiant. Signo autem isto utere, tum edens ac bibens, tum sedens ac cubans, de lecto surgens, loquens, ambulans, & ut semel dicam, in omni negotio.

Catechef. 13. *num.* 11.... Accipe arma contra adversarios huius crucis. Trophæum statue, fidem crucis adversus contradicentes. Cum enim de Domino, cruceque contra infideles quæstio tibi erit, prius statoe mano tua signum: & obmutescet contrsdicens. Non pudeat crucem Christi confiteri: Angeli enim gloriantur, dicentes: *Iesum crucifixum quaritis*.. Corona enim est crux, & non ignominia.

Matth. xxviii. 5.

Num. 18. Non pudeat igitur nos crucifixom confiteri, sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: in panibus comedendis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur: fine labore propter infirmos, cum a Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum: triumphavit enim de illis in hoc signo. Ostenra illud audacter: qoando enim viderint crucem, recordantur crocifixi. Metuunt eum qui contrivit capita draconis. Neque propterea, quod est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideo magis venerare benefactorem.

N. 19. *in fine*. Trophæum Iesu salutare, crux omnes congregavit. Hoc Persas servire fecit.... hoc ad hodiernum usque diem curat morbos, dæmnnes fugat, & veneficiorum incantationumque avertit imposturas: hoc cum Iesu apparebit in cælo: præcedet enim Regis trophæum, ut videnres quem pupugerunt, & a cruce agnoscentes qoem contempserunt.

S. Ephræm *de Iulian. Anachor. edit. Colonien. an.* 1616. *pag.* 762. Dæmon conspecto crucis signo, quo poer amictus ac consignatus erat, non est ausus ei nocere.

Serm. in pretiosam & vivificam crucem Domini pag. 700. *circa medium*. Depingamus & insculpamus in ianuis nostris, & in frontibus & oculis, & in ore ac pectore, & in omnibus membris nostris vivificum hoc signum. Hac ornemur, atque armemur invincibili Christianorum armatura: quippe quæ victrix est mortis, spes mundi, lux finium orbis terræ, reseratrix paradisi, propulsatrix atque destructrix hæresum, firmamentum orthodoxæ fidei; magna, salutarisque custodia, gloria perpetua orthodoxorum Ecclesiæ. Hanc igitor, o Christiane, armaturam singulis diebus ac noctibus, horis atque momentis circumferre, omni in loco non omittas. Nihil absque ea peragas: sed sive dormias, sive expergiscaris, sive operi insistas, sive comedas, sive bibas, sive iter agas, sive per mare naviges, sive flumen traiicias, sive quid aliud agas; omnia membra tua, salutari ac vivifico hoc crucis signaculo semper consignes atque communias: & numquam timebis a timore nocturno, aut a sagitta volante per diem, a negotio perambulante in tenebris, a ruina, & dæmonio meridiano. Huius propugnaculo si adiutos fueris, non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Nam hoc signo conspectn, cunctæ mox adversariæ porestates perterrefactæ declinant, atque recedunt. Hoc idolorum errorem pessumdedit, hoc orbem terrarum sanctificavit, hoc tenebras depulit, & Iocem restituit. Hoc gentes ab ortu Solis & occasu, a septentrione & meridie collegit, & in unam Ecclesiam, in unam

I. Quisnam hoc signum instituit?

R. Hoc signum ab Apostolis ipsis institutum fuisse, certa Traditione constat. Hoc enim in usu est, & fuit semper in omnibus omnino Ecclesiis, & apud omnes omnino cuiuscumque regionis, cuiuscumque ætatis Christianos. Id manifeste demonstratur ex Tertulliano, Lactantio, S. Athanasio, S. Basilio, S. Gregorio Nysseno, S. Gregorio Nazianzeno, S Chrysostomo, S. Ambrosio, S. Hieronymo, Sancto Augustino, Sancto Paulino, Sancto Ephræm, Sancto Cyrillo Hierosolymitano, ceterisque omnibus quos sigillatim enumerare superfluum est. (B) Horum testimo-

fidem, in unum Baptisma, in caritate coniunxit. Hoc Orthodoxorum inexpugnabilissimus murus est... Crux, spes Christianorum. Crux, resurrectio mortuorum. Crux, claudorum baculus. Crux, pauperum consolatio. Crux, frenum divitum. Crux, superborum eversio. Crux, triumphus adversus dæmones. Crux, iuvenum pædagogus. Crux, inopum abundantia, desperatorum spes, navigantium gubernatio. Crux, fluctuantium portus, oppugnatorum murus. Crux, orphanorum ac pupillorum pater, iustorum consiliarius. Crux, afflictorum consolatio & sublevamen. Crux, infantium custos, virorum caput, senum corona. Crux, lumen eorum qui in tenebris sedent, & Regum magnificentia. Crux, servorum libertas, imperitorum sapientia, & Barbarorum philosophia. Crux, Prophetarum prædicatio, Apostolorum congregatio, & Martyrum gloriatio. Crux, Virginum pudicitia, & Sacerdotum gaudium. Crux, Ecclesiæ fundamentum, ac orbis terrarum securitas: templorum Idolorum destructio, & Iudæorum scandalum. Crux, imbecillorum fortitudo ac firmitas, & ægrotorum medicina. Crux, leprosorum purgatio, atque paralyticorum erectio. Crux, cibus esurientium, & fons sitientium. Crux, Monachorum fiducia, & nudorum tegumentum.

De Panoplia, seu armatura spirituali, pag. 480. *circa medium.* Ceterum vice scuti, crucis signo te ipsum muni: signans eo membra tua omnia, & cor tuum. Neque vero sola manu te signes: sed etiam animo: & studia tua, & ingressum tuum, & exitum tuum, in omni tempore: sessionem quoque tuam, & resurrectionem tuam, & lectulum tuum, & quæcumque pertransis, signa primum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Validissima quippe eiusmodi armatura est: nullusque tibi umquam nocere poterit, si ea munitus fueris. Nam si quis terreni Regis signaculum defert, eum lædere nullus audeat: quanto magis nos, qui tale cælestis Imperatoris signum ferimus, neminem metuere possumus? Hisce ergo armis .... utere: sunt enim vehementer contraria telis inimici.

Vide infra hocce §. litt. (B) Hieron. *& alios.*

(B) S. Ignatius Martyr *in Epist ad Philipp. ipsi falso adscripta.* Princeps mundi in hoc gaudet, quando quis crucem negaverit. Interirum enim sibi ipsi esse cognoscit confessionem crucis. Hoc est enim trophæum contra eius virtutem: quod videns expavescit, & audiens timet.... Initium enim illi fuit ad damnationem crux Christi, principium mortis, initium perditionis.

Tertull. *De Corona milit. cap.* 3. *Vide supra litt.* (A) *hocce §.*

Lib. 3. *contra Marcionem, cap.* 22.... Illa nota de qua Ezechiel .... *Da signum Tau in frontibus virorum.* Ipsa est *Ezech.* 9. 4.
enim littera Græcorum Tau, nostra autem T, species crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris, apud veram & Catholicam Ierusalem, in qua fratres Christi, filios scilicet Dei, gloriam Patri Deo relaturos, Psalmus vigesimus primus canit ex persona ipsius Christi ad Patrem: Ennarrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ hymnum tibi dicam.

Lactant. *divinarum Institutionum, lib.* 4. *cap.* 26.... Quod vero ad crucem spectat, magna in ea vis... Extendit ergo (Christus) in passione manus suas, orbemque dimensus est, ut iam tunc ostenderet, ab ortu Solis usque ad occasum, magnum populum ex omnibus linguis & tribu-

nia perspicua sunt, decretoria, omni exceptione maiora. Nec possunt in sceleris sui defensionem ullum ex antiquis Scriptoribus pro-

bus congregatum, sub alas suas esse venturum, signumque illud maximum, atque sublime frontibus suis susceptorum. Cuius rei figuram Iudæi etiam nunc exhibent, cum limina sua de cruore agni notant... Nam agnus candidus, sine macula, Christus fuit, id est, innocens, iustus, & sanctus, qui ab iisdem Iudæis immolatus, saluti est omnibus, qui signum sanguinis, id est, crucis, qua sanguinem fudit, in sua fronte conscripserint... Sed tum figura valuit in præsenti ad depellendum periculum, ut appareret quantum veritas ipsa valitura sit ad plebem Dei protegendam, in extrema totius orbis necessitate.

Cap. 27. Quanto terrori sit dæmonibus hoc signum, sciet qui viderit, quatenus adiurati per Christum, de corporibus quæ obsederint, fugiant. Nam sicut ipse, cum inter homines ageret, universos dæmones verbo fugabat; hominumque mentes emotas, & malis incursibus furiatas, in sensus pristinus reponebat: ita nunc sectatores eius, eosdem spiritus inquinatos, de hominibus, & nomine magistri sui, & signo passionis excludunt. Cuius rei non difficilis est probatio: nam cum diis suis immolant, si assistat aliquis signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant: nec responsa potest consultus reddere vates. Et hæc sæpe caussa præcipua iustitiam persequendi, malis Regibus fuit: cum enim quidam ministrorum nostrorum sacrificantibus dominis assisterent, imposito frontibus signo, deos eorum fugaverunt, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere.

S. Athanas. *Homil. de Passione & cruce Domini*, *n.* 30. Peccatum a quo pridem superabantur Gentiles, iam signo crucis vincunt ludibrioque habent.

Lib. de Virginitate, *n.* 13. Porro cum in mensa federis, cœperisque frangere panem, ipso ter consignato signo crucis..., gratias age.

Serm. qui reperitur in tom. 3. *Athanasii edit. BB. pag.* 469. *n.* 2. Cum mane surrexeris figuram venerandæ & vivificæ crucis omnibus tuis facito membris, & dum ambulas, decumbis, surgis, semper dicito, Domine Iesu Christe adiuva me..., & observa quandonam a te diabolus fugiat, tum scilicet maxime cum viderit crucis typum in fronte, in ore, & in corde tuo.

Oratione contra Gentes, *num.* 1. Cruce erecta, universa idololatria eversa est: hoc signo omnes dæmonum præstigiæ fugantur, solusque Christus adoratur.

De Incarnatione Verbi Dei, *n.* 29... Testes esse merentur homines, singulis victoriam adversus mortem tribuere & concedere, illamque in omnibus, qui eius fidem habent, & crucis signum gerunt, infirmare.

N. 47. Olim dæmones variis spectris hominum mentes decipiebant, fontibusque & fluviis, lignis aut lapidibus insidentes, stultos mortales præstigiis percellebant: iam vero post divinum Verbi adventum evanuerunt eiusmodi fallaciæ. Siquidem solo crucis signo adhibito omnes illæ dæmonum fraudes repelluntur.

N. 48. Veniat & quisquis ea quæ diximus experiri cupit, atque in mediis ipsis dæmonum præstigiis & oraculorum fallaciis ac magiæ prodigiis signo crucis, quæ apud ipsos ludibrio est, utatur, solumque Christum nominet: mox videbit, quam cito per ipsum fugentur dæmones, cessent oracula, ars omnis magica, veneficiaque evanescant.

In vita S. Antonii, *n.* 13.... Obsignate vos, aiebat, & cum fiducia abscedite, finiteque illos (dæmones) sibi ipsis illudere. Tum abibant illi signo crucis muniti, ille vero (Antonius) remanebat, nihil læsus a dæmonibus, neque eiusmodi certaminibus defatigatus.

S. Antonius *Orat. ad Monachos quam S. Athanas. in ipsius vita rescripsit*. Solent, inquit, saucii (dæmones) gravius assurgere, & mutata arte pugnandi, cum cogitatione nihil egerint, pavoribus terrent, assumentes nunc mulierum, nunc bestiarum, nunc serpentium formas, necnon & ingentia quædam corpora, & usque ad tectum domus porrectum caput, infinitas species, & militum catervas. Quæ omnia ad primum quoque crucis signum evanescunt.

S. Basilius *Lib. de Spir. sanct. cap.* 27. Si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tamquam haud multum habentes momenti, conemur reiicere, imprudentes

ferre testimonium Neoterici, qui signum hoc tanta antiquitate, tanta auctoritate commendatum abrogare non erubuerunt. Non possunt er-

gravissimum Evangelio detrimentum inferemus, immo potius fidei prædicatinnem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, ut eius quod primum est & vulgatissimum primo loco commemorem: ut signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit?

S. Greg. Nyss. *de vita Gregorii Thaumaturgi, edit. Parisiens. an. 1573. p. 929 circa medium.* Cum se recepisset, (Gregorius Thaumaturgus) cum comitibus in illud templum, dæmones quidem statim invocatione nominis Christi perterrefecit: figura autem crucis nidoribus inquinatum aera cum expiasset atque lustrasset, quod facere solitus erat, noctem totam orationibus, & laudum decantationibus pervigilem transegit, adeo ut in domum orationis transformaretur ædes illa, quæ & altarium sordibus & immunditia abominabilis erat.

De Vita S. Macrinæ. Vide infra litt. (C)

S. Gregor. Nazianz. *edit. Parisiens. an. 1612. t. 2. pag. 98. Carmine* xxi.

... (Dæmon,) diffuge iam iam:
Ne cruce, quam metuunt omnia, te feriam.
Namque crucem in membris medioque in corpore gesto,
Inque viis: crux est lausque decusque meum.

Carm. lxi. *ad Nemesium.*

Nec mitrum. Namque ipse etiam, fors inclyta Christi,
Prolato ipsius vel solo nomine sæpe
Dæmones eieci, stridentes atque gementes,
Clamantesque Dei robur dominantis Olympo.
Aera vel medium signo crucis ipse notavi,
Illustremque tulit typus hic ex hoste triumphum,
Mosis ut in manibus sancta pro gente precantis.

Carm. Iambic. xxi.

Signare mox te, sis memor, sancta cruce,
Quam cuncta metuunt, ac tremunt: qua præside
Adversus omnes semper usum me scio.

Orat. 3. adv. Iulian. l. t. 1. p. 51. Quod autem a pluribus commemoratur, nec a fide alienum est oratione persequar. (Iulianus) descendebat in quoddam adytum plerisque inaccessum & horrendum, comitem.. habens.. hominem in eiusmodi rebus sapientem vel potius sophistam... Ut autem egregium virum (Iulianum) progredientem terrores adoriri cœperunt, ac subinde plures, & formidabiliores, (sonos quosdam insuetos, aiunt, tetrosque odores atque ignea spectra, & nescio quas nugas & deliramenta) rei novitate perculsus, (harum enim rerum studium sero amplexus fuerat) ad crucem, vetusque remedium confugit, hocque se adversus terrores consignat, eumque, quem persequebatur, opitulatorem asciscit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deinde? Respirat malum: rursus audaciam concipit, rursus aggreditur, rursus iidem terrores urgent, rursus signum adhibetur, ac dæmones conquiescunt.

S. Chrysost. *Homil. 55. in Matth. c. 11.* Neminem igitur pudeat hnrum salutis nostræ Symbolorum, atque signorum. Passio certe Domini nostræ beatitudinis caput est atque origo, qua vivimus, & per quam sumus. Sed veluti coronam sic læto animo crucem Christi circumferamus. Omnia enim quæ ad salutem nostram conducunt, per ipsam consummantur. Nam cum regeneramur crux Domini adest, cum sacratissimo alimur cibo, cum in ordine consecrandi statuimur, ubique ac semper hoc victoriæ insigne nobis adsistit: quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoque ac mente magno studio crucem inferamus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signum. Quando igitur cruce te signas, universam tecum crucis caussam verte, & iræ ac reliquarum passionum incendia extingue: quando te cruce signas, magna tuam frontem arma fiducia,.. crucem... non simpliciter digito in corpore, sed magna profecto fide in mente formare oportet. Nam si hoc modo eam impresseris, nullus scelestorum dæmonum cum hastam videat, qua letale vulnus suscepit, congredi tecum audebit.

S. Ambros. *Epist. 72. alias 77. ad Constantium, num. 12.* Sed iam levi circumcisionis dolore non opus est Christiano populo, qui mortem Domini circumferens, per mo-

go effugere infandæ temeritatis notam. Qui res fingulas attente animoque libero & integro perpenderit, is vel ex hoc uno plane intelliget, profecto non fuiffe Spiritu Dei afflatos, qui fe fidei reformatores, ore blafphemo, iactitarunt.

I. Verumne eft quod effertur, per fignum crucis, fi cum fide fiat, expelli dæmones, aliaque multa mira præter naturæ ordinem fieri?

R. Verum prorfus. Multa id genus miracula facta fuiffe referunt SS. Patres, qui primis Ecclefiæ fæculis floruere.

Refert Lactantius confultum ab Imperatore dæmonis oraculum non aufum fuiffe refpondere quidquam

Div. Inftit. lib. 4. c. 27.

menta fingula fronti propriæ mortis contemptum infcribit, utpote qui fciant fine cruce Domini falutem fe habere non poffe.

S. HIERONYM. *Epift.* 18. *alias* 22. *ad Euftochium*. Cum te in lectulo compofitam, dulcis libidinum pompa concufferit, arripe fcutum fidei, in quo ignitæ diaboli extinguuntur fagittæ... ad omnem actum, ad omnem inceffum manus pingat Domini crucem.

Epift. 5. *ad Heliodorum*. Crucis antenna figatur in frontibus.

Epift. 19. *alias* 8. *ad Demetriadem*. Crebro fignaculo crucis munias frontem tuam.

Epift. 86. *alias* 27. *ad Euftochium*. Cum os ftomachumque fignaret, & matris dolorem crucis niteretur impreffione lenire... Digitumque ad os tenens, crucis fignum pingebat in labiis.

S. AUG. *Lib.* 1. *Confeff. c.* 11. *num.* 17... Signabat iam figno crucis eius, & condiebat eius fale.

Tractat. 118. *in Ioan. num.* 5. .... Quid eft, quod omnes noverunt, fignum Chrifti, nifi crux Chrifti? Quod fignum nifi adhibeatur, five frontibus credentium, five ipfi aquæ ex qua regenerantur, five oleo quod chrifmate unguuntur, five facrificio quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.

Enarr. 3. *in Pfal.* XXX. *num.* 8. Certe omnes Chriftiani fumus, vel Chriftiani omnes dicimur, & omnes Chrifti figno fignamur.

Enarr. 3. *num.* 7. Non fine cauffa fignum fuum Chriftus in fronte nobis figi voluit, tamquam in fede pudoris, ne Chrifti opprobria Chriftianus erubefcat.

Serm. 2. *in Pfal.* XXXVI. *num.* 4. (Crux) honorata eft, & ... a locis fuppliciorum fecit tranfitum ad frontes Imperatorum.

Enarr. 1. *in Pfal.* LXVIII. *num.* 12.... Quid times fronti tuæ, quam figno crucis armafti?

In Pfal. LXXXV. *num.* 14. Chriftianum te dicis (ad Donatiftam loquitur) ut invideas gloriæ Chrifti, cuius fignum te in fronte portare afferis, & de corde perdidifti?

S. Paulinus hymno 8. *de fancto Felice*, *Poemat.* XXIII. *verfu* 106.

Nos crucis invictæ fignum, & confeffio munit.

S. CYRILL. ALEXAND. *Contra Iulianum Lib. 6. p.* 194. *T.* VI. (Iulian.) *Crucis lignum adoratis, einfque figna in fronte formatis, & veftibulis ædium infculpitis?* R. Cyrill. p. 195. Quibus (nobis Chriftianis) nihil prius aut antiquius eft, quam ut frontes ac domos omnino figno pretiofæ crucis informent.. fiquidem fervator omnium... crucem perpeffus eft ignominia contempta, ut corruptionis vim retunderet... ut mortis laqueis genus hominum exfolveret, ut tyrannidem peccati, quod nos opprimebat, everteret, ut fævientem in membris carnis legem fedaret, & fpiritales faceret adoratores... Horum nobis omnium falutare lignum memoriam excitat, ac in eam præterea cogitationem nos adducit, unum, ut fapientiffimus Paullus ait, pro omnibus mortuum effe... Quocirca nos honorandæ crucis lignum boni omnis ac virtutis admonitionem facimus.

In Actis S. EUPLII *apud* THEODOR. RUINART, *ad an.* 304. *pag.* 407. *edit. Afteledam. an.* 1713. *Dicitur S. Euplius* libera manu fignaffe fibi frontem, *antequam interroganti Præfidi refponderet*.

Ibid. Acta S. THEODOTI ANCYRANI *anno* 303. *pag.* 344. Crucis fignum fuæ quifque impreffit fronti, & mox apparuit eis crux illuftris, quæ videbatur ex parte Orientali radium ignitum emittere: ad quam apparitionem mixtus gaudio timor fuit, & genibus flexis adoraverunt verfus locum unde crux apparebat.

Pars II. Sect. II. Cap. II. §. 7.

Orat. 3. adv. Iulian.

coram Christiano qui se crucis signo munierat. Iulianum Apostatam, S. Gregorius Nazianzenus ait, dum quibusdam magicis operationibus vacaret, subito terrore correptum impressisse sibi signum crucis, statimque evanuisse spectra omnia. Alia multa illustriora miracula per signum crucis facta fuisse leguntur apud S. Athanasium in vita S. Antonii; apud S. Hieronymum in vita S. Paulli primi Eremitæ, item in vita S. Hilarionis; apud Theodoretum in historia Ecclesiastica, & in vitis sanctorum Iuliani, Marciani, Aphraat, Macedonii, Petri; apud sanctum Sulpitium Severum in vita sancti Martini; apud Sanctum Augustinum libro 8. de Civitate Dei, cap. 28. apud Victorem Vitensem in historia persecutionis Wandalicæ. Hæc testimonia venerandæ antiquitatis, hæc miracula scriptis mandata per viros sanctitate conspicuos, testes utique locupletissimos, quorum nomen est vel ipsis Protestantibus venerabile, multum conferunt ad fidem miraculorum, quæ per signum crucis facta fuisse leguntur apud Scriptores recentiores, quorum hic seriem referre nimis longum esset. (C)

(C) Lactantius *seu* Auctor *Libri de Mortib. Persecutorum, cap.* 10. Cum (Maximianus) ageret in partibus Orientis, ut erat pro timore scrutator rerum futurarum, immolabat pecudes, & in iecoribus eorum ventura quærebat. Tum quidam ministrorum scientes Dominum, cum assisterent immolanti, imposuerunt frontibus suis immortale signum. Quo facto, fugatis dæmonibus, sacra turbata sunt. Trepidabant aruspices, nec solitas in extis notas videbant; & quasi non litassent, sæpius immolabant. Verum identidem mactatæ hostiæ nihil ostendebant.

S. Aug. *De Civit. Dei lib.* 22. *c.* 8. *num* 3. Carthagine Innocentia ... in mamilla cancrum habebat: rem, sicut medici dicunt, nullis medicamentis sanabilem.. Hoc illa a perito medico & suæ domui familiarissimo acceperat, & ad solum Deum se orando converterat. Admonetur in somnis appropinquante Pascha, ut in parte feminarum observanti ab baptisterium, quæcumque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum signo Christi: fecit, & confestim sanitas consecuta est. Medicus .... cum inspexisset eam postea, & sanissimam comperisset, quam prios habere illud malum tali inspectione cognoverat, quæsivit ab ea vehementer quid adhibuisset... Cumque ab ea quid factum esset audisset.. Putabam, inquit, magnum aliquid te mihi fuisse dicturam. Atque ....mox addidit, Quid grande fecit Christus sanare cancrum, qui quatriduanum mortuom suscitavit?

S. Greg. Naz. *Orat. 9, in laudem Patris*. Visum est ipse me ... noctu repente supervenientem cum canistro, panibusque in primis candidis, pro meo more benedictis, atque cruce consignatis, eam aluisse, sicque convaluisse ac vires collegisse.

Orat. 3. in Iulianum. Vide supra litt. (B) *hocce* §.

S. Hieronym. *in vita S. Paulli. tom. 4. p. 2. p* 70. Conspicit hominem equo mixtum, cui opinio Poetarum Hippocentauro vocabulum indidit. Quo viso, salutaris impressione signi armat frontem: Et heus tu, inquit, quanam in parte hic servus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens; & frangens potius verba, quam proloquens, inter horrentia ora satis blandum quæsivit alloquium.

In vita S. Hilarion. Ibid. pag. 76. Quadam nocte, infantum cœpit audire vagitus; balatus pecorum; mugitus boum; planctum quasi muliercularum; leonum rugitus; murmur exercitus; & rursus variarum portenta vocum, ut ante sonitu quam aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria; & provolutus genibus, Christi crucem signavit in fronte: talique armatus casside, & lorica fidei circumdatus, iacens fortius præliabatur; quodammodo videre desiderans, quos horrebat audire, & sollicitis oculis huc illucque cir-

I. Quid inde colligere Christianos expedit, sive eos qui Catholicis parentibus orti Catholicam fidem habuerunt a teneris, sive illos

cumspiciens. Cum interim ex improviso splendente luna, cernit rhedam ferventibus equis super se irruere: Cumque inclamasset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu, pompa omnis absorpta est.

Pag. 88. Ea tempestate, terræ motu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos.. Quod cum viderent Epidauritani, frementes fluctus & undarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam evenisse cernebant, ne oppidum funditus subverteretur, ingressi sunt ad senem: & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cum tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusque contra tenderet, incredibile dictu est in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit: ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paullatim in semetipsum relapsum est.

S. Athanas. *In Vita S. Antonii num.* 13. *Vide supra litt.* (B) *hocce* §. *Alia loca exscribere supersedemus.*

S. Greg. Nyss. *De vita S. Greg. Thaumat. edit. an.* 1573. *p.* 945 Dominabatur autem in illo loco dæmon quidam homicida, in balneo versari solitus: cuius perniciosa atque pestifera vis in tenebris adversus propinquantes exercebatur,.... nemoque eo accedere id temporis solebat; ad quas stans Diaconus (Gregorii Thaumat.) præfectum loci rogabat, ut ostium aperiret.... At balneator in lucro ponens, si non una cum imperito hospite periclitaretur, cum clavem ei tradidisset, procul a lavacro discedit: postea quam autem nudatus intus erat, multiplices quædam terrorum & concussionum materiæ a dæmonio instruebantur, spectra varia igni fumo mixtam naturam præseferentia, in forma hominum & ferarum oculis incidentia, auribus insonantia, anhelitu appropinquantia, undique corpori se circum fundentia. At ille signum (crucis) ante sese obiiciens, Christique nomen invocans, primum conclave illæsus transivit: ad interiorem autem partem ædium progressus, in molestioria incidit spectacula, in terribiliorem faciem transformato dæmonio: & simul terræ motu concuti conclave ei videbatur, adeo, ut etiam solum infra ruptum, flammam; quæ subtus esset, nudam conspiciendam præberet: scintillæque flammæ ab aquis emitterentur, ac rursus eisdem armis signo (crucis scilicet) & nomine Christi, præsidioque precum magistri terrores earum rerum, quæ tum apparebant, tum fiebant, discussit: cumque iam aqua recreatus exire festinaret, rursus prohibebatur a dæmone, qui ostium occupaverat. Verum etiam hoc rursus impedimentum per eamdem vim sponte sua ianua cedente, signo (crucis) discutiebatur.

In vita S. Macrinæ Virg. sororis S. Basilii, tom. 2. *p.* 179. Oculis & ori & cordi crucis signum adposuit... e collo pendet ferreum crucis signum & annulus quidam ex eadem materia... excavatus est annulus, ibique de ligno vitæ particulam conditam habet... sibi ad expellendum morbum satis esse si manu sua mater ipsa locum sancto signo muniret. Cum igitur mater in sinum eius manum intulisset, ut eam partem signaret, signum quidem egit, morbus autem abiit.

Theodor. *Ecclesiast. histor. lib.* 5. *cap.* 21. Præfectus igitur templum Iovis, quod amplissimum erat & variis ornamentis decoratum, destruere aggressus est. Sed cum operis structuram admodum firmam ac solidam esse deprehendisset, nulla vi humana dissolvi posse lapidum compagem iudicavit... Marcellus... (Apamæensium Episcopus) Deum precatus est, ut quomodo destruendum esset ædificium indicaret. Mane igitur quidam ad eum ultro accessit.... levi negotio destructurum se templum spopondit.... Templum in vertice positum, porticum ex quatuor lateribus ipsi cohærentem habebat. Columnæ vero maximæ erant, templique altitudinem æquabant. Singularum ambitus sexdecim erat cubitorum. Lapidis vero natura erat firmissima, & quæ lapicidarum instrumentis haud facile cederet. Harum igitur singulas cum in orbem suffodisset, & suppositis oleaginis lignis eas suffulsisset, ab una ad aliam transibat. Hac ratione cum tres iam columnas suffodisset, ignem lignis subiecit. Sed dæmon quidam atri coloris apparens, & flammæ vim cohibens, materiam ab igne, sicut natura fert, consumi non sinebat. Cum igitur id sæpius moliti, inutilem esse conatum suum perspicerent, Episcopo post meridiem dormienti

qui recens ab hæresi reduces, sunt adhuc in fide neophyti?

R. 1. Deploranda ipsis est ex imis præcordiis eorum supina cæcitas,

eam rem indicarunt. Is confestim ad Ecclesiam progressus, aquam in vasculo afferri iussit. Et aquam quidem sob altari posuit. Ipse vero frontem solo affixam habens, clementem Dominum orabat ne dæmonis tyrannidem ulterius pateretur; sed tum imbecillitatem illius ostenderet, tum potentiam suam declararet, ne forte incredulis gravioris damni occasio ex eo nasceretur... Hæc & huiusmodi alia cum dixisset, crucisque signo aquam signasset, Equitio cuidam Diacono, qui fide ac zelo munitus erat, præcepit ut aqoam acciperet, & ocius ad locum properans, eam cum fide spargeret, ignemque admoveret. Quo ita facto, dæmon aquæ vim non ferens aufugit. Ignis vero aqua ipsi contraria, non secus ac oleo excitatus, & materiam apprehendit & momento temporis eam consumpsit. Ita columnæ (Templi Iovis) combustis quibus fulciebantur lignis, & corruerunt ipsæ, & duodecim alias eadem ruina secum traxerunt, sed & templi latus quod columnis cohærebat, illarum vi simul tractum concidit.

In Relig. Histor. cap. 2. de vita S. Iuliani, paullo post initium. (Iacobus) cum magno sene (Iuliano Saba) iter faciens per desertum, eminus sequebatur.. sequens igitur, draconem maximum conspicit in via. Quem iacentem contemplans, progredi non audebat: declinare autem præ metu cum vellet, animum rursus confirmavit. Deinde lapillum inclinatum arripiens, in eumque coniiciens, eodem in statu manere draconem, nec commovere se posse animadvertit: ex quo mortuum esse intelligens, senis opos esse mortem belloæ arbitratus est... Deinde cum senex sermonem qoemdam exorsos esset, tum illi leniter sobridens Iacobus, rogavit sibi ut quod ignorabat aperiret. Et cum interrogandi potestatem fecisset, Vidi, inquit, in via iacentem maximum draconem, ac primum quidem timui vivum existimans. Ut vero mortuum animadverti, securus iter som ingressus. Dic ergo mihi pater, ait, qois hunc interfecit? Tu enim præcedebas, nullus autem alius hac præteriit. Tum senex: Cessa, inquit, talia perscrutari, quæ sciscitantibos utilitatem afferre nollam possunt. Sed instabat nihilo secius admirandus Iacobus, verum scire desiderans.... Scito ergo, ait magnus Iulianus, belluam illam in me eadem in via irruisse, osque ad devorandum patefecisse: & ego Dei nomen appellans, digitoque trophæum crucis ostendens, & omnem metum excossi, & belluam extemplo corruentem vidi, communique laudato servatore perrexi ulterius.

Cap. 3. de vita S. Marciani. In vestibulo domus, orationi operam dante Marciano, draco quidam, qui muri partem Orienti obversam reptando ascendetat, inde ab alto prospectans, hianti ore torvoque aspectu insidias minabatur. Procul autem stans Eusebius, & horrendo illo spectaculo terrefactus, magistrum id ignorare arbitratus, alra voce clamans illi ostendebat, rogans ut fugeret. Quem increpans ille, metumque tamquam perniciosum affectum expellere iubens, digito crucis figuram expressit, & ore insufflans veteres inimicitias patefecit. Mox enim draco, spiritu oris veluti flamma quadam correptus & incensus, exustæ instar arundinis in mulras partes dissectus est.

Cap. 8. de vita S. Aphraatis. Equos erat genere nobilis, & exercitatus, Imperatori longe carissimus. Is morbo correptus mœrore afficiebat Imperatorem. Morbus autem erat reddendæ urinæ difficoltas. Huic curandæ advocabantur qui artem illam callebant, & cum ars cederet, angebatur Imperator, lugebatque equorum corator. Qui pius cum esset, ac firma fide præditus, media luce cum equo ad magni Aphraatis habitacolum se contulit, morboque exposito, & fide sua indicata, orabat ot malum oratione soa depelleret. Qoi nihil cunctatus, sed ad preces statim conversus, aquam ex puteo hauriri, signoque salutaris crucis imposito, ad equom adferri iussit: quam præter morem mox bibit, deinde oleo invocatione divina benedicto, eqoi alvum inunxit, manusque contactu morbus abiit e vestigio, & urinæ naturalis egestio secuta est. *Et post pauca circa finem.* Oculis illum ipse conspexi, sanctæqoe illius dexteræ benedictionem percepi, cum adolescentulus adhoc matrem ad eum profectam essem comitatus.

Cap. 9. de vita S. Petri. Laborat illi

qui malunt adhærere ausui temerario Neoterici nescio cuius, quam sequi constantem & perpetuum usum totius Ecclesiæ per tot mi-

alter oculorum morbo eiusmodi, cui cedere ars medica videbatur. Nihil enim erat, vel conscriptum ab antiquis, vel a recentioribus inventum, quod huic curando admotum non fuisset. Postquam autem omnia revicit, & opem nullam adferre docuit, indicavit illum accedens mulier quædam e domesticis, factique ab eo miraculi mentionem fecit. Aiebat enim uxorem illius qui tunc regebat Orientem, Pergamius autem is erat, cum eodem morbo premeretur, ab eo curatum fuisse precibus & crucis signaculo. Audivit mater, confestimque ad divinum hominem se contulit... pedibusque eius advoluta & obtestans, sanitatem oculo restitui rogabat. At ille hominem se dicebat esse, atque eadem cum ipsa præditum natura: grave præterea peccatorum onus sustinere, eamque ob caussam sine fiducia apud Deum esse. Cumque lugeret mater & obsecraret, nec relicturam se affirmaret nisi sanitatem obtineret, Deum horum curatorem esse dixit, semperque credentibus quæ postulant concedere. Proinde dabit nunc etiam, inquit, non mihi gratiam tribuens, sed fidem tuam considerans. Quare si hanc integram habes & sinceram, & ab omni dubitatione liberam, valedicens, & medicis & pharmacis, divinitus datum accipe hoc remedium. His dictis oculo manum imposuit, & salutaris signo crucis expresso, morbum depulit.

Cap. 13. *de vita S Macedonii* Uxor divitis cuiusdam edacitatis morbo laborabat: & morbum hunc quidam dæmonis operam, alii corporis infirmitatem arbitrabantur. Sive hoc autem, sive illud fuit, eiusmodi erat, ut triginta singulis diebus gallinas cum ederet, aviditatem non expleret, sed alias porro appeteret. Cum sic opes suas consumeret, miseriti eius propinqui, divini illius hominis opem implorant. Venit ille, Deumque precatus, & dexteram aquæ imponens, ac signum crucis effingens, bibere iussit, & morbum sanavit, atque immoderatam appetentiam ita repressit, ut illi deinceps ad victum in singulos dies exigua gallinæ particula sufficeret.

Et paullo post. Nobilis quædam ac prædives femina, Astrium nomine, mentis impos facta, sic ut suorum neminem agnosceret; cibumque ac potum omnem respueret, longo iam tempore in hoc delirio perseverabat; quod quidem alii dæmonis operæ tribuebant: medici vero cerebri morbum appellabant. Quare omni arte consumpta, cum auxilium inde nullum exsisteret, vir eius Avodianus magistratu & dignitate clarus ad divinum illud caput profectus, & coniugis calamitatem exposuit, & remedium expetiit. Cessit homo Dei, eiusque domum venit, & Deum magna contentione precatus est. Peracta oratione, aquam adferri cum iussisset, eique salutare signum impressisset, bibere illam iussit. Reclamantibus medicis, quasi frigido potu hic morbus augeretur, maritus tota illorum turba expulsa, uxori potionem præbuit, & illa ut ebibit, ad se mox rediit, mentisque compos facta, & a morbo prorsus libera sanctum virum agnovit, eiusque dexteram supplex apprehendens, oculis suis imposuit, & ori admovit, & sana mente in posterum potita est.

Sulpicius Severus *in vita S. Martini*, *n.* 4. *edit. Veroneus. an.* 1741. Interea irruentibus intra Gallias Barbaris, Iulianus Cæsar, coacto in unum exercitu apud Vangionum civitatem, donativum cœpit erogare militibus: & ut est consuetudinis, singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. Tum vero opportunum tempus existimans, quo peteret missionem... *Hactenus*, inquit ad Cæsarem, *militavi tibi: patere ut nunc militem Deo: donativum tuum pugnaturus accipiat: Christi ego miles sum; pugnare mihi non licet*. Tum vero adversus hanc vocem tyrannus infremuit dicens, eum metu pugnæ, quæ postera die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore constantior: *Si hoc*, inquit, *ignaviæ adscribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis adstabo: & in nomine Domini Iesu, signo crucis, non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus*. Retrudi ergo in custodiam iubetur, facturus fidem dictis, ut inermis barbaris obiiceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia sesque dedentes.

N. 12. Accidit autem in sequenti tempore, dum iter ageret, ut gen-

racula certa suffragio divino firmatum.

2. Numquam faciendum crucis signum negligenter & ex mera con-

tilis cuiusdam corpus, quod ad sepulcrum eum superstitioso funere deferebatur, obvium haberet: conspicatusque eminus venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paullulum stetit... profanos sacrificiorum ritus agi credidit: quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra dæmonum candido tecta velamine, misera per agros suos circumferre dementia. Elevato ergo in adverso signo crucis, imperat turbæ non moveri loco, onusque deponere. Hic vero mirum in modum videres miseros primum velut saxa riguisse... Sed beatus vir cum comperisset, exequiarum esse illam frequentiam, non sacrorum; elevata rursum manu, dat eis abeundi & tollendi corporis potestatem. Ita eos & cum voluit, stare compulit; & cum libuit, abire permisit.

N. 13. Item cum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem pinum quæ fano erat proxima, esset agressus excidere, tum vero Antistes loci illius, ceteraque gentilium turba cœpit obsistere: & cum iidem illi dum templum evertitur, imperante Domino quievissent, succidi arborem non patiebantur, ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui serviret ipse, sequerentur: arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tum ex illis unus, qui erat audacior ceteris: *Si habes*, inquit, *aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: & si tecum est tuus, ut dicis, Dominus, evades*. Tum ille intrepide confisus in Domino, facturum se pollicetur. Hic vero ad istiusmodi conditionem omnis illa Gentilium turba consensit... Iamque paullatim nutare pinus, & ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, & periculo iam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdiderant, solam Martini mortem expectantes. At ille confisus in Domino, intrepidus opperiens, cum iam fragorem sui pinus concidens edidisset, iam cadenti, iam super se ruenti, elevata obviam manu, signum salutis opponit. Tum vero turbinis modo (retroactam putares) diversam in partem ruit: adeo ut rusticos qui tuto in loco steterant, pæne prostraverit. Tum vero in cælum clamore sublato, gentiles stupere miraculo, monachi flere præ gaudio, Christi nomen in commune ab omnibus prædicari.

N. 18. Apud Parisios vero, dum portam civitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie horrentibus cunctis osculatus est atque benedixit, statimque omni malo emundatus, postero die ad Ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro sanitate quam receperat, agebat.

N. 22. Frequenter autem diabolus, dum mille nocendi artibus sanctum virum conabatur illudere, visibilem se ei formis diversissimis ingerebat... Adversus quem semper interritus, signo se crucis & orationis auxilio protegebat.

Epist. ad Eusebium in fine, t. 1. p. 43. Mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatebatur, in hoc se diaboli arte deceptum, ut excussus e somno consilium non haberet, quo per fidem & orationem periculo repugnaret, denique tamdiu circa se sævisse ignem, quamdiu erumpere ostium turbatus mente tentaverit. Ubi vero auxilium crucis & orationis arma repetisset, medias cessisse flammas: seque tunc sensisse rorantes, quas male esset expertus urentes.

Epist. ad Aurelium, initio, p. 45. Ergo sancta genua eius amplexus, benedictionem pro consuetudine flagitabam: superpositamque capiti meo manum tactu blandissimo sentiebam, cum inter benedictionis verba solemnia familiare illud ori suo crucis nomen iteraret.

S. VICTOR. Ep. Vitens. *Hist. Pers. Vandali. lib. 2. cap. 17. num. 94.* Fuit... Carthagine, quidam cæcus... nomine Felix. Hic visitatur a Domino, diciturque ei nocte per visum:... Surge, vade ad servum meum Eugenium Episcopum, & dices ei, quia ego te ad illum direxi. Et illa hora qua benedicet fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos, & aperientur, & videbis lumen.... Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porrigere: pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam: orat, & veniens cum ingentibus lacrimis, suggerit cuidam subdiacono, nomine Peregrino, ut eum Episcopo nuntiaret, indicans se habere aliquod secreti genus intimandum.

suetudine, sed attente & reverenter & mente ad Deum erecta.

CAPUT TERTIUM.

De Spe.

§. 1. *Quid sit Spes.*

I. Quid est spes?

R. Spes est donum Dei, quo fit ut expectemus cum fiducia quidquid nobis a Deo promissum est. PARS II. SECT. II. CAP. III. §. 1.

Donum Dei, hanc enim Deus dat, nec possumus habere a nobis-metipsis, iuxta illud Apostoli: *Quid habes quod non accepisti?* (A) 1. Cor. iv. 7.

Quo fit ut expectemus cum fiducia: Nititur enim spes nostra ipsis Dei promissis; Dei, inquam, qui nec falli, nec fallere potest; & Christi meritis, qui ad hoc unum venit, ut vitam nobis æternam compararet. (B) Hæc autem fidu-

Audiens Episcopus iussit hominem introire... indicat cæcus Antistiti ordinem visionis suæ, dicitque illi: Non te dimittam, nisi mihi, sicut a Domino iussus es, reddideris oculos meos. Cui sanctus Eugenius, Recede a me, frater, peccator sum, & indignus, & super omnes homines delinquens, utpote & qui in hæc tempora servatus sum. Ille autem tenens genua eius, aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: Sicut iussum est, redde mihi oculos meos. Attendens quoque Eugenius inverecundam credulitatem, & quia iam tempus urgebat, pergit cum eo, comitante officio clericorum ad fontem. Ubi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum, crispantem benedixit alveum frontis, & cum completa surrexisset oratione, ita cæco respondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego sum: sed qui te visitare dignatus est, præstet tibi Dominus secundum fidem tuam, & aperiat oculos tuos; simulque vexillo crucis consignat oculos eius. Statim cæcus visum, Domino reddente, recepit.

(A) IACOB. I. 17 Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

S. BASIL. *Const. Monast. cap. 55. De fide & spe.* Omnibus autem in rebus, priusquam ad eas aggrediamur, viam munire debet ac præstruere ea, quæ in Deum fides est, eique comes una spei alacritas adiungenda, quo videlicet & fide fultas animi vires suffulciamus, & spei alacritate animo ad res honestas erectiores simus. Neque enim in rebus bonis conatus humanus, sublata ope divina, perfecte umquam, quod vult, poterit adipisci: neque item vicissim divinum præsidium ad nos nullo nostro studio venturum putandum est. Sed ad perfectum virtutis cumulum coniuncta simul esse utraque hæc oportet, & humanum studium & auxilium cæleste, fidei opera ascitum & comparatum.

(B) IOAN. X. 10. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.

ROM. VIII. 32. Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

HEB. VI. 18. Ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem; quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis: ubi præcursor pro nobis introivit Iesus.

S. BERNARD. *Serm. 9. in Ps.* XC. Qui habitat, *num. 5. Tu es, Domine, spes mea.* Quidquid igitur agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es, Domine, spes mea. Hæc mihi omnium promissionum caussa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se iactet pondus diei & æstus, ieiunare bis in sabbato dicat, postremo non esse sicut ceteros hominum glorietur: mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Sperent in aliis alii, forte hic in scientia litterarum, hic in astutia sæculi, ille in nobilitate, ille in di-

cia timore aliquo temperatur: obstant enim sæpissime peccata nostra, ne perveniamus ad vitam æternam, quæ nobis a Deo promis-

---

gnitate, ille in alia qualibet vanitate confidat: propter te omnia detrimentum feci, & ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea ... Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo; si insurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversum spiritum concupiscat; in te ego sperabo.

N. 6. Fratres, hoc sapere, ex fide vivere est, nec alius ex sententia dicere potest: *Quoniam tu es, Domine, spes mea*, nisi cui intus sit persuasum a spiritu, ut
Ps. LIV. 43. (quemadmodum monet Propheta) iactet cogitatum suum in Domino, sciens quod enutriendus sit ab eo, iuxta illud quoque
1. Petr. V. 7. Petri Apostoli: *Omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum; ipsi enim cura est de vobis*. Ut quid enim, si hæc sapimus, ut quid cunctamur abiicere omnino spes miseras, vanas, inutiles, seductorias; & huic uni tam solidæ, tam perfectæ, tam beatæ spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inhærere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud in quo speres. Sed verbo omnia potest. Quid facilius dictu? Attamen huiusmodi dictum intelligas volo. Si decreverit salvare nos, continuo liberabimur: si vivificare placuerit, vita in voluntate eius est: si præmia æterna largiri, licet ei quod vult facere. An vero de facilitate iam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? Plane & voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis. *Maiorem hac di-*
Ioan. XV. 13. *lectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Denique quando in se speranti desit illa maiestas, quæ tam studiose monet in se sperari? Plane
Psal. XXXVI. 40. non derelinquit sperantes in se; *Adiuvabit eos*, ait, *& liberabit eos; & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos*. Quare? Quibus meritis? Audi quod sequitur: *Quia speraverunt in eo*. Dulcis caussa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Nimirum hæc est iustitia, sed quæ ex fide est, non
Ps. XCI. 11. 15. ex lege. *De quacumque tribulatione*, inquit, *clamaverint ad me, exaudiam eos*. Ecce numera tribulationes. Secundum multitudinem earum consolationes eius lætificabunt animam tuam: dummodo ad alium non convertaris; dummodo clames ad eum; dummodo speres in eum: nec humile aliquid vel terrenum, sed altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in eo, & confusus est? Facilius est cælum & terram transire, quam verbum eius evacuari. *Matth. XXIV. 35.*

N. 8. Tu es, Domine, spes mea ... Convenientius siquidem spes nostra dicitur quod speramus, quam in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli, qui a Domino obtinere temporalia seu spiritualia quælibet concupiscunt: sed perfecta caritas solum sitit quod summum est, tota desiderii vehementia clamans: *Quid enim mihi est* *Ps. LXXII. 25. 26.* *in cælo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*.

Serm. 3. in Dom. 6. post Pentecost. n. 6 ... Tria, inquam, sunt quæ sic roborant & confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla æstimatio cælestis beatitudinis, ab altitudine spei deiicere possit in ea firmiter radicatum. Desideratis ea, an reservanda sunt propter eum qui dixit: *Mel invenisti? Comede quod sufficit tibi*. Sic *Prov. XXV. 16.* complerur quotidie quod de seipsa sapientia prophetavit: & nunc idipsum video, quoniam *qui edunt me*, ait, *adhuc esurient*. *Eccli. XXIV. 29.* Proinde non vos protraham ultra ... Tria considero in quibus tota spes mea consistit, caritatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret iam quantum voluerit insipiens cogitatio mea, dicens: Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo: Scio cui credidi, & certus sum, quia in caritate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione: licet enim ei facere quod voluerit.

Serm. 45. de diversis, num. 4. Cum ergo venit (ut dictum est) Deus Filius, & factus est homo, qui erat Deus; tamquam medicus bonus dedit præcepta, quibus observatis reformaretur salus amissa. Ut vero præceptis faceret fidem, exhibuit signa: ut eorumdem præceptorum persuaderet utilitatem, promisit beatitudinem.

N. 5. Est igitur fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum: id est qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum, credere au-

sa est; & nemo scit utrum amore an odio dignus sit, & utrum sit usque ad finem perseveraturus. (C)

Quidquid nobis a Deo promissum est? quo generali nomine intelligitur & vita æterna, & media ad vitam

tem in Deum est in eo sperare & eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum, qui talia potest, & omnia potest. Per fidem promissorum credimus Deo, qui quidquid promittit veraciter complet. Similiter quoque spes triplex est, & procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum, spes gratiæ, de fide promissorum, spes gloriæ.

S. Aug. *Enarr. in Ps.* lxxxviii *Serm.* 1. *num.* 1. Psalmum istum... accipite de spe quam habemus in Christo Iesu Domino nostro: & erigite animos, quia ille qui promisit, ita cetera completurus est, ut multa complevit. Dat enim vobis ad eum fiduciam, non meritum nostrum, sed illius misericordia... Nemo (enim) in hoc sæculo robustus est, nisi in spe promissionis Dei.

S. Thom. 2. 2. *Quæst.* xvii. *art.* 6. *ad tert.* Spes facit tendere in Deum sicut in quoddam bonum finale adipiscendum, & sicut in quoddam adiutorium efficax ad subveniendum.

(C) Eccl. ix. 1. Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit.

1. Cor. ix. 24. Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Sic currite, ut comprehendatis.

Philipp. ii. 12. Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.

S. Aug. *Annotat. in Iob, cap.* xxxix. *v.* 23. Minatur impiis futurum interitum, & interficit præsentem iniquitatem. Nisi enim gaudium spei nostræ cum tremore damnationis esset, in nobis negligens esset ipsa securitas & superba præsumptio; neque in Psalmo nobis diceretur, Exultate ei cum tremore. *Ps.* ii 11.

Serm. 87. *alias* 19. *de verbis Evangel. Matth.* 20. *cap.* 8. *num.* 10. Nemo perverse sit securus. Ista enim duo occidunt animas, aut desperatio, aut perversa spes. De his duobus malis pauca audite. Nam sicut liberat bona spes & recta; ita decipit perversa spes. Prius attendite quemadmodum decipiat desperatio. Sunt homines, qui cum cogitare cœperint mala quæ fecerunt, non sibi putant ignosci posse; & dum non putant posse sibi ignosci, dant animam iam perire; desperatione pereunt, dicentes in cogitationibus suis: Iam nulla nobis spes est; neque enim tanta illa quæ commisimus donari nobis, aut ignosci possunt; quare ergo non satisfaciemus cupiditatibus nostris? Impleamus saltem præsentis temporis voluptatem, quia nullam habemus in futuro mercedem. Faciamus quidquid libet, etsi non licet; ut habeamus suavitatem vel temporalem, quia percipere non meremur æternam. Talia dicentes desperando pereunt.

S. Bernard. *Serm.* 51. *in Cant. num.* 9. Donec quis premitur a spiritu servitutis, parumque habet de spe, de timore plurimum, non est ei pax neque requies, fluctuante nimirum conscientia inter spem & timorem, maximeque quod a supereccellente timore abundantius crucietur: nam timor pœnam habet... Ceterum si paullatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, & proficere spes; cum demum ad hoc ventum fuerit ut totis viribus exsurgens caritas in adiutorium spei foras mittat timorem: nonne eiusmodi anima singulariter in spe constituta videbitur, ac proinde etiam in pace in idipsum dormire iam & requiescere?

N. 10. *Si dormiatis*, inquit, *inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ*. Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem & securitatem, tamquam inter lævam & dexteram, media videlicet spes, in qua mens & conscientia, molli nimirum supposito caritatis stratu, suavissime requiescit. *Ps.* lxvii. 14.

Serm. 15. *in Ps.* xc. Qui habitat *num.* 3. Non enim dedignatur esse spes miserorum miserator & misericors Dominus; non seipsum liberatorem simul & protectorem in se sperantibus exhibere recusat.

N. 4. *in fine*. Dum hoc timore spes habet meritum, cum hoc metu fructuose speratur.

N. 5. Est autem is ipse timor firmissima quædam & efficax materia spei, si quis prudenter advertat. Siquidem maximum quoddam Dei donum timor iste, & ex perceptione præsentium firma est expectatio futurorum.

consequendam necessaria: (D) nimirum gratiæ & auxilia divina, quæ per Christum dantur; & necessaria sunt tum ad iustificationem, tum ad bonorum operum perfectionem. (E)

Quin & ipsa bona temporalia hoc generali nomine intelliguntur: hæc enim & promittuntur & dantur a Deo, & conducunt ad vitam æternam, si quis illis legitime utatur. Unde ea & desiderare vel petere licet; sed quatenus conducunt ad salutem, nec aliter. (F)

I. Estne in Deo sperandum?

R. Est omnino. Qui sperat in eo non confundetur umquam. Maledictus autem qui sperat & confidit in aliquo alio; verbi gratia, in semetipso, in quovis homine, in divitiis; in sua vel suorum auctoritate. (G)

I. Cur in solo Deo sperandum?

(D) Rom. viii. 19. Nam expectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat.. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.... Sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

(E) Ephes. i. 12. Ut simus in laudem gloriæ eius nos, qui ante speravimus in Christo... Ut Deus Domini nostri Iesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, & revelationis, in agnitione eius. Illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis.

(F) S. Aug. *Enarrat. in Psalm.* lxxx. n. 21.... Si veniat tentatio ducendi martyrii, illi qui habent in fundamento Christum, & ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos, quid dicunt ex hac opportunitate? Bonum est mihi dissolvi, & esse cum Christo. Alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, graviter conturbantur, fenum & stipula & ligna ardent. Habent ergo ligna, fenum, stipula super fundamentum, sed rerum concessarum, non illicitarum. Dico enim, fratres, possides fundamentum, hære cælo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi aurum, argentum, & lapides pretiosos.

Enarr. in Psalm. cxliii. n. 18... Ergo non est ista felicitas? aut debent eam iusti defugere? aut non invenis & donum iusti abundantem rebus his omnibus, plenam ista felicitate? Non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pecoribus? Nonne Iacob sanctus Patriarcha fugiens a facie Esau fratris sui in Mesopotamiam, serviens ditatus, regressus est, & egit gratias Domino Deo suo, quia in virga sua transiit fluvium, & regressus est cum tanta abundantia pecorum atque filiorum? Quid dicimus? Non est ista felicitas? Sit licet, sed sinistra. Quid est sinistra? temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illam iam diffugias, sed neque dexteram putes. Non enim isti ideo maligni, ideo vani, quia his abundabant: sed quia id quod sinistrum esse debuit, in dextera ponebant... Quid enim in dextera ponere debuerunt? Deum, æternitatem, annos Dei non deficientes, de quibus dicitur: Et anni tui non deficient. Ibi *Ps.* ci. 28. dextera, ibi esse debet desiderium nostrum. Sinistra utamur ad tempus, dexteram desideremus in æternum... Quid dicit sponsa de sponso? Sinistra eius sub capite meo, *Cant.* viii. 3. & dextera eius complectetur me.... Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Non enim me deseret in temporalibus necessariis: sed tamen ipsa sinistra sub capite erit, non capiti præponetur, sed erit sub capite; ut dextera eius complectatur me, pollicens vitam æternam.

Vide quæ dicemus infra in Tractatu de Oratione part. 3. Sect. 2. c. 1. §. 6.

(G) Paralip. xvi. 7... Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua. Nonne Æthiopes & Libyes multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia, quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua?

R. 1. Quia solus Deus Optimus, Maximus, Potentissimus est. Solus potest nos vere beatos efficere. Extra Deum nihil nisi fragile, caducum, mendax.

Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum.

Psal. xix. 8. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

xxiv. 2. Deus meus in te confido, non erubescam... Etenim universi qui sustinent te, non confundentur.

cxvii. 8. Bonum est confidere in Domino, quam cofidere in homine. Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus.

cxlv. 2... Nolite confidere in Principibus, in filiis hominum in quibus non est salus... Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipsius.

Eccl. ii. 11. Respicite filii nationes hominum; & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis invocavit eum, & despexit illum?

Isai. xxx. 1. Væ filii desertores, dicit Dominus, ut fareretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam & non per spiritum meum: ut adderetis peccatum super peccatum. Qui ambulatis, ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.

xxxi 1. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt; & super equitibus, quia prævalidi nimis: & non sunt confisi super Sanctum Israel, & Dominum non requisierunt... Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non spiritus: & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.

xl. 31. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

Ierem. xvii. 5.... Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor eius. Erit enim quasi myricæ in deserto, & non videbit cum venerit bonum; sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis & inhabitabili. Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum venerit æstus, & erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum.

Osee i. 2....: Fornicans fornicabitur terra a Domino... Et domui Iuda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo: & non salvabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus.

vii. 11. Et factus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor: Ægyptum invocabant, ad Assyrios abierunt... Væ eis, quoniam recesserunt a me.

S. Aug. *Enarrat. in Ps.* xxxix. *num.* 7.... Sit Dominus Deus tuus spes tua: non aliud aliquid a Domino Deo tuo speres, sed ipse Dominus tuus sit spes tua. Namque multi de Deo sperant pecuniam... honores caducos & perituros, aliud quodlibet a Deo præter ipsum Deum: sed tu ipsum Deum tuum pete: immo vero contemptis aliis, perge ad illum, obliviscens alia, memento illius, relinquens retro alia, extendere in illum.

Serm. 9. *alias* 96. *cap.* 4. *num.* 4. *Spem Christianis omnino necessariam esse contendit, ut Christiani sint*...: Quidquid facitis, pro spe futura faciatis. Novi enim omnium Christianorum mentes de sæculo futuro cogitare. Qui enim non de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est; ut id quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Christianus est.

Serm. 157. *alias* 23. *de verbis Apost. cap.* 5. *num.* 1.... Non respiciatis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna. Quia ergo quod non videmus speramus, & per patientiam expectamus: merito nobis in Psalmo dicitur, Sustine Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. *Ps.* xxvi. 14. Mundi enim promissa semper fallunt, Dei autem promissa numquam fallunt. Sed quia mundus quod pollicetur, hic videtur da-

turus, id est, in hac terra morientium, in qua nunc sumus; Deus autem quod pollicetur, in terra viventium nobis daturus est: multi fatigantur exspectare veracem, & non erubescunt amare fallacem. De talibus dicit Scriptura: Væ his qui perdiderunt sustinentiam, & diverterunt in vias pravas. (Eccli. II. 16.) Cum etiam viriliter agentibus & corde confortato Deum sustinentibus, filii sempiternæ mortis insultare non cessant, iactantes suas delicias temporales, quæ ad tempus obdulcant fauces eorum, postea vero amariores felle invenient eas. Dicunt enim nobis, Ubi est quod vobis promittitur post hanc vitam? Quis huc inde reversus est, & indicavit vera esse quæ creditis? Ecce nos in nostrarum voluptatum satietate lætamur, quia quod videmus, speramus: vos autem in laboribus continentiæ cruciamini, credendo quod non videtis. Deinde subiungunt quod commemoravit Apostolus, *Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur*. (1. Cor. xv. 32.) Sed videte quid ipse cavendum monuerit: Corrumpunt, inquit, mores bonos colloquia mala. Sobrii estote iuste, & nolite peccare. (Ibid. 33. & 34.)

Cap. 2. *num.* 2. Cavete ergo, fratres, ne talibus colloquiis mores vestri corrumpantur, evertatur spes, enervetur patientia, & divertatis in vias pravas.

Cap. 3. *n.* 3.... Docuit nos exemplo passionis, cum quanta patientia in illo ambulemus: & firmavit nos exemplo suæ resurrectionis, quid ab illo patienter sperare debeamus. *Si enim quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*. (Rom. VIII. 25.) Quod non videmus quidem, speramus: sed corpus sumus illius capitis, in quo iam perfectum est quod speramus. *Per patientiam exspectamus* securi; quoniam qui resurrexit caput nostrum est, servat spem nostram. Et quia prius quam resurgeret, flagellatum est caput nostrum, firmavit patientiam nostram. Scriptum est enim, *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit*. (Heb. XII. 6.) Non itaque in flagello deficiamus, ut in resurrectione gaudeamus. Ita enim verum est, quod *flagellat omnem filium quem recipit*, ut nec unico suo pepercerit, sed pro nobis omnibus tradiderit eum. (Rom. VIII. 32.) Intuentes ergo eum, qui sine peccati merito flagellatus est, *Qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*; (Ibid. IV. 25.) non timeamus ne abiiciamur flagellati; sed potius confidamus quia recipiemur iustificati.

(H) Psal. xc. 14. Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

S. Aug. *Enarrat.* 2. *in Psalm.* xxxvi. *num.* 5. Quanta autem fiducia debeat esse in eo, qui ista dicit, audite: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum*. Castra munita sunt, sed quid munitius Deo? *Si exsurgat in me bellum*. Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat Omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest datum, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus, auferre nobis quisquam posset, fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritalia quæ donat, non auferet, nisi tu dimiseris: carnalia vero & temporalia ipse aufert; quia & quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert...

Serm. 157. *alias* 23. *de verb. Apostol. cap.* 4. *num.* 4. Quamvis nondum venerit nostri gaudii plenitudo: nec modo tamen sine gaudio relicti sumus; quia spe salvi facti sumus. Ideo & ipse Apostolus, qui ait, *Si quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*: (Rom. VIII. 25.) dicit alio loco, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*. (Rom. XII. 12. 2. Cor. III. 12.) Habentes ergo talem spem, multa fiducia utamur: & sermo noster in gratia conditus sit sale, ut sciamus quemadmodum oporteat unicuique respondere. Dicendum est enim eis, qui cum perdidissent, vel numquam suscepissent sustinentiam, nobis sustinentibus Dominum, (quia quod non videmus sperantes, per patientiam exspectamus) etiam insultare audent, cum imitari deberent: Ubi sunt deliciæ vestræ, propter quas ambulatis per vias pravas? Non dicimus, Ubi erunt, cum hæc vita transierit; sed, Modo ubi sunt? Cum hesternum diem hodiernus abstulerit, & hodiernum crastinus ablaturus sit, quid eorum quæ diligitis, non transcurrit & transvolat? Quid non fugit pæne antequam capitur, cum ex ipso hodierno die nulla possit vel hora retineri? Ita enim secunda excluditur a tertia, sicut prima exclusa est a secunda. Ipsius horæ unius, quæ præsens videtur, nihil est præsens: omnes enim partes eius, & omnia momenta fugitiva sunt.

R. Quod de fide diximus illud & de spe dici debet: est in quibusdam spes viva, ut eam vocat Petrus Apostolus *, nimirum si caritate perficiatur: (I) tuncque dicitur a Paullo Apostolo firma anchora, quæ numquam confundit. (K) Est & spes imperfecta, mortua, non sufficiens ad salutem; nimirum si caritate destituatur. (L)

1. Petr. 1. 3.

(I) 1. PETR. I. 3. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis.

Iacob. IV. 15. S. AUG. *Serm.* 24. *alias 6. ex Sirmond. n.* 5.... Cogitate ergo, fratres, fragilitatem vestram, humilitatem vestram, conditionem carnis, huius sæculi volaticos transitus, & videte quia tunc vobis bene erit, si tota spes vestra in illo sit, in quo solo potest firmiter collocari. Quomodo autem ibi erit spes nostra, nisi obediamus præceptis eius?

Enarrat. in Ps. LXXXVI. *n.* 22.... Suspirate æternam Ierusalem: quo præcedit spes vestra, sequatur vita vestra.

(K) ROM. V. 5. Spes autem non confundit.

HEBR. VI. 18. 19. *Vide supra litt.* (A) *hocce §.*

S. BERNARD. *Serm.* 15. *in Psal.* XC. Qui habitat, *num.* 5. Dulcissima liberalitas, in se sperantibus non deesse. Hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit. *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & liberasti eos; ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.* Quis enim speravit in eo, & confusus est? Sperate in eo omnis congregatio populi. Quemcumque enim locum calcaverit pes vester, vester erit. Pes vester utique spes vestra est: quantumcumque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit & non titubet.

Ps. XXI. 5. & 6.

(L) S. AUG. *Enchirid. ad Laurent. c.* 8. *num.* 2. Quid autem sperari potest, quod non creditur?... Spes autem nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium qui earum spem gerere perhibetur... De spe quoque ait Apostolus, *Spes quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.* Cum ergo bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur... Spes vero esse sine amore non potest... Proinde nec amor sine spe est, nec sine amore spes, nec utrumque sine fide.

Rom. VIII. 24. 25.

S. BERNARD. *Serm.* 3. *in Annunt. B. M. num.* 3. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam; quia in te speravi, Domine. Sola nimirum spes apud te miserationis obtinet locum; nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius utique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. Quamquam nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas quædam, & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia ei qui periculum non attendit? Aut quod ibi timoris remedium, ubi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est: nec eget ille solatio, qui lætatur cum male fecerit, & in pessimis rebus magis exsultat?... Non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hominis fiducia, a se deficientis, & innitentis Domino suo. Hæc, inquam, vera fiducia, cui misericordia non denegatur, Propheta attestante: *Quoniam beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.* Nec prava utique suppetit nobis: in nobis quidem timoris, in ipso autem caussa fiduciæ.

Ps. CXLII. 8.

Ps. CXLVI. 11.

S. THOMAS 2. 2. *q.* 17. *art.* 8. *in corp.*... Spes introducit ad caritatem, in quantum aliquis sperans remunerari a Deo, accenditur ad amandum Deum, & servandum præcepta eius.... Adveniente caritate, spes perfectior redditur. Quia de amicis maxime speramus, & hoc modo dicit Ambrosius, quod spes est ex caritate.

Ad secund. Spes & omnis motus appetitivus ex amore provenit aliquo, quo scilicet aliquis amat bonum expectatum: sed non omnis spes provenit a caritate, sed solum motus spei formatæ, qua scilicet aliquis sperat bonum a Deo ut amico.

§. 2. *De Peccatis Spei oppositis.*

I. Quot modis contra ſpem peccari poteſt?

R. Duobus modis; uno per defectum, altero per exceſſum: deſperatione nimirum & præſumptione.

I. Quandonam peccatur præſumptione?

R. Peccat per præſumptionem, 1. Qui propriis viribus, ſine ullo Dei auxilio confidit ſe poſſe pervenire ad ſalutem, vel aliquid boni agere. (A)

2. Qui Deum tentat.

I. Quid hoc rei eſt Deum tentare?

R. Deum tentat, qui ſine neceſſitate, ſine legitimo fundamento expectat, vel poſtulat a Deo quod Deus non promiſit. Id patebit exemplis.

Si quis, verbi gratia, quæ ex Dei ordinatione, ſecundum ſolitas di-

---

(A) S. Aug. *ad Anaſt. Epiſt.* 145. *alias* 144. *n.* 8 ... (Quidam) nimium arrogant humanæ voluntati, quam lege data putant, ad eam implendam ſibi poſſe ſufficere, nulla ſuper doctrinam legis gratia ſanctæ inſpirationis adiutam: per quorum diſputationem infirmitati hominum miseræ atque indigæ ſuadetur, ut nec orare debeamus ne intremus in tentationem. Non quia hoc audent aperte dicere; ſed eorum ſententiam, velint nolint, hoc utique ſequitur. Nam ut quid nobis dicitur. *Vigilate & orate ne intretis in tentationem?* (Matth. XXVI. 41.) Ut quid etiam ſecundum hanc exhortationem, cum doceret orare, præcepit ut dicamus: *Ne nos inferas in tentationem*: (Id. VI. 13.) ſi hoc non impletur ex adiutorio gratiæ divinæ, ſed id totum eſt in arbitrio voluntatis humanæ?... Orate ergo pro nobis, ut iuſti ſimus; quod quidem homo non poteſt niſi norit & velit, & erit continuo qui plane voluerit: ſed hoc ipſum in eo non erit, niſi gratia Spiritus ſanetur, & adiuvetur, ut poſſit.

S. Bernard. *Serm.* 85. *in Cant. num.* 5. Ad virtutis perfectionem quiſque contendere adorietur, ſciet profecto quam ſit aſcenſus arduus, & caſſus conatus abſque Verbi adiutorio ... Alioquin fruſtra nititur, ſi non innititur. Sane etiam contra ſe innitens invaleſcet, & facta ſeipſa validior coget pro ratione univerſa; iram, metum, cupiditatem, & gaudium veluti quemdam animi currum bonus auriga reget; & in captivitatem rediget omnem carnalem affectum, & carnis ſenſum ad nutum rationis, in obſequium virtutis. Quidni omnia poſſibilia ſint innitenti ſuper eum qui omnia poteſt? Quantæ fiduciæ vox: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*. (Philip. IV. 13.) Nil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes, qui in ſe ſperant. Denique omnia poſſibilia ſunt credenti. (Marc. IX. 22.) An non omnipotens cui omnia poſſibilia ſunt? Ita animus, ſi non præſumat de ſe, ſed ſi confortetur a Verbo, poterit utique dominari ſui, ut non dominetur ei omnis iniuſtitia. Ita, inquam, Verbo innixum, & indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus; nulla iam illecebra poterit vel ſtantem deiicere, vel ſubiicere dominantem. Vis non timere impulſorem? Non veniat tibi pes ſuperbiæ, & manus impellentis non movebit te. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem*. (Pſ. XXXV. 13.) Ibi diabolus & angeli eius corruerunt, qui licet non impulſi extrinſecus, expulſi ſunt tamen, nec potuerunt ſtare. Denique in veritate non ſtetit, qui non innixus eſt Verbo, qui in ſua virtute confiſus eſt. Et ideo fortaſſis ſedere voluit, quia ſtare non valuit. Dicebat enim: *Sedebo in monte teſtamenti*. (Iſai. XIV. 13.) Ceterum Deo aliter iudicante, nec ſtetit, nec ſedit, ſed cecidit, dicente Domino: *Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem*. (Luc. X. 18.) Ergo qui ſtat, ſi non vult cadere, non fidat ſibi, ſed nitatur Verbo. Verbum loquitur: *Sine me nihil poteſtis facere*. (Ioan. XV. 5.) Ita eſt, nec ſurgere ad bonum, nec ſtare in bono poſſumus ſine Verbo. Tu ergo qui ſtas, da gloriam Verbo, & dic: Statui ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos. Cuius manu erigeris, ipſius neceſſe eſt virtute tenearis.

vinæ Providentiæ leges, facienda sunt, consulto prætermittat, is Deum tentat. Qui petit a Deo sine fundamento, sine necessitate, miraculum; is Deum tentat. Qui sperat liberandum esse se a præsenti periculo, cui se contra Dei leges temere obiicit; Deum tentat. Si quis pauper torpet otio & ignavia, nec laborat ad vitæ sustentationem cum possit; Deum tentat, dum expectat a Deo vitæ necessaria. Qui ad orationem non præparat animam suam, qui orat sine ulla mentis attentione; Deum tentat, si confidit esse se impetraturum quod tam negligenter petit. (B) Deum tentat qui confidit concedendam si-

---

(B) S. Aug. *Lib.* 22. *contra Faustum*, *c.* 36.... Pertinet autem ad sanam doctrinam, quando habet quod faciat homo, non tentare Dominum Deum suum ... Qui ergo (Christus scilicet) palam docendo & arguendo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem, idem tamen fugiendo & latendo hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadet. Neque enim & Apostolus Paullus desperaverat adiutorium protectionemque divinam, fidemque perdiderat, quando per murum in sporta submissus est, ut inimicorum manus effugeret. Non ergo in Deum non credendo sic fugit: sed Deum tentando sic fugere noluisset, cum sic fugere potuisset. Proinde cum inter ignotos propter excellentissimam pulcritudinem Saræ, & eius pudicitia & mariti vita esset in dubio, nec utrumque tueri posset Abraham, verumtamen unum horum posset, id est vitam; ne Deum suum tentaret, fecit quod potuit: quod autem non potuit, illi commisit. Qui ergo se hominem occultare non valuit, maritum se occultavit, ne occideretur; uxorem Deo credidit, ne pollueretur.

De opere Monachor. c. 27. *n.* 35. Ne-
Ps. xlix. 15. que enim quia dixit Deus, *Invoca me in die tribulationis, & eximam te, & glorificabis me*, propterea non debuit fugere Apostolus, & per murum in sporta submitti, ut manus persequentis evaderet, sed expectaret potius ut comprehenderetur, & eum sicut tres pueros de mediis ignibus liberaret. Aut propter hoc nec
Matth. x. 23. Dominus dicere debuit, *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*:
Ioan. xvi. 23. quia ipse dixit, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Sicut ergo quisquis persecutionem fugientibus discipulis Christi obiiceret huiusmodi quæstionem, cur non stetissent potius, & invocato Deo, per eius mirabilia sic eruerentur, ut Daniel a leonibus, ut Petrus ex vinculis: responderent non se oportuisse tentare Deum, sed tunc eum talia si vellet esse facturum, cum ipsi quid facerent non haberent; cum vero eis fugam in potestatem dedisset, etiam si per illam liberarentur, non nisi ab ipso liberari. Sic etiam Dei servis vacantibus & valentibus exemplo & præcepto Apostolico manibus suis victum transigere, si quis ex Evangelio moverit quæstionem de volatilibus cæli, quæ non seminant, neque metunt, neque congregant in apotechas, & de liliis agri, quia non laborant, neque nent: facile respondebunt, Si & nos per aliquam vel infirmitatem, vel occupationem non possimus operari, sic ille nos pascet & vestiet, quemadmodum aves & lilia quæ nihil operantur huiuscemodi: cum autem possumus, non debemus tentare Deum nostrum: quia & hoc quod possumus, eius munere possumus; & cum hinc vivimus, illo largiente vivimus, qui largitus est ut possimus. Et ideo de istis necessariis solliciti non sumus, quia cum hæc possumus agere, ille nos pascit & vestit, a quo pascuntur homines & vestiuntur: cum vero hæc non possumus agere, idem ipse nos pascit & vestit, a quo aves pascuntur & lilia vestiuntur, quoniam nos pluris sumus illis. Quapropter in ista militia nostra, nec in crastinum cogitamus; quia non propter ista temporalia, quo pertinet crastinus, sed propter illa sempiterna, ubi semper hodiernus est, nos illi probavimus, ut ei nullis negotiis sæcularibus implicati placeamus.

Lib. 10. *Confess. c.* 35. *num.* 55. Ex hoc autem evidentius discernitur quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus; quod voluptas pulcra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur: curiositas

bi peccatorum remiſſionem ſine ulla pœnitentia. Denique Deum tentat qui ſpe veniæ peccat liberius. (C)

I. Quandonam peccatur per deſperationem?

---

autem etiam his contraria tentandi cauſſa, non ad ſubeundam moleſtiam, ſed experiendi, noſcendique libidine. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadavere quod exhorreas? Et tamen ſicubi iaceat, concurrunt ut contriſtentur, ut palleant. Timent etiam ne in ſomnis hoc videant; quaſi quiſquam eos vigilantes videre coegerit, aut pulcritudinis ulla fama perſuaſerit. Ita & in ceteris ſenſibus, quæ perſequi longum eſt. Ex hoc morbo cupiditatis in ſpectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perſcrutanda naturæ, quæ præter nos eſt, operta proceditur, quæ ſcire nihil prodeſt, & nihil aliud quam ſcire homines cupiunt. Hinc etiam, ſi quid eodem perverſæ ſcientiæ ſine per artes magicas quæritur. Hinc etiam in ipſa religione Deus tentatur, cum ſigna & prodigia flagitantur, non ad aliquam ſalutem, ſed ad ſolam experientiam deſiderata.

N. 56. ... Nec anima mea umquam reſponſa quæſivit umbrarum, omnia ſacrilega ſacramenta deteſtor. Ad te, Domine Deus meus, cui humilem famulatum ac ſimplicem debeo, quantis mecum ſuggeſtionum machinationibus agit inimicus, ut ſignum aliquod petam? Sed obſecro te per Regem noſtrum, & patriam Ieruſalem, ſimplicem, caſtam, ut quemadmodum a me longe eſt iſta conſenſio, ita ſit ſemper longe atque longius. Pro ſalute autem cuiuſquam cum te rogo, alius multum differens finis eſt intentionis meæ, & te facientem quod vis da mihi, & dabis libenter ſequi.

Epiſt. 130. *alias* 121. *ad Probam*, *cap.* 4. *num.* 9. Audiſti qualis ores, nunc audi & quid ores, unde me maxime conſulendum putaſti, quoniam te permovet quod ait Apoſtolus, *Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus*: & timuiſti ne magis tibi obſit, non ſicut oportet orare, quam non orare. Quod itaque dici breviter poteſt: Ora beatam vitam, hanc enim habere omnes homines volunt. Rom. VIII, 26.

Cap. 9. *num.* 18. In ipſa ergo fide & ſpe & caritate continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideo per certa intervalla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, quantumque in hoc deſiderio profecerimus nobis ipſis innoteſcamus, & ad hoc augendum nos ipſos acrius excitemus. Dignior enim ſequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apoſtolus, *Sine intermiſſione orate*, quid eſt aliud quam beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui eam ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderare? Semper ergo hanc a Domino Deo deſideremus, & oremus ſemper. Sed ideo ab aliis curis atque negotiis, quibus ipſum deſiderium quodammodo tepeſcit, certis horis ad negotium orandi mentem revocamus, verbis orationis nos ipſos admonentes in id, quod deſideramus, intendere, ne quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitus exſtinguatur, niſi crebrius inflammetur. Unde & illud quod idem Apoſtolus ait, *Poſtulationes veſtræ innoteſcant apud Deum*, non ſic accipiendum eſt, tamquam Deo innoteſcant, qui eas & antequam eſſent utique noverat, ſed nobis innoteſcant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. 1. Theſſ. v. 16. Phil. IV. 6.

(C) Eccli. v. 5. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Miſericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit ira illius.

Rom. II. 4. An divitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

S. Augustinus *Enarr.* 2. *in Pſal.* XXXI. *num.* 1... Anceps animus humanus, & fluctuans inter confeſſionem infirmitatis & audaciam præſumptionis, plerumque hinc atque inde contunditur, & ita impellitur, ut ei in quamlibet partem cadere præcipitium ſit. Si enim ſe infirmitati propriæ omni ex parte donaverit, & in hanc cogitationem ſe inclinaverit, ut dicat, quia miſericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perſeverantibus, tantum credentibus, quia Deus li-

R. Id fit ratione multiplici. Peccat per desperationem, 1. Qui desperat veniam pecca-

berat, Deus ignoscit, ita in fine parata est, ut nemo pereat fidelium iniquorum, id est, nemo pereat eorum qui sibi dicunt, Quid vis faciam, quibuslibet facinoribus & flagitiis inquiner, quantumlibet peceem, liberat me Deus misericordia sua, quia eredidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum; & Deus ille iustus ... invenit hominem male de se præsumentem, & ad interitum suum misericordia Dei abutentem, & necesse est ut damnet. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem: qua quisque territus, si se in audaciam quamdam præsumptionis erexerit, & de suis viribus iustitiaque præsumpserit, & proposuerit animo implere iustitiam, & omnia quæ præcipiuntur in lege ita facere, ut in nullo ostendat, atque in potestate sua se habere vitam suam, ut omnino nusquam labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, nusquam caliget, sibique boc tribuat, & potentatui voluntatis suæ: etiam si forte impleverit omnia quæ iusta videntur coram oculis hominum, ita ut nihil inveniatur in vita eius, quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem iactationemque superbiæ damnat Deus. Quid igitur fit, si se homo iustificaverit, & de iustitia sua præsumpserit? Cadit. Si considerans & cogitans infirmitatem suam, & præsumens de misericordia Dei, neglexerit vitam suam mundare a peccatis suis, & se omni gurgite flagitiorum demerserit; & ipse cadit.. Ne præsumas ad regnum de iustitia tua, ne præsumas ad peceandum de misericordia Dei. Ab utroque te revocat præceptum divinum, & ab illa altitudine, & ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, præcipitaberis; hac si lapsus fueris, demergeris.

In Psal. CXLIV. *n.* 11.... Dedit ergo (Deus) spem veniæ, ne desperando amplius pecces. Et spes & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo utrique voci occurrit providentia & misericordia Dei. Audi vocem desperantis: Iam, inquit, damnandus sum, quare non faeio quidquid volo? Audi & vocem sperantis: Misericordia Domini magna est, quando me convertero, dimittet mihi omnia; quare non facio quidquid volo? Desperat, ut peccet; sperat, ut peccet. Utrumque metuendum est, utrumque periculosum: væ a desperatione, væ a perversa spe. Utrique huic periculo, & utrique malo quomodo occurrit misericordia Dei? Quid dicis tu, qui desperando volebas peccare? Iam damnandus sum, quare non facio quidquid volo? Audi Scripturam: Nolo mortem impii, quantum ut revertatur & vivat. Hac voce Dei reducitur in spem: sed timendus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas, qui spe magis peccas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo. Audi & tu Scripturam: Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. *Ezec.* XXXIII. 11. *Eccle.* V. 8. 9.

Tract. 33. *in cap.* 9. *Ioan. num.* 7.... Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus; sed & iustus Dominus, & verax Dominus. Largitur tibi spatium correctionis: sed tu plus amas dilationem, quam emendationem. Malus fuisti heri? hodie bonus esto. Et hodiernum diem in malitia peregisti? vel cras mutare. Semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimum polliceris: quasi ille, qui tibi per pœnitentiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam proliziorem vitam.

Numer. 8. Ex utroque igitur homines periclitantur, & sperando & desperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando decipitur, qui decipitur, qui dicit: Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare boc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum inciderint in gravia peccata, putantes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud se ipsos, iam damnandi sumus, quare non quod volumus facimus?... Ideo molesti sunt desperati: iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi sunt. Istos

PARS II. SECT. II. CAP. III. §. 2.

torum præ eorum numero & gravitate. (D)

2. Qui desperat morum suorum correctionem propter vim malæ consuetudinis, pondus cupiditatis & propriæ infirmitatis, & levitatis experientiam & conscientiam. Hinc oritur acedia & obduratio in malo, ut innuit his verbis Apostolus: *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis.* (E) *Eph. IV. 19.*

desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, & cum multum speras de misericordia, incidas in iudicium: metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cum putas iam tibi non ignosci quæ gravia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiam quæ dicit: Et ego vestræ perditioni superridebo. *Prov. I. 26.* Quid ergo agit Dominus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui se periclitantur, hoc dicit: Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem; subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. *Eccli. V. 8. & 9.* Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacumque die iniquus conversus fuerit, omnes iniquitates eius oblivíscar. *Ezec. XXXIII. 12.* Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

(D) S. AUG. *Serm.* 352. *de utilitate agendæ pœnitentiæ* 2. *alias* 27. *inter homilias* 50. *c.* 3. *n.* 8.... Nemo desperet. Iudam traditorem non tam scelus quod commisit, quam indulgentiæ desperatio fecit penitus interire... Quod fecit in corpore suo, hoc factum est in anima ipsius... sic illi qui desperant de indulgentia Dei, ipsa desperatione intus se suffocant, ut eos Spiritus sanctus visitare non possit.

In Psal. CXLVI. *n.* 20.... Sic time Dominum, ut speres in misericordia eius... Si... times Deum quia peccator es, a quo accepturus es auxilium adversus Deum? Quo iturus es? quid facturus? Vis ab illo fugere? Ad ipsum fuge. Vis fugere ab irato? Fuge ad placatum. Placabis autem eum si speres in misericordia ipsius depreceris, atque ita de cetero peccare caveas, ut de præteritis; ut tibi dimittantur a Domino.

S. BASIL. *in Reg. brev. Resp. ad Interrog.* 13. Si fieri potest, ut multitudo miserationum Dei numeretur, & magnitudo misericordiæ mensura ulla comprehendatur, collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur sane, si libet, desperatio. Si autem hæc magnitudine possunt & numero definiri, (Misericordia autem Dei & miserationes neque magnitudine ulla possunt neque numero circumscribi) sine dubio non est cur desperatio adhibenda sit: sed agnoscenda misericordia Dei, & commissa peccata detestanda, quorum condonatio proposita est in sanguine Christi, sicut scriptum est. Quod autem nequaquam desperandum sit, hoc varie multis in locis docemur: maxime autem ex ea parabola Domini nostri Iesu Christi de filio, qui acceptam a patre substantiam flagitiose totam prodegerat. Cuius pœnitentia qualis, quantæque lætitiæ caussa fuerit, testimonio sunt ipsa verba Domini. Quin & per Esaiam dicit Deus: Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nivem dealbabo; & si fuerint rubra sicut vermiculus, quasi lanam dealbabo. *Isai. I. 18.* Quod quidem verum tantummodo debemus intelligere, si modus pœnitentiæ ex animi affectione peccatum detestante, memorabilis consequatur, sicut scriptum est in veteri ac novo Testamento, & fructus condignus.

S. BERNARD. *In festo omnium Sanctor. Serm.* I. *n.* 13. *circa finem*. Omnis enim in cuius conscientia clausum adhuc peccatum vivit, aut peccat in spe, & ita sentit de Deo, tamquam si minus ei peccata displiceant: aut peccat in desperatione, immisericordem sentiens Deum. Quorum utrique merito dicitur: *Existimasti inique quod ero tui similis:* quoniam neuter Deum videt, sed mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo, quod non est ipse. *Ps. XLIX. 21.*

(E) IEREM. XVIII. 12. Qui dixerunt: Desperavimus; post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

3. Qui non ſperat in Deo, nec permittit ſe divinæ Providentiæ, ſed nimis anxie ſollicitus eſt ne deſint ſibi neceſſaria. (F)

4. Qui non in Deo ſed vel in ſemetipſo, vel in qualibet alia re, vel perſona confidit. (G)

(F) Psal. xxxiii. 9. Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus: beatus vir, qui ſperat in eo... Divites eguerunt: & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono... Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum: & non delinquent omnes qui ſperant in eo.

xxxvi. 3. Spera in Domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & paſceris in divitiis eius. Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. Revela Domino viam tuam, & ſpera in eo: & ipſe faciet. Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tamquam meridiem... Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominum ipſi hereditabunt terram.. Melius eſt modicum iuſto, ſuper divitias peccatorum multas... Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur.. Iunior fui, etenim ſenui: & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem... Expecta Dominum, & cuſtodi viam eius; & exaltabit te, ut hereditate capias terram... Salus autem iuſtorum a Domino; & protector eorum, in tempore tribulationis. Et adiuvabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos a peccatoribus, & ſalvabit eos, quia ſperaverunt in eo.

Eccli. xi. 11. & 12. *Vide ſupra §. 1. huiuſce capitis litt.* (G)

.. Matth. vi. 25. Ideo dico vobis ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini: nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam veſtimentum? Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans, poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon, in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis. Si autem fenum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo ſolliciti eſſe dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ſolliciti ergo eſſe in craſtinum; craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi: ſufficit diei malitia ſua.

(G) 1. Timoth. vi. 6. Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid poſſumus, 8. 9. & 10. *Vide ſupra §. 2. c. 2. Sect. 1. huiuſce partis litt.* (E) 17. 18. & 19. *Vide ſupra §. 2. c. 2. Sect. 1. huiuſce partis litt.* (F)

S. Aug. *In Pſ.* xxxix. *n.* 7.... Sit Dominus Deus tuus ſpes tua: non aliud aliquid a Domino Deo tuo ſperes, ſed ipſe Dominus tuus ſit ſpes tua. Namque multi de Deo ſperant pecuniam, multi de Deo ſperant honores caducos & perituros, aliud quodlibet a Deo præter ipſum Deum: ſed tu ipſum Deum tuum pete: immo vero contemptis aliis, perge ad illum; obliviſcens alia, memento illius; relinquens retro alia, extendere in illum... Relinque omnes amores: pulcrior eſt ille qui fecit cælum & terram.

N. 8.... Sit ſpes noſtra Deus noſter. Qui fecit omnia, melior eſt omnibus; qui pulcra fecit, pulcrior eſt omnibus: qui fortia, fortior eſt; qui magna, maior eſt: quidquid amaveris, ille tibi erit. Diſce amare in creatura creatorem, & in factura factorem: ne teneat te quod ab illo factum eſt: & amittas eum a quo & ipſe factus es. Ergo, *Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces.* Pſ. xxxix. 5.

N. 9... Intendat mirabilia Dei... regat luxuriam, regat ignaviam, regat iniuſtitiam, regat imprudentiam. Motus iſtos qui nimium lapſi hæc vitia faciunt,

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 1.

CAPUT QUARTUM.

De Caritate.

§. 1. *De Amore Dei*.

I. Quid est Caritas?

R. Caritas est donum Dei, quo fit ut diligamus Deum propter ipsum super omnia, proximum propter Deum sicut nos ipsos. (A)

Donum Dei: Hanc enim largitur solus Deus, hanc habere nemo potest a semetipso. *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum*, inquit Apostolus. *Necesse est autem*, inquit August. *ut parum di-* Rom. v. 5. S. Aug. lib. de gratia. N. T. seu Epist. 140. al. 120. ad Honorat. c. 37. n. 85.

---

regat & subdat sibi, & teneat habenas, & non rapiatur; ducat quo vult, non trahatur quo non vult... Hæc munera, hæc spectacula edit Deus... Clamat de cælo, specto vos; luctamini, adiuvabo; vincite, coronabo... Ne deficias, vide præcedentem & dicentem, Spectaculum facti sumus huic mundo, & Angelis, & hominibus. Calca mare (mundi,) ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, nisi ille iusserit qui prior in mari ambulavit. Sic enim ait Petrus, Si tu es, iube me venire ad te super aquas: & quia ipse erat, audivit petentem, tribuit desideranti, vocavit ambulantem, erexit mergentem. Hæc mirabilia fecit Dominus, ipsa intuere: oculus spectantis fides sit. Et fac tu talia; quia & si venti turbaverint, & si fluctus infremuerint, & te humana fragilitas ad aliquam dubitationem tuæ salutis adduxerit, habes clamare, dicis, Domine pereo; Non finit ille perire, qui iussit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: si sine petra fueris, in mare mergeris; quia in tali petra ambulandum est, quæ in mari non mersa est.

1. Cor. IV. 9. Matth. XIV. 28.

Vide insuper loca varia Scripturæ superiori paragrapho adducta.

(A) S. AUG. *Lib.* 3. *de Doctrina Christiana*, *c.* 10. *num.* 16. Caritatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum. Cupiditatem autem motum animi ad fruendum se & proximo & quolibet corpore non propter Deum... Quanto autem magis regnum cupiditatis destruitur, tanto caritatis augetur.

BERNARDUS *quidam Tract. de statu virtutum part.* 3. *n.* 34. *inter Oper.* D. BERNARDI *vol.* 2. *p.* 548. *hanc D. Aug. definitionem explicat his verbis*: Notandum quod quando dicitur, caritas *est motus animi*, motus corporis removetur, qui quamvis aliquando sit opus caritatis, tamen non est caritas. Et quia movetur animus ad iudicandum, & ad consimilia, additur *ad diligendum*: sed quia movetur animus ad diligendum sæculum, additur, *Deum*. Et ne aliquis expectet aliud præmium a Domino quam ipsum Deum, recte subiungitur, *propter Deum*; & item quia nullus debet seipsum diligere propter seipsum, nec proximum propter proximum, sed propter Deum; convenienter subditur, *& se & proximum propter Deum*. Et attende quam recte determinatum sit *propter Deum*. Homo nec per se est, nec per se bonus est, sed a Deo est, a Deo bonus est: similiter dico de Angelo & de quacumque creatura. Deus enim per se est, & per se bonus est. In eo autem qui per se est, & per se bonus est, finis nostræ beatitudinis constituitur: ergo in solo Deo. Quod si homo diligeret seipsum propter seipsum, vel proximum propter proximum; iam non in Deo, sed in creatura finem suæ beatitudinis constitueret, quod nefas esset: unde procul dubio in miseriam laberetur homo, cum sibi ipsi non posset esse beatitudo, nec aliquid præter Deum. Debet ergo unusquisque seipsum diligere, nec propter se, sed propter Deum ....

N. 37. Iure ergo caritas dicitur signum, quo discernuntur electi a reprobis. Non enim discerni possunt fide, aut eleemosynarum largitione, vel scientia, vel ieiuniorum, vel vigiliarum affectionibus, vel martyrio: hæc enim sunt communia electis & reprobis. Sola ergo caritas filios Dei a filiis gehennæ distinguit, dicente Domino: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Ioan. XIII. 35.

ORIGENES *in Epist. ad Rom. cap.* 4. *lib.* 4. Puto quod prima salutis initia, & ipsa

ligat Deum, qui non ab illo, sed a seipso bonum se arbitratur effectum. (B) *Quo fit ut diligamus Deum propter ipsum*. Hoc est, ut amemus Deum, nec amoris præmium aliud expetamus ullum, nec caussam aliam amoris habeamus ullam, quam Deum ipsum. (C)

fundamenta fides est: profectus vero & augmenta ædificii spes est: perfectio autem & culmen totius operis caritas: & ideo maior omnium dicitur caritas.

Cap. 6. lib. 6. Idcirco enim & fide, & spe maior caritas dicitur, quia sola erit per quam delinqui ultra non poterit. Si enim in id anima perfectionis ascenderit, ut ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis diligat Deum, & proximum suum tamquam seipsam, ubi erit peccati locus? Idcirco denique & in lege hoc dicitur primum mandatum esse, & in Evangeliis supra cetera omnia de caritate mandatur,
Matth. xvi. 18. & Petro cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur, & super ipsum velut super terram fundaretur Ecclesia, nul-
Ioan. xx. 15. lius confessio virtutis alterius ab eo nisi caritas exigitur; & Ioannes cum multa de caritate, tum etiam hoc dicit: quia
1. Ioan. iv. 16. qui manet in caritate in Deo manet... Quamvis enim sit etiam virtus, & maneat in natura, tamen tanta caritatis vis est, ut ad se omnia trahat, omnesque sibi societ vendicetque virtutes.

(B) Origenes *In Epist. ad Rom. c. 12. lib. 9.* Caritas sine simulatione. Ego puto quod omnis caritas quæ non est secundum Deum, simulata sit, & veritas non sit. Etenim creator animæ Deus idcirco & cum ceteris virtutibus etiam affectum caritatis inseruit, ut diligat Deum, & ea quæ vult Deus. Cum ergo hoc opus anima dedit caritati, quicumque aliquid aliud dilexerit quam Deum, & quæ Deo placent, caritas in eo ficta & simulata dicenda est.

S. Aug. *Serm. 105. de verbis Evangel. Luc. 11. alias 29. de verbis Domini, cap. 4. num. 5.* Opus est ut habeas caritatem, habeas fidem, habeas spem: ut possit tibi dulce esse quod datur. Et hæc ipsa tria sunt, fides, spes, caritas. Et hæc ipsa dona Dei sunt .... Et caritatem ab ipso
Rom. v. 5. accepimus, de quo dicitur, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Enarrat. in Psal. LXVII. num. 18. Quid enim sunt vel ipsæ alæ, nisi duo præcepta caritatis, in quibus tota lex pendet & *Matth. xxii. 40.*
Prophetæ? Quid ipsa sarcina levis, nisi ipsa caritas, quæ in his duobus præceptis impletur? Quidquid enim difficile est in præcepto, leve est amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum, Onus meum *Matth. xi. 30.*
leve est, nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem diffunditur caritas in cordibus *Rom. v. 5.*
nostris, ut amando liberaliter faciamus, quod timendo qui facit serviliter facit; nec est amicus recti, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est non iuberi.

Guillelm. a S. Theoder. *in tom. 2. Operum* S. Bernard. *Tract. de natura & dignitate amoris, num. 12.* Amor illuminatus caritas est; amor a Deo, in Deo, ad Deum caritas est... Hoc est iugum Domini suave, & onus leve, onus quod portantem portat, & levigat. Onus leve Evangelii, suave eis, quibus dicit ipse Dominus: *Iam non dicam vos servos, sed amicos* *Ioan. xv. 15.*
meos. Qui enim prius portare non poterat præcepta legis, postea illi levia sunt præcepta Evangelii, per cooperantem gratiam. Qui primum non poterat implere: *Exod. xx. 13.*
Non occides: postea leve habet *pro fratribus animam ponere.* *1. Ioan. iii. 16.*

(C) S. Aug. *In Psal. LXXII. n. 34. Vide cap. prælimin. huiusce Partis litt.* (K)

In Psalm. CXXXIV. *num. 11.* Unde iustis & sanctis Dei placuit Deus, etiam flagellans eos. Quando iniquis omnibus displicet, placuit illis; & sub flagello eius, in ærumna, in laboribus, in vulneribus, in egestate constituti laudaverunt Deum: non eis displicuit, nec torquens. Hoc est gratis amare, non quasi proposita acceptione mercedis; quia ipsa merces tua summa Deus ipse erit, quem gratis diligis: & sic amare debes, ut ipsum pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet.

Lib. de Div. quæst. 83. quæst. 36. n. 1. Caritatem voco, qua amantur ea quæ non sunt præ ipso amante contemnenda: id est, quod æternum est, & quod amare ipsum æternum potest. Deus igitur & animus quo

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 1.

Super omnia. Hoc est amori Dei præferamus nihil, non nosmetipsos, non aliud quidquam.

Et proximum propter Deum sicut nos ipsos. Hæc pars altera præcepti caritatis, quæ debitum nobis ipsis & proximo amorem spectat: de qua agemus postea.

I. Quandonam diligimus Deum super omnia?

---

amatur, caritas proprie dicitur purgatissima & consummata, si nihil aliud amatur: hanc & dilectionem dici placet. Sed eum Deus magis diligitur quam animus, ut malit homo eius esse quam suus, tunc vere animo summeque consulitur, consequenter & corpori, nobis id non curantibus aliquo appetitu satagente, sed tantum prompta & oblata sumentibus. Caritatis autem venenum est, spes adipiscendorum aut retinendorum temporalium. Nutrimentum eius est, imminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas. Signum profectus eius imminutio timoris, signum perfectionis eius, nullus timor: quia & *radix est omnium malorum cupiditas*, & *consummata dilectio foras mittit timorem*. Quisquie igitur eam nutrire vult, instat minuendis cupiditatibus. (1. Tim. vi. 10.) (1. Joan. iv. 18.)

N. 2. Iam vero cum aliqua non peccandi consuetudo, quod onerosum putabatur, facile esse persuaserit: incipiat gustari dulcedo pietatis, & commendari pulcritudo virtutis, ut caritatis libertas præ servitute timoris emineat.

Ennarrat. in Psal. XLVII. *num.* 13. Quæ est virtus civitatis huius? Qui vult intelligere virtutem huius civitatis, intelligat vim caritatis. Ipsa est virtus quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus sæculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. (Cant. VIII. 6.) Quomodo enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potest, qui mortalis natus est; sic contra violentiam caritatis mundus nil potest. A contrario enim similitudo data est de morte; quomodo enim mors ad auferendum violentissima est, sic caritas violentissima est ad salvandum. Per caritatem enim multi mortui sunt sæculo, ut viverent Deo. Hac caritate accensi Martyres.. quid eis fecerunt tentationes sævientium?

Enarrat. in Psal. LI. *num.* 12. In terra viventium nos debemus habere radicem. Radix nostra ibi sit. In occulto est radix: fructus videri possunt, radix videri non potest. Radix nostra caritas nostra, & fructus nostri opera nostra: opus est ut opera tua de caritate procedant, tunc est radix tua in terra viventium.

Enarrat. in Ps. CXXII. *n.* 1. Non præter spem esse debemus, immo cum magna fiducia præsumere, quia si per caritatem ipse nobiscum in terra est, per eamdem caritatem & nos cum eo in cælo sumus. Sed diximus, quemadmodum nobiscum ipse in terra sit, vocem eius diximus de cælo sonantis: Saule, Saule, quid me persequeris? (Act. XXII. 7.) Cum eum Saulus omnino non tangeret, sed nec videret. Quomodo autem ostenditur, quia & nos cum illo in cælo sumus? Eodem ipso Paullo Apostolo dicente: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. (Coloss. III. 1. & 2.)

Enarrat. in Psal. CXLIX. *num.* 4. Est quædam visio huius temporis, erit altera visio futuri temporis: visio quæ modo est, per fidem est; visio quæ futura est, per speciem erit. Si credimus, videmus; si amamus, videmus: Quid videmus? Deum. Ubi est ipse Deus? Interroga Ioannem: Deus caritas est. (1. Joan. IV. 16.) Benedicamus nomen eius sanctum; & gaudeamus in Deo, si gaudemus in caritate. Quisquis habet caritatem, ut quid illum mittimus longe, ut videat Deum? Conscientiam suam adtendat, & ibi videt Deum. Si caritas ibi non habitat, non ibi habitat Deus: si autem caritas ibi habitat, Deus ibi habitat. Vult illum forte videre sedentem in cælo; habeat caritatem, & in eo habitat sicut in cælo... Commendamus vobis Deum, quia commendamus vos Deo. Quomodo vobis Deum commendamus? Ut diligatis eum bono vestro, non bono ipsius; quia malo vestro eum non diligitis, non malo ipsius. Non enim minus habebit Deus divinitatem, si homo in illum non habeat caritatem. Tu crescis ex Deo, non ille ex te: & tamen tantum nos dilexit prior, antequam eum diligeremus, ut Filium suum unicum mitteret mori pro nobis.

R. Quando sic Deum diligimus, ut parati simus quidlibet pati potius quam peccare: ut & bonorum, & parentum, & amicorum, & famæ, & vitæ ipsius iacturam peccato cuilibet anteponamus.

I. Tenemurne Deum diligere super omnia?

Matth. x. 37. R. Tenemur omnino. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me*, inquit Christus, *non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non*
Ioan. xii. 25. *est me dignus*. Et alibi: *Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam*. Vel,
Matth. x. 39. ut habet Matth. *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam*.
Rom. viii. 35. Et Paullus Apostolus hæc habet. *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio? An angustia? An fames? An nuditas? An periculum? An persecutio? An gladius?... In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei*. Alia id genus plurima exstant in novo Testamento.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 1.

Ibid. 37. 38. 39.

I. Præceptum Caritatis novumne est?

R. Primum omnium est & antiquitate, & dignitate, & necessitate. Fundamentum habet in ipsa hominis natura. Iure quippe naturæ tenemur supremum Deo, utpote creatori, cultum & honorem exhibere. * *Non colitur Deus nisi amando*, inquit S. Augustinus. (D) Intel-

S. Aug. Lib. de gratia novi testamenti seu Epist. 140. alias 120. ad Honorat. cap. 18. n. 45.

(D) S. Bern. *Tract. de dilig. Deo, cap. 2. num. 6*. Ceterum pæne a proposito longe nimis digressi sumus, dum demonstrare satagimus, eos quoque qui Christum nesciunt, satis per legem naturalem ex præceptis bonis corporis animæque moneri, quatenus Deum propter Deum & ipsi diligere debeant. Nam ut breviter quæ super hoc dicta sunt, iterentur: quis vel infidelis ignoret suo corpori non ab alio in hac mortali vita supradicta illa necessaria ministrari, unde videlicet subsistat, unde videat,
Psal. cxxxv. 25. unde spiret, quam ab illo, *Qui dat escam omni carni, Qui solem suum oriri facit su-*
Matth. v. 45. *per bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*? Quis item vel impius putet alium eius quæ in anima splendet, humanæ dignitatis auctorem, præter illum ipsum qui
Gen. 1. 26. in Genesi loquitur, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*? Quis alium scientiæ largitorem existimet, nisi æ-
Ps. xciii. 10. que ipsum, *qui docet omnem scientiam*? Qui rursum minus sibi aliunde virtutis aut putet datum, aut speret dandum, quam de manu itidem Domini virtutum? Meretur ergo amari propter seipsum Deus & ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proinde inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat. Verum difficile, immo impossibile est, suis scilicet quempiam liberive arbitrii viribus semel accepta a Deo, ad Dei ex toto convertere voluntatem: & non magis ad propriam retorquere, eaque sibi tamquam propria retinere, sicut scriptum est: Omnes quæ sua sunt quærunt; & item: Proni sunt sensus & cogitationes hominis in malum. Phil. ii. 21. Gen. viii. 21.

Origenes *Homil. 14. in Num. cap. 23. in fine*. Sive Prophetiæ abolebuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur. Et quid est ergo quod permanet? Fides, inquit, spes, & caritas: maior autem horum, caritas. Et sola, inquit, caritas est, quæ numquam excidit. Ideo super prophetiam, super scientiam, super fidem, supee ipsum etiam martyrium, ut Paullus docet, caritas habenda est, & caritas excolenda: quia & Deus caritas est, & Christus filius eius caritas est. 1. Cor. xiii. 8.

lige, non coli Deum cultu perfecto niſi per caritatem. *Fide* quippe, *ſpe & caritate colendus Deus*, ait idem S. Doctor: quia nempe, pergit alibi, *Domus Dei, credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur*. Non alio ſenſu intelligendus Auguſtinus, quando non ſemel cum ipſo diximus, Deum nonniſi amando coli.

Enchirid. c. 3. & 6 Serm. 27. c. 1. edit. nov.

I. Fuitne præceptum hoc Iudæis cognitum?

R. Fuit. Primum hoc eſt & maximum mandatum in lege, cujus hæc verba ſunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum manu tua, &c.*

Deut. vi. 5.

Hoc ipſum mandatum dedit Chriſtus Chriſtianis, aitque poſſe neminem ad vitam ingredi, niſi illud ſervaverit. *Si vis ad vitam ingredi ſerva mandata: mandata noſti: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*. Et interroganti, *quod eſſet mandatum magnum in lege?* ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum, & primum mandatum.*

Matth. xix. 17. Luc. xviii. 20.

Matth. xxii. 30. 37.

I. Qui ſenſus eſt horum verborum, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, &c.*

R. Senſus eſt, ad Deum referri oportere omnia cordis deſideria, o-

---

S. Aug. *Epiſt. 167. alias 29. ad Hieronym. cap. 3. num. 11.* ... Quid autem eſt pietas, niſi Dei cultus? Et unde ille colitur, niſi caritate? Caritas igitur de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta, magna & vera virtus eſt, quia ipſa eſt & finis præcepti. Merito dicta eſt, *Fortis ſicut mors*: ſive quia nemo eam vincit, ſicut mortem, ſive quia in hac vita uſque ad mortem eſt menſura caritatis, ſicut Dominus ait, *Maiorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis;* ſive potius, quia ſicut mors animam avellit a ſenſibus carnis, ſic caritas a concupiſcentiis carnalibus.

1. Tim. 1. 5. *Cant. viii. 6.* *Ioan. xv. 13.*

Epiſt. 155. alias 52. ad Macedonium cap. 4. num. 13. Quamquam & in hac vita virtus non eſt, niſi diligere quod diligendum eſt. Id eligere, prudentia eſt; nullis inde averti moleſtiis, fortitudo eſt; nullis illecebris, temperantia eſt; nulla ſuperbia, iuſtitia eſt. Quid autem eligamus quod præcipue diligamus, niſi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus eſt, cui ſi diligendo aliquid, vel præponimus, vel æquamus, nos ipſos diligere neſcimus. Tanto enim nobis melius eſt, quanto magis in illum imus, quo nihil melius eſt. Imus autem non ambulando, ſed amando. Quem tanto habebimus præſentiorem, quanto eumdem amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorem: nec enim locis corporalibus vel extenditur, vel includitur. Ad eum ergo qui ubique præſens eſt & ubique totus, non pedibus ire licet, ſed moribus. Mores autem noſtri non ex eo quod quiſque novit, ſed ex eo quod diligit, diudicari ſolent. Nec faciunt bonos, vel malos mores, niſi boni, vel mali amores. Pravitate ergo noſtra, a rectitudine Dei longe ſumus. Unde rectum amando corrigimur, ut recto recti adhærere poſſimus.

N. 15. Nemo niſi Deum diligendo, diligit ſeipſum.

Epiſt. 140. alias 120. ad Honoratum, ſeu de gratia novi Teſtamenti c. 18. num. 45. Quis autem veraciter laudat, niſi qui ſinceriter amat?... Porro pietas cultus Dei eſt, nec colitur ille niſi amando. Summa igitur & vera ſapientia eſt in præcepto illo primo, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.* *Matth. xxii. 37.*

mnes liberas mentis cogitationes, omnes omnino vitæ actus. Quemadmodum voluptarius refert omnia ad voluptatem, & avarus refert omnia ad divitias. Non vult Deus cor nostrum scindi in duas partes, ita ut partem unam Deus, partem alteram creatura possideat. Cor totum pro suo iure postulat. *Nemo potest duobus dominis servire*. (E) Matth. vi. 24.

(E) Origenes *in Luc. lib.* 3. *Homil.* 25. Ne diligas hominem ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: ne ames Angelum de toto corde, de tota anima, de tota virtute, sed præceptum iuxta eloquium Salvatoris soli serva Deo. Diliges enim, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Respondeat mihi aliquis, & dicat: Salvator præcipit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua; & proximum tuum tamquam teipsum. Volo diligere Christum.... Diliges Dominum Deum tuum in Christo. Matth. xxii. 37.

S. Aug. *Lib.* 1. *de Doctrina Christiana*, *c.* 22. *num.* 20. In his igitur omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendum est, quas æternas atque incommutabiles commemoravimus; ceteris autem utendum est, ut ad illarum perfruitionem pervenire possimus.

N. 21. Sed nec seipso quisquam frui debet; si liquido advertas, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est. Tunc est quippe optimus homo, cum tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi: si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad seipsum conversus, non ad incommutabile aliquid convertitur. Et propterea iam cum defectu aliquo se fruitur; quia melior est cum totus hæret atque constringitur incommutabili bono, quam cum inde vel ad seipsum relaxatur. Si ergo te ipsum non propter te debes diligere, sed propter illum ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis. Hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est: *Diliges*, inquit, *proximum tuum sicut te ipsum*: *Deum vero ex toto corde*, *& ex tota anima*, *& ex tota mente*, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa quæ confers. Cum autem ait, *toto corde*, *tota anima*, *tota mente*, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. Quisquis ergo recte proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum. Sic enim eum diligens tamquam seipsum, totam dilectionem sui & illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum a se rivulum duci extra patitur, cuius derivatione minuatur.

Enarr. in Ps. cxxi. *num.* 10. Fortis tes est dilectio. Ipsa est virtus nostra: quia si in illa non fuerimus, nihil prodest quidquid aliud habuerimus.

Enchirid. c. 117. *num.* 31. Iam porro caritas, quam duabus istis, id est, fide ac spe maiorem dixit Apostulus, quanto in quocumque maior est, tanto melior est in quo est. Cum enim quæritur, utrum quisque sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui recte amat, procul dubio recte credit & sperat: qui vero non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera quæ credit; inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ sperat: nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit ut amet. Quamvis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest ut id non amet, sine quo ad id quod sperat non potest pervenire. Tamquam si speret vitam æternam, (quam quis non amat?) & non amet iustitiam, sine qua nemo ad illam pervenit. Ipsa est autem fides Christi, quam commendat Apostulus, quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet, petit ut accipiat, quærit ut inveniat, pulsat ut aperiatur ei. Fides namque impetrat quod lex imperat. Nam sine Dei dono, id est, sine Spiritu sancto, per quem diffunditur caritas in cordibus nostris, iubere lex poterit, non iuvare; & prævaricatorem insuper facere, qui de ignorantia se excusare non possit. Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas.

Enchirid. c. 121. *num.* 32. Omnia igi-

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. I.

I. Quis sensus est horum verborum, quos retulisti ex Moyse: *Erunt verba hæc in corde tuo, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens: & ligabis ea quasi signum in manu?*

R. His Moysis verbis non obscure innuitur, hoc fuisse Iudæis non secus ac Christianis præceptum, ut in omnibus agerent ex intimo amoris in Deum sensu; ut ad Deum omnia referrent, etiam quæ ex innata naturæ propensione ad necessariam vitæ sustentationem quotidie agimus.

Id ipsum a Paullo Apostolo præcipitur Christianis. *Sive manducatis*, inquit, *sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei* 1.Cor x. 31.

---

tur præcepta divina referuntur ad caritatem, de qua dicit Apostolus: *Finis autem* 1.Tim. I. 5. *præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Omnis itaque præcepti finis est caritas, id est, ad caritatem refertur omne præceptum. Quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam caritatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fie quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Caritas quippe ista Dei est & Matth.XXII. 40. proximi: & utique in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Adde Evangelium, adde Apostolos: non enim aliunde vox ista est, Finis præcepti est ca- 1.Tim. I 5. 1.Joan IV.16. ritas: &, Deus caritas est. Quæcumque ergo mandat Deus, ex quibus unum est, Non Matth.v.27. mœchaberis: & quæcumque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex 1.Cor.VII.1. quibus unum est. Bonum est homini mulierem non tangere: tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc sæculo, & in futuro; nunc Deum per fidem, tunc per speciem, & ipsum proximum nunc per fidem.

PETRI VENERAB. *ad S. Bernard. Epist. inter* S. BERNARD. *Epist.* 229. *num.* 28. Sicut sine fide, sic & sine caritate impossibile Deo placere.

N. 29. Inflationem ergo omnem, ambitionem omnem, cupiditatem omnem, avaritiam omnem excludit caritas: immo per caritatem, iuxta sequentia Apostoli, expellitur tota simul iniquitas.

S. BERNARD. *Serm.* 10. *de diversis num.* 3. Deum vero si, ut dignum est, tota virtute, tota anima, toto corde diligimus, ipsi magis in eum pergimus, & tota festinatione in eum, qui ineffabiliter supra nos est, properamus.

N. 4. Illud quoque vestræ nihilominus diligentiæ considerandum relinquo, quod quemadmodum artus corporis cadere necesse est, quam cito desierit eos anima vegetare: sic & eas, quas diximus, affectiones, quæ sunt velut quædam animæ membra, sine anima ipsius animæ (quæ Deus est) cadere omnino necesse est: quatenus videlicet aut ex toto non diligatur quod diligendum est, aut non diligatur ad quod debet, aut quomodo debet. Sunt enim qui parentes carnaliter tantum diligunt: .. sed huiusmodi dilectio aut omnino vocanda dilectio non est, aut caduca est, & decidens in terram.

GUILLELM. Abbas a S. Theoder. *Tract. de Vita solitaria ad Fratres de monte Dei, cap.* 15. *num.* 54. Custos animæ suæ valde sollicitus esse debet circa custodiam voluntatis suæ, ut prudenter intelligat, & discernat quid in totum velit, vel volendum sibi sit, sicut est amor Dei: quid propter illud, sicut est amor proximi. Ut enim in illo tota fit omnis indiscretio, in hoc semper secundum obedientiæ regulas cauta & prudens debet esse dilectio. In dilectione quippe Dei non alia ratio, non alia discretio est, nisi ut sicut ille cum dilexisset nos, in finem dilexit nos: sic, si fieri potest, in infinitum diligamus eum nos, sicut, Beatos vir qui in mandatis eius cupit nimis. Ps. CXI. 1.

B. OGERIUS Abbas *Serm.* 1. *in ult. cœna, tom.* 2. *oper.* S. BERN. *num.* 2. In eius dilectione modus amoris nullus esse debet. Sine modo te dilexit: sine modo eum diligere debes. Modum dilectionis excessit te diligendo, pro te moriendo: tu quantum eum diligere debes, non potes. Dilige eum ex toto corde, ex tota mente & omni anima, & omnibus viribus tuis. Hoc tantum quærit, ultra non quærit: hoc fac & vives.

facite. Quod quidem non eo sensu ab Apostolo dictum existima, ut quidquid sit sine caritate habituali vel etiam actuali proprie ac stricte dicta, eo ipso verum sit peccatum, nullamque in ordine salutis laudem mereatur. Actus quippe fidei, spei, timoris supernaturalis, aliarumque virtutum moralium, quibus homo peccator cælesti aspirante & adiuvante gratia sibi ad iustitiam viam parat, vera peccata nec sunt nec dici possunt. Quamvis enim absente caritate plenam, perfectam, ac saluti assequendæ parem laudem illa non habeant, habent tamen aliquam etiam in ordine salutis, ex divina scilicet gratia, qua mediante eliciuntur: quam quidem gratiam Sanctus Augustinus interdum bonam voluntatem appellat, & amorem recti. Præceptum scilicet dilectionis cum affirmativum sit, non obligat semper ac pro semper, ut loquuntur scholæ Magistri. *Estius Comment. in c. 16. 1. ad Cor.* Mens igitur Apostoli hæc videtur esse, ut nihil umquam homo faciat, quod sit contra caritatem & legem Dei; ut Deo nihil præferat; ut cor eius, sicut mox dictum fuit, non scindatur in duas partes, ita ut partem unam Deus, partem alteram creatura possideat; ut omnia referat in finem ultimum, scilicet in Deum, saltem virtualiter. Quidquid porro in homine boni est, totum illud in Deum, boni totius fontem & auctorem, quasi proprio pondere relabitur. Atque hoc sensu præceptum amoris Dei negativum aliquid includere, nec semper & pro omni tempore obligare iidem Theologi affirmant post S. Thomam. *Aliquis*, inquit, *totum cor suum ponit in Deo, ita scilicet quod nihil cogitet vel velit, quod divinæ dilectioni sit contrarium*. (E) *S. Thom. 2. 2. q. 24. a. 8.*

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 1.

I. Ut hocce præceptum divinæ caritatis impleamus, necessene est ut mens indesinenter de Deo cogitet?

R. Non is est huius vitæ status, ut mens possit indesinenter Deum cogitare. Hæc est suprema Sanctorum felicitas, in quam suspiramus. Interea ut Deum diligamus quantum a nobis in via positis postulat, sufficit si quidquid cogitamus, lo-

(E) S. Thom. 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 10. *ad* 2. Sub præcepto caritatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet, ut omnia referantur in Deum: & ideo præceptum caritatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Si ergo qui honorat parentes, tenetur ex caritate honorare, non ex vi huius præcepti, quod est honorare parentes, *Deut. v. 16.* sed ex vi huius præcepti, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; *Deut. vi. 5.* & cum ista sint duo præcepta affirmativa (nempe diligere Deum, & honorare parentes) non obligantia ad semper, possunt pro diversis temporibus obligare, & ita potest contingere, quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omissione modi caritatis.

Quæst. 88. *art.* 1. *ad* 2. Dicendum quod illud præceptum Apostoli est affirmativum, unde non obligat ad semper, & sic non facit contra hoc præceptum, quicumque non actu refert in gloriam Dei omne quod facit. Sufficit ergo quod aliquis habitualiter referat se & omnia sua in Deum ad hoc, quod non semper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 1.

quimur, agimus, totum id referatur ad Deum directe vel indirecte. (F)

I. Peccatne qui diligit aliquid aliud simul cum Deo?

R. Peccat si non referatur dilectio ad Deum, alioqui talis dilectio bona est, immo & a Deo præcepta: tenemur enim & proximum diligere, ut infra dicemus. (G)

(F) Bernardi *eiusdem Tract. de Stat. virtut. par.* 3. *n.* 37. *inter oper.* D. Bernardi. *vol.* 2. *p.* 549. Nulla virtus sine caritate roboratur, immo in peccatum vertitur. Peritus enim sine caritate stultus est; & idiota quilibet, si caritatem habet, valde doctus est, divina Scriptura testante: Ille tenet & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui caritatem tenet in moribus.. Caritas ergo mira, pulcra, optima, docet & operatur. Docet enim ut semper diligatur quod diligendum est, ut numquam diligatur quod diligendum non est, nec amplius diligatur aliquid respectu huius rei quod æqualiter vel minus diligendum est, nec æqualiter quod minus vel amplius, nec minus quod æqualiter vel amplius.

S. Thomas 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 8. *in corpore*. Ex parte diligentis tunc est caritas perfecta, quando diligit tantum, quantum potest. Quod quidem contingit tripliciter: uno modo sic, quod totum cor hominis actualiter semper feratur in Deum; & hæc est perfectio caritatis patriæ, quæ non est possibilis in hac vita, in qua impossibile est propter humanæ vitæ infirmitatem semper actu cogitare de Deo, & moveri dilectione ad ipsum. Alio modo, ut homo studium suum deputet ad vacandum Deo, & rebus divinis, prætermissis aliis, nisi quantum necessitas præsentis vitæ requirit; & ista est perfectio caritatis, quæ est possibilis in via, non tamen est communis omnibus habentibus caritatem. Tertio modo, ita quod habitualiter aliquis totum cor suum ponat in Deo. ita scilicet, quod nihil cogitet, vel velit quod divinæ dilectioni sit contrarium; & hæc perfectio est communis omnibus caritatem habentibus.

Quæst. 44. *art.* 4. *in corp.* Deus est diligendus sicut finis ultimus, ad quem omnia sunt referenda. Et ideo totalitas quædam fuit designanda circa præceptum de dilectione Dei.

Ad secundum. Dupliciter contingit ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo in actu: idest, ut totum cor hominis semper actualiter in Deum feratur, & ista est perfectio patriæ. Alio modo, ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita scilicet, quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat, & hæc est perfectio viæ, cui non contrariatur peccatum veniale, quia non tollit habitum caritatis, cum non tendat in oppositum obiectum, sed solum impedit caritatis usum.

Ad 3. Homo quantum possibile est se abstrahat a rebus temporalibus, etiam licitis, quæ occupando animum impediunt actualem motum cordis in Deum.

Quæst. 44. *art.* 5. *In conclus.* Convenienter nobis præcipitur, ut Deum diligamus ex toto corde, id est, ut tota nostra in Deum referatur intentio: & ex tota mente, id est, ut noster intellectus Deo subdatur: & ex tota anima, videlicet ut omnis noster appetitus dirigatur secundum Deum: ex tota fortitudine, id est, ut omnis noster exterior actus Deo subdatur.

In corpore... Præcipitur ergo nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum, quod est ex toto corde: & quod intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente: & quod appetitus noster reguletur secundum Deum, quod est ex tota anima: & quod exterior actus noster obediat Deo, quod est ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.

(G) Origenes *Proleg. in Cant. Cantic.* Sciendum ergo est quod hæc caritas quæ Deus est, cum in aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam namque est eius corruptibile aliquid diligere, cum ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola quæ habet immortalitatem. Siquidem Deus caritas est, qui *solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessibilem*. Quid autem aliud immortalitas nisi vita æterna est, quam daturum se promittit Deus credentibus in ipsum solum verum Deum, & quem misit Iesum Christum Filium eius? Propterea ergo in primis & ante omnia hoc amabile & placitum dicitur esse Deo, ut quis diligat Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex 1.Tim.vi.16.

I. Qui transgreditur præceptum divinæ caritatis, peccatne mortaliter?

R. Aliquando mortaliter peccat, aliquando venialiter, pro modo

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 1.

totis viribus suis. Et quia Deus caritas est, & Filius qui ex Deo est, caritas est, sui simile aliquid requirit in nobis: ut hanc caritatem quæ est in Christo Iesu, qui est caritas, velut cognata quadam per caritatis nomen affinitate fortiamur: sicut & ille qui iam coniunctus ei dicebat: Quis nos separabit a caritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro? Hæc autem caritas omnem hominem proximum diligit... Etenim natura omnis nobis invicem proximi sumus. Operibus vero caritatis fit proximus ille qui potest benefacere, & qui non potest, unde & Salvator noster factus est proximus nobis, nec pertransivit nos cum semineces ex latronum vulneribus iaceremus. Igitur sciendum est Dei caritatem semper ad Deum tendere, a quo originem duxit, & ad proximum respicere, cum quo participium gerit, utpote similiter creatum in corruptione... Ostenditur res quidem Dei, & munus eius esse caritas, non tamen semper ab hominibus, ad ea quæ Dei sunt & quæ Deus vult, opus eius assumi. Sed & hoc scire oportet, quod impossibile est, ut non semper humana natura aliquid amet. Omnis namque qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem vocant, amat aliquid seu minus recte, cum amat quæ non oportet: seu recte & utiliter, cum amat quæ oportet... Si enim quod bonum est, hoc & probabile est: bonum autem proprie non erga usos corporeos, sed in Deo primum & animi virtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis est, qui Deo & animi virtutibus coaptatur. Et hoc ita se habere definitione ipsius Salvatoris ostenditur, ubi interrogatus a quodam, quod esset mandatum omnium maximum & primum in

Matth. xxii. 37. lege, respondit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis. Secundum

Ibid. 39. vero simile est illi: Diliges proximum tu-

Ibid. 40. um sicut teipsum. Et adiecit: In his duobus mandatis omnis lex pendet & Prophetæ: ostendens per hæc duo iustum amorem legitimumque constare, atque in his universam legem Prophetasque pendere.

Matth. xix. 17. Sed & quod ait: Non adulterabis: Non occides: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices, & si quod aliud mandatum, in hoc verbo restauratur, in quo ait: Diliges proximum tuum sicut teipsum, quod hoc modo facilius explanabitur. Rom. xiii. 9.

Ponamus verbi caussa mulierem amore alicuius viri ardentem, cupientemque in consortium eius adsciscì, nonne omnia ita aget, & omnes motus suos ita temperabit, ut sciat illi placere quem diligit: ne forte si in aliquo contra voluntatem illius egerit, consortia vir ille optimus refutet atque spernat? Poteritne hæc mulier quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisque viribus fervet, aut adulterium committere, quæ eum noverit amare pudicitiam? Aut homicidium, quæ cognoverit mitem? Aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere? Aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem viri illius habeat occupatas? Sic ergo in caritatis perfectione, & omne mandatum restaurari dicitur, & legis virtus Prophetarumque pendere. Propter istud caritatis vel amoris bonum, sancti nec in tribulatione angustiantur, nec aporiati exaporiantur, nec deiecti pereunt, sed quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis eorum supra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paullo & his qui ei similes sunt, præsens hæc & momentanea ac levis dicitur tribulatio: quia perfectam caritatem Dei in Christo Iesu per Spiritum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic denique & Iacob Patriarcham Genes. xxix. 20. amor Rachel per septem annos continuos in laboribus positum diurni æstus, & nocturni frigoris ustionem sentire non sivit. Sic ipsum Paullum in amore huius incensum audite dicentem: Caritas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat, caritas numquam cadit. Nihil ergo est quod non toleret, qui perfecte diliget. Plura autem quando non toleramus, certum quod ob hoc quia caritatem quæ omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus aliqua patienter; idcirco est quia caritas nobis deest, quæ omnia patitur. In luctamine quoque eo quod est nobis adversus diabolum, quod frequenter cadimus, non dubium est quin ob hoc fiat quod non est in nobis caritas illa quæ numquam cadit.

transgressionis. Mortaliter quidem, si per transgressionem extinguatur omnino in corde caritas. Venialiter vero, si levis transgressio sit,

Homil. 2. *in Cant. cantic. paullo post medium. Ordinate in me caritatem.* Eleganter loquutus est, ordinate. Plurimorum quippe inordinata est caritas, quando quod in primo loco debent diligere, diligunt in secundo: quod in secundo, diligunt in primo: & quod oportet amare in quarto, amant in tertio, & rursus tertium in quarto, & est in plerisque caritatis ordo perversus. Sanctorum vero caritas ordinata est. Volo ad intelligendum hoc quod dictum est, ordinate in me caritatem, aliqua exempla replicare. Te vult divinus sermo diligere patrem, filium, filiam; vult te sermo divinus diligere Christum, nec dicit tibi, Ne diligas liberos, ne parentibus caritate iungaris. Sed quid dicit tibi? Ordinatam habeas caritatem, ne primum patrem, aut matrem, deinde me diligas, ne filii & filiæ plus quam mei caritate tenearis. Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus. Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Recole conscientiam tuam de patris, matrisve affectu, & considera qualem circa sermonem Dei & Iesu, habeas caritatem, statim deprehendes magis te filium aut filiam diligere, quam Verbum; magis te parentes amare quam Christum. Quis putas ita proficit ex nobis, ut præcipuam, & primam inter omnia sermonis Dei habeat caritatem? Qui in secundo loco liberos ponat, iuxta hunc modum, Ama uxorem tuam. Nullus quippe aliquando suam carnem odio habuit, sed amat ut carnem: *Et erunt*, inquit, *duo in carne una*, & non in uno spiritu. Ama & Deum, sed ama illum non ut carnem & sanguinem, sed ut spiritum. Qui enim adhæret Deo, unus spiritus est. Igitur ordinata est caritas in perfectis. Ut autem post Deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, & domesticus bonus, domesticus in caritate filii collocetur. Et ita fiet ut Sanctorum ordinata sit caritas. Magister quoque & Dominus noster in Evangelio præcepta de caritate constituens, ad uniuscuiusque dilectionem proprium aliquid apposuit, & dedit intelligentiam ordinis his qui possunt audire Scripturam dicentem: Ordinate in me caritatem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Et diliges proximum tuum sicut teipsum, non proximum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute, & ex tota mente. Rursus, inquit: Diligite inimicos vestros, & non apposuit ex toto corde. Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcepit, nec dicit, Diligite inimicos vestros ut vosmetipsos. Sed tantum, Diligite inimicos vestros, sufficit quod eos diligimus, & odio non habemus. Proximum vero ut teipsum. Porro Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute. Si hæc intellexeris, & intellecta compleveris, fecisti quod sponsi sermone præcipitur: Introducite me in domum vini, ordinate in me caritatem.

(Marginal references: Cant. II. 4. — Matth. X. 37. — 1. Cor. VI. 16. — Matth. XXII. 37. — Matth. V. 44. — Cant. II. 4.)

S. August. *Lib.* 10. *Confess. cap.* 29. *n.* 40. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.

Lib. 2. *de Divers. quæst. ad Simplician. quæst.* 1. *num.* 10. Non autem bene utitur, (*donis Dei & rebus creatis*) nisi caritas.

In Psal. XC. *Serm.* 1. *num.* 8. Quæ est radix (omnis boni?) Caritas. Hoc enim dicit Apostolus: Ut in caritate radicati & fundati. Quomodo enim radix omnium malorum cupiditas, sic radix omnium bonorum caritas est.

(Ephes. III. 17. — 1. Tim. VI. 10.)

Enarrat. in Psal. CXLVI. *n.* 10. Si distribuero, inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Qui ergo non habet caritatem, etsi ad tempus habet hæc dona, auferentur ei. Auferetur ei quod habet, quia quiddam hoc non habet. Et ipsum quiddam hoc non habet, unde cetera teneantur, & ipse non pereat. Quid est illud quod modo ait Dominus: Qui habet, addetur ei: qui autem non habet, auferetur ab eo? Qui ergo non habet, & quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam possidendi, sed non habet caritatem utendi: quia ergo illud non habet, & quod habet auferetur ab eo.

(1. Cor. XIII. 3. — Matth. XIII. 12.)

S. Leo Magn. *Serm.* 18. *de Ieiun.* X. *mensis & eleemosyn. cap.* 3. Meminerit pri-

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 1.

nec per eam extinguatur caritas diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum. (H)

I. Deumne diligit, quisquis dicit Deo, Diligo te?...

R. Non diligitur Deus, nisi corde & opere diligatur. *Non diligamus verbo, neque lingua*, inquit Apostolus, *sed opere & veritate*: probanda factis dilectio. Omnia ad Deum referenda, ut supra diximus, alioqui non diligitur Deus. (I) 1. Joan. III. 18.

I. Numquid saltem utile est nostrum erga Deum amorem verbis prodere, & actus amoris, ut vocant, elicere?

R. Actus amoris non modo utiles sunt, sed & necessarii: his enim indiget humana infirmitas, ut ad diligedum Deum excitetur. Ergo actus illi identidem eliciendi. Sed omnino necesse est ut diligamus Deum omni tempore. Quod si Deum verbo, non facto diligimus, mentimur. (K)

I. Qui Deum ideo diligit, quia expectat ab eo bona temporalia,

---

mam dilectionem Deo, secundam deberi proximo, omnesque affectus suos hac regula dirigendos: ut nec a cultu recedat Domini, nec ab utilitate conservi. Quomodo autem Deus colitur, nisi ut quod ipsi placet, placeat & nobis; nec ab eius imperio noster umquam resultet affectus? Quoniam si hoc, quod ille vult volumus, ab illo sumet infirmitas nostra virtutem, a quo ipsam accepimus voluntatem. *Deus est enim*, sicut ait Apostolus, *qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate*. Nec superbia denique homo inflabitur, nec desperatione frangetur: si bonis divinitus datis, in gloriam dantis utatur; & ab iis desideria sua revocet, quæ sibi nocitura cognoscit. Philip. II. 13.

Serm. 37. *in Epiphan. solem.* VIII. *cap.* 4. Scientes, dilectissimi, quoniam *caritas Deus est, qui operatur omnia in omnibus*, festinate caritatem, ita ut in unum castæ dilectionis affectum, universorum fidelium corda concurrant. Transeant a nobis humana, ne nos occupent. Constanti desiderio ad ea quæ sunt semper mansura, tendamus. 1. Cor. XII. 6.

(H) S. THOMAS 2. 2. *q.* 44. *artic.* 4. *in corpore ad* 2. *&* 3. *Vide supra hocce §. litt.* (F)

(I) S. AUG. *Lib.* I. *de Doctrina Christiana*, *c.* 22. *n.* 20. *&* 21. *Vide supra litt.* (E) *hocce §.*

S. BERNARD. *Serm.* 20. *in Cant. num.* 1. *Qui non amat Dominum Iesum, anathema sit*. Valde omnino mihi amandus est, per quem sum, vivo, & sapio... Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Iesu, recusat vivere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit; & qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est... Propter temetipsum Deus fecisti omnia: & qui esse vult sibi & non tibi, nihil esse incipit inter omnia. 1. Cor. XVI. 22.

N. 2.... Super omnia reddit amabilem te mihi, Iesu bone, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum sibi.

N. 4. Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter... Zelum tuum inflammet caritas, informet scientia, firmet constantia. Sit fervidus, sit circumspectus, sit invictus. Nec teporem habeat, nec careat discretione, nec timidus sit. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*.... Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota rationis vigilantia, & circumspectione; dilige & tota virtute, ut nec mori pro eius amore pertimescas.... Sit suavis & dulcis affectui tuo Dominus Iesus..... Sit etiam fortis & constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Deut. VI. 5.

N. 5. Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est.

(K) PSAL. LXXVII. 36. Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

diligitne Deum caste? impletne præceptum dilectionis?

R. Si quis non alium habeat finem dilectionis, quam spem temporalium bonorum, is Deum proprie non diligit, sed bona illa. Nec Deum spectat nisi ut instrumentum, quo indiget ad obtinenda hæc bona. (L)

I. Qui Deum ideo diligit, quia expectat ab eo bona æterna, estne pura & casta huius dilectio?

R. Bona æterna nihil aliud sunt quam Deus ipse: ideoque qui Deum propter bona æterna diligit, Deum diligit propter ipsum, adeoque pure & caste. (M)

I. Quinam illi sunt qui peccant

(L) S. AUG. *in Psal.* XLIII. *n.* 15. *in fine*... Exigitur ergo a te, ut & tu gratis eum colas: non quia dat temporalia, sed quia præstat æterna.

In Psal. LII. *num.* 8. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, caste amari; non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo invocat Deum ut dives fiat, Deum non invocat; hoc enim iovocat quod ad se vult venire... Nam cum dicis, Deus da mihi divitias: non vis ut ipse Deus ad te veniat, sed vis ut divitiæ veniant ad te... Quid tibi prosunt exteriores divitiæ, si te interior premit egestas? Ergo isti qui propter sæcularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem, & terrenam felicitatem invocant Deum, non invocant Deum.

In Psal. LV. *num.* 17. Nos ergo Deum amemus, fratres, pure & caste. Non est castum cor, si Deum ad mercedem colit. Quid ergo? Mercedem de Dei cultu non habebimus? Habebimus plane, sed ipsum Deum quem colimus. Ipse nobis merces erit, quia videbimus eum sicuti est... Noli extra eum aliquid ab eo quærere, ipse tibi sufficit. Quantumlibet sis avarus, sufficit tibi Deus.....Deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ vere fecundans, & steriles nos non esse permittens? Illum ergo sic diligamus, ut aliud præter ipsum non diligatur.

In Ps. LXXII. *n.* 31. & 34. *Vide supra c. præliminar. huiusce partis litt.* (K)

In Psal. LXXIX. *num.* 14... Quid amas, ut Deum non ames? Dic mihi: ama, si potes, aliquid quod ille non fecit. Circumspice universam creaturam, vide utrum alicubi cupiditatis visco tenearis, & a diligendo Creatore impediaris, nisi ea re quam creavit ipse quem negligis. Quare autem amas ista, nisi quia pulcra sunt? Possunt esse tam pulcra, quam ille a quo facta sunt? Miraris hæc, quia illum non vides: sed per ea quæ miraris, ama quem non vides. Interroga creaturam; si a se ipsa est, remane in illa: si autem ab illo est, non ob aliud perniciosa est amatori, nisi quia præponitur Creatori. Quare hoc dixi?.... Fratres, mortui erant, qui propterea Deum colebant, ut eis secundum carnem bene esset; sapere enim secundum carnem mors est: & mortui sunt, qui non Deum gratis colunt, id est, quia ipse bonus est, non quia dat talia bona, quæ dat & non bonis.

(M) S. AUG. *in Psal.* LV. *num.* 17. *Vide supra litt.* (L) *huius* §.

In Psal. LXVII. *n.* 31. & 34. *Vide supra in c. prælim. huiusce partis litt.* (K)

In Psal. CXXXIV. *num.* 11. *Vide supra litt.* (C) *huiusce* §.

Epist. 189. *alias* 95. *ad Bonifac. n.* 2.... Dilige Dominum Deum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota virtute tua; & dilige proximum tuum tamquam teipsum... *In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ*. In hac ergo dilectione quotidie profice, & orando, & bene agendo, ut ipso adiuvante, qui tibi eam præcepit atque donavit, nutriatur & crescat, donec hæc te perfecta perficiat. Ipsa est enim caritas, quæ, sicut Apostolus dicit, *Diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Ipsa est de qua item dicit, *Plenitudo legis caritas*. Ipsa est per quam fides operatur.

Matth. XXII, 37. *Ibid.* 40. *Rom.* V. 5.

N. 3. In hac ergo omnes sancti Patres nostri & Patriarchæ & Prophetæ & Apostoli placuerunt Deo: in hac omnes veri Martyres usque ad sanguinem contra

contra præceptum divinæ caritatis?

R. Qui aliquid aliud amant, quod propter Deum non diligitur. Qui diligunt mundum serviuntque eius cupiditatibus. Uno verbo nullum est peccatum quod non sit dilectionis Dei transgressio vel letalis vel venialis. Peccati enim ratio in eo posita est, quod diligatur creatura præ Deo. Si sic diligitur creatura ut extinguatur omnino caritas, letalis transgressio est. Si secus, venialis. (N)

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 1.

diabolum certaverunt; & quia in eis non refriguit nec defecit, ideo vicerunt. In hac omnes fideles boni quotidie proficiunt, pervenire cupientes.. ad regnum cælorum,... ad sempiternam hereditatem... ad divitias incorruptibiles Angelorum,.. ad videndum Deum: cuius suavitas & delectatio excedit omnem non solum terrestrium, verum etiam cælestium corporum pulcritudinem, excedit omnem decorem animarum quantumlibet iustarum atque sanctarum, excedit omnem speciem supernorum Angelorum atque Virtutum, excedit quidquid de illo non solum dicitur, verum etiam cogitatur.

Serm. 178. *cap.* 10. *num.* 11. Amor castus in te esse debet, quo amore desideres videre, non cælum & terram, non campos liquidos maris, non spectacula nugatoria, non fulgores nitoresque gemmarum: sed desidera videre Deum tuum, amare Deum tuum: quia dictum est, Dilectissimi, filii Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus; scimus autem quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ecce propter quam visionem fac bonum, ecce propter quam noli facere malum. Si enim amas videre Deum tuum, si in hac peregrinatione illo amore suspiras; ecce probat te Dominus Deus tuus, quasi dicat tibi, Ecce fac quod vis, imple cupiditates tuas, extende nequitiam, dilata luxuriam, quidquid libuerit, licitum puta; non hinc te punio, non te in gehennas mitto, faciem meam tantum tibi negabo. Si expavisti, amasti; si hoc quod dictum est, faciem suam tibi negabit Deus tuus, contremuit cor tuum, in non videndo Deum tuum magnam pœnam putasti; gratis amasti.

1. Ioan. III. 2.

(N) Origenes *Homil.* 1. *in Cant. cantic. circa finem*. Ergo summa perfectionis in caritate consistit, caritas autem nihil iniquitatis admittit, ubi autem nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas. Merito ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum. Et vide si non ob hoc etiam videtur illud in Evangelio a Salvatore dictum: *Si diligitis me, mandata mea servate*. Si ergo qui diligit Christum, mandata eius custodit, nulla est in eo iniquitas, sed æquitas in eo permanet. Æquitas ergo est quæ mandata eius custodit, & diligit Christum. Et rursum: Si is qui mandata custodit ipse diligit Christum, mandata autem in æquitate servantur, & æquitas est quæ diligit Christum: qui iniquum aliquid gerit, neque mandata custodit, neque diligit Christum. Erit ergo ut quantum iniquitatis in nobis est, tantum longe simus a dilectione Christi, & tantum mandatorum eius prævaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quamdam directam ponamus esse æquitatem, ut si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes & superducentes directoriam mandatorum Dei, si quid in nobis curvum, si quid tortuosum est, ab huius regulæ linea resecetur.

Ioan. XIV. 15.

Tract. 23. *in Matth.* Qui omnia implevit quæ scripta sunt de Dei dilectione & proximi, dignus est maximas gratias a Deo percipere, quibus præpositus est sapientiæ sermo per Spiritum sanctum, per quem sermo scientiæ qui secundum Spiritum est. Dignus autem constitutus his omnibus donis exultat in sapientia Dei plenum habens cor de Dei dilectione, & totam animam lumine scientiæ illustratam, & totam mentem verbo Dei. Consecutus autem huiusmodi dona ex Deo, profecto intelligit omnem Legem & Prophetas, partem aliquam esse ex omni sapientia, & scientia Dei, & intelligit omnem Legem, & Prophetas pendere, & adhærere a principio dilectionis Domini Dei & proximi; & quoniam perfectio pietatis in dilectione consistit, sufficientia quidem sunt & ista quæ diximus: tamen ad demonstrationem magnitudinis eius

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 2.

§. 2. *De Amore sui ipsius*.

I. Tenemurne per præceptum caritatis nosmetipsos diligere?

R. Tenemur. Id patet ex his verbis præcepti: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Quæ quidem impleri nullatenus possunt, nisi nosmetipsos, ut par est, diligamus. (A) Matth. XIX. 19.

---

nihilominus convenit & ista subiungere. *Caritas patiens est, benigna est*. Caritas *non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat. Caritas numquam excidit*. Nemo enim pusillaoimis constitutus caritatem habet, nec contrarium aliquid faciens beoigoitati, noque zelans zelum quem habuerunt Patriarchæ adversus Ioseph, vel Aaron & Maria contra Moysen. Et nemo inflatus habet dilectionem, neque perperam aliquid agens, nec qui in iracundiam excitatur. Item nemo cogitans malum caritatem habet, in corde coinquinatus; qui caritatem habet, numquam de aliqua re iniusta gaudet, sed semper veritati congaudet. Qui caritatem habet, omnia accidentia sustinet mala, & non pro parte credit, sed omnia credit, & non ex parte sperat, nec est quod non sustinet dilectio, sed omnia sustinet. 1. Cor. XIII. 4. 5. 6. 7. & 8.

B. OGERIUS Abbas *Serm.* 14. *in ult. Cæna, tom.* 2. *oper.* S. BERN. *num.* 5. Et quid est Deum diligere? Illi soli occupari, animo concipere fruendæ visionis eius affectum, habere peccati odium, mundi fastidium: diligere proximum quem in se censuit diligendum, in ipso amore servare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem constitutum. Ordinem dilectionis illi pervertuot, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum qui contemnendus est, diligunt; aut & corpora sua mious diligenda plus diligunt, aut proximos suos non sicut seipsos, aut Deum plusquam seipsos forte non diligunt.

(A) S. BERNARD. *Epist.* 8. *ad Brunon. num.* 1. Rectus ordo requirit, ut prius propriam, deinde alienas curare studeas conscientias. Primus quippe pietatis gradus est, de quo scriptum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo*. Ex hoc autem ad miserandum proximum recto iam tramite caritas ordinata procedit: quippe quem ad sui quisque mensuram amare præcipitur. Quod si in hunc modum quo te hactenus ipse amasti, & tibi committendos amaturus es, malo ego quidem tibi non committi, quam sic diligi. Eccli. XXX. 24.

Lib. 1 *de Consider. cap.* 5. *num* 6. Si item totus vis esse omnium, instar illius qui omnibus omnia factus est; laudo humanitatem, sed si plena sit. Quomodo autem plena, te excluso? Et tu homo es. Ergo ut integra sit & plena humanitas, colligat & te intra se sinus qui omnes recipit. Alioquin *quid tibi prodest*, iuxta verbum Domini, *si universos lucreris, teunum perdens*? Quamobrem cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus unus. Quid solus fraudaris munere tui? Usquequo *spiritus vadens, & non rediens*? Usquequo non recipis te & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es; & soli negas te tibi?... Omnes de fonte publico bibunt pectore tuo, & tu seorsum sitiens stabis? Si maledictus qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Sane deriventur aquæ tuæ in plateas... Sed inter ceteros bibe & tu de fonte putei tui. *Alienus*, inquit, *non bibat ex eo*. Numquid tu alienus? Cui non alienus, si tibi es? Denique *qui sibi nequam, cui bonus*? Memento proinde, non dico semper, non dico sæpe, sed vel interdum reddere teipsum tibi. Utere tu quoque te inter multos, aut certe post multos. Matth. XVI. 26. Ps. LXXVII. 39. Prov. V. 17. Eccli. XIV. 5.

Lib. 2. *cap.* 3. *n.* 6... A te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. *Quid tibi prodest si universum mundum lucreris, te unum perdens*? Et si sapiens sis, deest tibi ad sapientiam, si tibi non fueris. Quantum vero? Ut quidem senserim ego, totum. Noveris licet omnia mysteria, noveris lata terræ, alta cæli, profunda maris; si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento, ruinam, non structuram faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit instar congesti pulveris, ventis obnoxium. Non ergo sapiens, qui sibi non est. Sapiens, sibi sapiens erit: & bibet de fonte putei sui primus ipse. A te proinde incipiat tua consideratio: Matth. XVI. 26.

I. Quomodo debemus nosmetipsos diligere?

R. Propter Deum. Hoc est, ad Deum referenda ea dilectio est, qua nosmetipsos diligimus. (B)

non solum autem, sed & in te finiatur... In acquisitione salutis nemo tibi germanior unico matris tuæ. Contra salutem propriam cogites nihil. Minus dixi, contra: præter, dixisse debueram. Quidquid se considerationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum.

Serm. 101. *de Diversis*. Nos quoque carnem nostram carnaliter diligimus, cum eius desideria diligimus & perficimus. Spiritum carnaliter, quando eum flendo, suspirando, gemendo in oratione conterimus. Carnem spiritualiter, cum eam spiritui subiectam in bonis spiritualiter exercentes, cum discretione servamus. Spiritum spiritualiter, cum etiam ipsa spiritualia studia nostra fraternæ utilitati ex caritate postponimus.

(B) S. Aug. *Lib. de Vera Relig. c.* 12. *n.* 24. Fit homo spiritalis... diligens Dominum Deum suum in toto corde suo, in tota anima, in tota mente, & diligens proximum suum non carnaliter, sed tamquam seipsum. Se autem spiritaliter diligit, qui ex toto, quod in eo vivit,
Matth. xxii. 40. Deum diligit, *In his enim duobus præceptis, tota Lex pendet & Prophetæ.*

Epist. 155. *alias* 52. *ad Macedon. cap.* 4. *num.* 15. Cum ergo illa dilectione, quam divina lex imperat, debeat homo diligere Deum, & seipsum, & proximum; non tamen ex hoc tria præcepta data sunt, nec dictum est in his tribus, sed *in his duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ*, id est, in dilectione Dei ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente, & proximi tamquam sui ipsius: videlicet ut intelligeretur nullam esse aliam dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quod diligit Deum. Qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est. Fit quippe iniquus, privaturque luce iustitiæ, cum a potiore ac præstantiore bono aversus, atque inde vel ad seipsum conversus, ad inferiora & egena utique convertitur; fitque in ipso quod veracissime scriptum
Ps. x. 6. est, Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo nisi Deum diligendo, diligit seipsum, non opus erat ut dato de Dei dilectione præcepto, etiam seipsum homo diligere iuberetur, cum in eo diligat seipsum, quod diligit Deum. Debet ergo & proximum diligere tamquam seipsum, ut quem potuerit hominem vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coercitione adducat ad colendum Deum; sciens in his duobus præceptis totam Legem Prophetasque pendere.

N. 16. Hoc qui sobria discretione eligit, prudens est: qui nulla hinc afflictione avertitur, fortis est: qui nulla alia delectatione, temperans est: qui nulla elatione, iustus est. His virtutibus divinitus impertitis, per gratiam Mediatoris Dei cum Patre, & nobiscum hominis Iesu Christi, per quem post inimicitias iniquitatis reconciliamur Deo in Spiritu caritatis: his, inquam, virtutibus divinitus impertitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persolvitur. Hic enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu; hic in opere, ibi in mercede: hic in officio, ibi in fine.

Epist. 177. *alias* 95. *ad Innocent. num.* 10. *Diliges proximum tuum tamquam teipsum*. In quo sermone Apostolus omnem Legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum, nemo diligit seipsum, ideo Dominus in iis duobus præceptis totam Legem Prophetasque dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus divinitus data. Lev. xix. 18. Rom. xiii. 9.

Serm. 34. *alias de div.* 2. *cap.* 4. *n.* 7... Da mihi, inquit, cor tuum. Sit mihi, & non perit tibi. Vide enim, si aliquid voluit dimittere in te, unde ames vel te, qui tibi dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Quid remanet de corde tuo, unde diligas teipsum? quid de anima tua? quid de mente tua? Ex toto, inquit, totum exigit te, qui fecit te. Matth. xxii. 37.

Cap. 5. *num.* 8. Respondebis, & dices. Si nihil mihi remansit, unde diligam me; quia ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente iubeor diligere eum qui fecit me: quomodo secundo præcepto iubeor diligere proximum tamquam me? Hoc est magis unde debes ex toto corde, & ex

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 2.

I. Qua ratione referri ad Deum potest hæc dilectio?

R. Ad Deum refertur, si felicitatem omnem nostram in Deo collocemus: si ad Deum unice tendamus. (C)

tota anima, & ex tota mente proximo. Quomodo? Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Deum ex toto me: proximum sicut me. Unde me, unde te? Vis audire unde diligas te? Ex hoc diligis te, quia Deum diligis ex toto te. Putas enim Deo proficere, quod diligis Deum? & quia diligis Deum, Deo aliquid accedit? & si tu non diligas, minus habebit? Cum diligis, tu proficis: tu ibi eris, ubi non peris. Sed respondebis, & dices, Quando enim non dilexi me? Prorsus non diligebas te, quando Deum non diligebas, qui fecit te. Sed cum odisses te, putabas quod amares te. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam.

Ps. x. 6.

Serm. 330. *in Natali Martyrum, alias* 29. *ex Sirmond. num.* 2. Quomodo negat se qui amat se? Ita vero rationis est, sed humanæ: homo mihi dicit, Quomodo negat se qui amat se? Sed dicit Deus homini, Neget se, si amat se. Amando enim se, perdit se: negando se, invenit se... Ergo *qui amat animam suam, perdet eam*. Qui fructum in ea quærit, seminet eam. Hoc est ergo neget se, ne perverse eam amando perdat se.

Joan. xii. 25.

N. 3. Nemo enim est qui non se amet; sed rectus amor est quærendus, perversus cavendus. Quisquis enim dimisso Deo amaverit se, Deumque dimiserit amando se, non remanet nec in se, sed exit & a se. Exit exsul pectoris sui, contemnendo interiora, amando exteriora. Quid dixi? Omnes qui mala faciunt, nonne conscientiam suam contemnunt? Ponit autem modum iniquitati suæ, quisquis erubuerit conscientiæ suæ. Ergo quia contempsit Deum ut amaret se, amando foris quod non est ipse, contempsit & se... Sed facis hoc, quia dimittendo Deum, & amando te, existi & a te; & alia iam, quæ sunt forinsecus, pluris æstimas quam te. Redi ad te: sed iterum sursum versus cum redieris ad te, noli remanere in te. Prius ab his quæ foris sunt redi ad te, & deinde redde te ei, qui fecit te, & perditum quæsivit te, & fugitivum invenit te, & aversum convertit te ad se. Redi ergo ad te, & vade ad illum qui fecit te.

(C) S. August. *Epist.* 155. *alias* 52. *ad Macedonium, cap.* 4. *n.* 13. *&* 15. *Vide supra litt.* (D) *§. præcedent. & litt.* (B) *huius §.*

Lib. 1. *de Moribus Eccles. Cathol. cap.* 26. *n.* 48..... Non fieri potest, ut seipsum, qui Deum diligit, non diligat: immo vero solus se novit diligere, qui Deum diligit. Si quidem ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo & vero perfruatur bono: quod si nihil est aliud, quam Deus, quis cunctari potest, quin sese amet, qui amator est Dei?

N. 49. Te autem ipsum salubriter diligis, si plus quam te diligis Deum.

S. Bernard. *Epist.* 11. *ad Guigonem, num.* 8. Verumtamen quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est cupiditas vel amor noster a carne incipiat. Quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale: & prius necesse est portemus imaginem terrestris, deinde cælestis. In primis ergo diligit seipsum homo propter se. (Caro quippe est, & nil sapere valet præter se.) Cumque se videt per se non posse subsistere, Deum sibi quasi necessarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At vero cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo; quadam huiuscemodi familiaritate paullatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato quam suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligat Deum, non iam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc gradu statur, & nescio si a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet homo diligat tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem procul dubio cum introductus fuerit servus bonus & fidelis in gaudium Domini sui, & inebriatus ab ubertate domus Dei. Quasi enim ebrius, miro quodam modo oblitus sui, & a se penitus velut deficiens, totus perget in Deum, & deinceps adhærens ei unus spiritus erit.

I. Cur ad Deum referenda nostri dilectio est? cur ad eum unice tendere oportet?

R. Quia Deus solus summum bonum est, a quo omnia, in quo omnia, propter quem omnia, ad quem omnia. Solus ipse suprema hominum felicitas. At diligere se nihil aliud est, quam velle beatum esse, ad veram felicitatem tendere, adeoque ad Deum. (D)

I. Ergo non diligimus nosmetipsos, ut par est, nisi Deum super omnia diligamus?

R. Ita se res habet. Si secus fecerimus, ruimus ipsi ultro in miseriam. Et inordinata, adeoque mala & vetita ea dilectio, qua nosmetipsos perperam diligimus. (E)

I. Quandonam nosmetipsos perperam diligimus?

R. Quando eo solum tendit ea dilectio, ut affluamus voluptatibus corporeis, divitiis, honoribus: Quando sequimur solam concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Et quia eo solum tendit corrupta peccato originis natura, ideo tenemur vim continuam nobismetipsis inferre, ut triplicem hanc concupiscentiam superemus.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 2.

Cum ergo Christus præcipit ut abnegemus nosmetipsos, ut nobis ipsis moriamur, nihil aliud præcipit quam ut ab illa inordinata nostri dilectione caveamus. Quoniam autem prava illa dilectio, & novas in dies radices agit, & sequitur naturæ corruptæ propensionem, & apprimis accommodatur ad præiudicia hausta ex prava institutione, & ex ceterorum hominum exemplo & moribus, idcirco Christus docet vim nobis esse iugiter inferendam, portandam crucem quotidie, cavendum ne nos consuetudinis æstus abripiat, intrandum per angustam portam, gradiendum arcta via, quam pauci admodum sequuntur: alioqui numquam futurum ut nobis ipsis moriamur, & sic perveniamus ad vitam. (F) Hæc omnia ardua, & difficilia videntur, fateor.

(D) S. Aug. *Lib.* 10. *de Civit Dei. c.* 3. *alias* 4. *num.* 2. (Deo) sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne fervidæ caritatis. Ad hunc videndum, sicut videri potest, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis ... Ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus: ideo beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum ... nullum est aliud, quam illi cohærere;.. hoc bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & a quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota
Matt. xxii. 37. & 39. Lex pendet & Prophetæ: *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua; & diliges proximum tuum tamquam teipsum.* Ut enim homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quo referret omnia quæ ageret, ut beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quam beatus. Hic autem finis est adhærere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum, cum mandatur de proximo diligendo sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi ut ei, quantum potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus.

(E) *Vide* Augustinum *supra litt.* (B) & *infra hocce §. litt.* (F)

(F) Matth. vii. 13. Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem; &

Sed merces infinita, æterna est. Quin & Christus promisit levandum a se magna ex parte laborem, *Venite ad me*, inquit, *omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & invenietis requiem animabus vestris; iugum enim meum suave est, & onus meum leve*. Promissi divini fidem & veritatem sentiunt quotidie quicumque sincere Deum colunt, & præcepta evangelica sequuntur. Diffusa in cordibus eorum per Spiritum sanctum caritate, fit ut plus suavitatis & consolationis experiantur in cruce ferenda, quam peccatores in cupiditatibus explendis. Id Sanctus Augustinus pluribus in locis explicat, & quidem, suo more, luculenter & egregie. (G)

Matth. xi. 28. & 29.

---

molti sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inveniunt eam.

xi. 12. Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiont illod.

xvi. 24. Si quis volt post me venire, abneget semetipsom, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam.

Luc. xiii. 24. Contendite intrare per aogustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.

Vide S. Aug. *infra hocce* §. *litt.* (I)

S. Aug. *Serm. 96. alias 47. de diversis, cap.* 2. *num.* 2. Prima hominis perditio, fuit amor sui. Si enim se non amaret, & Deum sibi præponeret, Deo esse semper subditus vellet: non autem converteretur ad negligendam voluntatem illius, & faciendam voluntatem suam. Hoc est enim amare se, velle facere volontatem suam. Præpone his voluntatem Dei: disce amare te, non amando te. Nam ut sciatis vitium esse se amare, sic Apostolus dicit: Erunt enim homines se ipsos amantes. Et numquid qui amat se, fidit in se? Incipit enim deserto Deo amare se, & ad ea diligenda quæ sunt extra se, pellitur a sa... Amare te cœpisti, sta in te, si potes... Cœpisti diligere quod est extra te, perdidisti te.

2. Timoth. iii. 2.

(G) S. August. *Serm. 96. alias 47. de diversis, cap.* 1. *num.* 1. Durum videtur & grave quod Dominus imperavit, ut si qois eum vult sequi, abneget seipsum. Sed non est durum nec grave qood ille imperat, qui adiuvat ut fiat quod imperat.... Qoidquid enim durum est in præceptis, ut sit lene, caritas facit. Novimus quanta ipse amor faciat. Plerumque etiam ipse amor reprobus atque lascivus est; quanta homines dura perpessi sont, quanta indigna & intolerabilia pertulerunt, ut pervenirent ad id quod amaverunt?... Cum ergo tales sint homines plures, quales sont amores, nihilque aliod curæ esse debeat quomodo vivatur, nisi ut quod amandum est eligatur: quid miraris, si ille qoi diligit Christum, & qui vult sequi Christom, amando negat se ipsom? Si enim perit homo amando se, profecto invenitur negando se.

Confess. lib. 13. *cap.* 9. *num.* 10. Pondus meom amor meus, eo feror quocumqoe feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur. Inardescimus, & imus.

Lib. 1. de Moribus Eccles. Cathol. c. 22. *num.* 41. Nihil est tamen tam dorum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapiet in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, qoibus ad Dei amplexum amor castus innititor.

Epist. 157. alias 89. ad Hilar. cap. 2. *num.* 9. Animus qoippe velut pondere, amore fertor qoocumque fertor. Iubemur itaque detrahere de pondere cupiditatis, quod accedat ad pondus caritatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur. Plenitudo enim Legis est caritas.

Rom. xiii. 10.

Serm. 70. de verbis Evang. Matth. alias 9. de verbis Domini, cap. 3. *num.* 3. Omnia sæva & immania, prorsus facilia, & prope nulla efficit amor. Quanto ergo cartius ac facilius ad veram beatitudinem caritas facit, qood ad miseriam, qoantom potuit, copiditas fecit? Quam facile toleratur quælibet adversitas temporalis, ut æterna pœna vitetur, & æterna requies comparetur? Non immerito ille vas electionis cum ingenti lætitia dixit,

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 2.

I. Estne nomen aliquod pravæ huic dilectioni inditum?

R. Appellatur usitato nomine cupiditas.

I. Cur dilectionem hanc, quæ cupiditas appellatur, pravam esse dicis?

R. Quia & Deo iniuria & nobis noxia est. Deo quidem iniuria, quia per eam homo creaturam spreto Deo diligit.

Nobis autem noxia, nos enim a summo bono, a suprema felicitate avocat, & ad summam miseriam deprimit. (H)

I. Estne nomen aliquod inditum huic dilectioni, qua nos ut par est diligimus?

R. Hæc caritas dicitur: est enim pars caritatis. Caritas vel Deum, vel nos, vel proximum respicit.

I. Estne cupiditas aliquando venialis?

R. Est. Omnia quippe peccata a cupiditate oriuntur; at non omnia peccata letalia sunt.

Est ergo cupiditas letalis, cum caritatem omnino a cordibus nostris expellit; venialis est si non ex-

---

Rom. VIII. 18. Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Ecce unde illud iugum suave est, & sarcina levis. Et si angusta est paucis eligentibus, facilis tamen omnibus diligentibus. Dicit Psalmista: Ps. XVI. 4. Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi viss duras. Sed quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus .. Nihil enim tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa sibi.

(H) S. August. *Lib.* 1. *Confess. c.* 1. *n* 1. *Vide supra c. prælim. huiusce partis litt* (K)

Lib. 4. *c.* 9 *n.* 14.... Beatus qui amat te; & amicum in te; & inimicum propter te. Solus enim nullum carum amittit, cui omnes in illo cari sunt qui non amittitur ... Te nemo amittit, nisi qui dimittit: & qui dimittit, quo it aut quo fugit, nisi a te placido ad te iratum?

Cap. 10. *n.* 15.... Quoquo versum se verterit anima hominis, ad dolores figitur, alibi præterquam in te: tametsi figitur in pulcris extra te & extra se.

Cap. 11. *n.* 16. Noli esse vana anima mea, & obsurdescere in aure cordis, tumultu vanitatis tuæ. Audi & tu: Verbum ipsum clamat ut redeas; & ibi est locus quietis imperturbabilis, ubi non deseritur amor, si ipse non deserat... Ibi fige mansionem tuam: ibi commenda quidquid inde habes anima mea, saltem fatigata fallaciis. Veritati commenda quidquid tibi est a veritate.

N. 17. Ut quid perversa sequeris carnem tuam?

Lib. 13. *cap.* 8. *num.* 9... Satis ostendis quam magnam creaturam rationalem feceris, cui nullo modo sufficit ad beatam requiem quidquid te minus est, ac per hoc nec ipsa sibi ... Da mihi te Deus meus, redde te mihi: te enim amo, & si parum est, amem validius. Non possum metiri ut sciam quantum desit mihi amoris ad id quod sat est, ut currat vita mea in amplexus tuos: nec avertatur donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia male mihi est præter te, non solum extra me, sed & in me ipso, & omnis mihi copia quæ Deus non est, egestas est.

S. Leo Magn. *Serm.* 68. *de Passione Dom.* XIX. *cap.* 5. Sapientes itaque animæ, quæ unum timere, unum diligere, & in unum Dominum sperare didicerunt, mortificatis cupiditatibus, & crucifixis corporis sensibus, ad nullum hostium metum, ad nullum inclinantur obsequium. Voluntatem enim Dei etiam sibi præferunt; & tanto amplius se amant, quanto amplius pro Dei amore se non amant. Cumque audiunt sibi divinitus dici: *Post* Eccli. XVIII. 30. *concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere*, dividunt affectus suos, & legem mentis a corporis lege discernunt: ut ex quadam se parte sibi denegent, perdentes se in iis, quæ carnaliter cupiunt, & invenientes se in iis, quæ spiritaliter concupiscunt.

pellat, sed minuat solum caritatem.

I. Bonorum temporalium desiderium estne a cupiditate, an a caritate?

R. A caritate proficiscitur, si quis hæc ideo desideret, ut iis utatur sobrie, sine avaritia, ad necessarios vitæ usus, & desiderium hoc ad Deum referatur. (I)

(I) S. August. *Confess. lib.* 4. *cap.* tt. *num.* 18. Si plaeent corpora, Deum ex illis lauda, & in artifieem eorum retorque amorem; ne in his quæ tibi placent, tu displieeas.

Cap. 12. Si plaeent animæ, in Deo amentur: quia & ipsæ mutabiles sunt, & in illo fixæ stabiliuntur; alioquin irent & perirent. In illo ergo amentur: & rape ad eum tecum quas potes, & die eis; Hune amemus, hunc amemus: ipse feeit hæe, & non est longe. Nou enim feeit atque abiit, sed ex illo in illo sunt. Eeee ubi est, ubi sapit veritas. Intimus cordi est;... state eum eo, & stabitia. Requiescite in eo, & quieti eritis. Quo itis in aspera? Quo itis? Bonum quod amatis ab illo est: sed quantum est ad illum, bonum est & suave; sed amarum erit iuste, quia iniuste amatur deserto illo, quidquid ab illo est.

Epist. 130. *alias* 121. *ad Probam*, *cap.* 7. *n.* 14.... Animus nullo modo sanus existimandus est, qul non temporalibus æterna præponit. Neque enim in tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Ad illam ergo unam vitam, qua eum Deo & de Deo vivitur, eetera quæ utiliter & decenter optantur, sine dubio referenda sunt. In eo quippe nosmetipsos diligimus, si Deum diligimus: & ex alio præcepto proximos nostros sicut nosmetipsos ita vere diligimus, si eos ad Dei similem dilectionem, quantum in nobia est, perdueamus. Deum igitur diligimus propter seipsum, & nos ac proximos propter ipsum.

Lib. de vera Relig. cap. 47. *n.* 92.... Homo qui prosperis rebus profieit, asperis quid profeeerit diseit. Cum enim mutabilium bonorum adest copia, non eis confidit: sed eum subtrahuntur, agnoseit utrum eum nou eeperint. Quia plerumque eum adsunt nobis, putamus quod non ea diligamus: sed eum abesse eœperint, invenimus qui simus. Hoe enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore discedit.

Cap. 48. *num.* 93. Quem ergo delectat libertas ab amore mutabilium rerum liber esse apperat; & quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subditus hæreat, plus eum diligendo quam seipsum. Et hæc est perfecta iustitia, qua potius potiora, & minus minora diligimus.

Lib. de Moribus Eccles. Cathol. cap. 20. *n.* 37... Amandus igitur solus Deus est: omnis vero iste mundus, id est, omnia sensibilia eoutemnenda: utendum autem his ad huius vitæ necessitatem.

De agone Christ. cap. 33. *num.* 35.... Perfecta earitas nec eupiditatem habet sæculi, nec timorem sæculi, id est, nec cupiditatem ut adquirat res temporales, nee timorem ne amittat res temporales. Per quas duas ianuas intrat & regnat inimieus, qui primo Dei timore, deinde caritate pellendus est.

Serm. 368. *de verbis Evang. Ioan.* 12. *alias* 37. *ex homil.* 50. *cap.* 3. *num.* 3. Amor ergo perversus animæ abundat, amor autem rectus valde paueorum est. Nam sieut nemo est qui nou diligat animam suam, sic nemo est qui non amet carnem suam. Unde fieri potest, ut & verum sit quod ait Apostolus: *Nemo unquam carnem suam odio habuit*, & anima non ametur? Diseamus ergo, fratres, amare animas nostras. Omnis voluptas sæculi transitoria est. Est amor utilis, est amor noxius: amor amore impeditur; amor noxius recedat, & amor utilis succedat... *Ephes.* v. 29.

Cap. 4. *n.* 4.... Amores omues & dilectiones prius sunt in hominibus de se, & sie de alia re quam diligunt. Si diligis aurum, prius te diligis, & sie aurum: quia si tu mortuus fueris, non erit qui aurum possideat. Ergo dilectio unieuique a se ineipit; & uon potest nisi a se incipere. Et nemo monetur ut se diligat... Ineipe & aliud amare. Sed quid est ipsum aliud? Quidquid amaveris, aut hoc est quod tu, aut inferius te est, aut superius te est. Si inferius te est quod a-

A cupiditate proficiscitur, si quis ea desideret ad explendam concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ.

§. 3. *De Amore proximi.*

I. Iam dixisti caritatis lege præcipi, ut & proximum sicut nosmetipsos diligamus; ad huius præcepti explicationem, dic primum, amabo, quis nomine proximi intelligatur?

R. Intelliguntur omnes omnino homines: Christiani, Hæretici, Iudæi, Ethnici: quin & ipsi inimici quicumque sint. (A)

I. Quis est verborum istorum sen-

---

mas, ad consolandum ama, ad tractandum ama, ad utendum ama, non ad illigandum. Verbi gratia, aurum amas, noli te illigare auro, quanto melior es quam aurum! Aurum enim terra est fulgens, tu autem ut illuminareris a Domino, ad imaginem Dei factus es. Cum sit aurum creatura Dei, non tamen fecit Deus aurum ad imaginem suam, sed te. Ergo posuit sub te aurum. Amor ergo iste contemnendus est. Ad usum assumenda sunt ista, non eis vinculo amoris quasi glutino hærendum est. Non facias tibi membra, quæ cum cœperint præcidi, doleas atque crucieris. Quid ergo? Assurge ab isto amore, quo amas inferiora quam tu es: incipe amare paria, id est, quod tu es.

Consule quæ superius dicta sunt de avaritia *huiusce partis sect.* 1. *cap.* 11. §. 2. *&* de Spe *huiusce sectionis c.* 3. *& quæ dicemus infra cum* de Oratione *agemus parte* III. *sect.* 11. *cap.* 1. §. 6.

(A) MATTH. V. 43. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est.

LUC. X. 36. Quis... videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

S. AUG. *in Psal.* XIV. *num.* 3. Proximum omnem hominem accipi oportere notum est.

In Psal. XXV. *Enarr.* II. *num.* 2. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam & Eva. Omnes proximi sumus conditione terrenæ nativitatis: sed aliter fratres illa spe cælestis hereditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, & antequam sit Christianus. Non enim nosti quid sit apud Deum, quomodo illum præsciverit Deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, convertitur, & adorat Deum, fortasse religiosius quam tu, qui eum paullo ante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latentes in his hominibus, qui nondum sunt in Ecclesia; & sunt longe a nobis latentes in Ecclesia. Ideoque qui non scimus futura, unumquemque proximum habeamus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem sorte devenimus: sed etiam spe illius hereditatis, quia non scimus quid futurus sit, qui modo nihil est.

In Psal. LIV. *num.* 4. Plerumque cum tibi videris odisse inimicum, fratrem odisti, & nescis.

Serm. 8. *in Psal.* CXVIII. *num* 2. Proximi facilior esse videtur cognitio. Omnis quippe homo est omni homini proximus; nec ulla cogitanda est longinquitas generis, ubi est natura communis. Quamquam nec proximum noverat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? quando illi *Luc. x. 29.* est propositus homo quidam, qui descendens ab Ierusalem in Iericho incidit in latrones: cui proximum non fuisse, nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogaverat iudicavit; patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse deputandum ab eo qui diligit proximum.

Lib. de Discipl. Christ. cap. 3. *num.* 3. Quod est ergo verbum consummans & brevians? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex* *Matth. XXII. 37.* *tota mente tua; & diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ.* Ecce quod dicitur in domo disciplinæ: Diligere Deum, diligere proximum: Deum tamquam Deum, proximum tamquam te. Non enim inve-

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 3.

sus, *Diliges proximum tuum sicut teipsum?* Matth. XXII. 39.

R. Sensus est lege caritatis teneri unumquemque, proximi saluti, non secus ac suæ & votis, & quantum fieri potest, re consulere & providere. (B)

I. Numquid & bonis tempora-

nis parem Deo, ut possit tibi dici, Dilige Deum sicut diligis illum. De proximo inventa est tibi regula, quia inventus es proximo tuo par tu ipse. Quæris quomodo diligas proximum? Adtende teipsum; & quomodo te diligis, sic dilige proximum., Tu unus homo es, proximi tui multi sunt. Non enim primo sic debes intelligere proximum, vel fratrem, vel cognatum, vel affinem. Proximus enim est omni homini omnis homo. Proximi sibi dicuntur pater & filius, soeer & gener. Nihil tam proximum, quam homo & homo. Sed si putamus non esse proximos, nisi qui ex iisdem parentibus nascuntur: Adam & Evam adtendamus; & omnes fratres sumus. Et quidem fratres secundum quod homines sumus, quanto magis secundum quod Christiani sumus? Ad id quod homo es, unus pater fuit Adam, una mater Eva: ad id quod Christianus es, unus pater est Deus, una mater Ecclesia.

Cap. 4. *num.* 4. Videte ergo quantos proximos habeat unus homo. Omnes homines in quos incurrerit, quibus iungi potuerit, proximi eius sunt.

S. LEO *Serm.* 11. *de Ieiun.* x. *mensis & collect.* 1. *cap.* 2. Caritatis pietas perfecta esse non poterit, nisi diligatur & proximus. Quo nomine non ii tantum intelligendi sunt, qui nobis amicitia aut propinquitate iunguntur, sed omnes prorsus homines, cum quibus nobis natura communis est, sive illi hostes sint, sive socii, sive liberi, sive servi. Unus enim nos conditor finxit, unus nos creator animavit: eodem cuncti cælo & aere, iisdem utimur diebus & noctibus. Dedit autem nobis maiores diligendi proximi caussas Christianæ gratiæ latitudo, quæ se per omnes partes totius orbis extendens neminem despectat, dum docet neminem negligendum, & merito etiam inimicos diligi, & persecutoribus sibi præcipit supplicari.

(B) ROM. XIII. 8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam: non adulterabis: non occides: non furaberis: non falsum testimonium dices: non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

ORIGENES *Lib.* 9. *in Epist. ad Rom. cap.* 13. Vult ergo Paullus... permanere... & numquam cessare a nobis debitum caritatis, hoc enim & quotidie solvere, & semper debere expedit nobis. Denique quantæ virtutis sit caritas, in consequentibus ponit. *Qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo restauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et ad ultimum rationem tanti præcepti breviter colligens, ait: Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Supra dixerat, quia qui diligit proximum legem implevit: & quia difficile videbatur quomodo possit quis omnem legem uno sermone complere, plenissimam reddit rationem dicens, Dilectio proximi malum non operatur, & ideo plenitudo legis est dilectio. Pone enim per singula mandata Legis dilectionem, & vide quam facile cuncta complentur. Numquid qui diligit proximum, occidere eum potest? Certum est quod nemo quem diligit interficiat. Est ergo dilectio per quam impleatur mandatum quod præcipitur, Non occides. Iterum qui proximum suum diligit, in uxorem eius adulterium committit? Numquam profecto. Si ergo diligas proximum, nec adulterium committes. Similiter & qui diligit proximum, quæ eius sunt non furatur: & qui diligit proximum, falsum adversus eum testimonium non dicit. Similiter & cetera mandata legis, si sit erga proximum dilectio, absque aliquo labore servantur. Puto etiam quod & in hoc voluit nos aliquid compendiosius docere. Nam si diligentius requiras quis sit proximus noster, disces in Evangelio illum esse proximum nostrum qui venit, & iacentes nos vulneratos a latronibus & nudatos a dæmonibus iumento corporis sui superposuit, & ad stabulum Ecclesiæ detulit, & stabulario pro cura nostra & diligentia vel ipsi Paullo vel omni qui Ecclesiæ præest duos denarios novi ac vete-

Rom. XIII. 9. & seq.

Luc. X.

libus proximi votis & re consulere & providere tenemur vi præcepti caritatis?

R. Tenemur quidem, sed habita semper ratione Dei & salutis,

ris Testamenti ad nostræ curæ concessit expensas. Hunc ergo proximum si diligamus, omnem legem & universa mandata ipsius complemus: finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti: nec fieri ullo pacto potest, ut qui ex toto corde, ex totis viribus suis diligit Christum, faciat aliquid quod non placeat Christo. Illum enim qui diligit, non solum non occidit, quod prohibet Lex, sed nec irascitur fratri suo, quia ita delectatur ille quem diligit: & non solum non facit adulterium, sed nec mulierem respicit ad concupiscendum, sed dicit ad ipsum magis: Concupiscit & deficit anima mea in Deum vivum. Qui diligit Christum, quomodo de furto cogitat, qui etiam sua omnia quæcumque habet reliquit ut sequatur Christum? Qui Christum diligit, quando falsum testimonium dicit, cum sciat ipsum quem diligit falso testimonio perditum? Necessario autem qui diligit Christum, diligit & proximum suum. Hoc enim solo indicio Christi esse discipulus designatur, si caritatem cum proximis habet. Certum est enim quod qui non diligit proximum, nesciat Christum.

Ps. XLI. 3.

S. Aug. *Lib. de Discip. Christi*, *cap.* 4. *num.* 4. Quomodo te diligis? Quisquis me audis, immo quisquis Deum per me audis, in hac domo disciplinæ, attende te, quomodo te diligis. Profecto enim si te interrogem, utrum diligas te, respondes quia diligis. Quis enim se odit? Hoc dicturus es: Quis enim se odit? Ergo non diligis iniquitatem, si te diligis. Nam si diligis iniquitatem, non ego dico, Psalmum audi: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*. Ergo si diligis iniquitatem, audi veritatem, veritatem non te palpantem, sed aperte tibi dicentem, Odis te. Quanto magis dicis, quia amas te, odis te. *Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam*. Quid dicam de carne, quæ pars vilior est hominis? Si animam odit, carnem quomodo diligit? Denique qui amant iniquitatem, & oderunt animam suam, omnem turpitudinem exercent de carne sua. Iam ergo qui diligis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, ut diligeres eum tamquam te? Homo, quid perdis te? Si enim tu ipse sic te diligis ut perdas te;

Ps. X. 6.

sic profecto perditurus es & eum quem diligis sicut te. Nolo ergo quemquam diligas: vel solus peri, aut corrige dilectionem, aut respue societatem.

Cap. 6. *num.* 5. Prorsus proximum dilige, & sufficit. Sed dilige quomodo te ipsum diligis, non quomodo teipsum odisti. Dilige proximum tuum tamquam teipsum: sed prius est ut diligas teipsum.

De Civit. Dei, *lib.* 19. *cap.* 14.... Iam vero quia duo præcipua præcepta, hoc est, dilectionem Dei & dilectionem proximi docet magister Deus; in quibus tria invenit homo quæ diligat, Deum, seipsum, & proximum: atque ille in se diligendo non errat qui diligit Deum: consequens est, ut etiam proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur sicut seipsum diligere. Sic uxori, sic filiis, sic domesticis, sic ceteris quibus potuerit hominibus; & ad hoc sibi a proximo, si forte indiget, consuli velit: ac per hoc erit pacatus, quantum in ipso est, omni homini, pace hominum, id est, ordinata concordia: cuius hic ordo est, primum ut nulli noceat, deinde ut etiam prosit cui poterit. Primitus ergo inest ei suorum cura: ad eos quippe habet opportuniorem facilioremque aditum consulendi, vel naturæ ordine, vel ipsius societatis humanæ. Unde Apostolus dicit: *Quisquis autem suis, & maxime domesticis non providet, fidem denegat, & est infideli deterior*. 1. Tim. v. 8.

Lib. 6. *de Musica*, *cap.* 14. *n.* 46. (Anima) tenet ordinem, seipsa tota diligens quod supra se est, id est, Deum, socias autem animas tamquam seipsam. Hac quippe dilectionis virtute inferiora ordinat, nec ab inferioribus sordidatur... A dilectione autem proximi tanta quanta præcipitur, certissimus gradus fit nobis, ut inhæreamus Deo.

Soliloq. lib. 1. *c.* 3. *num.* 8. Illam legem amicitiæ iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, ut sicut non minus, ita nec plus quisquis amicum quam seipsum diligat.

De Moribus Ecclesiæ Cathol. lib. 1. *c.* 26. *num.* 48... Quid, inter ipsos homines nullumne esse amoris vinculum debet? Immo vero ita debet, ut nullus certior gradus ad amorem Dei fieri posse creda-

tur, quam hominis erga hominem caritas.

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 3.

N. 49. Promat nobis ergo alterum præceptum ipse Dominus, de vitæ præceptis interrogatus ... Dicit ergo secundum præceptum esse, *Diliges proximum tuum tamquam teipsum*. Te autem ipsum salubriter diligis, si plus quam te diligis Deum. Quod ergo agis tecum, id agendum cum proximo est, hoc est, ut ipse etiam perfecto amore diligat Deum. Non enim eum diligis tamquam teipsum, si non ad id bonum ad quod ipse tendis, adducere satagis. Illud est enim unum bonum quod omnibus tecum tendentibus non fit angustum. Ex hoc præcepto nascuntur officia societatis humanæ, in quibus non errare difficile est. Agendum autem in primis est, ut benevoli simus, id est, ut nulla malitia, dolo malo adversus hominem utamur. Quid enim homini homine propinquius?

Matth. XXII. 39.

N. 50. Accipe etiam quid Paullus dicat: *Dilectio*, inquit, *proximi, malum non operatur*... Sed cum duobus modis peccetur in homine, uno si lædatur, alio si cum potest non adiuvetur; eaque ipsa sint quibus mali homines esse dicantur, quorum neutrum, qui diligit, facit: satis, opinor, quod volumus demonstrat ista sententia: *Dilectio proximi malum non operatur*.. Ista sunt quasi cunabula caritatis Dei, quibus diligimus proximum: ut quoniam *dilectio proximi malum non operatur*, hinc ad illud adscendamus quod dictum est, *Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia procedunt in bonum*.

Rom. XIII. 10.

Rom. VIII. 28.

N. 51. Sed nescio quomodo aut pariter ista in plenitudinem perfectionemque consurgunt, aut inchoatur prius Dei amor, & prius perficitur proximi. Ad incipiendum enim citius nos fortasse in se divina caritas rapit, sed facilius minora perficimus. Quoquo modo autem res se habeat, illud maxime tenendum est, ne se quisquam credat, contempto proximo ad beatitudinem & ad Deum quem diligit esse venturum. Atque utinam ut facile est bene instituto & benigno diligere proximum, ita facile esset vel consulere, vel nihil nocere. Non enim ad hæc satis est voluntas bona, sed opus est magna quadam ratione atque prudentia, qua nemo uti potest, nisi Deus ille fons omnium bonorum id tribuerit.

N. 52. Homo igitur ut homini apparet, anima rationalis est mortali atque terreno utens corpore. Partim ergo corpori, partim vero animæ hominis benefacit qui proximum diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem disciplina. Sed medicinam nunc voco, quidquid omnino corporis vel tuetur vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent, non ea tantum quæ ars eorum exhibet, qui proprie Medici nominantur; sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio denique omnis atque munitio, qua nostrum corpus adversus etiam externos ictus casusque servatur.

N. 53. Quare illa omnia, quibus huiuscemodi malis incommodisve resistitur, qui officiose atque humaniter præbent, misericordes vocantur... Cum subvenit inopi, cum esurienti cibum præstat potumque sitienti, cum vestit nudum, cum peregrinum tecto recipit, cum oppressum liberat, cum denique humanitatem suam usque ad sepulturam porrigit mortuorum...

N. 55. Quod autem adtinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quæ si absit, nihil ad depellendas miserias salus illa corporis valet, difficillima omnino res est.

N. 56. Hæc tamen disciplina de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantum Scripturis ipsis divinis colligi licet, in duo distribuitur, coercitionem & instructionem. Coercitio timore, instructio vero amore perficitur, eius dico cui per disciplinam subvenitur: nam qui subvenit, nihil horum duorum habet, nisi amare. In his duobus Deus ipse, cuius bonitate atque clementia fit omnino ut aliquid simus, duobus Testamentis vetere & novo disciplinæ nobis regulam dedit. Quamquam enim utrumque in utroque sit, prævalet tamen in vetere timor, amor in novo: quæ ibi servitus, hic libertas ab Apostolis prædicatur... Qui ergo diligit proximum, agit quantum potest ut salvus corpore salvusque animo sit: sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. Agit ergo his gradibus, quod ad animum pertinet, ut primo timeat, deinde diligat Deum. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa provenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

S. LEO. MAGN. *Serm.* 19, *de x. mens. Ieiun. 9. cap.* 3. Ubi autem est illuminatio rationis, ibi est & disciplina pietatis, quæ dilectionem & Deo debet & proximo. Non enim aliter probatur homo amator esse sui, nisi appareat eum & supra se naturæ suæ auctorem, & secundum se naturæ suæ amare consortem ... Diligatur Deus, diligatur & proximus, ita ut formam

alioquí non caritas eſt, ſed cupiditas quod ſeu proximo ſeu nobis vel optamus vel quærimus. (C)

I. Quodnam eſt fundamentum huius dilectionis quam proximo debemus?

diligendi proximi ab ea qua nos Deus diligit dilectione ſumamus, qui etiam malis bonus eſt, & benignitatis ſuæ donis non ſolum cultores ſuos confovet, ſed etiam negatores. Amentur propinqui, amentur extranei; & quod debetur amicis, ſupererogetur inimicis. Quamvis enim quorumdam malignitas nulla humanitate miteſcat, non ſunt tamen infructuoſa opera pietatis, nec umquam perdit benevolentia quod præſtat ingrato.

(C) S. Aug. *Epiſt.* 137 *alias* 3. *ad Voluſian. cap.* 5. *num.* 17. Quæ diſputationes, quæ litteræ quorumlibet Philoſophorum, quæ leges quarumlibet civitatum, duobus præceptis, ex quibus Chriſtus dicit totam legem Prophetaſque pendere, ullo modo ſint comparandæ, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum tamquam teipſum*? Hic Phyſica, quoniam omnes omnium naturarum cauſſæ in Deo Creatore ſunt. Hic Ethica, quoniam vita bona & honeſta non aliunde formatur, quam cum ea quæ diligenda ſunt, quemadmodum diligenda ſunt, diliguntur, hoc eſt, Deus & proximus. Hic Logica, quoniam veritas lumenque animæ rationalis, nonniſi Deus eſt. Hic etiam laudabilis Reipublicæ ſalus: neque enim conditur & cuſtoditur optime civitas, niſi fundamento & vinculo fidei, firmæque concordiæ, cum bonum commune diligitur, quod ſummum ac veriſſimum Deus eſt, atque in illo invicem ſinceriſſime ſe diligunt homines, cum propter illum ſe diligunt, cui, quo animo diligant, occultare non poſſunt.

Matth. XXII. 37.

De vera Religione, cap. 46. *num.* 86. Qui amat id ſolum, quod amanti eripi non poteſt, ille induhitanter invictus eſt, nec ulla cruciatur invidia. Id enim diligit, ad quod diligendum & percipiendum quanto plures venerint, tanto eis uberius gratulatur. Diligit enim Deum ex tota anima, & ex tota mente; & diligit proximum tamquam ſeipſum. Non ergo illi invidet, ut ſit quod ipſe eſt; immo adiuvat etiam quantum poteſt. Nec poteſt amittere proximum, quem diligit tamquam ſeipſum; quia neque in ſeipſo ea diligit, quæ oculis ſubiacent, aut ullis aliis corporis ſenſibus. Ergo apud ſeipſum habet quem diligit tamquam ſeipſum.

N. 87. Ea autem eſt regula dilectionis, ut quæ ſibi vult bona provenire, & illi velit; & quæ accidere ſibi mala non vult, & illi nolit: hanc voluntatem erga omnes homines ſervat. Nam erga neminem operandum eſt malum. Et *dilectio proximi malum non operatur*. Diligamus ergo, ut præceptum eſt, etiam inimicos noſtros, ſi vere invicti eſſe volumus. Non enim per ſeipſum quiſquam hominum invictus eſt, ſed per illam incommutabilem legem, cui quicumque ſerviunt, ſoli ſunt liberi. Sic enim eis quod diligunt auferri non poteſt: quæ res una invictos facit & perfectos viros. Nam ſi vel ipſum hominem homo dilexerit, non tamquam ſeipſum, ſed tamquam iumentum, aut balneas, aut aviculam pictam, vel garrulam, id eſt, ut ex eo aliquid temporalis voluptatis aut commodi capiat, ſerviat neceſſe eſt non homini, ſed, quod eſt turpius, tam fœdo & deteſtabili vitio, quo non amat hominem ſicut homo amandus eſt. Quo vitio dominante, uſque ad extremam vitam, vel potius mortem perducitur.

Rom. XIII. 10.

Matth. V. 44.

N. 88. Sed nec ſic quidem ab homine homo diligendus eſt, ut diliguntur carnales fratres, vel filii, vel coniuges, vel quique cognati, vel affines aut cives. Nam & dilectio iſta temporalis eſt... Itaque ad priſtinam perfectamque naturam nos ipſa veritas vocans, præcepit ut carnali conſuetudini reſiſtamus, docens neminem aptum eſſe regno Dei, qui non iſtas carnales neceſſitudines oderit. Neque hoc cuiquam inhumanum videri debet. Magis enim eſt inhumanum, non amare in homine quod homo eſt, ſed amare quod filius eſt: hoc eſt enim non in eo amare illud quod ad Deum pertinet, ſed amare illud quod ad ſe pertinet.

N. 89. Oderimus ergo temporales neceſſitudines, ſi æternitatis caritate flagramus. Diligat homo proximum tamquam ſeipſum... Quiſquis in proximo aliud diligit, quam ſibi ipſe eſt, non eum diligit tamquam ſeipſum. Ipſa igitur natura huma-

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 3.

R. Caritas Dei: siquidem in eo caritas Dei posita est, ut Deum summe diligamus. At non possumus Deum summe diligere, quin optemus Deum ab omnibus omnino cognosci, diligi, adorari; id si vere optamus, agimus ergo quantum in nobis est ut id fiat. Si quis autem agit quantum in se est ut ab omnibus hominibus cognoscatur, diligatur, colatur, adoretur Deus, is certe proximorum saluti consulit; adeoque proximum amat. Ergo præceptum dilectionis proximi ex præcepto dilectionis Dei necessario pendet & sequitur. (D)

---

na sine carnali conditione diligenda est, sive sit perficienda, sive perfecta. Omnes sub uno Deo Patre cognati sunt, qui eum diligunt & faciunt voluntatem ipsius. Et invicem sibi sunt & patres, cum sibi consulunt, & filii cum sibi obtemperant, & fratres maxime, quia eos unus Pater testamento suo ad unam hereditatem vocat.

(D) S. Aug. *Epist.* 155 *alias* 52. *ad Macedonium c.* 4. *n.* 13. *&* 15. *Vide supra §.* 2. *huiusce cap. litt.* (C)

Lib. 4. *Confess. c.* 4. *num.* 7. (Amicitia) non est vera, nisi cum eam tu adglutinas (o Deus) inter inhærentes tibi caritate diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Cap. 9. *num.* 14. Beatus qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te. Solus enim nullum carum amittit, cui omnes in illo cari sunt, qui non amittitur. Et quis est iste, nisi Deus noster?

Epist. 258. *alias* 155. *ad Martianum, n.* 2.... Necesse est ut aliter quam oportet humana æstimet, qui divina contemnit, nec hominem recte diligere noverit, quisquis eum non diligit qui hominem fecit.

Tract. 83. *in Ioan. n.* 3..... Plenitudo legis caritas. Ubi ergo caritas est, quid est quod possit deesse? Ubi autem non est, quid est quod possit prodesse?... Nemo diligit qui non credit... Nemo autem potest desperare qui diligit. Itaque ubi dilectio est, ibi necessario fides & spes: & ubi dilectio proximi, ibi necessario etiam dilectio Dei. Qui enim non diligit Deum, quomodo diligit proximum tamquam seipsum, quandoquidem non diligit & seipsum?.. Hoc ergo præceptum Domini teneamus, ut nos invicem diligamus; & quidquid aliud præcepit, faciemus.

Tract. 87. *num.* 1... Caritas est fructus noster, quam definit Apostolus de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. (1.Tim. 1. 5.) Hac diligimus invicem, hac diligimus Deum. Neque enim vera dilectione diligeremus invicem, nisi diligentes Deum. Diligit enim unusquisque proximum tamquam seipsum, si diligit Deum. Nam si non diligit Deum, non diligit seipsum.

Lib. 1. *de Doctrina Christiana, c.* 29. *num.* 30. Velle debemus, ut omnes nobiscum diligant Deum, & totum quod vel eos adiuvamus vel adiuvamur ab eis, ad unum illum finem referendum est. Si enim in theatris nequitiæ qui aliquem diligit histrionem, & tamquam magno vel etiam summo bono eius arte perfruitur, omnes diligit qui eum diligunt secum.. & quanto est in eius amore ferventior, tanto agit quibus potest modis, ut a pluribus diligatur... Quid nos in societate dilectionis Dei agere convenit, quo perfrui, beate vivere est; & a quo habent omnes qui eum diligunt, & quod sunt, & quod eum diligunt; de quo nihil metuimus, ne cuiquam possit cognitus displicere; & qui se vult diligi, non ut sibi aliquid, sed ut eis qui diligunt, æternum præmium conferatur, hoc est ipse quem diligunt? Hinc efficitur, ut inimicos etiam nostros diligamus: non enim eos timemus, quia nobis quod diligimus auferre non possunt, sed miseramur potius, quia tanto magis nos oderunt, quanto ab illo quem diligimus separati sunt.

Serm. 336. *in Dedicatione Eccles.* 1. *alias de tempore* 256. *cap.* 2. *num.* 2. Amemus, gratis amemus: Deum enim amamus, quo nihil melius invenimus. Ipsum amemus propter ipsum, & nos in ipso, tamen propter ipsum. Ille enim veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo. Hæc est vera dilectio: propter aliud si nos diligimus, odimus potius quam diligimus.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 3.

I. Ex præcepto dilectionis proximi sequiturne quidquid nobis ipsis optare licet, id pariter & indiscriminatim proximo optari oportere?

R. Salutem & quidquid ad salutem vel directe vel indirecte confert, proximo non secus ac nobis optare tenemur lege caritatis. Non tenemur autem eadem media ad salutem optare proximo sicut & nobis, nisi omnia sint undequaque paria. Cum enim aliud ab alio postulet Deus, & alia aliorum officia sint, habita ratione status & conditionis; certe non tenemur lege caritatis idem prorsus, quod spectat ad media quæ conferunt ad salutem, unicuique optare. Id unum omnibus & singulis optare convenit & oportet & satis est, ut quemadmodum nobis sic & ceteris omnibus, nemine excepto, largiatur Deus quidquid novit unicuique necesse esse ad salutem, cetera amoveat prorsus.

I. Tenemurne vi præcepti caritatis, omnibus omnino hominibus, indiscriminatim, servata tamen uniuscuiusque conditione, quærere & impendere quidquid nobis ipsis, eadem lege servata, quærere tenemur? Verbi gratia, omnibus necessitatem patientibus vel spiritualem, vel temporalem, eodem plane modo succurrere?

R. Non ea est hominum conditio, ut omnibus omnino hominibus possint eadem ratione succurrere. Dei solius providentia ad omnes & singulos se extendit. Pro virium & facultatum nostrarum mediocritate satis est, si constitutum & necessarium in his rebus caritatis ordinem servemus.

In eo autem positus est ordo caritatis, ut prius succurramus iis qui nobis sunt proximiores, ac deinde ceteris, quantum vires humanæ suppetunt, servato semper ut par est ordine maioris minorisve proximitatis. Itaque prius succurrendum, parentibus, filiis, fratribus, aliisque cognatione vel affinitate coniunctis, quam ceteris hominibus: prius Christianis, quam infidelibus: prius Pastoribus & ceteris qui parentum loco habentur, quam Christianorum vulgo: prius subditis quam extraneis, &c. (E)

Can. II. 4. (E) Origenes *Homil.* 3. *in Cantic. cant* Quod ergo ait: *Ordinate in me caritatem*, hunc habet sensum. Omnes homines amant sine dubio aliquid; & nullus est qui ad id ætatis venerit ut amare iam possit, & non aliquid amet:... Sed hic amor, vel hæc caritas in nonnullis quidem suo ordine & convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo caritas, cum aut id diligit quod non debet, aut quod debet diligit, sed plus iusto diligit, aut minus iusto. In isto ergo inordinata esse caritas dicitur: in illis vero, quos valde paucos arbitror esse, qui scilicet per viam vitæ incedunt, & non declinant neque ad dexteram, neque ad sinistram, in ipsis solis ordinata est caritas, & ordinem suum tenet. Est autem ordo eius & mensura huiusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas quantum habes. In Christo enim Iesu diligendus est Deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum est mensura aliqua. Proximum, inquit, tuum dilige sicut teipsum. Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris quam pot-

PARS II SECT. II. CAP. IV. §. 3.

I. Quænam est nota, quodnam indicium, signumve dilectionis proximi?

R. His maxime indiciis cognosci potest num revera proximum diligamus.

es, & quam in viribus tuis est: aut inter te & proximum tuum non servaveris æquitatem, sed aliquid differentiæ habueris: non est in te caritas ordinata, nec ordinem suum tenens. Verum quoniam nobis sermo de ordine caritatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam
Rom. XII. 5. si, ut dicit Apostolus, membra alterutrum sumus, puto quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quasi aliena corpora, sed veluti membra nostra diligamus. Secundum hoc ergo quod membra nostra invicem sumus, æqualem erga omnes habere dilectionem similemque conveniet. Secundum hoc vero quod sunt in corpore aliqua membra honorabiliora & honestiora, alia vero inhonestiora, & inferiora, puto quod rursum pro membrorum meritis & honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere secundum verbum Dei, ac suos etiam affectus temperare proponit, puto quod erga hæc singula ordinem caritatis & scire debeat & tenere .... Secundum hæc etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis observabimus. Erga Sanctos vero qui nos in Christo genuerunt, sed & Pastores, atque Episcopos, vel qui verbo Dei præsunt Presbyteros, aut qui bene ministrant in Ecclesia, vel qui in fide præcellunt ceteros, quomodo non pro uniuscuiusque meritis affectio pensabitur caritatis longe eminentior quam erga eos haberi potest, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt: sed & inter parentes fideles, & infideles, & fratres fideles ac infideles, sororesque, potestne fieri ut non erga hos singulos diversus ordo habeatur caritatis? Quas diversitates intuens sponsa, & videns de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti necessariam videri scientiam earum rerum, ut uniuscuiusque loci & ordinis mensuras possit tenere caritatis, dicit ad amicos sponsi, eos videlicet qui verbum Dei ministrant: *Ordina-*
Cant. II. 4. *te in me caritatem*, hoc est, docete me, & tradite mihi quomodo per hæc singula ordinem servare debeam caritatis. Omnes enim homines (sicut iam diximus) secundum hoc quod similes nobis sunt, similiter diligendi sunt: immo omnis rationabilis creatura a nobis utpote rationabilibus æqualiter diligenda est. Adiiciendum tamen in caritate est unicuique ad hoc quomodo est, & ad hoc quod rationabilis est: si verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in proposito, aut in scientia, aut in studiis ceteros præcellit: & pro his singulis secundum suum cuique meritum ad generalem dilectionem addendum est etiam specialis aliquid caritatis.

S. AUG. *Serm.* 385. *de Amore hominis in hominem, alias* 38. *inter Homil.* 50. *c.* 1. *num.* 1. Ipse perverse amat alterum qui & se perverse amat: qui autem recte se amat, & alterum recte amat...

N. 2. Incipit licitus amor a coniugio, sed adhuc carnalis est... Secundus amor filiorum est, sed adhuc ipse carnalis est. Non enim est laudandus qui amat filios, sed detestandus qui non amat:.. Alius amor qui est propinquorum, iam iste videtur proprius hominum, si non sit consuetudinis. Nam maior est amor qui extenditur ultra propinquos, quam qui tenetur inter propinquos. Qui amat propinquos suos, adhuc sanguinem suum amat. Amet alios qui non sunt propinqui, suscipiat peregrinum: iam multum dilatatus est amor iste. Tantum autem crescit, ut a coniuge ad filios, a filiis ad propinquos, a propinquis ad extraneos, ab extraneis ad inimicos perveniat. Sed ut perveniat illuc, multos habet gradus.

Cap. 2. *num.* 3. De amicitia ergo videte quid dicam. Sunt amici, excepta amicitia, quæ nec amicitia dicenda est, quam facit mala conscientia.... Excepta ergo ista nefaria amicitia, est quædam amicitia adhuc carnalis per consuetudinem cohabitandi, colloquendi, simul conversandi, ut contristetur homo, quando deseritur ab amico, cum quo solet colloqui, & habere coniunctiones. Conveniunt duo homines, ambulant secum triduo, & iam nolunt a se recedere. Et ista quædam amicitiæ dulcedo est: honesta quidem.... Est ergo ista amicitia consuetudinis non rationis ... Est alia superior amicitia, non consuetudinis, sed rationis, qua diligimus hominem propter fidem & mutuam benevolentiam in ista vita mortali. Hac

1. Si nullum ipsi malum vel optemus, vel faciamus, vel quæramus; immo si optemus ipsi omne genus boni, habita ratione conditionis i- Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 3.

superius quidquid iam invenerimus, divinum est. Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisi Deum.

Cap. 3. *num.* 4. Videat enim caritas vestra primum amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum, vel amare, ut aliquid tibi præstet. Si propterea illum amas, ut præstet tibi vel pecuniam, vel aliquod commodum temporale; non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amandus est propter sese, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, ut gratis diligas; quam gratis amandus est Deus, qui iubet ut hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant; per amicitiam tamen eogis te, ut etiam illa quæ offendunt in homine toleres propter amicitiam: si ergo non debes propter quædam toleranda dissolvere hominis amicitiam; Dei amicitia quibus rebus debet cogi, ut dissolvatur a te? Nihil invenis delectabilius Deo. Deus non est unde te offendat, si tu eum non offendas: nihil illo pulcrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi, Non illum video, quomodo sum amaturus quem non video? Ecce quomodo discis amare quem non vides: modo ostendo unde coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Ecce amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed forte amicus iste tuus, ut alia omittam, senex homo est: fieri enim potest, ut habeas amicum senem. Quid amas in sene? Incurvum corpus, album caput, rugas in fronte, contractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamen aliquid amas, & corpus quod vides non amas, quia deforme est. Unde vides quod amas? Si enim quæram a te, quare amas? responsurus es mihi, Homo est fidelis. Ergo fidem amas. Si fidem amas; quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergo amare Deum, & amabis hominem propter Deum.

Lib. 1. *de Doct. Christ. c.* 28. *num.* 29. Omnes æque diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum oportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset; si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil iustius faceres quam ut sorte legeres, cui dandum esset quod dari utrique non posset: sic in hominibus quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi temporaliter colligatius adhærere potuerit.

De vera Religione, c. 47. *num.* 90... Ita cum diligat proximum tamquam seipsum, non invidet ei, quia nec sibi ipsi: præstat ei quod potest, quia & sibi ipsi: non eo indiget, quia nec seipso: tantum Deo indiget, cui adhærendo beatus est. Nemo autem illi eripit Deum. Ille ergo verissime atque certissime invictus homo est, qui cohæret Deo, non ut ab eo aliquid boni extra mereatur, sed cui nihil aliud quam ipsum hærere Deo bonum est.

N. 91. Hic vir quamdiu est in hac vita, utitur amico ad rependendam gratiam, utitur inimico ad patientiam, utitur quibus potest ad beneficentiam, utitur omnibus ad benevolentiam. Et quamquam temporalia non diligat, ipse recte utitur temporalibus, & pro eorum sorte hominibus consulit, si æqualiter non potest omnibus. Quare si aliquem familiarium suorum promptius quam quemlibet alloquitur, non eum magis diligit, sed ad eum habet maiorem fiduciam, & apertiorem temporis ianuam. Tractat enim tempori deditos tanto melius, quanto minus ipse obligatus est tempori. Cum itaque omnibus, quos pariter diligit, prodesse non possit, nisi coniunctioribus prodesse malit, iniustus est. Animi autem coniunctio maior est, quam locorum aut temporum quibus in hoc corpore gignimur; sed ea maxima est, quæ omnibus prævalet. Non ergo iste affligitur morte cuiusquam, quoniam qui toto animo Deum diligit, novit nec sibi perire quod Deo non perit.

N. 92. In omnibus autem officiosis laboribus, futuræ quietis certa expectatione non frangitur. Quid enim ei nocebit, qui bene uti etiam inimico potest? Eius enim præsidio & munimento inimicitias non pertimescit, cuius præcepto & dono

psius & officiorum; si in omnibus adiuvemus eum pro viribus, servato ordine caritatis.

2. Si, iuxta præceptum Apostoli, alter alterius onera portemus;

---

diligit inimicos... Homo qui prosperis rebus proficit, asperis quid profecerit discit. S. Bernard. *Serm.* 50. *in Cantica*, *n.* 3.

Luc. vi. 27. Cum dixisset Dominus, *Diligite inimicos vestros*, mox de operibus infert, *benefacite his qui oderunt vos*... Et hic de actu habes, non de affectu. Sed audi item Dominum etiam de sui dilectione mandantem: Joan. xiv. 23. *Si diligitis me*, inquit, *sermones meos servate*. Atque hic quoque ad opera mittimur per iniunctam observantiam mandatorum. Supervacue autem de opere monuisset, si in affectione iam fuisset dilectio. Sic te ergo necesse est & illud accipere, quod iuberis diligere proximum tuum sicut teipsum, etsi non ita aperte expressum sit. An non denique satis tibi esse iudices ad implendum istud de proximi dilectione mandatum, si id perfecte observes, in quo omni homini recte de lege naturæ præscribitur: *Quod tibi non vis fieri, alii ne* Matth. vii. 12. *feceris*? Et item illud: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*.

N. 4. Neque hoc dico, ut sine affectione simus, & corde arido solas moveamus manus ad opera. Legi inter alia, quæ scribit Apostolus, magna & gravia hominum mala, hoc quoque adnumera- Rom. i. 31. tum, *Sine affectione* scilicet esse. Sed est affectio quam caro gignit, & est quam ratio regit, & est quam condit sapientia. Prima est, quam Apostolus legi Dei dicit non esse subiectam, nec esse posse: secunda quam perhibet e regione consentientem legi Dei, quoniam bona est: nec dubium distare inter se contentiosam & consentaneam. Longe vero tertia ab utraque distat, quæ & gustat, & sapit quoniam suavis est Dominus, primam eliminans, secundam remunerans .... Igitur per secundam opera fiunt, & in ipsa caritas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens, magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini: sed quædam potius actualis, quæ & si nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehe- i. Joan. iii. 18. menter accendit. *Non diligamus*, ait, *verbo, neque lingua, sed opere & veritate*.

N. 5... In bene affecta mente non dubium quin dilectioni hominis, Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cælum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in bene ordinata actione sæpe, aut etiam semper, ordo oppositus invenitur. Nam & circa proximi curam & plus urgemur, & pluries occupamur; & infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate assistimus; & paci terræ magis, quam cæli gloriæ iure humanitatis & ipsa necessitate intendimus; & temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur; & languoribus nostri corporis, postposita animæ cura, pæne continue inservimus... Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde caritate iubente abducimur & avellimur propter eos, qui nostra indigent opera vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis, iustissime ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemniis? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem.

N. 6. At non ita affectualis: nam a primis ipsa ducit ordinem. Est enim sapientia, per quam utique quæque res sapiunt prout sunt... Nam & vera in hoc est caritas, ut qui indigent amplius, accipiant prius: & rursus in eo cara apparet veritas, si ordinem tenemus affectu, quem illa ratione. Tu ergo si diligas Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute tua,.. sapit tibi profecto Deus, etsi non digne omnino prout est,.. certe prout tuum sapere est. Deinde sapies etiam ipse tu tibi prout es, cum te senseris nihil habere prorsus, unde te ames, nisi in quantum Dei es... Cum nihil dignum te esse invenies, quod vel a teipso ametur, nisi propter ipsum, sine quo ipse es nihil.

N. 7. Iam vero proximus, quem vere te oportet diligere tamquam teipsum, ut tibi & ipse sapiat prout est, haud aliud profecto sapiet tibi, quam tu tibi, qui hoc est quod tu: est enim homo. Qui itaque te non diligis, nisi quia diligis Deum; consequenter omnes qui similiter diligunt eum, diligis tamquam teipsum. Porro inimicum hominem ... diliges ut diligat (Deum)... Illo igitur excepto (de quo constat quod ad amorem Dei non sit deinceps

si proximi vitia & infirmitates feramus patienter; & benigne, quantum fieri potest, accipiamus.

3. Uno verbo, si in omnibus faciamus alteri, quod nobis fieri vicissim & æquum est & volumus. (F)

rediturus) qui non modo iam non diligendus, insuper & odio habendus est... De cetero nulli vel inimicissimo homini negari quantulumeumque affectum caritas sane in hac parte ambitiosa permittit. Quis sapiens, & intelliget hæc?

N. 8. Da mihi hominem, qui ante omnia quidem ex toto se diligat Deum; se vero & proximum, in quantum diligunt ipsum; inimicum autem, tamquam aliquando forsitan dilecturum; porro parentes carnis suæ germanius propter naturam, spirituales vero eruditores suos profusius propter gratiam; atque in hunc modum ad cetera quæque Dei ordinato intendat amore, despiciens terram, suspiciens cælum, utens hoc mundo tamquam non utens, & inter utenda & fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, & ad id dumtaxat quod opus, & prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno: talem, inquam, da mihi hominem, & ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunt, & cui in veritate atque securitate competit gloriari, & dicere, quia *ordinavit in me caritatem*. Cant. II. 4.

Comment. in Cant. Cantic. n. 33. *inter oper.* D. Bernar. *falso adscripta vol.* 2. *p.* 281. Est enim lex caritatis, & est necessitas caritatis. Lex caritatis præcipit actum caritatis Dei præponere actui animæ, & actum animæ actui corporis. Necessitas caritatis sæpe omnia his contraria. Inde est quod multi dicunt, pauci intelligunt: Necessitas non habet legem. Procedit ordo & regula caritatis, quæ præcipit suum corpus & alterius minus diligere quam suam & alterius animam: suam vero animam & alterius plus diligere quam suum corpus vel alterius: suam animam non plus quam alterius, sed alterius sicut suam. Hæc quantum ad affectum caritatis. Ceterum actus ipsius caritatis sæpe aliter ordinatur. Præponitur enim sæpe, ut dictum est, in actu corpus animæ, anima Deo. Quod si fratri tuo, eiusdem meriti & utilitatis tecum in eadem necessitate posito, prius subvenias, abundas caritate; si tibi, non peccas. Nam in eo quod dicitur, *sicut te*, primatus tibi conceditur: si autem disparis meriti fueris, meliori est subveniendum. Et cum omnes æqualiter diligere debeamus, non tamen sine caussa familiares orationes facimus: non quod omnibus prodesse nolimus, sed quia illis maxime prodesse credimus orationes nostras qui nobis se committunt, vel quia magis corda nostra excitantur. Itaque hoc ordine sponsus in me ordinavit caritatem.

(F) S. Aug. *Lib.* 83. *qq. q.* 71. *num.* 1. *Invicem onera portate & sic adimplebitis legem Christi*. Hanc Christi legem dicere intelligitur, qua ipse Dominus præcepit ut nos invicem diligamus, tantum in ea sententia præcepti pondus constituens, ut diceret, In hoc cognoscetur, quoniam discipuli mei estis, si vos invicem diligatis. Huius autem dilectionis officium est, invicem onera nostra portare... nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Galat. VI. 2. Ioan. XIII. 34. Ibid. 35.

N. 4... Considerare debemus, quod ægritudinem sive animi, sive corporis, quam in alio homine videmus, etiam nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus illi, cuius infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, si forte nos in ea essemus, & ipse non esset. Ad hoc pertinet quod ipse Apostolus ait: Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem. 1. Cor. IX. 22.

N. 6. Nullius itaque repudianda est amicitia sese ingerentis ad amicitiam copulandam; non ut statim recipiatur, sed ut recipiendus optetur, atque ita tractetur, ut recipi possit. Illum enim receptum in amicitiam possumus dicere, cui omnia consilia nostra refundere audeamus. Et si quisquam est qui se non audet ingerere ad amicitiam faciendam, cum aliquo nostro temporali honore aut dignitate revocetur; descendendum est ad eum, & offerendum illi quadam comitate & submissione animi, quod petere per se ipse non audet. Sane quamvis rarius, tamen aliquoties accidit, ut eius quem volumus in amicitiam recipere, prius nobis innotescant mala quam bona, quibus offensi & quodam modo repercussi relinquimus eum, & ad bonorum eius, quæ forte occultiora sunt, indagationem non pervenimus. Admonet itaque Dominus Iesus Chri-

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 3.

I. Quibusnam potissimum operibus exerceri in proximum caritas potest?

R. Exercetur caritas in proximum operibus misericordiæ, quæ vel spiritualia vel corporalia sunt.

I. Quænam sunt opera spiritualia misericordiæ?

R. 1. Ignaros & rudes docere quæ ad religionem pertinent.

2. Peccantes corrigere, arguere.

3. Dare consilium indigentibus consilio.

4. Consolari afflictos.

5. Iniurias acceptas, & vitia proximorum patienter ferre.

6. Offensiones libenter condonare & remittere.

7. Orare pro vivis & mortuis & persequentibus nos.

I. Quænam sunt opera corporalia misericordiæ?

R. 1. Præbere cibum esurientibus & potum sitientibus.

2. Suscipere peregrinos in hospitium.

3. Nudos vestire.

4. Ægrotos invisere.

5. In carcere positos adire & consolari.

6. Captivos redimere.

7. Mortuos sepelire.

(Sequentibus Paragraphis explicabimus si quæ sunt in illis operibus tam spiritualibus quam corporalibus misericordiæ, quæ vulgo ignorentur a Christianis: cetera non indigent uberiori tractatione.)

§. 4. *De Eleemosyna.*

I. Quid intelligitur eleemosynæ nomine?

R. Eo generali nomine intelligitur quidquid erga proximum potest exerceri caritatis. Itaque eleemosyna vel spiritualis est, vel corporalis: spiritualis quidem, si exerceantur opera spiritualia misericordiæ: corporalis autem, si corporalia. (A)

---

stus, qui nos vult effici imitatores suos, ut eius infirma toleremus, ut ad quædam sana, in quorum delectarione adquiescamus, per caritatis tolerantiam perducamur.

N. 7. Ipsa est ergo lex Christi, ut invicem onera nostra portemus. Christum autem diligendo, facile sustinemus infirmitatem alterius, etiam quem nondum propter bona sua diligimus. Cogitamus enim quia ille, quem diligimus, Dominus propter eum mortuns est.

(A) S. Aug. *Enchirid. ad Laurentium*, *cap.* 72. *n.* 19. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Non solum ergo qui dat esurienri cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægroto vel incluso visitationem, captivo redemptionem, debili subvectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuique necessarium est indigenti; verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat; & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius, quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat; quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati .... Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cum facimus, adiuvamur ut dimittanrur nostra peccata.

Luc. xi. 41.

Cap. 73. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccavit. Minus enim magnum est erga eum esse benevolum, sive etiam benefi-

I. Quantæ necessitatis est eleemosyna?

R. Summæ necessitatis. Ab ea eroganda nemo eximitur, si facultas erogandi suppetat. (B)

I. Unde tanta necessitas?

---

cum, qui tibi mali nihil fecerit: illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, ut tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu bonum semper velis faciasque cum possis, audiens dicentem De-
Matth. v. 44 um: *Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur.*

Cap. 75. *num.* 20. Sane qui sceleratissime vivunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra ideo sibi blandiuntur, quo-
Luc. xi. 41. niam Dominus ait, *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*... Qui enim vult ordinate dare eleemosynam, a seipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, ve-
Eccli. xxx. 24. rissimeque dictum est: *Miserere animæ tuæ, placens Deo*... Hæc est prima eleemosyna, quam nobis dedimus, quoniam nos ipsos miseros per miserantis Dei misericordiam requisivimus, iustum iudicium eius confi-
Luc. xi. 42. tentes, quo miseri effecti sumus.... *Hæc oportuit facere*, id est, iudicium & caritatem Dei, *& illa non omittere*, id est, eleemosynas fructuum terrenorum.

Cap. 77. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum, vel cuiuscumque pecuniæ, impunitatem se emere existimant in facinorum immanitate, ac flagitiorum nequitia permanendi.... Qui odit animam suam, non est in eam misericors, sed crudelis. Diligendo eam quippe secundum sæculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam illi essent munda omnia, odisset eam secundum sæculum, & diligeret secundum Deum.

In Psal. CII. *num.* 14. Ergo, fratres, exercete misericordiam. Non est aliud vinculum caritatis, non est aliud vehiculum quo perducamur ex hac vita ad illam patriam. Extendite dilectionem usque ad inimicos: securi estote.... Securus esto misericors, extende dilectionem usque ad inimicos: qui forte pertinent ad gubernationem tuam, vindica, coerce cum dilectione, cum caritate, attendens salutem æternam; ne cum parcis carni, anima pereat.

(B) Prov. xiv. 21. Qui miseretur pauperis, beatus erit.

xxi. 13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis: & ipse clamabit, & non exaudietur.

Eccli. iv. 1. Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas a paupere. Animam esurientem ne despexeris; & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abiicias; & non avertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito... Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine.

Tobiæ iv. 7. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

Iacob. ii. 13. Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium... Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

S. Aug. *Enarrat. in Psal.* LXXV. *num.* 9. Transit vita ista, & nihil inveniunt in manibus suis (divites,) quia nihil posuerunt in manu Christi. Vis aliquid invenire in manibus tuis postea? Noli conte-

PARS II. SECT. II CAP. IV. §. 4.

R. 1. Ex præcepto caritatis. *Qui enim non diligit* proximum *manet in morte: qui* autem *habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem* (1. Ioan. III. 14. 17. 18.) *suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo caritas Dei manet in eo? Non verbo, neque lingua, sed opere & veritate* diligendus est proximus.

2. Ex oraculo Christi præcipien- (Matth. xxv. 41.) tis & minas intentantis. *Discedite,* inquiet olim reprobis, *a me maledicti in ignem æternun, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esurivi enim & non dedistis mihi manducare, sitivi & non dedistis mihi potum. Hospes eram & non collegistis me, nudus & non cooperuistis me, infirmus & in carcere & non visitastis me... Amen dico vobis quamdiu non fecistis uni de minoribus bis, nec mibi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum.* Si quis hoc oraculo, ne dicam fulmine, Christi non terreatur, & ad exercendam erga pauperes misericordiam non flectatur, eum & corde induratum & pæne reprobum non immerito dixeris.

I. Estne eleemosyna utilis?

R. Utilior est danti quam accipienti. Leve & transitorium est quod das pauperi munus; æternum est quod accipis a Deo præmium.(C)

---

mnere modo manum pauperis; & respice manus inanes, si vis habere manus plenas. (Matth. xxv. 35. & seq.) Dicit enim Dominus: Esorivi, & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi potum; hospes fui, & adduxistis me, & cetera. Et illi: Quando te vidimus esorientem, sitientem, aut hospitem? Et ille dicit illis, Qoando uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Esurire in pauperibus voluit, qoi dives in cælo est; & tu dubitas homo dare homini, cum scias te Christo dare quod das, a quo accepisti quidquid das?

In Psal. CXLVII. *num.* 13. Da egenti fratri. Cui fratri? Christo. Si ergo quia fratri Christo, & quia Christo Deo... Deus egere a te voluit, & tu manus retrahis? Certe tu porrigis manom, & petis a Deo: (Eccli. IV. 36.) audi Scripturam, *Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Erogari sibi vult Deus, ex illo quod (1. Cor. IV. 3.) dedit. Quid enim das, quod ille non dedit? Quid enim habes, quod non accepisti? Aut vero, non dico Deo, sed cuilibet de tuo das aliquid? De illius das, qui iubet ut des. Prærogator esto, non invasor.

Serm. 1. *in Psal* XLVIII. *n.* 12. De ista mammona iniquitatis, de divitiis istis quas iniqui vocant divitias, fac tibi amicos, & prudens eris: comparas tibi, non fraudaris. Modo enim videris perdere. Numquid perdes in thesaurario ponens?.. Ponis tu in manu Christi, & times? Esto prudens, & prospice tibi inposterum in cælo. Esto ergo prudens, imitare formicam, (Prov. VI. 6. & 8.) sicut dicit Scriptura; reconde æstate, ne esurias in hieme: hiems est dies novissimus, dies tribulationis; hiems est dies scan- (Ibid. XXX. 25. 25.) dalorum & amaritudinis: collige quod ibi tibi sit (*forte* prosit) in posterum; si autem non facis, simul imprudens & insipiens peribis.

(C) S. AUG. *Enarrat. in Psal.* CII. *num.* 12. Quam misericordiam facturus es iusto? In necessitatibus tantum corporalibus: qoibus si defuerint supplementa a te, non deerunt a Deo. Quod ergo facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti & petenti: quæris & iustum cui des, per quem recipiaris in tabernacula æterna; qoia, *qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* (Matth. X. 41.) Mendicus te quærit, iustum tu quære. De alio enim dictum est, *Omni petenti te da:* (Luc. VI. 30.) & de alio dictum est, Desudet eleemosyna in manu tua donec inve- (Eccli. XXIX. 15.) nias iustum, cui eam tradas. Et si diu non invenitur; diu quære, invenies. Sed quid præstabis? Nonne plos tibi præstatur?... Non ergo deest unde Deus det suis: tu vide qoid emas, quando emas, quanti emas. Emis enim regnum cælorum: & non est emendi tempua, nisi in hac vita. Et quam vili emas, adtende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris.

Serm. 123. *alias* 41. *de verbis Domini,*

I. Quænam sunt præcipuæ utilitates eleemosynæ?

R. Eleemosyna 1. A peccato & a morte liberat. (D) 2. Reddit Deum propitium. (E) 3. Iustitiæ divinæ satisfacit. (F) 4. Fiducia magna

---

cap. 5. *n.* 5.... Quantumvis habeas quicumque dives es, Dei mendicus es.... Et tamen Christus dicit tibi, Da mihi ex eo quod dedi tibi. Quid enim adtulisti, quando huc venisti?... Nihil adtulisti, nihil hinc tolles. De meo mihi quare non donas?.. De meo quæro: da, & reddo. Habuisti me largitorem, fac cito debitorem.. Habeam te feneratorem. Pauca mihi das, plura reddam. Terrena mihi das, cælestia reddam. Temporalia mihi das, æterna restituam.

Serm. 239. *alias.* 146. *de temp. in dieb. Paschal.* x. *num.* 5. Fenerator esto, eroga quod recipias. Noli timere ne te feneratorem iudicet Deus. Prorsus, prorsus esto fenerator... Ecce mihi da, dicit tibi Deus: ego accipio minus, & do plus. Quid? Centuplicia, & vitam æternam.

Serm. 3. *in Psal.* XXXVI. *n.* 6 Fenera Deo... Da modica, accipe magna. Vide quam late erescat fenus tuum. Da temporalia, accipe æterna; da terram, accipe cælum.

S. AMBROS. *de Nabuthe, cap.* 12. *num.* 53. Tibi proficit quidquid inopi contuleris: tibi crescit quidquid minueris: te illo quem pauperi dederis cibo pascis; quoniam qui miseretur pauperi ipse pascitur, & fructus iam in his est. Misericordia seminatur in terra, in cælo germinat: plantatur in paupere, apud Deum pullulat. *Ne dixeris*, inquit Deus, *cras dabo*. (Prov. III. 28.) Qui non patitur te dicere, cras dabo, quomodo patitur dicere: Non dabo? Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim commune est in omnium usum datum, tu solus usurpas. Omnium est terra, non divitum: sed pauciores qui non utuntur suo, quam qui utuntur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitum. Ideoque tibi dicit Scriptura: (Eccli. IV. 8.) *Declina pauperi animam tuam, & redde debitum tuum, & responde pacifica in mansuetudine.*

Cap. 14. *num.* 58. Custos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique eius, non arbiter... Vende aurum & eme salutem: vende lapidem & eme regnum Dei: vende agrum & redime tibi vitam æternam. Vera allego, quia verbo adstruo veritatis. (Matth. XIX. 21.) *Si vis perfectus esse*, inquit, *omnia quæcumque habes, vende & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælo*... Cum hæc legis, considera... quia peteris parva pro magnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ.

N. 59. Vide autem quos tibi det gratia debitores... Facit tibi debitorem Patrem Deum, qui pro munere quo pauper adiutus est, fenus exsolvit, quasi boni debitor creditoris... Facit tibi debitorem Filium Dei, qui ait: Esurivi, & dedistis mihi manducare, &c. (Matth. XXV. 35.) Quod enim unicuique minimorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum.

(D) ECCLI. III. 33. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis; & Deus prospector est eius qui reddit gratiam: meminit eius in posterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.

TOBIÆ IV. 11. *Vide supra litt.* (B) *hocce* §.

XII. 8. Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna magis quam thesauros auri recondere. Quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.

LUC. XI. 41. Verumtamen quod superest, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis,

S. AUG. *Epist.* 157. *alias* 89. *ad Hilarium, cap.* 1. *num.* 3. (Qui) illa peccata, sine quibus non hic vivitur, mundare operibus misericordiæ... non neglexerit, merebitur hinc exire sine peccato.. Quisquis autem.. dederit se libidinibus, & criminibus nefariis obligaverit, atque in his criminosis consceleratisque moribus usque in diem suum ultimum perduraverit, quaslibet inter hæc eleemosynas faciat, & infeliciter ducit vitam, & infelicius finit.

(E) PSAL. XL. 2. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius..

(F) DANIEL. IV. 24. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Forsitan ignoscet delictis tuis.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 4.

coram Deo in tempore orationis & tribulationis eleemosyna facientibus eam. (G)

I. Quid dandum ut satisfiat præcepto eleemosynæ?

(G) Tobiæ iv. 12. *Vide supra litt.* (B) *hocce* §.

Isaiæ lviii. 7. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ.

S. Cyprianus *De opere & eleemosynis edit. Oxon. an.* 1682. *p.* 167. Sordes quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis divinis Spiritus sanctus, &
Tob. iv. 11. dicit: Eleemosynis & fide delicta purgan-
Eccli. iii. 33. tur... Item denuo dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum.... quia sicut lavacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur... Hoc & in Evangelio Dominus docet...
Luc. xi. 41. *Date eleemosynam & ecce vobis munda omnia..* Misericors docet ac monet misericordiam fieri; & quia servare quærit, quos magno pretio redemit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuo posse purgari... Numquam... admonitio divina cessavit, numquam & tacuit, quominus in Scripturis sanctis tam veteribus quam novis, semper & ubique ad misericordiæ opera Dei populus provocaretur; & canente atque exhortante Spiritu sancto, quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur.. Remedia propitiando Deo, ipsius Dei verbis data sunt, quid deberent facere peccantes, magisteria divina docuerunt; operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et
Eccl. xxix. 15. apud Salomonem legimus: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo...* Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus.. Raphael quoque Angelus paria testatur, & ut eleemosyna libenter ac largiter fiat,
hortatur dicens: Bona est oratio cum ieiu- *Tob. xii. 8.*
nio, & eleemosyna: quia eleemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuventur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione farciantur. Revelat Angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis a morte animas liberari... Si vereris & metuis,... ne patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam forte redigaris, esto in hac parte intrepidus, esto securus. Finiri non potest unde in usus Christi impenditur, unde opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum Scripturarum fide, & divinæ pollicitationis auctoritate promitto. Loquitur per Sa-
lomonem Spiritus sanctus, & dicit: Qui *Prov. xxviii. 27.*
dat pauperibus numquam egebit. Qui autem avertit oculum suum in magna penuria erit... Item beatus Apostolus Paul-
lus... Administratio huius officii non tan- *2. Cor. ix. 12.*
tum supplebit ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis Dei retributione cumulatur.... Metuis ne patrimonium tuum forte deficiat, si operari ex eo largiter cœ-
peris,... cum scriptum sit: Non occidet *Prov. x. 3.*
fame Dominus animam iustam. Elias in *3. Reg. xvii. 6.*
solitudine corvis ministrantibus pascitur:
& Danieli in lacu ad leonum prædam iussu *Dan. xiv. 33.*
regis incluso, prandium divinitus apparatur: & tu metuis ne operanti tibi & Dominum promerenti desit alimentum?.... Pecuniæ tuæ captivus & servus es, catenis cupiditatis & vinculis alligatus es.... Servas pecuniam quæ te servata non servat: patrimonium cumulas, quod te pon-
dere suo gravius onerat... Stulte hac nocte *Luc. xii. 20.*
expostulatur anima tua a te; quæ ergo parasti, cuius erunt? Quid divitiis tuis solus incubas? Quid in pœnam tuam patri-

monii tui pondus exageras; ut quo locupletior sæculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos divide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, ut & ille te sibi faciat regnorum cælestium coheredem... Sed nec.. a bonis operibus & iustis refrenet & revocet Christianum, quod excusari se posse aliquis existimet beneficio filiorum.. Quod & Ioannes in Epistola sua ponit, caritatem Dei apud eos non esse quos videamus operari in pauperem nolle: Qui habuerit, inquit, substantiam mundi, & viderit fratrem suum desiderantem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo? Si enim Deus eleemosynis pauperum feneratur, & cum datur minimis, Christo datur: non est quod quis terrena cælestibus præferat, nec divinis humana præponat. Sic vidua illa in tertio regnorum libro, cum in siccitate & fame consumptis omnibus, de modico farre & oleo quod superfuerat, fecisset subcinericium panem, quo absumpto moritura cum liberis esset; supervenit Elias, & petiit sibi prius ad edendum dari, tunc quod superfuisset, inde illam cum filiis suis vesci; nec obtemperare illa dubitavit, aut Eliæ filios mater in fame, & egestate præposuit. Fit immo in conspectu Dei, quod Deo placeat; prompte ac libenter quod petebatur, offertur: nec de abundantia portio, sed de modico totum datur, & esurientibus liberis alter prius pascitur, neque in penuria & fame cibus, antequam misericordia, cogitatur... Elias itaque... respondit & dixit... *Fidelia farris non deficiet, & capsaces olei non minuetur usque in diem, quo dabit Dominus imbrem super terram.* Secundum divinæ pollicitationis fidem multiplicata sunt viduæ & cumulata quæ præstitit; & operibus iustis, ac misericordiæ meritis, augmenta & incrementa sumentibus, farris & olei vasa completa sunt. Nec filiis abstulit mater quod Eliæ dedit, sed magis contulit filiis, quod benigne & pie fecit... Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas: atqui hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum depreceris, multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandæ. Ut in hac vita sæculari alendis sustinendisque pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ita & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantusque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum... Si ergo vere filios tuos diligis, si eis exhibes plenam & paternam dulcedinem caritatis; operari magis debes, ut filios tuos Deo iusta operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & temporarius & infirmus est: sed illum patrem pares, qui æternus & firmus filiorum spiritalium pater est. Illi assigna facultates tuas, quas heredibus servas. Ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes iniurias sæculares divina maiestate protector. Patrimonium Deo creditum, nec respublica eripit, nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In tuto hereditas ponitur, quæ Deo custode servatur. Hoc est caris pignoribus in posterum providere: hoc est futuris heredibus paterna pietate consulere.... Prævaricator itaque & proditor pater es, nisi filiis tuis fideliter consulas, nisi conservandis eis religiosa & vera pietate prospicias. Qui studes terreno magis quam cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quam Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quod non præparas filiis tuis Dei patris auxilium, & quod doces filios patrimonium plus amare quam Christum.

1. Ioan. III. 17.

3. Reg. XVII. 12.

Ibid. v. 14.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 4.

Iob. 1. 5.

S. Aug. *Serm.* 39. *alias* 13. *ex Homil.* 50. *cap.* 4. *num.* 6. Mitte sursum quod invenisti, & non perditurus es. Da Christo: Christus enim hic voluit accipere. Da Christo, & non perdis ... Egere hic voluit Christus, sed propter nos... Quando ergo Deus.... facit pauperes, probat divites.. Quis fecit illos ambos? Dominus. Divitem, unde pauperem adiuvaret; pauperem, unde divitem probaret. Pro viribus suis quisque faciat: non sic faciat, ut ipse patiatur angustias. Non hoc dicimus. Superflua tua necessaria sunt alii. Audistis modo, cum Evangelium legeretur, Quicumque dederit calicem aquæ frigidæ uni ex minimis meis propter me, non perdet mercedem suam. Regnum cælorum venale proposuit, & pretium eius calicem aquæ frigidæ esse voluit... Eleemosynæ illis prosunt, qui vitam mutaverunt. Das enim Christo egenti, ut peccata tua redimas præterita. Nam si ideo das, ut liceat tibi semper impune peccare; non Christum pascis, sed iudicem corrumpe-

Matth. x. 42. Marci. x. 41.

R. Quidquid dempto necessario superfluit. (II)

Necessarium autem duplex. Nimirum necessarium naturæ, & ne-

re conaris. Ergo ad hoc facite eleemosynas, ut vestræ orationes exaudiantur, & adiuvet vos Deus ad vitam in melius commutandam ... ut per eleemosynas & orationes deleantur mala vestra præterita, & futura bona veniant sempiterna.

Serm. 61. alias 5. de verbis Dom. cap. 7. n. 8.... Mendici Dei sumus: ut agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus & nos nostros. Sed & ibi etiam cogitemus, quando petitur a nobis, qui petunt, a quibus petunt, quid petunt. Qui petunt? Homines. A quibus petunt? Ab hominibus. Qui petunt? Mortales. A quibus petunt? A mortalibus. Qui petunt? Fragiles. A quibus petunt? A fragilibus. Qui petunt? Miseri. A quibus petunt? A miseris .. Quam frontem habes petendo ad Dominum tuum, qui non agnoscis parem tuum?

1.Tim. VI. 9. *Cap. 9. n. 10.* Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & desideria multa & noxia, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix est enim omnium malorum avaritia: quam quidam sequentes à fide pererraverunt... & inseruerunt se doloribus multis.. Hic cupiditas accusatur, non aurum, non argentum, non divitiæ, sed cupiditas... Vermis divitiarum superbia.

Ibid. 17. *C. 10. n. 11.* Ergo præcipe divitibus huius mundi non superbe sapere ... neque sperare in incerto divitiarum... sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum, temporalia, & æterna. Sed magis ad fruendum æterna, ad utendum temporalia... Ex eo autem quod habent

Ibid. 18. quid faciant? Audi quid: Divites sint in operibus bonis, facile tribuant,.. communicent... Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum. Non enim quia dico, inquit, facile tribuant, communicent, exspoliare illos volo, nudare illos volo, inanes relinquere volo. Doceo lucrum, cum ostendo, thesaurizent sibi. Non enim volo, ut pauperes remaneant. Thesaurizent sibi. Non ut perdant, dico; sed quo migrent, ostendo. Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

(II) Luc. XI. 41. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §.

S. Basilius *Homilia in illud: Destruam borrea mea, &c. num. 7.* (Dixeris:) Cui iniuriam facio, dum retineo mea atque conservo? Quæ, dic mihi, tua sunt? Unde accepta in vitam intulisti?.. Nonne nudus egressus es ex utero? Nonne nudus iterum in terram reverteris? Unde autem tibi præsentia bona? Si a fato dixeris, impius es, qui non agnoscas Conditorem, neque gratiam habeas largitori: sin confiteris esse a Deo, dic nobis rationem cur acceperis. Num iniustus Deus, qui nobis inæqualiter vitæ necessaria distribuit? Cur divite te, ille pauper est? An non utique, ut & tu benignitatis ac fidelis dispensationis mercedem accipias, & ille magnis patientiæ præmiis donetur? Tu vero inexplebilibus avaritiæ finibus omnia complexus atque his tam multos privans, nemini ullam iniuriam facere te existimes? Quis avarus est? Qui rebus quæ satis sunt, contentus non est. Quis spoliator? Qui cuiusque res aufert. Non avarus es tu? Non spoliator es tu? qui scilicer quæ dispensanda recepisti, ea tibimetipsi propria facias. Fur ne vocabitur qui veste indutum denudarit, qui vero nudum non induerit, id si agere potest, alia quadam appellatione dignus est? Esurientis est panis, quem tu detines: nudi est pallium, quod tu in arca servas: discalceati calceus, qui apud te putrescit: indigentis argentum, quod defossum habes. Quare quot hominibus dare potes, tot infers iniuriam.

S. Ioan. Chrys. *Homil. de divite.* Infelicissime hominum, mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & non misereris? Si Dei præcepta non consideras, saltem miserere conditioni tuæ, & time ne & ipse talis efficiaris. Quid servas in deliciis tuis quod superfluum est? Quod iactas tribue eleemosynam. Non dico ut auferas divitiis tuis, quod iactas foras, micas mensæ tuæ præbe in eleemosynam membro tuo... quod proiicis de mensa, præbe eleemosynam: fac de damno lucrum.

De Lazaro Conc. 2. n. 4. Ne spolies vitam pauperis: qui vero spoliat, aliena tollit. Nam spoliatio quædam dicitur, cum aliena accepta detinemus. Propter hoc igitur discamus, quod quoties eleemosynam

cessarium status. Necessarium naturæ illud est, quod ad victum & vestitum requirit. Necessarium status illud est, quod ad decentiam sta-

non præstiterimus, pari cum his qui spoliant supplicio afficiemur. Heriles enim pecuniæ sunt undecumque eas collegerimus: quod si in egenos eas erogaverimus, multæ nobis opes ac facultates obvenient. Ideoque tibi plura possidere concessit Deus, non ut in scortationes, temulentiam, ingluviem, in vestes sumptuosas, aliamque mollitiem consumeres, sed ut ea distribueres egentibus. Quemadmodum enim exactor quispiam qui regias pecunias accepit, si neglexerit his quibus iussus est distribuere, inque proprias consumpserit delicias, pœnis atque exitio traditur: ita sane & dives receptor quispiam est pecuniarum, quæ pauperibus distribui debebant. Itaque cum in mandatis habeat, eas distribuere suis conservis egentibus, si quid amplius quam postulet necessitas in seipsum insumpserit, gravissimas illic daturus est pœnas. Non enim sunt ipsius quæ possidet, sed conservorum illius. Parcamus igitur iis tamquam alienis, ut fiant nostra. Quomodo autem illis parcemus tamquam alienis? Si illas non in usus supervacuos insumpserimus, neque adeo in nostros tantum usus, sed pauperum manibus impertiverimus.

S. Aug. *Serm. 61. alias 5. de verbis Domini cap. 11. num.* 12. Date ergo pauperi-
1 *Tim.* v. 8. bus, fratres mei. Victum & tegumentum habentes, his contenti simus. Nihil dives habet de divitiis suis, nisi quod ab illo postulat pauper, victum & tegumentum. Hinc tu quid plus habes ex omnibus quæ habes? Accepisti victum, accepisti necessarium tegumentum. Necessarium dico, non inane, non superfluum. Quid plus de divitiis tuis capis? Dic mihi. Certe omnia tua superflua erunt. Quæ sunt tua superflua, sint pauperibus necessaria... Sed melius, inquis, mihi sapiunt apparata pretiosa. Vix fastidiosus satiaris. Nescis quomodo sapit, quod fames accendit. Neque ita hoc dixi, ut divites cogam epulis & cibis pauperum vesci. Utantur divites consuetudine infirmitatis suæ: sed doleant aliter se non posse. Melius enim possent, si aliter possent. Si ergo non extollitur pauper de mendicitate, tu quare extolleris de infirmitate? Utere cibis electis, pretiosis, quia sic consuesti, quia non aliter potes; quia si consuetudinem mutes, ægrotas. Conceditur tibi: utere superfluis, da pauperibus necessaria: utere pretiosis, da pauperibus vilia. Expectat a te, expectas a Deo: exspectat ille manum quæ facta est secum, exspectas tu manum quæ fecit te. Sed non solum te fecit, sed & pauperem tecum. Dedit vobis unam viam istam vitam: invenistis vos comites, unam viam ambulatis: ille nihil portat, tu nimium oneratus es... Da illi de eo quod habes; & illum pascis, & onus minuis.

Serm. 206. alias 70. de diversis in Quadragesima 2. *n.* 2. Orationibus nostris, quibus ad Deum facilius volando perveniant, eleemosynis & ieiuniis pennas pietatis addamus. Hinc autem intelligit animus Christianus, quantum remotus esse debet a fraude alienæ rei; quando sentit simile esse fraudi, si superflua sua non tribuerit
indigenti. Dominus dicit, *Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis.* *Luc.* vi. 37.
Hæc duo genera eleemosynarum, tribuendi & ignoscendi, clementer & ferventer operemur; qui nobis a Domino ut bona tribuantur, & mala non retribuantur, oramus.... Quid verius, quid iustius, ut qui dare detrectat, se fraudet ipse, nec accipiat? Si impudenter agricola quærit messem, ubi se novit non præmisisse semen; quanto impudentius quærit Deum divitem dantem, qui hominem pauperem noluit exaudire poscentem? In paupere enim se pasci voluit, qui non esurit. Deum ergo nostrum egentem non spernamus in paupere, ut egentes satiemur in divite. Habemus egentes, & egemus: demus ergo, ut accipiamus.

Enarr. in Psal. XXXVIII. *num.* 11. Thesaurizas, cui congregabis ea?.. Dicturus es, Filiis meis servo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniquitatis: Filiis meis, inquis, servo.

Num. 12. Servas transiturus transituris, immo vero transiens transeuntibus... Transis tu, & servas transeunti filio tuo. Primo hoc a te quæro, scis eum possessurum cui servas? Aut si nondum natus est, scis nasciturum? Servas filiis, incertum est an futuris, an possessuris: nec reponis thesaurum ubi reponendus est. Non enim Dominus tuus servo suo tale

tus & conditionis omni luxu sepofito, requiritur. (I)

Rursum variæ sunt pauperum necessitates. Vel enim pauperes pa-

---

consilium daret, ut peculium suum perderet. Peculiosus servus es cuiusdam magni patris familias. Quod amas & quod habes ipse tibi dedit, & non vult ut perdas quod tibi dedit, qui & seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquam, quod tibi ad tempus dedit, vult ut perdas. Multum est, exuberat, supergreditur vires necessitatis tuæ, iam certe superfluum deputatur: nec hoc volo ut perdas, ait Dominus tuus. Et quid facio? Migra, ubi posuisti non est tutus locus. Certe servire vis avaritiæ: vide ne forte & ipsi avaritiæ congruat consilium meum. Habere enim vis quod habes, & non perdere: ostendo tibi locum ubi ponas. Ne thesaurizes in terra, nesciens cui congreges ea, & postea quemadmodum consumpturus sit qui possidebit, qui tenebit. Forte enim possessus possidebit, & quod a te habebit non tenebit. Forte cum ei servas, antequam ille veniat tu perdes. Sollicitudini tuæ consilium do: Thesaurizate vobis thesaurum in cælo. Hic in terra si velles servare divitias, quæreres horreum: forte non crederes domui tuæ propter domesticos tuos: commendares ad vicum (*forte* vicinum) argentarium: difficilis est enim ibi casus, fur non facile accedit, bene omnia servantur. Quare ista cogitas, nisi quia non habes melius ubi serves? Quid si dabo melius? Dicam tibi, Noli commendare huic minus idoneo, sed est quidam idoneus, illi commenda: habet magna horrea, ubi perire non possint divitiæ; magnus super omnes divites dives est. Iam forte dicturus es, & quando audeo tali commendare? Quid si ipse te hortatur? Agnosce illum, non solum pater familias est, sed & Dominus tuus est. Nolo, inquit, serve meus perdas peculium tuum, agnosce ubi ponas; quare ibi ponis ubi possis amittere, ubi & si non amittas, ibi permanere perpetuo tu non potes? Est alius locus, quo te transferam, præcedat te quod habes; noli timere ne perdas; dator ego eram, custos ego ero. Dicit tibi hoc Dominus tuus: fidem tuam interroga, vide si velis illi credere. Dicturus es, Perditum habeo quod non video, hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic videbis, & ibi nihil habebis ... Credis in Deum, & non credis ipsi Deo?.. Securus eris potius credendo Christo, ut ibi ponas, ubi consilium dedit. An securus es de servo tuo, & sollicitus es de Domino tuo? Securus es de domo tua, & sollicitus de cælo? Sed ego, inquis, quomodo pono in cælo? Dedi tibi consilium: ubi dico, pone: quomodo perveniat ad cælum, nolo scias. Pone in manibus pauperum, da egentibus: quid ad te quomodo perveniat? Non perducam quod ego accipio? An oblitus es, Cum uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? .... Fabricavit enim per quem facta sunt omnia, mansiones omnibus nobis: illuc vult præcedere quod habemus, ne hoc in terra perdamus. Cum autem servaveris in terra, dic mihi cui congregabis ea? Filios habes: unum plus numera, & da aliquid & Christo.

Matth. vi. 20.

Matth. xxv. 40.

In Psal. CXLVII. *num.* 12. (Scriptura) hortatur ad misericordiam faciendam, ut omnino crebrescamus in erogando quod amplius habemus. Multa autem superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus: nam si inania quæramus, nihil sufficit. Fratres, quærite quod sufficit operi Dei, non quod sufficit cupiditati vestræ... Quære quæ sufficiant, & videbis quam pauca sint. Viduæ suffecerunt duo nummi ad faciendam misericordiam, suffecerunt duo nummi ad emendum regnum Dei... Videte, quia non solum pauca sunt, quæ vobis sufficiant; sed nec ipse Deus multa a vobis quærit. Quære quantum tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit: cetera quæ superflua iacent, aliorum sunt necessaria. Superflua divitum, necessaria sunt pauperum. Res alienæ possidentur, cum superflua possidentur.

S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 87. *art.* 1. *ad quar.* Dominus non solum decimam partem; sed omnia superflua pauperibus iubet exhiberi; secundum illud Lucæ 11. Quod superest date eleemosynam.

(I) S. Aug. *Epist.* 130. *alias* 121. *ad Probam*, *cap.* 6. *num.* 12. Placetne igitur ut super salutem istam temporalem optent sibi ac suis honores & potestates? Sane, si ut per hoc consulant eis qui vivunt sub eis, non propter hæc ipsa, sed propter aliud quod inde fit bonum, decet ea velle:

tiuntur neceſſitatem communem, vel neceſſitatem gravem, vel neceſſitatem extremam. Neceſſitas communis ea eſt quam vulgo patiuntur pauperes omnes. Neceſſitas gravis ea eſt quam patitur is qui, niſi adſit amica manus, venit in vitæ diſcrimen. Neceſſitas extrema ea eſt quam patiuntur ii qui ſunt in extremo vitæ periculo.

His poſitis ut eleemoſynæ præcepto ſatisfiat, ubi pauperes patiuntur ſolum neceſſitatem communem, dandum eſt omnino quidquid ſupereſt, dempto neceſſario ſtatus. Ubi patiuntur neceſſitatem gravem, detrahendum aliquid prudenter de neceſſario ſtatus, plus minus pro maiori vel minori pauperum neceſſitate. Ubi vero urget extrema neceſſitas, dandum prorſus, ſi aliter ſubveniri nequit, quidquid dempto ſatisfiat ...

ſi autem propter inanem faſtum elationis pompamque ſuperfluam vel etiam no-
1. Tim. vi.6. xiam vanitatis, non decet.... Eſt autem quæſtus magnus pietas cum ſufficientia.... Hanc ergo ſufficientiam non indecenter vult, quiſquis vult, nec amplius vult... Hanc optabat, & pro hac orabat, qui
Prov. xxx.8. dicebat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: conſtitue autem mihi quæ neceſſaria ſunt ſufficienter*.... Vides certe & iſtam ſufficientiam non appeti propter ſe ipſam, ſed propter ſalutem corporis, & congruentem habitum perſonæ hominis, quo habitu non ſit inconveniens eis, cum quibus honeſte officioſeque vivendum eſt.

S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 32. *art.* 5. *in Corp.* Ex parte quidem dantis, conſiderandum eſt ut id quod eſt in eleemoſynas erogandum, ſit ei ſuperfluum, ſecundum illud Luc. 11. *Quod ſupereſt date eleemoſynam*: Et dico ſuperfluum, non ſolum reſpectu ſui ipſius, quod eſt ſupra id quod eſt neceſſarium individuo; ſed etiam reſpectu aliorum quorum cura ſibi incumbit, reſpectu quorum dicitur neceſſarium perſonæ; ſecundum quod perſona dignitatem importat; quia prius oportet quod unuſquiſque ſibi provideat, & iis quorum cura ei incumbit; & poſtea de reſiduo, aliorum neceſſitatibus ſubveniat.... Ex parte autem recipientis, requiritur quod neceſſitatem habeat; alioquin non eſſet ratio quare eleemoſyna ei daretur. Sed cum non poſſit ab aliquo uno omnibus neceſſitatem habentibus ſubveniri; non omnis neceſſitas obligat ad præceptum, ſed illa ſola, ſine qua is qui neceſſitatem patitur, ſuſtentari non poteſt. In illo enim caſu locum habet quod Ambroſius dicit, *Paſce fame morientem, ſi non paveris, occidiſti*. Sic ergo, date eleemoſynam de ſuperfluo, eſt in præcepto, & dare eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate. Alias autem eleemoſynas dare eſt in conſilio; ſicut & de quolibet meliori bono dantur conſilia.

Art. 6. in corp. Dicitur aliquid eſſe neceſſarium, ſine quo non poteſt convenienter vita tranſigi ſecundum conditionem & ſtatum propriæ perſonæ, & aliarum perſonarum, quarum cura ei incumbit. Huiuſmodi neceſſarii terminus non eſt in indiviſibili conſtitutus, ſed multis additis, non poteſt diiudicari eſſe ultra tale neceſſarium, & multis ſubtractis, adhuc remanet, unde poſſit convenienter aliquis vitam tranſigere ſecundum proprium ſtatum. De huiuſmodi ergo eleemoſynam dare eſt bonum: & non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. Inordinatum autem eſſet ſi aliquis tantum ſibi de bonis propriis ſubtraheret, ut aliis largiretur, quod de reſiduo non poſſet vitam tranſigere convenienter ſecundum proprium ſtatum, & negotia occurrentia. Nullus enim inconvenienter vivere debet. Sed ab hoc tria ſunt excipienda, quorum primum eſt, quando aliquis ſtatum mutat, puta per religionis ingreſſum. Tunc enim omnia ſua propter Chriſtum largiens, opus perfectionis facit, ſe in alio ſtatu ponendo. Secundo, quando ea quæ ſibi ſubtrahit, etſi ſint neceſſaria ad convenientiam vitæ, tamen de facili reſarciri poſſunt, ut non ſequatur maximum inconveniens. Tertio, quando occurreret extrema neceſſitas alicuius privatæ perſonæ, vel etiam aliqua magna neceſſitas Reipublicæ. In his etiam caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id, quod ad decentiam ſui ſtatus pertinere videretur, ut maiori neceſſitati ſubveniret.

pto necessario naturæ superest. (K) Qui secus fecerit, venit is in damnationis æternæ discrimen. Peccat enim plus minus pro maiori vel minori superfluo, item pro maiori vel minori pauperum necessitate. *Non pavisti pauperem, occidisti*, inquit Sanctus Ambrosius. (L)

(K) S. Greg. Magn. *in Evang. lib.* 1. *Homil.* 20. *num.* 11. *Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat*. Per hoc quod tunica plus est necessaria usui nostro, quam pallium, ad fructum dignum pœnitentiæ pertinet, ut non solum exteriora quæque & minus necessaria, sed ipsa valde nobis necessaria dividere cum proximis debeamus, scilicet vel escam qua carnaliter vivimus, vel tunicam qua vestimur. Quia enim in lege scriptum est: Diliges proximum tuum sicut te ipsum: minus proximum amare convincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea quæ sibi sunt necessaria partitur.

Luc. III. 11. *Matth.* XXII. 39. *ex Levit.* XIX. 18.

S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 32. *art.* 5. *ad tertium* ... Est aliquod tempus ... in quo mortaliter peccat si eleemosynam dare omittat. Ex parte quidem recipientis, cum apparet evidens & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat. Ex parte vero dantis, cum habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter æstimari potest. Nec oportet quod consideret omnes casus qui possunt contingere in futurum: hoc enim esset de crastino cogitare; quod Dominus prohibet.

Matth. VI. 34.

Lege etiam supra eiusdem Quæst. art. 6. *in corp.*

Quæst. 71. *art.* 1. *in corp.*... Homo sibi coniunctis quacumque necessitudine maxime debet curam impendere, secundum illud 1. ad Timoth. 5. Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit. Quibus tamen concurrentibus considerandum restat, utrum aliquis tantam necessitatem patiatur, quod non in promptu appareat, quomodo ei possit aliter subveniri, & in tali casu tenetur ei opus misericordiæ impendere.

Quæst. 118. *art.* 4. *ad secund.*... Aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habitorum.

(L) Lactant. *Institut. Divinar. Lib.* 6. *c.* 11. Conservanda est igitur humanitas si homines recti dici velimus; id autem ipsum conservare humanitatem, quid aliud est, quam diligere hominem, quia homo sit, & idem quod nos sumus?... Humanitatis officium est necessitati hominis, ac periculo subvenire... Quid personas eligis, quid membra inspicis? Pro homine tibi habendus est quisquis te precatur, ideoque te hominem putet ... Largire cæcis, debilibus, claudis, destitutis, quibus nisi largiare, moriendum est. Inutiles sunt hominibus, sed utiles Deo ... Fove quantum in te est, & animas hominum: ne extinguantur humanitate, sustenta. Qui succurrere perituro potest, si non succurrerit, occidit ... Unum igitur certum, & verum liberalitatis officium est, egentes, atque inutiles alere.

S. Aug. *Tract.* 5. *in Epist.* 1. *Ioan. c.* 3. *num.* 7.... Non discernuntur filii Dei a filiis diaboli nisi caritate. Quidquid vis habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implesti legem. Qui enim diligit alterum, legem implevit .... Hæc est margarita pretiosa, caritas, sine qua nihil tibi prodest quodcumque habueris: quam si solam habeas, sufficit tibi.

N. 8. Hinc ergo discernuntur homines.... Nemo adtendat linguas, sed facta & cor.

N. 12. *Qui habuerit facultates mundi, & viderit fratrem suum esurientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo poterit dilectio Dei manere in eo?* Ecce unde incipit caritas. Si nondum es idoneus mori pro fratre: iam idoneus esto dare de tuis facultatibus fratri. Iam percutiat viscera tua caritas, ut non de iactantia facias, sed de intimo adipe misericordiæ: ut consideres illum in egestate positum. Si enim superflua non potes dare fratri tuo, animam tuam potes ponere pro fratre? Iacet pecunia in sinu tuo, quam tibi fures possunt auferre; & si illam non auferent fures, moriendo illam deseres, etiam si te illa viventem non deserat: quid inde facturus es? Esurit frater tuus, in necessitate positus est: fortassis suspenditur, a creditore angustatur: non habet ipse, habes tu: frater tuus est, simul

1. *Ioan* III. 17.

I. Quandonam pauperes solent gravem necessitatem sustinere?

R. Dum urget fames, vel gelu, & frigus, &c. (M)

I. Ut sit eleemosyna utilis, & meritoria, quænam servari debent in ea eroganda conditiones?

R. Facienda est. 1. Cito, (N) 2. Alacriter. (O) 3. Ex intimo cari-

---

empti estis, unum est pretium vestrum, ambo sanguine Christi redempti estis: vide si misereris, si habes facultates mundi. Quid ad me pertinet, forte dicis? Ego daturus sum pecuniam meam, ne ille molestiam patiatur? Si hoc tibi responderit cor tuum, dilectio Patris non in te manet. Si dilectio Patris non in te manet, non es natus ex Deo. Quomodo te gloriaris esse Christianum? Nomen habes, & facta non habes.

(M) IOB. XXXI. 19. Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ovium mearum calefactus est.

(N) IOB XXXI. 16. Si negavi quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci.

PROV. III. 27. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere: cras dabo tibi: cum statim possis dare.

D. BASIL. *Hom. 6. in illud Lucæ: Destruam horrea* &c. Longum tibi vitæ tempus præfixisti ..... Pollicitatio istæc nequitiæ argumentum est, non benignitatis. Polliceris enim, non ut des postea, sed ut præsens submoveas. Nunc cum liceat, quid impedit quominus largiare? Nonne adest indigus? nonne plena sunt horrea? Ao non parata merces? An non elarum est & perspicuum? Esuriens contabescit, nudus riget: strangulatur is a quo debitum exigitur; & tu eleemosynam differs in crastinum? Audi Salomonem: Ne dixeris: Revertens redi, cras dabo: ignoras enim quid pariet dies sequens.

S. CIRYLLUS ALEXAND. *Lib. 3. in Ioan. c. 6. vers. 5. pag. 275. tom. 4.* Præclarum hic rursus, & sanctissimis hominibus suis discipulis convenientissimum documentum Christus statuit, docens in maximis quoque angustiis intrepide exercendam esse hospitalitatem, & cunctationem omnem proeul repellendam, immo ad eam virtutem toto animo properandum.

Sup. vers. 13. pag. 284. Non est igitur oscitanter agendum in excipiendis cum caritate fratribus, sed audendum potius, & excutiendus est metus qui nos ab hospitalitate avocat, & in spe firmati potius per fidem qua Deum exigua quæque multiplicare posse credimus, aperiamus viscera indigentibus, ut lex præcipit: *Aperiens... aperies viscera tua fratri tuo, qui indiget te.* Quando enim misericors videbere, si durus in hac vita permanseris?.. Ideoque sapientissimus ille Paullus nos erudiebat scribens his verbis: Dum tempus habemus, operemur bonum. *Deut. xv. 2.* *Gal. vi. 10.*

S. GREG. MAG. *Lib. 21. Moral. in Iob c. 16. n. 25. Si negavi quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci.* Per hæc dicta vir sanctus ostenditur, non solum ad inopiam pauperum, sed etiam ad habendi desiderium deservisse:.... proculdubio oportet ut ineunctanter detur, quidquid cum vera humilitate requiritur; id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur... Quidquid ab eo accipere pauper voluit, non negavit.. Sed cum largitatem mentis suæ indicat, quia ad votum se pauperibus concurrisse manifestat, necesse est ut quæramus, ne lumen misericordiæ, dationis tarditate fuscaverit. Unde subiungit: *Et oculos viduæ expectare feci.* Petentem se viduam expectare noluit, ut non solum ex munere, sed etiam ex celeritate muneris, bonorum operum merita augeret. Unde alias scriptum est: *Ne dicas amico tuo, vade & revertere, cras dabo tibi: cum statim possis dare.* *Iob xxxi. 16.* *Prov. iii. 28.*

(O) 2. COR. IX. 6. Hoc autem dico: qui parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit *Ps. cxi. 9.*

tatis & compassionis affectu. (P) 4. Sine ostentatione. (Q) 5. Prudenter

semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

Origen. *Lib. 9. in Epist. ad Rom. cap. 12. Qui tribuit in simplicitate....* Qui tribuit & præstat indigentibus, oportet, inquit, in simplicitate cordis hæc facere: hoc est, ne videatur quidem indigentibus benefacere, corde vero laudem quærat ab hominibus. Non est ergo simplicitas si aliud agi videatur in manibus, & aliud quæratur in corde... *Qui miseretur in hilaritate*. Videtur fortassis unum atque idem esse quod supra dixerat, *Qui tribuit in simplicitate*, & hoc, id est, *Qui miseretur in hilaritate*. Sed mihi videtur unum fortasse opus esse, non tamen operis ipsius unus affectus. Aliud est enim dare indigenti, & aliud affectu misericordiæ cum indigente partiri; & ideo non vult in tali opere esse tristitiam. Qui enim erogat pecuniam suam, si infidelis sit, & recepturum se desperet, necessario tamquam qui eam perdiderit contristatur: Qui vero cum fide & spe hoc agit, in hilaritate & lætitia agit, certe (*forte* certus) & quod parva hæc quæ pro mandato Dei expendit indigentibus, sibi opes cælestium divitiarum, insuper autem & æternam conferant vitam.

S. Chrysost. *Homil. 16. in 2. Epist. ad Corinth. n. 4.* Eleemosyna vero tum demum est, cum tu alacri animo, cum large & copiose tribuis: cum teipsum, non dare, sed accipere existimas: cum ut beneficium accipiens, & quæstum faciens, ac non tamquam perdens largiris. Nam hoc ne beneficium quidem censendum fuerit. Qui enim inopiam alterius sublevat, is læto animo esse nec moleste ferre debet. Annon absurdum fuerit, si, cum alterius mœrorem discutias, mœreas ipse?

S. Aug. *Epist. 268. alias 215. n. 2.* Quod Dominus imperat, (Eleemosynam) sine tristitia, sine murmuratione, & cum lætitia & hilaritate facite: Deo enim creditis, non homini: quia ille promittit vos nihil eorum, quæ misericorditer facitis, perdituros, sed in illo die cum usuris immortalibus recepturos.

N. 3. Dum tamen vos secundum quod placet, hilariter offeratis.

In Psal. XLII. *num. 8....* Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum: si fregeris ex animo esurienti panem. Quia plerumque fit a tristibus & a murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis. Hilarem autem datorem diligit Deus. Si panem dederis tristis, & panem & meritum perdidisti. Ergo ex animo fac: ut ille qui intus videt adhuc loquente te dicat, Ecce adsum.

S. Ambros. *Lib. 2. de Officiis c. 30. num. 143.* Non satis est bene velle, sed etiam benefacere: nec satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, bona voluntate proficiscatur: Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si invitus facias, quæ tibi merces est? Unde Apostolus... *Si volens hoc ago, mercedem habeo; si invitus, dispensatio mihi credita est.* 2. Cor. 12. 7. 1. Cor. 12. 17.

(P) S. Aug. *In Psal.* CII. *num. 13.* Fac misericordiam iniquo, non tamquam iniquo. Nam ipsum iniquum in quantum iniquus est, ne suscipias: id est, ne quasi intentione & amore iniquitatis illius suscipias eum. Nam & prohibitum est dari peccatori, & suscipere peccatores. Et quomodo, Omni petenti te da? Et quomodo, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum?... Da, non tamquam peccatori. Quando das tamquam peccatori? Quando in quo peccator est, hoc tibi placet ut des.. Hoc dixit, Cum esurierit nescio quis, si habes unde des, da: si vides dandum esse ad subveniendum, da: ne pigrescant in hoc viscera misericordiæ, quia tibi peccator occurrit: tibi enim homo peccator occurrit. Cum, dico, occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi: hæc duo nomina non superflua sunt: duo nomina, aliud quod homo, aliud quod peccator: quod homo, opus est Dei; quod peccator, opus hominis est: da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatum... Quomodo ergo qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimæ: (nam si homo tantum esset, & venator non esset, non donares; honoras in eo vitium, non naturam:) sic contra, si des iusto, si des Prophetæ, si des Discipulo Christi aliquid cuius indiget, & non ibi cogites quia Discipulus Christi est, quia minister est Dei,

& caute; ita ut habeatur ratio necessitatum, & servetur ordo cari- Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 4.

quia dispensator est Dei; sed cogites ibi aliquod commodum temporale, ut fortasse caussæ tuæ necessarius quando fuerit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti, tam tu non dedisti iusto, si sic dederis, quam ille nou dedit homini, quando dedit venatori.

Luc. xi. 41. *In Psal.* cxxv. *n.* 5... Date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis. Unde autem procedit eleemosyna? De corde. Si enim manum porrigas, nec in corde miserearis, nihil fecisti: si autem in corde miserearis, etiam si non habeas quod porrigas manu, acceptat Deus eleemosynam tuam.

N. 11.... Opera misericordiæ semina Galat. vi. 9. 10. nostra sunt; ....Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim proprio metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.. Terra vestra Ecclesia est: seminate quantum potestis. Sed parum habes unde facias. Habes voluntatem? Quomodo nihil esset quod habes, si non adesset bona voluntas: sic & quia non habes, noli esse tristis, si est tibi bona voluntas... In Zachæo magna voluntas, in Zachæo caritas magna. Suscepit Do-
Luc. xix. 6. minum hospitio, gaudens suscepit, & dimidium patrimonii sui pauperibus promisit se daturum, & si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum.. Magna voluntas, multum dedit, multum semina-
Luc. xxi. 2. vit. Ergo vidua illa, quæ duo minuta misit, parum seminavit? Immo tantum, quantum Zachæus. Minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Misit duo minuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus dimidium patrimonii sui. Si adtendas quid dederunt, diversa invenies: si adtendas unde dederunt, paria invenies: quidquid habuit dedit illa, & quod habuit dedit ille.

Matth. x. 42. *N.* 12. Calicem aquæ frigidæ qui dederit discipulo, non perdet mercedem suam. Calix aquæ frigidæ non duobus nummis, sed gratis constat: tamen aliquando sic gratis constat, ut habeat illum alius, & alius non habeat: si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet; tantum dedit, si de plena caritate dedit quod dedit, tantum dedit, quantum illa in duobus minutis, quantum Zachæus in dimidio rerum suarum. Non enim sine caussa addidit, frigidæ, ut pauperem ostenderet. Ideo dixit, Calicem aquæ frigidæ, ne quis vel inde caussaretur, quod lignum non habuerit unde calefaceret aquam. Calicem aquæ frigidæ qui dederit uni ex minimis, non perdet mercedem suam. Quid si nec Luc. II. 14. hoc habeat? Securus sit, & si nec hoc habet, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis: tantum illud timeat, ne habeat, & non faciat.

(Q) Matth. vi. 2. Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dexrera tua: ut sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

Vide Origen. *supra hocce* §. *litt.* (O)

S. Aug. *Serm.* 239. *alias* 146. *de temp. in diebus Pasch.* x. *c.* 4. *n.* 4. Si Elias non indigebat, Christus indigebat?.. Nemo superbiat, quia dat pauperi: Christus pauper fuit. Nemo superbiat, quia hospitem suscipit: Christus hospes fuit. Melior est susceptus, quam suscipiens; ditior accipiens, quam tradens. Qui accipiebat, cuncta possidebat... Nemo ergo superbiat,... quando dat pauperi: non dicat in animo suo, Ego do, ille accipit: ego suscipio, & ille indiget tecto. Forte quo tu indiges, plus est. ~~For~~te quem suscipis, iustus est: ille indiget pane, tu veritate; ille indiget tecto, tu cælo; ille indiget pecunia, tu iustitia.

S. Ambros. *Lib.* 1. *de Officiis*, *c.* 30. *num.* 147. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ caussa magis quam misericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo: quomodo a te proficiscitur, sic æstimatur. *Nesciat*, inquit Christus, *sinistra tua, quid faciat dextera tua*... Frater Matth. vi. 3. tuus quod facis nesciat; ne dum hic mercedem quæris iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, ubi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occulte subvenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua.

S. Greg. Magn. *Moral. in Iob*, *Lib.* 21. *c.* 19. *al.* 14. *n.* 29. & 30 *Si despexi prætereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem*.... Iob. xxxi. 19. Quod pauperem non despexit, virtutem hu-

tatis. (R) 6. Iuste: ita ut 1. Non dentur aliena, sed reddatur unicui-

militatis exhibuit: quod autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ita sibimet esse connexæ debent, ut vicario semper opere fulciantur; quatenus nec humilitas, cum veneratur proximum, largitatis gratiam deserat; nec pietas eum largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: ut eum indigentem rebus necessariis naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari, quem tegis. Nam sunt nonnulli, qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba iaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt; ita ut plerumque videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem solvunt, cum post contumelias dona largiuntur... At contra, alii egenos fratres non student rebus fulcire eum possint, sed blandis tantum sermonibus fovere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta re-
Iac. II 15.16. prehendit dicens: *Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini; non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?* Quos Ioannes quoque
1. Ioan. III. 18. Apostolus admonet, dicens: *Filioli mei, non diligamus verbo nec lingua, sed opere & veritate*. Dilectio namque nostra semper exhibenda est & veneratione sermonis, & ministerio largitatis. Multum vero ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba sollicite magi-
Luc. XVI. 9. stri cælestis penset, qui ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur.

(R) S. Aug. *in Psal.* CII. *num.* 12. & 14. *Vide supra litt.* (A) & (C) *hocce §.*

Epist. 93. *alias* 48. *ad Vincentium*, c. 1. *num.* 3... Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia?.. Sed debes tam multos adtendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrerentur, & non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur.

Cap. 12. *n.* 50... Quicumque vos ex occasione legis imperialis, non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, displicet nobis.. Nonnullos tolleramus, quos corrigere vel punire non possumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter pisces malos rumpimus retia Domini, neque propter hœdos in fine segregandos, deserimus gregem Domini, neque propter vasa facta in contumeliam, migramus de domo Domini. *Hæc de eleemos. spirit.*

Serm. 3. *in Psalm.* CIII. *n.* 10... Quære cui des: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, qui præoccupat vocem petituri. Si sic inter vos indigent milites Christi, ut etiam petant: videte ne vos iudicent, antequam petant. Quomodo, inquis, quæro? Esto curiosus, esto providus: prospice, adtende unde quisque vivat, unde se transigat, unde habeat... Curiosus esto, & intellige super egenum & pauperem. Alius ad te venit, ut petat: alium tu præveni, ne petat... Sudet eleemosyna in manu tua, donec invenias iustum cui eam tradas. Cum enim dandum sit & istis pauperibus petentibus: non enim ab eis inhibuit Deus eleemosynas, cum Christus de ipsis dicat, Quando facis epulum, convoca cæcos, claudos, debiles, non habentes unde tibi reddant: retribuetur autem tibi in resurrectione iustorum... Nemo vobis dicat, Præceptum est a Christo ut servo Dei detur, mendico non detur. Absit: prorsus impius ista loquitur. Da illi, sed multo magis illi. Ille enim petit, & in voce petentis agnoscis cui des: ille autem quanto minus petit, tanto magis tibi vigilandum est ut præoccupes petiturum; aut forte modo non petiturum, & aliquando damnaturum. Itaque curiosi estote ad ista, Fratres mei: invenietis multorum Dei servorum indigentiam, tantum ut velitis invenire.

Ps. XL. 2. — Eccli. XXIX. 15. — Luc. XIV. 13. & 14.

N. 12.... Non indiget cibo, forte veste indiget. Non indiget veste, forte tecto indiget, forte Ecclesiam fabricat, forte aliquid utile in domo Dei molitur; expectat ut adtendas, expectat ut intelligas super egentem & pauperem. Tu contra, terra dura, lapidea, non irrigata, aut frustra irrigata, servas tibi dicere, Non scie-

bam, non noveram, nemo mihi dixit, Nemo tibi dixit? Christus non cessat dicere, Propheta non cessat dicere, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. *Ps. xl. 2.*

In Psal. CXLVI *num.* 17. Efficiamini exactores vestri. Christus tacitus exigit: & maior est vox tacentis, quia in Evangelio non tacet. Non enim vere tacet, cum dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut & ipsi recipiant vos in aeterna tabernacula. Non tacet ipse, audite vocem eius. Nemo enim vos potest exigere ... Ergo estote exactores vestri ... Scriptum est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Cum dicit, Qui intelligit super egenum & pauperem, non exspectat ut petat. Intellige super illum. Alius te quaerit indigens, aliom tu debes quaerere indigentem. Utrumque dictum est: &. Omni petenti te da ... &.. Sudet eleemosyna in manu tua, quousque invenias iustum, cui eam tradas. Alius est qui te quaerit, alium tu debes quaerere. Nec eum qui te quaerit relinquas inanem; Omni enim petenti te da: sed alius est quem tu debes quaerere; Sudet eleemosyna in manu tua, quousque invenias iustum coi des. Numquam hoc facietis, nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod cuique placet pro necessitate rei familiaris suae, tamquam debitum quasi fisco reddendum. Si non habet rempublicam suam Christus, non habet fiscum suum ... Praecidite ergo aliquid, & deputate aliquid fixom, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quaestibus vestris. Nam quasi de vivo videris dare, & necesse est ut trepidet manus tua, quando illam porrigis ad id quod non devoveras. Exime aliquam partem redituum tuorum. Decimas vis? Decimas exime, quamquam parum sit. Dictum est enim, quia Pharisaei decimas dabant, Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quaecumque possideo. Et quid ait Dominus? Nisi abondaverit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in regnom caelorum. Et ille super quem debet abundare Iustitia tua, decimas dat: tu autem nec millesimam das. Quomodo superabis eum, cui non aequaris?

Luc. xvi. 9. *Psal. xl. 2.* *Luc. vi. 30.* *Eccli. xxix. 15.* *Luc. xviii. 12.* *Matth. v. 20.*

S. AMBROS. *Lib.* 2. *de Officiis*, *cap.* 16. *num.* 76. Liquet igitur debere esse liberalitatis modom, ne fiat inutilis largitas. Sobrietas tenanda est, maxime Sacerdotibus, ut non pro iactantia, sed pro iustitia dispensent. Nusquam enim maior aviditas petitionis. Veniunt validi, veniunt nullam caussam nisi vagandi habentes, & volunt subsidia evacuare pauperum, exinanire sumptum: nec exiguo contenti, maiora quaerunt, ambitu vestium captantes petitionis suffragium, & natalium simulatione licitatores incrementa quaestuum. His si quis facile deferat fidem, cito exhaurit paoperum alimoniis profutura compendia. Modus largiendi adsit, ut nec illi inanes recedant, neque transcribatur vita pauperum in spolia fraudulentorum. Ea ergo mensura sit, ut neque humanitas deseratur, nec destituatur necessitas.

N. 77. Plerique simulant debita: sit veri examen. Exutos se per latrocinia deplorant: aut iniuria fidem faciat, aut cognitio personae, quo propensios iuventur. Ab Ecclesia relegatis sumptus impartiendus, si desit eis alendi copia. Itaque qui modum servat, avarus nulli, sed largus omnibus est; non enim solas aures praebere debemus audiendis precantium vocibus, sed etiam oculos considerandis necessitatibus. Plus clamat operatori bono debilitas, quam vox pauperis. Neque vero fieri potest ut non extorqueat amplius importunitas vociferantium: sed non semper impudentiae locus sit. Videndus est ille, qui te non videt: requirendus ille, qui erubescit videri. Ille etiam clausus in carcere occurrat tibi, ille affectus aegritudine mentem tuam personet, qui aures non potest.

N. 78. Quo plus te operari viderit populus, magis diliget. Scio plerosque Sacerdotes, quo plus contulerunt, plus abundasse: quoniam quicumque bonum operarium videt, ipsi confert quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perveniat misericordia: nemo enim vult, nisi pauperi proficere suam collationem. Nam si quem aut immoderatum, aut nimis tenacem dispensatorem viderit, utrumque despiciet: si aut superfluis erogationibus dissipet alieni fructos laboris, aut recondat sacculis.. melius operatur pecunia in pauperis cibo, quam in divitis sacculo. Cave ne intra loculos tuos includas salutem inopum, & tamquam in tumulis sepelias vitam pauperum.

Lib. 1. *cap.* 30. *n.* 148. Deinde perfecta liberalitas fide, caussa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te, fidelis egeat: si scias eum sine sumptu esse, famem tolerare, aerumnam perpeti; qui praesertim egere erubescat: si in caussam ceciderit aut captivitatis suorum, aut calumniae, & non adiuves: si sit in carcere, & poenis, & suppliciis propter debitum

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 4

que quod suum est. (S) 2. Nec propria bona largiantur, nisi in quantum leges fieri sinunt. Si quis enim, verbi gratia, non habet rei familia-

aliquod iustus excrucietur, (nam etsi debetur omnibus misericordia, tamen iusto amplius) si tempore afflictionis suæ nihil a te impetret: si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri.

N. 149... Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam: sed quia plerique fraude eam quærunt, & adfingunt ærumnam: ideo ubi caussa manifestatur, persona cognoscitur, tempus urget, largius se debet profundere misericordia. Non enim avarus Dominus est, ut plurimum quærat. Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum: sed & ille beatus est, qui quod habet, ex affectu facit. Denique duo æra viduæ illius divitum muneribus prætulit; quia totum illa quod habuit, contulit: illi autem ex abundantia partem exiguam contulerunt. Affectus igitur divitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. Ceterum Dominus non vult simul effundi opes, sed dispensari. Luc. xxi. 3.

N. 150. Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati: non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus; caussa enim præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos divites facias: sed ut vitam tibi perpetuam fructu boni operis adquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua.

N. 158. Consideranda etiam in largiendo ætas atque debilitas, nonnumquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales; ut senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuvanda promptius. Tum si quis ex divitiis cecidit in egestatem: & maxime si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut proscriptione, aut calumniis, quæ habebat, amisit.

(S) Prov. III. 9. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei. Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt.

Eccl. xxxiv. 24. Qui offert sacrificium, ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.

S. Hieronym. *in c.* 18. *Ezech. l.* 6. *edit. BB. tom* 3. *p.* 822. Sin autem... panem esurienti dare debemus, & nudum operire vestimento: quanto magis suum reddere?... Docemur eleemosynam non saturis faciendam, sed esurientibus: nec dandum panem his qui ructant plenitudine, sed his qui inanitate cruciantur. In pane autem omnis continetur cibus. Et significanter dicitur, *suum*: ne de rapinis & usuris & alieno malo quæsitum panem, vertamus in misericordiam: *Redemptionem enim animæ viri propriæ divitiæ*. Quod multos facere conspicimus, clientes, & pauperes, & agricolas; ut taceam de militantium & iudicum violentia, qui opprimunt per potentiam, vel furta committunt, ut de multis parva pauperibus tribuant, & in suis sceleribus glorientur. Publiceque Diaconus in Ecclesiis recitet offerentium nomina: tantum offert illa; tantum ille pollicitus est, placentque sibi ad plausum populi, torquente eos conscientia. Damusque materiam miseris, ut gaudeant ad ea quæ tribuunt, & non lugeant ad ea quæ rapuerint... Prov. xiii. 8.

S. Aug. *Serm.* 113. *alias* 35. *de verbis Domini*, *c.* 2. *n.* 2.... Facite vobis amicos de divitiis iniquitatis. Hoc quidam male intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim, Rapere res alienas, mammona est iniquitatis; erogare inde aliquid, maxime egentibus sanctis, hoc est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immo de tabulis cordis vestri omnino delendus est. Nolo sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas: ex eo quod recte habetis date... Nolite velle eleemosynas facere de fenore & usuris.

Cap. 4. *n.* 4... Si amaveris illas (divitias,) peribis cum illis. Perde, ne pereas: dona, ut adquiras: semina, ut metas.

S. Ambros. *Lib* 1. *de Officiis*, *c.* 30. *num.* 145. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniuste quærat, & iuste dispensandum putet: nisi forte ut ille Zachæus, Reddas prius quadruplum ei quem fraudaveris. Luc. xix. 8.

ris dispensationem; si quis sub tutoribus & actoribus est, non potest propria largiri, nisi consentientibus iis ad quos dispensatio pertinet. (T)

I. Tenenturne pauperes lege eleemosynæ?

R. Ad impossibile nemo tenetur. Sed nemo est qui non possit aliquando eleemosynam saltem spiri-

(T) S. AUG. *Epist.* 262. *alias* 199 *ad Ecdiciam*, *num.* 4... Nihil de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio eius (coniugis tui) facere debuisti, ne scandalizares hominem.

N. 5... Cum cognovisset quod omnia, vel pæne omnia, quæ habebas, nescio quibus duobus transeuntibus monachis tamquam pauperibus eroganda donaveris; tunc ille detestans eos tecum, & non Dei servos, sed domus alienæ penetratores, & tuos captivatores & deprædatores putans, tam sanctam sarcinam (continentiæ) quam tecum subierat, indignatus abiecit. Infirmus enim erat, & ideo tibi, quæ in communi proposito fortior videbaris, non erat præsumptione turbandus, sed dilectione portandus: quia etiam si ad ipsas eleemosynas largius faciendas forte pigrius movebatur, posset & ista condiscere, si tuis inopinatis non feriretur expensis, sed expectatis invitaretur obsequiis; ut etiam hoc quod temere sola fecisti, multo consultius dilectione concordi, multoque ordinatius & honestius ambo faceretis; nec blasphemarentur servi Dei, si tamen hoc fuerunt, qui marito absente atque nesciente, ab ignota muliere & ab aliena uxore tanta sumpserunt; & laudaretur Deus in operibus vestris, quorum esset tam fida societas, ut a vobis communiter teneretur, non solum summa castitas, verum etiam gloriosa paupertas.

N. 6.... Numquid tantum bonum est, quod pauperum carnem largioribus eleemosynis refecisti, quantum malum est, quod viri tui mentem a tam bono proposito subruisti? An cuiusquam tibi temporalis salus carior esse debuerat, quam huius æterna? Nonne si ampliorem misericordiam cogitans, ideo pauperibus res tuas erogare differres, ne scandalizatus maritus tuus Deo periret, uberiores tibi Deus eleemosynas imputaret?

N. 7. Neque hoc ita dicimus, ut si quisquam scandalizatus fuerit de bonis operibus nostris, ab eis desistendum putemus; sed alia caussa est alienarum, alia necessariarum in societate aliqua personarum ... alia parentum erga filios, alia filiorum erga parentes: alia postremo ea, quæ in his rebus vel maxime intuenda est viri & uxoris, ubi mulierem coniugatam non licet dicere, Facio quod volo de meo; cum & ipsa non sit sua; sed capitis sui, hoc est viri sui.

S. THOMAS 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 8. *conclusio*. Sub alterius potestate constitutus de his tantum, quorum ipse dominus est, eleemosynam licite facere potest, non autem de his quæ domini sui sunt, nisi forte in casu extremæ necessitatis.

In corp. Ille qui est sub potestate alterius constitutus, in quantum huiusmodi, secundum superioris potestatem regulari debet ... Et ideo oportet, quod ea in quibus inferior superiori subiicitur, dispenset non aliter, quam ei sit a superiori commissum. Sic ergo ille qui est sub potestate constitutus, de re, secundum quam superiori subiicitur, eleemosynam facere non debet, nisi quatenus ei a superiore fuerit commissum. Si quis vero habeat aliquid secundum quod potestati superioris non subsit, iam secundum hoc non est potestati subiectus, quantum ad hoc proprii iuris exsistens; & de hoc potest eleemosynam facere.

Ad 2. Dicendum quod si uxor habet alias res præter dotem, quæ ordinatur ad sustentandum onera matrimonii, vel ex proprio lucro, vel quocumque alio licito modo, potest dare eleemosynas etiam irrequisito assensu viri: moderatas tamen, ne ex earum superfluitate vir depauperetur. Alias autem non debet dare eleemosynas sine consensu viri, vel expresso, vel præsumpto, nisi in articulo necessitatis...

Ad 3. Dicendum quod ea quæ sunt filii-familias, sunt & patris: & ideo non potest eleemosynam facere, nisi forte aliquam modicam, de qua potest præsumere quod patri placeat.

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 4.

tualem exercere. (V) Quin & multa sunt in quibus vel pauperiores possunt & corporaliter adesse proximo: quod si ex caritatis affectu fiat, eleemosyna est. Ad omnes omnino spectat præceptum caritatis. Hæc autem si vera est, mille habet iuvandi proximi artes. (X)

(V) S. Aug. *in Ps.* ciii. *Serm.* 1. *n.* 19... Supplicem nullum spernas, & cui dare non potes quod petierit, non eum spernas: si potes dare, da; si non potes, affabilem te præsta. Coronat Deus intus voluntatem, ubi non invenit facultatem.

Serm. 239. *alias* 146. *de temp. in diebus Paschal.* x. *num.* 3. Eliam sanctum famis tempore per corvum Dominus pascebat: & quem persequebantur homines, ei serviebant aves. Afferebat servo Dei corvus mane panes, & ad vesperam carnes... Quamvis Elias non indigeret, mittitur ad viduam in Sarephta, & dicitur ei, *Vade ad illam viduam, pascet te.* Defecerat Deus, ut Elias ad viduam mitteretur? Sed si Deus servo suo sine humano ministerio semper præberet panem, vidua unde haberet mercedem? Mittitur ergo non indigens ad indigentem, non esuriens ad esurientem; & dicit ad eam, *Vade, & affer mihi pusillum, ut manducem.* Illa modicum habebat, quod consumptura fuerat, & moritura... Illa non dubitavit, sed adtulit. Obtulit refectionem, & meruit benedictionem. Benedixit sanctus Elias hydriam farinæ, & capsacem olei... Accessit benedictio, & vasa illa thesauri facti sunt. Laguncula olei facta est fons olei, farina parva uberrimas segetes superavit.

3. Reg xvii. 9.

Ibid. 12.

In Psal. cxxv. *num.* 13. Aliquando & dives invenitur pauper, & a paupere præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tanto delicatior quanto ditior; transire non potest: si nudatis membris transiret, frigesceret, ægrotaret, moreretur: accedit pauper exercitatior corpore; traiicit divitem, eleemosynam facit in divitem ... In quo quisque pauper est, ibi illum vide: quia forte tu in eo dives es, in quo ille pauper est, & habes unde accommodes ... Consilio indiget, tu plenus es consilio ... das consilium, & præstitisti eleemosynam ... Sic se ergo tenet corpus Christi, membra socia sic compinguntur & adunantur in caritate & in vinculo pacis, cum quisque id quod habet, præstat ei qui non habet: in eo quod habet, dives est, in eo quod ille non habet, pauper est. Sic vos diligite, sic vos amate. Nolite ad vos solos adtendere, sed adtendite indigentes circa vos.

Serm. 2. *in Psalm.* xxxvi. *n.* 13.... Si habet foris facultatem, dat ipsa caritas, sed ex eo quod habet: si autem non invenit foris quod det, dat benevolentiam, præstat consilium si potest, præstat auxilium si potest: ad extremum si nec consilio nec auxilio adiuvare potest; vel voto adiuvat, vel orat pro contribulato, & forte magis ipse exauditur, quam qui porrigit panem. Habet semper unde det, cui plenum pectus est caritatis. Ipsa est caritas, quæ dicitur & voluntas bona. Plus a te Deus non exigit, quam quod tibi intus dedit. Vacare enim non potest voluntas bona ... Ipsi inter se pauperes præstant sibi de voluntate bona .... Vides cæcum duci a vidente: quia nummos non habuit quos daret egens, commodavit oculos non habenti.

(X) *Maximis præmiis remuneratam a Deo eleemosynam legimus in Scripturis sacris.*

3. Reg. xvii. 9. *& seq.* Surge, & vade inde in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut pascat te. Surrexit (Elias) & abiit in Sarephta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paullulum aquæ in vase, ut bibam. Cumque illa pergeret ut afferret, clamavit post tergum eius, dicens. Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria; & paullulum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ. Quæ abiit, &

§. 5. *De Correctione fraterna.*

I. In quo posita est fraterna correctio?

R. In eo ut delinquentium peccata & vitia corrigantur. Quod quidem si prudenter & ex caritate fiat, utilissimum est proximo.

I. Quinam tenentur proximum corrigere?

---

fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die, hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. Factum est autem post hæc, ægrotavit filius mulieris matris familias, & erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Et ait Elias ad eam: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu eius, & portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum. Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti ut interficeres filium eius? Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri huius in viscera eius. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reversa est anima pueri intra eum & revixit.

Tobiæ librum *lege & revolve, maxima ibi caritatis & misericordiæ exempla invenies, & ad portenta in Tobiæ & filii eius gratiam a Deo in præmium eleemosynarum eorum patrata obstupesces. Pauca hæc e multis exscribo.*

Tob. xii 12. *& seq* Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filii tui a dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

Actor. ix. 36. *& seq.* In Ioppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur... Circumsteterunt illum (Petrum) omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit, & conversus ad corpus dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, & viso Petro, resedit.

x. 1. *& seq.* Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius... religiosus ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper. Is vidit in visu manifeste... Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus.... hic dicet tibi quid te oporteat facere.. Adhuc loquente Petro... cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. *Itaque eleemosynis suis fidem accipere meruerunt.*

Eleemosyna & caritate vincimus tentationes, & ipsum diabolum superamus, *teste* S. Leon. *Serm.* 72. *de Ascens. Domini* 2. *c.* 5... Nihil autem est validius dilectissimi, contra diaboli dolos, quam benignitas misericordiæ, & largitas caritatis, per quam omne peccatum aut declinatur, aut vincitur...

Operæ pretium erit legere tractatum R. P. Thomassini *Congregationis Oratorii D. I. Sacerdotis*, de Eleemosyna, *Gallice scriptum, ut & librum cui titulus*; Eleemosyna Christiana, seu traditio de Eleemosyna, *Opus Doctrina Christiana, & vera pietate refertum.*

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 5.

R. Qui præsunt aliis, tenentur ex officio & iustitia delinquentes subditos corrigere. Quin & ceteri tenentur sæpe & lege caritatis & ex præcepto Christi fraternam correctionem exercere; quod tamen ut recte fiat summa prudentia opus est. (A) *Si peccaverit in te frater* Matth. xviii. 15.

(A) Luc. xvii. 3. Attendite vobis: si peccaverit in te frater tuus, increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi.

Origen. *Lib. 9. in Epist. ad Rom. cap.* 12. *Caritas sine simulatione.* Ego puto quod omnis caritas quæ non est secundum Deum, simulata sit, & veritas non sit ... Ergo.. quicumque aliquid aliud dilexerit quam Deum, & quæ Deo placent, caritas in eo ficta & simulata dicenda est. Sed & si quis proximum suum diligat, & cum errantem cum viderit non commoneat, non corrigat, simulata ista caritas dicenda est. Et ideo nihil habere adulatorium, nihil fucatum caritas debet .... *Odientes malum, adhærentes bono,* Mirum fortasse siquidem inter cetera bona virtutum, assumitur etiam odium, & tamquam necessario ab Apostolo ponitur. Unde certum est inesse animæ odii affectum. Est enim laudabile odisse vitia, odisse peccata.

S. Aug. *Serm.* 82. *de alias* 16. *de verb. Evang. Matth.* 18. *cap.* 4. *num.* 7... Iniuriam... qui... passus est, quid debet (facere?) Quod audivimus hodie, *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum.* (Matth. xviii. 15.) Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo gravi seipsum vulnere percussit: tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, vel perisse, & negligis? Peior es tacendo, quam ille conviciando. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam gloriosum est iniurias oblivisci: sed obliviscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergo *corripe eum inter te & ipsum solum,* intendens correctioni, parcens pudori. Forte enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quem vis facere correctiorem, facis peiorem.

Serm. 385. *de Amore hominis in hom. alias* 38. *inter Homil.* 50. *cap.* 7. *n.* 8. .. Et si amicum tuum videris, quem amabas in hoc sæculo ut salvus esset, quia tu iam talem salutem desideras quæ æterna est, ad ipsam salutem diligis amicum tuum; & totum quidquid vis amico tuo præstare, ad hoc vis præstare, ut illam tecum teneat salutem. Amas enim iustitiam, vis illum esse iustum: amas sub Deo esse, vis & illum esse sub Deo: amas vitam æternam, illic eum vis tecum regnare in æternum. Inimicum tuum vides illum persequi te, iniquitas est quæ te persequitur. In illo irasci debes, misericordia, febrit in anima. Quomodo ergo amicus huius sæculi secundum sæculum amans animam suam, febrem vult expellere de amico suo, quem similiter amat ut se, propter præsentem salutem: sic tu quemcumque diligis, propter vitam æternam dilige; cum inveneris iram, indignationem, odium, iniquitatem, sic coneris expellere morbum animi, quomodo amicus sæculi morbum corporis: ad hoc enim amas, ut facias quod & tu es: & erit in te perfecta caritas. Hoc si inveneris, ad hoc ama coniugem, ad hoc ama filium, ad hoc ama propinquum, vicinum, ignotum, inimicum, & erit in te perfecta caritas. Quæ si fuerit in te vineis mundum, & pellitur foras princeps mundi.

Tract. 7. *in primam Epist. Ioan. n.* 11. Si qui forte vultis servare caritatem, ante omnia ne putetis abiectam & desidiosam, nec quadam mansuetudine, immo non mansuetudine, sed remissione & negligentia servari caritatem. Non sic servatur. Non putes tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis; aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam; aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis: non est ista caritas, sed languor. Ferveat caritas ad corrigendum, ad emendandum: sed si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur, corrigantur. Noli in homine amare errorem, sed hominem: hominem enim Deus fecit, errorem ipse homo fecit. Ama illud quod Deus fecit, noli amare quod ipse homo fecit. Cum illud amas, illud tollis: cum illud diligis, illud emendas. Sed etsi sævis aliquando, propter correctionis dilectionem. .. Pater quando filium castigat, ad disciplinam castigat .... Seductor ut vendat,

tuus, verba sunt Christi, *vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

I. Quandonam correctio fraterna ex caritate fit?

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 5.

R. Cum ad eam faciendam non cupiditate, non invidia, non odio, non ante occupata opinione ducimur; sed ea solum mente ut & fungamur officio, & fratri utiles simus. (B)

I. Quandonam correctio fraterna prudenter fit?

cum amaritudine blanditur; pater ut corrigat, sine felle castigat. Tales estote ad omnes.... Quis est qui non corrigit filium suum? Quis est cui non det disciplinam pater? Et tamen sævire videtur. Amor sævit, caritas sævit: sævit quodam modo sine felle, more columbino, non corvino.

Lib. 1. de Civit. Dei, cap. 9. n. 1.... Plerumque enim ab eis (flagitiosis) docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis & corripiendis male dissimulatur: vel cum laboris piget, vel cum eorum os coram verecundamur offendere; vel cum inimicitias devitamus, ne impediant & noceant in istis temporalibus rebus... ita ut, quamvis bonis vita malorum displiceat,... tamen quia propterea peccatis eorum damnabilibus parcunt, dum eos in suis licet levibus & venialibus metuunt, iure cum eis temporaliter flagellentur, quamvis in æternum minime puniantur.

N. 3.... Ad hoc enim speculatores, hoc est, populorum præpositi constituti sunt in Ecclesiis, ut non parcant obiurgando peccata. Nec ideo tamen ab huiuscemodi culpa penitus alienus est, qui licet præpositus non sit, in eis tamen quibus vitæ huius necessitate coniungitur, multa monenda vel arguenda novit, & negligit, devitans eorum offensiones...

Serm. 46. alias 165. de tempore, c. 3. n...7. Numquid propter ipsum honorem sibi exhibitum (Paullus) ne forte cum argueret, negaretur, & minus ipse Apostolus laudaretur, pepercit errantibus?... Testimonium perhibet, quod sicut Angelum Dei susceperint eum; & quod, si fieri posset, oculos suos vellent eruere, & illi dare: & tamen accedit ad ovem languidam, ad ovem putridam, secare vulnus, non parcere putredini. Ergo, inquit, inimicus factus sum vobis verum prædicans?

Vide infra c. 5. huiusce sect. §. 2. S. BERNARDO. *de Adventu Domini, Serm. 3. n. 6.*

S. THOMAS. 2. 2. *Quæst. 33. art. 2.* Sed contra est quod Augustinus dicit Serm. 16. De verbis Domini c. 4. *Si neglexerit corrigere, peior eo factus est, qui peccavit.* Sed hoc non esset, nisi per huiusmodi negligentiam aliquis præceptum omitteret: ergo correctio fraterna est in præcepto.

Conclusio. Cum fraterna correctio ad fratris emendationem ordinetur, tunc est in præcepto, quando evidens est eius ex correctione fructus.

In corp.... Correctio fraterna ordinatur ad fratris emendationem, & ideo hoc modo cadit sub præcepto, secundum quod est necessaria ad istum finem, non autem ita, quod quolibet loco vel tempore frater delinquens corrigatur.

Ad primum.... Sic affici debemus caritatis affectu, ut omnes velimus salvos fieri. Et ideo omnibus debemus fraternæ correctionis officium impendere sub spe divini auxilii.

Ad tertium... Correctio fraterna tripliciter omitti potest. Uno quidem modo meritorie, quando ex caritate aliquis correctionem omittit... Alio modo prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, *quando scilicet formidatur... iudicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio, dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fraternæ caritati preponantur...* Tertio modo huiusmodi omissio est peccatum veniale, quando timor & cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corripienda delicta fratris: non tamen ita, quod si ei constaret quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem vel cupiditatem omitteret; quibus in animo suo præponit caritatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes.

R. Quando in correctione facienda habetur ratio personarum, temporis, loci; & in ipsa correctione servatur modus ad utilitatem proximi maxime accommodatus.

I. Quis modus servandus est in ipsa correctione?

R. Cum ad solius proximi utilitatem facienda correctio sit, ab ea abstinendum, si ex correctione, non emendatio proximi, sed iræ, odia, nova denique peccata secutura esse videantur. Quod tamen non semper intelligendum est de correctionibus quæ fiunt a Præfectis & Iudicibus: in illis enim spectatur maxime utilitas communis. (C)

I. Quomodo in correctione ha-

(B) D. Ioan. Chrysost. *in Matth. Homil.* 23. *al.* 24. *n.* 1. *&* 2. Non exprobrare oportet vel insultare, sed admonere: non maledicere, sed consilium dare: nec arMatth. vii. 1. roganter insurgere, sed cum dilectione corrigere... Corripe quidem, sed non ut hostis vel inimicus ultionem exposcens, sed ut medicus remedia apparans. Neque enim dixit, ne cohibeas peccantem, sed ne iudices; idest, ne acerbus sis iudex.

S. Aug. *Epist.* 185. *alias* 50. *ad Bonifacium, c.* 2. *num.* 7. *Vide infra §.* 2. *c.* 5. *Sect.* 3. *huiusce Part. Et etiam supra litt.* (A) *hocce §.*

(C) Proverb. ix. 7. Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te.

S. August. *Lib.* 1. *de Sermon. Domini in monte, c.* 20. *num.* 63. Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet: etiam ipsa enim pertinet ad misericordiam; nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo quem correctum esse vult, plura perferre. Sed huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium quo solent flagrare qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superaverit. Non enim metuendum est ne odisse parvulum filium parentes videantur, cum ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius.. Non ergo quæritur, nisi ut & ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est; & ea voluntate vindicet, qua pater in parvulum filium, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum exemplum ducitur, quo satis appareat, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui: ut illum, in quem vindicat, non pœna miserum, sed correctione beatum velit; paratus tamen, si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo illata, quem vult esse correctum, sive in eum habeat potestatem coercendi, sive non habeat.

Lib. 1. *de Civit. Dei c.* 9. *num.* 2. Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant atque avertant a fide; non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium caritatis. Illud est culpabile, quod hi, qui dissimiliter vivunt, & a malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere aut obiurgare deberent, dum eorum offensiones cavent, ne sibi noceant in his rebus, quibus licet boni atque innocentes utuntur.

S. Greg. Magn *Lib* 8. *Moral. in Iob, c.* 42. *num.* 67... In laude hypocrita positus, ne hunc quisquam corripere audeat, asperitate sua protinus vitam corripientis secat... Deprehensum se in pravitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohibet: quia velut in occulto vulnere tactus dolet ..... & paratior mori quam corripi, redargutione deterior redditur.... Unde exasperatus protinus in contumelias surgit.. Unde bene per Salomonem dicitur: *Noli arguere derisorem, ne oderit* Prov. ix. 8.
te. Neque enim iusto timendum est, ne derisor cum corripitur, contumelias inferat; sed ne tractus ad odium, peior fiat.

Lib. xi. *Epist.* 13. *al.* 9. *ad Serenum Episc. Massiliensem*. Alios qui pravi esse memorantur, paterna adhortatione a sua pravitate compescere, & ad viam stude rectitudinis revocare. Quod si, quod absit, salubri monitu eos videris in nullo

proficere, & hos quoque curabis a te procul abiicere; ne pravitates eorum ex eo quod recipiuntur, displicere minime videantur. Et non solum ipsi inemendati remaneant, sed etiam eorum receptione alii corrumpantur. Et considera quam & hominibus execrabile, & periculosum ante Dei sit oculos, si per eum a quo plectenda sunt crimina, nutriri vitia videantur.

Regulæ Past. p. 2. *c.* 6. *al.* 17. Sit rector.. contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus; ut,.. cum pravorum culpa exigit, potestatem protious sui prioratus agnoscat,.. & erga perversos iura rectitudinis exercere non formidet... Necesse est ut Rectores a subditis timeantur, quando ab eis Deum minime timeri deprehendunt: ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina iudicia non formidant... Paullus... prælatum se fratribus esse ne-
1. Thes. II. 7. sciebat, cum diceret: *Facti sumus parvuli*
2. Cor. IV. 5. *in medio vestrum*. Et rursum: *Nos autem servos vestros per Christum*. Sed cum culpam quæ corrigi debuisset invenit, illico
1. Cor. IV. 21. magistrum se esse recoluit, dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos*. Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius, quam fratribus dominatur. Sed cum delinquentes subditos præpositi corrigunt, restat necesse est, ut sollicite attendant, quatenus per disciplinæ debitum culpas quidem iure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiam æquales se ipsis fratribus qui corriguntur, agnoscant: quamvis plerumque etiam dignum est, ut eosdem quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorum namque per nos vitia disciplinæ vigore feriuntur, in his vero quæ ipsi committimus, ne verbi quidem ab aliquo invectione laceramur. Tanto ergo apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus.. Quia enim falsa pietate superatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud districtum iudicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit. Hinc namque divina voce ei dicitur:
1. Reg. II. 29. *Honorasti filios tuos magis quam me*. Hinc Pastores increpat per Prophetam, dicens:
Ezec. XXXIV. 4. *Quod fractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis*. Abiectus enim reducitur cum quisque in culpa lapsus, ad statum iustitiæ ex pastoralis sollicitudinis vigore revocatur. Fracturam vero ligamen adstringit, cum culpam disciplina deprimit: ne plaga usque ad interitum defluat, si hanc districtionis severitas non coar-

ctat... Unde necesse est, ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, PARS II.
magna se sollicitudine etiam districtior ipsa SECT. II.
moderetur: quatenus sic iura disciplinæ CAP. IV.
contra delinquentes exereeat, ut pietatis §. 5.
viscera non amittat... Miscenda ergo est lenitas cum severitate; faciendum quoddam ex utroque temperamentum: ut neque multa asperitate exulcereotur subditi, neque nimia benignitate solvantur... Sit itaque amor, sed non emolliens: sit vigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæviens: sit pietas, sed non plus quam expediat, parcens: ut... is qui præest, corda subditorum & terrendo demulceat, & tamen ad terroris reverentiam demulcendo constringat.

S. CYRIL. ALEXAND. *Lib.* 3. *c.* 28. *in Ioan. cap.* 6. *vers.* 26.... Prodest ergo Dominus, etiam cum increpat; & quos ferire putatur, iisdem ipsis beneficia conferre cernitur. Hinc statuendum est, Ecclesiarum Præsulibus, tametsi quidam eis assententur,... illorum adulationibus cedendum non esse, nec de eorum delictis tacendum... sed eos, quibus correctione opus est.... libere potius increpandos, & ad meliorem frugem revocandos, adeoque ceteros quoque hinc iuvandos, iuxta illud Paulli dictum: *Peccantes coram omnibus* 1. Timoth. v. 20.
argue, ut & ceteri timorem habeant... Discipulos Christus arguit, acrem & ferventem increpationem adhibens.

S. THOM. 2. 2. *Quæst.* 33. *art.* 6. Sed contra est quod dicitur, *Noli arguere* Prov. IX. 8.
derisorem, ne oderit te. Ubi dicit Glossa, *Non est timendum, ne tibi derisor, cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius providendum, ne tractus ad odium, inde fiat peior*. Ergo cessandum est a correctione fraterna, quando timetur ne fiat ille inde deterior.

Conclusio. Quamquam numquam iustitiæ correctio, quæ ad Prælatos spectat dimittenda sit propter turbationem eius qui corripitur; correctio tamen caritatis fraternæ, ubi probabiliter æstimatur quod peccator admonitione contempta, in peiora sit lapsurus, laudabiliter omittitur.

In Corp. Duplex est correctio delinquentis. Una quidem pertinens ad prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactivam. Et talis correctio non est dimittenda propter turbationem eius qui corripitur; tum quia si propria sponte emendari non velit, cogendus est per pœnas, ut peccare desistat: tum etiam quia si incorrigibilis

benda ratio est personarum, ut prudenter fiat?

R. Spectanda ætas, conditio, infirmitas, indoles, ceteraque id genus, tam in corrigente, quam in delinquente corrigendo. (D)

I. Quomodo habenda ratio temporis & loci in correctione?

R. Spectandum 1. Num correctio facienda sit palam & publice, an secreto. 2. Num in ipso actu peccati; an vero satius sit eam in tempus aliud differre, cum liber animus peccantis ab æstu cupiditatis fuerit. Uno verbo faciendum pro tempore & loco quod magis e re proximi fuerit. (E)

I. Qua ratione facienda correctio est?

R. Mille corrigendi modos cari-

---

sit, per hoc providetur bono communi., dum servatur ordo iustitiæ, & unius exemplo alii deterrentur. Unde iudex non prætermittit ferre sententiam condemnationis in peccantem, propter timorem turbarionis ipsius, vel etiam amicorum eius. Alia vero est correctio fraterna, cuius finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem admonitinnem. Et ideo ubi probabiliter æstimatur quod peccator admonitionem non recipiat, sed ad peiora labatur, est ab huiusmodi correctione desistendum: quia ea quæ sunt ad finem, debent regulari secundum quod exigit ratio finis.

(D) 1. Timoth. v. 1. Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; iuvenes, ut fratres: anus, ut matres; iuvenculas, ut sirores, in omni castitate:... Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant.

(E) Matth. xviii. 15. 17. *Vide supra hocce §. respons.* 2.

1. Timoth. v. 1. *Vide supra litt* (D) *huiusce §.*

S. Aug. *Serm.* 82. *alias* 16. *de verbis Domini, cap.* 4. *n.* 7. *Vide supra litt.* (A) *hocce §.*

Lib. 9. *Confess. cap.* 9. *num.* 19. (Monica)... viro servivit veluti domino, & satégit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus illam pulcram faciebas, & reverenter amabilem, atque mirabilem viro ... Erat vero ille præterea sicut benevolentia præcipuus, ita ira fervidus. Sed noverat hæc non resistere irato viro, non tantum facto, sed ne verbo quidem. Iam vero refracto & quieto, cum opportunum videret, rationem facti sui reddebat, si forte ille inconsideratius commotus fuerat. Denique cum matronæ multæ, quarum viri mansuetiores erant, plagarum vestigia, etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam, veluti per iocum graviter admonens, ex quo illas tabulas quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tamquam instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, deputare debuisse: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere. Cumque mirarentur illæ, scientes quam ferocem coniugem sustineret, numquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse, quod Patricius ceciderit uxorem, aut quod a se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint, & caussam familiariter quærerent, docebat illa institutum suum, quod supra memoravi. Quæ observabant, expertæ gratulabantur; quæ non observabant, subiectæ vexabantur.

Serm. 82. *alias* 16. *de verbis Domini c.* 7. *n.* 10.... Quia secretum fuit, quando in te peccavit; secretum quære, cum corrigis quod peccavit. Nam si solus nosti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor... Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus: ipsa corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius.

Epist. 211. *Ad Sanctimoniales, alias* 109. *n.* 11. Si oculi petulantiam in aliqua vestrum adverteritis, statim admonete, ne cœpta progrediantur, sed ex proximo corrigantur. Si autem & post admonitionem iterum vel alio quocumque die idipsum eam facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat quæcumque invenire potuit hoc, prius tamen & alteri vel tertiæ demonstratam, ut duarum vel trium possit ore convinci, & competenti severitate coerceri. Nec vos iudicetis esse malevolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras,

tas habet. (F) Lenis quandoque correctio adhibenda, quandoque gravis, & dura. Proficit quandoque ira, aliquando nocet. Arguendum, obsecrandum, increpandum, blandiendum, sæviendum, minitandum, obiurgandum. (G) Uno verbo quod pro tempore & loco & pro ratione peccati & peccantis ad utilitatem proximi maxime conducit, id prudenter, & caute faciendum.

---

quas indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius eam debes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde? Sed antequam aliis demonstretur, per quas convincenda est si negaverit, Præpositæ debet ostendi, si admonita neglexerit corrigi, ne forte possit secretius correpta non innotescere ceteris. Si autem negaverit, tunc neganti adhibendæ sunt aliæ, ut iam coram omnibus possit, non ab una teste argui, sed a duabus tribusve convinci. Convicta vero secundum Præpositæ vel Presbyteri arbitrium debet emendatoriam sustinere vindictam: quam si ferre recusaverit, etsi ipsa non abscesserit, de vestra societate proiiciatur. Non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimas perdat.

S. Ioan. Chrys. *Homil.* 60. *al.* 61. *in Matth. n.* 1... Iubet (Christus) redargutionem inter duos tantum fieri: ne plurium testimonio graviorem redderet accusationem, & petulantior ille factus, curatu difficilior fieret....

S. Ambros. *Enarrat. in Ps.* xxxvii *n.* 19... Qui sanari vult, argui non reformidat: sed non vult argui in furore, sed in verbo Dei... Non vult erudiri in ira, sed in doctrina.

Expos. Evang. sec. Luc. lib. 8. *num.* 21. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum.* (*Matth.* xviii. 15.) Plus enim proficiat amica correctio, quam accusatio turbulenta: illa pudorem incutit, hæc indignationem movet. Servetur potius quod prodi metuat, qui monetur. Bonum quippe est ut amicum magis te qui corripitur credat, quam inimicum; facilius enim consiliis acquiescitur, quam iniuriæ succumbitur. Unde & Apostolus: (1. *Thess.* iii. 15.) Corripite, inquit, ut fratrem, ut erubescat, non ut inimicum eum existimetis. Infirmus enim custos diuturnitatis est timor; pudor autem bonus magister officii; qui enim metuit, reprimitur, non emendatur: quem pudet facere, in naturam vertit.

N. 22. Pulcre autem posuit: *Si peccaverit in te*; non enim æqua conditio in Deum, hominemque peccare. Denique Apostolus, qui divini est verus interpres oraculi: *Hereticum*, inquit, *post unam correctionem devita*, (*Tit.* iii. 10.) quia non est æque perfidia ut culpa, veniabilis. Et quoniam plerumque per imperitiam error obrepit, corripiendum præcepit; ut aut pertinacia vitetur, aut prolapsio corrigatur.

(F) S. August. *Lib. de Catechizandis rudibus c.* 15. *num.* 23. Cum eadem omnibus debeatur caritas, non eadem est omnibus adhibenda medicina: ipsa item caritas alios parturit, cum aliis infirmatur; alios curat ædificare, alios contremiscit offendere; ad alios se inclinat, ad alios se erigit; aliis blanda, aliis severa: nulli inimica, omnibus mater.

(G) 2. Timoth. iv. 2. Prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

Tit. i. 12... Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob caussam increpa illos dure, ut sani sint in fide.

S. Aug. *Serm.* 13. *alias de tempore* 49. *cap.* 7. *num.* 8.... Adhibeantur pœnæ, non recuso, non interdico; sed animo amantis, animo diligentis, animo corrigentis.

N. 9. Non enim filium tuum non erudis. Et prius agis, ut, si fieri potest, pudore & liberalitate erudiatur, erubescat patrem offendere, non tamquam severum iudicem timeat; gaudes ad talem filium.

Capit. 8. Sed si fuerit forte ista contemnens, adhibes & verbera; incutis pœnam, ingeris dolorem, sed quæris salutem. Multi amore, multi timore correcti sunt: sed per tremorem timoris ad amorem pervenerunt.

Serm. 46. *alias* 165. *de tempore*, *c.* 3. *num.* 7. *Vide supra hocce §. litt.* (A)

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 5.

I. Quomodo affectus debet esse qui corrigit?

R. Præter prudentiam & caritatem requiritur in corrigente humilitas, & studium orationis.

I. Cur humilitas?

Epist. 63. *alias* 240. *ad Severum n.* 1.... Scripsisti te mirari, nos cum dolore nostro tolerare voluisse, quod correctione emendari potuisset: quasi non sint dolenda quæ male facta sunt, etiamsi quantum possunt, postea corriguntur; aut non id maxime tolerandum sit, quod cum manifestum sit perperam factum, fieri non possit infectum.

N. 2. Audi etiam quid obiurgando, quid monendo, quid orando correxerimus.. Obiurgando correximus..ipsum qui tibi non obtemperavit... Cum enim omnes obiurgantibus nobis hæc omnia non recte facta esse confessi sunt, & ut sibi ignosceretur rogaverunt; nimis superbe ageremus, si non crederemus esse correctos. Neque enim agere poterant ut facta non essent: sed nec nos aliud obiurgando agebamus, nisi ut se male egisse cognoscerent & dolerent. Monendo autem correximus... omnes, ut deinceps talia non auderent, ne iram Dei experirentur... Orando autem correxeramus nos ipsos, ut & gubernationes & exitus nostrorum consiliorum misericordiæ Dei commendaremus, & si quid indignationis nos momorderat, sub illius medicinalem dexteram confugiendo sanaremur. Ecce quam multa, partim obiurgando, partim monendo, partim orando correxeramus.

Epist. 138. *alias* 5. *ad Marcellinum cap.* 2. *num* 14. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda, ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. Agenda sunt autem multa, etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati... Nam in corripiendo filio quamlibet aspere, numquam profecto amor paternus amittitur. Fit tamen quod nolit & doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus... Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.. Misericorditer enim, si fieri posset, etiam bella gererentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hæc vitia perderentur, quæ iusto imperio vel exstirpari vel premi debuerunt.

Tract. 7. *in* 1. *Epist. Ioan. num.* 1. & 11. *Vide hocce* §. *litt.* (A)

Enarrat. in Psal. CIII. *Serm.* 3. *n.* 19.... Caritas etsi irascitur aliquando, ut corrigat, non tenetur rea: quia non inveteravit ira, ut verteretur in odium.

Enarrat. in Ps. CXXXII. *num.* 8.... Attende Stephanum. Sæviebat in illo caritas: sæviebat in eos, cum audirent; rogavit pro eis, cum lapidarent. Quid enim ait, cum audirent? Dura cervice & incircumcisi corde & auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto... Numquid adulavit? Numquid timuit? Illi cum audirent ista, quæ in illos dicebantur: (Quasi sæviebat enim Stephanus, sæviebat ore, corde diligebat; & non est victa caritas ipsa in eo. Nam illi) abhorrentes a verbo, tamquam tenebræ fugientes a lumine, ad lapides currere cœperunt, Stephanum lapidare. Sicut antea Stephani verba lapidabant illos, sic postea lapides eorum Stephanum. Quando debuit plus irasci Stephanus, quando lapidabatur, an quando audiebatur? Ecce mitis factus est cum lapidaretur, & sæviebat cum audiretur: Quare sæviebat cum audiretur? Quia mutare volebat eos, a quibus audiebatur. *Act.* VII. 51.

S. AMBROS. *Serm.* 15. *in Ps.* CXVIII. *num.* 39.... Est durus ergo zelus caritatis, qui non cedat inferis: cum pro Dei zelo unusquisque nec suis parcat.

D. IOAN. CHRYSOST. *Comment. in Epist. Paulli ad Hebr. cap.* 12. *Hom.* 30. *n.* 3... Si videris amicum scortansem, dic ei: Res est mala, quam admittis: non te pudet, non erubescis? Est enim malum. Ille nescit, inquies, quod sit malum? Certe scit: sed trahitur a cupiditate. Ægroti quoque sciunt aquæ frigidæ potum esse malum; sed tamen egent iis qui sint prohibituri. Nam qui tenetur affectione, non statim sibi in morbo poterit sufficere. Te ergo sano opus ad illius curationem;... Ne accurate scruteris. Interim quocumque modo eum abduc a mala actione, assuescat non ire ad illum barathrum; sive per te, sive alio modo cohibeatur, lucrum hinc

R. Ne per ſuperbiam pereat qui vult fratrem ſuum ab alio peccato revocare. Timendum eſt enim ne meliorem ſe peccante putet, ipſumque contemnat qui correctionem exercet. Hoc autem ſuperbiæ genus periculoſiſſimum. (H)

I. Cur debet eſſe in corrigente ſtudium orationis?

R. Quia correctionem debet ora-

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 5.

---

erit. Cum enim aſſueſeceris eum illo non ire, tunc poteris paullum reſpirantem docere quod propter Deum oportet hoc facere, & non propter hominem. Ne velis univerſum ſemel corrigere: non enim poteris, ſed ſenſim & paullatim. Si videris enim euntem ad compotationem & ad convivia plena ebrietate, illic quoque fac idipſum; & rurſus eum roga, ut ſi viderit in te aliquem defectum ac vitium, tibi opem ferat, & te corrigat. Sic enim & in ſe feret reprehenſionem, cum viderit te quoque opus habere ut reprehendaris, & non tamquam omnia corrigentem, neque tamquam doctorem, ſed tamquam amicum & fratrem, opem ferre.... Neque ergo is qui arguitur ægre ferat; ſumus enim homines, & ſunt in nobis vitia & defectus: neque qui arguit hoc faciat tamquam ridens & traducens, ſed privatim cum lenitate & manſuetudine. Multa lenitate opus habet qui arguit, ut ita perſuadeat ferre inciſionem... Sic ſunt faciendæ reprehenſiones ut qui arguuntur non reſiliant. Etſi ergo oportet contumelia affici & plagas accipere, non recuſemus... Suſtineamus ergo & alter alterius onera geſtanres & arguentes, ut aſſequamur bona nobis promiſſa...

Homil. 31. *ex c. 9.* Sit ergo talis mulier quam deſcripſimus, eamque velit vir eius omni cura & ſtudio ad meliorem mentem reducere. Quonam igitur modo id peraget? Si non univerſa ſcilicet ſimul imperabit, ſed faciliora, eaque prius, quibus illa minus occupata eſt. Nam ſi cuncta ab initio in melius vertere volueris, nihil efficies Non ergo ſtatim aureis ornamentis ipſam privabis, habeat interim atque utatur: nam id minus eſſe malum videtur, quam depicta fucataque facies. Picturam ergo prius auferas, idque non terrore, nec minis facias, ſed miti iucunda que ſuaſione. partim alias accuſando, partim tuo iudicio atque auctoritate improbando: fac ut a te ſæpe audiat non placere tibi fucatas facies mulierum, ſed quod ſuprà modum averſeris: & perſuade quod nulla res te æque urat, cui tuæ ſententiæ, aliorum quoque opinionem accommoda, quod etiam venuſtas ea res ſolita ſit deturpare, ut ita vitium eximas. Interea nihil adhuc de gehenna dixeris, nihil de Regno cælorum, nequidquam enim hoc dices: ſed perſuade ipſi magna te affici voluptate, cum talem eius faciem videas, qualis a Deo creata eſt: faciem vero corruptam & alienam a natura ſua rubrica vel ceruſſa plenam, apud homines bonos vulgo improbari Prius igitur his triſtis rationibus, & communi ſententia, morbum ab anima eius extermina. Et poſtquam his verbis permulſeris, de inferno etiam ac de cælo dicito, nec ſemel, ſed iterum atque iterum hæc differere non graveris: non odio aut ira, ſed cum amore & lætitia, nunc adulando, nunc quaſi ex faſtidio oculos avertendo, nunc colendo.. Sufferamus interim cetera, ut unum ſolum conſequamur: quod cum habebimus, ad aliud hac via progrediemur, ac ita pariter, ſimilique modo de aureis ornamentis diſputabis: ſi paullatim ſic animum uxoris tuæ formaveris, pictor eris optimus, ſervus fidelis, probus agricola.

Legenda S. Greg. Magn. *Paſtor. cura Pars 3. Saltem quæ ex ea decerpſimus infra Parte 3 Sect. 1. cap 7. § 11.*

(H) Galat. vi. 1. Fratres, etſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis Legem Chriſti.

S. Aug. *in Expoſit. Epiſtolæ ad Galatas, num.* 56. Nihil autem ſic probat ſpiritalem virum, quam peccati alieni tractatio, cum liberationem eius potius quam inſultationem, potiuſque auxilia quam convicia meditatur, & quantum facultas tribuitur ſuſcipit. Et ideo dicit... *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi*. Deinde ne Gal. vi. 1.

sibi quisque videatur instruere, etiam cum proterve exagitat irridetque peccantem, aut superbe tamquam insanabilem detestatur, *In spiritu*, inquit, *mansuetudinis, intendens teipsum ne & tu tenteris*. Nihil enim ad misericordiam sic inclinat, quam proprii periculi cogitatio. Ita eos nec deesse voluit fratrum correctioni, nec studere certamini... Pax igitur & dilectio, communis periculi cogitatione, in corde serventur: modus autem sermonis, sive acrius, sive blandius proferatur, sicut salus eius quem corrigis postulare videtur, moderandus est. Nam & alio loco dicit,
2.Tim.II. 24. *Servum autem Domini litigare non oportet: sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem*. Et ne quisquam ex eo putet cessandum sibi esse a correctione erroris alterius, vide quid adiungat. *In modestia*, inquit, *corripientem* diversa sentientes. Quomodo in modestia quomodo corripientem, nisi quum lenitatem corde retinemus, & aliquam medicamenti acrimoniam verbo correctionis adspergimus? Nec aliter accipiendum video quod in eadem Epistola positum est,
1.Tim. IV. 2. *Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, hortare, increpa in omni longanimitate & doctrina*. Importunitas enim opportunitati utique contraria est: neque omnino ullum medicamentum sanat, nisi quod opportune adhibueris... Ut tunc opportunus sentiaris, cum instas ædificando; cum autem destruis arguendo, non cures etiam si importunus videaris, si hoc est talibus importunum.. Hortare cum opportune instas, increpa cum importune arguis... cum omni longanimitate ad sustinendas indignationes eorum quos destruis, & doctrina ad instruenda eorum studia quos ædificas.... Insta opportune; quod si hoc modo non proficis, importune. Ita intelligendum est, ut tu opportunitatem omnino non deseras, & sic accipias quod dictum est, importune, ut illi videaris importunus, qui non libenter audit quæ dicuntur in eum: tu tamen scias hoc illi esse opportunum, & dilectionem curamque sanitatis eius animo teneas mansueto, & modesto, & fraterno. Multi enim postea cogitantes quæ audierint, & quam iusta audierint, ipsi se gravius & severius arguerunt; & quamvis perturbatiores a medico viderentur abscedere, paullatim verbi vigore in medullas penetrante, sanati sunt: quod non fieret, si semper exspectaremus periclitantem putrescentibus membris, quando eum liberet aut uri aut secari...

N. 57. Numquam itaque alieni peccati obiurgandi suscipiendum est negotium, nisi cum internis interrogationibus examinantes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere. Quod si convicium, vel minæ, vel etiam persecutiones eius quem argueris, laceraverint animum, si adhuc ille per te sanari posse videbitur, nihil respondeas donec saneris prior: ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum consentias, & exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato ad reddendum malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Quidquid enim lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non caritas corrigentis. Dilige, & dic quod voles: nullo modo maledictum erit quod specie maledicti sonuerit, si memineris, senserisque te gladio verbi Dei, liberatorem hominis esse velle ab obsidione vitiorum. Quod si forte, ut plerumque accidit, dilectione quidem talem suscipis actionem, & ad eam corde dilectionis accedis, sed inter agendum subrepserit aliquid, dum tibi resistitur, quod te auferat ab hominis vitio percutiendo, & ipsi homini faciat infestum; postea te lacrimis lavantem huiusmodi pulverem, multo salubrius meminisse oportebit, quam non debeamus super aliorum superbire peccata, quando in ipsa eorum obiurgatione peccamus, cum facilius nos ira peccantis iratos, quam miseria misericordes facit.

Serm. 88. alias 18. de verbis Domini, cap. 18. num. 19... Nec negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo. Quibuscumque modis potestis agite: nec.... efficiamini pigri ad corrigendos malos. Duobus modis non te maculat malus: si non consentias, & si redarguas: hoc est, non communicare, non consentire....
Hoc nos admonens Apostolus, ait: *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum*. Ephes. V. 11. Et quia parum erat non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ: *Magis autem*, inquit, *& redarguite*. Quid est, *Nolite communicare?* Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, *Magis autem & redarguite?* Reprehendite, corripite, coercete.

N. 20. Deinde in ipsa correctione, vel coercitione alienorum peccatorum cavendum est, ne se extollat qui alterum corripit; & Apostolica illa cogitanda sententia est: *Qui se putat stare, videat ne* 1.Cor. X. 12.

tio præcedere & ſequi, ut Deo iuvante fiat utilis correctio ſive correcto, ſive corrigenti. (I)

I. Quomodo correctionem debet accipere qui corrigitur?

R. Audienda correctio eſt cum humilitate, cum docilitate, cum patientia; etiamſi, quod temere non ſuſpicandum, non omnino ſervatæ fuiſſent in corrigendo, caritatis vel prudentiæ leges. (K)

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 5.

I. Quid cauſſæ eſt cur ut pluri-

---

vadat. Foris terribiliter perſonet increpatio, intus lenitatis teneatur dilectio... Neque ergo conſentientes ſitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis; neque ſuperbientes, ut inſultanter arguatis.

Lege ejuſd. D. Chrysost. *Homil. in Epiſt. ad Hebræos ſupra litt.* (G) *huiuſce* §.

S. Isidor. Hispal. *Sent. lib.* 2. *c.* 46. Doctores boni, ſic ea quæ male acta ſunt reſecant, ut ea quæ admitti poſſunt, ne perpetrentur, doctrina ſuccurrente præveniant. Qui blando ſermone caſtigatus non corrigitur, acrius neceſſe eſt ut arguatur: cum dolore enim abſcindenda ſunt, quæ leniter ſanari non poſſunt. Qui admonitus ſecrete de peccato corrigi negligit, publice arguendus eſt, ut vulnus quod occulte ſanari neſcit, manifeſte debeat emendari. Manifeſta peccata non ſunt occulta correctione purganda. Palam enim ſunt arguendi, qui palam nocent; ut dum aperta obiurgatione ſanantur, hi, qui eos imitando deliquerunt, corrigantur. Dum unus corripitur, plurimi emendantur. Neceſſe eſt enim ut pro multorum ſalvatione unus condemnetur, quam per unius licentiam multi periclitentur. Ita contra delinquentes ſermo eſt proferendus, ſicut eius qui corripitur, expoſtulat ſalus. Quod ſi opus eſt aliquam ſalutem medicamenti verbo increpationis aſpergere, lenitatem tamen corde opus eſt retinere. Doctores nonnumquam durius feriunt increpationibus ſubditos, qui tamen a caritate eorum quos corripiunt, non recedunt,... Notandum eſt vehementer ab omni Pontifice, ut tanto cautius erga commiſſos agat, quanto durius a Chriſto ſe iudicari formidat: nam ſicut ſcriptum

Matth. vii. 2. eſt: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*.

S. Bernard. *Serm.* 3. *de Annuntiatione B. M. num.* 2. Meruit quidem adultera lapidari: ſed is punire geſtiat, qui dignus non eſt etiam ipſe puniri. Is præſumat a peccatrice exigere ultionem, qui eamdem excipere non meretur. Alioquin ipſe ſibi vicinior, a ſe incipiat: in ſe prius ſententiam ferat, exerceatque vindictam.

(I) S. Ioan. Chrysost. *Homil. de Profectu Evangelii*. Poterimus... alios corrigere, ſi ad preces ſemper confugiamus, & oremus Deum, ut det ſermonem ſapientiæ, & intellectum audituis, certamque & indeprædabilem huius depoſiti cuſtodiam. Sæpe enim contingit, ut quæ ſtudio noſtro corrigere non poſſumus, ea per preces efficere valeamus, per preces, inquam, perpetuas.

S. August. *Lib. de Correctione & gratia, cap.* 14. *num.* 43. Patiantur ergo homines ſe corripi quando peccant, nec de ipſa correctione contra gratiam argumententur, nec de gratia contra correctionem: quia & peccatis iuſta pœna debetur, & ad ipſam pertinet iuſta correctio, quæ medicinaliter adhibetur, etiam ſi ſalus ægrotantis incerta eſt: ut ſi is qui corripitur ad prædeſtinatorum numerum pertinet, ſit ei correctio ſalubre medicamentum, ſi autem non pertinet, ſit ei correctio pœnale tormentum. Sub iſto ergo incerto ex caritate adhibenda eſt, cuius exitus ignoratur; & pro illo cui adhibetur, orandum eſt ut ſanetur.

(K) Prov. xv. 5. *Vide infra in reſponſ. ul. huiuſce* §.

Eccli. iv. 30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.

x. 28. Vir prudens & diſciplinatus non murmurabit correctus.

xx. 4. Quam bonum eſt correctum manifeſtare pœnitentiam! Sic enim effugies voluntarium peccatum.

S. August. *Lib.* 2. *de Trinit. num.* 1.... Magis optabo a quolibet reprehendi, quam ſive ab errante, ſive ab adulante laudari. Nullus enim reprehenſor formidandus eſt amatori veritatis. Etenim aut inimicus reprehenſurus eſt, aut amicus: ſi ergo inimicus inſultat, ferendus eſt: amicus autem ſi errat, docendus; ſi docet, audiendus. Laudator vero & errans confirmat errorem, & adu-

mum tantopere abhorreant a correctione accipienda?

R. Non alia caussa est quam quod homines sunt superbi, cupidi, subditi peccatis, *Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus, & eum sanitas non sequetur*. (Prov. xxix. 1.) Verba sunt Salomonis in Proverbiis. Superius dixerat in libro eodem: (Id. xv. 5.) *Stultus irridet disciplinam patris sui; qui autem custodit increpationes, astutior fiet*. Et paullo post: *Qui odit increpationes, morietur*. Plurima id genus habentur in Scripturis. (L)

§. 6. *De condonatione offensarum*.

I. Tenenturne Christiani condonare offensas?

R. Tenentur omnino; neque alia ratio est accipiendi a Deo remissionem eorum, quæ in ipsum peccavimus. *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*. (Matth. xviii. 35. Id. vi. 15.) Sic loquitur Christus.

I. In quo posita est offensarum condonatio?

R. In eo ut adversus eum a quo iniuriam accepimus nullum animo retineamus odium, nullum desiderium ultionis, nullam simultatem: immo eum sincere diligamus ut fratrem; & dilectionis veritatem opere comprobemus. (A)

I. Huius præcepti lege tenemurne eos adire a quibus iniurias ac-

---

Ps. cxl. 5. lans illicit in errorem. *Emendabit ergo me iustus in misericordia & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum*.

(L) *Quæ correctionem fraternam spectant pertractata sunt in libro* de Correctione fraterna, *qui anno 1676. Parisiis prodiit in forma 12. hunc legere iuvat*.

(A) Matth. v. 43. *Vide supra §. 3. huiusce capit. litt.* (A)

vi. 12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris... Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra

xviii. 21..... Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Usque septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies. Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. Et... oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta. Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum Dominus eius venumdari, & uxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. Procidens autem servus ille orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem Dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum dicens: Redde quod debes. Et procidens conservus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conservi eius quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narraverunt Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocavit illum Dominus suus, & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Ephes. iv. 32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.

cepimus, ut significemus ipsis nihil nobis superesse ex accepta iniuria simultatis, immo amicos nos esse, & reconciliationem gratiæ esse factam?

R. Qui in fratrem peccavit, debet is prior alterum adire, ab eo in gratiam recipiendus. Sufficit illi qui læsus est interius condonare offensam, sicque affectum esse

PARS II. SECT. II. CAP. IV. §. 6.

COLOSS. III. 12. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

S. AUGUST. *Enarrat. in Psal.* LIV. *n.* 14.... Est & alia usura peior, quando non dimittis quod tibi debetur; & turbatur oculus in illo versu orationis, *Dimitte nobis debita nostra*. (*Matth.* VI. 12.) Quid enim ibi facturus es, quando oraturus es, & ad ipsum versum venturus? Verbum contumeliosum audisti: vis exigere damnationis supplicium. Vel tantum exige, quantum dedisti, fenerator iniuriarum. Pugno percussus es, interfectionem quæris. Usura mala. Qua iturus es in orationem? Si reliqueris orationem, qua circumiturus es ad Dominum? Ecce dices: *Pater noster*, &c.... Venies ad, (*Matth.* VI. 9. & *seq.*) *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Vel in civitate illa mala abundent usuræ istæ, non intrent parietes istos ubi pectus tunditur. Quid facies? quia ibi tu & ille versus in medio estis? Preces tibi composuit cælestis iurisperitus: qui noverat quid ibi ageretur, ait tibi, Aliter non impetrabis. Amen enim dico vobis, quia (*Matth.* VI. 14. 15.) *si dimiseritis peccata hominibus, dimittentur vobis; si autem non dimiseritis peccata hominibus, neque Pater vester dimittet vobis*. Quis hoc dicit? Qui scit quid ibi agatur, quo tu adstans petis. Vide quod voluit esse ipse advocatus tuus: ipse iurisperitus tuus, ipse assessor Patris, ipse iudex tuus dixit, Aliter non accipies. Quid facturus es? Non accepturus, si non dicturus: non accepturus, si falsum dicturus. Ergo aut facturus & dicturus, aut quod petis non promeriturus: quia qui hoc non faciunt, in usuris illis sunt malis. Sint ibi illi qui adhuc idola aut adorant, aut quærunt: noli tu plebs Dei, noli plebs Christi, noli corpus illius capitis. Adtende vinculum pacis tuæ, adtende promissum vitæ tuæ. Quid enim tibi prodest, quia exigis iniurias quas pertulisti? Ultio te reficit. Ergo de malo alieno gaudebis? Passus es malum; ignosce, ne duo sitis. (*subaudi* mali.)

S. AMBROS. *Expos. in Psal.* CXVIII. *Serm.* 10. *num.* 41.... *Si reddidi retribuentibus mihi mala*. Numquid hic maledicit iis, qui in se iniqua gesserunt? Non utique. Videbat enim caritatem etiam inimicissimis deferendam, cum venisset Evangelii prædicator. Unde arbitror quia quasi medicus velit eos ipsos sanare qui læserint; ut iniquitatis suæ contemplatione conventi, de propriis flagitiis erubescant: in quo non solum propheticam incipiunt probare patientiam, verum etiam emendare suam insolentiam.

Serm. 12. *n.* 51.... Induamus viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam. (*Coloss.* III. 12.) O homo, quam latus es, si ad amplitudinem præceptorum cælestium sinum mentis tuæ expandas! Quam latum mandatum est caritatis! *Diligite*, (*Matth.* V. 44.) inquit, *inimicos vestros*. Omnes utique in affectu caritatis inclusit, qui non exclusit inimicos. Quis enim videtur exceptus, cum recipiatur inimicus? Unde Apostolus, *Si fieri*, inquit, *potest ... cum omnibus hominibus pacem habentes*. (*Rom.* XII. 18.) Non potest hoc Iudæis dici, non Gentibus, ut cum omnibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt: Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectum dico.... Audi latum mandatum: *Benedicite eos qui persequuntur vos ... & nolite maledicere*. (*Ibid.* 14.) Iste ipse qui latum dicit esse mandatum, probavit supra dicens: *Illi quidem detrahebant, ego autem orabam*. (*Ps.* CVIII. 4.)

In Expos. Evang. secund. Luc. lib. 5. *num.* 73. (*Exod.* XXI. 24.) Lex vicissitudinem imperat ultionis, Evangelium inimicitiis caritatem, benignitatem odiis, vota maledictis, subsidia persequentibus, patientiam esurientibus, & gratiam remunerationis impertit. Quanto athleta perfectior, qui non sentit iniuriam?

N. 74. Et ne videatur Dominus legem dissolvere, in beneficiis vicem servat, quam negligit in iniuriis. Sed tamen di-

Pars II. Sect. II. Cap. IV. §. 6.

ut præsto sit venientem fratrem recipere, & petenti veniam, exterius reconciliari. (B)

I. Quid si uterque peccavit, si uterque, ut fit, se læsum putat; quid tunc facto opus est?

Luc. vi. 31. cendo: *Prout vultis ut faciant vobis homines, facite & vos illis similiter*, vicissitudo ipsa cumulatior est, quando votis actus æquatur. Nescit enim virtus mensuram gratiæ: nec contenta referre quod acceperit, vult cumulare quod sumpsit; ne inferior sit beneficio, licet æquetur officio.

N. 75. Bono itaque exemplo imbuitur Christianus; ut non contentus iure naturæ, gratiam eius requirat. Si enim commune est omnibus, etiam peccatoribus, redamare: cui genus professionis excellius, studium quoque debet esse virtutis uberius; ut diligat etiam non amantes. Nam etsi nulla merita diligendi usum amoris excludant; non tamen virtutis exclusferint. Sicut enim in eo qui te diligit, pudet gratiam non referre; & gratiæ amore referendæ amor tibi eius inolescit quem antea non amabas; ita etiam in eo qui non amat, debes amare virtutem; ut dum virtutem amas, incipias eum amare quem non amas: cum rara & caduca remuneratio sit amantis, sempiterna virtutis.

N. 76.... At vero Dominus Iesus legis oraculum, ac philosophiæ fastigium supergressus, in eos quoque qui læserint, pietatis porrexit officium. Etenim si hostis qui tecum bello armisque certaverit, depositis armis, misericordiam suæ salutis adipiscitur, idque plerumque vel contemplatione naturæ, vel ipsius belli iure defertur, ut subiectis vita tribuatur: quanto amplius meliore religionis intuitu deferendum est? Nam cum præliatorem appetitæ salutis caussa non moveat, quid movere debet militem pacis?

N. 77. Itaque illud Apostolicum, 1.Cor.xiii.4. quia *Caritas patiens est, benigna est, non æmulatur ... non inflatur*, in his præceptis consummatum videmus. Si patiens est, debet patientiam verberanti: si benigna est, non debet respondere maledictis: si non quærit quæ sua sunt, non debet resistere diripienti: si non æmulatur, odisse non debet inimicum. Et tamen Apostolicis divinæ superfluunt præcepta pietatis; plus est enim donare, quam cedere: plus est amare inimicos, quam non æmulari. Quæ omnia Dominus & dixit, & fecit. Qui cum malediceretur, non remaledixit: cum percuteretur, non repercussit: cum despoliaretur, non restitit: cum crucifigeretur, ipsis persecutoribus veniam postulavit, dicens: *Pater*, Luc. xxiii. 34. *dimitte illis peccatum, quia nesciunt quid faciunt*. Criminatores suos excusabat a crimine. Illi crucem parabant, hic salutem & gratiam rependebat.

(B) Matth. v. 22. *& seq.* Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum. Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

xviii. 24. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

S. August. *Lib.* 1. *de Sermone Domini in monte, cap.* 10. *num.* 26. .... Si irasci fas non est fratri suo sine caussa, aut dicere *Racha*, aut dicere *Fatue*; multo minus fas est animo tenere aliquid, ut in odium indignatio convertatur. Quo pertinet etiam quod alio loco dicitur, *Non* Ephes.iv.26. *occidat sol super iracundiam vestram*. Iubemur ergo illaturi munus in altare, si recordati fuerimus aliquid adversum nos habere fratrem, munus ante altare relinquere, & pergere ac reconciliari fratri, deinde venire & munus offerre.

N. 27. ... Debet esse sana etiam offerentis intentio: & propterea cum... aliquid oblaturi sumus in corde nostro, id est, in interiore Dei templo,.. si in mentem venerit quod aliquid habeat adversum nos frater, id est, si nos eum in aliquo læsimus; tunc enim ipse habet adversum nos: nam nos adversus illum habemus, si ille nos læsit: ubi non opus est pergere ad reconciliationem; non enim veniam postulabis ab eo qui tibi fecit iniuriam, sed tantum dimittes, sic-

R. Qui prior gratia Dei præventus est, debet ex caritate fratrem prior adire, ut ipsi reconcilietur, & sic fratrem lucretur Christo. (C)

I. Si quis forte in subditum peccaverit, debetne veniam petere a subdito?

R. Debet semper veniam petere a Deo; non semper a subdito: id enim sæpe caritas & prudentia vetant, ne vilescat dignitas superioris. Tunc autem debet is qui peccavit, omnimoda caritatis & benevolentiæ significatione, illatam

---

ut tibi dimitti a Domino cupis, quod ipse commiseris. Pergendum est ergo ad reconciliationem, cum in mentem venerit quod nos forte fratrem in aliquo læsimus: pergendum autem non pedibus corporis, sed motibus animi, ut te humili affectu prosternas fratri, ad quem cara cogitatione cucurreris, in conspectu eius cui munus oblaturus es. Ita enim etiam si præsens sit, poteris eum non simulato animo lenire, atque in gratiam revocare veniam postulando, si hoc prius coram Deo feceris, pergens ad eum non pigro motu corporis, sed celerrimo dilectionis affectu: atque inde veniens, id est, intentionem revocans ad id quod agere cœperas, offeres munus tuum.

Serm. 209. alias 73. de diversis, in Quadragesima v. num. 1... Si quæ inimicitiæ, quæ vel nasci non debuerunt, vel cito mori debuerunt, & tamen usque ad hoc tempus sive negligentia, sive pertinacia, sive non modesta, sed superba verecundia, inter fratres perdurare potuerunt; saltem modo finiantur.... Negligens inimicitias finire obliviscitur; pertinax veniam non vult concedere, cum rogatur; superbe verecundus veniam petere dedignatur. His tribus vitiis inimicitiæ vivunt: sed animæ in quibus non moriuntur, occidunt. Vigilet contra negligentiam memoria, contra pertinaciam misericordia, contra superbam verecundiam submissa prudentia. Qui se concordiæ recolit neglectorem, excutiat expergiscendo torporem: qui se cupit esse sui debitoris exactorem, Dei se cogitet debitorem: qui erubescit petere ut sibi frater ignoscat, vincat per bonum timorem malum pudorem: ut noxiis inimicitiis finitis, ut eis mortuis, vos vivatis.

Serm. 211. in Quadragesima VII. *alias 40. inter Homil. 50. cap. 6. numer* 5. Restat ut eos alloquar, in quos alii peccaverunt, & illi qui in eos peccaverunt, veniam petere noluerunt .. ne discordiæ vestræ remaneant. Dicitis... Volo concordare, sed ille me læsit, ille in me peccavit, & non vult veniam postulare. Quid ergo? Dicturus sum, Vade ad illum, & tu pete veniam? Absit. Nolo mentiaris: nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nosti non peccasse in fratrem tuum... Quid expetas tibi ignosci, ab eo quem non læsisti, aut in quem non peccasti?... Noli venire ad fratrem tuum qui in te peccavit, & ultro ab illo petere veniam. Debent inter vos esse alii pacifici, qui illum obiurgent, ut a te prius veniam petat: tu tantum paratus esto ignoscere: prorsus paratus esto ex corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti. Habes adhuc quod ores: ora pro illo, ut petat a te veniam; quia scis ei nocere si non petat, ora pro illo ut petat.

(C) S. AUG. *Epist. 211... alias 109. ad Sanctimoniales, num.* 14. Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca, & animam faciat homicidam... Scriptum est, *Qui odit fratrem suum, homicida est*... Quæcumque convicio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu, alteram læserit, meminerit satisfactione quantocius curare quod fecit, & illa quæ læsa est, sine disceptatione dimittere. Si autem invicem se læserunt, invicem sibi debita relaxare debebunt, propter orationes vestras; quas utique quanto crebriores habetis, tanto sanctiores habere deberis. Melior est autem, quæ quamvis ira sæpe tentatur, tamen impetrare festinet, ut sibi dimittat cui se fecisse agnoscit iniuriam, quam quæ tardius irascitur, & ad veniam petendam difficilius inclinatur. Quæ non vult dimittere sorori, non speret accipere orationis effectum; quæ autem numquam vult petere veniam, aut non ex animo petit, sine caussa est in monasterio, etiam si non inde proiiciatur. Proinde vobis a verbis durioribus parcite; quæ si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, ex quo facta sunt vulnera.

1. Ioan. III. 15.

ſubdito offenſam quantum in ſe eſt corrigere. (D)

I. Si veniam non petit is qui fecit iniuriam, ſi ſubiicere ſe renuit, debetne qui læſus eſt diſſimulare offenſæ condonationem; ſicque gerere ſe exterius ac ſi infenſus reipſa foret?

R. Subiiciat ſe qui peccavit & veniam precetur nec ne, ſemper eſt ex intimo ſenſu diligendus, ſemper eſt interius condonanda iniuria. Quod attinet autem ad exteriorem vel benevolentiæ vel indignationis & offenſionis ſignificationem, ſpectandum quod magis contulerit ad ſalutem fratris, & faciendum quod caritas & prudentia ſuggeſſerint. (E)

Id ut planius fiat, adverte ſæpe

(D) S. Aug. *Epiſt.* 211. *alias* 109. *ad Sanctimoniales*, *num.* 54... Quando autem neceſſitas diſciplinæ minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, ſi etiam in ipſis modum vos exceſſiſſe ſentitis, non a vobis exigitur, ut ab eis veniam poſtuletis, ne apud eas, quas oportet eſſe ſubiectas, dum nimia ſervatur humilitas, regendi frangatur auctoritas: ſed tamen petenda eſt venia ab omnium Domino, qui novit etiam eas, quas plus iuſto forte corripitis, quanta benevolentia diligatis.

Serm. 211. *in Quadrag.* 7. *alias* 40. *inter Homil.* 50. *cap.* 5. *num.* 4.... Nolite erubeſcere veniam petere. Perinde omnibus dico, viris & feminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis.... Tamen durum videtur, ut hoc etiam iubeam, hoc præcipiam, ut ſi forte dominus peccat in ſervum ſuum iniuſte litigando, iniuſte cædendo; dicat ille, Ignoſce mihi, da mihi veniam. Non quia non debet facere, ſed ne ille incipiat ſuperbire. Quid ergo? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor ſuum, & ſi non poteſt ſervo dicere, quia non oportet, Da mihi veniam; blande illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ eſt poſtulatio.

(E) S. August. *Epiſt.* 138. *alias* 5. *ad Marcellinum*, *c.* 2. *num.* 12.... Si quis in te meliora fuerit perſequutus, & inferiora ei præbe, ne vindictæ potius quam patientiæ ſtudens, contemnas æterna pro temporalibus, cum potius temporalia pro æternis contemnenda ſint.. Vindicta enim ultima iuſte poſcitur, quando nullus iam reſtat correctionis locus, extremo ſcilicet ſummoque iudicio. Nunc vero cavendum eſt ne vindicandi cupiditate amittatur... ipſa patientia, quæ pluris eſt habenda quam omne quod poteſt etiam invito inimicus auferre... Paratus itaque debet eſſe homo iuſtus & pius, patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius creſcat bonorum, non ut pari militia ſe quoque numero addat malorum.

N. 13. Denique iſta præcepta magis ad præparationem cordis, quæ intus eſt, pertinere, quam ad opus quod in aperto fit, ut teneatur in ſecreto animi patientia cum benevolentia, in manifeſto autem id fiat, quod eis videtur prodeſſe poſſe, quibus bene velle debemus .... (Chriſtus) non præbuit percutienti alteram partem, ſed potius prohibuit, ne qui fecerat iniuriam augeret: & tamen paratus venerat, non ſolum in faciem percuti, verum etiam pro his quoque a quibus hæc patiebatur crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens, *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Luc. xxiii. 34.

Epiſt. 189. *alias* 95. *ad Bonifacium*, *n.* 8. *in fine*... Memento cito ignoſcere, ſi quis in te peccaverit, & a te veniam poſtulaverit, ut veraciter poſſis orare, & peccatis tuis veniam valeas impetrare.

Serm. 56. *alias* 48. *de diverſis*, *c.* 10. *n.* 14.... Habetis inimicos ... diligite illos. Nullo modo tibi poteſt nocere ſæviens inimicus, quantum tibi noces, ſi non diligis inimicum ... Bonum illi opta, finiat mala, & non erit tibi inimicus. Non enim inimica eſt tibi in illo natura humana, ſed culpa.... Ora & tu contra malitiam inimici tui: illa moriatur, & ille vivat.

Cap. 12. *n.* 16.... Sic dimitte Pater, qui es in cælis, debita noſtra, quomodo & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hoc enim facere deberis: quod ſi non feceritis, peribitis. Quando inimicus veniam petit, continuo dimittatis...Stephanus ſanctus la-

utilem esse, immo & necessariam significationem indignationis, & offensionis; quin & sæpe sæviendum in peccatores: hinc enim fit ut multi in se redeant, & revocentur a superbia, & convertantur ad Deum. Alii fatebuntur se peccasse, si cum illis benigne & amice egeris, forte omnino a te alienandi, si experiantur te durum & infensum sibi. Hæc prudenter perpendenda. Caritas in corde sit: id necessarium prorsus. Quod autem pertinet ad exteriorem agendi modum, habenda ratio est locorum & temporum & personarum. Est caritas benigna, est & quandoque severa. Parcit vel sævit, prout res & occasio fert, & necessitas postulat. Modo caritas prudentia temperetur, bene est quidquid fiat. Vera semper & sæpe efficax dilectio, cum saluti proximi consulit: sin minus, falsa & fallax. (F)

I. Qui pro accipienda iniuriæ

---

pidabatur: & inter lapides genu fixo pro ini- *Act. vii. 59.* micis orabat, & ait: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. Illi lapides mittebant, non veniam postulabant; & ille pro eis orabat. Talem te esse volo... dilige inimicos. Si non potes diligere sævientem, dilige vel petentem. Dilige hominem qui tibi dicit, Frater, peccavi, ignosce mihi. Tunc si non ignoveris... deleberis de libro Dei.

N. 17.... Odium dico dimittas ex corde, non disciplinam. Quid si ille qui petit veniam, castigandus est a me? Fac quod vis: puto enim quod filium tuum diligis & quando cædis. Lacrimas vapulantis non curas, quia ei hereditatem servas. Ego hoc dico, ut de corde dimittas odium, quando a te veniam petit inimicus .. Rogat, veniam petit: dimitte, prorsus dimitte; si non dimiseris, non illi noces, sed tibi.

(F) Origen. *Lib. 9. in Ep. ad Rom. cap.* *Ioan. xiii. 35.* 12. *Caritatem fraternitatis invicem diligentes*. Hoc est mandatum, ut diligamus invicem, sicut & Deus dilexit nos. Cum sit primum post primum: primum namque est diligere Deum, & inter homines iterum hoc primum est, ut invicem diligamus: nescio quomodo quasi ultimum & minime necessarium inter homines spernitur, & odium quod nobis insitum esse diximus ad hoc ut mala odio habeamus, præpostero ordine exercemus in bonis, & vitia carnis ac peccata diligentes, fratrem odio habemus. Nec aliter accidit odisse nos quem non oportet, nisi quia diligimus quæ non oportet. Si enim putas aliquem impium esse; & ideo non iudicas eum diligendum, audi quod Christus pro impiis mortuus est. Aut si quia peccator est frater tuus, ideo eum non putas diligendum, audi quia Christus in hunc mundum venit peccatores salvos facere. Si vero iustus est, multo magis dilectione dignus est, Dominus enim diligit iustos.

S. Aug. *Retract. lib. 1. cap. 19. num. 5.* *Lib. 19 contra Faust.* Aliter solvenda est quæstio, cur Dominus præceperit diligendos inimicos, cum alio loco præcipiat odio habendos & parentes & filios,.. id est, ut diligamus inimicos lucrandos regno Dei, & oderimus in propinquis, si impediunt a regno Dei.

Epistol. 153. alias 54. ad Macedonium, cap. 1. num. 3. Nullo modo ergo culpas, quas corrigi volumus, approbamus, nec quod perperam committitur, ideo volumus impunitum esse, quia placet, sed hominem miserantes, facinus autem seu flagitium detestantes, quanto magis nobis displicet vitium, tanto minus volumus inemendatum interire vitiosum. Facile enim est atque proclive malos odisse, quia mali sunt: rarum autem & pium eosdem ipsos diligere, quia homines sunt; ut in uno simul & culpam improbes, & naturam approbes; ac propterea culpam iustius oderis, quod ea fœdatur natura quam diligis. Non est igitur iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

Cap. 3. n. 6. Nam quosdam, quorum crimina manifesta sunt, a vestra severitate liberatos, a societate tamen removemus altaris, ut pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant, seque ipsos puniendo. Nam nihil aliud agit, quem veraciter pœnitet, nisi ut id quod mali fecerit, impunitum esse non sinat.

satisfactione fratrem in ius vocant, peccantne contra præceptum condonationis offensarum?

R. Id fieri licet, modo ex caritate fiat & ex amore iustitiæ. (G) Si vero ex superbia, odio, ultio-

Eo quippe modo sibi non parcenti ille pareit, cuius altum iustumque iudicium nullus contemptor evadit.

Cap. 5. n. 14.... Merito ait Seneca ... *Omnes odit, qui malos odit.* Et tamen ideo diligendi sunt mali, ut non sint mali: quemadmodum non ut permaneant, sed ut sanentur diliguntur ægroti.

Cap. 6. num. 16. Nec ideo sane frustra instituta sunt potestas Regis, ius gladii cognitoris, ungulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris. Habent ista omnia modos suos, caussas, rationes, utilitates. Hæc cum timentur, & coercentur mali, & quietius inter malos vivunt boni: .. non inutiliter metu legum humana coerceetur audacia, ut & tuta sit inter improbos innocentia... Sed huic ordinationi rerum humanarum, contrariæ non sunt intercessiones Episcoporum; immo vero nec caussa, nec locus intercedendi ullus esset, si ista non essent. Tanto enim sunt intercedentium & parcentium beneficia gratiora, quanto peccantium iustiora supplicia.

N. 17. Plurimum autem interest, quo animo quisque parcat. Sicut enim est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcens.... Quis non crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obstinatissime de serpentibus ludere? Quis autem non misericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum etiam verberibus emendaverit? Et ideo non usque ad mortem protendenda est disciplina, ut sit cui prodesse possit.

Lib. 19. contra Faustum, c. 24... Diligite inimicos vestros: quod unusquisque iniquus homo, in quantum iniquus est, odio habendus est; in quantum autem homo est, diligendus est; ut illud quod in eo recte odimus, arguamus, id est, vitium, quo possit illud, quod in eo recte diligimus, id est, humana natura ipsa emendato vitio liberari. Hæc, inquam, regula est, qua & oderimus inimicum propter id quod in eo malum est, id est, iniquitatem; & diligamus inimicum propter id quod in eo bonum est, id est, socialem, rationalemque creaturam: nisi quod nos non eum per naturam vel suam, vel alienam, sed per propriam voluntatem malum esse convincimus... Audito igitur, & non intellecto, quod antiquis dictum erat, Oderis inimicum tuum, ferebantur homines in hominis odium, cum deberent non odisse nisi vitium... Præcipiendo utique (Christus) ut diligamus inimicos, cogit nos intelligere, quonam modo possumus unum eumdemque hominem & odisse propter culpam, & diligere propter naturam.

(G) S. August. *Serm. 49. alias de temp. 237. cap. 6. n. 6....* Dic sane amico tuo, qui vult te facere inimicum amici tui: alloquere, & tamquam ægrotantem animum medicinæ lenitate pertracta. Dic illi, Quare vis ut sim inimicus illius? Respondet, Quia inimicus meus est. Vis ergo ut sim inimicus inimici tui? Inimicus esse debeo vitii tui. Iste cui me vis facere inimicum, homo est: est alius inimicus tuus, cui debeo esse inimicus, si amicus tuus sum. Respondebit, Quis est alius inimicus meus? Vitium tuum. Respondebit, Quod vitium meum? Odium quo odisti amicum tuum. Esto ergo similis medico. Medicus non amat ægrotantem, si non odit ægritudinem: ut liberet ægrotum, persequitur febrem. Nolite amare vitia amicorum vestrorum, si amatis amicos vestros...

Cap. 7. n. 7. Dico tibi, Noli odisse, securus es, & respondes mihi, & dicis mihi, Quid est odisse? Et quid mali est, quia odit homo inimicum suum? Odisti fratrem tuum: sed si odium contemnis, audi quod non adtendis? Qui odit fratrem suum, homicida est. Qui odit homicida est. Numquid modo potes dicere, Quid ad me, ut homicida sim? Qui odit homicida est. 1. *Ioan.* III. 15. Non venenum parasti, non ad percutiendum inimicum cum gladio processisti, non ministrum sceleris præparasti, non locum, non tempus; postremo ipsum scelus non fecisti: tantum odisti, & prius te quam illum occidisti. Discite ergo iustitiam, ut non oderitis nisi vitia, homines ametis.

S. Thomas 2. 2. *q.* 108. *ar.* 1. *Conclusio.* Vindicatio orta ex animi quodam livore contra peccantem, illicita est: non autem si procedat ex caritate.

nis appetitu, quod ut plurimum accidit, non licet. Hac in re sibi mens ipsa sæpius blanditur; putatque ex iustitia & caritate fieri, quod ex cupiditate fit.

I. Quandonam id non ex cupiditate sed ex caritate fit & ex amore iustitiæ?

R. Cum ad id non movetur quis vel invidia, vel ira, vel alia quavis prava affectione animi, sed studio solum procurandæ salutis proximi, ne ipse per irrogatas iniurias pereat, & tuendæ per leges propriæ fortunæ, famæ, auctoritatis: quas integras sibi vindicare licet, maxime si id e Reipublicæ utilitate sit. Omnium interest ut per leges vindicetur bona fama bonorum, maxime si ceteris præsunt, vel si publica gerunt negotia. Debent, verbi gratia, Sacerdotes & Magistratus famam atque existimationem palam tueri, ne vilescat eorum auctoritas. Quin & privatis licet læsam existimationem, legum & Magistratuum auctoritate vindicare, & pro accipienda legitima satisfactione caussam apud Iudices agere. Id eorum sæpe res familiaris & non contemnenda suorum cura postulat. Id unum summo studio cavendum, ne id fiat ex cupiditate & odio. Sincera caritas esse debet vel erga eos quos pro iniuriarum satisfactione vocare in ius tenemur inviti. Hæc si adsit, quod rarum, culpa vacat intentata pro iniuriis actio; si desit, quod frequens, peccatum est. Id apud se quisque serio perpendat. (H)

In corpore. Si intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per pœnam peccantis; puta, ad emendationem peccantis, vel saltem ad cohibitionem eius, & quietem aliorum, & ad iustitiæ conservationem, & ad Dei honorem; potest esse vindicatio licita, aliis debitis circumstantiis servatis.

Ad 1... Qui secundum gradum sui ordinis vindictam exercet in malos, non usurpat sibi quod est Dei, sed utitur potestate sibi divinitus concessa. Dicitur enim ad Rom. 13. de Principe terreno, quod *Dei minister est, vindex in iram ei qui male agit.* Si autem præter ordinem divinæ institutionis aliquis vindictam exerceat; usurpat sibi quod Dei est, & ideo peccat.

Ad 2... Dicit enim Chrisost. oper. imperfect. super Matth Homil. 5. *In propriis iniuriis esse quempiam patientem, laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium.*

Ad 4. Iniuria quæ infertur personæ alicui, quandoque redundat in Deum & in Ecclesiam: & tunc debet aliquis propriam iniuriam ulcisci. Sicut patet de Elia qui fecit ignem descendere super eos qui venerant ad ipsum capiendum, ut legitur 4. Reg. 1. & similiter Eliseus maledixit pueris eum irridentibus, ut habetur 4. Reg. 2... In quantum vero iniuria in aliquem illata ad eius personam pertinet, debet eam tolerare patienter, si expediat. Huiusmodi enim præcepta patientiæ intelligenda sunt secundum præparationem animi.

(H) S. Aug. *de serm. Dom. in mon. sec. Matth lib.* 1. *c.* 20. *num.* 62.... Omnia in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera dividuntur: quorum alterum est quod restitui non potest; alterum quod potest. Sed in illo quod restitui non potest, vindictæ solatium quæri solet. Quid enim prodest quod percussus repercutis? Numquid propterea illud quod in corpore læsum est, restituitur in integrum? Sed tumidus animus talia fomenta desiderat: sanum autem firmumque ista non iuvant; quin potius misericorditer perferendam alterius infirmitatem iudicat, quam alieno supplicio suam mitigandam, quæ nulla est.

N. 63. *Vide §. superiori litt.* (C)

Tract. 1. *in* 1. *Epist. Ioan. num.* 9... Quæ est perfectio dilectionis? Et inimi-

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 1.

CAPUT QUINTUM.

De Virtutibus Christianis, quæ Morales appellantur.

§. 1. *De quatuor Virtutibus Cardinalibus.*

I. Quot sunt virtutes Christianæ quæ Morales appellantur?

R. Omnes ad capita quatuor vulgo revocantur, quas virtutes Cardinales vocant; quia sunt, ut diximus, veluti cardo ceterarum virtutum moralium. Hæ autem sunt Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo, de quibus hæc leguntur in libro Sapientiæ: *Sobrietatem & prudentiam docet* (Sapientia,) *& iustitiam & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Sap. viii. 7. Ubi per sobrietatem temperantia, & per virtutem Græce ἀνδρίαν animi magnitudo, & fortitudo non obscure innuitur. (A)

---

cos diligere; & ad hoc diligere, ut sint fratres. Non enim dilectio nostra carnalis esse debet... Optas alicui amico tuo vitam? bene facis. Gaudes de morte inimici tui? male facis... Sic dilige inimicos tuos, ut fratres optes: sic dilige inimicos tuos, ut in societatem tuam vocentur. Sic enim dilexit ille qui in cruce pendens, ait: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*... Luc. xxiii. 34. Mortem sempiternam ab eis expellebat prece misericordissima, & potentia præstantissima... Si didiceris orare pro inimico tuo, ambulas viam Domini.

Matth. v. 39. *De Mendacio, c. 15. num. 27... Accepisti alapam, para alteram maxillam.* Exemplum autem patientiæ nullum quam ipsius Domini potentius & excellentius invenimus: at ipse cum alapa percussus esset, non ait: Ecce altera maxilla: sed ait: *Si male dixi, exprobra de malo; si autem bene, quid me cædis?* Joan. xviii. 23. Ubi ostendit, illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Quod etiam Apostolus Paullus utique noverat: nam & ipse cum esset alapa percussus ante Pontificem, non ait, Percute maxillam alteram: sed, *Percutiet te Dominus*, inquit, *paries dealbate: & tu sedes iudicare me secundum legem, & contra legem iubes me percuti?* Act. xxiii. 3. ... Sed tamen cor paratum habebat, non solum ad alias alapas accipiendas, sed etiam quælibet tormenta pro veritate patienda, cum eorum dilectione a quibus illa pateretur.

S. Bernard. *Serm. 3. in Annuntiat. B. M. num. 6.*... Si in Christo volumus pie vivere; necesse est sustineamus persecutionem, ne malum pro malo, aut maledictum pro maledicto reddamus. Alioquin qui patientiam non servaverit, perdet iustitiam, hoc est, vitam perdet, hoc est, perdet animam suam: *Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus* Rom. xii. 19. ... si non reddas retribuentibus tibi mala. Faciet iudicium, sed iniuriam patienti: in æquitate iudicabit, sed pro mansuetis terræ.

(A) Origen. *in Epist. ad Rom. lib. 3. cap. 3. paullo post init.* Prudentia per boni & mali scientiam constat; temperantia quæ eligenda & quæ cavenda sint novit; & fortitudo non ignorat quæ ad formidinem spectant. Ita & iustitia. Si scire volumus quid est iustitia, necesse est nos scire & quid est iniustitia.

Cap. 12. lib. 9. Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem Ibid. 3. ... Eruditi viri utuntur hac definitione, ut naturam vel caussam peccati in eo ponant, si addatur aliquid virtutibus, aut minuatur. Verbi gratia, iustitia virtus est: & si quid minus aliquid facit quam iustitia patitur, sine dubio iniustus est. Si quis vero sub specie iustitiæ erga vindictas nimius fiat, & sævius agat, in ultionis crudelitatem ex iustitia devolutus est. Unde & Salomon dicit: Noli fieri Eccl. vii. 17. in multo iustus. Similiter & libertas. (Fortitudo) si intra temperantiam suam sit, virtus est: si minus habet, timiditas: si amplius, temeritas nominatur. Pari modo & prudentia si in sua mensura sit, virtus est: si minus habeat, imprudentia: si plusquam oportet, malitia appellatur... Inde & filii huius sæculi prudentiores di- Luc. xvi. 8. cuntur quam filii lucis: plus enim sapiunt quam oportet sapere... In his ergo omni-

bus Paullus nos vult non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Quod in Græco dicitur sophrosyne, in nostis codicibus, hoc est, in Scripturis divinis, sobrietas a maioribus interpretatum est. Ab aliis tamen eruditis viris temperantia ponitur: quæ temperantia una ex quatuor generalibus virtutibus habetur, Et in hoc loco ergo melius Apostoli dicta lucerent, si haberemus & nos scriptum secundum Græci sermonis virtutem, sed sapere ad temperantiam: id est, ut in omnibus quæ agimus, vel quæ loquimur, vel quæ sentimus, temperantiam teneamus. In iis enim quæ supra enumeravimus, neque amplius, neque minus fieri debere, sed modum servare, novit sola temperantia.

S. Ambros. *Lib.* 1. *de Officiis*, *cap.* 24. *num.* 115. Quod his viris (Patriarchis) principalium virtutum officium defuit? Quarum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri investigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem: secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, alienum non vindicat, utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat: tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine, & domi eminet, corporisque præstat viribus: quarto temperantiam, quæ modum, ordinemque servat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

Cap. 25. *num.* 117. Fuit in sancto Abraham primo loco prudentia, de quo dicit Scriptura: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. *Gen. xv. 6.*

N. 118. Primi igitur nostri definierunt prudentiam in veri consistere cognitione. Quis enim illorum ante Abraham, David, Salomonem? Deinde iustitiam spectare ad societatem generis humani. Denique David ait: *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Iustus miseretur, iustus commodat*. Sapienti & iusto totus mundus divitiarum est. Iustus communia pro suis habet, sua pro communibus. Iustus seipsum, priusquam alios, accusat. Ille enim iustus, qui nec sibi parcit, & occulta sua latere non patitur. Vide quam iustus Abraham. In senectute susceperat filium per repromissionem, reposcenti Domino negandum ad sacrificium, quamvis unicum, non putavit. *Ps. cxi. 9.*

N. 119. Advertе hic omnes virtutes quatuor in uno facto. Fuit sapientiæ, Deo credere, nec filii gratiam anteferre auctoris præcepto: fuit iustitiæ, acceptum reddere: fuit fortitudinis, appetitum ratione cohibere. Ducebat hostiam pater, interrogabat filius, tentabatur affectus patrius, sed non vincebatur. Repetebat filius appellationem paternam, compungebat paterna viscera, sed non minuebat devotionem. Accedit & quarta virtus, temperantia. Tenebat iustus & pietatis modum, & executionis ordinem. Denique dum sacrificio necessaria vehit, dum ignem adolet, dum filium ligat, dum gladium educit, hoc immolandi ordine meruit, ut filium reservaret. Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 1.

N. 120. Quid sapientius sancto Iacob, qui Deum vidit facie ad faciem, & meruit benedictionem? Quid iustius, qui ea quæ adquisierat, oblatis muneribus cum fratre divisit? Quid fortius, qui cum Deo luctatus est? Quid modestius eo qui modestiam ita & locis & temporibus deferebat, ut filiæ iniuriam mallet prætexere coniugio, quam vindicare; eo quod inter alienos positus amori potius consulendum, quam odia colligenda censebat?

N. 121. Noe quam sapiens, qui tantam fabricavit arcam? Quam iustus, qui ad semen omnium reservatus, solus ex omnibus & præteritæ generationis superstes est factus, & auctor futuræ, mundo potius & universis magis quam sibi natus? Quam fortis, ut diluvium vinceret? Quam temperans, ut diluvium toleraret?

Cap. 27. *num.* 126. Primus igitur officii fons prudentia est. Quid enim tam plenum officii, quam deferre Auctori studium atque reverentiam? Qui tamen fons & in virtutes derivatur ceteras; neque enim potest iustitia sine prudentia esse, cum examinare quid iustum, quidve iniustum sit, non mediocris prudentiæ sit: summus in utroque error; *Qui enim iustum iudicat iniustum, iniustum vero iustum, execrabilis apud Deum. Ut quid abundant iustitiæ imprudenti?* Salomon ait. Neque iterum prudentia sine iustitia est; pietas enim in Deum initium intellectus. *Prov. xvii. 15. & 16.*

N. 129. Liquet igitur & has, & reliquas cognatas sibi esse virtutes. Siquidem & fortitudo quæ vel in bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena sit iustitiæ: & scire quo consilio defendat atque adiuvet, captare etiam temporum & locorum opportunitates, prudentiæ ac modestiæ

sit; & temperantia ipsa sine prudentia modum scire non possit: opportunitatem noscere, & secundum mensuram reddere, sit iustitiæ: & in omnibus istis magnanimitas necessaria sit, & quædam fortitudo mentis, plerumque & corporis; ut quis quod velit, possit implere.

Lib. 2. de Offic. c. 9. num. 49.... Vulgi usu dividitur una quædam forma virtutum, ut temperantia sit in despiciendis voluptatibus: fortitudo spectetur in laboribus & periculis: prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & adversa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conservans.

Lib. de Virginit. cap. 18. *num.* 114. Nam in omni sapienti viro Prudentes Græciæ esse memoraverunt [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]: Latini vero prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustitiam. Prudentia enim rationis humanæ est: fortitudo vim quamdam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum: temperantia sacratæ vinculo caritatis mysteriorumque contemplatione cælestium negligit corporis voluptates: iustitia in alto quodam suggestu locata videt, exploratque omnia: quæ aliis potius nata quam sibi, non tam suas utilitates quam publica emolumenta rimatur.

Lib. de Paradiso cap. 3. fontem Christum, quatuor flumina quatuor virtutes Cardinales interpretatur, his verbis, num. 54 ..Fons dicitur sapientia Dei. Fons enim
Joan. VII. 37. est secundum Evangelium, dicens: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat*. Fons est
Prov. IX. 5. & secundum Prophetam, qui ait: *Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis*. Sicut ergo fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: ita fons virtutum est ceterarum, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est, non ex ea quæ inculta fons iste procedit, ut irriget paradisum, hoc est, quædam diversarum fruteta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista dividitur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi unum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iustitiæ? Quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris adsumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiæ, ita etiam flumina ista quatuor quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum.

N. 15. Phison igitur prudentia est... Non enim angusta quædam, sed dives utilitatum prudentia est, quæ pluribus prosit. Ideo prima, ut si quis de paradiso fuerit egressus, velut quoddam eum prudentiæ flumen excipiat, ne cito possit arescere: sed per hanc ad paradisum facile revertatur... Et ideo prudentia in specie huius accipitur, quæ plurimos fructus attulit in Domini adventu. Atque in extrema terrarum fluit, quia per Sapientiam omnes homines sunt redempti. Unde & dictum est: *In omnem terram exivit* Ps. XVIII. 5.
sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

N. 16. Secundus est fluvius Geon... insigne est temperantiæ.

N. 17. Tertius est fluvius Tigris... quicumque fortitudine animi prævaricantia corporis vitia captivaverit dirigens ad superna, iste huius fluminis similis æstimatur. Et ideo etiam fortitudo de illo, qui est in paradiso, fonte emanat. Fortitudo autem quodam cursu rapido resistentia quæque transverberat, nec aliquibus cursus eius impedimentorum hæret obstaculis.

N. 18. Quartus est fluvius Euphrates... præferens quoddam insigne iustitiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur fructus habere virtus, quam æquitas atque iustitia, quæ magis aliis quam sibi prodest; & utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens... Deinde quia ubi prudentia, ibi & malitia: ubi fortitudo, ibi & iracundia: ubi temperantia, ibi intemperantia plerumque est, aut alia vitia sunt: ubi autem iustitia, ibi concordia virtutum est ceterarum; ideo non ex locis qua fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi mater est omnium. In his ergo fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur; quæ veluti mundi istius incluserunt tempora.

N. 19. Primum igitur tempus ex mundi principio usque ad diluvium prudentiæ fuit.

N. 20. Secundum tempus est Abraham & Isaac & Iacob, reliquorumque numerus Patriarcharum, in quibus casta & pura quædam temperantia religionis effulsit.

N. 21. Tertium tempus est in Moysi lege & ceteris Prophetis. . Non immerito igitur in his species fortitudinis est.
Secti enim sunt, sicut infra habes, *tentati, in mactatione gladii mortui*. *Circumie-* Heb. XI. 38.

runt in caprinis pellibus, egentes, angustiati, & doloribus afflicti, quorum meritis non erat dignus orbis. In solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in foveis terræ. Recte igitur in his speciem fortitudinis collocamus.

N. 22. Secundum autem Evangelium digna est figura iustitiæ: quia virtus est in salutem omni credenti. Denique ipse

Matth. III. 15.

Dominus ait: *Sine modo; sic enim decet nos implere omnem iustitiam:* quæ quidem parens ceterarum est fecunda virtutum. In quo quamvis aliqua harum quas diximus, principalis est virtus; in eo etiam ceteræ præsto sunt; quia ipsæ sibi sunt connexæ concretæque virtutes. Nam utique Abel iustus, & fortissimus ac patientissimus Abraham, & prudentissimi Prophetæ; Moyses vero eruditus in omni sapientia Ægyptiorum, maiorem honestatem æstimavit Ægypti thesauris opprobrium Christi. Et quis sapientior quam Daniel? Salomon quoque sapientiam poposcit, & meruit. Dictum est ergo de quatuor virtutum fluminibus, quorum potus est utilis.

Eadem fere habet S. Aug. *libro de Genesi adversus Manichæos, quem adire potes.*

Expos. Evang secund. Luc. lib. 5. n. 62. Scimus virtutes esse quatuor cardinales, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem. Qui pauper est spiritu, avarus non est. Qui flet, non superbit; sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat quod scit omnibus ad usum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo; Qui suum donat, non quærit alienum, nec dolum proximo struit.

N. 63. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes; ut qui unam habet, plures habere videatur.

N. 64. Beati igitur *pauperes spiritu.* Habes temperantiam, quæ a peccato abstinet; seculum calcat, illecebrosa non quærit.

Luc. VI. 21.

N. 65. Beati qui esuriunt & sitiunt; qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus:

Ps. CXI. 9.

quia *iustitia eius manet in æternum.* Unde in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiæ desideratur aut potus: quia virtus quasi materia quædam virtutum est, ut iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat.

Luc. VI. 21.

N. 66. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere: lugere sæcularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes: & qui ea quæ non sunt destruat, ut quæ sunt, possit adipisci.

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 1.

1. Cor. I. 27.

Luc. VI. 22.

N. 67. Beati eritis cum vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium mereatur ex crimine; sed persecutionem patiatur ex fide; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique ut scias consummationem esse fortitudinis passionem: *secundum hæc,* inquit, *faciebant Prophetis patres eorum;*

Luc. VI. 23.

quia Prophetas Iudæi usque ad mortem corporis persequuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxta corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore: quibus velut pravis interpretibus plerumque percellimur.

N. 68. Ergo temperantia cordis habet animique munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

Lib. 9. num. 118. Ut fortitudinis incentivum est fides, ita fidei firmamentum est fortitudo.

S. Aug. *Lib. 1. de libero arbitrio, c. 13. num* 27. *A.* Considera nunc, utrum tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. *E.* Videtur. *A.* Quid, Fortitudo nonne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus? *E.* Ita existimo. *A.* Porro temperantia est affectio coercens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur: an tu aliter putas? *E.* Immo ita dicis ut sentio. *A.* Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem qua sua cuique tribuuntur? *E.* Nulla mihi alia iustitiæ notio est. *A.* Quisquis ergo bonam habens voluntatem, de cuius excellentia iam diu loquimur, hanc unam dilectione amplexetur, qua interim melius nihil habet, hac sese oblectet, hac denique perfruatur & gaudeat, considerans eam & iudicans quanta sit, quamque invito illi eripi vel subripi nequeat; num dubitare poterimus istum adversari rebus omnibus, quæ huic uni bono inimicæ sunt? *E.* Necesse est omnino ut adversetur. *A.* Nullane hunc putamus præditum esse prudentia, qui hoc bonum appetendum, & vitanda ea quæ huic inimica sunt videt? *E.* Nullo modo mihi videtur hoc posse quisquam sine prudentia. *A.* Recte: sed cur non huic etiam

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 1.

fortitudinem tribuamus? Illa quippe omnia quæ in potestate nostra non sunt, amare iste ac plurimi æstimare non potest. Mala enim voluntate amantur, cui tamquam inimicæ carissimo suo bono resistat necesse est. Cum autem non amat hæc, non dolet amissa, & omnino contemnit; quod opus esse fortitudinis, dictum atque concessum est. *E.* Tribuamus sane: non enim intelligo quem fortem verius appellare possim, quam eum qui rebus iis, quas neque ut adipiscamur, neque ut obtineamus in nobis situm est, æquo & tranquillo animo caret; quod hunc necessario facere compertum est. *A.* Vide iam nunc utrum ab eo temperantiam alienare possimus, cum ea sit virtus quæ libidines cohibet. Quid autem tam inimicum bonæ voluntati est quam libido? Ex quo profecto intelligis istum bonæ voluntatis suæ amatorem resistere omni modo atque adversari libidinibus, & ideo iure temperantem vocari. *E.* Perge, assentior. *A.* Iustitia restat, quæ quomodo desit huic homini, non sane video. Qui enim habet & diligit voluntatem bonam, & obsistit eis, ut dictum est, quæ huic inimica sunt, male cuiquam velle non potest. Sequitur ergo ut nemini faciat iniuriam; quod nullo pacto potest, nisi qui sua cuique tribuerit: hoc autem ad iustitiam pertinere cum dicerem, approbasse te ut puto meministi. *E.* Ego vero memini & fateor in hoc homine, qui suam bonam voluntatem magni pendit & diligit, omnes quatuor virtutes, quæ abs te paullo ante, me assentiento, descriptæ sunt, esse compertas.

Lib. 2. *c.* 18. *&* 19. *n.* 50. Intueris enim iustitiam, qua nemo male utitur. Hæc inter summa bona quæ in ipso sunt homine numeratur, omnesque virtutes animi quibus ipsa recta vita & honesta constat. Nam neque prudentia, neque fortitudine, neque temperantia male quis utitur: in his enim omnibus, sicut in ipsa etiam quam tu commemorasti iustitia, recta ratio viget, sine qua virtutes esse non possunt. Recta autem ratione male uti nemo potest. Ista ergo magna bona sunt: sed meminisse te oportet, non solum magna, sed etiam minima bona non esse posse, nisi ab illo a quo sunt omnia bona, hoc est, Deo.

Enarrat. in Psalm. LXXXIII. *n.* 11. Multæ virtutes, sed hic necessariæ: & ab his virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* Ipse dat diversas virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus necessariis in convalle plorationis & utilibus, dabit unam virtutem seipsum. Nam & virtutes agendæ vitæ nostræ quatuor describuntur a multis, & in Scriptura inveniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoscimus inter bonum & malum. Iustitia dicitur, qua sua cuique tribuimus: nemini quidquam debentes, sed omnes diligentes. Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus. Istæ virtutes nunc in convalle plorationis per gratiam Dei dantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quæ erit illa virtus, nisi solius contemplationis Dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, ubi nulla mala occursura sunt quæ vitemus. Sed quid putamus, fratres? Non ista iustitia, ubi nulla erit cuiusquam indigentia, cui subvenire debeamus. Non ista temperantia, ubi nulla erit libido refrenanda. Non ista fortitudo, ubi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his virtutibus huius actionis ibimus in virtutem illius contemplationis, qua contemplemur Deum: sicut scriptum est, *Mane astabo tibi, & contemplabor.*

1. Cor. I. 24. — Rom. XIII. 8. — Ps. V. 5.

Lib. 83 *qq. quæst.* 61. *num.* 4. *in fine*... Propter quatuor animi virtutes, quibus in hac vita spiritaliter vivitur, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Quarum prima est cognitio rerum appetendarum & fugiendarum: secunda, refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant: tertia, firmitas animi adversus ea quæ temporaliter molesta sunt: quarta, quæ per ceteras omnes diffunditur, dilectio Dei & proximi.

S. Bernard. *Serm.* 72. *de Diversis*, *n.* 2. Ad consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inviti, alii attrahuntur illecti, alii seducuntur ignari, alii sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Invitis necessaria est fortitudo, qua resistant usque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab utilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reiiciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato con-

sentire... Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens... Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet a gratia; vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam.... Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius adquisitionem vel conservationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conservant ne amittatur, aut minuatur. Postquam vero perfecta est iustitia & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria, quia fortis est, prudens, temperata.

In Cant. Serm. 22. *n.* 10. Frustra huius sæculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt; cum illum nescierint qui factus est nobis a Deo sapientia docens prudentiam, & iustitia delicta donans; & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter vivens; & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens.

N. 11.. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubinam, quæso, vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Unde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt; soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qui eius vitam imitari student; soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat in adquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat quam a Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ; cuius misericordia, opus iustitiæ; cuius vita, speculum temperantiæ; cuius mors, insigne est fortitudinis.

Lib. 1. *de Consider. cap.* 8. *num.* 9. Ibi etiam advertere tibi est suavissimum quemdam concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera, sicut hoc loco vides. Fortitudinis matrem esse prudentiam: nec fortitudinem, sed temeritatem esse quemlibet ausum, quem non parturivit prudentia. Hæc item est quæ inter voluptates & necessitates media quasi quædam arbitra sedens, utrimque certis limitibus disterminat fines, istis assignans & præbens quod sat est; illis quod nimis est demens; & sic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt temperantiam. Nempe intemperantem: ipsa consideratio censet tam eum, qui necessariis pertinaciter demit, quam qui indulget superfluis. Non est ergo temperantia in solis resecandis superfluis, est & in admittendis necessariis. Huius sententiæ Apostolus non fautor tantum, sed auctor esse videtur, qui curam carnis nostræ docet non perfici in desiderio. Dicens siquidem, *curam carnis non perfici*; superflua cohibet: addens, *in desiderio*, necessaria non excludit. Unde mihi videtur non omnino absurde diffinire temperantiam, qui hanc, nec præcidere necessitatem, nec excedere dicat, iuxta illud Philosophi: *Ne quid nimis*.

PARS II. SECT. II. CAP. V. §. 1.

Rom. XIII. 14.

N. 10. Iam de Iustitia, quæ una ex quatuor est, nonne constat consideratione mentem præveniri, ut se formet in ea? Se enim necesse est prius cogitet, ut ex se normam ducat iustitiæ, nec factura utique alteri, quod sibi fieri nolit; nec quod sibi velit fieri, negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. Sed nec ipsa solitaria est. Intuere etenim nunc mecum etiam huius pulcram connexionem & cohærentiam cum temperantia, & item ambarum cum duabus superioribus, id est, prudentia & fortitudine. Nam cum iustitiæ dicatur portio, quod sibi non vult fieri quis, alii non facere; porro perfectio, quod ait Dominus, *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: neutrum horum erit, nisi ipsa voluntas, de qua tota ducitur forma, sic ordinata fuerit, ut nec velit aliquid superfluum, nec necessarium quid superstitiose nolit, quod quidem temperantiæ est. Denique & ipsi iustitiæ ut iusta sit, temperantia modum imponit. *Noli nimium esse iustus*, ait Sapiens, ostendens per hoc minime approbandam iustitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenetur. Quid quod & ipsa sapientia hoc temperantiæ frenum non respuit, dicente Paullo secundum sapientiam a Deo sibi datam, *non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*? Sed & e converso, quod temperantiæ necessaria iustitia sit, ostendit Dominus arguens in Evangelio illorum temperantiam qui abstinebant ut viderentur hominibus ieiunantes. Erat in cibo temperantia, sed non iustitia in animo, quia non Deo placere, sed hominibus intendebant. Quomodo rursum vel ista vel illa sine fortitudine, cum constet fortitudinis esse non mediocris, cohibere velle & nolle suum, inter angustias parum

Matth. VII. 12.

Eccli. VII. 17.

Rom. XII. 3.

Matth. VI. 16.

I. Quare virtutes illæ morales dicuntur?

R. Quia per eas mores nostri diriguntur ad bonum & rectum. Per eas enim fit ut mores nostri dirigantur ad Deum, & quidquid agimus ad Deum, ut ad finem ultimum, referatur.

I. Ergo caritas in Christianis principium est virtutum quatuor Cardinalium?

R. Recte omnino. Immo, ex S. Augustino, virtutes illæ quatuor nihil aliud sunt in Christianis quam caritas pro variis effectibus aliis atque aliis nominibus insignita. *Si virtus*, inquit, *ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei. Nam illud quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur.* (B) *S. Aug. l. 1. de moribus Eccl. Cath. c. 15. n. 25.*

& nimis; ut sit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, solo, constante sibi, æquali undique sui, utpote ex omni parte pariter circumciso. quem solum constat esse virtutis.

N. 11. Dicito mihi, quæso, si potes, cuinam potissimum trium harum virtutum meditullium hoc dandum censeas, quod ita cunctis conterminum est, ut videatur esse proprium singularum? An ipsum virtus est, & nihil aliud? Sed sic virtus non esset multiplex, sed essent omnes una. An potius, quia sine eo virtus non est, omnium quodammodo intima vis una est & medulla virtutum; in qua sic uniuntur, ut proinde una videantur omnes, præsertim quod non illud participando communicant, sed totum a singulis atque integrum possidetur? Verbi caussa: Quid tam iustitiæ quam modus? Alioquin si quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit quod suum est, quod tamen suum ipsius est facere. Quid tam rursum temperantiæ, quæ non aliunde profecto temperantia est, nisi quod nil immoderatum admittit? Sed puto, fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maxime ipsa sit quæ ab irruentibus vitiis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit & vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis. Ergo modum tenere iustitia est, temperantia est, fortitudo est. Sed vide ne in hoc differant, ut iustitiæ quidem in affectu res sit, a fortitudine autem efficacia eius: porro possessio atque usus, apud temperantiam. Restat iam ut doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Nonne ipsa est, quæ modum diu animi neglectu posthabitum, & vitiorum invidia quasi in abditis reclusum, & coopertum quadam vetustatis caligine, prior reperit & advertit? Propterea dico tibi, a paucis advertitur, quia paucorum prudentia est. Itaque iustitia quærit, prudentia invenit, vindicat fortitudo, temperantia possidet.

De Convers. ad Clericos, c. 10. n. 21... Opus est fortitudine adversus tentamenta peccati, ut rugienti leoni resistamus fortes in fide, & ignita ipsius iacula hoc ipso clypeo viriliter repellamus. Opus est iustitia, ut operemur bonum. Opus prudentia, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique temperantia, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquando quod miser ille, epularum pariter & vestium splendore finito, dum misericordiam precaretur, audivit: *Memento, fili, quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* *Luc. xvi. 25.*

(B) S. August. *de Moribus Eccles. Cathol. lib. 1. c. 15. num. 25....* Temperantia sit amor integrum se præbens ei quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerans omnia propter quod amatur: Iustitia, amor soli amato serviens, & propterea recte dominans: Prudentia, amor ea quibus adiuvatur ab eis quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ.

Cap. 25. num. 46. Si enim Deus est summum hominis bonum, quod negare non potestis; sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere, est bene vivere, ut nihil sit aliud bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: a quo exsistit, ut incor-

Lib. 1. de mor. Eccl. Cath. c. 15. n. 25. & lib. 1. de lib. arbitr. cap. 13. num. 27.

I. Quid est prudentia Christiana?

R. Definitur a S. Augustino, *Amor ea quibus adiuvatur ab eis quibus impeditur, sagaciter seligens.* Vel, *Appetendarum & vitandarum rerum scientia.*

D. Thom. 2. 2. q. 47. ar. 2. & 8.

Definitur a Sancto Thoma post Aristotelem *Recta ratio agibilium.*

Definitiones illæ eodem recidunt. Sensus enim earum omnium is est, Prudentiam esse virtutem, qua fit ut discernamus ea quæ ad Deum ducunt, ab iis quæ a Deo abstrahunt; hæcque fugiamus, illa sagaciter seligamus. (C)

Lib. 1. de morib. Eccl. Cath. c. 15. num. 25.

I. Quid est temperantia Christiana?

R. Definitur a S. Augustino, *Amor sese integrum Deo incorruptumque servans.*

Vel, *Affectio coercens & cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur.*

Lib. 1. de lib. arbitr. c. 13. num. 27.
Lib. QQ. 83. q. 31. n. 4.

Vel, *Refrenatio cupiditatis ab iis quæ temporaliter delectant.*

Lib. 1. de morib. Eccl. Cathol. c. 21. num. 39.

Ex his definitionibus quæ eodem recidunt describi potest temperantia, virtus qua fit *ut nihil eorum diligamus*, quæ temporaliter appetuntur & delectant; *sed ex iis ad vitæ huius atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpemus, utentis modestia non amantis affectu.* Quæ quidem temperantiæ descriptio ex ipsis fere S. Augustini verbis constat. (D)

---

ruptus in eo amor atque integer custodiatur, quod est temperantiæ; & nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est iustitiæ; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paullatim dolusve subrepat, quod est prudentiæ. Hæc est hominis una perfectio.

Lib. de Vera Relig. c. 15. n. 29. Vide infra §. 6. c. 2. sect. 3. huiusce Partis.

Epist. 155. alias 52. ad Macedon. c 4. num. 13. Vide supra §. 1. cap. 4. huiusce sect. litt. (D) *& num. 16. §. 2. eiusdem cap. litt.* (B)

(C) *Vide auctoritates SS. Patrum supra allatas hocce §. in quibus tam de Prudentia agitur, quam de tribus aliis virtutibus Cardinalibus.*

S. Aug. *Lib 6. de Musica, c. 13. n. 37...* M. Hæc igitur affectio animæ, vel motus quo intelligit æterna, & his inferiora esse temporalia, etiam in seipsa, & hæc appetenda potius quæ superiora sunt, quam illa quæ inferiora sunt novit, nonne tibi prudentia videtur? D. Nihil aliud videtur.

(D) Origenes *Homil. 7. in Levit. cap. 10. post initium.* Vult ergo sermo divinus sobrios in omnibus esse Domini Sacerdotes, utpote qui accedentes ad altare Dei orare pro populo debeant, & pro alienis intervenire delictis, qui portionem in terra non habeant, sed ipse Dominus portio eorum sit .... In ebrietatis ægritudine, corpus simul & anima corrumpitur, spiritus pariter cum carne vitiatur. Omnia membra debilitat, pedem, manum, linguam resolvit, oculos tenebrat, mentem velat oblivio, ita ut hominem se nesciat esse nec sentiat. Habet ergo istud primo dedecoris corporalis ebrietas, iam vero si discutiamus quot modis mens inebriatur humana, inveniemus ebrios etiam eos, qui sibi sobrii videntur. Iracundia inebriat animam, furor vero eam plus quam ebriam facit, si quid tamen esse ebrietate amplius potest. Cupiditas & avaritia non solum ebrium, sed & rabidum hominem reddunt. Et obscenæ concupiscentiæ inebriant animam, sicut e contrario & sanctæ concupiscentiæ inebriant eam, sed ebrietate sancta illa, de qua dicebat quidam sanctorum: *Et poculum tuum inebrians quam præclarum est* ... Vide quanta sunt quæ inebriant animam: & formido inebriat eam, & vana suspicio. Invidia autem & livor, supra omnem ebrietatem macerant eam. *Ps. xxii. 5.*

S. Ambros. *Lib. 1. de Offic. c. 43. n. 219.* Quoniam de tribus virtutibus diximus, restat ut de quarta virtute dicamus, quæ

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 1.

I. Quid intelligis per ea quæ temporaliter appetuntur & delectant?

R. Intelligo divitias, voluptates, honores, & quidquid potest cupiditas appetere.

Lib. 1. de mor. Eccl. Cath. c. 15. n. 25.

I. Quid est fortitudo Christiana?

R. Definitur a S. Augustino, *Amor omnia propter Deum facile perferens.*

Lib. 1. de lib. arbitr. c. 13. num. 27.

Vel, ***Animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus.***

---

temperantia ac modestia vocatur: in qua maxime tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur.

N. 220. Ordo igitur quidam vitæ nobis tenendus est, ut a verecundia prima quædam fundamenta ducantur: quæ socia ac familiaris est mentis placiditati, proterviæ fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fovet, decorum illud requirit.

Lib. 1. de Iacob & vita beata, cap. 2. *n.* 5. .. Meritoque temperantia quam maxime istarum passionum restinguit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat; deinde etiam deliciarum abstinentia restringit habenas corporalis ferocitatis... Temperantia est igitur correctionis prævia, disciplinæ magistra.

N. 8. Temperantia est igitur quæ resecat cupiditates.

Epist. 63. ad Vercell. Eccles. num. 27. Quid quod naturæ conveniens temperantia est, atque illi divinæ legi, quæ in ipso rerum ortu omnium fontes potui, fructus arborum esui dedit?

N. 32. Sed non illa solum laudabilis, quæ parca est ciborum temperantia; sed etiam illa quæ concupiscentiæ. Denique

Eccl. XVIII. 30.

scriptum est: *Post concupiscentias tuas ne eas, & a voluptate tua vetare. Si dederis animæ tuæ concupiscentiam, gaudio eris inimicis tuis*; & infra, *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes.* Unde &

Ibid. XIX. 2.

1. Cor. VII. 2. & seq.

Paullus etiam in ipsis coniugiis temperantiam docet; est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem Apostolicam prævaricatur.

S. Aug. *Lib. 6. de Musica, cap.* 15. *num.* 50. Sed hæc actio qua sese anima, opitulante Deo & Domino suo, ab amore inferioris pulcritudinis extrahit, debellans atque interficiens adversus se militantem consuetudinem suam, ea victoria triumphatura in semetipsa de potestatibus aeris huius, quibus invidentibus & præpedire cupientibus, evolat ad suam stabilitatem & firmamentum Deum, nonne tibi videtur ea esse virtus quæ temperantia dicitur?

Lib. 1. de Morib. Eccles. Cathol. cap. 19. num. 35... Temperantia.... nobis amoris illius quo innectimur Deo, integritatem quamdam & incorruptionem pollicetur. Munus enim eius est in coercendis sedandisque cupiditatibus, quibus hiniamus in ea, quæ nos avertunt a legibus Dei, & a fructu bonitatis eius: quod est... beata vita.

Cap. 20. *num.* 37. Non sunt igitur etiam ista (sensibilia) diligenda ei, qui amorem illum incorruptum Deo cogitat exhibere.... Amandus igitur solus Deus est: omnis vero iste mundus, id est, omnia sensibilia contemnenda: utendum autem his ad huius vitæ necessitatem.

Cap. 21. *num.* 39... Habet igitur vir temperans in huiuscemodi rebus mortalibus & fluentibus, vitæ regulam utroque Testamento firmatam; ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius atque officiorum necessitatem quantum sat est usurpet, utentis modestia, non amantis affectu.

Cap. 23. *num.* 42. *in fine.* Multo enim mirabilius est, non inhærere istis (sensibilibus) quamvis possideas, quam omnino ea non possidere.

Lib. 5. Confess. cap. 7. num. 12... Pulcrior est enim temperantia confitentis animi, quam illa quæ nosse cupiebam.

Lib. 10. *cap.* 37. *num.* 60... Imperas nobis.... continentiam: da quod iubes, & iube quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum.

N. 61... Nobis imperasti non tantum continentiam, id est, a quibus rebus amorem cohibeamus, verum etiam iustitiam, id est, quo cum conferamus.

Lib. QQ. 83. q. 61. n. 4. Vel, *Firmitas animi adversus ea quæ temporaliter molesta sunt*.

Describi potest ex mente earum definitionum, virtus, qua fit ut nihil nos separare possit a caritate Dei, non tribulatio, non angustia, non persecutio, non gladius; sed omnia pati parati simus potius quam Dei legem & præscripta nobis officia deserere. (E)

PARS II. SECT. II. CAP. V. §. 5.

(E) ORIGEN. *de divers. Homil. 6. Quare turbati estis pusilla fidei?* Cur non habetis fortitudinem? Cur non habetis confidentiam, & fiduciam apud me tenetis? Et si mors irrueret, nonne eam debuistis constantissime sustinere? Ad omne enim quidquid evenerit fortitudo necessaria est, ad omne periculum vel tribulationem usque ad exitum animæ. Similiter & circa delicias & divitias & terrenos honores, animi fortitudo tenenda est, ut neque extollaris o homo, neque in superbiam erigaris, non despicias inimicos, nec humilem spernas, neque obliviscaris Dominum, neque derelinquas Creatorem, nec exsistas ingratus. Si ergo in necessitate, & in periculis fortitudo necessaria est, ut viriliter eum fide toleres universa: multo magis circa delicias, ut dictum est, & luxurias fortitudo necessaria est, ne in decipulam incidas diaboli.

S. AUG *de Musica, lib. 6 cap. 15. n. 50*.. M. Quid porro, cum in hoc itinere proficit (anima,) iam æterna gaudia præsentientem ac pæne prehendentem, num amissio rerum temporalium, aut mors ulla deterret iam valentem dicere infirmioribus fo-

Philip. i. 23. 24. ciis: *Bonum est mihi dissolvi, & esse cum Christo; manere autem in carne, necessarium propter vos?* D. Sic existimo. *M.* At ista eius affectio qua nullas adversitates mortemve formidat, quid aliud quam fortitudo dicenda est? *D.* Et hoc agnosco.

Lib. 1. de Morib. Eccles. Cathol cap. 22. num. 40. De fortitudine vero non multa dicenda sunt. Amor namque ille de quo loquimur, quem tota sanctitate inflammarum esse oportet in Deum, in non appetendis istis temperans, in amittendis fortis vocatur. Sed inter omnia quæ in hac vita possidentur, corpus homini gravissimum vinculum est, iustissimis Dei legibus, propter antiquum peccarum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius. Hoc ergo vinculum ne concutiatur atque vexetur, laboris & doloris; ne auferatur atque perimatur, mortis terrore animum quatit. Amat enim illud vi consuetudinis, non intelligens, si eo bene atque scienter utatur, resurrectionem reformationemque eius ope ac lege divina sine ulla molestia iuri suo subditam fore: sed cum se hoc amore tota in Deum converterit, his cognitis mortem non modo contemnet, verum etiam desiderabit.

N. 41. Sed restat cum dolore magna conflictio. Nihil est tamen tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cum se anima rapiet in Deum, supee omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei amplexum amor castus innititur. Nisi vero amatores auri, amatores laudis, amatores feminarum, amatoribus suis Deus sinet esse fortiores, cum ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet quantus sit impetus animi ad ea quæ diliguntur indefesso cursu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, si tanta illi ut deserant, perferunt.

Enarrat. in Psal. XLII. *num.* 3.. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda ab illo qui iussit ut fortes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus quod iussit; ab illo qui dixit, *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*: ne sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur. Matth x. 22. & XXIV. 13.

S. AMBR. *l. 1. de Offic. c. 35. n. 176.* Est itaque fortitudo velut excelsior ceteris, sed numquam incomitata virtus: non enim se ipsam committit sibi: alioquin fortitudo sine iustitia iniquitatis materia est. Quo enim validior est, eo promptior ut inferiorem opprimat.

N. 177. Numquam David nisi lacessitus bellum intulit. Itaque prodentiam fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & adversus Goliam immani mole corporis virum singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit; virtus enim suis lacertis magis quam alienis Integumentis nititur. Deinde eminus, quo gravius feriret, ictu lapidis hostem interemit. Postea numquam nisi consulto 1. Reg. XVII. 40.

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. I.

I. Quid est iustitia Christiana?

R. Multas tradit iustitiæ definitiones S. Augustinus, *Iustitia*, inquit, *est virtus qua sua cuique tribuuntur*.

De lib. arbitr. lib. 1. c. 13. n. 27. & San. Bern. Serm. 1. in Adv. Dom. n. 4. Lib. QQ. 83. q. 31.

Vel, quod idem est, *Iustitia est habitus animi, communi utilitate servata, suam cuique tribuens dignitatem.*

Vel est, *Ordinatio animæ, qua fit ut nulli serviamus nisi uni Deo, nulli coæquemur nisi purissimis animis, nulli dominari appetamus nisi naturæ bestiali atque corporeæ.* *Lib. 6. De Musica. cap. 15. n. 10.*

Vel, *Iustitia est amor Deo tantum serviens, & ob hoc bene imperans ceteris, quæ homini subiecta sunt.* (F) *Lib. 1. de mor. Eccl. Cath. c. 15. num. 25.*

---

2. Reg. v. 19. Domino, bellum adorsus. Ideo in omnibus victor præliis, usque ad summam senectutem manu promptus, bello adversum
2. Reg. xxi. 15. Titanas suscepto, ferocibus bellator miscebatur agminibus, gloriæ cupidus, incuriosus salutis.

N. 178. Sed non hæc sola præclara fortitudo est; sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, *Qui per fidem magnitudine* animi *obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate fortes*: qui non comitatu & legionibus succincti communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quam *Hebr. xi. 33. 34.*
Dan. vi. 22. insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expavit leones? Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Cap. 36. *n.* 179. Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi: neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. Unde sanctus Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vi-
Exod. ii. 11. 12. disset Hebræum ab Ægyptio iniuriam accipientem, defendit; ita ut Ægyptium sterneret, atque in arena absconderet. Sa-
Prov. xxiv. 11. lomon quoque ait: *Eripe eum qui ducitur ad mortem.*

N. 180. Et revera iure ea fortitudo vocatur, quando unusquisque se ipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam, variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quam exercere mentem, afficere carnem & in servitudinem redigere; ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in adeundis laboribus impigre exsequatur propositum animi ac voluntatem?

N. 181. Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quam expetenda ducat. Secundo, ut ea quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione usque ad affectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quam ut ita animum informes tuum, ut neque divitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum præponendum putes, illique mentem ita intendas tuam, ut quidquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonii amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deinde ut te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moveant.

N. 182. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta, qui nisi legitimo certamine, non coronatur. An mediocre tibi videtur præceptum fortitudinis: *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio autem spem?* *Rom. v. 3. & 4.*
Vide quot certamina, & una corona.

Cap. 39. *num.* 202. Non est igitur mediocris nec discreta a ceteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat: sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat; & quæ inexpiabili prælio adversus omnia vitia decernat, invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras, quibus aurem deferre nesciat.

(F) S. Ambros. *Lib.* 1. *de Offic. cap.* 28. *num.* 130. Iustitia igitur ad societa-

Ex his omnibus iustitiæ definitionibus, quæ eodem recidunt, potest definiri iustitia, virtus qua fit ut anima & Deo & proximo & sibi ipsi tribuat, quod cuique debetur.

Sumi potest iustitia pro aggregatione virtutum omnium Christianarum: & eo sensu, *Iustitia est dilectio Dei & proximi*, inquit S. Augustinus.

Lib. QQ. 83. q. 61. n. 4.

I. Quod superius dixisti ex S. Augustino, iustitiam esse ordinationem animæ, qua fit ut soli Deo serviamus, ut nulli coæquemur nisi purissimis animis, nulli dominari appetamus nisi naturæ bestiali atque corporeæ; id mihi perobscurum videtur?

R. Facile est id planum reddere. Tunc solum iusti sumus, cum servamus præstitum a Deo ordinem; ita ut suum cuique tribuamus. In eo positam esse iustitiæ rationem nemo non intelligit.

Atqui in eo positus est ordo constitutus a Deo, 1. Ut soli Deo serviamus; hoc enim debemus supremo rerum omnium conditori & Domino. Hoc autem non fit nisi cum Deum unum summe diligimus; non colitur enim Deus nisi

---

tem generis humani, & ad communitatem refertur.

Cap. 29. *n.* 139. Quanta autem iustitia sit ex hoc intelligi potest, quod nec locis, nec personis, nec temporibus, excipitur, quæ etiam hostibus reservatur; ut si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, adversus iustitiam putetur aut loco prævenire, aut tempore.

N. 140. Si ergo etiam in bello iustitia valet, quanto magis in pace servanda est?

Expos. in Psal. CXVIII. *Serm.* 16. *num.* 13... *Feci iudicium & iustitiam*. In iudicio non contempsi pauperem, non oppressi viduam, personam divitis non recepi, in omnibus operibus iustitiam reservavi.

N. 14. Iudicii finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: utraque tamen non privata virtus, sed publica. Nam immaculatum corpus a virili permixtione servare, & palmam castimoniæ limoso in corpore usque ad Angelorum conversationem custodia integritatis evehere, utilitas privata, laus publica est: frugi esse ac modestum, & sobriæ parcitatis tenere mensuram probatur a pluribus; sed sibi soli proficit. Fortitudo in præliis eminet, in otio friget: cuius opus in tempore necessarium, in voto adversum; malunt enim homines non pugnare, quam vincere. Sola iustitia est quæ omnibus temporibus, aliis potius nata quam sibi, quotidiano usu, & fructu publico, suo damno alienas custodit utilitates: quæ nihil habeat utilitatis, & plurimum laudis.

Lib. 2. *de Abraham, cap.* 10. *n.* 68. Perfecta beatitudo ex tribus istis videtur subsistere,... eoquod fons sit iustitia ceterarum virtutum, quæ virtutes alias illuminet. Prudentia enim sine iustitia nocet: fortitudo quoque nisi eam iustitia temperet, intolerabilis insolentia est, furori quam rationi propior, dominationi quam libertati. Sobrietas & temperantia privata bona sunt, nec ulli usui, nisi iusta erga Deum reverentia, & fidei mente pietatem colas. Iustitia sola est quæ virtutes omnes complectitur, & commendat omnes.

Lib. de Noe & arca, cap. 1. *num.* 2... Advertas iustitiam solam esse, quæ aliis potius nata est, quam sibi; non quod sibi utile est quærat, sed quod omnibus: hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, hæc revocat a tristitia; quia dum ea quæ iusta sunt gerimus, nihil timemus puræ conscientiæ securitate, non dolemus gravem dolorem. Nihil enim est quod maioris doloris sit, quam culpæ reatus.

S. Aug. *Lib.* 1. *de Moribus Eccles. Cathol. cap.* 24. *num.* 44.... Hanc ... iustitia vitæ regulam dabit huic amatori,.. ut Deo quem diligit, id est, summo bono, summæ sapientiæ, summæ paci libentissime serviat; ceteraque omnia partim subiecta sibi regat, partim subiicienda præsumat.

amando, ut supra diximus post S. Augustinum.

2. Ut coæquari appetamus purissimis animis, id est, Angelis. Id autem fit solum cum & nos ipsos & proximum diligimus ut par est; ea nimirum dilectione qua fit ut tendamus ad illam beatitudinem qua fruuntur sancti Angeli; atque adeo ut Angelis in felicitate coæquemur. Ad hanc æqualitatem cum Angelis vocamur, iuxta illud Christi, *In resurrectione ... erunt æquales Angelis Dei*. (Luc. xx. 36) Quam autem beatitudinem nobis, hanc & proximo appetere tenemur. Ex Dei ordinatione debet proximus nobis in dilectione coæquari. *Diliges proximum sicut te ipsum*. (Matth. xix. 19 & xxii. 39.) Hæc altera lex est ordinis a Deo præstituti.

3. Ut qui intellectu & ratione præditi sunt, utpote nobiliores, iis rebus quæ carent intellectu & ratione, illisque ordine superiores, non istis subiiciantur, non illis serviant, non illas appetant ut suam beatitudinem: immo illis dominentur; quia dominium in res corporeas acceperunt a Deo. Tunc solum tenemus hunc ordinem, cum a terrenarum rerum amore avulsi, soli Deo adhæremus ut summo bono, dominamurque carni nostræ eiusque cupiditatibus. Atque illud est quod significat Sanctus Augustinus, dum ait: *Iustitiam esse amorem soli Deo servientem, & ob hoc bene imperantem ceteris quæ homini subiecta sunt*. (Lib. 1. de morib. Eccl. cath. c. 15. num. 25.)

I. Qua ratione per iustitiam & Deo & nobismetipsis & proximo tribuimus quod debemus?

R. Id fit dum Deum super omnia, nosque propter Deum, proximumque sicut nos diligimus, adeoque cum reddimus unicuique, sive superiori enti, sive æqualibus, sive inferioribus, quod suum est, ut supra explicuimus. (3. Primis §. capitis sup.)

In summa, ut ad unum breviter coarctemus quidquid de quatuor virtutibus Cardinalibus mox diximus, operæ pretium est hic referre egregia hæc Sancti Augustini verba: *In hac vita*, inquit, *virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est; nullis inde averti molestiis, fortitudo est; nullis illecebris, temperantia est; nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est*. (Epist. 155. alias 52. ad Macedon. c. 4. n. 13.)

§. 2. *De Virtutibus quæ ex virtutibus Cardinalibus oriuntur, vel cum ipsis connexæ sunt. Et de vitiis oppositis.*

I. Quænam virtutes vel prudentiæ partes sunt, vel ipsi annexæ?

R. 1. Attentio ad res præteritas, quæ memoria vulgo dicitur. (A) 2. Intelligentia præsentium.

(A) S. Thomas 2. 2. *Quæst.* 49. *art.* 1. *in corp.* Prudentia est circa contingentia operabilia. . In his autem non potest homo dirigi per ea quæ sunt simpliciter, & ex necessitate vera, sed ex his quæ ut in pluribus accidunt.... Quid autem sit in pluribus verum, oportet per experimentum considerare... Experimentum autem est ex pluribus memoriis.... Unde consequens est, quod ad prudentiam requiritur plurium memoriam habere: unde convenienter memoria ponitur pars prudentiæ.

(B) 3. Providentia futurorum. (C) 4. Solertia qua quis statim intelligit quid agendum sit in improvisis eventibus. (D) 5. Docilitas in accipiendis & exequendis rectis aliorum consiliis. (E) 6. Ratio, id est, recta ratiocinatio. (F) 7. Circumspectio, id est, examen circumstantiarum omnium temporis, loci, personarum. (G) 8. Cautio, id est, consideratio malorum & impedimentorum quæ fini adversan-

---

(B) S. Thom. 2.2 *Quæst 49. art. 2. in corp.*. Quia prudentia est recta ratio agibilium, ideo necesse est quod totus processus prudentiæ ab intellectu derivetur: & propter hoc intellectus ponitur pars prudentiæ.

(C) S. Thom. *ubi supra, art. 6. in corp.* Prudentia proprie est circa ea quæ sunt ad finem: & hoc ad eius officium proprie pertinet, ut ad finem debite ordinentur: & quamvis aliqua necessaria sint propter finem, quæ subiiciuntur Divinæ providentiæ, humanæ tamen providentiæ non subiiciuntur nisi contingentia operabilia, quæ per hominem possunt fieri propter finem. Præterita autem in necessitatem quamdam transeunt, quia impossibile est non esse quod factum est. Similiter etiam præsentia, in quantum huiusmodi, necessitatem quamdam habent... Unde consequens est, quod contingentia futura secundum quod sunt per hominem in finem humanæ vitæ ordinabilia, pertineant ad prudentiam: utrumque autem horum importatur in nomine providentiæ: importat enim providentia respectum quemdam alicuius distantis ad ea quæ in præsenti occurrunt, & ordinanda sunt. Unde providentia est pars prudentiæ.

(D) S. Thom. *ubi supra, art. 4. in corp* Prudentis est rectam æstimationem habere de operandis. Recta autem æstimatio sive opinio acquiritur in operativis, sicut in speculativis dupliciter. Uno quidem modo per se inveniendo: alio modo ab alio addiscendo. Sicut autem docilitas ad hoc pertinet, ut homo bene se habeat in acquirendo rectam opinionem ab alio: ita solertia ad hoc pertinet, ut homo bene se habeat in acquirendo rectam æstimationem per seipsum... Solertia autem est *facilis & prompta coniecturatio circa inventionem medii*... vel. *Solertia est habitus, qui provenit ex repentino, inveniens quod congruit.*

(E) S. Thom. *ubi supra. art. 3. in corp.* Prudentia consistit circa particularia operabilia, in quibus cum sint quasi infinitæ diversitates, non possunt ab uno homine sufficienter omnia considerari; nec per modicum tempus, sed per temporis diuturnitatem. Unde in his quæ ad prudentiam pertinent maxime indiget homo ab aliis erudiri, & præcipue ex senibus qui sanum intellectum adepti sunt circa fines operabilium... Unde & Proverb. 3. dicitur: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*. Et Ecclesf. 6. dicitur: *In multitudine Presbyterorum*, (id est Seniorum) *prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere*. Hoc autem pertinet ad docilitatem, ut aliquis sit bene disciplinæ susceptivus: & ideo convenienter docilitas ponitur pars prudentiæ.

(F) S Thom. *ubi supra, art. 5. in corp.* Opus prudentis est esse bene consiliarivum... Consilium autem est inquisitio quædam ex quibusdam ad alia procedens. Hoc autem est opus rationis. Unde ad prudentiam necessarium est quod homo sit bene ratiocinativus: & quia ea quæ exiguntur ad perfectionem prudentiæ, dicuntur quasi integrales partes prudentiæ; inde est quod ratio inter partes prudentiæ connumerari debet.

(G) S. Thom. *ubi supra, artic. 7. in corp.* Ad prudentiam præcipue pertinet recte ordinare aliquid ad finem. Quod quidem recte non fit, nisi finis bonus sit, & id quod ordinatur in finem, sit etiam bonum & conveniens fini. Sed quia prudentia... est circa singularia operabilia, in quibus multa concurrunt, contingit aliquid secundum se consideratum esse bonum & conveniens fini, quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur vel malum, vel non opportunum ad finem: sicut ostendere signa amoris alicui secundum se consideratum, videtur esse conveniens ad alliciendum eius animum ad amorem: sed si contingat in animo illius superbia, vel suspicio adulationis, non erit hoc conveniens ad finem: & ideo necessaria est circumspectio ad prudentiam; ut scilicet homo id quod ordinatur ad finem, comparet etiam cum his quæ circumstant.

tur, ut illa vitentur. (H) 9. Sollicitudo, ſeu vigilantia & celeritas ad exſequendum quod agendum eſſe prudentia determinaverit. (I)

His addi poteſt. 1. Prudens conſilium. (K) 2. Rectum iudicium. (L) 3. Sagacitas in diſcernendis iis rebus, in quibus contra communes regulas ex ſuperioribus rationibus agere expedit: quam ſagacitatem Græci *Gnomen* appellant. (M)

I. Quænam ſunt vitia prudentiæ oppoſita?

R. Imprudentia, (N) Præcipita-

(H) S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 49. *art.* 8. *in corp.* Ea circa quæ eſt prudentia, ſunt contingentia operabilia: in quibus ſicut verum poteſt admiſceri falſo, ita & malum bono propter multiformitatem huiuſmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur a malis, & mala habent ſpeciem boni. Et ideo neceſſaria eſt cautio ad prudentiam, ut ſic accipiantur bona, quod vitentur mala.

(I) S. Thom. 2. 2. *q.* 47. *art.* 9. *Sed contra* eſt, quod dicitur 1. Petr. 4. *Eſtote prudentes. & vigilate in orationibus.* Sed vigilantia eſt idem ſollicitudini: Ergo ſollicitudo pertinet ad prudentiam.

In corp. Sollicitudo proprie ad prudentiam pertinet.

(K) S. Thom. 2. 2. *q.* 51. *art.* 2. *in corp....* Actus rationis ordinati ad opus, ſunt diverſi, nec habent eamdem rationem bonitatis: ex alio enim efficitur homo bene conſiliativus, & bene iudicativus, & bene præceptivus: quod patet ex hoc, quod iſta aliquando ab invicem ſeparantur. Et ideo oportet aliam eſſe virtutem *Eubuliam*, per quam homo eſt bene conſiliativus: & aliam prudentiam, per quam homo eſt bene præceptivus. Et ſicut conſiliari ordinatur ad præcipere tamquam ad principalius, ita etiam *Eubulia* ordinatur ad prudentiam tamquam ad principaliorem virtutem; ſine qua nec virtus eſſet, ſicut nec morales virtutes ſine prudentia, nec ceteræ virtutes ſine caritate.

(L) S. Thom. *ubi ſupra, art.* 3. *in corp.* *Syneſis* importat iudicium rectum: non quidem circa ſpeculabilia, ſed circa particularia operabilia, circa quæ etiam eſt prudentia... Oportet autem quod ſecundum differentiam actuum qui non reducuntur in eamdem cauſſam, ſit etiam diverſitas virtutum. Manifeſtum eſt autem quod bonitas conſilii & bonitas iudicii, non reducuntur in eamdem cauſſam. Multi enim ſunt bene conſiliativi, qui tamen non ſunt bene ſenſati, quaſi recte iudicantes: ſicut etiam in ſpeculativis aliqui ſunt bene inquirentes, propter hoc quod ratio eorum prompta eſt ad diſcurrendum per diverſa; quod videtur provenire ex diſpoſitione imaginativæ virtutis, quæ de facili poteſt formare diverſa phantaſmata; & tamen huiuſmodi quandoque non ſunt boni iudicii, quod eſt propter defectum intellectus, qui maxime contingit ex mala diſpoſitione communis ſenſus non bene iudicantis: & ideo oportet præter *Eubuliam* eſſe aliam virtutem, quæ eſt bene iudicativa, & hæc dicitur *Syneſis*.

(M) S. Thom. *ubi ſupra, art.* 4. *in corp...* Contingit quandoque aliquid eſſe faciendum præter communes regulas agendorum; puta cum impugnatori patriæ non eſt depoſitum reddendum, vel aliquid aliud huiuſmodi. Et ideo oportet de huiuſmodi iudicare ſecundum aliqua altiora principia, quam ſint regulæ communes, ſecundum quas iudicat ſyneſis: & ſecundum illa altiora principia exigitur altior virtus iudicativa, quæ vocatur *Gnome*; quæ importat quamdam perſpicacitatem iudicii.

(N) S. Thom. 2. 2. *q.* 53. *art.* 2. *in corp.* Imprudentia non eſt generale peccatum, ſicut nec prudentia generalis virtus, cum ſit circa actus ſpeciales, ſcilicet circa ipſos actus rationis... Sicut prudentia participatur quodammodo in omnibus virtutibus, in quantum eſt directiva earum; ita & imprudentia in omnibus vitiis & peccatis: nullum enim peccatum poteſt accidere, niſi ſit defectus in aliquo actu rationis dirigentis; quod pertinet ad imprudentiam.

tio. (O) Inconfideratio. (P) Inconftantia. (Q) Negligentia. (R) Prudentia carnis, id eft, folertia in difcernendis, & exequendis rebus quæ ad pravum finem diriguntur. (S) Aftutia. (T) Fraus & Dolus. (V) Denique Immoderata de rebus temporalibus follicitudo. (X)

(O) S. Thom. 2. 2. *q.* 53. *art.* 3. *in corp.*.. Dicitur præcipitari fecundum corporalem motum, quod a fuperiori in ima pervenit... Summum autem animæ eft ipfa ratio; imum autem eft operatio per corpus exercita: gradus autem medii, per quos oportet ordinate defcendere, funt memoria præteritorum, intelligentia præfentium, folertia in confiderandis futuris eventibus, ratiocinatio conferens unum alteri, docilitas per quam aliquis adquiefcit fententiis maiorum; per quos quidem gradus aliquis ordinate defcendit, recte confiliando. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis vel paffionis, pertranfitis huiufmodi gradibus, erit præcipitatio. Cum ergo inordinatio confilii ad imprudentiam pertineat, manifeftum eft quod vitium præcipitationis fub imprudentia continetur.

(P) S. Thom. *ubi fupra*, *art.* 4. *in corp.* Confideratio importat actum intellectus, veritatem rei intuentis:.. & ideo confideratio maxime pertinet ad iudicium. Unde & defectus recti iudicii ad vitium inconfiderationis pertinet; prout fcilicet aliquis in recte iudicando deficit ex hoc quod contemnit vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit. Unde manifeftum eft quod inconfideratio eft peccatum.

(Q) S. Thom. *ubi fupra*. *art.* 5. *in corp.* Inconftantia importat receffum quemdam a bono propofito diffinito . Sicut autem omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus eiufdem pertinet ad imprudentiam: & ideo inconftantia fecundum fui confummationem ad imprudentiam pertinet: & ficut præcipitatio eft ex defectu circa actum confilii, & inconfideratio circa actum iudicii; ita inconftantia circa actum præcepti. Ex hoc enim dicitur aliquis effe inconftans, quod ratio deficit in præcipiendo ea quæ funt confiliata & iudicata.

(R) S. Thom. 2. 2. *q.* 54. *art.* 1. *in corp.* Negligentia importat defectum debitæ follicitudinis. Omnis autem defectus debiti actus habet rationem peccati: unde manifeftum eft, quod negligentia habet rationem peccati.

Ad tertium, dicendum quod materia negligentiæ proprie funt bona, quæ quis agere debet; non quod ipfa fint bona, cum negligenter aguntur; fed quia per negligentiam accidit defectus bonitatis in eis, five prætermittatur totaliter actus debitus propter defectum follicitudinis, five etiam aliqua debita circumftantia actus.

(S) S. Thom. 2. 2. *q.* 55. *art.* 1. Sed contra: nullus eft inimicus Deo, nifi propter iniquitatem.. Sed ficut dicitur ad Rom. 8. *Prudentia carnis inimica eft Deo*: ergo prudentia carnis eft peccatum.

In corp. Prudentia eft circa ea quæ funt ad finem totius vitæ. Et ideo prudentia carnis proprie dicitur, fecundum quod aliquis bona carnis habet ut ultimum finem vitæ fuæ: manifeftum eft autem quod hoc eft peccatum: per hoc enim homo deordinatur circa ultimum finem, qui non confiftit in bonis corporis..

(T) S. Thom. *ubi fupra*, *ar.* 3. *in corp.* Aliquod peccatum poteft effe contra prudentiam, habens aliquam fimilitudinem eius.. in quantum aliquis ad finem aliquem confequendum (vel bonum vel malum) utitur non veris viis, fed fimulatis & apparentibus: & hoc pertinet ad peccatum aftutiæ: unde eft quoddam peccatum prudentiæ oppofitum.

(V) S. Thom. *ubi fupra*, *art.* 5. *in corp.* Sicut dolus confiftit in executione aftutiæ, ita etiam & fraus: fed in hoc differre videntur, quod dolus pertinet univerfaliter ad executionem aftutiæ, five fiat per verba, five per facta: fraus autem magis proprie pertinet ad executionem aftutiæ, fecundum quod fit per facta.

(X) S. Thom. *ubi fupra*, *art.* 6. *in corp.*... Sollicitudo temporalium rerum tripliciter poteft effe illicita: uno quidem modo ex parte eius de quo follicitamur; fi fcilicet temporalia tamquam finem quæramus: unde & Auguft. dicit in lib. de operibus Monachorum, cap. 26. *Cum Dominus dicit*: Nolite follicitii effe, &c. *hoc dicit, non ut ifta non procurent quantum neceffitati fatis eft, unde honefte potuerint; fed*

I. Quænam virtutes vel Temperantiæ partes sunt, vel ipsi annexæ?

R. Verecundia & honestas: Abstinentia, Ieiunium, Sobrietas, Castitas, Continentia, Clementia, Mansuetudo, Benignitas, Modestia, Humilitas, Moderatio, Parcitas, Taciturnitas. (Y) Virtus quam studiositatem vocant; id est, virtus quæ modum & ordinem sciendi, cognoscendi, addiscendi, constituit. (Z) Tandem Eutrape-

---

ut non ista intricantur, & propter ista faciant quidquid in Evangelii prædicatione facere intendur. Alio modo potest esse temporalium sollicitudo illicita propter superfluum studium, quod apponitur ad temporalia procuranda, propter quod homo a spiritualibus, quibus principalius inservire debet, setrahitur: & ideo dicitur Matth. 13. quod sollicitudo sæculi suffocat verbum. Tertio modo ex parte timoris superflui; quando scilicet aliquis timet ne faciendo quod debet, necessaria sibi deficiant.

(Y) S. Thom. 2. 2. *q.* 143. *art. unico in corp.* Alicuius virtutis cardinalis triplices partes esse possunt, scilicet integrales, subiectivæ, potentiales. Et dicuntur partes integrales alicuius virtutis conditiones, quas necesse est concurrere ad virtutem. Et secundum hoc sunt duæ partes integrales temperantiæ, scilicet verecundia, per quam aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariam; & honestas, per quam scilicet aliquis amat pulcritudinem temperantiæ. Nam præcipue .... temperantia inter virtutes vindicat sibi quemdam decorem, & vitia intemperantiæ maxime turpitudinem habent. Partes autem subiectivæ alicuius virtutis dicuntur species eius. Oportet autem diversificare species virtutum secundum diversitatem materiæ vel obiecti. Est autem temperantia circa delectationes tactus, quæ dividuntur in duo genera: nam quædam ordinantur ad nutrimentum, & in his quantum ad cibum, est abstinentia; quantum autem ad potum, proprie sobrietas: quædam vero ordinantur ad vim generativam, & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus est castitas: quantum autem ad delectationes circumstantes (puta, quæ sunt in osculis, tactibus & amplexibus) attenditur pudicitia. Partes autem potentiales alicuius virtutis principalis dicuntur virtutes secundariæ, quæ modum quem principalis virtus observat circa aliquam principalem materiam, eumdem observant in quibusdam aliis materiis, in quibus non est ita difficile... Præter motum autem concupiscentiæ, quem moderatur & refrenat temperantia, tres motus inveniuntur in anima in aliquid tendentes: primus quidem est motus voluntatis commotæ ex impetu passionis: & hunc motum refrenat continentia; ex qua fit, ut, licet homo immoderatas concupiscentias patiatur, voluntas tamen non vincatur: alius autem motus interior in aliquid tendens, est motus spei & audaciæ quæ ipsam consequitur: & hunc motum moderatur sive refrenat humilitas: tertius autem motus est iræ tendens in vindictam; quem refrenat mansuetudo sive clementia. Circa motus autem & actus corporales moderationem, & refrenationem facit modestia.. in colloquiis amicorum vel quibuscumque aliis.. austeritas, (vel taciturnitas.) Circa exteriora vero duplex moderatio est adhibenda: primo quidem ut superflua non requirantur:... & est parcitas... Secundo vero, ut homo non nimis exquisita requirat: & est moderatio, seu simplicitas.

Superiora fusius explicantur Quæst. sequent. Ea omnia hic exscribere superfluum visum est: qui plura volent, adeant S. Doctorem.

Q. 155. *art.* 2. *in corp.* Nomen continentiæ refrenationem quamdam importat, in quantum scilicet tenet se aliquis ne passiones sequatur: & ideo proprie continentia dicitur circa illas passiones, quæ impellunt ad aliquid prosequendum; in quibus laudabile est ut ratio retrahat hominem a prosequendo:... & ideo continentia & incontinentia proprie dicuntur circa concupiscentias delectationum tactus.

(Z) S. Thom. 2. 2. *q.* 166. *art.* 2. *in corp.* Ad temperantiam pertinet moderari motum appetitus, ne superflue tendat in id quod naturaliter concupiscitur: sicut autem naturaliter homo concupiscit

lia ſeu iucunda Urbanitas. (AA)

I. Quænam ſunt vitia oppoſita Temperantiæ?

R. Intemperantia; Inverecundia; Impudentia; Luxuria; Gula; Ebrietas; Incontinentia; Crudelitas; nimia indulgentia; Ira; immoderatus veſtium cultus; uno verbo quidquid nimis eſt in omnibus, quidquid contra virtutes ſupra poſitas peccatur, vel per exceſſum, vel per defectum in ſomno, verbi gratia, in ſtudiis, in vigiliis, in ludis, in verbis, in ſilentio, in lætitia, in triſtitia, ec. (BB)

I. Quænam virtutes fortitudinis partes ſunt, vel ipſi annexæ?

R. Magnanimitas; Patientia; Perſeverantia; Magnificentia; quæ non excedit modum rationis, & divinæ Legis regulam. (CC)

I. Quandonam magnificentia

---

delectationes ciborum & venereorum ſecundum naturam corporalem; ita ſecundum animam naturaliter deſiderat cognoſcere aliquid: unde & Philoſophus dicit in principio Metaphyſicorum quod *omnes homines naturaliter ſcire deſiderant*. Moderatio autem huiuſmodi appetitus pertinet ad virtutem ſtudioſitatis: unde conſequens eſt, quod ſtudioſitas ſit pars potentialis temperantiæ, ſicut virtus ſecundaria ei adiuncta ut principali virtuti.

(AA) S. THOM. 2. 2. *Quæſt.* 168. *art.* 2. *in corp.* Sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non poteſt continue laborare propter hoc quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur; ita etiam eſt ex parte animæ, cuius etiam eſt virtus finita, ad determinatas operationes proportionata: & ideo quando ultra modum ſuum in aliquas operationes ſe extendit, laborat, & ex hoc fatigatur; præſertim, quia in operationibus animæ ſimul etiam laborat corpus, in quantum ſcilicet anima intellectiva utitur viribus per organa corporea operantibus ... Sicut autem fatigatio corporalis ſolvitur per corporis quietem, ita etiam oportet quod fatigatio animalis ſolvatur per animæ quietem. Quies autem animæ eſt delectatio ... & ideo oportet remedium contra fatigationem animalem adhiberi per aliquam delectationem, intermiſſa intenſione ad inſiſtendum ſtudio rationis.... Huiuſmodi autem dicta vel facta, in quibus non quæritur niſi delectatio animalis, vocantur ludrica vel iocoſa: & ideo neceſſe eſt talibus interdum uti, quaſi ad quamdam animæ quietem: & hoc eſt quod Philoſophus dicit in 4. Ethic. (cap. 14. ſive 12.) quod *in huius vitæ converſatione quædam requies cum ludo habetur*: & ideo oportet interdum aliquibus talibus uti: circa quæ tamen videntur tria eſſe præcipue cavenda: quorum primum & principale eſt, quod prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus vel verbis turpibus, vel nocivis: unde Tullius dicit in 1. de Offic. quod unum genus iocandi eſt illiberale, petulans, flagitioſum, obſcenum: aliud autem attendendum eſt, ne totaliter gravitas animæ reſolvatur: unde Ambroſ. dicit in 1. de Offic. cap. 20. Caveamus ne dum relaxare animum volumus, ſolvamus omnem harmoniam, quaſi concentum quemdam bonorum operum: & Tullius dicit in 1. de Offic. quod ſicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena; ſic in ipſo ioco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Tertio autem attendendum eſt, ſicut & in omnibus aliis humanis actionibus, ut congruat perſonæ, & tempori, & loco, & ſecundum alias circumſtantias debite ordinetur; ut ſcilicet ſit & tempore & homine dignus, ut Tullius dicit ibidem. Huiuſmodi autem ſecundum regulam rationis ordinantur: habitus autem ſecundum rationem operans eſt virtus moralis: & ideo circa ludos poteſt eſſe aliqua virtus, quam Philoſophus Eutrapeliam nominat.... & in quantum per hanc virtutem homo refrenatur ab immoderantia ludorum, ſub modeſtia continetur.

(BB) *De his vitiis ſæpius in hoc opere agitur; quod autem temperantiæ ſint oppoſita, res per ſe clamat, & probatione non indiget. De his lege* S. THOM. 2. 2. *ab q.* 140. *ad* 171.

(CC) S. THOM. 2. 2. *q.* 128. *art.* 1. *in corp.* Duplex eſt fortitudinis actus,

non excedit modum rationis, & divinæ Legis regulam?

R. Quando non ex cupiditate sed ex caritate oritur. Verbi gratia, laudabile est ædificare templa, xenodochia, collegia, aliaque id genus, quæ ad religionis vel reipublicæ decus & ornamentum conferunt. Laudabile est in proprios usus expendere quidquid pertinet ad decorum conditionis, status, dignitatis & officiorum. Hæc magnifice fieri nihil vetat, 1. Si non ex vanitate, curiositate, vel ex alio pravo mentis affectu fiant: 2. Si servetur ordo iustitiæ, ita ut reddatur unicuique quod suum est, nec in illos usus impendatur quod debetur, verbi gratia, creditoribus, familiaribus, mercenariis, &c. 3. Si servetur ordo caritatis; nec in illos usus expendatur quod habita ratione necessitatum, debetur pauperibus. 4. Si servetur modus in eiusmodi expensis; ne quid nimis fiat habita ratione status, conditionis, dignitatis, officiorum, ceterarumque rerum eiusmodi, quæ prudenter in his perpendenda sunt.

I. Quænam sunt vitia opposita fortitudini?

R. Præsumptio; (DD) temeritas, ambitio; (EE) vana gloria, (FF) pu-

---

scilicet aggredi & sustinere: ad actum autem aggrediendi duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi præparationem... & quantum ad hoc ponit Tullius fiduciam (*seu* magnanimitatem:) unde dicit quod *fiducia est, per quam magnis & honestis in rebus, multum ipse animus in se fiduciæ, certa cum spe collocavit*: secundum autem pertinet ad operis exsecutionem; ne scilicet aliquis deficiat in exsecutione illorum quæ fiducialiter inchoavit: & quantum ad hoc ponit Tullius magnificentiam: unde dicit quod magnificentia est rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione, cogitatio, atque administratio (id est exsecutio,) ut scilicet amplo proposito administratio non desit.. Ad alium autem actum fortitudinis, qui est sustinere, duo requiruntur: quorum primum est, ne difficultate imminentium malorum animus frangatur per tristitiam, & decidat a sua magnitudine: & quantum ad hoc ponit patientiam (Arist. in 4. Ethic.) unde dixit quod *patientia est honestatis aut utilitatis caussa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpessio*: aliud autem est, ut ex diuturna difficilium passione homo non fatigetur usque ad hoc quod desistat; secundum illud ad Hebr. 12. Non fatigemini, animis vestris deficientes. Et quantum ad hoc ponit perseverantiam: unde dicit quod perseverantia est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio.

(DD) S. Thomas 2. 2. *q.* 130. *art.* 2. *in corp.* Magnanimitas consistit in medio; non quidem secundum quantitatem eius in quod tendit, quia tendit in maximum, sed.. secundum proportionem ad propriam facultatem; non enim ad maiora tendit, quam sibi conveniant. Præsumptuosus autem quantum ad id in quod tendit, non excedit magnanimum, sed multum quandoque ab eo deficit: excedit autem secundum proportionem suæ facultatis, quam magnanimus non transcendit: & hoc modo præsumptio opponitur magnanimitati per excessum.

(EE) S. Thom. 2. 2. *q.* 131. *art.* 5. *Conclusio*. Ambitio peccatum est, quo quis inordinate honorem desiderat, vel quem non meretur, vel quem non in Deum, sed in sui ipsius tantum utilitatem refert, *In corp.* Honor importat quamdam reverentiam alicui exhibitam in testimonium excellentiæ eius. Circa excellentiam autem hominis duo sunt attendenda. Primo quidem, quod illud secundum quod homo excellit, non habet homo a seipso, sed est quasi quiddam divinum in eo: & ideo ex hoc non debetur ei principaliter honor, sed Deo. Secundo considerandum est quod illud in quo homo excellit, datur homini a Deo, ut ex eo aliis prosit. Unde in tantum debet homini placere testimonium suæ excellentiæ quod ab aliis

fillanimitas, seu vecordia, (GG) mollities, (HH) obstinatio (II) impatientia prodigalitas, (KK) avaritia, nimia tenacitas qua fit ut quis non servet in expensis modum quem & ratio & religio præscribunt unicuique pro sua dignitate & conditione & fortuna. (LL)

I. Quænam virtutes iustitiæ partes sunt vel ipsi annexæ?

---

exhibetur, in quantum ex hoc paratur sibi via ad hoc quod aliis prosit. Tripliciter autem appetitum honoris contingit esse inordinatum: uno modo per hoc, quod aliquis appetit testimonium de excellentia quam non habet, quod est appetere honorem supra suam proportionem: alio modo, per hoc quod honorem sibi cupit, non referendo in Deum: tertio per hoc, quod appetitus eius in ipso honore quiescit, non referens honorem ad utilitatem aliorum. Ambitio autem importat inordinatum appetitum honoris. Unde manifestum est, quod ambitio semper est peccatum.

(FF) S. Thom. 2. 2. *q.* 132. *art.* 2. Sed contra est quod Tullius dicit in primo de Officiis: *Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio*. Ergo opponitur magnanimitati.

In corp. Gloria est quidam effectus honoris & laudis. Ex hoc enim quod aliquis laudatur, vel quæcumque reverentia ei exhibetur, redditur clarus in notitia aliorum. Et quia magnanimitas est circa honorem, ut supra dictum est, (*q.* 129. *ar.* 1. *&* 2.) consequens est etiam ut sit circa gloriam; ut scilicet, sicut aliquis moderate utitur honore, ita etiam moderate utatur gloria; & ideo inordinatus appetitus gloriæ directe magnanimitati opponitur.

(GG) S. Thom. 2. 2. *q.* 133. *art.* 1. *in corp.* Omne illud quod contrariatur naturali inclinationi, est peccatum: quia contrariatur legi naturæ. Inest autem unicuique rei naturalis inclinatio ad exsequendam actionem commensuratam suæ potentiæ, ut patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis quam inanimatis. Sicut autem per præsumptionem aliquis excedit proportionem suæ potentiæ, dum nititur ad maiora quam possit: ita pusillanimus etiam deficit a proportione suæ potentiæ, dum recusat in id tendere, quod est suæ potentiæ commensuratum; & ideo sicut præsumptio est peccatum, ita & pusillanimitas.

(HH) S. Thom. 2. 2. *q.* 138 *art.* 1. *in corp.* Laus perseverantiæ in hoc consistit, quod aliquis non recedit a bono propter diuturnam tolerantiam difficilium & laboriosorum, cui directe videtur opponi, quod aliquis de facili recedit a bono propter aliqua difficilia, quæ sustinere non potest: & hoc pertinet ad rationem mollitiei.

(II) S. Thom. *ubi supra*, *art.* 2. *in corp.* Isidor. dicit in lib. Etym. vel Originum lib. 10. cap. 11. *vel.* 15. *Pertinax dicitur aliquis qui est impudenter tenens, & quasi ad omnia tenax*... quia scilicet perseverat in propria sententia plusquam oportet: mollis autem minus quam oportet: perseverans autem secundum quod oportet. Unde patet, quod perseverantia laudatur sicut in medio existens: pertinax autem vituperatur secundum excessum medii: mollis autem secundum defectum.

(KK) S. Thom. 2. 2. *q.* 135. *art.* 2. *in corp.* Vitio parvificentiæ, qua aliquis deficit a debita proportione expensarum ad opus, intendens minus expendere quam dignitas operis requirat, opponitur vitium quo aliquis dictam proportionem excedit, ut scilicet plus expendat quam sit operi proportionatum.

(LL) S. Thom. 2. 2. *q.* 135. *art.* 1. *in corp.* Ex hoc dicitur aliquis parvificus, quod intendit ad aliquid parvum faciendum: parvum autem & magnum secundum Philosophum in Prædicamentis, relative dicuntur. Unde cum dicitur quod parvificus intendit aliquid parvum facere, intelligendum est in comparatione ad genus operis quod facit: in quo quidem parvum & magnum potest attendi dupliciter: uno modo ex parte operis fiendi; alio modo, ex parte sumptus. Magnificus ergo principaliter intendit magnitudinem operis, secundario autem intendit magnitudinem sumptus, quam non vitiat ut faciat magnum opus. Unde & Philos. dicit in 4. Eth. quod *magnificus ab æquali sumptu faciet opus magis magnificum*. Parvificus autem e converso, principaliter quidem intendit parvitatem sumptus: un-

R. Religio; (MM) pietas; (NN) observantia; (OO) obedientia; (PP)

de & Philosophus dicit in 4. Ethicor. quod ... *intendit qualiter minimum consumat:* ex consequenti autem intendit parvitatem operis, quam scilicet non recusat, dummodo parvum sumptum faciat. Unde Philosophus dicit ibidem, quod *parvificus maxima consumens in parvo*, scilicet quod non vult expendere, *bonum perdit*, scilicet, magnifici operis. Sic ergo patet, quod parvificus deficit a proportione, quæ debet esse secundum rationem inter sumptus & opus: defectus autem ab eo quod est secundum rationem, caussat rationem vitii: unde manifestum est, quod parvificentia vitium est.

(MM) S. Thom. 2. 2. *q.* 81. *art.* 4. *in corp.* Cum virtus ordinetur ad bonum, ubi est specialis ratio boni, oportet esse specialem virtutem. Bonum autem ad quod ordinatur religio, est exhibere Deo debitum honorem. Honor autem debetur alicui ratione excellentiæ. Deo autem competit singularis excellentia, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum: unde ei debetur specialis honor: sicut in rebus humanis videmus, quod diversis excellentiis personarum diversus honor debetur, alius quidem patri, alius Regi, & sic de aliis.

Art. 7. *in corp.* Deo reverentiam & honorem exhibemus non propter seipsum, quia ex seipso est gloria plenus, cui nihil a creatura adjici potest; sed propter nos, quia videlicet per hoc, quod Deum reveremur & honoramus, mens nostra ei subjicitur; & in hoc ejus perfectio consistit. Quælibet enim res perficitur per hoc, quod subditur suo superiori... Mens autem humana indiget ad hoc, quod conjungatur Deo, sensibilium manuductione, quia *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*, ut Apostol. dicit ad Rom. 1. Et ideo in divino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti, ut eis. quasi signis quibusdam, mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo conjungitur. Et ideo religio habet quidem interiores actus quasi principales, & per se ad religionem pertinentes: exteriores vero actus, quasi secundarios, & ad interiores actus ordinatos.

(NN) S. Thom. 2. 2. *q.* 101. *art.* 1. *in corp.* Homo efficitur diversimode aliis debitor secundum eorum diversam excellentiam, & diversa beneficia ab eis suscepta. In utroque autem Deus summum obtinet locum, qui & excellentissimus est, & est nobis essendi & gubernationis primum principium: secundaria vero nostri esse & gubernationis principia sunt parentes & patria, a quibus & in qua nati & nutriti sumus. Et ideo, post Deum est homo maxime debitor parentibus & patriæ: unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus & patriæ.

Art. 3. *ad* 2. Ad secundum dicendum, quod Deus longe excellentiori modo est principium essendi & gubernationis, quam pater vel patria: & ideo alia virtus est religio, quæ cultum Deo exhibet, a pietate, quæ exhibet cultum parentibus & patriæ. Sed ea quæ sunt creaturarum, per quamdam superexcellentiam & caussalitatem transferuntur in Deum, ut Dionys. dicit in lib. 3. *c.* 1. *Divin. nomin.* Unde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur; sicut & Deus excellenter dicitur Pater noster.

(OO) S. Thom. 2. 2. *q.* 102. *art.* 1. *in conc* Observantia est quædam specialis virtus sub pietate quodammodo contenta, per quam personis in dignitate constitutis cultum & honorem exhibemus.

In corp. Sicut autem carnalis pater particulariter participat rationem principii, quæ universaliter invenitur in Deo; ita etiam persona, quæ quantum ad aliquid providentiam circa nos gerit, particulariter participat proprietatem patris: quia pater est principium & generationis, & educationis, & disciplinæ, & omnium quæ ad perfectionem humanæ vitæ pertinent. Persona autem in dignitate constituta est sicut principium gubernationis respectu aliquarum rerum; sicut Princeps civitatis in rebus civilibus, dux autem exercitus in rebus bellicis, magister autem in disciplinis; & simile est in aliis: & inde est quod omnes tales personæ patres appellantur, propter similitudinem curæ: sicut 4. Reg. 5. servi Naaman dixerunt ad eum: *Pater, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, &c.* Et ideo sicut sub religione per quam cultus tribuitur Deo, quodammodo invenitur pietas per quam

veritatis amor;(QQ) grati & memoris animi significatio, (RR) vindicatio seu iusta sceleris pœna, quod pertinet ad Iudices & ceteros qui præsunt, (SS) liberalitas, (TT) affabilitas. (VV)

coluntur parentes; ita sub pietate invenitur observantia per quam cultus & honor exhibetur personis in dignitate constitutis.

(PP) S. THOM. 2. 2. *q.* 104. *art.* 2. *in corp.* Obedire superiori debitum est secundum divinum ordinem rebus inditum.... Habet autem hic actus specialem rationem laudis ex speciali obiecto: cum enim inferiores suis superioribus multa debeant exhibere, inter cetera hoc est unum speciale, quod tenentur eorum præceptis obedire: unde obedientia est specialis virtus, & eius speciale obiectum est præceptum, tacitum vel expressum: voluntas enim superioris quocumque modo innotescat, est quoddam tacitum præceptum: & tanto videtur obedientia promptior, quanto expressum præceptum obediendo prævenit, voluntate tamen superioris intellecta. *Lege hanc Quæst. integram.*

(QQ) S. THOM. 2. 2. *q.* 109. *art.* 3. *in corp.* Virtus autem veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus: uno quidem modo in hoc, quod est ad alterum: manifestatio enim, quam diximus esse actum veritatis, est ad alterum, in quantum scilicet ea quæ circa ipsum sunt, unus homo alteri manifestat. Alio modo, in quantum iustitia æqualitatem quamdam in rebus constituit: & hoc etiam facit virtus veritatis: adæquat enim signa rebus existentibus circa ipsum: deficit autem a propria ratione iustitiæ quantum ad rationem debiti. Non enim hæc virtus attendit debitum legale, quod attendit iustitia, sed potius debitum morale; in quantum scilicet, ex honestate unus homo alteri debet veritatis manifestationem: unde veritas est pars iustitiæ, in quantum annectitur ei, sicut virtus secundaria principali.

(RR) S. THOM. 2. 2. *q.* 100. *art.* 1. *in corp.* Secundum diversas caussas ex quibus aliquid debetur, necesse est diversificari debiti reddendi rationem: ita tamen quod semper in maiori illud quod minus est contineatur. In Deo autem primo & principaliter invenitur caussa debiti, eo quod ipse est primum principium omnium bonorum nostrorum: secundario autem in patre: quia est proximum nostræ generationis, & disciplinæ principium: tertio autem in persona quæ dignitate præcellit, ex qua communia beneficia procedunt: quarto autem in aliquo benefactore, a quo aliqua particularia & privata beneficia percepimus, pro quibus particulariter ei obligamur.

(SS) S. THOM. 2. 2. *q.* 108. *art.* 2. *in corp.* Est autem quædam specialis inclinatio naturæ ad removendum nocumenta: unde & animalibus datur vis irascibilis separatim a vi concupiscibili. Repellit autem homo nocumenta per hoc, quod se defendit contra iniurias, ne ei inferantur; vel iam illatas iniurias ulciscitur, non intentione nocendi, sed intentione removendi nocumenta. Hoc autem pertinet ad vindicationem: dicit enim Tullius in sua Rhetorica, quod *vindicatio est per quam vis aut iniuria & omnino quicquid obscurum est*, id est, ignominiosum, *defendendo aut ulciscendo propulsatur*; unde vindicatio est specialis virtus.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut recompensatio debiti legalis pertinet ad iustitiam commutativam, recompensatio autem debiti moralis, quod nascitur ex particulari beneficio exhibito, pertinet ad virtutem gratiæ; ita etiam punitio peccatorum secundum quod pertinet ad publicam iustitiam, est actus iustitiæ commutativæ: secundum autem quod ad pertinet immunitatem alicuius personæ singularis, a qua iniuria propulsatur, pertinet ad virtutem vindicationis.

Ad tertium dicendum, quod vindicationi opponuntur duo vitia: unum quidem per excessum, scilicet peccatum crudelitatis vel sævitiæ, quæ excedit mensuram in puniendo: aliud autem est vitium, quod consistit in defectu: sicut cum aliquis est nimis remissus in puniendo. Unde dicitur Prov. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium suum*. Virtus autem vindicationis consistit in hoc, ut homo secundum omnes circumstantias debitam mensuram in vindicando conservet.

(TT) S. THOM. 2. 2. *q.* 117. *art* 5. Sed contra est quod, Ambrof. dicit in 1. de Officiis (cap. 28.) *Iustitia ad societatem generis humani refertur. Societatis enim ratio dividitur in duas partes, in-*

Pars II. Sect. II. Cap. V. §. 2.

I. Quænam sunt vitia iustitiæ opposita?

R. Vitium nullum est quod iustitiæ aliquatenus non opponatur. Est enim vitium privatio rectitudinis debitæ, seu violatio ordinis supremi, quo suum cuique tribui debet; (XX) nec peccamus nisi quando transgredimur quod vel Deo, vel nobis ipsis, vel proximo debemus, ut supra dictum est. (De vitiis illis omnibus & peccatis iam magna ex parte egimus. Reliqua prosequemur in sequentibus quæ sunt de præceptis Dei & Ecclesiæ.)

---

stitiam scilicet, & beneficentiam, quam eamdem liberalitatem & benignitatem vocant. Ergo liberalitas ad iustitiam pertinet.

In corp. Respondeo dicendum, quod liberalitas non est species iustitiæ, quia iustitia exhibet alteri quod est eius, sed liberalitas exhibet id quod suum est. Habet tamen quamdam convenientiam cum iustitia in duobus. Primo quidem, quia principaliter est ad alterum, sicut & iustitia. Secundo, quia est circa res exteriores, sicut & iustitia.

(VV) S. Thom. 2. 2. *q.* 114. *art.* 1. *in corp.* Oportet hominem convenienter ad alios homines ordinari in communi conversatione, tam in factis quam in dictis; ut scilicet ad unumquemque se habeat secundum quod decet: & ideo oportet esse quamdam specialem virtutem, quæ hanc convenientiam ordinis observet: & hæc vocatur amicitia, sive affabilitas.

(XX) S. Aug. *Epist.* 167. *alias* 29. *seu lib. de Sentent. Iacobi ad Hieronym. cap.* 2. *num.* 5. Certe hinc persuadent (Stoici,) qui unam virtutem habuerit habere omnes, & omnes deesse cui una defuerit; quod prudentia, nec ignava, nec iniusta, nec intemperans potest esse: nam si aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porro si prudentia tunc erit, si & fortis & iusta, & temperans sit, profecto ubi fuerit, secum habet ceteras. Sic & fortitudo imprudens esse non potest, vel intemperans, vel iniusta. Sic temperantia necesse est, ut prudens, fortis, & iusta sit. Sic iustitia non est, nisi sit prudens, fortis, & temperans. Ita ubi vera est aliqua earum, & aliæ similiter sunt: ubi autem aliæ desunt, vera illa non est, etiamsi aliquo modo similis esse videatur.

N. 6. Sunt enim, ut scis, quædam vitia virtutibus apertam discretione contraria, ut imprudentia prudentiæ: sunt autem quædam tantum quia vitia sunt, ideo contraria, quadam tamen specie fallaci similia, ut eidem prudentiæ, non imprudentia, sed astutia. Nunc enim eam dico astutiam, quæ usitatius in malitiosis intelligi & vocari solet, non sicut nostra loqui Scriptura consuevit, quæ sæpe astutiam in bono ponit: unde, *Estote astuti ut serpentes:* (Matth. x. 16.) & illud, *Ut & innocentibus det astutiam.* (Prov. 1. 4.) Quamquam & apud illos Romanæ linguæ disertissimus dixerit, *Neque illi tamen ad cavendum dolus, aut astutia deerant*, (Sallust. de bello Catelin.) astutiam ponens in bono: sed apud illos rarissimum, apud nostros frequentissimum est. Itemque in partibus temperantiæ, apertissime contraria est effusio parcimoniæ: ea vero quæ tenacitas dici vulgo solet, vitium quidem est, tamen parcimoniæ simile, non natura, sed fallacissima specie. Item dissimilitudine manifesta contraria est iniustitia iustitiæ. Solet autem quasi imitari iustitiam vindicandi se libido; sed vitium est. Ignavia fortitudini perspicue contraria est: duritia vero distat natura, fallit similitudine. Constantia, pars quædam virtutis est: ab hac, inconstantia longe abhorret, & indubie contrasistit. Pertinacia vero constantia dici affectat, & non est: quia illa est virtus, hæc vitium.

Lib. Q. Q. 83. *quæst.* 31. *num.* 1 Virtus est animi habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus.... Habet igitur partes quatuor, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudentia est rerum bonarum & malarum neutrarumque scientia. Partes eius, memoria, intelligentia, providentia. Memoria est per quam animus reperit illa quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit quæ sunt. Providentia, per quam futurum aliquid videtur antequam factum

est. Iustitia est habitus animi, communi utilitate conservata, suam cuique tribuens dignitatem. Eius initium est ab natura profectum: deinde quædam in consuetudinem ex utilitatis ratione venerunt: postea res & ab natura profectas, & ab consuetudine probatas, legum metus & religio sanxit. Natura ius est, quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit, ut religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem. Religio est quæ superioris cuiusdam naturæ, quam divinam vocant, curam cærimoniamque adfert. Pietas, per quam sanguine coniunctis patriæque benevolens officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia, in qua amicitiarum & officiorum, alterius memoria, & alterius remunerandi voluntas continetur. Vindicatio, per quam vis aut iniuria, & omnino omne quod obfuturum est, defendendo aut ulciscendo propulsatur. Observantia, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam & honore dignamur. Veritas, per quam immutata ea quæ sunt aut fuerunt aut futura sunt dicuntur. Consuetudine autem ius est, quod aut leviter a natura tractum aluit, & maius fecit usus, ut religionem..., aut quod in morem vetustas vulgi approbatione perduxit. Quod genus pactum est, par, lex, iudicatum. Pactum est quod inter aliquos convenit. Par, quod in omnes æquale est. Iudicatum, de quo alicuius, aut aliquorum iam sententiis constitutum est. Lege ius est, quod in eo scripto, quod populo expositum est ut observet, continetur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Eius partes, magnificentia, fidentia, patientia, perseverantia. Magnificentia est rerum magnarum & excelsarum cum animi ampla quadam & splendida propositione agitatio atque administratio. Fidentia est per quam magnis & honestis in rebus multum ipse animus in se fiduciæ certa cum spe collocavit. Patientia est honestatis aut utilitatis caussa rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpessio. Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis & perpetua permansio. Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Eius partes, continentia, clementia, modestia. Continentia est per quam cupiditas consilii gubernatione regitur. Clementia, per quam animi temere in odium alicuius illecti concitatique comitate retinentur. Modestia, per quam pudor honestus claram & stabilem comparat auctoritatem.

N. 2. Atque hæc omnia propter se solum, ut nihil adiungatur emolumenti, petenda sunt.... Propter se autem vitanda sunt, non ea modo quæ iis contraria sunt, ut fortitudini ignavia, & iustitiæ iniustitia; verum etiam illa quæ propinqua videntur & finitima esse, absunt autem longissime. Quod genus fidentiæ contrarium est diffidentia, & ea re vitium est: audacia, non contrarium, sed appositum ac propinquum, & tamen vitium est. Sic unicuique virtuti finitimum vitium reperietur, aut certo iam nomine appellatum, ut audacia quæ fidentiæ, pertinacia quæ perseverantiæ finitima est, superstitio quæ religioni propinqua est; aut sine ullo certo nomine: quæ omnia item uti contraria rerum bonarum in rebus vitandis reponemus.

N. 3. Sunt igitur multa quæ nos, cum dignitate, tum fructu quoque suo ducunt. Quo in genere est gloria, dignitas, amplitudo, amicitia. Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. Dignitas, alicuius honesta & cultu & honore & verecundia digna auctoritas. Amplitudo est potentia, aut maiestas, aut aliquarum copiarum magna abundantia. Amicitia, voluntas erga aliquem rerum bonarum, illius ipsius caussa quem diligit, cum eius pari voluntate.

S. BERNARD. *Serm.* 3. *in Adventu Domini, num.* 4. Iustitia virtus est, quod suum est unicuique tribuens. Tribue ergo tribus, quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes... Redde, inquam, reverentiam prælato & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod & si tam manifeste innotuerit indigna prælati alicuius vita, ut nihil omnino dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eum tamen a quo est omnis potestas, ipsum quem modo talem novimus, excelsum reputare debemus, non præsentibus personæ meritis, sed ordinationi divinæ, & dignitati ipsius officii deferentes.

N. 5. Sic & fratribus nostris, inter quos vivimus, ipso iure fraternitatis & societatis humanæ, consilii sumus & auxilii debitores. Hæc enim volumus, ut &

ipsi nobis impendant: consilium, quo erudiatur ignorantia nostra; auxilium, quo iuvetur infirmitas nostra ...Non deerit certe quod facias, tantummodo caritas fraterna uon desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ uon oporteat fieri; provocans eum ad meliora, & consulens ei, nou verbo neque lingua, sed opere & veritate. Au vero utilius aut efficacius auxilium aliquod est, quam ut ores devote pro eo, ut non dissimules redarguere culpas eius: ut non modo nullum ei offendiculum ponas, sed & sollicitus sis, quantum prævales, tamquam Angelus pacis de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorum penitus dimovere? Si talem te fratri auxiliarium & consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet unde caussetur.

N. 6. Vide infra sect. 3. c. 5. §. 2. huiusce partis.

INCOGNITUS AUCTOR *Tract. de Ordine vitæ, tom. 2. Operum* S. BERNARD. *part. 3. cap. 7. num.* 22. Unde iam non immerito prudentiam, fortitudinem, iustitiam, & temperantiam in tertio constituimus gradu: quia per eas maxime instruuntur mores, & bene vivendi magisterium docetur. Sed ex his prudentia agnitione veri delectat. Iustitia dilectionem Dei & proximi servat. Fortitudo metum mortis contemnit. Temperantia affectionem carnis temperat. Prima etenim intelligit: secunda bene vivit: tertia appetitum cohibet: quarta modum imponit. Tres illæ superiores, quod honestum est operantur: hæc autem quarta decorum agit illud, quod ex radice honestatis proficiscitur. Siquidem prudentia est agnitio veræ fidei, & scientia Scripturarum... Iustitia vero est Deum timere, religionem venerari, honorem ferre parentibus, patriam diligere, cunctis prodesse, nocere nulli, fraternæ caritatis vinculum tenere, pericula aliena suscipere, opem ferre miseris, bonis vicissitudinem rependere, æquitatem in iudiciis conservare. Fortitudo autem est animi magnitudo, contemptus honorum vel divitiarum. Hæc adversis aut patienter cedit, aut resistit fortiter. Nullis illecebris edomatur, malis & adversis non frangitur, non elevatur secundis; invicta ad labores, fortis ad pericula: pecuniam negligit, avaritiam fugit, contra universa pericula animum præparat, molestiis nullis cedit, gloriæ cavet appetitum. Sed inter has temperantia semper amplectenda est. Est enim modus vitæ in omni verbo vel opere. Hæc autem sobrietatis & verecundiæ comes est, quæ alio nomine vocatur modestia. Humilitatis regulam custodit, tranquillitatem animi servat, continentiam & castitatem diligit, fovet decus & honestatem, restringit ratione appetitum, iram contemnit, nec rependit contumeliam.

N. 23. His tu plagis cæli includere, homo Dei. His tu armis bellator Christi accingere, protegere, & ornare. Iste currus igneus re fortem militem gestabit consummato cursu ad cæli palatium, ut adsistas regi tuo, cui certasti bonum certamen, fidem servasti. Bene rege hanc quadrigam virtutum, & sede in ea firmus, ut isto vehiculo vehi altius, & introduci valeas ad tricameratam domum in summo montis vertice collocatam. Hanc enim dico firmam fidem, spem inconcussam, perfectam caritatem, quæ omnem servilem foras mittit timorem, ubi via mandatorum Dei dilatato corde curritur.

Qui plura volet, legat. 2. 2. S. THOM. *integros articulos, ex quibus pauca hæc supra exscripsimus.*

SECTIO TERTIA.

De Præceptis Dei.

CAPUT PRIMUM.

De Præceptis Decalogi in genere.

Int. QUodnam est signum, qui character, quæ nota & tessera caritatis?

Resp. Sancta observatio mandatorum Dei. Qui enim Deum diligit, is Deo obsequitur. Nec Deum diligere censetur is qui voluntati Dei repugnat. (A)

I. Quot sunt præcepta Dei?

R. Decem. Hæcque uno verbo dicuntur Decalogus, id est, verba decem.

I. Quis sanxit Decalogum?

R. Deus ipse per ministerium Moysis illum, ut iam diximus, tradidit Iudæis scriptum in tabulis duabus lapideis. Hanc legem & Christus confirmavit & promulgavit iterum. (B)

Par. I. sect. I. c. 4. §. 10.

I. Cuius necessitatis est observatio Decalogi?

R. Tantæ necessitatis ut qui vel unum ex his præceptis decem, letaliter peccando, transgressus fuerit, statim is æterni supplicii reatu teneatur, nisi resipiscat & pœnitentiam agat. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata*, inquit Christus.

Matth. xix. 17.

I. Numquid & ante Moysen homines decem mandatorum lege tenebantur?

(A) IOAN. XIV. 23.... Si quis diligit me, sermonem meum servabit; & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat.

(B) EXOD. XXXIV. I. Præcide, ait, (Deus Moysi) tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregisti. Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis... Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.... Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies, & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

MATTH. XIX. 16..... Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam: & diliges proximum tuum sicut teipsum.

R. Hac lege fuerunt & semper erunt homines obstricti. Siquidem nihil aliud sunt praecepta Decalogi, quam legis naturæ præcepta, quæ quidem nullam pati possunt exceptionem aut dispensationem. (C) Numquam licuit aut licebit contra rectæ rationis normam agere. Ideoque decem illa præcepta scripta erant ipso Dei digito in cordibus hominum iam ab initio creationis.

I. Cur ergo scripsit ea Deus iterum Iudæis per Moysen? Id videtur fuisse superfluum?

R. Illa ex cordibus & mentibus hominum peccatum pæne deleverat. Ideo scripsit ea Deus Iudæis in tabulis lapideis, donec Christus ea per Spiritum scriberet denuo in cordibus nostris, ut ait Apostolus, iuxta prophetiam Ieremiæ. (D)

I. Quid promittit Deus iis qui mandata sua custodierint?

Par. I. Sect. 2. c. 3. §. 20. *R.* Vitam æternam, (E) de qua superius diximus.

I. Quænam sunt Præcepta Decalogi?

R. Accipe illa qualia scripta leguntur capite vigesimo Exodi, & capite quinto Deuteronomii: & qualia Moyses iussu Dei promulgavit Israelitis.

1. „ Ego sum Dominus Deus „ tuus, qui eduxi te de terra Ægy- „ pti, de domo servitutis. Non ha- „ bebis deos alienos coram me. „ Non facies tibi sculptile, neque „ omnem similitudinem quæ est in „ cælo desuper, & quæ in terra de- „ orsum, nec eorum quæ sunt in „ aquis sub terra. Non adorabis „ ea neque coles: ego sum Domi- „ nus Deus tuus fortis zelotes.

2. „ Non assumes nomen Do- „ mini Dei tui in vanum. Nec e- „ nim habebit insontem Dominus „ eum, qui assumpserit nomen „ Dei sui frustra.

3. „ Memento ut diem Sabba- „ ti sanctifices. Sex diebus opera- „ beris & facies omnia opera tua.

(C) Matth. xix. 17.... Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.

Vide S. Aug. *supra huiusce partis c.* 1. §. 1. *in Psal.* 57. *& Epist.* 157. *ad Hilar. litt.* (E)

Lib. 22. *contra Faustum c.* 27. *&* 28. *Vide supra* §. 1. *c.* 1. *Sect.* 1. *huiusce partis litt.* (A)

Cap. 30. Æterna ergo lege consulta, quæ ordinem naturalem conservari iubet, perturbari vetat, videamus quid peccaverit, idest, quid contra istam legem fecerit pater Abraham..., Lex æterna, id est, voluntas Dei creaturarum omnium conditoris conservando naturali ordini, consulens, non ut satiandæ libidini serviatur, sed ut saluti generis prospiciatur, ad prolem tantummodo propagandam, mortalis carnis delectationem dominatu rationis in concubitum relaxari sinit... Non igitur Abraham prolis habendæ insana cupiditate flagrabat... Proinde ille naturæ ordinem servans, nihil humano concubitu agebat, nisi ut homo nasceretur.

(D) 2. Cor. iii. 2. Manifestati, quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

Heb. viii. 10. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. (*Ex Ierem.* xxxi. 33.)

(E) Matth. xix. 17. *Vide supra hocce* §. *litt.* (C)

„ Septimo autem die Sabbatum „ Domini Dei tui eſt: non facies „ omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſervus tuus, & „ ancilla tua, iumentum tuum, & „ advena qui eſt intra portas tuas.

4. „ Honora patrem tuum & „ matrem tuam, ut ſis longævus „ ſuper terram, quam Dominus „ Deus tuus dabit tibi.

5. „ Non occides.

6. „ Non mœchaberis.

7. „ Non furtum facies.

8. „ Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

9. „ Non concupiſces uxorem „ proximi tui.

10. „ Non domum, non agrum, „ non ſervum, non ancillam, non „ bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt.

Hæc eadem præcepta iuvandæ memoriæ cauſſa his carminibus comprehenſa ſunt.

1. Unum cole Deum. 2. Nec iures vana per ipſum. 3. Sabbatha ſanctifices. 4. Habeas in honore parentes.

5. Non ſis occiſor, 6. Mœchus, 7. Fur, 8. Teſtis iniquus.

9. Alterius ſponſam, 10. Nec rem cupias alienam.

Ad amorem Dei & proximi reducuntur hæc præcepta decem. Tria priora pertinent directe ad amorem Dei, ſeptem poſteriora ad amorem proximi. (F) Duobus his præceptis dilectionis Dei & proximi totam Legem & Prophetas contineri Chriſtus ait: (G) *Qui proximum diligit Legem implevit*, inquit Apoſtolus. Quibus verbis videtur Rom. XIII. 8.

(F) S. AUG. *Lib.* 15. *contra Fauſtum*, *cap.* 4. . . Plenitudo autem legis eſt caritas. Ibi enim ſunt duo illa præcepta, dilectionis Dei, & dilectionis proximi, ſingulis tabulis explicata. Hoc ergo diptychium ille præmiſit, qui tibi hæc duo præcepta veniens commendavit, in quibus tota Lex pendet & Prophetæ . . . Quæ duo præcepta, ipſa ſunt decem: tria pertinent ad Deum, & ſeptem ad proximum.

Cap. 7. . . Hæc tria præcepta quomodo pertineant ad dilectionem Dei, quando capis, quando ſapies, quando amabis? . . Quo pacto ergo te nunc doceam hæc tria præcepta ad dilectionem Dei pertinere, ex quo & per quem & in quo ſunt omnia? Unde hoc intelligis, quando nec illa ſeptem, quæ ad dilectionem proximi pertinent, qua humanæ vitæ ſocietas continetur, erroris tui deteſtanda perverſitate noſſe atque obſervare permitteris? . . . Illa tria quæ ad dilectionem Dei pertinent, omnino ignoras, omnino non ſervas: hæc autem ſeptem, quibus ſocietas humana non læditur, ſi quando cuſtodis, . aut timore frangeris, ne publicis legibus puniaris . . . aut ipſa naturali lege, quam iniuſte alteri facias quod tibi ab altero fieri non vis, advertis.

Serm. 1. *in Pſalm.* XXXII. *num.* 2. . . . Serviant membra veſtra dilectioni Dei & proximi, in quibus tria & ſeptem præcepta ſervantur.

(G) MATTH. XXII. 40. In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.

S. AUG. *Ad Epiſcopos Eutropium & Paullum, ſeu lib. de Perfectione iuſtitiæ hominis, cap.* 5. *num.* 11. *Ratiocinat.* 11. . . . Reſpondetur multa eſſe in Scripturis ſanctis divina præcepta, quæ omnia commemorare nimis operoſum eſt: ſed Dominus qui verbum conſummans & brevians fecit ſuper terram, in duobus præceptis dixit legem Prophetaſque pendere; ut intelligeremus, quidquid aliud divinitus præceptum eſt, in his duobus habere finem, & ad hæc duo eſſe referendum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tamquam teipſum. In his, inquit, duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Quidquid ergo Dei lege prohibemur, & quidquid iubemur facere, ad

omnia reducere ad dilectionem proximi; sed ad illius Apostolici ora-

hoc prohibemur & iubemur, ut duo ista compleamus. Et forte generalis prohibitio est, Non concupisces; & generalis iussio, Rom. XII. 2. Diliges. Unde breviter & Apostolus Paullus quodam loco utrumque complexus est. Prohibitio enim est, Nolite conformari huic sæculo: iussio autem, Sed reformamini in novitate mentis vestræ. Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere; illud ad continentiam, hoc ad iustitiam; illud ad declinandum a malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim vetustate exspoliamur, & novitate induimur diligendo. Sed nec quisquam potest continens esse, nisi Deus det:.. Ad hoc enim lex ista præcipit, ut cum in his implendis homo defecerit, non se extollat superbia tumidus, sed ad gratiam confugiat fatigatus; ac sic eum lex terrendo, ad Christum diligendum pædagogi perducat officio.

5. *Serm.* 248. *alias de temp.* 148. *in diebus Paschal.* 19. *cap.* 4. *n.* 4.... Scitis legem datam esse per Moysen populo Dei, & in ipsa lege præcipuum commemorari decalogum, id est, decem præcepta legis. Quorum est unum præceptum de colendo Exod. XX. 7. uno Deo; secundum præceptum, *Ne accipias nomen Domini Dei tui in vanum*: tertium præceptum de observatione sabbati, quod Christiani spiritualiter observant, Iudæi carnaliter violant. Ista tria præcepta ad Deum pertinent, reliqua septem ad Matth. XXII. 37. homines: propter illa duo principalia, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua; & diliges proximum tuum tamquam teipsum. In his duobus mandatis, tota lex pendet & Prophetæ*. Quia ergo duo sunt ista præcepta, in illo Decalogo tria pertinent ad dilectionem Dei, & septem ad dilectionem proximi. Quæ sunt septem pertinen- Exod. XX 12. & seq. tia ad hominem? *Honora Patrem tuum & Matrem, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dixeris, Non concupisces uxorem proximi tui, Non concupisces rem proximi tui*. Hæc decem præcepta nemo implet viribus suis, nisi adiuvetur gratia Dei.

Serm. 249. *in dieb. Paschal.* 20. *alias* 21. *ex Vignerianis, num.* 3. Mandata Dei propter magnum perfectionis mysterium Decalogo continentur. Decem præcepta legis sunt scripta in tabulis lapideis digito Dei, hoc est Spiritu sancto: in una tabula præcepta quæ ad Deum pertinent, in altera quæ ad hominem pertinent. Quare hoc? Quia in dilectione Dei & proximi *tota lex pendet & Prophetæ*. Sed Matth. XXII. 40. quid valent ista decem? Data est lex, sed *si data esset lex, quæ posset vivificare, omnino ex lege esset iustitia*. Nosti legem, & Gal. III. 21. non facis legem; *littera occidit*: ut au- 2. Cor. III. 6. tem facias quod nosti, *Spiritus autem vivificat*... Accedat Spiritus, & impletur lex, adiutorio Dei, non viribus tuis. Ergo vide: non valde amemus pertinere ad illa decem. *Si enim ex lege iustitia, ergo* Gal. II. 21. *Christus gratis mortuus est*... Lex iubet, Spiritus iuvat: lex agit tecum, ut scias quid facias; Spiritus, ut facias.

Serm. 250. *alias* 22. *ex Vignerianis in dieb. Paschal.* 21. *n.* 3.... In dilectis Dei operatur Spiritus sanctus, ut aliquid lex valeat ibi. Nam si tollas Spiritum, quid valet lex? Prævaricatorem facit. Ideo dictum est, *littera occidit*. Iubet, & non facit... iubetur, & non facis; prohibetur, & facis: ecce littera occidit. Lex autem decem præcepta habet. Præceptum primum legis est, colendum esse unum Deum, nullum alium, nullum idolum faciendum. Præceptum secundum est. *Non* Exod. XX. 7. *accipies nomen Dei tui in vanum*. Præceptum tertium est, Observa diem sabbati, sed spiritaliter, non carnaliter quomodo Iudæi. Ista tria præcepta ad dilectionem Dei pertinent. Sed quia, *in his duobus præ-* Matth. XXII. 40. *ceptis*, ait, *tota lex pendet & Prophetæ*, id est, in dilectione Dei, & in dilectione proximi: cum audisti quid pertineat ad dilectionem Dei, unitas, veritas, quies; adtende quid pertineat ad dilectionem proximi: *Honora patrem tuum, & matrem tu-* Exod. XX. 12. & seq. *am*: habes quartum præceptum. *Non mœchaberis*: habes quintum. *Non homicidium facies*: habes sextum. *Non furtum facies*. habes septimum. *Non falsum testimonium dices*: habes octavum. *Non concupisces rem proximi tui*: habes nonum. *Non concupisces uxorem proximi tui*: habes decimum. Qui dicit, *Non concupisces*, interna pulsat, interiora percutit. Concupiscentia negotium agit. Ecce ista lex est in decem: quid prodest cum dideceris, & non feceris? Prævaricator eris. Ut autem facias, auxilium necessarium est. Unde auxilium? De Spiritu. Ergo *littera occidit, Spiritus autem vivificat*.

culi intelligentiam advertendum eſt cum Sancto Auguſtino, (H) ſic inter ſe connecti amorem Dei & proximi, ut neuter ab altero ſeparari queat, ut ſuperius explicuimus, ubi de Caritate egimus. Par. 2. ſect. 2. c. 4. §. 2. 3.

I. Cur ais ad amorem Dei referri tria priora præcepta Decalogi?

R. Quia niſi Deum amemus, nec Deum ut par eſt colere & adorare, nec nomen illius venerari, nec deſtinatum illius ſervitio diem ſanctificare poſſumus. Et ubi caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, obſervantur ſancte tria hæc, quæ ex caritate neceſſario conſequuntur. (I)

I. Cur ais reliqua præcepta ſeptem ad dilectionem proximi referri?

R. Quia ubi proximum diligimus, tribuimus unicuique quod ſuum eſt, nec ullo modo lædimus quemquam: adeoque reddimus cui honorem honorem, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, neminem occidimus, nulliuſve perſonæ, vel famæ, vel bonis nocemus, non verbo, non opere, nec cogitatione quidem. Et hæc ſunt quæ ſeptem poſterioribus præceptis Decalogi continentur. (K)

I. Quænam præcepta ſcripta erant in prima tabula, quænam in altera?

R. Tria priora, quæ Deum directe ſpectant, prima tabula comprehendebantur; ideoque pluribus verbis concepta ſunt quam cetera

---

(H) S. AUG. *Expoſit. in cap. 5. Epiſt. ad Galat. verſ. 14. num. 44. Omnis enim lex in uno ſermone impleta eſt, in eo quod diliges proximum tuum tamquam teipſum.* Omnem ergo legem nunc dicit ex his operibus, quæ ad bonos mores pertinent. Quia & illa quæ ſunt in ſacramentis, cum bene a liberis intelliguntur, nec carnaliter obſervantur a ſervis, ad illa duo præcepta referantur neceſſe eſt, dilectionis Dei & proximi. Recte itaque accipitur ad hoc pertinere quod etiam Dominus ait, Matth. v. 17. *Non veni legem ſolvere, ſed implere:* quia erat ablaturus timorem carnalem; ſpiritalem autem caritatem daturus, qua ſola Rom. XIII. 10. lex impleri poteſt. *Plenitudo enim legis, caritas...*

N. 45. Quæri autem poteſt, cur Apoſtolus & hic ſolam commemoravit proximi dilectionem, qua legem dixit impleri; & ad Romanos cum in eadem quæſtione verſaretur, Ibid. XIII. 7. Qui enim diligit alterum, inquit, legem implevit: nam, Non adulterabis, Non homicidium facies, Non furaberis, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tamquam teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo autem legis, caritas. Cum ergo non niſi in duobus præceptis dilectionis Dei & proximi perfecta ſit caritas, cur Apoſtolus..ſolam proximi dilectionem commemorat; niſi quia de dilectione Dei poſſunt mentiri homines, quia rariores tentationes eam probant; in dilectione autem proximi facilius convincuntur eam non habere, dum inique cum hominibus agunt? Conſequens eſt autem, ut qui ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente Deum diligit, diligat & proximum tamquam ſeipſum ... Item diligere proximum, id eſt, omnem hominem tamquam ſeipſum, quis poteſt, niſi Deum diligat, cuius præcepto & dono dilectionem proximi poſſit implere? Cum ergo utrumque præceptum ita ſit, ut neutrum ſine altero poſſit teneri, etiam unum horum commemorare plerumque ſufficit, cum agitur de operibus iuſtitiæ: ſed opportunius illud, de quo quiſque facilius convincitur. Unde Ioannes dicit: *Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere?* 1. Ioan. IV. 20.

(I) *Lege diverſa Teſtimonia ex* S. AUG. *allegata hocce §.*

(K) ROM. XIII. 8. Qui proximum diligit, legem implevit.

GALAT. V. 14. Omnis enim lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

septem, ut legenti cuilibet patet.

Reliqua septem, quæ ad proximi dilectionem pertinent, tabulæ alteri insculpta erant.

Hæc omnia præcepta ut intelligantur, illud in genere observandum est, singulis præceptis aliquid præcipi, aliquid prohiberi, ut ex infra dicendis constabit.

I. Possumusne implere præcepta Decalogi?

R. Possumus utique cum Dei auxilio: nec Deus denegat umquam auxilium illud petentibus ut par est. *Deus* enim *impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuvat ut possis.* Hæc est Concilii Tridentini definitio ex ipsissimis S. Augustini verbis desumpta. *Mandata Dei gravia non sunt*, inquit Ioannes Apostolus, iuxta doctrinam Christi ipsius, cuius hæc verba sunt: *Iugum meum suave est, & onus meum leve.* (L)

Conc. Trid. sess. 6. c. 11.

S. Aug. lib. de Nat. & Grat. c. 43. n. 50.

1. Ioan. v. 3.

Matth. xi. 30.

CAPUT SECUNDUM.

De Primo Præcepto Decalogi.

§. 1. *Quid hoc Præcepto præcipiatur.*

I. Quodnam est primum præceptum Decalogi?

R. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus fortis zelotes.

Exod. xx. 2.

I. Cur Deus præceptis suis hanc præfatiunculam præmisit: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis?*

R. 1. Ut auctoritatem præceptis

(L) S. Aug. *Serm. 70. alias 9. de verbis Domini, c. 3. n. 3....* Omnia enim sæva & immania, prorsus facilia & prope nulla efficit amor. Quanto ergo certius ac facilius ad veram beatitudinem caritas facit, quod ad miseriam, quantum potuit, cupiditas fecit? Quam facile toleratur quælibet adversitas temporalis, ut æterna pœna vitetur, & æterna requies comparetur? Non immerito ille vas electionis cum ingenti lætitia dixit, *Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad superventuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Ecce unde illud iugum suave est, & sarcina levis. Etsi angusta est paucis eligentibus, facilis tamen omnibus diligentibus. Dicit Psalmista, *Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras.* Sed quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus... Nihil enim tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa sibi: & hæc sufficit Deo.

Rom. viii. 18.

Ps. xvi. 4.

In Psal. LIX. *num.* 8.... Iugum enim meum lene est, & sarcina mea levis est. Alia sarcina premit & aggravat te, Christi autem sarcina sublevat te... Ferant illam qui volunt, & invenient quam sit levis.

Matth. xi. 30.

In Psalm. LXVII. *num.* 18.... Quid ipsa sarcina levis, nisi ipsa caritas, quæ in his duobus præceptis impletur? Quidquid enim difficile est in præcepto, leve est amanti. Nec ob aliud recte intelligitur dictum, *Onus meum leve est*, nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem diffunditur caritas in cordibus nostris, ut amando liberaliter faciamus, quod timendo qui facit, serviliter facit; nec est amicus recti, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est non iuberi.

ſuis conciliaret ex maieſtate & dignitate Legiſlatoris, ipſiuſque in ſubditos bonitate & clementia.

2. Ut memoria liberationis ex Ægypto Iudæos excitaret ad cuſtodienda ex animo præcepta illius, a quo tantum beneficium acceperant.

Par. 1. ſect. 1. c. 4. §. 8. Et quoniam, ut ſupra diximus, liberatio Iudæorum ex Ægypto typus fuit liberationis Chriſtianorum ex peccato & ex ſervitute diabolica; idcirco nobis quoque Chriſtianis præfatiunculam hanc ſcriptam fuiſſe certum eſt, ut ſenſus ſit.

Sancte obſervanda eſſe præcepta illa decem, quæ nobis promulgavit iterum Dominus Deus noſter; qui eduxit nos e ſervitute diabolica.

I. Quis ſenſus eſt horum verborum: *Non facies tibi ſculptile, neque ſimilitudinem .... Non adorabis ea neque coles?*

R. His verbis & præceptum & prohibitio continentur.

I. Quidnam præcipitur his verbis?

R. Ut Deum unum adoremus ceu ſupremum Dominum; & illi ſoli ſerviamus. Iuxta illud Chriſti, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* *Matth. IV. 10.*

I. Quid eſt Deum adorare, Deo ſervire?

R. His verbis innuitur ſupremus cultus Numinis, hoc eſt, interna illa animi affectio, qua Deo toto corde, tota mente, toto corpore ſubiicimur ut enti ſupremo, a quo accepimus quidquid ſumus, quidquid in nobis eſt boni: illudque acceptum ipſi referimus parati ad omnia quæ iuſſerit. *PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 1.*

I. Ergo adoratio ſupremi numinis eſt actus interior?

R. Adoratio duplex, interior nimirum & exterior. Illa intus in mente eſt: hæc externo corporis habitu proditur.

I. Quid eſt adoratio Dei interior?

R. Eſt interna illa animi affectio quam mox deſcripſimus; qua fit ut uni Deo adhæreamus, veluti ſupremo rerum omnium Domino; & ad illum omnia referamus. Sic in ſpiritu & veritate adoramus.

I. Quomodo adhæremus Deo?

R. Per Fidem, Spem, & Caritatem, de quibus iam ſupra ſatis egimus. *Huiuſce partis ſect. 2.*

I. Ergo non adoratur Deus in ſpiritu & veritate, niſi ſumme & ſuper omnia diligatur?

R. Optime. Et quidem toto corde Deo adhærere, toto corde Deum diligere verba ſynonima ſunt. Unde ſolemnis ea ſententia apud Sanctum Auguſtinum: NON COLITUR DEUS NISI AMANDO. (A) *Epiſt. 140. alias 120. ad Honor. c. 18. num. 45.*

(A) S. AUG. *Enarrat. in Pſal.* LXXVII. *num.* 20. *in fine* ... Hoc enim colitur quod diligitur. Unde quia Deus rebus omnibus maior & melior invenitur, plus omnibus diligendus eſt, ut colatur.

Lib. 10. *de Civit. Dei*, *c.* 3. *num.* 2. Hunc (Deum) eligentes, vel potius religentes, amiſeramus enim negligentes: hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quieſcamus: ideo beati, quia illo fine perfecti.

Epiſt. 140. *alias* 120. *ad Honoratum*, *cap.* 18. *num.* 45. & *Epiſt.* 167. *alias* 29. *ad Hieron.* *cap.* 3. *numer.* 11. *Vide ſupra §.* 1. *cap.* 4. *Sect.* 2. *huiuſce partis litt.* (D)

I. Ergo Deum in ſpiritu & veritate non adorant qui diligunt mundum & ſerviunt eius cupiditatibus?

R. Rectiſſime. Enimvero nulla occurrit frequentius in novo Teſtamento ſententia, quam ea qua fertur non eſſe caritatem in eo qui diligit mundum, ut ſupra probavimus. (B) Ergo qui mundum diligunt, Deum in ſpiritu & veritate non adorant.

Huiuſce par. cap. præl. & a. ibi.

I. Quid eſt adoratio Dei exterior?

R. Eſt exterior corporis habitus, quo ſignificamus interiorem animi & cordis noſtri erga Deum affectionem.

Ex qua definitione liquet adorationem exteriorem ſignum eſſe interioris, ab hac velut a principio pendere, nec debere ab ea ſeparari umquam.

I. Tenemurne exhibere Deo adorationem exteriorem?

R. Tenemur utramque exhibere; tenemur Deum interius & exterius colere. Interius quidem ut ſupra iam probavimus, & probabimus infra fuſius, ubi de Sacrificio interno. Exterius autem,

1. Quia Dei ſumus non ſolum quoad animam, ſed & quoad corpus, ideoque debemus illi cultum externum & corporeum non ſecus ac ſpiritalem & internum.

2. Hoc externo corporis habitu, verbi gratia, genuflexione, proſtratione, &c. excitatur anima ad eliciendos actus adorationis interioris. (C)

(B) Matth. vi. 24. Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ.

Ioan. xiv. 17. Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum; quia apud vos manebit, & in vobis erit.

xv. 19. De mundo non eſtis ... propterea odit vos mundus.

1. Ioan. ii. 15. Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo.

Vide S. Aug. *infra litt.* (G)

(C) S. Aug. *De cura pro mortuis gerenda tom. 6. E. BB. cap. 5. n. 7.* ... Orantes de membris ſui corporis faciunt quod ſopplicantibus congruit, cum genua figunt, com extendunt manus, vel etiam proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud viſibiliter faciunt; quamvis eorum inviſibilis voluntas & cordis intentio Deo nota ſit, nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus: ſed hinc magis ſeipſum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque ferventius. Et neſcio quomodo, cum hi motus corporis fieri niſi motu animi præcedente non poſſint, eiſdem rurſus exterius viſibiliter factis, ille interior inviſibilis qui eos fecit augetur; ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent iſta præceſſit, qoia facta ſunt creſcit. Verumtamen ſi eo modo quiſque teneatur, vel etiam ligetur, ur hæc de ſuis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in ſecretiſſimo cubili, ubi compungitur, ſternitur.

S. Thom. 2. 2. *quæſt. 84. art. 2. Concluſio.* Quia ex duplici natura compoſiti ſumus: non tantum ſpirituali, ſed & corporali adoratione adoranda a nobis eſt divina maieſtas.

In corp. Sicut Damaſc. dicit in 4. lib. (c. 12.) quia ex duplici natura compoſiti ſumus, intellectuali ſcilicet & ſenſibili; duplicem adorationem Deo offerimus, ſcilicet ſpiritualem, quæ conſiſtit in interiori mentis devotione; & corporalem, quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod eſt exterius, refertur ad id quod eſt interius, ſicut ad principalius; ideo ipſa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per ſigna humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noſter affectus ad ſubiiciendum ſe Deo: quia connaturale eſt nobis ut per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus.

3. Debemus exemplo nostro proximum ad exhibendum Deo cultum accendere & movere: at non possumus nisi externis operibus, proindeque exteriori adoratione, internam animi nostri erga Deum affectionem pandere. Debet exterior adoratio signum esse interioris.

4. Debemus Deo sacrificium externum, ut infra probabimus, ubi quæstio erit specialis de Sacrificio. At nullus est actus adorationis externæ expressior quam sacrificium, ut ibidem probabimus.

Par. 3. sect. 2. c. 7. §. 1. 2.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 1.

I. Utra ex duabus his adorationibus Deo placet magis, exteriorne an interior?

R. Interior certe: hanc præcipue Deus postulat, in ea præcipue divini cultus ratio ponitur. (D) Sed cave ne propterea suspiceris posse impune negligi adorationem externam: hanc & Deus pro suo iure postulat: hanc & Christi & Apostolorum exemplo (E) exhibendam probant momenta superius allata.

(D) S. Aug. *Enarrat. in Psalm.* cxxxiv. *num.* 11. . . *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationis tibi*. Et alio loco: *Voluntarie sacrificabo tibi*. Quid est, Voluntarie sacrificabo? Voluntarie laudabo te. Quia, *Sacrificium laudis*, inquit, *glorificabit me*. Si cogereris offerre Domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vovebantur sacrificia in umbra futurorum; forte non invenires in grege tuo placitum taurum, & in capris hircum aræ Domini dignum, nec in ovili tuo arietem dignum ad victimam Domino tuo; & non inveniens fatageres quid faceres, & diceres forte Deo, Volui, & non habui. Numquid potes de laude dicere, Volui, & non habui? Ipsum voluisse, laudasse est. Non enim verba a te quærit Deus, sed cor. Denique potes dicere, Et linguam non habui. Si quis obmutescit aliqua valetudine, linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim Deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret, ideo cum remansisses sine lingua, sine laude etiam remaneres: nunc vero quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, iudex, approbator, adiutor, coronator; sufficit ut offeras voluntatem. Cum potes, ore confiteris ad salutem: cum autem non potes, corde credis ad iustitiam: corde laudas, corde benedicis, corde in aram conscientiæ victimas sacras imponis: & respondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis.

Ps. lv. 12. Ps. liii. 8. Ps. xlix. 23. Rom. x. 10. Luc. ii. 14.

(E) Deut. xxvi. 17. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis eius, & custodias cæremonias illius, & mandata atque iudicia, & obedias eius imperio.

2. Reg. xii. 20. Surrexit ergo David de terra, & lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini, & adoravit.

3. Reg. viii. 22. Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel, & expandit manus suas in cælum.... Factum est autem, cum complesset Salomon orans Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum. Stetit ergo, & benedixit omni Ecclesiæ Israel voce magna.

xvii. 21. Et expandit se (Elias), atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum.

2. Paralip. v. 12. Tam Levitæ quam cantores ... vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad Orientalem plagam altaris.

Dan. vi. 10. (Daniel) fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo.

Matth. ii. 11. (Magi) procidentes adoraverunt eum (Iesum.)

xxvi. 39. Procidit (Iesus) in faciem suam orans.

Marc. xiv. 35. Procidit super terram, & orabat.

Luc. xxii. 41. Positis genibus orabat.

I. Quid de illis sentiendum est, qui Deum exterioris corporis habitu, non interiori mentis affectu adorant?

R. Illi mendacibus & hypocritis accensendi. (F) Siquidem, ut iam diximus, est adoratio exterior signum & nota interioris. (G) Illud autem exterius exhibere quod animo non sentias, certe hypocrisis est & mendacium.

I. Qui ergo diligunt mundum, & ea quæ in mundo sunt, qui sæculi cupiditatibus tenentur irretiti, mendaces sunt & hypocritæ, dum Deum externo corporis habitu colunt, dumque exerunt actus, ut aiunt, amoris divini?

R. Ita sane se res habet, nisi ipsi dum Deum exterius colunt saltem habeant aliquod pœnitentiæ desiderium: neque enim colitur Deus nisi amando, ut iam sæpius diximus. At Deum diligere incipit, qui cœpit habere sincerum vitæ in melius commutandæ desiderium. (H)

Ephes. iii. 14. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

1. Timoth. ii. 8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus.

Vide quæ de habitu orantis dicemus infra Parte tertia, Sect. 2. capit. 1. §. 9. ubi de Oratione *sermonem habebimus.*

(F) Isai. xxix. 13. Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis.

Matth xv. 7. Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me.

Eadem leguntur Marc. vii 6.

(G) S. Aug. *Lib.* 10. *de Civit. Dei, cap.* 5... *Dixi Domino, Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges.* Non solum igitur pecore, vel qualibet alia re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deus egere credendus est, totumque quod recte colitur Deus, homini prodesse, non Deo... Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est... Non vult ergo (Deus) sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis... Nam si ea sacrificia quæ vult, quorum hoc unum est, cor contritum & humiliatum dolore pœnitendi, nollet eis sacrificiis significari, quæ velut sibi delectabilia desiderare putatus est, non utique de his offerendis in Lege vetere præcepisset. Et ideo mutanda erant opportono certoque iam tempore, ne ipsi Deo desiderabilia, vel certe in nobis acceptabilia, ac non potius quæ his significata sunt, crederentur... Ac per hoc ubi scriptum est, *Misericordiam volo quam sacrificium*; nihil aliud quam sacrificio sacrificium prælatum oportet intelligi: quoniam illud quod ab omnibus appellatur sacrificium, signum est veri sacrificii. Porro autem misericordia verum sacrificium est: unde dictum est quod paullo ante commemoravi, *Talibus enim sacrificiis placetur Deo*. Quæcumque igitur in ministerio tabernaculi sive templi multis modis de sacrificiis leguntur divinitus esse præcepta, ad dilectionem Dei & proximi significandam referuntur. *In his enim duobus præceptis*, ut scriptum est, *tota Lex pendet & Prophetæ*.

Ps. xv. 2. — *Osee vi. 6.* — *Hebr. xiii. 16.* — *Matth. xxii. 40.*

(H) S. Aug. *Epist.* 140. *ad Honoratum, alias* 120. *c.* 18. *num.* 45. *Vide supra §.* 1. *cap.* 4. *Sect.* 2. *huiusce partis, litt.* (D)

Enarrat. in Psalm. ix. *num.* 10... Non enim convertitur anima ad Deum, nisi dum ab hoc sæculo avertitur.

Enarrat. in Psal. cxxv. *num.* 2... Ita factum est ut converteremur ad Deum. Spem enim non habebamus, nisi ad sæculum; & inde servi miseri, & bis miseri, quia & in hac vita spem posueramus, & faciem habentes ad sæculum, dorsum contra Deum. Cum vero converterit nos Dominus, ut iam incipiamus faciem habere ad Deum, & dorsum ad sæculum, qui adhuc in via sumus, tamen patriam attendimus: & quando forte aliquam tribulationem patimur, sed tamen tenemus viam, & ligno portamur; asper quidem ventus, sed ventus prosper est; cum labore quidem, sed cito ducit, cito perducit.

§. 2. *De Peccatis primo Decalogi præcepto prohibitis. Ac primo de Idololatria.*

I. Quid Deus primo Decalogi præcepto prohibuit?

R. Peccata omnia quæ pugnant contra Fidem, Spem, Caritatem, & contra virtutem Religionis.

Huiusce par. sec. 2. De peccatis oppositis Fidei, Spei & Caritati iam supra diximus, dum de illis virtutibus ageremus.

I. Quid est virtus Religionis?

R. Est virtus qua fit ut reddatur Deo, ceu supremo numini summus honor & cultus. (A) De hoc cultu egimus superiori Paragrapho.

I. Quænam sunt peccata opposita virtuti Religionis?

R. Idololatria, sacrilegium, & superstitio.

I. Quid hoc nominis est *Idololatria?*

R. Vox Græca est, ex duabus constans εἰδωλολατρεία Idolorum cultus supremus: hoc enim significat nomen λατρεία; unde cultus latriæ apud Theologos significat cultum soli Deo debitum. (B)

Vox autem *Idoli* significat simulacrum, imaginem, figuram: & sensu in Scripturis sacris recepto significat Pseudo-numina: quia Ethnici non colebant solum supremo latriæ

(A) S. Thomas 2. 2. *q.* 81. *a.* 1. *Conclusio.* Religio est virtus, per quam homines Deo debitum cultum & reverentiam exhibent.

In corpore... Religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipse enim est cui principaliter alligari debemus tamquam indeficienti principio; ad quem etiam nostra electio assidue dirigi debet, sicut in ultimum finem, quem etiam negligentes peccando amittimus, & credendo, & fidem protestando recuperare debemus.

(B) *Id Theologi ex D. Aug. & aliis Patribus sumpserunt, siquidem* S. Aug. *De Civit. Dei, lib.* 10. *cap.* 1. *num* 2. Λατρεία vero secundum consuetudinem qua locuti sunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter ut pæne semper, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum.

Locution. de Deuteronom. lib. 5. *num.* 60. *Et servies inimicis tuis, quos immittet Dominus Deus tuus super te.* Græcus habet λατρεύσεις, ubi Latinus interpretatus est *servies*: solet autem hoc verbum in ea servitute Scriptura ponere, quæ debetur Deo; unde idololatræ appellantur, qui ea servitute idolis serviunt. *Deu. XXVIII. 48.*

Quæst. in Genes. lib. 1. *Quæst.* 61. *Exsurgens autem Abrabam adoravit populum terræ.* Quæritur quomodo scriptum sit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies: cum Abraham sic honoraverit populum quemdam gentium, ut etiam adoraret. Sed animadvertendum est in eodem præcepto, non dictum, Dominum Deum tuum solum adorabis, sicut dictum est, Et illi soli servies, quod est Græce λατρεύσεις. Talis enim servitus nonnisi Deo debetur Unde damnantur idololatræ, id est, eiusmodi servitutem exhibentes idolis, quæ debetur Deo. *Gen. XXIII. 7. Deut. VI. 13. & X. 20.*

Quæst. in Exod. lib. 2. *q.* 94. Si *servieris diis eorum, erunt tibi offendiculum.* Hic Græcus δουλεύσεις habet, non λατρεύσεις. Unde intelligitur, quia & δουλεία debetur Deo tamquam Domino; λατρεία vero, nonnisi Deo tamquam Deo. *Exod. XXIII. 31.*

Quæst. in Levit. lib. 3. *quæst.* 66. Et *a semine tuo non dabis servire principi.* Hic non video quid intelligatur, nisi principi qui pro Deo colitur. Non enim ait δουλεύειν sed λατρεύειν, in Græco, quod Latinus non solet interpretari, nisi ut dicat *servire*: plurimum autem distat. Nam servire hominibus sicut servi serviunt, quod non est λατρεύειν, sed δουλεύειν, Scriptura non prohibet; servire autem secundum id quod est λατρεύειν, non iubetur hominibus, nisi uni vero Deo, sicut scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies... Opportunissime etiam hic adiungit, *Ego Dominus*: hoc utique admonens, quia illi soli debetur λατρεία, id est ea servitus, qua servitur Deo. *Lev. XVIII. 21. Deu. VI. 13. Lev. XI. 44. & XIX. 22.*

cultu res creatas, ſed etiam rerum creatarum imagines & ſimulacra, ut ex Apoſtolo accepimus. (C)

I. Quid eſt Idololatria?

R. Eſt ſuprema adoratio exhibita creaturæ, cum ſoli Deo debeatur.

Quemadmodum autem ſupra diximus duplicem eſſe ſpeciem adorationis, ita Idololatriæ ſpecies eſt duplex, nimirum interior & exterior.

Interior Idololatria in eo poſita eſt, quod quis non Deo, ſed rei alicui creatæ ſumme adhæreat; quod non in Deo, ſed in re aliqua creata ſummam ſuam ſpem & fiduciam reponat; quod non Deum, ſed rem aliquam creatam ſumme diligat.

Hoc ſenſu Ethnici fuerunt olim Idololatræ: ipſi enim in ſuis pſeudo-numinibus ſummam ſuam ſpem & fiduciam collocabant. (D)

(C) Rom. i. 23. Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium.

(D) Baruch. vi. 3. Nunc autem videbitis in Babylonia Deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, oſtentantes metum gentibus. Videte ergo ne & vos ſimiles efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipſis. Viſa itaque turba de retro, & ab ante, adorantes, dicite in cordibus veſtris: Te oportet adorari, Domine: .... Nam lingua ipſorum polita a fabro, ipſa etiam inaurata & inargentata falſa ſunt, & non poſſunt loqui .... Accepto auro fabricati ſunt ... Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea. Opertis autem illis veſte purpurea, extergunt faciem ipſorum propter pulverem domus, qui eſt plurimus inter eos. Sceptrum autem habet ut homo, ſicut iudex regionis, qui in ſe peccantem non interficit. Habet etiam in manu gladium, & ſecurim; ſe autem de bello, & a latronibus non liberat. Unde vobis notum ſit quia non ſunt dii. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales ſunt & dii illorum ... Lucernas accendunt illis, (Sacerdotes) & quidem multas, ex quibus nullam videre poſſunt: ſunt autem ſicut trabes in domo. Corda vero eorum dicunt elingere ſerpentes, qui de terra ſunt, dum comedunt eos, & veſtimentum ipſorum, & non ſentiunt. Nigræ fiunt facies eorum a fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum, & ſupra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam ſimiliter & cattæ. Unde ſciatis quia non ſunt dii. Ne ergo timueritis eos. Aurum etiam quod habent, ad ſpeciem eſt. Niſi aliquis exterſerit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, ſentiebant. Ex omni pretio empta ſont, in quibus ſpiritus non ineſt ipſis. Sine pedibus in humeris portantur, oſtentantes ignobilitatem ſuam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea. Propterea ſi ceciderint in terram, a ſemetipſis non conſurgunt: neque ſi quis eum ſtatuerit rectum, per ſemetipſum ſtabit, ſed ſicut mortuis munera eorum illis apponentur ..... Scientes itaque ex his quia non ſunt dii, ne timeatis eos. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis: & in domibus eorum Sacerdotes ſedent, habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam, quorum capita nuda ſunt. Rugiunt autem clamantes contra deos ſuos, ſicut in cœna mortui. Veſtimenta eorum auferunt Sacerdotes, & veſtiunt uxores ſuas, & filios ſuos. Neque ſi quid mali patiuntur ab aliquo, neque ſi quid boni, poterunt retribuere: neque regem conſtituere poſſunt, neque auferre. Similiter neque dare divitias poſſunt, neque malom retribuere. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit; neque hoc requirunt. Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt. Hominem cæcum ad viſum non reſtituunt, de neceſſitate hominem non liberabunt. Viduæ non miſerebuntur, neque orphanis benefacient. Lapidibus de monte ſimiles ſunt dii illorum, lignei, & lapidei, &

Hoc ſenſu qui diligunt mundum, & ſerviunt cupiditatibus ſæculi, ſunt aliquatenus Idololatræ: ipſi enim poſthabito Dei cultu, ſummam ſuam ſpem, & fiduciam, & dilectionem ponunt in divitiis, voluptatibus, honoribus. Hoc ſenſu luxuriam, & avaritiam nomine Idololatriæ appellare non dubitat Apoſtolus. (E)

Idololatria exterior in eo poſita eſt, quod cultus exterior ſoli Deo debitus alteri quam Deo exhibeatur: ſicut exhibebant ſimulacris ſuis Ethnici, & exhibent etiamnum illi quos Gentiles dicimus, Sinenſes, Americani non pauci, &c. (F)

§. 3. *De cultu & invocatione Sanctorum, hoc primo Decalogi præcepto minime prohibito: immo Scriptura & Traditione firmato.*

I. Debeturne ſupremus latriæ cultus Domino noſtro Ieſu Chriſto?

R. Debetur. Chriſtus enim eſt verus Deus. (A)

---

aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur. Quomodo ergo æſtimandum eſt, aut dicendum, illos eſſe deos? Adhuc euim ipſis Chaldæis non honorantibus ea, qui cum audierint mutum non poſſe loqui, offerunt illom ad Bel, poſtulantes ab eo loqui: quaſi poſſint ſentire qui non habent motum, ipſi cum intellexerint, relinquent ea: ſeuſum enim non habent ipſi dii illorum.. Omnia autem quæ illis fiunt, falſa ſunt. Quomodo æſtimandum aut dicendum eſt illos eſſe deos? A fabris autem & ab aurificibus facta ſunt. Nihil aliud erunt, niſi id quod volunt eſſe ſacerdotes. Artifices etiam ipſi, qui ea faciunt, non ſunt multi temporis. Numquid ergo poſſunt ea quæ fabricata ſunt ab ipſis, eſſe dii? Reliquerunt autem falſa, & opprobrium poſtea futuris. Nam cum ſupervenerit illis prælium, & mala: cogitant ſacerdotes apud ſe, ubi ſe abſcondant cum illis. Qoomodo ergo ſentiri debeant quoniam dii ſunt, qui nec de bello ſe liberant, neque de malia ſe eripiunt? Nam cum ſint lignea inaurata, & inargentata, ſcietur poſtea quia falſa ſunt, ab univerſis geutibus & regibus: quæ manifeſta ſunt, quia non ſunt dii, ſed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis. Unde ergo notum eſt, quia non ſunt dii, ſed opera manuum homiuum, & nullum Dei opus in ipſis eſt? Regem regioni non ſuſcitant, neque pluviam hominibus dabunt. Iudicium quoque non diſcernent, neque regiones liberabunt ab iniuria: quia nihil poſſunt... Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, ſacerdotes quidem ipſorum fugient, & liberabuntur: ipſi vero ſicut trabes in medio comburentur. Regi autem, & bello non reſiſtent. Quomodo ergo æſtimandum eſt, aut recipiendum, quia dii ſunt? Non a furibus, neque a latrouibus ſe liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati, quibus hi qui fortiores ſunt, aurum, & argentum. & veſtimentum, quo operti ſunt, auferent illis, & abibunt, nec ſibi auxilium ferent... Unde neque exiſtimandum eſt, neque dicendum, illos eſſe deos, quando non poſſunt neque iudicium iudicare, neque quidquam facere hominibus. Scientes itaque quod non ſunt dii, ne ergo timueritis eos.

PSAL. CXIII. 12. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & uon videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes qui confiduut in eis.

(E) EPHES. V. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod eſt idolorum ſervitus, non habet hereditatem in regno Chriſti & Dei.

(F) *Adverſus idola & eorum cultores inſurgunt qui Chriſtianæ religionis apologiam ſuſceperunt* TERTULLIANUS, ARNOBIUS, MINUTIUS FELIX, *& quotquot fere primis Eccleſiæ ſæculis ſcripſerunt, quos adire operæ pretium eſt.*

(A) HEB. I. 6. Et cum iterum introdu-

PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 3.

I. Debeturne idem latriæ cultus facræ humanitati Chrifti?

R. Debetur. Eft enim Chrifti humanitas hypoftatice unita Divi-

cit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.

ORIGEN. *Homil.* 25. *in Luc. tom.* 3. Salvator præcipit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, & proximum tuum tamquam teipfum.* Volo diligere Chriftum: doce ergo me quomodo eum diligam. Si enim dilexero eum ex toto corde meo, & ex tota anima mea, & ex tota virtute, contra præceptum facio, ut alterum abfque uno Deo fic diligam. Sin autem minus eum dilexero, quam omnipotentem Patrem, timeo ne in Primogenitum univerfæ creaturæ impius & profanus inveniar. Doce me, & oftende rationem, quomodo inter utrumque medius incedens, diligere debeam Chriftum. Vis fcire qua caritate Chriftus diligendus fit? Breviter aufculta: Diliges Dominum Deum tuum in Chrifto. Putas diverfam habere poffe in Patre & Filio caritatem? Simul dilige Dominum Chriftum. Dilige Patrem in Filio, Filium in Patre, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute.

Matth. XXII. 37. Deut. VI. 5.

Lib. 8. *contra Celfum, n.* 13. Hæc.. eft de Deo fides noftra per eius Filium qui eam in nobis confirmat; nec Celfus probare poteft, Dei Filium ullam nobis effe feditionis cauffam: quippe qui Patrem veneramur, cum admiramur eius Filium, qui eft Verbum, fapientia, veritas, iuftitia, & omnia quæ Dei Filium effe didicimus, utpote a tali Patre progenitum... Nos qui didicimus quis ille fit Dei Filius, & eum effe *fplendorem gloriæ, & figuram fubftantiæ eius, vaporem virtutis Dei, emanationem claritatis omnipotentis finceram, candorem lucis æternæ, fpeculum fine macula Dei maieftatis, & imaginem bonitatis illius*, fcimus hunc Filium ex illo effe, & illum huius effe Patrem. Quæ doctrina nihil abfurdi habet, neque Deum dedecet, qui talem fibi Filium unigenitum generavit: nec nobis perfuaferit non effe ingeniti Dei & Patris talem Filium.

Hebr. I. 3. Sap. VII. 25. 26.

S. IGNATIUS MARTYR *feu potius* AUCTOR ANTIQUUS *in Epift. ad Antiochenos falfo illi adfcripta paullo poft initium.* Evangeliftæ dicentes, unum Patrem *folum verum Deum;* & quæ fecundum Dominum noftrum non dereliquerunt, fed fcripferunt: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipfum facta funt, & fine ipfo factum eft nihil.* Et de inhumanatione: *Verbum*, ait, *caro factum eft, & inhabitavit in nobis.* Et, *Liber generationis Iefu Chrifti filii David, filii Abraham.* Apoftoli autem docentes, quoniam *Deus* eft, dicebant illi ipfi, quoniam *unus & mediator Dei & hominum.* Et incorporationem & paffionem non erubuerunt. Quid enim ait? (f. aiunt) *Homo Iefus Chriftus; qui dedit femetipfum redemptionem* pro mundi vita. Omnis igitur qui unum annuntiat Deum, in interemptione divinitatis Chrifti, filius eft diaboli, & inimicus omnis iuftitiæ. Et qui confitetur Chriftum, non eius qui fecit mundum filium, fed alterius cuiufdam incogniti, præter quem prædicavit Lex & Prophetæ, ifte organum eft ipfius diaboli. Et qui inhumanationem renuit, & crucem erubefcit, propter quam ligatus fum; ifte eft Antichriftus. Et qui nudum hominem dicit Chriftum, maledictus eft, fecundum Prophetam, *Non in Deo confidens fed in homine.*

Ioan. I. 1. 2. & 3. Ioan. I. 14. Matth. I. 1. I. Tim. II. 5. Ibid. 6. Pf. CXVII. 8.

S. CYRILLUS ALEX. *Lib.* 6. *contra Iulian. Vide infra hocce §. litt.* (H)

Acta SS. EPIPOD. & ALEXAND. *ann.* 178. *apud* THEODOR. RUINART, *edit. Aftelæd. an.* 1713. *pag.* 76. Chriftum cum Patre ac Spiritu fancto Deum effe confiteor, dignumque eft ut illi animam meam refundam, qui mihi & Creator eft & Redemptor. Ita enim mihi vita non tollitur, fed mutatur in melius. Nec intereft infirmitas corporea quo fine folvatur, dummodo anima cælis invecta ad fuum revertatur auctorem.

Acta SS. VICTORIS &c. *in Act. Martyr. finc. apud* THEODOR. RUINART. *ann.* 209. *vel.* 303. *pag.* 295. Illum fane quanta caritate, quanta veneratione dignum eft adorare, qui cum inimici effemus, prior nos dilexit: qui & deorum turpium nobis fraudes aperuit, & ut nos ab illis eriperet, non fuam minuens deitatem, fed noftram veftiens humanitatem, inter nos Deus permanens, homo factus apparuit; ut pauperrimos ditaret, noftræ fe paupertati, cum ditiffimus effet, pauperrimus veniens, configuravit? Cuius illa humana converfatio nobis eft omnis virtutis, & honeftatis exemplum: cuius indebita mors debitam noftram abolevit in æternum.

nitati; ita ut Deus & homo in Christo personam unam constituant, ut supra probavimus, ubi de Christo.

I. Licetne B. Virginem Deiparam, beatos Angelos, Sanctosque cum Christo regnantes supremo latriæ cultu venerari?

R. Minime licet. Hæc foret idololatria: detestabile hoc nefas nec docet, nec probat, nec tolerat Ecclesia. (B)

I. Estne primo Decalogi præcepto prohibitus cultus quilibet B. Virginis Deiparæ, beatorum Angelorum & Sanctorum qui cum Christo regnant?

R. Immo vero cultus quem B. Virgini & Sanctis Ecclesia exhibet, ex supremo latriæ cultu quem soli Deo debemus necessario sequitur, fundamentum habet in Scripturis, & certissima sæculorum omnium Traditione stabilitur. Rem explico.

Ecclesia, ut iam diximus, solum Deum & Christum quia Deus est supremo latriæ cultu veneratur. B. autem Virginem veneratur inferiori cultu ut matrem Dei, & Sanctos cum Christo regnantes, ut servos & amicos Dei & Christi. (C) Is autem cultus quo B. Virginem & sanctos Ecclesia veneratur,

1. Sequitur ex supremo latriæ cultu quem soli Deo debemus: nam ex supremo illo cultu sequitur eos omnes coli oportere qui specialius

(B) CONCIL. TRIDENT. *Sessione* 22. *cap.* 3. 17. *Septembris* 1562. *de Sacrificio Missæ*. Quamvis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis Sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit. Unde nec sacerdos dicere solet, Offero tibi sacrificium, Petre vel Paulle; sed Deo, de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, *ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris*.

Sessione 25. *de invocatione sanctorum*, 3. & 4. *Decembris* 1563. Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis, & ceteris docendi munus curamque sustinentibus, ut iuxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ usum, a primævis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem & sacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum intercessione, invocatione, reliquiarum honore, & legitimo Imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse suppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere; illos vero, qui negant Sanctos æterna felicitate in cælo fruentes invocandos esse; aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius Mediatoris Dei & hominum Iesu Christi, vel stultum esse, in cælo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire.

(C) S. AUGUST. *Serm.* 332. *alias* 28. *ex Sirmond. num.* 1. Quando honorem Martyribus exhibemus, Christi amicos honoramus.

CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 25. *Vide supra hocce §. litt.* (B)

Lege etiam testimonia SS. Patrum infra litt. (H) & (Y) *huiusce §.*

Acta S. IGNATII *Martyris an.* 107. *ed. Amstelæd an* 1713. *pag.* 11. *apud* THEODOR. RUINART. Ut secundum tempus martyrii congregati, communicemus athletæ & virili Christi Martyri, qui conculcavit diabolum, & huius insidias in finem prostravit; glorificantes in ipsius venerabili & sancta memoria Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & cum quo Patri gloria & potentia, cum Spiritu sancto, in sancta Ecclesia in sæcula sæculorum. Amen.

ad Deum pertinent. (D) Debemus honorem corporibus nostris, quia sunt templum Spiritus sancti. (E) Debemus honorem Regibus & Principibus, quia exercent Dei iudicium. (F) Debemus honorem Sanctis in terra degentibus, quia habitat in eis Spiritus Dei. Eo maior honos & reverentia debet esse, quo maior est affinitas cum Deo & Christo. At Sancti cum Christo regnantes eam habent cum Christo & Deo affinitatem qua maior esse & excogitari nequit: non solum enim sunt coheredes Christi & filii Dei per adoptionem iam perfectam; sed unum etiam cum Christo capite corpus efficiunt, nec possunt ab illo sacratissimo corpore amplius avelli: honos ergo Christo debitus in membra redundat, & ex supremo latriæ cultu Christo debito necessario sequitur & Sanctos cum Christo regnantes honorari oportere. Dum ergo Sanctos in cælis positos veneramur, veneramur in eis dona Dei, gratulamur illis ob reportatas ab hoste victorias, & adeptam post prælia coronam: quæ omnia in Christum redundant; id mox adducendis Patrum testimoniis, præsertim Augustini Lib. 20. cont. Faustum c. 21. planum fiet.

2. Honor Sanctis exhibitus fundamentum habet in Scripturis. Nam ex Scripturis patet, Sanctos præter gloriam illam quæ essentialis dicitur a Theologis, visionem nimirum beatificam qua fruuntur, accepisse a Deo aliud felicitatis genus, quod ex priori fluit, & vocatur a Theologis accidentale: hoc autem in eo positum est quod communicet illis Deus multa quæ pertinent ad eorum gloriæ manifestationem, & ad procurandum illis cultum & honorem pro ratione illius gloriæ & auctoritatis, quam cum ipsis communicatam voluit Deus. Sancti, ut colligitur ex Scripturis,

(D) Psal. cxxxviii. 17. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

cxlviii. 14. Hymnus omnibus sanctis eius: filiis Israel, populo appropinquanti sibi.

cl. 1. Laudate Dominum in sanctis eius.

Ioan. xvii. 22. Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis, & tu in me, &c.

(E) 1. Corinth. iii. 16. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.

vi. 19. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?..... Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

1. Thessal. iv. 4. Sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore.. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

S. Ignatius Martyr, *seu potius* Auctor *Epist. ad Heronem ipsi falso adscriptæ*. Teipsum castum serva, ut Dei habitaculum; templum Christi exsistis, organumque Spiritus.

(F) Rom. xiii. 1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit... Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo... subditi estote, &c.

Christo Iudici assident, & ipsi iudicaturi cum ipso vivos & mortuos. (G) Per eorum corpora multa Deus mirabilia operatur, ut dicemus infra, ubi de Reliquiis quæstio erit. Vult Deus vocari Deus Abraham, Isaac & Iacob, ut hinc intelligamus vivere apud Deum istos Patriarchas, & ob id speciali dignos honore.

3. Honor Sanctis exhibitus certissima Traditione stabilitur. Huius Traditionis argumenta invictissima eruuntur ex Eusebio Cæsariensi, Basilio Magno, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Epiphanio Salaminensi, Ioanne Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Theodoreto. Plures huius Traditionis testes advocare ut facillimum, ita omnino superfluum est. (H)

I. Quemadmodum Sanctos colere & venerari oportere certissimum est, certumne est pariter eos posse a nobis invocari?

R. Certum est utile esse & saluberrimum invocare sanctam Virginem Deiparam, beatos Angelos, & Sanctos cum Christo regnantes; ut eorum intercessione impetremus a

---

(G) *Allatis Scripturæ testimoniis id probavimus parte prima, sect. 2. cap. 3. §. 19. litt.* (C) *& iterum infra hocce §. litt.* (T)

(H) Origen. *seu Anonymi in Iob. lib. 3. prope fin* Diem mortis eelebramus, quia non moriuntur hi qui mori videntur; propterea & memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Sic itaque non diem nativitatis celebramus, quia in perpetuo vivent ii qoi moriuntur. Celebramus nimirum seligiosos cum saecerdotibus convocantes, fideles una cum clero, invitantes adhuc egenos & pauperes, pupillos & viduas saturantes, ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis autem efficiatur in odorem suavitatis, in conspectu æterni Dei.

S. Polycarpus *apud* Eusebium *Eccles. Hist. Lib. 4. cap.* 15. Deus, (inquit, Sanctus Polycarpus) dilecti & benedicti Filii tui Iesu Christi Pater, per quem tui agnitionem suseepimus: Deum Angelorum & virtutum & universæ ereaturæ, ae totius iustorum, gentis, qui omnes coram te vlvunt, benedieo te, qui me in hane diem atque in hane horam perducere dignatus es, ut particeps exsisterem Martyrum, & calicis Christi tui in resurrectionem vitæ æternæ animæ ae spiritus mei per ineorruptionem Spiritus sancti, in quibus suscipiar in eonspectu tuo hodie, eamquam sacrificium pingue & aeceptabile, sieut præparasti & præsignasti, ita & feeisti. Verus es tu, & sine mendaeio Deus; proprerea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te per æternum Deum, & pontificem Iesum Christum dilectum Filium tuum, per quem, & cum quo tibi cum Spiritu sancto gloria & nunc & in futura sæcula. Amen ... Sed ille æmulus totius boni, & adversarius omnium iustorum, postquam vidit quod & pro martyrii gloria, & pro vitæ egregiæ virtutibus coronatus est ... satis agere cœpit ut reliquias eius ad sepulturam nostris desiderantibus nemo coneederet. Instigabatur ergo Nieetas Herodis pater, frater autem Daleæ, adire iudieem, & petere ab eo ne humandum coneederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est Christiani, hunc eolere incipiant: .. ignorantes miserrimi, quia neque Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit: neque alium quemquam eolere, quoniam verum Deum, & qui solus eolendus sit, noverimus. Martyres vero tamquam discipulos Domini diligamus & veneremur, quasi integre fidem Magistro servantes & Domino, quorum nos quoque in fide & perseverantia caritatis optamus esse participes. Ubi autem vidit Conturiu tam ob-

ftinatam Iudæorum contentionem, pofitum in medio ipfum corpus exuffit, & ita nos poftmodum ambufta offa pretiofiffimis gemmis cariora & omni auro probabiliora per ignem facta collegimus, ac (ficut conveniebat) ex more condidimus. Quo in loco etiam nunc, præftante Domino, folemnea agimus celebrefque conventus, maxime quidem in die paffionis eius; fed & quum eorum memorias, qui prius paffi fuerant, celebramus, ut fequentium animi ad præcefforum viam exemplis infignibus fufciteutur.

Euseb. *Lib.* 17. *de præpar. Evang. cap.* 11. *Vide infra hocce §. litt.* (Y)

S. Basil. *Hom.* 19. *in Quadraginta Martyres, initio.* Honor quem confervis bonis deferimus, noftræ erga communem Dominum benevolentiæ fpecimen fit & monumentum. Etenim obfcurum non eft eum qui ftrenuos viros commendarit, ipfos in fimilibus occafionibus imitaturum effe. Lauda fincere eum qui martyrium pertulit, ut efficiare martyr voluntate, ac demum fine perfecutione, fine igne, fine verberibus eamdem atque illi mercedem confequare... Nos adftantibus in memoriam revocemus virorum virtutem, eorumque geftis velut in confpectum adductis, qui generofiores funt, animoque ipfis coniunctiores, eos ad æmulationem extimulemus. Nam congregatos exhortari ad virtutem, hæc eft Martyrum laus... Hi funt qui regionem noftram obtinentes, veluti denfæ quædam turres ipfam adverfus hoftium incurfum tuto communiunt,... paratum auxilium Chriftianis, Ecclefia Martyrum, exercitus tropæa geftantium, chorus laudes divinas celebrantium. Quantum impendiffes laboris, ut reperires unum aliquem, qui pro te Dominum exoraret? Sunt quadraginta, precationem concordem furfum emittentes.. Qui angustia aliqua premitur, ad quadraginta Martyres confugit; qui lætatur, recurrit ad eofdem: ille quidem, ut a malis liberetur; hic vero, ut res fibi fecundæ effe pergant. Hic mulier pia pro liberis orans deprehenditur: peregrinanti marito reditum, infirmo falutem perit... O communes generis humani cuftodes, boni curarum focii, precum fautores, legati potentiffimi!

S. Gregor. Naziànz. *Orat.* 3. *quæ eft invectiva in Iulianum* 1. *prop. med.* Eum, quo Martyres affici folent, honorem athletis invidebat (Iulianus). Ac proinde id molitur, ut ipfe quidem & vim afferat, & interim afferre non videatur: nos contra & fupplicia perferamus, & eo interim honore, qui pro Chrifti nomine patientibus haberi folet, careamus.

S. Gregor. Nyssen. *Orat. de S. Theodoro martyre, tom.* 3. *pag.* 578. *edit. Morelli Parif. ann.* 1638. *mihi pag.* 1010. Confiderate, qui huius puri cultus miniftri, ac Martyrum ftudiofi eftis, quanta res fit iuftus, quamque multas confequatur remunerationes:... & cognito pietatis fructu, imitamini confilium, & afpirate ad animum & voluntatem eorum qui ita præ ceteris honorantur, atque concupifcite & affectate ea præmia, quæ Chriftus athletis pro merito cuiufque diftribuit..... Cui regum talis honor habetur? Quis ex iis, qui fupra modum inter homines excellere vifi funt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum, qui urbes munitas ceperunt, nationes innumeras fubegerunt, adeo decantatus & fama celebratus eft, ut hic miles pauper, modo confcriptus & tyro: quem Paulus armavit, quem Angeli ad certamen unxerunt, quem victorem Chriftus coronavit?

S. Epiphanius *adverf. haref. lib.* 3. *adverfus Collyridianos, herefis* 59. *five* 79. *num.* 1... Cum alii facrofanctæ Virginis dignitatem elevent; alii præter modum ac rationem attollant.... Etenim mulieres quædam currum, five fellam quadratam adornantes, ac linteo defuper extento, folemni tempore, per aliquot dies panem proponunt, & in Mariæ nomen offerunt. Tum ad unam omnes illo vefcuntur.

N. 3... Cui (Mariæ) tantus honor eft habitus, ut gremio finuque fuo regem omnium ac cæleftem Deum, Deique Filium exciperet. Cuius uterus, velut templum ac domicilium ad divini verbi Incarnationem, fingulari eft benignitate Dei magno ac ftupendo myfterio præparatus.

N. 4... Sanctum erat Mariæ corpus, fateor: non tamen Deus illa fuit. Eadem & Virgo extitit; minime tamen nobis ad adorandum propofita, fed eum adorans ipfum, qui e fua carne genitus, e cælo ac paterno finu defcenderat. Quare fanctum quoque nos Evangelium præmunire voluit; in quo ita Chriftus loquitur: *Quid mihi, & tibi mulier? .. nondum venit hora mea.* Ubi idcirco Mulierem appellavit, ne quis B. Virginem excellentioria alicuius effe naturæ crederet. Ioan. II. 4.

N. 5... Quanquam enim felectum quoddam vas, atque eximium fit, nihilominus

mulier est, eiusdemque cum ceteris naturæ, licet animo atque sensu amplissimis honoribus affecta sit: perinde ac reliquorum Sanctorum corpora, aut si quid ad gloriam ac splendorem illustrius attulero... ut sanctissima illa Thecla; cui tamen longe est anteponenda Maria, ob cæleste illud mysterium, quod in eius utero perfectum est... Sed nec Thecla, aut alius quispiam e sanctis adoratur... Nam si ne Angelos quidem adorari permittit, quanto minus id Annæ filiæ tribui concesserit?

N. 7... Verbum e Virgine susceptum corpus induens: non ideo tamen, ut hæc adorari debeat; aut ut eam divinam ad naturam conditionemque transferat; neque ut sacrificium illius in nomen offeratur; neque tanto intervallo mulieres sacerdotes instituantur. Hoc ne in Salome quidem fieri voluit Deus, nec in Maria. Non ei baptizandi potestatem fecit, non discipulis benedicere, non in terris præesse mandavit; sed hoc unum voluit, ut sanctum quid & consecratum esset, ac cæleste regnum adipisceretur... Honoretur sane Maria: Pater vero, Filius, & Spiritus sanctus adorentur: Mariam adorare nemo velit. Non enim mulieri, ac ne viro quidem, sed uni Deo mysterium illud cultusque tribuitur; adeo ut nec Angeli ipsi tanto honori pares esse videantur... Quamvis Maria vel optima fuerit, ac sancta, & honore dignissima, non idcirco tamen adoratione prosequenda.

N. 9. Non longe a fine... Maria in honore sit, Dominus adoretur.

S. Ioan. Chrysost. *Homil.* 40. *ad Popul. Antioch. in SS Martyr. Iuventinum & Maximinum, initio*. Nuper beatus Babylas cum tribus pueris nos hic congregabat: hodie vero par sanctorum militum in acie exercitum Christi coostituit. Vos non aliter priscos, aliter recentiores colitis sanctos, sed eadem alacritate, eodem amore, eodem affectu colitis omnes & commendatis. Non enim exploratis tempus, sed exquiritis animi fortitudinem, pietatem, fidem invictam, zelum incitatum ac fervidum, & eas virtutes, quas præ se ferunt sancti, ad quorum honorem... convenimus.

In fine. Etenim sicut milites, vulnera quæ in præliis sibi inflicta regi monstrantes, fidenter loquuntur: ita & illi in manibus abscecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæcumque voluerint apud regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide, & alacritate huc veniamus, quo & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum certaminibus, inde varios thesauros undequaque colligamus.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 3.

Homil. 41. ad pop. Antioch. in S. Pelagiam I. prope finem. Ipsis etiam imperialibus aulis apud omnes splendidius erit sepulcrum illud, ubi corpus iacuerit, quod cum virtute ac pietate vixerit. Huius rei testes vos estis, qui divitum sepulcra, etsi aureis ornata vestimentis ceu speluncas prætereuntes, ad sanctam studio magno accurritis... Rogo & hortor, ut semper sanctam hanc virginem in memoria & mente habeatis, neque concionem hanc dedecoretis, neque eam, quæ ex hac celebritate nobis accedit, fiduciam de medio tollatis. Etenim non temere cum Gentibus colloquentes, huius solemnitatis frequentia gloriamur, illosque rubore perfundimus dicentes, universam civitatem, tantumque populum, a puella una mortua singulis annis pertrahi, nec post tot annos, a tali consuetudine supersedere.

Homil. 42. ad popul. Antioch. de S. Ignatio, initio. Qui sumptuosis ac splendidis conviviis delectantur, ea crebro & frequenter celebrant, tum ut divitias ostentent suas, tum ut benevolentiam in amicos præ se ferant. Talis est etiam Spiritus gratia, quæ nobis & proprias opes ostendit atque exhibet, & magnam erga amicos Dei caritatem declarat, cum frequentes nobis Martyrum mensas opponit. Nuper puella plane adolescens & virgo, beata Martyr Pelagia, magna cum lætitia convivium nobis exhibuit: hodie celebritatem illius beatus hic, ac generosus Martyr Ignatius vicissim excepit.

Paullo ante finem. Deus pretiosum hunc thesaurum paulisper suscipiens, ut ostenderet Romæ, maiore cum gloria illum vobis retulit. Emisistis enim Episcopum, & Martyrem recepistis; emisistis cum precibus, & cum coronis suscepistis: nec vero vos soli, sed cunctæ quæ interiectæ sunt civitates. Quomodo enim eas affectas existimatis, cum reportatas reliquias cernerent? quem voluptatis fructum percipere, quanta lætitia gestire? quam faustis undique acclamationibus coronatum celebrare? Quemadmodum enim pugilem generosum, qui omnes devicerit

adversarios spectatores e cavea eum plausu consurgentes sublimem statim excipiunt, nec terram attingere patiuntur, sed sublatum innumerabilibus laudibus ornantes, domum reportant: sic utique & sanctum illum omnes ex ordine civitates ab urbe relatum suscipientes, humerisque gestantes, Antiochiam usque sunt comitatæ, Martyrem coronatum celebrantes, laudantes agonothetam... Et tunc quidem cunctis illis civitatibus profuit; documentoque fuit, & civitatem hanc usque in præsentem diem locupletavit, & ut thesaurus quidam perpetuus, qui quotidie exhauritur, nec deficit, cuncti licet ex eo ditescant; sic etiam beatus hic Ignatius cunctos ad se accedentes benedictionibus fiducia & strenua alacritate, magnaque fortitudine plenos remittit domum. Itaque non hodie tantum, sed quotidie ad ipsum confluamus spirituales ex eo fructus decerpentes. Quisquis enim cum fide ad illum accedit, magnis afficitur beneficiis. Sanctorum enim non modo corpora, sed ipsi loculi, & monumenta, spirituali gratia conferta sunt. Nam si in Eliseo id contigit, ut defunctus sepulcrum eius attingens, mortis vincula dissolverit, & ad vitam rursum redierit; multo magis hoc tempore, quo gratia uberior, quo spiritus maior est vis; ut si cum fide aliquis arcam contingat, magnam inde virtutem hauriat. Ideo reliquias sanctorum nobis concessit Deus, ut nos eorum opera ad eumdem zelum perducat; & sint nobis velut portus quidam & idoneum solatium malorum, quæ assidue nos affligunt. Quamobrem vos omnes cohortor, fratres, si quis vestrum ægritudine animi, vel corporis morbo, vel quavis alia calamitate, aut peccatorum mole premitur, ut cum fide huc accedat, & ab aliis omnibus liberatus, magna cum lætitia revertetur, & aspectu solo conscientiam tranquilliorem reportabit. Quin etiam expedit, ut non solum ii, qui ærumnis affecti sunt, huc sese conferant, sed illi etiam qui & animi quiete, & gloria, & potentia, & magna apud Deum fiducia perfruuntur hanc utilitatem non negligant. Qui enim huc accedit, & sanctum videt, bona hæc efficiet & stabiliora: & memoria virtutum, & memoria recte factorum eius animum suum reddet moderatiorem, nec conscientiam suam bonis operibus efferri atque intumescere patietur... Utilis igitur cunctis hic thesaurus est, & refugium opportunum, tam iis qui lapsi sunt, ut a tentationibus liberentur; quam iis qui prospere ac feliciter degunt, ut diu fruantur bonis: illis qui morbis laborant, ut bonam valetudinem consequantur: illis qui commoda gaudent valetudine, ne in morbum aliquem incurrant. Quæ quidem omnia considerantes, omni gaudio, atque voluptate sacrum hunc locum anteponamus, ut lætitiæ & lucri consortes, illic sanctorum contubernales & socii esse valeamus, precibus ipsorum sanctorum &c.

Homil. 43. ad popul. Antioch. de S. Romano Homil. 1. initio. Rursus Martyrum memoria, & rursus dies festus & celebritas spiritalis. Laborarunt illi, & nos lætamur. Decertarunt illi, & nos exultamus. Illorum est corona, & communis gloria, immo potius totius Ecclesiæ gloria.

In fine. Pro his omnibus Martyri gratulemur; Deum glorificemus, qui hæc facit miracula, imitemur conservi patientiam, gratias agamus domino pro gratia.

Homil. 45. ad popul. Antioch. de S. Meletio. initio. Sacrum hunc gregem oculis undique circumspiciens, & universam civitatem videns hic præsentem, nescio quem prius beatum pronuntiem, sanctumne Meletium, quod vel post mortem tanto honore fruatur: an vestram caritatem, quod tantam in vestros Pastores benevolentiam, etiam post decessum ostendatis... Quintus enim annus iam præteriit, ex quo ille migravit ad Iesum, quem desiderabat, ac perinde ac si heri & nudius tertius eum vidissetis, tam ferventi amore ad eum hodie accessistis.

Paullo post. Sufficit dies festus, & fervor vestri studii ad tuba clarius proclamandum Sancti Meletii in vos amorem, tamquam in filios... Unusquisque filium suum eius nomine appellabat, per appellationem existimans unusquisque in domum suam sanctum introducere, missisque patribus avis & proavis matres beati Meletii nomen imponebant liberis quos pepererant... Ipsum enim nomen & ornamentum cognationis, & ædium tutelam, & ita vocatis salutem & amoris solatium esse existimabant.. Habebant hoc nomen tamquam arma quædam, quibus fugabatur quævis a ratione aliena affectio & cogitatio, fuitque id adeo frequens, ut ubique in biviis, in foro, in agris, & in viis hoc nomen undique circumsonaret. Non ergo autem nomen solum adeo affecti eratis,

sed erga ipsam etiam figuram corporis. Quomodo enim fecistis in nominibus, hoc etiam fecistis in illius imagine: etenim in palis annulorum, & in sigillis, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & ubique sacram illam multi expresserunt imaginem, ut non solum audirent sanctam illam appellationem, sed etiam ubique viderent figuram corporis, & eius exilii duplicem consolationem acciperent.

Homil. 47. ad Populum Antiochenum, quæ est de S. Iuliano, initio. Si tales in terris honores Martyribus deferuntur; postquam excesserint ex hac vita, quales coronæ sanctis eorum capitibus in cælis nectuntur? Si tanta est ante resurrectionem gloria, quantus post resurrectionem erit splendor? Si tanto eos Dominus conservi cultu dignantur, quanta eos Dominus benevolentia complectetur?.. Pro nobis Martyres mactati non sunt, tamen in honorem illorum convenimus: quod si nos pro quibus mactati non sunt, convenimus, Christus, pro quo sua capita devoverunt, quid non præstabit?...

Paullo ante finem ... Non solum ad Martyres accedamus, sed etiam Martyres imitemur. Honos quippe Martyrum est, non si ad eos tantum procedamus, sed præ hoc si fortitudinem ipsorum æmulemur.... Quam multi siquidem, ex quo plantatum est corpus istud in terra, sexcentas sanationes ex hoc sancto loculo decerpserunt, nec fructus defecit. Messuerunt segetem, nec consumptæ sunt spicæ, e fontibus hauserunt, nec exinaniti sunt latices, sed perennis est quædam featurigo, numquam deficiens, sed eo quod haustum est, copiosius semper miraculum manans effundit.

Homil. 48. ad Populum Antiochenum, quæ est 2. de S. Romano, initio. Martyrum commemorationes animas adversus dæmonum artes armant, & contra illos ad luctam instituunt.

Homil. 58. ad Popul. Antioch. quæ est de Sanct. Babila, paullo post init.. Vestram laudo civitatem, quod multum erga sanctum istum exhibueritis. Nam quo tempore Daphne revertebatur, tota nobis civitas in viam effusa est, vacua fuerunt viris fora, vacuæ feminis ædes, deserti a virginibus thalami: sic & omnis ætas, & uterque sexus exsilierunt ex urbe, tamquam patrem ex longa peregrinatione post multum tempus revertentem recepturi... Noverat quippe (Meletius,) noverat quanta ipsi horum caussa præmia reservanda essent; atque idcirco in obsequio cultuque Martyrum perseverabat, non splendidis tantum ædificiis struendis, aut continuis festis celebrandis, sed potiori quadam his omnibus ratione: quænam illa tandem? Vitam imitatur illorum, fortitudinem æmulatur, ac per omnia imaginem Martyrum pro viribus in seipso conservat.

S. Cyrill. Alexand. *contra Iulian. Lib. 6. post med.* .... Petrum, & Ioannem, & alios, quorum solæ corporum umbræ ægrotantibus ad curandum morbum sufficiebant, eximium Paullum, & eos qui post illum fuerunt. Omittemus autem hos sigillatim recensere. Qui autem volunt, poterunt & post hac videre viros venerabiles & sanctos in virtute Christi per sanctum Spiritum increpare mala dæmonia, & eos quos illi (Gentiles) deos & servatores esse credunt, orationis virtute conterere, manuumque attactu flagellare, atque adeo a variis morbis liberare oppressos... Non (ut tu putasti) deificamus hominem, nec exsistentem natura Deum adorationis honore dignamur, sed ipsum potius qui ex Deo Patre prodiit Verbum, per quem omnia producta sunt... Proinde non sicut tu putas & dicis, & sentire velles, ut homo colitur... sed hominem qui apparuit Dei Verbum agnoscentes, & accedimus ad Deum secundum quod & Deus est... At sanctos Martyres neque deos esse dicimus, neque adorare consuevimus: laudamus autem eos potius summis honoribus, quod pro veritate strenue certarunt, & fidei sinceritatem servarunt, ita ut & suam animam contempserint, & mortis terroribus vale dicentes prævaluerint in summis periculis, tantæque fuerint fortitudinis, quasi statuas sibi suæ vitæ excitaturi. Proinde non est indignum, immo etiam necessarium, eos qui tam claris operibus gloriosi sunt, perpetuis honorati laudibus...

S. Ambros. *De viduis, cap. 9. num. 54.*: Et tu habes proximos, qui pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes Martyres proximos, si in ipsa Martyribus devotionis societate, misericordiæ quoque muneribus appropinques... Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos; quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ; ut pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ.

Append. ipsi adscrip. Serm. 53. 1. *de SS. Petro & Paullo, num.* 6.. Non mortui sunt, quorum curamus natalem hodie, sed renati vivunt plane; quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamvis enim corpora passione cæsa sint, interruptus tamen non est ordo vivendi; iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes Salvatori referunt.

Serm. 54. *qui est* 2. *de SS. Petro & Paullo, n.* 5... Quotiescumque Martyrum memoriam celebramus, prætermissis omnibus sæculi actibus, sine aliqua dilatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem profusione sui sanguinis pepererunt... cum dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: *Qui vos honorat, me honorat; & qui vos spernit, me spernit*. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat & Christum: & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum. Luc. x. 16.

Serm. 55. *de SS. Nazario & Celso, num.* 1.... Apud domesticos Dei tantum intercessionis promerueris, quantum venerationis impenderis.

S. HIERONYMUS *adversus Vigilantium, n.* 1. Exortus est Vigilantius, seu verius Dormitantius, qui... Martyrum neget sepulcra veneranda...

N. 9. Male facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Paulli, secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem pulvisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria; & non solum unius urbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui.... ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus pulvis vilissimus & favilla, nescio quæ iacet linteamine convoluta.. Portentum in terras ultimas deportandum!

N. 11. Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis Martyrum fiunt... Responde quomodo in vilissimo pulvere & favilla, nescio qua, tanta sit signorum virtutumque præsentia?.. Spiritus immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc vilissimo tortus est pulvere, immo hodieque torquetur...

Epist. 37. *al.* 53. *ad Riparium, n.* 1. Nos non Martyrum reliquias... non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim.. colimus & adoramus: ne serviamus creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Honoramus autem reliquias Martyrum, ut eum cuius sunt Martyres, adoremus. Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum, qui ait: *Qui vos suscipit, me suscipit*... Matth. x. 40.

N. 2. Si non sunt honorandæ reliquiæ Martyrum, quomodo legimus: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius?* Ps. cxv. 15.
Si ossa eorum polluunt contingentes, quomodo Elisæus mortuus, mortuum suscitavit, & dedit vitam (corpus) quod iuxta Vigilantium iacebat immundum? Ergo omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuere immunda, quia Ioseph, & Patriarcharum corpora portabant in solitudine: & ad sanctam Terram immundos cineres pertulerunt? Ioseph quoque, qui in typo præcessit Domini Salvatoris, sceleratus fuit; qui tanta ambitione, Iacob in Hebron ossa portavit; ut immundum patrem, avo & atavo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet?.. Sacrilegium tantum patienter audire non possum. 4. Reg. xiii. 21.

Epist. 86. *al.* 27. *ad Eustochium, circa medium*. Prostrata (Paula) ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat. Ingressa sepulcrum, resurrectionis osculabatur lapidem, quem ab ostio monumenti amoverat Angelus. Et ipsum corporis locum in quo Dominus iacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat ... Ostendebatur illi columna Ecclesiæ porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus, dicitur flagellatus .... *Introibimus in tabernaculum eius; adorabimus in loco, ubi steterunt pedes eius*. Et ego misera atque peccatrix, digna sum iudicata deosculari præsepe, in quo Dominus parvulus vagiit? Orare in spelunca, in qua Virgo puerpera Dominum fudit infantem? *Et paullo post*. Ibi (Sebaste) siti sunt Elisæus & Abdias Prophetæ: & (quo maior inter natos mulierum non fuit) Ioannes Baptista. Ubi multis intremuit consternata mirabilibus: namque cernebat variis dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sanctorum ululare homines more luporum. Ps. cxxxi. 7.

Et in fine. Vale, o Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus iuva. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens facilius quod postulas, impetrabis.

S AUGUST. *Lib.* 20. *contra Faustum, cap.* 21... Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuvetur: ita tamen ut nulli Mar-

tyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memoriis Martyrum, constituamus altaria. Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paulle, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo qui Martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit; ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exsurgat, ad acuendam caritatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuvante possumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Evangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto devotius, quanto securius post certamina superata: quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At illo cultu, quæ Græce λατρεία dicitur, Latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam proprie divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent; nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, sive ut corrigatur, sive ut caveatur.

Theodoret. *de Græc. affect. serm. seu lib.* 3. *de Angelis, &c. prope finem*... Sed enim dicturos vos puto, atque etiam vos Christiani quasdam potestates esse conceditis, quæ oculis videri non possint. Has autem Angelos & Archangelos, Principatus, Potestates, Dominationes, & Thronos, aliasque insuper Hebraicis nominibus Cherubim ac Seraphim appellare didicistis. Cur itaque adversum nos indignamini, si post Deum illum qui semper est, quique eodem modo semper se habet, secundarios quosdam deos, sed eo tamen multo inferiores & opinamur esse, & veneratione prosequimur? Puto equidem, nos olim sacris fuisse monumentis perdoctos, esse quasdam potestates quæ videri oculis nequeant, quæque hymnis laudent Creatorem, & divinæ eius voluntati deserviant. Neque vero has esse deos asserimus, neque divino cultu eas veneramur. Neque adorationem quæ soli Deo debetur, Deo & Angelis ex æquo partimur, sed hos quidem pluris esse hominibus faciendos putamus, at conservos tamen opinamur.

Serm. 8. de Martyribus... paullo post init... Neque vero tenuem ac superinnatantem fidem fecerunt (Apostoli,) sed adeo profundis nixam radicibus, ut magna hominum multitudo pro his dogmatis retinendis mortem libentissime sustinuerit, eaque inficiari volentibus non linguas ad defensionem obiecerit, sed flagris humeros, sed lampadibus latera ferreisque ungulis, & cervices gladiis supposuerit, tympanis ac fidiculis extenta fuerit, palis infixa constiterit, ab immanibus se feris laniari conspexerit. Iure igitur qui certamina hæc proposuit, inextincta illos gloria illustravit, memoriamque factorum nuntiam tribuit, quæ potens sit vires temporis superare. Nam cum cetera omnia paullatim marcescere abolerique instituerit, horum tamen gloriam incorruptam servavit. Ac animæ quidem triumphatorum Martyrum, in cælesti nunc patria vitam agunt Angelorum choros inter sitæ. Eorum vero corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed civitates, oppida, paganique conventus, hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusque animis ac ægrotis corporibus salutares eos confiteri non cessant. Nihiloque secius urbium custodes ac locorum præsides venerantur, quorum precibus & interventu apud Deum utentes, per eos demum divina munera consequuntur. Sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis & gratia perseverat, tenuesque ac tantillæ reliquiæ toti parem habent, nullasque in partes martyrii dissecto, virtutem. Gratia enim quæ pollens vigensque persistit, petentibus dona distribuit, fidei supplicantium liberalitatem suam commensa. Vos autem, Græci homines, ne hæc quidem adducunt, ut Deum regem Martyrum laudetis, sed cum derisu damnatis eum qui a cunctis late mortalibus eis honor defertur, abominandum scelus admittere vos putantes si ad eorum busta propius accedatis. Esto autem ut ceteri passim mortales hoc Martyrum facto offenderentur, at Græcos certe ipsos nullo hinc profecto decuit pacto offendi. Ab his enim auctoribus prodierunt libamina, expiationes, heroes, semidei, hominesque in deos relati...

Paullo post... Quid igitur viri Græci, qui defunctos tot numero homines appellatis deos, adversus nos indignationem concipitis, cum nullos quidem nostrorum

Pars II Sect. III Cap. II. §. 3.

hominum referamus in deos, quamquam debitos honores Martyribus persolvamus, ut Dei testibus servisque amantissimis? Cur & eum inquinari pollulque censetis, qui ad loculos defunctorum accedat?

Et paucis interiectis. Atqui nos, o Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina ulla deferimus, sed ut sanctos homines Deique amicissimos honoramus; tanto enim amore creatorem Deum, generisque humani vindicem prosecuti sunt, ut amabile illis fuerit pro accepta semel religione, iugulum percussori porrigere. Quod si forte existimatis eos sine sensu nunc esse, nec ita potius decessisse ut beati finis fructus percipiant, Pindarus hanc e vobis opinionem exerudat, quo loco hæc ait ... hoc est: *Animæ piorum cælos colentes, cantu beatum & magnum in hymnis canunt*. Si ergo cælum, sedes illorum est qui pie vitam duxerunt, hunc profecto finem sui cursus & Martyres consecuti iam sunt, his enim magis pium esse nil potest... qui pro religione ac pietate, tanta fortitudinis ediderunt exempla, quibusque res actæ in vita non solum fortitudinis, sed iustitiæ, temperantiæ, ac prudentiæ fidem conciliant ... Hi sont igitur vere hominum duces, principes, pugnatores, custodes, per quos a nobis infortunia avertuntur, proculque arcentur quæ a dæmonibus inferuntur mala ...

Post pauca ... Nos pari modo eos qui illustri pietate viguerunt, proque ea ingolati ac cæsi sunt, & auxiliares & medicos nominamus; at non dæmones tamen, absit a nobis, absit hic furor. Sed amicos Dei fidelesque servos fuisse dicimus, dicendi libertate maxima usos, dum certissimum bonorum proventum nobis prænuntiarent ... Posse autem sanctorum animas vel cum extra corpus hoc fuerint hominum curare negotia, Plato etiam in undecimo legum libro adfirmat. Decet autem profecto quantumcumque est hoc honoris ac præmii eos adipisci, qui res divinas totis præcordiis adamarunt; quique ad usque supremum vitæ diem in iis perstiterunt inceptis, quæ olim ab initio præoptarunt, neque passi sunt eam cui sese addixerant, stationem relinquere.

Circa finem .. Quis est enim homo, qui sepulcrum Xersis .. Dariive cognorit? Quis Alexandri illius qui exiguo tempore tot barbaras nationes bello perdomuit? Sed quid ego tam antiquos Reges commemoro, cum ne Augusti quidem Cæsaris tumulus aliorumve supersit, qui post eum Romanum imperium moderati nescierunt tantæ dignitatis datorem Deum .? Martyrum vero templa, conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendoremque quodammodo pulcritudinis suæ late fundentia.

Paullo ante finem ... Ac Philosophi quidem præclarique oratores oblivioni iam dati sunt, imperatorum vero ac magnorum ducum ne nomina quidem multi hodie norunt, cum tamen Martyrum nomina, magis quam familiarium, cuncti mortales sciant. Quin etiam nascentibus filiis ea imponi curant, ita custodiam illis tutelamque certissimam comparantes.

Prope finem... Petro, Paullo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisque sanctis Martyribus solemnitates populari epulo peraguntur ... fiunt modestæ, castæ, ac temperantiæ plenæ festivitates; non illæ quidem mero delibutæ, non comessationibus leves, non cachinnis solutæ, sed divinis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ; in quibus ad Deum preces non sine sanctis lacrymis ac suspiriis summittuntur.

Ex Actis S. Saturn. Epis. Tolos. *post. an. Chr.* 250. *apud* Theodor. Ruinart, *pag.* 130. Illos dies, quibus in Dominici nominis confessione luctantes, beatoque obitu regnis cælestibus renascentes, eiusdem Domini laudem, cuius in decertatione viribus adiuvati post victoriam coronantur; vigiliis, hymnis, ac sacramentis etiam solemnibus honoramus, ut eorum patrocinia atque suffragia in conspectu Domini orando quæramus, honorando mereamur. Qua sanctum istum diem solemnitate venerabimur, quibus gaudiis excolemus, in quo vir beatissimus Saturninus, Episcopus Tolosanæ civitatis & Martyr, in eadem civitate geminatam coronam, Deo largiente, promeruit, & de Sacerdotii dignitate, & de honore martyrii? Ut quem iam venerabilem vita fecerat, etiam passio consecraret.

Acta SS. Epipod. & Alexand. *an.* 178. *apud*. Theodor. Ruinart. *pag.* 77. Dum alternis diebus festa illorum proveniunt, & illos inseparabili veneramur affectu; non singulis diebus, sed geminatis obsequiis utrumque bis colimus. Et sicut nudius tertius solemnitas cælo insertum Epipodium celebravit, ita hodierna festivitate beatum Alexandrum pervenisse ad regna cælestia gaudeamus.

T. 4 Concil. Labbei *noviss. Venet, edit.*

Deo omne auxiliorum & beneficiorum genus. (I)

Illud tamen obſervandum eſt aliam eſſe oportere invocandi & orandi Dei, aliam invocandorum Sanctorum rationem. Deum oramus ut det nobis ipſe quod petimus. Sanctos oramus ut quod a Deo petimus & expectamus, id ipſi nobis interceſſione ſua impetrent

p. 1254. *in Conc. generali Ephes. Act. I. an.* 431. CYRILLI *Hom. in Neſtorium* ... Salve a nobis Deipara Maria, venerandus totius orbis theſaurus, lampas inextinguibilis, corona virginitatis, ſceptrum rectæ doctrinæ, templum indiſſolubile, locus eius qui loco capi non poteſt, mater & virgo .... Salve, quæ immenſum incomprehenſumque in ſancto virgineo utero comprehendiſti, per quam ſancta Trinitas glorificatur & adoratur; per quam pretioſa crux celebratur, & in univerſo orbe adoratur; per quam cælum exultat; per quam Angeli & Archangeli lætantur; per quam dæmones fugantur; per quam tentator diabolus cælo decidit; per quam prolapſa creatura in cælum aſſumitur; per quam univerſa creatura idolorum veſania detenta, ad veritatis agnitionem pervenit; per quam ſanctum Baptiſma obtingit credentibus; ... per quam toto terrarum orbe fundatæ ſunt Eccleſiæ; per quam gentes adducuntur ad pœnitentiam; ... per quam mortui exſuſcitantur ... Ecquis hominum laudabiliſſimam Mariam pro dignitate celebrare queat?

CONCIL. NICÆN. II. *Act.* III. *Tom.* 12. *pag.* 1144. Apoſtolicas autem Eccleſiæ traditiones, per quas honorare & adorare Sanctos & ſalutare docemur, ſuſcipimus, & amplectimur, venerantes eos ut famulos & amicos atque filios Dei. Honor enim qui circa devotos conſervorum agitur, probationem habet bonæ voluntatis erga communem exhibitæ Dominum. Iſti enim ipſi cellaria Dei & habitacula munda, ſanctique Spiritus puriſſima ſpecula facti ſunt.

(I) S. AUG. *Lib.* 8. *de Civitate Dei, c. ult.* 27. *num.* 1. Nec tamen nos eiſdem Martyribus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia conſtituimus: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſane memorias eorum tamquam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad mortem corporum ſuorum pro veritate certarunt, ut innoteſceret vera religio .. Quis autem audivit aliquando fidelium ſtantem Sacerdotem ad altare etiam ſuper ſanctum corpus Martyris ad Dei honorem cultumque conſtructum, dicere in precibus, Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paulle, vel Cypriane; cum apud eorum Memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & Martyres fecit, & ſanctis ſuis Angelis cæleſti honore ſociavit; ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium ex illorum memoriæ renovatione adhortemur? Quæcumque igitur adhibentur religioſorum obſequia in Martyrum locis, ornamenta ſunt Memoriarum, non ſacra vel ſacrificia mortuorum tamquam deorum. Quicumque etiam epulas ſuas eo deferunt, ... quas cum appoſuerint, orant, & auferunt, ut veſcantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ſibi eas (epulas) volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum. Non autem eſſe iſta ſacrificia Martyrum novit, qui novit unum, quod etiam illic offertur ſacrificium Chriſtianorum.

N. 2. Nos itaque Martyres noſtros nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, ſicut colunt illi (Gentiles) deos ſuos: nec ſacrificia illis offerimus ... Non conſtituimus Sacerdotes, nec offerimus ſacrificia Martyribus noſtris; quia incongruum, indebitum, illicitum eſt, atque uni Deo tantummodo debitum.

Lib. 22. *c.* 10. Nobis Martyres non ſunt dii: quia unum eumdem Deum & noſtrum ſcimus & Martyrum. Nec tamen miraculis, quæ per memorias noſtrorum Martyrum fiunt, ullo modo comparanda ſunt miracula, quæ facta per templa perhibentur illorum (Idolorum.) Verum ſi qua ſimilia videntur, ſicut a Moyſe magi Pharaonis, ſic eorum dii victi ſunt a Martyribus noſtris ... Faciunt iſta Martyres, vel potius Deus vel orantibus, aut cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non deos eſſe noſtros, ſed unum Deum habere nobiſcum credamus .... Nos autem Martyribus noſtris, non templa ſicut diis, ſed Memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud *Exod.* VIII.

Pars II. Sect. III Cap. II. §. 5.

per Christum. Quidquid enim Ecclesia postulat a Deo, id omne per Christum postulat. (K) Hinc communis ea conclusio orationum omnium quas fundit Ecclesia, *Per Christum Dominum nostrum*. Sit instar omnium orationum quæ fiunt ab Ecclesia specimen illud orationis celeberrimæ quæ usurpatur ad poscenda suffragia Sanctorum.

Propitiare nobis Domine famulis tuis, per merita beatæ Virginis & omnium Sanctorum, ut eorum pia intercessione ab omnibus semper protegamur adversis. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

In hac orandi formula preces ad Deum Patrem dirigit Ecclesia; oratque ut per merita & intercessionem Sanctorum propitietur nobis Deus. Hoc autem fieri oportere testatur per Christum Dominum nostrum, a cuius sanguine vim omnem & efficaciam accipiunt merita & orationes Sanctorum.

Quod si ad Sanctos ipsos oratio dirigatur, ut fit in illis orandi formulis quæ Litaniæ dicuntur, tunc Sanctos oramus, non ut ipsi misereantur nostri, sed ut pro nobis intercedant ad Dominum. *Sancta Maria & omnes Sancti intercedant pro nobis ad Dominum, ut nos ab eo mereamur adiuvari & salvari, qui vivit & regnat Deus in sæcula sæculorum*. Hæc orationis formula quotidie dicitur ad Primam.

Sancta Maria, ora pro nobis. Omnes Sancti beatorum spirituum ordines, orate pro nobis. Sancte Petre, ora pro nobis: Omnes Sancti & Sanctæ Dei, intercedite pro nobis. Ad Deum autem vel Christum cum dirigitur oratio, dicimus, *Sancta Trinitas, unus Deus, miserere nobis; Iesu fili Dei vivi, miserere nobis.* Hæc est formula Litaniarum, nemini Catholico non nota.

I. Videtur iniuria fieri Christo Domino dum Sancti invocantur; videntur enim illis orationibus plures admitti mediatores, cum unus sit ex Apostolo *mediator Dei & hominum* Deus & *homo Christus Iesus*. 1. Tim. II. 5.

R. Non magis plures mediatores admitti sequitur ex Sanctorum cum Christo regnantium invocatione, quam ex invocatione Sanctorum in terris adhuc degentium. *Christus unus est mediator, per quem habemus accessum ad Deum:* Sancti invocantur solum ut intercessores apud Christum. Horum intercessio per Christum ad Deum dirigitur, ut iam diximus. Mediatoris nomen absolute sumptum soli Christo competit; ipse enim unus nos redemit sanguine suo. Si quando vocantur Sancti mediatores nostri; improprie sic appellantur, & eo Ephes. II. 18.

Deum vivunt spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed uni Deo & Martyrum & nostro: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur; non tamen a Sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in Memoria sacrificet eorum: quia Dei Sacerdos est, non illorum. Ipsum vero sacrificium corpus est Christi; quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.

Lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Vide supra hocce §. litt. (H)

THEODORET. *Serm. 8. de Mart. Vide hocce §. litt.* (H)

(K) CONC. TRID. *Sess. 22. c. 3. & sess. 25. tit. de Invocat. Sanctor. Vide supra hocce §. litt.* (B) & ORIGENES *infra litt.* (V) *huiusce §.*

solum sensu quod intercedant pro nobis, ut diximus, ad Dominum Iesum Christum. (L)

I. Si possumus, ut ait Apostolus *, *adire cum fiducia ad thronum gratiæ* Domini nostri Iesu Christi, Pontificis magni, *ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno*, saltem superflua est Sanctorum invocatio?

* Heb. IV. 16.

R. Licet possimus Christum ipsum nemine mediante adire, ut patet tum ex eo Apostoli testimonio quod protulisti, tum ex quotidianis Ecclesiæ orationibus quæ ad Christum ipsum diriguntur; tamen utilissimum est advocare Sanctos ut intercessores apud Christum: quia cum ipsi maiori apud eum polleant gratia & favore, efficacius orant, & certius exaudiuntur. Possumus vel Regem ipsum vel regni Administrum cum supplicibus libellis adire: sed longe efficacior supplicatio est, si qui maiori pollent apud Regem vel apud eius Ministrum gratia & favore, ipsi pro nobis intercessores accedant; nec sibi iniuriam fieri regni Administer existimat, si quem apud ipsum pro nobis intercessorem adhibeamus. Centurio de quo mentio fit in Evangelio, non per seipsum, sed per Primores Iudæorum præ humilitate Christum adit, cum tamen præberet se Christus aditu facilem omnibus. Laudat Christus Centurionis fidem. (M)

I. Verumne est quod affirmant Heterodoxi recentiores, pugnare cum Scripturis Sanctorum invocationem?

R. Falsum omnino. Immo fundamentum habet in Scripturis. Commendat se sæpius Apostolus fidelium orationibus. (N) Iubet Deus

---

(L) S. Aug. *Serm.* 285. *in natali SS. Casti & Æmilii*, *alias* 4. *inter editos ex maiori Carthusia*, *numer* 5... Pro aliis fidelibus defunctis oratur, pro Martyribus non oratur: tam enim perfecti exierunt, ut non sint suscepti nostri, sed advocati. Neque hoc in se, sed in illo cui capiti perfecta membra cohæserunt. Ille est enim vere advocatus unus, qui interpellat pro nobis, sedens ad dexteram Patris: sed advocatus unus, sicut & pastor unus.... Ut Christus pastor, Petrus non pastor? Immo & Petrus pastor, & ceteri tales sine ulla dubitatione pastores.

1. Joan. II. 2.

(M) Luc. VII. 2. Centurionis autem cuiusdam servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus. Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum ut veniret, & salvaret servum eius. At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificavit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari: non enim sum dignus, ut sub tectum meum intres. Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, Vade, & vadit; & alii, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit. Quo audito Iesus miratus est: & conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

S. Greg Naz. *Orat.* 19. *in laudem Patris sui mortui*, *pag.* 288. *edit. Paris. Morelli* 1609. *num.* 4. Nec dubito quin hoc nunc quoque tanto magis deprecatione sua, quam prius doctrina, præstet, quanto nunc magis Deo appropinquat...

S. Chrysost. *Homil.* 40. *ad populum Antiochenum de SS. Iuventino & Maximo*. *Vide supra hocce §. littera* (H).

(N) 1. Thess. V. 25. Fratres, orate pro nobis.

Heb. XIII. 18. Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 3.

Iob orare pro amicis. (O) *Orate pro invicem ut salvemini*, inquit Iacobus Apostolus: *multum enim valet apud Deum oratio iusti assidua*. Si præcipit Scriptura orare pro invicem & commendare se Sanctorum in terris degentium orationibus, nec pugnant orationes illæ cum Christi mediatione, ut diximus: ergo non potest pugnare cum Scripturis & cum Christi mediatione invocatio eorumdem, ubi in cælis cum Christo regnant. (P) *Iac. v. 16.*

Præterea constat ex Scripturis,

S. Ambros. *Expos. Evangel. sec. Luc. lib. 5. num.* 11. Magnus Dominus qui aliorum merito ignoscit aliis, & dum alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud Dominum servus & interveniendi meritum, & ius habeat impetrandi? Disce qui iudicas, ignoscere: disce qui æger es, impetrare. Si gravium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe Ecclesiam quæ pro te precetur, cuius contemplatione quod tibi Dominus negare posset, ignoscat.

(O) Iob. xlii. 8. Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem servus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Iob. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob. Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis.

(P) S. Ioan. Chrysost. *in Epist. D. Paulli ad Thessal. cap. 1. homil. 1. post med.* .. Bonum est frui Sanctorum precibus: sed cum ipsi quoque fuerimus intenti operi. Et quid mihi, inquit, opus est aliorum precibus, cum fuero intentus operi, nec me eo redigam, ut opus habeam? Nec ego quidem hoc volo; sed opus semper habemus si sapiamus. Paullus non dicebat quid mihi opus est precibus? etiamsi qui precabantur non essent illo digni, immo vero ne pares quidem. Et tu dicis, quid mihi opus est precibus? *Oratio*. enim, inquit, *fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo*. Et tu dicis, quid mihi opus est precibus? Propterea tibi opus est, quoniam existimas te non opus habere. Etiamsi fueris sicut Paullus, opus habes precibus. Ne te extollas, ne reddaris humilis. Sed, ut dixi, si simus quidem intenti operi, preces pro nobis emissæ iuvant. Audi Paullum dicentem: *Scio enim, quod hoc mihi proveniet ad salutem. per vestram orationem ac subministrationem Spiritus Iesu Christi*. Et rursus, *Adiuvantibus & vobis in oratione pro nobis. Ut ex multis personis, eius quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro vobis*. Et tu dicis, quid mihi opus est oratione? Sin autem simus pigri, nemo nobis prodesse poterit. Quid profuit Ieremias Iudæis? Nonne ter ad Deum accessit, & ter audivit: *Ne preceris, nec roges pro populo isto, quoniam non te exaudiam?* Quid Sauli profuit Samuel? Nonne eum luxit usque ad extremum diem, nec solum pro eo oravit? Quid profuit Israelitis? Nonne dicebat, *Absit ut peccem intermittens orare pro vobis?* Nonne omnes perierunt? Nihil ergo prosunt, inquies, preces? Immo vero valde prosunt, sed quando nos quoque aliquid agimus: nam simul agunt preces & opem ferunt: simul autem agit quispiam & opem fert ei qui ipse operatur. Sin autem maneas piger & otiosus, ex eis non magnam accipies utilitatem. Nam si valerent preces nos otiosos in regnum introducere, cur non omnes Græci fiunt Christiani? Nonne oramus pro toto mundo? Nonne hoc quoque faciebat Paullus? Nonne rogamus ut omnes convertantur? Dic enim, cur mali non fiunt boni? Annon, ut palam est, quia nihil possunt ex se afferre? Valde ergo prosunt preces, cum nos quoque a nobis quæ sunt nostra attulerimus.. Cum hæc ergo sciamus, neque preces sanctorum contemnamus, neque totum in eas coniiciamus, tum ne pigri simus & socordes, & ne temere vitam ducamus: tum ne a magno lucro excidamus: sed & hortemur ad orandum pro nobis & ad manus nobis porrigendas: & ipsi virtutem sectemur, ut bona quæ sunt promissa iis qui ipsum diligunt, consequi possimus.

Act. xii. 5. *Phil. 1. 19.* *2. Cor. 1. 11.* *Ier. vii. 16.* *1. Reg. xii. 23.*

S. Aug. *Tract. 1. in 1. Epist. Io. n. 8.* .. Iesum Christum iustum, ipsum habemus advocatum ad Patrem: ipse propitiatio

1. Per Angelos ceterosque Sanctos offerri orationes nostras ante thronum Dei. (Q) 2. Gaudium esse in cælis coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente; & similes esse Sanctos Angelis. (R) 3. Magnam in cælo celebrari solemnitatem & lætitiam Angelorum & Sanctorum cum Christo regnantium, de extinctione Idololatriæ, quæ per Babylonis casum & ruinam in Apocalypsi mystice designatur. (S) 4. „ Exultare Sanctos in „ gloria; lætari in cubilibus suis; „ exaltationes Dei in gutture eorum; gladios ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus; increpationes in populis: ad alligandos „ reges eorum in compedibus & „ nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum: Gloriam „ hanc esse omnibus sanctis eius. Iuxta quem sensum Christus ait sessuros secum Sanctos super sedes ad iudicandas duodecim tribus Israel. (T) 5. Oniam Pontificem

Ps. cxlix. 5.

---

est peccatorum nostrorum... Sed dicet aliquis, Ergo Sancti non petunt pro nobis? Ergo Episcopi & Præpositi non petunt pro populo? Sed attendite Scripturas, & videte, quia & Præpositi commendant se populo. Nam Apostolus dicit plebi, *Orantes simul & pro nobis*. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo. Oramus pro vobis, fratres: sed & vos orate pro nobis. Invicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet.

Coloss. iv. 3.

S. Hieron. *adv. Vigilant. supra hocce §. litt.* (H) & S. Aug. *Serm.* 285. *supra litt.* (L) *hocce §.*

(Q) Tobiæ xii. 12. Quando orabas cum lacrymis,... ego obtuli orationem tuam Domino.

Apoc. v. 8. Quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli cytharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.

S. Hilar. *in cap.* 18. *Matthæi, n.* 5. *Vide supra part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 2. § 2. *litt.* (R)

Origen. seu Anonim. *in Iob, lib.* 1. *tom.* 1. *circa med.* Assistunt ante Deum omnes qui sollicite cum oratione adoraverint. Sic Angeli cum gratias agentes misericordias eius confitentur, atque gratias illi pro eius beneficiis agunt, quæ ille incessanter impertit filiis hominum; aut cum viderint sanctorum virtutes virorum, insignia virorum nihilominus Dei servorum, constantiam, atque agones, tunc nimirum cum gaudio atque exultatione adsistunt ante Deum, revera & ut Deum honorificent, atque laudent de victoria servorum Dei, necnun ut eis qui propter Deum patiuntur, patientiæ tolerantiam atque sanctam consummationem ab eodem postulent Deo.

(R) Luc. xv. 7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent pœnitentia... Ita dico vobis: gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

Matth. xxii. 30. In resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cælo.

Luc. xx. 36. Neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

(S) Apoc. xviii. 20. Exulta super eam cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicavit Deus iudicium vestrum de illa.

xix. 1. Post hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium, Alleluia: salus, & gloria, & virtus Deo nostro est: quia vero & iusta iudicia sunt eius qui iudicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus eius ascendit in sæcula sæculorum. Et ceciderunt seniores viginti quatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen, Alleluia.

(T) Sap. iii. 8. Iudicabunt (iusti) nationes, & dominabuntur populis, & re-

& Ieremiam post mortem orare pro populo & pro omni gente sua. (V)

Ex his omnibus non obscure liquet Angelos & Sanctos habere notitiam eorum quæ in terris fiunt,

---

gnabit Dominus illorum in perpetuum.

Isai. iii. 14. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius.

Matth. xix. 28. Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.

1. Cor. vi. 2. An nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt?... Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?

Apoc. ii. 26. Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur. Sicut & ego accepi a Patre meo, & dabo illi stellam matutinam.

(V) Machab. xv. 12. Oniam ... manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum ... Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel: hic est qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Ieremias Propheta Dei.

S. Cyprian. *Epist. 60. edit. Oxon. Pamel. 57. ad Corn. in fine.* Memores nostri invicem simus (in orationibus) concordes atque unanimes, utrobique pro nobis semper oremus... & si quis isthinc nostrum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam patris non cesset oratio.

In fine Libri de Habitu Virginum.... Tantum mementote tunc nostri, cum incipiet in vobis virginitas honorari.

Origenes *Lib. 3. in Cant. cantic. aliq. post init.* Et omnes Sancti qui de hac vita decesserunt, habentes adhuc caritatem erga eos qui in hoc mundo sunt, si dicantur curam gerere salutis eorum, & iuvare eos precibus suis, atque interventu suo apud Deum, non erit inconveniens. Scriptum namque est in Machabæorum libris ita:
2. Mach. xv. 14. *Hic est Ieremias Propheta Dei, qui semper orat pro populo.*

Homil. 26. in Numeros, non longe a fine... Quis enim dubitat, quod sancti quique Patrum, & orationibus nos iuvent, & gestorum suorum confirment atque hortentur exemplis, sed & voluminibus suis, per ea quæ nobis ad memoriam scripta reliquerunt docentes nos, & instruentes quomodo adversum inimicas potestates dimicandum sit, & quomodo agonum toleranda certamina? Pugnant ergo pro nobis & ipsi, incedunt primi ante nos armati. Ipsos enim nos habentes ad exemplum, & videntes eorum per spiritum fortia facta, armamur ad prælium spiritale, & adversus spiritalia nequitiæ in cælestibus dimicamus.

Lib. 8. contra Celsum, paullo post init. n. 3. Ex eo quod cum Deo Filium eius colamus, consequens esse ut non Deum solum, sed etiam eius ministros colendos esse sentiamus. Si intellexisset quinam sint post Dei Unigenitum vere ministri Dei, ut Gabriel, Michael, & alii Angeli, atque Archangeli, & eos colendos esse dixisset; fortasse, repurgatis cum significatione illius voce *colere*, tum eius qui colit officiis, hoc loco pro rei momento attulissem ea, quæ de hoc argumento assequi intellectu potui. Cum autem ministros existimet dæmones illos qui adorentur a gentibus, non rerum consequentia nos cogit eorum admittere cultum, quos Scriptura docet esse ministros mali illius & principis huius sæculi, qui a Deo avertit quoscumque potest. Detrectamus igitur omnino illos, quos reliqui homines venerantur, colere & illis servire, quia ministri non sunt. Nam si didicissemus illos esse summi Dei ministros, non eos dæmonia esse diceremus. Itaque unum Deum & unum Filium eius Verbum & imaginem, quantum possumus, precibus supplicationibusque veneramur, offerentes Deo universorum per Unigenitum eius nostras preces. Huic primum supplicamus, rogantes, ut, cum sit *propitiatio pro peccatis* 1. Ioan. ii. 2.
nostris & pontifex magnus, vota, victimas, Heb. iv. 14.
precesque nostras summo Deo offerat.

Ex Actis S. Maximi Martyr. *ann. 250. apud* Theod. Ruinart, *p. 157.* Mihi enim nec fustes, nec ungulæ, nec ignis sentiendi dant dolorem; quia in me manet gratia Christi, quæ me salvum faciet in æternum, omnium Sanctorum orationibus, qui in hac colluctatione certantes, vestras superaverunt insanias, nobisque virtutum exempla reliquerunt.

Act. S. Theodot. Ancyr. *apud* Theo-

& pro nobis orare: adeoque eorum intercessionem, quod valde notandum; est enim hæc probatio ex Scripturis petita; eorum, inquam, intercessionem non pugnare cum Christi mediatione. Liceat hoc usurpare verbum. Et certe res est in Scripturis non insolens Angelos invocari. Iacob morti proximus Angelum pro liberis suis invocat. *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis*.

Gen. XLVIII. 16.

I. Audiuntne Sancti quas ad eos fundimus preces?

R. 1. Si Sancti, ut ex Scripturis mox probavimus, preces nostras ad Thronum Dei perferunt, si gaudent de peccatorum conversione & pœnitentia, si nationes regunt & iudicant; dubium nullum est quin manifestet illis Deus fusas ad eos preces, quemadmodum & Prophetis futura pandit, & indicavit olim Eliseo quidquid in secretiori Syriæ Regis Concilio tractabatur. (X) Certe longe maiori donantur a Deo Sancti in cœlis scientia & intelligentia quam Prophetæ dum adhuc in terris agunt.

2. Esto fusas ad seipsos preces Sancti non intelligant, (quod tamen dici sine temeritate nequit;) non propterea supervacaneum foret ipsos invocare: fortasse enim orant generatim pro omnibus qui ipsos invocant. Non abs re fuerit ea de re Sancti Augustini verba promere. *Ista quæstio*, inquit, *vires intelligentiæ meæ vincit, quemadmodum opitulentur Martyres iis quos per eos certum est adiuvari; utrum ipsi per seipsos adsint uno tempore tam diversis locis, & tanta inter se longinquitate discretis... An ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conversatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentiis supplicantium (sicut nos oramus pro mortuis, quibus utique non præsentamur, nec ubi sint, nec quid agant scimus,) Deus omnipotens, qui est ubique præsens,...exaudiens Martyrum preces, per Angelica ministeria usquequaque diffusa præbeat hominibus ista solatia.... Res hæc altior est quam ut a me possit attingi, & abstrusior, quam ut a me valeat perscrutari*. Ea de re legas DD. Walemburgensium Tom. II. Controv. 4. tr. 4. de invocat. SS. cap. 17.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 3.

De cura pro mortuis cap. 16. n. 20.

I Sanctorum invocatio fuitne iam a primis Ecclesiæ sæculis in usu posita?

R. Mos ille ab Apostolorum traditione manat. Hunc servavit semper Ecclesia. Huius traditionis testes sunt omnes Ecclesiæ Patres, vel Scriptores Ecclesiastici; Origenes, Eusebius Cæsariensis, Basilius Magnus, Gregorius Nazianzenus,

---

Dor. Ruinart. *in Act. Martyr. sinc. ann.* 303. *pag.* 349. Glorificate Dominum nostrum Iesum Christum, qui fecit ut perficerem cursum meum, & inimicum superarem. Deinceps enim in cælis cum fiducia pro vobis Deum deprecabor.

(X) 4. Reg. vi. 12. Dixitque unus servorum eius: Nequaquam, Domine mi Rex, sed Eliseus Propheta, qui est in Israel, indicat Regi Israel omnia verba quæcumque locutus fueris in conclavi tuo.

Gregorius Nyssenus, Ioannes Chrysostomus, Asterius Episcopus Amaseæ, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Cyrillus Ierosolymitanus, Ephrem Diaconus, Theodoretus, Rufinus, Paullinus, Victor Vitensis Historicus persecutionis Wandalicæ, Leo magnus. (Y) Facile esset longe plures proferre. Horum omnium una

---

(Y) Origenes *Hom. 1. in Ezech., post med.* Omnia Angelis plena sunt, veni Angele, suscipe sermone conversum ab errore pristino, a doctrina dæmoniorum, ab iniquitate in altum loquente: & suscipiens eum quasi medicus bonus confove atque institue, parvulus est.... & advoca tibi socios ministerii tui, ut cuncti pariter eos qui aliquando decepti sunt, erudiatis ad fidem. *Gaudium enim est maius in cælis super unum peccatorem pœnitentiam agentem, quam supra nonaginta novem iustos, quibus non est opus pœnitentia.* Exultat omnis creatura, collætatur & applaudit his qui salvandi sunt.

Eusebius Pamphilus *Præparationis Evangelicæ libro decimotertio, cap. 7....* Nonne igitur, inquit (Plato), eos qui in bello fortiter pro patria facientes interierunt, aurei generis fuisse dicemus? Omnino, inquit... ac in posterum quasi deos colemus, eorumque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui præclare vixerunt, quoquo modo mortui sunt, honorabimus. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes; ad monumenta quoque illorum accedimus: votaque ipsis facimus, tamquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuvari profitemur.

Eccles. Hist. lib. 6. cap. 5.... Certus esto, inquit (Potamiena Basilidi), quod cum abiero ad Dominum meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo... Non multis autem post diebus, Basilides cum inter collegas suos ob caussam quamdam iuramentum posceretur, ait sibi non licere omnino iurare, pro eo quod esset Christianus, & hoc publice fatebatur... Tum vero visitantibus eum nostris, & caussam subitæ ac laudabilis huius permutationis inquirentibus, dixisse traditur, quod Potamiena post diem tertium martyrii sui, noctu assistens coronam capiti suo imposuerit dicens, deprecatam se pro ipso Dominum, & impetrasse ut secundum quod scriptum est: Qui recipit martyrem mercedem Martyris consequatur. Quibus auditis confestim fratres signum ei Dominicum tradunt, & die postera ob Domini martyrium capite punitur. Sed & aliis pluribus per illud tempus apud Alexandriam condiscipulis suis, .. Potamiena, simile munus traditur præstitisse, assistens eis per visum, & coronas martyrii impetratas a Domino deferens.

Ex oratione S. Gregorii Nysseni Episcupi *De Martyr. Theodoro, ann. 306. apud* Theodor. Ruinart. *pag. 485. prop. fin.* Veni ad hos qui te honorant, invisibilis amicus, cognosce ac vise ferias, quæ celebrantur.. Multorum beneficiorum indigemus: intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum: nam patria Martyris est etiam locus passionis, cives item & fratres & cognati, qui & habent eum & tuentur, & ornant atque honorant. Timemus afflictiones, expectamus pericula: non longe absunt scelesti Scythæ bellum adversum nos parturientes: ut miles propugna (pro nobis): ut martyr pro conservis utere libertate loquendi. Etiamsi superasti sæculum, at nosti affectus & usus necessitatesque humanæ conditionis: pete pacem, ut hi publici conventus non desinant: ne debacchetur atque grassetur adversus templa altariave rabiosus & sceleratus barbarus: ne conculcet sancta profanus & impius.. Nos enim etiam quod incolumes & integri conservati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis præsidium atque securitatem.

Orat. in 40. Martyres 2. in fine. Intra Paradisum perveniamus, per illorum (40. Martyrum) intercessionem confirmati ad bonam confessionem Domini nostri Iesu Christi.

S. Greg. Naz. *Orat. 18. in sanctum Cyprianum init....* Optimi potissimum viri memoria colendi sunt; iisque, quorum meminisse non modo pium est, sed etiam utile ac fructuosum...

Post medium. Virginem Mariam sup-

plex obsecrans (Iustina,) ut periclitanti virgini suppetias ferret.

Prope finem... Dæmonum oppressionem, morborum depulsionem, futuram rerum prænotionem: quæ quidem omnia vel cineres ipsi Cypriani, modo fides adsit, efficiunt.....

In fine. At tu nos e cælo benignus aspicias, sermonesque nostros, & vitam gubernes, sacrumque hunc gregem pascentem adiuves, .. eum ad optima quæque dirigens, tum graves lupos syllabarum & verborum captatores amoliens, sanctæque Trinitatis, cui nunc adsistis, pleniorem clarioremque splendorem nobis concilians.

Orat. 20. de laudibus S. Basilii, circa finem. Efferebatur vir sanctus, sanctorum virorum manibus elatus: unusquisque autem operam dabat, alius ut fimbriam, alius ut umbram, alius ut sacriferum lectulum arriperet, ac vel solum attingeret. (Quid enim illo corpore sanctius, & purius?) Alius ut propius ad eos, qui corpus ferebant, accederet, alius ut aspectu solo frueretur, tamquam eo quoque utilitatis aliquid afferente... Ac nunc ille quidem in cælis est, illic etiam, ni fallor, sacrificia pro nobis offerens, & pro populo preces fundens: (neque enim ita nos reliquit, ut prorsus reliquerit).. A quo nunc quoque per nocturnas visiones admoneor, & castigor, si quando ab officio recessero.

In fine. Tu vero, sacrum & divinum caput, e cælo nos quæso inspice, carnisque stimulum a Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis siste, aut certe, ut cum forti animo perferamus, persuade; atque omnem nostram vitam ad id, quod maxime conducibile est, dirige: nosque, posteaquam ex hac vita migraverimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe: ut simul viventes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, purius pleniusque cernentes, desideriis nostris finem statuamus, ac bellorum eorum, quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

S. IOAN. CHRISOST. *Homil. 45. de S. Meletio. Vide supra litt.* (H) *hocce §.*

Homil. 51. ad populum Antioch. quæ est de SS. Virginibus & Martyribus Bernice, Prosdoce & Domnina... Ecce Martyrum memoriam celebramus... (*prop. fin.*) Fortasse non mediocri erga sanctas illas amore exarsistis: cum hoc igitur ardore coram ipsarum reliquiis procidamus, ipsarum capsulas complectamur; multam enim possunt virtutem capsulæ Martyrum obtinere, quemadmodum & ossa Martyrum vim habent magnam. Neque die tantum huius festivitatis, sed etiam aliis diebus iis assideamus, eas obsecremur, obtestemur, ut patronæ sint nostræ: multam enim fiduciam obtinent non viventes modo, sed & mortuæ; multoque magis cum sunt mortuæ. Iam enim stigmata ferunt Christi; cum autem stigmata hæc ostenderint, omnia Regi possunt persuadere. Quando igitur tanta illæ virtute pollent, tantaque apud eum amicitia, cum continua velut obsessione, ac perpetua illarum visitatione, in familiaritatem nos illarum insinuaverimus, ipsarum opera Dei misericordiam impetremus.

Hom. 5. in Matth. ex interpr. Aniani. Habent enim vim pro nobis & quidem maximam, orationes, supplicationesque Sanctorum: sed tunc profecto cum nos quoque idipsum per pœnitentiam postulamus, & ad studia meliora confugimus.... Et hæc dicimus non ut supplicandum esse Sanctis negemus, sed ne nosmetipsos in otium ac desidiam resolvamus, & dormientes ipsi aliis tantummodo nostra curanda mandemus.

S. ASTERIUS Amaseæ Episc. *Homilia in Sanctos Martyr. tom. 5. Biblioth. Patrum edit. Lugdunens. an. 1677. p. 832*... Porro vera pietas est, ut eos veneratione & honoribus prosequamur, qui forti pro Domino animo tormenta passi sunt, ac adversum mortis supremum discrimen decertaverunt... viri præclaræ mortis titulo immortales; vitæ contemptu, perpetuo viventes... Cum ille per constantiam flammæ ignis victor extiterit, quid ni tu luxuriam castitate domas?.. Idcirco pia corpora, decenti ornatu componentes; benedictionis vasa illa, beatorum animorum organa.... ceu pretiosissima pignora in omne sæculum conservamus; iisque tamquam præcipuis donis nostris munimur: ac Ecclesia, Martyrum satellitio, haud secus atque civitas armatorum manu protegitur: cogunturque celebres populi totius conventus, ac solemnitatum iucunditatem percipimus, ac iis recreamur. Qui humanæ vitæ adversis casibus, ac calamitatibus vexantur, velut ad asylum quoddam ac perfugium, ad ter beatorum requiem ac solatia festine accedunt. Precum illos ac orationum intercessores adhibemus, propter excellentem, qua pollent, fiduciam. Iis præsidiis levantur paupertatis incommoda: cu-

rantur morbi, ac principum minæ sedantur, omniumque sæculi turbinum ac tempestatum tranquilli portus sacra Martyrum delubra exsistunt... Ubique terrarum ac maris decantantur Martyres... Porro Sancti, pro ea qua pollent fiducia, mundi intercessores exsistunt... Nos minime gentium adoramus Martyres, sed tamquam veris Dei adoratoribus habemus honorem. Non colimus homines; sed eos admiramur, qui tempore persecutionum in Dei præclare cultum absumpti sunt. In loculis ac sepulcris pulcre elaboratis deponimus, structisque magnificas eorum requietionis excitamus domos, ut eorum qui præclare vita functi sunt, honores æmulemur... Idcirco ad conservos confugimus Domino carissimos, ut pro quibus egregie ac ex virtute egerunt, nostris illi delictis medeantur... Multa Sancti valent, tametsi vita functi; eumque migrarint a sæculo, beneficiis tamen impertiunt homines.. Nosti,.. ut cum mortuus aliquis necessariorum cura funere efferretur.. inter Beati Prophetæ (Elisei) sepulcrum proiectus, confestim receperit animam, atque ad vitam redierit...(Elias Eliseo) amplissimum suæ virtutis melotem reliquit symbolum... nihil aliud erat quam pellis mortua, usu iam ac vetustate inutilis. Hanc nihilominus ipse reformidabat Iordanis, mediaque scindebatur aqua, ac discreta stabat... Dæmones clara voce contestant virtutem Martyrum... *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius*. Itaque precemur Deum; sed & Martyres obsecremus, ut a communi Domino impetrent, dari spiritum compunctionis iis, qui hæretico errore aguntur: & ut soluta omni dubitatione tamquam medio pariete ac maceria, fraterna omnes unitate convertiamus.

4. Reg. xiii. 21.

Ps. cxv. 15.

S. Ambros. *Lib. de Viduis, c. 9. n. 54. Vide supra hocce §. litt.* (H)

N. 55. Ergo rogaverunt pro vidua Petrus & Andreas. Utinam exsistat aliquis, qui tam cito possit rogare pro nobis, vel certe isti qui pro socru rogant Petrus & Andreas frater eius; tunc enim pro affine poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit, quæ pro se precetur, certe quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores: ægri enim nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit invitatus pro se rogare non possunt... Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt; Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si qua habuerunt peccata, laverunt; isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere.

Epist. 22. *num.* 10. Gratias tibi, Domine Iesu Christe, quod hoc tempore tales nobis sanctorum Martyrum spiritus excitasti, quo Ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes quales ego propugnatores requiram... Hos ego acquisivi tibi, plebs sancta, qui prosint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defensores... quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt.

S. Hieronym. *Epist 27 ad Eustochium. Vide supra hocce §. litt.* (H)

Advers. Vigilant. n. 5. prope init. Mortuum suspicaris, & idcirco blasphemas. Lege Evangelium: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed vivorum*... Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti; quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Unus homo Moyses, sexcentis millibus armatorum impetrat a Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus Martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur; & postquam cum Christo esse cœperint, minus valebunt? Paullus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in navi animas condonatas: & postquam resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro his qui in toto orbe ad suum Evangelium crediderunt, mutire non poterit?

Matth. xxii. 32.

Exod. xxxii. 31.

Act. vii. 59.

Act. xxvii. 37.

Epist. 5. alias 1. ad Heliod. paullo post init. Veniet, veniet postea dies, quo victor revertaris in patriam (id est cælum)... Tunc municipatum cum Paullo capies.. Tunc & pro me rogabis, qui te, ut vinceres, incitavi.

S. Aug. *Lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, c. 1. n. 1.*.. (Cyprianus) adiuvet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tamquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona eius imitemur.

Tract. 84. in Ioan. num. 1... Ideo quippe ad ipsam (Domini) mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus, sed magis ut

ipsi pro nobis, ut eorum vestigiis adhæreamus.

De cura pro mortuis gerenda, cap. 4. num. 6... Provisus sepeliendis corporibus apud Memorias Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est ut sepeliantur, non potest nulla esse quando ubi sepeliantur attenditur. Sed cum talia vivorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc ut dum recolunt ubi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tamquam patronis susceptos apud Dominum adiuvandos orando commendent... Cum itaque recolit animus ubi sepulrum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cum defunctis a fidelibus carissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt.

Serm. 159. alias 17. de verbis Apostoli, cap. 1. num. 1... Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur: pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Iniuria est enim, pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.

S. Hilarius *in Ps.* cxxiv. *num.* 5. Sed neque desunt stare volentibus Sanctorum custodiæ, neque Angelorum munitiones.. *N.* 6. Ac ne leve præsidium in Apostolis, vel Patriarchis ac Prophetis, vel potius in Angelis, qui Ecclesiam quadam custodia circumsepiant, crederemus; adiectum est, *& Dominus in circuitu populi sui*... Adest enim: & cum fideliter invocatur, per naturam suam præsens est.

In Ps. cxxix. *num.* 7... Meminimus esse plures spiritales virtutes, quibus Angelorum est nomen, vel Ecclesiis præsidentes.. Sunt & Domino docente, pusillorum Angeli quotidie Deum videntes. Sunt, (*Matth.* xviii. 10.) secundum Raphael ad Tobiam loquentem, Angeli assistentes ante claritatem (*Tob.* xii. 15.) Dei, & orationes deprecantium ad Deum deferentes.... Intercessione itaque horum non natura Dei eget, sed infirmitas nostra. Missi enim sunt propter eos qui hereditabunt salutem: Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum spiritalis intercessionis ministerio indigente.

S. Cyril. Hierosol. *Catechef. mystag.* 5. *num.* 6... Deinde vero postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate Mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro iis omnibus qui egent auxilio. Rogamus te, inquam, nos omnes, & hoc sacrificium tibi offerimus, ut meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt; primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis: denique pro omnibus oramus qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuvamen, pro quibus offertur precario sancti illius & tremendi, quod in altare positum est, sacrificii.

S. Ephrem *in sanctos Patres suo tempore defunctos, prope finem*.... Vos cunctos deprecor, cunctos obtestor, ac supplex rogo ego indignus, pariterque peccator: ut pro me inerte ac deside lacrymas iugiter fundatis in orationibus vestris, ac precibus modis; ut ego quoque vobiscum compungi & lacrymari merear.... Ita obsecro, carissimi, suscipite deprecationem peccatoris Ephrem, fratris vestri negligentis, atque inertis.

Ex alio sermone eiusdem argumenti, init... Semper pro nostris deprecantur peccatis.... Quando ipsi genua flexerint ad preces Deo fundendas; poterunt me ex debili ac flaccido firmum reddere ac stabilem. Quando manus extensas in cælum elevarint; dirigetur mea oratio, ut fideliter laudes prædicem... Unam saltem lacrymarum nebulam, si quis ex eis pro meis peccatis effuderit, confestim exauditur... Capiamus ex capillis Sanctorum, ut mitem atque benignum nobis habeamus Dominum. Si latro eos viderit, confestim procidens adorat: quoniam cruce semper amicti sunt, atque ornati. Si immania & fera animalia eos inspexerint: illico ab ipsis recedunt, tamquam maximum miraculum cernentia. Omne serpentis genus ipsi suis conculcant pedibus; quoniam fide iustitiæ succincti sunt, & calceati. Quando autem eos aspexerit Satanas, confestim exhorrescit, & cum dolore exclamat, protinusque re-

PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 3.

cedit... Ipsi sibi sunt Sacerdotes, & nostros suis orationibus morbos curant & sanant; nam deprecatores atque intercessores nostri perperuo sunt apud Dominum... Muri firmi ac stabilis instar, sunt Patres in deserto: atque ideo in pace custodiunt locum in quo habitant...Exercitus porro Angelorum semper ipsis adsunt: qui & communiunt eos, & custodiunt semper.

Ex Alio ejusdem in eos, qui in Christo obdormierunt *Serm. circa med.* ... Supplicate ut Angelos benignos habeat (anima,) precemini ut mitem ac benevolum iudicem inveniat.

THEODORET. *Sem. 8. de Martyribus. Vide supra hocce §. litt.* (H)

In Religiosa Hist. t. 3, p. 764. alias p. 476. in Iacob. Illorum ergo invocandæ sunt preces, & incipiendum est narrare. *In singulis fere historiis dogma illud de invocatione Sanctorum, tum adhuc in terris degentium, cum post mortem iam in cælis beatitudine fruentium inculcari probarique, reperire est.*

RUFINUS *Hist. Eccles. lib. 11. c. 33....* Præparatur ad bellum non tam armorum telorumque, quam ieiuniorum, orationumque subsidiis: nec tam excubiarum vigiliis, quam obsecrationum pernoctatione munitus circuibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat (Theodosius.)

S. PAULLIN. *edit. Veronens. an. 1736. Poem. XII. al XVI. de S. Felice natal. 1. vers. 10.*

O Pater, o Domine, indignis licet, annue servis,
Ut tandem, hanc fragili trahimus dum corpore vitam,
Sedibus optatis, & qua requiescis in aula,
Hunc liceat celebrare diem, pia reddere coram
Vota, & gaudentes inter gaudere tumultus.

Poem. XIII. al. XVII. de S. Felice, natal. 2. vers. 31.

Sis bonus o felixque tuis, Dominumque potentem
Exores.

Poem. XXIII. de S. Felice VIII. vers. 215.

Concurramus ad hunc spe conspirante Patronum;
Suscipiet nostras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipsius celebramus ovantes,
Ille preces nostras meritis pius adferet altis,
Inque vicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos læramur ei. Non est cura hæc nova sanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Vique boni meriti, meritum superare sinistrum.
Sic legimus Moysen populo peccante precatum
Extinxisse graves æterni Vindicis iras.
Et cum Pentapolim perfunderet igneus imber,
Exiguam Segor Sodomis secernit iniquis
Lot fugiens, castaque potens prece liberat urbem...
Quid loquar Eliæ precibus clausum atque reclusum
Cælum, & sanctiloquo sublimis in ore Prophetæ
Terrarum mansisse famem, rediisse salutem?
Ut quondam hos habuit vetus ætas, sic modo nostra,
Felicem sortita salus, petat omne quod audet,
Quodque cupit, tali speret confisa Patrono.

VICTOR. Vitensis Episc. *Lib. 5. n. 19. de Persecut. Africana, prop. fin. apud* Theodor. Ruinart. *in Histor. Persecut. Vandalicæ...* Adestote Angeli Dei mei, qui numquam deestis constituti in ministerio vestro, propter eos qui hereditatem capessuri sunt æternæ salutis... Dicite Deo nostro susceptori eius, habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur.

Et post pauca. Deprecamini sanctissimi Patriarchæ... orate sancti Prophetæ... Estote Apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, universum orbem, adscendente in vobis Domino, ut equi velocissime cursitastis. Præcipue tu, beate Petre, quare siles pro ovibus & agnis, a communi magno Domino magna tibi cautela & sollicitudine commendaris? Tu sancte Paulle gentium magister... cognosce quid Wandali faciunt & Ariani, & filii tui gemunt lugendo captivi. Tu Petri germane, & non in passione dispar, gloriose Andrea... considera gemitum Africani populi, & non displiceat tibi, sed interveni pro nobis ad Deum. Universique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quis indignum est vobis pro nobis orare; quia ista quæ

mens eſt, una ſententia, mos unus. Hic Oriens cum Occidente plane conſentit; nec in poſterioribus ſolum Eccleſiæ ſæculis, ſed & in quinque prioribus, quæ vocantur a Proteſtantibus pura Eccleſiæ ſæcula. Nec enim teſtes ex poſterioribus ullos protulimus. Proh dolor! Non eos pudet Eccleſiam nunc accuſare ſuperſtitionis, immo & idololatriæ propter ſancte ſervatum eum morem, quem negare non poſſunt puriſſimis Eccleſiæ ſæculis fuiſſe per totum orbem palam & publice uſurpatum, non modo non contradicente, ſed & maxime approbante Eccleſia in Conciliis œcumenicis, vel iis quos & ipſi Proteſtantes venerari ſe & colere profitentur. (Z)

evenerunt nobis, non ad probationem, quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filiis, quia Chriſtus oravit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant caſtigationi quæ iuſte illata ſunt nobis, & iam iamque delinquentibus venia poſtuletur: dicaturque Angelo percutienti, Sufficit: iam cohibe manum tuam ... Sed proſtrati rogamus, ut non ſpernatis veſtros miſeros peccatores, ut illum pro nobis deprecari dignemini, qui vos ad Apoſtolicum culmen provexit humiles piſcatores.

In Hiſt. perſecut. Vandal. apud eumdem, Hom. de S. Cypriano, num. 2. Beatus Cyprianus... adeſt ſibi, nec nobis deeſt; pro peccatoribus apud iuſtum Iudicem iuſtus patronus adſiſtit, apud pium Regem innocens advocatus exorat.

Ibid HONORAT. ANTONINI Conſtantiæ in Africa Epiſc. *ad Arcadium Epiſt. num.* 3. Qualis eris, cum Petrum & Paullum, quos rogare ſolebas, ut paternos habebis amicos?

S. LEO *Serm.* 35. *alias* 34. *in Epiph.* 5. *cap.* 4. Confirmate amicitias cum ſanctis Angelis..... Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribuſque ſociamini.... Horum divitias concupiſcite, & per bonam æmulationem ipſorum ambite ſuffragia. Cum quibus enim nobis fuerit conſortium devotionis, erit & communio dignitatis.

Serm. 82. *al.* 80 *in Nat. Apoſt. Petri & Paulli, c.* 7. Sicut autem & nos experti ſumus, & nobis probavere maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitæ, ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum (Petri & Paulli) orationibus adiuvandos: ut quantum propriis peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur. *Verba allata addita ſunt ſermoni S. Pont.*

Serm. 84. *al.* 81. *in octavis Apoſt. Petri & Paulli, c.* 2. Beatus Petrus & omnes Sancti, qui nobis ſemper in multis tribulationibus adfuerunt, obſecrationes noſtras pro vobis apud miſericordem Deum iuvare dignentur.

Serm. 85. *al.* 83. *De S. Laurentio, c.* 4. De feliciſſimo inclyti viri fine gloriemur in Domino, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, in quibus nobis & præſidium conſtituit & exemplum ... Cuius oratione & patrocinio adiuvari nos ſine ceſſatione confidimus.

S. BERNARD. *Homil.* 2. *ſuper* Miſſus eſt, *num.* 17. *Vide infra ſect.* 4. *huiuſce partis, cap.* 2. *§.* 3. *&* 4.

Acta SS. MART. SCILLITANOR. *ann.* CC. *apud.* THEODOR. RUINART, *pag.* 87. Conſummati ſunt Chriſti Martyres menſe Iulio... Et intercedunt pro nobis ad Dominum Ieſum Chriſtum.

SERRARIUS *in Litanias SS. plurima ea de re congerit SS. Patrum teſtimonia, quem adire potes.*

(Z) CONCIL. CALCEDON. *Act.* 11. *ann.* 450. *&* 451. *Generale IV. pag.* 290. *Tom.* 7. Flavianus poſt mortem vivit: Martyr pro nobis oret.

CONCIL. GANGRENSE *circa ann.* 324. *p.* 1112. *Tom.* 2. *c.* 20. Si quis per ſuperbiam, tamquam perfectum ſe exiſtimans, conventus qui per loca & Baſilicas ſanctorum Martyrum fiunt, accuſaverit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, memoriaſque Sanctorum contemnendas putaverit, anathema ſit.

GROTIUS *de Antichr. oper. Theolog. Tom.* 3. *pag.* 485. *col.* 2. Martyrum animæ cum Chriſto regnant. Regnantibus debetur ſui generis honos. Rogare autem Deum ut eorum preces pro Eccleſia exaudiat, *Apoc.* XX. 4.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

§. 4. *De cultu Reliquiarum.*

I. Quem exhibet Ecclesia cultum Sanctorum reliquiis, nonne is primo Dei præcepto prohibetur?

R. Nullatenus. Neque enim exhibet Ecclesia reliquiis cultum latriæ, qui soli Deo debetur, quod nefas esset & detestabile; sed cultum inferioris ordinis. Qui quidem est & rationi consentaneus, Scripturarumque & Apostolicæ traditionis auctoritate firmatus.

Primo quidem *cultus reliquiarum est rationi consentaneus*. Est enim rationi consentaneum, venerari reliquias eorum corporum, quæ & fuerunt templa Spiritus sancti, & sunt olim donanda gloriosa resurrectione. (A)

2. *Scripturarum auctoritate firmatur*. In Scripturis enim multa referuntur miracula, quibus constat hunc cultum valde Deo probari. Cum percussisset Eliseus aquas Iordanis pallio Eliæ, divisæ sunt hinc inde aquæ, & sicco pede transivit fluvium Eliseus. (B) Cum proiectum esset cadaver in sepulcrum Elisei, ubi tetigit ossa Prophetæ statim revixit homo. (C) Cum tetigisset mulier fimbriam vestimentorum Christi, illico sanata est a fluxu sanguinis, quem ab annis duodecim patiebatur. (D) *Concurrebat multitudo* Act. v. 14. 15

---

quid habet Deo contrarium? Credidere veteres magno consensu, etiam rerum magnarum quæ hic geruntur notitiam eos habere posse aut Dei dono aut Angelorum ministerio. Quis est qui id hactenus falsi potuerit convincere, aut quid in eo est idololatriæ? Iudæi quo tempore ab idololatria fuerunt alienissimi, crediderunt Isaacum, si patri fuisset præmortuus, precatorem futurum fuisse pro patre apud Deum: crediderunt ab Elia pridem exempto rebus humanis missas ad Regem litteras: crediderunt Ieremiam orasse pro Maccabæis. Et tamen ad hæc quoque Sanctorum suffragia imploranda nemo a Papa compellitur.

(A) Concil. Lateran. iv. *General.* xii. c. 62. *an.* 1215. *t.* 22. *concilior. p* 1049 .. Præsenti decreto statuimus, ut antiquæ reliquiæ amodo extra capsam non ostendantur, nec exponantur venales. Inventas autem de novo nemo publice venerari præsumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ. Prælati vero de cetero non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias caussa venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis decipi documentis; sicut & in plerisque locis occasione quæstus fieri consuevit.

Concil. Trident. *Sess.* 25. *de invocat. SS.* (Statuit Sancta Synodus) Sanctorum quoque Martyrum & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur; ita ut affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ caussa Sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout iam pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia.

(B) 4. Reg. ii. 13. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reversusque stetit super ripam Iordanis, & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt divisæ. Et dixit: Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & divisæ sunt huc atque illuc, & transiit Eliseus.

(C) 4. Reg. xiii. 21. Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod dum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, & stetit super pedes suos.

(D) Matth. ix. 20. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit

vicinarum civitatum in *Hierusalem, & in plateas eiiciebant infirmos & ponebant in lecticulis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis: qui curabantur omnes. Super languidos* cum *deferrentur a corpore* Paulli Apostoli *sudaria & semicinctia, recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur*.

3. Cultus Reliquiarum *Apostolicæ traditionis auctoritate firmatur*. Id constat ex Epistola illa celeberrima Ecclesiæ Smyrnensis de Martyrio S. Polycarpi, quæ inter pretiosiora & certiora antiquitatis Ecclesiasticæ monumenta merito recensetur, & integra legitur apud Eusebium in Historia Ecclesiastica. Exstant pro cultu & veneratione reliquiarum & alia monumenta non minus certa, nec minoris ponderis apud eumdem Eusebium, & apud Sanctos Gregorium Nyssenum, Cyrillum Hierosolymitanum, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Chrysostomum. Eiusdem traditionis argumentum omni exceptione maius eruitur ex historia translationis reliquiarum Sancti Babylæ Episcopi Antiocheni & Martyris facta temporibus Iuliani Apostatæ, cuius translationis meminere S. Chrysostomus, Rufinus, Sozomenus, Socrates, Theodoretus, & alii. (E) Nec minus certa & per-

---

fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero. At Iesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

(E) EUSEB. *Lib.* 4. *Eccles. Hist. cap.* 15. *Vide supra* §. *praeced. litt.* (H)

Lib. 7. *c.* 15. Denique & Iacobi cathedra, qui primus in terris Episcopus ab ipso Salvatore, & ab Apostolis in Hierosolymis est electus, quemque fratrem Domini volumina divina designant, usque in hodiernum inibi conservatur: atque in ea sedent omnes qui usque ad præsens tempus sedis illius sacerdotium sortiuntur. Servatur ergo eum ingenti studio, velut a maioribus tradita memoria sanctitatis, & cum magna veneratione habetur vel vetustatis, vel primæ sacerdotii sanctificationis obtentu.

Ex EUSEB. *Lib. de Martyr. Palest. apud* THEOD. RUINART, *in Act. Martyr. sinc. pag.* 332. Iulianus (Martyr).. cum Sanctorum cadavera humi iacentia vidisset, gaudio diffusus singulos complexus honorifice salutavit. Quo in facinore comprehensus a militibus, qui ædium ministri erant, perducitur ad Firmilianum (Præsidem.) Qui a solita crudelitate non desciscens, ingenti rogo eum comburi præcepit. In hunc modum Iulianus gestiens, & præ lætitia exsiliens,... martyrii coronam adeptus est... Huiusmodi fuit manipulus eorum, qui in subeundo martyrio comites Panphili esse meruerunt, quorum sacrosancta cadavera, iussu quidem impii Præsidis per quatuor continuos dies, totidemque noctes, additis militaribus excubiis, exposita sunt, ut a carnivoris bestiis laniarentur. Sed cum præter omnium expectationem nec fera, nec volucris ulla, nec canis ad ea accederet; tandem, divina ordinante providentia, integra atque illæsa asportata sunt: omnique funebri cultu, ut par erat, ornata & curata, consuetæ tradita sunt sepulturæ.

S. GREGOR. NAZIANZ. *Orat.* 2. *in Iulian. pag.* 76. Quibus (Martyribus) præclari honores & festa constituta sunt: a quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur: quorum apparitiones & prædictiones, quorum vel sola corpora idem possunt quod animæ sanctæ, sive tangantur, sive honorentur: quorum vel solæ sanguinis guttæ atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora.

S. GREGOR. NYSS. *Orat. de S. Theodoro Mart. Tom.* 3. *pag.* 579. *mihi* 1011. Præsentem Sanctorum statum inspiciamus, quam præclarus magnificusque sit. Nam anima quidem ex quo sublimis abiit, in

PARS II. SECT III. CAP. II. §. 4.

suo loco acquiescit, & corpore soluta cum sui similibus una vivit: corpus vero venerandum & immaculatum illius instrumentum, quod suis vitiis & affectibus illius inhabitantis incorruptibilitatem non læsit, cum multo honore & cultu compositum atque ornatum in augusto sacroque loco situm est: quod veluti res cara magnique æstimata atque recondita in tempus regenerationis reservatur, multis singularibus & eximiis rebus præditum.... His igitur arte elaboratis quæ sensui exposita sunt, ubi oculos oblectavit, cupit deinceps etiam ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem, contrectationem eius esse credens; quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tamquam res magni pretii condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua huiusmodi prospera fortuna contingat, ut id facere liceat, quam id sit multum desiderandum & optandum, & summarum precum donum, sciunt experti, & eius desiderii compotes facti. Quasi corpus enim per se vivens & florens, qui intuentur, amplectuntur, oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes, deinde officii & affectionis lacrymas Martyri, quasi integer esset & appareret, superfundentes, ut pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces offerunt tamquam satellitem Dei orantes, quasi accipientem dona cum velit, invocantes. Ex his omnibus, o popule pie, discite, quod pretiosa ac honorata coram Deo sit mors Sanctorum eius... (Corpus) quod martyrii affectione gratiosum effectum est, ita est amabile, iucundum & a multis desideratum & expetitum.

S. BASIL. MAGN. de S. GORDIO MARTYR. *Ex. Tom. 1. Homil. 19. ad cod. MSS. Græc. ex Combefisii recensione exacta, ann. 300. apud* THEODOR. RUINART *pag. 510.* Igitur nostri tantum caussa profectus sat fuerit illorum celebrare memoriam. Non enim nostris indigent laudibus ornari, sed nos ipsorum vitæ historia & commemoratione, imitationis gratia, indigemus.

Homil. 5. in Martyrem Iulittam, aliquant. post init. .... Venerandum (Iulittæ) corpus necessariis ac propinquis integrum & incolume (ignis) servavit: quod in pulcherrimo unius templi urbis vestibulo tumulatum, tum ipsi loco, tum iis qui ad hunc locum accedunt, sanctitatem confert. Terra autem Beatæ huius adventu prospera effecta, aquam gratissimam e sinu suo emisit; adeo ut Martyr vice matris velut communi aliquo lacte cives nutriat. Hæc aqua & sanis tutela, & sobrie deliciantibus voluptatis largitio, & ægris solatium est

In Psal. cxv. in append. oper. ipsi falso adscript. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius &c.... ubi contigit mors pro Christo, reliquiæ sanctorum eius pretiosæ sunt.... Qui Martyris ossa tetigerit, ex insidente in corpore gratia, quamdam sanctitatis participationem accipit. Pretiosa est igitur *in conspectu Domini mors Sanctorum eius*.

Epist. 49. al. 48. Arcadio Episc. Valde autem lætatus sum quod curam Christiano digna suscipiens, domum construxeris ad gloriam nominis Christi... Quod si Martyrum reliquias investigare possim, cupio & ipse studii tui adiutor esse.

S. CYRIL. HIEROSOL. *Catech. 18. num. 8.* Præterea Eliam, & filium viduæ ab illo excitatum: & Eliseum bis excitantem & in vita, & post mortem. Vivens quidem effecit resurrectionem, per animam suam. Ut autem non solum anima Sanctorum honoretur, credaturque quod etiam in corporibus mortuorum inest virtus seu potentia: iacens in sepulcro Elisei mortuus, mortuumque corpus Prophetæ attingens, vivificatus est: atque ita mortuum corpus Prophetæ perficit opus animæ, & mortuum iacensque, vitam præbuit defuncto: exhibensque alteri vitam, ipsum nihilominus mortuum permansit.. Ut demonstraretur quod absente etiam anima, inest virtus quædam eiusmodi corporibus Sanctorum, propter tot annorum inhabitationes animarum iustarum in illis, quorum ministerio usæ sunt. Neque vero diffidamus, ut rerum ignari, fieri istud: si enim sudaria & semicinctia, extra corpus exsistentia, contacta ab ægrotis, liberabant illos ab infirmitate, quanto magis corpus ipsum Prophetæ mortuorum excitavit?

S. CRYSOST. *ad populum Antioch. Homil. 40. circ. fin.* Post beatam illam cædem, quidam etiam cum salutis periculo, athletas illos optimos rapuerunt etiam ipsi vivi Martyres, ut illorum reliquias curarent decenter. Nam quamvis non occidebantur, optabant tamen mori; illique modo ad rapienda corpora profecti sunt. Dicunt qui tunc adfuere, & quibus corpora illa recens occisa videre datum fuit,

quod iacentibus simul illis ante sepulturam, talis quædam ex eorum oculis & vultu gratia resplenduerit, qualem in Stephano Iudæis responsuro fuisse Lucas dicit: neque ullus est qui non pio quodam cum honore illis adstiterit, adeo aspectus ille afficiebat omnes... Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & luminaria, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnæ sustinent; sicut turres muniunt; & sicut scopuli omnes insidias repellunt, multam iis, qui intus sunt, afferentes tranquillitatem: sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri anima & corpore promptitudineque eadem, suave Christi iugum traxere. Idcirco sæpe eos invisamus, capsulam attingamus, magnaque fide reliquias eorum complectamur, ut inde benedictionem aliquam assequamur.

Hom. in Martyrium S. Drosidis Virg. post med. & apud Theod. Ruinart. *p.* 538. O mirabilem rogum! qualem intus thesaurum habebat, pulverem illum ac cinerem auro quovis pretiosiorem, & quibusvis unguentis fragrantiorem, gemmis quibusvis cariorem. Quod enim nec divitiæ, nec aurum præstare queunt, hoc reliquiæ Martyrum præstant: siquidem aurum neque morbos umquam depulit, neque mortem abegit: ossa vero Martyrum utrumque perfecerunt: illud quidem nostrorum maiorum ætate; hoc vero nostra etiam contigit.

In cap. 12. *Epist.* 2 *ad Corint. homil.* 26. *prope fin.*... Quid autem Christum commemoro? cum ipse discipulis quoque suis, ut post mortem clari essent, concesserit?.. Christi servorum tum splendida sepulcra sunt, ut quæ urbem præstantissimam ac regiam occuparint, & dies noti atque clari, qui festi a toto orbe celebrentur.... Re sepulcra eorum, qui Crucifixo servierunt, regias aulas splendore vincunt, non magnitudine aut pulcritudine ædificiorum; nam hæc parte illa superant; sed, quod multo maius est, coeuntium studio. Nam & ille qui purpuram gestat, ad sepulcra illa se confert, ut ea exosculetur: abiectoque fastu supplex stat, sanctosque obsecrat, ut ipsi apud Deum sibi præsidio sint: atque, & ut tentoriorum opificem, & piscatorem, & quidem fato functos patronos habeat, precibus is contendit qui diademate cinctus est. Ergone, dic quæso, horum Dominum mortuum dicere audebis, cuius servi etiam defuncti, eorum, qui universo orbi imperant, patroni sunt? Atque id non Romæ solum fieri quispiam viderit, sed etiam Constantinopoli. Nam & hic quoque Constantinum Magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum existimavit, si enim in piscatoris vestibulo conderet. Quodque Imperatoribus sunt in aulis ianitores, hoc in sepulcro piscatoribus sunt Imperatores... Simul atque limina transilieris, locus ipse mentem ad cælum, ad supernum Regem, ad Angelorum exercitum, ad sublime illud solium, ad inaccessam gloriam, transmittit. Atque hic quidem Imperator subditos suos præfecto ita subiecit, ut ei liberum sit alios solvere, alios vinculis astringere: at sanctorum ossa non miseram hanc abiectamque potestatem habent, verum illa multo maiorem. Dæmones enim sistunt & excruciant, acerbissimisque illis vinculis, eos, qui adstricti sunt, solvunt. Quid hoc tribunali terribilius fingi potest? Cum nemo cernatur, nemo dæmonis lateri incumbat, voces & dilacerationes, verbera & cruciatus, linguæ conflagrantes audiuntur, dæmone admirabilem potentiam minime ferente. Atque isti, qui corpora gestarunt, virtutes corpore vacantes superant: pulvisque, ossa & cinis, naturas illas invisibiles dilacerant.

PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 4.

Eadem leges apud eumdem Chrysost. *hom.* 66. *ad Pop. Antioch. de celesti regno acquirendo.*

Homil. 41. *ad popul. Antioch. de* S. Pelagia *homil.* 1.... Iacebat corpus, non in lecto, sed in solo. At non ideo honoris expers erat, quod in solo iaceret, sed solum ipsum venerandum erat, quod tanta gloria præditum corpus excepisset. Ex hoc igitur venerabilius corpus illud erat, quod in solo iaceret. Contumeliæ namque propter Christum irrogatæ, accessionem nobis præbent honoris. Iacebat igitur in solo angusto loco, virgineum illud & auro pretiosius corpus. Circumstabant Angeli, venerabantur Archangeli omnes, aderat ipse Christus.

Homil. 47. *ad popul. Antioch. de S. Iuliano, versus med.* Atque ut Martyris vulnera cælo infixis astris splendidiora esse discatis, advertite. Ad illud quidem cælum ac stellas cum homines respiciunt, tum dæmones: sed ad huius etiam vulnera, homines quidem respiciunt fideles, dæmones autem oculos contra non audent attollere: quin etiamsi spectare conentur, continuo luminibus orbantur, nec possunt exsilientem inde fulgorem sustinere. Hoc ego nun ex iis tantum, quæ

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

olim acciderunt, sed ex iis etiam, quæ hodieque fiunt, comprobabo. Sume enim quempiam a dæmone correptum ac furentem, & ad sanctum illud sepulcrum deduc, quo reliquiæ Martyris continentur, tum resilientem plane atque fugientem videbis. Ut enim si per prunas incessurus esset, sic ab ipso vestibulo statim exsilit, sic ne oculos quidem adversus ipsam thecam audet attollere.... Accepit eum mare, non ut occideret, sed ut coronaret, & post coronam nobis sanctam istam arcam Martyris corpus reddidit: hanc in hunc usque diem retinemus, quæ sexcentorum bonorum est thesaurus. Etenim Martyres nobiscum Deus partitus est: cum animas sibi sumpsisset, corpora nobis quodammodo largitus est; ut perpetuæ virtutis monumentum sancta horum ossa teneamus. Nam si bellatoris arma cruentata quis cernens, clypeum, hastam, & loricam, licet omnium sit ignavissimus, statim exsilit, exardescit, & ad bellum promptus exit, atque a conspectu armorum sumit animum, ut easdem actiones aggrediatur: nos qui non arma, sed corpus ipsum cernimus Sancti, quod dignum habitum est, ut ob Christi confessionem cruentaretur, licet omnium simus timidissimi, qui possumus non prompto esse animo, cum hic aspectus velut ignis quidam in mentem nostram incidat, & ad idem nos certamen invitet? Propterea sanctorum corpora usque ad tempus resurrectionis apud nos deposuit Deus, ut maximæ philosophiæ materiam haberemus.

Homil. 59. ad popul. Antioch. de S. Babyla, sub init.... Nam hominis quidem cuiusvis recte facta post mortem esse nequeunt, Martyris vero & multa & magna possunt.. Noli enim hoc spectare, nudum Martyris corpus animæ operatione destitutum esse propositum; sed illud considera maiorem ipsa anima virtutem illi quamdam assidere Spiritus sancti virtutem, quæ editis a se miraculis omnibus spem certam resurrectionis eius facit... Hic igitur Imperator (Iulianus) cum Daphnen ascendisset, illic Apollinem precibus fatigabat, sollicitabat, supplicabat, ut sibi de rebus futuris quidpiam vaticinaretur. Quid igitur magnus ille Gentilium vates Deus? Mortui me impediunt, inquit, ne loquar. At tu capsulas effringe, ossa effodi, mortuos transfer..Ac movebatur quidem loco Martyr: dæmon autem ne sic quidem securitate fruebatur, sed confestim didicit ossa quidem Martyris loco moveri posse, manus autem Martyris evitari non posse. Nam simul ac loculus urbem protractus est, de cælo fulmen in statuæ caput immissum concta combossit.. Eiusmodi sunt præclara Martyris post obitum eius facinora.

Lib. contra Gentiles, fere prop. med. At Deus ille clemens, qui infinitas nobis salutis occasiones contulit, hanc quoque nobis cum aliis aperuit viam, quæ nos possit ad virtutem evocare, Sanctorum reliquias interim apud nos relinquens. Nam post sermonis virtutem, secundum tenent ordinem Sanctorum sepulcra ad animos intuentium hominum ad imitationem concitandos. Ac sicubi quis eiusmodi capsæ adstet, statim eios efficaciam sensu percipit. Etenim capsæ aspectus animum occupans ipsum percellit, & excitat, atque illum sic afficit, ac si ille qui iacet simul precaretur, adesset, videretur. Hinc alacritate plenus ille, qoi sic affectus est, in alterumque virum mutatus, ita discedit.. Ideo reliquias sanctorum nobis Deus dimisit. Me aotem non hæc frustra iactitare, sed ad utilitatem nostram ita provisum esse, fidem facere possunt miracula, quæ a sanctis quotidie Martyribus eduntur, nec non multitudo ita currentium vivorum, nec minus qoam illa, beati huius viri (Babylæ) etiam post obitum præclara gesta. Postquam enim ita ut mandaverat sepultus est, longumque tempus post sepulturam affluxit, ita ut ossa tantum & pulvis in sepulcro remaneant, visum est cuidam ex iis, qui postea imperaverunt, in hoc suburbium Daphnen capsam adduci: idque visum est, Deo Imperatoris animum ad eam rem movente... Et quidem Daphnes pulcritudo vel segniores ad se illicit. Martyr vero ceu in piscatu quodam sedens, ac ingredientibus insidias parans, eos interim detinet, illos prius decenter affectos, sic remittit, ut amata non contumeliose, sed temperanter in posterum utantur. Quia enim ex hominibus alii segoitie, alii sæcularibus curis abducti, nolunt Martyrom thecas adire; ideo providit Deus ut hoc irretirentur modo, & animæ curatione medelaque froerentur.... Sic igitur sanctus ille lasciviæ tyrannidem solvit. Quo autem pacto dæmonis porestatem extinxit? Primo quidem tum sedem eorum illam, tum fabulæ noxam inutilem reddidit, deindeque dæmonem prorsus exegit...tanta est Sanctorum potestas, quorum viventium ne umbras quidem, neque

vestimenta ferunt; mortuorum vero ea-pfas tremunt. Itaque si quis Apostolorum gestis fidem non habet, his saltem conspectis impudentiam tandem ponat. Nam qui omnia, quæ Gentilium erant, olim vicerat, a Martyre tamquam ab hero increpatus latrandi finem fecit, nec ultra loquutus est. Ac primo quidem videbatur, quod sacrificiorum ceterique cultus particeps non esset, id facere.. Primo quidem videbatur hic quoque dæmon ideo tacere; sed ut postea palam factum est, violenta necessitate præpeditus erat: metus enim imminens instar freni, ne solita contra homines fraude uteretur, impediebat .. Hic igitur Imperator (Iulianus) Daphnen frequenter cum multis donariis ascendens, plurimis oblatis sacrificiis, torrentesque sanguinis ex pecudum mactatione faciens: vehementer instabat oraculum a dæmone quærens, rogansque referri circa ea, quæ in mente versabat. At strenuus ille,

Qui arenæ numerum novit mensuramque maris,
Et surdum intelligit, & mutum audit,

ut ipse ait, noluit quidem aperte palamque dicere, se ob beatum Babylam, vicinamque illam virtutem, obstructo esse ore, ac loqui non posse, veritus ne cultoribus suis risum moveret, neu victus palam deprehenderetur, caussam silentii aperuit... Daphne, inquit, locus est cadaveribus plenus, idque oraculum impedit. At quanto melius fuisset, miser, Martyris virtutem confiteri, quam hæc impudenter prætexere? Hæc dæmon respondit, stultus autem Imperator, quasi in scena ludens, fabulamque agens, ad beatum statim Babylam accessit... Sed Martyris virtus omnes simul caligine offudit, nec ea quæ tunc gerebantur, videre permisit: verum omnia quidem ceu contra Christianos fiebant, at non in patientes, sed in agentes risus convertebatur:. malignus vero dæmon statim didicit, se frustra fraudes suas molitum esse; neque sibi cum mortuo pugnam fore, sed cum vivente ac viriliter agente, ac non se tantum, sed omnibus simul dæmonibus fortiore. Deum enim precatus ut ignem in templum immitteret, totum tectum combussit, idolnque ad extremos usque pedes absumpto, ita ut pulvis tantum & cinis remaneret, parietes solum stantes intactosque reliquit. Si quis vero nunc locum adeat, nequaquam ignis id opus esse dixerit.

Rufinus *Histor. Eccles. Lib.* 10. *c.* 35. Dedit & aliud Iulianus vecordiæ suæ ac levitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat responsa susciperet, caussasque silentii percontaretur a Sacerdotibus dæmonis, aiunt Babylæ Martyris sepulcrum prope assistere, & ideo responsa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) (*i. e.* Christianos) & auferre sepulcrum Martyris iubet. Igitur Ecclesia universa conveniens, matres, & viri, virgines, iuvenesque immensa exultatione succincti, trahebant longo agmine arcam Martyris psallentes summis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulacris suis. Hæc in auribus prophani Principis per sex millia passuum tanta exultatione psallebat omnis Ecclesia, ut cælum clamoribus resultaret. Unde ille in tantam iracundiæ rabiem deductus est, ut altera die comprehendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

Sozomenus *Hist. Eccles. Lib.* 5. *c.* 19. Gallus... eum esset Christianus, eosque qui religionis caussa martyrium pertulerant impense veneraretur, eum (Daphne) locum superstitione Gentilium & intemperantium hominum flagitiis purgare constituit. Id autem facile se consecuturum arbitratus, si Ecclesiam illic ex adverso templi Apollinis construxisset, loculum Babylæ Martyris, qui olim Ecclesiam Antiochenam summa cum laude rexerat, & glorioso martyrio occubuerat, Daphnem transtulit. Ex eo tempore aiunt dæmonem more solito oracula reddere desiisse. Et initio quidem credebatur ideo obmutuisse, quod victimis & cultu illo careret, quo prius observabatur. Verum ex iis quæ secuta sunt apparuit, Martyrem qui in proximo collocatus erat, obstitisse quominus responsa ederet. Etenim cum Iulianus orbem Romanum solus administraret, quamvis libamenta & nidor, & hostiarum copia dæmoni abunde suppeteret, nihilominus conticuit. Tandemque responso dato, caussam prioris silentii ipsemet prodidit: nam eum Imperator de quibus ipsi visum erat negotiis oraculum illic consulere decrevisset, templum ingressus, victimis ac donariis magnificis dæmonem veneratus est; oravitque, ut de

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

ſpicua eſt ea de re traditio Occidentalis Eccleſiæ quam Orientalis. Conſtat id ex Sanctis Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Paullino Diacono, S. Ambroſii diſcipulo & vitæ eius Scriptore, Paullino Nolano. (F)

iis rebus quas in animo habebat, reſponſum dare vellet. At dæmon, non quidem aperte ſignificavit, oracula a ſe reddi non poſſe propter Babylam martyrem, cuius arca in proximn erat. Sed locum cadaveribus refertum eſſe dixit, idque impedimento eſſe quominus oracula ederet. Porro cum multa eſſent Daphne ſepulta cadavera, Imperator tamen coniiciens ſolum Martyrem oraculis obſtare, arcam illius transferri iuſſit. Itaque Chriſtiani eo convenientes, loculum Martyris in urbem deportarunt per quadraginta circiter ſtadia, ad locum in quo nunc ſitus eſt, & qui ex illius appellatur nomine. Quo quidem tempore, aiunt, viros ſimul ac mulieres, ſenes, ac pueros qui loculum Martyris trahebant, ſeſe invicem cohortantes, Pſalmos per totum iter ceciniſſe: ſpecie quidem ut laborem cantu ſublevarent: reipſa vero, zelo quodam ac pietatis æſtu ſuccenſos, eo quod Princeps non idem cum ipſis de Deo ſentiret. Præcinebant autem ceteris ii qui Pſalmos apprime callebant; multitudo deinde reſpondebat cum concentu; & hunc verſiculum ſuccinebant: Confuſi ſunt omnes qui adorant ſculptilia, qui gloriantur in ſimulacris.

Socratis *Hiſt. Eccleſ. Lib.* 3. *c.* 18. Sed cum in templo (Daphneo) habitans dæmon, vicinum veritus, Babylam videlicet martyrem, nihil reſponderet: erat enim in proximo loculus, quo Martyris corpus incluſum ſervabatur: comperta cauſſa Imperator (Iulianus) loculum confeſtim transferri iubet. Quod ubi Chriſtianis qui Antiochiæ erant palam factum eſt, ſimul omnes effuſi cum mulieribus & parvulis, loculum ex Daphne in urbem comportant, tripudiantes gaudio & Pſalmos concinentes.

Theodoret. *Eccleſ. Hiſt. Lib.* 3. *c.* 10. Iulianus... Apollini Pythio, qui apud Daphnem colebatur, ſupplicavit ut futura ſibi oſtenderet. Reſpondit Apollo, cadavera mortuorum in proximo collocata obſtare vaticiniis: ea prius transferenda eſſe alium in locum: ſe deinde reſponſa daturum: nil enim ſe dicturum eſſe, templo minime repurgato. Erant enim tunc temporis in eo loco depoſitæ inviƈtiſſimi Martyris Babylæ, & adoleſcentum qui cum eo occiſi fuerant, reliquiæ. Satiſque apparebat, falſum vatem Martyris illius virtute, a conſueta oraculorum vanitate prohiberi. Quod cum ipſe quoque Iulianus probe noſſet; ex priſtina enim religione quam profeſſus fuerat, perſpeƈtam habebat Martyrum potentiam: aliud quidem cadaver nullum inde tranſtulit: ſolas vero inviƈtiſſimorum Martyrum reliquias a Chriſtianæ religioois cultoribus exportari iuſſit. Hi alacri animo ad lucum venientes, arcam carpento quod a bigis trahebatur impoſuerunt: eamque catervatim præcedentes, cum tripudio in urbem duxere, Davidicos hymnos canentes, & ſingulis verſibus hanc clauſulam addentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Martyris enim translationem, deviƈtionem eſſe dæmonis exiſtimabant.

Ex Encomio S. Martyr. Phocæ, *a* B. Aster. *Epiſc. Amaſeæ, ex Tom.* 1. *Aƈtuar. Bibl. Patr. Græc. apud.* Theodor. Ruinart, *pag.* 562. Multiſque locis diviſæ reliquiæ integram ubique ter beato viro nominis ſervant caritatem. Sic etiam in Regia civitate, Italiæ principe ac totius mundi regina, univerſi populi concurſu honoratur Martyr ac celebratur, habetque inſigni pulcritudine exſtruƈtam ædem. Non minus autem Romani Phocam colunt, quam Petrum & Paullum. Quamobrem, ut feruot, caput Martyris ſummo ſtudio compararunt. Nautæ autem, ac qui... navigant Oceanum,... conſueta celeuſmata... in novam martyris laudationem verterunt, totuſque eis in ore Phocas eſt decantatus; quippe qui præſentis auxilii perſpicua argumenta præbeat.

(F) S. Ambros. *Epiſt.* 22. *num.* 2. Invenimus miræ magnitudinis viros duos, ut priſca ætas ferebat. Oſſa omnia integra, ſanguinis plurimum. Ingens concurſus populi per totum illud biduum. Quid multa? Condivimus integra ad ordinem... Sequente die tranſtulimus ea in Baſilicam, quam appellant Ambroſianam. Dum transferimus, cæcus ſanatus eſt.

N. 9. Cognoviſtis, immo vidiſtis ipſi multos a dæmoniis purgatos: pluri-

mos etiam, ubi vestem Sanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus absolutos: reparata vetusti temporis miracula, quo se per adventum Domini Iesu gratia terris maior infuderat; umbra quadam sanctorum corporum plerosque sanatos cerniris. Quanta oraria iactitantur? Quanta indumenta super reliquias sacratissimas & tactu ipso medicabilia reposcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere; & qui contigerit, salvus erit.

N. 13. Succedant victimæ triumphales in locum, ubi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione... Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus invehamus, totumque diem fida devotione celebremus.

N. 16. (Ariani) in tantum amentiæ prodeunt, ut negent Martyrum merita. quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum; siquidem tanta est incredulorum perfidia, ut tolerabilior sit diaboli plerumque confessio.

Et nunc audistis clamantes dæmones, & confitentes Martyribus quod pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, ut nos tam graviter torqueatis? Et Ariani dicunt: Non sunt isti Martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare; cum tormenta dæmonum ipsorum voce probentur, & beneficia Martyrum remediis sanatorum, & absolutorum indiciis declarentur.

N 17. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Cæcus esse desivi; & probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cum valeret mancipatus obsequiis, Severus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officium, postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum ante sustentabatur obsequiis: eos indices suæ visitationis arcessit, quos habebat testes & arbitros cæcitatis. Clamat quia ut contigit fimbriam de veste Martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit.

N. 18. Nonne simile istud est, atque illud quod in Evangelio legimus? Unius enim potentiam laudamus auctoris: nec interest utrum opus sit, an munus; cum & muneretur in opere, & operetur in munere. Quod enim aliis faciendum donaverit, hoc in aliorum opere nomen eius operatur.

In Append. S. AMBROS. *Serm.* 55. *in Natali SS. Martyr. Nazarii & Celsi*, *n.* 2. Exultant felices singularum urbium populi, si unius saltem Martyris reliquiis muniantur: ecce nos populus Martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cælestium militum, & tantarum parens fecunda virtutum. Recte itaque & ex debito a filiis parentis Ecclesiæ horum beatorum Martyrum celebrantur insignia.

N. 10. Honoremus beatos Martyres, principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, coheredes Dei.

N. 11. Quod si dicas mihi: Quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et ubi est illud, carissimi, quod ipsa veritas loquitur per Prophetam: *Pretiosa*, inquit, *in conspectu Domini mors sanctorum eius*? Et iterum: *Mihi autem valde bono iscandi sunt amici tui, Deus*? Honorare debemus servos Dei, quanto magis amicos Dei? de quibus alio loco dicitur: *Dominus*, inquit, *custodit omnia ossa eorum, & unum ex his non conteretur*. Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices; honoro viventis memoriam perennitate virtutis; honoro per confessionem Domini sacratos cineres; honoro in cineribus semina æternitatis; honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reverentur & dæmones; quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro? Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.

Ps. CXV. 15. *Ps.* CXXXVIII. 15. *Ps.* XXXIII. 21.

S. HIERONYM. *Epist.* 53. *adversus Vigilantium*, *&c.* *Vide super.* §. *litt.* (H)

Epist. 44. *alias* 17. *Paulæ & Eustoch. ad Marcellam*. Martyrum ubique sepulcra veneramur; & sanctam favillam oculis apponentes, si liceat etiam ore contingimus: & monumentum in quo Dominus conditus est, quidam æstimant negligendum? Si nobis non credimus, credamus saltem diabolo & angelis eius; qui quotiescumque ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in conspectu tribunalis Christi stantes contremiscunt, rugiunt, & sero dolent crucifixisse, quem timeant... Licet... Ioannis Baptistæ,

Elisei quoque & Abdiæ pariter cineres adorare.

Lib. advers. Vigilantium, paullo post init. Dolet Martyrum reliquias pretioso operiri velamine: & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proiici in sterquilinium; ut solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum Basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantius Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illorum se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudæa transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos in serico & vase aureo portaverunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquiis: & tanta lætitia, quasi præsentem viventemque Prophetam cernerent, susceperunt: ut de Palæstina usque Chalcedonem iungerentur populorum examina; & in Christi laudes una voce resonarent?

S. Aug. *Serm. 317. de S. Stephano Martyre, alias 92. de diversis, c. 1. n. 1...* Exiguus pulvis tantum populum congregavit: cinis latet, beneficia patent. Cogitate, carissimi, quæ nobis Deus servet in regione vivorum, qui tanta præstat de pulvere mortuorum. Caro sancti Stephani per loca singula diffamatur: sed fidei eius meritum commendatur. Sic exspectemus consequi temporalia beneficia, ut eum imitando accipere mereamur æterna.

Serm. 275. in Natal. Martyr. Vincent. 2. alias 9. inter editos a Parisiensibus, num. 3... Providentia Creatoris cadaveribus Martyrum tam præclara miraculorum testimonia præstando, abundantiorem honorem exsanguibus reliquiis hominum circumponit, & quod vita emigrante tamquam deforme iam remanet, ibi evidentius præsens vitæ dator apparet.

Lib. 9. Confess. c. 7. n. 16. (Ambrosio) Antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent Martyrum corpora Protasii & Gervasii, quæ per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportune promeres ad coercendam rabiem femineam, sed regiam. Cum enim propalata & effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam Basilicam, non solum quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem dæmonibus sanabantur, verum etiam quidam plures annos cæcus civis civitatique notissimus, cum populi tumultuantis lætitiæ caussam quæsisset atque audisset, exsilivit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum pretiosæ in conspectu tuo mortis Sanctorum tuorum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuæ ferventes lucentes, inde illius (Iustinæ) inimicæ animus etsi ad credendi sanitatem non ampliatus, a persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi Deus meus.

Lib. 22. de Civit. Dei, c. 8. num. 2. Miraculum quod Mediolani factum est, cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit pervenire, quia & grandis est civitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasii & Gervasii: quæ cum laterent, & penitus nescirentur, Episcopo Ambrosio per somnium revelata, reperta sunt; ubi cæcus ille, depulsis veteribus tenebris, diem vidit.

N. 6. Vir Tribunitius Hesperius... ubi eum afflictione animalium & servorum suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros, me absente, Presbyteros, ut aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante cessavit. Acceperat autem ab amico suo terram sanctam de Ierosolymis allatam, ubi sepultus Christus die tertio resurrexit; eamque suspenderat in cubiculo suo, ne quid mali etiam ipse pateretur. At ubi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret, cogitabat; quam diutius in cubiculo suo reverentiæ caussa habere nolebat... Cumque nobis omnia retulisset, etiam hoc petivit, ut infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret, ubi etiam possent Christiani ad celebranda quæ Dei sunt congregari. Non restitimus: factum est. Erat ibi iuvenis paralyticus rusticanus: hoc audito petivit a parentibus suis, ut illum ad eum locum sanctum non cunctanter adferrent. Quo cum fuisset allatus, oravit, atque inde continuo pedibus suis salvus abscessit.

N. 10... Episcopo afferente Præ-

iecto reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius Memoriam veniebat magnae multitudinis concursus & occursus. Ibi caeca mulier, ut ad Episcopum portantem duceretur, oravit: flores quos ferebat dedit, recepit, oculis admovit, protinus vidit, stupentibus qui aderant, praeibat exultans, viam carpens, & viae ducem ulterius non requirens.

N. 13. Fuit vir nomine Martialis aevo iam gravis, & multum a religione abhorrens Christiana. Habebat sane fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cum eum aegrotantem multis & magnis laboribus rogarent, ut Christianus fieret, prorsus abnuit, eosque a se turbida indignatione submovit. Visum est genero eius, ut iret ad Memoriam sancti Stephani, & illic pro eo quantum posset oraret, ut Deus illi daret mentem bonam, qua credere non differret in Christum. Fecit hoc ingenti gemitu & fletu, & sinceriter ardente pietatis affectu: deinde abscedens aliquid de altari florum, quod occurrit, tulit; eique, cum iam nox esset, ad caput posuit: tum dormitum est. Et ecce ante diluculum clamat, ut ad Episcopum curreretur... Cum ergo audisset eum absentem, venire Presbyteros postulavit. Venerunt, credere se dixit, admirantibus atque gaudentibus omnibus, baptizatus est. Hoc, quamdiu vixit, in ore habebat: Christe accipe spiritum meum: cum haec verba beatissimi Stephani, quando lapidatus est a Iudaeis, ultima fuisse nesciret; quae huic quoque ultima fuerunt: nam non multo post etiam ipse defunctus est.

N. 15. Puerum quemdam parvulum, cum in area luderet, exorbitantes boves qui vehiculum trahebant rota obtriverunt, & confestim palpitavit expirans. Hunc mater arreptum ad (Stephani) Memoriam posuit; & non solum revixit, verum etiam illaesus apparuit.

N. 16. Sanctimonialis... cum aegritudine laboraret, ac desperaretur; ad eamdem Memoriam tunica eius allata est: quae antequam revocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadaver eius parentes, & recepto spiritu salva facta est.

N. 17. Apud Hypponem Bassus quidam Syrus ad Memoriam eiusdem Martyris orabat pro aegrotante & periclitante filia, eoque secum vestem eius adtulerat: cum ecce pueri de domo cucurrerunt, qui ei mortuam nuntiarent... Qui cum domum rediisset iam suorum eiulatibus personantem, & vestem filiae quam ferebat super eam proiecisset, reddita est vitae.

Multo plura ibidem refert miracula quae consulto omittimus brevitatis caussa.

N. 18. Rursus ibidem apud nos Iraenei cuiusdam collectarii filius aegritudine extinctus est. Cumque corpus iaceret exanime, atque a lugentibus & lamentantibus exsequiae pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum consolantium verba suggessit, ut eiusdem Martyris oleo corpus perungeretur. Factum est, & revixit.

N. 19. Itemque apud nos vir Tribunitius Eleusinus super Memoriam Martyris, quae in suburbano eius est, aegritudine exanimatum posuit infantulum filium; & post orationem, quam cum multis lacrymis ibi fudit, viventem levavit.

N. 20... Si enim miracula sanitatum, ut alia taceam, ea tantummodo velim scribere, quae per hunc Martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi, & in nostra, plusimi conficiendi sunt libri: nec tamen omnia colligi poterunt, sed tantum de quibus libelli dati sunt, qui recitarentur in populis. Id namque fieri voluimus, cum videremus antiquis similia divinarum signa virtutum etiam nostris temporibus frequentari; & ea non debere multorum notitiae deperire. Nondum est autem biennium, ex quo apud Hypponem regium coepit esse ista Memoria, & multis, quod nobis certissimum est, non datis libellis, de iis quae mirabiliter facta sunt, illi ipsi qui dati sunt ad septuaginta ferme numerum pervenerant, quando ista conscripsi. Calamae vero, ubi & ipsa Memoria prius esse coepit, & crebrius dantur, incomparabili multitudine superant.

N. 21. Uzali etiam, quae colonia Uticae vicina est, multa praeclara per eumdem Martyrem facta cognovimus... Cum enim nuper illic essemus, Petronium clarissimam feminam, quae ibi mirabiliter ex magno atque diuturno, in quo medicorum adiutoria cuncta defecerant, languore sanata est.

N. 22. Unum est apud nos factum, non maius quam illa quae dixi, sed tam clarum atque illustre miraculum, ut nullum arbitrer esse Hypponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit, nullum qui oblivisci ulla ratione potuerit. De-

PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 4.

cum quidam fratres (quorum septem sunt mares, tres feminæ) de Cæsarea Cappadociæ suorum civium non ignobiles, maledicto matris recenti, patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, tali pœna sunt divinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum: in qua fœdissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto pæne vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater & soror, Paullus & Palladia, multis aliis locis miseria diffamante iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha ferme dies quindecim, Ecclesiam quotidie, & in ea memoriam gloriosissimi Stephani frequentabant, orantes, ut iam sibi placaretur Deus, & salutem pristinam redderet. Et illic, & quacumque ibant, convertebant in se civitatis adspectum. Nonnulli qui eos alibi viderant, caussamque tremoris eorum noverant, aliis, ut cuique poterant, indicabant. Venit & Pascha, atque ipso die Dominico mane, cum iam frequens populus præsens esset, & loci sancti cancellos, ubi Martyrium erat, idem iuvenis orans teneret, repente prostratus est, & dormienti simillimus iacuit: non tamen tremens, sicut etiam per somnum solebat. Stupentibus qui aderant, atque aliis paventibus, aliis dolentibus; cum eum quidam vellent erigere, nonnulli prohibuerunt, & potius exitum exspectandum esse dixerunt. Et ecce surrexit, & non tremebat, quoniam sanatus erat, & stabat incolumis, intuens intuentes.... Nobiscum homo prandit, & diligenter nobis omnem suæ ac maternæ fraternæque calamitatis indicavit historiam. Sequenti itaque die post Sermonem redditum, narrationis eius libellum in crastinum populo recitandum promisi. Quod cum ex Dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres, cum eorum legeretur libellus. Intuebatur populus universus sexus utriusque, unum stantem sine deformi motu, alteram membris omnibus contrementem. Et qui ipsum non viderant, quid in eo divinæ misericordiæ factum esset, in eius sorore cernebant. Videbant enim quid in eo gratulandum, quid pro illa esset orandum. Inter hæc recitato eorum libello, de conspectu populi abire eos præcepi, & de tota ipsa caussa aliquanto diligentius cœperam disputare,

Serm. 321.

Serm. 322.

cum ecce me disputante, voces aliæ de Memoria Martyris novæ gratulationis audiuntur. Conversi sunt eo qui me audiebant, cœperuntque concurrere. Illa enim ubi de gradibus descendit, in quibus steterat, ad Sanctum Martyrem orare perrexerat. Quæ mox ut cancellos adtigit, collapsa similiter velut in somnum, sana surrexit.

S. GAUDENTIUS Brixiens. Episc. *Serm* 17. *de Dedicat. in fin. Biblioth. Patrum. t.* 5. *p.* 970. Habemus ergo & hos quadraginta & prædictos decem Sanctos, ex diversis terrarum partibus congregatos; unde hanc ipsam Basilicam eorum meritis dedicatam, concilium Sanctorum nuncupari oportere decernimus. Dignum est enim, ut ad tantorum Martyrum venerandas reliquias processuri, ad concilium Sanctorum nos procedere fateamur. Tot igitur iustorum patrocinio adiuvandi, tota fide omnique desiderio supplices, secundum eorum vestigia curramus, ut ipsis intercedentibus, universa quæ poscimus, adipisci mereamur.

PAULLINUS Diac. *in Vita S. Ambrosii, num.* 14. Sancti Martyres Protasius & Gervasius se Sacerdoti revelaverunt... Sed ubi sanctorum Martyrum corpora sunt levata & in lecticis posita, multorum ibi sanatæ ægritudines perdocentur. Cæcus etiam Severus nomine, qui nunc usque in eadem Basilica quæ dicitur Ambrosiana, in quam Martyrum corpora sunt translata, religiosissime servit; ubi vestem Martyrum adtigit, statim lumen recepit. Obsessa etiam corpora a spiritibus immundis curata, summa cum gratia domum repetebant.

N. 32... Sancti Nazarii Martyris corpus, quod erat in horto positum extra civitatem, levatum ad Basilicam Apostolorum quæ est in Romana, (id est Regione prope portam Romanam urbis Mediolani) transtulit. Vidimus autem in sepulcro quo iacebat corpus... sanguinem Martyris ita recentem, quasi eodem die fuisset effusus. Caput etiam ipsius, quod ab impiis fuerat abscissum, ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis atque barba, ut nobis videretur eodem tempore quo levabatur, lotum atque compositum in sepulcro... Etiam odore tanto repleti sumus, ut omnium aromatum vinceret suavitatem...

N. 33. Translato itaque corpore Martyris (Celsi) ad Basilicam Apostolorum, ubi pridem Apostolorum reliquiæ summa omnium devotione depositæ fuerant, cum

tractaret Episcopus, quidam de populo repletus spiritu immundo, clamare coepit se torqueri ab Ambrosio. At ille conversos ad eum ait: Obmutesce, diabole; quia non te torquet Ambrosius, sed fides Sanctorum & invidia tua; quoniam illuc vides ascendere homines, unde tu deiectus es; nam Ambrosius nescit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat, obmutuit, prostratusque in terram est, nec amplius vocem, qua obstrepere posset, emisit.

S. Paullinus *Epist.* 32. *alias* 12. *ad Severum*, *num.* 7. Sacros cineres de sanctis gloriosorum Apostolorum, aut Martyrum reliquiis adipiscamini... Dignum opere fidei vestræ, & operis fideliter elaborati dedicatione proculdubio celeberrima, Sanctorum quoque reliquiis decoro arbitramur, ut hoc etiam quod de Cruce misimus, pariter depositum sacratumque veneremini. Quod .... hi versiculi nuntiabunt.

Divinum veneranda tegunt altaria fœdus,
Compositis sacra cum cruce Martyribus.

N. 8. Si vero magis placeat vobis hanc de cruce benedictionem ad quotidianam tutelam atque medicinam in promptu habere, ne semel condita in altari non semper ad manum, ut usus exigit, præsto sit, sufficit & illa ad Basilicæ consecrationem gratia, scilicet Dominus cum Apostolis & Martyribus.

N. 11. Hic pietas, hic alma fides, hic gloria Christi,
Hic est Martyribus Crux sociata suis.
Nam Crucis e ligno magnum brevis astula pignus,
Totaque in exiguo segmine vis Crucis est.

N. 17. Ecce sub accensis altaribus ossa piorum,
Regia purpureo marmore crusta tegit.
Hic & Apostolicas præsentat gratia vires,
Magnis in parvo pulvere pignoribus.
Hic pater Andreas & magno nomine Lucas,
Martyr & illustris sanguine Nazarius;
Quosque suo Deus Ambrosio post longa revelat
Sæcula, Protasium cum pare Gervasio.
Hic simul una pium complectitur arcula cœtum,
Et capit exiguo nomina tanta sinu.

Poema XXVI. *al.* XXIV. *de S. Felice*, *natal.* IX. *ver.* 400.

Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis,
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora sedem.
Namque & Apostolici cineres sub cælite mensa
Depositi, placitum Christo spirantis odorem
Pulveris inter sancta sacri libamina reddunt...
Quamvis Sancti omnes toto simul orbe per unum
Sint ubicumque Deum: quo præsentantur ubique,
Corporis ut sua membra Deo: sed debita Sanctis
Sunt loca corporibus: neque tantum qua iacet ora
Totum corpus, ibi positorum gratia vivit;
Sed quacumque pii est pars corporis, & manus exstant,
Contestante Deo meriti documenta beati.
Magna & in exiguo Sanctorum pulvere virtus
Clamat Apostolici vim corporis, indice verbo.

Poema XXVII. *al.* XXV. *de S. Felice*, *natal.* X. *ver.* 115.

Ipse domum remeans, modicum, sed grande saluti,
De Crucis æternæ sumptum mihi fragmine lignum
Promo, tenensque manu adversis procul ingero flammis,
Ut clypeum retinens pro pectore, quo tegerem me,
Arceremque hostem collato umbone relisum.
Credite, nec donate mihi, sed reddite Christo
Grates, & iustas date laudes omnipotenti:
Nostra salus etenim Cruce Christi & nomine constat,
Inde fides nobis, & in hoc cruce nixa periclo
Profuit, & nostram cognovit flamma salutem.
Nec mea vox, aut dextra illum, sed vis Crucis ignem
Terruit, inque loco de quo surrexerat ipso,
Ut circumseptam præscripto limite flammam
Sidere, & extingui fremitu moriente coegit:
Et cinere exortam cineri remeare procellam:
Quanta Crucis virtus: ut se natura relinquat,
Omnia ligna vorans ligno Crucis utitur ignis.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

Acta S. Ignat. Martyris *apud* Theodor. Ruinart *anno Christi* 107. *pag.* 10. Ut sit nulli fratrum gravis per collectionem reliquiarum; secundum quod præoccupans in Epistola propriam concupiscit fieri fruitionem. Sola enim asperiora sanctorum ossium derelicta sunt: quæ in Antiochiam reportata sunt, & in capsa reposita, sicut thesaurus inappretiabilis.

Acta alia, *Ibid. pag.* 22. Solæ enim duriores sanctarum eius reliquiarum partes relictæ sunt, quæ Antiochiam delatæ sunt, & in sudario depositæ, thesaurus sane inæstimabilis ob Martyris gratiam Ecclesiæ relictus.

Pag. 23. Tempore eius Martyrii convenientes, athletæ & generoso Christi Martyri communicemus, qui diabolum conculcavit, & pii sui desiderii cursum perfecit in Christo Iesu Domino nostro.

Acta S Symphor. *ann.* cxx. *Ibid. pag.* 24. In quo spatio omnium Martyrum honorata sunt sancta corpora, & constructis tumulis condita cum omni diligentia, quorum nomina descripta sunt in libro vitæ. Natalis vero sanctorum Martyrum Christi beatæ Symphorosæ, & septem filiorum eius Crescentis, Iuliani, Nemesii, Iustini, Stractei & Eugenii, celebratur sub die xv. Kalendas Augusti.

Acta S. Saturn. Episc. Tolos. *Ibid. pag.* 132. Mansit aliquandiu sub vili cespite, omnibus quidem inhonorum, sed honoratum a Deo Martyris corpus; donec S. Hilarius, post multum temporis in Tolosana urbe Episcopus ordinatus, decessoris sui obitu instructus & merito, effossa usque ad ipsum sepulcrum ligneum terra, sanctas veritus commovere reliquias, transvolutionem desoper multo latere diligenter exstruxit, basiliculam etiam admodum parvulam vilibus lignis ad locum tantum orationis adiecit... Procedente tempore, cum multorum ad basiliculam illam fideliter a sæculo recedentium pro solatio propter corpus Martyris quiescientis deferrentur exsequiæ, & locus omnis tumulatorum corporum multitudine fuisset impletos; sanctos Silvius, Episcopatum supradictæ urbis indeptus, pulcram & speciosam Basilicam magnis sumptibus parans ad veneran di Martyris transferendas illuc reliquias, ante consummationem cœpti operis recessit e sæculo. Post cuius obitum sanctus Exsuperius in summum Sacerdotiom cooptatus, vir absque ullios præcessorum iniuria, absqoe ullius qui id temporis Ecclesias regere videbantur invidia, non solum nulli secundus; verum etiam ipsi beato Martyri virtutum meritis comparandus, Basilicam quam decessor suus fideliter inchoaverat, instantissime consummavit, & feliciter dedicavit. Qui cum transferre illuc sancti Martyris reliquias, non pro sua incredulitate, sed pro ipsius honore dubitaret; admonitus per quietem est, ne infideliter negligeret, quod fideliter credidisset; nullam fieri vel diminutione cinerum, vel commotione membrorum spiritibus iniuriam: quia manifesta res esset hoc Martyribus proficere ad honorem, quod profuisset credentibus ad salutem.. De quorum (Sanctorum) beatitodine dictum est: *Plantati in domo Domini, in atriis Dei nostri florebunt*; & iterum: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius*; & iterum: *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis*; & iterum: *Gloria hæc est omnibus Sanctis eius*, quibus non solum credere in Christum, sed & pro Christo pati, ac statim post resolutionem corporum cum Christo esse donatum est: amicos Dei, ac dilectos Deo non negligamus ut mortuos, sed honoremus ut vivos; quia non dubia fide certum est, quod si eorum fideliter suffragia postulemus, feliciter patrocinia sentiemus. Quia etiam si illorum studia cessarent, ille optata præstaret, qui cogitationum non solum præsentium inspector, verum etiam cognitor futurorum, dum rogatur in suis, se intelligit honorari.

Ps. xci. 14. Ps. cxv. 15. Ps. cxlix. 5. Ibid. 15.

Acta S. Fructuosi, &c. *Ibid. pag.* 221. Superveniente autem nocte ad amphitheatrum cum vino festinanter pervenerunt, quo semiusta corpora exstinguerent. Quo facto, eorumdem Martyrum cineres collectos, prout quisque potuit, sibi vindicavit.

Acta Martyr. SS. Apollonii *& Socior. Ex Lib.* Ruffin. *de Vit. Patr. cap.* 59. *ann.* 300. *Ibid. pag.* 488. Quæque (SS. Corpora) ab his, qui obsequii caussa simul venerant, suscepta ac revocata sub uno sepulcri domicilio collocata sunt: a quibus usque ad præsens tempus virtutes multæ, & signa miranda omnibus consummantur. Sed & vota omnium atque orationes suscipiuntur ab eis, & cum fructu petitioois implentur.

Acta S. Roman. *ann.* ccciii. *Ibid. pag.* 350. Cum autem incidisset (carnifex) ipsam linguam, usus est ad tutelam sui: non enim proiecit quam incidit, sed accipiens eam, ut medicamen ad sanitatem

Plures huius traditionis testes proferre necesse non est: hi satis superque erunt cuilibet veritatem ex animo sectanti. Si forte apud quemquam eo usque prævalebunt præconceptæ opiniones, ut ad eas deponendas supra dicta testimonia non sufficiant, iis sane nec plura sufficerent. Sed quid diutius immoramur in re minime dubia: habemus hic fatentes adversarios. Non diffitentur qui inter Protestantes eruditione præ ceteris eminent Grotius, (G) Dallæus, aliique, quin vel purioribus, ut vocant, sæculis cultus Sanctorum reliquiis exhibitus ab Ecclesia fuerit.

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 4.

Fuit is cultus exhibitus primum SS. Martyrum reliquiis: horum siquidem nec aliorum primis temporibus Sanctitas fuit solemniter ab Ecclesia vindicata. Dein Sanctorum albo inseruit Ecclesia & eos quos nunc Confessores dicimus: statimque reliquiis eorum cultus idem exhibitus ac reliquiis Martyrum. Et cultum hunc Deus certis miraculis approbavit. Constat id, ut cetera taceam, ex ingenti miraculorum numero quibus nobilitavit Deus sepulcrum Sancti Martini Turonensis Episcopi; qui forte primus ex Confessoribus martyrio non extinctis, inter Sanctos ab Ecclesia so-

---

illius delicti quod admiserat abnegando, accipiens domi recondit, ut consuerunt infirmiores, fideles tamen, honorare si quid a Martyribus sumpserint.

Acta Martyr. S. Fereol. *ann.* CCCIV. *Ibid. pag.* 464. Quem fidelis religiosorum civium devotio ad præsidium civitatis non longe a Rhodano eum summa veneratione tumulavit. Cuius beneficia per civitates, sicut expetuntur votis, ita beneficiis frequentibus approbantur, præstante Domino nostro Iesu Christo.

Acta S. Vincent. Levit. *ann.* CCCIV. *Ibid. pag.* 371. Videres circumstantium frequentiam Sancti vestigia certatim deosculando prolambere, vulnera totius laceri corporis pia curiositate palpare, sanguinem linteis excipere, sacra veneratione posteris profuturum.

Pag. 373. Beatissimus Martyr, ad sepulturæ honorificentiam inde levatos, digna cum reverentia deportatur, & sub sacro altari extra moros eiosdem civitatis Valentiæ ad quietem reponitur; ubi meritis ipsius divina multipliciter præstantur beneficia ad laudem & gloriam nominis Christi, qoi cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus, per infinita sæcula sæculorum.

Acta SS. Martyr. Tarachi, Probi, & Andronici. *ann.* CCCIV. *Ibid.* III. *Interrog. pag.* 436. Putas qoia muliereolæ aliquæ post mortem corpus tuum habent aromatibus vel unguentis condire, neqoissime? Nam & modo cogitabo, ut reliquias tuas exterminem.

Pag. 437. Ut reliquias tuas muliereulæ in linteamine involvant, & cum unguentis & odoribus adornent: sed, male & scelesto, iubebo te comburi, & cinerem corporis tui in omnem ventum dispergam.

Pag. 444. Dentes autem eius & blasphemam linguam tollite, & comburite, & cinerem facite, & ubique spargite, ut nemo de consortibus eius impiis, aut de mulierculis aliqua colligat, aut servet, quasi pretiosum aliquid aut sanctum æstimet.

Ex Epist. S. Vigilii Episc. Trident. *ad Simplician. Episc. Mediolan. de Martyr.* SS. Sisinii, Martyrii, & Alexandri, *Ibid. pag.* 610. Et cum eodem Sanctos apud ipsos exorator accede, quatenus possim die illa fimbriam aut Sacerdotum aut Martyrum, iam omnibus sepositis, peccator attingere.

(G) Grotius *de Antichristo Oper. Theol. tom.* 3. *pag.* 502. *col.* 2. Apod Martyrum Memorias si vera fiunt miracula, ut olim facta innumeris testibos constat, Deo fit honos, quod pretiosum sibi ostendat Sanctorum sanguinem: si finguntur, sunt leges ac iudicia adversus falsarios, nec eos bonus Papa defendet.

lemniter relatus eſt. Legi poteſt quod ſcripſit de Miraculis ad huius ſepulcrum patratis Gregorius Turonenſis, unus e Sancti Martini ſucceſſoribus, qui & ipſe ad Sancti Martini ſepulcrum orans non ſemel, cum gravi infirmitate detineretur, ſubito & præter naturæ ordinem ſanatus eſt. (H)

Nec prætereundum puto quod ad ſepulcrum ſanctæ virginis Genovefæ, vel ad ſolemnem eius reliquiarum geſtationem ex Baſilica in qua corpus eius ſervatur ad Pariſienſem Eccleſiam, in publicis calamitatibus ſæpiſſime experta eſt divinitus civitas Pariſienſis. Celebre in primis illud eſt quod contigit anno Domini milleſimo centeſimo trigeſimo primo, regnante Ludovico ſexto. Cum enim Franciæ regnum depopularetur dira lues, ſacrum ignem dixere, quo plurimi omnis ætatis & ſexus in pedibus, manibus, mamillis, genis ipſis exuſti, cito conſumebantur; delatum eſt ſolemni pompa iuſſu Stephani Epiſcopi corpus Beatæ virginis Genovefæ, publico præmiſſo ieiunio, ad Cathedralem Eccleſiam. In quam ubi ſacrum corpus advectum eſt, ſtatim ægroti omnes,

---

(H) S. GREG. TURON. *Lib.* 2. *de mirac. S.* MARTINI *cap.* 1.... Incurri dyſenteriam cum febre valida, & taliter agi cœpi, ut imminente morte, vivere omnimodis deſperarem... Erat autem & dolor gravis totum alvum penetrans, & deſcendens ad ilia, non me minus conſumens tortura ſua, quam febris exegerat. Cumque ſic ageretur mecum, ut non remanſiſſet ſpes vitæ, ſed cuncta deputarentur in funere, nec valeret penitus medici antidotum, quem mors mancipaverat ad perdendum... vocavi archiatrum & dico ei: Pulverem de ſacratiſſimo domini Martini ſepulcro exhibe, & exinde mihi facito potionem. Quod ſi hoc non valuerit, amiſſa ſunt omnia evadendi perfugia. Tunc miſſo diacono ad antedictum beati Præſulis tumulum, de ſacroſancto pulvere exhibuit, dilutumque mihi porrigunt ad bibendum. Quo hauſto, mox omni dolore ſedato, ſanitatem recepi de tumulo. In quo tam præſens fuit beneficium, ut cum id actum fuerit hora tertia, incolumis procederem ad convivium ipſa die hora ſexta.

Lib. 4. *cap.* 1. Nuperrimo autem tempore ventris dolorem incurri, & licet non uſquequaque dabat ſolutionem, tamen doloris malum in illis intraneorum flexuoſis receſſibus vagabatur. Adhibui, fateor, ſæpius balneas, atque res calidas ſuper ipſas alvi torturas ligari faciebam, ſed nihil mederi poterant infirmitati. Sexta etenim dies illuxerat, quod magis ac magis dolor invaleſcebat, cum mihi venit in memoriam, ante paucos annos, ſicut in *Lib.* 2. huius operis continetur ſcriptum *cap.* 1. me ab hoc dolore Sancti virtute fuiſſe ſanatum. Acceſſi temerarius ad locum ſepulcri, proiectuſque ſolo orationem fudi, atque ſecretius a pendentibus velis unum ſub veſtimento iniectum filum, crucis ab hoc ſignaculum in alvo depinxi, protinus dolore ſedato ſanus abſceſſi.

Cap. 2. Quodam vero tempore lingua mihi graviter intumuerat, ita ut plerumque dum loqui vellem, balbutire me faceret, quod non mihi ſine improperio erat. Acceſſi autem ad tumulum Sancti, ac per lignum cancelli linguam impeditam traxi: protinus tumore compreſſo convalui. Intumuerat enim valde & totum palati impleverat antrum. Deinde poſt diem tertium labium mihi exſilire graviter cœpit: acceſſi iterum quærere ſoſpitatem ad tumulum; tactoque labio a dependentibus velis, protinus ſtetit venæ pulſus. Et credo mihi hæc ex abundantia ſanguinis eveniſſe: non tamen ſanguinem minuere ſtudui propter Sancti virtutem. Nullam tamen mihi ultra moleſtiam fecit hæc cauſſa.

De gloria Confeſſ. cap. 14. 21. 22. 23. 26. 49. 50. 54. 57. 70. 81. 82 86. 97. 99. 100. 101. & 103. *Vide infra* §. 28. *c.* 2. *Sect.* 4. *huiuſce Partis*.

tribus exceptis, sanitatem recuperarunt. Cuius miraculi veritatem cum comperisset Innocentius Papa secundus, qui Parisios advenit anno sequenti, annuo festo illius memoriam Parisiis celebrari iussit. Sed & iuxta maiorem Basilicam in perenne rei monimentum ædificata est Ecclesia (quæ nunc Parochialis est,) sub titulo S. Genovefæ de Miraculo Ardentium. (Hæc scribo Parisiis ipso die sexto Kalendas Decembris, quo celebratur annua illius tanti miraculi memoria;) quod ideo minime duxi prætereundum, cum divina providentia factum sit ut hac ipsa die agerem de debita sanctorum reliquiis veneratione. (1)

§. 5. *De Cultu Crucis & sacrarum Imaginum.*

I. Quid his ultimis primi Præcepti verbis, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis ea neque coles?* Quid, inquam, his verbis prohibet Deus?

R. His verbis prohibetur ne vel sculptili, vel similitudini rei cuiuscumque debitus Deo cultus & suprema adoratio deferatur: Ne fiant Idola.

Idcirco autem prohibuit Deus

(1) R. P. Mabillonius *Liturgiæ Gallicanæ Lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 2. Tribus in locis reliquias sacras conditas fuisse Gregorius est auctor 1.° In cryptis subterraneis, nempe subtus altare: quod probat egregius Gregorii locus de corpore Sancti Petri in Vaticano sepulti in *Lib.* 1. de Gloria Martyrum *cap.* 28. Atque alter in eiusdem Libri *cap.* 32. ubi de Ecclesia S. Petri apud Burdegalam.. Idem adstruit Paullinus in natal. ix. de S. Felice, *quem lege supra litt* (F) *hocce* §.

N. 3. 2.° Reliquiæ locabantur in parietibus Ecclesiæ, ubi depingi solebant imagines sacræ. Gregorius in *Lib.* 7. *cap.* 31. factum narrat cuiusdam Eufronis Syri, qui, allatis Sancti Sergii Martyris reliquiis, Ecclesiam in eius honorem apud Burdegalam ædificaverat, ubi miracula increbuerunt. Hoc accepto, ... *mummolus elevari ad parietem scalam iubet, erant enim in sublimi parietis contra altarium in capsula recondita.*

N. 4. 3. Quandoque in Baptisterio collocabantur, testante Gregorio de seipso in fine *Lib* x. *Baptisterium ad ipsam Basilicam S. Perpetui edificari precepi in quo S. Ioannis cum Sergii Martyris reliquias posui: & in illo priore baptisterio Sancti Benigni Martyris pignora collocavi.* Nusquam super altare positæ sunt reliquiæ, nisi forte ad breve tempus.... quamquam neque ad breve tempus reliquias super altare positas probavit Sanctus Odo Abbas Cluniacensis, aut potius sancta Gualburgis, seu Walburgis: quæ cum, referente Bernone Abbate, miracula in quadam Ecclesia ipsi dicata patraret, *contigit, ut eiusdem S. Gualburgis reliquiæ super altare per aliquot dies manerent: sed mox miracula cessaverunt. Tandem vero ipsa virgo cuidam ex infirmis apparens: idcirco, inquit, non sanamini, quia reliquiæ meæ sunt super altare Domini, ubi maiestas divini mysterii debet solummodo celebrari* Ita S. Odo in *Lib.* 2. Collationum *cap.* 28. Hæc narratio innuit, raro per id tempus, id est, sæculo decimo reliquias altari impositas fuisse. Tametsi id permittit Leo Papa IV. in homilia quadam his verbis: *Super altare nihil ponatur, nisi capsæ & reliquiæ, aut forte quatuor Evangelia & buxida cum corpore Domini ad viaticum infirmis: cetera in nitido loco recondantur.* Quod totidem verbis repetit Ratherius Veronensis Episcopus in Synodica oratione ad Presbyteros suos.

expresse Iudæis ne sibi sculptilia seu idola efformarent: quia valde propensus erat populus ille ad idololatriam, ut ex eorum historia constat. Voluit ergo Deus his verbis præcavere ne ipsi sensim inciderent in superstitiones vicinarum gentium, quæ reipsa adorabant sculptilia & simulacra Solis, Lunæ, stellarum, quin & statuas seu imagines vel hominum, vel belluarum, vel piscium. (A) Alioqui ubi nullum erat Idololatriæ periculum sculptas vel pictas imagines fieri minime prohibuit Deus. Immo Moyses ipse iussu Dei posuit supra Propitiatorium sculptam imaginem duorum Cherubim, qui sese invicem respiciebant versis vultibus. (B) Idem iussu Dei erexit Serpentem æneum, qui in monimentum miraculi, per multa sæcula religiose servatus est, donec tandem eum Ezechias confregit, quia pluribus erat occasio ruinæ. (C) Templi a Salomone ædificati parietes & ostia variis Cherubim & palmarum sculpturis decorata fuere. (D) Quin & mare æreum bobus duodecim incumbebat; & in basibus erant boum, leonum, & Cherubim sculptæ imagines. (E) Erant in eo & aliæ picturæ variæ. Huic Templo Deus solemniter benedixit. Non ergo prohibuit Deus absolute picturæ vel sculpturæ usum; sed id solum prohibuit, ne quis pingeret vel sculperet quidquam ad idololatriam, & vetat etiamnum ne quid vel sculptum vel pictum adoretur eo cultu qui soli Deo debetur.

I. Ergo non pugnat cum primo Dei præcepto usus quem cernimus in Ecclesiis sculptarum vel pictarum imaginum Christi cruci affixi & Sanctorum?

R. Non pugnat ullatenus: neque enim imagines illas supremo latriæ cultu veneramur. Deum unum adorat Ecclesia Catholica; & Lege Dei non prohibentur, ut diximus,

---

(A) Roman. I. 23. Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum.... Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in sæcula.

(B) Exod. xxv. 18. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi.

(C) Numeror. xxi. 8. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur.

2. Regum xviii. 4. Ipse (Ezechias) dissipavit excelsa, & contrivit statuas, & succidit lucos, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum.

(D) 3. Reg. vi. 29. Et omnes parietes Templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes... Et duo ostia de lignis olivarum: & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valde prominentia: & texit ea auro.

(E) 3. Regum vii. 23. Fecit quoque mare fusile... Et stabat super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem, & mare super eos desuper erat .. Et inter coronulas & plectas, leones & boves & Cherubim: & in iuncturis similiter desuper, & subter leones & boves, quasi lora ex ære dependentia.

imagines illæ, quæ neque idololatriæ caussa sculptæ vel pictæ sunt, neque inducunt ad idololatriam.

I. Fuitne prisco in more positum ut servarentur in Ecclesiis cruces & sculptæ vel pictæ Christi sanctorumve imagines?

R. Fuit mos ille iam a primis Ecclesiæ sæculis servatus: Testes habemus huius rei locupletissimos Tertullianum, Eusebium Cæsariensem, quem & Historia Ecclesiastica & multa alia scripta opera commendant, sanctum Gregorium Nyssenum, sanctum Asterium Episcopum Amaseæ, sanctum Paullinum Nolanum Episcopum, S. Nilum Abbatem discipulum S. Ioannis Chrysostomi, S Gregorium Magnum,(F) aliosque non paucos quos

(F) Tertull. *De Pudicit. c.* 10. Pastor quem in calice depingis.

Eusebius *Lib.* 3. *de vita Constantini. cap.* 49. *Epist. Constant. ad Macar. Episc. Hierosol. de fabrica Templi Dominici sepulcri circa fin.* Media fori platea, qua fons emanat, insigne boni pastoris agno visses iis bene familiare, qui a sacra pagina recentes sunt. Etiam in ære cum leonibus efformatum Danielem auri bracteis egregium opus. Ille certe invaserat in animum regium cælestis amor, ut alta regum palatia, quo præsertim domicilii eminentia loco patebat, ad summam laquearium contignationem figeret signo crucis in explicata late tabula, gemmisque in auro disposite distitis opere luculento. Nam istæ bono viro excubiæ palatii firmissimæ videbantur, ita ille urbem accurabat.

S. Gregorius Nyssenus *Orat. de Sancto Theodoro Mart. Tom.* 3. *Edition. Morell. ann.* 1683. *pag.* 579. *prop. init.* Quod si (quis) venerit ad aliquem locum similem huic, ubi hodie noster conventus habetur, ubi memoria iusti, sanctæque reliquiæ sunt: primum quidem earum rerum magnificentia, quas videt, oblectatur, dum ædem ut templum Dei & magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore splendide elaboratum intuetur: ubi & faber in animalium figuram lignum formavit, & latomus ad argenti levitatem crustas lapideas expolivit: induxit autem etiam pictor flores artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeum illum fornacem, beatissimam consummationem athletæ, certaminum, præsidis Christi humanæ formæ effigiem, omnia nobis tamquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiose depingens, certamina atque labores Martyris nobis expressit, ac tamquam pratum amœnum & floridum templum exornavit: solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse: lapillorum item concinnator historiæ par opus in pavimento, quod pedibus calcatur, effecit.

S. Asterius *Amaseæ Episc. Enarratio in Martyrium S. Euphemiæ, tom.* 5. *Biblioth. Patrum. edit. Lugdun. an.* 1677. *pag.* 836. *init.* In Dei templum otio oraturus me recepi. Cum vero hoc quoque consecutus, unam quamdam ex porticibus transirem, vidi in ea picturam quamdsm, cuius me species omnino cepit... Sacra quædam femina, intemerata virgo suam Deo castitatem dicavit: Euphemiam appellant... Cives autem, eiusque socii religionis, pro qua ea mortem obiit, ceu fortitudinis ac sanctitatis gloria insignem admirationi habentes, haud procul templo sepulcrum ædificantes, ac posito loculo, honores ei publicos adhibent, annuum eius certaminis diem, communem ac totius populi conventu lætam facientes celebritatem :.... sed & pictor pietati & ipse studens, artis opera, historiam totam in sindone, quam licuit viva expressione designans, ibidem iuxta sepulcrum sacram ad spectaculum appendit tabellam. Sic autem habet artis hoc præclarum opus. Sedet Iudex throno sublimis, acerbo ac truci vultu contuens Virginem.. Porro adsunt magistratus satellites, ac milites non pauci.. Adstat autem virgo pulla veste, ac pallio philosophiam professa ...ipso quoque vultu lepida... Ducunt autem ad præsidem duo milites; alter quidem ante trahens, alter ve-

ro a tergo urgens. Porro virginis habitus pudore ac constantia mixtus enitet. Inclinat quidem, ac cernua oculos demittit, tamquam virorum erubescens obtutus; stat vero imperterrita, nihil in certamine timidum patiens... mirumque in modum opificem admiror. ut accuratius mores, quam colores miscens, pudorem simul ac fortitudinem, affectiones utrique per naturam contrarias, præclare temperarit. Ulterius autem procedente imitatione, carnifices quidam in levibus nudi tunicis: operi iam insistebant: ac alter quidem apprehendens caput. ac retro inflectens, alteri os virginis præbebat expeditum ad pœnam. alter autem adstans, dentes excutiebat Porro supplicii organa, malleus videntur & terebra... Sic enim perspicue guttas sanguinis adpinxit penicillus, ut vere dicas a labiis fluere, ac lamentans discedas. Iterum carcer; iterum casta virgo in pullis vestibus sedens sola, manus ambas extendit in cælum, Deumque in malis adiutorem invocat. Porro oranti illi, apparet super eius caput, signum illud quod Christiani adorare ac adpingere solemne habent: putoque appetentis passionis symbolum. Mox ergo, ac post modicum, ignem validum loco alio accendit pictor, hinc inde rutilanti rubrica condensans flammam. Statuit vero virginem mediam expansis quidem manibus in cælum, nullam tamen vultu præferenrem tristitiam, sed magis gaudentem, uti ad incorpoream ac beatam commigrantem vitam.

S. PAULLIN. *Epist. 32. alias 12. ad Severum, num* 2. Recte enim in loco refectionis humanæ (id est, baptisterii) Martinus pingitur, qui cælestis hominis imaginem perfecta Christi imitatione portavit; ut deponentibus in lavacro terrenæ imaginis vetustatem, imitanda cælestis animæ occurrat effigies.

N. 7. & 8. Vide §. super. litt. (F)

Poema XXVI. *al.* XXIV. *de S. Felice, natal.* IX. *ver.* 511.

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas, paullumque supina fatiges
Colla, reclinato dum perlegis omnia vultu.
Qui videt hæc vacuis agnoscens vera figuris,
Non vacua fidam sibi pascet imagine mentem.
Omnia namque tenet serie pictura fideli;
Quæ senior scripsit per quinque volumina Moses,
Quæ gessit Domini signatus nomine Iesus..
Forte requiratur, quanam ratione gerendi
Sederit hæc nobis sententia, pingere sanctas
Raro more domos animantibus adsimulatis.
Accipite, & paucis tentabo exponere caussas.
Quos agat huc sancti Felicis gloria cœtus,
Obscurum nulli: sed turba frequentior his est.
Rusticitas non cassa fide, neque docta legendi,
Hæc adsueta diu sacris servire profanis,
Ventre Deo, tandem convertitur advena Christo,
Dum Sanctorum opera in Christo miratur aperta...
Propterea visum nobis opus utile, totis
Felicis domibus pictura illudere sancta;
Si forte attonitas hæc per spectacula mentes
Agrestum caperet fucata coloribus umbra,
Quæ super exprimitur titulis, ut littera monstret
Quod manus explicuit: dumque omnes picta vicissim
Ostendunt releguntque sibi...
... Castorum operum subrepit honestas
Exemplis inducta piis...

Poema XXVI. *al.* XXV. *de S. Felice, natal.* X. *ver.* 20.

Martyribus mediam pictis pia nomina signant,
Quos par in vario redimivit gloria sexu.
At geminas quæ sunt dextra lævaque patentes,
Binis historiis ornat pictura fidelis.
Unam sanctorum complent sacra gesta virorum,
Iobus vulneribus tentatus, lumine Tobit.
Ast aliam sexus minor obtinet, inclyta Iudith,
Qua simul & regina potens depingitur Esther.

S. NILUS *Lib. 4. Epist 61. ad Olympiodorum Eparchum.* Fixi vero atque virilis genii proprium est, in sacrario versus Orientem ædis sacratissimæ unam solamque crucem formare: una siquidem salutari cruce omne genus hominum servitute eximitur, & desperatis ubicumque

brevitatis caussa prætermitto. (G) Id non negant ex Protestantibus doctiores: nec est apud eos quisquam qui peccare se putet, si servet apud se pictas tabellas, quibus exprimantur ad vivum vel religionis mysteria, vel vita seu effigies Christi, seu Sanctorum.

---

gentium spes bona effulget; narrationibus porro ex veteri novoque fœdere quaquaversum manu pictoris optimi ædem sacram completo; ut litterarum rudes, & divinarum Scripturarum lectionis nescii, figuræ conspectu rerum optime gestarum eorum, qui vero Deo legitime deservierunt, teneant, & ad eorum res gloriosas, atque præclaras, per quas terram pro cælo, & visibilibus invisibilia præferentes certatim properent. Sed in patenti omnibus æde in multas diversasque cellulas partito, satis fuerit, si in unaquaque cellula una veneranda cruce cohonesteruг: namque supervacanea negligenda esse iudico.

S. Greg. Magn. *Lib. 11. Epist. Indictione 4. Epistol. 13. al. 9. ad Serenum Episcopum Massiliensem*.. Perlatum.. quod inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus.. Aliud est enim picturam adorare, aliud per picturæ historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident quid sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde & præcipue gentibus pro lectione pictura est... Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condiisses, sine dubio & ea quæ intendebas salubriter obtinere.. Scripturæ sacræ est testimoniis ostendendum, quia omne manufactum adorari
Luc. iv. 8. non licet: quoniam scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Ac deinde subiungendum quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes litteras, ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent... Si quis imagines facere voluerit, minime prohibe: adorari vero imagines, modis omnibus veta. Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.

(G) Conc. Nyc. ii. *quod est Generale vii. action. 4. p. 6. tom. 13. Concil. Labbei*. *Lectis Scripturæ monumentis de Cherubim, Tarasius dixit*: Si vetus (Testamentum) habebat Cherubim obumbrantia propitiatorium: & nos iconas Domini nostri Iesu Christi, & Sanctæ Dei genitricis, Sanctorumque ipsius habeamus, obumbrantes altare. *Deinde Patres lectis variis SS. Ecclesiæ Doctorum circa cultum imaginum testimoniis, quæ in ipsis Concilii actis legere iuvat, hanc suæ fidei definitionem edunt*.

Pag. 127. Credentes in unum Deum, in Trinitate laudandum, honorabiles imagines salutamus. Qui sic se non habent, anathema sint: qui ita non sentiunt, procul ab Ecclesia pellantur. Nos antiquam legislationem Ecclesiæ Catholicæ sequimur. Nos iura patrum conservamus.... Iis qui assumunt dicta sanctæ Scripturæ, quæ sunt contra idola, in venerabiles imagines, anathema. Iis qui non salutant sanctas ac venerabiles iconas, anathema. Iis qui appellant sacras imagines idola, anathema. His qui dicunt, quod veluti ad Deos Christiani ita ad iconas accedant, anathema.

Pag. 131. Salutamus autem & Dominicas & Apostolicas & Propheticas voces, per quas honorare & magnificare didicimus, primo quidem eam quæ proprie ac veraciter est Dei genitrix, & superior cælestibus cunctis virtutibus: sanctasque & angelicas virtutes, atque beatos & laudabilissimos Apostolos, Prophetasque & gloriosos Martyres, qui pro Christo certaverunt; atque sanctos & deiferos magistros, & omnes sanctos viros: & horum expetere intercessiones, ut valentes nos familiares reddere regi omnium Deo, custodientes videlicet mandata eius, & in virtutibus vivere procurantes. Insuper salutamus & figuram pretiosæ ac vivificæ crucis, & sancta lipsana Sanctorum; & sanctas ac venerabiles iconas recipimus & salutamus, atque amplectimur secun-

In fronte operum Lutheri cernitur ipse pictoris arte coram imagine Christi e cruce pendentis flexis genibus orans. Lutherani non secus ac Anglicani sacrarum imaginum usum in templis ad erudiendam & movendam plebem religiose servarunt.

I. Cur servantur in Ecclesiis cruces & Christi Sanctorumque imagines?

R. 1. Ut sint ex mente S. Gregorii Nysseni & S. Gregorii Magni veluti libri rudium & idiotarum. (H)

2. Ut ponatur omnibus ob oculos idea personarum vel mysteriorum quæ vel sculpta vel picta sunt;

---

dum antiquam traditionem sanctæ Catholicæ Dei Ecclesiæ, id est, sanctorum Patrum nostrorum, qui & has susceperunt, & stabilierunt fore in cunctis Dei Ecclesiis, & in omni loco dominationis eius. Porro has pretiosas & venerabiles iconas, ut prædictum est, honoramus & salutamus, ac honoranter adoramus: hoc est, magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi humanationis imaginem, & intemeratæ Dominæ nostræ sanctissimæ Dei genitricis, ex qua ipse voluit incarnari, & salvare atque liberare nos ab omni impia idolorum vesania: sanctorum etiam & incorporalium Angelorum; ut homines enim iustis apparuerunt. Similiter autem & divinorum ac famosissimorum Apostolorum, deiloquorum etiam Prophetarum, & certatorum Martyrum, & sanctorum virorum figuras & effigies, utpote per picturam suam in recordationem & memoriam adducere nos valentes, & ad principale attrahere, atque participes facere alicuius sanctificationis. Hæc ita sapere & didicimus & roborati sumus a sanctis Patribus nostris, & ab eorum divinitus tradito magisterio.

Tandem sic concludunt, Act. VII. Pag. 377. Sequentesque divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, & Catholicæ traditionem Ecclesiæ; (nam Spiritus sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat) definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosæ ac vivificæ crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tam quæ de coloribus & tessellis, quam quæ ex alia materia congruenter in sanctis Dei Ecclesiis, & sacris vasis, & vestibus, & in parietibus ac tabulis, domibus & viis: tam videlicet imaginem Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi, quam intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, honorabiliumque Angelorum, & omnium Sanctorum, simul & almorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum eorum memoriam & desiderium, & ad osculum, & ad honorariam his adorationem tribuendam. Non tamen ad veram latriam, quæ secundum fidem est, quæque solam divinam naturam decet, impertiendam: ita ut istis, sicuti figuræ pretiosæ ac vivificæ crucis & sanctis Evangeliis, & reliquis sacris monomentis, incensorum & luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum & antiquis piæ consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit: & qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam.

Petavius *Lib.* 15. *de Incarn.. c.* 13. *n.* 4.... (Eusebius *Lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 18.) refert mulierem sanguinis profluvio laborantem & a Christo Domino sanatam.... æream statuam erexisse in honorem Salvatoris; quæ Cæsareæ Philippi, quam Paneadem vocabant, adhuc Historici illius ætate visebatur, cui & miraculum accessit herbæ cuiusdam novæ inusitatæque formæ: quæ ad pedes statuæ pullulans, ubi ad pallii, quod in statua effigiatum erat, fimbriam excreverat, morborum genera omnia curabat. Quo ex miraculo liquet non esse damnandas, neque divina lege interdictas imagines, aut in idolorum censum numerumque relegandas.

(H) S. Gregorius Nyssenus *Orat. de S. Theodoro, & S.* Gregorius Magnus *Lib.* 9. *Epist.* 9. *supra litt.* (F) *hocce* §.

& per eas imagines excitetur animus ad pietatem, ad Christi & Sanctorum imitationem, ad grati erga Deum animi memoriam. (I)

I. Cultus cruci & sanctis imaginibus ab Ecclesia exhibitus nonne primo Decalogi præcepto prohibetur?

R. Nullatenus 1. Neque enim supremo latriæ cultu prosequimur crucem vel imagines; quem solum cultum supra laudatis huiusce præcepti verbis prohiberi iam diximus.

2. Nullam putamus in imaginibus inesse virtutem aut divinitatem, propter quam sint colendæ.

3. Non petimus quidquam ab

(I) CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 25. *de Invocat. Sanct.*.. Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint eolendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant; ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus; & Sanctos, quorum illæ similititudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nycænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.

Illud vero diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel aliis similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei eommemorandis, & assidue recolendis: tnm vero ex omnibns sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Christo sibi collata sunr; sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula & salutaria exempla oculis fidelium subiiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam, moresque suos componant; excitenturque ad adorandum, ac diligendnm Denm, & ad pietatem colendam. Si quis antem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit. In has autem sanctas & salntares observationes, si qui abusns irrepserint, eos prorsus aboleri sancta Synodns vehementer cupit, ita ut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliqnando historias & narrationes sacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doeeatur popnlus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspiei, vel eoloribus, aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in Sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique laseivia vitetur; ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nee ornentur, & Sanctorum eelebratione, ac reliquiarum visitatione homines ad eomessationes atque ebrietares non abntanrur; quasi festi dies in honorem Sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Postremo tanta circa hæc diligentia, & eura ab Episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum, ant præpostere, & tumultuarie accomodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat; cum Domum Dei deceat sanctitudo.

Hæc ut fidelius observentur, statuit sancta Synodus, nemini licere ullo in loeo vel Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante Episcopo: qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in eonsilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat quæ veritati & pietati consentanea indicaverit. Quod si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandns, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, Episcopus, antequam eontroversiam dirimat, Metropolitani & comprovincialium Episcoporum in Concilio provineiali sentenriam expectet; ita tamen ut nihil inconsulto Sanctiss. Romano Pontifice novum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur.

imaginibus, ſed vel a Chriſto vel a Sanctis, qui nobis illis imaginibus exhibentur.

4. Non ponimus ullam in imaginibus fiduciam, veluti fiebat olim a gentibus, quæ ſpem ſuam in idolis collocabant. (K)

I. Cum tua hac reſponſione pugnare videtur ſaltem quam habet plebs Catholica religionem erga nonnullas vel Virginis Deiparæ vel Sanctorum imagines, per quas ſigna & miracula fieri vel facta fuiſſe narrant. Negare quippe non potes quin ſuam in illis imaginibus fiduciam plebs figat, exiſtimetque in iis aliquid ineſſe virtutis ſupra naturam?

R. Nullatenus pugnat cum iis quæ diximus ea religio, ſi iuxta mentem Eccleſiæ habeatur. Quod ut penitius intelligas rem explico.

Sunt revera imagines quædam (neque id revocari poteſt in dubium,) per quas, id eſt, quarum occaſione ſigna multa Deus edidit, & mirabilia multa præter naturæ ordinem operatus eſt. Sed

1. Ut nulli detur fraudi vel errori locus, non patitur Eccleſia ullam ex illis imaginibus exponi venerationi fidelium, niſi de veritate miraculorum conſtet prius per inquiſitionem Epiſcopali auctoritate factam.

2. Nec propterea credit Eccleſia ineſſe in illis imaginibus ullam virtutem, quæ principium ſit illorum miraculorum quæ illarum occaſione facta ſunt. Illas tamen religioſe ſervat, ut monumenta bonitatis & omnipotentiæ Dei, quemadmodum olim Iſraelitæ pie & religioſe ſervabant Virgam Aaron & Serpentem æneum in memoriam ſignorum & miraculorum quorum inſtrumenta fuerant. (L)

3. Confidit Eccleſia futurum ut admoneatur populus, viſis his imaginibus, beneficiorum & munerum quæ per hæc inſtrumenta collata ſunt olim hominibus; atque ita fides eorum excitetur ad fundendas preces ferventiores, quibus nova ſubinde per merita Chriſti, & Sanctorum interceſſionem beneficia & munera impetrentur, ut fieri identidem experientia docet.

4. Non patitur Eccleſia quidquam ab illis imaginibus poſtulari, vel ullam in illis fiduciam collocari; Chriſtum ipſum vel Sanctos invocamus, non eorum imagines, & in uno Deo ſpem ponimus.

5. Confidit Eccleſia futurum, ut quæ olim iis in locis dedere Virgo Deipara & Sancti ſigna tutelæ & præſidii, eadem ſubinde pie orantibus exhibeant.

6. Si quid irrepat ea in re abuſionis vel per ruſticæ plebis inſcitiam, vel per aliquorum fraudem, id nec probat nec tolerat Eccleſia,

(K) Conch. Trident. *Seſſ.* 25. *tit. de Invocat. SS. Vide litt.* (I) *hocce* §.

(L) Numer. xvii. 10. Dixitque Dominus ad Moyſen: Refer virgam Aaron in Tabernaculum teſtimonii, ut ſervetur ibi in ſignum rebellium filiorum Iſrael. xxi. 8. & 4. Reg. xviii. 4. *Vide ſupra litt.* (C) *hocce* §.

Heb. ix. 4. In qua (Arca fœderis) urna aurea habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Teſtamenti.

sed iubet id quam primum Prælatorum auctoritate corrigi; & Pastoribus omnibus omnino præcipit ut commissam sibi plebem de supradictis omnibus sedulo instruant. (M)

Epist. 78. alias 137. n. 3. Sanctus Augustinus Epistola ad Clerum & Seniores Ecclesiæ suæ Hipponensis ait notum esse omnibus non eadem in omnibus Sanctorum Memoriis (id est, Ecclesiis, in quibus eorum corpora vel reliquiæ servantur) miracula fieri. Ideoque misisse se duos e suis Clericis ad Sancti Felicis Nolani sepulcrum, ut huius Sancti Martyris ope divinitus propalaretur veritas rei valde obscuræ, quæ affirmabatur ab uno ex illis Clericis, negabatur ab altero. Ait ibidem, id compertum esse omnibus solere miracula quædam ad Memorias Martyrum Mediolani fieri, quæ nullatenus in Africa fierent, quamvis plena esset Africa corporibus Martyrum. Refert unum ex his miraculis. Sic postea concludit: *Sicut enim, quod Apostolus dicit (Non omnes (Sancti) habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem spirituum;) ita nec in omnibus Memoriis Sanctorum ista (miracula) fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique prout vult.* (N) *1. Cor. XII. 30.*

Ex hoc S. Augustini tam luculento testimonio manifeste colligitur, nihil esse superstitionis, si ad loca quædam in quibus per Sanctorum vel reliquias vel imagines mirabilia Deus operatur, religionis caussa pia plebs concurrat, ibidem Sanctorum patrocinium imploratura.

I. Quis honor ille est qui Crucibus & Sanctorum imaginibus exhibetur?

R. Non honor supremus, qui cultus latriæ dicitur: non honor qui ad cruces ipsas & imagines per se referatur; *sed honos qui illis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illæ repræsentant*. Verba sunt Concilii Tridentini. (O) *Sess. 25. Decret. de Imaginibus, titulo de Invocat. SS. vide supra litt. (I)*

(M) *Lege supra litt.* (I) *hocce* §. Concil. Trident. *Sess.* 25. *Titulo* de Invocat. Sanct. *Decretum* de Imaginibus.

(N) S. Aug. *Epist.* 78. *alias* 137. *populo Hippon. num.* 3... Ubique quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco qui condidit omnia, & eum a veris adoratoribus in spiritu, & veritate oportet adorari. ut in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet & coronet. Verumtamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui ut pergerent; quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum. Nam & nos novimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, ubi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quemdam, qui ad eum locum venerat, ut falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Numquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, &c. (*in ipsa responsione.*)

Serm. 286. *alias de diversis* 39. *in natali SS. Protasii &c. num.* 5. Non cessat Deus adtestari: & novit quomodo ipsa miracula sua debeat commendare. Novit agere, ut magnificentur: novit agere, ne vilescant Non omnibus donat per Martyres sanitatem: sed omnibus promittit imitatoribus Martyrum immortalitatem. Quod non omnibus dat, non quærat cui non dat; nec murmuret adversus eum quia non dat, ut det quod in fine promisit, (*scilic.* vitam æternam)

(O) Concil. Nicænum II. *Act.* 3. *pag.* 1144. *tom.* 12. *edit. Labbean.*... Fontes salu-

tares Dominus Christus Sanctorum nobis reliquias præbuit, multimode beneficia infirmantibus rigantes, unguentum suavitaris emanantes, & dæmones abigentes.... Martyrum ossa languores fugant, infirmos curant, cæcis videre donant, leprosos mundant, tentationes & mœrores dissolvunt: & hæc per Christum qui habitavit in illis. Et bene Psalmista cecinit: *Mirabilis Deus in Sanctis suis*. Et rursus: *Sanctis qui sunt in terra eius, mirificavit omnes voluntates eius inter illos*. Cum his autem & sanctas & venerabiles imagines adorantes amplectimur, id est, Verbi Dei, Domini videlicet & Salvatoris nostri Iesu Christi... humanitatis eius coloribus facientes iconam adoramus... Adoramus Christi iconam, id est, personæ quæ hominibus visa est, non divisæ ab hac invisibili eius divinitate: absit... Honoramus autem & adoramus etiam intemeratæ eius imaginem sanctæ Dei Genitricis & immaculatæ Dominæ nostræ, quæ illum ineffabiliter genuit. Honoramus quoque sanctorum Apostolorum, Prophetarum, bene vincentium Martyrum, Confessorum, & iustorum tamquam Dei amicorum imagines: non materiæ vel coloribus cultum afferentes, sed per hæc intelligibilibus visibus ad principale adducti, honorem illi debitum impendimus: scientes secundum Basilium magnum, quod imaginis honor ad principalem transeat.

Ps. LXVII. 36. Ps. XV. 3.

Actione 4. *Vide supra hocce* §. *litt.* (G)

Actione 6. *tom.* 2. *pag.* 223. *vol.* 13. ... Itaque sanctas imagines Christiani neque deos nominarunt, neque ut diis deservierunt, neque spem salutis suæ in eis aliquando habuerunt, neque ab illis expectant futurum iudicium, nisi ad recordationem & munimen eas habentes, & amore circa illarum principalia flagrantes, has & amplexi sunt, & honoranter adoraverunt: non tamen divinæ his servitutis, vel cultus officium impenderunt, (absto calumnia) sed neque aliis quibuslibet rebus.

Pag. 231. Nullus Christianorum hominum qui sub cælo sunt, imagini cultum servitutis exhibuit: pagana est enim ista fabulatio, & dæmonum adinventio, atque opus actionis satanicæ. Periit hoc Christi adventu. Servitus nunc in spiritu & veritate est: diversa autem quæ Deo exhibentur, ad memoriam videlicet eius & Sanctorum ipsius, habet Ecclesia reposita: ex quibus etiam imaginum est factura.

Pag. 239. Verum cum divinis dogmatibus eorum (SS. Patrum) etiam venerabiles imagines receperunt, & cultu quodam & honore patres nostri dignas iudicaverunt, & pictas erexerunt eas in venerabilibus templis quæ ab eis ædificata sunt: sed & in omni congruo loco depinxerunt, & has amplexi sunt... Omnes qui catholicam sectantur Ecclesiam, recipiant evangelicas picturas, & martyricorum certaminum formationes; & has amplectantur, quemadmodum antiquitus sancta Dei Ecclesia suscepit.

Tom. 3. *pag.* 251. Non est pictorum adinventio imaginum factura, sed catholicæ Ecclesiæ approbabilis legislatio & traditio: atque antiquitati congruens reverentia.. (Patres) videntes has (imagines) in venerabilibus templis, libenter susceperunt, & ipsi venerabilia templa dedicantes, has pingere studuerunt.

Pag. 555. Christiani unum Emmanuel scientes Christum Dominum, ipsum depingunt secundum quod Verbum caro factum est; & multiplices garrulitates a se procul repellunt, simplici corde omnia quæ tradita sunt in Ecclesia suscipientes; & intuentes picturas, nihil aliud intelligunt, nisi quæ signantur in ipsis.

Pag. 258... Aliud est enim imago, & aliud principale: & proprietates principalis nullatenus quis eorum qui sanum sapiunt, in imagine quærit. In imagine quippe nil aliud vera ratio novit, quam secundum nomen communicare illi, cuius est imago, & non secundum substantiam.

Tom. 4. *pag.* 270... Ipse typus vivificæ crucis absque oratione sacra effectus, penes nos colitur, & contenti sumus figura eius ad suscipiendam sanctificationem. Et per adorationem quæ facta est a nobis in eum, & per notam in fronte expressam, atque per signaculum quod in aere per digitum fit, abigere dæmones speramus. Similiter & in imagine per nominis annotationem ad primitivi honorem reducimur: & salutantes, ac honorabiliter adorantes percipimus sanctificationem.

Pag. 274... Diximus, ex SS. Patribus haurientes, quia imaginis honor ad principale transit.

Pag. 278... Non cessant veri adoratores, qui in spiritu & veritate Deo serviunt, & imaginales picturas in relationem & commemorationem tantum habent, & has amplectuntur atque salutant.

Paulo post. Qui prudentiam serpen-

I. Numquid saltem crux ipsa, in qua Christus Salvator mundi pependit, supremo latriæ cultu adoratur?

R. Adoratio quæ ipsi cruci defertur, in qua Christus affixus est, ad Christum unum refertur non ad lignum in se & separatim a Chri- PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 5.

tis habent & non versutiam, simplicitatemque columbæ, notont & sermonibus & laudibus intemeratam & immaculatam vere ac proprie Dei genitricem & sanctos honorare, & horum virtutes per historicos libros ad memoriam reducere, & rursos per imaginales titulationes nota facere certamina & fortitudines eorum, atque hos magnificare supremis honoribus, & scire illos secundum
Philip. 1. 23. sacrum Apostolum dissolutos cum Christo esse, & intercedere pro nobis, & sinceram ac summam fidem & servitutem in spiritu & veritate soli Deo offerre, & non quibuscumque creaturis quæ sub cælo sunt.

Pag. 283... Christiani quippe adorationem quæ in spiritu & veritate est, neque imaginibus, neque divinæ figuræ crucis impartiti sunt; sed neque invisibilis & incomprehensibilis naturæ imaginem um-
Joan. 1. 14. quam fecerunt, sed secundum quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, ea quæ humanæ dispensationis eios sunt, pingunt & imaginantur. Scientesque quia Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, adorationem & servitutem quæ per fidem est, ipsi soli Deo, qui soper omnes in Trinitate laudatur, offerunt. Nam divinum typum crucis & venerabiles imagines desiderio & affectu flagrantes, secondum principalium relationem salutamus, & honorabiliter adoramus.

Tom. 5. pag. 299... Divinas Scripturas recitantes, vitasque Sanctorum virorum relegentes, & imaginales picturas intuentes, gestorum secundum Deum ipsorum operum recordamur. Qoæ enim sermo per aoditionem repræsentat, hæc pictora tacens per imitationem ostendit.

Pag. 302... Nequaquam conversi sumus, ut alicui creaturæ sub cælo divinam adorationem tuam offerremus; sed tibi soli Redemptori nostro psallimus: Domine, præter te alium nescimus, nomen tuum nominamus.. Habemus autem in commemorationem omnis sensus nostri, & in gloriam tuam, ut sublevemur ad magnitudinem tuam, figuram divinæ crucis, & evangelicam narrationem, & imaginalem picturam, necnon & alia plura vasa sacrata: & hæc salutamus, eo quod in nomine tuo fiant & statuantur.. Non enim ob carnalem amorem illos (Sanctos) laudamus aut depingimus: sed ad imitationem voleutes babere virtutem eorum, & in libris vitas ipsorum describimus, & in imaginali scriptura illos depingimus.. ad utilitatem nostram... hoc facimus. Non enim tantum passiones Sanctorum nos ad salutem nostram erudiunt, sed ipsa conscriptio passionum ipsorum etiam per imaginalem pictoram ostensa...

Pag. 310... Typos pretiosæ crucis, sive Evangelium sive venerandæ imagines, sive vasa sacra sint, & salutamus & amplectimur ea, veloti spem habentes sanctificationis ab eis percipiendæ: & adorationem honoratoriam illis impendimus. *Adorate* enim, inquit, *scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* *Ps.* XCVIII. 5.

Tom. 6. pag. 343... Nos imaginem Domini facientes, deificatam carnem Domini confitemur; & nihil imaginem aliud scimus, quam imaginem indicantem principalis imitatiooem. Hinc & nomen eius sortita est, & secondum id tantum ei communicat: & ideo venerabilis est & sancta.

Pag. 347... Sicot per ea quæ in scripturis de Sanctis indicantur, memores passionum eorum efficimur, & ad similem zelom erigimur: ita & per imaginalem descriptionem passiones horum videntes, in commemorationem virtutis eorom & Deo plenæ vitæ venimos.

Pag. 362... Itaque sentiamus bonum & optimum esse, venerabiliom imaginum positionem in Ecclesia fieri, & spiritualiter reduci per has ad principalium suorum memoriam, atque istas propter earumdem honorificentiam & salutare & amplecti, ac debitam adorationem impendere, sive... salutationem.

CONC. TRID. *Vide supra hocce.* §. *litt* (I) *&* S. AMBROS. *infra litt.* (P) *huiusce* §.

Id ultro fassi sunt ex adversariis nostris doctissimi. Unum hic instar omnium adducere iuvat.

GROTIUS *de Antichr. Oper. Theol. Tomi*

sto consideratum. Deus enim unus supremo latriæ cultu debet adorari, & lignum illud Deus non est. Adoratioque ad lignum illud referri sine idololatria non posset: nec debet vivificæ crucis virtus ab ipso Christo separari. (P)

I. Cur ergo feria sexta maioris

---

3. *pag.* 485. *col* 2. At imagines sunt in locis Ecclesiarum quibus Papa præsidet: sunt & in Græcorum & Protestantium quorumdam. Nempe secundum Decalogi præceptum cum positivum sit, & ob temporum locorumque caussas Hebræis datum, non magis novum Christi populum obstringit, quam lex de sabbato, ut ad Decalogum ostendimus. Imagines memoriæ sunt adiutrices. Sicut autem mentione facta Regis alicuius, solemus signum aliquod exhibere reverentiæ, quamvis erga absentem; ita reducta in animum per signa Martyris alicuius memoria, ostenditur itidem per signa reverentia & amor, quo tantorum virorum virtutes par est prosequi. Nullum autem esse corporis flexum honori unius Dei dicatum, sed talia etiam in populo Dei exhibita Regibus, Magistratibus, Prophetis itidem, multis ostendimus ad Decalogum, ubi etiam hoc patefecimus, aliam esse talium gestuum rationem, aliam sacrificii, libaminis, suffitus; quamquam etiam in corporis flexibus gestibusque aliis piæ prudentiæ esse potest, apud plebem præsertim, pro honorum diversitate honorum quoque signa distinguere. Ergo neque in hoc est idololatria: alioqui Iudæorum maxime religiosi fuissent idololatræ. Et tamen Papa neminem cogit imaginibus uti. Quod si alicubi circa Sanctos & imagines eorum modus exceditur, (neque enim id fieri posse, aut factum esse negandum est) id ubi corrigent Episcopi & Reges, facient quod sui officii erit: nec quisquam bonus Papa id impediet, quin ut id fiat hortatrix est ipsa Tridentina Synodus; nec minus ad prohibendas sacrorum munerum actionumque sacrarum nundinas. Orandi ergo sunt Reges, orandi Episcopi, ut faciant hac in re quod sui est muneris. Qui id facient, faventes habebunt canones & Paparum decreta in Gratiani Codicem relata, & omnibus patentia.

(P) S. Ambros. *Orat. de obitu Theodosii*, *num.* 46. Invenit ergo Helena) titulum, Regem adoravit. non lignum utique; quia hic gentilis est error, & vanitas impiorum. Sed adoravit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo... Avida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis... lignum refulsit, & gratia micuit.

N. 47. Quæsivit clavos, quibus crucifixus est Dominus, & invenit. De uno clavo frenos fieri præcepit, de altero diadema intexuit: unum ad decorem, alterum ad devotionem vertit... Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas crucis redemptionis divinæ gemma connecteret. Misit & frenum. Utroque usus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros Reges...

N. 48. Sapienter Helena, quæ crucem in capite Regum locavit; ut crux Christi in Regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cum defertur sacræ redemptioni.

N. 49 ... Ecce & clavus in honore est: & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque invisibili quadam potestate dæmones torquet... Ferro pedum eius reges inclinantur... Clavum crucis eius diademati suo præferunt Imperatores.

Concil. Trident. *Loco supra allato litt.* (I) & Concil. Nicæn. *litt.* (O) *hoc-ce §.*

S. Thomas *part.* 3. *Quæst.* 25. *de adoratione Christi*, *art.* 4 Sed contra est, quod illi exhibemus latriæ cultum, in quo ponimus spem salutis. Sed in cruce Christi ponimus spem salutis; cantat enim Ecclesia, *O crux ave Spes unica, hoc passionis tempore, auge piis iustitiam, reisque dona veniam*. Ergo crux Christi est adoranda adoratione latriæ.

In corp Honor seu reverentia non debetur nisi rationali naturæ; creaturæ autem insensibili non debetur honor vel reverentia, nisi ratione rationalis naturæ. Et hoc dupliciter. Uno modo, in quantum repræsentat rationalem naturam: alio modo, in quantum ei quocumque modo coniungitur. Primo modo consueverunt homines venerari Regis imaginem: se-

hebdomadæ canit Ecclesia, *Tuam crucem adoramus Domine*, &, *Ecce lignum crucis in quo salus mundi pependit, venite Adoremus?*

R. Si per vocem adorationis supremus latriæ cultus intelligatur, non ad crucem, sed ad Christum cruci affixum illa vox refertur; ut sensus sit, *Venite adoremus & procidamus ante Christum cruci affixum*. Quemadmodum cum ait Apostolus, *Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra;* per se patet sensum Apostoli non eum esse ut in ligno crucis, sed in Christo pendente in ligno gloriemur. Licet tamen & in ipso ligno gloriari, quatenus fuit nostræ salutis instrumentum. Licet quoque lignum ipsum venerari, quatenus fuit instrumentum salutis. Sed sive gloriatio, sive, quod idem fere est, veneratio, semper referuntur ad Christum.

Adde quod vox illa *adorare*, *adoratio*, non semper supremum latriæ cultum designat. Iuxta nativam significationem nihil aliud sonat ea vox quam corporis demissionem, admota ad os manu, ut fieri solet in salutando. Passim ea vox usurpatur tam in sacris quam in profanis codicibus ad significandum aliud quam supremum latriæ cultum. (Q) Cum ergo vox ea reperitur in solemnibus Ecclesiæ precibus, non æstimanda est Ecclesiæ fides precise ex ea voce quæ varios sensus patitur; sed ibi accipiendus est huius vocis sensus, ex definitione fidei quam Ec-

---

cundo modo eius vestimentum. Utrumque autem venerantur homines eadem veneratione, qua venerantur & Regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda: uno scilicet modo in quantum repræsentat nobis figuram Christi extensi in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quod eius sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ: & propter hoc etiam crucem alloquimur, & deprecamur quasi ipsum crucifixum. Si vero loquamur de effigie crucis Christi in quacumque alia materia (puta lapidis, vel ligni, argenti vel auri) sic veneramur crucem, tantum ut imaginem Christi, quam veneramur adoratione latriæ.

Art. 5. ad secund. Honor imaginis refertur ad exemplar, quia ipsa imago prout in se consideratur ut res quædam, nullo modo est veneranda.

Ad tertium. Crux non est capax venerationis, prout in se consideratur.

Consuli possunt Theologi qui D. Thomæ partem 3. commentati sunt.

(Q) GENES. XXIII. 7. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ.

XXVII. 29. Et serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto Dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ.

XXXVII. 7. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum, & stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

XLIX. 8. Iuda te laudabunt fratres tui:... adorabunt te filii patris tui.

2. REG. XVIII. 21. Adoravit Chusi Ioab.... Clamans autem Achimaas dixit ad Regem: Salve Rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui levaverunt manus suas contra Dominum meum Regem.

3. REG. I. 16. Inclinavit se Bethsabee, & adoravit Regem. *Et pluribus in locis.*

Pars II. Sect. III. Cap II. §. 5

Conc. Trid. sess. 25. tit. de Invocat. SS.

clesia edidit. (R) Itaque cum canit Ecclesia *venite adoremus Dominum*, certum est hic adorationem sumi pro supremo latriæ cultu, quia de Deo quæstio est. Sed cum legimus in Scripturis, *David Saulem pronus adoravit*, certum est non ibi sermonem esse de latriæ cultu, sed de corporis & oris submissione. Cum canit Ecclesia, *Ecce lignum crucis, venite adoremus*, certum est non alium esse sensum, nisi, incurvemus nos ante crucem, ut Christum ex ea pendentem adoremus supremo latriæ cultu. Semper enim Ecclesia definivit Deum unum esse supremo latriæ cultu adorandum, nec posse sine idololatria hoc cultu adorari quidquam aliud: non potest illi fides alia affingi sine manifesta nota calumniæ vel inscitiæ.

I. Dum ergo imagines salutamus vel coram ipsis genua flectimus, quid agimus ex mente Ecclesiæ?

Ibid.

R. Ea Ecclesiæ mens est, *ut per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus; & Sanctos quorum illæ similitudinem gerunt veneremur*. Verba sunt Concilii Tridentini.

I. Cur turis honores tribuimus crucibus & imaginibus?

R. Non habet Ecclesia turis honores pro signo cultus supremi, qui soli Deo debetur; hos enim tribuit & Christi fidelibus cuiuscumque status, & sexus. De Turis ritu dicemus alibi. Tus ille crucibus & imaginibus adhibitus ad prototypa refertur.

Part. 5. sect. 2. c. 4. §. 2.

I. Veneratio sanctæ crucis & sacrarum imaginum obtinuitne in Ecclesia iam a priscis temporibus?

R. Hanc ex Apostolorum traditione accepimus. Referunt Tertullianus, Minucius Felix, & Cyrillus Alexandrinus, Christianos ob id apud Ethnicos male audiisse, quod adoratores crucis esse crederentur. Hæc autem accusatio inde manavit, quod Christiani Crucem Christi venerarentur. Exstant & alia certa huius traditionis argumenta apud S. Ioannem Chrysostomum, S. Hieronymum, S. Leonem, Theodoretum, S. Gregorium Magnum, Venerabilem Bedam. Plures referre necesse non est. (S)

(R) Concilii Tridentini *definitioni adstipulantur omnes Theologi tam veteres quam recentiores, nec ullum qui aliter senserit obiicere nobis possunt adversarii.*

(S) Tertul. *Apolog. c. 16.* ... Sed & qui crucis nos religiosos putat, consecraneus erit noster, cum lignum aliquod propitiatur.

Minutius Felix *Octavius pag. 30. edit. Paris. in quarto a. n. 643. & pag. 89.* Non adorandæ, sed subeundæ cruces... Cruces etiam nec colimus, nec optamus.

S. Cyril. Alexand. *Lib. 6. in Iulian. circa med. Iulianus.* Crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte, & ante domus pingentes. *Cyrillus*.. absque labore demonstrabimus eiusmodi sermones a malis cogitationibus profectos, extremam sapere imperitiam ... pretiosi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & omnis virtutis.

S. Chrysost. *Serm. in venerabilem crucem, ipsi falso adscript. post init* Et si nosse desideras virtutem crucis, & quanta possim ad eius laudem dicere, audi: Crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux, crux desperatorum spes, crux errantium via,

§. 6. *De ceteris Peccatis primo Dei Præcepto prohibitis, nimirum Sacrilegio & Superstitione.*

I. Iam dixisti sacrilegium & superstitionem primo Præcepto prohiberi: itaque dic primum quæso quid sit sacrilegium?

R. Sacrilegium est profanatio rei sacræ vel Deo consecratæ.

I. Quid intelligis per res sacras vel Deo consecratas?

---

crux iniutia affectorum vindex, crux claudorum baculus, crux consolatio pauperum, crux divitum frenum, crux superborum depressio, crux male viventium pœnitentia, crux adversus dæmones trophæum, crux diaboli clades, crux infantium pædagogus, crux inopum sustentatio, crux gubernator navigantium, crux tempestate iactatorum portus, crux obsessorum murus, crux pater orphanorum, crux viduarum defensor, crux iniquorum iudex, crux iustorum columna, crux requies afflictorum, crux infantium custos, crux virorum caput, crux seniorum finis, crux lumen sedentium in tenebris, crux regum magnificentia, crux barbarorum humanitas, crux servorum libertas, crux imperitorum sapientia, crux iniquorum lex, crux Prophetarum prædicatio, crux Apostolorum annuntiatio, crux Martyrum gloriatio, crux Monachorum exercitatio, crux virginum castitas, crux gaudium Sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum, crux orbis securitas, crux templorum & altarium destructio, crux idolorum repulsio .. Crux scandalum Iudæorum, crux interitus impiorum, crux infirmorum virtus, crux ægrotantium medicus, crux mundatio leprosorum, crux paralyticorum corroboratio, crux esurientium panis, crux sitientium fons, crux nudorum amictus.

Serm. de adoratione pretiosæ crucis, ipsi falso adscript. aliquantum post init. ... Pro corona Christi crucem feramus... Ea quæ ad nos pertinent, per eam perficiuntur omnia; sive renascendum est, crux præsto est; sive mysticus ille cibus sumendus, sive ordinandi aliqui sunt, sive quidvis aliud faciendum est, ubique crucis signum nobis adest. Ob eamque caussam & in ædibus, & in muris, & in fenestris, & in frontibus, & in animo & mente eam studiose depingimus. Salutis enim nostræ, comunisque libertatis & bonitatis Domini nostri hoc signum est ... Si quem populo præficiamus, eumque ad Sacerdotii dignitatem provehamus, posteaquam innumerabilia precati sumus, ac Spiritus sancti munus accessurum revocamus, hac obsignamus ... Sic etiam in sacrificiis adhibetur .... Hoc ergo in mente tua insculpe, animorumque nostrorum salutem amplectere. Hæc enim crux orbem terræ conservavit, errorem expulit, veritatem revocavit, terram cælum fecit, hominesque Angelos .. Cum ergo signatis, tibi in mentem veniat totum crucis argumentum: ac tum iram omnesque a ratione aversos animi impetus extinxeris. Cum consignaberis, frontem multa reple fiducia ... Propter crucem dæmones non iam horribiles sunt aut metuendi, sed contemnendi; neque mors est mors, sed somnus...

Homil. de confessione crucis inter opera ipsi falso adscripta, paullo post init. Cum fiducia profiteamur, crucem esse nostram gloriationem, summamque bonorum omnium, & fiduciam omnem atque coronam.

S. Hieronym. *Epist. 44. Paulla & Eustoc. ad Marcellam, alias 17. circa med.* .. Venerabantur quondam Iudæi Sancta sanctorum, quia ibi erant Cherubim, & Propitiatorium, & Arca testamenti, Manna, & Virga Aaron, & Altare aureum. Nonne tibi venerabilius videtur sepulcrum Domini? Quod quotiescumque ingredimur, toties iacere in sindone cernimus Salvatorem: & paullulum ibidem commorantes, rursum videmus Angelum sedere ad pedes eius, & ad caput sudarium convolutum. Cuius sepulcri gloriam, multo antequam excideretur a Ioseph, scimus Isaiæ vaticinio prophetatam, dicentis: *Et erit requies eius honor*: Isa. xi. 10.
quod scilicet sepulturæ Domini locus esset ab omnibus honorandus. *Circa finem*: Liceat .... crucis lignum lambere.

Epist. 27. ad Eustochium. Vide supra §. 3. huiusce cap. litt. (H)

S. Leo. Mag. *Serm. 55. alias 53 de Passione Domini 4. cap. 3.* Crux ergo Christi sacramentum veri, & prænuntiati habet al-

R. 1. Personas Ecclesiasticas vel religiosas.

2. Loca sancta, verbi gratia, Ecclesias, cœmeteria, monasteria.

taris, ubi per hostiam salutarem, naturæ humanæ celebraretur oblatio. Ibi sanguis immaculati agni antiquæ prævaricationis pacta delebat: ibi tota diabolicæ dominationis conterebatur adversitas, & de elatione superbiæ victrix humilitas triumphabat.

Serm. 56. al. 54. de Passione Domini 5. cap. 1. .. Christianæ igitur spei, dilectissimi, vera ratio, & principalis caussa crux Christi

1. Cor. 1. 23. est; quæ licet *Iudæis* sit *scandalum*, *Gentibus autem stultitia*; nobis tamen *Dei virtus est*, *Deique sapientia*.

Serm. 59. alias 57. de Passione Domini 8. cap. 4. Traditus Dominus sævientium voluntati.. supplicii sui iussus est esse gestator; ut impleretur quod Isaias

Isa. IX. 6. prævideraт, dicens: *Ecce natus est puer, & datus est nobis Filius, cuius imperium super humeros eius.* Cum ergo Dominus lignum portaret crucis, quod in sceptrum sibi converteret potestatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium, sed manifestabatur fidelibus grande mysterium: quia gloriosissimus diaboli victor, & inimicarum virtutum potentissimus debellator, pulcra specie triumphi sui portabat trophæum; & invictæ patientiæ humeris, signum salutis, adorandum regnis omnibus inferebat.

Cap. 5.... Extra castra crucifixus est (Dominus,) ut veterum victimarum cessante mysterio, nova hostia, novo imponeretur altari, & crux Christi, non templi esset ara, sed mundi.

Cap. 7.... Crux tua omnium fons benedictionum, omnium est caussa gratiarum; per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte.

Serm. 60. alias 58. de Passione Domini 9. c. 2.... Crux Christi eadem est & credentium gloria, & non credentium pœna.

Serm. 62. al. 60. de Passione Domini 11. c. 5.... Crux Domini sicut in Iudæorum erat mente crudelis, ita est in Crucifixi virtute mirabilis.

Serm. 70. al. 68. de Passione Domini 19. c. 4.... Cum quispiam observantiæ Christianæ se limites sentit excedere, & in id cupiditates suas tendere, quod eum a recto itinere faciat deviare, recurrat ad crucem Domini, & ligno vitæ motus noxiæ voluntatis affigat.

Serm. 72. al. 70. de Resurrectione Domini 2. cap. 1... Crux Christi quæ salvandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: sacramentum, quo virtus impletur divina; exemplum, quo devotio incitatur humana: quoniam captivitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, ut eam sequi possit imitatio.

Cap. 4.... Sive contra ambitionem sæculi, sive contra concupiscentias carnis, sive contra hæreticorum iacula dimicemus, Dominica cruce semper armemur.

Theodoret. *Serm. 8. de Martyrib. Vide supra §. 3. huiusce cap. litt.* (H)

S. Greg. Magn. *Lib. 9. Epist. 6. al. 5. ad Iannar. Episc. Caralitanum post init.* Sublata eum ea qua dignum est veneratione imagine atque cruce.

Epist. 52. al. 54. ad Secundin. non longe a fine.. Scio quidem quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem Filii Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas, imaginem Dei Salvatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri & Paulli continentes,.. & unam crucem, clavem etiam pro benedictione a sanctissimo corpore Petri Apostolorum Principis, ut per ipsum a maligno defensus permaneas, cuius signo te esse munitum credis.

Venerabilis Beda *Lib. 1. Histor. Anglor. cap. 25.* At illi (S. Augustinus eum suis) non dæmoniaca, sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, Letaniasque canentes pro sua simul & eorum propter quos & ad quos venerant salute æterna, Domino supplicabant... Fertur autem quod appropinquantes civitati, more suo cum cruce sancta & imagine magni Re-

3. Sacramenta, preces & cæremonias Ecclesiæ.

4. Ecclesiæ bona & reditus.

5. Quidquid cultui Dei destinatur, & speciali benedictione sanctificatum est, verbi gratia, olea sacra, imagines, cruces, altaria, pallæ & ornamenta, vasa sacra, &c.

I. Quid est superstitio?

R. Superstitio est cultus vel indebitus, vel superfluus, seu observatio inutilis, vana, vel periculosa. (A)

I. Quot modis peccatur per superstitionem?

R. Quatuor modis.

PARS II. SECT. III. CAP. II. §. 6.

---

gis Domini nostri Iesu Christi hanc Letaniam consona voce modularentur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus & ira tua a civitate ista, & de domo sancta tua, quoniam peccavimus. Alleluia.

CONCIL. IN TRULLO, *seu Quiu sextum an.* 680. *&* 681. *Con. Labb. tom.* 11. *p.* 975. *can.* 73. Cum crux nobis vivifica salutare ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei, per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum quem par est honorem habeamus. Quamobrem & mente, & sermone, & sensu adorationem ei tribuentes, crucis figuras, quæ a nonnullis in solo ac pavimento fiunt, omnino deleri iubemus, ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum iniuria afficiatur. Eos itaque, qui deinceps crucis signum in solo construunt, segregari decernimus.

CONCIL. TURONENSE *ann.* 1583. *c* 11. *Vide infra c.* 4 *§.* 2. *huiusce Sectionis.*

Plura invenies veterum Scriptorum ea de re momenta in controversiis BELLARMINI *&* DD. VALEMBURGENS. *in Dissert.* 7. NATALIS ALEXANDRI *de Heres. VII. sæculi, Dissert. unica de* Iconomachis. *Et in tom.* v. *Dogmatum Theologicorum* R P. PETAVII. *cap.* 6. *& seq. libri* 5. de Incarnatione. *Vide etiam auctoritates SS. Patrum quas exscripsimus supra sect.* 2. *cap.* 2. *§.* 7. *huiusce partis.*

(A) S. AUGUST. *Lib.* 2. *de Doctrina Christiana, cap.* 20. *num.* 30. Superstitiosum est, quidquid institutum est ab hominibus ad facienda & colenda idola, pertinens vel ad colendam sicut Deum creaturam partemve ullam creaturæ, vel ad consultationes & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita atque fœderata, qualia sunt molimina magicarum artium, quæ quidem commemorare potius quam docere assolent poetæ. Ex quo genere sunt, sed quasi licentiore vanitate, haruspicum & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis quas characteres vocant, sive in quibusque rebus suspendendis, atque illigandis: vel etiam aptandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas: quæ mitiore nomine physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed natura prodesse videantur.

N. 31. His adiunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salierit, si iunctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit: atque illud quod lapidem calcant, tamquam diremtorem amicitiæ, minus molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrit. Sed bellum est quod aliquando pueri vindicantur a canibus: nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem qui medius intervenerit, ferire audeant, non impune; namque a vano remedio cito ille interdum percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa, limen calcare cum ante domum suam transit, redire ad lectum, si quis dum se calciat sternutaverit; redire domum, si procedens offenderit; cum vestis a soricibus roditur, plus tremere suspicione futuri mali, quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur.

Cap. 21. *n.* 32. Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi

Pars II. Sect. III. Cap. II. §. 6.

1. Quando in cultu Dei observantur vana, superflua, prohibita a Deo, nec probata ab Ecclesia.

2. Quando committitur idololatria exterior; id est, cum defertur creaturæ supremus latriæ cultus soli Deo debitus.

3. Cum spreta prohibitione Dei vel Ecclesiæ usurpantur media, quæ nullam habent connexionem naturalem cum effectu qui inde expectatur.

4. Cum vi alicuius pacti vel expressi, vel taciti initi cum dæmone, immo sine pacto futura vel abscondita curiose investigantur. Quod Divinatio dicitur, multasque habet species.

I. Quot sunt species Divinationis?

R. 1. Magia diabolica. 2. Sortilegium. 3. Maleficium. 4. Ars cognoscendi futura cuiuslibet rei inspectione, verbi gratia, apparitione mortuorum, quod Necromantia dicitur; inspectione ma-

---

sunt, qui Genethliaci propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur. Nam & ipsi quamvis veram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consectentur, & aliquando etiam pervestigent; tamen quod inde conantur vel actiones nostras vel actionum eventa prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus miserabilem servitutem...

Cap. 22. *n.* 33. Ex ea notatione velle nascentium mores, actus, eventa prædicere, magnus error & magna dementia est. Et apud eos quidem qui talia dediscenda didicerunt, sine ulla dubitatione refellitur hæc superstitio.

N. 34.... Istæ quoque opiniones quibusdam rerum signis humana præsumptione institutis, ad eadem illa quasi quædam cum dæmonibus pacta & conventa referendæ sunt.

Cap. 23. *n.* 35. Hinc enim fit, ut occulto quodam iudicio divino cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, illudentibus eos atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus ista mundi pars infima secundum pulcherrimum ordinem rerum divinæ providentiæ lege subiecta est. Quibus illusionibus & deceptionibus evenit, ut istis superstitiosis & perniciosis divinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur; multaque observantibus secundum observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris. Hoc genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit, neque ab ea sic deterruit animam, ut propterea talia negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur a professoribus eorum, sed etiam, *Si dixerint vobis*, inquit, *& ita evenerit, ne credatis eis*. (Deut. xiii. 1. 2.) Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli Regi vera prænuntiavit, propterea talia sacrilegia, quibus imago illa præsentata est, minus execranda sunt: aut quia in actibus Apostolorum ventriloqua femina verum testimonium perhibuit Apostolis Domini, idcirco Paullus Apostolus pepercit illi spiritui, ac non potius feminam illius dæmonii correptione atque exclusione mundavit.

N. 36. Omnes igitur artes huiusmodi vel nugatoriæ vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta quædam infidelis & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda & fugienda Christiano: *Non quod idolum sit aliquid*, ait Apostolus, (1. Cor. x. 19. 20.) *sed quia quæ immolant, dæmoniis immolant, & non Deo: nolo autem vos socios dæmoniorum fieri*. Quod autem de idolis, & de immolationibus, quæ honori eorum exhibentur, dixit Apostolus, hoc de omnibus imaginariis signis sentiendum est, quæ vel ad cultum idolorum, vel ad creaturam eiusque partes tamquam Deum colendas trahunt, vel ad remedium aliarumque observationum curam pertinent; quæ non sunt divinitus ad dilectionem Dei & proximi tamquam publice constituta, sed per privatas appetitiones rerum temporalium corda dissipant miserorum. In omnibus ergo istis doctrinis societas dæmonum formidanda atque vitanda est...

nus, quod Chiromantia dicitur; inspectione aquæ, quod Hydromantia dicitur; inspectione ligni vel lapidis alteriusve huiusmodi rei, quod Geomantia dicitur; inspectione avium, quod Augurium sive Auspicium dicitur; inspectione intestinorum animalis occisi, præsertim dæmoniis immolati, quod Aruspicium dicitur, &c. 5. Astrologia iudiciaria, qua ex consideratione situs & motus siderum futura contingentia prædicuntur. 6. Usus virgæ ligneæ vel ferreæ ad investiganda occulta, verbi gratia, auri argentique ceterorumve metallorum venas, aquæ fontes, thesauros absconditos, furta, homicidia, adulteria, fornicationes, ceteraque id genus. 7. Investigatio occultorum per aquam frigidam vel calidam, vel per ignem, per sortes, &c.

Nec solum eiusmodi superstitionum crimine tenentur qui illas exercent, sed & qui exercentes consulunt, etiamsi nullam eorum responsionibus fidem adhibeant: vel qui aliorum superstitioni participant, adiuvando, consulendo, laudando, immoquandoque & tacendo. In rebus enim huiusmodi qui tacet consentire videtur, maxime si superstitionem impedire ex officio teneatur; vel si positus sit in eiusmodi circumstantiis, in quibus silentium pro tacita rerum approbatione sumendum esse videatur.

Quidquid hactenus de superstitione diximus probatur. 1. Ex Scripturis. 2. Ex Conciliorum sanctionibus, verbi gratia, Ancyrani, Agathensis, Aurelianensis primi, quarti Toletani, Constantinopolitani in Trullo habiti, sexti Parisiensis, &c. 3. Ex SS. Patribus Tertulliano, S. Augustino, S. Basilio, S. Chrysostomo, Theodoreto, S. Thoma, &c. 4. Denique ex omnibus Theologis qui ea de re post S. Thomam scripserunt. (B)

(B) Exod. xxii. 18. Maleficos non patieris vivere.

Levit. xix. 31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

xx. 6. Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.

... 27. Vir sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur.

Deuteron. xviii. 10. Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.

Isai. xliv. 24. Ego sum Dominus... irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.

xlvii. 13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent, & salvent te augures cæli, qui contemplabantur sidera. & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: non liberabunt animam suam de manu flammæ.

Ierem. x. 2. Hæc dicit Dominus: Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.

Michæ. v. 11.... Auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te.

Apocal. xxi. 8. Timidis autem, & incre-

dulis, & exsecratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulfure: quod est mors secunda.

CONC. ANCYRANUM I. *ann.* 314. *can.* 23. *ex interpr. Dionysii Exigui*, *Concil. Labbei tom.* 2. *pag.* 527. Qui divinationes expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos suas huiuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi caussa, sub regula quinquennii iaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos.

CONC. AGATHENSE *ann.* 506. *canon.* 42. *Concil. Labbei tom.* 8. *pag* 332. Ac ne id fortasse videatur omissum, quod maxime fidem Catholicæ religionis infestat, quod aliquanti Clerici, sive Laici student auguriis, & sub nomine fictæ religionis, per eas quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt; hoc quicumque Clericus, vel Laicus detectus fuerit, vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

Can. 68. Quoniam non oportet ministros altaris, aut Clericos, magos & incantatores esse, aut facere quæ dicunt phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum. Hos autem, qui talibus utantur proiici ab Ecclesia iussimus.

CONC. AURELIANENSE I. *ann.* 511 *can.* 30. *Concil. Labbei tom.* 8. *pag.* 356. Si quis Clericus, Monachus, sæcularis divinationem, vel auguria crediderit observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse Sanctorum, quibuscumque putaverint intimandas, cum his qui eis crediderint, ab Ecclesiæ communione pellantur.

CONC. TOLETANUM IV. *ann.* 633. *can.* 29. *Concil. Labbei tom.* 10. *pag.* 627. Si Episcopus, aut Presbyter, sive Diaconus, aut quilibet ex ordine Clericorum, magos, aut aruspices aut ariolos, aut certe augures, vel sortilegos, vel eos qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum similia exercentes consulere fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ depositus monasterii pœnam excipiat, ibique perpetuæ pœnitentiæ deditus scelus admissum sacrilegii luat.

CONC. CONSTANTINOP. III. *seu in Trullo*, *aut Quinisextum ann.* 680. *can.* 61. *Concil. Labbei tom.* 11. *pag.* 970. Qui vatibus se ipsos tradiderunt, vel (his) qui hecatontarchæ, seu centuriones dicuntur, vel aliis eiusmodi, ut ab iis discant, si quid sibi revelari velint, convenienter iis, quæ de ipsis a Patribus constituta sunt, sexennii Canoni subiiciantur. Ipsi autem eos quoque subiici oportet, qui ursas, vel eiusmodi animalia ad ludum & simpliciorum noxam circumferunt, & fortunam ac fatum, & genealogiam, & quorumdam eiusmodi verborum multitudinem ex fallaciæ imposturæque nugis proferunt: eosque qui nubium expulsores, & incantatores, & amuletorum præbitores, & vates appellantur. Eos autem qui in iis persistunt, & non ab eiusmodi perniciosis gentilibusque studiis avertuntur & aufugiunt, Ecclesia omnino exturbandos decernimus, sicut & sacri canones dicunt. *Quæ enim est luci cum tenebris communicatio?* ut ait Apostolus: *Vel quæ templo Dei cum Idolis consensio? Vel quæ fideli cum infideli pars est? Quæ autem Christo est cum Belial concordia ac conventio?* 2 Cor. VI. 14. & 15.

CONC. PARIS VI. *ann.* 829. *Lib.* 3. *c.* 2. *tom.* 14. *Concil. Labbei pag.* 595.... Extant & alia perniciosissima mala, quæ ex ritu gentilium remansisse dubium non est, ut sunt magi, arioli, sortilegi, venefici, divini, incantatores, somniatorum coniectores, quos divina lex irretractabiliter puniri iubet: de quibus in lege dicitur: *Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & veneficos terræ, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui*... Et alibi: *Magos & ariolos & maleficos terræ vivere ne patiamini*. Dubium etenim non est, sicut multis est notum, quod a quibusdam præstigiis atque diabolicis illusionibus ita mentes quorumdam inficiantur poculis amatoriis, cibis, phylacteriis, ut in insaniam versi a plerisque iudicentur, dum proprias non sentiunt contumelias. Ferunt enim suis maleficiis aera posse conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, fructus & lac auferre, aliisque dare, & innumera a talibus fieri dicuntur. Qui ut fuerint huiusmodi comperti, viri seu feminæ, in tantum disciplina, & vigore Principis acrius corrigendi sunt, in quantum manifestius ausu nefando & temerario servire diabolo non metuunt. De his quoque in Concilio Ancyritano titulo XXIII. ita scriptum est: Qui divinationes expetunt, & more Gentilium subsequuntur, aut in domos suas huiuscemodi homines introducunt exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi caussa, sub

Levit. XX. 6. Exod. XXII. 18.

regula quinquennii iaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos. Oportet enim hæc in omnibus, & maxime in his locis, ubi licite, & impune multi se posse hoc perpetrare confidunt, ut studiosius & diligentius admoneantur, & severius corrigantur.

Tertullian *de Idololatria*, *c. 9.* Animadvertimus inter artes, etiam professiones quasdam obnoxias idololatriæ. De Astrologis ne loquendum quidem est... Non allego quod idola honoret, quorum nomina cælo inscripsit, quibus omnem Dei potestatem addixit: quod propterea homines non putant Deum requirendum, præsumentes stellarum nos immutabili arbitrio agi... Urbs & Italia interdicitur Mathematicis, sicut cælum & Angelis eorum. Eadem pœna est exilii discipulis & magistris... Cum magia punitur, cuius est species Astrologia, utique & species in genere damnatur. Post Evangelium nusquam invenias Sophistas, aut Chaldæos, aut incantatores, aut coniectores, aut magos, nisi plane punitos... Nihil scis, Mathematice, si nesciebas te futurum Christianum. Si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione. Ipsa te de periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica præcanit. Non est tibi pars neque sors in ista ratione. Non potest regna cælorum sperare, cuius digitus aut radius abutitur cælo.

S. August. *Lib. 4. Confess. c. 3. n. 4.* Ideoque illos planos, quos Mathematicos vocant, plane consulere non desistebam, quod quasi nullum eis esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirigerentur: quod tamen Christiana & vera pietas consequenter repellit & damnat.

N. 5. Erat autem vir sagax, (Vindicianus) medicæ artis peritissimus... ubi cognovit ex colloquio meo libris Genethliacorum esse me deditum, benigne ac paterne monuit, ut eos abiicerem, neque curam & operam rebus utilibus necessariam illi vanitati frustra impenderem.

Lib. 7. cap. 6. num. 8. Iam etiam Mathematicorum fallaces divinationes, & impia deliramenta reieceram.

Lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 20. n. 30. &c. Vide supra hocce §. litt. (A)

Lib. de Vera Relig. cap. 4. num. 7.... Nam tertio vitio curiositatis in percunctandis dæmonibus, quo isti maxime, cum quibus nunc agitur, Pagani a Christiana salute revocantur, quia nimis puerile est, nescio utrum tales illi præpedirentur viri, (Plato, Socrates, &c.)

Lib. 2. de Genesi ad litt. c. 17. n. 35. De fatis autem siderum qualeslibet eorum argutias, & quasi de mathesi documentorum experimenta, quæ illi ἀποτελέσματα vocant, omnino a nostræ fidei sanitate respuamus: talibus enim disputationibus etiam orandi caussas nobis auferre conantur, & impia perversitate in malis factis, quæ rectissime reprehenduntur, ingerunt accusandum potius Deum auctorem siderum, quam hominem scelerum.

N. 36. Quid autem insulsius & hebetius, quam cum istis rebus convincuntur, dicere ad solos homines sibi subiiciendos fatalem stellarum pertinere rationem? In quibus tamen etiam ipsi de geminis convincuntur, quorum diverse viventium, diverse felicium vel infelicium, diversaque morientium, easdem plerumque constellationes accipiunt. Quia etsi interfuit aliquid cum de utero funderentur, in nonnullis tamen tantum interest, quantum ab istis comprehendi computatione non possit. Manus sequentis Iacob, dum nascerentur, inventa est pedem fratris præcedentis tenens, usque adeo sic nati sunt quasi unus infans in duplum prolixior nasci videretur. Horum certe constellationes, quas appellant, nullo modo dispares esse potuerunt. Quid ergo vanius, quam ut illas constellationes intuens Mathematicus, ad eumdem horoscopum, ad eamdem lunam diceret unum eorum (Iacob an Esau) a matre dilectum, alterum non dilectum?

N. 37. Ideoque fatendum est, quando ab istis vera dicuntur, instinctu quodam occultissimo dici, quem nescientes humanæ mentes patiuntur. Quod cum ad decipiendos homines fit, spirituum seductorum operatio est... Aliquando autem iidem nefandi spiritus etiam quæ ipsi facturi sunt, velut divinando prædicunt. Quapropter bono Christiano, sive Mathematici, sive quilibet impie divinantium, maxime dicentes vera, cavendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam, pacto quodam societatis irretiant.

Lib. qq. 83. q. 45. num. 2. Adversus eos autem qui nunc appellantur Mathematici, volentes actus nostros corporibus cælestibus subdere, & nos vendere stellis, ipsumque pretium, quo vendimur, a nobis accipere, nihil verius & brevius dici potest, quam eos non respondere, nisi

acceptis constellationibus... Unde ergo in geminis tanta diversitas actionum & eventuum & voluntatum, quos necesse est eamdem constellationem conceptionalem habere, & amborum unam constellationem dari Mathematico, tamquam unius hominis?... Cum autem multa vera eos prædixisse dicatur, ideo fit, quia non tenent homines memoria falsitates, errorefque eorum; sed non intenti nisi in ea quæ illorum responsis provenerint, ea quæ non provenerint obliviscuntur.

Lib. 5. de Civit. Dei, cap. 1. Caussa ergo magnitudinis Imperii Romani nec fortuita est, nec fatalis... Prorsus divina providentia regna constituuntur humana. Quæ si propterea quisquam fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat... Qui sine Dei voluntate decernere opinantur sidera quid agamus, vel quid bonorum habeamus malorumve patiamur, ab auribus omnium repellendi sunt: non solum eorum qui veram religionem tenent, sed qui Deorum qualiumcumque, licet falsorum, volunt esse cultores. Hæc enim opinio quid aliud agit, nisi ut nullus omnino colatur aut rogetur Deus?

Cap. 7. Iam illud quis ferat, quod in eligendis diebus nova quædam suis actibus fata moliuntur? Non erat videlicet ille ita natus, ut haberet admirabilem filium; sed ita potius, ut contemtibilem gigneret: & ideo vir doctus elegit horam qua misceretur uxori. Fecit ergo fatum quod non habebat, & ex ipsius facto cœpit esse fatale, quod in eius nativitate non fuerat. O stultitiam singularem! Eligitur dies ut ducatur uxor: credo, propterea quia potest in diem non bonum, nisi eligatur, incurri, & infeliciter duci. Ubi est ergo quod nascenti iam sidera decreverunt? An potest homo quod ei iam constitutum est, diei electione mutare, & quod ipse in eligendo die constituerit, non poterit ab alia potestate mutari? Deinde si soli homines, non autem omnia quæ sub cælo sunt, constellationibus subiacent, cur alios eligunt dies accommodatos ponendis vitibus, vel arboribus, vel segetibus; alios dies pecoribus, vel domandis, vel admittendis maribus, quibus equarum vel boum fetentur armenta, & cetera huiusmodi?

Et in fine. Non immerito creditur, cum Astrologi mirabiliter multa vera respondent, occulto instinctu fieri spirituum non bonorum, quorum cura est has falsas & noxias opiniones de astralibus fatis inserere humanis mentibus atque firmare, non horoscopi notati & inspecti aliqua arte, quæ nulla est.

S. Basil. *in cap. 2. Isai. pag. 876. tom. 1. edit. Parisiens. in fol. ann. 1618.* Videsne quantum mali importet auguratio? Qui huic incumbit, studiumque adhibet, Dei providentia, ac solicitudine destituitur. Pleique autem Christianorum susque deque habent talibus commentis aures accommodare, & illinc aucupari famam, nec pudet isti ominosæ superstitiuni ac signis attentos esse. Quid hoc innuit sermone? Nimirum tale aliquid designat: me aliquis a tergo revocavit: hinc etiam id impedimenti incidit. Pes impegit egredientis, vestimentum discissum est. Tum quidam qui e cælo præstolentur ac sibi promittant affore indicem de rebus compertissimis. In hæc tam noxia isti ad extremum nullo delectu evolvuntur. Sed enim auditu, quia abiectus est populus talia futiliter & curiose operatus. Olim siquidem Mosaica lege, istiusmodi auguria, divinationes, ominationes, atque auspicia, infamia notabantur tamquam inventa dæmonum. Ait enim Scriptura: Non ariolabimini, neque captabitis auguria... A morum probitate est alienum prorsus, eum qui penes se habet consultationem de Dei iustificationibus ad decernendum de rebus agendis, sibi in consiliatios adhibere brutas animantes, immo ne his quidem uti tamquam consiliariis, sed ut doctoribus & legum latoribus.

S. Chrysost. *Homil. 21. ad populum Antiochenum, non longe a fine.* Pompa Satanica sunt theatra, circenses & omne peccatum & dierum observatio & præsagia & omina. Et quid tandem sunt omina? Sæpe domum quis suam egressus vidit unoculum, vel claudicantem & ominatus est. Hæc est pompa satanica. Non enim hominis occursus malum facit esse diem, sed in peccatis vivere.

Theodoret. *quæst. 15. in Genesim.* Vanam illam de cuiusque nativitate disceptationem, nec Pythagoras, nec Socrates, nec Plato, nec Stoici, receperunt. Quod si qui in fabulis educati sunt, huius fabulæ impietatem exsecrantur, quis divinis sermonibus credens hæc non modo impia, sed valde etiam fatua recipiat? Signa igitur vocat Scriptura divi-

na, quibus cognoscamus tempus opportunum seminandi, plantandi, purgandi, & ligna cædendi ad navium & domuum constructionem idonea... Sæpe etiam nos cometam aut barbatam stellam aut trabem videntes incursus hostium novimus, aut locustæ irruptionem, aut iumentorum vel hominum cladem futuram.

S. Thom. 2. 2. *quæst.* 92. *artic.* 1. *in corpore*. Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum... quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Ad 3.... Religio .. potest habere... excessum,.. prout scilicet in cultu divino fit aliquid quod fieri non debet.

Art. 2. *in corpore*...: Potest divinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito, & hæc est prima superstitionis species; vel ei cui non debet exhiberi scilicet cuicumque creaturæ; & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus. Ordinatur enim divinus cultus ad reverentiam Deo exhibendam: & secundum hoc, prima species huius generis est idololatria, quæ divinam reverentiam indebite exhibet creaturæ. Ordinatur ad hoc, quod homo instruatur a Deo, quem colit: & ad hoc pertinet superstitio divinativa, quæ dæmones consulit per aliqua pacta cum eis inita vel tacita vel expressa. Ordinatur divinus cultus ad quamdam directionem humanorum actuum secundum instituta Dei, qui colitur: & ad hoc pertinet superstitio quorumdam observationum.

Quæst. 94. *art.* 1. *in c*... Ad superstitionem pertinet excedere debitum modum divini cultus. Quod quidem præcipue fit, quando divinus cultus exhibetur cui non debet exhiberi: debet autem exhiberi soli summo Deo increato,.. & ideo cuicumque creaturæ divinus cultus exhibeatur, superstitiosum est.

Ad 1... Superstitio est quædam infidelitatis protestatio per exteriorem cultum.

Quæst. 95. *art.* 1. *in concl.* Divinatio peccatum est quo quis sibi usurpat futurorum, ut futura sunt, notitiam, & prædictionem ad Deum proprie pertinentem.

In corpore. Tunc solum divinare dicitur, quando sibi indebito modo usurpat prænuntiationem futurorum eventuum. Hoc autem constat esse peccatum.

Art. 2. *in corp.* Omnis autem divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel quia expresse dæmones invocantur ad futura manifestanda; vel quia dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate... Manifestum est ergo quod divinatio species superstitionis est.

Art. 3. *in corp.* Omnis divinatio utitur ad præcognitionem futuri eventus aliquo dæmonum consilio vel auxilio: quod quidem vel expresse imploratur, vel præter intentionem hominis se occulte dæmon ingerit ad prænuntiandum futura quædam, quæ hominibus sunt ignota, eis autem cognita... Dæmones autem expresse invocati, solent futura prænuntiare multipliciter: quandoque quidem præstigiosis quibusdam apparitionibus se aspectui & auditui hominum ingerentes ad prænuntiandum futura; & hæc species vocatur præstigium, ex eo quod oculi hominum perstringuntur. Quandoque autem per somnia; & hæc vocatur divinatio somniorum. Quandoque vero per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem: & hæc species vocatur Necromantia... Quandoque vero futura prænuntiant per homines vivos, sicut in arreptitiis patet: & hæc est divinatio per Pythones..: Quandoque vero futura prænuntiant per aliquas figuras vel signa, quæ in rebus inanimatis apparent; quæ quidem si appareant in aliquo corpore terrestri, puta in ligno, vel ferro, vel lapide polito, vocatur Geomantia. Si autem in aqua, Hydromantia. Si autem in aere, Aeromantia. Si autem in igne, Pyromantia. Si autem in visceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur Haruspicium. Divinatio autem quæ fit absque expressa dæmonum invocatione, in duo genera dividitur. Quorum primum est, quando ad prænoscendum futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum: & si quidem aliquis conetur futura prænoscere ex consideratione situs & motus siderum; hoc pertineret ad Astrologos, qui & Genethliaci dicuntur, propter natalium considerationes dierum. Si vero per motus vel voces avium, seu quorumcumque animalium, sive per sternutationes hominum, vel membrorum saltus; hoc pertinet generaliter ad Augurium, quod dicitur a garritu avium, sicut Auspicium ab inspectione avium. Quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos: in avibus enim huiusmodi præcipue consi-

derari solent. Si vero huiusmodi consideratio fiat circa verba hominum absque intentione dicta, quæ quis retorquet ad futurum quod vult prænoscere; hoc vocatur omen... Si autem considerentur aliquæ dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visui occurrentes; erit alia divinationis species. Nam ex lineamentis manus consideratis divinatio sumpta, Chiromantia vocatur, quasi divinatio manus. Χεὶρ enim Græce dicitur manus. Divinatio vero ex quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus, Spatulamanria vocatur.

Ad secundum autem divinationis genus, quod est sine expressa dæmonum invocatione, pertinet divinatio quæ fit ex consideratione eorum, quæ eveniunt ex quibusdam quæ ab hominibus serio fiunt ad aliquid occultum inquirendum; sive per protractionem punctorum, quod pertinet ad artem Geomantiæ; sive per considerationem figurarum quæ proveniunt ex plumbo liquefacto in aqua proiecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis vel non scriptis occulto in repositis, dum consideratur quam quis accipiat; vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, quis maiorem vel minorem accipiat; vel taxillorum proiectione, quis plura puncta proiiciat; vel etiam dum consideratur quid aperienti librum occurrat, quæ omnia sortium nomen habent. Sic ergo patet triplex esse divinationis genus; quorum primum est per manifestam dæmonum invocationem; quod pertinet ad Necromanticos; secundum autem est per solam considerationem dispositionis vel motus alterius rei; quod pertinet ad Augures: tertium est, dum facimus aliquid ut nobis manifestetur aliquod occultum; quod pertinet ad sortes.

Art. 5. in corp. Divinationi quæ ex opinione falsa vel vana procedit, ingerit se operatio dæmonis, ut hominum animos implicet vanitati, aut falsitati... Si quis ergo consideratione astrorum utatur ad præcognoscendos futuros casuales vel fortuitos eventus; aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum: procedit hoc ex falsa & vana opinione, & sic operatio dæmonis se immiscet. Unde erit divinatio superstitiosa, & illicita...

Art. 6. in corp. Quandoque vero operatione dæmonum aliquæ phantasiæ dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita... Si autem huiusmodi divinatio caussetur ex revelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expressa (quia ad hoc invocantur) vel tacita: quia huiusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest extendere; erit divinatio illicita & superstitiosa.

Artic. 7. Conclusio. Divinare per auguria vel omina præter naturæ, aut providentiæ divinæ ordinem, superstitiosum & illicitum est.

In corp. Motus vel garritus avium, vel quæcumque dispositiones in huiusmodi rebus consideratæ, manifestum est quod non sunt caussa futurorum eventuum: unde ex eis futura cognosci non possunt, sicut ex caussis... Omnis huiusmodi divinatio, si extendatur ultra illud ad quod potest pertingere secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ, est superstitiosa & illicita.

Art. 8. in corp. Sortes proprie dicuntur cum aliquid fit, ut eius eventu considerato, aliquid occultum innotescat.. Necesse est quod sortialium actuum expectetur eventus, vel ex fortuna, vel ex aliqua spirituali caussa dirigente. Et si quidem ex fortuna, quod locum habere potest solum in divisoria sorte; non videtur habere nisi forte vitium vanitatis.. Si vero ex spirituali caussa expectetur sortium indicium: quandoque quidem expectatur ex dæmonibus, sicut legitur Ezechielis 2. quod Rex Babylonis steterit in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas, interrogavit idola, & exta consuluit: & tales sortes sunt illicitæ, & secundum Canones prohibentur. Quandoque vero expectatur a Deo, secundum illud Prov. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur: & talis sors secundum se non est malum, ut August. dicit Enarrat. in Ps. 30. (Sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione divinam indicans voluntatem). Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem si absque ulla necessitate ad sortes recurratur. Hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam: Qui sorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Secundo, si quis etiam in necessitate, absque reverentia Dei, sortibus utatur. Unde super Actus Apostolorum dicit Beda: Sed qui necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus, exemplo Apostolorum,

esse consulendum; videant hoc ipsos Apostolos nonnisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis, egisse. Tertio, si divina oracola ad terrena negotia convertantur. Unde August. dicit ad inquisitiones Ianuarii: His qui de paginis Evangelicis fortes legunt, etsi optandum sit, ut id potius faciant, quam ut ad dæmonia .consulenda concurrant; tamen etiam ista mihi displicet consuetudo ad negotia sæcularia, & ad vitæ huius vanitates, divina oracula velle convertere. Quarto, si in electionibus Ecclesiasticis, quæ ex Spiritus sancti inspiratione fieri debent, aliqui fortibus utantur. Unde sicut Beda dicit super Actus Apostolorum, Matthias ante Pentecosten ordinatus, forte quæritur; quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus sancti in Ecclesia effusa. Septem autem Diaconi postea non forte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus quæ ad terrena disponenda ordinantur; in quarum electione plerumque homines fortibus utuntur, sicut & in temporalium rerum divisione. Si vero necessitas immineat, licitum est cum debita reverentia fortibus divinum iodicium implorare. Unde Augustinus dicit in Epistola ad Honoratum: Si inter Dei Ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium; & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia, hæc disceptatio aliter non potuerit terminari; quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, forte elegendi.

Ad. ter. ..Iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum fortibus: in quantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit communem fortium rationem Unde huiusmodi iudicium illicitum redditor: tum quia ordinatur ad iodicanda occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est auctoritate divina sancitum... Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum.

Quæst. 96. artic. 3. Conclusio. Observationes quibus quidam homines otuntur ad futurorum eventuum, sive bonorum, sive malorum notitiam, superstitiosæ & illicitæ sunt, cum iis observationibus non ut caussis, sed ut signis nulla auctoritate divina introductis homines utantur.

In corp. Non observantur autem sicut signa a Deo tradita, cum non sint introducta ex auctoritate divina, sed magis ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia, qui nituntur animos hominum huiusmodi vanitatibus implicare. Pars II. Sect. III. Cap. III. §. 6.

Art. 4. ad 1. ergo dicendum, quod etiam proferre divina verba, aut invocare divinum nomen, si respectus habeatur solum ad Dei reverentiam, a qua expectatur effectus, licitum erit. Si vero habeatur respectus ad aliquid aliud vane observatum, illicitom erit.

Conc. Mediolan. 1. *ann. 1565. Constit. part 1. tit. 10 pag. 5. Act. Eccl. Mediolan. an. 1699.* Magos, & maleficos, qui se ligaturis, nodis, characteribus, verbis occulcis mentes hominum perturbare, morbos indocere vel expellere, corporum figuram & constitutionem immutare, ventis, tempestati, aeri ac mari incantationibus imperare posse sibi persuadent, aut aliis pollicentur: ceterosque omnes qoi qoovis artis magicæ, & veneficii genere pactinnes & fœdera expresse, vel tacite cum dæmonibus faciont, Episcopi acriter puniant, & e societate fidelium exterminent Deinde omnem divinationem ex aere, aqoa, terra, igne, ex inanimatis, ex unguiom & lineamentorum corporis inspectione, ex fortibus, somniis, mortuis, aliisque rebus, quibus per dæmonom significationem incerta pro certis affirmantur, futura prædicere, furta, thesauros absconditos commonstrare se posse profitentur, & huius generis reliqua, per quæ curiosorum & imperitorum hominum mentes facile deciniuntor, coerceant & eiiciant. In eos etiam, qui huiusmodi divinatores, fortilegos, coniectores, ariolos, & cuiusvis generis magos de aliqua re consuluerint, vel ut consulerentur, cuique auctores, adiotores, hortatoresque fuerint, vel eis fidem habuerint, severe animadvertant. Si quis etiam annolos, vel aliud ad magicos vel superstitiosos usus fecerit, aut vendiderit, gravi pœna afficiatur. Astrologi qui ex Solis, Lunæ, & aliorum Astrorum figura & aspecto, de hominum actionibus, quæ a libero voluntatis arbirio proficiscontur, certo aliquid eventurum affirmant, gravibus pœnis plectantor: quæ pœnæ etiam ad eos pertineant, qui ad illos de huiusmodi rebus detulerint. Denique pœnas sumant Episcopi de iis omnibus, qui in operis susceptione, aut cuiusvis rei institutinne vel progressione, dies, tempora, & momenta observantes, quadru-

CAPUT TERTIUM.

De Secundo Præcepto Decalogi.

§. 1. *Idea generalis huius Præcepti.*

I. Quodnam eſt alterum Dei Præceptum?

R. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtra.

I. Iam dixiſti quolibet Dei præcepto aliquid præcipi, aliquid prohiberi. Quid ergo Deus hoc præcepto præcipit, quid prohibet?

R. Præcipit Sancti nominis ſui ſanctificationem. Prohibet eiuſdem profanationem.

I. Quomodo vel ſanctificatur vel polluitur nomen Dei?

R. Sanctificatur 1. Oratione. 2. Sermonibus ſanctis & ad ædificationem vergentibus. 3. Vita vere Chriſtiana. 4. Votis. 5. Iuramentis iuſtis & legitimis.

Polluitur 1. Iuramentis futilibus & temerariis: 2. Periurio: 3. Blaſphemia.

(De oratione & de ſingulis ad orationem ſpectantibus agemus tota ſectione ſecunda tertiæ partis huius operis.

Tota hac ſecunda parte agimus de iis quæ pertinent ad vitam vere Chriſtianam, adeoque ad ſermones pios.

Paragraphis ſequentibus agemus de voto, iuramento, periurio, & blaſphemia.)

§. 2. *De Voto.*

I. Quid eſt votum?

R. Votum eſt promiſſio deliberata Deo facta de meliori bono.

I. Cur ais votum eſſe *Promiſſionem?*

R. Ut diſtinguatur votum a ſimplici propoſito; verbi gratia, mente propono captivos viſitare, hoc propoſitum differt a promiſſione. Hæc enim obligationem importat, non illud. (A) Aliud eſſet ſi dicerem, promitto, vel voveo me acceſſurum ad captivos.

---

pedum voces, avium garritum aut vulatum notantes, ex occurſu etiam hominum, vel pecudum, ſuſcipiendi operis felicitatem augurantur.

Natalis Alexand. *e Dominicanorum familia Theolog. moralis in 8. tom. 9. p. 548.* Letalis ſuperſtitionis rei ſunt, qui adhibito certæ cuiuſdam arboris ramo, ſeu baculo certæ figuræ, certa ſub conſtellatione ex arbore abſciſſo vel avulſo, certiſve characteribus notato; theſauros abſconditos ſcrutantur, & ubi ſunt abſconditi divinant. Letalis pariter ſuperſtitionis rei ſunt, qui huiuſmodi hominum arte & opera ad inveniendos & detegendos theſauros occultos utuntur.

De his omnibus legendus Tractatus Gallicus de ſuperſtitionibus *multiplici eruditione refertus a Doctiſſimo viro* D. Thiers *editus anno 1679. & ſeq. &* R. P. le Brun *Congreg. Orator. Sacerdotis Tractatus hiſtoricus* de ſuperſtitionibus *elegantiſſime ſcriptus Gallice.*

(A) *Decret.* Gregor. IX. *Lib.* 3. *tit.* 34. *cap.* 3. Litteraturam tuam... Cum ex quadam minutione nimio fuiſſes mortis pavore perterritus, hæc verba protuliſti: Non diu hic morabor: proponens in animo quod religionis habitum eſſes aliquando ſuſcepturus .. Tibi igitur reſpondemus, quod ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor iudicari non poteris, ſi non impleas quod dixiſti.

I. Cur ais votum esse promissionem *de meliori bono?*

R. De meliori bono, id est, de re quam melius sit facere quam omittere; quæ proinde bona sit & Deo grata: alioqui obligatio voti nulla est, & tali voto non sanctificaretur, sed pollueretur nomen Dei; verbi gratia, impius esset qui diceret, Voveo me die crastina adfuturum ludis Theatralibus: voveo me sumpturum ultionem ab

Eccli. v. 3. inimico, &c. Deo siquidem *displicet infidelis & stulta promissio*. (B)

Debet ergo votum fieri de re bona & iusta; sive illa iam lege præcepta sit, ut tempore quadragesimæ ieiunare, numquam mentiri; tuncque rei illius obligatio duplex, ea nimirum quæ ex præcepto oritur, & ea quæ ex voto. Sive res promissa consilium sit maioris perfectionis, non præceptum, verbi gratia servare continentiam, qualibet sexta feria ieiunare, &c.

I. Cur ais votum esse promissionem Deo factam?

R. Quia proprie loquendo, soli Deo vota nuncupantur.

I. Numquid & Sanctis vota nuncupantur?

R. Si iuxta strictam verborum significationem loquamur, nulla Sanctis vota nuncupantur, sed Deo solum vovemus aliquid in honorem Sanctorum faciendum. Hoc autem prisco ritu Sanctis vovere dicitur.

I. Estne mos ille antiquus, quo in Sanctorum honorem vota nuncupantur?

R. Antiquissimus est, ut constat ex Theodoreto, Palladio, S. Paullino Nolano, qui quinto sæculo vixere; S. Gregorio Turonensi, qui sexto sæculo. Plures referre facile esset. (C)

I. Cur ais votum esse promissionem *deliberatam?*

R. Id est promissionem factam

(B) DEUT. XXIII. 18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium carnis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

(C) THEODORET. *Lib.* 8. *ad Græcos. Vide supra §.* 3. *c.* 2. *huiusce partis litt.* (H)

PALLAD. *Histor. Lausiacæ cap.* 113. *in fine, p.* 1028. *t.* 2. *Biblioth. PP. Græc. edit. Paris. in fol. ann.* 1624. Is (Philoromus Presbyter) pedestri itinere venit Romam usque ad orandum in martyrio Sanctorum Petri & Paulli. Pervenit autem etiam usque ad Alexandriam, cum vovisset in Martyrium venerandi athletæ Marci. Dignus autem, inquit, sum habitus, qui voti gratia, bis propriis pedibus venirem Hierosolyma ad honoranda loca sancta, & ipse mihi suppeditavi impensas.

S. PAULLINUS *Poemate* XII. *de S. Felice* I. v. 13. *Sæc.* V. *florebat*.

Hunc liceat celebrare diem, pia reddere coram
Vota.

Poemat. XIII. *de S. Felice* 2. v. 9.

Coram vota tibi, coram mea corda dicavi...
Inter dura vitæ, vitæque incerta vocavi.

Poemat. XV. *alias* XIX. *de S. Felice* IV. v. 1.

Annua vota mihi remaneant, simul annua linguæ
Debita, natalis tuus, o clarissime Christo
Felix, natali proprio mihi carior.

S. GREGOR. TURON. *Histor. Francor. lib.* 2. *c.* 37. Domino gratias agentes, & vota beato Confessori (Martino) promittentes.

Lib. 3. *de mirac. S. Mart. cap.* 56. (Mulier infirma B. Martini) basilicam ex-

ab eo qui novit omnia quæ ad votum pertinent, illaque cum plena & libera voluntatis determinatione promittit.

Adeoque nulla ſunt vota emiſſa ante plenum rationis uſum: nulla ſunt ea quæ fiunt ex metu cadente in conſtantem virum: nulla ſunt ea quæ non ſunt omnino libere nuncupata: nulla ſunt ea quæ fiunt ab illis qui non habent ſui poteſtatem. Hæc omnia fuſius explico.

Ante completum annum ſextum decimum non poteſt quis emittere votum ſolemne religionis.

Non poſſunt impuberes, id eſt, pueri ante annum quartum decimum, & puellæ ante duodecimum, obſtringere ſe voto ſimplici in perpetuum, ſine conſenſu parentum vel tutorum.

Non poteſt uxor repugnante marito vovere ea quæ œconomiam familiæ turbarent, verbi gratia, peregrinationes voti cauſſa ſuſcipere, nocte ſurgere ad orandum &c. Sed poteſt ea vovere inſcio marito quæ nihil impediunt cetera officia domeſtica, verbi gratia, Sacramentorum ſuſceptionem, abſtinentiam a ludo & a profanis ſpectaculis. Idem eſto de ſervo, qui præter voluntatem domini voveret aliquid quod ſtare non poſſet cum debito miniſterio.

Tenentur tamen hi omnes lege voti, ubi acceſſit conſenſus vel expreſſus, vel tacitus illius perſonæ ſub cuius poteſtate ſunt. (D) Si quid ea de re dubii occurrat, conſulendi ſunt periti & integri conſcientiæ moderatores.

Quidquid hactenus diximus fundamentum habet in iure naturali, divino, & canonico. (E)

I. Quot ſunt ſpecies votorum?

---

petivit, ibique fideliter orans, directis manibus ſanata diſceſſit; vovitque ut per ſingulos menſes, una hebdomada ad ſanctum templum veniens, debeat Deo & beato antiſtiti deſervire.

(D) Numer. xxx. 3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut ſe conſtrinxerit iuramento: non faciet irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit. Mulier ſi quidpiam voverit, & ſe conſtrinxerit iuramento quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari: ſi cognoverit pater votum quod pollicita eſt, & iuramentum quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit. Quidquid pollicita eſt & iuravit, opere complebit. Sin autem, ſtatim ut audierit contradixerit pater: & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eo quod contradixerit pater. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & ſemel de ore eius verbum egrediens animam eius obligaverit iuramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiſerat. Sin autem audiens ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, verbaque quibus obſtrinxerat animam ſuam propitius erit ei Dominus. Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent. Uxor in domo viri cum ſe voto conſtrinxerit & iuramento, ſi audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit ſponſioni, reddet quodcumque promiſerat. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promiſſionis rea: quia maritus contradixerit, & Dominus ei propitius erit. Si voverit, & iuramento ſe conſtrinxerit, ut per ieiunium vel ceterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam, in arbitrio viri erit, ut faciat, ſive non faciat. Quod ſi audiens vir tacuerit, & in alteram diem diſtulerit ſententiam, quidquid voverat, atque promiſerat, reddet: quia ſtatim ut audivit tacuit. Sin autem contradixerit poſtquam reſcivit, portabit ipſe iniquitatem eius.

(E) S. Aug. *Epiſt.* 127. *alias* 45. *Armentario & Paullinæ*, *num.* 9. Una ſola eſſe cauſſa poſſet, qua te id quod voviſti, non

R. Plures numerantur. Est enim votum. 1. vel absolutum vel conditionatum. 2. Vel personale, vel reale, vel mixtum. 3. vel simplex, vel solemne.

Votum absolutum illud est quod a nulla conditione pendet.

Conditionatum illud est quod pendet a conditione, verbi gratia, voveo me daturum pauperibus centum aureos, si pater ægrotus convalescat. Non teneor lege voti antequam pater convaluerit.

Votum personale illud est quod solam personam voventem obligat, verbi gratia, voveo ieiunium, peregrinationem piam. Personaliter obligor: nec obligatio transit in heredes, si votum impletum a me non sit.

Reale illud est cuius obligatio realis est non personalis: verbi gratia, voveo me centum aureos erogaturum captivis: voti materia realis est, eiusque obligatio transit in heredes, si nondum a me dum viverem impletum est votum.

Mixtum illud est cuius obligatio realis est simul & personalis: verbi gratia, voveo me peste laborantibus affuturum & personali ministerio & centum aureis. Huius voti obligatio qua personalis est ad me solum spectat, qua realis spectat & ad heredes nisi satisfecero.

Vota solemnia ea sunt quæ in Religione ab Ecclesia approbata solemniter emittuntur, coram legitimo Superiore, post completum saltem novitiatus annum.

Vota simplicia ea sunt quæ solemniter ab Ecclesia non recipiuntur.

I. Debetne quivis facile vovere?

R. Votum nullum emittendum est nisi præhabito gravi & maturo consilio: ut ait Scriptura, ***melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.*** Eccles. v. 4.

I. Peccatne qui votum semel emissum non implet?

R. Peccat graviter. ***Si quis virorum votum Domino voverit... non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.*** (F) Num. xxx. 3

solum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, si forte tua coniux hoc tecum suscipere animi seu carnis infirmitate recusaret. Nam & vovenda talia non sunt a coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi: & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum. Divina quippe de hac re per Apostolum est prolata sententia: *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* 1. Cor. vii. 4.

Decretal. Greg. IX. *Lib.* 3. *tit.* 34. *cap.* 2. Venientis ad nos R. narratione accepimus, quod in puerili ætate constitutus Hierosolymam disposuit proficisci: Cuidam quoque, qui sepulcrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit & suam recepit ab eo, quod sibi invicem in via socii fideles exsisterent.... Nos autem ipsum a voto, Quod in ætate tenera facilitate potius, quam ex arbitrio discretionis promisit, absolvimus: ita tamen quod idem votum eleemosynis redimat, & iuxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi (dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant) debeat providere.

(F) Deuteron. xxiii. 21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque

Pars II. Sect. III Cap. III §. 2.

I. Si quis forte implere prorsus nequit quod vovit, quid tunc ei faciendum?

R. Tunc adeundus Antistes, vel qui Prælati officio fungitur, isque, prout magis expedire iudicaverit, vel votum commutat, vel ab eius observatione dispensat.

I. Ergo potest obtineri quandoque dispensatio voti?

R. Potest. Rem sic explicat S. Thomas. *Qui vovet, quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquid quod est secundum se, & ut in pluribus, bonum. Potest tamen contingere quod in aliquo casu sit vel sim-*

---

peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo: & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

Prov. xx. 25. Ruina est homini devorare sanctos, & post vota retractare.

Eccles. v. 3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcumque voveris, redde. Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.

S. Aug. *In Psal.* cxxxi. *num.* 3... Nemo præsumat viribus suis se reddere quod voverit. Qui te exhortatur ut voveas, ipse adiuvat ut reddas.

Enarrat. in Psal. cxxxii. *num.* 2. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Melius est autem non vovere, quam vovere & non reddere.* Sed debet esse impiger animus, ut & voveat, & reddat; ne cum se minus idoneum putat ad reddendum, piger sit ad vovendum. Plane numquam reddet, si de suo se putaverit redditurum.

Psal. lxxv. 12. Eccles. v. 4.

Epist. 127. *alias* 45. *Armentario & Paullinæ, num.* 6. Reddite igitur quod vovistis, quia vos ipsi estis, & ei vos redditis a quo estis; reddite, obsecro. Neque enim quod redditis, reddendo minuetur, sed potius servabitur & augebitur. Benignus enim exactor est, non egenus; & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. Huic ergo quod non redditur, perditur: quod autem redditur, reddenti additur: immo vero in eo cui redditus, ipse reddens servatur. Idipsum quippe erit redditum & redditor, quia id ipsum erat debitum & debitor.

N. 8... Quia iam vovisti, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior: quamvis non sit gratulanda libertas, qua fit ut non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam invito, sed a magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vovisti, qualis mansisses, si nihil tale vovisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modo autem tanto, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolveris. Nec ideo te vovisse pœniteat, immo gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuvabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.

Lib. de bono viduit. c. 11. *n.* 14. Quapropter non possum quidem dicere, a proposito meliore lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non coniugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus & ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Domino, adulteriis esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum eius fidem non servat marito; quanto gravius offenditur, cum illi ipsi non servatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vovit; tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi necessitatem... Bonum ergo continentiæ vidualis luculentius decet, cum pro illo vovendo & profitendo possunt contemnere feminæ quod & libet & licet. Sed post voti professionem perseveranter frenandum & vincendum est quod libet, quia iam non licet.

Serm 260. *alias de diversis* 11. *in fine.* Quicumque continentiam vovistis, reddite quod vovistis: quia non exigeretur, si non vovissetis.

S. Innocentius Papa I *Epistola* 2. *ad Victricium Episcopum Rothomagensem, quam*

pliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditivum; quod est contra rationem eius quod cadit sub voto. Et ideo necesse est quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et siquidem absolute determinetur aliquod votum non esse servandum, dicitur esse dispensatio voti; si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minus est votum commutare, quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesiæ consistit. Quia nimirum ferre ea de re iudicium ad Ecclesiam pertinet, nec potest qui vovit ipse iudex esse in propria caussa. (G)

Pars II. Sect. III. Cap. III. §. 2.

I. Penes quos in Ecclesia potestas est vota commutare vel de illis dispensare?

R. Penes eos ad quos concessa a Domino est potestas ligandi & solvendi, servato tamen ordine Iurisdictionis ab Ecclesia constituto, & iuxta limites unicuique præscriptos. Itaque hanc habet summus Pontifex potestatem in universa Ecclesia; quia extendit se per totum orbem eius iurisdictio. Possunt E-

reperire est tom. 3. Concil. Labbei. num. 12. col. 1035. Quæ Christo spiritualiter nupserunt, & velari a Sacerdote meruerunt, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerant, de sæculo recesserit. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, ut quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex eis fuerit defunctus: quanto & illa magis tenenda est, quæ ante immortali se sponso coniunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit?

N. 13. Hæ vero quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper manere promiserant, licet velatæ non sint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Deo tenebatur. Nam si inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerit virgo, solvi sine vindicta non debet? Num si Apostolus Paullus quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixit
1. Tim. v. 12. eas *habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*, quanto magis virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt visæ?

Decretal. Greg. ix. *Lib.* 3 *tit.* 34. *cap.* 6. *Innocent.* iii. *Andreæ Duci.* Licet universis liberum sit arbitrium in vovendo, usque adeo tamen solutio necessaria est post votum, ut sine proprio salutis dispendio alicui non liceat resilire. Accepimus siquidem, quod cum Rex Hungariæ pater tuus agens in extremis, votum quod voverat Domino Hierosolymitanam Ecclesiam, in forti manu, humili corde visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commiserit tuæ fidei exequendum, & tu assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. . Mandamus quatenus postpositis ceteris sollicitudinibus, usque ad festum exaltationis sanctæ crucis, debitum acceptæ crucis exsolvens, propositum iter arripias, & humiliter prosequaris: ne si onus tibi a patre iniunctum, & a te sponte susceptum occasione qualibet detrectaveris: . . . sciturus ex tunc anathematis te vinculo subiacere.

(G) S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *in corp.* Minus est votum commutare, quam in voto dispensare: utrumque tamen in potestate Ecclesiæ consistit.

Ad 2. Dicendum quod sicut ex iure naturali & præcepto divino tenetur homo implere votum: ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato . . . Auctoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur, in hoc casu hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum Prælatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto iuris naturalis vel divini; sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circumspicere,

piſcopi in ſua quiſque Diœceſi diſpenſare in votis, quorum diſpenſatio non reſervatur ad ſummum Pontificem: horum diſpenſatio ſic reſervatur ad Epiſcopos, ut nulli Presbytero competat, niſi acceperit ad hoc facultatem ſpecialem. (H)

I. Quandonam vel poſtulari vel concedi debet diſpenſatio vel commutatio voti?

R. Quando urget gravis neceſſitas vel utilitas: alioqui non tam diſpenſatio quam diſſipatio & prævaricatio dici debet, inquit ſanctus Bernardus. (I) *Lib. de præcept. & diſpenſ. cap. 5. n. 2.*

(H) *Decret.* Gregorii. IX. *Lib.* 3. *tit.* 34. *cap.* 1. De peregrinationis votis an eleemoſynis redimi poſſint, vel pro neceſſitate in aliud commutari, Reſpondemus quod ab eius qui præſidet pendet arbitrio, ut conſideret diligentius qualitatem perſonæ & cauſſam commutationis; ſcilicet an ex infirmitate, ſeu affluentia divitiarum, an alia cauſſa probabili peregrinatio an recompenſatio melior fuerit, & Deo magis accepta: & ſecundum hoc debet exinde diſpenſare.

Cap. 5. Non eſt voti dicendus tranſgreſſor, qui quod vovit, auctoritate ſedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere.

Cap. 9. Ex multa tuæ ſollicitudinis providentia: ... ex conſultatione quam ad inquiſitionem tuam ſuper negotio crucе ſignatorum olim edidimus, viam invaniſti ad alias quæſtiones, & utrum quod in ea dicitur ius conſtituat generale, ut paſſim Prælatis quibuslibet illos ſecundum formam expreſſam abſolvere liceat, qui eorum ſunt iuriſdictioni commiſſi, ſollicite requiſiſti. Ad hoc igitur reſpondemus, quod in conſultatione noſtra ius editur: & licet ad quales, ad quos tamen ſpecialiter ſpectet eius executio, nullatenus explicatur: illis autem ſolummodo ius hoc exequendum incumbit, qui ſuper hoc mandatum receperint a ſede Apoſtolica ſpeciale. Sic ergo illi eſt inquiſitioni reſponſum, qua conſequenter tua fraternitas requiſivit, de quibus religioſis intelligendum hoc eſſet, utrum ſcilicet ibi religioſi vocentur in tantum, qui Religionis habitum ſuſceperunt, quorum plures idiotæ ſunt & iuris ignari, an Epiſcopi, qui ſicut dignitate præcellunt, ſic & Religione debent aliis præeminere, nam ad neutros illius executio iuris ſpectat, niſi per Apoſtolicam ſedem eis ſpecialiter delegetur.

Vide quæ dicemus infra de caſibus reſervatis, *dum agemus* de Sacramento Pœnitentiæ, *part.* 3. *Sect.* 1. *cap.* 5. §. 23.

(I) S. Ambros. *Lib.* 3. *de Officiis*, *c.* 12. *num.* 78. Neque umquam adducar ut credam non incaute principem promiſiſſe Iephte, ut immolaret Deo quidquid ſibi revertenti intra limen domus ſuæ occurreret, eum & ipſum voti pœnituerit ſui, poſtquam filia occurrit ſibi. Denique conſcidit veſtimenta ſua, & dixit: *Heu me, filia mea, impediſti mihi, ſtimulus doloris facta es mihi*. Qui licet pio metu ac formidine acerbitatem duræ ſolutionis impleverit; tamen luctum annuum etiam poſteris deplorandum ſtatuit ac dereliquit. Dura promiſſio, acerbior ſolutio, quam neceſſe habuit lugere etiam ipſe qui fecit... Non poſſum accuſare virum qui neceſſe habuit implere quod voverat: ſed tamen miſerabilis neceſſitas quæ ſolvitur parricidio. *Iudic. xi. 35.*

N. 79. Melius eſt non vovere, quam vovere id quod ſibi cui promittitur nolit exſolvi. Denique in Iſaac habemus exemplum, pro quo arietem Dominus ſtatuit immolari ſibi. Non ſemper igitur promiſſa ſolvenda omnia ſunt.

N. 81. Quæ (Iephte filia) ingemiſcenti patri dixit: Fac mihi ut exivit de ore tuo... Rediit ad patrem, quaſi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecitque arbitratu ſpontaneo, ut quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis ſacrificium. *Ibid.* 36.

S. Bern. *De conſiderat. ad Eugen. PP. Lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 18... Prohibes diſpenſare? Non, ſed diſſipare. Non ſum tam rudis, ut ignorem poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Denique quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt: ubi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt. Utilitas, dico, com-

§. 3. *de Iuramento & de Blasphemia*.

I. Quid est iuramentum?

R. Iusiurandum est assumptio divini testimonii ad confirmandum aliquid quod vel agimus, vel dicimus, vel promittimus. (A)

I. Cum per creaturas iuratur verum est iuramentum; tamen in hoc iureiurando non assumitur divinum testimonium: videtur ergo minus recta definitio quam affers.

R. Res omnes creatæ ad Deum earum creatorem pertinent, adeoque per Deum indirecte iuratur quoties iuratur per creaturas, ut Christus ipse asseruit. (B) *Matth. v. 33.*

I. Quandonam iureiurando sanctificamus nomen Dei?

munis, non propria. Nam cum nil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.

De præcepto & dispensatione, cap. 5. num. 11. Nil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quam promisi. Vota mea nec augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate: necessitas quippe non habet legem, & ob hoc excusat dispensationem... Alioquin & absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed prævaricatio est: & restrictio contra voluntatem, murmur est, non profectus. Ponant ergo Præpositi metam obedientiæ subiectarum ex votis labiorum ipsorum, non suorum desideriorum: monentes eos, non cogentes ad celsiora; condescendentes eis, cum necesse fuerit, ad remissiora; non cadentes cum eis.

S. THOMAS. II. 2. *qu.* 88. *art.* 12. *ad* 2. Quidam dixerunt quod ideo Prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati superioris... Sed prædicta positio falso innititur: quia cum potestas Prælati spiritualis, qui non est dominus, sed dispensator, in ædificationem sit data, & non in destructionem, ut patet 2. ad Corinth. x. sicut Prælatus non potest imperare ea quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata: ita non potest prohibere ea quæ secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera: & ideo absolute potest homo ea vovere. Ad Prælatum tamen pertinet diiudicare quid sit magis virtuosum & Deo magis acceptum: & ideo in manifestis dispensatio Prælati non excusaret a culpa: puta si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparenti caussa obstante; si autem esset caussa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis: non tamen iudicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei, nisi forte in casu, in quo id quod vovit esset manifeste illicitum, & non posset opportune ad superiorem recurrere.

(A) S. AUG. *Lib.* 1. *de Serm. Domini in monte, cap.* 17. *num.* 51. Iurat qui adhibet testem Deum.

(B) MATTH. v. 33. Dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Ierosolymam, quia civitas est magni Regis: neque per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est.

IACOB. v. 12. Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non; ut non sub iudicio decidatis.

S. AUG. *Lib.* 1. *de Serm. Dom. in Monte, cap.* 17. *num.* 52... Itaque Dominus docet nihil esse tam vile in creaturis Dei, ut per hoc quisque peierandum arbitretur: quando a summis usque ad ima divina providentia creata regantur, incipiens a throno Dei usque ad capillum album aut nigrum. Neque per cælum, inquit, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum pedum eius est: id est, cum iuras per cælum aut terram, non te arbitreris non debere Domino iusiurandum tuum; quia per eum iu-

Pars II. Sect. III. Cap. III. §. 3.

R. Cum iuramus in veritate, in iudicio, & in iustitia. (C)

In veritate iuratur, cum iusiurandum adhibetur ad confirmandum veritatem.

In iudicio, cum ad iusiurandum habetur ratio necessitatis, & opportunitatis.

In iustitia, cum ad confirmandam rem iustam iuratur.

Triplex hæc iurisiurandi conditio adest cum Reges & Principes fœdera pacis ineunt adhibito iuramento; cum Magistratus interposito iuramento promittunt se ius unicuique iuxta legum placita dicturos; cum privati a Iudicibus postulati iurant ad confirmationem veritatis. Sæpius iuravit Apostolus: quin & Deus ipse iuravit non semel; ut hoc suo iuramento timorem incuteret, spem adderet, attentionem excitaret. (D)

---

rare convinceris cuius cælum thronus est, & cuius scabellum terra est.... Domino iusiurandum debet qui per Ierosolymam iurat... Ergo Deo debet iusiurandum ineffabiliter tenenti omnia, & ubique præsenti, quisquis etiam per caput suum iurare voluerit.

(C) Deuter. vi. 13. Per nomen illius (nempe Dei) iurabis.

Psalm. lxii. 12... Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Isai. xix. 18. Iurantes per Dominum exercituum.

Ierem. iv. 2. Et iurabis, vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.

S. Aug. *Serm.* 180. *alias* 28. *de verbis Apost. cap.* 3. *num.* 3. Ecce verum iuras, non peccas: si verum iuras, non peccas.

(D) Genes. xxii. 16. Per memetipsum iuravi, dicit Dominus.

Psal. xciv. 11. Et isti non cognoverunt vias meas: ut iuravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

Hæc refert Paullus *Heb.* iii. 11. *iisdem verbis*.

cix. 4. Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum.

Hebr. vi. 13. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iuravit per semetipsum... Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum.

Rom. i. 9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio.

2. Cor. i. 23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam.

xi. 31. Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.

Galat. i. 20. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

Philip. i. 8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi.

S. Aug. *Lib. de Mendacio*, *cap.* 15. *num.* 28. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino*. Iuravit autem ipse Apostolus in Epistolis suis. Et sic ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est, *Dico vobis, non iurare omnino*: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non invenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem. Et hoc utique a malo, sicut dictum est, *Quod autem amplius est, a malo est*: non tamen suo, sed eorum infirmitatis, quibus etiam sic fidem facere conabatur... Omnino ad hoc positum est, ut quantum in te est, non affectes, non ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas iusiurandum. *Matth.* v. 34. *Rom.* i. 9. *&c. supra.* *Matth.* v. 37.

Lib. 1. *de Serm. Dom. in monte*, *cap.* 17. *num.* 51.... Iustitiæ Pharisæorum est non peierare: hanc confirmat qui vetat iurare... Sicut enim falsum loqui non potest qui non loquitur, sic peierare non potest qui non iurat... Ita ergo intelligitur præcepisse Dominum ne iuretur, ne

I. Quandonam iureiurando polluitur nomen Dei? *R.* Nomen Dei polluitur vel iu-

quisquam ficut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi iuratione firmentur. Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur: *Sit autem sermo vester, Est, est: Non, non:* hoc bonum est, & appetendum: *Quod autem amplius est, a malo est:* id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades: quæ infirmitas utique malum est... Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est; tu enim non malum facis, qui bene uteris iuratione, quæ etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades: sed, *a malo est*, illius cuius infirmitate iurare cogeris. Sed nemo novit, nisi qui expertus est, quam sit difficile & consuetudinem iurandi extinguere, & numquam temere facere, quod nunnumquam facere necessitas cogit.

Ibid.

Serm. 180. *alias* 28. *de verbis Apost. cap.* 2. *num.* 2. Invenimus iurasse Sanctos, iurasse primitus ipsum Dominum, in quo non est omnino peccatum: *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Æternitatem Sacerdotii Filio cum iuratione promisit. Habes etiam, *Per memetipsum iuro, dicit Dominus.* Er illud iuratio est, *Vivo ego, dicit Dominus.* Quomodo homo per Deum, sic Deus per seipsum.

Ps. cix. 4.

Gen. xxii. 16.

Num. xiv. 28.

Cap. 4. *num.* 4. Si peccatum esset iuratio, nec in veteri Lege diceretur, *Non periurabis, reddes autem Domino iusiurandum tuum.*

Lev. xix. 12.

Cap. 5. *n.* 5. Ut noveritis, verum iurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paullum iurasse: *Quotidie morior, per vestram gloriam, fratres...* per vestram gloriam, iuratio est... Et alio loco iuratio prorsus certa & expressa, *Testem Deum invoco super animam meam....* Et alio loco ad Galatas: *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior.*

1. Cor. xv. 31.

2. Cor. 1. 23.

Galat. 1. 20.

Cap. 9. *num.* 10. Quantum ad me pertinet, iuro; sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi nisi faciam.... cum magno timore dico, Coram Deo; aut, Testis est Deus; aut, Scit Christus sic esse in animo meo: & video quia plus est, id est, quia amplius est quam, Est, est; Non, non. *Sed quod amplius est, a malo est*, & si non a malo iurantis, a malo est non credentis... Sed tamen aliud habet humana pessima consuetudo. Et cum tibi creditur, iuras; & cum nemo exigit, iuras; & horrentibus hominibus, iuras; non taces iurando, vix es sanus non periurando... Noli dicere, Non iuro, si forte exigitur. A malo est enim quod facis, sed illius qui exigit. Nam tu quomodo te purges non habes. quomodo satisfacias negotio quod instat, non invenis. Sed aliud est, cum exigitur iuratio; aliud, cum offertur: & hoc ipsum quod offertur, aliud cum offertur, non credenti; aliud cum ventilatur & credenti.

Matth. v. 37.

Concil. Tolet. *ann.* 653. *c.* 2. *tom.* 10. *Conc. Labbei pag.* 1212. Si attestante veritate, propter profanationem periurii evitandam prohibetur omnino iurare, cum dicitur: *Sit sermo vester, Est, est; Non, non; quod autem plus his est, a malo est:* quomodo impunitum erit, nomen tantæ gloriæ voluntarie profanasse; cum in eo taxata fides dignoscitur interisse? Vel quatenus pacis fœdera in gentium diffidia ligabuntur, si non iuramenti pacta sanctiori integritate serventur? Etenim omne quod in pacis fœdere venit, tunc solidius subsistit, cum iuramenti hoc interpositio roborat. Sed & omne quod animos amicorum conciliat, tunc fixius durat, cum eos sacramenti vincula ligant. Omnes etiam quod testis adstipulat, tunc verius constat, cum id adiectio iurationis adfirmat. Quod si testis deficiat, innocentis fidem sola iurisiurandi taxatio manifestat. Hinc & ut mentibus humanis divina voluntas panderet quod volebat, ne labens fragilitas pro incerto teneret, quod inviolatæ veritatis promissio exprimebat, per Isaiam loquitur, dicens: *Ego Dominus, & non est alius: in memetipsum iuravi.* Si ergo tantæ institutionis limite sunt votiva iuramenta servanda, quis alienorum a veritate hæc adstruat exsecrabiliter violanda? Stabunt ergo sacræ auctoritatis vivida iussa, nec vana profanatione erunt aliquatenus temeranda.

Ibid.

Isai. xlv. 22. 23.

iurando temerario, vel periurio, vel blaſphemia.

I. Quid eſt iuſiurandum temerarium?.

R. Temerarium eſt iuſiurandum, cum vel una ex conditionibus ſupra poſitis deeſt; cum non iuratur in veritate & iudicio & iuſtitia.

Itaque ſi quis vel iuret ad confirmandum mendacium, vel ſine neceſſitate, vel ad rei iniquæ confirmationem: temere iuravit. E)

(E) S. HIERON. *in cap. 4. Ieremiæ, initio pag. 546 edit BB.* Animadvertendum quod iusiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium, atque iuſtitiam; ſi iſta defuerint, nequaquam erit iuramentum, ſed periurium.

S. AUG. *Lib. 19. contra Fauſtum, c. 23.* Quia peierare grave peccatum eſt; non iurare autem, ſicut verum iurare, nullum peccatum eſt. Sed longius remotus eſt a falſum iurando, qui nec iurare conſuevit, quam qui verum iurare proclivis eſt. Maluit & nos Dominus & non iurantes non recedere a vero, quam verum iurantes propinquare periurio. Itaque & Apoſtolus in ſermonibus, quos habuiſſe narratur, numquam iuravit, ne iurandi conſuetudine aliquando vel neſcius in periurium laberetur. In ſcriptis autem.. pluribus locis iuraſſe invenitur, ne quiſquam putaret, etiam verum iurando peccari, ſed potius intelligeret, humanæ fragilitatis corda non iurando tutius a periurio conſervari.

Cap. 25. Sicut in iurando, etiam qui verum iurat, propinquat periurio, unde longe abeſt qui omnino non iurat; & quamvis non peccet qui verum iurat, remotior tamen a peccato eſt qui non iurat; unde admonitio non iurandi, conſervatio eſt a peccato periurii..

Serm. 180. alias 28. de verbis Apoſt. c. 3. n. 3. Vis ergo longe eſſe a periurio? Iurare noli. Qui enim iurat, aliquando verum iurare poteſt... Qui autem non iurat, mendacium iurare numquam poteſt... Ne ergo mendacium iures, noli iurare. Ipſa eſt anguſtia, periurium præcipitium... Peccat & graviter qui falſum iurat; non peccat qui verum iurat: ſed nec ille peccat, qui omnino non iurat. Sed qui non iurat & non peccat, longe eſt a peccato; qui autem verum iurat non peccat, ſed prope eſt ad peccatum...

Cap. 4. n. 4. Damno falſum iurationem. Falſa iuratio, exitioſa eſt; vera iuratio periculoſa eſt, nulla iuratio ſecura eſt...

Cap. 7. n. 8. Iurare non eſt peccatum; ſed falſum iurare, peccatum eſt.

Cap. 8. n. 9. Iurare peius eſt quam furari? Iurare peius eſt quam adulterare? Iurare peius eſt quam hominem occidere? Abſit. Hominem occidere, adulterare, furari, peccatum eſt, iurare non eſt peccatum; ſed falſum iurare, peccatum eſt. Quare ergo, (ait Iacobus. *Ante omnia, nolite iurare.*) Iſto verbo quo ait ante omnia, cautos fecit adverſus linguam noſtram. *Ante omnia*, ait, ut attendatis præ ceteris, ut vigiletis ne ſubrepat vobis conſuetudo iurandi... Levavit te ſuper cetera, unde te attendas... *Ante omnia*, ut te adverſus conſuetudinem intentiſſimum redderet, ut omnia tua inſpiceres, omnes motus linguæ tuæ diligentiſſime cuſtodires, eſſes cuſtos malæ conſuetudinis tuæ, ad eam conſtringendam. *Iacob. v. 12.*

Cap. 10. n. 11. Tene ergo linguam & conſuetudinem, quantum potes... Et ipſe qui exigit iurationem multum intereſt, ſi neſcit illum falſum iuraturum, an ſcit. Si enim neſcit, & ideo dicit, Iura mihi, ut fides ei fiat; non audeo dicere non eſſe peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit eum feciſſe, novit feciſſe, vidit feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt. Ille enim ſuo periurio ſe perimit: ſed iſte manum interficientis & expreſſit & preſſit .. Chriſtiano non licet iurare; quando ab illo exigitur iuſiurandum non licet iurare; Chriſtianus ſum, non mihi licet... Iſtam ergo conſuetudinem quotidianam, crebram, ſine cauſſa, nullo extorquente, nullo de tuis verbis dubitante, iurandi avertite a vobis, amputate a linguis veſtris, circumcidite ab ore veſtro

Cap. 11. num. 12. Tantum mali habet iuratio, ut qui lapides colunt, timeant falſum iurare per lapides: tu non

I. Quid est periurium?

R. Periurium vel est iusiurandum falsum, iniustumve; vel violatio iurisiurandi legitimi. (F)

times Deum præsentem, Deum viventem, Deum scientem, Deum manentem, Deum in contemptorem vindicantem?

Cap. 12. *num.* 13. Qui per lapidem falsum iurat, periurus est. Unde hoc dico? Quia multi & in hoc falluntur, & putant quia nihil est per quod iurant, non se crimine teneri periurii. Prorsus periurus es, quia per id quod sanctum putas, falsum iuras. Sed ego illud sanctum non puto. Sanctum putat cui iuras. Non enim quando iuras, tibi iuras, aut lapidi iuras; sed proximo iuras. Homini iuras ante lapidem; sed numquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem: sed punit te Deus fallentem.

Theodoret. *Quæst.* 41. *in Exod.* Quidam prohiberi dicunt, ne quis res vanas, hoc est idola, nomine Dei vocet: illi ne quis iurando mentiatur. Ego autem puto divinam legem statuere, ne quis nomem Dei pronunciet sine aliqua ratione, aut orandi, aut necessariæ cuiuspiam occasionis. Solent enim nonnulli etiam ludentes, & ridentes, ut inciderit, reverendum nomen Dei lingua proferre. Hoc arbitror divina lege prohiberi. Si enim consueverunt multi pretiosiorem vestem diebus festis reservare, multo magis divinum nomen precibus atque docendi officio æquius est consecrare....

Salvianus *Lib.* 3. *de Gubernat. mundi, pag.* 79. *edit Parif. in* 12. *ann.* 1617. Iussit Salvator noster, ut Christiani homines non iurarent. Plures invenias qui sæpius periurent, quam qui omnino non iurent...

Lib. 4. *pag.* 131. *mihi pag.* 148. Quis est omnino hominum sæcularium præter paucos, qui non ad hoc semper Christi nomen in ore habeat, ut peieret? Unde etiam pervulgatum hoc fere & apud ignobiles sacramentum est, per Christum; per Christum quia hoc facio; per Christum quia hoc ago; per Christum quia nihil aliud dicturus sum; per Christum quia nihil aliud acturus sum... ut Christi nomen non videatur iam sacramentum esse, sed sermo. Nam in tantum apud plurimos nomen hoc parvipenditur, ut numquam minus cogitent quippiam facere, quam cum se iurant per Christum esse facturos. Et cum scriptum sit, *Nomen Domini tui non nominabis in vanum*, in id reverentia Christi decidit, ut inter ceteras sæculi vanitates nihil pæne iam inanius, quam Christi nomen esse videatur. Denique multi non otiosas tantummodo res & aniles, sed etiam scelera quædam se iurant per Christi nomen esse facturos. Hic enim loquendi usus est talibus: Per Christum, quia tollo illud: per Christum, quia cædo illum: per Christum, quia occido illum. ad hoc res cecidit, ut quod Christi nomine iuraverint, putent se scelera etiam religiose esse facturos. *Exod* xx. 7.

(F) Iosue ix. 20. Sed hoc faciemus eis (Gabaonitis:) reserveotur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peieraverimus.

Psalm. xiv. 5. Qui iurat proximo suo & non decipit.

xxiii. 4... Qui non accepit in vano animam suam, nec iuravit in dolo proximo suo.

S. Basil. *Homil. in Psalm.* xiv. *pag.* 71. *Qui iurat proximo suo & non decipit.* Quid hoc tandem est? Hic iuramentum homini perfecto inter eas virtutes, quæ illum decent, concedi videtur; in Evangelio vero prorsus prohibetur... Quid igitue dicemus? Quod ubique Dominus tam in veteri quam in nova lege eamdem habet præceptionis considerationem. Cupit enim peccatorum effectibus occurrere, & a primis initiis malignitatem exscindere. Ut enim vetus lex ait: *Non mœchaberis*, Dominus vero: Non concupisces... Sic itaque in hoc loco contentus abit Propheta iuramento quod iustum sit ac rectum: Dominus vero vel occasionem ipsam resecat periurii. Qui enim vel recte iurat, forte & is possit interdum falli: qui vero non iurat, periculum vitavit periurii. Nominat item Propheta multis adeo locis iuramentum immutabilem firmamque rei ac propositi cuiuslibet confirmationem, ut est illud: *Iuravi & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ* .. Si & hic dictum esse potest illud, Qui iurat proximo & non decipit, hoc est, qui promissa affirmat proximo & non decipit, ut cum Servatoris dicto conveniat: *Sit sermo vester, Est, est, Non, non*. De eius- *Exod* xx. 14. *Ps.* cxviii. 106. *Matth.* v. 37.

Pars II Sect. III. Cap. III. §. 3.

I. Si quis vel falso, vel sine necessitate, vel inique iuravit, teneturne rem sic iuratam implere? *R.* Si iniquum est, si malum

modi rebus dum astruis & affirmas; annue; de his vero quæ non ita se habent, & si omnes homines adhortarentur & obsecrarent, numquam ullo pacto inducaris, ut contra naturæ veritatem affirmes. Non facta est res? Negatio sequatur. Facta est? Consensu firmetur. Citra ullam verborum implicationem ad aliud respiciens ipsam per se veritatem stude te exprimere simplici ac nuda usus assensione. Qui vero sic affirmanti minime crediderit, ipse viderit: damnum sentiet incredulitatis. Turpe enim & omnino stultum, sese ut fide indignum accusare, & ad iuramenti securitatem confugere.

S. August. *Epist.* 125. *alias* 224. *ad Alypium*, *num.* 3. Si certa mors intentaretur, ut aliquid illicitum ac nefarium servus Dei se iuraret esse facturum, mori malle quam iurare debuerat, ne iurationem scelere impleret.... Quis censeat propter incerta non dico damna, & quaslibet iniurias corporales, sed propter ipsam mortem cavendam, certum periurium debere committi?... Et adhuc in libris divinis inquirendum putamus, utrum aliquando licite peieremus, ubi nobis ne iurandi facilitate in periurium prolabamur, etiam præceptum est ne iuremus.

N. 4. Illud sane rectissime dici non ambigo; non secundum verba iurantis, sed secundum expectationem illius cui iuratur, quam novit ille qui iurat, fidem iurationis impleri. Nam verba difficillime comprehendunt, maxime breviter, sententiam cuius a iurante fides exigitur. Unde periuri sunt, qui servatis verbis, expectationem eorum quibus iuratum est deceperunt; & periuri non sunt, qui etiam verbis non servatis, illud quod ab eis cum iurarent expectatum est, impleverunt.

Epist. 126. *alias* 225. *ad Albinam*, *num.* 11. Denegare autem iurationem qualibet fide præditas mentes, quanto magis fide Christiana, non dico aliquid contrarium confirmare, sed omnino dubitare fas non est... Placet ne tibi, ut etiam certa morte imminente, quod tunc inaniter metuebatur, nomen Domini Dei sui in fallaciam Christianus assumat, Deum suum testem falsitati Christianus adhibeat? Qui profecto si præter iurationem ad falsum testimonium morte imminente cogeretur; maculare vitam suam magis timere debuit quam finire. Hostiles inter se acies & armatæ, certe apertissima mortis intentatione confligunt; & tamen cum invicem iurant, laudamus fidem servantes, fallentes autem merito detestamur. Ut autem iurarent, quid utræque ab alterutris, nisi occidi vel capi timuerunt? Ac per hoc vel mortis, vel captivitatis metu extortæ iurationi nisi pareatur... periurii crimine detinentur, etiam tales homines qui magis metuunt peierare, quam hominem occidere: & nos utrum implenda sit extorta iuratio servorum Dei, munere sanctitatis præeminentium, Monachorum ad perfectionem mandatorum Christi rerum etiam suarum distributione currentium, quasi disceptaturi ponimus quæstionem?

N. 13. Expectationem eorum quibus iuratur, quisquis deceperit, non potest esse non periurus.

Contra Mendacium ad Consentium, *c.* 18. *n.* 37. Quid, quod vitæ huius tales amatores, ut eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur, immo ut homo quandoque moriturus aliquanto serius moriatur, non tantum mentiri, sed etiam peierare nos volunt, ut videlicet ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Domini Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant finesque constituant, quando debeat, quando non debeat peierari. O ubi estis fontes lacrimarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere periuria? Viderint enim assertores defensoresque mendacii quale genus, vel qualia genera mentiendi eos iustificare delectet: saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum; saltem sese a periuriis blasphemiisque contineant; saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promitur sive conseritur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & præcipiat, nemo iustum dicat esse mendacium.

quod adhibito iureiurando promisit, peccavit iurando, & gravius peccaret adimplendo. (G)

Sin autem quis sine necessitate iuravit ad confirmationem rei veræ, temere iuravit, adeoque pec-

Serm 180. *alias* 28 *de verbis Apost. cap* 1. *numer*. 1. Periurium peccatum esse, & grande peccatum nemo dubitat.

Cap. 2. *num*. 2. Homines falsum iurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut enim putat homo verum esse quod falsum est, & temere iurat: aut scit, vel putat falsum esse, & tamen pro vero iurat, & nihilominus cum scelere iurat. Distant autem ista periuria, quæ duo commemoravi. Fac illum iurare, qui verum putat esse, pro quo iurat; verum putat esse, & tamen falsum est. Non ex animo iste periurat, fallitur, hoc pro vero habet quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & iurat tamquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda? Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, putat falsum esse, & iurat tamquam verum sit, & forte verum est :.. periurus est. Interest, quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi mens rea. Quis est autem qui non fallatur, etsi noluit fallere? Quis est homo cui non subrepat fallacia? Et tamen iuratio ab ore non discedit, frequentatur: plura sunt plerumque iuramenta, quam verba. Si discutiat homo quotiens iuret per totum diem, quotiens se volneret, quotiens gladio linguæ se feriat & transfigat, quis in illo locus invenitur sanus? Qoia ergo grave peccatum est peierare, compendium tibi dedit Scriptura: Noli iurare.

Cap. 7. *num*. 8... Nemo periurus impunitus, prorsus nemo, cum illo est pœna sua... habet in secreto cordis sui tortorem conscientiæ suæ.

(G) S. Basil. *Epist*. 2. *canonica ad Amphilochium*, *can*. 29. Id quoque quod est iurare Principes quod subiectis male facturi sint, magna medicina opus habet. Medela autem eorum est duplex: una quidem ut ipsi doceantur non facile iurare. Altera autem ne in malis iudiciis persistant. Quare qui se alteri malefacturum iurare anticipavit, quod ad iusiurandum nimium facilis fuerit, se pœnitere ostendat, non autem pietatis prætextu suam improbitatem confirmet. Neque enim Herodi iurare profuit, qui ne peieraret Prophetam occidit. Semel enim iusiurandum est prohibitum: multo autem magis consentaneum est, id esse condemnatum, quod propter malum iuratum est. Quare eum qui iuravit pœnitere, non impietatem studere confirmare oportet. Eius enim absurditatem fusius exquire. Si quis se fratris oculos effossurum iuraverit, eine honestum est hoc ad effectum deducere? Si quis se interfecturum, si quis omnino iuraverit mandatum aliquod transgressurum? *Iuravi enim & statui*, non peccatum, *sed servare iudicia iustitiæ tuæ*. Quemadmodum autem mandatum est immutabilibus iudiciis confirmandum, ita peccatum omnino infirmare & delere oportet. *Ps. cxviii. 106.*

S. Ambros. *Lib*. 1. *de Officiis ministror. cap*. 50. *num*. 264. Est etiam contra officium nonnumquam solvere promissum, sacramentum custodire: ut Herodes qui iuravit quoniam quidquid petitus esset daret filiæ Herodiadis, & necem Ioannis præstitit, ne promissum negaret.

Lib. 3. *c*. 12. *n*. 76. Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum, ut unusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circumscriptione verborum induat, nihil promittat inhonestum: ac si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit.

N. 77. Sæpe plerique constringunt seipsos iurisiurandi sacramento: & cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod spoponderunt: sicut de Herode supra scripsimus; qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe, quod regnum pro saltatione promittitur: crudele, quod mors Prophetæ pro iurisiurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset periurium sacramento? Si tamen periurium posset dici, quod ebrius inter vina iuraverat, quod eviratus inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Prophetæ ca-

cavit iurando; sed tenetur servare iuramentum.

Simili ratione si quis non sine necessitate nec pro re iniqua iura-

---

put; & hoc æstimatum est fidei esse quod amentiæ fuit.

S. Aug. *Serm.* 308. *alias* 11. *ex additis a Parisiensibus. In decollat. Ioan. Baptistæ* 2. *cap.* 1. *num.* 1..... Temere iuravit ebrius lætitia, & delectatione saltantis, daturum se promisit (Herodes) quidquid illa puella, quæ saltando placuerat, poposcisset. At ubi poposcit rem crudelem, & nefariam, contristatus est quidem; videbat enim tantum scelus fieri: sed positus inter iurationem suam, & puellæ petitionem, ubi videbat cruentum facinus, ibi rursus timebat reatum periurii; ne Deum offenderet periurando, Deum offendit sæviendo...

Cap. 2. *num.* 1. Tollite de ore vestro temerarias iurationes, antequam veniatis ad istam consuetudinem malam.

N. 2. Iuravit sanctus David eum (Nabal) occisurum se esse. Erat enim armatus, & quod facile fuerat, & iuste facere ira persuadente videbatur, incautus fudit iurationem, & cœpit ire, ut faceret quod iuraverat. Occurrit Abigail uxor Nabal, & tulit ei necessaria quæ poposcerat, suppliciter eum rogavit, flexit, & a mariti sanguine revocavit. Iuravit temere, sed non implevit iurationem maiore pietate... Ecce sanctus David, non quidem iratus sanguinem hominis fudit; sed eum falsum iurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minus: sed minus fuit illud in comparatione maioris.

Salvianus *Lib.* 4. *pag.* 149. Quis umquam crederet usque in hanc contumeliam Dei progressuram esse humanæ cupiditatis audaciam, ut idipsum in quo iniuriam Christo faciunt, dicant se ob Christi nomen facturos? O inæstimabile facinus & prodigiosum. Quid non ausæ sint improbæ mentes? Armant se ad latrocinandum per Christi nomen, auctorem quodammodo suo sceleri Deum faciunt: ut cum interdictor ac vindex malorum omnium Christus sit, dicant se scelus quod agunt agere pro Christo.

Isidorus *Lib. Sent.* 2. *c.* 31. Non est conservandum sacramentum, quod male & incaute promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim sacramentum non implere, quam permanere in stupri flagitio.

Synonim. Lib. 2. *de voto reddendo.* In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incaute vovisti non facies: impia est promissio, quæ scelere adimpletur...

Conc. Tolet. viii. *ann.* 653. *cap.* 2. *tom.* 10. *Concil. Labbei, pag.* 1210... Hostilitas vastitas nos iurare coegerat:.. tantam reperimus obligationis illic inesse censuram, ut macularum suarum nodositas, non tantum videtur prohibitionem dedisse transgressionum, quantum conclusisse viscera pietatum. Aderat enim, quod in utroque pavor agebat, & ne sancti nominis profanatio fieret, & ne miserationis operatio interiret: quia ex Dei nominis profanatione non aberat, quod tenebat; & ex prohibitione pietatis aderat, quod tædebat... Actum est vi potius necessitatis exortæ, quam deliberatione iudicii, ut contra eosdem, eisdemque simillimos, cum omni fere populo accerrima iuramenta daremus. Unde iurasse nos per attestationem divini nominis, conditio iuramenti demonstrat, & ne resolvi queat, sacræ Scripturæ auctoritas instat: scribitur namque in Exodo: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: neque enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei frustra.* Item in Levitico: *Non periurabis in nomine meo, nec polluet nomen Domini Dei tui. Ego Dominus.* At vero, quia illata pressurarum acerbitas resolvi possit ac debeat, tam vinculorum & lamentorum error insinuet, quam eiusdem auctoritatis dominicæ præcepta commendant. Etenim iuxta veterem translationem ita quosdam per Isaiam gravi exprobratione Dominus increpat, dicens: *Væ filiis desertionis*, dicit Dominus: *Fecistis consilium non per me, & sponsionem non per spiritum meum, adiicere peccatum super peccatum....* Et quia iuramenti custodia ultionem non temperat pavescendam, idcirco impietatis atrocitas mortem pariet exsecrandam? Absit: etenim si publicis sacramentorum gestis (quod Deus avertat) a quibuslibet illicita, vel non bona exstitisset conditio alligata, quæ aut iugulare animam patris, aut agere com-

Exod. xx. 7. Lev. xix. 12. Isai. xxx. 1.

vit, sed tamen falso iuravit, quia iureiurando adhibito promisit aliquid cum proposito non adimplendi promissum; is gravissimo periurii crimine se obstrinxit, & implere tenetur quod promisit.

I. Quænam periuriorum genera aliis graviora sunt?

R. Illa ceteris graviora, quæ magis lædunt vel Deum vel proximum vel ipsum peierantem; quæ adiunctam habent vel imprecationem seu maledictionem; cum verbi gratia, quis sese vel alios diris devovet; (H) vel blasphemiam.

I. Quid est blasphemia?

R. Blasphemia est verbum iniurium & contumeliosum Deo vel Sanctis. (I)

Verbum iniurium Deo: id est, ut cum Theologis loquar, verbum quo vel tribuuntur Deo defectus aliqui, vel negantur ipsi perfectiones aliquæ: verbi gratia, blasphemus esset qui negaret Deum esse iustum, esse omnipotentem, esse veracem: blasphemus esset qui diceret Deum esse auctorem peccati, esse mutationi obnoxium &c.

Pars II. Sect. III. Cap. III. §. 3.

Quin & verba Sanctis contumeliosa inter blasphemias deputantur; quia in Deum ipsum refunditur iniuria Sanctis irrogata, quemadmodum & ad Deum refertur honos Sanctis exhibitus.

I. Estne blasphemia grave peccatum?

R. Non est aliud fere gravius.

---

pelleret stuprum sacratissimæ virginis, numquid non tolerabilius esset stultæ promissionis reiicere vota, quam per inutilium promissionum custodiam, exhorrendam criminum implere mensuram?.. Verum ne iuramenta, quæ dura sunt, videantur in nos ita penitus miserationum conclusisse præcordia, ut nullam de pietatis affectu animæ viscera concipiant indulgentiam paritura: sic stabilitis contractibus iuramento, sinum misericordiæ aperimus, atque ita cunctis Deo placita devotione misereri censemus, ut nos nec iuramenti teneat cautio reos, nec inhumanitas faciat exsecrandos... Dum peiurare compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus: cum vero noxia promissa complemus & Dei iussa superbe contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus...

(H) S. Aug. *Contra Mendac. c. 19. n. 39.* Mendacia nullo modo... in tantum sunt permittenda conscendere, ut ad periuria blasphemiasque perveniant: nec aliquam caussam prorsus oportet obtendi, cur debeat peierari, vel quod est exsecrabilius, cur Deus debeat blasphemari. Non enim quia per mendacium blasphematur, ideo non blasphematur. Potest quippe hoc modo dici, non peierari, quia per mendacium peieratur. Quis enim per veritatem possit esse periurus? Sic etiam per veritatem nullus potest esse blasphemus. Sane mitius falsum iurat, qui falsum nescit esse, & verum putat esse quod iurat: sicut & Saulus excusabilius blasphemavit, quia ignorans fecit. Ideo autem peius est blasphemare quam peierare, quoniam peierando falsæ rei adhibetur testis Deus, blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tanto est autem quisque inexcusabilior sive periurus sive blasphemus, quanto magis ea quæ peierando vel blasphemando asserunt, falsa noverunt esse vel credunt. Quisquis itaque dicit pro periclitantis hominis salute temporali, vel vita esse mentiendum, nimis ipse ab itinere exorbitat æternæ salutis & vitæ, si dicit in ea caussa etiam iurandum per Deum, vel etiam blasphemandum Deum.

(I) S Aug. *De Morib. Manichæor. Lib. 2. c. 11 n. 20.* Est autem blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere.

PARS II. SECT. III. CAP. III. §. 3.

Id patet ex pœnis adversus blasphemos quolibet tempore propositis. In lege Mosaica blasphemi lapidibus obruebantur. (K) Centum viginti septem Syriorum millia Deus morti addixit in ultionem verbi blasphemi quod dixerat Benadad Rex Syriæ. (L) Propter prolatam a Sennacherib Assyriorum rege blasphemiam perierunt una nocte ex eius exercitu centum octoginta quinque millia ab Angelo exterminati. (M) Tradidit Apostolus Hymenæum & Alexandrum Satanæ, ut discerent non blasphemare. (N) Iuxta veteres Francorum Regum sanctiones debent blasphemi exemplari traductione, quam Emendam honorariam vocant, infamari; insuper & post linguam perforatam & labia discissa exilio mulctari. (O) Iuxta Canonem ulti-

(K) LEVIT. XIX. 12. Non periurabis in nomine meo, nec polluces nomen Dei tui. Ego Dominus.

XXII. 36. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel. Ego Dominus qui sanctifico vos.

XXIV. 10. Ecce autem egressus filius mulieris Israelitidis... iurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemasset nomen, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen... Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius, & lapidet eum populus universus. Et ad filios Israel loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: Et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet cum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.... Locutusque est Moyses ad filios Israel, & eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt.

(L) 3. REG. XX. 28. Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus... Percusseruntque filii Israel de Syris centum millia peditum in die una..... & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant.

(M) 4. REG. XIX. 22. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? Contra quem exaltasti vocem tuam, & elevasti in excelsum oculos tuos? Contra sanctum Israel. Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, &c. *Vide supra litt.* (Z) *Sect. 1. cap. 2. §. 1. huiusce partis.*

(N) 1. TIMOTH. I. 20. Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

(O) COLLACTIO STATUTOR. *Lib.* 12. *tit.* 5. *§.* 57. *pag.* 343. *tom.* 2. *Paris. fol. an.* 1617. Si quis inveniatur, qui se inhumane & crudeliter gesserit, aut execrandum in modum blasphemaverit. Nos volumus, ut ipsi talibus & similibus pœnis puniantur, quibus alios affecerit, aut aliis gravioribus extra ordinem & severioribus pœnis ad exemplum, sicuti Iustitiæ placitum erit, puniantur: ipsisque exsecrabilibus blasphematoribus, antequam morte mulctentur, ardenti lamina guttur secetur, linguaque amputetur; post hæc vero furca suspensi iuxta ipsorum demerita strangulentur. Datum Lugduni die 25. Septembris 1523. nostri vero Regni 9. (FRANCISCUS I.)

HENRICUS II. *an.* 1550. *art.* 38. *§.* 212. *p.* 374. *t.* 2. *Lib.* 12. *tit.* 5. *Collact. Statutor.* Miles, qui in vanum nomen Dei blasphemaverit, tribus diebus in publica platea, singulisque diebus tribus horis collaria constringatur: postea vero aperto capite veniam a Deo exorabit.

CAROLUS IX. *an.* 1593. *art.* 12. *§.* 21. *pag.* 468. *tom.* 2 *Lib.* 12. *tit.* 5. *Collact. Statutor.* Item prædictus Dominus expressissimis verbis vetat omnes... iurare & blasphemare nomen Dei sub pœna amputationis linguæ.

S. LUDOVICUS *Statuto ann.* 1254 *Vide infra §.* 2. *c.* 8. *huiusce Sectionis.*

mi Concilii Narbonensis excommunicatione plectendi sunt. (P)

CAPUT QUARTUM.

De Tertio Mandato.

§. 1. *Quem diem sanctificari a Christianis oporteat.*

I. Quod est tertium Dei mandatum?

Exod. xx. 8. ⁊ 10. *R. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis & facies opera tua: septimo autem die Sabbatum Domini tui est: non facies omne opus in eo tu & filius tuus & filia tua, servus tuus & ancilla tua, & iumentum tuum, & advena qui est intra portas tuas.*

Pars II. Sect. III. Cap. IV. §. 1.

I. Cur Deus mandato huic præfixit hæc verba, *Memento?*

R. Ut hinc Iudæi intelligerent hoc præceptum utpote non novum, sed ab initio mundi Dei iussu servatum, summa religione observari oportere. (A)

I. Quid Deus hoc mandato præcepit, quid prohibuit?

R. Præcepit speciali ratione sanctificari Sabbatum, id est, diem requiei Domini; diem, inquam, quo cessavit Dominus ab opere creationis. Is est dies septimus in unaquaque hebdomada. Sex enim diebus operatus est Dominus, & *die septimo requievit ab universo opere quod patrarat.* (B) Gen. II. 2. Porro dies ille Sabbatum dicitur a voce Hebræa שבת *Schabbath*, quæ requiem & cessationem significat.

I. Ergo dies septima sanctifican-

(P) Concil. Narbonense *ann.* 1609. *cap.* 8. Qua pœna plecti debeant qui ore sacrilego sacrum Dei nomen & Salvatoris nostri Iesu Christi ac Deiparæ Virginis Mariæ, aut aliorum Sanctorum blasphemaverint, ex ipsius Dei verbis liquido constat, cum præcipit, blasphemantem extra castra eiectum lapidari debere. (Lev. XXIV. 14.) Ideoque cum liberius peccent permulti, eoque mitius cum eis actum fuerit: eorum effrenatam loquendi licentiam reprimere cupientes, statuimus, quod si quis ore impuro blasphemaverit. si clericus sit excommunicetur, & arbitrio ordinarii puniatur; sin vero laicus, & monitus pro prima, secunda & tertia vice, adhibitis duobus saltem testibus non destiterit, a Catholicorum cœtu expulsus publice excommunicatus per Parochum declaretur.

(A) Genes. II. 3. Benedixit (Deus) diei septimo; & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo.

Exod. XVI. 23. Hoc est quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras.

Catechism. Concil. Trident. *part.* 3. *Præcepto* 3. *num.* 8. Initio præcepti verbum illud, *Memento*, apposite additum est, quod huius diei cultus ad cærimonias pertinear. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cum naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit.

N. 9. Sabbatum, Hebraicum nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur; sabbatizare propterea cessare, & requiescere latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut sabbati nomine dies septimus diceretur, quoniam absoluta perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere quod fecerat, requievit: ita hunc diem in Exodo Dominus vocat.

(B) Hebr. IV. 3.... Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis... (Gen. II. 2.) Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

da eſt, non dies prima, quam Dominicam dicimus?

R. In veteri lege dies ſeptima ſanctificabatur; huius loco Eccleſia a Chriſto edocta Spiritus ſancti iuſſu diem primam, quam Dominicam dicimus, ſanctificandam eſſe duxit.

I. Potuitne Eccleſia pro arbitrio conſtitutam a Deo ipſo legem infringere & mutare?

R. Non pro arbitrio, ſed Spiritus ſancti afflatu id Eccleſia & fecit & facere potuit.

I. Cur ais id Spiritus ſancti afflatu factum eſſe?

R. Id certa accepimus traditione, cuius veſtigium exſtat in Scriptura ſacra. Item explico.

1. Cor. XVI. 2. Innuit Apoſtolus *per unam Sabbati*, id eſt, prima hebdomadæ die, ſolere fieri conventus Chriſtianorum. *Apoc. 1. 10.* Ioannes Apoſtolus ait *Dominica die* factam ſibi fuiſſe revelationem, quam Apocalypſim dicimus. Verum hæc non probant obſervationem Sabbati lege præceptam, mutatam fuiſſe in obſervationem diei Dominicæ. Id certo non novimus niſi per Traditionem, cuius argumenta certiſſima exſtant in uſu perpetuo nec umquam intermiſſo omnium Eccleſiarum. Quod quia minime revocatur in dubium, nec ab ipſis Proteſtantibus, ideo neceſſe non eſt in huius probatione diutius immorari.

I. Cur obſervationem Sabbati tranſtulit Eccleſia in diem Dominicam?

R. Quia die Dominica Chriſtus a mortuis reſurrexit, & reſurgendo quievit a laboribus ſuis, conſummato ſalutis noſtræ negotio. Eadem die Spiritus ſanctus in Apoſtolos & in Eccleſiam illapſus eſt. (C)

(C) S. Iustinus *Apolog. 2. pag. 98 edit. Pariſ. in fol. ann. 1615. num. 86.* Solis qui dicitur die, omnium qui vel in oppidis vel ruri degunt, in eumdem locum conventus fit: & commentaria Apoſtolorum aut ſcripta Prophetarum, quoad tempus fert, leguntur. Deinde Lectore quieſcente, Præſidens orationem, qua populum inſtruit, & ad imitationem tam pulcrarum rerum cohortatur, habet. Sub hæc conſurgimus communiter omnes, & precationes profundimus: & ſicuti retulimus, precibus peractis panis offertur & vinum & aqua: & Præpoſitus itidem quantum pro virili ſua poteſt, preces & gratiarum actiones fundit, & populus fauſte acclamat dicens: *Amen*: & diſtributio, communicatioque fit eorum, in quibus gratiæ ſunt actæ, cuique præſenti: abſentibus autem per Diaconum mittitur.

N. 89. Solis autem die communiter omnes conventum agimus. Quandoquidem is primus dies eſt quo Deus tenebris, & materia quam prius creaverat, verſa mundum effecit; & Ieſus Chriſtus ſervator noſter eo ipſo die a mortuis reſurrexit. Pridie enim Saturni diei ille in crucem actus eſt, & poſtridie eiuſdem, qui ſcilicet ſolis dies eſt, Apoſtolis & Diſcipulis apparuit, atque ea docuit quæ etiam apud vos ut inſpiceretis retulimus.

S Leo *Epiſt. 9. alias 11. ad Dioſcorum Alexandrinum c. 1.* His qui conſecrandi ſunt, numquam benedictio niſi in die Reſurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a veſpera Sabbati initium conſtat adſcribi, & quæ tantis divinarum diſpoſitionum myſteriis eſt conſecrata, ut quidquid eſt a Domino inſignius conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundum ſumpſit exordium. In hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apoſtoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam ſumunt, & inferendum univerſo mundo Sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, ſicut beatus Ioannes Evangeliſta teſtatur, congregatis in unum

Pars II. Sect. III. Cap. IV. §. 2.

§. 2. *Qua ratione diem Dominicam ſanctificari oporteat.*

I. Quid facto opus ut ſanctificetur dies Dominica?

R. Abſtinendum ab omni opere ſervili, & vacandum operibus religionis. (A)

I. Operum ſervilium nomine quid intelligis?

R. 1. Quidquid fit ad vitæ ſu-

Diſcipulis, ianuis clauſis, cum ad eos Dominus introiſſet, inſufflavit, & dixit:
Ioan. xx. 22. & 23. *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum detinueritis, detenta erunt.* In hac denique promiſſus a Domino Apoſtolis Spiritus ſanctus advenit: ut cæleſti quadam regula inſinuatum & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis eſſe myſteria Sacerdotalium benedictionum, in qua collata ſunt omnia dona gratiarum.

(A) S. Aug. *ad Caſulanum Epiſt.* 36. *alias* 86. *cap.* 3. *n.* 5. Vacatio tantum homini a ſuis, vel a ſervilibus operibus
Num. xv. 35. imperatur ... Unde illud eſt, quod lapidare Deus hominem iuſſit, qui ſabbato ligna collegerat.

Epiſt. 55. *alias* 119. *ſeu lib.* 2. *ad Inquiſit. Ianuar. c.* 1. *n.* 2. Eo modo agimus Paſcha, ut non ſolum in memoriam quod geſtum eſt revocemus, id eſt, quod mortuus eſt Chriſtus & reſurrexit; ſed etiam cetera quæ circa ea adteſtantur ad ſacramenti ſignificationem non omittamus.
Rom. iv. 25. Quia enim, ſicut dicit Apoſtolus, *Mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*: tranſitus quidam de morte ad vitam in illa paſſione Domini & reſurrectione ſacratus eſt.

Cap. 2. *num.* 3. Hic tranſitus a nobis modo agitur per fidem, quæ nobis eſt in remiſſionem peccatorum, in ſpem vitæ æternæ, diligentibus Deum & proximum.

Lib. 4. *de Geneſi ad litt. cap.* 11. *n.* 21.
Gen. ii. 2. Scriptum eſt, in ſeptimo die requieviſſe Deum ab operibus ſuis, quæ fecit... & diei quidem probabile poteſt, obſervandum ſabbatum Iudæis fuiſſe præceptum, in umbra futuri, quæ ſpiritalem requiem figuraret, quam Deus exemplo huius quietis ſuæ fidelibus bona opera facientibus arcana ſignificatione pollicebatur.

Cap. 13. *n.* 24. Et opera quidem eius videmus bona, quietem vero eius poſt bona opera noſtra videbimus. Ob quam ſignificandam mandavit populo Hebræo unum diem obſervandum: quod tam carnaliter agebant, ut eo die ſalutem noſtram Dominum videntes operari criminarentur... Iam vero tempore gratiæ revelatæ, obſervatio illa ſabbati, quæ unius diei vacatione figurabatur, ablata eſt ab obſervatione fidelium. In ea quippe gratia perpetuum ſabbatum iam obſervat, qui ſpe futuræ quietis operatur quidquid boni operatur, nec in ipſis bonis operibus ſuis, quaſi habens bonum quod non acceperit, gloriatur: ita enim tamquam diem ſabbati, hoc eſt Dominicæ ceſſationis in ſepultura, ſuſcipiens atque intelligens baptiſmi ſacramentum, quieſcit a priſtinis operibus ſuis, ut iam in novitate vitæ ambulans, Deum in ſe operari cognoſcat.

S. Ioan. Chrysost. *Hom.* 5. *in Matth.* Nimia enim omnino indevotio & prorſus extrema eſt, ut quinque & ſex dies quidem in rebus carnalibus conſumentes, unum ſpiritualibus diem, immo exiguam diei partem nolitis impendere... Ne igitur iſta contingant, legem hanc nobis ſcribamus immobilem, nec nobis modo, ſed coniugibus etiam liberiſque noſtris, ut unum hunc totius hebdomadis diem, quo ad audiendum concurritur, totum in eorum quæ dicuntur meditatione ponamus.

S. Greg. Mang. *Lib.* 13. *Epiſt.* 1... Dominicorum vero die a labore terreno ceſſandum eſt, atque omni modo orationibus inſiſtendum; ut ſi quid negligentiæ per ſex dies agitur, per diem reſurrectionis Dominicæ precibus expietur.

Conc. Aurelian. iii. *ann.* 536. *can.* 28. *t.* 9. *Conc. Labbæi, p.* 19. Quia perſuaſum eſt populis die dominico agi cum caballis, aut bubus & vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum præparare, vel ad nitorem domus, vel hominis pertinentem ullatenus exercere, (quæ ad Iudaicam magis quam ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur.) Id ſtatuimus, ut in die dominico, quod ante fieri licuit, liceat. De opere tamen rurali, id eſt, arato, vel vinea, vel ſectione, meſſione, excuſſione, exarto, vel ſepe, cenſuimus abſti-

ostentationem, & intuitu mercedis temporalis.

2. Peccata omnia dici aliquatenus possunt opera servilia, in quantum subdunt nos diabolo, eiusque servituti nos subiiciunt iuxta Christi sententiam. (B)

I. Nullone in casu licet opera servilia exercere die Dominica?

R. Si quæstio sit de servilibus

---

nendum; quo facilius ad Ecclesiam convenientes orationis gratiæ vacent. Quod si inventus fuerit quis in operibus supra scriptis, quæ interdicta sunt, se exercere, qualiter emendari debeat, non in laici districtione, sed in sacerdotis castigatione consistat.

Concil. Matisconense ii. *ann.* 585. *ibid. p.* 989. *can.* 1. Custodite diem Dominicam, quæ nos denuo peperit, & a peccatis omnibus liberavit. Nullus vestrum litium fomitibus vacet: nullus caussarum actiones exerceat: nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugum cervicibus iuvencorum imponere cogat. Estote omnes in hymnis & laudibus Dei animo corporeque intenti. Si quis vestrum proximam habet Ecclesiam, properet ad eamdem, & ibi dominico die semetipsum precibus lacrimisque afficiat. Sint oculi, manusque vestræ toto illo die ad Deum expansæ. Ipse est enim dies requietionis perpetuus: ipse nobis per septimæ diei umbram insinuatus noscitur in Lege & Prophetis. Iustum igitur est, ut hanc diem unanimiter celebremus, per quam facti sumus quod non fuimus: fuimus enim ante servi peccati, sed per eam facti sumus servi iustitiæ.

Concil. Arelat. vi. *ann.* 813. *can.* 16. *t.* 14. *Conc. Labbei*, *p.* 61. Ne in dominicis diebus publica mercata, neque caussationes, disceptationesque exerceantur, & penitus a rurali & servili opere cessetur: his solummodo peractis, quæ ad Dei cultum & servitium pertinere noscuntur.

(B) Ioan. viii. 34. Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati.

S. Aug. *Tract.* 3. *in Ioan. n.* 19. Observa diem sabbati, magis nobis præcipitur: quia spiritaliter observandum præcipitur. Iudæi enim serviliter observant diem sabbati, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quanto melius feminæ eorum lanam facerent, quam illo die in menianis saltarent. Absit, fratres, ut illos dicamus observare sabbatum. Spiritaliter observat sabbatum Christianus, abstinens se ab opere servili. Quid est enim ab opere servili? a peccato. Et unde probamus? Dominum interroga: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Ergo & nobis præcipitur spiritaliter observatio sabbati. Ioan. viii. 34.

Serm. 2. *in Psal.* xxxii. *num.* 6.... Observa diem sabbati, non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quam tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere servili. *Omnis* enim *qui facit peccatum, servus est peccati*...

Serm. 33. *alias* 18. *de diversis*, *c.* 3. *num.* 3.... Donum Dei, quod est Spiritus sanctus, promittit requiem sempiternam, quæ sabbato figuratur: unde nos sabbatum spiritaliter observamus, si non faciamus opera servilia: ab his enim etiam carnali intellectu Iudæi sabbato prohibentur. Qui autem spiritalia vult intelligere opera servilia, audiat Dominum dicentem, *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.*

Cap. 4. Peccatum autem non solum illud est, quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus; sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat, non propter requiem sempiternam. Quodlibet enim quisque facit, si hoc animo facit, ut terrenum emolumentum consequatur, serviliter facit; & ideo sabbatum non observat. Gratis enim amandus est Deus: nec anima potest nisi in eo quod diligit, requiescere. Æterna autem requies ei non datur, nisi in dilectione Dei, qui solus æternus est; & ipsa est perfecta sanctificatio, & spiritale sabbatum sabbatorum.

Concil. Foroiuliens. *an.* 791. *c.* 13. *t.* 13. *Conc. Labbei*, *p.* 851. Abstinere (mandamus diebus festis) primum omnium ab omni peccato, & ab omni opere carnali, etiam a propriis coniugibus, & ab omni opere terreno, & nihil aliud vacare nisi ad orationem, concurrere ad Ecclesiam cum summa mentis devotione.

operibus secundi generis, numquam licet: neque enim fas umquam esse potest peccare.

Si de servilibus operibus primi generis quæstio sit, licet ea exercere ubi urget vel gravis necessitas, vel magna utilitas publica; modo accedat Pastorum consensus, quando per necessitatem licet eos adire. (C)

I. Cur ais necessarium esse Pastorum consensum?

R. Quia ipsorum est populos regere in spiritalibus; (D) adeoque iudicare num revera iis in rebus dispensatione indigeant.

I. Cur addis, *Quando per necessitatem licet eos adire?* Pars II. Sect. III. Cap. IV. §. 2.

R. Quia in gravi & maxime urgente necessitate, ubi Pastor abest, nec potest ad eum facile recurri, operari licet non expectato Pastoris consensu. Tunc enim consensus ille præsumitur fuisse concedendus, si potuisset Pastor consuli. Sed cum magna cautione utendum eiusmodi licentia præsumpta, verendumque ne sibi ea de re cupiditas sub obtentu necessitatis blandiatur. (E)

I. Cur Deus præcepit homines hac die abstinere ab operibus servilibus?

(C) Matth. xii. 1. In illo tempore abiit Iesus per sata sabbato: discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis. At ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant? Quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus? Aut non legistis in lege, quia sabbatis Sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt?.. Si autem sciretis, quid est:
Osee vi. 6. Misericordiam volo, & non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes: Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati. Et cum inde transisset, venit in Synagogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare, ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eam? Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

Concil. Narbonense *ann.* 589 *can.* 4. *tom.* 9. *Conc. Labbei*, *pag.* 1015. Ut omnis homo, tam ingenuus, quam servus, Gothus, Romanus, Syrus, Græcus, vel Iudæus, die Dominico nullam operam faciant, nec boves iungantur, EXCEPTO SI IN MUTANDO NECESSITAS INCUBUERIT.

S. Thom. 2. 2. *q.* 40. *ar.* 4. *in corp.* Observatio festorum non impedit ea quæ ordinantur ad hominis salutem, etiam corporalem. Unde Dominus arguit Iudæos, dicens Ioan. vii. *Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?* Et inde est, quod Medici licite possunt medicari homines in die festo. Multo autem magis est conservanda salus Reipublicæ, per quam impediuntur occisiones plurimorum, & innumera mala & temporalia & spiritualia, quam salus corporalis unius hominis. Et ideo pro tuitione Reipublicæ fidelium licitum est iusta bella exercere diebus festis: si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tentare Deum, si quis imminente tali necessitate, vellet a bello abstinere. Sed, necessitate cessante, non est licitum bellare in diebus festis: (*idem dicendum de ceteris*.)

(D) Actor. xx. 28. Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

(E) S. Thom. 2. 2. *q.* 40. *ar.* 4. *in corp.* *Vide supra hocce §. litt.* (C)

PARS II. SECT. III. CAP. IV. §. 2.

R. 1. Ut ea ceſſatione revocarent ſibi in memoriam requiem illam, in quam introivit Deus perfectis operibus ſuis.

2. Ut liberi ab operibus quotidianis facilius vacarent operibus religionis, quæ hac die maxime præcipiuntur.

I. Quid hic intelligis per opera religionis?

R. Ea intelligo quæ ad cultum & honorem Dei maxime pertinent. (F) Cum impediantur homines variis diſtenti curis & negotiis & operibus & officiis ſeu publicis ſeu privatis huic rei quotidie vacare ut par eſſet; æquum eſt & iuri naturali conſentaneum, ut una ſaltem qualibet hebdomada Dei ſervitio unice deſtinetur. (G)

(F) CONCIL. TURONENSE III. *ann.* 813. *can.* 40. *t.* 14. *Conc. Labbei, p.* 89. Itemque interdicatur ne mercata & placita uſquam fiant die Dominica, qua oportet omnes Chriſtianos a ſervili opere in laude Dei & gratiarum actione uſque ad veſperam perſeverare.

Vide etiam auctoritates hocce §. relatas.

(G) S. THOM. 2. 2. *q.* 122. *ar.* 4. *in corp.* ... Cultus exterior Deo exhibetur per aliquod ſenſibile ſignum, & quia ad interiorem cultum, qui conſiſtit in oratione, & devotione, magis inducitur homo ex interiori Spiritus ſancti inſtinctu: præceptum legis dandum fuit de exteriori cultu, ſecundum aliquod ſenſibile ſignum... Ideo in tertio Præcepto Decalogi præcipitur exterior Dei cultus ſub ſigno communis beneficii, quod pertinet ad omnes: ſcilicet ad repræſentandum opus creationis mundi.

Ad 1. Præceptum de ſanctificatione ſabbati... eſt morale, quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum divinis... ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, ſecundum dictamen naturalis rationis aliquod tempus deputat homo. Et ſic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum divinis, cadit ſub præcepto morali... Et .. ſecundum moralem ſignificationem ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo.

Ad 3. In obſervantia ſabbati duo ſunt conſideranda: quorum unum eſt ſicut finis: & hoc eſt ut homo vacet rebus divinis; quod ſignificatur in hoc quod dicit:
Exod. xx. 8. *Memento ut diem ſabbati ſanctifices.* Illa enim dicuntur ſanctificari in lege, quæ divino cultui applicantur. Aliud autem eſt ceſſatio operum: quæ ſignificatur cum
Ibid. 10. ſubditur, *Septima Diei Domini Dei tui non facies omne opus.* Sed de quo opere intelligatur, apparet per id quod exponitur Levit. *Omne opus ſervile non facietis in eo.* Opus autem ſervile dicitur a ſervitute. Eſt autem triplex ſervitus; una quidem qua homo ſervit peccato, ſecundum illud, qui facit peccatum ſervus eſt peccati: & ſecundum hoc, omne opus peccati dicitur ſervile. Alia vero ſervitus eſt, qua homo ſervit homini .. Tertia autem eſt ſervitus Dei: & ſecundum hoc, opus ſervile potet dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei ſervitium. Si autem ſic intelligatur opus ſervile, non prohibetur in die ſabbati: quia hoc eſſet contrarium fini obſervationis ſabbati, ... ut vacet operibus ad Dei ſervitutem pertinentibus. Inde etiam eſt, quod ... nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſervantiam ſabbati, puta ſi quis doceat verbo, vel ſcripto ... Sed alia opera ſervilia, quæ dicuntur ſervilia primo vel ſecundo modo, contrariantur obſervantiæ ſabbati, in quantum impediunt applicationem hominis ad divina. Et quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati, quam per opus licitum, quamvis ſit corporale: ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto, quam qui aliud corporale opus licitum facit ... Opus corporale pertinens ad conſervandam ſalutem proprii corporis non violat ſabbatum. Non enim eſt contra obſervantiam ſabbati, quod aliquis comedat, & alia huiuſmodi faciat, quibus ſalus corporis conſervatur: & propter hoc Machabæi non polluerunt ſabbatum pugnantes ad ſui defenſionem die ſabbati 1 Machab. 2. . Similiter etiam nec Elias fugiens a facie Iezabel in die ſabbati: & propter hoc etiam Dominus Matth. 12. excuſat Diſcipulos ſuos qui colligebant ſpicas in die ſabbati, propter neceſſitatem quam patie-

I. Quid faciendum ergo die Dominica ut vacetur operibus religionis?

R. Audiendum sacrum, & nisi adsit impedimentum legitimum, Missa Parochialis, (H) Pastorum instructiones & sermones sacri, reliqua Ecclesiæ officia publica sedulo & pie frequentanda, reliquum diei insumendum est vel orationi, vel lectioni, vel aliis piis operibus. (I)

---

bantur. Similiter opus corporale quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra observantiam sabbati. Unde dicitur Ioan. VII. 23. *Mihi indignamini; quia totum hominem salvum feci in sabbato.* Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat sabbatum. Unde dicit Dominus Matth. XII. 11. *Quis erit ex vobis homo qui habet unam ovem, & si ceciderit sabbato in foveam, nonne tenebit & levabit eam?*

(H) *Hæc fusius probabimus dum secundum Ecclesiæ præceptum interpretabimur, sectione* IV. *huiusce partis. cap.* 2. §. 2.

(I) Nicolaus I. *Respons. ad consulta Bulgarorum, tom.* 15. *Conc. Labbæi, num.* 10. *pag.* 407. *in fine....* Dominico die a labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum; ut quod negligenter per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

N. 11. Sane sciendum est, quoniam idcirco in diebus festis ab opere mundano cessandum est, ut liberius ad Ecclesiam ire, Psalmis & Hymnis & Canticis spiritalibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare voluerit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ipsi fuerat ipso die beati Apostoli Paulli præceptis obaudiens laborare manibus suis, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus.

Concil. Mediolanense III. *ann* 1573. *tit. De festorum dierum cultu, Part.* 1.... Cum eæ sint morum corruptelæ, is depravatus usus, ab omni & divina & humana lege alienus, ut Deo dicati dies, sanctisque rerum officiis consecrati, ac Spiritus sancti doctrina instituti, tum ad recolenda divina beneficia, tum ad honores debitos Sanctis tribuendos, ad eorumque vitæ imitationem excitandam, non modo ut oportet, sancte non colantur; sed quod gravissimum est, nefarie violentur, operibus, officiis, rerumque actionibus ab eorum cultu, & pietatis Christianæ studio alienis... Edicimus ut ne quid servilis operis sacris iis diebus, qui sanctæ matris Ecclesiæ instituto, aut uniuscuiusque loci consuetudine, votove publico coluntur, fiat; nec quidquam denique quod in illis agi, geri, fierive non liceat. Et quoniam in iis quæ sequuntur maxime peccatur, hæc nominatim vetamus: Ne iis diebus, nundinæ, emporia, mercatusve agantur: ne quidquam præterea fiat, exerceaturve quod ad earum nundinarum vel mercatus apparatum pertineat, etiamsi in diem proxime sequentem illæ cadant. Ne contractus ulli, cuiusvis generis sint, neve ullæ rerum executiones fiant; nisi cum iure nominatim permissum est. Ne collectæ, taleæve in oppidis, pagis, vicis, ut ex depravata consuetudine quibusdam locis factum est, festis diebus exigantur; præsertim quo tempore vel sacra fiunt, vel concio habetur, vel processiones, vel alia divina officia celebrantur, vel scholarum doctrinæ Christianæ exercitationes aguntur.... Ne quas res ad victum necessarias vendi licet, illæ prope Ecclesias, in earumve conspectu venales proponantur. Neque earum ipsarum rerum, præterquam panis a sole aut pluvia defendendi caussa, in foro locisve publicis tentoria rastrave sint, quibus illæ exponantur. Neque earumdem rerum occasione, caussave officinæ apertæ ullo modo sint: sed earum ostiolum parvulum patens sit licet, reliqua omni parte clausa. Quo in genere præterea Episcopus, illarum rerum venditioni certam horam & modum præscribat, ne ex venditione aliquid exsistat scandali, offensionisve, aut occasionis, qua distrahantur homines a divinis officiis. Tonsoribus præterea, Pistoribus, Su-

Pars II. Sect. III. Cap. IV. §. 2.

totibus, Calceariis, aliisque eiusmodi, & reliquis item opificibus, quibus præscribi oportet, Episcopus certas regulas præscribat, ne deinceps dierum festorum cultum violent, in quo maxime peccare plerique solent. Quoniam autem usu iam hac in provincia nimis compertum est; depravatis his temporibus & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia, numquam fere conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus, idque cum ob turpes cogitationes, obscæne dicta, inhonestas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carnis illecebras illis perpetuo coniunctas, tum propter cædes, rixas, dissidia, stupra, adulteria, aliaque mala plutima inde consequentia quam sæpissime: his tot offensionum & peccatorum seminariis locum dari, iis præsertim diebus, qui dies propitiationis sunt; & iis ipsis diebus fideles plerosque nefariis istis Satanæ blanditiis illectos, a divinis officiis, religiosis supplicationibus lectionibusque sacris abduci, avertique rudes a percipiendis fidei rudimentis; aliosque ab aliis Christianæ pietatis officiis, in quæ eo tempore religiose incumbendum est, abstrahi, & amoveri; hoc certe gravissimum est in conspectu Dei, & Ecclesiæ: quare festis iis diebus, saltem horis quibus divina celebrantur officia, interdicimus ne saltationes, tripudia, choreæ ducantur, aut fiant. Ne item comœdiæ, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cuiusvis generis spectacula agantur. Ne circumforanei, circulatores, & id generis nebulones, præstigias suas, inaniaque ea spectacula agant; neque quidquam omnino vendant, ne medicamenti quidem prætextu .... Festis diebus sacro-sancto Missæ sacrificio fideles omnes intersint... Ut vero ii dies omni pietate, & religiosius colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admoneant atque hortentur. Ut illorum dierum tempus, quod Deo eiusque cultui debetur, in his actionibus totum consumant, in quibus sancte consumendum est. Ut concionem mane, & sacram lectionem a prandio, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis vesperarum præsertim officiis præsentes pie religioseque adsint. Ut in Christianæ doctrinæ rudimentis ac præceptis, vel percipiendis, vel recolendis versentur. Ut in operibus etiam officiisque pietatis se exerceant, ægros homines visitando, mœrentes pie consolando, & alia eiusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque occasio exsistit, feriati in ea opera incumbant, ob quæ sunt illi sacri instituti dies.

Conc. provinc. Florentinum an. 1518. *tit. de Festor. Observat. cap.* 1. Non potuit sancta synodus pro Divinæ Maiestatis sanctorumque eius honore sollicita non damnare exsecrabilem corruptelam nonnullorum, qui festivis diebus mechanicas passim exercent artes, & negontiantur non sine magno religionis opprobrio. Quo circa rusticos omnes, & quoscumque alios qui festivis diebus araverint, seminaverint, ligonizaverint, agrosve aliter foderint, boves iunxerint vehendi gratia granum, vinum, oleum, ligna, mercesque alias asportaverint, in ducatis duobus... Christi pauperibus applicandis (mulctatos voluit) *Concilium hoc Leo X. suo Decreto confirmavit*.

Conc. Aquense *ann.* 1585. *De festorum cultu*. Cum festi dies potissimum ad celebrandas Dei & Sanctorum laudes, salutariter fuerint instituti, curandum est diligenter, ut pie sancteque ab omnibus observentur, & ne iis ipsis homines ad divinam offensionem & animarum suarum perniciem abutantur. Prohibemus igitur ne diebus Dominicis atque aliis festis, qui vel Ecclesiæ præcepto, vel loci consuetudine colendi sint, quid servilis operis fiat. Ne quid ematur, aut vendatur, nisi quod ægrotis, aut illius diei victui necessarium sit. Neve res ipsas necessarias ante fores Ecclesiæ, minus autem in cœmeteriis vendi liceat. Ne ipsarum occasione officinæ apertæ ullo modo sint, præter illarum ostiolum parvum, quod apertum sit licet, ac ne illæ ipsæ res necessariæ ullo pacto ab hora tertia usque ad peractum vesperarum officium vendi possint, præter ea quæ ad ægrotorum pertinent curationem. Qui secus facere ausus fuerit, is arbitrio Episcopi præter earum rerum quæ expositæ erunt, aut quæ equis & mulis, plaustris aut aliter vehentur amissionem, aliis etiam pœnis usque ad interdictum inclusive mulctabitur: tum etiam severius si frequentius in id peccaverit, Episcopi arbitrio. Ne mercatus, emporia, nundinæve fiant uspiam, sed quæ festo die fieri consueverint, in antecedentem, vel sequentem diem qui festus non sit transferantur. Populorum processiones, quæ iis diebus ad aliquas Ecclesias devotionis caussa fieri consueverunt approbantes, præcipimus

ipſarum Eccleſiarum Curatis, ut ſtudeant paratum ibi habere Concionatorem, qui verbum Dei mane & a prandio prædicet, ſi fieri poſſit, quo populus in pietate magis contineatur. Comeſſationes vero, ebrietates, luſus improbos & inhoneſtos, choreas, turpes cantilenas, omnem denique luxum & laſciviam atque omnem feſtorum profanationem damnamus & reprobamus. Denuntiari autem volumus a Curatis, eo die quo conventus fiet, omnes ex huius Synodi decreto excommunicandos qui per contemptum feſtorum & Eccleſiæ, aut per contumaciam, prædictis rebus & non ſervitio divino vacaverint. Doceantur vero populi crebro ab iis ad quos pertinet, ut feſtos dies, qui Dei cultui dicati ſunt, in divinis officiis concionibuſque audiendis, necnon in orationibus maximiſque ac continuis Dei erga nos beneficiis recolendis, ſancte ac pie tranſigant: præſertim ut præter miſſam, quæ ſine graviſſimi peccati culpa prætermitti non poteſt, præter veſperas item quibus fidelem quemque niſi impeditum intereſſe maxime convenit; in doctrinæ Chriſtianæ rudimentis, omnes tam mares quam feminæ, tam viri quam pueri, vel perdiſcendis, ſi illa ignorent, vel alios perdocendis verſentur. Ceſſent in die ſanctorum Innocentium ludibria omnia, & pueriles ac theatrales luſus, & celebretur Miſſa more ſolito, Epiſcopo ipſo ſi adeſſe poterit præſente.

Conc. Remense *ann.* 1583. *De diebus feſtis*, *num.* 1. Etſi omnibus diebus preces Deo fundi debent, unum tamen ſibi ſanctificavit ſabbatum, quo nos ab opere ſervili voluit abſtinere, ut erectiore mente contemplaremur illum, atque precaremur. Porro diem ſabbati in Dominicum Eccleſia commutavit, alioſque feſtos dies addidit, quibus acceptam a Deo gratiam in memoriam revocaret, & ad Sanctorum imitationem fideles provocaret. Ne tamen populus multitudine dierum feſtorum gravetur, non alii quam Epiſcopo dies feſtos liceat inſtituere: & quos inſtituerit, ab omnibus etiam regularibus & exemptis obſerventur.

N. 2. Diebus Dominicis & feſtis in ſuas parœcias populus conveniat, & Miſſæ & concioni, ac veſperis interſit.

N. 3. Iiſdem diebus nemo luſibus, aut choreis det operam: maxime dum divinum celebratur officium; monebiturque ab Ordinario, vel Parœco, Magiſtratus, ut id nequaquam fieri permittat.

N. 4. Nemini a propria Parœcia liceat abeſſe ſanctiſſimis diebus Paſchæ, Pentecoſtes, & Natalis Domini, niſi quem infirmitas, vel alia legitima cauſſa, cum Parœci licentia excuſabit. PARS II. SECT. III. CAP. IV. §. 2.

N. 5. Venditiones quarumdam rerum, (his exceptis quæ ad divinum cultum & victum neceſſarium pertinent) nundinæ publicæ, mercatus, & auctiones ne fiant diebus feſtis ſub pœna excomunicationis a Parochis in pronao denuncianda.

N. 6. Ludos theatrales, etiam prætextu conſuetudinis, exhiberi ſolitos, & puerilia, ceteraque ludicra, quibus Eccleſiæ inquinatur honeſtas & ſanctitas, in Chriſti & Sanctorum feſtivitatibus omnino prohibemus: contra nitentes autem pœnis coerceri volumus a Superioribus,

Conc. Burdigal. *Vide infra c.* 3. *ſect.* 4. *huiuſce partis*.

Conc. Turonense *ann.* 1583. *num.* 11. Parœci, quibus animarum cura eſt commiſſa, gregem ſuum ad divina officia diebus ſingulis, ſi fieri poteſt, audienda adhortentur, præſertim Dominicis & aliis feſtis. Quibus diebus cum Dei laudes recitare omnes debeant, verbum Dei audire, & de innumeris beneficiis, quæ ab immenſa ſua bonitate indeſinenter recipimus, gratias agere, ac ſeſe operibus caritatis aſſuefacere, ſciant aliis non licere vacare negotiis: ideo omnibus prohibemus publicas nundinas, & alios quoſcumque mercatus, quacumque in contrarium conſuetudine non obſtante, in diebus Dominicis potiſſimum annualibus, & ſolemnibus feſtis indicere, & indictas frequentare, aliiſque profanis negotiis etiam domeſticis quæſtuoſis & manuum operibus intendere: currus & equos onera geſtantes ducere, actus iudiciarios & contractus celebrare; pignerari & rerum executiones facere, niſi cum iure nominatim permiſſum eſt. Si qui vero locorum domini ius nundinarum & mercatuum iis diebus ſe habere prætendant, illas in perendinum, aut alium diem non feſtum transferre in Domino hortamur: qui ſi parere diſtulerint, illos necnon eorum procuratores & iudices, excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrere præſenti decreto declaramus. Cum iuxta divi Paulli præceptum, qui Chriſti ſunt, ſobrietatem ſemper ſectari debeant, diebus Dominicis præſertim & aliis feſtis, comeſſationes, convivia publica, tripudia, ſaltationes, ſtrepitus, & choreas fieri, venatu & aucupatu tempus terere, in hoſpi-

Pars II Sect. III Cap. IV. §. 2.

tiis, seu cauponis aliis quam peregrinis cibaria & vinum ministrari: ludos palmarios & alios, maxime dum sacra conficiuntur, laudesque Deo decantantur, aperiri, comœdias, ludos scenicos, vel theatrales, & alia eius generis irreligiosa spectacula agi, sub anathematis pœna prohibet hæc Synodus, præcipitque omnibus & singulis Parœciarum Rectoribus eos apud Episcopum deferre, qui huic decreto non paruerint, ut illius ordinatione nominatim excommunicati denuntientur & publicentur: valde etenim est absurdum fideles iis diebus qui propitiando Deo sunt destinati, fallacibus istis Satanæ blanditiis illectos a divinis officiis religiosis, supplicationibusque sacris abduci. Cum seditionum rabie & bellorum vi & iniuria iam ab aliquot annis multæ Sanctorum reliquiæ combustæ, aliæ disiectæ fuerint, atque nonnulli ex his quasdam pietate & religione moti exceperint; nonnulli etiam avaritia, aut alio impio quæstu invitati, aliunde ossa desumpserint, quæ Sanctorum esse reliquias ementiuntur, hæc Synodus ad tollendam omnem Idololatriæ speciem & occasionem, ne quid reliquiarum nomine, nisi adhibita diligenti cognitione & consultatione iuxta canonicas sanctiones populo noviter colendum exhibeatur, sub eadem anathematis pœna prohibet. Abusum præterea qui circa eas in omnibus fere Parœcialibus Ecclesiis invaluit, ut mulieres locis, quibus populo colendæ reliquiæ praeponuntur, assideant, tollentes: Parœcialium Ecclesiarum Rectoribus mandamus, atque præcipimus, nullas in dictis locis, (qui solis viris potissimum in sublimitate & honore constitutis destinati sunt,) sedere patiantur. Nè sanctæ crucis signum, sanctorumve imagines in locis sordidis, aut ubi pedibus atteri & conculcari possint, neve quid in templis Scripturarum veritati, aut probatis Ecclesiasticis historiis contrarium sculpatur, aut pingatur, quam distinctissime prohibemus, ne quod ab omnibus summo est habendum in honore, hoc modo vilescat: scire enim quisque debet imaginis corpus corporisve statum aut habitum ad sui prototypi dignitatem & sanctitatem esse accommodandum, ut ex imaginis inspectione excitetur pietas, non vero turpi cogitationi detur locus. Præterea sexto Concilio œcumenico Constantinopolitano & postremo generali inhærendo nullas imagines aut picturas mentis corruptrices, & ad turpes voluptates incitatrices fieri sancimus, Ecclesiasticosque omnes necnon laicos quoscumque monemus, ne ullas ab Episcopis non approbatas in suis Ecclesiis collocari, vel populo proponi prorsus sustineant, & si quæ sunt dudum in templis propositæ quæ risum potius quam devotionem moveant, Episcoporum & Visitatorum diligentia deponantur. Optamus etiam atque iubemus nullas deinceps alias vel statuas, vel picturas (quocumque consuetudinis aut iuris prætextu) altaribus apponi, quam Sanctorum ab Ecclesia receptorum: quod si quæ vivorum vel mortuorum hominum exhibendæ sint, eo statuendas loco decernimus ubi nullam incautæ plebeculæ idololatriæ caussam præbere possint.

Conc. Bituricense *ann.* 1584. *titulo* 6. *de invocatione Sanctorum & diebus festis*. Quoniam Ecclesia Apostolorum fide & doctrina fundata, Martyrum Sanctorumque omnium virtutibus & exemplis hæreses quovis sæculo repulit; idcirco Christiani pie & religiose Sanctos invocant, quos fidei suæ vindices & assertores habent, spiritu etiam prophetico edocti Deum laudandum esse in Sanctis suis.

Can. 1. Colantur sancti & dies festi Sanctorum piis orationibus, Psalmis & Hymnis & frequenti Missæ & solemnis officii celebratione, & verbi Dei prædicatione.

Can. 2. Doceant Prædicatores verum cultum Sanctorum tamquam servorum Dei, qui tamen iam æterna beatitudine fruuntur, pro mortalibus orant, & precibus suis populi votis apud Deum favent.

Can. 3. Concionatores abhorreant aniles fabulas, & quæ potius profana, quam Dei Sanctis convenientia, quæque infirmis offendiculo esse possint; nec quidquam pro historia Sanctorum proferant in medium, nisi quod ab Ecclesia Catholica receptum sit: scandala etiam, calumnias & detractiones non effundant: si contra fecerint, ab Episcopis extraordinarie puniantur.

Can. 4. Meminerint Christiani omnes septimum diem a Deo institutum & consecratum, nec tantum Iudaico populo, sed ab omnibus qui Deum colunt receptum & celebratum, Christianos autem diem Dominicum pro sabbato recepisse. Dominico ergo die cessent sæcularia opera, fit sacrum institutum, cessent lictores, sileat præconis tuba, vecturæ, omnes negotiationes, contractus, notariorum in-

strumenta, (nisi quæ ex necessitate testamentorum, aut matrimoniorum caussa differri non possunt:) sit quies animi & corporis sancta, & ad Deum levata mens & a terrenis abstracta: satis sint Christiano opera caritatis, orationes piæ, Psalmi, Hymni & Cantica.

Can. 5. Præter Dominicum diem dies festi solemnes, qui ad memoriam magnalium Dei instituti sunt, & beatæ Mariæ Virginis, Apostolorum, Martyrum, aliorumque Sanctorum honorem ab Ecclesia recepti sunt, observentur religiose.

Can. 6. Prohibetur populus profana sodalitia & comessationes, choreas, tripudia, larvas, & theatrales ludos, iisdem diebus festis exercere: pompas instrumentorum musicorum in gestationibus imaginum per vias & compita exhibere, & si quid aliud olim Sanctorum invocationibus adversariis ansam maledicendi præbuit: a cauponis abstineant, & nihil nisi quod pietatem redoleat exerceant. Imitentur Christiani totis hisce diebus Sanctos illos, quorum memoriam colunt per opera caritatis.

Can. 7. Curabunt Episcopi, quoad fieri poterit, ut dies festi Sanctorum a populo non amplius varie sed una & eadem forma celebrentur, discernanturque qui a Clero tantum & qui a populo coli debeant.

CONC. NARBONENSE *ann.* 1609. *cap.* 9. Sanctorum solemnitates celebrandas Patres censuerunt, ut vel eorum in animis nostris excitarent imitationem, vel ut eorumdem meritis consociati beatarum mentium precibus iuvaremur. Nam ut ait D. August. solemnitates Martyrum exhortationes martyriorum sunt, ut eos imitari non pigeat quos celebrare delectat. Quocirca doceant primo Parochi, ceterique Dei præcones, quo studio diebus festis Dei cultui dedicatis, divinis officiis, concionibus audiendis, doctrinæ Christianæ, aliisque id genus piis operibus vacandum sit: in quibus quisque integram missam sub peccati mortalis pœna, nisi iuxta præpeditus caussa, audire debet. Ne Dominicis aut aliis festis diebus, ab Ecclesia præscriptis, servile aliquod opus fiat prohibemus: nihil emi, vendique possit, nisi quod illorum dierum victui necessarium sit, nulli fiant incantus, sive subhastationes, nec merces cuiuscumque generis exponant mercatores: nec officinas suas, aut tabernas aperiant. Mercatus, emporia, & nundinæ, nuspiam fiant diebus festis, sed in antecedentem, vel subsequentem festivitatis diem transferantur. Abstineant omnes a quarumcumque rerum vehiculis, & agrorum cultura: tum a comessationibus, ebrietatibus, & impudicitiis: ne festi dies in luxu & lascivia agantur, & Deus conqueratur de illis sicut olim fecit per Prophetam, dum ait: Incensum abominationem esse, & ideo se neomenias & sabbata, nec non calendas odisse; & proiecturum super facies stercus solemnitatum talia agentium: sed cum omni cultu, reverentia & cordis munditia, sanctorum solemnitates celebrentur, & nominatim a Clericis, qui a choreis, tripudiis & ludis publicis, aut aliis, dictis diebus prohibitis maxime abstinere debent. Si aliqua urgeat necessitas, ratione cuius in diebus festivis servile aliquod opus fieri oporteat, consulatur Episcopus, vel eius in spiritualibus Vicarius, qui re diligenter inspecta, quæ congrua fuerint decernat. Quo tempore divina officia peraguntur, aut dum conciones habentur, otiosam & vagam turbam e tabernis, foro, & plateis abigant Parochi, rebusque sacris interesse compellant: non fiant theatrales ludi, spectacula, aut tragœdiæ, nec choreæ privatim vel publice ducantur. Contra præinserta statuta nostra de festorum observatione agentes, absque aliis litteris in forma, per Parochos ad Ordinarium vel eius Officialem, ad quem cognitio pertinet, per solam schedulam continentem assignationem reo ad primam diem iuridicam & signatam, ab ipsis deferantur: ut pœnis debitis secundum delicti gravitatem puniantur. Cum multas Sanctorum festivitates in nostra Provincia celebrare consuevissent homines, pro cuiusque civitatis arbitrio: nobis visum est seligere quas ubique terrarum observat Ecclesia, præter eas quæ cuique urbi sint propriæ, quasque Parochus quilibet in sua Parochia habeat in tabella descriptas. In tota nostra Provincia festos dies celebrari & inviolabiliter observari præcipimus iuxta Calendarium reformationis felicis memoriæ Clementis VIII. In quolibet autem die Epiphaniæ, annis singulis Indictio Romana, epacta, numerus aureus, littera Dominicalis & festa mobilia eiusdem anni per Parochum intra Missarum solemnia e suggestis denuntientur. Et ultra festos dies cuique diœcesi proprios pro locorum consuetudine & populi devotione decernant & instituant Episcopi quantum ad Dei laudem conferre iudicaverint. Neque

Isai. 1. 13. & 14.

I. Quid hoc præcepto prohibetur?

R. 1. Ne fiant opera servilia sive a nobis, sive nostro iussu vel consensu a nostris.

2. Ne omittantur supra dicta opera religionis. Itaque peccant contra hoc præceptum, 1. Qui die Dominica vacant operibus prohibitis.

2. Qui non adsunt Sacrosancto Missæ sacrificio, vel qui adsunt quidem corpore non spiritu. (K)

3. Qui reliquum diei luxuriis,

---

propterea pias hominum voluntates, plures dies festos celebrantium contemnimus: sed talem ut idem præstent hortamur, scientes non inde sterilitatem, sed rerum omnium abundantiam venire, cum non sit aliquid qui plantat aut rigat, sed Deus est qui incrementum dat: ideo Sanctorum alia festa ad arbitrium & devotionem populi celebranda remittimus. Festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis secundum Ecclesiæ universæ ritum, numquam transferatur, etiam si in Sabbato sancto, vel alio die maioris hebdomadæ evenerit, licet officium transferre necesse sit.

(K) S. CÆSARIUS *Serm.* 80. *in Append. t.* 5. S. AUG. *edit. BB. serm.* 281. *n.* 2.... Qui in Ecclesiam se continent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis quam ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore, quam implere non probantur in opere: & sine caussa dicunt, *Libera nos a malo*; quando ipsi non desinunt reddere malum pro malo. Si ergo etiam illi periclitantur qui intus sunt, si implere noluerint quod promittunt; quid de se cogitant illi quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor sæculi istius ita detinet implicatos, ut eos unius horæ momento stare in Ecclesia non permittat? Quibus non sufficit quod per totam hebdomadam aut pro necessitate, aut forte, quod verius est, pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc insuper post unius aut duarum horarum spatium, qui videntur magis corpore quam corde ad Ecclesiam convenire, mittentes dorsa sacrificiis vel Sacerdotibus Dei; ad amplexandam voluptatem sæculi huius sine mora aliqua revertuntur.

Serm. 81. *in Appendice tom.* 5. S. AUG. *edit. BB. Serm.* 282. *num.* 1. Si velletis agnoscere & diligenter adtendere, fratres carissimi, quantus dolor & quanta amaritudo sit in animo meo, quando vos video Missas ad integrum perexspectare non velle; & in vobis & in me poteratis habere misericordiam. Qui enim intelligit quid in Ecclesia agitur, quando divina mysteria celebrantur, agnoscit quantum malum faciunt illi qui de Ecclesia, non expletis Missis, sine aliqua grandi necessitate discedunt. Et ideo si & me de tribulatione animæ liberare, & vos de peccato vultis absolvere, nolite me contemnere supplicantem... Nam qui de Ecclesia, non perexspectatis Missis, cito discedere nec metuit nec erubescit; dupliciter se peccare non dubitet, dum divina mysteria deserit, & Sacerdotem pro se sollicitum contristat, & despicit.

Serm. 82. *in Append. tom.* 5. S. AUG. *Serm.* 283. *n.* 1... Qui enim ad Ecclesiam veniens verbosari voluerit, melius illi fuerat non venisse: quia dum se infructuosis fabulis occupat, nec ipse psallit, nec alios psallere aut lectiones audire permittit. Qui talis est, etsi cum parvo peccato ad Ecclesiam venit, cum maiori ad domum propriam redit: quia ibi se verbosando studuit vulnerare, ubi psallendo vel orando & sibi & aliis medicamenta potuit providere.

CATECHISMUS CONCIL. TRIDENT. *Part.* 3. *Precepto* 3. *num.* 26. Neque vero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero huiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera piaque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus... Attente præterea, diligenterque sacra concio fidelibus audienda est. Nihil enim minus ferendum est, neque tam profecto indignum, quam Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque studium fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet. Præcipuaque eiusdem cura, ut quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertineant, ea diligenter addiscant; se-

comessationibus, ludis, saltationibus, aliisque id genus profanis oblectationibus consumunt.(L)

Uno verbo quicumque supra dicta officia deserunt, vel deseri a suis vel iubent vel patiuntur.

CAPUT QUINTUM.

De Quarto Dei Mandato.

§. 1. *De officiis inferiorum erga superiores.*

I. Quodnam est quartum Dei Mandatum?

R. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Pars II. Sect. III. Cap. V. §. 1.

I. Quid hoc præcepto continetur? Exod xx. 12. Deut. v. 16.

R. Continentur hoc mandato officia inferiorum in superiores, & superiorum in inferiores.

I. Cur ergo de solis parentibus mentio fit?

R. Quia parentum nomine generali comprehenduntur omnes omnino qui ceteris quacumque ratione præsunt, vel præeminent; quia debent hi subditos suos ceu filios diligere. Et vicissim subditi præpositos suos debent honorare, revereri,

---

duloque se exerceant in iis officiis, quæ pietatem continent, pauperibus & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Nam ut est apud S. Iacobum: *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum.* Iac. 1. 27.

(L) S. Carol. Card. *Opusc. de Choreis & spectac. in festis dieb. non exhib. c.* 14. Qui die solemni, prætermisso Ecclesiæ conventu, ad spectacula vadit, excommunicetur. Qui quidem canon habetur in *Conc. Carthag. 4. num.* 88.... Quod quidem ... Sylvester ita accepit ut nimis etiam austerum Angelum iudicarit, qui in eo officiorum tempore incluserit etiam vesperas & sacram concionem, & non excusaverit eos, qui per notabile spatium, puta per maiorem diei partem, eiusmodi rebus vacant. Mihi vero tantum abest, ut Angelus videatur hac in re austerus, ut etiam nimium ausum esse affirmem, eos canones ita limitando. Verum huiusmodi Scriptores sua tantum tempora consideraverunt. Dico autem ideo expressum esse in canone de divinis officiis, quia eodem die non videbatur & ipsis & ludis opera dari posse. Licet enim posterioribus temporibus, pietate frigescente, diebus festis parum divinis officiis vacare Christiani cœperint; apud veteres tamen modicam diei partem a divinis vacuam fuisse, non videtur dubium, cum Missæ solemnes frequentabantur, & sacris lectionibus, concionibusque in Ecclesia fideles occupabantur, ut ex Patrum lectione discitur, & innuit recitatus canon Matisconensis: *Sint oculi manusque vestra toto illo die ad Deum expansa*, & quod etiam hodie usu venire videmus, ubi divini cultus restituendi studium viget. Nam Missarum solemnia, conciones, horæ canonicæ, Doctrina Christiana a Concilio Tridentino præcepta, totum diem insumunt. Quod si divina officia totum diem non occuparent, non ideo tamen ludos aut saltationes die festo permittere voluerunt. Una enim ratio est canonis, ut scilicet dies secundum legem divinam, supra ex Exodo prolata, sanctificetur: atque id præstatur quidem per conventus Ecclesiasticos rite & recte. Sed & si tales conventus forte ex aliqua parte cessarent, deberent tamen fideles diem sanctificare. Eadem fuit ratio statuendi, ut ab humano opere abstineremus.

Epist. Antonii Anagniæ Episc. *ad Paullum V. PP. in fine eiusdem operis.* In Concilio Carthaginensi legitur, ne in Dominico & in reliquis Sanctorum festis spectacula ullo modo peragantur; quia iis diebus, ut etiam docet sexta Synodus,

observare ut patres. Antiquitus Patres dicebantur omnes aliis præpositi iuxta vim sermonis Hebraici. Vox enim אב *Abv* idem sonat quod pater, doctor, magister, herus, dominus, rex, avus, proavus. (A) Itaque in hoc præcepto sub hoc generali nomine patris continentur Pastores Ecclesiæ, Reges & Principes, Magistratus, Domini, susceptores e sacro fonte Baptismatis, quos Patrinos & Matrinas vocant, Tutores, & Curatores, Heri, Senes; Adeoque liberorum nomine comprehenduntur omnes omnino ceteris subditi.

I. Quænam sunt officia liberorum erga parentes?

R. Debent, 1. Eos honorare & revereri. 2. Eos amare. 3. Eos consulere in rebus alicuius momenti, ad quæ eorum cura & auctoritas se extendit. 4. Ipsis obsequi & subesse. 5. Impendere ipsis libenter & ex animo, quantum fieri potest, quidquid ad sustentationem animæ & corporis, habita ratione conditionis, necesse est. 6. Eorum ferre infirmitates & vitia seu defectus. 7. Pro ipsis orare. 8. Eorum virtutes imitari. 9. Eorum funus & exsequias curare. 10. Eorum extrema placita sancte & religiose exsequi. (B)

I. Si quod iubent parentes alii-

---

in Ecclesiis vacare fideles iugiter oportet Psalmis & Hymnis & spiritualibus Canticis, in Christo gaudentes, festumque celebrantes, & divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibentes, & sanctis mysteriis iucunde & laute fruentes. Sic enim cum Christo exaltabimur, & una resurgemus. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum cursus, vel aliquod publicum fiat spectaculum. Et in Concilio Toletano quoque habetur: *Irreligiosa consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit: populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed etiam religiosorum officiis perstrepentes.* Quæ ut ab omnibus Provinciis depellantur, a sacro Concilio *Sacerdotum cura indicioque committitur.*

Conc. Provinc. Florentinum *an.* 1573. *tit.* xi. *de Festor. observat. cap.* 1. Festorum dierum cultus facile homines adducere potest ad reliqua legis præcepta servanda. Idcirco Episcopi magnam diligentiam adhibeant, ut sacri dies Ecclesiæ præcepto, vel loci consuetudine observanda, nullo modo in suis civitatibus vel Diœcesibus violentur. Quinimmo ita populi instituantur, ut Ecclesias frequentent, Missæ celebrationi ac Divinis Officiis reverenter intersint, totosque ad colendum Deum & verbis, & opere se transferant. Atque dum Divina celebrantur, circulatores præstigiatores, comœdiæ, & alii huius generis prohibentur, aut voce, aut instrumentis in publicis vel quasi publicis locis canere, seu saltationes, ludos, choreas, & alia nugarum irritamenta exercere.

Cap. 2. Omnes vero a quibuscumque illicitis & servilibus operibus, iudiciorum agitationibus, emporiis, nundinis, aliisque mercatoriis conventibus exercendis, quocumque nomine nuncupentur, abstineant.

(A) Sanctis Pagnini *Thesaurus linguæ sanctæ, Lugduni fol. an.* 1677. *p.* 11. אב Pater, prior, antiquus, primus doctor, Dominus, magister; denique est Pater natura, ætate, honore, cura, auctoritate, fidei propagatione, doctrina, officio, inventione, moribus; Princeps.

Ioan. Buxtorfii Lexicon Chaldaicum Talmudicum, & Rabbinicum, *nec non* Lexicon Hebraicum Ioan. Avenarii *aliaque Dictionaria, si vacat, consule.*

(B) 3. Reg. ii. 19. Venit ergo Bethsabee ad Regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum eius, adoravitque eam, & sedit super thronum suum: positusque est thronus matri Regis, quæ sedit ad dexteram eius.

TOBIÆ IV. 2. Audi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construe. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Cum autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

PROVERB. I. 8. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ: ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

ECCL. III. 1. Filii sapientiæ, Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audire filii, & sic facite ut salvi sitis. Deus enim honoravit Patrem in filiis: & iudicium matris exquirens, firmavit in filios... Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt. In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, eius confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius. Et si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione...Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem.

VII. 25. Filii tibi sunt? Erudi illos, & curva illos a pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam.... In toto corde tuo honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi.

IEREM. XXXV. 5. Posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos: & filii vestri, usque in sempiternum: Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obedivimus ergo voci Ionadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos & mulieres nostræ, filii, & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus: sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus, iuxta omnia, quæ præcepit nobis Ionadab pater noster... Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis universa, quæ præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

PARS II. SECT. III. CAP. V. §. 1.

ISAI. LI... Attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos.

MATTH. XV. 3.... Deus dixit: Honora patrem, & matrem; &: Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri quodcumque est ex me, tibi proderit: Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. *Exod. XX. 12.* *Deut. V. 16.*

IOAN. VIII. 39.... Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

EPHES. VI. 1. Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione: ut bene sit tibi, & sis longævus super terram. Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

COLOS. III. 20. Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino. Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.

S. AMBROS. *Lib. 5. Hexahemer. c. 16. num. 55.* (*Ciconiarum exemplo sic homines erudit*).

Pars II. Sect. III. Cap. V. §. 1.

Quis nostrum levare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis ut pius sit, non hoc servulis mandet obsequium? At vero avibus non est grave, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod solvitur naturæ debito. Non recusant aves pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate sub terrore pœnarum plerique hominum recusarunt. Aves non scripta, sed nata lex stringit: aves ad hoc munus nulla præcepta conveniunt, sed gratiæ naturalis officia. Aves non erubescunt reverendi senis membra portare; est enim vectura pietatis.

Lib. 2. in Luc. num. 65. Et erat subditus illis (parentibus Iesus). Quid enim Magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? Et miramur si patri defert, qui subditur matri? Non utique infirmitatis, sed pietatis est ista subiectio... Numquid & humano egebat auxilio, ut materno serviret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillæ,... deferebat simulato patri: & miraris si Deo detulit? An homini deferre pietas est, Deo deferre infirmitas est?

N. 66. Disce potius tuæ utilitatis præcepta, & exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, &c.

Lib. 8. in Luc. num. 4. Honora patrem tuum & matrem tuam. Primus enim gradus iste pietatis est; namque hos auctores tibi esse voluit Deus. Honora obsequiis, ut abstineas a contumeliis; quia ne vultu quidem lædenda pietas est parentum. Sed parum est non lædere, quia lex prospexit ne patiantur iniuriam: *Qui enim maledixerit patri, vel matri, morte morietur:* Tu honora, ut bonus sis. Aliud est legis beneficium, aliud pietatis officium. Honora tuos, quia suos Dei Filius honoravit. Legisti enim, *& erat subditus illis:* Si Deus servulis, quemadmodum tu parentibus? Honorabat igitur Ioseph & Mariam Christus, non naturæ debito, sed pietatis officio. Honorabat & Patrem Deum quemadmodum nemo potuit honorare, ut esset obediens usque ad mortem: honora ergo & tu parentes.

Exod. XXI. 17.

Luc. II. 9.

N. 75. Est autem honor non solum honorificentiæ, sed etiam largitatis: *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam, & si paveris matrem, adhuc non reddidisti dolores; non reddidisti cruciatus quos pro te passa est: non reddidisti obsequia quibus te illa gestavit: non reddidisti alimenta quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labiis tuis ubera: non reddidisti famem quam pro te illa toleravit, ne quid quod tibi noxium esset, ederet; ne quid quod lacti noceret, hauriret: Tibi illa ieiunavit, tibi manducavit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum, sumpsit, tibi vigilavit, tibi flevit, & tu illam egere pateris? o fili, quantum tibi sumis iudicium, si non pascas parentem! Illi debes quod habes, cui debes quod es. Quantum iudicium, si pascat Ecclesia quos tu nolis pascere.

1. Tim. v. 3.

N. 76. Ne commiseris, fili, ut parentes tuos aliorum fames pascat: ne commiseris, fili, ut ieiunia pauperum parentibus tuis cibum quærant. Si non propter gratiam & salutem, propter verecundiam pasce vel tu fili, vel tu filia. Non pudet si te ingrediente in Ecclesiam, alienis manus suas anus mater extendat, & prætermissa filia, de extraneis stipem poscat;... quid si in te sermonem suum vertat, reposcens naturæ debitum, nutrimentorum pretium, manus tuæ quod genitrici debetur officium? quid respondebis?

N. 77. Dabisne aliis? Quid si tibi obiiciant: Vade, prius matrem tuam pasce. Nam & si pauperes sunt, impiam tamen non quærunt collationem... Si non donare exteris grave est, quanto gravius excludere parentes? Sed dicis te quod eras parentibus collaturus, Ecclesiæ malle conferre. Non quærit donum Deus de fame parentum.

N. 78. Ceterum Dei traditio est, ut prius pascas parentes. Nam si iuxta divinum oraculum, contumelia parentis morte luitur, quanto magis fames quæ morte gravior est.

S. August. *in Ioan. Evang. cap. 19. Tract. 119. n. 1. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* Hæc nimirum est illa hora, de qua Iesus aquam conversurus in vinum, dixerat matri: *Quid mihi & tibi est, mulier? nondum venit hora mea.* Hanc itaque horam prædixerat quæ tunc nondum venerat, in qua deberet agnoscere moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc ergo divina facturus, non divinitatis sed infirmitatis matrem velut incognitam repellebat: nunc autem humana iam patiens, ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano. Tunc enim qui Mariam creave-

Ioan. II. 4.

ve præpositi contrarium est Dei mandatis: quid facto opus?

Act. v. 29. R. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*: debet maior auctoritas præponderare minori. (C)

I. Quænam sunt officia specia-

rat, innotescebat virtute: nunc vero quod Maria pepererat, pendebat in cruce.

N. 2. Moralis igitur insinuatur locus. Facit quod faciendum admonet, & exemplo suo suos instruxit Præceptor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus: tamquam lignum illud ubi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paullus Apostolus, quod

1. Tim. v. 8. docebat, quando dicebat: *Si quis autem suis, & maxime domesticis non providet, fidem negavit, & est infideli deterior*. Quid autem tam cuique domesticum, quam parentes filiis, aut parentibus filii? Huius itaque saluberrimi præcepti ipse magister Sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non ut famulæ Deus quam creaverat & regebat, sed ut matri homo de qua creatus fuerat & quam relinquebar, alterum pro se quodammodo filium providebat.

IOAN. GERSON. *Tract. de modo vivendi omnium fidelium, Consider.* 15. Regula filiorum ad parentem est, quod parentes honorent, & eis in bonis obediant, nec eis sua furentur. Ante eos non respondeant, maledictionibus omnino sibi caveant. Cum parentibus aliquando ad Ecclesiam vadant libenter; in negotiis parentum suorum fideliter laborent.

(C) DEUTERON. XXXIII. 9. Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos: & fratribus suis: Ignoro vos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt.

MATTH. X. 37. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

LUC. XIV. 26. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

S. AMBROS. *Lib.* 8. *in Luc. n.* 79. *in fine*. Sed ut pascendos Scriptura dicit parentes; ita propter Deum relinquendos parentes, si impediant devotæ mentis affectus.

S. HIERON. *in Epist. ad Titum, cap.* 3. *t.* 4. *p.* 1. *p.* 454. Si bonum est quod præcipit Imperator & Præses, iubentis obsequere voluntati: sin vero malum & contra Deum sapit, responde ei illud de actibus Apostolorum, *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Hoc ipsum & de servis intelligamus apud dominos, & de uxoribus apud viros, & de filiis apud parentes, quod in illis tantum debeant dominis, viris, parentibus esse subiecti, quæ contra Dei mandata non veniunt. *Act. v. 29.*

Epist. ad Heliodor. prope initium, t. 4. *p.* 2. *p.* 7. Recordare tyrocinii tui diem, quo Christo in baptismate consepultus, in sacramenti verba iurasti: pro nomine eius, non te matri parciturum esse, non patri... Licet parvulus ex collo pendeat nepos; licet sparso crine & scissis vestibus, ubera quibus te nutrierat mater ostendat; licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem... Dicant:.. In te omnis domus inclinata recumbit: facile rumpit hæc vincula amor Dei, & timor gehennæ. At contra Scriptura præcipit parentibus obsequendum: sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis ut me perimat, & ego de matris lacrimis cogitabo? Propter patrem militiam Christi deseram, cui sepulturam Christi caussa non debeo, quam etiam omnibus eius caussa debeo?

S. AUG. *Epist.* 243. *alias* 38. *ad Letum, num.* 3... In eo quod unusquisque renuntiat omnibus, quæ sunt eius, etiam illud continetur, ut oderit patrem suum & matrem & uxorem & filios & fratres & sorores, adhuc & animam suam. Omnia enim hæc propria eius sunt, quæ plerumque implicant & impediunt ad obtinenda, non ista propria temporaliter transitura, sed in æternum mansura communia.

N. 4. Potes hoc facillime in ipsa tua matre cognoscere. Nam onde te nunc irretitum involvit, & ab instituto cursu retardatum reflectit & curvat, nisi ex quo tua propria mater est?... Quod er-

lia plebis Christianæ erga Pastores?

R. Debent 1. eorum monita & documenta seu privatim seu palam & publice reverenter excipere. 2.

---

go tu illi etiam carnali necessitudine annecteris, ad fortem valere debet familiarius colloquendi, & apertiore ianua consulendi, ut hoc ipsum, quo te privatim diligit, interficiatur in ea, ne quod ex utero suo te genuit, pluris pendat, quam quod ex utero Ecclesiæ genita est tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali cetera propinquitate intelligendum est: hoc etiam quisque de anima sua cogitet, ut etiam in ipsa privatum affectum oderit, qui procul dubio temporalis est.

N. 5. Nec succenseant parentes hoc præcipere Dominum, ut eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur. Nam sicut nunc de anima iubetur, ut eam propter Christum com parentibus oderimus: ita qood alio loco de anima idem Dominus dicir, in pareotes quoque potest congruentissime conveni-
Ioan. xii. 25. re: ... Qui amat parentes suos, perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit *oderit*, quod hic *perdet*. Sicut autem hoc præceptum, quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet ut se quisque interimat, quod inexpiabile nefas est; & tamen valet ut interimat in se carnalem animæ affectum... Ita de parentibus rectissime dicitur, ut qoi eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spiritali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & se ipsos, & eos, quos genuerunt, implicamentis huius sæculi obligare conantur, pie fidenterque percutieos & occidens, illud in eis vivere faciat, quo fratres sunt, quo eum filiis suis remporalibus, parentes æternos Deum Ecclesiamque eognoscunt.

N. 6.... Rapit militem Christi tuba cælestis ad prælium, & retinet marer, non plane talis, qualis Machabæorum fuit... Nam mater quæ te ad diseendam vitam removeri a curis sæcularibus non permittit, satis ostendit quemadmodum te, si opus esset, ad obeuodam mortem penirus sæculum repudiare permitteret.

N. 7. Sed quid dicit, aut quid allegat? Forte decem illos menses, qoibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis. Hoc, hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, ut in vitam æternam inveoias illam. Hoc memento ut oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fuodamenta posuisti: ... carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Honc earnalem affectum, & in nobis & in nostris, militia Christiana ut perimamus hortatur: nec tamen ita ut ingratus sit quisque pareotibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in vitam hanc editus, susceptos atque nutritus est, enumerata derideat. Servet potius ubique pietatem. Habent hæc locum ubi maiora non vocant.

N... 10. Hic habeant locum materoa ipsa beneficia, quæ tibi ad enervationem cordis enumerantur: habeant prorsus locom; noli esse ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende spiritualia pro carnalibus, pro temporalibos sempiterna. Sed non vult sequi? Non impediat. Non vult converti in melius? Cave ne te in deterius pervertat & evertat.

N. 12. Si qoid sane pecuoiæ res tua familiaris habet, cuius te implicari negotio nec oportet, nee decer, revera tribuendum est matri & domesticis tuis. Horom quippe indigentia, si pauperibus ut sis perfectus, instituisti distribuere talia tua, primum apud te locum obtinere debet. *Si quis enim suis & maxime dome-* 1. Tim. v. 8.
sticis, ait Apostolus, *non providet, fidem negavit, & est infideli deterior.*

Serm. 62. alias 6. de verbis Domini, c. 8. n. 13... Omnis anima potestatibus Rom. xiii. 1.
sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo ... Qui autem resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sed quid, si illud iubear, quod non debes faeere? Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem. Ipsos humanarom rerum gradus advertite: si aliquid iusserit curator, nonne facieudom est? Tamen si contra Proconsulem iubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis maiori servire. Nec hinc deber minor irasci, si maior prælatus est. Rursum si aliquid ipse Proconsul iubeat, & aliud iubeat Imperator, numquid dubitatur isto contempto illi esse serviendum? Ergo si aliud Imperator, & aliud Deus, quid iudicatis? Solve tribu-

Ab iis sacramenta suscipere. 3. Eorum legibus & mandatis obsequi. 4. Quæ ad victum & cultum eorum necessaria sunt libenter suppeditare. (D)

I. Quid debent populi Regibus & Dynastis supremis?

R. Honorem, fidem, operam, amorem, subiectionem, tributa & vectigalia, reverentiam, preces se-

---

tum, esto mihi in obsequium. Recte, sed non in idolio. In idolio prohibet. Quia prohibet? Maior potestas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur.

Enarrat. in Ps. CXXIV. *n.* 7. Iulianus exstitit infidelis Imperator, exstitit apostata, iniquus, idololatra: milites Christiani servierunt Imperatori infideli; ubi veniebatur ad caussam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cælo erat. Si quando volebat ut idola colerent, ut turificarent: præponebant illi Deum... Distinguebant Dominum æternum a domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum, etiam domino temporali.

S. Bernard. *Serm.* 41. *de diversis de virtute obedientiæ*, *n.* 3. Bona præcipit Deus ut faciamus; a malis iubet ut abstineamus. Præcepti huius sancta & incommutabilis auctoritas non valet quoquo modo refelli: quia illius est charactere consi-
Malac. III. 6. gnata, qui dicit: *Ego Dominus, & non mutor*. Si ergo homo ille, quem imposuit Deus super capita nostra, aliter sentire voluerit, ponens tenebras lucem, & lucem tenebras, ut præcipiat prædicta bona relinquere, vel malis præfatis adhærere; audacter refutandum est præcipientis imperium, & libera voce dicen-
Actor. V. 29. dum: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus*. Hæc est specialis obedientia ad Deum, quæ nequaquam est hominis arbitrio temperanda, sed immutabili conservanda proposito. Certam igitur regulam tene, ut nec imperio Prælatorum prædicta bona relinquas, vel facias mala.

Tractat. de Præcepto & dispensatione, *c.* 9. *n.* 19. Sive enim Deus, sive homo vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit; pari profecto obsequendum est cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter confulo in Petri Apostoli sententiam: quia, *obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Aut enim hoc respondendum cum Apostolis, aut cum Pharisæis certe audien-
dum: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras?...* Matth. XV. 3.
Ego igitur si me hoc angi articulo sentiam, ut aut Deum, aut hominem offendere necesse sit; Deum potius libenter eligo non offendere, & quidem tutius iustiusque.

N. 21. *Obedientia quæ maioribus præ-* Reg. S. Bened. cap. 5.
betur, Deo exhibetur. Quamobrem quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo; haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus. Quid enim interest utrum per se an per suos ministros, sive homines, sive Angelos hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines, inquis, facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conscius non es, præser-
tim cum teneas de Scripturis, quia *La-* Malach. II. 7.
bia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia Angelus Domini exercituum est.... A quo denique divina potius consilia requirentur, quam ab illo, cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his, quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus.

(D) Ecclis VII. 31. In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachiis. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis.

Hæc fusius elucidabimus infra cum de sacramento Ordinis *sermonem habebimus; huiusce operis parte tertia, sect. 1. cap. 7. §. 14. Vide testimonia SS. Patrum supra laudata hocce §. litt.* (C) &c.

dulas pro eorum salute & pace, & pro regni tranquillitate & prosperitate sive spirituali sive temporali. (E)

(E) Jerem. xxix. 7. Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

Baruch. i. 11. Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Balthasar filii eius, ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram: & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub umbra Balthasar filii eius, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum.

Matth. xxii 21. Tunc ait illis (Iesus:) Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.

Rom. xiii. 1. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine caussa gladium portat Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram: sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

1. Timoth. ii. 1. Obsecro igitur, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. Pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate: hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo.

Tit. iii. 1 Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire.

Heb. xiii. 17. Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut eum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

1. Petr. ii. 13. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis impudentium hominum ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.

Tetull. *Apolog. cap.* 30. Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipsi Imperatores propitium sibi præter ceteros malunt... Inde est Imperator, unde & homo antequam Imperator. Inde potestas illi, unde & spiritus... De pectore oramus, pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcumque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quam a quo scio me consecuturum; quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur...

Cap. 32.... Nos iudicium Dei suspicimus in Imperatoribus, qui gentibus illos præfecit. Id in eis scimus esse quod Deus voluit, ideoque & salvum volumus esse quod Deus voluit.

S. Aug. *Lib.* 22. *contra Faustum*, *cap.* 74... Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur; quæ plerumque ut etiam iure puniantur, adversus violentiam resistentium, sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur a bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Alioquin Ioannes, cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, *Et nos quid faciemus*? Responderet eis, Arma abiicite, Luc. iii. 14

I. Quid debent populi Ducibus & Magistratibus?

R. Honorem, reverentiam, subiectionem. (F)

I. Quid debent adolescentes senibus?

R. Honorem, reverentiam, tolerantiam. (G)

I. Quid debent egeni divitibus?

R. Si adsint ipsis divites suis opibus, habeant gratum erga eos animum, sint in eos quantum in se est officiosi, & pro ipsis assidue & speciatim orent.

Si eos non iuvant divites opibus, caveant pauperes ne propterea ipsis mala precentur, immo honorem illis semper & reverentiam deferant ut par est; nec graventur subiicere se omnibus, ut pauperes Divina providentia humiles, & demissos decet. Orare debent pro opprimentibus & persequentibus, quanto magis pro non ferentibus opem, & præsidium? (H)

---

militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non ultores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores; respondit eis: *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum..* (Luc. III. 14.) Iesum Christum audiant (Manichæi) hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. *Reddite*, inquit, *Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt.* (Matth. XXII. 21.) Et ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur.

Cap. 75. Interest enim quibus caussis, quibusque auctoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principem sit; exsequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutique communi..... Non est enim potestas nisi a Deo, sive iubente, sive sinente. (Rom. XIII. 1.) Cum ergo vir iustus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo iubente bellare, civicæ pacis ordinem servans; cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.

(F) Rom. XIII. &c. *Vide supra hocce §. Litt.* (E) *ut &*

1. Petr II. 13 &c.

(G) Levit. XIX. 32. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus, (*Supple*, qui hæc præcipio tibi.)

4. Reg. II. 23. Ascendit autem inde (Eliseus) in Bethel: cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

1. Petri. V. 5. Adolescentes subditi estote senioribus.

(H) Prov. XVII. 13. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.

Matth. V. 44. Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est... Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt?.. Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.

Rom. XII. 17. Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus. (Deut. XXXII. 35.) Sed si esurierit inimicus tuus ciba illum: si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

PARS II. SECT. III. CAP. V. §. 1.

I. Quid debent servi & famuli suis dominis & hæris?

R. Debent 1. obedire ipsis cum timore & tremore in simplicitate cordis, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo. Cum bona voluntate servientes sicut Domino & non hominibus.

2. Non fraudent eos, sed bona illorum conservent, & fidem in omnibus ostendant.

3. Omnem adversus eos querelæ ansam sedulo præripiant. (I)

I. Quid debent mercenarii &

---

2. Cor. i. 11. Adiuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, eius, quæ in nobis est, donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

1. Tessal. v. 15. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes.

1. Petr. iii. 9. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet a malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam: quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.

(I) Eccl. vii. 22. Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. Cor. vii. 20. Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Servus vocatus es? Non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

Ephes. vi. 5. Servi, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes sicut Domino, & non hominibus: Scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes, quia & illorum, & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

Coloss. iii. 22. Servi, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus: scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis.

1. Timoth. vi. 1. Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt.

Tit. ii. 9. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

1. Petr. ii. 13. &c. *Vide supra hocce §. litt.* (E)

S. Aug. *Enarrat. in Psal.* cxxiv. *num.* 2... Bonus Deus Israel, Sed quibus? Rectis corde. Qui sunt recti corde?.. Qui voluntatem suam ad voluntatem Dei dirigunt; non voluntatem Dei ad voluntatem suam curvare conantur. Breve præceptum est, ut homo dirigat cor suum. Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult Deus: noli Deum velle facere quod vis tu.. Fecit Deus pauperem, ut probet hominem; & fecit Deus divitem, ut probet illum de paupere. Et omnia quæ fecit Deus, recte fecit. Et

opifices iis quorum utilitati serviunt?

R. 1. Debent suam ipsis operam fideliter impendere: 2. Nihil de diurno & quotidiano labore fraudare: 3. Stare promissis, & statutis diebus opus absolutum reddere. (K)

si non possumus videre consilium ipsius, quare illud sic fecit & illud sic: bonum est nobis ut subdamur sapientiæ ipsius, & credamus quia bene fecit, etsi nondum novimus quare fecit: & habebimus eor rectum, ut præsumamus & confidamus in Domino.

N. 7... Modo quidem iusti aliquantum laborant, & modo aliquando iniusti dominantur iustis. Quibus modis? Aliquando iniusti perveniunt ad honores sæculi: eum pervenerint, & facti fuerint vel iudiees, vel Reges, quia hoc facit Deus propter disciplinam plebis suæ, propter disciplinam populi sui: non potest fieri nisi ut exhibeatur illis honor debitus potestati. Ordinavit enim sic Deus Ecclesiam suam, ut omnis potestas ordinata in sæculo, habeat honorem, & aliquando a melioribus. Sed exempli gratia unam rem dico, hinc coniicite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominem domini est in servum. Prope omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & servi,... & quid dicit Apostolus, docens servos dominis suis subditos esse? Servi obaudite dominis vestris secundum carnem: quia est Dominus secundum spiritum. Ille est verus Dominus & æternus, isti autem temporales secundum tempus. Tu cum ambulas in via, cum vivis in hac vita, non vult te facere superbum Christus. Contigit tibi ut Christianus efficereris, & haberes dominum hominem: non ideo Christianus effectus es, ut dedigneris servire. Cum enim Christo iubente servis homini, non illi servis, sed illi qui iussit. Et hoc ait, *Obaudite Dominis vestris secundum carnem, cum timore & tremore, in simplicitate cordis, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed quasi servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate*... Si Dominus cæli & terræ, per quem facta sunt omnia, servivit indignis, rogavit pro sævientibus & furentibus, & tamquam medicum se exhibuit adveniens... quanto magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum tota dilectione servire domino etiam malo?

Ephes. VI. 5. — *Ibid.*

N. 8.... Quamdiu servi boni serviunt malis dominis, ferant ad tempus... Ad tempus ferant iusti iniquos dominantes:.. teneant ab iniquitate manus suas, & ferant iniquitatem, non faciant. Melius est enim iniustitiam ferre, quam facere.

IOAN. GERSONIUS *Tractatu de modo vivendi omnium fidelium. Considerat.* 8. Regula pauperum, ut divitibus libenter & fideliter serviant, nec divitibus propter divitias suas invideant, nec propter paupertatem adulatione, vel detractione peccent, nec impatienter, sed gratanter paupertatem sustineant, nec iniuste ditari cupiant, nec Ecclesias propter divites vitent, nihil furti a familia suorum vicinorum, nec ab aliis retineant.

Considerat. 18. Ne fraudem dominis suis in serviendo negligendo faciant, fideles sint in rebus suis custodiendis, nihil ab eis auferant occulte, nec alios facere permittant, nuntium malum non faciant uxori, vel filiis domini sui; de male respondendo caveant, malos rumores fugiant, unde in domum malum oriri possit, sed discordias etiam reportare vitent. Missi cito revertantur, mercedem suam in superbia vestium non expendant. Ita vivant in humilitate, ut labor eorum sit eis in remissionem peccatorum.

(K) GENES. XXIX. 15..... Num quia frater meus es, gratis servies mihi? Dic, quid mercedis accipias?.. Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis. Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quam alteri viro, mane apud me. Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis:... Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia iam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum... Ad quam eum ex more Iacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam: Et dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? Nonne pro Rachel servivi tibi? Quare imposuisti mihi? Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. Imple hebdoma-

I. Quid debent uxores ſuis coniugibus?

R. Amorem ſincerum & minime fictum: obſequium, reverentiam, ſubiectionem, fidem, tolerantiam, auxilium, conſolationem. De his infra fuſius agemus.

Par. 3. Sect. 1. c. 8. §. 7.

§. 2. *De officiis Superiorum erga inferiores.*

I. Quid debent generatim Superiores ſuis Inferioribus?

R. Amorem, vigilantiam, ſollicitudinem iuxta illud Apoſtoli, *qui præeſt in ſollicitudine*, eruditionem & diſciplinam, præſidium & tuitionem, auxilium, vitæ laudabilis exemplum, preces, & ſupplicationes pro iis ad Dominum.

Rom. xii 8.

I. Quænam ſunt ſpecialiora officia Parentum in liberos?

R. 1. Debent eos ſincera & chriſtiana caritate diligere; chriſtiana, inquam, quæ a Deo ſit, & ad Deum referatur. 2. Suppeditare quidquid neceſſe eſt ad eorum victum, & cultum, & inſtitutionem, & honeſtam, habita ratione conditionis, collocationem. 3. Item per ſe vel per alios eos erudire & inſtituere. 4. Sollicite eorum ſaluti invigilare. 5. Peccantes arguere & corrigere, adhibita pro ut fert neceſſitas vel manſuetudine vel ſeveritate, ſed numquam intermiſſa caritate. 6. Præeſſe ipſis vitæ exemplo. 7. Aſſiduas & enixas pro ipſis preces ad Deum fundere. 8. Maxime cavere eos expedit ne in electione conditionis & ſtatus pro liberis aliqua cupiditate ſeu prava affectione moveantur; neve Dei ordinationi & vocationi obſiſtant.

I. Quid ipſis agendum eſt ut intelligant quænam ſit Dei ordinatio erga liberos; quæ vocatio?

R. 1. Orent. 2. Conſulant viros in illis rebus peritos, ſapientes & expertos. 3. Caveant in primis ne temere liberos ex prava affectione impellant ad ſtatum Clericalem vel Religioſum. (A)

---

dam dierum huius copulæ: & hanc quoque dabo tibi pro opere quo ſerviturus es mihi ſeptem annis aliis. Acquievit placito: & hebdomada tranſacta, Rachel duxit uxorem... ſerviens apud eum ſeptem annis aliis.

xxx. 25. Nato autem Ioſeph, dixit Iacob ſocero ſuo: Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam. Da mihi uxores, & liberos meos pro quibus ſervivi tibi, ut abeam: tu noſti ſervitutem qua ſervivi tibi. Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conſpectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te: conſtitue mercedem tuam quam dem tibi. At ille reſpondit: Tu noſti quomodo ſervierim tibi.... Iuſtum eſt igitur aliquando provideam etiam domui meæ. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: ſed ſi feceris quod poſtulo, iterum paſcam, & cuſtodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, & ſepara cunctas oves varias & ſparſo vellere: & quodcumque furvum, & maculoſum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea. Reſpondebitque mihi cras iuſtitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te: & omnia quæ non fuerint varia, & maculoſa, & furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent. Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis... Ditatuſque eſt homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & ſervos, camelos & aſinos.

Hæc omnia, uti & ea quæ dicimus infra ſequenti §. fuſius probata atque pertractata videre potes huiuſce operis parte 3. ſect. 1. cap. 8. in quo agimus de ſacramento Matrimonii, *§. 7. & 8.*

(A) *Superiora inferius probabimus parte tertia huiuſce operis, dum ſermo erit de ſacramento* Matrimonii *ſect. 1. cap. 8. §. 8.*

Pars II. Sect. III. Cap. V. §. 2.

I. Quid debent Paſtores animarum gregibus ſuis?

R. Paſcere debent eos mente, paſcere ore, paſcere opere, paſcere animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione. Verba ſunt S. Bernardi. (B)

S Bernard. Serm. 2 in temp Reſurrectionis ad Abbates, n. 3.

I. Quænam ſunt officia Princi-

(B) Ezechiel. xxxiii. 2. Cum... tulerit populus terræ virum unum de noviſſimis ſuis, & conſtituerit eum ſuper ſe ſpeculatorem: & ille viderit gladium venientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo: Audiens autem, quiſquis ille eſt, ſonitum buccinæ, & non ſe obſervaverit, veneritque gladius, & tulerit eum: ſanguis ipſius ſuper caput eius erit. Sonum buccinæ audivit, & non ſe obſervavit, ſanguis eius in ipſo erit: ſi autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſalvabit. Quod ſi ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina, & populus ſe non cuſtodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael: audiens ergo ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus ut ſe cuſtodiat impius a via ſua: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium ut a viis ſuis convertatur, non fuerit converſus a via ſua: ipſe in iniquitate ſua morietur, porro tu animam tuam liberaſti.

xxxiv. 2. *&c. Vide ſupra §. 19. cap. 4. ſect. 1. Part. 1. litt.* (G)

Actor. i. 1. Cœpit Ieſus facere, & docere.

Actor. vi. 4. Nos vero orationi, & miniſterio verbi inſtantes erimus.

1. Timoth. iv. 12. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat: ſed exemplum eſto fidelium, in verbo, in converſatione, in caritate, in fide, in caſtitate.... Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ... Attende tibi & doctrinæ: inſta in illis. Hoc enim faciens & te ipſum ſalvum facies, & eos qui te audiunt.

Tit. ii. 7. & 8. In omnibus te ipſum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum ſanum, irreprehenſibile: ut is, qui ex adverſo eſt, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

S. Aug. *Serm. 46. alias 165. de temp. qui eſt de Paſt. cap. 1. n. 2...* Non ſe paſcunt paſtores, ſed oves.. Quod Præpoſiti ſumus, propter vos eſt ... Sumus Præpoſiti, unde rationem reddemus Deo de diſpenſatione noſtra... compatientes nobis, oretis pro nobis... Cum ergo Præpoſiti ad hoc ſint, ut his qui ſubiecti ſunt conſulant; non in eo quod præſunt, omnino utilitatem ſuam attendant, ſed eorum quibus miniſtrant. Quiſquis ita Præpoſitus eſt, ut in eo quod Præpoſitus eſt, gaudeat, & honorem ſuum quærat, & commoda ſua ſola reſpiciat, ſe paſcit, non oves... Deus non deſerit oves ſuas, & mali Paſtores pœnas debitas luent, & oves promiſſa percipient.

Cap. 2. n. 4. Apoſtolus... lactis percipiendi poteſtatem habere ſe dixit, & ſic Dominum diſpoſuiſſe, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant.

N. 5. Qui ergo non poſſunt facere quod Paullus, ut manibus ſuis ſe tranſigant, accipiant de lacte ovium, ſuſtentent ſuam neceſſitatem; ſed non negligant ovium infirmitatem: non hoc ſibi quærant, tamquam commodum ſuum, ut ex neceſſitate ſuæ penuriæ videantur annuntiare Evangelium; ſed hominibus illuminandis præbeant lucem verbi veritatis. Sunt enim tamquam lucernæ, ſicut dictum eſt, *Sint lumbi veſtri accincti, & lucernæ ardentes*: &, *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt: ſic luceat lumen veſtrum coram hominibus, ut videant bona opera veſtra, & glorificent Patrem veſtrum qui in cæl s eſt..* Unde ergo vivitur, neceſſitatis eſt accipere. caritatis eſt præbere: non tamquam venale ſit Evangelium, ut illud ſit pretium eius, quod ſumunt, qui annuntiant unde vivant.. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpenſationis a Domino. Non enim eſt idoneus populus reddere mercedem illis, qui ſibi in caritate Evangelii ſerviunt. Non expectent illi mercedem, niſi unde & iſti ſalutem.

Luc. xii. 35. Matth. v. 15. 16.

pum, & Magiſtratuum erga populos ſibi ſubiectos?

R. Debent 1. Publicam pacem & tranquillitatem vindicare, tueri, & conciliare. 2. Ius unicuique dicere. 3. Punire ſontes. Præmia virtutibus & meritis reddere. 4. Inundantium vitiorum impetum frangere. Emergentibus perniciosis exemplis obſiſtere. 5. Divinas, Eccleſiaſticas & civiles leges tueri & vindicare. Si quæ de novo condendæ ſunt, in iis habere rationem publicæ utilitatis 6. Populi patres eſſe, ſtudere eorum felicitati, curando ut adſit rerum omnium neceſſarium, copia & affluentia, cohibendo luxum, artes & ſcientias excolendo &c. (C)

I. Quid debent heri famulis?

Cap. 3. num. 7 vide ſupra §. 5. c. 4 ſect. 2. huiuſce partis, litt. (A)

Lib. 4. de Doctrina Christiana, c. 15. n. 32. Agit itaque noſter iſte eloquens, cum & iuſta & ſancta & bona dicit, neque enim alia debet dicere; agit ergo quantum poteſt cum iſta dicit, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiatur: & hæc ſe poſſe, ſi potuerit, & in quantum potuerit, pietate magis orationum quam oratorum facultate non dubitet, ut orando pro ſe, ac pro illis, quos eſt allocuturus, ſit orator antequam dictor. Ipſa hora iam ut dicat accedens, priuſquam exſerat proferentem linguam, ad Deum levet animam ſitientem, ut eructet quod biberit, vel quod impleverit fundat. Cum enim de unaquaque re, quæ ſecundum fidem dilectionemque tractanda ſunt, multa ſint quæ dicantur, & multi modi quibus dicantur ab eis, qui hæc ſciunt; quis novit quid ad præſens tempus, vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, niſi qui corda omnium videt? Et quis facit ut quod oportet, & quemadmodum oportet, dicatur à nobis, niſi in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri? Ac per hoc diſcat quidem omnia, quæ docenda ſunt, qui & noſſe vult, & docere; facultatemque dicendi, ut decet virum Eccleſiaſticum, comparet.

S. BERNARD. *Serm. 3. de Adventu Domini, n. 6.* Porro ſi cui forte prælatus es, huic ſine dubio teneris debitor ſollicitudinis amplioris. Exigit a te & ipſe cuſtodiam & diſciplinam. Cuſtodiam quidem, ut poſſit cavere peccatum: diſciplinam vero, ut quod minus cavit, minime maneat impunitum. Quod etſi nemini fratrum præeſſe videris, habes tamen ſub te, cui cuſtodiam hanc & diſciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod ſine dubio regendum accepit ſpiritus tuus. Debes ei cuſtodiam, ut non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & diſciplinam, ut dignos faciat pœnitentiæ fructus, caſtigatum & ſubditum ſervituti. Longe tamen graviori & periculoſiori debito tenentur adſtricti, qui pro multis animabus reddituri ſunt rationem.

Legenda ſunt ea de re Divi PAULLI *Epiſt. duæ* ad Timotheum, *& eiuſdem Epiſtola* ad Titum; *nec non* Paſtoralis *Divi* GREG. *part. 2. & tertia, nec laboris lectores pœnitebit.*

(C) DEUTERON. XVII. 16. (Rex) cum fuerit conſtitutus non multiplicabit ſibi equos.... non habebit ſibi uxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neque argenti & auri immenſa pondera. Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar a ſacerdotibus,.... & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Nec elevetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii eius.

IOB. XXIX. 11. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi. Eo quod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum: & veſtivi me ſicut veſtimento, & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & cauſ-

R. 1. Pacta cum illis conventa servare. 2. Debitam illis mercedem statuto tempore persolvere, nec differre diutius. 3. Valentibus & morbo laborantibus opem ferre. 4. Peccantes corrigere: eorum sa-

sam quam nesciebam, diligentissime investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.

Prov. xx. 2. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui provocat eum, peccat in animam suam..... Rex qui iudicat in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo... Dissipat impios rex sapiens... Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius.

Sap. vi. 2. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iusta iuste, iustificabuntur: & qui didicerint ista invenient quid respondeant. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam... Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini sedibus & sceptris, o reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis. Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis.. Rex sapiens stabilimentum populi est.

Isai. i. 10. Audite verbum Domini principes.... Quiescite agere perverse, discite benefacere: quærite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam... Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & caussa viduæ non ingreditur ad illos.

x. 1. Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent caussæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis? Ad cuius confugietis auxilium; & ubi derelinquetis gloriam vestram?.. Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi... Propter hoc mittet Dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis.

S. August. *Epist. 185. alias 50. ad Bonifacium, seu Libro de correctione Donatistarum ad Bonifacium, cap. 1. n. 1.* Laudo, & gratulor, & admiror, fili dilectissime Bonifaci, quod inter curas bellorum & armorum, vehementer desideras ea nosse quæ Dei sunt. Vere hinc te apparet etiam de ipsa virtute militari, fidei servire quam habes in Christo.

Cap. 2. n. 7... In istos (Donatistas) conversæ sunt leges, quibus innocentem opprimere voluerunt; nisi quod propter misericordiam Christi, magis pro eis sunt istæ leges, quæ illis videntur adversæ; quoniam multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur; & se esse correctos, atque ab illa furiosa pernicie liberatos gratias agunt. Et qui oderant diligunt, molestasque sibi fuisse saluberrimas leges, quantum in insania detestabantur, tantum recepta sanitate gratulantur; & in residuos, cum quibus fuerant perituri, iam simili dilectione nobiscum, ut pariter instemus ne illi pereant, excitantur. Molestus est enim & medicus furenti, phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo; sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelis est... Homo ab homine, & frater a fratre, ne in æternum pereat, non est deserendus, qui

lutem & disciplinam & morum honestatem sollicite curare. 5. Eos ut fratres in Christo sincero caritatis affectu diligere. 6. Si sæpius admoniti de vitiis & peccatis, non resipiscant, eos domo expellere. (D)

I. Quid debent Christiani mer-

---

correctus intelligere potest quantum sibi præstabatur beneficium, quando se persecutionem perpeti querebatur.

Gal. vi. 10. *N.* 8. Sicut ergo Apostolus dicit, *Infatigabiles cum tempus habemus operemur bonum ad omnes*. Qui possunt, catholicorum prædicatorum sermonibus; qui possunt catholicorum Principum legibus; partim per eos qui divinis admonitionibus, partim per eos qui iussis imperialibus parent, omnes ad salutem vocentur, omnes a pernicie revocentur. Quia & Imperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseverantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sævientes, & corriguntur intelligentes. Quicumque ergo legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, adquirit grande præmium. Quicumque autem legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, adquirit grande supplicium.

Lib. 3. *contra Cresconium Donatistam*, *c.* 51. *n.* 56. Reges cum in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt; cum in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt: ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Rex Nabuchodonosor perversus legem sævam dedit, ut simulacrum adoraretur: idem correctus severam, ne Deus verus blasphemaretur. In hoc enim Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt in quantum Reges sunt, si in suo regno bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ ad divinam religionem.

N. 57.... In omnibus tenendus est modus aptus humanitati, congruus caritati. ut nec totum quod potestatis est exseratur, & in eo quod exseritur, dilectio non amittatur, in eo autem quod non exseritur, mansuetudo monstretur. Ubi vero nulla ex divinis humanisve legibus potestas conceditur, nihil improbe atque imprudenter audeatur.

Lib. 5. *de Civit. Dei*, *cap.* 24. Neque enim nos Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes reipublicæ domuerunt, vel inimicos cives adversus se insurgentes & cavere & opprimere potuerunt. Hæc & alia vitæ huius ærumnosæ, vel munera, vel solatia, quidam etiam cultores dæmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum Dei, quo pertinent isti: & hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista, qui in eum crederent, velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicimus, si iuste imperant, si inter linguas sublimiter honorantium & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt; si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum, maiestati eius famulam faciunt; si Deum timent, diligunt, colunt, si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes; si tardius vindicant, facile ignoscunt; si eamdem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odiis exserunt; si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent; si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant; si luxuria tanto eis est castigatior, quanto posset esse liberior; si malunt cupiditatibus pravis, quam quibuslibet gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt, non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter caritatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis, humilitatis & miserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices interim spe, postea reipsa futuros, cum id quod expectamus advenerit.

(D) S. Ambr. *lib. de Tobia*, *c.* 24. *n.* 91... Sanctus Tobias, mercenario quoque scivit solvendam esse mercedem, dimidium usque obtulit; meritoque pro mercenario invenit Angelum.

N. 92. Redde ergo mercenario mer-

cenariis & artificibus, quos ad sua opera locant seu conducunt?

R. 1. Pacta cum illis conventa servare. 2. Debitam mercedem sine mora persolvere. 3. Si maneant opifices in domo illius qui eos conduxit, debet is erga eos gerere se quemadmodum erga ceteros famulos domesticos.

I. Quid debent viri coniugibus suis?

R. Amorem sincerum & minime fictum, fidem, eorum quæ ad victum & cultum necessaria sunt suppeditationem, & tolerantiam, præsidium, auxilium, adiumentum, operam, consolationem. (E)

I. Quem sibi finem proponere debent in gubernando, qui ceteris præsunt?

R. Gloriam Dei; tum suam subditorumque salutem. (F) Id ut agant necesse est ut ceteris præsint in spiritu humilitatis & timoris Dei: memmerintque se esse homines, & rationem quam reddent olim coram supremo Iudice de operibus suis eo fore districtius exigendam, quo ipsi sublimiores & potentiores fuerint. (G) *Iudicium* enim *durissimum his qui præsunt fiet*, inquit Spiritus sanctus.

PARS II. SECT. III. CAP. V. §. 2.

Sap. VI. 6.

I. Quam mercedem retribuet Deus iis qui quartum hoc mandatum servaverint?

R. Vitam æternam, cuius typus erat longæva illa vita quæ Iudæis promittebatur his verbis; *Honora Patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram*. Quin & Christianis sæpissime Deus temporales benedictiones largitur ob

Exod. XX. 12.

---

cedem suam, nec eum laboris sui mercede defraudes: quia & tu mercenarius Christi es, & te conduxit ad vineam suam, & tibi merces reposita est cælestis. Non ergo lædas servum operantem in veritate, neque mercenarium dantem animam suam; non despicies inopem qui vitam suam labore exercet suo, & mercede sustentat. Hoc est enim interficere hominem, vitæ suæ ei debita subsidia denegare.

Hæc fusius pertractantur infra parte tertia, sect. prima, c. 8. §. 9.

(E) *De his prolixius agimus infra partis 3. sect. prima, c. 8. §. 7.*

(F) S. AUG. *Lib. 5. de Civit. Dei, c. 24. hocce §. supra litt.* (C)

In Ps. CI. n. 14 & Enchiridio ad Laurentium. cap. 72, n. 19: vide superius § 4. cap. 4 sect. secunda huiusce partis, litt. (A)

Tract. 7: in 1. Epist. Ioan. n. 11. vide supra §. 5. c. 4. sect. 2. huiusce partis, litt (A)

(G) S. AUG. *Epist. 211. alias 109 ad Sanctimoniales non longe a fine, num. 15.* Præpositæ tamquam matri obediatur, honore servato, nec in illa offendatur Deus: multo magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Ut ergo cuncta ista serventur, & si quid servatum non fuerit, non negligenter prætereatur; sed emendandum corrigendumque curetur, ad Præpositam præcipue pertinet, ita ut ad Presbyterum, qui vobis intendit, referat quod modum vel vires eius excedit. Ipsa vero non se existimet potestate dominante, sed caritate serviente felicem. Honore coram hominibus prælata sit vobis, timore coram Deo substrata sit pedibus vestris. Circa omnes seipsam bonorum operum præbeat exemplum. Corripiat inquietas, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmas, patiens sit ad omnes, disciplinam libens habeat, metuens imponat. Et quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus a vobis amari appetat quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis reddituram esse rationem. Unde magis obediendo non solum vestri, verum etiam ipsius miseremini; quia inter vos quanto in loco superiore, tanto in periculo maiore versatur.

PARS II. SECT. III. CAP. V. §. 2. servatum religiose quartum hoc præceptum. (H)

I. Quinam peccant contra hoc quartum præceptum?

R. Qui non servant exposita mox officia, quibus vel præpositi vel subditi tenentur, ut diximus.

I. Quænam pœna manet eos qui supradictis officiis desunt?

R. Præter supplicium æternum, cuius reatu tenentur, plerumque accidit ut & temporaliter, Deo in anteceſſum ulciſcente, puniantur. (I)

(H) Eccl. III. 6. &c. *vide superius §. 1. huiusce cap. litt.* (B)

S. Ambros. *Lib. de Benediction. Patriarch. c. 1. num.* 1. Primum omnium quantam discimus parentibus referre reverentiam, cum legimus quoniam qui benedicebatur a patre, benedictus erat, & qui maledicebatur, maledictus erat. Ideo hanc parentibus gratiam donavit Deus, ut filiorum pietas provocetur. Prærogativa igitur parentum disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, ut benedicat te. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Et si pauper est pater, & non habet divitiarum copias quas relinquat filiis; habet tamen ultimæ benedictionis hereditatem, qua sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multo plus est beatum quam divitem fieri.

(I) Genes. IX. 21. Bibensque vinum (Noe) inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nontiavit duobus fratribus suis foras. At vero Sem & Iapheth pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum aversæ erant, & patris virilia non viderunt. Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus eius.

2. Reg. XVIII. 5. Et præcepit Rex (David) Ioab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem Regem cunctis Principibus pro Absalom ... Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput eius quercui: & illo suspenso inter cælum & terram, mulus, cui insederat, pertransivit. Vidit autem hoc quispiam & nunciavit Ioab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu. Et ait Ioab viro qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & unum balteum? Qui dixit ad Ioab: si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium Regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom. Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex adverso? Et ait Ioab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem iuvenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum ... Et tulerunt Absalom, & proiecerunt eum in saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis.

Prov. XIX. 26. Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix.

XX. 20. Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris.

XXX. 17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.

S. Aug. *De Civitate Dei, lib.* 21. *c.* 26. *num.* 4... Quicumque autem, non dico uxorem, cuius etiam commixtione carnis ad carnalem utitur voluptatem, sed ipsa quæ ab huiusmodi delectationibus aliena sunt nomina pietatis, humano more carnaliter diligendo, Christo anteponit, non eum habet in fundamento; & ideo non per ignem salvus erit, sed salvus non erit, quia esse cum Salvatore non poterit, qui de hac re apertissime loquens ait, *Qui amat patrem aut matrem plusquam* Matth. X. 37.

CAPUT SEXTUM.

De Quinto Mandato Decalogi.

I. Quodnam est quintum Decalogi mandatum?

R. Non occides.

I. Quid hoc præcepto prohibetur?

R. 1. Ne quis proximum occidat privata auctoritate. 2. Ne quis proximi personæ noceat. 3. Ne quis ipsi malum optet, aut precetur.

Dixi, *ne quis occidat proximum*. Licet enim animalia in quotidianum usum occidere. (A)

Addidi, *Privata auctoritate*. Licet enim eum occidere auctoritate

---

me, non est me dignus; & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

Lib. 22. *c.* 8. *num.* 22.... Decem quidam fratres,.. maledicto matris recenti, patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, tali pœna sunt divinitus coerciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum: in qua fœdissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto pæne vagabantur orbe Romano...

Serm. 322. *alias de diversis* 31. *n.* .... Frater noster natu maior gravibus atque intolerandis communem matrem affecit iniuriis, in tantum ut ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret, diximus. Illa autem feminei doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque... memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret, tunc ei nescio quis in patrui nostri similitudine, ut intelligitur, dæmon occurrit, & ab ea prior quo pergeret requisivit. Cui illa, ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam se ire, respondit. Tunc autem ille inimicus, quoniam in mulieris corde insanienre locum facile invenire potuit, ut omnibus malediceret persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis,.. sparsis crinibus, nudatisque uberibus hoc a Deo potissimum postulavit, ut extorres patria & circumeuntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur, eumdemque continuo fratrem nostrum ætate culpaque maiorem tremor membrorum.. invasit.. Servato autem ordine, quo nati eramus, intra unum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam pervenisse, impietatis suæ conscientiam & opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur adstringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes passim sumus per diversa dispersi.

Serm. 223. *alias* 32. *de diversis*, *c.* 1. *num.* 1... Discant filii obsequi, timeant parentes irasci. Scriptum est, *Benedictio patris firmat domum filiorum: maledictio matris eradicat fundamenta*... Discite filii quod dicit Scriptura, reddere honorem parentibus debitum. Sed & vos parentes, quando offendimini, parentes vos esse recordamini. Oravit mater contra filios, exaudita est; quia Deus vere iustus est, quia vere iniuriam passa fuerat. Unus ipsorum & verba contumeliosa & manus iniecerat; & ceteri matris iniuriam patienter tulerunt... Iustus Deus qui audivit precantem, audivit dolentem. Sed quid illa misera? Nonne unde citius exaudita, inde plus punita? Discite hoc petere a Deo, ubi non timeatis exaudiri. Eccli. III. 11.

Qui cuiuscumque status & conditionis munia officiave penitius cognoscere cupit, legat librum cui titulus, Morale du S. Esprit: *hoc est Ethica Spiritus sancti, in* 12. *Parisiis apud Andr. Pralard, qui liber ipsissimis Scripturæ verbis contextus est. Adeat etiam Examen peccatorum, quæ in unoquoque statu & in quacumque conditione committuntur, a D. de S. Germano editum, quod prostat Parisiis apud Guill. Desprez sub hoc titulo*, Examen des pechez qui se commettent dans chaque etat & dans chaque condition, par Monsieur DE SAINT GERMAIN.

(A) GENES. IX. 3. Et omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum:

publica, ut fit in bello legitimo, vel cum executioni mandantur mortis sententiæ in reos latæ. (B)

I. Licetne seipsum occidere?

quasi olera virentia tradidi vobis omnia.

(B) S. August. *Epist.* 153. *alias* 54. *ad Macedonium*, *cap.* 6. *num.* 19. *vide supra* §. 6. *cap.* 4. *sect.* 2. *huiusce partis*, *litt.* (F)

Epist. 138. *alias* 5. *ad Marcellinum*, *c.* 2. *num.* 14. *in fine*. Misericorditer enim, si fieri posset, etiam bella gererentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hæc vitia perderentur, quæ iusto imperio vel extirpari vel premi debuerunt.

N. 15. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abiicerent arma, seque omnino militiæ subtraherent. Dictum est autem eis, *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum*. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit. (Luc. III. 14.)

Epist. 189. *alias* 95. *ad Bonifacium*, *num.* 4. Noli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat & ille Centurio,... de quo & Dominus, *Amen dico vobis, non inveni tantum fidem in Israel*. In his erat & ille Cornelius, ad quem missus Angelus dixit, *Corneli, acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ*... In his erant & illi, qui baptizandi cum venissent ad Ioannem sanctum Domini præcursorem & amicum sponsi,.. & quæsissent ab eo quid facerent; respondit eis, *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis; sufficiat vobis stipendium vestrum*. Non eos utique sub armis militare prohibuit, quibus suum stipendium sufficere debere præcepit. (Matth. VIII. 10. — Act. X. 3. 4.)

N. 5. *Unusquisque*, sicut Apostolus dicit, *proprium donum habet a Deo*; *alius sic*, *alius autem sic*. Alii ergo pro vobis orando pugnant contra invisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros. (1. Cor. VII. 7.)

N. 6 Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum. Fides enim quando promittitur, etiam hosti servanda est contra quem bellum geritur, quanto magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace. Non enim pax quæritur ut bellum excitetur, sed bellum geritur ut pax adquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas... Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.

Quæst. 44. *in Numeros*, *l.* 4... Israel possedit civitates Amorrhæorum, quas bello superavit; quia non eas anathemavit: nam si eas anathemasset, possidere illi non liceret, nec inde ad usus suos aliquid prædæ usurparet. Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerebantur. Innoxios enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat.

Quæst. 10. *Iosue*, *l.* 6. Quod Deus iubet loquens ad Iesum, ut constituat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus, hinc admonemur non iniuste fieri ab his, qui iustum bellum gerunt, ut nihil homo iustus præcipue cogitare debeat in his rebus, nisi ut iustum bellum suscipiat, cui bellare fas est: non enim omnibus fas est. Cum autem iustum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad iustitiam interest. Iusta autem bella definiri solent, quæ ulciscuntur iniurias, si qua gens vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod a suis improbe factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione iustum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & novit quid cuique fieri debeat. In quo bello ductor exercitus vel ipse populus, non tam auctor belli, quam minister iudicandus est.

Lib. 22. *contra Faustum*, *c.* 74. & 75. *Vide supra* §. 1. *c.* 5. *huiusce sect. litt.* (E)

Lib. 1. *de Civit. Dei*, *cap.* 21. Quasdam vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas, ut non liceat hominem occidi. Sed his exceptis, quos Deus occi-

R. Non licet. Id si libere fiat, non secus atque occisio proximi, prohibetur hoc præcepto. (C)

I. Quinam proximi personæ nocent?

R. Id fit duplici ratione.

di iubet, sive data lege, sive ad personam, pro tempore expressa iussione: (Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum gladius utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est, *Non occides*, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis secundum eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium, nequaquam scelerate, sed obedienter occidere. Et merito quæritur, utrum pro iussu Dei sit habendum, quod Iephte filiam, quæ patri occurrit, occidit, cum se immolaturum Deo id vovisset, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat.) His igitur exceptis, quos vel lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur.

Cap. 26.... Miles cum obediens potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis suæ lege reus est homicidii: immo nisi fecerit, reus est imperii deserti atque contempti. Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur si fecerit iniussus, inde punietur nisi fecerit iussus.

Lib. 4. cap. 6. prope finem.... Inferre autem bella finitimis, & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate conterere & subdere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est?

(C) S. Aug. *Lib. 1. de Civit. Dei*, *c.* 20. Neque enim frustra in sanctis canonicis libris nusquam nobis divinitus præceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel ullius carendi cavendive mali caussa, nobismetipsis necem inferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, ubi lex ait: *Non occides*. Præsertim quia non addidit, proximum tuum... Quanto magis intelligendum est, non licere homini seipsum occidere, cum in eo quod scriptum est, *Non occides*, nihilo deinde addito, nullus, nec ipse utique cui præcipitur, intelligatur exceptus? Restat ut de homine intelligamus, quod dictum est, *Non occides*: nec alterum ergo, nec te. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit.

Cap. 21. *Vide supra hocce cap litt.* (B)

Cap. 24. Porro si fortissimi & præclarissimi viri terrenæ patriæ defensores, deorumque licet falsorum... cultores... ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt; & cum mortem minime formidarent, victores tamen dominos ferre, quam eam sibi inferre maluerunt: quanto magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt, si eos divina dispositio vel probandos vel emendandos ad tempus hostibus subiugaverit?... Quis ergo tam malus error obrepit, ut homo se occidat, vel quia in eum peccavit, vel ne in eum peccet inimicus: cum vel peccatorem vel peccaturum ipsum occidere non audeat inimicum?

Cap. 25. At enim timendum est & cavendum, ne libidini hostili subditum corpus illecebrosissima voluptate animum alliciat consentire peccato. Proinde, inquiunt, non iam propter alienum, sed propter suum peccatum, antequam hoc quisque committat, se debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciet animus, ut consentiat libidini carnis suæ aliena libidine concitatæ, qui Deo potius eiusque sapientiæ, quam corporis concupiscentiæ subiectus est. Verumtamen si detestabile facinus & damnabile scelus est, etiam seipsum hominem occidere, sicut veritas manifesta proclamat; quis ita desipiat, ut dicat, Iam nunc peccemus, ne postea forte peccemus; iam nunc perpetremus homicidium, ne forte postea incidamus in adulterium? Nonne si tantum dominatur iniquitas, ut non innocentia, sed

1. Si quis noceat proximi corpori.

2. Si quis noceat eius animæ.

I. Quinam proximi corpori nocent?

R. 1. Qui eum vel percutiunt, vel vulnere afficiunt, vel occidunt.

2. Qui in ipsum maledicta vel convicia coniiciunt.

3. Qui participes sunt eorum qui talia operantur.

I. Qui sic nocuit proximo, qua ratione potest accipere remissionem peccati sui?

---

potius peccata eligantur, satius est incertum de futuro adulterium, quam certum de præsenti homicidium? Nonne satius est flagitium committere, quod pœnitendo sanetur, quam tale facinus, ubi locus salubris pœnitentiæ non relinquitur?

Cap. 26. Sed quædam, inquiunt, sanctæ feminæ tempore persecutionis, ut insectatores suæ pudicitiæ devitarent, in rapturum atque necaturum se fluvium proiecerunt; eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temere audeo iudicare. Utrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaserit auctoritas nescio: & fieri potest ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt, non humanitus deceptæ, sed divinitus iussæ; nec errantes, sed obedientes? Sicut de Samsone aliud nobis fas non est credere. Cum autem Deus iubet, seque iubere sine ullis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? Quis obsequium pietatis accuset? Sed non ideo sine scelere facit quisquis Deo immolare filium decreverit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit... Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipse incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur; quia reos suæ mortis melior post mortem vita non suscipit.

Tract. 51. *in Ioan. num.* 10. Sed vide ne tibi subrepat ut teipsum velis interimere, sic intelligendo quod debes odisse in hoc mundo animam tuam.... Hoc Christus non docuit, immo etiam diabolo præcipitium suggerenti respondit, *Redi retro satanas, scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.* Matth. IV. 7. Petro autem dixit, significans qua morte glorificaturus erat Deum, *Cum esses iunior cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem senueris, alter te cinget, & feret quo tu non vis.* Ioan. XXI. 18. Ubi satis expressit, non a se ipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi. Cum ergo causæ articulus venerit, ut hæc conditio proponatur, aut faciendum esse contra Dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum, quorum duorum homo cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore: ibi eligat Deo dilecto emori, quam offenso vivere: ibi oderit in hoc mundo animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam.

S. Ambros. *de Virginibus, lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 32. Bene suggeris, soror sancta, quid de earum meritis existimandum sit, quæ se præcipitavere ex alto, vel in fluvium demerserunt, ne persecutorum inciderent in manus; cum Scriptura divina vim sibi Christianum prohibeat inferre.

N. 33. Sancta Pelagia apud Antiochiam quondam fuit, annorum fere quindecim, soror Virginum, & ipsa virgo. Hæc primo domi classico persecutionis inclusa, cum se a prædonibus fidei vel pudoris circumsideri videret, absente matre & sororibus, vacua præsidio, sed Deo plenior: Quid agimus, inquit, nisi prospicis captivæ virginitatis? Et votum est, & metus est mori; quia mors non excipitur, sed adsciscitur. Moriamur si licet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ablevat.

R. Necesse est omnino ut satisfaciat proximo quantum in se est; alioqui numquam accepturus remissionem peccati sui. Sic statunt omnes Divinæ simul & humanæ leges, nec quisquam id revocat in dubium. (D)

I. Quinam nocent animæ proximi?

R. Qui pernicioso vitæ exemplo sunt ceteris offensioni: quod scandalum dicitur.

I. Quid est scandalum?

R. Hac voce in Scripturis sæpius usurpata intelligitur factum vel dictum quod vel malum est, vel habet speciem mali; quodque cum venerit in cognitionem proximi potest idcirco caussa esse offensionis, & peccati occasio. (E)

I. Potest ergo scandalo esse ea res quæ mala ex se non sit?

R. Si res mali speciem habeat, etiamsi per se mala non sit, est tamen caussa offensionis propter mali speciem; adeoque ab ea abstinendum; sit enim reipsa mala, propter offensionem & scandalum. Sic docet Apostolus. (F)

I. Quid si proximus præ ignorantia vel malitia sumat offensionem ex ea re quæ bona sit, num propterea ab ea abstinendum?

R. Si res illa non solum bona, sed & necessaria sit, vel maxime utilis ad gloriam Dei; tunc offensio illa scandalum Pharisaicum dicitur. Est autem illud scandalum contemnendum, exemplo Christi qui contemnebat prorsus quam capiebant Pharisæi offensionem ex ipsius miraculis & documentis. (G)

Sin autem ea res bona quidem, sed non necessaria fuerit; tunc agendum quod & gloriæ Dei & saluti proximi utilius fore videbitur. *Si esca scandalizat fratrem meum*, inquit Apostolus, *non manducabo carnem in æternum*. Licebat ipsi carnem manducare, poterat & ab eius esu abstinere, salva gloria Dei & proximi salute. (H) 1. Cor. VIII. 13.

I. Qui proximo fuere offensioni & scandalo quid agere tenentur?

(D) *Momenta quibus id probamus reperies infra* §. 4. de restitutione, *huiusce sect. cap.* 8.

(E) TERTULL. *de velandis Virginibus*, *cap.* 3. Scandalum, nisi fallor, non bonæ rei sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum. Bonæ res neminem scandalizant, nisi malam mentem. Si bonum est modestia, verecundia, fastidium gloriæ, soli Deo captans placere, agnoscant malum suum, quæ de tali bono scandalizantur. Quid enim si & incontinentes dicant se a continentibus scandalizari, continentia revocanda est?

(F) 1. COR. VIII. 9. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis..... Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

1. THESS. V. 22. Ab omni specie mala abstinete vos.

(G) MATTH. XV. 12. Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt? At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum: cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

TERTULL. *de velandis Virgin. c.* 3. *supra litt.* (E)

(H) MATTH. XVII. 26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore eius invenies staterem: illum sumens da eis pro me & te.

PARS II. SECT. III. CAP. VI.

R. Tenentur ad reparationem ſcandali. Hoc autem fit cum a malo, quantum fieri poteſt, avocantur per recte facta, & vitæ laudabilis exemplum, qui pernicioſo exemplo cœperant offenſionem. Id niſi fiat, expectanda terribilis a Christo iudice ſententia. Sic enim loquitur Chriſtus: *Qui ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo a ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut veniant ſcandala; verumtamen væ homini illi per quem ſcandalum venit.* (I) Matth. XVIII, 6. 7.

I. Quid eſt velle, vel optare malum proximo?

R. Eſt moveri adverſus illum odio, ira, invidia: velle ab eo ſumere ultionem, vel ipſi nocere: vel optare ut mala ipſi adveniant. Hæc omnia prohibentur hoc quinto Dei mandato, etiamſi ad nullum damnum, nullam iniuriam, ne ad verbum quidem ira prorumperet: quanto magis ſi ad contumelias & dicteria & ad facta veniatur. (K)

I. Quid Deus hoc mandato præcipit?

R. 1. Ut proximum diligamus.

ROM. XIV. 1. Infirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum. Alius enim credit ſe manducare omnia: qui autem infirmus eſt, olus manducet. Is qui manducat, non manducantem non ſpernat; & qui non manducat, manducantem non iudicet: Deus enim illum aſſumpſit ... Non ergo amplius invicem iudicemus: ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum ... Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur: iam non ſecundum caritatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt ... Noli propter eſcam deſtruere opus Dei. Omnia quidem ſunt munda: ſed malum eſt homini, qui per offendiculum manducat. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.

1. COR. VIII. 13. *Vide ſupra hocce §. litt.* (F)

S. BERNARDUS *Lib. de precepto, & diſpenſat. cap. 9. num. 19...* Cum dicitur, *Si peccaverit vir in virum,* ſubaudiendum eſt, propter Deum: quod nullatenus læſio cuiuſcumque proximi, nedum Prælati, excuſetur a culpa, ſi ſolus defuerit in cauſſa Deus. Alioquin Paullo contradicit, qui ait: *Sic enim in fratrem peccantes, in Chriſtum peccatis.* Nam de præpoſitis certum tenemus ipſius veritatis teſtimonium, ſic loquentis ad ipſos: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Sed & de quolibet fratre: *Nolite,* ait, *contemnere unum ex his puſillis,* Et *Qui ſcandalizaverit unum ex his puſillis.* Quod ſequitur, avertat Deus a nobis. (1. Reg. II. 25.; 1. Cor. VIII. 12.; Luc. X. 16.; Matth. XVIII. 10.; Id. 6.)

N. 20. Sed non omnium ſcandala æqua ſunt lance penſanda. Aliter namque accipienda ſunt ſcandala puſillorum, aliter Phariſæorum.. Illorum quippe ſcandalum de ignorantia, iſtorum de malitia deſcendit. Illi ſcandalizantur, quia veritatem neſciunt; iſti, quia oderunt.

N. 21. Quod ſi tantopere cavenda ſunt ſcandala parvulorum, quanto amplius Prælatorum? Quos ſibi Deus æquare quodammodo in utraque parte dignatus, ſibimet imputat illorum & reverentiam & contemptum, ſpecialiter conteſtans eis: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Luc. X. 16.

(I) ROM. XII. 17. Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.

XIV. 19. Quæ pacis ſunt, ſectemur: & quæ ædificationis ſunt, in invicem cuſtodiamus.

XV. 2. Unuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem.

1. COR. X. 32. Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei: ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.

(K) MATTH. V. 21. Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego au-

2. Ut ipſi vitæ exemplo laudabili præluceamus. 3. Ut optemus ipſi, & quantum in nobis eſt faciamus, vel curemus ab aliis faciendum, quidquid ipſi bonum & utile fuerit. 4. Ut ſimus pacifici, patientes, ſemper ad ignoſcendum parati.

Huiuſce Par. Sect. 1. c. 4. §. 3. & 6.

De his omnibus iam quantum ſatis eſt egimus.

CAPUT SEPTIMUM.

De ſexto Dei Mandato.

I. Quodnam eſt ſextum Dei mandatum?

R. Non mœchaberis.

I. Quid Deus hoc præcepto prohibuit?

R. Omne luxuriæ genus: fornicationem, adulterium, ſtuprum, ſacrilegium, inceſtum, raptum, mollitiem, ſodomiticum ſcelus, beſtialitatem, & alia id genus nefanda. Inſuper & quidquid ad luxuriam provocat.

I. Quænam ad luxuriam provocant?

R. Deſidia, vita mollis & ſenſibus dedita, gula, choreæ, ſpectacula profana, cantilenæ amatoriæ, vanus & ſuperfluus & inverecundus corporis & veſtium cultus, fucus, pigmenta, ceteraque id genus ornamenta muliebria ad alliciendos viros maxime adinventa; lectio Fabularum Equeſtrium, & omnium librorum quibus amoris artes produntur; nimia familiaritas cum perſonis alterius ſexus, &c.

Videſis Sect. 1. cap. 2. § 3. huiuſce partis.

I. Quid Deus hoc mandato præcipit?

R. Ut caſte & ſobrie vivamus; & quidquid ad ſervandam caſtitatem neceſſarium eſt vel utile, ſectemur.

I. Quid eſt caſtitas?

R. Caſtitas eſt virtus qua avocamur ab amore illicito venereorum; ut decet membra Chriſti & templa Spiritus ſancti. (A)

I. Quotuplex eſt caſtitas?

R. Triplex; nimirum caſtitas

---

tem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis.

Matth. xxvi. 51. Et ecce unus ex his qui erant cum Ieſu, extendens manum, exemit gladium ſuum; & percutiens ſervum principis ſacerdotum amputavit auriculam eius. Tunc ait illi Ieſus: Converte gladium tuum in locum ſuum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Luc. xxii. 49. Videntes autem hi, qui circa ipſum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, ſi percutimus in gladio? Et percuſſit unus ex illis ſervum principis ſacerdotum, & amputavit auriculam eius dexteram. Reſpondens autem Ieſus, ait: Sinite uſque huc. Et cum tetigiſſet auriculam eius, ſanavit eum.

S. Leo. *Serm. 52. al. 50. de Paſſione Domini 1. cap. 4.* Beatus Petrus, qui animoſiore conſtantia Domino cohærebat, & contra violentorum impetus, fervore ſanctæ caritatis exarſerat, in ſervum principis ſacerdotum uſus eſt gladio, & aurem viri ferocius inſtantis abſcidit. Sed hunc zelantis Apoſtoli pium motum progredi Dominus ultra non patitur: recondi gladium iubet, nec ſinit ſe adverſus impios manu, ferroque defendi .... Aurem ſervi iam ipſa ſectione demortuam, & a compage viventis corporis alienam, in ſedem dehoneſtati capitis revocat manus Chriſti. Reformat quod ipſe formaverat: nec tarde caro ſequitur eius imperium, cuius erat ipſa figmentum.

(A) Tob. iv. 13. Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam numquam patiaris crimen ſcire.

1. Cor. vi. 15. Neſcitis, quoniam corpora

virginum, castitas viduarum, & castitas coniugum.

Castitas virginum ea est quam servant non nuptæ & virgines, quamdiu in virginitate permanent. (B)

---

vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

(B) S. Cyprian. *de habitu Virg. sub init.* Quæ se Christo dicaverint, & a carnali concupiscentia recedentes tam carne quam mente se Deo voverint, consummens opus suum magno præmio destinatum; nec ornari iam aut placere cuiquam nisi Domino suo studeant, a quo & mercedem

Matth. xix. 11. 12. virginitatis expectant, dicente Ipso: *Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, qui ex utero matris sic nati sunt, & sunt spadones qui coacti sunt ab hominibus, & sunt spadones qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum*. Denuo quoque per hanc Angeli vocem continentiæ munus ostenditur, &

Apoc. xiv. 4. virginitas prædicatur: *Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt; hi sunt qui sequuntur agnum quocumque ierit*. Neque enim tantum masculis continentiæ gratiam Dominus repromittit, & feminas præterit; sed quoniam femina viri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in Scripturis fere omnibus protoplastum Deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur & femina.

S. Greg. Nazianz. *Carm.* 3. *Præcepta ad Virgines, initio*.

Motibus immodicis ne mens elata cruento
Vulnere te feriat, vigilanti prospice cura.
Et paullo post:
Virgo sis oculis, sis ore atque auribus ipsis
Virgo. Nam tribus his facile est decedere recto.
Egregiis tantum pateant sermonibus aures:
Turpibus & stultis claudatur ianua verbis.
Quin etiam velut in thalamo tua lumina claude
Involucris devincta suis; nec motibus illa
Lascivis stimulent vesano pectus amore..
Sic os vincla ferat, validisque arctetur habenis,
Indicatque suis prolixa silentia labris...
A quibus, (pompis) o Virgo, Christum sortita maritum,
Quam decor occultus decorat, quam tecta venustas,
Esto procul, turpemque ornatum a corpore pelle.
Lumina luminibus, verbis coniungito verba.
Pura tamen puris: non risus risibus autem...
A cunctis abscede viris...
Et multo post.
Ergo cave, ne vel labes tenuissima mentem
Inficiat, minimasque etiam procul abiice noxas...
Vinum Virginibus probrum est obscenius ira:
Turpius ira malum, graviusque in Virgine crimen,
Quam furor in reliquis, &c.

Carm. iambic. 42. *ad Virginem pag.* 182. *alibi* 156.

Sis parte ab omni, Virgo, sed potissimum
Oculis pudica, nec virorum quempiam
Admitte tecto, te ut iuvet, sophum licet.
Tu namque quamvis casta sis, livor tamen
Terret, malum ne dedecus conflet tibi,
Zelumque vitæ deleat, quam amplecteris.
Pereas velim, qui castitatem dum colis,
Communem habere vis domum cum virgine,
Quæ carne vacuis Angelis adstat. Tibi
Flamma quid opus est? Non times flammam? Quid ast?

Vide infra Part. 3 Sect. 2. c. 8. § 11. Castitas viduarum ea est quam vidui & viduæ servant, quamdiu permanent in statu viduitatis.

Castitas coniugalis in eo posita est, ut sit inter coniuges *torus immaculatus*: *ut sciat unusquisque vas* PARS II. SECT. III. CAP. VII. *Heb. xiii. 4. 1. Thess. iv. 4. 5.*

Fugiensne linguæ garrulæ fumum gravem?
Elata es istinc, Virgo, sursum & victitas.
Est ossa curta, te grave & pondus premit?
Hæc turpe propter, Virgo, nil admiseris:
Sociumque vitæ neminem, & turpis probri,
Quæris patronum dum tibi, susceperis.

S. HIERON. *Lib. 1. adversus Iovinianum, pag. 157.* Non omnis innupta, & virgo est. Quæ autem virgo utique & innupta est... Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculavit.

S. AMBROS. *de Virginib. lib. 1. c. 6. n. 30.* Vos vero beatæ Virgines, quæ talia tormenta potius quam ornamenta nescitis: quibus pudor sanctus verecunda suffusus ora, & bona castitas est decori: non humanis addictæ oculis, alieno errore merita vestra pensatis. Habetis saue & vos vestræ militiam pulcritudinis, cui virtutis militat forma, non corporis: quam nulla extinguit ætas, nulla eripere mors potest, nulla ægritudo corrumpere. Solus formæ arbiter petatur Deus, qui etiam in corpore minus pulcro diligat animas pulcriores.

Lib. 2. c. 2. num. 7.... (Maria) virgo erat non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum: corde humilis, verbis gravis, animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior: non in incerto divitiarum, sed in prece pauperum spem reponens; intenta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis, solita non hominem, sed Deum quærere:.. eos solos solita cœtus virorum invisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia. Nihil torvum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior; ut ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis.

Cap. 4. num. 24.... Sed nec virginis nomen agnoscitur, ubi virginitatis auctor negatur. Nam quemadmodum virgo, si meretricem colas; quemadmodum virgo, si adulteros diligas; quemadmodum virgo, si amorem petas? Tolerabilius est mentem virginem, quam carnem habere. Utrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ sed Deo simus.

Lib. 3. cap. 3. num. 13.... Voce virginitas prima signetur, claudat ora pudor, debilitatem excludat religio, instituat consuetudo naturam. Virginem mihi prius gravitas sua nunciet, pudore obvio, gradu sobrio, vultu modesto; & prænuntia integritatis ante eant signa virtutis. Non satis probabilis virgo est quæ requiritur, cum videtur.

De lapsu Virginis consecrat. c. 4. n. 11.... Revera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima, quæ carnem præcedit in voluptate.

S. CHRYSOST. *de Virginitate, num. 7.*... Non in vestibus, aut colore, sed in animo atque corpore virginitas est.

N. 21.....Quid virginitate dulcius, quid melius, quid illustrius? quæ fulgores ipsis etiam solis radiis luculentiores emittat, nosque ab omnibus sæculi huius negotiis abiunctos, in iustitiæ Solem puris oculis assidue contuentes præstet.

N. 63.... Non gemmæ & aurum, non vestium luxus, non colorum flores varii atque sumptuosi, non alia id genus res caduca, animos ornat, sed eorum loco ieiunia, sancta pervigilia, comitas, modestia, paupertas, fortitudo, humilitas, tolerantia, omnium plane vitæ huius rerum despectus. Nam & oculus ei tam pulcher atque lepidus est, ut pro hominibus incorporeas virtutes, earumque Dominum habeat amatorem: tam purgatus ac perspicax, ut pro corporea incorpoream pulcritudinem videre possit: tam suavis ac serenus, ut nec adversum assidue lacessentes ac molestos efferatur & insurgat, sed eos etiam blande atque comiter inspectet. Iam vero ea est modestia, ut vel impudici quique si in eam accurate intueantur, pudefiant & erube-

scant, ac furorem suum remittant... Nam & oculus, & lingua, & habitus, & ingressus, & omnino omnia ad internam disciplinam conformantur... Virginis animæ fragrantia sensus circumfluens, intus positam virtutem ostendit, & aureis modestiæ frenis omnibus iniectis, equos singulos in summa concinnitate tuetur: neque aut linguam sinit absonum aliquid & incompositum effari, aut oculum vel impudenter ac suspiciose spectare, aut aures indecens aliquod carmen admittere. Quin & pedum ei cura est, ne dissolutus atque mollis, sed simplex & inaffectatus sit incessus: omnique vestium ornatu abiecto, vultum quoque assidue monet, ne risu diffluat: immo ut nec leviter rideat, sed grave semper & austerum supercilium repræsentet, ad lacrimas perpetuo paratus, ad risum numquam.

N. 64. Atque hic cum lacrimas audis, nihil tetricum finge: habent enim eæ lacrimæ tantam voluptatem, quantam nec huius mundi risus.

N. 66.... Quod si quis dicat, eam a salutantium turba expeditam esse, non coactam notorum oculis patere ac pudefieri, is valde ignorare mihi videtur, quæ muliebri naturæ pudorem & adimant & afferant; siquidem non conspici aut latere id efficit, sed illud, petulantia intus animum possidens; hoc modestia atque verecundia. Itaque multæ ea custodia solutæ, ac per mediam turbam in foro gradientes, non solum in se accusatores non concitarunt, sed multos etiam modestiæ admiratores habuerunt: quæ & habitu, & ingressu, & vestium neglectu, luculentum tamquam radium internæ probitatis emitterent: nec paucæ intus desidentes sinistram sibi opinionem contraxerunt. Potest enim quæ conclusa sit, etiam magis quam quæ prodeant, volentibus egregie petulantem se & impudentem exhibere.

N. 68. At non Virgo horum quidquam patitur (quæ sustinent coniugatæ,) quin & domuncula turbis libera est, & clamor omnis profligatus: quasique in tranquillo quodam portu, omnia intus silentium possidet, & vel silentio maior animum serenitas: quippe nihil humanum tractantem, sed assidue cum Deo colloquentem, atque in eum fixe contuentem. Et quis eam voluptatem metiatur? Quæ oratio mentis sic affectæ lætitiam repræsentet? Equidem nulla, sed ii soli qui in Deo delicias possidant, earum magnitudinem sciunt, & quanto omnem comparationem vincant, agnoscunt. At ingens argenti vis undique conspicua valde oculos oblectat. Et quanto præclarius est in cælum suspicere, atque inde maiorem longe voluptatem capere? Nam quanto aurum stanno & plumbo, tanto cælum auro, argento, atque omni materia illustrius ac splendidius est: quin contemplatio hæc curis vacua est, illa admodum sollicita, quod quidem vel maxime concupiscentiam cohibet.

N. 77. Quid vero, inquit, si & virgo de multis laboret, atque humana curet? Apage: qui virginum choro eam exemeris. Siquidem ad virginem præstandam haud satis est non nupsisse, sed animi quoque castitate opus est. Castitatem autem intelligo, non fœda ac flagitiosa solum libidine, ornatu, curiositate vacare, sed vitæ etiam curis solutam esse ac liberam: quod ni sit, quorsum corporis castitatem? Nam ut milite, qui abiectis armis in popinis occupetur, nihil turpius: ita nec virgine vitæ curis obstricta, quidquam inhonestius. Etenim quinque illæ & lucernas habebant, & virginitatem exercuerant: quorum nihil eis profuit, sed clausis foribus, exclusæ perierunt: quippe ob id præstans est virginitas, quod omnem supervacuæ curæ ansam præcidat, otium omne atque studium divinis operibus conserans. Quod nisi habeat, matrimonio longe deterior est, spinas in animo circumferens, & legitimum ac cæleste semen suffocans.

N. 80 Quippe erant iis (Prophetis ac Virginibus sub veteri Testamento) cuncta supervacua, non hæc solum quæ vere supervacua sunt, deliciæ, opes, potentia, gloria, & reliqua somniorum istorum series, sed etiam quæ necessaria videntur, ædes, urbes, artificia. Hoc est honestas & decora assiduitas, hoc virginitatis virtus. Nam mirum quidem & multis coronis dignum est, libidinum insaniam frangere ac furentem naturam coercere.. Ut enim, si honestatem & decoram assiduitatem eripias, virginitatis nervos succideris: ita si eam cum vita quam optima coniungas, radicem ac fontem bonorum tenes. Nam quemadmodum radicem terra pinguis ac fertilis, sic vita quam optima virginitatis fructus nutrire novit: immo & radix & fructus virginitatis, vita crucifixa est.

Homil. 41. in Genes. Multa mulierum est mollities & omne studium in cultu ve-

suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes quae ignorant Deum. (C)

ftium, in aureis ornamentis & monilibus & externo ornatu, animae vero nulla est cura... Si vis ornari, vero te ornatu cole, qui decet mulieres pias. Bonis te operibus orna, hic animae cultus est.. A cultu autem externo innumera fiunt mala. Et nondum dico animae nocumenta, arrogantiam quae inde nascitur, despectum proximi, fastum spiritus, animae corruptionem, voluptatum illicitarum fomitem, &c.

S. Aug. *de S. Virginit. c.* 11. *n.* 11. Nec nos hoc in virginibus praedicamos, quod virgines sunt; sed quod Deo dicatae pia continentia virgines... Hoc genus virginum nulla corporalis fecunditas protulit: non est haec proles carnis & sanguinis. Si harum quaeritur mater, Ecclesia est. Non parit virgines sacras nisi Virgo sacra, illa quae desponsata est uni viro casta exhiberi Christo. Ex illa non tota corpore, sed tota virgine spiritu, nascuntur sanctae virgines & corpore & spiritu.

S. Fulgentius *Epist.* 3. *ad Probam, c.* 9. *n.* 15...... Verumtamen utriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus a sanctis nuptiis, ubi nubunt qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant a bonis meliora, ab humilibus celsa, a terrenis caelestia, a beatis beatiora, a sanctis sanctiora, a mundis mundiora, a mortali connubio immortale connubium, a carne spiritus, ab infirmitate virtus, a fetu transititiae prolis permansuri germinis fructus, a tribulatione securitas, a perturbatione tranquillitas, a bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum laetitia sempiternum.

Cap. 11. *n.* 18. Quocirca, quae non est saeculi virgo, sed Christi, sicut non debet monilibus, ita debet virtutibus adornari. Ornatus autem virginis est, virginitatis bonum non minus mente quam carne servare: ut scilicet semetipsam tanto munere condignam semper exhibeat, & sic veritatis teneat viam.

* *Multi ex SS. Patribus de sancta virginitate scripserunt, quorum opera exscribere operosum esset, at legere utile simul & iucundum. Lege etiam librum praetitulatum, Vita Virginum*, Vie des Vierges.

(C) S. Hieron. *Lib.* 1. *adv. Iovinian. t.* 4. *par.* 2. *p.* 192. *prop. fin.* Adulter est in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu. Reget impetus voluptatis, nec praeceps feretur in coitum. Nihil est foedius quam uxorem amare quasi adulteram... Postquam uxorum venter intumuerit, non perdant filios; nec amatores uxoribus se exhibeant, sed maritos... Doctissimi viri vox est, pudicitiam in primis esse retinendam: qua amissa, omnis virtus ruit. In hac muliebrium virtutum principatus est. Haec pauperem commendat, divitem extollit, deformem redimit, exornat pulcram: bene meretur de maioribus, quorum sanguinem furtiva sobole non vitiat: bene de liberis, quibus nec de matre erubescendum, nec de patre dubitandum est... Mulieris virtus propria pudicitia est.

In c. 18. *Ezechiel. Lib.* 6. *circa mediam. t.* 3. *p.* 821. Praecipitur ergo viris, ut non solum in alienis mulieribus, sed in suis quoque, quibus videntur lege coniungi... certa concubitus norint tempora, quando coeundum, quando ab uxoribus abstinendum sit. Quod quidem & Apostolus & Ecclesiastes sonant: *Tempus amplexandi, & tempus longe fieri a complexibus.* Caveat ergo & uxor, ne forte victa desiderio coeundi illiciat virum; & maritus, ne vim faciat uxori, putans omni tempore subiectam sibi esse debere coniugii voluptatem. Unde & Paullus: *Ut noverit*, inquit, *unusquisque possidere vas suum in sanctitate & pudicitia.* Pulcre in Xysti Pythagorici sententiolis dicitur: Adulter est uxoris propriae, amator ardentior.

Eccle. III. 5. *1. Thess. IV. 4.*

S. Aug. *de bono coniugali, cap.* 3 *n.* 3. Si servatur fides honoris & obsequiorum invicem debitorum ab alterutro sexu, etiamsi languescentibus & prope cadaverinis utriusque membris, animorum tamen rite coniugatorum tanto sincerior, quanto probatior, & tanto securior, quanto placidior castitas perseverat. Habent etiam id bonum coniugia, quod car-

I. Ex hoc triplici genere castitatis quodnam potissimum tenentur servare Christiani?

R. Unusquisque tenetur hoc castitatis genus servare, quod sui status proprium est. Virgines & vidui & coniuges tenentur caste vivere: sed nullum præceptum est, quo vel virginitas, vel coniugium, vel viduitas servari præcipiantur.

---

nalis vel iuvenilis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandæ prolis redigitur honestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio coniugalis.

Cap. 4 *n.* 4. Huc accedit, quia in eo ipso quod sibi invicem coniuges debitum solvunt, etiam ñ id aliquanto intemperantius & incontinentius expetant, fidem tamen sibi pariter debene. Cui iuris tantum tribuit Apostolus, ut eam potestatem appellaret dicens: *Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter autem & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* (1. Cor. VII. 4.) Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu, cum altero vel altera contra pactum coniugale concumbitur: atque ita frangitur fides, quæ in rebus etiam corporeis & abiectis magnum animi bonum est: & ideo eam saluti quoque corporali, qua etiam vita nostra ista continetur, certum est debere præponi.

Cap. 6. *n* 6. Debent ergo sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum caussa, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas; verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem; ut & si alteri eorum perpetuo continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: ut & quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ caussa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa de marito, non sibi alterutrum negent: ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentante satana, propter incontinentiam, vel amborum, vel cuiusquam eorum. Coniugalis enim concubitus generandi gratia non habet culpam; concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum coniuge, propter tori fidem, venialem habet culpam; adulterium vero sive fornicatio letalem habet culpam Ac per hoc melior est quidem ab omni concubitu continentia, quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui fit caussa gignendi

Cap. 7. *num.* 6. Sed quia illa continentia meriti amplioris est, reddere vero debitum coniugale, nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, culpæ venialis, fornicari vero vel mœchari, puniendi criminis; cavere debet caritas coniugalis, ne dum sibi quærir unde amplius honoretur, coniugi faciat unde damnetur.

Cap. 8. *num.* 8. *Honorabiles ergo nuptiæ in omnibus, & torus immaculatus..* (Heb. XIII. 4.) Duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.. Nuptiæ fidelium virginitati anteponuntur impiatum.. Ad hoc nubunt fideles, ut maritis pudice copulentur.

N. 11. Concubitus enim necessarius caussa generandi, inculpabilis& solus ipse nuprialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem prugreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur: & hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet coniugalem.

Cap. 11. *num.* 12. Nam cum ille naturalis usus, quando prolabirur ultra pacta nuptialia, id est, ultra propagandi necessitatem, venialis sit in uxore, in meretrice damnabilis; iste qui est contra naturam exsecrabiliter fit in meretrice, sed exsecrabilius in uxore Tantum valet ordinatio creatoris & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longe sit tolerabilius, quam in eis quæ concessa non sunt, vel unus vel rarus excessus. Et ideo in re concessa immoderatio coniugis, ne in rem non concessam libido prorumpat, toleranda est... Decus ergo coniugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis debiti fides.

Cap. 16. *num.* 18. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concu-

Unusquisque proprium donum habet; alius quidem sic, alius vero sic. (D)

I. Ex hoc triplici statu virginitatis, viduitatis, & coniugii, quisnam perfectior est?

R. Status virginitatis maiorem

---

bitus ad salutem generis; & utrumque non est sine declaratione carnali: quæ tamen modificata, & temperantia refrenante in usum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod est autem in sustentanda vita illicitus cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod est in luxuria ventris & gutturis illicitus cibus, hoc est in libidine nullam prolem quærente illicitus concubitus. Et quod est in cibo licito nonnullis immoderatior appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus. Sicut ergo satius est emori fame, quam idolothytis vesci: ita satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quærere.

Cap. 18. *n.* 21. In nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fecunditas uteri.

Lege quæ dicuntur infra in tractatu de Sacramento Matrimonii, *parte tertia huiusce Operis, sect. prima, cap.* 8. §. 7.

(D) 1. COR. VII. 1....... Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat... Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri... Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? Noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? Noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco... Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad utilitatem vestram dico; non ut laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit; & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit. Quod si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

S. CYPRIAN. *de habitu Virginum, initio*... Considerantes pariter & scientes, quod templa Dei sint membra nostra, ab omni fœce contagionis antiquæ lavacri vitalis sanctificatione purgata, nec violari ea aut pollui fas sit, quando qui violat, & ipse violetur. Eorum nos templorum cultores & antistites sumus. Serviamus illi, cuius esse iam cœpimus... Per omnia servitutis obsequia Redemptoris imperio pareamus: demusque operam ne quid immundum & profanum templo Dei inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat derelinquat.... Et quidem hoc tam viri quam mulieres, tam pueri quam puellæ, sexus omnis atque omnis ætas observet, & curet pro religione & fide, quam Deo debet, ne quod sanctum & purum de Domini dignatione percipitur, minus sollicito timore teneatur.

In fine. Prima sententia crescere &

habet in se perfectionem, deinde status viduitatis. Sic Christus ipse, sic Paullus Christi interpres docuere. (E)

generare præcepit, secunda continentiam suasit... Cum iam refertus est orbis & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viventes, castrantur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur; nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitationes multas apud patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis.

S. Ambros. *Lib. de exhortat. Virginit. cap. 3. num. 17.* Integritas corporis expetenda vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas quæ suaderi potest, imperari non potest. Res magis voti est, quam præcepti. Quod enim gratiæ est, non iubetur, sed desideratur: electionisque magis est quam servitutis.

Vide Patres hocce §. iam allatos.

(E) Matth. xix. 11. (Iesus) dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

1. Cor. vii. 38. & 40. *Vide supra hocce §. litt.* (D)

S. Cyprian. *de habitu Virginum, paullo post initium.* Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Hæ sunt Ecclesiastici germinis flores, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fecunditas; quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit.

S. Hieron. *Lib. 1. contra Iovinianum, n. 3. p. 145....* Ita nuptias recipimus, ut virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus...

N. 4. p. 146. Virginitati facit iniuriam (Iovinianus,) dum eam nuptiis comparat...

N. 13. p. 158. Tantum est igitur inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare, & bene facere: immo ut levius dicam, quantum inter bonum & melius...

N. 16. p. 161. Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum.

S. Aug. *de S. Virginit. cap. 13. num. 12.* Habent coniugia bonum suum, non quia filios procreant, sed quia honeste, quia licite, quia pudice, quia socialiter procreant, & procreatos pariter, salubriter, instanter educant, quia tori fidem invicem servant, quia sacramentum connubii non violant. Hæc tamen omnia humani officii sunt munera: virginalis autem integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio.

Cap. 21. num. 21. Nos secundum Scripturarum sanctarum fidem sanamque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum non solum infra virginalem, verum etiam infra vidualem continentiam constituimus.

De bono coniugali, cap. 6. num. 6. Vide supra hocce §. litt. (C)

Cap. 8. num. 8.... Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ Virginis anteponimus.

Cap. 9. n. 9.... Bonum est nubere, quia bonum est filios procreare, matremfamilias esse: sed melius est non nubere, quia melius est ad ipsam humanam societatem hoc opere non egere... Ut ampliore continentiæ bono potius utantur admonendi sunt.

Cap. 10. n. 10. Sed novi qui murmurent: Quid si, inquiunt, omnes homines velint ab omni concubitu continere; unde subsistet genus humanum? Utinam omnes hoc vellent, dumtaxat in caritate de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: multo citius Dei civitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, ubi ait, cum inde loqueretur, *vellem omnes esse sicut me ipsum?* 1. Cor. vii. 7.

Cap. 23. num. 28. Nullo modo dubitandum est meliorem esse castitatem con-

PARS II. SECT. III. CAP. VII.

I. Qua ratione virgines & vidui & coniuges servare castitatem possunt?

R. Castitas servabitur, si fugiantur incentiva libidinis, & occasiones peccatorum; si secessus quæratur, maxime ab iis qui in levitate ambulant; si servetur animus alienus ab omni curiositate superflua, si agatur vita dura, aspera, non otio, sed labori continuo, carnis macerationibus, ieiuniis, orationi dedita; si frequenter suscipiantur ex intimo pietatis sensu sacramenta Ecclesiæ: si de morte sæpius cogitetur, & anni æterni in mente habeantur. (F)

---

tinentiæ, quam castitatem nuptialem, cum tamen utrumque sit bonum.

De bono Viduitatis, seu Epist. ad Iulianam viduam, cap 8. numer. 11. Nuptiarum igitur bonum semper est quidem bonum: sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium; nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per usum promiscuum feminarum, sed honesto ordine coniugali, non est in homine improbandus affectus: etiam ipsum tamen laudabilius transcendit & vincit cælestia cogitans animus Christianus.

Cap. 16. *num.* 20. Illud moneo, ut quantamcumque tibi inesse sentis piæ continentiæ dilectionem, beneficio Dei tribuas; eique gratias agas, qui de Spiritu suo tibi tantum largitus est, ut eius in corde tuo caritate diffusa, licitæ rei licentiam tibi amor melioris boni auferret. Donavit enim ne liberet nubere cum liceret, ut iam non liceret etiam si liberet.

Cap. 23. *num.* 28. Agite itaque cursum vestrum, & perseveranter currite, ut comprehendatis; & exemplo vitæ exhortationisque sermone rapite in eumdem cursum vestrum quascumque potueritis.

S. FULGENT. *Epist.* 3. *ad Probam, cap.* 9. *num.* 14 Scimus ergo nuptias non esse peccatum, sed Dei opus & Dei donum: quas ipse Dominus connexuit fidei vinculo, gratificavit benedictionis dono, multiplicavit propagationis augmento. Novi-
Heb. XIII. 4. mus *honorabile connubium in omnibus, & torum immaculatum*: novimus a Deo non coniugia, sed fornicationes & adulteria iudicanda: fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Fatemur enim a Deo esse nuptiarum fidem, coniugum caritatem, naturæ fecunditatem: sed quia
1. Cor. VII. 7. *unusquisque proprium habet donum a Deo, alius quidem sic, alius autem sic*, nos quoque sic utriusque doni gradum discernimus, ut utrumque donum a Deo tribui fidelibus non negemus. Non igitur inferius donum Dei devocamus in culpam, cum potioris doni præferimus gratiam. Nec cum primum pudicitiæ donum præponimus, secundum tertiumve damnamus. Nec in eo quod integritatis virginalis agnoscimus culmen, pudicitiæ coniugalis adferimus crimen; neque sic virginitatem frumentis adscribimus, ut coniugium inter zizania deputemus.

S. HIERONYM. *Lib.* 1 *adversus Iovinianum, paullo post initium, n.* 7. *pag.* 149. *Bonum est* 1. Cor. VII. 1.
homini mulierem non tangere: quasi & in tactu periculum sit, quasi qui illam tetigerit non evadat, *quæ virorum pretiosas* Prov. VI. 27. 28.
animas rapit, quæ facit adolescentium evolare corda. *Alligabit quis in sinu ignem, & non comburetur? Aut ambulabit super carbones ignis, & non ardebit?* Quomodo igitur qui ignem tetigerit, statim aduritur: ita viri tactus & feminæ, sentit naturam suam, & diversitatem sexus intelligit.... Unde & noster Ioseph, quia tangere eum volebat Ægyptia, fugit ex manibus eius, & quasi ad morsum rabidissimæ canis, ne paullatim virus serperet, pallium quod tetigerat abiecit....

Et multo post, num. 13. *p.* 156. *Et si nupserit virgo, non peccavit.* Non illa virgo, 1. Cor. VII. 28.
quæ se semel Dei cultui dedicavit: harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit.... Virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quam incestæ....

(F) S. CYPRIANUS, *de habitu virginum, aliquanto post initium*. Continentia vero & pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore, ut secundum

CAPUT OCTAVUM.

De septimo Dei præcepto.

§. 1. *Quot Modis aliena rapiantur.*

I. Quodnam est septimum Dei præceptum?

R. Non furaberis.

I. Quid Deus hoc præcepto prohibet?

R. Ne aliena iniuste vel rapiantur vel retineantur, neve ullum proximi bonis præiudicium vel damnum fiat.

I. Quot modis aliena iniuste rapi possunt?

R. Aliena rapiuntur vel clam proximo inscio, vel per fraudem

1.Cor.vii.34. Apostolum, *quæ innupta est, sancta sit & corpore & spiritu* .... Virgo non esse tantum, sed & intelligi debet, & credi, ut nemo cum virginem videt, dubitet, an virgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat, aut quærat? Timeat potius placere, si virgo est; nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & divina se servat. Quæ virum non habent, cui placere se simulent, integræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseverent. Neque enim fas est virginem ad speciem formæ suæ comi, aut de carne & de eius pulcritudine gloriari, cum nulla sit illis magis quam adversus carnem colluctatio & vincendi corporis ac domandi obstinata certatio.

Post pauca .... Locupletem te dicis & divitem: sed divitiis tuis Paullus occurrit, & ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum sua voce præscribit. *Sint*, inquit, *mulieres cum verecundia & pudicitia componentes se, non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut veste pretiosa; sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem.* (1.Tim.ii.9. & 10.) Item Petrus ad hæc eadem præcepta consentit, & dicit: *Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut vestis cultus, sed cultus cordis.* (1.Petr.iii.3. 4.) Quod si illi mulieres quoque admonent coercendas, & ad Ecclesiasticam disciplinam religiosa observatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum: quanto id magis observare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia; nec derivari in alterum possit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? .... Ceterum si tu te sumptuosius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuventutis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, suspirandi fomenta succendas, ut etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus præbeas; excusari non potes quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas & virgines Christi, quæ sic vivis ut possis adamari ... Ornamentorum ac vestium insignia & lenocinia formarum, non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt, & nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est. Sic in Scripturis sanctis, quibus nos instrui Dominus voluit & moneri, describitur civitas meretrix compta pulcrius & ornata, & cum ornamentis suis ac propter ipsa potius ornamenta peritura .... Et quidem isto in loco, pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione, quam fraternitas exigit, non virgines tantum aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei & factura eius & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flavo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta nativa corrumpente medicamine. Dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; (Genes.i.26.) & audet quisquam mutare & convertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt; nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur; diaboli quodcumque mutatur .... Quod ornari putas, quod putas comi, impugnatio est ista divini operis, prævaricatio est veritatis .. Non metuis oro quæ talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat, & ad sua præmia & pro-

proximo decepto, vel proximo invito & vim patiente.

Peccatum hoc mirum quam late ferpat. In qualibet conditione vix reperiuntur qui ab eo immunes fint. Et quod lugendum magis, vix cuiquam religio eft aliena rapere. Uxores, liberi, fervi, mercatores, magiftratus, ceterique munerum publicorum adminiftri, litigatores, advocati, procuratores forenfes, artifices, operarii, divites non fecus ac pauperes, hi omnes in furta fubinde incidunt

---

miffa venientem removeat, & excludat? Increpans vigore cenforis & iudicis dicat: Opus hoc meum non eft, nec imago hæc noftra eft; cutem falfo medicamine polluifti, crinem adultero colore mutafti, expugnata eft mendacio facies, figura corrupta eft, vultus alienus eft, Deum videre non poteris, quando oculi tibi non funt quos Deus fecit, fed quos diabolus infecit. Illum tu fectara es, rutilos atque depictos oculos ferpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter & arfura..... Quafdam non pudet nubentibus intereffe, & in illa lafcivientium libertate fermonum colloquia incefta mifcere, audire quod non decet, quod non licet dicere, obfervare; & effe præfentes inter verba turpia & temulenta convivia, quibus libidinum fomes accenditur... Quantum a propofito fuo virgo deficit, quando pudica quæ venerat, impudica difcedit? Corpore licet virgo ac mente permaneat; oculis, auribus, lingua, minuit illa quæ habebat.

S. AUG. *de bono Viduitatis ad Iulian. cap.* 21. *num.* 26. Deliciæ igitur fpiritales deliciis carnalibus in fancta caftitate fuccedant, lectio, oratio, pfalmus, bona cogitatio, bonorum operum frequentatio, fpes futuri fæculi, & cor furfum: atque de his omnibus gratiarum actio Patri luminum,
Iacob. 1. 17. a quo fine ulla dubitatione *omne datum optimum, & omne donum perfectum*, Scriptura tefte, *defcendit*.... Ieiunia quoque ac vigiliæ in quantum valetudinem non perturbant, fi orando, pfallendo, legendo, & in lege Dei meditando infumantur, in delicias fpiritales, etiam ipfa quæ videntur laboriofa, vertuntur. Nullo modo enim funt onerofi labores amantium; fed etiam ipfi delectant, ficut venantium, aucupantium, pifcantium, vindemiantium, negotiantium, ludo aliquo fefe oblectantium. Intereft ergo quid ametur. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur. Et vide quam pudendum & dolendum fit, fi delectat labor ut fera capiatur,.. ut pila iaciatur, & non delectat ut Deus adquiratur.

S. FULGENT. *Epift.* 3. *ad Probam, cap.* 14. *num.* 22. Veftis quoque talis fit facræ virginis, quæ teftis exfiftat intimæ caftitatis: nihil nitoris in habitu exterioris hominis quæratur, ne interioris hominis habitus fordidetur. Virgo quæ ornatum corporeæ veftis affectat, animam fuam virtutum fplendore defpoliat: nec habet caftitatem veram, quæ intuentibus parat illecebram: nec fidem fervat Chrifto, quæ populo quærit magis placere quam fponfo. Confequenter autem neceffe eft, ut quæ humano confpectui concupifcentiam feminat, in divino confpecto iracundiam metat.

Cap. 23. *num.* 36. Proinde ut in te fit vera humilitas, quæ virginitatis eft interna virginitas, non ignoras quanta facræ virgini debeat paupertas fpiritus ineffe, ut regnum cælorum mereatur accipere: quanta manfuetudo, ut illa poffideat viventium terram, in qua fe David bona Domini vifurum plena credulitate confidit. Quanta etiam cautione virgini luctuofa fit præfentis fæculi lætitia fugienda, cui femper in hac vita præftolanti fponfi cæleftis adventum, magis fit ex defiderio fpiritali lugendum, ut adipifcatur intimum, certumque folatium. Quantam quoque virgo Chrifti debeat efuriem, fitimque iuftitiæ perpeti, ut plena mereatur æternæ dulcedinis fatietate lætari: qualibus etiam fit induenda vifceribus mifericordiæ, ut in confpectu Dei mifericordiam valeat invenire, mundandique cordis quantum debeat ineffe facræ virgini ftudium, ut illum videre mereatur felicibus oculis fponfum, *fpeciofum forma præ filiis hominum*, ad quem carnis virgini- Pf. xliv. 3.
nitas non poteft pervenire, nifi humili corde fulciatur virtute virginitatis internæ.

Id fuperius fufe probavimus laudatis quam plurimis S. Scripturæ teftimoniis, & SS. Patrum monumentis, cap. 2. §. 3. fect. 1. huiufce partis.

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 1.

vel inscii, vel non satis cauti, vel minus quam par est religiosi.

I. Qua ratione uxores, liberi & servi in furtum solent incidere?

R. Dum bona familiæ diripiunt, inscio & invito patre familias. *Qui subtrahit aliquid a patre suo & a matre*, (quid si ab hero & domino?) *& dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est*, inquit Sapiens in Proverbiis.

Prov. xxviii. 24.

I. Quandonam mercatores & negotiatores furti rei tenentur?

R. 1. Quando falsis utuntur ponderibus & mensuris. (A)

2. Quando vel fucosas & fallaces vel vitiosas merces pro bonis & veris vendunt. (B)

3. Quando abutuntur vel necessitate vel ignorantia proximi, ut carius vendant, vel emant vilius quam par est. (C)

(A) Deuteron. xxv. 13. Non habebis in sacculo diversa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & aversatur omnem iniustitiam.

Prov. xi. 1. Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas eius.

xx. 10. Pondus & pondus, mensura & mensura: utrumque abominabile est apud Deum... Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona.

Amos viii. 4. Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & venundabimus merces; & sabbatum, & aperiemus frumentum: ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus?

(B) Deuteron. xxv. 16. *Vide supra hocce paragrapho, litt.* (A)

Prov. xxi. 6. Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium

S. Ambros. *Lib 3. offic. cap. 10. num. 66.* In omnibus igitur decora est fides, iustitia grata, mensura æquitatis iucunda... Ubique igitur honestatis præponderat consideratio, quæ dolum excludit, fraudem eiicit... Non solum itaque in contractibus,.. sed etiam generaliter in omnibus dolus abesse debet: aperienda simplicitas, intimanda veritas est.

M. T Cicero. *de offic. lib. 3. c. 8. n. 53.* Vendat ædes vir bonus propter aliqua vitia, quæ ipse norit, ceteri ignorent: pestilentes sint, & habeantur salubres: ignoretur in omnibus cubiculis apparere serpentes: malæ materiatæ, ruinosæ: sed hoc præter dominum nemo sciat. Quæro, si hoc emptoribus venditor non dixerit, ædesque vendiderit pluris multo, quam se vendíturum putarit, num id iniuste atque improbe fecerit? Ille vero, inquit Antipater. Quid enim est aliud, erranti viam non mostrare, (quod Athenis exsecrationibus publicis sanctum est) si hoc non est, emptorem pati ruere, & per errorem in maximam fraudem incurrere? Plus etiam est, quam viam non monstrare: nam est scientem in errorem alterum inducere.

Cap 9. Non igitur videtur.... hic ædium venditor celare emptores debuisse. Neque enim id est celare, quidquid reticeas: sed cum, quod tu scias, id ignorare emolumenti tui caussa velis eos, quorum intersit id scire. Hoc autem celandi genus quale sit, & cuius hominis, quis non videt? Certe non aperti, non simplicis, est, non ingenui, non iusti, non viri boni: versuti potius, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. Hæc tot & alia plura, non utile est vitiorum subire nomina. Quod si vituperandi sunt, qui reticuerunt: quid de iis existimandum est, qui orationis vanitatem adhibuerunt?

(C) 1. Thessal. iv. 6. Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

4. Cum exercent monopolia fraudulenta. (D)

5. Cum vel in emptione vel in venditione quovis alio modo utuntur malo dolo vel fraude. (E)

I. Quid hoc rei est Monopolium exercere fraudolentum?

R. Μονοπώλειν *Monopolein* dicun-

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 1.

M. T. Cicer. *de offic. l.* 3. *cap.* 8. *n.* 13... Si exempli gratia, vir bonus Alexandria Rhodum magnum frumenti numerum advexerit in Rhodiorum inopia & fame, summaque annonæ caritate; si idem sciat, complures mercatores. Alexandria solvisse, navesque in cursu frumento onustas petentes Rhodum viderit; dicturusne sit id Rhodiis, an silentio suum quam plurimo venditurus?... Quid ais? tu, cum hominibus consulere debeas, & servire humanæ societati; eaque lege natus sis, & ea habeas principia naturæ, quibus parere, & quæ sequi debeas, ut utilitas tua communis utilitas sit: vicissimque, communis utilitas tua sit; celabis homines, quid iis adsit commoditatis & copiæ?

N. 13. *Vide supra hocce §. litt.* (B)

(D) Codicis *lib.* 4. *tit.* 59. *lege* Iubemus. *De monopoliis.* 1. Iubemus ne quis cuiuscumque vestis, vel piscis, vel pectinum, forte aut echini, vel cuiuslibet alterius ad victum, vel ad quemcumque usum pertinentis speciei, vel cuiuslibet materiæ, pro sua auctoritate, vel sacro iam elicito, aut in posterum eliciendo rescripto, aut pragmatica sanctione, vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus coniuret aut paciscatur, ut species diversorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint, venundentur. Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi (id est, stationum) aliorumque diversorum operum professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, ut ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat, data licentia unicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendii implere, omniaque huiusmodi facinora denuntiandi sine ulla formidine, & sine iudiciariis sumptibus. Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis propriis exspoliatus, perpetuitate damnetur exsilii. Ceterarum præterea professionum primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes huiusmodi se se pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus, officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione mulctando, si in prohibitis monopoliis & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit exsecutum.

1. Thessal. iv. 6. *vide supra hocce §. litt.* (C)

(E) Marc. x. 19. Præcepta nosti: ne adulteres, ne occidas, ne furaris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris.

S. Ambros. *lib.* 3. *de officiis ministrorum*, *cap.* 11. *num.* 72.... (Ecclesia) generaliter condemnat omnem lucri turpis appetentiam, brevique sermonis compendio excludit levitatem ac versutiam.

N. 73.... Leges publicæ eum qui sciens falso utitur, tamquam reum facinoris adstringunt. Regula autem iustitiæ manifesta est, quod a vero declinare virum non deceat bonum, nec damno iniusto afficere quemquam, nec doli aliquid adnectere, fraudisve componere.

N. 74. Quid evidentius eo quod Ananias, qui fraudavit de pretio agri sui, quem ipse vendiderat, & portionem pretii tamquam summæ totius numerum ante pedes posuit Apostolorum, sicut reus fraudis interiit? Licuit utique illi nihil offerre, & hoc sine fraude fecisset: sed quia fraudem admiscuit, non liberalitatis gratiam reportavit, sed fallaciæ pœnam exsolvit. *Act.* v. 1. & *seq.*

N. 75. Et Dominus in Evangelio cum dolo accedentes repudiabat, dicens: *Vulpes foveas habent*; quoniam in simplicitate cordis, & innocentia nos iubet vivere... *Matth.* VIII. 20.

M. T. Cicero *de offic. l.* 3. *cap.* 9. *n.* 15. Ex omni vita simulatio, dissimulatioque tollenda est. Ita nec ut emat melius, nec ut vendat, quidquam simulabit, aut dissimulabit vir bonus.

tur ii qui soli vendunt rem aliquam; unde derivatur græca vox Μονοπώλιον *Monopolium*, quæ significat eiusmodi venditionem.

Porro Monopolium vel est legitimum vel fraudulentum: legitimum est quum auctoritate Principis ex speciali privilegio exercetur, sine fraude, sine damno & iniuria proximi; adeo ut res non propterea carius vendantur quam par est; nec vendantur vitiatæ.

Monopolium fraudulentum duplici vel triplici ratione exercetur. 1. Cum quis obtento a Principe privilegio, quo merces aliquas solus vendat, propterea res vendit carius quam par est.

2. Cum quis sine speciali privilegio merces omnes eiusdem speciei comparat, & vendit deinde carius quam par est: atque ita publica necessitate abutitur.

3. Cum omnes eiusdem speciei mercium venditores ineunt inter se circa venditionem eiusmodi mercium pacta iniqua & in damnum proximi vergentia, id quoque pertinet ad rationem monopolii fraudulenti: verbi gratia, si omnes eiusdem artis opifices inter se conveniant operas suas nemini locare, nisi certo quodam proposito pretio quod nimium sit: si conveniant se nemini vendituros tales merces, nisi pretio cariori quam par sit: si conveniant omnes omnino eiusdem speciei merces in damnum publicum adulterare & vitiare, ut carius quam par est vendantur.

I. Quandonam Magistratus & Iudices ceterique publicorum munerum administri furti rei tenentur ut plurimum?

R. 1. Cum eorum vel negligentia iudicia iacent, vel nimia in iudicando tarditate ad sumptus immodicos litigatores adiguntur. (F)

2. Cum iurisdictionem venalem habent, & pretio iura omnia æquant; accipiuntque munera a litigantibus: quod quidem & naturali, & divina & positiva lege prohibetur. (G)

Cap. 10. Tollendum est igitur ex rebus contrahendis omne mendacium.... *Cap.* 12. *n.* 17. Ratio igitur hoc postulat, ne quid insidiose, ne quid simulate, ne quid fallaciter... Hoc quamquam video propter depravationem consuetudinis... neque aut lege sanciri, aut iure civili; tamen naturæ lege sancitum est.

(F) Levit. xix. 11. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum..... Non morabitur opus mercenarii tui apud te, usque mane... Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius. æquusque sextarius.

Psal. xiv. 5. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram & munera super innocentem non accepit.

lxxi. 14. Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum.

(G) Exod. xxiii. 8. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba iustorum.

Levit. xix. 15. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo.

Deuteron. xvi. 18. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est persequeris; ut vi-

3. Cum peculatum vel faciunt, vel a suis fieri sinunt. (H)

4. Cum favent aliorum avaritiæ, fraudibus, dolis, exactionibus, monopoliis, expilationibus, aliisque eiusmodi iniquis augendæ pecuniæ artibus. (I)

I. Quid est Peculatus?

R. Peculatus est pecuniæ publicæ furtum. Sumitur etiam pro crimine eorum qui cum ministeria publica exerceant, indebitam exigunt pecuniam ab iis qui eorum indigent ministerio. (K)

---

vas & possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

xxvii. 19. Maledictus qui pervertit iudicium advenæ, pupilli, & viduæ... Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis.

PSAL. xxv. 10. In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

PROV. xv. 27. Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam: qui autem odit munera, vivet.

xxiv. 23. Hæc quoque sapientibus: cognoscere personam in iudicio non est bonum.

ECCLI. xx. 31. Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.

ISAI. I. 23. Principes tui infideles, socii furum; omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.

v. 23. Væ... qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo.

(H) LUC. III. 12. Venerunt autem & publicani (ad Ioannem,) ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis.. & contenti estote stipendiis vestris.

(I) PROV. xxix. 24. Qui cum fure participat, odit animam suam.

S. AUG. *ad Macedonium Epist. 153. alias 54. num.* 20. Sed pro istis (debitoribus) magis apud eos qui repetunt, quam apud eos qui iudicant, intercedere convenit; ne ipse videatur auferre, qui cum habeat potestatem, non cogit reddere: quamvis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ut ne amittat humanitatem.

N. 21. Illud vero fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem, quantum honeste potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quam impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adiuvat, ac non potius subvertit atque opprimit.

S. AUG. *de Civit. Dei, lib.* 19. *cap.* 16. Sicut non est beneficentiæ adiuvando efficere, ut bonum quod maius est amittatur; ita non est innocentiæ parcendo sinere, ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum; ut aut ipse qui plectitur, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

(K) AMOS II. 6. *Vide §. seq. litt.* (A)

v. 11.... Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis.

VIII. 4. *Vide supra hocce §. litt.* (A)

MICH. III. 1. Et dixi: Audite Principes Iacob, & Duces domus Israel: numquid non vestrum est scire iudicium? Qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum? Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt: & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete, & quasi carnem in medio ollæ... Audite hoc Principes domus Iacob, & Iudices domus Israel: quia abominamini iudicium, & omnia recta pervertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Ierusalem in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia divinabant.

LUC. III. 12. *Vide supra hocce §. litt.* (H)

Hæc autem exactio duplici ratione fieri potest.

1. Si expresse extorqueatur indebita pecunia. 2. Si indirecte adigantur privati ad solutionem indebitam, quamvis hæc solutio non postuletur expresse: verbi gratia, Iudicis scriba, seu quivis alius publicorum officiorum administer dedita opera moram producit non dantibus, dantes autem statim expedit, eorumque negotia conficit: sic sunt eius mores, id nemo nescit. Peculator est, tenetur lege repetundarum. Nihil quidem palam extorquet, sed neminem nisi dantem bene excipit. Id satis est. Novit id & tolerat superior: eodem crimine tenetur.

I. Quandonam litigatores furti rei sunt?

R. Cum lites iniustas movent vel defendunt: cum falsitatibus, mendaciis, calumniis, iniquis cavillationibus lites alunt: cum malis & iniquis artibus caussam iniustam obtinent. (L)

I. Quandonam advocati, procuratores forenses, ceterique iudiciorum administri, furti crimine tenentur?

R. 1. Cum a clientibus suis indebitam pecuniam exigunt. (M) 2. Cum eos impellunt ad sumptus superfluos. 3. Cum pravis consiliis auctores sunt, ut lites iniquæ moveantur vel defendantur. Cum ipsi caussas iniquas agunt. 5. Cum malis artibus caussam iniquam obtinent, & veritatem in iniustitia detinent.

Non licet advocato caussam agere quæ sibi videatur iniqua, non licet ipsi stare pro mendacio, non licet veritatem opprimere, non licet contradicere veritati; mentiri non licet. (N) Si malis artibus, si

---

(L) Prov. xvi. 28. Homo perversus suscitat lites: & verbosus separat Principes.

Eccle. v. 7. Si videris calumnias egenorum, & violenta iudicia, & subverti iustitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii, & insuper universæ terræ rex imperat servienti.

Iacob. ii. 6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

(M) Luc. iii. 12. *Vide supra hocce §. litt.* (H)

(N) S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 71. *art.* 3. *in corpore*. Illicitum est alicui cooperari ad malum faciendum, sive consulendo, sive adiuvando, sive qualitercumque consentiendo: quia consilians & coadiuvans quodammodo est faciens. At Apostolus dicit ad Rom. 1. quod *digni sunt morte non solum qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus* Unde & supra dictum est, quod omnes tales ad restitutionem tenentur. Manifestum est autem, quod Advocatus & auxilium & consilium præstat ei, cuius caussæ patrocinatur. Unde si scienter iniustam caussam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniustam caussam defendit, putans esse iustam, excusatur secundum modum, quo ignorantia excusari potest.

Codicis *Lib.* 3. *tit.* 1. *de Iudiciis*, *Lege*, Hodie iurant, §. 1. Patroni autem caussarum, qui utrique parti suum præstantes auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem obiectam, in qualicumque iudicio maiore vel minore, vel apud arbitros sive ex compromisso, sive aliter datos vel electos, sacrosanctis Evangeliis tactis, iuramentum præstent,

quod omni quidem virtute sua omnique ope, quod verum & iustum existimaverint, clientibus suis inferre procurabunt, nihil studii relinquentes, quod sibi possibile est, non autem credita sibi caussa cognita, quod improba sit, vel penitus desperata, & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia liti patrocinabuntur: sed & si certamine procedente aliqu d tale sibi cognitum fuerit, a caussa recedent, ab huiusmodi communione sese penitus separantes.

Lege, Sancimus 14. *al.* 12. § Cum igitur. *eod tit.* Sancimus omnes Iudices, sive maiores, sive minores, qui in administrationibus positi sunt, vel in hac regia civitate, vel in orbe terrarum, qui nostris gubernaculis regitur, sive eos quibus nos audientiam committimus, vel qui a maioribus Iudicibus dantur, vel qui ex iurisdictinne sua iudicandi habent facultatem, vel qui ex recepto, id est compromisso (quod iudicium imitatur) caussas dirimendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, vel ex auctoritate sententiarum & partium consensu electi sunt. & generaliter omnes omnino Iudices Romani iuris disceptatores, non aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem iudicialem Sacrosanctæ deponantur Scripturæ, & hæ permaneant non solum in principio litis, sed etiam in omnibus cognitionibus usque ad ipsum terminum, & definitivæ sententiæ recitationem. Sic enim attendentes ad Sacrosanctas Scripturas, & Dei præsentia consecrati, ex maiore præsidio lites diriment, scituri, quod non magis alios iudicant, quam ipsi iudicantur: cum etiam ipsis magis, quam partibus, terribile iudicium est. Siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito, caussas proferunt trutinandas. Et hoc quidem iusiurandum iudiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum a nobis accedat incrementum, & ab omnibus Iudicibus observandum: & si prætereatur, contemptoribus periculosum sit.

Codex Ludovici xiii. *Lib. 9. pag. 395. tit. 47. Statutor. Aurelianens. art. 58.* Ut subditi nostri subleventur, Causidicis permisimus Causidici & Procuratoris partes implere, ipsis imperantes, ut bona fide clientes suos defendant, malasque caussas neque protegant neque tueantur; si secus fecerint, dispendia, damna, atque utilitates clientum pensare teneantur.

Domat, *Leges Civiles iuxta ordinem naturalem considerate, tract. de iure publico, lib. 2. tit. 6 sect. 2. n. 4.* Si Causidico iustitiam tueri aliqua minus æqua ratione non liceat, multo minus illi licet iniustas caussas defendere & patrocinari; qui contra faciunt, & iniustitiæ clientum socii & participes fiunt, & præstitum iuramentum violant; hocce siquidem iuramento leges se servaturos promittant, quibus iniustas caussas agere & defendere prohibentur; pœnaque omnium dispendiorum, damnorum, & utilitatum partium intentatur.

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 1.

N. 5 Neque solum Advocati pro dignitate suæ professionis iustitiam & veritatem tueri, nullaque in ea exercenda mala arte uti tenentur; verum e sui muneris dignitate est, ut nullo lucri studio ducantur, & non modo omnem prævaricationem caveant, utriusque partis iura non tractent, aut tamquam partes se habeant, caussas non protrahant, partibus consilia non dent, ac veluti Iudices sententiam non dicant in caussis, quas Patronorum munere functi egerunt, omnemque malam administrationem fugiant; verum omnem avaritiæ & insatiabilitatis suspicionem amoventes, in moderato lucro, quod laboribus suis, rebus de quibus agitur, clientum conditioni & facultatibus respondeat, acquiescant, in iis quæ scripto mandant inutilia ac supervacua verba vitantes; gratis insuper pauperibus operam suam præstare debent, ut legibus cautum est, quibus Iudices quoque iubentur assignare Patronos iis, qui ob paupertatem, vel partium potentiam & favorem nullos haberent, atque in his pauperum, omnique ope destitutorum, viduarum, orphanorum, eorumque, qui ab adversariorum potentia vexantur, opprimuntur, caussis agendis suam ponere industriam debent Patroni, ac contra potentiorum vim forti animo iustitiam ac veritatem propugnare.

Adnotatio. Ex his quæ hoc titulo de Patronorum muneribus dicta sunt, tria veniunt observanda caussarum genera, quibus occupantur; nempe eas quæ evidenter iustæ, deinde eas quæ evidenter iniustæ, illas demum, quæ dubiæ sunt & obscuræ.

Quoad caussas evidenter iniustas, vel contra ius naturale, vel contra ius positivum, numquam licet eas agere & defendere, cum numquam iniustitiam tegere & tueri liceat. Quod si partibus interdictum est huiusmodi caussas contra

mendaciis, si calumniis, si eloquentiæ fuco caussam iniquam obtinuit, quidquid parti læsæ intulit damni restituere tenetur, ex mente S. Augustini. (O)

I. Quandonam opifices & mercenarii furti lege tenentur?

R. 1. Quando mercedem nimiam exigunt. 2. Quando operas suas non impendunt fideliter, sed

---

conscientiæ dictamina suscipere, sequo reos facere criminis maxime enormis & odiosi hominibus, multoque magis etiam Deo, cuius auctoritate ad suam firmandam iniustitiam abutuntur; Patroni, qui eas agunt & defendunt, ex eo magis sontes & criminosi sunt, quod partium malitiæ socii evadunt, suique ministerii & essentialis muneris prævaricatores, quod in eo situm est, ut partes a suscipiendis iniustis caussis deterreant. Qui vero eas intentant contra pauperes & imbecilles, criminis rei fiunt, cuius enormitas satis exprimi nequit. Scriptura oblationem illius, qui bona pauperis in eleemosynam, vel sacrificium Deo offert, confert cum oblatione quam faceret patri is, qui ipsius filium in conspectu mactaret. *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* (Eccl. xxxiv. 24.) Quibus conceptis verbis, nonne eorum improbitas notari iure posset, qui se ad tribunal, non misericordiæ, sed iustitiæ Dei, sistunt, non ut aliena bona Deo offerant, eisque se exspolient, sed ut detrahant aliorum possessioni, sibique vindicent, fidemque Iudicum implorare audent, ut iniustitiam exsequi velint. Quoad caussas instas, illud unice attendendum est, ne illicitis modis eum mendacio & artificio agantur; nam si actiones per se iustæ, iniustæ evadunt, nisi eas iustitiæ circumstantiæ comitentur, iuxta Sapientis effatum: *Qui enim custodierint iusta iuste, iustificabuntur:* (Sap. vi. 11.) multo magis iustitiæ actiones comitari debet veritas & iustitia; cumque omnes homines sibi invicem debeant in omnibus actionibus veritatem, Deique sinceritatem, iuxta D. Paulli sententiam, potiori iure eam debent ipsi Deo, & in ipsius tribunali, quod est iustitia. *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali.* (2. Cor. i. 12.) Quod caussas dubias attinet, primum Advocatorum præceptum est, ne tamquam dubias eas caussas accipiant, quæ tales reddi possunt, iniustitiam simulatæ iustitiæ velo tegendo; verum sine fuco tamquam dubias eas habeant, quarum decisiones minus certæ sunt, vel ob factorum circumstantias, vel Iuris obscuritatem, vel ob alias animadversiones, unde ambiguitas exsistit. In hisce agendis caussis, Patroni sua virtute & conscientia duci debent, easque suscipere ac tractare non secus ac caussas aperte iustas debent.

Hæ regulæ omnes, quibus Patronorum munera continentur, ad duos canones referuntur; quorum primus est, ut nullam iniustam caussam agendam umquam suscipiant, alter, ut iustas caussas iuste defendant; hæcque duo præcepta cum Advocatorum muneribus ita necessario coniuncta sunt, ut licet Religionis dogmata videantur, Codicis tamen & Digesti legibus verbis apertissimis præscribuntur.

(O) S. Aug. *Ad Macedon. Epist.* 153. *alias* 54. *num.* 23. Sed non ideo debet Iudex vendere iustum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit Advocatus iustum patrocinium, & Iurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad examen adhibentur: isti ex una parte consistunt. Cum autem iudicia & testimonia, quæ nec iusta & vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam quamvis a volentibus datur.

N. 25. Verumtamen si iustitia sincerius consulatur, iustius dicitur Advocato, Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati adfuisti, Iudicem fefellisti, iustam caussam oppressisti, de falsitate vicisti, (quod vides multos honestissimos & disertissimos viros, non solum impune, verum etiam gloriose videri sibi committere) quam cuiquam in quolibet officio militanti... Quis tandem Advocatus, aut ex Advocato ita vir optimus facile reperitur, qui suscepto suo dicat, Recipe quod mihi, cum tibi male adessem, dedisti; & redde adversario tuo quod, me agente, inique abstulisti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectissime pœnitet, etiam hoc facere debet, ut si ille, qui inique litigavit,

fraudant aliquid de diurno labore. 3. Cum malis artibus & dolo & fraudibus lucra quærunt immodica. 4. Cum res sibi creditas vel partem earum iniuste detinent, vel vitiant & adulterant. (P)

Omnes illæ variæ aliena rapiendi rationes hac una Evangelica sententia e iure naturali petita damnantur: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.* (Q)

§. 2. De Usura & Fenore.

I. In quo divites furti plerumque crimine tenentur?

R. Eo quod 1. Pauperes opprimunt. (A) 2. Cum pecuniam suam vel frumentum, vel oleum, vel res eiusmodi quæ usu consumuntur, dant mutuo ad usuram. (B)

§. 2. *I.* Quid hoc rei est dare mutuo ad usuram?

R. Est mutuum dare cum spe recipiendi aliquid vi mutui, ultra sortem præcipuam. (C)

I. Ergo usura prohibita est?

R. Prohibita est omni legum genere; lege naturali, lege divina, lege Ecclesiastica, lege civili.

Lege naturali, ut probatur apud Platonem, Aristotelem, Plutarchum, Scriptores Ethnicos, quos pudendum est esse hac in re plurimis Christianis æquiores. (D) Ta-

---

non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem: nisi forte restituendum est alienum, quod per furtum clanculo aufertur, & restituendum non est quod in ipso foro ubi peccata puniuntur, decepto Iudice, & circumventis legibus obtinetur? Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges & Iudices reddi iubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem fenore? Hæc atque huiusmodi male utique possidentur, & vellem restituerentur; sed non est quo Iudice repetantur.

(P) TIT. II. 10. Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.

(Q) TOBIÆ IV. 16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.

MATTH. VII. 12. Omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim Lex, & Prophetæ.

(A) AMOS II. 6. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non convertam eum: pro eo quod vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamentis. Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant... Et super vestimentis pignoratis accubuerunt iuxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.

VIII. 4. 5. & 6. *Vide supr. §. litt.* (A)

IACOB. II. 6. & 7. *Vide supra §. 1. huiusce cap. litt.* (L)

(B) PSAL. LXXI. 14. Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum.

(C) S. AUG. *Enarrat. in Psal.* XXXVI. *serm.* 3. *num.* 6. Si feneraveris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti exspectes accipere; non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud; si plus quam dedisti exspectas accipere, fenerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

DECRETI *secunda pars*, *Caus.* XIV. *Quæst.* III *cap.* 4. *ex* CONCILIO AGATHENSI. Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris.

(D) PLATO *Lib* 5. *de legibus pag.* 742. Neque mutuum dare ad fenus liceto: ei qui secus faxit neque fenus, neque sors redditor... Operæ pretium esse affirmamus, nec aurum neque argentum esse in civitate, neque rursus multum quæstum ex sordidis artibus & usuris.

ARISTOTELES *lib.* 1. *de Republica cap.* 10. Ea pecuniæ quærendæ ratio, naturæ consentanea omnibus est, quæ est a fructibus & animalibus... Illa autem quæ in

ceo Theologos, (E) & Iurisperitos (F) qui rem eamdem argumentis firmissimis demonstrarunt.

---

mutatione nummi consistit merito vituperetur, non enim naturæ consentanea est, & in ea alter ab altero lucrum aucupatur. Optima ratione omnibus in odio est ratio feneratrix quod ab ipso nummo quæstus fiat, & non ad quam rem paratus est usurpent. Permutationis enim gratia natus est: fenus autem eum auget & multiplicat; unde etiam apud Græcos hoc nomen reperit. Τόκος enim a pariendo, quod illi dicunt Τίκτειν, manavit: & apud Latinos fenus a fetu... In fenore autem pecunia pecuniæ partus, ac fetus est. Quapropter maxime omnium quærendæ pecuniæ rationum abhorret hæc a natura.

Ethicor. lib. 4. pag. 83. Sunt etiam alii in accipiendo nimis, qui passim & quidvis accipiunt: quales sunt ii qui in sordidis artibus versantur, ut lenones, & omnes eiusmodi, ut feneratores, & qui exigua dant, ut maiora ferant. Omnes enim hi homines, a quibus & quantum æquum non est, accipiunt: eorumque communis, turpis sordidusque quæstus videtur... Utrique igitur, quoniam opes suas augent alienis repugnante ratione, in sordido quæstu & arte versantur. Quamobrem omnes hæ rapinæ & pecuniarum translationes illiberales sunt.

PLUTARCHUS *de vitando ære alieno*, *n.* 2. Nonne evidens est eam legem ad rem pecuniariam pertinere, ne ab aliis mutuum sumant?

N. 3. Sacratissimam diem feneratores atram & abominandam faciunt.

N. 4. Usuras persolvere non pudet?

N. 6.... Nos dum contentos esse nostris rebus pudet, dandis pignoribus, contractibusque subeundis in servitute nosmet damus.

N. 8. Fuge hostem & tyrannum feneratorem.

N. 11. Verberonum istorum & barbarorum debita pariunt anrequam concipiant. Nam simul atque dederunt, reposcunt, ac ponendo tollunt, & in fenore collocant ipsum fenus... Fenus præcedit fenus, superest quoque fenus.

N. 12. Apud ipsos ex eo quod neque est, neque subsistit, nascitur fenus... Ipsi contra leges fenerando, sibi homines vectigales faciunt, aut potius inter fenerandum defraudantes.

N. 13. Cuius mendacii caussam habent,... insatiabilem avaritiam.

N. 14. Ne sumito mutuum.

N. 19. In usuris solvendis debitores alia super alia contrahentes debita, magis magisque sensim gravantur.

CATO *apud* CICERONEM *de Offic. l.* 2 *c.* 25. *n.* 25. Cum ille qui quæsierat, dixisset: Quid fenerari? Tum cato, Quid hominem, inquit, occidere?

Et apud auctorem Colloquiorum Parisiensium de Usura, *tom.* 1. *pag.* 128. Maiores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnare, feneratorem quadrupli oportere. Quanto peiorem existimaverinr feneratorem, quam furem, hinc licet existimare.

(E) S. THOM. 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. Sed contra est quod dicitur Exod. 22. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

Conclusio. Cum pecuniæ usus sit illius consumptio, ac distractio, iniustum & illicitum est, pro eius usu aliquid accipere.

Respondeo dicendum, quod accipere usuram pro pecunia mutuata est secundum se iniustum: quia venditur id quod non est... Ad cuius evidentiam sciendum est, quod quædam res sunt, quarum usus est ipsarum rerum consumptio, sicut vinum consumimus eo utendo ad potum, & triticum consumimus eo utendo ad cibum. Unde in talibus non debet seorsum computari usus rei a re ipsa, sed cuicumque conceditur usus, ex hoc ipso conceditur res; & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium. Si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & vellet seorsum vendere usum vini, venderet eamdem rem bis, vel venderet id quod non est. Unde manifeste per iniustitiam peccaret. Et simili ratione iniustitiam committit, qui mutuat vinum aut triticum, petens sibi dari duas recompensationes: unam quidem restitutionem æqualis rei, aliam vero pretium usus, quod usura dicitur. Quædam vero sunt, quorum usus non est ipsa rei consumptio, sicut usus domus est inhabitatio, non autem dissipatio. Et ideo in talibus seorsum potest utrumque concedi, puta cum aliquis tradit alteri dominium domus, reservato sibi usu ad aliquod tem-

Lege Divina. Id patet plurimis Scripturarum tam veteris quam

pus: vel e converso cum quis concedit alicui usum domus, reservato sibi eius dominio. Et propter hoc licite potest homo accipere pretium pro usu domus, & præter hoc petere domum accommodatam, sicut patet in conductione & locatione domus. Pecunia autem ... principaliter est inventa ad commutationes faciendas: & ita proprius & principalis pecuniæ usus est ipsius consumptio, sive distractio, secundum quod in commutationes expenditur. Et propter hoc secundum se est illicitum pro usu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur usura. Et sicut alia iniuste acquisita tenetur homo restituere; ita pecuniam, quam per usuram accepit.

MOLINA *lib. de Iustit. & iur. & de contract. Tract.* 2. *Disput.* 303. *n.* 5. Usura ... est lucrum ex mutuo. Consentiunt Augustinus, Hieronymus, & Ambrosius 14. *quæst.* 3. c. 1. & sequentibus. Nomine autem lucri, hoc loco intelligitur pecunia, vel quæcumque alia res temporalis pretio æstimabilis, ut tres illi Patres, & Concilium Agathense capitibus citatis, Doctoresque communiter affirmant, sive obsequium, aut quodvis aliud onus pretio æstimabile iniunctum, sive aliquid aliud.

Disp. 104. *n.* 2. Usuram illicitam esse, adeo est certum, ut contrarium cum Catholica fide, ut videbimus, apertissime pugnet. Quia vero ostendendum est, usuram naturali, divino, & humano iure esse illicitam, a natura ipsa rei ordiendum esse duxi..

Ex natura rei est illicitum, & contra iustitiam commutativam, in rei unius commutatione pro alia, plus exigere, aut accipere, quam valeat res, quæ datur, nisi aliquid aliud interveniat, ratione cuius illud amplius iuste accipiatur: sed accipere aliquid ultra sortem pro mutuo, est pro commutatione rei mutuo datæ, accipere plus quam valeat, nisi interveniat aliud, ratione cuius illud iuste accipiatur: ergo, vi solius mutui, nefas ex natura rei, & contra iustitiam commutativam est, aliquid ultra sortem accipere, ac proinde usura illicita est contra commutativam iustitiam, restitutionique obnoxia. *Deinde ex Scriptura & iure canonico usuram prohibitam esse docet. Hunc uti Magistrum sequitur* LASSIUS, *quem adire potes lib.* 1. *de iure & iustitia, cap.* 20. *Dubit.* 4. &c.

(F) M. DOMAT. *Leges Civiles iuxta ordinem naturalem considerata, lib.* 1. *tit.* 6. *sect.* 1. *n.* 7. Creditor stipulari potest a debitore minus quam dedit, non vero plus, quia dono dare potest, repetere vero plus quam dedit, non potest. Ac si obligatio maioris summæ videretur ea, quæ tradita fuisset, nulla esset ob hunc excessum, tamquam revera nulla fuisset, nec caussam habuisset.

N. 8. In argenti mutuatione eamdem tantummodo quantitatem debitor restituere tenetur; ac si post mutuationem monetarum pretium augeatur, non tenetur reddere præsens monetarum pretium, sed illud quo æstimabantur tum eum mutuo traditæ sunt; ac si e contra monetarum pretium imminuatur, debitor summam mutuo acceptam reddere debet.

N. 9. Si commodatæ sint fruges, vinum, aliaque similia, quorum pretium augetur vel decrescit, debitor debet eamdem omnino quantitatem quam accepit, aucto vel imminuto pretio; nisi casu augmentationis pretii per circumstantias appareat, creditorem cum fenore commodasse; quemadmodum faciunt ii, qui tempore messis suas fruges, quæ tunc vilescunt, mutuo dant, ut alio tempore, quo carius vendentur, accipiant.

Sect. 2. *n.* 2. Si qui commodat, commodatæ rei non est Dominus, proprietatem in eum qui accipit non transfert. At si dominus eam intactam inveniens, resumat, suumque ius ad illam probet; qui mutuo accepit, in eum, qui mutuo dederit, actionem de suo damno, & utilitate intentare poterit.

N. 3. Qui commodat, rem suo usui aptam dare debet; huius enim usus ergo mutuo accipitur. Itaque argentum purum, optimæque notæ, fruges, liquores, quos nulla mutatio aut corruptio infecerit, dare debet, atque se earum rerum prædem constituere.

N. 4. Demum qui commodat, nihil petere debet, vel in pretio, vel in quantitate, supra id quod dedit.

Sect. 3. *n.* 1. Qui mutuo accipit, primo tenetur reddere eamdem summam & quantitatem, quam accepit, eoque tempore de quo convenit.

N. 2. Licet commodata res casu fortuito perierit, antequam qui accepit ea

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 2.

novi Testamenti testimoniis. (G) Quibus maximum robur addit certissima traditio, qua constat usuram omnino prohiberi, sive erga pauperes, sive erga divites exerceatur. Huius traditionis testes sunt omnes fere Patres Ecclesiæ, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, S. Cyprianus, Lactantius, S. Hilarius Pictavensis, S. Basilius, S. Gregorius Nyssenus, S. Ambrosius, S. Chrysostomus, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Leo, &c. Possem sæculorum omnium traditionem facile recensere. (H)

Lege Ecclesiastica. Id patet plu-

---

uti potuerit, nihilominus reddere tenetur; per mutuum enim in eum transit dominium, atque illi res perit.

N. 3. Si, qui accepit differt solutionem ultra tempus constitutum, fenus debebit post iudiciariam postulationem, ut damna dilationis pensentur.

N. 4. Qui non argentum, sed alias res mutuo accipit, neque eas constituto tempore reddit, aut tales, quales deberent esse, non reddit, quantum æstimatæ fuerint, solvere tenebitur.

N. 7. Qui huiusmodi verum pretium intra præfinitum tempus non solverit, is fenus æstimationi respondens solvere debebit a die iudiciariæ postulationis.

N. 8 Debitor commodati caussa numquam adigi potest ad solvenda fenora fenorum, quorum solutionem facere tenetur.

(G) Deuter. xxiii. 19. Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.

Psal. xiv. 1. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo?.. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.

Ezechiel. xviii. 5. Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam,.. & hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit:.. ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum:... & iudicia mea custodierit, ut faciat veritatem: hic iustus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

Luc. vi. 34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant æqualia.

(H) Tertullianus *Lib. 4. contra Marcionem, cap. 17. Et si feneraveritis a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis?* Percurre sequentia Ezechielis de eodem viro iusto: *Pecuniam*, inquit, *suam, fenori non dedit; & quod non abundaverit, non sumet*. Fenoris scilicet redundantiam, quod est usura. Prius igitur fuit, ut fructum fenoris eradicaret, quo facilius assuefaceret hominem ipsi quoque fenori, si forte, perdendo, cuius fructum didicisset amittere.. Et pignus, inquit, reddet; utique si non sit solvendo.... Multo manifestius in Deuteronomio, Non dormies super pignus eius: Redditione reddes illi pallium circa solis occasum, & dormiet in pallio suo. Adhuc clarius supra, Dimittes omne debitum quod tibi proximus debet, & fratrem tuum non reposces: quoniam remissio Domini Dei tui invocata est. Porro, cum debitum dimitti iubet, utique non exsoluturo, plus etiam est: & si exsoluturo, cum reposci vetat, quid aliud docet, quam non exsoluturo feneremus, qui tantum detrimentum fenori indixit?

Luc. vi. 34. Ezec. xviii. 8. Deut. xxiv. 12. & 13. Ibid. xv. 2.

Clemens Alexandrin. *lib. 2. Stromatum, pag. 290. edit. Lugd. Batavor. ann. 1616. in fol. mihi 297.* Lex prohibet fratri fenerari: fratrem nominans non eum solum qui est ex iisdem natus parentibus, sed etiam qui fuerit eiusdem tribus, eiusdemque sententiæ, & eiusdem verbi particeps; non æquum censens ut ex pecuniis usuras legamus, sed laxis manibus & animis gratificemur egentibus. Deus enim est talis doni conditor. Iam vero qui libenter largitur, satis magnas accipit usuras, ea quæ sunt apud homines pretiosissima, nempe mansuetudinem, benignitatem, magnificentiam, bonam famam, laudemque & gloriam. An non hoc tibi videtur esse præceptum humanitatis, sicut illud, Mercedem pauperis ipso die red- Deut. xxiv. 14.

dere; docet oportere sine mora exsolvere mercedem ministris.

S. Cyprian. *de lapsis, paullo post init. edit. Oxon. pag.* 124. Usuris multiplicantibus fenus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur?

Lactant. *l. 6. Divinar. Institution. c. 18. initio*. Cultor Dei..... pecuniæ si quam crediderit, non accipiat usuram, ut & beneficium incolume sit, quod succurrit necessitati, & abstineat se prorsus alieno. In hoc enim genere officii debet suo esse contentum, quem oporteat alias ne proprio quidem parcere, ut bonum faciat; plus autem accipere, quam dederit, iniustum est. Quod qui facit, insidiatur quodammodo, ut ex alterius necessitate prædetur. At iustus numquam prætermittet, quominus aliquid misericorditer faciat, nec inquinabit se huiusmodi quæstu; sed efficiet, ut sine ullo suo damno, idipsum quod commodat, inter bona opera numeretur. Munus non accipiet a paupere, ut si quid ipse præstiterit, eo bonum sit, quo fuerit gratuitum.

S. Hilarius *tract. in Psal.* xiv. *num.* 15. *mihi pag.* 68. *in fine*. Tendit usque ad consummationem perfectam admonitio cælestis; nam cui vitium omne detersit, cupiditatem quoque ei, quæ nimium nos detinet, pecuniæ avertit dicens: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Fallax hoc beneficium & humanitas fraudulenta, damnosa hæc benevolentia docetur. Quid enim tam intolerabile, quam ut indigenti ita beneficium tribuas, ut magis egeat; & miseriam inopis opem laturus accumulet? Si Christianus es, quid a Deo præmii expectas, ipse ab hominibus non beneficia expectando, sed damna? Si Christianus es, quid otiosam pecuniam tuam in reditum componis, & fratris tui inopiam, pro quo Christus mortuus est, thesaurum tuum efficis? Si Christianus es, non quæro ut largiaris, saltem debitum sic reposce, ne spolies; & memento eum a quo usuram repetis, esse inopem & pauperem, propter quem Christus inops voluit esse & pauper. Itaque sive iniuriam sive beneficium cum pauperi præstas, Christo præstare te nosce; quia propter eum, cum Deus esset, indigentiam eius est dignatus & nomen.

Psal. xiv. 5.

D. Basil. *in Psal.* xiv. *pag.* 72. Ezechiel in maximis ponit malis fenus, & plusquam sortem accipere: & lex illud luculenter prohibet dicens: *Non fenerabis fratri tuo & proximo tuo*... Enim vero inhumanitas est maxima, si is qui egestate premitur, mutuum ad vitæ subsidium quærat, dans vero minime sorte contentus, ex miseri calamitate proventus & opes sibi excogitet. Dominus enim palam nobis præcepit: Ne vultum avertas ab eo, qui abs te mutuum petit... Pecunias dic mihi, & quæstum quæris ex inope? Et si ille ditiorem te reddere potuisset, quid apud tuas ianuas quæsivisset? Ad auxilium cum advenerit, reperit hostem: auxiliare antidotum cum quæsierit diligenter, in exitiale venenum incidit. Officium tuum fuerat, hominis depressi egestatem consolari ac leniorem reddere. Tu contra potius adauges..... Da argentum domi nullo tuo usu conditum, nulla ipsum gravando accessione, cuius unius gratia utrique bene consultum fuerit: tibi in primis securitas aderit custodiæ, accipienti vero ex usu lucrum. Si autem & accessorium quæris, iis quæ a Domino tibi tradentur, contentus est. Ipse enim pro pauperibus fenoris abs te commodati auctarium reddet: ab eo qui vere in nos benignus est, benignitatem expecta. Quod enim accipis ex paupere, omne superat odii in homines exemplum. Ex calamitatibus pauperum quæstum facis, ex lacrimis argentum tibi corradis, nudum strangulas, famelicum cædis, misericordia nulla, nulla cogitatio subit mentem cognationis, quæ tibi intercedit cum eo qui misere affligitur, & quæ hinc accrescunt lucra benignitatem vocas? Væ dicentibus amarum dulce, & inhumanitatem humanitatem appellantibus... Iniqua prorsus mutui datio utrique danti pariter & accipienti; huic quidem in pecunias, illi vero in ipsam animam damnum pœnamque afferens... Igitur a volente accipere mutuo ne vultum avertas, nec pecuniam tuam dederis ad usuram, ut tam ex veteri, quam nova lege quæ conducibilia sunt edoctus bona, cum spe ad Dominum hinc emigres bonorum factorum usuras recepturus, in Christo Iesu Domino....

Ezech. xviii. 8.

Deut. xxiii. 19.

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 2.

Matth. v. 42.

Matth. v. 42.

Psal. xiv. 5.

S. Greg. Nyssenus *Orat. contra Usurarios, tom.* 2. *pag.* 225. *Edit. Paris. in fol. ann.* 1638. Propheta, pestifera fenoris germina, usuras inquam succidit, & ex hominum consortio funditus evellit pecuniæ ad usuram collocationem... Tu quisquis es, odio habeto mores cauponum, cum homo sis. Ama homines, non pecuniam, obsiste tantisper peccato.... Valedic superfluæ rerum copiæ & usuris,

Hhh 2

Pars II Sect. III. Ca. VIII §. 2.

Matth. v. 42.

pauperumque amorem in te excita; & illum qui mutuum petit, ne averseris, ob inopiam tibi fit supplex, foribusque tuis assidet; cum egens sit, confugit ad tuas copias, ut ab eo egestatem depellas. At tu contrarium facis, opitulator verteris in hostem: non enim opem fers, ut ex illa, qua premitur inopia, evadat, & ab usuris pendendis liberetur: sed feris afflicto mala, nudum exuens, vulneratum denuo vulnerans, curas curis accumulans, doloresque doloribus addens. Nam qui pecuniam cum fenore reddendam accipit, pignus & arrham paupertatis accipit: specie beneficii exitium domum reportans... Qui egeno pecuniam sub fenore commodat, necessitatem illius non sublevat, sed calamitatem potius auget. Ne vixeris igitur specie humanitatis vitam inhumanam & efferatam; neque esto medicus qui perimat; nomen quidem & formam præ te ferens quasi serves..... voluntate autem tua & animo ad alterius qui se tibi committit, perniciem abutens. Segnis & insatiabilis est vita usurarii.. Vult omnia sibi sine satu, & inarata progigni, cui quidem aratrum est, calamus: ager, charta: semen, atramentum: pluvia, tempus: quod illi pecuniæ fructus occultis incrementis adauget & educat. Falx illi est, repetitio: area, domus, in qua miserorum fortunas ventilat, & quæ omnium sunt, propria sui ipsius videt. Imprecatur hominibus calamitates, ut coacti ad illum confugiant: odit, quibus res suæ sufficiunt, & quos mutuum sub usura petere non conspicit, in hostium numero habet... Exactores & procuratores suos semper sequitur... Quotidie numerat lucrum, summamque cupiditatem minime explet. Dolet ob argentum domi repositum, quod otiosum est & infructuosum.... Omnia largitur petentibus, non humanitatis, sed cupiditatis gratia. Da fenori immortali... Ne exigas lucrum, sed impende beneficium sine spe quæstus, videbisque Deum non sine additamento rependere gratiam... Desiste, o homo, a periculosa cura: abiice spem excruciantem, ne fenus quærens, amittas & fortem. A paupere exigis reditus ac augmenta tuarum divitiarum: similiter facis ac si quis ex agro calore ingenti exsiccato vellet frumenti acervum, aut uvarum multitudinem ex vinea post immissam grandinem, vel liberorum proventum ex infecundo ventre, vel lactis nutrimentum a feminis quæ non pepererunt... Æris & auri, rerum parere non solitarum ne quære serum, neque coge paupertatem ea quæ divitum sunt præstare, neque usuras pendere illum qui fortem petit, aut nesciens quam mutui exposcendi necessitas digna sit misericordia. Quapropter Divina quoque Scriptura, quæ nos ad omnem pietatem informat, ubique usuras prohibet, *Si fratri tuo mutuam dederis pecuniam, non urgebis illum...* Non dabiris mutuum his a quibus speratis recipere vicem: & alibi sub specie parabolæ, durum & immitem servum graviter puniit, quod conservi procidentis non fuerit misertus, neque remiserit centum denarios, exiguum videlicet debitum, qui decies mille talentorum condonationem fuerat consecutus... *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris* Hoc quomodo a Deo postulabis, o fenerator? Qua conscientia voti tui a Deo particeps fieri cupis, qui omnia accipis, nihil dare nosti? An nescis preces tuas nihil esse aliud quam inhumanitatis tuæ repetitionem? Quid remisisti, quod remissionem petis? Redde fratri tuo, a quo iniuste surripuisti... Si non esset tanta multitudo usurariorum, non esset tanta copia pauperum... An non exactio usuræ est, quæ domos evertit, divitias dissipat efficitque ut qui honesto & nobili loco nati sunt, deteriorem vitam vivant, quam servi.... & qui fenebrem pecuniam accipiunt, perbrevi temporis spatio abundant, postea vero paternis sedibus excidunt... Ecquid respondebis accusatus incorrupto iudici? .... Tunc fera & infructuosa pœnitentia duceris; luctusque gravissimus te incesset, & pœna inevitabili punieris: nec tibi adiumento erit aurum, nec opem feret argentum. Amarior felle erit fenoris acceptio... Ego quidem dandum & donandum esse prædico & annuntio. Deinde ad mutuum quoque exhortor. Altera enim donationis species est mutuum; sed addo hoc dandum esse sine fenore & exactione usuraria, eoque modo, quo divina oracula præcipiunt. Æque enim obnoxius est pœnæ, qui non dat mutuum, & qui dat sub conditione usuræ.

Exod. xxii. 25.
Luc. vi. 34.
Matth. xviii. 29. & seq.
Matth. vi. 12.

Homil. 4 in Ecclesiastem, pag. 410. tom. 1. Edit. Parif. in fol. ann. 1638. Improbum fenoris inventum, qui aliud latrocinium, & parricidium nominaverit, non procul ab eo quod decet, aberraverit. Quid enim refert an clanculum perfossis muris prædonis more aliena habeas, & prætereuntis cæde te eorum quæ

habeat dominum conftituas: an fenoris neceffitate adquiras ea quæ ad te non pertinent? O malum vocabulum, fenus fit nomen latrocinii! O acerbas nuptias! O improbam coniunctionem, quam natura quidem non cognovit! Avarorum autem morbus inter inanima innovavit. O graves & moleftos conceptus, ex quibus eiufmodi fetus, nempe fenus enafcitur... *Ecce parturiit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem*. Hic eft ille partus, quem parturiit quidem avaritia, parit autem iniquitas, & obftetricatur inhumanitas... Non enim (avarus) calamitati fenore affert remedium, fed eam magis auget... In calamitatibus eorum qui premuntur anguftiis, avarorum fenora luxuriant.

Ps. vii. 15.

S. Ambros. *lib. de Tobia*, *c.* 2. *n.* 7. Quod igitur commendavit pecuniam, & non feneravit, iufti fervavit officium. Malum eft enim fenus, quo quæruntur ufuræ... Illud fenus eft iure exfecrabile, dare in ufuram pecuniam, quod lex prohibet. Sed Tobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne præceptom Domini præteriret, ut ex fubftantia fua eleemofynam faceret, non pecuniam feneraret, non averteret faciem fuam ab ullo paupere. Hæc qui monet, condemnat ufuras fenoris, ex quo multi quæftum fecerunt, & multis commodare pecunias negotiatio fuit. Et quidem eam prohibuerunt Sancti.

N. 8. Quo gravius malum fenus eft, eo laudabilior, qui illud refugit. Da pecuniam fi habes, profit alii quæ tibi otiofa eft.

N. 11. Talia funt veftra, divites, beneficia. Minus datis, & plus exigitis. Talis humanitas, ut fpolietis etiam cum fubvenitis. Fecundus etiam vobis pauper eft ad quæftum... Ufuras folvit, qui victu indiget: an quidquam gravius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obfecrat, fervitutem irrogatis. Abfolutionem precatur, in forma laquei nodum ftringitis.

Cap. 4 *n.* 12. Hanc præcipue iniuftitiam deplorat S. David, dicens: *Vidi iniquitatem & contradictionem in civitate*... *& non defecit de plateis eius ufura & dolus*... Mali feneratores qui dederunt pecuniam ut interficerent auctorem falutis: mali & ifti, qui dant ut interficiant innocentem... Quod profcriptio tyrannorum, aut latronum manus operari

Ps. liv. 10. 12.

folet, hoc fola feneratoris nequitia confuevit inferre.

N. 13. Quid vobis iniquius, qui nec fic capitis folutione eftis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis. & vitam obligatis & patrimonium? Accipitis aurum argentumque pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus credidit, quam accepit a vobis? Vos creditores adferitis, qui amplius debetis: vos, inquam, dicitis creditores, qui non homini, fed pignori credidiftis.

Cap. 6 *n.* 23. Nihil nequius feneratoribus, qui aliena damna lucra fua arbitrantur; & difpendio fuo deputant quidquid ab aliis poffidetur.

Cap. 7. *n.* 2. Ambos ergo videt Dominus, feneratorem, & debitorem: occurrentes fibi fpectat ambos, teftis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ: illius avaritiam condemnat, huius ftultitiam.

Cap. 8. *n.* 32. Simul illud adverte, quod feneratio prævaricationis materia iudicata fit: quod is facile recedat a Domino, qui feneratori fe potuerit obligare. Fenus enim radix mendacii, cauffa perfidiæ eft. *Ego*, inquit, *vos non vendidi, fed peccatis veftris venditi eftis*. Ergo qui fe feneratori obligat, ipfe fe vendit; & quod peius eft, vendit fe non ære, fed culpa.

Cap 12. *n.* 40. Quid enim tetrius eo qui hodie fenerat, & cras expetit? Et odibilis, inquit, homo huiufmodi. Oblatio quidem blanda, fed immanis exactio. Verum ipfa oblationis humanitas facit & exactionis fævitiam: protulit pecuniam, hypothecas exigit, & in fuis apothecis recondit. Una pecunia a feneratoribus datur, & quam multa a debitoribus exiguntur?

Cap. 14. *n.* 46. Non novum nec perfunctorium hoc malum eft, quod veteris atque divinæ præfcripto legis inhibetur. Populus qui defpoliaverat Ægyptum, qui pede tranfierat mare, monetur a fenoris pecunia cavere naufragia. Et cum de aliis peccatis femel aut multum iterata admonitione præfcripferit, de fenore fæpius intimavit. Habes in Exodo: Quod fi pecuniam feneraveris pupillo, orphano, pauperi, apud te non fuffocabis eum, non impones illi ufuram. Oftendit quid fit fuffocare, id eft, ufuram imponere; ftrangulat enim, & quod peius eft, animam laqueus creditoris: quo fermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expreffit. *Quod fi*

Exod. xxii. 25.

PARS II. SECT. III. CA. VIII. §. 2.

pignus acceperis vestimentum propinqui tui, ante Solis occasum restitues illud; est enim hoc coopertorium eius tantum, hoc vestimentum turpitudinis eius in quo dormiet. Quod si itaque proclamaverit ad me, exaudiam eum. Usuram petere suffocare est... Quid est fenerare? Hominem occidere.

Exod. XXII. 26. 27.

N. 49. Plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tamquam usurarum emolumenta percipiunt; ideo audiant quid lex dicat: *Neque usuram escarum accipies, neque omnium rerum quascumque feneraveris fratri tuo*. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te pie facere, quia a negotiatore velut munus suscipis? Inde ille fraudem facit in mercium pretio, unde tibi solvit usuram. Fraudis illius tu auctor, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, & vestis usura est: quod velis ei nomen imponas, usura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis, cur velamen obtexit? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

Deut. XXIII. 19.

Cap. 15. *n.* 51. Cui merito nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur usuræ... Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat: sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ergo ubi ius belli, ibi etiam ius usuræ.

N. 52. Denique etiam in Levitico præscribit lex usuram a fratre non esse poscendam. Sic enim habet, *Et vivet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in usuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas*. Generaliter hæc sententia Dei omne fortis exclusit augmentum... Unde & David & benedictum existimavit, & dignum habitatione cælesti, *qui pecuniam non dedit in usuram*. Si ergo qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus, qui ad usuram dedit.

Levit. XXV. 36. & 37.

Ps. XIV. 5.

Cap. 16. *n.* 54. Ceterum Dominus in Evangelio talibus magis existimat fenerandum, a quibus redhibitio non speretur. Sic enim ait: *Etsi mutuum dederitis a quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fenerant, ut recipiant: Verumtamen amate inimicos vestros, & benefacite eis, & mutuum date nihil sperantes; & erit merces vestra multa in cælo*; advertitis quod nomen a Domino fenerator acceperit, quod nomen etiam qui fenori vestro fuerit obligatus. *Peccatores*, inquit, *peccatoribus fenerant, ut recipiant*: uterque peccator, & fenerator, & debitor.

Luc. VI. 34. & 35.

S. CHRYSOST. *Homil.* 5. *in Matth. in fine*. Fenerare, unde possis non mortem fructificare, sed vitam. Istæ namque usuræ Regnum, illæ autem acquirunt gehennam: illæ enim avaritiæ sunt, istæ vero Philosophiæ: illæ crudelitatis, istæ vero pietatis... Nihil enim præsenti usura turpius, nihil crudelius. Si quidem huiusmodi fenerator negotiatur aliena discrimina, & uberiores quæstus de alterius infelicitate consequitur... Cum profecto, prætextu miserendi, atque opem ferendi maiorem, misero foveam crudelitatis effoderit, specie iuvandi atterens inopem, ac manum porrigendo deiiciens, quasi in portum ex tempestate suscipiens, sed improviso turbine in multo magis crudele naufragium, velut inter scopulos ac latentia saxa demergens.

Homil. 57. *in Matth. circa finem*. Gravis, dilectissimi, morbus, & magno studio indigens in Ecclesiam incidit. Nam cum neque a iustis quidem laboribus recondere pecuniam iubeamur, sed apertas pauperibus domos tenere, ex aliorum inopia opes nobis colligimus, excusabile avaritiæ, ac rapinæ genus invenisse putantes... puniemur nisi desinamus pauperes conterere... Ea enim de caussa pecunia abundas, ut paupertate homines liberes, non ut paupertatem cauponando inrrudas... Cur omisso Deo humano lucro sollicitaris?.. Non audis quia veteri etiam testamento prohibetur? Sed quænam est multorum excusatio? Feneratus sum, aiunt, sed pauperi obtuli. Bona verba quæso, talia Deus sacrificia non accipit. Noli cavillare legem, multo melius est non dare pauperi, quam hoc modo dare... Annon & vos usuras sortes appellatis? Quod si qui hæc faciunt, ita censent: cogita iam qualis Dei de hac re sententia sit. Quod si exteriores legum conditores interrogare volueris, disces ab illis, quia extremæ impudentiæ signum fenus semper iudicatum est: quare nec amplissimos homines, quos Senatores appellant, huiusmodi emolumentis deturpari sinunt, sed lege prohibent, ne qui rem publicam gerunt, tali lucro maculentur. Quomodo igitur horrescere non oportet, si tantum regno cælorum honorem non tribuis, quantum legislatores

fenatui? Sed minus tibi cælum videtur quam terra: nec te pudet talem in hac re excusationem cogitare. Quid enim irrationabilius inveniri potest, quam ut sine agro & pluvia, & aratro seminare contendas? Has ob res omnes qui hanc pestiferam agriculturam invenerunt, zizania metunt, quæ igni æterno tradentur... cum Deus nolit quod dederis, (te) accipere: Date namque illis, inquit, a quibus accipere non putatis: tu etiam plus quam dederis, flagitas, & quod numquam dedisti, illud quasi debitum exigis: & putas maiorem hinc tibi, atque affatim bonorum copiam præparari, unde inextinguibilem ardorem ignis tibi incendis.

Homil. 41. in Genesim, paullo post initium.... In his sensibilibus pecuniis prohibuit, ne quis usuram acciperet. Quare & ob quam caussam? Quia uterque magno damno afficitur. Nam debitor quidem inopia atteritur, creditor autem augens divitias, & peccatorum accumulat sibi multitudinem. Proinde ab initio olim Iudæis crassioribus tale dedit præceptum,
Deut. xxiii. 19. dicens: *Non feuerabis fratri tuo & proximo tuo*. Qua igitur excusatione digni erunt, qui Iudæis sunt inhumaniores, & post gratiam & tantam a Domino misericordiam inveniuntur his qui sub lege fuerunt inferiores, immo peiores?

S. Hieron. *Comm. in Ezechiel. c.* xviii. *v.* 3. *p.* 813. Duodecimum numerum tenet: & ad usuram non commodaverit, sive ut
Ps. xiv. 5. LXX. transtulerunt, pecuniam suam ad usuram non dederit. In Hebraico cunctarum specierum usura prohibetur: in LXX. tantum pecuniæ. Iuxta quod & in quarto
Psal. xiv. 5. decimo Psalmo scriptum est: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Et quo-
Deut. xxiii. 20. modo dicitur: *Fratri tuo non fenerabis, alieno autem fenerabis*. Sed vide profectum: in principio legis a fratribus tantum fenus tollitur; in Propheta ab omnibus usura prohibetur, dicente Eze-
Ezec. xviii. 8. chiele: *pecuniam suam non dedit ad usuram*. Porro in Evangelio virtutis augmentum est, præcipiente Domino: *Feneramini his a quibus non speratis recipere*. Se-
Luc. vi. 34. 35. quitur in tertio decimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam usuram tantum esse in pecunia: quod prævidens Scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quam dedisti. Solent in agris frumenti & milii, vini, & olei, ceterarumque specierum usuræ exigi; sive ut appellat sermo divinus, *abundantiæ*: verbi gratia, ut hiemis tempore demus decem modios; & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimum se putaverit, quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios. Nonne iustum est, ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille mea liberalitate, novem & semis de meo habeat? *Nolite errare*, inquit Gal. vi. 7.
Apostolus, *Deus non irridetur*. Respondeat enim nobis breviter fenerator misericors, utrum habenti dederit, an non habenti? Si habenti, utique dare non debuerat; sed dedit quasi non habenti. Ergo quare plus exigit quasi ab habente? Alii pro pecunia fenerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intelligunt usuram appellari & superabundantiam, quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint...

S. Aug. *In Psal.* xxxvi. *Serm.* 3. *n.* 6. Nolo sitis feneratores, & ideo nolo, quia Deus non vult. Nam si ego nolo, & Deus vult, agite: si autem Deus non vult, etiam si ego vellem, malo suo ageret, qui ageret. Unde apparet Deum hoc nolle? Dictum est alio loco, *Qui pecuniam suam non* Ps. xiv. 5.
dedit ad usuram. Et quam detestabile sit, quam odiosum, quam exsecrandum, puto quia & ipsi feneratores noverunt... Si feneraveris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plusquam dedisti; expectes accipere non pecuniam solam, sed aliquid plusquam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud: si plus quam dedisti expectas accipere, fenerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

Enarrat. in Psal cxxviii. *n.* 6. Noli fenerare. Tu accusas Scripturam dicentem, *Qui pecuniam suam non dedit ad usu-* Ps. xiv. 5.
ram. Non ego illud scripsi, non de ore meo primo exiit: Deum audi. Et ille, Clerici non fenerent. Et forte qui tibi loquitur, non fenerat: sed si fenerat... numquid fenerat qui per ipsum loquitur? Si facit quod tibi dicit, & non tu facis; tu in ignem, ille in Regnum. Si non facit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & dicit bona quæ non facit; pariter in ignem... Aut Moyses est qui tibi loquitur, id est, bonus & iustus famulus Dei; aut Pharisæus est cathedram Moysi sedens. Audisti & de ipsis: *Quæ dicunt facite; quæ autem fa-* Matth. xxiii. 3.
ciunt, facere nolite. Non habes tu unde

PARS II. SECT. III. CA. VIII. §. 2.

rimis Conciliis, quæ & ipsa sunt firmissima Apostolicæ traditionis argumenta. Hæc enim Concilia non novum ius statuunt, sed usuram damnant absolute, ut divina lege prohibitam. Concilium primum œcumenicum Nicææ habitum, Concilium Eliberitanum, Concilium Arelatense, Concilium Carthaginense primum, Carthaginense tertium, Carthaginense quartum, Concilium Lateranense secundum œcumenicum, Concilium Viennense œcumenicum, quod ex-

te excuses, quando sermo Dei tibi loquitur. Quia non potes interficere sermonem Dei, criminari quæris eos, per quos loquitur tibi sermo Dei... Audent etiam feneratores dicere, Non habeo aliud unde vivam. Hoc mihi & latro diceret, deprehensus in fauce; hoc & effractor diceret, deprehensus circa parietem alienum; hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad prostitutionem; hoc & maleficus incantans mala, & vendens nequitiam suam: quidquid tale prohibere conaremur, responderent omnes, quia non haberent unde viverent, quia inde se pascerent; quasi non hoc ipsum in illis maxime puniendum est, quia artem nequitiæ delegerunt, unde vitam transigant, & inde se volunt pascere, unde offendant eum a quo omnes pascuntur.

Ad Macedon. Epist. 153. *alias* 54. *n:* 25. *relat. a Grat. in Decret. caussa* 14. *q.* 14. Quid dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, & iudices reddi iubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem fenore? Hæc, atque huiusmodi male utique possidentur, & vellem ut restituerentur: sed non est, quo iudice repetantur.

N. 26. Iam si vero, prudenter intueamur, quod scriptum est, Fidelis hominis totus mundus divitiarum est, infidelis autem nec obolus: nonne omnes qui sibi videntur gaudere licite conquisitis, eisque uti nesciunt, aliena possidere convincimus? Hoc enim certe alienum non est, quod iure possidetur: hoc autem iure, quod iuste; & hoc iuste, quod bene. Omne igitur, quod male possidetur, alienum est: male autem possidet, qui male utitur.

S. LEO *Serm.* 17. *al.* 16. *de ieiunio* x. *mensis.* 6. *cap.* 2... Qui pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potius sanctum fenus exerceat, (eleemosynam) & hac usurarum arte ditescat, ut non hominum laborantium captet necessitates, ne per dolosa officia laqueos incidat insolubilium debitorum, sed illius sit creditor, illius senator qui dicit: *Date & dabitur vobis, & qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis..* Luc. VI. 38. Sed iniusta & impudens avaritia, quæ beneficium se dicit præstare cum decipit,.. merito in hoc frequenter incurrit, ut ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti caussa sit damni.

Cap. 3. Unde quilibet sequatur eventus, mala semper est ratio fenerantis, cui pecuniam & minuisse, & auxisse peccatum est: ut aut miser sit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas fenoris: & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fenus pecuniæ, funus est animæ:.. & a tabernaculo Dei offenditur alienus, & a sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat usuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

Epist. 4. *alias* 3. *cap.* 3. Nec hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, & fenore velle ditescere. Quod nos, non dicam in eos, qui sunt in clericali officio constituti, sed & in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos, qui fuerint confutati, decernimus: ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

Cap. 4. Illud etiam duximus præmonendum, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine, aliquis clericorum exercere fenus attentet: indecens enim est crimen suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere & exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter & in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

presse definivit hæresim esse, si quis asserat usuram non esse peccatum. (I) Illas omnes Ecclesiæ definitiones, aliasque multas, quas brevitatis caussa consulto omittimus, legere licet in collectionibus iuris canonici. (K)

Lege Civili. Nobis hic sufficit

(I) Conc. Nicænum *cap*. 31. *Can*. 17. *ann*. 325. *tom* 2. *Conc. Labbei, pag*. 902. Quoniam plerique Ecclesiastici avaritiam & turpem quæstum sectantes, obliviscuntur divinæ Scripturæ dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*: & fenerantes centesimas exigunt: iustum duxit sanctum magnumque Concilium, ut si quis comperiatur post hanc sanctionem usuras capere ea negotiatione, aut aliter rem consectari, aut sescuplas exposcere, aut aliud quidpiam excogitare turpis lucri caussa, de clero deiicietur, & alienus ab Ecclesiastico ordine erit. *Psal. xiv. 5.*

Conc. Eliberit. *ann*. 305. *can*. 20. *ibid. p*. 9. Si quis clericorum derectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari & abstineri. Si quis etiam laicus accepisse probatur usuras, & promiserit, correctus iam, se cessaturum, nec ulterius exacturum, placuit, ei veniam tribui: si vero in ea iniquitate duraverit, ab Ecclesia esse proiiciendum.

Conc. Arelatense I. *can*. 12. *ann*. 314. *ibid. p*. 472. De ministris qui fenerant, placuit eos iuxta formam divinitus datam a communione abstineri.

Conc. Carthaginense I. *can*. 13. *ann*. 348. *tom*. 3. *Concil. Labbei, p*. 149. Abundantius Episcopus Adrumetinus dixit: In nostro Concilio statutum est, ut non liceat clericis fenerari. Quod si & sanctitati tuæ, & huic concilio videatur, præsenti placito designetur. Gratus Episcopus dixit... De quibus aperrissima divina Scriptura sanxit, non differenda sententia est, sed potius easequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis in clericis oportet prædamnari. Universi dixerunt: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

Conc. Carthag. III. *cap*. 16. *ann*. 397. *ibid. p*. 883. Ut nullus clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodaverit: si pecuniam accipiat, speciem eamdem, quantam dederit, accipiat: & quidquid aliud tantum, quantum dederit, accipiat.

Conc. Carthag. IV. *ann*. 398. *can*. 67. *ibid. p*. 956. Seditionarios numquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios, nec iniuriarum suarum ultores.

Conc. Lateran. II. Generale *ann*. 1139. *can*. 13. *t*. 21. *Concil. Labbei, p*. 520. Porro detestabilem & probrosam divinis & humanis legibus per Scripturam in veteri & in novo testamento abdicatam: illam, inquam, insatiabilem feneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni Ecclesiastica consolatione sequestramus: præcipientes, ut nullus Archiepiscopus, nullus Episcopus, vel cuiuslibet ordinis Abbas, seu quivis in ordine & clero, nisi cum summa cautela, usurarios recipere præsumat, sed in tota vita infames habeantur: & nisi resipuerint Christiana sepultura priventur.

Clementinae. *Lib*. 5. *Titul*. 5. *Clement. unic*. §. 2. Sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum; decernimus, eum velut hæreticum puniendum, locorum nihilominus ordinariis & hæreticæ pravitatis inquisitoribus districtius iniungentes, ut contra eos, quos de errore huiusmodi diffamatos invenerint, aut suspectos, tamquam contra diffamatos, vel suspectos de hæresi procedere non omittant.

(K) *Decret*. Grat. *Caussa* 14. *ex* Conc. Agathensi, *quæst*. 3. *cap*. 4. Usura est, ubi amplius requiritur, quam datur: verbi gratia, si dederis solidos decem, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris.

Quæst. 4. *c*. 1. Clerici aut ab indignis quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum, aut in quocumque gradu sint positi, si cessare noluerint, mox a clericalibus officiis abstinere cogantur.

Cap. 4. Si quis oblitus timorem Domini, & sanctam Scripturam, quæ dicit: *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, post hanc cognitionem magni concilii feneraverit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæsierit, aut per diversas species vini, vel frugis, vel *Psal. xiv. 5.*

cuiuslibet rei, emendo vel vendendo aliqua incrementa susceperit, de gradu suo deiectus, alienus habeatur a clero.

Cap. 5. Si quis clericus solidum in necessitate præstiterit, hoc de vino, vel frumento accipiat, quod mercandi caussa tempore statuto decretum fuerit venumdari. Ceterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum, quod dedit, sine ullo augmento recipiat.

Cap. 9. Quicumque tempore messis, vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum; verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum, & servat usque dum vendatur denariis quatuor, aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

Decret. Gregor. IX. *lib.* 5. *tit.* 19. *de usuris*, *cap.* 1. Plures clericorum: (*& infra*) Generalis Concilii decrevit auctoritas, ut nullus constitutus in clero, vel hoc vel aliud genus usuræ exercere præsumat. Et si quis alicuius possessionem data pecunia sub hac specie, (vel conditione) in pignus acceperit, si sortem suam (deductis expensis) de fructibus iam percepit: absolute possessionem restituat debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto, possessio libere ad dominum revertatur. Quod si post huiusmodi constitutum in clero, quisquam exstiterit, qui detestandis usurarum lucris insistat, Ecclesiastici officil periculum patiatur: nisi forte Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.

Cap. 2. Quoniam non solum viris Ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est usurarum lucris intendere: auctoritate (tibi) præsentium duximus iniungendum, ut eos, qui de possessionibus, vel arboribus, quas tenere in pignore noscuntur, sortem (suam) deductis expensis, receperunt: ad eadem pignora restiruenda sine usurarum exactione Ecclesiastica districtione compellas.

Cap. 3. Quia in omnibus fere locis ita crimen usurarum invaluit, ut multi (aliis negotiis prætermissis) quasi licite usuras exerceant, & qualiter utriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquam adtendant: Ideoque constituimus, quod usurarii manifesti, nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam (si in hoc peccato decesserint) accipiant sepulturam, sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit, vel Christianæ tradiderit sepulturæ, & quæ acceperit, reddere compellatur; & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officii sui maneat executione suspensus.

Cap. 4. Super eo vero: (*& infra*) respondemus, quod cum usurarum crimen utriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cum Scriptura sacra prohibeat vel pro alterius vita mentiri; multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi, usurarum crimine involvatur.

Cap. 5. Cum tu manifestos usurarios iuxta decretum nostrum, quod nuper in Concilio promulgatum est, communione altaris, & Ecclesiastica præceperis sepultura privandos, donec reddant quod tam prave receperant: quidam eorum ad excusandas excusationes in peccatis impudenter affirmant illas dumtaxat usuras restituendas, quæ sunt post interdictum nostrum receptæ... Quod sive ante, sive post interdictum nostrum usuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in Concilio, eas his, a quibus extorserunt vel eorum heredibus restituere: vel, his non superstitibus, pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant, unde ipsis possint eas restituere: cum iuxta verbum B. Augustini, *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*. Illis autem qui non habent in facultatibus unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna mulctari, cum eos nota paupertatis evidenter excuset. Possessiones vero quæ de usuris comparatæ sunt, debent vendi, & ipsarum pretia his, a quibus usuræ sunt extortæ, restitui: ut sic non solum a pœna, sed etiam a peccato possint, quod per usurarum extorsionem incurrerant, liberari.

Epist. 153. alias 54. c. 6. n. 20.

Cap. 7. Præterea parœcianis tuis usuras recipere interdicas, qui si parere contempserint, si clerici sint, eos ab officio beneficioque suspendas: si laici, usque ad dignam satisfactionem ipsos vinculo excomunicationis astringas.

Cap. 9. Tua nos duxit fraternitas consulendos, quid sit de usurariorum filiis observandum, qui eis in crimine usurarum defunctis succedunt, aut extraneis, ad quos bona usurariorum asseris devoluta? Tuæ igitur quæstioni litteris præsentibus respondemus, quod filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui si viverent, cogerentur. Id

mentionem facere legum, quas cum Romana Resp. (L) tum Chri-

ipsum etiam contra heredes extraneos credimus exercendum.

Cap. 10. Consuluit nos tua devotio, an ille in iudicio animarum quasi usurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat. Et utrum eodem reatu criminis involvatur, qui (ut vulgo dicitur) non aliter parabolam iuramenti concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat. Et an negotiator pœna consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quam si ei incontinenti pretium persolvatur. Verum, quia quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucæ manifeste cognoscitur, in quo dicitur: *Date mutuum, nihil inde sperantes*: huiusmodi homines pro intentione lucri quam habent, (cum omnis usura & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt male agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi.

Luc. VI. 35.

Cap. 13. Tuas dudum recepimus quæstiones, quod quidam usurarii eos, quibus dant pecuniam ad usuram, præstare faciunt iuramentum, quod usuras non repetant, & super his, quas solverint, nullam moveant quæstionem. Nos igitur respondemus, ut usurarios ipsos per censuram Ecclesiasticam adpellatione remota, compellas, ante usurarum solutionem, ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutæ, ne de dolo & fraude sua contingat eos commodum reportare.

Sexti DECRETAL. *Lib.* 5. *tit.* 5. *cap.* 1. Usurarum voraginem (quæ animas devorat, & facultates exhaurit) compescere cupientes, constitutionem Lateranensis Concilii contra usurarios editam, sub divinæ maledictionis interminatione præcipimus inviolabiliter observari. Et quia, quo minor feneratoribus aderit fenerandi commoditas, eo magis adimetur fenus exercendi libertas, hac generali constitutione sancimus, ut nec collegium, nec alia universitas, vel singularis persona cuiuscumque sit dignitatis, conditionis aut status, alienigenas & alios, non oriundos de terris ipsorum, publice fenebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere, vel conductas habere, aut alias habitare permittant; sed huiusmodi usurarios manifestos omnes intra tres menses de terris suis expellant, numquam aliquos tales de cetero admissuri: nemo illis ad fenus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocumque concedat. Qui vero contra fecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi suspensionis: minores vero personæ singulares excommunicationis: si autem collegium, seu alia universitas, interdicti sententiam ipso facto se noverint incursuros. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum (quamdiu in eis iidem usurarii commorantur) ex tunc Ecclesiastico subiaceant interdicto. Ceterum si laici fuerint, per suos ordinarios ab huiusmodi excessu (omni cessante privilegio) per censuram Ecclesiasticam compescantur.

Cap. 2. Quamquam usurarii manifesti de usuris, quas receperant satisfieri expressa quantitate vel indistincte in ultima voluntate mandaverint: nihilominus tamen eis Ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris ipsis fuerit (prout patiuntur facultates eorum) plenarie satisfactum: vel illis quibus facienda est restitutio, si præsto sint ipsi, aut aliis, qui eis possint adquirere, vel, eis absentibus, loci ordinario... Omnes autem Religiosos & alios, qui manifestos usurarios, contra præsentis sanctionis formam, ad Ecclesiasticam ausi fuerint admittere sepulturam, pœnæ Lateranensis Concilii contra usurarios promulgatæ statuimus subiacere. Nullus manifestorum usurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, sive ipsos adsolvat: nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstent (ut præmittitur) idoneam cautionem. Testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso iure.

(*L*) T. LIVIUS HISTOR. *Lib.* 7. *prop. fin.* Invenio apud quosdam L. Genucium Trib. Plebis tulisse ad Populum, ne fenerare liceret.

Lib. 35. *circa init.* Civitas fenore la-

stiani Reges (M) pro cohibenda feneratorum rapacitate rogarunt: licet moderatas usuras, *propter redundantem in humana vita perversitatem*, quandoque tolerandas sanciverint. (N)

borabat, & cum multis fenebribus legibus constricta avaritia esset, via fraudis inita erat, ut in socios, qui non tenerentur iis legibus, nomina transcriberent. Ita libero fenore obruebant debitores.

Cor. Tacitus *Annal. lib. 6. ad ann. Urb. condit.* 786. Sane vetus Urbi fenebre malum, & seditionum, discordiarumque creberrima caussa: eoque cohibebatur, antiquis quoque, & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim Tabulis sanctum, ne quis unciario fenore amplius exerceret, quum antea ex libidine locupletium agitaretur. Dein rogatione Tribunitia ad semuncias redacta. Postremo vetita usura; multisque Plebiscitis obviam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur.

(M) Caroli Magni *Capitular. Lib.* 1. *cap.* 125. Usura est ubi amplius requiritur quam datur. Verbi gratia: si dederis solidum & amplius requisieris: vel, si dederis modium vini, frumenti, & iterum super aliud exegeris. *Ex Concil. Agathens.*

Lib. 5. *c.* 36. Usuram non solum clerici, sed nec laici christiani exigere debent.

Lib. 6. *c.* 201. Quoniam venerandi canones, & divina prohibet auctoritas usuras accipere, ideo nullus hoc clericorum facere præsumat: & in quantum poterunt laicis vetare studeant.

Statutum S. Ludovici *ann.* 1254. Iudæi cessent ab usuris... & Iudæi qui hoc servare noluerint compellantur, & transgressores legitime puniantur, ut vivant omnes Iudæi de laboribus manuum suarum & negotiationibus sine terminis vel usuris... De Christianis autem sicut in eodem statuto continetur prohibemus districte quod nullas usuras habere faciant Barones, Seneschali nostri vel aliæ quæcumque personæ. Usuram intelligimus quidquid est ultra sortem.

Philippus iv. *Apud Montem Argivum*, 1311. *M. Ianuar.* Pro reformatione publica regni nostri, usuras a Deo prohibitas & a sanctis Patribus, nec non progenitoribus nostris damnatas, prohibemus omnibus & singulis, tam regnicolis nostris, quam aliis in regno nostro quomodolibet contrahere genus vel speciem quamlibet usurarum. Sed graviores usuras, substantias populi gravius devorantes prosequimur attentius atque punimus. Pœnam enim corporis & bonorum ipso facto incurret regnicola, vel forensis, qui contra prohibitionem huius præsumpserit usuras graves huiusmodi frequentare, seu per se, vel alium, se usuris eiusmodi exercendis conferre, recipiendo, vel exigendo ultram sortem unum denarium in septimana, quatuor denarios in mense, vel quatuor solidos in anno pro libra.

Statutor. Florent. *Lib.* 2. *Rubr.* 19. Nullus Iudæus vel Hebreus cuiuscumque loci originatius per se, vel per alium expresse, vel tacite, directe, vel per obliquum, aut sub aliquo colore vel astutia audeat mutuare, vel mutuari facere ad usuras quantascumque, aut in fraudem usurarum aliquos contractus usurarios facere vel fieri facere...in aliquo loco ubi Commune Florentiæ haberet aliquam iurisdictionem... sub pœna Floren. 1000. quoties contrafieret vel attentaretur.

(N) Imperat. Leonis *Constitutio* 83. Si a spiritus legibus ita se mortale genus regi sineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id vero & decorum & salutare esset. At quoniam se ad spiritus sublimitatem elevare, divinæque legis vocem amplecti non cuiusque est, ac vero quos huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene se se adhuc res haberet, si saltem secundum leges humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ usuræ, ubique spiritus decreto condemnantur. Id sciens pater noster æternæ memoriæ Princeps, usurarum solutionem sanctione sua prohibendam putavit. Atqui propter paupertatem res illa non in melius (quem tamen finem Legislator proposuerat) sed contra in peius vergit. Qui enim antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere possint, in eos, qui pecuniis indigent, difficiles atque immites sunt. Quin etiam ad facile iurandum, quodque id fere consequitur, ad iusiurandum abnegandum, id occasionem præbuit. Brevi-

Ex his legibus nulla discrimen statuit inter usuram a divitibus, & usuram a pauperibus acceptam; inter mutuum commercii caussa, ut vocant, & mutuum caritatis caussa datum: quam distinctionem excogitavit nuper scriptor nescio quis. Omnes usuram absolute prohibent. Atque hæc quidem ratio est cur Iudices impendia rei mutuo datæ numquam creditori adiudicent a die suscepti æris alieni, sed solum a die postulatæ coram Iudice rei creditæ. Tunc enim supponunt Iudices solutionis dilationem vergere in damnum creditoris, illudque damnum esse impendiorum adiudicatione compensandum.

I. Numquamne licet usuram mutuo datæ pecuniæ sumere?

R. Non licet, nisi quando ratione mutui lucrum cessat vel damnum emergit. (O) Illud autem quotidie usuvenit; apud negotiatores quidem frequenter, apud ceteros autem homines non admodum raro. Res adductis in medium exemplis patebit. Annuum & perpetuum reditum, domum, agros, officium, merces, ex quibus certum mihi lucrum adveniet, sum iam iam

---

ter, propter redundantem in humana vita perversitatem, non modo non profuit legis virtus, verum etiam obfuit. Quamquam igitur ex se legem culpare (quod quidem etiam absit) nequeamus: propterea tamen quod humana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem non perveniat, egregium illud præscriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus, ut æris alieni usus ad usuras procedat, idque quo modo veteribus legislatoribus placuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ quotannis in singulos solidos singulas feneratoribus siliquas pariunt.

S. Thomas 2. 2. *quæst.* 78. *ar* 1. *ad* 3. Leges humanæ dimittunt aliqua peccata impunita, propter conditiones hominum imperfectorum; in quibus multæ utilitates impedirentur, si omnia peccata districte prohiberentur pœnis adhibitis. Et ideo usuras lex humana concessit, non quasi existimans eas esse secundum iustitiam, sed ne impedirentur utilitates multorum. Unde in ipso Iure Civili (§. *Constituitur de usufructu*) dicitur, quod *res, quæ usu consumuntur, nec ratione naturali, neque civili recipiunt usumfructum: & quod senatus non fecit earum rerum usumfructum, (nec enim poterat) sed quasi usumfructum constituit*, concedens scilicet usuras. Et Philosophus naturali ratione ductus dicit in primo Politicorum, *quod usuraria acquisitio pecuniarum est maxime præter naturam*.

(O) S. Thomas 2. 2. *Quæst.* 78. *artic.* 2. *de usura*. Ad primum ergo dicendum, quod ille qui mutuum dat, potest absque peccato in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere. Hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare: & potest esse, quod accipiens mutuum, maius damnum evitet, quam dans incurrat. Unde accipiens mutuum, cum sua utilitate damnum alterius recompensat. Recompensationem vero damni quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere: quia non debet vendere id quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.

Ad quintum dicendum, quod ille qui mutuat pecuniam, transfert dominium pecuniæ in eum, cui mutuat: unde ille cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenet eam; & tenetur eam restitnere integre. Unde non debet amplius exigere ille qui mutuavit. Sed ille qui committit pecuniam suam vel mercatori vel artifici per modum societatis cuiusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed remanet eius: ita quod cnm periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur; & ideo, sic licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tamquam de re sua.

præſenti pecunia comparaturus. Hanc tu petis a me tibi mutuo dari pecuniam. Annuo poſtulanti: atque ita careo certo lucro & reditu hac pecunia mihi comparando. Tui cauſſa careo, id noſti antequam mutuo accipias. Æquum eſt ut quod mihi detrimentum ex lucro ceſſante tui cauſſa contingit, id omne compenſes. Ut autem fiat ea compenſatio ſine diſceptatione, auctoritate Principis ad certam legem æquantur impendia, quæ ab omnibus omnino debitoribus in caſibus eiuſmodi perſolvenda ſunt.

Exemplum aliud. Annuam penſionem ſum iam iam a creditore præſenti pecunia redempturus. Hanc tu petis a me tibi mutuo dari pecuniam. Si dedero, non liberabor ære alieno, immo tenebor annuam uſuram pendere creditori: emerget ergo mihi ex mutuo tibi dando damnum. Æquum eſt ut ſi tibi mutuo dem, tu damnum illud patiaris, ſolvaſque annuatim uſuram, quam ego tui cauſſa ſolvere tenebor alteri. Sed neceſſe eſt ut antequam mutuum a me ſumas huius te damni moneam; ut admonitus videas num ab alio poſſis mutuum ſine fenore accipere, alioqui forte non mutuaturus. Cum enim uſura non debeatur ratione mutui, non poſſum te in foro conſcientiæ ad illam ſolvendam adigere, niſi tibi conſtiterit ante ſuſceptionem pecuniæ, uſuram mihi iure deberi.

Quod ſi creditor mentiatur dum aſſerit ex danda mutuo pecunia fore ut ſibi lucrum ceſſet, vel damnum emergat; ſi pecuniam aliam apud ſe ſepoſitam habeat, ex qua poſſit penſiones, domos, reditus, officia, merces acquirere, vel eximere ſe ære alieno; ſi non adſit præſens occaſio lucri faciendi, ſi non ſit moraliter certa, ſed probabilis ſolum ſpes lucri, ſi nullum reipſa damnum ex mutuo dando proveniat, tunc uſuram ex mutuo ſumere non licet omnino. Alia id genus exempla plurima proferri poſſunt.

I. Nonne licet ſaltem uſuram ex mutuo ſumere propter periculum ſortis?

R. Id non licet, ſi periculum tale ſit ut a mutuo ipſo ſeparari nequeat, ita ut debitor teneatur ſemper totum ſolvere, etiam ſi res credita perierit. Secus dicendum eſt, ſi ſuſcipiat in ſe creditor ſortis periculum. Rem enucleatius explico.

In præſenti materia duplex a Theologis diſtinguitur periculi genus. Alterum a mutuo ſeparabile, quod extrinſecum dicitur, alterum, quod nequit a contractu mutui ſeparari, diciturque intrinſecum. Mutuo do pecuniam homini pauperi vel oppreſſo ære alieno, venio ſane in periculum ſortis: ſi propter eiuſmodi periculum liceret uſuram exigere, ergo liceret ſemper fenerari pauperibus; quod tamen grande nefas eſſe nemo non intelligit. Id genus periculi ſeparari nequit a mutuo, diciturque idcirco intriſecum; neque enim poſſum mutuo dare pecuniam, quin ſubeam plus minus periculum aliquod ſortis, propter inſtabilem rerum humanarum fortunam: fie-

ri enim potest ut vel ditissimus quisque subito adigatur ad summam paupertatem, ut pluribus exemplis constat. Sed si pereat in eiusmodi casu mutuo data pecunia, tenebitur tamen debitor mutuum acceptum reddere creditori ex aliis bonis si suppetant vel obveniant: poteritque semper creditor actionem intendere debitori de solvendo mutuo. Dum ergo suam creditor conservat actionem in creditorem, licet sors præcipua perierit, ob sortis periculum usuram sumere, peccatum est. (P)

Alterum periculi genus, quod extrinsecum mutuo dicitur, illud est quod creditor in se suscipit, ita ut si res mutuo data perierit, non debitori sed creditori pereat, nullamque in hoc casu creditor conservet actionem in debitorem. Id genus periculi separari potest a contractu mutui; neque enim vi mutui creditor suscipit umquam in se sortis periculum, ita ut si res mutuata perierit, nullam ipse in debitorem habeat actionem: si enim res mutuo data perierit, habet creditor vi mutui actionem in alia bona præsentia vel futura debitoris, nisi spoliaverit se creditor illa actione per alium contractum distinctum a contractu mutui. Contractus autem ille alius, est pretio æstimabilis, adeoque dat creditori titulum legitimum accipiendi aliquid ultra sortem, non quidem vi mutui, quod usurarium esset, sed vi contractus alterius pretio æstimabilis, quo suscipit in se creditor sortis periculum, spoliatque se actione in alia bona debitoris, si res mutuo data perierit.

Ut autem ratione huius ultimi contractus possit creditor tuta conscientia aliquid sumere ultra sortem, necesse est omnino ut conditiones tres accedant huic ultimo contractui. Prima hæc est ut exsistat revera periculum sortis, non generale illud periculum quod in omni contractu mutui reperiri iam diximus propter instabilem rerum fortunam, sed periculum speciale, quale est, verbi gratia, si quis committat pecuniam suam homini navigaturo in regiones maxime dissitas, si quis pecuniam suam det homini transituro per medios hostes tempore belli, &c.

Altera conditio hæc est, nimirum ut non plus sumatur ultra sortem, quam si fieret contractus ut vocant assecurationis.

Tertia conditio hæc est, ut dum mutuo datur pecunia debitori, illius arbitrio relinquatur novum

---

(P) *Decret.* GREGOR. IX. *lib.* 5. *tit.* 19. *extra de usuris*, *cap.* 19. Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus. Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur: quæ licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione huius dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum & alias merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem; si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

hunc contractum inire vel non inire; nec creditor hunc omnino fieri velit, alioqui non mutuaturus.

Si vel una e tribus illis conditionibus desit, usuræ crimine tenetur qui mutuo dat pecuniam, suscepturus in se sortis periculum; ob idque postulat aliquid ultra sortem. (Q)

I. Quem tu nobis contractum

(Q) S. Antonin. *Summa Theolog. part.* 2. *tit.* 1. *cap* 6. *de usura* §. 5. Ad aliam rationem, cum scilicet dicit, quod qui recipit mutuum ab eo, locupletatur cum damnu suo, & de sua pecunia; respondeo, quud lucupletatur seu lucratur ille principaliter per industriam suam: quia pecunia ex se nihil luctatur, ut patet tenendo in capsa. Pecunia etiam illa non est mutuantis, sed eius qui accepit mutuum, quia in eum translatum est dominium, & si periit, vel perdit in negotiando, vel aliud agendu, perit periculo suo, non mutuantis. Damnum autem non sustinet, nisi quia cessat ex boc sibi lucrum. Sed idem damnum babuisset, si pecuniam in arca servasset, quia ibi non fructificat: & si cum ea negotiatus fuisset, potuisset amittere, sicut & luctari. Substabat enim tunc periculo, ubi in mutuo non substat. Verum si ex carentia pecuniæ mutuatæ passus fuisset damnum, puta cum uportuisset eum accipere ad usuram vel vendere res suas minus iusto pretio, vel aliquo simili; tunc mutuum accipiens deberet ei satisfacere de damno ei secutu propter mutuum, etiam si non fecisset pactum de huc, secundum conscientiam: non autem de industria sua lucrum factum tenetur cummunicare, cessante damnu.

§. 2. Campsores cambia faciunt, quæ vocantur cambia sicca, vel ad libras grossorum, vel per venetos. Sed quia ibi est mutuum expresse, quod est materia in contractu usurario, & intentio lucri principaliter, quod est forma; ideo inde resultat vera usura, etsi dicatur cambium. Nec excusat periculum quod ibi esse potest, ut *de usuris*; *cap. Navigranti*. Faciunt etiam alii securitatem pro aliis in mutuis cum certa scriptura, & pro hoc recipiunt duo pro centenaiio & huiusmodi; & hoc etiam usura videtur, si non est probabile periculum.

Part. 3. *tit.* 8. *cap* 3. §. 1. Est aliud cambium quod dicitur per litteram, quud sic celebratur. Dat quis Campsori vel mercaturi Flurentiæ centum florenus restituendos sibi vel alteri pro eo Romæ, ubi illis indigebit; & hoc ut securius & aptius habeat, pro quo litteram cambii campsur facit, scribensalteri campsori Romæ, ut ad requisitionem portantis talem litteram, tali det C. florenus Florentiæ receptos, & sic Romæ C. floreni sibi assignantur secundum litteram. Et inde campsur luctatur, sive propter varietatem valoris monetarum, quia C. floreni, quos Florentiæ recepit campsor, plus valent, quam valeant Rumæ, sive quia etiam Romæ dabuntur C. minus aliquibus solidis, aut etiam e converso, quandu de Roma sibi faceret transmitti pecuniam, quam quis ibi habet, & per campsurem cum littera cambii, ex quu campsor lucratur. Et cum hoc non sit mutuum nec venditiu pecuniæ, sed cuntractus innominatus, du ut des, deserviens utilitati huminum, rationabiliter, quod inde lucretur ratiune laboris & expensarum & periculorum, de se licitum videtur, sequestratis fraudibus. Nemo enim cogitur de suu facere beneficium, 10. *q.* 2. *precariæ*, & 1. *Cor.* 9. *Quis umquam suis stipendiis militat*? Est tertium genus cambii quud dicitur siccum seu sine littera, seu ad libras grossorum. Et una libra grossorum sunt 10. ducati. Fit autem sic tale cambium. Accipit quis 50. libras grossorum Flurentiæ, id est 500. ducatos a campsore seu mercarore, quos sibi restituete debent hinc ad mensem Flurentiæ & eo valure, quu valebunt Venetiis 100. ducati inde ad 10. dies a die celebrati cuntractus, id est, acceptionis dictæ pecuniæ. Et si plus vult tenere dictam quantitatem 100. ducatorum, de mense in mensem, renuvatur cuntractus modo prædicto. Contingit autem quod 100. ducati in decimo die a receptione pecuniæ valent Venetiis, quantum tunc valebant Flurentiæ, quando illos recepit, & sic campsor nil lucratur: aliquando minus valent. & sic campsor vel mercatur perdit, quia illud minus sibi redditur de centum valure, quo minus valent: aliquando plus valent, & tunc campsor lucratur illud plus. Et communiter

affecurationis narras? Quid eft contractus eiufmodi?

R. Affecurationis, ut vocant, contractus, ille eft vi cuius aliquis periculum aliquod in fe recipit, ita ut fi res pereat, non domino, fed affecuratori peritura fit. Verbi gratia, Petrus iniit focietatem cum Titio: uterque pecuniam periculo maris permifere negotiationis cauffa. Veriti autem ne ob iftans periculum fibi pereat & pecunia & lucrum, Paullum adeunt, qui pacto cum iis inito recipit in fe huius pecuniæ periculum; ita ut fi forte navis pereat vel diripiatur a prædonibus, totam pecuniam Paullus numerare teneatur Petro & Titio; fi redeat feliciter ad portum, conventam propter initum pactum pecuniam habeat fibi. Hic contractus licitus eft, modo pro affecuratione, ut vocanr, non plus æquo fumatur a Paullo, habita ratione periculi, refque bona fide fiat, cum fumma utrimque libertate, nec ad tegendum ufuræ vitium velum hoc obtendatur fraudulenter.

I. Quem ad finem licet rem aliquam mutuo dare?

R. Ut exerceantur officia caritatis & amicitiæ. Si quis ideo mutuo det ut ditior inde fiat, ufuræ crimine tenetur. Licet exigere quidquid mutuo datum eft, & præterea quidquid damni propter mutuum datum accidit. Licet damni loco habere expenfas omnes ob mutuum factas, & lucra omnia quæ pro mutuo vere perierunt. Nihil ultra exigere licet. Fenerator eft quifquis deductis his omnibus plus poftulavit quam dedit. Quocumque nomine tegatur ac veletur ufura præ oculis hominum, femper eo veniendum eft: Nec falli Deus poteft. (R)

I. Cur licet ufuram fumere mu-

ut in pluribus cafibus plus valent quando reddit, quam cum accipit, quamvis aliquando, ut dictum eft, valeant minus; unde in capite anni femper reperitur in lucro & magno. Iftud communiter cenfetur ufurarium, quia ibi eft mutuum & fpes lucri in campfore, ex quibus duobus perficitur ufura, 14 *quæft.* 3. *Si feneraveris.* Et hoc fentire videtur Laur. de Ridolphis in tract. de ufuris. Nec excufat periculum vel dubium amittendi, id eft, quia minus poffunt valere illa centum tempore redditionis; tum quia in mutuo aliquid fperare non licet. Arg *de ufuris, cap. Naviganti*: tum quia raro contingit quod perdat.

FAGNAN *in* 1. *part.* 5. *libri Decretal. pag.* 297. *edit. Romanæ in fol. ann.* 1661. *num.* 19 *cap. Naviganti, de ufuris*. Cenfetur creditor moveri ratione mutui, quando vult, & pacifcitur ut fortis periculum omnino ad fe pertineat, alias non mutuaturus: & fic ex mutuo vult confequi lucrum, non quidem immediate, fed mediante fufceptione periculi, quod ufurarium eft.

N. 20. Secundo, quando autem mutuans fufcipit in fe periculum pecuniæ mutuatæ, & fimpliciter recipit aliquid ultra fortem, non exprimens an id recipiat ratione periculi, an ratione mutui; canon vehementer præfumit eum recipere propter mutuum, & fufceptionem periculi adhibitam effe ad palliandam ufuram, ad quam quidem palliationen de medio tollendam fub colore periculi fufcepri emanavit hæc Decretalis: fecus vero fi mutuans exprimat fe emolumentum accipere propter periculum quod in fe fufcipit, quia tunc contractus non eft ufurarius.

Vide Caietanum, Navarrum, Azor, Merbefium, Covarruviam, *& alios Theolog. tract.* de ufura.

(R) SIXTUS V. *Conftitutione edit. ann.* 1586. Deteftabilis avaritiæ ingluvies, & infatiabilis lucrandi cupiditas malorum

tuatæ pecuniæ ob damnum emergens vel lucrum cessans?

R. Quia æquum est ut qui damnum infert id resarciat: neque in detrimentum mutuantis cedat mutuum datum. (S)

I. Ergo licet propter periculum sortis intrinsecum usuram accipere, cedit enim in detrimentum mutuantis eiusmodi periculum?

R. Non ita se res habet: neque enim periculum damni damnum est. Non licet exigere restitutionem illius quod nondum tibi perierit. Si verum esset quod vis, liceret semper usuram mutui postulare ab egentibus. Qui enim ipsis mutuatur, venit semper in periculum sortis. Nemo tamen est qui asserat licere pauperibus fenerari. Id natura pariter & Religio vetant. (T)

§. 3. *De iniusta detentione bonorum proximi, aliisque damni generibus illatis proximo quantum ad bona fortunæ. Item de participibus furum.*

I. Quinam bona proximi iniuste detinent?

R. 1. Qui debita non solvunt. Eorumque peccatum longe gravius est, si debitam indigentibus famulis, & mercenariis mercedem non pendant: vel diutius protrahant solutionem. (A)

2. Qui sumptibus superfluis id

---

omnium radix, usque adeo excæcat mortalium mentes, ut multi avide lucro inhiantea, in laqueos & insidias diaboli misere incidant. Irrepit enim versute & callide antiquua humani generis hostia per varios dolos & fallacias, & incautoa homines quæstus dulcedine captos ac delinitos opprimit, atque eo perducit, ut se ipsos in usurarum voraginem, Deo hominibusque odiosam, sacria canonibus damnatam, & Christianæ caritati contrariam fœde immergant, & dum vanas & terrenas divitias quærunt, veras ac cælestea amittant... Nam multi speciosum & honestum societatis nomen suis feneratitiia contractibua prætexendo,. .. greges, armenta, aut certa animalia agricolis, seu terrarum cultoribua, pastoribua, aliisque rusticis, seu quibusvis personia dant in societatem,... ea conditione ut sors ipsa, seu caput, quod vulgo dicitur capitale, tam pecuniarum quam animalium & rerum, salvum semper & integrum exsistat pro eo, qui non industriam aut operas, sed pecunias, animalia, aut res huiusmodi in societatem confert: utque omne periculum, & damnum ab altero socio recipiente sustineatur, contra æquitatem & societatis iustitiam diversimode paciscuntur.

§. 1... Damnamus & reprobamus omnes & quoscumque contractus, conventionea, & pactionea post hac ineundos seu ineundas, per quos seu quaa cavebitur personis pecunias, animalia, aut quaslibet alias res societatis nomine tradentibus, ut etiamsi fortuito casu quamlibet iacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit:... statuimusque huiusmodi contractus, conventiones, & pactiones, usurarios & illicitos post hac censeri debere:... ac ne de cetero societatea ineantur sub huiusmodi pactia & conditionibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districte interdicimus & prohibemus.

(S) S. Thomas 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad Primum*. *Vide supra hocce §. litt.* (O)

(T) Deuteronom. xxiii. 19. *Vide supra hocce §. litt.* (G)

(A) Levit. xix. 13. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.

Deuteron. xxiv. 14. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

efficiunt, ut iam non possint eximere se ære alieno; vel qui malis artibus fraudant creditores debita pecunia. (B)

3. Qui credita sibi deposita nolunt reddere. (C)

4. Qui non reddunt rectam & æquam rationem bonorum alterius, quorum vel usum vel administrationem habuere, verbi gratia, villici, fundi conductores, procuratores, negotiorum gestores, quæstores, tutores, curatores, aliique eiusmodi, qui tenentur reddere rationem administrationis. (D)

Supradictos omnes iniquitatis & iniustitiæ reos esse nemo inficiatur.

5. Qui cum res perditas invenerint, non reddunt dominis; vel si dominus ignoretur, non inqui-

---

Tobiæ iv. 15. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue; & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat.

Malachiæ iii. 5. Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me. dicit Dominus exercituum.

Iacob. v. 4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

(B) Psal. xxxvi. 21. Mutuabitur peccator, & non solvet: iustus autem miseretur & tribuet.

S. Ambros. *De Tobia, c. 21. n.* 80. Quam deforme est, ut pro beneficio ei qui te adiuvit, rependas molestiam! Cum istum fraudaveris cui debes, postea in tempore necessitatis tuæ non invenies creditorem. Quam indignum, ut eum victum tuum sustentare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod & victum tuum possis, & debitum sustinere! Ante cogita unde dissolvas, & sic mutuum sume. Fructus, inquit, agrorum capio. Sed qui non abundant usui, quomodo abundabunt contracti fenoris incremento?

Cap. 21. num. 81. Paupertas non habet crimen, nulla indigentiæ infamia est: sed debere verecundum est, non reddere inverecundum. Postulabis dilationem, cum coeperis conveniri in tempore præscriptæ solutionis: pro pecunia adferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues, & cum totum promiseris, ne in universum fraudare videaris, vix dimidium restitues. De amico inimicum facies, pro honore referes contumeliam, pro benedictione maledictum. Quam hæc opinionem lædant considera: quam a viro bono discrepent recognosce.

N. 82. Ergo dum liber es a vinculis, ipse te revoca a iugo & onere servitutis. Dives es? Non sumas mutuum. Pauper es? Non sumas mutuum. Dives es? Nullam pateris petendi necessitatem. Pauper es? Considera solvendi difficultatem. Opulentia usuris minuitur. Paupertas usuris non levatur. Numquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere, sed exasperatur ulcere.

(C) Levit. vi. 2. Anima quæ peccaverit, & contempto Domino negaverit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, sive rem perditam invenerit, & inficians insuper peieraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, convicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat.

Ezechiel. xviii. 7.... Pignus debitori reddiderit... hic iustus est, vita vivet, ait Dominus Deus. Quod si genuerit filium latronem.... pignus non reddentem... numquid vivet? Non vivet. Cum universa hæc detestanda fecerit.

(D) Psal. v. 6. Neque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.

Deuteronom. xxv. 16..... Dominus Deus tuus.... aversatur omnem iniustitiam.

Ierem. xxii. 13. Væ qui ædificat domum suam in iniustitia, & cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non reddet ei...

runt quis ille sit, ut suum ipsi restituatur. (E)

6. Qui cum bonis cesserint in gratiam creditorum, pactoque cum iis inito res suas sic inter se composuerint, ut creditores data de solido acceptilatione, solidum tamen non receperint; qui, inquam, si postea ad pinguiorem fortunam pervenerint, non solvunt solidum creditoribus. Ii enim ære alieno non liberantur, nisi reipsa solidum creditor receperit; nisi forte volens non coactus aliquid cesserit sui iuris. (F)

I. Quinam damni proximo illati crimine tenentur?

R. Triplex genus hominum.

1. Qui aliena vel rapiunt vel retinent, uno ex modis quos hactenus exposuimus superioribus paragraphis.

(E) Levit. vi. 3. *Vide supra litt.* (C) *hocce* §.

Deuteron. xxii. 1 Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

S. Aug. *Serm.* 178. *alias* 19. *de verbis Apostoli*, *c.* 6. *num.* 5 Beatum sancta Scri-
Eccli. xxxi. 8. & 10. ptura dicit, *qui post aurum non abiit; qui potuit transgredi, & non est transgressus; qui facere mala potuit, & non fecit*. Tu autem dicis, Numquam negavi rem alienam. Quia forte nemo tibi commendavit, aut forte commendavit, sed sub testibus commendavit. Dic mihi, reddidisti, quando a solo solus, ubi Deus inter vos fuerat, accepisti? Si tunc reddidisti, si mortuo qui commendavit, nescienti filio reddidisti: tunc te laudabo; quia post aurum non isti; quia potuisti transgredi, & non es transgressus; quia potuisti mala facere, & non fecisti; si forte alienum sacculum solidorum, ubi nemo te vidit, in via invenisti, & sine ulla mora cuius fuerat reddidisti. Eia fratres, redite ad vos, inspicite vos, interrogate vos, vera respondete vobis, & iudicate vos non secundum personam, sed iustum iudicium iudicate.. Ecce hoc quod propono, in eo te examina, in eo te appende, in eo adscende mentis tuæ tribunal, & constitue te ante te, & iudica te; & si pravum inveneris,
Deut. xxii. 2. corrige te. Propono ergo: Deus dicit in lege sua.... inventionem tamquam alienum esse reddendum; si quispiam, verbi gratia, in via inveniat alienum sacculum solidorum, debere reddere. Sed nescit cui? Non se excusat ignorantia, si non dominetur avaritia.

Cap 7. *num.* 8.... Pauperrimus homo... sed plane christianus,.. invenit sacculum... cum solidis ferme ducentis: memor legis proposuit pittacium (id est schedulam membraneam,) publice. Qui solidos perdidit, veniat ad locum illum, & quærat hominem illum. Ille qui plangens circumquaque vagabatur, invento & lecto pittacio, venit ad hominem. Et ne forte quæreret alienum, quæsivit signa, interrogavit sacculi qualitatem, sigillum, solidorum etiam numerum: & cum omnia ille fideliter respondisset, reddidit quod invenerat. Ille autem repletus gaudio, & quærens vicem rependere, tamquam decimas obtulit illi solidos viginti: qui noluit accipere. Obtulit vel decem: noluit accipere. Saltem rogavit vel quinque acciperet: noluit ille. Stomachabundus homo proiecit sacculum: Nihil perdidi, ait, si non vis aliquid a me accipere... Victus tandem ille quod offerebatur accepit: continuo totum pauperibus erogavit, unum solidum in domo sua non dimisit.

N. 9... Estote fideles inventores, & tunc iniquos vituperate raptores. Nam quod invenisti & non reddidisti, rapuisti... Qui alienum negat, si possit, & tollit.

N. 10. *cap.* 9.... Deus enim cor interrogat, non manum.

(F) *Lib.* 7. Cod. *tit.* 71. *lege* 1. Qui bonis cesserint, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem.

2. Qui cum ex officio aliena curent vel administrent, prae negligentia vel malitia perire ea vel vitiari sinunt. (G)

3. Qui participes sunt vel furti, vel iniustae detentionis, vel damni proximo illati. (H)

I. Quinam participes sunt damni proximo illati?

R. Qui vel directe veniunt in

(G) C. Si culpa. *Extra. de iniuriis & damno dato. Decret.* GREGOR. IX. *l.* 5. *tit.* 36. *c.* 9. Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut haec imperitia tua, sive negligentia evenerunt: iure super his satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare teipsum: quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quae consueverunt nocere, fuissent, & quam debueras non curasti diligentiam adhibere. Sane licet qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omisit.

DIGESTOR. *l.* 19 *titul.* 2. *leg* 28. Si merces: §. 3. Conductor omnia secundum legem conductionis facere debet, & ante omnia colonus curare debet, ut opera rustica suo quoque tempore faciat, ne intempestiva cultura deteriorem fundum faciat: praeterea villarum curam agere debet, ut eas incorruptas habeat.

§. 4. Culpae autem ipsius & illud annumeratur, si propter inimicitias eius vicinus arbores exciderit.

§. 6. Qui columnam transportandam conduxit, si ea dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fracta sit, ita id periculum praestat, si qua ipsius eorumque quorum opera utitur, culpa acciderit: culpa autem abest, si omnia facta sunt quae diligentissimus quisque observaturus fuisset. Idem sane intelligemus & si dolia, vel tignum transportandum aliquis conduxerit: idemque etiam ad ceteras res transferri potest.

§. 7. Si fullo, aut sarcinator vestimenta perdiderit, eoque nomine domino satisfecerit, necesse est domino vindicationem eorum, & condictionem cedere.

(H) S. THOM. 2. 2. *q.* 62. *art.* 7. *in. c.* Ad restitutionem tenetur aliquis, non solum ratione rei alienae, quam accipit, sed etiam ratione iniuriosae acceptationis. Et ideo quicumque est caussa iniustae acceptionis, tenetur ad restitutionem. Quod quidem contingit dupliciter, directe scilicet, & indirecte. Directe quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum; & hoc quidem tripliciter. Primo quidem modo, movendo ad ipsam acceptionem: quod quidem fit praecipiendo, consulendo, consentiendo expresse, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc, quod aliena accepit. Alio modo ex parte ipsius accipientis, quia scilicet eum acceptat, vel qualitercumque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptae: quia scilicet, particeps est furti, vel rapinae, quasi socius maleficii. Indirecte vero, quando aliquis non impedit, cum possit & debeat impedire: vel quia subtrahit praeceptum, sive consilium, impediens furtum, vel rapinam: vel quia subtrahit suum auxilium, quo possit obsistere: vel quia occultat post factum: quae his versibus comprehenduntur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sciendum tamen, quod quinque premissorum semper obligant ad restitutionem. Primo iussio, quia scilicet ille qui iubet, est principaliter movens; unde ipse principaliter tenetur ad restituendum. Secundo, consensus, in eo scilicet sine quo rapina fieri non potest. Tertio, recursus, quando scilicet aliquis est receptor latronum, & eis patrocinium praestat. Quarto, participatio, quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in praeda. Quinto, tenetur ille qui non obstat, cum obstare teneatur: sicut Principes qui tenentur custodire iustitiam in terra, si per eorum defectum latrones increscant, ad restitutionem tenentur: quia redditus quos habent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, ut iustitiam conservent in terra. In aliis autem casibus enumeratis, non semper obligatur aliquis ad restituendum. Non enim

partem damni illati, vel indirecte, illud nimirum non impediendo cum possint & debeant.

Hi autem solent his versibus comprehendi.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

1. *Iussio*. Qui iubent rem alienam rapi vel retineri.

2. *Consilium*. Qui id consulunt.

3. *Consensus*. Qui consentiunt expresse rapientibus, vel iniuste retinentibus.

4. *Palpo*. Qui laudant rapientes vel retinentes aliena, eaque laude animos addunt ad rapiendum.

5. *Recursus*. Qui recipiunt furtum, vel aliquo modo adiuvant rapientem seu aliena detinentem.

6. *Participans*. Qui socii sunt furum, partemque furti vel rapinæ sibi sumunt, parte alia sociis relicta. (I)

---

semper consilium, vel adulatio, vel aliquid huiusmodi, est efficax caussa rapinæ. Unde, tunc solum tenetur consiliator, aut palpo, id est, adulator ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex huiusmodi caussis fuerit iniusta acceptio subsecuta.

Ad 1. Dicendum quod non solum peccat ille qui peccatum exsequitur, sed etiam qui quocumque modo peccati est caussa, sive consiliando, sive præcipiendo, sive quovis alio modo.

Ad 2. Dicendum quod principaliter tenetur restituere ille, qui est principalis in facto. Principaliter quidem præcipiens; secundario vero, exsequens: & consequenter alii per ordinem. Uno tamen restituente illi qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur: sed illi qui sunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere qui restituerunt. Quando autem aliquis præcipit iniustam acceptionem, quæ non subsequitur, non est restitutio facienda: cum restitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem eius, qui iniuste est damnificatus.

Ad 3. Dicendum quod non semper ille qui non manifestat latronem, tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit: sed solum quando incumbit alicui ex officio; sicut principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum. Propter hoc enim potestate publica potiuntur, ut sint iustitiæ custodes.

S. August. *in Psalm* cxxix. *n.* 4. *in fine*. Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Plane si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis, sed suis gravatur: consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum... Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulasti ad furtum: immo mente coniunxisti te furi. Quod ipsius solum erat, factum est tuum; quia placuit tibi...

(I) S. Cyprian. *de lapsis, pag.* 125. Multis proprius interitus satis non fuit, hortamentis mutuis in exitium suum populus impulsus est: mors invicem letali poculo propinata est.

Epist. 30. *al.* 31. *edit. Pamel.* Non est immunis a scelere, qui ut fieret imperavit; nec est alienus a crimine, cuius consensu, licet non a se admissum crimen, tamen publice legitur.

S. August. *Enarrat. in Psal.* xlix. vers. 18. *n.* 25. *Si videbas furem, concurrebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas*. Ne forte diceres: Non feci furtum, non feci adulterium. Quid si placuit tibi qui fecit? Nonne ipso placito concurristi? Nonne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando posuisti? Hoc est enim, fratres, concurrere cum fure, & ponere cum adultero portionem tuam: quia etsi non facis, & laudas quod fit, adstipulator es facti: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicetur*. Psal. x. 3. Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc enim parvum malum est? *Cum adulteris portionem tuam ponebas*.

Supra dicti omnes dicuntur directe participes esse damni proximo illati, vel iniustæ detentionis. Qui sequuntur nonnisi indirecte participant.

1. *Mutus*. Is est qui cum ex officio teneatur, possitque & debeat impedire damnum proximo vel illatum vel inferendum, tacet, furtumque vel rapinam nec præcepto nec consilio prohibet.

2. *Non obstans*. Qui cum possit & teneatur ex officio ferre auxilium ne res alienæ rapiantur vel retineantur, auxilium huiusmodi subtrahit.

3. *Non manifestans*. Qui cum possit & teneatur ex officio rapientes aliena vel retinentes prodere, ut ex eorum manibus eripiantur quæ iniuste ablata sunt, non produnt; atque ita in caussa sunt cur res illæ non reddantur dominis.

Itaque rei sunt damni proximo illati, verbi gratia, Magistratus qui quantum in se est non obsistunt furibus, raptoribus, peculatoribus, monopolia iniusta exercentibus. Item servi & famuli qui non obstant verbo vel facto quominus bona herorum suorum rapiantur, vel qui non produnt rapientes, cum impedire furtum vel damnum non potuerint. (K)

Ps. xliv. 19. *N. 26. Os tuum abundavit malitia, & lingua tua amplexa est dolositatem* Malevolentiam & dolositatem, fratres, quorumdam hominum dicit, qui per adulationem, quamvis sciant mala esse quæ audiunt, ne offendant eos a quibus audiunt, non solum non reprehendendo, sed tacendo consentiunt. Parum est, quia non dicunt, Male fecisti: sed dicunt, Et bene fecisti: & norunt malum esse. Sed abundat os eorum malitia, & lingua eorum amplexatur dolositatem. Dolositas est fraus quædam in verbis, aliud promendi, aliud sentiendi. Non ait, Lingua tua admisit dolositatem, aut, Perpetravit dolositatem: sed ut ostenderet tibi quamdam delectationem in ipso malo facto, *amplexa est*, dixit. Parum est quia facis, & delectaris: laudas in promptu, irrides apud te. Præcipitas hominem incaute vitia sua proferentem, & an sint vitia nescientem: tu qui scis vitium esse, non dicis: Quo irruis? Si illum videres ambulare incautum in tenebris, ubi tu puteum esse scires, & taceres, qualis esses? Nonne inimicus deputareris animæ eius? Et tamen si in puteum caderet, non anima, sed corpore moreretur.

Enarr. in Psalmum cxxxiv. *num. 4. in fin.* Insanit qui laudat quod non est bonum. Si laudes iniquum, eo ipso quo iniquus est, nonne & tu iniquus eris? Si laudes furem, eo ipso quo fur est, nonne & tu particeps eris?

Epist. 153. alias 54. ad. Macedon. cap. 6. num. 21. Illud vero fidentissime dixerim, eum.. qui ad se confugientem, quantum honeste potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quam impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adiuvat.

S. Thomas 2. 2. *quæst. 62. art. 7. Vide supra hocce §. litt.* (H)

(K) S. Ambros. *in Psalm.* cxviii. *Serm. 18. n. 3* Nonnulli Philosophi disputaverunt obesse improbis absolutionem, prodesse mortem: quod in illa sit incentivum delinquendi, in morte autem finis delicti. Quod assumptum esse de nostris cui dubium, eum in Proverbiis Salomonis sit: *Qui parcit baculo, odit filium suum: castigat autem Dominus quem diligit?* Et infra: *Flagellum equo & stimulus asino imperat: virga autem nationi imprudenti*. Pœna enim corrigit, & emendat errantem. Si talis est, qui emendari non queat, aufertur e medio, ne graviora committat; mortuus enim iam nescit errare. Prov. xiii. 24. Ib. xxi. 12. Ibid. xxvi. 3.

N. 5. Iustus enim non semper irascitur; sicut enim ultor culpæ, ita moderator est pœnæ: sicut vindex peccatorum, ita remunerator est virtutum, optimorumque meritorum.

N. 7 Dominus iustus in damnis, iustus in ultionibus est, non solum quia unusquisque iuste culpæ suæ pretium

luit; verum etiam quia dum unus punitur, plurimi corriguntur.

Origenes *Hom. 12. in Ieremiam num. 5. pag. 179. tom. 3. edit. BB.* Habeat iudex propositum, quietem civitati, & pacem genti, cui præsidet providere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur ot senectutis suæ misereatur, & ex alio uxor ne virum suum interficiat, lacrimabili voce deploret; circumstent & parvuli liberi cito orbi futuri, quid faciet iudex? Miserebitur latronis, an non? Quid in commune expedit civitati? Si misertus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus, sin vero in iudiciaria severitate permanserit, unus homo interibit, & universo populo providebitur.

S. Gregor. Magn. *Pastor. part. 2. c. 4.* Sit rector discretus in silentio, utilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat... Indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpe namque Rectores improvidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimescunt: & iuxta veritatis vocem, nequaqoam iam gregis custodiæ Pastorum studio, sed mercenariorum vice deserviunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophe-

Isai. LVI. 10. tam Dominus increpat, dicens: *Canes muti non valentes latrare.* Hinc rursum que-

Ezec. XIII. 5. ritur dicens: *Non ascendistis ex adverso, nec opposuistis pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.* Ex adverso quippe ascendere, est pro defensione gregis libera voce huius mundi potestatibus contra ire. Et in die Domini in prælio stare, est pravis decernentibus ex iustitiæ amore resistere... Hinc rursus delinquenti po-

Ezech. XIII. 9. & 10. pulo dicitur: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent....* Dum corripere culpas metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt, quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis est sermo correptionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit ipse etiam qoi perpetravit.

S. Bernard. *Serm. in nativit. Ioan. Bapt. n. 9* Ferveat etiam in nobis zelus iste, carissimi, ferveat amor iustitiæ, odium iniquitatis. Nemo, fratres, vitia palpet, peccata dissimulet nemo. Nemo dicat: Numquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quod in se est, æquanimiter ferat, cum viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire, silere, cum arguere possis: & scimos quia similis pœna facientes maneat & consentientes.

Iulian. *Pomerius apud* S. Prosper. *edit. antiq. l. 1. de vita contemplat. c. 20.* Quod dicit Apostolus, ut nos formam de- 1. Petr. V. 3.
beamus exhibere fidelibus, quid valebit, si is cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene vivendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat?... Ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, ut non solum bene vivendo, alios exemplo suæ conversationis instituat, sed etiam fidocialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes ostendat: nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat... Sciens quod si quibuslibet divitibus, ac potentibus parcas, male viventibus autem faveat, eos perdat simul & pereat. Et sancte vivere debet propter exemplum, & docere propter administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuios manu anima pereuntis exigitur. Quandoquidem... cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sancte vivat, & tamen perdite viventes arguere, aut erubescat aut metuat, cum omnibus, qoi eo tacente perierunt, perit. Et qoid ei proderit non puniri suo, qui puniendos est alieno peccato? Hoc Dominus per Ezechielem Prophetam sub cuiusdam terroris denuntiatione loquitur... *Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris: si non fueris locutus, ut custodiat se impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram...* Hoc Ezech. XXXIII. 8.
est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ut ab impietate sua convertatot, & vivat: & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacente peccavit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam saxei pectoris, qois tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? Quis tam alienus a fide, qoi sententiæ isti non credat?

S. Isidorus Pelusiota, *l. 5. Epist. 190. Biblioth. Patrum tom. 7.* Recte enim facis, quod quæ mala gesta sunt, recte cures.

Epist. 238. in fine. Iuste enim reprehendi, convenit improbis.

§. 4. *De Restitutione*.

I. Qui damnum intulit proximo ad quid tenetur?

R. Ad reparationem vel restitutionem. (A)

I. Quid debet vel reparari vel restitui?

R. Quidquid vel raptum est,

S. Isidorus Hispalensis *Sentent. l.* 3. *cap.* 44. *num* 5. Qui docendi accepit officium, interdum ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquam existimat. Nam si corrigere potest & dissimulat, verum est quod consensum alieni erroris habeat.

Cap. 45. *n.* 1. Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere noluerint. Dum Propheta doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum usque iustitiæ pervenire, cum dicit: *Super montem excelsum ascende qui evangelizas Sion* .... (Isai. xl. 9.) Sequenter, ne forte debeat a docendo timore restringi, audiat: *Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere*. Unde & Ieremiæ ita Dominus ait: ... *loquere ad eos ne formides a facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum*. (Ier. i. 17.) Unde apparet, quia & non timere, donum Dei est.

N. 2. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pavescit, gravi mulctatur culpæ sententia.

N. 3. Multi præsules Ecclesiarum timentes ne amicitiam perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur: nec pertimescunt de severitate reddendæ rationis, pro eo quod conticescunt de plebibus sibi commissis.

N. 5. Dei Sacerdos super gregem Christi sollicitus esse debet, ne inimicus vastet, ne persecutor infestet, ne potentioris cuiusque cupiditas vitam pauperum inquietet. Pravi Pastores ..., fugiunt quando potentioribus tacent, & malis resistere metuunt: de quibus si tacuerint, pro eorum iniquitate condemnabuntur.

Cap. 46. Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. . Sacerdotes studio corrigendi facta perscrutari debent subiectorum, ut emendatos lucrifacere possint ... Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, ut eorum redargutione, aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes, non solum non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: *Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati*. (Isai. ix. 16.)

(A) Levit. vi. 4. Reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat.

Exod. xxi. 18. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo: si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit; ita tamen, ut operas eius & impensas in medicos restituat... Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicaverint. Sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore. (Levit. xxiv. 20. Deut. xix. 21. Matth. v. 39.) Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.... Si quis aperuerit cisternam, & foderit, non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam, reddet dominus cisternæ pretium iumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit. Si bos alienus, bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit: vendant bovem vivum, & divident pretium, cadaver autem mortui inter se dispertient. Sin autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius, & non custodivit eum dominus suus: reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.

xxii. 1. Si quis furatus fuerit bovem,

vel iniuste detentum, & quidquid damni illatum est directe vel indirecte. (B)

I. Debetne restitui res ipsa quæ rapta est?

R. Debet res ipsa restitui si habeatur: alioqui iustum eius pretium. (C)

I. Sufficitne si restituatur quod raptum est, vel iniuste detentum?

---

aut ovem, & occiderit, vel vendiderit: quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove.... Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis: duplum restituet. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena: quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet. Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperat furto ablata fuerint: si invenitur fur duplum reddet. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos (id est Iudices) & iurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quam in asino, & ove ac vestimento, & quidquid damnum inferre potest: ad Deos utriusque caussa perveniet: & si illi iudicaverint, duplum restituet proximo suo. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, & omne iumentum ad custodiam, & mortuum fuerit aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit: iusiurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietque dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur. Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. Si comestum a bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet. Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur. Quod si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.

S. Aug. *Epist.* 153, *alias* 54. *ad Macedonium cap.* 6. *n.* 20. *Vide infra hocce §. litt.* (*E*).

(B) *Decret.* Greg. *Lib.* 2. *tit.* 13. *de restitutione spoliatorum*, *cap.* 11. Gravis ad nos querela: (*& infra*) mandamus quatenus si vobis constiterit de præmissis, prædictum Archidiaconum ablata prænominati monasterii fratribus cum integritate restituere, damna plenarie resarcire, & de illatis iniuriis competenter satisfacere compellatis, provisuri ut non tantum fructus a novo & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem.

S. Thomas 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 4. *in c.*... Homo tenetur ad restitutionem eius in quo aliquem damnificavit. Sed aliquis damnificatur dupliciter. Uno modo, quia aufertur ei id quod actu habebat: & tale damnum est semper restituendum secundum recompensationem æqualis; puta si aliquis damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo, si damnificet aliquem impedimento, ne adipiscatur quod erat in via habendi: & tale damnum non oportet recompensare ex æquo, quia minus est habere aliquid virtute, quam habere actu: qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum virtutem, vel potentiam: & ideo si redderetur ei ut haberet hoc in actu, restitueretur ei quod est ablatum, non simplum, sed multiplicatum: quod non est de necessitate restitutionis... Tenetur tamen aliquam recompensationem facere, secundum conditionem personarum & negotiorum.

(C) S. Thomas 2. 2. *Quæst.* 62. *art.* 2. Sed contra est, quod Aug. dicit in Epist. ad Macedonium 153. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur; pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest.

Conclusio. Id restituere quod iniuste ablatum est, est de necessitate salutis.

In cor.... Restitutio... est actus iusti-

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 4.

R. Debet præterea restitui quidquid ex rapina vel iniusta detentione damni contigit, vel lucri cessavit. (D)

I. Quid si non possit fur totum restituere?

R. Restituat quod potest.

I. Si nihil habet?

R. Habeat saltem propositum restituendi totum, si per facultates liceat umquam. (E)

I. Qui participes fuerunt damni proximo illati tenenturne ad restitutionem?

R. Quicumque vel directe, vel indirecte particeps fuit damni proximo illati tenetur in solidum restituere, licet ipse nihil habuerit rei alienæ. (F)

I. Quid hoc rei est, *tenetur in solidum restituere?*

R. Id est, tenetur ipse totum restituere non secus ac si ipse rapuisset: nisi raptores restituant.

I. Cui danda restitutio est?

R. Rei domino si vivit; alioquin eius heredibus. (G)

I. Si plures sunt restitutiones

---

tiæ commutativæ, quæ in quadam æqualitate consistit. Et ideo restituere importat redditionem illius rei, quæ iniuste ablata est: sic enim per iteratam eius exhibitionem æqualitas reparatur... Cum ergo conservare iustitiam sit de necessitate salutis; consequens est quod restituere id quod iniuste ablatum est alicui, sit de necessitate salutis.

Ad 1.... Quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio qualis possibilis est: puta cum aliquis alieni abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ, secundum arbitrium boni viri.

(D) Exod. xxi. & xxii. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

S Thom. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 4. *in conclusione & in corp. vide supra hocce* §. *litt.* (B)

(E) S. Aug. *Epist.* 153. *alias* 54. *ad Macedonium*, *c.* 6. *n.* 20. Si enim res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur; non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest.

N. 24. Qui vero contra ius societatis humanæ, furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus abstulerit, reddenda potius quam donanda censemus,
Luc. xix. 8. Zachæi publicani Evangelico exemplo, qui cum hospitio Dominum suscepisset, in vitam sanctam repente mutatus, *Dimidium* (inquit,) *rerum mearum do pauperibus, & si cui aliquid abstuli, quadruplum reddo. Cetera vide huiusce cap.* §. 1.

(F) S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 65. *art.* 7. *Vide super.* §. *litt.* (H)

Digestor. *Lib.* 47. *tit.* 2. *de Furtis*, *lege* 21. Vulgaris §. 8. Si duo, pluresve unum tignum furati sunt, quod singuli tollere non potuerunt, dicendum est omnes eos furti in solidum teneri: quamvis id unus nec contrectare, nec tollere solus posset: & ita utimur. Neque enim dici potest, pro parte furtum fecisse singulos, sed totius rei universos: & sic fiet, singulos furti teneri.

(G) S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 62. *art.* 5. *Conclusio*. Et semper facienda est restitutio, a quo acceptum est, modo quod quis accepit, sit illius.

In corp. Necesse est ut ei fiat restitutio, a quo acceptum est.

Ad 1. Ergo dicendum, quod quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei, cui restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc restitui: quia restitutio ordinatur ad utilitatem eius, cui restituitur. Omnia enim quæ possidentur, sub ratione utilis cadunt: nec tamen debet ille qui detinet rem alienam, sibi appropriare, sed vel reservare, ut congruo tempore restituat: vel etiam alii tradere tutius conservandam.

Ad 3. Si ille cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet

PARS II. SECT. III. CA. VIII. §. 4.

facienda, quis prior eligendus est cui ante alios restitutio fiat?

R. Servandus est in ordine restitutionis faciendæ quem Iudices servant ordinem in bonorum distributione facienda inter multos creditores: ita ut qui prior habet hypothecam prius recipiat quod suum est; & in ceteris hypothecam non habentibus, qui prius damnum passus est, prior restitutionem accipiat. Leges enim illæ quantum ad hoc, fundamentum habent in iure naturali. Adde quod Leges civiles obligant in conscientia in iis quæ pertinent ad distributionem & possessionem bonorum temporalium. (H)

I. Si Dominus rei restituendæ vel eius heredes ignorentur, vel non reperiantur, quid facto opus est?

R. Tunc facienda pauperibus distributio est, & instituendæ orationes in gratiam domini illius rei. Maxime tamen expedit consulere ea de re Episcopum, & multis in Diœcesibus id fieri præcipitur. (I)

---

dando in eleemosynas pro salute ipsius, sive sit mortuus, sive sit vivus: præmissa tamen diligenti inquisitione de persona eius, cui est restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille cui est restitutio facienda, debet restitui heredi eius, qui computatur quasi una persona cum ipso. Si vero ille sit multum distans, debet sibi transmitti quod ei debetur, & præcipue, si sit res magni valoris, & possit commode transmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur, & domino significari.

(H) ROM. XIII. 5. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

S. AUG. *In Ioan. Evang. cap. 1. tract. 6. num.* 25. Ecce sunt villæ: quo iure defendis villas? Divino an humano? Respondeant: Divinum ius in Scripturis habemus, humanum ius in legibus Regum. Unde quisque possidet quod possidet? Nonne iure humano? Nam iure divino, Domini est terra & plenitudo eius: *Psal. XXIII. 1.* pauperes & divites Deus de uno limo fecit, & pauperes & divites una terra supportat. Iure tamen humano dicit, Hæc villa mea est, hæc domus mea, hic servus meus est. Iure ergo humano, iure Imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & Reges sæculi Deus distribuit generi humano.

I. Petr. II. 17. *N.* 26. Apostolus voluit serviri Regibus, voluit honorari Reges, & dixit: Regem reveremini. Noli dicere, Quid mihi & Regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura Regum possidentur possessiones.

(I) C. Sicut dignum. *Extra. de homicid.* §. 5. Eos insuper qui dicuntur illius sancti viri & suorum post mortem eius spolia occupasse, si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, a pœna mortis eius arbitramur esse immunes: sed quæ occuparant, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus unde possint ea reddere: & ipsis ex hoc moderata est pœnitentia iniungenda: quia licet quædam ex his quæ occupaverunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen aliena, (cum ipsa potuissent eis, quorum fuerint, restituere) debuerunt pauperibus erogare.

C. Cum tu. *Extra. de usuris. Vide supra litt.* (H) §. 2. *huiusce cap.*

S. THOM. 2. 2. *Quæst.* 62. *art.* 5. *Vide supra hocce* §. *litt.* (G)

BOCHEL. *Decretor. Eccles. Gallicanæ Lib. 2. titul. 7. cap. 126. pag. 231. Edit. Paris. ann. 1621. in fol. Ex* SYNODALIB. *Ecclesiæ* TRECENSIS. Fures, raptores, usurarii, fraudatores, non absolvantur nisi promittant restituere bona fide, citius quam poterunt alienum; quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Et hoc debet sæpe peccatoribus per Presbyteros intimari: nam res aliena domino debet restitui, si inveniatur, alioquin ipsius successori. Si vero aliquis ipsorum nequeat inveniri, nec spes est aliqua quod ulterius inveniatur: utpote quia certissime constat ipsos ab hoc sæculo migrasse, & de huiusmodi bonis nihil oc-

I. Quandonam facienda restitutio est?

R. Quam primum fieri potest. Alioqui novum in dies damnum proximo infertur iniusta detentione rei alienæ. (K)

I. Si quis morte præoccupatus non restituerit quod debeat, transitne ad illius heredes obligatio restitutionis?

R. Ad restitutionem bona illius omnia obligantur: adeoque transit ad heredes obligatio restitutionis. Legibus enim omnibus cautum est, ne quid heredes faciant suum de hereditate, priusquam debita omnia persolverint. (L)

Pars II. Sect. III. Ca. VIII. §. 4.

I. Quid hoc septimo mandato præcepit Deus?

R. Ut faciamus proximo quod nobis fieri velimus; ipsiusque sublevemus inopiam. De caritate erga proximum & de eleemosyna iam superius egimus.

Sect. 2. c. 4. §; & 4 huius ce Part.

---

dinasse: tunc de consilio providi Confessoris, si res illa sit parvi valoris, est in eleemosynas expendenda. Si autem sit magni valoris, tunc Episcopus, vel suam potestatem habens consulatur: quia circa restitutiones faciendas pericula multa latent. Si autem Confessor consulat Episcopum, non nominet aliquem qui ad restitutionem teneatur: & si spes habeatur quod ille cui est restitutio facienda aliquo tempore valeat inveniri, tunc non sunt distrahendæ, sed restituendæ: & deponantur in aliquo tuto loco ubi fideliter custodiantur, & ipsi cum inventus fuerit, vel eius certo mandato integre restituantur.

Cap. 127. *Ex* Synodo Senonens. 1524. Fures, raptores, usurarii, fraudatores, non absolvantur, nisi promittant restituere bona fide, quam citissime poterunt, alienum: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Et hoc debet sæpe peccatoribus per Presbyteros intimari. Nam res aliena debet domino restitui, si inveniatur; alioquin eius successori. Si vero aliqui eorum nequeant inveniri, nec spes est aliqua quod ulterius inveniantur, utpote quia certissime constet eos ab hoc sæculo migrasse, & de huiusmodi bonis nihil ordinasse: tunc de consilio providi confessoris, si res ipsa sit parvi valoris, scilicet infra summam sexaginta solidorum Turonensium, in pios usus exponatur; in ceteris vero ad nos aut Vicarios nostros, seu Pœnitentiarios remittantur.

(K) S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 62. *art.* 8. Sed contra... Neque in restitutionibus faciendis potest fieri dilatio, sed statim restituere oportet.

Conclus. Statim fieri restitutio debet ab eo, qui accepit, si potest, vel dilatio peti debet ab eo, qui usum rei concedere potest.

In corp. Sicut accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam, quia per hoc quod aliquis detinet rem alienam invito domino, impedit eum ab usu rei suæ; & sic ei facit iniuriam. Manifestum est autem, quod nec per modicum tempus licet in peccato morari; sed quilibet tenetur peccatum statim deserere, secundum illud Eccles. 21 *Quasi a facie colubri fuge peccatum*: & ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo, qui potest usum rei concedere. Eccl. xxi. 2.

Ad 2. Dicendum, quod quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absolvit eum ab instanti restitutione facienda: sicut etiam totaliter a restitutione absolvitur, si omnino sit impotens. Debet tamen remissionem, vel dilationem petere ab eo cui debet, aut per se, aut per alium.

Ad 3.... Per dilationem restitutionis, committitur peccatum iniustæ detentionis, quod iustitiæ opponitur: ideo necesse est tempus esse determinatum, ut statim restitutio fiat.

(L) *Cap.* Tua nos. *Extra. de usuris. c.* 9. *Decret.* Greg. *Lib.* 5. *tit.* 19. Tua nos duxit fraternitas consulendos, quid sit de usurariorum filiis observandum, qui eis in crimine usurarum defunctis succedunt, aut extraneis, ad quos bona usurariorum adseris devoluta? Tuæ igitur quæstioni litteris præsentibus respondemus, quod filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, qua paren-

CAPUT NONUM.

De Octavo Dei Præcepto.

§. 1. *de falso Testimonio & de Mendacio.*

I. Quodnam est octavum Dei Mandatum?

R. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

I. Quid hoc Mandato prohibetur?

R. Ne quis proximo noceat vel verbo vel cogitatione.

I. Quot modis per verba potest fieri iniuria proximo?

R. Quinque modis 1. Falso Testimonio. 2. Mendacio. 3. Detractione. 4. Adulatione. 5. Temere iudicando vel suspicando.

I. Quid est falsum Testimonium?

R. Falsi Testimonii nomine generatim intelligitur quidquid contra veritatem de proximo asseritur, sive in iudicio, sive extra iudicium. Strictius autem sumitur pro depositione iniqua & falsa coram Iudice facta; quod quidem gravissimum scelus est. Huius autem sceleris reatu tenentur non solum falsi testes, sed etiam accusatores, rei, Patroni, Procuratores, ceterique qui coram Iudicibus proximum mendaciis insectantur. (A)

---

tes sui, si viverent, cogerentur. Idipsum etiam contra heredes extraneos credimus exercendum?

Cap. In litteris. *Extra de raptoribus*, *c.* 5. *tit.* XVII. *Lib.* 5. *Decret.* GREGOR. IX. In litteris tuis continebatur: quod cum H. multis fuisset criminibus irretitus, qui Ecclesiarum incendium diabolo instigante commiserat, tandem in ægritudine constitutus, accepta pœnitentia de commissis, per manum Cappellani sui fuit a sententia anathematis absolutus: sed moriens Ecclesiasticam sepulturam habere nequivit. Quapropter, si ita res se habet, mandamus, ut corpus eiusdem, appellatione cessante, facias in Cœmeterio sepeliri, & heredes eius moneas & compellas, ut his, quibus ille incendium, vel alio modo damna contra iustitiam irrogaverat, iuxta facultates suas condigne satisfaciant, ut sic a peccato valeat liberari.

Lege Heres in omne. *ff. de acquirenda hereditat.* DIGEST. *Leg.* 37. *tit.* 2. *lib.* 29. Heres in omne ius mortui, non tantum in singularum rerum dominium succedit: cum & ea, quæ in nominibus sunt, ad heredem transeant.

Lege Scimus *Codice de iure deliberandi, & de adeunda hereditate, lege* 22. §. 4. *tit.* 30. *Lib.* 6. Si præfatam observationem inventarii faciendi solidaverint, hereditatem sine periculo habeant .. ut in tantum hereditariis creditoribus teneantur, in quantum res substantiæ ad eos devolutæ valeant: & eis satisfaciant, qui primi veniant creditores: & si nihil reliquum est, posteriores venientes repellantur... Sed & si legatarii interea venerint, eis satisfaciant ex hereditate defuncti, vel ex ipsis rebus, vel ex earum forsitan venditione.

§. 14... Si quis temerario proposito.. hereditatem vel minime eam repudiaverit, non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam legis Falcidiæ beneficio minime utatur. Quod si post deliberationem recusaverit inventario minime conscripto, tunc res hereditarias creditoribus, vel his qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compelletur.

(A) EXOD. XXIII. 1. Non suscipiens vocem mendacii: nec iunges manum tuam, ut pro impio dicas falsum testimonium.. Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies... Mendacium fugies.

PROV. VI. 16. Sex sunt, quæ odit Dominus ..., linguam mendacem, ... proferentem mendacia, testem fallacem.

Pars II. Sect. III. Cap. IX. §. 1.

I. Ad quid tenentur qui inquinaverunt se huiusmodi scelere?

R. Tenentur restituere quidquid per mendacium damni proximo intulerunt; sive in bonis, sive in fama. Et si fieri aliter restitutio non potest, tenentur palam confiteri se esse mentitos. Id fusius probavimus paragrapho superiori.

I. Quid est mentiri?

Enchirid. c. 22. n. 7. *R. Mentitur*, inquit S. Augustinus, quisquis *contra id quod animo sentit loquitur, voluntate fallendi*.

I. Estne semper & in quocumque casu vetitum mentiri?

R. Est omnino. Nullo in casu mentiri licet. Quin & tegere mendacium æquivocationibus, ut vocant, & restrictionibus mente conceptis, non licet; sunt enim illæ mendaciorum genera. (B)

I. Quid hoc rei est, æquivoca-

---

xix. 5. Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

xxi. 28. Testis mendax peribit.

S. Aug. *In Psal.* lxxix. *num.* 13... Corrumpere te vult aliquis ut dicas, verbi gratia, falsum testimonium... perimat aliena iniquitas carnem tuam, dum servet veritas animam tuam. Si autem a veritate resilieris, quid tibi amplius facturus est inimicus, quam tu tibi ipse facis? Inimicus sæviens carnem potest occidere: tu autem dicendo falsum testimonium animam occidis.

Serm. 16. *alias* 1. *ex homil.* 50. *c* 3. *n.* 4... Quid enim aliud est loqui dolum, nisi aliud labiis promere, cum aliud claudatur in pectore? Ad hoc maxime adulatorum exarsit negotium; quia pæne semper blandiendo non tacent falsum.

Cap. 4. (Dies bonos) quisquis intellexerit & dilexerit, linguam cohibet a malo: & si eum terror mortis cogat ad malum, labia eius non loquuntur dolum.

Conc. Eliberitanum *ann.* 305. *Cap.* 74. *tom.* 1. *Concil. Labbei*, *pag.* 381. Falsus testis, prout crimen est, abstinebit: si tamen non fuerit mortis quod obiecit. Et si probaverit, quod diu tacuerit, biennii tempore abstinebit. Si autem non probaverit in conventu Clericorum, placuit per quinquennium abstinere.

Cap. 75. Si quis autem Episcopum, presbyterum, vel Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei esse communionem.

Conc. Arelatense I. *ann* 314 *can.* 14. *ibid. p.* 473. De his qui falso accusant fratres suos, placuit eos usque ad exitum non communicare.

Conc. Arelatense II. *ann.* 452. *can.* 24. *tom.* 7. *Conc. Labbei*, *pag* 881. Eos qui falso fratribus suis capitalia obiecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, sicut magna Synodus ante constituit, nisi digna satisfactione pœnituerint.

Conc. Agathense *ann.* 506. *can.* 37. *t.* 8. *Conc. Lab. p.* 331. Itaque censuimus homicidas & falsos testes a communione Ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

Conc. Matisconense I. *can.* 17. *ann.* 581 *t.* 9. *Conc. Lab. p.* 935. Si quis convictus fuerit alios ad falsum testimonium vel periurium attraxisse, aut quacumque corruptione sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum non communicet: hi vero qui ei in periurio consensisse probantur, post ab omni sunt testimonio prohibendi, & secundum legem infamia notabuntur.

S. Thom. 2. 2. *quæst.* 70. *artic.* 4. *Conclus.* Falsum testimonium ferens, cum sit periurus, & contra iustitiam agens, & mentiens, peccat mortaliter.

In corp. Respondeo dicendum quod falsum testimonium habet triplicem deformitatem. Uno modo ex periurio, quia testes non admittuntur, nisi iurati: & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex violatione iustitiæ: & hoc modo est peccatum mortale in suo genere, sicut & quælibet iniustitia. Et ideo in præcepto Decalogi sub hac forma interdicitur falsum testimonium. Exod. xx. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Non enim contra aliquem facit, qui eum ab iniuria facienda impedit, sed solum qui ei suam iustitiam tollit. Tertio modo ex ipsa falsitate, secundum quod omne mendacium est peccatum: & ex hoc non habet falsum testimonium, quod semper sit peccatum mortale.

(B) Levit. xix 11. Non mentiemini,

tionibus & restrictionibus mente conceptis mendacium obtegere?

R. Æquivocatio est verbum significationis ancipitis. Restrictio mentis est verbi alicuius ancipitis sensus mente retentus. Æquivocationibus vel restrictionibus mendacium obtegere, est uti ad

---

nec decipiet unusquisque proximum suum.... Non facies calumniam proximo tuo.

Psalm. v. 7. Perdes omnes qui loquontur mendacium.

Ephes. iv. 25. Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra.

Apocal. xxi. 8. Omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulfure: quod est mors secunda.

S. Aug. *Enchirid. ad Laurent. c. 22. num. 7.* Porro autem omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse quod verum sit, sed etiam si quando errat & fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit: sive illud verum sit, sive putetur & non sit. Omnis autem qui mentitur, contra id quod animo sentit loquitur, voluntate fallendi. Et utique verba propterea sunt instituta, non per quæ homines se invicem fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Nec ideo ullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando, si pauper cui palam datur, sentit commodum, & dives cui clam tollitur, non sentit incommodum: nec ideo tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando, si aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit, pœnitendo purganda: nec ideo peccatum negabitur tale adulterium. Si autem merito nobis placet castitas, quid offendit veritas, ut propter alienam utilitatem illa non violetur adulterando, & violetur ista mentiendo? Plurimum quidem ad bonum profecisse homines, qui non nisi pro salute hominis mentiuntur, non est negandum: sed in eorum tali profectu, merito laudatur, vel etiam temporaliter remuneratur benevolentia, non fallacia, quæ ut ignoscatur sat est, non ut etiam prædicetur, maxime in heredibus testamenti novi, quibus dicitur, *Sit in ore vestro, Est, est; Non, non: quod enim amplius est, a malo est.* Matth. v. 37.

Enarrat. in Psal. v. num. 7.... Odit peccator quisque veritatem. Videtur enim quod & illa odit, quos in se manere non sinit. Non autem manent, qui eam sustinere non valent. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Psal. v. 7. Hoc enim est veritati contrarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam, vel naturam veritati esse contrariam, intelligat ad id quod non est pertinere mendacium, non ad id quod est. Si enim id dicitur quod est, verum dicitur: si autem hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo, inquit, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium:* quia recedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinantur. Multa quidem videntur pro salute aut commodo alicuius, non malitia, sed benignitate mendacia: quale illarum in Exodo obstetricum, Exod. I. 19. quæ Pharaoni falsum renuntiaverunt, ut infantes filiorum Israel non necarentur. Sed etiam ista non re, sed indole laudantur: quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, merebuntur aliquando omni mendacio liberari. Nam in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inveniuntur, quibus dictum est, *Sit in ore vestro, Est, est; Non, non: quidquid amplius est, a malo est.* Matth. v. 37. Nec immerito alio loco scriptum est, *Os quod mentitur, occidit animam:* Sap. I. 11. ne quis arbitretur perfectum & spiritalem hominem pro ista temporali vita, in cuius morte non occiditur anima, sive sua, sive alterius, debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud verum occultare: si quidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere: si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere; ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc nondum potest, vel sola huius necessitatis habeat mendacia, ut etiam ab istis, si sola remanserint, liberari mereatur, & Spiritus sancti robur

fallendum proximum verbo ancipiti vel restrictione mentis: verbi gratia, Postulas a me num quid novi efferatur: Audivi, inquio, Magdalenam rem habuisse cum Philippo. Ita ne vero, inquis? Res, pergo, in ore est omnium. Sic ut sententiam meam interpre-

---

accipere, quo quidquid perpetiendum est pro veritate, contemnat. Duo sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut ut prosimus mentimur. Illud primum in iocando, ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur, ioci caussa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud autem quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est. Tamquam, verbi gratia, si cui gladius commendetur, & promittat se redditurum, cum ille qui commendavit poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat, vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere... Unde manifestum est non esse culpandum, aliquando verum tacere: falsum autem dicere, non invenitur concessum esse perfectis.

De mendacio cap. 4. num. 5. Nemo autem dubitat mentiri eum, qui volens falsum enuntiat caussa fallendi: quapropter enuntiationem falsam cum voluntate ad fallendum prolatam, manifestum est esse mendacium.

Cap. 5. num. 6. Illi quibus placet numquam mentiendum, multo fortius agunt, utentes primo auctoritate divina, quoniam in ipso Decalogo scriptum est, *Falsum testimonium ne dicas*, quo genere complectitur omne mendacium... Sed ne quis contendat non omne mendacium falsum testimonium esse appellandum; quid dicturus est ad id quod scriptum est, *Os quod mentitur, occidit animam:* quod ne quis arbitretur exceptis aliquibus mentientibus posse intelligi, alio loco legat, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Unde ore suo ipse Dominus, *Sit*, inquit, *in ore vestro, Est, est; Non, non: quod autem amplius est, a malo est*. Hinc & Apostolus cum exuendum veterem hominem praeciperet, quo nomine omnia peccata intelliguntur, consequenter ait, in primis ponens, *Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem*.

Exod xx 16. Sap 1. 11. Psal. v. 7. Matth. v. 37. Ephes. iv. 25.

Cap. 6. n. 9 Quid si ad te homo confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari?.. *Os quod mentitur, occidit animam*. Quomodo ergo non perversissime dicitur, ut alter corporaliter vivat, debere alterum spiritaliter mori? Nam & ipsa dilectio proximi ex sua cuiusque terminum accepit. *Diliges*, inquit, *proximum tuum tamquam teipsum*. Quomodo ergo quisque diligit tamquam seipsum, cui ut praestet vitam temporalem, ipse amittit aeternam? Quandoquidem si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdat, non est iam diligere sicut seipsum, sed plus quam seipsum: quod sanae doctrinae regulam excedit. Multo minus igitur aeternam suam pro alterius temporali mentiendo amissurus est... Cum igitur mentiendo vita aeterna amittatur, numquam pro cuiusquam temporali vita mentiendum est... Quid si etiam furto nostro, quid si adulterio liberari possit aliquis de morte, ideone furandum est, aut moechandum?... Quod si absurdum & nefarium est, cur animam suam quisque mendacio corrumpat, ut alter vivat in corpore?

Sap. 1. 11. Matth. xix. 19.

Cap. 8. n. 11... Omnis doctrina veritatis aufertur, cedens licentiosissimae falsitati, si mendacio vel officioso alicunde penetrandi aperitur locus. Aut enim temporalia commoda, vel propria vel aliena, veritati praeponit, quicumque mentitur; quo quid fieri potest perversius? Aut cum veritati adipiscendae opitulante mendacio vult facere idoneum, intercludit aditum veritati... Restat ut numquam mentiantur boni.

Cap. 9. n. 16.... Omnino numquam pro aliquo mentiendum est, eo mendacio quod alterum laedat: etsi levius laeditur, quam ille nisi ita mentiteris laederetur, quia nec panis alienus invito, quamvis valentiori, auferendus est, ut alatur infirmior; nec innocens invitus virgis caedendus est, ne alius occidatur.

Cap. 10. n. 17.... A doctrina religio-

taris, ut sensus sit apud te Magdalenam peccasse cum Philippo; id probe intelligo; meus vero sensus est inter Magdalenam & Philippum intercessisse negotium aliquod; idque in ore omnium versari. Ludo in ambiguo sensu verbi *rem habere*: atque ita & men-

---

nis, atque ab eis omnino enuntiationibus, quæ propter doctrinam religionis enuntiantur, cum illa docetur & discitur, omnia penitus mendacia removenda sunt. Nec ulla omnino caussa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit: quando nec ideo in ea doctrina meutiendum est, ut ad eam ipsam quisque facilius perducatur. Fracta enim vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt; quæ nisi vera credantur, teneri certa non possunt. Licet igitur vel dissertori, ac disputatori, atque prædicatori rerum æternarum, vel narratori, vel pronuntiatori rerum temporalium ad ædificandam religionem atque pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultaudum videtur: mentiri autem numquam licet, ergo nec occultare mentiendo.

Cap. 11. *n.* 18. Consequenter etiam videndum est, removenda esse etiam omnia mendacia quæ aliquem lædunt iniuste: quia nulli est iniuria vel levior inferenda, ut ab alio levior repellatur. Nec illa sunt admittenda mendacia, quæ quamvis non obsint alteri, nulli tamen prosunt, & obsunt eis ipsis qui gratis mentiuntur.. Mentiens est qui mentitur invitus: mendax vero amat mentiri, atque habitat animo in delectatione mentiendi. Iuxta ponendi sunt & qui de mendacio volunt placere hominibus, non ut alicui faciant iniuriam vel inferant contumeliam, iam enim supra hoc genus removimus; sed ut suaves sint in sermonibus suis. Isti ab illo genere, in quo mendaces posuimus, hoc differunt, quod illos mentiri delectat, gaudentes de ipsa fallacia; istis autem placere libet de suaviloquio, qui tamen veris mallent placere; sed quando non facile iuveniunt vera quæ grata sint audientibus, mentiri eligunt potius, quam tacere. Difficile est tamen ut isti totam narrationem falsam aliquando suscipiant: sed plerumque veris falsa contexunt, ubi suavitas eos deserit. Hæc autem duo genera mendaciorum non obsunt credentibus, quia nihil de doctrina religionis veritatisque falluntur, aut de ullo commodo vel utilitate sua. Sufficit enim eis ut iudicent fieri potuisse quod dicitur, & fidem habeant homini quem non debent temere existimare mentientem. Quid enim obest, si credat patrem aut avum alicuius virum bonum fuisse etiamsi non fuit; aut usque ad Persas militando pervenisse. etiamsi a Roma numquam recessit? Ipsis autem mentientibus valde obsunt: illis quidem, quia sic deserunt veritatem, ut fallacia lætentur; istis, quia se malunt placere, quam verum.

Cap. 13. *num.* 21.... Si enim mendacium quod adversus vitam cuiusque temporalem dicitur, detestabile est, quanto magis quod adversus vitam æternam? Sicuti est omne mendacium, si in doctrina Religionis fiat. Et ideo falsum testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, etiam quod ad eius laudem videtur pertinere, mentiatur.

N. 22. Quid ergo, si ad Christianum homicida confugiat, aut videat quo confugit; & de hac re interrogetur ab eo, qui ad supplicium quærit hominis interfectorem, menriendum est?.. Quid si de iusto atque innocente ubi lateat sciens a Iudice iuterrogeris... quid facies. falsus testis, an proditor eris?... Nec prodam, nec mentiar.

N. 23 Sed ait quisquam timidior, Paratus esse possum ad quælibet ferenda tormenta, vel etiam mortem obeundam, ne peccem: cum autem peccatum non fit, ita mentiri, ut neque cuiquam obsis, neque falsum testimonium dicas, & prosis alicui; stultum est & grave peccatum, voluntaria frustra sustinere tormenta, & fortassis utilem salutem ac vitam incassum sævientibus proiicere. A quo quæro, cur timeat quod scriptum est, *Falsum testimonium non dices*; & non timeat quod Deo dictum est, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Exod. xx. 16. Psal. v. 7.

Cap. 16. *num.* 24. *Noli velle mentiri omne mendacium*... Itaque cum alius dixerit, ex isto Scripturæ testimonio usque adeo generaliter omne mendacium esse detestandum, ut etiam si quis mentiri Eccli. vii. 14.

dacium & gravem contra proximum calumniam obtego. Rursus petis a me hodie quæ dies est Dominica, num facro interfuerim: Me vero interfuiſſe reſpondeo. Id ſciſcitaris tu, nimirum num hodie interfuerim: rem probe intelligo. Ego vero interfui heri, non

Pars II. Sect. III. Cap. IX. §. 1.

---

velit, etiam ſi non mentiatur, iam voluntas ipſa damnanda ſit.

Cap. 17. Dicit alius.., De ore cordis exterminandum atque alienandum eſſe mendacium ... *Aſſiduitas enim eius non proficiet ad bonum.*

Eccl. vii. 14.

Cap. 21. *num.* 42... Non eſt igitur mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim ſcelus eſt, & primum genus deteſtabilis mendacii. Non eſt mentiendum.... quia nulli facienda eſt iniuria. Non eſt mentiendum:... quia nulli cum alterius iniuria conſulendum eſt. Non eſt mentiendum.... propter mendacii libidinem, quæ per ſe ipſam vitioſa eſt. Non eſt mentiendum;... quia nec ipſa veritas ſine placendi hominibus enuntianda eſt: quanto minus mendacium, quod per ſe ipſum, quia mendacium eſt, utique turpe eſt. Non eſt mentiendum; ... neque enim recte etiam teſtimonii veritas pro cuiuſquam temporali commodo ac ſalute corrumpitur: ad ſempiternam vero ſalutem nullus ducendus eſt opitulante mendacio.. Neque.... mentiendum eſt; non enim cuiuſquam commoditas, aut ſalus temporalis perficiendæ fidei præferenda eſt ... Nec mentiendum eſt; quia & in bonis caſtitas animi, pudicitia corporis maior eſt ... Quisquis autem eſſe aliquod genus mendacii quod peccatum non ſit putaverit, decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem arbitratur aliorum.

Contra Mendacium ad Conſentium, c. 3. *n.* 4. Mendaciorum genera multa ſunt, quæ quidem omnia univerſaliter odiſſe debemus. Nullum eſt enim mendacium, quod non ſit contrarium veritati. Nam ſicut lux & tenebræ, pietas, & impietas, iuſtitia & iniquitas, peccatum & recte factum, ſanitas & imbecillitas, vita & mors; ita inter ſe ſunt veritas mendaciumque contraria. Unde quanto amamus iſtam, tanto illud odiſſe debemus.

Pſal. xiv. 3.

Cap. 6. *num.* 14. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo*: non ſic accipiendum eſt, quaſi retenta in corde veritate, loquendum ſit in ore mendacium. Sed ideo dictum eſt, quia fieri poteſt ut loquatur quiſque ore veritatem, quæ nihil ei proſit, ſi eam in corde non teneat, id eſt, ſi quod loquitur ipſe non credat.

Cap 7. *num.* 17. Si aliter omnino non poſſet educi de cavernis ſuis hæretica impietas, niſi a tramite veritatis lingua catholica deviaret; tolerabilius illa occultaretur, quam iſta præcipitaretur; tolerabilius in ſuis foveis deliteſcerent vulpes, quam propter illas capiendas in blaſphemiæ foveam caderent venatores ... Nam ſi propterea iuſta ſunt, non qualiacumque, ſed blaſphema mendacia, quia hoc animo fiunt, ut occulti Hæretici detegantur: poterunt iſto modo, ſi eodem animo fiant, caſta eſſe adulteria ... Aut enim licebit utrumque pari ratione defendere, ut ideo hæc non eſſe dicantur iniuſta, quia ea facta ſunt intentione, qua deprehenderentur iniuſti: aut ſi ſana doctrina nec propter inveniendos Hæreticos vult nos cum feminis impudicis ſaltem corpore non mente miſceri, profecto nec propter inveniendos Hæreticos vult a nobis ſaltem voce non mente, aut immundam hæreſim prædicari, aut caſtam catholicam blaſphemari ... Non itaque animus a facto excuſatur, quando dicitur aliquid non ex animo fieri, quod tamen non fieret, niſi animus faciendum eſſe decerneret.

N. 18. Intereſt quidem plurimum, qua cauſſa, quo fine, qua intentione quid fiat: ſed ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo bono cauſſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt... Quis iſta dicat, niſi qui res humanas omneſque conatur mores legeſque ſubvertere? Quod enim ſceleratiſſimum facinus, quod turpiſſimum flagitium, quod impiiſſimum facrilegium non dicatur poſſe fieri recte atque iuſte, nec atque iuſte, nec impune tantum, verum etiam glorioſe, ut in eo perpetrando, non ſolum ſupplicia nulla timeantur, ſed ſperentur & præmia; ſi ſemel conceſſerimus in malis operibus hominum ideo non quid fiat, ſed quare fiat eſſe quærendum, ut quæcumque propter bonas cauſſas facta inveniuntur, nec ipſa mala eſſe iudicentur?

hodie. Fallendi tuì caussa me interfuisse respondeo absolute, retento in mente sensu de hesterna die, non de hodierna: atque ita mentis ut vocant restrictione mendacium obtego. Æquivocationes autem & restrictiones mentis mendaciorum genera sunt; quia mendacium

---

Cap. 10. n. 23.... Præcipue de mendaciis hoc in hominum opinione prævaluit, ut peccata non putentur illa mendacia, quin immo & recte facta esse credantur, quando quisque pro eius cui falli expedit utilitate mentitur, aut ne aliis noceat qui nociturus videtur, nisi mendaciis evitetur. Ad hæc mendariorum genera defendenda, plurima de Scripturis sanctis suffragari putantur exempla. Non autem hoc est occultare veritatem, quod est proferre mendacium. Quamvis enim omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult quod verum est celare mentitur. Plerumque enim vera non mentiendo occulimus, sed tacendo. Neque enim mentitus est Dominus, ubi ait. *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.* (Ioan. XVI. 12.) Vera tacuit, non falsa locutus est, quibus veris audiendis eos minus idoneos iudicavit... Non est ergo mendacium cum silendo absconditur verum, sed cum loquendo promitur falsum.

Cap. 11. n. 25. Porro inter dogmata eorum quæ subvertenda sunt, etiam hoc est utique quod dogmatizant, ad occultandam religionem religiosos debere mentiri, in tantum ut non solum de aliis rebus ad doctrinam religionis non pertinentibus, sed de ipsa quoque religione mentiendum sit, ne patefiat alienis; ut videlicet negandus sit Christus, quo possit inter inimicos suos latere Christianus. Etiam hoc, obsecro te, dogma impium nefariumque subverte, propter quod adstruendum argumentantes de Scripturis colligunt testimonia, quibus videantur non solum ignoscenda vel toleranda, verum & honoranda mendacia. Ad te igitur pertinet, sectam detestabilem eum refellis, sic accipienda monstrare ista testimonia Scripturarum, ut vel doceas non esse quæ putantur esse mendacia, si eo modo intelligantur, quo intelligenda sunt; vel imitanda non esse etiam quæ manifestum est esse mendacia; vel certe ad extremum de his saltem rebus quæ ad doctrinam religionis pertinent, nullo modo esse mentiendum.

Cap. 12. n. 26. Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi.

Cap. 15 n. 31. *Lex tua veritas.* (Ps. CXVIII. 142.) Ac per hoc quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet contra veritatem esse mendacium omne? Nullum ergo iustum esse potest mendacium... Clamat autem Ioannes. *Omne mendacium non est ex veritate.* (1. Ioan. II. 21.) Omne ergo mendacium non est iustum. Quapropter quando nobis de Scripturis sanctis mentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse dum non intelliguntur; aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia iusta esse non possunt.

N. 32. Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus (Exod. I. 20.) & cum Raab Ierichuntina meretrice, (Iosue VI. 25.) non ideo factum est quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis.

Cap. 17. n. 34... Faciat ergo homo etiam pro temporali hominum salute quod potest: cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere nisi peccando non possit, iam se existimet non habere quid faciat, quando id reliquum esse perspexerit quod non recte faciat. Proinde Raab in Iericho, quia peregrinos homines Dei suscepit hospitio, quia in eorum susceptione periclitata est, quia in eorum Deum credidit, quia diligenter eos ubi potuit occultavit, quia per aliam viam remeandi consilium fidelissimum dedit, etiam supernæ Ierusalem civibus imitanda laudetur. Quod autem mentita est... non imitandum sapienter proponitur.

Cap. 18. n. 37. *Omne mendacium non est ex veritate.* (1. Ioan. II. 21.) Non est ergo verum, aliquando esse mentiendum: & quod non est verum, nemini est omnino suadendum. *Cetera vide supra c. 3. huiusce Sect. §. 3. litt.* (F)

Cap. 20. n. 40. Sed aliquando nobis ipsius quoque salutis æternæ periculum opponitur, quod nostro mendacio, si aliter non potest, depellendum esse clama-

est quidquid ad fallendum proximum effertur verbis significantibus aliud quam quod mente concipimus.(C)

I. Quid hoc rei est proximum verbis fallere?

R. Id est aliud verbis significare quam habeas in mente.

tur: velut quisquam baptizandus in potestate sit impiorum atque infidelium constitutus, ad quem perveniri non possit ut lavacro regenerationis abluatur, nisi deceptis mentiendo custodibus .... ut perveniatur ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo custodes, si hoc iubet veritas. Si ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus; cum veritas doceat nec propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati, quomodo nos docebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium veritati?

S. Greg. Magn. Papa *Lib.* 18. *Moral. in Iob, cap* 3. *n.* 5. *Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium*. Quod prius iniquitatem, hoc postmodum repetens, mendacium dicit. Nam & omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendacium: quia profecto ab æquitate discrepat, quidquid a veritate discordat. Sed inter hoc quod ait, *loqui*, & postmodum subdit, *meditari*, magna distantia est. Nonnumquam enim peius est mendacium meditari, quam loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis est, meditari vero studiosæ pravitatis. Et quis ignoret in quanta distantia culpa distinguitur, utrum præcipitatione aliquis, an studio mentiatur? Sed vir sanctus, ut perfecte adhæreat veritati, nec studio se perhibet, nec præcipitatione mentiri. Summopere enim cavendum est omne mendacium, quamvis nonnumquam sit aliquod mendacii genus culpæ deuioris, si quisquam (*forte* cuiquam quis) vitam præstando, mentitur. Sed quia scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam*: &, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*: hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ; quamquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa, sequenti solet pia operatione purgari; quanto magis hæc facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur?

Iob. xxvii. 4. — Sap. i. 11. — Psal. v. 7.

N. 6. Nonnulli vero ex obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum: maxime quod illis mentientibus scriptum est, quia *ædificavit illis Dominus domos*. In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admixta culpa mendacii in terrenam est recompensationem declinata: ut in vita sua quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt, bona reciperent: & ulterius quod expectarent mercedis suæ præmium non haberent. Nam si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere mentiendo suam.

Exod. i. 21.

N. 7. Et licet in Testamento veteri nonnulla possint talia reperiri, pæne numquam tamen hoc vel tale genus mendacii a perfectis admissum, studiosus ibi lector inveniet.

(C) Psal. xxxiii. 14. Prohibe linguam tuam a malo: & labia tua ne loquantur dolum.

li. 6. Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viventium.

S. Aug. *De mendacio, c.* 3. *n.* 3. Non omnis qui falsum dicit mentitur, si credit aut opinatur verum esse quod dicit... Quisquis autem hoc enuntiat quod vel creditum animo, vel opinatum tenet, etiamsi falsum sit, non mentitur... Quapropter ille mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat. Unde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, idest, duplex cogitatio: una rei eius quam veram esse vel scit, vel putat, & non profert; altera eius rei quam pro ista profert, sciens falsam esse vel putans. Ex quo fit ut possit falsum dicere non mentiens, si putat ita esse ut dicit, quamvis non ita sit; & ut possit verum dicere mentiens, si putat falsum esse & pro vero enuntiat, quamvis revera ita sit ut

PARS II SECT. III CAP. IX. §. 1.

I. Ergo numquam licet contra propriam mentem loqui?

R. Numquam licet. In eo enim posita est ipsa mendacii ratio. Est autem prohibitum omne mendacii genus.

I. Omne mendacii genus inquis: Quid si mendacium proximo non noceat?

R. Nullum mendacium proximo non nocet. Noxium enim est proximo omne fallaciæ genus. Noxium est quidquid iniurium est proximo: at proximum verbis fallere, ut fit in omni mendacio, est genus iniuriæ. Ius enim habet unusquisque, ex receptis apud omnes homines legibus, ut sibi interroganti non nisi vera respondeantur: & merito queri potest

---

enuntiat. Ex animi enim sui sententia, non ex rerum ipsarum veritate, vel falsitate mentiens, aut non mentiens iudicandus est. Potest itaque ille qui falsum pro vero enuntiat, quod tamen verum esse opinatur, errans dici & temerarius: mentiens autem non recte dicitur; quia cor duplex cum enuntiat non habet, nec fallere cupit, sed fallitur. Culpa vero mentientis est, in enuntiando animo suo fallendi cupiditas, sive fallat cum ei creditur falsum enuntianti; sive fallat vel cum ei non creditur, vel cum verum enuntiat voluntate fallendi, quod non putat verum...

In Psal. LI. *n.* 10. Ante te est æquitas, ante te est iniquitas: unam linguam habes, quo vis eam vertis. Quare ergo potius ad iniquitatem, & non ad æquitatem? Cibos amaritudinis non das ventri tuo, & cibos iniquitatis das linguæ tuæ malignæ? Sicut eligis quo vescaris, sic elige quod loquaris.

Serm. 16. *alias* 1. *ex homiliis* 50. *c.* 1. *n.* 1.... Cohibeamus linguam nostram a malo, labia nostra non loquantur dolum, declinemus a malo, & faciamus bonum.

Cap. 3. *n.* 4. *Vide supra hocce §. litt.* (A)

Tract. 7. *in Ioan. n.* 18.... Dolus est, cum aliud agitur & aliud fingitur.. Dolus fraus est, simulatio est. Quando aliquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dolus est, & tamquam duo corda habet: unum quasi sinum cordis habet, ubi videt veritatem, & alterum sinum, ubi concipit mendacium... Quid est, *Labia dolosa*? Sequitur, *In corde, & corde locuti sunt mala*. Quid est, *In corde & corde*; nisi duplici corde? *Psal.* xi. 3.

S. THOM. 2. 2. *Quæst.* 109. *artic.* 3. *in corp.*... Virtus autem veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus. Uno quidem modo, in hoc quod est ad alterum. Manifestatio enim, quam diximus esse actum veritatis, est ad alterum, in quantum scilicet ea quæ circa ipsum sunt, unus homo alteri manifestat. Alio modo, in quantum iustitia æqualitatem quamdam in rebus constituit. Et hoc etiam facit virtus veritatis: adæquat enim signa rebus existentibus circa ipsum.

Ad primum... Quia homo est animal sociale, naturaliter unus homo alteri debet alteri id, sine quo societas humana servari non posset. Non autem possent homines ad invicem convivere, nisi sibi invicem crederent, tamquam sibi invicem veritatem manifestantibus. Et ideo virtus veritatis aliquo modo attendit rationem debiti.

Ad tertium... Potest intelligi veritas iustitiæ, secundum quod aliquis ex iustitia veritatem manifestat; puta cum aliquis in iudicio veritatem confitetur, aut verum testimonium dicit. Et hæc veritas est quidam particularis actus iustitiæ... Pertinet ad hanc veritatem ... veritas qua aliquis & vita & sermone talem se demonstrat qualis est: & non alia quam circa ipsum sunt, nec maiora nec minora.

Quodlibeto 8. *quæst.* 6. *artic.* 14. *in c.* Quando aliquis voce enuntiat quod non habet in mente, quod importatur in nomine mendacii, est ibi inordinatio per abusum vocis: & ideo concedimus, quod mendacium semper est peccatum.

Ad 2. Obstetrices non commendantur, quia mentiræ sunt, sed propter misericordiam, ex qua in mendacium inciderunt, & sic apparet in eis quædam indoles, id est profectus virtutis, non autem perfectio.

quoties verbis fallitur. Itaque præceptum hoc omne mendacii genus vel ex hoc ipso capite prohibet. Sed etiam si essent mendacia quædam quæ vergerent non in offensionem, sed in utilitatem proximi, nihilominus illa prohiberentur. Repugnat enim omne mendacium veritati, atque adeo ipsi Deo. Deus enim veritas est, & qui manet in veritate in Deo manet, & Deus in eo. Et maledictus qui facit omne mendacium. (D)

I. Si proximum non ob aliud verbis fallo, quam ut ipsi prosim; estne vetitum id mendacii genus? PARS II. SECT. III. CAP. IX. §. 2.

R. Non sunt facienda mala ut eveniant bona, inquit, Apostolus. At mendacium per se malum est, quia pugnat cum veritate. (E) Rom. III. 8.

§. 2. *De Obtrectatione*.

I. Quid est Obtrectatio?

R. Obtrectationis nomine intelligitur quidquid dicitur contra famam proximi: seu verbum quo fama proximi læditur. (A)

(D) S. AUGUST. *Libro de mendacio, & contra mendacium, & locis superius allatis hocce §.*

(E) ROM. III. 8. Et non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere,) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio iusta est.

IOSUE IX. 22. Vocavit Gabaonitas Iosue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis? Itaque sub maledictione eritis.

S AUG. *Locis superius allatis fuse id probat.*

(A) PSAL LVI. 6.... Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.

PROV. XXIV. 9. Abominatio hominum detractor... Time Dominum, fili mi, & Regem; & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?

ECCLES. X. 11. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.

ROM. I. 30. Susurrones, detractores, Deo odibiles.. Qui talia agunt digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

1. COR. VI. 10. .. Neque maledici regnum Dei possidebunt.

2. COR. XII 20. Timeo.. ne forte... DETRACTIONES, susurrationes... sint inter vos: ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam.

IACOB. III. 2. In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circumducere totum corpus... Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis, quam magnam sylvam incendit! Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat totam nativitatis nostræ inflammata a gehenna .. Linguam... nullus hominum domare potest: inquietum malum. plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio. & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.. Non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica... Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica,.. non iudicans, sine simulatione.

IV. 11. Nolite detrahere alterutrum, fratres Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex.

S. AUG *De mendacio, cap. 16. n. 33. Abstinete ergo vos a murmuratione, quæ nihil prodest, & a detractione linguæ parcite.* Fit autem ista detractio per malevolentiam, cum quisquam non solum ore ac voce corporis profert quod confingit in aliquem, sed etiam tacitus talem vult credi; quod est utique ore cordis detrahere. Sap. 1. 11.

Sunt & alia huic vitio nomina. Si falsum est quod contra proximum dicitur, calumnia est: si verum, maledicentia. Sed sæpe maledicentiæ nomine omne genus obtrectationis intelligitur. (B)

(B) S. CHRYSOST. *Hom. 3. ad popul. Antioch. n. 5.* Jejunet quoque os a verbis turpibus & convitio. Quæ enim utilitas, quum avibus quidem & piscibus abstineamus, fratres vero mordeamus, & comedamus? Detrahens fraternas carnes comedit; proximi carnem momordit: propterea & Paullus terruit dicens: *Si autem vos invicem mordetis & comeditis, videte ne ad invicem consumamini.* Non infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris affecisti malis & teipsum, & illum, & alios plures: etenim audientem pejorem fecisti proximum calumnians... Insuper communem Ecclesiæ statum læsisti: non enim omnes audientes peccatorem solum accusant, sed opprobria Christianorum genti infligunt. Nec audias infideles dicere, illum fornicatorem esse & dissolutum, sed pro eo qui peccavit, Christianos omnes calumniis insectari. Ad hæc Dei gloriam blasphemari fecisti: sicut enim nobis laudabiliter viventibus Dei nomen glorificatur, sic peccantibus blasphematur, & contumelia afficitur. Quartum, male audientem pudore affecisti, & sic impudentiorem reddidisti, inimicum & hostem faciens. Quintum, teipsum pœnæ & castigationis reum fecisti, negotia ad te nihil attinentia texens. Ne quis enim hoc mihi dicat, tunc cum detraho, falsa dico. Si autem vera dico, minime. Nam licet vera loquens maledixeris, & hoc est crimen: etenim Pharisæus ille Publicano veridicus maledixit, sed tamen hoc ipsi nihil profuit... Vis fratrem corrigere, lacrima, ora Deum, seorsum apprehensum admone, consule, exhortare.... Declara caritatem erga peccantem; persuade ipsi quod consulens & curans, non traducere volens, peccati ipsum commonefacis, comprehende pedes, osculare, ne erubescas, si modo vere mederi vis... Sacerdoti vulnus manifesta: hoc est curantis, hoc providentis, hoc consulentis. Non solos autem maledicos, sed & aliis detrahi audientes admoneo aures obstruere, & Prophetam imitari dicentem: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Dic proximo: Habes aliquem quem laudes & commendes? Aures aperio, ut unguenta suscipiam: si vero male velis dicere, verbis ingressum obturo: non enim stercus & cœnum accipere sustineo. Quod mihi lucrum, si didicero illum esse improbum? Immo maximum nocumentum ex hoc & extrema jactura. Loquere ad ipsum; Curemus nostra, quomodo peccatorum rationem reddamus, & curiositatem hanc & operosam indagationem circa vitam nostram exhibeamus. Quam enim habebimus excusationem, quam veniam, cum nostra ne in mentem quidem veniant, aliena vero curiose scrutemur? Sicut in domum se inclinare, & interiora considerare, prætereunti turpe est, & multa ignominia plenum: sic & circa alienam vitam satagere, illiberalitatis extremæ est. Hoc vero ridiculum magis est, quod talem habentes vitam, & res suas negligentes cum aliquid arcanum dixerint, rogant audientem & adjurant, ne cuiquam alteri dicat: hinc declarantes, se rem reprehensione dignam commisisse. Si enim illum, ut nemini dicat rogas: multo magis te priorem huic dicere non oportebat... Sed jucundum detrahere, immo jucundum non detrahere. Qui detrahit enim deinceps anxius est, suspicatur & timet, pœnitentiam agit, & linguam suam mordet, timens & tremiscens, ne forte aliis enuntiatum verbum magnum sibi periculum afferat, & superfluam & inutilem inimicitiam his qui dixere operetur. Qui seipsum vero continet, in securitate plurima cum multa vivet voluptate. *Audisti sermonem,* inquit, *moriatur in te: confide, non te disrumpet.* Quid est, *moriatur in te?* Extingue ipsum, defodito, nec exire, neque penitus moveri permittas: sed maxime stude, nec alios quidem dicentes male tolerare. Quod si quando & susceperis, infodito, interime dictum, oblivioni trade, ut his qui non audierint similis fias, & cum multa pace & securitate præsentem transigas vitam. Si delatores didicerint, quod ipsos magis quam accusatos aversemur, & ipsi tandem ab hac mala consuetudine desistent, & peccatum corrigent, & laudabunt post hæc, & nos ipsos quasi servatores factos & benefactores

Galat. v. 15.

Psal. c. 5.

Eccli xix. 10.

I. Quot modis peccatur per obtrectationem?

R. Quinque modis. 1. Cum proximo falsum crimen imponitur. 2. Cum verum crimen verbis augetur. 3. Cum occultum evulgatur. 4. Cum aliena vel facta vel dicta malam in partem temere accipiuntur, si id verbis fiat. 5. Cum egregie facta verbis minuuntur, vel frigide laudantur, ubi se se offert laudis occasio. 6. Quin & silentium quandoque obtrectationis locum tenet. Si quis, verbi gratia, egregie factum alterius cum omnino laudare debeat, silet prorsus, videatque silentium hoc accipiendum esse a circumstantibus in proximi offensionem. (C)

Pars II. Sect. III. Cap. IX. §. 2.

I. Estne grave peccatum maledicentia vel calumnia?

R. Grave omnino: his enim proximi fama læditur; adeoque fit gravis iniuria proximo. *Maledici regnum Dei non possidebunt*, inquit Apostolus. (D)

1. Cor. vi. 10.

---

prædicabunt... Maledicere & calumniari, inimicitiæ & odii & iniuriarum principium est. Fugiamus igitur, dilecti, fugiamus detractiones, docti id esse totum diaboli barathrum, & insidiarum eius latibulum. Ut enim nostra negligimus, & graviores nobis reatus constituimus, in hanc nos consuetudinem diabolus duxit.. Peccata nostra sic graviora faciemus, omni nos excusatione privantes: qui enim acerbe aliena exquirit, in delictis suis nullam umquam veniam nancifcetur. Non enim tantum a peccatorum nostrorum natura; sed & ex iudicio de aliis nostro sententiam Deus proferet, idcirco admonuit di-
Matth. vii. 1. cens: *Nolite iudicare, ut non iudicemini*.. Eliminemus igitur omnem ex ore nostro detractionem, scientes quod & si cinerem comedamus, nulla nobis asperæ vitæ huius utilitas erit, nisi detractione
Ib. xv. 11. abstineamus: *Non enim quæ intrant coinquinant hominem, sed quæ exeunt ex ore.* Si quis te prætereunte stercus commoveat, nonne, quæso, convitio & contumelia afficias? Hoc fac & erga detractores. Non enim sic commotum stercus illum fœtorem suscipientium cerebri membranam percellit, sicut aliena peccata excussa & vita impura patefacta audientium animos contristare & perturbare solent. Abstineamus igitur a detractione, turpiloquio, blasphemia, & neque proximo, neque Deo maledicamus.

(C) S. Gregor. Magn. Papa *Lib* 2. *moral. in Iob. c.* 8. *n.* 14. Antiquus adversarius cum quæ accuset mala, non invenit, ipsa ad malum inflectere bona quærit. Cumque de operibus vincitur, ad accusandum verba nostra perscrutatur. Cum nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscare contendit: tamquam bona facta bono animo non fiant, & idcirco perpendi a iudice bona non debeant.

S. Thom. 2. 2. *q.* 73. *art.* 1. *in. c....* Verbo aliquis dupliciter aliquem lædit: uno modo in manifesto, & hoc fit per contumeliam:.. alio modo occulte, & hoc fit per detractionem. Ex hoc autem quod aliquis manifeste verba contra alium profert, videtur eum parvipendere; unde ex hoc ipse dehonoratur. Et ideo contumelia detrimentum affert honori eius, in quem profertur. Sed qui verba contra aliquem profert in occulto, videtur eum vereri magis, quam parvipendere. Unde non directe infert detrimentum honori, sed famæ...

Ad tertium... Aliquis dicitur detrahere, non quia diminuit de veritate, sed quia diminuit famam eius: quod quidem fit quandoque directe, quandoque indirecte. Directe quidem quadrupliciter. Uno modo, quando falsum imponit alteri: secundo, quando peccatum adauget suis verbis: tertio, quando occultum revelat: quarto, quando id quod est bonum dicit mala intentione factum. Indirecte autem, vel negando bonum alterius, vel malitiose reticendo, vel minuendo.

(D) *Vide auctoritates Scripturæ laudatas supra hocce §. litt.* (A)

Eccli. xxviii. 21. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt

Pars II. Sect. III Cap. IX §. 2.

per linguam suam. Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit iugum illius, & in vinculis eius non est ligatus. Iugum enim illius, iugum ferreum est: & vinculum illius, vinculum æreum est. Mors illius, mors nequissima: & utilis potius infernus, quam illa. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias iniustorum, & in flamma sua non comburet iustos. Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras. Aurum tuum, & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos: & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

S. Chrysost. *Hom. 3. ad pop. Antioch. vide supra hocce §. litt.* (B)

Matth. xii. 36. *Homil. 42. al. 43. in Matth. aliquant. post. init... Dico autem vobis, omne verbum otiosum quodcumque loquentur homines, dabunt de illo rationem in die iudicii.* Otiosum autem, quod rei non convenit, mendax, sycophantiam continens; immo inane, ut quidam dicunt, quod profusum risum moveat, vel turpe, impudens, illiberale. *Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Ibid. xii. 37. Viden' non molestum iudicium, levesque pœnas? Neque enim ex iis quæ alius de te dixit, sed ex iis quæ ipse loquutus es, iudex calculum feret; quod omnium est iustissimum. Tu enim & dicendi & non dicendi potestatem habes. Non igitur eos qui calumniis impetuntur angi & timere par est, sed eos qui calumniantur. Neque enim illi coguntur sese purgare, quod male audierint: sed hi, quod male dixerint: ipsisque omne periculum imminet. Quare eos qui male audierint nihil curare oportet: neque enim pœnas dabunt pro maledictis aliorum: eos autem qui maledixerint anxios esse par est & tremere, utpote in iudicium hac de re trahendos. Nam diabolicus est laqueus peccatum illud quod nullam habet voluptatem, sed solummodo damnum. Nam talis homo malum in animo thesaurum deponit. Si vero is qui pravum habet humorem, in morbum ipse incidit; multo magis ille qui bile acriorem in se nequitiam thesaurizat, extrema patietur, quia gravem sibi morbum paravit. Idque manifestum est ex iis quæ ipse eructat. Nam si alios tanto dolore afficit, multo magis animam suam illa parientem. Qui enim insidias parat, seipsum primum occidit.

Et post. pauca... Fugiamus itaque peccatum illud: ac nec verbis nec factis proximo noceamus. Neque enim dixit, si accusaveris & ius dicere compuleris; sed simpliciter, si male dixeris, etiamsi seorsim, extremas dabis pœnas, etiamsi id quod tu dicis verum sit, etiamsi ea de te persuasus iis, pœnas tamen dabis. Non enim ex iis quæ ille fecit: sed ex iis quæ tu dixisti, sententiam feret Deus. *Nam ex verbis tuis condemnaberis*, inquit. Non audis Pharisæum vera loquutum esse, omnibusque nota, nec occulta revelasse? Sed tamen extremas dedit pœnas. Si vero de iis quæ perspicua sunt non licet accusare, multo minus de dubiis... Quid enim ad te si ille malus est?... Defende te, ne accuses: quæ ad te spectant cures, non aliena. Matth. xiv. 4. Ibid. xii. 37.

S. Bernard. *Serm. 24. in Cant. n. 3.* Videas ambulare seorsum, convenire sibi & federe pariter, moxque laxare procaces linguas in detestandum susurrium. Una uni coniungitur, nec spiraculum incedit in eis; tanta est libido detrahendi, audiendive detrahentem. Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordes ad discordiam. Conciliant inter se inimicissimas amicitias, & pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio.... *Intrat mors per fenestras nostras*, Ierem. ix. 21. cum prurientes auribus, & oribus letale poculum detractionis invicem nobis ministrare contendimus. Non veniat anima mea in concilio detrahentium, quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: *Detractores Deo odibiles*. Quam sententiam Rom. i. 30. Deus ipse loquens in Psalmo, audi quomodo confirmat: *Detrahentem proximo suo, hunc persequebar*. Psal. c. 5.

N. 4. Nec mirum, cum id præcipue vitium caritatem quæ Deus est, & quidem ceteris acrius, impugnare & persequi cognoscatur... Omnis qui detrahit, primum quidem seipsum prodit vacuum caritate. Deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi ut is, cui detrahit, veniat in odium, vel contemptum ipsis, apud quos detrahit? Ferit ergo caritatem in omnibus qui se audiunt lingua maledica, & quantum in se est,

I. Peccantne qui maledicos audiunt?

R. Peccant si libenter & maligne & cum voluptate audiant. Sic enim

PARS II. SECT. III. CAP. IX. §. 2.

necat funditus & extinguit: non solum autem, sed & in absentibus universis, ad quos volans verbum forte per eos, qui præsentes sunt, pervenire contigerit...
Psal. xiii. 3. *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*. Utique tam veloces, quam velocites currit sermo. Unus est qui loquitur, & unum tantum verbum profert, & tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium, dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle livoris amarum per linguæ instrumentum spargere, nisi amara non
Luc. vi. 45. potest, dicente Domino: *Ex abundantia cordis os loquitur*. Et sunt species pestis huius, dum alii quidem nude atque irreverenter, uti in buccam venerit, virus evomant detractionis; alii autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conentur. Videas alta præmitti suspiria, sicque quadam cum gravitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde invito, & magis condolentis affectu, quam malitiose proferri. Doleo, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum satis, & numquam potui de hac re corrigere eum. Et alius: Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud; sed per me numquam innotuisset: at quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, revera ita est. Et addit: Grande damnum: nam alias quidem in pluribus valet; ceterum in hac parte (ut verum fateamur) excusari minime potest.

Serm. 17. de diversis, de triplici custodia manus linguæ, & cordis, n. 2. Labiis sane mundandis .. studium & .. sollicitudo debetur. Quod si dixeris. Rarus est
Psal. cix. 5. qui sermones suos in iudicio disponere videatur: vel ex hoc disces, quam sit rara perfectio... Quis sane numeret, quantas modicum linguæ membrum contrahat sordes; quam multiplex in labiis incircumcisis immunditia coaguletur; quanta sit pernicies oris incircumspecti? Est enim lingua dissoluta in sermonibus otiosis; est lingua impudica, est & magniloqua... Est etiam lingua dolosa, & item lingua maledica, quarum altera in falsiloquam & adulatoriam subdividitur; altera vero nunc in facie contumelias irrogat, nunc detrahit in occulto. Quod si *de omni* vel Matth. xii. 36.
otioso verbo, quodcumque loquuti fuerint homines, Deo sunt reddituri rationem in die iudicii: quanto districtius de verbo mendaci, mordaci & iniurioso, de elato, vel lascivo, de adulatorio, aut detractorio iudicabuntur?

N. 3. Quam vera sententia, fratres, *In multiloquio non effugies peccatum!* Ut Prov. x. 19.
enim prætercam cetera, si propterea otiosum est verbum, quod nullam rationabilem caussam habeat: quam rationem de eo reddere poterimus, quod est præter rationem? Nemo vestrum, fratres, parvi æstimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis. Si quidem *tempus acceptabile est, & dies salutis*. Volat verbum irrevocabile, volat tempus irremeabile, nec advertit insipiens quid amittat. 2. Cor. vi. 2.

N. 4. Utinam tamen vel solum tempus vitæ amitteretur in verbis! sed multi in his etiam vitam amittere comprobantur: nec modo ipsi amittere, sed adimere quoque & hoc fratribus suis. An non amittunt vitam *detractores, Deo odibiles*, odibiles vitæ?... An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat?... Auditurus est forsitan ipse quoque cui detrahitur... Itaque scandalizabitur audiens & tabescet... Numquid non vipera est lingua ista? Ferocissima plane: nimirum quæ tam letaliter tres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? Profecto, & acutissima, quæ tres penetrat ictu uno. *Lingua*, inquit, *eorum gladius acutus*. Gladius equidem anceps, immo triceps est lingua detractoris. Rom. 1. 30. Psal. lvi. 5.

N. 5. Levis quidem res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat. Leviter transit, sed graviter urit: leviter penetrat animum, sed non leviter exit: profertur leviter, sed non leviter revocatur: facile volat, atque ideo facile violat caritatem .. Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest: substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum & validum invenitur. Modicum membrum est, sed, nisi caveas, magnum malum.

Nnn 2

Pars II. Sect. III Cap. IX. §. 2.

ipsi stimulos addunt ad maledicendum, & obtrectationis participes fiunt. (E)

I. Quid ergo facto opus est, cum auditur obtrectatio?

R. Impedienda est & avertenda quantum fieri potest. Idque fit vel silentium imponendo, si per auctoritatem liceat, vel sermonem alio deflectendo, vel tacendo omnino

---

(E) Basilius *in regul. brevior. Interrog.* 26 Qui detrahit fratri, vel detrahentem audit, & tolerat: qua animadversione dignus est? *Resp.* Separandi sunt ambo a reliquorum societate. *Detrahentem* enim *secreto proximo suo, hunc persequebar*. Et alibi dictum est, *Detrahentem nolito libenter audire, ne evertaris.*

Psal. c. 5.

Prov. xxiv. 21.

Interrog. 27. Si vero antistiti etiam detraxerit, quo pacto cum illo nos geremus? *Resp.* Manifestum est hoc quoque iudicium ex ira Dei adversum Mariam, quando detraxit Moysi: cuius peccatum, ne ipso quidem Moyse deprecante, inultum dimisit Deus.

Num. xii.

S. Hieronym. *Epist.* 52. *al.* 34. *alias* 2. *ad Nepotian. n.* 14. Cave quoque ne aut linguam, aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes... Parce a detractione linguæ, custodi sermones tuos, & scito, quia per cuncta quæ de aliis loqueris, tua coscientia iudicaris: & in his ipse deprehenderis, quæ in aliis arguebas. Neque vero illa iusta est excusatio, referentibus aliis iniuriam facere non possum. Nemo invito auditori libenter refert. Sagitta in lapidem numquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facile detrahere: *Cum detractoribus*, ait Salomon, *ne misceaeris, quoniam repente veniet perditio eorum, & ruinam utriusque quis novit?* Tam videlicet eius, qui detrahit, quam illius qui accommodat aurem detrahenti..

Sap. 1. 11.

Prov. xxiv. 21.

S. Bernard. *lib.* 2. *de considerat. c.* 13. *n.* 22. Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.

Lib. 4. *cap.* 6. *n.* 18. Clandestinas & susurratas delationes non recipias adversus eum: magis detractiones censueris. Et hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem qui palam veretur dicere quod in aure locutus est, suspectum habeas. Quod si te iudicante dicendum coram ille renuerit, delatorem iudices, non accusatorem.

S. Thom. 2. 2. *q.* 73. *ar.* 4 *concl.* Audiens detrahentem qui posset resistere, sed ei placet detractio, eiusdem detractionis vitii reus est.

In corp.... Digni sunt morte non solum qui faciunt peccata, sed etiam qui facientibus peccata consentiunt Quod quidem contingit dupliciter. Uno modo directe, quando scilicet quis inducit alium ad peccatum, vel ei placet peccatum. Alio modo indirecte; scilicet quando non resistit, cum resistere possit... Dicendum est ergo quod si aliquis detractiones audiat absque resistentia, videtur detractori consentire; unde fit particeps peccati eius. Et si quidem inducat eum ad detrahendum, vel saltem placeat ei detractio propter odium eius, cui detrahitur, non minus peccat quam detrahens, & quandoque magis. Unde Bernard. (*lib.* 2. *de consid. c.* 13.) dicit, *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.* Si vero non placeat ei peccatum, sed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem: peccat quidem, sed multo minus quam detrahens: & plerumque venialiter. Quandoque etiam hoc potest esse peccatum mortale, vel propter hoc quod alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere, vel propter aliquod periculum consequens, vel propter radicem; quia timor humanus quandoque potest esse peccatum mortale.

Rom. 1. 32.

Ad secundum.. Non semper aliquis debet resistere detractori, arguendo eum de falsitate, maxime si sciat verum esse quod dicitur: sed debet eum verbis redarguere de eo quod peccat fratri detrahendo, vel saltem ostendere quod ei detractio displiceat per tristitiam faciei: quia ut dicitur Prov. 25. *Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.*

& triſtem exhibendo faciem; vel recedendo prorſus a maledicorum conventu. (F)

I. Qui falſum crimen impoſuerunt proximo, qui calumniæ rei ſunt, ad quid tenentur?

R. Tenentur omnino reſtituere famam iniuſte ablatam, & quidquid inde damni proximo emerſit, vel lucri ceſſavit; & ſi aliter fieri reſtitutio non poteſt, tenentur palam evulgare ſe fuiſſe mentitos. (G)

I. Si verum eſt quod in proximi offenſionem quis temere protulit, teneturne ad reſtitutionem famæ? PARS II. SECT. III. CAP. IX.

R. Tenetur ad reſtitutionem: non quidem aſſerendo falſum eſſe quod dictum eſt, neque enim unquam mentiri licet; ſed alia quacumque ratione legitima, ſecundum viri prudentis arbitrium, compenſando quidquid damni temere intulit. (H) § 2.

I. Licetne maledicentiam ma-

(F) PROV. IV. 24. Remove a te os pravum, & detrahentia labia ſint procul a te.

XXIV. 21. *Vide ſupra hocce §. litt* (A)

XXV. 23. Ventus aquilo diſſipat pluvias, & facies triſtis linguam detrahentem.

ECCLES. XXVIII. 28. *Vide ſupra litt.* (D) *hocce §.*

S. THOM. *Vide ſupra litt.* (E) *hocce §.*

(G) S. AUG. *Epiſt.* 153. *alias* 54. *ad Macedonium. cap.* 6. *num.* 20. *&c. Vide ſupra* §. 4. *cap.* 8. *huius ſect. litt.* (E)

S. THOM 2. 2. *quæſt.* 62. *art* 2. *ad* 2. Dicendum quod aliquis poteſt alicui famam tripliciter auferre. Uno modo, verum dicendo, & iuſte; puta cum aliquis crimen alicuius prodit ordine debito ſervato; & tunc non tenetur ad reſtitutionem famæ. Alio modo, falſum dicendo, & iniuſte; & tunc, tenetur reſtituere famam, confitendo ſe falſum dixiſſe. Tertio modo, verum dicendo, ſed iniuſte: puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum: & tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantum poteſt, ſine mendacio tamen: utpote quod dicat ſe male dixiſſe, vel quod iniuſte eum diffamaverit: vel ſi non poſſit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare.

(H) S. THOM. 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 2. *ad* 1. *ſupra litt.* (G) *hocce §.*

IOAN. GERSONIUS *Reſ. ad qq. quatuor. Quæſt.* 1. *tom.* 2. Quæritur, an male loqui de aliis in eorum abſentia ſit ſemper peccatum?..... Pro reſponſione itaque ſciendum, quod actio moralis libera accipit vel vituperium, vel laudem & peccatum ex ſuis circumſtantiis, & ſpecialiter ex circumſtantia finis. Inquirendum eſt igitur ad quem finem dicitur malum de abſentibus; & occurrunt ſex fines generales. Quandoque hoc fit ad inſtructionem præſentium, & id audientium, ut caveant ſimilia facere. Quandoque fit ad præſentium cautelam, ne ſcilicet ex ignorantia decipiantur per malam aliorum ſocietatem, quos præſumunt bonos. Quandoque etiam fit ad utilitatem abſentium, ut videlicet præſentes eis referant pro ipſorum correctione & emendatione: Quandoque fit ex quadam compaſſione amicabili, ut ſcilicet ſeipſum & audientes, referens provocet ad orandum inſtantius pro aliorum peccatis, & eorum converſione. Quandoque etiam fit ex ſola curioſitate & aſſueta loquacitate, & quadam libidine loquendi de aliis. Quandoque autem fit ex odio, vel invidia, ac pro diminutione famæ alienæ, & ex animi indignatione. Sit ergo.

Prima Concluſio. Primis quatuor modis poteſt eſſe non ſolum licitum, immo & meritorium referre mala abſentium, dummodo tamen non intendatur principaliter alius finis, quam aliquis prænotatorum quatuor. Et ſi non miſceatur alia intentio fermentata & ſibi ipſi mentiens, dum bene provideatur ne ſint falſa quæ dicuntur, aut in malo, ultra quam in ſe ſunt per referentem ampliata, aut forſan ſiniſtre interpretata, ac etiam quod non plus noceat talis locutio abſentibus & eorum famæ, quam proſit præſentibus & eorum ædificationi; quoniam pro parvo bono conſequendo non eſt magnum malum committendum.

Pars II. Sect. III Cap. IX. §. 2.

ledicentia, calumniam calumnia repellere?

R. Numquam licet *malum pro malo reddere, nec maledictum pro maledicto*; sed e contra tenemur bonum pro malo, benedictionem pro maledictione reddere; tenemur, inquit Christus, *orare pro persequentibus & calumniantibus nos*.

1. Petr. iii. 9. — Matth. v. 44.

I. Peccatne semper quisquis malum de proximo loquitur?

R. Triplici in casu id fieri licet:

Secunda Conclusio. Male loqui etiam de absentibus ad solum satisfaciendum propriæ loquacitati & libidini loquendi de aliis, qui est quintus modus seu finis inter prædictos, etiam si sit pro sola deductione temporis & quasi pro solatio, ut sic tempus sine tædio transeat, vix aut numquam excusatur a peccato, & sæpius transit in mortale peccatum. Tale
Matth. xii. 36. enim *verbum* non solum *otiosum*, (de quo iuxta terribilem Veritatis comminationem sumus *reddituri rationem*;) sed & communiter est perniciosum & multipliciter nocivum. Nam habemus ex tali verbo occasionem & rationem magnæ damnificationis aliorum in sua fama. Etiam per hoc cadunt sæpissime tam loquentes, quam audientes, vel in indignationem contra eos, de quibus fuit oblocutio, vel in falsam testificationem propriam, tam cordis, quam oris; dum videlicet cogitatio interius pensans coram se posita aliena mala, & sua propria; quandoque similia aut maiora pal-
Luc. xviii. 11. pans tumet & inflatur, dicendo, *Gratias tibi ago, Domine Deus, quod non sum* ego talis qualis iste, de quo tanta mala refe-
Ps. vii. 16. runtur. Et sic miser *cadit in foveam quam fecit*, & cum illo Evangelico Pharisæo falso iusto, fit peior quem ipse iudicat, si non deterior, ei tamen propter suam superbiam similis; quia etiam peccator ut alius, etsi alio modo. Et hoc pharisaicum vitium tam in loquendo, quam in audiendo concipitur facillime, & fit saltem affectu, etiam si ratio videatur iudicare aliter, & id ore manifestare minime attentet.

Si quis autem quæret signum, quomodo sciet quando ex bono fine loquatur aut malo de malis proximi? Respondetur, quod dum loquitur aliquis ad bonum istius, cuius mala commemorat; ut puta, ut in se & audientibus provocet mentem ad orandum pro talis emendatione; necessarium est, ut sentiat tunc in se quamdam ad eumdem de quo fit sermo, compassionem piam, dulcemque, misericordem, & caritativum affectum. Et etiam requiritur, ut non nimis longum texat sermonem de tam mala materia & despicabili. Sicut pia mater non delectatur in narrando longe mala filii sui, nec etiam dicit illa nisi ex necessitate, ut puta ipsi medico, aut illis qui eius saluti poterunt prodesse, & malum adiacens avertere. Sic itaque narrando suspirat alte, tristatur, dolet, & abbreviat sermonem quantum prævalet, & quantum videtur sufficere ad ostensionem infirmitatis, quæ sibi tantæ tristitiæ caussa exsistit.

Sed dum quis loquitur malum de aliis ex loquacitate, sunt signa opposita; quoniam tunc sentit indignationem animi contra eos de quorum malis loquitur, & cum quadam amaritudine fellis corrodit & mordet ipsos absentes, & verbis suis venenatis, linguaque sua sicut gladius acutus acuata, lacerat sine misericordia, sine aliqua compassione, nec ponit finem verbis suis, quia satiari nequit eius vorax invidia, quin licet crudas omnes carnes & totum sanguinem eius quem devorat, quantum in eo est, absumpserit. Et quamvis conscientia sua sibi clamet, quod talia agendo neminem ædificet; immo & nonnumquam audientes scandalizet, non tamen adhuc cessat, quin, quantum tempus patitur, venenum suum totaliter effundat. Item signum est non fallax, cum sic loquendo malum de absentibus, eos corrigere minime curat. Hoc autem sciri ex eo potest, quia præsentibus non committit ut absentibus caritative ea quæ ipse invidia refert, denuntient; immo persæpe postquam ad cor revertitur, timet ne id faciant. & si factum foret, non æquo animo sustineret; non quia doleat de alterius iniuria & sua propria culpa, sed magis de sua vilificatione & detractionis nota; nollet enim detractor reputari, quamquam esse non vitet. Item signum efficax videtur, ut loquens malum de aliis, interroget cor

immo & ad id faciendum caritas impellit sæpius.

1. Si peccatum proximi & certum sit & minime occultum, de eo loqui licet, modo id non maligno animo, sed vel ex necessitate, vel ex alicuius utilitatis intuitu fiat.

---

suum coram cordium inspectore Deo, cui mentiri non potest, quamvis posset mentiri iniquitas sibi ipsi, & quærat, an vellet quod alius sic loqueretur de se coram aliis ea intentione, ea forma, & sic de aliis circumstantiis, qualiter ipse loquituc de aliis... Hoc clavo retunditue nonnullorum excusatio falsa & frivola, qui cum loquuti fuerint ad libitum suum de proximorum suorum malis, audent, si super hoc obiurgentur, dicere, etiam quandoque constantec, licet mendaciter, se hoc fecisse non mala intentione, neque animo cuiquam nocendi, & nullo modo ex invidia. Et si rursum interrogentur, an ergo ex singulari id egerint dilectione & amicitia, & ad magnum profectum aut commodum absentium, & an similia dilectionis & amicitiæ signa velint erga se consimiliter fieri, laqueis perplexitatis ita capti & irretiri sunt, ut vel manifestum contra suam conscientiam proferre mendacium, vel verbum iniquum & dolosum iniuste dixisse contra proximum, fateri cogantur, quorum utrumque malum est. Malum igitur, & valde malum, multumque perniciosum est homini, esse promptum ad loquendum malum de absentibus. Etiam ceteris malis quæ inde sequuntur circumscriptis, mens tam loquentis quam audientium impeditur a melioribus & salutaribus, postmodum ex hoc etiam invita. Cum enim post fuerit orandum & Deo serviendum, ad mentem redeunt, placeat vel displiceat, cum quadam quasi violentia, quæ prius incaute commisit vel admisit eum mala complacentia. O quanto consultius est ita loqui de bonis, aut de peccatis & malis propriis, quam ita rodere dente canino alios? Vix denique servatur mensura, quin misceatuc mendacium & malum augmenteter, & ad partem semper trahatur deteriorem, & pæne nullo excusetuc aut allevietur, ut sic fiat supra modum peccana peccatum, quasi unum aut simplex peccarum non sufficiat in perniciem ipsius obloquentis.

Conclusio tertia. Loqui malum de alio ad finem sextum, scilicet directe ex odio & invidia, semper est peccatum. Et quando notabiliter læditur per hoc aliena fama, & dum loquens hoc advertit in sua conscientia, aut advertere posset, est gravius peccatum sæpissime quam furtum, aut quam foret esus carnium in die veneris, vel ieiunii Ecclesiæ magni cuiuscumque. Salubre itaque consilium est ad vitandum tam grande periculum animæ, ut homo discat & assuescat ita honeste loqui de absentibus, sicut loquendum esset, si ipsi præsentes essent, & personalitec de se sermonem prolatum audirent. Itemque ut homo semper timorem Dei habeat præ oculis cordis; qui utique ubique est præsens, & in cuius conspectu loquituc quicumque loquitur. Non solum autem hoc, sed & coc intuetur, & reddet tempore suo unicuique iuxta opera sua. Oret ergo necesse est quilibet ut ponat Dominus custodiam ori suo. Sed & audientes caveant sibi ne sint prurientes auribus, & delectet eos audire aliena mala; quia iuxta B. Hieronymi sententiam verissimam: *æque reus est qui detrahentem libenter audit, sicut is qui detrahit, immo nonnumquam ampliori reatu constringitur propter præstitam alteri occasionem: si enim ipse non libenter audisset, forsit in alter tacuisset*. Er ut amplius pertimescamus tam periculosum linguæ vitium, advertendum, quod communiter secundum Doctores comparatur non solum furto, sed & homicidio: immo & præferunt hac ratione: quia in homicidio occiditur corpus unum, in detractionis vero vitio, occiduntur animæ plures, quia anima detrahentis, animæ detractorem libenter audientium, & quandoque etiam anima eius cui detrahitur. Item nonnumqam facilius satisfit pro homicidio corporali & furto, quam huiusmodi homicidin & furto spirituali, scilicet detractione. Ratio, quia in illis quantitas damni æstimari potest, & sic correspondens emenda subsequi: in istis autem nequit, cum non satis constare possit, in quot hominum cordibus mediate & immediate detrahens bonam opinionem & famam eius cui detraxit, occiderit, atque furtive bonum famæ

2. Cum occultum proximi peccatum prudenter & caute detegitur iis qui possunt eum vel a peccato revocare, vel peccantem cohibere.

3. Cum occultum proximi malum panditur homini, ut is sibi caveat vel ab insidiis, vel ab imminenti iniuria, seu damno. Neque enim fas est nocere innocenti ne prodatur reus. Sed hic magna cautione & prudentia opus est: res

---

(quod inter omnia alia corporalia, & huius vitæ bona multum est pretiosum) subtraxerit; unde & difficulter satisfacere ipsi læso potest, cum tamen iuxta B. Augustinum: *Peccatum non dimittitur, nisi ablatum restituatur*. Quomodo autem restituet, cum ignoret quantum debet? Item inter cetera peccata istud quodammodo est inhumanius & bestialius, quia lupinum. Dicitur namque, quod nisus nisum non comedat, nec canis canem, nec bestia aliqua bestiam suæ speciei; sed bene alterius, sola lupa excepta, quæ (ut aiunt) cum fame premitur, lupum comedere non veretur. Sic & detractor homo hominem suæ naturæ consortem, tamquam lupa rapacissima dentibus detractionis rodere, comedere, & occidere non erubescit; in hoc a lupa differens, quod illa comedit carnes recentes, ipse autem quandoque carnes fœtentes & iam putrefactas; quando videlicet, non tantum vivis, sed & dudum iam mortuis dentes mordaces detractorie iam infigit. O abominandum malum & valde odien-
Prov. xxiv. 9. dum! Bene ergo Sapiens vocat *detractores*
Rom. 1. 30. *Deo odibiles*, cum tamen scriptum sit de
Sap. xi. 25. Deo: *Nihil odisti eorum quæ fecisti*. In signum magnæ detestationis (haud dubium) peccati detractionis dicitur Deus odire detractores, qui nihil odire solet eorum quæ fecit: aut restat dicere, quod detractores non sunt sua factura, non quidem secundum essentiam, sed propter singularem eorum malitiam. Unde & hac de caussa B. Augustinus, vir scientia & vita utique præclarissimus, ad tantum detestabatur hoc vitium, ut circa mensam, ubi communiter de facili linguæ peccatum (iuxta B. Gregorii de divite Epulone sententiam) se immiscet, hæc metra (prout in eius Legenda reperitur) scripta haberet:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

Et ut facto comprobaret quod scripto statuerat, cum quidam Episcopi (prout ibidem legitur) ad eius mensam cœpissent incaute laxare linguam in detractionem absentum, aiebat; nisi cessarent, ipse illa metra delere vellet, & de mensa recedere. Hinc etiam est, quod Religiosorum Fundatores considerantes multiplex in linguæ vitio pendere animæ periculum, sanxerunt providissime pro summo remedio iuge pro loco & tempore suis sequacibus silentium, certas pœnas in robur sanctionum suarum contra transgressores adiicientes. Et clarum est, experientia docente, quod ubi censura hæc silentii servatur arctius, ibi religio viget laudabilius & perfectius.

Porro quamquam custodia oris cuique sit necessaria propter cavenda mala prætacta, specialiter tamen hæc opportuna esse Religiosis & Sacerdotibus Christi, quorum ora non diabolicis ioculationibus, sed divinis die noctuque laudibus repleta esse debent: maxime etiam propter illa tremenda sacrosancta Corporis & Sanguinis Christi mysteria, quæ ipsorum ora quotidie quasi tangere habent. Demum male loqui volens de alio, debet primo considerare seipsum, fragilitatem suam & proprios defectus, & quomodo indiget etiam misericordia Dei ipse ne cadat, sicut ille cecidit de quo loqui intendit: immo iam similiter & forte plus graviter cecidisset, nisi divina gratia se præservasset. Nemo quippe sanctus, aut innocens viribus suis. Penset quoque si ipse esset in statu aliorum, ut alii faciunt faceret, & quandoque peius. Occasione peccandi namque, quæ valde multiplex est, data, difficile est non peccare; immo singulare Dei donum tunc peccatum posse vitare. Nam si homo, qui non nisi se & linguam suam regere habet, ita sæpius deficit, occasione se offerente, ut cadat tam facile in peccatum detractionis & cetera mala, nec potest esse dominus sui ipsius; quid, rogo, hic æstimare pie debebit de ceteris, qui non solum

enim periculosa: hic facilis error est: hic sæpe cupiditas & malignitas simulata caritate obteguntur. (I)

---

se, sed & alios multos diversorum & mirabilium morum habent regere? Nonne, si qua viscera pietatis & fraternæ caritatis in eo fuerint, pro his talibus, si non omnia punctualiter ad rectum dirigunt, magis devote orabit, quam detractorie lacerabit? Regratiabitur itaque Deo, qui se in tuto locavit; & compatietur fratribus (quia omnes unum habemus Patrem in cælis) tam variis & multis periculis, etiam non tantum pro se, sed pro communi salute expositis. Denique timeat nihilominus sibi usurpare divinum iudicium, cum non veretur iudicare alienum servum, qui *Domino suo stat aut cadit*. Stabit autem potius, quoniam *potens est Dominus stabilire eum*, hoc enim ipse debet præsumi magis quam quod condemnetur. Talia innumera sunt in sacris Scripturis. Et ex dictamine etiam plura sunt similia iuris tam divini quam humani, quibus homo se iuvare contra tam pestiferum vitium linguæ poterit pariter & munire, quæ & diligenter debet advertere, & in effectum deducere, ne forte alias frustra sit quidquid boni agit. Advertat etiam quod licet totum pæne humanum genus peccato linguæ communiter periclitetur; pauci tamen sunt, qui debite inde conterantur, confiteantur, & satisfaciant; immo reperiuntur nonnulli adeo mentis oculo cæci, quod detractiones, adulationes, calumnias, & ceteras manifestas oris damnandas nequitias non reputant apud se pro peccatis; qui si forent de laicorum numero litteras ignorantium, viderentur utique excusandi: nunc autem excusationem nullam habent de peccato, quia, proh dolor! & litterati, & Clerici, & quandoque habitu Religiosi sunt. Timere quoque deberent merito homines, ne si abutantur linguæ suæ beneficio, ad Deum laudandum, & propriam salutem operandum sibi concesso, in extrema sua necessitate, videlicet in horrendæ mortis hora, usus debitos tam nobilis doni iusto Dei iudicio eis subtrahatur, cum eo permaxime indigebunt ad confitendum peccata sua, & ad exponendum necessitates suas, & ad commendandum animas suas Deo & Sanctis suis eorum amicis, &c. Longius quam intendebamus, & forsan durius quam debueramus, de vitio linguæ disseruimus. Sed nemini displiceat, nullus sinistre diiudicet; pro communi bono factum est, coram Deo loquimur, nulli in contemptum.

Rom. XIV. 4. Ibid.

(I) S. BASILIUS, *Regul. brev. Interrog.* 25. Duo tempora esse arbitror, in quibus liceat mali aliquid de aliquo dicere. Nimirum quando necesse est aliquem cum aliis, qui ad id idonei sint, consilium inire quo pacto corrigendus sit qui peccavit. Et rursus cum opus fuerit communire aliquos, qui sæpe ex ignorantia alicui malo tamquam bono adiungi possent: quandoquidem præcipit Apostolus, ut ne cum talibus coniungamur, ne quis forte nanciscatur laqueos animæ suæ. Quod quidem eumdem Apostolum fecisse comperimus ex his quæ ad Timotheum scribit: *Alexander ærarius multa mihi mala ostendit, quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.* At vero præter huiusmodi necessitatem, si quis aliquid dicat contra aliquem, ut idipsum criminetur, aut vitio vertat, maledicus est & obtrectator, tametsi verum est quod dicitur.

2. Tess. III. 14.

2. Tim. IV. 14. & 15.

S. AUGUST. *Epist.* 211. *alias* 109. *ad Sanctimoniales*, *n.* 11. & 14. *vide supra* §. 5. & 6. *c.* 4. *sect.* 2. *huiusce partis*, *litt.* (E & C)

S. THOM. 2. 2. *q.* 73. *art.* 2. *in corp.* Respondeo dicendum, quod peccata verborum maxime sunt ex intentione dicentis iudicanda. Detractio autem secundum suam rationem ordinatur ad denigrandam famam alicuius. Unde ille, per se loquendo, detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur, eo absente, ut eius famam denigret. Auferre autem alicui famam valde grave est; quia inter res temporales videtur fama esse pretiosior, per cuius defectum impeditur homo a multis bene agendis: propter quod dicitur, *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri magni, & pretiosi*: & ideo detractio, per se loquendo, est peccatum mortale. Contingit tamen quandoque, quod aliquis dicit aliqua verba, per quæ diminuitur fama alicuius; non hoc intendens, sed aliquid aliud. Hoc autem non est detrahere, per se & formaliter loquendo; sed solum materialiter, & quasi per accidens. Et si quidem verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter

Eccl. XLI. 15.

Pars II. Sect. III. Cap. IX. §. 3.

§. 3. *De Adulatione, de Convitiis & Contumeliis, denique de Iudiciis & Suspicionibus temerariis.*

I. Quid est adulatio?

R. Adulatio est laus vel falsa, vel nimia. Adulatur quisquis vel falsis laudibus blanditur proximo, vel excedit modum in veris laudibus.

I. Estne peccatum adulatio?

R. Est genus mendacii proximo maxime noxii; adeoque peccatum est. (A)

I. Qua ratione adulatio proximo nocet?

R. Eo quod superbiam, ceteraque peccata & vitia proximi nutriat. (B)

I. Quid per convitium aut contumeliam intelligis?

R. Per convitium seu contumeliam intelligo ea verba, quæ dedecus imprimunt ei in quem iactantur, quæque ab iratis cum proposito aliquem lædendi proferuntur. Quod quidem tribus modis fieri potest. 1. Cum alicui exprobrantur vera aut falsa seu corporis seu animi vitia. 2. Cum alteri crimen aliquod, sive ille nocens, sive innocens sit, imponitur. 3. Cum officia aut dona ante collata, ingra-

---

aliqund bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis: non est peccatum, nec potest dici detractio. Si autem proferat ex animi levitate, vel propter caussam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale; nisi forte verbum quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alicuius lædae: & præcipue in his quæ pertinent ad honestatem vitæ; quia hoc ex ipso genere verborum habet rationem peccati mortalis. Et tenetur aliquis ad restitutionem famæ, sicut ad restiturionem cuiuslibet rei subtractæ.

Ad 1. Revelare peccatum occultum alicuius propter eius emendationem, denuntiando, vel propter bonum iustitiæ publicæ, accusando, non est detrahere.

Gerson. *Resp. ad* 4. *qq. q.* 1. *Vide supra hocce §. litt.* (H)

(A) Psal. cxl. 5. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.

S. Hieron. *Dialog.* 1. *adv. Pelag. post. med.* Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulcreque *adulator* apud Philosophos definitur, *blandus inimicus*. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correptos. Unde & Apostolus loquitur: *Inimicus vobis factum sum, veritatem dicens vobis.* Et Comicus: *Obsequium amicos, veritas odium parit.*

Galat. iv. 16. Terent. Andr. a. 1. S. 1.

(B) S. Aug. *in Psal.* ix *n.* 21.... Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur.

S. Gregor. Magn. Papa *Lib.* 18. *Moral. in Iob. c.* 4. *n.* 8. *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, uterque abominabilis est ante Deum.* Sunt namque nonnulli, qui dum male facta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per Prophetam dicitur: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis.* Ad hoc quippe pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite, vel cubito iacentis ponit: ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est: *Ipse ædificabit parietem, illi autem liniebant eam.* Parietis quippe nomine, peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur: ut quod illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Sed sanctus vir, sicut mala de bonis non æstimat, ita iudicare bona de malis recusat.

Prov. xvii. 15. Ezech. xiii. 18. Ibid. 10.

tumve animum, aliaque dedecora, aut etiam pauperiem, infimum humilemque ſtatum in quo olim ſedit, aut adhuc iacet, ipſi in memoriam revocamus, (C) ut eum laceremus contumeliis. (D)

I. Nonne aliquando hæc abſque crimine dici poſſunt?

R. Qui hæc dicens, ſcit falſa eſſe de quibus proximo obiicit, abſque dubio peccat, ſiquidem mentitur: mentiri autem numquam licet.

Peccat etiam verum dicens, ſi animo irato ad lædendum proximum contumelias in eum iaciat. Quod quidem peccatum gravius aut levius eſſe poteſt. Leve eſt, ſi minora tantum vitia exprobrentur, nec adſit nocendi voluntas. Grave eſt, ſi fœdiſſima convitia, quæ proximi famam inquinare poſſunt, aut etiam leviſſima, ſed cum propoſito nocendi, ingerantur. (E)

Qui vero ea tantum mente, maxime ſi aliqua auctoritate polleat, alterum contumeliis inſequitur, ut correctus ad meliorem frugem ſe recipiat, innoxius eſt, mo-

(C) S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 72. *art.* 1. *Ad tertium.* Dicendum quod convitium & improperium conſiſtunt in verbis, ſicut & contumelia; quia per omnia hæc repræſentatur aliquis defectus alicuius in detrimentum honoris ipſius. Huiuſmodi autem defectus eſt triplex, ſcilicet defectus culpæ, qui repræſentatur per verba contumelioſa: & defectus generaliter culpæ & pœnæ, qui repræſentatur per convitium; quia virium conſuevit dici non ſolum animæ, ſed etiam corporis. Unde ſi quis alicui iniurioſe dicat eum eſſe cæcum, convitium quidem dicit, ſed non contumeliam. Si quis autem dicat alteri, quod ſit fur, non ſolum convitium, ſed etiam contumeliam infert. Quandoque vero repræſentat aliquis alicui defectum minorationis, ſive indigentiæ; qui etiam derogat honori conſequenti quamcumque excellentiam: & hoc fit per verbum improperii; quod proprie eſt quando aliquis iniurioſe alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei neceſſitatem patienti. Unde dicitur, *Exigua dabit, & multa improperabit.* Quandoque tamen unum iſtorum pro alio ponitur.

Eccl. xx. 15.

(D) S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 72. *art.* 2. *in corp.* Reſpondeo dicendum quod ... verba in quantum ſunt ſoni quidam, non ſunt in nocumentum aliorum, ſed in quantum ſignificant aliquid: quæ quidem ſignificatio ex interiori affectu procedit. Et ideo in peccatis verborum maxime conſiderandum videtur, ex quo affectu aliquis verba proferat. Cum ergo convitium ſeu contumelia de ſui ratione importet quamdam dehonorationem: ſi intentio proferentis ad hoc feratur, ut per verba quæ profert, honorem alterius auferat; hoc proprie & per ſe eſt dicere convitium vel contumeliam: & hoc eſt peccatum mortale, non minus quam furtum vel rapina. Non enim homo minus amat ſuum honorem, quam rem poſſeſſam. Si vero aliquis verbum convitii vel contumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, ſed forte propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi, non dicit convitium vel contumeliam formaliter & per ſe, ſed per accidens & materialiter; in quantum ſcilicet dicit id quod poteſt eſſe convitium vel contumelia. Unde hoc poteſt eſſe quandoque peccatum veniale, quandoque autem abſque omni peccato. In quo tamen neceſſaria eſt diſcretio, ut moderate homo talibus verbis utatur; quia poſſet eſſe ita grave convitium, quod per incautelam prolatum auferret honorem eius contra quem proferretur; & tunc poſſet homo peccare mortaliter, etiamſi non intenderet dehonorationem alterius. Sicut etiamſi aliquis incaute alium ex ludo percutiens, graviter lædat, culpa non caret.

(E) S. Thomas. *Vide ſupra hocce §. litt.* (D)

do caritatis & prudentiæ leges obſervet. (F) Sunt quandoque mali a Præpoſitis verbis aſperioribus increpandi, ut docet Apoſtolus. (G) Peccat tamen Præpoſitus, ſi in verbis ſuis caritatis aut prudentiæ modum excedat.

Qui non animo nocendi, aut contumeliam faciendi, verbis utitur aſperioribus, quibus animus audientis offenditur, nullum ſcelus admittit, nec, niſi forſan inconſiderantia, & præcipiti lingua, peccaſſe dicendus eſt. (H)

I. Quid præſtare debet qui proximum convitiis aut contumeliis proſcidit?

R. Iniuſtam ipſius famæ ac honori labem tenetur detergere, & damna quæ exinde paſſus eſt reſarcire.

I. Quomodo ſe gerere debet qui convitiis ac contumeliis laceſſitus eſt?

R. Iniuriam ex animo condonare tenetur. (I) Supra huic quæſtioni abunde ſatisfecimus, cum de iniuriis condonandis egimus. *Huiuſce Part. Sect. 2. c. 4. §. 6.*

I. Quid eſt iudicium temerarium, ſuſpicio temeraria?

R. Eſt iudicium vel ſuſpicio de malo proximi, quæ nullo legitimo fundamento nituntur.

Qui ſine legitimo fundamento

(F) S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 72. *Ad* 2. Dicendum, quod ſicut licitum eſt aliquem verberare, vel in rebus damnificare cauſſa diſciplinæ; ita etiam cauſſa diſciplinæ poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod convitioſum dicere. Et hoc modo Dominus diſcipulos vocavit *ſtultos*, & Apoſtolus Galatas *inſenſatos*. Tamen ſicut dicit Aug. in lib. de ſerm. Domini in monte, *Raro & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ; in quibus, non nobis, ſed ut Domino ſerviatur, inſtemus*. *Luc. XXIV. 25. Galat. III. 1.*

(G) Tit. I. 13. Increpa illos dure, ut ſani ſint in fide.

(H) S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 72. *art.* 2. *Ad primum*. Dicendum, quod ad eutrapeliam pertinet dicere aliquod leve convitium, non ad dehonorationem, vel ad contriſtationem eius in quem dicitur; ſed magis cauſſa delectationis & ioci. Et hoc poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circumſtantiæ obſerventur. Si vero aliquis non reformidet contriſtare eum, in quem profertur huiuſmodi iocoſum convitium, dummodo aliis riſum excitet; hoc eſt vitioſum.

(I) *Vide quæ diximus ſupra huiuſce partis ſect.* 2. *cap.* 4. §. 6.

S. Thom. 2. 2. *Quæſt.* 72. *art.* 3. *in corp.* Reſpondeo dicendum, quod ſicut patientia neceſſaria eſt in his quæ contra nos fiunt, ita etiam in his quæ contra nos dicuntur. Præcepta autem patientiæ in his quæ contra nos fiunt, ſunt in præparatione animi habenda; ſicut Aug. in lib. de ſermone Domini in monte (lib. 2. cap. 34. 35. 36. vel cap 19 & 20.) exponit illud præceptum Domini: *Si quis percuſſerit te in unam maxillam; præbe ei & aliam*; ut ſcilicet homo ſit paratus hoc facere, ſi opus fuerit. Non tamen hoc ſemper tenetur facere actu; quia nec ipſe Dominus hoc fecit; ſed cum ſuſcepiſſet alapam, dixit, *Quid me cædis?* Ut habetur Ioan. 18. Et ideo etiam circa verba contumelioſa, quæ contra nos dicuntur, eſt idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, ſi expediens fuerit. Quandoque tamen oportet ut contumeliam illatam repellamus: maxime propter duo. Primo quidem propter bonum eius qui contumeliam infert, ut videlicet eius audacia reprimatur, & de cetero talia non attentet; ſecundum illud: *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur*. Alio modo, propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Greg. dicit ſuper Ezech. hom. 9. Hi, quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent (ſi poſſunt) detrahentium ſibi verba compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant; & ita in pravis moribus remanentes bene vivere contemnant. *Matth. V. 39. Ioan. XVIII. 23. Prov. XXVI. 5.*

iudicat vel suspicatur proximum peccasse, temere iudicat vel suspicatur.

Tunc autem est legitimum fundamentum iudicandi, cum res est certa & evidens. (K)

Pars II. Sect. III. Cap. IX. §. 3.

(K) S. Aug. *lib.* 2. *de sermone Domini in monte c.* 18. *n.* 59. (*Matth.* vii. 1. & 2.) *Nolite iudicare ne iudicetur de vobis: in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis; & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. (*Ibid.* 16.) Quod enim scriptum est, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, sicut sunt stupra, vel blasphemiæ, vel furta, vel ebriositates, & si qua sunt talia, de quibus nobis iudicare permittitur, (1 *Cor.* v. 12.) dicente Apostolo, *Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Nonne de iis qui intus sunt vos iudicatis?* De genere autem ciborum, quia possunt bono animo & simplici corde sine vitio concupiscentiæ quicumque humani cibi indifferenter sumi, prohibet idem Apostolus iudicari eos, qui carnibus vescebantur, & vinum bibebant, ab eis qui se ab huiusmodi alimentis temperabant. (*Rom.* xiv. 3.) *Qui manducat*, inquit, *non manducantem non spernat; & qui non manducat, manducantem non iudicet*. (*Ibid.* 4.) Ibi etiam ait: *Tu quis es, qui iudices alienum servum? Domino suo stat, aut cadit* De talibus enim rebus quæ possunt bono & simplici & magno animo fieri, quamvis possint etiam non bono, volebant illi cum homines essent, in occulta cordis ferre sententiam, de quibus solus Deus iudicat.

N 60. Ad hoc pertinet etiam illud (1. *Cor.* iv. 5.) quod alio loco dicit, *Nolite ante tempus quidquam iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis: & tunc laus erit unicuique a Deo*. Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt, de quibus temerarium est iudicare, maxime ut condemnemus. Horum autem veniet tempus ut iudicentur, *cum Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis*. Item (1. *Tim.* v. 24.) alio loco dicit idem Apostolus, *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quadam autem & subsequuntur*. Manifesta ea dicit, de quibus clarum est quo animo fiant; hæc præcedunt ad iudicium, id est, quia si fuerit ista subsecutum iudicium, non est temerarium. Subsequuntur autem illa quæ occulta sunt; quia nec ipsa latebunt tempore suo. Sic & de bonis factis intelligendum est: nam ita subiungit: (*Ibid.* 25.) *Similiter & facta bona manifesta sunt, & quæcumque aliter se habent, abscondi non possunt*. De manifestis ergo iudicemus, de occultis vero Deo iudicium relinquamus: quia & ipsa abscondi non possunt, sive mala sive bona, cum tempus advenerit quo manifestentur.

N. 61. Duo sunt autem in quibus temerarium iudicium cavere debemus, cum incertum est quo animo quidque factum sit, vel cum incertum est qualis futurus sit qui nunc vel bonus vel malus apparet. Si ergo quispiam, verbi gratia, conquestus de stomacho ieiunare noluit, & tu id non credens edacitatis id vitio tribueris, temere iudicabis. Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cognoveris, & ita reprehenderis quasi numquam ille possit corrigi atque mutari, nihilominus temere iudicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiant: neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, ut desperemus sanitatem, & vitabimus iudicium, de quo nunc dicitur, *Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis*. (*Matth.* vii 1.)

N. 62.... Temeritas qua punis alium, eadem ipsa te puniat necesse est. Nisi forte arbitrandum est, quod iniquitas ei noceat aliquid in quem procedit, ei autem nihil a quo procedit: immo vero sæpe nihil nocet ei qui patitur iniuriam, ei autem qui facit necesse est ut noceat.

N. 63.... Multa incertum est quo corde fiant, de quibus iudicare temerarium est; maxime autem hi temere iudicant de incertis, & facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quam emendare atque corrigere: quod vitium vel superbiæ est, vel invidentiæ.

S. Thomas 2. 2. *q.* 60. *ar.* 2. *Conclus.* Iniuste, præsumptuose, ac temere quidpiam iudicare, illicitum semper est, id

Suſpicandi autem adeſt legitima ratio, quando res mali ſpeciem habet, & eſt mala ut plurimum. (L)

I. Quodnam diſcrimen eſt inter iudicium & ſuſpicionem?

R. Qui iudicat, rem certo apud ſe ſtatuit: qui ſuſpicatur, dubitat, nec certo affirmat.

I. Peccatne quiſquis malum de proximo vel iudicat vel ſuſpicatur?

---

iudicium tamen quod eſt iuſtitiæ actus proculdubio eſt licitum.

In corp. Iudicium in tantum eſt licitum, in quantum eſt iuſtitiæ actus... Ad hoc quod iudicium ſit actus iuſtitiæ, tria requiruntur: primo quidem, ut procedat ex inclinatione iuſtitiæ: ſecundo, quod procedat ex auctoritate præſidentis: tertio, quod proferatur ſecundum rectam rationem prudentiæ. Quodcumque autem horum defuerit, iudicium erit vitioſum & illicitum. Uno quidem modo quando eſt contra rectitudinem iuſtitiæ: & ſic dicitur iudicium perverſum vel iniuſtum. Alio modo, quando homo iudicat in his in quibus non habet auctoritatem; & ſic dicitur iudicium uſurpatum. Tertio modo, quando deeſt certitudo rationis, puta cum aliquis de his iudicat, quæ ſunt dubia, vel occulta, propter aliquas leves coniecturas: & ſic dicitur iudicium ſuſpicioſum, vel temerarium.

Ad 1. Dominus prohibet iudicium temerarium, quod eſt de intentione cordis, vel de aliis incertis... vel prohibet iudicium quod non fit ex benevolentia, ſed ex animi amaritudine.

Ad 3. Dicendum quod illi qui ſunt in gravibus peccatis, non debent iudicare eos qui ſunt in eiſdem peccatis, vel minoribus:... & præcipue hoc eſt intelligendum, quando illa peccata ſunt publica; quia ex hoc generatur ſcandalum in cordibus aliorum. Si autem non ſunt publica, ſed occulta, & neceſſitas iudicandi immineat propter officium, poteſt cum humilitate & timore, vel arguere, vel iudicare.

(L) S. Aug. *Tract. 90. in Ioan. n.* 2... Pertinet autem ad nos ne perniciosa opinione fallamur, ut quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram certamque ſententiam. Hoc eſt, ut ſi ille vel ille homo utrum ſit impudicus pudicusve neſcimus, oderimus tamen impudicitiam, & pudicitiam diligamus: & ſi illum vel illum iniuſtum eſſe iuſtumve neſcimus, amemus tamen iuſtitiam, & iniuſtitiam deteſtemur; non quas nobis ipſi errando confingimus, ſed quas fideliter, hanc appetendam, illamque vitandam in Dei veritate conſpicimus, ut cum de ipſis rebus quod appetendum eſt appetimus, quod devitandum eſt devitamus, ignoſcatur nobis quod de occultis hominum aliquando, immo aſſidue non vera ſentimus. Hoc enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, ſine qua duci iſta non poteſt vita, ita ut Apoſtolus diceret, *Tentatio vos non apprehendat niſi humana*. Quid enim tam humanum, quam non poſſe inſpicere cor humanum; & ideo non eius latebras perſcrutari, ſed plerumque aliud quam id quod ibi agitur ſuſpicari? Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc eſt, cogitationum alienarum, etſi ſuſpiciones intelligere non poſſumus, quia homines ſumus; iudicia tamen, id eſt, definitas, firmaſque ſententias continere debemus, nec *ante tempus quidquam iudicare, donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique a Deo*. Quando ergo non erratur in rebus, ut recta ſit improbatio vitiorum virtutumque probatio; profecto ſi erratur in hominibus, venialis eſt humana tentatio. 1. Cor. x. 13. Id. iv. 5.

S. Thomas 2. 2. *q.* 60. *a.* 3. Sed contra eſt, quod Chryſoſt. homil. 17. operis imperfect. in Matth. ſuper illud Matth. 7. *Nolite iudicare*, dicit: Dominus hoc mandato non prohibet Chriſtianos ex benevolentia alios corripere, ſed ne per iactantiam iuſtitiæ ſuæ Chriſtiani Chriſtianos deſpiciant, ex ſolis plerumque ſuſpicionibus odientes ceteros, & condemnantes.

Concluſ. Iudicium ex ſuſpicione procedens ad alicuius condemnationem, illicitum & mortale peccatum eſt: ex levibus tamen indiciis de alterius probitate dubitare, leve eſt; gravatur tamen æſtimatio iudicantis ex illius criminis gravitate, quod quis de altero ex levibus ſuſpicatur.

R. Peccat, si temere id fiat. (M) Si vero veritate, æquitate, caritate innitatur iudicium vel suspicio, nihil est in iis non laude dignum.

Verbi gratia, Præpositi qui cum subditorum correctioni & saluti invigilent, mala de iis suspicantur, & cavent, quantum in se est, ne sibi ipsi, ne aliis noceant; nec tamen certum apud se iudicium statuunt, nisi adsit sufficiens iudicandi ratio. Idem dicendum de ceteris omnibus, qui cum alieni sint ab omni præcipiti iudicio vel suspicione, suæ tamen vel alienæ utilitati consulunt, caventque sapienter a proximorum insidiis, fraudibus, dolis, astutiis: quæ quidem cautio adiunctam habet ut plurimum suspicionem de malo. Videat unusquisque ne propterea temere iudicet vel suspicetur: sæpe enim sub specie caritatis & necessitatis malignitas tegitur. (N)

In corp.... Suspicio... provenit ex hoc, quod aliquis male afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit vel odit aliquem, aut irascitur, vel invidet ei, ex levibus signis opinatur mala de ipso: quia unusquisque faciliter credit quod appetit... Est autem triplex gradus suspicionis. Primus quidem gradus est, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicuius dubitare incipiat: & hoc est veniale & leve peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua ista vita non ducitur, ut habetur in Glossa
1. *Cor.* IV. 5. super illud, *Nolite ante tempus iudicare*. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex levibus indiciis: et hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi. Unde Glossa ibidem subdit: si ergo suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus, iudicia tamen, idest, definitivas firmatasque sententias continere debemus. Tertius gradus est, cum aliquis Iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum: & hoc directe ad iniustitiam pertinet: unde est peccatum mortale.

(M) MATTH. VII. 1. Nolite iudicare, ut non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

LUC. VI. 37. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.

ROM. II. 1. Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc, o homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

S. AUG. *Lib.* 2. *de serm. Dom. in monte, c.* 18. *num.* 59. *&c. Vide supra hocce §. litt.* (K)

Serm. 306. *alias* 112. *de diversis, c.* 9. *num.* 8. Pleraque mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi de suspicionibus falsis. Credis de homine quod oderit te, qui forte amat te; & per pravam suspicionem sis inimicissimus amicissimo. Quid faciat, cui non credis, & cor suum tibi demonstrare non valet? Loquitur tibi dicens, Amo te. Sed quia posset tibi hoc dicere & mentiens (ea sunt enim verba mentientis, quæ vera dicentis,) non credendo adhuc odisti. Ideo securum te facere voluit ab eo peccato, qui tibi dixit, *Diligite inimicos vestros*. Christiane, dilige & inimicos tuos, ne incautus oderis & amicos.

Epist. 153. *alias* 54. *ad Macedonium, n.* 20. *&* 24. *Vide supra §.* 4. *c.* 8. *huiusce sect. litt.* (L)

(N) HEB. VI. 9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti: tametsi ita loquimur.

S. AUG. *Tract.* 90. *in Ioan. num.* 2. *Vide supra hocce §. litt.* (L)

Lib. 2. *de serm. Dom. in monte, c.* 18. *n.* 59. *Vide supra hocce §. litt.* (K)

S. THOM. 2. 2. *q.* 60. *art.* 4. Sed contra est quod Rom. 14. super illud: *Qui non manducat, manducantem non iudicet*, dicit Glossa: Dubia in meliorem partem sunt interpretanda.

I. Licetne revelare alteri malum quod de proximo vel iudicamus vel suspicamur?

R. Non licet, nisi quando ad id non levitas, non malignitas, sed sola necessitas caritatis impellit; alioqui obtrectatio est.

Ad id autem caritas impellit, cum non ad infamandum proximum id fit, sed ad malum aliquod avertendum, vel ut consulatur gloriæ Dei, vel utilitati proximi.

I. Quid Deus præcipit octavo mandato?

R. 1. Ut non nisi veritatem loquamur corde & ore, veritatem diligamus, veritati studeamus: veritas enim Deus est.

2. Ut coram Iudicibus non modo non mentiamur umquam, sed etiam cum iuridice, id est, servato ordine iuris, nos interrogant, respondeamus illis nude & aperte quod scimus de iis quæ a nobis ipsi postulant: ita ut ad rationem interrogationis, responsionis verba vere & sine fuco adæquentur. (O)

3. Ut fugiamus omnia genera peccatorum, quæ in hoc capite exposuimus.

4. Ut actiones proximi, quantum fieri potest, in benignam partem interpretemur. (P)

Concluf. Dubia iudicia de malitia alterius semper sunt in meliorem partem interpretanda.

In corp. Respondeo dicendum, quod.. ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti caussa, iniuriatur ei, & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcumque inferre, absque caussa cogente. Et ideo ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.

Ad primum ergo dicendum, quod potest contingere, quod ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallitur. Sed melius est, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo homine bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.

(O) S. Thom. 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *in corp.*... Ex debito tenetur accusatus Iudici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam iuris exigit. Et ideo, si confiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Si vero Iudex hoc exquirat, quod non potest secundum ordinem iuris, non tenetur ei accusatus respondere, sed potest vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere: mendacium tamen dicere non licet.

Ad tertium dicendum, quod ille qui mentitur in iudicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cuius est iudicium: & contra dilectionem proximi; tum ex parte Iudicis, cui debitum negat; tum ex parte accusatoris, qui punitur si in probatione deficiat.

(P) S. Aug. *in Psal.* CXLVII. *n.* 16.... Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita non confirmat: proclivior est ad bene credendum de homine, quam ad male suspicandum. Non se multum dolet errare, cum bene credit etiam de malo: perniciose autem, cum male sentit forte de bono. Nescio qualis sit: quid perdo, si credo quia bonus est? Si incertum est, licet ut caveas, ne forte verum sit: non tamen damnes, tamquam verum sit. Hoc pax iubet. *Quære pacem*, ait, *& sequere eam*. *Ps.* XXXIII. 15.

S. Bernard. *Serm.* 40. *in Cantic. n.* 5... Cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus

CAPUT DECIMUM.

De Nono Dei Præcepto.

I. Quodnam eſt nonum Dei præceptum?

R. Non concupiſces uxorem proximi tui.

I. Quid hoc præcepto prohibetur?

R. Prohibetur concupiſcentia omnis circa res venereas præcepto ſexto prohibitas.

Quin & non ſolum prava ea de re deſideria, ſed & cogitationes malæ.

I. Quid diſcriminis intercedit inter cogitationem pravam & deſiderium?

R. Cogitatio eſt attentio animi ad rem quæ menti exhibetur. Deſiderium eſt voluntas exequendi. (A)

I. Omne genus mali deſiderii peccatumne eſt?

R. Eſt. Deſiderium enim includit conſenſum voluntatis in rem pravam, in quo poſita eſt ratio peccati: de corde enim, id eſt, de voluntate conſentiente exeunt omnia peccatorum genera, iuxta Chriſti ipſius oraculum. (B)

I. Omne genus cogitationis pravæ peccatumne eſt?

R. Non in mala præciſe cogita-

---

non potes: puta ignorantiam, puta ſubreptionem, puta caſum. Quod ſi omnem omnino diſſimulationem rei certitudo recuſat, ſuade nihilominus ipſe tibi, & dicito apud temetipſum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa feciſſet, ſi accepiſſet in me ſimiliter poteſtatem[a]

(A) S. Gregor. Magn. *Lib.* 4. *Moral. in Iob. cap.* 27. *al.* 25. *n.* 49 Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor conſummatur in opere. In corde namque ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, & defenſionis audacia perpetratur. Fit autem ſuggeſtio per adverſarium, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum, defenſionis audacia per elationem. Culpa enim, quæ terrere mentem debuit, extollit, & deiiciendo elevat, ſed gravius elevando ſupplantat. Unde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hoſtis his quatuor ictibus fregit. Nam ſerpens ſuaſit, Eva delectata eſt. Adam conſenſit; qui etiam requiſitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente noſtri generis non ignoratur..... Eiſdem etiam quatuor modis peccatum conſummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur: poſtmodum vero etiam ante oculos hominum ſine confuſione reatus aperitur: dehinc & in conſuetudinem ducitur: ad extremum quoque vel falſæ ſpei ſeductionibus, vel obſtinatione miſeræ deſperationis enutritur.

Lib. 1. *Homil.* 16. *in Evang. n.* 1..Sciendum nobis eſt, quia tribus modis tentatio agitur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Et nos cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in conſenſum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobis ipſis etiam gerimus, unde certamina toleremus. Deus vero, qui in utero Virginis incarnatus, in mundum ſine peccato venerat, nihil contradictionis in ſemetipſo tolerabat. Tentari ergo per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris non intus fuit.

N. 2... Antiquus hoſtis contra primum hominem, parentem noſtrum in tribus ſe tentationibus erexit: quia hunc videlicet gula, vana gloria, & avaritia tentavit, ſed tentando ſuperavit; quia ſibi eum per conſenſum ſubdidit.

(B) Matth. xv. 18. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem.

tione, sed in voluntate posita est peccati ratio. (C) Adeoque numquam cogitatio peccatum est, nisi cum iuvatur a voluntate.

(C) S. Aug. *Enarrat. in Psalm.* xcix. *num.* 11.... Excludes malos fratres a conventu bonorum? De corde tuo, quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes, si potes, exclude: non intret in cor tuum vel suggestio mala. Non consentio, inquis: sed intravit tamen, ut suggereret. Nam omnes munita corda habere volumus, ut nihil intret quod male suggeratur. Unde autem intret, quis novit? Et pugnamus quotidie in uno corde nostro, unus homo in corde suo cum turba luctatur. Suggerit avaritia, suggerit libido, suggerit voracitas, suggerit lætitia ista popularis; omnia suggerunt: ab omnibus se continet, omnibus respondet, & ab omnibus aversatur; difficile est ut non ab aliqua feriatur. Ubi ergo securitas? Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum Dei.

Enarrat. in Psal. cxliii. *num.* 6.... Ecce ipse Apostolus difficillimum prælium proponit, & quam laboriosum sit aut forte insuperabile, si non intelligo, ipse ostendit. *Caro*, inquit, *concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non ea quæ vultis, faciatis*. Quomodo me iubes vincere, cum ille dicat, *Ut non ea quæ vultis, faciatis*?... Prorsus non facis quod vis, pugnante carne adversus spiritum tuum. Si ad istam pugnam de te præsumis, admonendus es, ne frustra audieris, *Exultate Deo adiutori nostro*. Si enim per te impleres totum, non esset necessarius adiutor. Rursus si tu ipse tua voluntate nihil ageres, non vocaretur adiutor: adiutor enim aliquid agentem adiuvat.... *Manifesta enim sunt*, inquit, *opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, idolorum servitus, luxuria, veneficia, contentiones, inimicitiæ, ebrietates, comessationes, & his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*. Non qui adversus talia confligunt, sed qui talia agunt. Cum enim confligis, aliud est opus; cum vincis, aliud opus est; cum pacem & requiem habes, aliud opus est. Hæc dum exemplis demonstro paucis, advertite. Suggeritur aliquod lucrum, delectat; habet fraudem, sed magnum est lucrum; delectat, non consentis; pugnam vide; adhuc suadetur, adhuc instatur, adhuc deliberatur: ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam, cetera videamus. Contempsit iustitiam, ut fraudem faceret; victus est; contempsit lucrum, ut iustitiæ serviret; vicit. In his tribus, victum doleo, pugnanti metuo, victori congaudeo. Sed etiam ille qui vicit, numquid omnino egit in se, ut prorsus eum pecunia non adtentet, aut nihil in eo excitet delectationis, quamvis superabilis, quamvis contemptibilis, quamvis non solum cui non consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest tamen aliqua delectationis titillatio. Ista titillatio, & ille hostis iam nec pugnat, nec regnat: inest tamen, & quasi moratur in carne mortali, quod non erit. Ducetur enim totum in victoriam, sed postea: modo autem, *Corpus quidem mortuum est, propter peccatum*; & ideo eidem corpori inest peccatum, etsi non regnat peccatum: spiritus autem vita est propter iustitiam.

Lib. 1. *de Sermone Domini in monte cap.* 12. *num.* 33. *Vide supra* §. 3. *c.* 2. *sect* 1. *huiusce partis litt.* (D) & *lib.* 12. *de Trinit. c.* 12. *n.* 18. *litt.* (E)

Serm. 98. *alias* 44. *de verbis Domini, cap.* 5. *num.* 5. Ista tria genera mortuorum, sunt tria genera peccatorum, quos hodie suscitat Christus.... Sunt ergo qui peccatum intus in corde habent, in facto nondum habent. Nescio quis commotus est aliqua concupiscentia. Dicit enim ipse Dominus, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo*. Nondum accessit corpore, consensit in corde: mortuum intus habet, nondum extulit. Et ut fit, ut novimus, ut quotidie homines in se experiuntur, aliquando audito verbo Dei, tamquam Domino dicente, surge: condemnatur consensus ad iniquitatem, respiratur in salutem atque iustitiam. Surgit mortuus in domo, revivificit cor in cogitationis secreto. Facta est ista resurrectio animæ mortuæ intus intra latebras conscientiæ, tamquam intra domesticos parietes. Alii post consensum eunt in factum, tamquam efferentes mortuum, ut quod latebat in secreto, appareat in publico. Numquid iam isti, qui in factum

Gal. v. 17. Ps. lxxx. 1. Gal. v. 19. 20. 21. Rom. viii. 10. Matth. v. 28.

Si enim prava cogitatio displiceat voluntati, nedum delectet, si nullam voluntas dederit occasionem pravæ cogitationi, si ea reiiciatur statim atque menti obiicitur, si ipsi voluntas non inhæreat; vergit prava cogitatio in meritum, nedum peccatum sit.

I. Quandonam peccat voluntas iuvando pravam cogitationem?

R. 1. Quando præbet consensum pravæ cogitationi. 2. Quando de prava cogitatione delectatur, licet in rem pravam nondum consentiat. 3. Quando negligentia sua dat locum pravæ cogitationi, vel obiectam cogitationem pravam non reiicit, sed in ea diutius immoratur. (D)

I. Estne gravitas eadem in triplici illo peccatorum genere circa pravas cogitationes?

R. Gravius peccat qui consensum præbet pravæ cogitationi, quam qui de ea sine consensu delectatur, vel qui in ea immoratur diutius. Deinde gravius peccat qui de prava cogitatione delectatur, quam is qui negligens est in ea statim reiicienda.

I. Licetne concupiscere uxorem proximi, non in adulterium quidem, sed in coniugium, si forte vidua fiat?

R. Talis concupiscentia peccatum est. Tum quia præmatura est & inordinata. Tum quia ex ea cupiditate facile quis moveretur ad optandam mortem mariti. Tum quia grave periculum est ne ex hac concupiscentia oriatur tandem desiderium vel adulterii, vel alterius luxuriæ, vel cuiuspiam affectus pravi. (E)

---

processerunt, desperati sunt? Nonne & illi iuveni dictom est: *Tibi dico, surge?* (*Luc. VII. 14. & 15.*) Nonne & ille redditus est matri suæ? Sic ergo & qui iam fecerit, si forte commonitus & commotus verbo veritatis ad Christi vocem resurgit, vivus redditur. Potuit progredi, in æternum perire non potuit. Qui autem faciendo quod malom est, etiam mala consuetudine se implicant, ut ipsa consuetudo mali non eos sinat videre, quia malum est, fiunt defensores malorum factorum suorum: irascuntur cum reprehenduntur... Tales consuetudine maligna pressi, tamquam sepulti sunt. Sed quid dicam, Fratres? Ita sepulti, ut de Lazaro dictum est, *Iam putet*. (*Ioan. XI. 39.*) Moles illa imposita sepulcro, ipsa est vis dura consuetudinis, qua premitur anima, nec surgere nec respirare permittitur.

(*Ibid.*) *Cap. 6. num. 6.* Dictum est autem, *Quatriduanus est*. Revera ad istam consuetudinem, de qua loquor, quarto quodam progressu pervenit anima. Prima est enim quasi titillatio delectationis in corde, secunda consensio, tertia factum, quarta consuetudo. Sunt enim qui res illicitas obviam cogitationibus suis prorsus ita abiiciunt, ut nec delectentur. Sunt qui delectantur, & non consentiunt: nondum perfecta mors est, sed quodam modo inchoata. Delectationi accedit consensio: iam est illa damnatio. Post consensionem in factum proceditur: factum in consuetudinem vertitur: & fit quædam desperatio, ut dicatur, *Quatriduanus est, iam putet*. Venit ergo Dominus, cui utique facilia erant omnia; & difficultatem quamdam ostendit ibi. *Infremuit spiritu*, (*Ioan. XI. 33*) ostendit multo clamore obiurgationis opus esse ad eos qui consuetudine duruerunt. Tamen ad vocem clamantis Domini, rupta sunt vincula necessitatis. Tremuit inferni dominatio, redditus est Lazarus vivus. Liberat enim & de mala consuetudine Dominus quatriduanos mortoos.

S. Greg. Magn. *lib. 4. Moral. in Iob c. 25. & lib. 1. Hom. 16. in Evang. n. 1. Vide supra hocce §. litt.* (A)

(D) *Vide testimonia ex Patribus desumpta, hocce paragrapho laudata.*

(E) Catechis. Concil. Trident. *Part. 3. de 9. & 10. Præcept. Decalogi, num. 1.*

CAPUT UNDECIMUM.

De Decimo Dei Præcepto.

I. Quodnam eſt decimum Dei præceptum?

R. Non concupiſces domum proximi tui, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

I. Quid Deus hoc præcepto prohibet?

R. Sicut ſeptimo præcepto prohibitum eſt ne aliena rapiantur vel retineantur; ita hoc decimo prohibetur ne aliena concupiſcantur in damnum proximi.

In damnum proximi, inquam, neque enim hac lege prohibetur aliena deſiderare, ut legitime acquirantur ſine damno vel iniuria

---

Stirps ac ſemen omnium malorum eſt prava concupiſcentia: qua qui incenſi ſunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum ac ſcelerum genus.

N. 6. Sciendum eſt concupiſcentiam eſſe commotionem quamdam, ac vim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt

N. 10. Itaque... non ipſa concupiſcendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, ſed... ea tantum concu-
1. Joan. II. 16. piſcendi libido vetita eſt, quam *carnis concupiſcentiam* vocat Apoſtolus; Illi ſcilicet concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo conſtitutis continentur.

N. 11. Hæc cupiditas damnata eſt, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiuſmodi nefaria ſcelera, de quibus ita Apoſtolus; *Non ſimus*, inquit, *concupiſcentes*
1. Cor. X. 6. *malorum, quemadmodum & illi concupierunt*. Vel quia, etſi res natura ſua malæ non ſunt, cauſſa tamen aliunde exſtat, quare illas concupiſcere nefas ſit: quo in genere ſunt ea quæ ne poſſideamus, Deus aut Eccleſia prohibet. Non enim ea nobis appetere licet, quæ poſſidere omnino nefas ſit; qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ Dominus in Deute-
Deut. VII. 25. ronomio vetuit, ne quis concupiſceret. Ob eam præterea cauſſam hæc cupiditas vitioſa prohibetur: quoniam quæ appetuntur, aliena ſunt, ut domus, ſervus, ancilla, ager, uxor, bos, aſinus, & alia multa; quæ cum aliena ſint, ea concu-
Id. V. 21. piſcere vetat divina Lex: rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis graviſſimis numeratur, cum illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus.

N. 12. Nam tum peccatum natura exſiſtit, cum poſt malarum cupiditatum impulſum animus rebus pravis delectatur, atque his vel aſſentitur, vel non repugnat: id quod divus Iacobus, cum peccati originem & progreſſionem oſtendit, illis verbis docet: *Vnuſquiſque tentatur a con-* Jac. I. 14. 15.
cupiſcentia ſua abſtractus & illectus: deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

N. 19. Hanc de re aliena non concupiſcenda legem altera ſequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiſcamus uxorem: qua lege concupiſcendi libido non ea quidem tantum prohibita cenſetur, qua adulter alterius uxorem appetit; ſed etiam qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiſcit: eo enim tempore cum repudii permittebatur libellus, illud facile evenire poterat, ut quæ ab uno repudiata eſſet, eam alter uxorem acciperet. At hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas ſollicitarentur, aut uxores maritis difficiles ſe ac moroſas ita præberent, ut eam ob cauſſam quædam quaſi neceſſitas viris imponeretur illas repudiandi. Nunc vero gravius eſt peccatum, cum mulierem, etiamſi a viro repudiata ſit, alteri in matrimonium ducere non liceat, niſi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiſcit, facile ex una in aliam incidet cupiditatem. Aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet. Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri deſponſatæ ſunt: neque enim has item concupiſcere licet, cum ii, qui hæc pacta reſcindere ſtudent, violent ſanctiſſimum fidei fœdus.

proximi. Omnes emptionis & venditionis contractus hoc legitimo desiderio innituntur: neque quisquam domum vel agrum emeret nisi placeret acquisitio, sibique rem vellet habere.

I. Quinam peccant contra hoc præceptum?

R. 1. Mercatores qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, ut ipsi vendendo vel emendo ditiores fiant. 2. Milites & Tribuni qui bellum expetunt, ut impune aliena diripiant. 3. Medici qui morbos, 4. Iudices, Patroni, Procuratores, Scribæ, Actuarii, qui lites & contentiones concupiscunt. 5. Liberi, qui deposito omni pietatis & humanitatis sensu, parentum mortem expetunt, ut fruantur citius eorum hereditate. Uno verbo quicumque proximorum felicitati, gloriæ, divitiis, virtuti atque existimationi, aliisque id genus invident. (A)

De peccatorum huiusmodi principiis & natura satis superque diximus, ubi de peccatis capitalibus egimus.

PARS II. SECT. III. CAP. XI.

I. Quid Deus duobus ultimis præceptis iubet? *Huiusce Part. Sect. 1. c. 2. § 5.*

R. Ut omnia nostra desideria ad fidei & rationis normam dirigantur; adeoque ut fugiatur *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*, quam vocat Sanctus Augustinus *principandi, & spectandi, & sentiendi libidinem*, de qua superius diximus; est enim triplex ea cupiditas radix pravorum omnium affectuum, atque adeo peccatorum omnium. *Radix omnis mali cupiditas*. (B)

1. Ioan. II. 16.

Confess. Lib. 3. c. 18. n. 16.

Vide caput Prælimin. huiusce Partis.

I. Cur ais cupiditatem esse omnis mali radicem? *1. Tim. VI. 10.*

R. Id ait Apostolus, quia quidquid mali fit, ex prava cupiditate & affectione fit.

I. Qua ratione vinci cupiditas potest & coerceri?

R. Exercitio virtutum, ipso etiam pœnarum timore, qui bonus &

(A) CATECHISM. CONCIL. TRIDENT. *Part. 3. in nonum & decimum præceptum Decalogi, num.* 23. Qui præ ceteris hoc cupiditatis vitio laborant....... illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur. Mercatoresque item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alii præter ipsos sint qui vendant, aut emant, quo carius vendere aut vilius emere ipsi possint. Qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat. Medici item qui morbos desiderant. Iureconsulti, qui caussarum, litiumque vim copiamque concupiscunt: tum artifices qui quæstus avidi, omnium, quæ ad victum cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis, gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione: idque præsertim, si qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt; fama enim, & gloria virtutis, atque industriæ, non ignaviæ, aut inertiæ, præmium est.

(B) ECCLI. XVIII. 30. Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

1. COR. X. 6. Non simus concupiscentes malorum.

Vide momenta ex Scriptura & Patribus in cap. prælimin. huiusce Partis laudata.

Pars II. Sect. III. Cap. XI.

utilis eſt, & ſine quo *non eſt qua intret caritas*. (C) Sed ut perfecte vincatur, & coerceatur cupiditas, ſoli Deo adhærendum, a quo bona cuncta procedunt, ſoli Deo ſerviendum, ſolus Deus diligendus; ita ut omnia ad ipſum dirigantur, ſintque in ordine caritatis, quam ipſe præcepit omnibus.

Vide caput Prælimin. huiuſce Partis.

I. Ergo caritas eſt totius religionis ſumma?

R. Eſt utique. Chriſtianæ religionis non perfectio ſolum, ſed & compendium caritas. Sola enim caritate fides & ſpes perficiuntur. Eſt autem triplex hæc virtus totius religionis ſumma. (D) Qui Deum diligit, legem implevit.

(C) S. Aug. *In Epiſt. Ioan.*, 1. *cap.* 4. *tract.* 9. *num.* 4. Unde intelligitur perfecta caritas? *Timor non eſt in caritate*. (1. Ioan. IV. 18.) Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diem iudicii? Si perfecta in illo eſſet caritas, non timeret. Perfecta enim caritas faceret perfectam iuſtitiam, & non haberet quare timeret: immo haberet quare deſideraret ut tranſeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo *timor non eſt in caritate*. Sed in qua caritate? Non in inchoata. In qua ergo? *Sed perfecta*, inquit, *caritas foras mittit timorem*. (Ibid.) Ergo incipiat timor: quia *initium ſapientiæ timor Domini*. (Eccl. 1. 16.) Timor quaſi locum præparat caritati. Cum autem cœperit caritas habitare, pellitur timor, qui ei præparavit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior caritas, minor timor: minor caritas, maior timor. Si autem nullus timor, non eſt qua intret caritas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, ſeta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret caritatem. Iam facta ſecuritate in animo, quale gaudium nobis eſt vel in hoc, vel in futuro ſæculo? Et in hoc ſæculo quis nobis nocebit plenis caritate? Videte quomodo exſultet Apoſtolus de ipſa caritate. *Quis nos*, inquit, *ſeparabit a caritate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* (Rom. VIII. 35.) Et Petrus dicit: *Et quis vobis nocere poteſt, ſi boni æmulatores fueritis?* (1. Per. 3. 13.) *Timor non eſt in dilectione: ſed perfecta dilectio foras mittit timorem; quia timor tormentum habet.* (1. Ioan. IV. 18.) Torquet cor conſcientia peccatorum, nondum facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titillet, quod pungat. Ideo in Pſalmo de ipſa perfectione iuſtitiæ quid dicit? *Convertiſti luctum meum in gaudium mihi: concidiſti ſaccum meum, & cinxiſti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar.* (Ps. XXIX. 12.) Quid eſt, non compungar? Non ſit quod ſtimulet conſcientiam meam. Stimulat timor: ſed noli timere, intrat caritas, quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor Dei ſic vulnerat, quomodo medici ferramentum: putredinem tollit, & quaſi videtur vulnus augere. Ecce putredo quando erat in corpore, minus erat vulnus, ſed periculoſum: accedit ferramentum medici, minus dolebat illud vulnus, quam dolet modo cum ſecatur. Plus dolet cum curatur, quam ſi non curaretur: ſed ideo plus dolet accedente medicina, ut numquam doleat ſuccedente ſalute. Occupet ergo cor tuum timor, ut inducat caritatem: ſuccedat cicatrix ferramento medici. Talis eſt medicus, ut nec cicatrices appareant: tu tantum ſubde te dexteræ ipſius. Nam ſi ſine timore es, non poteris iuſtificari. Sententia dicta eſt de Scripturis. *Nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* (Eccli. 1. 28.) Opus eſt ergo ut intret timor primo, per quem veniat caritas. Timor medicamentum, caritas ſanitas. *Qui autem timet, non eſt perfectus in dilectione.* (1. Ioan. IV. 18.) Quare? *Quia timor tormentum habet*, quomodo ſectio medici tormentum habet.

(D) S. August. *Lib.* 12. *de Trinit. cap.* 14. *n.* 21. Quis cultus (Dei,) niſi amor eius, quo nunc deſideramus eum videre, credimuſque & ſperamus nos eſſe viſuros.

Enchirid. ad Laurent. c. 3. *n.* 1. *Vide ſupra cap. prælim. huiuſce partis litt.* (L)

Cap. 117. *num.* 31. Iam porro caritas, quam duabus iſtis, id eſt, fide ac ſpe maiorem dixit Apoſtolus, quanto in quo-

I. Cur voluit Deus legem ponere desideriis hominum?

R. 1. Ut significaret esse se cordium scrutatorem & dominum: simul & demonstraret excellentiam legis suæ supra leges humanas, quæ non nisi circa actus externos versantur, nec possunt interiora dirigere. (E)

2. Ut peccatum in ipsa radice destrueretur. Est enim prava cupiditas totius peccati fons, & ex corde exeunt omnia delictorum & scelerum genera, ut ait Christus. *Matth.* xv. 19.

3. Ut nemo sibi de iustitia & innocentia blandiatur, dum ab omni peccato exteriori abstinet; potest enim esse in corde peccatum, possunt prava desideria hominem inquinare, & iræ Dei subiicere. (F)

Pars II. Sect. III. Cap. XI.

cumque maior est, tanto melior est in quo est. Cum enim quæritur, utrum quisque sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui recte amat, procul dubio recte credit & sperat: qui vero non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera quæ credit; inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ sperat: nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit ut amet. Quamvis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest ut id non amet, sine quo ad id quod sperat non potest pervenire. Tamquam si speret vitam æternam, (quam quis non amat?) & non amet iustitiam, sine qua nemo ad illam pervenit. Ipsa est autem fides Christi, quam commendat Apostolus, quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum habet, petit ut accipiat, quærit ut inveniat, pulsat ut aperiatur ei. Fides namque impetrat quod lex imperat. Nam sine Dei dono, id est, sine Spiritu sancto, per quem diffunditur caritas in cordibus nostris, iubere lex poterit, non iuvare; & prævaricatorem insuper facere, qui de ignorantia se excusare non possit. Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas. *Galat.* III. 5. & seq.

(E) Psal. vii. 10. Diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

Ierem. xvii. 10. Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinventionum suarum.

(F) Matth. v. 28. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.



SECTIO QUARTA.

De Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT PRIMUM.

De Præceptis Ecclesiæ in genere.

Int. Sufficitne ad salutem si pareamus præceptis Dei?

Resp. Sufficit. Sed Deo non plene obsequimur, nisi & obsequamur Ecclesiæ. Itaque observanda & Ecclesiæ præcepta.

I. Potestne Ecclesia aliquid de novo præcipere?

R. Potest. Hanc facultatem accepit a Christo, tenemurque ipsam præcipientem audire & sequi. (A)

I. Quibusnam competit in Ecclesia ius præcipiendi?

R. Pastoribus. Ipsos enim posuit Christus ad regendam Ecclesiam. Ad eos itaque pertinet ius condendi leges. Ceteris incumbit necessitas obsequendi. (B) *Qui vos audit, me audit:* &, *Qui vos spernit, me spernit.* Verba sunt Christi Pastores omnes in persona Apostolorum alloquentis. Luc. x. 16.

I. Condideruntne Apostoli novas leges a Præceptis Dei distinctas?

R. Condiderunt. Statuerunt enim in Concilio Ierosolymis congregato, abstinendum esse a sanguine, & suffocatis, & Idolothytis. *Visum est,* inquit Concilium, *Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Act. xv. 28. 29.

Quibus Concilii Apostolici verbis constat, ab ipso Spiritu sancto præcipi quidquid præcipit Ecclesia; & ad Ecclesiam pertinere ius condendi leges novas, ubi id expedire iudicaverit. Quin & hoc ipsum ex perpetua Ecclesiæ Traditione, Canonibusque qualibet ætate ab Ecclesia conditis demonstratur. Sed & ipsi Protestantes, qui nolunt parere præceptis Ecclesiæ Catholicæ, fatentur tamen in sua Confessione fidei ad Ecclesiam pertinere ius condendi leges, quibus parere te-

(A) Matth. xviii. 17. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus

(B) Act. xx. 28 Attendite vobis. & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Heb. xiii. 17. Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

neamur: ipsique leges sibi condiderunt, quas vocant Ecclesiarum suarum disciplinam.

I. Estne grave peccatum, Ecclesiam præcipientem non audire?

R. Gravissimum. Ait enim Christus: *Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.*

Matth. xviii. 17.

I. Cur condit Ecclesia leges?

R. 1. Ut aliquos externos pietatis actus norma aliqua dirigat; atque ita faciliorem reddat observationem præceptorum Dei.

2. Ut definiat tempus & modum observationis præceptorum Dei.

Id facile est exemplis demonstrare.

Tenemur animo recolere Dei beneficia, & nos ipsos ad vitæ æternæ desiderium excitare: Debet nobis Sanctorum gloria incitamentum esse ad eorum sectanda vestigia, & ad gratiarum actionem Deo habendam pro collatis in eos beneficiis, & pro eorum victoriis & triumphis. Ut hæc sancte impleamus, festorum celebrationem instituit Ecclesia, ut infra videbimus.

Univer Sess. c. 2. §. 16.

Lege naturali & Decalogo tenemur exteriorem Deo cultum exhibere, & qualibet hebdomada diem unum saltem Dei specialiori obsequio destinare: ut id sancte impleamus, præcipit Ecclesia ut singulis diebus Dominicis & Festis sacrosancto Missæ sacrificio adsimus: nullus enim est actus religionis Sacrificio excellentius, ut infra videbimus.

Part. 3. Sess. 2. c. 7.

Tenemur communicare interdum Corpori & Sanguini Domini, & peccata saltem letalia expiare sacramento Pœnitentiæ; id infra probabimus. Ne torpeamus negligentia circa hæc, præfinit Ecclesia tempus quo singuli fideles accedere debeant ad sancta Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramenta.

Pars II. Sect. IV. Cap. I.

Part. 2. sect. 1 c. 4. § 10. & c. 5. § 9.

Tenemur sectari mortificationem carnis, castigare corpus nostrum, & in servitutem redigere exemplo Apostoli, ieiunare interdum iuxta id quod Christus dixit Pharisæis, *Auferetur ab eis* (Discipulis suis) *sponsus*, (id est Christus, qui ascendendo ad Patrem relicturus erat Discipulos suos præsentia sensibili:) *& tunc ieiunabunt.* Ut hæc impleamus stata quædam ieiunia, & certas abstinentias Ecclesia præcipit.

Matth. ix. 15. Luc. v. 35.

Adeoque verum est præcepta Ecclesiæ nihil aliud esse, quam certum & præfixum modum, statutamque rationem observandorum præceptorum Dei.

I. Quænam sunt præcepta Ecclesiæ?

R. Sex vulgo numerantur, quæ pertinent ad omnes omnino fideles, cuiuscumque status & conditionis.

Primum in eo positum est, ut sanctificentur festi dies ab Ecclesia constituti.

Alterum, ut a singulis fidelibus Missæ officium integre audiatur singulis diebus Dominicis & Festis ab Ecclesia constitutis.

Tertium, ut semel saltem annis singulis peccata sacramentaliter deponantur coram proprio Pastore, vel alio Sacerdote, de licentia Pastoris.

Quartum, ut annis singulis unusquisque in propria Ecclesia, in

festis Paschalibus reverenter sumat sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, & communicet corpori & sanguini Domini.

Quintum, ut ieiunium quatuor temporum, & vigiliarum, & totius quadragesimæ sancte observetur.

Sextum, ut singulis hebdomadis feria sexta & sabbato abstineatur a carnibus.

CAPUT SECUNDUM.

De Primo Præcepto Ecclesiæ:

Quod est circa Festorum sanctificationem.

§. I. *De diebus Festis in genere, & de Potestate Ecclesiæ circa Festorum institutionem.*

I. Quodnam est primum Ecclesiæ præceptum?

R. Ut sanctificentur festi dies ab Ecclesia constituti, non secus ac dies Dominica sanctificanda est ex Dei præcepto.

I. Quomodo sanctificandi sunt festi dies?

Sess. 3. c. 4. §. 2. huius, et Parsis.

R. Quomodo superius diximus sanctificari oportere diem Dominicam.

1. Abstinendum ab omni opere servili, & maxime a peccatis.

2. Vacandum his diebus operibus religionis.

3. Cuiuscumque solemnitatis scopum intendere & assequi.

I. Quod præcipit Ecclesia, ne quis diebus festis vacet operibus servilibus, nonne pugnat cum eo quod præcipit Deus: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo?* Exod. xx. 9. 10.

R. Nihil est inter utrumque præceptum contrarietatis. Nihil enim aliud sibi volunt verba hæc, *Sex diebus operaberis*, &c. nisi sex esse dies in qualibet hebdomada, in quibus iuxta consuetum ordinem operari liceat, septima autem die quiescendum; his autem verbis non excluditur præceptum cessandi ab operibus, si forte præter consuetum ordinem accidat dies festus infra hebdomadam.

Nec putes arbitrio nostro confictam hanc interpretationem: sic Deus ipse voluit verba superius allata accipi. Id liquido constat ex ipso libro Exodi, ex quo sumpta sunt. Patet enim ex illo libro accidisse interdum infra hebdomadam festos dies, quibus ex Dei iussu cessandum esset ab servilibus operibus ut in die sabbati. (A)

(A) Exod. xii. 15. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus vestris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Dies prima erit sancta atque solemnis, & dies septima eadem festivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.

xxiii. 14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto: non apparebis in conspectu

Confirmatur invictissime hæc explicatio ex capite vigesimo tertio Levitici. In hoc enim capite, ubi Moyses retulit hæc verba, *Sex diebus facietis opus. Dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus. Omne opus non facietis in eo*: mox subdit quinam sint festi dies, in quibus ab omni opere servili cessandum esset, non secus ac die sabbati: nimirum festi dies Paschæ, Pentecostes, Buccinarum, Expiationis, Tabernaculorum, & Neomeniarum. (B)

Lev. xxiii. 3.

I. Fateor quidem hinc probari celebratas fuisse Dei iussu in lege veteri solemnitates quasdam præter sabbatum: sed non propterea efficitur penes Ecclesiam esse ius instituendi festa, in quibus abstinendum sit ab opere servili?

R. Si ius illud penes synagogam Iudæorum fuit; est certe multo magis penes Ecclesiam. At hoc iure synagogam usam fuisse Christo ipso approbante constat. Sub Mardochæo institutum est tempore Esther, festum fortium. Tempore

meo vacuus. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcumque seminaveris in agro. Solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

Deuteron. xvi. 1. Observa mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.... Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris; et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui... Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas.... Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum.

(B) Levit. xxiii. 4. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperam, Phase Domini est: & quintadecima die mensis huius, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque. Omne opus servile non facietis in eo: sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior, & sanctior: nullumque servile opus facietis in eo.... Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino.... Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum: omne opus servile non facietis in eo.... Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum: omne opus servile non facietis in eo... Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus; affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus servile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo.... Quintodecimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus: omne opus servile non facietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus servile non facietis in eo.

Iudith institutus est dies festus anniversaria solemnitate celebrandus in memoriam devicti Holophernis. Sub Iuda Machabæo instituta solemnitas est in gratiam victoriæ a Iuda de Nicanore reportatæ. Sub eodem instituta est solemnitas Encæniorum, id est, dedicationis templi, quam Christus ipse legitur in Evangelio celebrasse. (C)

I. Ad quos spectat in Ecclesia ius festorum instituendorum?

R. Ad Episcopos, *quos posuit* Christus *regere Ecclesiam Dei*, & invigilare universo gregi, ut ait Apostolus capite vigesimo Actuum. *Act. xx. 28.*

I. Quis instituit ea festa quæ nunc celebrantur in Ecclesia?

R. Quædam ex iis ab Apostolis instituta fuisse, traditione constat. Quædam universa Ecclesia celebrat ex veteri ritu. Quædam in quibusdam regionibus instituta primum, tota dehinc Ecclesia suscepit. Quædam tandem in singularibus Ecclesiis celebrantur ex Episcoporum institutione. (D)

I. Tenemurne postremi huius generis festa sanctificare non secus ac alia?

R. Tenemur. Omnia & singula sanctificanda sunt. Quod enim in singulis Ecclesiis Episcopi consti-

---

(C) 1. Machab. iv. 59 Et statuit Iodas, & fratres eios, & universa Ecelesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibos suis, ab anno in annum, per dies octo, a quinta & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia & gaodio.

Ioan. x. 22. Facta sunt autem Encænia in Ierosolymis: & hiems erat. Et ambulabat Iesus in templo.

Esther. ix. 19. Hi vero Iudæi, qui in oppidis non moratis ac villis morabantur, quartumdeeimum diem mensis Adar conviviorum & gaudii decreverunt; ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum & ciborum. Seripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Iodæos, qui in omnibos Regis provinciis morabantur, tam in vicino positis, quam procol, ut quartamdecimam, & quintamdeeimam diem mensis Adar pro festis suseiperent, & revertente semper anno solemni celebrarent honore: quia in ipsis diebos se ulti sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumqoe conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperuntque Iudæi in solemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris faeienda mandaverat... Atque ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est sortium: eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit.... Isti sunr dies, quos nulla umquam delebit oblivio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt: nec est ulla eivitas, in qua dies phurim, id est sortium, non observentur a Iudæis, & ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata est.

Iudith. xvi. 31. Dies autem victoriæ (*a Iudæis in Assyrios reportatæ, post decollatum a Iudith Holophernem*) huius festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

2. Machab. xv. 36. Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum (*quo de Nicanore Iudas victoriam retulerat*) absque celebritate præterire. Habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitor voce Syriaca, pridie Mardochæi diei.

(D) S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *seu ad Ianuarii inquisitiones lib.* 1. *c.* 1. *num.* 1. *&c. Vide supra* §. 1. *c.* 2. *sect.* 1. *huiusce partis, litt.* (R)

Legas ea de re R. P. Thomassini *Congr. Orat. Gallicani sacerdotis Tractatum* de Festis, *in quo hanc de qua nunc agimus toto hocce capite materiam penitius pertractavit.*

tuerunt, id sequi tenemur quamdiu versamur in illis Ecclesiis. Ubicumque enim vel ad tempus diversati fuerimus, tenemur præbere omnibus vitæ laudabilis exemplum, servare constitutam ibi vitæ rationem, & in iis quæ ad mores, & disciplinam, & Dei cultum pertinent subesse Pastoribus, ad quos in sua quemque diœcesi spectat modum & tempus & rationem externi Dei cultus præscribere. (E)

I. Cur festi dies instituti sunt?

R. Ad honorem Dei & fidelium eruditionem.

Ad honorem Dei. Deum enim colimus & veneramur, dum præcipua religionis nostræ mysteria celebramus; & B. Virginis & Sanctorum virtutes & triumphos ad memoriam revocando, gratias agimus Deo de donis suis.

Ad fidelium eruditionem. Fideles enim hac mysteriorum, & egregie factorum recordatione erudiuntur. (F)

I. Quænam festa Ecclesia celebrat?

R. Festa in honorem & SS. Trinitatis, & Christi, & B. Mariæ Virginis, & Angelorum, & Sanctorum omnium vel singulorum, & demum in memoriam vel Dedicationis Ecclesiæ, vel insignis alicuius beneficii a Deo accepti, verbi gratia, liberationis ab hæresi, ab hostibus, a peste &c.

I. Quomodo assequi possumus scopum uniuscuiusque solemnitatis?

R. Si meditemur mysteria quæ ea die recolit Ecclesia, virtutes Sanctorum, quorum vita nobis hac die proponitur in exemplum, demum si piis tunc vacemus operibus, (G) non secus ac die Dominica fieri oportere iam diximus.

(E) Heb. xiii. 17. Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

S Aug. *Ad Inquisit. Ianuar. lib.* 1. *seu Epist.* 54. *alias* 118. *c.* 2. *n.* 2. *Vide supra* §. 1. *cap.* 2. *sect.* 1. *huiusce part. litt* R)

Lib. 2. *seu Epist.* 55. *alias* 119. *cap.* 18 *num* 34. De iis quæ varie per diversa loca observantur... una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut maiora studiosorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maxime id quod etiam de Scripturis defendi potest; sicut de hymnis & psalmis canendis. cum & ipsius Domini & Apostolorum habeamus documenta & exempla & præcepta. De hac re tam utili ad movendum pie animum, & accendendum divinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est.

(F) S. Aug. *Lib.* 8. *de Civit. Dei*, *c.* 27. *num.* 1. *&* 2. *Vide supra* §. 3. *c.* 2. *sect.* 3. *huiusce partis*, *litt.* (I)

(G) S. Chrysost. *Homil. de Lazaro & divite, ipsi falso adscriptæ sub init.*... Operæ pretium est,... ut divites quidem ex præcedentis divitis supplicio seipsos corrigant; pauperes vero dum præfulgentes in Lazaro spes suas intuentur, alacriter cursum afflictionis decurrant.

Prope finem... Idcirco namque lecta sunt hæc tibi, ne si eisdem immisericordis divitis insistas vestigiis, in idem gehennæ supplicium prolabaris. Tu vero pauper ne mente concidas, neve animum despondeas, dum procella mendicitatis iactatis. Lazarum illum clarissi-

§. 2. *De festis singillatim, ac primo quidem de festo SS. Trinitatis.*

I. Quandonam celebrat Ecclesia festum sanctissimæ Trinitatis?

R. Dies singuli, maxime vero Dominici, quin & festi Sanctorum dies sanctissimæ Trinitati consecrantur. Singulis enim diebus Deum unum & trinum veneramur & colimus, & cultus omnis etiam Sanctis exhibitus, ad SS. Trinitatem refertur. (A) Sed ab annis circiter quingentis diem unum specialius Ecclesia consecrat adorationi & meditationi tremendi illius sanctissimæ Trinitatis mysterii: vocaturque festum illud, festum seu Dominica sanctissimæ Trinitatis. Romæ & omnibus in Ecclesiis quæ ritum Romanum sequuntur, festum illud celebratur Dominica prima post Pentecosten; Narbonæ, Dominica ultima post Pentecosten; quibusdam in Ecclesiis, verbi gratia apud Senonas & Arvenos bis celebratur, scilicet Dominicis prima & ultima post Pentecosten. (B)

I. Quid sibi maxime proposuit

---

mum respice: ibi sint oculi tui nocte dieque defixi: ut vitam tuam patientiæ clavo gubernans, ad eumdem quietis portum proveharis.

S. Basil. *Comment. ipsi adscript. in Isaiam edit. BB. init. Serm. n.* 30. ... Sabbata ... qui sic perficiunt, non ut ab operibus improbis desistant, sed ut abstineant discedantque a suo officio, hos merito aversatur Deus, nec ipsa sabbata tolerat tamquam mendacia & falsa. Enim vero deflentur a Propheta eiusmodi sabbata: *Væ qui appropinquant & attingunt sabbata mendacia.* *Amor. VI. 3.*

(A) *Decret.* Gregor. IX. *lib.* 2. *tit.* 9. *de feriis, cap* Quoniam. 2. Alexander. III. *immo* Alexander II. *Terdon. Archiep.* Festivitas sanctæ Trinitatis, secundum consuetudinem diversarum regionum a quibusdam consuevit in octavis Pentecostes, ab aliis in Dominica prima ante adventum Domini celebrari. Ecclesia siquidem Romana in usu non habet, quod in aliquo tempore huiusmodi celebret specialiter festivitatem: cum singulis diebus, gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, & cetera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.

Micrologus *de Ecclesiasticis observationibus, c.* 60. *sæculo* XI. *tom.* 18. Bibliothecæ Patrum, *Lugduni an.* 1677. *pag.* 489. Quidam officium de S. Trinitate in octava Pentecostes instituunt ... sed non est authenticum ... Incongruum ergo videtur unam Dominicam .... de sancta Trinitate celebrari: cum omnes Dominicæ authenticis abundent officiis, quæ non minus nobis intimant honorem S. Trinitatis. Præfationem autem de S. Trinitate, quam in diebus Dominicis frequentamus ... ex Romana auctoritate suscepimus.

(B) Micrologus *supra litt.* (A) *hoc.* §.

Radulphus de Rivo *Decanus Tongrensis de canonum observantia in fine Propositionis* 16. *pag.* 307. *tom.* 26. Bibliothecæ Patrum *Lugduni ann.* 1677. Super octava vero Pentecostes, magna est adhuc diversitas. Cum enim Romani in hac Dominica imponerent historiam Regum, nec servarent festum Trinitatis: aliæque nationes, ut Alemanni, eadem die servant octavas Pentecostes, in hebdomada & Dominica sequenti servantes officium Trinitatis. Alii, ut Græci plures, illo die plenum faciunt festum Trinitatis, cum octavis maioribus. Hodiernis vero temporibus Romæ & in Curia Romana, solemnis habetur festivitas sanctæ Trinitatis in octava supra dicta, quod etiam plures Alemanni cœperunt sequi postea.

Rupertus Abbas, *qui obiit an.* 1135. *Lib.* 11. *de Divin. Offic. cap.* 1. Celebrata solemnitate de adventu sancti spiritus, statim e vestigio gloriam sanctæ Trinitatis, Dominicæ subsequentis officio recta dispositione concinimus, videlicet, quia post adventum eiusdem spiritus sancti prædicari statim & credi, & in baptismo celebrari cæpit fides & confessio nominis Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Ecclesia in festi huius institutione?

R. Ut Deum in personis tribus unum adoremus & summe veneremur; & ante conspectum illius tantæ maiestatis plane deprimamus nos; & *humiliemur sub potenti manu* eius, & huius providentiæ omnino subiiciamur. (C)

1 Petr. v. 6.

(C) *Cum tremendi illius mysterii cognitio fidei nostræ fundamentum sit, his quæ supra laudavimus SS. Patrum testimoniis, huiusce operis part. 1. sect. 1. c. 1. §. 4. quæ sequuntur ad pleniorem illius intelligentiam adiicere placuit.*

ATHENAGORAS, *qui floruit circa ann. 166. in Legation. pro Christian. n. 10. inter oper. S.* IUSTIN. *edit.* BB. Satis igitur demonstratum a me est, atheos nos non esse, qui unum ingenitum, & æternum tenemus Deum, invisibilem & impassibilem, qui nec capi aut comprehendi potest, qui sola mente & ratione cognoscitur, ac luce & pulcritudine, & spiritu ac potentia non enarrabili circumdatus est, a quo denique omnia per ipsius verbum & creata & ornata sunt, & conservantur. Agnoscimus enim & Dei Filium. Nec quisquam ridiculum existimet suum Deo esse Filium. Neque enim, ut poetæ fabulantur, qui nihilo meliores hominibus inducunt Deos, ita de Deo, & Patre, aut de Filio sentimus. Sed est Filius Dei Verbum Patris in idea, & operatione; ab eo enim & per eum facta omnia, cum Parer, & Filius unum sint. Cum autem Pater sit in Filio, & Filius in Patre, unitate & virtute spiritus, mens & Verbum Patris est Filius Dei. Quod si vobis pro summa vestra intelligentia inquirere subeat, quid sibi velit Filius; dicam breviter primam esse Patris progeniem, non quod factus sit, (ab æterno enim Deus habebat in seipso Verbum, utpote ab æterno rationalis) sed quod prodierit ut omnium materialium rerum, quæ instar informis naturæ, & inertis terræ, partibus crassioribus commixtis cum levioribus, iacebant, idea & actus foret. Hæc Sanctus ipse Spiritus confirmat. *Dominus enim*, inquit, *condidit me initium viarum eius ad opera eius*. (Prov. VIII. 22.) Atque ipsum illum Spiritum sanctum, qui in Prophetis operatur, effluentiam Dei esse dicimus, emanantem & redeuntem veluti radium solis. Quis igitur non miretur, cum atheos vocari audiat eos, qui Deum Patrem, & Filium Deum, & Spiritum sanctum asserunt, ac eorum & in unione potentiam, & in ordine distinctionem demonstrant?

S. IRENÆUS *adversus hæreses, lib. 1. cap. 2.* Ecclesia per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & a discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt; & in unum Iesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute; & in Spiritum sanctum, qui per Prophetas prædicavit dispositiones Dei, & adventum, & eam quæ est ex Virgine generationem, & passionem, & resurrectionem a mortuis, & in carne in cælos ascensionem dilecti Iesu Christi Domini nostri, & de cælis in gloria Patris adventum eius, ad recapitulanda universa, & resuscitandam omnem carnem humani generis, ut Christo Iesu domino nostro, & Deo, & Salvatori, & Regi, secundum placitum Patris invisibilis omne genu curvetur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat. Spiritalia quidem nequitiæ, & angelos transgressos, atque apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat. Iustis autem & æquis, & præcepta eius servantibus, & in dilectione eius perseverantibus quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circumdet.

TERTULLIANUS, *qui sub finem secundi sæculi floruit, lib. advers.* PRAXEAM *cap. 8.* Sermo ergo & in Patre semper, sicut dicit, *Ego in Patre* (Ioan. XIV. 10.) Et apud Deum semper, sicut scriptum est, *Et sermo erat apud Deum*. (Id. I. 1.) Et numquam separatus a Patre, aut alius a Patre: quia, *Ego & Pater unum sumus*. (Id. X. 30.) Hæc erit probola veritatis, custos unitatis, qua prolatum dicimus filium a patre, sed non separatum. Protulit enim Deus sermonem... sicut radix fruticem, & fons fluvium, & sol radium. Nam & istæ species probolæ sunt earum substantiarum, ex quibus prodeunt. Nec dubitaverim filium dicere & radicis fruticem, & fontis fluvium, & solis radium; quia omnis origo parens est;

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 2.

& omne quod ex origine profertur, progenies est: multo magis sermo Dei, qui etiam proprie nomen filii accepit: nec frutex tamen a radice, nec fluvius a fonte, nec radius a sole discernitur, sicut nec a Deo sermo. Igitur secundum horum exemplorum formam, profiteor me duos dicere, Deum & sermonem eius, Patrem & Filium ipsius. Nam & radix & frutex duæ res sunt, sed coniunctæ. Et fons & flumen duæ species sunt, sed indivisæ. Et sol & radius duæ formæ sunt, sed cohærentes. Omne quod prodit ex aliquo, secundum sit eius necesse est de quo prodit, non ideo tamen est separatum, secundus autem ubi est, duo sunt. Et tertius ubi est, tres sunt. Tertius enim est Spiritus a Deo & Filio, sicut tertius a radice fructus ex frutice. Et tertius a fonte, rivus ex flumine. Et tertius a sole, apex ex radio. Nihil tamen a radice alienatur, a quo proprietates suas ducit. Ita Trinitas per consertos & connexos gradus a patre decurrens, & monarchiæ nihil obstrepit, & œconomiæ statum protegit. Hanc me regulam professum, qua inseparatos ab alterutro Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum testor, tene ubique; & ita quid, quomodo dicatur, agnosces.

Origen. *Hom. 9. in Exod. n. 3. circa med.* Funis enim triplex non rumpitur, quæ est Trinitatis fides, ex qua dependet, & per quam sustinetur omnis Ecclesia.

Homil. 12. in Num. cap. 21. n. 1. paul'o post init. Sed non otiose requirendum est, quomodo possimus pluralem numerum de puteis exponere, & singularem de fonte, quia in Proverbiis dicit Sapientia: *Bibe aquas de puteorum tuorum fonte*. Videamus ergo quorum puteorum unum dixerit fontem. Ego puto quod scientia ingeniti Patris, unus possit intelligi puteus. sed & unigeniti Filii eius agnitio, alius puteus intelligi debeat. Alius enim a Patre Filius, & non idem Filius qui & Pater, sicut ipse in Evangeliis dicit: *Alius est qui & testimonium de me dicit (Pater)*. Et rursus tertium puto videri puteum posse, cognitionem Spiritus sancti. Alius enim & ipse est a Patre & Filio, sicut & de ipso nihilominus in Evangelio dicitur: *Mittet vobis (Pater) alium Paracletum, Spiritum veritatis*. Est ergo hæc trium distinctio personarum in Patre & Filio & Spiritu sancto, quæ ad pluralem puteorum numerum revocatur Sed horum puteorum unus est fons. Una enim substantia est, & natura Trinitatis. Et hoc modo non otiosa invenietur Scripturæ sanctæ distinctio, quæ dicit, *De puteorum tuorum fonte*. Sed observanter mystica signavit eloquia, ut quod pluraliter dictum est personis, singulariter substantiæ conveniret.

Prov. v. 15.

Joan. v. 32.

Ib. xiv. 16.

Lib. 1. Periarchon, seu de principiis cap. 3. n. 7. circa fin. Porro autem nihil in Trinitate maius minusve dicendum est, cum unius Divinitatis fons Verbo ac ratione sua teneat universa, Spiritu vero oris sui quæ digna sunt sanctificatione, sanctificet, sicut in Psal. scriptum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Est etiam quædam inoperatio Dei Patris præcipua præter illam, qua omnibus ut essent naturaliter præstitit. Est & Domini Iesu Christi præcipuum quoddam ministerium in eos quibus naturaliter ut rationabiles sint, confert, per quod ad hæc quæ sunt, præstatur eis ut bene sint. Est & alia quoque etiam Spiritus sancti gratia ..., ministrata quidem per Christum, inoperata autem a Patre... Quod manifestissime indicat Apostolus Paullus, unum eamdemque virtutem Trinitatis exponens in eo, dum dicit: *Divisiones sunt donorum, idem autem Spiritus: & divisiones sunt ministeriorum, idem autem Dominus: & divisiones operationum sunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus secundum id quod expedit*. Ex quo manifestissime designatur quod nulla est in Trinitate discretio, sed hoc quod donum Spiritus dicitur, manifestatur per Filium, & inoperatur per Deum Patrem, *Omnia autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens unicuique prout vult*.

Ps. xxxii. 6.

1. Cor. xii. 4. 5. 6. 7.

Ibid. 11.

In Epist. ad Rom. cap. 4. lib. 4. pag. 328. col. 1. circa med. Fidere autem dicimus in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, qui integram substantiam, plenam, perfectam, qui nihil diversum, nil discrepans aut extraneum in Trinitate profitetur.

In cap. 9. lib. 7. pag. 376. col. 2. Qui autem super omnes est, super se neminem habet. Non enim post Patrem ipse, sed de Patre. Hoc autem (id est sapientia Dei) etiam de sancto Spiritu intelligi debet, ubi dicit: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum: & qui continet omnia, scientiam habet vocis*. Si ergo Filius Dei super omnes dicitur, & Spiritus sanctus continere omnia memoratur,

Sap. 1. 7.

Deus autem Pater est ex quo omnia, evidenter ostenditur natura Trinitatis, & substantia una, quæ est super omnia.

Anonymi in Iob Lib. 1. aliquant. post init. in append. oper. Origen. edit. BB. vol. 2. pag. 853. Omne opus bonum quod visi fuerint homines facere, nisi in Dei cultura, nisi in Dei agnitione atque confessione fecerint, sine caussa faciunt atque supervacue. Et ut breviter atque audenter dicam, omnia quæcumque fecerint homines sive in virginitate, sive in abstinentia, sive in corporis castitate, sive in carnis suæ combustione, sive in bonorum suorum distributione, omnia gratis faciunt, si non in fide fecerint; sine caussa agunt nisi in agnitione unius ingeniti Dei Patris, & in confessione unius unigeniti Filii eius Domini nostri Iesu Christi, & illuminatione Spiritus sancti gloriosi, ac venerabilis Paracleti, qui adiuvat infirmitatem nostræ orationis, in quo signati sumus in die redemptionis nostræ, hoc fecerint. Omnem ergo sanctitatem, & omnem iustitiam, quam fecerit quis foris a vera Dei cultura, atque vera fide, gratis facit, in perditione facit, non prodest ei, non adiuvat eum in die iræ, non liberabit eum in die interitus. Ad quod est testis Apostolus, qui dicit: *Omne quod ex fide non est, peccatum est*. Quare? Quia bona videntur fecisse non quæsita fide, non quæsita agnitione eius propter quem hoc fecerint. Rom. xiv. 23.

S. Athanas. *in illud*: Omnia mihi tradita sunt, &c. *n. 6 versus finem, edit. Coloniens. an. 1686. p.* 154. Trinitas undecumque laudabilis, & venerabilis, & adoranda una est, & indivisibilis, & quæ figura exprimi nequeat. Coniunguntur autem una hæ sanctificationes pro insequabili illa unitate. In eo enim ipso, quo amplissima ista animantia tertio proferunt glorificationem, dum aiunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, triplici numero tres perfectas, absolutas, integras personas ostendunt, quemadmodum sub unica voce, *Dominus*, unam substantiam declarant.

Lib. de sentent. Dionys. circa med. p. 561. Singula illa nomina, de quibus locutus sum, insegregabilia a se invicem sunt, nec dividi queunt. Patrem cum dico etiam sine mentione Filii, Filium sub Patris vocabulo indicatum volui; contra si in mentione Filii Patrem omisissem, tamen ille sub nomine Filii præintelligi debuit. Sancti Spiritus mentionem feci, sed ita, ut pariter adiungerem, undenam ille, & per quem venerit... Hoc pacto unitatem, quæ indivisibilis est, in Trinitatem dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui non potest, in unitatem contrahimus...

Orat. 2. contra Arianos, fere circa med. pag. 324..... Non creatitia res est Trinitas, sed æterna, atque una Deitas in Trinitate, unaque maiestas sanctæ Trinitatis... Trinitas conditrix.. & rerum opifex... si... nunc in Trinitate Numen perfectum est, idemque & solum & verum Numen, idque rectum a fide subnixum est, oportuit eam ita semper fuisse;... aut si id perpetuo non fuit, ne nunc quidem ita esse, sed eo modo sese habere, quo ab initio a vobis fingitur sese habuisse, ut ne nunc quidem Trinitas sit... Christianorum contra fides, immutabilem, perfectam, & semper unius conditionis, beatam illam Trinitatem agnoscit, neque umquam plus Trinitati apponit, neque illam ulla ex parte diminutam fuisse arbitratur: utrumque enim horum impium censendum est. Ideoque eam rebus creatis misceri non posse, certum habetur; eiusque Divinitatis unitatem integram sine divisione adorat...

Epist. 1. ad Serapion. fere circa fin. pag. 202... Trinitas igitur sancta & perfecta in Patre & Filio & Spiritu Sancto, rationem Deitatis accipit, nihil alienum aut foris superinductum possidet, neque ex creatore & creatura consistit, sed tota est ex Creatore & conditore rerum, sibi similis & natura indivisibilis, unaque eius operatio; Pater enim per Verbum in Spiritu Sancto omnia facit. Atque ita Unitas Trinitatis servatur, & ita unus Deus in Ecclesia prædicatur, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Super omnia quidem, ut Pater, ut principium & fons: per omnia vero, per Verbum: in omnibus porro, in Spiritu Sancto. Trinitas autem est non nomine tenus, aut inanis dictionis specie, sed veritate, & subsistendi ratione Trinitas. Ut enim Pater est hoc ipsum quod est; ita quoque Verbum super omnia Deus, hoc ipsum est, quod est; ita quoque Spiritus Sanctus non inessentiale quiddam est, sed exsistit & subsistit vere.

S. Athan. seu Auctor. *lib. de comm. essent. Patris &c n. 48. Quod Trinitas sit consubstantialis*. Quid est Deus? Omnium principium, secundum Apostolum, dicentem: *Unus Deus Pater, ex quo omnia*. Verbum enim eius ex ipso, nascendi ratio- 1. Cor. viii. 6.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 2.

ne, & Spiritus progrediendi modo exsistit. Deinde universa rerum natura per Verbum & Spiritum artificiose constituta est.

AUCTOR. *Quæst. anonym. apud* S. ATHANAS. *vol* 2. *Quæst.* 5. Quid commune est sanctæ Trinitati?

Resp. Commune est, essentia: commune, principio carere: commune, potentia, bonitas, sapientia, iustitia: omnia enim æqualiter habet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, præterquam proprietates suas. Proprium enim Patris quidem ingenitum esse: Filii vero, genitum: at Spiritus sancti, procedere.

Quæst. 6. In Deo quot confiteris essentias?

Resp. Unam essentiam dico, unam naturam, unam formam, unum genus, unam gloriam, unam dignitatem & dominationem.

Quæst. 7. Personas autem, quot confiteris in Deo?

Resp. Tres personas confiteor, tres subsistentias, tria propria, tria individua, tres characteres.

S. CYRILLUS HIEROSOL. *Catech.* 16. *pag.* 176. *edit. Parif. in fol. an.* 1631. Unus Deus Pater, veteris & novi testamenti Dominus: & unus Dominus Iesus Christus, in veteri per Prophetas prædictus, & in novo veniens: & unus Spiritus sanctus, qui per Prophetas de Christo prædicabat: adveniente autem Christo, descendit & monstravit ipsum. Nemo itaque separet vetus a novo testamento: nemo dicat, quod alius illic Spiritus, & alius hic: alioquin resistet Spiritui sancto, cum Patre & Filio honorando, & baptismatis tempore in sancta Trinitate comprehenso. Filius enim Dei unigenitus aperte dixit Apostolis: *Euntes igitur docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Spes nostra est in Patre & Filio & Spiritu sancto. Non tres Deos annuntiamus: obmutescant enim Marcionistæ; sed cum Spiritu sancto, per unum Filium, unum Deum prædicamus. Indivisa est fides, inseparabilis pietas. Neque separamus sanctam Trinitatem, sicut quidam: neque contrahimus, sicut Sabellius: sed agnoscimus eam religiose: unum Patrem, qui misit nobis Salvatorem Filium, promittentem mittere a Patre Spiritum sanctum Paracletum. *Matth. xxviii. 19.*

S. AMBROS. *de Instit. Virg. cap.* 10. *n.* 64. Unus Deus Pater, & unus Deus Filius, & unus Spiritus sanctus, sicut scriptum est: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. *1. Cor. xii. 11.* Unus, inquit, quia unus Deus. Nullus secundus; quia quod vult facit, non quod imperatur. Unus ergo Pater Deus, & unus Dei Filius. Unus & unus; quia non sunt duo Dii. Unus Filius; quia cum Patre unum est, sicut ipse dixit: *Ego & Pater unum sumus*. *Ioan. x. 30.* Et unus Spiritus; quia unitas Trinitatis est, non ordine distincta, nec tempore.

N. 67. *In nomine*, inquit, tres personas quidem significavit, sed unum Trinitatis nomen adseruit.

N. 68. Unus itaque Deus, unum nomen, una Divinitas, una Maiestas. Nullus ergo secundus; quia principium omnium Trinitas est, & Trinitatis primatus super omnia est. Ergo unus, & non est secundus.

De Fide, lib. 1. *c.* 1. *n.* 6. Adsertio autem nostræ fidei hæc est, ut unum Deum esse dicamus: quia scriptum est: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est*. *Deut. vi. 4.*

N. 7. Deus enim & Dominus nomen magnificentiæ, nomen est potestatis, sicut ipse dicit: *Dominus nomen est mihi*: *Isai. xlii. 8.* & sicut alibi Propheta adserit: *Dominus omnipotens nomen est ei*. Dominus ergo & Deus vel quod dominetur omnibus, vel quod spectet omnia, & timeatur a cunctis.

N. 8. Si ergo unus Deus, unum nomen, potestas una est Trinitatis. Denique ipse dicit: *Ite, baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*. In nomine utique, non in nominibus. *Matth. xxviii. 19.*

N. 9. Ipse etiam dicit: *Ego & Pater unum sumus*. *Ioan. x. 30.* Unum dixit, ne fiat discretio potestatis & naturæ: *sumus*, addidit, ut Patrem Filiumque cognoscas; quod perfectus Pater perfectum Filium genuisse credatur: & Pater & Filius unum sint, non confusione personæ, sed unitate naturæ.

N. 10. Nos Patrem & Filium & Spiritum sanctum confitemur; ita ut in Trinitate perfecta & plenitudo sit Divinitatis, & unitas potestatis.

Lib. 4. *cap.* 8. *n.* 91. Est quædam indistincta distinctæ incomprehensibilis & inenarrabilis substantia Trinitatis. Distinctionem etenim accepimus Patris & Filii & Spiritus sancti, non confusionem: distinctionem, non separationem: distinctionem, non pluralitatem. Divino itaque admirandoque mysterio manentem semper accipimus Patrem, semper Filium, semper Spiritum sanctum: non duos Pa-

1. Cor. VIII. 6. tres, non duos Filios, non duos Spiritus. *Unus enim Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus Dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum*. Unus natus ex Patre Dominus Iesus, & ideo unige-
Id. XII. 11. nitus. *Unus & Spiritus Sanctus*, ut idem Apostolus dixit: sic accipimus, sic legimus, sic tenemus. Distinctionem scimus, secreta nescimus: caussas non discutimus, sacramenta servamus.

Cap. 11. *n.* 140. Increata & inaestimabilis Trinitas, quae unius est aeternitatis & gloriae, nec tempus, nec gradum vel posterioris recipit vel prioris.

Apol. David. altera, cap. 12. *n.* 72. Una est sententia, quae haereticorum omnium machinas destruat, ut unius potestatis, maiestatis atque virtutis Trinitatem esse credamus; & ideo ab eo quod Filius fecit, non separemus Patrem; nec ab eo quod Pater mandavit, Filium segregemus.

Enar. in Psal. XXXV. *n.* 22. Trinitas unum in unitate substantiae, sed distinctione uniuscuiusque personae. Trinitas, distinctionem significat personarum; unitas, potestatem...

In expos. Evang. sec. Lucam, lib. 11. *num.* 13. Late enim funditur Dei virtus, late caelestis substantiae magnitudo porrigitur. Nihil praescriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non aetate variatur.

S. AUGUST. *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 4. *n.* 7. Omnes quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quae Deus est, Divinorum librorum veterum & novorum Catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus, unius eiusdemque substantiae inseparabili aequalitate divinam insinuent unitatem; ideoque non sint tres Dii, sed unus Deus: quamvis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pater est; Filiusque a Patre sit genitus, & ideo Pater non sit qui Filius est; Spiritusque sanctus nec Pater sit nec Filius, sed tantum Patris & Filii Spiritus, Patri & Filio etiam is coaequalis, & ad Trinitatis pertinens unitatem.

Lib. de Quant. animae, cap. 34. *num.* 77. Divine ac singulariter in Ecclesia Catholica traditur, *Nullam creaturam colendam esse animae*, (libentius enim loquor his verbis, quibus mihi haec insinuata sunt) sed ipsum tantummodo rerum quae sunt omnium creatorem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, id est, PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 2.
incommutabile principium, incommutabilem sapientiam, incommutabilem caritatem, unum Deum verum atque perfectum, qui numquam non fuerit, numquam non erit, numquam aliter fuerit, Rom. XI. 36.
numquam aliter erit: quo nihil sit secretius, nihil praesentius; qui difficile invenitur ubi sit, difficilius ubi non sit: cum quo esse non omnes possunt, & sine quo esse nemo potest: & si quid de illo incredibilius, convenientius tamen atque aptius homines dicere valemus. Hic ergo solus Deus animae colendus est.

De moribus Eccles. Cathol. l. 1. *cap.* 14. *num.* 24. Deum ergo diligere debemus, trinam quamdam unitatem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quod nihil aliud dicam esse, nisi idipsum esse. Est enim vere summeque Deus, *Ex quo omnia*, Id. ibid.
per quem omnia, in quo omnia. Haec verba Paulli sunt. Quid deinde subiicit? *Ipsi gloria*. Sincerissime omnino. Neque enim ait, Ipsis: nam unus est Deus. Quid est autem, *Ipsi gloria*, nisi ipsi optima & summa & late patens fama? Quanto enim melius atque diffusius diffamatur, tanto diligitur & amatur ardentius. Quod cum fit, nihil aliud ab humano genere quam certo & constanti gradu in optimam vitam & beatissimam pergitur. Non arbitror cum de moribus & vita sit quaestio, amplius esse requirendum, quod sit hominis summum bonum, quo referenda sunt omnia. Id enim esse patuit, & ratione quantum valuimus, & ea quae nostrae rationi antecellit auctoritate divina, nihil aliud quam ipsum Deum. Nam quid erit aliud optimum hominis, nisi cui inhaerere est beatissimum? Id autem est solus Deus, cui haerere certe non valemus, nisi dilectione, amore, caritate.

Epist. 120. *alias* 222. *ad Consent. cap.* 3. *n.* 17. Agnoscis autem in fide catholica, quoniam hoc est verum, hoc est confirmatum, quod Pater & Filius & Spiritus sanctus, ideo cum sit Trinitas, unus est Deus; quia inseparabiliter sunt unius eiusdemque substantiae, vel (si hoc melius dicitur) essentiae.

Lib. de fide & symb. cap. 9. *n.* 20. Fides inconcussa tenenda est, ut Deum dicamus Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum; neque tres Deos, sed istam Trinitatem unum Deum; neque diversos natura, sed eiusdem substantiae; neque ut Pater aliquando sit Filius, ali-

Rrr 2

quando fit Spiritus sanctus; sed Pater semper Pater, & Filius semper Filius, & Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Nec temere de invisibilibus aliquid affirmemus tamquam scientes, sed tamquam credentes; quoniam videri nisi mundato corde non possunt: & qui ea videt in hac vita ex parte, ut dictum est, atque in enigmate, non potest efficere ut & ille videat cui loquitur, si cordis sordibus impeditur. *Beati* autem *mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Matth. v. 8.

Epist. 169 alias 102. *ad Evod. cap.* 2. *n.* 5. Proinde in unum Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum firma pietate credamus: ita ut nec Filius credatur esse qui Pater est, nec Pater qui Filius est, nec Pater nec Filius qui utriusque Spiritus est. Nihil putetur in hac Trinitate temporibus locisve distare; sed hæc tria æqualia esse & coæterna, & omnino esse una natura: non a Patre aliam, & a Filio aliam, & a Spiritu sancto aliam condiram esse creaturam; sed omnia & singula quæ creata sunt vel creantur, Trinitate creante subsistere: nec quemquam liberari a Patre sine Filio & Spiritu sancto, aut a Filio sine Patre & Spiritu Sancto, aut a Spiritu sancto sine Patre & Filio; sed a Patre & Filio & Spiritu sancto, uno, vero, vereque immortali, id est, omni modo incommutabili solo Deo. Multa autem etiam separatim in Scripturis de singulis dici, ut insinuetur, quamvis inseparabilis Trinitas, tamen Trinitas: ut quemadmodum simul dici non possunt quum sonis corporalibus commemorantur, quamvis simul sint inseparabiliter; ita & quibusdam Scripturarum locis, & per quasdam creaturas singillatim vicissimque monstrentur, sicut Pater in voce, qua sonuit, *Tu es Filius meus*; & Filius in homine, quem suscepit ex virgine; & Spiritus sanctus in columbæ specie corporali: hæc separatim quidem, sed nullo modo separata tria illa demonstrant. Luc. III. 22.

N. 6. Ad hoc utcumque intelligendum assumimus memoriam, intelligentiam, voluntatem. Quamvis enim hæc suis separatisque temporibus singillatim singula enuntiemus, nihil tamen horum sine aliis duobus agimus aut dicimus. Nec ideo putanda sunt hæc tria Trinitati sic comparata, ut omni ex parte conveniant. Cui enim similitudini in disputando convenientia tanta conceditur, ut ei rei, cui adhibenda est, ex omni parte coaptetur? Vel quando ex creatura ad Creatorem aliquid simile assumitur? Primo ergo in hoc invenitur ista similitudo dissimilis, quod tria hæc, memoria, intelligentia, voluntas, animæ insunt; non eadem tria, est anima: illa vero Trinitas non inest, sed ipsa Deus est. Ideo ibi mirabilis simplicitas commendatur; quia non ibi aliud est esse, aliud intelligere, vel si quid aliud de Dei natura dicitur: anima vero quia est, etiam dum non intelligit, aliud est quod est, aliud quod intelligit. Deinde quis audeat dicere Patrem non intelligere per seipsum, sed per Filium, sicut memoria non intelligit per seipsam, sed per intellectum, vel potius anima ipsa, cui hæc insunt, per intellectum tantummodo intelligit; sicut per memoriam tantummodo meminit, & per voluntatem tantummodo vult? Ad hoc ergo adhibetur ista similitudo, ut quoquo modo intelligatur; quemadmodum horum trium in anima cum singula nomina enuntiantur, quibus eadem singula demonstrantur, tamen unumquodque nomen his tribus cooperantibus enuntiatur, cum & reminiscendo & intelligendo & volendo dicitur: ita nullam esse creaturam, qua vel solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus demonstretur, quam non simul Trinitas operetur, quæ inseparabiliter operatur: ac per hoc nec vocem Patris, nec animam & carnem Filii, nec columbam Spiritus sancti esse factam, nisi eadem cooperante Trinitate.

Epist. 170. *alias* 66. *ad Maximum*, *n.* 2. Præcipimus & rogamus, ut eos quod didicisti docere non differas, unum scilicet Deum esse solum, cui servitus illa debetur, quæ λατρεία Græco vocabulo nuncupatur. Ipsum enim verbum est in lege, ubi scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*: quem si Deum Patrem tantummodo dixerimus, respondebitur, Ergo λατρεία Filio non debetur: quod nefas est dicere. Si autem debetur, quomodo ergo uni tantum debetur Deo, si & Patri & Filio debetur, nisi quia unus Deus, cui soli per λατρείαν servire iussi sumus, ita dicitur solus Deus, ut & Pater intelligatur & Filius, immo etiam & Spiritus sanctus. De illo quippe dicit Apostolus, *Nescitis quia corpora vestra templum sunt in vobis Spiritus sancti, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Empti enim estis magno pretio. Glorificate Deum, & portate in corpore vestro*. Quem *Deum*, nisi Spiritum sanctum, cuius corpora nostra di- Deut. VI. 13. 1. Cor. VI. 19. 20.

xerat esse templum? Debetur ergo λατρεία Spiritui sancto. Nam si templum ei faceret, sicut Salomon fecit de lignis & lapidibus, inberemur, utique faciendo templum λατρείαν exhibere convinceremur, quanto magis λατρείαν debemus cui non templum facimus, sed sumus?

N. 3. Ae per hoc si Patri & Filio & Spiritui sancto λατρεία debetur, & exhibetur a nobis, de qua dictum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & soli illi servies:* (Deut. vi. 13.) procul dubio Dominus Deus noster, eui soli per λατρείαν servire debemus, non est Pater solus, nec Filius solus, nec solus Spiritus sanctus; sed ipsa Trinitas unus Deus solus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: non ut Pater sit ipse qui Filius, vel Spiritus sanctus ipse sit aut Pater aut Filius, cum sit in illa Trinitate Pater Filii solius, & Filius Patris solius, Spiritus autem sanctus & Patris & Filii sit Spiritus: sed propter unam eamdemque naturam atque inseparabilem vitam, ipsa Trinitas, quantum ab homine potest, fide praeedenre intelligitur unus Dominus Deus noster, de quo dictum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*; & quem praedicat Apostolus; ait enim, *Quoniam ex ipso, & per ipsum sunt omnia: ipsi gloria in saecula saeculorum, amen.* (Rom. xi. 36.)

N. 4. Non enim sic ex Deo Patre unigenitus Filius, quemadmodum ex illo est universa creatura, quam ex nihilo creavit. Hunc quippe de sua substantia genuit, non ex nihilo fecit: nee eum ex tempore genuit, per quem euncta tempora eondidit. Quoniam sicut flamma splendorem, quem gignit, tempore non praecedit; ita Pater numquam sine Filio fuit: ipse est quippe sapientia Dei Patris, de qua scriptum est, *Splendor est enim lucis aeternae.* (Sap. vii. 26.) Luci ergo euius candor est, id est, Deo Patri sine dubio coaeterna est. Et ideo non sicut in principio fecit Deus caelum & terram, ita in prineipio feeit Verbum; sed *in principio erat Verbum*. (Ioan. I. 1.) Spiritus quoque sanctus non sicut creatura ex nihilo est factus: sed sic a Patre Filioque procedit, ut nec a Filio nec a Patre sit factus.

N. 5. Haec Trinitas unius est eiusdemque naturae atque substantiae; non minor in singulis, quam in omnibus, nec maior in omnibus, quam in singulis; sed tanta in solo Patre, vel in solo Filio, quanta in Patre simul & Filio; & tanta in solo Spiritu sancto, quanta simul in Patre & Filio & Spiritu sancto. Neque enim Pater, ut haberet Filium de seipso, minuit seipsum; sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, & esset in Filio tantus quantus & solus. Similiter & Spiritus sanctus integer de integro, non praecedit unde procedit, sed tantum cum illo quantus ex illo, nec minuit eum procedendo, nec auget haerendo. Et haec omnia nec confuse unum sunt, nec disiuncte tria sunt: sed cum sint unum, tria sunt, & eum sint tria, unum sunt. Proinde qui tam multis eordibus fidelium suorum donavit ut essent cor unum, quanto magis conservat in seipso, ut sint haec tria & singula Deus, & simul omnia non tres dii, sed unus Deus? Hic est unus Dominus Deus noster, eui universa pietate servitur, cui soli λατρεία illa debetur.

N. 7. In Deo Patre & Deo Filio, si utriusque natura quaeratur, uterque Deus, nec magis alter altero Deus: si autem origo, Pater est Deus de quo Filius Deus; de quo autem Pater, nullus est Deus.

N. 8. Si temporalibus & passibilibus rebus Deus tribuit, ut quod sunt hoc generent; quanto magis ipse aeternus & impassibilis, non aliud quam est ipse generavit, unus unicum; ideo nostra inenarrabili admiratione, quoniam sine passione, & tanta secum aequalitate, ut eum nec potestate praecederet, nec aetate. Sed ideo totum quod habet, quod potest, non tribuit sibi, sed Patri, quia non est a seipso, sed a Patre. Aequalis est enim Patri; sed hoe quoque aeeepit a Patre: nec sic aeeepit ut esset aequalis, quasi prius fuerit inaequalis; sed natus aequalis, sicut semper natus, ita semper aequalis. Non itaque inaequalem genuit, & aequalitatem iam nato addidit; sed gignendo eam dedit, quia aequalem non imparem genuit.

Epist. 232. *alias* 42. *ad Madaur. n.* 5. Est quiddam invisibile, ex quo creatore prineipio sunt omnia, quae videmus, summum, aeternum, incommutabile & nulli effabile nisi tantum sibi. Est quiddam, quo se ipsa summitas maiestatis narrat & praedicat, non impar gignenti atque narranti Verbum, quo ille qui Verbum gignit, ostenditur. Est quaedam sanctitas omnium, quae sancta fiant, sanctifieatrix, ipsius incommutabilis Verbi per quod narratur illud principium, & ipsius prineipii quod pari se Verbo narrat, inseparabilis & indivisa communio. Quis autem hoc totum, quod non dicendo dicere conatus sum, & dicendo non dicere, quis hoc possit serenissima & sincerissima mente

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 2.

contueri, eoque contuitu beatitudinem docere, atque in id quod intuetur deficiens quodammodo se oblivisci, & pergere in illud cuius visio nobis invisibilis est, quod est immortalitate indui, & obtinere æternam salutem, per quam me salutare dignamini? Quis hoc possit, nisi qui omnes superbiæ suæ toros inanes, peccata sua confitens, complanaverit, seque substraverit mitem atque humilem ad excipiendum Deum doctorem?

Epist. 238. *alias* 564. *ad Pascentium*, *cap.* 2. *num.* 14. Fides autem nostra est, Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum Deum credere & confiteri: nec tamen eum, qui Filius est, Patrem dicere; nec eum, qui Pater est, Filium; nec eum, qui Spiritus Patris & Filii est, aut

S. de Trin. cap. 11. Patrem aut Filium nuncupare. His enim appellationibus hoc significatur, quo ad se invicem referuntur, non ipsa substantia, qua unum sunt. Nam & Pater cum dicitur, nonnisi alicuius Filii dicitur, & Filius nonnisi alicuius Patris intelligitur, & Spiritus secundum id quod ad aliquid refertur, spirantis alicuius est, & spirans utique Spiritum spirans est.

N. 15. Proprio autem modo quodam dicitur Spiritus sanctus, secundum quod refertur ad Patrem & Filium, quod eorum Spiritus sanctus sit. Nam secundum substantiam, quoniam semel dictum est,

Joan. IV. 24. *Spiritus est Deus*, & Pater Spiritus est, & Filius, & ipse Spiritus sanctus, nec tamen tres Spiritus, sed unus Spiritus; sicut non tres dii, sed unus Deus.

Tract. 20 *in Ioan. n.* 13. Intelligite ergo, fratres carissimi, Patrem & Filium & Spiritum sanctum inseparabiliter sibi cohærere, Trinitatem hanc unum Deum: & omnia opera unius Dei, hæc esse Patris, hæc esse Filii, hæc esse Spiritus sancti.

Tract. 36. *n.* 9. Ne perdas personam, distingue personas. Distingue intelligentia, noli separare perfidia; ne iterum quasi fugiens charybdim, in scyllam in-

Arianorum error. curras. Vorabat enim te gurges impietatis Sabellianorum, ut diceres ipsum esse Pa-

Joan VIII. 16. trem qui est Filius: modo didicisti, *Solus non sum, sed ego & qui misit me Pater*. Agnoscis quia Pater, Pater est; & Filius, Filius est. Bene agnoscis: sed noli dicere, Pater maior est, Filius minor est: noli dicere, Pater aurum est, Filius argentum est. Una substantia est, una divinitas, una coæternitas, perfecta æqualitas, dissimilitudo nulla. Nam si tantummodo alterum credideris esse Christum, non eum quo Pater est, in aliquo tamen distantem secundum naturam esse putaveris, a charybdi quidem evasisti, sed in scylleis scopulis naufragasti. In medio naviga, utrumque periculosum latus evita. Pater, Pater est: Filius, Filius est. Iam dicis, Pater, Pater est; Filius, Filius est: bene periculum absorbentis gurgitis evasisti: quid vis ire in alteram partem, ut dicas: Aliud est Pater, Filius aliud? Alius est, recte dicis: aliud, non recte. Alius enim est Filius, quia non est ipse qui Pater; & alius Pater, quia non ipse qui Filius: non tamen aliud, sed hoc ipsum est & Pater & Filius. Quid est, hoc ipsum est? Unus Deus est. Audisti, *Quia non sum solus, sed ego & qui misit me Pater*. Joan. VIII. 16. Audi quomodo credas Patrem & Filium, audi ipsum Filium: *Ego & Pater unum sumus*. Non dixit, Pater ego sum; aut, Ego & Pater unus est: sed cum dicit, *Ego & Pater unum sumus*, Joan. X. 30. utrumque audi, & *unum*, & *sumus*, & a charybdi & a scylla liberaberis. In duobus istis verbis quod dixit, *unum*, liberat te ab Ario: quod dixit, *sumus*, liberat te a Sabellio. Si unum, non ergo diversum: si sumus, ergo & Pater & Filius. Sumus enim non diceret de uno: sed & unum non diceret de diverso. Ergo ideo *verum est*, inquit, *iudicium meum*, breviter Id. VIII. 16. ut audias, quia Filius Dei sum. Sed sic tibi persuadeo inquit, quia Filius Dei sum, ut intelligas quia mecum est Pater: non sic sum Filius ut ipsum deseruerim; non ita hic sum, ut cum ipso non sim; non ita ibi ille est, ut mecum non sit.

Tract. 39 *num.* 2. Si & Pater principium & Filius principium, quomodo non duo principia? Quomodo dicimus Patrem Deum & Filium Deum, nec tamen dicimus duos Deos. Nefas est enim dicere duos Deos, nefas est dicere tres Deos: & tamen qui Pater est, non est Filius; qui Filius est, non est Pater: Spiritus autem sanctus Patris & Filii Spiritus, nec Pater est nec Filius. Quamvis ergo, sicut aures catholicæ sunt eruditæ in gremio matris Ecclesiæ, nec ille qui est Pater sit Filius, nec ille qui est Filius sit Pater, nec Spiritus sanctus Patris & Filii sit vel Filius vel Pater, tres Deos tamen esse non dicimus: quamvis de singulis si quæratur, necesse est, de quocumque interrogati fuerimus, Deum esse fateamur.

N. 3. Et absurda ista videntur homi-

nibus solita trahentibus ad insolita, visibilia ad invisibilia, creaturam comparantibus Creatori. Interrogant enim nos aliquando infideles & dicunt, Patrem quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Filium quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Spiritum sanctum quem dicitis, Deum dicitis? Respondemus, Deum. Ergo, inquiunt, Pater & Filius & Spiritus sanctus tres sunt dii? Respondemus, Non. Turbantur, quia non illuminantur: cor clausum habent, quia clavim fidei non habent. Nos ergo, fratres, fide praecedente, quae sanat oculum cordis nostri, quod intelligimus, sine obscuritate capiamus; quod non intelligimus, sine dubitatione credamus: a fundamento fidei non recedamus, ut ad culmen perfectionis veniamus. Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus: & tamen Pater non est qui Filius, nec Filius est qui Pater, nec Spiritus sanctus Patris & Filii Spiritus aut Pater est aut Filius. Trinitas unus Deus: Trinitas una aeternitas, una potestas, una maiestas; tres, sed non dii. Non mihi calumniator respondeat, Quid ergo tres? Si enim tres, ait, oportet dicas quid tres. Respondeo: Pater & Filius & Spiritus sanctus. Ecce, inquit, tres dixisti: sed quid tres exprime. Immo tu numera: nam ego compleo tres, cum dico Pater & Filius & Spiritus sanctus. Id enim quod Pater ad se est, Deus est; quod ad Filium est, Pater est: quod Filius ad seipsum est, Deus est; quod ad Patrem est, Filius est.

N. 4. Ista quae dico potestis de similitudinibus agnoscere quotidianis. Homo & alter homo, si ille sit pater, ille filius; quod homo est, ad seipsum est; quod pater est, ad filium est: & filius quod homo est, ad seipsum est; quod autem filius est, ad patrem est. Pater enim nomen est dictum ad aliquid, & filius ad aliquid; sed isti duo homines sunt. At vero Pater Deus ad aliquid est Pater, id est, ad Filium; & Filius Deus ad aliquid est Filius, id est, ad Patrem; sed non quomodo illi duo homines sunt, sic isti duo dii. Quare hoc non ita est ibi? Quia illud aliud, hoc autem aliud est: quia illa divinitas est. Est ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari non possit, ut & numerus sit, & numerus non sit. Videte enim si non quasi apparet numerus, Pater & Filius & Spiritus sanctus Trinitas. Si tres, quid tres? Deficit numerus. Ita Deus nec recedit a numero, nec capitur numero. Quia tres sunt, tamquam est numerus: si quaeris quid tres, non est numerus. Unde dictum est, *Magnus Dominus noster & magna virtus eius, & sapientiae eius non est numerus.* Ubi cogitare coeperis, incipis numerare; ubi numeraveris, quid numeraveris non potes respondere. Pater, Pater est; Filius, Filius est; Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est; quid sunt isti tres, Pater & Filius & Spiritus sanctus? Non tres dii? Non. Non tres omnipotentes? Non. Non tres mundi creatores? Non. Ergo omnipotens Pater? Omnipotens plane. Ergo & Filius non omnipotens? Plane & Filius omnipotens. Ergo & Spiritus sanctus non omnipotens? Et ipse omnipotens. Tres ergo omnipotentes? Non, sed unus omnipotens. Hoc solo numerum insinuant, quod ad invicem sunt, non quod ad se sunt. Quia enim Deus Pater ad se est, Deus simul cum Filio & Spiritu sancto, non sunt tres dii; quia ad se est omnipotens simul cum Filio & Spiritu sancto, non sunt tres omnipotentes: quia vero non ad se est Pater, sed ad Filium; nec Filius ad se est, sed ad Patrem; nec Spiritus ad se, in eo quod dicitur Spiritus Patris & Filii; non est quid dicam tres, nisi Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum Deum, unum omnipotentem. Ergo unum principium.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 2.

Ps. CXLVI. 5.

Tract. 76. *n.* 4. Ecce facit in Sanctis cum Patre & Filio sanctus etiam Spiritus mansionem: intus utique tamquam Deus in templo suo. Deus Trinitas Pater & Filius & Spiritus sanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos: veniunt subveniendo, venimus obediendo; veniunt illuminando, venimus intuendo; veniunt implendo, venimus capiendo: ut sit nobis eorum non extraria visio, sed interna; & in nobis eorum non transitoria mansio, sed aeterna. Sic mundo non se Filius manifestat: mundus enim dictus est hoc loco, de quibus continuo subiunxit, *Qui non diligit me, sermones meos non servat.* Hi sunt qui Patrem & Spiritum sanctum numquam vident: Filium autem non ut beatificentur, sed ut iudicentur, ad modicum vident; nec ipsum in forma Dei, ubi est cum Patre & Spiritu sancto pariter invisibilis; sed in forma hominis, ubi esse voluit mundo patiendo contemptibilis, iudicando terribilis.

Ioan. XIV. 24.

De Doct. Christ. lib. 1. *c.* 4 *n.* 4. Frui ... est amore alicui rei inhaerere propter

seipsam. Uti autem, quod in usum venerit ad id quod amas obtinendum referre.

Cap. 5. *n.* 5. Res igitur quibus fruendum est, Pater & Filius & Spiritus sanctus, eademque Trinitas, una quædam summa res, communisque omnibus fruentibus ea; si tamen res & non rerum omnium caussa sit, si tamen & caussa. Non enim facile nomen quod tantæ excellentiæ conveniat potest inveniri, nisi quod melius ita dicitur Trinitas hæc, unus Deus ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ita Pater & Filius & Spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus, & simul omnes unus Deus; & singulus quisque horum plena substantia, & simul omnes una substantia. Pater nec Filius est nec Spiritus sanctus, Filius nec Pater est nec Spiritus sanctus, Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius; sed Pater tantum Pater, & Filius tantum Filius, & Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In Patre unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto unitatis æqualitatisque concordia: & tria hæc unum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. *Rom.* XI. 36.

Cap. 6. *num.* 6. Diximusne aliquid & sonuimus aliquid dignum Deo? Immo vero nihil me aliud quam dicere voluisse sentio: si autem dixi, non hoc est quod dicere volui. Hoc unde scio, nisi quia Deus ineffabilis est?.. Et tamen Deus, cum de illo nihil digne dici possit, admisit humanæ vocis obsequium, & verbis nostris in laude sua gaudere nos voluit.

Cap. 10. *num.* 10. Quapropter cum illa veritate perfruendum sit, quæ incommutabiliter vivit, & in ea Trinitas Deus, auctor & conditor universitatis, rebus quas condidit consulat, purgandus est animus, ut & perspicere illam lucem valeat, & inhærere perspectæ. Quam purgationem quasi ambulationem quamdam, & quasi navigationem ad patriam esse arbitremur. Non enim ad eum qui ubique præsens est, locis movemur, sed bono studio bonisque moribus.

De Genes. ad litt. lib. 8. *c.* 23. *n.* 44. Verum quia omnino incommutabilis est illa natura Trinitatis, & ob hoc ita æterna, ut ei aliquid coæternum esse non possit, ipsa apud seipsam & in seipsa sine ullo tempore ac loco, movet tamen per tempus & locum sibi subditam creaturam, naturas creans bonitate, voluntates ordinans potestate: ut in naturis nulla sit, quæ non ab illa sit; in voluntatibus autem nulla bona sit, cui non præsit; nulla mala sit, qua bene uti non possit.

De Agone Christ. cap. 13. *num.* 15. Fides in Ecclesia brevissime traditur, in qua commendantur æterna, quæ intelligi a carnalibus nondum possunt... Credamus ergo in Patrem & Filium & Spiritum sanctum: hæc æterna sunt & incommutabilia, id est, unus Deus, unius substantiæ Trinitas æterna: Deus ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. *Rom.* XI. 36.

Cap. 14. *num.* 16. Nec eos audiamus, qui dicunt Patrem tantummodo esse, nec habere Filium, nec esse cum eo Spiritum sanctum; sed ipsum Patrem aliquando appellari Filium, aliquando Spiritum sanctum. Nesciunt enim principium ex quo sunt omnia, & imaginem eius per quam formantur omnia, & sanctitatem eius in qua ordinantur omnia.

Cap. 15. *num.* 17. Nec eos audiamus, qui indignantur & stomachantur, quia non tres Deos colendos dicimus. Nesciunt enim quid sit una eademque substantia, & phantasmatis suis illuduntur, quia solent videre corporaliter vel animalia tria, vel quæcumque corpora tria locis suis esse separata: sic putant intelligendam substantiam Dei; & multum errant, quoniam superbi sunt; & non possunt discere, quia nolunt credere.

Cap. 16. *num.* 18. Nec eos audiamus, qui Patrem solum verum Deum & sempiternum esse dicunt, Filium autem non de ipso genitum, sed ab ipso factum de nihilo, & fuisse tempus quando non erat, sed tamen primum locum tenere in omni creatura; & Spiritum sanctum minoris maiestatis esse quam Filium, & ipsum factum esse post Filium; & horum trium diversas esse substantias, tamquam aurum & argentum & æramentum. Nesciunt enim quid loquantur, & de his rebus quas per oculos carneos videre consueverunt, vanas imagines ad disputationes suas transferunt. Quia revera magnum est mente conspicere generationem, quæ non fit ex aliquo tempore, sed æterna est; & ipsam caritatem & sanctitatem, qua generator & generatus ineffabiliter sibi copulantur: magnum & difficile est hæc mente conspicere, etiamsi pacata & tranquilla sit. Non potest ergo fieri ut illi hæc videant, qui terrenas generationes nimis intuentur, & ad istas tenebras addunt adhuc fumum,

quem sibi contentionibus & certaminibus quotidianis excitare non cessant, habentes animas carnis affectibus diffluentes, tamquam ligna humore saginata, in quibus ignis fumum solum vomit, & habere flammas lucidas non potest.

De Civitate Dei, lib. 11. *cap.* 10. *num.* 1. Est itaque bonum solum simplex, & ob hoc solum incommutabile, quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia, & per hoc mutabilia. Creata sane, inquam, id est, facta, non genita. Quod enim de simplici bono genitum est, pariter simplex est, & hoc est quod illud de quo genitum est; quæ duo Patrem & Filium dicimus; & utrumque hoc cum Spiritu sancto unus est Deus: qui Spiritus Patris & Filii, & Spiritus sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris litteris nuncupatur. Alius est autem quam Pater & Filius, quia nec Pater est, nec Filius: sed alius dixi, non aliud; quia & hoc pariter simplex pariterque bonum est incommutabile & coæternum. Et hæc Trinitas unus est Deus: nec ideo non simplex, quia Trinitas. Neque enim propter hoc naturam istam boni simplicem dicimus, quia Pater in ea solus, aut solus Filius, aut solus Spiritus sanctus; aut vero sola est ista nominis Trinitas sine subsistentia personarum, sicut Sabelliani Hæretici putaverunt: sed ideo simplex dicitur, quoniam quod habet, hoc est, excepto quod relative quæque persona ad alteram dicitur. Nam utique Pater habet Filium, nec tamen ipse est Filius; & Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo ergo ad seipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad se ipsum dicitur vivens, habendo utique vitam, & eadem vita ipse est.

Cap. 24. Credimus, & tenemus, & fideliter prædicamus, quod Pater genuerit Verbum, hoc est, Sapientiam, per quam facta sunt omnia, unigenitum Filium, unus unum, æternus coæternum, summe bonus æqualiter bonum; & quod Spiritus sanctus simul & Patris & Filii sit Spiritus, & ipse consubstantialis & coæternus ambobus: atque hoc totum & Trinitas sit propter proprietatem personarum, & unus Deus propter inseparabilem divinitatem, sicut unus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam: ita tamen ut etiam cum de singulis quæritur, unusquisque eorum & Deus & omnipotens esse respondeatur; cum vero de omnibus simul, non tres dii vel tres omnipotentes, sed unus Deus omnipotens: tanta ibi est in tribus inseparabilis unitas, quæ sic se voluit prædicari. Utrum autem boni Patris & boni Filii Spiritus sanctus, quia communis ambobus est, recte bonitas dici possit amborum, non audeo temerariam præcipitare sententiam; verumtamen amborum cum dicere sanctitatem facilius ausus fuero, non amborum quasi qualitatem, sed ipsum quoque substantiam, & tertiam in Trinitate personam. Ad hoc enim me probabilius ducit, quod cum sit & Pater Spiritus & Filius Spiritus, & Pater sanctus & Filius sanctus, proprie tamen ipse vocatur Spiritus sanctus, tamquam sanctitas substantialis & consubstantialis amborum. Sed nihil aliud est bonitas divina quam sanctitas, profecto & illa diligentia rationis est, non præsumptionis audacia, ut in operibus Dei secreto quodam loquendi modo, quo nostra exerceatur intentio, eadem nobis insinuata intelligatur Trinitas, unamquamque creaturam quis fecerit, per quid fecerit, propter quid fecerit. Pater quippe intelligitur Verbi, qui dixit, *Fiat*. Quod autem illo dicente factum est, proculdubio per Verbum factum est. In eo vero quod dicitur, *Vidit Deus quia bonum est;* satis significatur, Deum nulla necessitate, nulla suæ cuiusquam utilitatis indigentia, sed sola bonitate fecisse quod factum est, id est, quia bonum est: quod ideo postea quam factum est, dicitur, ut res quæ facta est, congruere bonitati propter quam facta est, indicetur. Quæ bonitas si Spiritus sanctus recte intelligitur, universa nobis Trinitas in suis operibus intimatur.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 2.

Genes. 1. 18.

Cap. 26. Et nos quidem in nobis, tametsi non æqualem, immo valde longeque distantem, neque coæternam, & quo brevius totum dicitur, non eiusdem substantiæ, cuius est Deus, tamen qua Deo nihil sit in rebus ab eo factis natura propinquius, imaginem Dei, hoc est, summæ illius Trinitatis, agnoscimus, adhuc reformationem perficiendam, ut sit etiam similitudine proxima. Nam & sumus, & nos esse novimus, & id esse ac nosse diligimus.

Cap. 28. Ita enim corpus pondere, sicut animus amore fertur, quocumque fertur. Quoniam igitur homines sumus, ad nostri Creatoris imaginem creati, cuius est vera æternitas, æterna veritas, æterna & vera caritas, estque ipsa æterna & vera & cara Trinitas, neque con-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 3.

§. 3. *De Festis Christo Domino sacris, ac primum de Annuntiatione Dominica, eiusque Conceptione.*

I. Quænam in honorem Christi Festa celebrat Ecclesia?

R. Eius Annuntiationem, ut vocant, & Conceptionem, Nativitatem, Circumcisionem, Epiphaniam, Præsentationem in Templo, Transfigurationem, Passionem, Sepulturam, Resurrectionem, Ascensionem, Spiritus sancti Missionem, & Festum sanctissimi Eucharistiæ sacramenti.

I. Quandonam celebratur Festum Annunciationis & Conceptionis Dominicæ?

R. Octavo calendas Aprilis. (A) Quæ dies dicitur vel Annuntiatio Dominica vel Annuntiatio Beatæ Mariæ Virginis: sicut dicta quoque fuit vel Conceptio Dominica vel Conceptio B. M. Virginis: sumendo nomina Annuntiationis & Conceptionis vel active vel passive; ut sensus sit celebrari hac die festum, quo Christi Conceptio & annuntiata & perfecta est, vel quo B. Virgo Deipara Verbum divinum, Angelo nunciante & Spiritu sancto operante, suscepit. (B) De hoc Gabrielis Archangeli nuntio

---

fusa, neque separata; in iis quidem rebus quæ infra nos sunt, quoniam & ipsa nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continetentur, nec aliquem ordinem vel appeterent, vel tenerent, nisi ab illo facta essent qui summe est, qui summe sapiens est, qui summe bonus est; tamquam per omnia quæ fecit mirabili stabilitate currentes, quasi quædam eius alibi magis, alibi minus impressa vestigia colligamus; in nobis autem ipsis eius imaginem contuentes, tamquam minor
Luc. xv. 18. ille Evangelicus filius ad nosmetipsos reversi surgamus, ut ad illam redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem.

Qui pleniorem tanti mysterii intelligentiam sibi comparare voluerit, adeat SS. ATHANASII, BASILII, CYRILLI ALEXANDR. *Libros polemicos* adversus Arianos, Macedonianos, *aliosque sui temporis Hereticos, &* SS. HILARII, AUGUSTINI, &c. *Libros de* Trinitate, *& Doctissimos ævi nostri Theologos, quorum libri in omnium manibus versantur.*

(A) S. AUG. *Lib. 4. de Trinit. cap. 5. n. 9.* Quadragies sexies seni, fiunt ducenti septuaginta sex: qui numerus dierum complet novem menses & sex dies, qui tamquam decem menses parientibus feminis imputantur: non quia omnes ad sextum diem post nonum mensem perveniunt, sed quia ipsa perfectio corporis Domini tot diebus ad partum perducta comperitur, sicut a maioribus traditum suscipiens Ecclesiæ custodit auctoritas. Octavo enim Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus: ita monumento novo, quo sepultus est, ubi nullus erat mortuorum positus, nec ante nec postea, congruit uterus Virginis quo conceptus est, ubi nullus seminatus est mortalium. Natus autem traditur octavo Kalendas Ianuarias.

(B) LUC. 1. 26. In mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen Virginis, Maria. Et ingressus Angelus ad eam, dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum. Et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam vi-

Part. 1. Sectio 2. c. 1. §. 1. iam egimus prima parte huius Operis.

Itaque celebramus hac die festum duplex, festum Verbi in utero Virginis incarnati, & festum B. Virginis Deiparæ, cuius castitas & humilitas & obedientia hac die maxime enituerunt. (C)

Castitas quidem. Turbata enim est Virgo virorum colloquiis parum assueta, viso Angelo, quem hominem putabat. Deinde cum intellexisset hunc Angelum Dei esse, & missum a Deo ut nunciaretur sibi mysterium Incarnationis: *Quomodo fiet istud*, inquit, *quoniam virum non cognosco?* Quibus verbis significavit & emissum a se fuisse virginitatis votum, & malle se, si res aliter fieri non posset, virginem esse quam matrem Dei. (D)

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 3.

Luc. 1. 34.

Humilitas B. Virginis enituit. Cum enim audiisset ab Angelo fore se simul matrem & virginem, *Ecce Ancilla Domini*, inquit, quæ mater Dei futura dicebatur. *Luc. 1. 38.*

---

rum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei... Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

(C) S. AMBROS. *Lib. 2. de Virginib. c. 2. n. 7. Vide supra c. 7. sect. 3. huiusce Partis, litt.* (B)

N. 11. Angelum Maria quasi virum specie mota trepidavit, quasi non incognitum audito nomine recognovit. Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in Angelo: ut agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quæ primo turbaverat affectum, postea promisit obsequium.

Lib. 2. in Luc. cap. 1. vers. 27. n. 8. Disce Virginem moribus, disce Virginem verecundia, disce Virginem oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari. Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus Angelus reperiret: sola sine comite, sola sine teste; ne quo degeneri depravaretur affatu, ab Angelo salutatur. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam: Maria etiam salutationem Angeli verebatur.

N. 9. Et ideo cum verecundia, quia pavebat; cum prudentia, quia benedictionis novam formulam mirabatur.

N. 14. Neque non credere Maria, neque tam temere debuit usurpare: non credere Angelo, usurpare divina. Neque enim facile erat scire mysterium absconditum a sæculis in Deo, quod nec superiores Potestates scire potuerunt. Et tamen non fidem renuit, non officium refutavit: sed accomodavit affectum, spopondit obsequium. Etenim cum dicit: *Quomodo fiet istud?* non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius quæsivit effectus. *Luc. 1. 34.*

N. 15. Ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquirit.

N. 16. Vide humilitatem, vide devotionem. Ancillam se dicit Domini, quæ mater eligitur, nec repentino exaltata promisso est. Simul ancillam dicendo, nullam sibi prærogativam tantæ gratiæ vindicavit, quæ faceret quod iuberetur. Mitem enim humilemque paritura, humilitatem debuit etiam ipsa præferre. *Ecce Ancilla Domini, contingat mihi secundum verbum tuum*. Habes obsequium, vides votum. *Ecce* enim *ancilla Domini*, apparatus officii est: *contingat mihi secundum verbum tuum*, conceptus est voti. *Ibid. 38.*

N. 17. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoavit a Maria: ut per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.

(D) *Vide momenta Patrum ea de re supra allata, part. 1. sect. 2. c. 1. §. 3. litt.* (A) *In ea sententia sunt omnes qui scripserunt in caput.* 1. Lucæ, *&* *in* Esaiam. *Vide etiam* D. DE TILLEMONT Comment. in Histor. Eccles. *ibid. laudata*.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 3.

Obedientia tandem Virginis enituit his verbis, *Fiat mihi secundum verbum tuum*.

Ioan. I. 14. Atque ita consensu Virginis accepto, obumbravit eam Spiritus sanctus; *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*.

I. Quid facto opus est ut assequamur huius duplicis festi scopum?

R. 1. Adoremus Filium Dei, Phil. II. 6. 7. *qui cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*.

2. Veneremur, invocemus, imitemur B. Virginem Deiparam.

3. Meditemur facta hac die miracula.

4. Revolvamus animo quid Christo debeamus, quantum sit Verbi pro nobis incarnati beneficium. Adeoque fugiamus peccatum, &c. (E)

(E) S. Bernard *Serm.* 1. *in Annunt. n.* 5. Prævenienti siquidem misericordiæ, veritas nostræ conversionis occurrat necesse est, ac de cetero sanctimoniam sectemur & pacem, sine qua nemo videbit Deum.

Ps. LXXXIV. 10. 11. *N.* 6. *Ut inhabitet gloria in terra nostra, misericordia & veritas obviaverunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt*. Si gloria Patris, Filius sapiens, cum sit sapientia ipsa sapientior nemo; liquet profecto gloriam Patris, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam esse. Quia ergo multifarie, multisque modis de eo prædictum fuerat in Prophetis, quod in terris videndus esset, & inter homines conversaturus; quonam modo id factum sit, & impletis quæ de eo per os omnium Prophetarum dicta fuerant, habitaverit gloria in terra nostra, Psalmista indicat in his verbis; ac si manifeste dicat: Ut Verbum caro fieret & habitaret in nobis, *misericordia & veritas obviaverunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt*. Magnum sacramentum, fratres, & diligentius perscrutandum, nisi & intellectus mysterio, & ipsi quoque intellectui verba deessent.

N. 10. Factumque est ut legimus in Ps. XXXV. 6. Propheta: *Domine in cælo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes*. Medius autem Pater luminum residebat, & utraque pro parte sua utilius quod habebat loquebatur. Quis putas illi colloquio meruit interesse, & indicabit nobis? Quis audivit & enarrabit? Forte inenarrabilia sunt, & non licet homini loqui. Summa tamen controversiæ totius hæc fuisse videtur: Eget miseratione creatura rationalis, ait Misericordia, quoniam misera facta est, & miserabilis valde. *Venit tempus miserendi eius, quia iam præteriit tempus*. Ps. CI. 14. E contra Veritas: Oportet, inquit, impleri sermonem quem locutus es Domine. Totus moriatur Adam necesse est cum omnibus qui in eo erant, qua die vetitum pomum in prævaricatione gustavit. Ut quid ergo, ait Misericordia, ut quid me genuisti pater citius perituram? Scit enim Veritas ipsa, quoniam misericordia tua periit, & nulla est, si non aliquando miserearis.

N. 11. Ecce vero unus de Cherubim, (id est, magni consilii Angelus) ad regem Salomonem suggerit esse mittendas. Quoniam filio, inquit, datum est omne iudicium. Ioan. V. 22. Et in eius ergo conspectu misericordia, & veritas obviaverunt sibi, eadem quæ supra meminimus verba querimoniæ repetentes.

N. 12. Porro Iudex inclinans se, digito scribebat in terra. Erant autem verba scripturæ, quæ Pax ipsa legit in auribus omnium (ea siquidem propius assidebat.) Hæc dicit, Perii, si Adam non moriatur: & hæc dicit, Perii, nisi misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habet utraque quod petit... Sed quomodo fiet istud? Fieri, ait, potest, si ex caritate moriatur quis, utique qui nihil debeat morti. Neque enim detinere poterit mors innoxium, sed forabitur (ut scriptum est) maxilla Iob. XL. 19. Leviathan, & destruetur paries medius, solveturque chaos magnum, quod inter mortem vitamque firmatum est. Nimirum caritas fortis ut mors, immo & fortior morte, si fortis illius intraverit atrium, alligabit eum, & diripiet utique vasa eius, sed & ipso transitu suo ponet profundum maris viam, ut transeant liberati.

N. 14. Qui consilium dedit, ferat auxilium. Intellexit rex quod loqueretur, & ait: *Pœnitet me fecisse hominem*. Pœna, inquit, me tenet, mihi incumbit sustinere pœnam, pœnitentiam agere pro homine quem creavi. Tunc ergo dixit, Ecce venio. Non enim potest hic calix transire, nisi bibam illum. Et accersito protinus Gabriele, Vade, inquit, dic filiæ Sion, *Ecce Rex tuus venit*. Festinavit ille, & ait: *Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe Regem*.

Gen. vi. 6.

Zacar. ix. 9.

Serm. 2. *num.* 1. Iniungitur nova legatio Angelo Gabrieli, & novam virgo professa virtutem, novæ salutationis honoratur obsequio. Antiqua excluditur maledictio mulierum, novam nova mater accipit benedictionem. Impletur per gratiam quæ concupiscentiam nescit, ut Spiritu superveniente, Altissimi pariat filium, quæ virum dedignatur admittere. Intrat ad nos eadem porta salutis antidotum, qua venenum serpentis ingrediens, universitatem generis humani occuparat... Abyssus plane imperscrutabilis, incarnationis Dominicæ sacramentum; abyssus impenetrabilis, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Quis enim investiget, quis attingat, quis apprehendat?

Joan. i. 14.

N. 2... Ipsa est Virginis nostræ gloria singularis, & excellens prærogativa Mariæ, quod filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem, quam sane periisse constat, si non Filius incarnaretur. Sed nec nobis alia dari posset occasio similis sperandæ salutis & hereditatis. Factus siquidem primogenitus in multis fratribus, qui unigenitus erat, adsciscet eos sine dubio in hereditatem, quos vocarit in adoptionem. Si enim fratres, & coheredes. Hic ergo Christus Iesus, mediator fidelis, sicut in persona una Dei hominisque substantiam copulavit ineffabili sacramento: sic & in ipsa reconciliatione, consilio usus altissimo, mediam non deseruit æquitatem, utrique tribuens quod oportebat, honorem Deo, homini miserationem.

Serm. 3. *num.* 8. .. In te sola Rex ille dives & prædives exinanitus; excelsus, humiliatus; immensus, abbreviatus, & Angelis minoratus est: verus denique Deus & Dei Filius incarnatus. Sed quo fructu? Nempe ut omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate sublevemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione adhærentes Deo, incipiamus unus esse spiritu cum eo.

Homil. 1. *super* Missus est, *num.* 5. Quæ est hæc Virgo tam venerabilis, ut salutetur ab Angelo: tam humilis, ut desponsata sit fabro? Pulcra permixtio virginitatis & humilitatis: nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua & humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fecunditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem: si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis... Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas; illa consulitur, ista præcipitur: ad illam invitaris, ad istam cogeris.... Illa ergo remuneratur, ista exigitur. Potes denique sine virginitate salvari: sine humilitate non potes. Potest, inquam, placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem (audeo dicere) nec virginitas Mariæ placuisset... *Respexit humilitatem ancillæ suæ* Deus, potius quam virginitatem; & si placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 3.

Luc. i. 48.

N. 6.. Non omnium quidem est virginitas: multo tamen pauciorum est cum virginitate humilitas. Si igitur virginitatem in Maria non potes nisi mirari, stude humilitatem imitari, & sufficit tibi. Quod si & virgo, & humilis es: quisquis es, magnus es.

N. 7. Est tamen maius aliquid quod mireris in Maria: scilicet cum virginitate fecunditas. A sæculo enim non est auditum, ut aliqua simul mater esset, & virgo. O si & cuius est mater attendas! quo te tua super eius mirabili celsitudine ducet admiratio? ..Nonne tuo, immo veritatis iudicio, illa quæ Deum habuit filium, super omnes etiam choros exaltabitur Angelorum?... Mirare ergo utrumlibet, & elige quid amplius mireris, sive filii benignissimam dignationem, sive matris excellentissimam dignitatem. Utrimque stupor, utrimque miraculum. Et quod Deus feminæ obtemperet, humilitas absque exemplo: & quod Deo femina principetur, sublimitas sine socio.

N. 8. Disce homo obedire; disce terra subdi; disce pulvis obtemperare. De Auctore tuo loquens Evangelista, *Et erat*, inquit, *subditus illis*, haud dubium, quin Mariæ & Ioseph. Erubesce, superbe cinis! Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus, tuo te præponis au-

Luc. ii. 51.

ctori?... Si hominis, o homo, imitari dedignaris exemplum, certe non erit tibi indignum sequi auctorem tuum.

N. 9. Felix Maria, cui nec humilitas defuit, nec virginitas. Et quidem singularis virginitas, quam non temeravit, sed honoravit fecunditas: & nihilominus specialis humilitas, quam non abstulit, sed extulit fecunda virginitas: & incomparabilis prorsus fecunditas, quam virginitas simul comitatur & humilitas. Qoid horum non mirabile? Quid non incomparabile? Quid non singulare? Mirum vero si non hæsitas in eorum ponderatione, quid tua iudices dignius admiratione, utrum videlicet potius stupenda sit fecunditas in virgine, an in matre integritas: sublimitas in prole, an cum tanta sublimitate humilitas, nisi quod indubitanter horum singulis præferenda sunt simul cuncta, & incomparabiliter excellentius est atque felicius, omnia percepisse, quam aliqua. Et quid mirum si Deus, qui mirabilis legitur & cernitur in sanctis suis, mirabiliorem se exhiboit in matre sua?

Hom. 2. *super* Missus est, *n.* 1. Deo huiusmodi decebat nativitas, qua non nisi de Virgine nasceretur: talis congruebat & Virgini partus, ut non pareret nisi Deum. Proinde factor hominum ut homo fieret, nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus debuit deligere, immo condere matrem, qualem & se decere sciebat, & sibi noverat placituram. Voluit itaque esse Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus: voluit & humilem, de qua mitis & humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium omnibus saluberrimomqoe exemplum ostensuros.

N. 2. Ut igitur quæ Sanctum Sanctorum conceptura erat pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis: ut esset & mente, accepit & humilitatis.

N. 4. *Missus est Angelus ad Virginem:* virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem denique, qualem describit Apostolus, mente & corpore sanctam; nec noviter, nec fortuito inventam, sed a sæculo electam, ab Altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab Angelis servatam, a Patribus præsignatam, a Prophetis promissam..... Ut pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixisse Deus videtur, qoando ad serpentem ait... *Ipsa conteret caput tuum?* Cui hæc servata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa proculdubio caput contrivit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quam de mentis superbia deduxit ad nihilum.

1.Cor.vii 34. Gen. III. 15.

N. 5. Qoid deinde Rubus ille quomdam Mosaicus portendebat, flammas quidem emittens, sed non ardens, nisi Mariam parientem, & dolorem non sentientem? Quid togo, virga Aaron florida, nec humectata, nisi ipsam concipientem, quamvis virum non cognoscentem? Huius magni miraculi maius mysterium Isaias edisserit, dicens: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet*; virgam, Virginem; florem, Virginis partum intelligens.

Exod. III. 2. Num. XVII. 8. Isai. XI. 1.

N. 9.... Ibi agnoscitor longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens, verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas, si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari: Deum denique lactentem, sed Angelos reficientem; vagientem, sed miseros consolantem.

N. 11. Femina circomdans virum, Virgo est concipiens Deom.

N. 15. *Viro, cui nomen erat Ioseph.* Luc. I. 27.
Virum nominat, non qoia maritus, sed quod homo virtutis erat: vel potius quia, iuxta alium Evangelistam, non vir simpliciter, sed vir eius dictus est, merito appellator, quod necessarie putatur. Deboit ergo vir eius appellari, quia necesse fuit & putari: sicut & pater Salvatoris non quidem esse, sed dici meruit, ut putaretur esse... Nec vir ergo matris, nec filii pater exstitit, quamvis certa... & necessaria dispensatione utrumque ad tempos & appellatus sit, & putatus.

N. 17. O quisquis te intelligis in huius sæculi profluvio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quam per tertam ambolare; ne avertas oculos a fulgore huius sideris (Mariæ,) si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopolos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis; respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aot avaritia, aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis; respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicii horrore perterritus, baratro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abysso; cogita Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca.

§. 4. *De Tempore Adventus.*

I. Cur Adventum nuncupamus quatuor illas hebdomadas quæ occurrunt ante Christi nativitatem?

R. Quia hoc tempore præparat se Ecclesia ad celebrandam memoriam primi Adventus Christi, id est, solemnitatem Nativitatis Chri-

---

Non recedat ab ore, non recedat a corde; & ut impetres eius orationis suffragium, non deseras conversationis exemplum. Ipsam sequens, non devias: ipsam rogans, non desperas: ipsam cogitans, non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia pervenis.

Hom. 3. *super* Missus est, *n.* 8.... Facturus est tibi magna qui potens est, in tantum ut pro maledictione Israel, beatam te dicant omnes generationes. Nec suspectam habeas, virgo prudens, fecunditatem, quia non auferet integritatem. Concipies, sed sine peccato: gravida eris, sed non gravata: paries, sed non cum tristitia: nescies virum, & gignes filium. Qualem filium? Illius eris mater, cuius Deus est Pater. Filius paternæ claritatis erit corona tuæ castitatis. Sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginalis. Deum denique paries, & de Deo concipies.

N. 13. Magnificetur & a nobis parvulis magnus Dominus, quos ut faceret
Isai. ix. 6. magnos, factus est parvulus. *Parvulus*, ait, *natus est nobis, & filius datus est nobis;* nobis, inquam, non sibi, qui utique ante tempora multo nobilius natus ex Patre, nasci temporaliter non indigebat ex matre. Non Angelis quoque, qui cum magnum haberent, parvulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis & datus, quia nobis necessarius.

N. 14. Iam de nobis nato & dato faciamus ad quod natus est & datus. Utamur nostro in nostram utilitatem, de Salvatore salutem operemus. Ecce parvulus in medio statuitur:... studeamus effici sicut parvulus iste; discamus ab
Matth. xi. 29. ipso, quia *mitis est & humilis corde:* ne magnus videlicet Deus sine caussa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus, ne in vacuum crucifixus. Discamus eius humilitatem, imitemur mansuetudinem, amplectamur dilectionem, communicemus passionibus, lavemur in sanguine eius. Ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris; quoniam ad hoc ipse natus & datus est nobis. Ipsum oculis Patris, ipsum offeramus & suis. Quia & Pater
proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, & ipse Filius, *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens:*.. *Rom. viii. 32. Philip. ii. 7.* Non possunt perire pro quibus filius rogat ne pereant, pro quibus Pater tradidit Filium in mortem ut vivant.

Homil. 4. *super* Missus est, *num.* 4...
Spiritus sanctus superveniet in te, qui utique sua potentia fecundabit te. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi:* hoc est, illum modum quo de Spiritu sancto concipies, Dei virtus, & Dei sapientia Christus, sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget & occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur & tibi, ac si Angelus respondeat ad Virginem: Quid a me requiris, quod in te mox experieris? Scies, scies, & feliciter scies, sed illo doctore, quo & auctore... *Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. *Luc. i. 35.* *Ibid.* Quod est dicere: Quoniam non de homine, sed de Spiritu sancto concipies, concipies autem Altissimi virtutem, hoc est Filium Dei: *Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei:* id est, non solum qui de sinu Patris in uterum tuum veniens obumbrabit tibi, sed etiam id quod de tua substantia sociabit sibi, ex hoc iam vocabitur Filius Dei, quemadmodum & is qui a Patre est ante sæcula genitus, tuus quoque amodo reputabitur filius. Sic autem & quod natum est ex ipso Patre, erit tuus; & quod nascetur ex te, erit eius; ut tamen non sint duo filii, sed unus. Et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo sit; iam non tamen cuiusque suus, sed unus utriusque erit filius.

N. 8. Ecce offertur tibi pretium salutis nostræ: statim liberabimur si consentis.... Ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui.

N. 9.... Mater Dei eligitur, & ancillam se nominat... Non magnum est esse humilem in abiectione; magna prorsus & rara virtus humilitatis honorata.

ſti, quæ Natale Chriſti dicitur. (A)

I. Quid facto opus, ut præparemus nos ad hoc feſtum rite celebrandum?

R. 1. Sentiamus non poſſe nos ſine Chriſti interiore auxilio a peccatis & ab infirmitate liberari.

2. Chriſtum ſuſpiremus, & poſtulemus ab eo enixe, ut ipſe veniat & ſalvet nos.

3. Verbum incarnatum ſæpius adoremus.

4. Pœnitentia, ſeceſſus, aſſiduitas orationis & lectionis, & frequentatio Eccleſiarum, in quibus fit ſermo ad populum, aliaque id genus pia opera adhiberi debent, ut præparatio ad ſuſcipiendum in nobis Chriſtum in die natali illius. (B)

(A) R. P. Edm. Martenne *Lib. de antiqua Eccleſ. Diſcip. in divinis celebrandis offic. cap* 10. *num.* 1. Adventus nomine omne illud temporis ſpatium intelligimus, quo ad celebrandum, ea qua par eſt reverentia ac devotione, incarnati Verbi natalem diem ſeſe præparat Eccleſia, quod quidem a Dominica quarta ante Chriſti Domini nativitatem incipere ſolemus; idque, ſi Amalario *lib.* 3. *de Eccleſiaſticis officiis*, *c.* 40. & Bernoni Augienſi Abbati in libello *de ritibus Miſſæ c.* 4. fides ſit, ex S. Gregorii Papæ inſtituto. Quibus ſuffragatur eiuſdem ſancti Pontificis ſacramentorum liber a Pamelio editus, cum MSS. codicibus bene multis, in quibus quatuor tantum deſignatæ leguntur Dominicæ ad præveniendam Domini nativitatem. Sed in libro Comitis, qui S. Hieronymo tribuitur, ubi Evangelia per totum anni circulum legenda deſcribuntur, in Gelaſii ſacramentario, immo in Gregoriano ipſo, quem Menardus edidit, in codicibus Vaticanis, in Remenſi ab annis circiter 900. ſcripto, in Gellonenſi & Colbertino *n.* 1348. eiuſdem ætatis, & in Colbertino alio *n.* 1364. cuius character annos 800. repræſentat, in Pontificali Eberti, Eboracenſis Epiſcopi, & quibuſdam aliis quinque leguntur Dominicæ *ante Domini natale:* quin & Guillelmus Durandus auctor non ita antiquus fatetur Dominicam quintam ante nativitatem Domini ad Adventum aliquo modo pertinere. Nam in *lib.* 6. Rationarii *c.* 2. ita habet: *In quinta igitur hebdomada ante nativitatem Domini inchoatur præparatio Adventus quoad quædam … nam ab illa Dominica uſque ad nativitatem Domini ſunt quinque officia Dominicalia, quinque Epiſtolæ, & quinque Evangelia*, quæ Chriſti adventum aperte prædicant.

N. 2. Sed maior exſtitit Eccleſiæ Mediolanenſis hac in parte religio, utpote quæ ſex in adventu Domini Dominicas numerat, uti videre eſt in Breviario anno 1588. a S. Carolo edito, cui concinit illud quod anno 1487. regnante Ioanne Galeazeo Maria Vicecomite duce prælo commiſſum eſt, in quo Adventua incipit a feſto S. Martini, ſi in ſabbato accideritr; aut ſi alia die, ſabbato feſtum S. Martini ſequente. Eadem exſtitit Eccleſiæ Toletanæ conſuetudo, ac proinde veteris Hiſpaniæ; id quod probat miſſale Mozarabum: nec dubium quin viguerit etiam in Gallicana, a qua ſuos ritus illa deſumpſiſſe videtur, antequam iuſſu Pippini Regis Romanum miſſale reciperet: idque non obſcure innuit auctor Epiſtolæ ad Bibianum ſub nomine S. Auguſtini, quem Gallum fuiſſe ſuſpicamur, tametſi ipſe ordinem Adventus Dominici ab octavo Kalendas Octobris velit incipi, pro eo quod eadem die Ioannes præcurſor Domini a maioribus noſtris, inquit, traditur, & Angelo nuntiante conceptus, & Herodis funeſti gladio trucidatus.

(B) S. Leo *Serm.* 19. *al.* 18. *de Ieiunio x. menſis* 8. *c.* 1. Cum de adventu Regni Dei, & de fine temporum mundi Diſcipulos ſuos Salvator inſtrueret, totamque Eccleſiam ſuam in Apoſtolis erudiret, *Cavete*, inquit, *ne forte graventur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & cogitationibus ſæcularibus*. Quod utique præceptum, dilectiſſimi, ad nos ſpecialius pertinere cognoſcimus: quibus denuntiatus dies, etiam ſi eſt occultus, non dubitatur eſſe vicinus. Ad cuius adventum omnem hominem convenit præparari: ne quem aut ventri deditum, aut curis ſæcularibus inveniat implicatum. *Luc.* xxi. 34.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 4.

S. Barnard. *Serm.* I. *in Adventu Domini*, *n.* I. Vos,... circa ea quæ vere salutaria sunt, sedula cogitatione versamini, & diligenter pensate rationem Adventus huius, quærentes nimirum quis sit qui veniat, unde, quo, ad quid, quando, & qua.

N. 2. Primo igitur loco cum Apostolo stupente & admirante intueamini & vos, quantum sit iste qui ingreditur: ipse enim est secundum Gabrielis testi-
Luc. I. 32. monium, *Altissimi Filius*, ac proinde coaltissimus ipse. Neque enim fas est Dei Filium degenerem suspicari: sed æqualis fateri necesse est altitudinis, & eiusdem penitus dignitatis.

N. 6. Audistis quis sit qui veniat; considerate iam unde veniat, & quo. Venit utique de corde Dei Patris in uterum Virginis Matris; venit a summo cælo in inferiores partes terræ... Porro quo veniat intuentibus, apparuit inæstimabilis dignatio & penitus inexcogitabilis, quod in carceris huius horrorem tanta descendere dignata est celsitudo.

N. 7. Iam quis dubitet magnum aliquid in caussa fuisse, ut maiestas tanta, de tam longinquo, in locum tam indignum descendere dignaretur? Plane magnum aliquid, quia misericordia magna, quia caritas copiosa. Ad quid enim venisse credendus est?... Ad quærendam.. ovem centesimam, quæ erraverat, de montibus properavit; & ut confiteantur manifestius Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum, propter nos venit, mira quærentis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quæsiti[1] in qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tamquam a se ipso, sed quod tanti eum fecerit ipse qui fecit. Omnes enim divitiæ, omnis gloria mundi, & quidquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam: immo nec est aliquid in com-
Iob. VII. 17. paratione eius. *Domine, quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?*

N. 8... Nos magis ad eum venire dignum fuit; sed duplex erat impedimentum. Nam & caligabant oculi nostri; ille
1. Tim VI. 16. vero *lucem habitat inaccessibilem*; & iacentes paralytici in grabato divinam illam non poteramus attingere celsitudinem. Propterea benignissimus Salvator & medicus animarum descendit ab altitudine sua, & claritatem suam infirmis oculis temperavit.

N. 9... Vere sapienter disposuit sapientia, ut cum magis esset necessarium, tunc primo ferret auxilium, pronos ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans.. Nam & lux divinæ notitiæ parva admodum erat, & abundante iniquitate fervor refrigerat caritatis... At ego, ait Fi-
lius, *Tunc dixi ecce venio*... Quod & Apo- Ps. XXXIX. 8
stolus innuens aiebat: *Quando venit ple-* Galat. IV. 4.
nitudo temporis, misit Deus Filium suum. Nimirum plenitudo & abundantia temporalium oblivionem & inopiam fecerat æternorum. Opportune ergo tunc venit æternitas, quando magis temporalitas prævalebat.

N. 10. Via... per quam venit... diligenter requirenda: ut possimus, sicut dignum est, ei occurrere. Verumtamen sicut ad operandam salutem in medio terræ venit semel in carne visibilis, ita quotidie ad salvandas animas singulorum in spiritu venit & invisibilis... Propterea dignum est, ut si non valet infirmus in occursum tanti medici procedere longius, saltem conetur erigere caput, & aliquatenus assurgere venienti... Usque ad temetipsum occurre Deo tuo... usque ad cordis compunctionem, & oris confessionem occurre, ut saltem exeas de sterquilinio miseræ conscientiæ: quoniam indignum est illuc auctorem puritatis intrare.

Serm. 2. *num.* 1... Signum bonitatis & caritatis domui David ipse Dominus promittit, ut quos nec potestas nec sapientia terruit, alliciat saltem exhibitio caritatis... Ne timeas o homo, nec audito
Dei nomine terrearis: quia nobiscum Matth. I. 23.
Deus: nobiscum carnis similitudine, nobiscum unitate. Propter nos venit, tamquam unus ex nobis, similis nobis passibilis.

N. 3... Ad nos veniens solum mel attulit, & non aculeum, id est, misericordiam, & non iudicium; ita ut sua-
dentibus quandoque Discipulis, ut civi- Luc. IX. 54.
tatem, quæ suscipere eum noluit, præci-
peret igne consumi, responderit Filium Ioan. III. 17.
hominis non venisse ut iudicaret, sed ut
salvaret mundum.... Sed *nolite sperare* Ps. LXI. 11.
in iniquitate, nolite peccare in spe. Habet enim apis nostra quandoque assumere aculeum suum; & acriter nimis infigere illum in medullas hominum peccatorum:
quoniam *Pater non iudicat quemquam, sed* Ioan. V. 22.
Filio dedit omne iudicium.

N. 5. Studeamus & nos, dilectissimi, ad ipsum per eam (Matiam) ascendere,

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 4.

qui per ipsam ad nos descendit: per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad Filium, o benedicta inventrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis: ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostræ corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniam impetret vanitati. Copiosa caritas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fecunditas gloriosa fecunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo nos filio repræsenta.

Serm. 3. *n.* 1. In adventu Domini quem celebramus, si personam venientis intueor, non capio excellentiam maiestatis. Si attendo ad quos venerit, dignationis magnitudinem expavesco. Stupent certe Angeli de novo, videntes infra se, quem supra se semper adorant, manifeste iam ascendentes & descendentes ad Filium hominis. Si considero propter quid venerit, amplector quoad possum inæstimabilem latitudinem caritatis. Si modum cogito, exaltationem agnosco humanæ conditionis. Venit siquidem universitatis Creator & Dominus, venit ad homines, venit propter homines, venit homo:.. ut qui fecerat hominem ad imaginem & similitudinem suam, ipse hominibus innotesceret factus homo.

N. 2. Huius ergo adventus.... ab universa Ecclesia semel in anno solemnis memoria celebratur. Sed utinam ita semel ageretur, ut semper! Id quippe dignius. Quantæ enim insaniæ est, ut post tanti Regis adventum, aliis quibuslibet negotiis homines velint, seu audeant occupari; & non magis, omissis omnibus, soli eius cultui vacent, nec in eius præsentia cuiusdam meminerint ceterorum.

N. 3. Suavis est Dominus, & mitis, & multæ misericordiæ, & verax. Hæc autem unde nosti, nisi quia non solum ad te, sed etiam in te venit?

N. 4. Triplicem enim eius adventum novimus; ad homines, in homines, contra homines. Ad omnes quidem indifferenter, non autem ita in omnes, aut contra omnes. Sed quia primus & tertius noti sunt, utpote manifesti, de secundo, qui spiritualis & occultus est, ipsum audi dicentem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Beatus apud quem mansionem facies, Domine Iesu... Beata anima, quæ sedes est sapientiæ. Quænam est illa? Anima utique iusti. Merito plane, quia, *Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ*.

Ioan. XIV. 23.

Ps. LXXXVIII. 15.

Serm. 7. *n.* 1. Si devote celebramus adventum Domini, id facimus quod oportet: siquidem non modo ad nos, sed & propter nos venit, qui bonorum nostrorum non eget.. Faciles sumus ad seducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Si discernere volumus inter bonum & malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficimus: si conamur resistere malo, deiicimur & superamur.

N. 2. Necessarius proinde Salvatoris adventus; necessaria sic præoccupatis hominibus præsentia Christi... *Si ille pro nobis, quis contra nos?* Fidelis consiliarius est, qui neque falli omnino, neque fallere queat: fortis auxiliarius, qui non lassescat; patronus efficax, qui & ipsum *Satanam sub pedibus nostris velociter conterat*, & omnia eius machinamenta confringat. Nimirum ipse est Dei sapientia, cui semper in promptu sit instruere ignorantes: ipse Dei virtus, cui facile sit & deficientes reficere, & eripere periclitantes. Ad hunc ergo tantum eruditorem in omni deliberatione curramus: hunc tam strenuum adiutorem in omni operatione invocemus: huic tam fido propugnatori in omni colluctatione committamus animas nostras: quia ad hoc ipsum venit in mundum, ut habitans in hominibus, cum hominibus, pro hominibus, & tenebras nostras illuminaret, & labores levaret, & pericula propulsaret.

Rom. VIII. 31.

Rom. XVI. 20.

Apud S. AMBROS. *in Appendice*, *Serm.* 1. *num.* 1. Hoc tempus, fratres carissimi, non immerito Domini adventus vocatur, nec sine caussa sancti Patres adventum Domini celebrare cœperunt, sermones de his diebus ad populum habuerunt; id namque ideo instituerunt, ut se unusquisque fidelis præpararet & emendaret, quo digne Dei, ac Domini sui nativitatem celebrare valeret... Se mundare debet creatura, ut suo Creatori apparenti in carne non displiceat. Ille iustus venit ad nos peccatores, ut ex peccatoribus faceret iustos: pius venit ad impios, ut nos faceret pios: humilis venit ad superbos, ut ex superbis faceret humiles.

N. 2. Quapropter hortamur vos ut his diebus abundantius eleemosynas faciatis,

. Olim in pluribus Ecclesiis servabatur Adventus tempore ieiunium. (C)

I. Numquid & postremum Christi Adventum Ecclesia recolit & meditatur tempore Adventus?

ad Ecclesiam frequentius conveniatis, confessionem peccatorum vestrorum purissime faciatis, & non solum ab omni immunditia, sed etiam ab uxoribus propriis studiosissime vos contineatis: odium nihilominus, iram, & indignationem, clamorem, & blasphemiam, superbiam, atque iactantiam, cum omni carnali delectatione procul a vobis repellatis; ut cum dies Dominicæ nativitatis advenerit, salubriter ipsum celebrare possitis.

Serm. 2. *num.* 1. Hæc gratia natalis est Domini Salvatoris, ut in futurum ad prædestinatos transeat, in præteritum remaneat ad devotos. Oportet ergo esse nos sanctitate puros, mundos pudicitia, nitidos honestate, ut quo diem festum advenire propinquius cernimus, eo accuratius incedamus. Si enim mulierculæ solent aliquas ferias suscepturæ maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos excepturi natalem Domini, maculas animarum nostrarum fletibus abluamus?

N. 2. Nos quoque si tam grave peccatum fuerit, ut id minime solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleo acrimoniam ieiunii. Nullum enim tam grave delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur; ait Eccli. III. 33. enim sanctus Propheta: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.*

N. 6. Natalem Domini suscepturi, ab omni conscentias nostras fæce mundemus; ac curemus nos non sericis vestibus, sed operibus pretiosis. Vestimenta enim nitida membra operire possunt, conscientiam ornare non possunt; nisi quod maioris verecundiæ est nitidum membris incedere, & pollutum sensibus ambulare. Interioris igitur hominis prius ornemus affectum, ut exterioris quoque sit amictus ornatus.

(C) P. R. Tomassin. *Tractat de Ieiuniis, par.* 1. *cap* 23. *n.* 1. In primo Matisconensi Concilio anni 581. Can. 9. ieiunium præceptum fuit secunda, quarta, & sexta feria cuiusque hebdomadæ, a festo S. Martini usque ad diem Nativitatis Domini... *Ut a feria sancti Martini usque ad natale Domini secunda, quarta, & sexta sabbati ieiunetur*... Ecce Adventus primordia.

N. 2. Probabile valde est, studium imitandi Monachorum pietatem legi huic Adventus a Laicis accipiendæ originem dedisse.

Part. 2. *c.* 19. *n.* 2. Ratherius Episcopus Vercellensis, *In adventu Domini nisi festivitas intercedat, quatuor hebdomadibus a carne noveritis abstinendum*... Concilium Salingestadiense anni 1022.... *In abstinentia sint carnis & sanguinis, & ut ante Nativitatem Domini sint similiter.*

N. 3. Hæc fortasse ita accipienda sunt, ut intelligatur in quibusdam Ecclesiis Adventus tempore abstinentiam tantummodo indictam fuisse, non vero etiam ieiunium.

N. 4. Concilium Claromontanum anni 1095. de Adventu verba facit, ut peculiarium bellorum induciæ conservarentur... Concilium Abrincense anni 1172... *Item in Adventu Domini omnibus qui poterunt, maxime autem clericis & militibus ieiunium & abstinentia carnium indicatur.*

N. 5. Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis.. *Statutum est ut in omni die Adventus Domini, excepta prima dominica. ab adipe, quæ in duodecim lectionum festis in usu esse solebat, omnes abstineant. Caussa instituti huius fuit ipsorum dierum ab omni pæne Ecclesia solito maior ob præparationem Domini Natalis servata abstinentia; ut sacros dies illos, quos multi alii maioribus ieiuniis dedicant, nostri saltem mediocribus dedicarent.*

N. 6. Cap. Consilium de observatione ieiunii.. *Ieiunium etiam apud nos in Adventu Domini agitur.*

N. 7. Concilium Salisburgense anni 1281... *A festo S. Martini ab omnibus Religiosis usque ad Nativitatem Domini ieiunium observetur.* Papa Bonifacius VIII. in Bulla Canonizationis S. Ludovici Galliarum Regis affirmat, hunc Regem quadraginta Adventus dies ieiuniis & precibus transigere solitum. *Quadraginta dies festum Nativitatis præcedentes in ieiuniis & orationibus exsistebat.* Papa Urbanus V. *Volensque Curiales Ecclesiasticos sic honeste vivere, quod essent ceteris in exemplum, a principio sua*

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 4.

R. Et illum recolit; nam legitur in Missa Dominicæ primæ Adventus, Evangelium in quo sermo est de futuro hoc Christi Iudicis Adventu. Ideo autem hunc nobis ponit ob oculos Ecclesia, 1. Ut salutari iudiciorum Dei metu perciti, moveamur ad pœnitentiam, atque ita paremus viam Christo in nobis nascituro. 2. Ut ultimum hunc Christi Iudicis Adventum appetamus, ceu diem in quo perfecte liberandi ab omni plane miseria, ad Christum Caput reducemur, unum cum ipso corpus in æternum futuri.

Neque vero solius extremi iudicii intuitu vocat nos ad Christum per pœnitentiam Ecclesia, sed & Præcursoris voce ad hanc nos

---

creationis pœnaliter ordinavit, quod omnes generaliter & indistincte in Adventu Domini ab esu carnium abstinerent.... Gerson .. *Quod Sacerdotes Adventum Christi ieiunent...* S. Franciscus de Paula eos, qui instituto suo nomen dederant, quartis tantummodo & sextis feriis ab omnium Sanctorum festo ad Domini Nativitatem ieiunare iussit: *A festo omnium Sanctorum exclusive usque ad festum Nativitatis Domini; ceterisque temporibus quarta & sexta feria solliciti simus ieiunare.* Concilium Mediolanense IV. Episcoporum domesticis ieiunium qualibet quarta & sexta feria Adventus tempore servandum præcipit. *In Adventu item curetur, ut familia ieiunet saltem feria quarta & sexta.* D. Carolus in peculiaribus institutionibus ad familiares suos scriptis, Ecclesiasticis totius Adventus abstinentiam indixit. *Per Adventum autem secundum antiquam Ecclesiasticorum hominum consuetudinem cibis quadragesimalibus utantur.* Giussanus refert, D. Carolum ipsis aliquot etiam ieiunia in singulas hebdomadas præscripsisse; ipsum toto Adventus tempore ieiunare solitum, præstantique Pastorali epistola populo suo Adventus devotionem ita instillasse, ut nonnulli abstinentiam, nonnulli aliquot saltem dierum ieiunium amplecterentur, omnes vero ad preces fundendas, sacramenta frequentanda, sermones audiendos, bona opera facienda excitarentur.

N. 8... Monachus Gregorius, qui a Protosyncello Patriarcha demum Constantinopolitanus factus est... *Nescit ergo ut plane videtur eximius hic vir varios in hac etiam magna urbe Constantinopolitana servari mores, ieiuniorumque & rituum Ecclesiasticorum esse diversitates: namque ante Christi natalem sunt qui ordiuntur ieiunium ex die quintodecimo Novembris, alii ex die sexto Decembris, alii ex vicesimo.*

R. P. Edm. Martenna *Lib. de antiqua Eccles. Discipl. in divinis celebrandis offic. c. 10. n. 2. versus finem.* In Calendario quod præfigitur Sacramentario Ratoldi Abbatis Corbeiensis, XVIII. Calendas Novembris notatur quadragesima ante natale Domini.

N. 3. Ex hocce Calendario apparet qualis fuerit maiorum nostrorum religio, apud quos Adventus Domini quadragesimæ rationem obtinebat, tam in ieiuniis quam in sacrificiis, id quod amplius constat ex Concilio Matisconensi I. anno 582. celebrato, cuius Canon 9. præscribit, ut a feria S. Martini usque ad natalem Domini secunda quarta & sexta sabbati ieiunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari. Ante istud Concilium S. Perpetuus Turonensis Episcopus iam instituerat, ut a depositione domni Martini usque ad natale Domini terna in septimana ieiunia fierent, teste Gregorio Turonensi item Episcopo in Hist. l. 10. c. 31. Concilium Turonense II. anno 570. addit, ut in Decembri usque ad natale Domini ieiunent monachi quotidie. Verum non modo monachis, sed ipsis etiam clericis, immo & laicis quotidianum haud multo post indictum est ieiunium, nec solum in Decembri, sed etiam ab ipso S. Martini festo, uti videre est in præcitata ab Bibianum sub nomine S. Augustini Epistola, ubi postquam auctor statuit apud nonnullos Adventum Domini a festo S. Martini incipere, addit: Apud nos itaque ex eius solemnitate abstinentia a carnibus vel coniugali copula filiis Ecclesiæ indicitur, ut ad natalem Domini securius communicent. Hinc & Gre-

hortatur & impellit; ut quemadmodum Ioannes Baptista baptiza-

degangus Metensis Episcopus in regula Canonicorum cap. 35. decernit, ut ab ipso transitu S. Martini usque ad natalem Domini a carne omnes abstineant, & usque ad nonam ieiunent. Et Capitula Regum Francorum lib 6. cap. 187. Admoneant Sacerdotes, ut ieiunia tria legitima in anno agantur, id est quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten quadraginta dies. Similia videre est apud Rabanum lib. 2. de institutione cleric. cap. 22. Vigebatque adhuc sæculo XIII. laudabilis ista consuetudo, quo Ordericus Vitalis in Historiæ lib. 12. ad annum 1118. conqueritur violatum fuisse a militibus Adventus Dominici ieiunium, cum e contrario Willelmus Antissiodorensis Episcopus etiam infirmus tota quadragesima a festo videlicet Beati Martini ad nativitatem Domini quotidie ieiunans, nullum omnino cibum sumpserit nisi quadragesimalem, uti legere est in Hist. Episcoporum Antissiodorensium cap. 57. Quibus adde quod Theodinus & Albertus Cardinalis in synodo Abrincensi anni 1172. in Adventu Domini omnibus qui poterunt, maxime autem clericis & militibus, ieiunium & abstinentiam indixerunt. Denique Ioannes Belethus rationem reddens cur in vigilia S. Thomæ ieiunium non sit indictum; quia, inquit, festum eius est in Adventu, in quo quasi continuum ieiunium debemus observare. Ita ille in libro de divinis officiis capite 11.

N. 4. Hæc quæ de ieiunio Adventus diximus, Ecclesiam potissimum Gallicanam respiciunt: verum haudquaquam mihi dubium est, quin apud alias nationes similis observantia fuerit in usu. De Anglia eximia habemus duo testimonia Bedæ Presbyteri, unum in Historiæ gentis Anglorum lib. 3. c. 27. ubi de Egberto Presbytero ita habet: Addidit autem votis quæ diximus, ut in quadragesima semper non plus semel in die reficeret, non aliud quam panem & lac tenuissimum, & hoc cum mensura gustaret.., Cuius modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante nativitatem Domini, totidemque post peracta solemnia Pentecostes, hoc est quinquagesimæ semper observare curabat. Alter locus est in lib. 4. c. 30. ubi S. Guthbertus Lindisfarnensis Episcopus in remoto loco quadraginta ante Dominici natalis dies in magna continentia transegisse memoratur.

N. 5. Idem etiam in Italia obtinuisse non minus constat. Nam Aistulfus Rex Longobardorum in Diplomate Monachis Nonantulensibus ann. 753. concesso, ab eis exigit quadraginta Lucios *in Quadragesima S. Martini* sibi reddendos. Et Nicolaus Papa I. ad Bulgaros scribens: Hæc ieiunia, inquit, sancta Romana Ecclesia suscepit antiquitus & tenet; & quadragesimali videlicet tempore, quod est ante Pascha, post Pentecosten, ante Assumptionem S. Mariæ Dei genitricis, necnon ante natalis Domini festivitatem. Et Ratherius Veronensis Episcopus in synodica ad Presbyteros. In Adventu (inquit, Domini, nisi festivitas intercedat, quatuor hebdomadibus a carne noveritis abstinendum ac coitu.

N 6. Paullo remissiores fuisse videntur Germani, quibus in Concilio Salingestadiensi anni 1022. quatuordecim dumtaxat diebus ante nativitatem Domini abstinentia a carne & sanguine indicitur, uti videre est in vita S. Meinverci cap. 76. apud Surium. In Hispania vero ineunte sæculo XIII. magnam iam pia hæc Christianorum consuetudo iacturam passa erat, quo Bracarensis Episcopus Innocentium III. consuluit, utrum ieiunandum sit in Adventu, cum inde sentiant diversi diversa: quibusdam dicentibus, sed paucioribus, ieiunandum esse; pluribus vero se ad hoc asserentibus non teneri. Respondit Innocentius: Ieiunium etiam apud nos in adventu Domini tenetur. Illibatum ergo perseverabat adhuc in Ecclesia Romana Dominici Adventus ieiunium, illibatum sane ut in Gallia etiam multis post Innocentium annis, uti discimus ex Chronici Senonensis lib. 5. cap. 2. ubi agitur de quodam perverso Presbytero, qui neque in Adventu, neque in Quadragesima, neque in aliis ieiuniis volebat ieiunare; id quod refert ad annum 1258. & ex Durandi Rationario, in cuius lib. 6. cap. 2. ita legere licet: In Adventu est ieiunium, nec tunc nuptiæ celebrantur: & cap. 7. De Beato quoque Thoma non est ieiunium statutum, quia eius festum est in Adventu Domini, ubi continuum est ieiunium.

Pars II Sect. IV. Cap. II. §. 4.

bat Iudæos in pœnitentiam, ut plebem perfectam hac via pararet Christo; ita & nos sumentes nobis verba Præcursoris, per salutarem pœnitentiam expiati, eamus obviam Christo puriores. Atque hæc quidem ratio est, cur Dominicis secunda tertia & quarta Adventus, legantur in Missa Evangelia, in quibus sermo est de Ioanne Baptista Christi Præcursore, ut norunt omnes. (D)

(D) S. Bernard. *De Adv. Dom. Serm.* 4. *num* 1. Dignum est, fratres, ut tota cum devotione Domini celebretis Adventum, delectati tanta consolatione, stupefacti tanta dignatione, inflammati tanta dilectione. Nec vero solum cogitetis Adventum, quo venit quærere & salvum facere quod perierat; sed & illum nihilominus, quo veniet & assumet nos ad seipsum. Utinam circa hos duos Adventus iugi meditatione versemini, ruminantes in cordibus vestris, quantum in priore præstiterit, quantum promiserit in secundo.

N. 3.... Quicumque enim iudicari dissimulant eo iudicio, quod nunc est, in quo princeps huius mundi eiicitur foras; iudicem expectent, vel magis timeant, a quo cum ipso principe suo foras eiicientor & ipsi. Nos autem si perfecte iudica-
Philip. III. 20. & 21. mur nunc, secori *Salvatorem expectemus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.*

Serm. 5. *num.* 1. In priori quidem
Bar. III. 38. (Adventu) *In terris visus, & cum hominibus conversatus est* .... in posteriore ve-
Luc. III. 6. ro, *Videbit omnis caro salutare Dei nostri*;
Ioan. XIX. 37. &, *Videbunt in quem transfixerunt*. Medius occultus est, in qoo soli eum in se ipsis vident electi, & salvæ fiunt animæ eorum. In primo ergo venit in carne & infirmitate; in hoc medio in spiritu & virtute; in ultimo in gloria & maiestate.... Adventus siquidem iste medius, via quædam est, per quam a primo venitur ad ultimom. In primo Christus fuit redemptio nostra; in ultimo apparebit vita nostra: in isto,... requies est & consolatio nostra.

N. 3. Veniet enim Filios ad te cum Patre, veniet Propheta magnus, qui reno-
2. Cor. V. 17. vabit Ierusalem, & ille nova faciet omnia.
1. Cor. XV. 49. Hoc enim faciet hic adventus, ut, *Sicut portavimus imaginem terreni, sic portemus & imaginem cælestis*. Sicut fuit vetus Adam effusus per totum hominem, & totum occupavit: ita modo totum obtineat Christus, qui totum creavit, totum redemit, totum & glorificabit... Erat in nobis aliquando vetus homo, prævaricator ille erat in nobis, tam in manu, quam in ore, & in corde. In manu dupliciter, per facinus & flagitium. In ore similiter per arrogantiam & detractionem. In corde quoque per desideria carnis, & desideria gloriæ temporalis. Nunc autem *Si* 2. Cor. V. 17.
qua nova creatura in ipso, vetera transierunt, & contra facinus in manu, innocentia; contra flagigium, continentia est. In ore contra arrogantiam, verbum confessionis; contra detractionem, verbom ædificationis, ut recedant vetera de ore nostro. In corde vero contra carnis desideria, caritas; humilitas, contra gloriam temporalem.

Serm. 6. *num.* 1. Nolo vos, fratres, ignorare tempus visitationis vestræ: sed ne illud quidem qoid hoc tempore visitetur in vobis. Animabus enim hoc tempus est, non corporibos assignatum, quod videlicet longe dignior anima corpore, priorem sibi sollicitudinem naturali vindicet dignitate. Sed & prior reparanda est, quam constat corruisse priorem. Anima siquidem corrupta in culpam, fecit ut corpus quoque corrumperetur in pœnam. Denique si Christi membra volumus inveniri, sequendum nobis est sine dubio caput nostrum; ut videlicet prima nobis reparandarum sit sollicitudo animarom, pro quibus ipse iam venit, & quarum prius mederi studuit corruptioni. Corporis vero curam illi tempori magis reservemus, & differamus in illum diem, quo reformandi corporis gratia est venturus, sicut meminit Apostolus, dicens, *Salva-* Philip. III. 20. & 21.
torem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. In priori siquidem Adventu, tamquam præco, vel magis vere præco ipsios Ioannes Baptista clamat: *Ecce agnus Dei*, Ioan. I. 29.

I. Edissere nobis quid sint O Adventus?

R. Sunt Antiphonæ solemnes in quibus preces ad Christum dirigentes, verbis ex Scriptura sacra desumptis satagimus ipsi demonstrare, quam vehementer & cupide illius Adventum expectamus. Quælibet ex his Antiphonis ab apostrophe O incipit: hinc nomen suum traxere. (E)

§. 5. *De Nativitatis Domini solemnitate.*

I. Quo die celebratur anniversaria solemnitas natalis Domini?

R. Octavo Kalendas Ianuarii. (A)

I. Quæ mens, qui scopus Ecclesiæ in hac solemnitate?

R. Ut Christum Infantem adoremus, cum gratissimi animi memoria pro tanto beneficio. Deinde ut quod nos vel nascendo docuit, id sequamur. (B)

I. Qui fieri potuit, ut doceret nos nascendo Iesus Christus?

R. Ipso silentio suo, ipsa Verbi æterni ad statum infantilem demissione, singulisque nativitatis suæ circumstantiis nos docuit multa & gravia.

I. Nativitatis Christi circumstantias edissere?

R. 1. Propter Edictum Cæsaris Augusti Beata Virgo partui pro-

---

ecce qui tollit peccata mundi. Non dieit morbos corporis, non molestias earnis, sed *peccatum*, quod est morbus animæ, & corruptio mentis.

N. 5 .... Ipse Dominus Sabaoth, Dominus virtutum, & Rex gloriæ, ipse descendet ad reformanda corpora nostra, & configuranda corpori elaritatis suæ. Quanta erit illa gloria, quam ineffabilis exsultatio, quando creator universitatis, qui pro animabus iustificandis humilis ante venerat & occultus, pro te glorificanda, o misera caro, sublimis veniet & manifestus, non iam in infirmitate, sed in gloria & maiestate sua.

N. 6. Quousque igitur, caro misera, insipiens, cæea, demens, & prorsus insana caro, transitorias & caducas quærit consolationes, immo desolationes, si forte contingat repelli, & indignam iudicari hae gloria, magis autem nihilominus ineffabili in æternum excrueiari pœna? Non sic obsecro, Fratres mei, non sic, quin immo delectetur in huiusmodi meditationibus anima nostra: quin etiam earo
Phil. III. 20. 21. nostra requiescat in spe, Salvatorem expectans Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit illam configuratam corpori clariratis suæ... Tunc enim implebuntur desideria nostra, & plena erit maiestate Domini omnis terra. Ad quam gloriam, ad quam beatitudinem, ad quam denique pacem, quæ exsuperat omnem sensum, ipsa sua nos misericordia perducat, nec eonfundat nos ab expectatione nostra, Salvator quem expectamus, Iesus Christus Dominus noster.

(E) *Harum Antiphonarum explicationem videre est in Libro Gallico, qui inscribitur* Explieation des O de l'Avent: *prostat apud Guill. Desprez, Parisiis.*

(A) S. AUG. *Lib.* 4. *de Trinit. c.* 5. *n.* 9. *Vide supra* §. 3. *huiusce cap. litt.* (A)

D. LE NAIN DE TILLEMONT, *Tom.* 1. *comment. in Hist. Eccles. nota in D. N. I. C. vitam.. Vide supra* §. 4. *c.* 1. *sect.* 2. *part.* 1. *litt.* (G)

(B) S. AUG. *Serm.* 184. *alias de diversis* 56. *in Natali Dom.* 1. *c.* 2. *n.* 2.... Natalem Domini frequentia & festivitate debita celebremus. Exultent viri, exultent feminæ: Christus vir est natus, ex femina est natus; & uterque sexus est honoratus... Mortem nobis persuaserat femina: vitam nobis peperit femina. Nata est similitudo carnis peecati, qua mundaretur earo peccati. Non itaque caro culpetur, sed ut natura vivat, culpa moriatur: quia sine culpa natus est, in quo is qui in culpa fuerat renaseatur... Exultate virgines sanctæ: Virgo vobis peperit, cui sine corruptione nu-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

batis; quæ nec concipiendo, nec pariendo potestis perdere quod amatis. Exultate iusti: natalis est iustificatoris. Exsultate debiles & ægroti: natalis est Salvatoris. Exsultate captivi: natalis est Redemptoris... Exsultent omnes Christiani: natalis est Christi.

N. 3..... Natus est Christus & de patre, & de matre; & sine patre, & sine matre. De Patre Deus, de matre homo; sine matre Deus, sine patre homo. *Generationem ergo eius quis enarrabit?* Sive illam sine tempore, sive istam sine semine; illam sine initio, istam sine exemplo. *Isai.* LIII. 8.

Cap. 3. Merito ergo Prophetæ nuntiaverunt nasciturum, cæli vero atque Angeli natum. Iacebat in præsepio continens mundum: & infans erat & Verbum. Quem cæli non capiunt, unius feminæ sinus ferebat. Illa Regem nostrum regebat; in quo sumus, illa portabat; panem nostrum illa lactabat.

Serm. 185. *alias de diversis* 62. *in natali Domini* 2. *cap.* 1. *n.* 1.... Pro te Deus factus est homo. In æternum mortuus esses, nisi in tempore natus esset. Numquam liberareris a carne peccati, nisi suscepisset similitudinem carnis peccati.... Defecisses, nisi subvenisset. Periisses, nisi venisset.

Serm. 186. *in natali Domini* 3. *alias de tempore* 19 *c.* 1. *num.* 1... Istum diem nobis... Creator ipsius invisibilis consecravit; quando cum pro nobis visibilem factum, a quo invisibili & ipsa creata est, visceribus fecundis & genitalibus integris virgo mater effudit. Concipiens virgo, pariens virgo, virgo gravida, virgo feta, virgo perpetua. Quid miraris hæc, o homo? Deum sic nasci opportuit, quando esse dignatus est homo. Talem fecit illam, qui est factus ex illa. Antequam enim fieret, erat: & quia omnipotens erat, fieri potuit manens quod erat. Fecit sibi matrem, cum esset apud Patrem: & cum fieret ex matre, mansit in Patre. Quomodo Deus esse desisteret, cum homo esse cœpit, qui genitrici suæ præstitit, ne desisteret virgo esse, cum peperit. Proinde quod Verbum caro factum est, non Verbum in carnem pereundo cessit; sed caro ad Verbum, ne ipsa periret, accessit: ut quemadmodum homo est anima & caro, sic esset Christus Deus & homo. Idem Deus qui homo, & qui Deus idem homo: non confusione naturæ, sed unitate personæ. Denique qui Filius Dei generanti est coæternus semper ex Patre, idem Filius hominis esse cœpit ex virgine. Ac sic & Filii divinitati est addita humanitas; & tamen non est personarum facta quaternitas, sed permanet Trinitas.

Cap. 2. *n.* 2.... Qui erat Dei Filius, factus est hominis Filius, assuntione inferioris, non conversione potioris; accipiendo quod non erat, non amittendo quod erat.

Serm. 187. *in natali Domini* 4. *alias de tempore* 27. *c.* 1. *n.* 1.... Verbum Deus ante omnia tempora, Verbum caro opportuno tempore: conditor solis, conditus sub sole: cuncta sæcula ordinans de sinu Patris, hodiernum diem consecrans de utero matris: ibi manens, hinc procedens: effector cæli & terræ, sub cælo exortus in terra: ineffabiliter sapiens, sapienter infans: mundum implens, in præsepio iacens: sidera regens, ubera lambens: ita magnus in forma Dei, brevis in forma servi, ut nec ista brevitate magnitudo illa minueretur, nec illa magnitudine ista brevitas premeretur. Neque enim quando membra humana suscepit, opera divina deseruit: nec *adtingere a fine usque ad finem fortiter, & disponere omnia suaviter* destitit; quando infirmitate carnis indutus, virginali utero receptus est, non inclusus; ut nec angelis subtraheretur sapientiæ cibus, & nos *gustaremus quam suavis est Dominus*. *Sap.* VIII. 1. *1. Petr.* II. 3.

Serm. 188. *in natali Domini* 5. *alias de tempore* 25. *cap.* 2. *n.* 2.... Quas laudes caritati Dei dicamus, quas gratias agamus? Qui nos ita dilexit, ut propter nos fieret in tempore, per quem facta sunt tempora;... homo fieret, qui hominem fecit; crearetur ex matre quam creavit, portaretur manibus quas formavit, sugeret ubera quæ implevit, in præsepi muta vagiret infantia Verbum, sine quo muta est humana eloquentia.

Cap. 3. *n.* 3. Vide, o homo, quid pro te factus est Deus: doctrinam tantæ humilitatis agnosce, etiam in nondum loquente doctore... Ille obediens in angustissimum diversorium mortalis venit, ut mortuum quæreret moriendo... Ille cum esset Deus, homo esse voluit, ut quod perierat inveniret. Tantum te pressit humana superbia, ut te non posset nisi humilitas sublevare divina.

Serm. 189. *in natali Domini* 6. *alias de diversis* 55. *cap.* 2. *n.* 2.... Dormiebas, (Christus) venit ad te: gravi opprimebaris somno, excitavit te: viam

Ps. LXXXIV. 12. tibi fecit per se, ne perderet te ... *Veritas de terra orta est*, quia Christus de Virgine natus est: *iustitia de cælo prospexit*, ut per iustitiam homines resipiscerent, quia per iniustitiam desipuerunt.

Cap. 3. *n.* 3.... Mortales eramus, peccatis opprimebamur, pœnas nostras portabamus... Cum hæc esset in terra Dei indignatio, qualis subito facta est dignatio? *Veritas de terra orta est*... In principio Verbum, qui nisi haberet humanam generationem, nos ad divinam non perveniremus regenerationem; natus est, ut renasceremur. Christus natus est, nemo dubitet renasci... Portavit eum mater in utero: portemus & nos in corde. Gravidata est Virgo incarnatione Christi: gravidentur pectora nostra fide Christi. Peperit Virgo Salvatorem: pariat anima nostra salutem, pariamus & laudem. Non simus steriles: animæ nostræ Deo sint fecundæ.

Cap. 4. *n.* 4.... Parumne pro te humiliatus est Deus? Qui Deus erat, factus est. Angustum erat diversorium, involutus pannis, in præsepe positus est, quis non admiretur? Ille qui mundum implet, in diversorio locum non invenit. In præsepio positus cibus noster est factus... Ipso ducente, non errabimus, per ipsum ad ipsum eamus; ut cum nato pueto in perpetuum gaudeamus.

Serm. 190. *in natali Domini* 7. *alias de diversis* 61. *cap.* 2. *n.* 2.... Quoniam utrumque sexum, id est, masculi & feminæ, ipse utique creavit; ideo utrumque sexum etiam nascendo voluit honorare, quem venerat liberare... In nullo igitur sexu debemus iniuriam facere Creatori: utrumque ad sperandam salutem commendavit nativitas Domini. Honor masculini sexus est in carne Christi: honor feminini est in matre Christi. Vicit serpentis astutiam gratia Iesu Christi.

Cap. 3. *n.* 3. Uterque ergo sexus in eo, qui hodie natus est, renascatur, & celebret hodiernum diem... Concipitur, nascitur, infans est.... & infans, & Verbum est. Per carnem tacet, per angelos docet. Nuntiatur pastoribus princeps pastorque Pastorum: & in præsepi iacet fidelium cibaria iumentorum ... Et nos agnoscamus, ad præsepe accedamus, cibaria manducemus, Dominum rectoremque portemus, ut ad cælestem Ierusalem, illo ducente, veniamus.

N. 4.... Annuntiemus *in gentibus glo-*
Ps. XCV. 3. *riam eius, in omnibus populis mirabilia eius*. In præsepi iacet, sed mundum continet: ubera sugit, sed Angelos pascit: pannis involvitur, sed immortalitate nos vestit: lactatur, sed adoratur: locum in diversorio non invenit, sed templum sibi in credentium cordibus facit. Ut enim fieret fortis infirmitas, infirma facta est fortitudo... Inde accendamus caritatem, ut perveniamus ad eius æternitatem.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

Serm. 191. *alias de diversis* 60. *in natali Domini* 8. *c.* 1. *n.* 1.... Homo factus (est) hominis factor: ut sugeret ubera, regens sidera; ut esuriret panis, ut sitiret fons, dormiret lux, ab itinere via fatigaretur, falsis testibus veritas accusaretur, iudex vivorum & mortuorum a iudice mortali iudicaretur, ab iniustis iustitia damnaretur, flagellis disciplina cæderetur, spinis botrus coronaretur, in ligno fundamentum suspenderetur, virtus infirmaretur, salus vulneraretur, vita moreretur. Ad hæc atque huiusmodi sustinenda pro nobis indigna, ut liberaret indignos; quando nec ille aliquid mali, qui propter nos tanta pertulit mala; nec nos boni aliquid merebamur, qui per eum tanta accepimus bona: propter hæc ergo, qui erat ante omnia sæcula sine initio dierum Dei Filius, esse in novissimis diebus dignatus est hominis Filius; & qui de Patre natus, non a Patre factus erat, factus est in matre quam fecerat; ut ex illa ortus hic aliquando esset, quæ nisi per illum numquam & nusquam esse potuisset.

Serm. 192. *alias de tempore* 16. *in nativit. Domini* 9. *c.* 1. *n.* 1.... Propter vos creatus est creator. Quid adhuc mortales mortalibus rebus oblectamini, & fugitivam vitam, si fieri posset, tenere conamini? Spes longe clarior effulsit in terris, ut terrenis vita promitteretur in cælis... Deos facturus qui homines erant, homo factus est qui Deus erat: nec amittens quod erat, fieri voluit ipse quod fecerat.

Cap. 2. *n.* 2. Exsultate virgines Christi, consors vestra est mater Christi.... In Maria Christum pia virginitas peperit... Proinde quia veritas & pax & iustitia Christus est, hunc fide concipite, operibus edite; ut quod egit uterus Mariæ in carne Christi, agat cor vestrum in lege Christi. Quomodo autem non ad partum Virginis pertinetis, quando Christi membra estis? Caput vestrum peperit Maria, vos Ecclesia. Nam ipsa quoque & mater & virgo est: mater visceribus caritatis, virgo integritate fidei & pietatis. Populos parit, sed unius membra

sunt, coius ipsa est corpus & coniunx; etiam in hoc similitudioem gerens illius virginis, quia & in multis mater est unitatis.

N. 3.... Qui ergo inclinatus est, & nos erexit;.. ipso suo tali adventu, nos etiam tacitus tamquam sonitu magni clamoris exhortans, ut qui pauper propter nos factus est, in illo divites esse discamus; qoi propter nos formam servi accepit, in illo libertatem accipiamus; qui propter nos de terra ortos est, in illo cælum possideamus.

Serm. 194. alias de tempore 23. in natali Domini 11. *c.* 1. *n.* 1.... Natus est Christus, Deus de Patre, homo de matre. De Patris immortalitate, de matris virginitate. De Patre sine matre, de matre sine patre. De Patre sioe tempore, de matre sine semine. De Patre principium vitæ, de matre finis mortis.

N. 2. Ut panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Illi laudant vivendo, nos eredendo: illi fruendo, nos petendo: illi capiendo, nos quærendo: illi intrando, nos pulsando.

N. 3. Ille æqualis Patri in forma Dei, io forma servi factus similis nobis, reformat nos ad similitudinem Dei; & factus filius hominis unicus Filius Dei, multos filios hominum facit filios Dei: *Filii* enim *Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus.* 1. Ioan. III. 2.

Serm. 196. in natali Domini 13. *alias de diversis* 59. *c.* 1. *n.* 1.... Quis digne enarret generantem Deum? Quis digne enarret Virginis partom? Illud sine die, hoc certo die, utrumque sine humana æstimatione, & com magna admiratione... Numquam Pater sine Filio; & tamen qui numquam sine Filio, genuit Filium. Et genoit & non cœpit; sine initio generato nullum est initium: & tamen Filius, & tamen genitus.. Angelus nuntiat, Virgo audit, credit, & concipit. Fides in mente, Christus in ventre. Virgo concepit, miramini: Virgo peperit, plus miramini: post partum, virgo permansit.

Cap. 3. *n.* 3.... O cibus & panis Angelorum: de te implentur Angeli, de te satiantur, & non fastidiunt: de te vivuot, de te sapiunt, de te beati sunt. Ubi es propter me? In diversorio angusto, in pannis, io præsepio. Propter quem? Qui regit sidera, sugit ubera: implet Angelos, fator in sinu Patris, tacet io sinu matris. Sed locuturus est competente ætate impleturus Evangelium nobis. Propter nos passurus, propter nos moriturus, ad exemplum præmii nostri resurrecturus, ante oculos discipulorum in cælum adscensurus, ad iudicium de cælo venturus. Ecce qui in præsepi iacebat, diminotus est, sed non perdidit se: accepit qood non erat, sed mansit quod erat. Ecce habemus infantem Christum, crescamus in illo.

S. LEO *Serm.* 21. *al.* 20. *de nativit. Domini* 1. *c.* 1. Salvator noster, dilectissimi, hodie natus est, gaudeamus. Neque enim locum fas est ibi esse tristitiæ, ubi natalis est vitæ... Nemo ab huius alacritatis participatione secernitur, una cunctis lætitiæ communis est ratio: quia Dominus ooster, peccati mortisque destructor, sicut nullum a reatu liberum reperit, ita liberandis omnibus venit. Exsultet sanctus, qui propinquat ad palmam. Gaudeat peccator, quia invitatur ad veniam. Animetor gentilis, quia vocatur ad vitam... Dum omnipotens Dominos cum sævissimo hoste, non in sua maiestate, sed in nostra congreditur humilitate, obiiciens ei eamdem formam, eamdemque naturam, mortalitatis quidem nostræ participem, sed peccati totius expertem. Alienum quippe ab hac nativitate est, quod de omnibus legitur, *Nemo mundus a sorde, nec infans, cuius est unius diei vita super terram.* Iob. XIV. 4. iuxta 70. Nihil ergo in istam singularem nativitatem de earnis concupiscentia transivit, nihil de peccati lege manavit. Virgo regia Davidicæ stirpis eligitur, quæ sacro gravidanda fetu divinam humanamque prolem prius coneiperet mente, quam corpore. Et ne superni ignara consilii ad insusitatos paveret effectus, quod in ea operandum erat a Spiritu sancto, colloquio discit Angelico.

Cap. 2. Verbum igitur Dei Deus, Filius Dei, qui in principio erat apud Deom: Ioan. I. 1. &c. per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil: propter liberandum ab æterna morte hominem, factus est homo; ita se ad susceptionem humilitatis nostræ sine diminutione suæ maiestatis inclinaos, ut manens quod erat, adsumensque quod non erat, veram servi formam ei formæ, in qua Deo Patri est æqualis, uniret: & taoto fœdere natoram utramque conferreret, ut nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. Salva igitur proprietate utriusque substantiæ, & in unam coeunte persooam, suscipitur a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab

æternitate mortalitas: & ad dependendum nostræ conditionis debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili, Deusque verus & homo verus, in unitatem Domini temperatur: ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Dei hominumque mediator, & mori posset ex uno, & resurgere posset ex altero. Merito igitur virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus salutis: quia custodia fuit pudoris, editio veritatis. Talis igitur, dilectissimi, nativitas decuit Dei virtutem, & Dei sapientiam Christum, qua nobis & humanitate congrueret, & divinitate præcelleret. Nisi enim esset Deus verus, non afferret remedium: nisi esset homo verus, non præberet exemplum.

Cap. 3. Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo Patri, per Filium eius, in Spiritu sancto, qui propter multam misericordiam suam, qua dilexit nos, misertus est nostri: *Et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo*, ut essemus in ipso nova creatura, novumque figmentum. Deponamus ergo veterem hominem cum actibus suis: & adepti participationem generationis Christi, carnis renuntiemus operibus. Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam, & divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento cuius capitis & cuius corporis sis membrum. Reminiscere, quia erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen & regnum.

Rom. VI. 11.

Serm. 22. *al* 21. *de nativit. Domini* 2. *c.* 1. Exsultemus in Domino, dilectissimi, & spirituali iucunditate lætemur: quia illuxit nobis dies redemptionis novæ, præparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Reparatur enim nobis salutis nostræ annua revolutione sacramentum, ab initio promissum, in fine redditum, sine fine mansurum. In quo dignum est nos erectis sursum cordibus, divinum adorare mysterium: ut quod magno Dei munere agitur, magnis Ecclesiæ gaudiis celebretur... Opus fuit, dilectissimi, secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus, (cuius voluntas non potest sua benignitate privari) primam pietatis suæ dispositionem sacramento occultiore compleret, & homo diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret.

Cap. 2. Advenientibus ergo temporibus, dilectissimi, quæ redemptioni hominum fuerant præstituta, ingreditur hæc mundi infima Iesus Christus Filius Dei, de cælesti sede descendens, & a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris; incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens, esse cœpit ex tempore; universitatis Dominus servilem formam, obumbrata maiestatis suæ dignitate, suscepit; impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis, & immortalis mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate genitus est, conceptus a virgine, natus ex virgine, sine paternæ carnis concupiscentia, sine maternæ integritatis iniuria: quia futurum hominum Salvatorem talis ortus decebat, qui & in se haberet humanæ substantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta nesciret. Auctore enim Deo in carne nascenti Deus est, testante Arcangelo ad Beatam Virginem Mariam: quia *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Origo dissimilis, sed natura consimilis: humano usu & consuetudine caret, sed divina potestate subnixum est, quod virgo conceperit, quod virgo pepererit, & virgo permanserit. Non hic cogitetur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo natus est, ut volebat & poterat. Si veritatem quæris naturæ, humanam cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere divinam. Venit enim Dominus Iesus Christus contagia nostra auferre, non perpeti; nec succumbere vitiis, sed mederi.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

Luc. I. 35.

Cap. 4. Vidit enim (diabolus) vagientem atque lacrimantem, vidit pannis involutum, circumcisioni subditum, & legalis sacrificii oblatione perfunctum. Agnovit deinceps solita pueritiæ incrementa, & usque in viriles annos de naturalibus non dubitavit augmentis. Inter hæc intulit contumelias, multiplicavit iniurias, adhibuit maledicta, opprobria, blasphemias, convitia. Omnem postremo vim furoris sui effudit, omnia tentamentorum genera percurrit: & sciens quo humanam naturam infecisset veneno, nequaquam credidit primæ transgressionis exortem, quem tot documentis didicit esse mortalem. Perstitit ergo improbus prædo, & avarus exactor in eum, qui nihil ipsius habebat, insurgere:... per iniustitiam plus petendi, totius debiti summa

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

vacuatur. Fortis ille nectitur suis vinculis, & omne commentum maligni in caput ipsius retorquetur. Ligato mundi principe, captivitatis vasa rapiuntur. Redit ad honorem suum ab antiquis contagiis purgata natura, mors morte destruitur, nativitas nativitate reparatur: quoniam simul & redemptio aufert servitutem, & regeneratio mutat originem, & fides iustificat peccatorem.

Cap. 5. Tibi enim quondam abiecto, tibi extruso a Paradisi sedibus, tibi per longa exsilia morienti, tibi in pulverem & cinerem dissoluto, cui iam non erat spes ulla vivendi, per Incarnationem Verbi potestas data est, ut de longinquo ad tuum revertaris auctorem, recognoscas parentem, liber efficiaris ex servo, de extraneo proveharis in filium: ut qui ex corruptibili carne natus es, ex Dei spiritu renascaris, & obtineas per gratiam, quod non habebas per naturam: ac si te Dei Filium per spiritum adoptionis agnoveris, Deum Patrem audeas nuncupare.

Serm. 23. *al.* 22. *in nativ. Domini* 3. *c.* 1. Nota quidem sunt nobis, dilectissimi, & frequenter audita, quæ ad sacramenta pertinent solemnitatis hodiernæ; sed sicut illæsis oculis voluptatem adfert lux ista visibilis, ita cordibus sanis æternum dat gaudium Nativitas Salvatoris, quæ a nobis numquam est tacenda, licet non sit, ut dignum est, explicanda. Non enim ad illud tantummodo Sacramentum, quo Filius Dei consempiternus est Patri, sed etiam ad hunc ortum, quo *Verbum caro factum est*, credimus pertinere, quod dictum est: *Generationem eius quis enarrabit?* Deus itaque Dei Filius, par atque eadem de Patre & cum Patre natura, universitatis Creator ac Dominus, totus ubique præsens, & universa excedens, in ordine temporum, quæ ipsius dispositione decurrunt, hunc sibi diem, quo in salutem mundi ex beata Virgine nasceretur, elegit, integro per omnia pudore generantis. Cuius virginitas sicut non est violata partu, sic non fuerat temerata conceptu: *Ut impleretur* .... *quod dictum est a Domino per Isaiam Prophetam: Ecce Virgo concipiet in utero, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus.* Hic enim mirabilis sacræ Virginis partus, vere humanam, vereque divinam unam edidit prole personam: quia non ita proprietates suas tenuit utraque substantia, ut personarum in eis posset esse discretio; nec sic natura in societatem sui creatoris est assumpta, ut ille habitator, & illa esset habitaculum; sed ita, ut naturæ alteri altera misceretur. Et quamvis alia sit quæ suscipitur, alia vero quæ suscipit; in tantam tamen unitatem convenit utriusque diversitas, ut unus idemque sit Filius, qui se, & secundum quod verus est homo, Patre dicit minorem, & secundum quod verus est Deus, Patri profitetur æqualem.

Ioan. I. 14. Isai. LIII. 8. Isai. VII. 14.

Cap. 2. ..... In forma enim servi, quam nostræ reparationis caussa in fine sæculorum suscepit, minor est Patre; in forma autem Dei, in qua erat ante sæcula, æqualis est Patri. In humilitate humana factus est ex muliere, factus sub lege; in maiestate divina manens Dei Verbum, per quod facta sunt omnia. Proinde qui in forma Dei fecit hominem, in forma servi factus est homo; sed utrumque Deus de potentia suscipientis, utrumque homo de humilitate suscepti. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura: & sicut formam servi forma Dei non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit .... In integra igitur veri hominis perfectaque natura, verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda suscepit. Nam illa quæ deceptor invexit, & homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium.

Galat. IV. 4. Ioan. I. 3.

Cap. 3. Ut ergo ad æternam beatitudinem ab originalibus vinculis, & a mundanis revocemur erroribus, ipse ad nos descendit, ad quem nos non poteramus ascendere .... Adiicienda erat veritas redemptionis moralibus institutis, & corruptam ab initio originem novis renasci oportebat exordiis. Offerenda erat pro reconciliandis hostia, quæ & nostri generis socia, & nostræ contaminationis esset aliena: ut hoc propositum Dei, quo peccatum mundi in Iesu Christi placuit nativitate ac passione deleri, & omnium generationum sæcula pertineret.

Cap. 4.... Verbi Incarnatio hoc contulit faciendum quod factum; & sacramentum salutis humanæ nulla umquam antiquitate cessavit. Quod prædicaverunt Apostoli, hoc annuntiaverunt Prophetæ: nec sero est impletum, quod semper est creditum. Sapientia vero & benignitas Dei hac salutiferi operis mora, capaciores nos suæ vocationis effecit; ut quod multis signis, multis vocibus, multisque mysteriis

per tot fuerat sæcula prænuntiatum, in his diebus Evangelii non esset ambiguum & Nativitas Salvatoris, quæ omnia miracula, omnemque intelligentiæ erat excessura mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio eius & antiquior præcessisset & crebrior. Non itaque novo consilio Deus rebus humanis, nec sera miseratione consuluit; sed a constitutione mundi, unam eamdemque omnibus caussam salutis instituit. Gratia enim Dei, qua semper est universitas iustificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non cœpta. Et hoc magnæ pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum.

Cap. 5. Non segni neque carnali lætitia diem Dominicæ nativitatis celebrare debemus. Quod digne ac diligenter fiet a singulis, si meminerit quisque cuius corporis membrum sit, & cui capiti cooptatum; ne sacræ ædificationi discors compago non hæreat. Considerate .... quis nos in se susceperit, & quem suscepimus in nobis: quoniam sicut factus est Dominus Iesus caro nostra nascendo, ita & nos facti sumus ipsius renascendo. Ideo & membra Christi, & templum sumus Spiritus sancti.

Serm. 24. *al.* 23. *in Nativit. Domini* 4. *c.* 1. Semper quidem, dilectissimi, diversis modis, multisque mensuris, humano generi bonitas divina consuluit, & plurima providentiæ suæ munera omnibus retro sæculis clementer impertiit, sed in novissimis temporibus omnem abundantiam solitæ benignitatis excessit, quando in Christo; ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes veritas, ipsa ad mortuos vita descendit: ut Verbum illud coæternum & coæquale Genitori in unitatem Deitatis suæ naturam nostræ humilitatis adsumeret, & Deus de Deo natus, idem etiam homo de homine nasceretur. Promissum quidem hoc a constitutione mundi, & multis significationibus rerum, atque verborum semper fuerat prophetatum... Iam ergo nos non signis, neque imaginibus ad fidem deducimur, sed Evangelica historia confirmati, quod factum credimus, adoramus; accedentibus ad eruditionem nostram propheticis instrumentis, ut nullo modo habeamus ambiguum, quod tantis oraculis scimus esse prædictum.

Cap. 3. Ad hoc itaque peccati & mortis vinculum resolvendum omnipotens Filius Dei, omnia implens, omnia continens, æqualis per omnia Patri, & in una ex ipso & eum ipso consempiternus essentia, naturam in se suscepit humanam, & creator ac Dominus omnium rerum, dignatus est unus esse mortalium; electa sibi matre, quam fecerat: quæ salva integritate virginea, corporeæ esset tantum ministra substantiæ, ut humani seminis cessante contagio, novo homini & puritas inesset & veritas. Non ergo in Christo ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo; & nullum est in utraque substantia mendacium. *Verbum caro factum est* provectione carnis, non defectione Deitatis: quæ sic potentiam suam bonitatemque moderata est, ut & nostra suscipiendo proveheret, & sua communicando non perderet.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

Ioan. 1. 14.

Serm. 25. *al.* 24. *de Nativit. Dom.* 5. *c.* 3. Exsultet rectarum mentium fides, & verum unumque Dei Filium, non solum secundum Deitatem, qua a Patre genitus; sed etiam secundum humanitatem, qua de virgine est natus, intelligat. Ipse est enim in humilitate nostra, qui est in maiestate divina; verus homo & verus Deus; sempiternus in suis, temporalis in nostris; unum cum Patre in substantia, quæ numquam fuit minor Patre, unum cum matre in corpore quod creavit. In adsumtione enim naturæ nostræ nobis factus est gradus, quo ad ipsum per ipsum possimus ascendere. Nam illa essentia, quæ semper ubique tota est, locali descensione non eguit, & tam ei proprium fuit totam homini inferi, quam ei proprium est totam a Patre non dividi .... Sempiterne enim Filius, Filius est, & sempiterne Pater, Pater est... Fides Catholica .... in Deitate vera nihil temporalitatis agnoscit, sed unius sempiternitatis & Patrem confitetur, & Filium: quia splendor ex luce ortus, non est luce posterior, & lux vera numquam est sui splendoris indiga: sic substantiale semper habens fulgere, sicut substantiale semper habet exsistere. Huius autem splendoris manifestatio, missio dicitur, qua Christus mundo apparuit.

Cap. 4. Quamvis enim etiam prioribus sæculis ad illuminationem sanctorum Patrum & Prophetarum lumen veritatis emissum sit, dicente David: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam*: & diversis modis multif-

Ps. XLII. 3.

que signis opera præsentiæ suæ Deitas Filii declaravit; omnes tamen illæ significationes, cunctaque miracula, testimonia fuerunt istius missionis, de qua dicit Apostolus: *Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, natum ex muliere, factum sub lege*. Quid vero hoc est? nisi Verbum carnem fieri, conditorem mundi per uterum virginis nasci, Dominum maiestatis humanis se coaptare primordiis: & licet conceptui spiritali nulla sint terreni seminis mixta contagia, ad suscipiendam tamen veræ carnis substantiam solam sumere de matre naturam. Hac missione, qua Deus unitus est homini, Filius impar est Patri. Non in eo quod ex Patre, sed in eo quod est factus ex homine. Æqualitatem enim quam inviolabilem habet Deitas, non corrupit humanitas: & creatoris ad creaturas descensio, credentium est ad æterna provectio.

Galat. IV. 4.

Cap. 5. Agnoscat igitur catholica fides in humilitate Domini gloriam suam... Solus itaque inter filios hominum Dominus Iesus innocens natus est: quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione conceptus. Factus est humo nostri generis, ut nos divinæ naturæ possimus esse consortes. Originem, quam sumpsit in utero Virginis, posuit in fonte baptismatis... Quid autem sanandis ægris, illuminandis cæcis, vivificandis mortuis aptius fuit, quam ut superbiæ vulnera humilitatis remediis curarentur? Adam præcepta Dei negligens, peccati induxit damnationem; Iesus factus sub lege, reddidit iustitiæ libertatem. Ille diabolo obtemperans usque ad prævaricationem, meruit ut in ipso omnes morerentur; hic Patri obediens usque ad crucem, fecit ut in ipso omnes vivificarentur:...Et infirmitatis nostræ suscipiens conditionem, propter quos ad inferna descendit, eosdem in cælestibus collocavit.

Cap. 6.... Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non simus Christi: qui ideo se viam dixit esse, ut conversatio magistri forma esset discipuli; & illam humilitatem eligeret servus, quam sectatus est Dominus.

Serm. 26 *al.* 25. *in Nativ. Domini* 6. *c.* 1. Omnibus quidem diebus, dilectissimi, atque temporibus, animis fidelium divina meditantium Domini & Salvatoris nostri ex matre virgine ortus occurrit: ut mens ad confessionem sui auctoris erecta, sive in gemitu supplicationis, sive in exsultatione laudis, sive in sacrificii oblatione versetur, nihil crebrius, nihilque fidentius spiritali attingant intuitu, quam quod Deus Dei Filius, genitus de Patre coæterno, idem etiam partu est natus humano. Sed hanc adorandam in cælo & in terra nativitatem, nullus nobis dies magis quam hodiernus insinuat, & nova etiam in elementis luce radiante, totam sensibus nostris mirabilis sacramenti ingerit claritatem.... Hodie enim auctor mundi editus est utero virginali; & qui omnes naturas condidit, eius est factus filius, quam creavit. Hodie Verbum Dei carne apparuit vestitum, & quod numquam fuit humanis oculis visibile, cœpit etiam manibus esse tractabile. Hodie genitum in nostræ carnis animæque substantia, Salvatorem Angelicis vocibus didicere pastores.

Cap. 2. Quamvis igitur illa infantia, quam Filii Dei non est dedignata maiestas, in virum perfectum ætatis adiectione provecta sit, & consummato passionis & resurrectionis triumpho, omnes susceptæ pro nobis humilitatis transierint actiones; renovat tamen nobis hodierna Festivitas nati Iesu ex Maria Virgine sacra primordia: & dum Salvatoris nostri adoramus ortum, invenimur nos nostrum celebrare principium. Generatio enim Christi, origo est populi Christiani; & natalis capitis, natalis est corporis... Cum ipso sunt in hac nativitate congeniti.

Cap. 3. Nascitur ergo... non de carnis semine, sed de Spiritu sancto Salvator, quem primæ transgressionis condemnatio non teneret...Quid enim in thesauro dominicæ largitatis ad honorem præsentis festi tam congruum possumus invenire, quam pacem, quæ in nativitate Domini prima est Angelico prædicata concentu? Ipsa enim est, quæ parit filios Dei, nutrix dilectionis, & genitrix unitatis; requies beatorum, & æternitatis habitaculum; cuius hoc opus proprium & speciale beneficium est, ut iungat Deo, quos secernit de mundo... Quid est autem, dilectissimi, pacem habere ad Deum, nisi velle quod iubet, & nolle quod prohibet?...Quomodo divinæ particeps erit pacis, cui ea placent, quæ Deo displicent, & iis appetit delectari, quibus illum novit offendi?

Cap. 4. Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet Filium, & homo Deum nomi-

net Patrem ... Quoniam si in eadem sententia sumus, si quod vult volumus, & quod improbat improbamus; ipse iam pro nobis omnia bella conficiet, ipse qui dedit velle, donabit & posse: ut simus cooperatores operum eius.

Cap. 5. Natalis Domini, natalis est
Ephes.II. 14. pacis: sic enim ait Apostolus: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum:* quoniam sive Iudæus, sive Gentilis, *per ipsum habemus accessum in uno Spiritu ad Patrem.*

Serm. 27. *al.* 26. *in Nativit. Domini* 7. *c.* 1. Festivitatis hodiernæ, dilectissimi, verus venerator est & pius cultor, qui nec de Incarnatione Domini aliquid falsum, nec de Deitate aliquid sentit indignum. Paris enim periculi malum est, si illi aut naturæ nostræ veritas, aut paternæ gloriæ negatur æqualitas. Cum ergo ad intelligendum sacramentum nativitatis Christi, qua de matre virgine est ortus, accedimus; abigatur procul terrenarum caligo rationum, & ab illuminatæ fidei oculis mundanæ sapientiæ fumus abscedat. Divina est enim auctoritas, cui credimus; divina est doctrina, quam sequimur.... In utraque ergo natura idem est Dei Filius nostra suscipiens, & propria non amittens; in homine hominem renovans, in se incommutabilis perseverans. Deitas enim, quæ illi cum Patre communis est, nullum detrimentum omnipotentiæ subiit, nec Dei formam servi forma violavit.

Cap. 2. Maiestati igitur Filii Dei corporea nativitas nihil abstulit, nihil contulit: quia substantia incommutabilis nec minui potuit, nec augeri... Nascens itaque Dominus noster Iesus Cristus homo verus, qui numquam destitit esse Deus verus, novæ creaturæ in se fecit exordium, & in ortus sui forma dedit humano generi spiritale principium, ut ad carnalis generationis abolenda contagia, esset regenerandis origo sine semine criminis... Quæ hoc sacramentum mens comprehendere, quæ hanc gratiam valeat lingua narrare? Redit in innocentiam iniquitas, & in novitatem vetustas: in adoptionem veniunt alieni, & in hereditatem ingrediuntur extranei. De impiis iusti, de avaris benigni, de incontinentibus casti, de terrenis incipiunt esse cælestes. Quæ est autem ista mutatio, nisi dexteræ Excelsi? Quoniam ve-
1.Ioan.III.8. nit Filius Dei dissolvere opera diaboli, & ita se nobis, nosque inseruit sibi, ut Dei ad humana descensio, fieret hominis ad divina provectio.

Serm. 28. *al.* 27. *in nativ. Domini* 8. *c.* 1. Cum semper nos, dilectissimi, gaudere in Domino, omnia divina eloquia exhortentur, hodie proculdubio ad spiritalem lætitiam copiosius incitamur, nativitatis Dominicæ sacramento nobis clarius coruscante: ut recurrentes ad illam divinæ misericordiæ ineffabilem inclinationem, qua Creator hominum homo fieri dignatus est, in ipsius nos inveniamur natura, quem adoramus in nostra. Deus enim Dei Filius, de sempiterno & ingenito Patre unigenitus, sempiternus manens in forma Dei, & incommutabiliter & intemporaliter habens non aliud esse quam Pater est, formam servi sine suæ detrimento maiestatis accepit, ut in sua nos proveheret, non se in nostra deiiceret.... Ut quidquid ibi est Dei, non sit ab humanitate disiunctum; quidquid autem est hominis, non sit a Deitate divisum.

PARS II SECT. IV. CAP. II. §. 5.

Cap. 2. Celebrantes igitur, dilectissimi, natalem diem Domini Salvatoris, partum beatæ Virginis integre cogitemus:... ut in uno Dei atque hominis filio, & sine matre Deitas, & sine Patre esset humanitas.

Cap. 3. Maiestas autem Filii Dei æqualis Patri, vestiens se humilitate servili, nec metuebat minui, nec indigebat augeri... Dominus David, factus est filius David, & de promissi germinis fructu proles est orta sine vitio, in unam personam gemina conveniente natura: ut eodem conceptu eodemque partu gigneretur Dominus noster Iesus Christus, cui & vera inesset Deitas ad miracula operum, & vera humanitas ad tolerantiam passionum.

Cap. 4.... Quidquid Deo minus est, Deus non est.

Serm. 29. *al.* 28. *in nativit. Domini* 9. *cap.* 2.... Indesinenter... partum salutiferæ Virginis adoramus, & illam Verbi & carnis indissolubilem copulam non minus suspicimus in præsepe iacentem, quam in throno paternæ altitudinis considentem.

Serm. 30. *al.* 29. *de nativit. Domini* 10. *cap.* 4. Agnoscendum sane, dilectissimi, & toto corde est confitendum, quod hæc generatio, qua & Verbum & caro, id est, Deus & homo, unus Dei Filius, unusque Christus efficitur, supra omnem originem humanæ creationis excellit... Nativitas autem Domini nostri Iesu Christi omnem intelligentiam superat, & cun-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 5.

sta exempla transcendit. Nec potest ulli esse comparabilis, quæ est inter omnia singularis. Electæ virgini olimque de semine Abrahæ, ac de radice Iesse, per Propheticas voces & per mystica signa promissæ, denuntiatur ab Archangelo sine damno pudoris beata fecunditas, sacram virginitatem nec conceptu violatura nec partu. Superveniente quippe in eam Spiritu sancto, & Altissimi obumbrante virtute, incommutabile Dei Verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanæ carnis assumsit: quæ & nullum contagium de concupiscentia carnis traheret, & nihil eorum, quæ ad animæ corporisque naturam pertinent, non haberet.

Luc. 1. 35.

S. GREG. MAGN. *lib.* 1. *Hom.* 8. *in Evangelia in die Natal. Dom. n.* 1. & 2. Quia largiente Domino missarum solemnia ter hodie celebraturi sumus... Vindicemus moribus dignitatem nostram, nulla nos luxuria inquinet, nulla nos turpis cogitatio accuset, non malitia mentem mordeat, non invidiæ rubigo consumat, non elatio inflet, non ambitio per terrena oblectamenta dilaniet, non ira inflammet.

S. BERNARD. *In nativit. Domini serm.* 1. *n.* 1. *A sæculo*, ait Propheta, *& in sæculo tu es Deus:* & ecce factus est infans diei unius. Ad quid hoc, fratres, aut quæ necessitas fuit, ut sic exinaniret, sic humiliaret, sic abbreviaret se Dominus maiestatis, nisi ut vos similiter faciatis? Iam clamat exemplo, quod postmodum prædicaturus est verbo: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde...* Intollerabilis impudentia est, ut ubi sese exinanivit maiestas, vermiculus infletur & intumescat.

Ps. LXXXIX. 2.

Matth. 11. 29.

Serm. 3. *n.* 1. Puer qui nascitur, Deus est: & mater de qua nascitur, virgo est: & partus ipse sine dolore est. Fulget in tenebris lux nova de cælo, gaudium magnum Angelus evangelizat: laudat multitudo celæstis militiæ; datur gloria Deo, pax ominibus bonæ voluntatis: currunt pastores, inveniunt quod ad eos dictum est Verbum, nuntiant aliis: quicumque audiunt, admirantur. Hæc & his similia, dilectissimi, divinæ virtutis sunt, non fragilitatis humanæ.... Agnosco mea esse nativitatis huius tempus & locum, infantilis corporis teneritudinem, parvuli vagitus & lacrimas. sed & ipsorum quibus primo annuntiatur nativitas Salvatoris, paupertatem pastorum atque vigilias. Mea sunt hæc, pro me faciunt, mihi apponuntur, mihi proponuntur imitanda. Hyeme natus est, nocte natus est Christus. Numquid credimus casu factum, ut in tanta aeris inclementia, & in tenebris nasceretur, cuius est hyems & æstas, dies & nox? Non eligunt parvuli ceteri quando nascantur, quippe quibus adhuc vix incipientibus vivere, nullus subest rationis usus, nulla eligendi libertas, facultas nulla deliberandi. Christus, Fratres, etsi homo non erat, erat tamen in principio apud Deum, & Deus erat, eiusdem, cuius nunc est, sapientiæ & potestatis, utpote Dei virtus, & Dei sapientia. Nasciturus itaque Dei Filius, cuius in arbitrio erat quodcumque vellet eligere tempus, elegit quod molestius est, præsertim parvulo, & pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad involvendum, præsepe ad reclinandum.. Non est tale iudicium mundi: aut iste fallitur, aut mundus errat. Sed divinam falli impossibile est sapientiam. Merito proinde & carnis prudentia (mors siquidem & ipsa) inimica est Deo; & sæculi quoque prudentia stultitia nominatur. Quid enim? Christus utique, qui non fallitur: elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam a seductore cavendum.

1. Cor. III. 14.

N. 2. Iam vero etiam nocte voluit nasci. Ubi sunt qui tam impudenter ostentare gestiunt semetipsos? Christus eligit quod salubrius iudicat: vos eligitis quod reprobat ille. Quis prudentior e duobus? Cuius iudicium iustius? Cuius sententia sanior? Denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non prædicat: & ecce annuntiat eum Angelus, laudat multitudo cælestis exercitus. Et tu ergo qui Christum sequeris, inventum absconde thesaurum. Ama nesciri, laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem in stabulo nascitur Christus, & in præsepio reclinatur... Quid ergo stabulum elegit? Plane ut reprobet gloriam mundi, damnet sæculi vanitatem... Malum ergo voluptas corporis, bonum vero afflictio est. Siquidem & hanc eligit, & illam reprobat puer sapiens, Verbum infans.

N. 3... Fuge voluptatem, quia posita est mors secus introitum delectationis; age pœnitentiam, quia per hanc appropinquat regnum Dei. Hoc tibi prædicat stabulum illud, hoc præsepe clamat, hoc membra illa infantilia manifeste loquuntur, hoc

Matth. III. 2.

xima se se dedit itineri, ut nomen suum referret apud Bethlehemitas in dicta acta publica, 2. Interea Christus media nocte, tempore frigidissimo, in stabulo natus est, & repositus in præsepio,

lacrimæ & vagitus evangelizant. Plorat quippe Christus, sed non sicut ceteri, aut certe non quare ceteri solent. In aliis sensus, in Christo prævalebat affectus.... Illi ex passione lugent, Christus ex compassione.... Et certe pro quibus nunc lacrimas fundit, postea fundet & sanguinem.

N. 4. Lacrimæ Christi mihi pudorem pariunt, & dolorem. Ludebam ego foris in platea, & in secreto regalis cubiculi super me ferebatur iudicium mortis. Audivit hoc Unigenitus eius: exiit posito diademate, sacco vestitus, adspersus cinere caput, nudus pedes, flens & eiulans, quod morte damnatus esset servulus eius. Intueor illum subiro procedentem, stupeo novitatem, caussam percontor, & audio. Quid facturus sum? Adnuc ludam, & deludam lacrimas eius? Plane si insanus sum & mentis inops, non sequar eum, nec simul cum lugente lugebo. Ecce unde pudor. Dolor & timor unde? Utique quia ex consideratione remedii, periculi mei æstimo quantitatem. Nesciebam, sanus mihi videbar: & ecce mittitur virginis Filius, Filius Dei altissimi; & iubetur occidi.... Agnosce, o homo, quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent hæc ad mortem, & mortem sempiternam, numquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.

N. 5. Sane accedit ad consolationem ipsa quoque quæ pastoribus, vigilantibus exhibita est, visitatio & allocutio Angelorum. Væ vobis divites, qui habetis consolationem vestram, ut iam non mereamini habere cælestem. Quam multi enim nobiles secundum carnem, quam multi potentes, quam multi sapientes huius sæculi, hora illa in stratis mollibus quiescebant; & nemo eorum dignus habitus est novam videre lucem, scire magnum illud gaudium, Angelos audire cantantes, *Gloria in excelsis Deo?* *Luc. II. 14.* Agnoscant igitur homines, quia qui in labore hominum non sunt, visitari ab Angelis non merentur. Agnoscant quam placeat supernis civibus labor, cuius spiritualis intentio est: quandoquidem & eos qui pro victu corporis, corporali urgente necessitate laborant, suo dignantur alloquio, & alloquio tam felici. Nimirum humanam in eis agnoscunt ordinationem, qua constituit Deus, ut in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo.

Serm. 5. n. 1. Benedictus, qui propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, misit nobis Filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit, per quem reconciliati pacem habeamus ad eum, & idem sit in nobis reconciliationis huius & mediator, & obses. Non est quod vereamur, fratres mei, sub tam pio mediatore, non est quod de tam fido obside dubitemus. Sed qualis mediator est, inquies, qui in stabulo nascitur, in præsepio ponitur; pannis involvitur sicut ceteri; plorat ut ceteri, denique infans iacet, ut ceteri consueverunt? Magnus plane mediator est etiam in his omnibus, quæ ad pacem sunt, non perfunctorie, sed efficaciter quærens. Infans quidem est, sed Verbum infans, cuius ne ipsa quidem infantia tacet. *Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester.* *Isai. XL. 1.* Dicit hoc Emmanuel, nobiscum Deus. Clamat hoc stabulum, clamat præsepe, clamant lacrimæ, clamant panni.... Nullo horum Christus eguit; nihil horum illi propter se, magis autem omnia propter electos. *Verebuntur filium meum*, ait Pater *Matth. XXI. 37.* misericordiarum. Verum id quidem, Domine, reverentur eum. Sed qui? Non plane Iudæi, ad quos missus, sed electi propter quos missus.

N. 2. Reveremur eum nos in præsepio, reveremur in patibulo, reveremur in sepulcro. Devote suscipimus tenerum propter nos, cruentum propter nos, pallidum propter nos, sepultum propter nos reveremur. Devote adoramus cum Magis, devote amplectimur cum Simeone sancto infantiam Salvatoris.

N. 5.... Non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lacrimæ cachinnantes, non consolantur panni eius ambulantes in stolis, non consolantur præsepe & stabulum amantes primas cathedras in synagogis.

Legendi aliorum Sanctorum Patrum Serm. de Nativit. Domini.

Par. 1. Sect. 2. cap. 1. §. 4.

cum non esset locus in diversorio. (C)

Iam diximus divina plane providentia factum fuisse, ut exierit tum temporis edictum a Cæsare Augusto ad descriptionem universi orbis. Sic enim, Deo rem mirabiliter disponente, factum est, ut & Christus in Bethlehem nasceretur, quod Prophetæ prædixerant, & Nativitas illa ex publicis Romanorum tabulis, apud Senatum depositis, constaret. (D)

I. Quid docuit nos Christus his omnibus nativitatis suæ circumstantiis?

R. 1. Docuit nos, ut subiecti, humiles, tamquam advenæ & peregrini, abstineamus nos a carnalibus desideriis quæ militant adversus animam.

2. Ut diligamus paupertatem, contemnamus divitias, fastum, & quidquid ad vitæ mollis & delicatæ rationem confert.

3. Ut cruces & pœnitentiam ultro amplectamur, ineamusque vitæ rationem ab omni voluptate corporea prorsus liberam. (E)

I. Cur sic nasci voluit Christus?

R. Ut ipsa sua nativitate obsisteret concupiscentiæ carnis, concupiscentiæ oculorum, & superbiæ vitæ.

I. Cur huic triplici concupiscentiæ vel nascens obsistere voluit?

R. Quia qui peccatum erat morte sua expiaturus & deleturus, voluit vel nascens peccatorum omnium fontem concupiscentiam exemplo suo reprimere: simul & exhibere uno veluti intuitu hominibus summam eorum omnium quæ erat postea dicturus ad eorum eruditionem. Rem explico.

Quidquid nos docuit in Evangelio Christus, quod spectat ad mores, huc redit, ut abstineamus nos ab omni cupiditate, & soli Deo per caritatem adhæreamus. Erant tunc temporis corruptissimi mores omnium hominum, *magnus de cælo descendit medicus, quia magnus in terra iacebat ægrotus*. Ut sanaret hunc morbum Christus fontem totius mali præcludere voluit. Erat concupiscentia triplex, & est etiamnum fons & radix omnium peccatorum: voluit itaque Christus huic concupiscentiæ vel

S. Aug. Ser. 57. al. 59. n. 13. & Serm. 175. al. 9. n. 1.

(C) Luc. II. 1. Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis... Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem & Ioseph a Galilæa de civitate Nazaret in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem: eo quod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio, vers. 8. *& seq. Vide supra part. 1. sect. 2. c. 1 §. 4. litt.* (H)

(D) Mich. v. 2. Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, a diebus æternitatis.

Matth. II. 5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: sic enim scriptum est per Prophetam.

(E) Tit. II. 11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc sæculo.

nascens obsistere: contemnendo divitias, honores, voluptates, & sectando paupertatem, subiectionem, dolores; quidquid homines concupiscentia illecti dilexerant, expetierant, quæsierant hactenus, id omne exemplo suo damnavit, meliora secutus.

Ut non poterat Christus rem docere magis necessariam; ita ne unum quidem instans vitæ suæ vacuum esse voluit ab huius tam necessarii præcepti traditione. Videant nunc homines an Christum ducem & doctorem reipsa sequantur. Eheu nimium cæci, nimium & miseri, si quod Christus toties docuit vel negligant vel contemnant, idque appetant & diligant & aliquo in numero habeant, quod ipse tam solemniter contemsit.

Vide caput prælim. huius Part.

I. Cur in festo Nativitatis Christi, ter Missarum solemnia celebrantur a quolibet Sacerdote?

R. 1. Hoc vestigium est antiqui ritus, quo diebus solemnibus plures ab eodem Sacerdote Missæ agebantur, quia omnes uni adesse non poterant. De hoc infra fusius ubi de Sacrosancto Missæ sacrificio.

Part. 3. sect. 2. c. 7. §. 18.

2. Tribus his Missarum solemniis triplicem Christi nativitatem celebrari non abs re dixerimus.

I. Quæ est nativitas illa triplex? Quid narras?

R. Nascitur ab æterno Filius Dei in sinu Patris. Natus est semel in utero Virginis. Nascitur quotidie in corde iustorum, in quibus habitat per fidem, ut ait Apostolus. (F) Hanc triplicem Christi nativitatem intelligo.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 5.

Ephes. III. 17.

I. Quam nativitatem recolimus in Missa quæ media nocte celebratur?

R. Temporalem Christi nativitatem ex Virgine. Et Christus ipse idemque reponitur in altari per consecrationem, quemadmodum olim hac ipsa fere hora repositus est in præsepio Bethlehemitano.

I. Qua mente hanc Missam celebrari expedit?

R. Adorandus Christus in stabulo nascens, & maxime eo tempore quo per consecrationem præsens sistitur.

I. Quam Christi nativitatem recolimus in Missa quæ celebratur in aurora?

R. In hac Missa, ut patet ex eius Evangelio, recolitur Christi manifestatio Pastoribus facta per Angelos. Adeoque nihil vetat in hac Missa celebrari spiritualem Christi nativitatem in corde iustorum.

I. Qua mente hanc Missam celebrari expedit?

R. Maxime expedit ut adiungamus nos & Pastoribus, qui Christum recens natum adorarunt, & Angelorum choro, qui ad annuntiandam hominibus Christi nativi-

(F) Ephes. III. 17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in caritate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ caritatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

Galat. IV. 19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 5.

tatem faustum cecinere Canticum.

I. Quale Canticum?

R. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Id est hominibus, quibus iam suam Deus bonam voluntatem, benignitatem, benevolentiam ortu Christi significat; vel hominibus qui bona sua voluntate benevolentiam hanc Dei consecuti fuerint.

Luc. xi. 14.

I. Quam Christi nativitatem recolimus in tertia Missa quæ hac die celebratur?

R. Æternam Christi nativitatem in sinu Patris in hac maxime Missa celebrari colligitur ex Epistola & Evangelio huius Missæ. Epistola enim sumitur ex capite primo Epistolæ ad Hebræos, ubi æterna illa nativitas fuse explicatur: Evangelium autem sumitur ex primo capite S. Ioannis, ubi Aquilæ instar insurgit Apostolus ad altissima, & generationem Verbi a Patre divinitus plane tradit.

I. Qua mente celebranda est hæc Missa?

R. Id maxime postulat Ecclesia ut adiungamus nos mente Angelorum & Sanctorum omnium choris, qui Christum Filium Dei in cælis adorant, & pro collatis hominibus beneficiis gratias agunt, & cum primum introductus est in orbem terræ illum, Deo Patre iubente, adoraverunt, ut ait Apostolus. (G) Hebr. 1. 6.

I. Tenenturne omnes adesse Missarum trium celebrationi?

R. Ad præceptum Ecclesiæ implendum satis est uni interesse. Sed magis pium est, & menti Ecclesiæ magis consonum, tribus adesse.

§. 6. *De Circumcisione Christi.*

I. Qua die celebratur Festum Circumcisionis Christi?

R. Kalendis Ianuarii, in die octava Nativitatis.

I. Quid erat Circumcisio?

R. Circumcisio ritus fuit, a Domino præscriptus Abrahæ eiusque posteris; in eo positus ut abscinderetur præputium a singulis masculis octavo post nativitatem die. (A) Ideo autem fuit institutus ille ritus, ut distingueretur hoc signo populus Dei a ceteris gentibus. Fuit enim Circumcisio, ut iam diximus, signum fœderis Deum inter & Abrahamum initi. (B) Part. 1. sect. 1. c. 4. §. 6.

(G) Hebr. 1. 6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.

(A) Genes. xvii. 10. Hoc est pactum meum quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum: & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra:... Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.

(B) Genes. xvii. 10. 11. 12. *Vide supra hocce §. litt.* (A) 13. Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit... Tulit autem Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos domus suæ: universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ: & circumcidit carnem præputii eo-

I. Cur Deus hunc ritum positum esse voluit in abiectione praeputii?

R. Ut vel ex hoc intelligeretur originem hominum fuisse vitiatam peccato, quod originale dicitur. (C)

I. Ergo Christus, cuius sane origo

rum statim in ipsa die, sicut praeceperat ei Deus. Abraham nonaginta & novem erat annorum quando circumcidit carnem praeputii sui. Et Ismael filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suae. Eadem die circumcisus est Abraham & Ismael filius eius. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii & alienigenae, pariter circumcisi sunt.

Rom. II. 25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est. Si igitur praeputium iustitias legis custodiat: nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur? Et iudicabit id quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem praevaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Iudaeus est: neque quae in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudaeus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

S. Ioan. Chrysost. *Homil. 39. in Genes.* Volebas eos qui ex ipso propagandi erant, facere suum peculiarem populum: & ut postea cum multitudo propagaretur, non se gentibus illis, quarum hereditatem occupatura erat, commisceret. Et alias quia iuxta praedictionem suam in Aegypto servituri erant, ne gentibus se commiscerent in Aegypto, circumcisionem signi gratia iusto praecepit, & inquit: *Hoc est Testamentum quod servabis inter me & vos, & inter semen tuum post te in generationibus illorum: circumcidetur in vobis omne masculinum, circumcidetis carnem praeputii vestri.* Deinde ut doceat & illos & omnes nos quare hoc iniunxit, & quod non alterius cuiuspiam gratia, quam ut esset assignatus & sibi segregatus populus, inquit: *Et erit in signum testamenti inter me & vos.* Et postea etiam de tempore imperat, quo conveniat hoc fieri. *Puellus*, inquit, *octo dierum circumcidetur, & vernaculus, & emptitius*, & omnes in summa, ut ita dicam, qui apud vos sunt, hoc signum suscipient. Et quisquis non circumcidetur in die constituta, perdetur: quia testamentum meum dissipavit, quia transgressus est (dicit) praeceptum. Vide sapientiam Domini, quomodo eum sciret eos non admodum bonae mentis futuros, signum circumcisionis quasi frenum quoddam imposuit, ad indomitos eorum impetus cohibendos, ut ne gentibus commiscerentur. Nam quia sciebat eorum lasciviam, & quod, licet infinities moniti ut se ab illicito contineant, non parerent: ideo dato eis perpetuo memoriali, iniecit eis circumcisionis signum, quasi vinculum quoddam, deditque eis terminos & regulas ultra quas transire eis non liceat: ut in nullo cum gentibus se commiscerent, sed sua gente contenti essent, ut Patriarchae semen impermixtum maneret, atque ita promissa in eis compleri possent.

Gen. XVII. 10. 11.

Id. Ibid.

Ibid. 12.

Ibid. 13.

(C) Iacob. Benign. Bossuet *Episc. Meld. Catechism. de festis, lect.* 3 *D.* Quid peculiariter Circumcisio significat? *Resp.* Humani generis originem impuram fuisse. *D.* Quomodo impuram? *Resp.* Ob originale peccatum. *D.* Cur Iesus Christus circumcidi voluit, cum sanctus esset? *Resp.* Ut ostenderet ad hoc venisse, ut poenam nostrorum peccatorum lueret & expiaret. *D.* Cur ab infantia sanguinem suum fundere voluit? *Resp.* Ut ostenderet, ad abluendos nos suo sanguine venisse... *D.* Quid nos docet Domini nostri Circumcisio? *Resp.* Cor nostrum circumcidere, nempe mala desideria, praecipue vero sensuales voluptates amputare.

S. Aug. *Tract.* 30. *in Ioan. n.* 4..... Circumcisio pertinet ad aliquod signaculum salutis, & non debent homines sabbato vacare a salute.

N. 5. Quid est Circumcisio, nisi carnis exspoliatio? Significat ergo ista Circumcisio exspoliationem a corde cupiditatum carnalium. Non ergo sine caussa data est, & in eo membro iussa fieri: quoniam per illud membrum procreatur creatura mortalium..... Omnis homo cum vitio propaginis nascitur: & non mundat Deus sive a vitio cum quo nascimur, sive a vitiis quae male vivendo addimus, nisi per cultellum petrinum

vitiata non fuit, non erat obnoxius legi Circumcisionis?

R. Non fuit certe. Idcirco autem huic legi sese ultro subdidit, quia cum ipse *propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos*, formam hominis peccatoris induisset, sumpsit in se peccatorum nostrorum pœnas, eaque voluit suo sanguine vel statim ab ortu suo expiare. (D)

Ephes. II. 4.

Dominum Christum. *Petra enim erat Christus*. Cultellis enim petrinis circumcidebant, & petræ nomine Christum figurabant... Resurrexit Christus, abstulit vobis desideria carnalia, abstulit concupiscentias malas, abstulit superfluum cum quo nati eratis, & multo peius quod male vivendo addideratis: circumcisi per petram, quare adhuc sapitis terram? *I. Cor. X. 4.*

S. Bernard. *in Octav. Epiphan. Dom. serm. num.* 1. Populo duræ cervicis cultellus erat necessarius, & lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur, qualibus a Iesu Nave facta Circumcisio memoratur. *Iosue V. 2.* Noster autem Iesus, tamquam agnus mansuetus, omnem austeritatem abstulit.... Duritiam duris bene congruam servis, filiis commutavit in mansuetudinem, ut rubiginem originalis peccati, quam vix cultellus eradere poterat, ex hoc iam cum unctione gratiæ facile lavet aqua. Nihil ergo mirum, si pro diversitate temporum mutata sint sacramenta: ut daretur utrisque quod congruum erat eis. Ipse vero Christus utrumque suscepit, ut tamquam lapis angularis utrique parieti cohæreret, ac si duarum capita corrigiarum consuendo connecteret, sicut & Pascha figuratum ipse complevit, & verum protinus inchoavit.

N. 2. Sed & propterea voluit circumcidi, ut ostenderet auctorem se esse veteris legis, sicut & Evangelii: quoniam qui per seipsum ait: *Nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, &c. ipse idem per servum suum prius dixerat: *Omnis anima, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo*. Quod si solum baptisma suscepisset, videri poterat refugisse circumcisionem, tamquam nihil ad se pertinentem. Si vero circumcideretur, & non baptizaretur, quando mihi persuaderi posset baptizari, circumcisione relicta? Nunc itaque post circumcisionem baptisma suscipiens, illud mihi tenendum tradidit, quod ultimo suscepit. *Ioan. III. 5.* *Gen. XVII. 14.*

N. 3. Denique communitatis amator & commendator, qui habitare facit unius moris in domo, quomodo communitatem desereret, & alios scandalizaret? Sic enim scandalizarentur videntes eum non circumcidi, sicut hodie scandalizaretur Ecclesia, si infantem videret non baptizari. Nec solum communitatis & unitatis bonum commendare, sed humilitatem voluit exhibere, ut ligaturam vulneratorum susciperet, qui solus erat absque vulnere. Hinc enim Apostolus dicit: *Misit Deus Filium suum in mundum, natum ex muliere, factum sub lege.* *Galat. IV. 4.*

Serm. in Cœna Domini, *n.* 2. Huius (baptismi) gratiæ sacramentum prius erat circumcisio, ut originalis rubiginem culpæ, quæ manaverat a parentibus primis, cultellus eraderet.

Petrus Blesens. *Serm. 7. in Circumcis. Domini versus finem*. Quare cum cultello raditur, vel abscinditur putredo vulneris originalis: cum per aquam baptismalem melius & suavius possit ablui, & gratiæ unctione sanari?

(D) Isai. LIII. 5. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras..... & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.

Philip. II. 7. Sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

Petr. Blesens. *Serm. 7. in die Circumcis.* Et si lex Moysi dicat, *Anima, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo*: sententia quæ contra peccatum lata est, non facit eum sibi obnoxium, qui immunis est a peccato. Quod non contraxit peccatum probat Patris divinitas, attestatur matris integritas; quod peccatum non fecerit ipsa ætas, & divina natura confirmat.... *Domine quid est homo quod reputas eum: aut quid apponis erga eum cor tuum*, ut pro homine iniquo tot & tanta sustineas? ... Circumciditur ergo ut nobis sit forma humilitatis. Circumciditur etiam, ut qui per triginta annos operatus erat salutem in medio terræ, iam ab ipsis cunabulis negotium nostræ salutis incipiat ab uberibus matris suæ, degustans primitias passionis.... Circumciditur ergo caput Ecclesiæ Christus Iesus, non pro se, sed pro membris. *Gen. XVII. 14.* *Ps. VIII. 5.* *Iob. VII. 17.*

I. Ubinam Christus circumcisus fuit?

R. Apud Bethlehem, ubi natus fuerat.

I. Acciditne aliquid singulare in eius Circumcisione?

R. Nihil. Hoc solum notandum quod ex more gentis Iudaicæ, quo nomina pueris imponebantur in ritu Circumcisionis, sicut apud nos imponuntur in ritu Baptismi, impositum est hac die Christo nomen
Luc. II. 21. IESUS, *quod vocatum* fuerat *ab Angelo priusquam in utero conciperetur*. Est autem vox, IESUS Hebræa vox, quæ Salvatorem significat. Magnum sane nomen. Hoc quidem & aliis impositum fuerat in veteri lege, eo quod gererent typum Christi: sed uni Christo nomen illud proprie competit; solus enim ipse Salvator hominum. (E) Unde maxima debetur huic nomini reverentia. *In nomine Iesu omne genuflectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*, inquit Apostolus. Phil. II. 10.

I. Quid facto opus ut celebretur festum hoc ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Ineunte anno cum novo fervore suscipiamus, ut par est, quidquid ad Dei cultum pertinet, Ephes. IV. 22. 23. 24.
& renovemur, ut ait Apostolus, spiritu mentis nostræ, exuentes veterem hominem & induentes novum.

2. Numquam nisi cum reverentia appellemus sacrosanctum IESU nomen.

(E) MATTH. I. 21. Pariet autem Filium: & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

LUC. II. 21. Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in utero conciperetur.

S. BERNARD. *in Epiphan. Domin. sermon.* I. *n.* 4. Ad Ioseph veniens Angelus non solum nomen protulit, sed & caussam eius
Matth. I. 21. interpretatus edocuit, dicens: *Et vocabis nomen eius Iesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Sed & pa-
Luc. II. 10. & 11. storibus quoque annuntiatur *gaudium magnum: natum illis Salvatorem Christum Dominum*. Simile aliquid Paullus loquitur:
Tit. III. 4. *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei*. Bene dulce nomen nullus ex ipsis tacuit, qui hoc mihi maxime necessarium fuit... Quæ vero maior consolatio poterat esse, quam in dulci vocabulo, in nomine consolatorio?.. Iam confidenter accedo, iam supplico fiducialiter. Quid enim timeam, quando Salvator venit in domum meam? Ei soli peccavi: donatum erit quidquid indulserit ille. Utique enim licet ei quod vult facere. *Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? Aut quis accusabit adversus electos* Rom. VIII. 33. 34.
Dei?

PETRUS BLESENS. *in Circumcis. Serm.* 8. Hoc est nomen, *quod os Domini nominavit*. Isai. LXII. 2.
Non est aliud nomen sub cælo in quo oporteat nos salvari. Act. IV. 12.
Scribat qui voluerit characteres, nomina barbara, nomina etiam quæ (sicut plerique asserunt) nominare non licet: nomen tuum Iesu, semper sit in corde, & ore meo: in memoria, & in lingua:... loquitur Gabriel ad Mariam: *Et vocabis*, inquit, *nomen* Luc. I. 31.
eius Iesum. Ad Ioseph etiam dicit: *Et* Matth. I. 21.
vocabis nomen eius Iesum: atque subiungens caussam & effectum nominis dicit:
Ipse enim salvum faciet populum suum a pec- Id Ibid.
catis eorum. Pastoribus etiam loquens:
Annuntio vobis gaudium magnum: quia na- Luc. II. 10. & 11.
tus est hodie Salvator, qui est Christus Dominus. Magnæ fiduciæ materia est nomen Iesu: nomen tam desiderabile, tam amabile, tam dulce, tam salubre... Quid iam igitur timeamus? Venit Iesus, venit Salvator *quærere & salvare quod perierat*. Venit Luc. XIX. 10.
non ut iudicet, sed ut salvet; non ut perimat, sed ut redimat: sicut scriptum
est: *Venit Filius hominis non ut iudicet* Ioan. III. 17.
mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

3. Vacemus spirituali Circumcisioni. (F)

I. In quo posita est Circumcisio spiritualis?

(2. Petr. I. 4.) „ *R.* Ut fugiamus eius quæ in „ mundo est concupiscentiæ cor- (Hebr. xii. 1.) „ ruptionem; deponamus omne „ pondus, & circumstans nos peccatum: abiiciamus opera tenebrarum & induamur arma lucis; (Rom. xiii. 12.) „ id est, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie (Tit. ii. 12.) „ & iuste & pie vivamus in hoc „ sæculo, expectantes beatam spem

---

(F) S. Bernardo. *in Circumcisione Domini serm.* 1. *n.* 1. Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium, & verecundum pariter & austerum, sine ulla necessitate suscepit; nec repulit cultrum lapideum, in quo solo vetus illa quæ eraderetur rubigo non fuit. Nos e contra inverecundi ad obscenitatem culpæ, erubescimus agere pœnitentiam, quod extremæ dementiæ est; male proni in vulnera, peius in remedia verecundi. Qui peccatum non fecit, non dedignatus est se peccatorem reputari... Christus vero patienter quæ non rapuit exsolvit, qui venerat purgationem facere, non suscipere delictorum.

N. 2. Circumcisio veritatem susceptæ (Philip. II. 9.) probat humanitatis; & nomen quod est super omne nomen, gloriam indicat maiestatis.

N. 3. Nos circumcidi necesse est, & sic nomen salutis accipere: circumcidi sane non littera, sed spiritu & veritate: circumcidi non uno membro, sed toto corpore simul.

N. 4. Optime circumcidit nos, & superflua resecat universa, voluntaria hæc paupertas, pœnitentiæ labor, regularis observatio disciplinæ.

Serm. 2. *n.* 3. Merito sane dum circumciditur puer, qui natus est nobis, Salvator vocatur; quod videlicet ex hoc iam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens.

Serm. 3. *n.* 1. In circumcisione Domini, Fratres, habemus quod amemus & admiremur: habemus etiam quod imitemur. Patet in ea magnum dignationis beneficium, unde gratiam agamus: latet aliquid clausum, quod in nobis implere debeamus. Venit namque Dominus propter nos, non solum redimendos sanguinis effusione, sed & docendos verbis, & exemplis nihilominus instruendos.

N. 3. Quid est enim Circumcisio, nisi superfluitatis peccati indicium? In te Domine Iesu, quid est superfluum quod circumcidatur?... Sed quid mirum si caput pro membris accepit curationem, quam tamen in seipso non habuit necessariam?

N. 4. Quid mirum, si pro nobis dignatus est circumcidi, pro quibus dignatus est mori? Totus siquidem mihi datus, & totus in meos usus expensus est... Sanguinem agni fuderunt, nos accessimus, & bibimus illum. Accepimus calicem salutaris: *& calix* noster *inebrians* (Ps. xxii. 5.) *quam præclarus est!* Ecce unde gratias agamus. Nam ante paucos dies celebravimus adventum eius in carcerem huius mundi, id est, diem natalis: hodie vero celebramus quod catenas & vincula nostra suscepit. Hodie enim qui peccatum non fecit, ut reos absolveret, innoxias manus eorum catenis inseruit: hodie sub lege factus est, qui legem dedit.

Ivo Carnotensis *Serm.* 9. *de Circumcisione Domini*. Dominici natalis hodie diem celebramus octavum, in quo puer Iesus a parentibus carnis suæ, carnale suscepit circumcisionis sacramentum. Non enim (Matth. v. 17.) sicut ipse ait, *legem venerat solvere, sed adimplere*. Legem quidem adimplevit, quia de fæce carnalium observationum spiritualem intellectum eliquavit... Inde est quod puer a parentibus octava die circumcisus, quadragesimo die ab iisdem cum legalibus hostiis in templo est præsentatus. Iuvenis etiam ad diem dedicationis, & ad ceteros dies festos Hierosolymis, sicut in Evangelio legimus, fre- (Luc. II. 41. & seq.) quenter occurrit, & in nullo sacramenta illa legalia refutavit: donec in sancto die cœnæ immolato veteri pascha vetus sacerdotium in novum commutavit, quando seipsum convivam & convivium exhibuit Discipulis... Hæc est vera circumcisio, per quam non cutem carnis petrinis cultris exspoliamus, sed veterem hominem, id est veteris hominis similitudinem Christo conformati cum suis acti-

„ & adventum gloriæ magni Dei & „ Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. (G)

§. 7. *De Epiphania Domini.*

I. Quæ ſolemnitas celebratur octavo idus Ianuarii?

R. Solemnitas Epiphaniæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. (A)

I. Quid eſt vox hæc *Epiphania*?

R. Vox græca eſt, quæ *manifeſtationem* ſignificat. (B)

I. Cur dicitur feſtum hoc *Epiphania*?

R. Quia celebramus hac die tria miracula, quibus gloriam ſuam Chriſtus manifeſtavit hominibus. 1. Magorum adorationem: 2. Chriſti Baptiſmum: 3. Primum Chriſti miraculum, quod edidit in Cana Galilææ, ubi vocatus ad nuptias, aquam in vinum transmutavit. (C)

I. Magorum nomine quos intelligis?

---

bus deponimus.. De qua alibi dicit Apoſtolus, *Non enim circumciſio quæ fit in manifeſto*, id eſt, *in carne: ſed circumciſio cordis, non littera, ſed ſpiritu circumciſio vera* .... Circumcidamus igitur aures ab illicito auditu, oculos ab illicito viſu, nares ab illicito olfactu, os ab illicito guſtu, cor ab illicita cogitatione, tamquam ab illicita locutione, manus ab illicito tactu, pedes ab illicito inceſſu. (*Rom. II. 28. & 29.*)

(G) DEUTERON. X. 16. Circumcidite igitur præputium cordis veſtri, & cervicem veſtram ne induretis amplius.

XXX. 6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, ut poſſis vivere.

IEREM. IV. 4. Circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium veſtrorum, viri Iuda, & habitatores Ieruſalem: ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat, propter malitiam cogitationum veſtrarum.

ROM. II. 29. Sed qui in abſcondito, Iudæus eſt: & circumciſio cordis in ſpiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

PHILIP. III. 3. Nos enim ſumus circumciſio, qui ſpiritu ſervimus Deo, & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carne fiduciam habentes.

COLOS. II. 11. In quo & circumciſi eſtis circumciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Chriſti.

(A) D. DE TILLEMONT. *Hiſt. Eccleſ. t. 1. vit. D. N. I. C. not. 9.* Feſtum luminum aliquando vocatur, ob baptiſmum, quod illuminatio ſæpe nuncupatur; verum communior appellatio Epiphania eſt. D. Hieronymus appellationem hanc adeo peculiarem & propriam aſſerit, ut Nativitatis Domini noſtri feſto tribui poſſe neget, ut quidam factitabant. *Totam hanc animadverſionem videſis apud Auctorem.*

(B) S. AUGUST. *Serm.* 20. *alias de diverſis* 64. *in Epiphania* 5. *cap.* 1. *n.* 1. Epiphania Græcæ linguæ vocabulo, Latine manifeſtatio dici poteſt. Hodierno igitur die manifeſtatus Redemptor omnium gentium, fecit ſolemnitatem omnibus gentibus... Dominus ergo noſter Ieſus Chriſtus ante dies tredecim natus, a Magis hodie traditur adoratus. Quia factum eſt, Evangelii loquitur veritas; quo die autem factum ſit, ubique clamat tam præclaræ iſtius ſolemnitatis auctoritas... (*Matth. II. 11.*)

Cap. 3. *n.* 3. Ideo fortaſſe poſt natalem Domini duodecim diebus additis, Magi primitiæ gentium ad Chriſtum videndum adorandumque venerunt, & non ſolum accipere propriam, ſed omnium quoque gentium ſalutem ſignificare meruerunt.

(C) S. BERNARD. *Serm.* 1. *in Epiphan. Dom. n.* 4. Voluit non ſolum ad terras deſcendere, ſed etiam innoteſcere; non ſolum naſci, ſed & agnoſci.

N. 5. Denique propter hanc agnitionem dies iſta celebris habetur, & inſignis dies Apparitionis. Hodie enim Magi ab Oriente venerunt, ortum ſolem iuſtitiæ requirentes, cum de quo legitur: *Ecce vir, Oriens nomen illi.* Hodie adoraverunt novum Virginis partum, ſequentes novi ſideris ductum... Nonne timendum erat, Fratres, ne ſcandalizarentur viri iſti, & illuſos ſe crederent, quum tanta indigna viderent? A regia civitate, (*Zach. VI. 12.*)

R. Intelligo Gentiles Philosophos, qui Christum recens natum adoraturi venerunt Ierusalem primum, deinde Bethlehem. Illi vulgo dibi regem quærendum coniectabant, ad Bethlehem villam parvulam diriguntur: ingrediuntur stabulum, inveniunt involutum pannis infantulum. Non illis sordet stabulum, non pannis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia: procidunt, venerantur ut regem, adorant ut Deum. Sed profecto qui illos adduxit, ipse & instruxit: & qui per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis edocuit. Hæc igitur Domini declaratio clarificavit hanc diem, & Magorum devota veneratio devotam fecit & venerabilem.

N. 6. Nec sola hæc apparitio, sed altera quædam, sicut a Patribus nostris accepimus, hodie celebratur: quæ, etsi longo post tempore, facta creditur hoc ipso die. Cum enim iam Christus triginta annorum tempus exegisset in carne, qui secundum divinitatem idem ipse est, & anni eius non deficiunt, inter populares turbas ad baptismum Ioannis advenit. Venit tamquam unus e populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum tunc crederet Filium Dei? Quis putaret Dominum maiestatis? Valde quidem humiliaris, Domine,.. sed Ioannem latere non poteris. Nonne ipse est, qui per maternum uterum, te nondum natum, nondum natus agnovit? Nonne ipse est, qui per utriusque materni uteri parietes te agnovit? Et quia turbis clamare non potuit, saltem matrem suam motu exsultationis edocuit? Nunc autem quid? *Vidit eum Ioannes* (ait Evangelista) *venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Vere agnus, vere humilis, vere mansuetus. *Ecce*, inquit, *agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* En ipse qui purgationem faciat delictorum, ecce sentinam nostram purgaturus advenit: & tamen post hoc testimonium baptizari vult a Ioanne. Tremit ille. Quid mirum? Quid, inquam, mirum, si tremit homo, nec audet attingere sanctum Dei verticem, caput adorandum Angelis, reverendum potestatibus, tremendum principatibus? Baptizari vis Domine Iesu? Ut quid enim, aut quid tibi opus fuit baptismate? Numquid sano opus est medicina, aut mundatione mundo? Unde tibi peccatum, ut baptisma sit necessarium? Numquid a Patre? At Patrem quidem habes, sed Deum; & æqualis es illi, Deus de Deo, lumen de lumine. Nam in Deum peccatum cadere non posse quis nesciat?

Psal. CI. 28.

Ioan. I. 29.

N. 7.... Ecce testimonium maius Ioanne, testimonium advenientia columbæ... Sed ne fortuito casu id evenisse causseris, ecce testimonium Dei Patris. Ecce Deus maiestatis intonuit, *Dominus super aquas multas*; &, *Vox Patris audita est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Ps. XXVIII. 3. Matth. III. 17.

N. 8. Tertia quoque apparitio eius in Evangelio invenitur: & hæc nihilominus hodie celebratur. Invitatus enim ad nuptias Dominus, vino deficiente, compassus eorum verecundiæ, aquam mutavit in vinum. *Hoc etiam* (sicut ait Evangelista) *signorum eius fuit initium.* Itaque in prima apparitione homo verus innotuit, ubi inter ubera matris infans apparuit. In secunda vero, verum esse Dei Filium Patris indicat testimonium. In tertia vero, verus esse Deus demonstratur: ad cuius imperium natura mutatur. Tot testimoniis hodie confirmatur fides nostra, tot indiciis roboratur spes nostra, tot incentivis inflammatur caritas nostra. Ioan. II. 11.

Serm. 2. n. 1. Tres apparitiones Domini legimus, una quidem die, sed non uno tempore factas. Et quidem mirabilis secunda, mirabilis tertia; sed prima apparitio mirabilius admiranda. Mirabilis aquarum mutatio, mirabilis Ioannis & columbæ pariter & Paternæ vocis attestatio; sed illud mirabile magis, quod agnitus est a Magis. Nam quod Deum agnoscant, indicat adoratio, indicat turis oblatio. Nec solum Deum, sed & Regem agnoscunt, quod designatur in auro. Et in his non latet eos magnum pietatis sacramentum: unde & myrrha indicat moriturum.

Serm. 3. num. 2. Solemnitas igitur hodiernæ diei ab apparitione nomen accepit. Epiphania quippe apparitio est. Hodie ergo apparitio Domini celebratur, non tantum una, sed trina, sicut a Patribus nostris accepimus. Hodie enim parvulus Rex noster, paucis a nativitate diebus transactis, stella declarante, primitiis gentium apparuit. Hodie quoque, cum iam triginta ferme in dispensatione carnis egisset annos (qui secundum di-

cuntur Reges, licet ignoretur quæ fuerit horum conditio. Sed verisimile est eos fuisse saltem viros magnates & potentes opibus, ut videtur non paucis Evangeliorum expositoribus eruditissimis. Ideo autem illi Reges dicti sunt, quia in prophetia Davidis, quæ de ipsis videtur maxime intelligenda, hæc habentur, *Reges Tharsis & insulæ munera offerent; Reges Arabum & Saba dona adducent*. (D) Quamquam hæc de vocatione quoque gentium in genere intelligi nihil vetat.

Vide supra part. 1 Sect. 2. c. 2. § 4. Ps. LXXI. 10.

I. Quot numero fuere Magi illi?

Ps. CI. 28. vinitatem idem ipse est, & anni eius non deficiunt) inter populares turbas absconditus, ad Iordanem baptizandus advenit; sed testimonio Dei Patris innotuit. Hodie nihilominus cum discipulis suis vocatus ad nuptias, deficiente vino, signo admirabili suæ potentiæ aquas in vinum mutavit.

N 7. Quid in eo quod cum matre parvulus invenitur, nisi verus homo & verus hominis filius declaratur? Iam vero & in secunda apparitione vide si non manifeste vocis paternæ testimonio Dei
Matth. III. 16. Filius approbatur. Cæli namque aperti sunt super eum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in
Ibid. 17. illum, & vox Patris audita est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Satis equidem manifestum est ex hoc ipso, satis evidens & indubitabile, quoniam Dei Filium necesse est Deum esse... Qui in prima apparitione verus homo & filius hominis est declaratus, & in secunda verus nihilominus Dei Filius: in tertia iam verus Deus & auctor naturæ probatur, ad cuius nutum natura mutatur. Nos ergo, dilectissimi, Christum Iesum diligamus ut verum hominem & fratrem nostrum, honoremus ut Dei Filium, adoremus ut Deum. Secure credamus in eum, secure credamus ei nos ipsos, fratres mei, cui nec potestas deest salvandi nos, cum sit verus Deus, & Dei Filius; nec bona voluntas, cum sit tamquam unus ex nobis verus homo, & hominis filius. Quomodo namque nobis erit inexorabilis, propter quos factus est similis nobis passibilis?

(D) D. de Tillemont, *Vit. D. N. I. C. adnotat* 11. Tertullianus favere videtur opinioni populi, qui eos reges appellat. Verum adeo de more obscurus est, ut ipse Baronius adfirmare non sit ausus, in ea Tertullianum sententia fuisse: & ratio est, quia ad regiam Magorum dignitatem probandam adfert tantummodo piam fidelium traditionem, & Theophylactum, qui ad pietatem hanc roborandam minus habet auctoritatis. Mentio fit in Sermone, qui forte S. Cæsarii est; verum *Regum* verbum lineis inclusum est. Baronius ait, potuisse esse Reges vel Principes alicuius Civitatis, sub Romanis vel Parthis. Reliquum est, ut Reges revera fuisse ostendatur.

Menochius *in cap.* 2. *Matth. vers* 1. *Magi*. Sapientes apud Persas Magi dicebantur; quo sensu etiam Evangelistam hanc vocem usurpasse probabilissimum est, & quia ab Oriente venerunt, ubi celebre Magorum nomen erat, & quia stella sunt ducti, quasi homines qui astrorum contemplatione delectarentur, in qua omnis tunc Magorum sapientia versabatur. Quare Evangelista honoris caussa Magos videtur apellasse: alioqui nemo nescit, Magi nomen incantatoribus etiam, præstigiatoribus, & maleficis tribui. Reges fuisse, multi & graves Patres tradiderunt, Athanasius, Nazianzenus, Chrysostomus, Theophylactus, Cyprianus, Tertullianus, Hieronymus, Isidorus, & alii, & veteres picturæ adstipulantur, receptaque passim opinio inter Christianos; ut etiam tres fuisse.

Iansenius Iprensis *hic*... Fuit autem sapientibus Persis peculiare, ut Magi dicerentur, sicut apud Græcos dicebantur Philosophi; apud Indos Bragmanes, aut Gymnosophistæ; apud Babylonios Chaldæi; apud Egyptios Hierophantæ; apud Gallos Druide. Hinc teste Cicerone l. 1. de divinat. apud Persas Rex esse nemo poterat, nisi qui Magorum disciplinam, scientiamque ante percepisset. Quia igitur stella duce usi sunt... & honoris caussa videntur Magi vocari, hinc verius est, non fuisse ex infami illo maleficorum ge-

nere, ut videntur voluisse quidam: sed ut Hieronym. hic, suæ gentis philosophiæ, maximeque astrologiæ dediti.

Iansenius Gandav. *Concord. c. 9. pag. 63. edit Lugdun. in fol. ann. 1582.*... Autumant alii Sapientes, plerique etiam Reges.

Maldonat. *Comment. in Matth. cap. 2. Cum Magos non maleficos sed sapientes fuisse probasset, addit*: Illud minus est certum, an fuerint reges. Ridet Ecclesiam Catholicam hæreticus Interpres, quod reges fuisse credat; quasi locum Psalmi male de illis interpretetur, *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent;* & ex Meridie, & Occidente Orientem fecerit. Rideat ergo Tertullianum. Rideat Cyprianum Rideat Chrysostomum. Rideat Hilarium. Rideat Basilium. Rideat Idacium. Rideat Hieronymum, aut Hieronymo æqualem ætate auctorem. Rideat Augustinum, aut vetustum certe quisquis est auctorem. Rideat Isidorum, Bedam, & Strabum, ut alios non nominem, quos liberiore fortasse impudentia ridebit. Hi enim omnes Reges fuisse credunt, & illo Psalmi loco fidem faciunt. Non quod credant reges fuisse Tharsis, sed quod Reges Tharsis pro quibusvis Gentilium regibus, quasi exempli loco a Davide positos putent, ut Tertullianus exemplis etiam Scripturarum docet, eodemque sensu Ecclesia in festo Epiphaniæ illum Psalmi locum usurpat. Solet enim sæpe, quæ de una persona dicta sunt, ad aliam propter similitudinem non ignoranter, sed prudenter accommodare. Nec enim ignorat quod scriptum est, *Maria optimam partem elegit*, non de Maria Christi matre, sed de Maria Lazari sorore dictum esse; tamen ad Christi matrem in eius festo prudenter accommodat, quia & ipsa Maria est, & vere optimam partem elegit. Præterquam quod Ecclesia Magos fuisse Reges non certa & Catholica fide, sed probabili opinione credit. Licuit enim Christiano Poetæ Patrum nostrorum memoria salva religione dicere: Nec Reges, ut opinor, erant. Licuit multis nostro tempore Catholicis, & eruditis Theologis idem scribere, suamque opinionem non ut ille risu, sed magnis argumentis confirmare; non fuisse Evangelistam silentio nomen Regum, si Reges fuissent, præteriturum, cum id ad honorem adorandi Christi magnopere pertineret; maiore apparatu excipiendos ab Herode, Reges a Rege. Ista nos non ignoramus, & malumus tamen credere fuisse Reges; non illos quidem Persarum nobilissimos, sed tamen Principes, qui Regum aut Regulorum nomen merentur, sicut ille Ioannis & sicut amici Iob, qui ad consolandum eum venerant, Reges appellantur; & ut Marcus Herodem magni Herodis filium Regem appellavit, cum non Rex, sed Tetrarcha esset Galilææ.

Ps. LXXI. 10.

Luc. X 42.

Certe Poeta Iuvencus Primores gentis suæ, & Principes appellat. Coniecturæ sunt, quod ab Oriente usque veniant, unde privati profecto Philosophi tam longo suscepto itinere non venissent: quod Regem natum adoraturi; quod facere soli Principes solent: quod thesauros habuerint; quod ab Herode simul ut venerunt, comprehensi non sint, & in carcerem acti; quod ipse Herodes dicat, se quoque adorandi caussa, cum ubi sit intellexerit, iturum esse. Simulate: quis neget? Tamen veritatem certe simulabat, quasi omnes Reges deberent Magorum exemplo novum Regem adorare. Quod privati homines numquam ausi fuissent coram Tyranno profiteri, legitimum Iudæorum Regem natum esse. At cur Evangelista Reges non appellavit? Cur auctor libri Iob amicos eius Reges non appellat: Tobiæ vero libri auctor appellat? Si alius Evangelista illam eamdem scripsisset historiam, quam Ioannes scripsit, illum fortasse, quem Ioannes Regulum vocat alio nomine vocavisset. Neque ratio quærenti omnino deerit, cur Matthæus Magos potius, quam Reges, cum utrumque essent, appellaverit. Voluit enim tacite rationem reddere, cur ex stella Christum natum esse cognovissent. Hoc enim Magorum, non Regum fuit.

De numero minus constat. Hic etiam ridet nos hæreticorum Interpres, quod tres fuisse credamus, inde in errorem ducti, quod tria fuerint munera. Quasi singuli singula, non cuncti cuncta communiter obtulerint. Ipse quatuordecim fuisse nescio apud quem auctorem legerit, certe non nisi apud Catholicos legit. Unde potuit facile cognoscere, nos non certo fuisse tres, sed probabiliter credere. Auctor operis imperfecti ex apocrypha quadam scriptura, quam suo tempore nomine Seth exstitisse dicit, duodecim fuisse tradit. Strabus plures tantum fuisse ex modo loquendi Evangelistæ colligit. Communis non solum vulgi, sed veterum etiam auctorum opinio est,

R. Hos fuiſſe numero tres ſcripſit S. Leo. De hoc tamen nihil certi ſtatui poteſt. (E)

I. Quæ nomina eorum?

R. Quæ de nominibus eorum ſcripſere recentiores quidam valde incertum eſt. Satius eſt noſtram ea de re ignorantiam profiteri. (F)

I. Cur ipſi venerunt ad Chriſtum?

R. Quia Chriſto nato nova ſtella apparuit. Ipſi autem Deo revelante intellexerunt hoc ſignum eſſe Regis Iudæorum, Salvatoriſque hominum recens nati.

I. Quonam ſe contulerunt ad adorandum Chriſtum?

R. Bethlehem, ubi natus fuerat.

I. Quomodo didicerunt Chriſtum fuiſſe natum apud Bethlehemitas?

---

fuiſſe tres, Auguſtini, Leonis, Ruperti, eaque mulro eſt ceteris probabilior.

Illud enim certum eſt plures fuiſſe, cum Evangeliſta numero ſemper mulrirudinis Magos appellet; & probabile eſt plures fuiſſe duobus, quia non duali, ut vocant, ſed plurali uſus eſt numero. Fuiſſe autem tres, etſi non certa, tamen probabili coniectura ex donorum numero colligitur. Credibilius enim eſt diverſa, quam eadem omnes munera dediſſe, quod id magis ſit uſitatum, & gratius accipientibus, honorificentius dantibus eſſe ſoleat. Certe hæc opinio aliqua, aliæ nulla ratione probari poſſunt.

TIRINUS *Comm. in Matth. cap.* 2. Erant autem hi qui ad Chriſtum accurrerunt, tres numero; & quidem, etſi rideat Calvinus, Reges, ut communis habet traditio, id eſt, Reguli, ſeu Principes, phraſi Scripturæ: Quæ tamen maluit *Magos* vocare quam Principes, quia Chriſtum ex ſtella agnoſcere, Sapientium erat, non Principum.

Omnes fere ſacræ Scripturæ Interpretes tam veteres quam recentiores in eadem ſunt ſententia.

(E) S. LEO *Serm.* 31. *al.* 30. *in ſolemnit. Epiphan.* 1 *cap.* 1. Tribus igitur Magis in regione Orientis ſtella novæ claritatis apparuit.

Cap. 2. Sequuntur tres viri ſuperni luminis ductum.

Serm. 33. *al.* 32. *in Epiph. Dom.* 3 *cap.* 3. Adorent in tribus Magis omnes populi univerſitatis auctorem.

Cap. 5. Tres Magos de longinquitate ſuæ regionis... ſtella perduxit.

Serm. 34. *al* 33. *in Epiph. Dom.* 4. *cap.* 2. Tres itaque viri, fulgore inſoliti ſideris divinitus incitati. &c.

Serm 35. *al.* 34. *in Epiphan. ſolemn.* 5. *c.* 1. Ad cognoſcendum adorandumque Dei Filium tres Magos prævia ſtella perduxit.

Cap. 2. Tres Magi coruſcatione Evangelici fulgoris acciti. &c. *Et paulo poſt*: Tres viri univerſarum gentium perſonam gerentes, adorato Domino, &c.

Serm. 36. *al.* 35 *in Epiph. ſolemn.* 6. *cap.* 1. Hodie cordibus noſtris concipienda ſunt gaudia, quæ in trium Magorum fuere pectoribus. *Et paullo poſt*: tres viri ... a remotiſſima Orientis parte venerunt.

Serm 37. *al.* 36. *in Epiphan. ſolemn.* 7. *cap.* 2. Cum tres Magos ad adorandum Ieſum novi ſideris claritas deduxiſſet.

Serm. 38 *al.* 37 *in Epiphan. ſolemn.* 8. *c.* 1. Cum ... in tribus viris vocatio gentium .. forma præceſſerit.

Vide MALDONAT. *Comment. in Matth. Evang. ſupra hocce §. litt.* (D)

D. DE TILLEMONT, *tom.* 1. *Hiſt. Eccleſ. Vit. D. N. I. C. not.* 12. Veroſimile admodum eſt, tria munera a Magis oblata in cauſſa fuiſſe, ut tres Magi fuiſſe perhiberentur; Evangelium ſiquidem quot fuerint non indicat. D Leo in pluribus de Epiphania ſermonibus de tribus hiſce Magis verba habet. Idem facit Euſebius Emeſenus.

Plures exſcribere ſuperfluum eſſet, quippe omnes fere D. Matth. Interpretes eadem ſentiant.

(F) D. DE TILLEMONT, *de vita D. N. I. C. not.* 12. Alii (Auctores) nomina deinde impoſuere (Magis) alio quidem modo hi, alio vero illi: quod tamen ante duodecimi ſæculi finem fieri minime cœptum. Baronius hac de re in ſuis Annalibus mentionem facere non eſt dignatus, quæque poſteriorum ſæculorum Auctores de Magis ſcripſerunt indigna exiſtimavit quæ referrentur. Itaque poſt diligentiſſimas inquiſitiones, quibus deinde data opera eſt, Bollandus concludit, ni-

R. Contulerunt ſe primum Ieroſolymam, quæ erat urbs regni Iudæorum caput, & templi toto orbe celebris ſedes. Ibique didicerunt a Sacerdotibus Meſſiam in Bethlehem eſſe naſciturum ex Prophetarum oraculis.

I. Cur Deus Magos non direxit ſtatim in Bethlehem ubi natus erat Chriſtus?

R. Quia voluit eos Deus doceri viam veritatis, & ad Chriſtum dirigi per miniſterium Eccleſiæ illius temporis. (G) In quo non obſcure velut in typo cernere licet, non niſi per Eccleſiam homines doceri viam ſalutis.

I. Sacerdotes profectine ſunt cum Magis in Bethlehem ad videndum & adorandum Chriſtum?

R. Non profecti ſunt: ipſi remanſerunt in Ieruſalem. In quo præfigurata eſt Iudæorum reprobatio, & vocatio gentium. Sed & aliud adumbratum eſt, quod ehu nimium uſuvenit! nimirum multos ſalutis viam recte monſtrare, non tenere. (H) Sed ubi id cerni-

---

hil omnino ſolidi eſſe ac veri, tempuſque ab eo teri, qui inter recentiorum fabulas earum rerum veritatem quærit, de quibus apud veteres ſilentium. Fuere etiam qui crederent, ideo Magis nomina impoſita, ut ad illicitos uſus adhiberentur; quod ex impiis ſcriptis, quæ etiamnum habentur, patet.

(G) S. Hieronymus *in cap.* 2. *Matth. lib.* 1. *pag.* 8. *tom.* 4. *edit. BB. Vidimus ſtellam eius in Oriente*: ad confuſionem Iudæorum, ut nativitatem Chriſti a gentibus diſcerent, oritur in Oriente ſtella, quam futuram Balaam, cuius ſucceſſores erant, vaticinio noverant. Lege Numerorum librum. Deferuntur autem Magi ſtellæ indicio in Iudæam; ut Sacerdotes a Magis interrogati, ubi Chriſtus naſceretur, inexcuſabiles fierent de adventu eius....

Num. xxiv. 17.

Aliam vero affert rationem S. Bernard. *ſerm.* 3. *in Epiph. Dom. num* 4. Ergo quærentibus Magis Regem Iudæorum, & ſciſcitante a Scribis Herode Dominicæ nativitatis locum, illi iuxta Prophetam nomen civitatis edicunt. Cumque receſſiſſent Magi, & reliquiſſent Iudæos, *Ecce ſtella quam viderant in Oriente, antecedebat eos*. Hinc manifeſte datur intelligi, quoniam humanum flagitantes conſilium, divinum amiſere ducatum; & converſos ad terrenum documentum, ſignum cæleſte deſeruit.

Matth ii. 9.

(H) S. Ioan. Chrysost. *in cap. Matth.* 2. *hom.* 7. *num.* 4. Erubeſcant cum illis & Iudæi, dum barbaros & magos vident, qui ipſos præveniunt, nec poſt illos accedere volunt. Nam quæ tum facta ſunt, futurorum erant figura: atque in exordio ipſo declaratum eſt, gentes populum illum præventuras eſſe. Et cur, inquies, non ab initio, ſed poſtea dicebat: Euntes docete omnes gentes? Quia, ut iam dixi, quod tunc factum eſt, futurorum figura, & quaſi prædictio erat. Conſentaneum quippe erat, ut Iudæi ceteros præcederent. Quia vero præſtitum ſibi beneficium ſponte reſpuerunt, res præpoſtere verſa eſt: ſiquidem neque hic par erat ut Magi ante Iudæos venirent; neque ut ii, qui tanto ſpatio diſtabant, eos qui circa urbem ipſam habitabant, antecederent; neque ut ii, qui nihil dum audierant eos, qui inter tot prophetias innutriti fuerant, prævenirent. Verum quia in ſumma bonorum ſuorum ignorantia verſabantur, qui in Perfide eos qui Ieroſolymis ſunt prævertunt; id quod etiam dicit Paullus: *Vobis oportebat annuntiare primum regnum Dei: ſed quia vos indignos iudicaſtis, ecce convertimur ad gentes*. Etiamſi enim antea increduli erant, a Magis ſaltem audientes accurrere oportebat; ſed noluerunt: ideoque illis dormientibus hi præcurrunt.

S. Aug. *Serm.* 199. *de Epiph. Dom.* 1. *de temp.* 34 *num.* 1. Nuper celebravimus diem, quo ex Iudæis Dominus natus eſt: hodie celebramus, quo a gentibus adoratus eſt. *Quoniam ſalus ex Iudæis*: Ioan iv 22.
ſed hæc *ſalus uſque ad fines terræ*. Nam Iſai. xlix. 6.
& illo die paſtores adoraverunt, hodie

Magi: illis Angeli, istis autem stella nuntiavit. Utrique de cælo didicerunt, cum Regem cæli in terra viderunt, ut esset, *Luc. II. 14. Ephes. II. 14.* *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum.* Iam hinc infans natus atque annontiatus ostenditur lapis ille angularis, iam in ipso primordio nativitatis apparuit. Duos ex diverso parietes in se copolare iam cœpit, pastores a Iudæa, Magos ab Oriente perducens: ut duos conderet in se in unum novum hominem, faciens pacem, pacem his qui longe, & pacem his qui prope. Ideoqoe illi ipso die de proximo accedentes, de longinquo isti hodie venientes, duos dies celebrandos posteris signaverunt, unam tamen lucem mundi utriqoe viderunt.

N. 2. De remotis terris (Magos) fides duxit ad Christum. Venerunt enim, *Matth. II. 2.* & quæsierunt eum, dicentes, *Ubi est, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.* Nuntiant & interrogant, credunt & quærunt; tamquam significantes eos qui ambulant per fidem, & desiderant speciem... . In Oriente Magi vident stellam, & in Iudæa natum intelligunt Regem. Quis est iste Rex tam parvus, tam magnus; nondum in terris loquens, iam in cælis edicta proponens? Verumtamen propter nos, quibus de Scripturis suis sanctis innotescere voluit, ipsos etiam Magos, quibus tam clarum signum in cælo dederat, & quorom cordibus se in Iudæa natum esse revelaverat, Prophetis tamen suis de se credere voluit. Quærendo enim civitatem, in qua natus erat, quem videre & adorare cupiebant, necesse habuerunt percontari principes Iudæorum; ut illi de sancta Scriptura, quam in ore, non in corde gestabant, infideles fidelibos de gratia fidei responderent, mendaces a se, veraces contra se. Quantum enim erat, ut illis quærentibus Christum comites fierent, com ab eis audissent, quod visa stella eius venirent eum adorare copientes; ipsi eos ad Bethlehem Iudæ, qoam de libris divinis indicaverant, ducerent, pariter viderent, pariter intelligerent, pariter adorarent? Nonc vero aliis demonstrato vitæ fonte, ipsi font mortui siccitate. Facti sunt eis tamquam lapides ad milliaria: viatoribus ambolantibus aliquid ostenderunt, sed ipsi stolidi atque immobiles remanserunt. Magi quærebant, ut invenirent: Herodes quærebat, ut perderet: Iudæi civitatem nascentis legebant, tempus venientis non intelligebant. Inter Magorum pium amorem, & Herodis crudelem timorem, illi evanuerunt Bethlehem demonstrantes: Christum autem qui ibi natus est, non tunc quæsitum, sed visum postea negaturi, nec tunc infantem, sed loquentem postea necaturi.

Serm. 200. *de Epiph. Dom.* 2. *alias de temp.* 30 *cap.* 1. *n.* 2. Timuit enim eum rex Herodes, eisdem sibi Magis nuntiantibus, cum adhuc quærerent parvulum, quem cognoverant cælo teste iam natum. Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos reges cunæ terrebant infantis? Quanto consultius nunc reges, non sicut Herodes, interficere quærunt; sed sicut Magi potius, adorare delectantur.

Cap. 2. *num.* 3. Magorum illuminatio magnum testimonium cæcitatis exstitit Iudæorum. In terra eorum isti requirebant, quem illi in sua non agnoscebant. Apud eos isti infantem invenerunt, quem illi apud se docentem negaverunt .... Iam vero quod eadem stella, quæ Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre virgine Deus infans, quæ utique poterat eos & ad ipsam perducere civitatem, se tamen subtraxit, nec eis prorsus apparuit, donec de civitate, in qua Christus nasceretur, iidem ipsi interrogarentur Iudæi, ut ipsi eam secundum divinæ Scripturæ testimonium nominarent, ipsi dicerent, *In Bethlehem Iudæ.* *Matth. II. 5.* *Sic enim scriptum est: Et tu Bethlehem* *Mich. V. 2.* *terra Iuda non es minima in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui reget populum meum Israel.* Quid aliud hic significavit divina providentia, nisi apud Iudæos solas divinas litteras remansuras, quibus gentes instruerentur, illi excæcarentur; quas portarent non ad adiutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ?

Serm. 201. *de Epiph. Domini* 3. *alias de temp.* 31. *cap.* 1. *num.* 1. Illa luce inchoata est fides gentium, illis tenebris accusata est perfidia Iudæorom. Quid erat illa stella, quæ nec umqoam antea inter sidera apparuit, neqoe postea demonstranda permansit? Quid erat, nisi magnifica *Psal. XVIII. 2.* lingua cæli, quæ narraret gloriam Dei, quæ insitatum Virginis partom, insolito fulgore clamaret, cui postea non apparenti Evangelium toto orbe succederet?

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 7.

Cap. 2. *num.* 2. Advertamus itaque magnum hoc & mirabile sacramentum. Magi ex gentibus erant, ipse etiam Pilatus ex gentibus: illi stellam viderunt in cælo, ille titulum scripsit in ligno: utrique tamen non Regem gentium, sed Iudæorum vel quærebant, vel agnoscebant. Iudæi vero ipsi nec stellam secuti sunt, nec titulo consenserunt. Iam igitur præsignabatur quod postea ipse Dominus dixit, *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filii autem regni ibunt in tenebras exteriores.* Nam Magi ab Oriente, Pilatus ab Occidente venerat. Unde illi Orienti, hoc est nascenti; ille autem Occidenti, hoc est morienti, adtestabantur Regi Iudæorum: ut cum Abraham & Isaac & Iacob, ex quibus Iudæi ducebant originem, recumberent in regno cælorum; non ex eis propagati per carnem, sed eis inserti per fidem: ut ille de quo Apostolus loquitur, olivæ inserendus iam præmonstraretur oleaster. Propterea quippe non Rex gentium, sed Iudæorum ab eisdem gentibus, vel quærebatur, vel agnoscebatur; quia oleaster ad olivam, non ad oleastrum oliva veniebat

Matth. VIII. 11. 12. — *Rom.* XI. 17.

Cap. 3. *num.* 3. Magis quærentibus ubi Christus nasceretur, Iudæi responderunt, *In Bethlehem Iudæ:* nec tamen ad eum venerunt ipsi, sed eis abscedentibus, Magos ad eum locum in quo infans erat, eadem stella perduxit: ut ostenderetur quod & civitatem poterat demonstrare, sed ad hoc se aliquantulum subtraxerat, ut Iudæi possent interrogari. Ad hoc sunt autem interrogati Iudæi, ut demonstraretur eos non ad suam, sed ad gentium salutem & agnitiunem testimonia divina portare.

Matth. II. 5.

Serm. 202. *de Epiph. Domini* 4. *alias de tempore* 32. *cap.* 2. *num.* 2. Nos autem manifestationem Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, qua primitias gentium delibavit, in unitate gentium celebremus. Tunc enim puer prius quam sciret vocare patrem aut matrem, sicut de illo fuerat prophetatum, accepit virtutem Damasci, & spolia Samariæ; .. Samaria namque pro idololatria posita est. Illic enim populus Israel aversus a Domino, ad idola colenda conversus est. Debellaturus scilicet Christus gladio spiritali per universum orbem regnum diaboli, hæc prima puer spolia idololatriæ dominationi detraxit, ut ad se adorandum Magos conversos a peste illius superstitionis averteret, & in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per stellam; ut & quis esset, & quo, & propter quos venisset, non voce carnis, sed virtute Verbi, quod caro factum est, demonstraret.

Isai. VIII. 4.

Cap. 3. *n.* 3. Iam vero quem non facit intentum, quid sibi velit quod Magorum inquisitioni, ubi Christus nasceretur, Iudæi de Scriptura responderunt, & ipsi cum eis non adoraverunt? Nonne hoc videmus etiam nunc, quando ex ipsis sacramentis, quibus eorum duritia subditur, nihil aliud quam Christus, in quem nolunt credere, ostenditur? Nonne & quando occiduut ovem, & Pascha manducant, gentibus Christum demonstrant, quem cum eis ipsi non adorant? Nam illud quale est, quod sæpe de testimoniis propheticis, quibus Christus prænuntiatus est, quibusque hominibus dubitantibus, ne forte a Christianis illa conscripta sint, non adhuc futura, sed facta, ad Iudæorum codices provocamus, ut animos dubitantium confirmemus? Nonne etiam tunc Iudæi Christum ostendunt gentibus, quem nolunt adorare cum gentibus?

Serm. 203. *in Epiph. Dom.* 5. *alias de divers.* 64. *c.* 1. *n.* 1. Magi primi ex gentibus Christum Dominum cognoverunt, & nondum eius sermone commoti, stellam sibi apparentem, & pro infante Verbo visibiliter loquentem, velut linguam cæli, secuti sunt, ut diem salutis primitiarum suarum gentes gratanter agnoscerent; & eum Domino Christo cum gratiarum actione solemni obsequio dedicarent. Primitiæ quippe Iudæorum ad fidem revelationemque Christi in illis pastoribus exstiterunt, qui ipso die quo natus est, eum de proximo veniendo viderunt. Illis Angeli, istis stella nuntiavit. Illis dictum est, *Gloria in excelsis Deo*: in istis impletum est, *Cæli enarrant gloriam Dei*. Utrique sane tamquam initia duorum parietum de diverso venientium, circumcisionis & præputii, ad angularem lapidem cucurrerunt: ut esset pax eorum, faciens utraque unum.

Luc. II. 14. — *Ps.* XVIII. 1.

Cap. 3. *n.* 3. Veniunt ergo pastores de proximo videre, & Magi de longinquo veniunt adorare. Hæc est humilitas, qua inseri meruit oleaster in olivam, & olivam dare contra naturam; quia naturam meruit mutare per gratiam. Nam cum hoc oleastro totus silvesceret & ama-

Rom. XI. 17.

tur, Magorum instar standum Doctorum præceptis non moribus, & attendendum his Christi verbis: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Quod dixerint vobis, facite; secundum vero opera eorum nolite facere; dicunt enim & non faciunt.* (Matth. XXIII. 2. & 3.)

I. Quis Magos duxit in Bethlehem ad Christum?

R. Cum exirent Ierosolymis, *stella quam viderant in Oriente antecedebat eos usque dum veniens staret supra, ubi erat puer.* (Matth. II. 9.)

I. Quid egerunt Magi ubi Christum invenerunt?

---

resceret mundus, per insertionis gratiam pinguefactus enituit. Veniunt enim ab extremo terræ, secundum Ieremiam, dicentes, *Vere mendacia coluerunt patres nostri*: & veniunt, non ab una orbis parte, sed sicut Evangelium secundum Lucam loquitus, *ab Oriente, & Occidente, ab Aquilone, & Meridie*, qui recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum ... Celebremus ergo devotissime etiam istum diem; & Dominum Iesum, quem primitiæ illæ nostræ adoraverunt iacentem in diversorio, nos habitantem adoremus in cælo. Hoc quippe in eo illi venerati sunt futurum, quod nos veneramur impletum. Adoraverunt primitiæ gentium inhiantem uberibus matris: adorant gentes sedentem ad dexteram Dei Patris. (Ier. XVI. 19. — Luc. XIII. 29.)

S. LEO *Serm.* 33. *al.* 32. *in Epiph. Dom.* 3. *c.* 3. (Magi) in urbe regia ostendi sibi postulant, quem ad regnandum didicerant procreatum. Conturbatur Herodes, timet saluti suæ, metuit potestati, requirit a Sacerdotibus & Doctoribus legis, quid de ortu Christi Scriptura prædixerit, in notitiam venit quod fuerat prophetatum; veritas illuminat Magos, infidelitas obcæcat magistros: carnalis Israel non intelligit quod legit, non videt quod ostendit; utitur paginis, quarum non credit eloquiis. *Ubi est*, Iudæe, *gloriatio tua?* Ubi de Abraham patre ducta nobilitas? Nonne *circumcisio tua præputium facta est?* Ecce maior servis minori, & alienigenis in sortem hereditaris tuæ intrantibus, eius testamenti, quod in sola littera tenes, recitatione famularis. Intret, intret in Patriarcharum familiam gentium plenitudo, & benedictionem in semine Abrahæ, qua se filii carnis abdicant, filii promissionis accipiant. Adorent in tribus Magis omnes populi universitatis auctorem: & non in Iudæa tantum Deus, sed in toto orbe sit notus, ut ubique *in Israel sit magnum nomen eius*. Quoniam hanc electi generis dignitatem sicut infidelitas in suis posteris convincit esse degenerem, ita fides omnibus facit esse communem. (Rom. III. 27. — Id. II. 25. — Ps. LXXV. 1.)

Idem docet in aliis Serm. quos infra vide hocce §. littera (M)

S. BERN. *serm.* 3. *in Epiph. Dom. n.* 3. Infelix Iudæa, quia lucem oderat, ad fulgorem novæ claritatis obtenebratur; & caligantes oculi eius coruscante radio Solis æterni multo magis excæcantur. Venientes ergo ab Oriente Magi, quid dixerint audiamus: *Ubi est, qui natus est, Rex Iudæorum?* Quam certa fides, & nihil penitus hæsitans. Non quærunt utrum natus sit: sed fiducialiter loquuntur, & interrogant sine dubitatione, ubi sit qui natus est Rex Iudæorum. Porro audito (nec mirum) nomine Regis, rex Herodes successorem suspicatus expavit. Nec mirum si turbatur Herodes: sed quod Ierusalem civitas Dei (quæ visio pacis est) cum Herode turbatur, quis non miretur? Videte, fratres, quantum noceat iniqua potestas: quomodo caput impium subiectos quoque suæ conformat impietati! Misera plane civitas, in qua regnat Herodes: quoniam Herodianæ sine dubio particeps erit malitiæ, & ad novæ salutis ortum Herodiana movebitur turbatione. Confido ego in Domino, quoniam inter nos minime regnabit: etiam si adesse contingat; quod & ipsum Deus avertat. Nam Herodiana malitia, & Babylonica crudelitas est, nascentem velle extinguere religionem, & allidere parvulos Israelis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur: quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Ægyptiis parvulos Israelitici germinis necare conatur: immo cum Herode nascentem persequitur Salvatorem. (Matth. II. 2.)

Pars II Sect. IV. Cap. II §. 7

Matth. II. 11.

R. Procidentes adoraverunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, Aurum, Tus & Myrrham. Aurum Regi, Tus Deo, Myrrham homini mortali. (I)

Prudent.

Aurum, Myrrham, Tus, Regique, hominique, Deoque,
Dona ferunt.

I. Quomodo solemnitatem hanc agere debemus ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Agere debemus gratias Deo, qui non secundum opera quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam magnam, nos gentes olim, vocavit ad Christum: cum Iudæi gentesque aliæ tam multæ etiamnum in suis tenebris permaneant. (K)

(I) S. Hilarius *in Matth. cap.* 1. *n.* 5. Oblatio munerum, intelligentiam in eo (Christo) totius qualitatis expressit: in auro Regem, in ture Deum, in myrrha hominem confitendo. Atque ita per venerationem eorum, sacramenti omnis est consummata cognitio: in homine mortis, in Deo resurrectionis, in Rege iudicii.

S. Hier. *in cap.* 2. *Matth.* Pulcherrime munerum sacramenta Juvencus Presbyter uno versiculo comprehendit: Tus, aurum, myrrham: Regique, hominique, Deoque,
Dona ferunt.

S. August. *Serm.* 202. *alias de temp.* 32. *in Epiphan. Domini* 4. *n.* 2... A Magis illis non solum aurum honorandus, & tus adorandus, verum etiam myrrham sepeliendus acceperat...

S. Leo Magn. *Serm.* 31. *al.* 30. *in Epiphan. solemn.* 1. *cap.* 2. Consummant ergo Magi desiderium suum, & ad puerum Dominum Iesum Christum eadem stella præeunte perveniunt. Adorant in carne Verbum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, & in hominis veritate Dominum maiestatis: atque ut sacramentum fidei suæ intelligentiæque manifestent, quod cordibus credunt, muneribus protestantur. Tus Deo, myrrham homini, aurum offerunt Regi: scienter divinam humanamque naturam in unitate venerantes: quia quod erat in substantiis proprium, non erat in potestate diversum.

(K) Rom ix. 22. Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos & vocavit nos non solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus. Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi.... Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem, quæ ex fide est. *(Osee II. 24. — Osee I. 10.)*

x. 9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.... Sed dico, Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam. Isaias autem audet, & dicit: Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. Ad Israel autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. *(Isai. XXVIII. 16. — Deut. XXXII. 21. — Isai. LXV. 2.)*

xi. 11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico Gentibus. Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi

2. Christum oportet adorare Magorum instar aurum, tus, & myrrham offerendo. Aurum, divitias in membrorum Christi sustentationem, & templorum decus & ornamentum. Tus, orationem, quæ dirigatur sicut incensum in conspectu illius. Myrrham, cuius acerbitas designat maxime carnis mortificationem. (L)

vita ex mortuis? Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deum naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate; alioquin & tu excideris. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam inserentur suæ olivæ? Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret... Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, carissimi propter patres. Sine pœnitentia enim sunt dona, & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum. Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

Vide S. Aug. *serm. in Epiph. supra hocce §. litt.* (H) *& alios Patres ibidem laudatos.*

S. Hilar. *Comm. in Matth. c. 1. n. 5.* Stellæ autem ortus primum a Magis intellectus, indicat mox gentes in Christum credituras, & homines professionis longe a scientia divinæ cognitionis aversæ, lumen quod statim in ortu eius extitit cogrituros.

Vide S. Leonis *serm. in Epiph. infra hocce §. litt.* (M)

(L) S. Bernard. *Serm. 3. in Epiph. Dom. num. 5. Apertis thesauris suis*, ait Evangelista, *obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myrrham.* Matth. II. 11. Si solum obtulissent aurum, videri fortasse poterant paupertati Matris voluisse consulere, ut haberet nimirum unde parvulum posset filium educare. Nunc autem offerentes pariter aurum, tus, & myrrham; sine dubio spiritualis oblationis genus insinuant. Aurum enim inter divitias sæculi videtur excellere: quod per eius gratiam omnes nos devote obtulimus Salvatori, cum pro eius nomine ex integro dereliquimus substantiam huius mundi. Iam vero necesse est, ut qui perfecte terrena contempsimus, flagranti desiderio cælestia requiramus. Sic enim offerimus & turis odoramentum; quo nimirum, ut in Apocalypsi beati Ioannis legis, significantur *orationes sanctorum*. Apoc. V. 8. Unde & Propheta in Psalmo, *Dirigatur*, inquit, *oratio mea; sicut incensum in conspectu tuo.* Ps. CXL. 2. Sic & in alio loco legis, *Quia oratio iusti cælos penetrat:* Eccli. XXXV. 21. oratio, inquam, non cuiuslibet, sed iusti. Nam qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit exsecrabilis.

N. 6. Porro si iustus esse volueris, & non avertere aurem tuam a mandatis Domini, ne avertat & ipse suam a precibus tuis: necesse est ut non solum præsens sæculum contemnas, sed & ipsam carnem castiges, & subiicias servituti. Nam qui dixit, *Nisi quis abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus;* Luc. XIV. 33. & alibi: *Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me;* Matth. XIX. 21. idem ipse in alio loco ait: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Luc. IX. 23. Quod exponens Apostolus, *Quicumque*, inquit, *sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concu-* Gal. V. 24.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 7.

Abstinendum hac die ab omni profana oblectatione: & Magorum exemplo quod vel Deo inspirante, vel fide illuminante faciendum esse novimus, id sequendum prorsus ex certo animi proposito. (M)

(De Christi Baptismo, itemque de primo Christi miraculo, quod in Cana Galilææ Christus edidit, legantur & Evangelistæ & ea quæ de his supra diximus part. 1. huius operis, Sect. 2. cap 1. §. 5. & 6.

---

piscentis. Duas igitur alas habeat oratio nostra, contemptum mundi, & afflictionem carnis: nec dubium quin cælos penetret, *& dirigatur sicut incensum in conspectu Dei*. Erit enim gratum sacrificium, & acceptabilis oblatio nostra, in qua cum auro & ture fuerit etiam & myrrha: quæ licet amara sit, tamen perutilis est, & conservat corpus, quod mortuum est propter peccatum, ne defluens in vitium putrefiat. Ps. cxl. 2.

(M) S. Gregor. Nazianz. *Orat.* 39 *in sancta lumina, pag.* 633. *tom* 1 *edit. Paris. in fol. ann.* 1609 *n.* 27 Baptizat Ioannes: Iesus accedit, fortasse ut ipsum quoque, a quo baptizatur, sanctitate afficiat; procul dubio autem, ut totum veterem Adam in aquis sepeliat... Nos autem hodie Christi baptismum honore complectamur, ac festum honeste celebremus, non ventris deliciis operam dantes, sed spiritualiter nosmetipsos oblectantes.

S. Aug. *Serm.* 202. *alias de temp.* 32. *in Epiphan. Dom.* 4. *n.* 4. *cap.* 3. Nos ergo, Carissimi, quorum erant illi Magi primitiæ, nos hereditas Christi usque ad terminos terræ, propter quos *cæcitas ex parte in Israel facta est, ut plenitudo gentium intraret*, cognito Domino & Salvatore nostro Iesu Christo, qui propter nos consolandos tunc iacuit in angusto diversorio; nunc propter sublimandos sedet in cælo: sic eum annuntiemus in hac terra, in hac regione carnis nostræ, ut non qua venimus redeamus, nec prioris nostræ conversationis vestigia repetamus. Hoc est enim quod & illi Magi non qua venerant redierunt. Via mutata, vita mutata est. Rom. 11. 25.

Alios S. August. Serm. revolve, hos habes supra hocce §. litt. (H)

S. Leo Magn. *Serm.* 31. *al.* 30. *in Epiph. Dom.* 1. *cap.* 1. Ab omnibus voluit agnosci, qui dignatus est pro omnibus nasci. Tribus igitur Magis in regione Orientis stella novæ claritatis apparuit, quæ illustrior ceteris pulcriorque sideribus, facile in se intuentium oculos animosque converteret: ut confestim adverteretur non esse otiosum, quod tam insolitum videbatur. Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui præstitit signum; & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & se inveniendum obtulit inquisitus

Cap. 2. Sequuntur tres viri superni luminis ductum, & prævii fulgoris indicium intenta contemplatione comitantes, ad agnitionem veritatis, gratiæ splendore ducuntur.

Serm 32. *al.* 31. *in Epiph Dom.* 2 *cap.* 4. Agnoscamus ergo, Dilectissimi, in Magis adoratoribus Christi, vocationis nostræ fideique primitias, & exultantibus animis beatæ spei initia celebremus. Exinde enim in æternam hereditatem cœpimus introire: exinde nobis Christum loquentia Scripturarum arcana patuerunt; & veritas, quam Iudæorum obcæcatio non recipit, omnibus nationibus lumen suum invexit. Honoretur itaque a nobis sacratissimus dies, in quo salutis nostræ auctor apparuit: & quem Magi infantem venerati sunt in cunabulis, nos omnipotentem adoremus in cælis. Ac sicut illi de thesauris suis mysticas Domino munerum species obtulerunt; ita & nos de cordibus nostris, quæ Deo sunt digna promamus. Quamvis enim omnium bonorum sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ: non enim dormientibus provenit regnum cælorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilantibus; ut si dona illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit, mereamur accipere quod promisit.

Serm. 33. *al.* 32. *cap.* 4. Adorato autem Domino Magi, & omni devotione completa, secundum admonitionem somnii non eodem, quo venerant itinere revertuntur. Oportebat enim ut iam in Christum credentes non per antiquæ conversationis semitas ambularent; sed novam ingressi viam, a relictis erroribus abstinerent.

Cap. 5. His igitur, Dilectissimi, divinæ gratiæ mysteriis eruditi, diem primitiarum nostrarum, & inchoationem vocationis gentium, rationabili gaudio celebremus: *Coloss. I. 12. & 13.* gratias agentes misericordi Deo, *qui dignos nos fecit*, sicut ait Apostolus, *in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ*: quoniam, sicut prophetavit Isaias, *Isai. IX. 2.* *Gentium populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & qui habitabant in regione umbræ mortis, lux orta est eis*. De *Isai. LV. 20.* quibus idem dicit ad Dominum: *Gentes quæ te non noverunt, invocabunt te: & populi qui te nescierunt, ad te confugient*. Hunc diem Abraham vidit, & gavisus est, cum benedicendos fidei suæ filios in semine suo, quod est Christus, agnovit, & omnium se futurum gentium patrem *Rom. IV. 20. 21.* credendo prospexit, *dans gloriam Deo, & plenissime sciens, quoniam quod promisit, potens est & facere*. Hunc diem David in *Ps. LXXXV. 9.* Psalmis canebat, dicens: *Omnes gentes, quascumque fecisti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen* *Ps. XCVII. 2.* *tuum*. Et illud, *Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium revelavit iustitiam suam*. Quod utique exinde fieri novimus, ex quo tres Magos, de longinquitate suæ regionis excitos, ad cognoscendum & adorandum Regem cæli & terræ stella perduxit. Cuius utique famulatus ad formam nos sui hortatur obsequii: ut huic gratiæ, quæ omnes invitat ad Christum, quantum possumus, serviamus. Quicumque enim in Ecclesia pie *Col. III. 2.* vivit & caste, quia ea *quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram*, cælestis quodammodo instar est luminis: & dum ipse sanctæ vitæ nitorem servat, multis viam ad Dominum quasi stella demonstrat.

Serm. 34 al. 33. in Epiphan. Dom. 4. cap. 1. Nova etenim claritas apud Magos stellæ illustrioris apparuit, & intuentium animos ita admiratione sui splendoris implevit, ut nequaquam sibi crederent negligendum, quod tanto nuntiabatur indicio. Præerat autem, sicut res docuit, huic miraculo gratia Dei; & cum Christi nativitatem nec ipsa adhuc Bethlehem tota didicisset, iam illam credituris gentibus inferebat: & quod nondum poterat humano eloquio differi, cælo faciebat evangelizante cognosci.

Cap. 2. Quamvis autem divinæ dignationis esset hoc munus, ut agnoscibilis gentibus fieret nativitas Salvatoris, ad intelligendum tamen miraculum signi potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam prænuntiationibus commoneri, scientes olim esse prædictum, & celebri memoria diffamatum: *Orietur stella ex Iacob, &* *Num. 24. 17.* *exsurget homo ex Israel, & dominabitur gentium*. Tres itaque viri, fulgore insoliti sideris divinitus incitati, prævium micantis luminis cursum sequuntur, existimantes se significatum puerum Ierosolymis in civitate regia reperturos. Sed cum eos hæc opinio fefellisset, per Iudæorum Scribas atque Doctores, quod sacra de ortu Christi prænuntiaverat Scriptura, didicerunt: ut gemino testimonio confirmati, ardentiori fide expeterent, quem & stellæ claritas, & prophetiæ manifestabat auctoritas.

Cap. 3. *Et procidentes adoraverunt eum;* *Matth. II. 11.* *& apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myrrham*. O perfectæ scientiæ mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudivit, sed Spiritus sanctus instituit! Unde enim hi viri, cum proficiscerentur de patria, qui nondum viderant Iesum, nec aliquid contuitu eius, quod tam ordinate venerarentur, adverterant, hanc deferendorum munerum servavere rationem? Nisi quia præter illam stellæ speciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit; ut priusquam labores itineris inchoarent, eum sibi significari intelligerent, cui in auro regius honor, in ture divina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio deberetur. Et hæc quidem, quantum ad illuminationem fidei pertinebat, potuerunt illis credita & intellecta sufficere, ut corporali intuitu non inquirerent, quod plenissimo visu mentis inspexerant. Sed diligentia sagacis officii usque ad videndum puerum perseverans, futuri temporis populis & nostri sæculi hominibus serviebat: ut sicut omnibus nobis profuit, quod post resurrectionem Domini vestigia vulnerum in carne eius Thomæ Apostoli exploravit manus, ita ad nostram utilitatem proficeret, quod infantiam ipsius Magorum probavit aspectus. Viderunt itaque Magi, & adoraverunt puerum de tribu Iuda, *De semine David secundum car-* *Rom. I. 3.* *nem, factum ex muliere, factum sub lege,* *Gal. IV. 4.* *quam non solvere venerat, sed adimplere*. *Matth. V. 17.* Viderunt & adoraverunt puerum, quantitate parvulum, alienæ opis indigum, fandi impotem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate dissimilem. Quia

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 7.

ficut fidelia erant teftimonia, quæ in eo maieftatem invifibilis Deitatis affererent, ita probatiffimum effe debebat Verbum carnem factum, & fempiternam illam effentiam Filii Dei, hominis veram fufcepiffe naturam: ne vel ineffabilium operum fecutura miracula, vel fufcipiendarum fupplicia paffionum, facramentum fidei ex rerum diverfitate turbarent: cum iuftificari omnino non poffent, nifi qui Dominum Iefum & verum Deum, & verum hominem crediddiffent.

Serm. 35. al. 34. in Epiphan. folem. 5. c. 1. Hic ille eft dies, quo ad cognofcendum adorandumque Dei Filium tres Magos prævia ftella perduxit.... Hoc autem fignum, quod Magos in longinquo pofitos & efficaciter movit, & ad Dominum Iefum perfeveranter attraxit, illius fine dubio gratiæ facramentum, & illius fuit vocationis exordium, qua nimirum non in Iudæa tantum, fed etiam in toto mundo Chrifti erat Evangelium prædicandum; ut per illam ftellam, quæ Magorum vifui fplenduit, Ifraelitarum vero oculis non refulfit, & illuminatio fignificata fit gentium, & cæcitas Iudæorum.

Cap. 2. Permanet igitur, Dilectiffimi, ficut evidenter apparet, myfticorum forma geftorum: & quod imagine inchoabatur, veritate completur. Radiante e cælo ftella per gratiam, tres Magi corufcatione Evangelici fulgoris acciti, in omnibus quotidie nationibus ad adorandam potentiam fummi Regis accurrunt. Herodes quoque in diabolo fremit, & anferri fibi iniquitatis fuæ regnum in iis, qui ad Chriftum tranfeunt, ingemifcit. Unde fi parvulos interficiat, Iefum fibi videtur occidere. Quod utique facere fine ceffatione molitur, dum primordiis renatorum Spiritum fanctum eripere, & quamdam teneræ fidei velut infantiam tentat extinguere. Iudæi vero, qui extra regnum Chrifti effe voluerunt, adhuc quodammodo fub Herodis funt principatu, & dominante fibi Salvatoris inimico, alienigenæ ferviunt poteftati, quafi nefciant propheratum, dicente Iacob: *Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat cui repofita funt: & ipfe eft expectatio gentium.* (Gen. XLIX. 10.) Sed nondum intelligunt quod negare non poffunt, & mente non capiunt quod Scripturarum narratione noverunt: quoniam infanis magiftris veritas fcandalum eft, & cæcis doctoribus fit caligo, quod lumen eft. Refpondent itaque interrogati, quod in Bethlehem nafcitur Chriftus; & fcientiam fuam, qua alios inftruunt, non fequuntur ... Unde quod illi tres viri univerfarum gentium perfonam gerentes, adorato Domino funt adepti, hoc in populis fuis per fidem, quæ iuftificat impios, totus mundus affequitur; & hereditatem Domini ante fæcula præparatam accipiunt adoptivi, & perdunt qui videbantur effe legitimi.

Cap. 3. Confiderantes itaque, Dilectiffimi, ineffabilem erga nos divinorum munerum largitatem, cooperatores fimus gratiæ Dei operantis in nobis. Non enim dormientibus provenit regnum cælorum, nec otio defidiaque torpentibus beatitudo æternitatis ingeritur; fed quia, ficut Apoftolus ait, *fi compatimur & conglorificabimur*, (Rom. VIII. 17.) illa nobis currenda eft via, quam ipfe Dominus fe effe teftatus eft: qui nobis nullis operum meritis fuffragantibus, & facramento confuluit, & exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud proveheret ad falutem, per hoc imbueret ad laborem. Hic autem labor, Dilectiffimi, piis filiis & bonis fervis non folum nec afper, nec onerofus, fed etiam fuavis & levis eft, dicente Domino: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eftis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum fuper vos, & difcite a me, quia mitis fum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veftris. Iugum enim meum fuave eft, & onus meum leve.* (Matth. XI. 28. 29. & 30.) Nihil ergo, Dilectiffimi, arduum eft humilibus, nihil afperum mitibus, & facile omnia præcepta veniunt in effectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium. Intonante enim quotidie auribus noftris eloquio Dei, & omnis homo, quid divinæ iuftitiæ placeat, fcire convincitur.

Serm. 36. al. 35. in Epiph. folem. 6. c. 1. Dies, Dilectiffimi, quo primum gentibus Salvator mundi Chriftus apparuit, facro nobis honore venerandus eft; & illa hodie cordibus noftris concipienda funt gaudia, quæ in trium Magorum fuere pectoribus; quando Regem cæli & terræ figno & ductu novi fideris incitati, quem crediderant promiffum, adoravere confpicuum. Neque enim ita ille emenfus eft dies, ut virtus operis, quæ tunc eft revelata, tranfierit, nihilque ad nos nifi rei geftæ fama pervenerit, quam fides fufciperet, & memoria celebraret: cum multiplicato munere Dei, etiam quotidie noftra experiantur tempora, quidquid illa habuere primordia. Quamvis ergo

§. 8. *De Præsentatione Domini in Templo, & de Purificatione B. Mariæ Virginis.*

I. Quæ solemnitas agitur postridie Kalendas Februarii?

R. Solemnitas duplex. 1. *Ypapantes*, id est, præsentationis Domini in Templo. 2. Purificationis B. Mariæ Virginis Deiparæ. (A)

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 8.

I. A quibus, & cur, & quando Christus in Templo præsentatus est?

R. Christus a Virgine matre oblatus est Deo in Templo quadragesima post nativitatem die, iuxta legem Moysi, qua præceptum erat ut singuli primogeniti sisterentur Domino a parentibus, & statim pretio redimerentur. (B)

---

narratio Evangelicæ lectionis illos proprie recenseat dies, in quibus tres viri, quos nec prophetica prædicatio docuerat, nec testificatio legis instruxerat, ad cognoscendum Deum a remotissima Orientis parte venerunt; hoc idem tamen & manifestius nunc & copiosius fieri in omnium vocatorum illuminatione perspicimus; quoniam impletur prophetia Isaiæ dicentis: *Revelavit Dominus brachium sanctum suum in conspectu omnium gentium. & viderunt omnes gentes terræ salutem, quæ a Domino Deo nostro est*: & iterum, *Et quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.* Unde cum homines mundanæ sapientiæ deditos, & a Iesu Christi confessione longinquos, de profundo erroris sui educi, & ad agnitionem veri luminis cernimus advocari, divinæ procul dubio gratiæ splendor operatur, & quidquid in cordibus tenebrosis novæ lucis apparet, de eiusdem stellæ radiis micat; ut mentes quas suo fulgore contigerit, & miraculo moveat, & ad Deum adorandum præeundo perducat. Si autem sollicito intellectu velimus aspicere, quomodo etiam triplex illa species munerum ab omnibus, qui ad Christum gressu fidei veniunt, offeratur, nonne in cordibus recte credentium eadem celebratur oblatio? Aurum etenim de thesauro animi sui promit, qui Christum Regem universitatis agnoscit: myrrham offert, qui unigenitum Dei credit veram sibi hominis uniisse naturam: & quodam eum ture veneratur, qui in nullo ipsum paternæ maiestati imparem confitetur.

Isai. LII. 10.
Ibid. 15.

Serm. 37. al. 36. in Epiph. solem. 7. c. 2. Cum tres Magos ad adorandum Iesum novi sideris claritas deduxisset, non eum imperantem dæmonibus, non mortuos suscitantem, non cæcis visum, aut claudis gressum, aut mutis eloquium reformantem, nec in aliqua divinarum virtutum actione viderunt; sed puerum silentem, quietum, & sub matris sollicitudine constitutum; in quo nullum quidem apparet de potestate signum, sed magnum præbetur de humilitate miraculum.

Serm. 38. al. 37. in Epiph. solem. 8. c. 1. In stellæ fulgore Dei gratia, & in tribus viris vocatio gentium, & in rege impio crudelitas paganorum. & in occisione infantium cunctorum Martyrum forma præcessit.

(A) S. Bern. *in Purific. B. V. Mariæ Serm. 3. num. 1. Vide infra hocce §. litt.* (H)

D. de Tillemont. *nota 7 in vita D. N. I. C. tom. 1.* A vita certe S. Theodosii Abbatis docemur, Festum Purificationis medio V. sæculo celebrari solitum; tumque omnino novum non videtur fuisse. *Lege hanc notam apud auctorem.*

(B) Levit. XII. 2. Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ. Et die octavo circumcidetur infantulus. Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ... Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, & tradet Sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur a profluvio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum.... Quod si non invenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum,

I. Cur Deus hanc legem ſanxit?

R. Ut meminiſſent Hebræi magni illius miraculi quod factum eſt cum eduxit Deus patres eorum ex Ægypto. Occidit enim Angelus omnem primogenitum Ægyptiorum, primogenitos autem Hebræorum ſervavit. (C)

I. Quid egit Chriſtus in templo dum a Matre offerretur Deo?

R. Obtulit ipſe ſemetipſum Deo Patri hoſtiam ſanctam, qua ſola placari Deus poſſet. (D) Quin & jam tum manifeſtavit gloriam ſuam his qui aderant. Nam ipſo inſpirante agnovit eum ut Chriſtum Simeon ſenex vir ſanctiſſimus; agnovit & mulier ſanctiſſima Anna nomine. (E)

Simeon accepit eum in ulnas ſuas gaudens; & plenus Spiritu ſancto pronuntiavit Canticum Propheticum, quod canit Eccleſia quotidie.

Nunc dimittis, inquit, *ſervum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum: quod paraſti ante faciem omnium populorum; Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.* Luc. II. 29.

Hoc dicto Simeon prædixit Chriſtum poſitum eſſe in ruinam & in reſurrectionem multorum, & in ſignum cui futurum erat ut contradiceretur. Animam autem Beatæ Mariæ Virginis eſſe præ dolore veluti gladio tranſverberandam.

Anna Propheteſſa ſimul loquebatur de Chriſto omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael. (F)

ſumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccato. Orabitque pro ea Sacerdos, & ſic mundabitur.

Luc. II. 22. Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius (Mariæ) ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum (Ieſum) in Ieruſalem, ut ſiſterent eum Domino. Sicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vulvam, ſanctum Domino vocabitur. Et ut darent hoſtiam ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, Par turturum, aut duos pullos columbarum.

(C) Exod. XIII. 2. Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Iſrael, tam de hominibus quam de iumentis: mea ſunt enim omnia.

(D) Hebr. X. 6. Holocauſtomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio; in capite libri ſcriptum eſt de me; ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

Psal. XXXIX. 7. Sacrificium & oblationem noluiſti, aures autem perfeciſti mihi. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi: Ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

(E) Luc. II. 25. Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & Spiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat a Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit in Spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes eius, ut facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo: & ipſe accepit eum in ulnas ſuas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſervum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum; Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Et erat pater eius, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo.

(F) Luc. II. 34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum, cui contradicetur: & tuam

I. Quid intelligis per Purificationem B. M. Virginis?

R. Intelligo eum ritum quem ex lege Moysi observare tenebantur die quadragesimo post partum masculi, octogesimo post partum feminæ, omnes mulieres, ut oblatione sacrificii purgarentur. (G) Huic autem legi subdidit se ultro B. Virgo Deipara, licet ea lex non ipsi, sed ceteris mulieribus posita esset.

I. Cur huic legi non erat subdita B. Virgo Deipara, sicut & ceteræ mulieres?

R. Quia lex ea posita fuerat Iudæis, ut vel hoc ipso ritu intelligerent, peccato originali viciatam fuisse nativitatem singulorum hominum, & propterea debuisse hoc ritu ex lege purgari mulieres post partum. PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 8.

Nihil autem sordis & peccati vel vitii inerat sive in conceptione Christi, sive in partu Virginis; nihil ergo habuit purgandum Virgo Deipara. (H)

I. Cur ergo paruit huic legi Virgo Deipara?

R. Præ humilitate, & ut ceteris daret exemplum legis sedulo implendæ in omnibus. (I)

---

ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua ..Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam, in civitatem suam Nazareth.

(G) LEV. XII. 2. *Vide supra hocce §. II.* (B)

(H) S. BERNARD. *in Purific. B. M. V. Serm.* 3. *num.* 1. Purificationem Beatæ Mariæ Virginis hodie celebramus, quæ secundum legem Moysi facta est, transactis a Nativitate Domini quadraginta diebus. In lege enim scriptum erat, ut mulier quæ suscepto semine peperisset filium, immunda esset septem diebus, & octavo die circumcideretur puer: dehinc ablutioni & purificationi intenta abstineret ab ingressu templi triginta tribus diebus: quibus expletis offerret filium Domino cum muneribus. Sed quis non advertat in ipso sententiæ huius initio, liberam omnino Matrem Domini ab hoc præcepto? Putas enim quia dicturus Moyses mulierem, quæ peperisset filium, immundam esse, non timuerit super Matre Domini blasphemiæ crimen incurrere, & idcirco præmiserit, *suscepto semine*? Alioquin nisi parituram prævidisset sine semine Virginem, quæ necessitas erat de suscepto semine fieri mentionem? Patet itaque quod lex ista Matrem Domini non includit, quæ non suscepto semine filium peperit, sicut prædictum erat per Hieremiam, quia *novum faceret Dominus super* *Ier. xxxi. 22.* *terram*. Quæris quod novum? *Mulier*, inquit, *circumdabit virum*. Non ab altero viro virum suscipiet, non humana lege concipiet hominem: sed intra viscera intacta & integra virum claudet: ita sane ut intrante & exeunte Domino, iuxta alium Prophetam, porta Orientalis clau- *Ezec. xliv. 2.* sa iugiter perseveret.

(I) S BERNARD. *Serm.* 3. *in Purificat. Beatæ Mariæ Virg. num.* 2. Putas ergo non poterat moveri animus eius, & dicere: Quid mihi opus purificatione? Cur abstineam ab ingressu templi, cuius uterus nesciens virum, templum factus est Spiritus sancti? Cur non ingrediar templum, quæ peperi Dominum templi? Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum: nimirum, cum proles ista fons puritatis sit, & purgationem venerit facere delictorum. Quid in me legalis purificet observatio, quæ purissima facta sum ipso partu immaculato? Vere, o beata Virgo, vere non habes caussam, nec tibi opus

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 8.

I. Quid lege fancitum erat ut mulieres Hebrææ in Templo rite purgarentur?

R. Purgabatur oblatione holocaufti & facrificii pro peccato. Divites offerre tenebantur agnum anniculum in holocauftum, & columbam vel turturem pro peccato. Pauperes tenebantur offerre par turturum, vel duos pullos columbarum, alterum in holocauftum, alterum pro peccato. (K) Quid autem fuerit, & cuius rei typus holocauftum & facrificium pro peccato, explicabimus in tertia parte huius Operis.

I. Quid obtulit Virgo Deipara?

R. Pauper, facrificia pauperum obtulit. (L)

I. Qua ratione celebranda hæc folemnitas eft ex mente Ecclefiæ?

R. 1. Offeramus nofmetipfos Deo cum Chrifto, ad faciendam in omnibus eius voluntatem corde magno & animo volenti. Fiat autem hæc oblatio maxime intra Miffarum folemnia. (M)

2. Imitemur humilitatem & fubiectionem B. Virginis Deiparæ; nec prætextis exquifitis eximamus nos umquam a lege communi.

3. Defiderium Chrifti videndi, quo flagrabat Simeon fenex imitemur: uni Chrifto fufpiremus; præ illo cetera vilefcant omnia.

4. Chriftum lumen noftrum & gloriam plebis fuæ oremus enixe, ut dignetur ipfe magis ac magis in dies illuminare mentis noftræ oculos.

5. Sectemur & Annæ Propheteffæ veftigia, eius exemplo fimus in Templo affidui, & de Chrifto loquamur iugiter.

I. Cur fit hac die folemnis benedictio cereorum?

R. Is Ecclefiæ mos eft, ut quidquid adhibetur in ufum rituum & cæremoniarum id benedicat: (cuius rei rationem dicemus infra, ubi de benedictionibus fermo erit,) atque fit hac die folemnis diftributio cereorum, fuumque cereum tenet ardentem quifque præ mani-

---

eft purificatione. Sed numquid filio tuo opus erat circumcifione? Efto inter mulieres tamquam una earum: nam & filius tuus fic eft in numero puerorum. Circumcidi voluit: & non multo magis velit offerri? Offer filium tuum, Virgo facrata, & benedictum fructum ventris tui Domino repræfenta. Offer ad noftram omnium reconciliationem hoftiam fanctam, Deo placentem. Omnino acceptabit Deus Pater oblationem novam, & pretiofiffimam hoftiam, de qua ipfe ait:
Matth. III. *Hic eft filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

Vide eumdem fupra §. 6. litt. (C) *Serm. 4. in Epiphan. Domini.*

(K) Levit. XII. 2. *Vide fupra hocce §. litt.* (B)

(L) Luc. II. 24. *Vide fupra hocce §. litt.* (B)

S. Aug. *Lib.* 3. *qq. in Levit. q.* 40. *n.* 3. Hic oftenditur illa propago ex Adam, unde Apoftolus dicit: *Ex uno* Rom. v. 16.
in condemnationem: Et quia *per unum ho-* Ibid. 12.
minem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranfiit. Et hic fatis apparet, quemadmo- Pf. L. 7.
dom dictum fit, *Ego enim in iniquitatibus conceptus fum, & in peccatis mater mea in utero me aluit.*

N. 4. Advertendum eft, quam pauper Dominus nafci voluerit. ut non pro illo offerretur agnus & pullus columbinus, aut turtur, fed par turturom, aut duo pulli columbini:.. quod fcriptura Levitici Lev. XII. 8.
tunc iuffit offerri, fi non habuerit manus offerentis quod fatis eft in agnum.

(M) *Vide* S. Bern. *infra hocce §. litt.* (O)

bus, tam in Processione quam in Missæ parte; ut hoc ritu significetur a singulis, ea mente esse se affectos qua Simeon, dum Christum in ulnas suas accipiens dixit hunc fore gentium lumen, & gloriam Israel.

I. Cur fit hac die processio?

R. 1. Quia hoc in more positum est, ut ante Missam diebus dominicis & festis solemnibus processio fiat. (Cuius ritus infra rationem dabimus, ubi de Processionibus agemus ex professo.)

2. Quemadmodum Beata Virgo Deipara processit olim in Templum Ierosolymitanum, Christum gestans præ manibus, ut offerret eum Domino; sic vult Ecclesia procedere nos in Ecclesiam, lumen Christi typum gestantes præ manibus, in huius itineris memoriam. (N)

Itaque ea mente adesse debe-

(N) S BERN. *Serm.* 1. *in Purif. B. Mariæ, num.* 1. Hodie templi Dominum in templum Domini Virgo Mater inducit: Ioseph quoque sistit Domino non suum, sed eius Filium dilectum, in quo ei bene complacuit. Agnoscit Simeon iustus quem expectabat, Anna quoque vidua confitetur. Ab his quatuor primo hodierna processio celebrata est, quæ postmodum exultatione universæ terræ in omni loco & ab omni gente celebraretur. Nec sane mirum, si tunc parva fuit, quandoquidem parvus erat qui suscipiebatur. Nullum ibi locum peccator habuit, omnes iusti, omnes sancti, omnes fuere perfecti. *Matth.* III. 17.

Serm. 2 *in Purificat. Beatæ Mariæ, num.* 5.... Festus hodie nobis oblationis ipsius dies illuxit. Hodie namque sistitur Creatori terræ fructus sublimis: hodie placabilis & Deo placens hostia virgineis manibus offertur in templo, portatur a parentibus, a senibus expectatur. Offerunt Ioseph & Maria sacrificium laudis, sacrificium matutinum; Simeon & Anna suscipiunt. Ab his quatuor celebrata processio est, quæ per quatuor orbis climata solemnibus hodie gaudiis ad memoriam revocatur.... Processuri sumus bini & bini, candelas habentes in manibus, ipsas quoque succensas, nec quolibet igne, sed qui prius in Ecclesia Sacerdotali benedictione fuerit consecratus.

NICOLAI SERRARII *Lib.* 2. *de processionibus, cap.* 3. *num.* 4. Illustravit eumdem diem sacra cum luminibus processione ante annos fere 900 Sergius Pontifex, qui anno Domini 688. Pontificatum iniit.

N. 5. Cereorum gestatio nos admonet, ut vere lumen Christum Iesum, lumen de lumine, lucem *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, lumen mundi, lucem ineffabilem mente interius apprehendamus, manibusque nostris exterius feramus. Ut nostra nostris in manibus christiana fides luceat; id est, in nostris operibus, in studiis & actionibus omnibus.... *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*.... Ut recordemur cerei, qui nobis in baptismo datur ardens... Accipe lampadem ardentem, irreprehensibilem custodi baptismum tuum: serva Dei mandata.... Ut recordaremur cerei, quem in hora vitæ ultima solent de hoc mundo migraturi tenere Christiani, ut eo signo protestentur se illi lumini constanter ad extremum usque spiritum adhærere, ipsius fidem, quæ animi lux est, integram retinere, spem non extinguere, caritatem erga Deum & proximum ardentem optare, in his omnibus pie, sancteque mori velle.... Ut quemadmodum cereorum ascendit flamma, sic nobis semper & iam præsertim sursum corda. Ut non mihi, sed Christo semper accendi velim cereos... Ut omnes in me libidinis, invidiæ, iracundiæ, ceterorumque vitiorum tædas restingui, omnes meo ex animo erroris, pertinaciæ, ac ignorantiæ tenebras fugari, solius veræ lucis radios micare, ac splendere concupiscam, ut aliis lucis in fide ac pietate aliquid alluceam... Ut cereorum, cum quibus Christianorum efferri solent prisco more funera, mihi carenus fulgorem concedat Dominus salutarem, *Ioan.* 1. 9. *Matth.* V. 16.

mus huic processioni, qua B. Virgo Deipara procedebat in Templum. Id est, ut in Templo Christum gentium lumen offeramus Deo, nosque purgatos offeramus cum Christo Deo Patri. (O)

§. 9. *De Maiori Hebdomada, ac primo quidem de Dominica Palmarum.*

I. Quandonam Ecclesia specialius celebrat mysteria Passionis Christi?

R. Passionem Christi quotidie recolit Ecclesia incruenti sacrificii oblatione. Sed eam specialius meditatur per hebdomadam, quæ Passionis dicitur; maximeque per hebdomadam sequentem, quæ maior Hebdomada nuncupatur.

I. Cur ita nuncupatur hæc hebdomada?

R. Quia celebrantur his diebus maiora religionis nostræ mysteria.

I. Qua ratione agendi sunt dies maioris Hebdomadæ ex mente Ecclesiæ?

R. Ea Ecclesiæ mens est.

1. Ut addamus aliquid, si fieri potest, ad rigorem ieiunii, 2. Ad orationis frequentiam, 3. Ad solitudinis secretum. 4. Ut meditemur quotidie Christi Passionem. (A) 5. Ut cogitemus de percipiendis his

---

exsecutores, idest religione in Deum, & aliqua in me suum, in eodem Christi corpore membrum, ex eadem Ecclesia matre germanum fratrem, in eadem Iesu societate socium caritate fiant. Ex religione quidem, dum vilissimum alioqui cadaver meum extremo isto afficiunt honore, quia fuit animæ Christo dicatæ hospitium, sacramentorum receptaculum, divinæ gratiæ domicilium, ipsius Christi Domini templum. Ex caritate vero, quatenus eam quam profitebar vivus, profitentur ipsi adhuc, meo veluti nomine, fidem & cultum... Lux perpetua luceat eis... omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii lucis & pacis ut indulgeas deprecamur.

N. 6. Utilitas est quod non parva Ecclesiæ precum vis apud Deum sit. Ut cerei valeant ad salutem animarum & corporum terra marique. Ut de locis ubi accensi fuerint dæmon & quidquid dæmonis ars est machinata depellatur. Ut mentes, & corda nostra invisibili igne, ac splendore sancti Spiritus illustrentur, omniumque peccatorum & vitiorum cæcitate careant, ut cernere possimus quæ Deo sunt placita, & utilia saluti; ut ignis caritatis cum lumine fidei, in animis nostris accendatur, qui nos ad lumen indeficiens, in vitam æternam deducat.

(O) S. Bern. *Serm. 2. in Purific. B. Mariæ, num. 1. Vide hocce §. litt.* (N)

Serm. 3. n. 3. Sed quid, Fratres, nos offerimus, aut quid retribuimus illi pro omnibus quæ retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosiorem quam habuit, nimirum, qua pretiosior esse non potuit. Et nos ergo faciamus quod possumus, optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus utique nosmetipsi. Ille seipsum obtulit, tu quis es qui teipsum offerre cuncteris?.. Sit in oblatione nostra constantia virilis, sit continentia carnis, sit conscientia humilis. Sit, inquam, in proposito perseverandi animus virilis, sit in continentia castitas virginalis, sit in conscientia simplicitas & humilitas puerilis.

(A) *Hunc in finem* S. Leon. Magn. *Serm. de Passione Domini legendi sunt: pauca quædam hic ex multis delibamus.*

S. Leo. Magn. *Ser. 52. al. 50. de Pass. Dom. 1. cap. 1....* Sicut per Adam mors, ita per Dominum nostrum Iesum Christum esset resurrectio mortuorum. Non enim quia secundum inscrutabile propositum sapientiæ Dei novissimis diebus *Verbum caro factum est*, ideo salutiferæ Virginis partus, extremi tantum temporis generationibus profuit, & non se etiam in præteritas refudit ætates. Omnis prorsus antiquitas colentium Deum verum, omnis numerus apud sæcula prima Sanctorum in hac fide vixit & placuit; & neque Patriarchis, neque Prophetis, neque cuiquam omnino Sanctorum, nisi in *Ioan. 1. 14.*

redemptione Domini nostri Iesu Christi salus & iustificatio fuit: quæ sicut expectabatur multis Prophetarum oraculis signisque promissa, ita est etiam ipso munere atque opere præsentata.

Cap. 2... In toto ordine Dominicæ passionis, non ita infirmitatem considerremus humanam, ut arbitremur illic potentiam defuisse divinam: neque illam ita coæternam & æqualem Patri formam Unigeniti cogitemus, ut putemus non fuisse vera, quæ Deo videntur indigna... Totum illud sacramentum, quod simul & humanitas consummavit & Deitas, dispensatio fuit misericordiæ, & actio pietatis. Talibus enim vinculis tenebamur obstricti, ut nisi per hanc opem non possemus absolvi. Humilitas igitur Divinitatis, nostra provectio est. Nos tanto redimimur pretio, nos tanto curamur impendio. Quis enim ab impietate ad iustitiam, a miseria ad beatitudinem esset recursus, nisi & iustus ad impios, & beatus inclinaretur ad miseros?

Cap. 3. Non est ergo nobis, Dilectissimi, erubescenda Crux Christi, quæ de virtute est divini consilii, non de conditione peccati. Quamvis enim ex infirmitate nostra vere passus Dominus Iesus, vereque sit mortuus, non tamen ita se abstinuit a gloria sua, ut inter contumelias passionis, nihil divinæ operationis exerceret. Nam cum... multitudo furibunda, quæ ad comprehendendum Dominum cum armata militum cohorte confluxerat, inter faces & laternas, lumen verum tenebris obcæcata suis non cerneret, Dominus qui expectare potius turbas, quam declinare delegerat, sicut Ioannes Evangelista testatur, quem quærant necdum inventus interrogat: illisque dicentibus, quod Iesum quærerent: *Ego sum*, inquit... Dominus dicit, *Ego sum*: & ad vocem eius turba prosternitur impiorum. Quid iam poterit maiestas eius iudicatura, cuius hoc potuit humilitas iudicanda?

Ioan. XVIII. 4. — *Ibid.* 5.

Cap. 4. Verumtamen Dominus sciens, quid magis mysterio suscepto conveniret, in hac potestate non perstitit; sed persecutores suos in facultatem dispositi sceleris redire permisit. Nam si teneri nollet, non utique teneretur. Sed quis hominum posset salvari, si ille se non sineret comprehendi? Nam & beatus Petrus, qui animosiore constantia Domino cohærebat, & contra violentorum impetus, fervore sanctæ caritatis exarserat, in servum principis Sacerdotum usus est gladio, & aurem viri ferocius instantis abscidit. Sed hunc zelantis Apostoli pium motum progredi Dominus ultra non patitur; recondi gladium iubet, nec sinit se adversus impios manu ferroque defendi. Contra sacramentum enim erat redemptionis nostræ, ut qui mori pro omnibus venerat, capi nollet: ne dilato gloriosæ crucis triumpho & dominatio diabolica fieret longior, & captivitas humana diuturnior. Dat ergo in se furentibus licentiam sæviendi, nec tamen etiam talibus dedignatur se indicare Divinitas. Aurem servi iam ipsa sectione demortuam, & a compage viventis corporis alienam, in sedem dehonestati capitis revocat manus Christi. Reformat quod ipse formaverat: nec tarde caro sequitur eius imperium, cuius erat ipsa figmentum.

Cap. 5.... Dominus maiestatis suæ potentiam comprimit, & vim in se persecutoris admittit, ex illa est voluntate qua *dilexit nos*, *& tradidit semetipsum pro nobis*: cooperante in hoc ipsum Patre, *qui Filio proprio non pepercit*, *sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Una est enim Patris & Filii voluntas, ut est una Divinitas: de cuius dispositionis effectu, nihil vobis gratiæ, Iudæi, nihil tibi, Iuda, debemus. Salvationi quidem nostræ, non hoc vobis volentibus, impietas vestra servivit, & per vos factum est, quidquid *manus Dei & consilium decreverunt fieri*. Mors igitur Christi nos liberat, vos accusat. Merito soli non habetis quod omnibus perire voluistis. Et tamen tanta est nostri bonitas Redemptoris, ut etiam vos possitis consequi veniam, si Christum Dei Filium confitendo, illam parricidalem malitiam relinquatis. Non enim Dominus in Cruce frustra oravit, dicens: *Pater*, *dimitte illis*, *quia nesciunt quid faciunt*. Quod remedium nec te, Iuda, transiret, si ad eam pœnitentiam confugisses, quæ te revocaret ad Christum, non quæ instigaret ad laqueum. Dicendo enim: *Peccavi tradens sanguinem iustum*, in impietatis tuæ perfidia perstitisti: quia Iesum non Deum Dei Filium, sed nostræ tantummodo conditionis hominem inter extrema mortis tuæ pericula credidisti: cuius flexisses misericordiam, si eius non negasses omnipotentiam.

Ephes. v. 2. — *Rom.* VIII. 32. — *Act.* IV. 28. — *Luc.* XXIII. 34. — *Matth.* XXVII.

Serm. 53. *al.* 51. *de Pass Dom.* 2. *cap.* 1.... Crucifixi cum eo sunt, statutis utrimque patibulis, latrones duo: quorum unus ad id usque temporis par similisque consorti,... usque ad crucem

reus, fit Christi repente confessor... Mira conversione mutatus, *Memento*, inquit, *mei, Domine, dum veneris in regnum tuum*. Quæ istam fidem exhortatio persuasit? Quæ doctrina imbuit? Quis prædicator accendit? Non viderat prius acta miracula, cessaverat tunc languentium curatio, cæcorum illuminatio, vivificatio mortuorum, ea ipsa quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur & Regem, quem videt supplicii sui esse consortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, unde accepit fides ipsa responsum; ait enim ei Iesus: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso*. Excedit humanam conditionem ista promissio; nec tam de ligno Crucis, quam de throno editur potestatis. Ab illa altitudine præmium fidei datur, in qua chirographum humanæ transgressionis aboletur: quia se a forma servi Dei forma non dirimit, dum etiam inter ipsa supplicia proprietatem unitatemque suam servavit. & Deitas inviolabilis, & natura passibilis.

Luc. xxiii. 42.

Ibid. 43.

Cap. 2. *Vide supra part.* 1. *Sect.* 2. *c.* 1. §. 18. *litt.* (F)

Serm. 54. *al.* 52. *in Pass. Dom.* 3. *cap.* 1. Inter omnia, Dilectissimi, opera misericordiæ Dei, quæ ab initio saluti sunt impensa mortalium, nihil est mirabilius, nihilque sublimius, quam quod pro mundo crucifixus est Christus. Huic enim sacramento universa præcedentium sæculorum mysteria servierunt, & quidquid in hostiarum differentiis, in propheticis signis & legalibus institutis sacra dispensatione variatum est, hoc prænunciavit dispositum, hoc promisit implendum: ut nunc, imaginibus figurisque cessantibus, hoc prosit credere iam effectum, quod antea profuit credidisse faciendum.. Aliud est passibile, aliud inviolabile, & tamen eiusdem est contumelia, cuius & gloria. Ipse est in infirmitate, qui & in virtute; idem mortis capax, & idem victor est mortis.

Cap. 2.... Quidquid Domino illusionis & contumeliæ, quidquid vexationis & pœnæ furor intulit impiorum, non de necessitate toleratum, sed de voluntate susceptum est: *Venit enim filius hominis quærere, & salvare quod perierat*: & sic ad omnium redemptionem utebatur malitia persequentium, ut in mortis eius resurrectionisque sacramento, etiam interfectores sui possent salvi esse, si crederent.

Luc. xix. 10.

Cap. 4.... Sciens Iesus adesse iam tempus gloriosæ passionis implendæ: *Tristis est*, inquit, *anima mea usque ad mortem*: & iterum, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*. Quibus verbis quamdam formidinem profitentibus, nostræ infirmitatis affectus participando curabat, & pœnalis experientiæ metum subeundo pellebat. In nobis ergo Dominus nostro pavore trepidabat, ut susceptionem nostræ infirmitatis indueret, & nostram inconstantiam suæ virtutis soliditate vestiret. Venerat enim in hunc mundum dives atque misericors negotiator e cælis, & commutatione mirabili inierat commercium salutare, nostra accipiens, & sua tribuens, pro contumeliis honorem, pro doloribus salutem, pro morte dans vitam; & cui ad exterminationem persequentium poterant plusquam duodecim millia Angelicarum servire legionum, malebat nostram recipere formidinem, quam suam exercere potestatem.

Matth. xxvi. 38. & 39.

Serm. 55. *al.* 53. *in Pass. Dom.* 4. *cap.* 1.... Peractis itaque omnibus, quæ Divinitas fieri carnis velamine temperata permisit, Iesus Christus Filius Dei cruci, quam etiam ipse gestarat, affixus est, duobus latronibus, uno ad dexteram ipsius, alio ad sinistram, similiter crucifixis: ut etiam in ipsa patibuli specie, monstraretur illa, quæ in iudicio ipsius omnium hominum est facienda discretio: cum & salvandorum figuram fides credentis latronis exprimeret, & damnandorum formam blasphemantis impietas prænutaret. Passio igitur Christi, salutis nostræ continet sacramentum, & de instrumento, quod iniquitas Iudæorum paravit ad pœnam, potentia Redemptoris gradum nobis fecit ad gloriam: quam Dominus Iesus ita ad omnium hominum suscepit salutem, ut inter clavos, quibus ligno tenebatur affixus, pro interfectoribus suis paternæ clementiæ supplicaret, & diceret: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*.

Luc. xxiii. 34.

Cap. 3. *Vide supra Part.* 1. *Sect.* 2. *c.* 1. §. 16. *litt.* (R)

Cap. 4.... *Consummatum est*, ait; hoc est, completæ sunt Scripturæ... peracta sunt mysteria infirmitatis, promantur documenta virtutis. *Inclinato* itaque *capite emisit spiritum*, & in corpus die tertio suscitandum, quietem placidi soporis admisit.

Ioan xix. 30.

Ibid.

Serm. 56. *al.* 54. *de Pass. Dom* 5. *cap.* 1 Creator & Dominus omnium rerum Christus... dispensationem omnium

sacramentorum omniumque virtutum, salutifera passione consummat... Unde summum hoc & potentissimum divinæ misericordiæ sacramentum, semper quidem in cordibus nostris cum tota sui dignitate retinendum est... Sic medicina ægris, sic reconciliatio reis, sic redemptio est impensa captivis, ut condemnationis iusta sententia, iusto liberatoris opere solveretur.

Cap. 2.... Nos Dei Filium, & in suis virtutibus, & in nostris infirmitatibus adoramus; nec erubescimus Crucem Christi, & inter contradicentium linguas nec de morte ipsius, nec de resurrectione dubitamus. Quoniam quod superbos ad infidelitatem trahit, hoc nos ad fidem dirigit; & quod apud illos est materia confusionis, hoc apud nos est caussa pietatis.

Serm. 57. *al.* 55. *de Passione Dom.* 6. *cap.* 1.... Comprehensus Christus Dominus a turbis, quas principes Sacerdotum & doctores legis armaverant, ut impleret dispensationem, cohibuit potestatem:.. Christi vero patientia hoc egit, ut omnes sua passione salvaret.

Cap. 2. Perducto autem Iesu ad Caipham principem Sacerdotum .. falsa adversus Dominum testimonia quærebantur: sed inter inconditas & dissonas voces hoc Iesus mirabiliter elegerat, ut taceret .. Caiphas.. *scidit vestimenta sua:* & nesciens quid hac significaret insania, sacerdotali se honore privavit... Ad manifestandum finem veteris instituti, eadem disruptio sacerdotalem aufert ornatum, quæ mox & templi discidit velum. (Matth. xxvi. 65.)

Cap. 3. Hinc iam, Dilectissimi, inter multiplicatas illusiones nocte transacta, vinctum Iesum Pilato præsidi tradiderunt. Principes enim Sacerdotum & seniores populi hoc consilio rem gerebant, ut ab actione sceleris sui viderentur immunes, subtrahentes opera manuum, & exerentes tela linguarum, nolentes interficere, & clamantes, *Crucifige, crucifige*. Quid hac specie religionis iniustius? Quid hac clementiæ simulatione crudelius? Qua lege, Iudæi, quod vobis non licet facere, licet velle? Qua ratione, quod corpora polluit, corda non lædit? Contaminari occisione eius metuitis, cuius super vos & super filios vestros fundi sanguinem postulastis. Si non tantum facinus vestra impietas peragit, permittite Præsidem iudicare quod sentit. Sed vos etiam in ipsum graves atque violenti, in id eum declinate non sinitis, a quo ipsi mendaciter abstinetis. (Luc. xxiii. 21.)

Pars II. Sect. IV. Cap. II §. 9.

Cap. 4. Seditiosis igitur clamoribus Iudæorum cedente Pilato, in loco, cui nomen est Golgotha, crucifigitur Christus. Per lignum erigitur lapsus in ligno, & gustu fellis & aceti diluitur esca peccati. Merito priusquam traderetur, dixerat Dominus, *Cum exaltatus fuero, omnia ad me traham....* In me omnis infirmitas abolebitur, in me omnis plaga sanabitur. Exaltatum autem Iesum ad se traxisse omnia, non solum nostræ substantiæ passione, sed etiam totius mundi commotione monstratum est. Pendente enim in patibulo Creatore, universa creatura congemuit, & Crucis clavos omnia simul elementa senserunt... Hoc petras rupit, monumenta aperuit, inferna reseravit, & densarum horrore tenebrarum radios solis abscondit. Debebat enim hoc testimonium suo mundus auctori, ut in occasu Conditoris sui, vellent universa finiri. (Ioan. xii. 32.)

Serm. 58. *al.* 56. *de Pass. Dom.* 7. *cap.* 5.... Oportebat enim ut manifesto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato promissa mysterio: ut ovem significativam ovis vera removeret, & ut uno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa, quæ de immolatione agni divinitus per Mosen fuerant præstituta, Christum prophetaverant, & Christi occisionem proprie nuntiaverant. Ut ergo umbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua observantia novo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguine sanguis aufertur, & legalis festivitas dum mutatur, impletur.

Cap. 4.... *Quod facis*, inquit, *fac citius*. Vox hæc, non iubentis est, sed sinentis; nec trepidi, sed parati: qui habens omnium temporum potestatem, ostendit se & moram non facere traditori, & sic ad redemptionem mundi paternam exsequi voluntatem, ut facinus, quod a persequentibus parabatur, nec impelleret, nec timeret... Qui ergo verum totumque hominem assumpsit, veros & corporis sensus, & animi suscepit affectus. Nec quia omnia in illo plena erant sacramentis, plena miraculis, ideo aut falsis lacrimis flevit, aut mendaci esurie cibum sumpsit, aut simulato sopore dormivit. In nostra humilitate contemptus, in nostra mœstitudine contristatus, in nostro est dolore crucifixus. (Ioan. xiii. 27.)

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 9.

Passiones enim mortalitatis nostræ ob hoc misericordia subiit, ut sanaret; ob hoc virtus recepit, ut vinceret.

Cap. 5. Cum itaque, Dilectissimi, Dei Filius dicit, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste:* nostræ utitur voce naturæ, & caussam agit fragilitatis & trepidationis humanæ: ut in iis quæ toleranda sunt & patientia roboretur, & formido pellatur. Denique cessans hoc ipsum petere, excusato quodammodo nostræ infirmitatis metu, in quo nobis remanere non expedit, in alium affectum transit, & dicit: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Et iterum: *Si non potest*, inquit, *calix iste transire a me, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.* Hæc vox capitis, salus est totius corporis: hæc vox omnes fideles instruxit, omnes Confessores accendit, omnes Martyres coronavit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus & pro omnibus diceret Patri: *Fiat voluntas tua?*

Matth. xxvi. 39.

Ibid.

Ibid. 42.

Serm. 59. *al.* 57. *de Passione Domini* 8. *cap.* 1.... Formam servi nihil peccati habentis obiecit: ut per eum ageretur omnium caussa, in quo solo erat omnium natura sine culpa. Irruerunt ergo in lumen verum filii tenebrarum, & utentes faculis atque laternis non evaserunt infidelitatis suæ noctem, quia non intellexerunt lucis auctorem. Occupant paratum teneri, & trahunt volentem trahi: qui si vellet obniti, nihil quidem in iniuriam eius impiæ manus possent, sed mundi redemptio tardaretur, & nullum salvaret illæsus, qui pro omnium salute erat moriturus.

Cap. 2. Sinens igitur inferri sibi quidquid Sacerdotum incitamentis furor popularis audebat, ad Annam Caiphæ socerum, ac deinde ad Caipham ex Annæ transmissione perducitur: & post insanas calumniantium obiectiones, post commentitias subornatorum testium falsitates, ad audientiam Pilati Pontificum delegatione transfertur. Qui, divino iure neglecto, clamantes *se regem non habere nisi Cæsarem*, tamquam Romanis devoti legibus, omne iudicium potestati Præsidis reservassent, expetierunt exsecutorem magis sævitiæ, quam arbitrum caussæ. Offerebant enim Iesum duris nexibus vinctum, colaphis & alapis frequentibus cæsum, sputis oblitum, clamoribus prædamnatum, ut inter tot præiudicia, quem omnes vellent perire, non auderet Pilatus absolvere. Denique nec in accusato eum reperisse culpam, nec in sententia sua tenuisse constantiam, docet ipsa cognitio: in qua iudex, quem innocentem pronuntiat, damnat, addicens iniquo populo sanguinem iusti, a quo abstinendum sibi, & intellectu proprio senserat, & somnio uxoris noverat. Non purgant contaminatum animum manus lotæ, nec in aspersis aqua digitis expiatur, quod famulante impia mente committitur. Excessit quidem Pilati culpam facinus Iudæorum, qui illum nomine Cæsaris territum, & invidiosis vocibus increpatum, ad effectum sui sceleris impulerunt. Sed nec ipse evasit reatum, qui cooperatus seditiosis, reliquit iudicium proprium, & in crimen transivit alienum.

Ioan. xix. 15.

Cap. 3. Quod ergo Pilatus, Dilectissimi, implacabilis populi victus insania, multis Iesum dehonestari ludibriis, & immodicis vexari permisit iniuriis, quodque eum flagellis cæsum, spinis coronatum, & amictu irrisoriæ vestis indutum, Scribarum & Sacerdotum ostentavit aspectui, mitigandos proculdubio inimicorum animos existimavit: ut exsaturatis invidiæ odiis, non ultra iam crederent persequendum, quem tot modis intuebantur afflictum. Sed cum inardesceret ira clamantium, ut Barabbam indulgentia relaxaret, & Iesum Crucis pœna susciperet; cum consono fremitu diceretur a turbis: *Sanguis eius super nos & super filios nostros*: obtinuerunt iniqui in damnationem suam, quod pertinaciter exigebant: quorum *dentes*, sicut Propheta testatus est, *arma* erant *& sagittæ, & lingua eorum gladius acutus*. Matth. xxvii. 25. Ps. lvi. 5.

Cap. 4. Traditus itaque Dominus sævientium voluntati, ad irrisionem regiæ dignitatis, supplicii sui iussus est esse gestator; ut impleretur quod Isaias Propheta præviderat, dicens: *Ecce natus est puer, & datus est nobis filius, cuius imperium super humeros eius.* Cum ergo Dominus lignum portaret crucis, quod in sceptrum sibi converteret potestatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium; sed manifestabatur fidelibus grande mysterium: quia gloriosissimus diaboli victor, & inimicarum virtutum potentissimus debellator, pulcra specie, triumphi sui portabat trophæum; & invictæ patientiæ humeris, signum salutis, adorandum regnis omnibus inferebat: tamquam & tunc ipsa operis sui imagine Isai. ix. 6.

omnes imitatores suos confirmaret, & diceret: [Matth. x. 38.] *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.*

Cap. 5. Euntibus autem cum Iesu [Matth. xxvii. 32.] turbis ad locum pœnæ, Simon quidam Cyrenæus inventus est, in quem lignum supplicii transferretur a Domino: ut etiam tali facto præsignaretur gentium fides, quibus Crux Christi non confusio erat futura, sed gloria. Non ergo fortuitum, sed figuratum & mysticum fuit, ut Iudæis in Christum sævientibus, ad compatiendum ei peregrinus occurreret, [Rom. viii. 17.] dicente Apostolo: *Si compatimur, & conregnabimus:* ut sacratissimo Salvatoris opprobrio, non Hebræus quisquam, nec Israelita, sed alienigena subderetur. Per hanc enim translationem, a circumcisione ad præputium, a filiis carnalibus ad filios spiritales, immaculati agni propitiatio, & omnium sacramentorum plenitudo transibat. Siquidem *Pascha no-* [1. Cor. v. 7.] *strum*, ut ait Apostolus, *immolatus est Christus*: qui se novum & verum reconciliationis sacrificium offerens Patri, non in templo, cuius iam erat finita reverentia, nec intra septa civitatis ob meritum sui sceleris diruendæ, sed foris & extra castra crucifixus est, ut veterum victimarum cessante mysterio, nova hostia novo imponeretur altari, & crux Christi, non templi esset ara, sed mundi.

Serm. 60. al. 58. de Passione Domini 9. *cap.* 2.... Crux Christi eadem est & credentium gloria, & non credentium pœna.

Serm. 61. al. 59. de Passione Domini 10. *cap.* 2.... Aliquandiu tamen (Pilatus) furorem ipsorum (Iudæorum) mitigare conatus est: & ideo Dominum Iesum diversis contumeliis affici aut permisit, aut iussit, ut satiata iniquitas de innocentis iniuriis, ulterius non sæviret. Sed pertinax malitia propriis crescebat augmentis, & in quem obtinuerat ius illusionis, exigebat & mortis. Unde cum & summi Sacerdotes, & principes Iudæorum, omnisque multitudo crebris vocibus [Luc. xxiii. 21.] acclamarent, *Crucifige, crucifige*: tradidit Iesum persequentium voluntati, Barabba illis latrone dimisso; ut qui in die festo auctorem interficiebant vitæ, impunitas eis præstaretur homicidæ.

Cap. 3. Eunte itaque, Dilectissimi, ad locum clarificationis suæ Domino.... sequebatur eum multitudo populi, & mulierum plangentium & lamentantium... Sed istum sibi planctum Dominus Iesus dedignatur impendi, quia non decebat luctus triumphum, nec lamenta victoriam. Denique conversus ad eas: *Filiæ*, inquit, *Ierusalem, nolite flere super me, sed super vosmetipsas, & super filios vestros flete. Quia venient dies, in quibus dicent; Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non nutrierunt.* [Luc. xxiii. 28. 29.] Ubi est tristitia crucifigendi? Ubi formido morituri? Non terret passuri animum hora supplicii, & docens nullam pro se flendi esse rationem, indicit pœnitentiam, denuntiando vindictam. Non est, inquit, quod dolere in me, Ierusalem filiæ, debeatis; pro vobis plangite, & pro vestris filiis eiulate. Super illos fundatur iste ploratus, quos tales viscera vestra pepererunt. Lugendum plane vobis est, non de Salvatore credentium, sed de impietate pereuntium. Ego crucem volens patior, & mortem in me, quam sum pempturus, admitto. Nolite flere pro mundi redemptione morientem, quem in maiestate Patris videbitis iudicantem.

Cap. 4. Exaltatus ergo Christus Iesus in ligno, retorsit mortem in mortis auctorem, & omnes principatus, adversasque virtutes, per obiectionem passibilis carnis elisit, admittens in se antiqui hostis audaciam, qui in obnoxiam sibi sæviendo naturam, etiam ibi exactor ausus est esse debiti, ubi nullum potuit vestigium invenire peccati. Evacuatum est igitur generale illud venditionis nostræ & letale chirographum, & pactum captivitatis in ius transiit Redemptoris. Clavi illi, qui manus Domini pedesque transfoderant, perpetuis diabolum fixere vulneribus, & sanctorum pœna membrorum inimicarum fuit interfectio potestatum: sic suam Christo consummante victoriam, ut in ipso & cum ipso omnes, qui in eum crederent, triumpharent.

Serm. 62. al. 60. in Pass. Dom. 11. *cap.* 2.... Merito Beatus Petrus Apostolus in huius unitatis confessione laudatus est; qui, cum Dominus quid de ipso intelligerent Discipuli, scrutaretur, omnium celerrime ora præveniens: *Tu es*, [Matth. xvi. 16.] inquit, *Christus filius Dei vivi.* Quod utique non revelante vidit carne, nec sanguine, quorum obiectu interiores oculi poterant impediri, sed ipso Spiritu Patris in corde operante credentis, ut ad regimen totius Ecclesiæ præparatus, primum disceret quod doceret, & pro soliditate fidei, quam erat prædicaturus, audiret: *Tu es Petrus, & super hanc petram* [Ibid. 18.] *ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi*

non prævalebunt adversus eam. Christianæ igitur fidei fortitudo, quæ portas mortis super inexpugnabilem petram ædificata non metuit, unum Dominum Iesum Christum, & verum Deum, & verum hominem confitetur; eumdem credens filium Virginis, qui auctor est matris; eumdem natum in fine sæculorum, qui Creator est temporum; eumdem Dominum omnium virtutum, & unum de stirpe mortalium; eumdem peccati nescium, & *in similitu-* Rom. VIII. 3. *dine carnis peccati* pro peccatoribus immolatum.

Cap. 3. *Vide supra part.* 1. *sect.* 2. *cap.* 1. *§.* 19 *litt.* (I)

Cap. 5. Quod ergo falsi testes, quod cruenti Principes, quod impii Sacerdotes, in Dominum Iesum Christum ministerio ignavi Præsidis, & famulatu imperitæ cohortis egerunt, & detestandum universis sæculis, & amplectendum fuit. Crux enim Domini, sicut in Iudæorum erat mente crudelis, ita est in Crucifixi virtute mirabilis. Furit in unum populus, & miseretur omnium Christus. Quod sævitia infertur, voluntate suscipitur: ut licentia facinoris, æternæ opus impleat voluntatis.

Serm. 64. *al.* 61. *de Pass. Dom.* 13. *cap.* 2.... (Cum in Christo) diabolus quod suum diceret, non haberet. Qui dum in eum sævit, quem sub peccati lege non tenuit, ius impiæ dominationis amisit.

Cap. 3. Effusio enim pro iniustis sanguinis iusti, tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut si universitas captivorum in Redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula re- Rom. V. 20. tinerent: *Quoniam*, sicut Apostolus ait, *ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia*. Et cum sub peccati præiudicio nati potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, validius donum factum est libertatis, quam debitum servitutis.

Serm. 66. *al.* 62. *de Pass. Dom.* 15. *c.* 3. Verus itaque venerator Dominicæ passionis sic crucifixum Iesum oculis cordis aspiciat, ut illius carnem suam esse cognoscat. Contremiscat in Redemptoris sui supplicio terrena substantia, rumpantur infidelium mentium petræ, & qui mortalitatis gravabantur sepulcris, discussa obstaculorum mole prosiliant. Appareant nunc quoque in Civitate sancta, id est, in Ecclesia Dei, futuræ resurrectionis indicia: & quod gerendum est in corporibus, fiat in cordibus. Nulli infirmorum crucis est negata victoria: nec quisquam est, cui non Christi auxilietur oratio. Quæ si multis in ipsum sævientibus profuit, quanto magis eos, qui ad ipsum convertuntur, adiuvat? Sublata est ignorantia, temperata est difficultas, & igneam illam, qua vitæ regio erat inclusa, romphæam sacer Christi Sanguis extinxit. Veræ luci, antiquæ noctis cessit obscuritas. Invitatur ad paradisi divitias populus Christianus, & cunctis regeneratis ad amissam patriam patefactus est reditus, si nemo sibi illam viam facit claudi, quæ fide latronis potuit aperiri.

Serm. 67. *al.* 65. *de Pass. Dom.* 16. *cap.* 2. Cum ergo omnia, quæ in Dominum maiestatis Iudaica admisit impietas, tanto ante prædicta sint, & non tam de futuris, quam de præteritis propheticus sit sermo contextus; quid aliud nobis, quam sempiternarum dispositionum Dei incommutabilis ordo referatur, apud quem & discernenda iam diiudicata & futura iam facta sunt? Cum enim & qualitates actionum nostrarum, & effectus omnium voluntatum, scientia divina præveniat; quanto magis nota Deo sunt opera sua? Et recte placuit, quasi facta recoli, quæ non poterant omnino non fieri... Numquid iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio; & illud facinus, quod omni maius est crimine, manus divinæ præparationis armavit. Non hoc plane de summa iustitia sentiendum est: quia multum diversum multumque contrarium est, id quod in malignitate Iudæorum est præcognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi: nec de uno extitit spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris. Impias furentium manus non immisit in se Dominus, sed admisit; nec præsciendo quod faciendum esset, coegit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset, ut fieret.

Cap. 3.... Qui enim venit pecca- Matth. IX. 13. tores salvos facere, nec ipsis quidem interfectoribus suis misericordiam denegavit, sed impiorum malum in bonum credentium commutavit: ut mirabilior fieret gratia Dei, non secundum merita hominum, sed secundum multitudinem divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei misericorditer præparata, quando & ipsos qui fuderant sanguinem Salvatoris, reciperet unda baptismatis.

Cap. 6.... Et nihil habemus, nisi quod accepimus, & iugiter admonemur,

diebus Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramentis. 6. Ut frequenter adsimus, quantum fieri potest, solemnibus Ecclesiæ officiis, & quidquid celebrat, quidquid agit id mente assequamur. (B)

I. Quodnam mysterium celebratur Dominica, quæ Palmarum dicitur?

PARS II. SECT IV. CAP. II. §. 9.

R. Mysterium Ingressus triumphalis Iesu Christi in Ierusalem, sex diebus antequam pateretur.

---

ut dona gratiæ Dei non negligenter habeamus. Iuste enim nobis instat præcepto, qui præcurrit auxilio, & benigne incitat ad obedientiam, qui ducit ad gloriam.

Cap. 7.... Caput nostrum Dominus Iesus Christus, omnia in se corporis sui membra transformans, quod olim in Psalmo eructaverat, id in supplicio crucis sub redemptorum suorum voce clamabat: *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti?* (Ps. xxi. 2.) Vox ista, Dilectissimi, doctrina est, non querela. Nam cum in Christo Dei & hominis una persona sit, nec ab eo potuerit relinqui a quo non poterat separari; pro nobis trepidis & infirmis interrogat, cur caro pati metuens exaudita non fuerit.

Serm. 68. *al.* 66. *de Pass. Domini* 17. *cap.* 2. Ideo ergo Iesus voce magna clamabat, dicens: *Quare me dereliquisti?* (Matth. xxvii. 46.) Ut notum omnibus faceret, quam oportuerit eum non erui, non defendi, sed sævientium manibus derelinqui, hoc est, Salvatorem mundi fieri, & omnium hominum Redemptorem; non per miseriam, sed per misericordiam; nec amissione auxilii, sed definitione moriendi... Unde tradi Dominum passioni, tam fuit paternæ, quam ipsius voluntatis: ut eum non solum Pater relinqueret, sed etiam ipse se quadam ratione desereret, non trepida discessione, sed voluntaria cessione. Continuit enim se ab impiis crucifixi potestas; & ut dispositione uteretur occulta, uti noluit virtute manifesta. Nam qui mortem & mortis auctorem sua venerat passione destruere, quomodo peccatores salvos faceret, si persecutoribus repugnaret?

Serm. 70. *al.* 68. *de Pass. Dom.* 19. c. 5... Ibi ergo se constituat Christianus, quo eum secum sustulit Christus, & ad id dirigat omnem viam suam, ubi scit humanam salvatam esse naturam. Passio enim Domini usque ad finem producitur mundi: & sicut in sanctis suis ipse honoratur, ipso diligitur, & in pauperibus ipse pascitur, ipse vestitur; ita in omnibus, qui pro iustitia adversa tolerant, ipse compatitur: nisi forte æstimandum est, multiplicata per orbem fide, & rarescente impiorum numero, omnes persecutiones, & omnia quæ adversus beatos Martyres sævierunt, finita esse certamina, tamquam suscipendæ crucis illis tantum necessitas incubuerit, quibus ad expugnandam Christi dilectionem atrocissima sunt illata supplicia. Sed aliud sevientium Deo pietas experitur, aliud etiam Apostoli prædicatio protestatur, qui dicit: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur.* (2 Tim. III. 12) Qua sententia nimis tepidus & segnis ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur.

(B) CONSTIT. APOSTOLIC. *lib.* 5. *cap.* 17. Ieiunate igitur diebus Paschæ, incipientes a secunda feria usque ad sextam, & sabbatum, sex diebus pane tantum, sale, oleribus, & aqua mensæ adbibitis: abstinete his diebus vino, & carne: dies quippe luctus & non festi sunt: sexta tamen feria, & sabbato ex toto manete ieiuni qui ita firmis viribus estis, ut ferre possitis, nihil prorsus gustantes usque ad nocturnum galli cantum. Si quis vero propter imbecillitatem utrumque diem coniungere non potuerit, saltem sabbatum servet. Ait enim Dominus de se, quando ablatus fuerit eis sponsus, tum ieiunabunt in diebus illis. (Matth. IX. 15.)

Cap. 18. Quamobrem monemus vos, ut bis diebus ieiuni maneatis usque ad vesperam, sicut & nos ieiuni mansimus, cum ablatus fuit nobis: reliquis vero diebus ante sextam feriam, edite hora nona, vespere, aut pro ratione virium, ut quis potest: sabbato autem usque ad galli cantum ieiunium producite, & illucescente una sabbatorum, qui est dies Dominicus, desinire, pervigilantes a vespera usque ad galli cantum, & in Ecclesia in unum congregati preces & supplicationes Deo in pernoctatione vestra

I. Quale Myſterium narras?

R. Rem iam ſupra expoſuimus. Chriſtus ingreſſus eſt Ieruſalem ſedens ſuper aſinam & pullum eius, ut prædixerat Zacharias. (C) Plebs autem Hebræorum, & pueri ma-

Part. 1. Sect. 2. c. 1. §. 11.

adhibentes. Item Legem, Prophetas, & Pſalmos uſque ad galli cantum legentes, & Cathecumenos baptizantes; ac lecto Evangelio in timore & tremore, & habito ad populum ſermone de iis quæ ad ſalutem pertinent, deponite luctum, & deprecamini Deum, ut convertatur Iſrael, & locum pœnitentiæ accipiat, & veniam impietatis.

S. Epiphan. *adv. Hereſ. lib. 3. tom. 1. Hereſ. 70. quæ eſt Audianor. num.* 12. Neque a 16. lunæ die, neque a 9. Xerophagiæ, ac Paſchatis hebdomadam, quæ ſancta dicitur inchoare poſſumus.

In expoſit. fidei Cathol. n. 22. Ceterum ante ſeptem Paſchatis dies quadrageſimam obſervare, atque in ieiuniis perſeverare eadem conſuevit Eccleſia: Dominicis vero nullis omnino, adeoque nec ipſius quidem quadrageſimæ ieiunare ſolet. Præterea ſex illos Paſchatis dies Xerophagiis, hoc eſt, arido victu, tranſire populus omnis aſſuevit; hoc eſt, panem dumtaxat cum aqua ſub veſperam adhibere. Immo vero nonnulli ad biduum, vel triduum, vel quatriduum uſque ieiunia prorogant. Alii totam hebdomadam ad uſque ſequentis Dominicæ gallicinium ſine cibo tranſmittunt. Pervigilia vero ſex obeunt, ac totidem ſynaxes; quæ tota quadrageſima poſt horam nonam ad veſperam uſque celebrantur. At quibuſdam in locis in ea ſolum nocte, quæ quintam feriam ſequitur, & in feriam ſextam deſinit, atque in ea, quæ Dominicam antecedit, pervigilant. Aliis in locis quinta feria Divini myſterii cultus hora tertia celebratur, atque ita miſſio populi fit, ut in aridorum uſu perſiſtant. Alibi vero Divini myſterii cultus non prius indicitur, quam Dominicus dies illuxerit, cum ſub gallorum cantum dimittitur populus, in ipſo Reſurrectionis feſto, a ſolemni celeberrimoque Paſchatis die, quemadmodum præſcriptum eſt. Quod ad alia myſteria pertinet, ut baptiſmi & quæ interiora ſunt, ea ritibus illis, ac cæremoniis obeuntur, quæ ex Evangelio, & Apoſtolorum auctoritate, ac traditione profectæ ſunt.

S. Chrysost. *Hom.* 42. *in ſancta & magna Paraſceve tom. 6. pag.* 404. Dies eſt crucis, & gaudemus omnes, & ieiunamus a malis, & puri ſumus in omnibus, in interioribus, in exterioribus. Hæc eſt feſtivitatis ratio, hic lætitiæ modus... Intuere totum orbem terrarum, quam multi pagi, quam multæ urbes, quam multa loca, quam multæ nationes.... hi omnes propter crucem ieiunant, eius virtute ſuos affectus crucifigentes, multiſque nox abſolvitur, neque tamen ieiunii labor abſolvitur.

S. Bernard. *Serm. de Paſſione Domini feria IV. hebdomadæ ſanctæ, num.* 1. Vigilate animo, Fratres, ne infructuoſe vos huius temporis ſacramenta pertranſeant. Copioſa eſt benedictio: date receptacula munda; devotas animas, ſenſus vigiles, affectus ſobrios, puras conſcientias exhibete tantis chariſmatibus gratiarum. Nimirum admonet vos ſollicitudinis huius non modo ſpecialis ipſa converſatio, quam profeſſi eſtis, ſed & generalis Eccleſiæ obſervatio, cuius filii eſtis. Univerſi ſiquidem Chriſtiani ſacra hac ſeptimana, aut præ ſolito, aut præter ſolitum, pietatem colunt, modeſtiam exhibent, humilitatem ſectantur, induunt gravitatem, ut Chriſto patienti quodammodo compati videantur. Quis enim tam irreligioſus, qui non compungatur? Quis tam inſolens, ut non humilietur? Quis tam iracundus, ut non indulgeat? Quis tam delicioſus, ut non abſtineat? Quis tam flagitioſus, ut non contineat? Quis tam malitioſus, ut non pœniteat his diebus? Merito quidem. Nempe adeſt paſſio Domini... Prope eſt etiam reſurrectio eius, in qua ſolemnitatem celebrabitis altiſſimo Domino.

(C) Zachar. IX. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & Salvator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.

Matth XXI. 1.... Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſolvite, & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confeſtim dimittet

Matth. xxi. 8. & 9. xime *ſtraverunt veſtimenta ſua in via, alii cædebant ramos de arboribus & ſternebant in via: turbæ autem quæ præcedebant & quæ ſequebantur clamabant dicentes, Hoſanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini: Hoſanna in altiſſimis.*

Hoſanna vox Hebræa eſt quæ ad litteram ſignificat *ſalva nunc quæſo:* ſed quæ ex more Hebræorum illius temporis, fauſtam acclamationem ſignificabat, ac ſi dictum fuiſſet, pax, gloria, ſalus.

I. Cur Chriſtus Ieroſolymam ingreſſus eſt aſina ſedens?

R. 1. Ut implerentur vaticinia Prophetarum.

2. Ut hoc ipſo ſignificaret quam gereret alienum animum ab omni faſtu.

3. Rarior equorum uſus erat apud Iſraelitas, aſinorum multo frequentior, ut patet ex plurimis Scripturarum teſtimoniis. (D)

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 9.

I. Cur ſola plebs venit obviam Chriſto?

R. Ut hinc intelligamus Optimates ut plurimum & divites huius ſæculi, præ faſtu & ſuperbia indignos eſſe qui veniant in partem lætitiæ triumphi Chriſti; Deumque ſimplicitate & laudibus parvulorum & innocentium delectari. (E)

I. Cur fit hac die ſolemnis Ramorum benedictio?

R. Quia in memoriam ingreſſus Chriſti in Ieruſalem turbis obviam illi procedentibus cum palmis, fit hodie Proceſſio ſolemnis, in qua quiſque geſtat præ manibus ramum arboris prius benedictum, ut mos eſt Eccleſiæ benedicere quidquid ad ſacros ritus adhibetur. (F)

I. Cur poſtquam Proceſſio ad

---

cos. Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præcepit illis Ieſus: & adduxerunt aſinam, & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua in via, &c.

Eadem leguntur MARCI XI. 1. *& ſeq.* LUCÆ XIX. 29. *&c. Et* IOAN. XII. 12. 15.

(D) *Id invicte demonſtratur ex lege* EXOD. XIII. 12. Primogenitum aſini mutabis ove; *quod nempe maximo eſſet aſinus uſui Iſraelitis: &* XX. 17. Non concupiſces domum proximi tui...non bovem, non aſinum, &c. *Immo apud Iſraelitas equos fuiſſe, nullibi memoratur in Scripturis, ſaltem poſt egreſſum eorum ex Ægypto, ſed tantum apud exteras nationes uſque ad Regem Salom. qui* 3. REG. IV. 26. *habuiſſe dicitur* quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium, *quod etiam refert Auctor l.* 2. PARAL. IX. 15. *Hoc fuſius probare mei non eſt inſtituti.*

(E) IACOBUS BENIGNUS BOSSVET, *Epiſc. Melden. Catechiſm. par.* 3. *de feſtis, lect.* 8. Quinam fuerunt ii, qui Dominum noſtrum præceſſerunt? *Reſp.* Simplex populus, & pueri. *D.* Quare? *Reſp.* Quia ſimplicitatem & laudes innocentium amat... *D.* Quid igitur faciendum, ut in partem triumphi Chriſti veniamus? *Reſp.* Ipſius manſuetudinem, cordiſque humilitatem imitari debemus. *D.* Cur Ieſus aſina ſedens ingreſſus eſt? *Reſp.* Ut Prophetarum impleret vaticinia. *D.* Quem in finem Deus ita fieri prædeſtinaverat? *Reſp.* Ut a nobis faſtum omnem, ac ſuperbiam amoveret.

(F) S. BERNARD. *Serm.* 1. *in Purif. B. Mariæ, num.* 1. In ſecunda iam proceſſione præcunt turbæ, turbæ ſequuntur; nec virgo portat, ſed aſellus. Neminem itaque dedignatur: nec ipſos qui computruerunt tamquam iumenta in

Pars II. Sect. IV Cap. II. §. 9.

fores Ecclesiæ rediit, non prius panduntur fores quam eas Sacerdos tribus repetitis vicibus percusserit, ter dicens: *Attollite portas principes vestras: & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ?* Ps. xxiii. 7.

R. Ut hinc intelligamus clausum fuisse hominibus cælum Adamo peccante, nec nisi Christi morte fuisse referatum.

I. Quomodo agendus est hic dies ex mente Ecclesiæ?

R. Ea Ecclesiæ mens est,

1. Ut Christum de dæmonibus morte sua triumphantem hodie adoremus.

2. Ut participes simus huius triumphi, subiiciendo nos sponte Christi imperio; ipsumque in nobis sancte suscipiendo.

3. Ut hæc sedulo meditantes adsimus palmarum benedictioni & processioni, ceteroque officio Ecclesiæ. (G)

---

stercore suo: non dedignatur, inquam, sed si Apostolica vestimenta non desint, si doctrina eorum, si morum iustitia, si obedientia, si caritas cooperiat multitudinem peccatorum, ex hoc iam processionis suæ gloria non censebit indignos.

Vide eumdem serm. 1. in Purific. B. Mariæ, n. 1. in fine supra §. 8. litt. (N)

Serm. 2. in Dom. Palm. num. 1.... Celebraturi sumus hodie processionem, & paullo post audituri passionem... Processio quidem merito repræsentatur hodie, quæ facta est hodie. Passio vero cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam?... Ut discamus in nulla lætitia huius sæculi habere fiduciam.

(G) S. Epiphan. *seu* Auctor. *Serm. in festo Palmar. inter eius opera, tom. 2. p.* 152. Regi Regum regali cultu obviam eamus. Dominum Dominorum, uti Dominum par est, adoremus: Deo deorum divinitus canamus; sponso incorruptionis, quales divinum decent sponsum, choros ducamus; hilares hilari vultu lampades accendamus; animorum vestes, ut Deo convenit, immutemus, vias vitæ recte paremus; animorum nostrorum aditus Regi patefaciamos; victoriæ palmas, ut victori mortis, portemus; quatientes, prout divinam decet maiestatem, olivarum surculos surculo ex Maria nato; Angelicas laudes Angelorum Deo concinamus: una cum pueris pro dignitate divina vocem extollamus, cum populo pariter populi quæ populum decent conclamemus: Hosanna in excelsis... O res novas, & supra omnium opinionem admirandas! Heri Christus a mortuis Lazarum excitavit, hodie vero ipse properat ad mortem... Ibi sola Bethania demiratur; hic vero universa Ecclesia diem festum agit... O res & diei festi novitate admirabiles, & hominum opinione incredibiles! Pueri Christum tamquam Deum prædicant, & Sacerdotes illi maledicunt: lactentes adorant, & doctores impie aspernando calumniantur: pueri Hosanna dicunt, & Hebræi crucifige vociferantur: illi palmas gestantes ad Christum conveniont; hi cum gladiis ipsum invadunt: illi ramos cædunt, hi crucis lignum præparant; infantes Christo tonicas sobsternunt, & Sacerdotes Christi vestimenta dispertiunt. Infantes Christum supra pullum extollunt, & senes Christum in cruce suspendunt: pueri Christi pedes adoraverunt; illi vero Christi pedes clavis affixerunt: pueri laudem deferunt, isti acetum offerunt: pueri Christo honorem, illi vero fel præbent: pueri palmarum ramos quatiunt, isti vero lancea Christi latus pungunt: pueri Christum supra pullum (sedentem) divinis laudibus celebrant, isti eum qui pullo vehitur vendunt, &c.

S. Bernard. *Serm. 1. in Domin. Palmarum, num.* 1... Processionis gloria voluit sublimari, qui paullo post sibi ooverat imminere diem ignominiosissimæ passionis. Quis ergo sperare iam debeat in incerto gloriæ temporalis, cum videat in ipso quoque qui peccatum non fecir, Creatore temporum & conditore universitatis, post exaltationem tantam, tantam nihilominus humiliationem sequi? In eadem enim civitate, a plebe eadem, & eodem tempore, nunc quidem processionis gloria & divinis est laudibus honoratus; postmo-

§. 10. *De Feriis Quinta & Sexta maioris Hebdomadæ.*

I. Quid egit Christus feria quinta maioris hebdomadæ?

R. Postquam lavisset pedes Apostolorum, sub vesperam sacrosanctam Eucharistiam instituit: deinde facta oratione traditus est in manus Iudæorum, & nocte sequenti multa passus. (A) Quæ omnia

---

dum vero interrogatus contumeliis & tormento, & cum sceleratis deputatus. Hic est transitoriæ finis lætitiæ: hic fructus gloriæ temporalis.

N. 2... In processione quidem cælestis patriæ repræsentamus gloriam, in passione monstramus viam. Nam si in processione qoidem venit tibi in mentem futura illa lætitia, & exultatio multa nimis, quando rapiemur in nubibus obviam Christo in aera, si tota concupiscentia videre desideras diem illam, quando suscipietur in cælesti Ierusalem Christus Dominus, caput cum omnibus membris, portans triumphum victoriæ, applaudentibus iam non popularibus turmis, sed virtutibus Angelicis, clamantibus undi-
Marc. xi. 10. que populis utriusque testamenti: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Si, inquam, considerasti in processione, quo properandum sit: disce in passione, qua sit eundum. Hæc est enim via vitæ, tribulatio præsens via gloriæ, via civitatis habitaculi, via regni.

Sap. xi. 21. *Serm.* 3. *num.* 1. Cum universa feeerit Deus, *in numero, pondere, & mensura*; specialius tamen ea tempora, quibus in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, qoæcumque in eis operatus, locutus. aut passus est, ita disposuit, ut ne minimum quidem momentum, ne unum iota a sacramento vacaverit, aut præterierit sine mysterio. Evidentius tamen quatuor prnximos dies, & ipsum quem hodie colimus, illustravit: diem Processionis, diem Refectionis, Passionis, Requietionis, & Resurrectionis suæ. Notabiles admodum dies, & inter ceteros insignes magis. Prima siquidem die gloriam suscipere dignatus est humanam: & cum ingenti quodam tripudio, & exultatione universæ terræ, Hierosolymam non propriis, ut hactenus consueverat, pedibus, sed iumento vectus intrare. Et hæc quidem præparatio ad passionem fuit, excitata hinc maxime invidia Sacerdotum. Sane venturas ali-

quando turbas ut raperent, & eum Regem facerent, fugiens legitur declinasse. Ioan. vi. 15.
Nunc vero etiam non quæsitus affuit, ut tamquam Rex Israel susciperetur, & prædicaretur ab eis: quin etiam in hæc ipsa præconia eorum, quod dubium non est, animns exritavit. Sic nimitum & de passione advertere est. Exiit quandoque, & abscondit se ab eis, scilicet Iudæis: Ioan. viii. 1.
nec volebat iam ambulare palam in Iudæa, quia quærebant eum intersicere. Sciens autem quod venerit hora eius, tamquam potestatem habens, spontaneus ipse se obtulit passioni. Decebat nempe Pontificem nostrum tentari *per omnia* Hebr. iv. 15.
pro similitudine absque peccato: ut tamquam verus homo & prospera hominum, & adversa opportune vitaret, opportune susciperet, & utrarumque rerum in seipso nobis salutare præberet exemplum. Ut enim temperantiæ est, præconia populi & sæculi huius prospera declinare: sic interdum iustitiæ est, certa quidem dispensatinne admittere ea. Persecutio quoque & temporalis omnis adversitas pro loco & tempore prudenter aliquando fugienda erit: cum autem necesse fuerit, vitiliter toleranda.

Serm. 1. *in die Paschæ*, *num.* 15. Luximus his diebus, compunctioni & orationi, gravitati & abstinentiæ dediti, ceterorum negligentias temporum sacro hoc quadragenario redimere & diluere cupientes. Communicavimus passionibus Christi, complantati ei denuo sumus per baptismum quemdam lacrimarum, pœnitentiæ, confessionis. *Si ergo mortui sumus pec-* Rom. vi. 2.
cato, quomodo vivemus adhuc in illo? Si negligentias planximus, quid caussæ est ut recidamus nunc in easdem?

N. 16... Venturo parastis hospitium, eonfitentes peccata cum gemitu, castigantes corpnra, eleemnsynas impendentes.

(A) Ioan. xiii. 4. Ponit (Iesus) vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipu-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 10.

lorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus...... Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister; & vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis... Cum hæc dixisset Iesus turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: Amen amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me... cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, introivit in eum Satanas. Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac citius... Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo.

Matth. xxvi. 20. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens, ait... Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille... Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum... Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti... Et cœpit contristari & mœstus esse. Tunc ait illis (discipulis tribus:) Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu... Iterum secundo oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua... Iterum oravit tertio, eumdem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis... Ecce appropinquavit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet. Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis & fustibus, missi a principibus sacerdotum, & senioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave, Rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum... Dixit Iesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me.... Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum.... Principes autem sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent; & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dixit, Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur? Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc Princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. Tunc exspuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

Marc. xiv. 21....... Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si non esset natus homo ille. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur... Et hymno dicto, exierunt in montem olivarum... Et cœpit pavere, & tædere. Et ait... Tristis est anima mea usque ad mortem... Procidit super terram: & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora. Et dixit: Abba, Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu... Et iterum abiens oravit, eumdem sermo-

nem dicens... Ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum... Ecce qui me tradet, prope est. Et adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes unus de duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & lignis... Dederat autem traditor eius signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum, & ducite caute. Et cum venisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: & osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum... Et respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehendere me.... Tunc discipuli eius relinquentes eum omnes fugerunt... Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem... Summi vero sacerdotes, & omne concilium quærebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum: & convenientia testimonia non erant... Summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus Filius Dei benedicti? Iesus autem dixit illi: Ego sum; & videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait.. Audistis blasphemiam: Quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis eum cædebant.

Luc. xxii. 14..... Discubuit, & duodecim Apostoli cum eo... Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa.. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in
Is. liii. 12. me: Et cum iniquis deputatus est... Positis genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat... Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram... Adhuc eo (Iesu) loquente, ecce turba: & qui vocabatur Iudas, unus de duodecim, antecedebat eos: & appropinquavit Iesu ut oscularetur eum. Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo Filium hominis tradis?... Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus? Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum Principis Sacerdotum: Petrus vero sequebatur a longe... Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes. Et velaverunt eum, & percutiebant faciem eius: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 10.

1. Cor. xi. 20. Convenientibus ergo vobis in unum, iam non est dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: & alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? Aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo. Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem se ipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur. Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate. Si quis esurit, domi manducet: ut non in iudicium conveniatis. Cetera autem, cum venero, disponam.

fusius supra retulimus, Part. 1. Sect. 2. cap. 1. a §. 11. ad 20.

I. Quæ mens est Ecclesiæ hac die?

R. Ut istæc omnia mysteria meditemur, & horum participes simus. (B)

I. Cur hac die fit ab Episcopis

(B) S. Bernard. *Serm. 1. in Cœna Domini, num.* 1. Ili sunt dies quos observare debemus, dies pleni pietate & gratia, quibus etiam sceleratorum hominum mentes ad pœnitentiam provocantur. Tanta siquidem est vis sacramentorum eorum, quæ diebus istis recoluntur, ut possint ipsa quoque lapidea scindere corda, & pectus omne licet ferreum emollire sufficiant. Denique videmus usque hodie ad passionem Christi non modo cælestia compati, sed terram moveri, & petras scindi, & in confessione peccatorum aperiri monumenta.

N. 4. Sed tamen quid agimus, quod in hoc corpore peccati, & in hoc tempore malo non possumus esse sine peccato? Numquid desperabimus? Absit. *Si dixerimus*, ait Beatus Ioannes, *quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis Deus est, qui remittat peccata, & emundet nos ab omni iniquitate*. Nam ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, habemus eius sacramentum, pedum ablutionem. Quæris forte unde sciam, quod sacramentum sit huius remissionis, maxime cum ipse Dominus promiserit Petro dicens: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea*. Nihil autem de sacramento locutus est: sed tantum, *Exemplum*, inquit, *dedi vobis, ut & vos ita faciatis*. Verum multa habebat illis dicere, sed tunc portare non poterant: ideoque nec ex toto voluit eos anxios & suspectos relinquere, nec dicere quod tunc non caperent. Vis autem nosse quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende quod Petro dictum est: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*. Aliquid igitur latet, quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi & Dei. Vide enim si non expaverit Petrus ad tantæ comminationis terrificum verbum, si non agnoverit salutare esse mysterium, cum respondit: *Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput*. Et unde scimus quia ad diluenda peccata, quæ non sunt ad mortem, & a quibus plane cavere non possumus ante mortem, ablutio ista pertineat? Ex eo plane, quod offerenti manus & caput pariter ad abluendum responsum est: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet*. Lotus enim est, qui gravia peccata non habet, cuius caput, id est, intentio, & manus, id est, operatio & conversatio, munda est: sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aut curiositati plus quam oporteret, cedat animus vel ad horam: *In multis enim offendimus omnes*.

[Marginal references: 1. Ioan. 1. 8. & 9. — Ioan. XIII. 7. — Ibid. 15. — Ibid. 8. — Ibid. 9. — Ibid. 10. — Iacob III. 2.]

Serm. 2. in Cœna Dom. iuxta edit. Parisien. an. 1658. n. 9 Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter ubera commorabitur. Ibi enim est cor. Et ubi est cor, ibi dilectio; & ubi dilectio, ibi dilecti mansio. Novit autem quicumque recte sapit, quantum Christianæ pietati expediat, quantum Dei servum deceat sacro-sanctæ passionis ipsius fidelius recolere beneficia, ad fruendum suaviter in conscientia, ad recondendum plenius per imitationem in memoria: quod est spiritualiter manducare corpus Domini, & sanguinem eius bibere, ob amorem & reverentiam eius, qui credentibus in se præcipit dicens: *Hoc facite in meam commemorationem*. In quo etiam quam impium sit hominem tantæ pietatis Dei esse immemorem, palam est omnibus: cum amici morientis vel peregre proficiscentis commendatam sibi sub aliquo signo memoriam nefas sit oblivisci. Siquidem huius reverendæ commemorationis mysterium, suo modo, suo tempore, suo loco celebrare licet paucis hominibus, quibus & hoc traditum est mysterium. Rem vero mysterii omni tempore & in omni loco dominationis Dei modo quo traditum est, idest, debitæ pietatis affectu, & sanctæ imitationis effectu agere, tractare, & sumere in salutem cunctis fidelibus in promptu est. Nam & sacramentum sicut accipit ad vitam dignus: sic ad iudicium & mortem propriam indignus. Sacramentum enim sine re sacramenti, mors est sumenti. Res vero sacramenti etiam præter sacra-

[Marginal references: Cant. 1. 12. — 1. Cor. XI. 24.]

solemnis sacrorum oleorum benedictio?

R. Quia hæc olea necessaria sunt in usum Baptismatis sabbato sequenti conferendi. Rem explico.

Hoc prisco fuit in more positum, ut quotiescunque Episcopus esset solemniter baptizaturus, toties faceret prius oleorum benedictionem, quemadmodum Sacerdotes etiamnum benedicunt sal quoties sunt baptizaturi. Oleorum sicut & rerum plerarumque benedictio fiebat olim intra Missarum solemnia, ut fusius infra explicabimus. In vigiliis Paschæ & Pentecostes Baptismum fuisse solemniter ab Episcopis collatum, nemo est qui nesciat. Ante Missam autem baptizabantur Catechumeni, ut eadem die possent adesse & communicare sacrificio. Necesse ergo erat ab Episcopo pridie benedici intra Missarum solemnia olea sacra in usum baptismi sequentis diei. Non poterat autem hæc benedictio fieri feria sexta maioris hebdomadæ, quia hac die non agebantur, sicut nec nunc aguntur, Missarum solemnia. Ergo necesse erat ut in feriam quintam solemnis hæc oleorum benedictio referretur, quod & factum est.

Par. 3. Sect. 2. cap. 7. §. 22. n. 25. & cap. 8. §. 6.

Postea sensim tandem usus invaluit, ut nonnisi feria quinta maioris hebdomadæ fieret benedictio olei Catechumenorum, olei infirmorum & sacri chrismatis. Eaque iam Ecclesiæ lex est. Nec sine ratione quidem; cum enim præcipue in usum Sacramentorum benedicantur olea sacra; ubi fixum est eam benedictionem semel solum in anno peragere, maxime expedit ut illa potissimum die peragatur, qua præcipuorum Sacramentorum institutionem celebramus. (C)

---

mentum, vita æterna est accipienti. Quoties in commemoratinnem eius qui pro te passus est, pie ac fideliter Christum imitando fueris affectus & devotus, corpus eius manducas, & sanguinem eius bibis: & quandiu in eo manes per amorem, ipse vero in te per iustitiæ & sanctitatis operationem, in eius corpore & in membris eius computaberis. Et ideo si amas animam tuam, propter Christum perdere debes eam, sive ponendo ut martyr, si necessitas exegerit; sive affligendo districtius ut pœnitens: quamquam & genus martyrii sit spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, diuturnitate autem molestius. Habeamus ergo eorum quæ contemptibilia Christo sunt illata, continuam & indesinentem memoriam: non utique otiosam, non tepidam, non torpentem: sed compassionis ardore super omnia plurimum delectantem, & imitationis privilegio omnia impetrantem.

(C) *Adi, si lubet, huiusce operis part. 3. sect. 2. cap. 8. §. 5. ubi de huiusce benedictionis antiquitate, ac cæremoniis fusius agimus.*

Musei Italici *tom. 2. Comment. in Ordinem Romanum, a* Ioanne Mabillon. B. *num.* 11. In die Cœnæ Domini pœnitentes qui feria quarta cinerum præcedente reclusi fuerant, absolvi mos erat, Chrisma novum consecrari; novum item ignem benedici, atque Eucharistiam in crastinum reservari, & quod ab annis fere quadringentis institutum est, processus, ut vocant, generales seu excommunicationes pronuntiari adversus quosdam criminosos: qui processus etiam in Ascensione Domini, & in dedicatione Basilicæ Apostolorum fieri solebant.

In primis referendum videtur id quod ex vetustissimo libro Sacramentorum Egberti Eboracensis Episcopi in Ebroicensi Ecclesia asservato, de feria quinta in cœna Domini legitur. „ In cœna *Do-*

I. Cur non pulsantur campanæ hoc triduo?

R. 1. Forte voluit Ecclesia servare hoc triduo veterum usum (sicut & in aliis multis servavit) eo modo congregandi fideles in Ecclesiam, quomodo congregabantur antequam usus campanarum fuisset inventus.

2. Compatitur Ecclesia & condolet hoc triduo Christo dolenti & patienti. Campanarumque silentium, signum magni mœroris est.

3. Rupertus existimat hoc campanarum silentio significari fugam Apostolorum, ubi Christus captus est.

Quod ut intelligatur, advertendum est, quod alibi fusius tractabimus, non immerito campanas accipi pro typo Pastorum & maxime Apostolorum; quia quod agunt campanæ, hoc & Pastores a-

---

„ mini hora sexta celebratur Missa ad
„ Lateranis. Sic incipiens Pontifex di-
„ cit: *Oremus*. Tunc ponuntur in altare
„ sancta, & altare est cavum. Omnibus
„ rite in altare compositis, oblara & li-
„ bamenta, paucaque per Ecclesiam lu-
„ minaria accensa, Diaconi dalmaticis
„ vestiti, cerostata novem ante altare po-
„ sita, stante ante altare Pontifice, &
„ elevata dicente voce, *Sursum corda*,
„ respondet populus, *Habemus ad Domi-
„ num*; & Pontifex finito *vere dignum*,
„ dicit omnis clerus & populus, *sanctus*.
„ Sic intrat in Missam usque *venia quæ-
„ sumus Domine largitor admittas*. Tunc
„ Diaconus Cardinalis sumens oleum pro
„ infirmis portet usque ad Pontificem:
„ at ille paullulum divertens se ab alta-
„ re, stans in suo gradu, signans oleum
„ in manu Diaconi, & orationem supra
„ tacire dicens. Oratione finita ponatur
„ oleum super columnam quamdam. Sa-
„ cerdos Missam ordine suo celebrat,
„ dicit *per quem hæc omnia*, &c. Post ora-
„ tionem Dominicam Pontifex tacite
„ signat calicem cum oblata sanctificata
„ nemine respondente. Diaconi coope-
„ riunt sacramenta. Tunc Archidiaco-
„ nus ascendens cum chrisma, ampullam
„ auream cum pallio albo in manu sua
„ offert benedicendam Pootifici. Finita
„ oratione consecrationis, ab Acolythis
„ ad salutandum proferatur, & in secre-
„ tario ponatur. Cnmmunicante clero
„ omnique populo, dicit Pontifex omni-
„ bus communicantibus, *Accepit Iesus
„ panem*. *Oremus*. Data oratione respon-
„ det omnis populus, *Amen*. Huc usque
codex Egberti Eboracensis qui medio sæculo octavo floruit.

In hoc fragmento quædam ampliori luce indigent, & primo quidem *ante Missam ponuntur in altare sancta*: quo nomine Eucharistiam ex præcedente sacrificio reservatam significari existimo, ut nempe in calicem una cum fragmento Eucharistiæ recens consecrata commisceretur solemni ritu.

Secundo Lateranensis Ecclesiæ *altare est cavum*: Unde Pontifex remota mensa, quæ aditum ad interiora occludebat, intra ipsum altare hac die sacris operabatur. Ordo Romanus ex codice Massæano ..... rem exponit in hunc modum.
„ Levatur mensa de altari palliis desu-
„ per complicatis, & cum reverentia &
„ omni devotione ab eisdem reportetur,
„ ad capellam sancti Pancratii iuxta clau-
„ strum Canonicorum, quia ibi est lo-
„ cus conservationis, & cum omni cau-
„ tela usque in diem sabbati custodia-
„ tur. Deinde Pontifex venit ad Altare
„ accipiens ampullam vitream, quæ in-
„ tus se continet quoddam vasculum au-
„ reum, & in vasculo est lapis pretio-
„ sus concavus, & in illa concavitate
„ lapidis est sanguis Christi diligenter in-
„ clusus, qui dicitur miraculose de qua-
„ dam imagine Christi percussa proflu-
„ xisse, qui annualiter extrahitur, & re-
„ ponitur ibi in concavitate lapidis arcæ,
„ & tunc levatur a Pontifice & osten-
„ ditur ut tota turba valeat cum timore
„ & reverentia & omni devotione vide-
„ re. Postea traditur custodienda Priori
„ & Canonicis eiusdem Ecclesiæ usque
„ in diem sabbati. Tunc Pontifex ad
„ sacrificandum intrat solus infra arcam:
„ ut significetur quod in veteri testamen-
„ to scriptum est, quia solus Pontifex

gere tenentur. (D) (Vide quæ dicemus infra de benedictione campanarum.)

I. Cur hac die ex pio fidelium ritu fit ſtatio ad varias Eccleſias?

R. Ut hac ſtationum varietate

„ intrabat ſolus in anno in ſancta ſancto-„ rum, &c. Eamdem huiuſce facti rationem affert Innocentius III. in ſermone in Cœna Domini: cui accedit Guillelmus Durandus in l. vi. c. 75.

Facta Chriſmatis benedictione Pontifex ablutis manibus revertebatue ad altare, ubi communicabat, & poſt eum *omnis populus ordine ſuo*, quæ verba ſunt primi ordinis Romani: *& ſervabatur de ſancta uſque in craſtinum. Ea vero die bora nona faciebant excuti ignem de lapide in loco foris baſilicam, ita ut poſſet candela accendi*, ex qua lumen *ſervabatur uſque in ſabbatum ſanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus erat* Modo hæc novi ignis benedictio in ſabbatum ipſum remittitur.

(D) Ruperti Abbat. Tuitienſ *lib.* 5. *de divin. offic. cap.* 29. Signa Eccleſiæ quæ campanas dicimus ſanctos Chriſti præcones ſignificare, ſuo loco iam dictum eſt, qui caritatis igne excocti & divina in-
Pſ. xc. 1. ſtructione formati, *in protectione Dei cæli*, tamquam in turri fortitudinis, commanentes, immo ſuſpenſa mente pendentes, quædam fraternæ dilectionis corda commoventur, ut non taceant prædicare
Iſai. lxii. 6. & 7. nomen Domini dicentes: *Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne detis ſilentium ei*. Notum eſt autem primos huiuſmodi præcones, ſcilicet ſanctos Apoſtolos,
Matth. xxvi. 56. non ſolum conticuiſſe, ſed & relicto eo omnes fugiſſe. Petrus quoque ceterorum Princeps, cuius ab ore primum veritatis præconium in omnem terram exivit di-
Id. xvi. 16. centis: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, vocem illam clariſſimam repreſſit, conticuit, Chriſtum reliquit, fugit & negavit. Igitur ea hora qua Chriſtus traditus eſt, recte ſignis Eccleſiæ ſilentium indicimus, Chriſtumque ſolum torcular calcantem, ſolum in ligno crucis extenſo corpore tympanizantem, teſtimonium veritati humili ac ſolitaria voce perhibentem, ligneo malleolo in tabula ſuſpenſo & perſonante populumque ad Eccleſiam invitante ſignificamus.

Walafr. Strabo *lib. de rebus Eccleſ. cap.* 5. De vaſis vero fuſilibus vel etiam productilibus, quæ ſimpliciter ſigna vocantur, quia eorum ſonoritate quibuſdam pulſibus excitata, ſignificantur horæ quibus in domo Dei ſtatuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendum videtur, quod eorum uſus non adeo apud antiquos habitus proditur: quia nec tam multiplex apud eos conventuum aſſiduitas, ut modo eſt, habebatur. Apud alios enim devotio ſola cogebat ad ſtatutas horas concurrere. Alii pronuntiationibus publicis invitabantur, & in una ſolemnitate proxime futuras diſcebant. Apud quoſdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ prodebantur.

D. Bocquillot, *Tract. hiſt. de Liturgia, lib.* 2. *cap.* 6. Veroſimile valde eſt, nullum publicum ſignum in uſu fuiſſe, quo tribus primis ſæculis Fideles ad Miſſam audiendam convocarentur; cum fere ſemper nonniſi clam coirent. Dies cœtus noti erant, temporaque & loca, in quibus coitiones fierent; eo ipſos pietas ducebat; hac motos, quominus adeſſent, temporum difficultas non impediebat, ſecuſque agere integrum minime erat. Forte in unum coactis, locus, dies, hora proximi cœtus indicebatur; quemadmodum certo certius eſt poſterioribus temporibus fieri conſuevisse. Id quam minimo incommodo fieri poterat tum cum pace, qua identidem Eccleſia fruebatur, tutæ compoſitæque res eſſent. Sæviente vero perſecutione, Fideles ſe invicem, quo permiſſum modo erat, de loco & tempore proximi cœtus admonebant, quemadmodum ipſi a miniſtrorum aliquo acceperant. Poſtquam vero a Conſtantino coeundi libertas Chriſtianis data eſt, probabile eſt, ſignis, quæ pro locorum varietate in uſu eſſent, uti cœpiſſe ad publicos cœtus indicendos: de quo in præſentiarum quæſtionem inſtituimus. Conieсturam facere proclive eſt, in plurimis Eccleſiis tubas adhibitas fuiſſe, quia Deus iis uti ad ſuum veterem populum *Num. x. 2.*
convocandum præceperat. Enim vero eas in pluribus antiquioribus Monaſteriis Monachorum ad divina officia convocandorum ergo adhibitas fuiſſe videmus. Mentio de his fit in S. Pacomii regula c. 3. & in D. Ioanne Climacho grad. 19. Ve-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §.10.

revocetur in memoriam quod Christus variis in locis passus est; nimirum in horto Gethsemani; apud Caipham; apud Pilatum; apud Herodem; in monte Calvariæ: & quod ab omnibus fere generibus hominum passus est, scilicet a Discipulis suis, a Iudæis, a Gentibus, a Sacerdotibus, a Regibus, a magnatibus, a Iudicibus, a plebe, a militibus, &c.

I. Quid in unaquaque statione faciendum?

R. Revocanda in memoriam in singulis stationibus aliqua ex iis quæ varie passus est. Nimirum in prima statione quæ passus est in horto; in secunda statione, quæ passus est apud Caipham, &c. Et sic de ceteris.

I. Cur servatur in posterum diem Eucharistia?

R. Ad communionem. Neque enim feria sexta maioris hebdomadæ celebratur Missæ sacrificium.(E) Attamen olim non solus Cele-

---

ro simillimum igitur est, ipsarum usum apud plures Ecclesias ad convocandum populum invaluisse.

Verba hic non faciam de quibusdam aliis signis a veteribus Monachis adhibitis, nempe de strepitu, quem eo loci pede ederent, unde exaudiri posset, vel cum cellularum fores malleo percuterent, vel cum *Alleluia* canerent, quod in Monasterio Virginum Bethlehem factum D. Hieronymus narrat. Omnia siquidem signa hæc nulli usui esse poterant ad congregandos Fideles, qui ad instar Monachorum unum in locum collecti non erant. De aliis itaque signis dicendum potius est, quæ, antequam campanarum esset usus, adhiberentur. Extra omnem dubii aleam positum est, veteres non modo tubis & cornibus ad convocandum populum usos, verum etiam lancibus, ollis, ahenis, omnibusque aliis æreis vel cupreis instrumentis sono reddendo aptis; eaque primum huic usui destinata, utpote quæ sub manu essent, facilique negotio haberi possent, magna probabilitate affirmari posse videtur. Adhibitæ quoque sunt levigatæ tabulæ ligneæ, quæ malleolo pariter ligneo percuterentur. Consuetudinem hanc retinent adhuc Græci Turcico imperio subiecti. Instrumento hoc Presbyteri populum ad preces invitant; altiora loca petentes, suspensam sinistra manu tabulam tenent, dextraque malleolo ita docte percutiunt, ut musicos concentus, quos alia instrumenta faciunt, imitentur. Forte ab hac veteri populi convocandi ratione ligneorum crepitaculorum usus manavit, quibus hebdomadæ sanctæ postremis diebus campanarum loco Ecclesia utitur; quæ cum plures veteres ritus hisce diebus retinuerit, hunc quoque retinuisse verosimile est, ne simplicitatis, qua olim ad preces Christiani vocabantur, memoria interiret.

(E) D. IOAN. MABILLON. *in Præf. seu Comment. in Ord. Rom. n.* II. *pag.* LXXIX. In vulgato ordine Romano præscribitur, ut facta Chrismatis benedictione Pontifex redeat ad altare: *& Diaconi discooperiant sancta*: Dein *Pontifex dividat oblatas ad frangendum, & communicet omnis populus ordine suo, & sumat de ipsis oblatas integras ad servandum usque mane diei Parasceves, de quibus communicent absque sanguine Domini. Sanguis vero eadem die penitus consumatur*. Ita etiam legitur in codice Viodocinensi: & post pauca, *Fractis autem oblatis, communicent primo Presbyteri, postea Diaconi, & ceteri omnes, & ita perficiatur Missa pleniter ordine suo*. In ordine Massæano mox laudato solus Pontifex hac die communicare dicitur, ubi apud Lateranum sacra facit.

Non prætermittendus hoc loco codex Corbeiensis qui prætitulatur: *Ordo Romanus pro triduo ante Pascha ritui monastico ante annos octingentos accommodatus*. Quæ enim in eo leguntur de communione in Cœna Domini videntur observatione digna. „ Sacerdos vero cum fregerit sancta, mittat unam partem in calicem, & ex alia communicet, porro tertiam in altare dimittat, & confirmetur a Diacono de calice & illo tantummodo die. Postquam confirmaverit Sacerdotem ponat calicem super altare,

„ & accipiat Diaconus patenam maiorem, „ mittatque in ea de sancta oblatas integras, & ponat iuxta calicem in sinistro latere: & duo Subdiaconi veniant unus cum patena, & alius eum „ calice, utrisque vacuis; & tollat Diaconus de maiore patena ex oblatis quantum sufficere possit ad communicandum „ populum; & de calice similiter, & mittat in patenam & calicem, quæ Subdiaconi tenent in manibus. Et statim „ illud quod remanet super altare, cooperietur a duobus Diaconibus, utrumque sindone munda, & de illa alia super altare faciant confractionem, & „ redeant ad Sacerdotem, ut communicent ipsi & reliqui per ordinem; & „ data oratione post communionem Diaconus non dicat *Ite Missa est*, sed ipsa „ oratione finiantur universa. Ipsa vero „ oblata, quæ super altare cooperta remanserant, serventur in crastinum iuxta consuetudinem. Huc usque codex Corbeiensis num. 663. In superioribus verbis, *Confirmetur a Diacono de calice, & illo tantummodo die*, quædam obscuritas inest, ex aliis libris illustranda: in quibus præscriptum est, ut Pontifex cum fistula seu calamo sanguinem e calice sugat, præterquam in cœna Domini, quo tantum die ex ipso calice sanguinem olim hauriebat. Denique in veteri Missali Illustrissimi Episcopi Rivensis ab annis ferme sexcentis scripto totidem fere, quæ in ordine Romano, verba referuntur in hunc modum. „ Tunc communicet solus Presbyter seu Episcopus: & Diaconus cooperit sancta de syndone super „ altare. Postea Presbyter lavet manus „ & Diaconus vadat ad altare & dividat „ oblata ad frangendum, & communicet omnis populus ordine suo, &c. Et „ corpus Domini in crastinum diligentissime reservetur: & dum chorus Vesperas dixerit, ubi reservari debet, veneranterque deportetur a Sacerdote, & „ Diacono cum reliquis ministris, linteamen mundissimum desuper tenentibus, „ & hoc sine sanguine, & turibulo & „ luminaribus præcedentibus, usquequo „ reponatur, ubi reponendum est: & „ numquam sine lumine remaneat. Huc usque verus Missale quod fuit ad usum eiusdem Ecclesiæ Rivensis, quæ proinde Ordine Romano tunc utebatur; paucis additis pro temporis & loci circumstantiis.

Ibid pag. 72. In prædicta appendice primi nostri Ordinis Romani consequenter hæc leguntur: *Salutata cruce, & reposita in loco suo, descendit Pontifex altare, & dicit*, oremus, præceptis, &c *cum* Pater noster. *Sequitur*, Libera nos quæsumus Domine, *Cum dixerint*, Amen, *sumet de sancta, & ponet in calice, nihil dicens, Et communicant omnes cum silentio. Et expleta sunt universa*. Eadem totidem verbis occurrunt in primo Ordine Romano. In utroque *omnes* dicuntur communionem accipere in die Parasceves. Quod etiam fiebat in cœna Domini. Idem attestatur codex Gellonensis. Oppositum vero docet vulgatus Alcuinus, ubi de cœna Domini. *Sunt qui quotidie Eucharistiam volunt sumere. Et quia in Parasceve non conficitur Corpus Domini, necesse est, ut hi, quibus est voluntas communicandi habeant sacrificium ex priori die. Quod tamen Romani non faciunt*. Hic locus totidem verbis apud Amalarium in lib. 1. cap. 12. legitur; excepta hac clausula, *quod tamen Romani non faciunt*. At cap. 15. rem ipsam habet, adducto loco præmisso ex Ordine Romano. *In superius memorato libro inveni scriptum, ut duo Presbyteri afferant post salutationem crucis corpus Domini, quod pridie reservatum fuit; & calicem cum vino non consecrato, quod tunc consecretur: & inde communicet populus. De qua observatione interrogavi Romanum Archidiaconum, & ille respondit: In ea statione ubi Apostolicus salutat crucem, nemo ibi communicat*. Ergo tunc defierat ritus ille præscriptus in antiquioribus libellis Ordinis Romani. Nam & Archidiaconus Romanus morem sui temporis ignorare non poterat, utpote testis oculatus: & Amalarius, in eiusmodi rebus accuratus, ab errati, multo magis a falsi suspicione alienus censendus est. Certe in decimo, quem hic edimus, Ordinis Romani libello, solus Pontifex in cœna Domini & in Parasceve, seclusis etiam ministris, communicasse memoratur. Tametsi alibi communio generalis hisce diebus perseverabat.

D. EDM. MARTENNE *de ant. Eccles. discipl. in div. celebr. Off. cap.* 23. *n.* 25. Venio ad communionem, quam non solum ab Episcopo sive Presbytero celebrante, sed ab omni clero & populo præscribunt absolute antiqui Sacramentorum codices, Gellonensis, Remensis, Noviomensis annorum 900. Nnviomensis alter annorum circiter 800. Dionysianus, Trecensis S. Prudentii, Bisuntinus, Carnotense S. Ioannis Ordinarium, Gastinen-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 50.

brans, ſed Clerus omnis, immo fideles omnes tam viri quam feminæ Corpus Domini accipiebant; quod hodieque viget in quibuſdam Eccleſiis, in quibus Clerici omnes duobus hiſce diebus communicant.

I. Cur non celebratur?

R. Id fit ex veteri ritu. 1. Quia ſacrificii oblatio ſignum lætitiæ eſt: porro hac die Eccleſia mortem Chriſti ſponſi ſui luget; ideoque nihil in officiis ſuis admittit eorum quæ lætitiam innuunt. (F)

2. Ritus ille celebrandi officii ex

ſe, Caſſanenſe, vulgatus Alcuinus, Rabanus lib. 3. de Inſtitutione Clericorum cap. 37. Amalarius lib. 1. de Divinis Officiis cap. 55. Huius rei praxim videre eſt in vita S. Udalrici Auguſtenſis Epiſcopi cap. 4. His addo Theodulphum Aurelianenſem Epiſcopum, qui in ſuo Capitulari artic. 41. ita habet: *Singulis diebus Dominicis in quadrageſima, præter hos qui excommunicati ſunt, ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti ſumenda ſunt, & in cœna Domini, & in Paraſceve, vigilia Paſchæ, & in die reſurrectionis Domini penitus ab omnibus hominibus communicandum eſt.* Non diſſimulabo tamen hæc verba. *Et in Paraſceve* deſiderari in optimæ notæ codice maioris Monaſterii ante annos 700. ſcripto, & in alio Collegii corporis Chriſti Cantabrigenſis, ubi prædictum Theodulphi Capitulare ſine auctoris nomine habetur, unde illud iterum in nono Conciliorum tomo edidit Gabriel Coſſartius, cum hoc titulo, *Capitula incerti auctoris, loci, & temporis, ad Eccleſiæ regimen congeſta;* quod miramur virum eruditum nec indulgentem minime advertiſſe, qui in eadem collectione unum & idem opus tamquam duplicem duplicis auctoris lucubrationem protulit. Scribit etiam Amalarius loco citato de hac obſervatione interrogaſſe ſe Romanum Archidiaconum; illumque reſpondiſſe: *In ea ſtatione ubi Apoſtolicus ſalutat crucem, nemo ibi communicat.* Quibus ſuſcribit vulgatus Alcuinus, his verbis: *Sunt qui quotidie Euchariſtiam volunt ſumere. Et quia in Paraſceve non conficitur corpus Domini, neceſſe eſt ut hi, quibus ineſt voluntas communicandi, habeant ſacrificium ex priori die: quod tamen Romani non faciunt.* Hinc colliges generalem in Paraſceve communicandi conſuetudinem non fuiſſe ubique uſu receptam: & certe arbitrariam relinquunt antiquum Miſſale Romaricenſe ante annos 600. ſcriptum, Pontificale Conſtantinopolitanum, Ordinarium Præmonſtratenſium, Cenomanenſe, Namnetenſe, Argentinum, & Rotomagenſe, in quibus legitur, ut *communicent omnes qui voluerint ſub ſilentio.* Immo ex Ordinario B. Mariæ Remenſis ſolus Archiepiſcopus communicat. Hodie generalis huius diei communio tam in monaſteriis quam in Cathedralibus Eccleſiis, paſſim obſolevit, quam tamen audio hactenus perſeverare in Claromontana apud Arvernos. Olim in quibuſdam Hiſpaniarum Eccleſiis nulla omnino ſiebat communio; ſed neque ullum celebrabatur Officium. Hanc negligentiam redarguit Concilium Toletanum IV. edito hoc Canone ſexto:

„ Comperimus quod per nonnullas „ Eccleſias in die ſextæ feriæ Paſſionis „ Domini, clauſis baſilicarum foribus, „ nec celebratur officium, nec paſſio Domini populis prædicatur; dum idem „ Salvator noſter Apoſtolis ſuis præceperit dicens: Paſſionem & mortem & reſurrectionem meam omnibus prædicate. Ideo oportet eodem die myſterium „ crucis quod ipſe Dominus cunctis nuntiandum voluit prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem „ populum poſtulare; ut pœnitentiæ compunctione mundati, venerabilem diem „ Dominicæ reſurrectionis, remiſſis iniquitatibus ſuſcipere mereamur; corporiſque eius & ſanguinis ſacramentum „ mundi a peccatis ſumamus.

(F) Rupertus Ab. Tuitienſis *de divin. Offic. lib. 6, cap.* 2. De hac die primum quæritur cur a Miſſarum ſolemniis vacet, cum paſſio Dominica, quæ hac die celebrata eſt, ſacrificii principium, noſtræque ſalutis ſumma ſit. Videretur namque iure tanta res ſolemnibus ſumme celebranda eſſe gaudiis. Si enim Martyris unius cuiuslibet annua dies, qua per paſſionem mortis ad immortalitatis gloriam tranſmigravit, feſtivis honoratur gaudiis: & merito, quia *pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius:* cur dies hæc *Pſ cxv. 15.*

præsanctificatis sine sacrificii oblatione, olim frequentior fuit in diebus maioris ieiunii; & observatur etiamnum in Ecclesia Mediolanensi qualibet feria sexta Quadragesimæ; in Oriente vero singulis diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis & Sabbatis. (G)

I. Quid agendum feria sexta maioris hebdomadæ?

R. 1. Meditatione sedula versanda animo historia Passionis & mortis Christi.

2. Christo compatiendum & commoriendum, addendumque aliquid hac die, si fieri potest, ad rigorem ieiunii.

3. Orandum cum Ecclesia pro omnibus omnino hominibus, etiam pro Iudæis & infidelibus.

4. Adoranda reverenter Crux Christi.

I. Cur orat hac die Ecclesia pro Iudæis & infidelibus?

R. Ut ostendat Ecclesia pro omnibus mortuum esse Christum, & omnibus impetret fructus mortis Christi. (H)

---

solemnium gaudiorum orbata est instrumentis, qua Martyrum & Sanctorum omnium Rex Sanctis omnibus antiquis & novis per mortem suam paradisum aperuit, & latroni quoque, cui dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*. (Luc. xxiii. 34.) Hoc die solutum est admirabile pretium, cuius pondere, ut cantamus, captivitas mundi redempta est: inferni claustra confracta sunt, & cælestis nobis aperta est ianua regni. Quæritur ergo, cur adeo publicis gaudiis exempta sit, ut nec Missarum lætitiam ordinis Ecclesiastici auctoritas illi ascripserit... *Gloriari* quidem, ut Apostolus ait, nos oportet *in cruce Domini nostri Iesu Christi*, (Gal. iv. 4.) & in gratia tanti pretii, quod pro nostra redemptione datum est, fideliter cunctis posthabitis exultare gaudiis. Sed sunt aliqua, quæ gloriam hanc & exultationem nostram nimium nimiumque obnubilant. Primum nostræ conscientia caussæ; propter quam... *proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. (Ibid. 32.) Non enim ita gaudere debemus de gratia tradentis, vel de caritate morientis, ut non etiam doleamus, quod tanto Domino tormentorum, & mortis caussa fuimus. Si quidem non gaudere, ingratitudinis; non dolere autem crudelitatis est... Igitur nostræ... conscientia culpæ gaudium nostrum reverberat, ut non exultemus hac die, sed ambulemus demisso capite: quia vulnera illa nostra fecerunt crimina; quia contumaces servi commisimus, quod vapulat ille omnium Dominus; quia quæ ille exsolvit, nos rapuimus. Deinde Evangelicæ quoque auctoritatis est, & ex Domini dictis accepimus, ut hac die gaudere Iudæis relinquamus, & nos contristemur. Nam cum dixisset; *Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me*, (Ioan. xvi. 16.) secutus adiunxit: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium*. (Ibid. 20.) Adhuc autem huic tantæ rei tristitiam convenire probabili exemplo confirmat, dicens: *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum*. (Ibid. 21.) Mulieri quippe Ecclesiam suam assimilat, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum, in nostram naturam suscepit, recte ac pie moriente illo per mortem, quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & clamat ut in utero habens, & clamat parturiens.

(G) *Vide quæ dicemus infra de Missa præsanctificatorum, dum sermonem habebimus* de Communione sub utraque specie, *huiusce operis p. 3. sect. 1. c. 4. §. 9.*

(H) 2. Cor. v. 14. Caritas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus: ut & qui vivunt iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 10.

I. Cur ais reverenter adorandam Crucem Christi? Ergone licet adorare Crucem? Nonne soli Deo debetur adoratio?

R. Adoratio hic non sumitur pro latriæ cultu soli Deo debito; sed pro submissa & prona corporis inflexione ante lignum, ut Christus in cruce pendens non lignum supremo latriæ cultu adoretur. Hæc una Ecclesiæ mens est, nec alia ipsi fides affingi potest, nisi per gravem vel calumniam vel inscitiam. Id iam supra fusius disputavimus. (I) *1. Par. sect. 3. c. 2. §. 5.*

(I) Amalarius Fortunatus *Metensis Diaconus de Eccles. Officiis lib. 1. cap. 14. quem reperire est tom. 14.* Bibliothecæ Patrum *Lugduni ann. 1677. pag. 950. Floruit nono sæculo....* Præparetur crux ante altare, quam salutant & osculantur omnes. Crux ab initio, ex quo eam Dominus beavit sanguine suo, ab omnibus fidelibus verbis, & operibus glorificata est... Sedulius in carmine paschali:

Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam. Ea die qua crux deosculatur, *Philip. II. 8.* humiliatus est pro nobis Patri *usque ad mortem, mortem autem crucis*. Si huius mortis imitatores esse debemus, nec non humilitatis oportet esse. Unde prosternimur ante crucem, ut fixa humilitas mentis, per habitum corporis demonstraretur. Humilitatem mentis non possumus amplius monstrare, quam ut totum corpus ad terram prosternatur. Unde Aug. in Ps. 43. *Quisquis enim ita humiliatur, ut genua figat, adhuc habet quo humilietur. Quisquis autem sic humiliatur, ut hæreat in terra venter eius, ultra quo humilietur non habet*. Sic prosternor ante crucem ut Paulla prostrata est, de qua laudator panegyricus eius Hieronymus dicit in libello vitæ eiusdem Paullæ: *Prostrata est ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret*. Et ego iacens ante crucem, passus Christus pro me proscriptus est in corde meo, virtutem sanctæ crucis, quam accepit ex Dei Filio, adoro. Creaturam nullam colendo ut Deum adoro, sed venerando: *Rom. XII. 10.* unde Apostolus inquit, *Honore invicem prævenientes*. Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura est, Deus non est. Crux Christi ante me posita, Christum quasi pendentem in ea mente teneo. Ipsa verba nostræ deprecationis demonstrant quem adoramus. Dicimus: *Crucem tuam adoramus, Domine, & sanctam resurrectionem tuam laudamus & glorificamus*. Hic non sunt verba precationis, sed ostentationis adorandæ crucis, & glorificandæ resurrectionis Domini. Sed & in alio loco solemus dicere: *Deus qui unigeniti Filii tui Domini nostri Iesu Christi pretioso sanguine humanum genus redimere dignatus es, concede propitius, ut qui ad adorandam vivificam crucem adveniunt, a peccatorum suorum nexibus liberentur*. Quem deprecor, ipsum adoro: prosternor corpore ante crucem, mente ante Dominum. Veneror crucem, per quam redemptus sum; sed illum deprecor, qui redemit. De qua adoratione scriptum est in tripartita historia l. 1. *Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod Imperatorem præcedere & adorari illud a militibus moris esset*. Item in eodem opere lib. 2. *Audivi & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum crudeli podagra passione detentum, ibi doloribus liberatum.. eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem*. Cum enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur: totius vero salutis caussam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti sententiam divina virtus apparens signum monstravit crucis, quod erat potissimum in altario huius Ecclesiæ, & aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem sanctæ crucis gesta non essent, neque ab Angelis sanctis, neque ab hominibus piis. Fuerunt quidam qui volebant dicere se velle eamdem crucem adorare, in qua Dominus crucifixus est. Utinam in omnibus Ecclesiis haberetur, præ ceteris merito veneraretur. Quamvis omnis Ecclesia eam non possit habere, tamen non deest eis Dei virtus sanctæ crucis in eis crucibus, quæ ad similitudinem Dominicæ crucis factæ sunt, sicut legitur in libro historiæ Anglorum de Oswaldo fideli Rege & Christianissimo, qui in periculo positus subito fecit crucem & fixit in terram, eaque adorata & depreca-

I. Cur Tenebrarum nomine vulgo nuncupatur hoc officium, quod hoc triduo omnibus fere in Ecclesiis sub solis occasum peragitur?

R. Tenebrarum nomen toti huic officio a plebe inditum est, propter preces solemnes quæ post canticum Benedictus a clero genibus provoluto persolvuntur, extinctis omnibus Ecclesiæ luminibus.

Officium illud olim post mediam noctem agebatur, adeoque cum luminaria Ecclesiæ extincta fuerant, tunc plena nox erat. Hinc tenebrarum preces dictæ sunt, illæ supplicationes quæ mediis in tenebris fundebantur; indeque tenebrarum nomen in totum officium manavit. (K) Sicut ex solemni Pœnitentium & Catechumenorum &

---

to Deo coram illa, dedit eis victoriam. Sic enim scriptum est in memorato lib. 3. tit. 2. Ostenditur autem usque hodie, & in magna veneratione habetur locus ille, ubi venturus ad hanc pugnam Oswaldus signum sanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, ut in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere cruce, ac fovea præparata in qua statui deberet, ipse fide fervens hanc arripuerit, ac foveæ imposuerit, atque utraque manu erectam tenuerit, donec aggesto a militibus pulvere terræ figeretur, & hoc facto, elata in altum voce cuncto exercitui proclamaverit. Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem vivum, ac verum in commune deprecemur, ut nos ab hoste superbo ac feroce sua miseratione defendat. Sic enim ipse, quia iuste pro salute gentis nostræ bella suscipimus. Fecerunt omnes ut iusserat, & sic incipiente diluculo in hostem progressi, iuxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cuius loco orationis innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet, & memoriam fidei eius: nam & usque hodie multi de ipso ligno sacro sanctæ crucis hastulas excidere solent, quas cum in aquas miserint, eisque languentes aut pecudes potaverint, sive adsperserint, mox sanitati restituuntur ... Hanc sanctam crucem totus mundus adoret, qui per eam redemptus est, deprecando illum cui potestas est virtutem suam tribuere secundum suam voluntatem, iuxta quod disposuit ante sæcula unicuique creaturæ.

(K) D. EDMUND. MARTENNA *de antiq. Eccles. Discipl. in divin. celebr. offic. cap.* 22. *num.* 8. Nocturnis vigiliis subiiciuntur matutinæ laudes eodem plane ritu persolvendæ, ad *Benedictus*. Antiphona *Traditor autem* ex Lingonensi Ordinariu *terribili & alta voce* decantari debet. Interim extraneis puerisque de Ecclesia egressis, ut habet Rituale S. Martini Turonensis, omnibus lampadibus cereisque extinctis, uno dumtaxat superstite, qui statim abscondebatur, cuncta cæcis tenebris occupantibus, nocturno finis imponebatur officio, quod inde *tenebrarum* nomine cœpit nuncupari; qua appellatione donatur in Chronico Hugonis Flaviniacensis.... Modus autem terminandi officii ita describitur in ordinario B. Mariæ Remensis.

„ Interim vero omne lumen Ecclesiæ „ extinguitur præter unam candelam, „ quæ intra maius altare absconditur, & „ tunc in tenebris decantatur *Benedictus*, „ cum sua antiphona: qua finita sine „ tono, incipit alte unus puer a dextro „ latere altaris *Kyrie eleison* ..... Quo „ finito, sub silentio stando, & sine pre„ cibus finitur matutinum officium sub „ hac collecta *Respice quæsumus Domine*. „ Hoc modo finiuntur matutinæ in duo„ bus diebus sequentibus, nisi quod pre„ ces cum *Miserere mei Deus* adiunguntur, „ & a binis inter se & murmuratim di„ cuntur. Tunc pulsato uno de stallis bis „ vel ter offertur candela, quæ in altari „ erat recondita, & restituitur luminare „ per Ecclesiam sicut solitum est. (Similia videre est in variis Ordinariis Ecclesiæ Turonensis, Sylvanectensis, Laudunensis, Argentinæ, Uticensis, in Breviario Tolosano, & aliis. Ordinarium Cusentinum ab aliis non nihil discrepat, ita enim habet: („ Post *Benedictus* imponunt duo „ pueri *Kyrie eleison*, & cantantur ab „ utroque choro novies, interpositis ver„ sibus alternatim a duobus chorereiis. „ In fine ultimi versus puer clericus vo-

Fidelium dimissione, Missæ nomen Ecclesiæ sacrificio inditum est, ut infra explicabimus in tertia parte huius operis.

Nec mirum videri debet quod dixi hoc officium olim nocte fuisse persolutum. Post mediam noctem ante annos sexcentos agebatur in Ecclesia Romana, ut patet ex veteri ordine Romano. Neque hoc proprium erat nocturno huius tridui officio. Per totum annum agebatur officium in media nocte in omnibus Ecclesiis, sicut etiamnum in Ecclasia Parisiensi, & in omnibus fere Monasteriis Ordinis sancti Benedicti, ceterorumque Ordinum agitur. (L) Hinc no-

---

„ ce altiori subiungat: *Mortem autem* „ *crucis*; & tunc omnis populus flexis „ genibus cantet *Kyrie eleison & Domine* „ *miserere:* ita ut alternatim viri dicant, „ & feminæ respondeant. Clerici vero „ similiter flectentes genua dicant more „ solito orationem Dominicam, & tacita „ voce subiungant; *Miserere mei Deus*, „ & orationes quas volent. Tunc custos „ luminis deponat lanternam per fene„ stram super chorum, & Ecclesia illu„ strata pronunciet Martyrologium, & „ statim tabula ex more lecta discedat.) In Ordinario enim Argentino nulla assignatur oratio: his in omnibus altum ubique silentium de fragore nocturnis absolutis laudibus excitari solito, quem expressis verbis vetat Breviarium Bituricense. Sed in omnibus Ritualibus libris quos mihi percurrere licuit, trina tantum decernitur ad formas chori percussio, qua veluti signo Ecclesiæ custodi innotesceret candelam absconditam suo loco restituendam, & palam omnibus exponendam. In uno Lingonensi Ordinario legitur; oratione *Respice* dicta, (*percutitur supra libros*;) Et apud Durandum l. 6. c. 72. n. 27. (*postea fit cum manu vel alio quodam modo sonitus ante luminis revelationem*.) Quæ verba an de fragore aut de trina percussione ad lucernam accendendam debeant intelligi, aliis relinquo iudicandum. Alius autem vigebat usus in Ecclesia Rotomagensi, cuius MS. liber officialis hæc habet: (*Ex quo vero ultima candela* ad Benedictus *extinguitur. lumen in Ecclesiis usque post ignis benedictionem non accendatur*.)

(L) Ordo Rom. *Cap. v. Feria* 5. *Cœna Domini*, *num.* 29. Media nocte surgendum est, & tangitur signum: & post hæc non nisi in nocte sanctum Pascha ad Matutinum.

Cap. vi. *Feria sexta*, *n.* 33. in Parasceve media nocte surgendum est.

Cap vii. *Sabbato*, *num.* 36. Media nocte surgendum est.

Ordo Rom. *ab* Hiltorpio *vulgatus tom.* 10. Bibl. PP. *pag.* 54. Feria quinta maioris hebdomadæ, eadem nocte surgunt ad vigilias hora noctis octava.

Pag 71. In nocte Parasceves temporariæ, id est, media nocte parvum ligneum signum sonetur. In sabbato sancto ad vigilias media nocte surgendum est, & similiter ut in Parasceve fiunt omnia.

D. Ioan Mabillon. *comm. in Ord. Rom. pag.* 95. *n.* 15. Post celebratos media nocte matutinos.

In notis ad Ord. Rom. pag. 19. Ergo etiam hoc triduo Romani nocturnas vigilias faciebant media nocte.

D. Edm. Martenna *de antiqua Ecclef. discipl. in divinis celebrandis offic. cap.* 22. *num.* 1. (Feria quinta maioris hebdomadæ surgunt ad vigilias hora noctis octava) inquit vulgatus Ordo Romanus. Eodem modo loquitur Auctor libri de divinis officiis sub nomine Alcuini, & vetus Pontificale MS. Ecclesiæ Pictaviensis. Verum ex antiquissimo omnium Ordine Romano ex editis a Mabillonio Musei Italici tomo 2. (*Media nocte surgendum est*:) & ex Ordinario Lucæ Archiepiscopi Cusentini (*transacta media nocte*.) Sed Rotomagense S. Laudi omnia sic provideri iubet, (*ut ante lucem suo modo spatiose nocturnum officium compleri valeat*.) Ita volebant aurea illa sæcula, quibus spretis somni solatiis, nocturnis interesse vigiliis ipsos etiam laicos non pigebat. A quibus heu quam distamus! Nunc vero refrigescente caritate, & languente in dies fidelium devotione universa pæne omnium, præsertim qui ritus Romanos sectantur, obtinuit consuetudo,

cturni officii nomen huic officio, quod iam matutinum vulgo dicimus, quia plerisque in Ecclesiis iam mane persolvitur. Alioqui matutini officii nomen ex institutione veteri tribuebatur, soli officio *Laudum*, quod *Matutinæ Laudes* dicebatur, quia ante solis ortum sub auroram persolvebatur.

I. Cur hoc triduo dum persolvitur officium, quod Tenebrarum dicimus, ponitur ante altare candelabrum triangulare cum cereis quindecim, qui post Psalmum quemlibet per vices extinguuntur?

R. Id fit ex ritu veteri, sicut alia multa hac maxime hebdomada ex antiquissimo ritu fiunt.

Olim nulla super altare candelabra ponebantur: qui ritus etiamnum servatur in quibusdam Ecclesiis. Usus tamen luminum, cereorum & lampadum non recens, immo iam a primis Ecclesiæ sæculis obtinuit, ut infra probabimus in tertia parte huius operis.

Hæc luminaria vel ferebantur Lychnuchis ex laqueari pensilibus, vel in transversis trabibus ponebantur, vel portabantur ab Acolytis, vel infigebantur candelabris altioribus iuxta vel circa vel ante altare positis, quorum alia formam crucis exprimebant, alia formam habebant triangularem, alia Mosaici candelabri instar, pluribus veluti ramis ex stipite uno procedentibus, constabant. Exstant etiamnum huius ultimi generis candelabra in Ecclesia Lugdunensi, aliisque pluribus, maxime apud Burgundiones. Hæc luminaria in nocturno officio accendebantur ad pellendas tenebras. Per diem autem nonnisi in officiis solemnioribus & ad sacrificium accendebantur. Hinc fit ut Parisiis, aliisque compluribus in Ecclesiis Galliarum numquam ad minores horas accenduntur luminaria. In maioribus solemnitatibus noctis officium ad diem usque protendebatur, propter solemnitatem & gravitatem cantus: & accedente paullatim die sensim extinguebantur luminaria.

Hic mos sensim extinguendorum

---

ut pridie, clara adhuc die, persolvantur vigiliæ: quæ quidem ab aliquot iam ab hinc sæculis ad praxim reduci cœpit. Nam in Ordinario insignis Ecclesiæ Narbonensis, quod ante trecentos minimum annos scriptum volunt, matutinæ statim post completorium decantari iubentur: in Lemovicensi hora post meridiem quarta. Idem videre est apud Petrum Amelium cap. 61. decernentem, ut (*In die mercurii de sera hora competenti Dominus Papa veniat ad officium matutinarum cum chlamyde de scarleto, cum capuceo extenso super fronte non replicata, & sine mitra.*) Petro Amelio præiverat Iacobus Gaetanus in suo Ordine Romano cap. 82. Non desunt tamen adhuc insignes aliquot Ecclesiæ, quæ antiquorum rituum tenaciores, toto hoc triduo nocturnum hora solita decantant officium. Has inter non infimum locum tenere debet Rotomagensis, cui Lingonensem forte adiicere possemus, utpote cuius in Ordinario hæc lego: (*Feria 5. in Cœna Domini campanæ pulsantur hora sexta matutina, sicut in festis novem lectionum, quia his tribus de sero non cantantur matutinæ.*) Eumdem usum hactenus retinuerunt Monachorum nonnulla cœnobia: in quibus merito recenseri debet Lætiense Benedictinorum in Belgio, ubi ante annos duodecim, secunda post mediam noctem hora ex Regulæ præscripto nocturnum celebratur officium.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 10.

ad horas nocturnas luminum antiquissimus est. Romæ vigebat septimo, aut octavo serius sæculo, in quibus longe ante auroram densis adhuc tenebris absolutæ erant preces nocturnæ. Id patet ex primo Ordine Romano quem publici iuris fecit D. Ioan. Mabillon e Congregatione Benedictino-Mauriana Monachus. (M)

(M) Ordo Rom. *a* D. Mabillon *vulgatus cap. 6. num. 33. Postquam ordinem Psalmorum, &c. ad officium nocturnum recitandorum edidit, hæc addit:* Deinde sequitur Matutinum: lucernæ extinguuntur. Luminaria autem Ecclesiæ ab initio cantus nocturni inchoantur extingui, hoc tamen ordine, ut ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paullatim tutare, ut verbi gratia, peracto primo nocturno videatur pars eorum tertia esse extincta; medio nocturno iterum tertia; tertio vero expleto, exceptis septem lampadibus nihil luminis relinquitur. Quæ in Matutino hoc ordine extinguantur. In initio Psalmi primi sit custos semper paratus in loco dexteræ partis Ecclesiæ prope lampadibus, ut ubi audierit antiphonam, tenens cannam in manu sua, tutat lampadem unam. In finem psalmi ipsius aliam sinistræ partis. Sic una ex parte una, alia ex alia tutantur usque ad Evangelium. In Evangelio vero tutatur mediana lampada.

In appendice Ord. Rom. *Tom.* 2. *Musei Ital. a* D. Mabillon *editi, pag.* 30. *n.* 1. A cœna Domini, nec in psalmis, nec in ullo loco decantatur *Gloria* usque in Pascha. Eadem vero nocte surgent ad vigilias hora noctis octava: & tunc Ecclesia sit omni lumine decorata. Nec mure solito, *Deus in adiutorium meum* dicent, nec Invitatorium, nec *Gloria:* sed cantor incipit in psalmis antiphonam, sicut in antiphonario continetur. Sed & in fine nocturni lector benedictionem non petit, nec Presbyter more solito benedictionem complet; & quando finit lector, non dicit *tu autem Domine*, sed ex verbis lectionis iubetur facere finem.

N. 2. Lumen autem Ecclesiæ ab initio cantus nocturni inchoatur extingui, hoc tamen ordine, ut ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paullatim tutari, (id est extingui:) ut verbi gratia, peracto primo nocturno videatur pars eorum tertia esse extincta; medio nocturno iterum tertia: tertio vero expleto, exceptis septem lampadibus, nihil lumen relinquunt. Quæ in matutinis extinguntur hoc ordine. Initio primi psalmi sit custos semper paratus, in loco dextræ parris Ecclesiæ prope lampadibus: ut ubi audierit antiphonam tenens cannam in manu sua, tutet lampadem unam: in fine vero psalmi ipsius tutet aliam partis sinistræ. In secundo psalmo, cum antiphonas audierit, tutet dextra parte aliam, sic una ex parte una, alia ex alia tutantur usque ad Evangelium. In Evangelio vero tutatur mediana lampada. Ea vero die cœna Domini, hora nona faciunt excuti ignem de lapide in loco foris basilica; si ibidem oratorium habuerit, in portam ibi excutiunt: sin vero, in loco quo consideraverit prior, ita ut ex eo possit candela accendi. Quæ candela in arundine debet poni, & a mansionario Ecclesiæ portari præsente populo: & de ipso igne continuo in eadem Ecclesia loco secreto accendatur lampada una, & servetur usque in sabbato sancto, ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus est ordine quo in sacramentorum continetur.

Ordo Romanus *in* Biblioth. PP. *editus pag.* 54. *in edit. Paris. in fol. ann.* 1614. Feria v. maioris hebdomadæ eadem nocte surgunt ad vigilias hora noctis octava, & tangitur campanæ signum sicut aliis diebus, & post hæc non tangitur ad matutinum, nisi in nocte sancti Paschæ, & tunc Ecclesia omni lumine decoretur. Venientibus autem omnibus ad Ecclesiam infra chorum more solito, non dicatur *Domine labia mea aperies*, nec *Deus in adiutorium meum intende*, nec *venite:* sed cantor incipiat in Psalmis antiphonam *zelus domus tuæ comedit me*, & reliquas, sicut in antiphonario continetur. In fine psalmorum non dicatur *Gloria Patri*, nec in responsoriis, nec in ullo loco: in fine nocturni lector benedictionem non petit, nec Pontifex aut presbyter more solito benedictionem complet: & quando finit lector, non dicit *tu autem Domine*... Accenduntur in quibusdam locis viginti quatuor lumina, & extinguuntur per singulas lectiones, & responsoria. Quæ simul per tres noctes fiunt septuaginta duo. Lumen

Ut forte priscus ille ritus aliquatenus servetur, tot accenduntur in triangulari candelabro cerei quot sunt Psalmi canendi; & sensim illi cerei subinde extinguuntur.

Alii hunc ritum mystice inter-

autem Ecclesiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui. Hoc tamen ordine ut ab introitu ipsius Ecclesiæ incipiat paullatim tutari: ut verbi gratia peracto primo nocturno, videatur eorum tertia pars esse extincta, medio nocturno iterum tertia. Tertio vero expleto exceptis septem lampadibus nihil luminis relinquatur. Sequuntur matutini, in quibus similiter non dicatur, *Deus in a'iutorium*... nec *Gloria Patri*, sed antiphona tantum super matutinas laudes: & in matutinis. septem lampades hoc ordine extinguantur: initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextræ partis Ecclesiæ prope lampades. At ubi audierit primam antiphonam, tenens cannam in manu sua tutat lampadem unam: in fine vero psalmi ipsius tutat aliam sinistræ partis, sic una ex parte una, alia ex alia tutentur usque ad Evangelium.... Statim tutatur mediana lampas, vel substrahitur, & servatur, ut ita veniat, ut *Benedictus Dominus Deus Israel* absque lumine psallatur. *Benedictus* finito cum antiphona, non dicatur *Kyrie eleison*, nec *& ne nos inducas in tentationem*, neque preces, neque oratio, alta voce more solito, sed secum tacite. Factoque signo a Priore omnes pariter surgant, sicque finiantur vigiliæ nocturnæ, atque matutini.

D. Edm. Martenne *de antiq. Eccles. discipl. in divin. celebr. offic. cap.* 22. *num.* 2. Accenduntur in hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per singulas lectiones & responsoria, inquit vulgatus Alcuinus. Totidem accendentes cereos per singulos psalmos & lectiones extinguendos præscribit Ioannes Abrincensis; totidem Ordinarium Rotomagense & Sylvanectense: viginti quatuor cereis omnes Ecclesiæ lampades adiungit Lucas Cusentinus Archiepiscopus. Vetus pontificale insignis Ecclesiæ Pictavensis lampades triginta ad nocturnum officium accendendas statuit per singulas antiphonas, lectiones, responsoria, & versus extinguendas, & septem ad laudes Triginta quatuor habet Carnotense S. Ioannis Ordinarium. In Laudunensi vero hæc lego: („ Ad matutinum ponantur ante „ altare quindecim cerei, præter hos in „ dextra parte Presbyterii ponuntur de- „ cem & octo, & in sinistra alii decem „ & octo. „) Quindecim tantum notat Ordinarium Cabilonense & Uticense. Ubi vides varias fuisse diversarum Ecclesiarum consuetudines de cereis seu lampadibus ad nocturnas vigilias accendendis & extinguendis. Et sane Guillelmus Durandus in libro 6. Rationarii cap. 72. innuere videtur quibusdam in locis viginti quatuor candelas accensas fuisse, in aliis quindecim, in aliis quatuordecim, in nonnullis duodecim, in quibusdam novem, alicubi vero dumtaxat septem. Tandem apud alios certum fixumque nequaquam fuisse candelarum numerum, sed quemlibet laicum pro arbitrio suam apposuisse. De earum quoque extinctione idem Auctor hæc scribit: „ (Omnes candelæ non simul, sed una „ post aliam extinguuntur.... Quidam „ extinguunt eas per singula cantica, „ usque ad plenam extinctionem... Alii „ tribus vicibus eas extinguunt. In qui- „ busdam quoque Ecclesiis candelæ qua- „ dam manu cerea extinguuntur, quæ „ significat manum Iudæ, de qua dixit „ Dominus: *Qui intingit manum mecum, &c,* „ quæ fuit quasi cerea & ad malum fle- „ xibilis, per quam Christus Rex noster & „ vera lucerna traditus fuit, & quantum „ in illo fuit extinctus.) Extinctionis cereorum toto hocce triduo meminit Amalarius in libro de ordine antiphonarii cap. 44. ubi ait („ se interrogasse de mo- „ re sanctæ matris nostræ Romanæ Eccle- „ siæ Archidiaconum Theodorum. Qui, „ inquit, respondit; Soleo esse cum Apo- „ stolico in Lateranis quando officium „ celebratur de cœna Domini. Nihil enim „ ibi observatur de extinctione lumi- „ num.) In sexta feria nullum lumen habetur lampadum sive cereorum in Ecclesia in Ierusalem, quamdiu domnus Apostolicus ibi orationes solemnes facit, aut quamdiu crux salutatur.

Matth. xxvi. 23.

D. Bocquillot, *Tractat. de Liturgia lib. 1. cap.* 4. Sunt quædam magna cuprea, vel alterius materiei, candelabra basibus imposita, pavimento chori locata. His si-

pretantur, aiuntque cereos illos sensim extinctos imaginem esse Apostolorum, qui lux mundi dicuntur in Evangelio, & qui tempore passionis Christi fugerunt & veluti extincti sunt.

I. Cur extinguuntur lampades sub finem cantici Benedictus?

R. Quia canticum illud sub finem officii canitur. At extinguebantur olim luminaria post completum officium, ut fit etiamnum. Nunc servatur post officium lampas iugiter accensa ante maius altare, ob reverentiam sanctissimi Sacramenti quod ibi custoditur. Sed olim, isque mos est etiamnum Ecclesiarum Lugdunensis, Viennensis, Avenionensis, Arelatensis, Narbonensis, Montispessulani, ceterarumque fere omnium in illis regionibus; olim, inquam, sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum non custodiebatur in maiori altari, sed vel in sacrario, vel in capellis a maiori Ecclesia seiunctis. Ergo extinguebantur olim lampades post officium, nec nisi ad officium aliud accendebantur. Id fit etiamnum in officio tridui ante Pascha, ut vetus ordo servetur; sed post completum officium extincta lampas accenditur, ut maneat semper ignis accensus coram sacratissimo Sacramento super altare maius servato. Atque hæc quidem ratio esse potest cur post extincta omnia Ecclesiæ luminaria servetur & abscondatur retro altare lumen accensum, ut accendatur iterum ex eo lampas quæ debet ardere iugiter coram sacrosancto Eucharistiæ sacramento.

Forte servabatur olim lumen illud abscondite, ceteris omnibus extinctis, ut, clero vel monachis post completum officium e choro recedentibus, ministraretur lumen quo suas quisque cellulas repeteret, nondum depulsis omnino tenebris. (N) Extinguebantur enim olim cerei paullatim, etiamsi officium post mediam noctem caneretur, sicut accenduntur nunc, ac dein paullatim extinguuntur vespere ante solis occasum.

---

milia posita erant ad lectionaria. *Phares* appellabantur: sustinendoque cereo inserviebant, ut lumen lectoribus esset, cum egerent, nempe in nocturnis officiis. Præter hæc candelabra, quæ lectoribus inserviebanr, lampades quoque a fornicibus pendebant, ut etiam nunc fit. Alia quoque suspensa candelabra habebantur in varias figuras efformata, nempe crucis, corollarum, &c. quibus plures cerei, vel lampades imponebantur; in aliquibus vero locis & cerei simul & lampades.

Trabibus etiam in altum evectis, quæ chori ingressui transversæ imminerent In quibusdam Ecclesiis, circa ciborium, quo tegebatur altare, ponebantur. Demum ubique, præterquam in mensa altaris ponebantur. Inter alia candelabra quorumdam Ecclesiarum, magna quædam veluti machina erat arborem referens e terra egredientem, foliis, floribus, fructibus, parvisque vasis, ad lampades sustinendas, onusta. Copia hæc luminum pyramidis modo assurgentium pulcra visu erat. In divitibus Ecclesiis candelabrum hoc, quod arbor ob formam denominabatur, vel æreum, vel alterius metalli erat; in pauperibus vero pagorum Parochiis ligneum erat, foliaque & fructus ex cera picta, quæ subinde reficiebantur, conflata erant.

(N) *Vide supra hocce §. litt.* (K) D. Edm. Martenne! *de antiq. Eccles. discipl. in divin. celebr. offic. cap.* 22. *num.* 8.

Aliis videtur mysterii caussa lumen illud ceteris paullatim extinctis, abscondi primum, ac demum proferri post completum noctis officium. Minores, inquiunt, cerei paullatim extincti, Apostolos & Christi Discipulos designant, qui fugerunt hinc inde, & veluti extincti sunt ubi Christum viderunt comprehensum. Cereus in anguli capite positus Christum specialius designat. Is absconditur accensus, ut designetur mors Christi, manente semper ineffabiliter divinitate tam cum corpore, quam cum anima. Abscondito hoc cereo fiunt supplicationes, ut impetretur effectus mortis Christi: tum cereus iterum profertur, ut iterata hac cerei absconditi ostensione, Christi resurrectio designetur.

I. Cur sit fragor & strepitus post completum officium nocturnum hoc triduo?

R. Fragor ille signum est, quo datur omnibus post completum officium abeundi licentia. Hinc in Breviario Parisiensi edito iussu Eminentissimi Cardinalis de Noailles Parisiensis Archiepiscopi, hæc leguntur: *Fit strepitus ab eo qui officio functus est: mox profertur cereus accensus; & omnes surgunt & cum silentio discedunt.* In Breviario Romano, *Fit fragor & strepitus aliquantulum, mox profertur*, & cetera ut in Parisiensi. Necesse fuit autem hoc triduo signum dare discessionis cum aliquo fragore & strepitu: quia fiebat, ut diximus, officium post mediam noctem. Extincta tunc erant omnia Ecclesiæ luminaria, multa nox erat, unicus servabatur cereus ad præbendum postea lumen discessuris: submissa voce complebatur officium. Ut ergo intelligerent omnes completum esse officium, producendum esse lumen, fierique copiam discedendi, necesse fuit significari hæc omnia aliquantulo strepitu. (O) Nescio qua ratione mos sensim in-

(O) RABAN. MAURUS *de institut. cleric. lib.* 2. *cap.* 36. Hac ergo die Ecclesiæ altaria indumentis suis spoliata denudantur, quia in ea Christus suis vestimentis exutus esse legitur, & velum templi scissum esse occiso Christo, per Evangelium predicatur.

RUPERTUS *l.* 5. *de divinis officiis*, *cap.* 30. Cur altare nudetur scire volentibus facile liquet, si prius animadverterint, quid ipsum altare significet. Significat autem Christum, quia sic illud in templo, quomodo Christus toti corpori Ecclesiæ dignitate & honore præeminet... Cum itaque nudum altare conspicimus, dignum illud memoria, quod magnifice Propheta flebiliterque deplorat, nostris intimis personare auribus, nostris internis præsen-
Isai. LIII. 2. 3. & 4. tialiter debet apparere conspectibus. *Ecce vidimus eum, & non est species ei, neque decor; & nos consideravimus eum, despectum & novissimum virorum, & virum dolorum, & scientem infirmitatem. Vere languores nostros ipse tulit, & peccata nostra ipse portavis....* Insuper hoc ad denudati altaris caussam pertinet, quod idem Dominus vestimentis suis spoliatus est. *Milites* *Joan.* XIX. 23. 24.
namque *cum crucifixissent eum, diviserunt fili vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem*, & de tunica dixerunt: *Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit*... Noster Noe... scilicet Dominus Iesus, in quo requiem invenimus animabus nostris,... cunctis amaritudinibus inebriatus est, soporatus est somno mortis, & in cunctis a divinitatis suæ gloria nudatus ad tempus apparuit: cum ergo altare Christum significet, recte ob commemorationem horum, vestitu & ornatu suo spoliatum est.

valuerit in pluribus Ecclesiis, ut fragor ille fieret ab omnibus, nec a solo Celebrante: certe non ita pridem nondum invaluerat in Ecclesiis Galliarum.

Sunt qui morem hunc invaluisse putant mysterii caussa. Hoc enim strepitu significari volunt, quod Christo moriente sol obscuratus est, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, factus est uno verbo per orbem universum fragor insolitus. Pia cogitatio, fateor: sed cavendum ne propterea Ecclesiarum ianuæ vel subsellia frangantur.

I. Cur hoc triduo expoliantur altaria?

R. Parisiis etiamnum in Ecclesia Metropolitana, in sacra æde Palatii, multisque in Ecclesiis parochialibus, completa ultima Missa, denudantur altaria in capellis patentioribus. Id forte ita fit caussa necessariæ cautionis a furibus, forte etiam in vestigium antiquitatis.

Sed iam a pluribus sæculis solemnis hæc altaris expoliatio mysterii caussa fit, feria quinta maioris hebdomadæ. Hoc enim ritu significatur Christum, cuius altare typus est, ut infra dicemus, suis fuisse vestibus expoliatum tempore passionis. Hinc, dum fit solemnis hæc altaris expoliatio, recitatur Psalmus vigesimus primus, qui totus est de Christi passione, cum hac Antiphona ex eodem Psalmo desumpta: *Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*. (P)

§. 11. *De Sabbato sancto*.

I. Quodnam mysterium celebramus Sabbato sancto?

R. Mysteria sepulturæ Christi, & eius descensus ad inferos.

I. Recolunturne hæc mysteria in officio solemni quod mane celebratur Sabbato sancto?

R. Officium illud, quod nunc mane celebramus, agebatur olim vespere, & ad noctem usque protendebatur. (A) Ideoque non tam

---

(P) *Veriorem certe huiusce consuetudinis rationem affert* D. Ioan. Chrysostom. *in Epist. Pauli ad Ephes. capit.* 1. *serm.* 3. Non vides mensam spongia circumquaque lavantem ministrum, domum expurgantem, scutellas apponentem? Hoc fit inter preces, dum proclamat præco. Quemadmodum spongia circumquaque lavamus & Ecclesiam, ut in munda Ecclesia omnia proponantur, ut nulla sit macula, nulla ruga.

(A) D. Edm. Martenne *Lib. de antiqua Eccles. Discipl. in div. celebrandis offic. cap.* 24. *num.* 1. Celebraris media nocte solemni ritu vigiliis, diurnisque cursibus privatim absolutis, circa horam diei tertiam catechumeni ad Ecclesiam procedebant symbolum reddituri, ultimumque scrutinium subituri. Ibi stabant ordinati, masculi quidem ad dextram, feminæ ad sinistram. Tum Sacerdos cruce singulorum frontibus impressa ritus exorcismorum & abrenuntiationum explebat; ac tandem imposita singulorum capitibus manu recitatoque symbolo, post factam orationem ab Archidiacono dimittebantur, donec baptismi celebrandi advenisset hora.

N. 2. Hora nona, Pontifex cum Sacerdotibus aliisque ministris de sacrario procedebat, baptismum reversis catechumenis collaturus. Ac primum quidem ignis novi cereique Paschalis benedictione præmissa, Lectiones ad baptizandorum instructionem pronuntiabantur, quibus totidem orationes interserebat. Deinde decantatis tribus Litaniis, ad fontis consecrationem sese accingebat: ac tandem

ſepulturæ quam Reſurrectionis Dominicæ mentio fit in illo officio.

I. Benedictio cerei Paſchalis, lectio Prophetiarum, Benedictio Fontium, Miſſa quæ Sabbato ſancto celebratur, ſuntne hæc omnia ex veteri ritu?

R. Ex ritu vetuſtiſſimo. Sed olim non mane, ſed veſpere hæc omnia fiebant. Poſt horam nonam benedicebatur ſolemniter cereus Paſchalis; deinde legebantur prophetiæ; tum canebatur litania: poſtea procedebatur ad fontes, fiebat atque Baptiſmalis benedictio, Catechumenorum Baptiſmus, recens baptizatorum Confirmatio, demum Miſſæ agebantur; intra quarum ſolemnia celebrabantur Ordines. Ideoque prætermittebatur hac die conſuetum officium veſperarum, quia ſupradicta iſthæc officia ad multam noctem proten-

---

iis omnibus quaſi præparatos ſacris immergebat undis, mox confirmandos & ſacra communione donandos.

N. 34. Tanta ſacrorum rituum diverſitas & prolixitas, Sabbati ſancti officium ad multam noctem protrahere ſolebat, adeo ut non ante populus dimitteretor, quam media ſui parte tranſacta foret: id quod ex Apoſtolica traditione proveniſſe teſtatur Sanctus Hieronymus in commentario ſuper Matthæum, ubi ſic loquitur: „ Traditio Apoſtolorum, „ & Iudæorum eſt, Chriſtum media nocte „ venturum in ſimilitudinem Ægyptii „ temporis: unde & reor traditionem „ Apoſtolicam permanſiſſe, ut die vigiliarum Paſchæ ante noctis medium populos dimittere non liceat, expectantes adventum Chriſti: „ Idem docent Amalarius lib. 1. cap. 16. & vulgatus Alcuinus, qui hunc Sancti Hieronymi locum citant. Quin immo Carolus magnus Imperator divinum hac die officium *ſupra mediam noctem* protraxiſſe memoratur apud Monachum Sangallenſem in libro de Eccleſiaſtica cura Caroli Magni cap. 24. Hinc capiendus eſt locus Sancti Ambroſii ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos ſcribentis Epiſtola 23 „ Certa ratione comperta, ita omnium concurrat affectio, ut una nocte ubique ſacrificium pro reſurrectione Domini deferatur. „ Hinc eſt etiam quod Sanctus Auguſtinus in Sermone 228. quem ipſo Paſchatis die ad populum & ad infantes habuit, ſic eos alloqoitur: „ Poſt „ laborem noctis præteritæ, quoniam *etſi* „ *ſpiritus promptus eſt, caro tamen infirma*, diu vos tenere ſermone non debeo. „ Et Sermone 219. quem in huius noctis vigiliis pronuntiavit: „ Quanto „ ergo alacrius in hac vigilia velut matre „ omnium ſanctarum vigiliarum vigilare „ debemus, in qoa totus vigilat mundus. „ Eadem ratione Innocentius Papa I. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum ſcribit Eccleſiæ traditionem habere, *iſto biduo, feria ſexta ſcilicet & ſabbato ſancto, ſacramenta non penitus celebrari:* quia revera huius diei Miſſa tota in nocte peragitur. Unde & antiqui ſacramentorum codices, quales ſunt Gellonenſis, Remenſis, Regius, Noviomenſis annorum minimum 900. Turonenſis, Dionyſianus annorum 800. cum aliis pluribus, non ante volunt Miſſam inchoari, *quam appareat una ex ſtellis in cælo*. His adde Concilii Antiſſiodorenſis Canonem II. *Non licet in vigilia Paſchæ ante horam ſecundam noctis vigilias perexplere*. Et illud Concilii Rotomagenſis anni 1072. decretum, ut *in ſabbato Paſchæ officium ante nonam non incipiatur*. Ad noctem enim Dominicæ reſurrectionis reſpicit, ob cuius reverentiam *Gloria in excelſis Deo & alleluia* cantatur Vide ſi lubet Gregorium Turonenſem lib. 2. Hiſtoriæ Francorum cap. 34. ubi Miſſa ſabbati ſancti nocte celebrata narratur. Ceterum perſeveravit hæc pia ſanctaque traditio, ſaltem aliquibus in locis, ad uſque finem ſæculi decimi quarti, ut conſtat ex conſuetudinibus Canonicorum Regulatium Caſſanenſis Monaſterii anno 1387. renovatis, in quibus hæc lego: *Sabbato ſancto Miſſa dicitur tardius, & in quibuſdam locis celebratur nocte*.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 11.

debantur. (B) Atque hæc quidem ratio est, cur etiamnum post Missam pro vesperarum officio cantatur Psalmus unicus, isque brevissimus.

I. Cur officium illud matutinis iam horis, non vespertinis, ut olim, agitur?

R. Id sensim factum est propter anticipationem cœnæ, quæ per totam quadragesimam olim post completum officium vespere fiebat, nunc post completum officium quidem, sed meridie fit. Sensim enim factum est, quod infra dicemus, ut hora cœnæ paullatim anticipata, simul & fieret anticipatio officii hac die, non secus ac in reliqua Quadragesima. Sed nihil propterea mutatum in precibus, in quibus mentio fit noctis, non secus ac si hæc etiamnum in nocte agerentur.

Cap. 6. §. 2 huius Sect.

I. Cur hodie fit solemniter benedictio ignis recens excussi e silice?

R. Hic & vestigium antiquitatis. Olim excutiebatur quotidie ignis e silice ad accendenda Ecclesiæ luminaria, & fiebat prius ignis benedictio. Nihil enim in publicum usum adhibuit umquam Ecclesia sine præcedenti benedictione. Solemnius hac die agitur huius ignis benedictio; quia ignis ille e silice excussus videtur Christi recens e mortuis suscitati typum ferre. Romæ solemnis hæc ignis novi benedictio fiebat olim feria quinta maioris hebdomadæ. (C)

I. Cur fit cerei Paschalis hac die Benedictio?

R. Cereus ille per totam olim noctem Paschatis ardebat, & ardet etiamnum ex veteri ritu Parisiis, & alibi. Et certe ad illuminandam hac nocte Ecclesiam benedicitur, ut patet ex his verbis, quæ exstant etiamnum in huius cerei benedictione: *Ut ad noctis huius caliginem destruendam indeficiens perseveret*. (D)

In Præf. Exult.

Vulgo cereus ille accipitur pro

(B) D. Ioan. Mabillon. *Comm. in Ord. Rom. pag.* 99. Post Missam vesperas omittebant Romani, propterea quod ritus baptismi, & Missæ subsequentis in multam noctem protraherentur. Unde in vulgato ordine Romano: *In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Missam. Apud nos autem unus de schola, cui iussum fuerit, pro antiphona incipit* alleluia *ad vesperam*. Ex hoc loco nemo non videt, interpolatum esse vulgatum ordinem Romanum, ubi legitur, *apud nos autem*, &c. Verum non solum in vigilia Paschæ, sed etiam in biduo præcedente cursus diurni officii publice non recitabatur in Ecclesia Romana, ut ex libellis nostris manifestum est.

(C) D. Ioan. Mabillon. *Comm. in Ord. Rom. num.* 11. In die Cœnæ Domini... mos erat, chrisma novum consecrari, novum item ignem benedici, atque Eucharistiam in crastinum reservari.

Ordo Rom. *In feria 5 in Cœna Dom. num.* 32 Ea vero die hora nona faciunt excuti ignem de lapide in loco foris basilicam: si ibidem oratorium non habuerint, in porta ibi excutiunt, sin vero in loco in quo consideraverit Prior, ita ut ex eo possit candela accendi; quæ candela in arundine debet poni, & a mansionario Ecclesiæ portata præsente congregatione vel populo; & de ipso igne continuo in eadem Ecclesia vel loco, ubi accenditur, lampada una servetur usque in Sabbato sancto ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus est.

(D) D. Edm. Martenne *Lib. de antiqua Eccles. Discipl. in div. celebr. offic. c.* 24. *n.* 10. Redeo ad cereum paschalem, qui semel accensus ardere debebat *usque in*

typo Christi e mortuis suscitati: id patet ex ipso Benedictionis ritu, ut mox dicemus. Et hæc quidem ratio est cur toto tempore Paschali in solemnibus officiis ardeat; & ex complurium Ecclesiarum more feratur ante crucem in solemnibus supplicationibus; & in festo Ascensionis amoveatur ab Ecclesia, ubi lectum est Evangelium, in quo dicitur Christus spectantibus Apostolis in cælum ascendisse.

Dixi ex ipso Benedictionis ritu innui cereum hunc esse typum Christi: quam quidem allegoriam Rupertus Abbas Tuitiensis sic explicat. Diaconus in ipsa cerei benedictione quinque Turis grana cereo nondum accenso infigit: ut hoc ritu significetur ab Ioseph ex Arimathea & Nicodemo, ceterisque Christi Discipulis conditum fuisse aromatibus Christi mortui corpus. Foramina quinque, quibus quinque grana Turis infiguntur, videntur quinque Christi plagas designare. Postea cereus accenditur, ut innuatur Christum conditum aromatibus a mortuis surrexisse. Fitque cerei benedictio non a Sacerdote, a quo tamen ceteræ benedictiones omnes fiunt, sed a Diacono; quo quidem ritu intelligimus non Apostolorum, seu Discipulorum & Sanctarum mulierum ministerio fuisse corpus Christi aromatibus conditum, & resurrectionem eius primo annuntiatam. (E)

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 11.

---

crastinum post vesperas ex Missali MS Colbertino num 422. immo usque post completorium ex ordinario Laudunensi & Missali Athanacensi.

(E) Rupertus Abbas *de divinis officiis*, *cap.* 28. Proprium quoddam huius tantæ solemnitatis decus est, cereus a Zosimo Romanæ Ecclesiæ Pontifice tricesimonono per Ecclesias benedici institutus, a cuius dulcisona benedictione præconia sanctæ Resurrectionis Christi inchoantur. Significat vero eumdem Dominum nostrum resurgentem, suorum tristitiam Discipulorum, immo mundum universum lætitiæ competentis claritate serenantem. Hoc vere congruit, & vis ipsa significationis exposcit, ut sicut præteritis noctibus extincta luminaria faciem Ecclesiæ contristaverunt; sic eadem nocte hic cereus illuminatus iugi flammæ tripudientis iubare lætificet.

Cap. 29. Dictum est, per candelas, quæ extinctæ sunt, mortes significari Prophetarum & iustorum, qui a sanguine Abel iusti usque ad Christum occisi sunt, ipsamque candelam, quæ ad Evangelium non maior ceteris extinguitur, ipsum Dominum significare, qui evangelizans occiditur, unus ex Prophetis reputatus. Constat autem, quia qui contemptus & humilis occisus est, *hunc Deus suscitavit, ac Principem & Salvatorem exaltavit, ad dandam pœnitentiam in remissionem peccatorum.* Act. v. 31. Bene ergo .. claram resurgentis magnitudinem præclari significat magnitudo cerei. Eo vel maxime cereus ad Christi similitudinem accedit, quod parvula, quæ substantiam ceræ educit apis mater, absque concubitu concipit, & parit, cui rite comparatur Virgo Maria Dei genitrix, quæ inviolata nobis Deum in carne quasi mel in cera protulit. Cum ergo recte humanitatis Christi similitudinem gerat, annus illi ab Incarnatione eiusdem Domini Christi consequenter inscribitur: Et quia crucifixus est, Crucis quoque figura congrue nihilominus insculpitur ... Illud idem per hanc pretiosam lampadem intelligere debeamus, quod per illam præfigurabatur columnam, quæ castra filiorum Israel de Ægypto exeuntium per mare rubrum præcedebat. Significabat autem illa columna nobis bene notam nubem humanitatis Christi, &c. *Exod.* xiii. 21.

Dum ergo columnam ceream rutilans ignis accendit.... illud innuitur, quod

Ravennæ fexto Ecclefiæ fæculo cereus Pafchalis ab ipfo Epifcopo benedicebatur. (F)

Cuilibet fere Ecclefiæ fuus mos, fua eft confuetudo circa ufum cerei Pafchalis. Apud plerafque a benedictione ad abfolutum Pafchatis officium ardebat. Sueffione a Sabbato fancto ad completorium feriæ quartæ diu noctuque lucebat. (G) Hodie in omnibus fere Ecclefiis ad fingula diei noctifque officia cereus accenditur a Sabbato fancto ad Miffam folemnem fefti Afcenfionis, poft cuius Evangelium extinguitur & aufertur, rurfufque a Sabbato ante Pentecoften ad Miffam fabbati inclufive: at exceptis officii folemnis horis, per diem aut noctem numquam accenditur. Lutetiæ ab officio Sabbati fancti ad completum Pafchatis officium indefinenter ardet; præterea ad Miffam folemnem & ad vefperas tantum per octavam Pafchæ ad Miffam fabbati inclufive, poft quam extinguitur non accendendus nifi in primis vefperis diei Afcenfionis. Ab his vefperis ad finem completorii perpetuo lucet: nec poftea accenditur nifi ad officium fabbati Pentecoftes, nonnifi poft abfolutum diei fequentis officium extinguendus. (H) Is mos in aliis etiam Ecclefiis viget. Olim in quibufdam Ecclefiis, faltem in Bifuntina (quædam forte etiamnum hunc morem retinent)

---

extinctam in fepulcro iacentem humanitatis Chrifti fubftantiam, de fupernis afpirans ignea divinitatis potentia rurfus animavit; & ficut vere rutilans ignis, gloria beatæ refurrectionis hac nocte in perpetuum nobis gaudium feliciter illuxit.

Cap. 30 ... Quæratur cur tantæ materiæ, tantæ dignitatis benedictionem fuper cereum pronuntiet Diaconus præfente Sacerdote vel etiam Pontifice, facrifque indutus veftibus: cauffa manifefta fefe offert quærentibus. Conftat enim quia bonum fanctæ Refurrectionis Chrifti nuntium per minorem fexum, id eft, per mulieres, fanctis Apoftolis flentibus; & lugentibus evangelizatum eft.

Cap. 31. Cumque Diaconus cum ceteris fubminiftris ad benedicendum accedit, fruftula quoque portantur incenfi, ut cruciculæ, quæ cereo infculpta eft, offerendo infigat. Et hoc quoque ad cauffam prædictam refpicit. Illæ namque mulieres quæ mortuum quærebant Dominum, & vivum videre meruerunt, aromata ferebant, ficut Evangelifta refert. *Maria Magdalena & Maria Iacobi, & Salomone emerunt aromata, ut venientes ungerent Iefum.* (*Marc. XVI. 1.*)

(F) D. Edm. Martenne, *lib. de antiq. Eccl. difcip. in divin. celebrand. offic. c.* 24. *num.* 7. Ex antiqua vero Ecclefiæ Romanæ traditione cereus Pafchalis benedicitur a Diacono: fed in Ecclefia Ravennenfi ifta benedictio ab ipfo Epifcopo peragi folebat: hinc fanctus Gregorius lib. 9 Ep. 28. (*Nov. edit. l.* 11. *ep.* 33.) Mariniano Epifcopo fcribens, iubet ut propter graves quibus ille laborabat infirmitates, preces quæ fuper cereum in Ravennati civitate dici folent, vel expofitiones Evangelii, quæ circa Pafchalem folemnitatem a Sacerdotibus fiunt, per alium dicantur, quas proinde, fi convaluiffet, ipfe Marinianus dixiffet.

(G) D. Edm. Martenne, *libr. de antiq. Eccl. difcipl. in divin. celebrand. offic. c.* 25. *pag.* 498 His peractis, remaneant ante altare accenfi tres cerei, duo cotidiani, & magnus cereus Pafchalis, qui, ex quo fuerit accenfus, ufque in feriam quartam advefperafcentem non extinguatur.

(H) Cæremonial. Paris. *part.* 4. *cap* 14. *art.* 3. *num.* 14. Cereus Pafchalis, ab hac hora, ufque ad officium completum in die Pafchæ ardere debet. Præterea ardere debet ad Miffam, & Vefperas, ufque ad Miffam fabbati *in albis* inclufive, & a principio vefperarum vigiliæ Afcenfionis, ufque ad completum officium in die Afcenfionis inclufive, atque ab ultima Prophetia vigiliæ Pentecoftes ufque ad finem officii completi in die Pentecoftes.

ſabbato Pentecoſtes novus cereus benedicebatur. (I)

I. Cur hac die ſolemniter benedicitur aqua baptiſmalis?

R. Baptiſmalis aqua hac die & in vigilia Pentecoſtes Solemniter benedicitur, quia in vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes mos erat olim

(I) D. Edm. Martenne *lib. de antiq. Eccl. diſcipl. in divin. celebr. offic. cap.* 28. *num.* 9. Vigilia Pentecoſtes tantam cum vigilia Paſchæ affinitatem habet, ut eoſdem pæne in utraque ritus advertere liceat: eius officium in MS. Pontificali Eccleſiæ Biſuntinæ incipit a cerei benedictione, quæ cum illi Eccleſiæ omnino ſingularis extiterit, hic integram repræſentare viſum nobis eſt alicuius operæ pretium.

BENEDICTIO CEREI.

Exultet iam Angelica turba cælorum &c. *uſque ad præfationem ut in Sabbato ſancto*. Per omnia ſæcula ſæculorum. *Reſp.* Amen. Dominus vobiſcum. *Reſp.* Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. *Reſp.* Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. *Reſp.* Dignum & iuſtum eſt. Vere, quia dignum & iuſtum eſt inviſibilem Deum Patrem omnipotentem, Filiumque eius unigenitum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum toto cordis ac mentis affectu & vocis miniſterio perſonare: qui pro nobis æterno Patri Adæ debitum ſolvit, & veteris piaculi cautionem pio cruore deterſit. Hæc ſunt enim ſacra ſolemnia, in quibus mortis perpetuæ victor vitæque ſempiternæ largitor, humanæ poſtquam conditionis ſubſtantiam non ſolum ab inferis eruit, ſed ad ſuperna polorum faſtigia triumphans ſubvexit ſpiritus infuſione Paracliti iuxta ſuæ verbum promiſſionis filios ditavit adoptionis. Hæc igitur dies eſt, quæ peccatorum tenebras ſua claritate purgavit. Hæc dies eſt, quæ hodie per univerſum mundum in Chriſtum credentes a vitiis ſæculi ſegregatos S. Spiritus infuſione purgatos reddit gratiæ, ſociatque ſanctitati. Hæc dies eſt, in qua fugatis originalis peccati tenebris, Spiritus Paraclitus ad ſuorum corda fidelium confirmanda in igneis linguis de ſupernis deſcendit: non ut repentinus viſitator, ſed ut perpetuus conſolator æternuſque cohabitator. O mira circa nos Dei pietatis dignatio! o inæſtimabilis dilectio caritatis, ut hominem ab æternitate deiectum plaſmator univerſalis, ad ſuperna reduceret, quos per verbi ſui doctrinam accenderat, per ſancti Spiritus virtutem confirmat! o certe neceſſarium Adæ peccatum, quod Chriſti morte deletum eſt! o felix culpa quæ Spiritum ſanctum habere meruit conſolatorem! Hæc dies eſt, quæ ſola meruit ſcire tempus & horam, in qua Spiritus ſanctus ab arce divinitatis irruens, ut inviſibilis ſuper Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum baptizatum in Columbæ ſpecie deſcendit; ita ſuper Apoſtolos in igneis linguis apparuit, ut poſt Redemptoris noſtri magnificentiam, credentibus augeret ſapientiam, accumularet gratiam, confirmaret conſtantiam. Huius igitur ſanctificatio diei fugat ſcelera, culpas lavat, & reddit innocentiam lapſis, & mœſtis lætitiam, fugat odia, concordiam parat, & curvat imperia. In huius diei gratia, ſuſcipe ſancte Pater incenſi huius ſacrificium veſpertinum, quod tibi in hac cerei oblatione ſolemni per miniſterium manus de opibus apum ſacroſancta reddit Eccleſia. Sed iam columnæ huius præconia novimus, quam in honorem Dei rutilans ignis accendit: qui licet diviſus in partes, mutuati luminis detrimenta non novit. Alitur liquentibus ceris, quas in ſubſtantia pretioſæ huius lampadis apis mater eduxit. O vere beata dies, quæ illuminavit credentes, ditavit fideles, dies in qua linguarum diverſitates in unius fidei confeſſione iunguntur. Oramus ergo te, Domine, ut cereus iſte in honorem nominis tui conſecratus ad diei huius caliginem deſtruendam indeficiens perſeveret, in odorem ſuavitatis acceptus ſupernis luminaribus miſceatur, flammas eius lucifer matutinus inveniat; ille, inquam, lucifer, qui neſcit occaſum, ille qui regreſſus ab inferis humano generi ſerenus illuxit. Precamur ergo te, Domine, ut nos famulos tuos, omnem clerum & devotiſſimum populum una cum famulo tuo Papa noſtro N. & Antiſtite noſtro N. & Imperatore noſtro N. quiete temporum conceſſa in his ſacris ſolemniis conſervare digneris. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum per omnia ſæcula ſæculorum.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 11.

folemniter baptizandi, & benedicebatur olim aqua quoties baptizandum esset; sicut & etiamnum sal benedicitur semper ante baptismum, nisi fuerit prius benedictum. Et quidem ubi per immersionem baptizare solemne erat, tunc decebat magis munditiæ caussa, aquam toties benedici quoties esset baptizandum.

I. Estne id veteri in more positum, ut benedicatur solemniter aqua Baptismalis?

R. Hunc ritum Apostolicis traditionibus annumerat S. Basilius, qui sæculo quarto in Oriente floruit. (K) Et certe facta semper est, & fit etiamnum per omnes totius orbis Ecclesias hæc benedictio; nec ullum statui potest huius ritus initium post tempora Apostolica. (L)

I. Cur leguntur hac die Prophetiæ ante benedictionem fontis?

R. Prophetiæ illæ totius religionis summam exhibent. Canebantur olim in Ecclesia ad Cathecumenorum eruditionem, & interea fiebat catechismus mox baptizandis. (M)

I. Cur canitur *Alleluia* ad Missam?

R. *Hallelou-Iah* vox Hebræa est duabus vocibus constans. Hæc idem sonat quod *laudate Deum*. Cantus ille ex vetustissimo ritu iubilationem innuit. Resumitur hodie præ gaudio Resurrectionis Dominicæ. (N)

(K) S. BASILIUS *de Spiritu Sancto*, *c.* 27. Conseeramus autem aquam baprismatis, & oleum unctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione?

(L) *Hæc fusius probabimus dum huiusce benedictionis ceremonias explicare conabimur, simulque illius antiquitatem demonstrare, huiusce operis part.* 3. *sect.* 2. *c.* 8. §. 9.

(M) ORD. ROM. *tom.* 10. *Biblioth. PP. Hittorp. pag.* 86. Interim autem dum lectiones leguntur Presbyteri eatechizent infantes, qui non sunt eatechizati, & præparent ad baptizandum.

D. EDM. MARTENNE, *lib. de antiq. Eccl. discipl. in divin. celebrand. offic. cap.* 24. *num.* 13. Cerei Paschalis benedictionem sequuntur lectiones ad Catechumenorum instructionem olim recitatæ, quæ tamen antiquitus præcessisse videntur. Id sane clare innuit antiquus Ordo Romanus ad usum Corbeiensis monasterii ante annos 800. aecommodatus, in quo inter alia hæc lego: „ Et interrogavimus nihilominus Domnum Apostolicum Adrianum, „ secundum vestra mandata, si in Paschali sabbato debent flecti genua dum le„ ctiones recitantur. Et ipse respondit, „ hoc debere omni modo fieri. Cui cum „ diceremus, & quomodo Sacerdotes & „ Ministri seu clerus eum stolis & plane„ tis possunt in terram prosterni, ille „ adiecit non debere Sacerdotes vel Mi„ nistros seu elerum stolis prius planetis„ que vestiri, nisi tunc demum eum lu„ men novum introducitur, ut cereus „ benedicatur. „ Ex his patet lectiones olim pronuntiatas fuisse ante cerei benedictionem, pro qua Sacerdotes & Ministri seu elerus stolis & planetis vestiebantur. Idem fuit usus Ecclesiæ Lugdunensis, idem & in Bisuntina observatus.

(N) S. ISIDORI HISPALENS. Episc. *de officiis Ecclesiasticis*, *lib.* 1. *cap.* 13. Laudes, hoc est, *Alleluia* canere antiquum est Hebræorum, cuius expositio duorum verborum interpretatione vel compositione consistit, hoc est, Laus Dei. De cuius mysterio Ioannes in Apocalypsi refert, spiritu revelante vidisse se aut audisse *vocem* cœlestis exercitus Angelorum *tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem validorum tonitruorum dicentium, Alleluia.* Apoc. XIV. 2. 3. Ex quo nullus debet ambigere, eum hoc laudis mysterium digna fide & devotione celebretur, Angelis esse coniunctum. *Alleluia* autem sicut & *Amen*, de Hebræa in aliam linguam nequaquam transferuntur; non quia interpretari minime queant, sed, sicut aiunt Doctores, servatur in eis

I. Qua mente agendus est Sabbati sancti dies?

R. Agendus in meditatione sepulturæ Christi, & mysteriorum

antiquitas propter sanctiorem auctoritatem. In Africanis autem regionibus non omni tempore, sed tantum Dominicis diebus, & quinquaginta post Domini resurrectionem *Alleluia* cantatur pro significatione futuræ resurrectionis & lætitiæ. Verum apud nos secundum antiquam Hispaniarum traditionem, prærer dies ieiuniorum vel quadragesimæ, omni tempore canitur *Alleluia*. Scriptum est enim, *Semper laus eius in ore meo*. Quod vero post consummatam psalmorum vel lectionum prædicationem, *Alleluia* in fine cantatur, hoc in spem futuri facit Ecclesia, significans post annuntiationem regni cælorum, quæ in hac vita per utrumque Testamentum mundo prædicatur, actionem nostram non esse futuram nisi in laude Dei. Sic enim scriptum est, *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te*. Hinc est quod quilibet psalmorum in laude concluditur, ut eadem post finem seculi laus æterna monstretur.

Ps. xxxiii. 2. Ps. lxxxiii. 5.

S. Aug. *Serm.* 243. *in dieb. Paschal.* 14. *alias de diversis* 6. *cap.* 9. *num.* 8. Ecce dies isti sancti, qui post resurrectionem Domini celebrantur, significant futuram vitam post resurrectionem nostram. Sicut enim Quadragesimæ dies ante Pascha significaverunt laboriosam vitam in hac ærumna mortali: sic isti dies læti significant futuram vitam, ubi erimus cum Domino regnaturi. Vita quæ significatur Quadragesima ante Pascha, modo habetur: vita quæ significatur quinquaginta diebus post resurrectionem Domini, non habetur, sed speratur, & sperando amatur; & in ipso amore Deus qui promisit ista, laudatur, & ipsæ laudes *Alleluia* sunt. Quid est enim *Alleluia*? Verbum est Hebræum, *Alleluia*, Laudate Deum, *Allelu*, Laudate: *ia*, Deum; *Alleluia* ergo, laudate Deum sonamus, & invicem nos excitamus ad laudandum Deum; concordibus cordibus melius quam citharæ cordis; dicimus laudes Deo, cantamus *Alleluia*.

Serm. 252. *in diebus Paschal.* 23. *alias de diversis* 5. *c.* 9 *num* 9. Non enim sine caussa, fratres mei, consuetudinem antiquæ traditionis tenet Ecclesia, ut per istos quinquaginta dies Alleluia dicatur. Alleluia enim laus est Dei. Significatur ergo nobis laborantibus actio quietis nostræ. Cum enim post istum laborem ad illam requiem veniemus, solum negotium laus Dei erit, actio nostra ibi Alleluia est.

Serm. 255. *in diebus Paschal.* 26. *alias de diversis* 1. *c.* 1. *num.* 1... Nostis quia Alleluia latine dicitur, Laudate Deum: & in hoc verbo consonantes ore & consentientes corde, exhortamur nos invicem ad laudandum Deum. Eum tantum homo securus laudat, qui non habet unde displiceat.

Serm. 256. *in diebus Paschal.* 27. *alias ex Sirmondianis* 18. *num.* 1. Alleluia... Latine interpretatur, Laudate Dominum. Laudemus Dominum, fratres, vita & lingua, corde & ore, vocibus & moribus. Sic enim sibi dici vult Deus Alleluia, ut non sit in laudante discordia. Concordent ergo prius in nobis ipsis lingua cum vita, os cum conscientia; concordent, inquam, voces cum moribus: ne forte bonæ voces testimonium dicant contra malos mores.

Serm. 257. *in diebus Paschal.* 28. *E. B. num.* 1. Quod Hebraica lingua dicitur Alleluia, Latine est, Laudate Dominum. Laudemus ergo Dominum Deum nostrum, non tantum voce, sed etiam corde.

D. Ioan. Mabillon. *Comm. in Ord. Rom. n.* 15. In hac Missa magna cum solemnitate primum canebatur Alleluia: cuius rei meminit Sozomenus in lib. 8. cap. 15. ubi asserit Romæ quotannis semel cani Alleluia primo die Paschalis festivitatis. Adeo ut multi Romanorum hoc iureiurando uti solerent, ut hunc hymnum audire & canere ipsis contingeret. Huc spectat Victor Vitensis, in lib. 1. „ Lector „ unus pulpito sistens, alleluiaticum me„ los canebat, nempe die Paschæ, quo „ tempore sagitta in gutture sagittatus, „ cadente de manibus codice mortuus ce„ cidit. „ In superiori Sozomeni testimonio id difficultatis est, quod Romæ quotannis Alleluia semel tantum cani affirmat: cum per totos quinquaginta dies, qui a Paschate ad Pentecosten effluebant, sæpius a Romanis frequentaretur ante Gregorium magnum: qui etiam extra Pentecosten Alleluia cani præcepit. Quam-

quæ per eam nobis ad eruditionem exhibentur.

Hæc autem in eo posita esse docet Apostolus quod consepulti simus per Baptismum in mortem, ut non peccemus amplius, nec serviamus cupiditatibus. (O)

I. Quid agendum ex mente Ecclesiæ tempore officii, quod olim vespere, nunc mane huius diei celebratur?

R. 1. Dum cereus Paschalis benedicitur, exultandum spirituali gaudio præ resurrectione Christi; adorandus Christus sepultus primum, deinde suscitatus a mortuis. Attente audienda sunt verba omnia quibus constat illa benedictio: egregia illa quidem.

2. Dum canuntur Prophetiæ, audienda vel legenda hæc Scripturarum oracula; & quod Deus docuit nos per Prophetas, id volvendum animo, & revocandum ad praxim.

3. Dum fit benedictio aquæ baptismalis, sedula mente cogitandum quibus verbis & ritibus constet hæc benedictio, horum sensus investigandus. Agendæ gratiæ Deo, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos aqua baptismatis. Renovandæ promissiones, quas solemniter, Christo fecimus in Baptismo.

Vide 1. Part. III. sect. 2. c. 8. §. 9.

4. Dum Missa celebratur, maiori attentione opus est, ut revolvantur mysteria omnia quæ hac die celebrantur. (P) Orandus Deus, ut isthæc, ut par est, assequi valeamus.

---

obrem conqueritantibus de Scilia nonnullis, quod hunc ritum a Græcis mutuatus esset, respondit in Epistola ad Ioannem Episcopum Syracusanum, quæ est lib. 7 Epist. 64. Indict. II. ut Alleluia hic diceretur, de Ierosolymorum Ecclesia ex beati Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum. Et ideo magis in hac sede illam consuetudinem amputavimus, quæ hic a Græcis fuerat tradita. Forsan quæ in exequiis defunctorum, & in Quadragesima hanc vocem induxerat. Sane in exequiis mortuorum Alleluia quondam apud Romanos fuisse decantatum testis est Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ: *Iam fama volans tanti prænuntia luctus, totius urbis populum ad exequias congregabat. Sonabant psalmi, & aurata tecta templorum in sublime quatiebat Alleluia.* Idem etiam colligit Menardus ex codice Ratoldi: quibus adde Missale Mozarabum. Immo etiam in Quadragesima Hispanicæ quædam Ecclesiæ Alleluia canebant ante Conc. IV. Toletanum; cuius canon 10 hunc usum abrogavit. Consimilem sustulit Gregorius, statuitque ut in Missis etiam post Pentecosten Alleluia caneretur, non tamen in Missis defunctorum & in Quadragesima. Porro Amalarius ex superiori epistola recte infert in lib 4. cap. 33. quod aliquo tempore, id est, ante Gregorium magnum, cantabitur Missa in Romana Ecclesia absque Alleluia: scilicet in Missis post Pentecosten. Redeo ad Sozomenum, qui forte in eodem errore fuit atque Michael Cerularius, cuius Inter alias hæc una est adversus Romanos obiectio, quod Alleluia in Quadragesima non psallerent, sed semel in Pascha tantummodo Quod postremum de sæculo XI. quo scribebat Cerularius, falsum esse constat.

(O) Rom. VI. 4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

Coloss. II. 12. Consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

(P) S. Epiph. *in sepulcrum Christi*, *tom.* 2. *pag.* 160. Duplex hodie Domini adven-

§. 12. *De Die sancto Paschæ*.

I. Qua die celebratur Christi Resurrectio?

R. Dominica proxima post lunam decimam quartam mensis Martii.

Graves ea de re fuerunt olim in Ecclesia contentiones. Concilium Nicænum œcumenicum habitum anno 325. eas diremit solemni sanctione, qua secundum Romanæ plerarumque ceterarum Ecclesiarum traditionem statuit deinceps ab omnibus omnino Ecclesiis celebrandum esse festum Dominicæ Resurrectionis (quod Pascha dicitur) Dominica proxima post decimam quartam lunam ab æquinoctio verno. Ut autem præcluderetur omnis occasio controversiæ circa calculos astronomicos de æquinoctio verno, id fixum ratumque esse voluit sacra Synodus, ut dies vigesima prima mensis Martii deinceps pro verno æquinoctio haberetur. Et hæc quidem ratio est cur festum Paschatis ceteraque omnia, quæ ex eo pendent, nunc ocius nunc serius celebrentur, adeoque dicantur esse mobilia. (A)

---

tus, duplex administratio, duplex amor erga homines, duplex descensus simul & sui demissio, duplex hominum visitatio; e cælo in terram, e terra subtus terram Deus apparuit. Portæ inferni panduntur. Qui a sæculo dormivistis, exultate: Qui in tenebris & in umbra mortis sedetis, lucem ingentem excipite. Cum servis, Dominus: cum mortuis, Deus: cum mortalibus, vita: cum sontibus, insons: cum his qui in tenebris, non vesperascens lux: cum captivis, vindex libertatis: cum infirmis, qui est supra cælos. Christus in terra, credidimus: Christus inter mortuos, una descendamus, & consideremus quænam illic mysteria?... Addiscamus quomodo & his qui in inferno sunt innotuit dogmatis prædicatio. Quid igitur? Omnesne omnino saluti restituit Deus? Minime. Verum & illic eos qui crediderunt. Heri quæ erant administrationis propria: hodie quæ potentiæ; heri quæ imbecillitatis: hodie quæ dominationis; heri opera naturæ: hodie divinitatis ostenduntur; heri alapis percutiebatur: hodie fulgore divinitatis inferni percutit domicilium; heri ligabatur: hodie insolubilibus vinculis colligat tyrannum; heri condemnabatur: hodie condemnatis libertatem largitur.

Pag. 167. Quomodo vita mortem gustavit? Quomodo qui comprehendi nequit, sepulcro continetur? Quomodo habitet sepulcrum, qui paternum sinum non reliquit? Quomodo ianuam speluncæ ingreditur, qui ianuas Paradisi aperuit; virginis vero ianuas non dirupit, sed ianuas inferni contrivit.

(A) Conc. Nicæn. *Oecum.* 1. *an.* 325. *Can.* xxii. *ex* Rufin. *Histor. lib.* 11. *c* 6. *Conc. Lab. tom.* 2. *p.* 704. Sed & de observatione Paschæ antiquum canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, (cum) Ecclesiis tradidissent (Patres Nicæni Concilii,) omnibus rite dispositis, Ecclesiarum pax & fides in Orientis atque Occidentis partibus una atque eadem servabatur.

Conc Antioch. *sub Iulio I. ann.* 340. *Can.* 1. *Herveto Interprete. Ibid. p.* 1307. Omnes qui audent dissolvere decretum sanctæ & magnæ Synodi, quæ Nicææ enacta est in præsentia pietatis religiosissimi Imperatoris Constantini de sancto festo salutiferi Paschatis, esse excommunicatos, & Ecclesia eiectos statuimus, si adversus ea quæ recte decreta sunt contentiosius insistere perrexerint: & hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum, qui præsunt Ecclesiæ, Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, audebit post hoc decretum ad populorum subversionem & Ecclesiarum perturbationem seorsum agere, & Pascha cum Iudæis peragere, sancta Synodus eum abhinc alienum esse ab Ecclesia iudicavit.

Gelasius Cyzicenus *in Hist Conc. Nicæn. l.* 2.

I. Cur festum Dominicæ Resurrectionis Pascha dicitur?

R. Propter connexionem quam habet cum Paschate Iudæorum.

cap. 34. Lætum etiam nuntium vobis afferimus de consensu omnium in celebrando sanctissimo festo Paschatis, quod ea res etiam vestris precibus recte constituta est; ita utomnes fratres in Oriente, qui antea Iudæos imitari consueverant, iam deinceps cum Romanis & vobis omnibusque nobis, qui eumdem morem vobiscum a primis temporibus in eo recolendo tenuimus, sanctissimum festum Paschatis concordissime celebrabunt.

Ibid. p. 912. *ex Ep.* Const. Magn. *quam e Nicæa misit ad Episc. qui Concilio non interfuerant. Hanc exscripsit* Gelasius *ex* Eusebii Pamp. *de vita Constant. lib.* 3. *cap.* 17. *Eadem fere habet* Socrates *Hist. Eccles. lib.* 1. *cap.* 9. Ubi etiam, cum de sanctissimo die Paschatis disceptaretur, communi omnium sententia videbatur rectum esse, ut omnes ubique Christiani uno eodemque die salutare festum sanctissimi Paschatis celebrarent. Quid enim præstabilius, quidve augustius esse poterit, quam ut hoc festum, per quod spem immortalitatis accepimus, uno modo & ratione apud omnes sincere inviolateque observetur? Ac primum omnium indignum plane videbatur, ut consuetudinem Iudæorum sequentes, sanctissimum festum celebraremus, qui, quoniam suas ipsorum manus immani scelere polluerunt, cæco animorum errore merito tenentur irretiti. Licet enim nobis ea gente reiecta, veriore instituto, quod quidem usque a prima passionis die hactenus servavimus, huius festi celebrationem ad posterorum sæculorum memoriam transmittere. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba, omnium maxime odiosa. Aliam enim viam, quam insistamus, a Salvatore didicimus. Proponitur namque sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam & legitimus & decorus. Hunc igitur uno consensu tenentes, fratres honoratissimi, ab illa detestabili Iudæorum opinione nos ipsos removeamus. Est enim revera absurdissimum, illos gloriando iactare, nos absque ipsorum doctrina hæc nullo modo posse observare. Quid tandem est, de quo illi recte sentire queant, qui post necem Domino illatam ex mentis statu deturbati, non ratione ulla, sed impotenti impetu, quocumque eos insita rapit insania, feruntur? Hinc etiam est, quod ne in hac quidem parte veritatem perspiciant: qui semper ut plurimum aberrantes, non modo errorem non corrigunt, sed in eodem anno alterum Pascha celebrant. Proinde quid est cur istos imitemur, quos constat gravi errore implicatos esse? Eodem namque anno bis celebrari Pascha non permittemus. Verum quamvis ista non a me fuissent proposita, tamen vestræ solertiæ esset dare operam, ne qua illorum similitudine, animorum nostrorum integritas nequissimorum hominum moribus admisceri videatur. Ex his item illud potest intelligi, nefas esse, ut in tanto negotio, tam solemni religionis nostræ festo, dissensio ulla sit. Unum enim libertatis nostræ diem festum, hoc est sanctissimæ passionis, Salvator noster nobis tradidit, unamque Ecclesiam catholicam esse voluit, cuius quidem membra, tametsi in multis variisque locis congregentur, tamen uno spiritu, hoc est, Divina voluntate & nutu foventur. Vestræ igitur Sanctitatis prudentia secum reputet, quam grave & indecorum sit, ut iisdem diebus alii ieiuniis vacent, alii agitent convivia: ac post dies Paschatis, alii in festis & animorum remissione versentur, alii præscriptis ieiuniis se dedant. Quapropter istud, ut decet, emendari, & ad unam normam reduci, divina providentia postulat, sicut vos omnes satis animadvertere existimo. Et quoniam istud erat ita corrigendum, ut nihil nobis cum parricidis illis & necis Domini auctoribus commune sit: est modus ille decorus quem omnes Ecclesiæ servant, quæ orbis partes vel versus Occidentem, vel versus Meridiem, vel versus Septemtrionem incolunt, quem nonnulli qui ad Orientem habitant, non admittunt: idcirco omnes in præsentia hoc recte se habere arbitrati sunt. Ipseque etiam in me recepi, vestram sapientiam facile assensuram: ut quod in urbe Roma, in Italia, in Africa, in Ægypto, in Hispania, Gallia & Britannia, in Libya, & universa Græcia, in Diœcesi Asiatica & Pontica, in Cilicia denique, una & consentiente sententia conservatur, hoc etiam vestra prudentia libenter approbet: illud

Institutum erat festum Paschatis apud Iudæos, ut ea die ageretur memoria.

1. Transitus Angeli qui exterminavit primogenitos Ægyptiorum & salvavit Hebræos. (Atque

sedulo reputantes, non solum quod in locis ante dictis maior Ecclesiarum numerus exsistat; sed etiam quod sanctissimum sit illud omnes communi consilio statuere, quod recta ratio postulare videtur, nihil eum Iudæorum periurio habere commercii. Verum ut summam rei breviter complectar, visum est communi omnium iudicio sacratissimum Paschatis festum uno eodemque die celebrandum esse. Neque enim de re tam sancta ac solemni ulla dissensio debet exsistere: & longe pulcrius est eam sequi sententiam, cui nullus a fide alienus error, nullum vitium admixtum sit. His itaque divino iudicio a tot tantisque sanctis Episcopis ad hunc modum constitutis, ea velut dona cælitus demissa, & divina vere mandata accipite. Nam quidquid in sanctis Episcoporum Conciliis decernitur, id universum divinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, ubi omnibus dilectis nostris fratribus ea quæ ante scripta sunt, & iam dictam catholicæ fidei formulam, & sanctissimi diei Paschatis observationem denuntiaveritis; eadem ipsi approbare, & effecta reddere debetis: ut simul atque in pietatis vestræ conspectum iam pridem a me desideratum pervenero, uno eodemque die vobiscum una sacrosanctum festum recolere possim.

AUCTOR *Constit. Apostol. lib. 5. cap.* 16. Oportet ergo, Fratres, ut qui pretioso Christi sanguine redempti estis, dies festos Paschæ accurate & omni diligentia post æquinoctium celebretis, ut neque unius passionis bis per annum memoriam renovetis, sed potius semel quotannis, memoriam mortui item semel celebretis: neque amplius cum Iudæis tempus celebrandi Pascha observetis: nulla enim nobis nunc cum eis communitas est. Falluntur namque in ipso etiam calculo, & ratiocinatione, quam existimant se absolvere, ut ex omni parte a veritate abstracti sint. Vos vero observare diligenter conversionem verni æquinoctii, quæ incidit in vigesimum secundum diem mensis duodecimi, qui appellatur Dystros; & notate usque ad vigesimam primam lunam, ne in aliam hebdomadam incidat luna quartadecima, & per errorem bis unoque anno Pascha agitemus: aut diem resurrectionis Domini nostri Iesu Christi alio die, præter quam Dominico tantum celebremus.

S. EPIPHAN. *lib.* 3. *adv. Hæres. Hær.* 70. *n.* 12. Plura a nobis commemorari possent, ex quibus constaret maiores nostros saluberrimo consilio, sive potius Deum per illos religiosissimi illius ac sanctissimi diei celebrandi accuratissimam tradidisse rationem, ut nimirum post æquinoctium iniretur, quoties lunæ decima quarta dies incideret, non ut ipsa decima quarta peragitur. Nam Iudæi quidem unicam diem observant; a nobis vero non unius, sed integræ hebdomadis habenda ratio est... Proinde id Ecclesiæ consuetudo retinet, ut Paschatis festum, hoc est, hebdomadem, ab Apostolis in illa constitutione præfixam, a secunda sabbatorum celebrare incipiat. *Cetera vide apud auctorem.*

S. AUGUST *ad inquisit. Ianuar. lib.* 2 *seu Epist.* 55. *alias* 119. *cap.* 9. *num.* 16. Iudæi mensem novorum tantummodo & lunam observant a quartadecima usque ad vigesimam primam Sed quia illud eorum Pascha, quo passus est Dominus, ita occurrit, ut inter mortem eius & resurrectionem medius esset sabbati dies, addendum Patres nostri censuerunt, ut & nostra festivitas a Iudæorum festivitate distingueretur; & quod non frustra factum esse credendum est ab illo, qui est ante tempora... in anniversaria passionis eius celebratione a posteris servaretur.

Cap. 14. *num.* 27. Hæc & ex auctoritate divinarum Scripturarum & universæ Ecclesiæ, quæ toto orbe diffunditur, consensione, per anniversarium Pascha celebrantur.

Cap. 15. In magno utique sicut iam intelligis sacramento. Et in Scripturis quidem veteribus ad agendum Pascha non est præceptum tempus, nisi ex mense novorum, a luna quartadecima usque ad vigesimam primam: ex Evangelio tamen, quia manifestum est, quo etiam die Dominus crucifixus sit, & in sepultura fuerit, & resurrexerit, adiuncta est etiam ipsorum dierum observatio per Patrum Concilia, & orbi universo Christiano persuasum est eo modo Pascha celebrari oportere,

inde nomen Paſchatis.) *Paſcha* enim Hebræa lingua idem ſonat quod *tranſitus*. (B)

2. Egreſſionis ex Ægypto, liberationis a ſervitute Pharaonis, omniumque & ſingulorum quæ ad hoc pertinent.

Inſtitutum eſt apud Chriſtianos feſtum Paſchatis, ut agatur memoria Reſurrectionis Dominicæ, per quam tranſiit ipſe de morte ad vitam; eoque tranſitu de dæmonibus triumphavit, exemit nos & ab eorum ſervitute & a morte æterna; & *vitæ æternæ nobis aditum devicta morte reſeravit*. (C) *In orat. diei*

(B) EXOD. XII. 11. Sic autem comedetis illum: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe (id eſt tranſitus) Domini.

Nomen PHASE *ſeu* PASCHA, *ortum habet a verbo Hebræo* פסח, *id eſt*, TRANSIVIT, *quod Angelus interficiens Ægyptiorum primogenitos, Iſraelitarum domos, quarum limina agni ſanguine ſero illita fuerant pertranſierit, atque intactas reliquerit.*

(C) ROM. IV. 25. Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram.

S. LEO *Serm.* 71. *al.* 69. *de Reſurrectione Domini* 1. *cap.* 1. Non incongrue vobis, quantum arbitror, Dilectiſſimi, participationem Crucis Chriſti inſinuavimus, ut Paſchale ſacramentum ipſa in ſe habeat vita credentium, & quod feſto honoratur, moribus celebretur... Cum igitur quadraginta dierum obſervantia hoc voluerimus operari, ut aliquid ſentiremus Crucis in tempore Dominicæ paſſionis: adnitendum nobis eſt, ut etiam Reſurrectionis Chriſti inveniamur eſſe conſortes, & de morte ad vitam, dum in iſto ſumus corpore, tranſeamus. Unicuique enim homini, qui ex alio in aliud aliqua converſione mutatur, finis eſt, non eſſe quod fuit; & ortus, eſſe quod non fuit. Sed intereſt cui quis aut moriatur, aut vivat: quia eſt mors quæ cauſſa eſt vivendi; & eſt vita, quæ cauſſa eſt moriendi:.. & ex qualitate temporalium actionum differentiæ retributionum pendent æternarum. Moriendum eſt ergo diabolo, & vivendum Deo: deficiendum iniquitati, ut juſtitiæ reſurgatur. Occumbant vetera, ut oriantur nova.

Cap. 2.... Multum nobis de hac commutatione gaudendum eſt, qua de ignobilitate terrena, ad cæleſtem transferimur dignitatem per illius ineffabilem miſericordiam, qui ut nos in ſua proveheret, in noſtra deſcendit; ut non ſolum ſubſtantiam, ſed etiam conditionem naturæ peccatricis aſſumeret, & ea ſibi pateretur inferri divina impaſſibilitas, quæ miſerrima experitur humana mortalitas. Unde, ne turbatos Diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denuntiatam tridui moram tam mira celeritate breviavit, ut dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſima, & pars tertii prima concurrit, & aliquantum temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret. Reſurrectio igitur Salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morata eſt in ſepulcro: & tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit, ut major ibi eſſet ſoporis ſimilitudo, quam mortis: quoniam Deitas, quæ ab utraque ſuſcepti hominis ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate diviſit, poteſtate conjunxit.

Cap. 3. Subſecuta ſunt itaque multa documenta, quibus prædicandæ per univerſum mundum fidei auctoritas conderetur. Et licet revolutio lapidis, evacuatio monumenti, depoſitio linteorum, & totius facti Angeli narratores copioſe veritatem Dominicæ reſurrectionis adſtruerent, & mulierum tamen viſui, & Apoſtolorum frequenter oculis manifeſtus apparuit: non ſolum loquens cum eis, ſed etiam habitans atque conveſcens, & pertractari ſe diligenti curioſoque contactu ab eis, quos dubitatio perſtringebat, admittens. Ideo enim & clauſis ad Diſcipulos oſtiis introibat, & flatu ſuo dabat Spiritum ſanctum, & dato intelligentiæ lumine ſanctarum Scripturarum occulta pandebat; & rurſus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna monſtrabat: ut agnoſceretur in eo proprietas divinæ humanæque

I. Cur agitur hæc dies cum tanta solemnitate & lætitia?

R. Quia hac die absolutum est opus nostræ redemptionis, & reconciliationis cum Deo. *Traditus est* Christus *propter delicta*

naturæ individua permanere, & ita sciremus Verbum non hoc esse, quod carnem, ut unum Dei Filium, & Verbum confiteremur & carnem.

Cap. 4 Non dissonat... ab hac fide magister gentium Apostolus Paullus, cum
2.Cor. v. 16. dicit: *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non novimus* Resurrectio enim Domini non finis carnis, sed commutatio fuit; nec virtutis augmento consumpta substantia est. Qualitas transiit, non natura defecit: & factum est corpus impassibile, quod potuit crucifigi; factum est immortale, quod potuit occidi; factum est incorruptibile, quod potuit vulnerari... Nihil in ea (carne Christi) passibile, nihil remansit infirmum, ut & ipsa sit per essentiam, & non sit ipsa per gloriam... Initium nobis factum est Resurrectionis in Christo, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus est, totius spei nostræ forma præcessit. Non hæsitamus diffidentia, nec incerta expectatione suspendimur, sed accepto promissionis exordio, fidei oculis, quæ sunt futura iam cernimus: & naturæ provectione gaudentes, quod credimus, iam tenemus

Cap. 6 Agnoscat igitur populus Dei, novam se esse in Christo creaturam, & a quo susceptus sit, quemve susceperit, vigilanter intelligat. Quæ nova facta sunt, non redeant ad instabilem vetustatem: & non omittat opus suum, qui manum misit ad aratrum; sed ad hoc attendat, quod serit, non ad id respiciat, quod reliquit Nemo in id recidat, unde surrexit: sed etiamsi pro infirmitate corporea in aliquibus adhuc languoribus iacet, sanari instanter desideret ac levari. Hæc est enim salutis via, & cœptæ in Christo resurrectionis imitatio: ut quia in lubrico istius vitæ diversi casus, lapsusque non desunt, vestigia gradientium a fluidis ad solida transferantur: quoniam,
Ps. xxxvi. 23.24. sicut scriptum est, *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet. Cum ceciderit iustus, non collidetur, quia Dominus supponet manum suam* Hæc meditatio, Dilectissimi, non pro sola solemnitate Paschali, sed pro totius vitæ sanctificatione retinenda est; & ad hoc præsens exercitatio debet intendi: ut quæ animum fidelium experimento brevis observantiæ delectarunt, in consuetudinem transeant, intemerata permaneant; ac si aliquid delicti irrepserit, celeri pœnitudine deleatur. Et quia antiquorum morborum difficilis & tarda curatio est, tanto velocius adhibeantur remedia, quanto recentiora sunt vulnera: ut semper ab omnibus offensionibus in integrum resurgentes, ad illam incorruptibilem glorificandæ carnis resurrectionem pervenire mereamur.

S. ISIDORUS HISPALENSIS Episcopus *Lib.* 1. *de officiis Eccles. cap* 31. Paschale sacramentum ... in veteri Testamento figuraliter primum gestum est, quando agno occiso, Pascha celebravit populus Dei in Ægypto; cuius figura in veritate completa est in Christo, qui *sicut ovis ad occisionem ductus est*; cuius sanguine illitis Isai. LIII. 7.
postibus nostris, id est, cuius signo Crucis signatis frontibus nostris, a perditione huius sæculi, tamquam a captivitate Ægyptia liberamur. Cuius quidem diem Paschalis resurrectionis, non solum pro eo celebramus, quod in eodem a mortuis resurrexit; sed etiam pro aliis sacramentis, quæ in eo significantur. Quia enim sicut dicit Apostolus, *Mortuus est propter* Rom. iv. 25.
peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: translatus quidem de morte ad vitam, in illa passione Domini & resurrectione sacratus est. Nam & vocabolum istud, quod Pascha dicitur, non Græcum sed Hebræum est; neque enim a passione quam Græci dicunt πάθος, sed a transitu Hebræo verbo Pascha appellatum est: quod & maxime Evangelista expressit, cum celebraretur a Domino Pascha cum Discipulis suis, *Cum vi-* Joan. XIII. 1.
disset, inquit, *Iesus quia venit hora eius ut transiret de mundo ad Patrem*. Transitus ergo de hac vita mortali, in aliam vitam immortalem, hoc est, de morte ad vitam, in passione Domini, & in resurrectione commendatur. Hic transitus modo a nobis agitur per fidem, quæ nobis datur in remissionem peccatorum: quando consepelimur cum Christo per bapti-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 12.

noſtra, inquit Apoſtolus, *& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*. Agitur enim cum ceſſatione ab omni opere ſervili, magnaque ſolemnitate & lætitia feſtum hoc per (Rom. iv. 25.) triduum, in gratiarum actionem tanti beneficii. Olim per totam octavam ceſſabatur ab omni opere ſervili. (D) Vocatur etiamnum hoc feſtum *feſtivitas feſtivitatum*, *ſole-* (Martyrol. S. Gregor. Naz.)

ſmum, quaſi a mortuis tranſeuntes, de peioribus ad meliora, de corporalibus ad ſpiritualia, de converſationibus huius vitæ ad ſpem futuræ reſurrectionis & gloriæ. Propter ipſum ergo initium novæ vitæ ad quam tranſimus, & propter ipſum novum hominem, quem iubemur induere & exuere veterem, vetus fermentum expurgantes ſimus nova conſperſio, (1. Cor. v. 7.) quoniam *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*.

(D) Edm. Mart. *Lib. de antiq. Eccleſ. diſcipl. in div. celebr. offic. cap.* 25. *n.* 5. Ea eſt feſti Dominicæ Reſurrectionis prærogativa, ut teſte Auguſtino Epiſt. 54. primam ſui originem acceptam Apoſtolis ipſis referat; unde & feſtivitas feſtivitatum & ſolemnitas ſolemnitatum a Sancto Gregorio Nazianzeno non immerito nuncupatur. Hanc ut maiori cum veneratione celebraret Eccleſia, totos ſeptem & integros dies illius ſolemnitati olim conſecrabat, ut probant non paucæ quæ adhuc ſuperſunt illius leges: Concilium Matiſconenſe II. can. 11. „ Paſcha, inquit, noſtrum, in quo ſummus Sacerdos & Pontifex pro nobis immolatus eſt, debemus omnes feſtiviſſime colere, & ſedulæ obſervationis ſinceritate in omnibus venerari: ut illis ſanctiſſimis ſex diebus, nullus ſervile opus audeat facere: ſed omnes ſimul coadunati hymnis Paſchalibus indulgentes, perſeverationis noſtræ præſentiam quotidianis ſacrificiis oſtendamus, laudantes creatorem & regeneratorem noſtrum veſpere mane & meridie. „ Suffragatur Concilium Quini-ſextum, Trullo vulgo appellatum, can. 66. „ A ſancta Chriſti reſurrectionis die uſque ad novam Dominicam tota ſeptimana in Eccleſiis vacare fideles iugiter oportet pſalmis & hymnis, & ſpiritualibus canticis in Chriſto gaudentes & feſtum celebrantes, & divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibentes, & ſanctis myſteriis iucunde & caute fruentes. Sic enim cum Chriſto exaltabimur, & una reſurgemus. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum curſus, vel aliquod publicum fiat ſpectaculum. „ Et Concilium Moguntinum anno 813. celebratum can. 36. „ Feſtos dies in anno celebrare ſancimus: hoc eſt, diem Dominicum Paſchæ cum omni honore & ſobrietate venerari. Simili modo totam illam hebdomadam obſervari decrevimus." Quæ verba reperiuntur in lib. 2. Capitularium Regum Francorum, n. 35. In Meldenſi etiam Concilio anni 845. can. 7. hoc reperio decretum: „ Dies octo ſacroſanctæ Paſcharis feſtivitatis omnibus Chriſtianis feſtivos eſſe decernimus quatenus ſanctæ reſurrectionis laudibus & ſacroſanctæ prædicationi iugiter inſiſtere liceat: Quod ſi quis temerare præſumpſerit, excommunicetur. „ His adde Concilii Ingelenheimenſis anni 949. Canonem 6. *Ut paſchalis hebdomada feſtive tota celebretur*. Prætereo Concilium Lugdunenſe apud Gratianum de conſecr. diſt. 3. cap. 1. ubi inter feſtivitates per anni circulum obſervandas recenſetur *ſanctum Paſcha cum tota hebdomada*. Huius antiquæ diſciplinæ ſupereſt adhuc aliquod veſtigium in propriis Miſſis, quas per totam Paſchatis hebdomadam quotidie decantamus: eamque confirmare videntur Capitula ſelecta Theodori Cantuarienſis Archiepiſcopi, Spicilegii tom. 9. in quorum articulo 33. Viri ab uxoribus abſtinere iubentur in prima hebdomada poſt Paſcha.

N. 2. Idem colligere licet ex civilibus Imperatorum legibus, quibus lites & contentiones tota hebdomada Paſchali vacare decernunt: qualis eſt illa Theodoſii magni, quæ eſt L. 11. Cod. Theodos. de feriis. „ Sacros quoque Paſchæ dies, qui ſepteno vel præcedunt numero vel ſequuntur, in eadem feriarum obſervatione numeramus. „ Ad quam legem alludere videtur S. Auguſtinus Serm. 259. novæ editionis, quem habuit in die Dominico octavarum Paſchatis, ubi ſic loquitur: „ Peracti ſunt dies feriati, ſuccedunt iam illi conventionum, exactionum, litigiorum: videte quomodo in his vivatis, fratres mei... Petimus

mnitas solemnitatum, id est, maxima solemnitas.

I. Qui fit ut in die Paschatis officium nocturnum brevius sit quam in ceteris solemnitatibus?

R. Id sequitur ex antiqua Ecclesiæ consuetudine. Olim nempe nocturnum officium, quod nunc Matutinum dicimus, post mediam noctem canebatur: porro tunc temporis solemne Sabbati sancti officium, quod nunc mane celebratur, sero fiebat, cumque ad mediam usque noctem vel etiam ultra protraheretur, (E) necesse fuit noctis sequentis officium contrahere.

I. Qua ratione agenda hæc tanta solemnitas ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Adorandus Christus resurgens a mortuis, cum ea lætitia & grati animi memoria quæ tantum beneficium deceat.

2. Cum Christo spiritualiter resurgendum. (F)

I. Quid hoc rei est, cum Christo resurgere?

R. Hoc est sic ambulare in novitate vitæ, ut non moriamur amplius. *Christus* enim *resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur: ita & nos existimare debemus, nos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo.* Rom VI.9.11.

I. Quibus indiciis novam hanc nos vivere vitam certo comperiemus?

R. Si mortui peccato, voluptatibus eiuratis, soli Deo vivere perseveremus.

I. Quid hoc rei est mortuum esse peccato?

R. Hoc est abiicere non actum modo, sed & affectum peccati; & fugere omnes peccati occasiones: uno verbo non peccare amplius.

I. Quid hoc rei est Deo vivere?

R. Hoc est adhærere uni Deo ex

„ vos ut ita vivatis, tamquam qui Deo „ reddituros vos sciatis de tota vita, non „ de solis istis quindecim diebus, ratio- „ nem. „ Et epistola Episcoporum Ponti ad Leonem Imperatorem, quæ refertur in Concil. Chalcedonensis part. 3. cap. 52. „ In venerabili Paschæ tempo- „ re, quo etiam latrocinantium collegia „ requiescunt, arma non moventur, præ- „ toria nihil agunt, & unum omnibus „ Christianis studium a rebus aliis vacan- „ tibus, Christo per orationis puritatem „ in passionis & resurrectionis sacramen- „ to communicare. „

(E) D. EDM. MARTENNE *Lib. de antiq. Eccles. discipl. in diviu. celebrand. offic. cap.* 25. *num.* 5. Dominica resurrectionis in antiquis MSS. codicibus *Dominica sancta* simpliciter dicta, brevissimum habebat officium nocturnum, tribus constans psalmis, totidemque antiphonis, lectionibus, & responsoriis. Et sane vix prolixius fieri permittebant pretetitæ vigiliæ circa neophytos peracta officia ad mediam usque noctem producta: quibus expletis, vixque levissima corpori refectione concessa, statim ad persolvendum ipsius solemnitatis Paschalis officium sese accingebant, prævio mutuæ caritatis osculo. „ In vigi- „ lia resurrectionis Domini, *inquit vulgatus Ordo Romanus*, ante mediam no- „ ctem populus non est dimittendus de „ Ecclesia, iuxta Canonum sanctiones. „ In ipsa nocte matutina luce rumpente „ tenebras, surgentes in Ecclesiam ve- „ niunt, & mutua caritate se invicem „ osculantes dicant, *Surrexit Dominus de* „ *sepulcro;* deinde, *Domine labia mea* „ *aperies*.

(F) COLOSS. III. 1. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 32.

ſincero caritatis affectu, ſpretis honoribus, voluptatibus, divitiis, delectationibus, commoditatibus, ornamentis ſuperfluis, ceteriſque id genus omnibus, quæ præ cupiditate ambiuntur & quæruntur. Uno verbo, quæ *ſurſum ſunt ſapere, non quæ ſuper terram*. (G) Col. III. 2.

I. Quid hoc rei eſt quæ ſurſum ſunt ſapere?

R. Hoc eſt Deum & divina ſectari & diligere. Delectari rebus ſpiritualibus, verbi gratia, oratione, lectionibus ſacris, Divinis officiis, ſacris ſermonibus & colloquiis; uno verbo iis omnibus, quibus Chriſtiana pietas nutritur & colitur. (H)

I. Cur ſtantes oramus tempore Paſchali?

(G) Coloss. III. 1.... Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite... Mortui enim eſtis, & vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo. Cum Chriſtus apparuerit, vita veſtra: tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria. Mortificate ergo membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſervitus.

S. Leo *Serm.* 63. *de Paſſ. Dom.* 12. *cap.* 7..... Hoc eſt, quo Paſcha Domini *in azymis ſinceritatis & veritatis* legitime celebratur: dum fermento veteris malitiæ abiecto, nova creatura de ipſo Domino inebriatur & paſcitur. Non enim aliud agit participatio Corporis & Sanguinis Chriſti, quam ut in id quod ſumimus, tranſeamus: & in quo commortui, & conſepulti, & conreſuſcitati ſumus, ipſum per omnia & ſpiritu & carne geſtemus, dicente Apoſtolo: *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cum enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.* (1. Cor. v. 8.; Coloſſ. III. 3. 4.)

(H) S. Epiph. *in Reſurrect. Chriſti*, *p.* 277. & 278. Hæc dies, cui benedixit Deus, & ſanctificavit ipſam, quoniam in illa ab omni ſuo opere ceſſavit; ubi tam eorum qui in terra, quam qui ſub terra ſunt, ſalutem perfecte molitus eſt... In ipſa adverſariorum omnium vim ac potentiam fregit. In ipſa gentilium ſolemnibus, ac dæmonum celebritatibus finem adhibuit. In ipſa cruoris immolatitii... nidorem, ac ſacrificia delevit. In eadem impietatis errorem ſuſtulit. In illa tyranni dominatum, & ſtimulum mortis infregit. In hac celebres ſacrificiorum apparatus, & neomenias abſtulit. In eadem novas creatis rebus ſanctiones, ac decreta præſcripſit. In hac Paſcha legitimum, ac Iudaicum antiquavit. In hac omne figuræ, adumbrationis, ac Prophetiæ genus implevit. Paſcha noſtrum; Paſcha verum ſcilicet immolatus eſt Chriſtus, & ſi qua (eſt) in Chriſto nova creatura, ſi qua eſt in Chriſto nova fides, novæ leges, novus Dei populus: novus, inquam, non vetus Iſrael; novum Paſcha; nova & ſpiritalis circumciſio: novum, incruentumque ſacrificium: novum & divinum teſtamentum. Renovamini hodierno die; & ſpiritum rectum innovate in cordibus veſtris, ut novi illius verique feſti myſteria percipiatis.

S. August. *Serm.* 231. *in dieb. Paſchal.* 2. *alias de tempore* 141. *cap.* 1. *n.* 2. Reſurrectio autem Domini noſtri Ieſu Chriſti nova vita eſt credentium in Ieſum; & hoc eſt ſacramentum paſſionis & reſurrectionis eius, quod valde noſſe & agere debetis. Non enim ſine cauſſa vita venit ad mortem. Non ſine cauſſa fons vitæ unde bibitur ut vivatur, bibit hunc calicem qui ei non debebatur.

Cap. 2. *n.* 2.... Pœna culpæ mors: Dominus Ieſus Chriſtus mori venit, peccare non venit: communicando nobiſcum ſine culpa pœnam, & culpam ſolvit & pœnam. Quam pœnam ſolvit? Quæ nobis debebatur poſt iſtam vitam. Ergo crucifixus eſt, ut in cruce oſtenderet veteris hominis noſtri occaſum: & reſurrexit ut in ſua vita oſtenderet noſtræ vitæ novitatem. Sic enim doctrina docet Apoſtolica: *Traditus eſt*, inquit, *propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*... Sabbato Dominus iacuit in ſepulcro, ſeptima Sabbati: reſurrexit octava. Reſurrectio ipſius innovat nos. (Rom. IV. 25.)

Cap. 3. *n.* 3. Audiamus Apoſtolum dicentem: *Si reſurrexiſtis cum Chriſto*. Quo- Coloſſ. III. 1.

modo resurgimus, qui nondum mortui sumus? Quid est ergo quod voluit dicere Apostolus, *Si resurrexistis cum Christo?* Numquid ille resurrexisset, nisi prius mortuus fuisset? Viventibus loquebatur, nondum morientibus, & iam resurgentibus. Quid sibi vult? Videte quid dicat:
Colos. III. 1. 2. *Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis.* Ipse dicit Apostolus, non ego: sed tamen verum dicit; & ideo dico & ego. Quare illud
Psal. CXV. 1. dico & ego? *Credidi propter quod locutus sum...* Si bene vivimus, mortui sumus, & resurreximus. Qui autem nondum mortuus est, nec resurrexit, male adhuc vivit: & si male vivit, non vivit: moriatur, ne moriatur. Quid est, moriatur, ne moriatur? Mutetur, ne damnetur......
Colos. III. 3. 4. *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria.* Hæc sunt verba Apostoli. Ei qui nondum mortuus est, dico ut moriatur: ei qui adhuc male vivit, dico ut mutetur. Si enim male vivebat, & iam non male vivit, mortuus est: si bene vivit, resurrexit.

Cap. 4. n. 4. Sed quid est bene vivere? Quæ sursum sunt sapere, non quæ
Gen. III. 19. super terram. Quamdiu terra es, & in terram vadis? Quamdiu lingis terram? Amando terram, utique lingis terram, & efficeris eius inimicus, de quo dicit Psal-
Ps. LXXI. 9. mus, *Et inimici eius terram lingent.* Quid eratis? Filii hominum. Quid estis? Filii
Ps. IV. 3. Dei. *Filii hominum quousque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Quod mendacium quæritis? Dico mundo. Beati esse vultis, scio. Da mihi hominem latronem, sceleratum, fornicatorem, maleficum, sacrilegum, omnibus vitiis inquinatum, omnibus flagitiis seu facinoribus obrutum, qui non velit beate vivere. Scio, omnes vultis beate vivere: sed unde homo beate vivit, hoc non vultis quærere. Quæris aurum, quia putas te de auro beatum futurum: sed aurum te non facit beatum. Quare quæris mendacium? Quare vis esse in isto sæculo sublimatus? Quia honore hominum & pompa sæculi putas te beatum futurum; sed pompa sæculi non te facit beatum. Quare quæris mendacium? Et quidquid hic aliud quæris, cum sæculariter quæris, cum amando terram quæris, cum lingendo terram quæris; propterea quæris, ut sis beatus: sed nulla res terrena te facit beatum. Quare non cessas quærendo mendacium? Unde ergo eris beatus? *Filii hominum quo usque graves corde?* Non vultis esse graves corde, qui terra oneratis cor vestrum? Quo usque fuerunt graves corde homines? Antequam veniret Christus, antequam resurgeret Christus, fuerunt homines graves corde, *Quo usque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Volentes beati esse, eas res quæritis, unde miseri sitis. Fallit vos quod quæritis: mendacium est, quod quæritis.

Cap. 5. n. 5. Beatus vis esse? Ostendo, si vis, unde sis beatus. Sequere ibi: *Quo usque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Scitote.* Ps. IV. 3. 4.
Quid? *Quoniam Dominus magnificavit sanctum suum.* Venit Christus ad miserias nostras, esurivit, sitivit, fatigatus est, dormivit, mira fecit, mala passus est, flagellatus est, spinis coronatus est, sputis illitus est, alapis cæsus, ligno confixus, lancea vulneratus, in sepulcro positus, sed tertio die resurrexit, finito labore, mortua morte. Ecce ibi oculum habete in eius resurrectione; quia ita magnificavit sanctum suum, ut resuscitaret eum a mortuis, & daret ei honorem in cælo sedenti ad dexteram suam. Ostendit tibi quid debeas sapere, si vis beatus esse: hic enim esse non potes. In hac vita beatus esse non potes: nemo potest. Bonam rem quæris, sed terra ista non est regio eius rei quam quæris. Quid quæris? Beatam vitam. Sed non est hic... Si habuit hic illud Christus, habebis & tu... Malum tuum tulit, & bonum suum non dabit? Utique dabit. Vitam suam promisit nobis: sed incredibilius est quod fecit. Mortem suam prærogavit nobis, tamquam diceret... Non vultis credere, quia dabo vobis vitam meam? Tenete pignus mortem meam. Modo ergo cum in ista carne corruptibili vivimus, morum mutatione cum Christo moriamur, amore iustitiæ cum Christo vivamus: beatam vitam non accepturi, nisi cum ad illum venerimus, qui venit ad nos, & cum illo esse cœperimus, qui mortuus est pro nobis.

Serm. 232. in diebus Paschal. 3. alias de temp. 144. cap. 2. n. 2. Audivimus infidelitatem Discipulorum: ut intelligamus quantum eius beneficio nobis præstitum est, ut quod non vidimus, sic credamus. Vocavit eos, instruxit eos, vixit cum eis in terra, fecit ante eorum oculos tan-

ta mirabilia usque ad mortuos suscitandos. Mortuos resuscitavit, carnem suam posse resuscitare non credebatur. Venerunt mulieres ad monumentum: corpus in monumento non invenerunt, resurrexisse Dominum ab Angelis audierunt: feminæ viris nuntiaverunt. Et quid scriptum est? Quid audistis? *Visa sunt ista ante oculos eorum quasi deliramenta*. Magna infelicitas conditionis humanæ. Quando locuta est Eva quod dixerat serpens, audita est cito. Mulieri mentienti creditum est, ut moreremur: non est creditum feminis vera dicentibus, ut viveremus.

Luc. xxiv. 11.

Gen. iii. 6.

Cap. 5. *n.* 5. Sed ecce iam dixerat Dominus moriturum se, & resurrecturum tertia die. Factum est quod prædixerat, & non credebant qui audierant: *Ecce iam triduum est, ex quo ista facta sunt; & nos putabamus quia ipse esset redempturus Israel*. Sperabatis, iam desperatis? De spe cecidistis? Levat vos qui vobiscum ambulat.

Luc. xxiv. 21.

Cap. 7. *n.* 7. Ambulabat cum illis, suscipitur hospitio, panem frangit, & cognoscitur. Et nos non dicamus, quia Christum non cognovimus: novimus, si credimus: parum est, novimus si credimus: habemus, si credimus.

Serm. 236. *in diebus Pascal.* 7. *alias de divers.* 88. *c.* 1. *n.* 1. Dominus noster Iesus Christus, sicut Apostolus dicit, *mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*. Sicut morte ipsius seminamur, sic resurrectione ipsius germinamus. Etenim morte ipsius significatur mors vitæ nostræ. De hac re audi Apostolum: *Consepulti*, inquit, *sumus Christo per baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis, sic & nos in novitate vitæ ambulemus*. Ille non habuit quod emendaret in cruce: quia sine peccato adscendit in crucem. Nos in cruce eius emendemur, & ibi ponamus quod male contraximus, ut iustificari eius resurrectione possimus. Distinguere enim ita debetis: *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*. Non dixit, Traditus est propter iustificationem nostram, & resurrexit propter delicta nostra. In eius traditione delictum sonat, in eius resurrectione iustitia sonat. Ergo moriatur delictum, & resurgat iustitia.

Rom. iv. 25.

Rom. vi. 4.

Serm. 240. *in dieb. Paschal.* 11. *alias de temp.* 139. *c.* 3. *n.* 3. Cum essemus in pœnis, ad quas venimus de peccatis, Dominus noster Iesus Christus voluit esse in pœnis nostris sine peccatis suis. Sustinendo sine culpa pœnam, & culpam solvit & pœnam. Culpam solvit, peccata donando; pœnam solvit, a mortuis resurgendo. Hoc promisit, & nos in spe ambulare voluit: perseveremus, & ad rem perveniemus.

Serm. 241. *in dieb. Pasch.* 12. *alias de temp.* 143. *c.* 5. *n.* 1. Propria fides est Christianorum, resurrectio mortuorum. Hanc in seipso, id est, resurrectionem mortuorum, caput nostrum Christus ostendit, & exemplum fidei nobis præstitit, ut hoc sperent membra in se, quod præcessit in capite.

Serm. 242. *in dieb. Pasch.* 13. *alias de temp.* 149. *c.* 1. *n.* 1. Hæc enim fides est nostra, hoc donum in Domini nostri Iesu Christi nobis carne promissum est, & in ipso præcessit exemplum. Voluit enim nobis quod promisit in fine, non solum prænuntiare, sed etiam demonstrare. Illi quidem qui tunc fuerunt cum illo, viderunt; & cum expavescerent, & spiritum se videre crederent, soliditatem corporis tenuerunt. Locutus est enim non solum verbis ad aures eorum, sed etiam specie ad oculos eorum: parumque erat se præbere cernendum, nisi etiam offerret pertractandum atque palpandum... In homine carnali tota regula intelligendi est consuetudo cernendi. Quod solent videre credunt: quod non solent, non credunt. Præter consuetudinem facit Deus miracula, quia Deus est. Maiora quidem miracula sunt, tot quotidie homines nasci qui non erant, quam paucos resurrexisse qui erant: & tamen ista miracula non consideratione comprehensa sunt, sed assiduitate viluerunt. Resurrexit Christus, absoluta res est. Corpus erat, caro erat, pependit in cruce, emisit animam, posita est in sepulcro. Exhibuit illam vivam, qui vivebat in illa. Quare miramur? Quare non credimus? Deus est qui fecit: considera auctorem, & tolle dubitationem.

Serm. 243. *in dieb. Pasch.* 14. *alias de divers.* 6. *cap.* 3. *n.* 3. Adhibuit ergo Dominus Iesus speciem corporis sui humanis sensibus, ad confirmandam carnis resurrectionem. Nihil nos aliud docere voluit, ostendendo se vivum in corpore post resurrectionem suam, nisi ut credatur a nobis resurrectio mortuorum.

S. Ioan. Chrysost. *de resurrect. Christi*, *n.* 4.... Duplex in nobis mors est, quapropter & duplicem fieri in nobis resurrectionem oportet. In Christo simplex

mors fuit, non enim Christus peccavit: sed ipsa mors simplex propter nos est suscepta; non enim mortem debuit ille, neque enim reus erat peccati, quocirca nec mortis: propterea ille quidem resurrectione simplici a simplici morte resurrexit: nos autem, qui duplici morte mortui sumus, duplici quoque resurrectione resurgimus. Una quidem antea resurreximus, quæ est a peccato: consepulti enim sumus ipsi in baptismo, & consurreximus cum ipso per baptismum. Una hæc resurrectio est liberatio a peccatis: altera vero resurrectio est corporis: dedit maiorem, expecta etiam minorem: hæc enim multo maior est illa: multo enim maius est a peccatis liberari, quam corpus resurgens intueri. Propterea cecidit corpus, quia peccavit: si igitur principium cadendi est peccatum, principium resurgendi est a peccato liberari: resurreximus deinceps resurrectione maiori, abiecta gravi morte peccati, & veteri exuta veste: ne igitur de minori desperemus. Hac & nos olim resorrectione resurreximos quando baptizati fuimus.

Serm. in triduanam resurr. Domini, Chrysost. falso adscrip. Dominus resurrexit a mortuis, & cum ipso tutba multa Sanctorum. Festum itaque diem agamus iucunde simul ac modeste: *Hæc* enim vere Ps. cxvii. 24. *dies est, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea.* Prædicemus Salvatoris resurrectionem, vel salutem potius nostram proclamemus... Porro sanctæ nobis festivitatis ac celebritatis auctor Christus est, qui & omnium bonorum nobis est conciliator.

Serm. in sanctum Pascha unum. 1.. In multis veteris testamenti locis transitum ex hac vita, mortem & infernum vocari deprehendas. Quoniam vero Christus Deos noster in sacrificium oblatus est, & resurrectio consecuta est, illa nomina benignus Dominus sustulit, novumque & extraneum vivendi institutum in mundum induxit; exitus ex hac vita iam non mors, sed dormitio & somnus vocatur... B. Paullus ad Thessalonicenses scribens 1. Thess. iv. 13. ait... *Deus eos, qui dormierunt, adducet cum eo.*

N. 2. Videtis mortem passim vocari dormitionem & somnum, & eam, quæ antea terribilis erat, nunc post resurrectionem facile contemni? Vides splendidum reforrectionis trophæom? Per hanc enim innumera nobis bona obtigerunt, per hanc dæmonum fallacia soluta est, per hanc mortem irridemus, per hanc præsentem vitam contemnimus, per hanc ad futurorum desiderium excitamur, per hanc, licet corpore induamur, nihilo meliore conditione sumus, quam incorporea, si tamen velimus. Hodie præclarum victoriæ triumphum agimus: hodie Dominus noster, trophæo contra mortem erecto, tyrannideque diaboli calcata, per resurrectionem viam nobis ad salutem munivit. Omnes proinde gaudeamus, exultemus, & lætemur. Nam etsi Dominus ipse sit qui vicit & trophæum erexit, communis tamen lætitia, commune gaudium est. Nam propter nostram salutem omnia fecit... *Quis loquetur* Ps. cv. 2. *potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius.* Per mortem immortales facti sumus, per lapsum surreximus, per cladem victores fuimus.

N. 3. Hæc crucis præclara opera: hæc maximum resurrectionis argumentum. Hodie (Christus) humanam naturam, a diaboli tyrranide liberatam, ad priorem nobilitatem reduxit. Cum enim video primitias meas de morte victoriam retulisse, non timeo, non horreo bellum, neque infirmitatem meam considero; sed immensam virtutem pro me pugnaturam respicio. Nam qui mortis tyrannidem devicit, totamque illius vim sustulit, quid in posterum non facturus est pro genere suo, cuius formam ob ingentem clementiam suam accipere dignatus est, & per eam contra diabolum in arenam descendit?

N. 4.... Celebremus igitur hoc festum, in quo surrexit Dominus. Surrexit enim, & orbem secum suscitavit. Et ille quidem surrexit, mortis vinculis disruptis: nos autem suscitavit, peccatorum nostrorum catenis solutis. Peccavit Adam, & mortuus est. Christus non peccavit, & mortuus est. Res nova & singularis; ille peccavit, & mortuus est; hic non peccavit, & mortuus est. Cur & qua de caussa? Ut qui peccavit & mortuus est, per eum qui non peccavit & mortuus est, possec a mortis vinculis liberari.... Vidistin' præclara resurrectionis opera? Vidistin' Domini benignitatem? Vidistin' magnitudinem providentiæ? Ne itaque simus erga tam beneficum ingrati; neque quia iciunium præterivit, segniores evadamus, sed nunc maiorem quam ante hac animæ nostræ sollicitudinem geramus, ne saginata carne anima infirmior sit, ne ancillam curantes, dominam negligamus.

Pars II. Sect. IV. Cap. II §. 12.

S. Leo *Serm. 71. al. 69. de Resurrect. Dom. 1. c. 5.* Non ergo nos rerum temporalium occupent species, nec ad se contemplationem nostram a cælestibus terrena deflectant. Pro transanctis habeantur, quæ ex maxima parte iam non sunt: & mens intenta mansuris, ibi desiderium suum figat, ubi quod offertur, æternum est. [*Rom. VIII. 24.*] Quamvis enim *spe salvi facti sumus*, & corruptibilem adhuc carnem mortalemque gestemus, recte tamen dicimur in carne non esse, si carnales nobis non dominentur affectus: & merito eius rei deponimus nuncupationem, cuios non sequimur voluntatem. Cum itaque Apostolus dicat: [*Id. XIII. 14.*] *Carnis curam ne feceritis in desideriis*, non ea nobis interdicta intelligimos, quæ saluti congruunt, & quæ humana poscit infirmitas. Sed quia non omnibus desideriis serviendum, nec quidquid caro concupiscit, implendum est, de adhibendo temperantiæ modo admonitos nos esse cognoscimus: ut carni, quæ sub animi est constituta iudicio, nec superflua concedamus, nec necessaria denegemus. Unde idem Apostolus alibi ait: [*Ephes. V. 29.*] *Nemo enim umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam:* cum utique non ad vitia, non ad luxuriam, sed ad debitum sit alenda & fovenda famulatum: ut teneat ordinem suum renovata natura, nec perverse ac turpiter superioribus inferiora prævaleant, aut inferioribus superiora succumbant, & vitiis animum superantibus, ibi fiat servitus, ubi debet esse dominatus.

Serm. 72. al. 70. in Resurrect. Dom. 2. cap. 2. ... Infirmitas sane atque mortalitas, quæ non peccatum erant, sed pœna peccati, a Redemptore mundi recepta sunt ad supplicium, ut impenderentur ad pretium... Præbuit enim se crudelissimo exactori liber a debito, & ministras diaboli Iudaicas manus in cruciatum immaculatæ carnis admisit. Quam ideo usque ad Resurrectionem voluit esse mortalem, ut credentibus in eum, nec persecutio insuperabilis, nec mors posset esse terribilis: cum ita dubitandum non esset de consortio gloriæ, sicut dubitandum non erat de communione naturæ.

Cap. 3. Si incunctanter itaque, Dilectissimi, credimus corde, quod ore profitemur, nos in Christo crucifixi, nos sumus mortui, nos sepulti, nos etiam in ipso die tertio suscitati. Unde Apostolus dicit: [*Col. III. 1. & seq.*] *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Ut autem noverint corda fidelium habere se, unde ad supernam sapientiam spretis mundi cupiditatibus valeat elevari, spondat nobis Dominus præsentiam suam, dicens: [*Matth. XXVIII. 20.*] *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi...* Implet ergo Iesus proprietatem nominis sui: & qui ascendit in cælos, non deserit adoptatos: qui sedet ad dexteram Patris, idem totius habitator est corporis: & ipse deorsum confortat ad patientiam, qui sursum invitat ad gloriam.

Cap. 4. Nec inter vana igitur nobis desipiendum est, nec inter adversa trepidandum. Ibi quidem blandiuntur deceptiones, & hic gravescunt labores. Sed quia *misericordia Domini plena est terra*, [*Ps. XXXII. 5.*] adest nobis Christi ubique victoria, ut impleatur quod ait: *Nolite timere, quia ego vici mundum.* [*Ioan. XIV. 33.*] Sive ergo contra ambitionem sæculi, sive contra concupiscentias carnis, sive contra hæreticorum iacula dimicemus, Dominica cruce semper armemur. Nec enim umquam a Paschali festo recedimus, si a fermento malitiæ veteris, (veritatis sinceritate) abstinemos. Inter omnes namque vitæ huius varietates, quæ diversarum plenæ sunt passionum, Apostolicæ exhortationis meminisse debemus, qua nos instruit, dicens: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, &c.*

Cap. 5 Imitamini quod operatus est; diligite quod dilexit, & invenientes in vobis Dei gratiam, vestram in illo redamate naturam .... ut cælestia apprehendatis, terrena despicite.

S. Bern. *De resurrect. Dom. serm. 1. num. 13. Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.* [*2. Cor. V. 7. 8.*] Amplectamur commendatas nobis in cruce virtutes, humilitatem, patientiam, obedientiam, & caritatem.

N. 14 In hac quoque tam præcipoa solemnitate qoid commendetur nobis, sedula cogitatione pensemos. Nempe resurrectio, transitus, & transmigratio. Christus enim, fratres, non recidit hodie, sed resurrexit... Propterea, siquidem quod mortuus est peccato, mortuus est semel: quia quod iam vivit, vivit non carni, sed Deo.

N. 15. Quid nos dicimus, qui sacram Domini Resurrectionem Paschæ privamus

R. Hoc fit in signum lætitiæ, & ad designandam vel ipso corporis habitu Christi resurrectionem. (I)

---

nomine, ut sit nobis in reditum magis, quam in transitum? Luximus his diebus, compunctioni & orationi, gravitati & abstinentiæ dediti; ceterorum negligentias temporum sacro hoc quadragenario redimere & diluere cupientes. Communicavimus passionibus Christi: complantati ei denuo sumus per baptismum quemdam lacrimarum, pœnitentiæ, confessionis. Si ergo mortui sumus peccato, quomodo vivemus adhuc in illo? Si negligentias planximus, quid caussæ est ut recidamus nunc in easdem? Invenicmur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri & negligentes ut ante, vani, suspiciosi, detractores, iracundi, ceterisque impliciti vitiis, quæ tam anxie deploravimus his
Cant. v. 3. diebus. *Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo eos? Exui me tunicam meam, quomodo induam eam?* Non est transmigratio hæc, Fratres: non sic videbitur
Psal. xlix. 23. Christus, non hoc *iter quo ostendat nobis Deus salutare suum*. Denique qui retro
Luc. ix. 62. respicit, indignus est regno Dei.

N. 16. Proh dolor! peccandi tempus, terminus recidendi facta est resurrectio Salvatoris! Ex hoc nempe comessationes & ebrietates redeunt, cubilia & impudicitiæ repetuntur, & laxantur concupiscentiis frena: quasi vero ad hoc surrexerit Christus, & non magis propter iustificationem nostram. Sic honoratis, miseri, Christum, quem suscepistis? Venturo parastis hospitium, confitentes peccata cum gemitu, castigantes corpora, eleemosynas impendentes: & ecce susceptum proditis inimicis, immo exire compellitis, priores nequitias admittendo. Neque enim cohabitatio esse potest lucis ad tenebras; Christi, cum superbia, cum avaritia, cum ambitione, cum fraterno odio, cum luxuria, cum fornicatione. Quid enim minus præsenti debetur, quam venturo? Quid minus reverentiæ Resurrectionis tempus exigit quam Passionis? Sed vos, ut manifestum est, neutram honoratis. Nam si compateremini, & conregnaretis: si commoreremini, & conresurgeretis.

N. 17. Nunc autem ex sola consuetudine temporis & simulatione quadam humiliatio illa processit, quam non sequitur exultatio spiritualis... Ipsum audite dicentem: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Si indigne suscipitis, iudicium vobis manducatis, sanctum Corpus Domini non diiudicantes. Redite ergo prævaricatores ad cor, & in toto corde quærite Dominum, & odite malum: pœnitentes non verbo tantum & lingua, sed spiritu & veritate.

Ioan. vi. 54.

N. 18. Utinam autem vel nos iam sanctificati, & penitus alieni ab hac misera & sacrilega consuetudine inveniamur, nec quidquam in nobis pereat, aut minuatur de exercitio spirituali sacræ resurrectionis adventu; sed transire magis & excrescere studeamus. Quicumque enim post lamenta pœnitentiæ non ad carnales redit consolationes, sed in fiduciam Divinæ miserationis excedit, ingreditur novam quamdam devotionem, & gaudium in Spiritu sancto: nec tam compungitur præteritorum recordatione peccatorum, quam delectatur memoria, & inflammatur æternorum desiderio præmiorum: is plane est qui cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galilæam. Vos ergo, carissimi, *si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & vos in novitate vitæ ambuletis:* ut a sæculari lætitia, & consolatione mundi per compunctionem & tristitiam, quæ secundum Deum est, ad devotionem sanctam, & spiritualem vos transire gaudeatis exultationem. Coloss. iii. 1. 4.

(I) Conc. Nicen. I. *can.* 20. *apud Lab. t.* 2. *p.* 69?. Quoniam sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes; propterea itaque statutum est a sancta Synodo, quoniam consona & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

S. Aug. *Epist.* 55. *alias* 119. *seu lib.* 2. *ad inquisit. Ianuar. c.* 15. *num.* 28. Stantes oramus, quod est signum resurrectionis.

S. Epiphan. *in Exposit. fidei Cathol. n.* 22. Ieiunium toto anno... observatur quarta sextaque feria ad horam usque nonam, exceptis quinquaginta Pentecostes diebus; quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium indicitur.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 10.

§. 13. *De festo Ascensionis Christi*.

I. Quandonam celebrat Ecclesia festum Ascensionis Christi?

R. Quadragesima die post festum Paschatis; quia Christus ascendit in cælum quadragesima post resurrectionem die. (A)

(Hic legesis quæ iam diximus Sect. 2. c. 1. § 22. 26.

(A) D. DE TILLEMONT, *Hist. Eccl. tom.* 1. *art.* 24. *vit D. N. I. C.* Evangelium quoque plora alia monita a Christo Apostolis post resurrectionem data recenset, vel cum in Galilææ monte illis apparuit, ut S. Matthæus credendi ansam præbet iis quæ refert, vel alibi. Verum cum ipsis postremum apparuit, certum est, ipsis Ierosalem commorandi, quo eos duxerat, præceptum dedisse, usque dum Spiritus sancti virtute, qui super ipsos intra paucos dies venturus erar, facti fortiores essent. Cum ipsis etiam cibum sumpsit, deinde civitate egressos Berhanium usque duxit, & in olivarum montem mediam leucam a Iernsolyma dissitum; ibique cum manus super ipsos benedictorus extendisset, ipsis videntibus est elevatus in cælum, ut ad Patris dexteram ipsi in gloria æqualis sederet, nobisque Patronos, Pontifex, & Mediator esset, usque dum postremo die descendat eodem modo qun ascendit, unicuique secundum opera ipsorom, præmium vel pœnam redditoros.

Eosebius ait eo loci, quo in cælum ascendit, nempe in cacumine montis Olivarum, specum fuisse, in quo traditione certissima ferebatur, discipolos a Salvatore arcanorum mysteriorum participes factos fuisse, fierique etiam posse, ut corporis refectioni cælestis etiam animæ fuerit adioncta.

Auctnr Tractatus super loca in Actibus notata, quem Scaliger & Erasmus valde probant, licet difficulter credi possit, a D Hieronymo esse conscriptum: Auctor hic, inquam, affirmat, Iesum Christum, cum in cælos ascenderet, suorum pedum vestigia terræ impressa reliquisse, eaque semper denuo remansisse, licet continuo Fideles hoc loco terram devotionis ergo servandam continuo sumerent. Idem testarur Sulpicius Severus, nec non D. Paollinus verbis apertissimis. At S. Optatus martyr tamquam duo diversa indicat, Salvaroris sacra vestigia in Oriente impressa, & ea quæ ab ipsius sacris pedibus fuere relicta. D. Augustinus memoriæ prndidit, per Iodæam peregrinationem homines suscipere snlitos, adorandorum vestiginrum caussa, qoæ Iesus Christus eo loci, quo in cælos ascendit, reliquerat.

Quod a Patribus quarti & quinti sæculi proditum est, a Beda octavi sæculi scriptore confirmator. Casaubonus hoc miraculum tot testibus confirmatum miram rem fide dignissimam appellare non dubitat. Quod vero magis admirationem auget illud est, quod obsidionis Ierosolymæ tempore aciei Romanæ pars in monte olivarvm castra diu habuit. Ita Deus ad litteram Prophetæ dictum adimplevit: *Ipsius pedes aliquando in mente olivarum stabunt*. Zach. XIV. 4.

Huic etiam miracolo aliod additur, nempe constrocto ab Helena Augusta magnifico Ascensionis Templo, in cuins medio locus hic est, eum lapide, ut reliqua, sterni cœpisset, numquam opus perfici poruit, cum nihil eorum, quæ ornandi caussa adhiberentur, hæreret; ita ut locos intactus relinqui deberet, ut nonc etiam videre est.

Absidis etiam pars, quæ loco huic imminet, nomquam obstrui potuisse creditur, atque ita liberum & apertum relictum est spatium, per quod Salvator in cælos ascendit, vel, iuxta Bedam, totum illud spatium, quo centrum vel medium Ecclesiæ continetur.

D. Augustinus a Iesu Christo in cælos ascendente horam meridiei sanctificatam fuisse censet. Id die Iovis quartadecima mensis Maii post Resurrectionem quadragesima evenisse credimus. Ineunte sæculo quinto festum ab Ecclesia agebatur, ut hodie, qoadragesimo die post Pascha; & D. Augustinus festum *Quadragesime* diei appellat. Com festum hoc ubique celebratum sit, & a nullo œcumenico Concilio indictum inveniatur, ab ipsa Apostolorum traditione originem traxisse tenendum est. Constitutionum liber die Iovis celebrandum statuit. Cappadociæ Christiani diem salutis appellabant. Sæ-

prima Parte huis operis de Christi Ascensione & dotibus.)

I. Qua ratione agendum est festum Ascensionis ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Adorandus Christus in cælo ut Mediator, Advocatus, Pontifex noster. (B)

2. Habenda sursum corda & a terrenis affectibus aliena. Suspiciendum cælum ut patria, quo Christus præcursor pro nobis introivit hac die ad parandum nobis locum. Terra habenda pro loco exsilii & peregrinationis. (C)

3. Exemplo Apostolorum, ab hac die ad festum usque Pentecostes astinendum a frequentiori hominum consortio, paulisper secedendum, ut vacemus liberius orationi, sacris lectionibus & meditationibus; atque ita servantes unitatem spiritus in vinculo pacis præstolemur cum silentio donum Spiritus Sancti. (D)

---

culo octavo Ierosolymæ magno funalium numero agebatur, quæ per totam noctem in Ascensionis templo splendebant, ita ut totus olivarum mons ardere videretur. Bedas, a quo hæc omnia referuntur, insuper addit, hoc festo post sacrum quolibet anno ventum ita vehementem insurgere solitum, ut quotquot in Ecclesia essent humi prosterneret.

Et adnotat. 42. in vit. eiusdem D. N. I C. D. Chrysostomus credit, Iesum Christum die Sabbati in cælos ascendisse. Nihilo tamen secius coniecturæ suæ rationem satis firmam non esse ipsemet deprehendit; cum vero id evenerit quadraginta diebus postquam resurrexerit, diem Iovis fuisse fatendum est, quo semper Ecclesia festum celebrat, ut etiam Constitutiones Apostolicæ fidem faciunt.

(B) HEB. IX. 15. Et ideo novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis ... Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appateat nunc vultui Dei pro nobis.

1. IOAN. II. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

(C) HEB. VI. 20 Ubi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

XI. 13. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram.

1. PETRI II. 11. Carissimi, obsecro vos tamquam advenas, & peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.

COLOS. III. 1. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

(D) ACT. I. 1. Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere... Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Ioannes, Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius.

S. AUGUST. *Serm. 261. in die Ascensionis Domini 1. alias de diversis 12. c. 1. n. 1.* Resurrectio Domini, spes nostra: Adscensio Domini, glorificatio nostra. Adscensionis enim hodie solemnia celebramus. Si ergo recte, si fideliter, si devote, si sancte, si pie Adscensionem Domini celebramus, adscendamus cum illo, & sursum cor habeamus. Adscendentes autem non extollamur, nec de nostris quasi propriis meritis præsumamus. Sursum enim cor habere debemus, sed ad Dominum. Sursum

enim cor non ad Dominum, superbia vocatur: sursum autem cor ad Dominum, refugium vocatur. Illi enim dicimus qui adscendit, *Domine, refugium factus es nobis*. Resurrexit enim ut spem nobis daret... Descendit, ut sanaret te: adscendit, ut levaret te. Ps. lxxxix 1.

Serm. 262. *in die Adscensionis* 2. *alias de diversis* 13. *c.* 1. *n.* 1. Dominus Iesus, Patris unigenitus, & gignenti coæternus, pariter invisibilis, pariter immutabilis, pariter omnipotens, pariter Deus: propter nos, ut nostis, & accepistis, & teneris, factus est homo, forma assumpta humana, non amissa divina: potens occultus, infirmus manifestus; sicut nostis, natus est, ut renasceremur; mortuus est, ne nos in æternum moreremur. Ille continuo, id est, die tertio resurrexit: nobis resurrectionem carnis in fine promisit. Exhibuit se Discipulorum oculis videndum, manibusque tractandum; persuadens quod factus erat, non auferens quod semper erat. Conversatus est cum eis diebus quadraginta, sicut audistis, intrans & exiens, manducans & bibens: non iam indigentia, sed totum potentia: & manifestans eis carnis veritatem, in cruce infirmitatem, a sepulcro immortalitatem.

Cap. 3. *n.* 3. Hodierno ergo die, hoc est, quadragesimo post resurrectionem suam, Dominus adscendit in cælum. Non vidimus, sed credamus. Qui viderunt prædicaverunt, & orbem terrarum impleverunt:... Ecce celebratur hodiernus dies toto orbe terrarum.

Ps. lvi. 12. *Cap.* 4. *n.* 4. *Exaltare super cælos Deus*... Exaltare tu: tu qui fuisti in ventre matris inclusus; tu qui in illa factus es, quam fecisti; tu qui in præsepi iacuisti; tu qui ubera tamquam parvulus in vena carnis suxisti; tu qui portans mundum, portabaris a matre: tu quem Simeon senex parvulum agnovit, magnumque laudavit: tu quem vidua Anna vidit sugentem, & cognovit omnipotentem; tu qui esuristi propter nos, sitisti propter nos, fatigatus es in via propter nos. (Numquid esurit panis, aut sitit fons, aut fatigatur via?)... Tu quem vendidit Iudas, quem Iudæi emerunt, & non possederunt: tu apprehense, ligate, flagellate, spinis coronate, in ligno suspense, lancea percusse, tu mortue, tu sepulte, *Exaltare super cælos Deus*.

Cap. 5. Sede in cælo, qui pependisti in ligno. Iudex expectaris venturus, qui expectatus es iudicatus.

Serm. 263. *de Adscensione Domini* 3, *alias de temp.* 174. *& de divers.* 90 *c.* 1. *n.* 1. Glorificatio Domini nostri Iesu Christi resurgendo & adscendendo completa est. Resurrectionem ipsius Paschæ dominico celebravimus: Adscensionem hodie celebramus. Festus nobis dies uterque. Ideo enim resurrexit, ut nobis exemplum resurrectionis ostenderet: & iden adscendit, ut nos desuper protegeret. Habemus ergo Dominum & Salvatorem nostrum Iesum Christum prius pendentem in ligno, nunc sedentem in cælo. Pretium nostrum dedit, cum penderet in ligno: colligit quod emit, cum sedet in cælo. Cum enim omnes collegerit, quos utique per tempora colliget, in fine temporis veniet, & quomodo scriptum est, *Deus manifestus veniet*; Ps. xlix. 3.
non quemadmodum primitus venit occultus, sed sicut dictum est, manifestus. Occultum enim oportebat eum venire, ut iudicaretur: manifestus autem veniet, ut iudicet. Si enim prius manifestus venisset, iudicare manifestum quis auderet? Quandoquidem dicit Apostolus Paullus, *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Sed si ille non occideretur, mors non moreretur. Trophæo suo diabolus victus est. Exsultavit enim diabolus, quando primum hominem seducendo deiecit in mortem. Seducendo primum hominem, occidit: occidendo novissimum, primum de laqueis perdidit. Facta est ergo victoria Domini nostri Iesu Christi, cum resurrexit & ascendit in cælum; & impletum est, quod audistis, cum Apocalypsis legeretur, *Vicit leo de tribu Iuda*. 1. Cor. ii. 8. Apoc. v. 5.

N. 2. Hodie... Dominus noster Iesus Christus adscendit in cælum: adscendat cum illo & cor nostrum. Audiamus Apostolum dicentem, *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram*. Sicut enim ille adscendit, nec recessit a nobis: sic & nos cum illo ibi iam sumus, quamvis nondum in corpore nostro factum sit quod promittitur nobis. Ille iam exaltatus est super cælos. Neque enim propterea nobis desperanda est perfecta & Angelica cælestis habitatio, quia dixit, *Nemo adscendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo*. Sed hoc dictum est propter unitatem, qua caput nostrum est, & nos corpus eius. Cum adscendit in cælum, nos ab illo non separamur. Qui de cælo descendit, non nobis invidet cælum: sed quodam modo clamat, Membra Col. iii. 1. 2. Ioan. iii. 13.

mea estote, si adscendere vultis in cælum. In hoc ergo ipsi interim roboremur, in hoc votis omnibus æstuemus. Hoc meditemur in terris, quod computamur in cælis. Tunc exuturi carnem mortalitatis, nunc exuamos animi vetustatem. Facile corpus levabitur in alta cælorum, si non premat spiritum sarcina peccatorum.

Serm. 264. *de Ascensione Domini* 4. *Ed. BB. n.* 2. Ad eorum (Discipulorum) confirmationem dignatus est post resurrectionem vivere cum illis quadraginta diebus integris, ab ipso die passionis suæ usque in hodiernum diem, intraos & exiens, manducans & bibens, sicut dicit Scriptura; confirmans hoc redditom esse oculis eorum post resurrectionem, quod ablatum erat per crucem. Verumtamen non illos voluit in carne remanere, nec carnali dilectione diutius retinere... Oportebat autem ut erigerentur aliquantum, & iam inciperent eum spiritaliter cogitare, tamquam Verbum Patris, Deum apud Deum, per quem facta sunt omnia: & non eos sinebat caro, quam videbant. Proderat ergo illis confirmari in fide per conversationem eius secum quadraginta diebus: sed plus proderat eis, ut se ab oculis eorum subtraheret; & qui in terra tamquam frater conversatus fuerat, de cælo tamquam Dominus subveniret; discerentque illum cogitare secundum Deum.

Serm. 265. *de Adscensione Domini* 5. *alias* 6 *inter additos a Parisiensib. cap.* 1. *n.* 2. (Discipuli Christum) adscendere mirabantur, sursum tamen ire gaudebant; capitis enim præcessio, spes membrorum est... Perditio nostra, peccatum nostrum: sanguis Christi, pretium nostrum. Resurrectio Christi, spes nostra: adventus Christi, res nostra. Ille ergo qui est ad dexteram Patris, exspectandus est donec veniat. Dicat anima nostra sitiens illi, Quando veniet? Et, *Sitivit anima mea ad Deum vivum*. Quando veniet? Veniet: sed quando veniet? Optas ut veniat: utinam paratum te inveniat.

S. LEO *Serm.* 71. *de Adscensione Domini* 1. *c.* 1. & 4 *vide supra Part.* 1. *sect.* 2. *c.* 1. § 22. *litt.* (A & K)

Serm. 74. *al.* 72. *de Adscens. Dom.* 2. *c.* 2. Ut igitur huius beatitudinis, Dilectissimi, capaces esse possimus; expletis omnibus, quæ evangelicæ prædicationi & novi Testamenti mysteriis congruebant, Dominus noster Iesus Christus, quadragesimo post Resurrectionem die coram Discipulis elevatus in cælum, corporalis præsentiæ modum fecit, mansurus in Patris dextera, donec tempora multiplicandis Ecclesiæ filiis divinitus præstituta peragantur, & ad iudicandos vivos & mortuos in eadem carne, in qua adscendit, adveniat. Quod itaque Redemptoris nostri conspicuum fuit, in sacramenta transivit; & ut fides excellentior esset ac firmior, visioni doctrina successit, cuius auctoritatem supernis illuminata radiis credentium corda sequerentur.

Cap. 3. Hanc fidem Adscensione Domini auctam, & Spiritus sancti munere roboratam, non vincula, non carceres, non exsilia, non fames, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquisita persequentium crudelitatibus supplicia terruerunt. Pro hac fide per universum mundum, non solum viri, sed etiam feminæ, nec tantum impubes pueri, sed etiam teneræ virgines, usque ad effusionem sui sanguinis decertarunt. Hæc fides dæmonia eiecit, ægritudines depulit, mortuos suscitavit.

Cap. 5. Exsultemus itaque, Dilectissimi, gaudio spiritali, & digna apud Deum gratiarum actione lætantes, liberos cordis oculos ad illam altitudinem, in qua Christus est, erigamus. Sursum vocatos animos desideria terrena non deprimant; ad æterna præelectos peritura non occupent; viam veritatis ingressos fallaces illecebræ non retardent: & ita a fidelibus hæc temporalia decurrantur, ut peregrinari se in hac mundi valle cognoscant, in qua etiamsi quædam commoda blandiantur, non amplectenda nequiter, sed transeunda sunt fortiter. Ad hanc enim nos devotionem beatissimus Apostolus Petrus incitat, & secundum illam dilectionem, quam pascendis Christi ovibus trina Dominici amoris professione concepit, obsecrans dicit: *Carissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Ioan. xxi. 15. 1. Pet. ii. 11.

S. IOAN. CHRYSOST. *in Adscensionem Domini int. oper. spur. serm.* 1.... Salvator ascendit, unde descendit, multis contemplantibus viris atque mulieribus, quousque in altum visus imbecillitas ferri potuit: Angelis ipsis fidem hinc spectaculo præbentibus, secundumque hinc Christi adventum prænuntiantibus: *Et ecce duo viri astiterunt iuxta illos, in vestibus albis: qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* O quanta benignissimus Dominus propter improbos Act. 1. 10. & 11.

servos in salutem peregit! Descendit e cælis, in cælos ascendit, & de cælis iterum venturus est. Sed quo pacto venturus? Non alia quidem assumpta persona, sed in forma carnis & habitu humano,.. equo nubis vectos,... Angelorum comitatu stipatus,.. ipse iudicans fines orbis terrarum.

Ps. cv. 2. *Serm.* 2... *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?* Hodie enim nostræ primitiæ Christus in cælos ascendit, & qui ex nobis carnem sibi assumpserat, thronum æterni Patris accepit, ut nos servos reconciliaret, veteremque inimicitiam deleret, ac pacem supernorum exercituum hominibus adhuc in terra degentibus donaret. Communis enim omnibus hodie adversus diabolum proponitur victoria, communia certaminis præmia, communes coronæ, communis gloria. Quocirca.. nos gaudere & exultare oportet, videntes primitias nostræ salutis Christum ad ipsum cælorum verticem ascendentem, & regalem thronum, quem ipse reliquerat, sibi vindicantem. Considera enim, dilecte, quanta Dei nostri sit bonitas, quamque occolta & ineffabilis eius facta sit dispensatin erga genus nostrum, quod fraude diaboli paradiso exciderat: tantaque maledictione damnatum, repente in quantam celsitudinem evexit. Et quo pacto nos, qui & terra ipsa videbamur indigni, hodie in cælum evecti simus; ipsaque nostra natura, quæ etiam paradiso prius putabatur indigna, quomodo in cælis primam sedem occupaverit; quæque dæmonum ludibrium evaserat, hodie ab Angelis supernisque potestatibus adoretur. O beatam atque felicem illam invidiam! O bonas insidias! O invidia bonorum caussa, quæ nobis infinita concilias bona, legemque immortalitatis pepe risti! Cum enim antea naturæ nostræ humanæ in terris degenti invideret improbus ille dæmon, iam in cælis adorari videt. Et qoi antea per fraudem, magna & incomparabilia surripuerat, nunc maioribus & illustrioribus nos perfrui cernit: ideo iubilo & exulto hodie, & vos ut mecum simul has choreas agatis cohortor; qui enim nec terreno quidem honore digni eramus, ad supernum regnum ascendimus, cælos pervasimos, & regalem thronum apprehendimus: ipsaque natura, per quam custodiebant paradisum Cherubim, iam evecta est & adoratur. Obstupesce igitur & admirare, carissime, magnam solertiam Domini tui, ac glorifica eum, qui tanta tibi largitus est. Transcendit enim doni magnificentia damni magnitudinem. Nam ecce qui paradiso excideramus, ad cælum ipsum sublati sumus; qui morte damnati fuimus, immortalitatis donum accepimus. Infensi eramus & abiecti, & filios nos vocare dignatus est; neque filios solum, sed & heredes; neque etiam heredes tantum, sed & coheredes Christi. Ecce quomodo maiora nobis a Domino sint donata, quam antea fuerant ablata. Verum dum audis quod ascenderit, & assumptus sit, cave localem in Deo descensum opineris: Divinitas enim omnia implet, ubique præsens est, & nusquam abest, velut omnium inspector, & universorum opifex.

Serm 4. Quinctus autem festorum dierum, est sanctissima Domini ad cælos Ascensio, quam modo celebramus: est autem hæc festivitatum quinta, quoniam & quinto hebdomadæ die contigit. Ac propterea solemnitatem istam celebremus oportet, quandoquidem hodie primitias nostræ massæ, id est, carnem nostram in cælos Christus sustulit. Idcirco & Apostolus dicebat: *Convivificavit nos & conresuscitavit, & considere fecit in cælestibus, in Christo Iesu*. Unde auctor omnis mali, & inventor peccati diabolus. propter tumorem elationis, & fumum superbiæ, excidit. Ibi magnitudine benignitatis suæ, hominem pessimo illius consilio paradiso eiectom, Christus contra convivificavit, & resuscitavit. Omni igitur honore & spirituali gaudio digna est præsens festivitas. Ephes. II. 5. & 6.

S. BERNARD. *Serm.* 2. *in festo Adscensionis, num.* 1. Solemnitas ista, Fratres carissimi, gloriosa est, & (ut ita dicam) gaudiosa, in qua & singolaris in Christo gloria, & nobis specialis lætitia exhibetur. Consummatio enim & adimpletio est reliqoarum solemnitatum, & felix clausula totius itinerarii Filii Dei. Qui enim descendit, ipse est & qui adscendit hodierna die super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Iam enim cum se Dominum universorum, qoæ sunt in terra & in mari & in inferno, probasset, non restabat, nisi ut aeris & cælorum se esse Dominum argumentis similibus, vel certe potioribus comprobaret.

N. 2... Ex tunc probabitur, quia Dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus adimplesti, & iam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo *omne genuflectatur cælestium, terrestrium, & infernorum;* Phil. II. 10.

& omnis lingua confiteatur, quia tu es in gloria & in dextera *Patris*. In hac dextera sunt delectationes usque in finem: & Coloss. III. 1. ideo monet Apostolus, ut quæramus *quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens:* quia illic profecto thesaurus noster est Iesus Christus, in quo *sunt omnes* Id. II. 3. & 9. *thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*.

N. 3. Quid tamen putatis, fratres, quantus dolor & timor irruperit Apostolica pectora, cum eum viderunt a se tolli, & attolli in aera... Angelico comitatum obsequio, non tamen fultum auxilio, sed gradientem in multitudine fortitudinis suæ? Impletum est quod eis Ioan. VIII. 21 dixerat: *Quo ego vado, vos non potestis venire*. Quocumque enim terrarum iisset, eum indivisibiliter sequerentur: mare Matth. XIV. 29. (sicut Petrus fecit aliquando) cum eo etiam submergendi intrarent: sed hac Sap. IX. 15. sequi non poterant: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Dolor ergo nimius erat, quia videbant illum, propter quem omnia reliquerant, a suis sensibus & aspectibus tolli, ut non possent, ablato a se sponso, filii sponsi non lugere: timor, quia orphani relinquebantur in medio Iudæorum, nondum confirmati virtute ex alto. Benedicens ergo eis ferebatur in cælum, forte concussis illius singularis misericordiæ visceribus, cum miseros suos & pauperem suam scholam relinqueret; nisi quod veniebat parare eis locum, & quia expediebat, ut præsentiam eis subtraheret corporalem. Quam felix, quam digna ista processio, ad quam ne ipsi quidem adhuc Apostoli digni fuerunt admitti, cum & animarum sanctarum & cælestium virtutum triomphali pompa deductus ad Patrem, sedet a dextris Dei. Nunc vere adimplevit omnia, quia natus est inter homines, cum hominibus conversatus est, ab hominibus & pro hominibus passus & mortuus est, resurrexit, adscendit, sedet ad dexteram Dei. Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa mansio claudit: ubi adimpletos est, & adimplevit omnia Dominus Iesus Christus.

N. 4. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis? Quis me consolabitur, Domine Iesu? Prorsus renuisset consolari anima mea, nisi me Angeli in voce exultationis prævenissent, qui dixerunt: Act. I. 11. *Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis in cælum sic venit, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum* Sic inquiunt, veniet. Ergone veniet quærere nos in illa tam singulari quam universali processione, cum præcedentibus omnibus Angelis, & subsequentibus hominibus universis, descendet iudicare vivos & mortuos? Proculdubio veniet, sed quomodo ascendit, non quomodo ante descendit. Humilis enim prius venit animas salvare, sublimis autem veniet cadaver istud resuscitare, & configurare corpori claritatis suæ; ut infirmiori huic vasculo abundantiorem impendere videatur honorem. Tunc enim videbitur cum potestate magna & maiestate, qui prius in infirmitate carnis latuerat. *Intuebor & ego eum, sed* Num. XXIV. 17. *non modo: videbo eum, sed non prope:* ita ut hæc secunda glorificatio priori glorificationi propter excellentem gloriam manifeste præluceat.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 13.

N. 5. Interim manipulus primitiarum nostrarum Christus oblatus est, ad dexteram Patris assumptus, & assistit nunc vultui Dei pro nobis. Sedet autem, habens in dextera misericordiam, in sinistra iudicium.

N. 6. Propterea, dilectissimi, perseverate in disciplina quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis; quia hæc est via, & non est alia præter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius, quam ascendit; quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ docit ad vitam. Christus enim cum per naturam Divinitatis non haberet quo cresceret vel ascenderet, quia ultra Deum nihil est, per descensum quomodo cresceret invenit, veniens incarnari, pati, mori, ne moreremur in æternum. Propter quod Deus exaltavit illum, quia resurrexit, ascendit, sedet a dextris Dei. Vade, & tu fac similiter. Neque enim ascendere potes, nisi descenderis: quia ut æterna lege fixum est, *Omnis qui se exal-* Luc. XIV. 11. XVIII. 14. *tat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur*.

Serm. 3. *num.* 1. Hodie cælorum Dominus cælorum alta cælesti potentia penetravit, & infirma carnis tamquam nubila quædam excutiens, induit stolam gloriæ. Elevatus est sol in ortu suo, incaluit & invaluit. Dilatavit & multiplicavit radios super terram, *Nec est qui se ab-* Ps. XVIII. 7. *scondat a calore eius*. Rediit ad regionem sapientiæ sapientia Dei, ubi omnes bonum & intelligunt & requirunt, intellectu perspicacissimi, affectu paratissimi ad

audiendam vocem sermonum eius. Nos autem in regione ista sumus, ubi plurimom est malitiæ, sapientiæ parum: quia *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix. 15.). Per sensum hic ego arbitror intellectum designari: qui tunc vere deprimitur, cum multa cogitat, cum non colligit se circa illam unam & onicam meditationem, quæ concipitur de civitate illa, *cuius participatio eius in idipsum* (Ps. cxxi. 3.). Huiusmodi intellectum oportet deprimi, & distrahi per multa, multis & multiplicibus modis. Animam vero hic æstimo dici affectiones, quæ corropto corpore diversis passionibus afficiuntur, quæ mitigari numquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas unum quærat, & tendat ad unum.

N. 2. Duo ergo sunt quæ in nobis purganda sunt, intellectus & affectus: intellectus, ut noverit; affectus, ut velit.

N. 9. Quia igitur, carissimi, hodierna dies est, in qua sponsus aufertur a nobis, & non sine tumulto aliquo animorum nostrorum, ad hoc tamen ut mittat nobis Spiritum veritatis: ploremus & oremus, ut dignos nos inveniat, vel potios efficiat, & repleat domum istam, ubi sumus sedentes, qoatenus non vexatio, sed unctio eius doceat nos de omnibos: sicque & intellectu clarificato, & affecto purificato, veniat ad nos, & apod nos faciat mansionem. Et sicut serpens Moysi (Exod. vii. 12.) devoravit omnes serpentes magorum, sic iste cùm venerit, absorbebit omnes carnales affectiones, & delectationes nostras, & infundet consolationes; ita ut de labore requiem, de tribulatione lætitiam, de contumelia gloriam habeamus; sicut illi quos repleverat, *ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati* (Act. v. 41.). Spiritus enim Iesu, spiritus bonus, spiritus sanctus, spiritus rectus, spiritus dulcis, spiritus principalis; quidquid in hoc sæculo nequam videtur difficile & angustum, leve facit & latum: opprobrium gaudium iudicat, despectionem exaltationem esse persuadet. *Scrutemur* ergo, iuxta Prophetam, *vias nostras* & studia nostra, *levemus corda nostra cum manibus* (Thren. iii. 40. 41.), ot in solemnitate sancti Spiritus gaudeamus, & abundantius gaudeamus, qui nos inducat in omnem, sicut promisit Dei Filius, veritatem.

Serm. 4 *num.* 1. Si Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ digna devotione solemnia celebramus, hodiernum quoque Ascensionis diem non minus devote convenit celebrari. In nullo siquidem a festivitatibus illis ista degenerat, sed finis earum & adimpletio est. Merito qoidem solemnitatis & lætitiæ dies agitur, quando sol ille supercælestis, sol iustitiæ, nostris se præsentavit obtutibus, nube carnis, & mortalitatis sacco fulgorem suum & lucem temperans innaccessibilem. Magna quoque lætitia & exultatio multa nimis, quando conscisso sacco, lætitia circumdatus est, factaque de medio sacci ipsius non quidem substantia, sed vetustate, sed corruptione, sed miseria, sed vilitate, nostræ dedicavit primordia resurrectionis. Verumtamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conversatio mea usqoe adhuc detinetur in terris? Qnis vero vel desiderare præsumeret ascensum cæli, nisi quia is qui descenderat, prior ascendit? Dico ergo vobis, non multo mihi tolerabilior videretur exsilii huius habitatio, quam gehenna, nisi Dominos Sabaoth reliquisset nobis semen fiduciæ & exspectationis, quando elevatus est in nubibus, & spem fecit credentibus. Denique *nisi ego abiero*, inquit, *Paraclitus non veniet ad vos* (Ioan. xvi. 7.). Quis Paraclitos? Utiqoe per quem diffunditur caritas, & iam spes non confundit, ille Paraclitus, per quem in cælis sit conversatio nostra, virtus ex alto, per quam sursum sint corda nostra. *Vado*, inquit, *parare vobis locum: & si abiero, & preparavero vobis locum, iterum veniam & assumam vos ad meipsum* (Id. xiv. 3.). *Ubi enim fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ* (Matth. xxiv. 28.). Videsne quemadmodum ceterarum solemnitatum ea, qoam hodie celebramos, & consummationem habeat, & fructum declaret, & augeat gratiam?

N. 2. Sicut enim cetera omnia eios qui nobis natos est & nobis datus: ita ipsa quoque ipsius Ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis.

N. 3. *Christus qui descendit, ipse est & qui ascendit* (Ephes. iv. 10.). Apostoli verba sunt hæc. Ego autem credo eum in hoc ipso quod descenderit, ascendisse. Sic enim oportebat Christum descendere, ut nos ascendere doceremur.

N. 6.. Ab ipso demonstranda nobis erat ascensionis vis, ne ductoris, immo seductoris iniqui aut vestigium, aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat quo ascenderet, descendit Altissimus, & suo nobis descensu suavem ac salubrem dedicavit ascensum.

N. 7... Ut quid enim ascendit ut transfi-

gurareτur, nisi ut doceret nos cogitatione ascendere ad futuram illam gloriam, quæ revelabitur in nobis? Felix cuius
Ps. xviii. 15. *meditatio in conspectu Domini* est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini usque in finem sedula cogitatione revolvit! Quid enim grave illi poterit videri, qui semper mente tractat, quod non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in sæculo nequam, cu-
Ps. xxvi. 13. ius oculus semper videt *bona Domini in terra viventium*, semper videt æterna præmia? *Tibi dixit cor meum*, Propheta lo-
Ibid. 8. quitur Domino, *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram*. Quis mihi tribuat, ut omnes surgentes stetis in excelso, & videatis exultationem, quæ ventura est vobis a Domino.

N. 10.. . In corde tuo pone viam veritatis inquirere, ne forte sis de eorum numero, qui viam civitatis habitaculi non invenerunt. Magis autem sollicitus esto ascendere non modo cogitatione cælestis gloriæ, sed & conversatione, quæ cælestem gloriam mereatur.

N. 11. Tertium nihilominus montem
Matth. xiv. 23. lego, in quem ascendit solus orare. Vide ergo quam bene sponsa in Canticis: *Ecce*,
Cant. ii. 8. inquit, *venit ista saliens in montibus*. In primo transfiguratus est, ut scires quo tenderes: in secundo verba vitæ loquutus est, ut scires qua venires: oravit in tertio, ut... sciens quoniam in oratione datur bona voluntas, cum videris quæ agenda sunt, ut convalescas ad agenda quæ videris, ascende tu ad orationem: ora instanter, ora perseveranter, sicut ille pernoctabat in oratione, & dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se.

N. 12. Ut in cælum ascendas, prius necesse est levare te super te, calcando carnalia desideria, quæ in te militant adversum te.

N. 13. Sequere etiam ascendentem crucem, exaltatum a terra... Nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullæ ad-
Galat. vi. 14. versitates deiiciant. *Absit tibi gloriari nisi in cruce Domini tui Iesu Christi, per quem tibi mundus crucifixus est:* ut quæ mundus appetit, crucem reputes: & tu crucifixus mundo, illis quæ mundus crucem reputat, toto inhæreas amore.

N. 14. Iam vero quid ex hoc restat, nisi ut ad illum ascendas, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula?... Sed de illa ascensione quid dicam? Quo ascendemus, ut ubi Christus est, & nos simus?... Desideremus hunc, Fratres mei, suspiremus ad eam iugiter: & eo magis affectus vigeat, quo deficit intellectus.

Serm. 5. *num.* 1. Hodie sedenti in throno antiquo dierum, consessurus pariter oblatus est Filius hominis,.. idem ipse & Dei Filius, & fructus ventris Mariæ est... Hodie igitur suum hunc & hominis Filium apud semetipsum Pater clarificat claritate quam habuit, priusquam mundus fieret, apud ipsum. Hodie veritatem, quæ de cælo orta est, cælum sibi redditam gloriatur.

N 2.. Levemus igitur, Fratres mei, levemus in cælum corda cum manibus, & ascendentem Dominum sequi velut quibusdam passibus devotionis & fidei contendamus.

N. 3. *Si consurrexistis*, inquit, *cum Christo, quæ sursum sunt quærite. ubi Christus est* *Coloss. iii. 1. & 2.*
in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite. non quæ super terram. Ac si manifestius dicat (Apostolus:) Si consurrexistis, & conscendite: si convivitis & conregnate. Sequamur, fratres, sequamur agnum quocumque ierit; sequamur patientem, sequamur & resurgentem, sequamur multo libentius ascendentem. Crucifigatur vetus homo noster simul cum illo, ut destruatur corpus peccati: ut ultra non serviamus peccato, mortificatis nimirum membris nostris, quæ sunt super terram. Sed & *quomodo ipse resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. In hoc enim mortuus est & re-* *Rom vi. 4. 1. Pet. ii. 24.*
surrexit, ut peccatis mortui, iustitia vivamus.

N. 4. Ceterum quoniam vitæ novitas locum exigit tutiorem, & resurrectionis dignitas altiorem expetit gradum: sequamur etiam ascendentem, quærere videlicet & sapere quæ sursum sunt, ubi ille est, non quæ super terram. Quæris quis ille sit locus? Apostolum audi: *Quæ sursum est*, inquit, *Ierusalem libera est, quæ est mater nostra*. Vis scire quænam ibi sint? Visio pacis est. *Lauda Ierusa-* *Gal. iv. 26.*
lem Dominum, lauda Deum tuum Sion, qui *Ps. cxlvii. 1. & 3.*
posuit fines tuos pacem. O pax quæ exsuperat omnem sensum! O pax etiam super pacem! O mensura super mensuram, conferta, & coagitata, & supereffluens! Compatere igitur Christo anima Christiana: conresurge, conascende: quod est: *De-* *Ps. xxxiii. 15.*
clina a malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

N. 8. Si quærimus quæ sursum sunt,

etiam sapere & prælibare interim studeamus... Omnes, ni fallor, quæ sursum sunt quærimus intellectu fidei, & iudicio rationis; sed non æque forsitan sapimus omnes quæ sursum sunt, tamquam inescati his quæ sunt super terram, violento quodam præiudicio affectionis. Unde enim ea, quam paullo ante ostendimus, animorum diversitas, tanta disparilitas studiorum, conversationum tanta dissimilitudo? Unde spiritualis gratiæ inopia tanta quibusdam, cum aliis copia tanta exuberet? Profecto nec avarus, nec inops est gratiæ distributor; sed ubi vacua vasa desunt, stare oleum necesse est. Undique se ingerit amor mundi: cum consolationibus, immo desolationibus suis observat aditus, per fenestras irruit, mentem occupat, sed non eius qui dixit: *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum.* (Ps. LXXVI. 3. & 4.) Præoccupatum nempe sæcularibus desideriis animum delectatio sancta declinat: nec misceri poterunt vera vanis, æterna caducis, spiritualia corporalibus, summa imis, ut pariter sapias quæ sursum sunt, & quæ super terram.

N. 10. Nobis autem unde in his tenebris veritas, unde caritas in hoc sæculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno? Putasne erit qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum? Erit utique, si convertamur ad Christum, ut velamen de cordibus auferatur... Memento enim Dei verbum & sapientiam incarnatam: cuius utique opus erat toto illo tempore, quo videri in terris, & inter homines conversari dignata est ineffabilis illa virtus, illa gloria, illa maiestas, illuminare oculos cordis, etiam suadere fidem hominibus prædicatione pariter & ostensione signorum.. Nec modo ante passionem, sed & post resurrectionem *in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei:* (Act. I. 3.) quando & sensum eis, ut Scripturas intelligerent, legitur aperuisse, (Luc. XXIV. 45.) intellectum potius informabat, quam porgabat affectum

N. 11. Quando enim ad spiritualia affici posse animales? Immo vero ne ipsam quidem meram lucem poterant aliquatenus sustinere, sed exhibere illis oportuit verbum in carne.... Sed ea quoque usus est in salutem, & Discipulorum animos, qui nec ad fidei intellectum sine aliqua mutatione affectus poterant promoveri, nec assurgere adhuc ad spiritualia prævalebant, in suæ carnis provocavit affectum; ut amore quodam humano operanti mira, mira loquenti homini adhærent, amore utique carnali adhuc, sed tam valido, ut ceteris omnibus prævaleret... Beatæ aures, quæ verba vitæ ab ipsius incarnati Verbi ore percipere merebantur, quibus enarrabat Unigenitus qui est in sinu Patris, & nota faciebat quæcumque audisset a Patre; ut fluenta doctrinæ cælestis ab ipsius veritatis purissimo fonte haurirent, universis postmodum gentibus propinanda, immo eructanda potarent.

N. 12. Quid mirum, Fratres, si implebat tristitia cor eorum, cum ab eis sese pronuntiaret iturum, & adderet: *Quo ego vado, vos non potestis venire modo?* (Ioan. VIII. 21.) Quidni concuterentur viscera, turbaretur affectus, hæsitaret animus, hæreret vultus, paveret auditus, nec omnino æquanimiter discessionis eius sermo posset admitti, ut relinqueret eos, pro quo omnia reliquissent? Ceterum non ut maneret in carne, sed ut transferretur ad spiritum, totus ab eo in illam carnem Discipulorum fuerat collectus affectus, ut dicere esset aliquando: *Et si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non novimus.* (2. Cor. V. 16.) Unde benignissimus ille Magister blandis eos fovens consolationibus, ait: *Rogabo Patrem meum, & alium Paraclitum dabit vobis, spiritum veritatis, qui vobiscum maneat in æternum.* (Ioan. XIV. 16.) Et item: *Ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam. Nisi enim abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* (Id. XVI. 7.) Grande Mysterium, Fratres mei. Quid enim sibi vult, *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet?*.... Nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus.

N. 13. Quid vobis videtur, Fratres? Si hæc ita sunt, immo quia ita sunt, audeat quis de cetero phantasticis quibusdam illecebris deditus, sectans lenocinia carnis suæ, carnis utique peccatricis, genitæ in peccatis, assuetæ peccatis, in qua denique bonum non est, illum pariter expectare Paraclitum? Audiat, inquam, qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fovet, in carne seminat, carnem sapit; illam nihilominus consolationem supernæ visitationis, torrentem voloptatis illum, illam sperare gratiam Spiritus vehementis, quam, ut veritas ipsa testatur, ne cum ipsa quidem Verbi carne percipere ullatenus Apostoli potuerunt? Errat omnino, si quis cælestem illam dul-

§. 14. *De Festo Pentecostes.*

I. Quo die celebratur illapsus Spiritus sancti in Apostolos?

R. Quinquagesima post Christi resurrectionem die, (A) quæ ideo Pentecostes dicitur, nam græce πεντηκοςὴ ἡμέρα idem est quod latine quinquagesima dies.

---

cedinem huic cineri, divinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitratur. Falleris, Thoma sancte, falleris, si videre Dominum speras ab Apostolorum collegio separatus. Non amat veritas angulos. non ei diversoria placent. In medio stat, id est, disciplina & vita communi, communibus studiis delectatur. Usquequo miser diverticula captas, & consolationes propriæ voluntatis tanto labore quæritas, tanto rubore mendicas? Et quid facio, inquit? *Eiice ancillam, & filium eius; non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Nulla. ut dictum est, conventio veritati & vanitati, luci & tenebris, spiritui & carni, igni & tepiditati.

Gen. xxi. 10. — 2. Cor. vi. 14.

N. 14. *Si moram fecerit expecta eum: quia veniet & non tardabit.* Apostoli decem dies in hac expectatione *sederunt, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu.* Et tu igitur orare disce, disce quærere, petere, pulsare, donec invenias, donec accipias, donec aperiatur tibi ... Præveniet certe *in benedictionibus dulcedinis* desolatam animam & orantem.

Habac. II. 3. — Act. I. 14. — Ps. xx. 4.

N. 15. Quod evidentius in Apostolis invenitur impletum. Ubi enim *videntibus illis* suus ille Iesus tam manifeste *elevatus est, & ferebatur in cælum,* ... ipsa .... oculata fide edocti sunt supplices in cælum levare oculos, puras tendere manus, promissa sibi dona charismatum postulantes, donec fieret repente de cælo sonus advenientis spiritus vehementis, advenientis utique ignis, quem Dominus Iesus mittebat in terram, volens vehementer accendi... Cui nos gratiæ pro nostræ exiguitatis modulo præparantes, exinanire per omnia nosmetipsos, & a delectationibus miseris, & caducis consolationibus evacuare studeamus, dilectissimi, corda nostra; maximeque instante nunc die festo, & ferventius, & fiducialius unanimiter perseveremus in oratione, ut sua nos visitatione, sua consolatione, & confirmatione dignetur Spiritus ille benignus, spiritus dulcis, spiritus fortis, infirma roborans, aspera planans, corda purificans.

Act. I. 9.

(A) S. AUGUST. *ad Inquisitiones Ianuarii, lib.* 1. *seu Epist.* 54. *alias* 118. *c.* 1. *n.* 2. Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio & resurrectio & adscensio in cælum, & adventus de cælo Spiritus sancti, anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrit quod servatur ab universa, quacumque se diffundit, Ecclesia.

Epist. 55. *al.* 119. *seu lib.* 2. *ad Inquisitiones Ianuarii, c.* 15. *n.* 28. Ipse Dominus & quadraginta dies post resurrectionem in hac terra, & in hac vita cum Discipulis conversatus est, & posteaquam ascendit in cælum, decem diebus interpositis, promissum misit Spiritum sanctum, completo die Pentecostes... Dies quinquaginta... qui celebrantur post Domini resurrectionem iam in figura non laboris sed quietis & lætitiæ. Propter hoc & ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis, (unde etiam omnibus diebus Dominicis id ad altare observatur) & *Alleluia* canitur, quod significat actionem nostram futuram non esse nisi laudare Deum.

N. 29. Sed dies quinquagesimus & in Scripturis commendatur; & non tantum in Evangelio, quia tunc Spiritus sanctus advenit, sed etiam in veteribus Libris. Nam & ibi posteaquam Pascha occiso agno celebraverunt, dies quinquaginta numerantur, usque ad diem quo lex data est in monte Sina famulo Dei Moysi, digito Dei scripta: in libris autem Evangelii apertissime declaratur, digitum Dei significare Spiritum sanctum. Cum enim unus Evangelista dixisset, *In digito Dei eiicio dæmonia:* alius hoc idem ita di- Luc. xi. 20

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 14.

I. Quomodo illapsus est Spiritus sanctus in Apostolos?

R. Circa horam tertiam, (B) id est, circa horam nonam matutinam, cum essent simul omnes iuxta præceptum Domini Ierosolymis congregati, (C) & *perseverantes in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius, factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Et signa multa operati sunt, & mutati in homines alios: & impleti sunt sapientia, lumine & zelo. (Act. I. 14. Ibid. II. 2.)

(Cetera quæ ad hanc rem pertinent iam diximus prima parte huius operis: Ibi legesis.) (Sect. 2. c. 2 §1.)

I. Quid ad hæc Iudæi qui tunc Ierosolymis aderant?

R. Advenerant tunc Iudæi ex omnibus urbis regionibus Ierosolymam ad celebrandum festum Pentecostes. *Facta autem hac voce convenit multitudo & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua* Apostolos *loquentes*. Plurimique ex Iudæis illis ad Christum conversi sunt. (D) (Act. II. 6.)

I. Ergo & festum Pentecostes celebrabatur a Iudæis?

R. Celebrabatur & quinquagesima die post Pascha: eratque dies apud eos solemnissima. (E)

I. Unde isthæc solemnitas apud Iudæos?

(Matth. XII. 28.) xit: *In spiritu Dei eiicio dæmonia*... Occiditur ovis, celebratur Pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur lex ad timorem scripta digito Dei. Occiditur Christus, qui *tamquam ovis ad immolandum ductus est*, sicut Isaias testatur, celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur ad caritatem Spiritus sanctus, qui est digitus Dei. (Isai. LIII. 7.)

(B) ACTOR. II. 15. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia.

(C) LUC. XXIV. 49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

(D) ACTOR. II. 41. Qui ergo receperunt sermonem eius, (Petri) baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

(E) LEVITICI XXIII. 9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad sacerdotem: qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati, & sanctificabit illum. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum: liba quoque vini, quarta pars hin. Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris. Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duas de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coqueris in primitias Domini. Offereris que cum panibus septem agnos, immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

℟. 1. Quia hac ipſa die, id eſt, quinquageſima poſt exitum ex Ægypto acceperant per Moyſen ad radicem montis Sinai mediis in ignibus & vocibus tonitruum & fulguribus legem a Deo ſcriptam in tabulis lapideis. (F)

2. Hac die ſolemniter offere-

Facietis & hircum pro peccato, duoſque agnos anniculos hoſtias pacificorum. Cumque elevaverit eos ſacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in uſum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque ſanctiſſimum: omne opus ſervile non facietis in eo. Legitimum ſempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus veſtris.

Deuter. xvi. 9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in ſegetem miſeris. Et celebrabis diem feſtum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem ſpontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui. Et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, ſervus tuus, & ancilla tua, & Levites qui eſt intra portas tuas, advena, ac pupillus & vidua, qui morantur vobiſcum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi: & recordaberis quoniam ſervus fueris in Ægypto: cuſtodieſque ac facies quæ præcepta ſunt.. Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in ſolemnitate azymorum, in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus. Sed offeret unuſquiſque ſecundum quod habuerit iuxta benedictionem Domini Dei ſui, quam dederit ei.

(F) Exod. xix. 9. Ait ei (Moſi) Dominus: Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Nuntiavit ergo Moyſes verba populi ad Dominum. Qui dixit ei: Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua. Et ſint parati in diem tertium; in die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe, ſuper montem Sinai. Conſtitueſque terminos populo per circuitum, & dices ad eos: Cavete, ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tanget eum, ſed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis; ſive iumentum fuerit, ſive homo, non vivet. Cum cœperit clangere buccina, tunc aſcendant in montem. Deſcenditque Moyſes de monte ad populum, & ſanctificavit eum. Cumque laviſſent veſtimenta ſua, ait ad eos: Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus veſtris. Iamque advenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat: & timuit populus qui erat in caſtris. Cumque eduxiſſet eos Moyſes in occurſum Dei de loco caſtrorum, ſteterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat: eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace: eratque omnis mons terribilis.... Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei.

xx. 1. Locutuſque eſt Dominus cunctos ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſervitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Et faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Memento ut diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die, ſabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſervus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo. Idcirco benedixit Dominus diei ſabbati, &

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 14.

bant Domino panes ex primitiis novæ messis. (G)

Illud autem festum typus fuit illius quod & nos hac ipsa die celebramus. Nam

1. Hac die Spiritus sanctus in Apostolos ceterosque Christi Discipulos descendit, ut scriberet legem Dei non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis eorum, ut Prophetæ prædixerant, infunderetque iis non timorem sed amorem Dei. (H)

2. Hac die primitiæ frugum

---

sanctificavit eum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis uxorem eius, non servum, non ancillam, non bovem. non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, & perterriti ac pavore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terrore illius esset in vobis, & non peccaretis. Stetitque populus de longe. Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

S. Hieronym. *ad Fabiolam de 42. mansion. Israel in deserto, Mansion. 12. tom 1. edit. BB.* Die tertio descendit Dominus in montem: quo fumante, & fulgore, tonitruo, caligine, voce, tuba, mortalium corda terrentibus, Moyses loquebatur, & Dominus respondebat ei. Supputemus numerum, & inveniemus quinquagesimo die egressionis Israel ex Ægypto in vertice montis Sinai legem datam. Unde & Pentecostes celebratur solemnitas, & postea Evangelii Sacramentum Spiritus sancti descensione completur: ut sicut priori populo quinquagesimo die, vero iubilæo & vero anno remissionis, & veris quinquaginta & quingentis denariis, qui debitoribus dimittuntur, lex data est: ad Apostolos quoque & qui cum eis erant, in centum viginti Mosaicæ ætatis numero constitutis, descenderit Spiritus sanctus, & divisis linguis credentium, totus Evangelica prædicatione mundus expletus sit.

S. Aug. *Quæst. in Exod. lib. 2. Quæst. 25.* Digitus autem Dei, sicut Evangelium manifestissime loquitur, Spiritus sanctus intelligitur. Namque uno Evangelista ita narrante verba Domini, ut diceret: *Si ego in digito Dei eiicio dæmonia.* alius Evangelista idipsum narrans exponere voluit quid sit digitus Dei, & ait, *Si ego in spiritu Dei eiicio Dæmonia.* Luc. xi. 20. Matth. xii. 28.

Quæst. 70. Tertia enim die descendet Dominus in monte Sina coram omni populo. Exod. xix. 11. Hoc die reperitur data lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei, sicut Id. xxxi. 18. consequentia docent. Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu Israel ex Ægypto. Ex die ergo quo Pascha fecerunt, id est, agnum immolaverunt & ederunt, qui fuit quartus decimus primi Exod. xii. 6. mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur: decem & septem scilicet primi mensis, reliqui ab ipso quartodecimo; deinde omnes triginta secundi mensis, qui fiunt quadraginta septem; & tertius tertii mensis, qui est a solemnitate occisi agni quinquagesimus. Ac per hoc in ista umbra futuri, secundum agni immolati diem festum. sicut quinquagesimo die lex data est, quæ conscripta est digito Dei: ita in ipsa veritate novi testamenti a festivitate agni immaculati Christi Iesu quinquaginta dies numerantur, ut Spiritus sanctus de altissimis datus est. Digitum Dei autem esse Spiritum sanctum, & supra iam diximus teste Evangelio.

Iansenius Iprensis *hic*... Cum lex data sit die quinquagesimo ab egressu, in cuius memoriam dies Pentecostes, quasi diceres quinquagesimæ, institutum est.

Menochius *hic* vers. 11. Dies hic tertius fuit quinquagesimus a Paschate, & ab egressu ab Ægypto, fuitque Pentecostes, quo legem a Deo acceperunt in Sina.

Ceteros Scripturæ interpretes consule.

(G) Levit. xxiii. 9. *&c. Vide supra hocce §. litt.* (E)

(H) Ierem. xxxi. 33. Hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel:

messis Apostolicæ Domino consecratæ sunt; Iudæorum nempe tria millia, qui ad primam Petri vocem in Christo renati sunt. (I)

I. Qua ratione agenda est hæc solemnitas ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Hæc omnia frequenti & sedula meditatione animo revolvenda.

2. Adorandus Spiritus sanctus, & ab eo postulandum, ut quod in Apostolis operatus est, & in nobis operetur; nimirum, ut legem Dei & præcepta & monita Christi scribat in cordibus nostris, faciatque ut hæc & amemus & operemur.

3. Quod maxime cogitandum, hac die consummata sunt omnia Christi mysteria, consummatum magnum opus Christi. Mittens enim Christus Spiritum sanctum donorum suorum cumulo replevit Ecclesiam suam: quod magnum est opus Christi. Hanc ergo Ecclesiæ perfectionem hac die celebramus. Hinc agendæ gratiæ Salvatori & conditori & capiti nostro Iesu Christo. (K)

---

post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.

EZECHIEL. XI. 17. Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes eius de illa. Et dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: ut in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum & ego sim eis in Deum.

XXXVI. 24. Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de universis terris, & adducam vos in terram vestram. Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.... Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

HEBR. X. 16. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: & peccatorum, & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius.

(I) ACTOR. XI. 41 *Vide supra hocce §. litt.* (D)

(K) S. LEO *Serm. 75. al. 73 de Pentecoste 1. cap* 1. Hodiernam solemnitatem, Dilectissimi, in præcipuis festis esse venerandam, omnium Catholicorum corda cognoscunt: nec dubium est quanta huic diei reverentia debeatur, quem Spiritus sanctus excellentissimo sui muneris miraculo consecravit. Nam ab illo die, quo Dominus super omnem cælorum altitudinem ad dexteram Dei Patris consessurus ascendit, decimus iste est, qui ab eiusdem Resurrectione quinquagesimus nobis in eo, a quo cœpit, illuxit, magna mysteria in se & veterum sacramentorum continens & novorum: quibus manifestissime declaratur & gratiam prænuntiatam fuisse per legem, & legem impletam esse per gratiam. Sicut enim Hebræo quondam populo ab Ægyptiis liberato, quinquagesimo die post immolationem agni lex data est in monte Sina; ita post Passionem Christi, qua verus Dei agnus occisus est, quinquagesimo a resurrectione ipsius die, in

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 14.

Apostolos plebemque credentium Spiritus sanctus illapsus est: ut facile diligens Christianus agnoscat initia veteris testamenti Evangelicis ministrasse principiis, & ab eodem Spiritu conditum fœdus secundum, a quo primum fuerat institutum.

Act. II. 4. *Cap.* 2. *Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* O quam velox est sermo sapientiæ, & ubi Deus magister est, quam cito discitur, quod docetur! Non est adhibita interpretatio ad audiendum, non consuetudo ad usum, non tempus ad studium; sed spirante ubi voluit Spiritu veritatis, propriæ singularum gentium voces, factæ sunt in Ecclesiæ ore communes. Ab hoc igitur die tuba Evangelicæ prædicationis intonuit; ab hoc die imbres charismatum, flumina benedictionum, omne desertum, & universam aridam rigaverunt; quoniam ad renovandam faciem terræ *Spiritus Dei ferebatur super aquas*: & ad veteres tenebras abigendas novæ lucis fulgura coruscabant, cum micantium splendore linguarum, & verbum Domini lucidum, & eloquium conciperetur ignitum, cui ad creandum intellectum, consumendumque peccatum, & efficacia illuminandi, & vis inesset urendi. Genes. I. 2.

Cap. 3. Quamvis autem, dilectissimi, valde fuerit ipsa rei gestæ forma mirabilis, nec dubium sit in illo omnium humanarum vocum exultante concentu, majestatem Spiritus sancti fuisse præsentem; nemo tamen æstimet in iis quæ corporeis visa sunt oculis divinam eius apparuisse substantiam. Natura enim invisibilis, & Patri, Filioque communis, qualitatem muneris atque operis sui, qua voluit significatione monstravit; proprietatem vero essentiæ suæ in sua Deitate continuit: quia sicut nec Patrem, nec Filium, ita nec Spiritum sanctum humanus potest visus attingere. In Trinitate enim divina nihil dissimile, nihil impar est: & omnia quæ de illa possunt substantia cogitari, nec virtute, nec gloria, nec æternitate discreta sunt. Cumque in personarum proprietatibus alius sit Pater, alius sit Filius, alius Spiritus sanctus; non tamen alia Deitas, nec diversa natura est. Siquidem cum & de Patre sit Filius unigenitus, & Spiritus sanctus Patris Filiique sit Spiritus, non sicut quæcumque creatura, quæ & Patris & Filii est, sed sicut cum utroque vivens, & potens, & sempiterne ex eo quod est Pater Filiusque subsistens. Unde cum Dominus ante passionis suæ diem Discipulis suis sancti Spiritus sponderet adventum: *Adhuc*, inquit, *multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Cum autem ille venerit Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audierit, loquetur, & futura annuntiabit vobis. Omnia quæ habet Pater, mea sunt; propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Non ergo alia sunt Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti; sed omnia quæcumque habet Pater, habet & Filius, habet & Spiritus sanctus. Nec umquam in illa Trinitate defuit ista communio: quia hoc est ibi omnia habere, quod semper exsistere. Nulla ibi tempora, nulli gradus, nullæ differentiæ cogitentur: & si nemo de Deo potest explicare quod est, nemo audeat affirmare quod non est. Excusabilius enim est de natura ineffabili non eloqui digna, quam definire contraria. Quidquid itaque de sempiterna & incommutabili gloria Patris pia possunt corda concipere, hoc simul & de Filio & de Spiritu sancto inseparabiliter atque indifferenter intelligant. Ideo enim hanc beatam Trinitatem, unum confitemur Deum, quia in his tribus personis, nec substantiæ, nec potentiæ, nec voluntatis, nec operationis est ulla diversitas. Joan. XVI. 12. & seq.

Cap. 4. Sicut ergo detestamur Arianos, qui inter Patrem & Filium aliquam volunt esse distantiam, ita etiam Macedonianos pariter detestamur, qui licet Patri & Filio tribuant æqualitatem, Spiritum tamen sanctum inferioris putant esse naturæ; non considerantes eam blasphemiam se incidere, quæ neque in præsenti sæculo, neque in futuro sit remittenda iudicio, dicente Domino: *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Permanens itaque in hac impietate, sine venia est: quia exclusit eum a se, per quem poterat confiteri; nec umquam perveniet ad indulgentiæ remedium, qui patrocinaturum sibi non habet advocatum. Ab ipso enim est invocario Patris, ab ipso sunt lacrimæ pœnitentium, ab ipso sunt gemitus supplicantium: *Et nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto*: cuius æqualem cum Patre & Filio omnipoten- Matth. XII. 32. 1. Cor. XII. 3.

tiam, unamque Deitatem evidentissime prædicat Apostolus, dicens: *Divisiones quidem gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.* (1. Cor. xii. 4. & seq.)

Cap 5. His, dilectissimi, aliisque documentis, quibus innumerabiliter divinorum eloquiorum coruscat auctoritas, ad venerationem Pentecostes unanimiter incitemur, exsultantes in honorem sancti Spiritus, per quem omnis Ecclesia Catholica sanctificatur, omnis anima rationalis imbuitur: qui inspirator fidei, doctor scientiæ, fons dilectionis, signaculum castitatis, & totius est caussa virtutis. Gaudeant fidelium mentes, quod in toto mundo unus Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, omnium linguarum confessione laudatur; quodque illa significatio, quæ in specie ignis apparuit, & opere perseverat & munere. Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere; & in templo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum.. Pastorali vos sollicitudine cohortamur, ut si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxit, id & ieiunii censura castiget, & devotio pietatis emendet

Serm. 76. al. 74 de Pentecoste 2. c 1. Plenissime nobis, dilectissimi, caussam atque rationem solemnitatis hodiernæ divinorum eloquiorum textus ostendit, quo sanctum Spiritum quinquagesimo post Domini Resurrectionem die, qui ab Ascensione eius est decimus, infusum Christi Discipulis, sicut promissus sperabatur, agnovimus.

Cap. . Cum igitur ad intelligendam dignitatem Spiritus sancti oculos mentis intendimus, nihil diversum ab excellentia Patris & Filii cogitemus: quia in nullo ab unitate sua discrepat Divinitatis essentia. Sempiternum est Patri coæterni sibi Filii sui esse genitorem. Sempiternum est Filio, intemporaliter esse a Patre progenitum. Sempiternum quoque est Spiritui sancto, spiritum esse Patris & Filii: ut numquam Pater sine Filio, numquam Filius sine Patre, numquam Pater & Filius fuerint sine Spiritu sancto: & omnibus exsistentiæ gradibus exclusis, nulla ibi persona sit anterior, nulla posterior. Huius enim beatæ Trinitatis incommutabilis Deitas una est in substantia, indivisa in opere, concors in voluntate, par in potentia, æqualis in gloria.

Cap. 3... Quod enim Pater est, hoc est & Filius, hoc est & Spiritus sanctus; & vera Deitas in nullo esse aut minor, aut maior potest, quæ sic in tribus confitenda est personis, ut & solitudinem non recipiat Trinitas, & unitatem servet æqualitas. Hac, dilectissimi, fide firmiter apprehensa, non ambigamus, quod cum in die Pentecostes Discipulos Domini Spiritus sanctus implevit, non fuit inchoatio muneris, sed adiectio largitatis; quoniam & Patriarchæ, & Prophetæ, & Sacerdotes, omnesque Sancti, qui prioribus fuere temporibus, eiusdem sunt Spiritus sancti sanctificatione vegetati: & sine hac gratia, nulla umquam instituta Sacramenta, nulla sunt celebrata mysteria: ut eadem semper fuerit virtus charismatum, quamvis non eadem fuerit mensura donorum.

Cap 4. Ipsi quoque beati Apostoli ante passionem Domini sancto Spiritu non carebant, nec potentia huius virtutis aberat ab operibus Salvatoris, & cum Discipulis daret infirmitatum curationem, & eiicendorum dæmonum Potestatem, eius utique Spiritus largiebatur effectus, in quo ipsum immundis spiritibus imperantem Iudæorum negabat impietas, & divina beneficia diabolo deputabat Unde taliter blasphemantes merito illam Domini excepere sententiam, qua ait: *Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.* (Matth. xii. 31. & 32.) Unde manifestum est peccatorum remissionem sine Spiritu sancti advocatione non fieri, nec quemquam sine illo, sicut expedit, ingemiscere, aut sicut oportet orare, dicente Apostolo: *Quid enim oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* (Rom. viii 26.) Et, *Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto:* (1. Cor. xii. 3.) quo vacuari nimis exitiabile est, nimisque mortiferum: quia numquam veniam meretur, qui ab intercessore deseritur.

Cap. 5 *Cum autem venerit spiritus ille veritatis, ille vos diriget in omnem veritatem* (Ioan. xvi. 13.) .. Oportebat capacitatem eorum, qui docebantur, augeri, & multiplicari constantiam illius caritatis, quæ omnem formidinem foras mitteret, & furorem persequentium non timeret. Quod utique Apostoli, posteaquam Spiritus sancti nova abundantia sunt repleti, ardentius velle,

& efficacius posse cœperunt, proficientes a præceptorum scientia ad tolerantiam passionum: ut sub nulla iam tempestate trepidantes, fluctus sæculi & elationes mundi fide supergredienre calcarent, & morte contempta omnibus gentibus Evangelium veritatis inferrent.

Cap. 8... Nos autem, Dilectissimi, ad beatam æternitatem & animæ & carnis per regenerarionem Sancti Spiritus adoptati, sacratissimum diei istius festum rationabili obsequio, & casta lætitia celebremus, confitentes cum beato Paullo Apostolo, quod *Dominus Iesus Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Ephes. IV. 8.

Cap. 9 Ad præsentem autem solemnitatem, Dilectissimi, etiam ista nobis adiicienda devotio, ut ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, celebremus; quia & hoc inter magna sancti Spiritus dona numerandum est, quod nobis adversum illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes Deo adiuvante vincamus.

Serm. 77. *al.* 75. *in Pentecoste* 3. *cap.* 1. Hodiernam, Dilectissimi, festivitatem toto terrarum orbe venerabilem, ille sancti Spiritus consecravit adventus, qui post Resurrectionem Domini quinquagesimo die in Apostolos populumque credentium, sicut sperabatur, influxit. Sperabatur autem, quia illum Dominus Iesus spoponderat adfuturum, non ut tunc primum esse Sanctorum habitator inciperet, sed ut sacrata sibi pectora & ferventius accenderet, & copiosius inondaret: cumulans sua dona, non inchoans; nec ideo novos opere, quia ditior largitate. Numquam enim ab omnipotentia Patris & Filii, Spiritus sancti est discreta maiestas: & quidquid in dispositione omnium rerum agit divina moderatio, ex totius venit providentia Trinitatis. Una est ibi benignitas misericordiæ, una censura iustitiæ, nec aliquid est in actione divisum, ubi nihil est in voluntate diversum. Quæ ergo illuminat Pater, illuminat Filius, illuminat Spiritus sanctus. Cumque alia sit persona missi, alia mittentis, alia promittentis, simul nobis & unitas manifestatur & Trinitas: ut essentia habens æqualitatem, & non recipiens solitudinem, & eiusdem substantiæ, & non eiusdem intelligatur esse personæ.

Cap. 4 Cum igitur ad confitendum Patrem & Filium & Spiritum sanctum aciem mentis intendimus, procul ab animo formas visibilium rerum & ætates temporalium naturarum, procul corpora locorum, & loca corporum repellamus. Discedat a corde quod spatio extenditur, quod fine concluditur, & quidquid nec semper ubique, nec totum est. Cogitatio de Deitate Trinitatis concepta nihil per distantiam intelligat, nihil per gradus quærat. Ac si quid dignum de Deo senserit, nulli hoc ibi sudeat negare personæ, tamquam honorificentius Patri adscribat, quod Filio Spirituique non tribuat. Non est pietas Unigenito præferre Genitorem: Filii contumelia, Patris iniuria est: quod uni demitur, utrique detrahitur. Nam cum illis & sempiternitas sit communis & Deitas, nec omnipotens Pater, nec incommutabilis æstimatur, si aut minorem se genuit, aut quem non habuit, habendo profecit.

Cap. 6. Non minuit in Deo misericordia potestatem, nec dilectæ reconciliatio creaturæ sempiternæ defectus est gloriæ. Quæ habet Pater, habet Filius; & quæ habet Pater & Filius, habet & Spiritus sanctus: quia tota simul Trinitas est unus Deus. Hanc autem fidem non terrena sapientia reperit, nec opinio humana persuasit: sed ipse unigenitus Filius docuit, ipse Spiritus sanctus instituit; de quo nihil est aliter quam de Patre & Filio sentiendum. Quia licet non sit Pater, non sit Filius, non tamen est a Patre Filioque divisus; & sicut propriam habet in Trinitate personam, ita unam habet in Patris & Filii Deitate substantiam, omnia implentem, omnia continentem, & cum Patre & Filio universa moderantem in sæcula sæculorum. Amen.

S. AUG. *Serm.* 266. *In vigiliis Pentecostes, alias* 5. *inter editos ex Maior. Carthus.* MSS. *n.* 2. Solemnitatem modo celebramus adventus Spiritus sancti: nam die Pentecostes, qui dies iam cœpit, erant uno in loco centum viginti animæ, in quibus Apostoli & mater Domini & alii utriusque sexus orantes & exspectantes promissum Christi, hoc est, adventum Spiritus sancti. Non erat inanis spes exspectantis, quia non erat fallax pollicitatio promittentis: quod exspectabatur advenit, & vasa munda, a quibus susciperetur, invenit. *Visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis, qui & insedit super unumquemque eorum, & cœperunt loqui linguis, sicut Spiritus dabat eis pronuntiare*. Unusquisque homo linguis omnibus loqueba- Act. II. 3.

tur, quia futura Ecclesia in omnibus linguis prænuntiabatur. Unus homo signum erat unitatis: omnes linguæ in uno homine, omnes gentes in unitate.

Serm. 267. *alias de tempore* 186. *c.* 1. *num.* 1. Hodiernæ diei solemnitas Domini Dei magni & magnæ gratiæ, quæ superfusa est super nos, recordationem facit. Ideo enim solemnitas celebratur, ne quod semel factum est, de memoria deleatur... Celebramus hodie adventum Spiritus sancti. Dominus enim Spiritum sanctum de cælo misit, quem in terra promisit.... Hoc ergo promissum expectantes in una domo erant, orabant: quia desiderabant iam ipsa fide, quod ipsa oratione, ipso spiritali desiderio; utres novi erant, vinum novum de cælo expectabatur, & venit.

Cap. 2. *n.* 2. Magnum miraculum. Omnes qui aderant, unam linguam didicerant. Venit Spiritus sanctus, impleti sunt, cœperunt loqui linguis variis omnium gentium, quas non noverant, nec didicerant; sed docebat ille qui venerat; intravit, impleti sunt, fudit. Et tunc hoc erat signum, quicumque accipiebat Spiritum sanctum, subito impletus Spiritu, linguis omnium loquebatur.. Docent nos litteræ ipsæ, postea crediderunt homines, baptizati sunt, acceperunt Spiritum sanctum, linguis omnium gentium locuti sunt.

Act. I. 7. *Cap.* 3. *n.* 3. *Accipietis virtutem Spiritus sancti, supervenientis in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa & Samaria, & usque in fines terræ.* Ecclesia tunc in una domo erat, accepit Spiritum sanctum: in hominibus paucis erat, in linguis totius orbis erat. Ecce quod prætendebat modo. Nam quod illa Ecclesia parva linguis omnium gentium loquebatur, quid est, nisi quod Ecclesia ista magna a solis ortu usque ad occasum linguis omnium gentium loquitur? Modo impletur quod tunc promittebatur. Audivimus, videmus. *Audi filia, & vide:* (*Ps.* XLIV. 11.) ipsi Reginæ dictum est, *Audi filia, & vide:* audi promissum, vide completum.

Cap. 4. *num.* 4. Si vultis habere Spiritum sanctum, intendite, Fratres mei: spiritus noster, quo vivit omnis homo, anima vocatur; spiritus noster, quo vivit singulus quisque homo, anima vocatur: & videtis quid faciat anima in corpore. Omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat: omnibus simul adest membris, ut vivant: vitam dat omnibus, officia singulis.... Sic est Ecclesia Dei: in aliis sanctis facit miracula, in aliis sanctis loquitur veritatem, in aliis sanctis custodit virginitatem, in aliis sanctis custodit pudicitiam coniugalem, in aliis hoc, in aliis illud; singuli propria operantur, sed pariter vivunt. Quod autem est anima corpori hominis, hoc est Spiritus sanctus corpori Christi, quod est Ecclesia: hoc agit Spiritus sanctus in tota Ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 14.

Serm. 268. *in die Pent.* 2. *alias* 20. *ex Sirm. num.* 1. Propter adventum Spiritus sancti hodiernus dies solemnis est nobis, a resurrectione Domini quinquagesimus... Quid ipse adventus Spiritus sancti, quid egit? Præsentiam suam unde docuit? Unde monstravit? Linguis omnium gentium locuti sunt omnes... Quid ergo, singuli in quos venit Spiritus sanctus, singulis linguis omnium gentium sunt locuti, illi alia lingua, & illi alia, & quasi diviserunt inter se lingua omnium gentium? Non sic: sed unusquisque homo, unus homo linguis omnium gentium loquebatur. Loquebatur unus homo linguis omnium gentium: unitas Ecclesiæ in linguis omnium gentium. Ecce & hic unitas Ecclesiæ catholicæ commendatur toto orbe diffusæ.

N. 2. Qui ergo habet Spiritum sanctum, in Ecclesia est, quæ loquitur omnium linguis. Quicumque præter hanc Ecclesiam est, non habet Spiritum sanctum. Ideo enim Spiritus sanctus in omnium linguis gentium se demonstrare dignatus est, ut ille se intelligat habere Spiritum sanctum, qui in unitate Ecclesiæ continetur, quæ linguis omnibus loquitur. *Unum corpus*, Paullus dicit Apostolus: *unum corpus, & unus spiritus.* (*Ephes.* IV. 4.) Membra nostra adtendite. Multis membris constitutum est corpus, & vegetat membra omnia unus spiritus... Quod est spiritus noster, id est, anima nostra ad membra nostra; hoc Spiritus sanctus ad membra Christi, ad corpus Christi, quod est Ecclesia. Ideo Apostolus, corpus unum nominasset, ne intelligeremus mortuum corpus: *Unum*, inquit, *corpus*. Sed rogo te, vivit hoc corpus? Vivit. Unde? De uno spiritu. *Et unus Spiritus*.

N. 4.... Ecce hodierno die adveniente, Spiritu sancto implentur omnes qui aderant, loquuntur linguis omnium

gentium. Item ipsa unitas per linguas omnium gentium commendatur, commendatur a Domino resurgente, commendatur a Christo adscendente, confirmatur a Spiritu sancto hodie veniente.

Serm. 269. *in die Pentecostes* 3. *alias* 21. *ex Sirmond. n.* 1. Adventum spiritus sancti anniversaria festivitate celebramus... Non desit obsequium linguæ nostræ ei, qui & linguas omnes indoctis donavit, & linguas doctorum in omnibus gentibus subiugavit, & diversas linguas gentium ad unitatem fidei congregavit. (Act. II. 2. & seq.) *Factus est enim subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ divisæ, velut ignis, qui & insedit super unumquemque eorum, & cœperunt linguis loqui, quemadmodum Spiritus dabat eis pronuntiare*. Flatus enim ille non inflavit, sed vegetavit: ignis ille non cremavit, sed excitavit. Impletum est in eis quod fuerat (Ps. xviii. 4.) tanto ante prophetatum, *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*: ut deinde ad prædicandum Evangelium distributi, quod sequitur, facerent. (Ibid. 5.) *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Quid enim aliud Spiritus sanctus prænuntiabat in linguis omnium gentium, quas donabat eis, qui unam tantum suæ gentis linguam didicerant, quod indicium præsentiæ suæ tunc esse voluit, nisi omnes gentes Evangelio credituras, ut primo unusquisque fidelium, postea vero ipsa unitas Ecclesiæ linguis omnibus loqueretur?

Serm. 270. *in die Pentecostes* 4. *alias* 22. *ex Sirmond. n.* 1. Quoniam sanctam solemnitatem celebramus diei tam sanctæ, ut hodie venerit ipse Spiritus sanctus, admonet nos tam festiva & grata solemnitas, de ipso dono Dei, gratia Dei, & abundantia misericordiæ eius in nos, id est, de ipso Spiritu sancto aliquid loqui.

(Joan. xvi. 7.) *N.* 2. *Expedit enim vobis ut ego vadam. Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos*. Nisi adspectibus carnalibus vestris humana forma subtrahatur, divinum aliquid capere, sentire, cogitare minime poteritis. Hoc fit satis. Inde oportebat, ut post resurrectionem & adscensionem Domini Iesu Christi, eius de Spiritu sancto promissio compleretur. Sic enim & ipse Ioannes Evangelista ex persona sua dixerat, quando Iesus eumdem significans Spiritum sanctum clamaverat, (Joan. vii. 37. & seq. 39.) dicens, *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat; & flumina aquæ vivæ fluent de ventre eius*. Secutus enim Evangelista ait, *Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant ii qui in eum credituri erant. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus*. Glorificatus est ergo Dominus noster Iesus Christus resurrectione & adscensione, & misit Spiritum sanctum.

N. 3. Missus est Spiritus sanctus, ut (Matth. v. 17.) lex impleretur, & fieret quod ipse Dominus dixerat, *Non veni legem solvere, sed adimplere*. Hoc donat credentibus, hoc donat fidelibus, hoc donat eis quibus dat Spiritum sanctum. Quanto fit eo quisque capacior, tanto ad operandam legem fit facilior.

N. 4. Dico enim dilectioni vestræ, quod & vos considerare, & facile videre poteritis: caritas implet legem... Si ergo caritas implet legem, unde est ista caritas? Recolite, advertite, & videte, quia donum Spiritus sancti est caritas. *Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. (Rom. v. 5.)

N. 5. *Implebit eum spiritus sapientiæ* (Isai. xi. 2.) *& intellectus*, (numera) *consilii & fortitudinis, scientiæ & pietatis, spiritus timoris Dei*. Veluti descendens ad nos gratia spiritalis, a sapientia incipit, terminat ad timorem. Nos autem adscendentes, ab imo ad summa tendentes, incipere debemus a timore, & terminare ad sapientiam. *Initium enim sapientiæ timor Domini*. (Ps. cx. 10.)

N. 6. Spiritus sanctus ex multis in unum colligit nos: capitur autem per humilitatem, repellitur per superbiam... Unde dictum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. (Jacob. iv. 6.) Quid est, *dat gratiam*? Dat Spiritum sanctum. Implet humiles, quia capaces invenit.

Serm. 271. *alias de tempore* 187. *in die Pentecostes* 5.... Celebramus istum diem, quo Dominus Iesus Christus post Resurrectionem Adscensione glorificatus misit Spiritum sanctum... Flatus ille a carnali palea corda mundabat; ignis ille fœnum veteris concupiscentiæ consumebat. Linguæ illæ quibus loquebantur a Spiritu sancto impleti, per omnium gentium linguas futuram Ecclesiam præsignabant.... Vos autem... membra corporis Christi, germina unitatis, filii pacis, hunc diem agite læti, celebrate securi.

S. Ioan. Chrysos. *de sancta Pentecoste hom.* 1. *num.* 1.... Vultis nosse festivitatem hanc etiam hodiernam singulis die-

§. 15. *De Feſto Corporis Chriſti.*

I. Quanam die celebratur feſtum ſolemne ſacroſancti Euchariſtiæ myſterii?

R. Feria quinta poſt octavam Pentecoſtes: diciturque feſtum hoc

---

bus impleri poſſe, immo vero ſingulis diebus eſſe? Videamus, quænam illius ſit occaſio, & cuius rei gratia ipſam agamus. Quia nimirum Spiritus ſanctus ad nos venit: nam quemadmodum cum fidelibus eſt hominibus unigenitus Dei Filius, ita quoque Spiritus Dei. Unde
Joan. XIV. 15. & seq. hoc conſtat? *Qui diligit me, mandata mea ſervabit: & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis* ... ſemperque poſſumus Pentecoſten celebrare.

N. 2. Atque ut intelligatis nobis ſemper feſtum agitare licere, neque determinatum eſſe tempus, neque nos temporis neceſſitate coarctari, quid Paullus di-
1. Cor. v. 8 cat, audite: *Itaque feſtum agitemus*, tametſi non erat feſtum quando hæc ſcripſit, non erat Paſcha, non erat Epiphania, non erat Pentecoſtes; ſed indicat non tempus, ſed conſcientiam mundam feſtum efficere; nihil enim aliud eſt feſtum, quam lætitia: ſpiritualem vero lætitiam nihil aliud gignit, quam conſcientia bonorum operum: porro is, cui bona ſit conſcientia & talia opera, feſtum agere ſemper poteſt. Hoc igitur ipſum
Ibid. indicans Paullus dicebat: *Itaque feſtum agitemus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis*. Vides ut temporum neceſſitate nequaquam te conſtrinxerit, ſed ad puram habendam conſcientiam fuerit cohortatus? Vellem equidem totum in hoc ſermonem conſumere: qui enim quoſdam poſt longum temporis intervallum in manus ſumpſerint, eos facile non dimittunt: quando igitur vos, qui poſt annum adeſtis, intra retia noſtra cepimus, hodie dimittere minime volumus; ſed ne ſermonis de hoc feſto recedatis expertes, ab hac cohortatione ad feſtivitatis occaſionem oratio traducenda eſt. Multa quidem ſæpenumero de cælo in terram generi humano delapſa ſunt bona: qualia vero demiſſa ſunt hodierno die, numquam antea. Cognoſcire igitur qualia prius & qualia hodierno die, ut & utrorumque diſcrimen animadvertatis.
Ps. LXXVII. 24. Pluit in terram manna Deus, & panem cæli dedit eis, panem enim Angelorum manducavit homo, res procul dubio magna eſt, Deique digna benignitate: poſtea de cælo demiſſus eſt ignis, & Iudaicum populum errantem correxit, ac
3. Reg. XVIII. 38. ſacrificium abripuit ab altari. Omnibus rurſus fame tabeſcentibus demiſſa eſt pluvia, multamque frugum attulit ubertatem: magna ſunt hæc & admirabilia, ſed multo maiora ſunt præſentia: non manna, ignis, & pluvia demiſſa eſt hodie, ſed imber ſpiritualium donorum, nimbi deſuper ſunt deiecti, quibus non iam ad fruges proferendas tellus excitatur, ſed naturæ perſuadetur humanæ, ut virtutis fructum hominum agricolæ reddat, quique guttam inde exceperant, naturæ ſuæ confeſtim obliviſcebantur; & Angelis omnis terra ſubito replebatur, Angelis non cæleſtibus, ſed qui humano in corpore poteſtatum incorporearum virtutem exhiberent. Non enim illi deorſum deſcenderunt, ſed quod mirabilius fuit, qui deorſum erant, ad illorum virtutem aſcenderunt: non enim carne depoſita nudis animabus incedebant, ſed naturam retinentes animi propoſito Angeli fiebant... Natura noſtra ante decem dies ad regium thronum aſcendit, & hodierno die Spiritus ſanctus ad naturam noſtram deſcendit, primitias noſtras Dominus in cælum evexit, & Spiritum ſanctum demiſit. Alter eſt Dominus, qui hæc dona diſtribuit: nam Spiritus ſanctus eſt Dominus, & diſpenſationem noſtra cauſſa ſuſceptam Pater & Filius & Spiritus ſanctus inter ſe diviſerunt: nondum decem elapſi dies erant, ex quo Chriſtus aſcenderat, & ſpiritualia nobis dona miſit, reconciliationis illius munera. Nam ut ambigeret nemo & quæreret, quid tandem in cælos aſcendens Chriſtus egiſſet, num Patri nos reconciliaſſet, num propitium ipſum reddidiſſet, ut nobis oſtenderet ſe naturæ illum noſtræ placatum reddidiſſe, confeſtim nobis reconciliationis illius dona miſit. Cum enim uniti ſunt, & reconciliati inter ſe inimici, poſt reconciliationem ſtatim ſequuntur invitationes, convivia, & munera. Miſimus ergo nos fidem, & inde Spiritus dona recepimus: miſimus obedientiam, & iuſtitiam recepimus.

festum Corporis Christi: quia sacrosanctum Corpus Christi sub specie panis & vini reipsa continetur.

I. Cur hoc festum non celebratur feria quinta maioris hebdomadæ, qua die Christus hoc sacramentum instituit?

R. Celebrat quidem Ecclesia & illa die festum institutionis sacrosanctæ Eucharistiæ; sed quia tunc maxime recolit Christi dolores & mortem, ideo diem aliam cum octava deligendam esse censuit, in qua illius tanti mysterii institutio specialius & solemnius ageretur.

In Off. SS. Sacrament. Opusc. 57.

R. Rem sic explicat S. Thomas. „ Etsi, inquit, in die cœnæ quando sacramentum prædictum noscitur institutum, inter Missarum solemnia de institutione ipsius specialis mentio habeatur: „ totum tamen residuum huius „ diei officium ad Christi passionem pertinet, circa cuius venerationem Ecclesia illo tempore „ occupatur. Ut autem integro „ celebritatis officio institutionem „ tanti sacramenti recoleret plebs „ fidelium, Romanus Pontifex Urbanus quartus huius sacramenti „ devotione affectus, pie statuit „ præfatæ institutionis memoriam „ prima quinta feria post octavas „ Pentecostes a cunctis fidelibus „ celebrari, ut qui per totum anni circulum hoc sacramento utimur ad salutem, huius institutionem illo tempore specialiter recolamus, quo Spiritus sanctus corda Discipulorum edocuit ad plene cognoscenda huius „ mysteria sacramenti: nam & in „ eodem tempore cœpit hoc sacramentum a fidelibus frequentari.

I. Cur & quando Urbanus IV. hoc festum instituit?

R. Instituit illud anno 1262. (A) ut obsisteret errori eorum qui ne-

(A) D. Edm. Martenne *Lib. de antiq. Eccles. discipl. in div. celebrandis offic. c.* 29. *num.* 1. Festum sacratissimi Corporis Christi primam sui originem debet Leodiensibus, qui ante omnes Ecclesias illud receperunt, hortante præsertim beatissima virgine Iuliana Montis-Cornelii apud Leodium sanctimoniali, & promovente Roberto, eiusdem civitatis Episcopo: cui cum Iulianæ de instituenda nova festivitate votum complacuisset, ut habent acta S. Iulianæ apud Bollandum 5. Aprilis, universis Ecclesiasticis personis suæ Diœceseos, per elegantem Epistolam præcepit, ipsam solemnitatem singulis annis die ad hoc statuto cum officio celebrari, & ab eorum plebibus sicut diem Dominicam ab omni servili opere inviolabiliter observari. Atque ut res faciliori negotio executioni demandaretur, circiter viginti officia ipsius festivitatis fecit de proprio conscribi, volens ea ad habendam copiam per loca distribui opportuna. Officium istud aliud fuisse nobis minime videtur, quam illud quod ad S. Iulianæ preces quidam Ioannes conscripsit, de quo in MS. Vallis-rubeæ hæc leguntur: Hoc officium incipit: *Animarum cibus*, & reperitur plenum in urbe Tungrensi & aliis locis. Deinde Urbanus IV. Officium quod ubique cantatur instituit. Addit Chapeauvilla, illud Officium haberi in Ecclesia collegiata S. Martini, & parrochiali S. Ioannis Baptistæ Leodii, & pluribus Ecclesiis Leodiensis Diœcesis.

N. 2. Porro ne piissimo fraudaretur voto Robertus, & ne quisquam negligentium Prælatorum de ignorantia se posset excusare, proposuit in generali sua Synodo, quæ singulis annis convenientibus Ecclesiarum Rectoribus & Con-

gare tunc temporis ausi sunt Christum esse realiter, ut vocant, & substantialiter præsentem in Eucharistia. Primus errorem hunc docuerat Berengarius Andegavensis Archidiaconus ann. 1004. sed postmodum facti pœnitens hæresim eiuravit, & Catholicus obiit: nec propterea extinctus error est. Sectatores habuit Berengarius, qui errantem quidem sed non pœnitentem magistrum secuti sunt. Tandemque pæne sopitus error suscitatus est denuo a Zuinglio, Calvino, ceterisque sacramentariis Hæreticis. (B)

ciliorum Decanis in unum fieri solet, quod per Epistolam statuerat viva voce solemniter publicare. Verum ipse morte præventus, sanctum haud quaquam potuit adimplere propositum. At Hugo S. R. E. Cardinalis ad partes Alemanniæ a summi Pontificis latere destinatus, hoc in se suscepit negotium, primusque in S. Martini Ecclesia Leodiensi festum illud & promulgavit & celebravit: diem quoque quo per annos singulos celebrari deberet instituit, & ab omnibus ad hoc præparatis, quorum Deus corda tangeret, licentiam tribuit percipiendi singulis annis ipso solemnitatis die SS. Corpus Christi... Ad ipsius etiam Cardinalis exhortationem Canonici maioris Ecclesiæ Leodiensis, dicto Cardinali in partibus ipsis adhuc agente, præmissam solemnitatem in officio plenario celebrarunt. Neque his contentus Hugo, sed antequam ad Romanam curiam reverteretur, dictæ solemnitati providere studuit in futurum. Nam a cunctis Ecclesiarum Rectoribus & Prælatis, & aliis Christi fidelibus infra legationis suæ terminos constitutis, ipsam statuit celebrandam, eamdem fieri rogans & præcipiens & iniungens singulis annis die ad hoc præfixa cum proprio officio ipsi solemnitati deputato. Cardinalis litteras ad omnes Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Decanos, Archidiaconos &c. infra terminos suæ legationis constitutos exhibent acta S. Iulianæ. Postmodum vero, ut inquiunt eadem acta, cum Reverendus Pater Petrus ad Velum aureum Diaconus Cardinalis, Apostolicæ sedis Legatus Leodium advenisset, dictam solemnitatem confirmavit, & de eadem Epistolam composuit elegantem.

N. 3. Ut autem firmior & inconvulsa præfata institutio per futura sæcula permaneret, Stephanus Canonicus Leodiensis una cum Maria sorore sua non infimam bonorum suorum partem Ecclesiæ S. Martini contulit, quo in perpetuum solemni ritu in ea celebraretur. Ioannes vero de Landuno Ecclesiæ prædictæ Canonicus Octavam Corporis Christi fundavit. Sed tandem Iacobus de Trecis Ecclesiæ Leodiensis Archidiaconus factus summus Pontifex Urbanus IV. festum Corporis Christi per universam Ecclesiam celebrari mandavit, data Bulla Septembris die 8. anni 1262. quam postmodum Clemens Papa V. confirmavit in Concilio Viennensi, ad cuius constitutionem Glossa hæc habet „ Quia illa constitutio Urbani non „ fuit recepta ab omnibus, ideo Clemens „ Papa V. innovavit illam constitutio- „ nem, & illam præcepit ab omnibus ob- „ servari. In Galliis tamen ante an- „ num 1318. haud quaquam receptam fuisse docet Papyrius Massonius in lib. 5. de Episcopis Urbis in vita Urbani IV.

(B) Baronius *tom.* 11. *ann. Christ.* 1004. *pag.* 21. *edit. Vaticanæ ann.* 1605. *in fol. edit. Colon.* 25. Iam viperini fetus e portis inferi, tamquam e matris utero enixi, in damnum Ecclesiæ emittebantur, qui se spiris sinuosis inferebant in sancta, ut sanctum sanctorum, sacramentum sacramentorum si possent, auferrent ab ea... Et si (Leuthericus Senonensis Archiepiscopus) tacuit ipse, reprehensus a Rege (Roberto) timore pœnæ, ne ira regis caderet ab amplissima dignitate. & careret cathedra; haud serpens rumor ille est omnino repressus, sed paullatim in dies crescens, in manifestam tandem erupit hæresim sub patrocinio infelicissimi Berengarii... Adelmanus Episcopus Brixiensis postea adversus eum disertam valde scripsit Epistolam, in qua haber inter alia ista quidem memoria digna.

N. 7. „ Avertat Dominus a te, fan- „ cte Frater, semitas tales, & converrat „ pedes tuos in testimonia sua, & men-

„ daces ostendat, qui famam tuam tam „ fœda labe maculare nituntur, spargen-„ tes usquequaque ut non solum Latinas, „ verum etiam Teutonicas aures, intec „ quas diu peregrinor, repleverint, quasi „ te ab unitate sanctæ matris Ecclesiæ „ divulseris, & de corpore & sanguine „ Domini, quod quotidie in universa „ terra super sanctum altare immolatur, „ aliter, quam fides Catholica teneat, „ sentire videaris: hoc est, ut illorum de „ te dictis utar, non esse verum Corpus „ Christi, neque verum Sanguinem, sed „ figuram quamdam & similitudinem.

Ann. 1028. edit. Rom. pag. 94. Col. 99. Qui (Fulbertus Episcopus Cartonensis) moriens, haud dubium testimonium reliquit de Berengario olim suo discipulo. Nam.. cum in extremis positum multi visitarent, & ædium capacitas vix confluentibus capiendis sufficeret; ille inter oppositas catervas oculis rimatus Berengarium, visu, quo potuit, expellendum censuit, quo testatus, immanem dæmonem prope eum consistere, multosque ad eum sequendum blandientem manu & illicite corrumpere.

Anno 1035. edit. Rom. pag. 124. Col. 130. Berengarius Turonensis Andegavensis Archidiaconus, cuius error de veritate Corporis Christi in sacramento Eucharistiæ negata fuerat, .. a Roberto Rege damnatus, ut nedum afferi, sed nec audiri eo vivente permissus sit: eo iam defuncto, liberius absque obice hæresim promulgare atque firmare ausus est, annitente Brunone Andegavensi Episcopo..Cum vero nefandæ blasphemiæ rumor iam Gallias universas impleffet, nec non & Germanias pervasisset; Henricus I. Francorum Rex Christianissimus Roberti parentis ut regni, ita & pietatis heres, eius exemplo ad condemnandum errorem, profligandam hæresim, penitusque obruendam, ut nullatenus amplius audiretur ocyus exsurrexerit, quamvis suorum civili bello teneretur iugiter occupatus; probe sciens, tunc reddi sibi Deum propitium ad debellandos infestos hostes, cum emergentes hæreses comprimuntur, & regia potestate, ne vel mutire audeant, continuo strangulantur; reddique tunc pacificum, atque divina protectione securum regnum, cum Rex sollicite curat eius Ecclesiam ab omni prorsus hæresis labe impollutam, integramque servare. Quamobrem paterno exæstuans zelo, impiger ad conficiendum monstrum, ab inferis portis nuper emersum, & magna omnium admiratione, sed maiori detestatione auditum... totius regni Episcopos ad Concilium vocat. *Verum* acceptis a Durando Leodiensi Episcopo Henricus Rex Francorum litteris, bene a tanto Antistite persuasus, a cœptis creditur destitisse: non enim ipse dum vixit, aliquod fuisse contra Berengarium & socium impietatis collectum Concilium, memoria reperitur, sicut aliorum Conciliorum longe minoris momenti. Sed & quod, dum idem Christianissimus Rex superstes fuit, numquam auditus est Berengarius, vel ex suis aliquis quid impium mussitasse; æque coercitos funestos homines regia iussione fuisse, par est credere, atque petiisse abdita silvarum bestias truculentas, est dignum existimare; interea vero spumante ore, rabie acuisse dentes ad nova certamina, eventa monstrarunt.

Ann. 1050. n. 1. Quæ ex Lanfranco in commentario contra Berengarium de hac eadem Synodo Romana, cui ipse interfuit, didicimus, in medium sic afferimus. Ait enim: *Tempore S. Leonis Papæ delata est hæresis tua*, alloquitur Berengarium ipsum, *ad Apostolicam sedem. Qui cum synodo præsideret, ac resideret secum non parva multitudo Episcoporum, Abbatum, diversique ordinis e diversis regionibus religiosarum personarum; iussum est in omni audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini litteras transmisisti. Portitor quippe earum legatus tuus me in Northmannia non reperto, tradidit eas quibusdam Clericis. Quas cum legissent, & contra usitatissimam Ecclesiæ fidem scriptas animadvertissent, zelo Dei accensi, quibusdam ad legendas eas porrexerunt. Itaque factum est, ut non deterior de te quam de me fueris exorta suspicio, ad quem videlicet tales litteras destinaveris, putantibus multis, me fovere ac favere, quæ a te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua revera ita esse indubitanter tenerem. Igitur cum a quodam Rhemensi Clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quod Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei adversa sentires, promulgata est in te damnationis sententia, privans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu privare sancta eius communione satagebas. Post hæc præcepit Papa ut surgerem, pravi rumoris a me maculam abstergerem, fidem meam exponerem, expositam plus sacris auctoritatibus, quam argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensi, dixi; quod dixi, probavi; quod probavi, omnibus placuit, nulli*

displicuit. Hactenus de Synodo Romana Lanfrancus, in qua damnato, ut vidisti, Berengario, ipse Lanfrancus absolutionis sententiam retulit

N 4. Quæ autem contra eumdem Berengarium post hæc acta sint eodem anno in Concilio Vercellensi, a Lanfranco sic accipe: *Dehinc declarata est Synodus Vercellensis, quæ tunc proximo septembri eodem præsidente Pontifice, est celebrata Vercellis, ad quam vocatus non venisti. Ego vero præcepto & precibus præfati Pontificis usque ad ipsam Synodum secum remansi. In qua, in audientia omnium, qui de diversis huius mundi partibus illuc convenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac damnatus: sententia tua exposita ac damnata. Fides sanctæ Ecclesiæ, quam ego teneo, & tenendam astruo, audita, & concordi omnium sensu confirmata. Duo clerici, qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim auditu defecerunt, & capti sunt. Ab hac sententia numquam discessit sanctus Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per Legatos suos in diversis provinciis congregare instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoque suum felicis memoriæ Papam Victorem*.

Ann. 1059 *num.* 11. De numero Episcoporum, qui huic Concilio interfuerunt, Algerus sic habet: *Quod ut certius innotescat fidelibus, Berengarii Andegavensis Hæretici confessio, quam de huius rei Catholica fide scripsit Romæ præsente Nicolao Papa, & coram centum tredecim Episcopis iureiurando firmavit, ad medium deferatur*, *&c.* Eadem de numero habet Lanfrancus: idemque Concilium a Guitmundo huius temporis nobilissimo Scriptore generale nominatur. Ait enim: *Reversusque aliquanto post ad vomitum suum, agente sanctæ recordationis Nicolao Papa, in generali Concilio Romæ iterum confutatur*, *&c.* In fragmentis vero historiæ Francorum ad Glabrum appositis hæc leguntur de ipso: *Qua de caussa a Nicolao Papa evocatus Romam petiit, ubi in præsentia eiusdem Papæ, & multorum Episcoporum examinatus, suum confitens anathematizavit errorem, Ioannem Scotum igni comburens, cuius lectione ad hanc nefariam devolutus fuerat sectam*.

N. 12. De facta autem tunc in eodem Concilio per ipsummet Berengarium combustione librorum, habet ista Lanfrancus: *A beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & a centum tredecim Episcopis Romæ audita, examinata, atque damnata sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde ignem accendisti, librosque perversi dogmatis in medio sancti Concilii in eum coniecisti, iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem a Patribus, qui præsentes erant, traditam inviolabiliter servaturum, veteremque doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die aliis non prædicaturum*. Quibusnam verbis conceptum fuerit eiusmodi Berengarii iusiurandum, cum in pleno Concilio est detestatus errorem, fidemque Catholicam professus, hic ex Lanfranco, qui recitat, describendum putamus. Sic se habet: *Ego Berengarius*, *&c.* vide sic infra.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 15.

N. 13. Quod iubente Nicolao Papa, universoque Concilio, ab Humberto Episcopo Cardinali scriptum, & ab ipso Papa, universoque Concilio recognitum, atque probatum antea fuerat. Testatur hæc idem Lanfrancus, cum ista mox subiicit, caussam eiusmodi conscribendi per Humbertum confessionem retexens, his verbis Berengarium ipsum compellans.

N. 14. *Cum ergo venisses Romam, fretus iis, qui plus impensis a te beneficiis, quam ratione a te auditu, opem tibi promiserant, non ausus defensare, quod antea senseras: postulasti Nicolaum pontificem, eiusque Concilium, quatenus fidem, quam teneri oporteret, verbis tibi traderet, scriptura firmaret. Iniuncta est huius rei caussa Humberto Episcopo. Itaque verba fidei superius comprehensa scripsit, recitavit, assensu omnium ad legendum, & confitendum tibi tradidit. Tu vero acquiescens accepisti, legisti, confessus es, te ita credere iureiurando confirmasti, tandem manu propria subscripsisti. Nicolaus Papa gaudens de conversione tua, iusiurandum tuum conscriptum misit per urbes Italiæ, Galliæ, Germaniæ, & ad quæcumque loca fama tuæ pravitatis antea potuit pervenire: ut sicut Ecclesiæ scandalizatæ prius dolebant de te averso atque adverso; ita postea gauderent gratiasque Deo agerent de te reverso atque converso. Cur ergo scriptum hoc magis adscribis Humberto Episcopo, quam tibi; quam Nicolao pontifici; quam eius Concilio; quam denique omnibus Ecclesiis, quæ id cum debita reverentia susceperunt, & pro conversione tua Deo gratias retulerunt?*

N. 15. Quid igitur? Versipellis homo, versutus hæresiarcha, veternosus serpens non sic deposuit ibi vetera spo-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 15.

lia, ut etiam venena dimiserit; sed ut innovatus squamis in percussores ardentius insiliret; quod declaravit eventus. Etenim ut abunde Lanfrancus docet, post Romanum Concilium, ubi quæ vellet scribendi liberam facultatem nactus esset infelix, scripsit invectivam adversus eam, quam in hoc ipso Concilio legit, probavit, iuramento firmavit, atque subscripsit, fidei Catholicæ confessionem, conversus in Humbertum, qui eam scripsisset, & in Romanam Ecclesiam, cuius auctoritate fecisset.

Ann. 1059. Mense Aprili... Romæ in Laterano celebratum liquet ab eodem Nicolao II. Papa generale Concilium, ad quod reus dicturus caussam vocatus est Berengarius ille Turonensis patria, Archidiaconus Andegavensis, sæpe damnatus Hæresiarcha.. suum confirens anathematizavit errorem.„ Ego Berengarius indignus Diaconus Ecclesiæ sancti Maurilii Andegavensis, cognoscens veram & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hactenus infamatus sum. Quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, nec posse sensualiter nisi in solo sacramento manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor de sacramento Dominicæ mensæ eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus auctoritate Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solum sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, iurans per sanctam & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hæc sentire ac prædicare præsumpsero, subiaceam canonum severitati. Lecto & perlecto sponte subscripsi „. Huc usque ex scripto Berengarius recitavit, confirmavit, & suo chirographo roboravit.

Ann. 1079. Romæ mense Februario ex more Synodus a Gregorio Papa VIII. habita est, in qua inveteratus dierum malorum senex iam octogenarius Hæresiarcha Berengarius, sæpe revocatus ad pœnitentiam, sæpe relapsus, iterum abiurans hæresim iureiurando profitetur Catholicam fidem, damnans errorem, ut eiusdem Concilii acta docent his verbis... *Omnibus igitur in Ecclesia Salvatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, multis hac, nonnullis illa prius sentientibus. Maxima siquidem pars panem & vinum per sacra orationis verba, & Sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in corpus Dominicum de Virgine natum, quod & in Cruce pependit; & in sanguinem, qui de eius latere militis effusus est lancea, asserebat, atque auctoritatibus Orthodoxorum sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum modis omnibus defendebat. Quidam vero cæcitate nimia & longa perculsi, figuram tantum substantiale illud corpus in dextera Patris sedens esse, seque & alios decipientes, quibusdam cavillationibus conabantur astruere. Verum ubi cœpit res agi, prius etiam quam tertia die ventum fuerit in Synodum, defecit contra veritatem niti pars altera, nempe sanctus Spiritus ignis emolumenta palearum consumens, & fulgore suo falsam lucem diverberando obtenebrans, noctis caliginem vertit in lucem. Denique Berengarius huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errasse se coram Concilio frequenti confessus, veniam postulans & orans, ex Apostolica clementia meruit, iuravitque sicut in consequentibus continetur.*

Iusiurandum Berengarii Turonensis Presbyteri, olim Diaconi Andegavensis.

„ Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris, substantialiter converti in veram & propriam ac vivificam carnem & sanguinem Iesu Christi Domini nostri; & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum in Cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris: & verum Sangui-

„ nem Christi qui de latere eius effusus „ est, non tantum per signum & virtutem „ sacramenti, sed in proprietate naturæ, „ & veritate substantiæ, sicut in hoc brevi „ continetur, & ego legi, & vos intelli„ gitis. Sic credo, nec contra hanc fi„ dem ulterius docebo. Sic me Deus „ adiuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

Tunc Dominus Papa præcepit Berengario, ex auctoritate Dei omnipotentis & Sanctorum Apostolorum Petri & Paulli, ut de corpore & sanguine Domini numquam ulterius cum aliquo disputare, vel aliquem docere præsumeret, excepta caussa reducendi ad fidem hanc eos, qui per eius doctrinam ab ea recesserant.

Ann. 1088. Hoc anno die Epiphaniæ (ut eius Epitaphium habet) Berengarius cariosus Hæresiarcha, sæpe falsa pœnitentia eludens Ecclesiam, ex hac vita migravit. Scripsit illud; sed cum non adhuc Cenomanensis Episcopus esset Hildebertus, quo significasse visus est, ipsum in Ecclesia Catholica esse defunctum, cum Catholicus homo ad eius tumulum honorificum adeo Epitaphium scripserit: sed plane longe gloriosius, quam conditio hominis toties lapsi, ac nefandissimi Hæresiarchæ ferret, utpote qui vix laica communione in exitu magna misericordia dignus haberi potuisset. Cum præsertim etiam his temporibus qui vixit, Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus, de ipso multa habeat indigna Catholico homine, ut apparet ex eius Epistola.... Et Petrus Cluniacensis Abbas his temporibus proximus, de ipso cum agit in Epistola contra Petrobrusianos, cum detestatione atque improperio eius meminit. Interea autem audi epitaphium, quod recitat Willelmus Malmesburiensis in rebus Anglicanis his verbis:

Quem modo miratur, semperque mirabitur orbis,
Ille Berengarius non obiturus, obit,
Quem sacræ Fidei fastigia summa tenentem
Iani sexta dies abstulit ausa nefas.
Illa dies damnosa dies & perfida mundo,
Qua dolor & rerum summa ruina fuit.
Qua status Ecclesiæ, qua spes, qua gloria Cleri,
Qua cultor iuris, iure ruente, ruit.
Quidquid Philosophi, quidquid cecinere Poetæ
Ingenio cessit, eloquioque suo.
Sanctior, & maior sapientia maior adorta
Implevit sacrum pectus & ora Deo.
Pectus eam voluit, vox protulit, actio prompsit,
Singula factori sic studuere suo.
Vir sacer & sapiens, cui nomen crescit in horas,
Quo minor est quisquis maximus est hominum.
Qui census peperit, partos servavit honores,
Cui potior pauper divite, iusque lucro.
Cui nec desidiam, nec luxum res dedit ampla,
Nec tumidum fecit multus, & amplus honor.
Qui nec ad argentum, nec ad aurum lumina flexit:
Sed doluit quoties cui daret hæc aberant.
Qui non cessavit inopum fulcire ruinas,
Donec inops dando pauper & ipse fuit.
Cuius cura sequi naturam, legibus uti,
Et mentem vitiis, ora negare dolis:
Virtutes opibus, verum præponere falso;
Nil vacuum sensu dicere, nil facere;
Lædere nec quemquam; cunctis prodesse favorem,
Et populare lucrum pellere mente, manu.
Cui vestis textura rudis, cui non fuit umquam
Ante sitim potus, nec cibus ante famem.
Quem pudor hospitium statuit sibi, quamque libido
Incestos superat, tam superavit eam.
Quem natura parens, cum mundo contulit, inquit:
Degenerant alii, nascitur ille mihi.
Quæque vagabatur, & pene reliquerat orbem
Inclusit sacro pectore Iustitiam.
Vir sacer a puero, qui quantum præminet orbi
Fama, tam famæ præminet ipse suæ.
Fama minor meritis, cum totum pervolat orbem:
Cum semper crescat, non erit æqua tamen.
Vir pius atque gravis, vir sic in utroque modestus,
Livor ut in neutro rodere possit eum.
Livor enim deflet, quem carpserat antea, nec tam
Carpsit & odit eum, quem modo laudat; amat.
Quam prius ex vita, tam nunc ex morte gemiscit,
Et queritur celeres huius abisse dies.
Vir vere sapiens, & parte beatus ab omni,
Qui cælos anima, corpore ditat humum.
Post obitum vivam secum, secum requiescam:
Nec fiat melior sors mea, sorte sua.

I. Cur hac die in processione solemni circumfertur sanctissimum Eucharistiæ sacramentum?

R. Ut celebretur triumphus Christi & Ecclesiæ de hostibus huius tanti mysterii.

I. Qua mente interesse expedit huic solemni Processioni?

R. 1. Cum magna attentione animi, vultuque ad modestiam composito.

2. Adorandus Christus in hoc mysterio.

3. Participandum eius triumpho.

4. Supplici mente petenda venia a Christo pro omnibus sacrilegiis & sceleribus, quibus tremendi huius mysterii dignitas quotidie polluitur. Maxime autem si forte contigerit & nos eiusmodi crimina quondam perpetrasse.

5. Agendæ gratiæ Christo pro inenarrabili dono eius, & pro accepta & servata hactenus fide tanti mysterii.

I. Quid agendum per totam Octavam huius solemnitatis?

R. Maxime expedit ut singulis diebus adsint fideles sacrosancto sacrificio, concionibus sacris, vespertinis precibus, quæ sanctissimi sacramenti, ut vocant, Benedictione complentur. Veniantque quotidie in Ecclesiam adoraturi Christum hoc sacramento velatum, & gratias acturi pro tanto beneficio. (C)

§. 16. *De Festis Sanctorum in genere.*

I. Per festa Sanctorum quid intelligis?

Hactenus Hildebertus luxurians, ceu vitis in pampinis, fructu carens veritatis poetico luxu. Sobiicit vero ista Willelmus: *Videas in his versibus, quod laudis excessit modum Episcopus.*

Et paullo post: ,, Berengarius plane ,, quamvis ipse sententiam correxerit, ,, omnes tamen, quos ex totis terris de- ,, pravaverat, convertere neqoivit. Adeo ,, pessimum est alios exemplo, vel verbo ,, a bono infirmare, qoia fortassis pec- ,, catum te gravabit alienum, cum de- ,, letum fuerit tuum.

Ac rursus inferius. ,, Quin & ipso die ,, Epiphaniorum moriens, gemituque ,, producto recordatus, quod miseros ,, quosdam adolescentes primo ætatis flore ,, secta sua infecerit ,, : *Hodie*, inquit, *in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus propter pænitentiam, ut spero, ad gloriam; vel propter alios, ut timeo, ad pœnam.*

Pag. 610. Quantum autem temporis Berengarius vixerit, ipsum quidem, si quis... cuncta superius de ipso narrata recenseat, videbit prope nonagenarium decessisse. summam Dei misericordiam coosecutum, si post tot iteratos lapsus in hæresim a se damnatam, in Ecclesia Catholica vitæ periodum clausit.

Legesis D. DE ROYE *in Academia Andegavensi Iuris utriusque Doctoris & Antecessoris tractatum super Canonem*. Ego Berengarius 41. *De Consecrat. dist.* 2. *typis mandatum Andegavi apud Petrum Avril*, 1656.

(C) IACOBUS BENIGNUS BOSSUET *Meld. Episc. Catechism. par* 3. *de festis, lect.* 15. *I.* Cur Ecclesia Processionem adeo magnificam hoc die instituit? *R.* Ob duas rationes præcipuas. Ut Domino nostro de convivio divino instituto, & sancto sacrificio grates agerentur. Ut victoriæ memoria recoleretur, quam Iesu Christi auxilio de huius sacramenti hostibus Ecclesia retulit. *I.* Qunmodo interesse oportet huius diei processioni? *R.* Spiritu in id quod agitur iotento, oculis ad modestiam compositis & homum respicientibus, cereom, gaudii præseferendi ergo, manu gestantes, ad honorem, qui eo die Iesu Christo redditur, & in tanti beneficii memoriam.

R. Hoc nomine intelliguntur dies quas Ecclesia Deo consecrat in Sanctorum memoriam. (A)

I. Estne antiquo in more positum ut celebrentur festa Sanctorum in Ecclesia?

R. Ritus celebrandi festa Martyrum ad nos usque Apostolica traditione manavit. (B) Ceterorum Sanctorum festa celebrandi ritus antiquissimus quidem, sed tamen priori recentior.

Quod Martyrum festa iam ab Apostolicis temporibus celebrata sint, patet ex libro Constitutionum Apostolicarum, qui licet non sit Apostolorum, nec sancti Clementis opus, est tamen, ut omnes fatentur, Scriptoris antiquissimi, & proximi temporibus Apostolicis. Eiusdem traditionis veritas constat ex Tertulliano, S. Cypriano, S. Basilio, S. Gregorio Nysseno, S. Gregorio Nazianzeno. S. Hieronymo, S. Chrysostomo, Teodoreto, S. Paullino, S. Augustino. (C) Posteriorum Patrum au-

(A) EUSEBIUS *Lib.* 4. *Histor. Eccles. c.* 15. *seu Epist. Ecclesiæ Smyrnensis ad Eccles. Ponti*. Quo etiam in loco (in quo Polycarpus martyrium consummavit) nobis, si fieri poterit, convenientibus, concedet Deus natalem eius martyrii diem cum hilaritate & gaudio celebrare, tum in memoriam eorum qui glorioso certamine perfuncti sunt, tum ad posteros huiusmodi exemplo erudiendos & confirmandos.

(B) CONSTITUT. APOST. *Lib.* 8. *cap.* 33. In diebus Apostolorum vacent (fideles:) magistri enim vestri fuerunt ad docendum vos de Christo, vobisque Spiritum sanctum dederunt. In die Stephani protomartyris item vacent, ac reliquis diebus sanctorum Martyrum, qui Christum vitæ suæ anteposuerunt.

(C) *Vide Constitutiones Apostolic. supra litt.* (B) *hocce* §.

TERTULLIAN. *Lib. de corona militis c.* 3. Quomodo usurpari quid potest, si traditum prius non est?... Oblationes pro defunctis, pro NATALITIIS annua die facimus.

S. CYPRIAN. *Epist.* 12. *alias* 37. *ad Clerum suum*. Denique & dies eorum quibus excedunt annotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus: quamquam Tertullus... significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt; & celebrentur hic a nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus.

Epist 39. *alias* 34. *Clero & plebi Carthag.* Laurentinus & Ignatius..., palmas Domini, & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones & dies anniversaria commemoratione celebramus.

S. BASIL. *Homilia* 18. *in Gordium martyrem*, *num.* 1. Naturæ lex est apibus, ab alvearibus non prius abire, quam rex earum volatui præierit. Quoniam igitur & Domini populum vidi nunc primum ad cælestes flores Martyres exeuntem, quæro ducem. Quis concitavit magnum hoc examen? Quis hibernam mœstitiam verna hilaritate commutavit? Nam nunc primum populus ex urbe tamquam ex alvearibus quibusdam effusus ad suburbanum decus, augustum hoc & perpulcrum martyrum stadium, frequentissimus convenit. Itaque cum nos quoque excitatos ac debilitatis oblitos adduxerit Martyris miraculum; age sane & ipsi, voce pro viribus edita, bombilemus quasi circum florem gestorum viri illius, operam & piam & adstantibus gratam navantes...

N. 2.... Maxime omnium ridiculum est, spreto a iustis orbe toto, nos ex paucis eorum quæ contempserunt, laudes eorum celebrare. Recordatio igitur satis fuerit perpetuæ utilitati percipiendæ. Nec enim opus iam illis est, ut quidpiam ipsis ad commendationem accedat: sed nobis in hac vita commorantibus ad eos imitandos necessaria recordatio est... At quando adest dies memoriam referens Martyris, qui splendide in suis pro Christo testimoniis decertavit, dicamus quæcumque novimus.

S. GREGOR. NAZIANZ. *Orat.* 26.... Quæ

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 16.

orarione athletas, quorum est præsens hæc celebritas, ornabo?

Orat. 6. Quid igitur hoc festo atque hac hominum frequentia dignum proferemus, ne vos inedia laborantes dimittamus?.. Purificemus nosmetipsos Martyribus, fratres, vel ei potius, cui ipsi quoque cruoris veritatisque confessione purificati & expiati sunt, testimonium dicamus veritati propter Martyres. Hoc illorum certaminibus demus, ut ipsi quoque palmam assequamur... Si ad hunc modum coimus, aut confluimus, revera festum hunc diem, ut Christo gratum est, celebramus: revera Martyres honore affecimus, aut afficiemus.

S. Greg. Nyssen. *De S. Theodoro Mart.* Vos, qui populus Christi, qui grex sanctus ac regale estis Sacerdotium, qui undique & ex urbibus & ex agris catervatim confluxistis, unde signo itineris accepto ad hunc sacrum locum venistis? Quis vobis huc veniendi adeo feriam ac quasi præstitutam necessitatem imposuit? Hocque tempore hiemis, quo & a bello quies est, miles armaturam amovet. & natura gubernaculum supra fumum ponit, & agricola aratores boves in præsepio curans quiescit? An palam est, quod sanctus Martyr ex militaribus ordinibus tuba cecinit, & multos ex diversis regionibus excitatos ad suæ requietis locum ac sedem vocavit, non ad bellicum instruens apparatum, sed ad dulcem ac maxime Christianos utique decentem pacem cogens?... Ac mihi deinceps animum attendentes considerate, qui huius puri cultus ministri ac Martyrum studiosi estis, quanta res sit iustus, quamque multas consequatur remunerationes, (de iis loquor remunerationibus quæ in mundo, & apud nos præstantur: nam earum, quæ visum effugiunt, magnificentiæ nemo satis idoneus æstimator est) & cognito pietatis fructu, imitamini consilium, & aspirate ad animum & voluntatem eorum, qui ita præ ceteris honorantur, atque concupiscite & affectate ea præmia, quæ Christus athletis pro merito cuiusque distribuit... Hodie noster conventus habetur, ubi memoria iusti, sanctæque reliquiæ sunt... Postcaquam autem prolata est in eum sententia condemnatoria, & igni confici & consummari iussus, ipse quidem præclaro ac beato itinere abiit ad Deum: nobis vero memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens: dæmonas arcens & fugans, Angelos pacificos reducens, rogans a Deo pro nobis utilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & copiosum ærarium, viatorum quietum diversorium, locum celebrem conventus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniversariis feriis hunc diem celebramus: at numquam cessat studiose advenientium multitudo, ac formicarum similitudinem servat ea, quæ huc pertinet via publica, cum alii quidem ascendant, alii vero venientibus cedant. Ac nos quidem, o beate, benignitate Creatoris anniversariam circuli vicissitudinem assequuti, coegimus tibi publicum conventum, sacrum, inquam, Martyribus addictum; & communem Dominum adorantes, & tuorum certaminum victoriæ commemorationem peragentes: tu vero huc iam ades ad nos, ubicumque tandem fueris, ut diei festo præsis: vocantem enim te contra vocamus: ac sive in sublimi æthere habitas, sive per cælestem aliquem circulum versaris, aut in choros Angelorum cooptatus Domino adsistis, aut cum virtutibus & potestatibus, ut servus fidelis adorationis officio fungeris: parumper ab iis officiis vacationem deprecatus, veni ad hos qui te honorant, invisibilis amicus: cognosce ac vise ferias, quæ celebrantur, ut gratiarum adversus Deum conduplices actionem, qui pro una passione, & una pia confessione tot tibi remunerationes largitus est: ac læteris ob sanguinem effusum, & ignis cruciatus toleratos. Quot enim tunc supplicii spectatores populos habebas, tot nunc habes honoris ministros.. Etiamsi superasti sæculum, at nosti affectus, & usus necessitatesque humanæ conditionis: pete pacem, ut hi publici conventus non desinant: ne debacchetur atque grassetur adversus templa altariave rabiosus & sceleratus Barbarus: ne conculcet sancta profanus & impius.

S. Hieronym. *in Epist. ad Galat. lib.* 2. *c.* 4. Dicat aliquis: Si dies observare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus quartam sabbati observantes; & Parasceven; & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ; & Paschæ festivitatem; & Pentecostes lætitiam: & pro varietate regionum, diversa in honore Martyrum tempora constituta.

Epist. 23. *alias* 59. *ad Eustochium.*

Festus est dies, & natalis beati Petri festivius est solito condiendus:... Nobis sollicitius providendum est, ut solemnem diem, non tam ciborum abundantia, quam spiritus exsultatione celebremus. Quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse ieiuniis.

S. Chrysost. *Homil.* 4. *in S. Iulianum*... Pro nobis Martyres mactati non sunt, tamen in honorem illorum convenimus: quod si nos pro quibus mactati non sunt convenimus, Christus, pro quo sua capita devoverunt, quid non præstabit?

De sancto Martyre Romano, Oratio 15. Martyrum vero commemorationes animas adversus dæmonum artes armant... Talis est Martyris eius, qui hodie coronatus est, commemoratio; quis enim in stadia adversus diabolum audacter non prosiliat, cum animam suam Martyris certaminibus instruxerit, quem tot periculorum multitudo non concussit?

Homilia 50. Martyrum diem festum celebramus, & nemo nobis occurrit:... Martyres pro veritate ipsa sanguinem suum effuderunt, & tu ne brevem quidem viam subire potes?.. Martyrum celebratur memoria, tu vero piger es, & iacentem animum habes, quem oportet hic præsentem esse, & diabolum superatum, Martyrem vero ipsos superantem videre, nec non Dei gloriam celebratam, Ecclesiam corona insignitam? Sed istorum excusatio talis est: Peccator, inquit, sum, idcirco festo diei occurrere non possum. Maxime, inquam, ob hanc caussam, quoniam peccator es, occurrere debes diei festo, ut iustus efficiaris. At si iustus es, occurre, ne a iustitia excidas. Ecquisnam ex hominibus, quæso, sine peccato est? Propterea sacrificium & Ecclesia, propterea preces, ac ieiunia, & quoniam multa sunt animæ vulnera, propterea medicamenta ipsa inventa sunt, quæ singulis animæ vulneribus congruentem medicinam adferunt. Habes Ecclesiam, & sacrificium quod perficitur; habes Patrum orationes; habes Spiritus sancti domum, Martyrum memorias, & Sanctorum congregationem, multaque alia quæ sunt huiusmodi, quæque possunt te a peccatis ad iustitiam revocare. Cum res ita se habeat, tu tamen ad Martyrum preces occurrere noluisti. Dic age, quam peccati veniam habere poteris? Nihil mali in via positum fuerat, & tamen detentus es, quo minus ad Martyrum concordiam celebrandam convenires.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 16.

Homilia 70. *de S. Phoca*... Nemo ab hac sacra solemnitate absit: non virgo domi remaneat: non mulier ædibus se contineat: exhauriamus urbem, & traiecto mari nos ad sepulcrum Martyris conferamus; nam & Reges una nobiscum choreas ducunt. Quamnam igitur veniam meretur privatus, cum regia palatia deserant Reges, & Martyris sepulcro assideant? Talis nimirum est virtus Martyrum, ut non modo privatos, sed eos etiam qui diademata gestant, sagena concludat... Verum Martyris quidem laudes ad conveniens usque tempus expectemus: nam & de illis satis multa dicta sunt propter eorum studium, qui congregati debuerant festivitatis diem celebrem reddere; quod enim hesterno die dixi, etiam hodie rursus dico: Martyri quidem gloria nulla ex multorum præsentia comparabitur; vos autem benedictionem lucrifacietis, ex eo quod ad Martyrem accesseritis.

B. Theodoreti *Serm.* 8. *de Martyribus*. Victorum vero Martyrum templa clara, & conspicua cernuntur, magnitudineque, præstantia, & omni ornatus genere illustria, & pulcritudinis splendorem late fundentia. Neque ad hæc nos semel bisve aut quinquies quotannis accedimus, sed frequentes conventus celebramus, sæpe etiam diebus singulis horum Domino laudes decantamus; & qui integra sunt valetudine, hanc sibi conservari, qui autem morbo quopiam conflictantur, hunc depelli petunt. Petunt & liberos qui his carent: & quæ steriles sunt rogant ut matres fiant: qui donum adepti sunt, salvum id sibi servari postulant. Qui peregrinationem aliquam auspicantur, ab his petunt, ut viæ sibi comites sint, ducesque itineris: qui sospites redierunt, gratias referunt. Non illos adeuntes ut Deos, sed tamquam divinos homines eos orantes, intercessoresque sibi ut esse velint postulantes. Quod vero votorum compotes fiant qui fideliter petunt, palam testantur illorum donaria, curationem indicantia. Alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum simulacra suspendunt ex argento aurove confecta. Accipit enim horum Dominus etiam parva, pretiique exigui, proferentis facultate donum metiens. Hæc autem morborum depulsionem indicant, cui testardæ ab iis posita sunt qui sanitatem receperunt. Eadem ibi sepulto-

rum virtutem prædicant: horum porro virtus, horum Deum verum esse Deum declarat. Petri & Paulli, & Thomæ, & Sergii, & Marcelli, & Leonrii, & Panteleemonis, & Antonini, & Maurieii, aliorumque Martyrum solemnitates peraguntur; & pro illa veteri pompa, turpique rerum ac verborum obscenitate, modestæ celebrantur festivitates, non ebrietatem & iocos risusque exhibentes, sed divina cantica, sacrorumque sermonum auditionem, & preces laudabilibus lacrimis ornatas.

S. Paullin. *Poem.* 13. *al.* 17. *S. Felicis Natal.* 2. *v.* 1.

Felix, hoc merito, quod nomine; nomine & idem,
Qui merito; redit alma dies, qua te sibi summus
Adscivit patriam confessum Christus in aulam;
Tempus adest, plenis grates tibi fundere votis.
O pater, o Domine, indignis licet optime servis,
Tandem exoratum est, inter tua limina nobis
Natalem celebrare tuum. Tria tempore longo
Lustra cucurrerunt, ex quo solemnibus istis
Coram vota tibi, coram mea corda dicavi,
Ecce via vario plebs discolor agmine pingit:
Urbes innumeras una miramur in urbe.

Poema 14. *al.* 18. *Natal.* 3. *v.* 1.

Venit festa dies cælo, celeberrima terris
Natalem Felicis agens, qua corpore terris
Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cælestem nactus sine sanguine Martyr honorem:
Nam Confessor obit, pœnas non sponte lucratus,
Acceptante Deo fidam pro sanguine mentem.
Qui cordis taciti scrutator, ferre paratos
Æquiparat passis, sat habens interna probasse,
Supplicium carnis iusta pietate remittit,
Martyrium sine cæde placet, (si prompta ferendi,
Mensque fidesque Deo caleat) passura voluntas
Sufficit, & summa est meriti, testatio voti.
Ergo dies, tanto quæ munere rettulit alto
Felicem cælo, sacris solemnibus ista est:
Nam post solstitium, quo Christus corpore natus
Sole novo gelidæ mutavit tempora brumæ,
Atque salutiferum præstans mortalibus ortum,
Procedente die secum decrescere noctes
Iussit, ab hoc quæ lux oritur vigesima nobis,
Sidereum meriti signat Felicis honorem.
Denique nil impar his, qui fudere cruorem,
Testibus, & titulo simul & virtute recepta,
Martyris ostendit meritum, cum iure potenti
Dæmonas exercet, devinctaque corpora solvit.

S. Augustin. *Enarrat. in Psal.* 63. *num.* 1. Passionis sanctorum Martyrum diem hodie festum habentes, in eorum recordatione gaudeamus, recolentes quid patiebantur, & intelligentes quid intuebantur. Numquam enim tantas tribulationes carne tolerarent, nisi magnam quietem mente conciperent. Hunc itaque psalmum pro ipsa solemnitate curamus, hesterno enim die multa audivit caritas vestra, nec hodie tamen huic festivitati negare potuimus nostram servitutem.

N. 15. Martyres nondum surrexerunt, . . . nondum resurgentium iam natalitia celebramus.

Enarrat. in Psalmum 88. *Serm.* 1. *num.* 10. Quid fecit mare sæviendo, nisi diem quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulavit.

N. 27. Martyres nostri, quorum natalitia celebramus, sanguinem suum propter hæc credita & nondum visa fuderunt.

Serm. 2. *num.* 11. Dixerunt ista Martyres, quorum natalitia celebramus.

N 14. *in fine*. Natalitia Sanctorum cum sobrietate celebrate, ut imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis qui orant pro vobis.

Serm. 273. *alias de diversis* 101. *c.* 2. *n.* 2. Beati Sancti, in quorum memoriis celebramus diem passionis illorum: illi acceperunt pro temporali salute æternam coronam, sine fine immortalitatem: nobis dimiserunt in istis solemnitatibus exhortationem.

Cap 3. *n.* 3. Ego non colo Fructuosum, sed Deum colo, quem colit & Fru-

ctuofus. Quomodo nos admonuit ut Martyres honoremus, & cum Martyribus Deum colamus?

Cap. 7. *num.* 7. Non eis (Martyribus) templa, non eis altaria, non sacrificia exhibemus, non eis Sacerdotes offerunt: absit. Deo præstantur.. Etiam apud memorias sanctorum Martyrum cum offerimus, nonne Deo offerimus? Habent honorabilem locum Martyres sancti.... Non tamen pro Christo adorantur. Quando audistis dici apud memoriam sancti Theogenis, a me vel ab aliquo fratre & collega meo, vel aliquo Presbytero: Offero tibi sancte Theogenis: aut offero tibi Petre: aut offero tibi Paulle? Numquam audistis Non fit, non licet... Ego Petrum non colo, sed Deum colo, quem colit & Petrus.

Cap. 9. *n.* 9 Ideo, carissimi, exsultate in diebus sanctorum Marryrum: orate, ut sequamini vestigia Martyrum.... Ideo, carissimi, veneramini Martyres, laudate, amate, prædicate, honorate: Deum Martyrum colite.

Serm. 276 *alias* 12. *de sanctis, S. Vincentii* 3. *cap.* 4. *num.* 4. Quæ hodie regio, quæve provincia ulla, quousque vel Romanum imperium, vel Christianum nomen extenditur, naralem non gaudet celebrare Vincentii?

Serm. 277. *alias de div.* 102. *S. Vincentii* 4. *c.* 1. *n.* 1.... De Corpore eius (S. Vincentii) Ecclesiæ præstita est consolationis memoria... Præstitit ergo Sanctorum corpora Ecclesiis suis ad memorias oratinnum, non ad glorias Martyrum. Illi enim habent integram gloriam suam apud Creatorem suum.

Serm. 280. *alias de diversis* 103. *SS. Perpetuæ & Felicitatis* 1. *c.* 3. *n.* 3 Præmia Martyrum, carissimi, maxima credimus, & rectissime credimus.

Cap. 6. *num.* 6 Unde solemnitates eorum, sicut facimus, devotissime celebremus, sobria hilaritaté, casta congregatione, fideli cogitatione, fidenti prædicatione. Non parva pars imitationis est, meliorum congaudere virtutibus.. Si eos sequi non valemus actu, sequamur affectu: si non gloria, certe lætitia: si non meritis, votis: si non passione, compassione: si non excellentia, connexione... Fructus laboris ergo illorum etiam nos sumus. Miramur eos, miserantur nos, gratulamur eis, precantur pro nobis.

Serm. 284. *alias* 1. *inter editos ex majoris Carthusiæ MSS. in natali Martyrum Mariani & Iacobi, num.* 5.... Non pro illis (Martyribus) orat Ecclesia. Nam merito pro aliis defunctis dormientibus orat Ecclesia: pro Martyribus non orat, sed eorum potius orationibus se commendat.

Serm. 286. *alias de div.* 39. *in natali Mart. Protasii & Gerv. c.* 5. *n.* 4. Celebramus ergo hodierno die, Fratres, memoriam in hoc loco positam sanctorum Protasii & Gervasii, Mediolanensium Martyrum, non eum diem quo hic posita est, sed eum diem hodie celebramus quando inventa est *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius* per Ambrosium Episcopum hominem Dei.

In Nativit. S. Ioannis Baptist. vide infra §. 21. *litt.* (A)

Serm. 300. *alias de diversis* 109. *in solemnit. SS. Machabæor.* 1 *cap.* 7. *num.* 6. Machabæi Martyres Christi sunt. Ideo non incongrue, neque importune, immo convenientissime dies eorum, & solemnitas eorum a Christianis potius celebratur... Sanctorum Machabæorum Basilica esse in Antiochia prædicatur... Memoria Martyrii eorum in Antiochia celebratur... Hæc Basilica a Christianis tenetur, a Christianis ædificata est. Eorum ergo memoriam celebrandam nos habemus, nos tenemus.

Serm. 302. *alias de diversis* 111. *in solemnit. Mart. Laurentii* 1. *cap.* 1. *num.* 1. Beati Martyris Laurentii dies solemnis hodiernus est... Martyrum ergo vestigia imitando sectemur, ne solemnitates eorum inaniter celebremus.

Cap. 10. *num.* 9. Impigre Martyres imitemur, si volumus nobis prodesse solemnitates, quas celebramus.

Serm. 304. *alias de diversis* 37. *in solemnit. Mart. Laurent.* 3. *c.* 1. *n.* 1. Beati Laurentii triumphalem diem, quo calcavit mundum frementem, sprevit blandientem, & in utroque vicit diabolum persequentem, hodiernum nobis Ecclesia Romana commendat.

Serm. 309. *alias* 12. *inter additos a Parisiensib. in natali Cypriani Martyris* 1. *c.* 1. *n.* 1... Grata & religiosa solemnitas, qua passionem Beati Martyris celebramus.

Serm 326 *alias* 30 *ex Vignerianis in natali Martyrum, n.* 1. Solemnitas beatissimorum Martyrum lætiorem nobis reddidit diem. Lætamur quia de terra laboris ad regionem quietis Martyres transierunt. Sed hoc non saltando, sed oran-

ctoritatem advocare superfluum est ad huius certissimæ traditionis confirmationem; a qua licet Calvinistæ recesserint, non tamen recesserunt omnes Heterodoxi quos Protestantes appellamus. Id patet ex Liturgia Anglicana & ex Kalendario illi Liturgiæ præfixo, quo utuntur etiamnum Anglicani. (D)

Ideo autem non aliorum quam Martyrum festa primitus celebrabantur, quia quatuor prioribus sæculis solos Martyres Ecclesia Sanctorum albo inseruerat: sed ex quo sanctos Pontifices seu Confessores, seu cuiusvis gradus iustos non Martyres Ecclesia Sanctorum fastis inscripsit, propter cognitam

---

do; non potando, sed ieiunando; non rixando, sed tolerando meruerunt.

At id pluribus testimoniis probare prorsus futile esset, cum tot SS. Patrum, qui sex primis Ecclesiæ sæculis floruerunt, Orationes panegyricæ in solemnitate non Martyrum modo, sed & Confessorum, seu SS. Pontificum habitæ, annis singulis dies festos sacros in eorum honorem celebratos fuisse, ac in eis conventus solemnes haberi solitos, per se clament, ac vel sola tituli inspectione abunde probent.

Bellarmin. *Tom. I. Controvers. lib. 3. capit. 16. de festis Sanctorum, probat festa celebrata fuisse primis Ecclesiæ seculis ex* antiquis Conciliis diversarum Ecclesiarum. Concilium Laodicenum in Oriente celebratum ante annos M. CC. can. 51. vetat in Quadragesima celebrare festa Sanctorum; ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea Provincia celebrata. Concilium Carthaginense III. ante annos M. C. canone 47. *Liceat*, inquit, *legi passiones Martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur*. Concilium Toletanum in Hispania III. can. 23. iubet ut in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium Lugdunense in Gallia, ut habemus canone *Pronuntiandum*, de Consecrat. dist. 3. enumerat inter festa Ecclesiæ festum sanctorum Apostolorum, Assumptionem, & nativitatem B. Mariæ, festum Sancti Sylvestri, S. Martini, & aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi, cap. 6.

Concil. Chloveshoviæ II. anno 747. capitul. 17. de festivitate colenda sancti Gregorii, & Augustini. *Septimo decimo constitutum est præcepto, ut dies natalis Beati Papæ Gregorii, & dies quoque depositionis, qui est 7. Kalendas Iunii, S. Augustini Archiepiscopi atque Confessoris, qui genti Anglorum missus a præfato Papa, & Patre nostro Gregorio, scientiam fidei, Baptismi sacramentum, & cælestis patriæ notitiam primus attulit, ab omnibus sicut decet, honorifice venerentur. Ita ut uterque dies ab Ecclesiasticis, & Monasterialibus feriatus habeatur, nomenque eiusdem B. Patris & Doctoris nostri Augustini in Litaniæ decantatione, post S. Gregorii vocationem semper dicatur.*

Concil. Mogunt. anno 813. can. 36. de festivitatibus anni. *Festos dies in anno celebrare sancimus, hoc est diem Dominicum Paschæ, cum omni honore & sobrietate venerari: simili modo totam hebdomadam illam observari decrevimus. Diem Ascensionis Domini pleniter celebrare: item Pentecostem similiter ut in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Paulli diem unum, Nativitatem S. Ioannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem sancti Michaelis, natalem S. Remigii, S. Martini, S. Andreæ: in natali Domini dies quatuor, octavas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem sanctæ Mariæ, & illas festivitates Martyrum, vel Confessorum observare decrevimus, quorum in unaquaque Parochia sancta corpora requiescunt, similiter etiam Dedicationem Templi.*

(D) Liturgia Anglicana *edit. Londini in 4. an. 1616. statim post Kalendarium hæc habet:* Festorum dies: Purificationis sanctæ Virginis Mariæ, S Matthæi Apostoli, Annuntiationis S. Virginis Mariæ, S. Marci Evangelistæ. SS. Philippi & Iacobi Apostolorum, Nativitatis S. Ioannis Baptistæ. S. Petri Apostoli, S. Iacobi Apostoli, S. Bartholomæi Apostoli, S. Matthæi Apostoli, S. Michaelis Archangeli, S. Lucæ Evangelistæ, SS. Simeonis, & Iudæ Apostolorum, omnium Sanctorum, S. Andreæ Apostoli, S. Thomæ Apostoli... S. Stephani Martyris, S. Ioannis Evangelistæ, Sanctorum Innocentium.

eorum divina virtute ſanctitatem, non dubitavit Eccleſia eorum non ſecus ac Martyrum feſta celebrare, ut patet ex ſupra dictis.

I. Quæ mens eſt Eccleſiæ in illis feſtis?

R. 1. Ut agamus gratias Deo pro collatis in Sanctos beneficiis, & per eos in Eccleſiam. 2. Ut proponamus nobis eorum exempla ad imitationem.

3. Ut invocemus eos tamquam interceſſores apud Chriſtum. (E)

I. Quinam ſunt Sanctorum ordines, quorum Eccleſia feſtum diem agit. Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 16.

R. 1. B. Virgo Maria Dei Genitrix. 2. SS. Angeli. 3. S. Ioannes Baptiſta. 4. SS. Apoſtoli. 5. SS. Evangeliſtæ. 6. SS. Martyres. 7. SS. Pontifices. 8. SS. Confeſſores. 9. SS. Virgines. 10. SS. Mulieres vel coniugatæ, vel viduæ, vel pœnitentes.

I. Quænam feſta B. Mariæ Virginis ex præcepto Eccleſiæ ſole-

(E) S. August. *Serm.* 285. *alias* 4. *inter editos ex maior. Carthuſ. MS. num.* 1. Sanctorum Martyrum non magna ſolum, ſed etiam pia virtus, (ipſa eſt enim utilis virtus, immo ipſa eſt vera & ſola dicenda virtus, quæ non militat typho, ſed Deo) admonet nos caritati veſtræ loqui, eamque admonere, ita ſolemnia Martyrum celebrare, ut veſtigia Martyrum ſequendo delectet imitari.

N. 4 ... Meminerimus quorum celebritatem hodie celebramus: nec velimus imitari quod victi ſunt, ſed potius quod vicerunt.

N. 5. Martyrum perfecta iuſtitia eſt, quoniam in ipſa paſſione perfecti ſunt. Ideo pro illis in Eccleſia non oratur. Pro aliis fidelibus defunctis oratur, pro Martyribus non oratur; tam enim perfecti exierunt, ut non ſint ſuſcepti noſtri, ſed advocati. Neque hoc in ſe, ſed in illo cui capiti perfecta membra cohæſerunt.

Serm. 311. *alias de diverſis* 115. *in natali Cypriani Martyris* 3. *cap.* 1. *num.* 1. Iſtum nobis feſtum diem paſſio beatiſſimi Cypriani Martyris fecit: cuius nos victoriæ celebritas in iſtum locum devotiſſimos congregavit. Sed celebratio ſolemnitatis Martyrum, imitatio debet eſſe virtutum. Facile eſt honorem Martyris celebrare: magnum eſt fidem atque patientiam Martyris imitari. Hoc ſic agamus, ut illud optemus: hoc ſic celebremus, ut illud potius diligamus.

Serm. 325. *alias* 30. *ex Sirmond. in natali viginti Martyrum, num.* 1. De gloria Martyrum locuturos, breviter iuſtam cauſſam Martyrum locuturos, adiuvent nos orationes Martyrum. Hoc enim per iſtas ſolemnitates commemorare debet ſanctitas veſtra, primum ne arbitremur aliquid nos conferre Martyribus, quia eorum dies ſolemniſſimos celebramus. Illi noſtris feſtivitatibus non egent, quia in cælis cum Angelis gaudent: congaudent autem nobis, non ſi honoremus eos, ſed ſi imitemur eos. Quamquam & quod honoramus, nobis prodeſt, non illis. Sed honorare, & non imitari, nihil eſt aliud quam mendaciter adulari. Ad hoc ergo iſtæ feſtivitates in Eccleſia conſtitutæ ſunt Chriſti, ut per eas congregatio membrorum Chriſti admoneatur imitari Martyres Chriſti. Hæc eſt omnino huius feſtivitatis utilitas, alia non eſt. Si enim nobis proponatur imitandus Deus, reſpondet humana fragilitas, multum eſſe ad ſe imitari eum, cui non poteſt comparari. Si deinde ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti ad imitationem nobis proponatur exemplum, qui propterea cum Deus eſſet, mortali carne veſtitus eſt, ut hominibus mortalem carnem gerentibus inſinuaret præceptum, & demonſtraret exemplum: de quo etiam ſcriptum eſt. *Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, ut ſequamur veſtigia eius:* tamen & hic adhuc reſpondet humana fragilitas. Quid ſimile ego & Chriſtus? Ille etſi caro, tamen Verbum caro. *Verbum* enim *caro factum eſt, ut habitaret in nobis:* carnem aſſumpſit, non Verbum perdidit: quod non erat accepit, non quod erat amiſit. *Deus* enim *erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* Quid ergo ſimile ego & Chriſtus? Ad tollendas igitur omnes excuſationes infidelis infirmitatis, Martyres nobis ſtratam conſtruxerunt. Lapideis enim tabulis con-

1. Pet. II. 21.
Ioan. I. 14.
2. Cor. V. 19.

ſtruenda erat, qua ſecuri ambularemus. Ipſi fecerunt ſanguine ſuo, confeſſionibus ſuis. Denique contemptis corporibus ſuis, venienti ad gentes lucrandas Chriſto, tamquam in iumento illo ſedenti, corpora ſua ſicut veſtimenta ſtraverunt. Quis eſt, quem pudeat dicere, Impar ſum Deo? Plane impar. Impar ſum Chriſto? Etiam mortali Chriſto impar. Petrus hoc erat quod tu, Paullus hoc erat quod tu, Apoſtoli & Prophetæ hoc erant, quod tu. Si piget imitari Dominum, imitare conſervum. Præceſſit agmen ſervorum, ſervata eſt excuſatio pigrorum. Poſtremo adhuc dicit, Impar ſum Petro, impar ſum Paullo. Impar es veritati? Coronatur ruſticitas, non excuſatur vanitas. Poſtremo impar es pueris? Impar es puellis? Impar es ſanctæ Valerianæ? Si adhuc ſequi piget, non vis adhærere Victoriæ? Sic enim nobis ſanctorum viginti Martyrum ſeries recitata eſt. Cœpit ab Epiſcopo Fidentio, clauſit ad fidelem feminam ſanctam Victoriam.

N. 2. Videte ergo Fratres: ſic celebrate paſſiones Martyrum, ut cogitetis imitari Martyres.

De Civitate Dei, lib. 8. cap. 27. num. 1. Honoramus ſane memorias eorum tamquam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad mortem corporum ſuorum pro veritate certarunt, ut innoteſceret vera religio, falſis fictiſque convictis:... ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem invocato in auxilium, ex illorum memoriæ renovatione adhortemur.

S. Ioan. Chrysost. *Hom. 73. De S. Barlaam*. Ad ſacram iſtam ſolemnitatem, feſtumque beatus nos Barlaam convocavit: non ut ipſum laudemus, ſed ut ipſum æmulemur: non ut laudum ſimus auditores, ſed ut præclarorum eius facinorum ſiamus imitatores. In ſæcularibus quidem rebus, qui ad magiſtratus ſummos provehuntur, haud alios umquam eiuſdem honoris prærogativæ conſortes vellent cernere: livor enim illic, & invidia dividunt caritatem. In ſpiritualibus vero non ita, ſed contrarium penitus evenit: tunc enim maxime honoris proprii ſenſum capiunt Martyres, cum ſuos conſervos ad bonorum ſuorum conſortium viderint perveniſſe.... Itaque ſi quis Martyres laudare velit, Martyres imitetur: ſi quis religionis athletas celebrare præconiis velit, illorum labores æmuletur: hoc nihilo minorem, quam propria recte facta, Martyribus afferet voluptatem... Et qui fieri poteſt, dicet aliquis, ut Martyres imitemur? Non enim perſecutionis eſt tempus. Equidem id etiam ſcio: perſecutionis quidem tempus non eſt, at martyrii eſt tempus: luctarum eiuſmodi tempus non eſt, at coronarum eſt tempus: non perſequuntur homines, at perſequuntur dæmones: non vexat tyrannus, at vexat diabolus tyrannorum omnium ſæviſſimus: non obiectas prunas conſpicis, at cupiditatis conſpicis flammam accenſam. Illi prunas calcarunt, tu naturæ pyram calca: illi cum beſtiis pugnarunt, tu iram immitem & indomitam belluam fræna: illi adverſus intolerabiles dolores ſteterunt, tu abſurdas, pravaſque cogitationes, quæ in corde tuo pullulant, vince: ita Martyres imitabere.

Hæc ne audiamus tantum, dilectiſſimi, ſed & imitemur: quod enim a principio dicebam, nunc etiam dico: ne hac tantum hora, qua hic verſamur, celebretur Martyr, ſed & domum abiens unuſquiſque Sanctum deducat, & in ædes ſuas vel in cor ſuum potius per eorum quæ dicta ſunt recordationem introducat. Suſcipe illum, ut ante dictum eſt, & in corde illum tuo protenſam manum habentem ſiſte: ſuſcipe victorem coronatum, nec umquam ex mente tua exire permitte. Idcirco vos etiam ad ipſos ſanctorum Martyrum loculos adduximus, ut ipſe vos conſpectus ad virtutem quodammodo incitet, & ad eumdem vos zelum accingatis. Nam militem quidem præſtantiſſimi cuiuſpiam bellatoris excitat etiam fama; multo autem vehementius intuitus & aſpectus, ac præſertim ſi ipſum fortiſſimi bellatoris tentorium ingreſſus ſanguinolentum enſem viderit, caput hoſtis iacens, ſpolia ſublime pendentia, recentem cruorem ex manibus eius ſtillantem, qui trophæum erexit, ubique lanceas & clypeos, & arcus, & omnem aliam armaturam iacentem. Idcirco nos etiam hic convenimus: tentorium enim eſt militare Martyrum tumulus: ac ſi fidei oculos aperueris, hic iuſtitiæ loricam iacentem intuebere, ſcutum fidei, galeam ſalutis, ocreas Evangelii, gladium ſpiritus, ipſum diaboli caput in terram proiectum. Ita ſanctos iſtos imitemur; ita fortes bellatores, coronatos athletas, Dei amicos honoribus proſequamur: & cum per eamdem cum illis viam inceſſerimus, eaſdem cum illis coronas conſequemur.

mniter celebrantur, & cum cessatione ab servilibus operibus?

R. Eius Conceptio, Nativitas, Annuntiatio, Purificatio, Assumptio.

Huiusce c. §. 4. & 5. (De Annuntiatione & Purificatione iam satis diximus ubi de festis Christi: de ceteris nunc agendum.)

§. 17. *De Festis B. Mariæ Virginis. Ac primo de eius Conceptione.*

I. Qua die celebrat Ecclesia Conceptionem B. Mariæ Virginis?

R. Sexto Idus Decembris. (A)

I. Fuitne B. Virgo Deipara immunis a peccati originalis labe? Fuitne eius Conceptio immaculata?

R. Fuisse communis est omnium fere Theologorum sententia. Sed quæstionem hanc nondum Ecclesia definivit. (B) Quod spectat ad Beatam Virginem Deiparam, cum de peccatis agitur nullam S. Augustinus vult haberi quæstionem, propter honorem filii eius Domi-

---

(A) D. de Tillemont *Comment. in Hist. Eccles. tom.* 1. *num.* 4. *de vita Beatæ Mariæ Virg.* Baronius credit, Festum Conceptionis Virginis in Anglia versus finem undecimi sæculi cœpisse. Certum est, Lugdunensibus Canonicis, qui sæculo duodecimo prætextu cuiusdam revelationis festum hoc instituere voluerunt, D. Bernardum restitisse pluribus rationibus motum, ea præcipue, quod nova res esset, quæ nonnisi ab aliquibus privatis hominibus recepta erat. Festum nihilominus statutum fuit, Conciliique Baslensis, & Sixti IV. Pontificis auctoritate firmatum. Octava Decembris die celebratur. Græci quoque celebrant, sed die eiusdem mensis nona, iuxta Manuelis Comneni Constitutionem an. 1150. Id videre est in ipsorum Menæis pag. 139. 152. & in pluribus Menologiis. In Canisiano pag. 930. tantum legitur illa die *Commemoratio sanctæ Annæ*. Puto legi debere *Conceptio*: ita siquidem hoc Festum in ipsorum Menæis notatur. Videtur iuxta Baronii sententiam institutum fuisse Leonis Sapientis tempore, versus annum 900. Nihilominus nullum in Oriente antiquius illo Manuelis monumentum de hoc Festo P. Thomassinus invenit.

(B) *Constitutio* Sixti IV. *anno* 1483. Grave nimis gerimus & molestum, cum sinistra nobis de quibusdam Ecclesiasticis personis referuntur; sed in eorum, qui ad evangelizandum verbum Dei sunt deputati, excessibus prædicando commissis eo gravius provocamur, quo illi periculosius remanent incorrecti, cum facile deleri nequeant, quæ multorum cordibus sic publice prædicando, diffusius & damnabilius imprimuntur errores. Sane cum sancta Romana Ecclesia de intemeratæ, semperque Virginis Mariæ Conceptione publice festum solemniter celebret, & speciale ac proprium super hoc Officium ordinaverit: nonnulli, ut accepimus, diversorum Ordinum Prædicatores, in suis Sermonibus ad populum publice per diversas civitates & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidie prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eamdem gloriosam & immaculatam Dei Genitricem, absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatæ Conceptionis Officium celebrantes, audientesque sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant peccare graviter. Sed & præfati Prædicatores non contenti confectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt; ex quorum assertionibus & prædicationibus non levia scandala in mentibus fidelium exorta sunt, & maiora merito exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerariis ausibus, ac perversis assertionibus ac scandalosis, quæ exinde in Dei Ecclesia exoriri possunt, quantum nobis ex alto conceditur, obviare volentes, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, seu de nostra mera deliberatione & certa scientia, huiusmodi assertiones Prædicatorum eorumdem & aliorum quorumlibet, qui affirmare præsumerent, eorum qui crederent aut tenerent, eamdem Dei

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 17.

Genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione præservatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare; aut huiusmodi Officium Conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere, utpote falsas & erroneas, & a veritate penitus alienas, editosque desuper libros prædictos id continentes, quo ad hoc auctoritate Apostolica, tenore præsentium reprobamus, & damnamus: ac motu, scientia, & auctoritate prædictis statuimus & ordinamus, quod Prædicatores verbi Dei, & quicumque alii cuiuscumque status, aut Ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cetero ausu temerario præsumpserint in eorum Sermonibus, ad populum seu alias quomodolibet affirmare, huiusmodi sic per nos improbatas, & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere, postquam de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant, a qua ab alio quam Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia, & auctoritate similibus, simili pœna sententiæ subiicientes eos, qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum: non obstantibus Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscumque, quibus communiter, vel divisim a sede Apostolica indultum exsistat, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto eiusmodi mentionem: & ne de præmissis aliquando valeant ignorantiam allegare, volumus quod locorum Ordinarii requisiti, præsentes litteras in Ecclesiis consistentibus in eorum civitatibus & suarum Diœcesum locis insignibus, dum maior ibi multitudo populi ad divina convenerit, Sermonibus ad populum mandent, & faciant publicari. Præterea, quia difficile foret præsentes litteras ad singula loca, in quibus expediens fuerit, deferre: etiam volumus & dicta auctoritate decernimus, quod earumdem litterarum transumpto manu publici Notarii confecto, & authentico alicuius Prælati Ecclesiastici sigillo munito, ubique stetur, prout staretur eisdem originalibus litteris, si forent exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reprobationis, damnationis, statuti, ordinationis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1483. pridie nonas Septembris, Pontificatus nostri anno XIII.

Hanc Constitut. confirmavit CONC. TRIDENT. *sess.* 5. *die* 17. *Iunii ann.* 1546 *in decret. de peccat. orig.* Declarat tamen hæc ipsa sancta Synodus, non esse suæ intentionis, comprendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam, Dei genitricem; sed observandas esse Constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ quarti, sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat.

PIUS V. *Bulla* Super speculam *ann.* 1570. Super speculam Domini, viribus licet exiguis constituti, Prophetæ sollicitudinem imitantes, die noctuque ad diversos Ecclesiæ status nostræ mentis aciem intendimus, studiose providentes, ut communi Domino ab omnibus gradibus fideliter serviatur, ac illis maxime, quibus digniora ministeria divini Spiritus favore credita sunt, inter quos divini verbi Prædicatores adnumerandos esse nemo dubitare poterit, qui eorum munus ab ipso Domino consecratum, Apostolis præcipue iniunctum fuisse animadvertet. Qui si adepto gradu digne fungerentur, evangelizantes pacem, annuntiantes bona, prædicantes salutem, non solum vox eorum dulcis, verum & speciosi pedes viderentur; & fraternæ salutis uberes fructus referentes, multam fiduciam haberent in die Domini. Verum quod neque sine animi dolore accepimus, nec referre possumus, quidam diversorum Ordinum Regulares, Clericique sæculares, omissis quæ divinæ maiestatis gloriam & sanctissimæ Dei Genitricis aliorumque divinorum venerationem atque fidelium pietatem promovere poterant, quod Apostolus in quibusdam arguit, languent circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, & contentiones, ceteraque vitiorum monstra. Potissimum

vero cum de gloriosæ Virginis Mariæ Conceptione sermo inciderit, tam pertinaciter pro alterutra parte contendunt, ac si de illis dogmatibus esset, quæ corde credere ad iustitiam, ore confiteri ad salutem necessarium est. Quibus illud Prophetæ convenire videtur, *Dicunt, Ait Dominus, cum ego non sum locutus*. Cum sancta Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum magistra, & doctrix disciplinæ de ea re hoc usque non definierit, nemo absque temeritate præiudicare, vel alterius partis sententiam damnare potest, & quasi desint præclarissima inventricis gratiæ merita, quæ nec Angelica quidem lingua satis digne referri possunt, & cum ex illo uberrimo fonte puteoque aquarum viventium non possint saluberrimas haurire aquas, quibus fidelis populus magna cum utilitate atque dulcedine reficeretur, ad dissipatas cisternas occurrunt, stultas scilicet & sine disciplina quæstiones, quæ generant lites, quas nec frequens multitudo intelligere, nec viri sapientes, qui capiunt, utiliter percipere valeant. Præsertim quoniam, ut experimento didicimus, ipsorum Concionatorum, qui ad quæstiones huiusmodi proponendas facilius erumpere solent, maior numerus materiæ difficultatem prorsus ignorantes, neque intelligentes quæ loquuntur, aut de quibus affirmant, simplicium animos indiscretæ devotionis obtentu, vel potius loquacitatis & ostentationis effectu, ad tumultus & simultates concitant, quos tumultuantes atque diffidentes, componere sedareque potius oportebat. Cumque parvulis in Christo lac infundere, provectis solidum cibum apponere deberent, dum in huiusmodi controversiis interminatis versantur, omnibus ubera proferunt arentia, quod non absque maledictionis nota legimus in Propheta.

Ezech. XIII. 7.

Osee IX. 14.

§. 1. Nos igitur, qui Prædecessorum saluberrima decreta pro viribus salva esse cupimus, potissimum illa, quæ a sacrosancta Synodo Tridentina denuo sunt confirmata, liberam cuique facultatem relinquentes opinandi huius controversiæ quamlibet partem, prout vel magis pium, vel magis probabile esse iudicaverit. Prædictorum igitur Concionatorum aliorumque contentioni, atque temeritati, populorumque scandalis occurrere studentes, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, statutum felicis recordationis Sixti IV. Prædecessoris nostri super ea re, quod a præfata Synodo innovatum est (illud præsentibus, ac si de verbo ad verbum esset insertum, pro plene, ac sufficienter expresso & inserto habentes) Apostolica auctoritate tenore præsentium confirmamus & approbamus.

§. 2. Atque ut deinceps efficacius a cunctis observetur, perpetuo statuimus & ordinamus, ac per Apostolica scripta mandamus, quatenus nemo cuiuscumque ordinis, gradus, conditionis, vel dignitatis exsistat, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum ac mulierum multitudo convenire solet, de huius controversiæ alterutra parte disputare, rationibus, vel Doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo aut impugnando, vel de hac ipsa quæstione, cuiusvis pietatis aut necessitatis prætextu, vulgari sermone scribere vel dictare præsumant. Qui contra fecerit suspensionis pœnam a divinis absque nova declaratione ipso facto incurrat, si modo fuerit in sacris constitutus, & quocumque præterea gradu, sive dignitate, vel administratione fungatur, illis omnibus sit ipso iure privatus, & ad eadem vel similia munera obtinenda, vel obeunda perpetuæ inhabilitatis censuræ ipso facto sit obnoxius, super quibus nisi a Romano Pontifice pro tempore exsistente dispensari atque absolvi non possit. Et nihilominus aliis pœnis, si opus fuerit, a proprio Prælato pro delicti mensura infligendis subiiciatur, prout subiicimus.

§. 3. Ceterum quamdiu per Apostolicam sedem, altera pars definita non fuerit, oppositaque sententia condemnata, liceat viris doctis, in publicis Academiæ disputationibus, sive generalium aut provincialium Capitulorum, vel ubi alias intersunt, qui rem capere possunt, nec scandali ulla subest occasio, de illa quæstione disserere, & argumentis utramlibet partem, vel asserere, vel impugnare, dum tamen neutra veluti erronea prædicetur, serventurque illa omnia, quæ a dicto Sixto prædecessore nostro statuta sunt, quorum singula, ut præfertur, etiam quantum ad alias pœnas, duximus innovanda & innovamus per præsentes.

§. 4. Ut autem hæc nostra Constitutio & præmissa omnia, ad eorum omnium, quorum interest, notitiam congruentius

pervenire possint, in virtute sanctæ obedienriæ, & sub pœna privationis ab ingressu Ecclesiæ, etiam eo ipso incurrenda, si in his quæ mandamus exequendis se negligentes exhibuerint, præcipimus & mandamus omnibus & singulis locorum Ordinariis, ac eorumdem Vicariis suffraganeis, & Officialibus quibuscumque, & aliis singulis ad quos quomodolibet spectat & pertinet, quatenus huiusmodi nostram Constitutionem singulis suæ Diœcesis, vel districtus Prædicatoribus & aliis quibus expedire iudicaverint, opportune insinuent & publicent, ac insinuari & publicari faciant. Et ne quis in posterum quoquomodo ignorantiam de præmissis possit prætendere, aut se contra præmissa valeat excusare.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1570. pridie Kalendas Decembris, Pontificatus nostri V.

Paulus V. *anno 1616. Bulla 97.* Regis Pacifici, quamquam nullo nostro merito, divina dispositione vices gerentes in terris, ex muneris nostri debito, pacis & concordiæ inter Christi fideles, præsertim Ecclesiasticas personas, quæ aliis in viam pacis dirigendis, & in unitate Spiritus continendis sunt præpositæ, conservationi sedulo invigilare cupientes, ea quæ a prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus ad scandalorum semina tollenda salubriter constituta sunt, cum hostis antiqui insidiis, qui ab initio dissidia serere cœpit, minime observari, aut variis modis eludi dignoscuntur, ut inviolata serventur, opportunis remediis, quantum cum Domino possumus, providemus.

§. 1. Olim siquidem per felicis recordationis Sixtum Papam IV. prædecessorem nostrum, accepto quod nonnulli diversorum Ordinum Prædicatores, in suis Sermonibus ad populum publice per diversas civitates & terras affirmare non erubuerant, & quotidie prædicare non cessabant, omnes illos qui tenebant aut asserebant gloriosam & immaculatam Dei Genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos; eiusdemque immaculatæ Conceptionis Officium celebrantes, audientesque Sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmabant, graviter peccare; sed & prædictis prædicationibus non contenti, confectos super eisdem suis assertionibus, & prædicationibus libros in publicum ediderant, ex quorum assertionibus & prædicationibus, non levia scandala in mentibus fidelium exorta erant, & maiora merito exoriri formidabantur in dies. Idem Sixtus prædecessor huiusmodi temerariis ausibus, & perversis assertionibus & scandalosis, quæ exinde in Dei Ecclesia exoriri poterant, obviare volens, huiusmodi assertiones Prædicatorum eorumdem, & aliorum quorumlibet, qui affirmare præsumerent, eos qui crederent, aut tenerent eamdem Dei Genitricem ab originalis peccati macula in sua Conceptione præservatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi Officium Conceptionis celebrantes, seu huiusmodi Sermones audientes alicuius peccati reatum incurrere, utpote falsas & erroneas, & a veritate penitus alienas, editosque desuper libros prædictos id continentes, quo ad hoc reprobavit & damnavit, ac statuit & ordinavit, quod Prædicatores verbi Dei, & quicumque alii cuiuscumque status, gradus, aut ordinis & conditionis essent, qui ausu temerario præsumerent in eorum Sermonibus ad populum, seu alias quomodolibet affirmare, huiusmodi sic per eum improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere, excommunicationis sententiam eo ipso incurrerent, a qua ab alio quam a Romano Pontifice, nisi in mortis articulo, nequirent absolutionis beneficium obtinere. Similique pœnæ & censuris subiecit eos, qui ausi essent asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet, gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum id esset a Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum.

§. 2. Hanc vero Sixti prædecessoris nostri Constitutionem œcumenica Tridentina Synodus postea innovavit.

§. 3. Ac deinde similis recordationis Pius Papa V. etiam prædecessor noster, statuit, ordinavit, & mandavit, quatenus nemo cuiuscumque ordinis vel dignitatis exsisteret, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum & mulierum multitudo convenire solet, de huius controversiæ alterutra parte disputare, rationibus vel Doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo vel impugnando, aut de hac ipsa quæstione cuiusvis pieta-

tis aut necessitatis prætextu vulgari sermone scribere, vel dictare præsumeret. Qui contra faceret suspensionis pœnam a divinis absque nova declaratione ipso facto incurreret, si modo esset in sacris constitutus, & quocumque præterea gradu, sive dignitate, vel administratione fungeretur, illis omnibus foret ipso iure privatus, & ad eadem vel similia munera obtinenda vel obeunda perpetuæ inhabilitatis censuræ ipso etiam facto obnoxius foret: super quibus nisi a Romano Pontifice pro tempore exsistente dispensari, sive absolvi non posset, & nihilominus aliis pœnis, si opus foret, a proprio Prælato pro delicti mensura infligendis subiectus esset, prout subiecit.

§. 4. Ceterum quamdiu per Apostolicam sedem altera pars definita non esset, oppositaque sententia condemnata, liceret viris doctis in publicæ Academiæ disputationibus, sive Generalium, aut Provincialium Capitulorum, vel ubi alias interessent, qui rem capere possent, nec scandali ulla subesset occasio, de illa quæstione disserere, & argumentis utramlibet partem asserere vel impugnare, dum tamen neutra veluti erronea prædicaretur, servarenturque illa omnia, quæ a dicto Sixto Prædecessore statuta sunt, quorum singula etiam quantum ad alias pœnas duxit innovanda, & innovavit, prout in Sixti & Pii prædecessorum litteris desuper confectis plenius continetur.

§. 5. Verum licet hæc provide statuta sint, nihilominus sicut accepimus, nonnulli in diversis Christiani orbis partibus, interminatis quæstionibus nimis intenti, dissensionum huiusmodi, iam pridem Ecclesiæ disciplinæ vigore recisa germina coalescere procurant, indeque contentiones & rixæ non sine Dei offensa & scandalo plurimorum exortæ sunt, & graviores in dies ne exoriantur periculum est, nisi a nobis opportune provideatur.

§. 6. Quamobrem motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, Constitutionum Sixti & Pii prædecessorum huiusmodi veriores tenores præsentibus pro expressis & ad verbum insertis habentes, easdem Constitutiones Apostolica auctoritate tenore præsentium approbamus, & confirmamus, & etiam quo ad earum pœnas quascumque etiam absolutionis reservationem innovamus, & inviolabiliter ab omnibus etiam Regularibus, cuiuscumque Ordinis & instituti, & aliis quibuscumque tam Ecclesiasticis quam sæcularibus personis, cuiusvis status, gradus, ordinis & conditionis aut dignitatis tam Ecclesiasticæ quam sæcularis, etiamsi specialis specifica, & individua earum esset necessario facienda mentio, observari præcipimus & mandamus, donec a Romana Apostolica sede huiusmodi controversia fuerit diffinita.

§. 7. Ac præterea si quis quovis modo contravenerit, præter supradictarum Constitutionum pœnas respective ipso facto incurrendas, etiam concionandi publice, legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa & passiva in quibuscumque electionibus, eo ipso absque alia declaratione privatus exsistat, nec non ad concionandi, & publice legendi, docendi, & interpretandi perpetuæ inhabilitatis pœnas similiter ipso facto incurrat, absque alia declaratione, a quibus non nisi a nobis ipsis, vel successoribus nostris Romanis Pontificibus pariter absolvi, seu super his dispensari possit; & nihilominus aliis pœnis, nostro & eorumdem Romanorum Pontificum Successorum nostrorum arbitrio infligendis, subiiciatur, prout eum subiicimus per præsentes.

§. 8. Et contra huiusmodi transgressores etiam Regulares cuiusvis Ordinis & instituti, etiam quomodolibet exemptos, & alias quascumque Ecclesiasticas & sæculares personas cuiuscumque status, gradus, ordinis, aut dignitatis, tam Ecclesiasticæ quam sæcularis, ut præfertur, tam Episcopi & Prælati, Superiores, aliique Ordinarii locorum, quam hæreticæ pravitatis ubique locorum deputati Inquisitores procedant & inquirant, atque in eos severe animadvertant. Nos enim iis & eorum cuilibet contra eosdem transgressores procedendi & inquirendi ac pœnis coercendi & puniendi liberam facultatem & auctoritatem iisdem auctoritate & tenore tribuimus & impartimur, eosque, ut præfertur, procedere, inquirere & punire præcipimus & mandamus.

§. 9 Non obstantibus omnibus iis, & singulis, quæ tam Sixtus quam Pius prædecessores prædicti in litteris suis huiusmodi voluerunt non obstare. Quibus omnibus & singulis eorum tenores præsentibus pro plene & sufficienter expressis & ad verbum insertis habentes, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

PARS II. SECT. IV CAP. II. §. 17.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 6. Iulii 1616. Pontificatus nostri XII.

GREGOR. XV. *Bulla* 29. *die* 24. *Maii an.* 1622. §. 1. Sanctissimus Dominus noster post longam, & maturam discussionem auditis votis Illustrissimorum, & Reverendissimorum DD Cardinalium ... re accurate ac diligenter perpensa provide considerans, quod quamvis in Constitutione felicis recordationis Sixti IV. super Conceptione Beatissimæ Virginis Mariæ pro submovendis inter Christi fideles scandalis, rixis, & contentionibus edita, a S. Tridentina Synodo innovata, & deinde in alia Constitutione sanctæ memoriæ Pii V. super eadem re, quas similiter Sanctitas sua innovavit, cum quibusdam provisionibus & adiectionibus pœnarum, pro efficaciori earum observatione, relinquatur unicuique libera facultas tenendi & etiam asserendi utramque partem, quod scilicet fuerit, vel non fuerit concepta cum peccato originali, & dum tamen neutra veluti erronea, aut hæretica damnetur, nihilominus ex occasione assertionis affirmativæ in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, & actibus publicis, quod eadem beatissima Virgo fuerit cum peccato originali concepta, oriuntur in populo Christiano, cum magna Dei offensa, scandala, iurgia, & dissensiones. Propterea volens huiusmodi scandalis ex debito sui muneris providere, decrevit & præcepit, ac præsentis Decreti virtute mandat & præcipit omnibus & singulis cuiusvis Ordinis, & instituti Regularibus, & aliis quibuscumque tam Ecclesiasticis quam sæcularibus personis cuiusvis conditionis, status, gradus, ordinis, aut dignitatis tam Ecclesiasticæ quam sæcularis, etiamsi specialis, specifica, & individua earum esset necessario mentio facienda, ut in posterum donec articulus huiusmodi a sancta Sede Apostolica fuerit diffinitus, vel per Sanctitatem suam & Sedem Apostolicam fuerit aliter ordinatum, non audeant in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, & aliis quibuscumque actibus publicis asserere, quod eadem Beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali. Contrafacientes autem eadem Sanctitas sua voluit & declaravit subiacere debere, & subiecit censuris & pœnis contentis in supradictis Constitutionibus suorum prædecessorum, & sua ipso facto incurrendis. Per huiusmodi tamen provisionem Sanctitas sua non intendit reprobare alteram opinionem, nec ei ullum prorsus præiudicium inferre, eam relinquens in eisdem statu, & terminis in quibus de præsenti reperitur, præter quam quod supra disposita. Ulterius sub eisdem censuris, & pœnis mandans, quod negativam opinionem, videlicet quod non fuerit concepta cum peccato originali, in prædictis publicis actibus asserentes, aliam opinionem non impugnent, nec de ea aliquo modo agant, seu tractent. Insuper voluit & expresse mandavit, ut extra hos casus expressos publicorum actuum, in reliquis omnibus, supradictæ Constitutiones firmæ, & illæsæ remaneant & exacte observentur perinde ac si præsens Decretum non emanasset. Et ita decrevit, & mandavit ubique inviolabiliter observari, non obstantibus in hac parte supradictis Constitutionibus, & aliis omnibus in contrarium facientibus.

§. 2. Hoc suo præsenti Decreto ex eisdem caussis ad evitanda scandala, dissensiones, atque discordias in populo Christiano, quæ pari ratione oriri possunt, & ut accepit, in aliquibus Regionibus iam orta sunt ex sermonibus privatis, occasione assertionis affirmativæ, extendit, & ampliavit etiam ad privata colloquia & scripta, mandans & præcipiens omnibus & singulis supradictis, ne de cetero, donec articulus huiusmodi a Sede Apostolica definitus, vel per Sanctitatem suam & Sedem Apostolicam fuerit aliter ordinatum, neque etiam in sermonibus, & scriptis privatis audeant asserere, quod eadem Beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmativa aliquo modo agere, seu tractare, exceptis tamen quibus a sancta Sede Apostolica fuerit super hoc specialiter indultum. Per hoc tamen Sanctitas sua non intendit reprobare hanc opinionem, nec ei ullum prorsus præiudicium inferre, eam relinquens in eisdem statu & terminis, in quibus reperitur, præterquam quoad in supradicto felicis recordationis Paulli V. & hoc suo Decreto disposita.

§. 3. Eademque Sanctitas sua voluit, & expresse mandavit, ut in reliquis omnibus, ubi huiusmodi Decretis non adversantur, Constitutiones Sixti IV. Alexandri VI. & Pii V. ac Paulli V eius prædecessorum super Conceptione Beatissimæ Virginis firmæ & illibatæ remaneant, ac exacte observentur, perinde ac si huiusmodi Decretum non emanasset,

§. 4. Et insuper eadem Sanctitas sua, cum S. R. E. de Beatissimæ Virginis Conceptione festum solemniter & Officium celebret, omnibus & singulis personis Ecclesiasticis tam sæcularibus quam cuiusvis Ordinis & instituti Regularibus mandat ac præcipit, ut in sacro sancto Missæ sacrificio ac divino officio celebrandis, tam publice, quam privatim, non alio quam Conceptionis nomine uti debeant. Contra venientes autem Sanctitas sua voluit, & declaravit subiacere debere, & subiecit censuris & pœnis contentis in supradictis Constitutionibus ac præfato Decreto suorum prædecessorum ipso facto incurrendis. Et ita decrevit & mandavit ubique inviolabiliter observari.

§. 5. Non obstantibus in hac parte Constitutionibus supra scriptis, Decreto præfato Paulli V. consuetudinibus etiam immemorabilibus, nec non omnibus & singulis quæ prædecessores prædicti voluerunt non obstare, ac aliis quibuscumque in contrarium facientibus.

§. 6. Volens, & decernens, pro observatione & executione præsentis Decreti, & omnium in eo contentorum, quod contra huiusmodi transgressores etiam Regulares cuiusvis Ordinis & Instituti, etiam quomodolibet exemptos, & alias quascumque Ecclesiasticas, & sæculares personas cuiuscumque status, conditionis, gradus, ordinis, aut dignitatis, tam Ecclesiasticæ quam sæcularis, tam Episcopi & Prælati Superiores, aliique Ordinarii locorum, quam hæreticæ pravitatis ubique locorum deputati Inquisitores procedant, & in eos severe animadvertant, tribuens eis & eorum cuilibet liberam facultatem & auctoritatem contra eosdem transgressores procedendi, ac pœnis enercendi & puniendi.

ALEXANDER VII. *Bulla anni* 1661. Sollicitudo omnium Ecclesiarum, quam, licet meritis & viribus longe impares, Dei optimi maximi voluntate & providentia gerimus, in id nos anxie tenet intentos & vigilantes, ut scandala quæ inter fideles, pro humanæ naturæ corruptione & fragilitate, necesse est ut veniant, quantum fieri potest paucissima exoriantur; utque exorta quam celerrime & quam diligentissime amoveantur. Nam iis per quos veniunt certam peccati perniciem, quibus vero præbentur præsens afferunt labendi periculum: quorum nos pro nostro pastoralis officii debito, & damnum summopere dolemus, & discrimine assidue urimur.

Sane vetus est Christi fidelium erga eius beatissimam Matrem Virg. Mariam pietas, sentientium eius animam in primo instanti creationis, atque infusionis in corpus, fuisse speciali Dei gratia & privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius Filii, humani generis Redemptoris, a macula peccati originalis præservatam immunem; atque in hoc sensu eius Conceptionis festivitatem solemni ritu colentium & celebrantium: crevitque horum numerus, atque huiusmodi cultus post editas a felicis recordationis Sixto Papa IV. prædecessore nostro, in eius commendationem Apostolicas Constitutiones, quas sacrum Concilium Tridentinum innovavit, atque observari mandavit. Aucta rursus & propagata fuit pietas hæc, & cultus erga Deiparam post erecta hoc nomine, approbantibus Romanis Pontificibus, Religiosum Ordinem, & Confraternitates, ac concessas ab iisdem Indulgentias; ita ut accedentibus quoque plerisque celebrioribus Academiis ad hanc sententiam, iam fere omnes Catholici eam complectantur.

Et quia ex occasione contrariæ assertionis in concionibus, lectionibus, conclusionibus, & actibus publicis, quod nempe eadem Beatissima Virgo Maria fuerit concepta cum peccato originali, oriebantur in populo Christiano, cum magna Dei offensa, scandala, iurgia, & dissensiones, fel. rec. Paullus PP. etiam prædecessor noster, vetuit horum opinionem præfatæ sententiæ contrariam publice doceri, aut prædicari. Quam prohibitionem piæ memoriæ Gregorius PP. XV. similiter prædecessor noster, ad privata etiam colloquia extendit; mandans insuper in favorem eiusdem sententiæ, ut in Sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino officio celebrandis tam publice, quam privatim, non alio quam Conceptionis nomine uti quicumque debeant.

Nihilominus, prout venerabiles Fratres Episcopi fere omnes Hispaniarum cum Ecclesiarum suarum Capitulis, datis ad Nos litteris exposuerunt, accedente etiam insinuatione carissimi in Christo filii nostri Philippi, earum Hispaniarum Regis Catholici, qui specialem super hoc misit ad nos Oratorem venerabilem Fratrem Ludovicum Episcopum Placentinum, per quem etiam delatæ fuerunt ad Nos supplicationes Regnorum earumdem Hispaniarum, pergunt aliqui contrariæ illius opinionis assertores contra præfatas

prohibitiones, tum privatim tum publice præfatam sententiam, aut impugnare, aut vellicare, & favorem a Romanis Pontificibus cultui, & festo secundum illam præstitum interpretari, ut frustrentur; immo Ecclesiam Romanam huic sententiæ, & cultui iuxta illam B. Virgini exhibitn favere negant, pios Christi fideles e sua pacifica quasi possessione deturbare conando; unde offensiones, scandala, & iurgia, quibus obviare voluerunt Paullus V. & Gregorius XV. nostri Prædecessores, perdurant adhuc, & ex occasione eorumdem adversantium maiora his incommoda imposterum prudenter & merito timentur. Quapropter super his tam præfati Episcopi cum Ecclesiarum suarum Capitulis, quam memoratus Philippus Rex, eiusque Regna nobis pro opportuno remedio instantec supplicari fecerunt.

Nos considerantes, quod sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperque Virginis Mariæ Conceptione festum solemniter celebrat, & speciale, ac proprium super hac officium olim ordinavit iuxta piam, devotam, & laudabilem institutionem, quæ a Sixto IV Prædecessore nostro tunc emanavit, volentesque laudabili huic pietati, & devotioni, & festo, ac cultui secundum illam exhibito in Ecclesia Romana, post ipsius cultus institutionem numquam immutatn, Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum exemplo favere, necnon tueri pietatem & devotionem hanc colendi & celebrandi Beatissimam Virginem, præveniente scilicet Spiritus sancti gratia, a peccato originali præservatam; cupientesque in Christi grege unitatem spiritus in vinculo pacis, sedatis offensionibus, & iurgiis, amotisque scandalis, conservare: ad præfatorum Episcoporum cum Ecclesiarum suarum Capitulis, ac Philippi Regis, eiusque Regnorum oblatam nobis instantiam ac preces, Constitutiones, & Decreta a Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, & præcipue a Sixto IV. Paullo V. & Gregorio XV. edita in favorem sententiæ asserentis, animam beatissimæ Mariæ Virginis in sui creatione & in corpus infusione Spiritus sancti gratia donatam, & a peccato originali præservatam fuisse; nec non & in favorem festi, & cultus Conceptioni eiusdem Virginis Deiparæ secundum piam istam sententiam, ut præfertur, exhibiti, innovamus, & sub censuris & pœnis in eisdem Constitutionibus contentis observari mandamus.

Et insuper omnes, & singulos, qui præfatas Constitutiones, seu Decreta ita pergent interpretari, ut favorem per illas dictæ sententiæ, & festo, seu cultu secundum illam exhibito frustrentur, vel qui hanc eamdem sententiam, festum, seu cultum in disputationem revocare, aut contra ea quoquomodo directe, vel indirecte aut sub quovis prætextu, etiam definibilitatis eius examinandæ, sive sacram Scripturam, aut sanctos Patres, sive Doctores glossandi vel interpretandi, denique alio quovis prætextu, seu occasione, scripto, seu voce, loqui, concionari, tractare, disputare, contra ea quidquam determinando aut asserendo, vel argumenta contra ea asserendo, & insoluta relinquendo, aut alio quovis excogitabili modo differendo, ausi fuerint, præter pœnas & censuras in Constitutionibus Sixti IV contentas, quibus illos subiacere volumus, & per præsentes subiicimus, etiam concinnandi, publice legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa & passiva in quibuscumque electionibus eo ipso absque alia declaratione, privatos esse volumus; necnon ad concionandum, publice legendum, docendum & interpretandum perpetuæ inhabilitatis pœnas ipso facto incurrere absque alia declaratione; a quibus pœnis nonnisi a Nobis ipsis, vel a Successoribus nostris Romanis Pontificibus absolvi, aut super iis dispensari possint: necnon eosdem aliis pœnis nostro & eorumdem Romanorum Pontificum Successorum nostrorum arbitrio infligendis pariter subiacere volumus, prout subiicimus per præsentes, innovantes Paulli V & Gregorii XV. superius memoratas Constitutiones, sive Decreta. Ac libros in quibus præfata sententia, festum, seu cultus secundum illam in dubium revocatur, aut contra ea quomodocumque, ut supra, aliquid scribitur, aut legitur, seu Locutiones, Conciones, Tractatus, & Disputationes contra eadem continentur, post Paulli V. supra laudatum Decretum edita aut imposterum quomodolibet edenda, prohibemus, sub pœnis, & censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, & ipso facto absque alia declaratione pro expresse prohibitis haberi volumus, & mandamus.

Vetamus autem Sixti IV. Constitutionibus inhærentes, quempiam asserere

ni nostri Iesu Christi. (C) Minime dubium est quin B. Virginem Matrem Christus ab omni labe puram & gratia plenam servaverit ad executionem æterni consilii divinæ sapientiæ: & ad paratam ipsi Virgini ab æterno misericordiam, & ad electionem divinæ maternitatis. (D)

I. Nonne sententia quæ asserit

---

quod propter hoc contrariam opioionem tenentes, videlicet Gloriosam Virginem Mariam cum Originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen, aut mortale peccatum incurrant, cum a Romana Ecclesia, & ab Apostolica sede nondum fuerit hoc decisum, prout Nos nunc minime decidere volumus, aut intendimus: quin potius contrariam illam opinionem hæresis, aut peccati mortalis, aut impietatis damnare audentes, præter pœnas, quibus eos subiecit Sixtus IV. aliique Prædecessores nostri Romani Pontifices, gravioribus aliis pœois subiicimus, quas in contrafacientes huic nostræ Constiturioni superius inflixinus. Volentes quod contra huius nostræ Constitutinnis transgressores, etiam Regulares cuiusvis Ordinis & Instituti, etiam Societatis Iesu, & quomodolibet exemptos, & alias quascumque Ecclesiasticas & Sæculares personas, cuiuscumque status, gradus, ordinis, aut dignitatis, tam Ecclesiasticæ quam sæcularis, ut præfertur, tam Episcopi & Prælati, Superiores aliique locorum Ordinarii, quam hæreticæ pravitatis ubique locorum deputati Inquisitores procedant & inquirant, atque in eos stricte animadvertant. Nos enim iis, & eorum cuilibet contra eosdem transgressores procedendi, & inquirendi, ac pœnis coercendi & puniendi liberam facultatem, & auctoritatem iisdem auctoritate & tenore tribuimus, & impartimur; eosque ut præferrur procedere, inquirere, & punire districte præcipimus & mandamus. Non obstantibus Constitutionibus, & Ordinationibus, ac quibusvis indultis & litteris Apostolicis, quibusvis personis quantumcumque qualificatis, & in quacumque, etiam Cardinalatus, Patriarchali, Archiepiscopali, Episcopali, & quavis alia dignitate & honore constitutis, etiam quod contra eos procedi, interdici, suspendi, vel excommunicsri nequeat, quomodolibet concessis. Quibus omnibus, & eorum singulis, etiamsi pro sufficienti illorum derogatione de eis, ipsorumque totis tenoribus specialis, specifica, individua, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per generales, etiam id importantes clausulas, mentio habenda, aut alia exquisita forma observanda foret, tenores huiusmodi ac si de verbo ad verbum inserti forent, præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes, harum serie specialiter, & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque.

Ut autem hæc nostra Constitutio, & præmissa omnia ad eorum omnium, quorum interest, notitiam congruentius pervenire possint, in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub pœna privationis ab ingressu Ecclesiæ eo ipso incurrenda præcipimus & mandamus omnibus, & singulis locorum Ordinariis, ac eorum Vicariis, Suffraganeis, & Officialibus quibuscumque, & aliis singulis ad quos quomodolibet spectat, & pertinet, quatenus huiusmodi nostram Constitutionem singolis suæ Diœcesis, vel districtus Prædicatoribus & aliis, quibus expedire iudicaverint, opportune insinuent, & publicent, ac insinuari, & publicari faciant, ne quis imposterum quoquomodo ignorantiam de præmissis possit prætendere, aut se contra præmissa valeat excusare. Volumus, & similiter eadem auctoritate decernimus & mandamus, quod præsentes litteræ per aliquos ex nostris Cursoribus in Basilicarum S. Ioannis Lateranensis, ac Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ valvis, ac in acie Campi Flore de Urbe de more publicentur, & affigantur; quæ affixio & publicatio ita omnes, & singulos, ad quos spectat, afficiat & arctet, ac si illis personaliter intimatæ fuissent; & quod illarum transumptis, etiam impressis, manu alicuius Notarii subscriptis, & sigillo alicuios personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus litteris adhiberetur, si ostensæ, vel exhibitæ forent.

Legens ESTIUM *in 3. Sentent. Distin.* 3. §. 2. *& seq aliosque Theologos.*

(C) S. AUG. *Lib. de nat. & grat. cap.* 36. *n.* 42 *vide* §. *seq. litt.* (C)

(D) *Horæ Cardin.* DE NOAILLES *in* 12 *edit. Parisiis an.* 1707. *de festo Conceptionis Beatæ Mariæ Virg. pag.* 267. Dies hic læti-

B. Virginem Deiparam immunem fuisse a peccati originalis labe, nonne, inquam, pugnat ea sententia cum iis Scripturæ locis, in quibus dicuntur omnes homines in Adam peccasse?

R. Ex ipsa Scriptura constat propositiones universales, qualis est hæc, *Omnes in Adam peccaverunt*, posse exceptione aliqua restringi. Neque ulla temeritas est exceptionem & restrictionem huiusmodi admittere, ubi id fit permittente & approbante Ecclesia.

I. Si B. Virgo immunis fuit a macula originali, non ergo fuit Christus eius Salvator & redemptor?

R. Nihilominus Christus fuit eius redemptor: solius enim Christi virtute & gratia fieri potuit ut B. Virgo immunis esset ab originali macula, quam contraxisse debuerat non secus ac ceteri homines.

I. Quæ mens est Ecclesiæ in hoc festo?

2. Ut faveat immunitati Mariæ a labe originali, & agantur gratiæ Deo pro concessa nobis B. Virgine, de qua natus est Iesus. (E)

---

tiæ dies est: salutem, quam nobis allaturus est Iesus Christus, cuius Mater hodie concepta est, annuntiat. Quocumque modo sanctam Dei Matrem inspiciamus, ab ipsa ob honorem Filii, omnem peccati cogitationem & suspicionem amoveamus. Quam fatetur Ecclesia particulari Dei favore contra omne vel veniale peccatum munitam, ab originali macula immunem singulari privilegio fieri potuisse credendum est. Communis hæc magisque probata opinio ab Ecclesia recepta est, licet nihil Ecclesia definierit, ac tamquam fidei articulum non proposuerit: contrarium vero palam prædicare & docere Pontifices decreto vetarunt

Improbari satis nequit eorum temeritas, qui cum neque pensitarint, neque pro ingenii sui modulo rationes in utramque partem pensitare valeant, opinionem, quæ minus sanctæ Virginis gloriæ favere videtur, continuo amplectantur. Fideles suspicere & cum gaudio admittere debent piam sententiam, quæ Matrem & Filium magis honorat: vel saltem curiositati frenos iniicere, quod a fide & pietate docentur, tenere; a Deo matrem suam omnino puram & sanctam effectam fuisse credere, eo tempore & modo, qui suorum æternorum iudiciorum executioni magis conveniat, nec non misericordiæ, quam in ipsam exercere volebat, voluntatique, qua ipsam in Iesu Christi Matrem elegit.

Ad instructionem veniamus, quæ ab uberrima benedictione, qua Maria prævenitur, erui potest Quam cito Filius Dei sanctificare gratiaque cumulare aggreditur eam, in qua morari, & de qua nasci debet! Discamus hinc puritatem & sanctitatem, quam a nobis postulat; nosque ad eum, ut par est, excipiendum mature præparemus. Cogitationem hanc ad præsens tempus referamus, nostraque desideria, vota. bona opera duplicare fatigamus, ut nasciturum Dei filium affectu quo decet & honore suscipiamus.

Omnibus sanctæ Virgini dicatis diebus pro beneficiis quibus ipsam cumulavit, quibus nos, ipsa deprecante, affecit. Deo gratias agamus; devotionem erga ipsam sæpius excitando firmemus, ipsam ita invocemus, ut etiam imitari, Filioque & ipsi placere, peccatum fugiendo, Deumque amando studeamus.

(E) Bellarm. *Tom.* 1. *Controv. de Cultu Sanct. lib.* 3. *cap.* 16. *de festis Sanctorum*, *sibi obiicit ex adversariorum scriptis adversus solemnitates Sanctorum*, Secundo (reiicienda esse festa,) quia aliqua falso fundamento nitantur, ut Conceptionis Beatæ Mariæ festum, quod festum beatus Bernardus nominatim reprehendit in Epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses, ubi dicit, errorem, & superstitionem sapere hoc festum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo Conceptio ista non fuit; vel falsa inducitur sanctitas. Et præterea apud nos etiam non est certum, an B. Virgo sine peccato originali con-

§. 18. *De Nativitate B. Mariæ Virginis*.

I. Quandonam celebrat Ecclesia Nativitatem B. Virginis Mariæ?

R. Sexto idus Septembris. (A)

I. Poteſtne dici Virgo Maria

---

cepta fuerit: Eccleſia enim utramque opinionem permittit, ergo ſaltem dubium eſt, an recte hoc feſtum celebremus

Huic obiectioni reſpondet his verbis: Ad ſecundum de feſto Conceptionis, quod falſo fundamento niti videtur, dico: Primo, in maiori parte Eccleſiæ pie credi B. Virg. ſine peccato originali conceptam, quod etiam ex adverſariis fatentur Lutherus, & Eraſmus: ille in ſermone de feſto Conceptionis; iſte in Apologia ad Albertum Pium Carpenſem.

Dico ſecundo, fundamentum huius feſti præcipuum non eſſe Conceptionem immaculatam. ſed ſimpliciter Conceptionem matris Dei futuræ; qualiſcumque enim fuerit illa conceptio, eo ipſo quod conceptio fuit matris Dei, ſingulare gaudium affert mundo eius memoria: tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, præſertim cum non ſine miraculo ex matre ſterili concepta fuerit. Itaque hoc feſtum etiam illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.

Dices, hoc modo etiam Ioannis Baptiſtæ conceptio celebrari poſſet. Reſpondeo, Poſſet ſane, ut Græci faciunt. Nam in Kalendario Græcorum die 23. Septembris annotatur feſtum Conceptionis Ioannis Baptiſtæ: ſed Eccleſiæ Latinæ non eſt viſum tot feſta multiplicare. Et præterea magnum eſt diſcrimen inter Matrem Dei, & Præcurſorem eiuſdem, inter utriuſque conceptionem Nam quia maior pars Eccleſiæ pie credit immaculatam Conceptionem, inde habuit eadem Eccleſia occaſionem inſtituendi hoc feſtum; quam occaſionem non habuit ad inſtituendum feſtum de conceptione Ioannis Baptiſtæ

Porro B. Bernardi ſententia nobis favet; ille enim reprehendit Canonicos Lugdunenſes, quod ſine exemplo, vel præcepto Romanæ Eccleſiæ novum feſtum inſtituiſſent. Si ergo nunc B Bernardus videret ex auctoritate Romanæ Eccleſiæ feſtum celebrari, etiam ipſe libentiſſime celebraret.

Ad rationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falſam ſanctitatem, etiamſi Virgo in peccato concepta eſſet, ſed honorare officium matris Dei, ad quod ab ipſa conceptione deſignata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit, merito celebrari Nativitatem Ioannis Baptiſtæ, quia ſancta fuit, & tamen ibidem dicit, ſe non audere aſſerere ſanctificationem Ioannis in utero deleviſſe originale peccatum, licet hoc pium ſit credere. Si ergo ita adverſus Bernardum argumentarer: Colis feſtum Nativitatis Ioannis, quem non audes aſſerere natum ſine peccato; ergo vel honoras peccatum, vel inducis incertam ſanctitatem Reſponderet Bernardus, nec peccatum ſe honorare, nec inducere incertam ſanctitatem, ſed honorare officium Præcurſoris, ad quod ſanctificatus fuit adhuc in utero matris exſiſtens. Idem ego reſpondeo illi de Conceptione Beatæ Mariæ. Quod ſi ipſe quæreret, unde habeamus B. Mariam ab ipſa Conceptione ſanctificatam, ſaltem ad hoc, ut eſſet Mater Dei deſignata; reſponderem, inde nos hoc didiciſſe. unde ipſe didicit, B. Mariam ab ipſa nativitate ſanctam fuiſſe Aſſerit enim ibidem, ex eo, quod Eccleſia iam tunc celebrabat B. Virginis ortum, ſe nihil dubitare, quin ortus ille ſanctus fuerit; & nos ergo ex eo, quod Eccleſia celebrat feſtum Conceptionis, nihil dubitamus. Conceptionem illam ſanctam aliquo modo fuiſſe, ac ſaltem ratione officii, ad quod aſſumebatur.

Tom. 4. Controv. de amiſſ. grat. Lib. 4. cap. 15. 16. & 17. Sententiam de Concept. immacul. B M. V contraria opinione longe probabiliorem *aſſerit*.

(A) D. DE TILLEMONT. *Comment. in Hiſt. Eccleſiaſt. tom. 1. adnotat. 4. in vit. S. Mariæ Virg* Feſtum Nativitatis Virginis, ſi Baronio fides, multo antiquius eſt (quam illud Conceptionis) licet tempore D. Auguſtini nondum celebraretur. Adnotat, Romæ celebrari ſolitum ſedente Papa Sergio verſus annum 688. deque eo a D Ildephonſo verba fieri. Hinc mentio fit a Beda, atque etiam ab Uſuardo, & Adone, licet nondum Galliæ receptum eſſet Caroli Magni & Lu-

nata cum peccati labe ficut ceteri homines?

R. Abfit ut quid tale audiamus vel cogitemus. Plus certe Deus gratiæ contulit in Virginem Deiparam, quam in S. Ioannem Baptiftam, qui fanctificatus eft ex utero matris fuæ. (B)

I. Vixitne Virgo Deipara fine peccato?

---

dovici Filii temporibus, ut per totum Regnum a populo celebraretur. Poft octavum fæculum D. Bonifacius inter magna fefta recenfuit. Pater tamen Thomaffinus primum, qui hac de re fermonem inftituit, circa annum millefimum Fulbertum Carnotenfem fuiffe acriter propugnat. Ratinnes tamen contrarias nullo modo refellit; aitque tantummodo, Romanum ordinem mutationibus fuiffe obnoxium, divique Ildephonfi de Virginitate tractatum ipfi a Criticis præftantioribus abiudicari. Innuere ne folummodo vult, feftum a populo celebratum non fuiffe, licet Officium in Ecclefia fieret? Si hæc fuit eius fententia, eam indicaffe vellem; in univerfum fiquidem dixit feftum circa Fulberti tempora incœpiffe. In Anglia fuiffe anno 994. conftat. In Gallia & ubique D. Bernardi tempore receptum erat. Andegaviæ incipere potuiffe creditur, in conterminis quippe locis Andegavenfis appellatur.

In omnibus Martyrologiis octava Septembris die celebratum invenitur, qua die etiam Græci celebrant. Eadem dies ftatuta eft in D. Gregorii Sacramentario, p. 128. In Kalendario vero P. Frontonis pag. 129. die nona. Alii vero ad decimam fextam Augufti diem revocant.

(B) S. Ambros. *in Lucam lib.* 1. *n.* 29. Solemnis autem lætitia eft in ortu & generatione Sanctorum; Sanctus enim non folum parentum gratia, fed etiam falus eft plurimorum. Unde admonemur hoc loco Sanctorum generatione lætari.

Luc. 1. 15. *N.* 33. *Et Spiritu*, inquit, *fancto replebitur adhuc in utero matris fuæ.* Non eft dubium, verum hoc Angeli effe promiffum; fiquidem S. Ioannes, antequam nafceretur, matris adhuc in utero pofitus, Spiritus accepti gratiam defignavit... Sic enim habes quod cum adveniffet mater Ibid. 44. Domini ad Elizabeth, ait illa; *Ecce ut facta eft falutatio tua in auribus meis, exfultavit infans in utero meo.* Nondum enim erat illi fpiritus vitæ, fed fpiritus gratiæ. Denique & alibi vivendi fubftantiæ præcurrere fanctificandi gratiam potuimus advertere, cum dicit Dominus: *Priufquam exires* Ier. 1. 5. *de vulva, fanctificavi te, & Prophetam in gentibus pofui te.* Alius enim eft fpiritus vitæ huius, alius gratiæ: ille nafcendo fumit exordium, moriendo defectum: ifte non temporibus, non ætatibus coercetur, non obitu extinguitur, non alvo matris excluditur.... Cum enim adeft fpiritus gratiæ nihil deeft. Et cui Spiritus fanctus infunditur, magnarum plenitudo virtutum eft.

S. Bern. *Serm.* 2. *de Affumpt. B. M. V. num.* 8. *Vide infra hocce §. litt.* (L)

D. de Tillemont. *Comment. in Hift. Ecclef. tom.* 1. *c.* 1. *de vita Beatæ Mariæ Virg.* Satis eft ab Archangelo doceri, ipfam peculiari a Deo amore dilectam eius oculis placuiffe, ut Græca D. Lucæ phrafis proprie fignificare videtur; quodque de nullo alio Scriptura affirmavit, gratia plenam fuiffe, ut Latina Ecclefia, & plures alii femper legerunt, Dominumque cum ea fuiffe.

Satis eft ad noftrum finem cum D. Auguftino dicere, pietate nos ad credendum duci, ipfam accepiffe gratiam dignitati Matris Dei refpondentem, hoc eft, ea maiorem, quam omnes Sancti... Adeo ut, etfi Patres & præcipue D Auguftinus poft Iefum Chriftum D. Ioannem Baptiftam quibuslibet ornarint laudibus, nihilominus D. Auguftinus affirmare non dubitat, fanctam Virginem gratiæ eminentiam fupra D. Ioannem habere potuiffe, ut peccatum omnino vinceret.

Hæc interior gratia eminenfque virtus fanctæ Virginis magnitudo eft ac præftantia; ipfa fiquidem Matris Dei dignitas nihil ipfi profuiffet, nifi Verbum divinum finu geftans, felicius etiam in corde geffiffet. Præcipua ipfius gloria non ex eo pendet, quod fua carne Iefu Chrifti carnem genuerit, verum ex eo quod Patris voluntatem fecerit, Filiique mandata fervaverit. Per hoc ipfius Mater verius eft.

Iacobus Benignus Bossuet *Epifc. Meld.*

R. Vixit. Gratia plena numquam peccavit, ne venialiter quidem. (C)

I. Quomodo vixit Virgo Deipara?

R. Vixit parce ac duriter. Pauper, humilis, abiecta, ignota hominibus, plena Deo, Divinamque legem meditans & implens die ac nocte. (D)

Catechis. par. 3. *de festis lect.* 2. *I.* (Sancta Virgo) nata est in peccato ut ceteri homines? *R.* Credi omnino non debet, neque a Deo minori gratia donatam, quam Ioannem Baptistam. *I.* Qua gratia ornavit Deus Ioannem Baptistam? *R.* Ut in matris utero sanctificaretur, idque loquente sancta Virgine factum est. *I.* Quid inde includis? *R.* Ipsam minori privilegio ornatam non fuisse; mainrqque etiam accepisse credere convenientissimum est.

(C) Conc. Trident. *Sess.* 6. *ann.* 1547. *Can.* 23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque, ideo eum qui labitur & peccat, numquam vere fuisse iustificatum; aut contra, posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine Maria tenet Ecclesia, anathema sit.

S. Ambros. *in vers ult. Psal.* 118. *n* 27. Ovis quæ erravit, quærenda est a Pastore, ne pereat. Ideo dicit: Erravi... Quod lapsum fateris, in eo tibi cum omnibus commune consortium est: quia nemo sine peccato: negare hoc, sacrilegium est; solus enim Deus sine peccato est. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium est.

N. 30 Suscipe me in carne, quæ in Adam lapsa est. Suscipe me non ex Sarra, sed ex Maria; ut incorrupta sit Virgo, sed Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati.

S. Aug. *Lib. de nat. & grat. c.* 36. *n.* 42. Excepta itaque sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus. cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem: unde enim scimus, quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum?

D) S. Ambros *Lib.* 2. *de Virg. cap.* 2. *num.* 6. Sit igitur vobis tamquam in imagine descripta virginitas vitæ Mariæ, de qua velut speculo refulgeat species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla vivendi, ubi tamquam in exemplari magisteria espressa probitatis, quid corrigere, quid affingere, quid tenere debeatis, ostendunt.

N. 7. Sed primus discendi ardor nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? Quid castius ea quæ corpus sine corporis contagione generavit? Nam de ceteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum: corde humilis, verbis gravis. animi prudens, loquendi parcior, legendi studiosior: non in incerto divitiarum, sed in prece pauperum spem reponens: intenta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere: nullum lædere, bene velle omnibus, adsurgere maioribus natu, æqualibus non invidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? Quando dissensit a propinquis? Quando fastidivit humilem? Quando derisit debilem? Quando vitavit inopem; eos solos solita cœtus virorum invisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia? Nihil torvum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum: non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior; ut ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu nihil intus latere tenebrarum; ut mens nostra nullis repagulis corporalibus impedita, tamquam lucernæ lux intus posita foris luceat.

N. 8. Quid ego exsequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam: alterum ultra naturam superfuisse, alterum pæne ipsi naturæ defuisse: illic nulla intermissa tempora, hic congeminatos ieiunin dies? Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque ob-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 18.

I. Quid est quod magis miremur in virtutibus Mariæ?

R. Propositum castitatis, quam ab ineunte ætate vovit Deo in perpetuum. Cuius quidem propositi nullum hactenus exemplum exstiterat, ut sancti Patres unanimi consensu afferunt. (E)

---

vius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. Dormire non prius cupiditas quam necessitas fuit; & tamen cum quiesceret corpus, vigilaret animus: qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerenda prænuntiat.

N. 9. Prodire domo nescia, nisi cum ad Ecclesiam conveniret, & hoc ipsum cum parentibus, aut propinquis; domestica operosa secreto, forensi stipata comitatu; nullo meliore tamen sui custode quam se ipsa: quæ incessu affatuque venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret, quam gradum virtutis adtolleret. Ut tamen alios habeat Virgo membrorum custodes suorum, morum autem suorum se habeat ipsi custodem: plures erunt de quibus discat, si ipsa se doceat, quæ virtutes magistras habet; quia quidquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus, quasi a pluribus moneretur: sic omnia implebat virtutis officia, ut non tam disceret, quam doceret.

N. 10. Talem hanc Evangelista monstravit, talem Angelus reperit, talem Luc. 1. 27. Spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer, ut eam parentes dilexerint, extranei prædicaverint, quæ digna fuit ex qua Dei Filius nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus Angeli inventa domi in penetrabilibus, sine comite, ne quis intentionem abrumperet ne quis obstreperet; neque enim comites feminas desiderabat, quæ bonas cogitationes comites habebat. Quin etiam tum sibi minus sola videbatur, cum sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ?

Ibid. 28. *N.* 11. Denique & Gabriel eam ubi revisere solebat, invenit: & Angelum Maria quasi virum specie mota trepidavit; quasi non incognitum audito nomine recognovit. Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in Angelo: ut agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quæ primo Ibid. xxxviii. 3. turbaverat affectum, postea promisit obsequium.

N. 12. Quam vero religiosa in propinquas fuerit, Scriptura divina significat. Nam & humilior facta est, ubi se a Deo cognovit electam, & statim ad cognatam suam in montana processit: non utique ut exemplo crederet, quæ iam crediderat oraculo: *Beata enim*, inquit, *quæ credidisti*. Et tribus cum ea mensibus mansit. Tanti autem intervallo temporis non fides quæritur, sed pietas exhibetur. Et hoc posteaquam in utero parentis exsiliens puer matrem Domini salutavit, prius compos devotionis, quam naturæ. Luc. 1. 45. Ibid. 41.

N. 13. Inde tot sequentibus signis, cum sterilis pareret, Virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret Magus, expectaret Simeon, sidera nuntiarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum: *Conservabat*, inquit, *hæc omnia in corde suo*. Quamvis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamen scire cupiebat. Luc. II. 19.

N. 14. Quid, quod annis quinque omnibus ibat in Ierusalem solemni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Ubique in Virgine comes singularum virtutum est pudor. Hic individuus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Nec ad templum igitur Maria sine pudoris sui custode processit.

N. 15. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, ut eius unius vita omnium sit disciplina. Si igitur auctor non displicet, opus probemus; ut quæcumque sibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quantæ in una Virgine species virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, devotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministerium, mater ad templum.

Lege vitam B. Mariæ Virg. D. de Tillemont *tom.* 1. *Comment. in Hist. Eccles.*

(E) Maldonat. e Soc. Iesu, *Comment. in Luc.* 1. 34. Quomodo fiet istud?... Beata Virgo non potuit naturalem impotentiam significare, cum nubilis credatur fuisse, & re iam ipsa nupta esset. Significavit ergo moralem impotentiam, non eam quæ ex lege aut præcepto oritur, nulla enim lege, nullo præcepto, viro

uo uti vetabatur; significavit igitur moralem impotentiam, natam ex voto. Itaque recte multi gravesque auctores existimaverunt, beatam Virginem antequam ad eam veniret Angelus, virginitatis votum edidisse, in quibus est Gregorius Nyssenus, & Divus Augustinus, & Beda, ut apparet hoc loco, & Bernardus, & Anselmus, & Rupertus.

De tempore quo votum fecerit, inter recentiores Theologos disputatur. Gregorius Nyssenus, & Nicephorus existimant, antequam nasceretur Virgo, aut ante certe quam ex infantia excederet, fuisse eam a parentibus Deo consecratam; in qua consecratione & virginitatis perpetuæ votum contineretur. Alii recentiores Theologi, post initum cum Ioseph coniugium, eius consensu votum a Virgine factum volunt. Alii, quibus magis equidem assentior, prius etiam quam matrimonio iungeretur, factum fuisse putant. Horret enim imbutus pietate animus, vel cogitare, sanctissimam Virginem corpus aliquando suum periculo corruptionis exposuisse, quod fecisset profecto, si non obstricta prius voto nupsisset.

Menochius e Societ. Iesus, *Comment. in Luc.* 1. 34. *Quomodo fiet istud?* Non dubitat de veritate dictorum ab Angelo, sed modum quærit: *Virum non cognosco*, id est, vovi non cognoscere; scilicet voverat castitatem ante desponsationem.

Tirinus *ibid. Quomodo fiet istud?* Non dubitat de veritate prædictionis, ut vult Calvinus, sed solum de modo sollicita, ne fieret cum aliqua voti sui & virginitatis iactura: ita Ambrosius, Augustinus, Theophylactus, & Beda. Malebat enim esse virgo, quam mater Dei, inquit Anselmus & Nyssenus.

Estius *in Sentent. lib.* 4. *Distinct.* 30. *explicans hæc verba Luc.* 1. 34. Quomodo fiet istud? &c *hæc habet* §. 4. Consequens igitur est, tum ex interrogatione Virginis bene expensa & intellecta, tum ex adiunctis rationibus, illam sine conditione & absolute vovisse; ac proinde hunc esse verborum eius sensum: Quis erit modus huius conceptus & partus, quem tu mihi annuntias, cum mihi jam integrum non sit cum viro commisceri, eo quod per votum virginitatem meam consecraverim Deo? Hunc sensum & hanc de voto Virginis doctrinam confirmat auctoritas Patrum. Scribit enim apertissime de ea re sanctus Augustinus libro de sancta virginitate, capite quarto, in hæc verba: „ Ipsa quoque virginitas eius „ ideo gratior & acceptior, quia non eam „ conceptus Christus viro violaturo, quam „ conservaret, ipse præripuit, sed priusquam „ conciperetur, iam Deo dicatam, „ de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant „ verba quæ sibi fetum annuntianti Angelo „ Maria reddidit, *Quomodo*, inquit, „ *fiet istud, quoniam virum non cognosco?* „ Quod profecto non diceret, nisi Deo „ virginem se ante vovisset. Sed quia „ hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, „ desponsata est viro iusto, non violenter „ ablaturo, sed potius contra violentos „ custodituro, quod illa iam voverat. *Et infra*: Poterat & iuberi Virgo „ permanere, in qua Dei Filius formam „ servi congruenti miraculo acciperet; „ sed exemplo sanctis futura virginibus „ virginitatem Deo dicavit, cum „ adhuc quid esset conceptura nesciret, „ ut in terreno mortalique corpore cælestis „ vitæ imitatio voto fieret non præcepto, „ amore eligendi, non necessitate „ serviendi „. Hæc Augustin. qui etiam in *Serm.* 20 *de temp. cap.* 2. eiusdem voti aperte meminit, & tractatu 10. in Ioannem dicit a Maria cœpisse dignitatem virginum, scilicet sacrarum, quæ nimirum Deo sese per votum dicaverint. Et in tractatu de Cataclysmo sub finem sive Augustinus, sive Eradius eius successor, *Virgo Mater*, inquit, *quod vovit, implevit*.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 18.

Luc. 1. 38.

Similiter Gregorius Nyssenus in Oratione de Nativitate Domini: „ Si nuptiarum caussa, inquit, assumpta erat „ a Ioseph, quomodo Angelum de partu „ prædicentem, quasi re nova atque „ insolita obstupefacta, aversata esset? „ Cum prorsus speraret se quoque ipsam „ aliquando iuxta legem naturæ matrem „ esse futuram? Quoniam Deo dicatam „ & consecratam carnem, veluti sanctum „ quoddam donarium, intactum servari „ oportebat: propterea, etiamsi Angelus „ sis, inquit, ac de cælo veneris, etiamsi „ supra hominem sit id quod apparet, attamen „ ut virum cognoscam, fieri non „ potest. Qui mater ero absque viro? „ Nam Iosephum sponsum quidem novi, „ virum autem non cognosco. *Sic ille*.

Beda quoque scribens in primum Lucæ ad illa verba, *Quomodo fiet*, *&c.* „ Propositum, *inquit*, suæ mentis reverenter „ exposuit, vitam videlicet virginalem „ se ducere decrevisse; quæ, quia prima „ feminarum tantæ se virtuti mancipare „ curavit, iure singulari præ cete-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 18.

Contendit Grotius non fuisse rem apud Iudæos insolitam, ut puellæ perpetuæ virginitati sese consecrarent, profertque ea de re obscurum Philonis Iudæi testimonium. (F) Verum pugnat in eo

„ tis feminis beatitate meruit excellere. „ Et in sermone de annuntiatione Domini. „ Vere gratia plena, cui divino „ munere collatum est, ut prima inter „ feminas gloriosissimum Deo virginitatis „ munus offerret.

Item Rupertus lib. 3. in Cantica, ad illud c. 4. *In uno crine colli tui*. „ „ Dicunt, *inquit*. & vere dicunt amici, „ quia votum egregium Deo prima vo- „ visti, votum virginitatis.

Anselmus autem libro de excellentia Virginis c 4. de ea testatur, quod „ totam intentionem suam, totum amo- „ rem suum, totum studium suum ad hoc „ intendit, ut corpus & animam suam „ Deo virginitate perpetua consecraret. „ Idemque rursus in eum sensum Virginis interrogationem exponit Homilis super Evangelio, *Intravit Iesus in quoddam castellum*, dicens quod „ beata Virgo me- „ rito mirata est, ab Angelo sciscitata, „ *Quomodo*, quia quamvis desponsatam, „ tamen se numquam nupturam, neque „ virum cognituram certissime sciebat „. Sic ille: sed unde certe sciebat, nisi quia voverat?

His accedit Bernardi clarissimum testimonium, qui Sermone 2. super *Missus est*, affirmat quod „ Deus beatæ Virgini iam ante virginitatis inspiraverat vo- „ tum. Et Sermone 4. eiusdem Virginis verba ponderans, sic ait: „ Non du- „ bitat de pacto, sed modum requirit & „ ordinem. Nec enim quærit an fiet „ istud, sed quomodo; quasi dicat, Cum „ sciat Dominus meus, testis conscien- „ tiæ meæ, votum esse ancillæ suæ, non „ cognoscere virum, qua lege, quo or- „ dine placebit ei, ut fiat istud? Si opor- „ tuerit me frangere votum, ut pariam „ talem filium, & gaudeo de filio & do- „ leo de proposito „. Item in sermone qui incipit: *Signum magnum*, ex eisdem verbis Virginis concludit, eam illibatam Deo corporis simul & spiritus sanctimoniam vovisse.

Bernardo consentit familiaris eius Arnoldus Carnotensis Abbas Bonævallis, qui in tractatu de laudibus beatæ Mariæ diserte affirmat, eam Deo virginitatem vovisse, licet lex coniugium ab omnibus exigere videretur.

His denique accedit concors sententia Scholasticorum in præsentem distinctionem, qui omnes votum agnoscunt; tametsi nonnulli cum Magistro conditionem affingunt, sed improbabiliter, ut iam ante ostendimus.

Legitur etiam in vita Catharinæ Senensis, revelatum ei fuisse, quod sancta Maria prima omnium nuncupaverit Deo perpetuæ virginitatis votum: nimirum conformiter cum doctrina Augustini, Bedæ, Ruperti, & aliorum.

Iansen. Iprens. *Comment. in Luc.* c. 34. Quoniam virum, scilicet, meum, Ioseph non cognosco... Quasi diceret, Non possum, aut licet mihi virum cognoscere. Quod cum fieri non soleat, nisi ex voto, hinc est quod Bernard. Hom. 4. in *Missus est*, Beda, Nyssenus oratione in Nativitatem Christi, & imprimis Aug. libro de virginit. cap 4. constanter inde colligant, eam fuisse voto virginitatis adstrictam, antequam Angelus ei loqueretur; immo antequam nuberet, ut Augustinus. „ Quia enim votum vir- „ ginitatis, *inquit*, Israelitarum mores „ adhuc recusabant, desponsata est viro „ iusto, non violenter ablaturo, sed po- „ tius contra violentos custodituro, quod illa iam voverat.

D. de Tillemont *Comment. in Hist. Ecclesiast. tom.* 1. *Vit. Beatæ Mariæ Virg. cap.* 2. Maximum donorum, quibus a Deo sancta Virgo cumulata est, illud fuit, quod perpetuo virginitatis voto se obstrinxerit, quod votum duo singularia omnino privilegia comitata sunt. Prima enim feminarum omnium fuit, quæ virginitatem professa sit. Ab ea igitur Virginum dignitas ortum habuit; sanctæ huius conditionis primitiæ ad ipsam referendæ sunt: ipsaque, ut ita dicam, perfectæ puritatis vexillum erexit, cuius archetypum nonnisi in Cælo invenire potuit, cum vix in terra huius virtutis exempla essent, vel potius nullum omnino esset, quod ad nos pervenerit.

(F) Grotius *Comment. in Luc.* c. 27. *virginem*. Maria Ecclesiæ fert ima-

Grotius (ut in multis aliis sæpissime) cum omni antiquitate. (G)

I. Quos parentes habuit Virgo Deipara?

R. Creditur vulgo ex patre Ioachim & Anna matre progenita. (H) Ex Regio genere David paternam, (I) ex Sacerdotali Aaron genere maternam ducebat originem. (K)

---

ginem, quæ παρθένος ἁγνὴ (Virgo casta) 2. Cor. xi. 2. quæ parit,.. (*non ex voluntate viri, sed ex Deo,*) Ioann. 1. 13. Pertinet huc illud Philonis... *Apud homines quæ sobolis quærendæ caussa fit congressio, eas quæ virgines fuerant mulieres facit: at Deus ubi cum anima sociare se cœpit, eam quæ mulier erat, rursus virginem facit.*

N. 34. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Non dubitantis esse arbitror, sed admirantis. Videntur ita Angeli verba a Virgine accepta quasi res iamiam futura indicaretur. Et οὐ γινώσκω (non cognosco) est, *hactenus viro sum intacta*. Merito igitur admiratur quomodo conceptura sit sine virili opera, cum eius rei nullum exstaret exemplum. *Virum cognovit*, etiam apud Ovidium est. Si verum est quod Epiphanius ex veteri auditione narrat, senem admodum fuisse Iosephum cum Maria ipsi desponderetur, tanto erit probabilius quod veteres plerique existimant, his verbis etiam propositum quoddam perpetuæ virginitatis indicari a Maria, ut quæ agnato seni nuptum iret non prolis spe, sed ut haberet cuius sub tutela delitesceret sexus iniuriis obnoxia. Propositum autem virginitatis non tam incognitum Iudæis fuit quam quidam existimant: quod quia ab aliis minus solide probatum video, adducam insignem Philonis locum... (Intersunt convivio & mulieres, quarum pleræque virgines sunt senectæ, non ex necessitate id servantes magis quam sua sponte, ut nonnullæ apud Græcos Flaminicæ, sed studio & amore sapientiæ, cum qua vivere cupientes corporis voluptates spreverunt, immortalis non vero mortalis prolis desiderio, qualem edere sola de se potest anima pia, ferente in eam radios intelligibiles Patre, per quos intueri possint sapientiæ dogmata.) Hebræi tales votrices virginitatis vocabant סריישרת (Pharisæas,) qualis fuit & Iephthæ filia.

(G) *Id supra probavimus adductis variorum Interpretum S. Scripturæ in hunc locum sententiis, ubi* ignotum fuisse apud Iudæos virginitatis votum *omnes clamant.*

(H) D. DE TILLEMONT *Comment. in Hist. Ecclesiast. tom. 1. num. 3....* Sententia, quæ ante D. Hieronymum cœperat, quæque postea invaluerat, est, Virginis Patri Ioachim nomen fuisse. D. Epiphanius traditiones nonnullas, historiamque Virginis citat,... Bollandus.... assentitur, omnia hæc (quæ de Virginis parentibus narrantur) veluti nulla auctoritate firmata accipi debere, si Ioachim, & Annæ nomina excipias, quæ traditione Ecclesiæ servata credi possunt. Dicerem potius, impostores hosce, cum adeo antiqui sint, ut patris & matris sanctæ Virginis scire potuerint vera nomina, falsa verosimiliter non confinxisse, præcipue cum nullam confingendi caussam haberent; ex SS. enim Augustino & Hieronymo patet, nullam in Ecclesia fuisse traditionem, qua patrem Virginis Ioachim fuisse constaret. Bollandus certe fidendum omnino esse negat, returque patri matrique Virginis nomina hæc dari potuisse, quia primum quidem Domini præparationem, alterum vero gratiam significat.

(I) MATTH. 1. 16. Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.... Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

LUC. 1. 26. Missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen Virginis, Maria.

(K) LUC. 1. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabeth... Et ecce Elisabeth cognata tua, *inquit Angelus ad Mariam. Ex quo probari potest. Mariam ex Levitico genere duxisse originem, uti ex coniugio eius cum Iosepho, ex regio Davidis sanguine progenitam fuisse necessario infertur, quod apud Iudæos eiusdem familiæ viri ac feminæ connubio invicem iungerentur, ne miscerentur Tribus, & unius familiæ possessiones ad aliam transferent.*

Pars II Sect IV Cap. II. §. 18.

I. Quæ mens eſt Eccleſiæ in hoc feſto?

R. 1. Ut ſanctitatem B. Virginis & veneremur & imitemur.

2. Ut eius exempla ſecuti, digni efficiamur Chriſtum in corde noſtro ſuſcipere, ſicut ipſa per vitæ ſanctitatem Chriſtum in utero concipere meruit. (L)

(L) S Bernard. *in Aſſumpt. B. Mariæ, Serm. 2. num* 2. Sed quid introiſſe eum dicimus in caſtellum? Etiam in anguſtiſſimum virginalis uteri diverſorium introivit. Denique & *mulier quædam excepit illum in domum ſuam*. Felix mulier, quæ non iam exploratores Ierico, ſed ipſum potius fortiſſimum expoliatorem ſtulti illius, qui vere ut luna mutatur, non legatos Ieſu filii Nave, ſed ipſum magis ſuſcipere meruit verum Ieſum Filium Dei. Felix, inquam, mulier, cuius domus Salvatore ſuſcepto inventa eſt munda quidem, ſed plane non vacua. Quis enim vacuam dixerit, quam ſalutat Angelus gratia plenam? Neque hoc ſolum: ſed adhuc quoque in eam ſuperventurum aſſerit Spiritum ſanctum. Ad quid putas, niſi ut etiam ſuperimpleat eam? Ad quid, niſi ut advenienre iam Spiritu plena, ſibi eodem ſupervenienre, nobis quoque ſuperplena & ſuperefluens fiat? Utinam fluant in nos aromata illa, chariſmata ſcilicet gratiarum, ut de plenitudine tanta omnes accipiamus! Ipſa nempe mediatrix noſtra, ipſa eſt per quam ſuſcepimus miſericordiam tuam, Deus: ipſa eſt per quam & nos Dominum Ieſum in domos noſtras excipimus. Et nobis enim ſingulis caſtra ſunt ſingula, & ſingulæ domus: & ſapientia pulſat ad oſtia ſingulorum. Si quis ei aperuerit, introibit, cœnabitque cum eo. Eſt vulgare proverbium, quod multorum in ore, magis autem in corde verſatur: Bonum, inquiunt, ſervat caſtellum, qui cuſtodierit corpus ſuum. Sapiens tamen non ſic, ſed magis,
Prov. IV. 23. inquit, *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita procedit*.

N. 8. Abſit enim ut proprii quidquam inquinamenti domus hæc aliquando habuiſſe dicatur, ut in ea proinde ſcopa Lazari quæreretur. Quod ſi originalem a parentibus maculam traxit, ſed minus a
Ierem. I. 5. Ieremia ſanctificatam in utero, aut non
Luc. I. 4. magis a Ioanne Spiritu ſancto repletam credere prohibet pietas Chriſtiana. Nec enim feſtis laudibus naſcens honoraretur, ſi non ſancta naſceretur. Poſtremo cum omnimodis conſtet ab originali contagio ſola gratia mundatam eſſe Mariam: quippe cum & nunc in baptiſmate ſola hanc maculam lavet gratia, & ſola eam raſerit olim petra circumciſionis: ſi, ut omnino pium eſt credere, proprium Maria delictum non habuit, nihilominus ab innocentiſſimo corde etiam pœnitentia longe fuit.

N. 9. *Omnis* quidem *gloria filiæ regis ab* Pſ. XLIV. 14.
intus: nihilominus tamen *in fimbriis aureis circumamicta eſt varietate*. Non eſt de numero fatuarum virginum: prudens Virgo lampadem habet, ſed in vaſe oleum portat. An forte excidit vobis Evangelica Matth. XXV. 12.
illa parabola, quæ fatuas virgines prohibitas narrat ab introitu nuptiarum? Erat equidem domus earum munda. virgines enim erant. Erat ornata, quia ſimul omnes, id eſt, fatuæ cum prudentibus lampades ornaverunt: ſed erat vacans. quia in vaſis ſuis oleum non acceperunt. Hinc eſt, quod nec ab eis ſuſcipi in domos ſuas, nec admittere eas dignatur ſponſus cæleſtis ad nuptias. Non ſic mulier illa fortis, quæ ſerpentis caput contrivit. Habes enim poſt multa in laudibus eius,
quia *non extinguetur in nocte lucerna eius*. Prov. XXXI. 18.
In ſuggillationem hoc dicitur fatuarum, quæ veniente media nocte ſponſo, conqueruntur ſero, & dicunt: *Quia lampades* Matth. XXV. 8.
noſtræ extinguuntur. Proceſſit igitur glorioſa Virgo, cuius lampas ardentiſſima ipſis quoque Angelis lucis miraculo fuit,
ut dicerent: *Quæ eſt iſta quæ progreditur* Cant. VI. 9.
ſicut aurora conſurgens, pulcra ut luna, electa ut ſol? Clarius enim ceteris rutilabat, quam repleverat oleo gratiæ præ participibus ſuis Chriſtus Ieſus, filius eius.

In Nativit. B. V. Mariæ, Serm. n. 7. Totis ergo medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur: quia ſic eſt voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam. Hæc, inquam, voluntas eius eſt, ſed pro nobis. In omnibus ſiquidem & per omnia providens miſeris, trepidationem noſtram ſolatur, fidem excitat, ſpem roborat, diffidentiam abigit, erigit puſillanimitatem. Ad Patrem ve-

§. 19. *De Aſſumptione B. Mariæ Virginis.*

I. Qua die celebrat Eccleſia Aſſumptionem B. Mariæ Virginis?

R. Decimo octavo Kalendas Septembris. (A)

I. Quid ſignificat ea vox *Aſſumptio* B. Mariæ Virginis?

R. Significat mortem & tranſitum B. Mariæ e terris in cælum.

---

rebaris accedere: ſolo auditu territus ad folia fugiebas. Jeſum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur utique pro reverentia ſua: Pater enim diligit Filium. An vero trepidas & ad ipſum? Frater tuus eſt & caro tua, tentatus per omnia abſque peccato, ut miſericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit. Sed forſitan & in ipſo maieſtatem vereare divinam, quod licet factus ſit homo, manſerit tamen Deus. Advocatum habere vis & ad ipſum? Ad Mariam recurre. Pura ſiquidem humanitas in Maria, non modo pura ab omni contaminatione, ſed & pura ſingularitate naturæ. Nec dubius dixerim, exaudietur & ipſa pro reverentia ſua. Exaudiet utique Matrem Filius, & exaudiet Filium Pater. Filioli, hæc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio ſpei meæ. Quid enim? Poteſtne Filius aut repellere, aut ſuſtinere repulſam: non audire, aut non audiri Filius poteſt? Neutrum plane. *Invenisti*, ait Angelus, *gratiam apud Deum*. Feliciter. Semper hæc inveniet gratiam, & ſola eſt gratia qua egemus. Prudens Virgo non ſapientiam, ſicut Salomon, non divitias, non honores, non potentiam, ſed gratiam requirebat. Nimirum ſola eſt gratia qua ſalvamur. Luc. 1. 30.

N. 8. Quid nos alia concupiſcimus, Fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus: quia quod quærit, invenit, & fruſtrari non poteſt. Quæramus gratiam, ſed gratiam apud Deum: nam apud homines gratia fallax. Quærant alii meritum; nos invenire gratiam ſtudeamus.

(A) D. DE TILLEMONT *Comment. in Hiſt. Eccleſiaſt. tom. 2. adnot. 17. in feſtum Aſſumptionis.* Univerſa Eccleſia Latina & Græca hodie decima quinta Auguſti die mortem & glorificationem ſanctæ Virginis celebrat. Græci feſtum hoc *Dormitionem κοίμησιν* appellant, & nonnumquam ſanctæ Virginis tranſitum μετάστασιν. Latini quoque *Dormitionis* vocem uſurparunt; verum plerumque *Aſſumptionis* voce utuntur, quam peculiariter Virgini tribuit Eccleſia, licet nonnumquam uſa etiam ſit ad aliorum ſanctorum mortem indicandam. Plura afferuntur exempla, quibus addi poteſt illud D. Auguſtini, qui de puero S. Stephani interceſſione reſuſcitato, ac iterum poſt baptiſmum ſuſceptum mortuo, iiſdem verbis utitur: *Aſſumptus eſt*. P. Thomaſſinus uſum verbi *Aſſumptionis* recognoſcit: mirumque eſt, quod hinc ad reſurrectionem Virginis probandam argumentum ſumat.

Quod argumentum ex eo magis falſum apparet, quod Eccleſia diem mortis Virginis decima quinta Auguſti die in Aſſumptionis feſto celebrat, ut ex orationibus, quibus utitur, & voce *Dormitionis* Latinis pariter ac Græcis communi, patet. Nemo autem ipſa mortis die reſurrexiſſe aſſerit. Alii poſt tres, poſt quadraginta alii a mortuis ſurrexiſſe volunt; qui vero poſtremam hanc ſententiam tuentur, feſtum vigeſima tertia ſeptembris die aſſignant, ipſius mortem decima quinta die Auguſti ſecutam per conſequens innuentes. Antiqua Romana Kalendaria a P. Frontone, & a Leone Allatio data Aſſumptionis feſtum titulo requiei & pauſationis indigitant. In Sacramentario D. Gregorii præter orationes vigiliæ & diei, quæ etiamnum dicuntur, in vigilia habetur vulgaris Oratio *Concede miſericors Deus*, voce *memoriam in requiem* mutata. Eodem modo dicitur hæc Oratio feſto die ad Nonam in Monaſteriis ſub regula S. Bernardi, iuxta Breviarium anno 1648 impreſſum.

Nicephorus refert Imperatorem Mauritium primum omnium, ut per totum Orientis Imperium mortis ſanctæ Virginis κοίμησις feſtum decima quinta Auguſti die celebraretur iuſſiſſe; quod non prohibet, quominus etiam antea aliqua ſolemnitas ageretur. Centeſimo poſt Mauritium anno, Andreas Cretenſis inquit,

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 19.

Mortem Sanctorum quondam *Assumptionem* appellavit Ecclesia, quia per mortem Deus vocat eos ad se transferendos a terra in cælum. (B)

I. Assumptane est Maria in cælum corpore simul & anima?

R. Assumpta esse creditur, nec sine gravi fundamento; idque complurium Ecclesiarum insignium pia traditio fert. (C)

Quæcumque autem pia Ecclesiarum traditione nituntur, a nullo Catholico viro improbari pos-

---

mortem aut resurrectionem Virginis per totum orbem honore affectam, festum tamen nonnisi in paucissimis locis celebratum.

Nonnulla valde antiqua Martyrologia decima octava die Ianuarii recensent festum mortis sanctæ Virginis, *depositio*, aliquando vero etiam Assumptionis: Christiani quoque Ægyptii Quietis diem eiusdem mensis die decimasexta celebrare peribentur. Festum Assumptionis Romæ quoque agebatur Sergii Papæ tempore anno 688. sub *Dormitionis* nomine, nec non a Græcis, vel intra Nativitatem & Purificationem, vel Augusto mense. In antiquo Romano Kalendario a P. Frontone dato, & in Allatiano, recensita est die decimaquinta Augusti sub *pausationis* nomine, ut modo indicavimus. S. Gregorii Sacramentarium festum Assumptionis appellat, & in diem decimam quintam Augusti conicit, in quam Galli festum diei decimoctavæ Ianuarii, tum cum Romanos ritus sub Carolo Magno admiserunt, transtulisse creduntur.

Anno 813. nondum in Gallia universim recepta erat ut a populo celebraretur, sed paulo post recepta fuit, ut ex Capitularibus, quæ Festum Assumptionis appellant, videre est. Ante Carolum Magnum Godegrandus Metensis Episcopus tamquam magnam suæ Diœcesis solemnitatem statuerat. P. Fronto vigiliam quoque ab ipso institutam putat, quæ post aliquod tempus ieiunio celebrabatur; cum Pontifex Nicolaus I post annum 856. ad Bulgaros scripsit. Hæc Assumptionis vigilia apud Usuardum, & Adonem legitur, qui festum *Dormitionis* nomine indicant, neque alter ab altero accepit, verum ambo ab antiquiori fonte, quod & Bedam ante ipsos fecisse credibile est, qui in diem decimam quintam Augusti refert. Post annum 1094. a Papa Urbano II. hujus vigiliæ ieiunium in Gallia statutum vel confirmatum fuisse creditur.

(B) *Hæc fuse probantur ex sequent. Auctoribus infra adductis.*

(C) D Claudius Ioli *in Differt. de verbis Usuardi, &c. exscribit verba varior. Martyrol. tum MSS. tum typis excusorum, quæ hinc adducere non piguit:* Vetus Martyrologium Romanum a Cardinale Baronio desideratum, opera & studio Heriberti Rosweydi Ultraiectini Societatis Iesu Theologi publicatum, & Paullo V. Pontifici Maximo inscriptum.

xviii. *Kal. Sept.* S. Mariæ Dormitio.

Calendarium Romanum nongentis annis antiquius, & aureis characteribus exaratum; a Ioanne Frontone Canonico Regulari S. Augustini, ex Monasterio S. Genovefæ Parisiensis erutum & editum anno 1652.

xv. *Die Augusti solemnia* de Pausatione Sanctæ Mariæ.

Usuardi Martyr. quo Romana Ecclesia, ac permultæ aliæ utuntur: iussu Caroli Magni conscriptum, opera Ioannis Molani Lovaniensis, Lovanii sacræ Theologiæ Regii Professoris editum.

Decimo octavo Kal. Septembris.

Dormitio Sanctæ dei Genitricis Mariæ: *cuius sacratissimum corpus, etsi non invenitur super terram, tamen pia Mater Ecclesia eius venerabilem memoriam sic festivam agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo autem venerabile illud Spiritus sancti templum nutu & consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum & apocryphum inde tenendo docere.*

Persimile est omnino Martyrologium Usuardi MSS. pervetustæ atque optimæ notæ, quod in Bibliotheca S. Germani Pratensis servatur.

Adonis Viennensis Archiepiscopi Martyrologium ad MSS. exemplaria recen-

ſtrum, opera & ſtudio Heriberti Rosweydi Ultraiectini Societat. Ieſu Theologi: antea vero ſub nomine Adonis ſive Udonis Archiepiſcopi Trevirenſis a Iacobo Moſandro Carthuſiano publicatum.

XVIII. *Kalendas Septembris* SANCTÆ MARIÆ DORMITIO.

Et in libello eiuſdem ADONIS de Feſtivitatibus SS. Apoſtolorum, &c. quem Rosweydus ſeparatim edidit, & ipſius Martyrologio præpoſuit.

VI. *Idus Septembris*.

Natalis Beatiſſimæ Dei genitricis Mariæ, &c. Cuius DORMITIONEM XVIII. *Kalend. Septemb. omnis celebrat Eccleſia. Cuius ut ſacrum corpus non invenitur ſupra terram: ſic nec beati Moyſis ſepulcrum, quem ſacra Scriptura dicit a Domino ſepultum. Tamen pia mater Eccleſia, quæ ſuis obſervationibus integerrima fide fundata conſiſtit, eius venerabilem memoriam ſic feſtivam agit, ut pro conditione carnis eam migraſſe non dubitet. Ubi autem venerabile Spiritus ſancti templum illud, id eſt, caro ipſius beatiſſimæ Virginis Mariæ divino nutu & conſilio occultatum ſit, magis elegit ſobrietas Eccleſiæ cum pietate neſcire, quam aliquid frivolum & apocryphum inde tenendo docere. Sufficiunt enim ei ad ſanctitatem & vitam Virginis & Matris Domini commendandam Evangeliſtarum teſtimonia, nec de ea quærere altra neceſſarium putat.*

In CALENDARIO Breviarii cuiuſdam MSS. quingentorum ad minus annorum, quod in Bibliotheca Cœnobii S. Germani Pariſienſis aſſervatur.

XVIII. *Kal. Septemb.* DORMITIO SANCTÆ DEI GENITRICIS.

Pag. 13. *Diff. quænam fuerit illius ſcribendæ occaſio, his verbis aperit.* Neque enim hic de veritate hiſtoriæ Aſſumptionis corporalis B. Mariæ agitur, quam nemo vere Catholicus oppugnare velit, nec etiam poſſit. Itaque nunc de ea ſermo non habebitur, niſi ex occaſione, & in quantum textus Uſuardi poſtulabit. Quis enim negare valeat, Aſſumptionem talem ab omnipotenti Deo fieri potuiſſe? Quis aſſerere præſumat, Deum ita fieri noluiſſe? Quis proferre audeat, Beatiſſimam Virginem, quam Angelus ab ipſo Deo miſſus & ſalutavit, & prius quam ſ... eſſet, cæleſti *gratia plenam* eſſe aſſeveravit, poſtquam Dei Mater eſſe cœpit, peculiarem hanc gratiam non meruiſſe? Qui hæc inter Chriſtianos blaterarit, non modo impius ac blaſphemus, ſed etiam ſtultus, & omnino mentis expers haberetur.

Ut autem prodigioſæ impietatis ac extremæ dementiæ argueretur, qui talem corporis Aſſumptionem quaſi falſam denegaret; ita præſcriptos ab Eccleſia limites ille tranſgrederetur, & ut ait Tullius *lineas tranſiliret*, qui eam pro conſtanti atque indubitata aſſereret, cum incedere medius iuſſus ſit, non aſſeverando quod non prorſus conſtat, nec etiam reſpuendo quod infectum dici nequit; ſed pie credendo quod fieri non tantum potuit, ſed etiam convenienter decuit.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 19. *Parad.* III.

Sive autem ſacratiſſima Virgo in corpore, ſive extra corpus in cælos aſſumpta fuerit, exaltata eſt ſupra choros Angelorum, ab omnibus generationibus beata in æternum dicenda, omnimodis laudibus prædicanda, hymnis ac canticis ſpiritualibus excolenda, devotis fidelium precibus invocanda. Baronius inconſtantiæ Uſuardum accuſat: quia nimirum Uſuardus XIV. Auguſti *vigiliam Aſſumptionis* non *vigiliam dormitionis* ſcripſerat. Quid ſi autem Uſuardus id ſciens prudenſque fecerit, ut maiori fide varietatem ſui temporis demonſtraret? Num idco reprehendi debet, quia Eccleſiæ Occidentalis ſimul & Orientalis diverſa vocabula, ea occaſione, exprimere voluit? Quamvis enim tempore Uſuardi nondum Aſſumptionis feſtum ubique in Eccleſia Latina admiſſum eſſet, ut infra demonſtrabimus, attamen Aſſumptionis verbum iam apud Latinos invaluerat, ſicuti ex Martyrologio Bedæ colligitur, qui obiit anno Domini 735. Nec fortaſſe a Bedæ tempore procul abeſt, vetuſtum quoddam Calendarium cœnobii S. Germani Pariſienſis, in quo hæc verba me deprehendiſſe non diffiteor, 18. Kal. Sept. *Aſſumptio ſanctæ Mariæ Matris Domini*. Cuius antiquitas ex eo apparet, quod in eo nulla fit mentio die præcedenti, hoc eſt, 19. Kal Sept. vigiliæ eiuſdem Aſſumptionis, ſed tantum *Natalis S. Euſebii Epiſcopi*. Ita & in Calendario quodam MSS. Corbeienſis Monaſterii 800. circiter annorum, quod aſſervatur in Bibliotheca Epiſcopi Tullenſis, refertur 18. *Kal. Sept. Aſſumptio Sanctæ Mariæ Matris D. N. I. C.*

Verum apud Græcos, qui feſtum illud iam pridem acceperant, tempore nempe Mauricii Imperatoris circa annum 583. ut notat Nicephorus, vel etiam antea, κοίμησις, hoc eſt, *Dormitionis* nomen iam in uſu erat, ac perpetuo exinde permanſit. Quod quidem feſtum Cardinalis Sir-

PARS II.
SECT. IV.
CAP. II.
§. 19.

letus apud Canisium ex Menologio quodam Græcorum, veluti est in omnibus aliis Menologiis ac Menæis, *sacram Dormitionem sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ* nuncupat. Balsamon quoque ad Canonem 3. Apostolorum τὴν ἑορτὴν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, *festum Dormitionis sanctissimæ Deiparæ* nominat, ut & Codinus, cap. 15. 3. *de officiis Ecclesiæ & Aulæ Constantinopolitanæ*. Et Leo Imperator oratione 10. in S. Mariæ Dormitionem, in qua valde dubius videtur quid de ipsius corpore, an redivivum iam fuerit, an futurum sit, sentire debeat.

Notandum est tamen κοίμησιν istam quosdam aliquando Græcos, sed pauciores, μετάστασιν appellasse, veluti Comnenus Manuel in novella anni 674. apud Photium in Nomocanone, & in Codice Iuris Orientalis libro 1. *de Feriis*. At pariter notandum est μετάστασιν istam omnes omnino Interpretes emigrationem vertisse, præter Iacobum Gretserum Societatis Iesu Presbyterum, qui in commentariis ad Codinum μετάστασιν *translationem* vertit; statim addens, hac voce Menæa Græcorum post supradictum de *Dormitione* titulum, mox per verbum istud μετάστασιν voluisse subiungere resurrectionem eiusdem Deiparæ virginis, quasi eodem die & anima & corpore in cælum assumpta fuerit, cum alii Interpretes κοίμησιν & μετάστασιν idem significare senserint, ut iam dixi; de qua interpretatione Gretserum reprehendere videtur doctissimus vir Franciscus Combefis Dominicanus in Notis ad Orationem Leonis Augusti de *Dormitione Beatæ Mariæ*.

Hoc autem quod opinatur Gretserus, nimirum B. Virginem eodem die, quo e vivis excessit, resurrexisse, ut fieri potuisse non denegamus, ita incertum atque uni Deo cognitum esse profitemur; si quidem ipse Gretserus agnoscit, *Latinam Ecclesiam quæ Assumptionem solemni cæremonia die 15. Augusti concelebrat, de die Dormitionis, an illo, an aliquo præcedenti acciderit, nihil tradidisse: resuscitationem* autem B. Virginis *Damascenum*, qui Græcus erat, *tertio demum ab obitu die statuisse, in Oratione de Assumptione B. Mariæ*; item & alios censuisse, ab eiusdem obitu *intercessisse quadraginta dies usque dum anima cum corpore rursus conglutinata, resurrexit, cælumque petivit*.

Usuardus igitur utrumque morem procul dubio designare voluit, Latinorum per *Assumptionis* verbum, Græcorum per *Dormitionis*. Non est enim verisimile, virum prudentem, pium atque doctum aliud in mente habuisse, quam diversas appellationes utriusque Ecclesiæ demonstrare; cum ipsi æque facile fuisset in vigilia Assumptionis verbo *Dormitionis* uti, si verbum *Assumptionis* supprimere voluisset.

Die 15. Augusti maluit Usuardus vocem *Dormitionis* assumere, quæ migrationem B. Virginis ex hac vita significat; quoniam hic dies proprie illi migrationi concelebrandæ dicatus est, quam *Assumptionis*: quæ tametsi migrationem istam quoque designet, veluti in Martyrologio quodam vetustissimo S. Hieronymi nomine insignito, de quo infra dicemus, ubi 6. Calend. Ian. Assumptio S. Ioannis Evangelistæ apud Ephesum refertur, & assumptio S. Aviti Abbat. Carnoteni pagi apud Gregorium Turonensem. & in lectionibus Breviarii Parisiensis die 17. Iunii: qua locutione etiam antea Eusebius mortem Constantini Imperatoris signarat, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεὸν ἀνελαμβάνετο, ad *Deum suum assumptus est*. Quamvis, inquam, *Assumptionis* verbum assumptionem quoque animæ absque corpore designare possit, nihilominus assumptionem corpoream clarius exprimit, quam alii tertia die, veluti supra S. Ioannes Damascenus, contigisse ferunt, alii vero quadragesima, veluti venerabilis Beda, apud quem in Martyrologio die 9. ante Kalendas Octobris, qui 23. est Septembris, *secunda Assumptio sanctæ Mariæ* annotatur, quæ præcise pro *assumptionis corporeæ* festo ibi sumitur, quemadmodum assumptio prima pro *Dormitionis*, quæ 15. Augusti præcesserat... Apud Belethum *sanctorum transitus multis appellatur modis. Dicitur enim exitus, transitus, obitus, natale, natalitium, dormitio, depositio, passio, assumptio*. Unde idem Belethus cum hæc omnia verba particulatim interpretatur, *Assumptionem* B. Mariæ, transitum ipsius esse dicit. & in quodam Martyrologio Adonis MSS. apud S. Germanum a Pratis 18. *Kal. Sept.* reperitur scriptum *Dormitio vel Assumptio*, quasi duo hæc verba idem significent. In Breviario autem, quod ibidem ostenditur, & a 500. vel amplius annis iam scriptum creditur, cum in eius Calendario 18 Kal. Sept. *Dormitio sanctæ Dei Genitricis* relata sit, in contextu tamen officii eiusdem diei titulus sic se habet: *in Assumptione Sanctæ Mariæ*. Mirum igitur haberi non debet, quod Usuardus, postquam 19. *Kal.*

Sept. vigiliam Assumptionis B. Mariæ annuntiavit, postea 18. Dormitionis eiusdem festum expresserit, cum in eo neque discrepantia ulla intelligi debeat, neque exempla sic loquendi olim defuerint.

Pag. 55. S. Isidorus Hispal. qui cessit vita anno 636. de morte Beatæ M. V. ita locutus est lib. de vita & morib. SS. c. 61. *Specialiter nulla docet historia Mariam gladii animadversione peremptam: quia nec obitus eius usquam legitur, dum tamen nec reperiatur scriptura.*

Pag. 61. Fidelis quidem est viri pie credere, corpus Beatæ Mariæ V. in cælum esse receptum, & (ut opinatur Petrus Blesensis in Serm. 34. de Assumpt. p. 329. edit. ann. 1667. in fol.) servatum fuisse ab omni mortalitate & corruptione illæsum.

Pag. 83. Petrus Aurelius Edit. in fol. ann. 1642. pag. 76. *Beatam Virginem Deiparam corpore simul & anima in cælum ivisse verissima doctrina est, Ecclesiæ consensu fulta, non tamen omnino catholica fides; nec qui eam neget, ut erroris reus, sic hereticus erit, aut Dei verbo refragatur, in quo ea de re nihil exstat.*

Pag. 91. Vandelbertus, qui claruit ann. 858. in Martyrologio suo:
Octava decima, mundi lux flosque Maria,
Angelico comitata choro petit æthera Virgo.

Pag. 143... Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis, qui obiit Romæ ann. 1298. in Rationali divinor. offic. lib. 7. cap. 24. *Utrum vero corpus in terris remansit, incertum habetur: & melius est pie dubitare, quam aliquid circa hoc temere definire... Pie tamen credendum est, eam totaliter fuisse assumptam.*

Pag. 145. Ioann. Belethus Parisiensis Theologus... *Verum esse, Beatam Mariam, quo ad animam eius attinet, assumptam fuisse certo novimus: an vero corpus illius postea etiam assumptum fuerit, profecto incertum est. Pie tamen credimus ipsam integre fuisse assumptam, sed prius anima ac deinde corpore.*

Baron. *in notis ad Martyrol. Romanum Augusti* 15. Quod autem spectat ad historiam de Assumptione Dei Genitricis, ne quid præteriisse videamur, scire debemus, improbatam fuisse ab Ecclesia Catholica opinionem Collydianorum Hereticorum, asserentium beatam Virginem divinæ fuisse naturæ, prorsusque mortis expertem, ut de his scribit S. Epiphan. in Panar. hæref. 78. & 79. Humanæ autem tantum eam naturæ fuisse, sed auctam multis immensisque prærogativis, Catholica Ecclesia profitetur. Idque cum omnes Orthodoxi antiqui Patres: tum inter eos idem sanctus Epiphan. adversus prædictos agens pluribus comprobet; tamen de eius obitu non audet certi aliquid definire, cum ait: *Non autem omnino definio hoc, & non dico quod immortalis mansit, sed neque affirmo an mortua sit.* Rursus fuit quorumdam opinio dicentium, eam martyrio vitam finiisse. His adversatur auctor, qui dicitur Isidorus, libro de vir. & obit. Sanct. cap. 68. & alii post eum. Supradictæ autem omnes opiniones ab Ecclesia Dei reiiciuntur, quæ catholice profitetur, eamdem, ut hominem naturali exitu vita functam. Rei autem gestæ historia, quæ inscribitur de transitu Virginis, a Gelasio connumeratur inter apocrypha, *dist.* 15. *cap. Sancta Romana.* Putatur illa esse, quæ nomine Melitonis Sardensis legitur: quam & Beda reiicit in retract. Apost. c. 8. De eadem Assumptione meminit Dionysius Areopag. de divin. nom. cap. 3. Greg. Turon. de glor. mart. lib. 1. cap. 4. & 9. Plura item refert Nicephorus lib. 2. cap. 22. & lib. 15. cap. 14. eaque ex maiorum traditione a Iuvenale Episcopo Hierosolymitano conscripta. Ioannes Damascenus, Metaphrastes, Glycas, & alii fere eadem. Quid autem de his senserint maiores, ut prætereamus apocryphum illud S. Hieronymi nomine conscriptum, Usuardus & Ado, cum hac die celebrari dicant Dei genitricis dormitionem, de Ecclesiæ iudicio verba hæc subdunt: *Plus elegit sobrietas Ecclesiæ cum pietate nescire, quam aliquid frivolum & apocryphum inde tenendo docere.* Hæc illi. Porro Dei Ecclesia in eam partem propensior videtur, ut una cum carne assumpta sit in cælum: nam in huius diei celebritate illas sanctorum Patrum homilias legendas tradidit, quibus eadem de eius Assumptione firmantur: quæ quidem sententia cum plurimorum Theologorum auctoritate, tum etiam communi consensu Fidelium iam recepta videtur. Quonam autem tempore sanctissima Dei genitrix ex hac vita migrarit, diversæ feruntur sententiæ. Eusebius imprimis eius ex hac vita transitum ponit anno a Christo Domino quadragesimo octavo, aitque: *Maria virgo Iesu Christi mater ad Filium ad cælum assumitur, ut quidam fuisse sibi revelatum scribunt.* Hæc ille. Rursus autem ex alia quadam revelatione scribit S. Antoninus

in 3. parte tit. 19. cap. 11. in fine, *post annum elapsum ab ascensione filii, & tot dies, quot intercurrunt ab eo tempore usque ad decimam quintam Augusti, eam esse defunctam, ac demum post alios quadraginta dies ab eius obitu assumptam esse in cælum nono Kalend. Octobris*. Ex hac sententia addita videntur ad Martyrologium Bedæ, ea die, hæc verba: *Secunda assumptio S. Virginis Mariæ*. De eadem hæc Belethus cap. 147. *Mulier*, inquit, *quædam religiosissima, appellata Elizabeth, quæ nunc etiam in vivis est, habitat in finibus Saxoniæ, ait lib. 4. cap. 1. sibi revelatum, quod circiter dies quadraginta assumptum fuerit corpus post assumptionem animæ; de qua re opusculum quoddam composuit, sed non est in Romana Ecclesia comprobatum, &c.* Ex hac itaque aut simili revelatione alicui placuit ad Bedam adiicere secundam Assumptionem eiusdem Virginis Mariæ. Antoninus autem dum de his agit, dicit eam fuisse S. Elizabeth filiam Regis Hungariæ, uxorem quondam Lanthgravii, quam Gregorius nonus retulit inter sanctos; cuius tamen de ea re sententiam minus probari testatur, aitque: *Nec propterea detrahimus sanctitati eius: quia non semper, quæ sancti viderunt in spiritu, eadem ut Prophetæ viderunt, sed iuxta suas mente conceptas imaginationes*. Hæc ille.

Idem Baronius *in Annal. Eccles. Iesu Christi ann.* 48. *num.* 4. Eodem anno a Christo nato quadragesimo octavo, olympiade ducentesima sexta, anno secundo, sanctissimam Dei genitricem Mariam assumptam esse in cælum Eusebius habet in Chronico his verbis: *Maria virgo Christi Mater ad filium in cælum assumitur, ut quidam fuisse sibi revelatum scribunt*. Non possumus non vehementer mirari, tantæ rei historiam, vel saltem tempus migrationis eius sic a Scriptoribus prætermissum, ut opus fuerit, non quod Scriptorum monumentis testatum esset, sed horum penuria, quid huic vel illi de ea re fuerit revelatum, investigare, & ut facit Eusebius, *historicam veritatem incertorum hominum revelationi committere*. Tolerandum tamen esset, si omnes, quibus de ea re divinitus facta dicitur demonstratio, æque in eamdem sententiam conspirarent vel si unius aut saltem alterius anni spatio inter se invicem dissiderent: at monstrosa quædam inter eos discrepantia reperitur; cum alii, licet incerti, quos citat Eusebius, id accidisse dixerint anno, ut vidimus, Domini quadragesimo octavo, post annos scilicet a Dominica passione quatuordecim; rursum vero cuipiam probatæ sanctitatis demonstratum cælesti visione tradatur, *post annum elapsum a passione Christi & totidem dies quot intercurrunt ab eo tempore usque ad decimam quintam mensis Augusti, ex hac vita migrasse, ac demum post alios quadraginta dies, nono videlicet Kal. Octobris, una cum corpore assumptam fuisse in cælum*. Cui revelationi qui fidem adhibuerunt, non tantum dicta die, ut facit Ecclesia, decima quinta augusti, eiusdem celebrant assumptionem; sed & aliam, quam secundam dicunt, assumptionem dicta die 9 Kalend. Octobris ad Bedæ Martyrologium addiderunt. Sed hæc ab Ecclesia minime recepta esse noscuntur.

N. 5. Rursum alii, isthæc de revelationibus prætermittentes, certorum auctorum testimonio certum annum eiusdem Assumptionis adstruere conati sunt. Sed cum quæ citant, eadem scripta nec nobis nec maioribus cognita fuerint, in eamdem de impostura suspicionem adducuntur: cum præsertim non sit eorum una eademque sententia, sed plane diversa. Siquidem Nicephorus ex Evodio eam vixisse tradit annos quinquaginta novem. Epiphanius Presbyter Hippolytum quemdam Thebanum citat, qui dicit eam vixisse annos novem post Christi passionem, eamque decessisse anno Domini quadragesimo tertio, suæ vero ætatis quinquagesimo septimo; secundum quod dicitur peperisse Dominum Redemptorem annum agens decimum quartum. Sed nec his assentiens ipse Epiphanius, eam ex hac vita migrasse tradit annos natam septuaginta duos. Verum enim vero si quæ ab his Auctoribus dicta sunt, maioribus nostris cognita & explorata fuissent; non ex incertorum Auctorum revelatione, si certos quos sequeretur habuisset, eius obitus annum Eusebius consignasset: nec quod mortua fuisset, Epiphanius se affirmare non posse, testatus esset; vel non fuisse mortuam, aliqui temere tradidissent. Ex iisdem, puto, Auctoribus Cedrenus etiam affirmat, eam ex hac vita decessisse, cum ageret annum suæ ætatis septuagesimum secundum; refert tamen aliquorum fuisse sententiam, quod clauserit humanæ vitæ diem anno ætatis suæ quinquagesimo octavo: sunt hæc enim verba ipsius: *Tradit sanctam animam Domino ac Filio & Deo suo annos nata septuaginta duos: quidam tradunt, quinquaginta*

octo, vixit ergo viginti quatuor annos post Christi ad cælum ascensum.

N. 6. Quemnam autem ex his omnibus potissimum sequamur, ambiguum nobis est.

N. 9. Sed iam cetera, quæ ad rei gestæ historiam pertinent, persequamur: quæ quidem cum neque ex Canonicis scriptis, neque ex antiquorum Patrum testimoniis roborentur, non omnia quæ in eo genere a diversis sunt scripta, hic recitabimus; sed delectu habito, ea potius quæ maiorum traditione ad posteros sunt delapsa, eademque probatorum Auctorum postea scriptorum monumentis consignata, in medium afferemus. Nec quis putet derogatum quidquam gloriæ eius, quod isthæc adeo obscura remanserint: quippe quæ, ut sol alter radiorum suorum fulgoribus splendens, non tantum nulla valuerit offundi ob scriptorum inopiam densa caligine, sed in his tenebris multo splendidius iubar eius effulserit. Etenim quænam pars est orbis Catholici, ubi eius transitus & assumptionis celebritas celeberrimo cultu annua quaque die non reperiatur? Nam secundum Propheticum illud a se dictum, & ab Evangelista scriptum oraculum, *Ecce enim ex* Luc. 1. 48. *hoc beatam me dicent omnes generationes*. Omnes prorsus superatæ sunt temporum tenebræ; amplissima ipsa sua gloria illustrata: ut eo maioribus appareat cumulata laudibus, & aucta præconiis, quo minus illa acceperit aliunde. Sed iam rem ipsam aggrediamur.

N. 10. De his quæ spectant ad mortem eius a diversis conscripta, alia sunt ut erronea ab Ecclesia Catholica prorsus reiecta; alia vero ut apocrypha atque deliria itidem improbata; alia rursus cum multorum scriptis, tum etiam pia fidelium traditione recepta. Reiicit S. Ecclesia inprimis Collyridianorum deliria, & Antidicomarianitarum commenta: quorum illi putaverunt illam non similem nobis humanæ fuisse naturæ consortem, sed divinæ; sicque ut Deum fuisse penitus mortis expertem: quos refutat abundantius Epiphanius in Panario. Idem tamen agens contra Antidicomarianitas, qui sanctissimæ Dei Genitricis virginitatem infamare conati sunt, nec illud concedens quod commendata Ioanni apud eum semper manserit, abutebantur plerique ea licentia in occasionem peccati, dum apud se devotam aliquam virginem retinere, eo exemplo concessum putarent, in eam incidit disputationem; an ex Scripturis sanctis elici possit, ipsam esse defunctam. Cumque ex illis nec quod mortua, nec quod absque morte fuerit in cælum translata, satis expressum haberetur; ipse integrum relinquens, neutrum definire præsumpsit. PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 19.

N. 12. Ceterum condonandum illi, si, quod & aliis sanctissimis atque eruditissimis viris sæpe accidisse reperitur, dum ardentiori studio in hostes invehitur, vehementiori impetu in contrariam partem actus, lineam videatur aliquantulum veritatis esse transgressus. Catholica quippe Ecclesia nullam de obitu Dei Genitricis dubitationem admittit; sed quam novit humanæ fuisse naturæ consortem, humanam pariter moriendi necessitatem expertam affirmat. Sic nec recipit quorumdam sententiam, qui Simeonis oraculo persuasi, quod ei dixerat, *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*, eam martyrio Luc. 11. 35. vita functam tradiderunt. Et reiicit apocrypha illa, quæ de illius transitu & Assumptione scripta erant: decreto enim Romani Concilii, cui Gelasius Papa præfuit, inter apocrypha adnumeratur libellus de transitu Mariæ Virginis.

N. 17. Sed dicant velim, ubinam, aut quando, vel quo saltem levi signo id quod dicunt, Ecclesia professa sit se nescire; cum alioqui, licet nullum de ea re decretum edixerit, in ipsis sacris Ecclesiasticis precibus, quas ea die publice recitare consuevit, id affirmasse sæpius videatur, Versibus, Responsoriis, Antiphonis, & Lectionibus? In quam sententiam cum Patres omnes, qui de ea re egerunt, æque conspirent, & Scolasticorum classis pariter consentiat, nullus remanet dubitandi de ea re locus; adeo ut perfrictæ frontis & procacis sit animi indicium, Ecclesiæ universalis usui, & tot Patrum sententiis non acquiescere; maximamque omnium esse temeritatem his omnibus contradicere.

N. 24. Demum, ut de his dicendi finem faciamus: sicut tam ex Græcorum quam Latinorum omnium, perpaucis exceptis, qui ea Epistola decepti sunt, assertione, ita etiam ex Romanæ Ecclesiæ usu recepto firmiter constanterque asserimus ac profitemur, ipsam sanctissimam Dei genitricem Mariam una cum sacratissimo illo corpore, quo impertita est Deo carnem, in cælum esse receptam. Quod quidem haud adeo mirum vel novum videri debet; cum si cetera in illam col-

lata penſentur beneficia, hoc levius cenſendum videatur, quod & aliis plurimis conſtat fuiſſe divina liberalitate conceſſum. Quod ſi Chriſto reſurgente ex mortuis, multa ſubinde, ut ait Evangeliſta, *Sanctorum corpora ſurrexerunt, & introierunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis*; (Matth. xxvii. 52. & 53.) quos, penetrans ille cælos, duxit ſecum in altum, *captivam*, ut eſt apud Paullum, *ducens captivitatem*: (Epheſ. iv. 8.) quid, inquam, tam mirum, tam novum, ut matri conceſſum ſit, quod compluribus ſervis conſtat fuiſſe tributum? Sunt & aliæ innumeræ rationes, immo & ſanctorum oracula Prophetarum, quæ non id ſuadeant ſolum, ſed affirmare compellant: quæ cum ab aliis pluribus ſint recenſita, in illis diutius non immorabimur. Hactenus de Aſſumptione Dei Genitricis Mariæ; quam quidem non ſic recenſuimus hoc anno, quaſi affirmare velimus, hoc ipſo anno eſſe defunctam, & in cælum aſſumptam; ſed quod hoc anno ponatur ab Euſebio, nobiſque quonam anno certo deceſſerit, ſit inexploratum.

D. de Tillemont *Comment. in Hiſt. Eccl. adnot. 15. de Reſurrectione Beatæ Mariæ Virg.* Nos quidem minime iudicium ferre audemus de opinione, quæ communi & unanimi Fidelium conſenſu videtur excipi, quod nempe Deus Virginem ſuſcitaverit iuxta aliquos tertia poſt mortem die, quadrageſima vero die iuxta alios. Satius noſtro fungemur officio, dum per nos ſapientibus exhibeantur illæ, quæ obiici poſſent, difficultates; tunc enim liquido conſtabit quæſtionem iſtam nefas eſſe, ad noſtrum explendum munus, miſſam facere. Baronius in ſuis Annalibus de illa opinione verba faciens, eamque ſpectans tamquam veritatem, de qua dubitare non liceat, nequaquam Eccleſiæ Decretis nititur, quia, ut ipſe teſtatur, nulla exſtant: ſed multorum Patrum conſenſui, Scholarum ſententiis, omnibuſque partibus Officii, quod Aſſumptionis feſto tani ſolet ab Eccleſia. Interea tamen ex tot Patrum numero nullum profert; neminem enim revera proferre poterat. Nam neque Patres, nec alios Auctores de hoc umquam locutos, mihi eſt ſententia, præter S. Gregorium Turonenſem, qui ſexto labente ſæculo aliqua de iſta re conſcripſit. Et ipſe Baronius, nil ante dimidium quinti ſæculi reperiri haud eſt inficiatus. Recte Florentinius animadvertit, S. Ambroſium quoque opinionem iſtam haud tenere ut certam, quia inquit, nos Hiſtoricis non certe doceri, an Virgo martyrio fuerit affecta. Et quidem ipſe aliter locutus foret, ſi pro comperto habuiſſet, quod de Virginis morte, & reſurrectione Fideles dictitant. Præterea non incongruum eſt, Epiphanium, ſi ævo ſuo hæc opinio viguiſſet, ſuum illi ſuffragium adhibiturum. Andreas Cretenſis ſeptimo, aut octavo ſæculo, differens de mira morte & reſurrectione Virginis, teſtatur, nihil aliud ab Auctoribus ſe eruere potuiſſe, quam quod a Sancto Dionyſio didicit, qui de eius Reſurrectione ne ullum quidem verbum facere audet.

Patrum quoque, Conciliorumque ſententiæ prorſus Reſurrectioni videntur adverſari. Iſthoc clarum evadet per adnot. 36. in Ieſu Chriſti Domini noſtri vitam; ubi patet, pleroſque Patres, Hyppolitum ſcilicet, Ambroſium, Auguſtinum, Chryſoſtomum, & Græcos poſteriores, Sanctos omnes, uno Chriſto excepto, ultimam præſtolari diem ad reſurgendum, aſſeveraſſe; dicente Paullo, Deum peculiari gratia ſanxiſſe, omnes vel antiquos Patriarchas una nobiſcum felicitatis plenitudinem recepturos. (Heb. xi. 40.) Animadvertendum quoque cum ipſis Patribus, Ieſum omnibus ſimul tempore eodem operantibus in vinea mercedem fuiſſe elargitum. S. Avitus Viennenſis, qui ſexto ineunte ſæculo floruit, affirmat, ſolum Chriſtum non amplius moriturum reſurrexiſſe, *hactenus ſolus eſt*. Quo liquet, ſancti Melitonis Librum eſſe ſuppoſitum, vel adhuc in Gallia ignorari, vel potius iam fuiſſe repulſum.

Oecumenicum Concilium Epheſinum anni 431. Clero & Populo Conſtantinopolitano ſcribens de Neſtorio, ait, illum damnatum fuiſſe in Urbe, *in qua Theologus Ioannes, & Dei genitrix Virgo Sancta Maria* ἔνθα ὁ θεολόγος Ἰωάννης καὶ ἡ Θεοτόκος παρθένος ἡ ἁγία Μαρία. Expreſſiu hæc rupta, & verbi expers, varias ſibi explicationes cauſſata eſt. Pater Combefis tres affert, ſubaudiens, *aliquando habitaverunt*, aut, *ædes habent*, aut, *celebri in honore habentur*. Tamen fateri oportet, textum allatum corruptum eſſe, dum completus ſenſus haberi poſſit, ſubaudiendo verbum ſubſtantivum „ eſt „ quemadmodum hoc Græci Latinique ſæpius adhibent. Sic igitur opus erit exponi: *Neſtorius Epheſi damnatus fuit, ubi eſt S. Ioannes Theologus, & Sancta Virgo Maria Mater Dei*. Hæc itaque verba de iam mortuis dicta nil aliud ſignificant, quam quod eorum corpora ibi exſtarent.

Dicendum erit igitur, traditione Ephesinam Ecclesiam renuisse, sibi possessionem esse corporis Sanctæ Virginis, sicut certum est, Ephesinos ipsos fuisse in suasione, quod apud se esset corpus Ioannis Evangelistæ. Dicendum quoque est, Concilium Oecumenicum, in quo Iuvenalis Hyerosolimitanus secundum obtinuit locum, tenuisse hanc traditionem, illique suffragatum. Nullum hisce excogitari potest, prout mihi videtur, responsum; eo vel magis, quod nec possit in Manuscriptis textus ille adulterari, nec dici valeat, sæpius per sanctorum simplicia nomina Ecclesias eas indicari, quæ in eorum honorem conditæ fuerunt. Huiusmodi responsio aliquid haberet gravitatis, si tantummodo exprimeretur „ Ubi Ioannes „ Theologus, & Sancta Maria Deipara „. Verumne credibile est, Ecclesiæ nomen fuisse, „ Sancta Virgo Maria Mater Dei „? Id exigua probabilitate gaudet; nec simile adest exemplum. Ecclesiæ Virginis, quæ Ephesi erat, non raro memoriam faciunt Acta Concilii; sed semper sub uno nomine sanctæ Mariæ; & semel fortassis a S. Cyrillo in quadam Epistola additus fuit per se titulus, *Sanctæ Mariæ Matris Dei*. Si vero semper consuevissent Ephesini, illa nomina adhibere, eadam certe semper adhiberi iussisset S. Cyrillus in Concilii Actis; hoc enim valde profuisset contra Nestorium. Insuper nequaquam speciali modo significata esset Urbs Ephesi, dum diceretur Ecclesiam Virginis, & Ioannis ibi exstare. His quoque accedit, istam Virginis Ecclesiam unicam esse eo tempore nomine hoc celebratam, prout docemur Historiis; & hinc observandum quod ipsa erat Ecclesia maior, videlicet Cathedralis, & honor iste potius fuisset Ecclesiæ S. Ioannis tradendus, ubi Apostoli servabatur corpus; si altera simplicem propter devotionem nomine Virginis decorata fuisset.

Hinc est, quod, si diligenter perpendamus quod Andreas Cretensis dixit de Virginis Resurrectione tribus Orationibus in eius mortem, omnia videntur eruta ex eo, quod Ierusalem Virginis sepulcrum absque corpore repertum fuit. Baronius quoque eodem innixus esse fundamento, videtur. Facile tamen est intellectu, quanta debilitate decidat hoc argumentum, concesso etiam, quod tumulus ille vere esset idem, in quo condita erat Virgo. Andreas ipse revera non negavit, semetipsum haud certissima fide tenere, Virginem surrexisse: & fassus est, se adhuc ambigere, an Deus alio potius transtulerit corpus eius, sicut de Moyse factum est.

Non solum autem argumentum ex sepulcro vacuo deductum debile est, sed etiam in eo multum suspicandum est falsitatis; cum certum sit, ut supra diximus, huius tumuli ignorari locum usque ab ævo Epiphanii, & Hieronymi. Opinatur Baronius, repertum fuisse circa tempus, quo vixit Iuvenalis. De ipso Iuvenali, Euthimius, Ioannes Damascenus, & Nicephorus inquiunt, primam dedisse notionem, veluti simplicem coniecturam, anno 451. de Resurrectione Virginis, Mariano, & Pulcheriæ quærentibus in sepulcro Virginis corpus: nec latet, quid valeat Iuvenalis. Liber Melitoni adscriptus circiter illud tempus editus est, si est, quem damnavit Gelasius: ex quo dubitari potest, num Libro invento, inventum fuisset sepulcrum, vel potius sepulcro invento, Liber potuisset excogitari. Missum facio, quod opinio de Resurrectione Virginis difficillime Græcorum suffragia est adepta, quamvis populares devotiones, etiam non firmas, haud declinent. Andreas Cretensis, qui hanc doctus erat fortassis Ierusalem, videtur prior illam prædicasse septimo labente sæculo; & de Imperatore Leone Sapienti communiter dicitur, de ea valde dubitasse.

Si Occidentem spectemus, Gregorius Turonensis restatur, ibi sententiam hanc acceptam fuisse sexto sæculo, quamquam videatur id afferi auctoritate falsi Melitonis, cui, queritur Beda, nimiam præberi fidem. Ab ipso quoque expressa reperitur in antiquo Missali Gallorum. Pontifex Paschal. I. anno 820. sculpi iussit repræsentatio Resurrectionis Virginis ad Templi ornamentum, numquam tamen unanimiter ibi quoque excepta est. Beda certe inficiatur, etsi non nesciret exstare Hierosolymæ sepulcrum absque corpore, quod nullibi inveniebatur. Neminem latet, Idelphonsum, cuius erga Virginem devotio celebratur, Adonem sanctorum numero adscriptum in Romano Martyrologio sub die 16. Decembris, & Usuardum, maximam semper de hac materia commendasse cautionem; quia Evangelistarum verba, ait Ado, sufficiunt ad nobis declarandam vitam, virtutemque Virginis Matris Dei, & Ecclesia recte iudicat, minime opus esse aliud ulterius

investigare. Usuardi auctoritas eo magis est gravis, quod eius Martyrologium Romæ, & a ceteris plerisque Ecclesiis acceptum fuit, & adhuc alicubi illo utuntur.

Non pauci Auctores etiam ad nostrum usque sæculum asseverarunt, Virginis Resurrectionem credi posse, non tamen ut certam asseri, & multo minus ut spectantem Ecclesiæ Doctrinam, quæ prudenter, & sapienter in huiusmodi difficultatibus non versatur, ait Guibertus Abbas Benedectinus an. 1160. Huius Auctoris sensus videri possunt in Dissertatione a Domino Ioli elucubrata anno 1669. in Usuardum, trium Doctorum suffragiis approbata; necnon in Epistola, quam ipse duobus Cardinalibus scripsit an. 1670. Hic magis considerare opus est, plerosque Auctores nomine Ecclesiæ loqui, & hæc testari.

Expediet addere etiam Patrem Combefis, qui asseverat, omnia & singola argumenta, quibus Virginis Resurrectio innititur, parum habere ponderis; laudatque antiquorum Patrum in hisce materiis cautionem, in quibus, ut eius utar verbis, Deus aliquantulum voluit esse obscurus. Et quamvis nunc alicuius maioris libertatis in expressionibus detur copia, semper tamen nefas erit piæ fidei transilire fines, cum nefas sit nobis maiorem Patribus arrogare perspicuitatem. Expediet addere Florentinium, qui ait, Virginis resurrectionem nequaquam ab antiquis teneri tamquam rem satis *liquidam*. Ipse deinde supponit, notionem illam nobis claram evasisse: at minime affert huiusce novæ perspicuitatis originem. Expediet addere Baronium ipsum, qui in suis Annalibus nequaquam reiicit Usuardi, & Adonis cautionem: *Laudanda forte modestia:* illis usque utitur ad confirmandas veterum sententias in notis ad Martyrologium; & postquam attulisset eorum verba, nec reiecisset, addit solum, Ecclesiam maiorem ostendisse inclinationem ad credendum Virginis corpus cum anima elevatum in cælum, ex eo, quod Assumptionis die ipsa legat asseverantium Patrum Homilias, scilicet, Ioannis Damasceni; additque, hanc opinionem nunc multorum auctoritate Theologorum, fideliumque unanimi excipi consensu.

Aliis iudicium sit, cui suffragandum, cum propter hunc commonem fidelium consensum, cui etiam iuxta Hæreticos magna debetur veneratio, quemque Molanus distinguit a fide Ecclesiæ, tum propter argumenta convenientiæ, quæ graviora in hac materia iudicamus. Nobis de hoc sermo est iuxta Historica, non Theologica principia. Quamobrem si Baronius opinione Scholasticorum innititur, & Officio Ecclesiæ, ei respondere haud veremur, Scholasticos nil habere umquam auctoritatis in factis Historicis Ecclesiæ: & quoad Officium liquidum est, quid valeat in Historia, præsertim Græcum.

Verum neque in Officio Ecclesiæ Latinæ non servatur prudentia ab Abbate Guiberto commendata, neque obsecundatur Resurrectio, præterquam in Lectionibus Ioannis Damasceni. Hæ autem non multo antehac insertæ fuerunt, & ultimo etiam sæculo legebatur Epistola false Hieroymo adscripta, qua prorsus prohibetur aliquid de hoc asserere. Carnotenses vero etiam in præsens desumunt ab ea epistola Lectiones Assumptionis. Illæ Ioannis Damasceni desunt Breviario Viennensi; & quidquid in Parisiensi legitur, vel nullatenus significat resurrectionem, vel certe obscurissime.

Aliquibus quoque opinio est, Orationem *Veneranda*, eædem favere Resurrectioni, etsi non difficile alius sensus in ea reperiatur. Ipse quidem Florentinius eam affert inter obiectiones contra Resurrectionem. In Libro, cui titulos „ Sacra„ rium Agrippinæ „ per Charnotensem elaborato, typisque mandato Coloniæ anno 1607. habetur Orationum collectio, & pag. 128. in Oratione pro Assumptione ablatis verbis „ nec tamen mortis nexi„ bus deprimi potuit „ legitur „ per „ quam Assumpta est ad vitam sempi„ ternam „. Quidquid autem sit, verum est, vulgarem Orationem Sanctæ Catharinæ plane dicere, ab Angelis translatum fuisse suum corpus in montem Sinai; & tamen ego haud vetitum puto, de hoc ipso dubitare. Par igitur erit animadvertere, nec Patres, nec Ecclesiasticam Traditionem, nec Historica monumenta ullo pacto favere sanctæ Virginis Resurrectioni. Non tamen ex hoc pro certo potest argumentari, illam haud esse veram: quoniam quæ diximus nullatenus valent ostendere, Deum noluisse excludere a corporum corruptione sacrum illud corpus, cuius particeps esse voluit Christus Iesus; quemadmodum potuisse haud dubium est. Nec illa quæ legimus in œcumenica Synodo Ephesina, satis possunt contrarium comprobare. Epi-

Epist. 54. alias 118. ad Januar. c. 5. n. 6. Epist. 174. alias 99. ad Exod. c. 3. n. 6.

sunt, absque nota dementiæ; ex S. Aug. *Si quid.... tota per orbem frequentat Ecclesia.... quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est*. Et ubi *Ecclesia fere tota consentit, eam non inaniter credidisse credendum est; undecumque hoc traditum sit*.

I. Quid maxime considerare debemus in hoc festo?

---

scopis invenientibus Ephesi tumulum, quo virgo condita erat, nec a Scriptura, nec ab Historia, nec a Traditione suasis, quod Deus inde eam extraxisset, æqua fuit ratio credendi, quod adhuc exsistat; nec tamen umquam Deo negarunt facultatem patrandi secreta, nobisque non revelanda miracula.

Aliquid maioris gravitatis potest esse in eo, quod complures Patres, & quidem illustriores, dixerunt, Iesum Christum solum surrexisse non amplius moriturum, aliosque homines nomquam ista gratia donandos, nisi ultima die. Et dum Patres universi uno modo loquti sunt, non video, cur excludi possit sancta Virgo ab regula per continuam, totamque Traditionem sancita, & evidenter a Scripturis eruta, quas explicare nobis necesse est iuxta Patrum consensum. Sed ne videamur hisce solum nostra fide stare; certum est, complures Patres asseverasse, surrecturos eum Christo, non amplius morituros: nec revera desunt argumenta vel gravia ad credendum, ut adnotat. 36. in vit. Domini nostri Iesu Christi declaravimus. Hinc est, quod, si Traditio aliquod præbet fundamentum, ut exceptio fiat pro hisce Sanctis a regula generali, non poterit regula ista afferri, tamquam decisio, contra opinionem Resurrectionis.

Negari haud potest, communem fidem esse piam, nemne aptam ad excitandam venerationem debitam illi, per quam nobis traditæ sunt in Iesu Christo gratiæ omnes cælestes. Si vero pietas veritate nequaquam innitatur, nil aliud erit, quam superstitio & illusio. Et veritate non sinimur respicere ut certa ea, quorum nec auctoritas, nec ratio sufficientem suppeditant probationem.

Adnot. 16 *An dubitari possit de Virginis morte*. Admiratione excitamur considerantes, virum non indoctum asseverasse, nullum exstare argumentum obitus Virginis, non secus ac Resurrectionis; & de ista dubitantes, non posse de illa non dubitare: videlicet, quod, si absolute pro comperto non habeatur (resurrectio), quæ generalis regulæ exceptio est; eodem modo dubitare licebit de alia te (morte), quæ est in ordine communi, & in regula generali hominum universorum; adeo ut, ad hoc in dubium revocandum argumenta tam gravia necessaria sint, quam ad alterum comprobandum. Paradoxum hoc eo innititur, quod Sanctus Epiphanius arbitratus est, dubitari posse, an revera Virgo decesserit, quia nil habetur de eius morte in Scripturis. Primo intuitu evidens est huiusce rationis debilitas, nec ullus umquam huic mentem dedit. Universus orbis Virginis obitum credidit, & quidem cum illi qui eius resurrectionem in dubium revocarunt, tum illi qui ipsam pro certo habuere. Idem se tenere profitetur Ecclesia in officio Assumptionis; nec æquo animo de hoc sinit dubitari, ait Baronius. Hoc enim liquido fluit ex ea sententia, qua omnes homines morti addicti fuere post Adæ peccatum; adeo ut clarissimæ necessariæ forent rationes ad excludendam sanctam Virginem ab ea lege, quam ipse Christus noluit non subire.

De Virginis morte disputationes non erant antequam quinto labente sæculo Resurrectionis orirentur quæstiones; primo enim tempore non multum de illa loquebantur, quia nil aliud, quam quod est in scripturis, considerationum erat obiectum. Tamen si opus susciperetur quærendi in scriptis ante ann. 450. certe pro mea sententia reperiretur, quod Virginis mors communiter credebatur. Sed tunc circa hoc nemo allaboravit, quia tales quæstiones non prævidebantur. Concilii Ephesini verba, quæ supra notavimus, satis superque ostendunt, ineunte quinto sæculo, nullam super hac re fuisse dubitationem. Quod si nihilominus poterit dubitari rationabiliter de Virginis morte, multo magis de Resurrectione; nec facile erit hæc duo puncta ponere in æqualis probabilitatis, vel æqualis difficultatis ratione.

Vide supra litt. (A) D. de Tillemont *adnot.* 17. *Eadem fere refert* R. P Thomassinus Cong. Orat. D. I *Presbyter Tract.* de Festis, *quem consulere poteris*.

R. B. Virginem pro modo humilitatis quam in terris habuerat fuiſſe in gloria ſublimatam. *Exaltata eſt*, inquit Eccleſia, *ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna*. Sicut enim ceteras omnes creaturas humilitate non ſecus ac perfectione ſuperaverat; ita æquum erat illam ſupra omnem creaturam exaltari, ita ut primum in cælo poſt Chriſtum locum teneret. (D)

(D) S. Bernard. *Serm. de duod. prærogat. B. V. M. n.* 10.... Pudibunda fuit Maria: ex Evangelio id probamus. Ubi enim aliquando loquax, ubi præſumptuoſa fuiſſe videtur? Foris ſtabat quærens loqui Filio, nec materna auctoritate aut ſermonem interrupit, aut habitationem irrupit, in qua Filius loquebatur. In omni denique textu quatuor Evangeliorum, ſi bene meminimus, non niſi quater Maria loquens auditur. *Matth. xii. 46.*

N. 11... Vere carnales adhuc Diſcipuli, quibus needum Spiritus erat datus, quia Ieſus needum fuerat glorificatus, quando facta eſt inter illos contentio de primatu: cum Maria quanto maior erat, humiliaret ſe non modo in omnibus, ſed & præ omnibus. Merito facta eſt noviſſima prima, quæ cum prima eſſet omnium, ſeſe noviſſimam faciebat. Merito facta eſt omnium domina, quæ ſe omnium exhibebat ancillam. Merito denique ſuper Angelos exaltata eſt, quæ & infra viduas & pœnitentes, infra eam de qua eiecta fuerant ſeptem dæmonia, ineffabili ſeſe manſuetudine inclinabat. Obſecro vos, filioli, æmulamini hanc virtutem, ſi Mariam diligitis: ſi contenditis ei placere, æmulamini modeſtiam eius: nihil enim tam idoneum homini, nihil tam congruum Chriſtiano, maximeque Monachum nihil adeo decet. *Matth. xx. 24.* *Marc. xvi. 9.*

N. 12. Et quidem manifeſte ſatis in Virgine ex hac ipſa manſuetudine virtus humilitatis elucet. Nimirum collactaneæ ſunt humilitas & manſuetudo, in eo conſœderatæ germanius, qui dicebat: *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde*. Sicut enim mater præſumptionis elatio, ſic manſuetudo vera nonniſi ex vera humilitate procedit. Nec in ſola tamen Mariæ taciturnitate commendatur humilitas, ſed evidentius reſonat in ſermone. Audierat, *Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei*: & nihil aliud, quam ancillam eius ſe eſſe reſpondit. Inde ventum eſt ad Elizabeth, & continuo Virginis gloria ſingularis eidem per Spiritum revelatur. Denique & mirabatur perſonam venientis, dicens: *Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me?* Commendabat & vocem ſalutantis, adiiciens: *Ut facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo*: & beatificabat fidem credentis: *Beata*, inquiens, *quæ credidiſti, quoniam perficientur in te, quæ dicta ſunt tibi a Domino*. Magna quidem præconia, ſed & devota humilitas nihil ſibi paſſa retinere, in eum magis univerſa refudit, cuius in ſe beneficia laudabantur. Tu (inquit) magnificas Matrem Domini, ſed *magnificat anima mea Dominum*. In voce mea filium perhibes exultaſſe in gaudio: ſed *exultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo*: & ipſe quoque, tamquam amicus ſponſi gaudio gaudeat ad vocem ſponſi. Beatam eſſe dicis, quæ credidiſſet; ſed credulitatis & beatitudinis cauſſa reſpectus eſt ſupernæ pietatis, ut ex hoc magis *beatam me dicant omnes generationes*, quia ancillam humilem & exiguam reſpexit Deus. *Matth. xxi. 29.* *Luc. 1. 35.* *Luc. 1. 43.* *Ibid. 44.* *Ibid. 45.* *Ibid. 46.* *Ibid. 47.* *Ibid. 48.*

N. 13. Sed cum in ſua æſtimatione tam humilis eſſet, nihilominus & in promiſſionis credulitate magnanimis, ut quæ nihil aliud quam exiguam ſeſe reputabat ancillam, ad incomprehenſibile hoc myſterium, ad admirabile commercium, ad inſcrutabile ſacramentum nullatenus ſe dubitaret electam, & veram Dei & hominis genitricem crederet mox futuram. Agit hoc nimirum in cordibus electorum gratiæ prærogativa divinæ, ut eos nec humilitas puſillanimes faciat, nec magnanimitas arrogantes; magis autem cooperentur ſibi, ut non ſolum nulla ex magnanimitate ſubintret elatio, ſed hinc maxime provehatur humilitas: ut inveniantur eo amplius timorati, & largitori munerum non ingrati; ac viciſſim ex occaſione humilitatis puſillanimitas nulla ſubrepat; ſed quo minus de ſua quiſque vel in minimis præſumere conſuevit, eo amplius etiam in magnis quibuſque de divina virtute confidat.

Serm. 1. *in Assumpt. n.* 3. Quem enim in castellum mundi huius intrantem prius ipsa susceperat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens civitatem. Sed cum quanto putas honore, cum quanta putas exsultatione, cum quanta gloria? Nec in terris locus dignior uteri virginalis templo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in cælis regali solio, in quo Mariam hodie Mariæ Filius sublimavit. Felix nimirum utraque susceptio.

N. 4. Sed & illud quis vel cogitare sufficiat, quam gloriosa hodie mundi Regina processerit... Quam lætis amplexibus suscepta a Filio, & super omnem exaltata creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit filium? Felicia prorsus oscula labiis impressa lactentis, cui virgineo mater applaudebat in gremio. Verum numquid non feliciora censebimus, quæ ab ore sedentis in dextera Patris hodie in beata salutatione suscepit, cum ascenderet ad thronum gloriæ, epithalamium canens, & dicens: *Osculetur me osculo oris sui?* Christi generationem, & Mariæ Assumptionem quis enarrabit? Quantum enim gratiæ in terris adepta est præ ceteris, tantum & in cælis obtinet gloriæ singularis. Quod si *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se:* quod præparavit gignenti se, & quod omnibus est certum, diligenti præ omnibus, quis loquatur? Felix plane Maria, & multipliciter felix, sive cum excipit Salvatorem, sive cum a Salvatore suscipitur: utrobique miranda dignitas virginis Matris; utrobique amplectenda dignatio maiestatis.

Cant. 1. 1.

1. *Cor.* 11. 9.

Serm. 4. *de Assumpt. num.* 5. Non est equidem quod me magis delectet, sed nec quod terreat magis, quam de gloria Virginis Matris habere sermonem. Ut enim sileam interim ineffabile privilegium meritorum, & prærogativam penitus singularem, tanto eam devotionis affectu amplectuntur, honorant, suscipiunt, ut dignum est, universi; ut licet de ea loqui gestiant omnes, tamen quidquid dicitur de indicibili, eo ipso quod dici potuerit, minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Quidni minus sapiat, quidquid de incomprehensibili gloria comprehendere potuerit mens humana? Ecce enim, si in ea laudavero virginitatem, mihi multæ virgines post eam videntur offerri. Si humilitatem prædicavero, invenientur forte vel pauci, qui docente Filio eius, mites facti sunt, & humiles corde. Si magnificare voluero misericordiæ eius multitudinem, sunt aliqui misericordiæ viri etiam & mulieres. Unum est, in quo nec primam similem visa est, nec habere sequentem, gaudia Matris habens cum virginitatis honore. *Optimam*, inquit, *partem elegit sibi Maria.* Optimam plane: quia bona fecunditas coniugalis, melior autem castitas virginalis: prorsus autem optima est fecunditas virginea, seu fecunda virginitas. Mariæ privilegium est, non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea. Singulare est, sed continuo etiam indicibile invenitur, ut nemo assequi possit, sic nec eloqui quidem. Quid si & illud adiicias, cuius mater? Quæ iam poterit lingua, etiam si Angelica sit, dignis extollere laudibus Virginem Matrem; matrem autem non cuiuscumque, sed Dei? Duplex novitas, duplex prærogativa: duplex miraculum, sed digne prorsus aptissimeque conveniens. Neque enim Filius alius Virginem, nec Deum decuit partus alter.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 19.

Matth. 11. 29.

Luc. 10. 42.

N. 6. Verumtamen non hoc tantum, si diligenter attendas, sed ceteras quoque virtutes singulares prorsus invenies in Maria, quæ videbantur esse communes. Quæ enim vel Angelica puritas virginitati illi audeat comparari, quæ digna fuit Spiritus sancti sacrarium fieri, & habitaculum Filii Dei? Si rerum pretia de raritate pensamus, quæ prima in terris Angelicam proposuit ducere vitam, super omnes est: *Quomodo*, inquit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Immobile propositum virginitatis, quod nec Angelo Filium promittente aliquatenus titubavit. *Quomodo*, inquit, *fiet istud?* Neque enim eo modo, quo fieri solet in ceteris. Virum penitus non cognosco, nec filii desiderio, nec spe prolis.

Luc. 1. 34.

N. 7. Quanta vero & quam pretiosa humilitatis virtus cum tanta puritate, cum innocentia tanta, cum conscientia prorsus absque delicto, immo cum tanta gratiæ plenitudine? Unde tibi humilitas, & tanta humilitas, o beata? Digna plane quam respiceret Dominus, cuius decorem concupisceret Rex, cuius odore suavissimo ab æterno illo paterni sinus attraheretur accubitu. Vide enim quam manifeste sibi concinant Virginis nostræ canticum, & nuptiale carmen: nimirum cuius uterus, sponsi thalamus fuit. Au-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 19.

I. Quid maxime poſtulat a nobis Eccleſia in hoc feſto?

R. 1. Ut magnam in interceſſione B. Mariæ Virginis fiduciam habeamus. (E)

2. Ut ad eius confugiamus præſidium. Et hæc quidem ratio eſt cur ſolemnis hac die per totam Galliam in ſingulis Eccleſiis ſupplicatio fiat, ex voto Ludov. XIII.

Luc. 1. 48. di Mariam in Evangelio: *Reſpexit*, inquit, *humilitatem ancillæ ſuæ*. Audi eam-
Cant. 1. 11. dem in epithalamio: *Cum eſſet Rex*, inquit, *in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum*. Nardus quippe herba humilis eſt; & pectus purgat: ut manifeſtum ſit humilitatem nardi nomine deſignari, cuius odor & decor invenerit gratiam apud Deum.

(E) S. BERNARD. *Serm.* 1. *de Aſſumpt. num.* 1. Præceſſit nos Regina noſtra, præceſſit, & tam glorioſe ſuſcepta eſt, ut fiducialiter ſequantur Dominam ſervuli
Cant. 1. 3. clamantes: *Trahe nos poſt te; in odore unguentorum tuorum curremus*. Advocatam præmiſit peregrinatio noſtra, quæ tamquam Iudicis mater, & mater miſericordiæ, ſuppliciter & efficaciter ſalutis noſtræ negotia pertractabit.

N. 2. Pretioſum hodie munus terra noſtra direxit in cælum, ut dando & accipiendo felici amicitiarum fœdere copulentur humana divinis, terrena cæleſtibus, ima ſummis. Illo enim aſcendit fructus terræ ſublimis, unde data optima, & dona perfecta deſcendunt. Aſcendens ergo in altum Virgo beata, dabit ipſa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deeſſe poterit, nec voluntas. Regina cælorum eſt, miſericors eſt; denique Mater eſt unigeniti Filii Dei. Nihil enim ſic poteſt poteſtatis eius ſeu pietatis magnitudinem commendare. Niſi forte aut non creditur Dei Filius honorare Matrem; aut dubitare quis poteſt omnino in affectum caritatis tranſiſſe Mariæ viſcera, in quibus ipſa quæ ex Deo eſt caritas, novem menſibus corporaliter requievit.

Serm. 4. *de Aſſumpt. num.* 8. Sileat miſericordiam tuam, Virgo beata, ſi quis eſt, qui invocatam te in neceſſitatibus ſuis ſibi meminerit defuiſſe. Nos quidem ſervuli tui ceteris in virtutibus congaudemus tibi, ſed in hac potius nobis ipſis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur: ſed miſericordia miſeris ſapit dulcius, miſericordiam amplectimur carius, recnrdamur ſæpius, crebrius invocamus. Hæc eſt enim quæ totius mundi reparationem obtinuit, ſalutem omnium impetravit. Conſtat enim pro univerſo genere humano fuiſſe ſollicitam, cui dictum eſt: *Ne timeas Maria*, Luc. 1. 30.
inveniſti gratiam; utique quam quærebas. Quis ergo miſericordiæ tuæ, o benedicta, longitudinem & latitudinem, ſublimitatem, & profundum queat inveſtigare? Nam longitudo eius uſque in diem noviſſimum invocantibus eam ſubvenit univerſis. Latitudo eius replet orbem terrarum, ut tua quoque miſericordia plena ſit omnis terra. Sic & ſublimitas eius civitatis ſupernæ invenit reſtaurationem, & profundum eius ſedentibus in tenebris & in umbra mortis, obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus evacuatus eſt, inſtauratæ ruinæ cæleſtis Ieruſalem, expectantibus miſeris vita perdita data. Sic potentiſſima & piiſſima caritas & affectu compatiendi, & ſubveniendi abundat effectu, æque locuples in utroque.

N. 9. Ad hunc igitur fontem ſitibunda properet anima noſtra. Ad hunc miſericordiæ cumulum tota ſollicitudine miſeria noſtra recurrat. Ecce iam quibus potuimus votis aſcendentem te ad Filium deduximus, & proſecuti ſumus ſaltem a longe, Virgo benedicta. Sit deinceps pietatis tuæ ipſam, quam apud Deum gratiam inveniſti, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitantibus adiutorium, & liberationem ſanctis tuis precibus obtinendo.

Serm. de duod. prærogat. B. V. M. n. 5. Amplectamur Mariæ veſtigia, Fratres mei, & devotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus provolvamur. Teneamus eam, nec dimittamus donec benedixerit nobis. Potens eſt enim: nempe vellus eſt medium inter rorem & aream, mulier inter ſolem & lunam, Maria inter Chriſtum & Eccleſiam conſtituta.

Francorum Regis, qui Regnum ſuum ſub patrocinio B. Mariæ Virginis poſitum eſſe voluit.

I. Qua ratione poſſumus B. Mariæ patrocinium & protectionem mereri?

R. Eius virtutum imitatione: maxime ſi eius exemplo ſimus humiles, caſti, ab omni mundi cupiditate alieni, uni Deo ſervientes, Divinæque providentiæ in omnibus ex animo ſubiecti.

§. 20. *De Feſtis Angelorum.*

I. Qua die celebrat Eccleſia feſtum Angelorum?

R. Tertio Kalendas Octobris. Celebrat quidem & ſexto idus Octobris feſtum Angelorum cuſtodum. Celebrat & quibuſdam in locis feſta alia vel Sancti Michaelis, vel S. Raphaelis, vel Sancti Gabrielis; ſed hæc feſta ubique non recepta ſunt, nec ceſſatur his diebus ab opere ſervili, niſi in feſto ſollemniori omnium Angelorum, quod tertio Kalendas Octobris agitur. Dicitur autem id feſtum, Feſtum Sancti Michaelis: quia Michael primus Angelorum eſt, celebraturque hac die feſtum illius ſicut & ceterorum omnium Angelorum.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 20.

I. Cur celebrat Eccleſia feſtum Angelorum?

R. 1. Quia & ipſi pertinent ad ſocietatem Eccleſiæ, & Chriſtum habent caput, ut diximus. (A)

Part. 1. ſect. 2. c. 3. §. 3.

2. Quam ſperamus felicitatem, hac ipſi fruuntur; & gratias agit Deo Eccleſia de triumpho quem ipſi de dæmonibus egerunt. (B)

3. *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis,* ait Apoſtolus. Ideo eos Eccleſia veneratur ut protectores. (C)

Hebr. 1. 14.

(A) EPHES. I. 22. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam.

COLOSS. II. 10.... Qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.

CLEMENS ALEXANDR. *lib.* 7. *Stromatum pag.* 505. *Edit. Lugduni Batav. in fol. ann.* 1616. Ei (Filio Dei) ſubiecta eſt univerſa militia Angelorum ... Hic eſt qui dat Græcis ſapientiam per inferiores Angelos. Sunt enim iuſſu divino & antiquo per gentes diſtributi Angeli.

(B) TOB. XII. 15. Ego enim ſum Raphael Angelus, unus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum.

LUC. I. 19. Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum.

MATTH. XVI. 27. Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis.

XVIII. 10. Angeli ... in cælis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt.

XXII. 30.... Erunt ſicut Angeli Dei in cælo.

(C) PSAL. XXXIII. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.

DANIEL. XIII. 55. *Uni ex ſenibus qui Suſannam falſo criminabantur, ait:* Recte mentitus es in caput tuum: ecce enim Angelus Dei accepta ſententia ab eo, ſcindet te medium. *Deinde alteri dixit* ... Recte mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut ſecet te medium, & interficiat vos. Exclamavit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deum, qui ſalvat ſperantes in ſe.

MATTH. XVIII. 10. Videte ne contemnatis unum ex his puſillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt.

S. HILARIUS *Comment. in Matth.* XVIII. 10. *num.* 5. *Videte ne contemnatis unum de puſillis iſtis, qui credunt in me.* Arctiſſimum vinculum mutui amoris impoſuit, ad eos præcipue qui vere in Domino credidiſſent. Puſillorum enim Angeli quotidie Deum

vident: quia *Filius hominis venit salvare quæ perdita sunt*. Ergo & Filius hominis salvat, & Deum Angeli vident, & Angeli pusillorum sunt. Fidelium orationibus præesse Angelos, absoluta auctoritas est. Salvatorum igitur per Christum orationes Angeli quotidie Deo offerunt. Ergo periculose ille contemnitur, cuius desideria ac postulationes ad æternum, & invisibilem Deum ambitioso Angelorum famulatu ac ministerio pervehuntur. *Matth. xviii. 11.*

N. 6. Atque ut ingentem esse in cælis lætitiam reditu humanæ salutis ostenderet, comparationis posuit exemplum, eius qui oves nonaginta novem in montibus reliquisset, & errantem unam requisisset: qua inventa plus gaudii sit, quam habebatur in nonaginta & novem conservatione lætitiæ. Ovis una, homo intelligendus est; & sub homine uno, universitas sentienda est. Sed in unius Adæ errore omne hominum genus aberravit: ergo nonaginta novem non errantes, multitudo Angelorum cælestium opinanda est, quibus in cælo est lætitia & cura salutis humanæ. Igitur & quærens hominem, Christus est, & nonaginta novem relicti, cælestis gloriæ multitudo est: cui cum maximo gaudio errans homo in Domini corpore est relatus... In uno enim Abraham omnes sumus: & per nos, qui unum omnes sumus, cælestis gloriæ numerus explendus est.

S. Basil. Magn. *Homil. in Psal.* 33. *n.* 5. Opera custodiæ Angelicæ digna in tua anima si habeas... Deus necessario stipulatores tibi & custodes constituit, teque Angelorum communit custodia. Considera autem quanta sit Angelorum natura, quandoquidem exercitui toti & castris frequenti milite refertis Angelus unus comparatur. Propter magnitudinem igitur eius qui te custodit, Dominus castra tibi impertit; propter fortitudinem vero Angeli, tutela ipsius ceu muro undelibet te munit... Quemadmodum enim urbium muri in circuitu omni ex parte circumducti, undecumque hostium assultus arcent: ita etiam Angelus & præmunit a fronte, & a tergo custodit, nec quidquam utrinque incustoditum relinquit. Ea de caussa, *Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis*, ad te autem ne plaga quidem cuiusquam hostis appropinquabit, quoniam Angelis suis mandabit de te. *Ps. 90. 7.*

Homil. in Psal. 48. *num.* 9. Venit verus pastor, qui suam animam pro ovibus posuit, sicque eas secum excitatas, & ex inferni carcere ad resurrectionis matutinum eductas, rectis tradidit, hoc est, sanctis suis Angelis, eas ut pascerent.. Cuilibet enim fidelium est Angelus adiunctus, qui dignus est, qui diversantem in cælo, patrem videat.

Comment. ipsi adscript. in cap. 1. *Esaiæ n.* 46. *circa finem*. Angeli sancti, quibus concredita est Ecclesiarum præfectura.

Et in cap. 8. *num.* 207 *paullo post initium*... Curam Angelis ceu humani generis providis tutoribus concredidit Deus ad custodiam hominum & salutem.

Et in c. 10. *n.* 240 *circa medium*... Principes non pauci, & nonnulli gentium præfecti constituti sunt, ut singulas gentes sibi subiectas custodiant ac tueantur, quemadmodum ait Moyses in Cantico: *Quando dividebat Altissimus gentes, quando dissemiuavit filios Adam; constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei*... Et iterum apud Danielem de principe quodam Persarum, & de Græcorum principe fit mentio. Nam ita Danielem alloquitur Angelus: *Et ego veni verbis tuis. Et princeps regni Persarum stetit contra me. Et ecce Michael unus de principibus primis venit ad auxiliandum mihi: & ipsum reliqui ibi cum principe regni Persarum.* Et aliquanto post ait, *Et ego egrediebar, Princeps Græcorum veniebat.* *Deut. xxxii. 8.* *Dani. x. 12. & 13.* *Ibid. 20.*

S. Hieronym. *libr.* 2. *adversus Iovinianum, tom.* 4. *par.* 2. *edit BB pag.* 221. In regno cælorum Archangeli sunt Angeli, Throni, Dominationes, Potestates, Cherubim, & Seraphim: & omne nomen quod nominatur, non solum in præsenti sæculo, sed etiam in futuro. Sine caussa diversitas nominum est, ubi non est diversitas meritorum, Archangelus utique aliorum minorum est Angelorum Archangelus; & Potestates, & Dominationes habent alia per quæ exerceant potestatem, & in quæ subiecta dominentur.

Cassianus *Collat.* 8. *cap.* 17. *Quod singulis hominibus duo semper Angeli adhæreant.* Nam quod unicuique nostrum duo cohæreant Angeli, id est, bonus & malus, Scriptura testatur. De bonis quidem Salvator: *Ne contemnatis*, inquiens, *unum ex pusillis istis; dico enim vobis, quod Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Illud quoque: *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Necnon etiam quod in Actibus Apostolorum de Petro dicitur: quia *Angelus eius est*. De utrisque vero liber Pastoris plenissime docet. *Matth. xviii. 10.* *Ps. xxxiii. 8.* *Act. xii. 15.*

4. Ipsi preces nostras offerunt ante conspectum Dei. Agit hac die Ecclesia gratias Deo de hoc beneficio. (D)

I. Quomodo celebrandum est hoc Festum ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Agendæ gratiæ Deo, qui nos vocaverit in consortium Angelorum, & in partem eorum felicitatis; ita ut per Christum futuri simus æquales Angelis. (E)

2. Omni ope atque opera enitendum ut Angelorum humilitatem, puritatem, caritatem, obedientiam, vigilantiam imitantes, ad eorum mereamur pervenire societatem.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 20.

3. Agendæ gratiæ Deo, qui nobis Angelos Custodes & protectores dederit.

4. Habenda reverentia vel pusillis fratribus minimis: *Angeli enim eorum semper vident faciem Patris, qui in cælis est,* inquit Christus. Matth. XVIII. 10.

5. Magna observantia colendi circum nos stantes Angeli, & diligenter cavendum ne eos ullo peccato contristemus. (F)

(D) TOB. XII. 12. Quaodo orabas cum lacrimis... ego obtuli orationem tuam Domino.

APOCAL. VIII. 4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

S. HILARIUS *Comment. in Matth.* XVIII. 10. *n.* 5. *Vide litt. sup. hocce* §.

(E) MATTH. XXII. 30. In resurrectione enim neque nubent (homines), neque nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.

S. BASIL. MAGN. *Homil.* 9 *Quod Deus non est auctor mali*, *n.* 7. (Deus) locarat eum (Adam) in deliciis paradisi, quique post traditum ei perinde ut Angelis principatum, effecerat ipsum eiusdem cum Arcangelis victus participem, & vocis divinæ auditorem.

(F) S. BERNARD. *Serm.* 1. *in festo S. Michaelis*, *n.* 5. Pensate, quanta etiam nobis sollicitudine opus est, Dilectissimi, ut dignos nos exhibeamus eorum frequentia, & eo modo conversemur in conspectu Angelorum, ne forte sanctos offendamus obtutus. Væ enim nobis, si quando provocati peccatis & negligentiis nostris indignos nos iudicaverint præsentia & visitatione sua, ut iam necesse habeamus & nos plangere, & dicere cum Propheta: *Amici mei & proximi mei adversum me appropinquaverunt & steterunt: & qui iuxta me erant de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam*: elongatis nimirum eis, quorum præsentia protegere nos, & propulsare poterat inimicum. Quod si tam necessariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ, cavenda nobis eorum offensa, & in his maxime exercendum, quibus eos novimus oblectari. Sunt enim plurima quæ eis placent, & quæ in nobis invenire delectat: ut est sobrietas, castitas, paupertas voluntaria, crebri in cælum gemitus, & orationes cum lacrimis & cordis intentione. Attamen super omnia hæc unitatem & pacem a nobis exigunt Angeli pacis. Quidni maxime delectentur in his, quæ formam quamdam civitatis suæ repræsentant in nobis, ut mirentur Ierusalem novam in terra? Dico autem ut quomodo civitatis illius *participatio est in idipsum:* sic & nos idipsum sentiamus, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata: sed magis omnes simul *unum corpus simus in Christo, singuli autem alter alterius membra*. Econtra vero nihil æque offendit, & ad indignationem provocat eos, quomodo dissensiones & scandala, si forte inveniantur in nobis. Audiamus siquidem, quid loquatur ad Corinthios Paullus: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* In Epistola quoque Iudæ Apostoli legimus sic: *Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes*. Videre est animam hominis quemadmodum universa corporis membra vivificet cohærentia sibi. Separa ergo quodvis a iunctura ceterorum, & vide an de cetero illud vivificet. Sic est omnis qui dicit anathema Iesu; quod nemo dicit loquens in spiritu Dei; quia anathema separatio est. Sic est, inquam, omnis qui ab unitate divi-

Ps. XXXVII. 12. 13. — Ps. CXXI. 3. — Rom. XII. 5. — 1. Cor. III. 3. — Iud. 19.

6. Orandi Angeli, ut ipsi orationes nostras offerant per Christum sicut incensum in odorem suavitatis ad altare Dei. (G)

ditur, nec dubites quin ab eo recesserit Spiritus vitæ. Digne igitur contentiosos, & qui separant semetipsos, Apostoli carnales vocant & animales, Spiritum non habentes. Dicunt ergo sancti illi & beati spiritus, ubi scandala invenerint & dissensiones: Quid nobis & generationi huic Spiritum non habenti? Nam si adesset Spiritus, per eum utique caritas diffunderetur, & unitas non scinderetur. Et dicunt: Non permanemus cum hominibus istis in æternum, quia caro sunt. Quæ enim conventio lucis ad tenebras? Nos de regno unitatis & pacis sumus, & homines istos in eamdem unitatem & pacem sperabamus esse venturos. Nunc autem qua ratione nobis cohæreant, qui diffident a seipsis? Videtis quam congruat huic solemnitati Evangelica lectio, quæ sic deterret nos a scandalo parvulorum, quandoquidem tam vehementer Angelis displicent scandala?

S. Basil. Magn. *Homil. in Psal.* 33. *n.* 5. *Castra igitur metabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum*. Adsidet Angelus cuilibet in Dominum credenti, nisi nos illum operibus pravis abigamus. Quemadmodum enim fumus apes fugat, & fetor columbas expellit: sic Angelum vitæ nostræ custodem lacrimabile ac graveolens peccatum abigit.

Et Comment. in cap. 5. *Esai. in Append. Oper. tom.* 1. *n.* 145. Fortassis etiam cum unusquisque nostrum qui habeat sanctum Angelum castrametantem in circuitu timentium Dominum, in peccatis versatus, intentatæ huic plagæ futurus est obnoxius; & muro privabitur, tutela videlicet sanctarum virtutum, quæ quidem quamdiu adfuerint, eos quos ipsæ custodiunt, inexpugnabiles servant. Anima autem omnis quæ hoc præsidio destituitur, obiicitur hostibus ad direptionem, hoc est, adversariis virtutibus.

Lib. de vera Virgin. in Append. Oper. tom. 3. *num.* 29 ... (Virgo) primum quidem semetipsam & conscientiam suam reverebitur, etiamsi omnino sola sit, deinde adstantem custodem Angelum. Matth. xviii. 10. *Angeli enim eorum*, inquit, *semper vident faciem Patris vestri*, *qui in cælis est*. Nec decet, ut hominum conspectui se subducens, Angelum, cui cura salutis nostræ credita, contemnat: virgo præsertim, quæ hunc ipsum, veluti pronubum virginitatis suæ & custodem habet. Præ Angelis autem revereatur ipsum sponsum, qui ubique præsens est, eiusque Patrem & Sanctum Spiritum. Sed quid percurro singula? Innumerabilia Angelorum agmina, simulque Patrum Sanctos Spiritus. Nullus enim eorum est, qui non ubique intueatur; cum ipse quidem corporis oculis non videatur, sed incorporeo oculo circumspiciat omnia. Quare hac etiam ratione, si multos latere vult virgo, hos, qui tot ac tales sunt, multo magis quam homines, ut verisimile est, reverebitur. Et cum ei propositum sit ut peccatum multitudinem lateat, cumque fieri non possit, ut istos, quorum magna multitudo est, lateat nihil umquam committet quod non deceat.

(G) Apocal. viii. 4. &c. *Vide supra hocce* §. *litt.* (D)

S. Bernard. *Serm.* 1. *in Festo S. Michaelis num.* 2. *circa finem*. Ministrant Angeli, sed de alieno, offerentes Deo bono opera non sua, sed nostra, ac nobis eius gratiam referentes. Unde & Scriptura dicens: *Quoniam ascendit fumus aromatum in conspectu Domini de manu Angeli*, sollicite præmisit, *data ei fuisse incensa multa*. Apoc. viii. 3 & 4. Nostros enim sudores non suos; nostras non suas lacrimas offerunt Deo: nobis quoque eius munera referunt, & non sua.

N. 4.... Hic est, dilectissimi, funiculus triplex, quo de excelso cælorum habitaculo ad consolandos, ad visitandos, ad adiuvandos nos atttahitur supereminens caritas Angelorum, propter Deum, propter nos, propter seipsos. Propter Deum, utique, cuius tanta erga nos misericordiæ viscera ipsi quoque (ut dignum est) imitantur. Propter nos, in quibus nimirum propriam similitudinem miserantur. Propter seipsos, quorum ordines instaurandos ex nobis toto desiderio præstolantur.

Origen. *Hom.* 4. *in Luc. ad calcem*. Angeli quotidie aut ascendunt, aut descendunt super salutem hominum.

Homil. 22. *in Lucam*, *versus finem*. Ego non ambigo in cœtu nostro adesse

§. 21. *De Festis S. Ioannis-Baptistæ.*

I. Quis fuit sanctus Ioannes-Baptista?

R. Iam diximus hunc Christi præcursorem fuisse, id est, missum a Deo ut pararet viam Christo, ipsumque Iudæis indicaret. a Part. Sect. 4. c. 1. §. 5.

I. Quænam festa celebrat Ecclesia in honorem sancti Ioannis-Baptistæ?

R. Duo potissimum, scilicet, eius Nativitatem, & Mortem, quam decollationem dicimus. (A)

I. Cur celebrat Ecclesia Nativitatem Ioannis-Baptistæ?

R. Quia præter morem sanctifi-

Angelos, non solum generaliter omni Ecclesiæ, sed etiam singillatim. De quibus Salvator ait: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* (Matth. xviii. 10.) Duplex hic adest Ecclesia, una hominum, altera Angelorum. Si quid iuxta rationem, & iuxta Scripturarum dicimus voluntatem, lætantur Angeli & orant nobiscum. Et quia præsentes Angeli sunt in Ecclesia, in illa dumtaxat quæ meretur, & Christi est, propterea orantibus feminis præcipitur, ut habeant velamen super caput propter Angelos, (1. Cor. xi. 10.) utique illos qui assistunt sanctis, & lætantur in Ecclesia. Quos quidem nos, quia peccatorum sordibus oculi nostri obliti sunt, non videmus, sed vident Apostoli Iesu ad quos loquitur: (Ioan. 1. 51.) *Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes super Filium hominis.* Quod si haberem hanc gratiam, ut quomodo Apostoli, sic viderem, & sicut Paullus aspexit, intuerer, cernerem nunc Angelorum multitudinem, quam videbat Elisæus & Giezi, qui cum eo steterat non videbat. In metu erat Giezi ne ab hostibus caperetur solus. Elisæus videns; sed Elisæus ut Propheta Domini deprecatur, & dicit: (4. Reg. vi. 16. & 17.) O Domine, aperi oculos pueri istius, & videat, quoniam multo plures nobiscum sunt quam cum illis. Et statim ad preces sancti viri, Angelos quos prius Giezi non videbat intuitus est.

Lege, si lubet, ea quæ diximus supra: part. 1. sect. 1. c. 2. §. 2. ubi fuse de Angelis egimus.

PASCH. RATBERTUS *Tom. 14. Biblioth. PP. Lugd. p. 567. in Matth. Evang. lib. 8.* Nulli dubium esse credo, & ex auctoritate divinarum Scripturarum firmatum, Angelos in ministerio esse positos eorum qui hereditatem accepturi sunt æternæ vitæ, ut singuli per singulas principentur provincias vel regna; in tantum ut etiam singuli suos habeant Angelos, maxime qui a Deo prædestinati sunt, quorum hereditas est æternæ vitæ promissio. Unde, ut dixi, absoluta auctoritas est, quod horum pusillorum Angeli eorum orationes offerant Deo, ex quo incipiunt aliquid offerre quod dignum sit Deo; quia ut dignum est, ministri constituti sunt Ecclesiarum Dei, & *administratorii* vocantur *spiritus* a Paullo Apostolo, (Heb. 1. 14.) qui omnium vota orationesque offerunt Deo, sed per Christum, quorum officio coram summo Deo quotidie credentium inferuntur preces & referuntur ad nos usque impetrata. Quapropter etsi terribile est eos contemnere pusillos, qui adhuc in fide parvi sunt, & in officio; terribilius est eos conculcare qui vota omnium offerre videntur, ad quorum officia, ut plures aiunt, super eos constituti sunt Principes, qui eorum peragunt absque dubio officia, qui altaris esse probantur ministri. Et ideo periculosissime illi contemnuntur, quorum desideria ac postulationes Angeli quotidie offerunt. Quia nemo mortalium adhuc in carne peccati per se dignus est; idcirco provisum est a elementissimo Deo, ut per manus Angelorum vota perferantur hominum & preces ad ipsum æternum invisibilem Deum ambitiose, ut quidquid minus est nobis in natura, fiat acceptum sacrificium nostrum ex Angelico famulatu.

(A) S. AUG. *Serm. 287. alias de divers. 40. c. 5. n. 5.* Adtendat caritas vestra, quam magni hominis nativitas facta sit. Natalis dies carnis nulli Prophetarum, nulli Patriarcharum, nemini Apostolorum celebravit Ecclesia: solos duos Natales celebrat, **huius (Ioannis-Baptistæ) & Christi.**

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 21.

catus eſt in utero matris ſuæ, factaque ſunt in eius ortu multa miracula, quæ legi poſſunt in altero capite Evangelii ſecundum Lucam. (B)

I. Cur hac die feſti ignes accenduntur ubique?

R. Ut impleatur quod dictum Zaccariæ fuit ab Angelo: *Multi in nativitate eius gaudebunt*. (C) Luc. 1. 14.

I. Unde iſta lætitia?

R. Ex proximo adventu Chriſti, cuius præcurſor Ioannes. Qui in tenebris ſunt gaudent lucente aurora; quia iamiam Sol illuceſcet. Lætandum ergo fuit in adventu Ioannis, qui velut aurora Chriſto iuſtitiæ ſoli præluxit. Decet itaque etiamnum in ſolemnitate ortus Ioannis gaudere; ſed cavendum ne propterea ulla ſuperſtitio fiat, ne quid nimis.

I. Cur Ioannes dictus eſt Baptiſta?

R. Quia baptizavit Chriſtum, & Iudæos omnes ad ſe venientes, (D) ut eos ad recipiendum Meſſiam ſic præpararet.

I. Quid erat Baptiſmus Ioannis?

Serm. 288. *alias* 23. *ex Sirmondianis*, *n.* 1. Diei hodiernæ feſtivitas anniverſario reditu memoriam renovat, natum eſſe Domini præcurſorem ante mirabilem mirabiliter; cuius nativitatem conſiderare nos & laudare maxime hodie convenit. Ad hoc enim & dies anniverſarius huic miraculo dedicatus eſt, ut beneficia Dei & Excelſi magnalia non deleat oblivio de cordibus noſtris.

Serm. 289. *alias* 3. *ex Vignerianis*, *n.* 5. Celebramus Natalem Ioannis, ſicut Chriſti, quoniam ipſa nativitas plena eſt myſterio.

Serm. 290. *alias* 44. *inter homilias* 50. *c.* 2. *n.* 2. Quia in magno ſacramento natus eſt Ioannes, ipſius ſolius iuſti natalem diem celebrat Eccleſia. Et Natalis Domini celebratur, ſed tamquam Domini. Date mihi alium ſervum præter Ioannem inter Patriarchas, inter Prophetas, inter Apoſtolos, cuius natalem diem celebret Eccleſia Chriſti. Paſſionum diem ſervis plurimis celebramus: nativitatis diem nemini, niſi Ioanni.

Serm. 293. *alias* 5. *ex Viguerianis*, *n.* 1. Nativitatem Ioannis quodam modo conſecratam obſervat Eccleſia: nec invenitur ullus in Patribus, cuius nativitatem ſolemniter celebremus: celebramus Ioannis, celebramus & Chriſti.

(B) Luc. 1. 5 & *ſeq. Vide ſupra parte* 1. *huiuſce operis ſect.* 2. *c.* 1. §. 5. *litt.* (Q. R. S.)

S. AMBROS. *in Luc.* 1. 15. *num.* 35. Non eſt dubium, verum hoc Angeli eſſe promiſſum; ſiquidem S. Ioannes, antequam naſceretur, matris adhuc in utero poſitus Spiritus accepti gratiam deſignavit... Nondum enim erat illi ſpiritus vitæ, ſed ſpiritus gratiæ...

S. BERN. *Sermo in Nativit. S. Ioannis Bapt. num.* 4. Ioannes in ſpiritu tamquam Angelus creditur. Nimirum tanto propinquior Deo, quanto vox verbo vicina; cui nulla voce alia media quod foris ſonet oporteat intimari. Neque enim Ioannem prædicatio, ſed inſpiratio docuit, quem replevit Spiritus in utero matris ſuæ. Vere ardens, & vehementer accenſus, quem ſic præoccupavit flamma cæleſtis, ut iam Chriſti ſentiret adventum, qui needum ſentire poterat vel ſeipſum. Nimirum novus ille ignis, qui recens elapſus e cælo, per os Gabrielis in aurem intraverat Virginis, rurſum per os Virginis & matris aurem introivit ad parvulum: ut ab ea hora vas electionis ſuæ Spiritus ſanctus impleret, & lucernam Chriſto Domino pararet.

(C) S. BERN. *Sermo in Nativ. S. Ioannis Bapt. n.* 7. *Multi*, inquit Angelus, *in Nativitate eius gaudebunt*. Verum id quidem; multi in nativitate eius gaudent; & paganis ipſis ut audivimus læta eſt & ſolemnis. Illi celebrant quod ignorant, ſed non ita debuerant Chriſtiani. Nunc vero & ipſi in hac beati Ioannis Baptiſtæ Nativitate gaudent: ſed utinam de Nativitate, non de vanitate. Luc. 1. 14.

(D) MATTH. III. 1. In diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædi-

R. Ritus facer, quo fignificabat Iudæis Ioannes agendam effe pœnitentiam peccatorum, ut fic pararent viam Domino. (E)

I. Quomodo vixit S. Ioannes Baptifta?

R. Id iam diximus. Vixit in deferto parciffime & duriffime: potus eius aqua: cibus, locuftæ (F) & mel filveftre. Veftitus erat pilis camelorum, id eft, cilicina vefte & zona pellicea circa lumbos

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 21.

Pars 1. Sect. 2. c. 1. §. 5.

---

dicans in deferto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. Hic eft enim, qui dictus eft per Ifaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deferto: Parate viam Domini: rectas facite femitas eius ... Tunc exibat ad eum Ierofolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata fua .... Tunc venit Iefus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo.

Ifai. xl. 3.

(E) Matth. iii. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem poft me venturus eft, fortior me eft, cuius non fum dignus calceamenta portare: ipfe vos baptizabit in Spiritu fancto, & igni.

(F) Matth. iii. 4. Ipfe autem Ioannes, *inquit*, habebat veftimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos fuos: efca autem eius erat locuftæ, & mel filveftre. *Sacræ Scripturæ Interpretes hoc verbum* Locustæ *diverfe omnino interpretantur. Alii fiquidem locuftas fpeciem quamdam olerum aut herbarum effe credunt; alii vero animal quadrupes, cuius efus Iudæis in Lege permittebatur, uti patet ex* Levit. xi. 21. Quidquid autem ambulat quidem fuper quatuor pedes, fed habet longiora retro crura, per quæ falit fuper terram, comedere debetis, ut eft bruchus in genere fuo, & attacus, & ophiomachus, ac locufta, fingula iuxta genus fuum. *Ex quibus patet animal illud longe diverfum fuiffe ab eo quod nos locuftam, Gallice* Sauterelle *nominamus. Quidam Interpretes* Locustas *interpretantur gemmas arborum, aut teneriores ramorum fummitates. Quidquid fit, certe Scriptura ea mente huiufce cibi a S. Ioanne frequentati meminit, ut eius pœnitentiam, miramque abftinentiam commendaret.*

Iansen. Gandav. *c. 13. in Concord. Evang.* Quoniam enim (Ioannes) pœnitentiam prædicabat, & in deferto vivebat, congruum erat, ut auftero, vilique, & facile parabili cibo & veftitu uteretur: quod & ob id conveniebat, ut Eliam in cuius fpiritu & virtute venerat expreffius referret... Advertendum dictionem Græcam ἀκρίδες pro qua apud nos eft *Locuftæ*. duo fignificare. Nam & fignificat infecti genus, quod nos locuftam dicimus, & herbarum fummitates. Proinde Perotus putat hic potius intelligendum Ioannem victitaffe herbarum fummitatibus, quam locuftis, animali fcilicet venenofo & noxio... Verifimilius eft Ioannem locuftas animalia edidiffe, non quod hunc cibum fibi curiofe proprium fecerit, fed quod hic vilis effet, minimeque fumptuofus, ac in deferto in quo vivebat facile parabilis, quem & alii eiufdem deferti inhabitatores ederint, quamvis præ illis omnibus eximiam quamdam abftinentiam, & luxus omnis contemptum Ioannes præfeferret... Simplicius fuerit intelligere mel filveftre hoc loco illud quod a feris & incultis apibus in arboribus & petrarum cavernis conficiebatur eo loci abunde... Tria nobis imitanda proponi recte intelligimus: & in veftitu quidem illo vili, fuperbiæ fugam quæ in pretiofis fere relucet veftibus. In cinctura vero zonæ pelliceæ circa lumbos, libidinis refrenationem, iuxta illud, *Sint lumbi veftri præcincti*. In cibo vero, temperantiam in nutriendo corpus.

Luc. xii. 35.

Iansen. Iprensis Epifcopus *in cap.* 3. *Matth. verf.* 4. Habebat (Ioannes) veftimentum non pellem cameli, fed *de pilis camelorum* contextam, adeoque vilem, afperam & rudem, pœnitentiæ congruam; quam Anfelmus hic vocat cilicium camelinum ... Chriftus ipfe minime delicatum & mollem veftitum eius commendat Matth. xi. *verf.* 89. *Et zonam pelliceam*, id eft, non pretiofam, fed coriaceam, ut fpiritu ita & habitu Eliam referens: *Circa lumbos fuos*, quo fignificatur partim libidinis refrenatio, partim accinctio, feu præparatio ad opus, iuxta illud, *Sint lumbi veftri præcincti*. Un-

eius. Ad eum undique confugiebant Iudæi, quos ipse salutaribus monitis parabat ad Christum suscipiendum. (G)

de & apud Ethnicos discinctum esse, mollis, ignavi solutique hominis indicium erat. *Esca autem eius locustæ* .... Probabilius alii summitates herbarum:... quod acriter tuetur Isidorus Pelusiota Lib. 1. Epist. 132. Sed longe est verius id quod veteres tradunt fuisse veras locustas, scilicet, insecta illa nota ... Levitici xi. Unde Hieronymus lib. 2. contra Iovinianum: *Orientales*, inquit, *& Lybiæ populus, quia per desertum & calidam eremi vastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis vesci moris est .... Et mel silvestre*, id est, quod in silvis, & arborum truncis & rupibus ab apibus agrestibus fieri solet, & satis magna fuisse Samsonis & Ionathæ exempla Iudic. xiv. 8. & 1. Reg. xiv. 26. probant. Amarissimum fuisse tradit Isidorus ibid. ... Vestitus erat aspertimus, & victus erat vilissimus, pœnitentiæ, cælestisque regni prædicatori congruus.

Maldonat. e Societ. Iesu *Comm. in Matth.* iv. 3. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum*. Miro studio tres Evangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Ioannis personam exprimunt; partim opinor, ut viri sanctitatem commendent, partim ut rationem tacite reddant, cur tantam de se Iudæorum opinionem concitaverit, ut ad eum visendum omnes undique confluerent. *De pilis camelorum*. Hæreticis, hominibus scilicet elegantibus, omnia in Ioanne fœtent, locus, vestitus, victus... Ex eius solitudine urbes fabricantur: ex pilis camelorum, pretiosam illi vestem contexunt, locustas in marinos cancros convertunt: reperti enim inter illos sunt, qui vestem ex pilis camelorum scutulatam, undulatamque vestem interpretarentur, qua Reges olim usos legimus... *Esca autem eius erat locustæ*... Græce ἀκρίδες, quæ locustæ Latine proprie dicuntur, genus notum insecti, humiliter plerumque, & saltando volitans; unde & Gallice nomen habet. Nonnulli, ut dixi, Hæreticorum marinos cancros interpretantur, quos captos cum aliis piscatores ad Iordanis ripam eiicerent, quod quia lege immundi erant, vendere non possent, Ioannes vero colligeret, eisque, quamvis repugnante lege, uteretur, ut Evangelicam iam tum libertatem doceret, quæ nullum ciborum discrimen admitteret... Miror equidem tam ingeniosos homines non phasianas potius ex locustis aves, quam marinos fecisse cancros, cum eadem utrumque facilitate, eademque impudentiæ arte fieri potuisset. Et vero nomen Græcum ἀκρίδες non magis cancros, quam perdices, aut phasianos significare potest, & illis vescens Ioannes. neque legem violasset, & minus eremita esse videretur, quod isti solum volunt. Illud etiam miror homines impudentes, qui tantopere Quadragesimam nostram exhorrescunt, non timuisse, ne pro una quadragesima duas, alteram ex Christi ieiunio, alteram ex Ioannis cancris faceremus. At non omnes Catholici locustas, insectum animal interpretantur, fateor; sed quia non malo, ut isti, scripserunt animo, ut Ioannis sanctitatem extenuarent, sed quod cibum nobis inusitatum, & horrendum esse scirent, digni sunt excusatione. Nec enim ignoro quosdam iam olim Auctores herbas, nescio quales. interpretatos, Euthymio, & Theophylacto referentibus, alios pyra silvestria, alios arborum, frondiumque summas partes, quæ quod extremæ sint, ἀκρίδες appellentur, ut Nicephoro placuit Sed hi ipsi, si legissent locustas animalia insecta apud Orientales vilissimo quidem tamen esui fuisse, quod Plinius & Plutarchus scribunt. & ex Aristophane Poeta colligitur, de illis hunc locum exposuissent. Certe si in cibo non fuissent, non eas Moses inter munda animalia, quibus vesci licebat, numerasset. Nos quia non vidimus, abhorremus, æque profecto, si non vidissemus, ab esu limacum, fucorum, & formicarum abhorreremus. Et tamen alicubi vix alium in hospitio cibum, quam limaces, invenias. Et fucis qui vescerentur, sæpe ego vidi, & apud Indos formicas in deliciis esse, & Plinius scribit, & ex nostrorum qui illic sunt, litteris intelligimus. Atque ita hunc locum omnes fere veteres Auctores sunt interpretati, Origenes, Hilarius, Ambrosius, Chrysostomus, Auctor (operis) imperfecti, Augustinus.

(G) Matth. iii. *Vide supra parte 1. sect. 2. c. 1. §. 5. litt.* (O. T. X.)

I. Quo genere mortis occubuit? *R.* Missus est in carcerem, ac deinde decollatus iussu Herodis Antipæ, cuius ipse publicum adul-

xi. 2. Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis... Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam Prophetam. Hic

Malach. III. 1. est de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo. A diebus autem Ioannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Prophetæ & lex usque ad Ioannem

Malach. IV. 5. prophetaverunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.. Venit enim Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia a filiis suis.

Marc. I. 2. Sicut scriptum est in Isaia

Isai. XL. 3. Propheta: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam

Malach. III. 1. tuam ante te. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ierosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua. Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas, & mel silvestre edebat. Et prædicabat, dicens: Venit fortior me post me: cuius non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. Et factum est: in diebus illis venit Iesus a Nazareth Galilææ: & baptizatus est a Ioanne in Iordane.

Luc. VII. 16. ... Magnificabant Deum dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitavit plebem suam. Et exiit hic sermo in universam Iudæam de eo, & in omnem circa regionem. Et nuntiaverunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis, & vidistis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me ... 24. *& seq. Vide supra Part.* 1. *Sect.* 2. *c.* 1. §. 5. *litt.* (T)

Iosephus *Antiquit. Iudaic. lib.* 18. *c.* 7. *pag.* 915. Apud Iudæos autem fuit opinio, iusta ultione numinis deletum Herodis exercitum, propter Ioannem qui Baptista cognominatus est. Hunc enim Tetrarcha necavit virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia, & in primis pietatis ac iustitiæ, simulque ad baptismi lavacrum: quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non ab uno tantum alterove peccato abstineant, sed animis per iustitiam prius mundatis, addant & puritatem corporis. Cumque magni concursus ad eum fierent plebe talis doctrinæ avida, Herodes veritus ne tanta hominis auctoritas defectionem aliquam pareret, quod viderentur nihil non facturi ex eius consilio, iudicavit satius esse prinsquam novi aliqoid exoriretur, illum tollere, quam rebus turbatis seram pœnitentiam agere. Itaque vinctum missum in Machæruntem supra dictam, illic occidi imperat. Quod factum sequuta est Iudæorum existimatio ab irato Deo perditum esse Herodis exercitum.

terium & inceſtum libere carpſerat. (H)

I. Quid imitari potiſſimum debemus in Ioanne?

(H) MATTH. XIV. 2. &c. *Vide ſupra par. 1. ſect. 2. c. 1. §. 5. litt.* (AA)

MARC. VI. 14. Et audivit rex Herodes, (manifeſtum enim factum eſt nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes Baptiſta reſurrexit a mortuis: & propterea virtutes operantur in illo. Alii autem dicebant: Quia Elias eſt. Alii vero dicebant: Quia Propheta eſt, quaſi unus ex prophetis. Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis reſurrexit. Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam. Dicebat Ioannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum: & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Et cum dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Cumque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, ſimulque recumbentibus, rex ait puellæ: Pete a me quod vis, & dabo tibi. Et iuravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ cum exiſſet, dixit matri ſuæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ. Cumque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petivit, dicens: Volo ut protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex propter iuſiurandum, & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare. Sed miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput eius in diſco. Et decollavit eum in carcere, & attulit caput eius in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito, diſcipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius: & poſuerunt illud in monumento.

LUC. III. 19. Herodes autem Tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris ſui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes, adiecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Ioannem in carcere.

S. AMBROSIUS *de Virginit. lib. 3. cap. 6. n. 26.* Ab adulteris iuſtus occiditur, & a reis in iudicem capitalis ſceleris pœna convertitur. Deinde præmium ſaltatricis mors eſt Prophetæ. Poſtremo quod etiam omnes barbari horrere conſueverunt, inter epulas atque convivia conſummandæ crudelitatis profertur edictum: & a convivio ad carcerem, de carcere ad convivium feralis flagitii circumfertur obſequium. Quanta in uno facinore ſunt crimina?

N. 28. Puella autem admonita a matre ſua, popoſcit afferri ſibi in diſco caput Ioannis. Quod dicit: *Rex contriſtatus eſt*; non pœnitentia Regis, ſed confeſſio iniquitatis eſt: quam divinæ habet conſuetudo ſententiæ; ut qui geſſerunt impia, ipſi propria confeſſione ſe damnent. *Sed propter diſcumbentes*, inquit. *Marc. VI. 26.* Quid indignius quam ut homicidium fieri iuberet, ne diſcumbentibus diſpliceret? *Et propter ius*, inquit, *iurandum*. O religionem novam! Tolerabilius peieraſſet. Unde non immerito Dominus in Evangelio iubet non eſſe iurandum, ne ſit cauſſa periurii, ne ſit neceſſitas delinquendi. Itaque ne iuſiurandum violaretur, percutitur innocens. Quid prius horreſcam neſcio. Tolerabiliora periuria, quam ſacramenta ſunt tyrannorum.

N. 29. Rapitur ad pœnam Propheta *Ibid. 27.* convivali tempore, convivali præcepto, quo non cuperet vel abſolvi: perimitur gladio, caput eius adfertur in diſco. Hoc crudelitati ferculum debebatur, quo inſatiata epulis feritas veſceretur.

N. 30. Intuere, Rex acerbiſſime, tuo ſpectacula digna convivio. Porrige dexteram, ne quid ſævitiæ tuæ deſit; ut inter digitos tuos rivi defluant ſancti cruoris. Et quoniam non exſaturari epulis fames, non reſtingui poculis potuit inauditæ ſævitiæ ſitis; bibe ſanguinem ſcaturientibus adhuc venis exſecti capitis profluentem. Cerne oculos in ipſa morte ſceleris tui teſtes, averſantes conſpectum delitiarum. Clauduntur lumina non tam mortis neceſſitate, quam horrore luxuriæ. Os aureum illud exangue, cuius ſententiam ferre non poteras, conticeſcit, & adhuc times. Lingua tamen, quæ ſolet etiam poſt mortem officium ſervare viventis, palpitante licet motu,

damnabat incestum. Portatur hoc caput ad Herodiadem: lætatur, exsultat, quasi crimen evaserit, quia iudicem trucidavit.

N. 21. Quid diciris vos, sanctæ feminæ? Videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltat, sed adulteræ filia. Quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionem doceat, non saltationem. Vos autem, graves & prudentes viri, discite detestabilium hominum epulas vitare. Si talia sunt convivia, qualia iudicia perfidorum?

S. AUGUST. *Serm.* 287. *alias de diversis* 40. *In Natali Ioannis Bapt.* 1. *c.* 2. *num.* 3. Natus est Ioannes, natus est & Christus; annunriatus Ioannes ab Angelo, annuntiatus Christus ab Angelo. Utrumque magnum miraculum. Servum præcursorem parit sterilis de sene viro, Dominum possessorem parit virgo sine viro. Magnus homo Ioannes: sed plus quam homo Christus; quia & homo & Deus. Magnus homo; sed humiliandus erat homo, ut exaltaretur Deus. Denique quia humiliandus erat homo, audi ipsum hominem: *Non sum dignus corrigiam calceamenti eius solvere.* Si se dignum diceret, quantum se humiliaret? Nec hoc se dixit dignum. Omnino prostravit se, & prostravit se sub petra. Lucerna enim erat, & vento superbiæ timebat exstingui. *Ioan.* 1. 27.

Serm. 288. *alias* 23 *ex Sirmondianis, in Nativ. S. Ioan. Bapt.* 2. *n.* 2. Fuerunt Prophetæ ante Ioannem, & multi, & magni. & sancti, digni Deo, Deo pleni, Salvatoris prænuntiatores, veritatis adtestatores. Verumtamen de nullo eorum dici potuit, quod dictum est de Ioanne, *In natis mulierum non exsurrexit maior Ioanne Baptista.* Quid ergo sibi vult ista magnitudo præmissa ante magnum? Ad testimonium magnæ humilitatis. Tam enim magnus erat, ut Christus posset putari. Posset Ioannes abuti errore hominum, & non laborare persuadere se esse Christum, quia hoc iam illi, qui eum audiebant & videbant, illo non dicente putaverant. Non erat ei opus seminare errorem, sed confirmare. At ille sponsi amicus humilis, sponso zelans, non se pro sponso adulterum supponens, perhibet testimonium amico suo, & eum qui vere sponsus erat, sponsæ commendat; ut ametur in illo, odit se amari pro illo. *Qui habet*, inquit, *sponsam, sponsus est.* Et quasi diceres: Quid tu? *Amicus autem*, inquit, *sponsi stat, & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Stat, & audit:* discipulus audit magistrum: quia audit, stat; quia si non audit, cadit. Hinc magnitudo Ioannis maxime commendatur; quia cum posset putari Christus, maluit Christo testimonium perhibere, illum commendare, se humiliare, quam pro ipso accipi, & a se decipi. Merito dictus est amplius quam Propheta ... Ad ipsum flumen, unde cœpit dominari Christus, vidit Ioannes Christum, cognovit, testimonium perhibuit. Magno se humiliavit, ut a magno exaltaretur humilis. Et se amicum sponsi dixit: & qualem amicum? Fortassis æqualem? Absit longe infra. Quantum longe? *Non sum dignus*, ait, *corrigiam calceamenti eius solvere.* *Matth.* 11. 11. *Ioan.* III. 29. *Ioan.* 1. 27.

Serm. 290. *alias* 44. *inter Homilias* 50. *in nativit. S. Ioan. Bapt.* 4. *c.* 3. *n.* 3. Breviter ergo commendo caritati vestræ magnum sacramentum. Quoniam multi futuri erant, qui putarent Christum non esse nisi hominem, nihil esse amplius quam hominem: ideo magnus homo, quo maior in hominibus non fuit, perhibuit ei testimonium Ioannes, subditus, inclinatus, humiliatus. In quantum se humilem reddidisset, si solvere corrigiam calceamenti eius, dignum se esse dixisset? Adtendite in magno sacramento corrigiam calceamenti. Quantum humilis exstitisset, etsi se Ioannes dixisset dignum? Quid fecit, dicendo se indignum? Propterea notatus est dies nativitatis eius, & celebrationi Ecclesiæ commendatus.

Serm. 291. *alias* 4. *ex Vignerianis, in Nat. S. Ioan. Bapt.* 5. *n.* 1... Hodie accipimus S. Ioannem Domini præcursorem, sterilis filium nuntiantem virginis filium, sed tamen servum nuntiantem Dominum. Quia enim venturus erat per virginem Deus homo, præcessit eum de sterili mirabilis homo: ut cum se indignum dicit, cuius calceamenti corrigiam solvat mirabilis homo, agnoscatur Deus homo. Mirare Ioannem, quantum potes: Christo proficit quod miraris. Proficit, inquam, Christo, non quia tu præstas aliquid Christo, sed ut tu proficias in Christo. Mirare ergo Ioannem, quantum potes. Audisti quod mireris. Annuntiatur per Angelum patri Sacerdoti: vocem aufert Angelus patri non credenti; remanet mutus, in filii nativitate expectans linguam. Concepit sterilis, concepit & anus: gemina infecunditas, sterilitas & ætas. Dicitur ab Angelo qualis futurus *Luc.* 1. 20.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. § 21.

fit: impletur in eo quod dicitur; & quod maxime mirandum est, impletur Spiritu sancto adhuc ex utero matris suæ. Deinde veniente Maria sancta, exsultat in utero: & quem non poterat vocibus, salutat motibus. Nascitur, dat patri vocem; pater loquens dat filio nomen: mirantur omnes tantam gratiam. Quid enim aliud quam gratia? Ubi enim Ioannes iste promeruit Deum? Ubi promeruit Deum, antequam esset qui promereretur? O gratia gratis data. (Luc. I. 41. Ibid. 64)

N. 2. Mirantur omnes, obstupescunt, & motu cordis sui dicunt, ut scriberetur nobis quod legeretur: *Quid putas erit puer iste? Nam manus Domini cum illo*. (Ibid. 66.)

S. Bern. *Sermo in Nativit. S. Ioannis Bapt.* I. *n.* 3. Audite ergo, Fratres, quid de Ioanne loquatur, cuius solemnis hodie Nativitas celebratur. *Ille*, inquit, *erat lucerna ardens & lucens*. Magnum testimonium, Fratres mei! Magnus enim est cui perhibetur, sed maior est qui perhibet. *Ille*, inquit, *erat lucerna ardens & lucens*. Est enim tantum lucere vanum, tantum ardere parum: ardere & lucere perfectum ... Mutuatum siquidem lumen numquam in eodem permanet statu, sed crescit, deficit, extenuatur, annihilatur, & penitus non comparet. Sic qui conscientias suas in alienis labiis posuerunt, modo magni, modo parvi sunt, modo nulli, secundum quod adulantium linguis vel vituperare placuerit vel laudare. At vero solis splendor igneus est, & cum fervet acrius, etiam oculis lucidior exhibetur. Sic sapientis ardor internus foris lucet: & si non ei datur utrumque, curat semper ardere magis, ut Pater suus qui videt in abscondito, reddat ei. Væ nobis, Fratres, si luxerimus tantum. Nam lucemus quidem, & magnificamur ab hominibus: sed mihi pro minimo est, ut ab humano iudicer die. Qui enim iudicat me, Dominus est, qui fervorem ab omnibus exigit, splendorem vero non ita. *Ignem*, inquit, *veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?* Hoc nempe commune mandatum: hoc est quod exigitur ab universis, nec ulla, si deesse contigerit, admittitur excusatio. (Ioan. v. 35. Luc. XII. 49.)

N. 4. Ceterum singulariter Apostolis & Apostolicis viris dicitur: *Luceat lux vestra coram hominibus*, nimirum tamquam accensis, & vehementer accensis, & quibus non timeatur a flatu quolibet aut impulsione ventorum. Dictum est & Ioanni, sed illi in aure audiunt. (Matth. v. 16.)

N. 5. ... *Ille erat*, inquit, *lucerna ardens & lucens*. Non ait, lucens & ardens: quia Ioannis ex fervore splendor, non fervor prodit ex splendore. Sunt enim qui non eo lucent, quia fervent: sed magis fervent ut luceant. At isti plane non fervent caritatis spiritu, sed studio vanitatis. Vultis nosse quemadmodum arsit Ioannes & luxit? Ego utrumque in eo triplicem posse arbitror inveniri, & *ardorem scilicet & splendorem*. Ardens enim erat in seipso vehementi austeritate conversationis: erga Christum intimo quodam & pleno fervore devotionis: erga peccantes proximos constantia liberæ increpationis. Luxit nihilominus, ut paucis dixerim, exemplo, digito, verbo: & seipsum ostendens ad imitationem & luminare maius quod latebat, ad peccatorum remissionem, & ipsas quoque tenebras nostras illuminans, sicut scriptum est: *Quoniam tu illuminans lucernam meam, Domine: Deus meus illumina tenebras meas*, utique ad correctionem. (Ioan. v. 35. Ps. XVII. 29.)

N. 6. Considera igitur hominem Angelico promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatum in utero, & novum in novo homine pœnitentiæ mirare fervorem. *Victum & vestitum*, ait Apostolus, *habentes, his contenti simus*. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc contempsit. Denique audi Dominum in Evangelio: *Venit*, inquit, *Ioannes Baptista non manducans, nec bibens*, plane nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forte irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli humanum est indumentum .. Ioannes sanctus homo missus a Deo, immo Angelus Dei, sicut ait Pater: *Ecce mitto Angelum meum ante te*. Hic ergo Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui festinatis bysso & purpura, & splendide epulari? Heu! hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptistæ reverentia tota; hæc nativitatis eius prophetata quondam lætitia est? Cuius enim memoriam agitis, o nimis delicati cultores? Cuius celebratis natalem? Nonne illius qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid existis in desertum videre filii Babylonis? Arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis favoris aura festan- (1. Tim. VI. 8. Matth. XI. 18. Luc. VII. 27. Ibid. 24 & 25.)

da, in gloria vestium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic, aut talibus umquam potuit delectari.

Ioan. III. 29. N. 8.... Gaudebat ad vocem sponsi tamquam amicus sponsi. Nobis in utroque gaudendum est: in altero quidem ei, nobis in altero congaudendum. Ardebat enim sibi, nobis autem lucebat. Gaudeamus in fervore eius ad imitationem, gaudeamus & in lumine, non tamen ibi manentes, sed ut in lumine eius videamus
Ioan. I. 7. lumen, lumen utique verum, quod non est ipse, sed cui testimonium perhibet
Matth. XI. 18. ipse. *Venit Ioannes*, ait Dominus, *nec manducans nec bibens*. Incentivum fervoris id mihi est & materia humilitatis. Quis enim in nobis est, Fratres, qui Ioannis pœnitentiam intuens, suam non dico magnificare, sed alicuius saltem momenti reputare præsumat? Quis audeat murmurare in laboribus suis, & dicere: Satis est quod patior, nedum nimis? Quæ enim homicidia, quæ sacrilegia, aut quæ flagitia sic puniebat Ioannes in seipso? Accendamur ad pœnitentiam, Fratres, interrogemus conscientias nostras, & animemur ad ultionem exigendam de nobis, ut horrendum possimus evadere iudicium Dei viventis.

N. 9. Ex hoc sane & erga proximorum delicta fervorem intuere Ioannis. Hic nempe dignus est & rationi consentaneus ordo, ut incipiendum tibi memi-
Ps. XVIII. 13. neris a te ipso. *Ab occultis*, inquit, *meis munda me: & ab alienis parce servo tuo*.
Luc. III. 7. *Genimina viperarum*, ait Ioannes, *quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* De quanto mentis fervore procedere putas scintillas istas, immo carbones desolato-
Ibid. 8. rios? Sic neque Pharisæis parcens: *Nolite*, inquit, *dicere quia patrem habemus Abraham: potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*. Sed minus hoc videatur, si vel ipsum veretur potentis vultum: & non tota libertate spiritus arguit peccantem Regem, crudelem atque superbum; sacra quadam vehementia ad hoc ipsum prodiens de deserto, si vel blanditiis eius, vel ipso mortis terrore
Marc. VI. 20. movetur: *Metuebat*, inquit, *Herodes Ioannem, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat*. Ac ille nihil ab hoc
Ibid. 18. parcens: *Non licet*, ait, *tibi habere eam*. Ligatus quoque, & in carcerem trusus, nihilominus fortiter stetit in veritate, & occubuit pro veritate feliciter. Ferveat etiam in nobis zelus iste, carissimi. Ferveat amor iustitiæ, odium iniquitatis. Nemo, Fratres, vitia palpet, peccata dissimulet nemo. Nemo dicat: *Numquid custos fratris mei sum ego?* Nemo, quod in se est, æquanimiter ferat, eum viderit ordinem deperire, minui disciplinam. *Genes. IV. 9.* Est enim consentire, silere, cum arguere possis: & scimus quia similis pœna facientes maneat & consentientes.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 21.

N. 10. Iam vero super humili & omnino ferventissima devotione Ioannis erga Dominum quid loquemur? Inde *Luc. I. 41.* enim exsultavit in utero; inde expavit in *Matth. III. 14.* Iordane baptizaturus eum; inde non modo Christum, qui putabatur, sed vel ipsam *Luc. III. 16.* corrigiam calceamenti eius solvere dignum se esse negabat; inde gaudebat amicus sponsi ad vocem sponsi; inde gratiam *Ioan. III. 29.* se accepisse pro gratia fatebatur: illum *Id. I. 16.* autem non ad mensuram habere Spiritum, *Id. III. 34.* sed plenitudinem de qua omnes acciperent, clamitabat; *Nonne Deo subiecta erit anima mea?* Alioquin non ero lucerna *Ps. LXI. 2.* ardens, nisi toto corde, tota mente, & *Deut. VI. 5.* ex omnibus viribus meis diligam Dominum Deum meum. Sola enim est caritas quæ accendit ad salutem: sola quam infundit & inflammat Spiritus, quem extinguere prohibemur.

S. Ioan. Chrysost. *in saltat. Herodiad. &c. int. oper. spuria*, *n.* 1.... Quam vero ob caussam Prophetam occidit? Quoniam præco veritatis erat, & iniustam eius actionem impedire sua reprehensione contendebat, & quem ut Regem oportebat mandatorum Dei esse custodem, ipse indomita voluptatum petulantia leges violabat. Rex quippe ille est qui iustas fert leges, primusque agit, non eas transgreditur. Quomodo enim alioquin sibi subditas gentes recto ordine componet, nisi iustis legibus quasi frenis pervicax & insolens genus hominum regat? Herodes autem Rex non populorum, sed voluptatum, vel potius servus earumdem, *nam a quo quis superatus est, huius & servus est*, *2. Petr. II. 19.* non modo leges Dei transgressus est, sed & easdem inique perpetravit. Quem vero occidit? Virum iustum, quo *maior inter natos mulierum non surrexit*: quod & *Matth. XI. 11.* Dominus ipse testatus est: virum qui desertum inhabitabile, inaquosum, infrugiferum, inaccessum, sine arboribus, sine graminibus, sine herbis habitabat. Ioannes... neque panem habebat, neque vinum, non mensam, non lectum voluptatum admonistrum, non suffultas molli anserum pluma culcitras... Cum extra

R. Fugam mundi, solitudinis amorem, vitæ innocentiam, simul & carnis mortificationem. Humilitatem, caritatem Christi, ita ut Christi notitiam & cultum & dilectionem, quantum in nobis est, ubique diffundamus. Invictam denique in lege Dei servanda constantiam, ita ut ab iniuncto officio vel ministerio non imbecillitas animi, non Magnatum obsequium, non ipsius vitæ periculum imminens deterreat.

§. 22. *De Festis Sanctorum Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, Episcoporum, Confessorum, Sanctarumque vel Virginum, vel Viduarum, vel Nuptarum, vel Pœnitentium.*

I. Quinam sunt ii quos Apostolos dicimus?

R. Qui a Christo delecti sunt & missi per totum orbem ad disseminandum Evangelium, & homines vocandos ad Christum. (A)

I. Quinam Evangelistæ?

R. Qui Christi vitam scripsere, quod Evangelium dicimus.

I. Quid agendum ex mente Ecclesiæ in Festis Apostolorum & Evangelistarum?

R. 1. Gratiæ agendæ Deo, & Christo, qui nos per Apostolos suos a tenebris vocaverit ad admirabile lumen suum.

2. Orandum ut quam accepimus ab Apostolis fidem hanc inviolatam custodiamus.

3. Postulandi Pastores qui animum habeant vere Apostolicum.

4. Per Apostolorum intercessionem orandus Christus ut ipse Ecclesiam, *gregem suum, Pastor æternus non deserat; sed per beatos Apostolos suos continua protectione custodiat: ut iisdem rectoribus gubernetur, quos operis sui vicarios Pastores eidem esse contulit*, ut canit Ecclesia in Festis Apostolorum. (B) In Præfat. Apost.

I. Quid agendum in Festis Sanctorum Martyrum?

R. 1. Pro invicta Martyrum con-

mundum esset, nulla re mundi indigebat. Habitabat porro non in ædibus, quarum inaurata essent laquearia, sed sub petra seipsum contegente. Huic & mensa & scamnum, & cubile erat pavimentum; carnes erant locustæ; placenta, mel silvestre: huic phiala erat vola manus, & vinum delicatum, quæ manabat a saxo aqua limpidissima. Hunc tenuit Herodes, .. & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. O rem prodigiosam! Ioannes vinctam eius animam peccati catena reprehensione sua solvere conabatur, ille autem solventem vinciebat. Verumtamen licet vinceretur Ioannes, loquebatur, & in carcerem coniectus, reprehendebat: implebat enim quod scriptum est, *Et loquebar in conspectu regum, & non confundebar*. Neque enim mortem reformidabat Ioannes, sed veritatem non eloqui reformidabat. Hunc vero dum occidit, non unam modo cædem perpetravit, sed & plures: qui enim eum qui animas docet, ac de iis bene mereri non cessat, occidit, non unum occidit, sed totidem quotquot ille vivens vivificare poterat sermone. Psal. cxviii. 46.

(A) Marc. xvi. 15. Et dixit eis (Apostolis Iesus:) Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ .... Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

(B) S. Aug. *Serm.* 295. *in natali Apost. Petri & Paulli, alias de diverf.* 108. *c.* 8. *n.* 8. Celebramus diem festum, Apostolorum nobis sanguine consecratum. Amemus fidem, vitam, labores, passiones, con-

fessiones, prædicationes. Proficimus enim amando; non ista propter carnalem lætitiam celebrando.

S. Leo *Serm.* 82. *al.* 80. *in natali Apostolor. Petri & Paulli*, *c.* 1. Omnium quidem sanctarum solemnitatum, dilectissimi, totus mundus est particeps, & unius fidei pietas exigit, ut quidquid pro salute universorum gestum recolitur, communibus ubique gaudiis celebretur. Verumtamen hodierna festivitas præter illam reverentiam, quam toto terrarum orbe promeruit, speciali & propria nostræ urbis exsultatione veneranda est: ut ubi præcipuorum Apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii eorum sit lætitiæ principatus. Isti enim sunt viri, per quos tibi Evangelium Christi, Roma, resplenduit; & quæ eras magistra erroris, facta es discipula veritatis. Isti sunt sancti Patres tui, verique Pastores, qui te regnis cælestibus inserendam multo melius, multoque felicius condiderunt, quam illi quorum studio prima mœnium tuorum fundamenta locata sunt... Isti sunt qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut gens sancta, populus electus, civitas Sacerdotalis & regia, per sacram beati Petri Sedem caput orbis effecta, latius præsideres Religione divina, quam dominatione terrena.

Cap. 3. Nam cum duodecim Apostoli, accepta per Spiritum sanctum omnium locutione linguarum, imbuendum Evangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus, suscepissent, beatissimus Petrus Princeps Apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii: ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet.

Matth. xxvi. 69. *Cap.* 4. Nec mundi dominam times Romam, qui in Caiphæ domo expaveras Sacerdotis ancillam. Numquid aut iudicio Pilati, aut sævitia Iudæorum minor erat vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris: nec æstimabas pavendos, quos susceperas diligendos. Hunc autem intrepidæ caritatis affectum iam tunc profecto conceperas, quando professio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pascendis eius, quem diligeres ovibus, cibum quo ipse eras opimatus, impenderes.

Cap. 5. Augebant quoque fiduciam tuam tot signa miraculorum, tot dona charismatum, tot experimenta virtutum. Iam populos, qui ex circumcisione crediderant, erudieras; iam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta, fundaveras; iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Evangelicæ prædicationis imbueras; nec aut dubius de proventu operis, aut de spatio tuæ ignarus ætatis, trophæum Crucis Christi Romanis arcibus inferebas, quo te divinis præordinationibus anteibant & honor potestatis, & gloria passionis.

Serm. 84. *al.* 81. *In Octava Apost. Petri & Paulli*, *cap.* 1. Pudet dicere, sed necesse est non tacere: plus impenditur dæmoniis, quam Apostolis; & maiorem obtinent frequentiam insana spectacula, quam beata martyria. Quis hanc urbem reformavit saluti? Quis a captivitate eruit? Quis a cæde defendit? Ludus Circensium, an cura Sanctorum? Quorum utique precibus divinæ censuræ flexa sententia est, ut qui merebamur iram, servaremur ad veniam.

Cap. 2. *vide supra* §. 3. *cap.* 2. *sect.* 3. *huiusce Part. litt.* (Y)

S Bern. *Serm.* 1. *in festo SS. Apost. Petri & Paulli*, *num.* 1. Gloriosa nobis solemnitas illuxit, quam præclari Martyres, Martyrum duces, Apostolorum principes, morte clarissima consecrarunt. Isti sunt Petrus & Paullus, duo magna luminaria, quos Deus in corpore Ecclesiæ suæ constituit, quasi geminum lumen oculorum. Hi mihi traditi sunt in magistros & in mediatores, quibus secure me committere possim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum Mediatorem ascendere potero, qui *venit pacificare per sanguinem suum & quæ in cælis, & quæ in terris sunt.* Coloss. 1. 20.

N. 2. Tales decebat humano generi Pastores & Doctores constitui, qui & dulces essent, & potentes, & nihilominus sapientes. Dulces, ut me blande & misericorditer susciperent; potentes, ut fortiter protegerent; sapientes, ut ad viam, & per viam ducerent, quæ ducit ad civitatem.

N. 3. Hi sunt magistri nostri, qui a magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & docent nos usque in hodiernum diem.

Serm. 2. *in festo SS. Apost. Petri & Paulli*, *n.* 6. Studeamus, Fratres, vivere vita iustorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientis enim iustorum novissima præfert, ibi nos iudicans, ubi nos invenerit.

Serm. 3. in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli, num. 1. Merito, Fratres, Apostolis sanctis attribuit mater Ecclesia, quod in Sapientiæ libris legitur: *Hi sunt viri misericordiæ, quorum iustitiæ oblivionem non acceperunt: cum semine eorum permanent bona.* (Eccle. xxiv. 10. & 11.)

N. 5. Potes tamen in hoc verbo etiam illud non inconvenienter accipere, *viros misericordiæ* fuisse Apostolos, id est, plenos misericordia; seu viros misericordiæ, id est, misericorditer datos Ecclesiæ universæ. Scimus enim quod viri isti nec sibi vixere, nec sibi mortui sunt; sed ei qui pro ipsis mortuus est; magis autem nobis omnibus propter illum. Quantum enim proderit nobis eorum iustitia, quando ipsa quoque, sicut ostensum est, tantum profuere peccata? Pro nobis facit eorum vita, eorum doctrina, etiam & mors ipsa. Etenim in conversione continentiam, in prædicatione sapientiam, in passione sua patientiam nobis beati Apostoli contulerunt. Quartum usque hodie conferre non cessant misericordia pleni, quod est sanctarum fructus orationum. Quamvis & in ipsa eorum vita adhuc invenias quod annumeres, fiduciam scilicet, quam nobis miraculorum exhibitione præbuerunt. Et quis enumeret, quam multa nobis per eos beneficia provenerunt? Bene ergo de iis Scriptura loquitur: Quoniam *hi sunt viri misericordiæ.*

N. 6. Cum semine eorum permanent bona. Manent enim usque hodie in nobis Apostolorum vestigia: & eorum religio, quia ex Deo est, non potest dissolvi . . . (Ibid. 11.) *Hereditas sancta nepotes eorum.* Idem profecto & semen sunt, & nepotes... Ergo per Evangelium ipsi nos genuerunt: non tamen sibi, sed Christo, quia per Evangelium Christi. Hinc est quod moleste tulit Paullus quosdam eorum dici, a quibus geniti fuerant per Evangelium, indignans adversus eos qui dicebant: *Ego sum Paulli, ego sum Cephæ, ego Apollo:* (1. Cor. 1. 12.) Christi magis omnes & fieri volens, & dici. Itaque semen Apostolorum sumus per prædicationem: sed per adoptionem & hereditatem semen Christi, & Apostolorum nepotes.

S. IOAN. CHRYSOST. *de S. Ioanne Theologo int. oper. spur. prope finem*... Intuere mihi unum hominem Ephesi sedentem, & mundum universum docentem: considera quam multæ in Oriente civitates, quam multæ regiones, quam multæ sint Ecclesiæ: quam multæ rursus ad solis occasum, & magnam Romam similiter, & ad latera partesque australes, & regionem Cappadocum, & quæ interiecta sunt omnia, insulas, deserta, & fines terræ; cogita rursus Ecclesiarum multitudines, clerum, & turbas populi, cum virorum tum mulierum, si forte dinumerare istos possis... Et hi omnes discipuli sunt Ioannis... Piscatores piscium, mox hominum piscatores... Qui suis successoribus sagenas & retia tradiderunt, & potestatem quam acceperunt ab eo, qui potestatem habet omnem in cælo & in terra... His igitur in potestate & principatu & zelo succedunt, ut ante dictum est, venerandi Doctores, sacrorum Antistites, & Christi gregis Pastores, vestigiis Apostolos consequentes, generosi Trinitatis propugnatores, qui prætermisso legis statu, & vivifico Spiritu accepto, ad modum aratri sulcant, profunde excavant, & scrutantes, sensumque Scripturæ sacræ omnibus aperte declarant, qui fidem illustrant, & prava dogmata exterminant, qui rectæ doctrinæ defensores sacris dogmatibus firmant, & doctrina minime sana infectos iaculis divinis confodiunt, qui cum vinum compunctionis mixtum invenissent, sitientem gregem potarunt, & assumpta tibia pastorali divinis cantibus eum oblectarunt: ministri & custodes, & operarii vineæ, sacrorum dogmatum prædicatores, & gladii adversus hæreticos, qui positi sunt a Spiritu sancto Episcopi, ut ait sanctus Paullus, Pascere (Act. xx. 28.) Ecclesiam Dei: qui ingruentes tribulationes non refugerunt, qui promissam coronam vitæ reportarunt, qui iuveniles cupiditates evitarunt, & beatam spem hereditate possederunt: magni Regis militiæ principes, Dei verbo divites, & spiritu pauperes, imitatores Apostolorum, & formæ fidelium, civitatum rectores, & orbis terrarum præcones, qui animas suas pro grege posuerunt, & pro fide sanguinem suum fuderunt.

Homil. 30. in SS. Petrum & Paullum, int. oper. spur. Certare inter se cælum terramque conspicio de solemni Apostolorum memoria celebranda... Et in orbe terrarum, homines dignam, Apostolorum Principes exornando, laudationem proferre totis nervis ac viribus conantur, ut qui per eos salutem adepti sint... Neque enim dignam orationem invenio, qua laudes eas compensem, quibus hi genus nostrum tantopere honestarunt, qui terram omnem & mare col-

lustrarunt, scelerum radices evulserunt, pietatisque femina infidelium cordibus iniecerunt... Qui sancta prædicatione vestra totum orbem terrarum illuminastis,... totumque terrarum orbem sceleribus devinctum, vestris salutaribus Epistolis solvistis. Vos dæmonum phalangas præcipites egistis. Vos ubique terrarum Spiritus sancti munera diffudistis. Vos erroris caliginem telluri compressistis. Vos dæmonum audaciam depressistis; altaria Gentilium vos diruistis, vos falsum omnem cultum in cinerem redegistis: vos seiunctas a frumento zizaniorum sordes eiecistis: & Ecclesiæ fruges quotidiana vestra doctrina puras reddidistis. Quanam igitur gratiarum actione, tot tantosque labores compensabimus, quos nostri caussa pertulisti... Omne itaque studium, carissimi, adhibeamus precantes omnium Regem Christum Deum nostrum, uti nos pro suo in humanum genus amore dignos reddat, qui possimus illorum traditionibus atque doctrinis feliciter insistere, ut consequamur misericordiam coram Tribunali ipsius.

Homil. 31. in SS. duod. Apost. int. oper. spur.... O felicem illam & præclaram Apostoli vestram & morum & animorum cum omni hominum genere coniunctionem, qua omnibus omnia facti estis gratia, non arundine, sed sermone hominum greges sapienter expiscati. Vos enim rectæ fidei immobiles estis columnæ, Ecclesiæ petra, regni petra, sceptrum, & huius maxime gregis vigiles præfecti, infirmitatis humanæ gratis medici, nostræque versus Deum pœnitentiæ, compatientes fideiussores. Tamquam enim incudes quædam animatæ, dum feriremini, qui vos feriebant, eos ad intelligentiam fabrefecistis. Petrus hinc Romam erudit. Paullus inde mundo Evangelium annuntiat, Andreas Græciæ sapientes corrigit. Simon Deum docet Barbaros. Thomas baptismate Æthiopas dealbat. Iacobi cathedram Iudæa honorat. Marci thronum Alexandria ad Nilum complectitur. Lucas & Matthæus conscribunt Evangelia. Ioannes autem divina tractans mysteria, etiam post mortem tamquam vivus Ephesum curat. Bartholomæus Lycaonas ad temperantiam instituit. Philippus miraculis conservat Hierapolim. Omnes ubique omnibus beneficia conferre non desistunt... Ad quos ipse Do-
Ps. XLVII. 13. minus prophetice loquitur: *Circumdate* hanc novam *Sion*, *& complectimini eam*, hoc est, conservate, muris cingite, præcibus munite, ut quando in tempore iratus fuero, universamque mundi machinam concussero, considerans immortale vestrum sepulcrum, quæque mei caussa geritis æquo animo stigmata, iram misericordia vincam: qua quidem ductus, en præmature vestram admitto supplicationem. Sacerdotium enim & Regnum cum video lacrimas fundere, quasi dolorum consors, statim ad commiserationem flector, meæque illius vocis recordabor; Protegam civitatem hanc propter David servum meum, & Aaron sanctum meum. Is. XXXVII. 35.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 22.

Homil. 32. in S. Thom. Apost. int. oper. spur. Omnes gentes festum hodie celebrant, eiusque dictum Domino tamquam donum offerunt, *Dominus meus, & Deus meus*: Consanguineus meus, & Creator meus; Redemptor meus, & Rex meus. Hæc enim docuit Thomas; hanc nobis tamquam filiis hereditatem reliquit: tamquam thesaurum hunc sermonem natura retinet: universum genus hoc dicto firmatur: hoc verbum ad Angelos usque protenditur: Angeli tamquam anchoram confessionem hanc tenent: omnis creatura doctrinam hanc velut diadema circumfert. Solus Arius hac oratione privatur... Ari, quid mihi blandiris? Quid oleo caput meum impinguas? Cur diem meum festum celebras, o nefarie... Ne me honores, qui conditorem probro afficis: non suscipio honorem ignominiam parientem. Si Dominum probris oneras, quomodo servum coles? Si meam fidem non tenes, quomodo memoriam festo celebrabis? Si mecum non sentis, quomodo sepulcro meo communicas? Ioan. XX. 28.

Porro omnium olim Apostolorum festivitas celebrabatur die primo Maii, teste auctore MICROLOG. *de Eccles. Observat. c. 55. tom. 10. vel 18.* BIBLIOTHECÆ PATRUM. Sciendum autem quod antiqui de Sanctis communiter in Paschalibus cantare solebant, unde & adhuc de uno quæ ad plures pertinent cantatur *alleluia*, *Gaudete*, *&c.* & Offertorium *Confitebuntur*, *&c.* & Responsorium *in servis suis*, *&c.* & hoc ideo, quia universali resurrectione, cuius typus eo tempore agitur, communis est lætitia & festivitas iustorum. Ideo etiam invenitur in Martyrologiis, sive in Sacramentariis, festivitas sanctorum Iacobi, & Philippi & omnium Apostolorum.

Pars II Sect IV. Cap. II §. 22.

ſtantia, eorumque victoriis & triumphis agendæ gratiæ Deo.

2. Orandus Deus ut det nobis ipſe miſericors eamdem in fide & religione conſtantiam: paremque de hoſtibus ſpiritualibus triumphum. (C)

I. Quid agendum in feſtis Pontificum?

R. Idem fere quod in feſtis Apo-

(C) S. Gregor. Naz. *Orat.* 18. *in S. Cypr. paullo poſt initium* ... Cum multa nos ad melioris vitæ ſtudium ducaur, atque ad virtutem erudianr, ratio, lex, Prophetæ, Apoſtoli, ipſique adeo Chriſti primi Martyris cruciatus, qui crucem conſcendit, meque ſecum duxit, ut peccatum meum affigeret, & de ſerpente triumpharet, & ſanctitatem ligno afferret, & voluptatem vinceret, & Adamum ſalute afficeret, ac prolapſam imaginem erigeret, atque inſtauraret: cum tot, inquam, tantaque habeamus, non minus tamen ad vitam recte inſtituendam nobis utilitatis afferunt Martyres.

Verſus finem ... His maiora offerre, qualiaque eos offerre par eſt, qui eum vere ac ſincere colunt, corporis ſcilicet macerationem, animæ aſcenſionem, vitii fugam, virtutis incrementum.

Orat. 22. *de Machabæis paullo poſt init.* ... Machabæi non idcirco contemnendi ſunt, quia ante crucem extiterunt: verum quia ad crucis normam vitæ ſuæ rationes exegerunt, ideo laudandi, ac verborum honore celebrandi, non ut ipſorum gloriæ quidquam accedat, .. ſed ut gloriam conſequantur qui eos laudant; ac virtutem æmulentur, qui audiunt, eiuſmodi nimirum commemoratione quaſi ſtimulis quibuſdam, ad eorumdem ſtudium excitari.

S. Chrysost. *Homil.* 40. *ad popul Antioch. in Iuventin. & Maximin. Mart. paullo poſt init.* ... Non aliter priſcos, aliter recentiores colitis Sanctos; ſed eadem alacritate, eodem amore, eodem affectu colitis omnes & commendatis. Non enim exploratis tempus, ſed exquiritis animi fortitudinem, pietatem, fidem invictam, zelum incitatum ac fervidum, & eas virtutes, quas præſeferunt Sancti, ob quorum honorem hodie convenimus... Proinde magna fide, promptitudineque huc veniamus, quo & viſis Sanctorum monumentis, & conſideratis eorum præmiis, inde varios theſauros undequaque colligamus; & per præſentem vitam ita, iuxta voluntatem Dei, tranſeamus, ut in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, & regno cælorum perfruamur, gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Hom. 41. *ad pop. Antioch. de S. Pelag. Virg. & Mart. pag.* 585. *t.* 2. *edit. BB.* Benedictus Deus: etiam mulieres, immo puellæ demum mortem irrident, virgineſque admodum iuvenes & innuptæ in ipſos inferni ſtimulos inſiliunt, nihilque patiuntur detrimenti. Hæc porro bona omnia per Chriſtum ex Virgine natum allata nobis ſunt; nam poſt beatum partum illum, & admirabilem ortum, mortis nervi ſoluti, diaboli potentia fracta eſt, qui deinceps non a viris tantum, ſed etiam a mulieribus contemnitur; nec a mulieribus modo, ſed & a puellis.... Eam itaque pro viribus imitemur. Contempſit illa vitam: at contemnamus & nos delicias. irrideamus ſumptuoſos apparatus, abſtineamus ebrietate, crapulam fugiamus.

Homil. 42. *ad pop. Antioch. in S. Mart. Ignat.* ... Nec viri tantum accingunt ſe, ne ad naturæ infirmitatem feminæ confugientes probabilem habere videantur excuſationem: nec ſolæ feminæ ſe fortiter gerunt, ne virorum genus rubore perfundant: ſed & hinc, & inde multi publicantur victores, & coronas aſſequuntur. Ut ex ipſis operibus intelligas, in Chriſto Ieſu neque maſculum, neque feminam eſſe, nec ſexum, nec corporis imbecillitatem, neque ætatem, nec aliud quidquam eiuſmodi, pietatis curſum conficientibus, impedimentum afferre poſſe, modo generoſa alacritas, & promptus animus, & Dei timor ardens, atque inflammatus, in cordibus noſtris radices egerit. Idcirco & virgines puellæ, & viri, & iuvenes, & ſenes, & ſervi, & liberi, & omnis ordo, atque ætas omnis, & ſexus uterque, ad hæc certamina accinguntur, nec ulli omnino ſua fruſtrantur ſpe, qui ſtrenuum animi propoſitum, ad has pugnas attulerint... Neque enim ſolis Romæ habitantibus, ve-

rum etiam omnibus in toto illo itineris spatio, civitatibus interiectis admirabilis magister extitit, præsentem vitam contemnendam docens, & ea, quæ cernuntur, pro nihilo ducenda; futura autem diligenda, & oculos in cælum tollendos, nihilque quod in hac vita possit accidere, quantumvis grave, formidandum. Hæc enim & his plura, re ipsa factisque comprobans iter faciebat.

Homil. 43. *de S. Romano Mart.* 1. Rursus Martyrum memoria, & rursus dies festus & celebritas spiritalis. Laborarunt illi, & nos lætamur. Decertarunt illi, & nos exsultamus. Illorum est corona, & communis gloria; illorum sunt præmia & certamina, & totius Ecclesiæ gloria, decus & gloriatio. Et quomodo, dicet quispiam, posset hoc fieri? Quod partes & membra nostra sunt Martyres: *Sive autem patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive glorificatur unum membrum, cum eo lætantur membra omnia.* (1. Cor. XII. 26.) Caput coronatur, reliquum corpus exsultat. Fit unus victor in ludis Olympicis, & totus gaudet populus, magnisque cum laudibus eum excipit. Si autem in Olympicis certaminibus, qui nihil ad illos sudores contulerunt, tanta fruuntur voluptate: multo magis hoc fiet in athletis pietatis. Nos pedes sumus, Martyres autem caput. Sed *non potest caput dicere pedibus, vestri non ego.* (Ibid. 21.) Gloriosa sunt membra, sed gloriæ excellentia non facit alienationem a coniunctione, quæ est cum reliquis partibus. Tunc enim fiunt maxime gloriosa, quando eam, quæ nobiscum est coniunctionem, non abruperint. Nam oculus quoque, licet reliquo toto corpore sit splendidior, suam tunc gloriam conservat, quando a reliquo corpore non abscinditur. Et quid de Martyribus dico? Si enim Dominus ipsorum nostrum caput fieri non erubuit, multo magis ipsi esse nostra membra non erubescunt. Habent enim radicatam caritatem: solet autem caritas ea, quæ sunt disiuncta coniungere, & colligere, neque de dignitate admodum accurate inquirit. Quomodo ergo ipsi peccantibus nobis dolore simul afficiuntur, ita nos etiam simul cum eis in recte factis lætamur... Cum Dei quidem didicerimus benignitatem, Domino gratias agemus: Martyris autem cognita patientia, conservum imitabimur... Pro his omnibus Martyri gratulemur; Deum glorificemus, qui hæc facit miracula: imitemur conservi patientiam, gratias agamus Domino pro gratia: ex iis quæ dicta sunt, sufficientem in tentationibus consolationem accipiamus: & Dei qui nos fecit potentiam & curam admirantes ac providentiam, omnia ex nobis afferamus, & quæ ex eo sunt, omnino consequentur, sive homines, sive dæmones, sive diabolus adversum nos depugnet, nihil proficient ii, qui nos oppugnant: modo promptum nostrum animi studium ostendamus, & quæ a nobis afferri oportet, omnia afferamus. Sic enim & hic Dei auxilium attrahemus, & in vita futura magna gloria & salute perfruemur.

Hom. 44. *de SS. Machabæis*. Quis enim vir, quæ mulier, quis senex, aut quis iuvenis, de cetero veniam possit accipere, aut excusationem habere fragilitatis carnis, & timiditatis humanæ, si propter Christum sibi pericula videat inferri: quando mulier senectute confecta, & tot filiorum mater, & ante tempus gratiæ congressa, clausis adhuc mortis ianuis, necdum in Domini Salvatoris adventu extincto peccato, neque morte devicta, tantis animis, & tanta virtute, tantas propter Deum pœnas sustinuisse cernitur, & vicisse cognoscitur, ut Evangelicam perfectionem in temporibus legis impleverit? Hæc ergo omnia cogitantes, & mulieres, & viri, & iuvenes, & senes, exemplum agonis huius, tantorumque in filiis, in matre luctaminum, sicut in tabula, ita in corde vestro describite, assidua vobiscum exercitatione meditamini, contra omnem spiritualium inimicorum armaturam illius patientiam proponamus ad invictæ virtutis exemplum, ut istic æmulantes fortitudinem Sanctorum illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationabilibus continentiam demonstremus: id est, contra iram & avaritiam, vel corporum, vel inanis gloriæ, vel aliorum omnium eiusmodi rerum concupiscentiam divino timore muniti, sensibus repugnantes, & consilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes vicerimus, sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus iuxta ipsos & matrem eorum, pari gloria constituti similes haberi.

Homil. 46. *in S. Lucianum Martyrem*... Qui Martyrem recipit in nomine Martyris, mercedem Martyris accipiet. Tum vero quis Martyrem recipit,

cum ad eius memoriam convenit, cum eius certaminum narrationis fit particeps, cum facta collaudat, cum virtutes imitatur, cum apud ceteros præclara illius facinora prædicat. Hæc Martyrum hospitalia sunt dona... Hæc itaque nos etiam cum noverimus, pacis tempore bellicis in rebus nos exerceamus, ut cum belli tempus advenerit, illustre nos quoque trophæum erigamus. Famem contempsit ille; delicias & nos contemnamus, ac ventris tyrannidem evertamus: ut si tempus adveniat, quod tantam fortitudinem a nobis reposcat, in minoribus antea rebus excitati, præclari in scammate compareamus. Coram Principibus ille ac Regibus audacter loquutus est; hoc nos faciamus nunc quoque: ac si in opulentorum & illustrium Paganorum conventibus consideamus, fidem cum fiducia profiteamur: irrideamus illorum errores. Quod si res quidem suas magnifice efferre, nostras autem deprimere aggrediantur, ne taceamus, neve leniter feramus: sed ipsorum turpitudinem detegentes, multa cum sapientia fiduciaque res omnes Christianorum laudibus evehamus: & quemadmodum Imperator in capite diadema, sic & nos ubique confessionem fidei circumferamus. Non enim illum adeo corona, ut nos fides eiusque confessio fulet exornare: non verbis tantum, sed etiam rebus ipsis id agamus, & vitam confessione dignam in omnibus exhibeamus: ne dogmata operum improbitate dedecoremus, sed in omnibus Dominum nostrum glorificantes, cum huius sæculi, tum illius honore potiamur.

Hom. 47. ad pop. Antioch. in S. Iulianum circa fin... Neque vero tantum miracula operatur, sed philosophari etiam suadet. Sive enim dives sis, ac superbias, & elato sis animo, cum huc veneris ac Martyrem intuitus fueris, quantumque sit inter divitias tuas, & huius opulentiam discrimen, tecum ipse reputaveris, elatos animos subito deprimes, & deposito fastu, ac tumore, multa cum animæ sanitate discedes; sive pauper ac despectus tibi esse videaris, cum huc veneris & divitias Martyris videris, contemptis & irrisis sæcularium divitiis, multa instructus Philosophia recedes, etsi contumeliæ, etsi damna, etsi verbera infligantur, cum te nondum tanta passum esse, quanta sanctus hic Martyr pertulit, videris, magnam hinc capies consolationem. Vides cuiusmodi radicum istarum sint fructus? Ut eripi nequeant? Ut spirituales sint? Ut ad animam ipsam pertingant?

Homil. 48. ad popul. Antioch. quæ est de S. Mart. Romano 2. Vide supra §. 3. cap. 2. sect. 2. huiusce part. litt. (H)

Hom. 49. quæ est de SS. Machabæis 2. ad pop. Antioch. prope fin. ... Prope ipsam (matrem) in die illa consistamus Sanctæ precibus freti, eiusque liberorum, & Eleazari, ... magni generosique senis, qui adamantinum animum in adversis præ se tulit. Id vero poterimus assequi, si una cum sanctis illorum precibus, etiam quæ nostrarum sunt partium conferamus, & ante bella, casusque adversos, pacis tempore perturbationes, quæ in nobis sunt, vincamus, incompositos carnis insultus compescamus, suggillemus, & in servitutem corpus redigamus. Sic enim fiet, ut sive in pace vitam traducamus, splendidas gymnasiorum coronas obtineamus; sive ut idem certamen obeamus, benigno Deo visum fuerit, in arenam parati descendamus, & cælestia bona consequamur.

Homil. 50. ad popul. Antioch. quæ est 3. de SS. Machabæis ... Imitari vero Martyrum fortitudinem studeamus.

Homil. 58. ad popul. Antioch. de S. Babyla Mart. in fine ... Deo gratias agamus, quod & Martyres nobis ita generosos largitus sit, & Martyribus dignos Pastores ad consummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Christi. *Cetera vide supra §. 3. cap. 2. sect. 3. huiusce partis, litt.* (H)

Lib. de S. Babyla contra Gentiles, n. 55. ... Et iacent etiam nunc cum cineribus (Babylæ) compedes, ut moneant omnes Ecclesiarum præfectos, etsi vincula, cædem, & quælibet alia pati oporteat, omnia alacriter ac cum voluptate multa sustinenda esse; ita ut concreditam nobis libertatem, ne minimum quidem prodamus aut dedecoremus. *Cetera vide supra.*

Homil. 70. ad popul. Antioch. in SS. Mart. Ægypt. Oculis nostris ad Sanctos istos conversis, ad generosos atque tolerantes athletas, qui nobis, ut quasi faces præluceant, dati sunt, ad horum tolerantiam atque patientiam vitam nostram componamus, ut eorum precibus, postquam hinc excesserimus, cum illos videre, tum amplecti possimus, atque in illis cælestibus tabernaculis collocari.

Homil. 73. ad popul. Antioch. de S.

Martyre Barlaam, circa fin. ... Diſce igitur luctationes, ut victorias imiteris: aſpernare divitias, ac pecunias, & omnem reliquam ſæculi pompam. Ne beatos iudices eos, qui divites ſunt, ſed beatos eos iudica, qui Martyrium patiuntur: non eos qui in deliciis, ſed qui in ſartaginibus verſantur: non eos qui opiparæ menſæ aſſident, ſed eos, qui in lebete torrentur: non eos, qui diurnis in balneis, ſed eos qui in diris ſunt fornacibus: non eos qui olent unguenta, ſed eos qui fumum ac nidorem uſti emittunt. Hic multo illo præſtantior & utilior eſt odor: ſiquidem ille ad ſupplicium illos qui eo fruuntur, hic autem ad præmia coronaſque cæleſtes abducit ... Sic tu ſanctorum Martyrum utere memoria, dilectiſſime: cum obrepentes ſæculares curæ tuam mentem inobſcurarint, eam per Martyrum memoriam deterge. Si enim hanc in anima tua memoriam conſervaris, non opes ſuſpicies, non paupertatem deplorabis, non gloriam & potentiam laudabis, nihil denique ex rebus humanis, nihil eorum, quæ ſplendida ſunt, magnum eſſe quiddam arbitrabere, nihil eorum, quæ moleſta ſunt, intolerandum; ſed cum his omnibus ſuperior evaſeris, perpetuum ex imaginis huius contemplatione capies documentum Nam qui milites in bellis ac præliis ſtrenue ſe gerentes quotidie ſpectat, non deliciarum umquam cupiditate tenebitur, non delicatam & mollem vivendi rationem in pretio habebit; ſed aſperam & rigidam, atque ad certamen compoſitam ... Miles Chriſti es, dilectiſſime, armate, non comere; athleta es generoſus, viriliter age, non concilia venuſtatem. Ita Sanctos iſtos imitemur, ita fortes bellatores, coronatos athletas, Dei amicos honoribus proſequamur: & cum per eamdem cum illis viam inceſſerimus, eamdem cum illis coronam conſequemur.

Homil. 74. ad popul. Antioch. de SS. Martyribus paullo poſt. init. Ne oſcitanter audiamus quæ dicuntur, dum audimus ſubiectas fuiſſe corporibus virgis laceratis prunas; ſed cogitemus, quales, ubi febris nos invaſerit, ſimus. Vitam nobis iniucundam & peracerbam putamus, ingemiſcimus, impatienter ferimus, tamquam parvuli infantes indignamur, ignem illum nihilo mitiorem gehenna putamus. At iſti non febre incumbente, ſed flamma illos undique obſidente, ac ſcintillis in ulcera proſilientibus, & quavis fera crudelius vulnera vellicantibus, perinde quaſi eſſent adamantini, & in alienis iſta corporibus fieri cernerent, ita generoſe ac tum ea, quæ illos decebat, fortitudine in confeſſionis verbis conſtantiſſime perſeverabant, & in omnibus his malis durantes, ſimul & animi ſui robur invictum, & Dei gratiam egregie præ ſe ferebant ... Numquid non ante hac Martyrium horrebaris? Numquid non Martyrii vos nunc deſiderium capit? Numquid non doletis iam Martyrii tempus non adeſſe? Verum enim vero exerceamus nos, & paremus ad tempus Martyrii. Contempſerunt illi vitam? Contemne tu delicias. Proiecerunt illi corpora in ignem? Proiice tu pecunias nunc in pauperum manus. Prunas illi calcarunt? Tu cupiditatis flammam extingue. Laborioſa ſunt iſta & difficilia, ſed tamen & utilia valde. Noli ea quæ præſentia ſunt acerba ſpectare, ſed quæ iucunda futura: non quæ in manibus mala, ſed quæ in ſpe bona: non paſſiones, ſed premia: non labores, ſed coronas: non ſudores, ſed mercedes: non acerbitates, ſed retributiones: non ignem urentem, ſed propoſitum regnum: non carnifices circumſtantes, ſed Chriſtum coronantem. Hæc expedita maxime ratio, ac via ad virtutem facillima non labores tantum intueri, ſed & præmia cum laboribus, neque ipſa tantum ſeparatim. Cum igitur eleemoſynam es impertiturus, noli pecuniæ impenſam attendere, ſed iuſtitiæ coacervationem. *Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.* Ne reſpicias opes, quæ exhauriuntur, ſed theſaurum qui augetur. Si ieiunes, non carnis ex ieiunio macerationem conſidera, ſed relaxationem, quam ex illa maceratione conſequeris. Si noctem inſomnem traducas orando, non moleſtiam ex vigilia, ſed quam adquiris ex oratione fiduciam perpende. Ita quoque milites faciunt: non vulnera intuentur, ſed præmia: non cædes, ſed victorias; non mortuos cadentes, ſed coronatos victores ... Martyrum tormenta ſuper cordis noſtri latitudinem deſcribamus ... Depingamus ergo in anima noſtra hos iacentes in ſartagine, illos autem ſuper carbones extenſos; hos in lebetes deiectos, illos in mare demerſos; alios ungulis laceratos, alios in rota diſtortos, alios in præcipitium actos: atque hos quidem cum beſtiis depugnantes, illos vero in barathrum devolutos, ut cuique con-

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 22.

Ps. 111. 9.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 22.

tigit mortem obeuntes: ut huius picturæ varietate domum nostram illustriorem cum reddiderimus, aptum cælorum Regi diversorium præparemus.

S. August. *Serm.* 273. *alias de diversis* 101. *cap.* 2. *n.* 2 Beati Sancti, in quorum memoriis celebramus diem passionis illorum: illi acceperunt pro temporali salute æternam coronam, sine fine immortalitatem: nobis dimiserunt in istis solemnitatibus exhortationem. Quando audimus quomodo passi sunt Martyres, gaudemus & glorificamus in illis Deum.

Cap. 9. *num.* 9. Ideo, Carissimi, exsultate in diebus sanctorum Martyrum: orate, ut sequamini vestigia Martyrum. Non enim homines estis, & illi homines non fuerunt; non enim nati estis, & illi aliunde nati sunt: non enim alterius generis carnem portaverunt, quam vos portatis. Ex Adam omnes sumus, in Christo omnes esse conamur.

Serm. 280. *alias de diversis* 103. *cap.* 6. *n.* 6. Solemnitates eorum, sicut facimus, devotissime celebremus, sobria hilaritate, casta congregatione, fideli cogitatione, fidenti prædicatione. Non parva pars imitationis est, meliorum congaudere virtutibus. Illi magni, nos parvi: sed benedixit Dominus pusillos cum magnis. Præcesserunt, præminuerunt. Si ens sequi non valemus actu, sequamur affectu; si non gloria, certe lætitia: si non meritis, votis; si non passione, compassione: si non excellentia, connexione. Non nobis parum videatur quod eius corporis membra sumus, cuius & illi quibus æquiparari non possumus... Sicut ille unus animam suam pro nobis posuit: ita & imitati sunt Martyres, & animas suas pro fratribus posuerunt; atque ut ista populorum tamquam germinum copiosissima fertilitas surgeret, terram suo sanguine irrigaverunt. Fructus laboris ergo illorum etiam nos sumus. Miramur eos, miserantur nos. Gratulamur eis, precantur pro nobis.

Ps. cxiii. 3.

Serm. 283. *alias de diversis* 42. *cap.* 1. *num.* 1. *In natali Martyrum Massil.* Fortitudinem sanctorum Martyrum sic in eorum passione miremur, ut gratiam Domini prædicemus. Neque enim & illi in se ipsis laudari voluerunt, sed in illo cui dicitur, *In domino laudabitur anima mea.*

Ps. xxxiii. 3.

Serm. 297. *in natal. SS. Apost. Petri, & Paulli, alias de diversis* 107. *cap* 8. *num.* 11. Ergo, Carissimi, festum Sanctorum diem, qui adversus peccatum usque ad sanguinem certaverunt, & Domino suo donante atque iuvante vicerunt, sic celebremus, ut amemus; sic amemus, ut imitemur: ut imitati ad eorum præmia pervenire mereamur.

Serm. 302. *alias de diversis* 111. *In soll. Mart. Laur* 1. *cap.* 1. *num.* 1. Martyrum ergo vestigia imitando sectemur, ne solemnitates eorum inaniter celebremus.

Cap. 10. *num.* 9. Impigre Martyres imitemur, si volumus nobis prodesse solemnitates, quas celebramus. Semper hæc admonuimus, Fratres, numquam cessavimus, numquam tacuimus. Vita æterna diligenda est, præsens contemnenda est. Bene vivendum est, bonum sperandum est.

Serm. 306. *alias de diversis* 112. *In natali Martyr. Massæ Candidæ, cap.* 11. *num.* 10. Ad vitam tendimus & veritatem. Ipse Christus est. Qua ire quæris? *Ego sum*, inquit, *via*. Quo ire quæris? *Et veritas & vita*. Ecce quod Martyres amaverunt, ideo præsentia & transitoria contempserunt. Nolite mirari fortitudinem, amor vicit dolorem. Massæ ergo Candidæ solemnitatem candida conscientia celebremus; & vestigia Martyrum sectantes, caputque Martyrum & nostrum intuentes; si ad tam magnum bonum venire concupiscimus, iter durum non timeamus. Qui promisit verax est, qui promisit fidelis est, qui promisit fallere non potest. Dicamus ergo ei candida conscientia, *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*. Quid times vias duras passionum & tribulationum? Transiit ipse. Respondes forte, Sed ipse. Transierunt Apostoli. Adhuc respondes, Sed Apostoli. Accipio. Responde: Transierunt postea & multi viri. Erubesce: transierunt & feminæ. Senex venisti ad passionem? Noli timere mortem, vel quia vicinus es morti. Iuvenis es? Transierunt & iuvenes, qui adhuc vitam sibi sperabant: transierunt & pueri, transierunt & puellæ. Quomodo adhuc via aspera est, quam multi ambulando linierunt? Hæc ergo est solemnis & assidua commonitio nostra ad vos, Fratres, ut solemnitates Martyrum, non vana solemnitate celebremus; sed quos in suis solemnitatibus amamus, etiam fide simili imitari non formidemus.

Ioan. xiv. 6.

Ps. xvi. 4

Serm. 309. *alias* 12. *inter additos a Paris. In natali Cypriani Martyris* 1. *cap.* 4. *num.* 6. Quid ad hæc dicamus? Quid ad hæc exultemus? Tanta conceptione gaudiorum, in quid erumpat cor nostrum & os nostrum, nisi in ipsam venerabilis

ftolorum quorum Epifcopos fucceffores effe nemo nefcit. (D)

I. Quinam illi funt qui Confeffores dicuntur?

Martyris ultimam vocem? Cum enim Galerius Maximus decretum ex libello recitaffet: *Tafcium Cyprianum gladio animadverti placet*. Refpondit ille, *Deo gratias*. Habentes igitur de re tanta memoriam præfentis loci, feftivitatem folemniffimi diei, propofitionem faluberrimi exempli, omnibus medullis noftris dicamus & nos, Deo gratias. *Act. S. Cyp.*

Serm. 311. *alias de diverfis* 115. *In natali Cypriani Martyris* 3. *cap.* 1. *n.* 5. Celebratio folemnitatis Martyrum, imitatio debet effe virtutum. Facile eft honorem Martyris celebrari; magnum eft fidem atque patientiam Martyris imitari. Hoc fic agamus, ut illud optemus: hoc fic celebremus, ut illud potius diligamus. Quid laudamus in fide Martyris? Quia ufque ad mortem pro veritate certavit, & ideo vicit. Blandientem mundum contemfit, fævienti non ceffit: victor ad Deum acceffit.

Cap. 2. *n.* 2. Sciebant pro qua vita contemnerent vitam: fciebant pro qua felicitate ferrent tranfitoriam infelicitatem, pro quibus præmiis ifta damna contemnerent. Fides eorum cum toto mundo non appenderetur. Audierant, *Quid prodeft homini, fi totum mundum lucretur, animæ autem fuæ detrimentum patiatur?* Non retardavit illecebra fæculi feftinantes, tranfitura migrantes, quantumlibet & quomodolibet fulgens felicitas hic dimittenda, ad aliam vitam non transferenda, aliquando hic & a viventibus relinquenda. *Matth.* XVI. 26.

Cap. 3. *num.* 3. Contemnite ergo fæculum, Chriftiani, contemnite fæculum, contemnite. Contemferunt Martyres, contemferunt Apoftoli, contemfit beatus Cyprianus, cuius hodie memoriam celebramus. Divites effe vultis, honorati effe vultis, fani effe vultis: totum ille contemfit, ad cuius memoriam conveniftis. Quid obfecro tantum amatis, quod contemfit quem fic honoratis? Quem, fi ifta non contemfiffet, non utique fic honoraretis. Quare te invenio earum rerum amatorem, quarum veneraris contemtorem? Certe illum, fi hæc amaret, non venerareris. Et tu noli amare: non enim intravit, & oftium contra te claufit. Contemne & tu; & intra poft illum. Patet qua intres: Chriftus eft ianua. Et tibi eft oftium apertum, quando eft latus eius lancea perforatum. Quid inde manavit recole; & elige qua poffis intrare. De latere Domini pendentis, & morientis in ligno, poftea quam eft lancea perforatum, aqua fanguifque profluxit. In uno eft mundatio tua, in altero redemptio tua.

S. Cæsarii *Serm.* 50. *in append. ferm.* S. Aug. *Serm.* 225. *alias de fanctis* 47. *de Martyr.* 2. *num.* 1. Quotiefcumque, Fratres cariffimi, fanctorum Martyrum folemnia celebramus, ita ipfis intercedentibus exfpectemus a Domino confequi temporalia beneficia, ut ipfos Martyres imitando accipere mereamur æterna. Ab ipfis enim in veritate fanctorum Martyrum folemnia celebrantur, qui ipforum Martyrum exempla fequuntur. Solemnitates enim Martyrum exortationes funt Martyriorum; ut imitari non pigeat, quos celebrare delectat.

(D) S. Petrus Chrysologus *Serm.* 126. *in Adelphum Epifcopum*. Aperite fenfus, corda dilatate, & gremium veftræ mentis extendite; ut quidquid de cæleftibus ifte thefaurus vobis largiter effuderit, ad æternam gloriam, & cenfum perpetem poffidere poffitis.

S. Maximus Epifc. Taurinenfis *Hom.* 77. *de S. Eufebio Epifc. Vercellenf. I.* Sanctorum Patrum memorias religiofis conventibus honorantes, Fratres cariffimi, & propria eorum merita, & munera in eis divina miramur, qui idcirco nobis funt venerabiles, quia præfentis vitæ luce defpecta, contemptoque fuorum corporum cruciatu, fævientem mundum Dei pro amore vicerunt.

Hom. 78. *de eodem* 2. Ad fancti ac beatiffimi iftius Patris noftri, cuius hodie fefta celebramus, laudes addidiffe, aliquid decerpfiffe eft. Si quidem virtutum eius gratia non fermonibus exponenda eft, fed operibus comprobanda. Cum enim dicat Scriptura: *Gloria patris eft filius fapiens*: quantæ huius funt gloriæ, qui tantorum filiorum fapientia & devotione lætatur.... In Chrifto enim Iefu per Evangelium ipfe nos genuit...... Illius ergo in quantum poffumus veftigiis infiftamus, *Prov.* x. 1.

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 22.

R. Olim Confessores Christi dicebantur ii solum, qui cum testimonium perhibuissent veritati cum carceris, exilii, rei familiaris, suppliciorum, ipsiusque vitæ periculo, non tamen morti traditi fuerant. Confessores autem dicebantur propter gloriosam & publicam nominis Christi confessionem; Martyres quoque appellabantur propter exhibitum veritati testimonium. (E) Sed iam a multis sæ-

---

quibus per illam nimis arctam viam ad cæli ampla festinans, qua eum sequeremur, ostendit.

S. Bernard. *in transitu S. Malachiæ Episcopi. serm.* 1. *n.* 2. Agimus itaque gratias Deo super omnibus dispositionibus suis, quod indignos nos beatæ mortis eius honorare præsentia, quod pauperes suos pretiosissimo corporis eius locupletare thesauro, quod infirmos nos tanta Ecclesiæ suæ voluit fulcire columna.

N. 5. Congratulemur itaque, Fratres, congratulemur, ut dignum est, Patri nostro: quia & pium est defunctum plangere Malachiam, & pium magis Malachiæ congaudere viventi. Numquid non
Sap. III. 2. vivit? Et beate. Nimirum visus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace.

N. 8. Ad hoc nos refrigerium, Dilectissimi, tota animi aviditate curramus in odore unguentorum huius beati Patris nostri, qui nostrum hodie torporem in ferventissimum desiderium visus est excitasse. Curramus, inquam, post eum, crebrius illi clamantes: Trahe nos post te: & affectu cordis, & profectu conversationis devotas omnipotenti misericordiæ gratias referentes, quod indignis servulis suis, quibus propria desunt merita, aliena saltem voluit suffragia non deesse.

Serm. 2. *de S. Malachia, num.* 5. Lætemur quod Angelus noster ascendit ad cives suos, pro filiis captivitatis legatione fungens, corda nobis concilians beatorum, vota illis intimans miserorum. Lætemur, inquam, & exsultemus, quia cælestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura nostri, qui suis nos protegat meritis, quos informavit exemplis, miraculis confirmavit.

N. 6. Sanctus Pontifex, qui in spiritu humilitatis hostias pacificas cælis frequenter invexerat, hodie per semetipsum introivit ad altare Dei, ipse hostia & Sacerdos. Migrante Sacerdote, sacrificii ritus in melius mutatus est, fons lacrimarum siccatus est, holocaustum omne conditur in lætitia & exsultatione. Benedictus Dominus Deus Malachiæ, qui tanti Pontificis ministerio visitavit plebem suam, & nunc assumpto eo in sanctam civitatem, tantæ recordatione suavitatis nostram non desinit consolari captivitatem.

N. 7. Sancte Malachia serva eam (domum istam) in sanctitate & iustitia, misertus nostri... Festivitas tua, quæ merito tuis virtutibus votiva impenditur, tuis nobis efficiatur meritis & precibus salutaris.

N. 8. Esto nobis quæsumus, Malachia sancte, alter Moyses, vel alter Elias, impertiens & tu de spiritu tuo nobis... Fuga de cordibus nostris virtutum splendoribus tenebras vitiorum.

Serm. in festo S. Martini Episcopi, n. 12. Eum (Martinum) non pigeat imitari; sed imitari in eo quod est imitabile.

N. 13. Ut ergo sit iucunda decoraque laudatio in admiratione, etiam vivant ex imitatione.

S. Aug. *Serm.* 46. *alias* 165. *de tempore, qui est de Pastoribus n.* 2. *&* 4. *Vide supra* §. 2. *cap.* 5. *sect.* 3. *huiusce partis litt.* (B)

N. 7. *Vide supra* §. 5. *cap.* 4. *sect.* 2. *huiusce partis litt.* (A)

(E) S. Cyprianus *Moysi & Maximo Presbyteris & ceteris Confessoribus fratribus. Ep.* 37. *al.* 16. *in fin.* Quid enim petitis de indulgentia Domini, quod non impetrare mereamini, qui sic Domini mandata servastis; qui Evangelicam disciplinam sincero fidei vigore tenuistis, qui incorrupto honore virtutis, cum præceptis Domini, & cum Apostolis eius fortiter stantes, nutantem multorum fidem Martyrii vestri veritate solidastis? Vere Evangelii testes, & vere Martyres Christi radicibus eius innixi, super petram robusta mole fundati, disciplinam cum virtute iunxistis, ad timorem Dei ceteros provocastis, martyria vestra exempla fecistis. Opto vos, fortissimi ac beatissimi fratres, semper bene valere, & nostri meminisse.

culis Confessores dicuntur ii omnes, qui Sanctorum albo adscripti sunt, nec sunt Apostoli, vel Evangelistæ, vel Martyres. Idcirco autem Confessores dicuntur, quia omnes Christi fidem & veritatem, saltem vitæ sanctitate, confessi sunt. (F)

I. Quid agendum in Festis SS. Confessorum?

R. Sedulo cogitandum per quam ipsi viam ad sanctitatem pervene-

---

(F) S. Gregorii Episc. Turon. *lib. de gloria Conf. c.* 3. Omnia quæ sub dirione basilicæ eius habentur, ita pia protectione conservat, ne exinde quidquam auferatur ab aliquo. Nam videas inter hostes iniquos greges pecorum iumentorumque & ovium, nec penitus a quoquam adtingi, cum vox sonuerit: Confessoris sunt hæc Eusebii.

Cap. 20. De oratorio autem nostro, in quo reliquiæ S. Saturnini Martyris, ac Martini Antistitis, cum Illidio Confessore, vel reliquorum Sanctorum conlocatæ sunt, pro instructione credentium narrare aliqua non pigebit.

Cap. 26. Simeon vero Confessor, qui in columna pagi Antiochensis dicitur stetisse, frequenter incolis tribuit sanitates.

Cap. 28. Puella quædam cui, nescio quo exsistente peccato, manus una diriguit, ac digiti palmæ defixi erant, ad eius (S. Martialis) sepulcrum advenit; confisa de virtute Confessoris, quod posset eius intercessio manum aridam absolvere, cuius prædicatio populum vanis superstitionum ritibus irretitum absolvit. Celebratis ergo vigiliis in ipsa nocte festivitatis, dum adtente iuxta sepulcrum orat, manum suam directis digitis populo teste sanatam miratur adtonita.

Cap. 29. Quidam eloquium emeruit hoc modo. Hic etenim, ut cruda operatur rusticitas populorum, iuramentum mendax in Ecclesia protulit. Mox rigente lingua mutus effectus est; ita ut non vocis humanæ, sed bidentis mugitum simulare videretur. Adveniens autem ad huius Confessoris tumulum, prosternitur ad orationem, sensitque, ut postea adferebat, tamquam si aliquis guttur eius tangeret: quod, ut credo, virtus erat dominici Confessoris.

Cap. 41. *de S. Germano Antissiodor.* Germanus autem gloriosus Confessor in urbe Roma obiit.

Cap. 46. Romanus Presbyter... naufragio perituros virtutis suæ salvat occursu, proclamantes inter fluctus torrentis undosi: Miserere nostri, sancte Romane Confessor Dei.. Exoratus beatus Confessor obtinuit.

Cap. 51. Adveniente vero die, quo Confessor (S. Severus) migravit a corpore... beatus Confessor profert novos flores e tumulo, qui cum Sanctorum reliquiis ut palma floret in cælo.

Cap. 54. *Ed* De Lupiano Confessore.

Cap. 55. Palla etenim erat linea, quæ sanctum Confessoris (Melanii Redonensis Episcopi) tegebat sepulcrum.

Cap. 57. *de Martino Abbate Santonicorum.* Opitulante adiutorio Confessoris.

Cap. 60. Haud procul ab huius Confessoris (S. Troiani) æde.

Cap. 61. *De S. Niceto Lugdun. Episc.* Ad sepulcrum beati Confessoris multa miracula Christo auspice tribuuntur.

Cap. 67. *De Metria Aquensium* Confessore.

Cap. 81. *De Mariano recluso.* Diligentiore cura Confessorem Dei plebs cœpit excolere.

Cap. 83. Ante sepulcrum beati Maximi Confessoris.

Cap. 88. Viri memorati Confessoris (S. Sequani) monumentum petierunt.

Cap. 97. *De Hospitio* Confessore.

Cap. 99. *De Avito* Confessore *Aurelianensi.*

Cap. 101. Sancti, orare cœperunt, dicentes: O sancte Confessor (Eparche,) si tibi vita superstes esset in sæculo, eruere potueras hunc pauperem de manu mortis.

Cap. 102. Post annum fere duodecimum invenerunt corpus beati Confessoris (S. Felicis Bituricensis Episcopi) ita inlæsum, ut nulla dissolutio in corpore, nulla putredo reperiretur in veste.

Lib. 1. *de Miraculis S. Martini c.* 2. Non defuit perituro beati Confessoris auxilium .... Cum quemdam ferire conaretur in atrio Confessoris.

rint, quas virtutes coluerint; & eorum intercessione postulanda a Deo gratia standi eorum vestigiis. (G)

I. Quid agendum in Festis sanctarum Virginum?

R. Quæ nobis in corpore fragili sanctæ Virgines dederunt exempla fortitudinis & virtutis, iis accendi debemus ad colendum Deum, & vincendum hunc mundum cum suis terroribus, erroribus, amoribus. (H)

I. Quid agendum in festis san-

(G) *Vide supra hocce §. litt.* (C & D.)

(H) S. Greg. Nazianz. *Orat.* 11. *de S. Gorgonia*, *num.* 11. Audite mulieres, quæcumque nimio ostentationis studio & desidia laboratis, ac pudoris velum contemnitis. Quænam oculos ita frenavit? Quænam risum ita irrisit? Aden ut vel leniter subrisisse, nimium pæne ipsi videretur. Quænam auribus ianuas magis imposuit? Quænam rursus eas divino sermoni magis patefecit? Vel potius quænam linguæ ad exponendas Dei iustificationes mentem ducem magis præfecit? Quænam ordinem labiis æque præscripsit? &c.

S. Ioan. Chrysost. *in decem virgines in Append. Oper. aliquanto post init.* ... Quando tandem exierunt? Quando distractionibus sæcularibus nuntium remiserunt, quando per arctam & angustam viam incedere statuerunt, quando voluntariam adamarunt duram educationem, quando se nuptiarum legibus non obstrinxerunt, cum voluptates vitæ neglexerunt, cum optimam partem incorruptionis elegerunt, cum sapientia conditos mores adamarunt, cum temperantiæ fœdus inierant, cum sancti sponsi amore arserunt, cum regni pulcritudinem desiderarunt, cum omnem curam vitæ sæcularis abiecerunt: tunc exierunt obviam sponso ... Unde autem dignoscuntur prudentes? Ex eo nimirum quod eleemosynam cum continentia copularunt, beneficentia virginitatem ornarunt, intellexerunt fidem sine operibus mortuam esse, censuerunt non sufficere rem unam laudabilem ad salutem: neque enim una ala sese aquila in altum tollit. Recordatæ sunt illius sponsi vocis dicentis, *Misericordiam volo, non sacrificium*: & rursus, *Quoniam super iudicium misericordia exaltat*. Hæc secum recte perpendentes impleverunt vasa sua oleo. Quænam autem vasa? Nimirum fame laborantium ventres, spiritualium nuptiarum conciliatores sibi pauperes asciverunt, compararunt sibi miserationum viaticum, fame laborantes nutriebantur, & lampades illuminabantur, mendici gratias agebant, & sponsus delectabatur, eleemosyna spargebatur, & quæ expectabatur merces præparabatur. Prudentes verba illa Davidis pronuntiabant: *Paratus sum, & non sum turbatus* ... *Date* enim *nobis de oleo vestro*, inquiunt, *quia lampades nostræ extinguuntur*. Oportuit igitur, olim eas imitari, non autem iam obtestari ... Dicitis, date nobis de oleo vestro, nemo alienis operibus exornatur; unusquisque ea quæ severit, metit. Date vos nobis oleum. His admoniti, fratres, nolite lingua laudare, sed opere imitari: linguæ siquidem sigillum est manus.

Ose vi. 6.
Iac. ii. 13.
Ps. cxviii. 60.
Matth. xxv. 8.

S. August. *de sancta virginitate*, *cap.* 27. *num.* 27. Pergite itaque sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac feminæ, cælibes & innuptæ, pergite perseveranter in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uberius: sperate felicius, cui servitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius. Lombis accinctis & lucernis ardentibus exspectate Dominum, quando veniat a nuptiis ... Merito eum sequimini virginitate cordis & carnis, quocumque ierit. Quid est enim sequi, nisi imitari? *Quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum*, sicut ait Apostolus Petrus, *ut sequamur vestigia eius*. Hunc in eo quisque sequitur, in quo imitatur.

1. Petr. ii. 21.

Cap. 29. *num.* 29... Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vovetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens sæculum, sed propter regnum cælorum.

Ps. lxxv. 12

Cap. 30. *num.* 30. Vos etiam qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite, perseveranter currite, ut comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim sicut, *Non mæchaberis*,

Matth. xix. 12.
1. Cor. ix. 24.
Psal. lxxxxv. 8.
Exod. xx. 13. & 14.

ſtarum Mulierum, vel Viduarum, vel Nuptarum?

R. Agendæ gratiæ Deo, qui nullam conditionem, nullum vitæ ſtatum a ſanctitate repulerit. Et exemplo ſanctarum mulierum ſancte implenda officia illius ſtatus ad quem vocati ſumus: neque enim alia eſt ad ſalutem via. (I)

§. 22.

I. Quid agendum in Feſtis Sanctarum Pœnitentium?

R. 1. Earum exemplo ſectanda

Non occides, ita dici poteſt, Non nubes. Illa exiguntur, iſta offeruntur. Si fiant iſta, laudantur: niſi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis: in his autem ſi quid amplius ſupererogaveritis, in redeundo reddet vobis. (*Luc.* x. 35.) Cogitate, quidquid illud eſt, in muro eius locum nominatum meliorem multo quam filiorum atque filiarum. (*Iſai.* LVI. 5.) Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quidquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & ſperando & amando potuiſtis coniugia non devitare prohibita, ſed tranſvolare conceſſa.

(I) S. AUGUST. *de bono viduitatis*, *cap.* 56. *num.* 20. Prius illud moneo, ut quantamcumque tibi ineſſe ſentis piæ continentiæ dilectionem, beneficio Dei tribuas, eique gratias agas, qui de Spiritu ſuo tibi tantum largitus eſt, ut eius in corde tuo caritate diffuſa, licitæ rei licentiam tibi amor melioris boni auferret. Donavit enim ne liberet nubere cum liceret, ut iam non liceret etiamſi liberet .... Hæc dona Dei eſſe quanto magis noſti, tanto magis es eiſdem donis beata: immo aliter non es, niſi quod habes, noris a quo habeas ... Tene igitur & habe quod accepiſti, & datori gratias age. Quamvis enim accipere & habere tuum ſit, id tamen habes, quod accepiſti: quoniam ſuperbienti, & ex eo quod habebat, quaſi a ſe ipſo haberet, impie glorianti Veritas per Apoſtolum dicit, (1. *Cor.* IV. 7.) *Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?*

Cap. 19. *n.* 23. Autem igitur inclinemus Apoſtolo: (1. *Cor.* VII. 34.) *Quæ innupta eſt*, inquit, *ſollicita eſt quæ ſunt Domini*, *ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, ſollicita eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro*. Non ait, Sollicita eſt ea quæ ſunt mundi, ut ſancta non ſit: ſed certe minor eſt ea coniugalis ſanctitas ex ea parte curarum qua mundana cogitatur voluptas. Quidquid itaque intentionis animi etiam his rebus impenderetur quibus placendum eſſet viro, colligere quodammodo & redigere debet innupta Chriſtiana in eam intentionem qua placendum eſt Domino. Et vide cui placeat, quæ Domino placet: & utique tanto eſt beatior, quanto plus placet ei: quanto autem magis cogitat ea quæ ſunt mundi, tanto minus placet. Placete itaque tota intentione ſpecioſo forma præ filiis hominum. (*Pſ.* XLIV. 3.) Eius enim gratia illi placetis, quæ diffuſa eſt in labiis eius. Placete illi ea quoque parte cogitationis, quæ occuparetur mundo, ut placeretur viro. Placete illi qui diſplicuit mundo, ut placentes ei liberarentur ex mundo. Hunc enim ſpecioſum forma præ filiis hominum viderunt homines in cruce paſſionis, & *non habuit ſpeciem neque decorem*, *ſed facies eius abiecta*, *& deformis poſitio eius*. (*Iſai.* LIII. 2. 3.) Ex hac tamen deformitate Redemptoris veſtri, manavit pretium decoris veſtri, ſed decoris interioris. *Omnis* enim *pulcritudo filiæ Regis intrinſecus*. (*Pſ.* XLIV. 14.) Hac pulcritudine illi placete: hanc pulcritudinem ſtudioſa cura & ſollicita cogitatione componite. Non amat ille fallaciarum fucos: veris veritas delectatur: & ille, ſi quod legiſti agnoſcis, veritas vocatur. *Ego ſum*, inquit, *via*, *& veritas*, *& vita*. (*Ioan.* XIV. 6.) Currite ad illum per illum; placete illi ex illo, vivite cum illo, in illo, de illo. Affectibus veris & ſanctiſſima caſtitate a viro tali amate amari.

Cap. 21. *n.* 26. Deliciæ igitur ſpiritales deliciis carnalibus in ſancta caſtitate ſuccedant, lectio, oratio, pſalmus, bona cogitatio, bonorum operum frequentatio, ſpes futuri ſæculi, & cor ſurſum: atque de his omnibus gratiarum actio Patri luminum, a quo ſine ulla dubitatione *omne datum optimum*, *& omne donum perfectum*, Scriptura teſte, *deſcendit*. (*Iacob.* I. 17.) Nam quando pro deliciis nuptarum, quas in carne virorum habent, aliarum carnalium deliciarum tamquam in ſolatium uſus aſſumitur, quid ego dicam quæ ſe-

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 22.

humilitas, & strenue vacandum operibus pœnitentiæ.

2. Quam ipsæ misericordiam a Domino consecutæ sunt, eiusdem spe minime dubia, nihil non agendum ut vincantur libidines & pravæ cupiditates. (K)

---

quantur mala, cum breviter Apostolus dixerit, viventem mortuam esse viduam, quæ in deliciis vivit? Absit autem a vobis ut divitiarum cupiditate capiamini pro cupiditate nuptiarum, & in cordibus vestris nummus viri amori succedat. Intuentes enim hominum conversationem, sæpe experti sumus, in quibusdam lascivia compressa crevisse avaritiam. Nam sicut in ipsis sensibus corporis acutius audiunt qui non vident, & tangendo multa discernunt, nec tanta vivacitate tangunt qui oculis utuntur; ubi intelligitur ex uno aditu, id est, luminum, repressa intentione sentiendi, eam se in alios sensus promptiorem dignoscendi acumine exserere, tamquam ex altero conetur implere quod negatur in altero: ita etiam sæpe carnalis cupiditas a concumbendi voluptate cohibita, maioribus viribus in pecuniæ se porrigit appetitum, & illinc aversa, hunc se impetu ardentiore convertit. In vobis autem amor divitiarum simul frigescat cum amore nuptiarum; & pius usus rerum quas possidetis, ad spiritales delicias conferatur, ut liberalitas vestra magis ferveat adiuvandis egenis, quam ditandis avaris. In thesaurum quippe cælestem non mittuntur dona cupidorum, sed eleemosynæ pauperum, quæ in immensum modum orationes adiuvant viduarum. Ieiunia quoque ac vigiliæ in quantum valetudinem non perturbant, si orando, psallendo, legendo, & in lege Dei meditando insumantur, in delicias spiritales etiam ipsa quæ videntur laboriosa vertuntur. Nullo modo enim sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant... Interest ergo quid ametur. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur.

Cap. 23. *num.* 28. Agite itaque cursum vestrum, & perseveranter currite, ut comprehendatis; & exemplo vitæ exhortationisque sermone rapite in eumdem cursum vestrum quascumque potueritis... Secure itaque instate quibus potestis, ut fiant quod vos estis: & orate vigilanter atque ferventer, ut adiutorio dexteræ Excelsi & abundantia misericordissimæ gratiæ Domini, & perseveretis in eo quod estis, & proficiatis ad id quod eritis.

S. GREGOR. M. *lib.* 1. *Hom.* 3. *in Evang. n.* 4. Consideremus, Fratres, hanc feminam, consideremus nos, qui membris corporis viri sumus, in eius comparatione quid existimabimur. Sæpe namque agenda aliqua bona proponimus, sed si unus contra nos vel levissimus sermo ab ore irridentis eruperit, ab intentione actionis nostræ fracti protinus & confusi resilimus. Ecce nos plerumque a bono opere verba revocant: Felicitatem vero a sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt. Nos in auram maledictionis impingimus; hæc ad regnum etiam per ferrum exiit, nihilque esse quod obsistebat, æstimavit. Nos ad præcepta Dominica largiri nostra saltem superflua nolumus: hæc non solum Deo suam substantiam contulit, sed pro illo etiam propriam carnem dedit. Nos cum ex divina iussione filios amittimus, sine consolatione lugemus: hæc eos velut mortuos plangeret, si non obtulisset. Cum ergo ad illud terribile examen districtus iudex venerit, quid nos viri dicemus, cum huius feminæ gloriam viderimus? De debilitate mentis suæ quæ tunc erit viris excusatio, quando hæc ostendetur, quæ cum sæculo & sexum vicit? Sequamur ergo, Fratres carissimi, districtam & asperam Redemptoris viam: usu quippe virtutum ita iam plana facta est, ut per eam feminis libeat ambulare. Despiciamus cuncta præsentia: nulla sunt etenim in hoc mundo, quæ transire possunt. Turpe sit diligere, quod constat citius perire... Quod si perfecte agimus, non solum imminentes pœnas evademus, sed una cum martyribus gloria remunerabimur. Nam quamvis occasio persecutionis desit, habet tamen & pax nostra martyrium suum: quia & si carnis colla ferro non subdimus, spiritali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus.

Lege si lubet S. AUG. *Serm.* 3. *de SS. Perpet. & Felicit. saltem vide supra hocce §. litt.* (C)

(K) *In Vitis Patrum* P. ROSWEIDI Soc.

Iesu *Lib.* 1. *in vita Sanctae Pelagiae meretricis*, *auctore* Iacobo Diacono *pag.* 378. *cap.* 7. Accedens (S. Pelagia) ubi congregati erant Episcopi, iactavit se in pavimentum, & apprehendit pedes beati Nonni Episcopi, dicens: Rogo te, domine meus, imitare magistrum tuum Dominum Iesum Christum, & effunde super me tuam bonitatem, & fac me Christianam. Ego enim sum, domine meus, pelagus peccatorum & abyssus iniquitatis. Peto me baptizari.

Cap. 8. Cum vix eam persuasisset S. Nonnus Episcopus surgere a pedibus suis, cum surrexisset, dicit ad eam: Canones sacerdotales continent non baptizari meretricem, nisi fideiussores praestiterit, ut non se iterum in ipsis malis revolvat. Quae audiens talem Episcopi sententiam, iactavit se iterum in pavimentum, & apprehendit pedes sancti Nonni, & ipsos lacrimis suis lavit, & capillis suis extergebat, dicens: Rationem reddas Deo pro anima mea, & tibi adscribam iniquitates factorum meorum, si distuleris me iniquam & turpissimam baptizare. Non invenias portionem apud Deum cum Sanctis, nisi me nunc feceris alienam malorum operum meorum. Neges Deum & idola adores, nisi me hodie in sponsam Christi renasci feceris, & obtuleris Deo. Tunc omnes Episcopi & Clerici qui convenerunt, videntes talem peccatricem pro Deitatis desiderio talia loquentem, admirantes dicebant, numquam se talem vidisse fidem & desiderium salutis, sicut huius meretricis.. Invenit eam, (Romana Diaconissa) adhuc ad pedes sancti Nonni Episcopi, cui vix persuasit surgere a pedibus suis, dicens: Surge filia, ut exorcizeris. Dixitque ei: Confitere omnia peccata tua. Quae respondit: Si perscrutata fuero scientiam cordis mei, non invenio in me aliqua opera bonorum actuum. Peccata enim mea scio, quod arena graviora sint: aqua enim perparva est prae mole peccatorum meorum. Confido vero de Deo tuo, quod dimittat pondus iniquitatum mearum, & respiciat super me. Tunc dixit ad eam S. Nonnus Episcopus: Dic quod sit nomen tuum? Quae respondit: Naturali nomine Pelagia vocata sum a parentibus meis: cives vero Antiochiae Margaritam me vocant, propter pondus ornamentorum, quibus me adornaverunt peccata mea. Ego enim eram ornamentum & comptum ergastenium diaboli.. Iterum dicit ad eam sanctus Nonnus Episcopus: Naturali nomine Pelagia vocaris? Quae respondit: Ita domine. Quo audito, sanctus Nonnus Episcopus exorcizavit eam, baptizavit, & imposuit ei signum Domini, tradiditque illi corpus Christi.

Cap. 11. Tertia vero die, postquam baptizata est sancta Pelagia, rogavit puerum suum qui praeerat rebus eius omnibus, & dicit ad eum: Vade in vestiarium meum, & scribe omnia quae sunt tam in auro quam in argento, vel in ornamentis aut vestibus pretiosis, & affer mihi. Puer fecit sicut praecepit ei domina sua, & omnem substantiam suam detulit. Quae statim vocavit S. Nonnum Episcopum per sanctam Romanam commatrem suam, & omnem substantiam suam posuit in manibus eius, dicens: Hae sunt, domine, divitiae, quibus ditavit me satanas: has trado in arbitrio sanctitatis tuae, & quod nosti expedire, facias ex eis: mihi enim optandae sunt divitiae Domini mei Iesu Christi. Qui statim vocavit custodem Ecclesiae seniorem: & ipsa praesente, omnem substantiam eius in manibus illius tradidit, dicens: Adiuro te per inseparabilem Trinitatem, ne quid hinc in Episcopium aut in Ecclesiam ingrediatur: sed magis viduis & orphanis & pauperibus erogetur, ut quod male attractum est, bene distribuatur: & divitiae peccatricis, fiant thesauri iustitiae. Si vero spreto sacramento, sive per te, sive per quemlibet alium subtraxeris de his quidquam, anathema ingrediatur domum eius, & cum illis habeat partem, qui dixerunt: Crucifigatur, crucifigatur. Illa vero convocavit omnes pueros & puellas suas, & liberavit omnes: donavitque tortos (forte torques) aureos eis de manu sua, dicens: Festinate, & liberate vos de hoc saeculo nequam, pleno peccatis, ut sicut fuimus in hoc saeculo simul, ita simul permaneamus sine dolore in vita illa, quae est beatissima.

Cap. 12. Octava vero die, quando habebat depositionem albarum facere, surgens nocte, nobis ignorantibus, deposuit vestem Baptismatis sui, & induit se tunicam tricinam, & birram S. Nonni Episcopi: & ex illa die nusquam comparuit in civitate Antiochia. Quam sancta Romana flebat amarissime, & S. Nonnus consolabatur eam, dicens: Noli flere filia, sed laetare gaudio magno, quoniam Pelagia optimam portionem elegit, sicut Maria, quam Dominus praefert Mar-

thæ in Evangelio. Illa autem abiit Ierosolymam, & construxit sibi cellulam in monte Oliveti.

Cap. 14. Et inveni eam in monte Oliveti, ubi Dominus oravit, in modica cellula undique circumclusa, & parvam fenestellam habuerat in pariete. Et percussi ostium fenestellulæ, & statim aperuit mihi, & cognovit me, ego vero non cognovi eam. Quomodo enim poteram cognoscere illam, quam antea videram inæstimabili pulcritudine, iam facie marcidam factam præ nimia abstinentia? Oculi vero eios sicut fossæ videbantur. Quæ dicit ad me: Unde venis frater? Ego respondi & dixi: Missus sum ad te, iubente Nonno Episcopo. Quæ ait ad me: Oret pro me, quoniam vere sanctos Dei est. Et statim clausit ostiolum fenestellæ, & cœpit psallere horam tertiam. Ego vero oravi ioxta parietem cellulæ eius, & recessi, multum iuvatus de Angelica visione eius.

Ibid. Vita S. Mariæ Æg. *auct.* Sophron. *Ierosol. Ep. p.* 387. *c.* 14. ***Postquam narravit auctor qua occasione Zosimas S. Mariam in solitudine invenerit, eamque de ante acta vita percontarit; eam demum loquentem inducens hæc habet.*** Stupesco, qoomodo meas mare illud sustinuit iniquitatum luxurias, quomodo terra non aperuit os suum, & in infernum viventem me demersit, quæ tantas in laqoeum mortis induxi animas. Sed, ut arbitror, meam Deos, qui neminem vult perire,
1. Tim. II. 4. Ezec. XVIII. 23. sed omnes fieri salvos, reqoirebat pœnitentiam. Non enim vult morrem peccatoris, sed longanimiter exspectat, sustinens conversinnem. Sic itaque cum magna festinatione ascendimus Ierosolymam: & quantos quidem dies ante festivitatem in civitate commorata sum, similibus nequissimis vacavi operibus, magisqoe peioribus. Non enim sufficiens fuit iuvenibus mecom in mari luxuriantibus & in itinere; sed & alios multos peregrinos & cives in mei sceleris actus congregans, coinquinavi seducens.

Cap. 15. Quando autem venit sanctæ Exaltationis festiviras pretiosæ Crucis, ego quidem, sicut & prius, præibam, iuvenum illaqueans & capiens animas: vidi autem primn diluculo omnes ad Ecclesiam unanimiter concurrentes. Abii & ego, currens cum currentibus, & veni cum illis in atrium templi: & cum venisset hora Exaltationis divinæ Crucis, impingebam & impingebar, repellebarque quodammodo, festinans ingredi cum populo, coarctor usque ad ianuam templi cum his qui ingrediebantur, cum magna laboris tribulatione appropinquans & ego infelix: quando autem ingredi volebam, illi quidem omnes sine impedimento ingrediebantor: me autem divina aliqoa virtus prohibebat, non indulgens introitum.

Cap. 16. Hoc ter & quater passa & facere conans, nihilque proficiens, desperans de cetero, & amplius nosquam progredi valens, factum qoippe fuerat corpus meum a vi comprimentiom valde confractum, recedens discessi, & steti in quodam angulo atrii templi; & vix aliquando, ob qoam caussam prohibebar videre vivificum lignum, in cogitationem reduxi. Tetigit enim mentem, & cordis mei oculos intellectus salutis, recogitans quia squalida actuum meorum scelera mihi introeundi aditum obserabant. Cœpi itaque flens nimium contorbari & pectus tundere, atque suspiria de profundo cordis proferens, & gemens eiulansque prospexi in loco in quo stabam, sursum imaginem sanctæ Dei genitricis stantem, & aio, ad eam intendens & declinanter attendens: Domina virgo, quæ Deum genuisti secundum carnem, scio qoia nec condecens nec opportunum sit, me sic horridam adorare imaginem tuam, vel contemplari oculis tantis sordibus pollutis, quæ esse virgo dignosceris & casta, quæ corpus & animam habes immaculatam: iustum est, me luxuriosam a toa purissima castitatis munditia abominari & proiici. Tamen quoniam, ut audivi, ob hoc effectus est Deus homo, qoem ipsa digna genuisti, ut peccatores vocaret ad pœnitentiam; adiuva me solitariam & nullom habentem adiutorium, percipe confessionem meam, & mihi licentiam triboe Ecclesiæ patefactum ingredi aditum, & non efficiar aliena a visione pretiosissimi ligni, in quo adfixus Deus homo, quem concipiens ipsa virgo peperisti, & proprium sanguinem dedit pro mea liberatione. Iube, o Domina, & mihi indignæ ob divinæ crucis salutationem ianuam patefieri, & te ex te genitn Christo dignissimam do fideiussorem, quia numquam ultra meam carnem coinquinabo per horrida immixtionum ludibria: sed mox ut filii tui, Virgo sancta, vidern lignum, sæculo & actibus eios, & omnibus quæ in eo sunt renuntio, & continuo egredior ubicumque ipsa ut fideiussor me duxeris.

Cap. 17. Hæc dicens, & quasi aliquam satisfactionem recipiens fidei succensa calore, & de pietatis visceribus Dei genitricis præsumens, movi me de eodem loco, in quo stans feci orationem: & veniens, iterum ingredientibus me miscui, & ultra non erat qui me repelleret, neque qui me prohiberet appropinquare ianuis, quibus in templum introibant. Accepit ergo me tremor validus & exstasis, & tota ex omnibus tremebunda turbabar. Itaque coniungens me ad ianuam, cuius mihi aditus primo claudebatur, quasi omnis virtus, quæ prius ingredi me prohibebat, post autem viam ingrediendi pararet, ita absque impedimenti labore introivi, & sic intra sancta Sanctorum reperta sum, & pretiosi ac vivifici crucis ligni adorare mysterium digna habita sum: & tunc vidi Dei sacramenta, & qualiter est paratus suscipere pœnitentes. Tunc proiiciens me coram in terram, & sanctum illud exosculans pavimentum, exibam. Currens autem ad illam, quæ me fide dixit, veni restans. Coniunxi igitur me in illum locum, ubi fide dictionis conscriptum erat chirographum, & genu curvans coram vultu sanctæ Virginis Dei genitricis, his imprecata sum verbis: Tu quidem semper, o benignissima Domina, tuam ostendisti pietatis misericordiam: tu non indignam supplicationem proiecisti: vidi gloriam, quam peccatores merito non videmus: gloriam omnipotentis Dei, qui per te suscipit peccatorum pœnitentiam. Quid amplius peccatrix & misera valeo recordari aut enarrare? Tempus est iam implere quæ fide dixi, fide dilectionis tuæ placita. Nunc ubi tibi complaceat, dirige me. Esto mihi salutis ductrix, & veritatis magistra, præcedens me in viam quæ ducit ad pœnitentiam. Et hæc dicens, audivi vocem alicuius a longe clamantis: Iordanem si transieris, bonam invenies requiem. Ego autem hanc vocem audiens, & pro me factam credens, lacrimans exclamavi, & ad Dei genitricis imaginem prospiciens vociferavi: Domina, Domina, Regina totius orbis, per quam humano generi salus advenit, noli me derelinquere. Et hæc dicens, de atrio templi sum egressa, & festinanter ambulabam. Exeunte autem me, vidit me quis, & dedit mihi tres nummos dicens: Accipe hæc, Nonna: ego autem accipiens, tres ex eis panes comparavi, & hos accepi benedictioni mei itineris congruos. Interrogavi eum qui panes vendebat: Unde & qualis via esse noscitur, homo, quæ ducit ad Iordanem? Et cognoscens portam civitatis, quæ illa in latera pergis, currens iter agebam plorans.

Cap. 18. Interrogationi autem interrogationem annectens, reliquum diei consumpsi iter properans: erat autem hora diei tertia, quando pretiosam & sanctam crucem videre merui. Et sole iam ad occasum declinante, Ecclesiam beati Ioannis Baptistæ positam iuxta Iordanem conspexi, & in eodem templo ingressa adorans continuo in Iordanem descendi, & ex illa sancta aqua manus & faciem lavi. Communicavi autem vivifica & intemerata Christi Domini sacramenta, in eadem sancta præcursoris & Baptistæ Ioannis Basilica, & tunc unius panis medietatem comedi, & ex aqua Iordanis bibi, in terra nocte quiescens. Lucescente in crastino in partem aliam transivi, & iterum perii ductricem meam ut me dirigeret, ubi ei placitum esset. Deveni autem in hanc solitudinem, & ex tunc usque hodie *elongavi fugiens, expectans Deum meum*, qui salvos facit pusillos & magnos, qui convertuntur ad eum. (Ps. LIV. 8. & 9.) Zosimas dixit ad eam: Quot anni sunt, o Domina, ex quo hanc inhabitas solitudinem? Respondit mulier: Quadraginta septem anni sunt, ut considero, ex quo de sancta civitate egressa sum. Dixit autem Zosimas: Et quid invenire ad esum potuisti, o mi, aut invenis, Domina. Respondit mulier: Duos semis quidem panes Iordanem transmeavi deportans; & qui post modicum arefacti quasi lapides obduruerunt, & modicum quid usque ad aliquos annos comedens transegi. Dixit autem Zosimas: Et sic absque dolore transiisti tanti temporis longitudinem? Nihil repentinæ immutationis & conturbationis sensisti calorem? Illa dixit: Rem nunc me interrogas, quam dicens valde contremisco; si ad commemorationem venero tantorum quæ sustinui periculorum, & cogitationum quæ inique perturbaverunt me; timen enim ne ab eisdem aliquam patiar tribulationem. Dixit Zosimas: Nihil relinquas, o Domina, quæ non indices. Semel enim in hoc te manifestam cognovimus ordine, omnia te indiminute oportet nos edocere.

Cap. 19. Illa autem dixit ei: Crede, Abba, decem & septem annis feris immansuetis & irrationabilibus eluctans desideriis, dum cibum initiabam, desiderio

mihi erant carnes; concupiſcebam piſces quos Ægyptus habebat; deſiderabam etiam vinum delectabile mihi; multum enim delectabar in vino, & ſuperabundantius uſque ad ebrietatem bibebam, & nunc mihi erat valde in deſiderio, eo quod multum uterer, dum eſſem in ſæculo. Hic autem aquam omnino non habens, vehementiſſime urebar, & ſuſtinebam neceſſitatis periculum. Fiebat mihi & de luxurioſis canticis nimium deſiderium, perturbans & reducens ad memoriam dæmoniorum cantica decantare, quæ in ſæculo didiceram. Mox autem lacrimans, & pectus meum percutiens, me ipſam ad memoriam reducebam de convenienti fide dictionis quam feceram, egrediens contra hanc ſolitudinem. Veniebam autem per cognitionem ante imaginem ſanctæ Dei genitricis, quæ me & in fide ſua ſuſcepit, & ante illam plorabam, ut effugaret a me cogitationes, quæ miſerrimam meam animam affligebant. Quando autem ſuperflue dolenterque lacrimabar, & viriliter pectus meum tundebam, tunc videbam lumen undique circumfulgens me, & ſerenitas mihi quædam ſtabilis mox fiebat. Cogitationes autem, quæ ad fornicationem iterum compellebant me, quomodo tibi enarrare poſſum? Abba ignoſce. Ignis intus infelix corpus meum nimis ſuccendebat, & totam me per omnia exurebat, & ad deſiderium commixtionis pertrahebat. Dum ergo mihi talis aſcenderet cogitatio, proſternebam meipſam in terram, & lacrimis terram infundens, ipſam mihi veraciter aſtare ſperans, quæ me fide dixerat, minanti me compellatione exaggerare furentem, quaſi prævaricanti, & pœnas prævaricationis mihi imminentes ira mucronis contra me agentem. Non enim ante ſurgebam de terra, niſi prius illa dulciſſima lux illuminaret me ſolito, & cogitationes me perturbantes effugaret. Semper itaque cordis mei oculus ad illam fideiuſſorem meam ſine ceſſatione erigebam, deprecans eam auxiliari mihi in hac ſolitudine & pœnitentia. Habui ergo adiutricem & coadiutricem ipſam, quæ genuit caſtitatis auctorem, & ſic decem & ſeptem annorum curriculis cum multis, ut dixi, uſque hodie periculis eluctata ſum. A tunc ergo adiutorium meum Dei genitrix aſtitit mihi, per omnia in omnibus me dirigens. Dixit autem Zoſimas: Non habuiſti cibum aut veſtimentum? Et illa dixit: Panes quidem illos, ſicut iam dixi, decem & ſeptem expendens annis, deinde nutriebar herbis quæ inveniebantur per ſolitudinem. Indumentum autem quod habui, tranſmeato Iordane nimia vetuſtate ſciſſum & conſumptum eſt. Multam ergo glaciali frigore & æſtus ardore neceſſitatem ſuſtinui, concremata æſtus incendio, & nimio frigoris tempore gelu rigeſcens & tremens, multoties in terram cadens abſque ſpiritu iacebam immobilis, multis & diverſis neceſſitatibus & tentationibus immenſis eluctans, per omnia uſque in hanc diem virtus Dei multis modis miſeram animam meam & corpus meum cuſtodivit. Recordans enim de qualibus malis liberavit me Dominus, eſca nutrior inconſummabili, & ſatietatis poſſideo epulas ſpem ſalutis meæ. Nutrior autem & cooperior tegmine verbi Dei, qui continet omnia. *Non enim in ſolo pane vivit homo*, & non habentes operimentum petræ circumdati ſunt tegmine hi, qui ſe peccati expoliaverunt tunica. *Matth. IV. 4.*

Cap. 20. Audiens autem Zoſimas, quoniam Scripturarum teſtimonia proferebat, ex libris Moyſi videlicet & beati Iob, ſive Pſalmorum, dixit ad eam: Pſalmos, o mater, didiciſti, vel alios libros ſacræ Scripturæ legiſti? Illa autem hoc audiens, ſubridens dixit ad eum: Crede mihi, non vidi hominem ex quo Iordanem tranſivi, niſi te hodie: ſed neque feram aut aliud animal qualecumque, ex quo in hanc deveni ſolitudinem. Litteras autem numquam alicubi didici, ſed neque pſallentem aut legentem aliquem auſcultavi. Sermo autem Dei vivus & efficax intellectum intrinſecus docet humanum. *Heb. IV. 12.* Huc uſque finis eorum quæ mea ſunt. Nunc autem obſecrans quæſo te per Incarnationem Verbi Dei, ut ores pro me luxurioſa. Et cum hæc dixiſſet, cucurrit ſenex, & genu flexo ſe in terram proſternere, vociferans & dicens: Benedictus Dominus Deus qui facit mirabilia magna ſolus; glorioſa & vehementer ſtupenda quibus non eſt numerus. *Iob. IX. 10.* Benedictus es Domine Deus qui oſtendiſti mihi quanta largiris timentibus te. Vere enim non derelinquis quærentes te, Domine. *Pſal. IX. 11.* Illa autem apprehendens ſenem, non permiſit in terram perfecte proſterni, ſed dixit ei: Hæc quæ audiſti, homo, obteſtor te per Dominum Salvatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, nemini dixeris, quoadusque Deus de vinculo carnis abſolvat me. His omnibus acceptis in pace, &

iterum hoc eodem tempore adveniente aono apparebo tibi, & videbis me, Dei nos gubernante gratia. Fac autem propter Dominum, quod nonc tibi iniungo, ut sacris ieiuniis recurrentibus anni venturi non transeas Iordanem, ut coosuetudinem habetis in monasterio. Stupebat autem Zosimas, audiens quoniam & canonem monasterii inscia, quasi quæ nosset, dicebat; nihilque aliud clamabat nisi gloriam Dei, qui maiora quam petitur diligentibus se largitur. Illa autem dixit: Sustine ut dixi, Abba, in monasterio: neque etsi exire volueris quoquam, valebis. Vespere autem sacratissimo Dominicæ cœnæ, divini corporis & vivifici sanguinis portionem in vase sacro dignoque tanti mysterii affer, & sustine me in parte Iordanis, quæ coniungitur sæculo, & veniens vivifica accipiam dona. Ex quo enim in Ecclesia beatissimi Præcorsoris, priusquam transirem Iordanem, communicavi, deinceps osque nunc nomquam communicavi, numquam usqoe nonc sanctificationis huios usa sum portione; & ideo deprecor, meam ne spernas petitionem, sed per omnia ipsa vivifica atque divina mysteria affer in ea hora, qua Dominus Discipulos divinæ cœnæ participes fecit. Hæc dicens, orationem a sene postulando, in intetiotem solitudinem velocius festinavit.

Cap. 21. Zosimas aotem prosternens se, osculabator terræ locom, in quo eius vestigia stetetant, dans gloriam Deo: immensasque gratias agens, reversus est, laudans & benedicens Dominum Deum nostrum Iesum Christum..... Quando (anno vertente) reversi sunt Monachi sacratæ cœnæ vespere, fecit qood ei iussum est: & mittens in modico calice intemerati Corporis portionem & pretiosi Sanguinis Domini nostri Iesu Christi, posuit in canistro carycas paucas & palmarum fructus, id est, dactylos, & parum lenticulæ infusæ in aqois: & venit tarde, & ad ripam Iordanis sedebat, adventom sanctæ præstolans.

Cap. 22. Ecce sancta illa advenit, & in parte alia fluminis stetit, uode venerat. Zosimas autem videns eam, surrexit gaudens, & exsultans nimis glorificabat Deum. Lucta autem certaminis in eius fluctuabat cogitationis intentione; quia non potest Iordanis transire fluenta. Et respiciens senex, vidit cam vexillo crucis aquas Iordanis signantem. Totius enim tunc noctis tenebras splendor illuminabat lunæ, quia tempus recursus illius erat. Statim ut signum crucis impressit, ascendit super aquas: & ambulans super liquidum æquoris fluctum, veniebat quasi per solidum iret. Zosimas autem stupens, & genua flectere nitens, clamans desuper aquas prohibuit, dicens: Quid facis Abba, quia & Sacerdos Dei es, & divina portas mysteria? Qui statim obedivit dicenti. Illa autem descendens de aqois, dixit seni: Benedic Pater, benedic. Ille autem magna festinatione respondit, stupor enim nimius invaserat eom io tam glorioso miraculo, & dixit: Vere non mentitur Deus, qui pollicitus est sibi similes esse eos qui semetipsos purificant. Gloria tibi Christe Deus noster, qui ostendisti mihi per ancillam tuam hanc, quantum mea consideratione inferior sum mensura veræ perfectionis. Hæc eo dicente, postulavit mulier ut sanctum diceret symbolum, & sic Dominicam inchoaret orationem. Expleto *Pater noster*, Sancta, sicut mos est, pacis osculum obtulit seniori; & sic vivifica mysteriorum suscipiens dona in cælum extensis manibus ingemiscens cum lacrimis, ita clamabat: *Nunc dimittis, Domine*, ancillam tuam, *secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum*. Et seni dixit: Ignosce, Abba, & aliud meæ petitionis imple mandatum. Vade nunc ad monasterium, Dei pace gubernatos: recursu autem anni advenientis, iterum veni io illo torrente, in quo tecum sum prius locuta. Pet omnia non omittas, sed prnptet Deum veni: & videbis me itetum, qualiter Deus voluerit. Ille autem respondit ad eam: Utinam esset possibile nunc tua sequi vestigia, & tui pretiosissimi vultus visione frui! Oro mater, ut unam senis petitiunculam facias, & modicom cibi ex eo quod huc attuli, digneris accipere. Et hæc dicens, ostendit ei quod secum detulerat canistrom. Illa autem extremis digitis lenticulam contigit, & tria tollens grana proprio intulit oti, sufficere dicens gratiam Spititus, ut custodiret animæ substantiam immacolatam. Tunc dicit seni: Ora pto me ptopter Deum, & meæ memor esto semper infelicitatis. Ille pedes eius sanctos contingens cum lacrimis deprecabatur, ut oraret pro Ecclesia, & pro Imperio, & pro se, & sic dimisit eam abire flens & eiulans. Non enim audebat eam multum detinere, quæ nec, si vellet, poterat detineri.

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 21.

Luc. 2. 29. & 30.

Vvvv 2

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 23.

§. 23. *De Festo Sanctorum omnium*.

I. Quandonam celebratur festum Sanctorum omnium?

R. Kalendis Novembris.

I. Cur hoc festum celebrat Ecclesia?

R. 1. Ut Sanctis omnibus tam ignotis (A) quam cognitis, quibus

---

Cap. 23. Illa autem crucis iterum impressione Iordanem signans, ascendit ambulans super liquidum elementum, & transivit sicut ante veniens fecerat. Senex autem reversus est gaudio & tremore repletus.

Cap. 24. Transacto autem eodem anni cursu...

Cap. 25. Pervenit ad locum, qui in similitudinem fuerat designatus torrentis, & in extrema eius parte superiore vidit splendentem solem: & adspiciens, vidit Sanctæ mortuum iacens corpus, & manus, ut oportet, sic compositas, & ad Orientem iacens corpus aspiciens. Currens autem, lacrimis lavit beatissimæ pedes, non enim aliud corporis membrum audebat contingere. Lacrimans autem aliquandiu, & Psalmos dicens tempori & rei congruentes, fecit sepulturæ orationem, & dicebat sibi ipsi: Forsitan non complacet Sanctæ hæc fieri. Hæc eo cogitante, designata scriptura erat in terra, ubi hoc legebatur: Sepeli, Abba Zosima, miseræ Mariæ corpusculum. Redde terræ, quod suum est, & pulveri adiice pulverem. Ora tantum pro me propter Dominum.

(A) IOAN. MABILLON *de cultu sanctorum ignotorum inter vetera Analecta edita Parisiis an.* 1723. *pag.* 554. *n.* 1. Incipio a Romanis Cœmeteriis antiquis, quorum reverentiæ qui detrahere volet, adversarium habebit in primis sanctum Hieronymum, „ qui dum esset Romæ puer, & liberalibus studiis erudiretur, solebat „ cum ceteris eiusdem ætatis & propositi, „ diebus Dominicis sepulcra Apostolorum „ & martyrum circumire, crebroque „ cryptas ingredi, quæ in terrarum pro„ funda defossæ, ex utraque parte ingre„ dientium per parietes habent corpora „ sepultorum, & ita obscura sunt o„ mnia, ut propemodum illud propheti„ cum impleatur: *Descendant ad infernum* „ *viventes*; & raro desuper lumen admissum „ horrorem temperet tenebrarum, ut non „ tam fenestram, quam foramen demissi „ luminis putes. „

S. Hier. l. 12. in Ezech. c. 4.

Quibus verbis subterranea illa Romæ cœmeteria, quæ vulgus *catacumbas* vocat, designari nemo qui viderit, negare; simulque iis locis venerationem auctore Hieronymo conciliari, nullus qui attente hæc legerit, inficiari possit... Neque enim tanta eum religione ea frequentasset Hieronymus, nisi hanc venerationem sepulta sanctorum martyrum corpora ipsius, ceterorumque eius sodalium animis impressissent. Hieronymo succinit Prudentius in hymno de S. Laurentio:

Vix fama nota est, abditis
Quam plena Sanctis Roma sit:
Quam dives urbanum solum
Sacris sepulcris floreat.

N. 10. Ex.... notis & signis, quibus Christianorum, & in his martyrum tumuli a paganis secernuntur; facile intelligitur, alia indicia esse certa, alia dubia & æquivoca. Christianorum tumulos distinguunt sacræ historiæ eis impressæ, crucis signum, Christi monogramma cum Α & Ω. Palma & corona, Christianis magis propriæ quam paganis, quibus, si aliquando, certe, rarius eas tributas invenias. Ad martyres quod attinet, ampullas sanguine tinctas cum palmis, pro certissimis martyrii signis merito agnoscit sacra Congregatio super reliquiis instituta.

Quod spectat inscriptiones, illæ Christianos designant, in quibus hæ formulæ habentur, *bonæ memoriæ*, *quiescit*, vel, *dormit in pace*, *depositus*, *Kalendarum*, *Nonarum*, & *Iduum* notationes, quæ omnes etiam martyribus communes sunt; at peculiares & propriæ, si eorum martyrium diserte exprimant. Hæc omnia patent ex dictis; indeque facile intelligitur, merito pro sanctis habendos illos, quorum corpora e Romanis Cœmeteriis eruuntur, modo de eorum martyrio constet, sive ex vitreis ampullis sanguine tinctis, sive ex eorum epitaphiis, quæ eorum martyrium clare restentur: adeoque coll possse, si eorum cultum Romanus Pontifex præscribat, aut saltem permittat.

ſeſtum ſpeciale non aſſignatur in anni decurſu, feſtum ſaltem generale aſſignetur.

2. Ut ſi quid in ceteris feſtis per annum peccatum eſt, in hac maiori ſolemnitate reparetur.

3. Ut tot exempla virtutum exhibita ſimul in Sanctis omnibus cuiuſque ætatis, ſexus & conditionis, moveant nos efficacius ad virtutem & ad ſpem certiorem triumphi.

§. 23.

4. Ut *divinæ propitiationis abundantiam multiplicatis intercessoribus* impetremus. *Collect. Miſſal. Rom.*

5. Ut pro Sanctorum omnium victoriis & triumphis gratiæ ſimul agantur Deo. (B)

N. 11. Atqui de publico cultu eiuſmodi ſanctorum, ſive nomen proprium habentium, ſive anonymorum, quos uno vocabulo ignotos ſeu incognitos deinceps appellabimus, nihil præſcribit Pontifex, ſeu Cardinalis Vicarius, aut Pontificiæ Capellæ ædituus Epiſcopus Auguſtinianus, quorum alteruter ſanctis iſtis nomina ſolet imponere. Tantum in eorum litteris permittitur, ut *venerationi fidelium in Eccleſiis exponi poſſint*. Quæ formula eſt earum litterarum, quibus ipſorum teſtimonium de eiuſmodi ſanctis eorumque reliquiis exprimi ſolet. Hæc vero formula non eo ſpectat, ut Eccleſiaſtica de iiſdem ſanctis Officia, multo minus ut de iis Miſſæ celebrentur, aut eorum elogia publice in Eccleſiis prædicentur. Quod cum ſecus fieri quibuſdam in locis animadverterent ſacrorum rituum Præpoſiti Romani; hos quos vocant *abuſus Decreto generali* proſcribendos cenſuere, idque ſua auctoritate Pontifex approbavit...

Hoc Decreto manifeſtum eſt notari eoſdem *abuſus*, quos... in quibuſdam Eccleſiis.... vigere comperimus;... in quibus ſancti illi ignoti publicis officiis ac Miſſarum celebrationibus honorantur, contra præſcriptum huius Decreti, & inſtitutum illius Rubricæ, qua permittitur, *poſſe in Eccleſia recitari Officia, & Miſſas celebrari de illis ſanctis, quorum corpora & reliquiæ inſignes in ea aſſervantur*. Quod intelligendum eſſe *de ſanctis dumtaxat in martyrologio Romano* deſcriptis ex hoc Decreto patet; aut de iis, quibus a ſancta Sede fuerit ſpecialiter conceſſum. Hoc autem decretum omnino probandum ac laudandum eſt: ac proinde ex eius præſcripto cultus ille immodicus, qui ſanctis illis in quibuſdam Eccleſiis impenditur, vel temperandus, vel omnino proſcribendus, & inter abuſus cenſendus videtur.

N. 12. *Sanctiores regulas tradit, quarum ope Eccleſiæ eſt decernere, quibus potiſſimum ſanctis religioſi honores impendantur. Dein ſequitur*

N. 16. Sint vero ſancti illi, ſint martyres. Aſt id non ſufficit, ut ipſis primarii Eccleſiæ honores tribuantur. Non ſatis eſt eſſe martyres: *vindicatos* quærimus, ut cum Optato Milevitano Epiſcopo loquar, id eſt, agnitos ab Eccleſia martyres ac probatos. Hinc eſt quod Lucilla Matrona a Cæciliano tum Archidiacono Cartaginenſi correpta eſt, quod ante ſpiritalem ſacræ Euchariſtiæ potum os neſcio cuius martyris libare dicebatur, *& ſi martyris, ſed nondum vindicati*. Vindicatos igitur tantum colebat Eccleſia, id eſt, ab Epiſcopis agnitos & probatos.

N. 17. (Igitur ſancti illi incogniti) in loco quidem decenti aſſervari poſſunt; ut vero pro ſanctis publice habeantur, colanturque profuſo illo Eccleſiæ cultu, Epiſcoporum eſt, & maxime ſummi Pontificis diſpicere, an id gravitati Eccleſiaſticæ conveniat „ Duo quippe, ex Gregorio „ nono, ad decernendum publicom e- „ iuſmodi cultum ſunt neceſſaria: virtus „ morum, & veritas ſignorum; ita ut nec „ merita ſine miraculis, nec miracula ſine „ meritis apud homines ſufficiant. „ Hæc ſaltem pro Confeſſoribus. Utrumque ſupplere poteſt martyrium, ſi paſſio martyrum ſit comperta, & approbata cauſſa. Hæc fere deſunt ſanctis illis incognitis. Quid ergo ſupereſt, niſi ut ex Romani Pontificis ſententia, nedum ex Romano Decreto, publicus ille cultus eis abrogetur?

(B) S. Bern. *Serm.* 1. *in Feſto omnium Sanctorum, n.* 1. Feſtivitatem hodiernam Sanctorum omnium cum omni devotione

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 23.

I. Cur festum hoc tanta cum solemnitate celebrat Ecclesia?

R. Quia hoc festo solemnitates aliæ omnes Sanctorum comprehenduntur. Estque hæc solemnitas imago illius quam Deus in cælo

dignum est celebrari. Nimirum si magna videtur, & est, beati Petri solemnitas, seu beati Stephani, aut cuiuslibet ceterorum: quanta ista est, quæ non unius tantum est, sed universorum?

Serm. 2. *n.* 1. Sanctorum omnium festivam hodie, dilectissimi, omnique dignissimam devotione memoriam celebramus... Agnita (vel ex parte aliqua) felici retributione Sanctorum, abundantiori deinceps sollicitudine ipsorum inhærere vestigiis, ac ferventiori desiderio ad eorum suspirare consortia; propensiori quoque devotione eorumdem nos commendare patrociniis studeamus. Fidelis quippe sermo, & omni acceptione dignus, ut quos solemni veneratione prosequimur, etiam simili conversatione sequamur: quos beatissimos prædicamus, ad eorum beatitudinem tota aviditate curramus: quorum delectamur præconiis, sublevemur eorum patrociniis. Nec sane parum fructuosa invenitur memoria festiva Sanctorum, languorem, teporem, erroremque depellens: cum eorum intercessione iuvetur infirmitas nostra, consideratione beatitudinis excitetur negligentia nostra; ignorantia quoque nostra ipsorum erudiatur exemplis.

Serm. 5. *n.* 1. Festiva nobis est dies (hæc,) & inter præcipuas solemnitates hodierna solemnitas numeratur. Quid ergo dicimus? Cuius Apostoli, cuius Martyris, cuius Sancti? Non unius alicuius singulariter, sed pariter universorum.

Ps. LXXXIII. 5. *N.* 3..... *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Nostra ergo felicitas, nostra interim festivitas in timore Dei: nam illorum magis in exsultatione & laude versatur.

N. 4. Inde est quod secure laudantur homines, qui non sua iam vivunt vita, sed Dei: nam hominum utique vita tentatio est. Est autem gemina quædam securitas laudis huius... Siquidem non est quod laudare vereamur verissime, certissimeque laudabiles: non est quod glorificare cunctemur sic absorptos in gloria; ut nostra omnino nequeant laudatione moveri. Non enim est quo vanitas intret, ubi veritas iam totum occupavit. Sed quænam, inquies, gloria Sanctis?... Ab Apostolo audiamus: *Tunc*, inquit, *unicuique laus erit*. A quo? *A Deo.* 1. Cor. IV. 5. Magnus laudator, & vehementer ambienda laudatio. Felix commutatio laudis, ubi & laudare beatum est, & laudari.

N. 5. Ad quid ergo Sanctis laus nostra, ad quid glorificatio nostra, ad quid nostra hæc ipsa solemnitas? Quo eis terrenos honores, quos iuxta veracem Filii promissionem honorificat Pater celestis? Quo eis præconia nostra? Pleni sunt. Prorsus ita est, dilectissimi, honorum nostrorum Sancti non egent, nec quidquam eis nostra devotione præstatur. Plane quod eorum memoriam veneramur, nostra interest, non ipsorum. Vultis scire quantum interest nostra? Ego in me, fateor, ex hac recordatione sentio desiderium vehemens inflammari, & desiderium triplex. Vulgo dicitur: Quod non videt oculus, cor non dolet. Oculus meus memoria mea, & cogitare de Sanctis, quodammodo eos videre est. Sic nempe portio nostra in terra viventium, nec modica sane portio: si tamen, ut decet, memoriam affectio comitetur. Sic, inquam, conversatio nostra in cælis est: verumtamen non sic nostra, sicut illorum. Ipsorum enim substantia ibi est, nostra autem desideria; ipsi per præsentiam, nos per memoriam ibi sumus. Quando & nos addemur ad patres nostros? Quando essentialiter præsentabimur eis? Hoc enim primum desiderium, quod in nobis Sanctorum memoria vel excitat, vel incitat magis, ut eorum tam optabili societate fruamur, & mereamur concives & contubernales esse Spirituum beatorum;.. in omnium denique colligi & collætari communione Sanctorum.

N. 6. Singulorum quippe recordationes, quasi scintillæ singulæ, immo quasi ardentissimæ faces, devotos accendunt animos, ut eorum & conspectum sitiant & complexum: adeo ut plerumque etiam inter eos esse se reputent: modo ad omnes simul, modo ad hos vel ad illos tota aviditate & vehementia corda vibrantes. Alioquin quid istud negligentiæ, quid

cum Sanctis in æternum agit. (C)

I. Quid agendum in hac solemnitate ex mente Ecclesiæ?

R. Id mox diximus, adductis in medium quinque rationibus, quibus Ecclesiæ mens in huius solemnitatis institutione & celebratione innotescit.

I. Quibus maxime rationibus accendi debemus ad imitationem Sanctorum?

R. His maxime, quod Sancti experti sunt, quas nos experimur carnis infirmitates, tentationes, difficultates: & tamen per fidem vicerunt omnia. Nos autem eiusdem cum ipsis corporis membra, eumdem habemus Spiritum, idem caput, eumdem doctorem & magistrum & ducem, eadem auxilia, & ad eamdem vocamur felicitatem. (D)

---

pigritiæ, immo quid vecordiæ est, ut non crebris suspiriis & ferventissima affectione abrumpere hine, & in illa tam felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis a duritia cordis nostri, væ a peccato gentium, quas Apostolus memorat *sine affectione* fuisse. Præstolatur nos Ecclesia illa primitivorum, & negligimus: desiderant nos Sancti, & parvipendimus: exspectant nos iusti, & dissimulamus. Excitemur aliquando, fratres, resurgamus cum Christo, quæramus quæ sursum sunt, quæ sursum sunt sapiamus. Desideremus desiderantes nos; properemus ad præstolantes nos, expectantes nos votis præoccupemus animorum. Ecce enim nihil in hac nostra communione securitatis, nihil perfectionis, nihil quietis: & tamen hic quoque quam bonum & quam iucundum habitare, fratres, in unum? Quidquid enim sive interius, sive exterius molestum occurrit, ipso utique tam germanorum consortio fratrum, cum quibus est nobis cor unum & anima una in Deum, tolerabilius invenitur. Quam dulcior erit, quam delectabilior, quam beatior unio, ubi nulla suspicio esse poterit, nulla dissensionis occasio, ubi omnes perfecta caritas indissolubili fœdere colligabit; ut sicut Pater & Filius unum sunt, sic & nos unum sumus in ipsis?

Rom. I. 31.

Ioan. X. 30.

N. 7. Non tantummodo societas, sed etiam felicitas nobis est optanda Sanctorum, ut quorum desideramus præsentiam, gloriam quoque ferventissimis studiis ambiamus. Neque enim perniciosa hæc ambitio, aut illius affectatio gloriæ ullatenus periculosa est.

N. 10. Sane ut eam nobis sperare liceat, & ad tantam beatitudinem aspirare, summopere nobis desideranda sunt suffragia quoque Sanctorum: *ut quod possibilitas nostra non obtinet, eorum nobis intercessione donetur. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei.* Nostis ipsi periculum nostrum, nostis figmentum nostrum, nostis ignorantiam nostram, & dolos adversariorum: nostis eorum impetus, & nostram fragilitatem. Vobis enim loquor, qui in eadem tentatione fuistis; qui eosdem superastis conflictus, eosdem laqueos evasistis; qui didicistis ex his, quæ passi estis, compassionem.

Collecta in die S. Ioseph.

Iob XIX. 21.

N. 11. Hæc igitur nostra & eorum cohærentia est, ut nos congratulemur eis, ipsi compatiantur nobis, ... ipsi in nobis, & pro nobis militent pia interventione.

(C) S. AUG. *Serm.* 336. *cap.* 1. *n.* 1. *alias de temp.* 256. *in dedicat. Eccles.* 1. *c.* 1. *n.* 1. Domus Dei nos ipsi. Si domus Dei nos ipsi, nos in hoc sæculo ædificamur, ut in fine sæculi dedicemur.

Enarrat. in Psalm. 41. *n.* 9. *versus finem*. In domo Dei festivitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur & transit. Festum sempiternum, chorus Angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu. Dies hic festus ita est, ut nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa æterna & perpetua festivitate sonat nescio quid canorum & dulce auribus cordis: sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo, & miracula Dei in redemptionem fidelium consideranti, mulcet aurem sonus festivitatis illius, & rapit cervum ad fontes aquarum.

Psal. XLI. 2.

(D) S. BERNARDUS. *Vide supra hocce paragrapho littera* (B).

S. AUGUST. *Serm.* 325. *in natali viginti Martyrum, num.* 1. *&c. Vide supra §. decimo sexto huiusce cap. litt.* (E).

§. 24. *De die Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum.*

I. Cur Ecclesia solemnem omnium fidelium defunctorum commemorationem agit postridie solemnitatis Sanctorum omnium?

R. Ut hinc omnes intelligant quænam sit inter omnia Ecclesiæ membra communio. Rem explico.

Ecclesia triplex, ut iam diximus, Triumphans, Patiens, & Militans. Huius triplicis Ecclesiæ corpus idem, idem Spiritus, idem caput Christus, una eademque felicitas; & ex triplici illa Societate Ecclesia una constat. Hæc iam omnia fuse disputavimus. Æternam felicitatem Ecclesia militans & patiens expectant; Ecclesia triumphans iam obtinet. Gratulatur ergo hesterna solemnitate Ecclesia militans Ecclesiæ triumphantis victoriis, quarum intuitu seipsam hortatur ad eamdem felicitatem promerendam. Postridie vero fusis ad Deum pro Ecclesia patiente precibus, hanc eamdem felicitatem huic Ecclesiæ conatur impetrare.

Part. 1. Sect. 2. c. 3. §. 1. 2.

I. Estne prisco in more Ecclesiæ positum orare pro mortuis?

R. Mos ille ab Apostolica traditione manavit, exstantque eius vestigia & certa argumenta in utroque Testamento. (A)

(A) *Id fuse probabimus infra in huiusce operis parte* 3. *tum Sect.* 1. *cap.* 5. §. 17. *in quo agemus* de Purgatorio: *tum Sect.* 2. *cap.* 1. §. 3. *&* *cap.* 7. §. 12. *&* 13. *&* §. 22. *n.* 24. *ubi* de sacrificio Missæ, &c.

2. MACHAB. XII. 43. (Fortissimus Iudas) facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans. (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis.) Et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

1. COR. XV. 29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?

2. TIMOTH. I. 18. Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die.

ESTIUS *In* 2. *Machab.* XII. 43. *Offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione*, &c. Inculcat hic auctor diligenter, & confirmat dogma Catholicum, orandum & sacrificandum esse pro mortuis; & multis verbis imprimis replicat de resurrectione mortuorum; scilicet contra hæresim Sadducæorum, quæ illo tempore, teste Iosepho, exorta fuerat, & radices mittere cœperat in populo Iudaico. Quomodo autem consequens sit, & superfluam & vanam fore pro mortuis orationem, sublata spe resurrectionis mortuorum, vide nostra 1. Cor. 15. ad illud: *Miserabiliores sumus omnibus hominibus, si resurrectio non est.* Atque illud interim observa, quod sicut apud Apostolum de sola beata resurrectione præcipua eius disputatio est, ita & hoc loco, cum dicitur: *Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.*. Nam resurrectio quæ speratur, utique bona & beata est; impiorum autem resurrectio, quoniam ad æternam erit miseriam & cruciatum, non speratur, sed creditur tantum. Prosunt autem defunctis in pietate, suffragia viventium, & sacrificia ad beatam resurrectionem, quatenus illis prosunt ad misericordiam, & veniam minorum delictorum & pœnarum restantium, sine quibus beatæ resurrectionis non possunt esse participes.

TIRINUS *in eumdem locum. Duodecim*

millia drachmas argenti, quas e collatitia pecunia *misit* Iudas *Ierosolymam*, ut ex iis *Sacrificia* ibidem Deo *offerrentur* pro illo defunctorum *peccato* expiando, si Atticæ fuerint, faciunt *mille scuta aurea*: si Hebrææ, *duo millia scutorum*. En clarissimum Scripturæ testimonium pro suffragiis defunctorum; en factum & exemplum nobilissimum Pontificis & Ecclesiæ illius temporis, ab auctore, id est, a Spiritu sancto, non modo narratum, sed & laudatum atque approbatum, ut Serarius, Bellarminus & alii Doctores fuse explicant. Neque possunt id Hæretici negare, nisi vel Canonicam horum librorum auctoritatem convellendo: sed hanc ante in præfatione stabilivimus; vel certe fingendo, ut fingit Munsterus, hanc coronidem non esse genuinam huius capitis partem, sed per audaculum quempiam textui insertam vel assutam. Sed hoc Hæretici cerebri figmentum refellunt omnia, seu edita, seu manuscripta librorum horum exemplaria etiam antiquissima: veterum item Patrum in præfatione citatorum testimonia, qui locum hunc ubique pro Canonica & genuina libri huius parte agnoscunt & citant. Quam vero istud splendidum Munsteri mendacium, non solere Iudæos ad hunc usque diem orare pro defunctis! Cui refellendo, non aliud argumentum deposco, quam ipsiusmet Munsteri retractationem, & Iudæorum ipsorummet testimonium, quod per me licet, petatur vel ore superstitum, vel ex scriptis defunctorum, vel ex Ritualibus Iudaicis, quæ hic ad verbum citant Serarius, Genebr. & Bellarm. & ego attigi Tob. 4. & fatetur Fagius, Witakerus & alii Hæretici.

Dormitionem acceperant. Mortui erant. Dicuntur hi Iudæi cum pietate mortui, quia ceciderant in bello pro religione suscepto, existimabatque Iudas eos sceleris acceptorum denariorum pœnituisse, & ideo sacrificiis, & precibus vivorum iuvari posse.

Grotius *in eumdem locum & ipse cum nostris sentire videtur. En ipsius verba:* (*Offerri pro peccatis mortuorum*.) Tale sacrificium lege imperatum non erat; neque iudicia post hanc vitam in lege fuerant revelata. Quibus cognitis Prophetarum indicio, ex paritate quadam rationis credidere Iudæi recte fieri posse pro mortuis, quæ pro vivis fieri solebant. Levit. c. 5. 6. & 16. Pari ferme ratiocinatione inductus Baptismus pro mortuis, apud Christianos, & oblationes pro mortuis: de quibus alias *Bene & religiose de resurrectione cogitans*, id est, firma fide credens futuram resurrectionem, & in ea vitæ hic actæ repensationem.

Estius *in* 1. *ad Cor.* xv. 29. *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?* Post demonstratam mortuorum resurrectionem ex Christi resurrectione & regno, subnectit Apostolus ad idem probandum, alia quædam argumenta: quorum istud sumitur ab exemplo eorum qui baptizantur pro mortuis. Quod utique non facerent, si mortuos non sperarent aliquando resuscitandos ad vitam.

Sed quid sit baptizari pro mortuis, obscurum est, & ab auctoribus varie exponitur. Tertullianus libro de resurrectione carnis capite 48. & apertius libro 5. contra Marcionem cap. 10. significat fuisse tempore Apostolorum, qui quamvis vane & ex errore, pro amico qui forte sine baptismo defunctus esset, se baptizandos curarent. Quod sane illi non fecissent, nisi mortuorum corpora, quibus, ut idem Tertullianus scribit, proficere volebant huiusmodi lotionem, aliquando resurrectura credidissent. De his igitur post Tertullianum intellexerunt hunc locum Ambrosiaster, Haimo, Hervæus, Aquinas, & in suis Paraphrasibus aliquis. Annuit & glossa tam ordinaria quam interlinealis. Dicunt igitur apud Iudæos consuetudine receptum fuisse, ut si quis legaliter immundus moreretur, priusquam ab ea immunditia secundum legem, Num. 19. ablutus esset, alius quispiam pro eo baptizaretur, id est, lavaretur; quod existimarent huiusmodi lotionem proficere mortuo ad emundationem. Id vero ita sollicite ab illis solere fieri, ne quid spiritui hominis mortui noceret immunditia in qua mortuus fuerat, simul ut ea cæremonia protestarentur fidem immortalitatis animarum & resurrectionis mortuorum, adversus hæresim Sadducæorum per id tempus in populo Iudaico multos occupantem. Ac sane non est incredibile, tale quid a Pharisæis, de quorum numero Paullus se fuisse testatur Act. 23. & Philipp. 3. odio sectæ Sadducæorum fuisse factitatum. Nam & ex Evangelio constat, frequentes baptismos seu lotiones Pharisæis in usu fuisse, ut Matth. 15. Marc. 7. Lucæ 11. Facit etiam nonnihil pro hoc intellectu, quod Apostolus subiungit, *Ut quid & nos periclitamur omni*

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 24.

hora? Quasi dicat, Non solum ex eo quod agunt Iudæi, sumitur argumentum pro resurrectione mortuorum: verum multo magis ex eo quod nos patimur qui Christiani sumus. Adfert hanc expositionem, Franc. Turrianus lib. 4. pro Epistolis Pontif. c. 14. eamque confirmat auctoritate qoorumdam veterum, scilicet Ephrem Diaconi, qui in testamento suo, sive in sermone de morte sua, locum Apostoli sic intellexerit.

Item Apollinaris antiqui scriptoris, interpretantis locum memoratum Numerorum; & Eustratii presbyteri Constantinopolitani in libro de immortalitate animæ.

Quid facient? Quem reportabunt, *qui baptizantur pro mortuis*. Id est, qui purificantur ad sacrificia quæ offeruntur pro mortuis; solebant enim Iudæi porificari ante sacrificia, preces, omnemque rem divinam. Vide Marc. vii. 9. Heb. vi. 12. & ix. 10. Si corpora omnino moriuntur, nec est resurrectio, nec animæ superstites sunt, ut dicebatur sup. n. 18. frustra preces funduntur, & sacrificia offeruntur pro mortuis.

Si mortui non resurgunt omnino, ut quid pro illis baptizantur, tam Iudæi, qui, ut quotidie videmus, purificantur ad sacrificia, & preces pro mortuis offerenda; quam Christiani, qui metaphorico baptismo pœnitentiæ, afflictionum, lacrimarum, & orationum sese immergunt, ut mortuis in Purgatorio detentis suffragentur & opitulentur? Immo sic baptizantur etiam ipsi resurrectionis hostes Cerinthus, & eius Summistæ.

In 2. ad Timoth. 1. 18. *Det ei Dominus misericordiam*, quam optavit ab ipso vicissim *invenire*: iuxta illam Domini pro-
Matth. v. 7. missionem, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*.

Quod addit, *in illa die*, more suo diem iudicii significat; quam alibi vocat *Diem Domini*. Sed quomodo illa die, qua quisque recipiet secundum opera sua, quidam inventori sint a Domino misericordiam, quæri potest. Chrysost. & Theophylactus annotant Apostolum precari Onesiphoro misericordiam a Deo in die illa tremenda: quoniam, uraiunt, multa misericordia opus erit etiam omnibus Sanctis; & nemo nisi per misericordiam salvabitur. Quo pertinet quod scribit Augustinus libro de corrept. & gratia capite 13. illo iudicio sanctis a Deo coronandis necessariam fore misericordiam. Atque hæc nonnulli referunt ad remissionem peccatorum, illam quæ, etiam post banc vitam, usque ad extremi iudicii diem, præstatur iis qui cum pietate obdormierunt. Nam toto illo tempore iudicium exercetur occultum, sed cum misericordia erga eos qui misericordiam fecerunt, dum peccata eorum per ignem purgantur.

Verum huic sensui videtur obstare, quod Apostolus homini adhuc viventi potius optare debuisset remissionem peccatorum in hac vita, quam eam quæ pœnis purgatoriis intervenientibus datur post mortem. Hinc enim remissionem defunctis optare solemus, non viventibus.

Zegerus *Comment. in 1. ad Corinth. cap. xv. vers. 29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?* Iuxta Chrysostomum in memoriam illis reducit Apostolus, qua fide quibusque iuramentis ad Baptismi gratiam sint admissi ... Simplicius tamen ac probabilius est quod intelligit, affertque D. Ambrosius de qooromdam consuetudine, qoi tam erant de secotura resurrectione securi, ot etiam mortuorum vice vivi baptizarentur, si qui forte ante Baptisma morte fuissent præoccupati; metuentes ne aot male, aut non resurgerent: quorum non factum, sed fixam de resurrectione fidem Apostolus comprobat.

Quidam nobis fere coætaneus longam texit disputationem, quo doceat in persona nos mortuorum baptizari, cum quia vetus noster homo in Baptismate demoritur, & novos exsurgit, tum quia in morte tingimur Filii Dei, iuxta id quod hic idem habet Apostolus Col. 2. *Consepulti in Baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei*. Verum ego Ambrosianæ malim subscribere sententiæ.

Grotius *Comment. in 1. Corinth.* xv. 29. Est novum argumentum ex ritu tunc per Ecclesias recepto, unde appareat ab omnibus creditam resurrectionem. Nam si quis in statu κατηχουμένων esset mortuus, erat qui ipsius vice ac nomine baptizabatur, sic mortui fidem apud Ecclesiam obsignans. Tertullianus de resurrectione carnis. *Si autem baptizantur quidam pro mortuis, videbimus an ratione. Certe illa præsumptione hoc eos instituisse contendit, qua alii etiam carni vicarium baptisma profuturum existimarunt ad spem resurrectionis, quæ nisi corporalis non alias sic baptismate corporali obligaretur. Quid & ipsos baptizari*, ait, *si non quæ baptizantur corpora resurgunt?* Idem adversus Marcion. *Quid*, ait, *fa-*

I. Orandumne est pro omnibus mortuis?

R. Non pro omnibus, sed pro iis solum qui igne purgatorio torquentur. Nec enim vel Sanctis necessariæ, vel damnatis utiles essent, si quæ pro iis iam ab Ecclesia fierent ad Deum preces. (B)

Non ergo orat Ecclesia pro Martyribus. *Iniuria est enim*, inquit S. Augustinus, *pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari*. Idem dicendum de non Martyribus, qui Sanctorum catalogo inscripti sunt ab Ecclesia, & de infantibus post susceptum baptisma morientibus. (C) *S. Aug. Ser. 159. al. 17. n. 1.*

Non orat Ecclesia pro mortuis

---

cient qui pro mortuis baptizantur, si mortui non resurgunt? Viderit institutio ista. Kalendæ, si forte, Februariæ respondebant illi pro mortuis petere. Noli ergo Apostolum novum auctorem aut confirmatorem eum denotare, ut tanto magis sisteret carnis resurrectionem, quanto illi qui varie pro mortuis baptizarentur fide resurrectionis hoc facerent. Ambrosius, aut quisquis est qui sub eius nomine ad hunc locum legitur, *In tantum stabilem & ratam vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum det eorum qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem mors prævenisset; timentes ne aut male, aut non resurgeret qui baptizatus non fuerat; vivus nomine mortui tingebatur.* Unde subiecit: *Quid & baptizantur pro illis? Exemplo hoc non factum illorum probat, sed fixam fidem in resurrectione ostendit.* Marcionitas hoc more usos tum ex Tertulliani verbis intelligitur, tum aperte id dicit Chrysostomus, & post eum alii. Volebant autem videri Marcionitæ, omnium, quæ Paullos aut instituerat aut probaverat, seduli sectatores. Mirari hunc ritum eo minus debemus, quod nonnullis in locis ipsa mortuorum corpora sint baptizata, ut apparet ex Canone qui aliis est 18. aliis 19. Concilii Carthaginensis, nec minus mortuis corporibus data Eucharistia ut nos docet idem Canon Carthaginensis, & 83. Synodi in Trullo habitæ. Credo autem inter alia usorpatum illum vicarium Baptismum, ut Ecclesia pro defunctis oraret. Non solebant enim publicæ preces fieri pro Catechumenis, quamquam eleemosynas pro eis licebat dare.

(B) S. AUGUST. *De cura gerenda pro mortuis ad Paullinum, cap. 1. n. 1.* Quærens a me utrum prosit cuique post mortem, quod corpus eius apud Sancti alicuius memoriam sepelitur .... dicis videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Adiungis etiam vacare non posse, quod universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit: ut hinc & illud conici possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humando eius corpori talis provideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita Sanctorum.

N. 2. ... Quodam vitæ genere adquiritur, dum in hoc corpore vivitur, ut aliquid adiuvent ista defunctos; ac per hoc secundum ea quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiose pro illis facta fuerint, adiuvantur. Sunt enim quos nihil omnino adiuvant ista; sive pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, ut neque talibus digni sint adiuvari; sive pro eis, quorum tam bona, ut talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quisque per corpus, efficitur ut prosint vel non prosint, quæcumque pro illo pie fiunt, cum reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustra quæritur post hanc vitam. Ita fit ut neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat; & tamen ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum, reddente Domino unicuique secundum opera eius. Ut enim hoc, quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita adquisitum est, quam gessit in corpore. *2. Cor. V. 10.*

Cap. 4. n. 6. Vide hocce §. litt. (E)

Cap. 18. n. 22. Vide infra hocce §. litt. (F)

(C) *Vide* S. AUGUST. *Lib. de cura gerenda pro mortuis hocce §. litt.* (B. E. F.) *Et lib. 20. contra Faustum cap. 21. Vide supra §. 3. cap. 2. Sect. 3. huiusce partis, litt.* (H)

infidelibus, Hæreticis, Schismaticis, Apostatis, Excommunicatis, quorum excommunicatio denuntiata est, si in excommunicatione mortui sint; horum enim omnium certa damnatio, nec possunt damnatorum supplicia finem accipere vel levamen. (D)

Orat Ecclesia pro omnibus omnino fidelibus in sinu Ecclesiæ morientibus, sive sanctissime illi vixerint, (donec enim eorum sanctitas fuerit solemni Ecclesiæ iudicio afferta, est quod ipsis timeatur; *Iudicia* quippe Dei *abyssus multa*;) Ps. xxxv. 7. sive male vixerint quidem, sed ante mortem signa pœnitentiæ dederint; immo etiamsi morte præventi nulla dederint signa pœnitentiæ, modo non sint exterius excommunicati; multum enim Ecclesia præsumit de divina misericordia, & in dubio satius esse ducit orare pro omnibus, quam exponere se periculo nón orandi pro iis, quibus posset per orationes afferri solatium. (E)

I. Pro quibus maxime mortuis orandum est in die commemorationis omnium defunctorum?

R. Quemadmodum Ecclesia pridie celebrat festum Sanctorum omnium, & non alicuius Sancti specialiter; ita hac die commemorationem agit omnium omnino fidelium defunctorum in genere. Orandum ergo hodie ex mente Ecclesiæ pro tota Ecclesia patiente: in alios dies reiiciendæ sunt preces speciales pro defunctis propinquis vel amicis.

I. Solisne precibus affertur solatium defunctis?

R. Orationum nomine Sacrificium comprehenditur, quod est orandi genus perfectissimum. Sed potest præterea eleemosynis aliisque piis operibus fidelium defunctorum animabus afferri solatium. (F)

(D) *Vide* S. Aug. *toto hocce* §.

(E) S. August. *De cura gerenda pro mortuis, cap.* 4. *num.* 6. Cum itaque recolit animus ubi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis, & precantis affectus. Qui cum defunctis a fidelibus carissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verum & si aliqua necessitas vel humari corpora. vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis etiam tacitis nominibus eorum sub generali commemoratione suscepit Ecclesia; ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodesset spiritibus eorum quamlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur..

Cap. 18. *n.* 22. *Vide litt. seq.* (F)

(F) S. August. *Lib. de cura gerenda pro mortuis cap.* 1. *num.* 3.... In Machabeorum Libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. 2. Mach. xii. 43. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

Cap. 18. *& ultimo*, *n.* 22. Quæ cum ita sint non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire,. nisi

§. 25. *De Festo Dedicationis Ecclesiæ*.

I. Quid est dedicatio Ecclesiæ?

R. Est facer ritus quo ædificium aliquod solemniter ab Episcopo consecratur, ut sit domus orationis, & solius Dei cultui serviat. (A)

I. Cur ritus ille tanta solemnitate peragitur?

R. Quia dedicatio Ecclesiarum typus est solemnis illius dedicationis Ecclesiæ Sanctorum, quæ fiet olim in cælis a Christo Pontifice. Rem explico.

Mira est inter ædificium materiale, quod hic consecratur ab Episcopo, & ædificium spirituale, quod in cælo consecrabitur a Christo, convenientia. Ædificium autem spirituale est societas Sanctorum, quæ, ut alibi diximus, appellatur Ecclesia triumphans, Ierusalem cælestis, civitas Dei. Iam ergo videamus quænam sit inter utrumque genus ædificii convenienria.

Part. 1. Sect. 2. c. 3. §. 2.

Pars II. Sect. IV. Cap II. §. 25.

Antequam ædificetur domus, deliguntur singuli lapides ab Architecto, eiusque iussu dolantur: dolati collocantur in suo quique loco, ex eorumque compactione fit ædificium, quod tandem consecratur ab Episcopo, qui prius ipse primum lapidem in fundamento solemni ritu posuerat. Typum tenes. Rem ipsam hoc Typo adumbratam intellige.

Ædificii spiritualis vivi lapides nos sumus, Deus Archirectus. Nos per misericordiam deligit & assumit in ædificium. Delectos lapides dolat in terra tunsionibus, pressuris, sacramentis, adhortationibus, præceptis, internis & externis auxiliis. Huius ædificii lapis primarius & angularis Christus in fundamento positus; super hunc ceteri vivi lapides ædificantur: inter se connectuntur fidei

---

quod pro eis sive altaris, sive orationum sive eleemosynarum sacrificiis solemniter supplicamus: quamvis non pro quibus fiunt omnibus prosint, sed iis tantum quibus dum vivuut comparatur ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. Diligentius tamen facit hæc quisque pro necessariis suis, quam pro illo fiant similiter a suis.

S. Bernard. *Serm. 65. in Cant. Cant. n. 9.* Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quod baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis; quod Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis, & parvulis; in vivis & mortuis. Hinc quidam infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viventes nihilominus Sanctorum qui decesserunt suffragiis spoliantes, &c..

N. 11. (Hæretici Apostolici) non credunt ignem Purgatorium restare post mortem; sed statim animam solutam a corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio, purgatiove peccati.

(A) *Lege quæ dicemus infra, ubi ritus consecrationis Ecclesiæ explicabimus, huiusce operis parte 3. sect. 2. cap. 8. §. 7. & 8.*

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 25.

& caritatis vinculo. Inchoatur iam ædificium, sed non nisi post consummationem sæculorum, idque in cælis solum perficietur: tum quia caritas tunc solum suam habebit perfectionem; tum quia post generalem solum corporum resurrectionem lapides omnes suum habebunt locum in ædificio. Interea ex iis lapidibus alii nondum formati, alii nondum assumpti ab Architecto, alii nondum politi, alii nondum ad locum ædificii transvecti, alii iam suum in ædificio locum occupant. In fine sæculorum suum quisque locum iuxta mentem Architecti habebit in ædificio, eritque perpetuus inter singulos lapides nexus. Tunc Christus Pontifex consecrabit ædificium in æternum ad Dei cultum & habitationem: id est, offeret Christus *Ecclesiam suam Deo Patri non habentem maculam aut rugam*; unum cum ea corpus in æternum erit; magnitudinemque & misericordias Domini cantabit in æternum Ecclesia. (B) *Ephes. v. 27.*

(B) Ephes. II. 20. Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu.

S. August. *Serm.* 336. *alias de temp.* 256. *cap.* 1. *num.* 1. Celebritas huius congregationis, dedicatio est domus orationis. Domus ergo nostrarum orationum ista est, domus Dei nos ipsi. Si domus Dei nos ipsi, nos in hoc sæculo ædificamur, ut in fine sæculi dedicemur. Ædificium, immo ædificatio habet laborem, dedicatio exsultationem. Quod hic fiebat, quando ista surgebant, hoc fit modo cum congregantur credentes in Christum. Credendo enim quasi de silvis & montibus ligna & lapides præciduntur: cum vero catechizantur, baptizantur, formantur, tamquam inter manus fabrorum & opificum dolantur, collineantur, complanantur. Verumtamen domum Domini non faciunt, nisi quando caritate compaginantur. Ligna ista & lapides si non sibi certo ordine cohærerent, si non se pacifice innecterent, si non se invicem cohærendo sibi, quodam modo amarent; nemo huc intraret.

Rom. VI 2. *Cap.* 5. *num.* 5. *Existimemus nos mortuos esse peccato, vivere autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro.* Ergo in illo cantamus, in illo dedicati sumus. Quo enim caput præcessit, & membra secutura speramus. *Spe enim salvi facti sumus: spes autem quæ videtur, non est spes; quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*, per patientiam ædificamur. *Rom. VIII, 24. 25.*

Cap. 6. *n.* 6. Ergo dum novam constructionem sanctæ huius Ecclesiæ libenter adtendimus, quam divino nomini hodie dedicamus, invenimus a nobis deberi & Deo nostro maximam laudem... Quod hic factum corporaliter videmus in parietibus, spiritaliter fiat in mentibus; & quod hic perfectum cernimus in lapidibus & lignis, hoc ædificante gratia Dei perficiatur in corporibus vestris. Principaliter ergo gratias agamus Domino Deo nostro, a quo *est omne datum optimum, & omne donum perfectum*; & eius bonitatem tota cordis alacritate laudemus, quoniam ad construendam istam domum orationis fidelium suorum visitavit animum, excitavit affectum, surrogavit auxilium... Hanc enim Ecclesiam, quam fecit nomini suo construi, fecit etiam sanctorum Martyrum reliquiis amplius honorari. *Iac. I. 17.*

Serm. 337. *alias* 16. *inter additos a Parisiensibus, in dedicatione Eccles.* 2. *c.* 1. *n.* 1.... Ista ædificia, quæ congregandis religiosis cœtibus exstruuntur, cum oculo carnis inspexerit, laudat interius quod cernit exterius, & visibili accipit lumine, ad quod gaudeat invisibili veritate... Retribuet ergo Dominus fidelibus suis tam pie, tam hilariter, tam devote ista operantibus, ut eos quoque ipsos in suæ fabricæ constructione componat, quo currunt lapides vivi, fide formati,

spe solidati, caritate compacti. Ubi sapiens ille Architectus Apostolus fundamentum posuit Christum Iesum summum ipsum *lapidem angularem... ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum & honorificatum*. Huic adhærendo pacamur; huic incumbendo firmamur. Simul enim est & fundamentalis, quia ipse nos regit; & angularis, quia ipse coniungit. Ipsa est petra, super quam vir sapiens ædificans domum suam, contra omnes huius sæculi tentationes tutissimus perseverat: nec pluvia irruente labitur, nec flumine inundante subvertitur, nec ventis flantibus commovetur. *Ipse est & pax nostra, qui fecit utraque unum*.

1. Cor. III. 10.
1. Pet. II. 4.
Matth. VII. 24.
Ephes. II. 14.

Cap. 2. num. 2. Itaque sicut hoc ædificium visibile factum est nobis corporaliter congregandis; ita illud ædificium, quod nos ipsi sumus, Deo spiritaliter habitaturo construitur. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. Sicut hoc terrenis molibus construimus, sic illud benecompositis moribus erigamus. Hoc enim nunc visitantibus nobis, illud in fine sæculi Domino veniente dedicabitur, quando *corruptibile hoc* nostrum *induet incorruptionem, & mortale hoc* nostrum *induet immortalitatem*: quia *corpus humilitatis nostræ conformabit corpori gloriæ suæ*.... Cum ædificamur, gemit ei humilitas nostra; cum autem dedicabimur, cantabit ei gloria nostra: quia in ædificatione labor est, in dedicatione lætitia. Dum cæduntur de montibus lapides, & ligna de silvis, dum formantur, dolantur, coaptantur; labor & cura est: cum autem perfecti ædificii dedicatio celebratur, gaudium & securitas laboribus curisque succedunt. Sic etiam ædificatio spiritalis, cuius habitator Deus, non ad tempus, sed in æternum erit, dum ex infideli vita homines segregantur ad fidem; dum quidquid in eis non bonum atque perversum est, amputatur & cæditur, dum fiunt aptæ, pacificæ, piæque iuncturæ; quantæ tentationes timentur, quantæ tribulationes sustinentur? Cum vero advenerit dies dedicationis domus æternæ, cum dicetur nobis: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi*: quæ illa exsultatio, quæ securitas erit?

1. Cor. III. 17.
1. Cor. XV. 53.
Phil. III. 21.
Matth. XXV. 34.

Cap. 4. num. 4. Eia ergo, Fratres.... *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram*. Ideo enim & Christus fundamentum nostrum ibi positus est, ut sursum versus ædificemur. Sicut enim terrenis molibus construendis, quarum gravia corpora non utique nisi ad ima devergunt, in imo ponitur fundamentum: sic nobis e contrario sursum est positus lapis ille fundamentalis, ut sursum nos rapiat etiam pondere caritatis... *Et tamquam lapides vivi coædificamini in Templum Dei*: & tamquam ligna imputribilia de vobis ipsis facite domum Dei. Conquadramini, dolamini, in laboribus, in necessitatibus, in vigiliis, in negotiis, ad omne opus bonum paramini; ut in æterna vita velut compage societatis Angelorum requiescere mereamini.

Coloss. III. 2.
PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 25.
1. Petr. II. 5.

Cap. 5. n. 5.... Nunc tamen fit bonum temporale opus vestrum, ut æterna fit merces vestra. Nunc fidei & spei domum spiritali dilectione construite in omni opere bono... Fundamenta ergo in cordibus vestris Apostolica, & Prophetica monita iacite, humilitatem vestram sicut pavimentum sine offensione prosternite; salutarem in vestro corde doctrinam orationibus, & sermonibus tamquam firmis parietibus communite, divinis eos testimoniis tamquam luminaribus illustrate, infirmos sicut columnæ sufferte, inopes sicut tecta protegite: ut Dominus Deus noster pro temporalibus bonis æterna restituat, & vos in æternum perfectos dedicatosque possideat.

Lib. 17. de Civ. Dei, c. 8. n. 2. & 3. vide supra Part. 1. sect. 1. cap. 4. §. 17. litt. (E)

S. BERNARD. *Serm. 1. in dedicatione Ecclesiæ, num. 1.* Festivitas hodierna, Fratres, tanto nobis debet esse devotior, quanto familiarior est.... Nam sic nobis est propria, ut necesse sit, vel a nobis eam, vel a nemine celebrari. Nostra est, quia de Ecclesia nostra: magis autem nostra, quia de nobis ipsis.... Quid enim lapides isti potuerunt sanctitatis habere, ut eorum solemnia celebremus? Habent utique sanctitatem, sed propter corpora vestra. An vero corpora vestra sancta esse quis dubitet, quæ templum sancti Spiritus sunt, ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione? Itaque sanctæ sunt animæ propter inhabitantem Spiritum Dei in vobis; sancta sunt corpora propter animas; sancta est etiam propter corpora domus.

N. 4. In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserunt. Et si vultis scire hæc utique sunt: aspersio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio. Hæc

quidem in hac visibili domo fecere Pontifices, hæc *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum* invisibiliter quotidie operatur in nobis. Primo siquidem aspergit nos hyssopo, ut mundemur, lavemur, dealbemur... Lavat, inquam, nos in confessione, lavat nos lacrimarum imbre, lavat sudore pœnitentiæ, magis autem lavat nos aqua illa pretiosissima, quæ de fonte pietatis, id est, ab eius latere emanavit... Non solum autem, sed inferibit *digito Dei, in quo eiiciebat dæmonia*, haud dubium quin in Spiritu sancto. Inferibit inquam, legem suam, non iam in lapide, sed *in tabulis cordis carnalibus*, prophetiam implens promissionem, qua se pollicitus est ablaturum *cor lapideum*, & *carneum cor* esse daturum, id est, non durum, non obstinatum, non Iudaicum, sed pium, sed mansuetum, sed tractabile, sed devotum.

Heb. IX. 11.

Luc. XI. 20.

2. Cor. III. 3.

Ezec. XI. 19.

N. 5. Unde necesse est ut unctio spiritualis gratiæ adiuvet infirmitatem nostram, observantiarum istarum & multimodæ pœnitentiæ crucis, devotionis suæ gratia liniens: quia nec est sine cruce sequi Christum; & sine unctione crucis asperitatem ferre quis posset? Hinc est quod multi abominantur & fugiunt pœnitentiam, crucem quidem videntes, sed non etiam unctionem... At postquam unctio gratiæ huius præcesserit, iam *lucernam suam Christus non ponit sub modio, sed super candelabrum*: quia tempus est *ut luceat lux nostra coram hominibus, & videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum qui in cælis est*.

Luc. XI. 33.

Matth. V. 16.

N. 6. Iam vero benedictionem quidem expectamus in fine, quando aperiet *manum suam, & implebit omne animal benedictione*. Nam in quatuor præmissis merita constant, in benedictione sunt præmia. In benedictione tota complebitur gratia sanctificationis, quando iam in domum transibimus non manufactam, æternam in cælis. Ipsa est quæ construitur vivis ex lapidibus, Angelis scilicet & hominibus. Simul enim ædificatio & dedicatio ipsa complebitur. Disiuncta nimirum ligna, & lapides domum non faciunt, nec in eis habitare quis potest; sola vero coniunctio domum facit. Sic cælestium spirituum perfecta unitas, sine ulla sibi divisione connexa, integram & congruam Deo reddit habitationem, quam ineffabiliter beatificat inhabitans gloria maiestatis.

Ps. CXLIV. 16.

N. 7. Verum quia cohærere quidem sibi domum illam & perfecte connexam esse iam diximus: superest ut iuncturam & connexionem ipsam aliquatenus exprimamus. Legimus in Isaia: *Glutino bonum est*. Duplici igitur sibi cohærent lapides illi glutino, cognitionis plenæ, & perfectæ dilectionis. Tanto siquidem maiori ad se invicem dilectione copulantur, quanto ipsi caritati, quæ Deus est, viciniores assistunt.

Isai. XLI. 7.

Ivo Carnotens. Episcop. *Serm.* 4. *de sacramentis dedicationis*. Quoniam ad dedicationem præsentis basilicæ hodie devote convenistis, oportet, ut, quod in his sanctis manufactis fieri videtis, totum impletum esse in vobis cognoscatis. Primo enim manibus Patrinorum ad Ecclesiam fuistis allati, & Sacerdotibus vel Exorcistis ad catechizandum oblati. Qui dum vos catechizarent, dum Christi legibus initiarent, de massa antiqua prævaricatione corrupta præcidebant: & ipsa fidei professio & pravorum morum abrenuntiatio, quæ a vobis exigebatur, interiorem parturiebat in vobis novitatem, qua Christi imaginem de cælo portaretis, renati per gratiam, sicut *antea portaveratis imaginem terreni* parentis, ex eo geniti per naturam. Hic documentis instructi accessistis ad aquam, & fonte salutis abluti estis, ubi secundum Apostolum per trinam mersionem *Christo consepulti estis*: ut quemadmodum ipse semel carne est mortuus, *& resurgens ex mortuis, iam non moritur*: ita vos a peccatis abluti, & prima resurrectione regenerati, morti animæ, id est, peccato, non subiiciamini. Deinde oleo sancto uncti fuistis in capite, ut caritas, quæ per Spiritum sanctum datur, semper abundet in corde... Accepistis etiam oleum sanctum in pectore, ut vigeret in corde vestro sapientia. Accepistis & in humero dextro, ut in exercitiis bonorum operum indeficiens ferveretur patientia... Quia vero in humeris vigor constat portandi oneris, huius partis unctione Christi athletæ dedicati estis, ut sciatis vos ad certamen esse vocatos, & per totum vitæ vestræ curriculum contra antiquum hostem publicis & privatis congressionibus esse pugnaturos. Data est vobis ad ultimum vestis candida, caput & membra cooperiens, quæ candore suo figuram præferebat acceptæ novitatis & spem futuræ immortalitatis; ad quam de spe ad speciem venientis, si cum veste candida, id est, vitæ innocentia ad nuptias Regis

1. Cor. XV. 49.

Rom. VI. 4.

Ibid. 9.

I. Quid sibi volunt preces & ritus quibus dedicatur Ecclesia ab Episcopo?

R. Id explicabimus in tertia parte huius operis.

I. Cur celebratur quotannis memoria dedicationis Ecclesiæ?

R. Celebratur & ratione ædificii materialis, & ratione ædificii spiritualis, de quo mox diximus. (C)

Ratione ædificii materialis; ut agantur gratiæ Deo, qui adesse non dedignetur templis nostris, ibique preces nostras exaudire, & pascere nos tum gratia sua, tum verbo suo, tum Christi filii sui carne & sanguine. (D)

Ratione ædificii spiritualis; ut meminerimus esse nos templum Dei, vocarique in partem ædificii cælestis, huiusque spei intuitu perferenda esse omnia adversa, quia his adversis veluti per manum artificis ex mandato Architecti perpoliti aptamur ad ædificium. (E)

Pars II. Sect. IV. Cap. II. §. 25.

I. Cur tot accenduntur hodie iuxta parietes templi luminaria?

R. 1. Ut sic *gloriemur in spe gloriæ filiorum Dei*; id est, ut significemus hoc lumine lætitiam de vocatione nostra ad æternum Christi ædificium: simulque profiteamur quemadmodum hæc lumina in honorem Domini accensa consumuntur, ita & nos paratos esse nostra omnia vitamque ipsam pro Dei honore profundere. Rom. v. 2.

2. Lumina hæc iuxta parietes accensa typum gerunt Apostolo-

---

intraveritis. His ergo sacramentis initiati & confirmati, facti estis templum Dei vivi, fundati in fide, superædificati in caritate, cumulati spe de promissa æternitate.

Lapides qui ad hanc fabricam ædificandam comportati sunt, aut de montibus sunt præcisi, aut de locis subterraneis eruti, aut de agris collecti. Adhibita est dehinc cæmentariorum manus, quæ tundente frequentet ferro, superiecta regula, scrupulositatem & informitatem lapidum complanaret, & ad debitam quadraturam, qua maiores minoribus in paritate comparari possent, artis suæ disciplina perduceret. Videmus hoc in sancto Dei templo spiritaliter impleta, cum vos de omni genere hominum, sublimium, humilium, mediocrium ad audiendum verbum vitæ convenistis, & cælestis disciplinæ dolabro fortitudinem veteris vitæ deponere voluistis, ut in Dei beneficio tamquam perpoliti lapides ordinari possetis, ubi iam non aspernaretur nobilis ignobilem, dives pauperem, quem cognosceret secum in cælis eumdem habere Patrem. Addita est etiam complanatis lapidibus, cum in parietibus ad ordinem unius lineæ collocarentur, sicut nostris, cæmenti glutinosa tenacitas, quæ lapides invicem constringeret, & ab imposito sibi ordine separari non permitteret... & hoc in templo non manufacto fieri videmus, cum eos quos congregavit fidei unitas, ligat indissolubilis caritas: ne indignetur maior de prælatione minoris, ne conqueratur maior de correptione minoris. Cum dicat Apostolus: *Invicem onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Ipsum templum primum suo modo & suo ordine baptizamus. Galat. vi. 2.

(C) *Vide supra hocce §. litt.* (B) SS. Aug. & Bernard. *locis citatis*.

(D) Deuteron. iv. 7. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

3. Reg. viii. 39. Tu exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor eius (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.)

(E) *Vide* August. *Serm.* 336. & 337. *supra hocce §. litt.* (B)

PARS II. SECT. IV. CAP. II. §. 25.

rum, quos Christus appellavit lucem mundi, & Paullus fundamenta Ecclesiæ. (F) Hæc fusius alibi explicabimus.

Matth. v. 14. Ephes. II. 20.

I. Quid agendum in hoc festo ex mente Ecclesiæ?

R. 1. Cogitandum quanta debeatur reverentia templis, quibus Deus ipse adest.

2. Adeoque diligendus decor domus Dei, & eius exteriori ornamento libenter providendum.

3. Cum sit Ecclesia consecrata specialiter in domum orationis, orationes ibi fundendæ libentius & frequentius. (G)

4. Videndum ne violetur templum Dei quod nos sumus.

5. Orandus Deus ut det nobis misericorditer locum in ædificio cælesti, & interea hic urat, hic secet, modo parcat & in æternum parcat. (H)

I. Estne veteri in more positum ut Ecclesiæ dedicentur?

R. Iussu Dei ipsius facta est dedicatio templi Ierosolymitani. Hunc eumdem ritum usurpavit Ecclesia, ubi primum ipsi licuit templa construere. Quidquid enim ad publicum religionis usum destinatur, id Ecclesia ex Apostolica traditione benedixit semper, & solemni ritu consecravit: Quanto magis Ecclesias? (I)

I. Cuius rei typus fuit dedicatio templi Ierosolymitani?

R. Eiusdem rei, cuius nostrarum Ecclesiarum dedicatio: id est, typus dedicationis templi cælestis. (K)

(F) EPHES. II. 20. Superædificati super fundamentum Apostolorum.

(G) S. BERNARD. *Serm.* 4. *in dedicat. Eccles. n.* 4. Licet enim parietes hos & dici sanctos, & esse faciat consecratio Episcoporum, frequentatio Scripturarum, instantia orationum, reliquiæ Sanctorum, visitatio Angelorum: minime tamen eorum sanctitas propter se credenda est honorari, quos nec propter se certum est sanctificari. Quinimmo sancta est propter corpora domus, corpora propter animas, animæ propter Spiritum inhabitantem.

Serm. 6. *in dedicat. Eccles. n.* 1. Domestica nobis celebritas dedicatio domus nostræ... Nostra siquidem illa aspersio, nostra illa benedictio, nostra consecratio fuit... Iacob & dormiens *vidit descendentes Angelos & ascendentes*. Parum est hoc; etiam Dominum Angelorum adesse testatus est, dicens: *Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam*. Miratur enim gratiam, & dignationis magnitudinem expavescit. Quam terribilior est iste locus, quam evidentius certiusque Dominus est in loco isto! ubi nimirum non modo duo, aut tres, sed tam multi in ipsius congregati nomine perseverant. Nemo iam nesciat, nemo vestrum ignoret.... Terribilis plane locus, & dignus omni reverentia, quem fideles viri inhabitant; quem Angeli sancti frequentant; quem sua quoque præsentia Dominus ipse dignatur.

Gen. XXVIII. 12.

Ibid. 16.

N. 2. Ibi vere est, & vere Dominus est, ubi in eius nomine Angeli simul & homines congregantur.

N. 3. Ceterum in loco isto vere Dominus est, si tamen serviamus ei in spiritu & veritate... Quid ergo? Nos quomodo hic esse debemus, in quanta reverentia stare in loco isto, ubi Deus est operans & servans?... Nimirum pœnitentes & expectantes esse nos convenit. Hoc est enim oblivisci, quæ retro sunt, ... ac deinceps cogitatione simul & aviditate extendere nos in anteriora. Ad hoc venimus, in hoc positi sumus. Hæc sunt quæ exiguntur a nobis, præteritorum pœnitudo peccatorum, & futurorum expectatio præmiorum.

(H) S. AUGUST. *Serm.* 336. & 337. & S. BERNARD. *Serm.* 1. *in Dedicatione Ecclesiæ. Vide supra hocce §. litt.* (B)

(I) *Id fuse probare conabimur in* 3. *parte huius operis, ubi* de ritibus consecrationis Ecclesiæ *agemus, sect.* 2. *cap.* 8. §. 7.

(K) *Vide hæc supra part.* 1. *sect.* 1. *cap.* 4. §. 17.

CAPUT TERTIUM.

De secundo Ecclesiæ Præcepto, scilicet de audiendo Sacro diebus Dominicis & Festis, & de Missa Parochiali.

I. Quodnam est alterum Ecclesiæ præceptum?

R. Ut singulis diebus Dominicis & festis feriatis, singuli fideles pie intersint integræ (A) Missæ.

I. Estne iam diu hoc ab Ecclesia preceptum?

(A) Conc. Agathense *ann.* 506. *sub Symmacho. can.* 47. *apud Labbe, tom.* 8. *col.* 322. Missas die Dominico a sæcularibus totas teneri speciali ordinatione præcipimus: ita ut ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat. Qui fecerint, ab Episcopo publice confundantur.

Conc. Aurelian. I. *ann.* 511. *sub Symmacho, Can.* 26. *Ibid. col.* 335. Cum ad celebrandas Missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam Missæ solemnitas compleatur, & ubi Episcopus fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis.

S. Cæsarius *Hom.* 80. *in append. tom.* 5. S. Aug. *Serm.* 281. *n.* 1. Rogo vos, Fratres carissimi, & paterna pietate commoneo, ut quotiens aut in die Dominico, aut in aliis maioribus festivitatibus Missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec divina mysteria compleantur; & quamvis multi sint, de quorum fide & devotione gaudeamos, sunt tamen plores minus de salote animæ suæ cogitantes, qui lectis divinis lectionibus statim de Ecclesia foris exeunt. Cum tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur aliqui ex illis ita otiosis & sæcularibus fabulis occupintur, ut eas nec ipsi aodiant, nec alios audire permittant; isti tales minus a nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent: quia ibi probsntur amplius Deum lædere, ubi peccatorum poterant indulgentiam promereri.

N. 2... Non tunc fiunt Missæ quando divinæ lectiones in Ecclesia recitantur, sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones sive Propheticas, sive Apostolicas, sive Evangelicas etiam in domibus vestris aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis: consecrationem vero Corporis vel Sanguinis Domini non alibi, nisi in domo Dei audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequo oratio Dominica dicatur & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde se debet in Ecclesia continere... Si ergo etiam illi perielitantur qui intus sunt, si implere noluerint quod promittunt; quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis eupiditas, aut amor sæculi istius ita detinet implicatos, ut eos unius horæ momento stare in Ecclesia non permittst? Quibus non sufficit quod per totam hebdomadam aut pro necessitate, aut forte, quod verius est, pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc insuper post unius aut duarum horarum spatium, qui videntur magis corpore quam corde ad Ecclesiam eonvenire, mittentes dorsa sacrificiis vel Sacerdotibus Dei, ad amplexaodam voluptatem sæculi huius sine mora aliqua revertuntur. Qui non agnoscentes quid exspectant, quid relinquant, sequuntor tenebras, & deserunt lucem; amplectuntur umbram, & despiciunt veritatem; dimittunt dulcedinem Christi, & requirunt amaritudinem mundi; diligentes vanitatem & quærentes mendacium. Vere ignorat quantum boni in celebrandis Missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur.

N. 3.... Quare de spirituali & divino eonvivio eito discedimus?.. Hoe ideo facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec Deum timemus, uec hominem reveremur. Et quia, Deo propitio..., multi inveniuntur, qui cum grandi compunctione, usqoe quo benedictio super populum detur, de Ecelesia non discedunt, & humiliter oráre non solum pro se, sed & pro aliis non desistunt: illis quibus tantam compunctionem Deus dedit, ut in Ecclesia perseverent, retribuet mercedem; eos vero qui negligentes snnt, iusto iudicio damnabit. Et ideo, Fratres, monete eos qui nec orationem Domini-

cam dicere, nec benedictionem accipere volunt: & non desinatis castigare, dicentes & definitissime comminantes, quia nihil eis prodest quod divinas lectiones audiunt, si, antequam divina mysteria compleantur, abscedunt. Illis autem qui in publicis necessitatibus occupantur, & eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt, imputare non possumus nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua, utrum eos necessitas retrahat, an voluntas.

N. 4. Unde iterum atque iterum rogo pariter & contestor, ut omni die Dominico, & præcipue in maioribus festivitatibus, donec divina mysteria compleantur, nullus de Ecclesia discedat... Vere dico, Fratres, satis durum, & prope nimis impium est, ut Christiani non habeant reverentiam diei Dominicen, quam Iudæi observare videntur in sabbato. Cum enim ipsi infelices ita sabbatum observent, ut in eo nihil terreni operis exercere præsumant: quanto magis illi qui non auro, non argento, sed pretioso sanguine Christi redempti sunt, debent attendere pretium suum, resurrectionis die Deo vacare, de salute animæ suæ attentius cogitare? Ad extremum, si toto die Dominico lectioni insistere & Deo supplicare negligimus, non leviter in Deum peccamus; quantum mali est, si vel unius, vel duarum horarum spatio, dum divina mysteria celebrantur, in Ecclesia standi potentiam non habeamus?

N. 5. Unde iterum rogo, ut nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cum divina mysteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia continete, ut nullus ex vobis otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare.

Homil. 81. *in Append. tom.* 5. S. Aug. *E. B. Serm.* 282. *n.* 1. Si velletis agnoscere & diligenter adtendere, Fratres carissimi, quantus dolor & quanta amaritudo sit in animo meo, quando vos video Missas ad integrum perexspectare non velle; & in vobis & in me poteratis habere misericordiam. Qui enim intelligit quid in Ecclesia agitur, quando divina mysteria celebrantur, agnoscit quantum malum faciunt illi qui de Ecclesia, non expletis Missis, sine aliqua grandi necessitate discedunt. Et ideo si & me de tribulatione animæ liberare, & vos de peccato vultis absolvere, nolite me contemnere supplicantem; timentes illud quod de Sacerdotibus Dominus dixit, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Luc. x. 16. Nam qui de Ecclesia, non perexspectatis Missis, cito discedere nec metuit nec erubescit, dupliciter se peccare non dubitet, dum divina mysteria deserit, & Sacerdotem pro se sollicitum contristat & despicit. Si ad exercenda aliqua terrena & laboriosa opera vos invitaret humilitas nostra, credimus quod nobis obedientiam præstaret caritas vestra. Cum vero non ad terrena, sed ad cælestia, nec ad temporalia, sed in æternum animæ profutura vos studia provocamus, nec aliqua lucra transitoria requirimus, sed ad cælestes thesauros vos invitamus: considerate in quo periculo remaneant, qui nobis obedientiam accommodare dissimulant.

N. 3... Et ideo vos, quibus Deus & timorem & amorem suum conferre dignatus est, & cum grandi compunctione ad Ecclesiam convenitis, eos qui venire huc usque aut noluerunt, aut forte non potuerunt, frequentissime castigate, monentes eos & salubre consilium dantes, ut illud timeant quod scriptum est, *Impedimenta mundi huius fecerunt eos miseros.* Non enim dicimus, ut non debeant esse solliciti de victu & vestitu suo: sed hoc rogamus, ut unius aut duarum horarum spatio, dum lectiones leguntur, vel divina mysteria celebrantur, de Ecclesia non discedant; & vel tantum laborent pro anima sua, quantum pro carne sua laborare contendunt. Et quamvis multo amplius animæ quam carni debeant providere: quia melior est illa quæ ad imaginem Dei facta est, quam illa quæ de limo terræ formata est, nos tamen ad præsens hoc suademus, ut eis vel æqualiter quod opus habent providere contendant; carni præparent quod parvo tempore sufficiat in hoc mundo, & animæ quod sine fine opus est in æternum.

Serm. 82. *in Appendice tom.* 5. S. Aug. *E. B. Serm.* 283. *num.* 1... Gaudeo, Fratres dilectissimi, & Deo gratias ago, quia vos ad audiendas lectiones divinas video ad Ecclesiam fideliter currere: sed si & profectum vestrum & gaudium nostrum complere ad integrum vultis, maturius convenire debetis. Nam in tam prolixis noctibus, quem non infirmitas detinet, non sine reatu animæ suæ tardius ad Ecclesiam venit. Rogo vos, fratres, si futores, aurifices, fabri, vel reliqui artifices maturius vigilant, ut possint corporis necessaria providere; nos non debemus

R. Iam a primis Ecclesiæ sæculis. (B) Patet ex Actibus Apostolorum convenisse iam tum Christianos prima die cuiuscumque

ante lucem ad Ecclesiam surgere, ut peccatorum indulgentiam mereamur accipere?.. Et ideo rogo vos, ut maturius veniatis, & cum veneritis, magis orare vel psallere, quam otiosis vos vel sæcularibus studeatis fabulis occupare. Qui enim ad Ecclesiam veniens verbosari voluerit, melius illi fuerat non venisse: quia dum se infructuosis fabulis occupat, nec ipse psallit, nec alios psallere, aut lectiones audire permittit. Qui talis est, & si cum parvo peccato ad Ecclesiam venit, cum maiori ad domum propriam redit: quia ibi se verbosando studuit vulnerare, ubi psallendo, vel orando & sibi & aliis medicamenta potuit providere.

N. 2. Ante omnia. Fratres carissimi, quoties orationi incumbimus, cum silentio & quiete supplicare Deo debemus: quia quicumque voluerit cum alta voce orare, omnibus iuxta se stantibus orationis fructum videtur auferre. Rugitus tantum & suspiria, vel gemitus audiantur. Nam oratio nostra talis esse debet, qualis fuisse legitur sanctæ Annæ matris beati Samuelis: sic enim de illa scriptum est, *Quia flens orabat: & labia eius tantummodo movebantur, & vox penitus non audiebatur*. Audiant hæc omnes & imitentur. præcipue illi qui ita alta garrulitate sine ulla verecundia cum strepitu vocis orant, ut iuxta se alios orare non permittant. Oremus ergo, sicut dixi, cum suspirio, rugitu, vel gemitu, secundum illud propheticum: *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Oremus, inquam, non voce sonante, sed conscientia ad Deum clamante.

1. Reg. 1. 10. & 13.

Ps. xxxvii. 9.

N. 3. Orantes... quantum possumus, adiuvante Domino laboremus, ut nulla nobis extranea cogitatio subrepere possit; ne forte aliud habeamus in corde, & aliud proferamos ex ore: ne forte dum lingua Deum rogat, cogitatio in rebus variis occupata ab oratione sensu discedat; & inde adquirat peccatum, unde potuit habere remedium... Ideo unusquisque antequam in oratione procumbat, omnes cogitationes superfluas ab animi sui intentione. Deo auxiliante, repellat: ut anima nostra sancti Spiritus fervore succensa. omne vitium compunctionis vel orationis igne consumat.

N. 4.... Quantum mali erit, si in oratione positi,... cupiditatem, si otium, si iracundiam, aut luxuriam, vel adulteria... ante cordis nostri oculos proponamus.

Can. Quando. *De consecratione, distinct.* 1. *cap.* 70. Quando autem stamus ad orationem, Fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & sæcularis abscedat: nec quidquam tunc animus quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: *Sursum corda*, ut dum respondet plebs, *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat.

Cap. Dolentes. *Extra de celebrat. Missar. &c. lib.* 3. *tit.* 41. *cap.* 9. Dolentes referimus,... sunt & alii qui Missarum solemnia vix celebrant quater in anno, (& quod deterius est) interesse contemnunt: & si quando cum hæc celebrantur intersint, chori silentium fugientes, intendunt exterius collocutionibus Laicorum: dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter & devote.

Vide insuper quæ dicimus exponendo Sacrificium Missæ, *huiusce operis part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. §. 20. *&* Concil. Burdigal. *infra hocce* §. *litt.* (G)

(B) S. Iustin. Mart. *Apolog.* 1. *n.* 67. Et Solis, qui dicitur, die, omnium qui vel in oppidis vel ruri degunt, in eumdem locum conventus fit: & Commentaria Apostolorum aut scripta Prophetarum, quoad tempus fert leguntur. Deinde, lectore quiescente, Præsidens orationem, qua populum instruit, & ad imitationem tam pulcrarum rerum cohortatur, habet. Sub hæc consurgimus communiter omnes, & precationes profundimus: &, sicut retulimus, precibus peractis panis offertur, & vinum, & aqua: &

Præpositus itidem, quantum pro virili sua potest, preces & gratiarum actiones fundit; & populus fauste acclamat, dicens: *Amen*. Et distributio communicatioque fit eorum, in quibus gratiæ sunt actæ, cuique præsenti: absentibus autem per Diaconos mittitur... Solis autem die communiter omnes conventum agimus: quandoquidem is primus dies est, quo Deus tenebris & materia, quam prius creaverat, versa mundum effecit; & Iesus Christus servator noster eo ipso die a mortuis resurrexit. Pridie enim Saturni diei, ille in crucem actus est: & postridie eiusdem, qui scilicet Solis est dies, Apostolis & Discipulis suis apparuit.

S. Leo *Epist.* 11. *alias* 81. *ad Dioscor. Alexandr. c.* 1. *Vide supra §.* 1. *cap.* 4. *sect.* 3. *huiusce part. litt.* (C) *Et* S. Cæsarii *Homil.* 80. *Vide supra hocce §. litt.* (A)

In Comment. Clari Gallic. *tom.* 4. *de Cult. div. part.* 3. *tit.* 2. *cap.* 1. *§.* 1. *ex* Constit. Apost. *lib.* 2. *cap.* 59. Die Dominico, qui est dies Resurrectionis, studiosius Templum Domini adite, ut Deum laudibus celebretis, qui fecit omnia per Christum, quem ad nos misit, & pro nobis mori permisit, & a mortuis excitavit; quid enim apud Deum excusare poterit, qui eo die ad audiendum verbum Dei salutare de resurrectione non convenit? Quo quidem die precationes tres stantes facimus, memores eius qui post triduum resurrexit, in quo item adhibentur, lectio Prophetarum, Evangelii prædicatio, oblatio sacrificii, & sacri cibi donum.

Ex S. Ignatii *Epist. ad Magn.* Omnis Christi amator Dominicum celebret diem Resurrectioni consecratum Dominicæ, reginam & principem omnium dierum. Deo pateat, nec se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur.

Ex Euseb. Cæsar. *Lib.* 4. *de vita Constant. cap.* 18. Diem vero precationibus congruum haberi constituit, eum qui primus est & caput ceterorum, & qui revera Dominicus est ac salutaris... Atque ob hanc caussam cunctis sub Imperio Romano degentibus præcipit, ut Dominico die feriarentur: utque diem qui est pridie sabbati similiter honorarent: in memoriam, ut videtur, earum rerum, quæ a communi omnium Servatore illis diebus gestæ esse perhibentur.

Ex Sozom. *Hist. Eccles. lib.* 1. *cap.* 8. Die Dominico quem Hebræi quidem primum sabbati appellant, Gentiles vero Soli consecraverunt, & eo qui sabbatum antecedit: cunctos a iudiciis, aliisque negotiis feriari præcepit, precibusque ad supplicationibus Deum colere, ac Dominicum quidem diem ideo honoravit, quod Christus eo die a mortuis surrexisset: &c.

Ex cod. Iustinian. *Lib.* 3. *tit.* 12. *de Feriis*. Omnes Iudices, urbanæque plebes, & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi, agrorum culturæ libere, licenterque inserviant, quoniam frequenter evenit ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cælesti provisione concessa.

Ex Epist. S. Aug. 55. *alias* 119. *ad Ianuar*. Dies tamen Dominicos non Iudæis, sed Christianis Resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festivitatem suam.

Ex Serm. 251. *de temp. nunc Append.* 280. Dominicum diem Apostoli, & Apostolici viri ideo religiosa solemnitate habendum sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster a mortuis resurrexit. Quique ideo Dominicus appellatur, ut in eo a terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantum divinis cultibus serviamus: dantes scilicet diei huic honorem & reverentiam, propter spem Resurrectionis nostræ quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & salvator resurrexit a mortuis, ita & nos resurrecturos in novissimo die speramus. Apparet autem hunc etiam in Scripturis sanctis esse solemnem, ipse enim est primus dies sæculi, in quo formata sunt elementa mundi; in ipso creati sunt Angeli; in ipso quoque a mortuis resurrexit Christus; in ipso de cælis Spiritus sanctus super Apostolos descendit; manna in eodem in eremo primum de cælo datum est. His enim speciebus ac talibus iudiciis, Dominica dies exstat insignis, ac ideo sancti Doctores Ecclesiæ decreverunt omnem gloriam Iudaici sabbatismi in illam transferre; ut quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate; quia tunc erit requies nostra, quando resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima, & corpore simul perfecta. Observemus ergo diem Dominicam, fratres, & sanctificemus illam, sicut antiquis præceptum est de sabbato, dicente Legislatore, *A vespere usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*. Videamus ne otium vestrum vanum sit, sed a vespera

hebdomandæ ad frangendum panem, id est, celebrandam Missam. (C)

I. Cur præcipit Ecclesia diebus Dominicis festis omnes sacro interesse?

R. Quia his diebus Dei cultui consecratis nihil agi sanctius vel utilius potest Missæ sacrificio. (D)

I. Quid hoc rei est *Pie* adesse Missæ sacrificio?

R. Id est modeste, attente, & reverenter adesse. (E)

I. Cui Missæ adesse tenemur ex præcepto Ecclesiæ?

R. Tenetur unusquisque ex Ecclesiæ precepto adesse diebus Dominicis & solemnioribus festis,

---

diei sabbati usque ad vesperam diei Dominici sequestrari a rurali opere & ab omni negorio, soli divino cultui vacemus. Sic qnoque sanctificamus rite sabbatum Domini, dicente Domino. *Omne opus non facietis in eo*. Veniat ergo cuicumque possibile sit ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, & oret sibi in conventu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non possit, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis. In die vero nullus se a sacra Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remanear, ceteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumvagando campos & silvas, clamurem & cachinnum ore exaltans; non gemitum nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes, non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silenrio sanctarum Missarum celebrationem: sed quando lectiones divinæ intus leguntor, tunc ipsi foris, aut caussas dicere, aut diversi studenr calumniis impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus insudare... Nolite hæc facere, Fratres mei, nolite vosmeripsos decipere, nolite in conventu vestro locum dare diabolo: sed magis vosmetipsos præparate hospitium Christo. Non ergo foris fabulis sed intus psalmodiæ & orationibus studete. Nolite invicem in Ecclesia verbosari, sed quieti estote; sunt enim plorimi & præcipue pleræque mulieres, quæ ita in Ecclesia garriunt, ita verbosantur, ut lectiones divinas nec ipsæ audiant, nec alios audire permittant: Numquid talis conventus cum tali ordine in domo Dei deber fieri, aut aliter decet in conspectu Dei & sanctorum Angelorum eius assistere? Adhuc quoque quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui & maxime potentes istius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas, sed coguot Presbyterum ut abbrevier Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi propter illorum gulam & avaritiam, quatenus unus punctus diei ad Dei officium & reliquum divinum spatium cum nocte simul ad eorum deputetuc voluptates.

Ex CONCIL. TURON. III. *ann.* 813. *can.* 38. Sacerdotes debent fideles admonere, ue quando ad Ecclesiam conveniunt, sine strepitu ac tumultu eam ingrediantur, io qua etiam quamdiu orationis caussa morantur, nequaquam inanes inter se proferant confabulationes; sed & tempore quo Missarum solemnia celebrantur, non solum ab otiosis & inutilibus verbis, verum etiam a perniciosis cogitationibus funditus abstinendum est.

S. CÆSARIUS *Homil.* 80. *Vide supra hocco §. litt.* (A)

(C) ACT. XX. 7. Unam autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, &c. *Vide quæ dicemus infra part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. §. 18. *ubi agemus* de diebus in quibus Missæ sacrificium celebrare convenit.

(D) *Vide quæ dicimus infra part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. §. 9. *in quo* sacrificii Missæ dignitatem, &c. *commendamus*.

(E) *Huic quæstioni suse satisfacimus infra agendo de* sacrificio Missæ, *in huiusce operis part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. §. 20.

Missæ potissimum Parochiali. (F)

I. Peccatne qui his diebus abest a Missa Parochiali?

R. Peccat si absit sine legitimo impedimento.

Siquidem pluribus in Conciliis tum antiquis tum recentioribus, excommunicandos esse iudicavit Ecclesia eos qui nullo impedimento legitimo irretiti, tribus continuis diebus Dominicis a Parochiali Missa abfuerint. Non autem excommunicandos censet Ecclesia eos qui nullius peccati labe teneantur. (G)

I. Quænam sunt impedimenta legitima?

R. Id non determinavit Eccle-

(F) Concil. Trident. *Sess.* 22. *celebr. die* 17. *Septemb.* 1562. *in Decreto de observandis, & evitandis in sacrif. Missæ*. Moneant etiam eumdem populum (Episcopi) ut frequenter ad suas Parochias, saltem diebus Dominicis, & maioribus festis accedant.

Sess. 24. *cap.* 4. *de reform. celebr. die* 11. *Novemb. an.* 1563. sub Pio P. IV. Prædicationis munus, quod Episcoporum præcipuum est, cupiens sancta Synodus, quo frequentius possit ad fidelium salutem exerceri, canones alias super hoc editos sub felicis recordationis Paullo tertio, aptius præsentium temporum usui accommodando, mandat, ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut si legitime impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument, in aliis autem Ecclesiis per Parochos, sive iis impeditis, per alios ab Episcopo impensis eorum qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacumque parte Diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus Dominicis, & solemnibus diebus festis; tempore autem ieiuniorum, Quadragesimæ, & Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras Scripturas, divinamque legem annuntient; & alias, quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverint. Moneatque Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei. Nullus autem sæcularis, sive regularis etiam in Ecclesiis suorum ordinum, contradicente Episcopo, prædicare præsumat. Iidem etiam, saltem Dominicis & aliis festivis diebus, pueros in singulis Parochiis fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum & parentes, diligenter ab iis ad quos spectabit, doceri curabunt; & si opus sit, etiam per censuras Ecclesiasticas compellent; non obstantibus privilegiis, & consuetudinibus.

(G) Conc. Eliberitanum, *Can.* 21. *sub* Marcello Papa I. *ann.* 305. *apud Labbe, t.* 2. *p.* 9. Si quis in civitate positus tres Dominicas ad Ecclesiam non accesserit, pauco tempore abstineat, ut correptus esse videatur.

Conc. Sardicense Generale *Can.* 11. *ann.* 347. *sub* Iulio Papa I. *apud eumd. tom.* 3. *p.* 19. Osius Episcopus dixit... Recordemini autem Patres nostros in tempore præterito iudicavisse, ut si quis laicus in aliqua urbe agens tribus diebus Dominicis, in tribus hebdomadibus non conveniat, (alia versio) non *celebrasset conventum*, is communione moveatur.

Conc. I. Namnetense, *Can.* 1. Ut Dominicis & festis diebus Presbyteri antequam Missas celebrent plebem interrogent, si alterius Parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero ibi Missam velit audire. Quem si invenerint, statim ab Ecclesia eiiciant, & ad suam Parochiam redire compellant.

Can. 2. Ut nullus Presbyter, alterius Parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Missam recipiat.

Concil. Pontigon. *ann.* 876. *Can.* 7. Ut Episcopi secundum sacram iussionem Domini nostri Iesu Christi, prædicationem per se, vel per suos congrueoter exerceant, & Presbyteros suos ut similiter faciant instruere procurent. Et ut sæculares & fideles laici diebus festis, qui in civitatibus sunt ad publicas stationes occurrant; & qui in villis & possessionibus sunt ad publicum officium in plebem festinent, & nullus latibulnsa Missarum in suis domibus officia celebrare præsumat, sine sui rationabili licentia Episcopi.

Bochellus *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 1. *tit.* VII. *de celeb. Miss. cap.* 13. *Ex Synod.* Aymerici *Pictav. Episc. ann.* 1367. Prohibemus ne in Prioratibus eleemosynarum vel Capellis, diebus Dominicis & festivis annualibus Missæ celebrentur, nisi quis coram infirmis voluerit celebrare, donec in Ecclesiis Parochialibus Missa prius fuerit celebrata: dum tamen ita tempestive celebretur, quod in ipsis Prioratibus & Capellis idonee postmodum valeat celebrare.

Cap. 14. Item sub pœna excommunicationis prohibemus ne diebus Dominicis in Capellis, Prioratibus, aut aliis Ecclesiis, aliqui Parochiani ad Missarum solemnia admittantur, cum debeant ad suam matrem Ecclesiam qualibet die Dominica accedere, exceptis Religiosis transeuntibus, & peregrinis.

Cap. 3°. *Ex* Concil. Senon. *Ant. a Prato ann.* 1528. Item ne populus distrahatur a Missa Parochiali, & ab auditione mandatorum Dei & Ecclesiæ: prohibemus ne in Capellis ab antiquo, etiam Episcoporum auctoritate fundatis, aliæ Missæ celebrentur, quam illæ quæ de fundatione extiterint. Et si quæ sint Missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam Parochialem.

Cap. 38. Admonemus insuper suffraganeos nostros, ut ex caussis præmissis, & præsertim hoc tempore, quo videmus multos adduci ad contemptum præceptorum Ecclesiæ, & Ministrorum eiusdem, non facile admittant fundationes Capellarum, quibus ordinatur celebratio Missæ Dominico die, ea potissimum hora, qua populus universus convenire debet ad audienda divina, præceptaque Dei & Ecclesiæ.

Cap. 77. *Ex* Synod. Rothom. *ann.* 1581. Quoniam videmus multos adduci ad præceptorum Ecclesiæ & Ministrorum eiusdem contemptum, non facile admittantur fundationes & erectiones capellarum & fraternitatum, in quibus ordinatur celebratio Missæ Dominico die, ea potissimum hora qua populus universus convenire debet ad audienda divina, præcepta Dei & Ecclesiæ. In Missis vero caritatum atque aliarum fraternitatum ab antiquo eo die constitutarum, nec aqua nec panis benedicantur: & inter illarum Missarum solemnia moneatur non esse prætermittendas Missas Parœciales, propter assistentiam, in ea Missa, quæ ex devotione & consilio celebratur. Quisquis vero Presbyter in alia Missa quam Parœciali aquam & panem benedixerit, sit suspensus a divinis.

Cap. 78. Ne populus distrahatur a Missa Parœciali, & ab auditione mandatorum Dei & Ecclesiæ, optamus ne in Capellis ab antiquo, etiam Episcoporum auctoritate fundatis, aliæ Missæ celebrentur, quam illæ quæ de fundatione extiterint: & si quæ sint Missæ quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico in Ecclesia Parœciali, aut ex devotione, non dicantur, nisi ante vel post Missam parœcialem, aut saltem post communionem factam.

Cap. 73. *Ex* Synod. Senon. *ann.* 1524. Nullus præsumat Missam diebus Dominicis celebrare sine licentia Curati, aut Vicarii, ante Missam Parochialem, & maxime ante Pronum dictæ Missæ parochialis completum: ne per hoc revocentur parochiani ab audiendo suas Missas parochiales. Non tamen intendimus prohibere quominus primæ Missæ in aurora illis diebus multis Parochiis ab antiquo dici solitæ, celebrentur.

Cap. 74. *Ex* Synod. Carnot. *ann.* 1526. Nullus diebus Dominicis, festis beatæ Mariæ & aliis annualibus, in parochiali Ecclesia Missam celebrare præsumat ante Missam parochialem, & maxime ante Pronum dictæ Missæ, nisi de licentia Curati, aut eius Vicarii, ne per hoc revocentur Parochiani ab audiendo suas Missas Parochiales. Non tamen intendimus prohibere, quominus primæ Missæ, in aurora illis diebus in multis Parochiis ab antiquo fundatæ, & dici solitæ, celebrentur.

Cap. 81. Ne populus distrahatur a Missa Parochiali & ab auditione mandatorum Dei, & Ecclesiæ, prohibemus ne in Capellis, etiam ab antiquo prædecessorum nostrorum auctoritate fundatis, leprosariis, vel domibus Dei, campanis pulsatis Missæ dicantur publice die Dominico, aut festivo, ante magnam Missam Parochialem, nisi post Pronum eiusdem Missæ Parochialis.

Cap. 82. *Ex* Concil. Burdigal. *ann.* 1582. Dum publica & parochialis Missa celebratur, nullo modo in eadem Ecclesia sacrum aliud facere liceat.

Conc. Senon. *seu* Paris. *ann.* 1528. *in Decretis morum*, *Decr.* 12. Admoneant frequenter Curati suos parochianos, ut intersint Missæ parochiali diebus Dominicis & festis per hebdomadam occurren-

Pars II. Sect. IV. Cap. III.

tibus. Et ut ad omnia illa quæ per singulos dies Dominicos in Pronis præcipiuntur, diligenter attendant. Quod si legitimo cessante impedimento, absque licentia sui Curati, per tres dies Dominicos neglexerint interesse Missæ Parochiali, denuntient statim Promotoribus, ut pro mensura contemptus vel offensæ puniantur.

Conc. Tolos. *ann.* 1229. *Can.* 25. Item statuimus ut parochiani, dominus & domina cuiuslibet domus, Dominicis & festivis diebus, in quibus ab operibus est cessandum, teneantur ad Ecclesiam venire, audituri ibidem ex integro prædicationem & divinum Officium: nec inde recessuri donec Missa compleatur omnino. Quod si alter ipsorum absens fuerit extra villam, vel alia de caussa rationabili præpeditus, alter saltem teneatur venire.

Concil. Rhemense *ann.* 1583. *tit. de diebus festis*. Diebus Dominicis & festis in suas parœcias populus conveniat, & Missæ, concioni, ac vesperis intersit ... Nemini a propria parœcia liceat abesse sanctissimis diebus Paschæ, Pentecostes, & Natalis Domini, nisi quem infirmitas vel alia legitima caussa, cum Parœci licentia excusabit.

Fraternitatum societates ne diebus Dominicis hora Missæ parœcialis, quæ competenti hora celebretur, fiant: neve in iisdem panis, aut aqua benedicatur a Sacerdote sub pœna suspensionis.

Conc. Burdigalense *sub* Greg. XIII. *ann.* 1583. *cap.* 5. *in fine*. Illa vero valde culpanda consuetudo, ab elevatione venerabilis Sacramenti, vel ante peracta mysteria recedendi. Quare omnes moneantur sedulo a Parochis, illos Ecclesiæ præcepto de audienda Missa non satisfacere: nisi forte, quod raro accidit, talis necessitas sit, quæ moram non ferat. Nulli ergo ante datam a Sacerdote benedictionem discedere liceat. Sed vetus etiam illud Decretum denuntient, quo proposita excommunicationis pœna præcipitur, ne quis tribus continuis Dominicis a Parochialis Missæ celebratione absit. Quod ut accuratius adhuc observetur, sciscitentur Confessarii a pœnitentibus, an huic officio satisfecerint, & peccati gravitatem, ut ab eo in posterum arceantur, ipsis proponant.

Conc. Narbonense *sub* Iulio III. *ann.* 1551. *Canon.* 36. Præcipimus Parochis omnibus eorumque vicem gerentibus e suggesto, sive Prono parochianos monere excommunicationis pœnam illis minitantes, ut unusquisque ad Missam parochialem veniat, diebus præsertim Dominicis, & domesticos omnes secum ducat. Neque exeant, ut fit, aut concione habita, aut elevato corpore Christi; sed expectent quousque Sacerdos auditoribus benedixerit: ne in excommunicationis sententiam incidant. Eorum autem qui parere noluerint, ad Ecclesiasticum Iudicem, seu Officialem nomina deferent, ut illos tamquam refractarios, & qui hæreseos nomine suspecti habeantur, puniat. Qui etiam vocato in auxilium profano & sæculari iudice, ad hæc præstanda compellantur, si opus fuerit. Divinum officium pio & sincero pectore audiant: non deambulantes neque per templum discurrentes, sed genibus flexis orantes: vel stent modeste, vel sedeant, ut viros Christianos decet. Quod si contempserint, excommunicentur, nisi publice semel moniti desistant.

Concil. Turonense *ann.* 1583. *c.* 15. Sanctorum Patrum antiqua decreta renovantes omnibus & singulis Christi fidelibus, suis Missis parœchialibus, & aliis suarum parœchiarum divinis officiis, singulis diebus Dominicis & festivis interesse districte præcipimus: a quibus si per tres dies Dominicos continue sequentes illos abesse contingat, nisi legitimo impedimento retineantur, pœnas a sacris Canonibus inflictas incurrere declaramus. quod illis sui Rectores & Confessarii sæpius inculcare non omittant.

Comment. Cleri Gall. *tom.* 1. *pag.* 524. *c.* 2. *De cultu divin. offic. n.* 16. *& tom.* 4. *tit.* 1. *cap.* 4. *§.* 21. *Excerptum declarationis in forma mandati Conventus Generalis Cleri, habiti anno* 1625. *confirmatæ also Conventu anni* 1635. *illoque anni* 1645. *renovatæ qua vulgo appellatur Mandatum de Regularibus*. Cum necesse apprime sit, oves quidem Pastoris sui vocem audire, Pastorem vero gregem suum videre & noscere, idque Ecclesiam impulerit ad præcipiendum, ut Fideles Missæ Parochiali, de tribus Dominicis diebus una saltem, interessent, potestate impertita Superioribus illos adigendi per ecclesiasticas censuras: Hæc præceptio sedulo est observanda, tum ut propriæ cuiusque Ecclesiæ id quod debetur reddatur, tum ut ibi Concio sacra excipiatur, audianturque indictiones Festorum, ieiuniorum, Monitoriorum, aliaque huiusmodi quæ

tenentur fideles ſcire, quæque ibi traduntur. Quamobrem inhibentur Regulares conciones habere, ſeu quomodolibet docere, monitave porrigere, quæ huic præceptioni adverſentur. Atque ut populus fidelis nullam prætendere poſſit cauſſam, aut excuſationem, quominus Miſſæ Parochiali ſe ſiſtat, vetatur Regularibus ne Supplicationes (vulgo Proceſſiones) celebrent, neu Congregationes & Conventus publicos in ſuis Monaſteriis habeant, horis quibus Parochialis Miſſa perſolvitur, & quoad muneri huic Parochorum & fidelium fuerit ſatisfactum.

Bochellus *lib.* 1. Decret. Eccles. Gallic. *tit.* 6. *cap.* 96. *Ex* Synod. Carnot. Quilibet Chriſtianus Parochialem Miſſam audiat die Dominica in ſua Parochia. Quod ſi quis ſine cauſſa per tres dies Dominicos immediate ſequentes Miſſam in ſua Parochia non audierit: hoc nobis ſeu curiæ noſtræ nuntietur.

Cap. 94. *Ibid. Ex* Synod. Senonens. 1524. Omnibus Eccleſiarum Parochialium Rectoribus præcipimus, quatenus ſuos moneant Parochianos ac exhortentur, ſuam ſingulis diebus Dominicis viſitare Parochiam: ibique Miſſam Parochialem integraliter & devote audire, & Prono aſſiſtere: ut ſic excommunicatorum denuntiationes, quas prædictis ſingulis diebus Dominicis fieri præcipimus, feſtorum ac ieiuniorum ab Eccleſia indictorum, ac præceptorum Eccleſiaſticorum publicationes audiant, & ad ea diligenter advertant. Quod ſi aliqui legitimo ceſſante impedimento, tribus diebus Dominicis continuis prædictam ſuam Parochialem Eccleſiam viſitare ceſſaverint, Promotoribus noſtris denuntient. Quibus iniungimus ut tales ex officio coram Officiariis noſtris evocent, pœnam debitam, prout delicti exegerit qualitas, recepturos.

Cap. 95. *Ex* Synodo Paris. 1557. Singulis Dominicis diebus Parochi, aut eorum Vicarii Parochianos ſuos moneant & exortentur, ut legitimo ceſſante impedimento Miſſam parochialem, tam Dominicis quam aliis diebus feſtis devote audiant. Quod ſi tribus Dominicis continuis eam audire omiſerint, eos noſtro Promotori denuntient, debitam pœnam recepturos.

Rit. Paris. *Iuſſ.* Em. Card. Noailli *editum ann.* 1697. *pag.* 501. Legitimus populi Chriſtiani conventus ad ſacra celebranda, ſub proprio Paſtore ſtatis diebus fieri ſolitus apud veteres Scriptores & antiqua Concilia per antonomaſiam *Conventus* appellatur. In ipſo naſcentis Eccleſiæ exordio poſt acceptum ab Apoſtolis Spiritum Sanctum, *Erant* (Diſcipuli) *perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus*. In ipſo naſcentis Eccleſiæ exordio poſt acceptum Spiritum ſanctum ab Apoſtolis, Conventus ſuos celebrabant prima die poſt ſabbatum, quæ ab Apoſtolo Ioanne vocatur, *Dies Dominica*. Id conſtat tum ex ſancto Luca his verbis. *Una* (id eſt prima) *Sabbati cum conveniſſemus ad frangendum panem, Paullus ... pertraxit ſermonem uſque ad mediam noctem; erant autem lampades copioſæ in cœnaculo, ubi eramus congregati*: tum etiam ex ſancto Paullo, ubi ſic ſtatuit: *De collectis quæ fiunt in ſanctos; ſicut ordinavi Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite: per unam* (id eſt primam) *ſabbati unuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene placuerit*. Ad hos conventus vocabantur ſinguli fideles cuiuſcumque eſſent conditionis, ut ſcribit S. Ignatius his verbis: *Sæpe congregationes fiant, ex nomine omnes quære, ſervos & ancillas ne deſpicias*. Quid in illis ageretur ſic narrat S. Iustinus Martyr. Apolg. 2. ad Antoninum pium, *quam laudavimus ſupra hocce §. litt.* (B)

Act. II. 42.

Apoc. I. 10. *Act.* XX. 7. 8.

1. *Cor.* XVI. 1. 2.

Epiſt. ad S. Polycarp.

Tertullianus ſic. „ Edam iam nunc „ ego ipſe negotia Chriſtianæ factionis. „ Corpus ſumus de conſcientia religionis „ diſciplinæ unitate, & ſpei fœdere: coi„ mus in cœtum & congregationem, ut „ ad Deum quaſi manu facta precatio„ nibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo „ grata eſt. Oramus etiam pro Impera„ toribus, pro Miniſtris eorum, ac Po„ teſtatibus, pro ſtatu ſæculi, pro rerum „ quiete, pro mora finis. Coimus ad Lit„ terarum Divinarum commemorationem, „ ſi quid præſentium temporum qualitas „ aut præmonere cogit, aut recognoſce„ re. Certe fidem ſanctis vocibus paſci„ mus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, „ diſciplinam præceptorum nihilominus „ inculcationibus denſamus; ibidem etiam „ exhortationes, caſtigationes, & cenſu„ ra divina; nam & iudicatur magno cum „ pondere, ut apud certos de Dei con„ ſpectu; ſummumque futuri iudicii præ„ iudicium eſt, ſi quis ita deliquerit, ut a „ communicatione orationis & conventus „ & omnis ſancti commercii relegetur.

Arnobius *lib.* 4. *Contra gentes* „ Cur „ immaniter conventicula noſtra meruerunt „ dirui, in quibus ſummus oratur

„ Deus, pax cunctis & venia postulatur „ Magistratibus, exercitibus, Regibus, famihiaribus, inimicis adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione.

Conc. Eliberitanum sic statuit can. 2. *Hunc vide supra hocce §. litt.* (G)

S. Athanasius *Apolog. 1. ad Imperatorem Constantium*. „ Quid rectius putas particulatim, & dissociatim populum synaxes facere, an potius ut in locum omnium bene capacem conveniat, & unam eamdemque sine dissonantia vocem reddat? Certe id rectius est, cum id concordiam unanimis multitudinis ostendat, & Deum ad exaudiendum promptiorem habeat: nam si pro ipsius Salvatoris pacto in consensu duorum quodcumque petierint fiet: quid igitur futurum, ubi ex tot tantisque populis in unum congregatis una vox respondeatur acclamantium, Amen? Quis hoc ipsum non admiratione prosequatur, aut non inter felicia prædicet, cum videat tantam multitudinem in unum locum convenire?

Conc. Sardicense *ann.* 347. *can.* 14. *Vide supra hocce §. litt.* (G)

Conc. Constantinopolitanum *in Trullo ann.* 692. *can.* 8. „ Si quis Episcopus, vel Diaconus, vel eorum, qui in clero annumerantur, vel laicus, nullam habet graviorem necessitatem, vel negotium difficile, ut a sua Ecclesia abfit diutissime, sed in civitate agens tribus diebus Dominicis in tribus septimanis una non conveniat, si sit quidem clericus, deponatur: si vero sit laicus, segregetur.

Theodulph. Aurelianensis *ann.* 797. *in Capital. ad Paroch. suæ Sacerdotes, c.* 45. „ Ut Missæ, quæ per dies Dominicos peculiares a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur.

Guilielmus Parisiensis *circa* 1240. *in Stat. Synod. art.* 11. *in Synodico Parisiensi*. „ Præcipitur quod Presbyteri parochianos suos qui tribus Dominicis continuis se ab Ecclesia sua absentaverint sine iusta caussa & necessaria, interdicant, & ad Episcopum mittant interdictos.

Conc. Ravennatense *ann.* 1311. 2. *Rubr.* 9. „ Monemus omnes & singulos parochianos, cuiuscumque parochialis Ecclesiæ, quod saltem in diebus Dominicis audiant Missam integram in sua parochiali Ecclesia, a qua prius non recedant, quam benedictionem post Missam receperint: & quicumque contra fecerit, tertio admonitus, excommunicationis sententia percellatur.

Sixtus IV. *lib.* 1. *Extrav.* communium *cap.* 2. *de treuga & pace lib.* 6. *Decretal.* „ Fratres mendicantes non prædicent populos parochianos non teneri audire Missam in parochiis diebus festivis & Dominicis, cum iure sit cautum illis diebus parochianos teneri audire Missam in eorum parochiali Ecclesia, nisi forsan ex honesta caussa ab ipsa Ecclesia se absentarent.

Item: „ Quodcumque etiam ipsi Fratres in sermonibus eorum non detrahant Prælatis, & Rectoribus parochialium Ecclesiarum; nec etiam populos a suarum Ecclesiarum parochialium frequentia & accessu abstrahant, sive retrahant quoquomodo.

Stephanus Poncher. *init.* 16. *sæc. in Stat. Syn. cap. de sacram. Euchar. art.* 1. *in* Synod. Paris., Hortamur vos omnes Christi fideles singulis diebus Dominicis & festivis Missam in Ecclesiis vestris audire Parochialem, legitimo cessante impedimento. Vos etiam Curatos monemus in Prono Missarum vestrarum hortari Parochianos vestros, sub pœna excommunicationis & emendæ audire, nec discedere antequam finiatur divinum officium.

Eustachius du Bellay *circa fin.* 16. *sæc. can.* 3. *in* Syn. Par. „ Singulis diebus Dominicis Parochi parochianos suos moneant, ut, legitimo cessante impedimento, Missam parochialem, tam Dominicis, quam aliis diebus festis devote audiant. Quod si tribus Dominicis continuis eam audire omiserint, eos nostro Promotori denuntient debitam pœnam recepturos.

Conc. Paris. *aut* Senonense *ann.* 1527. & 1528. *in Decreto mor.* 12. *Vide superius hocce §. litt.* (G)

Conc. Narbonense *ann.* 1551. *can.* 36. *Vide ibid.*

Conc. Trid. *ubi supra hocce §. litt.* (F) & *infra litt.* (K)

Conc. Rotomagense *ann.* 1581. *cap. de Curatorum officiis art.* 19. „ Curati diligenter animadvertant si parœciani Dominicis aut festivis diebus divinis officiis intersint, & de absentiæ caussis inquirant; aut iubeant per aliquem puerum absentes observari: ut, post admonitionem debitam, quos noverint pertinaces ad Episcopum deferant, & ab eo discant quid agendum.

CONC. REMENSE *ann.* 1583. *cap.* 5. *de diebus festis.* „ Diebus Dominicis & festivis in suas Parœcias populus conveniat, & Missæ, concioni, ac vesperis intersit.

CONC. BURDIGALENSE *eodem anno c.* 5. *de iis quæ in sacrosancto Missæ sacrif. io observ. vel cavenda sunt. Vide supra hocce §. litt.* (G) *uti &*

CONC. TURONENSE *eodem anno tit.* 15.

HENRICUS DE GONDY *ann.* 1628. *In Stat. quæ renovata fuerunt in Synod. Par. Stat.* 7. *in Synodico.* „ Parochi frequenter admoneant Parochianos ut cessante legitimo impedimento, Missam Parochialem, tam Dominicis, quam aliis diebus festis devote audiant. Quod si tribus Dominicis continuis audire neglexerint. eos nostro Promotori deferant, debitam pœnam recepturos.

De Pronao. Pronaum quod Pronum dicitur, est sermo, quem Parochus inter Missarum solemnia habet ad plebem, cuius tres sunt partes. In prima parte, Parochus indicit preces pro singulis ordinibus Ecclesiæ. & pro universi populi Christiani necessitatibus, & facit commemorationem ac commendationem eorum pro quibus orandum est, iuxta Statutum Concilii Aurelianensis apud Ivonem Carnotensem.

Part. 2. Decret. c. 120. „ In diebus, *inquit*, Dominicis vel festis post sermonem intra Missarum solemnia habitum, plebem Sacerdos commoneat, ut iuxta Apostolicam institutionem omnes in commune pro diversis necessitatibus preces fundant ad Dominum; pro Rege, & Episcopis, & Rectoribus Ecclesiarum; pro pace, pro peste; pro infirmis, qui in ipsa Parochia lecto decumbunt, pro nuper defunctis: in quibus singulatim precibus, plebs orationem Dominicam sub silentio dicat, Sacerdos vero orationes ad hoc pertinentes per singulas admonitiones solemniter expleat ". Ut vero præ ceteris commemorentur fundatores & benefactores Ecclesiarum, decrevit Concilium Emeritense an. 666. can. 19. „ Censemus, ait, ut pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus Presbyter iussus fuerit per sui Episcopi ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre: & eorum nomina, a quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur aut visi sunt contulisse; si viventes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore Missæ; quod si ab hac discesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine.

In 2. Parte, Parochus docet populum quæ ad fidem & mores pertinent, ut præscribit Concilium Tridentinum Sess. 22. de sacrificio Missæ cap. octavo. *Vide infra hocce cap. litt.* (K) & *Sess.* 24. *de reform. cap.* 7. „ Inter Missarum solemnia, aut divinorum celebrationem, sacra eloquia & salutis monita vernacula lingua, singulis diebus festis, vel solemnibus explanent; eademque in omnium cordibus. postpositis inutilibus quæstionibus, inserere, atque eos in lege Domini erudire studeant.

In tertia parte Parochus denuntiat populo leges & præcepta Ecclesiæ, cuiusmodi est illud de audienda Missa parochiali, cuius frequens denuntiatio facienda est; de communi & antiqua Ecclesiæ consuetudine: festa & ieiunia servanda: monitiones excommunicationum ferendarum: excommunicationes latas: Indulgentias a summo Pontifice vel ab Episcopis concessas: eorum nomina qui ad sacros ordines sunt promovendi: demum contrahenda matrimonia, ut statuit Concilium Tridentinum sess. 24. de reform. Matrim. c. 1.

In RITUALI LINGONENSI *eadem fere legere est. Operæ vero pretium est librum Gallicum legere, cui titulus* Missa Parochialis, la Messe de Paroisse, *in* 12. *Paris. apud Josset: in quo hæc materia multis pertractatur probaturque argumentis.*

CLERUS GALLICAN. *in Epist. encyclica ad Episc. Galliæ in Comitiis general. anno* 1655. *data, Patris Bagotii doctrinam damnat his verbis*: Mandatum de Parochiali Missa, & instructionibus, quæ fiunt, cum unum ex antiquissimis Ecclesiæ mandatis sit, Auctor hic dicere non est ausus, revera nos ad satisfaciendum mandato huic non teneri, ita tamen attenuat & imminuit, ut postquam scripserit, legitimam excusationem habere eos, qui Parochiam non frequentant, quia ipsis magis commodum est ad aliam Ecclesiam ire; itionem ad Parochialem Ecclesiam in eum tantummodo finem a Tridentino Concilio nobis præcipi, ut verbum Dei audiamus, non vero ut Missæ etiam parochiali intersimus; nos sub peccato non teneri ad audiendum sacrum in parochiali Ecclesia, dummodo Parochi, situsque paro-

ſia. Sed ex eius ſanctionibus ſatis liquet non licere abeſſe a Miſſa Parochiali niſi neceſſitate cogente, verbi gratia, ſi urgeat vis morbi, ſi tempore hiemali & pluvioſo ſit iter longum & arduum nec vehiculum adſit, poſſitque facilius adiri Eccleſia vicinior, &c. (H)

I. Quid cauſſæ fuit cur ſanxerit Eccleſia fideles adeſſe Miſſæ Parochiali?

R. Duplici maxime triplicive de cauſſa id ſanxit.

1. Ut ſingula cuiuſque Eccleſiæ Parochialis membra ſuo Paſtori adunata ſimul orent. (I)

2. Ut ſinguli fideles interſint expoſitioni verbi Dei, quam Paſtores intra Miſſarum ſolemnia facere tenentur. (K)

3. Ut Paſtores ſinguli ſuas oves norint, quarum ſaluti tenentur invigilare *tamquam rationem pro animabus* ipſarum *reddituri*. Heb. xiii.17.

I. Numquid poſſunt fideles alibi audire verbum Dei, alibi doceri, & ad Deum dirigi?

R. 1. Paſtores tenentur ex officio oves ſuas paſcere, docere, pro iis orare, & ſacrificium offerre; alii non tenentur. Tenentur ergo oves viciſſim Paſtores aſſidue audire, & ab iis accipere cæleſtis doctrinæ pabulum. Quod aliis in Eccleſiis docentur, ſupererogationis eſt; quod in Eccleſia Parochiali, officii.

2. Adde quod multa ſunt quæ ſcire tenentur fideles, nec diſcunt niſi in Eccleſia Parochiali: verbi gratia, denuntiatio matrimoniorum, ieiuniorum, feſtorum, excommunicationum, monita publica, Epiſcopales ſanctiones, & cetera id genus multa quorum igno-

---

chialis Eccleſiæ expreſſe deſpectui non habeantur; Epiſcopos non poſſe, neque propria, neque Concilii auctoritate, cenſuras, aliaſque ſpirituales pœnas iis, qui non interſunt, infligere: demum affirmet, in antiquioribus Canonibus, quibus Parochiarum frequentatio imperatur, eo nomine omnes Eccleſias indiſcriminatim intelligi; utque ſe a veteri diſciplina, quæ cum ſua ſententia apertiſſime pugnat, tueatur, recentioribus legibus maiorum, quam antiquis, vim ineſſe autumat, atque a Superiorum ſilentio abuſus auctoritatem ac robur accipere; non ſecus ac ſi ſemino illius, qui bonum ſemen ſeminavit in agro ſuo, lolium quod inimicus homo ſuperſeminat, minus exitiale ſperatæ meſſi redderetur; vel recentiores leges, Tridentinique Concilii exhortationes, quibus frequentia Parochiarum commendatur, obligationem a veteribus impoſitam non ſupponant, ratamque habeant.

(H) *Vide* Concilia *ſuper litt. huiuſce paragraphi laudata*.

(I) S. Iustinus *Apolog.* 2. *Vide ſupra hocce §. litt.* (B)

(K) *Vide ſupra quæ exſcripſimus ex Comment.* Cleri Gallicani *tom.* 4. *&c. hocce §. litt.* (G) *& ex Concil. Trident. Seſſ.* 24. *cap.* 4. *de reformat. Vide ſupra hocce cap. litt.* (F) *uti ex Decret. de obſerv. & vitand. in celebrat. Miſſæ, Seſſ.* 22. *cap.* 8. Etſi Miſſa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire viſum eſt Patribus, ut vulgari lingua paſſim celebraretur. Quamobrem retento ubique cuiuſque Eccleſiæ antiquo, & a ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum matre & magiſtra, probato ritu, ne oves Chriſti eſuriant, neve parvuli panem petant, & non ſit qui frangat eis: mandat ſancta Synodus Paſtoribus, & ſingulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Miſſarum celebrationem, vel per ſe, vel per alios, ex iis quæ in Miſſa leguntur, aliquid exponant; atque inter cetera, ſanctiſſimi huius ſacrificii myſterium aliquod declarent, diebus præſertim Dominicis & feſtis. Thren. iv.4.

rantia dat locum pluribus peccatis. (L)

CAPUT QUARTUM.

De Tertio Ecclesiæ Præcepto, circa Confessionem Annuam.

I. Quodnam est tertium præceptum Ecclesiæ?

R. Ut semel saltem annis singulis singuli fideles, ubi discretionis annos attigerint, peccata sua confiteantur proprio Sacerdoti. (A)

I. Quinam censetur discretionis annos attigisse?

R. Quicumque capaces sunt peccati mortalis.

I. Quo anni tempore tenentur fideles peccata sua confiteri proprio Sacerdoti?

R. Id Ecclesia non definivit; sed ex præcepto communionis Paschalis, de quo dicemus infra, liquet hanc mentem esse Ecclesiæ, ut annua hæc confessio ad Paschalem communionem disponat.

PARS II. SECT. IV. CAP. IV. *Cap. seq.*

I. Cur Ecclesia quindecim dies, quos Paschales dicimus, non definivit confessioni annuæ sicut & communioni?

R. Quia novit Ecclesia quamplurimis fidelibus dies quindecim non sufficere, ut disponantur ad communionem Paschalem, eosque vult vel iam ab initio Quadragesimæ, vel etiam prius confiteri; ut pœnitentia maturiori & diuturniori preparentur ad communionem Paschalem. (B)

I. Si diebus Paschalibus solum ad confessionem accedant, qui diuturniori indigent probatione &

(L) *Lege, si lubet, quæ dicemus infra de* Concione, *seu* (pronao) 3. *huiusce oper. parte sect. 2. c. 7. §. 22. n. 8. dum ordinem precum & caremoniarum sacrosancti* Missæ sacrificii *explicamus.*

(A) CONC. LATERAN. IV. *Generale sub* INNOCENT. P. III. *ann.* 1215. *Can.* 21. Omnis utriusque sexus, &c. *extra de pœnit. & remission.* Quem habes infra in Resp. seq. textu.

CONC. TRIDENT. *Sess.* 14. *cap.* 5. Cum a sanctissimis, & antiquissimis Patribus, magno unanimique consensu, secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est, & modo etiam utitur, fuerint semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam, & inventum humanum esse, atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non verentur. Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod iure divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum Confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde iam in universa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat & amplectitur, tamquam pium & merito retinendum.

Can. in. Omnis utriusque sexus, &c.

Can. 8. *de Pœnitent.* Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem & traditionem humanam, a piis abolendam: aut ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimæ, Anathema sit.

Ib. ut supra.

(B) CONC. TRIDENT. *Sess.* 14. *cap.* 5. *& can.* 8. *de pœnit, Vide supra hocce cap. litt.* (A)

CONC. *Provinc.* MEDIOL. *Part.* 1. *de Sacram. Pœnitent. sub* S. CAROLO *ann.* 1579. Ut ad sanctum pœnitentiæ sacramentum fideles sollicite diligenterque accedant, id Parochus prestet, ut in hebdomada quæ Quadragesimam proxime præcedit, ad patrum familias ædes, quæ intra paro-

chiæ suæ fines sunt, sigillatim eat; ac videat accurate, qui obligatione huius sacramenti suscipiendi, & sacræ Eucharistiæ Paschæ tempore sumendæ devincti sint, eorumque nomina recte describat; ac singulos præterea, eosque præsertim qui perraro confitentur, moneat, ut ne confessionem differant in postremos illos Quadragesimæ dies, quibus Sacerdotes, vel ob mysteriorum celebritatem assidua divinorum occupatione ab audiendis confessionibus impediuntur; vel frequenti tunc concursu fidelium defatigati, ita in eo ipso munere præstando fere opprimuntur, ut tantum, tamque salutare ministerium in confertissima multitudine, vix recte illis præstare queant. Proinde Quadragesimæ hebdomadas pro populi sibi commissi ratione sic partiri curet, ut alias huic, alias illi viciniæ, familiæve, aut partim viris, adolescentibus, & pueris, partim mulieribus, virginibus, puellisve præstituat, quibus ad confitendum distincte, atque tempore accedant.

Theodulphus *in Capitul. ad Presbyteros Parochiæ suæ ann. 835. missis num. 36.* Hebdomada una ante initium Quadragesimæ confessiones Sacerdotibus dandæ sunt, pœnitentia accipienda, discordantes reconciliandi, & omnia iurgia sedanda, & dimittere debent debita invicem de cordibus suis, ut liberius dicant: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Sic ingredientes in beatæ Quadragesimæ tempus mundis & purificatis mentibus ad sanctum Pascha peracedant, & per pœnitentiam se renovent, quæ est secundus baptismus. Sicut enim baptismus peccata, ita pœnitentia purgat: & quia post baptismum peccator denuo non potest baptizari, hoc medicamentum a Domino pœnitentiæ datum est, ut per eam vice baptismi peccata post baptismum diluantur.

Matth. vi. 12.

Bochellus *Decretorum Eccles. Gallic. l. 2. titulo 7. de pœnitentia, cap. 4. Ex* Synodalib. *Ecclesiæ* Trecens. Sacerdotes frequenter moneant laicos, & alios parochianos suos venire ad confessionem, & præcipue in principio Quadragesimæ: quia ieiunium vel eleemosyna facta ab illo qui est in peccato mortali parum prodest. Nam per Concilium generale statutum est, & hoc observari præcipimus, quod quilibet fidelis utriusque sexus, postquam habuerit discretionem, saltem semel in anno, omnia peccata sua solus integre confiteatur suo proprio Sacerdoti; & ad minus in sanctum Pascha sacratissimum Corpus Christi recipiat reverenter, nisi de licentia sui Superioris, vel sui proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem caussam ad tempus ab huiusmodi perceptione corporis Christi duxerit abstinendum. Alioquin ab ingressu Ecclesiæ arceatur dum vivit; & mortuus careat Ecclesiastica sepultura.

Cap. 13. Odo *Paris. Episcopus in Synodo.* Frequenter presbyteri moneant ad confessionem, & præcipue ab initio Quadragesimæ instanter præcipiant venire generaliter ad confessionem.

Cap. 15. *Ex* Synodo Aquens. 1585. *De pœnitent.* Innocentii tertii constitutionem in generali Concilio editam, qua sancitum est ut fideles saltem semel in anno, proprio Parocho peccata sua confiteantur, inviolate omnes servent.

Cap. 20. *Ex* Synodalib. *Eccles.* Trecens. Quoniam multi sunt nimis rudes in confessione facienda, instruendi sunt publice a suis Presbyteris in principio Quadragesimæ, & aliis temporibus opportunis, quomodo confessio sit facienda. *Cap.* 21. *Ex* Synod. Senon. 1524. Quoniam adtestante experientia hominum labilis est memoria, periculosissimumque sit diutius in peccato remanere mortali, ac etiam damnosum, cum bona opera in mortali peccato ad salutem directe non prosint: statuimus ut Curati de cetero ex parte nostra diligenter parochianos suos moneant, & hortentur, ut sua frequenter, & præsertim in festis solemnibus confiteantur peccata, in festo scilicet Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. M. V. & in festo omnium Sanctorum, Natalis Domini, & Dominica prima Quadragesimæ. Præcipimus talem exhortationem, seu monitionem fieri singulis diebus Dominicis præfatas festivitates immediate præcedentibus. Et ut devoti Christiani ad confitendum peccata sua, ut eorum ieiunia & alia opera sint fructuosa, facilius inducantur, omnibus & singulis illis diebus, vel aliquo quatuor dictorum dierum præcedentium, vel sequentium prædictas festivitates, vere pœnitentibus & confessis 20. dies indulgentiarum in Domino misericorditer impertimur. Insuper singulis diebus Dominicis Quadragesimæ moneant & inducant eosdem parochianos suos, ut nullus eorum qui per annum confiteri distulit peccata sua, usque ad diem mercurii hebdomadæ sanctæ confiteri differat, vel expe-

pœnitentia, non possunt ergo ii satisfacere huic præcepto Ecclesiæ?

R. Possunt. Siquidem in proprii Sacerdotis potestate positum est,

---

ctet, comminando eis & dicendo, quod si quis eorum absque excusatione notoria & iusta ista confiteri distulerit, prædicto die elapso non admittetur. Prædicti vero Curati taliter confiteri negligentibus, cessante tamen periculo, poterunt denegare sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ, differendo usque post diem Paschæ.

Cap. 23. *Ex* SYNOD. CARNOTENS. 1526. Parochiales Presbyteri parochianos suos hortentur, ut in solemnibus festis anni, videlicet Pentecostes, Assumptionis B. Mariæ, festi omnium Sanctorum, Natalis Domini, & Dominica prima Quadragesimæ ad confessionem devote & reverenter accedant. Et faciant Curati huiusmodi exhortationem singulis diebus Dominicis, præfatas solemnitates immediate præcedentibus, & cum hoc illis significent, quod nos, ut devoti Christiani facilius inducantur ad confitendum peccata sua, ut eorum ieiunia & alia opera sint fructuosa, concessimus & relaxavimus, concedimus & relaxamus quadraginta dies, de iniunctis pœnitentiis omnibus qui prædictis diebus, aut aliquo trium dierum dictas solemnitates præcedentium, contriti & confessi fuerint. Eis nihilominus præcipientes iuxta Concilium generale, ut semel ad minus in anno proprio Sacerdoti, aut ab eo commisso, peccatorum confessionem faciant.

Cap. 25. *Ex* SYNOD. LINGON. *ann.* 1404. Singulis diebus Dominicis Quadragesimæ in Missarum solemniis, moneant populum ut confiteantur, & quod tenentur in Pascha confiteri, & recipere corpus Domini, illi qui habent annos discretionis.

Cap. 35. *Ex* CONCIL. BITURIC. 1584. Omnes Christiani cuiuscumque sexus peccata sua, saltem semel in anno ad diem Paschæ proprio Sacerdoti confiteantur. Qui semel atque iterum moniti neglexerint, communione Ecclesiæ priventur.

Lib. 15. *c.* 41. *Ex* CONCIL. BITURIC. *ann.* 1584. Qui curam animarum habent, veram confitendi rationem populo suo exponant, præsertim tempore Quadragesimæ & adventus Domini, necnon circa solemniores festivitates anni: & ab initio Quadragesimæ confessiones incipiant audire, ut adveniente festo Paschæ omnes fideles Eucharistiam suscipiant.

Cap. 153. *Ex* SYNOD. GALONIS *&* SIMONIS *Legator*. Decernimus, maxime ante Quadragesimam, ut omnes utriusque sexus postquam ad annos discretionis pervenerint, omnia sua fideliter confiteantur peccata, saltem in anno semel proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeant pro suis viribus adimplere: si quis autem alii Sacerdoti voluerit iusta de caussa confiteri peccata, licentiam primo postulet & obtineat a proprio Sacerdote, cum alter non possit eum absolvere & ligare.

Cap. 185. IOANN. LEGUISIER. *Episc. Trecens. in Synod. ann.* 1427. Quia hominum labilis est memoria, adeo quod quis potest vix recordari eorum quæ fecit a a mense citra: Et cum periculosum sic diu remanere in peccato mortali, immo & damnosum valde, cum opera caritatis facta in peccato mortali directe non prosunt ad animarum salutem: statuimus ut de cetero Curati diligenter moneant ex parte nostri & hortentur parrochianos suos ut confiteantur saltem in festis solemnibus, scilicet in Pascha, Pentecoste, Assumptione Beatæ Mariæ, festo omnium Sanctorum, Natali Domini, & in capite ieiunii. Et præcipimus talem fieri inhortationem, seu monitionem singulis diebus Dominicis immediate præcedentibus dictas festivitates, & ut devoti Christiani præcipue in capite ieiunii inducantur ad confitendum peccata sua, ut eorum ieiunia & alia opera sint fructuosa omnibus & singulis, illa die, vel aliquo trium dierum sequentium vere pœnitentibus & confessis de iniunctis sibi pœnitentiis triginta dies in Domino relaxamus. Et præcipimus sub pœna arbitrio nostro infligenda, ut Dominica in Quinquagesima dictæ indulgentiæ ex parte nostri denuntientur per Curatum vel Presbyterum Parochialem.

CONC. FLORENTIN. *Provinc. an.* 1518. *tit. de pœnit. & remission. c.* 5. Monuit Sacerdotes, ut sint diligentes in exhortando populos ad pœnitentiam, & Eucharistiæ Sacramentum; reducendo ad memoriam *can. Omnis utriusque sexus*. Item in admonendo Parochianos, ut confiteantur ante hebdomadam sanctam, protestando & comminando fore, ut post Dominicam in Palmis non audiantur.

ut abſolutionem ac communionem Paſchalem differat in aliud tempus iis, qui tempore Paſchali nondum ſantificati ſunt. (C) Cuius rei vegiſtium exſtat in veteri teſtamento: qui enim præ immunditia legali non poterant comedere Paſcha die quarta decima menſis primi, tenebantur interim rite ſanctificari, & quarta decima menſis ſecundi Paſcha comedere. (D)

I. Proprii Sacerdotis nomine quis intelligitur?

R. Vel Epiſcopus vel Parochus, ideſt Paſtor quocumque nomine appelletur; vel Sacerdos alius de Epiſcopi vel Parochi ſeu Paſtoris licentia, modo ſit rite approbatus. (E)

Ideo Eccleſia proprii Sacerdotis nomine utitur in hac lege, non Parochi vel Paſtoris nomen uſurpat; quia multi ſunt qui non ſubſunt Parochis, verbi gratia Monachi & Moniales, aliique non pauci. Sed proprii Sacerdotis no-

(C) Canon *Omnis utriuſque ſexus, &c.* Niſi forte de conſilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſſam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abſtinendum.

(D) Num. ix. 4. Præcepitque Moyſes filiis Iſrael ut facerent Phaſe. Qui fecerunt tempore ſuo: quartadecima die menſis ad veſperam, in monte Sinai. Iuxta omnia quæ mandaverat Dominus Moyſi, fecerunt filii Iſrael. Ecce autem quidam immundi ſuper anima hominis, qui non poterant facere Phaſe in die illo, accedentes ad Moyſen & Aaron, dixerunt ei: Immundi ſumus ſuper anima hominis: quare fraudamur, ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore ſuo inter filios Iſrael? Quibus reſpondit Moyſes: State ut conſulam quid præcipiat Dominus de vobis. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere filiis Iſrael: Homo qui fuerit immundus ſuper anima, ſive in via procul in gente veſtra, faciat Phaſe Domino in menſe ſecundo, quartadecima die menſis ad veſperam: cum azymis & lactucis agreſtibus comedent illud. Non relinquent ex eo quippiam uſque mane, & os eius non confringent: omnem ritum Phaſe obſervabunt. Si quis autem & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo: peccatum ſuum ipſe portabit.

(E) Canon *Omnis utriuſque ſexus, &c.* Confiteatur ſaltem ſemel in anno proprio Sacerdoti.

Concil. Mediolan. *Provinciale I. Part.* 2. *Quæ pertinent ad Sacramenti pœnitentiæ adminiſtrationem, ann.* 1565. Innocentii tertii Conſtitutionem in generali Concilio editam, qua ſancitum eſt, ut fideles ſaltem ſemel in anno, proprio Parocho peccata ſua confiteantur, inviolate omnes ſervent.

Bochellus *Decret. Eccleſ. Gall. Lib.* 2. *Tit.* 7. *de ſacram. Pœnit. cap.* 38. *Ex* Synodal. *Eccleſ.* Trecens. *Si* quis parochianus alii Sacerdoti quam ſuo proprio Sacerdoti aliqua rationabili cauſſa voluerit confiteri ſua peccata, licentiam prius poſtulet a ſuo proprio Sacerdote: cum aliter ipſe illum non poſſit abſolvere, nec ligare: niſi habeat a Superiore licentiam ſeu poteſtatem.

Cap. 69. *Ex* Synod. Paris. *ann.* 1557. Parochis noſtris prohibemus ne alienum recipiant parochianum, ut eum in confeſſione abſolvant, aut illi quodvis aliud ſacramentum adminiſtrent, niſi Parochi, cui alienus ille ſubditus eſt, licentia id fiat, & is de ſui Parochi conſenſu fidem faciat.

Cap. 71. *Ex* Concil. Rhemens. *ann.* 1583. Nemo exiſtimet ſibi licere cuicumque volet Sacerdoti confiteri, ſed proprio tantum Parœco. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſſa, ſua confiteri peccata, licentiam poſtulet, & obtineat a proprio Sacerdote, cum aliter ipſe illum non poſſit abſolvere, vel ligare. *Idem iiſdem fere verbis decreverat* Concil. Baiocense *ann.* 1300. *can.* 80.

Cap. 87. *Ex* Synod. Senon. *ann.* 1524. Interrogent Sacerdotes pœnitentes ad confeſſionem accedentes, an ſint Parochiani, maxime ſi de illo dubitant: quia non

debent absolvere, nec audire in confessione nisi suos Parochianos.

Conc. *Provinc.* Narbon. *ann.* 1501. *sub* Iulio III. *cap.* 50. Quia omnibus Christianis præceptum est, ut semel in anno sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum percipiant, & Parocho suo peccata confiteantur: voluit & decrevit Concilium ut posthac nemo audeat sanctissimo die Paschæ peccata sua confiteri, aut sanctificum Eucharistiæ sacramentum ab alio accipere quam ab ipso Parocho, vel in eius locum suffecto, nisi exorata a Parocho venia: quam illi scriptam, quoad Eucharistiæ susceptionem, concesserit. Confitendi itaque licentiam non deneget, sed gratis tradat, & omnia quorum licentiam dederit, in codicem referat. Similiter qui cœnobiis præsunt, qui Priores, & Gardiani vulgo dicuntur, eorum nomina scribant, qui tam confitendi quam accipiendæ Eucharistiæ a Parocho veniam impetrarint, suumque codicem cum Parochi libello conferant, &c.

Theodulphus Aurel. Episc. *in suo Capitul. edito anno* 797. *cap.* 15. Nullus Presbyter Fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri Parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam concurrant vel sua propria Ecclesia.

Capitul. *lib.* 7. *cap.* 68. Nullus Sacerdos in alterius civitate vel Diœcesi pœnitentem vel sub manu positum Sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu & litteris Episcopi vel Presbyteri in Parochia Presbyter aut Episcopus in civitate suscipiat.

Secunda part. Decret. Dist. 6. De Pœnitentia, caussa 33. *Quæst.* 3. *cap.* Placuit. Iubet, ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere, sine eius consensu, cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere tentaverit, gradus sui periculo subiacebit.

Innocentius IV. *in Constitutione edita Neapoli* 11. *Kalendas Decembris anno* 12. *Pontificatus*. Nihil novum in vestrum inducendo gravamen, sed antiqua & moderna iura in medium deducendo, universitati vestræ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus parochianos alienos diebus Dominicis & festivis non recipiatis de cetero in vestris Ecclesiis, seu oratoriis temere ad Divina, nec ipsos, sine Sacerdotis sui licentia ad pœnitentiam ullatenus admittatis: cum si quis alieno Sacerdoti iusta de caussa sua voluerit confiteri peccata, secundum statuta Generalis Concilii, licentiam prius postulare & obtinere debeat a proprio Sacerdote, vel saltem sibi primo confiteri & recipere beneficium absolutionis ab eodem. Aliter namque ab ipso solvi non poterit: cum duplex in indicando funiculus, scilicet potestatis & scientiæ, requiratur, quorum alterum constat in alieno deficere Sacerdote. *Proprium Sacerdotem vocat*, inquit hic Natalis Alexander, *quem Parochianus habet continuo præsentem, & hunc opponit alieno, qui indicandi potestatem non habet*.

Martinus IV. *Constitutione quæ incipit*: Ad uberes, *data quarto Idus Ianuarii, Pontificatus anno primo, id est* 1281. Volumus autem quod ii qui Fratribus confitebuntur eisdem, suis Presbyteris parochialibus confiteri saltem semel in anno, prout Concilium Generale statuit, teneantur: Quodque iidem Fratres eosdem ad hæc diligenter & efficaciter, secundum datam eis a Domino gratiam, exhortentur.

Benedictus II. *In Extravag. quæ incipit*. Inter cunctas. Districte iniungimus ut Fratres ipsi confitentes attente moneant, & in suis Prædicationibus exhortentur, quod suis Sacerdotibus semel confiteantur in anno, asserendo id ad animarum profectum proculdubio pertinere.

Conc. Arelat. *Provinc. a* Florentino *Archiep. ann.* 1260. *celebratum, Can.* 16. Quia propter imbecillium & impotentium & pauperum occupationes & penuriam, aliquando per villas & oppida consueverunt Pœnitentiarios suos in Quadragesima destinare, ut eos a casibus, qui maioribus reservantur, absolvant: frequenter accidit, ut magna pars Christianorum, occasione huiusmodi pœnitentiariorum, propriis Sacerdotibus super confessionibus illudant, asserentes se dictis pœnitentiariis fuisse confessos, cum tamen per huiusmodi Confessores vix aut numquam possit pars populi modica suorum peccatorum confessionibus generaliter expediri. Ut ergo de cetero populares, occasiones huiusmodi frivolas non prætendant: inhibemus ne Confessores huiusmodi, qui mittuntur solummodo ad prædicta, super villas & Parochias Diœcesis discurrentes, generalibus Parochianorum

confessionibus audiendis se occupent, nisi de mandato Prælati, & licentia Curati: sed eos ad proprios remittant Sacerdotes: & a casibus, pro quibus mittuntur, Pœnitentes absolvant: ne ipsi Parochiani mandatum de confitendo saltem semel in anno propriis Sacerdotibus simulatorie & dolose se gaudeant evasisse.

Concil. Senon. *ann.* 1269. *Cap.* 4. Statutum Concilii Generalis de viventibus arcendis ab ingressu Ecclesiæ, & morientibus qui Christiana debent sepultura carere, nisi saltem semel in anno peccata sua confessi fuerint proprio Sacerdoti, & ad minus in Pascha susceperint reverenter Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem caussam, ab eius perceptione ad tempus abstinendum duxerint, observetur firmiter, & frequenter in Ecclesiis publicetur. Caveant Sacerdotes ne ad Communionem Altaris aliquem admittant, nisi sibi, vel alii idoneo de sua licentia, omnia peccata sua sit confessus.

Concil. Arelat. *anno* 1275. *a* Bertrando *de sancto Martino*, *Arelat. Archiepisc. celebratum*, *Can.* 21. Et quoniam Parochialibus Presbyteris curam animarum habentibus specialiter & præcipue cura commissa est animarum: statuimus inhibentes, quod infirmantium Confessiones, nonnisi per ipsos Parochiales Presbyteros, si haberi potuerint, vel per alios Presbyteros sæculares vel Religiosos, de ipsorum licentia, audiantur: quam licentiam dari volumus & præcipimus ab eisdem liberaliter & libenter, cum fuerint requisiti.

Synod. Colon. *a* Siffrido *Archiepiscopo celebrata ann.* 1280. *cap.* 8. Si quis tamen alieno Sacerdoti, vel alicui Religioso, iusta de caussa, voluerit confiteri, licentiam primo postulet & obtineat a proprio Sacerdote: ita tamen quod semel ad minus in anno proprio Sacerdoti plene & integre confiteatur.

Synod. Nemausensis *ann.* 1284. *sub* Bertrando *Episc. Tit. de Pœnitentia*. Statutum est, quod omnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenit, omnia peccata sua solus confiteatur fideliter saltem in anno semel proprio Sacerdoti.... Quod & de Clericis, scilicet quod confiteantur proprio Sacerdoti, in cuius Parochia commorantur. Si quis autem Clericus vel Laicus alieno Sacerdoti iusta de caussa voluerit sua peccata confiteri, licentiam præsens postulet & obtineat ab ipso Sacerdote. Præcipientes districte ne aliquis Presbyter sub hoc requisitus præsumat alicui malitiose licentiam eiusmodi denegare.

Synod. Lingonens. *ann.* 1452. *a* Philippo *Episcopo habita*. Mandamus singulis Ecclesiarum Rectoribus, quod singulis diebus Quadragesimæ Dominicis habeant illud statutum salutare suis Parochianis, *Omnis utriusque sexus*, in Concilio generali editum, publicare & exponere, sobrie tamen loquendo quod vult effectu. Quod omnis utriusque sexus fidelis semel in anno a suo proprio *Curato* Sacerdote Pœnitentiam debet recipere, & sacramentum Eucharistiæ ad minimum in Paschate.

Synod. Camerac. *eodem anno celebrata*, *tit.* 4. *de Pœnitentia*. Sacerdotes moneant subditos suos, ut omnes a quatuordecim annis & supra, & præsertim in Quadragesimali tempore, & ante Dominicam in Ramis Palmarum, ad confessionem frequenter accedant, seu veniant. & saltem semel in anno confiteantur proprio Sacerdoti, id est, presbytero parochiali. Qui ideo magis proprie proprius dicitur Sacerdos, quia non solum confessiones audit & absolvit, sed etiam ministrat alia Ecclesiastica Sacramenta.

Concil. Buroigal., *anno* 1624. *celebratum*, *can.* 3. Sæpissime fideles ad sacratissimæ Eucharistiæ sumptionem cum omni devotione, & compunctis cordibus accedere peroptamus. Sed ne omittant tempore Paschali id in propria Parochia præstare, sacris Canonibus insistentes statuimus eo tempore omnes Christi fideles, tum ad confessionem peccatorum proprio Parocho, aut alii de eius licentia faciendam, tum ad sacram Eucharistiam in eadem Ecclesia percipiendam teneri & obligari, nulloque alias præcepto Ecclesiæ satisfecisse.

Concil. Paris. *ann.* 1212. *can.* 15. Ne quis Sacerdos sine mandato Superioris, aut eius qui in aliqua Parochia curam animarum gerit confessiones recipiat, omissis propriis Sacerdotibus, vel contemptis, nisi in articulo necessitatis.

Concil. Tolos. *ann.* 1229. *can.* 13. Omnes autem utriusque sexus postquam ad annos discretionis advenerint, confessionem peccatorum faciant ter in anno proprio Sacerdoti, vel alii de voluntate ipsius, vel mandato. *Idem sanxit* Concil. Albiense *ann.* 1254. *can.* 29, *iisdem fere verbis*.

mine intelligitur Pastor quivis quocumque nomine appelletur, vel Pastoris vices gerens. (F)

I. Ergo peccat qui semel in anno non confitetur proprio Sacerdoti?

R. Peccat utique, nisi confiteatur alieno de proprii Sacerdotis licentia.

I. Estne invalida confessio facta Sacerdoti alieno sine proprii Sacerdotis licentia?

CONCIL. CLAROMONT. *ann.* 1268. *can.* 7. *de Pœnitentia*. Alienos autem Parochianos Presbyteri ad confessionem non recipiant, nisi forte cum quis est vagabundus, ut sunt pauperes mendicantes, vel nisi quis vadat in peregrinatione, vel in similibus casibus.

CLERUS GALLICANUS *in Comitis general. ann.* 1643. *calculo suo approbavit* CENSURAM SACRÆ FACULTATIS PARIS. *circa quasdam propositiones, quarum nona propositio.* „ Securius & salubrius est peccata Regularibus quam Pastoribus confiteri. „ Hæc propositio est falsa, scandalosa, temeraria, & ordinis Hierarchici destructiva.

Sequentes etiam propositiones damnavit CLERUS GALLICANUS *in Comitiis General. ann.* 1655. *num.* 4. „ Nulla nos conscientiæ obligatione tenemur ad parochiales Ecclesias accedere, vel pœnitentiæ sacramentum recepturi, vel parochiales Missas, & parochi hortationes, deque fide, & bonis moribus doctrinam, „ Catechismus, & sermones audituri.

„ *N.* 5. Episcopi, & Concilia Provincialia & Nationalia ad hoc cogere „ nullo modo possunt, neque pœnas aut „ censuras Ecclesiasticas statuere iis, qui „ huic præcepto non satisfacient. „ Prædictas propositiones temerarias, scandalosas, falsas, erroneas, in hæresim & schisma inducentes, Sedi Apostolicæ, Conciliis tum œcumenicis tum provincialibus, & præcipue sacro Tridentino, & ordini Episcoporum Apostolico iniuriosas & contrarias, Ecclesiasticæ Hierarchiæ destructivas, respective iudicamus. Nulli igitur fideles hæc doceant, ne in via Cain abeant, & errore Balaam effundantur, & in contradictione Core pereant, dignique habeantur qui tradantur satanæ, in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi, ad quem flectimus genua, ut det secundum divitias misericordiæ suæ huiusmodi errantibus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem.

Vide supra hocce §. litt. (B) *Can.* SYNOD. TRECENS. SYNOD. AQUENSIS 1585. SYNOD. CARNOT. *ann.* 1526. *can.* 23. *sub finem, ex* SYNOD. GALONIS & SIMONIS.

(F) *Id si probatione indigeret, probaret certe* CLAROMONT. SYNOD. *ann.* 1263. *can.* 7. Proprium autem Sacerdotem dicimus duobus modis; ex officio, utpote Papam, Episcopum, Curatos; vel ex commissione, sicut FF. Prædicatores, & Minores, & quibus Episcopus commiserit vices suas.

CLERUS GALLICAN. *in Comitiis General. ann.* 1657. *in Epist. sua encyclica ad Episc. Galliæ censura notat Auctorem qui contrarium, adversus P. Baget scribens, docuerat*. Neque magis necesse erat, ad probandum, iuxta Lateranense Concilium semel in anno suo Parocho peccata confiteri oportere, asserere, ipsum solum esse proprium Presbyterum, omneque administrandi Sacramentum Pœnitentiæ ius hac qualitate comprehendi, cum ad Pontificem & Episcopos digniori & excellentiori ratione pertineat, hocque erroneum principium eum in absurdam opinionem traxit, Pontificem & Episcopos proprios esse Fidelium Presbyteros solummodo quoad Confirmationem & Ordinem, & casus, quos sibi reservant.

Legesis R. P. NATALIS ALEXANDRI Dominic. *Dissert.* 4. *in Hist. Eccles. sect.* 13. & 14. *in qua* quoscumque Sacerdotes vel a summo Pontifice, vel ab Episcopis approbatos, proprii Sacerdotis nomine designari vult, etiam si invitis Parochis confessiones excipiant. *Certe contrarium statuit* CONCIL. ROTHOM. *ann.* 1299. *can.* 6. Ceterum animarum saluti consulere, ac earum periculo obviare volentes statuimus, quod Prælati fratribus Prædicatoribus, aut Minoribus, aliisve Religiosis quibuslibet, potestatem absolvendi subditos peccatis suis de cetero non committant in casibus, qui de iure vel consuetudine reservantur eisdem, nisi certis personis & notis dumtaxat, quarum Prælati industriam duxerint eligendam in certis

Pars II. Sect. IV. Cap. IV.

Conc. Lateran. IV. Can. 21. Concil. Bituric. cap. 3. Con. Rhem.

R. Eſt invalida. Rem definivit Eccleſia his verbis: *Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſſa, ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet & obtineat a proprio Sacerdote;* CUM ALITER ILLE IPSUM NON POSSIT SOLVERE VEL LIGARE.

I. Nova narras & inaudita. Hactenus hanc ignoravimus legem. Totam ergo hanc ſanctionem proferas velim?

R. Lubens proferam. Is canon eſt 21. Concilii IV. Lateranenſis, œcumenici, habiti anno 1215.

Omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio Sacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere; ſuſcipiens reverenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum: niſi forte de conſilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſſam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abſtinendum; alioquin & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura. Unde hoc ſalutare ſtatutum frequenter in Eccleſiis publicetur; ne quiſquam ignorantiæ cæcitate velamen excuſationis aſſumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet & obtineat a proprio Sacerdote; cum aliter ille ipſum non poſſit ſolvere vel ligare.

Sacerdos autem ſit diſcretus & cautus, ut more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati: diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi conſilium debeat exhibere, & cuiuſmodi remedium adhibere, diverſis experimentis utendo ad ſanandum ægrotum.

Caveat autem omnino, ne verbo, vel ſigno, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem; ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque ulla expreſſione perſonæ caute requirat; quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio ſibi detectum præſumpſerit revelare, non ſolum a Sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum Monaſterium detrudendum.

I. Cur præcipit Eccleſia ſingulos fideles ſemel ſaltem in anno confiteri?

R. Ne quis forte diutius iaceat in ſordibus peccatorum; ſed ut omnes convertantur ad Dominum.

I. Satiſne eſt ſi quis ſemel in anno confiteatur?

R. Satis eſt quidem ad executionem præcepti Eccleſiæ. Sed experientia docet vix in Chriſtianæ vitæ ratione diu permanere eos qui ſemel tantum in anno confitentur; ideo plurimum hortatur Eccleſia (G) Chriſtianos ut ſæpius accedant ad pœnitentiæ ſacramentum.

---

caſibus qui in conceſſione, vel commiſſione eis facta ſpecialiter inſerantur: quodque ipſa commiſſio ad caſus in quibus tenetur Catholicus quilibet confiteri ſemel in anno (ſcil. tempore Paſchatis) peccata ſua proprio Sacerdoti, nullatenus extendatur, niſi ipſius Sacerdotis habita ſuper hoc voluntate.

(G) RITUALE PARIS. *ann.* 1697. *pag.* 90. Parochus fideles ſibi commiſſos hortetur,

I. Quæ maxime regula in eo tenenda?

R. Sunt qui fæpius, funt qui rarius accedere debeant: aliis expedit femel qualibet hebdomada confiteri, aliis femel intra dies quindecim, aliis fufficit fi femel in menfe confiteantur. Hic habenda ratio propriæ infirmitatis, neceffitatis. Confulat ea de re unufquifque moderatorem confcientiæ pium, prudentem, doctum, & in animarum regimine exercitatum.



CAPUT QUINTUM.

De Quarto Præcepto Ecclefiæ circa Communionem Pafchalem.

I. Quodnam eft quartum Ecclefiæ præceptum?

Can. 21. *R.* Ut *omnis utriufque fexus fidelis ftatim atque ad annos difcretionis pervenerit, fufcipiat reverenter ad minus in Pafcha Euchariftiæ facramentum, nifi forte de confilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem cauffam ad tempus ab eius perceptione duxerit abftinendum.* Verba funt Concilii Lateranenfis IV.

Pars I. Sect. IV. Cap. ..

I. Qua in Ecclefia fufcipiendum eft facrofanctum Euchariftiæ facramentum in Pafchate?

R. In Ecclefia Parochiali, vel (fi quis forte Ecclefiæ Parochiali non fubiiciatur) in Ecclefia quæ Parochiæ locum tenet. Sic interpretati funt Concilii Lateranenfis mentem omnes Epifcopi in libris Ritualibus vel in Synodalibus decretis. (A)

I. Ergo non fatisfacit Ecclefiæ præcepto qui in alia Ecclefia quam Parochiali vel quafi Parochiali communicat?

R. Non fatisfacit, nifi id fiat cum expreffa proprii Sacerdotis, vel Epifcopi licentia.

I. Tenenturne omnes ipfo Pafchatis die communicare?

R. Sufficit fi communicent femel intra dies quindecim qui maiori hebdomada & Pafchæ octava comprehenduntur.

I. Si quis per id tempus ægrotaverit?

R. Præcepto Communionis Pafchalis fatisfacere tenetur ftatim

---

ut ad Pœnitentiæ facramentum non folum cum præcepto Ecclefiæ tenentur, fed quam frequentiffime accedant. Moneat infuper pœnitentiæ radices quidem amaras effe, fed fructus fuaviffimos; doceat nihil nobis optatius effe debere, quam in Dei gratiam reftitui; animam quovis fcelerum pondere oppreffam fublevari, confcientiæque pacem & tranquillitatem tribui, quæ omnia facramenti Pœnitentiæ beneficio confequitur.

SPECULUM CURATORUM *Ecclefiæ Rothomagenfis, de Pœnit. ann.* 1516.... Quæritur quando eft facienda confeffio. Refp. Quod ad minus femel in anno fub pœna novi peccati, fed fecurius eft confiteri, habita opportunitate. Circa hoc moneant Curati fuos Parochianos fæpe confiteri maxime diebus feftis.

Idem docent omnes RITUALES *libri, quos confulere potes. Id etiam docent pleraque* SYNOD. & CONCILIA *fuperius laudata litt.* (B) & (E) & *morales* LIBRI de facram. pœnit. *editi*.

(A) *Id probant varii* VARIOR. CONCILIORUM *Canon. quos fupra laudavimus §. praeced. tit.* (B) & (E)

Pars II. Sect. IV. Cap. V.

atque per valetudinem licuerit. Si quis tamen lecto decumbens sacram communionem intra id temporis spatium accipiat a proprio Sacerdote, vel ab alio quovis eius vices gerente, hac Communione satisfit præcepto Ecclesiæ.

I. Si quis de consilio Sacerdotis ob rationabilem caussam a Communione ad tempus abstinuerit, quomodo se debet interea gerere?

R. Debet serio converti ad Dominum, dignos fructus penitentiæ facere; & postea cum per proprium Sacerdotem licuerit, communicare in Ecclesia Parochiali.

I. Qua ætate tenentur fideles huius præcepti lege?

R. Ubi ad annos discretionis pervenerint, hoc est, ubi quis proprii Sacerdotis iudicio, satis habuerit rationis & intelligentiæ ad communicandum cum fructu.

I. Quæ pœna proposita iis qui huic Ecclesiæ præcepto non satisfecerint?

R. Si quis huic præcepto non satisfecerit, & *vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura*. Verba sunt Concilii Lateranensis in Canone 21. supra laudato.

I. Sufficitne si quis semel in anno communicet?

R. Sufficit quidem ad præceptum Ecclesiæ: sed qui semel tantum in anno communicant parum illi ut plurimum videntur de propria salute solliciti. Sic itaque vivendum ut possit esse communio multo frequentior: id peroptat Ecclesia. (B)

(Quæ sint ad sacram communionem dispositiones infra dicemus, ubi de sacrosancto Eucharistiæ sacramento.) *Part 3. S. 5. c. 4. §. 2.*

(B) S. Cyprianus *de oratione Dominica, ann. 252. in fine pag. 146. edit. Oxonii, in fol. ann. 1682.* ... Panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus *Pater noster*. quia intelligentium & credentium Pater est; sic & *panem nostrum* vocamus: quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes a cælesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur; ipso prædicante & monente: *Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, vivet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita*. Quando autem dicit in æternum vivere, si quis ederit de eius pane; ut manifestum est eos vivere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur a Christi corpore, procul remaneat a salute; comminante ipso & dicente: *Nisi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis*. Et ideo *panem nostrum*, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, ut qui in Christo manemus & vivimus, a sanctificatione eius & corpore non recedamus. *Joan. vi. 51. & 52.* *Ibid 54.*

S. Ambros. *lib. 5. de Sacramentis c. 4. n. 24.* Panem nostrum da nobis hodie ... Dixi vobis quod ante verba Christi quod offertur, panis dicatur: ubi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait: *Panem nostrum* Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον, hoc est *supersubstantialem*. Non iste panis est, qui vadit in corpus; sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.

N. 25. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum

Græci in Oriente facere consueruot? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere. Qui noo meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quotidie sacrificium, ne forte aliquid vel in corde, vel in sermone peccassent? Ergo tu audis, quod quotiescumque offertur sacrificium, mors Domini, Resurrectio Domini, elevatio Domini significetur & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum adsumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus, medicina est cælesté & venerabile sacramentum.

N. 26. ***Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*** Quotidie si accipis, quotidie tibi *hodie* est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit.

S. Aug. ***Epist.* 54. *alias* 118. *seu lib.* 1. *ad inquisit. Ianuarii cap.* 3. *n.* 4.** Peccata si tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet a quotidiana medicina Dominici corporis separare... Et ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus iste, sicut nec manna fastidium.

S. Cyril. Alexandr. ***lib.* 3. *in cap.* vi. *Ioan. vers.* 35. *cap.* 38. *prope fin.*** Quidnam ergo Christus pollicetur? Nihil quidem corruptibile, sed Eulogiam potius illam, quæ est in participatione sanctæ carnis ac sanguinis, quæ integrum hominem ad incorruptionem revocat ... Vivificat igitur sanctum Christi corpus eos in quibus fuerit, & in incorruptione conservat, nostris commistum corporibus .. Quæ cum ita sint, intelligant demum quicumque baptizati sunt, divinamque gratiam gustarunt, si cunctanter & vix Ecclesias adeant, & longo temporum spatio Eulogiam quæ per Christum frequentare desinant, & ex eo quod nolunt ei mystice communicare, damnosum metum ac religionem prætexant, æterna vita seipsos excludere, dum vivificari renuunt: & recusationem illam, tametsi a metu ac religione profecta videtur, in laqueum cedere & scandalum. Eniti quippe magis eos omni studio, ac viribus deceret, ut a peccato statim mundentur, honestum que ac probum vitæ institutum amplexi, ad vitæ participationem demum magna cum fiducia properent. Sed cum Satanæ variæ ad decipiendum sint artes, ad saniorem mentem eos revocari non sinit, verum postquam eos malis inquinavit, ipsam quoque gratiam cogit exhorrescere, per quam a voluptate quæ ad vitium inducit, tamquam a vino & crapula ad sobrietatem revocati, quid utile sit perspicere queant. Ruptis igitur illius vinculis, & excusso iugo tyrannico, in timore Domino serviamus, ut scriptum est, & carnis voluptatibus per temperantiam superatis, ad divinam ac cælestem gratiam accedamus, & ad sanctam Christi participationem ascendamus. Sic enim, sic fraudem diabolicam superabimus, & divinæ facti consortes naturæ, ad vitam & immortalitatem evehemur.

Lib.* 4. *in Ioan. Evang. cap.* 6. *v.* 55. *cap.* 17.** ... Si vitæ æternæ amore flagramus, si largitorem immortalitatis in nobis habere cupimus, ne, quod quidam negligentiores faciunt, Eulogiam suscipere recusemus, caveamusque neve laqueum nobis & tendiculam Diabolus insigniter fraudulentus struat, damnosam nempe religionem ac metum. At enim scriptum est, inquies; ***Qui manducat ex hoc pane, & de calice bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: Ubi vero probavi meipsum, indignum me esse video. Quandooam ergo dignus eris, o quisquis hæc dicis, quandonam teipsum Christo sistes? Nam si te peccata usque deterreant, labi autem cessaturus sis numquam: ... vacuus omnino comperiere sanctificationis illius quæ in æternum nos servat. Quare pie apud te statuas recte honesteque degere, atque ita Eulogiæ particeps fias, credens eam non mortis solum, verum etiam morborum nostrorum depellendorum vi pollere. Christus enim exsistens in nobis, sopit sævientem in nostris membris carnis legem, & pietatem in Deum exsuscitat, perturbationes mortificat, delicta in quibus sumus nobis non imputans, sed potius ut ægrotos sanans. Confractum enim alligat, erigit lapsum, ceu pastor bonus. & qui animam suam ponit pro ovibus suis.

Conc. Trident. ***Sess.* 22. *cap.* 6. *de sacrificio Missæ. Sub* Pio IV. 17. *Septembris*** 1562. Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos huius sanctissimi sacrificii fructus uberior proveniret.

Vide Canones *laudatos §. superiori litt.* (B) & G)

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 1.

CAPUT SEXTUM.

De Quinto Præcepto Ecclesiæ circa ieiunia.

§. 1. *De Ieiunio in genere.*

I. Quodnam est quintum Ecclesiæ præceptum?

R. Ut sancte observentur Ieiunia Quadragesimæ, quatuor temporum, & vigiliarum.

I. Quid est Ieiunium?

R. In eo positum est Ieiunium Ecclesiæ, ut abstineatur a certis ciborum generibus, fiatque semel in die refectio, (A) qua hora dicemus infra, hocce paragrapho.

I. A quibusnam cibis abstinendum est in diebus Ieiunii?

R. A carnibus animalium & vo-

(A) R. P. THOMASSIN. Cong. Orat. D. N. I. C. Presbyter, *Tract. de Ieiun. part.* 1. *cap.* 10. *n.* 1. Ieiunium in eo præcipue consistit, ut a vinn & obsonio abstineamus, & semel in die sub vespera manducemus.

Cap. 15. *num.* 5. Sancti Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, & Cassianus, & omnes denique antiqui Scriptores duo verba *prandere* & *ieiunare*, tamquam opposita usurpant, quia ieiunare nihil aliud erat quam non prandere, sed in noctem comestionem differre.

N. 2. D. Hieronymus ait, Mnnachns, cum semel in die, ut cœperant, cibum sumere semper perseverarent, seque usui Ecclesiæ accommodare cuperent, quo ieiunium per quinquaginta post Paschæ festum dies vetitum erat, cœnas in prandia commutasse: *A Pentecoste cœnæ mutantur in prandia; quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato.* (Ad Eustoch. de custod. virgin.) Mônachi itaque ieiunium servare se nnn existimabant *Pentecostes* tempore, post Pentecostem, vel inceptos quinquaginta dies, hoc est, post Pascha, quia prandebant, licet nullam aliam comestinnem facerent. Itaque unica comestio non faciebat ieiunium, sed in vesperam comestionis protractio. Ieiunare erat cœna sine prandio; qui prandebat non ieiunabat, licet cœnaret, vel non cœnaret.

N. 5. Cassian. lib. 3. instit. cap. 12. *Quod scilicet extraordinaria fit inter monachos ista refectio; nec omnes ad eam convenire cogantur, nisi aut peregrini, qui supervenerint fratres, aut hi quos infirmitas corporis, aut propria invitat voluntas.* Ex hoc exemplo satis patet, unitatem comestionis diebus ieiunii necessariam fuisse; quia ipsis diebus, quibus ieiunium servari non poterat, nempe diebus Iovis & Dominicis, & quinquaginta post Pascha diebus, Mnnachos fere numquam bis per diem cibum sumpsisse. Verum aut unica refectione prandii hora contenti erant lnco cœnæ, quemadmodum ii, de quibus D. Hieronymus superius verba faciebat; vel si vesperi cœna parabatur, quemadmodum in locis, de quibus Cassianus, id in hospitum & ægrorum gratiam fiebat; hæcque comestio insolens & quasi furtiva erat. Hoc Cassiani loco manifeste etiam apparet, unicam refectionem diei ieiunii vespertinam cœnam fuisse; prandere vero & non ieiunare idem prorsus fuisse.

Part. 2. *c.* 9. *n.* 1. Antiquiores Patres in unica post vesperas comestione positum esse volebant ieiunium: quo unitas & hora refectionis complectebatur.

N. 2. Alexander Alensis hanc quæstionem proponit; num Latinorum, qui semel in die sufficientem cibum sumunt, ieiunium perfectius sit, an vero Græcorum, qui sæpius quidem per diem, sed admodum modico utuntur cibo. Ipse stat pro Latinorum ieiunio ea ratione permotus, quod ieiunium ab aliis sobrietatis & temperantiæ actibus per hanc refectionis unitatem distinguitur: parum cibi sumere, licet sæpius, est esse subrium, non ieiunare; homo siquidem tum ieiunus est, cum singulis diebus neque manducavit, neque bibit: demum Ecclesia ieiunium præcipiens, unitatem comestionis iubere poterat; verum cibi quantitatem, quam quisque ad sui sustentationem sumere debet, præscribere minime poterat; cum nulla generali lex fieri possit de eo, quod

necessitati, viribus, ætati, corporis habitui debet aptari. His præcipue rationibus oritur Theologus hic, qui addit, cum D. Hieronymos, aliique veteres vitæ spiritualis Directores affirmarunt præstare parum cibi sæpius sumere, quam rarius ad satietatem edere, de diebus ieiunii locutos non fuisse, vel de iis tantum verba fecisse, qui plures dies ab omni omnino cibo abstinebant.

N. 6. Stephanus Poncherus, qui Parisiensi Ecclesiæ statim post annum 1500. præfuit, in suis Synodalibus sanctionibus populum suum ad Quadragesimæ observationem, ad carnis, ovorum, & lacticiniorum abstinentiam, ad cibum semel in die, & quidem meridiei hora capiendum hortatur: *Semel in die refectionem corporis aliis cibis non vetitis corporibus vestris capiatis: & si tempus congruum habueritis, ut Sanctus Thomas & alii Doctore nos instruunt, circa meridiem capiatis.* Sratutom hoc aliquam credendi ansam præbet, ientacola a nobis nunc fieri solita vesperi diebus ieiunii in usu minime fuisse circa annum 1500. hortationesque in universom fieri solitas omnibus Fidelibus, ut semel tantum in die ieiuniorum tempore cibum caperent, cum ceteræ ieiunii leges præscriberentur.

Synodic. Part. p. 43.

Accipe nunc SS. PP. & Script. Eccles. ea de re testimonia.

Auctor CONSTIT. APOSTOL. *lib. 5. cap. 17. de Hebdomada sancta loquens hæc habet:* Abstinete his diebus vino & carne, dies quippe luctus, & non festi sunt. Sexta tamen feria & sabbato ex toto manete ieiuni, qui ita firmis viribos estis ut ferre possitis, nihil prorsus gustantes usque ad nocturnum galli cantum.

Cap. 18. Quamobrem monemos vos, ut his diebus ieiuni maneatis usque ad vesperam .... Reliquis vero diebus ante sextam feriam, edite hora nona, aut vespere, aut pro ratione virium.

TERTULL. *Lib. de ieiunio paullo post initium.* Arguunt nos quod stationes plerumque in vesperam producamus.

S. PAULLIN. *Epist. 6. ad Amand.* Quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensulam VESPERTINUS conviva non horruit.

S. GREG. NYSS. *Orat. in princip. ieiunii, frigidiorum Christianorum questus ob ieiunia referens, hæc habet.* Gravantur, sole tardius ad occasum tendente. Dies solito longiores appellant.

S. IOAN. CHRYSOST. *ad popul. Antioch. Homil. 5. prope finem.* Ecce hodie totam ieiuni diem exegimus, & mensam in vespera apponemus.

Serm. S. AMBROS. *adscript. Serm. 33. ex Catechismo* CANISII. Illud etiam, fratres, ad perfectionem ieiunii tacendum non est, ut qui abstinemus & minime prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus.

Serm. 23. in Quadrag. 7. num. 2. Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prandetis, si non in conscientiis vestris rei estis, quod abstinente toto populo, vos soli contra præceptum Domini devoratis: si non vobis rubor est cum exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis, cum ad Ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem Episcopo porrigatis, ne forte ipso spiritu osculi vestri vos reprobet.

N. 3. Audio complures ... fideles alternis in Quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gulæ intemperantia violare; hoc est *prandere* septem dierum curriculo, & septem dierum spatio *ieiunare, &c.*

Serm. 21. in Quadrag. 5. n. 4. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro te esuriente, tu *prandes?* Cum Salvatore pro te ieiunante, tu reficis? *Ergo prandere idem est apud hunc Auctorem, quisquis ille sit, ac non ieiunare.*

S. BERNARD. *Serm. 3. de Quadrag. n. 1.* Hactenus usque ad nonam ieiunavimus soli: nunc usque ad vesperam ieiunabunt nobiscum pariter universi, Reges & Principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper.

THEODULPHUS Episc. Aurelian. *cap. 39.* Nullatenos ieiunare credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium.

PETRUS BLESENSIS *Serm. 11.* Temporibus ieiuniorum differtur Missæ officium post sextam, ut usque ad nonam protrahatur abstinentia ciborum. In Quadragesima vero etiam usque post nonam differtur Missale officium, ut etiam usque post vesperas refectio differatur.

IVO CARNOT. *Part. 4. Decret. cap. 42. ex* CONCIL. ARAUS. *cap. 2.* Ut in sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ ieiunium ante noctis initium, nisi a parvulis aut infirmis, non solvatur.

Cap. 45. ex CONCIL. CABIL. *cap. 5.* Solent plures, qui se ieiunare putant, in Quadragesima mox ut signum audierint ad horam nonam, manducare. Qui nul-

latilium, quæ terra vel aere nutriuntur. Præterea autem tempore Quadragesimæ, ab ovis, lacticiniis & caseo, nisi eorum usum Episcopi indulgeant. (B)

I. Cur præcipit Ecclesia abstinentiam ab illis cibis?

R. Pœnitentiæ caussa, ut caro mortificetur; sunt enim illi cibi ceteris meliores,

---

latenus ieiunare credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missam, & auditis Missarum solemnibus & vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium solvat.

S. Thom. 2. 2. *Quæst.* 147. *art.* 6. *in conclus.* Rationabiliter Ecclesiæ moderatione statutum est, ut tantum semel in die a ieiunantibus comedatur.

In corpore. Respondeo dicendum quod ieiunium ab Ecclesia instituitur ad concupiscentiam refrenandam; ita tamen quod natura salvetur. Ad hoc autem sufficere videtur unica comestio, per quam homo potest & naturæ satisfacere, & tamen concupiscentiæ aliquid detrahit, diminuendo commestionum vices. Et ideo Ecclesiæ moderatione statutum est, ut semel in die a ieiunantibus comedatur.

Ad. 1. Dicendum quod quantitas cibi non potuit eadem omnibus taxari, propter diversas corporum complexiones, ex quibus contingit quod unus maiori, alter minori cibo indigeat: sed ut plurimum omnes possunt naturæ satisfacere per unicam comestionem.

(B) R. P. Thom. Cong. Orat. D. N. I. C. Sacerd. *Tract. de ieiun. part.* 1. *cap.* 10. *n.* 3. Abstinentia a carne lex erat communis omnibus ieiuniis.

N. 8. *Postquam multa Veterum ad hanc thesim probandam testimonia laudasset, ex his concludit* 1. Animadverti potuit, abstinentiam carnis & vini fuisse ab omnibus receptam, præcipue vero Quadragesimæ tempore. 2. Iudicia & leges mitiores esse circa abstinentiam vini, quam carnis; tum quia D. Paullus in discipulo Timotheo exemplum dedit, tum quia revera stomachus sæpius male se habet ex aquæ potu, quam ex obsonii abstinentia. 3. Quia carnem & vinum prohibendo, omnes gustus delicias, & excogitata sensus irritamenta vetare mens fuit. Abstinentia enim virtus, ieiunium vero præcipuum abstinentiæ exercitium est. At virtus non tantum ad detrahendum corpori alimentum suum tendit, quantum ad auferendum animæ & corpori omnes voluptatum sensualium illecebras. Itaque vinum prohibendo, omnes potus delicias prohibere mens fuit; carnem vetando omnia cundimenta & embammata damnantur. 4. Vulgaris ieiunantium mensa leguminibus, fructibus, pane, & aqua ad potum constabat. Exquisitæ etiam condiendi legumina rationes improbabantur; necnon nimia fructuum exoticorum conquirendi cura; demum aquæ, quæ potius exquisiti liquores dicendæ erant. 5. Vinum potius, quam exquisiti hi liquores, permissum fuit, dummodo vinum commune esset, & quidem parum, ut stomachi imbecillitati remedio esset.

N. 9. Severiores ieiunii observatores piscem æque ac carnem a sua mensa longe amandarunt. Verum quia generale interdictum carnem tantummodo & vinum diebus ieiunii vetabat, consequens est, piscem vetitum minime fuisse.

N. 11. *Dicit maxime adversam esse Theologorum, qui vini haustum extra cœnam ieiunii legibus non contraire autumant, sententiam.* legi huic adeo universali prioribus sæculis, quæ vinum vetabat, non minus ac obsonia, quæque duplici hac abstinentia ieiunium constare volebat.

N. 12. Ipsis diebus Dominicis licet non ieiunabatur, a carne & vino nihilominus abstinebatur.

Cap. 11. *n.* 1. Abstinentia carnis & vini ieiunii Ecclesiastici character erat.

2. *Part. cap.* 6. *n.* 6. De sola carnis abstinentia nulla omnino quæstio erat, cum per totam Ecclesiam Quadragesimæ tempore in usu esset.

Idem profert plurima SS. PP. testimonia quæ hic exscripsimus.

S. Ioan. Chrysost. *Homil.* 1. *in Gen.* Coquorum discursus, & pecudum mactationes e medio tolluntur, &c.

Pars II. Sect. IV. Cap. VI. §. 1.

I. Videtur hoc præceptum pugnare cum eo quod ait Apostolus, *Omne quod in macello venit, manducate?* 1. Cor. 10. 25.

R. Non pugnat ullatenus. Loquitur enim ibi Apostolus de iis qui præ coscientia non audebant ullas in macello carnes emere, ne

---

Homil. 2. Nusquam hodie tumultus vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus.

S. Aug. *lib.* 30. *contra Faustum Manich. cap.* 5. Et Christiani, non hæretici, sed catholici, cdomandi corporis caussa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solum a carnibus, verum a quibusdam etiam terræ fructibus abstinent; vel semper, sicut pauci; vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam fere omnes quanto magis quisque vel minus seu voluerit seu potuerit.

Theodoretus *in epitome divin. Decret. cap. de abstin.* A vino autem, & ab esu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiam. non similiter ac Hæretici amplectitur Ecclesia.

S. Maximus Taurin. *Hom.* 3. *de ieiun. Quadrag.* Quale illud est autem, quod non visceribus carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? Quale est, quod sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mendaciis? Recte sane, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos letalibus laqueis avida illa non implicet & involvat usura. Recte orabis Dominum tuom, si precibus tuis obvia tibi cordis non obsistat invidia. Recte contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris. Iuste etiam dabis denarium pauperi, si alii illud pauperi non tulisti. Hæc ergo est, Carissimi, religiosa esuries: hic fidelium pastus animarum, ut ieiunium nostrum sanctificet castitas; ornet patientia, benignitas foveat, misericordia lætificet, commendet humilitas.

Auctor *Serm. in append.* S. Aug. 143. *de Quadrag.* 4. *alias de temp.* 64. *n.* 2. Illa est in Quadragesimæ diebus grandis utilitas, quod dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis diebus uti licet: qui ergo ista vitamus. quæ aliquando licent; imprimis peccata fugiamus, quæ omnino numquam licent.

N. 3. Itaque si volumus bene ieiunare a cibis, ante omnia ieiunemus & a vitiis. Quid enim prodest vacuare corpus ab escis, & animam replere peccatis?... Sic ergo, ut dixi, ieiunemus a cibis, ut multo magis ieiunemos & a vitiis, ut sanctorum operum ubertate saturemur; ut & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari.

Auctor *Serm.* 144. *Append.* S. Aug. *alias de temp.* 65. *in Quadrag.* 5. *n.* 4. Cessent lavacra, vina, vel carnes: non quod creaturam Dei iudicemus esse damnandam; sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies vivamos & Domino. Sed ieiunia nostra ut plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginentur; demus esurientibus prandium nostrum. Nec putes, ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nisi medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergo tuum te castiget, sed lætificet alterum: & ita fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, ut in alio manducante prandisse te gaudeas. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* 2. Cor. 9. 7. Nam manducante paupere de bonis tuis, prandet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Ivo Carnot. *part.* 4. *Decreti cap.* 29. *ex* S. Greg. M. *ad Aug. Anglorum Episc. Epist.* Par autem est, ut qui his diebus a carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementivam carnis trahunt originem ieiunemus a lacte videlicet, caseo, & ovis.

Capitularia Theodulfi Episc. Aurelian. *cap.* 40. Abstinentia vero in his diebus omnium deliciarum esse debet. & sobrie & caste vivendum. Qui vero ovis, caseo, piscibus & vino abstinere potest, magnæ virtutis est. Qui autem his aut infirmitate interveniente, aut quolibet opere abstinere non potest, utatur: tantum ut ieiunium usque ad vesperum celebret solemniter, & vinum non ad ebrietatem, sed ad refectionem corporis sui sumat. A caseo vero, lacte, & bu-

exponerent se periculo Idolothyta comedendi. Ecclesia autem nullum cibi genus prohibet, nisi diebus Ieiunii vel abstinentiæ; idque non conscientiæ sed pœnitentiæ caussa solum.

Rem fusius explico.

Ex Corinthiis ad quos scribit

tyro, & ovis abstinere & non ieiunare dementissimum est, & ab omni ratione semotum. Vini enim ebrietas & luxuria prohibita sunt, non lac & ova: non enim ait Apostolus, nolite comedere lac aut ova, sed, *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. Ephes. v. 18.

S. HIERON. *in Epitaph. Marcellæ*. Moderata ieiunia, carnium abstinentia, vini odor magis quam gustus, propter stomachum & frequentes infirmitates.

In Epitaph. Paullæ. Quæ exceptis diebus festis vix oleum in cibo caperet: ut ex hoc uno æstimetur, quid de vino, & liquamine, & piscibus, & melle, & ovis, & reliquis quæ gustui suavia sunt, iudicarit.

CONCIL. TOLET. VIII. *can. 9*. Qui esum carnium præsumpserit attentare, ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam.

CONCIL. GERUNDENS. *ann. 517*. A carnibus & vino decrevimus abstinendum.

STEPHANUS PONCHER *in Episc. Paris. assumptus ann. 1503. in Synod. Paris. pag. 243*. Hortor vos, & moneo Quadragesimam congrue ieiunare; & veluti censuerunt sacri Cannnes a carnibus, lacte, caseo, butyro, & ovis.

CONCIL. CONSTANTINOP. *in Trullo can. 56*. Accepimus in Armeniorum regione & in aliis locis, in sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam ova & caseum comedere. Visum est ergo & hoc, ut omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ab omni mactabili, sicab ovis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fetus eorum a quibus abstinemus.

S. THOM. 2. 2. *Quæst. 147. art. 8. in corp.* Respondeo dicendum quod sicut supradictum est (art. 6.) ieiunium ab Ecclesia est institutum ad reprimendas concupiscentias carnis, quæ quidem sunt delectabilium secundum tactum; quæ consistunt in cibis & venereis, & ideo illos cibos Ecclesia ieiunantibus interdixit, qui & in comedendo maxime habent delectationem, & iterum maxime hominem ad venerea provocant. Huiusmodi autem sunt carnes animalium in terra quiescentium, & respirantium, & quæ ex eis procedunt, sicut lacticinia ex gressibilibus, & ova ex avibus. Quia enim huiusmodi magis conformantur humano corpori, plus delectant, & magis conferunt ad humani corporis nutrimentum. Et sic ex eorum comestione plus superfluit ut vertatur in materiam seminis; cuius multiplicatio est maximum incitamentum luxuriæ: & ideo ab his cibis præcipue ieiunantibus Ecclesia statuit esse abstinendum.

Ad tertium, dicendum quod ova & lacticinia ieiunantibus interdicuntur, in quantum sunt ex animalibus exorta carnes habentibus. Unde principalius interdicuntur carnes quam ova vel lacticinia. Similiter etiam inter alia ieiunia solemnius est Quadragesimale ieiunium; tum quia observatur ad imitationem Christi; tum etiam quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostræ mysteria devote celebranda. Et ideo in quolibet ieiunio interdicitur esus carnium. In ieiunio autem Quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova & lacticinia. Circa quorum abstinentiam in aliis ieiuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos; quas quisque observare debet secundum morem eorum inter quos conversatur. Unde Hieron. (Epist. 28. ut supra) dicit de ieiuniis loquens: *Unaquæque provincia abundet in suo sensu; & præcepta maiorum leges Apostoli arbitretur*. Hinc licet olim in ieiunio non a carnibus tantum sed & a vino abstinere, præsertim vero in ieiunio Quadragesimæ, Christiani solerent, facilius tamen subinde circa vini abstinentiam quam carnium generaliter dispensatum est, ut iam uti liceat vino, sed non carnibus, quarum usus licitus communiter omnibus numquam fuit. Quod autem simul cum carnium abstinentia coniungeretur olim abstinentia vini, patet ex verbis Augustini dicentis Dominica 1. Quadragesimæ serm. 1. *Qui abstinemus nos a carnibus, quibus* (aliis diebus) *uti licet, qui nos absti-*

Apoſtolus, alii Idolothyta ſine ſcrupulo manducabant, aliis eo uſque religio erat Idolothyta manducare, ut nullas auderent emere carnes in macello, ne forte ex iis quædam fuiſſent idolis immolatæ. Horum ut ſcrupulo occurrat Apo-

1. Cor. x. 25. 27. 28. ſtolus ait, *Omne quod in macello venit manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam ...... Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare*, ne lædatur infirmorum conſcientia. (C) Hæc nihil ad nos, ut per ſe patet. Eccleſia enim a nullo abhorret cibi genere, omnibus cum gratia participat, pro omnibus ciborum generibus gratias agit Deo. Quoſdam

---

nemus a vino, quo moderate uti licet, qui vitamus quæ aliquando licent, inprimis fugiamus peccata quæ numquam licent. Et ſerm. 2. *Ceſſent vina vel carnes, ut qui nobis viximus toto anno, ſaltem per paucos dies vivamus & Domino*. Item ex verbis Hieronymi ſuper 10. cap. Danielis, ubi dicitur panem deſiderabilem non comediſſe, nec introiſſe vinum aut carnem in os eius: *Hoc exemplo docemur. tempore ieiunii a cibis delicatioribus abſtinere* (quod ego nunc puto dici panem deſiderabilem) *nec carnem comedere, nec vinum bibere*. Item ex verbis Baſilii homil. 1. de ieiunio (quo ieiunium Quadrageſimæ intelligit) *Carnes non edis. & a vino abſtines. &c.* Item ex verbis Theophili Alexandrini Epiſt. 3. Paſchali univerſis Ægypti Epiſcopis directa: *Nequaquam in diebus Quadrageſima vini poculum ſuſpiremus, nec in procinctu belli, ubi neceſſarius labor & ſudor eſt, edulio carnium delectemur: Qui autem legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, eſum carnium repudiant*. Ac licet addat ſocios Danielis in Babylone abſtinentes exemplum nobis fortitudinis reliquiſſe, *ut omnem deinceps ætatem docerent ieiuniorum tempore a carnibus & vino abſtinendum*, abſtinentia tamen carnium magis viſa eſt Eccleſiæ neceſſaria quam abſtinentia vini ad ieiunii rationem, & ſic in vino non in carnibus diſpenſavit. Unde abſtinentia vini modo in ieiunio conſilii tantum eſt non præcepti, ſicut & abſtinentia piſcium, a quibus tamen olim abſtinuiſſe Chriſtianos in ieiunio illo Chryſoſtomus indicat hom. 3. ad populum; & ſimiliter aridi cibi, hoc eſt, panis & aqua, quibus ultima hebdomada Quadrageſimæ ante Paſchatis dies veſcebantur. Cum ſola ergo abſtinentia generali carnium in præcepto remanſit, ut a lacte, caſeo, & ab ovis in ieiunio Quadrageſimæ communiter debeat abſtineri; quia nimirum par eſt, ut qui per illos dies a carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus etiam quæ ſementivam carnis trahunt originem, ieiunemus ſicut in 4. parte Decretorum cap. 29. loquitur Ivo Carnotenſis. Quamvis nunc ſatis communiter in aliquibus locis propter neceſſitatem in lactis & caſei abſtinentia diſpenſetur.

(C) 1. Cor. x. 19. Quid ergo? Dico quod idolis immolatum ſit aliquid? Aut quod idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum: non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo ſumus? Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini eſt terra, & plenitudo eius. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare, propter illum, qui indicavit, & propter conſcientiam; conſcientiam autem dico non tuam, ſed alterius. Ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia? Si ego cum gratia participo, quid blaſphemor pro eo quod gratias ago?

cibos comedi prohibet diebus Ieiunii, non ut malos, sed ut meliores cereris; ab iis abstinet quidem, sed ad coercendum appetitum, ad carnem affligendam: isque perpetuus Ecclesiæ mos fuit. Hunc morem Christus ipse approbavit, laudando miram Ioannis Baptistæ abstinentiam, cuius cibus erant locustæ & mel silvestre. (D) Adeoque Neoterici, quos Protestantes dicimus, alieni sunt a perpetuo usu Ecclesiæ, & Christo ipsi contradicere non verentur, dum & sua agunt Ieiunia sine ulla a carnibus abstinentia, & Ecclesiam superstitionis arguunt propter præceptam in ieiuniis abstinentiam. (E)

(D) MATTH. III. 4. . . . Esca autem eius erat locustæ & mel silvestre. *Vide supra cap.* 2. §. 21. *huiusce sect. litt.* (F) *Comment. in hunc locum.*

(E) R. P. THOMASSIN. *Tract. de Ieiuniis. Vide supra hocce §. litt.* (B) *Id multis probat argumentis.*

In Neotericos sacri ieiunii impugnatores scripsisse videtur S. AUG. *lib. contra Adimantum Manichæi discip. c.* 14. *n.* 2. *cum ait*: De carne autem non manducanda & Rom. XIV. 21. non bibendo vino, quod ait Apostolus, non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcipit, sicut isti existimant, & errantes in errorem præcipitant, quibus talia persoaserunt: sed cum ipse posuerit caussam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli Epistola totum locum huic sermoni contexere, ut & caussa manifeste appareat, cur hoc Apostolus dixerit: & istorum fraus, qui particulas quasdam de Scriptoris eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectenres quæ supra & infra scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergo Apostolus Rom. XIV. 1. ait: *Infirmum autem in fide recipere, non in disceptationibus cogitationum, &c.* Numqoid eget cuiusquam interpretatione, ut intelligatur cur hoc Apostolus dixerit: & quanta illi malitia de Scripturis certa quæque discerpunt, quibus circumveniant imperitos? Nam & monda esse omnia dixit Apostolus secundum fidem; & ei esse immunda, qui putat immunda: & tunc esse ab eis temperandum, cum per offensionem accipiuntur, id est, cum aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolatiriam, & ideo eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorum id facere, & ex eo graviter offendi: cum ipsa immolatitia caro, si ex fide a nesciente accipiatur, neminem maculet. Unde alio loco idem Apostolus in- 1. Cor. 2. 25. terrogari vetat, cum quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cum Apostolus clamet Rom. XIV. 20. omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem: & tamen temperandum ab eis, si quis forte infirmus offenditur. Et quodam loco apertissime istos significavit, cum dicit: *In novissimis* 1. Tim. IV. 1. & 3. *temporibus* futuros quosdam *probibentes nubere, abstinentes a cibis quos Deus creavit*. Ilos enim proprie designat, qui non propterea temperant a cibis talibus, ut aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant, sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

S. HIARON. *lib.* 2. *Comm. in Epist. ad Galat. cap.* 4. Dicat aliquis: Si dies observare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus quartam sabbati observantes; & Parasceven; & diem Dominicam; & ieiunium Quadragesimæ.

S. LEO MAG. *Serm.* 88. *al.* 86. *de Ieiunio septimi mensis* 3. *cap.* 2. Divinarum namqoe reverentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ observantiæ studia, habet semper privilegium suum: ut sacratios sit quod publica lege celebratur, quam quod privata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, qoam sibi quisque proprio indicit arbitrio, ad utilitatem cuiusdam pertinet portionis; ieiunium vero quod universa Ecclesia suscipit, neminem a generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus,

I. Poteftne liquido demonftrari præceptum olim ab Ecclefia fuiffe ut fieret in diebus Ieiunii abftinentia a carnibus, quibus alioqui vefci liceret?

R. Tam id certum eft quam

quando in unitatem fanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conveniunt, & in caftris militiæ Chriftianæ fimilis ex omni parte præparatio, & eadem eft ubique munitio.

Cap. 3. Ad huius ergo invictæ unitatis potentiam, Dilectiffimi, etiam hoc nos folemne ieiunium feptimi menfis invitat: ut a curis fæcularibus actibufque terrenis liberos ad Dominum animos erigamus. Et quia hanc intentionem femper neceffariam non omnes poffumus habere perpetuam, fæpiufque per humanam fragilitatem a fupernis in terrena recidimus; iftis faltem diebus, qui nobis ad faluberrima funt remedia præftituti, mundanis nos occupationibus fubtrahamus, & aliquid temporis, quod profit ad bona æterna furemur. *In multis enim*, ficut fcriptum eft, *offendimus omnes*. Et licet quotidiano Dei munere, a diverfis contaminationibus emundemur; inhærent tamen incautis animis plerumque maculæ craffiores; quas oporteat diligentiori cura ablui, & impendio maiore deleri. Pleniffima autem peccatorum obtinetur abolitio, quando totius Ecclefiæ una eft oratio, & una confeffio. Si enim duorum vel trium fancto pioque confenfui omnia quæ popofcerint Dominus præftanda promittit; quid negabitur multorum millium plebi, unam obfervantiam pariter exequenti, & per unum Spiritum concorditer fupplicanti?

Iac. III. 2.

Matth. XVIII. 20.

Cap. 4. Magnum eft in confpectu Domini, Dilectiffimi, valde pretiofum, cum totus Chrifti populus, eifdem fimul inftat officiis, & in utroque fexu omnes gradus, omnefque ordines eodem cooperantur affectu; cum in declinando malo ac faciendo bono, par cunctorum & una fententia eft; cum in operibus fervorum fuorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum gratiarum actione benedicitur. Aluntur efurientes, veftiuntur nudi, vifitantur infirmi, & nemo quod fuum eft quærit, fed quod alterius, dum ad relevandam alienam miferiam unicuique menfura fua fufficit; & facile eft invenire hilarem largitorem, ubi modum operis ratio temperat facultatis. Per hanc autem Dei gratiam, *quæ operatur omnia in omnibus*, communis fidelium fructus & commune fit meritum. Quoniam quidem poteft & eorum par effe animus, quorum impar eft cenfus: & cum alter de alterius lætatur largitate, cui æquari non potuit impendio, æquatur affectu. Nihil in tali populo inordinatum, nihilque diverfum eft, ubi ad unum pietatis vigorem omnia fibi totius corporis membra confentiunt; nec de fua tenuitate confunditur, qui de aliorum opulentia gloriatur. Decus enim univerfitatis, eft excellentia portionis: & cum Dei fpiritu omnes agimur, non folum illa noftra funt, quæ ipfi gerimus, fed etiam illa, de quibus in aliorum actione gaudemus.

1. *Cor.* XII. 6.

Serm. 89. *al.* 87. *de Ieiunio* 7. *menfis* 4. c. 2. Quamvis unicuique noftrum liberum fit voluntariis caftigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc vero diftrictius repugnantes fpiritui carnales concupifcentias edomare: quibufdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrari generale ieiunium, & tunc eft efficacior facratiorque devotio, quando in operibus pietatis totius Ecclefiæ unus animus & unus eft fenfus. Publica enim præferenda funt propriis: & ibi intelligenda eft præcipua ratio utilitatis, ubi vigilat cura communis. Teneat igitur diligentiam fuam obfervantia fingulorum, & contra nequitiæ fpiritualis infidias, imploratn divinæ protectionis auxilio, cæleftia quifque arma corripiat. Sed Ecclefiafticus miles, etiam fi fpecialibus præliis poffit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, fi contra hoftem palam in acie fteterit: ubi non fuis tantum viribus certamen ineat, fed fub invicti regis imperio, fraternis confociatus agminibus, bellum univerfale conficiat. Minore enim difcrimine plures confligunt cum hofte, quam finguli: nec facile patet vulneri, quem oppofito fcuto fidei, non fua tantum, fed etiam aliorum fortitudo defendit: ut ubi una eft omnium cauffa, fit una victoria.

Quid luculentius adduci potuit ad retundendas falfas cavillationes noftri temporis Hereticorum, qui Ecclefiam accufant fuperftitionis, quod certos dies folemnibus ieiuniis deputarit?

Pars II Sect. IV. Cap. VI §. 1.

quod certiſſimum. Neque Solem lucidum dicet, qui id negaverit. In omnibus Ieiuniis Eccleſiaſticis, & maxme in Quadrageſimali Ieiunio præceptam fuiſſe abſtinentiam a carnibus & a vino teſtes ſunt Sanctus Baſilius, S. Gregorius Nyſſenus, S. Chryſoſtomus, S. Cyrillus Hieroſolymitanus, Theophilus Alexandrinus, S. Hieronymus, Sanctus Auguſtinus, Iulianus Pomerius, S. Fulgentius &c. (F) Erant

---

(F) S. Basil. *Hom. 1. de Ieiunio, t. 2. n. 7.* ... Nullum animal deplorat mortem, nuſquam ſanguis, nuſquam ſententia ab inexorabili veutre adverſus animantia prolata. Ceſſat machæra eoquorum, menſa eontenta eſt ſponte naſcentibus ... Dato reſpirationem & moram coquo tuo, ſine vaeare ſtructorem menſarum, ſiſte pocillatoris manum, ſit aliquando reſpiratio variorum bellariorum ac cupediarum arehitectn. Conquieſeat tandem ipſa domus ab infinitis tumultibus, a fumo, a nidore, ab his qui ſurſum deorſum curſitant, ac ventri velut imperioſæ dominæ miniſtrant.

N. 9. ... Vide ne qui nune aquam reſpuis, in poſterum quoque exemplo divitis illius, ſtillam aquæ concupiſcas. Nemo per aquæ potum lapſus eſt in erapulam, nulli eaput umquam doluit aqua gravatum. Nullus eguit alienis pedibus, cui fuerit familiaris aquæ potus. Nullius pedes præpediti ſunt, nullius manus uſum ſuum amiſerunt aqua irrigatæ....

N. 10. Cave tamen ne ieiunii utilitatem ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum ieiunium eſt a vitiis eſſe alienum.
Iſai. LVIII. 6. *Solve omne vinculum iniquitatis*: eondona proximo moleſtiam illatam tibi, remitte
Ibid. 4. illi debita. *Nolite ad lites ac contentiones ieiunare.* Carnes non edis, ſed eomedis fratrem. A vino abſtines, ſed ab iniuriis tibi non temperas. Expectas veſperam, ut eibum capias, ſed diem totom abſumis apud tribunalia. Væ his qui ebrii ſunt, non a vino.

S. Greg. Nyssen. *tract. in principium ieiuniorum circa med.* Faſtidioſe ad ſeveram menſam accedunt, murmurant contra olera, convicia iaciunt in legumina ... Uno anhelitu aquam extrahunt, quaſi eſſet amara a medieis præbita potio. Multi etiam vinum ingenioſe imitantor, ſuamque eupiditatem factitiis quibuſdam potionibus eonſolantur. Alii etiam in oleribus delicias quærunt, fiuntque miri copediarum ſtructores & artifices. Quod valde fatuum ſtultumqoe arbitror, nam ieiunium voluntariæ & liberæ mentis argumentom eſt.

S. Crysost. *Hom. 4. ad pop. Antioch. n. 6.* Quidam ſunt inter ſe ciborum abſtinentia æmulantes ... & hi quidem integros duos dies tranſigunt ieiunii: hi vero non vini tantum & olei, ſed & omnis fereuli uſum a ſua menſa reiieientes, pane & aqua otentes, dumtaxat Quadrageſimam omnem expediont.

Homil. 6. n. 6. apud popul. Antioch. Quid difficilios non iurare, an per totum diem inediam pati, & aquæ potu & tenui victo ſiccari? Certum eſt hoc illo gravios eſſe: ſed tamen eonſuetudo res eſt tam facilis & expedita, quod adveniente ieiunio, etſi millies quis exhortetur, & eogant vinum delibare, vel aliod quid lege ieiunii non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quam prohibitum ſumere notrimentum.

Hom. 6. n. 1. de Pœnit. Cum eſea abſtinemus, peceato non abſtinemus: eum earnibus quidem non veſcimur, devoramus tamen pauperum domos: eum vino quidem haud inebriamur, inebriamur vero pravis deſideriis: eum quidem inedia totam tranſigimos diem, atque eamdem impudieis in ſpectaeolis conſumimus.

S. Cyrillus Hieros. *Cath. 4. tit. de cibis.* Ieiunamus enim & a vino, earnibuſque nos abſtinemus, non ea quaſi piacula abhorrentes, ſed mercedem expectantes.

Theophilus Arehiepiſcopus Alexand. 3. *Epiſt. Paſchal.* Neqoaqoam diebos Quadrageſimæ, ſicut luxurioſi divites ſolent, vini poculum ſuſpiremus: neque .. earnium edolio delectemur... Qui legum præeepta euſtodiunt, ignorant vinum in ieiuniis, carnium eſum repudiant ... Neſcientes quod etiamſi hominum conſcientiam fugiant, & claoſis parietibus veſeantur earnibus, atque aves altiles diebus Quadrageſimæ & propinquante Paſcha immundis manibus lacerent, triſti vultu

& Ieiunia sanctiora, in quibus abstinebatur non solum a carnibus & lacticiniis & ovis, sed & a piscibus & ab omni coctorum ciborum genere. (G) Tale erat Ieiunium maioris hebdomadis, quæ propterea

foris ieiunia promittentes, corripiat huiusmodi Dominus & dicat, Iniquitates magnas faciunt isti, ut recedant a sanctis meis.

S. Hier. *Epist.* 341. *alias* 2. *ad Nepot.* Fortissimum ieiunium est aqua & panis.

Epist. 57. *alias* 7. *Ad Latam de Instit. Filiæ.* In Quadragesima continentiæ vela pandenda sunt.... Cibus eius olusculum sit, & similia: raroque pisciculi.

Epist. 49. *alias* 13. *ad Paullinum.* Sit vilis & vespertinus cibus, olera & legumina, interdumque pisciculos pro summis ducas deliciis.

S. Aug. *Serm.* 205. *alias de div.* 68. *in Quadrag.* 1. *n.* 2. Nemo sub abstinentiæ specie, mutare affectet potius, quam resecare delicias, ut pretiosos cibos quærat, quia carne non vescitur; & insuetatos liquores, quia vinum non bibit; ne per occasionem quasi domandæ carnis, magis agat negotium voluptatis.

Serm. 207. *alias de diverf.* 71. *in Quadrag.* 3. *num.* 2. Ieiunemus etiam humiliantes animas nostras, appropinquante die qua magister humilitatis humiliavit semetipsum... Imitemur eius crucem, abstinentiæ clavis edomitas concupiscentias configentes. Castigemus corpus nostrum, & servituti subiicimus: & ne per indomitam carnem ad illicita prolabamur, in ea domanda aliquantum & licita subtrahamus. Crapula & ebrietas etiam per dies ceteros devitanda: per hos autem dies etiam concessa prandia removenda... His autem diebus a coniugibus temperandum est. Facile tibi obtemperabit caro, ne inhæreas alienis, quæ refrenari consueverit & a suis. Sane cavendum est ne mutes, non minuas voluptates. Videas enim quosdam pro usitato vino, inusitatos liquores exquirere, & aliorum expressione pomorum, quod ex uva sibi denegant, multo suavius compensare; cibos extra carnes multiplici varietate, ac iucunditate conquirere... parsimonia ieiuniis coniungatur. Sicut ventris castiganda saturitas, ita gulæ irritamenta cavenda sunt... Carnalis est delectatio refrenanda. Esau non pingui vitulo, vel volatilibus saginatis, sed immoderate concupita lenticula reprobatus est. Sanctus David aquam plus iusto desiderasse pœnituit.

Iulian. Pomer. *Lib. de vita contempl. Vide infra hocce §. litt.* (BB)

S. Fulgent. lib. de Fide ad Petrum, cap. 3. A carnibus & vino abstinent, in quantum corpus valetudo permittit.

Vide etiam loca SS. PP. supra allata hocce paragrapho litt. (B)

(G) S. Epiphan. *in Exposit. fidei, n.* 22. Sex illos Paschatis dies Xerophagiis, hoc est, arido victu transire populus omnis assuevit; hoc est panem dumtaxat cum sale & aqua sub vesperam adhibere. Immo nonnulli ad biduum.

Constitut. Apostol. *lib.* 5. *c.* 17. Sex diebus Paschæ pane tantum, sale, oleribus, & aqua mensæ adhibitis ieiunate. Abstinete his diebus vino & carne: dies quippe luctus & non festi sunt.

Tertull. *de ieiunio.* Quod etiam Xerophagias observemus, siccantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & uvidioribus quibusque pomis, ne quid vinositatis vel edamus, vel potemus. Lavacri quoque abstinentiam congruentem arido victui... Ecce convenio vos & interdum pane & aqua victitantes, ut cuique visum est. Denique respondetis hæc ex arbitrio agenda, non ex imperio.

Cassianus *Collat.* 2. *cap.* 19. Discutientes continentias diversorum, qui vel solis leguminibus, vel oleribus tantum, vel pomis vitam iugiter exigebant, præposuere cunctis illis refectionem solius panis, cuius æquissimum modum in duobus paximatiis statuerunt, quos parvulos panes, vix libræ unius pondus habere certissimum est.

Theodor. Balsamon *in Canon. Apost.* 69. *hæc habet.* Nam & in iis similiter ac in Quadragesima iussi sumus aridis vesci.

Petrus Damian. *Epist. seu Tract. de ieiun. ad Erem. tom.* 3. *Opusculor. Opusc.* 14. & 15. *in quo eadem rursus inculcat, cap.* 6. Ieiunare autem illos diximus, qui panem cum sale & aqua percipiunt: ubi autem præter hæc aliud aliquid additur, perfectum ieiunium non vocatur.

Et paullo post: In sabbato sancto

dicebatur Hebdomada Xerophagiæ. (H) Est enim ξηροφαγία iuxta vim nominis, crudorum & siccorum ciborum esus. Sæculis sexto & septimo circa abstinentiam ab vino in diebus Ieiunii indulgentius actum est, sed non ubique. Sæculo tandem octavo omnibus licitum fuit uti vino, cuius usus concedebatur antea iis solum, qui præ debilitate stomachi hoc solatio indigebant. Fuit ergo postea consilium non præceptum abstinentia a vino. (I) Sed abstinere a carnibus diebus Ieiunii semper fuit ad nostra usque tempora ex Apostolica traditione præceptum.

I. Qua hora frangere Ieiunium licet?

R. Olim Quadragesimale Ieiunium ad vesperam usque continuabatur. Cetera autem minora Ieiunia ad nonam usque. Si quis hodie veterem hunc Ieiunii ritum servare velit, laudabile est. Sed iuxta ritum hodiernum licet Ieiunium frangere circa meridiem, nec prius. (K)

I. Dixisti superius in eo positum

---

necnon & vigilia Natalis Domini, ut labor Ecclesiastici relevetur officii, totum panem qui voluerint comedunt, alium vero cibum sive laici sive Monachi non admittunt.

Opusc. 15. cap. 6. In Quadragesimæ principio omnes Monachi, necnon & laici triduanum ieiunium districte conservant: ita ut qui a percipiendis alimentis omnino se compescere nequeunt; solo tamen pane simul & aqua contenti vivant.

Cap. 15. Si aliquando tanta debilitas acciderit, hyberno etiam tempore die sabbati aut leguminibus infusis, aut herbarum radicibus, sive etiam pomis solitum licebit aliquantisper temperare ieiunium.

(H) S. Epiphan. *Heref. 70. n. 12. & Heref. 73. num. 3.* Hebdomada Xerophagiæ & Paschatis, quæ vocatur sancta.

(I) R. P. Thomass. Congr. Orat. D. I. Sacerd. *Tract. de Ieiun. part. 2. c. 6. n. 3.* Evidens est, magnam ante annum 800. circa vini, ovorum, & lacticiniorum usum remissionem factam fuisse, hæcque non tantum ægris concessa, sed & iis, qui omni alio cibo, quo vires laboribus fessas reficerent, carebant; demum ieiunii essentiam in eo esse sitam, ut caro interdiceretur, semelque in die post vesperam cibus sumeretur.

Petrus Damian. *Epist. seu Tract. de Ieiunio ad Erem. tom. 3. Opusc. Opusc. 14.* A vino autem, ut nostis, aliquanto tempore continuimus; ita ut neque extrinsecus venientes, vel etiam in Pascha Domini aliquid hic præter aquam biberent: neque vinum hic nisi pro sacrificio haberetur. Sed quoniam & hic manentes cœperunt agrotantes deficere, & quidam ad eremum transire cupientes, huius rigoris observantiam penitus abhorrere: fraternæ, vel ut verius dicam, communi imbecillitati dispensatorie condescendentes, indulsimus, ut vinum servato sobrietatis moderamine biberetur: ut quod cum Ioanne non possumus ex toto relinquere, saltem cum Timotheo Paulli discipulo studeamus infirmo stomacho sobrie & humiliter ministrare: & qui prorsus abstemii esse non possumus, esse saltem sobrii studeamus. *Idem etiam habet Opusc. 15. cap. 6. paucis verbis mutatis. Ex quibus verbis hæc elicit* Thomasin. *loco supra citato.* Si Petrus Damianus indulgens adeo post experimenta fuit, ut vini usum Religiosis omnis Ecclesiæ austerissimis permitti debere crediderit, insolens nobis videri non debet, Ecclesiam eadem indulgentia usam erga filios suos, inter quos nonnulli semper ægritudinibus laborant, iisque, quod alias vetitum, vini usum diebus ieiunii concessisse.

(K) *Vide supra litt.* (A) *bocce §. SS. PP. ea de re Testimonia, quibus nunc pauca addemus.*

Petrus Blesen. *Serm. 11. in Quadrages.* Etiam usque post Nonam differtur Missale officium, ut etiam usque post Vesperas refectio differatur.

Abælardus *Oper. pag. 165.* Post Sextam prandendum est, nisi ieiunium fueris.

esse Ieiunium, ut semel in die refectio fiat: non licet ergo sumere cœnulam, quæ collatio dicitur?

R. Dum viguit antiquus ieiuniorum ritus, semel solum in die cibum sumere fas fuit. (L) Nunc ex quo circa meridiem frangere ieiunium licet, fas est & sumere cœnulam, modo parcissime cibus sumatur, nec manducentur carnes,

---

Tunc enim Nona expectanda est; & in Quadragesima etiam Vespera.

Micrólog. *de Ecclesiasticis observationibus*, *cap.* 49. *pag.* 760. Biblioth. Patrum, *Paris. ann.* 1624. *de Divinis Officiis*. In capite ieionii Missam dicimus ad Nonam, & omnia facimus ut in Quadragesima. Cum enim illi quatuor dies pro complemento Quadragesimalis ieiunii recipiantur, necessario Quadragesimalem observantiam obtinebunt, videlicet ut tandem post Vesperam ieiunium solvatur, sicut in Canonibus præcipitur; quod tamen alio tempore statim post Nonam solvitur, cum & Missa ad Sextam celebratur. In hoc enim Quadragesimale ieiunium ab aliis differt diebus, quod in aliis post Nonam, in hoc autem post Vesperam reficere debemus. Nec ioxta Canones Quadragesimaliter ieiunare censemur, si ante Vesperam reficimur. Ergo & in quatuor diebus similiter ieiunare debemus, si cum iis Quadragesimale ieiunium adimplere volomus. Unde & Missa in iis diebus non ad Sextam, sed ad Nonam merito celebratur. Est enim Ecclesiastica consuetudo, ut ad Nonam reficiamur, cum ad Sextam Missam celebramus; ad Vesperam autem cum ad Nonam sacrificamus: ut ergo & in iis diebus usque ad Vesperam ieiunemus, Canonicum est, ut & Missam ad Nonam differamus.

S. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 7. Sed contra est, quod Concilium Cabilonense dicit *cap. Solent*, *dist.* 1. *de Consecrat.* in Decretis. *In Quadragesima nullatenus credendi sunt ieiunare, qui ante manducaverint, quam vespertinum celebretur Officium*; quod Quadragesimali tempore post Nonam dicitur. Ergo usque ad Nonam est ieiunandum.

Conclusio. Ut ieiunantes circa horam Nonam cibum sumant convenienter est constitutum.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est (art. 1. 3. 5.) ieiunium ordinatur ad deletionem & cohibitionem culpæ: unde oportet, quod aliquid addat supra communem consuetudinem; ita tamen quod per hoc non multum natura gravetur. Est autem debita & communis consuetudo comedendi hominibus circa horam sextam: tum quia tam videtur esse completa digestio, nocturno tempore naturali calore interius revocato propter frigus noctis circumstans, & diffusio humoris per membra, cooperante ad hoc calore diei usque ad summum Solis ascensum: tum etiam quia tunc præcipue natura corporis indiget iuvari contra exteriorem aeris calorem, ne homores interius adurantur. Et ideo ut ieionans aliquam afflictionem sentiat pro culpæ satisfactione, conveniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam. Convenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando *inclinato capite tradidit spiritum*. Ieiunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantor; secundum illud ad Galat. *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Ioan. XIX. 30. Galat. V. 24.

Ad secundum, dicendum, qood ad ieiunium requiritur hora determinata, non secondom subtilem examinationem, sed secundum grossam æstimationem: sufficit enim quod sit circa horam nonam; & hoc de facili quilibet cognoscere potest.

Ad tertium, dicendum, quod modicom augmentum, vel etiam modicus defectus non multum potest nocere: non est autem magnum temporis spatium, quod est ab hora sexta, in qua communiter homines comedere consueverunt, usque ad horam nonam, quæ ieiunantibus determinatur. Et ideo talis taxatio temporis non multom potest alicui nocere, cuiuscomque conditionis exsistat: vel si forte propter infirmitatem, vel ætatem, aut aliquid huiusmodi, hoc eis in magnum gravamen cederet, esset com eis in ieiunio dispensandum, vel ut aliquantulum prævenirent horam.

(L) *Vide supra hocce §. litt.* (A) *plurima in hanc rem Testimonia, nec non* Dom. Lancellot. *tract. de Hemina.* §. 47. *& seq.*

Pars II. Sect. IV. Cap. VI. §. 1.

pisces, ova, lac, butyrum. (M)

I. Lac negas in cœnula comedi licere: sunt tamen multi etiam viri pii, qui lac in cœnula diebus ieiunii comedere non dubitant?

R. Nulla Lex Ecclesiastica defi-

(M) R. P. Thomassin. Congr. Orator. Presbyter *Tract. de Ieiun. par.* 2. *cap.* 11. *num.* 1. Latini diebus ieiunii unicam tantum comestionem faciebant; Græci contra pluries per diem cibum capiebant, suæque abstinentiæ laudem in eo reponebant, quod parum cibi singulis vicibus sumerent. Relaxatio hæc in Græca Ecclesia antiqua erat, medioque undecimo sæculo Humbertus Cardinalis eam Græcis exprobrat in consultationibus cum ipsis habitis.

N. 2. Theodorus Balsamon Patriarca Antiochenus, Marci Alexandrini Patriarchæ consultationibus respondens, veritatem hanc confirmat, usumque vini roborat, ieiunium in eum finem institutum dicens, ut passiones cohiberentur, non vero ut homines necarentur. *Ieiunium affectiicida, non homicida vocatur*. Itaque eos, qui regularia Ecclesiæ ieiunia observant, minime vituperandos, si ientaculo indigent: *Si ergo qui continenter vivunt, ad corporis sustentationem secundaria mensa indigeant, præiudicium non patientur*. Ceterum hanc vespertinam comessationem continuata per diem temperantia comitari debebit. *Omnino tamen nec ipsi tota die continuatam temperantiam per vespertinam intemperantiam deformabunt. Id enim si fecerint, coercebuntur*.

Iuris Orig. pag. 389.

N. 3. Cardinalis Robertus Pullus (ante Alexandrum Alensem) asseruerat, non servari ieiunium ab eo, qui bis in die cibum sumpsisset. *Et ego ieiunaturum bis in die edere rationem non puto*. S. Thomas id in usu suo tempore fuisse, tamquam morem Christianis omnibus communem: *Est communis consuetudo populi Christiani*; quia ad vitam conservandam unica tantum in die refectio satis erat: *Sufficere videtur unica comestio, per quam potest homo naturæ satisfacere*. Hinc Ecclesiæ lex profecta, ne plus quam semel in Quadragesima cibus per diem capiatur. *Et ideo Ecclesiæ moderatione statutum est, ut semel in die a ieiunantibus comedatur*.

2. 2. q. 147. art. 6.

N. 4. S. Bonaventura tyrones instruens, ut ad ientaculum diebus ieiunii duabus vel tribus vicibus bibant, permittit. *Ad collationem tempore ieiunii faciendam, duabus tantum, vel tribus, si indiget, bibere vicibus, temperantiæ congruit & honestati*.

Specul. discipl. ad Novit. part. 1. cap. 21.

S. Bonav. verba de esu non facit ad ientaculum. Gers. in suis Regulis moralibus eius mentionem facit, & ut consuetudo servetur concedit, innuitque ad ientaculum aliquos tantummodo fructus conditos sumi solere: *De comestionibus specierum & similibus consuetudo teneatur, & delectationis nimia libido vetetur*. Antequam Fortunatæ Insulæ notæ essent, aliæque Americæ regiones, quæ ad nos saccharum abunde mittunt, bellaria ex aromaribus conficiebantur, hinc latinum nomen postremi temporis profectum. Theologi, qui quæstionem movebant, an diebus Ieiunii extra prandii tempus bibere liceret, illud etiam quærebant, an parum bellariorum sumere fas esset, non ad se nutriendum, vel gustui satisfaciendum, sed ad roborandum stomachum, concoctionemque iuvandam. Itaque ipse D. Thomas, postquam unam tantum diebus ieiunii comestionem fieri debere probavit, ex Lege Ecclesiæ, fideliumque consuetudine, bellariorum & medicamentorum sumptione ieiunium non frangi declarat; quia licet hæc corporum nutritioni aliquantum prosint, procurandæ concoctioni præsertim inserviunt. Ieiunium nihilominus frangeret, qui ea quantitate sumeret, ut non medicamentum, sed nutrimentum videretur. *Electuaria etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt ieiunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi*.

To. 2. p. 25.

2. 2. Quæst. 147 art. 6. ad 3.

N. 5. Si regula a D. Thoma præscripta servata semper fuerit, quemadmodum etiamnum pulveres digestionem procurantes, vel alia aromata ad eumdem finem adhibentur, nullo modo ad ientacula duorum postremorum sæculorum ventum esset. Gersonius consuetudini, hoc est, Ecclesiæ tolerantiæ inhærens, parca minime fuisse satis innuit.

N. 6. Fagnanus satis aperte demonstravit universalem Ecclesiæ morem esse

In Lib. 3. Decr. part. 2. p. 346. 347.

nivit, quibus cibis vesci liceat in cœnula diebus ieiunii, quia cœnula isthæc non lata Lege, sed solo usu tandem obtinuit. Hanc autem cœnulam tacite indulget seu tolerat Ecclesia, habita ratione necessitatis, ex quo iam a meridie frangere ieiunium non vetat. Fatentur omnes, cœnulam istam non proprie refectionem dici, & parcissimam esse oportere. Quod pertinet ad qualitatem ciborum, quibus in ea vesci licet, alii mollius, alii strictius se gerunt. In his rebus, in quibus non agitur de iure naturali vel divino, standum est iis, quæ usu publico, & ab Episcopis locorum approbato recepta sunt. Nobis vero idcirco videtur abstinendum a lacte in cœnula, quia cum lactis usus Quadragesimali tempore prohibeatur omnino, nec nisi per indulgentiam concedatur ad cœnam Quadragesimalem, idque non ubique, sed in quibusdam solum diœcesibus; multo magis æquum & necessarium est lacte abstinere in cœnula, in qua alioqui fatentibus omnibus non licet uti piscibus, quibus ubique & sine indulgentia vesci licet in cœna etiam Quadragesimali.

I. Tenemurne a potu non secus atque a cibo abstinere diebus ieiunii?

R. Tenemur sitim non secus ac famem tolerare diebus Ieiunii: ad hoc enim ieiunium institutum est, ut affligatur caro fame & siti. Utrum autem, hausto extra cœnam aquæ calice, frangatur Ieiunium Ecclesiasticum, non definivit Ecclesia; & variæ sunt ea de re Theologorum sententiæ. (N)

---

legum Canonicarum interpretem, hæeque ientaeula, si moderationis finibus contineantur, nullum iniicere hominibus serupolum posse. Idem Bellarminus affirmat. Et D. Carolus in regulis ad suos domesticos quadragesimali tempore ad ientaculum panis uneiam eum dimidia, & vini poeulum, si opus habeant, permittit: *Semel tantum in die post meridiem cibum capiant. Quod si aliquid alicui amplius opus erit, vesperi panis unciam cum dimidia, & vini poculum tantum capere liceat.* Admirabilis hic diseiplinæ & moralis ecclesiasticæ reformator ientaeula hæe, quæ neeessitatis ergo, & com moderatione fiant, non improbavit. Revera si Religiosi viri post annos 800. quadragesimalia ieiunia, vinum vesperi eum opus haberent bibendo, lenire potuerunt, mirum non est laicos lenitatem hanc probasse, & promovisse.

Act. Eccles. Mediol. in pag. 812.

(N) R. P. Thom. Congr. Orat. Sacerd. *Tract. de Ieiuniis par. 1. cap. 13. num. 3.* Cum D. Gregorius Nyssenus famem & sitim tolerandam esse asseruit: *Amarum est ieiunium, sed dulcis Paradisus. Molesta est sitis, sed prope est fons, ex quo qui biberit, non sitiet in æternum:* nonne ieiunium in famis & sitis tolerantia consistere testatos est?

Orat. in princip. ieiun.

N. 5. Com Solitarii, quos D. Chrysostomus tot laudibus affecit, adeo sollieiti essent, ut in comestione fieri solita ieiunii diebus pane & aqua ad satietatem non replerentur: cum præciperent ut e mensa surgerent ita pasti & poti, ut aliquid famis & sitis adhuc reliquum esset; hæcque præcepta hominibus per totum anni tempus ieiunantibus data essent; eredi ne potest libertatem bibendi aquam singulis diei horis ieiunii legibus non contraire?

Homil. 4. t. 1.

N. 8. Ruffinus refert, Abate Silvano visitandi Monasterii gratia eum eomite diseipulo iter faciente, & ante profectionem eibum sumere coacto, dum reverterentur, ab ipso discipulum ex aqua inventa sumere volentem bibere prohibitum, quia ieiunium ea die servari debebat. *Discipulus invenit aquam, & vole-*

Lib. 3. c. 46.

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 1.

bat bibere. Cui Abbas Silvanus, Zaccharia, ieiunium est hodie. Discipulus illi in memoriam reduxit, quod iam manducassent: verum sapiens hic & prudens magister ipsum docuit, caritate ad edendum coactos fuisse, verum postea servandum ieiunium esse. *Illa esca caritatis erat, fili; nos autem nostrum ieiunium teneamus.* Invictum ecce argumentum ad probandum, abstinentiam ab ipsa aqua extra prandii horam ad ieiunii integritatem, & essentiam necessariam fuisse.

N. 11. Prudentius in elogio sancti Martyris Fructuosi Tarraconensis Episcopi mire nos docet, quod circa hæc primorum sæculorum Episcopi sentirent. Cum ad Martyrium duceretur, quidam illi aliquid ad bibendum obtulit; sanctus Episcopus recusavit, quia dies ieiunii erat, & hora meridiei nondum advenerat; suaque siti Filii Dei sitim ante mortem toleratam honorare voluit.

Peri Steph. Hymn. 6.

Ieiunamus, ait, recuso potum.
Nondum nona diem resignat hora;
Numquam convivolabo ius dicatum;
Nec mors ipsa meum sacrum resolvet.
Sic Christus sitiens crucis sub hora
Oblatum sibi poculum recusans,
Nec libare volens sitim peregit.

Neque clarius, neque fortius explicari poterat obligatio tolerandi sitim diebus ieiunii, potius quam bibendi ante horam prandii. Tertullianus maxime indignatur in eos, qui extra ieiunii dies domo exeuntes ante prandium vinum fumebant. Atque ita intelligenda sunt verba *ieiunii matutini tempore.* Quando ergo ferre potuisset eos, qui vinum qualibet diei hora bibendi licentiam cum ieiunio pugnare negarent? (Trid. de cibis Iudaic.)

N. 12. In uno ex sequentibus capitibus dicemus, saltem in Occidente communionem fieri solitam omnibus ieiunii diebus, tam stationum, in quibus Missa post meridiem incohoabatur, quam Quadragesimæ, quibus vesperi celebrabatur. S. Ambrosius nos docebit, communionem fidelibus propositam tamquam rationem, qua ieiunium violare prohiberentur. Ieiunium itaque Quadragesimæ cum communionis ieiunio unitum erat, omnemque potum ante ieiunii finem excludebat.

N. 13. S. Ambrosius ridiculas eorum excusationes reiiciens, qui ieiunare non posse dicebant, neque rigente hieme, quia cibo cavere non poterant, quo se parum calefacerent; neque media æstate, quo tempore potu ad temperandos sitis ardores egebant. *Dicunt enim: Æstivis mensibus dies longa est, torrentior Sol est, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigeramus;* hic dicere est contentus S. Doctor parva hæc incommoda salutis negotio postponenda esse, perque hos famis & sitis ardores ab inferni æternis ardoribus nos liberandos esse: verum S. Pater cetera humanus & indulgens, cum opus esset, numquam dixit, bibendo homines diebus ieiunii, ieiunium non violare, neque in discrimen suam salutem adducere: immo neque eo descendit, ut ipsis aquæ potum iis diebus concederet. Nulla verborum ambiguitate usus ipsos admonet, sitis ardorem torrere minus, magisque tolerabilem esse, quam æterni flammam ignis. *Numquid æstus, quem sustentatur es, torrentior est gehenna?* Ingenium & calamus D. Ambrosii lenitatis & moderationis vestigia in scriptis suis reliquerunt. Verbis mitioribus usus esset, nisi in Scriptura legisset, in celebri Ninivitarum ieiunio aquam bibere fuisse interdictum. *Non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant;* Esdramque, cum suum ieiunium referret, se ab omni cibo, & aquæ potu abstinuisse dicere: *Panem non comedit, & aquam non bibit, lugebat enim transgressionem eorum.* Demum cum D. Ambrosius ieiunium describit, debitum non minus sitis quam famis tolerandæ comprehendit. *Cum abstinentia marcescit caro, siti pallor obducitur.* (Serm. 37. — Ion. III. 7. — I. Esdr. X. 6. — Serm. 37.)

S. THOM. 2. 2. *Quæst.* 147. *art.* 6. Ad secundum, dicendum, quod duplex est ieiunium: Unum quidem naturæ, quod requiritur ad Eucharistiæ sumptionem: & hoc solvitur per quemlibet potum, etiam aquæ, post quem non licet Eucharistiam sumere. Est autem aliud ieiunium Ecclesiæ, quod dicitur ieiunium ieiunantis. Et istud non solvitur nisi per ea quæ Ecclesia interdicere intendit instituendo ieiunium: Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam potus; quia magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries ieiunantibus bibere: Si autem quis immoderate potu utitur, potest peccare, & meritum ieiunii perdere, sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat.

In Epist. 1. *ad Corinth. cap.* 11. *l.* 4. Quia vero aqua non solvit ieiunium,

I. Quinam tenentur ieiunii lege?

R. Qui annum vigesimum primum ætatis expleverunt; nisi legitimam habeant excusationem. (O)

I. Quinam solvuntur lege ieiunii?

R. Nutrices; prægnantes; ægroti; senes debiliores; qui tenentur ad opera vel exercitationes, cum qui-

æstimaverunt quidam, quod post potum aquæ posset aliquis sumere hoc sacramentum Eucharistiæ; præsertim quia, ut dicunt, aqua non nutrit, sicut nec aliquod aliud non nutriat, & ob hoc non solvat ieiunium Ecclesiæ, secundum quod dicuntur aliqui ieiunantes: nutrit tamen aliis admixta.

In 4. *Sent. dist.* 15. *quæst.* 3. *art.* 4. Quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat, tamen de se non ordinatur ad nutriendum... Unde sumptio potus manducatio non dicitur, & ideo ille qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur his manducare, & propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit ... Aqua aliquo modo nutrit, non tamen solvit ieiunium Ecclesiæ, quia Ecclesia non attendit in statuendo ieiunio, id quod quocumque modo nutrire potest, sed id quod principaliter ad nutriendum ordinatum est.

Contra hæc S. Thomæ *verba. sic argumentatur* R. P. Thomass. *Tractat. de Ieiuniis, part.* 2. *cap.* 7. *num.* 4. Ex his sequeretur vinum largius haustum, ceterosque liquores nutritioni maxime aptos ieiunium haud frangere, si quis tantum biberet, non vero ederet extra prandium aut cœnam; quod maxime morali Christianæ adversum videtur.

(O) R. P. Thomass. *Tract. de Ieiun. part.* 1. *c.* 17. *n.* 4. *ex* S. Basil. *Homil.* 2. *de ieiunio*. Nec ulla est insula, nec ulla terra continens, non civitas, non gens ulla, non extremus mundi angulus, ubi non sit auditum ieiunii edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Nemo igitur semet excludat a numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur.... Dives es, ne ieiunium affeceris contumelia, ne ex condemnatione ad longe maiorem inediam adigaris.... Qui pauper est, ne simulatione utatur erga ieiunium, quum illud iam olim habeat & domus & vitæ socium. Porro mulieribus quam est naturale respirare, tam est conveniens ieiunium. Pueri velut plantæ lætiores, aqua ieiunii irrigantur. Senibus levem reddit laborem iam olim contracta cum ieiunio familiaritas: siquidem labores quibus diutino usu assueveris, minus offendunt... Iam viatoribus expeditus itineris comes est ieiunium. Quemadmodum enim luxus cogit illos onustos incedere, nimirum ea, quibus se ingurgitarunt, circumferentes; sic ieiunium eos & leves reddit, & expeditos... Ieiunium servat parvulos, sobrium reddit iuvenem, venerabilem facit senem; venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium feminis ornatus est congruentissimus; ætate ac robore vigentibus pro freno est. Ieiunium matrimonii custodia est, virginitatis nutritius.

Ex S. Ioan. Chrysost. *in cap.* 1. *Genes. Hom.* 1. *pag.* 10. Ieiunium enim est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat... Non magistratuum tantum, sed & privatorum: non liberorum tantum, sed & servorum: non virorum tantum, sed & mulierum: non divitum tantum, sed & pauperum: non eorum tantum, qui Græcam linguam edocti sunt, sed & barbarorum. Sed quid dico Magistratuum & privatorum? Etiam eius, qui diadema gestat, similiter ut aliorum, conscientiam ad hanc obedientiam inflexit. Et hodie nullum discrimen inter mensam divitis & pauperis; sed ubique frugalis victus est.

Ex Concil. Gangrensi *Can.* 19. Si quis eorum qui exercentur absque corporali necessitate, se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter servantur ab Ecclesia, dissolvat, perfecta in eo residente ratione, anathema sit.

Ex S. Io. Chrysost. *Tom.* 5. *Serm.* 52. Nos quidem si toto anno clamare ac ieiunium prædicare non cessemus, nemo verbis nostris animum attendit. Quod si tantum Quadragesimæ tempus advenerit, licet cohortetur nemo, licet consilium det nemo, etiam is qui negligentissimus fuerit, excitatur, & oblatum ab ipso tempore consilium & cohortationem admittit.

bus ſtare ieiunium nequit. Uno verbo quicumque ſine gravi ſanitatis diſpendio ieiunare nequeunt. (P)

I. Qua ætate ſolvuntur lege ieiunii?

R. Ætatem non definivit Eccleſia. Nec tam habenda ratio ætatis, quam debilitatis, quæ cum ſenectute ut plurimum coniuncta eſt. (Q)

I. Quid facto opus iis qui præ infirmitate, vel alia quavis neceſſitate ieiunare nequeunt?

R. 1. Non temere exiſtimandum verſari ſe in eiuſmodi neceſſitate, ſed res mature & cum gravi conſilio ponderanda.

2. Ubi de neceſſitate conſtiterit, poſtulanda ſi fieri poteſt a Superiore Eccleſiaſtico diſpenſatio. (R)

3. Si nequit omnino ſervari ieiunium, ſervandum ſaltem aliquatenus: ſervanda ſaltem abſtinentia a carnibus. Si forte non ieiunium, ſed abſtinentia a carnibus ſervari nequeat, ieiunandum ſine abſtinentia a carnibus. Si neutrum fieri poteſt, ſervanda ſaltem maxima in cibo ſobrietas, & abſtinendum a condimentis ſuperfluis, & a cibis lautioribus.

4. In locum ieiunii ſubſtituenda alia opera pœnitentiæ, verbi gratia, eleemoſynæ largiores, orationes frequentiores, maior ſolitudo, & cetera id genus: nemo quippe lege pœnitentiæ ſolvitur. (S)

(P) *Vide* R. P. Thomass. *ſupra bocce* §. *litt.* (O). *Lege inſuper, quæ de ea re babentur in doctiſſimo pioque libro celeberrimi Medici Facultatis Pariſienſis* D. Hecquet de Diſpenſ. in Quadrag. *qui proſtat Pariſ. apud Fournier.*

(Q) *Eoſdem Auctores conſule ibidem ut ſupra bocce* §. *litt.* (O)

S. Antonin. *Sum. Theolog. par.* 2. *tit.* 6. *cap.* 2. §. 6. Senes, ſi ſunt multum debiles eo modo poſſunt excuſari (ab ieiunio,) ſicut dictum eſt de infirmis. Ratione autem ſenectutis tantum non excuſantur, ſi ſunt fortes ad ſufferendum ieiunium: nec eſt determinata ætas ab aliqoo uſque ad quos annos quis teneatur ad ieiunium.

(R) Concil. Toletan. VIII. *Can.* 9. *ann.* 653. *ſub* Martino I. Cum Quadrageſimæ dies anni totius decimæ deputentur, quæ in oblatione ieiunii Domini conſecrantur, quibus etiam ſaluberrime conditio humani generis expiatur; dum a quatuor Mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, qoatuor elementis formatus, propter transgreſſionem Decalogi quatuor decies convenienter affligitur: illi auſu temerario hæc omnia contemnentes, voracitatis ingluviem non frenant, &, quod peius eſt, Paſchalia feſta illicitorum eſuum præceptione profanant. Quibus ex hoc adeo acerrime interdicitor, ut quiſquis abſque inevitabili neceſſitate, atque fragilitatis evidenti languore, ſeu etiam ætatis impoſſibilitate, diebus Quadrageſimæ uſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum reus erit reſurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab eiuſdem diei ſancta communione. Et hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipſius anoi tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam: quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam. Illi vero, quos aut ætas incorvat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quam a Sacerdote permiſſum accipiant.

Concilium Narbonense *ann.* 1609. *c.* 10. *de obſervatione ieiuniorum ſub* Paulo V. Quadrageſimale ieiunium, vigiliæ, & quatuor tempora per abſtinentiam, & ciborum delectum obſerventur. Dictis temporibus cibi venales vetiti non exponantur, ſed pro neceſſitate ægrotantium, clam & ſine ſcandalo miniſtrentur, habentibus expreſſam ab Ordinario in ſcriptis licentiam: quam non niſi oota neceſſitate, & ſi fieri poſſit, Medicorum atteſtatione inſpecta conferent. Medicos vero omnes quibuſdam diebus ante Quadrageſimam Epiſcopi ad ſe venire mandent, & moneant ne propriæ ſalutis immemores facilitate nimia, cuiuſpiam male affectam teſtentur ſanitatem, ne ſibi parent gehennam, alios nimia adulatione perdentes.

(S) R. P. Thomassin. *Tract. de Ieiun. Part.* 2. *cap.* 2. Verum cum certa, &

5. Dolendum maxime, quod præ necessitate non possit cum universa Ecclesia servari ieiunium, cuius, ut ex Scripturis patet, tanta vis est & efficacia, maxime ad impetrandam remissionem peccatorum. (T)

I. Cur institutum est ieiunium?

constans Ecclesiæ voluntas sit a primis sæculis ad nostra usque tempora, dispensationes, ne sævæ dissipationes evadant, aliis pœnitentiæ, vel pietatis exercitiis compensari debere, quæ in locum eorum, quorum dispensatio datur, succedant, hæc iusta compensatio debitum est & obligatio, quæ remitti non potest, omnibus Fidelibus communis, qui hanc divinæ iustitiæ compensationem negare minime possunt.

Ecclesiæ Patres omni tempore declarant, quadragesimale ieiunium non in eo situm esse, ut abstineatur a carne & vino, & semel tantummodo in die circa vesperam capiatur cibus, verum in eo, quod iustæ refectionis, qua caremus cum ieiunamus, pretium pauperibus demus, orationi multum vacemus, Ecclesias frequentemus, officiis & Concionibus intersimus, & profanos cœtus & ludicros fugiamus, Confessionis & Communionis Sacramentis nos sæpe muniamus, litibus & dissensionibus finem faciamus; demum continentiam servemus, ut ieiunare possimus, & ieiunemus, ut casti esse possimus.

Monita iussu Eminentiss. Cardinal. de Noailles *Archiepisc. Paris. edita pro iis, quibus in Quadragesima, accedente dispensatione, vesci carnibus licet.* Nos facultatem concedimus N. ex nostra parochia, cuius indigentia nobis nota est, carnem edendi præsentis anni quadragesima, sub hisce tamen conditionibus, quas iussu Domini Archiepiscopi huic subiicimus.

1. Qualibet die, qua hac permissione utetur, eum hortamur ad pensandum hunc abstinentiæ defectum aliquo pietatis actu, præcipue vero eleemosyna; de qua re Confessarium suum consulet.

2. Hac concessione utetur quamdiu necesse erit, iisque tantummodo diebus, quibus opus erit.

3. Si ante quadragesimæ finem convaluerit, abstinens statim fit, & ieiunium servet.

4. Sexta & septima cuiusque hebdomadæ die abstinentiam servet, si per annum servare sit solitus, nec non feria quarta, & alia etiam, si sine gravi incommodo fieri possit, ad quod tamen strictius tenetur hebdomada Passionis & Sancta.

5. Non manducabit cum aliis, cum carnem edet, sed solus seorsim cibum capiet, dolebitque non posse servare abstinentiam & pœnitentiam toti Ecclesiæ communem. Si cui ex eadem familia hæc permissio concessa fuerit, simul cum eo edere poterit.

6. Ab omni embammate, & exquisitiori cibo vel superfluo abstinebit, nihilque capiet, quod ægrum vel infirmum non deceat.

7. Ceterum quoad poterit abstinentiam & quadragesimæ ieiunium servabit, semelque tantummodo cibum capiet, si sine gravi incommodo id fieri queat, vel prandio parvum ientaculum adiiciet, quod Ecclesia concedit iis, qui abstinentiam servant & ieiunium.

8. Toto quadragesimæ tempore spectaculis & ludis omni tempore vetitis non intersit; & si fieri potest, neque iis, qui alias permitti solent.

9. Curabit, ut pauperibus Xenodochiorum & Parœciæ distribuatur quidquid obsonii & iusculi sibi superfuerit, vel iis, qui eadem edendi expressa facultate muniti erunt.

(T) S. Gregor. *Dialog. lib.* 3. *cap.* 23. Cum quodam tempore in Monasterio positus incisionem vitalium paterer, crebrisque angustiis per horarum momenta ad exitum appropinquarem (quam Græci molestiam Græco eloquio syncopem vocant:) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, vitalis mihi spiritus funditus intercidi videretur: Paschalis supervenit dies, & cum sacratissimo sabbato, in quo omnes & parvuli pueri ieiunant, ego ieiunare non possem, cœpi plus mœrore quam infirmitate deficere. Sed tristis animus consilium citius invenit, ut Eleotherium virum Dei secreto in oratorium ducerem; eumque peterem, quatenus mihi, ut die illo virtus ad ieiunandum daretur, suis apud omnipotentem Dominum precibus obtineret:

R. Ut affligatur caro: & fiat Deo satisfactio pro peccatis. (V)

I. Qua maxime ratione valere plurimum in conspectu Dei ieiunium potest?

R. Si ieiunium adiunctam habeat

quod & factum est, nam mox ut oratorium ingressi sumus, humiliter se se cum lacrimis in orationem dedit, & post paullulum completa oratione exiit, & ad vocem benedictionis illius, virtutem tantam meus stomachus accepit, ut mihi funditus a memoria tolleretur eibus, & ægritudo. Cœpi mirari quis essem, quis fuerim: quia & cum ad animum redibat infirmitas, nihil in me ex his quæ memineram recognoscebam. Cumque in dispositione monasterii mens occupata fuisset, obliviscebar funditus ægritudinis meæ; si vero, ut prædixi, rediret ægritudo ad memoriam, cum tam fortem me esse sentirem, mirabar si non comedissem. Qui ad Vesperam veniens, tantæ me fortitudinis inveni, ut si voluissem, ieiunium usque ad diem alterum transferre potuissem.

(V) S. Basil. *Homil.* 1. *de ieiunio*, *tom.* 2. *num.* 1. Ex Isaia didicimus ieiuniorum gratiam, qui ut Iudaicum ieiunandi modum detestatus est, ita verum ieiunium nobis demonstravit: *Nolite ad contentiones & lites ieiunare, sed dissolve omne vinculum iniquitatis*; & Dominus: *Nolite fieri tristes, sed lava faciem tuam, & unge caput tuum*. Sic igitur animis affecti simus, quemadmodum sumus edocti, ac dies instantes haudquaquam tristi animo, sed alacri affectu excipiamus, sicuti decet sanctos. Nemo deiectæ mentis coronatur, nemo mœrens trophæum statuit. Noli tristis esse dum curaris: absurdum fuerit si ob cibos subtractos contristemur, ac non potius super animæ sanitate lætemur: sicque videamur plus tribuere voluptati ventris, quam curæ mentis. Satietas enim in ventrem defert delectationem, sed ieiunium in animam subvehit lucrum. Sis hilari animo, quod tibi a medico datum est pharmacum efficax abolendo peccato. Quemadmodum enim vermes puerorum intestinis germinantes pharmacis quibusdam vehementer acribus, & amaris excutiuntur; ita peccatum in intimis secessibus habitans extinguit, enecatque, simul atque in animam supervenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quod inedia purget animæ viscera.... Si a ligno ieiunasset Eva, nequaquam hoc nunc ieiunio opus haberemus. *Neque enim qui valent, egent medico, sed qui male habent*. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio otiosa & infrugifera est. Maledicta terra spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia vivere iussus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium satisfacito Deo... Quoniam non ieiunavimus exulamus e paradiso. Ieiunemus igitur, ut ad illum postliminio revertamur. An non vides quomodo Lazarus per ieiunium ingressus est paradisum?... Ne causeris corporis infirmam valetudinem, ne dixeris te ieiunium ferre non posse; neque enim mihi istas excusationes proferes, sed iuxta proverbium scienti loqueris, nimirum Deo, quem nihil fugit. Age dic mihi, ieiunare non potes, & potes expleri eduliis, potes conficere corpus escarum pondere? Atqui infirmis, non variam ciborum copiam, sed inediam & abstinentiam a Medicis solere præscribi scio. Qui fit igitur, ut cum ista possis, illa te non posse causeris? Utrum ventri facilius est, tenui victu transmittere noctem, an copia ciborum gravatum iacere.... Hæc utraque inter se componito: Hinc quomodo ieiunium adiungat Deo, illinc quomodo luxus salutem verterit in exitium... Quæ res Esau alienavit a Deo, fratrique in servitutem tradidit, nisi unicum edulium, cuius gratia vendidit ius primogeniti? Iam Samuelem nonne deprecatio cum ieiunio coniuncta donavit matri? Quæ res fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? An non ieiunium? Cum ieiunio in utero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adolevit, quod ieiunium Angelus matri indixerat: *Quidquid proficiscetur e vinea ne edat, vinumque & siceram ne bibat*. Ieiunium Prophetas generat, parentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus convictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc ungit ad pietatem, vigiliæ

Marginal references: *Isai.* LVIII. 4. & 6. — *Matth.* VI. 16. & 17. — *Luc.* V. 31. — *Gen.* XXV. 33. — 1. *Reg.* 1. — *Iudic.* XIII. 14.

familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaraeum sanctificat, Sacerdotem numeris omnibus absolvit; neque enim fieri potest, ut hic absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat ... Ieiunium Eliam magni il-
3. *Reg.* XIX. lius miraculi spectatorem fecit, cum quadraginta dierum ieiunio repurgasset animam, ita demum in spelunca, quae est in Choreb, promeruit videre Dominum, quatenus quidem homini videre datum est.
Id. XVII. 22. Ieiunans viduae filium suum restituit, adversus ipsam etiam mortem robustus factus per ieiunium, vox ab ore ieiuno proficiscens populo transgressori clausit cae-
Ibid. lum annos tres, ac menses sex, .. & adegit omnem populum ad ieiunium ingravescente fame, videlicet ut malitiam, quam e deliciis vitaque dissoluta contraxerant, abstinentia corrigerent ... Elisaeus autem cuiusmodi victu est usus? Quomodo apud Sunamitidem hospitio re-
2. *Reg.* IV. focillatus est? Quomodo ipse Prophetas excepit? Nonne agrestia olera ac farinae pauxillum hospitalitatis munus expleverunt?... Atque ut semel omnia dicam, reperies quotquot fuere sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos... Porro qui caput est omnium ...
Matth. IV. Dominus noster non prius in carne, quam pro nobis adsumpserat, diaboli insultus excepit, quam eam ieiunio communisset, simul & nos erudiens, ut nosmet adversus tentatoris conflictus exemplo Palestritarum ungamus & exerceamus... Proinde si cupis mentem reddere validam,
Exod. XXXIV. fac carnem domes ieiunio... Moses dum alteram accepit legem, altero ieiunio opus habuit. Nisi apud Ninivitas simul cum hominibus ieiunassent & bruta animantia, haud quaquam effugissent subversio-
Ionas III. nem, quam Deus per Ionam fuerat comminatus.

Homil. 2. *de ieiunio*. *n*.7. Ebrietas inimica est Deo, ieiunium poenitentiae initium est. Itaque si cupis per confessionem reverti ad Deum, fugito temulentiam, ne magis etiam abs te Deum alienet. Attamen ad hoc, ut laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare a cibis, sed ieiunemus ieiunium acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est a vitiis immunem esse, continentia linguae, irae cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacii, periurii. Ab his abstinere verum est ieiunium. In his igitur honestum ac bonum est ieiunium. Ceterum deliciemur erga Dominum in meditatione spiritualium eloquiorum, inque suscipiendis salutaribus praeceptis, denique in cunctis dogmatibus, quibus emendantur animi nostri ... Ne veniat in nos ieiunium quod Deus comminatur Iudaeis: *Ecce enim dies venient, dicit Dominus, & inducam in terram famem, non famem panis, neque sitim aquae, sed famem audiendi verbum Domini.* *Amos* VIII. 11.

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 1.

S. CHRYSOST. *Hom. de Ieiunio & Eleemosyna, quae est* 71. *tom.* 6. *pag.* 34. *edit. Paris.* 1624. Bonum est ieiunium. Ostende mihi, an cum iracundus esses lenis factus sis, & cum esses crudelis, benignus evaseris; quoniam si ebrius iracundia sis, quid carnem affligis? Si intus sit invidia & avaritia, quid prodest aquae potus? Non quaero nunc qualis sit mensa, sed an malae mentis facta sit mutatio. Si domina nimirum anima fornicatur, cur ancillam ventrem flagellas? Si anima seducitur, cur corpus maceras? Haec autem dico, non ut vos accusem, sed propter negligentes ... Si ergo velis excipi apud Deum, ieiuna quemadmodum Ninivitae, mi frater.. Noli igitur otiosum ieiunium exhibere, non enim solum ieiunium in caelum ascendit, nisi sororem habeat suam eleemosynam.

Homil. 1. *in Genes. initio.* Communis nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quae umquam peccavimus nos abluere, hanc nobis, quae per ieiunium fit, curationem adinvenit.

Homil. 8. *post med.* Abstinentia a cibis propter hoc recepta est, ut vigorem carnis refrenet, & equum moderanti facile parere faciat.

Homil. 3. *ad popul. Antioch.* Aggredere iter in caelum ferens, asperam & angustam viam attinge & ambula. Quomodo autem poteris & attingere & ambulare? Castigans corpus tuum, & in servitutem redigens: ubi enim via angusta, magnum impedimentum est carnis ex crapula obesitas. Absurdarum undas concupiscentiarum reprime, repelle improbarum hiemem cogitationum .... Horum autem omnium nobis materia ieiunium & magister est.

Hom. 53. *paullo post initium.* Si in paradiso ieiunium necessarium fuit, extra paradisum multo magis. Si ante plagam utilis medicina fuerat, multo magis post plagam. Si necdum bello cupiditatum insurgente nobis arma fuerant opportu-

orationem & cetera bona opera, maxime vero eleemosynam. (X)

I. Quinam peccant contra ieiunii legem?

na, multo magis tantum post cupiditatum vitiorumque prælium a dæmonibus nobis illatum. Igitur necessaria nobis a ieiunio sunt auxilia.

S. August. *Serm.* 205. *alias de div.* 68. *in Quadrag.* 1. *num.* 1. Vobis solemniter etiam exhortatio nostra debetur; ut Dei sermo per nostrum officium ministratus, ieiunatoros corpore pascat in corde; ac sic interior homo cibo suo refectus, exterioris castigationem possit agere, & robustius sustinere. Congruit enim nostræ devotioni, ut qui Domini crucifixi passionem iam propinquantem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipsi etiam faciamus, sicut dicit Apostolus: *Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & concupiscentiis.* Galat. v. 24.

Serm. 207. *alias de diversf.* 31. *in Quadragesf.* 3. *num.* 2. Ieiunemus etiam humiliantes animas nostras, appropinquante die quo Magister humilitatis *humiliavit semetipsum, factus subditus usque ad mortem crucis.* Philip. II. 8. Imitemur eius crucem, abstinentiæ clavis edomitas concupiscentias configentes. Castigemus corpus nostrum, & servituti sobiiciamus: & ne per indomitam carnem ad illicita prodamur, in ea domanda aliquantum & licita subtrahamus. Crapula & ebrietas etiam per dies ceteros devitanda: per hos autem dies etiam concessa prandia removenda. Adulteria & fornicationes semper exsecranda atque fugienda: his autem diebus & a coniugibus temperandum est. Facile tibi obtemperabit caro, ne inhæreat alienis, quæ refrenari consueverit & a suis.

Serm. 208. *alias de diversf.* 72. *in Quadrag.* 4. *num.* 1. Aliquo genere ciborum etiam concessorum atque licitorum, caussa castigandi corporis abstinetis... Cum enim corpus castigatur, & servituti subiicitur, restringendæ sont deliciæ, non mutandæ.

Serm. 209. *alias de diversf.* 73. *in Quadrag.* 5. *num.* 3. Quod enim fit in huiusmodi observationibus (Quadragesimalibus *scilicet*) sana doctrina, non fit caussa immonditiæ devitandæ, sed concupiscentiæ refrenandæ.

Serm. 210. *alias de diversis* 74. *in Quadrag.* 6. *cap.* 1. *num.* 1. Solemne tempus advenit, quod amplius quam per anni cetera spatia, nos orationibus atque ieiuniis animam humiliare, & corpus castigare commoneat.

N. 4. Omnis qui recte ieiunat, aut animam suam in gemitu orationis, & castigatione corporis humiliat ex fide non ficta, aut ab illecebra carnali inopia aliqua spiritali veritatis, & sapientiæ, delectatione suspensa ad famem sitimque sentiendam descendit eius intentio.

Serm. de utilitate ieiun. cap. 3. *n.* 3. Ne quisquam forte hoc faciens (hoc est ieiunans) Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibi, aut soggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis, quia ieiunas? Defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris pœnam, tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est, qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me plane, ut ille parcat: do de me pœnas, ut ille subveniat, ut placeam oculis eius, ut delectem suavitatem eius. Nam & victima excruciatur, ut in aram imponatur. Minus premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo, servo ventris, responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento forte insideres, si equo utereris, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne ut securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Ierusalem, plerumque me rapit, & de via conatur excludere: via autem mea Christus est: ita exsultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quam utiliter ieiunetur.

S. Leo Mag. *Serm.* 13. *al.* 12. *de ieiun.* 10. *mens.* 2. Quid enim potest efficacius esse ieiunio, cuius observantia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda soperamus? Semper enim virtuti cibus ieiunium fuit. De abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubriora consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innovatur.

(X) Isai. lviii. 1. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annontia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in

diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quæ iostitiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit, rogant me iudicia iustitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunavimus, & non aspexisti: humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die ieiunii invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pogno impie. Nolite ieionare sicut osque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Numquid tale est ieiunium, quod elegi per diem affligere hominem animam suam? Numquid contorquere quasi circulum caput suum, & siccum, & cinerem sternere? Numquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum toam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.

Tob. xii. 8. Bona est oratio cum ieionio, & eleemosyna magis quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.

S. Io. Chrysost. *tom.* 5. *Serm.* 52. In his diebus omnes per preces, per eleemosynam, per ieiunium, per vigilias, per lacrimas, per confessionem, ac per cetera omnia diligenter expurgati pro capite nostro cum conscientia pura accedemus.

S. Aug. *Serm.* 205. *alias de divers.* 68. *in Quadragef.* 1. *num.* 2. Quod vobis demitis ieiunando, eleemosynis addite prærogando .... Corpus quod carnalibus affectibus solvebatur, puris precibus prosternatur. Manus quæ amplexibus implicabantur, orationibus extendantur. Vos autem qui etiam per alios dies ieionatis, per hos augete quod facitis. Qui per alios dies perpetua continentia crucifigitis corpus, per hos Deo vestro crebrioribus & intentioribus inhærete orationibus. Omnes unanimes, omnes fideles fideliter, omnes in hac peregrinatione onius patriæ desiderio suspirantes, & amore ferventes.

Serm. 206. *alias de divers.* 70. *in Quadrag.* 2. *num.* 1. Sed orationibus nostris, quibus ad Deum facilius volando perveniant, eleemosynis & ieiuniis pennas pietatis addamus. Hinc autem intelligit animus Christianus, quantum remotus esse debet a fraude alienæ rei; quando sentit simile esse fraudi si superflua sua non tribuerit indigenti.

N. 3. Ita oratio nostra humilitate & caritate, ieiunando & dando, temperando & ignoscendo, bona tribuendo & mala non retribuendo, a malo declinando & bona faciendo, quærit pacem, & consequitur eam. Volat enim talibus oratio pennis adminiculata virtutum: & quo Christus pax nostra præcessit, facilius perfertur in cælum.

Serm. 207. *alias de divers.* 71. *in Quadrag.* 3. *num.* 1. Exerceamus itaque eleemosynas nostras tanto impensius, tantoque frequentius, quanto propinqoior fit dies, qua nobis prærogata eleemosyna celebratur. Quia ieiunium sine misericordia ei nihil est qui ieiunat.

N. 3. His diebus adminicolis piarum eleemosynarum, & frugalium ieioniorum oratio nostra in superna sustollitur.

Serm. 208. *alias de divers.* 72. *in Quadrag.* 4. *num.* 1. Ipsum tempus, etiam tacentibus nobis, satis vos admoneat & hortetur; ut ieioniis & orationibus & eleemosynis solito instantius & alacrius ferveatis.

N. 2. Iam vero eleemosynas his diebus augere, qoodam modo ex debito est. Ubi enim iustius quam miserendo impenditis, quod vobis abstinendo demitis? Et qoid iniquios, quam ut quod minus erogat abstinentia, servet permanens avaritia, aut consumat dilata luxuria? Intendite itaqoe quibus debeatis quod vobis denegatis: ut quod detrahit temperantia voluptati, addat misericordia caritati.

Serm. 209. *alias de divers.* 73. *in Quadragef.* 5. *num.* 2. Ut autem nostræ orationes congruis adminicolis adioventur, qooniam in his diebus ferventiores eas habere debemos; etiam eleemosynas ferventius erogemus. Ipsis adiiciatur, quod nobis ieiunando, & a cibis solitis abstinendo detrahitur. Quamvis eas debeat largiores habere, qui propter aliquam necessitatem corporis sui & consuetudinem alimentorum non potest abstinere, ut hoc

Pars II
Sect. IV
Cap. VI.
§. 1.

addat pauperi, quod sibi detrahit: sed ideo plus det pauperi, quia sibi non detrahit; ut quoniam minus potest orationes suas castigatione corporis adiuvare, abundantiorem in corde pauperis includat eleemosynam, quæ pro illo possit orare. De Scripturis sanctis hoc est saluberrimum amplectendumque consilium: *Include*, inquit, *eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit*.

Eccl. xxix. 15.

N. 3. Estote ergo his diebus & crebrius ieiunantes, & vobis parcius impendentes, & egenis largius tribuentes.

Serm. 210. *alias de divers.* 74. *in Quadrages.* 6. *cap.* 6. *n.* 9. Nunc itaque in persona Christi, ut non circumveniamini a satana, exhortor vos, Dilectissimi, ut quotidianis ieiuniis, largioribus eleemosynis, ferventioribus orationibus Deum propitietis.

Cap. 10. *num.* 12. Præcipue sane pauperum memento te, ut quod vobis parcius vivendo subtrahitis, in cælesti thesauro reponatis. Accipiat esuriens Christus, quod ieiunans minus accipit Christianus. Castigatio volentis, fiat sustentatio non habentis; voluntaria copiosi inopia, fiat necessaria inopis copia.

S. Leo Magn. *Serm.* 12. *al.* 11. *de ieiun.* 10. *mensis cap.* 4. Tria vero sunt, quæ maxime ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna, quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosius observandum, quod Apostolicis accepimus traditionibus consecratum ... Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulque per omnia Dei in nobis imago renovatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione solliciti, & ad sustentationem proximi indesinenter simus intenti. Hæc triplex observantia omnium virtutum comprehendit effectus. Hæc ad imaginem & similitudinem Dei pervenit, & a Spiritu sancto inseparabiles facit. Quia in orationibus permanet fides recta, in ieiuniis innocens vita, in eleemosynis mens benigna.

Serm. 13. *al.* 12. *de ieiun.* 10. *mens.* 2. Sed quia non solo ieiunio animarum nostrarum salus acquiritur, ieiunium nostrum misericordiis pauperum suppleamus. Impendamus virtuti, quod subtrahimus voluptati. Fiat refectio pauperis, abstinentia ieiunantis. Studeamus viduarum defensioni, pupillorum utilitati, lugentium consolationi, diffidentium paci. Suscipiatur peregrinus, adiuvetur oppressus, vestiatur nudus, foveatur ægrotus; ut quicumque nostrum de iustis laboribus auctori bonorum omnium Deo sacrificium huius pietatis obtulerit, ab eodem regni cælestis præmium percipere mereamur.

Serm. 15. *al.* 14. *de ieiun.* 10. *mens.* 4. *c.* 1. Curandis igitur læsionibus, quas sæpe incidunt, qui cum invisibili hoste confligunt, trium maxime remediorum est adhibenda medicina. In orationum instantia, in castigatione ieiunii, in eleemosynæ largitate: quæ cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Serm. 16. *al.* 15. *de ieiun.* 10. *mens.* 5. *c.* 2. Efficacissima pro peccatis deprecatio est in eleemosynis atque ieiuniis, & velociter ad divinas conscendit aures talibus oratio elevata suffragiis.

Serm. 80. *al.* 78. *de ieiun. Pentecostes* 3. Sanctas continentiæ delicias appetentes, aliquantulum nobis de terrenorum ciborum abundantia subtrahamus; ita ut proficiat eleemosynis, quod non impenditur mensis. Tunc enim demum ad animæ curationem proficit medicina ieiunii, cum abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis.

S. Greg. *Reg. Pastor. part.* 3. *cap.* 19. *alias cap.* 43. *admon.* 20. Admonendi sont abstinentes, ut noverint quia tunc placentem Deo abstinentiam offerunt, cum ea quæ sibi de alimentis subtrahunt, indigentibus largiuntur ... Non enim Deo, sed sibi quisque ieiunat, si ea quæ ventri ad tempus subtrahit, non egenis tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit.

Concil. Tiaur. *ann.* 895. *cap.* 35. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum summa devotione ieiunandum; & omni intentione est orandum, atque unicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ.

S. Bern. *Serm.* 4. *in Quadrag. n.* 2. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? Quod absit. Sublevetur ergo ieiunium penna quadam orationis.

Theodulph. Episc. Aurelian. *in instruct. Pastor. cap.* 38. Diebus vero ieiunii eleemosyna facienda est, & cibum vel potum, quo quisque uti debuit, si non ieiunaret, pauperibus eroget. Quia ieiu-

R. 1. Qui his diebus prohibitos cibos comedunt. (Y)

2. Qui extra refectionis tempus comedunt, immo & qui bibunt liquores, in quibus est aliquid alimenti. (Z)

3. Sunt Theologi qui contendant ipso aquæ potu, si sine necessitate extra tempus refectionis sumatur, frangi ieiunium. (AA)

4. Qui in ipsa refectione legitima vel nimis vel lautius comedunt. (BB)

5. Qui plus æquo comedunt in

---

nare, & cibos prandii ad cœnam reservare, non mercedis, sed ciborum est incrementum.

Cap. 39 (Quadragesimali tempore) concurrendum est ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, sive vespertinis officiis, eleemosynis ad cibum accedendum est.

Cap. 43. Abstinendum est in his sacratissimis diebus a coniugibus, & caste & pie vivendum ut sanctificato corde & corpore isti sancti dies transigantur, & sic perveniatur ad diem sanctum Paschæ. Quia pene nihil valet ieiunium, quod coniugali opere polluitur, & quod orationes, vigiliæ, & eleemosynæ non commendant.

AUCTOR *Vitæ Ludovici Pii Imperat. apud* QUERCET. *tom.* 2. *pag.* 318. 319. Quadragesimale ieiunium inchnavit, &c. Solitus erat hoc tempus Psalmorum decantatione, orationum instantia, Missarum celebratione, eleemosynarum liberalitate, cum summa devotione totum solemne reddere, ita ut vix uno, aut duobus diebus propter exercitationem equitationi indulgeret.

S. RATHERIUS *in Serm.* 1. *de Quadrag.* SPICILEG. *tom.* 2. *pag.* 281. Fac eleemosynam, ieiuna, & ora. His enim, nisi duabus alis ieiunia nostra vehantur, cælum non valent conscendere: orationum videlicet & eleemosynarum iuvamine.

CONVENT. MELODUN. *ann.* 1579. *cap. de ieiunio.* Ornentur Christianorum ieiunia precum assiduitate, victus honesta tenuitate, & eleemosynarum pia largitione, iuxta illud Augustini, *Sic ieiuna, ut in alio te prandisse gaudeas.*

Quam necessaria sit eleemosyna, ut ieiunia nostra Deo grata sint, multis probat R. P. THOMASSIN. *Tract. de Ieiun. par.* 2. *cap.* 16. *n.* 3. *& seq. præsertim ex* S. LEON. MAGN. *Serm.* 85. *cap.* 3. In hac sane observantia, Dilectissimi, quamvis omnes nos unanimiter oporteat esse devotos, si qui tamen sunt quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem qui supra vires est corporum, redimant impendiis facultatum. Multa enim sunt opera pietatis, quæ ipsam edendi necessitatem, merito ampliore commendent (*forte* compenset,) si ieiunantium purificationem studio benignitatis acquirunt. Nam cum ii, qui nihil omittunt de humiliatione ieiunii, sub sterili fatigatione desudent, nisi se eleemosynarum, qua possunt erogatione sanctificent; dignum est, ut in alimoniam pauperum abundantior sit eorum largitio, quorum ad abstinendum minor est fortitudo. Quod ergo in sua sibi infirmitate non denegat, alienæ inopiæ libenter impendat: & propriam necessitatem faciat sibi cum indigente communem. Non culpatur infirmus ieiunium solvens, a quo cibum accipit pauper esuriens: nec escam sumendo polluitur, qui eleemosynam impertiendo mundatur, dicente Domino: *Date eleemosynam & ecce omnia munda sunt vobis.* Luc. xi. 41.

(Y) *Vide auctoritates* SS. PATRUM *infra hocce §. lit.* BB *quibus patet curam maximam adhibuisse fideles ne carnibus ieiuniorum tempore vescerentur: & ex quo liquet esum carnium semper æstimatum fuisse piaculum maximum.*

(Z) *Id patet ex* S. THOM. 2. 2. *Quæst.* 147. *art.* 6. *cuius verba laudavimus supra hocce §. litt.* (M) *&* (N) *etenim S. Doctor* eos tantum liquores permittit, qui ad nutritionem minus conferunt; & electuaria quæ non alimenti instar sed medicinæ tantum sumuntur.

(AA) *Id probavimus ex* R. P. THOMASS. *immo ex SS. PP. placitis ab eo in medium allatis supra hocce §. litt.* (N)

(BB) S. HIERON. *Epist. ad Nepot.* Audio quosdam contra rerum hominumque naturam, aquam non bibere, nec vesci pane: sed sorbitiunculas delicatas, & contrita olera, betarumque succum, non calice sorbere, sed concha. Proh dolor!

Non erubescimus istiusmodi ineptiis, nec tædet superstitionis! Insuper etiam famam abstinentiæ in deliciis quærimus.

Epist. ad Furiam de viduitate servanda. Inde est quod nonnulli vitam pudicam appetentium in medio itinere corruunt; dum solam abstinentiam carnium putant, & leguminibus onerant stomachum, quæ moderate parceque sumpta innoxia sunt.

IULIAN. POMER. *de vita contemplat. lib.* 2. *cap.* 23. Illi autem qui... gloriam sibi velut de abstinentia districtiore conquirunt, sic ab omnibus animalibus iudicant temperandum, ut peregrinis pomis, ceterisque sorbitiunculis delicatis immanem sui corporis impleant appetitum... Illi quoque qui negata sibi vini perceptione, diversorum poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abstinentiam videntur implere... In vini enim usu, non a vino tantum sed ab omnibus quæ accipientes inebriant; vel ab aliis quæ etsi non ebrietatem, suavitatem certe percepta conciliant, abstinebit: ut sit veritate abstinentiæ perfecte consummatus, non eius imagine foris splendidus, intus canus.

S. ISIDOR. HISPAL. *Sentent. lib.* 2. *cap.* 44. Spernitur ieiunium, quod in vesperum repletione ciborum reficitur. Neque enim reputanda est abstinentia, ubi fuerit saturitas ventris subsecuta. Spernitur ieiunium, quod in vesperum deliciis compensatur, dicente Isaia Propheta: Ecce in die ieiunii vestri invenitur voluptas vestra. Voluptas enim deliciæ intelliguntur. Sicut enim repetitio debiti, & lites, & contentio, & percussio, ita & deliciæ improbantur a Propheta in ieiunio.

Isai. LVIII. 3.

S. AUG. *Serm.* 205. *alias de diversis* 68. *in Quadr.* 1. *num.* 2. Nemo sub abstinentiæ specie, mutare affectet potius, quam resecare delicias; ut pretiosos cibos quærat, quia carne non vescitur, & insuetos liquores, quia vinum non bibit: ne per occasionem quasi domandæ carnis, magis agat negotium voluptatis.

Serm. 207. *alias de diversis* 71. *in Quadrag.* 3. *num.* 2. Sane cavendum est ne mutes, non minuas voluptates. Videas enim quosdam pro usitato vino, insuetatos liquores exquirere, & aliorum expressione pomorum, quod ex uva sibi denegant, multo suavius compensare; cibos extra carnes multiplici varietate ac iocunditate conquirere; & suavitates quas alio tempore confectare pudet, huic tempori quasi opportune colligere: ut videlicet observatio Quadragesimæ non sit veterum concupiscentiarum repressio, sed novarum deliciarum occasio. Hæc, Fratres, ne vobis persuasa subrepant, quanta potestis vigilantia providete. Parsimonia ieiuniis coniungatur. Sicut ventris castiganda saturitas, ita gulæ irritamenta cavenda sunt. Non humanorum alimentorum genera detestanda, sed carnalis est delectatio refrenanda. Esau non pingui vitulo vel volatilibus saginatis, sed immoderate concupita lenticula reprobatus est. Sanctum David aquam plus iusto desiderasse pœnituit. Non operosis ergo neque pretiosis, sed in promptu positis & quibusque vilioribus alimentis est corpus a ieiunio reficiendum, vel potius fulciendum.

Serm. 208. *alias de diversis* 72. *in Quadrag.* 4. *num.* 1. Fidelium corpora cum servituti subiiciuntur, proficit spiritali saluti, quidquid corporali minuitur voluptati. Ideoque cavendum est, ne pretiosas escas, vel pro aliis alias, vel etiam pretiosiores sine carnibus animalium requiratis. Cum enim corpus castigatur, & servituti subiicitur, restringendæ sunt deliciæ, non mutandæ. Quid enim interest in quali cibo concupiscentia immoderata culpetur? Non utique de solis carnibus, sed etiam de quibusdam pomis & agriculturæ alimentis Israelitarum concupiscentia divina voce damnata est. Et Esau non propter offam suillam, sed propter lenticulam desiicatam, sua primogenita perdidit.

Serm. 209. *alias de diversis* 73. *in Quadrag.* 5. *num.* 3. Qui sic se a carnibus temperant, ut alias escas & difficilioris præparationis & pretii maioris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam.

Serm. 210. *alias de divers.* 74. *in Quadrag.* 6. *cap.* 8. *num.* 10. Sunt quidam observatores Quadragesimæ deliciosi potius quam religiosi, exquirentes novas suavitates magis quam veteres concupiscentias castigantes; qui copiosis pretiosisque apparatibus fructuum diversorum, quorumlibet obsoniorum varietates & sapores superare contendunt: vasa in quibus coctæ sunt carnes tamquam immunda formidant, & in sua carne ventris & gutturis luxuriam non formidant: ieiunant, non ut solitam temperando minuant edacitatem; sed ut immoderatam differendo augeant aviditatem. Nam ubi tempus reficiendi advenerit, opimis mensis

cœnula, quæ quidem, ut diximus, non censetur esse refectio. Nam ieiunare idem est quam semel in die refici, nec ante meridiem. (CC)

6. Contra ieiunii legem peccant & domini, sive qui diebus ieiunii famulos suos sine necessitate adigunt ad opera, cum quibus stare ieiunium nequit. (DD)

§. 2. *De Quadragesimali Ieiunio.*

I. Quis Quadragesimale ieiunium instituit?

R. Ieiunium hoc ab Apostolica traditione manavit, & ab Apostolis ad nostra usque tempora per omnes Ecclesias continua serie observatum est. (A)

---

tamquam pecora præsepibus irruunt; numerosioribus ferculis corda obruunt ventresque distendunt; artificiosis, & peregrinis condimenrorum diversitatibus gulam, ne vel copia compescatur, irritant. Denique tantum capiunt manducando, quantum digerere non sufficiant ieiunando.

Cap. 9. *num.* 11. Sunt eriam qui vinum ita non bibunt, ur aliorum expressione pomorum alios sibi liquores, non salutis caussa, sed iocunditatis, exquirant: tamquam non sit Quadragesima piæ humilitatis observatio, sed novæ voluptatis occasio. Quanto enim honestius, si stomachi infirmitas aquam potare non tolerat, vino usitato & modico sustentetur, quam quærantur vina quæ vindemiam nesciunt, quæ torcularia non noverunt; non ut potus mundior eligatur, sed ut frugalior improbetur? Quid antem absurdius, quam tempore quo caro arctius castiganda est, tantas carni suavitates procurare, ut ipsa faucium concupiscentia nolit Quadragesimam præterire? Quid inconvenientius, quam in diebus humilitatis, quando pauperum victus omnibus imitandus est, ita vivere, ut si toto tempore sic vivatur, vix possint divitum patrimonia sustinere? Cavete ista, Dilectissimi: cogitate quod scriptum est, *Post concupiscentias tuas non eas.* Quod saluberrimum præceptum si omni tempore observandum est, quanto amplius his diebus, quando ita turpe est si cupiditas nostra ad inusitatas laxetur illecebras, ut merito culpetur qui non restrinxerit usitaras. *Eccli. xviii. 30.*

(CC) *Vide supra litt.* (N) *hocce* §.

(DD) S. BASIL. *Homil.* 1. *de ieiun. n.* 7. Sit ieiunium famulis requies a perpetuis laboribus, qui tibi per totum annum inserviunt.

Homil. 2. *n.* 7. Excipite (ieiunium) servi, ut respirationem a perpetuis servitii laboribus.

CONCIL. AURELIAN. I. *ann.* 511. *can.* 27. Rogationes, id est, Litanias ante Ascensionem Domini, ab omnibus Ecclesiis placuit celebrari: ita ut præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis festivitare solvatur: per quod triduum servi & ancillæ ab omni opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur.

(A) S. AUGUST. *Epistol.* 36. *alias* 86. *ad Casulan. cap.* 11. *num.* 25. In Evangelicis & Apostolicis litteris, totoque instrumento quod appellatur Testamentum novum,... video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, quibus oporteat præcepro Domini vel Apostolorum non invenio definitum.

Vide infra hocce litt. CASSIAN. *collat.* 21. *cap.* 30.

TERTULL. *Lib. de ieiuniis paullo post initium n.* 2. Certe Psychici (*sic Montani sectator factus vocat Catholicos*) in Evangelio illus dies ieiuniis determinatos putaor, in quibus ablatus est sponsus; & hos esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum, abolitis legalibus & Propheticis vetustatibus... Itaque de cetero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ disciplinæ, pro temporibus & caussis uniuscuiusque: sic & Apostolos observasse, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum.

S. HIERON. *Epistol.* 54. *ad Marcellum.* Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum toto anno tempore nobis congruo ieiunamus.

Epist. 18. *alias* 22. *ad Eustochium, pag.* 46. *edit. PP. BB.* Ieiunium totius

Pars II. Sect. IV. Cap. VI. §. 2.

anni æquale eſt, excepta Quadrageſima, in qua ſola conceditur diſtrictius vivere.

Epiſt. 57. alias 7. ad Lætam de inſtit. filiæ. In Quadrageſima continentiæ vela pandenda ſunt.

S. Athanas., *in Encycl. ad Epiſc. Epiſtol. num.* 4. Hæc autem in ipſa ſancta Quadrageſima circa feſtum Paſchæ geſta ſunt, quo tempore fratres quidem ieiunabant; præclarus autem ille Gregorius Caiphæ mores imitatus, cum Pilato duce adverſus pios Chriſti cultores debacchabatur.

Concil. Laodicenum *can.* 50. Quod non oportet in Quadrageſimæ poſtrema ſeptimana ieiunium ſolvere feriæ quintæ, ſed oportet totam Quadrageſimam ieiunare aridis veſcentes.

S. Greg. Nyss. *Serm. in princip. Ieiunii, tom.* 2. *pag.* 253. Habeat igitur corpus decem menſes, & paullo plus. Concedat mihi Quadrageſimam, & quidem ſolidam, ut paulliſper ex cœno liberer.

S. Leo Mag. *Serm. 39. al. 38. de Quadrag.* 1. *cap.* 4. Nos itaque divinis inſtitutionibus eruditi, ad agonem præſentis certaminis ſcienter accedimus.

Serm. 44. al. 43. de Quadr. 6. cap. 2. Apoſtolica inſtitutio Quadraginta dierum ieiuniis impleatur, non ciborum tantummodo parcitate, ſed privatione maxime vitiorum.

Serm. 47. al. 46. de Quadrag 9. cap. 1. Devotionem noſtram præſentes vel maxime dies exigunt, quos illi ſublimiſſimo divinæ miſericordiæ ſacramento ſcimus eſſe contiguos. In quibus merito a ſanctis Apoſtolis per doctrinam Spiritus ſancti maiora ſunt ordinata ieiunia, ut per commune conſortium Crucis Chriſti etiam nos aliquid in eo, quod propter nos geſſit, ageremus.

S. Io. Chrysost. *Homil.* 22. *in Geneſ.* Ob hoc ieiunium, & Quadrageſima, & tot dierum ſynaxes, auditiones, preces, & doctrinæ ſuſceptæ ſunt, ut abſterſis ſceleribus per iſtius modi ſtudium, quæ nobis hoc anno quocumque modo illita inhæſerunt, cum ſpiritali ſecuritate, illius incruenti ſacrificii participes efficeremur.

Homil. 11. Ita & nunc qui in hac quadrageſima ieiunii curſum ſuſcepere, quaſi ſtationes, & diverticula, & littora, & portus per duas hebdomadæ dies Dominus quietem largitus eſt: ut & corpori aliquantulum ieiunii labores remittantur, & animam refocillent ieiunantes, & exactis illis duobus diebus in pulcre cœpto itinere alacriter pergant.

S. Ambros. *Lib. 3. de virginitate*. Debet eſſe aliquid, quod Quadrageſimæ diebus addatur, ſed ita ut nihil oſtentationis cauſſa fiat, ſed religionis.

Lib. de Elia & ieiun. cap. 10. Quadrageſima totis præter ſabbatum & Dominicam ieiunatur diebus.

S. August. *Lib. 2. ad inquiſit. Ianuarii ſeu Epiſt. 55. alias 119. cap. 14. num.* 27. Hæc & ex auctoritate divinarum Scripturarum, & univerſæ Eccleſiæ, quæ toto orbe diffunditur, conſenſione, per anniverſarium Paſcha celebrantur, in magno utique ſicut iam intelligis ſacramento. *Quæ verba tam ad ea quæ dixerat ſupra, quam ad ſequentia referri debere exiſtimo. Si quidem mox addit.*

Cap. 15. num. 28. Quadrageſima ſane ieiuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moyſi & Eliæ, & ex Evangelio: quia totidem diebus Dominus ieiunavit, demonſtrans Evangelium non diſſentire a lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſi, lex; in perſona Eliæ, Prophetæ accipiuntur.

Serm. 125. de verbis Evangelii Ioan. 5. alias 15. ex Sirmondianis. num. 9. Ante Paſcha quadraginta diebus ieiunamus. Signum enim eſt ante Paſcha vitæ huius noſtræ laborioſæ, ubi in laboribus & ærumnis, & continentiæ implemus legem.

Serm. 209. alias de diverſis 73. in Quadrageſ. 5. n. 1. Hi ſunt enim quadraginta dies ſacratiſſimi toto orbe terrarum, quos propinquante Paſcha univerſus mundus, quem Deus in Chriſto reconciliat ſibi, prædicanda devotione concelebrat.

Serm. 210. alias de diverſis 74. in Quadrageſ. 6. cap. 6. num. 8. Hoc totum corpus Chriſti per totum orbem diffuſum, id eſt, tota hoc agit Eccleſia, & illa unitas quæ dicit in Pſalmo, *A finibus terræ ad te clamavi, dum angeretur cor meum*. Unde iam nobis elucet cur Quadrageſima inſtituta ſit huius humiliationis ſolemnitas. Quæ enim a finibus terræ clamat, cum angitur cor eius, a quatuor orbis terræ partibus, clamat, quas frequenter etiam Scriptura commemorat Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie. Per hoc totum ille Decalogus legis, iam non per litteram tantummodo metuendus, ſed per gratiam caritatis implendus, indictus eſt.

Auctor. *Serm. 23. S. Ambroſ. adſcrip.* Si quiſquam unam diem abſtinendo prætermiſerit, totam Quadrageſimam violaverit.

Serm. 25. Non enim, Fratres, leve peccatum est fidelibus indictum Quadragesimam a Domino non ieiunare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissolvere... Christo pro te esuriente tu prandes? Salvatore ieiunante tu reficeris? Non igitur, ut dixi, leve peccatum est indictum violare ieiunium.

Serm. 34. ... Sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in Quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria; illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa invitamur, ad ista compellimur.

Serm. 36. ... Qui constitutum numerum una die manducando præterit, non ut unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimæ transgressor ... Hæc non tam Sacerdotum præcepta quam Dei sunt.

S. Cæsarius *Serm.* 46. *alias de tempore* 62. *apud* S. August. *in App ad.* 142. *n.* 1. Aliis diebus ieiunare, aut remedium, aut præmium est; in Quadragesima non ieiunare peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima qui potest, & non ieiunat, sentiet pœnam.

Fatendum est tamen variis veterum testimoniis adductos fuisse quosdam ut crederent primis Ecclesiæ temporibus, ieiunium ante Pascha varie celebratum fuisse, ac 1. Eusebius *Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 24. *ex* S. Iren. *ad Victor. Epist.* Quidam existimant, unico die sibi esse ieiunandum, alii duobus, alii pluribus, nonnulli etiam quadraginta horis, diurnis ac nocturnis computatis diem suum metiuntur. Atque hæc in observando ieiunio varietas non nostra primum ætate nata est, sed longe antea apud maiores nostros cœpit.

Socrates *Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 22. *pag.* 286. Hoc loco de variis Ecclesiarum ritibus pauca subiicere, nequaquam erit intempestivum. Primum igitur ieiunia illa quæ ante Pascha fiunt, aliter apud alios observari reperias. Nam qui Romæ sunt, tres continuas hebdomadas ante Pascha exceptis sabbato & Dominica die ieiunant. Qui vero in Illyrico & per universam Achaiam, & qui Alexandriæ degunt, sex ante Pascha septimanas ieiunant; idque ieiunium Quadragesimam vocant. Alii rursus diversum ab aliis morem secuti, septima hebdomade ante Pascha ieiunium ordiuntur; ad tres dumtaxat septimanas, quinque dierum singulas per intervalla ieiunantes, nihilominus hoc tempus ipsi quoque Quadragesimam appellant. Ac mihi quidem mirari subit, qua ratione isti licet de numero dierum inter se dissentiant, eodem tamen nomine Quadragesimam vocent. Huius autem appellationis pro suo quisque ingenio alius aliam rationem affert.

S. Chrysost. *Hom.* 16. *ad pop. Antioch.* Consuetudinem omnes habent per Quadragesimam interrogare, quot quisque septimanas Quadragesimæ ieiunavit; & dicentes audire licet, hos quidem quod duas, hos vero quod tres, illos vero quod omnes ieiunaverunt septimanas. Si alius dicat, Totam ieiunavi Quadragesimam; dic tu, Inimicum habebam & conciliatus sum ... Si ciborum ieiunium ieiunamus, præteritis quadraginta diebus præterit & ieiunium; si vero peccatis abstineamus, ieiunium continuum erit.

At R. P. Thomass. *Tract. de ieiun. part.* 1. *cap.* 8. *n.* 2. *supra laudata S. Irenæi verba explicat.* D. Irenæus nihil aliud voluit dicere in loco ab Eusebio relato, *Neque enim de die solum controversia est, sed etiam de forma ipsa ieiunii.* Hoc est, discrimen politiæ inter Ecclesias non de die Paschæ, sed de ieiunio, & ipsius forma est. *Quidam enim existimant unico die sibi esse ieiunandum.* Hoc est, quosdam hebdomada sancta ieiunasse, quod est Paschæ ieiunium, singulis diebus semel vesperi cibum sumsisse; itaque ieiunium unius tantum diei erat. Alii duobus, alii pluribus; alii altero quoque die semel edebant; alii nonnisi tertio quoque die comedebant. Nonnulli etiam quadraginta horis diurnis ac nocturnis computatis diem suum metiuntur. Alii exquisitam hanc pietatem adeo affectabant, ut nonnisi post horas quadraginta semel manducarent; atque ita sua abstinentia non modo per quadraginta quadragesimæ dies, sed etiam per quadraginta horas, quibus quodlibet hebdomadæ Paschæ ieiunium compositum erat, celebrior fieret. Clarum itaque mihi videtur esse, D. Epiphanium D. Irenæi verba tantummodo illustrasse.

Sententiam sancti Irenæi assecutum esse auctorem doctum, & falli Socratem abunde probant Sozomenus & S. Epiphanius, quorum hæc sunt verba:

Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 19. Quadragesimam in qua populus ieiunare solet, alii quidem sex dierum septimanis computant, ut Illyrii, & Occidentales, totaque Africa & Ægyptus & Palæstina. Alii

vero feptem hebdomadas computant, ut Conftantinopoli & per cunctas in circuitu provincias, ufque ad Phœnicem .... Nonnulli e fex aut feptem illis hebdomadis, tres per intervalla ieiunant; alii tres fimul hebdomadas Pafchale feftum proxime antecedentes continuant: quidam duas tantum ut Montaniftæ.

S. Epiphan. *in Expofit. fidei*, *num.* 22. Ceterum ante feptem Pafchatis dies Quadragefimam obfervare, atque in ieiuniis perfeverare eadem confuevit Ecclefia: Dominicis vero nullis omnino, adeoque nec ipfius quidem Quadragefimæ ieiunare folet. Præterea fex illos Pafchatis dies Xerophagiis, hoc eft, arido victu, transigere populus omnis affuevit: hoc eft panem dumtaxat cum aqua fub vefperam adhibere. Immo vero nonnulli ad biduum, vel triduum, vel quatriduum ufque ieiunia prorogant. Alii totam hebdomadem adufque fequentis Dominicæ gallicinium fine cibo transmittunt. Pervigilia vero fex obeunt, ac totidem fynaxes; quæ tota Quadragefima poft horam nonam ad ad vefperam ufque celebrantur.

Porro facram Quadr. velut totius anni decimas ieiunio confecr. fuiffe docet Cassian. *Collat.* 21. *cap.* 24. *Germ. interroganti*: Quid cauffæ eft ut fex hebdomadibus Quadragefima celebretur, licet in quibufdam provinciis religionis forfitan propenfior cura, adieciffe hebdomadam etiam feptimam videatur, cum neuter numerus die Dominico fabbatoque fubtracto, quadraginta dierum impleat fummam? Sex enim & triginta dies in ipfis hebdomadibus tantummodo concluduntur.

Cap. 25. *Refpondet Theonas*: Evidentiffimam huius etiam rei percipite rationem, ut manifeftius approbetis nihil irrationabile noftros tradidiffe maiores. Lege Mufaica univerfo populo generalis eft promulgata præceptio: *Decimas tuas & primitias offeres Domino Deo tuo*. Itaque qui fubftantiarum noftrarum, omniumque fructuum decimas offerre præcipimur, multo magis neceffe eft, ut ipfius quoque converfationis noftræ, & humani ufus operumque noftrorum decimas offeramus, quæ profecto in fupputatione Quadragefimæ evidenter implentur. Omnis enim dierum numerus, quibus revolutus in orbem annus includitur, triginta fex fenis dierum numero decimatur: in feptem vero hebdomadibus, fi dies Dominici & fabbata fubtrahantur, quinque & triginta fuperfunt dies ieiuniis deputati; fed adiecta illa vigiliarum die, qua ufque in gallorum cantum illucefcente Dominica ieiunium fabbati protelatur, folum fex & triginta dierum numerus adimpletur, verum etiam pro decimis quinque dierum, qui refidui videbantur, fi illud quod fupereft adiectum noftis fpatium computetur, plenitudini totius fummæ omnino nihil deerit.

Cap. 29. *Int.* Hac igitur Quadragefimæ lege qui iuftus atque perfectus eft non tenetur; nec exigui huius canonis fubiectione contentus eft, quem profecto illis qui per totum anni fparium deliciis, vel negotiis fæcularibus implicantur Ecclefiarum Principes ftatuerunt: ut vel hac legali quodammodo neceffitate conftricti, his faltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ fuæ, quos totos quafi fructus quofdam fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

Cap. 30. *Refp.* Sciendum fane hanc Quadragefimæ obfervantiam, quamdiu Ecclefiæ illius primitivæ perfectio inviolata permanfit, penitus non fuiffe. Non enim præcepti huius neceffitate, nec quafi legali fanctione conftricti arctiffimis ieiuniorum terminis claudebantur, qui totum anni fpatium æquali ieiunio concludebant. Verum cum ab illa Apoftolica devotione defcendens quotidie credentium multitudo fuis opibus incubaret... Id tunc univerfis Sacerdotibus placuit, ut homines curis fæcularibus illigatos,... ad opus fanctum canonica ieiuniorum indictione revocarent, & velut legalium decimarum neceffitate compellerent.

S. Greg. *Homil.* 16. *in Evang.*... Quafi anni noftri decimas Deo damus.

S. Petrus Chrysol. *Ser.* 166. Si ergo quadraginta dierum fimplex, purum, æquale, tantis teftimoniis, fui tanti numero facramenti traditum nobis a Domino ieiunium perdocetur, unde ifta varietas, unde novitas ifta, unde hebdomadæ nunc refolutæ, nunc rigidæ, nunc indulgentes nimium, nunc feveræ?... Certe qui ieiunare non poteft, non præfumat inducere novitatem, fed fateatur effe fragilitatis propriæ, quod relaxat; & redimat eleemofynis, quod non poteft fupplere ieiuniis.

Capitular. Caroli Magni *tom.* 1. *pag.* 251. Si qui fanctum Quadragefimale ieiunium pro defpectu Chriftianitatis contempferit, & carnem comederit, morte moriatur. Sed tamen confideretur a Sacerdote, ne cauffa neceffitatis, hoc cui-

I. Cur institutum est hoc ieiunium?

R. 1. Ad imitationem ieiunii quod Christus in deserto post Baptismum per dies quadraginta servavit.

2. Ut quadraginta dierum pœnitentia & ieiunio disponamur ad Paschalem solemnitatem. (B)

I. Cur prima dies Quadragesimæ vocatur dies cinerum?

R. Propter impositionem cinerum, quæ solemni ritu fit hac die.

I. Antiquusne est ille ritus?

---

libet proveniat, ut carnem comedat.

DITMAR. *lib.* 8. Quicumque post Septuagesimam carnem manducasse invenitur abscissis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in his regionibus noviter exorta, potestate tali melius, quam ieiunio ab Episcopis instituto corroboratur.

THEODULPHUS Episc. Aurelian. *cap.* 37. Ipsa autem Quadragesima cum summa observatione custodiri debet, ut ieiunium in ea præter dies Dominicos, qui abstinentiæ subtracti sunt, nullatenus resolvatur; quia ipsi dies decimæ sunt anni nostri, quos cum omni religione, & sanctitate transigere debemus. Nulla in his occasio sit resolvendi ieiunii; quia alio tempore solet ieiunium caritatis caussa dissolvi, isto vero nullatenus debet. Quia in alio ieiunare in voluntate & arbitrio cuiuslibet positum est, in hoc vero non ieiunare præceptum Dei transcendere est: & in alio tempore ieiunare præmium abstinenti acquirere est, in hoc vero præter infirmos & parvulos, quisquis non ieiunaverit, pœnam sibi acquiret: quia eosdem dies Dominus & per Moysem & per Eliam & per semetipsum sacro ieiunio consecravit.

(B) S. GREGOR. NYSS. *orat. in princip. ieiun. in App. en. eius oper. pag.* 257. Ego quidem Christianus & crucifixi servus graviter in ieiuniis me exerceo, sive ut ad spem resurrectionis me ipsum expurgem, sive ut Domini amans servus cruciatibus Domini mei compatiar.

S. AUG. *Serm.* 205. *alias de diversis* 68. *in Quadr.* 1. *num.* 1. Congruit enim nostræ devotioni, ut qui Domini crucifixi passionem iam propinquantem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipsis etiam faciamus, sicut dicit Apostolus, *Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & concupiscentiis.* In hac quidem cruce, per totam istam vitam, quæ in me- (Galat. v. 24.)

diis tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere Christianus ... Unde & Moyses & Elias & ipse Dominus quadraginta diebus ieiunaverunt: ut insinuaretur nobis, & in Moyse & in Elia & in ipso Christo, hoc est, in lege & Prophetis & in ipso Evangelio, id nobiscum agi, ne conformemur & hæreamus huic sæculo, sed crucifigamus hominem veterem, *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione* agentes; *sed induamus Dominum Iesum; & carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.* Sic semper hic vive, Christiane: si terreno limo gressus non vis immergere, noli de ista cruce descendere. Si autem hoc faciendum est per hanc totam vitam, quanto magis per istos Quadragesimæ dies, quibus non solum agitur, verum etiam significatur hæc vita? (Rom. XIII. 13 & 14.)

N. 2. Per alios ergo dies *non graventur corda vestra in crapula & ebrietate:* per hos autem etiam ieiunate. (Luc. XXI. 34.)

Serm. 206. *alias de diversis* 70. *in Quadrag.* 2. *num.* 1. Orationibus, ieiuniis, eleemosynis & alia quidem tempora debent Christiano fervere: verumtamen & illos qui diebus aliis in his pigri sunt, debet ista solemnitas excitare; & ii qui per alios dies ad ista sunt alacres, nunc ea debent ferventius exercere. Tempus quippe humilitatis nostræ vita in hoc sæculo est, quam dies significant isti, Domino pro nobis Christo, qui semel moriendo passus est, velut annis omnibus revoluta solemnitate passuro. Quod enim semel in toto tempore factum est, ut vita nostra novaretur, celebratur annis omnibus, ut in memoriam revocetur. Si ergo veracissimæ pietatis affectu, toto peregrinationis huius tempore, quo in mediis tentationibus vivimus, humiles corde esse debemus: quanto magis his diebus, quibus ipsum tempus humilitatis

nostræ non solum vivendo agimus, sed
Pars II. etiam celebrando significamus?

Sect. IV *Serm. 207. alias de diversis 71. in Quadrag.*
Cap. VI. *2. num. 1.* In adiutorio misericor-
§. 2. diæ Domini Dei nostri, tentationes sæculi, insidiæ diaboli, mundi labor, carnis illecebra, turbulentorum temporum fluctus, & corporalis omnis atque spiritalis adversitas, eleemosynis, & ieiuniis, atque orationibus superandæ sunt. Hæc cum per totam vitam fervere debeant Christiano; tum maxime propinquante solemnitate Paschali, quæ suo reditu anniversario nostras excitat mentes, innovans in eis memoria salutari, quod Dominus noster unicus Dei Filius misericordiam præstitit nobis, ieiunavit oravitque pro nobis... Exerceamus itaque eleemosynas nostras tanto impensius, tantoque frequentius, quanto propinquior fit dies, qua nobis prærogata eleemosyna celebratur. Quia ieiunium sine misericordia ei nihil est qui ieiunat.

N. 2. Ieiunemus etiam humiliantes animas nostras, appropinquante die quo magister humilitatis humiliavit semet-
Philip. II. 8. ipsum, *factus subditus usque ad mortem crucis*. Imitemur eius crucem, abstinentiæ clavis edomitas concupiscentias configentes.

Serm. 210. alias de diversis 74. in Quadrag. 6. cap. 4. num. 5. In tam periculosa & tentationibus plena huius sæculi nocte, quis non timeat, quis non medullis omnibus contremiscat, ne dignus iudicetur qui devorandus dimittatur in fauces tam crudelis inimici? Unde ieiunandum & orandum est.

Cap. 5. n. 6. Et quando potius, quando instantius, quam propinquante ipsa Dominicæ passionis solemnitate, qua celebritate anniversariæ quodammodo nobis eiusdem noctis memoria resculpitur, ne oblivione deleatur, ne nos non corpore, sed spiritu dormientes ille rugiens devorator inveniat.

Cap. 7. num. 9. Quadraginta diebus ieiunavit Moyses legis administrator, quadraginta Elias excellentissimus Prophetarum, quadraginta ipse Dominus testimonium habens a lege, & Prophetis. Inde cum his duobus in monte se ostendit. Nos autem qui tam longum ieiunium perpetuare non possumus, ut per tot dies & noctes nihil alimentorum, sicut & illi, accipiamus, saltem quantum possumus faciamus, ut exceptis diebus per quos certis de caussis mos Ecclesiæ prohibet ieiunare, Domino Deo nostro vel quotidiano vel crebro ieiunio placeamus.

Cassian. *Collat. 21. cap. 28.* Tempus hoc quo anniversariæ, ut dictum est, decimæ Deo triginta, & sex semis ieiuniis offeruntur. Quadragesimæ nomen accepit quod fortasse vel propter hoc visum sit hoc vocabulo debere censeri, quod Moyses, vel Elias, vel ipse Dominus noster Iesus Christus quadraginta diebus ieiunasse traduntur.

S. Leo *Serm. 41. al. 40. de Quadrag. 3. c. 1.* Semper quidem nos, Dilectissimi, sapienter & sancte vivere decet, & in id voluntates nostras actionesque dirigere, quod divinæ novimus placere iustitiæ: sed cum ii appropinquant dies, quos illustriores nobis salutis nostræ sacramenta fecerunt, diligentiore sollicitudine corda nostra sunt mundanda, & studiosius exercenda est disciplina virtutum: ut sicut ipsa mysteria quadam sui parte maiora sunt, ita & nostra observantia superet in aliquo consuetudinem suam; & cui festivitas est celebranda sublimior, ipse quoque in ea reperiatur ornatior. Si enim rationabile, & quodammodo religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere; si ipsam quoque orationis Domum propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantum possumus, adornamus; nonne dignum est, ut anima Christiana, quæ verum vivumque Dei templum est, speciem suam prudenter exornet; & redemptionis suæ celebratura sacramentum, omni circumspectione præcaveat, ne ulla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nam quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculum mentis obnubilant, abstergendi sedulo, & quadam elimatione reddenda sunt clariora. Scrutetur quisque conscientiam suam, seque ante se statuat proprii censura iudicii. Videat, si in secreto cordis sui illam, quam Christus dat, invenit pacem, si desiderium spiritus nulla concupiscentia carnis impugnat, si humilia non spernit, si alta non appetit, si iniquo non delectatur lucro, si immoderato rerum suarum non gaudet augmento, si denique aliena felicitate non uritur, aut inimici miseria non lætatur. Et cum harum perturbationum nihil in se forte repererit, sincero

disquirat examine, qualium cogitationum specie frequentetur: & utrum nullis vanitatum imaginibus acquiescat, vel quam cito animum ab iis, quæ noxie blandiuntur, abducat. Nam nullis illecebris commoveri, nullis cupiditatibus titillari, non est istius vitæ, quæ tota tentatio est, & qua nimirum vincitur, qui vinci ab eadem non veretur.

Serm. 42. *al.* 41. *de Quadrag.* 4. *cap.* 1.

2. Cor. vi. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Quamvis enim nulla sint tempora, quæ divinis non sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus; nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moveri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad universa pietatis officia, illius nos diei, in quo redempti sumus, recursus invitat: ut excellens super omnia Passionis Dominicæ sacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debebatur quidem tantis mysteriis ira incessabilis devotio & continuata reverentia, ut tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inveniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior observantia relaxatur, dumque per varias actiones vitæ huius sollicitudo distenditur, necesse est de mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere; magna divinæ institutionis salubritate provisum est, ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent.

Serm. 43. *al.* 42. *de Quadrag.* 5. *cap.* 3.

Quando autem opportunius Dilectissimi, ad remedia divina decurrimus, quam cum ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ, temporum lege referuntur? Quæ ut dignius celebremus, saluberrime nos quadraginta dierum ieiunio præparemus.

Cap. 4. Confugiamus igitur ad præsentem ubique misericordiam Dei, & ut sanctum Pascha Domini digna observantia celebretur, cunctorum se fidelium corda sanctificent. Mitescat sævitia, mansuescat iracundia, remittant sibi omnes culpas invicem suas, nec exactor sit vindictæ, qui petitor est veniæ.

Serm. 44. *al.* 43. *de Quadrag.* 6. *cap.* 1.

Cum ad istos recurritur dies, quos specialius reparationis humanæ sacramenta signarunt, & qui vicino ordine atque contiguo festum Paschale præcedunt, diligentius nobis præparatio religiosæ purificationis indicitur. PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 2.

Cap. 3. Celebraturi igitur Pascha Domini, Dilectissimi, ita vos sanctis exercete ieiuniis, ut ab omnibus perturbationibus liberi ad festa sacratissima veniatis. Superbiæ spiritus, de quo sunt omnia orta peccata, humilitatis amore pellatur; & qui elatione tumuerant, mansuetudine mitigentur. Quorum vero animos aliqua exasperavit offensio, reconciliati sibimet in unitatem studeant redire concordiæ. *Nemini malum pro malo reddentes, & donantes invicem vobis, sicut Christus donavit nobis.* Rom. xii. 17. Eph. iv. 32.

Serm. 48. *al.* 47. *de Quadrag.* 10. *cap.* 1.

Cognoscimus ad celebrandum Paschæ diem, merito nos quadraginta dierum ieiunio præparari, ut digni possimus divinis interesse mysteriis.

Serm. 49. *al.* 48. *de Quadrag.* 11. *cap.* 1.

Appropinquante autem festivitate Paschali adest maximum sacratissimumque ieiunium, quod observantiam sui universis fidelibus sine exceptione denuntiat.

Serm. 50. *al.* 49. *de Quadrag.* 12. *cap.* 1.

Appropinquante, Dilectissimi, solemnitate Paschali, adest præcurrentis consuetudo ieiunii, quod nos quadraginta dierum numero ad sanctificationem corporis & mentis exerceat. Suscepturi enim festorum omnium maximum festum, ea nos debemus observantia præparare, ut in cuius sumus resurrectione conresuscitati, in ipsius inveniamur passione commortui, dicente beato Paullo Apostolo: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Quæ vero nobis est mortis cum Christo participatio, nisi ut desinamus esse quod fuimus? Aut quæ similitudo resurrectionis, nisi depositio vetustatis? Unde qui sacramentum suæ reparationis intelligit, carnis se vitiis debet exuere, & omnes sordes abiicere peccatorum: ut intraturus nuptiale convivium, splendeat veste virtutum. Quamvis enim benignitas sponsi cunctos ad communionem regiarum invitet epularum, studendum est tamen universis vocatis, ut sacrorum ciborum munere non inveniantur indigni. Colos. iii. 3.

BOCHELLUS *Decret. Eccles. Gall. lib.* 4. *tit.* 11. *Ex* SYNOD. SENON. 1528. *cap.* 52.

Cum in omnibus Ecclesiasticis constitutionibus, utilis quædam honestas & spi-

Pars II. Sect. IV Cap. VI §. 2.

R. Antiquissimus. Imponebantur olim ex vetustissimo ritu per Episcopum vel Presbyterum Pœnitentiarium cineres capitibus pœnitentium, qui solemni pœnitentiæ addicebantur, ut vel ex hoc ritu intelligerent agendam esse pœnitentiam Ninivitarum instar in sacco & cinere ad flectendam Dei iram. (C)

---

ritualis profectus incrementum elucescat: in indicendis tamen ieiuniis insigniter emicuit, quibus nihil aptius retundendæ carnis petulantiæ potuit institui; cum id genus dæmoniorum (ut ipsum dictum Christi referamus) ieiunio tantum & oratione pellatur. (*Matth. xvii. 20.*) Nec sane quippiam exemplo Moysi, promovendæ mentis puritati commodius, aut demum exemplo Ninivitarum, ad impetrandum, aut iram Dei placandam efficacius, ab Ecclesiasticis quondam præsidibus potuit ordinari. Quæ res Apostolos impulit, ut Quadragesimale ieiunium sanctificarent, quo Christi fideles, non tam Moysem aut Eliam quam Christum imitati, totius anni decimam exsolverent. Quæ vero a Calixto martyre in quatuor anni partes discreta sunt ieiunia: quarti, quinti, septimi, & decimi mensis legem referunt, ac figuram adimpleant. Et velut quædam nostri temporis primitiæ, sub illis quatuor anni partibus offeruntur: ea quidem observantia, ut duodenarius dierum numerus, duodecim mensium numero respondeat. Neque dissimili religione statuta sunt cetera vigiliarum ieiunia: quo puriores sacris solemnitatibus accedamus. Ceterum quod ad ciborum delectum attinet: etsi iam olim exoleverit vetus illa Mosaycæ legis servitus (quam, *umbram futurorum*, Apostolus appellat) (*Hebr. 10. 1.*) nec iam aliquid commune dicendum sit aut immundum: nihil tamen sanctius, nihil utilius potuit institui, quo pruriens carnis lascivia frenaretur: quam ut ieiuniorum statutis ab Ecclesia abstinentiæ diebus, a carnium esu temperantes, cibis tantum aridioribus vesceremur. Neque profecto minor esse debet apud nos sacrosanctæ matris Ecclesiæ auctoritas, quam apud filios Rechab, morituri patris imperium (*Ier. xxxv. 6.*): qui ne patris edictum violarent, a vino perpetuo abstinuerunt. Si quis igitur Arrianorum huiusmodi errorem, mille ab hinc annis damnatum, & a Ioviniano, Vigilantio, Valdensibus, Wiclevo, Hussitis, ac novissimis istis diebus a Luthero & sequacibus suscitatum, sequutus, quadragesimale ieiunium, non tam terrena cogitatione ioiriatum, quam cælesti maiestate consecratum: & cetera Ecclesiastica ieiunia, vel præscriptas a Patribus abstinentias non observaverit, aut non observandas duxerit: sacrorum Conciliorum auctoritate, anathema sit.

Ex Conc. Bitur. 1584. *cap.* 31. Bona quidem est diurna meditatio, nocturna est efficacior: quia per diem variæ necessitates obstrepunt, & occupationes distrahunt mentem: nox autem quieta & secreta opportunam se præbet orationibus, aptissimam vigilantibus; quia collectum hominem divinis conspectibus sistit. Unde David: *In noctibus extollite manus vestras in sancta*: (*Ps. cxxxiii. 2.*) &, *Memor fui nocte nominis tui, Domine*: (*Ps. cxviii. 55.*) &, *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*: (*Ib. v. 62.*) &, *Erat* Dominus noster *pernoctans in oratione*. (*Luc. vi. 12.*) Ut autem elevata meos ad orationem purior sit, & Deo acceptior, sanctissime Ecclesia Catholica Apostolorum traditionem sequuta, ieiunia Christiana exemplo Domini instituit: & Moyses montem ascendit, Dei maiestatem vidit, & legem a Domino accepit ieiunio quadraginta dierum præparatus: (*Exod. xxxiv. 28.*) & Elias nonnisi eiusdem temporis ieiunio præmunitus ad montem Dei Oreb pervenit. (*3. Reg. xviii. 8.*) Christi ergo Domini nostri exemplo, Patrum etiam, Sanctorum omnium imitatione, Catholica Ecclesia fidelibus ieiunia indixit.

(C. Ionas iii. 6. Surrexit (Rex) de solio suo, & abiecit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere.... Homines... non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines:... & clament ad Dominum in fortitudine, & convertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si convertatur, & ignoscat Deus: & revertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, & misertus est Dominus super malitiam,

quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.

Morinus Congregat. Orat. D. I. Presbyter *Tract. de Pœnit. Lib. 6. cap. 2. num. 12.* In ista potissimum statione, in prostratione scilicet, vestem lugubrem induere solebant Pœnitentes, ut facile colligitur ex humilibus actionibus, quas illis tum imponi probavimus. Ideo ut plurimum cilicio, & cinere sordidati, capillos tonsi aut intonsi pro regionum more... totique ad movendam misericordiam compositi, pœnitentiam in eo loco agebant.

N. 13. Hæc omnia graphice describit S. Hieronymus Epist. 30. ad Oceanum. „ Quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reversa, ... saccum indueret (Fabiola matrona Romana,) ut errorem publice fateretur, & tota urbe spectante Romana ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani ... staret in ordine pœnitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collacrimantibus; sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret?

N. 14. Huius miserabilis habitus rationem reddit S. Hieronym. in c. 3. Lament. „ In cilicio quippe asperitas & compunctio peccatorum, in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum. Et idcirco utrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, ut in compunctione cilicii agnoscamus quid per culpam fecimus, & in favilla cineris perpendamus quid per vitium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia: considerentur in cinere per mortis sententiam, subsequens iusta pœna vitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate cilicii, superbiendo quid fecit; videat in cinere usque quo peccando pervenit ... „ Prima tamen istius tam lugubris habitus, & Europæis tam insolentis caussa est antiquorum Iudæorum imitatio, qui in veteri testamento vel pœnitentiam de criminibus agentes, vel dolorem maximum testantes, vel periculum imminens avertere apud Deum satagentes, semper cum cinere, & cilicio, & sacco, veste lacerata nobis exhibentur.

Lib. 4. cap. 16. num. 2... Ultra omne Ecclesiæ tectum in area, & spatio ante portas Ecclesiæ & ipsi contiguo, scelerum reos pœnitentiam ambientes aliquandiu distinebant, ubi omnibus fidelibus Ecclesiam ingressuris, saccum, cineremque, & miserabilem habitum induti advolvebantur, eos rogantes, ut non modo Deum ipsis infensum exorarent, sed etiam ut apud Episcopum & presbyterium universamque fraternitatem intercederent, quo Pœnitentiæ donum & benedictio ipsis concederetur.

Pars II. Sect. IV. Cap. VI. §. 2.

Ex S. Cyprian. *de Lapsis, in fine...* Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrimosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari, post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum.

Ex Euseb. *in fine lib. 5. histor.* Natalius quidam Christi confessor... mane surrexit cilicio & sacco indutus, cineribus aspersus, cum magno mœrore & lacrimis ad pedes Zephirini Pontificis se supplicem abiecit, & non modo ad Cleri, sed ad Laicorum etiam genua advolutus est.

Morinus *de Pœnit. lib. 4. cap. 17. num. 2.* Suscepturus pœnitentiam eo lugubri & humili habitu coram universa Ecclesia comparebat concineratus, conciliatus, ut loquitur Tertullianus, cum dedecore & horrore compositus, in medium sese prosternens ante viduas, ante Presbyteros, omnium lacrimas suadens, omnium vestigia lambens, omnium genua detinens. Pœnitenti ad misericordiam illiciendam sic composito, universa fideli plebe pro eo Deum rogante, atque apud Episcopum intercedente, manus in pœnitentiam imponebat Episcopus, variasque super ipsum genuflexum & prostratum fundebat preces, quibus Dei misericordiam & benedictionem in eum alliciebat.

Ex Tertull. *cap. 9. de Pœnit.* De ipso quoque habitu, atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare.

Ex Conc. Agathens. *Can. 15.* Pœnitentes tempore quo Pœnitentiam petunt, impositionem manuum, & cilicium super caput a Sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur; si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abiiciantur.

Ex Conc. Toletan. III. *Can. 12....* Quicumque ab Episcopo sanus, vel infirmus Pœnitentiam postulat, id ante omnia Episcopus servet & Presbyter, ut si vir est, sive sanus, sive infirmus prius eum tondeat, & in cinere & cilicio ha-

bitum mutare faciat, & sic pœnitentiam ei tradat: si vero mulier fuerit, non accipiat pœnitentiam nisi prius velata fuerit, aut mutaverit habitum.

Ex S. Ambr. Lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda... Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxoriæ præstiterunt... Denique totum corpus incuria maceretur, cineri aspersum & opertum cilicio perhorrescat.

Ex S. Isidor. Lib. 2. *de Eccles. offic. cap.* 16.... Hi vero qui pœnitentiam agunt,.. in cilicio prosternuntur... cinere asperguntur, vel ut sint memores, quia cinis & pulvis sunt, vel quia pulvis, id est, impii facti sunt... Idcirco in utroque pœnitentiam agimus: ut & compunctione cilicii agnoscamus vitia, quæ per culpam commisimus, & per favillam cineris perpendamus mortis sententiam, ad quam peccando pervenimus.

Hinc ortus mos in capite ieiunii capitibus Pœnitentium cinerem imponendi, quem ex antiquis Pontificalibus, Ritualibus, Sacramentariisve exscribit Morinus noster.

Morinus *Lib.* 4. *de Pœnit. cap.* 18. *num.* 3. *ex Sacram.* S. Gregorii. Ordo agentibus publicam pœnitentiam. „ Suscipis eum (Pœnitentem) quarta feria mane in capite Quadragesimæ, & cooperis eum cilicio, oras pro eo, & includis usque ad cœnam Domini.. „ Eadem habet Sacramentarium Ecberti Eboracensis Episcopi.

N. 4. Ita quidem pro impositione pœnitentiæ publicæ. Pro privata autem idem fere erat ordo, si excipias solemnitatem, id est, quod fieret in capite Quadragesimæ, & coram universa plebe convocata, cilicium quoque, & publicam coram omnibus ab Ecclesia expulsionem. Imponebatur quoque pœnitentia publica extra tempus quadragesimale; sed huiusmodi Pœnitentes postea tenebantur in capite quadragesimæ cum pœnitentiam suscepturis iterum sese Episcopo præsentare ad novam suscipiendam pœnitentiæ benedictionem.

N. 10. Sacerdos facit crucem ex cinere super pectus eius, & imponit cilicium desuper, & dicit orationem, *Deus qui neminem vis perire*, &c.

N. 15. *Ex antiquissimo Codice* Ordinis Romani, *in Biblioth. Abbatis Constantini Gaetani*. Feria quarta in capite ieiunii... mittendus est cinis super caput Pœnitentis, dicens: *Memento homo quia pulvis es & in pulverem reverteris;* statimque imponendum est cilicium dicendo: Contere cor tuum, & humilia animam tuam in cinere & cilicio, *cor enim humiliatum Deus non despicit*. Gen. III. 19. Psal. L. 19.

N. 16. Regino Abbas *in Col. Can. Lib.* 1. *Can.* 291. *ex* Concil. Agathens. *refert:* In capite Quadragesimæ omnes Pœnitentes qui publicam suscipiunt aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terra prostratis, reos se esse ipso habitu & vultu proclamantes:... & secundum modum culpæ pœnitentiam per præfixos gradus iniungat... manus ei imponat, aquam benedictam superspergat, cinerem prius mittat, & sicut Adam proiectus est de Paradiso, ita & ipse ab Ecclesia ob peccata eiiciatur.

N. 18. In antiquissimo & Longobardico Abbatiæ S. Remigii Rhemensis codice post Dominicam in Quinquagesima sic legitur: „ Ordo agentibus publicam „ pœnitentiam. Suscipis eum (Pœnitentem) quarta feria mane in capite Quadragesimæ, & cooperis eum cilicio, „ cum cinere sparso capite.

N. 19. In Bibliotheca Eccles. Metrop. Sanctæ Mariæ Rhemensis est antiquum & parvum Manuale, quod scriptum videtur ante annos circiter quingentos & aliquid amplius. „ Dum psalmi pœnitentiales dicuntur, imponitur cilicium super infirmi pectus:... deinde incipiat „ Sacerdos septem psalmos pœnitentiales & orationes, & preces dicat super „ pœnitentem, faciens crucem ex cinere super pectus eius, & imponens cilicium.

N. 20. In alio eiusdem Bibliothecæ codice, qui mihi non videtur trecentis annis antiquior... „ In capite Quadragesimæ, qui publicam susceperunt, aut „ suscipiunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo Civitatis sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram prostratis:... manus „ eis imponat, aquam benedictam super „ eos spargat, cinerem prios mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat.

N. 21. In Ecclesiæ Metropolitanæ Rothomagensis Bibliotheca est antiquum Pontificale annorum circiter qningentorum, quod pro Ecclesia Rhemensi scriptum est. „ „ Ordo impositionis pœnitentiæ in capite ieiunii.. ceteris similis. Pœniten-

Ideo autem cineres imponit Ecclesia capitibus singulorum fidelium.

1. Ut intelligant Quadragesimale tempus, pœnitentiæ publicæ tempus esse omnibus & singulis. (D)

2. Ut mortis recordatione revocentur homines ad pœnitentiam. *Memento homo quia* PULVIS ES, ET IN PULVEREM REVERTERIS, inquit Ecclesia.

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. § 2.

Gen. III. 19.

I. Qua mente accedendum est ad cineres?

R. In spiritu humilitatis & in

„ tes sacco indutos suscipit ante fores „ Ecclesiæ, . . manus illis ante absidam im- „ ponit, cinerem in eos mittit, ab Ec- „ clesia eos eiicit.

N. 22. Ioannes Abrincensis Episcopus, qui ante annos circiter sexcentos scribebat de officiis Ecclesiasticis. „ In „ capite ieiunii . . . cinerem cum aqua be- „ nedicta tribuat (Episcopus).

(D) *Vide supra hocce §. litt.* (A) (B) *plurima in eam rem SS. PP. testimonia.*

S. BERNARDUS *Serm.* 1. *in capite ieiunii, num.* 1. Hodie, Dilectissimi, sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc observatio; una omnium est, quicumque in eamdem fidei conveniunt unitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ita est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quod si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi?

Serm. 3. *de Quadrag. num.* 1. Hactenus usque ad Nonam ieiunavimus soli: nunc usque ad vesperam ieiunabunt nobiscum pariter universi, Reges & Principes, Clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper.

N. 2. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunii observatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immo & consecratores? Quanta devotione suscipiendum est nobis, quod a sancto Moyse tamquam hereditario iure traditur, cui speciali præ ceteris Prophetis prærogativa, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto fervore amplectendum est, quod Elias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Ecce enim quam multa millia a diebus illis generalis conditio mortis evasit: Elias tamen usque adhuc conservante Domino manus eius evasit. Iam vero si commendant ieiunium præsens Moyses & Elias, quamvis magni, tamen conservi nostri: quantum commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunavit? Qualis ille est, non dicam Monachus, sed Christianus, qui minus devote ieiunium suscipit, quod ei tradidit ipse Christus? Denique tanto devotius imitandum nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum ieiunasse, non propter seipsum.

Exod. XXXIV. 28.

4. Reg. II. 11.

N. 4. Propterea si forte diebus ceteris studia vestra aliquatenus intepuerant, dignum est ut nunc in fervore spiritus recalescant. Quod si gula sola peccavit, sola quoque ieiunet, & sufficit. Si vero peccaverunt & membra cetera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus a curiosis adspectibus & omni petulantia, aut bene humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui male liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens a fabulis & rumoribus, & quæcumque otiosa sunt, & ad salutem minime pertinentia. Ieiunet lingua a detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis, atque scurrilibus verbis: interdum quoque, ob gravitatem silentii, & ab ipsis quæ videri poterant necessariis: Ieiunet manus ab otiosis signis, & ab operibus omnibus, quæcumque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet a vitiis, & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hæc cetera a Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia *in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inveniuntur.*

Isai. LVIII. 3.

animo contrito, cum sincero proposito totam Quadragesimam agendi, Deo dante, in exercitiis pœnitentiæ. (E)

I. Quid agendum ex mente Ecclesiæ per totam Quadragesimam?

R. 1. Ieiunandum. Eroganda copiosius eleemosyna: Abstinendum a frequentiori hominum consortio. Prolixius & sæpius orandum. Vacandum assidue publicis Ecclesiæ officiis, & concionibus sacris, & privatim piis lectionibus, & vigiliis.

2. Abstinendum a peccatis, a iocis, a lusibus, ab omni profanorum spectaculorum genere.

3. Iam ab ineunte Quadragesima facienda coram Sacerdote peccatorum exomologesis, ut maturiori pœnitentia si opus sit, ad Paschalem communionem disponamur. (F)

I. Qua mente excipiendum est verbum Dei e sacro suggestu?

R. Cum fide & reverentia & docilitate & cordis compunctione. Non ut curiositas expleatur: non ut notentur concionis vitia.

I. Cur vesperæ ante meridiem

(E) S. Bernardus *serm.* 2. *in Capite ieiunii*, *num.* 4. Cum dixisset, *Convertimini ad me in toto corde vestro*, adiunxit protinus *in ieiunio*, quod utique corporis est. Volo tamen vos admonitos esse fratres meos, observandum illud non ab escis tantum, sed ab omnibus illecebris carnis, & universa corporis voluptate: immo vero ieiunandum est longe amplius a vitiis, quam a cibis. Sed est panis a quo vos ieiunare nolo, ne forte deficiatis in via; & si nescitis, panem dico lacrimarum: sequitur enim, *in ieiunio, & fletu, & planctu*. Exigit enim planctum a nobis pœnitentia præteritæ conversationis: exigit fletum desiderium futuræ beatitudinis: *Factæ sunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte*, ait Propheta, *cum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus*.

Iœl. II. 12.

Ps. XLI. 4.

N. 5. Addit deinde Propheta, *Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra*.

Iœl. II. 13.

N. 6. Scindamus itaque corda nostra, quatenus integra proinde vestimenta servemus: vestes enim nostræ virtutes sunt. Bona vestis caritas: bona vestis obedientia est: beatus qui custodit vestimenta hæc, ut non ambulet nudus... Potest tamen & aliter hæc scissio cordis intelligi, ut siquidem pravum fuerit, scindatur ad compunctionem, si durum, ad compassionem. Quidni scindatur ulcus, ut sanies effluat? Quidni scindatur cor, ut visceribus effluat pietatis? Utilis prorsus utraque scissio, ut nec clausum lateat peccati virus in corde, nec indigenti proximo claudamus viscera misericordiæ: ut & ipsi consequamur misericordiam a Domino nostro Iesu Christo.

(F) *Vide supra §.* 1. *huiusce cap. litt.* (G) *Vide etiam supra hocce §. litt.* (ABE)

S. Greg. Nyss. *Orat. de Benefic. pag.* 236. *Append. ad eius opera*. Si vino & carne temperantes, obstrictos vitiis animos habuerimus, nihil quidquam nobis, cum aliter animo quam extrinsecus affecti simus, aut aquam, aut olera, aut mensas sine sanguine structas profutura prædico atque testificor.

Pag. 238. His necessaria victui suppedita tu, qui ieiunas. Erga fratres calamitosos benignus esto. Quod ventri subtrahis, tribue esurienti. Exæquet omnia iustus Dei timor. Duas inter se contrarias affectiones, tuam videlicet satietatem, & fratris famem, modesta continentia tempera atque moderare. Sic enim faciunt & medici. Alios exinaniunt, alios replent, ut accessione decessioneque uniuscuiusque sanitas conservetur.

S. Leo Magnus *Serm.* 39. *al.* 38. *de Quadrag.* 1. *cap.* 5. In isto ieiuniorum stadio, non eo tantum simus fine contenti, ut solam ciborum abstinentiam putemus esse sectandam. Parum enim est, si carnis substantia tenuatur, & animæ fortitudo non alitur. Afflicto paullulum exteriore homine, reficiatur interior; & subtracta carni saturitate corporea, spiritalibus mens deliciis roboretur. Circumspiciat se omnis anima Christiana, & severo examine cor-

dis sui interna discutiat. Videat ne quid ibi discordiæ inhæserit, ne quid cupiditatis insederit. Castitas incontinentiam procul pellat, tenebras simulationis lux abigat veritatis. Detumescat superbia, resipiscat iracundia, comminuantur iacula noxarum, & obtrectatio linguæ frenetur. Cessent vindictæ, & oblivioni mandentur
Matth. xv. 13. iniuriæ. *Omnis* postremo *plantatio, quam non plantavit Pater cælestis, radicitus auferatur.* Tunc enim in nobis bene virtutum semina nutriuntur, quando de agro cordis nostri omne germen externum evellitur.

Serm. 40. al. 39. de Quadrag. 2. cap. 4. Quia ergo, Dilectissimi, sicut Redemptoris
Matth. iv. 4. nostri magisterio edocti sumus, *non in solo*
Deut. viii. 3. *pane vivit homo, sed in omni verbo Dei;* dignumque est ut populus Christianus in quantacumque abstinentia constitutus, magis desideret se Dei verbo, quam cibo satiare corporeo... prompta devotione & alacri fide suscipiamus solemne ieiunium, non in sterili inedia, quam plerumque & imbecillitas corporis & avaritiæ morbus indicit, sed in larga benevolentia celebrandum: ut scilicet simus de illis, de
Matth. v. 6. quibus ipsa veritas dicit: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Deliciæ igitur nostræ sint opera pietatis, & illis cibis, qui nos ad æternitatem nutriunt, impleamur. Lætemur in refectionibus pauperum, quos impendia nostra satiaverint. Iucundemur in vestitu eorum, quorum nuditatem indumentis necessariis texerimus. Sentiant humanitatem nostram ægritudines decumbentium, imbecillitates debilium, labores exulum, destitutio pupillorum, & desolatarum mœstitudo viduarum: in quibus iuvandis nemo est qui non aliquam possit exsequi benevolentiæ portionem. Nulli enim parvus est census, cui magnus est animus: nec de rei familiaris modo mensura miserationis pendet aut pietatis. Numquam merito caret, etiam in tenui facultate, bonæ voluntatis opulentia. Maiora quidem impendia sunt divitum, & minora mediocrium; sed discrepat fructus operum, ubi idem est affectus operantium.

Cap. 5. In ista autem, dilectissimi, exercendarum opportunitate virtutum, sunt & aliarum insignia coronarum, quæ nullo horreorum dispendio, nulla diminutione pecuniæ capiantur: si repellatur lascivia, si abdicetur ebrietas, & carnalis concupiscentia castitatis legibus edometur: si odia transeant in dilectionem; si inimicitiæ convertantur in pacem; si tranquillitas extinguat iram; si mansuetudo remittat iniuriam; si denique dominorum atque servorum tam ordinati sint mores, ut & illorum potestas mitior, & istorum sit disciplina devotior. Hac igitur observantia, Dilectissimi, obtinebitur misericordia Dei, & abolito peccatorum reatu, religiose venerandum Pascha celebrabitur.

Serm. 42. al. 41. in Quadrag. 4. cap. 2. Non enim in sola abstinentia cibi stat nostri summa ieiunii, aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Sic ergo nobis edendi est moderanda libertas, ut etiam aliæ cupiditates eadem lege frenentur. Mansuetudinis & patientiæ, pacis & tranquillitatis hoc tempus est: in quo exclusa omnium contaminatione vitiorum, perpetuitas nobis est obtinenda virtutum. Nunc piarum mentium fortitudo donare culpas, negligere contumelias, & oblivisci assuescat iniurias. Nunc fidelis animus per arma iustitiæ a dextris se exerceat &
finistris: ut *per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam,* securam 2. Cor. vi. 8.
conscientiam constantemque probitatem nec laudes inflent, nec opprobria defatigent. Religiosorum modestia non sit mœsta, sed sancta: nec inveniantur in eis ullarum murmura querelarum, quibus numquam desunt sanctorum solatia gaudiorum. Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper dives est Christiana paupertas, quia plus est quod habet, quam quod non habet. Nec pavet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est in omnium rerum Domino omnia possidere.

Serm. 43. al. 42. de Quadrag. 5. cap. 3. Utamur igitur, Dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solliciore cura cordis nostri specula tergamus.

Serm. 44. al. 43. de Quadrag. 6. cap. 1. Considerandum est hoc in tempore attentius, quæ vitia, quæ ægritudines, quantaque sint vulnera, quibus austerior sit adhibenda medicina: ut illius sacramenti, per quod solvuntur opera diaboli, non inveniantur alieni.

Serm. 45. al. 44. de Quadrag. 7. cap. 4. Debiti enim tui est, ut ei, qui pro omnibus passus est, paratus sis compati: quoniam pia vita Sanctorum numquam aliena est Crucis Christi, dum continentiæ clavis desideria carnis configit, & corporeas cupiditates virtute Spiritus in se

habitantis interficit. Difficile est quemquam in se non habere quod perimat. Extinguenda est iracundia, mortificanda est superbia, destruenda luxuria, radix quoque avaritiæ altius persequenda est: ut omnium malorum germen excidi valeat, si eorum potuerit fomes evelli.

Serm.46. al. 45. de Quadrag. 8. cap. 4. Et quamvis omni tempore studendum sit sanctificationi & mentis & corporis, nunc tamen in istis quadraginta dierum ieiuniis, solicitioribus vos pieraris operibus expolite, non solum in distribuendis eleemosynis, quæ magnum habent emendationis effectum; sed etiam in remittendis offensionibus, & peccatorum reatibus relaxandis: ut conditio, quam inter se & hominem Deus posuit, non resistat orantibus. Dicentes enim secundum doctrinam Domini: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, debemus toto corde implere quod dicimus. Tunc enim fiet omnino quod in consequentibus postulamus, ut & *in tentationem non inducamur, & a malis omnibus liberemur*. *Matth. VI. 12.* *Ibid. 13.*

Serm. 50. al. 49. de Quadrag. 12. cap. 1. Quia universitas fidelium ad perfectam innocentiam, & ad plenam debet tendere puritatem, ut eorum consortio mereatur adscribi, de quibus dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, omni instantia & virtute nitendum est, ut quidquid secretum conscientiæ maculat, quidquid aciem mentis obscurat, diligentissimis emundationibus deleatur. *Matth. V. 8.*

S. Ioan. Chrysost. *ad populum Antiochenum, Homil. 3. pag. 51.* Ieiunium honoremus: honor enim ieiunii non ciborum abstinentia, sed peccatorum fuga. Itaque ciborum abstinentia tantum ieiunium definiens, hic est qui maxime ipsum vituperat. Ieiunas? Demonstra mihi per ipsa opera. Qualia, inquis, opera? Si pauperem videris, miserere: si inimicum videris, conciliare: si amicum laudabiliter agentem videris, ne invideas: si mulierem videris speciosam, prætereas. Non enim os tantum ieiunet, sed & oculus, & auditus, & pedes, & manus, & omnia corporis nostri membra ieiunent. Ieiunent manus a rapina & avaritia mundæ: ieiunent pedes ad illicita spectacula cursum reprimentes: ieiunent oculi discentes numquam formosis obrutibus insilire, nec alienas curiose pulcritudines spectare. Cibus enim oculorum spectatio; sed si illegitima sit & prohibita, ieiunio nocet, & omnem animæ salutem subvertit: si vero legitima & concessa, ornat ieiunium. Etenim absurdissimum esset cibum sumendo etiam a concessa abstinere esca per ieiunium, oculis autem utendo etiam prohibitam attingere. Non comedis carnes? Neque lasciviam per oculos haurias. Ieiunet & auris: aurium autem ieiunium, detractiones & calumnias non suscipere: *Auditum enim vanum non suscipies*, inquit. Ieiunet quoque os a verbis turpibus & convicio. Quæ enim utilitas cum avibus quidem & piscibus abstineamus, fratres vero mordeamus & comedamus? Detrahens fraternas carnes comedit, proximi carnem momordit: propterea & Paullus terruit, dicens: *Si autem vos invicem mordetis & comeditis, videte ne ad invicem consumamini*. Non infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris affecisti malis & teipsum, & illum, & alios plures. *Exod. XXIII. 1.* *Galat. V. 15.*

Homil. 10. paullo post init. Ieiunium vero non ciborum abstinentiam tantum dico, sed & peccatorum fugam magis quam illam: quoniam & convivatus, & hoc cum modestia profectus congrua, non multo a ieiunante vincitur: sicut vicissim ieiunans, nec cum studio & diligentia his quæ dicuntur attendens, nihil ex hoc ieiunio magnum lucrabitur. Comedens enim, & concionis sanctæ congruo studio participem se faciens, nihil comedente & absente multo melior est. Non enim tantum nos inedia adiuvare poterit, quantum prodest & bonum affert spirituali disciplinæ interesse. Ubinam alibi hæc audies, quæ hic meditaris? Si in forum iveris, rixæ ibi & pugnæ, &c.

Auctor *Serm. 27. inter adscriptos S. Ambros. de Quadrag. 11. qui videtur esse S. Maximus, n. 4.* Quisquis verbo Christi pascitur, terrenum pabulum non requirit: nec enim potest sæculi panem cupere, qui pane reficitur Salvatoris. Habet enim Dominus suum panem, immo panis ipse Salvator est, sicut docuit dicens: *Ego sum panis, qui de cælo descendi*: De quo pane dicit Propheta: *Et panis cor hominis confirmet*. *Ioan. VI. 41.* *Ps. CIII. 15.*

N. 5. Quo ergo mihi panem, quem offert diabolus, cum habeam panem quem Christus impartit? Illa ergo escas nobis necessaris est, quæ vitam præstat, quæ animum pascit; post quam sequitur Christus, inimicus excluditur.

canuntur quadragesimali tempore?

R. Olim fiebat cœna quadragesimalis post officium vespertinum, & canebantur more solito vesperæ horis pomeridianis sub Solis occasum. Labente paullatim disciplina factum est, ut anticiparetur cœna quadragesimalis: sed simul anticipatum & officium vespertinum; ut nonnisi post vesperas more veteri cœna fieri diceretur. Ætate S. Thomæ Aquinatis, hoc est sæculo decimo tertio, complebantur vesperæ quadragesimales hora solum post meridiem tertia, tuncque solvebatur ieiunium. Postea rebus in laxitatem paullatim descendentibus, eo usque ieiuniorum disciplina prolapsa est, ut circa meridiem solvi ieiunium iam Ecclesia patiatur, simulque ut servetur saltem disciplinæ veteris vestigium, vespertinum officium ante meridiem celebratur. (G)

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 4.

N. 6. Quam bene autem ieiuniorum tempore verbum Dei dixit esse, quod reficit; ut ostenderet ieiunia nostra non debere sæculi actibus occupari, sed sacris litteris exereeri? Negligit enim famem corporis, qui pabulo lectionis intendit: nec ventris euram habere poterit, qui alimentum verbi eælestis adquirit. Ipsa est enim refectio quæ saginat animam, quæ impinguat viscera; eum de divinis Scripturis cibum eloquii perennis accipimus. Ipsa est esca, quæ vitam æternam tribuit, & insidias a nobis diabolicæ tentationis excludit. Quod autem sacrarum litterarum lectio vita sit, Dominus testatur, dicens: *Verba, quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt.*

S. BERNARD. *Serm.* 4. *in Quadrag. n.* 1. Ieiunii quadeagesimalis tempus advenit, quod tota devotione suscipere moneo caritatem vestram... (Ieiunio) quidem pro eo quod ab ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commisimus, illicita eondonantur. Quid veio est eondonari commissa, nisi ieiunio brevi ieiunia redimi sempiterna?.. Bonom ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur ieiunia sempiterna & supplicia, dum redimuntue hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solum obtinet veniam, sed & promeretue gratiam: non solum delet peccata præterita qoæ commisimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus.

N. 2... Ieiunium orationi devotionem & fidueiam donat... Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretue orandi. Ieiunium oeationem coborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repeæsentat... Sublevetue ergo ieiunium penna quadam orationis. Verum huic, ne forte minus sufficiat, alteram quoque necesse est sociaei. *Oratio iusti,* ait Seriptura, *penetrat celos.* Sint ergo ieiunio nostro, ut facile eælos penetret, alæ duæ, orationis scilieet, atque iustitiæ.... Omnino solliciti estote, ut alas duas habeat ieiunium vestrum, *sanctimoniam* scilicet *& pacem, sine qua nemo videbit Deum.* Eccli. xxxv. 21. Hebr. xii. 14.

Serm. 7. *in Quadrag. num.* 4. Maxime vero hoc sancto tempore in omni, obsecro, puritate conversari studeamus. Ubi & eertus & brevis dierum numerus positus est, ne desperet humana fragilitas... Nunc autem monemue brevi dieeum numero omnes aliorum temporum negligentias emendare: ut vel sic gustemus duleedinem perfectæ puritatis, & omni deinceps tempore in conversatione nostra sanctæ huius Quadragesimæ vestigia elara resplendeant. Conemur ergo, fratres, sanctum hoc tempus tota devotione suscipere, & nunc magis arma spiritualia eeparare.

(G) BOCHELLUS *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *Ex* SYNOD. LINGON. *ann.* 1404. *cap.* 51. Sacerdotes debent cibum & potum temperate sumere, tam in tempore quam in quantitate, ut in diebus ieiuniorum semel in die.

§. super. litt. (K L M) *videbit hæc fusius pertractata.*

§. 3. *De quatuor temporum, & Vigiliarum Ieiuniis.*

I. Quid sunt quatuor tempora?

R. Hoc nomine appellantur ieiunia illa quæ trino quoque mense ab Ecclesia celebrantur feriis quarta, sexta, & sabbato unius hebdomadæ.

I. Quis illa Ieiunia instituit?

R. Ieiunia hæc sæculo quinto in Ecclesia Romana antiquiora esse constat. Quin & S. Leo Romanus Pontifex, qui eo sæculo floruit, vult ex Apostolica Traditione manasse. (A)

I. Cur instituta sunt hæc Ieiunia?

R. 1. Ut dierum aliquot pœni-

(A) S. AUG. *Epist.* 36. *alias* 86. *ad Casul. cap.* 4. *num.* 8. Christianus qui quarta & sexta (feria) & ipso sabbato ieiunare consuevit; quod frequenter Romana plebs facit.

Cap. 8. *n.* 19. Videat ergo quanta afficiat contumelia ipsam Romanam Ecclesiam, ubi & his hebdomadibus, in quibus quarta & sexta (feria,) & sabbato ieiunatur, tribus tamen diebus continuis, Dominico scilicet ac deinde secunda & tertia prandetur.

Verba hæc FREQUENTER *&* HIS HEBDOMADIBUS *luculenter videntur innuere quatuor temporum ieiunia.*

S. LEO MAGN. *Serm.* 12. *alias* 11. *de Ieiunio* 10. *mensis*, 1. *cap.* 4. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus; sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuvare.

Eadem fere clausula Sermones suos de ieiunio 10. *mensis*, *& septimi & Pentecostes concludit.*

Serm. 15. *al.* 14. *de Ieiun.* 10. *mensis* 4. *c.* 2. Decimi huius mensis solemne ieiunium, quod non ideo negligendum est, quia de observantia veteris legis assumptum est, tamquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & avium pecudumque hostias esse destiterunt. Illis enim, quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis, quæ significaverunt finita sunt. Ieiuniorum vero utilitatem novi Testamenti gratia non removit: & continentiam corpori, atque animæ semper profuturam pia observatione suscepit.

Serm. 16. *al.* 15. *de Ieiun.* 10. *mens.* 5. *c.* 1. Sicut ergo pro spe futuræ felicitatis, ad quam per fidem currimus, gratias Deo agere debemus, quod ad perceptionem tantæ præparationis evehimur: ita pro iis quoque commodis, quæ singulorum annorum revolutione consequimur, Deus a nobis honorandus atque laudandus est, qui sic terræ fecunditatem ab initio dedit, sic pariendorum fructuum leges in quibusque germinibus & seminibus ordinavit, ut numquam sua instituta desereret, sed in rebus conditis benigna conditoris administratio permaneret. Quidquid ergo ad usus hominum segetes, vineæ, oleæque pepererint, totum hoc ex divinæ bonitatis largitate profluxit: quæ, elementorum qualitate variata, dubios agricolarum labores clementer adiuvit, ut utilitatibus nostris, venti & imbres, frigora & æstus, dies noctesque servirent. Non enim sibi ad effectus operum suorum humana ratio sufficeret, nisi plantationibus, & rigationibus solitis Deus incrementa præberet. Unde plenum pietatis ac iustitiæ est, ut de his quæ nobis cælestis Pater misericorditer contulit, nos quoque alios adiuvemus.

Cap. 2. Huic autem operi, dilectissimi, cum omnia opportuna sint tempora, hoc nunc præcipue aptum est atque conveniens, in quo sancti Patres nostri divinitus inspirati, decimi mensis sanxere ieiunium: ut omnium fructuum collectione conclusa, rationabilis Deo abstinentia dicaretur, & meminisset quisque ita uti abundantia, ut & circa se abstinentior, & circa pauperes esset effusior.

Serm. 17. *al.* 16. *de Ieiun.* 10. *mensis* 6. *c.* 1. Evangelicis sanctionibus, Dilectissimi, multum auctoritatis præbet doctrina legalis, cum quædam de mandato veteri ad novam observantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica devotione demonstratur, quod Dominus Iesus Christus *non venit* *Matth. v. 17.*

legem solvere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Salvatoris nostri nuntiabatur adventus, & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis: ea quæ vel ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseverant: & quæ utrique testamento erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex iis autem est etiam decimi mensis solemne ieiunium, quod a nobis nunc annua est consuetudine celebrandum: quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias divinæ agere largitati pro fructibus, quos in usus hominum secundum summæ providentiæ temperamentum terra produxit. Quod ut prompto animo nos facere monstremus, non solum continentiam ieiunii, sed etiam eleemosynarum curam oportet assumi: ut de terra quoque cordis nostri, germen iustitiæ & fructus caritatis oriatur, & misericordiam Dei pauperum ipsius miserendo mereamur. Efficacissima enim est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur: quoniam qui suum ab inope non avertit animum, cito ad se Domini convertit auditum.

Serm. 19. al. 18. de Ieiun. 10. mensis 8. c. 2. Huius observantiæ utilitas, Dilectissimi, in Ecclesiasticis præcipue est constituta ieiuniis, quæ ex doctrina sancti Spiritus, ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium Vernum in Quadragesima, Æstivum in Pentecoste, Autumnale in mense septimo, Hiemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus; intelligentes divinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire: dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia, incessabiliter discimus, quod & prædicemus & agamus.

Serm. 20. al. 19. de Ieiun. 10. mensis 9. c. 1. Merito disposuerunt Apostolicæ sanctiones, ut verorum ieiuniorum utilitas permaneret; & licet Ecclesiæ consuetudo prolixioribus se castigationibus exercere didicisset, amplecteretur tamen continentiæ sanctificationem ex lege venientem: quibus enim donatum erat posse, quod maius est, indecens fuit non celebrare quod minus est.

Cap. 2. Hæc ergo ratione, Dilectissimi, evidenter instructi Ecclesiasticis regulis, ieiunium decimi mensis adiungimus, idque devotioni vestræ, sicut est moris, indicimus: quoniam plenum pietatis, plenumque iustitiæ est, ut terrenorum fructuum perceptione conclusa agantur Deo gratiæ, & sacrificium ei misericordiæ cum ieiunii immolatione solvatur.

Serm. 79. al. 77. de Ieiun. Pentecost. 2. c. 1. Dubitandum non est omnem observantiam Christianam eruditionis esse divinæ, & quidquid ab Ecclesia in consuetudinem est devotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spiritus prodire doctrina: qui nunc quoque cordibus fidelium suis præsidet institutis, ut ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant.

Serm. 90. de Ieiun. 7. mensis 7. cap. 2. Quod igitur, Dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumque nostrorum ieiunium septimi mensis assumimus, non legalibus nos oneribus subiicimus, sed utilitatem continentiæ, quæ Christi Evangelio servit, amplectimur.

Serm. 93. al. 91. de Ieiun. 7. mensis 8. cap. 2. Subiiciendo corpori castigatio est adhibenda ieiunii.

Cap. 3. Cui medicinæ, Dilectissimi, licet tempus omne sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod & Apostolicis & legalibus institutis videmus electum: ut sicut in aliis anni diebus, ita in mense septimo spiritalibus nos purificationibus emundemus. Convenientibus enim in unum propositum tribus studiis, oratione scilicet, & eleemosyna, atque ieiunio, præstabitur nobis a misericordi Deo & cohibitio cupiditatum, & exauditio precum, & remissio peccatorum.

GELASIUS Papa, *Epist. 9. cap.* 7. Ordinationes etiam Presbyterorum Diaconorumque nisi certis temporibus & diebus exercere non audeant, id est, quarti mensis ieiunio, septimi & decimi, sed etiam quadragesimalis initii ac mediana Quadragesimæ die sabbati ieiunio.

CONC. GIRUNDENSE *ann.* 517. Ut expleta solemnitate Pentecostes, in sequenti septimana a quinta feria in sabbatum, per hoc triduum abstinentia celebretur.

CONC. MOGUNT. *ann.* 813. *Can.* 34. Constituimus ut quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio observentur: hoc est in mense Martio hebdomada prima; & feria sexta & sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum litaniis ad Mis-

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 3.

tentia quælibet anni tempestas Domino consecretur.

2. Ut & reddantur gratiæ Deo de frugibus collectis, & novæ ab eo impetrentur.

3. Ut postulentur a Deo boni Pastores: illis enim temporibus Ordines celebrantur. (B)

I. Cur pro bonis Pastoribus impetrandis orat & ieiunat universa Ecclesia?

R. Quia plerumque populi sa-

---

sarum solemnia. Similiter in mense Iunio hebdomada secunda, feria quarta & sexta & sabbato ieiunetur, usque ad horam nonam, & a carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio hebdomada tertia, & in mense Decembrio hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Nativitatis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditum.

CAROLUS MAGN. *Capit.* BALUZ. *tom.* 1. *pag.* 192. 1051. Ut ieiunium quatuor temporum, & ipsi Sacerdotes observent, & denuntient observandum.

Pag. 954. Doceant Presbyteri populum quatuor legitima temporum ieiunia observare, hoc est, mense Martio, Iulio, Septembrio & Decembrio, quando sacri Ordines iuxta statuta Canonum distribuuntur.

BOCHELLUS *Decret. Ecclef. Gallic. Lib.* 4. *tit.* 12. *Ex* SYNOD. PARIS. *ann.* 1557. *tit. De Ieiunio quatuor temporum, cap.* 48. De Ieiunio autem quatuor temporum post Concilia loquuntur Doctores. Aug. imprimis Casulano scribens. „ Itaque Ecclesia, *inquit*, ieiunia non instituit, sed „ a Domino ordinata ad certos dies, modumve certum reduxit; quemadmodum „ videre est in ieiuniis quatuor temporum, ac ceterarum vigiliarum „. Unde Urbanus Papa dist. 76. cap. „ Statuimus etiam ut ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum „ in initio Quadragesimæ, secundum in „ hebdomada Pentecostes, tertium vero „ in Septembri, quartum in Decembri „ more solito fiat. „ De quibus idem August. ad Ianuarium Epist. 119. „ Nec „ in his erravit Ecclesia, quæ a Spiritu „ sancto gubernatur: ut 2. Pet. 1. *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*, proculdubio & operati. Absit „ igitur ut idem Spiritus defuerit Ecclesiæ, cum Dominus pollicitus est dicens: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi:* Ecclesiam utique suo Spiritu gubernans: de quo dixit: *Cum venerit spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

2. Pet. 1. 21. — Matth. XXVIII. 20. — Ioan. XIV. 13.

R. P. THOM. Congreg. Orat. D. I. Presb. *Tract. de Ieiun.* 1. *Part. cap.* 21. *num.* 7. Hæc nostrorum quatuor temporum cum quatuor Iudæorum ieiuniis, quæ in quatuor menses a Scriptura signatos cadunt, conformitas, visibile argumentum est Ecclesiam in hoc Sinagogæ exemplum esse securam. Hinc alia quoque probatio addi potest, ieiunium quatuor temporum in Latina Ecclesia ab Apostolica traditione manasse. Verosimilius siquidem absque ulla dubitatione est, Apostolos, non vero Concilia aut secutorum sæculorum Episcopos veterum Hebræorum consuetudines Ecclesiæ tradidisse.

Lege einsdem Tract. de Ieiun. *Part.* 1. *cap.* 21. *&* *Part.* 2. *cap.* 18. *ubi multa scitu dignissima reperies.*

(B) S. LEO MAGN. *Serm.* 75. *al.* 74. *de Pentecost.* 1. *c.* 5. De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ observantiæ consuetudo, quam utilissimam sibi omnes Sancti semper experti sunt, & ad quam sedulo celebrandam, pastorali vos sollicitudine cohortamur: ut si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxit, id & ieiunii censura castiget, & devotio pietatis emendet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem in idipsum consueta devotione vigilias celebremus.

Serm. 76. *al.* 74. *de Pentecoste* 2. *cap.* 9. Ad præsentem autem solemnitatem etiam ista nobis est adiicienda devotio: ut ieiunium quod ex Apostolica traditione subsequitur, celebremus: quia & hoc inter magna sancti Spiritus dona numerandum est, quod nobis adversum illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes Deo adiuvante vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud Beatum Petrum Apostolum

lus a Pastoribus pendet. Hos bonos concedit Deus propitius: malos permittit iratus. (C)

I. Qua mente ieiunandum in quatuor temporibus?

R. Ex mente Ecclesiæ mox ex-

vigilias celebremus, patrocinante eodem orationibus nostris, ut in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

Serm. 78. al. 76. de Ieiunio Pentecost. 1. cap. 3. Post sanctæ dies lætitiæ, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis, ac deinde in cælos ascendentis exegimos, postque perceptum sancti Spiritus donum, salubriter & necessarie consuetudo est ordinata ieionii: ut si quid forte inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas & licentia inordinata præsumpsit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget: quæ ob hoc quoque studiosius exsequenda est, ut illa in nobis, quæ hac die Ecclesiæ divinitus sunt collata, permaneant.

Serm. 90. al. 88. De Ieiunio septimi mensis 5. c. 4. Sed qoia insidiæ diaboli etiam ânter talia studia non quiescunt, rectissime in quibusdam articulis temporum, vigoris nostri est instituta reparatio: ut ubi de clementia cæli & ubertate agri potest mens præsentium bonorum avida gloriari, & in ampla horrea fructibus congregatis, animæ suæ dicere: *Habes multa bona, epulare*: ibi quandam increpationem divinæ vocis accipiat, aodiatque dicentem: *Stulte, hac nocte reposcunt animam tuam a te, quæ autem præparasti, cuius erunt?* (*Luc.* XII. 19. *Ibid.* 20.)

Serm. 94. al. 92. De Ieiunio 7. mensis 9. cap. 3. Ideo enim ipsa continentiæ observantia quatuor est assignata temporibus, ut in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos iodesinenter purificationibus indigere, semperque esse nitendum, dum hoius vitæ varietate iactamur, ut peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemosynis deleatur.

Vide etiam supra litt. (A) *hocce §. Serm.* 16. 19. *&* 20.

(C) S. GREG. MAG. *Past. curæ Part.* 1. *cap.* 1. Sunt nonnulli qui intra sanctam Ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris; videri doctores appetunt, transcendere ceteros concupiscont, atque, arrestante veritate, *primas salutationes in foro, primos in cœnis recubitus, primas in conventibus cathedras* quærunt: (*Matth.* XXIII. 6. & 7.) qui susceptum curæ Pastoralis officiom ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione pervenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud dicitur & aliud docetur. Contra quos Dominus per Prophetam queritur, dicens: *Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi.* (*Osee* VIII. 4.) Ex se namque, & non ex arbitrio summi Rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitos vocati, sed soa cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potius, quam assequuntor. Quos tamen internus Iudex & provehit, & cognoscit: qoia qoos permittendo tolerat, profecto per iudicium reprobationis ignorat. Unde ad se qoibusdam & post miracula venientibus dicit: *Recedite a me operarii iniquitatis, nescio qui estis.* (*Luc.* XIII. 27.) Pastorum imperitia voce veritatis increpatur, cum per Prophetam dicitur: *Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam.* (*Isa.* LVI. 11.) Quos rursus Dominos detestatur, dicens: *Et tenentes legem nescierunt me.* (*Ierem.* II. 8.) Et nesciri ergo se ab eis veritas queritur, & nescire se principatum nescientium protestatur: quia profecto hi qui ea quæ suot Domini nesciunt, a Domino nesciuntur, Paullo attestante qui ait: *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* (1. *Cor.* XIV. 38.) Quæ nimirum Pastorum sæpe imperitia meritis congruit subiectorum: quia quamvis lumen scientiæ sua culpa exigente non habeant, districto tamen iudicio agitur, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant. Hinc namque in Evangelio per semetipsam veritas dicit: *Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt.* (*Matth.* XV. 14.) Hinc Psalmista non optantis animo, sed prophetantis ministerio denuntiat, dicens: *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum illorum semper incurva.* (*Psal.* LXVIII. 24.) Oculi quippe sunt, qui in ipsa honoris summi facie positi, providendi itineris officium susceperunt: quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum flectitur; quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto ad portanda peccatorum curvantur opera qui sequuntur.

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 3.

posita ieiunandum, & ieiunio adiungenda oratio, solitudo, bona opera, &c.

I. Quid sunt ieiunia Vigiliarum?

R. Sunt ieiunia, quæ in festorum solemniorum vigiliis præcipiuntur ab Ecclesia.

I. Cur præcipiuntur?

R. Ut per ieiunium & pœnitentiam disponant se fideles ad illas solemnitates.

I. Cur dies illi vocantur Vigiliæ?

R. Quia pridie maiorum solemnitatum ad multam noctem olim conveniebant fideles in Ecclesiam ad celebrandas Dei laudes, ut fit etiamnum in vigilia Nativitatis Domini. (D)

I. Cur aguntur multæ vigiliæ sine ieiunio?

R. Quia erant olim festa quæ-

Epist. lib. 7. Epist. 7. ad Petrum, &c. Præterea assiduis insistere Fraternitas vestra precibus debet, ut omnipotens Deus in prædicto fratre & consacerdote nostro bene cœpta custodiat, & semper ad meliora perducat. Hoc sanctissimis vobis, hoc subiecto ei populo semper orandum est. Nam ita sibi regentium merita connectuntur & plebium, ut sæpe ex culpa Præsidentium deterior fiat vita subiectorum, & sæpe ex merito plebium delinquat vita Pastorum. Quia enim mala actio Præsidentis valde noceat subditis, testantur Pharisæi, de quibus scriptum est: (Matth. XXIII. 13.) *Clauditis regnum cælorum ante homines, Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis introire.* Et quia culpa plebium multum nocet vita Pastorum, in David facto cognoscimus. (2. Reg. XXIV. 14.) Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, & tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda regentium. Iustus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum caussa peccavit. Sed quia ipse sua scilicet voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nam ira sæviens, quæ corporaliter populum perculit, Rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostravit. Hæc itaque considerate invicem, & sicut is qui vobis, plebibusque prælatus est, intercedere pro omnibus, ita pro eius conversatione & moribus orare omnes debetis, ut apud omnipotentem Deum, & vos illius valeatis imitatione proficere, & ille meritis vestris adiuvetur.

(D) *En antiquissimum vigiliarum apud Christianos usitatarum exemplum* Act. XX. 7. Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paullus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem .... Frangensque panem & gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

CONSTIT. APOST. *Lib.* 1. *cap.* 18. Sabbato usque ad galli cantum ieiunium producite, pervigilantes usque ad galli cantum, & in Ecclesia in unum congregati preces & supplicationes Deo in pernoctatione vestra adhibentes. Item legem, & Prophetas, Psalmos usque ad galli cantum legentes, & Cathecumenos baptizantes, &c.

S. EPIPHAN. *in Expos. fidei, n.* 22. *circa medium*, Pervigilia vero sex obeunt, ac totidem synaxes. Quibusdam in locis in ea solum nocte quæ quintam feriam sequitur, & in feriam sextam desinit; atque in ea quæ Dominicam antecedit pervigilant.

TERTULL. *Lib.* 2. *ad uxor. cap.* 4. Quis nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, a latere suo adimi libenter feret? Quis denique solemnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?

His nempe argumentis utitur ad abducendas virgines Christianas a nuptiis cum pagano contrahendis, Quod frequentes fuisse tunc temporis vigilias probat, maxime vero persecutionis tempore.

AUCTOR *Serm.* 33. *seu* 41. *apud* AMBROS. *in Append.* S. AUG. 146. *in Quadrag.* 7. *ex Viguer.* 13. *n.* 2. An putas illum ieiunare, qui primo diluculo ad Ecclesiam non vigilat?

N. 4. Surgentes primo diluculo ad

Ecclesiam festinemus, referamos Deo gratias.

Auctor *Serm.* 34. *num.* 23. *in Append.* S. Ambros. *de Quadrag.* 7. *num.* 3. Ille enim facit Quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha.

S. Hieron. *Epist.* 7. *alias* 7. *ad Letam de instit. Filiæ, pag.* 594. *linea ult.* Vigiliarum dies & solemnes pernoctationes sic virguncula nostra celebret, ut ne transverso quidem ungue a matre discedat.

S. Aug. *Epist.* 65. *alias* 236. *ad Xantippum, num.* 1. (Presbyter) convictus atque confessus est die ieiunii Natalis Domini, quo etiam Gippitana Ecclesia sicut ceteræ ieiunabat,... prandisse & cœnasse.

N. 2. Ego certe Presbyterum, qui die ieiunii, quo eiosdem loci etiam Ecclesia ieiunabat,... prandere & cœnare ausus est,... removendum ab officio Presbyterii arbitratos sum, timens ei deinceps Ecclesiam Dei committere.

S. Paullin. *Natal.* 7. *de S. Felice v.* 15.
Nostis eum morem, quo ieionare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere sacris,
Quisque suas remeare domos. Tunc ergo solutis
Cœtibus a templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hymnis
Exultare Deo, & Psalmis producere noctem.

S. Bernard. *Serm. in vigilia S. Petri & Paulli, num.* 1. In sanctorum vigiliis necesse est vigilare hominem spiritualem, qui solemnitates eorum celebrare desiderat in spiritu & veritate. Aliæ enim carnalium, aliæ spiritualium vigiliæ. Illi & nitidiores cultus, & epulas præparant lautiores; & fortassis in ipsis vigiliis operantur opera tenebrarum, *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*. (Prov. II. 14.) Vos non ita didicistis Christum, qui Christum secuti estis,... qui vigilanti oculo vigiliarum nomen debetis attendere. Ad hoc enim vigiliæ proponuntur, ut evigilemus, si in aliquo peccato vel negligentia dormitamus, & præoccupemus faciem Sanctorum in confessione. Non sic filii huius sæculi, non sic, *qui potentes sunt ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem*; (Isai. v. 22.) qui obdormierunt in flagitiis & facinoribus suis.... Et frustra sonat eis nomen vigiliarum sanctarum, cum ipsi magis dormire studeant, quam vigilare. Vos autem non estis filii noctis, neque tenebrarum, sed lucis & diei, ut non vos præoccupent natalitii Sanctorum dies, & inveniant imparatos.

Legere operæ pretium est R. P. Thomass. *Congr. Orat. Gallic. Sacerd. Tract.* de Ieiun. *part.* 1. *cap.* 18. *& part.* 2. *cap.* 14.

L. Bochelli *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *de vigiliis & ieiuniis. Ex* Concil. Antission. *ann.* 614. *cap.* 9. Non licet compensas in domibos propriis, nec vigilias in festivitatibus Sanctorum facere, nec inter sentes aot arbores sacrivos, vel ad fontes vota exsolvere: sed quicumqoe votum habuerit, in Ecclesia vigilet; & matricolæ ipsum votum, aut pauperibus reddat, nec sobtilia aut pede, aut hominem lineo fieri penitus præsumat.

Ex eod. Concil. *cap.* 10. Non licet in vigilia Paschæ ante horam secundam noctis, vigiliam expedire: quia in illa nocte non licet post mediam noctem bibere, nec in Natali Domini, nec in reliquis solemnitatibus.

Ex eod. Concil. *cap.* 11. Omnino & inter supradictas conditiones, vigilias, quas in honore Domini observant, omnibus prohibemus.

Ex Synodalib. *Ecclesiæ* Rhemens. *cap.* 13. Præcipiant Sacerdotes statuta ieionia servari, videlicet ieionium Quadrag. ieiunium quatuor temporum, omnium vigiliarum ab Ecclesia statutarum ad ieiunandum. Quia, qui non ieiunat his temporibus, & diebus, postquam annos pubertatis cumpleverit, nisi ex caussa canonica fuerit excusatus, mortale peccatum incurrit.

Ex Synod. Galonis *&* Simonis *Legator. cap.* 14. Sacerdotes præcipiant omnibus habentibus adultam ætatem instituta ieiunia observare, ut ieiunium Quadragesimæ, quatuor temporum, vigiliarum Nativitatis Domini, Assumptionis B. Mariæ, B. Ioannis Baptistæ, Apostolorum Petri & Paullj, Andreæ, Iacobi, Beati Matthæi, Simonit & Iudæ, Laurentii Martyris, & omniom Sanctorum, ieionium in Letania maiori scilicet die B. Marci Evangelistæ, & in vigilia Ascensionis & Pentecostes. Si qua autem de vigiliis prætaxatis die Dominica evenerit, indicendum est ieiunium sabbati præcedentis.

Ex Concil. Bitur. 1584. *cap.* 34. Servetur vigilia Nativitatis Domini, ad

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 3.

imitandum pietatem pastorum, qui Christo Domino ea nocte adorationis monus impenderunt. Reliquæ vigiliæ pro more locorum, & ex mandato Catholicæ Ecclesiæ cum celebratione proprii cuiusque Ecclesiæ officii serventur. Ideoque semper Dominica præcedente in Ecclesiis proclamentur, ne vitio ignorantiæ ea a laicis solvi contingat.

ODO Paris. Episc. *in Synod. cap.* 35. Omnes præcipiant instituta ieiunia servari, ut ieiunium Quadragesimæ, quatuor temporum, vigiliarum, nisi ex magna & rationabili caussa contra fiat, & sextæ feriæ: ex debito enim tenentur facere talia ieiunia.

Ex SYNODALIB. *Ecclesiæ* TRECENS. *c.* 18. Sacerdotes debent inducere populum ad hoc, ut omnes habentes ætatem legitimam observent ieiunia ab Ecclesia instituta, sicut est ieiunium Quadrag. quatuor temporum, vigiliæ Nativitatis Domini, sancti Ioannis Baptistæ, S. Laurentii, Assumptionis B. M. Virginis, omnium Sanctorum, Pentecostes, Apostolorum, & maxime illorum qui in his versibus continentur,

Petrus, & Andræas, Paullus, cum Simone Iudas,
Ut ieiunemus nos admonet atque Mathæus.

In aliis autem Apostolis consuetudo loci servetur: & de aliis ieiuniis. In festo S. Marci nullus carnes comedat, & multum est salubre ieiunare. Et si in hebdomada Paschæ dictum festum evenerit, non celebretur donec in hebdomada post *Quasi modo*. Et die qua celebrabitur, ab esu carnium abstineatur: & ieiunetur ad minus quousque processio fiat.

Ex illd. SYNODALIB. *cap.* 20. Sanctorum vigiliæ, quorum festivitates feria secunda occurrerint, non sunt die Dominica ieiunandæ, sed in præcedenti Sabbato.

Ex SYNOD. PARIS. 1557. *cap.* 49. *Quæ ieiunia solita sint observari*. Ieiunium Quadragesimale, Ieiunium quatuor temporum ut supra designatorum. Vigilia Nativitatis Domini. Vigilia Pentecostes. Vigilia Nativitatis Ioannis Baptistæ. Vigilia S. Laurentii. Vigilia Assumptionis B. Mariæ. Vigilia omnium Sanctorum. Vigilia Sancti Petri & Paulli Apostolorum. Vigilia B. Matthæi Apostoli & Evangelistæ. Vigilia Beatorum Apostolorum Simonis & Iudæ. Vigilia Sancti Andreæ Apostoli. Diebus Sancti Marci Evangelistæ & Rogationum a carnibus abstinendum. Si festum Sanctæ Crucis, & B. Luciæ die Mercurii evenerint, ieiunium quatuor temporum in sequentem hebdomadam transferendum est. Quoniam vero die Dominica non ieiunatur, vigiliæ festorum die lunæ occurrentium, sabbato præcedente ieiuniis religiose sunt transigendæ. Si festum S. Marci die Dominica evenerit, in feriam secundam ieiunia & supplicationes transferantur. Toleramus etiam usum carnium diebus sabbati a festo Nativitatis Domini usque ad festum Purificationis B. M. V. Aliis vero temporibus tam diebus veneris quam sabbati prohibemus; ac permittimus ægrotantes, & imminenti periculo laborantes, carnium & ovorum usum retinere tam in Quadragesima, quam ceteris diebus ab Ecclesia prohibitis; sed de doctorum medicorum consilio, veniaque prius a nobis petita & obtenta, aut a Parocho suo, si propter locorum distantiam nos adire commode non possint.

D. EDM. MARTENNE e Congr. S. Mauri *Tract. de antiqua Eccl. discipl. in divinis celebrand. offic. cap.* 7. *num.* 1. Quanta sit nocturnarum vigiliarum utilitas fuse hic exponere non est animus; cum teste Nicetio Episcopo, tractatu de vigiliis servorum Dei cap. 4. ipsa sentiri magis posse per exercitium, quam loquentis sermone narrari. Quis enim explicare valeat, ut ait idem auctor, quantus vigilando mentis stupor excutitur, quanta lux animam vigilantis illustrat, quæ gratia, quæ sancta visitatio membra universa vigilantis lætificat? *Vigilando*, inquit, *timor omnis excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur, vitia tabescunt, castitas roboratur, cedit stultitia, accedit prudentia, mens acuitur, error obtunditur, criminum caput diabolus gladio spiritus vulneratur, &c.* Cum ergo tanta sit nocturnarum vigiliarum utilitas, haudquaquam mirum videri debet, si tam in veteri quam in novo Testamento veris Dei cultoribus tanto fuerint in pretio. David *media nocte* surgebat *ad confitendum Deo super iudicia iustitiæ suæ*. *De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus*, inquit Isaias. Ipse Dominus Iesus pernoctabat in oratione. Paullus & Silas media nocte surgebant, ut divinis laudibus operam darent. Horum exemplo primi Christiani sacris se vigiliis toti dediderunt, testimonium piæ huius observationis perhibentibus ipsis etiam Ethnicis. Nam Pli-

Ps. cxviii. 62. Isai xxvi. 9. Luc. vi. 12. Act. xvi. 25.

nius iunior lib. 10. Epist. 97. scribens de Christianis ad Traianum, *Affirmabant*, ait, *hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem*. Clarius Lucianus in Philopat. Christianos loquentes inducens: *Ad hymnos tota nocte decantandos vigilantes talia somniamus*. Et Ammianus Marcellinus lib. 28. *In statione primis tenebris observata custodum absentia, qui die festo Christiani ritus in Ecclesia pernoctabant*. Hæc cum ita perspicua se habeant, quid iuvat plura veterum Scriptorum Ecclesiasticorum testimonia hic congerere ad probandas solemnes primorum Christianorum vigilias? Quid Lactantium commemorem, qui in lib. 7. de divinis institutionibus cap. 19. *Nocte*, inquit, *vigilias celebramus propter adventum Regis ac Dei nostri; cuius noctis duplex est ratio, quod in ea & vitam tunc recepit, cum passus est, & postea orbis terræ regnum recepturus est*. Quid Cyrillum Ierosolymitanum in cuius cathechesi 9. hæc lego: *Quid nocte ad sapientiam? Nam in ea sæpe de Deo cogitamus, in ea divinorum oraculorum lectionem & contemplationem meditamur. Quandonam maiori ment nostra contentione Psalmos canit & preces fundit? Nonne noctu?* Quid Socratem Scholasticum lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 11. de populo Alexandrino loquentem in hæc verba: *Iam dies vergebat in vesperam, & populus in Ecclesia pernoctabat, eo quod collecta expectaretur*. Et libro 6. cap. 7. loquens de S. Ioanne Chrysostomo. *Primus*, inquit, *precationes quæ in nocturnis hymnis fieri solent, amplificavit*. In eius Chrysostomus, testante Palladio in eius vita, *hortabatur populos ut in nocturnis precibus assidui essent, horum autem uxores domi remanerent, eas interdiu orare exhortans, quod viri interdiu non vacarent*. Eius exhortationem inanem sane aut vacuam haudquaquam fuisse discimus ex Sozomeno: nam ut ipse scribit lib. 8. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 7. *Exinde populus Constantinopolitanus matutinis & nocturnis hymnis promptius uti cœpit*. Quæ verba uti & ea quæ in Socrate tetulimus, ostendunt vigilias non minus laicorum quam clericorum exercitium fuisse. Paullo ante Chrysostomum sub Ambrosio Antistite primum antiphonæ, hymni & vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, uti scribit Paullinus in eius vita. Quantus fuerit Zenonis Maiumensis Ecclesiæ præsulis zelus in explendo hoc servitutis penso tradit Sozomenus libro 7. cap. 28. bis verbis: *Aiunt certe, immo nos quoque ipsi vidimus eum cum Maiuma Ecclesiam gubernaret iam senem ac centum annos circiter natum, nunquam a matutinis aut vespertinis hymnis, aut a reliquo divino officio abfuisse, nisi morbus detineret*. Ex Epistola quoque Pelagii Papæ ad Ioannem Defensorem, vigilias in Ecclesia quotidie celebratas fuisse discimus. Pluribus Gregorii Turonensis testimoniis idem comprobare possemus: puta ex libro 2. Historiæ Francorum cap. 23. ex lib. 9. cap. 6. ex lib. 10. cap. 31. ubi vigilias a S. Perpetuo institutas commemorat, ex libro 8. de vitis Patrum cap. 8. atque ex Fortunato lib. 2. carm. 10. S. Cæsarius quoque Arelatensis Episcopus serm. 140. Appendicis S. Augustini plebem suam alloquens, *Rogo vos*, ait, *Fratres carissimi, ad vigilias matutinas surgite ... nullus se a sancto proposito subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica utilitas, aut forte certa & grandis necessitas tenuerit occupatum*.

PARS II. SECT. IV. CAP. VI. §. 3.

N. 3. Neque vero existimandum est hæc fuisse primorum dumtaxat Christianorum exercitia, cum calens adhuc Servatoris nostri sanguis ipsos ad omnia pietatis opera excitaret. Idem subsecutis sæculis fervor extitit, eadem disciplina, in Cathedralibus præsertim Ecclesiis, immo & in Parochialibus. Certe inter Capitula quæ ineunte sæculo 9. Ahiro Basileensis Episcopus suæ Diœcesis Presbyteris dedit, cap. 24. statuit ut *horas canonicas tam nocturnas quam diurnas nullatenus prætermittant*. Wala qui circa annum 887. Autissiodotensem rexit Ecclesiam, *nocturno non modo ipse minime deerat officio, sed & absentes nominatim requirebat, fratres, puerosque*, uti legimus in Historia Episcoporum Autissiodorensium cap. 39. sæculo 9. Ratherius Veronensis Ecclesiæ Præsul in Synodica ad Presbyteros Epistola scribebat: *Omni nocte ad nocturnos surgite*. Sæculo 12. Guibertus Abbas in libro de vita sua, loquens de matre sua, *Nocturnis*, inquit, *officiis vix aut nunquam deerat*. In sequenti sæculo 13. Iacobus a Vitriaco in Historia Occidentali capite 34. Parochum ita alloquebatur: *Procuret in quantum commissi sibi gregis permittit frequens ministerium, ut nocturnum Officium nocte peragatur*. In Synodo Rothomagensi anni 1236. hæc etiam legimus: *Præcipimus quod quilibet Sacerdos in Parochia sua, seu capellanus in capella sua*

dicat matutinas de nocte. Et in Concilio
Pars II. Sect. IV. Cap. V. §. 3. Ravennense anni 1286. cap. 5. *Campana horarum in nocte & die tantum pulsetur, quod omnes confratres se possint parare ad intrandam Ecclesiam*. Denique in Florentina Ecclesia eadem vigebat disciplina sæculo 15. quoad annum 459. Apud Raynaldum S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus, *surgebat noctu semper adeoque sollicite, ut signum matutini officii Cathedralis Ecclesiæ præveniret*.

N. 4. Quid quod nec ipsi Imperatores, Reges aut Principes nocturnis vigiliis deesse voluerunt? Carolus Magnus, teste Eginardo, *Ecclesiam mane & vespere, item nocturnis horis & sacrificii tempore quoad eum valetudo permiserat, impigre frequentabat*. Geraldus Comes Auriliacensis, ut scribit S. Odo eius vitæ lib. 2. cap. 16. *nocturno tempore cunctos in Oratorio diatim prævenire solebat: quo expleto, solus remanere solitus erat*. Alfredus Rex Anglorum, testante Willelmo Malmesburiensi, *inter bella & præsentis vitæ frequentia impedimenta, necnon paganorum infestationes & quotidianas corporis infirmitates, inter regni gubernacula, nihilominus Missam quotidie audire, psalmos quosdam & orationes, & horas diurnas & nocturnas celebrare, & Ecclesiam nocturno tempore orationis caussa clam a suis adire solebat*. Sanctus quoque Ludovicus, ut discimus ex auctore coævo, *omnes horas canonicas, & de gloriosa Virgine, semper cum nota audiebat: submisse tamen easdem inter se & cappellanum suum, & pro defunctis novem lectiones quotidie dicebat. Media nocte surgebat ad confitendum Domino, & Regina bonæ memoriæ aliquando eum propter frigus de vestimento aliquo operiebat*. Denique ut prætereamus S. Hedwigim Poloniæ Ducissam, & S. Elizabeth Hungarorum Regis filiam, Ferdinandus cognomento Magnus Legionis & Castellæ Rex *Ecclesiam vespere & mane, nocturnisque horis, & sacrificii tempore frequentabat, interdum cum clericis in Dei laudibus modulando, interdum etiam vices cantoris explebat*, ut scribit Rodericus de rebus Hispanicis lib. 6. c. 13. His adiicio exemplum Godefridi Bulonii, de quo Willelmus Tyrius lib. 6. cap. 9. *Adduxerat peregrinationem ingressurus de claustris bene disciplinatis monachos viros religiosos, & sancta conversatione insignes, qui toto itinere horis diurnis & nocturnis Ecclesiastico more divina illis ministrabant officia*.

N. 5. Iam vero si quis rescire desiderat quænam potissimum noctis hora ad persolvendas Domino laudes delecta ab antiquis fuerit: Respondemus eam in Ecclesia per plurima sæcula præsertim observatam fuisse, quam in veteri Testamento David, in novo Paullus suo exemplo præmonstrarunt, hoc est, duodecimam: uterque enim media nocte ad confitendum nomini Domini surrexisse memoratur. Hinc S. Ioannes Chrysostomus homilia 26. in Acta, *Non ideo*, inquit, *facta est nox, ut per totam dormiamus, & otiosi simus. Testantur hoc opifices & nautæ negotiatores. Ecclesia Dei mediis surgit noctibus, &c.* Et S. Basilius in Regulis fusius disputatis cap. 37. *De tempore autem dimidiæ noctis, quod id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est a Paullo & Sila: in Actis scriptum est enim sic*: Circiter „ autem mediam noctem Paullus & Si„ las laudabant Deum.„ Atque hæc quidem etiam Auctor Psalmorum confirmat,
sic dicens: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ*. Ps. cxviii. 62.
Eamdem regulam Demetriadi virgini servandam proposuit S. Hieronymus ad ipsam scribens in hæc verba: *Nunc tantum ad virginem loquar, id est, non ea, quæ extra te, sed in te sunt, tantum considerans. Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, noctis medio, & mane semper est exercendum, statue quot horis sanctam Scripturam edicere debeas*. Et institutæ in Paullæ monasterio disciplinæ rationem referens in ipsius vita, *Mane*, inquit, *hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinem psalterium canebant*. His adiunge Gregorii Turonensis testimonium & exemplum, qui in lib. 5. Historiæ Francorum c. 6. de seipso ita habet: *Nos vero igitur facti media nocte surgentes ad reddendas Domino gratias, &c.* Hæc ille Parisiis exsistens; unde colliges non clericos solum propriis residentes in Ecclesiis, sed peregre etiam profectos media olim nocte surrexisse.

N. 6. Sæculo 8. ab hac institutione paullulum deflexit Grodogangus Metensis Episcopus; *atque deinceps collapsa Ecclesiæ disciplina, refrigescente in dies non populi modo, sed & clericorum pietate, omnes fere Ecclesiæ (aliquot tantum exceptis, imprimis Metropolitana Parisiensi Ecclesia quæ nocturnas hodie vigilias media nocte celebrat,) vespere vel mane officium nocturnum persolverunt: atque ita abolitæ sunt apud clericos vigiliæ, quæ apud populos ob scandala sublatæ fuerant; at ex infra allatis testimoniis patet, huiusce §. litt.* (G).

dam quorum vigiliæ nocte agebantur in Eccleſia ſine ieiunio. (E)

I. Cur iam non celebrantur noctu vigiliæ illæ in Eccleſia?

R. Iam diu conventus illos nocturnos ſuſtulit Eccleſia, propter abuſus inde ſæpius erumpentes. Solam Nativitatis Domini vigiliam nocte celebrat. (F) Sunt tamen etiamnum Eccleſiæ nonnullæ in quibus vigilia Paſchatis & ſolemnitatum aliquot aliarum nocte aguntur.

I. Præter ieiunia Quadrageſimæ quatuor temporum & vigiliarum, numquid & alia obſervantur?

R. Ieiunabatur olim per totum Adventum in quibuſdam Eccleſiis. (G). Olim qualibet feria ſexta, & ſabbato ieiunium præce-

---

(E) Lanfrancus *in Stat. Ord. S. Bened. ſect.* 2. *cap.* 1. In vigilia Epiphaniæ non ieiunetur.

(F) R. P. Thomass. *Tract. de ieiun. part.* 2. *cap.* 14. *num.* 11. Concilium ſub Stephano Cantuariæ Archiepiſcopo an. 1222. eaſdem fere vigilias ad vigilandum notat, *Hæ ſunt vigiliæ ſtatutæ ad vigilandum.* Ieiunia tamen potius ſunt, quam vigiliæ, quæ Concilium præcipere vult, cum diem ſancti Marci & Rogationes includat. Pentecoſte vigilia item erat. Quoad Apoſtolos, non habentur aliæ præter eas, quæ Conſtitutionibus Synodalibus Galliæ continentur, de quibus verba fecimus, & illam D. Thomæ.

N. 12. Quoniam mentio incidit huius ſtatuti Concilii Oxfordienſis, quo appareret, vigilias in univerſum ad vigilandum fuiſſe ſtatutas, dicemus revera tranſigi ſolitas ſaltem ex parte in Eccleſia, vigilando, orando, pſallendo. Concilium Valentiæ habitum Valli ſoleti an. 1322. cui S. Sedis Legatus præerat, nocturnas haſce vigilias in Eccleſia prohibuit, ob turpia quæ committebantur. *Quia igitur nocturnis vigiliis, quas in Eccleſiis fieri aliquorum ſimplicium devotio introduxit, nefanda ſæpe & enormia ſub hac boni ſpecie committuntur, ipſas fieri de cetero firmiter prohibemus.* Inter quæ illud erat, quod Mauri infideles cum muſicis inſtrumentis in Eccleſiam inducebantur, ut profanos cantus cum Eccleſiaſticis pſalmodiis coniungerent. *Infideles vero quoſcumque ad vigilias illas adducere, vel procurare: ut quibuslibet inſtrumentis, &c.* Quia vero Concilium inquit, ſimpliciores tantum homines hiſce vigiliis interfuiſſe, credibile eſt, fidelium indevotione, Paſtorumque interdictis abolitas fere fuiſſe. Guaterius Epiſcopus anno 1280. prohibuerat, quia magna peregrinantium turba adveniente, Eccleſiæ ſæpe vel ſanguinis effuſionibus, vel obſcœnitatibus polluebantur: *Cum ex nocturnis vigiliis, quæ a peregrinantibus in Eccleſiis fieri conſueverunt, plerumque contingat Eccleſias ipſas ſanguinis vel ſeminis pollutione fœdari, & alia enormia committi, &c.* Verum eſt, hac prohibitione eas tantummodo vigilias vetari, quæ peregrinantium multitudine frequentarentur. At cum aliæ vigiliæ nihilo honeſtiores eſſe poſſent, veroſimile eſt, nihilo plus duraſſe. D. Carolus in ſuo primo Mediolanenſi Concilio omnes omnino vigilias in Eccleſia, præter illas Natalis, damnavit, Principumque opem petiit, qua Laici in Eccleſia noctes agere prohiberentur. Itaque, ut malorum uſuum occaſio tolleretur, antiquiores devotiones negligere neceſſe fuit.

Bochellus *Decret. Eccleſ. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *Ex* Synod. *Galon. & Simon. Legator. cap.* 16. Item præcipimus quod Eccleſiarum Rectores, vel Priores in ſuis Eccleſiis vigilias a laicis fieri non permittant, cum ex ipſis non proveniat niſi malum, niſi forſan in illis Eccleſiis in quibus de devotione fidelium cauſſa peregrinationis vigiliæ tales ab antiquo conſueverunt fieri.

(G) Bochellus *Decret. Eccleſiæ Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *Ex* Matiscon. Conc. I. *ann.* 582. *cap.* 7. Ut a feria ſancti Martini uſque ad Natalem Domini, ſecunda, quarta, & ſexta ſabbati ieiunetur, & ſacrificium debito, quemadmodum Quadrageſimale, ordine celebretur, in quibus diebus canones legendos eſſe ſpeciali definitione ſancimus, ut nullus ſe fateatur per ignorantiam deliquiſſe.

ptum erat, ficuti nunc abftinentia a carnibus. (H) Et Ecclefiæ nonnullæ non fabbato fed feria quarta ieiunabant. (I) Plures Quadrage-

Ibid. ex SYNOD. ECCLESIÆ TRECENSIS *cap.* 19. In adventu Domini eft multum commendabile ieiunium illis, quibus Dominus dederit voluntatem pariter & facultatem, & maxime Clericis.

Io. LESGUISER Trec. Epifc. *in Syn. ann.* 1427. *cap.* 24. Quia multi contemnunt Ecclefiæ præcepta & mandata fervare, propter quod ira Dei plerumque fuper populum Chriftianum defcendit; ftatuimus & diftricte præcipimus quatenus de cetero Dominica ante principium Quadragefimæ Curati & Ecclefiarum Rectores inducant & hortentur Parochianos fuos ad ieiunandum Quadragefimam: quia non poteft prætermitti una dies fine peccato mortali, nifi fit rationabilis cauffa, & fiat cum auctoritate Prælati. Et hoc idem fieri volumus de aliis ieiuniis ab Ecclefia conftitutis. Inducant etiam populum dicti Curati vel Presbyteri ad ieiunandum, vel faltem fobrie vivendum tempore Adventus Domini: quia tunc eft tempus acceptabile & devotione plenum, quod a militante Ecclefia quadragefimali tempori aliqualiter æquiparatur.

S. PETR. DAMIAN. *lib.* 3. *Epift.* 10. Initio illius Quadragefimæ quæ Nativitatem Domini ex inftitutione Ecclefiaftica præcedit.

Cetera vide infra hoc §. litt. (L)

(H) INNOCENT. I. PP. *Epift.* 1. *cap.* 4. Non ergo nos negamus feria fexta ieiunandum, fed dicimus & fabbato hoc agendum, quia ambo dies triftitiam Apoftolis, vel his qui Chriftum fecuti funt induxerunt.

S. ISIDOR. HISPAL. *lib.* 1. *de Ecclef. offic. cap.* 42. Omni fexta feria propter paffionem Domini a quibufdam ieiunatur, fed & fabbati dies a plerifque, propter quod in eo Chriftus iacuit in fepulcro, ieiunio confecratus habetur, fcilicet ne Iudæis exultandum præbeatur, quod Chriftus fuftulit moriendo.... præfertim cum Apoftolica Sedes hanc regulam fervet.

BOCHELLUS *Decret. Ecclef. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *ex lib.* 6. *Capitul.* CAROLI M. *Capit.* 184. *cap.* 29. Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum omni 6. feria propter Paffionem Domini ieiunetur. Sed & fabbati dies a plerifque propter quod in eo Chriftus iacuit in fepulcro, ieiunio confecratus habetur.

(I) R. P. THOMASS. *Tract. de ieiun. part.* 1. *cap.* 19. *n.* 1. Hæc ieiunia vel media ieiunia quartæ & fextæ feriæ antiquiffima funt in utraque Ecclefia, hoc tamen difcrimine, quod in Ecclefia Latina pietatis & devotionis ergo fervabantur, in Oriente vero a lege iubebantur. In eo tamen conveniebant in duabus Ecclefiis, quo meridiei hora terminabantur, atque hinc media ieiunia dicebantur; alia vero ieiunia ufque ad finem vefperarum differebantur, quæ diei finibus claudebantur.

TERTUL. *Lib. de ieiun. paullo poft initium n.* 2. De cetero differenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ difciplinæ, pro temporibus & cauffis uniufcuiufque, fic & Apoftolos obfervaffe, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum (*præter Quadragef. de quibus fupra egerat;*) proinde nec ftationum, quæ & ipfæ fuos quidem dies habeant quartæ feriæ & fextæ; paffive tamen currant, neque fub lege præcepti, neque ultra fupremam diei, quando & orationes fere hora nona concludat de Petri exemplo, quod Actis refertur.

CLEMENS ALEX. *Stromat. lib.* 7. *p.* 744. Novit ipfe ieiunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & fexti. Dicitur autem ille quidem Mercurii, hic vero Veneris.

CONSTIT. APOST. *lib.* 5. *cap. ult.* Præcipimus vobis quartis & fextis feriis ieiunare.

Lib. 7. *cap.* 24. Ieiunia veftra ne fint cum hypocritis communia. Ieiunat enim fecunda hebdomadis feria & quinta. At vos aut quinque diebus ieiunate, aut quarta & fexta feria.

S. EPIPHAN. *Heref.* 75. *quæ eft Aerii, num.* 6. Quis eft ufpiam terrarum, qui non in eos confentiat, quartam fextamve feriam folemni in Ecclefia ieiunio confecratam? Quod fi ex Apoftolorum conftitutione repetenda nobis auctoritas eft, cur illis quartæ fextæve feriæ ieiunium perpetua lege fancitur, excepta Pentecofte.. Qui ante nos teftes exciterunt,

simæ quibusdam in locis cum ieiunio olim actæ sunt. (K) Sua sunt Orientalibus Ecclesiis peculiaria ieiunia, quæ non agimus. Agimus & nos ieiunia quædam ipsis incognita. Potest quilibet Episcopus

---

quique ante nos eamdem traditionem in Ecclesia tenuerunt, quam & ipsi a parentibus suis acceperant, & ipsorum parentes a maioribus suis didicerant.

In Expos. fid. Cathol. num. 22. Sacri porro conventus, & synaxes ab Apostolis instituti sunt his potissimum diebus; quarta sextaque feria & Dominica. Item quarta sextaque feria ieiunium ad horam usque nonam indictum, propterea quod quarta feria comprehensus est Dominus, & sexta in crucem sublatus.. Istiusmodi ieiunium toto anno in Ecclesia Catholica diligenter observatur: quarta, uti dixi, sextaque feria ad horam usque nonam... Pro illis vere conventibus qui ad horam nonam quartis sextisve feriis celebrari consueverunt, per illos dies perinde ac Dominica die, matutinæ synaxes obeuntur.

Vide R. P. Thomassin. *Tract. de Ieiun. par. 1. cap.* 19. *n.* 7. 8.

Origenes *Hom.* 10. *in Levit.* Habemus Quadragesimæ dies ieiuniis consecratos; habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solemniter ieiunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non observantiæ superstitione, sed virtute continentiæ.

Petrus Archiepiscopus Alexand. *can.* 15. Non reprehendet nos quisquam quartam & sextam feriam observantes, in quibus nobis ieiunare secundum traditionem præceptum est.

Fernando, Diacon. *in vita S. Fulgentii cap.* 29. Per singulas septimanas omnes clericos & viduas & quicumque potuisset ex clericis quarta & sexta feria statuit ieiunare.

S. Isidor. Hispal. *Origin. Lib. 6. cap.* 19. Quartæ feriæ & sextæ ieiunium, ex veteri lege præceptum.

Ratram. *Lib.* 4. *cap.* 3. *Spicil. tom.* 2. *pag.* 119. Nec tamen hoc ieiunium quod quarta sive sabbati sexta celebratur, ab omnibus Ecclesiis, vel Orientalibus, vel Occidentalibus peragitur: sed a quibusdam, quibus id placuit observare. Nec tamen propterea qui ieiunant his diebus reprehenduntur ab eis qui prandent; sed tenet unaquæque Ecclesia morem quem a maioribus suis suscepit. Qua de re mirandum cur a Græcis Romani reprehendantur super ieiunio sabbati, cum non redarguantur ab eis vel Alexandrini, quarta sextaque feria ieiunantes, vel reliqui per Orientem Christiani: cum constet Constantinopolitanos quarta sive sexta sabbati ut ieiunent nulla lege, vel consuetudine constringi.

Nicolaus I. *Resp. ad Consult. Bulg. cap.* 4. In sexta feria omnis hebdomadæ, & in vigiliis cunctis insignium festivitatum a carnium esu cessandum & ieiuniis incumbendum... Quarta autem feria quamvis a ceteris diebus præter sextam feriam sit amplius mœroribus incumbendum, tamen si quis vestrum vult eodem die potest omnino carnes comedere.

(K) Constit. Apost. *Lib.* 5. *cap. ult.* Post celebratam Pentecosten celebrate hebdomadam unam. Post illam ieiunate item unam. Æquum enim est, tum lætitiam de dono Dei capere, tum post relaxationem corporis rursus ieiunare.

Concil. Turon. II. *ann.* 567. *can.* 17. Post Quinquagesimam (id est, Pentecosten) tota hebdomade ex asse ieiunent... De Decembri usque ad Natale Domini omni die ieiunent.

Bochellus *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *ex lib. 6. Capitul.* Caroli Magn. *cap.* 29. Iterum admoneant Sacerdotes, ut ieiunia tria legitima in anno agantur; id est, 40. dies ante Nativitatem Domini, & 40. ante Pascha, ubi decimas anni solvimus. & post Pentecosten 40. dies. Quamquam enim nonnulla ex his canonica priventur auctoritate, nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem plebis, & parentum nostrorum morem hæc observare convenit.

Nicolaus I. PP. *in resp. ad consult. Bulgaror. illis quatuor ad ieiunandum assignat tempora.* Quadragesimali videlicet tempore, quod est ante Pascha. ieiunio post Pentecosten, ieiunio ante solemnitatem Assumptionis sanctæ Mariæ Dei genitricis, necnon ieiunio ante Natalis Domini festivitatem: quæ ieiunia, inquit, sancta Romana Ecclesia suscepit antiquitus & tenet.

Amalar. *lib.* 1. *de Eccles. offic. cap.* 36. Duas varietates habemus in Ecclesia no-

in sua diœcesi ieiunia quædam pro variis necessitatibus præcipere: potest & ieiunia præcepta abrogare. (L) Suus cuique diœcesi mos est & ritus, quem observare tenentur quicumque ibi vel transeundo commorantur, iuxta S. Augustini sententiam. (M)

---

stra de ieiunio, quod fit post Resurrectionem Domini. Aliqui secundum nostrum vulgarem usum, statuunt terminum Quadragesimalis ieiunii in festivitate Sancti Ioannis. Illi qui hoc faciunt, non possunt semper dies Pentecostes excludere a ieiunio. Aliqui volunt secundum traditiones sanctorum Patrum ... omnes dies Pentecostes habere in lætitia. Qui hoc faciunt, non possunt semper terminum huius Quadragesimæ facere in festivitate sancti Ioannis, &c.

Lib. 4. *cap.* 37. Nos observamus tres Quadragesimas, id est, ante Pascha Domini, circaque festivitatem sancti Ioannis, & ante Nativitatem Domini.

Venerab. Beda *Hist. Angl. lib.* 3. *cap.* 27. Addidit votis (Egbertus) quæ diximus, ut in Quadragesima semper non plus quam semel in die reficeretur: non aliud quam panem ac lac tenoissimum, & hoc cum mensura gustaret... Cuius modum continentiæ etiam quadraginta diebus ante Nativitatem Domini, totidem quoque post peracta solemnia Pentecostes, hoc est, Quadragesimæ observare solebat.

(L) S. Aug. *Epist.* 36. *alias* 86. *ad Casul. cap.* 14. *num.* 32. Quoniam contingit maxime in Africa, ut una Ecclesia, vel unius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est... Episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine ullo scrupulo vel disceptatione sectare.

Ex Synod. Turon. III. *sub Carolo Magno cap.* 12. Ieiunia quando generaliter pro aliqua necessitate indicuntur, diligenter ab omnibus custodienda sunt & observanda. Nec se aliquis improbitate gulæ patiatur corrumpi; ut de communi consortio sequestratus, effectum ieiunii, quem cum ceteris abstinendo consequi debuit, ingluvie ventris victus, turpiter amittat.

Ex lib. 1. *Capitul.* Caroli Magni *cap.* 26. In Concilio Gangrensi præcipitur, ut Ecclesiastica a Sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

Ex lib. 5. *eorumd. Capitul. cap.* 27. Si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & observare cum ceteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio præcipitur, ut anathematizetur, nisi emendare studeat. *Ea lex ex* Concil. Mogunt. *ann.* 813. *can.* 35. *videtur desumpta*.

Ex Conc. Bitur. 1584. *cap.* 50. Cum res postulabit, Episcopi indicant ieiunia ex veteri Ecclesiæ Catholicæ ritu: & ea sub pœna Ecclesiastica & Canonica servare teneantur ii, quibus indicta fuerint.

Ahyto *aut* Atto Basileensis Episc. *Spicil. tom.* 6. *pag.* 693. Indictum vero ieiunium quando a Palatio, vel a Domo fuerit denontiatum, ab omnibus generaliter observetur.

Cap. Ludovici Pii *ann.* 823. Ieiunia ab Episcopis communiter indicta reverenter observent, & suos observare doceant & compellant.

Concil. Salingestad. *ann.* 1022. *can.* 15. Decretum est etiam ut omnes bannitum ieiunium in quocumque Episcopio celebratum diligentissime observent; & si quis illarum interdictarum octo rerum aliquam redimere voluerit, unum pauperem pro ut facultas fuerit eadem die reficiat.

(M) S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *seu lib.* 1. *ad inquisit. Ianuar. cap.* 2. *num.* 2. Alia vero quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est quod alii ieiunant sabbato, alii non: alii quotidie communicant corpori & sanguini Domini, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies prætermittitur, quo non offeratur, alibi sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico: & si quid aliud huiusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quam forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, & propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est.

N. 3. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemo-

CAPUT SEPTIMUM.

De Sancto Præcepto Ecclesiæ circa dies abstinentiæ.

I. Quodnam est sextum Ecclesiæ præceptum?

R. Ut singulis feriis extis & sabbato abstineamus a carnibus.

I. Cur hanc abstinentiam præcepit Ecclesia?

R. Ut hebdomas nulla sit a fructibus pœnitentiæ vacua.

I. Cur feria sexta potissimum & sabbato præcepit abstinentiam?

R. Feria sexta quidem ob memoriam mortis Christi, sabbato vero tum ob memoriam eius sepulturæ, tum ut huius diei pœnitentia disponamur ad solemnitatem diei Dominicæ. (A)

I. Antiquusne est huius abstinentiæ ritus?

---

ro. Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem, cœperat pertorbari & fluctuare quid ageret, cum ego talia non curabam; sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virom Ambrosium: respondit mihi nihil se docere me posse, nisi quod ipse faceret; quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere ne sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: *Cum Romam venio, ieiuno sabbato: cum hic sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tamquam eam cælesti oraculo acceperim. Sensi enim sæpe dolens & gemens multas infirmorum perturbationes fieri, per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem, vel superstitiosam timiditatem, qui in rebus huiusmodi, quæ neque Scripturæ sanctæ auctoritate, neqoe universalis Ecclesiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate, ad certum possunt terminum pervenire, (tantum quia sobest qualiscumque ratiocinatio cogitantis, aut quia in sua patria sic ipse consuevit, aut quia ibi vidit, ubi peregrinationem suam quo remotiorem a suis en doctiorem factam putat) tam litigiosas excitant quæstiones, ut nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.

De his omnibus vide R. P. THOMASSINI *Congreg. Orat. Gallic. Presbyter. Tract.* de Ieiuniis *part.* 1. *cap.* 19. 20. 22. 23. 24. 25. *&* *part.* 2. *cap.* 15. 16. 19. 20. 21. 22.

(A) *Vid.* §. *sup. litt.* (I)

S. AUG. *Epist.* 36. *alias* 86. *ad Casulanum cap.* 1. *num.* 2. Quod ergo me consulis, utrum liceat sabbato ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profecto quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Elias, nec ipse Dominus ieiunasset. Verum ista ratione concluditur etiam Dominico die non illicitum esse ieionium. Et quisquis tamen hunc diem iciunio decernendum putaverit, sicut quidam ieiunantes sabbatum observant, non parvo scandalo erit Ecclesiæ; nec immerito. In his enim rebus de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis eum certa documenta nulla veritatis insinuet, utique cavendum est, ne tempestate contentionis serenitatem caritatis obnubilet.

Cap 8. *num.* 20. Sic urbicus dicit: In Urbe (Romæ) plebs pendens ex Pastoris arbitrio com Episcopo suo ieiunat sabbato... non tibi persuadeat urbem Christianam sic laudare sabbato ieiunantem, ot cogaris orbem Christianum damnare prandentem.

Cap. 9. *num.* 21.... Sicut itsque inter se vixerunt concorditer Petrus & condiscipuli eius, sic inter se concorditer vivant sabbato ieiunantes qoos plantavit Petrus, & sabbato prandentes quos plantaverunt condiscipuli eius.

Cap. 12. *num.* 27. Et de die quidem

R. Ex Apostolica traditione descendit. Sed olim his diebus coniunctum erat cum abstinentia ieiunium. Et Ecclesiæ nonnullæ, ut iam diximus, non sabbato sed feria quarta ieiunabant. (B)

I. Cur feria quarta?

R. Quia feria quarta ceperunt Iudæi consilium occidendi Christum, & hac ipsa die pactus est cum iis Iudas Iscariotes de eo tradendo. (C)

I. Numquid sunt & alii dies quibus præcipiatur abstinentia?

R. Præcipitur & triduo Rogationum, & in festo S. Marci: sed non in omnibus Ecclesiis. (D)

I. Quid facto opus his diebus

---

sabbati facilior caussa est, quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nonnullæ, etiamsi paucæ, sive illi proximæ sive longinquæ.

Cap. 13. *num.* 31. Sequitur sabbatum, quo die caro Christi in monumento requievit, sicut in primis operibus mundi requievit Deus die illo ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in reginæ illius veste varietas, ut alii, sicut maxime populi Orientis, propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium, alii propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. Quod quidem uno die, quo Pascha celebratur propter renovandam rei gestæ memoriam, quam Discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, ut etiam illi sabbati ieiunium devotissime celebrent, qui ceteris per totum annum sabbatis prandent, utrumque videlicet significantes, & in uno anniversario die luctum Discipulorum, & ceteris sabbatis quietis bonum.

Lege ea de re R. P. Thomass. *Congreg. Orator. Gall. Presbyter. Tract.* de Ieiuniis. *part.* 1. *cap.* 19. 20. & *part.* 2. *cap.* 15. & 16.

Bochellus *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *ex* Concil. Bituric. *ann.* 1584. *cap.* 37. Omnibus diebus ieiuniorum, ut & diebus veneris & sabbati prohibetur usus carnium: tempore autem Quadragesimæ ab ovis aliisque cibis prohibitis omnes abstineant, nisi adversæ valetudinis caussa, cum licentia Episcopi, aut eius Vicarii.

Gratianus *de consecrat. lib.* 5. *cap.* 31. Quia dies sabbati apud SS. Patres nostros in observantia celebris est habitus, nos eorumdem auctoritatem sequentes salubriter admonemus, ut quicumque se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnium, eadem die nisi maiore festivitate interveniente, vel infirmitate impediente abstineat.

(B) *Id probavimus §. superiori litt.* (K) *Lege etiam supra laudata Tract.* de Ieiun. *cap.* 24. *part.* 1. & *cap.*. 21. 2. *part.*

(C) S. Aug. *Epist.* 36. *alias* 86. *ad Casulan. cap.* 13. *num.* 30. Cur autem quarta & sexta maxime ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod considerato Evangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi... Deinde traditus est ea nocte quæ iam ad sextum sabbati, qui dies Passionis eius manifestus est, pertinebat... Ex quo colligitur quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur*. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est, quia sicut Evangelista sequitur & dicit: *Tunc congregati sunt principes Sacerdotum & seniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent & occiderent*. Intermisso uno die,... passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati, quapropter & ipsa sexta recte ieiunio deputatur. *Matth.* xxvi. 2. *Ibid.* 3. & 4.

Lege etiam supra laudata Tract. de Ieiuniis *Capit.*

(D) *Lege* R. P. Thomass. *Congr. Orator. D. N. I. C. Sacerdotis Tract.* de Ieiuniis *cap.* 24. 1. *part.* & *cap.* 21. 2. *part.*

Conc. Aurelianens. I. *ann.* 511. *can.* 27. Rogationes, id est, Litanias ante Ascensionem Domini, ab omnibus Ecclesiis placuit celebrari; ita ut præmissum triduanum ieiunium in Dominica Ascensionis festivitate solvatur: per quod triduum servi & ancillæ omni opere relaxen-

in quibus abstinentia non ubique præcipitur?

R. Tenendus is ritus qui observatur eo loci in quo nunc sumus. Si ieiunatur ibi, ieiunandum; si abstinentia præcepta sit, abstinendum. Si nulla ibi abstinentia servetur, licet uti carnibus, modo illuc non in fraudem legis sed bona fide venerimus. (E)

---

tur, quo magis plebs universa conveniat, quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus eibis utantur.

Can. 28. Clerici vero qui ad hoc opus sanctum adesse contempserint, secundum arbitrium Episcopi Ecclesiæ suscipiant disciplinam.

CONC. MOGUNTINUM *sub Carolo Magno & Leone III. P. M. ann.* 813. *can.* 32. Litaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ latine dicuntur Rogationes. Inter Litanias autem & exomologeses hoc differt, quod exomologeses pro sola peccatorum confessione agantur: Litaniæ vero indicantur propter rogandum Deum, & impetrandum in aliquo misericordiam eius.

Can. 33. Placuit nobis, ut Litania maior observanda sit a cunctis Christianis diebus tribus, sicut legendo reperimus, & sicut sancti Patres nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus induti, sed discalceati, cinere & cilicio induti, nisi infirmitas impedierit.

AMALARIUS *lib.* 1. *de offic. Eccles. c.* 37. Triduanum ieiunium in vigilia Ascensionis.

HERARDUS Archiepisc. Turon. *cap.* 95. In diebus Rogationum ut reverenter ac studiose absque turpibus iocis ac verbis celebrentur, ut nullus in eis prandia, commessationes, diversasque potiones per diversa loca facere præsumat.

BOCHELLUS *Decret. Eccles. Gallic. lib.* 4. *tit.* 12. *Ex* SYNOD. LEMOVIC. *Sess.* 3. *ann.* 1028. *cap.* 33. De Litaniis indicendis sive ieiuniis, sic in libro Capitulorum Caroli insertum est: „ Quando tribulatio super „ populum venerit, sive mortalitatis, si„ ve hostilitatis, sive famis, aut intem„ perantiæ aeris, vel si quid huiusmodi, „ & non fuerimus præsentes nullus no„ strum exspectet edictum, sed mutuo „ se exhortantes Clerici sive Monachi „ una cum populo festinent in Litaniis, „ ieiuniis misericordiam Domini super „ regnum nostrum inclinare. „ Igitur si talia sine Sedis consultu, necessitate, non temeritate, vel quod absit, typho superbiæ, ab alia Ecclesia instituta fuerint, nihil est quod indignentur Clerici Sedis. Tamen ita cuncta concordantia moderentur in invicem inter omnes vicinas congregationes, ut pax & unitas inter Sedem & alias Ecclesias permaneat inconvulsa.

Ex SYNOD. CARNOT. 1526. *cap.* 38. Præcipimus abstinentiam a carnibus tribus diebus ante festum ascensionis Domini, cum processionibus.

IOAN. DAMBOISE Episc. Lingon. *in Synod.* 1491. *cap.* 39. Ad tollendum dubia per quosdam Curatos & Vicarios Ecclesiarum parochialium nostræ diœcesis hactenus facta: præcipimus & pœna excommunicationis iniungimus omnibus & singulis nobis subditis nostris per civitatem & diœcesim nostras constitutis, quatenus in diebus Rogationum in quibus processiones generales ab Ecclesia fieri ordinatæ sunt, dictis processionibus intersint, si fuerint coniugati, aut saltem eorum alter intersit, & quousque dictæ processiones factæ & completæ fuerint, ab omnibus operibus, negotiationibus, ac profanis occupationibus cessent, & penitus abstineant.

(E) S. AUG. *Epist.* 36. *alias* 86. *ad Casulan. cap.* 9. *num.* 22. Sit ergo una fides universæ, quæ ubique dilatatur, Ecclesiæ, tamquam intus in membris, etiamsi ipsa fidei unitas quibusdam diversis observationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verum est impeditur. *Omnis enim pulcritudo filiæ regis intrinsecus:* illæ autem observationes quæ varie celebrantur, in eius veste intelliguntur: unde ibi dicitur, *in fimbriis aureis circumamicta varietate.* Sed ea quoque vestis ita diversis celebrationibus varietur, ut non adversis contentionibus dissipetur. *Ps.* XLIV. 14. *Ibid.* 15.

Cap. 11. *num.* 26. Verumtamen in huius sabbati ieiunio sive prandio, nihil mihi videtur tutius pacatiusque servari, quam ut *qui manducat non manducantem non spernat, & qui non manducat, man-* *Rom.* XIV. 3.

I. Quid hoc rei eſt non in fraudem legis ſed bona fide venire aliquo?

R. Rem ſubiecta exempla planam efficient. Apud Montem-Peſſulanum fit abſtinentia a carnibus in triduo Rogationum, non item apud Coloniam Nemauſenſem: illis diebus Nemauſum proficiſcor e Monte-Peſſulano negotiorum cauſſa. Ubi extra limites Montis-Peſſulanenſis diœceſis pervenero, poſſum licite veſci carnibus quibus in mea diœceſi veſci non licet: quia huc bona fide perveni. Quadrageſimali tempore proficiſcor ab Italia in Britanniam, multas iter faciens percurro diœceſes. In his licet ova comedere; in illis non ab ovis ſolum, ſed & a lacte abſtinendum. Poſſum licite in prioribus lac & ova comedere, non poſſum in poſterioribus.

Quod ſi ideo proficiſcor ut eximam me a lege abſtinentiæ, quæ in mea diœceſi viget, non in alia diœceſi vicina, ſi non aliam ob cauſſam, verbi gratia, Nemauſum e diœceſi Montis-Peſſulanenſi me conferam, quam ut in triduo Rogationum poſſim impune veſci carnibus; in fraudem legis, non bona fide profectus ſum: adeoque tunc nec in diœceſi Nemauſenſi his diebus mihi carnibus veſci licet. (F)

Sunt qui aſſerant poſſe unumquemque vivere ſecundum ritus,

---

ducantem non iudicet;... cuſtodita ſcilicet eorum inter quos vivimus, & cum quibus Deo vivimus, in his rebus inoffenſa ſocietate. Sicut enim quod ait Apoſtolus verum eſt, *malum eſſe homini qui per offenſionem manducat*: ita malum eſt homini qui per offenſionem ieiunat. Non itaque ſimus eis ſimiles, qui videntes Ioannem non manducantem, nec bibentem, dixerunt: *dæmonium habet*. Sed nec rurſus eis, qui videntes Chriſtum manducantem & bibentem dixerunt: *Ecce homo vorax & vinoſus, amicus publicanorum & peccatorum*. Rem quippe valde neceſſariam his dictis Dominus ipſe ſubiecit atque ait: *Et iuſtificata eſt ſapientia in filiis ſuis*. Qui ſint autem iſti, ſi requiris, lege quod ſcriptum eſt: *Filii ſapientiæ Eccleſia iuſtorum*: ii ſunt, qui quando manducant, non manducantes non ſpernunt, quando non manducant, manducantes non iudicant; ſed eos plane, qui per offenſionem non manducant ſive manducant, vel ſpernunt, vel iudicant.

(Ibid. 20. — Matth. XI. 18. — Ibid. 19. — Ibid. — Eccli. III. 1.)

Cap. 24. *num.* 32. *Quando hic ſum, non ieiuno ſabbato; quando Romæ ſum, ieiuno ſabbato: & ad quamcumque Eccleſiam veneritis*, inquit Ambroſius, *eius mores ſervate, ſi pati ſcandalum non vultis aut facere*. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eique ſuffecit; nec dubitavit eſſe obediendum: hoc etiam nos ſequuti ſumus. Sed quoniam contingit maxime in Africa ut una Eccleſia, vel unius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbato prandentes, alios ieiunantes; mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt. Quapropter ſi conſilio meo, præſertim quia in hac cauſſa plus forte quam ſatis fuit, te petente atque urgente, loquutus ſum, libenter adquieſcis: Epiſcopo tuo in hac re noli reſiſtere, & quod facit ipſe, ſine ullo ſcrupulo, vel diſceptatione ſectare.

Epiſt. 54. *alias* 118. *ad Ianuar. cap.* 2. *Vide §. præcedenti litt.* (I)

(F) Conc. Mediolan. Prov. I. *Part.* 2. *de ieiun.* Edicimus præterea, ut in Provincia noſtra, proxima quarta feria poſt Quinquageſimam, omnes quadrageſimalis obſervantiæ initium faciant; præter civitatem Mediolanenſem, eaſque diœceſis partes, ubi ex Divi Ambroſii inſtituto divina officia celebrantur. Illorum vero damnamus ingluviem qui primis quinque Quadrageſimæ diebus Romanæ Eccleſiæ more inſtitutis, Mediolanum ſe conferunt, patriæ ritum in ieiunio & ciborum abſtinentia fugientes.

qui in suo communi domicilio servantur, etiam dum alio se transfert. Sed manifeste pugnant illi cum sancto Augustino, cuius sententiæ standum omnino. (G)

I. Cur in diebus Rogationum & in festo sancti Marci fit pluribus in locis abstinentia a carnibus?

R. Propter sollemnes supplicationes, quas Litanias vocant, quæ fiunt illis diebus, maxime ut Deus optimus maximus fructus terræ dare & conservare dignetur. (H) Fruges enim illa tempestate valde periclitantur. Ecclesia autem accedente ad orationem abstinentia

---

(G) S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *seu lib.* 1. *ad Inquisit. Ianuar. cap.* 2. *Vide §. super. litt.* (I)

Cap. 4. *num.* 5. Sit aliquis peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione Quadragesimæ, nec quinta sabbati lavant relaxantve ieiunium: Non, inquit, hodie ieiunabo. Quæritur caussa: Quia non fit, inquit, in patria mea. Quid aliud ille, nisi consuetudinem suam consuetudini alterius præponere conatur? Non enim mihi de libro Dei hoc recitaturus est, aut universæ, quacumque dilatatur, Ecclesiæ plena voce certabit, aut ostendet illum contra fidem facere, se autem secundum fidem, moresque hinc optimos aut illum violare, aut se custodire convincet. Violant sane quietem & pacem suam de superflua quæstione rixando. Mallem tamen in rebus huiusmodi, ut & ille in huius, & hic in illius patria ab eo quod ceteri faciunt non abhorreret. Si vero etiam in aliena patria cum peregrinaretur, ubi maior & frequentior & ferventior est populus Dei, vidit, verbi gratia, bis offerri quinta sabbati hebdomadæ ultimæ Quadragesimæ, & mane & ad vesperam, veniensque in patriam suam, ubi in fine diei mos est offerri, male atque illicite fieri contendat, quoniam alibi aliter ipse viderit, puerilis est iste sensus, cavendus in nobis, tolerandus in aliis, corrigendus in nostris.

Cap. 5. *num.* 6. Faciat ergo quisque quod in ea Ecclesia in quam venit, invenerit. Non enim quidquam eorum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim caussis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel institui quod non fiebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adiuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est.

Epist. 55. *alias* 119. *seu lib.* 2. *ad Inquis. Ianuar. cap.* 18. *num.* 34. Miror sane quid ita ... una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicumque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut maiora studiosorum lucra speranda sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est.

(H) R. P. Thomassinus *Congr. Orat. Gall. Presbyt. Tract.* de Ieiuniis 1. *part. cap.* 24. *num.* 2. Sidonius Apollinaris quemdam ex amicis suis ad Rogationum sollemnitatem invitans, inquit quod ante sanctum Mamertum Viennæ Episcopum *vagæ, tepentes, infrequentesque supplicationes* agerentur; quod paucissimi ieiunarent; *sæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetarentur;* quod a Deo impetrandæ pluviæ, vel serenitatis, prout opus esset, caussa celebrarentur, maxime aut imbres, aut serenitatem deprecaturæ; verum quod S. Mamertus alias ferventiores *invenit, instituit, invexit;* in quibus ieiunabant, orabant, flebant, *ieiunatur, oratur, psallitur, fletur.* Ipse Sidonius Apollinaris Claromontanus Episcopus, ut desolationem, quam Gothi Alverniæ minabantur, averteret, in sua diœcesi ipsas Rogationes incœpit. epistolamque ad ipsum Mamertum earum primum institutorem scripsit. In hac epistola terræmotus, aliasque publicas calamitates, quibus Viennensis provincia afflicta maxime erat, recenset, cum D. Mamertus Dei indignationem mitigare studuit ieiuniis, quæ præcipue Senatoribus Viennensibus præcepit: *Paucis nostri ordinis viris indicis ieiunia;* per preces publicas & Li- *Lib. 5. Epist. 24.*

confidit se facilius impetraturam esse quod postulat. (De supplicationibus quæ Processiones & Litaniæ dicuntur, agemus infra in tertia parte huius operis.)

I. Cur non ieiunium sed abstinentia solum præcipitur in triduo Rogationum, & in festo sancti Marci?

R. Quia dies illi occurrunt semper tempore paschali, quo ex veteri lege Ecclesiæ ieiunare non licet propter paschale gaudium.

Cum tamen institutæ sunt sollemnes Rogationum supplicationes, gravibus & publicis calamitatibus id postulantibus, præceptum est tempore licet paschali alicubi hoc triduo ieiunium, (I) quod postea sublatum est remanente so-

---

tanias, quas ipse populus demum amplexatus est, eosque qui præcesserant, fervore superavit.

Lege etiam supra laudati R. P. Thomass. *Tract. part.* 1. *cap.* 24. *& partis* 2. *cap.* 21.

(I) R. P. Thomass. Congr. Orat. D. I. Presb. *Tract. de Ieiun. part.* 2. *cap.* 21. *num.* 2. Parva inter ieiuniorum Litaniarumque tristitiam & paschalis temporis lætitiam convenientia omnibus his Synodalibus deliberationibus locum dedit. Ceterum eodem modo dicendum est de magnarum harum Litaniarum, ac de Rogationum ieiunio; aliqua adhibita cura est, ut Fideles ad ieiunium inducerentur, verum cum tempus minus conveniens esset, urgere cessatum est, abstinentiaque, quæ parvum ieiunium, sufficere credita.

N. 5. Stephanus Poncherus, Episcopus Parisiensis, in suis Synodalibus Constitutionibus, parum ante ann. 1500. editis, antiquum Canonem Concilii renovavit circa Rogationes, quæ Ascensionem præcedunt; abstinentiam servari voluit quadragesimali omnino similem, dominosque iussit servis & servabus cessationem a laboribus concedere, ut sollemnitas celebrior esset, omneque tempus saluris operibus impenderetur. *Per quod servi & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat* &c. D. Carolus his contentus non fuit in suo primo Provinciali Concilio, & ieiunium, iuxta antiquam consuetudinem, per tres Rogationum dies præcepit: *Ut triduo Rogationum post ascensionem Domini, ex veteri instituto in Mediolanensi Ecclesia ieiunium adhibeatur*. Singulare hoc Ecclesiæ Mediolanensis fuit, ut ex hoc decreto videre est, quod parvæ Litaniæ, vel Gallicæ Rogationes tribus primis hebdomadæ post Ascensionem diebus fierent. D. Carolus etiam in Instructionibus & pastoralibus epistolis, quas edidit, id clarius iussit, ut antiqua fidelium pietas hoc tempore revivisceret. Specialis hæc consuetudo eo præstabat, quod hoc ieiunium opportunum erat & officii plenum post ascensionem in cælum divini Ecclesiæ sponsi, & prævia dispositio ad petendum & accipiendum Spiritum Sanctum Pentecostes die. D. Carolus statutum hoc in epistola ad Parochos inculcat, quibus imponit, ut præcedenti Dominica tres Rogationum dies & ieiunandi omnibus debitum annuntient. Quoad magnas diei S. Marci Litanias, D. Carolus in sua diœcesi abolitas invenit, & in sua altera diœcesana Synodo renovavit. Glossanus quod dicimus confirmat, additque, sanctum hunc Archiepiscopum Rogationum processionibus semper interfuisse; ipsas ante diem per Cinerum receptionem incœpisse, ac ad tres vel quatuor post meridiem horas durasse; singulis diebus sermonem ad populum habuisse, quo eum ad pœnitentiam hortabatur; Missam sollemni cantu celebrasse, aqua & pane ieiunasse, numquam passum esse ut aliquis ex Ecclesiasticis huic adeo sanctæ ceremoniæ deesset.

Syn. Paris. pag. 247.

Act. Eccles. Mediolan. p. 12.

Ibid. p. 78.

Ibid. p. 335.

Lib. 11. c. 11.

De his adi si lubet supra laudati R. P. Thomass. *Tract.* 1. *part. cap.* 20. *& part.* 2. *cap.* 17.

D. Edm. Martenne *lib. de antiq. Eccles. Discipl. in div. celeb. off. cap.* 27. *num.* 1. Sollemnes solet Ecclesia supplicationes agere in festo S. Marci, quas Litaniæ maioris nomine appellare placuit; sollemnes iterum triduo ante Ascensionem, quæ in quibusdam antiquis sacramentariis Litaniæ minores, in nonnullis etiam Litaniæ maiores, vulgo Rogationes nominantur. Primus instituisse fertur S. Gregorius, tametsi illo antiquiores haud

la abſtinentia, quæ & ipſa multis in diœceſibus dehinc abrogata eſt.

Nonnulli etiamnum Epiſcopi, eodem quo ſancta Eccleſia ſpiritu

obſcure videatur indicare Gregorius ipſe in principio lib. 2. Regiſtri, ubi tamquam de re iam inſtituta annuam illarum Litaniarum celebritatem indicat his verbis: *Sollemnitas annuæ devotionis nos, fratres dilectiſſimi, admonet, ut Litaniam quæ maior ab omnibus appellatur, ſollicitis ac devotis debeamus, auxiliante Deo, mentibus celebrare*. Sed hanc forte cum Litania ſeptiformi, quam ipſe ſanctus Pontifex ob ingruentem peſtilentiam inſtituit, illi confundunt. Nam cum ad Sedis Apoſtolicæ thronum evectus eſſet, graſſantemque luem in dies populum vehementius devaſtantem videret, habita ad plebem publica concione, ad avertenda per pœnitentiam iræ Dei flagella, fideles hortari cœpit.

N. 2. De auctore ſupplicationum ſeu Rogationum, quæ triduo ante aſcenſionem Dominicam fiunt, longe certior conſtantiorque eſt traditio, eas nimirum a Mamerto Viennenſi præſule inſtitutas: nam præter Aviti Viennenſis antiſtitis & Sidonii Apollinaris lib. 1. Epiſt. 7. & lib. 7. Epiſt. 14. ſuffragium, id cum multis aliis auctoribus aſſerit Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 34. ubi inſtitutionis illius cauſſam modumque deſcribit his verbis: *In his temporibus fuit in Vienna urbe terræmotus maximus, ubi multæ Eccleſiæ & domus multorum concuſſæ fuerunt & ſubverſæ, ubi beſtiæ multæ oberrantes, lupi, urſi acerbi ingreſſi per portam civitatis devorantes plurimos, per totum annum hoc faciebant. Nam veniente ſollemnitate ſancti Paſchæ, ſanctus Mamertus qui in ea urbe erat Epiſcopus, dum Miſſarum ſollemnia ipſa vigilia celebraret, palatium quoque regale, quod in ea civitate erat, divino igne ſuccenſum eſt. Cumque hæc agerentur, appropinquante aſcenſione Domini, indixit ieiunium vir ſanctus Dei triduanum in populo cum gemitu & contritione*. Et paullo poſt addit: *Tunc ceſſavit ipſa tribulatio & ſubverſio. Deinceps omnes Eccleſiæ Dei & Sacerdotes hoc exemplum imitantes uſque ad præſens, ipſas Litanias ubique celebriter colunt*. Ubi quod ait Gregorius omnes Eccleſias Viennenſes exemplum ſequutas fuiſſe, id de Gallicanis præſertim intelligendum eſt, quæ ex præſcripto Concilii I. Aurelianenſis anno 511. celebrati, eamdem inſtitutionem ſuſceperunt. In eo ſiquidem Concilio canone 27. ſtatutum hoc lego: *Rogationes, id eſt, Litanias ante aſcenſionem Domini ab omnibus Eccleſiis placuit celebrari, ita ut præmiſſum triduanum ieiunium in Dominica aſcenſionis feſtivitate ſolvatur; per quod triduum ſervi & ancillæ ab omni opere relaxentur, quo magis plebs univerſa conveniat. Quo triduo omnes abſtineant, & quadrageſimalibus cibis utantur*: Huic decreto paruiſſe univerſas Galliæ Eccleſias, haudquaquam dubitare licet. Certe S. Quintianus Epiſcopus, qui quinquennio poſt Concilium Aurelianenſe ad Advernenſem Sedem evectus eſt, a Gregorio Turonenſi libro de vitis Patrum cap. 4. laudatur, quod Rogationes illas quæ ante aſcenſionem Dominicam aguntur devotiſſime celebraret: *in quibus*, inquit, *die tertia cum iam portæ civitatis appropinquarent, ſuggerunt ei ut ipſe dignaretur imponere*. Impoſuit autem *ſi clauſero cælum*. Et Concilium Turonenſe II. anno 567. celebratum can. 17. a Paſcha ad Pentecoſten prandia permittit Monachis, *exceptis Rogationibus*. Hinc S. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus ſermone 173. in appendice tom. 5. Operum ſancti Auguſtini novæ editionis, hortatur fideles, ut *præcipue iſtis tribus diebus, quos regulariter in toto mundo celebrat Eccleſia, nullus ſe a ſancto conventu ſubducat*. Verum quod per totam Galliam aliaſque forte nonnullas regiones obſervari videbat Cæſarius, id in *toto mundo* & quidem *regulariter* celebrari exiſtimavit. At Romæ Litaniæ Rogationum minime receptæ fuerunt ante Pontificatum Leonis tertii, qui Pontifex *conſtituit ut ante tres dies aſcenſionis Dominicæ Litaniæ celebrentur*, teſtante Anaſtaſio, & poſt eum Orderico Vitali lib. 2. Hiſt. Eccleſ. pag. 454. Tardius etiam in Hiſpania receptas fuiſſe Rogationum ſupplicationes facile colligi poteſt ex S. Iſidori libris de divinis Officiis, in quibus nullam earum mentionem fieri deprehendimus, atque hinc forte Belethus eas non celebrari aſſerit *niſi in Eccleſia Ciſalpina*. In Mediolanenſi non ante Aſcenſionem, ſed ſequenti hebdomada recoluntur, haud dubium quin propter illa Evangelii verba, *quamdiu cum eis eſt ſponſus non poſſunt* *Matt. 11. 19.*

Pars II. Sect. IV. Cap. VII.

afflati, ac mentem piissimæ huius fidelium matris sequentes, temporibus difficillimis ad flectendam Divinam misericordiam tribus his diebus sollemne Ieiunium edicunt.

ieiunare. Sed in Breviario Mozarabum post Dominicam infra Ascensionis Dominicæ octavam hæc legitur Rubrica: *In nomine Domini nostri Iesu Christi incipit officium ieiuniorum. Observantur quarta Feria & quinta Feria & sexta Feria & sabbato ante Pentecosten, ad exorandum Dominum nostrum Iesum Christum pro peccatis nostris, ac pacem impetrandam; vel pro sanctis lectionibus audiendis, & ut veniat Spiritus Paraclitus, & munda nostra reperiet habitacula Ecclesiam Dei frequentemus.*



CONCLUSIO

HUIUS SECUNDÆ PARTIS.

De perfectione vitæ Christianæ, & de Consiliis Evangelicis.



I. HActenus exposuisti omnia & singula officia vitæ Christianæ; demonstrasti abstinendum esse ab omni peccato, amplectendas virtutes omnes, Deo & Ecclesiæ obtemperandum: id qua ratione fieri possit, ex superius dictis patet omnino: nihil ergo iam superest ea de re quod doceas?

R. Adhuc unum superest gravissimum illud quidem, nimirum ut agamus de perfectione vitæ Christianæ.

I. In quo ergo posita est perfectio vitæ Christianæ?

R. In perfectione caritatis. Quo quis magis alienus est a mundi concupiscentia, & magis adhæret Deo, eo perfectior est. Quo quis magis adhæret mundo & magis alienus a Deo est, eo peior est, eo alienior a perfectione. Ad caritatem enim referuntur omnia ad religionem pertinentia. (A)

I. Qua ratione pervenitur ad vitæ Christianæ perfectionem?

(A) S. August. *Enchirid. ad Laurent. cap.* 121. *num.* 32. Omnia igitur præcepta divina referuntur ad earitatem, de qua [1. Tim. I. 5.] dieit Apostolus: *finis autem præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Omnis itaque præcepti finis est caritas, id est, ad caritatem refertur omne præceptum. Quod vero ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam [Rom. v. 5.] earitatem, quam *diffundit Spiritus Sanctus in cordibus nostris*, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur. Caritas quippe ista Dei est & pro- [Matth. xxii. 40.] ximi, & utique *in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ.* Adde Evangelium, adde Apostolos: non enim aliun- [1. Tim. I. 5.] de vox ista est, *finis præcepti est caritas*, [1. Ioan. IV. 16.] & *Deus caritas est.* Quæcumque ergo man- [Matth. v. 27.] dat Deus, ex quibus unum est, *non mœchaberis*: & quæcumque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus [1. Cor. VII. 1.] unum est, *bonum est homini mulierem non tangere*: tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum & proximum propter Deum, & in hoc sæculo, & in futuro, nunc Deum per fidem, tunc per speciem, & ipsum proximum nunc per fidem. Non enim scimus mortales corda mortalium, tunc autem *illuminabit Dominus* [1. Cor. IV. 5.] *abscondita tenebrarum & manifestabit cogitationes cordis: & laus erit unicuique a Deo*: quia id laudabitur & diligetur a proximo in proximo, quod ne lateat, ab ipso illuminabitur Deo. Minuitur autem cupiditas caritate crescente, donec veniat ad tantam magnitudinem, qua maior esse non possit: *maiorem enim carita-* [Ioan. XV. 13.] *tem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis.* Ibi autem quis explicet quanta caritas erit, ubi cupiditas quam vel coercendo superet nulla erit? quoniam summa sanitas erit, quando contentio mortis nulla erit.

Lib. 83. *qq. q.* 36. *num.* 1. Caritatem voco, qua amantur ea quæ non sunt præ-

ipso amante contemnenda: id est, quod æternum est, & quod amare ipsum æternum potest. Deus igitur & animus quo amatur, caritas proprie dicitur purgatissima & consummata, si nihil aliud amatur: hanc & dilectionem dici placet. Sed cum Deus magis diligitur, quam animus, ut malit homo eius esse quam suus, tunc vere animo summeque consulitur consequenter & corpori, nobis id non curantibus aliquo appetitu satagente, sed tantum prompta & oblata sumentibus. Caritatis autem venenum est spes adipiscendorum aut retinendorum temporalium. Nutrimentum eius est, imminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas. Signum profectus eius, imminutio timoris: signum perfectionis eius, nullus timor: quia & *radix est omnium malorum cupiditas*, *& consummata dilectio foras mittit timorem*. Quisquis igitur eam nutrire vult, instet minuendis cupiditatibus. Est autem cupiditas amor adipiscendi aut obtinendi temporalia: huius minuendæ initium est, Deum timere, qui solus timeri sine amore non potest. Ad sapientiam enim tenditur, & nihil verius eo quod dictum est, *initium sapientiæ timor Domini*. Nemo est quippe qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem.

1. Tim. 6. 10. 1. Ioan. IV. 18.

Prov. 1. 7. & IX. 10. Ps. CX. 10.

N. 2. Iam vero cum aliqua non peccandi consuetudo, quod onerosum putabatur, facile esse persuaserit; incipiat gustari dulcedo pietatis, & commendari pulcritudo virtutis, ut caritatis libertas præ servitute timoris emineat. Tunc iam persuadendum est fidelibus præcedentibus regenerationis sacramentis, quæ necesse est plurimum moveant, quid intersit inter duos homines, veterem & novum, exteriorem & interiorem, terrenum & cælestem. id est, inter eum qui bona carnalia & temporalia, & eum qui spiritualia, & æterna sectatur: monendumque ne peritura beneficia & transeuntia expectentur a Deo, quibus & improbi homines abundare possunt; sed firma & sempiterna, pro quibus accipiendis omnia quæ in hoc mundo bona putantur & mala, penitus contemnenda sunt.

N. 3. At ubi fuerint carnalium voluptatum illecebræ superatæ, cavendum est ne subrebat atque succedat cupiditas placendi hominibus, aut per aliqua facta mirabilia, aut per difficilem continentiam sive patientiam, aut per aliquam largitionem, aut nomine scientiæ vel eloquentiæ: in eo genere est & cupiditas honoris. Contra quæ omnia proferantur ea, quæ scripta sunt de laude caritatis, & de inanitate iactantiæ: doceaturque quam sit pudendum eis placere velle, quos nolis imitari. Aut enim boni non sunt, & nihil magnum est a malis laudari: aut boni sunt, & eos oportet imitari. Sed qui boni sunt, virtute boni sunt: virtus autem non appetit quod in aliorum hominum potestate est. Qui ergo imitatur bonus, nullius hominis appetit laudem: qui malus, non dignus est laude. Si autem placere hominibus ideo vis, ut eis prosis ad diligendum Deum; non iam hoc, sed aliud cupis. Qui autem placere cupit, necessarium adhuc habet timorem: primum, ne occulte peccando inter hypocritas a Domino computetur; deinde, si benefactis placere appetit, ne hanc mercedem aucupans perdat quod daturus est Deus.

N. 4. Sed devicta ista cupiditate, cavenda superbia est. Difficile est enim ut dignetur consociari hominibus qui eis placere iam non desiderat, & plenum se virtutibus putat. Itaque adhuc necessarius est timor, ne illud etiam quod videtur habere, auferatur ab eo, & manibus ac pedibus ligatis mittatur in tenebras exteriores. Quapropter Dei timor non solum inchoat, sed etiam perficit sapientem. Is est autem qui summe diligit Deum, & proximum tamquam seipsum.

S. THOM. 2. 2. *q.* 184. *art.* 1. Sed contra est, quod dicitur ad Col. 3. *super omnia caritatem habete, quæ est vinculum perfectionis*: quia scilicet omnes alias virtutes quodammodo ligat in unitatem perfectam.

Conclusio. Omnis christianæ vitæ perfectio secundum caritatem attendenda est.

In corpore. Respondeo dicendum, quod unumquodque dicitur esse perfectum, in quantum attingit proprium finem, qui est ultima rei perfectio. Caritas autem est quæ unit nos Deo, qui est ultimus finis humanæ mentis; quia *qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo*, ut dicitur 1. Ioan. 4. Et ideo secundum caritatem specialiter attenditur perfectio christianæ vitæ.

Ad 2... Vita autem christiana specialiter in caritate consistit, per quam anima Deo coniungitur; unde dicitur 1. Ioan. 3. *Qui non diligit manet in morte*, & ideo secundum caritatem attenditur simpliciter perfectio christianæ vitæ: sed

secundum alias virtutes, secundum quid: & quia id quod est simpliciter, est principalissimum & maximum respectu aliorum, inde est quod perfectio caritatis est principalissima respectu perfectionis, quæ attenditur secundum alias virtutes.

Art. 3. Sed contra est quod dicitur Deuter. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: & Levit. 19. dicitur, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*; *hæc sunt duo præcepta*, de quibus Dominus dicit Matth. 22. *In his duobus præceptis universa lex pendet & Prophetæ*. Perfectio autem caritatis, secundum quam dicitur vita christiana esse perfecta, attenditur secundum hoc quod Deum ex toto corde diligamus, & proximum sicut nos ipsos: ergo videtur quod perfectio consistat in observantia præceptorum.

Conclusio. Caritatis perfectio principaliter & essentialiter consistit in præceptis; secundario autem & instrumentaliter in consiliis.

In Corp. Per se quidem & essentialiter consistit perfectio christianæ vitæ in caritate; principaliter quidem secundum dilectionem Dei; secundario autem secundum dilectionem proximi. Non autem dilectio Dei & proximi cadit sub præcepto secundum aliquam mensuram,.. & hoc ideo est, quia finis præcepti caritas est, ut Apost. dicit 1. ad Timoth. 1. In fine autem non adhibetur aliqua mensura, sed solum in his quæ sunt ad finem... Et sic patet quod perfectio essentialiter consistit in præceptis... Secundario autem & instrumentaliter perfectio consistit in consiliis, quæ omnia sicut & præcepta, ordinantur ad caritatem, sed aliter & aliter: Nam præcepta alia a præceptis caritatis ordinantur ad removendum ea quæ sunt caritati contraria; cum quibus scilicet caritas esse non potest: consilia autem ordinantur ad removendum impedimenta actus caritatis, quæ tamen caritati non contrariantur, sicut est matrimonium, occupatio negotiorum sæcularium, & alia huiusmodi; unde Aug. dicit in Enchirid. cap. 121. *Quæcumque mandat Deus, ex*
Exod. xx. 14. *quibus unum est*, Non mœchaberis, *& quæcumque non iubentur, sed speciali consi-*
1. Cor. vii. 1. *lio monentur, ex quibus unum est*, bonum est homini mulierem non tangere, *tunc recte fiunt cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc sæculo & in futuro*. Et inde est quod in Collationibus Patrum dicit Abbas Moyses Collat. 1. cap. 7. apud Cassianum: *Ieiunia, vigiliæ, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt*; quia non in ipsis consistit disciplinæ illius finis, sed per illa pervenitur ad finem.

CONCLUS. PARS II.

Ad 1. Ergo dicendum, quod in illis verbis Domini aliquid ponitur, quasi via ad perfectionem; hoc scilicet quod dicitur, *vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*; aliud autem subditur, in quo perfectio consistit; scilicet quod dicit, *& sequere me*. Unde Hieronymus dicit super Matthæum, quod *quia non sufficit tantum relinquere, Petrus adiungit, quod perfectum est, & secuti sumus te*. Ambrosius autem super illud Luc. 5. *sequere me*, dicit: *sequi iubet, non corporis gressu, sed mentis affectu*, quod fit per caritatem. Et ideo ex ipso modo loquendi apparet, quod consilia sunt quædam instrumenta perveniendi ad perfectionem, dum dicitur: *si vis perfectus esse, vade, vende &c.* quasi dicat: Hoc faciendo ad hunc finem pervenies. Matth. xix. 21.

Ad 2. Dicendum, quod sicut Aug. dicit in libro de perfectione iustitiæ, *perfectio caritatis homini in hac vita præcipitur: quia non recte curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Cum autem id quod cadit sub præcepto diversimode possit impleri, non efficitur transgressor præcepti aliquis ex hoc quod non optimo modo implet, sed sufficit quocumque modo impleat illud*. Perfectio autem divinæ dilectionis universaliter quidem cadit sub præcepto, ita quod etiam perfectio patriæ non excluditur ab illo præcepto,.. sed transgressionem præcepti evadit, qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit. Est autem infimus divinæ dilectionis gradus, ut nihil supra eum, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur. A quo gradu perfectionis qui deficit, nullo modo implet præceptum. Est autem alius gradus perfectæ dilectionis qui non potest impleri in via... a quo qui deficit, manifestum est quod non est transgressor præcepti; & similiter non est transgressor præcepti, qui non attingit ad medios perfectionis gradus, dummodo attingat ad infimum.

Ad 3. Dicendum quod... est quædam perfectio caritatis pertinens ad ipsam speciem caritatis; ut scilicet Deus super omnia diligatur, & nihil contra eum ametur. Est autem alia perfectio caritatis etiam in hac vita, ad quam aliquis per

R. Facilem nobis viam Christus ad perfectionem demonstravit, nimirum consilia Evangelica. (B)

I. Quid consilia Evangelica?

R. Consilia Evangelica sunt res quædam eximiæ, quas fieri a Chri-

---

aliquod spirituale augmentum pervenit; ut puta cum homo etiam a rebus licitis abstinet, ut liberius divinis obsequiis vacet.

(B) S. Paulin. *Epist.* 24. *alias* 2. *ad Sulpit. Severum*, *num.* 1. Cur audeas nobis, ut decerraro agone victoribus palmam perfectionis adscribere, quod omnem terrenæ possessionis sarcinam exposuisse videamur: te contra adhuc infelicem, & in luto fæcis infernæ adhærentem ingemiscas, quod vel unum, ut scripsisti, prædiolum non vendidisse videaris; cum ipsum quoque æque ut vendita a tuo iure præsenti alienaveris: ut maioribus fidei fructibus bis devotus exsisteres Deo: diverso mercimonii opere, sed uno vitæ lucro intra eiusdem præcepti terminos venditor largirorque fundorum, & ideo sine animi captivitate possessor: quia & quæ reservasti, Ecclesia te serviente possideat.

N. 2. Vide nunc quantum in ea tibi donaverit Deus: cui & in illorum sorte tribuit portionem, qui in lege perfecti vixerunt, ita possidentes, ut non possiderentur a possessionibus suis, neque ullam aut rerum aut necessitudinum caritatem, ut in Iob, & Abraham & Lot ostenditur, Dominicæ caritati & disciplinæ anteponerent: sed & eorum sis particeps, quos Evangelica plenitudo consummat: qui maioris opulentiæ & illecebræ prædia vendidisti.

N. 3. Cum utrasque ... Sanctorum occupaveris partes: nec in reservatis prædiis possessor, & perfectus in venditis. Itaque & in quo possessor videris, soluta a possessionum vinculis mente perfectus es: qui collecti temporis memor illud Apostoli comples, ut habens non habeas; quia non tibi, sed non habentibus habes. Domus tuæ hospes es, ut sis hospitum domus: patriæ tuæ peregrinus es, & exsul istius mundi; ut sis incola paradisi, & patriæ civis antiquæ. Non tricliniis tua tecta occupas, neque supellectilis aut pecuniæ molibus stipas, sed peregrinis & egentibus, unius ipse metator anguli, comples, tuorumque consamulus vernularum temporale habitaculum tui tecti, non ut paterfamilias usurpas, sed ut mercenarius vel inquilinus inanis, stipendium, quasi precariæ mansionis Domino altissimo pensitans de socia & corporis tui & animi servitute.

N. 4. Quod si iuxta operis modum porrigenda est vel contrahenda merces, & compensatio quædam facti infectique facienda est, æque ratio perfectionis animi tui cum eorum opere ducetur, qui omnia vendiderunt: quia nec tu tibi aliquid vel in iure, vel quod est amplius in animo reliquisti: qui sic uteris mundo, quasi non utaris.. In cælo sepelisti vitam tuam, quam in Christo abscondisti.. Negare non potes, fortius esse manentibus, quam alienatis rebus carere; & spernere quod habeas, quam non habere quod spernas.

N. 6. Nunc opus est ut quæ vere nostra sunt dependamus Deo, hoc est, cor & animam, *& corpora nostra exhibentes in hostiam vivam*, ut scriptum est, *Domino; nosque ipsos ædificantes ei in templum sanctum, in ipso lapide angulari*, qui nobis sanctificationis nostræ formulam in semetipso dedit, & ait: *sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Quæ igitur nobis gratia, si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de proprio serviamus? id est, de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro, & ex totis animæ nostræ, ut scriptum est, viribus diligentes Deum? In quem nos affectum lacessit Propheta, qui dicit: *Voluntarie sacrificabo tibi*. Hoc enim acceptum & placitum coram Deo, *ut bonum nostrum sit voluntarium*.

Rom. XII. 1.
Ephes. II. 20.
Lev. XI. 44.
Luc. X. 27.
Ps. LIII. 8.
Philem. 14.

N. 7. Quamobrem temporalium, quæ in hoc sæculo habentur, bonorum relictio sive distractio, non decursus stadii, sed ingressus, nec ut meta, sed ianua est. Non enim athleta tum vincit, cum exuitur: qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare, cum legitime certaverit coronandus.

N. 8. Video tamen nobis & in beato Patriarcha Iacob huius expeditionis ordinem prolusisse; cum illum lego posteaquam torrente transmisso, præmissis curarum suarum oneribus, id est, facultatum corporalium & necessitudinum impedimentis, solus in tabernaculi loco remanserat, Deo colluctatum, cum extorquenda benedictione prævaluit... Illo videlicet exem-

Gen. XXXII. 24.

plo intelligamus, non posse nos esse ido-
neos ad congrediendum Deo: cui otique
congredimur, cum verbum eius implere
nitimur, & in virtutes divinas imitatione
ipsius prævalere conamur. Itaque, ad cor-
ripiendam vitæ viam, capiendumque Dei
Matth. xi. 12. verbum, & prævalendum in *regnum cælo-*
rum, quod *a diebus Ioannis vim patitur*, &
Luc. xvi. 16. *a diripientibus* obtinetur, idonei esse non
possumus, nisi omnia quæ vel amore vel
cura, si in itinere istius sæculi nobis ad-
hæreant, impediunt & retardant, ante o-
bitus nostri vesperam præmittamus: & in-
de per toram huius sæculi noctem appre-
hendere & tenere Christum sollicita spiri-
talium operum ac studiorum contentione
luctemur: nec divellamur a caritate Chri-
sti, sicot Iacob ab eius amplexu, nisi ex-
torqueamus benedictionem.

N. 9. Sed nihilominus & nobis caven-
dum est, ne steriles appareamus in con-
spectu Domini, neve debili pede in eios
itinere claudicemos: & ut potius corpo-
reis fructibus infecundi, illum de divinæ
manus ictu femoris paterni stoporem ad
continentiæ rigorem trahamus; ut ener-
ves cupiditatibus, quibus virtus fidei sob-
nervatur, confirmemos animam castitate:
quam, ut Apostolus docet, etiam carna-
les athletæ diligenter tuentor: quo nobis
1. Cor. ix. 25. impensiore studio servanda est pro illa im-
marcessibili corona luctantibus, cum etiam
pro temporali & fragili corona decernen-
tibus excolatur. Quare sub hominum &
Angelorum spectaculis in huius mundi
theatro ante Dominum dimicaturi, exua-
mur oneribos adversis, ut medicis oneri-
bus induamur. In hoc enim ipsum nos
Matth. viii. 22. præparari vult qui dicit: *sequere me*, ut
apprehendamus eum, in quo apprehensi
sumus ab ipso. Qui nos illo vocat, ubi
Marc. xvi. 19 *sedet ad dexteram Dei* in gloria Patris,
omnibus dicit: *Venite ad me onerati & la-*
Matth. xi. 28. *boranter, & invenietis requiem animabus ve-*
stris. Omnem enim, quantum in ipso est,
hominem salvum fieri vult, qui fecit o-
mnes. Nam & idcirco descendit ad nos ut
ad illum ascenderemus. Ideo conformatus
est corpori carnis nostræ, quæ peccato ser-
viebat, ut nos conformaret corpori carnis
suæ, quæ peccatum non fecit, ut vere ad
originalem gloriam reformemur, si divi-
nam similitudinem Christi imitatione ca-
piamus ... Hic ergo pro nobis dolens, &
Philip. ii. 8. propter nos *obediens factus usque ad mor-*
tem crucis, viam vitæ nobis perfectionem-
que virtotis, non in vendendis tantum præ-
diis & pretiis erogandis, sed in sui sectatione
proposuit. Et quia dixerat: *Cum exaltatus*
fuero, omnia ad me traham; ideo dicit: CONCLUS.
Veni, sequere me. Beatus qui tam proxi PARS II.
mo intervallo sequitur, ut dicat: *Adhæsit* Ioan xii. 32.
anima mea post te. Quod illa tantum ca- Matth. x. 21.
ritas dicere potest, quæ *finis præcepti &* Ps. lxii. 9.
plenitudo legis est. id est, *de corde puro &* Rom. xiii 10.
bona conscientia, & fide non ficta se ita in-
serit, & affigit Deo, ut nihil extra De- 1. Tim. i. 5.
um amans, dicat: *& ego semper tecum*. Ps. lxxii. 23.
Quare totus labor, & plenum opus nobis
in observantia & expoliatione cordis no-
stri est: cuius tenebras vel abstrusas in
eo inimici latebras videre non possumus,
nisi defæcato ab externarum rerum curia
animo, & intus ad semetipsum converso,
non enim frustra dictum est, *omni custo-* Prov. iv. 23.
dia serva cor tuum.

N. 10. Credo iam expertus sis quam
laboriosum nobis, & assiduum vel quoti-
dianum cum hoc hoste certamen sit, &
quantæ in eo versentur insidiæ: quæ illic
vitiorom virtus, quanta virtutum infir-
mitas sit; quam prona eius ad pravitatem
relapsio, quam piger ad Deum nisus. Nunc
mihi illa prius clausa intra me discordia
diversæ legis aperitur; nunc sentio vim Rom. vii. 23.
legis adversæ, quæ velut iniecta manu,
captivum me trahere contendit in legem
peccati: & recognosco qooniam beatus
ille vir mea potius infelicitate uritur, &
de mea affectione pro me dolens clamat:
Infelix ego homo! Quis me liberabit de cor- Ibid. 24.
pore mortis huius? Sed idem Magister me
recreat & reficit ostendens mihi exitum
salutarem, si tamen velle adiaceat mihi,
ut perfectionem merear invenire, *gratia* Ibid. 25.
Dei per Iesum Christum Dominum nostrum;
qui exorandus est; ut prævalescat inimicis
nostris, & tenebris superabundet; destruat
in nobis aliena, vel nostra, & ædificet sua.
Quod etiam amicos Dei orando meruisse
cognoscimus, qui utique cor suum patie-
bantur, cum dicerent, *Cor mundum crea* Psal. l. 12.
in me Deus, & spiritum rectum innova in
visceribus meis. Qoo exorato iam securus
dicit, *Proba me Domine, & scito cor meum*. Ps. cxxxviii. 23.
& vide si via iniquitatis in me est. Sed ne
hanc sui confidentiam sua magis virtute,
quam Dei gratia meruisse videatur, idem
dicit: *Quia tu Domine possedisti renes meos*.
Nihil enim, ut Dominus ipse dixit, sine
eo facere possumus: Quia ipse est *vitis ve-* Ioan. xv. 1.
ra, & nos sarmenta eius. Si in eius dile-
ctione maneamus, non arescemus, viven-
tes succo radicis æternæ: nec ad ignem
amputabimur ira, sed ad fructum putabi-
mur disciplina, purgante nos Evangelicæ

(CONCILIUS. PARS II.) falcis acie: ut castigata luxurie palmitis nostri fructuosius pullulemus.

(Luc. XII. 49.) *N.* 11. Ergo inchoaturus agriculturam in nobis suam dicit: *Ignem veni mittere in terram*: quo videlicet cor nostrum peccatis obsitum, quasi agrum spinis horridum, purget urens nos in vitiis, & in sensibus luminans. Veterumque in nobis actuum stirpes salutari falce pius cultor insequitur, ut residuam messis vetustæ stipulam sermo ignitus accendat, & animam nostram quasi campum novæ sationi præparet: qui lætam virtutum segetem eradicatis impresso divini verbi vomere spinis, liber effundat, dignasque cælestibus horreis fruges peremta graminum noxiorum (1. Cor. III. 9.) stirpe multiplicet. Sed quia non agricul- (Ephes. II, 21.) tura tantum, sed ædificatio Dei sumus, qui gratia & spiritu eius ac verbo colimur & struimur. ædificaturus nos eo itinere, quo post se vocat, isto opere præparat, quo venditis rebus, absolvi prius suadet, quarum cura vel amor, quoniam mentis ipsius præstringit aciem, & animam ab interioribus suis abductam, ad exteriora sollicitat. dicit etiam nobis per Pro- (Ps. XLV. 11.) phetam: *Vacate & videte quoniam ego sum dominus*. Nonne & hic videtur dicere, (Matth. VI. 24.) *non potestis duobus dominis servire?* Non enim otium nobis suadet hoc verbo, qui instanter orare, & vigilare nos monet, ne intremus in tentationem, sed vacare a sæ- (Matth. XXVI. 41.) culo, ut occupemur sibi, vacare ab his negotiis, quibus implicati otiamur Deo.

N. 12. Itaque novitatem vitæ in nobis ædificantes, necesse est ut vetustatem destruamus, & quia nullum tenebris cum lumine & mammonæ cum Christo potest esse commercium, oportet ut novis vetera mutemus; & occupationis pariter ac vacationis genere converso, implicemur, quibus vacavimus; & vicissim vacemus, quibus fuimus implicati: moriamur, quibus viximus; & vivamus vicissim his operibus ac studiis, quibus mortui fuimus: cum vivi, essemus mortui; & mortificantia gerentes, in mortuis viveremus. (Rom. VI. 19.) Unde sanctus magister humanum & æquum postulat, *ut sicut exhibuimus membra nostra, servire iniquitati, ita nunc exhibeamus eadem ministra iustitiæ:* mutatis dominis, & studia mutemus. Neque enim aut servitutem, aut libertatem deponimus commutatione dominorum, sed tantum felicitatem acquirimus, & servitute in melius & libertate mutata, quando vinculum iniquitatis rumpimus, & iustitiæ iugo subdimur, ac divino timore frenamur, incipientes versa in directum via liberi esse peccato, cui serviebamus in libertate misera, iustitiæ rebellantes.

N. 13. Nunc igitur vicissim Deo servi, & huic mundo rebelles, ingredimur agonem; & ipsum, cui serviebamus hostem, freti Domino, provocamus. Recognoscis profecto, mi frater, nam experta communiter, ut commilitoni loquor, quanta nobis discordia, & quantus est hostis in nobis, non carnis & sanguinis, sed invisibilium potestatum, & nequitiæ, ut Apo- (Ephes. VI. 12.) stolus ait, spiritalis, quibus carnalium vitiorum ministeria coniurant. Unde & *prin-* (Ephes. V. 8.) *cipes tenebrarum* dicuntur, quia secundum Apostolum tenebræ appellantur peccatores, quibus ut sui similibus dæmonia principantur. Sed & tota *huius mundi* (1. Cor. VII. 31.) *figura*, quæ *præterit*, & per oculos corda prolectat, zabulicis prætenta retibus, in qualibet sui specie laqueus mentis & gladius est. Credamus Prophetæ quia in medio muscipularum ambulamus, & inter (Ps. XXII. 4. & 30. 5.) opertos letalibus dolis gladios vita transfigitur. Excipit nos mundus iste variis voluptatibus florens, & fallentibus venenatus illecebris. Excipit nos innumeris anguis insidiis *cui nomina mille, mille no-* (Virg. 7. Æneid. 5. 334.) *cendi artes*. Ac sæpe aperto certamine violentus aggreditur, & candentibus petit telis, si latentibus non capit laqueis. *Sagitta* enim *potentis acutæ cum carboni-* (Ps. CXIX. 4.) *bus desolatoriis*: quæ videlicet noxiis cupiditatum ignibus animam nostram perurant, & a Spiritus sancti habitatione desolent. Quod cum accidit diversi nos hospites subeunt, *& fiunt inimici hominis* (Matth. X. 36.) *domestici eius*: qui nunc ambitionis vento inflant, nunc libidinum faces admovent, nunc avaritiæ catenis alligant. Quæ una omnibus armata criminibus, vel si sola nos capiat, & zabulo ad malitiam, & homini ad mortem sufficit.

N. 14. Quid ergo agis infelix homo inter tantos missus hostes? Quomodo repugnabis infirmus fortibus, armatis inermis? Clamat beatus Iob multis zabuli telis sine cordis vulnere sauciatus: *nudus* (Iob. I. 21.) *exivi de utero matris meæ*. Quis ergo me armabit contra tot agmina hostis aerii, ne *nudus*, ut veni, *revertar in terram*? (Ps. XXVI. 1.) Ecce respiro, conforto, adsurgo. *Domi-* (Iuxt. 70.) *nus illuminatio mea. Dominus defensor vitæ meæ: si consistant adversum me castra, non timebit cor meum*. Nec si propriæ opis armis egeo, diffidam. Habeo armamentarium Christi de quo arma lucis usurpem, quibus principes tenebrarum, & agmina

nostis expugnem in cælestibus mihi adversantia: videlicet in conversatione spiritali, quam terrenis debellare nituntur illecebris. Sed adversum hos mihi ille armiger, ille signifer erit, qui vas electionis Deo. Ille lumbos meos cingulo castitatis adstringet, capiti meo galeam
Ephes. vi. 14 salutis aptabit, lorica iustitiæ meum pectus includet. Ille me totum proteget scuto fidei, & dexteram meam, immo me totum in dexteram Christi factum, gladio spiritus & verbo veritatis armabit: ut
Ps. xc. 7. *cadant a latere meo mille*, & *dena millia a*
Ephes. vi. 15. *dextris meis*. Ille *pedes* meos *in Evangelii præparationem calceabit*, ut presso impune vestigio super spinas & tribulos istius terræ ambulem, & per aspera itineris angu-
Gen. iii. 15. sti munito pede tutus ingrediar. Nec a morsu metuens, subditum serpentis inimici caput, ipso, quod insidiosus observat, calcaneo conteram. Quod quidem non de meæ infirmitatis audacia arrogans mihi vendico; sed omni fideli de virtute
Rom. iv. 17. Christi promitto. *Qui sicut vocat ea quæ non sunt, tamquam quæ sunt*, ita potens est & de infirmis & humilibus suis, ut semper fecit & facit fortia mundi istius & alta destruere. Ideo nobis magistrum dedit, quem imitatorem habebat, per quem ad ipsius Domini imitationem pervenire possimus. Nam ipse me magister in acie stare, in stadio currere, in agone luctari docet, lividum faciens corpus su-
Phil. iii. 13. um, *& quæ retro sunt obliviscens, & in priora se extendens*.

N. 15. Atque ita fundatus in petra, ut etiam *in infirmitatibus glorietur, & cum*
2. Cor. xii. 10. *infirmatur, tunc potens sit*, omnia potens ut ipse profitetur *in eo qui confirmat suos*, Christo scilicet, qui pro nobis pugnat, & vincit in nobis; quæ caussa dicendi Apo-
1. Cor. ix. 24. stolo fuit, *Sic currite ut apprehendatis* omnes, quod in agone terreno contra est, ubi non potest lucta nisi dispari luctantium sorte finiri, ut unius gloria, alterius igno-
Rom. xii. 5. minia fit; *In Christo* autem, *quia multi unum sumus*. omnes ut unus currimus: & omnium consors ad unum bonum cursus est: & ideo dicitur nobis: *sic currite ut apprehendatis* omnes. Quia scissura, ut idem ait, in corpore esse non potest, cui caput Christus est; quem ut communem sibi apicem una membrorum suorum compago cominatur. Quæ quoniam sibi discrepare non possunt, curramus pariter ut apprehendamus omnes, sine æmulatione invidiæ, cum æqualitate victoriæ; ut sicut in contentione currendi labor Christi sumus, ita in perveniendi fine Christi triumphus esse possimus *& benedicat nos in corona anni benignitatis suæ*. Concil. Pars II.

N. 16. Video autem quod in hoc Ps. lxiv. 12. certamine non magis vincere nobis quam vinci expedit: quia in nobis & hostis & amicus habitant. Quis autem mihi amicior, quam spiritus qui adversatur carni, ne me trahat in legem peccati? aut quis inimicior nobis quam *caro quæ adversum* Galat. v. 17 *spiritum* pro interitu *concupiscit?* Itaque *meliora* mihi *amici vulnera* quæ Christus Rom. vii. 23 accepit ut sanaret me, *quam voluntaria inimici oscula*, quibus mihi per illecebras Prov. xxvii. 6. Iet. 70. delectationum suarum caro male suada blanditur, ut me, quasi illo parricidali Iudæ osculo, paratis in captivitatem meam prodat inimicis: quod tamen oscu- Matth. xxvi. 49. lum Dominus non ideo suscepit, ut pacem proditoris acciperet, sed ut suam ab alienato reciperet. Quamquam & illud Matth. v. 44. ad intuendum perfectæ bonitatis exemplum teneri salubre sit, ut eo affectu, quo & inimicos diligi iubet, amicum osculum dederit pacis inimico, dilectionem reddens pro odio, qui pro sua dilectione odium recipiebat. Ibid. 40.

N. 17. Præstat enim vinci bono, quam vincere malo. Itaque vinci videtur in hoc sæculo, cui tunicam suam alter abstulerit: at in Christo triumphat, qui tunicam auferenti remittit & pallium. Vicem iniuriæ reddere humana ultio est: at inimicum etiam diligere, vindicta cælestis est. Vendere patrimonia & donare pauperibus, stultitia huic sæculo, sed sapientia Deo est: at contra divitiis incubare, pecuniam fœnore augere, possessiones auctionibus, terminos dilatare violentia, industria & quæstus apud hoc sæculum, sed apud Deum crimen & pœna est. Ita si malo vincas, victor victus es, quia cum scelere viceris, cupiditate superatus es. Victus vero vinces, si iusto cedas, & tuæ voluntati voluntas divina prævaleat. Evacuemur ergo nostris viribus ut divinis impleamur. Vincamur corpore, ut vincamus salute. Me- 1. Pet. ii. 23. minerimus eius esse nos membra, qui vicit cum iudicatus est, qui cedendo superavit, & cadendo in mortem, resurrexit in gloriam, de suæ passionis occasu ortum nostræ resurrectionis instituens.

N. 18. Hunc Dominum vocantem sequamur, qui nos doceat cedendo vincere, & moriendo vivescere, interficiens in nobis quo mortificamur, & vivificans quo vivamus. *Hic nobis Deus, non æstimabitur* Baruch. iii. 36. & 38. *alius ad eum:* qui *in terris visus est*, & *in-*

CONCLUS. PARS II

ter homines conversatus est. Quod quia non potest nobis *caro & sanguis revelare*, ideo dicit, *vacate & videte quoniam ego sum Deus*.

Matth XVI. 17.
Ps. XLV. 11

N. 20. Ne existimes iam & comparasse nos gemmam, quia vides pretium præparasse, neque ædificasse iam domum, cui ædificandæ locum fecimus, cum visibiles divitias, supellectiles, pecuniam, patrimonia, velut sordidos aggeres & importunum rudus, egessimus, ut in corde purgato, quasi in terra viva, firmius stabilioris ædificii fundamenta iaceremus. Sed sicut exhaustione ruderum nudata humo, sub immundis mol[illegible] aut nodamenta [illegible]inarum, & [illegible] vete[illegible] ni- eorum sp[illegible] en- sibus invenim[illegible]

N. 21. Intellig[illegible] rian- xio corde suspira, pro[illegible] laus in exitu capitur, ut spiritu, qu[illegible] mus, eiusdem Domini gratia perficiamur; & usque ad finem præcepti paremus, cui videmus in capite consilii paruisse. Consilium enim dat, non præceptum, qui non dicit: Esto perfectus; sed, *Si vis esse perfectus*: quia libertas voluntatis, quæ bona cum est supra legem est, non cogitur, sed suadetur, & ipsa tibi lex est. Quotum autem sit Christum sequi, potes de Apostoli sententia colligere, qua ait: *Qui dicit se Christum sequi, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare*. Quomodo autem ambulaverit Christus, docet alius magister: *Qui peccatum*, inquit, *non fecit nec dolus inventus est in ore eius: qui cum malediceretur, non remaledixit, tradebat autem se ad* mortem *iudicanti iniuste*. Sed & ex ipsius actione & præceptis scire possumus quomodo ambulaverit. Ad hoc enim venit ut vitam suam nobis in formulam & speculum vitæ proponeret, *Non veni*, inquit, *legem solvere, sed adimplere*: & quæ adimpletio sit, etiam docet ipse dicens: *Nisi abundaverit iustitia vestra super iustitiam Pharisæorum, non introibitis in regnum cælorum*. Hoc enim est adimplere, quod desit adiicere. Lex dixit: *Non occidas*, at ipse: *nec irascaris sine causa fratri tuo*. Lex adulterium interdicit, at ipsa Veritas curiosum in feminas damnat aspectum. Ex quo vides, quanto maior sit lege fides, cuius

Matth. XIX. 21.
1. Joan. II. 6.
Isai LIII. 9.
1. Pet II. 22. & 23
Matth. V. 17.
Ibid. 20.
Matth V. 22.
Lev. XIX. 18.
[illegible] 28.
Levit. XX 13.

laus non ex hominibus, sed ex Deo est: quia legis circumcisio in aperto est, fidei in occulto. Lex ramos peccati præfringit, fides radices eruit: quæ nos non operibus tantum, sed & sensibus immaculatos facit: ut vere ad primordialem dignitatem, hoc est, Dei similitudinem reformemur, non solum corpore, sed & corde mundati. Unde & Apostolus deposita terreni hominis specie cælestem nos induere testatur; & idem alibi, iam ut indutum Christum virum, gloriam Dei esse pronunciat.

Rom. II. 29.
Colos. III. 10.
1. Cor. II. 7.

N. 22. Vide ergo quantum nobis agendum sit, ut non perfecti, sicut dicis, sed inchoati, ut probamus, itineris spatium peragamus; qui iustitiam legis iubemur excedere, *ut efficiamur iustitia Dei*: neque ex lege nobis actio, sed in voluntate lex sit. Christum sequi, Deum imitari est. Et qui nos lege ipsa iustitiæ suæ iustiores, & iuxta Patrem suum vult esse perfectos, non solum humanas fugere culpas, sed & divinas poscit implere virtutes. Quod quia tantæ difficultatis esse perspicis in agone versantibus, quantæ gloriæ est exhausta decertatione victoribus: noli interim, dum in scammate sumus, dum *foris pugnæ, intus terrores, alta* pro nobis *sapere*, aut loqui: *sed* potius *time*, & laborantibus collabora spiritu, & cooperare orationibus; ut per nos quoque *destruat inimicum & defensorem*, qui *elegit infirma mundi, ut confundat fortia*.

Matth V. 20.
2. Cor. V. 21.
2. Cor. VII. 5.
Rom. XI. 20.
Ps. VIII. 3.
1. Cor. I. 28.

N. 23. Posce suppliciter, ut intellectum det nobis, in via hac, qua nos vocat, ut videamus, quia ipse est Deus qui *crucifixus est ex infirmitate nostra, sed vivit ex virtute Dei*: infirmet in nobis virtutem peccati, ut confirmet virtutis suæ spiritum: convertat & inopiam, & abundantiam nostram; ut iustitia, qua indigemus, abundemus; & iniquitate, qua abundamus, egeamus. Nudemur criminibus, & virtutibus vestiamur. Ferat nobis opem contra voluntates nostras, nec *tradat nos desideriis cordis* nostri: & adversus carnem & sanguinem, zabulum & mortem det nobis victoriam, sicut Abrahæ dedit adversus quatuor reges, quos ille fidei pater hoc mysterio superavit: quo fides nostra, si confirmata sit spiritu principali, totidem corporis nostri elementa verbo Dei subigeret. Et sicut ille pro fratre quinque in Regibus victo victor: ita & fides pro anima, quæ totidem sensibus viget, victrix de exteriore homine triumphabit, in quo de totidem elementis composito quatuor Regum for-

Ps. XXXI. 8.
Ps. XLV 11.
2. Cor. XIII. 4.
Rom. I. 24.
Gen. XIV. 15.
Psal. L. 14.

ſtianis Chriſtus hortatus eſt, non præcepit.

Hoc ergo intereſt inter conſilia & præcepta, quod præcepta omnibus de neceſſitate ſint ſalutis; conſilia non item, niſi forte quis ad conſiliorum obſervationem ſe voto obſtrinxerit. (C)

---

ma concluditur. Sed ſicut ille, non multitudine nec virtute legionum, ſed iam tum in ſacramento Crucis, cuius figura *Gen. XIV. 14* per litteram Græcam T. numero trecentorum exprimitur, adverſarios principes debellavit: cuius myſterii virtute, tre- *Gen. VI. 15.* centis in longum texta cubitis, ſuperavit arca diluvium, ut nunc Eccleſia hoc ſæculum ſupernavigat: ita & nos non noſtris opibus aut viribus freti, ſed unica crucifixi ſcientia, elevemus ad ipſum ocu- *Pſ. XVI. 7.* los noſtros, ut *mirificet ſupra nos miſericordias ſuas, qui ſalvos facit ſperantes in* *Pſ. XLV. 10 & XXIII 8.* *ſe*. Quia ipſe eſt *Dominus conterens bella, potens in prælio:* qui nobis & fiduciam dimicandi & viam vincendi dedit, cum iam triumphantem in ſe ipſo naturam ho- *Ioan. XVI. 33.* minis portans ait: *Confidentes eſtote*, quoniam *ego vici mundum*.

S. Thom. 2. 2. *art.* 3. *ad* 1. *Vide ſupra litt.* (A) *hocce* §.

(C) S. August. *Enchirid. cap.* 121. *num.* 32. *vide ſupra hocce* §. *litt.* (A)

Enarr. in Pſ. LXXXII. *n.* 4. Unuſquiſque autem, Fratres cariſſimi, de loco itineris ſui, ad quem proficiendo pervenit, & quem vovit Deo, inde reſpicit retro, cum ipſum dimiſerit. Verbi gratia, ſtatuit caſtitatem coniugalem ſervare, (inde enim incipit iuſtitia.) receſſit a fornicationibus, & ab illa illicita immunditia: quando ſe ad fornicationes converterit, retro reſpexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vovit, ſtatuit nec nuptias pati: qui non damnaretur, ſi duxiſſet uxorem; poſt votum quod Deo promiſit, ſi duxerit damnabitur: cum hoc faciat, quod ille qui non promiſerat; tamen ille non damnatur, iſte damnatur. Quare, niſi quia iſte reſpexit retro? Iam enim ante erat, iſte autem illuc nondum pervenerat. Sic virgo, quæ ſi nuberet, non peccaret, ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera deputabitur. Reſpexit enim retro de loco quo acceſſerat. Sic quibus placet relicta omni ſpe ſæculari & omni actione terrena, conferre ſe in ſocietatem Sanctorum, in communem illam vitam, ubi non dicit aliquis *Act. II. 44. & IV. 14.* aliquid proprium, ſed ſunt illis omnia communia, & eſt illis anima una, & cor unum in Deum; quiſquis inde recedere voluerit, non talis habetur qualis ille qui non intravit. Ille enim nondum acceſſit, iſte retro reſpexit. Quapropter, cariſſimi, quomodo quiſque poteſt, *vovete & reddite Domino Deo veſtro*, *Pſ. LXXV. 12.* quod quiſque potuerit, nemo retro reſpiciat, nemo priſtinis ſuis delectetur, nemo avertatur ab eo quod ante eſt, ad id quod retro eſt: currat donec perveniat; non enim pedibus ſed deſiderio currimus. Nullus autem in hac vita perveniſſe ſe dicat. Quis enim poteſt tam perfectus eſſe quam Paulus? & ait tamen; Fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe: unam autem, quæ re- *Philip. III. 13. & 14.* tro oblitus, in ea quæ ante ſunt extentus, ſecundum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. Vides Paulum adhuc currere, & te iam exiſtimas perveniſſe?

De ſancta Virginitate, *c.* 14. *n.* 14. Præſens ergo eſt vitanda neceſſitas, ſed tamen quæ aliquid bonorum impedit futurorum: qua neceſſitate vita cogitur coniugalis cogitare quæ mundi ſunt, quomodo placeat vir uxori, vel uxor viro. Non quod ea ſeparent a regno Dei, ſicut ſunt peccata, quæ ideo præcepto, non conſilio cohibentur, quia Domino præcipienti non obedire damnabile eſt: ſed illud quod in ipſo Dei regno amplius haberi poſſet, ſi amplius cogitaretur quomodo placendum eſſet Deo, minus erit utique cum hoc ipſum minus coniugii neceſſitate cogitatur. Ideo *de virginibus*, inquit, *præceptum* *1. Cor. 7. 25.* *Domini non habeo*. Præcepto enim quiſquis non obtemperat, reus eſt, & debitor pœnæ. Proinde quia uxorem ducere vel nubere peccatum non eſt, ſi autem peccatum eſſet, præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum eſt. Sed quoniam devitatis remiſſiſve peccatis, adeunda eſt vita æterna, in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ parum eſt liberatum eſſe a peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voveatur, quod non ſit criminis non voviſſe, ſed voviſſe ac reddidiſſe ſit laudis: *Conſilium*, inquit, *do tam-* *Ibid.*

CONCLUS. PARS II.

I. Quænam sunt consilia Evangelica?

R. Præcipua sunt castitas, paupertas, & obedientia. (D)

Castitas Evangelica, est propositum perpetuæ virginitatis vel continentiæ. (E)

Paupertas Evangelica, est abne-

---

quam misericordiam consecutus a Deo, ut fidelis essem. Neque enim invidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. Existimo *itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem.* Hoc, inquit, unde præceptum Domini non habeo, sed consilium do, hoc est de virginibus, existimo bonum esse propter præsentem necessitatem. Novi enim quid præsentis temporis, cui coniugia serviunt, necessitas cogat, ut ea quæ Dei sunt minus cogitentur, quam sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamvis in *vita æterna* a salute manentium. *Stella enim ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergo homini sic esse.*

Ibid. 28. — 1.Cor xv.41. — Ibid.vii.26.

Serm. 355. *alias* 49. S. HIERONYM. *Ep.* 7. *alias* 250. *ad Hedibiam.* S. BASIL. *de instituto Monach. Vide infra hocce §. litt.* (F)

(D) MATTH. XIX. 12.... Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

I. COR. VII. 8. Dico autem non nuptis & viduis. Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego... De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

MATTH. XIX. 21. Ait illi Iesus: si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

LUC. XIV. 33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Matth.x.38. & XVI. 24. Marc. VIII. 34. — IX. 23. Dicebat autem (Iesus) ad omnes: si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

Matth.x.37. — XIV. 26. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

(E) I. COR. VII. 8. *Vide supra hocce §. litt.* (D).

S. CYPRIAN. *de habitu virginum. Vide supra cap. 7. sect. 3. huiusce partis, litt.* (B)

S. GREG. NAZIANZ. *Carm.* 42. *ad virginem, & Carm.* 3. *Præcepta ad virgines. Vide ibid.*

S. BASIL. *ad virgin. laps. Vide ibid.*

Epist. ad Amphil. 2. *Can.* 18. Virgo nominatur quæ se sua sponte Domino obtulit, & matrimonio renuntiavit, & vitam in sanctificatione prætulit. Professiones autem ab eo tempore iudicamus, quo ætas rationis complementum habuerit. Non enim pueriles voces omnino in his esse ratas existimare oportet: sed eam quæ supra sedecim vel septemdecim annos nata fuerit, rationisque compos, & diu examinata probataque perseveraverit, & ut admittatur precibus contendat; tum oportet in sacrarum virginum catalogum referri, eiusque confessionem comprobare, & illius infirmationem inexorabiliter punire.

S. AMBROS. *Lib.* 1. *de virginibus, cap.* 6. *n.* 30. *Lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 7. *cap.* 4. *num.* 24. *Lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 13. *de lapsu virgin. consecr. c.* 4. *n.* 11. *Vide supra cap.* 7. *Sect.* 3. *huiusce part. litt.* (B)

S. HIERON. *Lib.* 2. *advers. Iovinian. Vide ibid. & litt.* (C)

Epist. ad Rustic. Vide huiusce part. Sect. 1. *cap.* 2. *§.* 3. *litt.* (G)

S. AUG. *de virginit. c.* 11. *n.* 11. *Vide supra c.* 7. *Sect.* 3. *huiusce partis, litt.* (B)

De bono coniugali, n. 3. 4. 6. 7. 8. 11. 12. 18. 21. *Vide ibid. litt.* (C)

De bono viduitatis, n. 11. 20. 28. *ibid. litt.* (E)

S. ATHANAS. *De Incarn. Verb. Dei, n.* 51. *pag.* 92. Quis igitur hominum post mortem, vel etiam per vitam, virginitatem docuit, ac non potius hanc virtutem acquiri ab hominibus non posse? At Salvator noster omniumque imperator Christus in illa suadenda virtute tantum pondus habuit, ut etiam pueri legitimam ætatem nondum adepti, virginitatem, quæ quidem supra legem est, profiteri non vereantur.

Ad Imperat. Const. Apol. n. 33. *p.* 317. Dei Filius, Dominus & Salvator noster

gatio voluntaria divitiarum, ut sequamur perfectius vestigia Christi pauperis. (F)

Obedientia Evangelica, est abnegatio propriæ voluntatis, & propositum subiiciendi se in omnibus

CONCLUS. PARS II.

Iesus Christus, propter nos homo factus, qui mortem abrogavit, nostrumque genus a servitute corruptionis liberavit, cum aliis omnibus donis suis illud quoque nobis impertivit, ut Angelorum imaginem in terra haberemus, nempe virginitatem. Eas sane quæ hac virtute præditæ sunt sponsas Christi vocare consuevit Catholica Ecclesia: has Ethnici cum vident ot templum Verbi admirantur; certum quippe est nusquam hanc venerandam ac cælestem professionem excoli, nisi dumtaxat apud nos Christianos. Hoc enim maximum est argumentum, certam ac veram apud nos esse religionem.

S. ATHANAS. *seu* AUCTOR *Lib. de virginit. n.* 2. *pag.* 111. *tom.* 3. Si enim qui mundo copulantur, relinquunt patrem & matrem, ut mortalibus hominibus copulentur; quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & Domino soli agglutinari? Huius mei dicti testis & ipse Apostolus, ita loquens: *Mulier innupta sollicita est eorum, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Nupta vero sollicita est eorum, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, & divisa est.* Hoc igitur dico, quod omnis virgo, aut vidua continens, si curam suam collocet in hoc mundo, eius rei cura illi pro marito est: sive possessiones, sive alias substantias possideat, ipsa sollicitudo contaminat eius animam. Ut enim per virum corpus contaminatur, ita quoque habitus mundani, & animam & corpus continentis conspurcant, neque iam est sancta corpore & spiritu. Quæ autem curat opus Domini, huius sponsus est Christus. Ea enim, quæ coaptatur viro corruptibili, voluntatem viri sui facit .... Quæ autem coniungitur cælesti sponso, voluntatem sui sponsi facit.

a. Cor. VII. 34.

N. 3. Ea autem est voluntas Christi, ut is qui ipsi conglutinatus est, nihil secum omnino huius sæculi ferat, nihil terrestria curet; sed solum ot crucem eius, qui pro se crucifixus est, baiulare velit: curamque ac sollicitudinem gerat, die ac nocte, ut perpetuis hymnis, & glorificationibus eum celebret, illuminatum habeat mentis oculum, sciat illius voluntatem, & ei obsequatur, cor simplex possideat, & mentem puram.

N. 11. *pag.* 116. Ne exuaris ad usque nuditatem: nocte dieque vestis tegat carnem tuam. Numquam te alia femina nudam videat, nisi in summa necessitate: neque te ipsa consideres, nudo corpore. A quo tempore enim statuisti Deo casta esse, corpus tuum sanctificatum & templum Dei est. Non debet igitur templum Dei ab ullo retegi.

N. 22. *pag.* 123. Non confidas in tua castitate, ne cadas; sed time: quanto tempore timebis non peccabis.

N. 23. Nam timentibus Dei præcepta non sunt difficilia. Nulla hora deficiat oleum in lampade tua; ne veniens sponsus, eam exstinctam inveniat. Ignoras enim qua hora venturus sit, primone somno an mane. Parata igitur esto, ut cum venerit, una cum prudentibus obviam ipsi venias, habens oleum in lampade tua, hoc est, bona opera tua.

(F) MATTH. XIX. 21. & LUC. XIV. 33. *Vide supra hocce §. litt.* (D)

S. BASIL. *De inst. Monach. Serm. p.* 390. Porro ad huiusmodi studium mire conducit & cooperatur virginitas, si quis eam recta ratione coluerit. Neque enim in hoc tantummodo virginitatis donum consistit, si quis in eo abstinens fuerit, ut progignendis liberis operam non det: sed ut quis id recte assecutus dici possit, victus ipse omnis, vita quoque, omnisque animi morum conformatio virginitatem servent oportet: nullumque esse in eo studium debet, in quo non perpetuo cælibis integritatem præ se ferat. Si quidem fieri potest, ut quis sermone etiam scortetur, & oculis adulter sit, & audito polluatur, & cor inquinandum præbeat: immodiceque edendo potandoque temperantiæ finibus egrediatur. Qui enim adhibita in his temperantia, se intra virginitatis limites continuerit, vere hic absolutissimum se habere virginitatis donum declarat. Quamobrem si per vitiorum evacuationem ad Dei similitudinem animæ nostræ characterem componere nobis in animo est, & hac ratione sempiternam nobis vitam acquirere, danda omnino nobis se-

CONCIL. US. PARS. II.

dulo opera est, nequid quoque pacto professione nostra indignum faciamus, neve simili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxii. Licebat enim initio Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri ac vovere: sed postquam humanæ gloriæ cupiditate inductus, quidquid in bonis habebat per professionem Deo consecravit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret: de pretio autem callide postea nescio quid intervertit, eiusmodi adversum se indignationem Dei provocavit, cuius Petrus minister fuit, ut ne ad pœnitentiam aditum invenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est unicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, commune cum ceteris vivendi morem sequi, sibique uxorem adiungere: ubi vero iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegii iudicium incurrat; cum videlicet corpus, quod semel Deo consecravit, ministerio rursum communis vitæ contaminet. Atque hoc dico, non unum tantummodo vitiosæ affectionis genus spectans, quemadmodum opinantur quidam, qui perfectam habere se virginitatem existimant, si castum modo corpus suum custodierint: sed ut doceam eum, qui Deo servare se integrum velit, nulla debere prava affectione mundana inquinari iuxta omnem vitiosæ affectionis modum. Nam iracundia, invidia, & præteritarum iniuriarum tenax memoria, mendacium item, & superbia, & elatio spiritus, & intempestiva locutio, & in oratione facienda lentitudo, & rerum quæ nullæ sunt cupiditas, mandatorum negligentia, in vestitu nimio plus exquisitus ornatus, orisque ad venustatis speciem compositio, congressionesque ac colloquia non habita vel decori, vel necessitatis ratione, hæc omnia adeo diligenter ab eo sunt caveoda, qui per virginitatem Deo seipsum consecravit, ut par sibi propemodum esse periculum intelligat, si in aliquo istorum lapsus sit, atque si in vetitum proprie peccatum incurrat. Siquidem cuncta, quæ cum vitiosa animi affectione fiunt, ea animi quodammodo candorem contaminant, & ad divinam vitam impedimento sunt. Ad hæc igitur omnia respiciat oportet, qui sæculo nuncium remisit, ut videlicet nullo modo, posteaquam iam divinum veluti vas factus sit, vitioso se usu pollui patiatur.

Pag. 394. Apotheca vero communis omnium sit, neque proprium alicuius quidquam nominetur, non vestimentum, non calceamentum, non denique aliud quidpiam eorum quæ ad necessarium corporis usum spectant. Sed ea potestas Antistitis sit, ut ex iis quæ in communi posita fuerint, ut quodque cuique aptum esse ad usum iudicaverit, ita ab eo illis pro tempore assignetur; idque iuxta Præpositi sententiam.

Pag. 397. Qui ad excellens hoc & sublime vitæ genus aspirat, is pecunia sua omni se spoliet. Siquidem earum rerum, quæ sunt cum materia coniunctæ, solicitudo, procuratioque magnopere mentem atque animum distrahunt. Quoties igitur plures inventi fuerint, qui eodem sibi cuncti proposito fine, vitam una inter se agere decreverint, hoc cum primis firme tenere illi debent, ut cunctorum una omnino mens sit, & voluntas una, & idem prorsus desiderium, & ut iuxta legem quam sancit Apostolus, omnis quæ in unum convenerit multitudo, corpus unum efficiatur, ex dissimilibus inter se membris coagmentatum. Hoc autem aliter nullo modo legimus confici posse, nisi apud eos illud probe stabilitum teneatur, ut nihil quidquam suum cuiusquam esse præcise & peculiariter dicatur, non vestimentum, non vas, non aliud quidpiam eorum, quæ ad societatem vitæ conducunt, ea re, ut singula hæc utilitati communi, non autem privato sibi vendicantis commodo serviant. Et quemadmodum vestimentum quod contractius est, amplioris staturæ corpori convenire non potest, itemque contra, quod iustæ staturæ habile esset, id exiguo corpori non convenit; sed quidquid unicuique aptum est, id utile est, & commodum: item quoque servari in reliquis rebus idem debet, ut lectus videlicet, ut stragulæ vestes, ut calidum indumentum, calceamentumque eius sint, quibus valde his opus sit, non autem eius qui illa possideat. Ut enim medicamento non is utitur, qui sanus est, sed qui saucius; sic iis etiam, quæ levandi caussa corporis inventa sunt, is uti debet, non qui delicatulus est, sed qui imbecillus.

Lib. Regul. Interrog. 6. pag. 425. Illud autem, *si quis vult venire post me, abneget semetipsum*, quomodo umquam consequi poterit is, qui rebus sit istiusmodi distentus? Siquidem oportet, ut nos ipsos primum abnegemus, & crucem sustollamus,

ac tum demum illum sequamur. Nihil est autem aliud sui ipsius abnegatio, nisi summa rerum omnium vitæ superioris oblivio, atque a sui ipsius voluntatibus recessio.

Interrog. 8. *pag.* 430. Numquid homini omnia relinquenda sint prius, atque ita postea ad eam quæ secundum Deum est, vitam accedendum? *Responsio*. Cum Dominus noster Iesus Christus post multa, eaque multis ex rebus gestis firmissime a se tradita documenta, ad omnes loquatur, ac dicat: *si quis venit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*: & item: *sic igitur quicumque ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*: Nos præceptum hoc ad plura arbitramur pertinere, quorum necessaria alienatio sit... In summa denique cui propter Christum mundus totus crucifixus est, & ipse Christo, quomodo potest particepsesse amplius eorum quæ in mundo sunt: cum Dominus noster Iesus Christus rem ipse ad summum prorsus fastigium perducat, nempe odium animæ, & suimet ipsius abnegationem, quando dicit: *si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam*: tumque subiungit: *Et sequatur me*. Et rursus: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, insuper & animam suam, non potest meus esse discipulus*. Perfecta igitur renuntiatio in eo consistit, si quis id assecutus fuerit, ut passionibus omnibus careat, & nec ad vitam ipsam affectu inclinetur, esto *habeat mortis responsum, ita ut nihil sibi confidat*. Porro eiusecmodi renuntiatio initium sumit ab alienatione rerum externarum, veluti possessionum, inanis gloriæ, consuetudinis vitæ superioris, ad res inutiles affectionis, quomodo sane ut fecerimus, exemplo suo admonuerunt nos sancti Domini discipuli, Iacobus quidem & Ioannes, relicto patre suo Zebedæo, ipsoque, de quo tota illorum victus ratio pendebat, navigio... Quamquam quod dico. quid aut rationibus a nobis inventus, aut sanctorum virorum exemplis attinet confirmare? Cum ipsa Domini nostri verba in medium liceat afferre, iisque ipsis religiosum ac Dei timentem animum magnopere commovere, quibus ille palam ac citra controversiam testificans, sic dicit: *sic igitur quicumque ex vobis ne renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Et alio in loco, cum post oblatam conditionem illam, *si vis perfectus esse*, verba illa subiecisset, *vade, vende quæ habes, & da pauperibus*, post illud adiecit, *veni, sequere me*. Atque etiam similitudinem illam de negotiatore huc quoque manifeste spectare nemo non (modo æquus interpres) intelligit. *Simile enim est*, inquit, *regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam*. Planum est enim pretiosam margaritam cæleste regnum significare hoc in loco. Quod regnum nos assequi posse Dominus negat, nisi omnia simul quæ habemus, divitias, gloriam, genos, & si quid sit aliud eorum quibus plerique ambitiosius inhiant, pro eo parando, neglexerimus. Deinde illud etiam fieri non posse, ut illud obtineatur, quod cupitur studiosius, si mens diversis sit curis distracta, idem Dominus asseruit, cum dixit: *Nemo potest duobus dominis servire*: itemque; *Non potestis Deo servire & mammonæ*. Quæ cum ita sint, sine dubio unum nos diligere thesaurum convenit, nempe illum cælestem, in quo mentem habeamus defixam. *Ubi enim est*, inquit, *thesaurus tuus, ibi & cor tuum erit*. Ex quo intelligitur, quandocumque vel peculiarem possessiunculam aut certe exuberantem opum copiam, terrenam quidem illam & corruptelæ expositam nobis reservamus, in his mente nostra veluti in cœno quodam consepulta necesse sit, animo ad rerum divinarum contemplationem aditum præcludi, eumque ita iacere ut de cælestibus ac promissis nobis a Deo bonis cogitare non possit. Quæ bona non possumus assequi, nisi ad ea petenda indivulsa & vehemens nos quædam cupiditas inflammet, ac rapiat, quæ susceptos pro iis adipiscendis labores faciat leves. Est igitur, quemadmodum docuimus, renunciatio nihil aliud quam vinculorum crassæ huius ac temporariæ conversationis absolutio, quæ nos dum emancipat semel ac sublucit anxiis & humanam vitam comitantibus negotiis, expromptiores ac magis idoneos reddit ineundæ viæ ad Dei contemplationem recta provehenti. Renunciatio eiusmodi citra ullius impedimenti remoram subsidio est nobis nec mediocri, ad parandam possessionem usumque rerum pretiosissimarum, nempe super aurum & lapidem pretiosum multum; atque breviore compendio circum-

Mat. XVI. 24.
Luc. XIV. 33.
Matth. XVI. 24.
Luc. XIV. 26.
2. Cor. 1. 9.
Luc. XIV. 33.
CONCILIUS. PARS II.
Matth. XIX. 21.
Matt. XIII. 45. 46.
Mat. VI. 24.
Ibid.
Ibid. 21.

scribam, renuntiatio est cordis ab humano vivendi ritu, ad eum transcriptio qui in cælis est, adeo ut iure optimo dicere possimus: *Nostra conversatio in cælis est.* Phil. III. 20.

S. HIERON. *Epist. 5. alias 1. ad Heliod. sub initio.* Nolo pristinarum necessitatum recorderis. Nudos amat eremus. Nolo te antiquæ peregrinationis terreat difficultas. Qui in Christum eredis, & eius
Matt. VI. 33. erede sermonibus. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis.* Non pera tibi sumenda, non virga est. Affatim dives est, qui cum Christo pauper est.

Et paullo post. Animadverte, frater, non tibi licet de tuis quidquam habere rebus. *Omnis,* inquit Dominus, *qui* Luc. XIV. 33.
Matt. IV. 20. *non renuntiaverit cunctis, quæ possides, non potest meus esse discipulus.* Cur timido animo Christianus es? Respice Petro relictum rete: respice surgentem de teloneo Id. IX. 9.
Id. VIII. 20. Publicanum, statim Apostolum. *Filius hominis non habet, ubi caput reclinet:* & tu amplas porticus, & ingentia tectorum spatia metiris? Hereditatem exspectans sæculi, coheres Christi esse non poteris... Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? Quicumque in civitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem caussa quæ ceteris. Dominum ausculta dicentem: *si*
Id. XIX. 21. *vis perfectus esse, vade vende omnia tua & da pauperibus, & veni sequere me.* Tu autem perfectum te esse pollicitus es.
Ibid. 12. Nam cum derelicta militia, *te castrasti propter regnum cælorum,* quid aliud quam perfectam sequutus es vitam? Perfectus autem servus Christi, nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus non est. Et si perfectus non est, cum se perfectum fore Deo pol-
Sap. I. 11. licitus sit, ante mentitus est. *Os autem quod mentitur occidit animam.* Igitur, ut concludam: Si perfectus es, cur bona paterna desideras? si perfectus non es, Dominum fefellisti. Divinis Evangelium vocibus consonat: *Non potestis duobus domi-*
Luc. XVI. 13. *nis servire,* & audet quisquam mendacem Christum facere, Mammonæ & Domino serviendo? Vociferatur ille sæpe: *si quis*
Id. IX. 23. *vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et ego onustus auro arbitror me Christum
1. Ioan. II. 6. sequi? *Qui dicit se in Christum credere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse ambulare.*

Comment. in Matth. cap. 19. 21. si vis perfectus esse, vade, vende quæ habet, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. In potestate nostra est, utrum velimus esse perfecti. Tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet: & non ex parte vendere sicut Ananias fecit & Sapphira, sed Act. V.
totum vendere: & cum vendiderit, omne dare pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemtas divitias Salvatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bona. Facilius enim sacculus contemnitur, quam voluptas. Multi divitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. *Qui enim dicit se in Christo credere, debet* 1. Ioan. II. 6.
quomodo ille ambulavit & ipse ambulare.

Epist. 7. alias 150. ad Hedibiam tom. 4. part. 1. col. 169. in edit. BB. Quæst. 1. Interrogas, quomodo perfectus esse quis possit, & quomodo vivere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Evangelio legis Doctor interrogat: *Magister, quid faciens vitam æternam possidebo?* Cui respondit Dominus: *Mandata* Matt. XIX. 16. & seqq.
nosti? Dicit ille: *Quæ?* Iesus autem dixit: *Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et illo dicente: *hæc omnia feci,* Dominus intulit: *Unum tibi deest. Si vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni sequere me.* Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: si vis esse perfecta; & tollere crucem tuam, & sequi Dominum Salvatorem, & imitari Petrum dicentem: *Ecce* Marc. X. 28.
nos dimisimus omnia & sequuti sumus te, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Salvatorem. Non dixit: Da filiis, da fratribus, da propinquis, quos etiam si haberes, iure his Dominus præferretur: sed, *da pauperibus;* imo da Christo, qui in pauperibus pascitur.

Et multo post: Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerant dimisisse, & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: *Omnis* Matt. XIX. 29.
qui relinquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro parvis magna recipere, æterna pro bre-

vibus, pro morituris semper viventia: & habere Dominum debitorem! Si qua autem vidua habet liberos, & maxime si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat; sed ex æqualitate, ut meminerit primum animæ suæ, & ipsam putet esse de filiis, & partiatur potius cum liberis, quam omnia filiis derelinquat; immo Christum filiorum suorum faciat coheredem. Respondebis, difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: *Qui potest capere capiat*. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Salvatorem, & nudam solamque crucem, nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæcumque habes, da filiis, da propinquis. Nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodo illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices, Hoc Apostolorum est & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: *Non ut aliis refrigerium; vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam; ut & illorum abundantia, vestræ inopia fit supplementum*. Unde, inquit Dominus, *Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti*. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ nives, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergo corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc una appellanda est tunica: & quidquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc unius diei victus appellatur. Unde præceptum est: *Non cogitetis de crastino*, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: *Habentes*, inquit, *victum & vestitum, his contenti simus*. Si plus habes quam tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, & in illo debitricem esse te noveris. Ananias & Sapphira Apostoli meruere sententiam, quia sua timide reservarunt. Ergone, inquies, puniendus est qui sua non dederit? Minime. Ideo puniti sunt, quia mentiri voluerunt Spiritui sancto, & reservantes necessaria victui suo, quasi perfecte sæculo renuntiantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui licet libere vel dare, vel non dare. Quamquam ei qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris divitiis compensanda sit.

Ibid. 12. — 2. Cor. VIII. 13. — Luc. III. 11. — Matth. VI. 34. — 1. Tim. VI. 8. — Act. V.

Epist. 15. alias 4. ad Rusticum. Vide supra huiusce partis Sect. 1. cap. 2. §. 3. litt. (G)

Et in fine. Si perfecta desideras, exi cum Abraham de patria, & cognatione tua, & perge quo nescis. Si habes substantiam, vende, & da pauperibus. Si non habes, grandi onere liberatus es: nudum Christum, nudus sequere: Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia.

S. Aug. *Serm. 355. alias 49. de diverf. cap. 1. num. 2.* Nostis omnes, aut pene omnes, sic nos vivere in ea domo quæ dicitur domus Episcopii, ut, quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber actuum Apostolorum, *nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia*. Quia forte aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse; dico quid sit, quod breviter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Episcopum vestrum, iuvenis veni ad istam civitatem, ut multi vestrum noverunt. Quærebam ubi constituerem monasterium, & viverem cum fratribus meis. Spem quippe omnem sæculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui, nec tamen quæsivi esse quod sum: *Elegi in domo Dei mei abiectus esse magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*. Ab eis qui diligunt sæculum, segregavi me: sed eis qui præsunt populis, non me coæquavi. Nec in convivio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem & abiectum: & placuit illi dicere mihi: Ascende sursum. Usque adeo autem timebam Episcopatum, ut quoniam cœperat esse iam alicuius momenti inter Dei servos fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illo accederem. Cavebam hoc, & agebam quantum poteram, ut in loco humili salvarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino servus contradicere non debet. Veni ad istam civitatem propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in Monasterio; quasi securus, quia locus habebat Episcopum. Apprehensus, Presbyter factus sum, & per hunc gradum perveni ad Episcopatum. Non attuli aliquid, non veni ad hanc Eccle-

Concilius Paas II. — Act. IV. 32. — Ps. LXXXIII. 11.

CONCLUS. PARS II.

siam, nisi cum iis indumentis quibus illo tempore vestiebar. Et quia hoc disponebam, in monasterio esse cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere, compares meos, nihil habentes sicut nihil habebam, & imitantes me: ut quomodo ego tenuem paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogavi, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, ut de communi viveremus; commune autem nobis esset magnum & uberrimum prædium ipse Deus. Perveni ad Episcopatum: vidi necesse habere Episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus, sive transeuntibus: quod si non fecisset Episcopus, inhumanus diceretur. Si autem ista consuetudo in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo Episcopii mecum monasterium clericorum.

Cap. 2. Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed forte aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt quod non licet.

N. 3. Venit ad nos etiam Presbyter Ianuarius, qui videbatur sua honeste erogando quasi consumsisse, sed non consumsit. Remansit illi quædam pecunia, id est, argentum quod diceret esse filiæ suæ. Filia ipsius, Deo propitio, in monasterio feminarum, & bonæ spei est... Et quia infra annos erat, & de sua pecunia nihil facere poterat: (quamvis enim videremus fulgorem professionis, tamen lubricum timebamus ætatis:) factum est ut ipsum argentum quasi puellæ servaretur, ut cum ad legitimos annos veniret, faceret inde quod virginem Christi deceret, quando optime iam facere posset. Dum hæc exspectantur, cœpit ille morti propinquare: qui diu tamquam de suo, iurans quia ipsius erat non filiæ, testamentum fecit. Testamentum, inquam, fecit Presbyter & socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia vivens, communem vitam profitens, testamentum fecit, heredes instituit. O dolor illius societatis! o fructus natus non de arbore quam plantavit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit heredem? Nolo munera ista, non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret. Habebat aliquid? Non se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus inde mihi dolor est, fratres. Dico caritati vestræ, propter hunc dolorem statui hereditatem ipsam in Ecclesia non suscipere. Filiorum ipsius sit quod reliquit, ipsi inde faciant quod voluerint. Videtur enim mihi, quia si eam suscepero, in isto facto, quod mihi displicet, & quod doleo, eius particeps ero. Hoc volui non latere caritatem vestram.

N. 4. Tamen rogo vos, nemo me reprehendat, quia eius hereditatem nolo suscipiat Ecclesia. Primo quia factum illius detestor: deinde, quia institutum meum est.

Cap. 4. *num.* 5. Enthecam nobis habere non licet: non est enim Episcopi servare aurum, & revocare a se mendicantis manum.

N. 6. Sane etiam hoc noverit caritas vestra dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat & eroget, aut donet & commune illud faciat. Ecclesiam habet, per quam nos Deus pascit. Et dedi dilationem usque ad Epiphaniam, propter eos qui vel cum fratribus suis non diviserunt,... vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia exspectabatur ætas legitima. Faciant inde quod volunt: dum tamen sint pauperes mecum, simul exspectantes misericordiam Dei. Si autem nolunt, qui forte nolunt, certe ego sum qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere: ut si vellet discedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus & Ecclesia eius, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas. Malum enim est, quis nesciat? Malum est cadere a proposito: sed peius est simulare propositum. Ecce dico, audite: qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in actibus Apostolorum, deserit, a voto suo cadit, & a professione sancta cadit. Observet iudicem, sed Deum, non me. Ego ei non aufero clericatum, quantum sit periculum ante oculos eius posui: faciat quod vult. Novi enim, quia si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffra-

gatores, & hic & apud Episcopos, qui dicant, Quid mali fecit? non potest tecum tolerare istam vitam: extra Episcopum vult manere, & de proprio vivere, ideone debet perdere clericatum? Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. *Vovete*, inquit, *& reddite Domino Deo vestro*: &, *melius est non vovere, quam vovere & non reddere*. Virgo ersi numquam fuit in monasterio, & virgo sacra est; illi nubere non licet, quamvis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio & deseruit, & tamen virgo est; dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: interius sanctitatem; nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius, cui magis onus est quam honor; sed *quis sapiens & intelliget hæc?* Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem; professus est *quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum*: si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? Non cum iudico. Si foris servat sanctitatem, dimidius cecidit: si vero intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulandi. Scio quomodo homines ament clericatum: nemini cum tollo nolenti mecum communiter vivere. Habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci a Deo per Ecclesiam ipsius, non habere aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum. Qui hoc non vult habeat libertatem: sed videat utrum habere possit felicitatis æternitatem.

Ps. LXXV 12. Eccles. V. 4. Ps. CVI. 43. Ps. CXXXII. 1.

S. IOANN. CLIM. *Scal. Paradis. Grad.* 2. *pag.* 20. Qui Deum ex animo diligit; qui ad cælum toto pectore aspirat; qui in lapsibus suis emendandis vehementer desudat: qui futuri iudicii supplicia sempiterna pertinaci memoria revolvit; qui assidue versatur in formidine & capectatione animi a corpore digressionis, is omnem affectum & studium erga pecunias & opes, erga parentes & humanam gloriam, erga fratres & amicos, erga omnia denique mortalia, quæ terram sapiunt, non solum procul habet abiicitque, sed omnem sensum, omnemque curam de his excussam abiectamque, & cum his suum ipsius quoque corpus odio persequitur, nudusque & omni cura vacuus impigre Christum sequitur, semper ad cælum anhelans, & promissum inde auxilium ex oraculo Vatis expectans: *Adhæsit anima mea post te*; & alterius numquam tacendi vatis: *Ego autem non sum fatigatus te sequendo; nec diem, neque requiem hominis quæsivi*. Turpissimum est omnino, nos abiectis omnibus, quæ supra memoravimus, post vocationem, qua non homo nos, sed Dominus ad militiam evocavit, quærere aliquid, quod nobis in ultimæ necessitatis articulo, & decessu non hilum prosit. Hoc enim est, quod monet Dominus, ne convertamur retrorsum, & simus inepti ad regnum Dei. Dominus haud ignarus nostræ tironum inconstantiæ, & quam facili negotio, ex usu, & familiaritate externorum, ad ea quæ sprevimus, revertamur, petenti illi, uti sibi copiam faceret patris sui sepeliendi: *Dimitte*, inquit, *mortuos sepelire mortuos suos*. Suggerunt nobis dæmones post rerum humanarum abdicationem, ut beatos prædicemus illos, qui in egentes sunt benigni, nosque miseros dictitare, quod eiusmodi misericordia omni virtute destituti simus. Consilium autem hostium est, uti nos per demissionis speciem, aut ad profanam sæculi vitam retrahant, aut in religione perseverantes ad desperationis laqueum adigant. Sunt qui alios in sæculo versantes per animi elationem præ se contemnunt; sunt qui eosdem absentes despiciunt, ut ipsi non desperent, & animum ampliore spe firment. Audiamus Dominum adolescenti illi, qui divinorum præceptorum leges fere omnes custodierat, suadentem: *Unum tibi deest, ut vadas & vendas omnia quæ possides, & des pauperibus*, ut ipse pauper aliorum misericordia indigeas, & stipem accipias.

CONCLUS. PARS II. Ps. LXII. 9. Hier. XVII. 16. Luc. IX. 62. Ibid. 60. Matt. XIX. 21.

Et paullo post. Nullus religiosus in cælestem thalamum ad coronam immortalitatis referendam admittetur, qui non & primam, & alteram, tertiam abdicandi se rationem observat: ut omnibus, inquam, rebus, hominibus, parentibusque nuncium remittat: voluntatem inde suam proscribat & rescidat; ac demum inanis gloriæ, quæ ex obedientiæ obsequio nasci solet, acumen retundat. *Exite e medio eorum, separamini & immunda sæculi nolite tangere*, inquit Dominus.

Isai. LII. 11.

S. BERNARD. *Serm.* 48. *de diversis*. Paupertas enim dum putatur misera, alienæ caret invidia; & quia est voluntaria, nemini quidquam invidet.

Epist. 23. *ad Attonem Trecens. Episc.* *num.* 1. Nobilis revera titulus pauperta-

CONCLUS. PARS II. voluntati Superioris alicuius. (G) *I.* Si consilia hæc necessaria non sunt ad salutem, cur ergo proposuit ea Christus?

tis, quam ipse Deus ore commendans pro-
Thren. III. 1. phetico, *Ego sum*, ait, *vir videns paupertatem meam* super omnes regios thesauros. Hic vos titulus nobilitat amplius, & reddit illustres.

Serm. 34. alias 35. de diversis, num. 4.
1. Tim. VI. 9. *Qui volunt divites fieri* (non ait qui sunt, sed qui volunt fieri,) *incidunt in tentationes & in laqueum diaboli*. Sed & illud quid refert, si forte, quod absit, non quidem divitias; sed ea ipsa quæ paupertatis sunt, tanto affectu desideres aut etiam ardentius, quam divitias cupiant sæculares? Quid distat quæcumque substantia desideretur, dum æqualiter sit corruptus affectus?

In Appendice Epist. 418. alias 385. num. 7. Festinate ergo fieri pauperes spiritu, & inopes rebus, ut Dominus sit sollicitus vestri. Huiusmodi enim paupertatis, voluntariæ videlicet, & ex voluntate necessariæ, via secura & recta est: alioquin Christus eam non fuisset ingressus... Dico vobis in veritate, quæ Deus est, & experto credite: quia hæc via quanto arctior, quanto molestior invenitur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior invenitur in progressu. In ingressu exigit meritum, in progressu rependit præmium. Etenim non solum *vi-*
Matt. XIX. 29. *tam æternam possidebitis, sed & in præsenti centuplum accipietis*, non solum in bonis spiritualibus, sed & in temporalibus, si cor non apposueritis: ipsa siquidem bona temporalia sunt, si non amantur, licita: si amantur, illicita. Sive autem amantur, sive non amantur, non multum expediunt, quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subvertunt. Quæ vobis dubitandi occasio? Pauca relinquitis cum sollicitudine, totum mundum assumetis in possessionem sine sollicitudine. *Omnia enim vestra sunt, sive mundus, sive*
1. Cor. III. 22. *vita, sive mors, sive præsentia, sive futura*.

Epist. 100... Si quem ministerium prohibet esse pauperem, administratio probet pauperum amatorem. Non enim paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Denique *beati pauperes* non
Matt. V. 3. rebus, sed *spiritu*.

Serm. in Circumcis. Domini, num. 4. vide supra §. 6. cap. 2. sect. 4. huiusce partis litt. (F)

S. BERNARD. *seu* AUCTOR *Sermon. in Evangel.* Ecce nos reliquimus omnia, *qui quidem* GAUFRIDUS Abbas *creditur, num. 2.* Dixit enim Simon Petrus ad Iesum, *Ec-* *Matth. XIX. 27.*
ce nos reliquimus omnia. Bene, optime, & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit, & concupiscentia eius; & relinquere hæc magis expedit, quam relinqui. *Ecce*, inquit, *nos reliquimus o-* *Psal. XVIII. 6.*
mnia, & secuti sumus te. Nimirum quia *exultavit ut gigas ad currendam viam*, nec currentem sequi poteras oneratus. Sed nec inutilis commutatio, pro eo qui super omnia est, omnia reliquisse. Nam & simul cum eo donantur omnia, & ubi apprehenderis eum, erit unus ipse omnia in omnibus, qui pro ipso omnia reliquerunt. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maxime: plus enim concupiscentia mundi, quam substantia nocet. Et hæc fugiendarum caussa divitiarum præcipua est, quod aut vix, aut numquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem, & glutinosa nimis non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra videtur; facile cor humanum omnibus quæ frequentat, adhæret.

N. 3. Age ergo qui relinquere disponis omnia, te quoque inter relinquenda numerare memento.

(G) MATTH. XVI. 24. Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

LUC. IX. 23. *Vide supra hocce §. litt.* (D)

S. IOAN. CLIMAC. *Scal. Parad. Grad. 4. pag. 41.* Obedientia est perfecta animæ propriæ per corporis officia demonstrata abdicatio. Aut contra fortasse obedientia est sensuum in anima viva mactatio. Obedientia est motus simplex, & inexcussus, voluntaria mors, incuriosa vita, securum periculum, expedita apud Deum defensio, mortis securitas, navigatio sine periculo, dormiens peregrinatio. Obedientia est animi in morte securitas, sepultura voluntatis, excitatio humilitatis, quæ non obloquitur, non diiudicat, nec bona tamquam mortua, nec vulgi opinione mala sentit. Qui enim animam suam religiose mortificaverit, de omnibus sese ipse purgabit ac defendet. Obedientia

est iudicii cum summo iudicio abdicatio. Principium huius religiosæ mortis qua voluntate animi, qua corporis sensu & membrorum, habet laborem. Medium alias adhuc laboriosum est, alias caret labore. Finis iam vacat omni sensu laboris, & motu perturbationis... Tum primum perbeatus hic idemque vivus iuxta, atque mortuus sentit laborem & dolorem, cum animadvertit suum se voluntatis sensum securum, ex quo sui pondus iudicii reformidat. Quicumque ad religiosæ professionis stadium decurrendum vestem paratis ponere: quicumque iugum Christi in cervicem vestram vultis tollere: quicumque ab hoc ipso puncto temporis impedimenta sarcinarum in alterius humeros reiicere conamini: quicumque vos ipsos in servitutem transcribere & emancipare properatis, ut pro illa veram in libertatem asseramini: quicumque manibus alienis levari, hoc ingens mundi pelagus traiicere cupitis, scitote vos asperam quidem, sed compendiosam viam insistere, quæ unum dumtaxat, & unicum in se continet erroris labyrinthum;... si pro tui nempe ipsius iudicii sensu, sine ductu alterius velis progredi, quam qui cautus omnino declinarit: hic vero priusquam iter est ingressus, iam ad metam eorum, quæ honesta, religiosa, & Deo grata videntur, pervenit. Obedientia quippe nihil aliud est, quam sibi in omnibus per omnem vitam ad mortem usque diffidere. Quicumque cervicem iugo Domini subiicere, & submissionis ac salutis studio nostram salutem alteri in Domino vere committere volumus, ante ingressum Religionis (si qua tamen in nobis est mica salis, astutiæ, inquam, & prudentiæ,) gubernatorem diligenter ante exploremus & excutiamus, atque ut ita loquar, totum pertentemus, ne pro navarcha in remigem, pro medico in ægrum, pro perfecto in vitiosum & affectibus obnoxium incidamus; adeoque dum portum quærimus, in scyllam & charybdim cum certo naufragii exitio impingamus. Ceterum ubi stadium pietatis & obedientiæ ingressi fuerimus, bonum præsidem nostrum nequaquam amplius iudicabimus, neque illius mores ulla ratione ad iudicii nostri censuram revocabimus; quamvis nonnullas, ut in homine, labes maculasve exiguas notaverimus: alioqui nullum ex obsequendi studio fructum operæ referemus. Prorsus necesse est, ut qui bonæ mentis constantiam erga suos maiores inconcussam tueri statuit, recte facta illorum & virtutes intimis animi sensibus reponat, nec umquam ex memoria deleat, sed fixa æternaque custodiat; ut si quando satores malorum dæmones diffidentiæ semina contra cœnobii Antistites in nobis sparserint, ex præteritæ vitæ recordatione cerberorum ora retundamus. Nam quo magis fides in animo subiecti erga religiosos patres effloruerit, hoc promptius ad omnia corpus officia discurret. Quicumque vero ad diffidentis animi scopulum offenderit, labetur; immo iam lapsus est. Quidquid enim non ex fide agit, peccatum est. Ubi te cogitationum turbæ impulerint, ut in Præsidem tuum, aut inquiras, aut eum damnes, ab illis tamquam ab stupro resili; neque deceptus huic viperæ ullam fidem præbe, neque locum da, nec aditum, nec ullum principii vestigium. Quin te excetram illam sic compella: audin humani tu generis proditor? Non ego Præsidis in me iudicium, sed meum ipse in se suscepit: non illius ego, sed meus ille iudex est. Maiores nostri arma Religionis dixere psalmodiam, mœnia, preces, balnea, sinceras lacrimas: sanctam vero obedientiam confessionem esse iudicarunt, sine qua nemo vitiis obnoxius ad Dei conspectum admittetur. Subiectus adversus seipsum fert sententiam. Nam si in gratiam numinis perfecte obedierit, quamvis non videatur perfecte id facere, iudicio tamen se liberavit. Quod si quacumque in re pro suæ voluntatis arbitratu quid fecerit, etiamsi obsequi videatur, divini tamen iudicii discrimen adibit. Si tamen ipsum cœnobii præfectus assiduo verborum iurgio everberare non cessabit, nondum est conclamatus. Si vero cœnobiarcha tacuerit (tamquam de desperato) non habeo quod dicam. Qui in Domino cum simplicitate subiecti, per curiosam rerum imperatarum disquisitionem insidias, & artes dæmonum in se non concitant, feliciter vitæ stadium decurrunt.

Et pag. 68. Qui loquendo non submittit se, certe nec agendo se submittet. Qualis in modico est, talis est in omnibus, frustraque laborat, & ex sancta obedientia nihil nisi grave, & mortiferum iudicium sibi reportat. Qui seipsum sincera & pura conscientia perfectissime religiosi patris obedientiæ subiecit, mortem deinceps intrepidus velut somnum, seu potius vitam quotidie exspectat, certus in excessu vitæ non a se, sed a Præ-

fide suo rationem exactum iri. Qui officium ministerii ab religioso Patre in Domino delatum ultro, nun coactus recipit, & in ea re postea quid peccaverit aut usfenderit, culpa recipienti arma, non danti adscribetur. Accepit enim gladium ut in hostem pugnaret, quem ipse in suo ipsius pectore defixit. Si autem invitus, & suam virium imbecillitatem præfatus, & Præsidi contestatus, propter Dominum tamen officium suscepit, bono animo sit, etiamsi deliquit, non enim mortuus est. *Legesis ibidem mira quæ refert monachorum sui temporis obedientiæ exempla.*

CASSIAN. *de instit. monach. lib.* 2. *cap.* 3. Non enim quisquam conventiculo fratrum, sed ne sibi quidem ipsi præesse conceditur, priusquam non solum universis facultatibus suis reddatur externus, sed ne sui quidem ipsius se esse dominum vel potestatem habere cognoscat. Ita namque renunciantem huic mundo quibuslibet facultatibus ac divitiis præditum necesse est cœnobii commorationem expetere, ut in nullo sibi ex his quæ reliquit, aut intulit monasterio, blandiatur: sic obedire cunctis, ut redeundum sibi secundum sententiam Domini ad infantiam pristinam noverit, nihil sibi consideratione ævi vel annorum numerositate præsumens, quam in sæculo inaniter consumtam se reputat perdidisse; sed pro rudimentorum merito & tirocinii novitate, quam se gerere in Christi militia recognoscit, subdere se etiam iunioribus non moretur. Operis quoque & sudoris assuetudinem ita subire compellitur, ut propriis manibus, iuxta Apostoli præceptum, quotidianum victum, vel suis usibus, vel advenientium necessitatibus præparans, & fastus vitæ præteritæ possit, & delicias oblivisci, & humilitatem cordis, contritione laboris acquirere. Ideoque nullus congregationi fratrum præfuturus eligitur priusquam idem qui præficiendus est, qui obtemperaturis oporteat imperari, obediendo didicerit, & quid iunioribus tradere debeat, institutis seniorum fuerit assecutus. Bene enim regere vel regi, sapientis esse pronunciant, summumque donum & gratiam sancti Spiritus esse definiunt. Nam neque salutaria præcepta quempiam posse obtemperantibus præstituere, nisi eum qui prius universis virtutum disciplinis fuerit instructus, nec obedire quemquam seniori posse, nisi eum qui consummatus timore Dei & humilitatis fuerit virtute perfectus.

Lib. 4. *cap.* 8. Cuius (senioris, seu magistri novitiorum) hæc erit sollicitudo & eruditio principalis, per quam iunior introductus ascendere consequenter etiam culmina perfectionis summa prævaleat, ut doceat eum primitus suas vincere voluntates; quem studiose in his ac diligenter exercens, hæc illi semper imperare de industria procurabit, quæ senserit animo eius esse contraria. Multis siquidem experimentis edocti tradunt, monachum, & maxime iuniores, ne voluptatem quidem concupiscentiæ suæ refrenare posse, nisi prius mortificare per obedientiam suas didicerint voluntates. Ideoque pronunciant nullatenus prævalere, vel iram, vel tristitiam, vel spiritum fornicationis extinguere, sed nec humilitatem cordis veram, nec cum fratribus unitatem perpetuam, nec firmam diuturnamque posse retinere concordiam, sed nec in cœnobio quidem diutius permanere eum, qui prius voluntates suas non didicerit superare.

Cap. 9. His igitur institutis eos, quos initiant, velut elementis quibusdam, ac syllabis imbuere ad perfectionem, atque informare festinant, per hæc ad liquidum discernentes, utrum ficta & imaginaria, an vera sint humilitate fundati.

Cap. 10. Post hæc tanta observantia obedientiæ regula custoditur, ut iuniorea absque præpositi sui scientia vel permissu, non solum non audeant cella progredi, sed ne ipsi quidem communi, ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumant. Sicque universa complere quæcumque fuerint ab eo præcepta, tamquam si a Deo sint cælitus edita, sine ulla discussione festinant, ut nonnumquam etiam impossibilia sibimet imperata ea fide ac devotione suscipiant, ut tota virtute, ac sine ulla cordis hæsitatione perficere ea, aut consummare nitantur; & ne impossibilitatem quidem præcepti pro senioris sui reverentia metiantur.

Cap. 12. Itaque considentes intra cubilia sua, & operi, ac meditationi studium pariter impendentes, cum sonitum pulsantis ostium, ac diversorum cellulas percutientis audierint, sd orationem eos scilicet, seu ad opus aliquod invitantis, certatim e cubilibus suis unusquisque prorumpit; ita ut is qui opus scriptoris exercet, quam repertus fuerit inchoasse litteram finire non audeat; sed in eodem puncto, quo ad aures eius sonitus pulsantis advenerit, summa velocitate pro-

filiens, ne tantum quidem moræ interponat, quantum cœpti apicis consummet effigiem, sed imperfectas litteræ lineas derelinquens, non tam operis compendia lucrave sectetur, quam obedientiæ virtutem exequi toto studio atque æmulatione festinet. Quam nun solum operi manuum, seu lectioni, vel silentio, & quieti cellæ, verum etiam cunctis virtutibus, ita præferunt, ut huic iudicent omnia postponenda, & universa dispendia subire contenti sint, dummodo hoc bonum in nullo violasse videantur.

1.Cor.III.18. *Cap.* 41. *circa finem.* Stultum te secundum Apostoli sententiam facias in hoc mundo, ut sis sapiens: nihil scilicet discernens, nihil diiudicans ex his, quæ tibi fuerint imperata; sed cum omni simplicitate ac fide obedientiam semper exhibeas, illud tantummodo sanctum, illud utile, illud sapiens esse iudicans, quidquid tibi, vel lex Dei vel senioris examen indixerit. Tali enim institutione fundatus, sub hac disciplina poteris durare perpetuo, & de cœnobio nullis tentationibus inimici, nullis factionibus devolveris. *Lege etiam eiusdem libri cap.* 23. *& sequent. ad* 31. *in quibus mira invenies obedientiæ exempla.*

S. Gregor. Magn. *lib.* 2. *cap.* 4. *in* 1. *Reg.* Vera obedientia nec præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit; quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfecte didicerit obedire.

Homil. 32. *in Evang.* Fortasse laboriosum non est homini relinquere sua; sed valde grave est relinquere seipsum: minus quippe est abnegare quod habet, valde autem multum abnegare quod est.

Lib. ult. Moral. cap. 12. Per victimas aliena caro, per obedientiam propria voluntas mactatur.

S. Basil. *de Institut. monach. serm. pag.* 39.. Huiusautem (Abbatis scilicet) potestas ea sit, ut parente ipsi ex libera animi inductione, summissioneque, fratrum conventu, eorum nemini eius voluntati liceat adversari, in his, quæ ad susceptæ vitæ honestatem & exactiorem quemdam cultum facienda ille suadeat.

Rom. XIII. 2. Sed, ut Apostolus ait, nullo modo constituris a Deo potestatibus esse resistendum, quando male illi mulctentur, qui Dei ordinationi resistunt: item hic quoque animum in eo suum explesse, ac sibi persuasisse fratres reliqui omnes debent non fortuito, neque casu, sed Dei voluntate huiusmodi potestatem Antistiti suo fuisse delatam, ut quæ secundum Deum in virtute progressio est, ab impedimento libera esset: quippe cum & ille quidquid ad utilitatem, ac fructum animarum pertineret, proponeret, istique vicissim libentes ac morigeri data sibi ab eo consilia capesserent.

Concilii Pars II.

Pag. 398. Delata igitur ad unum quempiam de communi omnium consensu, potestate, privatæ cuiusque separatim omnes facessere voluntates debent, sesque cuncti deinceps ad magistri sui mentem conformare, & præcepto Apostoli obtemperare, qui excellentioribus potestatibus subiectos esse omnes iubet, qui cum ipsis restiterint, ipsi sibi ipsis damnationem inveniant. Porro vera perfectaque subiectorum adversus moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non a rebus modo flagitiosis abstineat; sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio utiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt, at si quis propriæ obsequens voluntati, spretis consiliis Antistitis sui, id facere voluerit, quidquid ipsi collibitum sit, hic plus erit quod faciet mali, quam quod boni. *Qui enim potestati resistit. Dei ordinationi resistit*, & præmium obedientiæ maius debetur, quam recte facto cum continentia. Ibid. 1. Ibid. 2.

1. Cor. XIV. 40. *Lib. Regul. fusius disputat. Interr.* 24. *pag.* 459. Cum Apostolus dicat, *omnia honeste, & secundum ordinem fiant*: equidem illam ego existimo honestam, & ex ordine esse vivendi in communi fidelium societate rationem, in qua membrorum inter se corporis similitudo conservatur: ut videlicet alius sit, qui oculi locum obtineat, cui scilicet regendæ totius societatis delata procuratio sit, quique & quæ iam facta sint, aut probet aut improbet, & quæ facienda ante provideat, diligenterque consideret. Alius item, qui aurium ac manus, in iis audiendis tractandisque, quæ audiri ac tractari conveniat, qua in re singuli ex ordine, singulorum inter se membrorum similitudinem attingant. Nosse igitur oportet, quia quemadmodum in corpore munus suum sine periculo deserere unumquodque membrum non potest, aut non alio uti ad eam rem, cuius caussa ab ipso conditore Deo fabricatum est, (quandoquidem si aut ma-

Concl. us. Pars II. nus, aut pes oculum habere ducem recusent, necessario & illa res sibi perniciosas cum universi corporis interitu attrectabit, & hic aut impinget, aut in præceps etiam deferetur. Sive contra oculus ita se operuerit, ut nihil aspiciat, necessario ipse quoque una cum reliquis membris, quibus ea usu veniant, quæ diximus, interibit:) sic nihilominus intelligendum est, non esse extra periculum, qui ceteris præsit, si negligenter se gerat, cum futurum sit, ut omnium in iudicio caussam sustineat. Similiterque qui est sub alterius ditione, eum scire convenit, se, si contumax fuerit, neutiquam id impune laturum: in maiore autem periculo versari, si alios etiam præterea scandalizet. Quamobrem debet unusquisque eo in loco, in quo est, studium suum, abiecta prorsus omni cunctatione, alacriter præ se ferre. Siquidem hoc modo obtemperans præcepto Apostoli, qui Rom. xii. 11. dicit, studio non pigri, animi parari, promptique laudem nancifcetur. Contraque si lentescens ignavia neglexerit officii sui munia, hoc est, miseri appellationem incurret, audietque illud, Væ. Maledictus enim, inquit, qui facit opus Domini negligenter.

S. Hieron. *Epist. 95. alias 4. ad Rusticum*. Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia... ductores sequuntur suos... Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In navi unus gubernator: in domo unus dominus: in quamvis grandi exercitu, unius signum exspectatur. Et ne plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio; ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in monasterio sub unius disciplina Patris, consortioque multorum, ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam. Hic te silentium, ille doceat mansuetudinem: non facias quod vis; comedas quod iuberis; vestiare quod acceperis; operis tui pensum persolvas; subiiciaris cui non vis; lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, & necdum expleto somno surgere compellaris. Dicas psalmum in ordine tuo; in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur... Servias fratribus, hospitum laves pedes; passus iniuriam taceas; præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officii est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: *Audi Israel & tace*. Exod xiv. 15.

S. Bernard. *de gradibus obedientiæ, seu de divers. Serm. 41. n. 3.* Si homo ille, quem imposuit Deus super capita nostra, aliter sentire voluerit, ponens tenebras lucem, & lucem tenebras, ut præcipiat prædicta bona relinquere, vel malis præfatis adhærere; audacter refutandum est præcipientis imperium, & libera voce dicendum: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus*. Act. v. 29. Hæc est specialis obedientia ad Deum, quæ nequaquam est hominis arbitrio temperanda, sed immutabili conservanda proposito. Certam igitur regulam tene, ut nec imperio Prælatorum prædicta bona relinquas, vel facias mala. Inter summa vero mala & summa bona, quædam media sunt quæ ad alterutrum se habentia, boni malique nomen assumunt. Media sunt ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ si Pastoris licentia fiant, summam exspectant retributionem. In his igitur mediis subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, *nihil interrogantes propter conscientiam*: 1. Cor. x. 27. quia in his nullum præfixit opus Deus, sed Prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moveat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia *non est potestas nisi a Deo*; Rom. xiii. 1. & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obedientia quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum & hominem: quia quidquid obedientiæ Prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: *Qui vos audit, me audit*. Luc. x. 16. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum: quia & multi gradus ibidem delitescunt, quorum qui unum reliquerit, ceteros sine retributione tenebit.

N. 4. Primus autem gradus est *obedire libenter*... Unde *voluntarie* (inquit) *sacrificabo tibi*. Ps. liii. 8. Sola ergo voluntas est, quæ totius operis ornat effectum, sine qua nec bene aliquid agitur, etiamsi bonum esse videatur. Ex voluntate igitur suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor a suis voluntariis reflexionibus abducendum, donec propria voluntas mactata mandatum diligat imperantis. Hoc est ergo libenter obedire, Prælatorum voluntatem voluntarie adimplere.

N. 5. Secundus gradus est *obtempera-* Prov. x. 9.

re simpliciter. *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*.... Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones: Cur, quare, quamobrem, sæpius interrogare, crebras ingeminare querelas; quærere, quare hoc præcipit, unde hoc venit, quis hoc adinvenit consilium. Inde mormuratio, inde verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, advocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici
Ps. xvii. 45. populo protestetur: *In auditu*, inquit, *auris obedivit mihi*, ut videlicet ostenderet uno eodemque momento processisse & imperantis imperium, & obsequium ob-
Gal. vi. 7. sequentis: *Nolite errare*, *Deus non irridetur*... Incede igitur simpliciter in mandatis obedientiæ, addens voluntati simplicitatem, intentioni illuminationem.
Prov. x. 29. *Fortitudo* enim *simplicis via Domini*, quæ obedientia est. Fortitudinem igitur induunt qui obedientes sunt, & simpliciter incedunt.

2. Cor. ix. 7. *N. 6.* Tertius gradus est *hilariter obedire*. *Hilarem* enim *datorem diligit Deus*. *Non ex tristitia*, inquit Apostolus, *aut ex necessitate*. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis... Cernis igitur, quam necessaria & conveniens sit hilaritas in obedientiæ executione. Quis enim imperat homini libenter, tristitiam efflanti? Si vis ergo perfectus esse, hilariter, & cum magna vultus alacritate suscipe iubentis imperium, ut voluntati cordis, simplicitati operis, vultus hilaritatem adiungas.

Ps. cxlvii. 31. *N. 7.* Quartus gradus est *obsecundare velociter*. *Velociter currit sermo Dei*, & velocem habere desiderat sequentem. Vides
Ps. cxviii. 32. cum quanta velocitate currat ille qui dicit: *viam mandatorum tuorum cucurri*. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, & homi-
Luc. xix. 5. 6. nem festinanter obedientem. *Zacchæe*, inquit, *festinans descende*, *quia hodie in domo tua oportet me manere*. *Et festinans descendit*, *& excepit illum gaudens*. Animadvertisti quia & festinanter descenderit, & gaudenter exceperit. Audisti obedientiam, audi & obedientiæ remunerationem: *Quia hodie salus huic domui facta est*. Intuere etiam ex occasione huius obedientiæ conclusionis grande mysterium, & obsignatam signaculo misericordiæ senten- Ibid. 9.
tiam: *Venit enim*, inquit, *filius hominis quærere*, *& salvum facere quod perierat*. Ibid. 10.
Nonne legisti quod filiis Israel præcipitur ut agnum comedant *festinanter*? Festinanter quippe veri agni comestio signatur implenda: quia verba illa, quæ per legem dedit, quæ per semetipsum præsens exhibuit, quæ per Ecclesiæ præpositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeris, adde & velocitatem; ut sis iuxta Apostolum Iacobum, *velox ad audiendum & ad implendum velocior*. Exod. xii. 11. Iac. i. 19.

N. 8. Quintus gradus est *adimplere viriliter*. *Viriliter agite*, *& confortetur cor vestrum*, *omnes qui speratis in Domino*. Non est fortitudinis ire ad inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt: tu obedientiæ viam non deseras, sed dic: *Paratus sum*, *& non sum turbatus*, *ut custodiam mandata tua*. Ps. xxx. 25. Ps. cxviii. 60.

N. 9. Sextus gradus est *humiliter obedire*.

N. 10. Septimus gradus est *indesinenter obtemperare*. Non qui incœperit, sed *qui perseveraverit*, *hic salvus erit*. Matth. x. 22.

De præcept. & dispensat. cap. 6. n. 12. Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur: neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem caritatis, & ad omne quod iniungitur spontanea, vigore liberalis alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur. Hæc est illa, de qua signanter Apostolus Petrus, *castificantes*, inquit, *corda vestra in obedientia caritatis*; pulcre ipsam per hoc sequestrans ab illa inerti, & servili quodammodo obedientia, nec caritati prompta, sed obnoxia necessitati. Hæc iosti illius, cui lex posita non est, propria est: non quod vel ille perfectus vivere debeat sine lege, sed quia non sit sub lege; minime quippe contentus voto suæ cuiuscomque professionis, quam superat animi devotione. Quamquam nec ista regula ipsa tacuerit, ubi monet, si fratri impossibilia iniunguntur, *ut confidens de adiutorio Dei*, *obediat ex caritate*. 1. Petr. i. 22. Reg. S. Bened. c. 68. Ibid. c. 7.

Conclus. Pars II.

CONCLUS. PARS II.

In eadem denique regula *tertius humilitatis describitur gradus, ut omni obedientia monachus se subdat maiori*. Dicens quippe omni, non vult nos in obediendo mensura esse contentos professionis, non attendere promissi debitum, non de pacto sumere modum, sed transire alacriter etiam votum, & obedire in omnibus. Est sane quidam obedientiæ limes secundum tempus, ipsa temporis extremitas, ut is sit terminus obedientiæ, qui & vitæ. Hunc nobis maxime unigeniti Dei commendat exemplum, qui *factus est Patri obediens usque ad mortem*. Phil. II. 8.

Cap. 7. num. 16. Bonus quidem obedientiæ gradus est, si iuxta magistri nostri sententiam, propter metum gehennæ, seu propter professionem sanctam quam professus est quispiam obedierit; melior tamen cum ex Dei amore obeditur, illa quippe obedientia necessitatis est, ista caritatis. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo iniunctum opus recipitur, quo & præcipitur. Cum enim ex voluntate iubentis pendet intentio exequentis, fit ut nec maius minoribus, nec minus maioribus confuse (ut adsolet) ad implendum quod iniungitur, subiecti studium impendatur. Sed moderante animo quæque pro sua dignitate imperia, modum sciat utrobique servare, tam in observando videlicet iussa, quam in cavendo prohibita: non quod vel minimum horum quæ iubentur, contemnendum putet, etsi tamen minimum quod minimum est, reputet, sed minimum est ex comparatione maiorum. Novit verus humilisque obediens & minima non contemnere, & maxime curare quæ maxima sunt, intimo quodam devoti sincerique animi sapore discernens, quibus de mandatis ei qui præest, suis quodammodo factis respondeat cum Propheta: *tu mandasti mandata tua custodiri nimis*. S. Bened. Reg. c. 5. Ps. CXVIII. 4.

Cap. 10. num. 23. Et quidem non nego difficultatem tantæ inesse perfectioni, sed cum ipsa corde imperfecto præsumitur; porro imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & male suspicari de omni præcepto, cuius caussa latuerit; nec umquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit: aut quod non aliter licere, seu expedire monstraverit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata satis, immo nimis molesta est huiuscemodi obedientia. Non plane hæc illa est, quæ ex regula traditur, *obedientia sine mora*. Disputare profecto, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Istiusmodi ergo carnalem animam non modo premi, sed etiam opprimi pondere præsumtæ perfectionis necesse est: quia non potest portare caro infirma, quod solus spiritus promptus experitur iugum esse suave, & onus leve. Christi quippe iugum & onus est, & omnino importabile, nisi Christi æque spiritui. Huic itaque si dicitis legem regulæ subintrasse, ut abundaret delictum; verum dicitis. Ceterum hoc culpa non est datæ legis, aut dantis legem: sed improvide profitentis, & impie prævaricantis. Mandatum quidem sanctum & iustum, sed tu te noris esse carnalem, *venundatum sub peccato*. Verum hoc ante prævidisse debueras, quo turris huius evangelicæ non prius iaceres fundamentum, quam sedens computares, si haberes sumptus ad perficiendum. Nunc autem quid restat, nisi ut aut correctus obedias senioribus, aut confusus audias ab illusoribus: *Hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare*. Reg. S. Bened. c. 5. Rom. VII. 14. Luc. XIV. 30.

Serm. 1. alias 1. in Converf. S. Pauli, num. 6. Quam pauci inveniuntur in hac perfectæ obedientiæ forma, qui suam ita abiecerunt voluntatem, ut ne ipsum quidem cor proprium habeant, ut non quod ipsi sed quid Dominus velit, omni hora requirant, dicentes sine intermissione, *Domine quid me vis facere?* Et illud Samuelis: *Loquere Domine, quia audit servus tuus*. Act. IX. 6. 1. Reg. III. 10.

Serm. 23. in Cant. num. 6. In disciplina discis inferior esse, in natura par, in gratia superior: hoc est, sub alio, cum alio, super alium: vel sic subesse, coesse, præesse. Primo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio & magister. Et quidem omnes homines natura æquales genuit: & quoniam bono naturæ in moribus superbia depravato facti sunt homines æqualitatis impatientes, contendentes, invicem superiores constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, invicem provocantes: primo omnium in cella priori iugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur & sanetur cervicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat: dum solo

jam naturali affectu non metu disciplinæ, cum universis naturæ suæ sociis, id est, cum omnibus hominibus socialiter quantum in se est, quieteque sese habere didicerit.

S. AUG. *De Morib. Eccl. Cathol. lib.* 1. *cap.* 31. *num.* 65. Accipite, Manichæi, perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantum, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem... Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorum multitudinem per totum orbem in dies magis magisque diffundi, & in Oriente maxime atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latere.

N. 66. Nihil de iis dicam quos paullo ante commemoravi, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulcritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar; videntur enim nonnullis res humanas plusquam oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur... Admonendi sunt, qui sese inaniter iactant, in tantum processisse temperantiam & continentiam sanctissimorum Catholicæ fidei Christianorum, ut restringenda nonnullis, & quasi ad humanos fines revocanda videatur, usque adeo supra homines illorum animos evasisse, ab iis etiam quibus id displicet, iudicatur.

N. 67. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemtis atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nulla superbia tumidi, nulla pervicacia turbolenti, nulla invidentia lividi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, a quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea quibus & corpus pasci possit, & a Deo mentes impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis quos decanos vocant, eo quod sint denis præpositi, ut neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est, vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, ut adsolet, valetudini. Illi autem decani cum magna sollicitudine omnia disponentes, & præsto facientes quidquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, rationem tamen etiam ipsi reddunt uni, quem Patrem appellant. Hi vero Patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam divina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt iis quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

CONCLUS. PARS II.

Enarrat. in Psal. 132. *num.* 2. Unde illi centum viginti, qui simul erant io uno loco post resurrectionem Domini & Ascensionem in cælum, quibus in uno loco constitutis supervenit Spiritus sanctus die Pentecostes missus de cælo, sic missus, sicut promissus? Omnes inde erant: (scilicet ex Iudæis) & ipsi primi habitaverunt in unum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerumque suarum pretia ad pedes Apostolorum posuerunt, sicut in Actibus Apostolorum legitur; *& distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat*, & nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Et quid est, *in unum*? Et *erat illis*, inquit, *anima una & cor unum* in Deum. Ergo ipsi prius audierunt, *Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum*. Primi audierunt, sed non soli audierunt. Non enim usque ad illos ista dilectio & unitas fratrum venit. Venit enim & ad posteros ista caritatis exultatio, & votum Deo. Vovetur enim aliquid Deo, & dictum est, *vovete, & reddite Domino Deo vestro*. *Melius est* autem *non vovere, quam vovere & non reddere*. Sed debet esse impiger animus, ut & voveat, & reddat; ne cum se minus idoneum putat ad reddendum, piger fit ad vovendum. Plane numquam reddet, si de suo se putaverit redditurum.

Act. II. 1. *Act.* IV. 34. *Ibid.* 35. *Ibid.* 32. *Ps.* CXXXII. 1. *Ps.* LXXV. 12. *Eccles.* V. 4.

N. 6. Quare ergo & nos non appellemus monachos, cum dicat psalmus: *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum? μόνος* enim unus dicitur: & non unus quomodocumque; nam & in turba est unus, sed una cum multis unus dici potest, μόνος non potest, id est solus: μόνος enim unus solus est. Qui ergo sic vivunt in unum, ut unum ho-

Ps. CXXXII. 1.

CONSILUS. PARS II.

R. Proposuit ea ut res ex natura sua eximias, quæ ducunt ad perfectionem, & faciliorem reddunt executionem præceptorum.

Consilia evangelica sunt quid eximium. Id per se patet. Nemo non intelligit nihil fieri posse Deo gratius quam oblationem & veluti sacrificium sui corporis, suæ voluntatis, suæ pecuniæ & fortunæ. Id autem fit per evangelicam castitatem, obedientiam, & paupertatem. (H)

Consilia evangelica ducunt ad perfectionem, nam christiana perfectio in eo posita est, ut diximus, ut alieni ab omni peccato, Deo uni adhæreamus perfecta caritate. At nihil est quod ad hunc statum animi nos ducat felicius, quam evangelica castitas & obedientia & paupertas. Alieni enim efficimur per castitatem evangelicam a concupiscentia carnis; per paupertatem evangelicam a concupiscentia oculorum; per obedientiam evangelicam a superbia vitæ. Hæc autem triplex concupiscentia, fons & origo peccatorum omnium, sola caussa est cur non adhæreamus Deo ut par est. (I)

Tandem consilia evangelica fa-

---

minem faciant, ut sit illis vere quod scriptum est, *una anima, & unum cor*; multa corpora, sed non multæ animæ; multa corpora, sed non multa corda, recte dicitur μόνος, id est, unus solus.

Act. IV. 32.

(H) MATTH. XVI. 24. XIX. 12. & 21. *Vide supra hocce* §. *litt.* (D & G)

Ibidem 27. Tunc respondens Petrus, dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

LUC. IX. 33. *Vide supra hocce* §. *litt.* (D)

(I) S. THOM. 2. 2. *quæst.* 186. *art.* 7. *in conclus.* Religionis status quatenus est quoddam holocaustum, quo quis se totum Deo offert, & quasi immolat, ex tribus votis, obedientiæ videlicet, continentiæ & paupertatis integratur, in iisque votis Religionis perfectio consistit.

Respondeo dicendum, quod Religionis status potest considerari tripliciter. Uno modo, secundum quod est quoddam exercitium tendendi in perfectionem caritatis. Alio modo secundum quod quietat animum humanum ab exterioribus sollicitudinibus: secundum illud 1. ad Corinth. 7. *Volo vos sine sollicitudine esse.* Tertio modo, secundum quod est quoddam holocaustum per quod aliquis totaliter se & sua offert Deo. & secundum hæc, ex his tribus votis integratur Religionis status. Primo enim quantum ad exercitium perfectionis requiritur, quod aliquis a se removeat illa, per quæ posset impediri, ne totaliter eius affectus tendat in Deum, in quo consistit perfectio caritatis. Huiusmodi autem sunt tria: primum quidem cupiditas exteriorum bonorum, quæ tollitur per votum paupertatis. Secundum autem est concupiscentia sensibilium delectationum, inter quas præcellunt delectationes venereæ, quæ excluduntur per votum continentiæ. Tertium autem est inordinatio voluntatis humanæ, quæ excluditur per votum obedientiæ. Similiter autem sollicitudinis sæcularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria. Primo quidem circa dispensationem exteriorum rerum: & hæc sollicitudo per votum paupertatis homini aufertur. Secundo circa gubernationem uxoris & filiorum, quæ amputatur per votum continentiæ. Tertio circa dispositionem propriorum actuum, quæ amputatur per votum obedientiæ, quo aliquis se alterius dispositioni committit. Similiter etiam holocaustum est, cum aliquis totum quod habet offert Deo, ut

ciliorem reddunt executionem præceptorum. Id demonstrare iuvat in supradictis tribus consiliis evangelicis.

Omnibus hoc præceptum est, ut uni Deo serviant nec claudicent in duas partes, ita ut partem unam cordis Deus, partem alteram creatura possideat: (K) Deus toto corde diligendus. Atqui uni Deo servire longe facilius est ei qui vitam agit cælibem, qui sine coniuge est, quam ei qui matrimonio est implicatus. (L)

Omnibus præceptum est habere cor alienum a divitiis. (M) Atqui illud facilius est cum divitiæ abiiciuntur omnino, quam ubi conservantur. (N)

Omnibus præceptum est abnegare semetipsos, frenare superbiam, sibi ipsi mori. (O) Atqui illud longe facilius est illi qui Superioris alicuius voluntati in omnibus subiicitur, quam illi qui in suo arbitrio positus, facit quod lubet. (P)

I. Quomodo affectos esse oportet eos qui consilia sequuntur evangelica?

R. Tria hæc omnino necessaria, alioqui nihil confert ad salutem consilia evangelica amplecti.

1. Rectus finis. Nihil aliud sibi

Gregor. dicit super Ezech. (Hom. 20.) Habet autem homo triplex bonum secundum Philosophum (in 1. Ethicor. c. 12. & 13.) primo quidem, exteriorum rerum: quas quidem aliquis Deo offert per votum voluntariæ paupertatis. Secundo autem bonum proprii corporis, quod aliquis proprie offert Deo per votum continentiæ, quo abrenuntiat maximis delectationibus corporis. Tertium autem bonum est animæ, quod aliqois totaliter Deo offert per obedientiam, qua aliquis offert Deo propriam voluntatem, per quam homo utitur omnibus potentiis & habitibus animæ: & ideo convenienter ex tribus votis status Religionis integratur.

(K MATTH. VI. 24. Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ.

(L) 1. COR. VII. 32. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.

(M) LUC. XIV. 33. Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

(N) S. AUG. *de morib. Eccles. Cathol. lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 42. Neque illum memorabo virum, a quo in magnis cruciatibus corporis & horribili tabe membrorum, non modo sustinentur humana, sed divina etiam disputantur. In cuius singulis vocibus satis elucet, si quis æqun animo attendat, quanti pendenda sint ista, quæ cum volunt homines per dominationem tenere, ab his ipsis potius per cupiditatem tenentur, & rerum mortalium servi fiunt, dum imperite domini esse desiderant. Amisit namque ille omnes divitias, & factus repente pauperrimus, tam inconcussum animum tenuit & infixum Deo, ut satis demonstraret, non illas sibi fuisse magnas, sed se illis. sibi autem Deum. Quo animo si esse possent nostri temporis homines, nnn magnopere in novo Testamento ab istorum possessione prohiberemur, ut perfecti esse possemus. Multo enim mirabilius est, non inhærere istis quamvis possideas, quam omnino ea non possidere. *Iob.* 1.

Cap. 31. *Vide supra hocce §. litt.* (G)

S. PAULINUS *Epist.* 24. *ad Severum. Vide supra hocce §. litt.* (B)

(O) MATTH. XVI. 24. *Vide supra hocce §. litt.* (G)

LUC. IX. 23. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §.

(P) *Vide* AUCTORES *supra laudatos hocce §. litt.* (G)

proponendum in animo, quam placere Deo ipsiusque servire gloriæ.

2. Magna humilitas. Non propterea existimandum esse se meliores & perfectiores iis qui non amplectuntur consilia evangelica.

3. Magna in mandatorum observatione fidelitas. Præceptum debet prius observari quam consilium. Alioqui inutilis prorsus observatio consilii. (Q)

I. Ergo fieri potest ut qui præ-

(Q) S. Aug. *lib. de sancta virginit. c.* 33. *num.* 33. Cum ergo Christianis omnibus custodienda sit humilitas... tum maxime virtutis huius sectatores & conservatores eos esse convenit, qui magno aliquo bono ceteris eminent, ut magnopere curent illud quod primitus posui. Eccles. III. 20. *Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam*. Proinde quia perpetua continentia, maximeque virginitas, magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cavendum est ne superbia corrumpatur.

Cap. 36. *num.* 37. Respice (Domine) agmina virginum, puerorum puellarumque sanctarum.. propter regnum cælorum se ipsos.... quia hortatus es, castraverunt.

Cap. 37. Iis inclama, hi te audiant quoniam mitis es & humilis corde. Ii quanto magni sunt, tanto humilient se in omnibus, ut coram te inveniant gratiam.

Cap. 39. *num.* 40. Et quæ magis membra corporis sancti, quod est Ecclesia, curare debent, ut super ea requiescat Spiritus sanctus, quam virginalem profitentia sanctitatem? quomodo autem requiescit ubi non invenit locum suum? quid aliud quam cor humiliatum quod impleat, non unde resiliat; quod erigat, non quod deprimat? cum apertissime di- Isai. LXVI. 2. ctum sit, *super quem requiescet Spiritus meus? super humilem & quietum & trementem verba mea*. Iam iuste vivis, iam pie vivis, pudice, sancte, virginali castitate vivis: adhuc tamen hic vivis, & non hu- Iob. VII. 1 miliaris audiendo, *numquid non tentatio est vita humana super terram?* Non te a Matth. XVIII. 7. præfidenti elatione reverberat, *væ mundo ab scandalis?* Non contremiscis, ne deputeris in multis quorum refrigescit caritas, quoniam abundat iniquitas? Non 1. Cor. X. 12. percutis pectus cum audis, *Quapropter qui se putat stare, videat ne cadat?* Inter hæc divina monita & humana pericula, itane adhuc virginibus sanctis humilitatem persuadere laboramus?

Cap. 41. *num.* 42. Quapropter hæc prima sit induendæ humilitatis cogitatio, ne a se sibi putet esse Dei virgo quod talis est, ac non potius hoc donum optimum desuper descendere a Patre luminum. Iacob. I. 17.

Sequentia lege in ipso libro; nam hanc ipsam materiam ad finem usque libri persequitur.

S. Leo *Epist. ad Demetriad. cap.* 16. Vigilant tentatoris insidiæ, ut ubi proficit devotio, subrepat elatio; & ut homo de bono opere in se potius quam in Domino glorietur: sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: *Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate*. Philip. II. 12. & 13. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent caussas formidinis & tremoris: ne de ipsis probitatis argumentis mens sibi conscia, & laudis avida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima Epistola prædicet, audiamus: *Si quis*, inquit, *loquitur, tamquam sermones Dei, si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in sæcula*. 1. Petr. IV. 11. Item in Epistola secunda: *Gratia*, inquit, *vobis adimpleatur in recognitione Domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit per agnitionem suam, qui vocavit nos propria gloria virtute, per quam maxima nobis & pretiosa promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ, fugientes eius, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem*. 2. Petr. I. 2. & seq. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis divina sua virtute donavit; nihil magis fugiendum est quam

cepta sequuntur non consilia, perfectiores sint iis qui consilia evangelica amplexi sunt?

R. Si magis alieni sint ab omni cupiditate, magis coniuncti Deo per caritatem, magis de præceptorum observatione solliciti, qui sui iuris sunt, & copulati matrimonio, quam qui consilia evangelica sequi se profitentur, (quod non raro accidit) tunc perfectiores sunt illi qui non consilia sed præcepta evangelica sequuntur, quam hi qui cum consilia evangelica amplexi sint, præcepta negligunt. (R)

Nam perfectio non in consiliorum

---

appetitus huius concupiscentiæ, quæ virtutem negat divini operis, amore propriæ dignitatis: & cum aliæ cupiditates ea tantum bona quibus adversantur, imminuant, hæc dum omnia ad se trahit, simul universa corrumpit. Cum itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit: sive illa de honore suo, seu de nobilitate, vel immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior invenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque gravius corruunt: gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora crevisse.

Cap. 21. Hinc autem corruptissimum pestilentiæ ipsius flatum, spiritus veræ humilitatis, & veræ caritatis excludit: in nullo enim hæ virtutes ab invicem dividuntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, ut qui in una earum construitur, simul utraque potiatur. Sicut enim pars caritatis est humilitas: ita pars humilitatis est caritas. Et si illa recolamus, quæ sine bono caritatis infructuosa esse Apostolus definivit, inveniemus eadem similem habere vanitatem, si eis humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit, aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia in districtionem superbiæ, & humilitas tendit & caritas; de utraque habeatur dictum quidquid de una est disputatum.

(R) S. AUG. *de bono Coniug. cap.* 23. *num.* 28. Res ergo ipsas si comparemus, nullo modo dubitandum est meliorem esse castitatem continentiæ, quam castitatem nuptialem, cum tamen utrumque sit bonum: homines vero cum comparamus, ille est melior qui bonum amplius quam aliud habet. Porro qui amplius eiusdem generis habet, & id quod minus est habet: qui autem tantummodo quod minus est habet, id quod est amplius non utique habet. In sexaginta enim sunt & triginta, non in triginta sunt & sexaginta. Non operari autem ex eo quod habet, in distributione officiorum positum est, non in egestate virtutum: quia nec bono misericordiæ caret, qui non invenit miseros quibus possit misericorditer subvenire.

N. 29. Huc accedit, quia non recte comparantur homines hominibus ex uno aliquo bono. Fieri enim potest ut alius non habeat aliquid quod alius habet, sed aliud habeat quod pluris æstimandum est. Maius enim bonum est obedientiæ quam continentiæ. Nam connubium nusquam nostrarum scripturarum auctoritate damnatur, inobedientia vero nusquam absolvitur. Si ergo proponatur virgo permansura, sed tamen inobediens, & maritata quæ virgo permanere non posset, sed tamen obediens, quam meliorem dicamus? Minus laudabilem quam si virgo esset, an damnabilem sicut virgo est? Ita si conferas ebriosam virginem sobriæ coniugatæ, quis dubitet eamdem ferre sententiam? Nuptiæ quippe & virginitas duo bona sunt, quorum alterum maius: sobrietas autem & ebriositas, sicut obedientia & contumacia, illa bona sunt, hæc mala. Melius est autem habere omnia bona vel minora, quam magnum bonum cum magno malo.

N. 30. Recte plane quæritur, non utrum omnimodis inobediens virgo coniugatæ obedienti, sed minus obediens obedientiori, comparanda sit; quia & illa nuptialis castitas est, & ideo bonum est, sed minor quam virginalis. Tanto ergo minor in bono obedientiæ, quanto maior in bono castitatis, si altera alteri comparetur, quæ præponenda sit iudicat, qui

evangelicorum executione posita est, sed in perfectione caritatis, quam absolute sine consiliis evangelicis, licet difficilius, assequi possumus. (S)

---

primo ipsam castitatem & obedientiam comparans, videt omnium virtutum quodam modo matrem esse obedientiam. Ac per hoc ideo potest esse obedientia sine virginitate, quia virginitas ex consilio est, non ex præcepto. Obedientiam vero illam dico, qua præceptis obtemperatur. Ideoque obedientia præceptorum sine virginitate quidem potest, sed sine castitate esse non potest. Ad castitatem namque pertinet non fornicari, non mœchari, nullo illicito concubitu maculari; quæ qui non observant, contra præcepta Dei faciunt, & ob hoc extorres sunt a virtute obedientiæ. Virginitas autem propterea potest esse sine obedientia, quia potest femina consilio virginitatis accepto, & custodita virginitate, præcepta contemnere: sicut multas sacras virgines novimus verbosas, curiosas, ebriosas, litigiosas, avaras, superbas; quæ omnia contra præcepta sunt, & sicut ipsam Evam inobedientiæ crimine occidunt. Quapropter non solum obediens inobedienti, sed obedientior coniugata minus obedienti virgini præponenda est.

De Civit. Dei, lib. 16. *cap.* 36. Iste Patriarcha (Isaac) nec uxorem habuit aliam, nec aliquam concubinam.... Nec ideo tamen istum patri eius (Abraham) præferre debemus, quia iste nullam feminam præter unam coniugem noverat.
Gen. XXII. 16. Erant enim procul dubio paternæ fidei & obedientiæ merita potiora, in tantum ut propter illum dicat Deus, huic se facere bona quæ facit... Ut etiam hoc noverimus, non ex bonis singulis inter se homines comparare, sed in unoquoque consideremus universa. Fieri enim potest, ut habeat aliqoid in vita & moribus quispiam quo superat alium, idque sit longe præstabilius quum est illud unde ab alio superatur. Ac per hoc sano veroque iudicio, cum continentia coniugio præferatur, melior est tamen homo fidelis coniugatus, quam continens infidelis. Sed infidelis homo, non solum minus laudandus, verum etiam maxime detestandus est. Constituamus ambos bonos; etiam sic profecto melior est coniugatus fidelissimus & obedientissimus Deo, quam continens minoris fidei minorisque obedientiæ: si vero paria sint cetera, continentem coniugato præferre quis ambigat?

S. PAULIN. *Epist.* 24. *ad Severum. Vide supra hacce conclusione, litt.* (B)

(S) S. AUGUST. *de moribus Eccles. Cathol. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 73. Caritas præcipue custoditur, caritati victus, caritati sermo, caritati habitus, caritati vultus aptatur; coitur in unam conspiraturque caritatem: hanc violare tamquam Deum nefas ducitur: huic si quid resistit, expugnatur atque eiicitur; hanc si quid offendit, unum diem durare non sinitur. Sciunt ita commendatam esse a Christo & Apostolis, ut si hæc una desit, inania; 1. Cor. XIII. 3.
si hæc adsit, plena sint omnia.

Epist. 157. *alias* 89 *ad Hilarium, cap.* 4. *num.* 24. Hic utique dicunt, ideo patres antiquos non vendidisse omnia quæ habebant, & dedisse pauperibus, quia hoc eis non præceperat Dominus.... Postea vero quam magnum pietatis sacramentum manifestatum est in carne & vocandis omnibus gentibus Christi adventus illuxit, in quem etiam illi patres crediderant, sed huius fidei olivam suo tempore manifestandam, in illius arboris de qua Rom. XI. 17.
Apostolus loquitur, tamquam radice servabant, dictum est diviti, *Vade, vende* Matth. XIX. 21.
omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me.

N. 25. Hæc si dicunt, videntur aliquid rationabiliter dicere: sed totum audiant, totum advertant, non in parte aures aperiant, in parte surdescant. Cui enim Dominus hæc præcepit? Profecto illi diviti, qui vitæ æternæ consequendæ consilium quærebat accipere. Hoc enim Domino dixerat, *Quid faciam ut vitam* Ibid. 16.
æternam consequar? Ille autem non ei respondit, Si vis venire ad vitam, vade, vende omnia quæ habes: sed, *Si vis ve-* Ibid. 17.
nire ad vitam, serva mandata. Quæ iuvenis cum sibi a Domino ex lege commemorata se servasse dixisset, & quæsiisset quid adhuc sibi deesset, responsum accepit, *Si vis perfectus esse, vade, vende* Ibid. 21.
omnia quæ habes, & da pauperibus. Et ne se illa, quæ multum amabat, hoc modo perdere existimaret; *Et habebis*, inquit, Marc. X. 21.
thesaurum in cælis. Deinde addidit, *Et ve-*

vi, sequere me: ne cuiquam cum hæc fecerit, aliquid prodesse existimetur, si non sequitur Christum... Verumtamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit, *Si vis venire ad vitam, serva mandata*: hic autem, *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c.* Cur ergo negamus divites, quamvis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata servaverint, & dederint ut detur illis, & dimiserint ut dimittatur illis?

Luc. xviii. 22. — Luc. vi. 38.

Num. 33. Hac quippe lege & conditione, non illi tantum qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, ut vendita sua pauperibus distribuerent, & humeris ab omni sæculi huius sarcina liberioribus levem Christi sarcinam ferrent; sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minus idoneus, qui tamen meminerit se veraciter esse Christianum, cum audierit sibi proponi, quod nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potius *turrim fortitudinis a facie inimici*: quia cum eam in sua ædificaret fide, *computavit sumtus quibus perficere posset*, id est eo animo accessit ad fidem, ut huic sæculo non solum verbis renuntiaret: quia & si *emit* aliquid, *tamquam non possidens* erat; & *si utebatur hoc mundo, tamquam non utens* erat; non sperans in incerto divitiarum, sed in Deo vivo.

Matth. xi. 30. — Ps. lx. 4. — Luc. xiv. 28. — 1. Cor. vii. 30. & 31.

N. 34. Cum enim omnis qui renuntiat huic sæculo, sine dubio renuntiet omnibus quæ sunt eius, ut possit Christi esse discipulus: (ipse enim cum de sumtibus ad turris ædificium necessariis, & de bello adversus regem alterum præparando, similitudines præmisisset, adiunxit sic, *Qui non renuntiat omnibus quæ sunt eius, non potest meus esse discipulus*:) profecto renuntiat etiam divitiis suis, si quas habet; aut sic ut eas omnino non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, ut plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ita utatur illis, ut facile tribuens & communicans, thesaurizet in cælo; paratusque sit quemadmodum parentes & filios & fratres & uxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, ut nisi dimisso Christo eas habere non possit. Nam si aliter huic sæculo renuntiat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemit, dicens: *Sæculo verbis solis renuntiant, & non factis*. De hoc quippe dicitur, cum veniente tentatione, magis ista metuit amittere, quam Christum negare, Ecce *homo qui cœpit ædificare, & non potuit perficere*.

Luc. xiv. 33. — CONCLUS. PARS II. — Luc. xiv. 30.

N. 35. Sed non sunt tales divites Christiani, qui licet ista teneant, non tamen ab eis ita tenentur, ut hæc Christo anteponant; quia veraci corde sæculo renuntiarunt, ut nullam spem in talibus ponant. Hi uxores & filios universasque familias ad christianam religionem tenendam sana erudiunt disciplina. Horum domus hospitalitate ferventes, recipiunt iustum in nomine iusti, ut mercedem iusti accipiant. Frangunt esurienti panem suum, nudum vestiunt, captivum redimunt, thesaurizant sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. Et si forte pro fide Christi pecuniaria damna perpetienda sunt, oderunt divitias suas; si suorum orbitates vel separationes pro Christo minatur hic mundus, oderunt parentes, fratres, filios, uxores: postremo si de ipsa huius corporis vita cum adversario paciscendum est, ne desertus deserat Christus, oderunt insuper animam suam. De iis quippe omnibus mandatum acceperunt, quod aliter discipuli Christi esse non possint.

N. 36. Nec tamen quia præceptum est eis, ut oderint pro Christo & animas suas, vendendas eas habent, aut illatis sibi manibus effundendas: sed parati sunt eas amittere pro Christi nomine moriendo, ne mortui vivant Christum negando. Sic etiam divitias, ad quas vendendas parati non fuerunt monente Christo, ad perdendas eas debent parati esse pro Christo, ut cum eis pereant perdito Christo.

S. THOM. 2. 2. *q.* 184. *art.* 3. *Vide supra hacce conclusione, litt.* (A)

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

